Digitized by Google

NAZIONALE
BIBLIOTECA RB 108 CENTRALE
ROMA

R.B.108

RATIONALE DIVINORVM OFFICIORVM

A R. D. GVLIELMO DVRANDO Mimatenſi Epiſcopo, I.V.D. clariſſimo concinnatum: atq; nunc recens vtiliſſimis Adnotationibus illuſtratum.

Adiectum fuit prӕterea aliud Diuinorum officiorum Rationale ab Ioanne Beletho Theologo Pariſienſi, ab hinc ferè quadringentis annis conſcriptum, ac nunc demùm in lucem editum;

Cum duplici, vno prioris, altero poſterioris Rationalis Indice locupletiſſimo.

VENETIIS, Apud Gratioſum Perchacinum.

1568.

R.B.108

NICOLAVS DOARD CAMPANVS, DOCTRINA, ET *MORIBVS CLARISSIMO VIRO*, *D. Nicolao Doard, fratri lectiſſimo, Marciliacenſis Eccleſiæ apud Sequanos præfecto vigilantiſſimo. S.*

NAE ſummus ille Orator, ſummus Senator, ſummus denique Imperator M. Cato, ſcitè ac grauiter adſeuerabat non minus negotij, quàm otij rationem reddendam, lectiſſimè frater, ratus magnus ille vir, omnes cogitationes & commentationes animi, omnes conatus & labores mortalium, nuſquam aliò eſſe referendos, quam ad communem omnium vtilitatem, atque poſteritatis ornamentum. Lepidum certè, & dignum homine Stoico reſponſum: cuius fides ac induſtria & domi & foris, in Senatu, in acie, in toga in vniuerſo denique orbe terrarum, priuatim ac publicè explorata probataq; fuit. Cum enim natura ipſa canem ad venatum, equum ad curſum, auem ad volatum inſtituerit, hominem autem ipſum, tanquàm diuinum animal, in lucem ediderit, ad laborem, gloriam, & imperium compoſitum, ingenui ac liberaliter inſtituti eſt animi, in omnibus vitæ partibus munus ad ipſum tueri & colere, quod incumbit; diſſoluti autem, peruerſi & inmanis, contraria rapere, voluptates ſectari, & hanc naturæ dignitatem negligere In quos, veluti inutiles, inanes, & procos Penelopes, rectè conuenit illud Horatianum. Nos numerus ſumus, nati conſumere fruges. Quod multò ante eleganter expreſſerat Home. Ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. Quam quidem ego ignauiæ & ſocordiæ fœdisſimam notam à me longisſime arcendam ſemper exiſtimaui, cùm ipſa naturæ lege præditus, tum Catonis noſtri exemplo, atque Alexandri Magni Apophthegmate inſtitutus. Interrogatus enim ille quid eſſet in rerum natura præclarisſimum & maximè regium, reſpondit. Τὸ μὲν πονεῖν βασιλικὸν τὸ δὲ τρυφᾶν, δουλικόν ἐστι: Etenim, vt eſt celebre apud Græcos prouerbium. Θεοὶ τ' ἀγαθὰ τοῖς πόνοις πωλοῦσι. Itaque, lectisſimè frater, cùm poſt ſex plus minus annos, funeſta temporum iniuria, Campania bello flagrante, è medio ſtudiorum meorum curſu reuocatus, Lugdunum diuertiſſem. penè hoſpes. mearum partium eſſe putaui, de ingenij mei cultu vehementius laborare ne eius acies. torpore & ſitu obducta, langueret vel extingueretur. Ad quod meum inſtitutum non tam quæſita, quàm nata viſa eſt mihi occaſio in Typographica militia; cuius ſaxum grauisſimum voluere (vt Siſyphus ille apud Inferos) & laboris eſt multi, & diligentiæ induſtriæq; non vulgaris. Quod quidem munus cùm poſt tot annos ſedulò pro ingenij mei facultate obijſſem, iudicaui non alienum eſſe à mea in te obſeruantia, vt aliquid ſtylo licet rudi & ineleganti, exigerem, quod tibi fore gratisſimum meritoque deuouendum videretur: cum vt me ab illa grauisſima inſcitiæ vel ignauiæ iniuria vindicarem; tum verò, vt immortalem tuæ virtutis, & multorum atque adeò ſummorum in me tuorum officiorum memoriam poſteritati relinquerem. Cum itaque inter hæc quotidiana mentis curricula. ἰδέας Scriptorum in omni diſciplinarum genere ſeſe offerret, ecce incidit in manus, Gulielmi Durandi, hominis ſanè laudatisſimi vtriuſque iuris doctoris & Profeſſoris Τὸ Πρόχειρον, ſeu (vt ille appellat) Rationale diuinorum officiorum. In quo quidem nihil ἐκ παρέργου καὶ τῆς γνώμης poſitum eſſe diuina propè diuini authoris lectio, pijs lectoribus ijſdemq; Chriſtianis omnibus ſatis oſtendit. Itaque idipſum opus caſtigandum & expoliendum eò libentius ſuſcepi, quod te iam à puero primarum artium facultate, ſcientia & eloquentia præditum, muſiſq; dicatum iam impenſius ſacrarum literarum lectioni incumbentem, eaq; ſtudia & diurna & nocturna verſantem manu viderem. Sicq; mihi conſentaneum viſum eſt, vt ſcriptoris pia & Chriſtiana admodum lectio, ſuo lectori ex omni parte reſponderet vel omninò quadraret Quod autem ad Gulielmum Durandum attinet, principio quàm argutè, quam eleganter & expeditè totam Iuris ciuilis molem in vnum corpus collegerit, collectam in ſpeculo expreſſa facie, & (quod aiunt) ad viuum effinxerit, neutiquam eis eſt obſcurum, qui in publicis forenſibusque iudicijs quotidie verſantur. A cuius facultatis ſtudio ille

paulùm feriatus, mutata fortuna, ad alteram longè celeberrimam ac pijſsimam iuris partemq́; θυ-λαϰία dicitur, animum conuertit. Quam ita accuratè & perſpicuè tractauit, vt ad eam, quam attingit rei diuinæ ἰδέαν, nihil poſsis a quoquam iure deſiderari, vel certe debeat. Nos vero tanti authoris nomine, ſimulq́; rei dignitate adducti, diligenti & fideli opera praſtitimus, primum vt loci communes, ſeu rerum inſignium capita ſuo ordine progrederentur. Proximè vt dictio Græca, quæ multos ſuprà annos corrupta & neglecta iacuerat, inſcitia aut certè negligentia hoc recognitionis munus factitantium, iam tandem aliquando ſuæ priſtinæ ſedi & integritati redderetur. Præterea, ne quid ad integram tanti operis laudem deeſſet, capita quæque ſummarijs argumentis illuſtrauimus, quorum index cum fidelis tum copioſus eſt præfixus. Locos inſuper vel ſub obſcuros vel ancipites adnotationibus aperuimus ad authoris mentem & orationem, quàm fieri potuit, propiùs ſime accedentes. Neque enim hîc Atticos ſales, aut fluentes numeros expectabis, ſed planam, ſimplicem, & pene legibus artis ſolutam orationem. Ita enim vel illa tempora erant dura, vel idipſum ferebat Theologicæ facultatis ratio, propriam & ſingularem ſibi (vt quæque artes) dicendi methodum ſortita. Cæterùm in eo caſtigando, ornando & ditando ita ſumus verſati, vt nouum potius, quàm interpolatum opus videatur. Reliquum eſt, lectiſsime frater, te & æquum Lectorem rogatos velle, vt hoſce noſtros conatus, liberales illos quidem & alacreis, in lucem editos, cum in communem omnium ſtudioſorum gratiam, tum in teſtimonium meæ erga te obſeruantiæ & amicitiæ, æquis animis excipiatis, maiora in poſterum Dijs iuuantibus, accepturi. Bene vale, Lugduni, e Typographia, diebus Februarijs. M. D. L X V.

OPERIS TOTIVS SECTIO.

Acceſſerunt huic Libri partiales Octo; quorum Primus, Eccleſiam, eiuſque loca, ac ſacramenta, ornamentaque.
Secundus, Eiuſdem Eccleſiæ Miniſtros, Officiaque diuina.
Tertius, Pontificum, cæterorumque Eccleſiæ Miniſtrorum, Sacrificorumque ornamenta condecentia.
Quartus, Miſſam eiuſque ſacra myſteria.
Quintus, Diuina cum nocturna, tum diurna officia.
Sextus, Dominicas, earumq; officia, & quatuor Temporum Ieiunia, cæteraſque feſtiuitates.
Septimus, Sanctorum dies feſtos, ſolenneſque.
Octauus, Computum ſeu Calendarium, eiuſque Appendices ſuis quique locis atque Capitulis luculentiſsimè complectuntur.

ELENCHVS LIBRORVM ET CAPITVM.

Capita libri primi.

DE Eccleſia & eius partibus.cap.j. fol.3.
De altari.ca.ij. 7
De picturis,& cortinis,& ornamentis Eccleſiæ. capit.iij. 9
De campanis.ca.iiij. 19
De cœmiterijs, & alijs locis ſacris, & religioſis cap.v.fol. 15
De Eccleſiæ dedicatione cap.vj. 16
De altaris conſecratione cap.vij. 22
De cõſecrationibus& vnctionibus c.viij. 25
De Eccleſiaſticis ſacramentis cap.ix. 28

Secundi libri capita.

De miniſtris,& ordinibus Eccleſiaſticis, & de eorum officijs cap.j.fol. 30
De cantore cap.ij. 35
De pſalmiſta cap.iij. ibid.
De oſtiario cap.iiij. 36
De lectore cap.v. ibid.
De exorciſta cap.vj. ibid.
De acolytho cap.vij. 37
De ſubdiacono cap.viij. ibid.
De diacono cap.ix. ibid.
De ſacerdote cap.x. 39
De epiſcopo cap.xj. ibid.

Tertij libri capita.

De indumentis, ſeu ornamentis Eccleſiæ, Sacerdotum atque Pontificum, & aliorum miniſtrorum cap.j. 42
De amictu cap.ij.fol. 44
De alba cap.iij. ibid.
De zona ſeu cingulo cap.iiij. ibid.
De ſtola cap.v. 45
De manipulo cap.vj. 46
De caſula ſeu planeta cap.vij. ibid.
De caligis,& ſandalis cap.viij. 47
De ſuccinctorio & orali cap.ix. 48
De tunica cap.x.fol. eod.
De dalmatica cap.xj. ibid.
De chirotheca cap.xij. 49
De mitra cap.xiij. 50
De annulo cap.xiiij. 51
De baculo paſtorali cap.xv. ibid.
De ſudario cap.xvj. 52
De pallio cap.xvij. ibid.
De quatuor coloribus, quibus Eccleſia in eccleſiaſticis vtitur indumẽtis c.xviij. 54
De indumentis legalibus, ſeu veteris teſtamenti cap.xix. 55

Quarti libri capita.

De miſſa, & ſingulis, quæ in miſſa aguntur cap.j.fol. 53
De quinque pſalmis, quos Pontifex celebraturus dicit cap.ij. 62
De capitis compoſitione, & manuum lotione cap.iij. ibid.
De aquæ benedictæ conſecratione,& aſperſione cap.iiij. 63
De officio ſeu introitu miſſę cap.v.fol. 64
De acceſſu ſacerdotis ac Pontificis ad altare,& de proceſſione cap.vj.fol. 65
De confeſſione facienda in miſſa ca.vij. 68
De incenſo benedicendo, & in turibulum mittendo cap.viij. ibid.
De oſculo altaris, & libri cap.ix. 69
De turificatione cap.x. 70
Qualiter epiſcopus vel ſacerdos, & miniſtri ad altare ſtare debent cap.xj. ibid.
De Κύρι᾽ ἐλέησον cap.xij. 71
De gloria in excelſis cap.xiij. ibid.
De ſalutatione ad populum ca.xiiij. ibid.
De oratione ſeu collecta cap.xv. 74
De epiſtola cap.xvj. 77
De reuerentia poſt lectam Epiſtolam facienda cap.xvij. 78
De confeſſione ſacerdotis, vel epiſcopi & miniſtrorum cap.xviij.fol. eod.
De graduali cap.xix. ibid.
De alleluia cap.xx. 79

De

De tractu cap.xxj. 80
De proſa ſeu ſequentia cap.xxij. 81
De mutatione ſacerdotis cap.xxiij. 82
De euangelio cap.xxiiij. ibid.
De ſymbolo cap.xxv. 87
De prædicatione cap.xxvj. 90
Secũda pars miſſæ i offertorio c.xxvij. ibid.
De manuum ablutione cap.xxviij. 91
De paliis,& corporalibus cap.xxix. ibid.
De oblatione ſacerdotis, & de officio miniſtrorũ circa illã; & de platena,& de oblationibus populi,& clericorũ ca.xxx. 92
De ſecunda turificatione cap.xxxj. ibid.
De inclinatione ſacerdotis,& oſculatione, ac oratione cap.xxxij. 96
De præfatione cap.xxxiij. 97
De ſanctus cap.xxxiiij. 99
De ſecreta vel canone miſſæ ca.xxxv. 100
De expoſitione canonis,qui incipit: Te igitur cap.xxxvj. 101
De ſecunda parte canonis, ſcilicet: Memento domine cap.xxxvij. 103
De tertia parte canonis cap.xxxviij. ibid.
De quarta parte canonis cap.xxxix. 104
De quinta parte canonis cap.xl. 106
De ſexta parte canonis cap.xlj. 107
De ſeptima parte canonis cap.xlij. 113
De octaua parte canonis cap.xliij. 117
De nona parte canonis cap.xliiij. 119
De decima parte canonis cap.xlv. 120
De vndecima parte canonis cap.xlvj. ibid.
De oratione dominica, Pater noſter &c. cap.xlvij. 123
De expoſitione dominicæ orationis capitu.xlviij. 124
Tertia pars miſſæ, de ſilentio poſt dominicam orationem cap.xlix. 127
De reſumptione patenæ cap.l. ibid.
De fractione hoſtiæ cap.lj. ibid.
De agnus dei cap.lij. 131
De pacis oſculo cap.liij. 132
Quarta pars miſſæ, & primo,de communione ſacerdotis cap.liiij. 133
De perſuaſione cap.lv. 134
De poſtcommunione cap.lvj. 135
De oratione nouiſſima, & de, Ite,miſſa eſt cap.lvij. ibid.
Quare ſacerdos humerum Pontificis oſculatur cap.lviij. 136
De benedictione nouiſſima cap.lix. ibid.

Quinti libri capita.

De diuinis officijs, tam nocturnis, quàm diurnis in genere cap.j. 137
Quid ſit officium, & de eius inſtitutione & partibus cap.ij. 139
De nocturnis cap.iij. 148
De matutinis laudibus cap.iiij. 152
De prima cap.v. 156
De tertia cap.vj. 159
De ſexta cap.vij. 160
De nona cap.viij. ibid.
De veſperis cap.ix. 161
De completorio cap.x. 162

Sexti libri capita.

De officijs dominicarũ,ſpecialiter, & quarundam feriarũ, & feſtiuitatũ Domini: & ieiuniorũ quatuor temporũ ca.j. 164
De tempore aduentus cap.ij. 167
De prima dñica aduentus Dñi ca.iij. 171
De ſecunda dñica aduentus dñi ca.iiij. 172
De tertia dñica aduentus dñi cap.v. ibid.
De quarta feria, & ieiunijs quatuor temporum cap.vi. 173
De alijs ieiunijs cap.vij. 174
De officio quartæ feriæ cap.viij. 176
De ſexta feria cap.ix. ibid.
De ſabbato cap.x. 177
De dñica quarta aduentus dñi ca.xj. ibid.
De vigilia natiuitatis domini cap.xij. 179
De officio natiuitatis domini ca.xiij. ibid.
De dominica infra octauam natalis domini cap.xiiij. 182
De feſto circuncisionis cap.xv. 183
De feſto epiphaniæ cap.xvj. 184
De octaua Epiphaniæ cap.xvij. 186
De prima dñica poſt epiphaniã c.xviij. ibi.
De dñica ſecũda poſt epiphaniã c.xix. 187
De dñica tertia poſt epiphaniã ca.xx. 188
De dñica quarta poſt epiphaniã c.xxj. 189
De dñica quinta poſt epiphaniã c.xxij. ibi.
De dñica ſexta poſt epiphaniã c.xxiij. ibid.
De dominica Septuageſimæ ca.xxiiij. 190
De officio Septuageſimæ cap.xxv. 192
De ſexageſima cap.xxvj. 193
De quinquageſima cap.xxvij. ibid.
De fer.iiij in capite ieiuniorũ c.xxviij. 196
De quinta feria cap.xxix. 198
De ſexta feria cap.xxx. ibid.
De ſabbato cap.xxxj. ibid.
De prima dñica quadrageſimę c.xxxij. ibid.
De ſecunda feria cap.xxxiij. 199
De tertia feria cap.xxxiiij. 200
De quarta feria cap.xxxv. ibid.
De quinta feria cap.xxxvj. ibid.

De ſexta feria cap.xxxvij. ibid.
De ſabbato cap.xxxviij. 201
De ſecūda dñica quadrageſimę c.xxxix. ibi.
De ſecunda feria cap.xl. 202
De tertia feria cap.xlj. ibid.
De quarta feria cap.xlij. ibid.
De quinta feria cap xliij. ibid.
De ſexta feria cap.xliiij. 203
De ſabbato cap.xlv. ibid.
De dñica tertia quadrageſimę c.xlvj. ibid.
De ſecunda feria cap.xlvij. 204
De tertia feria cap.xlviij. ibid.
De quarta feria cap.xlix. ibid.
De quinta feria cap.l. 205
De ſexta feria cap.lj. ibid.
De ſabbato cap.lij. ibid.
De dñica quarta quadrageſimę ca.liij. 206
De ſecunda feria cap.liiij. 207
De tertia feria cap.lv. 208
De quarta feria cap.lvj. ibid.
De quinta feria cap.lvij. 210
De ſexta feria cap.lviij. ibid.
De ſabbato cap.lix. ibid.
De dñica quinta in paſſione dñi ca.lx. 211
De ſecunda feria cap.lxj. 212
De tertia feria cap.lxij. ibid.
De quarta feria cap.lxiij. 213
De quinta feria cap.lxiiij. ibid.
De ſexta feria cap.lxv. ibid.
De ſabbato cap.lxvj. ibid.
De dñica ſexta ĩ ramis palmarũ c.lxvij. 214
De ſecunda feria cap.lxviij. 215
De tertia feria cap.lxix.fol. 216
De quarta feria cap.lxx. ibid.
De quinta feria cap.lxxj. 217
De eadem.v.feria cap.lxxij. ibid.
De diuino officio cap.lxxiij. 220
De eadem.v.feria cap.lxxiiij. 221
De officio miſſæ ipſius quintæ feriæ capitu.lxxv. 224
De denudatione altarium cap.lxxvj. 226
De die paraſceues cap.lxxvij. 227
De ſabbato Paſchæ cap.lxxviij. 231
Per quem, quomodo, & quare agni de cera fiant cap.lxxix. 232
De benedictione cerei cap.lxxx. ibid.
De lectionibus & tractibus cap.lxxxj. 233
De benedictione baptiſmi. ſeu fontium. Vbi etiam agitur de cæteris cathecuminorum cap.lxxxij. 236
De baptiſmo, vbi etiam agitur de veſtibus, quas neophyti quarto die deponunt, &
de patrinis cap.lxxxiij. 238
De confirmatione cap.lxxxiiij. 241
De miſſa cap.lxxxv. ibid.
De ſancto die Paſchæ cap.lxxxvj. 244
De die ſancto Paſchæ cap.lxxxvij. 246
De diurno officio Paſchæ cap.lxxxviij. 247
De ſeptē diebus poſt Paſcha ca.lxxxix. 249
De ſecunda feria poſt Paſcha cap.xc. 254
De tertia feria poſt Paſcha cap.xcj. ibid.
De quarta feria poſt Paſcha cap.xcij. ibid.
De quinta feria poſt Paſcha cap.xciij. 255
De ſexta feria poſt Paſcha cap.xciiij. ibid.
De ſabbato in albis cap.xcv. ibid.
Alia expoſitio dictorum ſeptem dierum cap.xcvj. 256
De prima dñica poſt Paſcha ca.xcvij. ibid.
De ſecūda dñica poſt Paſcha ca.xcviij. 257
De dñica tertia poſt Paſcha ca.xcix. ibid.
De dñica quarta poſt Paſcha cap.c. 258
De dominica rogationum cap.cj. ibid.
De rogationibus cap.cij. ibid.
De vigilia Aſcenſionis cap.ciij. 260
De feſto Aſcenſionis domini ca.ciiij. 261
De dominica poſt Aſcenſionē cap.cv. ibid.
De vigilia Pentecoſtes cap.cvj. 262
De die ſancto Pentecoſtes cap.cvij. 263
De ſecunda feria cap.cviij. 265
De tertia feria cap.cix. ibid.
De quarta feria cap.cx. 266
De quinta feria cap.cxj. ibid.
De ſexta feria cap.cxij. ibid.
De ſabbato cap.cxiij. 267
De die dñica ſanctæ Trinitatis c.cxiiij. ibi.
De prima dñica poſt Penteco.ca.cxv. 269
De ſecūda dñica poſt Pentec.ca.cxvj. ibid.
De dñica tertia poſt Pentec.ca.cxvij. ibid.
De dñica quarta poſt Pentec.ca.cxviij. ibi.
De quinta dñica poſt Pentec.ca.cxix. ibid.
De ſexta dñica poſt Pentecoſt.ca.cxx. 271
De ſeptima dñica poſt Pente.ca.cxxj. ibid.
De octaua dñica poſt Pentec.ca.cxxij. ibid.
De dñica nona poſt Pentec.ca.cxxiij. 272
De decima dñica poſt Pente.ca.cxxiiij. ibi.
De vndecima dominica poſt Pentecoſt.capitu.cxxv. ibid.
De.xij.dñica poſt Pentecoſt.ca.cxxvj. 273
De.xiij.dñica poſt Penteco.ca.cxxvij. ibid.
De.xiiij.dñica poſt Pentec.ca.cxxviij. 274
De.xv.dñica poſt Pentecoſt.ca.cxxix. ibid.
De.xvj.dñica poſt Penteco.ca.cxxx. ibid.
De.xvij.dñica poſt Penteco.ca.cxxxj. 275
De quarta feria quatuor tēporũ Septēbris cap.

cap.cxxxij. ibid.
De ſexta feria quatuor temporũ Septẽbris cap.cxxxiij. ibid.
De ſabbato quatuor temporũ Septembris cap.cxxxiiij. ibid.
De dñica.xviij.poſt Penteco.ca.cxxxv. 276
De dñica.xix.poſt Penteco.ca.cxxxvj.ibid.
De dñica.xx.poſt Penteco.ca.cxxxvij.ibid.
De dñica.xxj.poſt Pentec.ca.cxxxviij. 277
De dñica.xxij poſt Penteco.ca.cxxxix. 278
De dñica.xxiij.poſt Penteco.ca.cxl. ibid.
De dñica.xxiiij.poſt Penteco.ca.cxlj. ibid.
De dñica.xxv.poſt Penteco.cap.cxlij. 279
De dñica.xxvj.poſt Penteco.ca.cxliij.ibid.

Septimi libri capita.

De ſanctorum feſtiuitatibus cap j. 280
De ſanctis Fabiano & Sebaſtiano ca.ij.285
De ſancta Agnete cap.iij. 286
De conuerſione ſancti Pauli cap.iiij. ibid.
De ſancto Iuliano cap.v. ibid.
De beata Agatha cap.vj. ibid.
De purificatione ſanctæ Mariæ ca.vij.ibid.
De cathedra ſancti Petri cap.viij. 288
De Annũciatione virginis Mariæ ca.ix.289
De ſanctis Apoſtolis, Philippo & Iacobo cap.x. ibid.
De Inuentione ſanctæ Crucis cap.xj. ibid.
De reuelatione ſancti Michaelis c.xij. 290
De ſanctis, geruaſio & prothaſio c.xiij.291
De ſancto Ioanne Baptiſta cap.xiiij. ibid.
De ſanctis Petro & Paulo cap.xv. 292
De ſeptem fratribus cap.xvj. ibid.
De ſancto Iacobo cap.xvij. ibid.
De ſeptem dormientibus cap.xviij. 293
De feſto ſancti Petri ad vincula ca.xix. ibid.
De Machabæis cap.xx. ibid.
De Inuentione ſancti Stephani ca.xxj. ibid.
De Transfiguratione domini ca.xxij. 294
De ſancto Laurentio cap.xxiij. ibid.
De Aſſumptione virginis glorioſæ Mariæ cap.xxiiij. ibid.
De ſancto Bartholomæo Apoſtolo capitulo.xxv. 295
De decollatione ſancti Ioannis Baptiſtæ cap.xxvj. ibid.
De ſanctis Felice & Audacto ca.xxvij. 296
De n tiuitate beatæ Mariæ ca.xxviij. ibid.
De exaltatione ſanctæ Crucis ca.xxix. ibi.
De feſto ſancti Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtæ cap.xxx. 297
De ſancto Mauritio & ſocijs ca.xxxj. ibid.
De feſto ſancti Lucę euãgeliſtę c.xxxij.ibi.
De feſto Apoſtolorum Simonis & Iudæ cap.xxxiij. ibid.
De feſto omnium ſanctorũ ca.xxxiiij. ibid.
De officio mortuorum cap.xxxv. 298
De quatuor Coronatis martyribus capitulo.xxxvj. 302
De beato Martino Epiſcopo & Confeſſore cap.xxxvij. ibid.
De beato Andrea Apoſtolo ca.xxxviij.ibi.
De beato Nicolao cap.xxxix. ibid.
De venerabili Beda presbytero ca.xl. 303
De ſancto Thoma Apoſtolo cap.xlj. ibid.
De ſanctis Stephano & Ioanne euangeliſta, & Innocentio cap.xlij. ibid.
De Apoſtolis cap.xliij. 304
De Euangeliſtis cap.xliiij. 305
De Martyribus cap.xlv. 306
De Confeſſoribus cap.xlvj. 307
De Virginibus cap.xlvij. ibid.
De feſto & officio dedicationis Eccleſiæ cap.xlviij. 308

Octaui libri capita.

De Computo & Calendario, & pertinentibus ad illa cap.j. 309
De anno ſolari cap.ij. ibid.
Quid ſit annus ſolaris cap.iij. ibid.
De menſe cap.iiij. 311
De ſeptimana cap.v. 313
De die cap.vj. 315
De anno lunari cap.vij. ibid.
De regularibus lunaribus cap.viij. ibid.
De epacta cap.ix. 316
De emboliſmo cap.x. ibid.
De aureo numero cap.xj. 317
De termino Paſchali cap.xij. 318
De cyclo cap.xiij. 319
Concluſio operis ibid.

FINIS TABVLAE

Librorum & Capitum.

RATIONALE, SEV
ENCHIRIDION DIVINORVM OFFICIORVM,
GVLIELMO DVRANDO, PRAESVLE MIMATENSI, AVTHORE.

SVMMA.

1 *Officia eccleſiaſtica, nacta diligentem auſcultatorem, magnam gignunt ſuauitatem.*
2 *Figuræ in diuinis, ſunt uirtutum ſigna.*
3 *Prælati & ſacerdotes, ſcientia & uirtutibus debent eminere.*
4 *Artem ſuam quiſque diligenter curat, & colit.*
5 *Sacerdotibus imperitis non eſt detrahēdum.*
6 *Officia diuina, an hodie figura careant.*
7 *Lex antiqua, quædam habet myſtica, quædam moralia.*
8 *Lex an recipiat mutationem, diſting.*
9 *Scripturæ ſacræ, quadruplici ſenſu expenduntur. & nu. 13.*
10 *Allegoria, quid.*
11 *Tropologia, quid.*
12 *Anagoge, quid.*
14 *Inſtitutionum Eccleſiaſticarum uarius uſus, ut uarius ortus. nu. 15. & 17.*
16 *Durandus communem Eccleſiæ formam inſtituit, non ſingularem.*
18 *Rationale, unde, & quo hoc nomen ſortitum.*
19 *Rationale hoc, in octo partes diuiditur.*

PROOEMIVM.

1
Deu. 32 QVAECVNQVE in Eccleſiaſticis officijs, † rebus in ornamentis conſiſtunt, diuinis plena
Iob. 38 ſunt ſignis atque myſterijs, ac ſingula ſunt cœleſti dulcedine redun-
Prou. 25 dantia, ſi tamen diligentem habeant inſpe-
Ioã. 4. Iacobi 1. ctorem, qui norit mel de petra ſugere, o-
Pſal. 103 leumq́, de duriſſimo ſexo. Quis tamen nouit ordinem cœli, & rationes ipſius ponet
in terra? Scrutator quippe maieſtatis, op- Eſ. 12
primetur à gloria. Siquidem puteus al- Apoc. 3
tus eſt, & in quo aquam hauriam, non ha-
beo, niſi porrigat ille, qui dat omnibus af- Cãti. 2
fluenter, & non improperat, ut inter me- Exo. 25. 12
dium montium tranſeuntem hauriam a-
quam in gaudio de fontibus Saluatoris, Sapie. 10.
Licet igitur non omnium quæ à maiori-
bus tradita ſunt, ratio reddi poſſit. ff. de le- Io. 3.
gat. l. non omnium. xxiij. quæſtio. iiij. Na-
buchodonoſor. in princ. quia tamen quod
in his ratione caret, extirpādum eſt. lxviij,
diſt. cor epiſcopi. xij. diſtinct. omnia. Idcirco ego Gulielmus Durandi ſanctæ Mimateneñ. Eccleſiæ ſola Dei patientia, dictus epiſcopus, pulſans pulſabo ad oſtiū, ſi fortè clauis Dauid aperire dignetur: ut me introducat rex in cellam uinariam, in qua mihi ſupernum demonſtretur exemplar, quod Moyſi fuit in monte monſtratum, quatenus de ſingulis quæ in eccleſiaſticis officijs, rebus aut ornamentis conſiſtunt: quid ſignificent & figurent, eo ualeam reuelante clarè & apertè diſſerere, & rationes ponere, qui linguas infantium facit diſertas, cuius ſpiritus ubi uult: ſpirat: diuidens ſingulis, prout uult, extra de renuntiatio. capitul. niſi ad laudem, & gloriam
Trinitatis. ¶ † Sanè hic ſacramenta pro 2
ſignis accipimus ſeu figuris, quæ ſiquidem figuræ non ſunt uirtutes: ſed uirtutum ſigna, quibus tanquam ſcripturis utentes docentur. Signorum autem alia ſunt naturalia: alia poſitiua, de quo, & quid ſit ſacramentum, dicetur in quarta parte ſub ſeptima particula canonis ſuper uerbo, my-
ſterium fidei. ¶ † Sacerdotes igitur & præ- 3
lati eccleſiæ quibus datum eſt noſſe myſteria: prout in Luca. viij. habetur, & ſacramentorum partitores, & diſpēſatores exi-

ſtant.xliij. diſtinct. diſpenſatio. ſacramenta intelligere, & uirtutibus, quæ per illa ſignificantur, fulgere debent, ut ex eorum luce cæteri ſimiliter illuminentur: alioquin cæci ſunt, & duces cæcorum: extra de renuntiationibus, capitul. niſi iuxta illud propheticum: Obſcurentur oculi eorum, ne uideant. xxxvij. diſtinctio. §. itaque.
Matt. 15
Pſ.58
Sed (proh dolor) ipſi hodie, ut plurimum de his quæ uſu quotidiano, in eccleſiaſticis contrectant rebus, & proferūt officijs, quid ſignificent, & quare inſtituta ſint, modicum apprehendunt, adeo ut impletum eſſe ad literam illud propheticum uideatur, & erit ſicut populus, ſic ſacerdos. Eſaiæ xxiiij. ferentes ſiquidem panes propoſitionis ad menſam domini: atque myſteria, qui neque intelligunt, neque uident: tantum inde nimirum iuſto Dei iudicio habituri, quantum & iumenta panes ad uſum portantia aliorum. De qua ignorantia rationem reddituri ſunt in die uindictæ & iræ, quandoquidem cœli paradiſi tremebunt: quid ergo faciet uirga deſerti: eis enim per prophetam dicitur: ipſi uerò non cognouerunt uias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam.
Eſ.24
Leuit. 21
Pſ.94
4 ¶ Siquidem † liberalium atque quarumlibet artium profeſſores undè forte, & incoloratè in illis plerunque contenta ſatagunt cauſis, & rationibus ueſtire, fulcire atque colorare. Pictores quoque ac quilibet mechanici, ſeu opifices, in quibuſlibet operum ſuorum uarietatibus ſtudent, ueriſimiles rationes & cauſas reddere, & in promptu habere. Sed & ſecundum ipſas mundanas leges, turpe eſt patricio, & cauſas tractanti ignorare ius, in quo uerſatur. ff. de orig. iur. lib. ij. §. poſt has.
5 ¶ Verum † licet ſacerdotibus ſcientia ſit ualde neceſſaria ad doctrinam, extra de hære. cum ex iniuncto. xxxviij. diſtin. ſedulè. non eſt tamen ſimplicibus ſacerdotibus etiam à ſcholaſticis detrahendum. xxxviij. diſtin. quamuis. iuxta illud Exod. xxii. Diis non detrahes. Vnde ſecundum Auguſt. non irridebunt, ſi fortè aduerterint aliquos antiſtites & miniſtros eccleſiæ, uel barbariſmis, & ſolœciſmis Deum inuocare, uel eadem uerba, quæ pronuntiant, non intelligere, perturbateq́; diſtinguere: ideo, quia talia corrigenda non ſunt: ſed quia ſunt piè à ſcientibus tolleranda. ¶ Quæ autem ſacerdotes ſcire debent, in ſecunda parte ſub tractatu de ſacerdote dicetur.

6 ¶ † Porrò non uidetur, quòd ea quæ in eccleſiaſticis fiunt rebus, atque officiis figuraliter fiant. Tum quia figuræ receſſerunt, & eſt tempus hodie ueritatis. Tum quia non debemus iudaizare. extra de ſac. uncti. in fine. Sed licet reuera figuræ quarū hodie ueritas apparuit, receſſerint: tamen adhuc multiplex ueritas latet: quam non uidemus, propter quod utitur eccleſia figuris: Verbi gratia, per ueſtimenta candida, intelligimus aliquo modo decorem animarum noſtrarum: ſcilicet gloriam immortalitatis noſtræ, quam uidere nō poſſumus manifeſtè. xxx. quæſt. v. fœminæ, & in Miſſa à præfatione in antea Chriſti paſſio repræſentatur: ut tenacius, & fidelius memoriæ teneantur. de conſecratio. diſtin. ii. liquido. ¶ † Notandum autē eſt, ꝙ eorum quæ in lege continentur, alia ſunt moralia, alia miſtica. vi. diſtinct. his. §. ita. 7
¶ Moralia ſunt, quæ mores informant. & ſic intelligenda ſunt, prout ipſa uerba ſonant: ut diliges Deum: honora patrem, non occides. & huiuſmodi. ¶ Miſtica ſunt figuralia, quæ aliud ſignificant præter id, ꝙ litera ſonat. ¶ Horum autem alia ſunt ſacramentalia: alia cæremonialia. ¶ Sacramentalia ſunt, de quibus ratio reddi poteſt. ¶ Quare ad literam ſic præcepta fuerunt, ut de circunciſione, & de obſeruantia ſabbati & huiuſmodi. ¶ Cæremonialia autem ſunt, de quibus ratio reddi non poteſt, quare præcepta fuerunt: ut non arabis in Boue & Aſino: non feres ueſtem lino lanaque contextam. Non ſeres agrum diuerſo ſemine. & huiuſmodi. *Deut. 22* *Ibidē.*
¶ † Siquidem quantum ad moralia lex non recipit mutationem, ſed quantum ad ſacramētalia & cæremonialia mutata eſt, quoad ſuperficiem literæ: miſticus tamen eorum intellectus mutatus non eſt: unde non dicitur lex mutata, quamuis tranſlato in nos ſacerdotio ſit tranſlata. extra de conſt. trāſlato. 8
¶ † Sciendum quoq; eſt, ꝙ in diuinis ſcripturis eſt ſenſus hiſtoricus, allegoricus, tropologicus, & anagogicus, Vnde ſecundum Boetium. Omnis diuina authoritas aut ex hiſtoriali, aut allegorico, aut 9 *Heb.7*

11 ex utroque poſita intellectu. Et ſecun-
dum Hier. debemus diuinam ſcripturam
trifariam ſcrutari. ¶ Primò iuxta literam.
¶ Secundò iuxta allegoriam, id eſt ſpiri-
tualem intelligentiam. ¶ Tertiò ſecun-
dum futurorum beatitudinem. Hiſto-
ria, eſt ſignificatio uocum ad res, uideli-
cet quando res quælibet, quomodo ſecun
dum literam geſta ſit, plano ſermone re-
Exod. fertur. vt quomodo populus Iſraeliticus
36 ex Aegypto ſaluatus, tabernaculum Do-
mino feciſſe narratur. Et dicitur hiſtoria
ab ἱστορεῖν quod eſt geſticulari. inde hiſtori
ci: id eſt geſticulatores uocantur, quaſi hi
ſtriones. * ¶ † Allegoria, eſt quando a-
10 liud ſonat in litera, & aliud in ſpiritu, ut
quando per unum factum, aliud intelligi-
tur, quòd ſi illud ſit uiſibile, eſt ſimplici-
ter ἀλληγορία, ſi inuiſibile & cœleſte, tunc
dicitur ἀναγωγή. Eſt etiam allegoria,
quando per alienum ſermonem alienus
ſtatus deſignatur, ut cum Chriſti præſen
tia uel eccleſiæ ſacramenta uerbis, uel my
Eſa. 11 ſticis rebus deſignantur. Verbi gratia, ut
Exo. ibi: Egredietur uirga de radice Ieſſe,
14 quod apertè ſonat: Naſcetur virgo Ma-
ria de ſtirpe Dauid, qui fuit filius Ieſſe
Myſticis, virgo. Rebus, ut populus ab ægy
ptiaca ſeruitute per agni ſanguinem li-
beratus, ſignificat eccleſiā paſſione Chri
ſti à dæmoniaca ſeruitute ereptam. Et di-
citur allegoria ab ἀλλὸ Græcè, quod eſt
alienum: & γόρε quod eſt ſenſus, quaſi
11 alienus ſenſus. ¶ † τροπολογία eſt con-
uerſio ad mores, ſeu moralis locutio, ad
correctionem, & morum inſtitutionem
myſticè uel apertè reſpiciens. Myſticè,
Eccle. ut ibi: Omni tempore ueſtimenta tua ſint
9 candida: & oleum de capite tuo non de-
ficiat, id eſt, opera tua ſint munda, & cha-
ritas de mente tua nunquam decidat. &
ibi: Oportet ut Dauid interficiat in no-
1. Reg. bis Goliam, id eſt humilitas ſuperbiam.
17. Aperte, ut ibi: Frange eſurienti panem
Eſaie. tuum, & ibi: Non diligamus lingua, uel
58 uerbo, ſed opere & ueritate. Dicitur au-
1. Io. 4 tem τροπολογία, à τρόπος: quod eſt con-
uerſio, & λόγος, quod eſt ſermo, quaſi con
12 uerſus ſermo. ¶ † Ἀναγωγή, dicitur ab
ἄνω, quod eſt ſurſum, & ἄγω, quod eſt du-
co: quaſi ſurſum ductio. Vnde ſenſus ana
Gen. 1. gogicus dicitur: qui à uiſibilibus ad in-
uiſibilia ducit: ut lux prima die facta, ſi-
gnificat rem inuiſibilem: id eſt, angeli-
cam naturam in principio factam. Ana-
goge ergo, eſt ſenſus locutionem ad ſupe
periora ſiue eccleſiam ducens, ſcilicet ad
Trinitatem & ad ordines angelorum, &
de præmio futuro, & de futura uita, quæ
in cœlis eſt, apertus, uel miſticis ſermoni-
bus diſputans. Apertis, ut ibi: Beati mun Matth. 5
do corde, quoniam ipſi Deum uidebunt.
Miſticis, ut ibi: Beati qui lauant ſtolas Apoc.
ſuas &c. vt illis ſit poteſtas in ligno uitæ, 22.
& per portas intrent ciuitatem. quod pa-
tenter ſonat: Beati qui mundant cogita-
tiones ſuas, ut illis ſit poteſtas uidendi
Deum, qui eſt uia, ueritas & uita, & per do
ctrinam, id eſt, exemplo patrum intrent in
regnum cœlorum. Similiter Hieruſalem, Io. 12
intelligitur hiſtoricè, ciuitas illa terre-
ſtris, quam peregrini petunt, allegoricè,
eccleſia militans, tropologicè, quælibet
fidelis anima, anagogicè, cœleſtis Hieru-
ſalem ſiue patria. De his etiam alia exem
pla uideri poſſunt in lectionibus, quæ di 11
cuntur in ſabbato ſancto prout ibi in ſe-
xta parte dicetur. In hoc autem opere ple
runque circa idem diuerſi ſenſus adhiben
tur, & de uno ſenſu ad alium tranſitur,
quemadmodum lector ſedulus liquido po
terit intueri. † Sicut enim nemo prohi- 13
betur diuerſis exceptionibus, uel defenſio
nibus uti. ff. de excep. nemo extra de reſcr.
c. auditis. xxiiij. q. ij. §. j. Sic etiam nec di
uerſis in laudem dei expoſitionibus, ſalua
fide. ¶ † Conſiderari autem oportet, ꝙ in 14
diuino cultu multiplicis ritus uarietas re
peritur. Vnaquæque ferè nanque eccleſia
proprias habet obſeruantias, & in ſuo ſen
ſu abundat. 76. diſt. utinam. nec cenſetur
reprehēſibile uel abſurdum, Deum & ſan
ctos eius uarijs concentibus ſeu modula-
tionibus, atque diuerſis obſeruantijs ue
nerari, cum & ipſa eccleſia triumphans ſe
cundum Prophetam circundata ſit uarie-
tate. Pſal. xliiij. & in ipſorum eccleſiaſtico Pſ. 44
rum ſacramentorum adminiſtratione de
iure conſuetudinis uarietas tolleretur.
† Vnde ſecundū Aug. xj. di. eccleſiaſticarū. 15
Eccleſiaſticarum inſtitutionum in diuino
officio quaſdā ſcripturis accepimus, quaſ-
dam uerò apoſtolica traditione ſiue ſcri
pturis confirmatas per ſucceſſores, quaſdā

etiam, quarum tamē inſtitutio ignoratur
conſuetudine roboratas, approbat uſus,
quibus paritus ſeu obſeruantia debetur.
16 Non † igitur Lectoris moueatur animus
ſi fortaſſis in hoc opuſculo legerit quę in
ſua non nouerit eccleſia obſeruari, aut
non inuenerit quicquid ibi ſeruatur. Non
enim uniuſcuiuſque loci ſpecialia, ſed
communes atq; uſitatiores ritus hic pro-
ſequimur, qui communem non particula-
rem doctrinam tradere laboramus, nec ſit
nobis poſſibile quorumlibet locorum ſpe
cialia perſcrutari. ¶ Decreuimus itaque,
pro animæ noſtræ ſalute atque legentium
utilitate, ſecreta diuinorum officiorum
myſteria hic claro ſtylo, prout erit poſſibi
le exarare, atque dirigere, & quæ uiris ec-
cleſiaſticis pro quotidiani uſus intelligen
tia neceſſaria uiſa ſunt enucleare, & medu
litus explicare, quemadmodum & pro il-
lis, qui circa iudicia uerſantur ſecularia,
olim in ſpeculo iudiciali, fideliter egiſſe
dignoſcimur, in ſtatu diſſimili conſtituti.
17 ¶ † Veruntamen ſedulo penſandum eſt,
quòd circa ipſa diuina officia plures ſunt
uſuales obſeruantiæ, quæ nec ad moralem
nec ad myſticum ex inſtitutione referan-
tur intellectum, ſed nonnullæ propter ne
ceſſitatem, quædam propter congruita-
tem, quædam propter ueteris & nouæ le-
gis differentiam, quædam propter earum
conuenientiam, & quædam propter maio-
Lin. rem ipſorum officiorum celebritatem, &
30 reuerentiam inoleuiſſe cognoſcuntur. xij.
diſtinct. c. omnia. Vnde ſicut ait beatus Au
guſti. talia diuerſorum locorum diuerſis
moribus innumerabiliter uariantur, ita
ut uix aut nunquam omnino inueniri poſ-
ſint cauſæ quas in eis conſtituendis homi-
nes ſunt ſecuti. Sanè liber † iſte Ratio- 18
nalis uocabulo, deſcribitur. Nam quem-
admodum in rationali iudicij, quod lega-
lis Pontifex ferebat in pectore, ſcriptum
erat, manifeſtatio & ueritas, ſic & hic ra-
tiones uarietatū in diuinis officijs, & ea-
rum uarietates deſcribuntur, & manife-
ſtantur, quas in ſcrinio pectoris ſui eccle-
ſiarum prælati, & ſacerdotes debent fide-
liter conſeruare. xxxix. diſtinct. §. ecce. Et
ſicut in illo erat lapis, in cuius ſplendore
filij Iſrael Deum ſibi fore propitiū agno-
ſcebant, & ſic deuotus lector ex huius le-
ctionis ſplẽdore in diuinorum officiorum
myſterijs eruditus agnoſcit Deum nobis
fore propitium, niſi forte eius indignatio
nem culpæ offendiculo improuidè incur-
ramus. illud quoque quatuor coloribus
auroq; contextum erat, & hic (ut præ-
miſſum eſt) rationes uarietatum in eccle-
ſiaſticis rebus atque officijs quatuor ſen-
ſibus, uidelicet hiſtorico, allegorico,
tropologico, & anagogico, fide media
colorantur. † Diſtinguitur autem in octo 19
partes, quas ſeriatim fauēte domino pro-
ſequemur. ¶ In quarum prima agetur de
eccleſia & eccleſiaſticis locis, & ornamen-
tis, & de conſecrationibus, & de ſacramen
tis. In ſecunda, de eccleſiæ miniſtris, & eo
rū officijs. In tertia, de ſacerdotalibus, &
alijs indumentis. In quarta, de Miſſa, & de
ſingulis, quæ in ea aguntur. In quinta, de
alijs diuinis officijs in genere. In ſexta
ſpecialiter de ſingulis Dominicis, & ferijs
& feſtiuitatibus ad dominum pertinenti-
bus. In ſeptima, de feſtiuitatibus ſancto-
rum, & de feſto, & officio dedicationis ec-
cleſiæ ac mortuorum. In octaua, de com-
puto & Calend.

ADNOTATIO.

* Hiſtriones.] Preſsè & ieiunè ac etiam penè ineptè Author uerbum, hiſtoria, accipit, & deducit, ἱςορεῖν enim, ut Budęo placet eſt τοδιέρχεσθαι χαὶ κατὰ μανθάνειν τόπους, καὶ τοῖς ἄλλοις παραδιδόναι διηγούμενον intercedere, & prædiſcere locos, eorumq́; expoſitionem alijs conferre, tradere, & communicare. Item, inſpicere, & cognoſcere, oculis ſubijcere, viſere: tum etiam memoriæ prodere. vnde τὰ ἱςορούμενα Plutarcho, pro rebus memoriæ proditis. Inde ἱςορία narratio, cognitio, & diſcipli na. ἱςοριογράφοι ſiue λογοποιός enarrator, expoſitor. Quintilianus enim hiſtoricum, expoſitiuum dixit. Cæterum quàm præpoſterè reddat uerbum, ἀλληγορία tuum fuerit iudicium, Nec uerò nos inſtituimus omnibus immorari nodis, eos potius ſtudioſorum arbitrio ſoluendos elinquentes: & uerentes ne Author noſtris coloribus nimium anxiè ornatus, ſui quæ omnino diſſimilis, moueat riſum: tanquam illa cornicula alienis induta plumis. N. Doard.

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

In hac ergo Prima huius Operis parte, de quibuſdam generalibus tractare præuidimus, uidelicet. De Eccleſia & eius partibus. De altari. De picturis & imaginibus, & ornamentis Eccleſiæ. De campanis. De cœmeterio, & alijs ſacris locis. De Eccleſiæ dedicatione. De altaris conſec. De conſecrationibus & unctionibus. De ſacramentis Eccleſiaſticis.

SVMMA.

1 *Eccleſia, eſt duplex.*
2 *Eccleſia, quid. Et quàm variè appelletur. per diſcurſum. num. 4.*
3 *Synagoga, quid.*
5 *Eccleſia noſtra unde formam acceperit.*
6 *Tabernaculum, quibus conſtet, & unde dictum. Et ad quid in Eccleſiam uerſum.*
7 *Eccleſiæ fundamentum qualiter, & à quibus iaciendum.*
8 *Eccleſiæ caput, cur orientem ſpectare debeat.*
9 *Eccleſiæ ſpiritualis ædificatio qualis.*
10 *Cæmentum ex quibus componatur. Et quid eorum unumquodque denotet.*
11 *Aedificantibus ſpiritualem Eccleſiam, pugnandum eſt aduerſus hoſtes. Et quibus armis.*
12 *Tabernaculum ueteris teſtamenti, ex quibus fuerit conſtructum.*
13 *Sethin, quid.*
14 *Eccleſiæ forma humani corporis portionibus reſpondet.*
15 *Eccleſia ſpiritualis quibus, & quot partibus conſtet.*
16 *Eccleſiæ ſpiritualis quæ ſint fundamenta.*
17 *Eccleſiæ parietes laterales quid notent.*
18 *Chorus clericorum, quid, & unde dicatur.*
19 *Exedra, quid.*
20 *Atrium Eccleſiæ, quid denotet.*
21 *Turres Eccleſiæ quid ſignent.*
22 *Gallus in ſummitate Eccleſiæ fixus, quid notet.*
23 *Eccleſiæ, ſummitas eminēs & rotunda, quid ſignet.*
24 *Feneſtræ Eccleſiæ, quid ſignificent. Quid cācelli. num. 25. Quid oſtium nu 26.*
27 *Columnæ Eccleſiæ, quid notent. Quid pauimentum. nu. 28. Quid trabes. nu. 29. Quid ligna, laquearia. num. 31. Quid reclinatoria. 30.*
32 *Stallus in choro ad ſedendum, quid portendat. Quid pulpitum. nu. 33.*
34 *Analogium, quid: & unde dictum.*
35 *Horologium in Eccleſia, quid notet. Quid ſacrarium. nume. 38. Quid Cocleæ. num. 37. Quid piſcina. numero. 39. Quid tegula. 36.*

40 *Lumen in eccleſia, Chriſtum denotat.*
41 *Crux in medio eccleſiæ, quid denotet. Et cur in ſublime feratur.*
42 *Clauſtrum quid unde dictum, & eius uariæ partes, uarium ſortitæ officium, & nu. 43.*
44 *Sedes epiſcopales, in ſingulis eccleſijs, quid notent.*
45 *Eccleſiam cur adeamus unà.*
46 *Mulieres cur a uiris diſtinguantur, in eccleſia conuentu.*
47 *Mulieres ad quid caput gerat uelatum in eccleſia.*
48 *Sermo in Eccleſia, qualis eſſe debeat.*
49 *Eccleſiæ immunitas pro reis ad eam confugientibus.*
50 *Corpus Chriſti ſumptum à reis, illos non defendit.*
51 *Eccleſiæ, quot de cauſis loco mutentur.*

De Eccleſia, & eius partibus.

CAPVT PRIMVM.

PRIVS eſt, ut de Ec-
cleſia, & eius parti-
1 bus uideamus. † No
tandum eſt ergo, ꝙ
Eccleſiarum alia eſt
corporalis, in qua ui
delicet diuina offi-
cia celebrantur. Alia ſpiritualis, quæ
eſt fidelium collectio. de conſecra. di-
Pſ. 67 ſtinct. j. Eccleſia, ſiue populus per mi-
niſtros conuocatus, & in unum congre
gatus ab eo, qui vnanimes habitare fa-
cit in domo. Sicut enim corporalis ex
congregatis lapidibus conſtruitur: ſic
& ſpiritualis ex diuerſis hominibus cō
2 gregatur. † Ἐκκλησία ergo Græcè, dici
tur conuocatio Latinè, quia omnes ad
ſe uocat. quod nomen magis propriè
conuenit Eccleſiæ ſpirituali, quàm cor
porali: quoniam homines, non lapides
conuocantur, ſæpe tamen nomen ſigna
ti attribuitur ſignanti. Eccleſia autem
materialis ſpiritualem deſignat: ut di-
cetur ubi de eius cōſecratione agetur.
¶ Rurſus ἐκκλησία Græcè, dicitur ca-
tholica, id eſt, vniuerſalis. 11. diſtin. ca-
tholica. quia per totum mundū eſt con
ſtituta ſeu diffuſa, quia uniuerſi in Deū
credentes, in una debent eſſe congrega
tione, uel quia in ea eſt generalis do-
ctrina ad inſtitutionem omnium fide-
3 lium. ¶ † Συναγωγὴ quoque Græcè,
cōgregatio dicitur, quod proprium nō-
men Iudæorum populus tenuit, ipſo-
rū enim propriè συναγωγὴ dici ſolet,
quamuis etiā eccleſia dicta ſit. Apoſto-
li tñ nūquam ſynagogam dixerunt: ſed
ſemper eccleſiam, fortè diſcernendi cā.
4 ¶ † Dicitur etiam præſens eccleſia, Syō:
eo ꝙ ab hac peregrinatione longè poſi
ta promiſſionem rerum cæleſtium ſpe
culatur: & ideò Syon, id eſt ſpeculatio,
nomen accepit. Pro futura uerò patria
& pace, Hieruſalem uocatur: nam Hie-
ruſalem, pacis uiſio interpretatur. ¶ Dr
etiam eccleſia, domus Dei, ſic dicta à
δόγματι, quod Græcè dicitur rectum,
quaſi dans manere unanimes in ſe. ¶ Di
citur et quandoq; Κυρία, i. eſt, Domini-
calis. Quādoque Βασιλικὴ quod uerbū
Græcè ſonat, Latine regia ſeu regalis
regi. ſ. Baſilio. carnalium enim regum
palatia ſic dicta ſunt: noſtra aūt domus *Pſ. 68*
orationis, domus regia dicitur, quia in
ea regi regū ſeruitur. ¶ Quandoq; tem
plum dicitur quaſi tectum amplum, in
quo regi Deo ſacrificia offeruntur. 26.
q. 9. ſed illud. Et quandoq, Dei taberna
culum. de cōſec. diſ. 4. c. nec quenquam
quia in præſenti uita peregrina eſt: & in
itinere ad patriam pergens, ut iā dice-
tur. uel dicitur tabernaculum, quaſi ta-
berna Dei: prout ſub eccleſiæ dedica-
tione dicetur. Quare etiam dictum eſt
tabernaculum, uel arca teſtimonij, ſub
altari dicetur. Quandoque uerò marty
rium, quādo in honorem alicuius mar
tyris fit. Qñq, capella, prout in ſecun-
da parte, ſub tractatu de ſacerdote di-
cetur. Qñq; cænobium. Qñq; ſacrificiū.
Qñq; ſacellū. Qñq; domus orationis.
Qñq; monaſterium. Et qñq; oratoriū.
¶ Generaliter tamen quilibet locus ad
orandum ſtatutus, oratorium dici pōt.
Rurſus eccleſia, qñque dr corpus Chri-
ſti. xxvj. q. ij. ſed & illud. Qñque etiam
uirgo uocatur iuxta illud, Aemulor e-
nim uos, &c. Quandoque ſponſa, quam *2. Cor.*
Chriſtus deſponſauit ſibi in fide. De *10.*
qua in Euangelio: Qui habet ſponſam, *Oſea. 2*
ſponſus

ſponſus eſt. vij. q.j. ſicut. Quandoque
Ioã.2. mater, quia quotidie in baptiſmo ſpiri-
tuales filios Deo parit. xij. q. ij. qui ab-
ſtulerit. Quandoque filia, iuxta illud
Pſ.44 prophetæ: Pro patribus tuis nati ſunt
Hier. tibi filij. lxviij. diſt. c. quorum. ¶ Item
31 quãdoque uocatur uidua, quia propter
preſſuras nigreſcit, & ut Rachel non cõ
ſolatur. Quandoque meretrix figura-
tur, propter eccleſiam de gentibus con
gregatam, & quia nulli claudit gremiũ
redeunti ad ſe. Quandoque uocatur ci
uitas, propter communionem ſancto-
rum ciuium, murata propter munitio-
nem ſcripturarum, quibus hæretici ar-
ceantur, habens lapides, & ligna diuerſi
generis, quia diuerſa ſunt merita ſingu
lorum, prout iam dicetur. Quicquid au
tem ſynagoga per legem accepit, hoc
nunc eccleſia à Chriſto, cuius ſpõſa eſt,
per gratiam recepit: & in melius com-
Exo. mutauit. ¶ Sane non eſt noua oratori
25. ſiue eccleſiæ inſtitutio. Præcepit nan-
que Dominus Moſi in monte Synai, ut
faceret tabernaculum de cortinis miri
ficè fabricatis, diuiſum enim erat inter
poſito uelo in duas partes, cuius pars
prior ſancta, ubi populus ſacrificabat:
anterior uerò ſancta ſanctorum, ubi ſa-
cerdos & Leuitæ miniſtrabant, diceba-
tur: ut dicetur in proœmio quartæ par
5 tis. ¶ † Quod poſtquàm uetuſtate con-
ſumptum eſt, iuſſit dominus fieri tem-
plum, quod Salomon ædificauit operæ
mirifico, duas habens partes, ut in ta-
bernaculo. iij. Reg. viij. Ab utroque ue
rò ſcilicet à tabernaculo, & à templo
noſtra materialis eccleſia formam ſum
pſit. In cuius parte anteriori populus
audit, & orat. In ſanctuario uerò clerus
orat: prædicat, iubilat, & miniſtrat. Ta-
6 bernaculum † autem, quia in itinere fa
1.Io.2 ctum quandoque gerit typum mundi,
qui tranſit, & concupiſcentia eius. Vn-
de conſtat, ex quatuor cortinarum co-
loribus, ſicut & mundus compactus eſt
ex quatuor elementis. Deus igitur in
tabernaculo: Deus eſt in hoc mundo,
Heb. uelut in templo Chriſti ſanguine ru-
13. bricato, expreſſè uerò tabernaculum
typum gerit eccleſiæ militantis, quæ
non habet hic manentem ciuitatem,

ſed futuram inquirit: ideoque dicitur
tabernaculum, tabernacula enim mili
tantium ſunt. Deus enim in taberna-
culo. Deus eſt in fidelibus ſuo nomine
congregatis. Pars prima tabernaculi,
in qua populus ſacrificabat, uita eſt a-
ctiua, in qua populus in proximi dile-
ctione laborabat: pars altera, in qua
Leuitæ miniſtrabant, uita eſt contem-
platiua, in qua dilectioni, & contem-
plationi Dei, religioſorum uirorum
ſyncera conuerſatio uacat tabernacu-
lum uertitur in templum: quia de mi-
7 litia curritur ad triumphum. ¶ † Eſt
autem eccleſia ſic ædificanda. Parato Mat.7
namque fundamenti loco, iuxta illud: Pſal.
Bene fundata eſt domus domini ſuper 131.
firmam Petram. debet epiſcopus, uel ſa
cerdos de eius licentia ibi aquam aſper
gere benedictam ad abigendas inde dæ
monium phantaſias, & primarium lapi
dem cui impreſſa ſit Crux, in funda-
mento ponere. de conſecrat. diſtinct.
8 prima, cap. nemo. ¶ † Debet quoque
ſic fundari, ut caput rectè inſpiciat uer
ſus Orientem: de quo dicetur in proœ
mio quintæ partis, uidelicet, uer-
ſus ortum ſolis æquinoctialem ad de-
notandum, quod Eccleſia quæ in ter-
ris militat, temperare ſe debet æqua-
nimiter in proſperis, & in aduerſis: &
non uerſus ſolſticialem, ut faciunt qui-
dam. Cæterum ſi muri Hieruſalem,
quæ ædificatur, ut ciuitas, ædificari per
Iudæos iubetur, ſecũdum Prophetam:
quantò magis, & nos muros eccleſiæ
noſtræ ædificare debemus? Siquidem
Eccleſia materialis, in qua populus
ad laudandum Deum conuenit, ſan-
9 ctam ſignificat † eccleſiam, quæ in cœ-
lis uiuis ex lapidibus conſtruitur. xxj.
quæſtio. ſexta. ſed hoc diximus. Hæc
eſt domus Domini, firmiter ædifica-
ta: cuius fundamentum eſt angula-
ris lapis Chriſtus: ſuper quo funda-
mento poſitum eſt fundamentum A-
poſtolorum & Prophetarum, ſicut ſcri Eph.2
ptum eſt. Fundamenta eius in mon- Pſ.76
tibus ſanctis. Superædificati parietes,
Iudæi ſunt, & Gentiles de quatuor
mundi partibus ad Chriſtum uenien-
tes: & qui in ipſum crediderint ſeu cre-

Strictius eſt enim ſanctuatium, quam chorus: & chorus quàm corpus: quia pauciores ſunt uirgines, quàm continẽtes: & iſti quàm coniugati. Sãctior quoque eſt locus ſanctuarij, quam chorus: & chorus, quàm corpus, quia dignior eſt ordo uirginum, quàm continẽtium,
15 & illorum, quàm coniugatorũ. ¶†Ad hæc eccleſia ex quatuor parietibus cõſiſtit. id eſt, ex doctrina quatuor euangeliſtarum longa lataque ſurgit in altum. id eſt, in alta uirtutum: longitudo cuius, longanimitas eſt: quæ patienter aduerſa tolerat, donec ad patriam perueniat, latitudo, charitas eſt, quæ dilatione mentis amicos in Deo, & inimicos diligit propter Deum, altitudo uerò ſpes eſt futuræ retributionis, quæ proſpera & aduerſa contemnit, donec uideat bona Domini in terra uiuentiũ.
16 ¶†Rurſus in templo Dei ſeu gratię eſt fundamentum, fides, quæ eſt de re non uiſa. Tectum, charitas, quæ operit multitudinem peccatorum. 1. Petr. 4. Oſtiũ, obedientia, de qua dominus, inquit Mar. 19. Si uis ad uitam ingredi, ſerua mãdata. Pauimentum, humilitas: de qua Pſal. 118. adhæſit pauimento ani-
17 ma mea. Quatuor† laterales parietes, ſunt quatuor principales uirtutes: iuſtitia, fortitudo, prudentia, & temperan-
Apoc. 21. tia. Hæc ſunt in Apocalipſi quatuor latera ciuitatis æqualia. Feneſtræ ſunt, hoſpitalitas cum hilaritate, & miſericordia, cum largitate. ¶ De hac domo
Io. 14. Dominus ait: Veniemus ad eum, & mãſionem apud eum faciemus. ¶ Quędam tamen eccleſiæ in modum Crucis formantur, ad notandum nos mundo crucifigi, ſeu crucifixum ſequi debere: iu-
Math. 16. xta illud: Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuã, & ſequatur me. Nonnullæ etiam in modum circuli rotundæ formantur, quæ ſignificãt eccleſiam dilatam eſſe per cir-
Pſ. 18 culum orbis, unde illud. Et in fines orbis terræ uerba eorum, ſeu ꝗ de circulo orbis, peruenimus ad circulum coro-
18 næ æternitatis. ¶ Sanè † chorus clericorum, eſt conſenſio cantantium, uel multitudo in ſacris collecta. Dictus eſt autem chorus, à chorea uel corona. Olim enim in modum coronæ circum aras ſtabant: & ita pſalmos concorditer concinebant, ſed Flauianus Theodorus alternatim pſallere conſtituerunt, edocti ab Ignatio, qui ſuper hoc fuit diuinitus edoctus. ¶ Duo ergo chori pſallẽtium, deſignant angelos, & ſpiritus iuſtorum, quaſi reciproca uoluntate laudantium, & in ſe ad bonam operationẽ inuicem exhortantium. ¶ Alij chorum dixerunt à concordia, quæ in charitate conſiſtit, quia qui charitatem non habet, conuenienter cantare non poteſt. Quid autem chorus iſte ſignificet; & quare in illo maiores ſedent poſteriores: dicetur in quarta parte ſub introitu, & ſub titulo de acceſſu pontificis ad altare. Et nota, quia cum unus cantat, dicitur Græcè μονῳδία Latinè tycinium. Cum uerò duo cantãt, bicinium appellatur, cum multi. chorus. ¶ Exe-
19 dra † eſt abſida ſiue uolta, quædam ſeparata, modicum à templo uel palatio ſic dicta. 13. q. 2. præcipiendum. quia extraheret muro: Græcè autem ἐξέδρα uocatur, & ſignificat fideles laicos Chriſto & Eccleſiæ inhærentes. ¶ Criptæ ſiue ſpecus ſubterraneæ, quę in quibuſdã ſunt eccleſijs, ſunt eremitæ, cultores
20 ſiquidem ſecretioris uitæ. ¶†Atrium Eccleſiæ ſignificat Chriſtum, per quem in cœleſtem Hieruſalem patet ingreſſus, quod & porticus dicitur, ſic dicta à porta, uel ꝗ ſit aperta. 17. q. 4. ſi quis cũ.
21 & cap. ſi quis in atrio. ¶ Turres † eccleſiæ, prædicatores ſunt, & prælati eccleſiæ, qui ſunt munimen & defenſio eius. Vnde ſponſus ad ſponſam in canticis amoris ſic loquitur: Collum tuũ ſicut turris Dauid ædificata cum propugnaculis. Canti. 4. ¶ Pinaculum turris, uitã uel mentẽ prælati, quæ ad alta tendit,
22 repræſentat. ¶ Gallus † ſupra Eccleſiam poſitus, prædicatores deſignat. Gallus enim profundæ noctis peruigil horas ſuo cantu diuidit, dormientes excitat, diem appropinquantem præcinit, ſed prius ſeipſum alarum uerbere ad cantandum excitat. Hæc ſingula myſterio non carent. Nox enim, eſt hoc ſeculum, dormientes ſunt filij huius noctis in peccatis iacentes. Gallus prædi-
catores

catores qui diſtinctè prædicant, & dor
Ro.14 mientes excitant, ut abijciant opera te
Eph.5 nebrarum clamantes: Væ dormienti-
bus. Exurge qui dormis: lucem uentu-
ram prænuntiant, dum diem iudicij &
futuram gloriam prædicant, & pruden
ter ante, quàm alijs uirtutes prædicent
ſe à ſomno peccati excitantes, corpus
1.Cor. 9. ſuum caſtigant. iij. quæſt. vij. §. idem te-
ſtatur Apoſtolus, unde caſtigo corpus
meum &c. Hi etiam, ſicut & Gallus cõ-
tra uentum ſe uertunt, quando incre-
pando, & arguendo contra rebelles for
titer reſiſtunt: ne lupo ueniente fugiſſe
arguantur. extra de renũ. niſi cum qui-
dem. ¶ Virga ferrea, in qua Gallus ſe-
det, rectum repræſentat prædicantis
ſermonem, ut non loquatur ex ſpiritu
1.Pe. 4 hominis: ſed Dei, iuxta illud: Si quis lo
quitur quaſi ſermones Dei, &c. Quod
Ioã.19 uero uirga ipſa eſt ſupra Crucem ſeu
ſummitatem eccleſiæ poſita, innuit ſer
monem ſcripturarum conſummatum
eſſe, & confirmatum. Vnde dominus in
paſſione ait: Conſummatum eſt, & titu
lus eius ſuper eum indelebiliter ſcri-
23 ptus eſt. ¶ †Conus, id eſt ſummitas tem
pli eminens & rotunda, ſupra quã crux
ponitur propter ſui rotunditatem, ſi-
gnificat quàm perfectè, & inuiolatè ca
tholica fides prædicanda ſit, & tenen-
da: quam niſi quiſque integram inuiola
tãq; ſeruauerit, abſq; dubio in æternũ
24 peribit. ¶ † Feneſtræ eccleſiæ uitreæ,
ſunt ſcripturæ diuinæ, quæ uentum, &
pluuiam repellunt, id eſt nociua prohi
bent, & dum claritatem ueris ſolis, id
eſt, Dei in eccleſiam, id eſt, in corda fi-
delium tranſmittunt, inhabitantes illu
minant. Hę intus latiores ſunt, quia my
ſticus ſenſus amplior eſt, & præcedit li
teralem, de conſe. diſt. iiij. c. nullus au-
tem. Item per feneſtras quinque ſenſus
corporis ſignificantur, qui extra ſtricti
eſſe debent, ne uanitates hauriant: &
itus patere ad dona ſpiritualia liberius
25 capiẽda. ¶ Per †cancellos uero, qui ſunt
ante feneſtras, prophetas, uel alios do-
ctores obſcuros intelligimus eccleſiæ
militantis, in quibus ob duo charitatis
præcepta, quandoque duæ columnæ du
plicantur: ſecundum quod Apoſtoli bi

26 ni ad prędicandũ mittuntur. ¶ †Oſtiũ
eccleſiæ, eſt Chriſtus, unde in Euange- Luc.10
lio: Ego ſum oſtiũ dicit dominus Apo Ioã.10
ſtoli etiam portæ ſunt. dictum eſt autẽ
oſtium ab obſiſtendo his, qui foris ſunt,
uel ab obſidẽdo hos, qui foris ſunt, uel
ab oſtendendo aditum. Valua uerò, di
citur à uoluendo, porta à portando,
quia per eam portantur quæcunq; offe
26 runtur. ¶ †Columnæ uerò eccleſiæ, epi
ſcopi, & doctores ſunt, qui templũ Dei
per doctrinam ſicut & euãgeliſtę thro
num Dei ſpiritualiter ſuſtinent. Hi
namque pro ſonoritate diuini eloquij
argenteæ columnæ dicũtur, iuxta illud
in cãticis canticorum: Columnas fecit Cãti.3
argenteas: Vnde & Moſes in ingreſſu ta
bernaculi poſuit quinque columnas, &
ante oraculum, i. ſancta ſanctorum. iiij.
quod exponetur in ſexta parte, ſub tit.
de tpe aduẽtus. Licet aũt columnæ plu
res ſint: tñ ſeptem eſſe dicuntur, iuxta Pro.9
illud: Sapientia ędificauit ſibi domum,
& excidit columnas ſeptem, qm̃ epi eſſe
debẽt ſeptiformi gratia ſpiritus ſancti Gal.2
repleti, & Iaco. & Ioan. (ut ait Apoſto
lus) uidebantur columnæ. Baſes colum
narum ſunt Apoſtolici epi uniuerſalis
eccleſię machinam ſupportãtes. Capita
columnarum ſunt mẽtes eporum & do
ctorum. Sicut. n. capite membra, ſic mẽ
te uerba noſtra diriguntur & opere, ca
pitella quoq; ſunt uerba ſacræ ſcriptu
rę quorum meditationi ſubdimur, & ob
28 ſeruantiæ. ¶ †Pauimentum eccleſię, eſt Mat.5
fidei noſtrę fundamẽtum. ¶ In eccleſiã
uero ſpirituali pauimentum ſunt pau
peres Chriſti, ſ. pauperes ſpiritu, qui ſe
in oĩbus humiliant quare pp humilita
tem pauimẽto aſſimilantur. Rurſus pa
uimentum, quod pedibus calcatur uul
gus eſt, cuius laboribus eccleſia ſuſten-
29 tatur. Trabes †quæ domum cõiungunt,
ſunt principes uel prędicatores ſeculi,
qui eccleſię muniunt unitatẽ, hi uerbo,
30 illi facto. ¶ † Reclinatoria in eccleſia,
ſignant contemplatiuos, in quib. Deus
ſine offenſa quieſcit, qui per ſummã di
gnitatem, & æternæ uitæ claritatem cõ
templantur, auro comparãtur. Vnde in
canticis dr̃: Reclinatorium fecit aureũ. Can.3
31 ¶ Tigna †in eccleſia ſunt prædicatores,
qui

qui eam ſpiritualiter ſubleuant. ¶ La-
quearia etiam ſiue celaturę ſunt prædi
catores, quia eam ornant uel roborant,
de quibus quia per uitia nõ putreſcũt,
ſponſa gloriatur in eiſdem canticis di
Cant.1 cens: Tigna domorum noſtrarum, cedri
na laquearia cypreſſina. Deus.n.eccle-
ſiam ſibi cõſtruit uiuis ex lapidibus, &
lignis imputribilibus, iuxta illud: Fer-
culum ſibi fecit rex Salomon de lignis
libani.i.Chriſtus de ſanctis caſtitate cã
Cant.3 didatiſ. De hoc aliter ſub tit. de pictu
ris dicetur. Cancellus.i.caput eccleſiæ,
humilior reliquo corpore eccleſiæ my
ſticę, ſignificat, quãta humilitas debeat
eſſe in clero ſeu prælato, iuxta illud:
Quanto maiores, humilia te in oĩbus.
Eccl.3 Cãcelli uero quibus altare à choro di
uidũtur ſeparationem cœleſtium signi-
ficant à terrenis. de cancello ſeu peri-
bulo chorum circuneunte, dicetur ſub
32 titu. de picturis. ¶ † Stallus ad ſedẽdum
in choro, deſignat quod aliquando cor
pus recreandum eſt, quia quod caret al
terna requie, durabile non eſt. ¶ Pulpi-
33 tum † in eccleſia, eſt uita perfectorum,
& dicitur quaſi publicum, ſiue in loco
publico conſtitutum. Nempe legitur:
2.Para.6 Salomon fecit baſim æneam, ponens eã
in medio baſilicæ, ſtetitq; ſuper eam &
extẽdens manum ſuam loquebatur po-
pulo Dei. Eſdras quoq; fecit gradum li
2.Eſd.8 gneum ad loquendum, in quo ſtans ſu-
per uniuerſum populum eminebat.
34 ¶ Analogium † etiam dicitur, quia in eo
uerbum Dei legitur & enuntiaſ: λόγος
enim Græcè, uerbum, uel rõ dr̃. Quod
dr̃ etiam ambo, ab ambiendo: quia in-
trantem ambit, & cingit. ¶ De quo in
quarta parte ſub tit. de euãgelio diceſ.
35 ¶ † Horologium, per quod horæ legun
tur, i. colliguntur, ſignificat diligentiã
quam ſacerdotes in dicendis canonicis
horis debito tempore habere debent,
Pſal.118 iuxta illud: Septies in die laudem dixi
36 tibi. ¶ † Tegulæ tecti qui imbrem à do
mo pellunt, ſunt milites, qui eccleſiam
à paganis, & ab hoſtibus protegunt.
37 ¶ † Cocleę quarum exemplar à templo
Salomonis ſumitur, ſunt uiæ muris in-
teruolutæ latenter, per quas latenter
arcanam cognitionem ſingulorum acci
pimus, quas ſoli qui ad cœleſtia gradiũ
tur, agnoſcunt. ¶ De gradibus, per quos
ad altare aſcenditur in ſeq. tit. dicetur.
38 ¶ † Sacrarium ſiue locus, in quo ſacra
reponunſ, ſiue ĩ quæ ſacerdos ſacras ue
ſtes induit, uterũ ſacratiſſimæ Marię ſi-
gnificat, in quo Chriſtus ſe ſacra ueſte
carnis induit. Sacerdos, à loco, in quo
ueſtes induit ad publicũ procedit, quia
Chriſtus ex utero virginis procedẽs in
mundũ venit. ¶ Locus e͠pi in eccleſia, al
tior eſt, ſicut in ſecunda parte ſub trac.
39 de e͠po diceſ. ¶ † Prope altare ẽt quod
Chriſtũ ſignificat, collocaſ piſcina ſeu
lauacrum, i. Chriſti miſericordia, in q̃
manus lauanſ, ad notãdum, ꝙ in baptiſ
mo, & pnĩa, quę ꝑ illã ſignificatur à pec
catorum ſordibus diluimur, quod à ue- Exo.
teri teſtõ tractum eſt. Legitur.n. Exo. ꝙ 30.&
Moſes fecit labium æneum, cũ baſi ſua, 40
in tabernaculũ, in quo Aarõ ſacerdos,
& filij lauarentur, acceſſuri ad altare,
40 ut in eo offerrent tymiama. ¶ † Lumen,
quid in eccleſia accenditur, Chriſtũ ſi-
gnificat iuxta illud: Ego ſum lux mun-
di, & Io. erat lux uera &c. Vel lumina-
ria eccleſiæ ſignificant Apoſtolos, & cę
teros doctores quorum doctrina fulget
eccleſia, ut ſol & luna, de quibus Domi Math.
nus ait: Vos eſtis lux mundi, id eſt bono
rum operum exempla, Vnde ipſe admo
nens eos ait: Luceat lux ueſtra coram
hominibus. Illuminatur autem eccle- Exo.
ſia ex pręceptis Domini, unde ibi Exo. 27
legitur Præcipe filijs Aaron, ut offerãt
oleum de arboribus oliuarum puriſſi-
mum, ut ardeat lucerna ſemper in ta-
bernaculo teſtimonij. De quo in ſecun
da parte de acolyto dicetur. Fecit quo
que Moſes lucernas ſeptem, quæ ſunt
ſeptem dona ſpiritus ſancti, quæ in no
cte huius ſeculi tenebras noſtræ cæcita
tis illuſtrant quę ſuper candelabra po-
nuntur, quia requieuit ſupra Chriſtum
ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiri-
tus conſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſciẽ Eſa.11
tiæ, & pietatis, ſpiritus timoris Domi- Eſ.61
ni, quibus prædicauit captiuis intel-
ligentiam. Pluralitas in eccleſia lu-
cernarum, pluralitatem, deſignat in fi-
42 delibus gratiarum. ¶ Crux † triumpha-
lis, in pleriſque locis in medio eccleſiæ
ponitur.

ſtare contra maiores huius ſeculi tẽtationes, infirmiores uerò contra minores ſeu minus fortiores, firmioremq́ue ſexum in apertiori loco conſiſtere debere, quoniam ſecundum Apoſtolum: Fidelis eſt Deus,
1.Cor. qui non patietur uos tẽtari ſupra id, quod
Apoc. poteſtis ſuſtinere. Ad hoc etiam pertinet,
10. quia Ioannes uidit Angelum fortem, qui
Eph.5 poſuit ſuum pedem dexterum ſuper mare:
1.Cor. nam & fortiora membra maioribus peri-
2. culis opponuntur. ſecundum alios uerò uiri in parte anteriori, mulieres in poſterio
47 ri parte manent, quia uir caput eſt mulieris, ideoque dux eius. ¶ † Mulier quoq; uelato capite eſſe debet in eccleſia. xxxiij. q. v. mulier, quia non eſt imago Dei, & quia per illam præuaricatio inchoata eſt ideoque in eccleſia propter reuerentiam ſacerdotis (qui eſt Chriſti uicarius) coram eo tãquam coram Iudice propter reatus originem, habeat caput uelatum, non liberũ, nec propter eandem reuerentiam habeat poteſtatem loquendi in eccleſia corã eo. Olim autem uiri, & mulieres comam ſibi nutrientes, adſiſtebant in eccleſia, nudo ca
48 pite crinibus gloriãtes, quod inhoneſtum erat. ¶ † Qualis locutio in eccleſia habẽda ſit. Apoſtolus oſtendit, dicens: Loquen
Eph.5 tes uobiſmet ipſis in Pſalmis, & Hymnis, & Canticis ſpiritualibus, unde ibi à uerbis ſuperfluis abſtinendum eſt, extra de celebr. miſſ. c. dolentes. iuxta illud Chryſoſtomi: In aulam regiam ingreſſurus, habitu & inceſſu te cõponas: Angeli enim Domini adſunt, quia domus Dei, plena eſt virtutibus incorporeis. Et dominus ad Mo-
Ioſu.5 ſen & Angelus ad Ioſue: Solue calciamentũ de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas
49 ſanctus eſt. ¶ † Vltimò notandum eſt, quod eccleſia conſecrata reos ſanguinis ad ſe cõfugientes, qui in illa, uel contra illam non deliquerunt, defendit ne uitam per-
3.Re. dant aut mẽbra. xiij. q. v. reos. extra de im-
2. mu. eccle. c. inter. Tamen legitur ꝙ Ioab in tabernaculum fugit, & cornu altaris apprehẽdit. Idem etiam priuilegium habet non conſecrata, in qua diuina officia celebrantur. extra de immuni. eccle. c. eccleſia.
50 Corpus † autem Chriſti à tabulis ſumptum, eos non defendit, nec confugientes ad illud: tum quia hoc priuilegium eccleſiæ conceſſum eſt, quare nõ eſt ad alia protrahendum, tum quia illud eſt cibus animæ, non corporis, de conſecratio. diſtinct. ij. non iſte. unde animam liberat, & non corpus. ¶ † Eccleſiæ tribus de cauſis de lo- 58
co ad locum mutantur, de conſec. diſtinct. j. tribus. & c. ſequen. Primò, propter neceſſitatem perſecutorum. Secundò, propter difficultatem locorum: puta propter aeris intemperiem. Tertiò, cum malorum ſocietate grauantur, & tunc cum Concilio Papæ uel epiſcopi. ¶ Quare eccleſiam ingrediens, ſigno Crucis ſe munit, dicetur in prooemio quintæ partis.

SVMMA.

1 *Altare qui primum extruxerint, & unde fluxerit hodiernus uſus.*
2 *Altare, & ara, quid differant.*
3 *Altare multiplex, multiplicem efficit ſignificationem. & nu. 4.*
5 *Arca teſtamenti, quibus ſit ornata. & numero 26.*
6 *Conſtantinus Imperator conſtituit in Baſilica arcam teſtamenti, allatam Hieroſolymis à Tito Imperatore.*
7 *Homo ut ſit templum Dei, quæ ſecum habere debeat.*
8 *Menſa quid notet.*
9 *Candelabrum exterius illuminans, quid.*
10 *Arca, unde dicatur. Et quid notet. Et quibus conſtet.*
11 *Altare quid. Et quid notet. Fuſè per diſcurſum, nu. 13. & 15.*
12 *Charitas maxima uirtutum.*
14 *Linteamina alba, operiunt altare.*
17 *Scalæ ad altare.*

De altari. Cap. 2.

A Ltare in † Eccleſia pro- 1
pter tria fit, prout ſub Gen.8
eius dedicatione dice- Ibid.
tur. ¶ Sciendum autem 12.
eſt, ꝙ Noe primus, de- Ibid.
inde Iſaac, Abraam, &
Iacob, altaria ędificaſ- 33.
ſe leguntur, quæ non aliud quàm lapides erecti intelliguntur ſuper quos ſacrificia mactabant, quæ ſuppoſito igne cremabãt. Moſes etiam fecit altare de lignis Sethin, & inde altare Tymiamatis, quod ueſtiuit

Exo. auro puriſſimo: prout legitur in Exodo
25.27 ubi etiam ponitur forma ipſius altaris. Sa
& 29 lomon quoque ſicut legitur Regum pro-
3. Rg. pe fin. altare aureum fabricauit. Ab his
6. quidem antiquis patribus altaria moder-
norum ſumpſerunt exordium, quæ in cor-
nua quatuor eriguntur. quorum quædam
unus ſunt lapidis: quædam ex pluribus cõ
2 ponuntur.† Nempe altaria & aræ aliquo-
ties indifferenter inueniuntur: intereſt ta-
men. Nam altare, quaſi alta res, uel alta
ara dicitur, in quo ſacerdotes incenſum
adolebant, ara quaſi area. id eſt, plana uel
ab arbore dicitur: quia in ea ſacrificia ar-
3 debant. ¶†Et nota ꝙ multiplex in ſcriptis
legitur altare, uidelicet ſuperius, & infe-
rius, interius & exterius, quorum etiam
quodlibet eſt duplex. ¶ Altare ſuperius,
eſt Deus trinitas. de quo legitur: Non a-
Exo. ſcẽdẽtes ad altare meũ per gradus. Exo.
20 xx. Eſt & altare ſuperius eccleſia trium-
phans: de quo dicitur. Tunc imponent ſu-
per altare tuum uitulos Pſal. 50. ¶ Altare
autem inferius eſt eccleſia militans, de
quo legitur: Si altare lapideum feceris mi
hi, nõ ædificabis illud de ſectis lapidibus.
¶ Eſt etiam altare inferius, menſa templi:
de qua dicitur: Conſtituite diem ſolemnẽ
Pſal. in condenſis uſque ad cornu altaris. & in
117 iij. Regum dicitur quòd Salomon fecit, al
3. Rg. tare aureum. Altare uerò interius, eſt cor
8 mundum prout infra dicetur. ¶ Eſt etiam
altare interius fides incarnationis, de qua
Exo. iubetur in Exod. Altare de terra facietis
20 mihi. altare autem exterius eſt ara Cru-
cis. Hoc eſt altare holocauſti, ſuper quo
cremabatur ſacrificium ueſpertinum. Vn-
de in canone miſſæ dicitur: Iube hæc in
ſublime altare quod tuum ferri &c. ¶ Al-
tare etiam exterius ſunt eccleſiaſtica ſacra
menta, de quibus dictum eſt: Altaria tua
domine uirtutum &c. ¶ Rurſus altare ẽt,
mortificatio noſtra ſeu cor noſtrũ, in quo
Pſ. 83 carnales motus feruore Spiritus ſancti cõ
4 ſumuntur. ¶†Secundò, altare etiam ſignifi
cat eccleſiam ſpiritualem, quatuor eius
cornua ſignificant quatuor mundi plagas,
per quas eccleſia dilatatur. ¶ Tertiò, ſigni
ficat Chriſtum, ſiue quo munus nullum ac
ceptabile patri offertur. Vnde eccleſia ſo
Matt. let orationes ad patrẽ dirigere per Chri-
26 ſtum. ¶ Quartò ſignificat corpus domini:
prout in vj. parte ſub tit. de paraſceue di-
cetur. ¶ Quintò, ſignificat menſam, in qua
cum diſcipulis conuiuatus eſt Chriſtus. Sa 5
nè legitur in Exo. ꝙ in arca teſtamenti ſi- Exo.
ue † teſtimonij repoſita eſt teſtificatio, id 40
eſt, tabulæ in quibus ſcriptum erat teſti-
monium, licet etiam quædam repoſita ibi
teſtimonia dici poſſunt, & hoc in teſtifica-
tione ꝙ legem naturalem in cordibus ſcri
ptam ſuſcitauerat in ſcriptis. Repoſita eſt
etiam ibi vrna aurea plena manna in teſti
ficationem, ꝙ panem dediſſet filijs Iſrael
de cœlo, & uirga Aaron, in teſtimonium,
quia omnis poteſtas à domino Deo eſt. &
Deuteronomius, in teſtimonium pacti, Heb. 9
quo dixerant, omnia quæ dixerit nobis do Exo.
minus, faciemus. Et ob hoc dicta eſt arca 31
teſtimonij, uel teſtamenti, ob hoc etiam
dictum eſt tabernaculum teſtimonij. Su-
per arcam uerò factum eſt propitiatoriũ;
de quo dicetur in proœmio quartę partis.
In cuius rei imitationem in quibuſdam ec
cleſijs ſuper altare collocatur arca ſeu ta-
bernaculum in quo corpus domini, & reli
quiæ ponuntur. Præcepit etiam, Dominus Exo. 5
fieri candelabrum ductile ex auro puriſſi-
mo. Legitur in iij. Regum, & in arca fœde- 3. Rg.
ris aliud non eſt, niſi duæ tabulæ lapideæ 8
quas poſuerat in ea Moſes in Oreb, quan-
do pepigit Dominus fœdus cum filijs Iſ-
rael cum egrederentur de terra Aegypti.
¶ Et nota † quod tempore Silueſtri Papæ 6
Conſtantinus Imperator conſtruxit baſili
cam Lateranen. in qua poſuit arcam teſta
menti, quam Titus Imperator aſportaue-
rat de Hieruſalem, cãdelabrum aureum,
cum ſeptem infuſorijs lucernis. In qua ar-
ca ſunt hæc: Anuli: & uectes aurei: tabulæ
teſtimonij, & uirga Aaron, manna, panes
ordeacei, urna aurea, ueſtis inconſutilis, &
arundo, & ueſtimentum ſancti Ioannis Ba
ptiſtæ: & forcipes cum quibus tonſus fuit
ſanctus Ioannes Euangeliſta. ¶ Sanè homo
† ſi habet altare, menſam, candelabrum & 7
arcam, templum Dei eſt. Oportet ſiquidẽ
eum altare habere, ubi rectè offerat: & re-
ctè diuidat. Altare, eſt cor noſtrum in quo
debemus offerre, unde Exod. xx. præcepit
dominus in altare offerri holocauſta, quia
de corde debẽt procedere opera igne cha
ritatis accenſa. ¶ Holocauſta dicuntur ab
ὅλον, quod eſt totum, & καῦσις, quod eſt
incen-

Incendium ſiue incenſio.vnde holocauſta, quaſi ex toto incenſa. In iſto igitur altari debemus rectè offerre, & rectè diuidere. Rectè offerimus, quando bonum quod cogitamus ad perfectionē perducimus. Sed non rectè diuidimus, ſi non diſcretè illud faciamus. quia ſæpe putat homo facere bonum, & facit malum:& ſæpe ex una parte,facit bonum,& ex alia parte facit malū, & ita ipſe ædificat,& ipſe deſtruit.Sed tūc rectè diuidimus, quando bonum quod facimus, non nobis, ſed ſoli Deo attribuimus. Menſam quoque oportet hominem habere, ut inde panes uerbi Dei ſumat.
8 Per † menſam, ſacram ſcripturam intelli-
Pſ.22 gimus, de qua Pſalmiſta:Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me. id eſt, dediſti mihi ſcripturam cōtra tentationem dæmoniacam. Oportet ut hanc habeamus, id eſt,in mente reponamus: ut panes uerbi Dei inde ſumamus. Pro defectu huius panis dicit Hiere. Paruuli petierunt panem, & non erat,qui frāgeret eis. Oportet etiam eum habere candelabrum,ut bonis operibus luceat. Can-
9 delabrum † exterius illuminans, eſt opus bonum, quod alios per bonum exemplum accendit. de quo dicitur: Nemo accendit lucernam,& ponit eam ſub modio:ſed ſu-
Tre. 4 pra candelabrum. Lucerna iuxta uerbum Domini, eſt bona intentio, quia Chriſtus dicit: Lucerna, eſt oculus tuus,oculus uerò,eſt intentio. Non debemus ergo ponere lucernam ſub modio,ſed ſupra candela-
Luc.11 brum, quoniam ſi habemus bonam intentionem, non debemus abſcondere: ſed
10 bonum opus alijs in lumen, & exemplum manifeſtare. ¶ † Oportet eum etiam habere arcam, quæ dicitur ab arcendo. Arca ergo, poteſt dici diſciplina, uel regularis uita: per quam crimina à nobis arceantur. In arca autem ſunt uirga,tabula & manna,cum in regulari uita debet eſſe uirga correctionis,ut caro ca-
Pſ.33 ſtigetur:& tabula dilectionis,ut Deus diligatur. In tabulis enim ſcripta ſunt mandata,quę pertinent ad dilectionem Dei.Debet etiam ibi eſſe manna diuinæ prælibationis,ut quam ſuauis eſt Deus,guſtemus, & uideamus, quia bona ē negotiatio eius,
Prou. iuxta illud Prouerb. de muliere forti.Gu-
31 ſtauit,& uidit,quia bona eſt. Vt ergo Dei templum ſimus,habeamus in nobis altare per oblationem,ne appareamus in conſpectu Dei uacui iuxta illud Eccleſiaſt. Non Eccl.
apparebis in conſpectu Dei tui uacuus.de 35
conſec.diſt.j.oēs. Menſam per refectionē, Mar.
ne deficiamus in uia,quaſi ieiuni,iuxta il- 8
lud euangelij. Si dimiſero eos ieiunos,deficient in uia. Candelabrum, per bonam
operationem, ne ſimus otioſi, iuxta illud Eccle.
Eccleſiaſti. Multam malitiam docuit o- 33
tioſitas. extra de renuntiatio. cap. niſi.§. uerum. Arcam,ne ſimus quaſi filij Belial:
id eſt,abſque iugo indiſciplinati,diſcipli- Pſ.2
na enim neceſſaria eſt iuxta illud Pſalm. Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur dominus, &c. De his etiam & alijs altaris ornamentis in ſequen. titu.di-
cetur. ¶ †Hoc altare ille ædificat,qui cor 11
ſuum uera humilitate, & alijs uirtutibus exornat. vnde Gregorius, Qui uirtutes ſine humilitate congregat, quaſi qui puluerem in uētum portat. Per altare enim cor noſtrum intelligitur, ut dicetur, ubi de altaris dedicatione agetur, quod eſt in medio corporis, ſicut altare in medio ec-
cleſiæ:de quo altari iubetur à domino.Le- Leu.6
uitic. Ignis in altari meo ſemper ardebit.Ignis, † eſt charitas:altare eſt cor mun- 12
dum: ignis ſemper ardebit in altari: quia charitas ſemper feruebit in corde noſtro.
Vnde Salomon in canticis canticorum. Cāt. 8
Aquæ multæ non poſſunt extinguere cha- Pſal.
ritatem: quia enim ſemper ardet, ex- 117
tingui non poteſt. Vos ergo ſecundum Prophetam agite diem lætitiæ in frequentationibus, ſeu in condenſis, uſque ad cornu altaris, quia reliquiæ cogitationum diem feſtum agent tibi. De hac
Apoſto. excellentiorem uiam nobis de- 1.Cor.
monſtrat: excellentiorem uiam dixit cha- 12.
ritatem, quia ipſa eſt ſuper omnes uir- Pſ.75
tutes, & quicunque ipſam habet, omnes uirtutes habet, hoc eſt uerbum abbreuiatum, quod facit dominus ſuper terram, quod adeo breue eſt, ut dicatur: Habe charitatem, & fac quicquid uis.
Ex his nanque duobus mandatis tota lex Math.
pendet & prophetæ.Vel per altare,uniuſ- 22
cuiuſque animam intelligimus, quæ ædificatur domino ex lapidibus uiuis, ſcilicet
ex uirtutibus uarijs & diuerſis. ¶ †Porò 14
linteamina alba quibus operitur altare,

carnem ſiue humanitatem Saluatoris de-
ſignant, quæ multo labore candidantur:
ſicut Chriſti caro ex tertia, ideſt, ex Maria
orta, per multas tribulationes ad reſurre-
ctionem, & candorem, & lętitiam immor-
Pſ.83 talis peruenit: de qua exterius ſunt eccle-
ſiaſtica ſacramenta. de quibus dictum eſt:
15 Altaria tua domine virtutum &c. ¶ † Rur
ſus altare, eſt mortificatio noſtra ſeu cor
noſtrũ, in quo carnales motus feruore Spi
ritu ſancti conſumuntur. ¶ Secundo, alta-
re etiam ſignificat eccleſiam ſpiritualem:
quatuor eius cornua ſignificant quatuor
mundi plagas, per quas eccleſia dilatatur.
¶ Tertio, ſignificat Chriſtum ſine quo mu-
nus nullum acceptabile patri offertur. Vn
de eccleſia ſolet orationes ad patrem di-
Math. 26 rigere per Chriſtum. ¶ Quartò, ſignificat
corpus domini: prout in ſexta parte ſub
titu. de paraſceue dicetur. ¶ Quintò, ſigni
Exo. ficat menſam, in qua cum diſcipulis conui
40 tatus eſt Chriſtus. Sanè legitur Exod. q̃d
16 in arca teſtamenti † ſiue teſtimonij repo
ſita eſt teſtificatio, id eſt, tabulæ, in quibus
ſcriptum erat teſtimoniũ: licet etiam quæ
dam repoſita ibi teſtimonia dici poſſunt,
& hoc in teſtificatione, quod legem natu-
ralem in cordibus ſcriptam ſuſcitauerat
Heb.9 inſcriptis, Repoſita eſt etiam ibi urna au-
rea plena manna in teſtificationem quod
panem dediſſe filijs Iſrael de cœlo: & uir-
ga Aaron: in teſtimonium quòd omnis po
Nu.13 teſtas à dño Deo eſt. & Deuteronomius
in teſtimonium pacti quo dixerãt, Omnia
Exod 37 quæ dixerit nobis dominus, faciemus. Et
ob hoc dicta eſt arca teſtimonij uel teſta-
menti. ob hoc etiam dictum eſt tabernacu
lum teſtimonij. Super arcam uerò factum
eſt propitiatorium: de quo dicitur in proę
mio quartæ partis. In cuius rei imitatio-
nem, in quibuſdam eccleſijs ſuper altare
collocatur arca, ſeu tabernaculum in tem
Pſ.83 plum Salomonis: & à Propheta in xv. pſal
mis continuè demõſtratur, quas beatus vir
Ge.28 aſcenſionis in corde ſuo diſpoſuit. Hanc
17 † ſcalam uidit Iacob, ſummitas eius cœlos
tangebat. lxxxviij. diſt. c. j. Per hoc gradus,
cõpetenter virtutũ gradus intelliguntur:
quibus ad altare, id eſt, Chriſtum aſcendi-
Pſ.83 tur: iuxta illud Pſalmiſt. Et ambulabunt
de uirtute in uirtutem. de pœni. diſt. ij. dũ
Iob 33 ſanctam. in principio. & Iob: Per ſingulos
gradus meos pronuntiabo illum. legitur
in Exod. Non aſcendes ad altare meum
per gradus: ne reueletur turpitudo tua.
nondum enim fortè antiqui femoralibus
utebantur. In cõcilio Toletano. xxvj. quę-
ſtio. vj. quicunque. cauetur, quòd clericus
cauſa doloris in alterius perniciem alta-
re uel imaginem exuens ueſtibus uel lugu
bri ueſte uel ſpinis accingens, uel eccleſiæ
luminaria extinguẽs, deponatur. Sed ſi ec
cleſia ſua iure ſuo indebitè ſpoliatur: hoc
cauſa mœroris facere licet. vel ſecundum
quoſdam, quemadmodum & in die paſſio-
nis domini in ſignum triſtitiæ altaria de-
nudantur. quod tamen hodie conciliũ re-
probat Lugdunẽ. extrà de offic. ord. cap. ſi
canonici. Denique altaria, quæ per ſom-
nia, & per inanes quaſi reuelationes homi
num conſtruuntur, reprobantur omnino.
de conſecr. diſt. j. placet.

SVMMA.

1 *Picturarum & cortinarum vſus in eccleſia, earumque varia ſignificatio.*
2 *Græci quomodo vtantur imaginibus & picturis dimidiatis. Et quo id faciant cõſilio.*
3 *Ezechias rex, quo conſilio ſerpentem æneum confregerit.*
4 *Idolorum immodicus vſus reprobatur: moderatus probatur.*
5 *Picturarum & imaginum in eccleſia varia eſt ſedes.*
6 *Chriſtus qua, & quotuplici forma pingendus & nu. 12.*
7 *Chriſtus variè pictus, varium quid notat.*
8 *Angeli variè effinguntur pro varia eis à Deo collata dignitate, & munere.*
9 *Euangeliſtæ qua forma pingantur, & qua ce de locentur.*
10 *Apoſtoli variè pro ſuo cuiuſque munere, pinguntur. & nu. 16.*
11 *Patriarchæ, qualiter effingantur.*
13 *Ioannes Baptiſta qua forma pingatur. Et qua martyres, nu. 14.*
15 *Confeſſores, qua forma pingantur qua docto res. qua denique virgines. Vbi & varietatis ſubdita ratio.*
17 *Picturæ ſanctorum, aliquid in eccleſiis variè inſtitutæ. Et vnde ſit petitum illud ipſum exemplum.*
18 *Antiquorum inſtituta & ſanctiones, ſum mtiſſi-*

tutiſſimi vitæ duces.
19 *Chriſtus, quotuplici corona depingatur.*
20 *Corona ſanctorum, qua ſpecie, & forma effingatur.*
21 *Paradiſus ad quid pingatur in eccleſia, ad quid Infernus.*
22 *Picturarum uarietas, uarietatem uirtutum notat.*
23 *Eccleſiæ ornatus, in quibus conſiſtat. Et in quibus altaris. nu. 24.*
25 *Hiſtoriarum tabernaculum, quid notet.*
26 *Phylatterium, quid.*
27 *Candelabra in utroque altaris cornu, quid notent. Quid emunctoria ſiue forcipes num. 28. & 29. Quid ſcutra. nu. 30.*
31 *Crux altari ſuperponitur.*
32 *Altaris frons, quo pacto ornanda. Et quid idipſum notet.*
33 *Codex altari imponitur, & id quare.*
34 *Quadrageſimæ tempore, ornamenta eccleſiæ uelantur & conteguntur, non ſine magna ſignificatione.*
35 *Velum eccleſiæ, eſt triplex. Et quando tollatur. numero. 36. & quando eleuetur. numero. 38.*
37 *Dominicæ ſex quadrageſimæ, quid denotent.*
39 *Cortinarum uarius color, uarium quid ſignificat.*
40 *Ornamenta uaria adhibentur in feſto Natiuitatis dominicæ.*
41 *Altare quibus ornamentis tegatur in Paſchate.*
42 *Theſauri eccleſiæ quo conſilio edantur, in ferijs celebrioribus.*
43 *Oua, quid notent in eccleſia.*
44 *Sacrificium antiquitus quibus uaſis, & cuius generis, fiebat.*
45 *Calicis nomen, unde tractum.*
Calix aureus, quid notet, quid argẽteus, quid ſtanneus.
46 *Eccleſia cur hodie utatur & uaſis, & ornamentis pretioſis.*
47 *Concilij Aurelianen. decretum, circa nuptiarum ornatum.*
48 *Veſtimenta eccleſiæ deſtinata, ne trahantur in priuatos uſus.*
49 *Ornamenta altaris, à Diaconis lauanda.*

De picturis, & cortinis, & ornamentis eccleſiæ. Cap. 3.

Picturæ, † & ornamẽta in eccleſia, ſunt laicorum a lectiones, & ſcripturæ: vnde Gregorius, de cõſectatio. diſt. iij. c. perlatum. Aliud eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorãdum, addiſcere: nam quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis cernentibus præſtat pictura: quia in ipſa ignorantes uident quid ſequi debeant, in ipſa legũt, qui literas neſciũt. Sanè Chaldæi ignem adorant, & cogunt alios idem facere alia idola comburẽtes; Pagani uero imagines ſeu icones, & idola adorant: quod Sarraceni non faciunt, qui imagines nec habere, nec uidere uolunt, moti ex uerbo illo: Non facies tibi omnẽ ſimilitudinem eorum, quæ in cœlo, uel in terra, uel in aquis, uel ſub terra ſunt. Exo. *Exo.*
xx. & alijs authoritatibus, quæ ſtatim ſe- *20*
quuntur. nos ualde ſuper hoc increpantes: ſed nos illas non adoramus: nec Deos appellamus, nec ſpem ſalutis in eis ponimus: quia hoc eſſet idolatriæ, ſed ad memoriã, & recordationem rerum olim geſtarum, eos ueneramur:

Vnde verſus.

Effigiem Chriſti, qui tranſis, pronus honora.
Non tamen effigiem: ſed quod deſignat, adora.
Eſſe Deum, ratione caret: cui conſulit eſſe
Materiale lapis, effigiale manus.
Nec Deus eſt, nec homo: præſens quam cernis imago.
Sed Deus eſt, & hõ, quem ſacra figurat imago.

Et alibi.

Nam Deus eſt quod imago docet: ſed nõ Deus ipſa.
Hãc uideas: ſed mẽte colas, quod noſcis in ipſa.

¶ Græci † etiam vtuntur imaginibus pin- b
gentes illas, vt dicitur ſolum ab umbilico ſupra, & non inferius, ut omnis ſtultæ cogitationis occaſio tollatur: nullam etiam faciunt ſculptilem imaginem, eo, quòd le-
gitur Exo. xx. cap. Non facies ſculptile ne- *Canti.*
que imagines. Item Leui. xxvj. Non facies *26*
idolum neque ſculptile. Item Deut. iiij. *Cap. 4*
cap. Ne fortè decepti, faciatis uobis ſcul- *Deut.*
ptam ſimilitudinem. Item non facietis *4*

Pſ. 13. vobis Deos aureos & argenteos. Item propheta: Simulachra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fient, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis. Item Moſes ait populo
3
Num. 21 Iſrael: ne fortè errore deceptus adores ea, quæ creauit dominus Deus tuus. † Hinc
4. Re. 18. etiam eſt, quòd ſerpentem æneum, quem Moſes erexerat, Ezechias Rex confregit: quia populus ille contra legis præceptum
4 turis adolebat incenſum. Ex † his autem & ſimilibus authoritatibus reprobatur nimius imaginum uſus. Ait enim Apoſtolus
1. Cor. 8 primę Corinth. Scimus enim, quia idolum nihil eſt in mũdo, & nullus Deus niſi unus. Poſſent nanque ſimplices, & infirmi per nimium & indiſcretum uſum facilè ad idolatriam trahi. Vnde Sapientia: Idolis na-
Sap. 14 tionum non erit reſpectus, quoniam creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animæ hominum, & in muſcipulã pedibus inſipientium. Moderatè uero uti picturis ad repræſentandum mala uitanda, & bona imitanda, reprehenſibile non
Eze. 8 eſt. Vnde Dominus ad Ezechielem: Ingredere, & vide abominationes peſſimas: quas iſti faciunt. Et ingreſſus, uidit omnem ſimilitudinem reptilium, & animalium, & abominationem, & uniuerſa Idola domus
Eze. 4 Iſrael depicta in pariete. Nempe Gregor. hoc exponens in paſtorali. lib. ij. cap. xx. dicit: Dum exteriorum rerum intrinſecus ſpecies attrahuntur, quaſi in corde depingitur quicquid fictis imaginibus deliberãdo cogitatur. Rurſus ad eundem Ezechielem dicitur: Sume tibi lateram, & pones eum coram te: & deſcribes in eo ciuitatẽ Hieruſalem. Ei autem quod dictum eſt, ꝙ
Luc. 16 imagines, ſunt laicorum literæ: obuiat illud Euangelij: Habent, inquit, Moyſen & prophetas, audiant eos. De hoc etiam dicetur in iiij. parte ſub iij. particula Canonis. ſuper uerbo, ſeruitutis. Concilium Agatheñ. de conſec. diſtin. iij. cap. placuit. inhibet picturas in eccleſijs fieri, & quod colitur & adoratur in parietibus depingi: ſed Greg. de conſecr. diſt. iij. ca. perlatum. dicit, ꝙ picturas non licet frangere ea occaſione, quod adorari non debent. Pictura nanque plus uidetur mouere animum, quã ſcriptura. Per picturam quidem res geſta ante oculos ponitur. de conſecra. diſtin. ij. cap. ſemel. ſed per ſcripturam res geſta quaſi per auditum, qui minus mouet animum, ad memoriam reuocatur. Hinc etiã eſt, quòd in eccleſia non tantam reuerentiam exhibemus libris, quantam imaginibus & picturis. ¶ † Picturarum ſiue ima- 5
ginum aliæ ſunt ſupra eccleſiam, ut Gallus, uel Aquila: aliæ extra eccleſiam, ſcilicet foris in fronte eccleſiæ, vt Bos, & Leo. aliæ intra, vt conæſtatuæ, & diuerſa ſculpturarum, & picturarum genera, quæ vel in ueſtibus, uel in parietibus, uel in uitreis libus depinguntur, de quorũ aliquibus ſub tractatu de eccleſia dictum eſt; quod à tabernaculo Moſi, & tẽpore Salomonis ſumptum eſt. Scripſit enim Moſes, ſcripſit, & pinxit Salomon, & parietes cælaturis, & picturis ornauit. ¶ † Sciendum autem eſt, 6
quòd Saluatoris imago tribus modis conuenientius in eccleſia depingitur, uidelicet: Aut reſidens in throno. Aut pendens in crucis patibulo. Aut, ut reſidens in matris gremio: quia uerò Ioan. Baptiſta Chri- Ioã. 1
ſtum digito demonſtrauit dicens: Ecce agnus Dei, ideo quidam depingebant Chriſtum ſub ſpecie agni. Quia tamen umbra tranſiuit, & Chriſtus uerus eſt homo: dicit Adrianus Papa de conſecrat. diſtinct. iij. cap. ſextam. quod ipſum in forma humana depingere debemus. Non enim agnus Dei in cruce principaliter depingi debet, ſed homine depicto, non obeſt agnum in parte inferiori, uel poſteriori depingi, cum ipſe ſit uerus agnus, qui tollit peccata mũdi. His quidem & alijs diuerſis modis Saluatoris imago depingitur, propter diuerſas ſignificationes. † Nam picta in pręſepio, 7
rememorat natiuitatem. Depicta in matris gremio, puerilem ętatem. Depicta uel ſculpta in cruce, paſſionem, & quandoque in ipſa cruce Sol & Luna quaſi eclypſim patientia depinguntur. Depicta uerò in ſcalarum aſcenſu, Aſcenſionem. Picta, ut reſidens in throno, ſeu in ſolio excelſo, præſentem indicat maieſtatem & poteſtatem, quaſi dicat: Data eſt ei omnis poteſtas Math. ult.
in cœlo & in terra: iuxta illud: Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, &c. Eſa. 6
id eſt, Dei filium ſuper Angelos regnantem: iuxta illud: Qui ſedes ſuper Cherubin. Exo. 24

bin. ¶ Quandoque uerò depingitur ſicut
uiderunt cum Moſes, & Aaron: Nadab &
Abiu, ſcilicet ſupra montem, & ſub pedi-
bus eius quaſi opus ſaphiricum, & quaſi
cœlum ſerenum. Et quoniam ſicut ait Lu
Luc. 21 cas: tunc uidebunt filium hominis uenien-
tem in nube cum poteſtate magna & maie
ſtate: ideo ei quandoque circumcirca pin-
guntur Angeli, qui ei ſemper ſeruiunt &
adſiſtunt, & depinguntur cum ſex alis, ſe-
Eſa. 6 cundum Eſa. Seraphin ſtabát, iuxta illud:
ſex alæ uni, & ſex alæ alteri, & duabus ue-
labant faciem eius, duabus pedes, & dua-
8 bus uolabant. ¶ † Depinguntur etiam An
geli tanquam in ætate iuuenili florentes,
nunquam enim ſeneſcunt. ¶ Quandoque
etiam circũpingitur archãgelus Michael,
Apoc. 12. draconem ſuppeditãs: iuxta illud Ioan. in
Apoc. Factum eſt præliũ in cœlo. Michael
cum dracone pugnabat, quę pugna eſt diſ-
ſidium Angelorum, confirmatio bonorũ,
& ruina malorum, aut in præſenti eccleſia
perſecucio fidelium. Quandoq; etiam cir-
Apoc. 4 cumpinguntur xxiiij. ſeniores, ſecundum
uiſionem ipſius Ioan. in ueſtibus albis, &
coronis aureis, per quos ſignificantur ue-
teris & nouæ legis doctores: qui ſunt xij.
propter fidem trinitatis, quam annuntiãt
per quatuor mundi climata, aut xxiiij. pro
pter opera, & obſeruantiam euangeliſta-
rum. Si lampades adduntur, dona Spiritus
ſancti repræſentantur. Si mare uitreum,
9 baptiſmus innuitur. ¶ † Quandoque etiã
circumpinguntur, quatuor animalia, ſe-
Ezec. 1 cundum viſionem Ezechielis, & eiuſdem
Ioan. Facies hominis, & facies leonis à de-
xtris, & facies bouis à ſiniſtris, & facies a-
Ioã. 9 quilæ deſuper ipſorum quatuor. Hi ſunt
quatuor euãgeliſtæ. Vnde pinguntur cum
libris in pedibus, quia quæ uerbis, & ſcri-
ptura docuerunt, mente, & opere comple-
uerunt. Matthæus figuram ſortitur huma-
nam. Marcus figuram tenet leonis, hi po-
nuntur à dextris, quia Chriſti natiuitas, &
reſurrectio fuerunt omnium lætitia gene
Pſ. 29 ralis. Vnde in Pſal. Et ad matutinum læti-
tia. Lucas uero uitulus eſt, eo ꝙ à Zacha-
ria ſacerdote inchoauit, & Chriſti paſſio-
nem & hoſtiam ſpecialius pertractauit.
Vitulus enim, eſt animal ſacerdotum ſacri
ficijs aptum. Comparatur etiã uitulo pro
pter duo cornua, quaſi duo continens te-
ſtamenta, & propter quatuor pedum ungu
las, quaſi quatuor euangeliſtarum ſñias.
Per hunc quoque figuratur Chriſtus, qui
fuit pro nobis uitulus inmolatus: ideoq;
ponitur à ſiniſtris, quia mors Chriſti fuit
Apoſtolis triſtis. De hoc & qualiter bea-
tus Marcus depingi debet, in vij. parte ſub
tit. de euangeliſtis dicetur. Ioãnes autem
figuratur aquila: quoniam ad excelſa per-
uolat, cum ait: In principio erat uerbum. Ioã. 1
Hoc quoq; ſignificat Chriſtum, cuius iuuẽ Pſal.
tus, vt aquila renouatur, quia reſurgens à 102
mortuis, floret, & in cœlũ ingreditur, hic
tamen non iuxta, ſed ſuper ſe depingitur,
qñ aſcenſionem deſignat, & verbum apud
Deum pronuntiat. Sed cum quodlibet ip-
ſorum animaliũ haberet quatuor facies,
& quatuor alas, qualiter poſſent depingi,
dicetur in vij. parte ſub titu. de euangeli-
ſtis: vbi etiam latius de hoc agetur. ¶ Qñq;
† etiam circumpinguntur, vel potius ſub- 10
pinguntur Apoſtoli qui fuerũt teſtes eius
verbo, & opere vſq; ad vltimum terræ. Et
pinguntur criniti, quaſi Nazarei, i. ſancti. Nu. 6
Lex enim fuit Nazareorum; vt à tempore
ſuę ſeparationis à cõi vita hominum noua
cula non tranſiret ſuper caput eorum. Pin
guntur etiam qñque ſub forma duodecim
ouium, quia tanquam bidentes occiſi ſunt
propter dominum, ſed & duodecim tribus
Iſrael, qñque ſub forma duodecim ouium
pinguntur. Qñque tñ plures, vel paucio-
res oues circa ſedem maieſtatis pingũtur,
ſed tunc aliud figurãt, iuxta illud Matth. Cap.
xx. in fine: Cum venerit filius hominis in 25
maieſtate ſua, tunc ſedebit ſuper ſedẽ ma-
ieſtatis ſuæ, ſtatuens oues à dextris, & hœ-
dos à ſiniſtris. qualiter Bartholomæus, &
Andreas Apoſtoli depingi debent in vij.
parte ſub eorum feſtis dicetur. ¶ † Et ad- 11
uerte, quia patriarchæ & prophetæ pingũ
tur cum rotulis in manibus, quidam uerò
Apoſtoli cum libris, & quidam cum rotu-
lis. Nempe quia ante Chriſti aduentum fi
des figuratiuè oſtendebatur, & quoad mul
ta in ſe implicita erat. Ad quod oſtenden-
dum patriarchæ, & prophetæ pinguntur
cum rotulis, per quas quaſi quędam imper
fecta cognitio deſignatur. quia uerò Apo-
ſtoli à Chriſto perfectè edocti ſunt, ideo
libris, per quos deſignatur congruè perfe-
cta cognitio, uti poſſunt. Sed quia quidam

illorum,quod didicerũt ad doctrinã alio-
rum ſcriptis redigerunt. Ideo illi congruè
tanquam doctores cum libris in manibus
depinguntur, ſicut Paulus euangeliſtę, Pe
trus, Iacobus, & Iudas. Alij uero qui nihil
ſtabile ſeu ab eccleſia approbatum ſcripſe
runt, non cum libris ſed cum rotulis in ſi-
gnum ſuæ prædicationis pinguntur. Vnde
Eph. 4 Apoſtolus ad Epheſios, & extra de hære.
cum ex iniuncto. Dominus quoſdam dedit
Apoſtolos, quoſdam prophetas, alios euã
geliſtas, alios paſtores, & doctores in opus
12 miniſterij. ¶ † Sed & diuina maieſtas de-
pingitur quandoque cum libro clauſo in
Apoc. manibus, quia nemo inuentus eſt dignus
4 aperire illum, niſi Leo de tribu Iuda. &
Io. 14. quandoque cum libro aperto, ut in illo
quiſque legat, quòd ipſe eſt lux mundi, &
uia, ueritas, ac uita, & liber uitæ. Quare au
tem Paulus ad dextram, & Petrus ad ſini-
ſtram Saluatoris depinguntur, dicetur in
13 vij. parte ſub titulo de euangeliſtis. † Ioã.
vero Baptiſta quandoque depingitur, vt
14 eremita. Martyres cum † aculeis, ut Lau-
rentius in craticula. Stephanus cum lapi-
dibus, & quandoque cum palmis, quæ vi-
Pſ. 90 ctoria ſignant. iuxta illud: Iuſtus vt palma
florebit, ut ſicut palma uiret, ſic eorũ me-
moria ſeruetur. Hinc eſt, quòd qui de Hie
roſolymis ueniunt palma in manibus fe-
runt, in ſignum quòd illi regi militarunt,
qui Hieroſolymis cum palmis honorificè
receptus eſt, & poſtmodum ibidem cũ dia
bolo pugnans uictor extitit: & cęli palatiũ
cum angelis triumphans introiuit. ver. Iu
ſti ut palma florebunt, & ſicut ſtellæ fulge
15 bunt. ¶ Confeſſores † pinguntur cum ſuis
inſignijs: ut epiſcopi mitrati, abbates capu
ciati, & quandoque cum lilijs, quæ caſti-
tatem deſignant, doctores cũ libris in ma-
nibus, virgines (ſecundum euangelium)
16 cum lampadibus. † Paulus cum libro, &
enſe, cum libro, quia doctor ſiue propter
conuerſionem ſuam, cum enſe, quia miles.
vnde verſus: Mucro, furor Pauli, liber, eſt
conuerſio Sauli. ¶ Generaliter † autẽ ſan
17 ctorum patrum imagines quandoq; in pa-
rietibus eccleſiæ, quandoque in poſterio-
ri altaris tabula, quandoque in veſtibus ſa
cris & alij uarij, locis pinguntur, ut illorũ
Cap. actus. & ſanctitatem iugiter non indiſcre-
18 ta, uel inutilia meditemur. Vnde in Exod.

diuina voce præcipitur, ut in Aaron pecto
re rationale iudicij vittis ligãtibus impri
matur, quatenus ſacerdotale cor nequa-
quam fluxæ cogitationes poſſideãt, ſed ra-
tio ſola conſtringat, in quo etiam rationa
li uigilante ſecũdum Greg. duodecim pa-
triarcharum nomina deſcribi iubentur.
¶ Nempe † ad ſcriptos patres, ſemper in pe 18
ctore ferre, eſt antiquorum uitam ſine in-
termiſſione cogitare. Tũc autem ſacerdos
irreprehẽſibiliter graditur, cum exempla
patrum præcedentium indeſinenter intue
tur, cum ſanctorum ueſtigia ſine ceſſatio-
ne conſiderat: & illicitas cogitationes de-
primit, ne extra rationis limitem operis
pedem teneat. ¶ † Conſiderandum quoque 19
eſt quòd Ieſus ſemper coronatus depingi-
tur. quaſi dicat, Egredimini filiæ Hieruſa
lem, & videte regem Salomonem in dia-
demate, quo coronauit eũ mater ſua. Fuit
enim Chriſtus coronatus tripliciter. ¶ Pri
mò à matre, corona miſericordiæ in die
conceptionis, quæ corona duplex eſt pro-
pter naturalia & gratuita, ideoque & dia-
dema vocatur, quod eſt duplex corona:
Secundò à nouerca corona miſeriæ, in die
paſſionis. ¶ Tertiò, à patre, corona glo-
riæ, in die reſurrectionis, vnde, gloria, &
honore coronaſti eum domine. Demum
coronabitur à familia corona potentię, in
die ultimę reuelationis. Veniet enim cum
ſenatoribus terræ, iudicãs orbem terræ in
æquitate. Sic & omnes ſancti pinguntur
coronati, quaſi dicat, Filiæ Hieruſalem, ue
nite, & uidete martyres cũ coronis aureis,
quibus coronauit eos Dominus: & in libro Sap. 5
ſapientiæ: Iuſti accipient regnum decoris,
& diadema ſpeciei de manu Domini. † Co 20
rona autem huiuſmodi depingitur in for-
ma ſcuti rotundi, quia ſancti Dei prote-
ctione diuina fruuntur. Vnde cantant gra
tulabundi: Domine ut ſcuto bonæ uolun-
tatis coronaſti nos. Veruntamen Chriſti
corona per Crucis figurã à ſanctorum co-
ronis diſtinguitur: quia per Crucis uexil-
lum ſibi carnis glorificationem, & nobis
meruit à captiuitate liberationem, & uitę
fruitionem. Cum uero aliquis prælatus
aut ſanctus uiuens pingitur, non in for-
mam ſcuti rotundi, ſed quadrati, corona
ipſa depingitur, ut quatuor cardinalibus
uirtutibus uigere monſtretur, prout in le-
genda

genda beati Gregor. habetur. ¶ Rurſus
21 † quandoque in eccleſijs paradiſus depin
gitur, ut aſpicientes ad delectationẽ præ-
miorum alliciat: & quandoque infernus,
ut eos formidine pœnarum à uitijs deter-
reat, quandoque flores, & arbores cum fru
ctibus ad repræſentandum fructus bono-
rum operum ex uirtutum radicibus pro-
22 dentium. ¶ † Picturarum autẽ uarietas,
1. Cor. uirtutum uarietatem deſignat. Alij enim
12 datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij
ſcientiæ &c. uirtutes uerò in mulieris ſpe
cie depinguntur: quia mulcent & nutriũt.
Rurſus, per cælaturas quæ & laquearia no
minantur, quæ ſunt ad decorem domus,
ſimpliciores Chriſti famuli intelliguntur,
qui eccleſiam non doctrina, ſed ſolis uir-
tutibus ornant. Cæterum ſculpturæ pro-
minentes de parietibus, egredientes eſſe
uidentur, quia cum uirtutes fidelibus in
tantam conſuetudinem deueniunt, ut eis
naturaliter inſitæ uideantur, multifarijs
earum operationibus exercentur. ¶ Sy-
nagoga uero qualiter depingitur, dicetur
in quarta parte ſub tit. de reuerentia. Qua
liter pallium Romanorum Pontificũ pin-
gatur, in tertia parte ſub titu. de pallio di
cetur. Annus uerò & duodecim ſigna &
menſes qualiter depingantur, dicetur in
princ. octauæ partis ubi & de menſe agi-
tur. Sed & diuerſæ hyſtoriæ tã noui, quàm
ueteris teſtamenti pro uoluntate pictorum
depinguntur, nam pictoribus atque poetis
quælibet audendi ſemper fuit æqua pote-
23 ſtas. ¶ Porrò † ornamenta eccleſiæ in tri-
bus conſiſtunt, id eſt, in ornatu eccleſiæ,
chori, & altaris. Ornatus eccleſiæ, conſiſtit
in cortinis, & aulæis, & palleis ſericis, &
purpureis, & ſimilibus. Ornatus chori in
dorſalibus, tapetis ſubſtratorijs & banca-
libus. Dorſalia, ſunt panni in choro pen-
dentes à dorſo clericorum. Subſtratoria,
quæ pedibus ſubſternuntur. ¶ Tapeta, etiã
ſunt panni, qui pedibus ſubſternũtur, qua-
ſi ſtratio pedum, & præcipuè pedibus epi-
ſcoporum, qui mundana pedibus calcare
debent. ¶ Bancalia ſunt panni, qui ſuper
ſedes uel bancas in choro ponuntur. ¶ Al-
24 taris † uerò ornatur, conſiſtit in capſis, in
palleis, in phylacterijs, in candelabris, in
crucibus, in aurifriſio, in uexillis, in codici-
bus, in uelaminibus, & in cortinis. ¶ Et

† no. 9 capſa in qua hoſtiæ conſecratæ, ſer 25
uantur, ſignificat corpus uirginis glorioſæ:
de qua dicitur in Pſal. Surge Domine in
requiem &c. quæ quandoque eſt de ligno,
quandoque de ebore candido, quandoque
de argento, quandoque de auro, & quãdo-
que de cryſtallo: & ſecundum uarias ſuas
proprietates uarias ipſius corporis Chri-
ſti exprimit dignitates. Rurſus capſa ipſa
continens hoſtias conſecratas, ſiue non cõ
ſecratas, memoriam deſignat humanam,
debet nanque homo iugiter recordari ac-
ceptorum beneficiorum Dei tam tempo-
ralium, quæ per hoſtias non conſecratas, Exo.
quam ſpiritualium, quæ per conſecr. deſi- 16.
gnãtur. Quod figuratum eſt in urna, in qua
Deus iuſſit manna reponi, quod licet tem
porale eſſet, præfigurabat tamen iſtud no-
ſtrum ſacrificium ſpirituale; præcipiens ut
eſſet in memoriale ſempiternum in futu-
ras generationes, ſicut legitur in Exo. ca- Canti.
pſæ autẽ poſitæ ſuper altare, quid eſt Chri 16
ſtus, ſunt Apoſtoli, & martyres, pallę & ue Eſ. 45
ſtes ſunt cõfeſſores, & virgines uel omnes
ſancti, de quibus ait dominus ad prophe-
tam: His ſicut ueſtimento ueſt eris, & de
hoc dictum eſt in tit. præceden. Aliud au-
tem eſt phylacterium, aliud phylacteria.
† Phylacterium, eſt chartula in qua decẽ 26
præcepta legis deſcribuntur huiuſmodi
chartulam ſolebant Phariſęi ante ſe ſignũ
in religionis portare. vnde in Euangelio: Math.
Dilatãt phylacteria ſua &c. & ſic ſumitur 23
xxvj. q. v. non oportet. & dicitur phylacte-
rium à φυλάττειν, quod eſt cuſtodire & θώ-
ραξ, quod eſt lex. Phylacteria uero, eſt ua-
ſculum de argento, uel auro, uel cryſtal-
lo, uel ebore & huiuſmodi, in quo ſancto-
rum cineres uel reliquiæ reconduntur.
Cum enim Elindius fideles cinericios uo
caret, pro eo quod cineres ipſos ſeruabãt;
contra eius deciſionem ſtatutũ fuit in ec-
cleſia, ut honorificè, & in pretioſis uaſcu-
lis ſeruarentur. quod nomen eſt compre-
henſum à φυλάττειν, quod eſt ſeruare: & τέ-
ρος, quod eſt extremitas, quia ibi aliquid
de extremitate corporis ſanctorum, puta
dens uel digitus, uel aliquid tale ſeruatur.
¶ Super altare etiam in quibuſdam eccle-
ſijs collocatur tabernaculum, de quo ſub
tit. de altari dictum eſt. ¶ † In cornibus al- 27
taris duo ſunt candelabra conſtituta, ad

ſignificandum gaudium duorum populorum de Chriſti Natiuitate lætantium, quæ candelabra mediante Cruce faculas ferũt accenſas, angelus enim inquit paſtoribus.
Luc. 2 Annuntio uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie ſaluator mundi. Hic eſt uerus Iſaac,
Gen. 18 qui riſus interpretatur. Lumen enim candelabri fides eſt populi: nam ad Iudaicum
Pſ.49 populum inquit propheta: Surge, illuminare Hieruſalem, quia uenit lumẽ tuum, & gloria domini ſuper te orta eſt. Ad po-
Eph.5 pulum uero gentilẽ dicit Apoſtolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in
Nu. 34 domino. Nã & in ortu Chriſti noua ſtella
Mat.2 magis apparuit, ſecundum uaticinium Balaam, Orietur inquit ſtella ex Iacob, & cõ ſurget uirga ex Iſrael. De hoc etiam dictũ
25 eſt in ti. de altari. ¶ † Emunctoria ſiue forcipes ad emungendum lychnum, ſunt uerba diuina quibus literas legis amputamus & lucentem ſpiritum reuelamus: iuxta il-
Lue. 26 lud: Vetuſtiſſima ueterũ comedetis, & nouis ſuperuenientibus uetera abijcietis. Vaſa in quibus emuncti lychni extinguntur ſunt corda fidelium, quæ obſeruantiã legalem ad literam admittunt. † Rurſus forci-
29 pes, quorũ gemino dente cõponitur ignis, ſunt prædicatores, qui nõ conſonis utriuſque teſtamenti paginis inſtruunt, & moribus componentes ad charitatem accedũt.
30 ¶ † Scuta uerò, id eſt, uaſa æqualis amplitudinis, in fundo, & in ore ad calefaciendũ facta, ſunt illi doctores qui theſaurum cordis non celant, ſed ex eo proferũt noua &
Math. 5 uetera. Lucernam quoque non ponunt ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut hi, qui ſunt in domo domini lumen & calorẽ ac-
31 cipiant ſuper ſe. ¶ Crux † quoque ſuper altare ponenda eſt, & eam inde tollit baiulus Crucis, in quo recolitur: quia Crucem de Chriſti humeris ſublatam tulit Simon cyrenæus. Inter duo candelabra Crux in
Eph. 2 altari media collocatur: quoniam inter
1.Pet. 2 duos populos Chriſtus in eccleſia mediator exiſtit. Ipſe enim eſt lapis angularis,
Eſ.28 qui fecit utraque unum: ad quem paſtores à Iudea, & Magi ab oriente uenerunt. De hoc alter dicetur in proœmio. iiij. partis ſub tit. de ac. ſac. ad alta. ¶ Rurſus † altaris
32 frons, aurifriſio ornat, iuxta illud Exo. 25. & 28. ca. Conſtrues mihi altare, facieſque

illi coronam per gyrum ſeu circuitum alta. quatuor digitis. Nempe altare quãdo- 24
que ſignificat cor hominis, in quo ſacrificium uerè fidei per contritionem offerri debet: & tunc aurifriſium cõceptum bonæ operationis ſignificat, quo frontem noſtrã ornare debemus, ut cæteris luceamus. Quandoque altare ſignificat Chriſtum, & tunc per aurifriſium, cõgruè ornamentum charitatis deſignatur. Sicut enim aurum præeminet omnibus metallis, ſic & charitas cæteris uirtutibus. xcvj. diſt. duo. vnde
Apoſtolus ad Corin. j. Maior horũ eſt cha 1.Cor.
ritas. Florentem enim noſtram ſic aurifri- 9
ſio charitatis debemus ornare, ut parati ſimus pro Chriſto animas ponere. Vexilla etiam ſuper altare eriguntur, ut triſiphus Chriſti iugiter in eccleſia memoretur, per quem & nos de inimico triumphare ſperamus. ¶ † Codex etiam euangelicus ſu- 33
per illud adaptatur, eo quòd euangelium ab ipſo ſcilicet Chriſto, ſit editum, & ipſe perhibeat teſtimoniũ. qui quare exterius ornetur dicetur in iij. parte ſub tit. de lega. indu. ¶ Denique uaſa, & utenſilia in domo domini à Moſe, & Salo. originem habuerunt, quæ in ueteri teſtamento plura & diuerſa fuerunt prout in Exod. legitur diuerſa habẽtia ſignificata, de quibus
hic breuitatis cauſa non agimus. ¶ † Sanè 34
omnia quæ ad ornatum pertinent tempore quadrageſimæ, remoueri uel cõtegi debent, quod fit ſecundum aliquos in dominica de paſſione: quia extunc diuinitas fuit abſcõſa, & uelata in Chriſto, dimiſit enim ſe capi & flagellari, ut homo tanquam nõ
habens in ſe uirtutem diuinitatis, unde in Ioā. 8
euangelio huius diei dicitur: Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo: tũc ergo cooperiuntur Cruces, id eſt, uirtus ſuæ diuinitatis. Alij hoc faciunt à prima dominica quadrageſimæ, quia extunc eccleſia incipit de eius paſſione agere. vnde eo tẽpore Crux per eccleſiam non niſi cooperta portari debet, & ſecundum morẽ quorundam locorum duo tantum uelamina, ſeu cortinæ, tunc retinentur, quorum unũ ponitur per circuitum chori, aliud ſuſpen
ditur inter altare, & chorum, ne appareãt 35
quę ſunt intra ſancta ſanctorum, q́ ſanctuarium & Crux tunc uelantur, ſignificat literam legis, id eſt, eius carnalẽ obſeruãtiam,
ſiue

ſiue quòd in ueteri teſtamento ante Chri
ſti paſſionem intelligentia ſacrarum ſcri-
pturarum uelata, operta & obſcura erat.
Luc. 8 Et qui tempore illo fuerunt, uelamen, id
eſt, obſcuram ſciētiam, ante oculos habue
runt, ſignificat etiam rumpheam illã, quæ
fuit ante ianuam paradiſi, & quoniam hu-
iuſmodi carnalis obſeruantia, & obſcuri-
tas, & rumphea in Chriſti paſſione ſubla-
ta ſunt, ideo cortinæ, uel uelamina huiuſ-
modi in paraſceue remouētur. Sed & quia
in ueteri teſtamento fuerunt animalia ru
minantia, & gulas ſcindētia, ut boues aran
tes, id eſt, ſcripturarum myſteria diſcernē
tes, & ſpiritualiter intelligentes, ideo in
quadrageſima poſt uelum ingrediuntur ſa
cerdotes pauci, quibus datum eſt noſſe my
35 ſterium regni Dei. ¶ † Circa hoc autem
notandum eſt, ꝙ triplex genus ueli ſuſpen
ditur in eccleſia: videlicet, Quod ſacra
operit. Quod ſacrarium à clero diuidit. Et
quod clerum à populo ſecernit. ¶ Primũ
eſt nota noſtræ legis. ¶ Secundum, nota no
ſtræ dignitatis, quia indigni ſumus, imò
impotētes cœleſtia intueri. ¶ Tertium, eſt
coertio noſtræ uoluptatis carnalis. ¶ Pri-
mum, uidelicet cortinæ quæ ab utroque
altaris latere extēduntur ſacerdote ſecre
tum intrante, prout in iiij. parte ſub ti. de
ſecreta dicetur, ſignificatum eſt in hoc, ꝙ
ſicut legitur Exo. xxxiiij. Moſes poſuit ue-
lamen ſuper faciem ſuam, quia filij Iſrael
claritatem uultus eius ſuſtinere non pote
rant, & ſicut dicit Apoſtolus: hoc uela-
men adhuc hodie eſt ſuper corda Iudæo-
rum. ¶ Secundum, uidelicet cortina quę
in quadrageſima in officio Miſſæ ante al-
2. Cor. tare extenditur: ſignificatum eſt in hoc,
3 quòd uelum infra tabernaculum erat ſu-
ſpēſum, quod deuidebat ſancta ſanctorum
à ſanctis, ut dicetur in proœmio quartæ
partis. per quod arca populo uelabatur,
& erat miro opere contextum, & pulchra
uarietate diſtinctum, quod in paſſione do-
mini ſciſſum eſt, & illius exemplo hodie
cortinæ uaria pulchritudine texuntur.
De præmiſſo uelo, & quales debent eſſe
cortinæ habetur Exod. xxvj. & xxxvj. ca.
¶ Tertium inde tunc habuit originē, quia
in primitiua eccleſia peribolus id eſt, pa-
Matt. ries, qui circuit chorum, non eleuabatur,
27 niſi uſque ad appodiationem, quod adhuc

in quibuſdam eccleſijs obſeruatur, quod
ideo fiebat, ut populus uidens clerum pſal
lentem, inde bonum ſumeret exemplum.
Veruntamen hoc tempore quaſi commu-
niter ſuſpēditur, ſiue interponitur uelum
aut murus inter clerũ & populum, ne mu-
tuo ſe conſpicere poſſint, quaſi ipſo facto
dicatur: Auerte † oculos tuos, ne uideant
uanitatē &c. In paraſceue uero omne tol- 36
litur uelum, quia in paſſione Domini ve-
lum templi ſciſſum eſt, & per eam reuela-
ta eſt nobis regis ſpiritualis intelligentia,
quæ antea latebat, ut præmiſſum eſt, & a- Pſal.
perta eſt Regni cœleſtis ianua, & eſt data 118.
nobis fortitudo, ut vinci, niſi uelimus à Math.
carnali concupiſcentia nequeamus. Ve- 27
runtamen uelum, quod diuidit ſanctuariũ
à clero, retrahitur uel eleuatur in ueſpe-
ra cuiuſlibet Sabbati quadrageſimæ, quan
do officium diei Dominicæ inchoatur: ut
clerus poſſit in ſanctuarium intueri, quia
dominicam recolit reſurrectionem. Hoc
† etiam ideo fit in ſex diebus dominicis, 37
quia nulla fuit ætas, in qua non fuerit gau
dium æternum. Gaudium quidem figura-
tum quod cœlo uelatur, quod per uelum
illud ſignificatur, inde eſt quod diebus do
minicis nõ ieiunamus, & hoc propter glo-
riam dominicę reſurrectionis. Nam prima
dominica, ſignificat gaudium, quod habue
runt primi parentes in paradiſo ante pec-
catum. Secunda dominica figurat gaudiũ,
quod pauci habuerunt in arca Noe alijs
omnibus diluuio ſubmerſis. Tertia, quod
habuerunt filij Iſrael, alijs ſub Ioſeph fa-
me afflictis. Quarta, quod habuerunt ſub
Salomone, in pace uiuentes. Quinta, quod
habuerunt redeuntes de captiuitate Baby
lonis. Sexta, quod diſcipuli habuerunt à
reſurrectione vſque ad aſcenſionem, quan
do cum eis præſentialiter fuit ſponſus. In
feſtiuitatibus † etiam nouem lectionum 38
quadrageſimæ velum ipſum eleuatur, vel
retrahitur. Sed hoc non habetur de prima
ria inſtitutione eccleſiæ, quia tunc nullũ
feſtum celebratur in quadrageſima ſolem
niter. Sed ſi aliquod feſtum occurrebat,
quacunq; die occurreret, in ſabbato, & in
dominica, de eo cõmemoratio fiebat, pro-
ut in canone Martini Papæ habetur xxiij.
quæſt. iij. non oportet. el. j. &c. non licet. &
in Bucardo. lib. xiij. & hoc totum propter

temporis illius triſtitiam. Poſtea uſus in
contrarium obtinuit, ut uidelicet feſtum
ix. lectionum in ſuo die ſolenniter cele-
39 bretur, & nihilominus ieiunetur. ¶ † Rur-
ſus cortinæ in feſtiuitatibus extenduntur
in eccleſijs propter ornatum, ut per uiſibi
les ornatus ad inuiſibiles moueamur, quæ
ſunt quandoque uarijs coloribus colora-
tæ, ut præmiſſum eſt, ut ex diuerſitate co-
lorum ipſorum notetur, ꝙ homo, qui eſt
Dei templum, ornatus eſſe debet uarieta-
te ſeu diuerſitate uirtutum. Cortina alba,
ſignat uitæ mũditiam, rubea, charitatem,
uiridis, contemplationem. nigra, carnis
mortificationem, liuida, tribulationem.
Adhuc ſuper cortinas candidas ſuſpendũ-
tur quandoque panni uarij coloris, ad no
tandum, ꝙ cor noſtrum purgatum eſſe de-
bet à uitijs, & in eo debet eſſe cortinæ uir-
tutum, & uarietates bonorum operum.
40 ¶ † Porrò in feſto Natiuitatis Domini quę
Phi.2 dam eccleſiæ nullos ſuſpendunt pannos,
quædam uiles, & quædam bonos. Quę nul
los ſuſpendunt, noſtrum figurant ruborẽ.
Et ſi enim maximum ſit nobis gaudiũ de
nato Saluatore, non tamen eſſe debemus
ſine rubore pro eo, quod tantum fuit no-
ſtrum peccatum, ꝙ Dei filius ſeipſum pro
pter nos exinaniuit formã ſerui accipiẽs,
& propterea etiam in ipſius obitu non cũ
lætitia ſolemnizamus, ſed acerrimum ie-
iunium facimus, cum tamen in aliorũ ſan
ctorum obitu læti ſolemnizemus, & ali-
quantulum lautius in cibo, & potu nobis
indulgeamus, prout in vj. parte ſub para-
ſceue dicetur. Rubor quippe nobis eſt, ꝙ
Dominus mortuus eſt propter peccata no
ſtra ſancti uero non propter peccata no-
ſtra, ſed propter Chriſtũ paſſi ſunt. ¶ Qui
uiles ſuſpendunt, figurant ꝙ Dominus ſer
uilem induit formam, & quòd uilibus pan
nis eo die inuolutus fuit. ¶ Qui bonos, gau
dium de Rege nato habitum attendunt,
quales eſſe debeamus in receptione tanti
41 hoſpitis oſtendunt. ¶ † In quibuſdam eccle
ſijs altare in paſchate pretioſis ornatur pal-
lijs, & ſuperponuntur uelamina trium co
lorum rubeum, ſubalbum, & nigrum, quæ
tria tempora deſignant. ¶ Prima lectio-
ne, & reſponſorio finitis remouetur uela-
men nigrum, quod tempus ante legem ſi-
gnificat. ¶ Secunda lectione, & reſponſo-
rio finitis, remouetur ſubalbum, quod tẽ-
pus ſub lege deſignat. ¶ Tertia finita, re-
mouetur rubeum, quod tempus gratiæ ſi-
gnificat, in quo per Chriſti paſſionem ad
ſancta ſanctorum, & ad æternam gloriam
nobis aditus patet. De pannis uero & ue-
ſtimentis altaris, in tractatu de altari, di-
ctum eſt. ¶ † In præcipuis feſtiuitatibus 42
theſauri eccleſiæ in publicum educuntur,
propter tria. Primò, propter conſidera-
tionem cautelæ, ut uidelicet appareat, ꝙ
cautus fuerit in ſeruando, qui illum ſerua
re tenetur. Secundò, propter ſolemnita-
tis uenerationem. Tertiò, propter obla-
tionis memoriam, uidelicet in memoriam
illorũ, qui prius ea eccleſiæ obtulerunt, ꝙ
autem eccleſia intus, & non extra feſtiue
ornatur, myſterialiter innuit ꝙ omnis glo
ria eius abintus eſt. extra de ſac.unc. licet
enim exterius deſpicabilis ſit in anima, ta
men quæ ſedes Dei eſt, radiat, iuxta illud.
Nigra ſum, ſed formoſa, &c. & Dominus
per prophetã: Et enim hæreditas in præ- Cant.1
cla.eſt mi. propheta etiã conſiderans hoc Luc.
ait: Domine dilexi decorem domus tuæ, 22
quam ſpiritualiter fides, ſpes, & charitas
exornant. Eccleſia quoque materialis, &
etiam ſpiritualis mundari debet, de quo,
in vij. parte ſub rit. de Paſcha, & de v. fe-
ria cœnæ dicetur. In nonnullis eccleſijs
duo oua ſtructionũ, & huiuſmodi quæ ad-
mirationem inducunt, & quæ rarò uiden
tur, conſueuerunt ſuſpendi, ut per hoc po
pulus ad eccleſiam trahatur, & magis affi-
ciatur. † Rurſus aiunt quidam, quod ſtru
ctio tanquam auis obliuioſa derelinquit 43
in ſabulo oua ſua: demum quædam ſtella
uiſa recordatur, & reddit ad illa aſpectu
ſuo fouens ea oua ergo in eccleſijs ſuſpen
duntur ad notandum, quod ſi homo pro-
pter peccatum à Deo derelictus ſit, tandẽ
diuino lumine illuſtratus, recordatus de-
lictorum ſuorum pœnituerit, & ad ipſum
redierit per aſpectum lumine illius foue-
tur per quem etiam modo dicitur in Luc.
quod reſpexit Dominus. Petrum poſtquã
negauit Chriſtum. 50. diſtinct. fidelior ſu-
ſpenduntur etiam, ut in illis unuſquiſque Pſ.25
contempletur quod homo facile Deũ obli
uiſcitur, niſi per ſtellam, id eſt, ſpiritus ſan
cti gratia influentem illuſtratus ad eũ re-
dire per bona opera recordetur. ¶ † Sanè 44
in-

in primitiua eccleſia ſacrificium fiebat in
vaſis ligneis,& ueſtibus communibus.tunc
enim erant lignei calices,& aurei ſacerdo
tes,nunc uero econtra eſt. Sed Seuerinus
Papa, inſtituit quòd in uitreis fieret, quia
uerò illa fragilia erant, ideo Vrbanus Pa
pa,& etiam concilium Remen. de conſec.
diſt.j.vt calix.& de celebr.miſſ.c.fina. ſta-
tuit quod in argenteis uel aureis uaſis ſa-
crificetur, uel propter paupertatem in ſtã
neis qui non æruginantur: non tamen in
ligneis,uel ex auricalcos.Non ergo debet
eſſe de uitro propter periculũ effuſionis,
non de ligno, quia cum ſit poroſum & ſpõ
gioſum corpus ſanguinem abſorberet, nõ
de ære uel auricalco,quoniam ob uini uir
tutem ærugitum uel uomitũ prouocaret.
45 ¶ † Et nota,ꝙ calicis nomẽ à ueteri & no.
teſtamento originem traxit. Hie.xij. Ca-
lix aureus Babylon inebrians omnem ter
ram.& Dauid: Calix in domo domini vi-
ni meri plenus muſto. & alibi: Calicem ſa
lutaris accipiam,& nomen domini inuoca
bo. Item in Euangelio: Poteſtis bibere ca
licem illum,quẽ ego bibiturus ſum: Item
accipiens calicem gratias egit. Calix autẽ
aureus ſignificat theſauros ſapientiæ in
Chriſto abſconditos, argenteus,mundiciã
culpæ, ſtanneus innuit ſimilitudinem cul-
pæ & pœnæ. Stannum enim eſt mediũ in-
ter argentum & plumbum,& caro Chriſti
licet nõ fuerit plumbum, id eſt peccatrix,
fuit tamen carni ſimilis peccatrici,& licet
non fuerit argentum,id eſt,paſſionis pro-
pter ſuam culpam, fuit tamen paſſibilis
propter noſtram culpam, quia lãgores no
ſtros ipſe tulit, & do. n. ipſe por. ¶ De
calice & patena dicetur ſub tit.de conſec.
46 & vnctionibus. † Nempe ſi quis tenui re-
ligione tentus,dicat quòd dominus præce
pit Moſi ut cuncta uaſa tabernaculi in om
nes uſus, & cæremonias ex ære faceret, ut
legitur Exod.xxvij.& xxviij.c. Quotq́, hu
iuſmodi precioſa uaſa & ornamenta pote
rant uenundari,& dari pauperibus,ſimilis
eſt Iudæ, & mulieri unguentariæ contra-
rius, hoc enim agimus, non ꝙ Deo minus
uilia ornamenta delectent, quàm aurea,
ſed quia cum homines id quod diligunt,
Deo libenter offerũt, per diuinam latriã
ſuam,uincunt auaritiam,Præterea hæc di
uinæ pietatis officia mortalia ſunt,& futu
ræ gloriæ ſignificatiua.Vnde etiam in ve-
teri lege ex auro & iacintho purpura coc-
co diſtincto & byſſo retorta,& alijs pretio
ſis ſuperhumerale fieri præcipitur, vt quã-
ta ſacerdos virtutum diuerſitate clareſce-
re debeat,demonſtretur,& altare & propi-
tiatorium ac candelabrum, & alia uaſa, &
ornamenta altaris ex auro fieri, & argen-
to.Exod.xxv.& xxx.& xxxviij.c.tabernacu
lum quoque ex diuerſis pretioſis fieri præ
ceptum eſt prout dictum eſt ſub titu.de ec
cleſia. Legalis enim Pontifex alijs diuer-
ſis pretioſis utebatur ornamẽtis,prout di-
cetur in tertia parte ſub titu. de legalibus
indumentis. De hoc etiam ſub titu.de ec-
cleſiæ dedicatione, prope principium di-
cetur. † Porrò prohibitum eſt in Conci- 47
lio Aurelia.ea.diſt. ad nuptiarum. ne diui
na myſteria præſtentur ad nuptiarum or-
natum, ne improborum tactu,uel pompa
ſecularis luxuriæ polluantur, quo nimirũ
oſtenditur,quod ex ueſte cuiuſcunq; perſo-
næ fieri non debet caſula,uel aliquis alius
ſacris myſterijs deputandus ornatus.
¶ † Stephanus quoque Papa ſtatuit ea. 48
diſt.ueſtimenta.ne ueſtimentis eccleſiæ in
alijs uſibus quis fruatur: quodq́ue niſi à ſa
cratis hominibus tangantur,ne ultio quæ
Balthaſar regem Babyloniæ percuſſit, ſu-
per hoc tranſgredientes ueniat. † Cle- 49
mens etiam Papa ſtatuit e. diſt. nemo ne
mortui ſepeliantur, uel inuoluantur, ſeu
operiantur, uel etiam feretrum cum pal-
la, id eſt,pannis altaris,aut cũ mappa,qua
calix inuoluitur:ſeu cum qua ſacerdos ma
nus poſt cõſecrationem tergit. ¶ Quando
† uero pallæ, id eſt,corporalia,& uela,id 50
eſt ornamenta altaris ſeu cortinæ ſuper al
tare pendentes ſordidatæ fuerint,diaconi
cum miniſtris humilibus illa lauent intra
ſacrarium,& non extra. Pro uelis autem
lauandis, quæ ad cultum altaris pertinẽt,
noua peluis habeatur. Pallæ uero, id eſt
corporalia in alia pelui lauentur. Vela quo
que ianuarum,id eſt,cortinæ quæ extendũ
tur in eccleſijs in feſtis, & quadrageſima,
in alia pelui lauentur. Hinc eſt,ꝙ ſtatutũ
eſt in Concilio Ilerd. de conſecr. diſt. iij.
omnis quod ad corporale lauandum,& ad
pallas altaris propria habeantur vaſa fo-
ris,in quibus nihil aliud lauetur. Sed ſe-
cundum eodem Clemente ea. diſt. altaria
ſi al-

ſi altaris palla, id eſt, ueſtimenta altaris,
uel cathedræ in qua ſeder ſacerdos ſacris
ueſtibus inductus, uel candelabrum, uel ue
lum, id eſt, pannus uel cortina ſuper alta-
re pendens fuerinr uetuſtate conſumpta,
crementur, & cineres, uel in baptiſterio,
uel in pariete, aut in foſſis pauimétorum,
ubi non ſit rranſitus iactétur. Et not. quod
eccleſiaſtica ornamenta benedicuntur, ut
dicetur, ſub titul. de conſecrationibus, &
unctionibus.

SVMMA.

1 *Campanæ, quid, & ubi inuentæ primum.*
2 *Campana ad quid pulſetur, & benedicatur.*
3 *Tubarum uſus, olim fuit loco campanarum.*
4 *Campanæ prædicatores ſignant.*
5 *Metalli duritia quid notet.*
6 *Prælatus iners & expers ſcientiæ, eſt quaſi campana ſine plectro.*
7 *Lignum, in quo pendent campanæ, quid notet.*
8 *Funis à campana pendens quid ſignificet.*
9 *Campanæ ad diuina officia, quoties interdiu pulſentur. Et quoties noctu. nu. 10.*
11 *Tintinabulorum genera ſex quibus utitur eccleſia.*
12 *Campanis quot diebus quadrageſimæ ſit otiũ.*
13 *Campanæ cur pulſentur, quoquam moriente. Et quare in ſupplicationibus. nu. 14.*
15 *Campanæ cur pulſentur concitata tempeſtate.*

De campanis. Cap. 4.

CAmpanæ ſunt † vaſa æ-
1 nea, in Nola ciuitate
Campaniæ primò inuē-
ta: maiora itaque uaſa
Campanę à Campania
regione: minora uerò
Nolæ, à Nola ciuitate
2 dicuntur. Pulſatur † autem & benedici-
tur campana, ur per illius tactum & ſoni-
tum fideles inuicem inuitentur ad præ-
mium, & creſcat in eis deuotio fidei, fru-
ges, mentes, & corpora credentium ſeruē-
tur: procul pellantur hoſtiles exercitus, &
omnes inſidiæ inimici, fragor grandinum,
procella turbinum, impetus tempeſtatum
& fulgurum temperentur, infeſtaque toni
trua, & uentorum flamina ſuſpendantur,
ſpiritus procellarum, & aereæ poteſtates
proſternantur, & ut hoc audientes confu-
giant ad ſanctæ marris Eccleſiæ gremium,
ante ſanctæ Crucis uexillum, cui flectitur
omne genu &c. ſicut hæc ſingula in bene-
dictionibus campanæ habentur. Sciēdum
† autem eſt, ꝙ campanæ quarum ſonorita
te conuenit populus ad eccleſiam ad au- 3
diendum, & clerus ad annuntiandum ma-
nè miſericordiam Domini, & uirtutē eius
per noctem. extra de homic. Ioan. j. diſtin.
ius militare. ſignificant tubas argenteas,
quibus in ueteri lege populus ad ſacrificā
dum accercebatur, de quibus dicetur in
vj. part. ſub Pentecoſt. quemadmodum. n.
vigiles in caſtris tubis, ſic & eccleſiarũ mi-
niſtri campanarum ſonitu ſe excitant, ut
contra inſidiantem diabolum pernoctēt.
ſigna igitur noſtra ęnea ſonoriora ſunt tũ
bis ueteris legis, quia tũc notus erat Deus
in Iudæa tātum: nunc uero in omni terra.
Sunt etiam durabiliora ſignificant enim
prædicationem noui teſtamenti fore am-
plius duraturam tubis, & ſacrificijs uete-
ris legis: quia uſque ad mundi finem. Si-
quidem † campanæ prędicatores ſignifi-
cant qui fideles ad ſimilitudinem campa- 4
næ ad fidem uocare debent, ꝙ ſignificatũ
eſt in eo quod dominus præcepit Moſi, ut
faceret ueſtem ſummo Pontifici habētem
lxxij. tintinabula, quæ ſonarent cum Pon
tifex in ſancta ſanctorũ ingrederetur. 43.
diſt. ſit rector. Ipſum ergo uas, os prædica-
toris deſignat, iuxta illud Apoſtoli? Factus
ſum uelut æs ſonans, ſiue cymbalum tin-
niens. Duritia † metalli fortirudinem de- 5
ſignat in mente prædicatoris: vnde domi-
nus: Dedi frontem tuam duriorem fronti-
bus eorum: Plectrum ſeu ferrum quod in-
terius ex utraq; parte feriens ſonum red-
dit doctoris linguam, quæ ſcientia orna-
tur, & quæ utrunque teſtamentum reſona
re facit, figurat. † Pręlatus ergo abſq; ſciē 6
tia prædicationis, erit quaſi campana ſine
plectro: iuxta illud Greg. Sacerdos ſi præ-
dicationis eſt inſcius, quam clamoris uo-
cem daturus eſt, præco mutus, eſt ēr quaſi
canis mutus, latrare non ualens. Ipſa uero
percuſſio denotat quod prædicator primũ
debet per correctionem in ſe, ut uitia feri
re, & poſtmodum ad aliena exprobanda
accedere, ne contra doctrinam Apo. alijs
prę-

prædicans ipſe reprobus inueniatur. iij.q. vij.quod teſtatur Pſal. peccatori autem di xit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuū? Sanè nanque actionis exemplo, plerunque accendit, quos eruditione ſermonis moue re nequit. vij.q.j.§.quod uero. Vinculum uero quo plectrum uaſi coniungitur ſeu li gatur, eſt moderatio, qua lingua temperatur, qui ad tractum cordis, id eſt, authorita te ſcripturæ linguā mouet prædicatoris.

7 ¶ Lignum † in quo campana pendet, lignū dominicæ crucis ſignificat, ꝗ ideo quando que à ſuperioribus cōtinet, quia Crux ab antiquis partibus nuntiatur. Inſtrumenta quibus ipſum lignum alligatum ſeu affixum eſt, oracula ſunt prophetarum. Ligatura uero ferrea, quàm campana ligno cō iungitur, charitatem denotat, per quam prædicator indiſſolubiliter cruci affixus gloriatur dicens: Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini no. Cauilla ligno affixa, qua mediante campana pulſatur, rectam prædicatoris mentem ſignificat, qua diuinis mandatis inhærens illa fidelium auribus per frequētem pulſationem inculcat.

8 † Funis autem ab illa pendens, qua campana pulſatur, eſt humilitas ſeu uita prædicatoris, funis etiam ipſe uitæ noſtræ menſuram oſtendit. Adhæc, cum funis initium habeat à ligno, in quo campana pendet, per quod crux dominica intelligitur, rectè ſacram ſcripturam à ligno ſanctę crucis deſcendentem, deſignat, ſicut etiam funis ex tribus eſt funiculis, ita & ſcriptura ex Trinitate conſiſtit, ſcilicet ex hiſtoria, ex allegoria, & ex moralitate. funis ergo deſcendens à ligno in manu ſacerdotis, eſt ſcriptura à myſterio Crucis deſcendes in ore prędicatoris. Rurſus ideo funis, uſque ad manus quibus continetur, extenditur, quia ſcriptura uſq; ad opera trāſire debet. Funis quoque eleuatio, & depreſſio in pul ſando, denotat quod ſacra ſcriptura aliqñ loquitur de altis, aliquando de inferioribus, ſeu quod prædicator, aliquando propter aliquos alta dicit. viij. q. j oportet. xliiij. diſt.§. fin. quandoque propter alios condeſcēdit: iuxta illud Apoſtoli, ſiue exceſſimus propter Deum, ſiue condeſcendimus propter uos. Ad hęc ſacerdos deorſum funem trahit: dum ad actiuam uitam à contemplatione deſcendit, ipſe uerò ſurſum trahitur, dum ſcriptura docente in cō templatione erigetur. Deorſum etiā trahit, dum ſcripturam ad literam, quæ occidit, intelligit. ſurſum trahitur, dum ſpiritualiter eam exponit. Rurſus ſecundum Grego. deorſum trahitur, & ſurſum trahitur, dum in ea ſe metitur, quantum uideli cet in imis iaceat, & quantum ad bona facienda proficiat. Sed & quando ex tractu funis campana reſonat, populus ad expoſitionem ſacræ ſcripturæ adunatur, prædicatur auditur, & populus in unitate fidei, & charitatis unitur. Sacerdos itaque, qui ſe recognoſcit prædicationis debitorem, nō ſe ſubtrahat à mouēdis ſignis, quoniam & filij Aaron clangebant tubis. Funem ergo mouet, qui fratres aut populum ex officio conuocat. Annulus in fune chordæ per quem in pleriſque locis chorda trahitur, eſt corona præmij ſeu perſeuerantia in finem, uel eſt ipſa diuina ſcriptura. Porrò Sauinianus Papa ſtatuit, ut horæ diei, per
eccleſias pulſentur. ¶ Et † nota, quod 9
ad diuina officia per duodecim diei horas campanæ communiter duodecies pulſentur: uidelicet in prima hora ſemel, & in ultima ſimiliter ſemel, quia ab uno Deo omnia, & idem unus erit omnia in omnibus. In tertia, pulſatur ter pro ſecunda, tertia, quarta horis quæ ſub illis cantantur. Similiter & vj. ter pro tribus, uidelicet pro v. vj. vij. horis. Similiter in ix. ter pro tribus. Ad ueſperas uerò, quæ eſt ix. hora, non ſolum ſemel ſed multipliciter, quia in tempore gratia multiplicata eſt prædicatio Apoſtolorum. Item in nocte ad matutinum ſæpe: quia ſæpe exclamandum eſt: Exurge, qui dormis, & exur
ge à mortuis. ¶ † Communiter tamen ter 10
pulſatur in nocturnis. Primò, cum ſquilla, quæ ſignificat Paulum acute prædicantem. Secunda pulſatio, ſignificat Barnabam ſibi aſſociatum. Tertia innuit, quod Iudeis repellentibus uerbum Dei, apoſtoli conuerterunt ſe ad gentes, quas in fide Trinitatis quatuor Euangeliorum imbuerunt diſciplinis. vnde & quidam quater
pulſant. ¶ † Et no. ſex eſſe genera tintina- 11
bulorum, quibus in eccleſia pulſatur, ſcilicet ſquilla, cymbalum, nola nolula, ſeu dupla campana, & ſignū ſquilla pulſatur

in triclinio, id eſt in refectorio. Cymbalũ in clauſtro. Nola in choro. Nolula ſeu dupla campana, in horologio Cãpana in cãpanili. Signum in turri. Quodlibet tamen horum poteſt generaliter tintinabulum nuncupari. Varijs ergo deſignantur uocabulis, quia prædicatores per illa deſignati
12 ad multa neceſſarij ſunt. ¶ † Sanè in tota ſeptuageſima ſub qua quadrageſima continetur in diebus pro feſtis non debet compulſari, nec depulſari, ſed ſimpulſari, id eſt ſimpliciter pulſari ad horas diei, uel matutinas. In eccleſijs tamen bene ordinatis bis pulſatur ad primam, primo ad inuocandum, ſecundo ad inchoandũ, in tertia ter, ſecundum numerum horarum quæ ſub illo pulſantur, ut præmiſſum eſt, una ad inuocandum, alia ad congregandum, tertia ad inchoandum. Similiter fit in vj. & ix. & eædem campanæ, & eodem ordine pulſantur ad matutinas ſimpliciter. Ad miſſam uero & ad ueſperas, duabus duntaxat campanis pulſatur. In minoribus uero eccleſijs ſimpliciter tantum pulſandum eſt, iuxta præmiſſa, & hoc in ferijs. In dominicis uero, & in ſolẽnibus diebus, prout in alijs temporibus compulſatur. Quia enim prædicatores, qui per campanas figurantur, tẽpore gratiæ celebrius abundant, & oportunè, & importunè inſtant, idcirco in feſtis, quæ ad gratiam pertinent, cãpanæ tumultuoſius tinniunt, & prolixius concrepant, ut dormientes, & ebrioſos excitent, ne dormiat ultra modum. Quid autem ſignificet compulſatio, quando cantatur: Te Deum laudamus. in quinta parte ſub titul. de no
13 cturnis dicetur. ¶ † Verum aliquo moriente campanæ debẽt pulſari, ut populus hoc audiẽs oret pro illo, pro muliere quidem bis, pro eo quòd ipſa inuenit aſperitatem. Primò enim fecit hominẽ alienum à Deo quare ſecunda dies non habuit benedictionem. Pro uiro uero ter pulſatur, quia primò inuenta eſt in homine Trinitas. Primò enim formatus eſt Adam de terra, deinde mulier ex Adam, poſtea homo creatus eſt ab utroque, & ita eſt ibi Trinitas. Si autẽ clericus ſit, tot uicibus ſimpulſatur, quot ordines habuit ipſe. Ad ultimum uerò cõpulſari debet cum omnibus campanis, ut ita ſciat populus pro quo ſit orandũ. Debet etiam compulſari, quando ducimus ad eccleſiam, & quando de eccleſia ad tumulum deportatur. ¶ † Cæterum campanæ 14
in proceſſionibus pulſantur, ut dæmones timentes fugiãt, prout in quarta parte ſub titulo de acceſſio. Pontifi. ad alta. dicetur. Timent enim auditis tubis eccleſiæ militantis, ſcilicet campanis, ſicut aliquis tyrãnus timet audiens in terra ſua tubas alicuius potentis regis inimici ſui. ¶ † Et hæc 15
etiam eſt cauſa quare eccleſia uidens concitari tempeſtatem, campanas pulſat, ſcilicet, ut dæmones tubas æterni regis, id eſt, campanas audientes, territi fugiant, & à tẽpeſtatis concitatione quieſcant, & ut ad cãpanæ pulſationem fideles admoneantur, & prouocentur pro inſtanti periculo orationi inſiſtere. Silent autem campanæ triduo ante Paſcha, ut dicetur in ſexta parte ſub quinta feria cœnæ. Rurſus campanæ tempore interdicti ſilent, quia ſæpe ob delictum ſubditorum, impeditur lingua prædicatorum, iuxta illud prophetæ: Linguã tuam adhærere faciã palato tuo, quia domus, id eſt, populus exaſperans, id eſt inobediens eſt. extra de renunt. ca. niſi. §. propter. Habet etiam eccleſia organa, de quibus in quarta parte ſub titulo de ſanctis, dicetur.

SVMMA.

1 *Locorum uenerabilium quænam ſint neceſſitati humanæ dedicata.*
2 *Loca ſacra, quæ ſint, quæ ſancta. Et quæ religioſa nu 3.*
4 *Cœmeterium, quid, & unde ductum.*
5 *Polyandrum, quid.*
6 *Sepulchrum, quid.*
7 *Mauſoleum, à Mauſolo dictum.*
8 *Dormitorium, unde dictum. Vnde tumulus, unde ergaſtulum.*
9 *Sarcophagus quid, quid Pyramis.*
10 *Buſtum, quid.*
11 *Cœmeterium unde duxerit initium.*
12 *Sepeliri non debent omnes intra eccleſiam. Et quinam.*
13 *Sepeliendi antiquitus mos. Et inde hodiernus.*
14 *Sepelire qui debeant in cœmeterio.*
15 *Mulier moriens in partu, an ſit in eccleſia ſepelienda. Quid de partu. nu. 16.*
17 *Vir & uxor an eodẽ ſepulchro ſint cõdendi.*

De

De cœmeterio & alijs locis ſacris, & religioſis. Cap. 5.

NVnc de cœmeterio, & de alijs locis ſacris, ac religioſis dicamus. Sanè uenerabilium locorum alia ſunt humanæ neceſſitati deputata: alia orationi dedicata.

1 † Loca humanæ neceſſitati deputata ſunt xenodochium, xenoſtorium, quod idē eſt, uaſochonium, ierontochonium, orphanotrophium, & belphotrophium. Sancti etenim patres, & religioſi principes huiuſmodi inſtituerunt loca, in quibus pauperes, peregrini, ſenes, orphani, & infantes, eremitæ, infirmi, imbecilles, & ſaucij reciperentur, & fouerentur. Et not. quod γέρων Græcè, dicitur ſenex Latinè. Locorum autem orationi dicatorum alia ſunt ſacra,
2 alia ſunt ſancta, alia religioſa. Sacra † ſunt quæ per manus Pontificum rite dedicata & Deo ſanctificata ſunt, quæ uarijs nominibus appellantur, prout ſub titu. de eccleſia præmiſſum eſt. Sancta ſunt loca immunitatis ſiue priuilegia ſeruitoribus, & miniſtris eccleſiarum deputata, de quibus uidelicet ſub interminatione certæ pœnæ, uel à iure, uel per ſpeciale priuilegiū interdicitur, ne quis illa uiolare præſumat: ſicut ſunt atria eccleſiarum. xxxvij. q. iiij. ſi quis in atrio. & in quibuſdam locis clauſtra, intra quæ ſunt domus canonicorum. in quibus reis cuiuſcunque ſceleris confugiētibus ſi ſe ibi receperint, ſecuritas præſtatur, & ſecundum ſtatuta regalia: inſtit. de rerum diuiſione. §. ſanctæ portę. & thea
3 tra ciuitatum. Religioſa † ſunt, ubi cadauer hominis integrum, uel etiā caput tantum ſepelitur, quia nemo poteſt duas ſepulturas habere. Corpus uerò uel aliquod aliud membrum abſque capite ſepultum, non facit locum religioſum. ff. de relig. & ſum. fu. cum in diuerſis. Sed & ſecundum legalia inſtituta cadauer Iudæi, uel gentilis, uel infantis nondum baptizati, locū in quo ſepultum eſt, facit religioſum. ſecundum religionem tamen chriſtianam, & canonicam doctrinam, ſolum Chriſtiani cadauer locum facit religioſum. Et no. quòd quicquid eſt ſacrum, eſt religioſum, & non econtrà. Cæterum locus iſte, locus religioſus diuerſimodè appellatur: uidelicet cœmeterium, polyandrum, ſiue andropolis, quod idem eſt. Item ſepulchrum Mauſoleum, quod etiam idem eſt. dormitorium: tumulus, monumentum, ergaſtulum, ſarcophagus, pyramis, buſtum,
urna, & ſpelunca. † Cœmeterium dicitur, 4
à cimen, quod eſt dulce, & ſterion, quod eſt ſtatio: ibi enim dulciter defunctorum oſſa quieſcunt: & Saluatoris aduentum expectant. Vel quia ibi ſunt cimices, id eſt, uermes ultra modum fętentes.
* Πολυάνδριον † dicitur, quaſi pollu- 5
tum antrum, propter cadauera hominum ibi ſepultorum. Vel πολυάνδριον, interpretatur multitudo uirorum: à πολυ quod eſt pluralitas, & ἄνδρος quod eſt uiri, & ſecundum hoc propriè dicitur cœmeterium propter multitudinem hominum ibi ſepultorum. Similiter, & andropolis, quod idē
eſt. † Sepulchrum dicitur, quaſi ſine pul 6
ſu, quia qui ibi ſepelitur, pulſu caret, uel eſt locus, ubi oſſa conduntur. Mauſoleum,
dictum † eſt à quodam, qui dictus eſt Mau 7
ſolus, qui fuit diues & potens: & ab Artemeſia eius uxore ualde dilectus: adeo quòd eo defuncto ipſa glorioſum conſtruxit ei ſepulchrum, quod uocauit Mauſoleum, à nomine uiri ſui. Et inde igitur mos inoleuit: ut quælibet precioſa ſepultura, Mauſoleum nuncuparetur. xcvj. diſtinctio. bene quidem. prope princip.
¶ † Dormitorium, dicitur à dormiendo, 8
quia ibi corpora ſanctorum, quieſcunt qui in domino moriuntur. Tumulus dicitur, quaſi tumens tellus: quoniam homine in terra ſepulto: terra aliquantulum eleuatur. Monumentum dicitur, quia mouet mentem cuiuſlibet inſpicientis: ut recordetur, quod cinis eſt, & in cinerem reuertetur. Ergaſtulum dicitur ab ἔργον quod eſt fructus, ius. Vel ab ἐργασία, quod eſt opificium, opera, labor, lucrum, & ſterion, quod eſt ſtatio, ibi enim requieſcunt corpora eorum, qui in domino moriuntur: unde, Beati mortui qui in Domino moriuntur: amodo iam dicit illi ſpi
ritus, &c. † Σαρκοφάγος dicitur à σάρξ, 9
σαρκὸς, quod eſt caro: & φάγειν, quod eſt comedere: quia ibi caro comeditur:

id eſt

id eſt conſumitur. Pyramis dicitur à πῦρ, quod eſt, ignis, quia corpora igne cremata & incinerata ibi recondebantur, uel quia ſicut ignis à lato incipit, & tendit in acutum, ſic & pyramis: & eſt genus altiſſimæ ſepulturæ: tale eſt Romæ, in quo fuerunt cineres Iulij Cæſaris collocati. Et corrupto vocabulo vulgariter vocatur acus ſancti Petri: * quæ tamen Iulia dici deberet. Similem pyramidem fieri fecit Cæſar iuxta Turonum prope ripam Ligeris, & recluſit ibi cineres cuiuſdam militis amici

10 ſui interfecti. Buſtum † vero, à nomine cõtenti, nomen traxit, continentis locus, videlicet in quo buſta ſiue humana corpora ſepeliebantur: Vrna dicta eſt eo, ꝙ antiquitus moris fuit humana corpora. Rogo cõburere & cineres in terreis vrnis collocatos ſeruare.

11 Spelunca quandoque dicitur duplex, vt iam dicetur. ¶ † Cœmeterium initium habuiſſe dicitur ab Abraham, qui emit agrum ab Ebron, in quo erat duplex ſpelunca, ubi ipſe ſepultus eſt, & Sarra, & Iſaac, & Iacob, & Adam, & Eua: propterea enim emit vt ſibi, & ſuis ſepultura eſſet. Duplex ſpelunca ideo ibi erat, quoniã duo ibi ſepeliebãtur contiguè: ſcilicet vir & vxor, vel in vna viri, & in altera mulieres, vel vnicuique illic ſepeliendo duplex ſpelunca in modum cathedræ fiebat. vnde dicit Hier. ꝙ tres patriarchæ ſepulti ſunt in ciuitate Ebron in ſpelunca duplici, cum tribus vxoribus ſuis. Sepeliebantur autem quaſi ſedentes, & ſuperior pars ſpeluncæ, quæ truncum capiebat à natibus ſupra dicebatur vna ſpelunca, pars verò inferior, quæ capiebat pedes, crura, & femora, dicebatur alia ſpelunca.

12 ¶ † Sanè non debent paſſim omnes intra eccleſiam ſepeliri: videtur enim ꝙ locus ſepulturæ non proſit. extrà de ſepulturis ſacris. Lucifer nanque de cœlo fuit proſtratus, & Adam de paradiſo eiectus, & quæ loca his meliora ſunt. Item Ioab in tabernaculo interfectus eſt. & Iob in ſterquilinio triũphauit. Imo obeſſe videtur ſi quis indignus peccator in eccleſia ſepeliatur. xiij. q. cum grauia. Legitur enim in dialogo beati Gregorij libro quarto. c. lvj. ꝙ cum quidam flagitioſus in eccleſia beati Fauſtini Brixienſis ſepultus fuiſſet, eadem nocte beatus Fauſtinus apparuit cuſtodi eiuſdẽ eccleſiæ dicens: Dic epiſcopo, vt proijciat hinc carnes fœtentes, quas hic poſuit, alioquin ipſo die triginta morientur. Cuſtos vero timuit hæc dicere epiſcopo. & epiſcop. die triceſimo ſubito mortuus eſt. Legitur etiam ibidem, cap. lvij. de quodam alio, qui ſepultus fuit in eccleſia, ꝙ cadauer eius poſtea inuentum fuit extra eccleſiam, & linteamina remanſerunt in loco ſuo. & Auguſtinus inquit. xiij. q. ij. & ca. ſequen. Quos peccata grauiora deprimunt, ſi in locis ſacris ſepelire ſe faciunt, reſtat, ut de ſua præſumptione iudicentur, quia eos ſacra loca non liberant. ſed culpa temeritatis accuſat. Nullum ergo corpus debet in eccleſia aut prope altare, vbi corpus domini & ſanguinis conficitur, ſepeliri, & niſi corpora ſanctorum patrum, qui dicuntur patroni, id eſt defenſores, qui meritis ſuis totam defendunt patriam, & epiſcopi, Abbates, & digni presbyteri, & laici ſummæ ſanctitatis. xiij. q. ij. præcipiendũ. & cap. nullus. ſed cuncti debent circa eccleſiam ſepeliri, puta in atrio, aut in porticu, aut exedris, ſiue voltis eccleſiæ exterius adhærentibus, aut in cœmeterio, vt in cap. præcipimus. & in eodem cap. non æſtimemus. Dicunt enim quidam, quod locus triginta pedum circa eccleſiam debet ad hoc conſecrari, alij uerò ſolum circuitionem quam facit epiſcopus dedicans eccleſiam, ad hoc ſufficere dicunt. Auguſtinus dicit in libro de cura pro mortuis, agenda in fine, quòd ſepelire apud martyrum memorias, in hoc defuncto prodeſt: vt commendans eum etiam in martyrum patrocinio affectus pro illo ſupplicationis augeatur.

13 † Antiquitus ſolebãt homines in proprijs domibus ſepeliri, ſed propter cadauerum fœtorem ſtatutum fuit, vt extra ciuitatem ſepelirentur: & quendam locum communem ſanctificatum ad hoc deputabant. Nobiles verò ſepeliebantur ſuper montes, & in medio montium. & in radicibus eorum, & in proprijs. ¶ Cæterum ſi quis in obſidione interficiatur, nec poſſit cœmeterium haberi, ſepeliatur in loco, vbi poteſt. Si verò negotiator, vel peregrinus moriatur in æquore, & fuerit terra uicina, ſepeliatur ibi, quòd ſi portus remotus ſit, in aliqua inſula propinqua ſepeliatur. Si autem terram non videant, fiat ei do-

domuncula de lignis, ſi haberi poſſunt, &
14 proijciatur in mare. † In cœmeterio autẽ Chriſtianorum non niſi Chriſtianus baptizatus ſepeliri debet. de hoc in e. ex parte. de ſepul. nec tamen omnis, quoniã nullus ex maleficio interfectus, ſi maleficium ſit mortale peccatum, vt ſi ſit interfectus in adulterio, vel latrocinio, uel in ludis gentilium, extra de tornea. cap. & nullus. & laici ſummæ ſanctitatis. xiij. q. ij. Et ideò vbi quis inuenitur mortuus, ibi ſepeliatur propter dubium cauſæ mortis eius. Si verò quis ſubito moriatur in ludis conſuetis, vt in ludo pilę, ſepeliri poteſt in cœmeterio. quia nemini nocere intendebat. Sed quia mundialibus occupabatur, aiunt quidam quòd ſepeliri debet ſine Pſalmis, & ſine cæteris mortuorum exequijs. Sed & ſi quis impetens alium in rixa vel tumultu, impœnitens moriatur, nec ſacerdotem petijt: non debet ſepeliri in cœmeterio, vt quidam dicunt: ſicut nec is qui manu propria mortem ſibi conſciuit. xxiij. q. v. ſi nõ licet. & c. cum homo. de pœ. diſt. iij. Iudas. ſecus ſi vim ad tutelam ſui, vel ſuorum repellebat, & aliàs in pœnitentia remanebat. Si verò non propter aliquam manifeſtam cauſam, ſed ſolo Dei iudicio quis ſubito moritur, poteſt in cœmeterio ſepeliri. Iuſtus enim in quacunque hora moritur, ſaluatur, præſertim ſi dabat operam alicui rei licitæ. Defenſori iuſtitiæ, & pugnanti in prælio iuſto occiſis cœmeteriũ. & officium liberè conceduntur, interfecti tamen in eccleſia non portentur, pauimentum ſanguine polluatur. Sed ſi aliquis rediens de lupanari, vel de aliquo loco, vbi fornicatus ſit, in via occidatur, uel aliquo caſu conſiſtens moriatur, non ſepeliatur in communi cœmeterio, & hoc ſi legitimè probari poteſt eum fornicatum fuiſſe, nec conſtat eum poſtea confeſſum, vel contritum fuiſſe. de pœ. diſt. v. c. j. alioquin ſepeli-
15 ri debet. Rurſus † mulier moriens in partu, non debet in eccleſia poni, ut quidam dicunt, ne pauimentum eccleſiæ ſanguine polluatur, ſed extra eccleſiam ei dicatur obſequium. & in cœmeterio ſepeliatur, quod non placet, alioquin pœna ſibi verteretur in culpam. v. diſtinct. baptizari. Vnde licite in eccleſiã fertur, ita tamen quod eccleſia à maculis corporis ne polluatur, diligenter caueatur. ¶ † Partus tamen de 16
uentre ipſius extractus mortuus, & non baptizatur extra cœmeterium ſepeliatur. Sunt tamen quidam, qui dicunt, quod partus viſcerum eſſe cenſetur. de conſecra. diſtinct. iiij. ſi quicquid. Sane † vir & vxor 17
in eodem ſepulchro ponendi ſunt. xiij. q. ij. vnaquæque. extra de ſepul. de vxore, exemplo Abrahæ & Saræ, ubi ſpecialem non elegerint ſepulturam, unde & Tobias pręcepit filio, ut cum mater ipſius compleuiſſet dies ſuos, locaret eam in eodem ſepulchro cum eo. xiij. quæſtio. ij. Ebron. Itẽ quilibet in ſepulchro parentum tumulandus eſt, niſi ex deuotione alibi elegerit ſepeliri eadem quæſtion. ſoror. xiij. quæſt. ij. cap. fina. Cæterum in Concilio Magun. de conſecr. diſt. vlt. cap. fin. ſtatutum eſt, quòd ſuſpenſi, qui pro ſuis peccatis pœnam extremam perſoluunt: ex quo confeſſi ſunt, vel confiteri deſiderauerunt, & communicauerunt, in cœmeterijs ſepeliri poſſunt, & oblationes, & miſſæ fieri pro eis. diſtin. vlt. capitu. fina. Qualiter humanum corpus ſepeliendum ſit, dicetur in vij. parte ſub titu. de offic. mortuorum.

ADNOTATIO.

* Fœtentes.] Verbi etymologiam vnde duxerit Author, non ſatis conſtat. Sed forte id criminis irrepſit Typographi aut inſcitia, aut certè negligentia. Κοιμητήριον enim ductum eſt à κοιμάω, quod latinè ſonat ſopio, dormio, obdormio. Inde etiam κοίμησις, dormitio: & κοιμητήριον; dormitorium. Athenæus etiam ſcribit domum in qua hoſpites dormiebant, hoc nomine appellatam. Non abſurde igitur locum ſepulturæ deſtinatum, Cœmeterium appellamus, ibi enim mortui dormire dicuntur. Religioſum illum locum ueteres dicebant. N. Doard.

ADNOTATIO.

* Petri.] Vide num potius arcula, in qua corpus conditur Græcis σαρκοφάγος, quaſi carnem vorans, Vnde Serapim dictũ putat, Varro ex ſententia Auguſt. de ciui. Dei lib. 18. cap. 5. qui cum Rex eſſet Argiuorum, Apis dictus eſt. Nauibus enim is tranſue-

tranſuectus in Aegyptum;, cum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt omnium maximus Aegyptiorum Deus: non quidem in uita, ſed poſt mortem, quia nō uiuum, ſed mortuum demum ipſum uenerari cœperunt. Inde Serapis appellatus eſt, ab arca uidelicet, in qua poſitus & ſepultus. Eſt enim σορὸς, μνῆμα, θήκη, monumentum, arca, loculus, conditorium, quaſi ſoroſapis, Vel Sorapis. deinde una litera, ut ferè fit, mutata, Serapis. Sarcophagus itaque dicitur, quaſi carnem conſumens: alias ταφος appellatur. Quod item prætexuit de pyramide, potius pyra legeneum: ἀπὸ τοῦ πυρος hoc eſt igne. N. Doard.

SVMMA.

1 *Eccleſiæ dedicatio, unde initium duxerit.*
2 *Eccleſias & altaria ſolus Pontifex poteſt dedicare.*
3 *Eccleſia nō debet dedicari, niſi dotata prius, idque ex iuſtè acquiſitis. & quæ impediant eius dedicationem. 4.*
5 *Eccleſia conſecratur quinque de cauſis.*
6 *Eccleſiæ conſecrandæ forma. & quid eorum quodque ſignet nume. 12. 13. 15. 17. 18. 19. 20. 25. 26.*
7 *Anima, templum Dei.*
8 *Eccleſiæ conſecratio, duo efficit.*
9 *Aqua luſtralis, qua eccleſia cōſecratur, quæ & quanta ſit vis. & quæ eius ſignificatio.*
10 *Sal cur miſceatur aquæ luſtrali, & quid notet.*
11 *Aſperſio trina aquæ luſtralis, in eccleſiæ conſecratione, quid notet. & quorſum fiat.*
14 *Epiſcopi trina percuſſio ad ianuam eccleſiæ, in eius conſecratione, quid notet, & nu. 16.*
21 *Alphabetum baculo paſtorali ſcriptum in modum Crucis, tria no. & nu. 22. 23. 24.*
27 *Cruces in eccleſia duodecim depictæ quid ſignent. & nu. 29.*
28 *Vexilla, ſunt ditionis, & poteſtatis ſigna.*
30 *Eccleſia dicitur conſecrari in ſanguine alicuius.*
31 *Eccleſia ſemel conſecrata, an debeat uel poſſit iterum conſecrari. & nu. 36.*
32 *Altare ſemel conſecratum, an iterum ſit conſecrandum, & quo caſu. De nu. 34.*
33 *Altari maiore conſecrato, an alia inferiora cenſeantur conſecrata.*
35 *Calix conſecratus ſi deauretur, an ſit conſecrandus iterum.*
37 *Homo, templum ſpirituale, interdum polluitur.*
38 *Eccleſia, materiale templum, ſi polluta, reconcilianda eſt. & quomodo.*
39 *Eccleſia reconcilianda eſt, propter adulterium in ea commiſſum, aut alium congreſſum, alias etiam licitum.*
40 *Eccleſia reconcilianda eſt, propter homicidium in ea patratum, ac etiam ſanguinis effuſionem uiolentam.*
41 *Eccleſia an ſit reconcilianda, propter furtum in ea admiſſum, aut rapinam, uel quid ſimile.*
42 *Eccleſia, quæ habet ſepultum infidelem, uel publicè excommunicatum, recōcilianda eſt.*
43 *Scandalum, quid.*
44 *Reconciliatio fit etiam, ad exemplum & terrorem inducendum.*
45 *Cœmeterium, quibus caſibus ſit reconciliandum.*
46 *Cœmeterij uel eccleſiæ parte una uiolata, an omne cenſeatur uiolatum, & ſic in qualibet parte reconciliationem deſiderare.*

De eccleſiæ dedicatione. Cap. 6.

QVia de eccleſia, & altari, in ſuperioribus mentio facta eſt, conſequēs eſt, vt aliqua de illorū dedicatione ſubijciamus: dicentes primò, unde cōſecratio eccleſiæ ortum habuit. Secundò, per quos. Tertiò, quare. Quartò, qualiter eccleſia dedicetur, & quid ſignificet tam ipſa dedicatio, quàm ſingula, quæ in ea aguntur. de officio uerò feſti dedicationis eccleſiæ, in
vij. parte dicetur. ¶ Primò igitur † dicen- 1
dum eſt, vnde dedicatio eccleſiæ initium habuit. Super quo no. quòd Moſes Domino præcipiente fecit templum, & ſacrauit illud cum menſa & altari eius, & æreis uaſis, & utenſilibus ad diuinum cultum explendum, & non ſolum diuinis precibus ea ſacrauit: uerum etiam ſancti olei unctione domino iubente liniuit. de conſec. diſt. j. §. j. Legitur enim dominum præcepiſſe ipſi Moſi, ut chriſma conficeret, quo ungeret tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamenti. Salomon quoque, filius

Dauid.

Dauid,iubente domino perfecit templum
cum altari, & reliqua ad diuinum cultum
peragendum conſecrauit,ſicut in lib.Reg.
habetur.3.Reg.c.6.Nabuchodonoſor etiã
Rex uocauit oẽs ſatrapas optimates & ty-
rãnos ad dedicationẽ ſtatuæ aureæ quam
fecerat. Iudæi ergo ſicut legitur in Bucar
do in liij. c. j. Iudæi loca in quibus domi-
no ſacrificabant,diuinis habebant ſuppli-
cationibus conſecrata : nec in alijs, quam
Deo dedicatis locis munera domino offe
rebant. Si igitur illi, qui umbræ legis de-
ſeruiebant, hoc faciebant, quanto magis
nos quibus ueritas patefacta eſt, gratia &
ueritas per Ieſum Chriſtum data eſt,tem-
pla domino ædificare,& prout melius poſ
ſumus ornare,atque ea diuinis precibus &
ſanctis unctionibus cum altaribus, & uaſis
ueſtibus quoque,& reliquis ad diuinũ cul-
tum implendum utenſilibus,deuotè & ſo-
lenniter ex inſtitutione Felicis * Papæ
iij. ſacrare debemus. Rurſum cum in Sy-
ria in ciuitate Baruth, Iudæi quandã ima
ginem crucifixi pedibus concularent, &
latus eius perforarent, mox inde ſanguis,
& aqua exiuit.Iudæi autem hoc uiſo,mira
ti ſunt, & infirmi eorum hoc ſanguine de
liniti, ab omnibus infirmitatibus ſuis libe
rati ſunt:propter quod omnes Chriſti fide
ſuſcepta baptizati ſunt, & Synagogas eo-
rum in eccleſias conſecrauerunt. Et inde
mos inoleuit, ut eccleſiæ conſecrentur, cũ
prius tantum altaria conſecrarentur, pro
pter hoc etiam miraculum ordinauit ec-
cleſia fieri memoriam dominicæ paſſionis
v. Calend. Decembris,& eadẽ ratione con
ſecrata eſt eccleſia in honorem Saluato-
ris,ubi quædam ampulla,cum illo ſangui-
ne reſeruatur, & ſolenne feſtum tunc agi-
2 tur. ¶ † Secundo notandum ꝙ ſolus Pon-
tifex poteſt eccleſias, & altaria dedicare.
26.q.5.miniſtrare.de conſecr.diſt.j.nemo.
extra de conſec. eccle.ꝙ in dubijs. quoniã
gerit imaginem & figuram ſummi Pontifi
cis Chriſti ſpiritualiter dedicãtis,ſine quo
nihil poſſumus in eccleſia ſtabilire, unde
ipſe ait: Sine me nihil poteſtis facere. &
Pſal. Niſi dominus ædificauerit domum.
vnde Conſilium Carthag cxvj. q.vj.c. iij.
prohibet hoc facere ſacerdotem, nec po-
teſt hoc alicui inferioris ordinis demanda
3 ri extra eo.aqua. ¶ Sanè eccleſia † ut ſacri

edocent Canones,de conſec.diſtinct.j.ne-
mo,extra de conſec.eccle.uel alta.cum ſi-
mil.dedicanda nõ eſt,niſi prius dotata ſit,
& ex licitè acquiſitis. j.q.j. non eſt putan-
da. Legitur enim, ꝙ dum quidã epiſcopus
eccleſiam de uſuris, & rapinis conſtructã,
conſecraret, uidit poſt altare diabolum
ſtantem in cathedra, in habitu pontifica-
li,qui dixit epiſcopo: Ceſſa eccleſiam con
ſecrare. Ad meã.n.iuriſdictionẽ pertinet,
cum ſit ex vſuris, & rapinis facta epiſcopo
uero & clero territis,& inde fugientibus,
Diabolus continuo ipſam eccleſiam cum
grandi ſtrepitu deſtruxit. † Rurſus eccle 4
ſia, quæ pro quæſtu cupiditatis conſtructa
eſt,ead.diſt.ſi quis baſilicam. conſecranda
non eſt, & cui dos ſufficiens aſſignata non
eſt, extra eo. ſicut & in qua paganus, uel
infidelis ſepultus eſt ead. diſtin.eccleſia.j.
& ij.donec inde fuerit eiectus, & eccleſia,
abraſis prius parietibus,uel tignis reconci
liata. Idem etiam eſt de excommunicato.
extra de ſepul.ſacris. Si uero mulier præ-
gnans illic ſepulta ſit ea non eiecta pote-
rit conſecrari licet partus baptizatus non
ſit.ff.de uent. inſpic.§.j.ff.de ſta. homi. qui
in utero.de conſec.diſt.iiij. ſi ad matris,&
c. ſeq. Quanquam quidam aliter ſcripſe-
rint ſapientes,poteſt etiam conſecrari die
bus Dominicis & priuatis. extra eo.c.ij. &
plures epiſcopi,& plura altaria poſſunt ſi-
mul ab eodem in una eccleſia conſecrari
extra eo.cum ſuis. ¶ Tertio dicendũ † eſt 5
quare eccleſia dedicatur. & quidem pro-
pter v. cauſas. Primo,ut diabolus, & eius
poteſtas inde penitus expellatur,unde re-
fert Grego.in dialogo lib. iij. c.xxj. quòd
cum quædam eccleſia Arrianorum fideli-
bus reddita conſecraretur, & reliquiæ ſan
cti Sebaſtiani, & beatæ Agathæ illuc dela
tæ fuiſſent, populus ibi congregatus por-
cum repentè inter pedes huc illuc diſcur-
rere ſenſerunt, qui fores eccleſiæ repetẽs
à nullo uideri potuit,omneſq́; in admira-
tione commouit. Quod idcirco dominus
oſtendit, ut cunctis pateſieret, quòd de
loco eodem immundus habitator exiret.
Sequenti autem nocte magnus in eiuſ-
dem Eccleſiæ tectis ſtrepitus factus eſt,
ac ſi in eis aliquis errando diſcurreret.
Secunda uerò nocte, grauior ſonus in-
crepuit. Tertia quoque nocte, tantus

 ſtrepi-

ſtrepitus inſonuit, ac ſi omnis illa eccleſia
fundamentis fuiſſet euerſa, ſtatimq; receſ-
ſit, nec ulterius apud illam antiqui hoſtis
inquietudo apparuit. ¶ Secũdo, ut ad eam
confugientes, ſaluentur. prout legitur in
Canoñ. Greg. xxiij. quæſt. v. reus. Et ob hoc
Ioab in tabernaculum fugit, & altaris cor
nua apprehendit. ¶ Tertio, ut ibi oratio-
nes exaudiantur. Vnde in oratione ad miſ
ſam dicitur: Concede, ut omnes, qui huc
deprecaturi conueniunt, ex quacunque tri
bulatione, conſolationis tuæ beneficia con
ſequantur. Sic etiam orauit Salomon in
templi dedicatione: prout legitur. 3. Reg.
8. c. ¶ Quartò, ut ibi Deo laudes ſoluan-
tur, prout ſub titu. de eccleſia dictum eſt.
¶ Quintò, ut ibi ſacramenta eccleſiaſtica
miniſtrentur. Vnde ipſa eccleſia dicitur ta
bernaculum, quaſi taberna Dei, in qua ſa-
cramenta diuina continentur, & miniſtrã
6 tur. ¶ † Quartò, dicendum eſt qualiter
eccleſia conſecratur. Et quidem omnibus
de eccleſia eiectis, ſolo Diacono ibi rema
nente recluſo, epiſcopus cum clero ante
fores eccleſiæ aquam non ſine ſale benedi
cit. interim intrinſecus ardent duodecim
luminaria ante duodecim cruces in eccle-
ſiæ parietibus depictas. Poſtmodum uero
clero, & populo inſequente circumeundo
eccleſiam exterius cum faſciculo hyſſopi
parietes cum aqua benedicta aſpergit, &
qualibet uice ad ianuam eccleſiæ ueniens
percutit ſuperliminare cum baculo paſto
rali, dicens: Attollite portas principes ue-
ſtras, &c. Diaconus deintus reſpondet:
Quis eſt iſte rex gloriæ? Cui Pontifex:
Dominus fortis &c. Tertia uero uice, reſe
rato oſtio, ingreditur Põtifex. Eccleſiam,
cum paucis ex miniſtris, clero, & populo
foris manente, dicens: Pax huic domui, &
dicit litanias. Deinde in pauimento eccle
ſiæ fiat crux de cinere, & ſabulo, ubi literis
Græcis & Latinis totum deſcribitur alpha
betum. Et iterum aliam aquam ſanctificat
cum ſale, & cinere, & uino, & altare conſe
crat. Deinde duodecim cruces in parieti-
7 bus depictas chriſmate inungit. ¶ † Sanè
quæcunque hic uiſibiliter fiunt, Deus per
inuiſibilem uirtutem in anima operatur,
quæ ueri Dei templum eſt, ubi fides facit
fundamentum, ſpes erigit, charitas conſu-
mat, ipſa. n. eccleſia catholica ex uiuis mul
tis lapidibus adunata, Dei templum eſt
quia multa templa, unum templum, quo-
rum unus eſt uerus Deus, & una fides. Do-
mus igitur dedicanda eſt. anima ſanctificã
da. ¶ † Et eſt notandum, quod conſecratio 8
duo efficit. nã ipſam eccleſiam materiale
Deo appropriat: & noſtram. ſ. tã eccleſiæ,
quàm fidelis animæ deſponſationem inſi-
nuat. Domus namq; non conſecrata, eſt ſi-
cut puella uiro alicui deſtinata, non tñ do
tata, nec matrimoniali cõmercio in unio-
ne carnis unita. Sed in conſecratione
dotatur, & tranſit in propriam Ieſu Chri-
ſti ſpõſam, quam ſacrilegium eſt per adul-
teriũ ulterius uiolari. Deſinit. n. lupanar
eſſe dæmonum, ut patet in conſecratione
illius templi, quod antea πάνθεον uocaba-
tur. * Primo itaque † dicendum eſt de a-
quę benedictione, ſuper quo dicit dñs: Ni- 9
ſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu
ſancto non intrabit in regnum cœlorum.
Aqua enim, quæ lauandis corporibus ido
nea eſt tantam diuinitus uirtutem accipe
re meruit, ꝙ ſicut corpora lauat à ſordi-
bus, ita & animas mundat à peccatis. Ma-
nifeſtum quidẽ eſt ꝙ hæc aqua, cuius aſper
ſione eccleſia conſecratur, baptiſmũ ſigni-
ficat: quia quodãmodo ipſa eccleſia bapti-
zatur ipſa uero eccleſia illam utique eccle
ſiam deſignat, quæ in ea cõtinetur, ſcilicet
fidelium multitudinem. vnde etiam eccle
ſia uocatur, eo quod eccleſia contineat, cõ
tinens, uidelicet pro contento. ¶ † Quæ- 10
rendum eſt autem quare huic aquæ ſal ad-
miſceatur, cum Saluator noſter de baptiſ-
mo loquens, nullam de ſale fecerit mẽtio
nem. Non. n. dicit. Niſi quis renatus fuerit
ex aqua ſalſa, uel ſalẽ mitta, uel aliquid hu
iuſmodi, ſed dixit: Niſi quis renatus fuerit
ex aqua & Spiritu ſancto, &c. Et idipſum
de oleo, & chriſmate quæri poteſt. Sed no
tandum, ꝙ ſal, in diuino eloquio ſæpe pro
ſapientia ponitur. iuxta illuc: Sermo ue-
ſter ſit ſale conditus. Et dominus inquit di
ſcipulis ſuis: Habete ſal in uobis, & pacem
inter uos. Itẽque, Vos eſtis ſal terræ, quod
ſi ſal infatuatum fuerit, in quo condietur.
iij. q. vij. §. item in Euangelio. hinc etiam
eſt, quòd ſecundum legem nulla hoſtia ſi-
ne ſale offerebatur, ſed in omni ſacrificio
ponebatur. ex quibus omnibus conuinci-
tur, quòd ſal pro ſapientia ponĩ eſt enim
ſa-

ſapientia, condimentum omnium uirtu-
tum, ſicut ſal omnium ciborũ. Hinc ergo
eſt, quòd nullus baptizatur prius, quàm ſa
le cibetur, etiam infantes, ut quod actu ha
bere non poſſunt, habeant ſalem ſignifica
tione ſacramenti, nec ſine ſale benedice-
tur aqua. ¶ De alterius aquæ benedictio-
11 ne in ſequenti tractatu dicetur. ¶ † Trina
autem interius, & exterius eum hyſſopo, &
aqua benedicta aſperſio, trinam baptizan
di immerſionem ſignificat. Et fit propter
tria. Primò propter dæmonum expulſio-
nem. Nam aqua benedicta proprie de ſui
uirtute habet dæmones expellere. Vnde
in exorciſmo eius dicit, ut fiat aqua exor-
cizata ad effugandam omnem poteſtatem
inimici, & ipſum inimicum eradicare &c.
Secundò, propter ipſius eccleſiæ purga-
tionem, & expiationem. omnia nanq; ter-
rena propter peccatum corrupta ſunt, &
fœdata. Hinc etiam, ꝙ in lege omnia penè
mundabantur per aquam. Tertiò, propter
remouendam omnem maledictionem, &
introducendam benedictionem. Terra e-
nim ab initio cum fructu ſuo maledictio-
nem accepit, eo quòd ex eius fructu dece-
ptio facta fuit. Aqua uero nullæ maledi-
ctioni ſubiacuit. Hinc eſt quod dominus
piſcem comedit: ſed carnem non legitur
nominatim comediſſe, niſi de agno paſcha
li, & hoc propter legis præceptum, in exẽ
plum, ſcilicet abſtinendi aliquando à lici-
tis, aliquando eadem comedendi. Rurſus
aſperſio in circuitu facta, ſignat quòd do-
minus curam ſuorum habẽs, mittit Ange-
12 lum ſuum in circuitu timentiũ ſe. ¶ † Tria
uero reſponſoria, quæ interim decantan-
tur, eſt hilaritas, trium ordinum fidem ſu
ſcipientium, ſcilicet Noe, Daniel, & Iob.
Et quoniam ad hanc inuocationem gratia
fidei, ſpei, & charitatis infunditur. ideo ad
pedem & ad medium. ut ad partem pariet
is ſuperiorem aſpergitur. De interiori e-
tiam aſperſione iam dicetur. De uirtute
13 hyſſopi in ſequenti tit. dicetur. ¶ † Triplex
uero circuitus quem epiſcopus aſpergen-
do facit. triplicem circuitum, quem Chri
ſtus fecit, propter eccleſiæ ſanctificatio-
nem, deſignat. Primus fuit quo uenit de
cœlo in mundum. Secundus, quo de mun-
do deſcendit in lymbum. Tertius, quo de
lymbo rediens, & reſurgens, aſcendit in
cœlum. Triplex quoque circuitus oſten-
dit, quòd eccleſia illa ad honorem trini-
tatis dedicatur. Oſtendit etiam tripl cem
ſtatum ſaluandorum de eccleſia: qui ſunt
uirgines, continentes, & coniugati: quòd
etiam diſpoſitio ipſius eccleſiæ materia-
lis oſtendit, prout ſub titu. de eccleſia di-
ctum eſt. ¶ † Porrò trina ad ſuper limi- 14
nare oſtij percuſſio, ſignat triplex ius, quod
Chriſtus habet in eccleſia ſua propter quod
ſibi debet aperiri. Eſt enim ſub ſua crea-
tione, redemptione, & glorificationis pro
miſſione. Nam Pontifex Chriſtum, uirga
eius poteſtatem figurat. Rurſus per tripli-
cem percuſſionem Ianuæ cum uirga paſto
rali, prædicatio Euangelica intelligitur,
Quid enim eſt uirga paſtoralis, niſi ſermo
diuinus, iuxta illud Eſa. xj. Percutiet ter-
ram, uirga, id eſt, ſermone oris ſui &c. Vir-
ga igitur ianuas percutere, eſt aures au-
dientium prædicationi, uoce pulſare. Au-
res enim portæ ſunt, per quas ad corda au
dientium ſanctæ prædicationis uerba in-
troducimus: vnde Pſal. Qui exaltas me
de portis, ut annũtiem omnes laudes tuas
in portis filiæ Syon. Quid enim ſunt por
tæ filiæ Syon, niſi aures, & auditus fideliũ?
Tertiò triplex cum uirga percuſſio, & ia-
nuarum apertio, ſignificat, quòd per præ-
dicationem paſtorum, infideles uenient
ad fidei conſenſum. Per illam enim por-
tæ iuſtitiæ aperiuntur: & illas ingreſſi, Fi-
dem confitentur: unde Pſalm. Aperite mi
hi portas iuſtitiæ, & ingreſſus in eas con-
fitebor Domino: hæc porta domini: iuſti
intrabuntur per eam: Percutit igitur epi
ſcopus in ſuperliminari, ſcilicet oratio-
nis, dicens: Supplico uos principes. id eſt
dæmones, ſeu potius homines: tollite, id
eſt auferte portas, id eſt, ignorantias ue-
ſtras, ſcilicet à cordibus ueſtris. ¶ † Inter- 15
rogatio uerò Diaconi incluſi reſponden-
tis in perſonam populi: Quis eſt iſte rex
gloriæ? eſt ignorantia populi neſcientis,
quis eſt iſte, qui debet intrare. ¶ † Aper- 16
tio oſtij, euacuatio eſt peccati. rectè ergo
epiſcopus ter percutit, quia numerus iſte
notiſſimus, & ſacratiſſimus eſt, & in omni
dedicatione epiſcopus ter ianuas percute
re debet, quia ſine inuocatione Trinitatis,
nullum fit in eccleſia ſacramentum. Tri- 17
na † uero proclamatio: Attollite por-

 tas

tas, &c. ſignificat triplicem poteſtatem
Chriſti: uidelicet quam habet in cœlo,
& in mundo, & in inferno. Vnde in hym-
no aſcenſionis dicitur: Vt trina rerum ma
china cœleſtium, terreſtrium, & infer-
norum condita, flectant genu, iam ſub-
18 dita. ¶ Conſequenter oſtio † aperto
intrat epiſcopus: adnotandum, quòd ſi
debitè utatur officio ſuo, nil ei reſiſtere
poteſt: iuxta illud: Domine quis reſi-
ſtet potentatui tuo? Ingreditur autem
cum duobus, uel tribus, ut in ore duo-
rum, uel trium teſtium ſtet omne conſe-
crationis uerbum. Vel quòd paucis præ-
ſentibus dominus ſe transfigurans pro ec-
cleſia orauit, Et ingrediens dicit: Pax
huic domui, & omnibus habitantibus in
ea: quia Chriſtus mundum ingrediens,
pacem inter Deum, & hominem fecit,
Venit enim, ut nos Deo patri reconcilia-
19 ret. ¶ Poſt † hoc cum dicitur litania,
proſtratus orat pro ſanctificatione domus.
Nam, & Chriſtus humiliatus ante paſſio-
nem pro diſcipulis ei credituris omnibus,
orabat dicens: Pater ſanctifica eos in no-
mine tuo. Poſtquam uero ſurrexit, orat
ſine ſalutatione, quoniam non dicit. Do-
minus uobiſcum, cum eccleſia nondum
ſit quaſi baptizata, & quia cathecumeni
tantum non ſunt digni, ut eis fiat applau-
ſus: cum nondum ſint ſanctificati: eſt ta-
20 men pro eis orandum. ¶ Clerus † orans,
& litaniam concinens, Apoſtolos repræ-
ſentat, qui pro eccleſiæ, & animarum ſan-
ctificatione ad Deum intercedebant. In
pauimento eccleſiæ ſcribitur alphabetum
hoc modo: Fit enim Crux de cinere,& ſa-
bulo, ex tranſuerſo eccleſiæ: ſuper quam
Crucem pulueris ſcribitur alphabetum,
in modum Crucis, literis Græcis, & Lati-
nis: non autem Hebraicis, quia Iudæi re-
ceſſerunt à fide, & ſcribitur cum baculo
21 paſtorali. ¶ Sanè alphabetum † ſuper
Crucem ſcriptum tria repræſentat. Pri-
mò quidem, ſcriptura, ex Græcis, & Lati-
nis literis in modum crucis facta, repræ-
ſentat coniunctionem, ſeu unionem in fi-
de utriuſque populi, Iudæi uidelicet, &
Gentilis, per crucem Chriſti factam, iux-
ta illud Iacob. cancellatis manibus filijs
benedixit. Ipſa uero Crux ſiue uerſus ex
tranſuerſo eccleſiæ directus: uidelicet,
unus à ſiniſtro angulo orientis, in dextrū
Occidentis, & alter à dextro Orientis,
in ſiniſtrum Occidentis, ſignificat, quòd
populus ille, qui prius erat dexter, fa-
ctus eſt ſiniſter: & qui erat in capite, fa-
ctus eſt in cauda, & econuerſo: & hoc pro-
pter Crucis uirtutem. Chriſtus enim ab
Oriente tranſiens, reliquit Iudæos in ſi-
niſtra, quia infideles: & uenit ad genti-
les, quibus licet in Occidente fuiſſent,
dat eſſe in dextera, & tandem à gentili-
bus, in dextra Orientis poſitis, uiſitauit
Iudæos, in ſiniſtro angulo Occidentis:
quos conſtat deteriores eſſe, quàm prius
inuenerit gentiles. Ideo autem in obli-
quum, & in modum crucis, & non in di-
rectum hæ literæ ſcribuntur, quia ad hanc
ſanctam intelligentiam, pertingere non
ualet, qui crucis myſterium non recipit,
& Chriſti paſſione non ſe credit eſſe ſer-
uandum: in maliuolam animam non in-
troibit ſapientia, & ubi Chriſtus funda-
mentum non eſt, ſuperædificari non po-
teſt, prima quæſtione prima, cum Paulus. 22
¶ † Secundò, ſcriptura alphabeti. re-
præſentat paginam utriuſque teſtamen-
ti, quòd per crucem Chriſti adimpletum
eſt. In paſſione namque eius uelum tem-
pli ſciſſum eſt, quia tunc ſcripturæ aper-
tæ ſunt, & reuelata ſunt ſancta ſancto-
rum. Vnde ipſe moriens dixit: Conſum-
matum eſt. In his quidem paucis lite-
ris omnis ſcientia continetur, & tunc
ex tranſuerſo ducitur, quia unum teſta-
mentum in alio continetur. Rota enim
erat in Rota. ¶ Tertiò repræſentat † ar- 23
ticulos fidei. Eccleſiæ enim pauimen-
tum eſt noſtræ fidei fundamentum. Ele-
menta ibi ſcripta, ſunt fidei articuli, qui-
bus rudes, atque neophyti id utroque po-
pulo in eccleſia erudiuntur qui ſe debent
puluerem, & cinerem reputare. Iuxta il-
lud quod dicit Abraham Geneſis xviij.
Loquar ad dominum meum, cum ſim pu-
luis, & cinis. Scriptura ergo alphabe-
ti in pauimento, eſt ſimplex doctrina fi-
dei in corde humano. ¶ Sambuca † ſeu 24
baculus, quo alphabetum ſcribitur, mon
ſtrat Apoſtolorum doctrinam, uel docto-
rum myſterium, quo facta eſt, conuer-
ſio gentilium, & perfidia Iudæorum.
Cõſequenter Chriſtus ad altare accedens

incipit

incipit, ſtans: Deus in adiutorium meum
intende:quia tūc demum incipit, quod eſt
in hoc officio principale, & dicitur uer-
ſus. Gloria patri,&c.quia hæc benedictio
25 † fit ad exhibendam gloriam trinitati: nō
tamen dicitur allelu-Ia: prout in ſequen.
titu.dicetur.& cōſecrat altare in qua qui-
dem cōſecratione alia aqua benedicitur,
prout in ſequen.titu.dicetur.ex qua poſt-
quā altare ſepties aſperſum fuerit, aſper-
gitur etiam ter interius tota eccleſia,ſicut
prius abſque aliqua differentia maiorum
lapidum, uel minorum, quoniā apud Deū
non eſt acceptio perſonarum.extra de Iu-
dæis.nouit.§.j.de ſta.mo.ea quæ. in princ.
Ideo interius,adnotandum,quòd exterior
ablutio ſine interiore nil prodeſt.extra de
ſac.unc.cap.j. Ideo ter, quoniam ut præ-
miſſum eſt, aſperſio illa ſignificat aſperſio
nem, & mundationem baptiſmi, quæ da-
tur beneficio trinitatis,iuxta illud,Ite do
cete omnes gentes,baptizantes eos in no-
mine patris,& filij, & ſpiritus ſancti,quia
enim eccleſia non poteſt in aqua immer-
gi,ſicut immergitur baptizandus,ideo ter
aſpergitur aqua, quaſi loco trinæ immer-
26 ſionis. † Rurſus aſpergitur procedendo
ab oriente in occidente,& per medium ſe
mel in formam Crucis: quia Chriſtus to-
tam Iudæam, & omnes gentes baptizare
præcepit in nomine Trinitatis, cui baptiſ-
mo tribuit efficaciam in miniſterio paſſio-
nis,incipiens à Iudęis,de quibus ortus eſt:
& reſiduum aquæ ad baſim altaris fundi-
tur,prout in ſequenti titulo dicetur.Qui-
dam tamen aliam aquam non benedicunt,
ſed cum prius benedicta totum officiū im-
Pſ.67 plent. Interim autem cantat chorus pſal-
& 91 mum illum: Exurgat Deus, & diſſipentur
& 67 inimici eius, &c. & illum: Qui habitat in
adiu. &c. in quibus fit mentio de eccleſia,
& eius conſecratione:ut patet ibi, Qui ha
bitare facit vnius moris in Domo.Epiſco-
pus uerò dicit: Domus mea,domus oratio
nis uocabitur: quia eius officium eſt face-
re,ut eccleſia domus Dei ſit,non negotia-
27 tionis.j.quæſt.iij.ex multis. Sanè † chriſ-
mate altari xij.Cruces in parietibus eccle
ſiæ depictæ chriſmantur.Depinguntur au
tem ipſæ cruces: Primò propter dæmonū
terrorem, ut ſcilicet dæmones, qui inde
expulſi ſunt, uidentes ſignum Crucis,ter-
reantur, & illuc ingredi non præſumant.
Secundò, propter triumphi oſtenſionem.
Cruces nanque ſunt uexilla Chriſti, & ſi-
gna triumphi ſui. Merito ergo,ut oſtenda
tur,quòd locus ille Chriſti dominio ſubiu
gatus eſt ibidem Cruces depinguntur.
¶Nam † & apud imperialem magnificen- 28
tiā obſeruatur, ut aliqua ciuitate ſibi tra-
dita,imperiale uexillum in ea erigatur.Et
in eiuſmodi figuratione dicit,Gen.xxviij.
quod Iacob lapidem,quem ſuppoſuerat ca
piti ſuo,erexit in titulum. uidelicet in ti-
tulum præconialem,memorialem,& triū-
phalem. Tertiò,ut earum † inſpectores, 29
Chriſti paſſionem qua ſuam eccleſiam cō
ſecrauit, & paſſionis fidem ad memoriam
reducant,unde in canticis:Pone me ut ſi-
gnaculum ſuper brachium,&c. ¶Duode-
cim uerò luminaria ante Cruces ipſas po
ſita,ſignificant xij.Apoſtolos,qui per fidē
crucifixi totum mundum illuminauerūt,
& quorum doctrina tenebras ſuſtulit, un-
de dicit Ber.Tota prophetia uera eſt in fi-
de crucifixi. & Apoſt. Nil me iudico ſcire
inter uos.niſi Ieſum Chriſtum,& hunc cru 1.Cor.
cifixum. Cruces igitur per quatuor eccle- 2.
ſiæ parietes illuminantur, & chriſmate
inunguntur: quoniam Apoſtoli crucis my
ſterium prędicantes,fide paſſionis Chriſti
quatuor mundi climata illuminauerunt:
ad cognitionem inflammauerunt: ad amo
rem unxerunt, ad cōſcientiæ nitorē quod
per oleum, & ad bonæ famæ odorē, quod
per balſamū deſignatur.Ad hæc poſt chriſ
mationem altaris. ipſum altare, & eccle-
ſia ornantur:lampades accēduntur. Miſſa
dicitur,in qua Pontifex alijs veſtibus uti-
tur, quàm fuerit in aſperſione uſus, prout
in ſequenti dicetur. ¶†Poſtremo notandū 30
eſt,ꝙ eccleſia dicitur in ſanguine alicuius
conſecrari. unde ſecundum Pelagium, &
Nicol.Pap.in martyrio Apoſtolorum Pe-
tri & Pauli eccleſia Romana conſecrata
eſt:xxj.diſtinct.quanuis.xvj.diſtinct.ſacro.
Conſecratur itaq; eccleſia, ut præmiſſum
eſt & altare.prout in titu. ſeq. & cœmete-
rium ac alia.prout ſub titu.de conſecr.di-
citur. Et quanquàm legatur in uete. teſta.
templum ter fuiſſe conſecratum. Primo
in Septembri:de conſecr.diſtin.j.cap.j. Se
cundo in Martio,ſub Dario.argumen.j q.
j.prophetizauit. Tertio in Decembri,ſub

Iuda Machabæo.de conſec. diſt.j.ſolenni-
31 tates. † Eccleſia tamen ſemel conſecra-
ta,non eſt iterum reconſecranda. ead. di-
ſtin.Eccleſijs. de ſacra. non ite. cap.j.& ij.
de apoſta.cap.j. niſi fuerit execrata, quod
contingit tripliciter. ¶ Primò ſi fuerint
combuſta, ita quòd parietes omnes (uel
eorum maior pars) fuerit decruſtati.vt d.
ca. Eccleſijs.ff.de contrahenda emptione.
l.demum. Leui.ca.14.prope finem.ſi enim
ſolummodo tectum, uel aliqua eius pars
parietibus integris manētibus, uel ſaltem
in modica parte deſtructis combuſta fue-
rit, reconſecranda non eſt:extra de conſe.
eccle.uel alta.ligneis. ¶ Secundò, ſi tota
eccleſia aut maior eius pars ſimul fundi-
tus corruerit, & ex toto, ſiue ex alijs fue-
rit lapidibus reparata, ead. diſtinct. de fa-
brica. Conſecratio etenim eccleſiæ maxi-
mè in exteriori unctione, & in lapidum
coniunctione, & diſpoſitione conſiſtit, ut
in dict. ca.eccleſijs. Si uerò non ſimul ſed
ſucceſſiuè parietes omnes ruerint, & repa
rati fuerint,eadem cēſetur eccleſia. ideo-
que non reconſecranda,ſed duntaxat cum
aqua exorcizata, & miſſæ ſolennitate eſt
reconcilianda,de conſecrat.diſtin.j.de fa-
bricat.& c.ſi motum.ff.de leg.j.quod in re
rum. quanquam eam reconſecrandam qui
dam ſcripſerint ſapientes. ¶ Tertiò recon
ſecranda eſt eccleſia, ſi dubium ſit, utrum
aliquando fuerit conſecrata, eo quòd ſu-
per hoc nulla ſcriptura, uel pictura, aut
ſculptura, nulluſq; etiam unicus teſtis de
uiſu,uel etiam de auditu,qui (ut quidam
dicunt) ſufficeret,extra de conſe.diſtin.j.
eccleſiæ.& cap.ſolennitat. 23. quæſt.2.ſa-
32 nè.22.quæſt.5.hoc uidetur. de conſec.diſt.
4. paruulos. ¶ † Altare quoque ſemel con
ſecratum reconſecrandum non eſt, niſi il-
lud execrati contingat.de conſe. diſtin.j.ſi
motum.extra eod.cap.j.& cap.quod in du
bijs.¶ Quod fit primo, ſi menſa id eſt,ſupe
rior tabula in qua fit principaliter conſe-
cratio, mota uel in ſui forma mutata, uel
enormiter, puta ultra medietatem fracta
ſit. Enormitas tamē huiuſmodi iure ualet
ad epiſcopi arbitrium referri. ¶ Idem quo
que maximè eſt, ſi tota altaris ſtructura
mota, & reparata fuerit. Eccleſia tamen
propter altaris, uel ſtructuræ motionem,
uel fractionem, reconſecranda nō eſt, ex-
tra eo. c.j. quia alia eſt altaris cōſecratio,
& alia eccleſia. Sic ecōuerſo ſi eccleſia to
taliter deſtructa,altare non læditur,eccle
ſia ipſa reparata ſolum, & non altare recō
ſecratur, quāuis tunc decens ſit illud aqua
exorcizata lauari. de conſe.d.j. ſi motum.
Conſecrato † tñ maiori altari. nihilomi- 33
nus alia minora altaria eccleſiæ conſecrā
da ſunt,extra eo.c.cum ſis. quamuis quidā
dixerint ſufficere in illius conſecratione
alia digito demonſtrari.arg.ff.de acq.poſ.
quod in eo.§.ſi uenditionem.C. de natur.
lib.auth.item ſi quis.¶ Si uero altare † mo 34
dicam exterius patiatur læſionem,non ob
hoc eſt reconſecrandum:extra eo.c.j.Secū
do recōſecratur altare, ſi altaris ſigillum,
id eſt paruus lapis, cum quo ſepulchrum,
ſiue foramen in quo reliquiæ recondūtur,
clauditur,ſeu ſigillatur,motum aut fractū
ſit,extra eod.lignis. Et fit foramen ipſum
qñq; in ſummitate ſtipitis, & qñq; aliud ſi
gillum non apponitur, ſed principalis mē
ſa ſuperpoſita loco ſigilli habetur.Qñque
uerò fit in parte poſteriori, & qñq; in an-
teriori.in quo ēt foramine in teſtimonium
conſecrationis cautè includi ſolent literę
cōſecrationis epiſcopi, continentes nomē
eius,& aliorum epiſcoporum in conſecra-
tione præſentium,& in cuius ſancti hono-
rem cōſecratur altare:& etiam ipſa eccle-
ſia,qñ ſimul conſecrāt utrunq;,annū quoq;
& diem conſecrationis. ¶ Tertio reconſe-
cratur altare,ſi iunctura qua ſigillum fora
mini,uel etiam qua mēſa ſtipiti, ubi aliud
ſigillum, ꝙ menſa ipſa non eſt mota adhæ
ret, uel aliquis ex lapidibus ipſius iunctu-
ræ ſeu ſtipitis, menſam uel ſigillum tan-
gens,motus uel fractus ſit. In coniunctio-
ne etenim ſigilli, & foraminis atque men-
ſæ,& ſtipitis ſeu ſtructuræ inferioris,præci
puè conſecratio intelligitur.¶ Quarto re-
conſecratur altare, ſi ei uel coniunctioni
menſæ,& ſtructuræ inferioris tñ fiat argu
mentum,ꝙ priſtinam formam amittat,qm̄
forma dat eſſe rei,arg.x.q.ij.hoc ius.xxxij.
q.ij.quod unde eſt.ff.de ope.no. nun.l.j.§.
ſiquis ædificium.Propter modicum tñ ad-
ditamentum, non execratur: ſed tunc ſa-
crum,trahit ad ſe non ſacrum. extra eod.
quod in dubijs.limita, dum tñ coniunctio
menſæ & ſtructuræ inferioris, nō multum
immutetur. ¶ Quintò altare ſicut & eccle
ſia

ſia propter dubium reconſecratur,e. di. ec
cleſia. ¶Sextò altare uiaticum,ſi lapis de
ligno in quo inſertus eſt, qui quodammo
do ſigillum repræſentat, remoueatur, &
in eodem uel in alio ligno iterum repona
tur, nonnulli reconſecrandum, alij uero
ſolummodo reconciliandum autumant.
Quanuis autem illud ſæpe iuſſu epiſcopi
de loco ad locum trāſferatur, & per uiam
portetur, (propter quod portabile, uel
uiaticum appellatur,ca. diſt. concedimus.
extra de pri.) in his non tamen ob hęc re-
35 conſecratur,aut reconciliatur. ¶ †Quid ſi
calix conſecratus, deauratur, nunquid eſt
reconſecrandus? Et uidetur ꝙ ſic,quoniā
nouus calix eſſe uidetur. nouū enim opus
uidetur facere, qui priſtinam operis faciē
innouat.ff.de ope.no.nun.l.j.§.opus nouū.
& reficit, qui rei iam factæ remedium fa-
cit.ff.de iti.act.pri.l.iij.§.pe.ff.de uſufru.l.
uſufructuarius.extra de Iudæis.ca. conſu-
luit.Siquidē conſecratio in ſuperficie con
ſiſtit.Et hinc eſt ꝙ eccleſiam, muris decru
36 ſtatis,reconſecrandam eſſe prædixi.†Con-
trariū tñ uerum eſt, quia nec propter mu-
rorum dealbationē, aut propter picturā,
aut ꝑp modicum additamentum, eccleſia
reconſecranda eſt:ut iam dixi. Cum.n.pro
pter hoc calicis forma non mutetur, idem
calix manet,quare reconſecrandus nō eſt,
ſicut & eccleſia reparata: qm̃ eadē manet,
id eſt, conſecrandum non eſſe præmiſſum
eſt. Si uerò forma prior immutaretur, ſe-
cus eſſet.qm̃ forma dat eſſe rei:ut dixi. ho-
neſtum tñ eſt, ꝙ tam propter pollutarum
manuum cōtractum, quàm etiam propter
prophanæ materiæ appoſitionem calix a-
qua exorcizata,lauetur prius,quàm ibi ſa
croſanctum corpus, & ſanguis domini im-
moletur.de conſe.diſtin.j.ſi motum, Præ-
miſſo de conſecratione, aliqua de reconci
liatione dicamus. ¶ † Circa quod notan-
37 dum eſt templum ſpirituale, quod eſt ho-
mo,qñq; polluitur.32.q.4.in eod.& q.non
ſolum.Vnde in Leui.20. Vir qui fluxum ſe
minis patitur,immundus erit.44.diſtin.ſit
rector.prope ſi.& idem in muliere fluxum
ſanguinis meſtrui, uel alterius patiente,
ut ibidem in eodem,& diſtin.v. ad eius. Et
ideo ibi pollutus eccleſiam ingredi prohi
bebatur, donec aqua lauaretur, & purifi-
caretur. & Numeri.xix. cap. Qui cadauer
mortui tetigerit,Immundus eſt. Vnde a-
ſpergatur aqua, & ſic mundabitur, &c. &
Propheta:Aſperges me Domine hyſſopo,
& mun. ¶ † Materiale etiam templum, 38
quod eſt eccleſia teſtante Papa Grego. &
Leuit. ca. xv. polluitur. Vnde propheta.
Polluerunt templum ſanctum tuum, &c.
Et hoc ſimiliter hodie aqua lauatur, &
reconciliatur,extra eo.cap.propoſuiſti. &
ca.conſuluiſti, & ca. vlt. & ſi. Fit enim re-
conciliatio cum miſſæ celebratione, & a-
quæ cum uino, ſale, & cinere ſolenniter
benedictæ aſperſione.ca.diſt.de fabrica.&
ca. propoſuiſti. Nempe per ſalem diſcre-
tio,per aquam populus,extra de cele.miſ.
cum Marthæ.§.quæſiuiſti.ad finem. per ui
num,diuinitas:per cinerē, paſſionis Chri-
ſti memoria, per uinum aquæ immiſtum,
unio deitatis, & humanitatis ſignificatur.
Hæc ergo ſimul ponuntur ad notandum,
quòd populus, diſcreta memoria paſſio-
nis Chriſti mundatus, Chriſto adunatur.
Fit etiam per epiſcopum tantum ſi ſit ec-
cleſia conſecrata. Et quanquam ipſe alte-
ri eo epiſcopo poſſit ſimul totum, ſcilicet
aquæ benedictionem, & reconciliationē,
uel ſolum aquę benedictionem,uel etiam
tantum reconciliationem aqua prius per
ipſum benedicta committere, ſimplici ta-
men ſacerdoti neutrum committi ualet,
extra eodem,c.aqua,& cap.conſuluiſti,ni-
ſi fortè hoc ex priuilegio ſibi competat
ſpeciali. Si uero eccleſia conſecrata non
ſit,debet ſtatim ſecundum conſtitutionem
Grego.ix.extra eo.ca.fin. aqua exorcizata
lauari, quam lotionem quidam fieri poſſe
aſtruunt iuſſu tamen epiſcopi, per ſimpli-
cem ſacerdotem, cum fieri habeat cum
aqua exorcizata, quæ fieri poteſt, per
quemlibet ſacerdotem. Nonnulli uerò
eximiæ authoritatis periti, ſcripſerunt
quòd tutius eſt hoc duntaxat per epiſco-
pum fieri, nec per eum ſacerdoti poſſe cō-
mitti:nam canones.de conſecrat.d. ſi mo-
tum. & c. de fabrica. aquam exorcizatam
uocant, aquam cum uino, & cinere ſolen-
niter benedictam.quod quidem uerum eſt
de eccleſia,non conſecrandum. tamē Deo
dedicata.extra de immu.eccl.eccleſia.Se-
cus enim eſt in ſimplici oratorio, qđ nec
ſacer,nec religioſus locus eſt, utpote ꝙ u-
nuſquiſq; ꝓ uelle ut placet ordinat, ſaltē

ad odorandum:de conſec.d.unicuique extra de ſen.c.fin.licet fortè non ſine diœceſani licentia,ad celebrandum.& pro uel le ad alium uſum deputat locum ipſum, in authen.col.v.ut nullus fabri.ora.do.§.j.in aut.col.ix.de eccle.ti.§.ſi uero. Eſt autem eccleſia reconcilianda in præmiſſo caſu.

39 ¶ Item † propter adulterium ibi commiſſum,& propter fornicationem. ea.d. ſi motum. & generaliter cuiuſcunque ſemine: extra de adul. c. ſignificaſti ſcilicet maris, & fœminæ: clerici, uel laici,hæretici,uel pagani,naturaliter,ſiue innaturaliter,ſtudioſe, & peccandi libidine ibi emiſſo fuerit polluta, etiam ſi uir ibi uxorem cognoſcat, quoniam licet talis concubitus ſit aliàs legitimus & conceſſus,nō tamen quolibet tempore,ſiue loco,extra eo.cap.fin. Quanquàm multi de hoc contrarium ſentiant ſapientes, ſecus autem eſſe dicimus, ſi quis fortè ibi in ſomnis polluatur, nam tunc animus magis pertuliſſe,quàm feciſſe dolendus eſt.xxj.d. quoniam & nō in cuiuſcunque animalis ſemine ibi emiſſo, cū ratione careat,neque peccat.vj.d.teſtamē-
40 tum. ¶ † Recōciliatur etiam eccleſia propter homicidiū.ff.ſi quad. pan. fe.dicatur. lib.xv.q.j.§.ex eo ſine cum ſanguinis effuſione,ſiue ſine.ibi:quocunq; modo ſtudioſe commiſſum, & etiam citra homicidium propter quamlibet uiolentiam, & iniurioſam humani ſanguinis effuſionem. ea. d. ſi Motum. ſiue ex uulnere, ſiue abſque uulnere,ex naſo uel ore:nam in uete.teſta.Leuit.xiiij.& xv.c. prohibitum fuit ſanguinē in templum fundi,& ſemen emitti,& talia agentem,& patiētem,illud ingredi.Si autēm abſque uiolentia, uel iniuria ex naſo, uel ore,cicatrice,uel immunitione,aut etiam ex hemorroidis, uel menſtruis, uel aliter naturaliter in eccleſia fluxerit, aut forte ludo,aut caſu fortuito eliciatur: ea. d.eccleſijs extra eo.c.ſi. Aut ſi quodcunq; animal ibi occiditur, uel ſiquis ſubito per ſe ibi moritur,aut lapide,uel ligno cadente,aut fulgure,occiditur. propter hæc quidem & ſimilia non reconciliatur. Nec ēt ſi alibi uulneratus,ad eccleſiam confugiēs illic ſanguine multo effuſo moritur, quoniam tunc non fuit homicidium in eccleſia perpetratum. xv.q.j.§. itaque. Si uerò ecōuerſo in eccleſia uulneratus, extra moritur, uel etiam extra ſanguis ex uulnere fluxerit,ſecus eſt: etiam ſi intra eccleſiam ex uulnere ſanguis minimè fluxerit, quoniam ictus uulnerum attenduntur.ff.ad legē Aqui.l.item Mela. §. ſed ſi plures.ff.ad legem Cor.de ſic. vltimum. extra de cler. percu.c.ij. Sed & ſi ſupra tectum eccleſiæ ſanguis effunditur, aut ſemen humanum emittitur,quia per hoc extra eccleſiā com-
mittitur non reconciliatur. † Cæterum 41
ſi furtum aut rapina in eccleſia committitur,de conſuetudine,quæ in talibus attenditur, reconciliatur, extra de celeb. miſ. pernitioſis. Idemq; in qualibet uiolentia, ſine ſanguinis effuſione,ibi commiſſa, fieri debere quidam affirmant, cum illa fornicationi æquiparetur in iure. xvij.q.iiij.ſicut qui eccleſia. ut ſi ad eam confugiens, inde per uiolentiam extrahatur, xvij.q. iiij.re.extra de immu.eccle. inter. Vel ibi effractio committatur, uel etiam præter ſanguinis effuſionē, rixa tumultuoſe agatur,uel ſi quis fracto oſſe, uel liuore ſecuto,abſque ſanguine, ibi grauiter uerberetur, uel ad mortem, uel ad mutilationem ibi præſentialiter condemnatus, inde extrahatur, ut ad locum executionis ducatur extra de relig.do.c.decet. & de immu. eccle.cum in eccleſia. & de ap.c.qua fronte. Sed cum caſus iſti non ſint in iure expreſſi,neceſſe non eſt eccleſiam per epiſcopum ſolenniter reconciliari. Honeſtum tamen fore putamus, & ſacerdotem cum aqua exorcizata epiſcopi iuſſu lauari. Idemq; dicendum uidetur, ſi eccleſia diu abſque tecto & ianuis, plena foret ſtamine,alijſq; ſpurcitijs, animalibus, & naturali hominum uſui, quaſi diuerſorij locus paſſim patuerit, nec eſſet fortè malum eā in tali caſu ſolenniter per epiſcopum reconciliari.Si autem aliquis extra eccleſiā occiſus,mox intra eccleſiam infertur,occiſor uel alius moriturum fore non credēs, corpori adhuc calido plagā infligit ex qua ſanguis fluit,reconcilianda eſt, tū propter horrorem, & abominationem, tū propter uiolentiam,& peccandi uoluntatem quāuis enim homo mortuus non ſit homo, humanus tamen ſanguis eius per uiolentiam eſt ibi effuſus.Nam & ipſi cadaueri uiolentia,horror, & iniuria irrogantur.ff. de ſepul.uio.l.ij.§.non prope,& §.aduerſarius. & l.

& l.ſepulchri.ff.de re.ne.corpora.extra de Iudæis,ſi ſit Iudæus. Secus autem eſt ſi naturaliter mortuus in corporis obſequium & honorem in eccleſia demembretur,uel euiſceretur, ut forte pars ibi,& pars alibi
42 ſepeliatur. ¶ † Reconciliatur etiam eccleſia,in qua infidelis, uel etiam publicè excommunicatus ſepultus eſt, & tunc parietes ſunt abradendi.de conſe.d.j.Eccleſia.j.& ij.Sanè in præmiſſis caſibus,in quibus eccleſia reconciliatur, requiritur ut factum reconciliationem inducens publicum ſaltem per famã exiſtat.extra de adul.ſignificaſti, & de accu.§.inquiſitionis.
43 † Scandalum enim,eſt horror atque abominatio de turpitudine & peccato,atque uiolẽtia, in ſacro loco, ſiue in eccleſia cõmiſſis, ubi delictorum uenia poſtulatur, ubi eſſe debet tutela refugij, ubi immolatur ſalutaris hoſtia pro peccatis. Le xiiij.c. ubi etiã confugientes ſaluãtur,& Deo laudes exoluuntur,reconciliationem inducunt, & ẽt propoſitũ,ut uoluntas mortaliter ubi peccantis.extra eo.conſuluiſti.extra de ſenté. excom.cum uoluntate.xvij.q.§.ſi ergo. Si uero occultum ſit, reconciliari neceſſe nõ eſt,quoniam eccleſiam cum ſancta ſit,coinquinari non poteſt extra de coha. cle. & mul.c.ueſtra.xv.q.lv.c.ſi.xxiiij q.j.§.ſ.imò ipſius loci ſanctitas infamiam loci adolet, quamuis quidam in hoc contrarium ſentiant,ut ſaltem occultè,ita ut delinquentes non probentur, ſit reconcilianda. Fit
44 enim † reconciliatio ad exemplum & terrorem,ut uidelicet uidentes eccleſiã, quæ in nullo peccauit, propter peccatum alterius lauari & purificari,exiſtiment quantũ propter ſuorum delictorum expiationem ſit laborandum.ff.ad legem Iul. repe.l.j.
45 ¶ Cœmeterium quoque, in quo † paganus,uel infidelis, aut excommunicatus ſepultus eſt,reconciliandum eſt. extra eo.c. conſuluiſti.de conſec.d.j.& ij.extra de ſepul.Sacris oſſibus tamen ſepultis,ſi ab oſſibus fidelium diſcerni poterũt inde prius abiectis.Reconciliatur etiam in præmiſſis caſibus,in quibus eccleſia reconciliatur. Cœmeterium enim eiſdẽ priuilegijs, quibus & eccleſia gaudet,prout ſub ti. de ſac. unc. dicetur: nam ex quo benedictum eſt, ſacer locus.ff.de re.diui.l.ſacra. in ſi.& reconciliatur per epiſcopum, ſicut eccleſia per aſperſionem aquæ ſolenniter, cum uino & ciuere benedicto.extra eo.c cõſuluiſti. ¶ † Illud autem notandum eſt, quòd 46
in quacunque parte eccleſiæ uel cœmeterij uiolentia, uel pollutio committatur, utrunque & etiam quælibet ipſorum partes propter connexitatem uiolatæ intelliguntur,extra de conſti. c. tranſmiſſa. Hoc hodie in parte correctum eſt per Domiuũ Bonifacium de conſec. eccle.c.j.in vj. Etſi enim conſecrationes eccleſiæ, altaris, & cœmeterij ſint diuerſæ,omniũ tamen una & eadẽ eſt immunitas.xvij.q.iiij. ſicut antiquitus. & c.miror. quæ non eſt ad alterũ eorum tantum, uel ad alterius angulũ reſtringenda, quod uerum eſt,ſi eccleſia,uel cœmeterium ſunt coniuncta. Si enim unũ à reliquo diſtet,bene poteſt unum ſine reliquo uiolari. Si igitur altero eorum uiolato ſiue polluto, etiam aliud uiolatum, & pollutum eſt:pari ratione altero tãtum eorum reconciliatio, utrunque intelligitur reconciliatum.argu.extra eo.c.conſuluiſti.extra eo de immuni.eccle. in rubrica,quoniam nihil tam naturale eſt, quàm unumquodque eo genere diſſolui, quo ligatum eſt,& par eſt ius ligandi, atque ſoluendi.ff.de regu.iur. nihil extra eo.c.j.& ſic uiolato, uel polluto cœmeterio, ſufficit eccleſiam reconciliari,Nonnulli tamẽ ſimpliciter aſſerunt per unius uiolationẽ, nequaquam alterum uiolari,& per conſequẽs quodlibet eorum debere ſpecialiter reconciliari.Quibus tamen pontificalis libri obuiat authoritas,in qua ſpecialis forma reconciliationis cœmeterij habetur. Denique ſi eccleſia, uel cœmeterium, aut aliud quodcunque per epiſcopum excommunicatum conſecretur,ſeu benedicatur, tali reconciliatione non egent, quoniam ſacramẽta à talibus in forma eccleſiæ, collata uera ſunt.ix.q.j. ordinationes.j.q.j.c. multi, prope finem. extra de ſacr.non ite. c.j.& ij.& de coha. cle.& mul.ca.ueſtra,ut dicetur in procemio iij. partis. Verum,cũ (ſicut præmiſſum eſt) excommunicatus, uel excõmunicati cœmeteriũ,& eccleſiam prophanent,multo quidem magis exteriora ſacramenta & benedictiones, quæ per manus,& os excommunicati tranſeunt, & proficiſcuntur,quantum ad eorum merita pertinentia, contaminati, & coram Deo fœtere

fœt ere uidentur.j.q.j.§.quod autem ſacramenta,& c. ſeq.& c.odit Deus,&c. illi oſte runt.extra de ſchiſma. c.j. ideo honeſtum eſt, ꝙ reconcilientur prius, quàm fideles talibus ſacramentis utantur, prout ſacrorum canonum lectio edocet euidenter. lxxxj.d. ſi qui ſunt. Ait enim dominus per prophetam: Maledicam benedictionibus ueſtris.de conſe.diſt.j.altaria.j.& ij.

ADNOTATIO.

* Felicis.] Hanc etiam inſtitutionem ſanxit Felix Papa IIII. in epiſtola ad epiſcopos per diuerſas prouincias conſtitutos, c.j.hiſce uerbis. Solennitates uerò dedicationum eccleſiarum,& ſacerdotum per ſingulos annos ſolenniter ſunt celebrandæ, ipſo domino exemplum dãte,qui ad feſtum dedicationis templi, omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eandem feſtiuitatem celebraturus, ſicut ſcriptum eſt Ioan.x. facta ſunt Encænia in Hieroſolymis,& hyems erat,& ambulabat Ieſus in templo in porticu Salomonis.Quòd autem octo dierum encænia ſint celebranda,in lib.3.Reg.8.peracta dedicatione templi,reperies. N. Doard.

ADNOTATIO.

* Vocabatur.] Πάνθεον templum Romę, primò à M. Agrippa extructum, & inſtauratum, cuius cognomen fuit ex laminis argenteis, quas ſuſtulit Conſtantinus nepos Heraclij, ueniens ad vrbem. illud autem Ioui Vltori dicatum: eoq́; nomine Syracuſana capita in eo poſita. Quod poſtmodũ Bonifacius Pontifex Maximus Quartus à Gregorio, dono accipiens à Phoca Cæſare,in templum omnium Deorum conuertit,ut re ibi etymo reſpõderet, πᾶν & θεός. Ibi thermæ Agrippinę ab ipſo Agrippa dictæ. Prope thermas ſitum eſt πάνθεον, templum antiquiſſimum, & inter urbis uetuſta templa longe nobiliſſimum, nunc dum etiam fere integrum in ipſius templi pronao Auguſta, & Agrippæ ſimulachra fuere:Martis quoque & Veneris. In Veneris ſimulachri auricula.Cleopatrę Vnio pretioſus erat. Mineruæ item ſimulachrum, Hydiæ opus.Hercules inſuper,ad cuius ſimulachrum. Pœni humanis victimis quotannis olim ſacrificabant. In templũ hoc multis gradibus (ſicut & in cætera) aſcẽdebatur: à ueteribus.n.templa in ſublimi extruebantur, & unico tantum aditu. Porticu huic templo adiecit Agrippa,opus ſumma admiratione dignum, quæ à quibuſdã πρόθυρον appellaſ, ἀπὸ τοῦ πρὸ καὶ θύρας,i. ornamentũ ac ueſtibulum. Hodie illud ipſum dicatũ S.Mariæ Rotundæ. N.Doard.

SVMMA.

1 *Altare,quibus de cauſis conſecretur. & nu. 2. 3. Et unde duxerit ortum.*
4 *Altaris conſecratio qua forma fiat. & nu.5. 21.29.35.37.*
6 *Alleluia, cur omittitur inter cõſecrationem altaris.aut eccleſiæ, conſecratione uero facta, adhibetur.*
7 *Aquæ benedictio quot requirat.& quid notet.nu.9.10.11.*
8 *Satellitem ſtygium quatuor fugant.*
12 *Baptiſma ac conſecratio eccleſiæ, quibus myſticis conficiantur, quæ omnia neceſſario adhibentur.*
13 *Fides, eſt baptiſmatis condimentum, quæ ſi deficiat,& ſalus deficiet.*
14 *Cruces quatuor, quas facit Pontifex in altaris conſecratione,quid notent.*
15 *Circuitus ſeptenarius Pontificis, circa altare conſecrandum,quid denotet.& nu.16.19.*
17 *Chriſti ſeptem uiæ.*
18 *Aſperſiones ſeptem altaris,quid notent.*
20 *Hyſſopũ,quid notet.& eius natura & ſitus.*
22 *Virtutes quatuor,in libro Sapiẽtiæ deſcriptæ.*
23 *Reliquiæ ſanctorum aut Chriſti, an neceſſariæ ad eccleſiã conſecrationẽ.& quid notẽt.*
24 *Arca fœderis.*
25 *Reliquiæ ſanctorum, ubi & quõ condantur.*
26 *Dei notitia, confirmatio, & perfectio eſt omnium bonorum.*
27 *Chriſtus lapis angularis,& abſciſſus.*
28 *Altare,debet eſſe lapideum.*
30 *Chriſtus fuit unctus oleo inuiſibili.& oleum, quid ſignificet.*
31 *Cruces quinque ex oleo,quid notent.*
32 *Homo quorum debeat miſereri.*
33 *Balſami odor,& ſignificatio.*
34 *Senſus corporis noſtri quinque quibus equiparentur.*
36 *Crucem cum inconſo facere,quid.*
38 *Altaris ultima benedictio,quid ſignificet.*
39 *Vtenſilium eccleſiæ benedictio, quid notet.*

De Altaris conſecratione. Cap. 7.

1 NOn † ſolum eccleſia,
uerumetiam altare cō
ſecratur.de conſe.diſt.
j.c.altaria.j. & ij. hoc
propter tria. Primò,
ad ſacramentum Deo
ibi offerendum. Gen.
8.ædificauit,Noe altare domino:& tollēs
de cunctis uolucribus, & pecoribus mun-
dis,obtulit ſuper altare. Hoc autem ſacra
mentū eſt corpus, & ſanguis Chriſti,quod
in memoriam paſſionis dominicæ immola
tus: iuxta illud:Hoc facite in meam com-
2 memorationem. ¶Secundò,ad † nomen
Dei ibi inuocandum.vnde Gen.12.ędifica
uit Abraham altare Deo, qui apparuit ei,
& inuocauit ibi nomē domini.Hæc autem
inuocatio,quæ fit ſupra altare,propriè di-
3 citur Miſſa. ¶ † Tertiò ad cantandum.Ec-
cle.xlvij. Dedit illic contra inimicos pa-
tientiam, & ſtare fecit contra altare can-
tores: & in ſono eorum fecit dulces modu
4 los. ¶Sanè hoc † modo,& ordine conſe-
cratio altaris fit.in primis namque Ponti-
fex incipit:Deus in adiutorium meum in-
tende. poſtmodum benedicit aquam:dein
de in quatuor cornibus altaris configurat
quatuor Cruces cum aqua benedicta. Con
ſequenter circuit altare ſepties: & ſepties
menſam altaris, cum aſperſorio de hyſſo-
po aqua benedicta aſpergit.Eccleſia quoq;
iterum aſpergitur, & aquæ reſiduum ad ba
ſim altaris funditur:deinde in quatuor an
gulis ſepulchri, in quo reliquiæ recondi
debent, quatuor cum chriſmate fiunt cru-
ces, & ponuntur reliquiæ in capſella cum
tribus granis turis:& ſic recunduntur in ſe
pulchro. Deinde ſupponitur eius tabula
cum ſigno crucis facta in medio confirma-
ta: poſtmodum lapis (qui menſa dicitur)
ſuper altare adaptatur: & adaptatus ungi
tur cum oleo, in quinque locis, & eodem
modo inūgitur poſtea chriſmate. ſicut de
oleo dictum eſt. Confirmatur etiam alta-
re in fronte crucis chriſmatis, & adoletur
incenſum in quinque locis.Poſt hoc,alta-
re tegitur, & mundis pannis induitur, &
demum ſuper altare ſacrificium celebra-
tur. Nunc ſeriatim ſingula præmiſſa pro-
ſequamur. † Primò igitur notandum eſt, 5
quòd altare chriſmatis unctione & benedi
ctione interueniente, conſecratur, & lapi
deum totum,ſolum de conſ. diſt.j.altaria.
j. & ij. Vnde Pontifex ſtans incipit: Deus
in adiu. meum intende. quia ipſe dominus
ait: Sine me nihil poteſtis facere. ¶ Et
† quia hæc dedicatio, ſignificat baptizan- 6
dos,qui percepta fide ad pugnam ſe præpa
rant:& qui adhuc ſunt inter ſuſpiria & cer
tamina huius conſtituti, ideo non dicitur
allelu-Ia, qui enim baptizati non ſunt,
laudibus angelorum digni non ſunt: vnde
Tho.pe. & in plateis eius allelu-Ia canta-
bitur. Poſt completam uero eccleſiæ,uel
altaris conſecrationem cātatur allelu-Ia:
quoniā excluſa dæmonum phātaſia Deus
ibi laudabitur. Nam & Chriſtus ad aram
crucis accedens ad æternitatis gloriā ma-
nifeſtandam mortem ſoluit: ſed allelu-Ia
duntaxat poſt reſurrectionem cantauit.
¶ † Secundò circa aquæ benedictionē no- 7
tādum eſt,ꝙ huiuſmodi aquæ exorcizatio
fit ad effugandum inde inimicū. In qua be
nedictione quatuor neceſſaria ſunt,uideli
cet aqua.uinū, ſal,& cinis. Et hoc propter
tria. ¶†Primò,qm̄ quatuor ſunt quę inimi 8
cum expellūt. Primum,eſt lacrymarū effu
ſio:quæ per aquā. Secundū, eſt ſpiritualis
exultatio,quæ per uinū. Tertiò naturalis
diſcretio,quæ per ſal. Quartum,profunda
humilitas,quæ ꝑ cinerē ſignificatur. Aqua
igitur,eſt pœnitentia:vinum, mētis exulta
tio:ſal,ſapia,ſicut in præcedenti tit proba
tū eſt,cinis pœnitētiæ humilitas. Vnde de
Niniuitis dicit, qa rex ipſe ſurrexit de ſo-
lio ſuo,& indutus eſt ſacco,& ſedit in cine
re.Hinc & Dauid inquit:Quia cinerem tā
quam panē manducabā &c.Hinc & Abra-
ham: Loquar inquit ad dominum meum,
cum ſim puluis & cinis.¶Secundo †modo, 9
aqua eſt populus ſeu humanitas,quia aquę
multæ populi multi, uinum deitas, ſal do
ctrina diuinæ legis,quæ eſt ſal fœderi, ci-
nis,qui conſignat memoriā dominicę paſ-
ſionis.Vinum,aquę miſtum,Chriſtus Deus
& homo, Per fidem enim dominicæ paſſio
nis, quæ per doctrinam diuinæ legis habe
tur: Populus, per aquam ſignatus per fi-
dei unionem coniungitur, capiti ſuo Deo,
& homini. ¶ † Tertio modo poteſt dici, 10
quòd hæc aqua benedicta ſpiritum ſanctū

ſign ſi-

ſignificat, ſine cuius ſtatione, nihil unquã ſanctificatur, & ſine cuius gratia, non fit remiſſio peccatorum: Quòd ſpiritus ſanctus aqua uocetur ipſa ueritas, oſtendit dicens: Qui credit in me flumina de uentre eius fluent, aquæ uiuæ quod euangeliſta exponens dixit, hoc autem dixit de ſpiritu ſancto quem accepturi erant, credẽtes in eũ.

11 ¶ Et † no. ordinem ſacramenti, exterius aqua, interius ſpiritu eccleſia conſecratur. Hoc eſt enim ꝙ Dominus ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, &c. Ecce aqua. Ecce ſpiritus. In baptiſmatis enim ſacramẽto, nec aqua ſine ſpiritu nec ſpiritus eſt ſine aqua, quod quidẽ ipſe ſpiritus ſanctificabat, qui in prima mũdi creatione ferebatur ſuper aquas. Hac ergo aqua, & ipſum altare, & totum interius templum, quando illud ſimul, & altare dedi-

12 cantur, aſpergitur. ¶ † Licet igitur ſpiritus, & aqua ad baptiſmi, & conſecrationis eccleſiæ perfectionem ſufficerent, tamen ſancti patres, qui hoc conſtituerunt uoluerunt nobis ſatisfacere, non ſolũ in his, quæ ad uirtutem, uerũetiam in his, quæ ad ſanctificationem pertinent ſacramẽti, ideoq; adpoſuerunt ſalem, uinum, oleum, cinerẽ, & chriſma. Non enim chriſma, uel oleum habuit Philippus, quando eunuchum baptizauit. Act. viij. c. Alterum ergo horum deeſſe non debet, & ſimul commiſceri debent, quia populus Dei (qui eſt eccleſia) ſine his ſimul iunctis neque ſanctificatur, neque à peccatis ſoluitur. De hoc etiam tangetur ſub tit. de conſec. De aqua quidẽ manifeſtum eſt, quia niſi quis renatus fue-

13 rit, &c. ¶ † De ſale etiam quia ſine fidei condimento, quod in ſale ſignificatur, nemo unquam ſaluari poterit, quantumcunque aqua baptiſmatis aſpergatur. De uino quoque, per quod ſpiritualis diuinæ legis intelligentia deſignatur. Vnde Dominus in nuptijs aquam in uinum conuertit. Si quis uero aſperſus non fuerit, id eſt, quicunque de eo non biberit, uel propinantibus non crediderit, ad uitæ æternæ beatitudinem non perueniet. Cineris ẽt aſpertio per quam pœnitentiæ humilitas intelligitur, tam neceſſaria eſt, ut ſine ea non fiat in adultis remiſſio peccatorum, per ipſam enim uenitur ac baptiſmũ, & ipſa eſt ſingulare refugium peccatoribus poſt baptiſmum. Vnde & non immeritò baptiſmus uocatur, dicente domino in euangelio de Io. quia uenit in uniuerſam regionem Galilææ prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Et nota quatuor genera eſſe aquæ benedictæ, de qua in quarta parte dicetur, ſub ti. de aquę

benedictæ aſperſione. ¶ His † omnibus 14

permiſtis Pontifex quatuor Cruces cum aqua ipſa, in quatuor cornibus altaris, & unam in medio facit. Quatuor cruces repræſentãt quadruplicem charitatẽ, quam hi, qui ad altare accedunt, habere debent, ſcilicet ut diligant Deum, ſeipſos, amicos, & inimicos. De quibus quatuor cornibus charitatis dicitur Gen. xxvij. Dilataberis ad Orientem, & Occidentem, Septentrionem, & Meridiem. & ideo quatuor cruces in quatuor cornibus fiunt, ad deſignãdum, ꝙ Chriſtus per crucem quatuor mũdi partes ſaluauit. Secundo ſunt, ad deſignandũ ꝙ quatuor modis crucem domini portare debemus, ſcilicet in corde, per meditationem, in ore, per confeſſionem, in corpore, per carnis mortificationem, in facie, per aſſiduam impreſſionem. Crux in medio altare, ſignificat paſſionem, quam Chriſtus in medio terræ ſubijt, per quam operatus eſt ſalutem in medio terræ, id eſt in Hie-

ruſalem. ¶ † Deinde ſepties altare Pon- 15

tifex circuit. Primò, ad ſignificandũ, quod ipſe debet pro omnibus curam impẽdere, & uigilanti habere, quæ per circuitum deſignatur. Vnde tunc cantatur: Inuenerũt me uigiles, qui circumibant ciuitatẽ. debet enim ſolicitè uigilare ſuper greges ſibi commiſſos: nam (ut ait Gilbertus) Ridiculoſa res eſt ſpeculator cæcus, præcurſor Claudius, Prælatus negligens, Doctor

ipſius, & præco mutus. Secundò † ſepte- 16

nus circuitus circa altare, ſignificat ſeptẽ meditationes quas circa ſeptemplicẽ uirtutem humilitatis Chriſti habere debemus, & per ipſas circuire frequenter. Prima uirtus eſt, ꝙ de diuite factus eſt pauper. Secunda, ꝙ in præſepio poſitus eſt. Tertia, ꝙ parentibus ſubditus. Quarta, ꝙ ſub manu ſerui caput inclinauit. Quinta, quòd diſcipulum furem, & proditorem ſuſtinuit. Sexta, ꝙ ante iniquum iudicẽ mãſuetus ſtetit. Septima, ꝙ pro crucifigenti

bus clementer orauit. ¶ † Tertiò per ſe- 17

ptem

ptem circuitus, ſeptem uiæ Chriſti ſignificantur. Prima fuit, de cœlo in uterum. Secunda, de utero in præſepium. Tertia, de præſepio in mundum. Quarta, de mundo in patibulum. Quinta, de patibulo in ſepulchrum. Sexta, de ſepulchro in lymbũ. Septima, de lymbo in cœlum. Conſequenter
18 ter epiſcopus aſpergit altare. ¶ † Quid autem altare in templo ſignificet, Apoſtolus dicit: Templũ enim Dei, ſanctum eſt, quod eſtis uos. Si ergo templum Dei ſimus, altare habemus. Altare noſtrum, eſt cor noſtrum, hoc enim eſt cor in homine, quod altare in templo. In hoc altari fit ſacrificium laudis, & iubilationis, iuxta illud Pſalmiſtæ: Sacrificium Deo Spiritus, &c. In hoc altari fit commemoratio corporis, & ſanguinis Chriſti. Hinc preces ad cœlum aſcendunt, quia ad cor reſpexit Deus. iiij. q. v. ſi quod. Hoc igitur altare, aqua aſpergitur, quando corda hominũ per Euãgelicam prædicationem à peccatis mundãtur. Nam prædicatio, aqua eſt, iuxta illud: Omnes ſitientes uenite ad aquas. Hac igitur aqua, id eſt prædicatione Euangelica, & ſancti Spiritus ſanctificatione, & altare cordis, & totus homo mundatur, & ſanctificatur. Conſecratur etiam altare cordis, per conceptum timoris, ut inuitetur ad bonum, & per effectum amoris, ut confirmetur in melius nam initium ſapiẽtiæ, timor domini. ¶ † Septies autem altare
19 aſpergitur aqua, ad notandum, quod in baptiſmo ſeptẽ dona Spiritus ſancti tribuuntur. Per hoc etiam figuratur, quod habere debemus memoriam Dominicæ paſſionis. ¶ Septem nanque aquæ aſperſiones, ſunt ſeptem ſanguinis Chriſti effuſiones. Prima, fuit in circuncifione. Secunda, in oratione, quando ſudor eius fuit, ſicut guttæ ſanguinis. Tertia, in corporis flagellatione. Quarta, in capitis coronatione. Quinta, in manuum perforatione. Sexta, in pedum Cruci affixione. Septima, in lateris apertione. Quidam uero ter aſpergunt, quia in ſanctæ Trinitatis nomine baptizatur, uel quia eccleſia à peccatis cogitationis, locutionis, & operis emundatur, unde
20 & tunc, miſerere mei dicitur. ¶ † Fiunt inſuper huiuſmodi aſperſiones, & cum aſperſorio de hyſſopo facto, per quam herbam quia humilis eſt, Chriſti humilitas cõgruè deſignatur, quoniam prædictæ ſanguinis effuſiones factæ fuerũt cum hyſſopo humilitatis Chriſti, & inextinguibilis charitatis, quo aſperſa eccleſia catholica mundatur. Hæc etiam herba naturaliter creſcit in petra, & humilitas naturæ creuit in Chriſto petra: Nam iuxta Apoſtolum: Petra autem, erat Chriſtus. Calidæ etiam naturę eſt, & Chriſti humilitas corda frigida ad exercenda opera charitatis accendit. Item eius radices, ſaxa penetrant, & humilitas duritias abſtinendi confringit. Valet ad pectus, & contra tumorem, & hic tumorem ſuperbiæ ſanat. Itẽ illa naſcitur, & radicatur in terra. Vnde ſuper ea tota fidelium multitudo intelligi poſſit, præcipuè tamen illi, per hyſſopum figuratur, qui in Chriſti fide radicati, & fundati, ab eius amore euelli, & ſeparari non poſſunt. Per quos quid melius, quam epiſcopos, & preſbyteros intelligere poſſumus, qui quanto maiorem in eccleſia obtinẽt dignitatem, tãto firmius Chriſti fidei inhærere debẽt? Per hos ſiquidem aſpergitur aqua, per hos & ab his baptizãtur Chriſti fideles: his datum eſt perficere baptiſmatis ſacramenta. 21
† Dum uero altare aqua aſpergitur, epiſcopus cantat: Domus mea, domus orationis eſt, &c. Et iterum, narrabo nomẽ tuum fratribus meis. Et quia ſine Deo nullum opus perficitur in conſumatione, orat. ut exaudiantur ingredientes ibi beneficia petituri. Conſequenter quãdo eccleſia ſimul & altare conſecrantur, tota eccleſia aqua illa aſpergitur, prout in præcedenti tit. tactum fuit. quo facto Pontifex ad altare cũ Pſal accedit, & reſiduum aquæ infunditur ad baſim altaris, ſicut in ueteri teſtamẽto reſiduum ſanguinis fundebatur in crepidem, quod idem eſt, quod baſis, per quod ſignificatur, quod reſiduum quod excedit uires humanas, in tanto ſacramento, Deo commẽdatur, qui eſt ſummus ſacerdos, cuius eſt aliorum ſacerdotum ſupplere defectum. Sepulchrum uero ſiue foramen, in quo reliquiæ recondi debent, ſignificat urnam auream plenã manna, quæ in arca teſtimonij poſita erat, prout ſub ti. de altari dictum eſt. Siquidem ſepulchrum huiuſmodi, quod à quibuſdam confeſſio nuncupatur, eſt cor noſtrum, quod quatuor crucibus de chriſmate factis conſecratur,

quia

22 quia quatuor ſunt uirtutes † in libro ſa-
pientiæ deſcriptæ, ſcilicet prudentia, for-
titudo, temperantia, & iuſtitia: quibus
cor noſtrum quaſi iungitur, dum ad ſuſci-
piēda ſecretorum cœleſtium myſteria per
donum ſancti ſpiritus præparatur. Fit au-
tem ſepulchrum hoc quandoque ex ſupe-
riori parte altaris, & quandoque ex latere
23 anteriori. ¶ † Sanè ſine ſanctorū reliquijs,
aut ubi illi haberi non poſſunt, ſine corpo
re Chriſti non fit conſecratio altaris fixi,
de conſec. diſtinct. j. de fabri. & c. placuit.
ſed uiatici, uel portatilis ſic, ea. diſt. conce
dimus. Reliquiæ ſiquidem ſunt exempla
utriuſque teſtam. authores paſſionis mar-
tyrum, & uita confeſſorum, quę nobis ſunt
ad imitationem relicta. Hæc in capſa re-
condimus, cum ad imitandum ea in corde
retinemus quod ſi audimus, & intelligi-
mus, & opera non facimus, magis eſt ad
damnationem, quàm ad ſalutem, quia non
auditores legis, iuſti ſunt apud Deum, ſed
factores tantum, unde Apoſtolus dicit:
Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chri-
ſti. Solennis uero reliquiarum deportatio
fit ad imitationem eius, quod ſicut legitur
24 in Exod. xxv. † In arca teſtamenti erant
duo circuli aurei, totum lignum penetran
tes. xxxvj. diſt. §. ecce. & per eos uectes de
lignis Sethin deaurati immittebantur,
quibus arca ferebatur. Et prius, quam Pon
tifex intraret in eccleſiam circumit eam
cum reliquijs, ut ſint illius eccleſiæ prote
ctores. Legitur quoque 3. Reg. 8. c. quod in
templi dedicatione congregati ſunt om-
nes maiores natu Iſrael, cum principibus
tribuum, & duces familiarum ad Regem
Salomonem in Hieruſalem, ut deferrent
arcam fœderis domini, ueneruntq́; cuncti
ſenes de Iſrael. Sacerdotes autem intule-
runt arcam fœderis domini in locum ſuū,
& in oraculum templi in ſancta ſanctorū
ſuper ala Cherubin, Siquidem in Cheru-
bin extendebant alas ſuper locum arcæ, &
protegebant illam uectes eius. Rex autem
Salomon, & omnis multitudo Iſrael quæ
ad eum conuenerat, gradiebatur cum illo
ante arcam, In cuius quidem rei teſtimo-
nium, prælati, magnates, & Apoſtoli pro-
uinciæ, hodie conueniunt ad dedicationē
eccleſiarum & ſequuntur proceſſionaliter
conſecrantem, & reliquiæ per ſacerdotes
ſub papilione ſeu umbraculo ſolenniter
deportantur. Deinde Pōtifex prius, quàm
eccleſiam cum illis ingrediatur, ſermonē
facit ad populum. Nam & Salomon arca
deportata cōuertit faciem ſuam, & bene-
dixit omni eccleſiæ Iſrael, & pro oranti-
tibus in eccleſia orauit, Omnis enim ec-
cleſia Iſrael ſtabat, & ait Salomon. Bene-
dictus dominus Deus Iſrael, &c. prout le-
gitur ibidem. ¶ † Recunduntur autem re- 25
liquiæ ſanctorum cum tribus granis turis
in capſula, quia exempla ſanctorum cum
fide Trinitatis, id eſt patris, & filij, & ſpiri
tus ſancti, debemus in memoria retinere.
Nam debemus credere unum Deum, unā
fidem, & unum baptiſma, quia iuſtus ex fi-
de uiuit, ſine qua, ſicut dixit Apoſtolus,
impoſſibile eſt placere Deo. Supponitur
& aptatur ipſi ſepulchro quædam tabula
ſigno Crucis ex chriſmate roborata. Si-
quidem per chriſma intelligitur Spiritus
ſancti donum, quo tabula, id eſt charitas
ſuperungitur, quia cor noſtrum ad obſer-
uanda ſecreta cœleſtia Spiritus ſancti gra
tia roboratur. Tabula ergo hoc ſigno ro-
borata, reliquijs ſupponitur, quia per exē-
pla ſanctorum charitas accenditur, quæ
operit multitudinem peccatorum, ſicut in
tabula reliquias operit. vnde Apoſtolus.
Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus no-
ſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt
nobis. Hæc autem tabula, ſiue lapis, conti-
net ſiue dicitur ſigillū ſepulchri, ſicut ait
Alexander Papa III. extra de conſe. Ecc.
uel alta. c. j. Poſtea uero lapis, qui menſa
altaris dicitur, ſuper altare adaptatur, per
quem, perfectionem, & ſoliditatem noti-
tiæ Dei poſſumus intelligere, quæ nō pro
pter duritiam, ſed propter ſoliditatem fi-
dei lapidea eſſe debet. de conſec. diſt. j. al-
taria. ſicut dominus ait Petro. Tu es Pe-
trus, & ſuper hāc Petram, ſcilicet hanc fi-
dei firmitatem, ædificabo eccleſiam meā.
50. diſt. fidelior. ¶ † Sicut enim menſa cō 26
firmatio, & perfectio altaris eſt, ita noti-
tia Dei confirmatio, & perfectio eſt om-
nium bonorum. Vnde dicitur in ſapientia
ad Deum: Noſcere enim te confirmata iu
ſtitia eſt, & noſcere iuſtitiam tuam, & uir-
tutem tuam, radix eſt immortalitatis. Et
dominus per Hierem. In hoc glorietur,
qui gloriatur ſcire, & noſcere me. ¶ † Vel 27
per

per ipſum lapidem, Chriſtus intelligitur,
de quo dicit Apoſtolus: Ipſo ſummo angu
lari lapide Chriſto Ieſu. per lapidem qui
dem, Chriſti humanitas deſignatur. De
quo in Daniele legitur, quòd lapis abſciſ-
ſus eſt de monte ſine manibus, quia Chri-
ſtus de beata Virgine (quæ propter emi-
nentiam uirtutum mons dicitur) ſine uiri-
li ſemine mirabiliter eſt natus, & factus in
montem magnum, totum repleuit orbem
terrarum. de quo etiam per Pſalmiſtam di
citur: Lapidem quem reprobauerunt ædi-
ficantes, hic factus eſt in caput anguli. quo
niam Chriſtus quem ædificantes, id eſt Iu-
dæi reprobauerunt, dicentes: Nolumus
hunc regnare ſuper nos. hic factus eſt in ca
put anguli. quia ſicut ait Apoſtol. Exalta-
uit illum Deus, & dedit illi, &c. uel per la
pidem charitas intelligitur, ut præmiſſum
eſt, qui debet eſſe magnus, & latus, quoniã
latum eſt mandatum charitatis, quod etiã
ad inimicos extenditur, iuxta præceptum
domini: Diligite inquit inimicos ueſtros.
28 Non † ergo unguntur altaria niſi lapi-
dea, quia Chriſtus per altare ſignificatus
eſt lapis excreſcens in montem, ut dictum
eſt. Ipſe eſt mons pinguis oleo lætitiæ præ
conſortibus unctus. Veruntamen in Exo.
legitur dominum præcepiſſe fieri altaria
de lignis Sethin quę ſunt imputreſcibilia,
& altare laterum, ligneum eſt. Salomon
quoque fecit altare aureum: prout legitur
3. Regum 8. c. ſed illa facta ſunt in figura.
Et in comitatu prouinciæ in caſtro ſanctę
Mariæ de mari eſt altare terreũ, quod ibi
fecerunt Maria Magdalena, & Martha, &
Maria Iacobi, & Maria Salome. Poſt hoc
aſperſo altari, & cum aqua baptizato, re-
ſtat ut oleo, & chriſmate lineatur. Epiſco
pus enim ſuper infundit oleũ & chriſma,
& cantat: Erexit Iacob lapidem in tit. fun-
dẽs oleum deſuper. Illa enim eccleſia fuit
titulus aliarum, quia de Syon exiuit lex,
& uerbum domini de Hieruſalem. † Fa-
29 ciens primo ſuper illo quinque cruces ex
oleo infirmorum, ſecundum ordinem Ro-
manum: ſecundum quaſdam uero alias ec-
cleſias, de utroque oleo, unam in medio,
& quatuor in cornibus, poſtea modo toti-
dem, & chriſmate. Sanè per oleum Spiri-
tus ſancti gratia intelligitur, de quo dicit
Eſa. propheta. Computreſcet iugum à fa-
cie olei, quia ſicut epiſcopus oleum infun
dit ſuper altare: ita Chriſtus, qui eſt ſum-
mus Pontifex infundit gratiam ſuper alta
re noſtrum, quod eſt cor noſtrum: quia ip-
ſe eſt diſtributor omnium gratiarum per
ſpiritum ſanctum, ſicut dicit Apoſt. Alij
datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſciẽtiæ,
alij fides, alij gratia ſanitatum &c. Et ſicut
per oleum epiſcopus purificat menſam al
taris, ita & ſpiritus ſanctus purificat cor
noſtrum ab omnibus uitijs, & peccatis.
¶ † Chriſtus quoque oleo fuit unctus, non 30
quidem uiſibili, ſed inuiſibili, id eſt gratia
ſpiritus ſancti. Vnde Dauid: Vnxit te deus
Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus
tuis, id eſt plus, quàm omnes ſanctos, qui
fuerunt participes gratiæ eius, id eſt Chri
ſti, unde unctio expreſſius conuenit Chri-
ſto quàm alijs, quia præ omnibus alijs un-
xit eum Deus ad habẽdum plenitudinem
bonorum, ideoq; interpretatur unctus. Vn
ctio quoque ex oleo, miſericordiam ſignifi
cat, iuxta illud Euangelij: Vnge oleo ca-
put tuum, & faciem tuam laua. quia ſicut
oleum in liquoribus, ita miſericordia in
bonis operibus ſuperior eſt, quemcunque
enim liquorem oleo ſuperinfundas, illud
ſemper deſuper natat. De miſericordia ue
ro ſcriptum eſt: Suauis dominus uniuer-
ſis, & miſerationes eius ſuper omnia ope-
ra eius, & miſericordia ſuperexaltat iudi-
cium. Hoc igitur oleo liniatur altare cor-
dis noſtri, ut ſemper miſericordiæ memo-
res, aſperſionis aquæ, & regenerationis, &
baptiſmi affectum nõ amittamus. ¶ † Quin 31
que cruces de oleo ſignificãt, quod memo
riam quinque plagarum Chriſti, quas pro
nobis in cruce ſuſtinuit, ſemper habere de
bemus. Ipſe nanque quinque plagas ſuſti-
nuit, ſcilicet in manibus, in pedibus, & in
latere. Deſignant etiam quinque paſſiones
miſericordiæ, quæ nobis ſunt neceſſariæ.
¶ † Neceſſe enim eſt, ut homo miſereatur 32
Chriſto, paſſioni eius compatiendo. unde
Iob in perſona Chriſti: Miſeremini mei,
miſeremini mei &c. Oportet etiam, ut ho
mo miſereatur proximo, cuius mala ui-
det, unde Eccleſiaſtico: Miſeratio homi-
nis circa proximum ſuum, Et ſibijpſi. Et
hoc tripliciter, ſcilicet pro commiſſis, plã-
gẽdo illa. Vnde Hier. Nullus eſt, qui agat
pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicens:
Quid

Quid feci? Pro omiſſis. vnde Eſa. Væ mihi,
qui tacui, id eſt quia nõ ſum locutus, quaſi
dicat, quia omiſi bonum quod facere po-
tui, & pro bonis minus purè factis. vnde
Luc. Cũ bona omnia fecerimus, dicamus
ꝙ ſerui inutiles ſumus, &c. quaſi dicat bo
na fecimus, non bene, non pure, & ideo in-
utiliter fecimus, ſicut faciẽs eleemoſinam
ad uanam gloriam, bonum facit, ſed nõ be
ne, non pure. De hac triplici miſeratione
dicitur Eccl. Miſerere animæ tuæ placens
Deo, quia uera cõpaſſio mẽtis, debet eſſe,
cum exhibitione operis, ideo bis fiunt cru
ces. Primo de oleo, poſtmodũ de chriſma-
te, unde Pſal. Beatus qui miſeretur, & com
modat. qui mente miſeretur, & commodat
opere. Et quoniam non ſufficit habere cõ-
paſſionem in mente, cum boni operis exhi
bitione, abſque odore bonæ famæ, iuxta il
lud Euangelij: Sic luceant opera ueſtra, ut
glorificetur Deus, & ideo fiunt cruces de
chriſmate, quod conſtat ex balſamo, & o-
33 leo. ¶† Balſamum quidem, propter bonũ
odorem, ſignificat bonam famam, oleum
propter claritatem, nitorem conſcientiæ
quã habere debemus, iuxta illud Apoſto-
li: Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium con
ſcientiæ noſtræ. extra de ſac. unct. c. j. Tũc
autem balſamum oleo rectè coniungitur,
quando bonus odor miſericordię additur.
34 ¶† Rurſus per quinque cruces de oleo, &
chriſmate, quinque ſenſus corporis noſtri
intelliguntur, qui duplicantur, & in dena
rium ſurgunt, quia quandoque in ſenſibus
corporis bene utendo, & noſmetipſos cu-
ſtodimus, & alios exemplo, & doctrina no
ſtra in bono opere confirmamus. vnde ille
bonus negotiator gloriabatur, dicẽs: Ecce
alia quinque ſuperlucratus ſum. Dum au-
tem fiunt illę pręmiſſæ inunctiones, canta
tur: Vnxit te Deus, Deus tuus. qđ de Chri
ſto dictum eſt. ¶ Ter ergo altare inſignitur:
bis oleo tertio chriſmate, quoniam eccle-
ſia fide, ſpe, charitate, quæ maior eſt cæte-
ris, inſignitur, & dum chriſma infunditur,
cantatur, Ecce odor filij mei, ſicut odor
agri pleni. Hic ager eſt eccleſia, quæ flori-
bus uernat, uirtutibus ſplendet, operibus
fragrat, & ibi ſunt roſę martyrum, lilia uir
ginum, uiolæ confeſſorum, & uiror inſipiẽ
tium. Poſt unctionem adoletur incenſum,
quod deuotionẽ orationis ſignificat. Qui
enim habet ſeptem dona Spiritus ſancti,
aſſimilatus eſt Deo, deuotã poteſt illi of-
ferre orationem, cuius habet ſimilitudinẽ
¶† In quinque locis adoletur, uidelicet in 35
quatuor angulis, & in medio, quia ſic quin
que ſenſus corporis exercere debemus, ut
fama boni operis noſtri uſq; ad proximos
extendatur. De qua dicit Apoſto. Chriſti
bonus odor ſumus in omni loco, extra de
ſacra unct. c. j. Et in Euangelio: Sic luceat
lux ueſtra, &c. Adhæc incenſi frequenta-
tio, eſt continua Chriſti ſacerdotis, atque
Pontificis pro nobis apud Deum patrem
interpellatio. ¶† Crucem cum incenſo fa 36
cere, eſt eius paſſionem patri oſtendere, &
ipſum pro nobis interpellare. Incẽſum co
pioſe in medio, & in angulis comburere,
eſt orationes per Hieroſolymam, & in uni
uerſali eccleſia multiplicare. ¶† Conſe- 37
quenter altare, cum ligno crucis cõfirma
tur dicendo: Confirma hoc Deus, &c. quæ
confirmatio ex chriſmate à pontifice, in
fronte lapidis facta, ſignificat confirmatio
nem, quæ quotidie fit à Spiritu ſancto per
charitatem, in altare cordis: ut nulla tribu
latio cor noſtrum à charitate Dei ualeat
ſeparare, unde dicit Apoſto. Quis ſepara-
bit nos à charitate Chriſti, tribulatio, an
anguſtia, &c. Et ſubiungit, gloria patri, &
laus trinitati cantetur. ¶† Vltima altaris 38
benedictio, ſignat illam finalem benedi-
ctionem, quando dicetur: Venite benedi-
cti patris mei, &c. Deinde altare linteo cã
dido extergitur, ad notandum, ꝙ cor no-
ſtrum caſtitate uitæ mundare debemus.
Deinde benedicuntur uaſa, ueſtes, & lin-
teamina diuino cultui deputanda. Nam &
Moſes per quadraginta dies edoctus eſt à
domino facere linteamina, & ornamenta
in templo neceſſaria. ¶† Nempe utenſilia 39
benedicere, eſt opera noſtra ad Deum re-
ferre. Poſt hoc altare albis, & mundis pan
nis ueſtitur. de quo ſub titu. de altari dictũ
eſt. Poſtremo ornatur eccleſia, & accendũ
tur luminaria. tunc enim opera iuſtorum
ſplendeſſent: tunc fulgebunt iuſti, & tãquã
ſcintillæ in Arundineto diſcurrent. Et in-
de ſuper altare hoc ordine cõſecrato, Miſ
ſa celebratur, & ſacrificium altiſſimo offer
tur. Iſtud uidelicet, de quo propheta ait:
Sacrificium Deo ſpiritus cõtribulatus, cor
contritum &c. prout dicetur in proœmio
quartæ

quartæ partis. Non enim debet fieri conſecratio, ſine Miſſa ſecundum Gelaſium Papam. de conſec. diſt. j. omnes. quia tunc reuelatur ſacramentum, quod etiam Angelis ab initio fuit abſconditum. Et attende, quoniam in aſperſione Baſilicæ Pontifex lineis duntaxat, & minoribus utitur in dumentis, ſed immiſſa, ueſtibus ornatur pontificalibus, & pretioſis, recolens, quòd legalis Pontifex in lineis ſanctuarium expiabat, & poſt lotus in pontificalibus holocauſtum arietum offerebat. Sed quia in eiſdem lineis hircum emittebat, poſt expiationem, ideo etiam in conſecratione fontium, & immerſione cathecuminorum, ubi peccata eorum transferuntur, quidam utuntur ſimplicibus, & lineis indumentis.

SVMMA.

1 *Chriſma confici præcepit Dominus.*
2 *Moſes quo chriſmate fuerit unctus.*
3 *Vnctionis duæ ſpecies.*
4 *Infirmi, & cathecumini, quare, oleo inungantur.*
5 *Vnctio exterior, an ſit neceſſaria ad ſalutẽ. & nu. 11.*
6 *Chriſtiani omnes ante baptiſmum, bis oleo unguntur. Et uaria unctio, uarium quid notat. & nu. 8.*
7 *Chriſtus, unde dictus. unde itidem Chriſtiani.*
9 *Vnctio ad quid fiat in uertice. Et à quo inſtituta primum. nu. 10.*
12 *Arnaldiſtarum falſa opinio de baptiſmo.*
13 *Pectus baptizati ungitur, cum inuocatione Trinitatis.*
14 *Presbyteri manus, ab epiſcopo iniunguntur. & qua forma.*
15 *Epiſcoporum unctio, unde duxerit initium. Et qualiter ungantur.*
16 *Epiſcopus, quod teſtimonium habere debeat.*
17 *Epiſcopi caput, cur balſamo ungatur. Cur itidem manus. nu. 18. Cur pollex. nu. 19.*
20 *Reges & Prophetæ, etiam in ueteri teſtamento ungebantur, aliter tamen quàm hodie.*
21 *Regum unctio, & Principum, quid differat ab unctione Pontificum.*
22 *Epiſcopi die ſuæ conſecrationis equos albos equitant. Et quid idipſum notet.*
23 *Corpora bonorum, dicuntur equi.*
24 *Calicis & patinæ conſecratio.*
25 *Vnctio extrema, an ſit ſacramentum, quidam diſſident. Et de eius forma. Et quæ ætas requiratur.*
26 *Cœmeterium, ad quid benedicatur.*
27 *Ornamenta Eccleſiaſtica, benedicenda ſunt.*

De conſecrationibus, & vnctionibus. Cap. 8.

Legitur † Dominũ præcepiſſe Moſi, ut conficeret chriſma, quo ungẽto ungeret tabernaculũ in dedicatione, & arcã teſtamenti, menſamque cum uaſis, & quo ſimiliter ſacerdotes, & reges inungerentur. de 1
conſe. diſt. j. §. j. Moſes tamen † non legi- 2
tur fuiſſe unctus, niſi unctione ſpirituali, ſicut & Chriſtus. Voluit itaque Chriſtus non unctione materiali inungi, ut ex illa conſequamur ſpiritualem, & ideo pia mater eccleſia diuerſas exhibet unctiones. De quibus hic aliqua perſtringamus dicentes. Primò, quid huiuſmodi ſignificent unctiones. Secundò, ex quibus fiant. Tertiò, de unctione baptizandorum. Quartò, de unctione baptizatorum, quæ per epiſcopum fit in fronte. Quintò, de unctione ordinandorum. Sextò, de unctione conſecrandorum epiſcoporum & principum. Septimò, de unctione eccleſiæ, altaris, calicis, & aliorum miniſteriorum eccleſiaſticorum. Octauò, de extrema unctione. Nonò, de conſecratione, & benedictione cœmeterij, ueſtium, & aliorum ornamentorum eccleſiaſticorum. Decimò,
de conſecratione & benedictione virginũ. 3
¶ † Circa primum igitur notandum eſt, quòd duæ ſunt ſpecies unctionis. extra de ſac. unct. cap. j. Exterior, quæ materialis ſiue corporalis, & uiſibilis eſt. Et interior, quæ ſpiritualis & inuiſibilis eſt, exteriori uiſibiliter ungitur corpus. De prima Iacobus Apoſtolus ait: Infirmatur quis ex uobis, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum ungentes, cũ oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum. De ſecunda Iacobus Apoſtolus ait: Et uos unctionem. id eſt unctio, quam ab eo accepiſtis, maneat in uobis, ut non neceſſe habeatis, ut aliquis doceat uos: ſed ſicut

unctio eius docet uos de omnibus. Vnctio exterior, ſignum eſt interioris. Interior uero, non ſolum eſt ſignum, id eſt, ſignificatum, ſed etiam ſacramentum, quia ſi dignè ſumitur, uel agit, uel auget, abſque dubio, quod deſignat, puta ſalutem, iuxta illud: Super illos manus imponent, & bene habebunt. Circa ſecundum, ſciendum ꝙ exhibendo exteriorem, & uiſibilem unctioné, duplex oleum benedicitur. extra de ſacr. unct. c.j. uidelicet oleum ſanctum, uel cathecuminorum, quo cathecumeni unguntur, & oleum infirmorum, de quo infirmi unguntur. De qua unctione loquitur dicta authoritas Iacobi, infirmatur quis ex uobis, &c. ¶Qualiter autem fiũt benedictiones utriuſque olei, & chriſmatis in vij. parte ſub quinta feria cœnæ Domini dicetur.

4 ¶†Sed quæritur quare infirmi & cathecumeni, oleo inunguntur? Reſpondeo, ut ex uiſibilibus inuiſibilia facilius capiantur. ſicut enim oleum fugando infirmitatem, recreat artus feſſorum, & de ſui natura lumen præſtat, ſic credendum eſt, ꝙ unctio olei conſecrati, quod eſt ſignum fidei, peccata fugando ſanitatem animæ confert, & lumé ei pręſtat. Siquidem oleum uiſibile in ſigno, oleum inuiſibile in ſacraméto, & oleum ſpirituale intus eſt. De oleo infirmorum, authoritatem accepimus ab Apoſtolis. De oleo cathecuminorum ab Apo-
5 ſtolicis uiris. ¶†& licet Deus poſſit oleũ ſpirituale ſine corporali tribuere, quia tamen Apoſtoli pro infirmis Apoſtolici uiri pro cathecuminis hac arte uſi ſunt, non ſine peccato omitti poteſt, quod eorum authoritas conſecrauit, prout ſub titu. de altari, dictum eſt, ſicut & antiquitus iuſti ſine circunciſione placere Deo, ſed poſtquã eis præceptum fuit, ut circunciderentur, hoc omittentes peccato ſubijciebantur. xxxv. diſt. ab exordio. ¶Tertiò, dicendum eſt de unctione baptizãdorum. Et quidem in nouo teſtamento. extra de ſac. unct. non ſolum reges, & ſacerdotes unguntur, ſicut iam dicetur uerumetiam, quia Chriſtus in ſanguine ſuo, fecit nos Deo noſtro regnũ & ſacerdotes, id eſt, regales ſacerdotes, iuxta quod Petrus Apoſtolus ait, Vos eſtis genus electum, i. electi ex generibus hominum, regale ſacerdotium, i. bene uos regé-
6 tes. Omnes Chriſtiani bis † ante baptiſmum inũguntur, ſcilicet oleo benedicto. primò in pectore, deinde inter ſcapulas. & bis poſt baptiſmum, ſ. chriſmate ſacro primò, in uertice, deinde per epiſcopũ in frõte, & ſecundum Aug. ij. di. eccleſiaſticarũ. primæ tres unctiones introductæ ſunt potius uſu, quàm per aliquam ſcripturam. In pectore quidem in quo eſt locus cordis, baptizandus ungitur oleo. Primò, ut per ſpiritus ſancti bonum, abijciat erroré, & ignorantiam, & ſuſcipiat fidem rectam, quia iuſtus ex fide uiuit, & corde creditur ad iuſtitiam. Inter ſcapulas uero, ut per Spiritus ſancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, & exerceat bonam operationé, quia fides ſiue operibus mortua eſt, ut per fidei ſacramentum ſit munditia cogitationum. In pectore, ut per operis exercitium ſit fortitudo laborum. In ſcapulis, quatenus fides per dilectionem ſecundum Apoſtolum operetur. Oleũ igitur à corde ad ſcapulas transfertur quando fides, quæ méte concipitur, opere perficitur, quia iuxta hoc fides eſt facere, quod dicit. In uertice uerò baptizatus chriſmate à ſacerdote inungitur, ut ſit paratus omni poſcẽti, de fide reddere rationem, quia per caput, més intelligitur. iuxta quod legitur: Oculi, id eſt, intellectus ſapientis in capite, id eſt, in mente eius, cuius ſcilicet mentis ſuperior pars, eſt ratio, & inferior ſenſualitas. Vnde bene per uerticem, quæ eſt ſuperior pars capitis, intelligitur ratio, quę eſt ſuperior pars mentis. De hoc etiam in vj. parte ſub Sabbato ſancto, ubi agitur de confirmatione dicetur. Ideo autem ante baptiſmũ ungitur oleo benedicto, & poſt baptiſmum chriſmate ſacro, quia chriſma ſolum competit Chriſtiano. Chriſtus † enim, à chriſ- 7
mate dicitur, uel potius à Chriſto dicit chriſma, non ſecundum nominis formam, ſed ſecundum fidei rationem. A Chriſto Chriſtiani dicuntur, tanquam uncti deriuentur ab uncto, ſcilicet à Chriſto, ut omnes concurrant in odorem unguéti illius, ſcilicet Chriſti, cuius nomen oleum, eſt effuſum, ſed ſecundum uim nominis Chriſtiani à chriſmate dicuntur, ſecũdum Iſid. de hoc dicetur in proœmio ſecũdæ partis. ¶Rurſus ſecundum Aug. de conſecr. diſt. 4.
prima unctio † ex oleo, oſtendit nos ad au- 8
ditum plenæ fidei præparatos, & ad bonũ

Chriſti

Chriſti odorem uocatos,& renuntiandum
diabolo eſſe commonitos. Secūda unctio,
in pectore & inter ſcapulas fit, ſecundum
Rabanum ea.diſt.Deinde ut per fidem un-
dique muniamur, & ad bona opera perfi-
cienda per Dei gratiam roboremur. Nem
pe per pectus,fidei uirtus, per ſcapulas ue
ro, in quibus onus portatur, hominis ro-
bur,& operatio rectè intelligitur, iuxta il
lud xxvj. q.vj. alligāt onera importabilia
& imponunt humeris hominum,&c. Vngi
tur ergo in pectore, & inter ſcapulas, ut
mente, & actu opera diaboli poſtponat,&
ut ſit capax ad intelligendum uerbū Dei:
& robuſtus ad portandum iugum ipſius,&
9 onus legis. Vnctio † uero,quæ fit in uerti-
ce,i.in ſummitate capitis ſuper cerebrum,
fit ſecundum ipſum,ead. diſt. poſtquam. &
diſtin.v.noniſſimè.ut cœleſtis regni parti-
ceps fiat inunctus,& quia baptizati anima
capiti, id eſt, Chriſto deſponſatur,& pro-
pterea fit cum chriſmate oleo, & balſamo
confecto,ut ſciamus quod Spiritus ſanctus
ei datur,qui inuiſibiliter operatur,oleum
nanque feſſa membra fouet,& lumen præ-
ſtat,ut præmiſſum eſt.Balſamus uero redo
lere facit. Siquidem feſſa ſunt animæ mē-
bra,quando pœnitet ſe contra Deū egiſſe,
Spiritus ſanctus uenit ad illam,illuminās
eius intelligentiam,& demonſtrans ei pec
cata ſibi eſſe dimiſſa,uel dimittēda,& præ
ſtans illi bona opera, quæ in alijs bonū in-
ſpirant odorem. quod per fragrantem bal
ſamum deſignatur.Item,quia ſedes ſuper-
biæ quæ ſemper iuxta ipſius nominis con-
ſonātiam, ſuperiora aperit, in uertice eſſe
uidetur:ideo ritè fit ibi hæc unctio ſub for
ma crucis,& ſub nomine humilitatis. Hāc
10 unctionem † Siluester Papa fieri inſtituit
per presbyteros propter occaſionem mor
tis.Vnde credibile eſt,ꝙ ante eius tempus
utraque unctio,ſcilicet & uerticis,& frōtis
epiſcopo reſeruabatur. Cum enim gremiū
dilataretur eccleſiæ, nec omnibus epiſco-
pi ualerent per confirmationem occurre-
re. ideo ne ſine chriſmatis unctione peri-
rent,inſtituit, ut à ſacerdotibus in uertice
ſupra cerebrum,ubi eſt ſedes ſapientiæ,un
gerentur, ad robur & augmentum gratiæ.
Vnde ſi poſtea deceſſerint, dicit Ricbar-
dus in mitrali, quòd pro rata gratiæ aug-
mentum conſequentur & gloriæ.Verunta
men † & ſine unctione,credimus ſolo ba- 11
ptiſmo ſaluari,& ſine manus impoſitione,
Spiritum ſanctum dari cui Deus dare uo-
luerit, prout in actibus Apoſtolorum legi
tur. ¶† Arnaldiſtæ tamen perfidi hæreti- 12
ci aſſerunt, ꝙ nunquam per baptiſmum a-
quæ,homines Spiritum ſanctum accipiūt:
nec Samaritani baptizati,illū receperunt
donec manus impoſitionem acceperunt.
Sanè utraque unctio fit, ſecundum Raba-
num,de conſe.diſtin.iiij.poſtea in modum
Crucis, ut ab eo tempore diabolus in uaſe
ſuo priſtinæ cognoſcens ſignum ſuę inter-
emptionis,id eſt,ſanctæ Crucis,qua inter-
emptus eſt, iā ſibi deinceps illud ſciat alie
num,id eſt à ſe alienatum. ¶† Fit quoque 13
ſecundum eum ead. diſt. deinde. vnctio in
pectore cū inuocatione Trinitatis,ut nul-
læ reliquiæ latentis inimici, in eo reſi-
deant, ſed in fide ſanctæ Trinitatis mens
eius confortetur,& ſuſcipiat & habeat in-
telligentiam mandatorum Dei. Quiſquis
ergo fidelis bis inungitur prius oleo, po-
ſtea ſimiliter bis chriſmate. Primò,in ba-
ptiſmo, in uertice. Secundo, poſt baptiſ-
mum,in fronte, ſcilicet in confirmatione,
quia etiam Spiritus ſanctus bis fuit Apo-
ſtolis datus,ut dicet in vj.parte,ſub Sabba
to ſancto.Quarto loco dicendum eſſet,de
unctione, quæ fit per epiſcopum in fronte
baptizati, ſed de hoc dicetur in vj. parte
ſub Sabbato ſancto. ¶† Quinto loco,cir- 14
ca unctionem ordinandorum, notandum
eſt, quod manus presbyteri ab epiſcopo
inunguntur, ut cognoſcat hoc ſacramento
ſe per Spiritum ſanctum ſuſcipere uirtu-
tem,& gratiam conſecrandi. Vnde epiſco-
pus ea inungens dicit. Conſecrare & ſan-
ctificare digneris Domine manus iſtas per
iſtam unctionem, & noſtram benedictio-
nem,ut quæcunque conſecrauerint, conſe
crentur,& quæcunq; benedixerint,benedi
cantur in nomine Domini. xvj. q. j. §. hoc
inde. & extra de ſac. unct.c.j. Ideoq; uiri
deuoti oſculantur manus ſacerdotum,ſta-
tim poſt ordinationem eorum, credentes
per hoc orationum illorum & bonorum
participes fieri.Et unguntur oleo ſacro,ꝙ
opera miſericordiæ pro uiribus ad omnes
debeant exercere. Per manus enim ope-
ra,per oleum miſericordia deſignatur.Vn
de Samaritanus ille appropians uulnera-

to,uinum ſuperinfundit, & oleum uulneribus eius. Vnguntur etiam oleo,ut humidi ſint ad offerẽdum Deo hoſtiam pro peccatis, & largè ad cætera officia pietatis, non aridè & curuè retinendum.j.q.j. ſicut urgeri. Vtrumque enim,uidelicet gratia curationis & charitas dilectionis per oleũ deſignatur. Rurſus ideo impoſitio manus cum oleo ſuper caput ordinandi, fit, quia per manus opus, Per digitos, dona Spiritus ſancti, & per caput mens intelligitur. Manus ergo imponitur, quia donis Spiritus ſancti imbutus, ad opera Chriſti mitti

15 tur. ¶ † Sextò,circa epiſcoporum & principum unctionem ſciẽdum eſt, ꝙ epiſcoporum unctio à ueteri teſtamẽto ſumpſit originem.extra de ſac.unc.c.j.Nam Leui.21. dicitur.Pontifex. ſuper cuius caput fuſum eſt unctionis oleum, & cuius manus ſunt in ſacerdotio conſecratæ. Sanè epiſcopus ungitur chriſmate,quod (ſicut præmiſſum eſt) conficitur ex oleo & balſamo,& ungit̃ illo tã in corpore, quam in corde,ut interius nitorẽ conſcientiæ quantũ ad Deum, qđ per oleũ exterius habeat odorẽ famæ quo ad proximũ quod ꝑ balſamũ deſignatur.De nitore cõſcientiæ dicit Apoſt.Gloria noſtra, hæc eſt teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ.Nã oĩs gloria filię regis ab intus,ſ. procedit.De odore bonæ famæ idem Apoſtol.ait: Chriſti bonus odor,i.exẽplum,& imitatio ſumus in omni loco, & alijs ſumus odor uitæ in uitã.23.q.3.c. Nabuchodonoſor.in prin.quaſi diceret,ſumus exemplũ dilectionis, & bonæ opinionis ducẽtis in uitã æternam. alijs odor mortis in mortẽ,i.inuidiæ & malæ opinionis ducentis in

16 mortem æternam. ¶ † Debet enim epiſcopus in ſe bonum habere teſtimoniũ, & ab his quæ ſunt intus:& ab his quæ ſunt foris, ut cortina,id eſt fidelis,cortinam,id eſt,infidelem trahat,ſcilicet ad fidem,& qui audit,ſcilicet addiſcendo, & credendo, dicat ueni,ſcilicet prædicando,& de hoc unguẽto,caput & manus epiſcopi conſecrantur, per caput enim mens intelligitur.iuxta illud Euangelij: Vnge,id eſt humilia caput tuum & faciem tuam, id eſt conſcientiam laua,ſcilicet lachrymis. Per Manus opera deſignantur. iuxta illud in Canticis &c. Manus meæ, id eſt bona opera diſtillauerũt myrrham, id eſt dederunt alijs bonum exemplum. ¶ † Caput igitur ungi- 17
tur balſamo charitatis. Primò,ut epiſcopus diligat Deum,ex toto corde,& ex tota mente,& tota anima ſua, & etiam Chriſti exemplo proximum ſuum, ſicut, id eſt ad id,quod ſeipſum. Oleum enim in capite, eſt charitas in mente, ſecundum Greg. Secundò, caput ungitur propter authoritatem,& dignitatem,quoniam non ſolum epiſcopus,ſed etiam Rex conſecratur. Tertiò, ut oſtendatur illius, ſcilicet Chriſti (tanquam eius uicarius) repræſentare perſonam. de quo dicitur per prophetam: Sicut unguentum in capite &c. Caput enim uiri,eſt Chriſtus: caput Chriſti, Deus,qui de ſe dicit, Spiritus Domini ſuper me,eo quòd unxit me, & Euangelizare pauperibus miſit me. Chriſtus enim caput noſtrum, unctus eſt oleo inuiſibili, ipſe pro uniuerſa interpellat eccleſia: Epiſcopus pro ſibi commiſſa. ¶ † Manus uero un- 18
guntur,propter myſterium & officium.manus quidem, quæ opera deſignant,unguntur oleo, id eſt chriſmate pietatis, & miſericordiæ. primo,ut epiſcopus operetur bonum ad omnes: maximè autem ad domeſticos fidei,nemini claudantur, omnibus aperiantur.iuxta illud:Manus aperuit inopi,& brachium extendit ad pauperem. Manus arida,manus auara, manus tenacitate contracta,aperiri non poteſt.Vnguntur igitur, ut ſanentur & aperiantur, & ut indigentibus eleemoſynas largiantur. Secundo, ut oſtendatur accipere poteſtatem benedicendi, & conſecrandi. Vnde cum eas conſecrator inungit, conſecrare (inquit) & ſanctificare (inquit) domine digneris manus iſtas &c. ut ſupra. Tertiò, ut mundæ ſint ad offerendum hoſtias pro peccatis, Et nota, quòd licet manus epiſcopi inunctę fuerint oleo, cum in presbyterum ordinaretur, iterum chriſmate inunguntur cum in epiſcopum conſecratur. extra de ſac.unct. cap vno. Siquidem per manus opera, per oleum Spiritus ſancti, uel gratiæ copia, per balſamum, quod oleo admiſcetur in chriſmate, odor bonæ famæ deſignatur. Eccleſiaſt. xxiiij. quaſi balſamum non miſtum odor meus. Quia ergo in operibus epiſcoporum & aliorum ſuperiorũ,plus,quàm in alijs inferioribus manus Spiritus ſancti apparere, & odor

famæ

famæ ſentiri debent, iuxta illud.ij.ad Corinth. ij. Chriſti bonus odor, ſumus Deo, nã & in cœleſti hierarchia ſuperiores Angeli, inferioribus bonis, & gratia eminent. lxxxviij.diſtinct. ad hoc.idcirco in eorum conſecratione manus aliàs oleo inunctæ, chriſmate rationabiliter inunguntur.
19 † Pollex etiam chriſmate confirmatur: ut pollicis impoſitio cunctis proficiat ad ſalutem. Nempe in ueteri teſtamento, non
20 ſolum ungebatur ſacerdos: † uerumetiã Rex & propheta: ſicut in libris Regum habetur. Vnde dominus præcepit Heliæ: Vade & reuertere in domum tuam, per deſertum in Damaſcum, cumq́ue perueneris illuc, unges Azel in Regem, ſuper Syriam, & Ieu filium Nauſi vnges Regem, ſuper Iſrael. Heliſeum autem, filium Iaphat qui eſt de Abel, unges prophetam. pro te Samuel quoque unxit Dauid in regem. Sed poſtquam Ieſus Nazarenus, quem unxit Deus Spiritu ſancto, ſicut in actibus Apoſtolorum legitur, unctus eſt oleo præ conſortibus ſuis, qui ſecũdum Apoſtolum, eſt caput eccleſiæ, quæ eſt corpus ipſius Principis, unctio à capite ad brachium eſt tranſlata, ut princeps à tempore Chriſti nõ ungatur in capite, ſed in brachio ſiue in humero, uel in armo, in quibus principatus congruè deſignatur. iur. iuxta quod legitur: Factus eſt principatus ſuper humerũ eius, &c. Ad quod etiam ſignandũ, Samuel fecit poni armum ante Saul, cui dederat locum in capite menſæ ante eos qui fuerãt inuitati. In capite uero pontificis ſacramentalis, eſt delinitio obſeruata, quia per ſonam capitis, ſcilicet Chriſti, qui eſt caput eccleſiæ in pontificali officio repræſen
21 tat.¶Differt † autẽ inter pontificis, & principis unctionẽ, quia caput pontificis chriſmate conſecratur, brachium uero principis oleo delinitur. ut oſtendatur, quãta ſit differentia inter authoritatem pontificis, & principis poteſtatẽ. Et nota, quod ſicut in euangelio legitur, quidã paterfamilias uocauit ſeruos ſuos, & dedit illis decem mnas. Si quidem uocatio ſerui, eſt canonica electio epiſcopi, quæ fit ſecundum uocationem domini uocantis Aaron, extra de elec.c.tranſmiſſa. Mna datur ei, quando is, qui ſibi mnas impoſuit dat ei textum euangelij, dicens: Vade, prædica. & ipſe cum primo ingreditur ciuitatem ſuam, portat euãgelium in pectore ſuo iuxta morem quarundam eccleſiarum, oſtendens quaſi negotiatori mnam ſuam. In quibuſdam etiam eccleſijs cũ archiepiſcopus dat illi uirgã, dicit: Vade, prædica. & ille ſtatim benedicit populum, in quo deſignatur, quod Moſes cum uirga miſſus eſt in Aegyptum. ¶ Rurſus † epiſcopi in die ſuæ conſecrationis, 22
conſueuerunt equitare equos, albis pannis coopertos, repræſentantes illud, quod legitur in Apoca. decimonono: Exercitus, qui ſunt in cœlo ſequuntur illum, in equis albis. Siquidem exercitus, qui ſunt in cœlo, ſunt boni, & iuſti uiri, & prælati, qui quotidie ſequuntur pro cœleſtibus Deum in omnibus bonis operibus, qui ideo dicuntur eſſe in cœlo, quia ſola cœleſtia diligunt & quærunt, Vnde Apoſtolus: Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Hi exercitus, id eſt boni, & iuſti uiri, & prælati, ſequuntur Ieſum, quando ſcilicet expugnant in ſe uitia, per correctionem, & in proximis per admonitionem. Vnde Iacobus. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uitæ ſuæ liberabit animam ſuam à morte &c. Iſti exercitus ſunt in equis albis, & in corporibus caſtis. ¶Corpora bonorum † dicitur equi 23
quia ſicut equi diriguntur ſecundum uolũtatem ſeſſoris, ita iuſtorum corpora reguntur ſecundum uolũtatem Chriſti. Iſti equi debẽt eſſe albi, ſine albis operti, id eſt corpora iuſtorum, & prælatorum, debent eſſe caſta & munda. Si enim caſta non fuerint, Chriſtum ſequi non poterunt. Et Petrus: Chriſtus paſſus eſt pro nobis. vobis relinquens exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius, &c. Sed & clerici ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ex confeſſione Conſtantini Imperatoris. xcvj. diſt. Conſtãtinus. equitãt equos decoratos linteaminibus candidiſſimi coloris. Qua die debeat epiſcopus conſecrari, & quare codex euangelij ponitur ſuper humeros conſecrandi, dicetur in ſecunda parte ſub tit. de epiſcopo. Septimo loco, dicendum eſt de unctione altaris, calicis, & aliorum miniſteriorum eccleſiæ quæ ſecundum morem dum dedicantur, inungũtur. extra de ſac.unc.ca.vno. non ſolum ex mãdato legis diuinæ, ſed etiam, quòd Moſes tabernaculum, & omnia uaſa miniſterij ſanguine aſperſit, & omnia penè in ſan-

guine mundabatur: uerumetiam exemplo
beati Silueſtri, qui quando conſecrabat al
tare, illud chriſmate perungebat. Præce-
pit enim dominus Moſi, ut faceret oleum
unctionis, de quo ungeret tabernaculum
teſtimonij, menſam, arcam teſtamenti, cã-
delabrum, & ſupellectilia, Exod. 30. & 40.
ca. & alia ut præmiſſum eſt. Quæ unctio-
nes fiunt in rebus inunctis, & ut maior re-
uerentia exhibeatur, & maior eis gratia in
fundatur. De his unctionibus in ſuis locis
dictum eſt, & dicetur uerùm unctionis ſa-
cramentum aliud quidem efficit, & figurat
tam in nouo, quàm in ueteri teſtamento,
extra de ſac. unc. Vnde non iudaizat eccle
ſia, cum unctionis celebrat ſacrm, ſicut ali
qui antiqui mentiuntur, qui neque ſcriptu
ras, neque Dei nouere uirtutem. De un-
ctionibus eccleſiæ & altaris, in ſuis titulis
24 dictum eſt. † Patina ſiquidem conſecra-
tur, & inungitur adminiſtrationem corpo
ris Chriſti, qui in ara Crucis pro omnium
ſalute immolari elegit. Nam & omnipo-
tens Deus conſperſam ſimilaginem in pa-
tenis aureis, & argẽteis ad altare ſuum de-
ferri iuſſit. Calix quoque conſecratur, &
inũgitur, ut gratia ſpiritus ſancti perficia-
tur nouum ſepulchrum corporis, & ſangui
nis Chriſti, & ipſe dignetur illum ſua uir-
tute perfundere qui calicẽ Melchiſedech
famuli ſui perfudit. Octauò, de extrema
25 † unctione, quæ ſcilicet ex inſtitutione Fe
licis Papæ Quarti, & ex præcepto Iacobi
Apoſtoli datur laborantibus in extremis,
dicendum eſt. De qua dicũt quidam quòd
illa non eſt ita propriè ſacramentum ſicut
chriſmatio, quæ fit in fronte uel alia, quia
(ſicut aſſerunt) iterari poteſt, cum ſit ora-
tio ſuper hominem, quod in ſacramentis
non contingit, de conſe. diſt. 4. oſtenditur.
& no. de conſe. diſt. v. c. j. Sanæ hæc unctio,
non per ſolum ſacerdotem fieri poteſt, ſi
plures adeſſe non poſſunt. extra de uerb.
ſigni. quæſiuit. per quam quidem uenialia
remittuntur, iuxta illud Iacobi: Infirma-
tur quis ex uobis, ut ſupra. Fit autem un-
ctio hæc in diuerſis partibus corporis ſiue
membris propter cauſas, quæ ex orationi-
bus, quæ tunc dicuntur, colliguntur, & ſpe
cialiter in illis, in quibus quinque ſenſus
hominis uigent, ut quicquid per illos infir
mus deliquid, per huius unctionis uirtutẽ
aboleatur. De quibuſdam ordinariè legi-
tur, quòd inungendus debet eſſe ad minus
18. annorum, & quòd ægrotans, ſemel dũ-
taxat debet in anno inungi, licet pluries
ægrotet, & quòd nullus inungẽdus eſt, niſi
qui prius compos mentis exiſtens, uerbis
aut ſignis illud poſtulauerit. xxvj. q. vlt. is
qui. & c. ſeq. extra de ſenten. excom. c. à no
bis. Et ꝙ non debent ſcapulæ inungi, quia
in baptiſmo fuerunt inunctę, & amodo mi
niſterio carent, & quòd confirmatus nõ de
bet inungi in fronte, ſed in temporibus,
nec presbyteri manus ungebantur inte-
rius, ſed exterius puta in ordinatione eius
interius inunctæ fuerunt. Et ꝙ ab epiſco-
po ſemel inunctus, non debet propter eius
reuerentiam ulterius per presbyterũ inun
gi: extra de templo ordina. cum in diſtri-
buendis. de conſecra. diſt. ij. c. ſi. Et quòd ſi
æger inunctus conualeſcit, loca inuncta la
uentur, & aqua lotionis in ignem proijcia
tur. Si uero decedat, non lauetur corpus
propter recentem unctionẽ. Quòd ſi æger
in extremis laborat, citò ungatur, ne inun
ctus decedat. v. diſt. baptizati. Quidam e-
tiam pœnitentes, & morituri, cilicium in-
duunt, & ſternũtur in cinere, ut dicetur in
ſexta parte ſub quarta feria in capite ieiu
niorum. ¶ Nono cœmeterium, † quòd eiſ- 26
dem gaudet priuilegijs cum eccleſia, con-
ſecratur, & benedicitur. 18 q. 4. ſicut domi
nus contumax. & c. ſeq. extra de conſe. ec-
cle. conſuluiſti. & de imm. eccl. in rubrica.
& c. cum eccleſia ſicut dominus benedixit
per manus ſeruorum ſuorum Abraham,
Iſaac, & Iacob, terram filijs Ebron cauſa
ſepulturæ comparatam. Benedicitur autẽ,
ut ulterius deſinat illic immundorum ſpi
rituum habitatio eſſe, & fidelium corpora
ibi uſque ad diem iudicij requieſcãt in pa
ce, niſi paganorum, uel infidelium, uel ẽt
excommunicatorum corpora ibi fuerint
inhumata, donec inde fuerint eiecta. de cõ
ſecr. diſt. j. eccleſiam. & c. ij. extra de ſepul.
ſac. ¶ Illud † etiam notandum, quòd pal- 27
læ altaris, ueſtimenta ſacerdotalia, & hu-
iuſmodi eccleſiaſtica ornamenta benedi-
cenda ſunt. Legimus enim de conſe. diſt. j.
§. j. Moſen ex præcepto domini tabernacu
lum diuinis precibus ſacraſſe, cum menſa,
& altari, & uaſis, & utenſibilibus ad diui-
num cultum explẽdum. Si ergo Iudæi, qui
legis

legis & futurorum umbræ ſeruiebant, hoc agebant. Heb. viij. & x. cap. quanto magis nos, quibus ueritas per Chriſtum patefacta eſt, hoc agere debemus, & per epiſcopos ſacratos, & non per coepiſcopos. lviij. diſtin. quanuis. Vnde legitur Exod. penul. Cuncta uaſa miniſterij, benedixit Moſes, & ſi ſacræ ueſti petia, uel filum adiungatur, non ideo benedictionem iterari debere, iuris teſtimonio comprobatur. argu. inſti. de re. diui. §. cum ex aliena. & §. qui tamen. extra de conſec. eccl. quod in dubijs. Quare autem res huiuſmodi, & ſimiles benedicantur, ex earum benedictionibus colligitur euidenter. De ueſtibus uero ſacris, dicetur in proœmio tertiæ partis. Et attende, quia benedictio ſeu conſecratio eccleſiæ, & ueſtium ornamentorum eccleſiaſticorum non fit, eo quòd illę ſint gratię ſuſceptiua, cum ſint inanimata, ſed hoc noſcitur introductum, quia ſicut & homines, ſic & illa per benedictionem, & conſecrationem diuino cultui habilitantur, & idonea & maioris reuerentiæ efficiuntur. Perſonis uero per unctionem, & benedictionem maior gratia infunditur. Quidã autem in ornamẽtorum benedictione manus ſuſpendunt. de quo dicetur in ſecunda parte ſub tit. de diacono. Decimò eſſet de conſecratione uirginum dicendum, ſed de hoc in proœmio ſecundæ partis agetur.

S V M M A.

1 *Sacramentum, quid. quid myſterium. & quid myſterium differat a miniſterio, nu. 2.*
3 *Sacramenti diffinitio.*
4 *Sacramenta uaria ſunt.*
5 *Sacramenta ordinis, & neceſſitatis, an et quãdo a laico præſtari poſſint.*
6 *Sacramentum dignitatis, & uoluntatis, quid.*
7 *Matrimonium, eſt ſacramentum uoluntatis tantum. & quo tempore nuptiæ ſolenniter celebrentur.*
8 *Mulieris complexus, quo tempore ſit fugiendus.*
9 *Mulieres cur uelentur in nuptijs.*
10 *Sponſa annulus datur, & qua ſignificatione.*
11 *Amoris ſumma uis.*
12 *Matrimonium, triplex quoddam ſacramentum continet.*
13 *Digamus, ineptus eſt ad clericatũ. & quid ita.*
14 *Sponſus & ſponſa, benedicuntur primò a parentibus, deinde à ſacerdote. nu. 15.*
16 *Sacramentum unum, dignius alio quatuor modis.*
17 *Sacramenta, quibus de cauſis ſint inſtituta.*

De eccleſiaſticis ſacramentis. Cap. 9.

CIrca eccleſiaſtica † ſacramenta notandum eſt, ꝙ ſecundum Gre. j. q. j. multi. Sacramẽtum eſt in aliqua celebratione, cum res geſta ita ſit, ut aliquid ſignificatæ rei accipiamus, quod ſanctè & dignè accipiendum eſt. Myſterium uero eſt, quod occultè & inuiſibiliter operatur Spiritus ſanctus, ita ꝙ operando ſanctificat, & ſanctificãdo benedicit. † Myſterium enim eſt in ſacramentis, miniſterium dicitur in ornamẽtis. Sed & ſecundum Aug. de conſ. diſt. ij. ſacrificium, &c. ſignum ſacramentum eſt inuiſibilis gratiæ uiſibilis forma. Item ſacrificium uiſibile, inuiſibile ſacramentum. Itẽ, idem ſignum, eſt res pręter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud ex ſe faciẽs, in cognitionem uenire. ¶ Dicitur † etiam ſacramentum, ſacræ rei ſignum, uel ſacrũ ſecretum. De hoc etiam in quarta parte ſub ſexta particula canonis dicetur ſuper uerbo, myſterium fidei, & ſub tit. de oblatione. ¶ Sanè, quædam † ſunt ſacramenta neceſſitatis tantum: quædam dignitatis, & neceſſitatis, quædã ordinis, & neceſſitatis; quædã dignitatis, & uoluntatis, quædã uero uoluntatis tm̃. Sacr̃m neceſſitatis tantum, eſt baptiſmus, qui in ſumma neceſſitate à quocunque (duntamen in forma eccleſiæ) collatus proficit ad ſalutem. de ſumma trini. c. j §. pen. xxij. diſt. §. uerum. Et dicitur neceſſitatis, quia ſine eo nemo ſaluari poteſt, ſi ex contemptu deſeratur. De hoc ſacramento in ſexta parte ſub ſabbato ſancto dicetur: Sacramentum dignitatis, & neceſſitatis, eſt confirmatio dignitatis, quia à ſolo epiſcopo confertur. extra de confirma. quanto. de ſac. unct. c. j neceſſitatis. quia ex contemptu illud dimittens non ſaluatur: ut in prædicto cap. quanto. de hoc etiam ſub dicto ſabbato dicetur.

1 (margin, beside "CIrca eccleſiaſtica † ſacramenta")
2 (margin, beside "benedicit. † Myſterium")
3 (margin, beside "¶ Dicitur † etiam")
4 (margin, beside "¶ Sanè, quædam † ſunt")

Sacramenta uero ordinis, & neceſſitatis, ſunt pœnitētia euchariſtia, & extrema unctio. ordinis,quia tantum à rite ornatis ſe
5 cundum claues eccleſiæ dari debent† niſi in neceſſitate, in qua quis poteſt etiam laico confiteri. Neceſſitatis,quoniam ex contemptu illa dimittens ſaluari non poteſt. De pœnitentia,vide in ſexta parte,ſub tit. de quinta feria cœnæ Domini. ut diximus in repertorio noſtro ſub titu. de pœ. & re. De euchariſtia in quarta parte ſub canone dicetur. De extrema unctione,in præcedē
6 ti tit. dictum eſt. ¶Sacramentum † vero dignitatis,& uoluntatis, eſt ordo dignitatis quia à ſolis epiſcopis cōfertur, uel quia non niſi dignus, & digne ad illud aſſumendus eſt,extra de ſum.tri.c.j.in fine. Voluntatis,quia ſine illo quis ſaluari poteſt,extra de epiſc.qui re.epiſc.c.j.& j.q.j.§.ſed notandum.& §.ecce cum. De hoc dicetur in procemio ſecundæ partis. ¶Sacramētum
7 uoluntatis † tantum, eſt matrimonium, & dicitur uoluntatis,quia ſine illo quis ſaluari poteſt. Non enim expedit homini ad regna cœlorum tendere uolenti nubere. xxiij.q.iiij.tunc ſaluabitur. ¶Circa quod notandum eſt, quòd ſecundum canones. xxiij.q.iiij.non oportet.extra de ferijs. capellanus. ſolennitas nuptiarum facienda nō eſt à ſeptuageſima, quod eſt tempus triſtitiæ, uſq; in octauam Paſchæ, nec tribus hebdomadis ante feſtum ſancti Ioannis. Sed ſecundum conſuetudinem eccleſiæ generalis matrimonium publicè cōtrahitur in eccleſia à craſtina dominicæ in albis, uidelicet, ab octaua die Paſchæ uſque ad primum diem rogationū. Et in prima die rogationum,in mane clauditur hæc ſolennitas: & durat uſque prohibitio ad octauā diem poſt Pentecoſtem incluſiue. & ſic loquitur Clemens Papa, in ſua epiſtola decretali,extra de fer.capellanus. A prima quoque dominica aduentus, uſque ad Epiphaniam non debent nuptiæ celebrari, ut in prædicto c.non oportet.23.q.4.nec etiā fierent uſque ad octauam Epiphaniæ, niſi quia dominus nuptias cum ſui præſentiæ, cum etiam miraculo decorauit. Vnde tunc cantatur: Hodie cœleſti ſponſo iuncta eſt eccleſia. Quidam tamen dicunt ſanctius eſſe, ꝙ hæc prohibitio, uſque ad octauam ipſius feſti extendatur,ſicut & officium cōuerſionis aquæ in uinum,fit in nuptijs. In præmiſſis ergo tēporibus matrimonia non contrahuntur,quoniam ipſa tempora ſunt orationi deputata. † Et ideo debet tunc 8
homo à lecto uxoris ſequeſtrari. Generaliter enim tēpore quo abſtinetur à nuptijs, abſtinendum eſt etiam à coniugali amplexu.33.q.4.per totum. niſi fortè ob fragilitatē humanitatis,uir ab uxore poſcat coniugale debitum, uel econuerſo, quoniam poſcenti ſoluēdum eſt,quia ſecundū Apoſtolum, uir nō habet poteſtatem corporis ſui,ſed mulier,& econuerſo, extra de conuer.coniu.quoddam. Licet autem ſolennitas nuptiarum præmiſſis temporibus inter dicta ſit,quocunque tamē tempore matrimonium legitimè per uerba de præſenti cōtractum eſt,tenet. Quòd uerò ſtatutum fuit in canon.xxxiij.q.iiij. non oportet. ꝙ tribus ſeptimanis præcedentibus feſtū beati Ioannis Baptiſtæ nuptiæ non celebrarētur, ideo factum fuit, ut liberius orationi uacetur. Inſtituerat.n.eccleſia prius duas quadrageſimas,præter maiorem, unam ante Natale Domini, quæ communiter uocatur ſancti Martini,& durabat uſque ad natale. Aliam ſcilicet quadraginta dierū ante feſtum beati Ioānis Baptiſtæ,in quibus uacandum erat orationibus, eleemoſinis, & ieiunijs. Sed propter hominum fragilitatem, illæ duæ ad unam ſunt redactæ, & iterum illa diuiſa eſt in tres hebdomadas aduentus, & tres ante natiuitatem ſancti Ioannis, in quibus eſt ieiunandum, & à nu
ptijs eſt abſtinendum. ¶ Porrò † ſecun- 9
dum beatum Iſidorum, eadem quæſtione, fœminæ dum maritantur, ideo uelantur, ut nouerint ſe ſemper uiris ſuis ſubditas
eſſe. Et quia Rebecca uidens Iſaac,ſe uela *Gene.*
nit. ¶Item ideo nubentes,poſt benedictio 24
nem, uita uno inuicem uinculo copulantur,ne compagem,id eſt fidem unitatis cōiugalis diſrumpant. Eadem uero uita candida purpureoq; colore permiſcetur, quia candor,eſt munditia uitæ,purpura ad ſanguinis poſteritatem adhibetur, ut hoc ſigno,& continentia,& lex continendi ab utriuſque ad tempus admoueatur, poſt hoc ad reddendum debitum non negetur.
¶ † Item,quòd in primis anulus à ſponſo 10
ſponſæ datur fit nimirum propter mutuæ dilectionis ſignum: uel propter id magis, ut

ut pignore,id eſt, ſigno eorũ corda iungan
tur.Vnde & in quarto digito, ideo anulus
inſeritur,quia in eo uena quædam (vt fer-
tur) ſanguinis ad cor vſque perueniat. Itẽ
Protheus quidam ſapiens primum ob amo
ris ſignum ferreum anulum fecit, & inibi
adamantem incluſit,& inde ſubarrare ſpõ
11 ſas inſtituit,quia ſicut ferrum † omnia do
mat,ſic amor omnia uincit,quoniam nihil
amoris furore uehementius,in authen. de
nup. Et ſicut adamas eſt infrangibilis, ſic
Cãt. 8 & amor eſt inſuperabilis. Fortis eſt enim,
ut mors dilectio.Ideoq; in digito anulari,
in quem uena procedit à corde, illum por
tare inſtituit. Poſtmodum uero profer-
rets,ſunt aurei conſtituti, & pro adaman-
te gemmis ornati, quia ſicut aurum cæte-
ra metalla, ſic amor uniuerſa bona præcel
lit.Et ſicut aurũ gemma decoratur,ſic con
iugalis amor cæteris uirtutibus adorna-
tur. Nuptiæ autem ſecundum Amb.ea.q.
nec illud,dictæ ſunt à nubendo. Ille enim
quæ nubunt, caput propter uerecundiam
Gen. obnubere,non loqui ſolét. Vnde & Rebec
24 ca,uiſo Iſaac,cui deſpõſari debebat, caput
obnubere cœpit, xxxij.q.ij. honorat. in fi.
Verecundia nanque debet præcedere nu-
ptias, quo ipſum coniugium plus uerecun
dia commẽdet, & magis expetita debet ui
deri à uiro,quàm ipſa uirũ expetijſſe. Sed
ſecundum Hie.e.q.connubia.Connubia le
gitima, peccato carent,non tamen tempo
re illo,quo actus coniugales geruntur,prę
ſentia Spiritus ſancti datur etiam, ſi pro-
12 pheta eſſe uideatur,qui officio generatio-
nis obſequitur. ¶ † Notandum etiam eſt,
quòd triplex ſpiritale ſacramentũ in car
nali matrimonio conſummato deſignatur.
Primum ſacramentum,eſt unio ſpiritualis
animæ ad Deum,& per fidem,dilectionẽ,
& charitatem, ſiue unio uoluntatis, ſcili-
cet charitas, quæ conſiſtit in ſpiritu inter
Deum,& iuſtam animam.extra de biga. de
bitũ. vnde Apoſtolus:Qui adhæret Deo,
1.Cor. unus ſpiritus eſt cum illo. Hoc ſacramen-
6.q. tum ſignificatur per coniunctionem ani-
morum, habitum in prima deſponſatione
carnalis matrimonij. ¶Secundũ,eſt unio
humanæ naturæ ad Deum,quę facta eſt in
vtero virginali, per incarnationem verbi
Dei, ſiue naturæ conformitas, quæ conſi-
ſtit in carne inter Chriſtum & ſanctam ec
cleſiam,de conſec.diſt.ij.in Chriſto patre.
Ad quod pertinet illud: Verbum caro fa-
ctum eſt, &c. Hoc ſacramẽtum deſignatur *Ioã. 1*
in matrimonio carnali, per cõiunctionem
corporum conſummato,non quòd ipſa cõ
iunctio, in qua ſpiritus ſanctus non adeſt,
illud deſignet,ſed per ipſum actum cõſum
matum ſignificatur. ¶Tertium ſacramen
tum,eſt eccleſiæ unitas, ex omnibus genti
bus collecta, & uni uiro, ſcilicet Chriſto
ſubiecta.xxvj.diſt.acutius. Hoc ſacramen-
tum ſignificatur in eo, qui unicam tãtum,
& uirginem habuit uxorem, facto poſtmo
dum clerico, & ordinato. ¶ Vbi † uero 13
quis ad digamiam ſiue ad ſecũdum matri-
monium tranſit, iam ab unitate recedit,
quia carnem ſuam in plures diuidit, & ſic
huius tertij ſacramenti ſignificatio in eo
non cadit, quare promoueri non poteſt,
nam promotus unitatem ſignificare nõ po
teſt. Præterea,per ſecundum matrimoniũ
recedit à prioris coniunctione matrimo-
nij,eccleſia uero,ex quo ſe Chriſto coniũ-
xit,nunquã ab eo diſceſſit,nec ab ea Chri-
ſtus.Digamus ergo talem unitatem ſigni-
ficare non poteſt.Vnde merito propter hu
ius ſacramenti defectum, promoueri non
poteſt,extra de ſe.nu.c.j.& c.uir.& xxxj.q.
j.de his. ¶Illud etiam † nota,q ſicut ſta- 14
tutum eſt.in Concilio Cartha.xxv. diſtin.
ſponſus.& xxiij.diſtin.ſponſa. Sponſus &
ſponſa benedicendi à parent bus, uel à pa
ranymphis, offerantur eccleſiæ ſacerdoti.
Accepta autem benedictione eadẽ nocte
pro reuerentia benedictionis in uirginita
te permaneant. Cæterum † nuptiæ bene 15
dicendæ ſunt à ſacerdote,cum precibus,&
oblationibus ex inſtitutione Euariſti Papę
xxx. q.v.c.j. Veruntamen uir & mulier ad
digamiam tranſiens, matrimonium cõtra
hendo, non debet à presbyteris benedici.
ext.de ſe.nu. c.j. & c.vij.xxj.q.j.de his qui.
quia cũ alia uice benedicti ſint, eorũ bñdi
ctio iterari non debet. Non ergo debent
nuptiæ benedici:niſi ubi virgo cum virgi-
ne contrahit, propter rationem,quæ poni
tur in prooemio ſecundæ partis, imo preſ-
byter qui benedictionem cum ſecũda uxo-
re celebrauerit,officio & beneficio ſuſpen
ſus, eſt ad ſedem apoſtolicam mittendus,
quod quidem ad exhortationem continen
tiæ noſcitur introductum, ſecundum quo-
rundam

rundam locorum conſuetudinem, ſi quis
contrahat cum ſecunda virgine, benedi-
ctio iteratur, & hoc ſi dominus Papa ſciat,
& tolerat, alioquin non ualet. Dicũt etiã
quidam, ꝙ ſi aliqui virgines contrahentes
non fuerint benedicti, facti digami iterum
contrahendo poterunt benedici, ſed & ſi
contrahentes fuerint benedicti, licet ſe nõ
cognouerint carnaliter, non ideo iterum
contrahentes benedicentur. De benedi-
ctione uirginum, dicetur in proœmio ſe-
16 cundæ partis. ¶ †Notandum autem eſt, ꝙ
unum ſacramentum dignius eſt alio, qua-
tuor modis, ſcilicet, Ratione efficaciæ, ut
baptiſmus. Ratione ſanctitatis, ut euchari
ſtia, de conſec. diſt. ij. nihil ratione ſignifi-
cationis, ut coniugium. Quidam tamen nõ
approbant iſtum modum. Et ratione con-
ferentis, ut confirmatio, & ordo. ¶ Sed
17 † quæritur, quare inſtituta ſunt ſacramen
ta, quia ſine illis potuiſſet Deus humano
generi vitam ęternam & gratiam donaſſe.
Reſpõdeo propter tria. ¶ Primò, propter
humiliationem, ut dum homo ex Dei præ
cepto ſe rebus inſenſibilibus, & ſe inferio
ribus reuerenter ſubijcit, ex hac obedien-
tia magis apud Deum mereatur. ¶ Secun-
dò, propter eruditionem, ut per id, quod
foris in ſpecie uiſibili cernitur, ad inuiſi-
bilem uirtutem, quæ interius eſt agnoſcen
da, mens erudiatur. ¶ Tertiò propter exer
citationem, quia cum homo ocioſus eſſe
non debeat, præponitur ei utilis, & ſalu-
bris exercitatio in ſacramentis, qua uanã,
& noxiam declinet occupationem: Iuxta
illud: Semper aliquid boni operis facito,
ut diabolus inueniat te occulpatũ. de con
ſecr. diſt. v. nunquam, Non ergo debent o-
mitti, prout in præcedenti tit. dictum eſt.

LIBER SECVNDVS.

SVMMA.

1 *Sectæ hominum, tres in ſumma.*
2 *Gentilium ſecta.*
3 *Vates. quis dicatur.*
4 *Hebræorum ſecta.*
5 *Chriſtianorum nomen, ubi primum inuentũ.*
6 *Chriſti nomina, & eorundem interpretatio, & nume. 8.*
7 *Chriſti nomina, quædam dicuntur de ipſo relatiuè, quædam non.*
9 *Deus, uerb. attribuitur trinitati æqualiter.*
10 *Ieſus, unde dictus Nazarenus.*
11 *Clericalee qui dicantur & unde & nu. 26.*
12 *Monachorum quatuor genera.*
13 *Religio unde nomen ſortita.*
14 *Eccleſiaſticarum perſonarum duo genera. & unde ortum habuerint, nu. 15.*
16 *Epiſcopalis ordo, quadripartitum eſt.*
17 *Papa, eſt caput Eccleſiæ: Cardinales, cardines.*
18 *Patriarcha, quis dicatur.*
19 *Archiepiſcopus, quis, & unde dictus.*
20 *Metropolitanus, unde nomen ſortitus.*
21 *Prælatus quiſquam non poteſt ſe univerſalem appellare.*
22 *Epiſcopatuum, & graduum diuerſitas, unde fluxerit.*
23 *Flamines, qui, & unde dicti.*
24 *Epiſcopos & præpoſitos Dominus elegit, quis autem diaconos.*
25 *Presbyterorum inſtitutio, unde primum.*
26 *Corona clericorum, cur inſtituta. Item, unde originem duxerit nu. 31.*
27 *Clerici cur patentibus auribus incedant.*
28 *Coronæ clericorum forma.*
29 *Figura circularis dignitas, & eminentia.*
30 *Clerici, ſunt ſacerdotes, & reges.*
32 *Pili unde manent, & quo conſilio reſcindantur, maximè uiris eccleſiaſticis.*
33 *Clerici ad quid inſtituantur. Et quare in quatuor temporibus. nu. 34.*
35 *Clerici cur maximè ordinentur diebus Sabbatorum.*
36 *Dominica die celebrantur miniſteria ſacerdotalium benedictionum.*
37 *Subdiaconos facere die dominica, an liceat.*
38 *Ieiunium ſequens, an poſſit transferri in præcedentem hebdomadem.*
39 *Virginum conſecratio, quo tẽpore fiat. Et quo loco, quove apparatu, ac ordine. nu. 40. 43.*
41 *Epiſcopus conſecrandas uirgines ter compellat eodem uerbo.*
42 *Virgines conſecrandæ deponunt ueſtes ueteres, & induunt nouas. Et qua id ſignificatione.*
44 *Virginibus cur uelum imponatur.*
45 *Velum, eſt quintuplex.*
46 *Viduam quid prohibeat uelari ab epiſcopo.*
47 *Sacerdos non debet intereſſe ſecundo nubentibus.*
48 *Diaconiſſarum inſtituto antiquitus.*

Pon-

49 *Pontifex Roman. quot ordines clericorū poſſit adhibere in celebratione.*
50 *Ordines eccleſiaſtici, quot.*
51 *Ordinum quidam ſacri, quidam non. Et utrorumque enumeratio.*
52 *Spiritus ſancti ſeptem dona, correſpondent ſeptem eccleſiæ ordinibus.*
53 *Ordines Eccleſiaſtici ſpiritualiter, & ſpecialiter in Eccleſia deſignantur.*

ARGVMENTVM.

De Miniſtris, & Ordinibus Eccleſiaſticis, & de eorum officijs.
Caput 1.

IN hac ſecūda parte de miniſtris, & ordinibus eccleſiaſticis: eorumq́; officijs tractare præuidimus, præmittentes † φ tres ſunt ſectæ famoſæ, uidelicet, Gentilium, Hebræorum, & Chriſtianorum. Prima, eſt erroris. Secunda, ueritatis. Tertia, ueritatis, & ſalutis. In prima naufragamur. In ſecunda, à periculo eripimur. In tertia, ſaluamur. Prima ſecta, dicitur à ſecādo, quia ſecat. id eſt, ſeparat nos à Deo. Secunda, & tertia à ſectando, & tenendo, quoniam illuminant, ſaluant, & liberant. Chriſtianorum perſonæ tam ſeculares, quàm eccleſiaſticæ, de alijs duabus ſectis ſumptæ ſunt, Hebræa uidelicet, & Gentili. Sicut enim apud nos duo ſunt genera perſonarum, ſcilicet laicales, & eccleſiaſticæ xij. quæſtione j. duo. ſic & apud Gentiles & Hebræos. ¶ Apud † Gentiles quidē, ſeculares perſonæ erant hæ: nempe monarcha, ſcilicet Imperator Romanus, patritij, qui & ſenatores dicebantur, ad quorum arbitrium uniuerſa ordinabātur, Reges, Duces, Comites, Præſides, Præfecti, Suffecti, Tribuni militum, Tribuni plebis, Prætores, Cēturiones, Decuriones, Quaterniones, Duumuiri, Queſtores, Aediles, & Aulæ Ianitores. Inter poetas uero erant aduocati, carminum relatores, carminū ſcriptores, comœdi, tragœdi, & hiſtoriographi. ¶ † Vates autem, qui à vimentis dictus eſt, modo ſacerdotem, modo prophetam, modo poetam ſignificat, ſecundum Iſidorum in ritu templorum erant apud Gentiles, archiflamines, protoflamines, flamines, & ſacerdotes, ut iam dicetur. Erant quoque apud eos uirorum, & mulierum religioſi conuentus. ¶ Apud † Hebræos 4
quoque eadem erat diuerſitas perſonarū, aliæ nanque erant ſeculares, aliæ diuino cultui, uidelicet in templo, dedicatæ. In templo erant ſummus ſacerdos, ut Melchiſedech: minores ſacerdotes, leuitæ, nathinæi, luminum extinctores, exorciſtæ, ianitores, & æditij ſeu cantores. Super populum uero legendum, erat dux populi Moſes, & ſub eo, quos ipſe conſtituerat ad conſilium Ietro ſoceri ſui, erant etiam Chiliarchæ, & Acontarchæ, Pentacontarchæ, & Decacōtarchæ, id eſt millenarij, centenarij, quinquagenarij, & decani. χιλιάς enim interpretatur mille, & ἀρχων, princeps, inde, χιλιάρχος qui præeſt mille hominibus, inde, & Acontharcha, qui ſuper centum poteſtatem habebat, Pētacōtarcha dicitur, qui præeſt quinquaginta. Πέντε, enim quinque ſonat. Decanus, qui decem. Δέκα, enim decem ſonat. Apud Chriſtianos quoq; ſimilis diuerſitas reperitur. ¶ Et nota, quòd Chriſtiani à Chriſto dicti ſunt. Chriſtus uero à chriſmate, de quo dictum eſt in parte prima ſub tit. de conſecra. ¶ † Nomen Chri- 5
ſtianorum primum in Antiochia inuētum eſt. Antea enim omnes uocabantur diſcipuli, uel fratres, donec Apoſtoli in Antiochia concilium fecerunt. 2. q. 3. ad mēſam. *Act. 2*
Et dicuntur Chriſtiani orthodoxi, id eſt, rectè gloriantes, & ut credunt uiuentes. Nam ὀρθῶς Græce, dicitur rectè Latinè, & *Ps. 44*
δόξα gloria. Dicitur ergo Chriſtus à chriſmate, quaſi unctus. Ipſe autem unctus eſt *Cāt. 1*
æternaliter à Deo præ cōſortibus ſuis. pro *Pſal.*
ut legitur in Actibus Apoſtolorum, & hoc *104*
nomē eſt oleo effuſum. Hinc ē, φ in ueteri teſtamento ſacerdotes, & reges, Chriſti nūcupabantur, quia uncti erant unctione tēporali: Iuxta illud Nolite tangere Chriſtos meos. Hoc † autem nomen, Chriſtus 6
non eſt proximum nomen Saluatoris, ſed eſt communis nuncupationis poteſtatis. Eſt enim commune nomē dignitatis. Sed hoc nomen Ieſus: proprium eſt uocabulū perſonæ Saluatoris, quo ab Angelo Gabriele in conceptione uocatus eſt, euangeliſta teſtante:

teſtante:Vocabis (inquit) nomen eius Ie-
ſum, & ab hominibus in circunciſione.
Luc. 1 ¶Et nota, q Ieſus, Hebraicè dicitur Meſ-
Math. ſias:Græcè Chriſtus: uel σωτὴρ, uel σωφὺρ
2 Latinè unctus,ut præmiſſum eſt,uel Salua
Math. tor, eo q ipſe ſaluum faciet populum ſuũ
9 à peccatis eorum.Poteſtatem enim habet
dimittendi peccata, ſicut ipſe dicit, uel
Saluatoris, quia ipſe nobis ſalutem dedit,
Si enim præcepta eius ſeruauerimus, uitã
æternam poſſidebimus.Hoc autem nomen
Ieſus, Porphyrius philoſophus Greca, &
Latina lingua petitus,ſcribebat Latinè Ie
ſus, Græcè uerò per h, quam Græci pro i
longa,ſonant, Vnde & quidam proferunt
gyſus:Latini uerò per e longam. Rectius
ergo uidetur ſic eſſe pingendum, Yħs, per
Græcam abbreuiationẽ quàm Hieſus per
Latinam aſpirationem. Sed & hoc nomen
Chriſtus,cum ſit Græcum,Græca ſcribitur
abbreuiatione ſic,Xp̄s.Nam Græci ponunt
x,pro chi.p.verò pro r.& c.pro,s. Si autem
ſcribitur per,s, à Latina terminatione fini
tur. ergo ſilõgo ſchemate ſcribitur,ſic per
aſpirationem pingatur,Chriſtus. ¶Circa
7 † nomina autem Chriſti notandum eſt, q
quædam ex ipſis dicuntur de Chriſto rela
tiuè, ſeu quaſi relatiuè, ut paſtor ſponſus,
& mediator, quædam non relatiuè ut ho-
mo:quædam tranſlatiuè,ut agnus,ouis.ui-
tulus,ſerpẽs,aries,leo,uermis, & quædam
cum ſint inſtitutione relatiua,ſunt & præ-
rogatiua priuilegij appropriata, ut Chri-
ſtus. Ieſus autem,eſt propriè proprium no
men eius,ut præmiſſum eſt.Vocatur etiam
Apoc. Chriſtus, α & ω, id eſt principium,& finis,
1 & Hebraicè Emanuel, quod eſt nobiſcum.
Eſa. 7 Deus,interpretatum. Nobiſcum enim,eſt
Mat.1 per præſentiam maieſtatis, per participa-
tionem ueritatis,& per uinculum charita
tis,& per adimpletionem ueritatis.¶Voca
Ioã. 3 tur præterea,uia,ueritas, & uita. ¶Via in
8 exemplo,uel præcepto.¶†Veritas,in pro-
miſſione. Vita,in præmio. Sabaoth uerò,
id eſt Deus exercituum. Adonay,quod eſt
Domine, Αθανατος,id eſt,immortalis. Κυ-
ριος,id eſt dominus,Θεὸς,id eſt, Deus Παντο-
κρατωρ,id eſt,optimus. pater diſponens,uel
perfectus, Ομοούσιος, id eſt, unius eſſentiæ,
nomina ſunt Dei, non tantum perſonæ
Chriſti, de conſecratio. diſtinctio.ij. ego.
Eſa.9 Vocatur præterea Chriſtus,ſecundum Eſa
iam,admirabilis,conſiliarius.Deus fortis
Pater futuri ſeculi:Princeps pacis. Admi-
rabilis in incarnatione.Conſiliarius in in-
tegra rerũ cognitione: Deus in rerũ crea-
tione. Fortis in rerum diſpoſitione.Pater
futuri ſeculi, in meritorum retributione.
Princeps pacis dicitur, uel quia fuit me-
diator Dei & hominum, uel etiam homi-
num, & angelorum, uel quia confert illis
pacem, quæ exuperat omnẽ ſenſum, cuius
pacis non erit finis. ¶Vocatur etiam Chri Phi.4
ſtus ineffabili nomine τετραγραμματον, id
eſt, quatuor literarum, quæ ſunt ioth, he,
uau, het, quæ ſunt apud nos. prima quæ-
ſtione quinta,he,eſt ergo nomẽ leue,quod
dicitur ineffabile,non quia non ualeat fa-
ri, ſed quia non eſt Deus hoc nomine, niſi
in arduis inuocandus, uel quia eius ſenten
tia ſufficienter nequeat explicari. Cuius
interpretatio eſt talis: ioth principiũ, he,
iſte, vau, paſſionis, beth,uitæ quaſi iſte eſt
principium uitæ paſſionis.Genitiuus,mo-
re Græcorum ponitur pro ablatiuo paſſio-
nis,pro paſſione,id eſt,per paſſionẽ. Quo-
modo autem uita noſtra ab ipſius morte
dependeat,non poſſumus intueri. De hoc
dicetur in tertia parte ſub tit.de indumen 9
tis legalibus. ¶Hoc † autẽ nomen Deus
appropriatur patri & filio, & ſpiritui ſan-
cto, prout in ſymbolo Athanaſij legitur.
Quanuis etiam quandoque ad alias perſo
nas extendatur iuxta illud:Dijs nõ detra-
hes.extra de hær.cum ex iniuncto.ij.q.j.ex
ſacerdotibus. Et alibi: Applica illud ad Exo.2
Deos.Et Apoſtolus: Nam & ſi ſunt qui di- 1.Cor.
cantur dij, ſiue in cœlo,ſiue in terra,nobis 8
tantum unus Deus pater,ex quo omnia. & 1.Cor.
idem:Si noſtrum euangelium eſt opertum 4.
in his, qui pereunt, eſt opertum in quibus
Deus huius ſeculi excæcauit mentes infi-
delium. ¶†Rurſus:Ieſus dictus eſt Naza 10
renus, à quodam uico Galilææ: Deus di-
ctus eſt propter unicam cum patre ſubſtan
tiam. Dominus uero dicitur propter ſer-
uitem creaturam. Deus & homo dicitur,
quia uerbum & caro. Verbũ dicitur,quia
pater per eum omnia condidit, ſiue iuſſit.
Imago dicitur propter parem ſimilitudi-
nem patris. ¶Siquidem apud Chriſtianos
ſeculares perſonæ,laici dicuntur. λαος e-
nim Græcè,dicitur populus,Latinè.¶Cle
ricales † ſunt qui in eccleſia deſeruiunt, 11
uel

uel ipſam regunt: à κλήροι, quod eſt ſors,
prout iam dicetur. Hi autem ſubdiuidun-
tur in monachos, id eſt in ſingulariter de
gentes. xvj. q. j. ſi cupis. Nam, μόνοι Græcè,
dicitur ſingularis Latinè: & alios religio-
12 ſos. Sunt † autem quatuor genera mona-
chorum. Alij ſunt cœnobitæ: qui uidelicet
in communi monaſterij regula & uita obe
dientię maiorū deſeruiunt. Alij ſunt ana-
choritæ, qui uidelicet ædificant ſolitudi-
nes, & quamuis in cōmuni uita poſiti, pri-
uatæ tamen contemplationi uacant. alij
ſunt eremitæ, qui uidelicet ſolitariè in de
ſertis degunt. Alij ſunt gyrouagi, id eſt ua
gabundi, & circuncelliones. 23. q. 5. c. 1.
13 ¶ † Religio uero dicta eſt, quia per eā uni
Deo religamur ad diuinum cultum uin-
culo ſeruiendi: & in clericos ſeculares, qui
uſurpato nomine ſeculares dicunt; extra
de offi. or. licet ad differentiam regulariū,
qui proprio carent, quod nō contingit in
iſtis. Nam & ſecundum Aug. ij. q. j. legi. Bo
nus non monachus, uix bonum clericum
facit. ¶ Sed eccleſiaſticarum perſonarum
14 duo ſunt genera. ¶ † Nam aliud eſt digni-
tatis. Aliud ordinis. Dignitatis, ut Papa,
patriarcha, primas, archiepiſcopus, ſiue
metropolitanus, quod idem eſt. epiſcopus
archidiaconus, & archipresbyter, & prępo
ſitus. Quamuis omnes, qui præſunt, præpo
ſiti generaliter ritè uocentur. extra de uer
bor. ſigni. quamuis. ¶ In choro uero perſo
næ ſunt decanus, ſubdecanus, cantor ſiue
præcentor, ſuccentor, theſaurarius, ſiue ſa-
criſta, archiacola, & huiuſmodi. ¶ Dignita
tes aūt ut & ordines à lege originē, & exē
plum traxerunt, Iuxta illud: Cōſtitues eos
principes ſuper oēm terram. quāquàm qui
dam dicant dignitates à gentilitate ſum-
pſiſſe initium. Ordinis autē perſonæ ſunt,
ſacerdos, diaconus, & cæteri, quos inferius
15 proſequimur. ¶ † Qualiter à ueteri ritu tā
gentilium, quàm Hebræorum ad cultum
præſentis eccleſiæ tranſlatio perſonarum
facta ſit, & qualiter ab illis perſonæ digni
tatum in eccleſia originem habuerint, bre
uiter uideamus. Et quidem dominus Pa-
Pſ. 44 pa, qui pater uel cuſtos patrum eſt, uicem
gerit ſummi Pontificis. ¶ Romanus Impe-
rator monarchæ ſimilitudinem gerit.
¶ Senatoria & patritiorum dignitas, ma-
net in eccleſia in quatuor patriarchis, &
in eccleſia Romana in Cardinalibus. 86.
d. Conſtantinus. ¶ Primates, qui tribus
archiepiſcopis præeſſe habent, regem ex-
primunt, qui tribus ducibus præeſt. ¶ Me-
tropolitani ſeu archiepiſcopi, ducibus cō-
parantur, qui pluribus comitibus pręſunt,
ſicut illi pluribus epiſcopis. Pelagius ta-
men Papa dicit. 6. q. 3. ſcitote, ꝙ una pro-
uincia habet regem & metropolitanum.
¶ Epiſcopi comitum ſimilitudinem gerūt.
¶ Coepiſcopi, quorum poteſtas ſublata eſt
lxviij. d. quamuis. & cap. coepiſcopi præſi-
dum & præfectorum. Præpoſiti uero, tri-
bunos militum imitantur. ¶ Archipresby-
teri tribunos plebis. Cancellarij, Præto-
res. ¶ Archidiaconi, Centuriones. Decani,
Decuriones. ¶ Presbyteri, Curati aduoca-
tos. ¶ Perſonæ quoque ordinum ab illis
originem habuerunt. Nam presbyteri, ui-
ces gerunt ædilium. Diaconi, quaternio-
num. Subdiaconi, Duumuirorum. Exorci-
ſtæ quæſtores imitantur. Oſtiarij, aulæ ia-
nitores Lectores, carminum relatores.
Acolyti, carminum ſcriptores. ¶ Sanè † epi 16
ſcopales ordo ſecundum Iſidorum, xxj. d.
cleros. quatripartitus eſt, uidelicet in Pa-
triarchis, Archiepiſcopis, Metropolita-
nis, atque epiſcopis. ¶ † Apoſtolica autem 17
fides ſicut ait Anacletus Papa. xxij. d. ſa-
cro. caput & cardo eſt aliarum, quoniam
ſicut oſtium cardine regitur, ſic illius au-
thoritate omnes eccleſiæ reguntur: & in-
de dicti ſunt Cardinales, per quos tota ec-
cleſia ſicut oſtium per cardinem guberna-
tur. Illius autem prælatus Papa, id eſt pa-
ter patrū uocatur & uniuerſalis, quia uni-
uerſæ eccleſię principatur & Apoſtolicus,
quia principis Apoſtolorū uice fungitur,
& ſummus Pontifex, quia caput eſt omniū
Pontificū, à quo illi tanquam à capite mē
bra, deſcendūt, & de cuius plenitudine om
nes accipiunt, quos ipſe uocat in partem
ſolicitudinis, non in plenitudinem pote-
ſtatis. extra de uſu pal. c. ad honorem. Hic
eſt Melchiſedech, cuius ſacerdotium non
eſt cæteris comparatum. ¶ Patriarcha ue- 18
ro, † Græca lingua, ſummus patrum inter-
pretatur, quia primum, id eſt Apoſtolicum
retinet locum. 21. d. clericos. & ideo quia
ſummo honore fungit, tali nomine cenſe-
tur, ſicut Romanus, Cōſtātinopolitanus,
Antiochenus, Alexandrinus, Hieroſoly-
mi-

dente eccleſia ſibi conſtituit. Et ſicut canon Clementis Papæ teſtatur 81.d.in quibus beatus Petrus epiſcopos, Primates uel Patriarchas in illis ciuitatibus poni præcepit, in quibus olim apud Ethnicos, ſiue Gentiles erant flamines eorum, atque primæ legis doctores. In quibus uerò olim apud eos erant eorum archiflamines, quos minores reputabant quàm dictos Primates eorum, Archiepiſcopos inſtitui præcepit, & in ſingulis reliquis ciuitatibus ſin-
25 gulos epiſcopos. † Anacletus quoq; Papa ea.d.epiſcopi.inſtituit presbyteros per caſtella & uillas poni, & ordinari. Cæterũ
Leuit. 21 in Leuit. legitur uoce ſuperna ad Moſen dictum eſſe: Loquere ad Aaron, domo de ſemine tuo, per familias qui habuerit maculam non offerat panes Deo ſuo, nec accedat ad miniſterium eius, ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi paruo, uel grandi, uel torto naſo, ſi fracto pede, ſi mancus, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, ſi ponderoſus, ſi lãguidus, quia indignum eſt dare Deo, quod dedignatur homo. 71. d. hinc & enim. & c.ſequẽ. in quo inſtruimur quales à clericatu ſint repellendi. ¶ Dicuntur autem clerici à κλῆρος Græcè, quod eſt, ſors ſeu hæreditas Latinè, quaſi ſint de ſorte Domini, uel quaſi Dñ. eorũ ſors ſit, iuxta illud Prophetæ: Dominus pars hæreditatis meæ &c. 12.q.1.clericus. & c.qui ex
Pſ. 15 tra de prehen. cum ſecundum, Ex quo patet, quod nihil extra Deum habere debẽt, ſed ſolum decimas, primitias, & oblationes, quæ ſunt hæreditates domini accipiãt ſiue quaſi ſint ſorte electi. In ueteri nanq;
Pſ. 15 teſtamento, & apud Gentiles, & clerici, &
Act. 1 ſacerdotes ſorte & libris eligebantur, & in nouo teſtamẽto Mathias ſorte electus eſt. Primus autem clericus factus eſt Petrus. Iginius Papa decimus à beato Petro com-
26 poſuit clerũ, & diſtribuit gradus. ¶† Circa coronam clericorum, tria attendenda ſunt ſcilicet Capitis abraſio. Capillorum detruncatio. Formę circulatio. Ad capitis abraſionem tria ſequuntur, ſcilicet munditiæ cõſeruatio, deformatio, & denudatio, munditiæ conſeruatio, quia ex capillis ſordes in capite aggregantur. Deformatio, quia capilli ad ornatum ſunt, ſignificat ergo tonſura mundam, & non formabilem uitam, id eſt ꝙ clerici debent habere munditiam mentis interius, & nõ formabilem uitam, id eſt non exquiſitum habitum exterius, ſecundum Dionyſium in eccleſiaſtica Ierarchia. Raſura quoque & tonſura capillorum, eſt depoſitio omnium temporalium. Clerici enim uictu & ueſtitu contenti, omnia communia habere debent. xij.q. j.clericus, & ca. dilectiſſimis. Vnde iuxta Apoſtolum: Comam non nutriant, ſed caput deſuper in modum ſphęræ radant. 23. d.prohibitæ. Denudatio autem ipſa ſuperioris partis capitis, nullũ debere eſſe medium inter nos & Deum demõſtrat, ut reuelata facie gloriam domini libere contẽplemur. ¶ Rurſus radimus caput relictis inferius in modum coronæ capillis, quia caput mentem ſignat, capilli uero ſeculares cogitationes. Sicut ergo caput mundatur ſuperius à capillis, ita mens noſtra dum ſuperiora, id eſt cœleſtia cogitat, à ſecularibus cogitationibus mundari debet. Sed pars inferior capillos habet, quia non eſt prohibitum aliquando de ſecularibus cogitare, ſine quibus uita præſens duci non poteſt.j.q.j.ſiquis obiecerit. Circa detruncationem capillorum notandum eſt, quia illa ſignificat, quòd clerici omnes ſuperfluas cogitationes debent à mente abſcin-
dere. ¶ † Abtonſo igitur capite, & paten 27
tibus auribus, incedere debent, ne capilli creſcendo aures operiant, & oculos impediant. 23.diſt. non liceat, quoniam prouidendum eſt, ne ſeculares cogitationes aures, & mentis oculos impediendo, nos ad ſecularia trahant. Vnde capillos ſuper aures tondeamus, ut quinque capitis ſenſus expeditos ad Dei ſeruitium habeamus.
¶ Bene igitur ad Ezechielem dicitur: Sa- *Ezec.*
cerdotes caput ſuum non radent, neq; co- *44*
mam nutriant, ſed tondentes attondeant capita ſua. Siquidem ut ait Greg. in paſtorali.li.2.c.18. Capilli in capite exteriores, ſunt cogitationes in mente. Qui dum ſuper cerebrum inſenſibiliter oriũtur, curas uitæ præſentis exprimunt. Quæ quia ex negligentis ſenſu importunè aliquando prodeunt, quaſi non nobis ſentiẽtibus procedunt. Quia ergo ſacerdotes qui ſunt ſacri fidelium duces, ſolicitudines exteriores habere poſſunt, nec tamen eis uehemẽter incumbere debent rectè caput radere,

ut

ut comam prohibentur nutrire,ut cogita-
tiones cordis de uita ſubditorum, nec à ſe
funditus amputent,nec rurſus ad creſcen-
Ezec. dum nimis relaxent.Et bene ſubditur.Tõ-
44 dentes adtondeât capita ſua . ut uidelicet
curæ temporalis ſolicitudines, & quarum
neceſſe eſt, prouideant:tamen reſcindan-
tur citius, ne immoderatius excreſcant.
Dum ergo per adminiſtrationem exterio
rum,prouidentia corporum:uita protegi-
tur, & rurſum per moderatam cordis intẽ
tionem nõ impeditur,capilli in capite ſa-
cerdotis reſeruantur,ut cutem cooperiãt,
& reſecantur,nec oculos claudant. Circa
formæ circulationem ſeu coronam ſcien-
28 dum eſt:ꝙ fit propter multa. ¶ †Primò,in
ſignũ quòd Chriſtus rex noſter ſeipſum in
ara Crucis oblaturus,ſpineam coronã por
tauit.Vnde & nos,qui per eandem paſſio-
nem ſaluari deſideramus, Dominicæ paſ-
ſionis ſignum, id eſt formam ſpineæ coro-
næ quam ipſe ut ſpineas peccatorum no-
ſtrorum auferret in paſſione portauit in
capite, in uerticibus noſtris portamus, ut
ſicut ille pro nobis, ſic & nos pro illo irri-
ſiones , & opprobria paratos eſſe libenter
ſufferre monſtremus. ¶Secundò,circulus
capillorum , uirtutem æqualitatis undiq;
rationi conſentientẽ deſignat:Tunc enim
temporales res bene cogitantur,ſi conue-
29 niant rationi. ¶ †Tertiò circularis figura
ſit quia hæc figura non habet principium,
neque finem . Per quo datur intelligi, ꝙ
clerici ſunt miniſtri Dei, qui non habuit
principium,neque habebit finẽ.¶Quartò,
hæc figura nullum habet angulũ,per quod
ſignificatur,quòd clerici non debent habe
re ſordem in uita , quoniam ubi angulus ,
ibi ſordes,ut dicit Bernardus . Et ꝙ debẽt
habere ueritatem in doctrina,quoniã ueri
tas angulos non amat . ut dicit Hieron.
¶ Quintò, quia hæc figura,omnium figu-
ratum eſt pulcherrima . Vnde in hac Deus
cœleſtes creaturas fecit , per ꝙ ſignifica-
tur, quòd clerici debent habere pulchritu
dinem interius in mente, & exterius in cõ
uerſatione.¶Sextò,quia hæc figura eſt om
nium ſimpliciſſima. Nam ſecundum Aug.
nulla figura ex una linea tantum conſiſtit,
niſi ſola circularis , quæ unica linea clau-
ditur , per quod ſignificatur , quod clerici
debent habere ſimplicitatem columbinã :
iuxta illud·Eſtote ſimplices, ſicut colum-
bæ.vj,q.j. ex merito. ¶ † Septimo corona 30
clericos eſſe ſpecialiter regnum Dei de- Math.
monſtrat.Ipſi nanque ſecundum Hier.xij. 5
q. j. duo ſunt, ſunt reges & ſacerdotes , id
eſt regales ſacerdotes, & ſunt reges, id eſt
ſe & alios in uirtutibus regentes: & ita in
Deo regnum habent. ¶†Sanè raſura capi 31
tis clericorum fit , ſicut ait Bæda in hiſto-
ria Anglorum,in memoriam eius, quia cũ
beatus Petrus in Antiochia prædicaret ,
abraſerunt ſummitatem capitis eius in cõ
tumeliam nominis Chriſtiani, & Domini
cæ paſſionis,quod quidem hodie toti cle-
ro in honorem traditur . Fuerunt tamen,
qui dicerent ꝙ tonſuræ eccleſiaſticæ uſus
à Nazareis, qui omnia ueteris legis cuſto-
diunt,exortus eſt.24.q.3.ver.Nazarei. Hi
enim prius crine ſeruato , denuò poſt ma-
gnæ uitæ continentiam,caput radebant,&
capillos in igne ſacrificij mittebãt:ut per-
fectionem deuotionis ſuo domino conſe-
crarent . Quorum exemplo ab Apoſtolis
introductum eſt, ut & Nazarei ac ſancti
Dei crine prætonſo innouentur, quamuis
olim Chriſtiani à Iudæis quaſi in oppro-
brium Nazarei uocarentur,pro eo,ꝙ Sal-
uator noſter à vico quodam Galilææ Na
zarenus appellatus eſt .¶Poteſt etiam di-
ci, ꝙ uſus tonſuræ à lege occaſionem tra-
xit . Sacerdos nanque legis tyaram,id eſt
pileum ex byſſo in modum mediæ ſphæræ
in capite, Rex uero coronã geſtabat pars
vero capitis raſa tyaram,circulus crinium
deſignat coronam,ad notandum, quod in-
ſtituit eos Deus genus electum , in regalẽ
ſacerdotem . ¶ Rurſus lex coronam qua- 1.Pet.
tuor digitorum,ſuper menſam,& deſuper 2
aureolam fieri iubebat.Cæterum ad Eze- Ezec.
chielẽ dominus dicit: Sume gladium acu- 5
tum,& educ per caput tuum,& barbã.Lon
gitudo nãque capillorum, multitudinem
ſignificat peccatorum. † Hinc igitur cle- 32
rici barbas ſibi radere informantur.Ratio
nanque pillorum barbæ , qui ex ſuperfluis
ſtomachi prouenire dicuntur humoribus ,
deſignat,quòd uitia & peccata,quæ in no-
bis ſuperflua ſunt,reſecare debemus. Radi
mus enim barbas , ut per innocentiam , &
humilitatem puri uideamur , & Angelis ,
qui ſemper in iuuenili ætate florent, coæ-
quemur.¶In ieiunijs tamen quandoq; ca-
pillos

pillos creſcere permittimus,quia cogita-
tiones quæ contra Deum non ſunt , vt eſt
eccleſiā ędificare,agrum colere,& ſimilia
quę tempore abſtinentię fieri ſolent,pro-
hiberi non debent. Concilium Carthagi-
nenſe, ſtatuit . extrà de vita & honeſtate
cleric.clerici.xxxiij.diſtinct.ſi quid,ut cle
rici neque comam nutriant,neq; barbam.
33 ¶ † Ordinantur autem clerici,vt Deo ſer-
uiant,nec de cætero ſeruiant mundo, nec
gloriæ mundi, Debent ergo offerre corpo
ra ſua , hoſtiam viuentem , ſanctam , Deo
Ro. 12 placentem.Vnde Apoſtolus ad Rom.Con
fundantur omnes qui gloriantur in ſtulti-
tiam,id eſt in gloria mundi,quæ non eſt ve
ra gloria,ſed imago gloriæ. ¶ Quare au-
tem ordinandis manus imponatur , dice-
tur in tractatu de diacono. ¶ † Ordinan
34 tur in quatuor temporibus , ideo quia ſa-
cerdotes & alij clerici locum in eccleſia
obtinent , quem Leuitæ in populo Iſrael
Nu. 3 obtinuerunt,quos ſicut in libro Numero-
rum legitur . Dominus pro primogenitis
recepit & eos in Aegypto dum primoge-
nita Aegyptiorum interficerentur,cuſto-
diuit , primogenita verò , quaſi quædam
primitiæ ſunt . Vnde quaſi primitias Do-
mino offerrimus, cum aliquē ad ſacros or
dines conſecramus.Conueniens igitur eſt,
vt in primitijs tēporū, ſcilicet in quatuor
temporibus , primitias hominum offera-
mus.¶ Rurſus,ideo in quatuor temporibus
ut quatuor uirtutibus exornentur , & ſub
quatuor Euangelijs ſeruire Christo,& ec-
cleſiæ moneantur. In uere , ut uirtutibus
floreant . In æſtate, ut fructus afferant. In
autumno,ut fructus bonorum operum me
tant . In hyeme,ut collectos cōſeruent in
horreo,& eis fruantur in Domino . Et ui-
de in ſexta parte ſub Sabbato poſt Domi-
35 nicam xvij. Ideo autem † potius in Sab-
batis quatuor temporum , quàm in quar-
tis,uel ſextis ferijs fiūt ordinationes,quia
illa dies Spiritui ſancto conſecrata eſt, cu
ius dona,in ordinibus recipiuntur. Præce
ptum.n.eſt à priori populo,Sabbatū cele-
brare,ad hoc, ut eſſet figura ſanctificatio-
Exod. nis Spūs ſancti.Vnde in Exo. Requies Sab
16. bati ſanctificata eſt Dño Et iterū,Cuſtodi
Exod, te Sabbatū meum,ſanctū eſt .n. mihi,quia
31. & erit ſignū inter me & uos in generationi-
35. bus ueſtris. Exo: Præterea, nunq̄ legimus

in Gene. ſanctificationem fieri per omnes Gen. 2.
priores dies , ſed de Sabbato ſolum dictū
eſt,ſanctificauit Deus diem Sabbati. Fiunt
etiam in Sabbato in ſignum, q̄ ordinandi
debent habere Sabbatum temporis,vt tan
dem tranſeant ad Sabbatum æternitatis.
Ordinatio autem, quæ fit in Sabbato , ſe-
quentis diei eſt,Figurat.n.ſacerdotes ordi
natos,eſſe miniſtros diuerſorum Domini-
corum ſacramentorum.Ideoq; fit hora no
na,quia iam illud tempus ad Dominicum
diem.ſ.reſurrectionis intelligitur pertine
re.lxxv.diſt.quia partibus.extrà de temp.
ord.literas. Ordinandi.n.ad Christi ſimi-
litudinē Sabbato reſurrexiſſe intelligun-
tur. ¶ † Congruè igitur in hac die ſcilt- 36
cet Dominica celebrantur miniſteria ſa-
cerdotalium benedictionum , in qua ſunt
collata chriſmata gratiarum, in ea Domi
nus reſurrexit, in ea Apoſtolis inſufflauit Marc.
dicens. Accipite Spiritū ſanctum,quorum 16.
remiſeritis peccata,remittētur eis. In hac Io. 20
promiſſus Spiritus ſanctus aduenit. Rectè Act. 2
ergo ad eam benedictiones ſacerdotales
dirigimus,ut cum Apoſtolis hilariter can
tare poſſimus . Veni ſancte Spiritus,reple
tuorum corda fidelium.ſ.ordinatorū.Fiūt
etiam ordinationes in Sabbato mediante
hebdomadę quadrageſimæ,qua cantatur,
ſitientes.lxxxv.di. c.ſi.lxxiij.c.principali,
xvj.q. j. in parochijs, & etiam in Sabbato
ſancto,ueruntamen vſq; ad tempora Sim-
plicij Papæ , Romani Pontifices dicuntur
ſemper in Decembri ordines celebraſſe ,
ut dicetur in ſexta parte ſub Sabbato poſt
decimam ſeptimam Dominicam. Vnde &
tunc officia plena inueniuntur quod in a-
lijs non contingit . In Sabbato uerò poſt
Pentecoſt.ordines ſacri non conferuntur,
quia in ſequēti tūc ſeptimana recepta Spi
ritus ſancti gratia celebrantur. † Solus au 37
tē Romanus Pontifex poteſt ſubdiaconos
facere in diebus Dominicis, extrà de tem
po.ordi.cap.j. Alij prælati poſſunt in die-
bus Dominicis ſolum minores cōferre, &
virgines conſecrare. Si autē ob vrgentem
neceſſitatem in die unica ordinatio fiat ,
quia fortè perfici non potuit in Sabbato ,
debet hoc fieri ieiunio continuato,tam ab
ordinando quàm ab ordinatore : quia tūc
propter continuationem ieiunij fingitur
vna dies. extra de temp.ord.c.literis lxxv.

38 di.quod patribus & c.ſeq. ¶ † Cæterum in
quibuſdam locis habentes feſta ſuarũ ec-
cleſiarum in ſabbatis quatuor temporum,
transferre dicuntur ieiuniũ in præceden-
tem ſeptimanam ob honorem ſuarum fe-
ſtiuitatum:ſed dicimus nec hoc eis licere:
nec tunc poſſe ordines celebrari. Melius
igitur eſſet feſtiuitates ipſas trãsferri. De
hoc dicetur in ſexta parte ſub quarta fe-
ria tertiæ hebdomadę Aduentus. Qua die
& hora fiat epiſcoporum conſecratio, ſub
tit.de epiſcopo dicetur. ¶ Illud etiam con
ſiderandum eſt quòd ſacerdotes & diaco-
ni, tantùm nominãtur ab Apoſtolo in epi-
ſtola eo quòd ipſi præcipuè in miniſterio
altaris neceſſarij ſunt. Cæteri verò ordi-
nes poſteà adiecti ſunt pro vtilitate mini
ſterij: quia propter multitudinem creden
tium ritè per illos non poterat adimple-
ri. Vnde & ſecundum Ambr. illorum ordi
natio præcipuè circa altaria celebratur:
& pro eis epiſcopus ante altare proſterni-
tur. Alij verò nequaquam ad altare ordi-
nantur eo quòd nec ad altaris miniſteria
ſtatuuntur: ſed alia officia implent, cãtan-
do, ſiue legendo, ſiue alia ſeruitia facien-
do. omnes tñ quærunt faciem prælati, id
eſt, præſentiam domini, vt valeant in pri-
mogenitis hæreditare, ad inſtar Iacob qui
ſibi fratris primogenita vendicauit. Et at-
tende, q in quibuſdam eccleſijs immedia
tè poſt collationẽ cuiuſlibet ordinis, can-
tatur reſponſorium vel tractus: prout ap-
paret in libro Pontificali, per nos edito:
& bene ad denotandum, quòd ordinati in
lectione iam lecta inſtructi ad ſolicitudi-
nem & laborem: quæ per reſponſorium &
tractum ſignificantur, vocãtur. ¶ Quia ve-
rò de virginum conſecratione mentio fa-
cta eſt videndum eſt: primo, quibus diebus
benedicantur: Secũdo, quid ſignificẽt, quæ
39 in earum benedictione aguntur. ¶ † Benedi
cuntur autem in Dominicis diebus: & in
diebus Epiphaniarum: & in albis Paſchali
bus & in feſtis Apoſtolorum: vt Spiritus
ſanctus ſuper eas ſimplices, vt colũbas, de-
ſcendere videatur & vt per Apoſtolos per
morem virginitatis eccleſię prius tradide
rũt, quaſi per paranymphos ſponſę Domi-
no conſecrentur. ¶ Sequitur videre, quid ſi
gnificent, qui in earum benedictione agun
tur: & licet omnis anima Deo deſpõſetur
per fidem: vnde Oſee: Sponſabo te mihi *Oſee 2.*
in fide. Virgines tamen ſpecialius Chriſto
deſponſari dicuntur: quia earum caro car
ni Chriſti familiarius ſe cõformat: pro eo
quòd illa ſicut nec caro Chriſti corruptio
nem non ſenſit. Et inde eſt, quòd virgines
ſequuntur agnum quocunque ierit. Apoc. *Ap.*
¶ † Sanè virgines benedicendæ ſub papi- *13.*
lione, vel aliquo alio loco ſtant; incluſi- 40
ueq; archipresbytero vel alio ante Euan-
gelium alta voce cantante. Prudentes vir
gines &c. cum cereis ardentibus in mani-
bus, nudis capitibus exeũt obuiam epiſco-
po, & eccleſiam ingrediuntur. Siquidem
cereos accenſos ferunt in manibus: Iuxta
illud Luc. Sint lumbi veſtri pręcincti & lu *Lu. 12*
cernæ ardẽtes in manibus veſtris, vt oſten
dant ſe imitari prudentes virgines, quę or
nauerunt lampades ſuas, & exierunt ob-
uiam ſponſo. Sponſus nanque earum, eſt *Matth.*
Chriſtus, quem Pontifex eius vicarius re- *25.*
preſentat. Lucernas quidem ardentes in
manibus tenere: eſt per bona opera exem
plum proximis monſtrare. Iuxta illud Sal *Math.*
uatoris: Luceat lux veſtra coram homini- *5.*
bus, vt videãt opera veſtra bona &c. Egreſ
ſus verò earum de papilione, & ingreſſus
in eccleſiam, deſignat quòd per ſuſcipien-
dam benedictionem, & à Chriſto deſpon-
ſationem, de ergaſtulo, & ærumnis, ac tene
bris præſentis vitæ atque fallacijs, ad cœ-
leſtis regni libertatem, gaudium ac clari-
tatem, & ad ſuperni regis thalamum trãſ-
ducuntur. Vnde eccleſia: Veni electa mea,
& ponam in te thronum meum. Nudis ca-
pitibus obuiam veniunt, & Pontifex can-
tando dicit illis: Venite, & ipſę ſimiliter
cantando reſpondent, & nunc ſequitur ad
repreſentãdum, quod in Canticis legitur: *Cãt. 2.*
Surge amica mea, ſponſa mea, oſtende mi
hi faciem tuã & ſonet vox tua in auribus
meis. Rurſus denudatio capitum, depoſi-
tionem & abrenuntiationẽ mundanorum
cõgruè deſignat. Nudato etiam capite, ec
cleſiam ingrediuntur: ad notandum quòd
velut formoſæ & ſponſo placidæ in ipſius
ſponſi tabernaculum introducuntur: iuxta
illud in Canticis Nigra ſum, ſed formoſa, *Cãt. 1.*
& introduxit me Rex in tabernaculum
ſuum. ¶ † Ter autem dicitur eis: Venite, 41
ad notandum quòd ad hoc tripliciter de-
bemus venire, ſcilicet, Per abdicationem
proprie-

proprietatis. Per votum caſtitatis. Et per ſponſionem obedientię. ¶ Debent quidem venire. Primo abdicationem proprietatis de conuerſatione mundana, de ſeruitute Aegyptiaca, de carcere, de laqueis, & de
Pſal. 140. retibus, vnde Pſal. Cadent in retiaculo eius peccatores. Et Sapi. Creaturæ Dei factæ
Sap. 14. ſunt in tentationem animę hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium. ¶ Secundo, debent venire per votum caſtitatis, tanquam prodeuntes à delectatione carnali & immunditia, & loco toxicato, de quo ſi quid anima ſumit, & per pęnitentiã non reijcit moritur morte æterna. ¶ Tertio, per ſponſionem obediẽtiæ de propria voluntate, ſicut de corruptione & clibano accenſo & de Babylonica fornace. Et ideo cum pueris, qui erant in fornace illa dicunt: Et nunc ſequimur in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam, in
Dan. 3 Dan. parum ante Pſa. Benedi. de quolibet autem iſtorum exeundum eſt, firmo cordis propoſito ſolemniori voto, & totius vitæ perſeuerantia. Et hę ſunt quaſi tres dietæ.
Exo. 3 Exod. viam trium dierum ibimus in ſolitudine. Quas tres diætas præmiſſæ tres vocationes, tripliciter factæ deſignant. Quia verò poſt ſuſceptum tam laudabile propoſitum, reſtant inſidiæ & tentationes dæmonum, atque acerrima contra mundum, carnem & dæmones certamina, & inſuper regularis obſeruantiæ difficultas, quę mulieribus infirmitas ſufficienter per ſe ſuſtinere non poſſet, ideo diuinum auxiliũ, & ſanctorum ſuffragia per litaniam, quæ ſubijcitur, implorantur. ¶ † Conſequenter de- 42
ponunt veſtes veteres: & induunt nouas benedictas, ad notandum, quod in hoc propoſito vetus homo exuitur, & nouus indui
Eph. 4 tur; qui ſicut legitur Epheſ. Creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Et debent eſſe veſtes mundæ & candidæ ad ſignificandum, quòd quia Dei filio deſpõſantur, debẽt de cætero ſe mũdas & ſanctas abſq;
2. Cor. 10. macula præſeruare vel conſeruare. Iuxta illud Apoſtoli: Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtã exhibere Chriſto. Hoc .n. candor ſeu munditia veſtis oſtendit. Vn
Eccle. 9. de eccleſiaſtes. Omni tempore veſtimenta tua ſint candida. Et hoc eſt ſumptũ à beata Cecilia, quę exterius veſte fulgebat, intus caſtitate nitebat, & ab Angelis, qui in Chriſti reſurrectione viſi ſunt in veſtibus albis. Vel ſi ſit niger habitus ſignificat carnis mortificationẽ. Quia .n. Chriſtus ſponſus ſuus mortuus eſt pro ipſis, debent & ipſæ cõmori pro illo. Vnde Apoſtolus. Qui *Gal. 5*
Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cũ vitijs & concupiſcentijs. Et Ro. Si com *Ro. 6.*
plantati facti ſumus ſimilitudini mortis Chriſti, ſimul & reſurrectiõis erimus. Rurſus nigredo habitus, eſt cõtemptus viridis amplexus. ¶ † Subſequenter indutæ veſti- 43
bus benedictis verſus epiſcopum veniũt, quaſi ad ipſum actu dicant. Regnum mundi & oẽm ornatum ſeculi contempſimus, propter amorẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti &c. ¶ † Vela quoq; ſuper ſcapulas & pe- 44
ctora dependentia ex inſtitutione Sotheris Papę, cum ſigno crucis earum capitibus imponuntur. ¶ Primo, ad ſignificandum, quod pro Chriſto debent mundũ humiliter corde, & opere contemnere, & ſenſus velare, ac memoria paſſionis Chriſti munire, ne ad mundana laſciuiendo exeant, uel illa
ad illarũ ſenſus intrent. Iuxta illud Apo- *Gal. 5*
ſtoli: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. ¶ Secundo, velantur, quia nõ ſunt imago Dei. xxxiij. quæſt. v. mulierẽ. ¶ Tertio, vt oſtendantur ſubiectæ. ¶ Quarto, ne illicite cunctis viris appareant. ¶ Quinto, ne ſpecies earũ, occaſio inſpectoribus ſit
peccandi, quia Pſalm. ait: Domine delecta *Pſ. 91*
ſti me in factura tua, & creaturæ Dei factę ſunt in tentationem, vt præmiſſum eſt. Velum ergo, eſt ſignum pudoris, & futuri honoris. ¶ Deinde, quia Chriſto deſponſan-
tur, qui eſt α, & ω, id eſt principium, & fi- *Apo. 1*
nis, ideo datur eis anulus, qui eſt rotũdus, principio & fine carẽs. Et ponitur in quarto digito ex quo vena quædam ſanguinis ad cor protenditur: vt ſciant ſe ſponſum ſuum Chriſtum toto corde debere diligere, & ei inſeparabiliter adhærere. Poſtremo vero coronæ capitibus earum imponuntur, iuxta illud Eccleſiaſ. Veni ſponſa Chriſti, & accipe coronam &c. ad notandum, quòd quando virgo per conſecrationem ſummo regi deſponſatur, regina efficitur, id eſt ſe & alio in virtutibus re-
gens. Vnde Prouer. Vt addatur gratia ca- *Pro 1.*
piti tuo, & torques collo tuo. In qua coronatione Pontifex cantat illud Cantici cum lætitiæ: Veni electa mea, &c. tan-

quã cœleſtis ſponſi paranymphus. Et hinc eſt,quòd illarum amici & conſanguinei in hac conſecratione lætantur. Leo Papa primus inſtituit in concilio Calcedoñ. quod ipſe celebrauit, ſolas virgines debere velari.

45 ¶ † Quia verò in præmiſſis de uelo mentio facta eſt, ideo notandum quòd velum aliud eſt conuerſionis,aliud conſecrationis,aliud profeſſionis,aliud ordinationis, aliud prælationis. Velum conuerſionis,aliqua de ſeculari vita ad religionem tranſiens,aſſumit,& tunc ſi per annũ inter velatas ſteterit, vlterius exire non poterit. extrà de regu. vidua. & c. ſtatuimus. ¶ Velum conſecrationis, à ſolis epiſcopis ſolis virginibus,& ſolum in feſtiuis & Dominicis diebus datur. Vrgẽte tamen neceſſitate,ſicut & baptiſmus,omnibus dari poſſet.xx.q.j. deuotis. Nõ datur etiam niſi in xxv.anno illud recipiẽti. niſi fortè diſpenſatiuè.lxxvij.diſt.placuit.Velum autẽ profeſſionis ſuſcipitur à virgine, quando continentiam profitetur: non tamen ante xij. annum.e.queſt.j.& q.ij.puella.quoniã nec ante illud tempus benedicitur.extrà de regul.cùm virum. ¶ Datur velum huiuſmodi cum benedictione ſolenni, & cum litania.extrà ea.parte. Hoc velum nullus epiſcopus dat viduis vel corruptis, vt in cap. deuotis.in fi.ſed ipſummet de altari(ut dicunt quidam) aſſumunt.xxviij. q.j. vidua.

46 extrà de regu.virum. ¶ † Sanè,virgo & nõ vidua, ideo ab epiſcopo velatur, quia virgo in hac deſponſatione typum gerit eccleſiæ, quæ pura & virgo vni nupſit viro, id eſt Chriſto. Et in ſignum huius rei, velatur ab epiſcopo, quia à Chriſto recipitur in cõiugium. In cuius perſona dictum eſt anulo ſuo ſubarrauit me Dominus. Sed vidua non gerit in tali facto typum eccleſiæ, ſicut virgo, cùm non ſit integra mente & corpore ſicut illa, Vnde non ſic coniungitur Chriſto, vt repreſentet eccleſiæ coniunctionem, quare non velatur.

1.Cor. 10.

47 ¶ † Prætereà ſacerdos prohibetur ſecundis nuptijs intereſſe, & ſuper ſecundo nubentes benedictionem infundere.extrà de ſecundis nuptijs. cap. j. prout dictum eſt, in prima parte ſub titulo de ſacramentis. Sed hæc vidua, quaſi ſecundo nubit. primo homini,poſteà in profeſſione Chriſto. ideoque ei quaſi celebranti ſecundas nuptias non porrigitur velum conſecrationis, nec etiam profeſſionis, ſed ipſa illud ſuſcipit de altari. Aiunt tamen quidam, quòd licet non ab epiſcopo, poteſt tamen à ſacerdote velo profeſſionis vel conuerſionis velari. extrà de regu.vidua. xx.q.j. deuotum. extrà quod met. cau. c.j. à quo ſeu à cuius miniſtro habitum ſeu veſtẽ religioſam aſſumit. xx. q. j. vidua. extrà de cler.vel vo.conſuluit.In libro tamẽ Pontificali, ſecundum ordinem Romanum,habetur benedictio viduę continentiam profitentis,& veli eius. Nam & Dominus Sareptanam viduam per Heliam prophetam conſolatus eſt. Et vidimus in vrbe epiſcopum Hoſtieñ. inter virgines benedicere duas viduas moniales.

48 ¶ † Velum ordinatiõis olim diaconiſſę in quadrageſimo anno dabatur, vt poſſet legere Euangelium in nocturnis.xxj.q.j.ſanctimoniales.xxvij. q.j.diaconiſſa.in concilio Laudiceñ.xxxij. diſt.c.fin.ſtatutũ eſt,vt mulieres quæ apud Græcos presbyteræ appellantur,apud nos verò viduæ, aut ſeniores vniuiræ, aut matricuriæ appellantur in eccleſia,tanquam ordinatas conſtitui non debere.

49 ¶†Velum prælationis olim abbatiſſis in xl. anno dabatur.xx.q.ij. iuuenculas. xxxj.q. quomodo. ¶ Illud autem ſciendum eſt, quòd ſacroſancta mater eccleſia gradus & ordines habet diſtinctos. Et Romanus Põtifex celebriter Miſſarum ſolennia agẽs, ſex habens ſecum ordines clericorũ,ſcilicet epiſcopus, presbyteros, diaconos, ſubdiaconos,acolytos & cantores.ipſos numeri ſacramento perfectionem huiuſmodi officij manifeſtans.Senarius nanq; numerus perfectus eſt, vt in prooemio tertiæ partis dicetur. Sed & ſex ordines miniſtrorum fuiſſe in veteri teſta.legimus, videlicet pontifices,ſacerdotes. leuitas,nathineos,ianitores,& pſallentes,quos ex maiori parte diſtinxit Artaxerxes in epiſtola quam Eſdrę ſcribæ direxit, dicens. Notum facimus de ſacerdotibus vniuerſis, & leuitis,& cantoribus, & ianitoribus, & nathineis, & miniſtris domus Dei, vt eis vectigal, tributum, & annona nullatenus imponatur.

50 ¶ † Ordines verò eccleſiaſticos Siluester Papa enumerat xxiij.d.à ſubdiacono.& j. q.vij. clericus dicens,Pontifici presbyter, pbytero diaconus, diacono ſubdiaconus, ſubdiaco-

ſubdiacono, acolytus, acolyto exorciſtæ, exorciſtæ lector, lectori oſtiarius, oſtiario abbas, abbati monachus, in omni loco obſequium repræſentent. Beatus quoque Iſidorus.xxj. di. cleros. ita dicit: generaliter clerici nuncupantur omnes, qui in eccleſia Chriſto deſeruiūt, quorum gradus, & nomina ſunt hæc: oſtiarius, pſalmiſta, lector, exorciſta, &c. mentionem enim faciens poſt alia de cantatore. Et hi omnes gaudent priuilegio clericali. Veruntamē quidam perfidi hæretici ſacramentum ordinis contemnentes, falſo mentiuntur, ꝙ eccleſia Chriſti non habebat perſonas, quas exorciſtas, ceroferarios, lectores, uel diaconos appellaret: ſed ſolum exorciſtas dæmonum, qui aduerſabantur Paulo, nec ea quæ Chriſtus fecit, uel Apoſtolus dixit pro tam uilibus ſignificationibus, quæ infra ſequuntur, fecit & dixit, ſed altiora & pretioſiora quæ Romana neſcit eccleſia,
51 demonſtrauit. ❡ † Horum autem ordinū quidam ſunt non ſacri, & quidam ſacri. Non ſacri ſeu minores ordines ſunt hi, cātoratus, pſalmiſtatus, oſtiariatus, lectoratus, exorciſtatus, acolytatus. Sacri uero ſeu maiores ſunt iſti ſubdiaconatus, diaconatus, presbyteratus, epiſcopalis ordo.
52 ❡ † Communiter autem aſſeritur ſeptem ordines fore, quorum oſtiarius eſt primus, & ſacerdos ultimus, propter ſeptiformem Spiritus ſancti gratiam, cuius munere ſua officia proſequūtur. Si autem uelis ad ſingulos ordines ſingula dona referre, à timore incipiens, illum oſtiario deputabis, & exinde ſingula ſingulis referens, ſapientiā presbytero adaptabis. Eſa. 4. Hæ ſunt ſeptem mulieres, in quibus Spiritus ſanctus habet hoſpitium, & unaquæque illarum
53 ſuarum parat conuiuium. ❡ † Rurſus ſpiritualiter * oſtiarius eſt, quicunque ſpiritualiter alios in eccleſiam introducit, id eſt, qui fidem prædicādo docet. Lector eſt, quilibet mores docendo: exorciſta, orādo, acolytus, illuminando, ſubdiaconus, humilitatem monſtrādo, diaconus, alios exhortando, ſacerdos, ſeipſum hoſtiam ſanctam Deo offerendo: Epiſcopus, ſacramenta miniſtrando. De quolibet tamen ſeriatim ſpecialiter proſequamur.

ADNOTATIO.

* Spiritualiter.] Poteſt etiam legi, aut certè addi, ſpecialiter, quod ſingula officia ſingulis, non plura uni conferantur. N. Doard.

SVMMA.

1 *Cantoris munus & eius diffinitio.*
2 *Dauid cantores inſtituit.*
3 *Cantores uocibus conſonis cantare debent.*
4 *Cantandi uſus, quorſum inſtitutus.*
5 *Cantoris nomine qui intelliguntur.*
6 *Cantores baculos geſtant.*

De Cantore. Cap. 2.

Nonnulli cæcitate ignorantiæ, ducti cātoratum de minoribus eſſe autumāt ordinibus, pro eo, ꝙ (ut iam præmiſſum eſt) in † quibuſdam canonibus inter minores ordines fit mentio de cantatore. Fallitur tamen, quoniam nomen eſt officij, & non ordo. Qui autem in ueteri teſtamento cātores dicti ſunt, hodie lectores uel Pſalmiſtæ uocantur. ❡ Cantor itaque uocatur qui uocem modulatur in cant. xxj. d. c. cleros. cuius duo ſunt in arte muſica genera, præcentor, ſcilicet & ſuccentor. Præcentor, uocem præmittit in cantu, ſuccentor, canendo ſubſequenter reſpondet. Concentor uero dicitur, qui conſonat. Vnde qui non cōſonat, non concinit, nec concentor erit. Sanè † Dauid prophetarum eximus cultum 2
Dei uolens ſolennius ampliare, cantores inſtituit, qui coram arca fœderis Domini muſicis inſtrumētis, & modulatis uocibus decantarent, inter quos præcipui fuerunt Hemā. Aſaph, & Aethan, ſed omnium primus Heman, cuius uicem nunc in eccleſia primicerius obtinet, uel precentor, qui cātoribus eſt prælatus, unde legitur in Paralipomenon: Iſti ſunt quos cōſtituit Dauid Paral. 6
ſuper cantores domus domini, ſtantes iuxta ordinem ſuum in miniſterio, de filijs Caphat Heman cantor filius Iohel, & à dextris ſuis Aſaph filius Barachiæ, ad ſiniſtram ante Aethan, filius Cuſi. ❡ † Porrò 3

 debent

debent cantores cantare conſonis uocibus,& ſuaui modulatione concinere,quatenus animos audientium ad deuotionem Dei ualeant excitare. Verum ſecundum Gre.xcj.di.in ſancta. plerunq; in ſacro miniſterio dum blanda uox quęritur,cõgruau ita negligitur, & cantor Deum moribus ſimulat,cum uocibus populum delectat. Et Aug.lib.conf. Cũ me magis mouet cantus,quàm res quæ canitur,pœnaliter peccaſſe confiteor, & tunc me audiſſe cantantem.Ideoq́; in eccleſia Romana altaris miniſtri cantare non debent, ſolumq́; Euãgelicæ lectionis officium intra miſſarum ſolennia exoluant.Et Apoſt.ait:Cantantes, & pſallentes in cordibus ueſtris Domino, & Hie.xcij.di.c.j.Nõ audiant (inquit)adoleſcentuli, audiant hi, quibus eſt officium in eccleſia pſallendi: Deo non uocem tñ, ſed corde eſſe cantandum,nec in tragœdorum modum guttur, & fauces medicamine liniendæ ſunt,ut in eccleſia theatrales moduli,& cantica audiantur. Cantantes igitur in corde, & in charitate, cantent in choro, quoniam magis deuotione cordis, quàm iubilatione uocis cantãdum eſt. 38. d.edulio.non tenentes in manibus cymbala, uel aliquid huiuſmodi, prout in ueteri

Eph. 5

4 teſtamento fiebat.¶ † Cæterũ,propter carnales,nõ propter ſpirituales, cãtandi uſus in eccleſia inſtitutus eſt, ut qui uerbis non compungũtur,ſuauitate modulaminis moueantur.Vnde Aug.in lib.confeſ. Conſuetudinem canendi probat eccleſia. ut per oblectaméta aurium infirmior animus ad effectum pietatis aſſurgat. Antiqui pridie, quo cantandũ erat,cibis alijs abſtinebant,

5 propter cauſam uocis, præter quam leguminibus,pſallentibus aptis.Vnde & cantores,uulgo fabarij dicti ſunt.¶ † Cantores autem ſunt,qui Dei laudatores,repręſentant prædicatores:alios ad Dei laudes excitantes.Eorum nanque ſymphonia plebẽ admonet in unitate cultus unius Dei perſeuerare. Per cantoris quoq; officium,paterfamilias intelligitur, qui de theſauro ſuo noua & uetera profert. ¶ Nec eſt prætereundum,ꝙ cantores † tenent baculos,

6 in choro, ad repræſentandum illud, quod in lege præcipiebatur, ut uidelicet edentes agnum, baculos in manibus haberent, ſignificantes, ꝙ qui ad patriam feſtinant, eſũ Cœleſtis agni baculis,id eſt,ſcripturarum ſententijs indigent contra dæmones; Per baculos enim cantorũ,ſententias ſcripturarum uel doctrinas prędicatorum intelligimus. Vnde cum legitur euãgelium, deponuntur, quia per euangelicam prædicationem legales depoſuimus obſeruantias. De choro dictum eſt in prima parte ſub tractatu de eccleſia, de cantu uero in fine prooemij quintæ partis dicetur.

SVMMA.

1 *Pſalmiſta quàm uariè dicatur. Et cur rara de eo mentio in ſacris canonibus. nu. 2.*

3 *Pſalmiſta,unde dictus.Et eius officium.*

De Pſalmiſta. Cap. 3.

Pſalmiſtatus † quãdoq; tonſuratus uocatur ſicut conſtitutio Inn. iij. extra de re. iu. cum inter.euidenter oſtendit. quandoque etiam clericatus. Vnde in alia eiuſdem Inn.epiſtola extra de æta. & quali. c. cum contingat.dicitur, quod Abbas bene dictus ſacerdos, poteſt in ſuo monaſterio clericalem dare tonſuram,per quam ordo clericalis confertur, qui ordo ſic collatus pſalmiſtatus uocatur.In canone quoq; Leonis Papæ xxxij.d.ſeriatim.ſic inter cætera continetur,Seriatim & apertè proſequamur, quòd ſancta Romana Eccleſia in gradibus clericorũ ait,clericos, oſtiarios, lectores,&c. at nomine clericorũ, pſalmiſtas ibi intelligi indubitatum eſt.Vocatur etiam quandoq; cantoratus. Vnde in Tholetan.conci.xxij.d.ſi pſalmiſta ita legitur: Pſalmiſta,id eſt cantor, poteſt abſque conſcientia epiſcopi,ſola iuſſione presbyteri, officium ſuſcipere cantandi, dicente ſibi presbytero, uide, ut quod ore cantas,corde credas, & quod corde credis,operibus comprobes. ¶ Sanè,ꝙ in † pleriſque ſacris canonibus, & præcipuè xciij. à diacono. lxxvij. diſt.c.j.& ij. & iij. facta de alijs ordinibus mentione,nihil de hoc ordine tãgitur, ex eo contingit, quoniam alij omnes cum ſolennitate, & à ſolis epiſcopis dantur, iſte uero etiam à ſacerdote conferri 2

ferri poteſt, Ideoque hunc non ordinem, ſed officium fore plurimi aſſeuerant, quã. quàm in eo ab epiſcopo collato quis clericale priuilegium aſſequatur. xxj. d. cleros, in prin. ❡ † Dictus eſt autem Pſalmi-
3 ſta à pſalmis dicendis, ſiue ab officio canẽdi prout ſub lectore dicetur. Ad ipſum nãque pertinet (ſecundum Iſidorum. 25. d. perlectis.) officium canendi, dicere benedictiones, id eſt, benedicamus Domino: laudes, id eſt, allelu-Ia: uel Chriſtus uincit: uel Chriſtus regnat &c. ſacrificium, id eſt, offertorium, reſponſorium, i. officium miſſæ, & quicquid ad canendi peritiã ſpectat.

SVMMA.

1 *Oſtiarius, unde dictus. Et eius officium. & nu. 5.*
2 *Oſtiarius idem, quod ianitor.*
3 *Leuitis demandatum erat negotium ianitorũ.*
4 *Oſtiarij inſtitutio, ex Concilio Tholetano.*

De Oſtiario. Cap. 4.

1 OStiarij † (ſecundum Iſidorum. xxj. d. cleros.) dicti ſunt eo ꝗ oſtijs templi præſint. Ipſi enim claues eccleſiæ tenẽtes, omnia intus, extra quoque cuſtodiunt, atq; inter bonos, & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, infideles reſpuunt, & ex-
2 communicatos repellunt. ❡ † Oſtiarij idẽ ſunt, quòd ianitores, qui in uet. teſta. ad cuſtodiam templi electi ſunt, ne ingrederetur in illud immundum in omni re, id eſt, aliquid in omnibus rebus. Stabant enim
1. Para. 9 (prout legitur in paralipomenon) in quatuor templi partibus, uidelicet in Oriente, in Occidente, Aquilone, & Auſtro. Portas templi ſingulas ita obſeruantes, ut nec in puncto diſcederent à miniſterio. ❡ Leui-
3 tæ † enim, quibus numerus ianitorũ creditus erat eis cibos parabant. Hi autem imitantur æditúos, qui apud gẽtiles erãt:
4 & idem cuſtodiebant. ❡ Sanè iuxta † decretum Tholetani concilij. xxiij. d. oſtiarius. Oſtiarius, cum ordinatur poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuerſari, ad ſuggeſtionem archidiaconi, tradat ei epiſcopus claues eccleſiæ de altari dicens: Sic age, ſic uiue, quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur. Clauium ergo traditio, & uerba præmiſſa ſunt huius ſacramenti ſubſtantialia, cætera ſunt ſolennitatis. ❡ Hoc † of- 5
ficium implemus, dum per fidem in eccleſiam aliquem introduximus, uel docemus. Chriſtus hoc officium impleuit, quando dixit: Attolite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales &c. Et quan- Pſ. 23
do ementes & uendẽtes de templo eiecit. Io. 10.
xxvj. q. vij. ſed hæc diximus. quòd in eccleſia ſpiritualiter agit. Vnde in euangelio dicit: Ego ſum oſtium.

SVMMA.

1 *Lector, unde dictus. Et eius munus. Et nume. 2. 3. 5.*
4 *Lector, quomodo inſtituatur.*

De lectore. Cap. 5.

LEctor † (ſecundum Iſidorum. xxj. d. cleros.) à legendo, pſalmiſta à pſalmis canendis, uocati ſunt. Lector enim prædicat, id eſt, legit ſiue recitat populis, ꝙ ſequantur: Pſalmiſta uero canit, ut excitet ad compunctionem animos audientium, licet quidam lectores ita miſerabiliter pronuncient, ſcilicet altè, & per uocem ſonoram, ut quoſdam ad luctum lamentationemque compellant. Lectores, etiam pronuntiatores uocantur, pro eo, quòd palam ſiue à longè pronuntiant. Tanta enim & tanta clara debet eſſe eorum uox, ut quamuis longè poſitorum aures impleat. ❡ Ad † lectores quoque pertinet lectiones, & legendas in matutinis pronuntiare, & ea, quæ prophetæ uaticinati ſunt, & Apoſtoli dixerunt, populis prædicare, id eſt legere. Ad hoc enim ordinantur, ut libros Dei diſtinctè, & apertè ad intelligendum legant: ſicut in ue. teſtamen. accipimus Eſdram feciſſe. ❡ Ad † eius quoque pertinet officium panem, & omnes nouos fructus benedicere,

Lectores autem idem ſunt, quod carminũ
relatores, qui erant apud gentiles. Marti-
nus Papa xxij.d. lectores ſtatuit ut nulli li
ceat in populo pſallere, aut legere, niſi
qui ab epiſcopo fuerint ordinati lectores.
4 ¶ Sanè, iuxta † decretum Thol. concil.
xxiij.d. lector. lector cum ordinatur, facit
de illo uerbum epiſcopus ad plebem indi
cans eius fidem, ac uitam atq; ingenium.
Poſt hoc ſpectante plebe, tradit ei codicẽ,
in quo lecturus eſt dicens: Accipe, & eſto
relator uerbum Dei habiturus, ſi fideliter
& utiliter impleueris officium, partem cũ
eis, qui uerbum Dei miniſtrauerint. Codi-
cis ergo traditio, & uerba præmiſſa ſunt
de ſubſtantia huius ordinis, cætera, ſunt ſo
5 lennitatis. ¶ Hoc officium † implemus,
dum malè uiuentes in eccleſia, corrigi-
mus, & aliquẽ bonis moribus inſtruimus,
¶ Chriſtus hoc officium impleuit, quando
Luc. 4 in medio ſeniorum librum Eſaiæ prophe-
Eſa. 41 tæ aperiens, legit diſtinctè ad intelligen-
dum, dicens: Spiritus domini ſuper me, eo
ꝙ unxit me &c. extra de ſac. unc. c. vno.

S V M M A.

1 *Exorciſta, qui dicatur.*
2 *Exorciſtæ officium. & nu. 6.*
3 *Salomon exorciſmi modos inuenit.*
4 *Exorciſtæ qualis ſit inſtitutio.*
5 *Energumini qui, & unde dicti.*

De Exorciſta. Cap. 6.

Ἐξορκιστὴς (ſecũdum Iſid.
xv.d. cleros) Græcè, La-
tinè, adiurãs ſiue incre-
pans uocatur. Inuocat
1 enim ſuper † cathecu-
minos ſeu ſuper eos qui
habent ſpiritum immũ-
dum nomen domini Ieſu, adiurans per il-
lud, ut egrediatur ab eis, de quo in vj. par-
te ſub ſabbato ſancto dicetur. Decet igi-
tur, ut mundum habeat ſpiritum, qui de-
2 bet immundis ſpiritibus imperare. † Ad
eum itaque pertinet exorciſmos memori-
ter retinere, manus ſuper energuminos, &
cathecuminos exorcizando imponere. 25.
diſt. perlectis. Et ſecũdum concilium Car-
taginienſis, & de conſec. diſt. v. energumi-
ni. ipſis energuminis in domo Dei adſiſtẽ
tibus uictum quotidianum oportuno tem
pore miniſtrare. ¶ † Refert Ioſephus re- 3
gem Salomonem modos ἐξορκισμῶν, id eſt,
adiurationis adinueniſſe, quibus immun-
di ſpiritus ab homine obſeſſo per Eleaza-
rum exorciſtam pellebantur, ita ut reuer-
ti ulterius non auderent. Huic officio mã
cipati, ἐξορκισταὶ uocati ſunt, de quibus in
euangelio legitur: Si ego in Beelzebut eij
cio dæmonia, filij ueſtri exorciſtæ, uideli-
cet in quo eijciunt? Et imitantur quæſto-
res, qui erant apud gentiles. ¶ † Sanè, iuxta 4
decretum Tholetani concil. 23. diſt. exor-
ciſtæ: Exorciſta, cum ordinatur, accipiat de
manu epiſcopi librum, in quo ſcripti ſunt
exorciſmi, ſiue adiurationes, dicente ſibi
epiſcopo, Accipe & commenda memoriæ,
& habeto poteſtatem imponendi manus
ſuper energuminum, ſiue baptizatum, ſiue
cathecuminum. Libri ergo acceptio & uer
ba præmiſſa, ſunt de ſubſtantia huius ordi
nis, cætera ſunt ſolennitatis. ¶ Energumi-
ni † ſunt, qui à dæmonibus obſeſſi ſunt, 5
uel lunatici, ſiue morbum caducum patiẽ-
tes, ſic dicti ab ἔργον quod eſt labor, & μέ-
νος, quod eſt defectus: & νοῦς, quod eſt mens,
quia ſecundum defectum mentis in defe-
ctu lunæ maximè patiuntur. * Cathecu-
mini dicuntur in fidei articulis ante ba-
ptiſmum inſtructi. ¶ Hoc † officium im- 6
plemus dum per noſtras orationes uitium
diaboli de homine expellimus. Chriſtus Mar.
hoc officium exercuit, quando de Maria 16
Magdalena ſeptem dæmonia eiecit. Luc. 7

A D N O T A T I O.

* Patiuntur.] At rectius, iuxta natiuam
ἐτυμολογίαν, ἐνεργούμενοι, id eſt, obſeſſi à
dæmonibus. N. Doard.

S V M M A.

1 *Acolyti, qui, & unde initium duxerint.*
2 *Acolytorum officium. & nu. 5.*
3 *Acolyti, imitantur carminum ſcriptores, uel
emunctores.*
4 *Acolytorum inſtitutio.*

De Acolyto. Cap. 7.

1 AΚόλυθοι † Græcè: Lati-
ne ceroferarij, uel ac-
cenſores luminum nū-
cupantur. Hi ab Aarō,
& filijs eius miniſterij
Exo. 27 ſui ſumpſerunt exēplū.
Iuxta illud Exod. Præ-
cipè filijs Aaron, ut offerant oleum de ar-
boribus oliuarum, puriſſimum, piloq; con
tuſum: ut ardeat lucerna ſemper in taber-
naculo teſtimonij, & collocabunt eā Aa-
ron & filij eius, ut uſque mane luceat co-
ram domino. Quod ergo tunc ſacerdotes
agebant, hoc nunc acolyti faciunt in mini
ſterio lucernarum, quoniam præparant lu
minaria in ſacrario. Multa quippe non ſo-
lum in nouo, uerum etiam in ueteri teſta-
mento legi Moſaicę ſuperaddita legimus
& mutata, extra de conſanguinitate & affi
Paral. 23 nitate non debet. Vnde Dauid in libr. Pa-
ralipomenon dixiſſe perhibetur, non erit
officium Leuitarum, ut portent ultra ta-
bernaculum, & omnia uaſa eius ad mini-
ſtrandum. ¶ Acolyti autem, ſecundū † Iſi-
2 dorum. 8 1. diſt. cleros. 2 3. diſt. acolytus ce-
reos ferunt accenſos, dum legitur euange
lium, aut offertur ſacrificium, non ut tene
bras aeris, ſed cordis illuminent, cum ſol
forte eodem tempore rutilet, & ut proxi-
mis opera lucis oſtendant, atq; ad ſignum
lætitiæ demonſtrandum, ut ſub typo lumi
nis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua
Ioā. 1. in euangelio legitur: Erat lux uera, quæ il
luminat omnem hominem uenientem in
hunc mundum. Ipſi etiam præparant pro
eucharistia ſuggeſta, id eſt, uinum & aquā
ſeu uaſa in quibus ponitur aqua & uinum
3 25. diſt. perlectis. ¶ Acolyti † imitantur
carminum ſcriptores, qui erant apud gen-
tiles ſeu uerius emunctores, ſiue luminum
extinctores, qui lucernas emungebant, &
luminaria concinabant: ut Nadab & Abiu.
4 ¶ † Sanè iuxta decretum concilij Thole-
tani. 21. diſt. acolytus. acolytus dum ordi-
natur ab epiſcopo, quidem doceatur, qua
liter in officio ſuo agere debet, ſed ab ar-
chidiacono accipiat ceroferarium, id eſt,
candelabrum cum cereo, ut ſciat ſe ad ac-
cendenda eccleſiæ luminaria, id eſt. ce-
reos, dum euangelium legitur mancipari,
accipiat & urceolum uacuum ad ſuggerē-
dum, id eſt, ad miniſtrandum uinum in eu-
chariſtiam, id eſt, in calicem, in quo eſt eu-
chariſtia ſanguis Chriſti. Præmiſſa igitur
uerba, & utenſilia ſunt huiuſmodi ordinis
ſubſtantialia, cætera, ſunt de ſolennitate.
¶ † Hoc officium implemus, dum ignē uer 5
bi cœleſtis, quo fratres ad cognoſcendum
Deum illuminentur & inflammentur, præ
dicando miniſtramus, ut dum lucem boni
operis alijs miniſtramus. Dominus autem
hoc officium ſe habere teſtatur, cum dicit,
Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non Ioā. 8.
ambulat in tenebris, ſed habebit lumen
uitæ.

SVMMA.

1 *Subdiaconatus ordo, ſacer eſt.*
2 *Subdiaconorum ordo.*
3 *Subdiaconi inſtitutio, qualiter fiat.*
4 *Subdiaconus, cur in miſſa Lectiones legat: præter eius ferè officium.*
5 *Subdiaconus, quo amictu utatur.*
6 *Imperatorem debere eſſe ſubdiaconum.*

De Subdiacono. Cap. 8.

PRæmiſimus de nō ſacris,
& minoribus ordinibus.
Nunc de ſacris & maio-
ribus, qui antonomati-
cè ſacri dicuntur, ſubij-
ciamus, & primò de ſub
diacono. ¶ † Ordo enim 1
ſubdiaconatus ſacer hodie ſecundum In-
nocētium tertium reputatur extra de ęta
tis & qualitatis ordinibus & à multis. Si-
quidem ſubdiaconi, nathineorum uices in
eccleſia repræſentant. De quibus in Eſdra 1. Eſd. 8
legitur, quod Dauid dederat nathineos ad
miniſteria Leuitarum. Vnde Græcè ὑποδιάκονοι
dicuntur, quia officijs, & præce-
ptis Leuitarum ſubiacent, & eis miniſtrāt
ex quorum ordine fuit ille Nathanael, Ioā. 1
quem Dominus in euangelio commenda-
uit dicens: Ecce uerè Iſraelita in quo do-
lus non eſt. Nathinei autem. Hebraicè, di-
cuntur Latinè in humilitate domino ſer-
uientes, uel Deo oblati. ¶ † Subdiaconi 2
debent ſecundum Iſidorum. 25. diſt. perle-
ctis. oblationes in templo domini, à fide-
libus ſuſcipere, & leuitis ſuperponendas
alta-

altaribus deferre, calicem & patenam ad altare Chriſti deferre, leuitis tradere, eiſque miniſtrare, urceolum quoque cum uino & aqua, manile, & manutergium tenere, epiſcopo, presbytero, & leuitis pro lauandis ante altare manibus, aquam præ-
2 bere, corporalia, & ſubſtratoria lauare, de quibus rectè placuit patribus. 31. diſtinct. lex & c. omnino. ut qui myſtica ſacramen-
Eſa. 52 ta contrectant, legem continentiæ debeãt obſeruare, ſicut ſcriptum eſt in propheta. Mundamini, qui fertis uaſa domini. Tenẽt autem locum duumuirorum, qui erant
3 apud gentiles. ¶ Sanè iuxta † decretum concilij Tholetani. 23. diſtinct. ſubdiaconus. Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impoſitionem conſecratoriam nõ accipit, patenam de manu epiſcopi uacuam, & calicem uacuum accipiat, dicente ſibi epiſcopo: Vide cuius miniſterium tibi traditur. De manu uero archidiaconi pro eo, quòd in eius adiutorium cõſecratur, accipiat urceum, ſ. cum uino & aqua, manile, i. bacille, & manutergium. Præmiſſa igitur uerba & utenſilia, ſunt huiuſmodi ſacramenti ſubſtantialia, cætera ſunt de ſolennitate.
4 ¶ † Quæritur autem, quare ſubdiaconus legit lectiones ad miſſam, cum non reperiatur hoc ſibi cõpetere, uel ex nomine, uel miniſterio ſibi conceſſo? Reſpondeo, in primitiua eccleſia diaconus non legebat euangelium, quia hoc ſtatutum non erat. Poſtquam uerò illud ſtatutum fuit, præce-
1 ptum eſt etiam, ut ſubdiaconus, qui diacono ſubeſt, epiſtolam ſiue lectionem legat.
5 Subdiaconus † autem utitur amictu albo & balteo ſicut & oſtiarius: lector, exorciſta, & acolytus, & in ſuper tunica, & ſudario, tunicam ſtrictam portat, ut ſe iuſtitia, quaſi lorica induat, ſudario, ut ſordes à uaſis extergat, de quo in parte ſequenti ſub titu. de tunica & manipulo dicetur. Hoc officio congruè & dignè utitur, qui tantæ munditiæ eſt, quòd ipſius exemplo & conſilio cæteri à ſordibus criminum lauẽtur.
Ioã. 2 Chriſtus hoc officium exercuit, quando in
Io. 13 cana Galilææ de aqua uinum fecit, & quãdo cœna facta mittens aquam in peluim,
6 pedes diſcipulorum lauit. Canon † Adriani Papæ. lxiij. diſtinct. Valentinianus. in fine, uidetur innuere, quòd Imperator debet ordinem ſubdiaconatus habere, ubi dicitur: Adiutor & defenſor tuus, ut meũ ordinem decet, ſemper exiſtam, ſed non eſt ita, gerit tamen illud officium, quo- 2
niam in die ordinationis ſuæ, receptus primo in canonicum, à canonicis ſancti Petri, miniſtrat domino Papæ in miſſa in officio ſubdiaconatus parando calicem, & huiuſmodi faciendo. Quidã etiam dicunt, ut not. ff. de rerum diui. l. ſancta. quòd ſit presbyter: iuxta illud: Cuius merito quis nos ſacerdotes appellat. Imperator etiã pontifex dictus eſt, prout in tractatu de epiſcopo dicetur.

S V M M A.

1 *Diaconi, qui, & unde dicantur.*
2 *Diaconi, Leuitarum ſubſunt imperio. Et eorum officium, fuſe.*
3 *Diaconus, quibus diebus dalmaticam portet.*
4 *Diaconorum officium, inter ieiunia.*
5 *Diaconus, cingitur planeta.*
6 *Diaconi duplex officiũ. & nu. 10. 11. 12. 13.*
7 *Diaconus, induens caſulam, quid notet.*
8 *Diaconus caſulam induens ieiuniorum tempore, gladium uibrat contra hoſtem.*
9 *Diaconatus ordo, unde initium duxerit.*
14 *Diaconus, qualiter inſtituatur.*
15 *Epiſcopi manus impoſitio, ſuper ordinandis, quid ſignificet.*
16 *Manus epiſcopi cur extendantur, in benedictionibus.*
17 *Sacramentorum diſpenſatio, quomodo Deo, & quomodo miniſtris competat.*
18 *Diaconus, qua ſignificatione dalmatica utatur.*
19 *Diaconorum inſtitutio, quibus conſtet.*

De Diacono. Cap. 9.

Διακονοὶ, † Græcè dicuntur, Hebraicè leuitæ: Latinè uerò, miniſtri ſiue aſſumpti, ſiue offerentes, ſecũdum Iſidorum. 31. d. lex 21. di. cleros. Diaconorũ quidam ordo in libr. numerorum à tribu 1
Leui filij Iacob, ſumpſiſſe legitur exordium, & inde Leuitæ, id eſt, adſumpti uo- Nu. 3
cabantur, quoniam adſumpti † ſunt ad auxilium ſacerdotum ut Eleazar & Itha- 2
mar. Dominus enim ad Moſen locutus eſt, dicens: Nu. 3

dicens: Applica tribum Leui & fac eã ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis & miniſtrent ei, ut excubent, & obſeruent, quicquid ad cultum pertinet multitudinis, coram tabernaculo teſtimonij, & cuſtodiant uaſa tabernaculi, ſeruiẽtes in miniſterio. Sicut enim in ſacerdote conſecratio, ita in diacono miniſterij diſpẽſatio habetur, ut
Nu. 4 iam dicetur. A quinquageſimo autem anno iuſſi ſunt Leuitæ uaſa cuſtodire, & à 25. annis & ſupra iuſſi ſunt in tabernaculo deſeruire, tanquam ætatis ad onera portãda robuſtæ, qui poſſent arcam fœderis, mẽſam propoſitionis, & uaſa tabernaculi deportare. Quod & in nouo teſtamento recolitur, cum diaconibus ſupra ſiniſtrũ humerum ſtola imponitur, & in diebus ieiuniorum ſuper eundem humerum caſula complicatur, quia quicquid laboris in hac uita ſufferimus, tanquam in ſiniſtra portamus, donec à ſiniſtra transeamus in dextram, in qua requiem habeamus. Hinc etiam diaconi Cardinales mẽſam Lateranenſis altaris humeris ſuis in die cœnæ ad ſacrarium deportant, & in ſabbato ſancto ad altare deportant. Ipſi quoque ſemper ſummum pontificem uelut arcam fœderis
3 deportant. ¶ Non † ergo diaconus dalmaticam, nec ſubdiaconus tunicellam in diebus ieiuniorum, in officio miſſæ portant propter rationem in iij. parte ſub titu. de diacono, & vj. parte ſub tit. de ſeptuageſima ſcriptam, ſed caſulas ſeu planetas ſuper humerum ſiniſtrum complicatas geſtant, nõ replicatas à dextris, & à ſiniſtris, ſicut facit ſacerdos ſed ab anteriori parte, ſuper brachia eleuatas. Subdiaconus tamen epiſtolam lecturus, illã deponit, qua lecta, eam reſumit, & diaconus euangeliũ lecturus, illam exuit, & eam decenter plicatam ſuper ſiniſtrum humerum imponit, & ſub brachio dextro ligat, ita q; ab humero ſiniſtro ad latus dextrum ad modũ ſtolæ deſcendat, ſicq; circumcinctus eam tenet, donec dicatur illa ultima oratio, poſt communionem, tunc enim illam induit, ſicut prius. Miſſa uero finita tam ſubdiaconus, quam diaconus illam deponit. ¶ Sanè
4 hæc † diuino plena ſunt myſterio. Planetas uero replicatas his tẽporibus portant. Primò, propter iam ſupra poſitam rationem. Secundò, eas portant ad oſtendendũ, quòd ipſi ad tantam perfectionem in illis tenentur, ad quantam ſacerdos in alijs diebus, ad notandum, quod ex charitate, quæ per planetam ſignificatur, miniſtrant, & nõ ex timore, prout in ueteri lege fiebat, quæ erat lex timoris, & non amoris, ſicut noua, præſertim tempore ieiuniorũ, quod ſine charitate factum, meritorium non eſt. Ferunt autem illas ab anteriori parte eleuatas, ut liberius ualeant miniſtrare, & ad oſtendendum, quòd ipſi iuxta Apoſtolum, Quæ retro ſunt obliuiſcentes, ad anteriora feruntur. Phi. 3 Portant etiam illas ſuper brachia eleuatas, ad ſignificandum, quòd opere debent charitatem oſtendere. quam gerunt in mente, per manus enim & brachia charitas congruè deſignatur. Non autem replicatas à dextris, & à ſiniſtris, prout facit ſacerdos, ad inſinuandum ſimilitudinẽ poteſtatis, & officiorum ſuorum. Subdiaconus tamen, epiſtolam lecturus, tanquam officio ſuo functurus, illam deponit. Ipſe nanque ex officio ſuo ueterem legem repræſentat. Vnde & epiſtolæ quandoq; de ueteri lege ſumuntur. ſub qua non ex amore, ut præmiſſum eſt, ſed ex timore ſeruiebatur. Quia ergo illud durauit, quandiu lex durauit, ideo ad hoc figurandum, donec epiſtola finiatur, non tenet planetam, quę amorem deſignat. Diaconus uero euãgelium legens eam non deponit, ſed iuxta modum ſtolæ ſuo officio competentis, illã ſibi coaptat, quia eius officium eſt, doctrinam euangelicam, quæ eſt lex amoris, prædicare, & hoc ex amore qui facit iugum domini ſuaue quod iugum, ex quo omnia mundana præmuntur, per ſtolam ſuper ſiniſtrum humerum ſignificatur. ¶ Cingitur autem planeta, id eſt † charitate ab humero ſiniſtro in latus dextrũ, ut ſit ei ſuaue iugum domini, in proſperis, & in aduerſis, 5
quæ per læuam & dextram deſignatur, tanquam armatus in humeris contra aduerſa, & ſuccinctus in altari contra mũdi ſuauia ſeu proſpera. ¶ Rurſus † diaconus duplex gerit officium, ſcilicet, prędicandi populo, unde lecturus euangeliũ, dicit populo: Dñs uobiſcũ. Et miniſtrandi ſacerdoti. 6
Nempè propter prædicandi officium, caſulã ſuper humerũ portat, quia prædicator in præſenti uita opera populi portare debet, quod à legali ſacerdote tractum eſt:

qui

qui dum ſacrificabat ſummitates balthei, ſuper humerum reflectebat. Pro eo uero, ꝙ ſacerdoti miniſtrat, & quia propter inſtantes neceſſitates ire atq; redire habet, dexteram habere debet expeditam, & liberam. Vnde in Tholetano conſilio. 25.d. unum. ita legitur unum orarium oportet leuitam geſtare in ſiniſtro humero, propter quod orat. id eſt, pro eo, quod prædicat. Præterea ſubdiaconus & diaconus lecturi deponunt caſulas, quaſi profitentes non eſſe ueſtem propriam, ſed ob reuerentiam temporis recipere commodatam.

¶ Denique circa finem miſſæ diaconus planetam induit, ad notandum, quòd non ſufficit opus ex charitate inchoare, niſi & in
7 charitate perficiatur. ¶ † Tertiò, etiam dici poteſt, ꝙ diaconus caſulam induens, inducit, ſe eſſe prędicatorem, qui in dilectione ferueat, & uitæ contemplatiuæ inhiet: dum uero ſe illa præcingit, & humero duplicatam imponit, opus prædicationis, orationis, & lectionis intromittit, & proximo in neceſſitatibus ſubuenit, quam reflectit in dextram, cum omnia refert ad ſummũ bonum. Et ſic dum caſulam induit Mariã, dum præcingit repræſentat in miniſterio
8 Martham. ¶ Quartò, dum diaconus † ieiuniorum, tempore caſulam ſuper humerũ replicat, quaſi gladium contra hoſtem uibrat, ut dicetur in procemio tertiæ partis.
9 ¶ † In nouo uero teſtamento ordo iſte ab Apoſtolis ſumpſit initium, qui ſeptem uiros boni teſtimonij plenos ſpiritu ſancto diaconos elegerunt ut iam dicetur. Vnde & ſancti patres decreuerunt. 93. di. diaconi. & c. ſeq. ut in matrice eccleſia ſeptem diaconi, circa altare pontifici in celebra-
Act. 6 tione miſſæ adſiſtant. Hi in Apocalypſi, di-
Apoc. 10. cuntur ſeptem angeli, tuba canentes, quia illorum eſt alta myſteria de ſuperna inſpiratione foris reſonare. Hi ſunt ſeptem can-
Apoc. 1 delabra aurea, qui Chriſti lucem euangelij alijs oſtendere debent. Hi dicuntur ſe-
Apoc. 10 ptem tonitrua, quia terribiliter comminari debent, quòd omnis arbor, qui non facit fructum bonum, & c. extra de deci. quanuis. in fi. 93. di. diaconi. & c. ſeq. Hi præconis more, eccleſiam admonent ad orãdum & genua flectendum. ¶ † Ad eos quidem
10 pertinet adſiſtere ſacerdotibus, & miniſtrare in omnibus, quæ agũtur in ſacramẽtis Chriſti in baptiſmo, ſcilicet chriſmate, in patena, & in calice, oblationes, id eſt, hoſtias inferre, & diſponere in altari, componere etiam, id eſt ornare menſam domini in altari atque ueſtire, crucem ferre, puta in proceſſionibus, & prædicare, id eſt, legere euangelium, & Apoſtolum, id eſt, epiſtolam, pura ſubdiacono deficiente. 25. di. perlectis, extra de deci. quanuis, in fi. Nam ſicut lectoribus uetus teſtamẽtum, ita diaconis nouum prædicare, id eſt, legere, præceptum eſt. Sicut enim dominus donec Euangelium prædicauit, miniſter fuit, iuxta illud: Non ueni miniſtrari, ſed miniſtrare, ita nulli magis conuenit Euangelium legere, quàm diacono, qui miniſter interpretatur. ¶ Vnde cum ordinatur, ideo ſtolam per quam Chriſti iugum ſignificatur, accipit, quia euangelium in quo de ipſo iugo cõtinetur, lecturus eſt. ¶ Ad ipſum
† quoque pertinet officium precum, id eſt, 11
dicere litanias, & recitatio nominum eorum, qui ordinandi, uel etiam baptizandi ſunt. Ipſe præmonet aures adhibere ad Deum, cum dicit: Humiliate capita ueſtra Deo, uel humiliate uos ad benedictionẽ. Ipſe hortatur clamare, dicẽdo: κυριε ἐλέησον, in rogationibus, ipſe donat pacem licet ſubdiacono, uel ſaltem cum dicit: Dominus uobiſcum, & annuntiat feſtiuitates. ¶ Hæc ſiquidem & alia plura ad eius pertinent officium, quæ in canonibus Hie. 23. diſt. diaconi. & c. legimus plenius con-
tinentur. ¶ Debent † etiam, tanquam ocu 12
li epiſcopi, cuncta circumluſtrare, & epiſcopo referre 22. di. diaconi eccleſiæ. & c. ſeq. uſque ad §. compagis. non tamen debẽt baptizare, nec Dominicum corpus diſpenſare, niſi in neceſſitate, ſcilicet epiſcopo uel presbytero abſentibus, & iubentibus, nec poſſunt calicem benedicere. Non
† debent etiam inter ſacerdotes uel corã 13
eis, uel ſupra ipſos, niſi eorum iuſſu ſedere, poſſunt tamen in conuentu presbyterorum rogati prædicare. ¶ Diaconi, tenent loca quaternionũ, qui apud gentiles errant.
¶ Sanè † ſicut in canone. 23. diſtin. diaco- 14
nus. legitur. diaconus cum ordinatur, ſolus epiſcopus, qui eum benedicit, manus ſuas ſuper caput illius imponit, quia non ad ſacerdotium, ſed ad miniſterium, id eſt ad diaconatum conſecratur, id eſt, ordinatur.

In

In actibus tamen Apoſtolorum ita legitur:Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt manus ſuper eos.In quo oſtenditur,nõ ſolum epiſcopum,verumetiam præsbyteros tunc adſtantes debere manum ſuper diaconum, dum ordinatur imponere. Nunquid enim plus poteſt præcari ſolus epiſcopus, quàm plures Apoſtoli? Imponentes enim manus,non dant ſanctum Spiritum: ſed orãt ut ſuper eos veniat. Cum igitur vſus omniũ bonorũ nõ ſit in uno ſed ĩ pluribus:meritò plures manus imponũt, ut vnuſquiſq; Dominum deprecetur, vt partem de ſpiritu ſuo tribuat ordinãdo ad inſtar Moſi: de
15 cuius ſpiritu,Dominus dedit ſeptuaginta viris.¶ Ideò † aut fit manus impoſitio ſuper ordinandos, quia per manum, opera: per digitos, ſpiritus Sãcti dona: per caput verò mẽtem intelligimus. Rectè ergo manus imponitur, quia donis ſpiritus Sancti in mente imbuti ad opera Chriſti mittuntur. De manus impoſitione ſub tit, de epiſcopo dicetur. Sed cùm diacono manus imponatur: extrà de ſac.non ite.c.fi. quæritur quare quando poſtea fit presbyter, ei manus imponitur iteratio? Reſpondeo,quia per conſecrationem tranſit de opere ad opus, id eſt, de miniſterio ad Dei immolationem, quod ſicut nec illud, niſi gratia Dei adiuti, agere non valemus. Suſpenſio verò manuum fit, dum oratio ſuper caput effunditur ordinandi: extra de ſac.non ite.
16 c.fin.¶ Et nota † quoniam tunc & ſuper confirmatos in frontibus, & cum ſal, & aqua, pallę altaris, veſtes ſacerdotales & huiuſmodi benedicuntur, ideò hæc manũ ſuſpenſio fit, quia virtus quædam manibus conſecratis ineſt, quæ quaſi ſuſcitatur, dũ benedictio cum huiuſmodi manuum ſuſpenſione ſuper res effunditur benedicendas.
1.Tim. 4. Vnde Apoſtolus monens diſcipulum Thimotheum, inquit, Moneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per appoſitionẽ manuum mearum. Vt ſicut corde per effectum, ſic corpore per ſuſpenſionem manuum, deuotio excitetur. Non enim ſolum in rebus animatis, verumetiam in rebus inanimatis virtus conſiſtit. Vnde nonnulli aſſerunt, quòd uirtute templi, ſi quis illud ex deuotione ingreditur, venialia in eo delentur. Rurſus ſuſpenſio huiuſmodi in prolatione exorciſmorum, potiſſimè fit quaſi ſacerdos ipſo corporis actu, fugando diabolo virtute conſecrationis manuum comminetur ¶ Tertiò, poteſt † dici, quòd 17
diſpenſatio ſacramentorum ſoli Deo principaliter, miniſtris uerò eccleſiæ miniſterialiter cõpetit, ipſi enim nihil ad ſe, ſed à principali habent agente. Quia ergo in ſacramentorum diſpenſatione veſtium, vel aquæ & huiuſmodi benedictione, ſeu conſecratione, aliqua ſpiritualis ſanctificatio confertur, quam miniſtri de ſuis meritis non confiſi, debent ab ipſo Deo, corde & opere poſtulare: congruum eſt, hæc per eleuationem ſeu ſuſpenſionem manuum, per quas opera intelliguntur, ex primi. Vn- Tre.
de in tre. Leuemus corda noſtra cum mani 3.
bus.¶ † Diaconus dalmatica vtitur, ut di- 18
ſcat occultam rationem ſublimium indagare. Vnde in quibuſdã Eccleſijs ea, nõ niſi in feſtis vtitur, quia diſcipuli ſublimia nõ intellexerunt, niſi poſtquam Dominus eſt glorificatus. Et vtitur ea ſine alba, tempore oblationis & lotionis tantum: ſicut ſtatuit Zozimus Papa. xciij. diſt. diaconus ſedeat.¶ Adhæc diacono † cum ordinatur, 19
traditur ſub certis verbis, ſtola, & codex euangelij quæ res & verba ſunt huius ſacramenti ſubſtantia: cætera ſunt de ſolennitate. Ideò autem ſtolam accipit, quia euangelium, quòd per Chriſti iugum figuratur, lecturus eſt. Hoc officio vtitur, qui corpus & ſanguinem Chriſti diſcretè diſpenſat: & qui ad orandum & vigilandum ſui exemplo alios hortat. ¶ Chriſtus vero Matt.
hoc officium exercuit quando poſt cœnam 26.
ſacramentum corporis & ſanguinis ſui proprijs manibus diſcipulis diſpenſauit & iterum, quando Apoſtolos hortatus eſt ad orandum dicens: Vigilate & orate &c. & Matt.
quando euangelium prædicauit. 4.

SVMMA.

1 *Sacerdotalis ordo, vnde duxerit initium.*
2 *Melchiſedech iuſtus, ſacerdotis altiſſimi,*
3 *Dauid uiginti quatuor ſacerdotes inſtituit.*
4 *Chriſtus ſacerdotes inſtituit.*
5 *Presbyter, quis dicatur. & unde nu. 6. Et an ſapientia, an ab ætas dicatur.*
7 *Sacerdos, quis. & vnde dicturus. Et qui olim num. 9.*
8 *Capellæ initium vnde, & inde capellani.*
10 *Presbyteri inſtitutio. quibus conſtet.*

Sacerdo-

11 *Sacerdotes, vicem Chriſti gerunt.*
12 *Sacerdotalis ordinis dignitas & eminentia.*
13 *Pontifex qua de cauſa, aut ſignificatione deo ſculetur ſacerdotem iam inueſtitum.*
14 *Præsbiteratus inſtitutio.*

De Sacerdote. Cap. 10.

Sacerdotalis ordinis in-
ſtitutio, à veteri lege
1 † exordiū ſumpſit Do-
minus nanque legitur
præcepiſſe Moſi:appli
cat (inquit) fratrem
tuū Aaron, ad te cum
filijs ſuis, de medio filiorū Iſrael, vt ſacer
Exod. dotio mihi fungatur. Vnxit ergo Moſes
40. Aaron in maiorem ſacerdotem: filios ve-
Pſal. ro illius, in minores. Vnde propheta lo-
98. quit: Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius
Gen. id eſt, primi & ſummi inter ſacerdotes fue
4. runt. Ipſe tamen Moſes prior fuit quàm
Aaron, ordine, & etiam maior admini-
ſtratione. xxij. diſt. ſacro in glo. Hinc eſt,
quòd Moſes illum inſtruebat, & tanquam
minorem redarguebat, de pœn. diſt. iij. in-
ter hoc. ſed quo ad cōſecrationem ſacer-
dotalem pares fuerunt. Moſes autem non
offerebat hoſtias, ſed ſolùm uota pro po-
pulo xxxvj. diſt. ſi quis vult. lxxviij. diſt. de
crevit. Ante legem etiam ſacerdotes fuiſ-
2 ſe leguntur. ¶ Vnde Melchiſedech † iu-
ſtus, ſacerdos Dei altiſſimi legitur extitiſ-
ſe: cui decimas ex omnibus ſpolijs Abrahā
tanquam ſacerdoti perſoluit. Erant autem
multi minores ſacerdotes, quos cananeos
communiter appellabāt: & vnus erat ſum
3 mus ſacerdos, quem vocabant ſpecialiter
Luc. 1. Azabarcum. ¶ Sed † & Dauid xxiiij. ſum
Marci. 3. mos ſacerdotes inſtituit. ſexdecim de E-
leazar, & octo de Ithamar: quibus tamen
Luc. omnibus vnum præfecit, quē ſtatuit prin-
10. cipem ſacerdotum, & ſingulis per ſortem
vicis ſuæ diuiſit hebdomadas quarū octa-
4 ua peruenit Abiæ: de cuius genere Zacha
rias pater Ioann. Baptiſtæ deſcendit. ¶ †
In nouo quoque teſtamento, Chriſtus ma
iores & minores ſacerdotes conſtituit, vi-
delicet xij. Apoſtolos & ſeptuaginta duos
diſcipulos, per Apoſtolos electos, quos
præmittebat binos in omnem ciuitatem &
locum quo erat ipſe venturus. xxj. diſt. in
nouo. Sicut enim Deus per Moſen ſum-
mos Pontifices regendis populis in lege Leuiti
præfecit: & ad eorum ſocietates & operis 8.
adiumentum ſequentis ordinis viros & ſe
cundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro
& Ithamar filijs Aaron paternæ transfun
ditur plenitudinis abundantia: ut ad ho-
ſtias ſalutares & frequentioris officij ſacra Num.
menta, miniſterium ſufficeret ſacerdotum. 2.
Et ſicut in Eremo per lxx. virorum pruden
tium mentes Moſi ſpiritum propagauit,
quibus ille vſus in populo innumerabi-
les multitudines facilè gubernaret, ſic &
Chriſtus Apoſtolis ſuis diſcipulos addidit
quibus illi totum orbem ſanctis prædica-
tionibus repleuerunt, ſicut hæc & alia, in
pontificali ſubordinatione ſacerdotis ha
betur. Apoſtolorum itaque vices, maiores
obtinent ſacerdotes, id eſt, epiſcopi, qui di
cūtur ſummi. j. q. vij. accuſatio. de cōſec.
diſt. v. manus &c. de his. diſcipulorum ue-
rò minores, id eſt, præsbyteri. Petrum au-
tem quaſi in ſummum ſacerdotem elegit, Matt.
ei præ omnibus, claues regni cœlorum tra 16.
dens, & ipſum præ cæteris ponens caput
& fidei fundamentum, inquiens: Tu es Pe-
trus & ſuper hãc petram ædificabo eccle- Pſal.
ſiam meam. xxj. di. in nouo. iuxta illud pro 44.
phetæ: Pro patribus tuis, nati ſunt tibi fi- Num.
lij &c. lxviij. diſt. quorum. Apoſtoli uero 1.
epiſcopos, præsbyteros, & leuitas ordina-
uerunt, ſicut in procemio huius partis di-
ctum eſt. Sacerdotes ergo ſunt ſucceſſores
lxx. virorum, quibus Dominus Moſi ſpiri- Sap.
tum propagauit & lxx. diſcipulorum, ſicut 4.
epiſcopi ſunt vicarij Moſi & Apoſtolorū.
¶ † Cæterum ſecundum Iſidorum. xxj. diſt.
cleros. πρεσβύτερος Græcè, Latinè ſenior 1
interpretatur, non modò pro ætate, vel de
crepita ſenectute, ſed propter honorem &
dignitatem quam acceperunt. Senectus e-
nim venerabilis eſt: & cani ſunt ſenſus ho
minis: extrà de tranſla. quanto. ij. q. vj. an-
terior. Vnde & Dominus inquit ad Moſem Num.
congrega mihi lxx. viros de ſenioribus Iſ- 2.
rael quos tu nóſti quòd ſenes ſint populi, & ma
giſtri. Præsbyter ergo ſecundum Hier.
xciiij. diſt. legimus. ad fi. nomen eſt ætatis:
epiſcopus vero dignitatis. Porrò ſicut in li
bro numerorū legitur: Moſi præcipitur, ut eli Prou.
gat præsbyteros, id eſt ſeniores. lxxxviij. 2.
diſt. porrò. vnde in prouer. dicitur: Gloria
ſenum,

Dani. ſenum,eſt canicies. Hæc vero canicies, ſa-
13. pientiam deſignat.de qua ſcriptum eſt , ca
nicies hominum, prudentia eſt. Cumque
non gentis,& eo amplius annis ab Adam,
vſque ad Abraham vixiſſe homines lega-
mus, nullus alius primus appellatus eſt
πρεσβύτερος, id eſt,ſenior, niſi Abraham,
quæ multo paucioribus annis vixiſſe con-
uincitur.Nõ ergo propter decrepitam ęta
tem:ſed propter ſapiẽtiam præsbyteri no
minantur.Hinc eſt,quòd illi duo iudices,
qui falſo iudicauerunt Suſanam præsbyte
5 ri uocati ſunt: qui autem præsbyteri nunc
nuncupantur olim principes populi, vt
Chore,Datham,& Abiron, uel magiſtra-
tus,aut magiſtri templi, vt Nicodemus,
6 Gamaliel dicebantur.¶ Dicitur † autem
præsbyter,quaſi alijs viuendi præbẽs iter,
vel præbens beatum iter. videlicet popu-
lo de exilio mundi ad patriam paradiſi.
De præsbytero etiam ſub ti. de epiſcopo
7 dicetur.¶ † Sacerdos uero,antiſtes dictus
eſt,quia ante ſtat,& ſupra ſe nullum in ec
cleſia habet.xxj.diſt. cleros. Dicitur quo-
que ſacerdos à ſacrificando, quia conſe-
crat & ſanctificat. Vnde etiã dicitur ſacer
dos,quaſi ſacra dans vel ſacer dux, ut ait
Beda & Gre.in paſtorali.lib.ij.xviij.c. Sa
cerdos etiam,dicitur iuſtitiæ cultor: Iux-
ta illud.Cuius meritò quis nos ſacerdotes
8 appellat.ff.de iuſt.& iu.l.j.¶ † In pleriſ-
que locis ſacerdotes,capellani vocantur.
Nam antiquitus reges Frãciæ ad bella pro
cedentes,capam beati Martini ſecum por-
tabant,quę ſub quodam tentorio ſeruaba
tur,quòd ab ipſa capa dictum eſt capella.
& clerici in quorum cuſtodia ipſa capella
erat,inde capellani dicebantur, & conſe-
quenter ab illis ad cunctos ſacerdotes no
men illud in quibuſdã regionibus eſt trãſ
fuſum.Sunt ẽt qui dicunt, ꝙ antiquitus in
expeditionibus intẽtorio fiebãt domũculæ
de pellibus caprarũ ſuperte ctæ,in quibus
Miſſæ celebrabãtur,& inde capellę nomẽ
9 tractum eſt.Sacerdotes† uerò Gentilium,
flamines dicebantur.ſicut in proœmio hu
ius partis dictum eſt. Præsbyteri uices ge-
runt Aedilium, qui apud gentiles fuiſſe
10 noſcuntur.¶ † Sanè ſecundum canonicã
traditionem præsbyter cũ ordinatur, epi-
ſcopo eum benedicente.& manum benedi
ctoriam ſupra caput eius tenẽte, & omnes
præsbyteri,qui præſentes ſunt manus ſuas
iuxta manus epiſcopi teneant,ſupra caput
illius,ſpiritum ſanctum inuocantes , quæ
manus impoſitio operum ſancti Spiritus
exercitationem ſignificat.Nam per caput
mens accipitur,per digitos, ſancti Spritus
dona per manus opera figuramus . Quare
autem ſit manus impoſitio, cum facta fue-
rit,cùm in diaconum ordinaretur dictum
eſt ſub ti.de diacono . Vnguntur etiam ma
nus præsbyteri, oleo,in ſui ordinatione,
de qua in prima parte ſub ti. de unc. dictũ
eſt.¶ † Sacerdotes vicem gerunt Chriſti 11
dum pro peccatis obſecrant, & per pœni-
tentiam reconciliant peccatores Mediato
res enim ſunt inter Deum & homines,pro
ut in ſeq.tit.plenius oſtendetur. Hi ſtolam
ſuper utrunque humerum accipiunt , ut
ex hoc ſe per arma iuſtitiæ eſſe munitos
intelligant: prout in ſex. parte ſub tit. de
ſtola dicetur: accipiunt quoque de manu
Pontificis calicem cum vino, & patenam
cum hoſtia quatenus his inſtrumentis po-
teſtatem ſe accepiſſe cognoſcant, placabi-
les hoſtias, & corpus,& ſanguinem Chri
ſti offereudi.Vnde epiſcopus hæc tribuens
dicit: accipite poteſtatem offerre ſacrifi-
cium Deo,miſſamque celebrandi,tam pro
viuis,quam pro defunctis in nomine Do-
mini.¶ † Hoc ordine nullus in eccleſia
celſior eſt.epiſcopis tamen quædam ſuper 12
addita eſt poteſtas,ſicut in proximo tit.di
cetur,& in huius partis proœmio tactũ eſt
ne ſi eadem poteſtas paſſim penes omnes
ſit,obedientia ſoluatur, & ſcandalum ge-
neretur.lxxxix.diſtin.ad hæc.¶ † Non au 13
tem vacat à myſterio,quod ordinator or-
dinatum in ſacerdotem communicans o-
ſculatur: diaconus uerò uel ſubdiaconus
ordinati communicantes oſculantur ma-
nũ ordinatoris,Ratio diuerſitatis eſt pri-
mò,ut per hoc ordinum notetur diſtinctio
prout in iiij.parte ſub tit.de communica-
tione ſacramenti dicetur.¶ Secundò, quia
Pontifex oſculando ſacerdotem denotat
quòd ille æqualitatẽ ad ordinis recipitur:
quantum ad ſacramentum euchariſtiæ cõ
ſecrãdũ, quod eſt ſacramẽtum amoris,qui
per oſculum ſignificatur. Diaconus verò
& ſubdiaconus,non recipiuntur ad talem
æqualitatem,ſed ad imitationem bonæ o-
perationis, quæ ex charitate procedit,
quod

quod ſecundum Gregor. per manus oſcu-
14 lum deſignatur.¶ † Sanè ei qui in presby
terum ordinatur, traduntur ſub cert s ver
bis ſtola & caſula, calix cum patena, & e-
tiam inũgitur. quæ res & verba ſunt de hu
iuſmodi ſacramenti ſubſtantia. Cætera ve
rò procedẽtia & ſequentia, de ſolennitate
ſunt.¶ Porrò ſicut ait beatus Augu. xxviij.
diſt. de ipſis. ſacerdotes ſcire debent librũ
ſacramentorum ſiue miſſale: lectionarium
antiphonarium, baptiſterium, computum
canones pœnitentiales, pſalterium, homi
lias, per circulum anni diebus Dominicis
& feſtiuis aptas: è quibus omnibus ſi vnum
defuerit, ſacerdotis nomen uix in eo con-
Oſee. ſtabit. Magnus etiam Dionyſius ea. diſt.
4. omnes, inquit. Subſtantia ſummi ſacerdo-
tis ſunt, eloquia diuinitus tradita, id eſt ve
ra diſciplina, ſeu ſcientia diuinarum ſcri-
pturarum. Et Propheta. Quia tu ſcientiam
repuliſti, & ego te repellã, ne ſacerdotio
mihi fungaris. Non debet enim diſcere,
qui ex officio alios debent docere. xxxvij.
diſt. ecce. j. c. vij. conuenientibus. ¶ De præ
miſſis verò libris & homelijs, in prooemio
vj. partis dicetur. Item, qui ſint canones pę
nitentiales & utrum ſacerdos pœniten-
tias in illis diffinitas, valeat moderari, &
quæ ſacerdotes ſcire oportet, diximus in
aureo repertorio noſtro, ſub tit. de pœ. &
re. De computo, in finali parte dicemus.
Hoc officium Chriſtus exercuit quando
Matt. poſt cœnam panem & vinum in corpus &
26. ſanguinem ſub diuina virtute conuertit di
Rom. cens, Apoſt. Accipite & comedite, hoc eſt
8. corpus meum &c. Excellentius quoque
hoc officio vſus eſt, cum pro peccatis hu-
mani generis ſe ipſum in ara Crucis obtu
lit patri, idem epiſcopus, ſacerdos, & ho-
ſtia, & adhuc glorioſius implet, dum ſedẽs
ad dexteram patris, interpellat pro nobis.

SVMMA.

1 *Epiſcopus, quis: & vnde dictus.*
2 *Epiſcopi ſedes in eccleſia Et eius ſignificatio.*
3 *Epiſcoporum varia nomina. & nu. 4.*
6 *Epiſcopus, qua die, & hora conſecratur. & nu. 12. Et qua ſolennitate id fiat. nu. 7. 11.*
8 *Epiſcopi conſecrandi capiti cur liber imponatur.*
9 *Epiſcopi conſecrationi cur tres epiſcopi debeant intereſſe.*
10 *Manus impoſitio ſuper ordinandis & conſecrandis, vnde duxerit initium.*
13 *Epiſcopi & presbyteri, quid differant.*
14 *Sacerdotes mediatores inter Deũ & hominẽ.*
15 *Epiſcopus & ſacerdos, an intelligantur nomine presbiteri.*
16 *Epiſcopus & presbiter, antiquitus ijdẽ erãt.*

De Epiſcopo. Cap. 11.

PRopter ea, quæ ſpeciali
ter † officio Epiſcopa 1
li incumbunt, epiſcopa
tus inter ordines in ſa-
cris canonibus connu-
merantur xxj. diſt. cle-
ros. in princ. extrà de
purg. cano. quo. & de conſe. eccl. vel alta.
c. pe. epiſcopi autem nomen plus ſonat o-
neris, quam honoris. Nam ἐπίσκοπος Græ-
cè, ſuperintendens interpretatur Latinè,
ſpeculatoris officium gerens xxj. diſt. cle-
ros. Nã præpoſitus in eccleſia ſpeculator
dictus eſt. Iuxta quod Dominus inquit pro
phetæ: Filij hominis ſpeculatorem dedi te
domui Iſrael. ut plebi ſibi commiſſæ non
negligenter incumbat, ſed vitam & mores
eorum, & cuncta diligenter proſpiciat.
¶ † Quia ergo epiſcopus ſpeculator eſt, 2
ideò ex inſtitutione Clementis primi, ca Pſal.
thedram ſiue locus eius in eccleſia altior 10.
eſt, ut ſuperintẽdat & populum cuſtodiat,
omneſque conſpiciat, & illum cuncti, ſicut
vinitori altior locus eſt pro vinea cuſto-
dienda. ob hoc inquit Apoſtolus, qui epi-
ſcopatum deſiderat, bonum opus deſide-
rat. viij. q. j. qui epiſcopatum. Non dixit ho
norem, ſed opus. quoniam epiſcopus non
tã ut præſit, quàm vt proſit eligitur.¶ Rur
ſus faldiſtorium epiſcopi, ſpiritualem iu-
riſdictionem annexam Pontificali deſi-
gnat: quoniam exercere diffiniendo non
debet, niſi pro tribunali ſedens: quod pro
batur ex verbis Domini, dicentis in euan
gelio: Super cathedram Moſi ſederũt Scri
bę & Phariſæi, quę dixerint, facite &c. xix.
diſtinc. ſecundum iij. q. vij. §. fin. Per ſca-
bellum verò, temporalis poteſtas ſigni-
ficatur, quæ ſubiecta debet eſſe ſpiritua-
li: ſicut probat Gelaſius Papa, extrà de ma
io. & obedien. ſolitæ xcvj. diſt. duo. &c. ſeq.
& ſin.

& Inn. iij. in ſua epiſtola decretali. Et à ſpirituali per diſciplinam correctionis conculcatur, quando à uero exorbitat per peccatum, extrà de iud. nouit. lxiij. di. Valentinianus. Vnde Pſal. Donec ponam inimicos
3 tuos, ſcabellum pedum tuorum. ¶ † Pontifex uerò princeps ſacerdotum eſt quaſi pons & via ſequentium factus xx. diſt. cleros, ipſe & ſummus ſacerdos, ipſe & Pontifex Maximus nuncupatur, ut præmiſſum eſt. Ipſe nanque efficit ſacerdotes atq; Leuitas, ipſe officia & eccleſiaſticos ordines diſtribuit, & diſponit, & præordinator eſt in cunctis. ipſe quod vnuſquiſq; facere debeat, oſtendit. Antea autem Pontifices & Reges erant, prout tactũ eſt in prima parte ſub titu. de conſec. Maiorum enim hæc erat conſuetudo, ut Rex & ſacerdos Pontifex eſſet. Vnde & Romani Imperatores Pō
4 tifices dicebantur. ¶ † Dicitur etiam præſul, quoniam in concilio præſidet, extrà de
5 tempo. ord. quod tranſlationem. ¶ † Dicitur etiam antiſtes, quia ante alios ſtans, præeminet populo, uel ab ἀντὶ, qđ eſt cōtra, quoniã hæreticis contradicit, vt paſtor lupis. Ordo epiſcopalis unde proceſſit, di-
6 ctum eſt in proœmio huius partis. ¶ † Sanè cōſecratio epiſcopalis (in qua Spiritus ſanctus dignè ſumētibus adeſt) datur ſemper in die Dominica, & hora tertia fit. 75. diſt. c.j. quoniam ipſi epiſcopi uicem Apoſtolorum obtinent, quibus in die Pente. & hora tertia Spiritus ſanctus datus eſt. nō tamen poteſt quis in epiſcopum conſecrari die illa, qua in presbyterũ ordinatur, ſed & iux
7 ta canonum ſtatuta. 78. di. ſi fortè. ¶ † Epiſcopus cùm ordinantur, comprouinciales epiſcopi conuenire debent cum metropolitano, & duo epiſcopi ponant, & teneant Euãgeliorum codicē ſuper caput & ceruicē eius, ſiue ſuper humeros, vno ſuper eum fundente benedictionem, reliqui uerò omnes epiſcopi, qui adſunt, manibus ſuis caput eius tangant. xxiij. di. epiſcopis. Siqui-
8 dem † tenetur liber ſuper caput eius. Primo, ut Dominus firmet Euangeliũ in corde ipſius. Secundo, ut per hoc intelligat, cui labori & honori ſubijciatur, quia omne, quod hic eminet, ideſt omnis prælatus, plus mæroribus afficitur, quam honoribus gaudeat. xxij. diſt. verum. Tertio, ad notandũ, quòd pondus Euangelicæ prædicationis, eum circunquaq; ferre pigere non debet. Quarto, ad monendum illum, ut magis ſolito iugo ſubiaceat & obediat Euangelio. ¶ † Titum autem epiſcoporum ad 9
minus computato metropolitano præſentia requiritur ratione, & exemplo, Ratione, ne tantum beneficium uideatur furtiuè præſtitum, ut pro illo pariter preces ad Deum effundant. Et exemplo, quia & Iacobus frater Domini à Petro, Iacobo, & Ioanne Apoſtolis ordinatus eſt epiſcopus Ieroſolymitanus. lxvj. di. porrò. ¶ † Manus 10
uerò impoſitio ſumpſit exordiũ ab Iſaac, qui dũ Iacob benedixit, impoſuit ſibi manũ. Geneſ. xxvij. & Moſes Ioſue, cùm eum populo præfecit. Nume. xxvij. & Dominus Apoſtolis, cum eos principes mundi conſtituit. Sed & ipſi Apoſtoli per manus impoſitionem Spiritum ſanctum dederunt. Act. xix. De manus impoſitione, dictum eſt ſub ri. de diacono. ¶ † Cæterum, circa epi- 11
ſcopi ordinationem ſciendum eſt, ꝙ ipſe Sabbato hora ueſpertina examinatur de moribus, & ſtatu præteritę uitę, ubi ter benedictio petitur, ut ſancta Trinitas in ordinatione præeſſe monſtretur. Manè uerò ſequenti examinatur de futura conuerſatione, & fidei & primitię eccleſiæ inſtitutione, propter ſuſpectos in fide, moribus & conditione, & ungitur caput eius & manus, de quo dictum eſt in prima parte, ſub tit. cōſe. &c. Deinde unguntur manus eius; & datur ei mitra in capite, in ſignum ꝙ benedictionem omnium gentium dedit illi, & teſtamentum ſuum cōfirmauit ſuper caput eius. ¶ Datur etiam baculus & anulus de quibus in ſequenti parte dicetur. Singula autem, cum proprijs uerbis tradũtur & fiunt. Quæ uerba, & capitis & manuum vnctio, & pollicis confirmatio baculi, & anuli atq; Euangelij traditio, ſunt eius ſubſtantia ſacramenti. Cætera, ſolennitatis ſunt. ¶ De Euangelio, & baculi traditione, & quare conſecratus equum album ſeu albis coopertum equitat, dictum eſt in prædicto titu. de conſe. ¶ † Conſecratur autem epi- 12
ſcopus inter epiſtolã & Euãgelium, extra de elect. ꝙ ſicut nec poteſt die ſuæ cōſecrationis ordines celebrare, quia ipſe tũc non celebrat, ſed concelebrat principaliter celebranti. Papa tamen qui ante hymnum angelicũ conſecratur, hæc poſſet, quia ipſe

miſſarum ſolemnia perficit conſecratus.
13 ¶ Differt autem † inter epiſcopos & ſacer
dotes,quia licet ſex ſint,quæ cõiter ad om
nes pertinent ſacerdotes,videlicet catheci
zare,baptizare,prædicare, conficere, ſol-
uere ac ligare, tñ ad Pontificem nouẽ ſpe
cialiter ſpectans.ſ.clericos ordinare,virgi
nes benedicere,Pontifices conſecrare,ma
nus imponere,baſilicas dedicare,degradã
dos deponere,ſynodos celebrare,chriſma
cõficere,veſtes ac vaſa ſacrare. Sũt & alia
quæ ad officium eṗale pertinent, puta in
fronte chriſmare:benedictionẽ ſolennem
ante pacem dare, & ſimilia.xxv. diſperle-
ctis.lxviij.diſt.quanuis.Veruntamen & ma
iores & minores ſacerdotes cõiter in qui-
buſdam vicem gerunt ſummi Pontifices.i.
2.Cor. Chriſti, dum videlicet pro peccatis obſe-
5. crat,& per pœnitentiã reconciliant pecca
tores.vnde Apoſt.Deus erat in Xp̃o,mun-
dũ ſibi reconcilians, & poſuit in nobis ver
bum recõciliationis,obſecramus ergo pro
14 Xp̃o reconciliamini Deo.Mediatores †.n.
ſunt ſacerdotes inter Deum & hoĩes,dum
& præcepta Dei populo deferunt p̃dican-
do,& vota Deo porrigũt ſuplicãdo.Quo-
circa tales debent exiſtere,vt & Deo grã-
ti & hominibus ſint accepti.Nã vt ait Ale
xander Papa.j.q.j.Xp̃i ſacerdotes, quanto
digniores fuerint,tanto facilius in neceſſi
tatibus populi,pro quibus clamant, exau-
diuntur.Et ſicut Apoſt.dicit:Mediator nõ
eſt vnius,& diſcordes reconciliare non po
Gal. 5. teſt, qui ſimul vtriuſq; ſocietatis & amici-
tiæ vinculo non eſt concors.Si.n.is qui di-
ſplicet ad intercedẽdũ mittitur,irati ani-
mus deteriora prouocatur:49.diſt.§.j.Eṗs
15 †quoq; & ſacerdos,noĩe presbyteri intelli
Titũ 1. guntur, ſicut patet ex his, quæ ad Titum
Apoſt. ſcripſit, qui eundem & eṗm & pre-
sbyterũ nominauit. Quòd autem idem ſit
eṗs & presbyter, multis modis comproba-
tur. Presbyteri,à filijs Aaron in veteri te-
ſtamento ſumpſerunt exordium. Eṗi verò
ab ipſo Aaron. Qui verò vocabãtur ſacer-
dotes, nunc presbyteri dicuntur, qui tunc
principes ſacerdotũ, nunc eṗi nominãtur.
Hodie autem ideo diuerſa ſunt vocabula,
vt eṗs non dicatur presbyter,vel econtrà,
quoniam antiquitus qñ pietati ſtudebant
presbyteri,in omni loco ordinabantur, &
apud Iudæos qui populo præerant presby
teri dicebantur, hoc nomen honoris acci-
pientes.Vocabantur etiã eṗi ab illo opere
quod implere videbantur,eo q̃ conſidera-
re habebant quæcunq; ad pietatis cultum
fuerat conſtituta. † Hinc etiam Hiero. 16
ſic ait.xcv.diſt.olim. Olim idẽ presbyter,
qui & eṗs, & ante quàm diaboli inſtinctu
ſtudia ſiue diſſenſiones in religione fierẽt,
& diceretur in populi, ego ſum Pauli, &
ego ſum Apollinis,& ego Cephę,cõi pre-
sbyterorum cõcilio Eccleſiæ gubernaban
tur. Poſtquam autem vnuſquiſq; eos, quos
baptizauerat,ſuos eſſe putabat, non Chri
ſti,in toto orbe decretum eſt, vt vnus de
presbyteris ſuperponeretur. Epiſcopi ve-
rò nouerint ſe magis conſuetudine, quàm
diſpenſatione dominicæ veritatis, presby
teris eſſe maiores. Auguſtinus verò. ij.q.7.
quanquam. dicit, q̃ quanquam ſecundum
vocabula,quæ vſus obtinuit, epiſcopus ſit
presbytero maior. Auguſtinus tamen mi-
nor Hieronymo eſt. Hoc officiũ Chriſtus
exercuit,quando manus ſuper capita diſci
pulorum leuans,eis benedixit dicens: Ac-
cipite Spiritum ſanctum, quorum remiſe-
ritis peccata,remittuntur eis, &c.

ADNOTATIO.

* Dictus eſt.] Ἐπισκοπῶ ἐπισκοποῦμαι
pro ἐπισκέπτομαι, id eſt, conſidero, viſo æ-
grotum, item, recenſeo. Inde Ἐπίσκοποι di
cti,quorum inſpectio in præſidijs Chriſti,
& ſumma cura. Ambroſius autem, de di-
gnitate ſacerdotali,cap.6.epiſcopum dici
putat,quaſi ſuper inſpectorem, ideoque &
in ſolio enim in eccleſia editiore reſide-
re,vt ſicut ipſe cunctos reſpicit,ita & cun-
ctorum oculi ipſum reſpiciãt. Speculator
item dictus, teſte Auguſtin. lib.1. de ciuit.
Dei,cap.ix.quaſi populorum, quibus præ-
poſitus eſt,obſeruator,cuſtos & præfectus,
qui ſpeculetur & proſpiciat populorum
ſubditorum mores & vitam: quod confir-
mat illud Ezechiel. 33. Ille quidem in ſuo
peccato morietur, ſanguinem autem eius
de manu Speculatoris requiram. Qua etiã
ſignificatione vſurpauit idem verbum Ci
cero ad Atticum lib. 7. Vult enim Pom-
peius me eſſe, quem tota hæc Campania
& Maritima ora habent ἐπίσκοπον. N.
Doard.

LIBER TERTIVS.

SVMMA.

1 *Veſtium ſacrarum uſus, non debet eſſe quotidianus.*
2 *Veſtes ſacræ, vnde duxerint initium.*
3 *Veſtes epiſcopales.*
4 *Veſtes Pontificis, quid ſignent.*
5 *Sacerdos non debet ferre veſtes ſacras, niſi virtutibus ornatus fuerit.*
6 *Spiritua1e certamen quomodo ineundum ab epiſcopo.*
7 *Veſtimenta cõia epiſcopis & ſacerdotibus, & eorum numerus, & authoritas, & nu. 8.*
8 *Senarius numerus, perfectus. Itẽ, nouenarius.*
9 *Ornamenta quindecim, Pontificibus accommodata quid moneant.*
10 *Superpellicij vſus, & ſignificatio. & nu. 11. & vnde fiat. nu. 12.*
13 *Capa, ſiue pluuiale, & eius forma, atque ſignificatio.*
14 *Veſtium vſus varius cur inductus, præter etiam Chriſti morem.*
15 *Clerici, veſtimentis lineis cur vtantur.*
16 *Maguntinen. Cõcilio ſanctio ſuper inſtitutione epiſcopi, presbyteri, diaconi, & ſubdiaconi.*
17 *Veſtium varia ſignificatio in ſacerdote Euangelico.*

ARGVMENTVM.

De indumentis, ſeu ornamentis Eccleſiæ Sacerdotum atque Pontificum, & aliorum miniſtrorum.
Cap. 1.

1 IN quotidiano † vſu nõ eſt veſtibus ſacris vtendũ, ad notãdum, ꝙ ſicut mutationẽ habitus ſecundum literã facimus ita & ſecundũ ſpiritum agamus. Non ergo cum veſtibus communis vitæ viſu pollutis, in ſancta ſanctorum ingrediamur, ſed cum conſcientia munda, & veſtibus mundis & ſacris Dei ſacramenta tractemus, de cõſe. d. j. c. j. Vnde Stephanus Papa, de conſe. di. j. de veſtimenta. ſtatuit ſacris veſtibus non niſi in eccleſiaſticis, & Deo dignis officijs
vti. & Ezec. Nõ ſanctificabant populum in *Ezec.*
veſtibus ſuis. Habet ergo religio diuina a- *34*
lium habitum in eccleſiaſticis officijs, aliũ
in cõmuni vſu, vt cuncto populo Chriſtia-
no exemplum prębeat bonæ conuerſatio-
nis, quatenus loti, prius ſordes, noui Chri
ſto fiant homines. Exuit. n. tunc ſacerdos
veterem hominem, cũ actibus ſuis, & in-
duit nouum, qui ſecundum Deum creatus *Col. 3.*
eſt. Per veſtes quoque, quibus in ſacris vti-
mur tantum, non omnia ſacramenta fore
populo reuelanda intelligimus xliij. diſ. in
mãdatis. §. ſi. xj. q. iij. nolite. Et nota, ꝙ tem
pore Ludouici Imperatoris filij Caroli
magni epiſcopi & clerici cingula auro te-
xta, exquiſitas veſtes & alia ſecularia orna
menta depoſuerunt ¶ † Sacræ autẽ veſtes *2*
à veteri lege videntur aſſumptæ. Præcepit
enim Dñs Moſi, vt faceret Aaron ſacerdo
ti, & filijs eius, veſtes ſanctas, in gloriã &
decorem, vt loti & ſacris veſtibus induti,
fungerentur officio in ſacris. Exod. xxvij.
xxxj. xxxv. & xl. cap. Docuit enim Dñs Mo
ſen per quadraginta dies facere pontifica-
lia, ſacerdotalia veſtimenta ſacerdotibus
& Leuitis ſuis ornamenta quoq; & lintea-
mina. ſed & Maria texuit & fecit illa in v-
ſum miniſterij tabernaculi fœderis. Et ec-
cleſiaſt. xlvij. dedit celebrationibus decus,
&c. Quædam tamen ab Apoſtolis ſumun-
tur, ſed tam illæ, quàm iſtæ virtutes deſi-
gnant myſterium incarnationis. ¶ † Sanè *3*
Pontifex celebraturus exuit veſtes quoti-
dianas, & induit mundas & ſacras. ¶ Et pri
mo, ſandalia calciatur, vt ſit memor dñicę
incarnationis. Secundo, ſibi imponit ami-
ctum, vt motus & cogitatus, fauces & lin-
guam cohibeat, ut fiat cor mundum Spiri- *Pſ. 50*
tum rectum percipiens in viſceribus inno-
uatum. Tertio, albam talarem, vt habeat
munditiam carnis perſeuerantem. Quar-
to, cingulum, vt impetus luxuriæ refre-
net. Quinto, ſtolam, in ſignum obedien-
tiæ. Sexto, tunicam iacinthinam, id eſt cœ
leſtem conuerſationem. Septimo, ſuperin
duit dalmaticam, id eſt ſanctam religio-
nem, & carnis mortificationem. Octauo,
chirothecas, vt declinet vanam gloriam.
Nono, annulum, vt diligat ſponſam, id eſt
eccleſiam, ſicut ſe. Decimo, caſulam, id eſt
charitatem. Vndecimo, ſudarium, vt quic-
quid fragilitate, vel ignorantia peccat, pę

nitentia tergat. Duodecimo, pallium ſuperponit, vt oſtendat ſe imitatorem Chriſti, qui languores noſtros tulit. Decimotertio, mitram, vt ſic agat quòd coronam mereatur percipere æternam. Decimoquarto, baculum, ideſt authoritatem poteſtatis, & doctrinæ. Et poſtea, tapeta calcat, vt terram deſpiciere & amare cœleſtia diſcat. Omnibus autem præmiſſis veſtibus induitur à miniſtris, quia ei, vt veſtes induat ſpirituales, Angeli ſuffragantur: vel quia Vicarius eſt Chriſti, cui Angeli miniſtrant, & omnia ſeruiunt.

¶ Rurſus Pontifex uerſus Aquilonem ſuſpiciens, quanuis uerſus Orientem ſeu verſus altare ſi ſit magis accommodum, reſpicere poſſit, tanquam aduocatus & pugil cum hoſte pugnaturus antiquo, ueſtibus ſacris, quaſi armis induitur, iuxta Apoſto-
4 lum, ut iam dicetur. Primo, ſandalia † pro ocreis habet, ne quid maculæ, uel pulueris affectionum inhæreat. Secundo amictus pro galea, caput contegit. Tertio, alba, pro lorica totum corpus cooperit. Quarto, cingulum pro arcus ſubcingulum, pro pharetra aſſumit, & eſt ſubcingulum illud, quod dependet à cingulo quo ſtola Pontificis cum ipſo cingulo colligatur. Quinto, ſtola collum circundans, quaſi haſtam contra hoſtem uibrans. Sexto, manipulo pro claua utitur. Septimo, caſula, quaſi clypeo tegitur, manus libro, pro gladio armatur. De ſingulis etiam aliter dicetur infrà. ¶ Hæc itaque ſunt arma, quibus Pontifex vel ſacerdos armari debet contra ſpirituales nequitias pugnaturus. Nam vt inquit Apoſtolus: Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed ad deſtructionem munitionum potentia. Et in alia epiſtola ad Ephe. vij. cap. Induite uos inquit armatura Dei, ut poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. State ergo ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate, & induti lorica iuſtitiæ, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumete, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. Hæc quidem armatura, eſt præmiſſa, ſeptuplex ueſtis ſacerdotalis, ſignificatiua ſeptemplicis virtutis ſacerdotis, & repreſentatiua Chriſti ueſtium, quibus indutus fuit tempore paſſionis, prout infrà dicetur. ¶ † Pro- 5
uideat ergo diligenter epiſcopus, & attendat ſtudioſe ſacerdos, ut ſignum ſine ſignificato non ferat, id eſt, ut ueſtem ſine uirtute, non portet, ne fortè ſimilis ſit ſepulchro foris dealbato: intus, uerò omni ſpurcitia pleno. Quiſquis ſacerdos indumentis ornatur & honeſtis moribus nō induitur, quanto uenerabilior apparet hominibus, tanto redditur indignior apud Deum. Pontificalem itaque gloriam non iam honor commendat ueſtium, ſed ſplendor animarum, quoniam & illa, quæ quondam carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant, ut quicquid illa uelamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis uarietate ſigna-
bant, hoc iam in moribus actibuſque clareſcat, cùm & apud ueteres reuerentia ipſa ſignificationum ſpecies obtineret, & apud nos certiora ſunt experimenta rerum, quàm ænigmata figuram, prout hæc & alia in pontificali, ubi agitur de epiſcopi conſecratione leguntur. ¶ † Sic 6
itaque munitus ad certamen contra ſpiritualia nequitiç in cœleſtibus, & pro ſedanda in ſubditos iudicij ira ad altare procedit, & per confeſſionem diaboli renunciat dominio, & ſeipſum accuſat populus uerò quaſi pro ſuo priuilegio oraturus, in profeſtis diebus terræ proſternitur.

Eph. 5

Dum autem ille orationes & alia recitat, quaſi totis viribus contra diabolum pugnat. Dum diaconus in ieiunijs ante Euangelium caſulam ſuper humerum replicat, quaſi gladium contra hoſtem uibrat. Dum epiſtola legitur uoce præconis, Imperatoris edicta dantur. Cantus, ſunt tubicinæ, præcentores, chorum regentes ſunt ducentes exercitū ad pugnam inſtruentes, quibus laſſeſcentibus alij ſubueniunt. Cantus autem ſequentiæ, eſt plauſus ſeu laus uictoriæ. Dum Euangelium legitur, hoſtis quaſi gladio vulneratur, aut exercitus poſt uictoriam diſperſus adunatur. Epiſcopus prædicans, eſt Imperator, uictores laudans. Oblationes ſunt, ſpolia, quæ victoribus diuiduntur. Cantus offertorij, eſt triumphus, qui debetur Imperatori. Pax autem in fine

ne datur populo, vt qui ex hoſte proſtrato
inſinuetur. Et deinde populus, data ei licẽ
tia, per Ite, miſſa eſt, cum gaudio de victo
ria & pace obtenta ad propria redit. Cele
braturus itaq; miſſam epiſcopus, aut pre-
sbyter indumentis ſuo ordini congruenti
bus ſe exornet, & veſtium cultui, actionis
quoque conueniant ornamenta, ead. diſt.
7 rationis. ¶ † Circa ꝙ notandum eſt, quòd
ſex ſunt indumenta ſacerdotibus & epiſco
pis communia, quia & ſex ſunt, in quibus
cõmunis presbyterorum & epiſcoporum
poteſtas conſiſtit. Nouem verò ſunt orna-
menta Pontificibus ſpecialia, quia & no-
uem ſunt in quibus ſpecialis epiſcoporum
poteſtas conſiſtit. Per hunc ergo commu-
nium & ſpecialium indumentorum nume
rum cõmunitas & ſpecialitas poteſtatum
inter epiſcopos & ſacerdotes ſignificatur,
de quo in parte præcedenti dictum eſt ſub
tit. de epiſcopo. Hoc etenim tam in nouo,
quàm in veteri teſtamento legitur conſti-
tutum, vt Pontificis præter communes ve
ſtes habeant ſpeciales, ſed ibi quatuor erãt
communes, & quatuor ſpeciales, prout di-
cetur ſub tit. de legalibus indument. & ſic
quidem ratio myſtica poſtulabat. Nã illæ
datæ ſunt carnalibus, & mũdanis, quoniam
quaternarius numerus conuenit carni pro
pter quatuor humores, & mundo, propter
quatuor elementa. Hæc autem ſpirituali-
8 bus & perfectis data ſunt. Nam † ſenarius
numerus qui perfectus eſt, quia redditur
ex ſuis partibus aggregatis, perfectis con-
uenit. Vnde ſexto die perfecit Deus cœlũ,
& terram, & omnem ornatum eorum, ſed
& cum in plenitudine temporis ſexta ve-
niſſet ætate, ſexto die ſub hora ſexta rede
mit genus humanum. Senarius ergo nume
rus perfectus eſt, quia ſuo ordine numera-
tus perficitur. Nam cùm vnũ, duo, & tres,
dicuntur, ſenarius numerus impletur, vel
quia in tribus partibus dimidiẽ .i. in ſexta,
tertia & dimidia, videlicet in vno, duobus,
& tribus. Nouenarius ẽt ſpiritualibus con
uenit, quia nouem ſunt ordines Angelorũ
qui ſecundum Prophetam per nouẽ gem-
9 marũ ſpecies deſignantur. ¶ † Quindecim
ergo ſunt ornamenta Pontificis quidecim
virtutum gradus, ipſo numero deſignãtia,
Pſal. quos per quindecim cantica graduũ Pſal.
123. diſtinxit. Veſtes enim ſacerdotale, virtu-
tes ſignificant: quibus debent ſacerdotes
ornari, ſecundum illud Propheticum: Sa-
cerdotes tui induantur iuſtitiam, & ſancti
tui exultent. Quæ talares dicuntur, quia
talus, eſt finis corporis, per quod oſtendi-
tur, ꝙ non ſufficit opus bonum inchoare,
niſi ſtudeatur perſeueranti fine compleri,
prout ſub titu. de tunica dicetur. Sic ergo
noſter Pontifex plura, quã octo induit ue *Matt.*
ſtimenta, q̃uis Aaron non niſi octo habuiſ *5.*
ſe legatur quibus modernam ſuccedunt,
quod ideo eſt, quoniam oportet iuſtitiam
noſtram magis abũdare, quam Scribarum
& Phariſæorum, vt intrare poſsimus in rẽ
gnũ cęlorum. Poteſt ẽt dici, ꝙ noſter Pon-
tifex octo habet à capite, vſq; ad pedes, ex
ceptis veſtimentis pedũ & manũ. ſ. amictũ,
albã, cingulũ, & ſtolã, duas tunicas, caſulã,
& palliũ: veſtimentũ. n. pe lum potius per-
tinet ad noſtros q̃ ad Aaron, quia noſtris *Matt.*
dictũ eſt. Euntes docete oẽs gẽtes &c. De- *28.*
niq; præter præmiſſas veſtes ſacris ordini-
bus & miniſtris deputatas, eſt & alia quæ-
dam veſtis linea, quę ſuperpellicium dici-
tur, quo quibuſlibet ſeruitijs altaris & ſa-
crorũ vacãtes ſuper veſtes cões vti debẽt,
prout in ſeq. ti. dicetur. ¶ † Superpellicium 10
aũt primo, propter ſui candorẽ, munditiã
ſeu puritatem caſtitatis deſignat. Iuxta il-
lud: Omni tẽpore veſtimenta, ideſt opera *Eccl. 9*
tua, ſint cãdida, & munda. Propter nomen
verò ſuum carnis mortificationẽ figurat.
¶ † Secũdo, dictũ eſt. n. ſuperpelliciũ, eo, ꝙ 11
antiquitus ſuper tunicas pellicias de pel-
libus mortuorum animalium factas indue
batur, ꝙ adhuc in quibuſdã eccleſijs obſer
uatur repreſentantes ꝙ Adã poſt peccatũ *Gen.*
talibus veſtitus eſt pellicijs. ¶ Tertio, de- *3.*
notat innocentiam, & ideo ante oẽs alias
veſtes ſacras ſępe induitur, quia diuino cul
tui deputati, innocentia vitę cunctis virtu *Pſ. 24*
tũ actibus ſuperpollere debẽt, iuxta illud *Iacob.*
Pſal. Innocentes & recti adhæſerunt mi- *4.*
hi. ¶ Quarto, propter ſui latitudinem, con *1. Pet.*
gruè charitatẽ deſignat. Vnde ſuper pro- *4.*
phanas & cõmunes veſtes induitur, ad no-
tandum, ꝙ charitas operit multitudinem
peccatorum. ¶ Quinto, propter ſui formã;
quia in modum Crucis formatur, paſsio-
nem Domini figurat, quòdq; illud geren-
tes crucifigi debent cum vitijs, & cum con
cupiſcentijs † Fiunt autem ſuperpellicia, 12

in quibuſdã locis de chriſmalibus lineis; que ponũtur ſuper infantulos baptizatos, exemplo Moſi, qui de purpura & byſſo, & alijs à populo, in tabernaculo oblatis, fecit ueſtes, quibus Aaron & filij eius induerentur, quando miniſtrabant in ſanctua-
13 rio. Exod. xxxix. c. ¶ †. Eſt etiam & alia ueſtis, quæ pluuiale uel cappa uocatur, quæ creditur à legali tunica mutuata. Vnde ſicut illa tintinabulis, ſic iſta fimbrijs inſigitur, quæ ſunt labores huius mundi ſollicitudines. Habet etiam caputium, quòd eſt ſupernum gaudium. Prolixa eſt uſq; ad pedes, per quod perſeuerantia uſq; in finem ſignificatur. In anteriori parte aperta eſt ad denotandũ, quòd ſanctè cõuerſantibus uita patet æterna, ſeu quòd eorum uita patere debet alijs in exemplum. ij. q. iij. non ſunt. in fi. Rurſus per cappam glorioſa corporum immortalitas intelligitur. Vnde illam non, niſi in maioribus feſtiuitatibus induimus, aſpicientes in futuram reſurrectionem quando electi depoſita carne binas ſtolas accipient, videlicet requiẽ animarum & gloriam corporum. Quæ cappa rectè interius patula eſt, niſi & ſola neceſſaria fibula inconſuta, quia corpora ſpiritualia facta nullis animã obturabunt anguſtijs. Fimbrijs etiam ſubornantur, quia tunc noſtræ nihil deerit imperfectioni, ſed qđ nunc ex parte cognoſcimus, tũc co-
14 gnoſcemus ſicut & cogniti ſumus ¶ † Quidam autem hæretici garriunt nuſquam re-
1. Cor. 2. periri in nouo teſtamento, quòd Chriſtus vel diſcipuli eius præmiſſis veſtibus induerentur, reprehendentes nos temere, quia à talibus ornamur, quoniam ſicut Io. ait: Dominus ſurgẽs de cœna poſuit ueſtimenta ſua, & poſtea alia nunquam accepit, niſi ſua. Nos uerò (ut dicunt) plura alia, quam ueſtimus, reueſtimus in Miſſa, in qua cœnam ipſam imitamur, & Dominus ab his, qui uolunt ambulare in ſtolis, nos cauere præcepit, dicens: Cauete à Scribis, qui uo-
Io. 13. lunt ambulare in ſtolis. Dicũt enim, quòd
Math. hoc facimus, vt iuſtiores & excellentiores
12. populis appareamus. cõtra illud. Vos eſtis,
Lu. 16 que iuſtificatis vos corã hominibus: Deus autẽ nouit corda ueſtra, quia quod hominibus altũ eſt, abominatio eſt apud Deũ. ¶ Error autem iſte ex præmiſſis apertiſſimè confutatur. Legitur quoque Exo. xlij. & xliiij. Dum ingredientur ſanctuarium meum, & accedent ad menſam meam, vt mihi miniſtrent, & audiant cæremonias meas, veſtibus lineis induentur nec aſcendet ſuper eos quicquã laneum. Cum egredientur atriũ exterius ad populum, exuẽt ſe ueſtimentis ſuis, in quibus miniſtrauerunt, & non ſanctificabuntur populum in ueſtimentis ſuis. ¶ Et † no. quòd oſtiarij, 15
lectores, exorciſtæ, & acolyti, ueſtibus albis utuntur, uidelicet ſuperpellicio, amictu, & alba, & baltheo, ut Angelos Dei miniſtros per caſtitatis munditiam imitentur, & eis ĩ carne glorioſa effecta ſpirituali, quaſi in albis ueſtibus ſocientur. Inde eſt, quòd potius lineis ueſtibus utuntur, quia ſicut linum multo labore ad candorẽ perducitur, ſic neceſſe eſt, per multas tribulationes ad regni gloriam peruenire.
¶ † In concilio Maguntiñ. ij. q. j. epiſcopus, 16
presbyter, ſtatutum eſt, quòd epiſcopus in ordinatione ſua recipiat orariũ, baculum & anulum; presbyter orarium & planetã, diaconus orarium & dalmaticam, ſubdiaconus patenam & crucem, & cùm degradantur, ea perdant. Et in concilio Thole. diſt. xciij. diaconus in conuentu. ſtatutum eſt, quòd diaconus tempore oblationis tãtum, ſcilicet quando legit Euangelium,
utatur albã, id eſt dalmatica. ¶ † Notan- 17
dum quoque eſt, quòd veſtes Euangelici ſa- Pſal
cerdotis aliud deſignant in capite, ſcili- 109.
cet in Chriſto, aliudq́ue figurant in mem- 1. Pet.
bris quanquam & caput & membra ſacer- 2.
dotis nomine nuncupantur, ad caput dicit Pſalmographus: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Ad membra uerò dicit. Apoſt. Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Exponenda ergo ſunt eorum myſteria. Primo, ſecundum quod membris, conſequenter ſecundum quod capiti, ſcilicet Chriſto conueniũt, prout in quolibet capitulo diſtinguetur. ¶ De ornamentis autem, & pallis & ueſtibus eccleſiæ uel altaris, in prima parte dictum eſt, ubi agitur de picturis.
¶ † Porrò ſex indumenta ſacerdotibus, & 18
epiſcopis communia ſunt hęc, amictus, alba, zona ſeu cingulum, ſtola, manipulus, planeta. Nouem uerò pontificibus ſpecialia ſunt hæc, caligæ, ſandalia, ſuccinctorium, tunica, dalmatica, chirotecæ, mitra,

anulus,

anulus baculus paſtoralis. De quibus omnibus ſingulatim proſequimur, & etiã de ſudario & pallio & de coloribus, qbus eccleſia in eccleſiaſticis vtiĩ indumentis, & de legalibus indumẽtis, ſiue ueteris teſtã;

S V M M A.

1 *Amictus vſus, & ſignificatio. & nu. 3.*
2 *Amictus inuolutio circa collum, & pectus, quid ſignificet.*

De Amictu. Cap. 2.

PRimo de ſex ornamentis epiſcopis & ſacerdotibus communibus, eſt ſecundum præmiſſa dicendum. Lotis † itaque
1 manibus epiſcopus ſeu ſacerdos celebraturus aſſumit amictum, quo caput tegitur, quẽ
Exod. Pontifex loco ephoᷣ, ſiue ſuperhumeralis
28. & rationalis habet, & nunc etiam ſuperhumerale vocari poteſt, ſignificans ſalutem, quæ per fidẽ tribuitur. De hoc Apoſto. ad Ephe. 6. Galeam ſalutis aſſumite. Significat etiam caſtitatem cordis, & corporis: quia & renes & pectus ambit, & tegit: & omnibus ſacris veſtibus ſupponiť, ſed omnibus ſupereminet: quia caſtitas etiam debet eſſe intus in pectore, & foris nitere opere. Vnde in renibus ſtringitur, quia ibi præcipuè luxuria dominatur. Per amictũ quoque ſuper humeros, quia circunquaq; diffunditur, operum fortitudo deſignatur. Humeri nanque fortes ſunt, ad opera per-
Gene. agenda, iuxta illud Patriarchę Iacob. Sup-
49. poſuit humerũ ad portandum. & factus eſt tributis ſeruiens. Duo funiculi ſiue duæ chordulæ, quibus amictus ante pectus ligatur, ſignificant intentionem & finem, quibus informandũ eſt opus, ne fiat in fermento malitię & nequitię, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. Sacerdos igitur nõ debet otioſus exiſtere, ſed bonis operibus inſudare, ſecundum illud Apoſtoli ad Ti-
1. Cor. mot. Labora ſicut bonus miles Ieſu Chri-
5. ſti. Laudanda tamen quorundam locorum
2. Tim. habet cõſuetudo vt linea camiſia alba aut
2. ſuperpellicium ſuper cões veſtes induantur prius q̃ amictus imponatur, per quod fides, quæ primo adeſſe debet, ſignificatur. Porrò amictus ſuper hos planetæ reuoluitur, de quo ſub titu. de planeta dicetur.
¶ † Amictu quoque collum ſtringitur per 2
quod vocis caſtigatio intelligitur, quoniã per collum, in quo vox eſt, vſus loquendi exprimitur. Stringitur ergo collum, ne inde ad linguam mendacium tranſire poſſit. Leuiter tamen cum eo pectus & fauces ſtringuntur, prout ſub ti. de cingulo dicetur. Illo etiam caput operimus, ne circunquaq; liberè proſpiciendo, illicita cogitemus. Pectus ſeu cor eo tegiť, quia animus ſacerdotis ad ea, quæ incumbunt debet totus eſſe intentus, nec debet tunc ad vanitates, vel ad aliqua mũdana liberè meditanda diſſolui. Porrò amictus † quo ſacerdos 3
caput obnubilat, ſecundum quod capiti. ſ. Chriſto, conuenit, ſignificat id, quod in Apoc. deſcribitur, videlicet Angelum Dei Apoc.
deſcendiſſe de cœlo amictum nube. Et in 10.
Eſa. Ecce Dominus aſcendit ſuper nubem Eſ. 19
candidam. Veniens etiam ad Saluatorem mundi, Dei filius, Angelus magni cõcilij, amictus eſt nube, dum diuinitatem abſcondit in carne. Nam caput viri Chriſtus, caput Chriſti, Deus, extrà de ſac. vnc. c. vno. 1. Cor.
Hoc ergo carnis latibulũ ſignificat ſacer- 3.
dotis amictus, quod per illam ſyndonem expreſſius ſignificatur, quia ſummus Pontifex caput obducit, de qua ſub titulo de ſuccinctorio dicetur. & pulchra quidẽ quod per calciamentum pedum, hoc ipſum per amictum capitis deſignatur, quia diuinitas in carne latuit, & per carnẽ innotuit. Nam cum notus eſſet in Iudæa Deus, & in Iſrael magnum nomen eius, in Idumæam Pſ. 75
extendit calciamentum ſuum, & ante con Pſ. 59
ſpectum Gẽtium reuelauit iuſtitiã ſuam. Amictus etiam, repreſentat operimẽtum, Pſ. 97
quo Iudæi velabant faciem Chriſti dicentes, Matth. 26. Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt, qui te percuſſit.

S V M M A.

1 *Alba ſubſequitur amictum. Et quid ea ſignificet, & nu. 6.*
2 *Byſſus, quid.*
3 *Albæ cõpoſitio, & forma, cùm in veteri, tum in nouo teſtamento. & nu. 4.*
5 *Manicæ albæ, quid moneant.*

eius,& fortitudo eius in umbilico ventris illius de pœnitent. diſtinctione ſecunda. ſi enim inquit,ad finem.¶ Sanè in ſiniſtro
2 latere † pontificis cingulo duplex dependet ſuccinctorum, quia duo ſunt, quibus caſtitas roboratur, & ſine quibus difficile
3 † conſeruatur; ſcilicet oratio & ieiunium. Vnde Dominus ait. Hoc genus dæmoniorũ non eijcitur, niſi in oratione & ieiunio. Marci nono. Debent ergo lumbi per continentiam præcingi, & per abſtinentiam
Ephe. 6. ſuccingi. Vnde Apoſtolus: State ſuccincti lumbos veſtros in ueritate. Verum ſuccinctorium, quod alias περίζωμα, vel ſuccingulum vocatur, inter indumenta legalia fuiſſe non legitur: quia & ſi legales ſacerdotes accincti tempore ſacrificij abſtinere deberent: alio tamen tempore licitè vocabant amplexus. Hodie autem additur cingulũ, quia moderni miniſtri iugem habere debent continentiam. Et ideò non ſolum cingi, ſed etiam ſuccingi debent. †
4 Ideò autem duplex eſt ſuccinctorium, vt duplex caſtitas denotetur, uidelicet mentis, quæ per cingulum, & corporis, quæ per ſubcingulum, ſignificatur. A parte ſiniſtra dependet, quia potior eſt caſtitas mentis, quàm corporis: & dextera pars potior eſt, quàm ſiniſtra. Vnde Grego. Lumbis præ-
5 cingitur nunc, cum carnis luxuriam per
3. Re. 17. carnis continentiam coarctamus. Cingulum † quoque conuenienter temperan-
3. Re. 18. tiam deſignat: de ſubcingulo etiam dictũ eſt in proœmio huius partis. Et aduerte,
Matt. 26. quod pectus & fauces leniter cum amictu ſtringuntur, quia motus in noſtra poteſtate non ſunt. Helias prius clauſit cœlum, quod petijt, quod non plueret, quam animum quando deſiderabat vindictam de morte prophetarum, lingua etiam in humido ſedet, & in madido, & facilè lubricatur. Vnde princeps Apoſtolorum ad uocẽ ancillæ magiſtrum ſuum negauit. Sed renes fortiter cingulo ſtringuntur, vt caſtigetur corpus, & in ſeruitutem redigatur, & impetus luxuriæ refrenetur. Porrò ſecundum quod capiti, ſcilicet Chriſto conuenit zona ſacerdotalis, ſignificat illud
Apoc. 1. quod Io. Apoſtolus ait: Conuerſus vidi ſimilem filio hominis præcinctum ad mamillis zona aurea. Per zonam auream, per
Eph. 3 ſecta Chriſti charitas deſignatur: quam dicit Apoſtolus ſupereminentẽ ſcientiæ charitatem Chriſti, feruentem in corde, radiantem in opere: cuius ſuccinctorium illud ſignificat, quod Eſaias de Chriſto loquens Eſa. 2.
prædixit. Erit iuſtitia, cingulum lumborũ Pſ. 10.
eius, & fides cinctorium renum eius. Nam Pſal. 144.
iuſtus Dominus iuſtitiam dilexit: æquitatem vidit vultus eius. Et fidelis Dominus Actu. 1.
in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Duę ſummitates ipſius: duæ ſunt Tho. 4
partes naturales iuſtitiæ: quam Chriſtus Matt. 7.
fecit & docuit ſcilicet quod tibi non vis fieri, alteri non feceris: ſed quæcũque vul- Pſal. 23.
tis, ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Cingulum † ergo, iuſtitiam 6
ſignificat, cuius duo ſunt brachia ſe ſe con Io. 19
ſtringentia: ſcilicet declinare à malo, & operari bonum. Repreſentat etiam flagellum, quo Pilatus cæcidit Ieſum.

SVMMA.

1 *Stola ſubſequitur cingulum. Et quid ea notet.*
2 *Stola, cur protendatur ad genua.*
3 *Stolæ reflexio in vtrunque humerum, quid ſignificet.*
4 *Stola, cur collo ſacerdotum, diaconorum vero humero imponitur.*
5 *Stola cur ad lumbos ſuccingatur.*
6 *Stola eſt velut quoddam orarium: ſine quo non licet myſteria Eccleſiaſtica celebrare.*
7 *Stola, collo ſacerdotis incumbens, quid notet.*
8 *Stola vti quibus prohibitum.*

De Stola Cap. 5.

Poſt cingulum † ſacerdos orarium ſiue ſtolã, quæ leue Domini iugum ſignificat. xxiij. diſt. Eccleſiaſtica ſiue quæ eſt iugum præceptorũ Domini, ſuper collum ſibi imponit, ut iugum Domini ſe ſuſcepiſſe demonſtret. Quam cum oſculo ſibi imponit, & deponit, ad notandum aſſenſum & deſiderium, quo ſe ſubijcit huic iugo. illa autem à collo per anteriora deſcendens, dextrum & ſiniſtrum latus adornant: quia per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris, id eſt in proſperis, & in aduerſis ſacerdos debet eſſe munitus: quatenus nec aduerſis frangatur, nec proſperis eleuetur. Vnde & cum ſacer- 1

ſacerdos in ordinatione ſtolam accipit: dicit illi epiſcopus: Accipe iugũ Dei: iugũ enim eius ſuaue eſt, & onus eius leue: ſuaue
2 in proſperis, leue in aduerſis. ¶ Stola quippe vſque ad genua, quæ curuantur, protenditur, ut nos mittes corde, & humiles eſſe moneat. Significat enim patientiam, de qua ſcriptum eſt: Patientia vobis neceſſaria eſt ut reportetis promiſſiones. Et iterum: in
Heb. 10. patiẽtia veſtra poſſideatis animas veſtras.
Luc. 21. Hinc eſt ergo, quod ſtola cũ zona ſeu cingulo à dextris & ſiniſtris, quibuſdam nexibus colligatur, quia virtutes virtutibus ſociantur & iuuantur, ne aliquo moueantur tentationis impulſu, & ad deſignandum, quòd tam in proſperis, quàm in aduerſis debet Chriſti iugum patienter ferri, faciente glutino charitatis. A quibuſdã verò pontificibus additur præmiſſis verbis: ſtola innocentiæ induat te Dominus, quod ſtolam reſpicit primitiuam, quę fuit innocentiæ ſignificatiua. ¶ Rurſus † ſtola
3 ab humero ſiniſtro ſacerdotis, in dextrum dum ordinatur reflectitur: quia cùm obedientia incipiat ab actiua per dilectionẽ proximi, tranſit in cõtemplatiuam vitam per dilectionem Dei. Longitudo autem ſtolæ perſeuerantiam ſignificat. Duo brachia ſtolæ dependẽtia ſignificãt prudẽtiã. & tẽperantiam, Vnde Apoſt. ad Titũ iij. Sobriè, iuſtè, & piè viuamus &c. Sed & ſecũdũ decretũ Bracharenſis concil. xxiij. diſt. Ecclesiaſtica. debet ſacerdos de vno codemque orario ceruicem pariter, & vtrunque humerum imprimẽs ſignum Crucis in ſuo pectore præparare, vt qui imperturbatus precipitur inter proſpera, & aduerſa, conſiſtere virtutum ſemper ornamento vtroque circũſeptus appareat humero. Si quis autem aliter egerit excõmunicationi debitè ſubiacebit: niſi fortè quis dixerit hoc decretum per contrariam generalis eccleſiæ conſuetudinem abrogatum. Nam non vbique partes ſtolæ reducuntur ante pectus, in modum crucis. Crucem autem gerit in pectore, dum Chriſti paſſionem, cuius miniſter eſt, imitatur in mente. Orarium itaque iugum ſimul & onus eſt, iugum ſacerdotibus: onus diaconis. ¶ Vnde
4 † fit vt ſacerdotibus circa collum, & diaconis ſuper ſiniſtrum humerum ponitur. Sicut enim iugum collo portatur, ſic & humeris onera feruntur. Lege in Leuitico & videbis ſolos Leuitas ferendis oneribus deſtinatos. In diaconis etiam ſtola iugum Num.
ſignificat, prout in parte ſecunda dictum 3.
eſt, vbi de diacono agitur. ¶ Adhuc ſtola ſiniſtro humero diaconi imponitur, quia decet temporalia ſpiritualibus deſeruire uel quia dextram diaconi oportet eſſe liberam, ut expeditius ad miniſterium ſacerdotis diſcurrat, de quo etiam ibi dictum
eſt. ¶ Ad † lumbos ſtola ſuccingitur, ut 5
ſit fortis & expeditior compugnax libidinum. Quandoque tamen ſolùm ſuper ſiniſtrum brachium pars anterior ſtolæ complicatur: qđ tractũ eſt à legalibus ſacerdotibus, qui dũ ſacrificabãt, ſummitates balthei ſuper humerũ reflectebãt. In epiſcopo verò vel ſacerdote, ab vtraque parte ęqualiter dependent anterius: quia Chriſtus, cuius typum gerunt, qui æquanimiter ſe habuit in proſperis & in aduerſis (quæ per læuam & dextram ſignificantur) habitatores terræ ad cœleſtia ducere deſiderabat: quos ſemper ante oculos mentis ſuggerebat. ¶ † Dictum eſt autem orarium, quia
quamuis ſine alijs indumentis ſacerdoti- 6
bus baptizare, conſignare, & alia plura orando facere liceat, ſine orari, tamen niſi magna neceſſitate cogẽte, nihil horũ facere licet. ¶ In conci. Tribur. in bucardo. lib. vj. c. presbyteri. legitur vt presbyteri nõ vadant, niſi ſtola oraria induti. ¶ Notandum autem eſt, quòd antiquitus ſtola erat veſtis candida, pertingens vſque ad veſtigia, qua Patriarchæ vtebantur ante legem, quam primogeniti cùm benedictionem patris acciperent, induebant, & Domino victimas, ut pontifices offerebant. Sed poſtquam alba cœpit portari, mutata eſt in torquem. Per primam ſtolam innocentia intelligitur, quæ fuit primo homine. Sed cum eam perdidit propter peccatũ, oportuit eam recuperare per vitulum ſaginatum. Quia igitur ſupereſt, ut qui per inobedientiam cecidimus, per obedientiam reſurgamus, rectè pro veſte innocentiæ recuperanda, ſubimus torquem obedientiæ. Nam per ſtolam, qua nunc utimur, obediẽtiam accipimus euangelij crucifixi. ¶ Por-
rò † ſecundum quod capiti, ſcilicet Chri- 7
ſto conuenit ſtola, quæ ſuper amictum collo ſacerdotis incumbit, obediẽtiam & ſeruitutem

uitutem ſignificat, quam Dominus om-
nium propter ſuorum ſalutem ſubijt. Nã
cum in forma Dei eſſet, non rapinam ar-
Phil. 2. bitratus eſt eſſe ſe æq. Deo. Exinaniuit e-
nim ſemetipſum formam ſerui accipiens,
factus obediens, vſque ad mortem, mor-
tem autem Crucis. Cauſam quippe morta
litatis nec traxit origine, nec commiſit
opere. ¶ Stola ſignat ligaturam, qua Ieſus
ligatus fuit ad columnam. † Statutum
5 eſt in canonibus.xxiij. diſtinctione. non o-
portet. & duobus cap. ſequen. ne ſubdiaco
ni, lectores, & pſalmiſtæ orarijs ſiue ſto-
lis utantur.

S V M M A.

1 *Manipulus quo concilio adhibeatur. & nu-
mero. 5.*
2 *Manipulus, cur in ſiniſtra geratur. & nu
mero. 4.*
3 *Manipulus, vnde ſumpſerit initium.*
4 *Manipulis non vtuntur diaconi & ſubdia-
coni, ſeruiente Pontifici induenti ſe à ſa-
cris veſtibus.*

De Manipulo. Cap. 6.

QVia vero mentibus bene
compoſitis, & Diuino
cultui mancipatis, ſæ-
pe ſubripit accidia,
1 quæ † quodam torpo
Pſal. 118. re reddit animum dor
mientem: Pſal. dormita
uit anima mea præ tædio, ideò in ſiniſtra
manu miniſtri ad altaris miniſterium ac-
cedentis, quædam apponitur manipula,
vel fanum, vel manipulus, vel ſudarium ap
pellatur, quatenus ſudorem mentis abſter
gat, & ſoporem cordis excutiat, bonis ope
ribus inuigilet, depulſo tædio, vel torpo
re: Per manipulum enim bona opera vel
vigilantia deſignantur, de qua Dominus
ait: Vigilate, quia neſcitis qua hora filius
hominis venturus ſit. Vnde ſponſa dicit in
Canticis: Ego dormio, & cor meum vigi-
lat. Per ſudarium etiam pœnitentia deſi-
gnatur, qua labes quotidiani exceſſus, &
tedium mundanæ conuerſationis extergi
Matt. 14. tur de quo dicitur. Dormitauit anima
Cãt. 5. mea præ tædio. Tedet enim animam pecca-
torum, conſcientiæ, & infirmitatis corpo- Pſal. 118.
re. Significat etiam futurorum bonorum
retributionem. Vnde in quibuſdam locis, 1. Corin. 4.
quoties in feſtis albis vtuntur, manipulos
portant, ex eo, quod in illa vita vnuſquilque Pſal. 125.
propriã mercedẽ accipiet. Et veniẽtes ve
nient cum exultatione portantes manipu
los ſuos. Item, quia manipulus pœniten-
tiam deſignat, inde eſt, quòd ſudarium ſub
diaconi magis fauore ſacerdotali forma-
tur, quia vbi maior exceſſus, maior exigi-
tur pœnitentiæ fructus. De ſudario etiam
infrà dicetur. ¶ Sanè miniſtri † manipu- 2
lum in brachio ſiniſtro ferunt, ad notan-
dum, quòd ſtricti debent eſſe ad terrena,
ſed ad cœleſtia expediti. Antiqui autem
non erant adſtricti ad hoc, quia Deo etiã
pro temporalibus ſeruiebant, & ad ſigni-
ficandum nos in hac vita, quæ per ſiniſtrũ
ſignificatur, pati tædium ſuperflui humo-
ris id eſt, delectationis, & alia ſuperflua
mentis. ¶ Ad hoc manipulus in ſiniſtra, fi-
dem in hac uita deſignat. † Manipuli vſus 3
ſumptus eſt non ab Aaron: ſed ab anti-
quis patribus: quia (ſicut legitur in mar
tyrologio Bædæ) Arſenius ſudarium ſem-
per ferebat in ſinu, vel manu ad tergen-
dum effluentiam lachrymarum. Habe-
bant quoque ſancti patres, dum ſacra
tractabant, & ſacramenta conficiebant,
mappellas, id eſt, paruas mappas, & manti
lia in manibus, nunc pro tergendis mani-
bus, & nunc pro operiendis, & nunc pro re 4
uerenter tractandis ſacramentis. ¶ Porrò
ſecundum quod † capiti, ſcilicet Chriſto
conuenit, quod ſacerdos manipulum por-
tat in læua deſignat, quòd Chriſtus brauiũ Pſal. 125.
obtinebat in uia. Per manipulum enim
præmium deſignatur, Iuxta quod legitur: Can. 2
Venientes autem venient cum exultatio-
ne, portantes manipulos ſuos. Per læuã, ui
ta præſens accipit. Iuxta illud: Læua eius
ſub capite meo, & dextra ipſius amplexa-
bitur me. Chriſtus autem ſimul frue-
batur, & merebatur, fruebatur in pa- Ioã. 3
tria, & merebatur in via. Nam ſimul
& brauium comprehendebat, & ſta- 5
dium percurrebat: quia ſimul erat in pa-
tria, & in via, nemo inquit aſcendit in cœ-
lum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius ho-
minis, qui eſt in cœlo. Manipulus † etiam
repræſentat funem, quo Ieſus comprehen
ſus

ſus à Iudæis ligatus fuit. Vnde Ioan. xviij. Comprehenderunt & ligauerunt eum. Manipulus tamen poſt indutam planetam conſueuit Romano pōtifici immitti, quod etiam à pluribus obſeruatur, de quo in quarta parte ſub titul. de confeſſione dice-
6 tur. ¶ † Notandum autem, quòd diaconus & ſubdiaconus pontifici induenti & exuēti ſe à ſacris veſtibus, ſiue manipulis ſeruiunt. Primò, ut expeditius & liberius adminiſtrent. Secundò, ad notandū, quod in tali obſequio non debet fructum quærere temporalem, qui quandoque per ma-
Pſal. 115. nipulum ſignificatur. Iuxta illud Pſal. Venientes autē, &c. Rurſus, dum pontifex ſe induit vel exuit, diaconus ſtat à dextris, & ſubdiaconus à ſiniſtris: quia diaconus ex ordine ſuo ad fortiora, & perfectiora, quæ per dextram ſignificatur, aſſumitur, quàm ſubdiaconus.

SVMMA.

1 *Caſula quid vnde dicatur. & quid notet.*
2 *Charitas legis eſt implementum.*
3 *Caſula triplicitur plicatur. Et quid idipſum notet. & nume. 4.*
5 *Caſula vndique clauſa integraq; quid notet.*

De Caſula ſeu Planeta. Cap. VII.

1 Poſtremò, ſuper omnes † veſtes induitur caſula, quæ quaſi parua caſa dicitur: & à Græcis πλανήτα vocatur,
Cor. 13. ἀπὸ τῆς πλάνης hoc eſt, errore, quoniam errabundus eius limbus ſuper brachia eleuatur, ſignificans charitatem ſine qua ſacerdos eſt, ſicut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Sicut enim charitas operit multitudinem peccatorum, & omnia legis & prophetarum mandata continet, dicente
1. Pet. 3. Apoſtolo. Plenitudo legis eſt charitas, ſic & hæc veſtis cuncta plana & alia omnia in-
Rom. 13. dumenta intra ſe claudit & continet. De † charitate dicit Apoſtolus: adhuc excel-
2 lentiorem viam vobis oſtendam. Si linguis hominum loquar & Angelorum: cha-
1. Cor. 3. ritatem autem non habeam, nihil ſum. Et iterum: Si fidem habeam, ut montes tranſferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. de conſecr. diſt. iiij. ſolent hæc ſi-
Matt. 22. quidem eſt ueſtis nuptialis, De qua Dominus inquit in euangelio: Amice quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? Sine hac autem nunquam ſacerdos debet ſuum officiū exercere: quia ſemper decet eum in vinculo charitatis permanere. Per hoc aūt, φ amictus ſuper os planetę reuoluitur innuitur, quòd bonum opus debet ad charitatem referri. Nam finis præcepti, eſt charitas, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. quòd verò 1. Tim. 1.
caſula in extenſione manuum in anteriorem & poſteriorem partem diuiditur: ſignat. duo brachia charitatis ad Deum, ſcilicet & ad proximum, Diliges (inquit) Deum tuum &c. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Rurſus latitudo planetæ latitudinem ſignificat charitatis, quæ etiam vſque ad inimicos extenditur. vnde: Latum mādatum tuum nimis. ¶ Duæ † quoque plicaturæ, ſiniſtræ, vide- 3
licet & dextræ, ſunt duo præcepta charitatis ſcilicet amor Dei & proximi. Duplicatur etiam ante pectus, per quod cor, & inter humeros, per quos opera exprimuntur & in eis veſtimentum duplex in ipſum efficitur: quia ſic debemus bona opera foris oſtendere proximis, ut eadem intus in corde coram domino integra ſeruemus. Cha- Matt.
ritatem enim debemus habere corde, & 22.
opere, & intus, & foris. Rurſus ante pectus Pſal.
duplicatur: quoniam per charitatem bona 118.
voluntas & ſancta cogitatio generatur. Duplicatur etiam inter humeros: quia per illam aduerſa à proximis, & ab aduerſarijs ſupportantur. Ad brachia autem eleuatur dum bona opera charitatis operātur. Ad Gal. 6.
dextrum, dum operamus bonum ad domeſticos fidei. Ad ſiniſtrum, dum extenditur etiam ad inimicos. ¶ Adhuc † triplicatur 4
in brachijs, in dextro quidem, cū fidelibus monachis clericis, & laicis ſubuenimus, in ſiniſtro, dū infidelibus, & malis Chriſtianis, Iudæis & paganis neceſſaria miniſtramus: per caſulā quoq; rectè opera inſtitiæ deſignantur, iuxta illud: Sacerdotes tui Pſal.
induant iuſtitiam. Sanè ſacerdos ſuum a- 131.
gens officium non debet caſulam exuere, quia præcipiente domino Leui. xxj. c. nō Gal. 4.
licet ei egredi de ſanctis ſcilicet rebus vel Pſal.
præceptis. Porrò, ſecundum quod capiti. 132.
ſcilicet Chriſto conuenit caſula, magni ſa- Ioan.
cerdotis eſt eccleſia vniuerſalis, de qua di- 1.

cit

cit Apoſtolus: Quoquot in Chriſto ba-
ptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Hoc eſt
illud Aaron ueſtimentum in oram deſcen
dit unguentum: ſed à capite deſcendit in
barbam: & à barba deſcendit in oram:
quoniam de plenitudine ſpiritus eius non
omnes accepimus: primo Apoſt. deinde cę
5 teri. Quòd autē caſula unica † & integra,
& undique clauſa eſt, ſignificat fidei unita
tem & integritatem: ueruntamen in exten
ſione manuum in anteriorem, & poſterio
rem partem quodammodo diuiditur deſi
gnans antiquam eccleſiam, quæ paſſionem
Chriſti præceſſit, & nouam, quæ Chriſti
paſſionem ſubſequitur. Nā & qui præibāt,
& qui ſequebātur clamabant dicentes: O-
Matt. 22. ſanna filio Dauid: benedictus, qui uenit in
nomine Domini. Hæc etiam ueſtis repre-
Ioan. 19. ſentat purpureum ueſtimentum, quo mi-
lites circundederunt Ieſum.

S V M M A.

1 *Veſtimentum pedum, vnde traxerit originē.*
2 *Pontifices, quando ſandalia & caligas adſu mant. Et eorum ſignificationum. 3. 4.*
3 *Calciamentum epiſcopi, quo inuitet quoúe prohibeat. & nu. 4.*
5 *Sandalia, vnde dicantur. & eorum forma.*
6 *Sandaliorum apertura & clauſura, quid ſignificent.*
7 *Sandalia, ex corio albo fiunt interdum.*
8 *Lingula à corio ſeparata, ſuper pede conſurgens, quid ſignificet.*
9 *Sandaliorum corigiæ, quid notent.*
10 *Sandalia eo quòd capiti conueniant, quid deſignent.*
11 *Sandalijs vti, quibus licet, & quibus prohibetur.*

De Caligis, & Sandalijs. Cap. 8.

SVperius de ſex ornamē
tis, tam ſacerdotibus, q̄
epiſcopis cōibus dictū
eſt: nunc autem de no-
uem pontificum ſpiri-
tualibus dicendum re-
ſtat, & prius de caligis
1 & ſandalijs uideamus. Veſtimentum † au-
tem pedū non habuit originem ab Aaron
qui duntaxat in Iudæa conuerſabat̄, ideo-
que neceſſe non habuit, ſed ab Apoſtolis
quibus dictum eſt. Euntes, docete oēs gen *Matt.*
tēs. Niſi fortè quis dixerit q̄ caligæ & ſan- *28.*
dalia in locum fœminaliū ſuccedunt. ¶ Ce- *Eph. 6*
lebraturi † igitur pōtifices, pedes interea, *2*
dū dicuntur quinq; pſalmi in præparatio-
ne Euangelij pacis, caligis & ſandalijs cal
ciantur, quorum pulchritudinem admira-
batur propheta, dicens: Quàm ſpecioſi pe
des euangelizantium pacem, euangelizā- *Eph. 6*
tium bona. Vnde Apoſtolus ad Epheſios. *Marc.*
Calciati pedes calciamentis virtutū. Et in *6.*
Euangelio legitur Dominum miſiſſe diſci *Eph. 6*
pulos ſuos ſandalijs calciatos, calciatos v- *Lu. 10*
tiq; in præparatione Euāgelij pacis. Si. n.
calciati non eſſent, quō, ſuper ſerpentes &
ſcorpiones calcare potuiſſent? Cogitent
† igitur epiſcopi, cur ita calciati ſunt, imi 3
tentur eorum exempla, quorum imitātur
calciamenta. Siquidē per pedes cōuenien
ter effectus intelliguntur. Debēt nanq; ha
bere affectus & deſideria calciata ne pul-
uere terrenorū ſeu tēporalium maculen-
tur. ¶ † Per huiuſmodi quoque calciamen- 4
tum prohibitio pedum congruè intelligi
tur, ne videlicet ad illicita feſtinent. Quia
uerò affectus inficiuntur, & maculantur
tempore proſperitatis, quod per dextrum,
quàm tempore aduerſitatis, quod per ſini
ſtrum intelligitur, ideo, ut maiori pericu-
lo citius occurrendum oſtendatur, à dex-
tro pede pontifex incipit calciari. ¶ Prius
tamen, quam ſandalia pedibus imponan-
tur, caligis induuntur, vſque ad genua pro *Matt.*
tenſis, ibique conſtrictis, quia prædicator *5.*
pedibus ſuis rectos facere greſſus ſuos &
genua debilia roborare. Nam qui fecerit
& docuerit, hic magnus uocabitur in re-
gno cœlorum. Caligæ quoque iacinthi-
ni, id eſt, aerei ſeu cœleſtis coloris deno-
tant, quòd cœleſtes debet habere pedes,
id eſt, affectus & firmos, ne claudicet ſed
dicat: Confortamini puſillanimes. Et
conſequenter † ſandalia pedibus impo- 5
nuntur, quæ ſic uocantur ab herba, uel *Eſ. 35*
ſandalico colore, quo depinguntur. Ha-
bent autem deſubtus integram ſoleam:
deſuper verò corium feneſtratum, quia
greſſus prædicatoris & ſubtus debent eſ-
ſe muniti, ne polluantur terrenis: iuxta
illud dominicum. Excutite puluerem de
pedibus ueſtris, & ſurſum aperti quate-

nus

nus ad cognoſcenda myſteria ſeu cœleſtia
Pſal. 118. reuelentur. Iuxta illud propheticum, Re-
uela oculos meos &c. conſ. mirabilia de le-
ge tua. In hoc quoque, quòd deſuper aper
ta ſunt, quòd corda ſemper ad Deum ere-
cta habere, & oculos mentis ad ea, quæ ſur
ſum ſunt, aperire debemus, ſignificatur.
Gene. 27. Quòd etiã ſubtus ſolida ſunt, ſignificat, q
mentem in terrenis obtuſam habere debe
mus, nec debemus quærere benedictionem
Eſau, quæ in terris eſt, ſed Iacob, quæ eſt
in cœlis. ¶ Rurſus, quòd ſandalia in qui-
6 buſdam locis aperta, & in † quibuſdam
integra ſeu clauſa ſunt, deſignat q. euange
lica prædicatio nec omnibus reuelari, nec
omnibus abſcondi debet, iuxta illud Luc.
8. Vobis datum eſt, noſſe myſterium regni
Dei: cæteris autem in parabolis Mat. 7.
Nolite ſanctum dare canibus, neque mar-
garitas ſpargere ante porcos. ij. q. iij. noli-
7 te. ¶ Sandala † quoque interius quando-
que ex corio albo fiunt, quia neceſſe eſt
intentionem candidam, & conſcientiam
puram coram Deo habere, & exterius ni-
grum apparet, quia prædicatorũ vita pro-
pter tribulationes huius mundi nigra &
deſpecta ſecularibus videtur. Quandoque
etiam rubeum, ad votũ martyrij deſignan
dum, & quandoque diuerſis coloribus va-
riatum, quo virtutum varietas, quibus or
natus eſſe debet, ſignificatur. ¶ Lingula
8 † verò à corio ſeparata, ſuper pedem con
ſurgens, linguas eorum qui prædicatori
bonum perhibent teſtimonium, ſignificat:
qui tamẽ quodammodo à ſpiritualiũ con-
uerſatione ſeparati ſunt. ¶ Secũdo lingua
ipſa, ſpiritualium lingua eſt, quæ prędica-
torem in opus prædicationis introduxit.
¶ Tertiò, etiã ipſius prædicatoris linguam
deſignat, linea verò ab ipſa lingula, vſque
ad finem ſcandalij, per medium eius pro-
cedens, euangelicam perfectionem deſi-
gnat, ligneę verò ab vtroque latere proce
dentes, quæ in fine ſandalij ad ipſam li-
neam mediam referuntur, ibiq; termina-
tur, legem figurant propheticam, quæ in
euangelio recapitulantur & in eo deter-
minantur. ¶ Superior quoq; pars ſandalio
rũ, per quã pes introducit, varijs cõſuitur
funiculis, ne duo eius cornua defluant ſeu
abinuicem ſeparentur, ſeu abinuicem diſ-
iungantur: ad notandum, quòd prædica-
tor ſeipſum varijs alligare debet virtuti-
bus, aut ſcripturæ ſententijs, ne ipſius in-
trinſeca ab his, quæ exterius lucẽt, coram
altiſſimo diſiungantur. Ipſa quoque ſanda
liorum ligatura, ſignificat, quòd prælatus,
qui huc illucque diſcurrere habet, greſſus
mentis firmare debet cùm in turbis verſa-
tur. ¶ Quia verò † corrigiæ huc atque il- 9
luc manibus ducuntur, vt ſandalia fir-
mentur, & ligentur: ſignificat, quòd præ-
dicator ſic firmo greſſu incedere debet, vt
nulli oneroſus exiſtat, & ne in uia mini-
ſtranda deficiat. Nã fruſtra uelociter cur-
rit, qui prius, quàm ad metã perueniat de-
ficit, de pœ. diſ. iij. in caſſum. Myſticè enim
ſandalia, curſum prædicatoris ſignificant.
Quandoque tamen ſandalia nõ ligantur,
quia Chriſti incarnatio aliquando huma-
nis ſenſibus aperta eſt, ut eſt pannis inuo-
lui, & in præſepio poni. Aliquando uerò *Luc. 10.*
corrigiæ ſandalijs ſupererogantur, quia
ſcriptum eſt, Quodcunque ſupereroga-
ueris, ego cum rediero reddam tibi. Po-
teſt etiam dici, quod caligæ ſignificant il- *Io. 13*
lam lotionem, de qua Dominus ait: Qui
lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lauet.
Sed quia non ſufficit munditia cordis, abſ
que patientia perſecutionis, ideo ſequun
tur centones rubei, qui martyriũ figurant.
Qui autem in corde munditiam & in uo-
luntate (ſi opus fuerit) habuerit patientiã
ſecurus accedet ad prædicationẽ, quia ſan
dalia aliud deſignant apoſtolica. ¶ Porrò
ſecundum † quod capiti, ſcilicet Chriſto 10
conueniunt ſandalia, aliud deſignant: Pon
tifex enim in altaris officio, capitis ſui ſci
licet Chriſti, cuius eſt membrum repre-
ſentans perſonam, dum pedibus aſſumit
ſandalia aliud incarnationis dominicę cal
ciamentum inſinuat, de quo Dominus ait
in Pſal. In idum æneam extendam calcia- *Pſ. 59*
mentum meum, id eſt, in gentibus notam
faciam incarnationem meam. Venit enim
ad nos calciata diuinitas, ut pro nobis
Dei filius ſacerdotio fungeretur. Per lin-
gulas autem, quibus pedibus ipſa ſanda-
lia conſtringuntur: Illud idem accepi-
mus, quod per calciamenti corrigiam Io.
Baptiſt. ſignificauit, eùm ait. Cuius non
ſum dignus corrigiam calciamenti ſolue-
re, unionem uidelicet ineffabilem, & co-
pulam cagnalem inſolubilem, quibus uer-

biſ

bis diuinas noſtræ ſe carni coniunxit. Sanè mediantibus caligis pedes ſandalijs coniunguntur, quoniam anima mediante carne, diuinitati eſt unita. Sicut enim pes corpus ſuſtentat: ita diuinitas mundum gubernabat. Vnde Pſal. Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Verū ſecundum decretum Greg. xciij. diſt. §.
1 cōpagis. & duobus cap. ſeq Diaconi † non debent uti compagis, ideſt, ſcandalijs, neq; manipulis, ideſt, calciamentis epiſcopalibus, abſque indulgentia ſedis Apoſtolicæ ſpeciali. Olim enim utebantur, quia eorum erat diſcurrere per comitatum. Hodie ergo nec ipſi nec ſacerdotes utuntur: ſed epiſcopi ſolum, ut per uarietatem ſandaliorum, notetur uarietas officiorum. Prætereà, epiſcopi habent per plebes diſcurrere: ſacerdotes verò Domini hoſtias immolare. Clerici autem Romanæ Eccleſię ex cōceſſione Conſtantini Imperatoris uti poſſent calciamentis cum udonibus: id eſt candido linteamine. xcvj. diſtinctio. Conſtantinus.

SVMMA.

1 *Oralē, ſiue uelum, quod ſuo capiti epiſcopus imponit, quid ſignificet.*
2. *Crux ante pectus Pontificis maximi poſita, quid deſignet.*

De Succinctorio & Orali. Cap. 9.

DE ſuccinctorio nil aliud dicimus: q̃ q; ſub zona & cingulo, in procemio huius partis dictū eſt.
1 ¶ Sanè Rom. † Pontifex poſt albam & cingulum, aſſumit orale, quandam uidelicet ſindonem, quod capiti quaſi in modum ueli imponit, & replicat ſuper humeros, & ante pectus legalis pontificis ordinem ſequens, qui poſt lineam ſtrictam & zonā induebat ephot, ideſt, ſuperhumerale: cuius locum modò tenet
2 amictus. ¶ †. Aſſumit etiam Crucem quandam, catenulis inſertam, quam à collo ſuſpēſam, ſibi ſtatuit ante pectus. Quoniam & legalis, pontifex laminam auream gerebat in fronte, pro qua pōtifex iſte Crucem gerit in pectore: & ſic ſigno Crucis aurea lamina ceſſit. Nā myſterium, quod in quatuor literis auri lamina cōtinebat, in quatuor partibus forma Crucis explicuit: iuxta quod inquit Apoſtolus: Vt comprehen- Eph.3
datis cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitu- Ro.10
do & longitudo: quæ ſublimitas & profundum. Sacramentū ergo, quod ille tunc per laminam præferebat in fronte: hoc iſte iam recondit in mente. Nam corde creditur ad iuſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem, & ſecundum Hiero. auro legis, ſanguis euangelij precioſior eſt. Crucem quoque ſtatuit ſibi ante pectus, ad deſignandum, quod ait Apoſtolus: Glorificate & portate Deum in corpore ve- 1.Co-
ſtro. Imponendò autem ſibi & deponen- rin. 6.
do, Crucem illam oſculatur, ad denotandum, quòd Chriſti paſſionem, quæ per illam ſignificatur, credit & confitetur, ad quam repræſentandum in officio miſſæ ſe parat.

SVMMA.

1 *Tunica Epiſcopi, quid ſignificet.*
2 *Tunicæ duæ, in ueteri teſtamento, & earum ſignificatio.*
3 *Iacinthi lapidis vis.*
4 *Tunicā vnam ſuper aliā, cur induat Pōtifex*

De tunica. Cap. 10.

POſt appoſitam ſtolam: pontifex induit tunicam, quæ alibi ſubtile, in lege uerò ποδήρης, ideſt, talaris dicebatur, ſignificantem perſeuerantiam, unde Ioſeph Ge.37
inter fratres ſuos talarem ueſtem deſcribitur habuiſſe. Cùm enim cæteræ uirtutes in ſtadio currant, perſeuerantia tantum brauium accipit: quoniam qui perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit, de pœn. diſtin. ij. Apoſtolus &. c. multi. Vnde Apoc.
pręcipitur: eſto fidelis, uſque ad mortem, 2.
& dabo tibi coronam uitæ. ¶ Ruſſus ideò poſt albam tunicam induitur: quia ſicut per albam caſtigatio corporis: ita per tunicam uirtutes intimę intelliguntur: quas ſemper debet habere perfectus. Porrò tunica

nica non cingitur: quoniam ſub formam
iter non impeditur: ſic & uirtutes per il-
lam deſignatæ liberum iter ad comtempla
tionem Dei præbent: ſed alba cingitur,
2 prout ſub cingulo dictum eſt.¶ In †uet.teſ.
erant duæ tunicæ: uidelicet byſſina & ia-
Matt. cinthina Exo.xxxix.c. & hodie etiam qui-
3. dam pontifices duabus utuntur, ad notan-
dum, quòd proprium eſt eorum, habere
ſcientiam duorum teſtamentorũ, ut ſciant
de theſauro Domini proferre noua & ue-
tera, ſiue ut ſe oſtendant diaconos & ſacer
dotes. Præterea unaq; earum typum pro-
prium gerit: quoniam alba, quæ byſſina
ſiue linea eſt, caſtitatem ſignificat, ut ſub
ti. de alba dictum eſt. Prima etiam tuni-
ca, ſerica eſt, quę originem traduxit ex uer
mibus, qui ſine coitu creatur, caſtitatem &
humilitatem demonſtrat. Secunda tuni-
ca, quæ iacinthina eſſe debet, ſicut & olim
3 erat coloris lapidis † iacinthi, qui ętheris
ſerenitatem imitatur, ſanctos ſignificat cę
leſtia cogitantes, & imitantes, ſiue cœle-
ſtem cogitationem & conuerſationem. Si-
cut enim lapis ille colorem cum aere mu-
tat: nam in ſereno aere, ſerenus, & in ob-
ſcuro, pallidus eſt: ſic ſpecialiter decet epi
ſcopum gaudere cum gaudentibus, & flere
cum flentibus. Si autem illa alterius colo-
Ro.12 ris fuerit, ſic & alterius ſignificationis.
4 ¶ Cæterum † pontifex unam tunicam ſub
alia induit, ad denotandum, quòd ſicut
cooperta tunica à populo non uidetur:
ſed tantum à clericis ſcitur: ita & ratio
ſublimium, & uirtutes, quas præfectus ſem
per habere debet, quæ per illam ſignifican
tur, patere non debent omnibus: ſed ma-
ioribus & præfectis. ¶ Porrò, ſecundum
quod capiti, id eſt, Chriſto conuenit hæc
ueſtis, quæ in ueteri ſacerdotio iacinthini
erat coloris, & habebat pro fimbrijs mala
punica, cum tintinabulis aureis, ab infe-
riori parte dependentia, ut pontifex to-
tus uocalis incenderet: prout dicetur ſub
tit. de legalib. indumentis: cœleſtem Chri
ſti doctrinam inſinuat: cuius notitiam ha-
buerunt omnes, quibus dicitur per Pro-
phetam, In montem excelſum aſcende tu,
qui euangelizas Sion. Præcipuè tamen
hanc tunicam habuit euangelicæ textrix
Io.15. doctrinæ ſapientia Dei, Ieſus Chriſtus: &
Io.19. dedit illã Apoſtolis ſuis. Omnia (inquit)
quæ audiui à patre meo, nota feci uobis.
Hoc ergo ſignificauit illa tunica Domini,
quam milites ſcindere noluerunt, eo quòd
eſſet inconſutilis deſuper, contexta per to
tum xvj. q. vij. ſicut Domini damnum fo-
re magnum exiſtimantes. In quo ſignifica-
tum eſt, quàm damnoſi ſint, qui doctri-
nam euangelicam hæreſibus ſcindere mo-
liuntur. Subdiaconus quoque utitur tuni-
ca, de qua in ſequenti tractatu dicetur.

SVMMA.

1 *Dalmatica Epiſcopi, unde ortum habuerit. Et vnde dicta, nu. 2*
3 *Dalmatica, quales habeat manicas. Et quid notent.*
4 *Epiſcopus cur plura ornamẽta habeat, quam ſimplex ſacerdos.*
5 *Dalmaticæ forma & compoſitio. Et nu. 6. 7. Et eius ſignificatio, ibid. & nu. 8*
9 *Dalmatica cur intermittatur aduentus Dominici tempore à diacono, à ſubdiacono uerò tunica.*

De Dalmatica. Cap. II.

Pontifex immediatè ſu-
per tunicam dalmati-
cam veſtit, ſecundum
† inſtitutionem Silue- 1
ſtri Papę quę ab incon
ſutili Dominici tuni-
ca, & apoſtolorum col
lobio creditur mutuata. Et autem κολλό-
βιον, veſtis ſine manicis, prout in cucula
monachali apparet: ſed Silueſter Papa in
dalmaticam uertit, latas manicas adden-
do, & in ſacrificijs altaris portandam in-
ſtituit in xciij. diſtinct. diaconi ita.¶† Di- 2
cta eſt autem dalmatica, eo quod in Dal-
matia, & poſt omnia alia indumenta ſacer
dotalia ſint reperta. Hæc ſui forma ſigni-
ficat largitatem, eo quòd largas habet ma
nicas & protenſas. Vnde, ſecundum Apo- Titũ 1
ſtolum oportet epiſcopum non eſſe turpis
lucri cupidum: ſed hoſpitalem xlvij. diſt.
lxxxviij. diſtinct. conſequens. Non ergo
manum habeat ad dandum collectam, &
ad recipiendum porrectam: ſed illud ef-
ficiat, quod Propheta ſuadet. Frange eſu-
rienti panem tuum, & egenos uagoſque
intro-

Eſ.58 introduc in domum tuam &c. Et ob hoc forte diaconi ſpecialiter utuntur dalmaticis: quia principaliter electi ſunt ab Apoſtolis, ut menſis ex officio miniſtrent. ¶ † Cę-
3 terum, dalmatica diaconi ampliores habet manicas, quam tunicula ſubdiaconi, quæ alicubi ſubtile uocatur: quia ipſe ampliorem debet habere charitatem, quàm ſubdiaconus, propter maius donum. Pontificis etiam dalmatica latiores habet manicas, quàm diaconi, adnotandum quòd ipſe magis eſt expeditus, nihil habens, quod ipſius manus reſtringat: quia pro cœleſtibus omnia debet largiri. Charitas enim eius extendi debet etiam uſque ad inimicos. Nempe tunicella ſubdiaconi: dalmatica diaconi: & caſula presbyteri, ſuccedunt in locum tunicæ iacinthinę: quę erat coloris cœleſtis, ideſt aerei: adnotandum, q̃ omnes miniſtri altaris cœleſtem debent habere conuerſationem: licet ſecundum maius & minus: quod notat latitudo uel ſtrictura manicarum dalmaticæ & tunicellę, ut præmiſſum eſt. ¶ † Quia igitur ſacer-
4 dos maximè debet eſſe ad cœleſtia expeditus, ideò hæc ornamenta non gerit: nec aliò brachia ſtringens. Epiſcopus autem ſimul utitur, & dalmatica, & tunicella, & omnium ornamentis: ut oſtendat ſe perfectè omnes habere ordines, tanquam, qui eos alijs confert. Minores ſacerdotes eos non conferunt & ideo nulla non portant, quibus ſufficit unum, quod cœleſtem ſignificet conuerſationem. Præterea, Pontifex in ornamentis atque in officio magis expreſsè gerit ſimilitudinem Saluatoris, quàm ſimplex ſacerdos: & magis ſibi conueniunt ornamentorum ſignificata: ideoque pluribus utitur ornamentis. ¶ † Debet
5 autem dalmatica habere duas lineas coccineas hincinde, antè & retro, à ſũmo uſq; ad deorſum, ut Pontifex oſtendatur habe-
Deut. re feruorem charitatis ad Deum, & proxi-
Lu.10 mum in proſperis, & aduerſis: Iuxta uete-
1.Io.2 ris & noui teſtamenti præceptum, quod eſt
ibid. Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo: & proximum tuum, ſicut teipſum, unde Ioan. Chariſsimi non mandatũ nouum ſcribo vobis: ſed mandatum uetus quod ab initio habuiſtis. Et iterum, mandatum nouum ſcribo vobis, &c. Quandoque lineæ purpureæ ſunt ſignificantes fidem ſanguinis Chriſti in utroque populo neceſſariam, in ſiniſtro quoque latere dalmatica fimbrias ſolet habere, ſolicitudines actiuæ uitæ ſignificantes, quas Epiſcopus pro ſubditis ſuis debet habere: iuxta quod dicit Apoſtolus: Præter illa, quæ extrin- 1.Cor.
ſecus ſunt, inſtantia mea, quotidiana ſolici 2.
tudo omnium Eccleſiarum. Per dextrum verò latus, quod fimbrijs caret, notatur cõtemplatio cœleſtium ſine ſolicitudinibus, & quieta à multiplicitate perturbationũ. 6
¶ † Adhuc quædam dalmaticæ quindecim
habent fimbrias, antè & retrò: quia quin- Io.29
decim Pſalmi in ueteri teſtamento quaſi quindecim armi gradus exeunt de tramite charitatis: & quindecim ſimiliter in nouo teſtamẽto excreſcunt de opere charitatis uerbi gratia. Charitas, patiens & benigna eſt, &c. uſque charitas nunquàm excidit. Aliqui uerò habent xxviij. antè, & totidem retrò: ubi ſeptiformis ſpiritus eſt, octies repetitur, qui replet octo maneries laudantium Deum: ſcilicet reges & populos: Principes & iudices: iuuenes & uirgines: ſeniores & iuniores. ¶ † Rurſus in 7
dalmatica varietas eſt ſine ſciſſura: quia licet uaria religionis opera apud Deũ agantur: tamen in uotis nõn diſcrepant. Item aperta eſt à lateribus ſub aſcellis, inſinuãs illi qui eam induit: vt Chriſti qui in latere lãceas perforatus eſt, ueſtigia imitetur. ¶ † Adhuc dalmatica formam Crucis prętendit: unde per eam Chriſti paſſio figu- 8
ratur: ideoq; in miſſæ officio portatur, ubi Chriſti paſſio repręſentatur. Significat etiam dalmatica ſanctam religionem & carnis mortificationem, atque ſublimium rationem. Alba dalmatica, ſanctam & immaculatam ſignificat uitam. Rubea martyriũ. Alba uerò opere polymitico variata, notat munditiam, & uirtutum uarietatem:
& eſt aurifriſio adornata: Iuxta illud: Aſti Pſal.
tit regina à dextris tuis, in veſtitu deaura- 44.
to circundata uarietate. ¶ † Porrò, ſecun- 9
dum quod capiti, ſcilicet Chriſto conuenit dalmatica, ſui formam latam & largam Chriſti miſericordiam ſignificat: quàm ipſe pręcæteris & docuit & impẽdit. Eſto-
te inquit miſericordes: ſicut & pater ueſter Luc.6
miſericors eſt. Beati namq; miſericordes: Matt.
quoniam ipſi miſericordiam conſequen- 5.
tur. Hic eſt ergo Samaritanus ille proxi- Lu.10

gnificatione.
6 *Mitra ſolenni quando utendum, & quando ſimplici. nume. 7.*
8 *Pontifex Romanus utitur regno.*
9 *Mitra, quid ſignificet eo nomine, quòd capiti conuenit.*
10 *Mitram, an, & quando, & quorſum epiſcopus deponat, & nu. 11.*

De Mitra. Cap. 13.

POSTQVAM epiſcopus
1 planetam induit, † mi
tra loco cidaris ſeu
tiaræ ſeu infulæ capiti
eius imponitur. Iuxta
illud, Gloria & hono
re coronaſti eum dñe,
Sed & Papa coronã frigium lorum, ſuper
humerale, clamidem purpureã, & tunicam
iacinthinã habet ex conceſſione Conſtan
tini Imperatoris xcvj. diſtinctio. Conſtan
2 tinus. ¶ † Mitra autem ſcientiam utriuſq;
teſtamenti deſignat. Duo namq; illius cor
nua, duo ſunt teſtamenta: anterius, nouũ,
poſterius, uetus, quæ duo epiſcopus memo
riter debet ſcire. xxiij. q. j. Epiſcopus, & il
lis tanquam duplici cornu, fidei inimicos
ferire. Videri debet quidem ſubditis epi
ſcopus cornutus, ſicut & Moſes de monte
Synai deſcendens, & duas tabulas teſtimo
nij tenens apparebat cornutus Aaron, &
filijs Iſrael ex cõſortio ſermonis Dei, pro
Exod. ut legitur Exod. xxxiiij. cap. Quidã autem
34. hæretici mitram & eius cornua, & epiſco
pum illam ferentẽ, condemnant, inducen
tes in fomentum ſui erroris, quod Io. ait
Apoc. in Apoc. Vidi aliam beſtiam aſcendentem
13. de terra, & habebat cornua duo ſimilia,
agno. & loquebatur ſicut draco. Duæ uero
fimbriæ poſterius dependentes, ſpiritus &
litera ſunt. ¶ † Per duas quoque fimbrias
3 ſeu lingulas, notatͣ ꝙ paratus eſſe debet
tã in myſtico, quàm in hiſtorico ſacrę ſcri
pturę intellectu, in quarum ſummitatibus
ſunt fimbriæ rubei coloris, denotãtes eius
promptitudinem ad fidei, & ſacræ ſcriptu
ræ defenſionem, etiam uſque ad ſanguinis
effuſionem. xxv. q. j. ſunt quidam. Quæ ſu
per ſcapulas pendent, ad notadum, quod
id quod prędicat ore oſtendere debet ope
re, quia enim ſcapulis nulla pars altior
eſt ad opus, ſiue ad onus ferendum, ideo
rectè per eas opus intelligitur. ¶ † Cir 4
culus aureus, qui poſteriorem & anterio
rem mitræ partem complectitur, indicat,
ꝙ omnia ſcriba doctus in regno cęlorum,
de theſauro ſuo noua & uetera ꝓferre de
bet. Matth. xiij. Caueat ergo diligẽter epi
ſcopus, ne prius uelit eſſe magiſter, quàm
nouerit eſſe diſcipulus. x. diſtinctio. miſe
rum. extrà de electio. c. cum magiſtrum. de
renun. poſt tranſlationẽ. & c. niſi. ne ſi cœ
cus cœcũ duxerit, ambo in foucam cadant,
Scriptum eſt enim per prophetã. Tu ſcien
tiam repuliſti: & ego te repellam, ne ſa Oſee 4
cerdotio fungaris mihi xxxviij. diſtin. om
nes & in prædicto cap. niſi. Non incompe
tenter etiã mitra, quæ in altum de ſui for
ma producitur, altitudinem ſapientię de
ſignat. Debet enim epiſcopus ſic ſubditos
ſcientia excellere, ut ipſius comparatione
cæteri merito grex dicantur. xxv. diſtin. §.
nunc autem. j. q. j. uiliſſimus. & q. vij. conue
nientibus. Duæ pendulæ ex poſteriori par
te, duplicem deſignãt memoriam. Prima,
eſt actuum diuinorum, ne celebrando eam Exod.
contemnens, puniatur. Vnde & in ueteri 4.
teſtamento ſacrificium oblaturus ambie
batur tintinabulis, ut per eorum ſonitum
reciperetur dignus, uel repelleretur indi
gnus ab Angelo, ad cuſtodiam templi po
ſito. xliij. diſt. c. j. Secunda eſt peccatorum
ſuorum, ut de illis compungatur, de pœ.
diſt. iij. Iudas. ¶ † Mitra etiam quia quan 5
doq; linea eſt, & alba, caſtitatis candorem
munditiamque ſignificat. Vnde hoc orna
mentũ multum capiti neceſſarium erat in
quo quinq; ſenſus corporis vigent, quibus
corruptis facilè caſtitas uiolatur. ¶ Sunt
etiam nonnulli dicentes, quòd mitra pon
tificis ſpineam coronam ſignificat, & inde
eſt, quod diaconus in officio Miſſæ in quo
Pontifex Chriſtum in paſſione figurat, mi
tram illi imponit, & deponit: quia ipſe ex
officio ſuo habet Euangelium legere, in
quo Chriſtus ſpinis legitͣ coronatus. Duo
cornua, ſunt duo charitatis præcepta. Pon
tifex igitur mitram accipit, intelligens
quod quinque ſenſus à mundi illecebris
cuſtodire debet, ut duorũ teſtamentorum
præcepta ſeruet, & duo charitatis præce
pta impleat, ut coronam percipere merea
tur æternam. ¶ Cæteri verò ſacerdotes &

clerici, generaliter caput contegunt nul-
lo ornamento, licet in feſtis ſint in toto
alio corpore ſubornati, tum quia nódum
eſt plenum gaudium noſtrũ. Gaudeamus
enim non in re pręſentium, ſed in ſpe futu
6 rorum: tũ quia ad hoc tendimus, ut Deum
nuda facie contemplemur. ¶ † Sanè mitra
aurifriſiata utendum eſt, à paſcha uſq; ad
aduentum, & à natiuitate Domini uſque
ad ſeptuageſimam in omnibus feſtis dupli
cibus, & nouem lectionum totius anni, niſi
in feſto Innocentium, prout dicetur ſub
ti. de coloribus, & in Dominicis prædicto-
rum temporum, & generaliter quandocun
que, Gloria in excelſis, & Te Deum lauda
mus. dicuntur. Cùm enim illa dicantur in
feſtiuis diebus, in quibus uirtutem & gau-
diũ generale, vt ſpeciale capitis uel mem-
brorum ad memoriam reducimus, vt dice-
tur in proęmio ſeptimæ partis, merito tũc
mitra aurifricata utimur, quia aurum &
gemmarum nitor gaudium repreſentant.
In diebus uerò ieiuniorum, nõ eſt ea vten
dum, ut ſequitur, quia cum dies illi ordi-
nati ſint ad delenda peccata, quæ tũc ſunt
ad memoriam reducenda, non ſunt tunc
agenda uel ferenda, quæ gaudium, ſed quę
potius humilitatem & afflictionem deſi-
7 gnant. In † alijs uero temporibus regula-
riter nõ aurifriſiata, ſed ſimplici utendum
eſt, uidelicet ab aduentu uſque ad natiui-
tatem: niſi quia Dominus Papa utitur au-
rifriſiata in Dominica, gaudete, & ſeptua
geſima, uſque ad Paſcha, & in Dominica,
Lætare Hieruſalem, prout dicetur ſub tit.
de coloribus, & etiam in quinta feria cœ-
næ Domini, in officio Miſſæ tantum, & in
Sabbato ſancto in officio Miſſæ. Item fe-
ſtis trium lectionum illius temporis, & in
omnibus uigilijs, in quibus ieiunium cele
bratur, & quatuor temporibus, & in roga-
tionibus. Dominus tamen Papa utitur in
8 feſto ſancti Marci, in Miſſa tantum. Item
in officio defunctorum. ¶ † Illud quoque
notandum eſt, quod Romanus Pontifex
in ſignum imperij utitur regno, id eſt, co-
rona imperiali, & ſignum Pontificis, uti-
tur mitra. Sed mitra ſemper vtitur, & vbi-
que, regno verò non ſemper, nec ubique,
quia pontificis authoritas & prior eſt & di
Exod. gnior, & diffuſior imperiali poteſtate. Sa-
40. cerdotium enim in populo Dei regnum
præceſſit, cùm Aaron primus pontifex, Sau Gen.
lem primum regem præceſſerit, & Noe 8.
Nembroth, quia ſicut legitur principium
Regni Nembroth extitit Babylonia. vj. di-
ſtinct. quis ita. Noe uerò ædificauit alta-
re Domino, & oblocauſta obtulit ſuper il-
lud. Regno quidem non utitur niſi certis
diebus & locis, nunquam intra eccleſiam,
ſed extrà. ¶ † Porrò ſecundum quod capi- 9
ti, id eſt Chriſto conuenit mitra Pontifi-
cis, illud ſignificat, quod propheta loquẽs
de filio, dicit ad patrem: Gloria & hono- Pſ. 20
re coronaſti eum Domine, & conſti. &c. Phil. 2
Hoc eſt itaque nomen, quod eſt ſuper om-
ne nomen, ut in nomine Ieſu, omne genu-
flectatur, cœleſtium, terreſtrium &c. Nam
& in aurea lamina frontis pontificalis ſcul
ptum erat nomẽ Domini τετραγράμματον,
cuius myſterium declarabimus, in titu. de
lega. indumentis. Per mitram ergo capi-
tis, Chriſti ſummam illam glorificentiam
intelligimus, quæ propter diuinitatem
debetur humanitati. Nam propter pedem
adoratur ſcabellum. Adorate (inquit) ſca- Pſ. 98
bellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt.
¶ † Et nota quòd ſicut ait Zacharias Papa 10
de conſecr. diſt. j. nullus. Epiſcopus ad al-
tare oraturus accedens, ſeu altari aſſiſtẽs,
uel orationes ad Deum effundẽs, mitram
deponit & baculum, quia Apoſtolus pro- 2. Co-
hibet uirum capite uelato in eccleſia ora- rin. 3.
re, ut reuelata facie gloriam Domini con
templetur. Quando uerò ad populum ſe
conuertit, ut illi prædicet inſignia com-
minationis ſuæ, reſumit. unde & Moſes
cauſam populi apud Deum precibus, cau-
ſam uerò Dei, ad populũ gladijs allegabat.
xlv. diſtinct. diſciplina. ad finem. ¶ † Vl- 11
timo nota, quòd quidam epiſcopi ſolenni-
ter benedicunt, in Miſſa & altari, turifican
tes depoſita mitra. Alij verò cum mitra in
capite. Primi ea ratione mouentur, quia
ſolenniter benedicendo vice Dei fungun-
tur, & Deus per eorũ miniſteriũ benedi-
dicit Nume. vj. in fin. ubi dicitur: Inuoca-
bunt nomen meum ſuper filios Iſrael, &
ego benedicam eis. Altaris uerò turifica-
tio, ſignificat orationes, Apoc. viij. Aſcen-
dit fumus incenſorum de orationibus ſan
ctorum. Quia ergo in orationibus cauſam
plebis ad Deum agit, ideo cum reueren-
tia, mitra uidelicet depoſita, illud agere
debet.

debet. Secundi uerò attendunt, quòd benedictio & turificatio non ſunt eſſentialia ad conſecrationem corporis Chriſti: ſed ad ſolennitatem pertinent: & ideò ea cum mitra agunt, ut per hoc à ſimplicibus ſacerdotibus diſcernantur. Quanuis enim plus habeat Epiſcopus, quàm ſimplex ſacerdos in his, quę ad ſolennitatem pertinent, ut in ornamentis & alijs; non tamen in his, quę ad conſecrationem ipſam ſpectant. Sed hæc ratio minus ſufficiens videtur: quoniam ſecundum hoc mitra in Miſſa non deponeretur, niſi quando uerba, ad quorum prolationem fit ſpecierum transſubſtantiatio, proferuntur.

S V M M A.

1 *Anulus eſt fidei ſacramentum. Et eius vſus. vnde aduectus. nu. 2.*

3 *Anulo literæ antiquitus ſigillabãtur. Et qua ſignificatione.*

4 *Anulus aureus, & rotundus, quid ſignificet.*

De Anulo. Cap. 14.

ANulus eſt fidei ſacramen
1 tũ, † quo Chriſtus ſponſam ſuam ſanctam Eccleſiã ſubarrauit, ut ipſa de ſe dicere ualeat, anulo ſuo ſubarrauit me D. meus Ieſus Chriſtus: cuius cuſtodes & pedadogi ſunt Epiſcopi & prælati, anulos pro ſigno in teſtimoniũ huius rei ferentes: de quibus ſponſa dicit in Canticis: Inuenerũt me uigiles, *Cãt. 3.*
Lu. 25 qui cuſtodiunt ciuitatem. Hinc anulum dedit pater filio reuertenti, ſecundum illud Euangelij: Date anulum in manu eius. Ex quo in Euangelio anuli vſus creditur acce
2 ptus. ¶ Anulus † ergo Pontificis, integritatem ſignificat fidei, ut uidelicet Eccleſiã
2. Cor. Dei ſponſam ſibi creditam, ſicut ſe diligat,
10. & ſobriam, & caſtam, cœleſti ſponſo cuſtodiat: iuxta illud; Deſpondi enim uos uni uiro, id eſt, Chriſto, & ſe meminerit non Dominum ſed paſtorem. vij. quæſtione j. ſicut alterius. De hoc ſponſo & ſponſa Ioã
Ioã. 2 nes Euangeliſta dicit. Qui habet ſponſam ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit cum gaudio, gaudet propter uocem ſponſi. Epiſcopus ergo vicarius & amicus ſponſi, quòd ſi vicarius eſt, & ipſe
quodammodo ſponſus eſt. ¶ † Rurſus an- 3
tiqui literas anulo ſigillabant. Vnde Epiſcopus anulum portat: quoniam ſcripturę myſteria & Eccleſiæ ſacramenta perfidis ſigilare, & humilibus reuelare debet. ¶ Porro, ſecundum quod capiti, ſcilicet Chriſto conuenit anulus digiti, donum ſignificat *Exo. 8*
ſancti Spiritus. Digitus enim articularis *Luc. 2*
atque diſtinctus Spiritum ſanctũ inſinuat, *Coloſ.*
ſecundum illud: digitus Dei eſt hic, & ali- *2.*
bi. Si ego in digito Dei eijcio dæmonia:
filij ueſtri in quo eijciunt. ¶ † Anulus au- 4
tem aureus & rotundus, perfectionem donorum eius ſignificat quam ſine menſura Chriſtus accepit, quoniam in eo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Iam qui deſurſum uenit, ſuper omnes eſt: cui Deus non dedit ſpiritum ad menſuram, dicens: Super quem uideris Spiritum ſanctum & deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat. Nam requieſcet ſuper eum Spiritus ſapientiæ & intellectus. Ipſe uerò de plenitudine ſua, ſecundum differentes donationes diſtribuit: alij (ſecundum Apoſtolum) dans ſermonem ſcientię: alij gratiam ſanitatum: alij operationem virtutum, &c. Quod & viſibilis Pontifex ſubdiaconos, & huiuſmodi. Nam igitur abre in Epiſcopi digito gẽmatus fulget anulus: per cuius myſterium dantur fulgida chariſmata gratiarum de anulo ſponſę ſatis dictum eſt in prima parte ſub titulo de Eccleſiæ ſacramentis.

S V M M A.

1 *Baculus paſtoralis, quid ſignificet. Et vnde habuerit ortum nu. 2.*

3 *Baculus Paſtoralis, cur ſit curuus: & qua ſignificatione, & de eius varia forma & compoſitione.*

4 *Baculus paſtoralis. eſt acutus in calce, in medio rectus: in apice retortus. Et qua ſignificatione.*

5 *Papa non utitur baculo paſtorali: duabus de cauſis, & nu. 6.*

6 *Virga Pontificis, quid notet.*

De Baculo paſtorali. Cap. 15.

1 BAculus † paſtoralis correctionem paſtoralē ſignificat, propter quod à conſecratione dicitur conſecrato. Accipe baculum paſtoralis officij vt ſis in corrigendis vitijs piè ſæuiens. De quo dicit Apoſtolus:
2 Cor. In virga veniam ad vos. Virga igitur paſto
12. ralis, poteſtas intelligitur ſacerdotalis, quam Chriſtus ei contulit, quando Apoſtolos ad prædicandum miſit, præcipiens eis, vt baculos tollerent. Et Moſes cum vir
1. Cor. ga miſſus eſt in Aegyptum. De hoc in pri-
4. ma parte dictum eſt in titulo de conſecra-
2 tionibus. Baculus † ergo à lege & Euangelio ſumitur, quia & virga paſtoralis & ſambuca, & pedum, & ferula nuncupatur.
Exod. Moſes enim ex mandato Domini virgam
4. habuit, quæ terribilia fecit in cœlo & in mari, quia cibum de cœlo, potum de petra produxit, & gregem ad terram fluentem lacte & melle manauit. Adhuc per baculum, doctrinę authoritas intelligitur. Hac enim infirmi ſuſtentantur, inquieti corripiuntur, errantes ad pœnitētiā trahuntur. Vnde & pedum uocatur quod eſt lignum recuruum, quo paſtores pedes retrahunt
3 animalium. ¶ † Sanè quandoque baculus ex oſſe, & ligno conficitur, quæ chryſtalina, & deaurata ſphærula coniunguntur, os ſuperius recuruatur: lignum inferius ferro acuitur, modicè tamen reconditur. Siquidem os, eſt duritia legis: lignū manſuetudo Euāgelij, quę duo cōiuncta, ſunt ſphęrula diuinitatis Ieſu Chriſti. Vel os, ſeueritas, lignum, Pontificis eſt lenitas, quas iungit iudicio per charitatem. Nam ſeueritas uel miſericordia multū deſtituitur, ſi una ſine altera teneatur. xlv. diſt. diſciplina. Ad quod ſignificandum, ferrum obtunditur, quia iudicium miſericordia temperatur, baculus recuruatur, cum pęnitentes ad pœnitentiā reuocantur. ¶ Aliquan-
Abac. do in curuatura caput formatur, quoniam
3. ad Deum conuerſis uita æterna promittitur. Quandoque etiam in curuatura ſcribitur. Cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis, ne ob culpam gregis ira turbet in paſtore oculum rationis. vj. q. j. ex merito.

¶ Aliquando in ſphęrula ſcribitur, homo, ut Pontifex ſe hominem memoretur, & de poteſtate collata non eleuetur. Aliquando iuxta ferrum ſcribitur: Parce, ut in diſciplina ſubditis parcat, & miſericors à miſericordia miſericordiam conſequatur.
¶ † Quòd uerò baculus eſt acutus in fine, 4
rectus in medio, & retortus in ſummo, deſignat, quòd Pontifex debet pūgere pigros, regere debiles ſui rectitudine, & colligere vagos. xlvij. diſt. §. neceſſe. xlviij. diſtin. diſciplina. & cap. omnis. vnde verſus. Collige, ſuſtenta, ſtimula, vaga, morbida, lenta. Et reddēdo ſingula ſingulis, verſus iſte continet omnia præmiſſa. vel ſic: Attrahe per primum, medio rege, pūge per unum.
¶ † Romanus autem Pontifex, paſtorali vir 5
ga non vtitur, tum propter hiſtoriam, tum propter myſticam rationem. extrà de ſac. vnc. cap. vnico. in fin. Hiſtoria eſt, quoniam beatus Petrus Apoſtolus Martialem diſcipulum ſuum, quem Dominus inter diſcipulos conſtituit, cum dixit, Niſi efficiamini, ſicut paruulus iſte, non intrabitis, &c. miſit cum quibuſdā alijs ad prædicandum Germanis. Qui in via ad viginti dietas defuncto Fronto, collega eius, rediit ad nun
tiandum hoc Petro. Cui Petrus: Accipe Math.
hunc baculum & tangens illum dic: Surge 18.
in nomine Domini & prędica. Ille verò in quadrageſimo die à tēpore mortis illius, tetigit eum, & ſurrexit, & prædicauit, & ita Petrus baculum à ſe remouit, & ſubditis dedit, nec recuperauit. Innocentius vero Papa tertius, ſcripſit in eccleſiæ ſpeculo, quod beatus Petrus miſit baculū ſuum Euchario, primo Treuenorum epiſcopo, quem vna cùm Valerio & Materno ad prędicandum Euangelium genti Teutonicæ deſtinauit, cui ſucceſſit in epiſcopatū Maternus, qui per baculum Petri de morte fuerat ſuſcitatus, quem baculum vſque hodie cum magna ueneratione Treuereñ. eccleſia ſeruat, & ideo Papa in illa diœceſi
utitur baculo, & non alibi. † Myſtica ue- 6
rò eſt ratio, quia baculus in ſummitate, eſt curuus, quaſi ad attrahendum, quod in Romano Pontifice neceſſe non eſt, quia nullus ab eo finaliter diuertere poteſt. Præterea per baculum deſignatur coertio, quàm quia cęteri pontifices ab homine recipiūt, ideo à ſuis ſuperioribus baculos recipiunt

& habent. Romanus uerò Pōtifex, quia po teſtatem à ſolo Deo accipit, baculum non
7 habet. ¶ † Porrò, ſecundum quod capiti, ſcilicet Chriſto conuenit uirga. Pontificis, poteſtatem Chriſti ſignificat, de qua
Pſal. 44. Pſalmiſta: Virga recta, ſiue directionis, uirga regni tui, quia dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propter quod alibi di-
Pſ. 2. cit. Reges eos in virga ferrea: duritia ferri, uigorem ſignificat æquitatis: qua Chriſtus tanquam vas figuli peccatores confringet. Verùm poteſtas Chriſti non ſolum eſt uirga, ſed baculus, quia non ſolùm corripit,
Pſ. 22 ſed etiam ſuſtentat. Vnde Pſal. Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

S V M M A.

1 *Sudarium Epiſcopi quid.*
2 *Sudarium quo nobis conueniat.*

De Sudario. Cap. 16.

EXpeditis nouem ſpecialibus Pontificum ornamētis aliqua de quibuſdam alijs. Et primò de
1 ſudario † uideamus, qđ eſt lineus pannus, quem miniſtrās epiſcopo ſemper paratum habet, quo ille ſudorem & omnem ſuperfluum corporis tergat humorem, ſignificans ſtudium quo humanas contagiones in hac uita extergimus, per exempla Sanctorum patrum, quibus ad patientiam corroboramur. Sicut enim ſudor eſt in corpore: ſic etiam tædium eſt in anima, quandoq; ex conſcientia peccatorum premens conſcientiæ frontē. Habeamus † igi-
2 tur ſudarium ex lino multis tunſionibus caſtigato, & mundato, per quod mundanos extergamus affectus. & etiam cum Dauid & Iob triſtitiam abijciēdo, nos tergamus. In quibuſdā eccleſijs diaconus Sudarium habens, illud in dextro cornu altaris deponit, ut ſi fortè quicquam ſordidum acceſſerit, illo tergatur, & ſudarium ſacerdotis mundiſſimum maneat. ¶ Manipuli quoque penè eadem eſt ſignificatio, prout ibi dictum eſt.

S V M M A.

1 *Pallium, quorum ſit proprium: Et quid ſignificet. nume. 2.*
3 *Pallij forma & compoſitio.*
4 *Pallijs circulus, eſt timor Domini.*
5 *Lineæ duæ in pallio, quid deſignent.*
6 *Pallij duplicitas, quid ſignet. & nu. 7.*
8 *Pallij quatuor Cruces quid ſignificent.*
9 *Pallij tres acus, quid notent, & quid acus aurea. nu. 10.*
11 *Metropolitanus an poſſit actus legitimos exercere ante pallij adſumptionem.*
12 *Pallij vſus.*
13 *Pallio quibus diebus vti licet, quibus non, & vbi.*
14 *Pallium Romanorum Pontificum, quale.*

De Pallio. Cap. 17.

COnſequenter aliqua de pallio ſubijciamus, qđ Patriarcharum, Primatum, & Metropolitanorum † eſt proprium, vt 1
per illud à cæteris Epiſcopis diſcernantur, q privilegiatam obtinent dignitatem, quare ſub præmiſſis à communibus uel ſpecialibus ornamentis minimè continentur. Siquidem per pallium, ſimul utrunque & ſuperhumerale & rationale legalis pontificis intelligimus. Quia enim ſuper vtrunque pontificis humerum iacet ſuperhumerale, ſiue λογίον dicitur, quia uerò inde deſcendens in ipſo pontificis pectore iungitur, rationale vocatur. Habebat enim ſuperhumerale & rationale, quæ catenulis aureis ſimul iungebantur. Sunt tamen, qui dicunt quòd rationali nullum hodie ornamentum ſuccedit. de quo ſub titu. de leg. indu. dicetur. Alij dicunt, quòd pallium pro aurea lamina inſtitutum eſt, quamuis probabilius uideatur, quòd aurifriſia, mitræ uicē laminæ gerant. ¶ † Sanè pallium, 2
quo maiores vtuntur, ſignificat diſciplinā, qua ſeipſos ad exemplum ſubditorum, & etiam ipſos ſubditos regere & conſtringere debent. Per hanc acquiritur torques aurea, quam legitimè certantes accipiunt, de qua dicit Salomon in Parabolis: Audi, Tren.
fili mi, diſciplinam patris tui, & ne dimit-

tas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Sicut autem torques ſeu brauium non dabatur, niſi legitimè certanti, iuxta illud Apoſtoli. (1.Cor. 9.) Multi quidem currunt, ſed unus accipit brauium, ita & ad honorē pallij nemo aſcenſurus eſt, niſi qui in ſingulis bonorum gradibus legitimè prius deſudauerit. Nam & officia ſecularia, nō deferunt principalem locū ingreſſus in ueſtibulum actionis. lix. diſt. ſi officia. ſed examinatis per plurimos gradus. & is gradus cęteros antecellat quē labor prolixior & ſtipendia longiora fecerunt anteire. C. de offic. ma. offi. nemo. ff. de mu. & ho. gradatim. Super cuncta indumenta fertur, ut cæteri hoc uidentes, ad legitimum certamen hortentur. ¶ Pontifex uerò pallium, dum ſibi imponitur & detrahitur, oſculatur: ad notandum ſummum legitimè certādi deſiderium, & brau-
3 ium promerendi. ¶ † Eſt autem pallium de candida lana contextum, habens circulum, humeros cōſtringentē, & duas lineas ab utraque parte, uidelicet ante & retro pendentes, à ſiniſtris eſt duplex, à dextris ſimplex. habet quatuor cruces purpureas, ſcilicet ante, & retro, à dextris & à ſiniſtris. Inſiguntur in pallio tres acus, & quędam ſunt, quæ per Metropolitanum ſine pallio agi non poſſunt. quo etiam, niſi certis diebus uti non ualet, quia omnia moralibus ſunt imbuta myſterijs & diuinis grauida ſacramentis. Nam (ut ſcriptura teſtatur) in theſauris ſapientiæ ſignificatio diſciplinæ, in lana quippe aſperitas, in candore benignitas deſignatur. Nam eccleſiaſtica diſciplina contra rebelles & obſtinatos ſeueritatem exercet, (Eccle. 1.) ſed erga pœnitentes & humiles exhibēt pietatem. Propter quod de lana non cuiuſlibet animalis, ſed ouis duntaxat efficitur, quæ eſt animal manſuetum. vnde Propheta: Tanquā ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, nō aperuit os ſuum. Hinc eſt quòd illius ſem iui uulneribus, quem Samaritanus duxit in ſtabulum, (Eſ.53 Lu.10) & uinum adhibetur, & oleum: ut per uinum moderentur vulnera: & per oleum foueantur: quatenus qui ſanādis vulneribus præeſt, in uino morſum ſeueritatis adhibeat: in oleo molliciem pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi deſignatur. xlv. diſtinct. diſciplina, in qua cum tabulis uirga continetur & manna, quoniam in mente rectoris cum ſcripturæ ſciēntia uirga debet eſſe directionis, & manna dulcedinis, ut ſeueritas immoderatè non ſæuiat, & pietas pluſquam expedit nō indulgeat. Item, ſit de uili materia, ſcilicet lana, ut habeat pretium, non à ſe: ſed ab eo, quod ſignificatur in ſe, ut non oculis ſed menti ſpectabile ſit, ut non ad ornandum, ſed ad ſignificandum indui intelligatur. † Circulus pallij per quem humeri conſtringuntur, eſt timor Domini, per quem opera 4
exerceantur, ne uel ad illicita defluant, uel ad ſuperflua relaxentur: quoniam diſciplina ſiniſtram cohibet ab illicitis, formidine pœnæ: dextrām uerò temperat à ſuperfluis iuſtitiæ amore. Beatus ergo uir, qui ſemper eſt pauidus. Nam iuxta ſententiam Salomonis: Timor Domini peccatum repellit. (Prou. 28.) Qui uerò ſine timore exiſtit, iuſtificari non poterit. (Eccle. 1.) Ideo enim circulus pallij ſub collo humeros conſtringit, ad notandum, quòd illum ferens, debet eſſe idem opere & ſermone. ¶ † Duas 5
uerò lineas, quarum una poſt dorſum, & altera progreditur ante pectus, huius vitæ curas & ſolicitudines ſignificare putamus, quibus & cor & humeri pontificis ſic ſæpiſſimè grauantur & impediuntur, ut à proprio ſtatu eum auertant, & uana quædā & tranſitoria cogitare & portare cōpellāt. Hinc, quòd pallium ante & retro à dextris, & à ſiniſtris ante pectus, & ſuper humeros frequenter aptatur, ut is poſthabitis in ſeipſum ſæpe redire intelligatur. Actiuam quoque & contemplatiuam uitam ſignificant, quas ita debet exercere prælatus, ut exemplo Moſi nunc in montem aſcendat, & ibi philoſophetur cum Domino, & nūc ad caſtra deſcendat, & ibi neceſſitatibus prouideat populorum, prouiſurus attentius, ut cùm ſępe ſe dederit alijs, interdum ſe ſibi reſtituat, (Lu.10) quatenus & cum Martha circa frequens miniſterium ſatagat, & cum Maria audiat. Saluatoris, extrà de ieiun. uiſ, ad fin. lxxxviij. diſtinctio. decreuit. Vtraque tamē linea grauat inferius, quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, (Sap. 10.) & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. ¶ † Pallium duplex eſt in ſiniſtra, ſicut & rationale, ſed 6
ſimplex

ſimplex in dextra, quia uita præſens, quæ
per ſiniſtram accipitur, multis eſt ſubie-
cta moleſtijs, & in ea duplicitate carere
non poſſumus, quia nunc proſperis extol-
limur, nunc aduerſis frangimur, nunc ter-
rena petimus, nunc cœleſtibus adhære-
mus, nunc carni, menti ſeruimus, ſed ui-
ta futura, quæ per dextram ſignificatur in
una ſemper eſt collecta quiete, quod ueri-
Lu. 10 tas ipſa deſignauit cum intulit: Martha,
Martha, ſolicita es, & turbaris erga plu-
rima. Porrò unum eſt neceſſarium. Ma-
ria optimam partem elegit, quæ non au-
feretur ab ea. ¶ † Rurſus pallium duplex
7 eſt in ſiniſtra, quatenus ad tollendas uitæ
Pſ. 25 præſentis moleſtias prælatus fortis exi-
ſtat. ſimplex in dextra, quatenus ad obti-
nendam uitæ futuræ quietem toto ſuſpi-
ret affectu: Iuxta uerbum Pſalmiſtæ dicen
tis, unam petijt à Domino, hanc requirã,
ut inhabitem in domo Domini omnibus
diebus uitæ meæ, Illic enim nulla eſt du-
plicitas, ſiue ruga: ſed proſperitas ſine ad-
uerſitate, gaudium ſine triſtitia, & feli-
8 citas ſine miſeria. ¶ † Quatuor Cruces
Mat. 5. purpureæ, ſunt quatuor uirtutes politicæ,
ſcilicet iuſtitia, fortitudo, temperantia, &
prudentia, quæ niſi in Crucis Chriſti ſan-
guine purpurentur, falſam ſibi nomen uir
tutis uſurpant, & ad ueram beatitudinis
Cãt. 7. gloriam non perducunt. Vnde Dominus
inquit Apoſtolis. Niſi abundauerit iuſti-
tia ueſtra, pluſquam Scribarũ & Phariſęo
rum, non intrabitis in regnum cœlorum.
Hæc eſt purpura regis tincta canalibus,
quam Salomon commemorat in Canticis
canticorum. Is ergo qui pallij gloria de-
coratur, ſi cupit eſſe, quod dicitur in ante-
riori parte, debet habere iuſtitiam, ut red
dat unicuique, quod ſuum eſt: prudentiam
in poſteriori, ut caueat, quod cuique noci-
uum eſt: fortitudinem à ſiniſtris, ut eum
aduerſa non deprimant: temperantiam à
dextris, ut eum proſpera non extollant.
9 ¶ † Tres autem acus in pallio infiguntur,
ſcilicet ante pectus, & ſuper ſiniſtrum hu-
merum, & poſt tergum. non ad pungen-
dum, id eſt non propter huius uitæ pun-
ctione, ſed ad planetam palliumque iun-
gendum ſunt inuentæ. Vnde quædam an-
ſulæ antiquitus in planetis poſitæ erant,
quibus acus inferebantur, & pallium ſi-
mul cum planeta firmabantur: ne à ſuo loco
pallium moueretur. Poſſumus tamen per
tres acus, fidem ſpem, & charitatem in-
telligere, ſine quibus pallium ab epiſco-
po ritè teneri nõ poteſt. Rurſus tres acus,
compaſſionem proximi, adminiſtratio-
nem officij, diſtinctionemque iudicij ſi-
gnificant: quarum prima pungit animam
per dolorem, ſecunda per laborem, ter- *1. Co-*
tia per terrorem. ¶ Prima pungebat A- *rin. 2.*
poſtolum, cum dicebat, quis infirmatur,
& ego non infirmor, qui ſcandalizatur, &
ego non uror? extra de renunt. niſi. ¶ Se-
cunda, cum aiebat, præter illa, quæ extrin
ſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana ſoli-
citudo omnium eccleſiarum. ¶ Tertia pun *2. Pet.*
gebat Iob dicentem. Si iuſtus uix ſaluabi- *4.*
tur, impius & peccator, ubi apparebunt?
Super dextrum humerũ nõ infigitur acus,
quoniam in æterna quiete nullus eſt affli-
ctionis aculeus, nullus ſtimulus punctio-
nis, Abſterget enim Deus omnem lachry- *Apoc.*
mam ab oculis Sanctorum, mos ultra non *21.*
erit, neque luctus, neque clamor, neq; do-
lor erit ultra, quę priora abierunt. ¶ † Acus 10
verò aurea eſſe debet, ſed inferius eſt acu-
ta, & ſuperius rotunda, lapidem continens
pretioſum, quia nimirum bonus paſtor
propter curam ouium in terris affligitur,
ſed in cœlis coronabitur, ubi illam pretio
ſam margaritam habebit de qua dominus
inquit in Euangelio: Simile eſt regnum *Math.*
cœlorum homini negotiatori quærenti *13.*
bonas margaritas: inuenta una pretioſa
margarita, uendidit omnia ſua & compa-
rauit eam. In pallio & cum ipſo conforta-
tur pontificalis officij plenitudo. † Hinc 11
eſt quòd ante, quàm metropolitanus pal-
lio decoretur, non debet concilium cõuo
care, chriſma conficere, clericos in ſua pro
uincia ordinare, pontifices conſecrare, vel
eccleſias dedicare, nec ſe archiepiſcopum
nominare, extrà de elect. quòd ſicut, in fi.
de poſt. bonæ. ij. ad fi. Aiunt tamen qui-
dam, quòd extra prouinciam ſuam inuita-
tus poſſet ordines tanquã ſimplex epiſco-
pus ſine pallio celebrare. Sunt etiam, qui
dicunt, quòd epiſcopus etiam ſi ſit talis, q
pallio, utatur, non poteſt dare licentiam
alieno Archiepiſcopo utendi pallio, in
diœceſi ſua, niſi dictus epiſcopus pallia-
tus exẽptus exiſtat, nec ẽt archiepiſcopus

in prouincia ſua, niſi fortè inuitatus priuilegium habeat, quòd poſſit vti pallio extra ſuam prouinciam ſi fuerit inuitatus. Sed hæc potius iuris, & rigoris ſunt quàm curialitatis, neque ſubtiliter intuēti aliud videtur in epiſcopo palliatio exempto, q̄
12 in non exempto. † Sed vnus metropolitanus non poteſt cum alterius pallio celebrare, neque pari ratione ſepeliri, ſed cum proprio tātum, extrà de uſu pallij. ad hoc. Palliatus tamen ad aliam eccleſiam tranſlatus, cum pallio ſecundo loco ſibi conceſſo ſepelitur. Item palliatus ad aliam tranſlatus eccleſiam, non poteſt ibi vti pallio in prima eccleſia obtento, quia non ſolùm datur contemplatione perſonæ, verumetiam loci. extrà de poſtu. bonæ. ij. ad fin. Hinc eſt, ꝙ non pōt vti eo extra prouinciā ſibi decretam. extrà de uſu pallij. cum nuper &. c. ex tuarum. Sed & ſi quis renūtiet archiepiſcopatui, nequit ulterius pallio uti, extrà de renunt. c. ad ſupplicationem. Nec etiam poteſt quis pallio, niſi intra eccleſiā & in diuinis officijs uti. Vnde ſi fortè proceſſionaliter, vel ad prædicandum, vel aliquod huiuſmodi eum eccleſiam exire contigerit, cum pallio non exhibit, extrà eod. c. j. diſt. j. pallium. &. c. ſemper. Si-
13 quidem regulariter uſus pallij † interdicitur, niſi in ſolennibus diebus, & qui in cuiuſcunque eccleſię priuilegijs continetur. extrà, c. penul. & vl. puta in feſtiuitatibus natalis Domini: ſancti Stephani, ſancti Io. Circūciſionis, Epiphaniæ, ramis palmarū, cęnę Domin, Sabbati ſancti, in tribus diebus Reſurrectionis, Aſcenſionis, Pentecoſtes, ſancti Io. Baptiſtæ, omnium Apoſtolorum, in quatuor feſtiuitatibus beatæ Marię, & ſancti Michaelis, & omnium ſanctorum, ſancti Martini, qui par eſt Apoſtolis, in feſtiuitatibus principalibus eccleſię palio decoratæ, in dedicationibus eccleſiarum, conſecrationibus epiſcoporum, ordinationibus clericorum, & anniuerſario cōſecrationis palliati. de conſe. diſtin. j. c. porrò. Quidam etiam addūt dies dominicas, quæ ad reſurrectionem pertinent, quod tamen in vſu non eſt. Poſſet etiam dici, quòd ubicunq; in ſua prouincia corpus alicuius ſancti quieſcit, metropolitanus in feſto eiuſdem ſancti, & etiam in principali feſto cuiuſlibet loci ſuæ prouinciæ, ad locum illum declinans, poterit pallio & ſandalijs uti. In exequijs verò defunctorum, vel in benedictionibus nubentium uti non licet, niſi hoc in priuilegio contineatur expreſſum. extrà eo. c. ſi. epiſcopus Hoſti. qui Papa conſecrat, pallio utitur ex inſtitutione Marci Papæ, & etiam quidam epiſcopi ex priuilegio ſpeciali, ut Anicen. & quinque Eccien. extrà de præſum. cum in iuuentute. ¶ Poſtremo ſciendum eſt, quòd Roma.
†pontifices, qui beatum Silueſtrum præceſſerunt, depinguntur tanquam gerentes lineas pallij circa humeros inuolutas, nam legalis ſacerdos dum ſacrificabat, ſummitates balthei, ſuper humeros reflectebat, in quo ſignificatur quòd illorum iuriſdictio & poteſtas per pallium ſignificata, inuoluta, & implicata, non libera fuit. Ipſe verò & eius ſucceſſores liberam & explicatam habuerunt, quare lineæ ipſæ in eis explicitæ & extenſæ, ante & retro dependentes depinguntur. Poteſt etiam dici, quòd lineæ ipſæ quæ (ut præmiſſum eſt) ſolicitudines & curas ſignificant, ideo a tempore Silueſtri Papæ explicitæ dependent, propter conceſſa ſibi & ſucceſſoribus temporalia, quæ abſque ſolicitudine & cura nequeunt poſſideri. xcvj. diſt. Conſtantinus. Denique Bruno dixit, quòd ſummus pontifex præter præmiſſa ornamenta, & regnū portat, & purpura utitur, prout ſub tit. de mitra dictum eſt, nō pro ſignificatione, ſed quia Conſtantinus Imperator olim beato Silueſtro omnia Rom. imperij inſignia tradidit in prædicto. cap. Conſtantinus. Vnde & in magnis proceſſionibus omnis ille apparatus Roma. pontifici exhibetur, quæ quondam Imperatoribus fieri ſolebat, & cum diademate imperiali Papa ipſe coronatur. 14

SVMMA.

1 *Coloribus quot, & quibus vtatur eccleſia.*
2 *Indumentis albis, quibus in diebus vtatur eccleſia.*
3 *Indumentis albis vtendum in conſecratione eccleſiæ, etiam quocunque die celebretur.*
4 *Paramentis rubeis, quando ſit vtendum.*
5 *Martyrium præfertur virginitati.*
6 *Paramentis nigris quando ſit vtendum.*
7 *Paramentis viridibus quando ſit locus.*

Colores

8 *Colores miſti omnes, ad quatuor genera refe-*
runtur.
9 *Paramenta violatea, quo tempore adhibean-*
tur. nume. 10.

De quatuor coloribus, quibus eccleſia in eccleſiaſticis vtitur indumentis. Cap. 18.

1 QVatuor † ſunt principa-
les colores, qbus ſecū-
dū proprietates dierū,
ſacras ueſtes Eccleſia
diſtinguit.. albus, ru-
beus, niger, & uiridis.
Nam in legalibus in-
dumentis quatuor colores fuiſſe legūtur,
byſſus, purpura, iacinthus, & coccus, de qui
bus in ſeq. ri. dicetur. Eccleſia etiam Rom.
uiolaceo & croceo colore vtitur, ut infrà
2 dicetur. ¶ Albis † indumentis utendum
eſt in feſtiuitatibus ſanctorum confeſſorū,
virginum, qui martyres non ſunt, propter
integritatem & innocentiam. Nam candi-
Iob 38 di facti ſunt nazarei eius. Tre. iiij. Et am-
bulabunt mecum in albis: uirgines enim
ſunt, & ſequuntur agnum, quocunq; ierit.
Apoc. iij. Propter eandē cauſam, vtendum
eſt albis in ſolennitatibus angelorum, de
quorum nitore Dominus loquitur ad luci-
ferum. Vbi eras, cùm me laudarent aſtra
matutina. Item in omnibus feſtis Dei ſan-
ctæ genitricis Mariæ. In feſto omniū ſan-
ctorum: quidam tamen tunc rubeis vtun-
tur, ut infrà dicetur. In principali feſto
ſancti Ioannis Euangeliſtæ. In conuerſio-
ne ſancti Pauli. In cathedra Petri. De his
etiam infra dicetur, Item, à vigilia natiui-
tatis Domini, uſque ad octauam Epipha-
niæ incluſiuè, ut dicetur in procemio ſepti-
mæ partis, exceptis feſtiuitatibus marty-
rum intermedijs. In natiuitate Saluato-
ris, & etiam præcurſoris, quoniam uterque
natus eſt mundus, id eſt, carens originali
Iſ. 19 peccato. Aſcendit enim Dominus nubem
leuem, id eſt, aſſumpſit carnem à peccatis
immunem, & intrauit Aegyptum, id eſt,
uenit in mundum, iuxta illud quod Ange-
Luc. 1. lus inquit ad uirginem: Spiritus ſanctus ſu-
Hier. 2 perueniet in te, & uirtus altiſſimi obum-
Luc. 2. brabit tibi &c. Ioannes autem & ſi fuerit
Mat. 2. in peccato conceptus, fuit tamen in utero
ſanctificatus ſecundum illud propheticū.
Antequam exires de vulua, ſanctificaui te.
Et angelus inquit ad Zachariam. Spiritu
ſancto replebitur adhuc ex utero matris
ſuæ. Item in Epiphania propter ſplendo-
rem ſtellæ, quæ Magos duxit ſecundum il- Iſ. 60
lud propheticum. Ambulabunt gentes Luc. 2.
in lumine tuo, & reges in ſplendore or-
tus tui. In ὑπαπάντι, propter puritatem
Mariæ, quæ iuxta canticum Simeonis ob- Ioā. 3.
tulit lumen ad reuelationem gentium &c.
In cœna Domini, propter confectionem
chriſmatis, quod ad mundationem animæ
conſecratur. Nam & euāgelica lectio mun-
ditiā principaliter in illa ſolennitate com-
mendat, qui lotus eſt, inquit, non indiget,
niſi ut pedes lauet, ſed eſt mundus totus.
Et iterum: ſi non lauero te, nō habebis par- Marc.
tem mecum. Item, in Sabbato ſancto in of- 16.
ficio miſſæ uſque ad octauam aſcenſionis Marc.
incluſiuè quandocunque officium de tem- 18.
pore agitur, præter dies rogationū, & præ-
terquam in feſtis martyrum intermedijs,
prout infrà dicetur. In reſurrectione, pro-
pter angelum teſtem reſurrectionis nun-
tium, qui apparuit ſtola candida cooper-
tus, de quo dicit Matthæus, quòd erat aſpe- Act.
ctus eius, ſicut fulgur, & ueſtimenta eius 1.
ſicut nix, & quia pueri tunc renati albas
habent ueſtes. In aſcenſione propter nubē
lucidam, in qua Chriſtus aſcendit. Nam &
duo uiri aſtiterunt, iuxta illum in veſtibus
albis, qui & dixerunt. Viri Galilæi, quid
hic ſtatis, &c. ¶ † Illud autem notandum 3
eſt, quod licet in conſecratione pontificis
talibus ſit indumentis utendum, qualia ſe-
cundum Dei proprietatem conueniunt in
dedicatione tamen eccleſiæ ſemper eſt u-
tendum albis, quocunque dierum dedica-
tio celebretur, quoniam in conſecratione
pontificis cantatur miſſa de die, ſed in de-
dicatione baſilicæ, de dedicatione miſſa
cantatur. Nam & eccleſia uirgineo nomi-
ne nuncupatur, iuxta illud Apoſtoli. De- 1. Cor.
ſpōdi enim uos uni uiro, uirginem caſtam 10.
exhibere Chriſto. De qua ſponſus ait in Cāt. 4.
cāticis. Tota pulchra es amica mea, & ma- Eccl. 9
cula non eſt in te, ueni de libano, &c. Ip-
ſe tamen, qui conſecratur debet eſſe albus
ornatus: ad notandum, quòd omni tempo-
re ueſtimenta eius debent eſſe candida, id
eſt, vita eius immaculata. Item, per octa-
uas

bus prædictorum feſtorum, octauas habentium utendum eſt colore albo, quando de ipſis agitur octaua. ¶ Rubeis autem † vtendum eſt indumentis in ſolennitatibus apoſtolorum, euangeliſtarum, & martyrū, propter ſanguinem paſſionis, quem pro Chriſto fuderunt. Nam ipſi ſunt, qui uenerunt ex magna tribulatione, &c. Apoc. vij. Præter, quàm in feſto Innocentium, ut iam dicetur. Item, in feſto Crucis, in qua Chriſtus ſanguinem fudit pro nobis. Vnde propheta: Quare rubeum eſt indumentum tuum, ſicut calcantium in torculari. Sed ſecundum alios, melius eſt tunc albis uti, quoniam nō paſſionis, ſed inuentionis uel exaltationis eſt feſtum. Item, à uigilia pentecoſtes in miſſa, uſque ad ſabbatum poſt ipſum feſtum incluſiue, & hęc propter Spiritus ſancti feruorem, qui ſuper Apoſtolos in igneis linguis apparuit. Nam apparuerunt illis diſpertitę linguæ, tāquam ignis, &c. Vnde propheta: De cœlo miſit ignem in oſſibus meis. Licet autem in Apoſtolorū Petri & Pauli martyrio rubeis ſit utendū eſt albis ſicut & licet in natiuitate ſancti Io. Baptiſtæ ſit albis utendum, in decollatione tamen ipſius utendum eſt rubeis.

5 Cum autem illius feſtinitas † celebratur, qui ſimul eſt martyr & uirgo, martyrium uirginitati præfertur, quia ſignum eſt perfectiſſimæ charitatis, iuxta quod ueritas ait. Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis. Quapropter & in omni commemoratione ſanctorum quidem rubeis indumentis utuntur, alij verò, ut eccleſia Romana candidis, cum non tamen in eadem, ſed de eadem ſolennitate dicat eccleſia, quòd ſancti ſecundum Apocaly. Io. Stabunt in conſpectu agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum. Hinc ſponſa dicit in canticis. Dilectus meus candidus, & rubicundus electus ex milibus, cādidus in confeſſoribus, & in uirginibus, rubicundus in martyribus ac Apoſtolis. Hi ſiquidem & illi ſunt flores roſarum, & lilia conuallium. Rurſus, qui in feſto omnium ſanctorum rubeis utuntur, ex eo mouentur, quia feſtum illud primo in honorem martyrum tantum inſtitutum fuit. Sed reſponderi poteſt, quòd imo etiam in honorem beatæ uirginis, & hodie ex inſtitutione Greg. vij. feſtat eccleſia die illa, etiam pro cōfeſſoribus, & virginibus, prout in vij. parte ſub iſto feſto dicetur. Item per octauas habentium, utendū eſt colore rubeo quando agitur de octaua. ¶ † Nigris utendū eſt, 6

feria ſexta in paraſceue, & in diebus afflictionis & abſtinētiæ pro peccatis, & etiam in rogationibus, ſicut ſub illo tractu in ſexta parte dicet, & in proceſſionibus, quas Romanus pontifex nudis pedibus fecit, & in miſſis pro defunctis, & ab aduentu uſq; ad uigiliam natiuitatis, & à ſeptuageſima uſque ad Sabbatum paſchæ. Sponſa quippè dicit in canticis. Nigra ſum ſed formoſa, filia Hieruſalem ſicut tabernacula cedar, ſicut pellis Salomonis, nolite me conſiderare, quòd fuſca ſim. quia decolorauit me ſol. In feſto autem ſanctorum Innocentium quidam nigris, alij uerò rubeis indumentis, utendum eſſe contendunt, illi, propter triſtitiam, qua uox in rama audita eſt ploratus, & ululatus multus, Rachel plorans filios ſuos &c. Nam & propter eandem cauſam cantica lætitiæ ſubticentur, & ſine aurifriſio mitra defertur, iſti, propter martyrium quod principaliter commemorās inquit eccleſia. Sub throno Dei ſancti omnes clamant. Vindica ſanguinem noſtrum, qui effuſus eſt, Domine Deus noſter. Sicut & in lætare Hieruſalē, propter lætitiam, quam aurea roſa deſignat Rom. pontifex portat mitram aurifriſio inſignatam, ſed propter abſtinentiam, nigris utitur indumentis. Sed eccleſia Roma. tunc utitur uiolaceo colore, quando illuc occurrit extra dominicam, ſed in octaua rubeo. ¶ † Reſtat ergo, quòd in diebus feria- 7

libus & cōmunibus uiridibus ſit indumentis utendum, quia uiridis color medius eſt inter albedinem & nigredinem, & ruborem, & ſpecialiter inter octauam Epiphaniæ inter ſeptuageſimam, & inter Pentecoſten & aduentum, quando dominicale agitur officium, hic color exprimitur, ubi dicitur, cipri cum nardo, nardus & crocus. ¶ Ad hos † quatuor colores cæteri 8

referuntur, ſcilicet ad rubeum coloré coccineus, ad nigrū uiolaceus, qui aliter coccus uocatur, ad album byſſinus, ad uiridé croceus, quanquam nonnulli roſas ac martyres, crocum ad confeſſores, & lilium ad uirgines referant. De coloribus etiam in

fine

ſine ſequentis tractatus dicetur. ¶ Viola-
9 ceo † autem colore uti, in diebus, quibus
eſt uſus nigri coloris, non eſt inconueniẽs.
Vnde eccleſia Roma. utitur colore uiola-
ceo, à prima Dominica aduentus uſque ad
miſſam uigiliæ natiuitatis domini incluſiuè, & à ſeptuageſima, uſque ad officium
uigiliæ paſchæ excluſiuè. Quandoque in
prædictis tẽporibus officium dicitur tem-
pore agitur, exceptis quinta feria cœnæ
Domini, & ſexta feria in paraſceue. In feſtiuitatibus uerò ſanctorum, quę in ſeptua
geſima & in aduentu occurrunt, non eſt ni
gris uel uiolaceis utendum. Et eſt intelli-
gendum, quod in Sabbato ſancto in toto
officio, quod agitur ante miſſam, uten-
dum eſt uiolaceo colore. hoc excepto,
quòd diaconus, qui benedicit cereum dal-
matica, & ſubdiaconus miniſtrans indu-
tus tunicella, albis utuntur, quia benedi-
ctio illa ſicut & Miſſa ad reſurrectionem
pertinet. Sed benedictione cerei expleta,
diaconus remota dalmatica, aſſumit pla-
netam uiolacei coloris & tenet eam uſq;
dum inchoatur officium miſſæ: ſubdiaco-
nus verò nõ mutat ueſtes. Quidam etiam
in Dominica ramis palmarum utuntur al
bis in proceſſione, & in ramorum benedi-
ctione dum legitur Euangelium, & dum
cantatur: Gloria laus. propter lætitiam
feſtiuitatis Chriſto ſanctę, quæ in præmiſ-
ſis commemoratur, ſed eccleſia Romana
tunc ſemper utitur uiolaceo colore, & in
proceſſione quæ fit in purificatione; ante
miſſam pro eo, quòd officium illud eſt de
anxia expectatione Simeonis, & ſapit ue-
tus teſtamentum. Vtitur etiam eccleſia
10 Romana † uiolaceo colore in quatuor
temporibus ſeptembris & in uigilijs ſan-
ctorum, in quibus eſt ieiuniũ quando miſ-
ſa eſt de uigilia. Et in diebus rogationum,
& in miſſa, quæ dicitur in die ſancti Mar-
ci, de officio litaniæ, cum enim ieiuna-
mus, carnem noſtram crucifigentes, ma-
ceramus, ut ſic facta liuida Chriſti liuori-
bus confirmetur, cuius liuore ſanati ſu-
mus. Ad quod deſignandum tunc colore
uiolaceo utimur, qui pallidus & quaſi li-
uidus eſt. Cæterum uelamina trium co-
lorum ponſitur in altari, in feſto paſcha-
li: prout dictum eſt in parte prima ſub tra
ctatu de picturis &c.

S V M M A.

1 *Indumenta quatuor, ſecundum legem Moſaicam.*
2 *Indumenta quatuor, propria legalis pontificis, eorumque compoſitio, textura & forma. Et per diſcurſum, nu. 3. 4. & 5.*
6 *Veſtimentorum legalium ſignificatio, iuxta allegoriam.*
7 *Veſtimentorum legalium ſignificatio, ſecundum tropologiam. Et primo de feminalibus.*
8 *Linea ſacerdotis, quid notaret.*
9 *Balteus ſacerdotis, quid ſignaret.*
10 *Tunica talaris ſacerdotis.*
11 *Ephod, ſuperhumerale ſacerdotis, & eius compoſitio atque ſignificatio.*
12 *Rationale, ſexto loco adſumebat ſacerdos legalis. Et qua ſignificatione. Simul de eius compoſitione.*
13 *Charitas, ſumma virtutum.*
14 *Rationalis loco, quid hodie ſucceſſit.*
15 *Tiaria ſiue cidaris, ſupremum capitis ornamentum legale, quod pontifex vltimo adſumebat. Et eius ſignificatio.*
16 *Domini nomen eſt* τεταγράμματον.
17 *Indumenta legalia, ex quo fabricata.*
18 *Pontifex Maximus, cur exterius cappam rubeam gerat. Et cuius conceſſione poſſit gerere chlamydem purpuream, & coccineam, atque imperalia ornamenta omnia, numero 19.*

De indumentis legalibus ſeu ueteris teſtamenti. Cap. 19.

QVONIAM minus plenè
rem ſignificatam, hu-
mana fragilitas appre
hendit, ſi penitus rem
ſignificantem, ignoret,
id circo de indumen-
tis legalibus ab huius
cœcitatis ignorantiam propellendam: pri
mò ſecundum hiſtoriam: ſecundò ſecun-
dum allegoriam: tertiò uerò, ſecundum
tropologiam aliqua dicemus: ¶ † Primò 1
igitur ſecundum hiſtoriam notandum eſt,
quòd quatuor erant indumenta ſecundum
Moſaicam legem, tam minoribus ſacerdo-
tibus quam principi ſacerdotum commu-
nia, de quibus legitur Exod. xxviij. cap.
¶ Primũ dicebatur manaſcas, quod Græcè
περιζω-

περιζώματα vel περισκελῆ, latinè uerò feminalia linea dici poteſt, de byſſo retorta contextum, quo vtebantur, pro eo quòd legitur in Exod. xx. c. in fine. Nō aſcendes ad altare meum, per gradus, ne reueletur turpido tua. & Ezech. xliiij. Feminalia linea erunt in lumbis eorum. ¶ Secundum cathemone, ſiue linea, quod nos ſubuculam uel albam, ſed Moſes abaneth appellauit. Hebræi uerò diſcedentes à Babylonijs, emiſſaneam uocauerunt, eratq; byſſinum & duplex. ¶ Tertium balteus, id eſt, zona, uel cingulum circa latus, quaſi digitis quatuor ſic reticulatus, vt quaſi pellis viperea uideretur, contextū de byſſo, coco, purpura, & iacintho: per quæ quatuor elementa ſignificantur. ¶ Quartum eſt tyara, quod hebræi, namphiæ, nos autem infulam uel mitram appellamus à cidari pontificali in plurimum differens, quaſi formam rotundę caſſidis repræſentans. ¶ Super hæc
2 quatuor communia † quatuor proprijs indumentis pontifex utebatur, primum erat tunica iacinthina, qua hebræus dicit uethit: græcè dicitur ποδήρης latinè talaris, quæ habebat pro fimbrijs malogranata cū octuoginta tintinabulis aureis interſcalari modo diſpoſita, ut audiret ſonus cū pontifex ingrederetur ſanctuariū, ne ſortè mo
3 ueretur. ¶ Secundum † erat, Ephod, id eſt ſuperhumerale: de quatuor prædictis coloribus, auroque contextum, ſine manicis, ad modum collobij: habens aperturam in pectore quandam, ad magnitudinem palmi, in qua λογιον eiuſdem menſuræ inſerebatur. In cuius parte ſuperiori uidelicet ſuper humeros infibulati erant auro duo lapides onichini: quibus duodecim nomina filiorum Iſrael erant inſculpta: ſex in uno & ſex in altero. Quod autem Samuel & Dauid induti legunt Ephod: illud erat lineum & propriè quidem Ephotar, dice-
4 batur. ¶ † Tertium hebraicè dicebatur heen, Græcè λογιον, Latinè uerò rationale uocatur, quod pontifex ferebat in pectore. Dictum eſt autem rationale iudicij: quia ibi erant lapides, in quorum ſplendore ſibi Deum eſſe propitiū cognoſcebant. Erat autē rationale quadrangulum in modum unius palmi: de quatuor prædictis coloribus, auroque contextum habens duodecim lapides per quatuor ordines. In primo ſardium, topazium, & ſmaragdum. In ſecundo, carbunculum, ſapphirum, & iaſpidem. In tertio ligurium, achaten, & ametiſtum. In quarto chryſolitum, onichinum, & berillum, in quibus erant ſcripta duodecim nomina filiorum Iſrael, in ſingulis ſingula, iuxta ordinem ſuæ natiuitatis. Erant etiam in eo ſcripta hęc duo nomina Purin & Thiamin, id eſt, ueritas & diſciplina. Inferebatur autem λογιον, ſuperhumerali à parte ſuperiori, per duos anulos, & duas catenulas aureas, immiſſas duobus vncinis, qui ſub duobus prædictis onichinis & ſuperhumerali continebatur infixi, ab inferiori uerò parte per duos anulos aureos, cum duabus iuncturis ſiue cate
nis iacinthinis colligabat Ephod. ¶ † Quar 5
tum & ultimum erat capitis ornamentum, uidelicet, tyara ſeu cidaris in acutum procedens, habens circulum aureum, cum malo granatis & floribus, ex qua ſupra frontem pendebat aurea lamina, quam petalū dicunt, ad modum lunæ dimidiæ, in qua ſcriptum erat, anoth adonay, id eſt, ſanctū nomē Domini τετραγράμματον, id eſt, quatuor literarum vt infra dicetur. Ne uerò cum mouebatur pōtifex, moueretur & lamina, ligabatur vitta ſeu iunctura iacinthina perſpicua, quę ſummitates poſterius diffundebat. Noſter ergo pontifex pro feminalibus habet ſandalia pro linea alba, pro balteo, cingulum, pro ποδήρη tunicā pro ephod, amictum vel ſtolam, pro λογίῳ, pallium, pro cidari ſeu tyara, mitram, pro lamina, crucem, & quædam ex his diuerſam habent formam ab illis ſecūdum eandem
figuram. ¶ Secundò, dicamus, de typo † di- 6
ctorum legalium indumentorium ſecundum allegoriā. Sanè, his veſtibus ornatus pontifex totius orbis pręferebat imaginē. Fœminalia nanque biſſina, terrā congruè figurabant: quia biſſus de terra procedit. Eſt enim biſſus linum ægyptiacum. Baltei cum vittis & vaſculis, circumuolutionem occeani deſignabant. Tunica iacinthina ipſo colore aerea præferebat. Per tintinabula, ſonitus tonitruorum. Per malogranata, coruſcationis fulgurum ſignabantur. Quatuor minoris ſacerdotis, & quatuor microcoſmi, & quatuor macrocoſmi, partes ipſo numero deſignabant, id eſt quatuor humores quatuor elementa. Eph od

ſui varietate cœlum ſydereum oſtēdebat.
Quod autem aurum erat intextum colori
bus:figurabat quòd calor vitalis penetrat
vniuerſa,duo lapides onichini,ſolem & lu
nam,vel duo hemiſpæria deſignabant. In
rationali verò xij. gemmæ pectorales xij.
ſigna in zodaico præferebant. Rationale
quidem erat in medio, quia ratione plena
ſunt vniuerſa terrena, cœleſtibusq́ue hæ-
rent,imò ratio terrenorum, & temporum
caloris,& frigoris, & duplex inter vtrunq;
temperies,de cœli curſu,& ratione deſcen
dit.Per anulos, catenulas,& vncinos, ele-
mentorum humorum, & temporum colli-
gamenta ſignificabantur. Cidaris, cœlum
empyręum,lamina ſuperpoſita. Deum pręe
Sap. figurabat omnibus pręſidentem. Hanc qui
18. dem allegoriam libri Sapientiæ cōfirmat
authoritas dicens. In veſte enim ponderis
quam habebat, totus erat orbis terrarum,
& parentum magnalia, in quatuor lapidū
ordinibus erant ſculpta, & magnificentia
tua in diademate capitis illius erat ſcri-
pta. ¶ Tertio ſubijcienda † eſt expoſitio
7 indumentorum legalium, ſecundum tro-
pologiam. His ſiquidem indumentis lega-
lis ſacerdos hoc ordine induebatur. Lotis
namque prius manibus, & pedibus, prius
induebat manaſtaſim, id eſt, feminalia, ſi-
gnificans quòd ſacerdos mundatis operi-
bus, & affectibus lachrymis pœnitentiæ,
debet aſſumere continentiam, vt offerat
hoſtiam immaculatam ſanctam Deo pla-
centem. Ro. xij. Noſter tamen pontifex,
quia iugē debet habere continentiam non
induit in ſacrificio fœminalia, ſed ſanda-
lia,ac ſi dicatur, Qui lotus eſt,nō indiget,
Pſal. niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.
134. Io.xiij.Per manus enim opera deſignātur,
Math. ſecundū illud Benedictus Dominus Deus,
10. qui docet manus meas ad prælium,& digi-
tos meos ad bellum. Per pedes, ſignifican-
tur affectus,ſecundum illud:Excutite pul-
uerem pedibus veſtris. Et eſt notandum,
quòd ipſemet ſacerdos ſibi fœminalia in-
duebat, per quæ virginalis continentia ſi-
gnificabatur, qua quoniam res eſt cōcilij,
non præcepti.xxviij.q.j.ſicut enim.xxxiiij.
1.Cor. q.v.qui ſitit, ideo ipſemet ſibi imponebat
7. iuxta illud Apoſtoli ad Corin. De virgi-
Matt. nibus præceptum Domini non habeo, cō-
19. ſilium autē do. Et Dominus in euangelio.

Qui poteſt capere,capiat.Hoc indumentū
alternatim induebant ſacerdotes, quoniā
ad iugem continentiam non ita teneban-
tur,ſicut miniſtri noui teſt. ideoq; ſecundū
quoſdam huic indumento nullum hodie
reſpōdet.¶ Secundò induebat † cathemo- 8
nem,id eſt,lineam, ſignificans,quod ſacer-
dos debet induere innocentiam, vt quod
ſibi non vult fieri,alij ne faciat. Linū enim
propter candorem,ſignificat innocentiam
ſecundum illud. Omni tempore veſtimēta Eccl.9
tua ſint candida. ¶† Tertiò cingebat ſe bal 9
theo,ſignificans caſtitatem quo circa lum-
bos debet accingi vt reſtringat carnis con Lu.12
cupiſcentiam.Vnde veritas ait. Sint lumbi
veſtri præcincti &c. Baltheū autem.quod
contextum erat, ex quatuor (prout ſupe-
rius dictum eſt), ſignificabat, quòd omnes Prou.
motus ſurgētes ex quatuor humoribus ſiue 31.
ex quatuor elementis debet refrænare. Eſ. 9.
Salomon. Et cingulum tradidit Cananeo,
& Eſa. Erit iuſtitia, cingulum lumborum
eius. Per iuſtitiam enim refrēnātur huiuſ-
modi motus beſtiales. Pendebant autē vſ-
que ad pedes, quia vſque ad finem vitę de-
bebat eſſe mundus. ¶ † Quartò induebat 10
tunicam ποδήρη,ideſt talarem,ſignificas,
quod pontifex debet induere perſeueran-
tiam,quia qui perſeuerauerit uſque in fin.
hic ſaluus erit. Per talum enim,id eſt,per
extremitatem, perſeuerantia deſignatur
ſecundū illud: Ipſa conteret caput tuum, Math.
& tu in cap.eius. Dependebant autem pro 10.
fimbrijs malogranata, cum tintinabulis Gen.3
aureis. Per malogranatum intelligitur o-
peratio. Per tintinabulum aureum,accipi-
tur prædicatio. Quæ duo debent in ſacer-
dote coniungi, ne ſine illis ingrediens ſan
ctuarium, in conſpectu domini moriatur.
Cœpit enim Ieſus facere,& docere, ſacer-
dotibus relinquens exemplum,ut ſequan-
tur ueſtigia eius, qui peccatum non fecit,
vt ſit honeſtas in conuerſatione,nec inuen
tus eſt dolus in ore eius, ut ſit ueritas in
prædicatione. Per tintinabula quoque in-
telligitur vox prædicatoris,q́ue uidelicet
ſacerdos per ſilentium iudicium ſuperni
inſpectoris offendat. Per malogranata,exē Act.1
plum bonæ uitæ uel uoluntas martyrij: 1.Pet.
quia huiuſmodi granis reficiūtur infirmi. 2.
Sacerdos autem ſecundum Gregorium,
xliij.diſtinct. ſit rector. ingrediens mori-
tur,

tur,uel egrediens moritur,ſi de eo ſonitus
non audiatur,qui iram circa ſe occulti iu-
dicis exigit,ſi ſine prędicationis ſonitu in-
cedit. Apte ergo tintinabula ueſtimen-
tis illius deſcribũtur inſerta. Per ueſtimen
ta etenim ſacerdotis quid aliud,quàm re-
cta opera recipere debemus, iuxta illud
prophetæ. Sacerdotes tui induantur iuſti-
Pſal. tiam. Veſtimentis itaque illius tintinabu-
123. la inhærent,ut uitæ uiam cum linguę ſoni
tu ipſa quoque ſacerdotis opera clament.
Iterum tintinabulis malum punicum con
iungitur. Quid per mala punica niſi fidei
unitas deſignatur? Nam ſicut in malo pu
nito uno,exterius cortice, multa interius
grana viſuntur,ſic innumeros ſanctę eccle
ſiæ populos unitas fidei contegit,quos in-
tus diuerſitas meritorum tenet. ¶ Quintò
induebat Ephod,id eſt, ſuperhumerale ſi-
11 gnificans † quòd pontifex debet induere
Lu.21 patientiam, ut in patientia ſua poſſideat
Ge.49 animam ſuam. Humeris enim onera porta
mus, ſecundum illud: ſuperpoſuit hume-
rum ſuum ad ſupportandum,& factus eſt tri
butis ſeruiens. Habebat autem duas horas
coniunctas in utroq; latere ſummitatum:
ſignificans quòd pontifex debet habere ar
ma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris, ut non
2.Cor. erigatur proſperis: nec deprimatur aduer
6. ſis. Habebat & duos lapides onichinos in-
ſertos humeris,in quibus ſculta erant xij.
nomina filiorum Iſrael: ſex in vno, & ſex
in alio. Per duos onichinos, ſignificantur
ueritas & ſinceritas: ueritas,per claritatẽ:
ſinceritas,per ſoliditatẽ. Per filios Iſrael,
ſignificantur ſancta deſideria, & iuxta ope
ra ſecundum illud: Maledictus homo,qui
non relinquerit ſemen in Iſrael. Per ſena-
Gen 2 riũ ſignificatur perfectio, eo quod Dñs ſexto
die perfecit cęlũ & terrã & oẽm ornatum
eorũ,quod ergo ſex nomina filiorũ Iſrael
ſculpta erant ſex in uno lapide, & ſex in
alio: ſignificabat,quòd deſideria ſacerdo-
1. Cor. tis,& opera confici debent non in fermen-
5. to malitiæ & nequitiæ,ſed in azymis ſince
ritatis & ueritatis, ut ſinceritas informet
intentionem,& ueritas finem. Greg ait in
paſtorali.xiij.cap.quod ſuperhumera'e ex
auro iacintho purpura coccoq; bis tincto
& byſſo retorta fieri præcipitur, ut quan-
ta ſacerdos clareſcere uittutum diuerſi-
tate debeat demonſtretur. In ſacerdo-

tis quippè habitu, ante omnia aurum ful-
get vt in eo intellectus ſapientiæ principa
liter eniteat. Cui iac nthus aereo colore
ſplendens, adiungitur, vt omne per quod
intelligendo penetrat,non ad fauores in-
firmos, ſed ad amorem cœleſtium ſurgat:
ne dum ſuis incautis laudibus capitur, ip-
ſo etiam veritatis intellectus euacuetur.
Auro quicquam & iacintho purpura per-
miſcetur, vt ſacerdotale cor cum ſumma
quę prędicat ſperat in ſemetipſo ſuggeſtio
nes vitiorum reprimat,eiſque velut ex re-
gia poteſtate contradicat:auro autem, ia-
cintho,byſſo, ac purpura, bis tinctus coc-
cus adiungitur:vt ante interni iudicis ocu
los, omnium virtutus bona ex charitate
decorentur,& cuncta quæ coram homini-
bus rutilant,hæc in conſpectu oculi iudi-
cis flamma intimi amoris accendat:quę ſci
licet charitas quia Deũ ſimul & proximũ
diligit,quaſi ex duplici tinctura fulgeſcit.
Sed cum mens ad charitatis præcepta ten
ditur, reſtat vt per abſtinentiam caro ma-
ceretur. Vnde in bis tincto cocco torta byſ
ſus adiungitur. De terra enim byſſus niten
ti ſpecie oritur. Et quid per byſſum,niſi ca
dens decore munditiæ corporalis caſtitas
deſignatur:quæ videlicet torta pulchritu-
dini ſuper humeralis innectitur: quia tũc
caſtimonia ad perfectum munditiæ cando
rem ducitur:cum abſtinentiam caro fatiga
tur. Cumque inter virtutes cæteras etiam
afflictę carnis meritum proficit,quaſi in di
uerſa ſuper humeralis ſpeciæ byſſus torta
candeſcit. ¶ Sexto induebat † λογιον id 12
eſt,rationale:ſignificans,quòd pontifex de
bet induere diſcretionẽ, per quam diſcer-
nat inter lucem & tenebras: inter dextrã
& ſiniſtram quia non eſt conuentio lucis 2.Cor.
ad tenebras,neq; Chriſti ad Belial. de pœ. 4.
di.j.§.hoc idem.erat autem rationale qua
drangulum ſignificans,quòd debet diſcer-
nere inter quatuor,ſcilicet inter verũ &
falſum:ne deuiet in credendis: inter bonũ
& malum:ne deuiet in agendis. Erat & du
plex: quia debet diſcernere pro duobus,
pro ſe videlicet, & populo:ne ſi cœcus cœ
cum duxerit,ambo in foueam cadant. Ha-
bebat & quatuor ordines lapidum,ſignifi-
cans quòd pontifex debet habere quatuor
virtutes principales: ſcilicet iuſtitiam, for
titudinem, prudentiam, & temperantiam.
In ſingu-

In ſingulis aũt ordinibus habebat tres lã-
pàdes, ſignificans q̃ Pontifex in primo, de
bet habere fidẽ, ſpẽ, & charitatem: in ſecun
do, modeſtiã, manſuetudinẽ, & benignita-
tẽ: in tertio, pacẽ, & miſericordiã & largi
tatẽ: in quarto, vigilantiã ſolicitudinẽ &
longanimitatẽ: Per lapides.n. figurantur
1.Cor. 3. virtutes, ſecundũ illud. Si quis aũt ſuper-
ædificat ſuper fundamentum hoc, aurum
& argentum, & lapides pretioſos. Habe-
bat & duas catenulas auri puriſſimi, ſibi in-
uicem cohærentes, quæ duobus inſereban
tur vncinis, ſignificãs q̃ pontifex debet ha
13 bere duos † charitatis affectus ad Deũ.ſ.&
ad proximũ, de quibus præcipitur. Diliges
Deũ tuũ, ex toto corde tuo, & proximum
Math. 22 tuũ, ſicut teipſum. Sicut.n. aurũ præeminet
vniuerſis metallis: ita charitas præcellit
vniuerſas virtutes, de quã dicit apoſtolus.
1.Cor. 13. Maior horũ eſt charitas. Duo vncini, ſunt
intentio & finis, quibus catenulę inſeruntur,
vt tã Deũ, q̃ proximũ diligat ex corde pu-
ro, & conſcientia bona, & fide non ficta, tã
1.Tim. 1. Deum, q̃ proximũ ligat, pp beatitudinem:
Deum pp ſeipſum diligat, & proximũ pp
Deum. Portabat autem Aaron rationale
iudicij: in quo deſcripta erant xij. nomina
patriarcharum, prout dictum eſt in prima
parte ſub titulo de picturis, quod ſecundũ
Greg. in paſtorali lib. in c. xij. Bene ratio-
nale iudicij vocatur quia rector debet ſub
tili ſemper examine bona malaq; diſcer-
nere, & quæ vel quibus, quando, & quali-
ter conſtruat ſtudioſè cogitare: nihilque
Exod. 18 proprium quærere: ſed ſua commoda pro-
pinquorum bona deputare Unde in Exod.
ſcriptum eſt. Pones aũt in rationali iudicij
doctrinã & veritatẽ: quæ erunt in pectore
Aarõ. qñ ingreditur corã Dño, & geſtabit
iudicium filiorum Iſrael, & in pectore ſuo
in conſpectu Dñi ſemper. Sacerdotem qui
pe iudicium filiorum Iſrael in pectore ſuo
corã conſpectu Dñi geſtare, eſt ſubiectorũ
cauſas pro ſola interni iudicis intẽtione di
14 ſcutere. ¶ † Quidã autem dixerunt, quòd
rationali nullum reſpondet hodie orna-
mentum: quoniam non habemus copiam
lapidum pretioſorum: ſed ad inſtar illius
defert pontifex in conſecratione ſua tex-
tum euangelij ante pectus coram toto po
pulo. Ibi.n. ſcriptũ erat: doctrina, & veritas
& epiſcopus debet habere in corde verita
tẽ euangelij, & in ore doctrinã, quantũ ad
manifeſtationem, & hæc poteſt eſſe cauſa
quare in quibuſdã Eccleſijs poſtes Codicis
Euangelici, ex auro & argẽto, & lapidibus
pretioſis ornãtur. Eſt ẽt & alia ratio, quia
in illo rutilat aurum ſapientiæ, argentum
eloquẽtiæ, & miraculorũ lapides pretioſi.
xxxix. diſt. §. hinc etiã. Hæ ſunt ſpõſæ mu- Can. 5
renulæ aureę, argẽto vermiculatę. ¶ † Se- 15
ptimũ & ſupremũ capitis ornamentũ erat
cidaris vel tiara, quã vltimò pontifex aſſu
mebat, ſignificans humilitatẽ, de qua Dñs
ait Luc. xviij. Omnis qui ſe exaltat, humi-
liabitur, & q̃ ſe humiliat, exaltabitur. Hãc
aũt geſtabat in capite, ſignificans quòd põ
tifex debet gerere humilitatẽ in mẽte exẽ
plo capitis noſtri dicẽtis: Diſcite à me, qa Math. 11
mitis ſum & humilis corde. Per caput.n.
mens intelligit ſecundũ illud: Vnge caput
tuũ, & faciẽ tuã laua. Ruſus tiara in mino Mat. 5
ribus ſacerdotibus, ſignificat cõtinentiam
quiq; ſenſuũ: in maioribus verò cõtẽplatio
nẽ: dicuntur.n. eſſe contẽplatiui. De cidari
depẽdebat à frõte lamina aurea, ſignificãs
ſapietiã, vel figurabat ſignũ crucis, q̃ fit in
officio cõfirmationis, in qua ſcriptũ erat
nomẽ † dñi τετραγράμματον, id eſt. quatuor 16
literarũ, quę ſunt: he, ioth, eth, & vau, ideſt
principiũ vitę paſſionis iſte, prout dictũ eſt
in proœmio ſecũdę partis: ac ſi apertius di-
ceretur: Ille, cuius põtifex iſte gerit perſo-
nam, ſcilicet Chriſtus eſt principiũ, id eſt,
author vitę: paſſionis, id eſt, vitę reſtauratę
per paſſionẽ: quia mortẽ noſtrã moriendo
deſtruxit, & vitã noſtrã reſurgẽdo, repara-
uit. † Erant aũt hæc indumẽta pro maiori 17
parte cõtexta opere πολύμιτω, id eſt, va-
rio propter varietatẽ virtutis: de qua dicit
pſalmographus: Aſtitit regina à dextris Pſ. 44
tuis, in veſtitu deaurato, circũdata varieta
te, & ex quatuor ptioſis coloribus ſcilicet
purpura, cocco, byſſo & iacintho. Per pur-
purã regię dignitatis, ſignificat põtificalis
ptãs, quę p viã regiã debet incedere, ne de
clinet ad dextrã, vel deuiet ad ſiniſtrã: ne
liget dignos, aut ſoluat ĩdignos. per purpu
rã quoq; aq̃ ſignificat, qa in cõchis marinis
habitãt vermes, q eã egerũt. per coccũ colo
ris ignei, ſignificat pontificalis doctrina, q̃
ſicut ignis lucere debet, ꝓpter q̃ & biſtin-
ctus fuiſſe narratur. Lucere qdẽ debet per Math. 19
ꝓmiſſionem, vt oĩs, q̃ reliquerit domũ, pa-

trem, & matrem &c. centuplum accipiet,
Mat. & vitam æternam poſſidebit. Vrere debet
3 per comminationem: vt omnis arbor, quæ
non fecerit fructum bonum, excidetur, &
18 in ignem mittetur. ¶ † Hinc eſt quod ſummus pontifex capa rubea exterius ſemper apparet indutus, cum interius ſit indutus candida veſte: quia etiam interius candere debet per innocentiam & charitatem, & exterius rubere per compaſſionem, vt videlicet oſtendat ſe ſemper paratum ponere animam pro ouibus ſuis: quia perſo-
Eſa. nam gerit illius, qui pro nobis vniuerſis
63 rubrum fecit indumentum ſuum. ¶ Ex
19 conceſſione vero † Conſtantini Imperatoris xcvj. diſtinctio. Conſtantinus, ferre poteſt chlamydem purpuream atque tunicam coccineam & omnia imperalia indumenta, ſcilicet ſceptra, ſigna, & ornamenta. Crux quocunque ierit, eum præcedit,
Gal. 6. ad ſignificandum, magis ei quàm cuiquam alteri conuenire, iuxta illud Apoſtoli: Mihi autem abſit gloriari, niſi in Cruce Domini, &c. vt ſe crucifixum imitari debere cognoſcat. Rurſus coccus biſtinctus in veſte pontificali eſt charitas, quæ quaſi bis tingitur, dum dilectione Dei & proximi coloratur. Per byſſum verò candoris eximij, ſignificatur præclaritas famæ: quæ
1.Tim. debet eſſe retorta: vt pontifex bonum ha-
3 beat teſtimonium: ſecundum Apoſtolum: & ab his, quæ ſunt intus, & ab his, quæ ſunt foris. Per iacinthum, qui eſt coloris
2.Cor. aerei, ſignificatur ſerenitas conſcientiæ,
1 quam intra ſe pontifex debet habere, ſecundum quod dicit Apoſtolus: Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.

LIBER QVARTVS.

SVMMA.

1 *Miſſæ ſacramentum, ſummum omnium eſt: atq; adeò inſtitutum a Chriſto num. 2. 3.*
4 *Apoſtoli & Pontifices Miſſam à Deo primũ inſtitutam, amplìarunt.*
5 *Petrus apoſtolus, Miſſam ne primus celebrauit in partibus Orientalibus, etiam in Antiochia: an uero Iacobus & num. 7. 8.*
6 *Cæleſtinus Papa, Miſſæ introitum addidit.*
Hæreticorum de Miſſæ augmento, ac cæterorum ſacramentorum & inſtitutionum Eccleſiaſticorum, grauis cauillatio, & num. 9. Et reſponſio. 10. remiſſiue.
11 *Miſſa, omnia Chriſti myſteria continet.*
12 *Miſſæ officium, quot, & quibus conſtet.*
13 *Templi antiqui diuiſio, & forma.*
14 *Sacrificiorum antiquorum ſignificatio.*
15 *Propitiatorium, eiuſdem longitudinis, & latitudinis, cuius arca. Et quid dicatur propitiatorium.*
16 *Sacrificia tria Miſſæ offert.*
17 *Sacrificium Miſſa, quod primum, & maximũ.*
18 *Sacrificium factum à malo ſacerdote, valet perinde, ac factum a bono. Et quid ita.*
19 *Arnaldiſtæ ſunt in ea hæreſi, ut putent malos miniſtros non poſſe miniſtrare ſacramenta. Falsò id quidem & temere.*
20 *Miſſa, quibus horis debeat celebrari.*
21 *Miſſa, qua hora ſit celebranda in quadrageſima & aduentu.*
22 *Miſſas duas, cum vno vel vnam cum duobus ſacrificijs, celebrare non licet.*
23 *Miſſa, ſicca, quæ dicatur.*
24 *Miſſa celebrandæ deteſtabilis conſuetudo.*
25 *Miſſæ plures, quibus diebus poſſint celebrari.*
26 *Leo Papa, eodem die nouies celebrauit.*
27 *Pranſus an poſsit conficere;*
28 *Miſſa quæ olim inſtituta quoquo die, & quæ hodie nu. 30.*
29 *Angeli quota feria creati.*
31 *Mariæ officium, cur Sabato fiat, & vnde hoc inductum, & nu. 32. 33. 34. 35.*
36 *Eccleſia, cur triplici lingua vtatur in Miſſæ officio.*
37 *Miſſæ officio quot debeat intereſſe, ad minus. & num. 39.*
38 *Angeli orantibus præſunt.*
40 *Miſſæ partes ſingulæ quid notent. Et quò referantur.*
41 *Miſſa in quibus locis debeat celebrari. & numero. 42.*
43 *Miſſa quid repræſentet, & imitetur. nu. 44.*
45 *Miſſæ officium, quotuplex, & nu. 48.*
46 *Catechuminorum miſſa quæ ſit.*
47 *Miſſa fidelium, vnde dicatur.*
49 *Miſſa vnde dicatur.*
50 *Miſſæ diuiſio.*

ARGV-

ARGVMENTVM.

De Miſſa,& ſingulis,quę in Miſſa aguntur. Cap. I.

INTER cuncta Eccleſię
ſacramenta, illud con-
1 ſtat eſſe præcipuũ,quod
in Miſſæ officio † ſupra
mẽſam * ſacratiſſimi ce-
lebratur altaris, illud
Eccleſiæ repræſentans
conuiuium, in quo filio reuertenti pater
occidit vitulum ſaginatum, panem vitæ,&
2 vinum quod miſcuit ſapientia,proponẽs.
Lu. 15 Hoc † autem officium ipſe Chriſtus inſti-
Sap. 9 tuit, cum nouum condidit teſtamentum,
Lu. 22 diſponens hæredibus ſuis regnum, ſicut
Mat. 26 pater ſuus ſibi diſpoſuit, vt ſuper menſam
eius ædant,& bibant in regno,quod Eccle-
ſia conſecrauit. Cœnantibus enim illis,
accepit Ieſus panẽ, & gratias agens,bene-
dixit ac fregit,deditque diſcipulis ſuis di-
cens: Accipite & comedite.hoc eſt corpus
meum, quod pro vobis tradetur.hoc faci-
te in meam commemorationem. ¶ Hac
igitur inſtitutione formati cœperunt apo-
ſtoli ſacroſanctum frequentare myſteriũ,
propter cauſam, quam Chriſtus expreſſe-
rat, & formam ſeruantes in verbis, & ma-
teriam tenentes in rebus: ſicut Apoſtolus
1 Cor. 11 Corinthijs proteſtatur dicens:Ego accepi
à Domino,quod & tradidi vobis:quoniam
Dominus Ieſus in qua nocte &c. Q̃r igitur
miſſæ officium cæteris diuinis officijs di-
gnius & ſolennius eſt, ideò de illo prius,
quàm de alijs officijs eſt in hac iiij. parte
dicendum: in qua aliquibus additis & de-
tractis ſpeculum Innocentij Papæ tertij
3 proſequamur.¶ † Sanè (vt præmiſſum eſt)
Miſſam inſtituit Dominus Ieſus ſacerdos,
ſecundum ordinem Melchiſedech: quãdo
Mat. 26 panem & vinum in corpus & ſanguinem
ſuum transmutauit,dicens:Hoc eſt corpus
meum. Hic eſt ſanguis meus: ſubiungens:
4 Hoc facite in meam commemorationem.
† Apoſtoli autem hanc Miſſam adauxe-
runt, dicentes in Miſſa non ſolum verba
5 præmiſſa:verumetiam dominicam oratio
nem ſuperaddentes. Vnde † beatus Petrus
ſic Miſſam primus dicitur celebraſſe in
partibus Orientalibus: vbi poſt Domini
paſſionem quatuor annis cathedrã tenuit
ſacerdotalem. Deinde vero accepit cathe-
drã Antiochiæ, vbi tres orationes ad Miſ-
ſam adiecit. In primordio ergo naſcentis
Eccleſię Miſſa aliter dicebatur,quam mo-
do:ſicut in ſexta parte ſub tit.de paraſceue
dicetur, ſequenti vero tempore epiſtola
tantum & Euangelio recitatis Miſſa cele-
brabatur. Subſequenter † Cæleſtinus papa 6
inſtituit introitũ ad Miſſam cantari,prout
ſub introitu dicetur. Cætera diuerſis tem-
poribus ab alijs Papis & à Gelaſio Cæle-
ſtino & Gregorio, & alijs diuerſis tempo-
ribus leguntur adiecta, prout Chriſtianæ
religionis cultu creſcente viſa ſunt decen-
tius conuenire. De hoc dicetur in proœ-
mio Sextæ partis:In canone de conſecra.
diſtinct.j. Iacobus,legitur quod Iacobus † 7
frater Domini,Epiſcopus hieroſolymita-
nus, & Baſilius epiſcopus Cæſarienſis ad-
diderunt nobis in ſcripturis ordinem ce-
lebrandi Miſſam. Item iſte. Iacobus Al-
phæi dicitur primus Miſſam inter Apoſto
los celebraſſe. Nam propter excellentiam
ſanctitatis eius, Apoſtoli hunc ſibi fecerũt
honorem, vt poſt Domini aſcenſionem
primus inter eos Miſſam Hieroſolymis
celebraret etiam prius,quam eſſet in Epi-
ſcopum ordinatus. Vel fortè ideò dicitur
primus celebraſſe,quia primus in pontifi-
calibus eam dixiſſe perhibetur: & ſic Pe-
trus poſtmodum primus Miſſam in Antio
chia celebrauit,& Marcus in Alexandria. 8
† Quidam autem perfidi hæretici, repre-
hendunt nos: quia Euangelia per particu-
las lacerata in Miſſa legimus: & quia pri-
mitiuæ Miſſæ, videlicet ultra dominicam
orationem,aliquid ſuperaddimus.Scriptũ Apoc. vlt.
enim eſt: Si quis appoſuerit ad hoc,appo-
net ſuper illum Deus plagas ſcriptas in
libro iſto. Et quia ſuper nouum teſtamen-
tum & præcepta Apoſtolorum & alias in-
ſtitutiones, & nouam doctrinam doctorũ
inſtituimus, & ſeruamus cõtra illud,quod
Chriſtus ait:Bene irritum feciſtis manda- Mat. 15
tum Dei:vt veſtram traditionem ſeruetis.
Et alibi:Omnis plantatio,quam non plan- Hebr. 13
tauit pater meus cœleſtis, eradicabitur,
& Apoſtolus: Doctrinis varijs & pere- 1. Cor. 3
grinis nolite abduci. xij. diſtinctione de
his. Item fundamentum aliud nemo

poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt
9 quòd eſt Chriſtus. Dicunt † etiam, quòd
Eccleſia Chriſti nec Miſſam nec matuti-
nas cantauit: nec Chriſtus nec Apoſtoli
eam inſtituerunt: nec in tempore Apoſto-
lorum cantata fuit: nec nomen Miſſæ tunc
in mundo audiebatur: nec ſcriptum inue-
niebatur: ſed id, quod Miſſa repræſentat
ab Euangeliſtis cœna vocatur: nec in Ec-
cleſia in principio: nec Apoſtoli cùm mu-
ſicali organo: nec alta, nec dulci voce eam
cantabant, repræhendentes nos: quia hæc
agimus: & quia nocturnas & alias canoni-
cas horas dicimus, falsò contra nos indu-
Amos centes illud Amos prophetæ: Conuertam
8. feſtiuitates veſtras in luctum, & omnia cã-
tica veſtra in planctum. Et illud prophe-
Ezec. ticum. Audiunt ſermones tuos, & non fa-
33. ciunt eos: quia in canticum oris ſui ver-
tunt eos: & auaritiam ſequitur cor eorum,
& eſt illis quaſi carmen muſicum, cũ ſua-
10 ui dulcique ſono canitur. ¶ Illorum † ta-
men error apertiſſimè confutatur, ex his,
quæ in proœmio .v. partis dicentur. Rurſus
in primitiua Eccleſia diuina myſteria he-
braicè celebrabantur, ſed tempore Aria-
ni primi Imperatoris græcè in orientali
Eccleſia Chriſtianorum primò celebrari
11 cœperunt. ¶ Porrò † Miſſæ officium tam
prouida reperitur ordinatione diſpoſitũ,
vt quæ per Chriſtum & in Chriſtum ex
quo de cœlo deſcendit, vſque dum in cœ-
lum aſcendit, geſta ſunt magna ex parte
contineat, & ea tam verbis, quàm ſignis ad-
mirabili quadã ſpecie repræſentet. Ipſum
12 † autem officium in .iiij. conſiſtit videlicet
in perſonis, in operibus, in verbis, & in re-
bus. ¶ Perſonarum tres ſunt ordines, ſci-
licet, Celebrantes. Miniſtrantes. Et cir-
cunſtantes. ¶ Operum quoque tres ſunt
ſpecies, videlicet Geſtus, Actus, & motus.
¶ Verborum etiam tres ſunt diuerſitates,
ſcilicet, Orationes, Modulationes, & le-
ctiones. ¶ Rerum ſimiliter tres ſunt ma-
neries, ſcilicet, Ornamenta, Inſtrumenta,
& Elemẽta. Siquidẽ hæc omnia plena ſunt
diuinis myſterijs ſicut in proœmio libri di
13 ctum fuit. ¶ † Sanè olim templum erat in
Heb.9 duas partes interpoſito velo diuiſũ. Pars
prior vocabatur ſancta, interior verò ſan-
cta ſanctorum. Quicquid ergo in officio
miſſę ante ſecreta agitur, quaſi in æde prio
ri eſt, quod autem in ſecreta agitur, intra
ſancta ſanctorũ eſt. Erant igitur intra ſan-
cta ſanctorũ ara incenſi, arca teſtamenti,
tabula ſuper arcam, prout in prima parte
ſub tit. de Eccleſia & de altari dictũ eſt, &
in Exo. habetur, & ſupra tabulam duo che
rubin gloriæ mutuo vultu ſe ſe reſpicien-
tia. Huc intrabat ſolus Pontifex ſemel in
anno, habens nomina patrum in rationa-
li & ſuperhumerali ſcripta, ferens ſangui-
nem, & carbones, quos omnes cum timia-
mate in thuribulo orans ponebat, donec
fumus eum obumbraret. Deinde tabulam
& aram ſanguine aſpergebat. Poſt exibat
ad populum & veſtes lauabat. Non enim
iudicabatur mundus ante veſperam poſt
immolationem vituli rufi. ¶ Hæc olim † 14
ſigna fuerunt, ſed receſſerunt, poſtquam
ſignificata venerunt ¶ Siquidem prior æ-
des, ſignificat pręſentem Eccleſiam, ſancta
ſanctorum, cœlum, pontifex Chriſtum, ſan
guis, paſſionem, carbones, charitatem Chri
ſti, thuribulum, carnem ipſius, thus cre-
matum, preces odoriferas, ara, cohortes
cœli, arca Chriſtum ſecundum humanita-
tem, tabula, Deum patrem, duo cherubin,
teſtamenta, quę ſeſe adinuicem reſpiciunt
quia concordant, veſtis, quæ lauantur, ho-
minem, veſpera hominis veſtem ſignificat.
Conferas ergo, quæ olim fiebant, & quæ
Chriſtus egit, & reſpice quomodo mini-
ſter Eccleſiæ illa in officio miſſæ repræſen
tat, & agit. Quid etiam hæc ſignificent,
ſub canone Miſſæ in principio cuiuſlibet
particulæ illius tangetur. Per arcam quo-
que, Chriſti humilitas intelligitur, à qua
nobis per ipſius miſericordiam omne bo-
num aduenit. ¶ Et † not. quòd ſicut in 15
Exod. cap. uigeſimoquinto, & xxxvij. Fa-
ctum eſt ſuper arcam propitiatorium au-
reum, id eſt, tabula aurea, eiuſdem lon-
gitudinis & latitudinis cuius & arca, vt
eam tegere ſufficeret. Et hoc dicebatur
oraculum, quia Dominus de loco illo re-
ſponſa dabat orantibus. Dicebatur etiã
propitiatorium, quia exinde loquens Do-
minus propitiabatur populo: vel quia
die propitiationis videbant gloriam Do-
mini ſemper ibi deſcendere. Et inde ta-
bernaculum ſiue locus ſuper poſterio-
ri parte altaris collocatus, in quo Chri-
ſtus propitiatio noſtra, id eſt, Hoſtia
conſecrata

conſecrata ſeruatur, hodie propitiatoriũ nuncupatur &c. Ex vtraque verò parte oraculi, ſcilicet, in duobus angulis anterioribus poſiti ſunt duo cherubin aurei, qui ſunt (ſecundum Ioſephum) duo animalia volatilia habentia figuram, quæ à nullo hominũ eſt inſpecta, hæc dicit Moſes ſe in Dei ſede conſpexiſſe figurata. Vnus cherubin alterum inſpiciebat, verſis tamen vultibus in propitiatorium, duabusque aliis ex oppoſito expanſis, & mutuo ſe tangentibus velabant oraculum ſiue tegebant propitiatorium. Siquidem per propitiatorium incarnatus Dominus figuratur, de quo Ioan. Ipſe eſt propitiator pro peccatis noſtris. Duo cherubin duo ſunt teſtamenta. ſcilicet nouum & vetus. Dum ergo illa non diſcrepant: ſed myſterium incarnationis Chriſti concorditer narrant illud prophetando, iſtud aſſeuerando, in propitiatorium vultum ſuæ intentionis dirigunt, & ſe mutuo reſpiciunt.

16 ¶ †Rurſus tria ſunt Eccleſię ſacrificia, quę in veteri teſtamento per propitiatorium, thuribulum, & altare ſignificata ſunt, videlicet, Sacrificium Pœnitentiæ, Iuſtitiæ, & Euchariſtiæ. ¶ De primo: Sacrificium

Pſal. 50 Deo ſpiritus contribulatus &c. ¶ De ſecundo: Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ. ¶ De tertio: Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Super altare ſcilicet corporis caro mactatur per contritionem intra thuribulum, ſcilicet cordis, thus adoletur per deuotionem, ad propitiatorium, ſcilicet, Dei patris ſanguis infertur pro redemptione. ¶ Hæc quidem tria ſacrificia ſacerdos offert in Miſſa: Primum in confeſſione, Secundum, in præfatione, Tertium, in actione. Nam hæc tria ſunt quæ ſecundum prophetam Deus reſpicit in homine, & requirit ab homine, diligere miſericordiam, facere iudicium, & ſolicitè ambu-

Matt. 5 lare cũ Deo. Diligat ergo miſericordiam, qui vult offerre ſacrificiũ pœnitentiæ. Facit iudicium, qui vult offerre ſacrificium iuſtitiæ. Cum Deo ſolicitus ambulet, qui vult offerre ſacrificium Euchariſtiæ. Hinc

17 eſt, quod ait beatus † Bernardus: Fratres mei immolantes hoſtiam laudis iũgamus [redacted] verbis ſenſum, ſenſui affectum, affectui exultationem, exultationi maturitatem, maturitati humilitatem, humili-

tati libertatem [redacted]. Celebraturus ergo Miſſam offerat altiſſimo ſacrificium illud de quo Pſalmiſta ait: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: & alibi Immola Deo ſacrificium laudis. Et Apoſtolus Exhibete mihi corpora veſtra, hoſtiam uiuentem ſanctam Deo placentem, vt ſit rationabile obſequium veſtrum, mortificantes in altari cordis membra veſtra, quę ſunt ſuper terram, videlicet, immunditiam, libidinem, cõcupiſcentiam malam, & auaritiam, quatenus mundo corde, & caſto corpore, ſacrificetis Deo voſmetipſos. ¶ In ſacramento autem corporis Chriſti ſecundum Aug. de conſe. diſt. ij. vtrum. nil à bono magis, nil à malo minus perficitur ſacerdote, dummodo ille cum cæteris in arca conſiſtat, & formam obſeruet traditam à columba, quia non immerito ſacerdotis, ſed in verbo cõficitur creatoris. Aurum enim ęque verum eſt in arca furis, ſicut in theſauro regis. j. quęſti. j. §. ex his. Vnde & Cayphas Pontifex perſecutor vnius & veriſſimi ſacerdotis, quamuis ipſe verax non eſſet, quod dedit tamen conſilium, verum fuit: ſed non ſuum dedit, ſed Dei, id eſt, in forma Eccleſiæ j. q. j. Dominus, & capit. dictum. Non ergo ſacerdotis iniquitas impedit effectum ſacramenti, ſicut nec medici infirmitas, virtutem impedit medicinę. Quanuis igitur opus operans aliquando ſit immundum, opus tamẽ operatum, ſemper eſt mundum. Et ſicut omnia ſunt munda mundis, ſic omnia ſunt immunda immundis, prima quęſtione, prima omnia, & capit. multi. Malus ergo cùm vitam accipit, mortem incurrit, ſic econtrà bonus, cùm mortem ſuſtinet, vitam acquirit. Nam qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat. Quod vero de talibus propheta ait: Maledicam benedictionibus veſtris, & Greg. Benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum, de præciſis ab Eccleſia non toleratis ſeu notorijs intelligitur: quorum benedictio debet quantum ad epiſcopos maledictio reputari: quoniam ſecundum Auguſtin. j. quæſtio. j. quod quidem mali inquantum in eis eſt, dicuntur ſacramenta polluere, cum tamen illa permaneant impolluta, ſunt enim bonis ad præmium, reprobis ad iudicium. Vnde

Pſal. 50 Pſal. 49 Ro. 12 Col 3. Ro. 14 Cor. 1 Cor. 1 Mal. 2

Aug.j.q.j. ſi fuerit ſpiritualis virtus Sacramenti, vt lux pura ab illuminandis excipitur ad ſalutem: ſed per immundos miniſtros quaſi per canale tranſiens non coin-
19 quinatur. ¶ † Arnaldiſtæ tamẽ perfidi hęretici, dicunt nuſquam legi, quòd immundis & luxurioſis miniſtris Chriſtus ſpõſam ſuam Eccleſiam traderet cuſtodiendam: vel poteſtatem ſacrorum myſteriorũ peragere: vel claues regni, vel poteſtatem ligandi, vel ſoluẽdi: quia illi ſoli (vt ait Grego.) & iuſti in hac carne poſiti, poteſtatem habent ligandi atque ſoluendi, ſicut Apoſtoli, qui vitam vel fidem illorũ cum eorum doctrina tenẽt. Vnde, vt dicunt à talibus ſacramenta præſtita, nec valent, nec proficiunt ad ſalutem. Legitur enim in li-
Leui. 15. bro Numeri, Quicquid tetigerit immundus, immundum faciet, & Chriſtus: Non
Matt. 7. poteſt arbor mala fructus bonos facere: & Dauid, peccatori autem dixit Deus, quare
Pſal. 44 tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtimonia mea, per os tuum. Et Apoſtolus,
Ro. 14. Omnia munda mundis: coinquinatis autẽ & infidelibus nihil eſt mundum. Et Grego. in paſtorali. lib.j. capit.x. & xcix. diſtin. §.j. dum is, qui diſplicet ad intercedendũ mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Item ibidem lib.iij. capit.xij. Neceſſe eſt, vt munda debeat eſſe manus, quę di-
20 luere ſordes curat, ne tacta quæque ipſa ſordida deterius inquinet. ¶ † Celebratur autem Miſſa hora tertia, ſexta, & nona. In tertia, quia (ſecundum Marcum) hora illa Chriſtus crucem aſcendit, & linguis Iudæorum crucifixus eſt clamantium, Crucifige. Et quia illa hora ſpiritus ſanctus ſuper Apoſtolos in linguis igneis deſcendit, de conſecr. diſtinct. j. nocte. In ſexta, quia illa hora (ſecundum Matthæum) verè crucifixus & immolatus eſt. Et in nona, quia illa hora in cruce pendens emiſit ſpiritum. Telephorus Papa dè conſecr. diſtinct.j. nocte. ſtatuit, vt Miſſa ante horam tertiam non dicatur, quod de publicis & popularibus miſſis intelligẽdum eſt, quia ſicut ait Aug. de conſe. diſtinct.j. & hæc, nõ deberent in publico fieri, ne populus à publicis, quę hora tertia dicũtur, retrahatur. Cantatur autem diebus dominicis & feſtiuis hora tertia: profeſtis, hora ſexta: in quadrageſima, hora nona, de conſecrat. diſtinct.j. ſolent, & §. in ieiunijs, & etiam ex inſtitutione Pelagij Papæ & aliorum, in diebus ieiuniorum, nõ tamen omnium. In ſabbatis verò ieiuniorum quatuor temporum ſerò poteſt celebrari propter ordines ſacros, qui ad dominicam ſequentem pertinere noſcũtur. Sed quia miſſa in ieiunio dici debet, ideò ne minus ieiunẽt, poſt veſperas inchoatur, & ſic vſque ad noctem ieiunium protelatur. lxxv. diſtinct. quòd à partibus, lxvj. diſtin. dilectionis. De quo in ſexta parte ſub ſabbato paſchali dicetur. Quòd verò Miſſa quandoque ſummo mane cantatur, ex conſuetudine non ex ordine eſt. Leo tamen Papa de conſecra. diſtinct.j. neceſſe diluculo, ſiue prima diei parte ad miſſam intrabat, neſcio an neceſſitate, an ratione, an ſola vſus Apoſtolica poteſtate. Vel de peculiari miſſa intelligendum eſt. Qui autem neceſſitate præue- Math. 12.
niunt tertiam, aut offerunt poſt ſextam, 1. Re. 2.
aut nonam, amore diuino, ne videlicet eis dies abſque ſacrificio prætereat, excuſari poſſunt cum diſcipulis, qui euellebant ſpicas in Sabbato de conſec. diſtinct. v. diſcipulos, & cum Dauid, qui comedebat panes propoſitionis de conſec. diſti. ij. tribus. Vel quia in miſſa fit memoria paſſionis, mortis ſepulturæ, reſurrectionis, & aſcenſionis, ideò cantatur tot varijs horis. In tertia, in memoriam paſſionis & aſcenſionis, poſt ſextam, in memoriam mortis, poſt nonam, in memoriam ſepulturę, in mane, in memoriã fortè reſurrectionis. Aſſerũt ẽt quidã, Dominum in meditullio horarũ crucifixum, & ideò nũc hanc, nunc illã horam poſitam. Vnde Eccleſia iter vnam horã, & al-
teram celebrat miſſam. In † die autem na- 21
talis domini prima miſſa de nocte cantatur prout ſub ipſo feſto dicetur. Cęterùm, ſi quadrageſima occurrunt duo officia, quos dies duplices vocamus, miſſa de feſto dicitur in tertia, & abſque genuflexione. officium verò de ieiunio dicitur, in nona, & cum genuflexione. Tempore etiam aduentus, debet miſſa in ſanctorum feſtiuitatibus hora tertia celebrari. Verùm, nullus debet eadem die plures miſſas regulariter celebrare de conſecra. diſt.j. ſufficit extrà de celebra. miſſa. te reuertente, quia Chriſtus ſolus paſſus fuit, & valde felix eſt, qui etiam vnam dignè poteſt.

22 teſt celebrare. † Nec poteſt quis duas miſ-
ſas cũ uno, vel vnam cũ duobus ſacrificijs
celebrare ead. diſtincti. tribus ſub vno ta-
men canone, poſſunt plures hoſtiæ confi-
ci. Nam & presbiter debet ſemper hoſtiã
pro infirmis habere paratã.ea.diſ. presby-
23 ter. † Poteſt quoque ſacerdos vnam miſ-
ſam cum ſacrificio, & aliam ſiccam cele-
brare,miſſa ſicca dicitur,quoniam ſi ſacer-
dos non poteſt conficere, quia fortè iam
celebrauit,vel ob aliam cauſam poteſt ac-
cepta ſtola Epiſtolam & Euangelium lege
re,& dicere orationem dominicam,& da-
re benedictionem,quinimo ſi ex deuotio-
ne, non ex ſuperſtitione velit totum offi-
cium miſſæ ſine ſacrificio dicere, accipiat
omnes veſtes ſacerdotales, & miſſam ſuo
ordine celebret, vſque ad finem offeren-
dæ,dimittens ſecreta, quæ ad ſacrificium
pertinent. Præfationem verò dicere po-
teſt, licet in eadem videantur Angeli in-
uocari ad conſecrationem corporis & ſan-
guinis Chriſti. De canone verò, nihil di-
cat, ſed orationem dominicam non præ-
termittat, & quæ ibi ſequuntur ſub ſilen-
tio dicenda nõ dicat, calicem vel hoſtiam
non habeat: nec de is, quæ ſuper calicem
ſeu euchariſtiam dicuntur, vel fiunt,ali-
quid dicat,vel faciat. Poteſt etiam dicere,
pax domini ſit ſemper &c.& exinde miſſæ
officium ſuo ordine peragat. Melius eſt
24 tamen alia obmittere. Verùm † quidam
incipiunt miſſam de die celebrantes illam
ſuo ordine vſque ad offerendam, poſteà
incipiunt aliam miſſam & eam cantant
vſque ad eundem locum, & idem faciunt
pluries,ſi volunt,& incœpta miſſa viuorũ,
incipiunt quãdoque miſſam mortuorum,
eam proſequentes vſque ad eundem lo-
cum,& exinde procedentes, dicunt tot ſe-
cretelas, quot miſſas inceperunt, ſemel
tantùm canonem dicentes,& conſecrantes
& in fine tot orationes dicunt,quot officia
miſſæ inceperunt. Sed hoc tanquam dete-
25 ſtabile reprobamus. ¶ Poteſt tamẽ † ſacer-
dos quandoque plures miſſas vna die cele
brare,extra de celebr. miſſ.c.iij. ¶ Primò,
in feſto natalis domini, ſicut in ſeptima
parte ſub illo feſto dicetur. ¶ Secundo,
vbi neceſſitas exigit,puta ſi quis moriatur,
vt ibi,& de conſec.diſt j. ſufficit. Conciliũ
tamen Carthaginen. ea.di. ſacramẽta. di-
cit quòd ſi epiſcopus, vel alius poſt tertiã
obierit, commemoratio ſolis orationibus
facienda eſt ſine miſſa. ¶ Tertio,cauſa ho-
neſtatis, vt ſi aliqua magna perſona ſuper-
ueniens velit miſſam audire, extrà e.c.j.&
ij. ¶ Quarto, ſecundum quoſdam, cauſa
vtilitatis, puta propter peregrinos, pro-
pter hoſpites, propter commeantes, pro-
pter infirmos, propter ſponſos, & propter
raritatem clericorum, & propter pauper-
tatem eccleſiarum ſacerdotes proprios
non habentium. ¶ Quinto, vt dixit Richar
dus epiſcopus Crem. in mitrali, cum duæ
feſtiuitates occurrunt, poſſunt etiam tres
celebrari,tum quia hoc fit licitè in natali,
tum quia Chriſti paſſio tripartita eſt. Paſ-
ſus enim eſt linguis inſultantium, mani-
bus verberantium, & clauis crucifigentiũ.
Ipſe etiam eſt à patriarchis, geſtibus im-
molatus,à prophetis,verbis ſacrificatus,à
patre,& à ſeipſo, realiter oblatus. ¶ Sexto
pari ratione, ſi in die ieiunij occurrit a-
liquod ſolenne feſtum, poteſt vnam de
feſto,& aliam de ieiunio celebrare,ſi alius
presbyter non adſit. † Legitur etiam quod 26
Leo Papa ſæpe ſepties, & aliquando no-
nies in eadẽ die miſſam celebrauit. ¶ Sa-
cerdos tamen aliam miſſam in eadem die
celebraturus, in ultima tantum perfuſio-
nem ſumat, quoniam ſi in prima ſumere-
tur,ieiunus non eſſet, & ſic alia miſſa im-
pediretur eo.tit. ex parte, aliàs autẽ quo-
ties celebrat,toties corpus Chriſti, etiam
perfuſionem ſumat.de conſ. diſtinct.ij.cõ-
perimus & c. tribus. Sed nunquid † pran- 27
ſus cõficit? Reſpondeo ſic,licet hoc facere
non debeat: Non enim ieiunium eſt de
ſubſtantia, prout in canone innuit Augu.
in d.c.liquido, aliàs Dominus non confe-
ciſſet, magiſter tamen Hug. dicit contra.
Sanè priſcis temporibus † hæreſibus pul- 28
lulantibus, & trinitatem impugnantibus,
ex inſtitutione Alcuini magiſtri Caroli,
rogatu Bonifacij archiepiſcopi Maganti-
ni ſtatuentis,Prima feria,miſſa de trinita-
te dicebatur. Secunda feria,de Sapientia.
Tertia feria, de Spiritu ſancto. Quarta de
charitate. Quinta feria, de Angelis.Sex-
ta,de Cruce. Septima, de Beata Virgine.
Cauſa verò illa ceſſante, illud ceſſauit, &
dominicali officio ordinato ſtatutum fuit
quod prima feria ſuum haberet officium,

ſcilicet de Trinitate, ſecunda de Ange-
lis, quia tunc primo creati ſunt in bonis
gratuitis, tunc enim lux diuiſa fuit à tene-
bris id eſt, boni Angeli, à malis: quia tunc
29 ceciderunt mali boni verò confirmati ſunt.
¶ † In prima verò feria, creati fuerunt An-
geli in bonis naturalibus. Cantatur etiam
in ſecunda feria pro defunctis, vt illis ad-
hibeamus ſuffragia Angelorum. Et quia,
vt dicunt quidam, in prima feria refrige-
rium habent illi, qui ſunt in purgatorio,
& ſtatim in ſecunda feria redeunt ad pœ-
nas & laborem. Ideo, vt eorum ſubuenia-
30 tur † laboribus, miſſa pro illis in ſecunda
feria, celebratur. ¶ In tertia feria, pro
peccatis. ¶ In quarta, pro pace. ¶ In quin-
ta, pro tribulatione, vel in tertia feria de-
bet repeti introitus miſſæ de dominica.
¶ Inſtitutum etiam fuit vt in quarta feria
ieiunetetur, & illa ſimiliter die debet miſ
ſa de dominica dici, niſi feſtiuitas impe-
diat. ¶ In quinta feria debet ſimiliter re-
peti officium dominicæ, introitus, Epiſto-
la & Euangelium: quia dies Iouis dicitur
cognata Dominicę diei, prout dicetur ſub
tit. de acceſſu Pontificis ad altare. ¶ In
ſexta feria, de cruce, illa enim dies appro-
priatur Chriſto & cruci, quia ipſe in ea
mori & crucifigi voluit, pro ſalute generis
31 humani. ¶ † In ſeptima feria de beata Vir
gine, quod initium habuit, quoniam olim
in quadam Eccleſia ciuitatis Cōſtantino-
polis erat imago beatæ Virginis, coram
qua dependebat velum, quod totam vela-
bat imaginem, ſed hoc velum in ſexta fe-
ria poſt veſperas recedebat ab imagine
nullo mouente, ſolo Dei miraculo, quaſi
deferretur in cœlum vt ad plenum poſſet
imago à populo proſpici. Celebratis verò
veſperis, in ſabbato, deſcendebat ipſum
velum ante eandem iconem ſiue imagi-
nem, & ibi manebat vſque ad ſextam fe-
riam. Hoc viſo miraculo, ſancitum eſt, vt
ſemper illa feria de beata Virgine canta-
32 retur. ¶ Alia † etiam ratio eſt, quia Domi-
no crucifixo & mortuo, & diſcipulis fugiē
tibus & de reſurrectione deſperantibus in
ea ſola tota fides in ſabbato illo remanſit.
de conſecratio. diſtinctio. iij. ſabbato. Scie
bat enim, quomodo portauerat eum ſine
labore, & pepererat ſine dolore, & ideo
certa erat, quod filius Dei eſſet, & à mor-
tuis tertia die reſurgere debebat. Et hæc
eſt ratio, quare dies ſabbati magis, quam
alia dies beatæ Mariæ appropriatur.
¶ Tertia † ratio eſt, quia dies ſabbati eſt 33
ianua, & introitus ad Dominicam diem.
Vnde cum ſumus in ſabbato, ſumus iuxta
Dominicam. Dies autē dominica eſt dies
requiei, & ſignificat vitam æternam. Vnde
cum ſumus in gratia Domini noſtri, ſumus
quaſi in ianua paradiſi. Quia igitur ipſa
eſt nobis porta ad regnum cœlorum, quod
per diem Dominicam figuratur, ideo de
illa ſolennizamus in ſeptima feria, quæ
diem Dominicam præcedit. ¶ † Quarto, 34
vt ſolennitas matris ſolennitati filij con-
tinetur. ¶ † Quinto, vt feſtiuitatis agatur 35
in die, in qua Deus ab omni opere requie-
uit. ¶ Notandum eſt etiam quod in Miſſæ
officio, vbi Chriſti paſſio † repreſentatur, 36
tribus linguarum generibus vtimur, ſcili-
cet Græca, Hebręa, & Latina, ad ſignifican
dum, quod his tribus linguis ſcriptus eſt
titulus crucis Chriſti. Ioan. xix. & ad deſi-
gnandum, quod omnis lingua, quæ per
hanc triplicem, intelligitur Deum lauda-
re & confiteri debet, quia Dominus noſter
Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Li-
cet enim multa ſint genera linguarum,
iſtæ tamen principales ſunt, Hebræa, pro-
pter legem, & quia eſt aliarum mater. Grę
ca, propter ſapientiam. Latina, propter
nobilitatem, & Dominium Romani Impe
rij. Verba latina ſunt Epiſtole, Euangelia,
orōnes, & cātus. Græca ſunt Κυριε ἐλέησον,
χριστε ἐλέησον & ἡμας. Hębraica ſūt, allelu-
ia, amen, ſabaoth, & oſanna. Vnde & in
miſſa Romani Pontificis in præcipuis ſolē
nitatibus legitur Euangelium, & Epiſtola:
non ſolum in Latino, verum etiam in Grę
co, ad deſignandum coniūctionem vtriuſ-
que populi ſub vna fide: ſiue quod Eccle-
ſia conſtat non ſolum ex Latinis, verum-
etiam ex Gręcis, & vide in vj. parte ſub tit.
de paraſceue. ¶ † Sed quæritur, verum ſa- 37
cerdos minus, quam duobus præſentibus
debet celebrare miſſam? Et videtur quod
non, Statuit namq, Sother Papa de conſe.
diſtin. j. quoque vt nullus miſſarum ſolen-
nia celebrare præſumat, niſi duobus præ-
ſentibus, ſib. que reſpondentibus ipſe ter-
tius habeatur. Cùm enim ipſe presbyter
dicat, Dominus vobiſcū, & in ſecreta dicit
orate

orate pro me, conuenit vt ipſius ſalutatio-
ni à pluribus reſpondeatur. Verùm aliud
eſt neceſſitatis articulus, in quo poteſt
vno ſolo præſente celebrare, & aliud reli-
38 gionis contemptus. † Piè quoque creden
dum eſt, & ſacris authoritatibus compro-
batur, quòd Angeli Dei comites aſſiſtunt
Pſal. orantibus, iuxta illud propheticum: In
137. conſpectu Angelorum pſallam tibi. Et An
Thob. gelus ad Thobiam. Quando orabas cum
12 lachrymis, ego obtuli orationem tuam do
mino. Sed in canone miſſæ continetur:
Supplices te rogamus, omnipotens Deus,
iube hæc præferri per manus ſancti Ange
li tui, in ſublime altare tuū. Præterea quili
bet homo habet ſuum proprium Ange-
Matt. lum ad cuſtodiam. Vnde Dominus in Euā
18. gelio loquens de paruulis ait: Angeli eo-
rum ſemper vident faciem patris. Illos
igitur habemus in oratione participes,
quos habebimus in glorificatione conſor-
tes. Solus tamen presbyter, non poteſt
diuinum officium abſque miniſtri ſuffra-
gio celebrare prout in conſtitutione Ale-
xandri cauetur, extrà de filijs presbyte.
propoſuit. Canon quoque Tholetan. con
cilij xij. quæſtio. j. illud. ſtatuit, ut ibi tem
poris vel loci ſine clerici copia ſuffragatur
habebat quiſque Deo ſacrificans poſt ſe vi
cini ſolaminis adiutorem, vt ſi aliquo ca-
ſu ille, qui ad officia impleturus accedit,
turbatus vel ad terram illius fuerit, à ter
go ſemper habeat, qui eius vicem intre-
pidè aſſequatur. Siquidem copia tempo-
ris ſuffragatur: ſi non ſit guerra loci, ſi ec-
cleſia ſit diues cleri: ſi ſit ſibi copia cleri-
39 corum. † Generaliter autem dicendum
eſt, quòd illa eſt legitima Miſſa in qua
ſunt ſacerdos reſpondens, offerens atque
communicans, ſicut ipſa precum compoſi
40 tio euidenti ratione demōſtrat. ¶ † Introi-
tus ad chorum prophetarum reſpicit: quo-
niam ſecundum Auguſtin. Moſes miniſter
fuit vete teſtamen. prophetæ, miniſtri no
ui. Κυριε ἐλεησον ad eos reſpicit Prophetas
qui circa domini aduentum erant, de qui-
bus fuerunt Zacharias, & Ioannes Baptiſta
filius eius. Gloria in excelſis, ad cœlum
reſpicit, angelorum gaudium natiuitatis
domini paſtoribus annuntiandum. Prima
collecta, reſpicit ad hoc, quod dominus
circa annum xij. agebat, ſcilicet quando
aſcendēs Hieroſolymam ſedebat inter do
ctores audiens, & interrogans. Epiſtola, ad
Ioānis prędicationem pertinet. Reſponſo
rium, ad beneuolentiam apoſtolorū reſpi-
cit, ſcilicet quomodo à domino vocati, ſe
cuti ſunt eum. Allelu Ia, ad lætitiam men
tis eorum pertinet, quam habebant de pro
miſſionibus eius. vel de miraculis, quę per
eum vel per nomen eius. fiebant. Euāgeliū
reſpicit tempus à ſua prædicatione, uſque
ad prædictum tempus. Quod verò dein-
ceps in miſſæ officio agitur, ad illud reſpi
cit tempus, quod eſt à dominica, quando
pueri Hebręorum obuiauerunt ei: vſque
ad diem Aſcenſionis eius ſiue Pētecoſten.
Oratio uerò ſecretæ vſque: nobis quoque
peccatoribus. deſignat illam orationem
quam Ieſus in monte Oliueti exercebat.
Quod autem poſtea agitur, ſignificat tem
pus illud, quo dominus in ſepulchro ta-
cuit. Quādo verò panis in vinum mittitur
animā Dei ad corpus redire demōſtratur.
Salutatio ſequens, ſignificat ſalutationes
poſtea diſcipulis à Chriſto factas. Fractio
oblatæ, ſignāt fractionem panis factam à
domino diſcipulis in Emau. Hæc plenius
in ſuis locis dicētur. De miſſa pro mortuis
& ipſorū officio ī vij. parte diceē. ¶ Adhuc
† miſſa non niſi in ſacratis Deo locis, id 41
eſt in tabernaculis diuinis precibus à pon-
tificibus delibutis, abſque magna neceſſi
tate dici debet. Non ergo in prophanis
domibus abſque epiſcopi licentia: quia
ſanctius eſt miſſam non cantare, vel non
audire, quam in locis, in quibus hoc fieri
non oportet. de conſec. diſtin. j. clericos &
c. ſeq. Vnde ſcriptum eſt, de conſec. diſt. j.
ſic & c. iij. ſeq. & c. concedimus. & c. vnicui
que. Vide, ne offerat holocauſta tua in om
ni loco, quē videris, ſed in omni loco, quē
elegerit Dominus Deus tuus. De hoc dice
tur in proœ. v. partis. Poteſt autem eſſe ne
ceſſitas, ut dicatur in naui, vel in exercitu,
ſub papillione, ſiue ſub diuo, ſi illud habe
ri non poſſit, ſed tunc cum tabula ſeu al-
tari viatico eadem diſtinct. c. ſi. Presbyter
autem non debet miſſam celebrare ſine li-
cētia Epiſcopi, in altari, in quo Epiſcopus
ea die celebrauit eadem diſt. concedimus.
extra de priuileg. in his. Sixtus † tamen 42
Papa, ſtatuit miſſam non niſi ſuper altari
celebrari. Felix Papa primus, ſtatuit ſupra
memo-

memorias martyrum miſſas celebrari. Bonifacius Papa, ſecundus, ſtatuit, ut in miſſæ celebratione clerici à laicis ſint diuiſi. Martinus Papa, ſtatuit miſſam alta voce cantari. Viglius Papa, ſtatuit eam in eccleſiæ orientali parte dici. ¶ Illud † quoque
43 notandũ eſt, quod in miſſa repræſentatur pugna, & victoria ſacerdotis contra hoſtẽ antiquum: proceſſus ad hanc pugnam ponetur ſub titu. de acceſſo. pontific. ad alta. in fine. Arma vero & pugna ſacerdotis po
44 ſita ſunt in proœmio tertiæ partis. † Rurſus miſſa quaſi quoddam iudicium imitatur. Vnde & canon actio vocatur. de conſec. diſt. j. neceſſe. Eſt enim actio, cauſa in iudicium deducta, de verb. ſignifica. forus. In miſſa quidem cauſa noſtra agitur, oratorium, eſt prætorium, Deus iudex, diabolus accuſator, miniſtri teſtes, ſacerdos aduocatus, & defenſor. Hic eſt Moſes qui cauſam populi ad Dominum allegabat cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur: & noſtra innocẽtia comprobatur & abſoluitur: & iudicis ira placatur: & per miſericordiã culpa remittitur. xlv. diſt. diſciplinã. extrà de re iudi. cum vterini. Cæterum miſſa, dicitur myſteriũ, quod profertur, & ſacrificium, ꝙ offertur. ¶ Miſſæ autem † offi
45 cium in duas principaliter diuiditur partes, videlicet in miſſam catechuminorũ: & miſſam fideliũ. ¶ Miſſa catechuminorũ eſt
46 ab introitu vſque poſt offertorium: † quę miſſa ab emittendo dicitur. quoniam quãdo ſacerdos incipit conſecrare euchariſtiam, catechumini foris de Eccleſia mittũtur. Vnde antiquitus perlecto Euangelio diaconus ſupra pulpitum acclamare ſolebat: Si quis catechuminus adeſt, exeat foras, prout dicetur in ſexta parte ſub quarta feria quartæ dominicæ quadrageſimæ. Quod ideò fiebat, quia catechumini licet ſint in fide inſtructi, nõdum tñ ſunt renati ſiue baptizati: & ideò nondum ſunt de corpore eccleſiæ, ſicut nec Iudæi nec Gẽtiles quare ſacris altaris myſterijs intereſſe nõ debent, quæ non niſi baptizatis fidelibus committuntur: nec theſauri eccleſiæ ſunt inimicis oſtendendi. Vnde de quibuſdam qui catechuminorum, & nondum renatorum typum ſeu figuram gerebant, ſcriptũ
Ioã. 2 eſt: Ieſus autem non credebat ſe illis, ſciẽs quid in homine eſſet. Hinc etiam in canone Carthaginen. concilij. de conſecratione diſtinctione prima, epiſcopus dicitur, quòd nec Gentilis nec hæreticus, nec Iudęus prohibeatur Eccleſiam ingredi, & audire uerbum Dei, uſque in finem miſſę catechuminorum: nec etiam inceſtuoſi, trigeſima quinta diſtinctione tertia. de inceſt. & ca. ſequen. ¶ † Miſſa uero fidelium, eſt 47
ab offertorio uſque ad poſt communionẽ: & dicitur miſſa illa à dimittendo: quia ea expleta, ad propria quiſque fidelis dimitti
tur. Miſſa ergo aliquando † eſt nomẽ col 48
lectiuum, quia quandoque miſſa uocatur, quod eſt ab introitu, uſque ad offertorium quandoque, quod eſt ab introitu, uſque ad, ite, miſſa eſt, & hoc uerius, quia tunc hoſtia mittitur. Quandoque quod uſitatius eſt, dicitur miſſa totum officium ab introitu, uſque ad ite miſſa eſt, ſiue inuocatio nominis Dei, quæ fit à ſacerdote, ſuper altari, quaſi tranſmiſſa: eo quòd populus fidelis per myſterium ſacerdotis, qui uice mediatoris inter Deũ & homines, id eſt, Chriſti, fungitur, preces, ſupplicationes, ac uota altiſſimo tranſmittit. quandoque tamẽ officium quod ſub ſilentio dicitur, quãdoque ſolùm uerba illa quibus dominicum
conficitur corpus. ¶ Aliquando † miſſa eſt 49
nomẽ proprium: quia ſignificat Chriſtum qui miſſus eſt à patre in hũc mundũ, ſignificat etiam Angelũ qui mittitur, ut per eius manus hoſtia offeratur in ſublime altare domini. Ipſum ergo ſacrificiũ. i. hoſtia, uocatur miſſa quaſi trãſmiſſa prius ſi quidem à patre nobis, ut. ſ. eſſet nobiſcum, poſtea à nobis pãtri, ut intercedat: & ſit pro nobis apud ipſum. ¶ Item tranſmiſſa primo nobis à patre diuino: qui per incarnationem Chriſti filij ſui, qui fuit miſſus cœleſtis, & poſtea patri à nobis per paſſionem eius, ſimiliter in ſacramento tranſmiſſa nobis primo à patre, per ſanctificationẽ, qua nobiſcum eſſe incipit: poſtea patri à nobis per oblationem qua pro nobis apud patrem intercedit: hæc enim miſſio ſeu legatio ſola ſufficiens, & idonea eſt, ad ſoluendas inter Deum & homines inimicitias, & offenſas. Cùm ergo diaconus in fine miſſæ dicit, ite miſſa eſt, idem eſt, ac ſi dicat, redite ad propria, uel ſequimini Chriſtum: quia miſſa ſiue oblata eſt hoſtia ſalutaris, pro nobis ad Deum patrem placandum

50 candum.¶Poteſt † etiam & aliter miſſa diuidi in quatuor partes, ſecundum Apoſtolum, id eſt, ad Timothęum ſecundo: & habetur etiam in canone concil. Tolet. ſcilicet in obſecrationes, orationes, poſtulationes, & laudes, ſiue gratiarum actiones, quorumverborum expoſitio in quinta parte, ſub tertia ponetur. ¶Pars prima, protēditur ab introitu vſque ad offertorium, & dicitur obſecrationes, id eſt, prædicationes, quæ ſcilicet fiunt prius, quàm ſpecies incipiant benedici. ¶Secunda, vſque ad finem dominicæ orationis ibi, videlicet libera nos quæſumus Domine &c. ¶Tertia, vſque ad communionem, videlicet ſecundum Auguſtinum, orationes, quas epiſcopus dicit poſt communionem. ¶Quarta, vſque in finem, ſcilicet ſecundum Auguſtinum, quando poſt ite miſſa, vel benedicamus Domino, populus reſpōdet, Deo gratias, ſecundum alios uerò prima pars, protenditur ab introitu vſque ad, te igitur, ſecunda, vſque ad, oremus præceptis ſalutari. &c. tertia vſque ad collectas, quarta vſque ad, ite miſſa. ¶Rurſus quia quinq; fuerunt ſanguinis Chriſti effuſiones, ideò miſſæ officium ab offertorio in antea, in quinque ſubdiuiditur partes, vt ibi dicetur &c. Sed & quia in ſola Cruce etiam in quinaria fuit ſanguinis effuſio, ideo & ſolus canō ſubdiuiditur in quinque partes. Prima, vſque, qui pridie, Secunda uſque ad memento, Tertia, vſque ad præceptis, Quarta vſque ad emboliſmum, Quinta, ad collectas &c.

ADNOTATIO.

Menſam.] Sacrificium vnum eſt in nouo teſtamento, quod Hebraicè Miſſa appellatur, Græci *Λιτουργίαν*; Latini ſacram Oblationem appellant. Eſt autem Miſſa (vt Iodocus Clichtoueus diffinit) diuinum officium, ab eccleſia & primorum Patrum inſtitutione in ſacro altari fieri ſolitum, in quo ſanctæ Euchariſtiæ ſecundum ritū legitimum conſentio fit & oblatio. Huius partes eſſentiales ſunt, conſecratio corporis, & ſanguinis Chriſti (veteres benedictionem myſticā appellarunt) oblatio. hæ à Chriſto ipſo ſunt inſtitutæ, Accidētales Ceremoniæ ſunt, quibus conſecratio ipſa & oblatio ritè perficiuntur, vt orationes, benedictiones, gratiarum actiones. oſcula manuum, expoſitiones, eleuationes, cōplicationes, genu flexiones, ſignacula Crucis, cōio, memoriæ ſanctorū, ſalutationes, rñſiones, oblationes, & ſi quę ſunt ſimiles. Harum quædam à concilijs eccleſiæ ſunt traditæ. Iſidorus ordinem Miſſæ & Orationum, quibus Deo oblata ſacrificia conſecrantur, primo à beato Petro conſtitutum eſſe, eiuſdemque celebrationem vno eodemque modo, vniuerſum orbem peragere adfirmat, quippe qui primam Miſſam Antiochiæ celebrauerit. N. Doard.

SVMMA.

1 *Epiſcopus celebraturus, quare præmittat pſalmos. Et qui ſint illi.*

2 *Religioſi, celebraturi ſe calciare debēt: etiam ſi diſcalciati ſoleant ambulari.*

De quinque Pſalmis, quos Pontifex celebraturus dicit. Cap. 2.

CElebraturus † pontifex 1
miſſarum ſolēnia, quoſ
dam pſalmos & oratio
nes, ex inſtitutione Cę
leſtini Primi, præmit-
tit: quos interim dum
caligis & ſandaliis or-
natur, dicit ſecundum exhortationē pſal-
miſtæ dicētis: Præoccupemus faciem eius *Pſal.*
in confeſſione, & in pſalmis iubilemus. Hi *94.*
pſalmi ſunt quinque videlicet, Quam dile
cta tabernacula tua. Benedixiſti. Inclina.
Credidi. & De profundis, ut quicquid im-
mundum quinque ſenſuum tranſgreſſione
commiſit, quinque pſalmorum oratione
detergat. Quædam enim continentur in
quolibet ipſorum, quæ rectè. conueniunt
celebraturis altaris myſterium & euchari
ſtiæ ſacramentum. Orationes verò, quas di
cit, manifeſtè pertinent ad impetrandum
cordis & corporis munditiam, & muni-
men. ¶Rurſus ideò dicit: Quam dilecta ta
ber. & alios pſalmos vt in Chriſto, cuius ty
pum gerit, virtutum plenitudo notetur.
¶Et nota, † quòd religioſus ſecundum or 2
dines ſuæ profeſſionis diſcalciatus incedēs
miſſam celebraturus, ſe calciat, ex præce-
pto

pro Apoſto.dicentis ad Eph.vj. State calciati pedes in præparatione euangelij pacis. Nempe per calciamenta, quæ fiunt de pellibus animalium mortuorum, & calcāt terram. & ſunt clauſa deſubter, & aperta deſuper, ſignificatur, quòd ſacerdos debet eſſe mortuus mundo, & debet cor habere clauſum ad terrena: & ipſa tanquam lubrica calcare, & vilipendere, & apertū ad reſpiciendū, & deſiderandum cœleſtia.

SVMMA.

1 *Epiſcopus celebraturus, caput pectit. Et quo id conſilio, aut exemplo, nu. 2.*
3 *Pecten, diſcretionem ſignificat.*
4 *Lotio manuum, quid notet. Et vnde cœperit numero. 5.*
6 *Sacerdos antè, quàm ad altare accedat, quid agere debeat.*

De capitis compoſitione, & manuum lotione. Cap. 3.

1 CALIGIS † & ſandalijs impoſitis pontifex & ſacerdos caput pectinat: manus & faciem lauat. Nam & legalis ſacerdos ſacrificaturus, lotis prius manibus & pedibus induebat manaſtaſim, cuius loco hodie ſandalia habentur, prout dictum eſt in tertia parte ſub titu. de legalibus indumē-
2 tis. ¶Pectinat † igitur caput, & faciem lauat, primo exemplo Mariæ quæ futuram Chriſti paſſionem figurans vnxit oleo caput eius, etenim in miſſæ officio Chriſti
Matt. 5. paſſio repreſentatur. ¶Secundo ex mandato Chriſti dicentis Luc.iij. Tu autem cum ieiunas vnge caput tuū ac faciem tuam laua, per hoc ſignificans quòd in ſanctis operibus noſtris omnem fictionem & ſimulationem à nobis amouere debemus. ¶Tertio pectinatur caput, nam per capillos, ſuperfluæ cogitationes, & cura terrenæ ſolicitudinis, per caput mens & intentio, quę cunctis animæ actibus, ſicut caput cæteris membris ſuperæminet ſignificātur. Congruè igitur pectine capilli complanantur & ordinantur, & euulſi ſeparantur, ad notandum, quòd tunc ſpecialiter mores componere & ſuperfluas cogitationes à ſe repellere debet, iuxta illud propheticū: Auferte malum cogitationum veſtrarum, atque mēs ipſius praua diſcretione ſeparari quietari & purgari à terrenis ſolicitudinibus & virtutibus ornari debet Pecté.n.propter † ordinatam in incifionibus diuiſionem, diſcretionem ſignificat, qua intentio 3
animæ adornatur, ſicut capilli capitis pectine adornantur. ¶Manus † quoque lauat propter reuerentiam tanti ſacraméti, qua 4
tenus ad illud per tractandum mundiſſimus accedat, vnde Gregor. in paſtora. lib. j.c.xij. Neceſſe eſt, ut mūda ſtudeat eſſe manu, qui diluere ſordes curat. Corporali igitur lauat manus, vt ſpiritualiter mundet actus, iuxta illud Pſal. Lauabo inter inno- *Pſal.*
centes manus meas, &c. ne quaſi illotis ma- *25.*
nibus ad menſam peruenire videantur: nō quòd lutum manuum diuina ſacramenta contaminet, ſed ſi quis indignè manducat, & bibit, iudicium ſibi manducat & bibit. Vnde in euangelio Matthæi, non lotis ma- *1.Cor.*
nibus manducare, non coinquinat hominē *2.*
quæ vero de ore procedunt, & de corde *Matt.*
exeunt, videlicet cogitationes malæ, homi- *15.*
cidia, & adulteria, & huiuſmodi, hæc ſunt, quæ inquinant hominem. Solicitè ergo ſatagēdum eſt, vt non tam exteriora manuū, quam interiora mentium inquinamenta purgentur. † Manuum autem lotio à le- 5
ge ſumpſit exordium, vt præmiſſum eſt. Legitur enim Exo. xxx. & xxxviij. & xl. c. ꝙ Moſes fecit labium æneum de ſpeculis mulierum, in quo lauabant ſe ſacerdotes ingreſſu tabernaculi teſtimonij, quando acceſſuri erant ad altare. Siquidem in labio æneo ſonoro, ſignificatur confeſſio, in altari aureo, mentis amaritudo, in ſpeculis mulierum vitæ ſanctorum cōſideratio. ¶ † Sa- 6
cerdos ergo prius, quàm ad altare veniat, per confeſſionem, ſiue lachrymis pœnitentiæ ſe abluat: per mentis amaritudinem ſe purget, per conſiderationem vitæ ſanctorum ſe informet. De primo dicitur: Mun- *Eſ. 4.*
damini, qui fertis vaſa Domini. De ſecun- *1.Cor.*
do: Expurgate vetus ferm. &c. De tertio: *6.*
Habentes impoſitam nubem, deponamus *Heb.*
omne pondus, & circunſtans nos peccatū, *13.*
vt ſit in numero innocentium audacter di- *Pſ. 25*
cētium. Iudica me Domine, quoniam ego in inno.&c. & infra Lauabo inter innocentes

tes manus meas & cir.alt.tuũ. Deinde ma
nus lotas manutergio tergit, quia poſt la-
crymas contritionis peccata abhorrere, &
abolere, per opera ſatisfactionis debet. Li
num quidē per laborem ad cādorem per-
ducitur, & pœnitentes per ſatisfactionem
ad perpetuam glorificationem perducun
tur. Crinium igitur, manuum, & faciei or-
namenta, non ſunt voluptatis oblectamen
ta; ſed in figuram à Domino ſacerdotibus
legis iniuncta.

S V M M A.

1 *Aſperſio aquæ benedictæ, quid ſignificet. Et quis eam inſtituerit, nu. 2.*
Et quo conſilio, nu. 3
4 *Aqua cur benedicatur qualibet die dominica*
5 *Aquæ aſperſio, varie fit.*
6 *Turificatio, quid deſignet.*
7 *Chriſtus fuit lanceatus, in latere læuo.*
8 *Aqua benedicenda, cur ſale condiatur: et forma benedictionis.*
9 *Sal cur prius benedicatur quàm aqua.*
10 *Aquæ benedictæ, genera quatuor.*

De aquæ benedictæ conſecratione & aſperſione. Cap. 4.

SACERDOS in dominicis
diebus celebraturus, al
1 ba † & ſtola paratus,
prius, quàm planetam
induat, vt liberius vaca
re poſſit; aquam ex in-
ſtitutione Alexādri Pa
pæ primi benedicit, altare, Eccleſiā, & po-
pulum aqua benedicta conſpergit, ut om-
nis ſpirituum immundorum ſpurcitia tam
de habitaculo, quàm de cordibus fidelium
propellatur. Hæc enim virtus aquæ exor-
cizatæ ineſt, & etiā, quia omnis Chriſtia-
norum populus baptiſmatis ſacramento
renatus; ita miniſterio aquæ lota renato-
rũ corpora diluit, ſicut ſanguis agni à pri-
ſco populo, ad repellendum percuſſorem,
in poſtibus ponebatur; vnde in canone Ale
2 xandri ita legitur: Aquam † ſale aſperſam
Heb.9 populis benedicimus: vt ea cuncti aſperſi
ſanctificentur & purificentur, quod & om-
nibus ſacerdotibus faciendum eſſe man-
damus; nam ſi cinis vitulæ aſperſus popu-
lum ſanctificabat, atque mūdabat, ſcilicet
à venialibus, multò magis aqua ſale aſper
ſa, diuiniſq; precibus ſacrata, populũ ſan-
ctificat atque mundat à venialibus, & ſi ſa
le aſperſa per Eliſæum ſterilitas aquæ ſa-
nata eſt, quanto magis diuinis precibus ſa 3. Re.
cratus ſal, ſterilitatem rerum aufert huma 2.
narũ, & coinquinatos ſāctificat, & purgat,
& cætera bona multiplicat, & inſidias dia
boli auertit; & à phantaſmatis verſutijs
homines defendit.¶ Rurſus tunc ſacerdos
iuſtus tabernaculum aſpergit dum Dei mi
ſericordiam petit, Cyprianus † quoq, Pa- 3
pa, ait, q ideò homines aqua benedicta a-
ſperguntur; quia valet ad ſanctificationē;
vnde ſcriptura per Ezechielē dicit. Aſper-
gam ſuper vos aquam mundam & munda- Ezec.
bimini ab omnibus immunditijs veſtris: & 36
dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum
in vobis. Item Num. qui tetigerit cadauer
hominis ſiue humanæ animæ morticiniũ, Num.
id eſt à morte cadens, & propter hoc octo 19
diebus fuerit immūdus, aſpergatur ex hac
aqua die tertia & ſeptima, & ſic mundabi-
tur à peccato. Si enim aſperſus die tertia
non fuerit, ſeptima non poterit emundari.
Item, qui ex hac commiſtione aſperſus nō
fuerit, polluet tabernaculum, id eſt, tanquā
pollutus non intrabit cum alijs taberna-
culum, id eſt, ſeipſum, qui eſt pars taberna
culi Domini, id eſt, Eccleſia; & peribit ex
Iſrael. Item, qui aqua expiationis non eſt
aſperſus, immundus erit; & manebit ſpur
citia eius ſuper eum. Et iterum; purifica-
bis Leuitas circunſpergens eos aqua purifi
cationis. Et iterum; aqua aſperſionis pu-
rificatio eſt; ex quibus apparet aſperſio-
nem aquæ inſtar ſalutaris lauacri obtine-
re. Quidam tamen præmiſſa referunt ad
aquam baptiſmi. Aqua igitur in † memo-
riam baptiſmi omni dominica benedici- 4
tur, vt dicetur. In vj. parte ſub aſcenſione;
præterquā in paſcha: pent. quia in ſabbatis
dominicas illas præcedentibus benedictis
fontib. ante chriſmatis infuſionē aquæ re-
cipi, & ad ſpargendũ nos, & domos, reſerua
tur ſicut in canone cautũ habetur, ex aqua
ergo benedicta nos & loca in ſignificatio-
nē baptiſmi aſpergimus. Nec aſpergimur,
vt rebaptizemur: ſed vt gratiā diuini no-
minis

minis cum memoria baptiſmatis inuoce-
mus, & licet in dictis duabus dominicis
aſpergatur altare, non tamen tunc canta-
tur antiphona: Aſperges me domine, &c.
quia tunc potius lugendum nobis eſt, cum
Tre. 3 recolimus nos eſſe à Chriſto mūdatos, per
ſuæ ſupplicium paſſionis: iuxta illud. Me-
moria memor ero, & tabe. in me anima
mea. In dominicis ergo diebus, ante miſ-
ſam, & maius altare tantum, & totus popu
lus aſpergĩtur, quamuis in nocturnis & ve
ſperis omnia altaria vel ſaltem præcipua
5 turificentur. ¶ † Circa quod conſiderandum,
dum, quòd huiuſmodi aſperſio alia ratio-
ne fit ſuper populum & ſuper altaria, quia
Gal. 2 enim concluſit Deus omnes ſub peccato,
Prou. ſaltem veniali, quia ſepties in die cadit iu
24. ſtus, idcirco ipſe populus Eccleſiam ingre
diens, diuinis inſiſtere intēdens, ipſa aqua
ſanctificata aſpergitur, quæ videlicet ad
quotidiana delenda: ſicut & cinis vitulæ in
Heb. 9 veteri teſt. Secundum quod, qui immūdus
1. Cor. erat, prohibebatur Eccleſiam ingredi: do-
10 nec aqua lauaretur. Altare enim aſpergi-
tur propter reuerentiam ſacramenti, quod
ibidem conſecrandum eſt, vt inde omnium
malignorum ſpirituum præſentia arcea-
tur, quemadmodum Chriſtus per altare,
quod eſſe debet lapidem, ſignificatur, ſecū
1. Cor. dū illud Apoſtoli: Petra aūt erat Chriſtus:
10. & fides noſtra de vno Chriſto & nō de plu
ribus eſt: idcirco vt ſignum ſignato reſpon
deat, vnico altari aſperſo vniuerſus aſper-
gitur populus, quia ipſe ſolus eſt, qui tollit
peccata mundi. Turificatio vero quando
6 que † repræſentat diffuſionem diuerſarū
gratiarū ſpiritualium, & quoniam gratia
non ſolùm in capite, verum etiam in alijs
ſubiectis capiti inuenitur, ideò conuenien
ter poſt primum, ſecundario alia altaria:
quæ per diuerſi gradus ſanctorum intelli-
gūtur, turificari ſolet. Rurſus thus ī turibu
lo, cor igne orationis accenſum ſignificat,
quia vero ſolum oratio noſtra ad Deum
& chriſtum mediatorem noſtrum debet
principaliter applicari: ideò & altare &
crucifixus turificari ſolent. In paſchali au
Eze. tem tempore ad aſpergēdum cātamus: Vi-
47 di aquā, quod ſumitur de Ezechiel. c. xlvij.
Cui Dominus ciuitatem oſtēdit ædificatā
ſuper montem vergentem ad auſtrum in
qua erat mirabile templum, ciuitas Ec-
cleſia eſt, de qua dicitur, Non poteſt ab-
ſcondi ciuitas ſupra montem poſita, tem- Mat.
plū eſt corpus Chriſti: de quo dicitur. Sol- 5.
uite templum hoc, & poſt triduum reæd. il Ioā. 2.
lud. Aqua de templo egrediens, fons eſt ba
ptiſmi de latere Xp̄i procedens. Sed † cùm
fuerit in læuo lāceatus, cur hic dr̄ à latere 7
dextro? Reſpondeo, duo ſunt latera chri-
ſti, ſcilicet, dextrum & læuū. Dextrum, eſt
diuinitas: & læuū, humanitas: A latere igi
tur dextro, exiuit aqua, q̄ a de diuini Chri
ſti natura Spiritus ſancti aqua inuiſibilis
procedit: de aqua inuiſibili, quæ latere læ-
uo, id eſt, humanitate lanceata perfluxit
ſaluandi virtutem tribuit. Rectè igitur
hæc in proceſſione paſchali cantamus in
laudem fluminis huius, inundatione per
mortem Chriſti reuiximus. Verum poſt
octauam pentec. cantatur in dominicis ad
aſpergendum antiphona: Aſperges me Do
mine &c. quæ à paſcha, vſque tunc inter-
mittitur: quia de fide paſſionis, & humili-
tate baptiſmi propheta prædixit. ¶ Porrò Pſ. 50
aqua † cum benedicitur, ſal admiſcetur, 8
quod ab Eliſeo ſumpſit exordiū: & fit hoc 4. Re.
ad notandum, quod populus per aquam 2.
intellectus vt ſanctificari poſſit per ſacer-
dotis officium verbo Dei imbuitur, quod
per ſalem ſignificatur. ¶ Fit ter crux ſuper
aquam, & ſalem: quia docetur populus ſan
ctæ trinitati gratias pro ſua eruditione
atque redemptione referre. ¶ Per aquam
quoque, confeſſio: per ſalem, amaritudo
ſignificatur. ¶ Ex aqua miſta geminus par-
tus procedit: ſcilicet diuiſio ſeu ſeparatio
delictorum: & ortus virtutum ac bonorum
operum. ¶ Sed † quare prius benedicitur 9
ſal, quam aqua? Reſpondeo: per ſal intelli
gitur amaritudo pœnitentiæ: per aquam
baptiſmus, quia ergo cordis contritio de-
bet præcedere abſolutionem, & pœniten-
tia baptiſmum, ideo prius benedicitur ſal
quàm aqua. ¶ Et nota quatuor eſſe [illegible]
aquæ benedictæ. ¶ † Prima, in qua fit [illegible]-
cium purgationis, quæ in vſu non eſt. ¶ Se-
cunda aqua, quæ ſanctificat in dedicatione
Eccleſiæ & alteris, de quibus in prima
parte dictum eſt, ſub tit. de conſecr. Eccle.
& alta. ¶ Tertia eſt, in qua in Eccleſia a-
ſpergimur, de qua hic agitur. ¶ Quarta,
aqua baptiſmi, de qua dicetur in ſexta par
te ſub ſabbato ſancto: & hac ſolebant ho-
mines

mines aſpergi prius,quàm chriſmarentur:
& adhuc fit in quibuſdam locis: ſed hodie
interdictum eſt. Putabant enim ſe iterum
à peccatis huius aquæ aſperſione munda-
ri: cum tamen conſtet nullum bis bapti-
zari poſſe. Quia verò maius dignum, tra-
hit ad ſe minus dignum, ideò ſi aqua non
benedicta admiſceatur benedictę,efficitur
benedicta.

S V M M A.

1 *Introitus Miſſæ ſignificatio. Et ortus.*
2 *Damaſi Papæ inſtitutio, circa Miſſæ introitum.*
3 *Introitus Miſſæ forma.varia.*
4 *Introitus,vnde dicatur.*
5 *Introitus,vnde debeat adſumi.*
6 *Tropus quid,& vnde dictus,nu.7.*

De officio ſeu introitu Miſſæ. Cap. 5.

IN introitu prima pars miſſæ incipit.
1 Sciendum † eſt autem,quòd ſancti pa-
tres & prophetæ ante Chriſti aduētū,
ſuſpirantes & præconiſantes præmiſerūt
deſideria,opera,laudes,& preces,quæ ſin-
gula ſignantur in miſſa. Introitus nanque
ſcilicet ipſa antiphona,vaticinia prophe-
tarum & ſanctorum patrum deſiderium cū
præconijs filij Dei aduentum, & incarna-
tionem Dei expectantium exprimit. In cu
ius rei ſignum in prima dominica aduen-
Pſal. 24 tus cantat. Eccleſia introitum: Ad te leua
ui. Chorus igitur pſallētium clericorum,
qui ſignificat chorū prophetarum, & mul-
titudinem ſanctorum, Chriſti aduentum
expectantium,animam ſuam dilatat, & in
troitum in iubilo cantat: quoniā prophe-
tæ,patriarchæ,reges,& ſacerdotes,oēſque
fideles aduentum Chriſti cum deſiderio
Eſ.16 expectabant,clamantes & implorantes: E-
mitte agnum Domine, dominatorem ter-
ræ &c. Item, veni Domine, & noli tarda-
re &c. Hinc etiam ille Simeon iuſtus & ſe
Luc. 2. nex benedixit, dicens: Nūc dimittis ſeruū
tuum Dñe &c. Quia viderunt oculi mei.
& Euangeliſta: Multi reges & prophetę vo
Heb. 1 luerunt videre, quæ vos videtis, & non vi-
derunt &c. Ex eorum ergo perſona canta-
tur introitus, per quos Chriſtus introiuit
in mundum: iuxta illud; Et cum introdu-
xit primogenitum in orbem terræ, & ado
rent eum omnes angeli Dei. Sequitur ver
ſiculus pſalmiſticus,ſiue Pſal. qui verſionē
ad operationem notat. Dicitur etiam uer
ſus quia per eum reuertimur ad introitum
ſignificans opera & uaticinia. Conſequen-
ter † ex inſtitutione Damaſi Papę,dicitur 2
gloria patri &c. quod ſignificat laudem.
quia poſt operationem danda eſt gloria.
Dicitur etiam gloria,ut oſtendatur patrē
& filium,& ſpiritum ſanctū habere æqua-
lem gloriam,& coæternam maieſtatem in
principio,& nunc, & ſemper, & in ſecula
ſeculorum,id eſt,in præterito, præſenti,&
futuro tempore. Interpoſitio autem glo-
riæ inter primam cantationem introitus,
& ipſius repetitionem, deſignat captatio-
nem beneuolentiæ. Vt enim quod expecta Pſal. 84.
bant facilius obtinerent,ad totam trinita- 69. &
tem cordis & vocis glorificationem clama 44.
bant,dicentes: Oſtende nobis Domine mi Eſ.61
ſericordiā tuam,& ſalu. tu. da no. qui ſedes
ſuper cherubin: appare corā effra. b. & ma.
quorum tandem clamorē ſpiritus ſanctus
exaudiens,vnxit eum oleo lætitiæ pręcon
ſortibus ſuis: & euangelizandum paupe-
ribus deſtinauit: ſicut ipſe Dei filius per
prophetam teſtatur,dicens: Spiritus Do-
mini ſuper me: propter quod vnxit me,e-
uangelizare pauperibus miſit me. Deinde
antiphona ipſa ſeu introitus repetitur: ut
deſiderium antiquorum patrum ſeu itera
tio,& multiplicatio ſuſpiriorum,& clamo
ris ipſorum euidentius exprimatur. Vnde Eſ.28
propheta: Manda,remāda,expecta,re ex-
pecta: modicum ibi.& modicum ibi: ſi mo
ram fecerit,expecta eum: quia ueniens ve-
niet,& non tardabit. Hoc autem deſideriū
antiquorum nō ſemper repreſentat introi
tus intellectu literæ: ſed iubilo cantile-
næ. ¶ Verū in † diebus profeſtis bis introi 3
tus cantatur in laudem diuinæ & humanæ
naturæ: quæ in perſona filij ſunt vnitæ. In
quibuſdam verò Eccleſijs,& præcipuis fe-
ſtiuitatibus triplicatur in laudem & hono
rem trinitatis,quaſi ei tripudiemus: in cu-
ius memoriam miſſam cātamus: & dicitur
ſemel cum gloria patri, ad laudem incar-
nationis. Quandoq; autem inchoatur vo-
ce demiſſa,ad notandū humilitatem: ſub-
ſequenter alta voce repetitur, quæ vocis
exaltatio ſignificat excitationem à ſomno
peccati,

peccati, quam vox ſuppreſſa demonſtrat: iuxta illud Apoſtoli. Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Poteſt etiam & aliter dici, prout de inuitatorio, in ſexta parte, ſub titu. de nocturnis dicetur, ſemper tamen integrè repetitur, vt perfectio lætitiæ denotetur. Quædam verò Eccleſiæ dicũt introitum primò perfectè, quia Eccleſia Deũ laude perfecta laudat, ſecundò imperfectè, quia imperfecta eſt omnis laus vitæ. Tertiò perfectè, quia perfecta eſt laus patriæ. ¶ Dicitur autem introitus eò, quòd dum il-
4 le † canitur, ſacerdos miniſtraturus ad altare intrat: ſeu quia per illam antiphonã ad officium intratur, qui etiam vocatur officium, quaſi efficiũ, prout dicetur in prooemio. 5. partis. ¶ Cęleſtinus Papa ſtatuit ut pſalmi Dauid cẽtum quinquaginta ad introitum miſſæ ante ſacrificium cum antiphona canerentur, quod anteà nõ fiebat, ſed Epiſtola Pauli tantùm, & euangelium legebantur, & poſtea miſſa celebrabat̃. ¶ De
5 tillis ergo pſalmis excepti ſunt omnes introitus regulares: gradualia, offertoria, & communiones, quæ cum modulatione primò cœperunt ad miſſam in Eccleſia Rom. cantari. Grego. enim introitum miſſę cum cantu ordinauit: & unum verſum de illo pſalmo, qui cantabatur retinuit. Irregulares verò introitus ſunt, qui ſecundum varietatis ſoli unitatũ inſtituti ſunt: vt, puer natus eſt nobis, &c. & Spiritus Domini repleuit. &c. & ibi ſunt verſus præter, quàm illi viri Galilæi, & Nunc ſcio verè, quia miſit, &c. & alij quidam ſecũdum aliquas Eccleſias. Et eſt notandum, quòd quando introitus de pſalmo ſumitur, ſi primus verſus pſalmi ſit introitus: aliquis de ſequentibus verſibus eiuſdem pſalmi, erit verſus illius introitus, ſicut patet in introitu tertiæ feriæ primæ hebdomadæ quadrageſimæ quę incipit: Domine refugium: verſus eſt enim; Prius, quàm montes fierent. Si verò non primus uerſus pſalmi; ſed ſi aliquis alius de ſequentibus ſit introitus, tũc primus verſus pſalmi, erit verſus ipſius introitus: vt ecce in natali eſt introitus. Dominus dixit ad me, &c. verſus verò eſt; Quare fremuerunt gentes. & in feſto Innocentium introitus eſt; Ex ore infantium, &c. verſus eſt; Domine, Dominus noſter &c. & ſic de alijs, quod ſit, ad ſignificandũ vnionem, & connexitatem capitis & membrorum. ¶ Rurſus verſus quandoq; eſt duplex: quandoque eſt vnus, quandoque dimidius. de quo dicetur in ſexta parte ſub ſabbato tertiæ hebdomadæ quadrageſimæ. Cùm antẽ introitus cantatur, non ſedetur: quoniam ad opus & præconium Chriſti introitus refertur, vt prædeſtinati ad verum cultum Dei vocentur. ¶ In quibuſdam Eccleſijs tropi dicuntur, pro pſalmis ex inſtitutione Grego. Papæ ad maius gaudium de Chriſti aduentu repręſentandum. ¶ Eſt autem † propriè tropus, quidam verſiculus, 6
qui in præcipuis feſtiuitatibus cãtatur immediatè ante introitum, quaſi quoddam præambulum: & continuatio ipſius introitus. vt verbi gratia, In feſto natiuitatis ante introitum illum; Puer natus eſt &c. præcedit tropus iſte; Ecce adeſt, de quo prophetæ cecinerunt, dicentes; Puer natus eſt &c. Habuit autem tropus originem à lege. Leg tur enim Numeri x. quod dum eleuaretur arca, cantabatur. Exurge Domine. cum verò deportabatur, cantabatur, Reuertere Domine, ad multitudinem exercitus: & dicitur † tropus, à τρέπος, quod eſt 7
conuerſio, quoniam quædam ibi ſolent fieri conuerſiones, ad introitum; vnde quandoque prius dicitur verſus, & poſt τρόπος. Et inde etiam tropus dicitur, zona, quæ conuertitur ab vmbilico ad vmbilicum, eũ circueundo. ¶ Poteſt † etiam aliter dici, 8
quoniam introitus eſt laus Eccleſiæ, de Iudæis conuerſis. Vnde tria continet videlicet antiphonam, verſum, & gloriam: & hęc propter tres ordines fidelium, qui fuerant hebraicæ linguæ, ſcilicet patriarchæ, prophetæ & Apoſtoli. Introitus ſine antiphona eſt patriarcharum, verſus prophetarũ; gloria verò Apoſtolorum, antiphonę repetitio, eſt prædicationis identitas & confirmatio, quaſi quod longè prius patriarcha geſtibus figurauit, propheta prędixit: Apoſtolus euangelizauit. Ad quam etiam conuerſionem notandum, quòd ſolennes tropi aliquid inſeruntur, qui ſunt laudes ad introitum conuertibiles. Nam τρόπος Grę cè, dr̃ conuerſio Latinè, vt præmiſſum eſt.

SVMMA.

1 *Sacerdos accinctus, ad altare accedens, quid notet. Et eius proceſſionis ordo, & forma, nu. 2.*

nu.2.7.8.9. Et quarumlibet ſignificatio, ſuſiſſimè per diſcurſum, nume.3.

4 *Altaris miniſtri quid ſignificent.*

5 *Ignis neceſſarius, ad omnia ſacrificia.*

6 *Turiferarius, cur ceroferarios & alios antecedat.*

10 *Diaconi duo Pontificem deducentes, quid ſignificent.*

11 *Mapula, quam quatuor miniſtri ferunt ſuper epiſcopum, quid notet. & nu. 12.*

13 *Stupa, quæ comburitur in eccleſia quid ſignificet.*

14 *Proceſſio, ſiue potius ſupplicatio, ad inſtar caſtrenſis aciei inſtructa, quid notet. Atque noſtræ huius inſtitutionis collatio, cum veteris teſtamenti ritu. nu. 15.*

16 *Proceſſiones, vnde ortum habuerint.*

17 *Proceſſionis ſiue ſupplicationis ordo.*

18 *Crux, eſt vexillum triumphi & gloriæ.*

19 *Campanæ pulſatio, quid notet.*

20 *Proceſſiones quatuor ſolennes.*

21 *Dominicæ diei obſeruatio, antiquitus nihilominus religioſa, quàm hodie.*

22 *Proceſſio, quos cantus poſcat.*

23 *Chriſtus, poſt reſurrectionem ſuam, matri primo apparuit: quod falſè tamen Magdalenæ tribuitur.*

De acceſſu ſacerdotis ac Pontificis ad altare, & de proceſſione. Cap. 6.

CVM introitus canitur, Pontifex ſeu ſacerdos † paratus & ſacris indumentis ornatus, de ſacra æde egreditur, & ad altare accedit, ſignificans, quòd Chriſtus expectatio gentium, carne ſacroſancta aſſumpta, ex virginis carne incorrupta de ſecreto habitaculo cęlorum egreſſus eſt in mundum, uel de ſecreta æde, uidelicet de uir-
Pſal. 18. ginali utero egreſſus eſt, tanquam ſponſus de talamo ſuo. Porrò epiſcopus ſiue ſacerdos egrediens procedit inter duos: uidelicet inter unum presbyterum, & diaconum, quem antecedit ſubdiaconus Euangelij codicem clauſum gerens. Illum pręcedunt duo ceroferarij, quos etiam præcedit ferens turibulum cum incenſo. Demum epiſcopus uel ſacerdos ad altare perueniens, mitram deponit, confeſſionem facit: codicem aperit, & oſculatur apertũ. Sacerdos itaque ſeu epiſcopus, illum magnum repreſentat ſacerdotẽ, ſcilicet Chri- Heb. 9
ſtũ de quo ait Apoſtolus: Chriſtus aſſiſtens Luc. 1
pontifex futurorum bonorum &c. Sacer- Matt.
dos & leuita illum deducentes, legem & Deut.
prophetiam deſignãt, ſecũdum illud quod 2.
ipſe dominus propoſuit in parabola ſauciati, quia ſacerdos quidam deſcendit eadem uia, & uiſo illo præterijt, ſimiliter & leuita. Moſes quoq; & Helias, in figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cũ Chriſto loquẽtes, Sacerdos ergo & leuita deducũt epiſcopum, quia lex & prophetia Chriſtum annunciauerunt, & promiſerũt. Vnde Moſes inquit, prophetam ſuſcitabit uobis Deus de fratribus ueſtris: ipſum tanquã me audietis. Item Eſaias: Ecce veniet propheta magnus, & ipſe renouabit Hieruſalem. ¶ Vel epiſcopus † ſeu ſacerdos inter duos exiſtens, ſignificat Chriſtũ inter duo teſtamenta. Ipſe .n. à duobus teſtamentis mundo per prophetas & Apoſtolos prædicatur. Quia uerò ille in mundum uẽturus, pręmiſit prophetas, ſapientes, & ſcribas, in locum ſcribarum præmittit pontifex ſeu ſacerdos ſubdiaconum portantem ſcripturas qui ſapiens ſit dominica diſponere uaſa. Quandoq; uerò archidiaconus & ſacerdos pontificem deducunt, quẽ immediatè diaconus & ſubdiaconus antecedunt qui ſignificant Apoſtolos, & diſcipulos, quos Chriſtus miſit ante faciem ſuam, & adhuc
quotidie mittuntur prædicatores, & prela- Luc. 1
ti eccleſię præparare uiam Dño ſpiritualiter ante faciẽ ſuam. Adhuc ſubdiaconus antecedens ſignificat Ioannem Baptiſtam, qui pceſſit in ſpiritu & uirtute Heliæ pręparare Domino plebem perfectam, & fert ante pontificem codicem Euangelij, quia Ioan. ante Chriſtum prædicationem euan-
gelicam inchoauit, dicens: pœnitentiã agi- Mat.
te: appropinquabit.n. regnum cœlorũ. Diaconus uerò repreſentat prophetas, qui annuntiauerunt futuram ex Euangelio uitã. Cęterum epiſcopus ideo ſequitur Euangelium, ad notandum, quòd debet ſemper illud intueri & in mente habere, & ante illum portatur: quia per doctrinam Euangelij ad Chriſtum uitam uia præparatur. ¶ Poteſt etiam dici, quòd per ſubdiaco-

4 num librum † ferentem,& per diaconum, Euangelij præconem, ſanctos noui teſtamenti: per librum verò Euangelij, nouum intelligimus teſtamen. per ceroferarios uerò & turiferarium ſanctos, qui præceſſerunt nouum teſtamentum,& per duo candelabra cum cereis ardentibus, legem & prophetiam, quæ Chriſtum mundi lucem

5 nuntiabant,commemoramus. Sine † igne enim non debet ſacrificari. extrà de celebr.miſſ.c.fi.iuxta illud Leui.vj. c. Ignis in altari meo ſemper ardebit. Quid lumen huiuſmodi ſignificet,& de candelabris, dictum eſt in prima parte ſub titu. de picturis. Cerei feruntur ſuper candelabra, quæ fundamentum deſignant, ut ſuper fundamentum luceat coram hominibus lux prædicatorum. Pulchrè ergo candelabra diaconus & ſubdiaconus ante Euãgelium præcedunt, quia lex & prophetæ legem gratiæ præceſſerunt. In quibuſdam eccleſijs ſunt tres cerei, quorum medius ſignificat illum, qui ait: ubicunque fuerint duo uel

Mat. 18 tres &c. In alijs ſeptem, quia gratia ſeptiformis tota eccleſia illuminatur. De hoc

6 aliàs ſub Euangelio dicetur. ¶ † Turiferarius uero ceroferarios & alios antecedit, ad notandum quod turis ſignificatio ſanctis utriuſque teſtamenti communis eſt. Per turibulum autem, cor humanum competenter notatur, quod debet eſſe apertũ ſuperius ad ſuſcipiendum & clauſum inferius, ad retinendum,habens ignem charitatis & tus deuotionis ſiue ſuauiſſimæ orationis, ſeu bonorum exemplorum ſurſum tendentium quod per fumum inde reſultantem notatur, Sicut enim tus in igne turibuli ſuauiter redolet, & ſurſum aſcendit: ita opus bonum uel oratio ex charitate, ultra omnia thimiamata fragrat. ¶ Adhuc turibulum cum incenſo, corpus Chriſti ſuauitatis odore plenum: carbones Spiritum ſanctum, tus boni operis odorẽ deſignant. De hoc etiam dicetur in quinta parte ſub tit. de laudibus matutinis,& infrà ſub titul. de turificatione. ¶ † Poſt-

7 quam ad altare uentum eſt,cerei qui præceſſerant poſtponuntur, ut oſtendatur doctores fuiſſe ante natiuitatem, & poſt illuminantes. Candelabra uerò manibus per acolytos tenentur,donec Kyrie eleiſon, incipiatur. ad notandum,quòd doctor opere debet exercere,quod docet quòd, non debet rudem populum deſerere, donec ſciat profiteri Domine miſerere. Illo uero incepto, deponuntur quandoque in pauimento: tum quia poſt acta bona opera humiliare, & eſſe puluerem recognoſcere non debemus, tum quia doctores in bono opere & in prædicatione ſe terram eſſe cognoſcere debet. Sed dum officium inchoatur, ſubleuari debent: quia quiſque & præcipuè prælatus ſe erigere per bona opera debet, ut cæteri hoc uidentes glorificent patrem, qui in cœlis eſt. Adhuc pontifex ad altare perueniẽs, mitram deponit, prout dictum eſt in tertia parte ſub Mat. 5 titu.de mitra deinde confeſſionem dicit.

¶ † Interea uerò dum confeſſio fit, ſubdiaconus tenet librum Euangeliorũ clauſum ante faciem eius, à parte ſiniſtra. Stat quidem ad ſiniſtram, quoniam ipſe tenet in aliquibus locum prophetarum, quos ſæpe in eccleſia legis, tenet librum ante oculos pontificis,ut ille iugem memoriam habeat Euangelicæ prædicationis, qui clauſus tenetur, quoniam euangelica clauſa in prophetis myſticè continetur. Confeſſione autem facta ſacerdos librum aperit & oſculatur, prout ſub titul. de oſculo 8

altaris dicetur. ¶ † Sanè ſecundum Innocent.papam.III. Romanus Pontifex dũ ſtationalis ſolennitas celebratur, cum ſex ordinibus clericorum, de quibus in procemio ſecundæ partis dictum eſt, à ſacrario ſiue à loco ubi ſe induit & parauit, proceſſionaliter progreditur ad altare de- 9 ſignans, quòd Chriſtus exiuit à patre, & uenit in mundum. Hic enim proceſſionis Io. 16 ordo generationis Chriſti ſeriem repre- Math. 1 ſentat, quam Matthæus Euangeliſta deſcribit, in qua ſex inueniuntur ordines perſonarum, à quibus ſecundum carnem Chriſtus originem traxit, & in mundum proceſſit: uidelicet Patriarchæ, Prophetæ, Reges, Principes, Paſtores,& Duces. Abraham, Patriarcha, Dauid, Propheta. Salomon, Rex. Salomon Princeps.

Iudas, Paſtor. Zorobabel Dux. ¶ † Duo 10 diaconi Pontificem deducentes, ſignificant Abraham & Dauid: quibus incarnationis Chriſti facta eſt repromiſſio. Nam illi promiſſum eſt, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes: illi uerò pollicitum eſt

eſt. De fructu uentris tui ponam ſuper ſe-
Pſ.76 dem tuam propter quòd Euangeliſta figu
Mat.1 raliter hos duos in generatione Chriſti
præmiſit inquiens. Liber generationis
3.Reg. Domini noſtri Ieſu Chriſti filij Dauid, fi-
7. lij Abraham. Iſti ſunt duæ columnæ,
quas uetus ille Pontifex in ueſtibulo tem
pli poſuit ante oſtium, quas ambit funi-
culus duodecim cubitorum, id eſt, quos
fides duodecim apoſtolorum amplectitur
de quarum medio Chriſti oſtium creden-
11 tibus aperitur. ¶ † Quatuor autem mi-
niſtri ſuper Pontificem mapulam ferunt
in ſummitatibus quatuor baculorum col-
ligatam, & inde ipſi miniſtri mapularij
nuncupantur: mapula illa, quæ diuerſis
figurata eſt imaginibus ſacram deſignat
ſcripturam, quę multis & uarijs eſt inſigni
ta myſterijs. Hæc quatuor baculis ſuper
Pontificem portatur extenſa, quia ſacra
ſcriptura quatuor modis ſuper Chriſtum
fertur expoſita, uidelicet hiſtoricè, alle-
goricè, anagogicè, & tropologicè: prout
Gen 1 dictum eſt in procemio primi libri. Hic
Exod. eſt fluuius paradiſi, quia quatuor in capita
25. diuiſus progreditur. hæc eſt menſa propo-
ſitionis, quæ quatuor pedibus eleuata ſub
ſiſtit. Super Pontificem ergo portatur ex-
tenſa, ut is ueniſſe monſtretur, quem lex
ſcripſerat & prophetę. Nam ipſemet Chri
Lu.24 ſtus incipiens à Moſe & prophetis, inter-
Ioã.5. pretabatur in omnibus ſcripturis, quæ de
ipſo erant: propter quòd dicitur alibi, ſi
12 crederetis Moſi crederetis & mihi, de me
enim ille ſcripſit. † Quatuor miniſtri ma
pulam ferentes, quatuor ſunt Euangeliſtę
ſacram ſcripturam declarantes & fidē exal
tantes. Hinc eſt quòd in ſummitatibus ba
culorum, eorum imagines collocantur,
& præferuntur duo luminaria cum incen-
ſo, quia lex & prophetę cum Pſalmis Chri
ſti pronunciauerunt Aduentum Chriſto
Lu.24 atteſtante, qui ait: Neceſſe eſt impleri
omnia illa, quæ in lege Moſis, & prophe-
tis, & pſalmis de me ſcripta ſunt. In ma-
ioribus autem ſolennitatibus ſeptem can-
delabra, coram pontifice deferuntur, per
Apo.1 quod illud oſtenditur, quod Ioannes in
Apoc. deſcribit: Conuerſus (inquit) uidi
ſeptem candelabra aurea, & in medio il-
lorum ſimilem filio hominis, ueſtitum po
dere: ut ille, per hoc aduenisse monſtre-
tur ſuper quem requieuit ſpiritus gratiæ
ſeptiformis, ſecundum illud Eſa. uatici- Eſa.2.
nium: Egredietur uirga de radice Ieſſe, &
flos de radice eius aſcendet, & requieſcet
ſuper eum ſpiritus Domini &c. ¶ In qui-
buſdam etiam baſilicis circa mediū † cho- 13
ri manipulus ſtupæ appenditur: cui Pon-
tifex tranſiens, ignem apponit, ut in con-
ſpectu populi cito incineretur: per hoc ſe
cundum aduentum commemorans, in quo
Chriſtus uiuos & mortuos, & ſeculum per
ignem iudicabit. Nam ignis in conſpectu
eius ſemper ardebit. Leuitic. vj. & in cir-
cuitu eius tempeſtas ualida, Pſalm. 19. ne
uidelicet, quis malè ſecurus exiſtat, quo-
niam qui in primo aduentu blanditur, pro
ſecundo exterret: qui enim iudicandus ve
nit in primo, iudicaturus ueniet in ſecun-
do. Hoc etiam fit, ut Pontifex ignem ap-
ponens, conſideret, quòd ipſe debet in ci-
nerem redigi, & ornatus eius in fauillam
conuerti, & quòd quemadmodum ſtupa fa
cilè comburitur: ſic etiam facilè & quaſi
in momento præſens tranſit mundus, &
concupiſcentia eius: quia (ſecundum Ia-
cobum Apoſtolum) uita noſtra, uapor eſt, I.Io.2
& ad modicum parens, ne fortè qui glo- Iaco.4
rioſus incedit, in temporali gloria dele- Eſ.40
ctetur: nam omnis caro fœnum, & omnis
gloria eius quaſi flos fœni. Cum autem
iam pontifex appropinquat altari primi-
cerius ſtolæ cantorum accedens, dextrum
ipſius humerum coram adſtantibus oſcu-
latur, quia cum Chriſtus naſceretur in
mundo, Angelus ille cum quo facta eſt cœ
leſtis militiæ multitudo laudātiū Deum, Luc.2
natiuitatem eius paſtoribus patefecit, de Eſa 9.
quo dicit propheta: Puer natus eſt nobis,
& filius datus eſt nobis: & factus eſt prin-
cipatus ſuper humerum eius. ¶ Porrò
tres ſacerdotes, qui Pontifici uenienti, co-
ram altari reuerenter occurrunt, & incli-
nantes os eius oſculantur, & pectus, ſigni-
ficant illos tres Magos, qui venerunt Hie-
roſolymam, dicentes: Vbi eſt, qui natus Mat.2
eſt Rex Iudæorum? & procidentes ado-
rauerunt eum, & apertis theſauris ſuis,
obtulerunt ei munera, aurum, tus, & myr-
rham. Per geminum quidem oſculum ge-
minam in Chriſto cōfitentur naturam di-
uinam, ſcilicet & humanam: diuinam,
quaſi latentem in pectore: humanam, qua-

ſi patentem in ore: quaı etiam per obla-
ta munera Magi myſticè figurarunt. Oſcu
lum enim ſignum eſt reuerentiæ, ut ſub ti
tul. de pacis oſcul. dicetur. ¶ Diſponitur
14 Can. 6 autem iſta † proceſſio, uelut caſtrorum
acies ordinata. Nam maiores & fortiores
quaſi cuſtodes exercitus prǽueniunt, & ſe-
quuntur: minores autem quaſi debiliores
in medio colliguntur: præcedunt enim
epiſcopi, & presbyteri ſubſequuntur, Pon-
tifex, & diaconi in medio colliguntur ſub
diaconi & acolyti: cantores uerò quaſi tu-
bicines, exercitum præcedunt, ut eum ad
prælia contra dæmones excitent & inui-
Eph. 6 tent, de quo prælio Apoſtolus dicit. Non
eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, &
ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritualia ne-
Pſ. 80 quitiæ in cœleſtibus. Vnde buccinate in
neomænia tuba, in die inſignis ſolennita-
15 tis ueſtræ. ¶ † Præmiſimus de proceſſio-
ne ſummi Pontificis: inde etiam occaſio-
ne ſumpta & de alijs proceſſionibus ali-
qua ſubijciamus. Circa quod generaliter
notandum eſt, quòd ſicut in Miſſæ legatio
Chriſti pro nobis in mundum figuratur, &
in proceſſionibus noſtris reuerſio noſtra
ad patriam noſtram denotatur, quarum ſo
lennitas egreſſum populi de Aegypto pe-
nè in omnibus imitatur: ſicut enim po-
pulus ille per Moſen ereptus eſt de mani-
bus Pharaonis: ſic populus Dei per Chri-
ſtum liberatur de ore leonis. Et ſicut ta-
bulæ teſtamenti de monte Synai acceptæ
ſunt à Moſe, & coram populo portatæ
Exod. xxxiiij. & xxxv. cap. ſic liber Euan-
gelij ſumitur de altari & portatur. Illos
uerò columna ignis præcedebat: & nos lu
men candelæ præcedit. Ante turmas illo-
rum ſigna ferebantur: ante nos cruces &
uexilla portantur. Ibi, prodigia fiebant,
& apud nos miracula non ceſſant. Illic,
leuitæ tabernaculum fœderis portabant,
& noſtri diaconi & ſubdiaconi planaria &
capſas ferunt. Ibi, arca Domini, à ſacerdo-
tibus portabatur, & apud nos ſcriniū aut
feretrum, cum reliquijs à presbyteris de-
portantur. Apud illos, Aaron ſummus ſa-
cerdos ſequebatur ornatus, & apud nos,
epiſcopus infulatus. Apud eos, Moſes cum
uirga, apud nos rex cum ſceptro, uel epi-
ſcopus cum ſambucá. Ibi, clangor tubarū,
hic ſtrepitus campanarum. Ibi, populus ar
matur, hic clerus ſacris ueſtibus & popu-
lus uirtutibus adornatur. Ibi populus aſper-
gebatur ſanguine: hic, aqua benedicta,
cum ſale. Illis obuiebat Amalech ſangui-
nem ſitiens: nobis turba dæmonum noſtrę
uitæ ſemper inſidians. Illis ſuus Ioſue ui-
ctor extitit: & noſter Ieſus uictoriam no-
bis obtinuit. Cùm autem ad aliquem ec-
cleſiam proceſſionaliter tendimus, tunc
quaſi ad terram promiſſionis accedimus.
Cum uerò eccleſiam cantantes intramus,
quaſi gaudentes ad patriam peruenimus.
Cùm circa eccleſiam feretrum cum campa
narum pulſatione portamus, quaſi cum
arca cum ſono tubarum & cum clangore
populi Hiericho circuimus. Hiericho
corruit & deſtruitur cum in nobis concu-
piſcentia uincitur. Cum uerò de choro
ad aliquod altare imus, ibique ſtationem
facimus, ſignificat quòd animæ ad Chri-
ſtum tendunt & continenter in conſortijs
Angelorum. ¶ Secundò, etiam Dauid
† & Salomon nos ad proceſſiones infor- 16
mauerunt cum Dauid arcam Dei in taber-
naculum & Salomon in templum cū hym
nis & canticis portauerunt & ſub alis che
rubin locauerunt. Sicut Chriſti humani-
tas aſcendens cœlum ingreditur, & ab An
gelis perenniter adoratur, quem fidelis
anima comitatur. ¶ Tertiò, etiam in pro-
ceſſionibus memoramus, quòd Chriſtus
de ſinu patris uenit in mundum, de præ-
ſepe ad templum, & de Bethania in Hie-
ruſalem, & de Hieruſalem in montem:
optantes, ut de mundo reuertamur ad pa-
triam, & de una eccleſia ad aliam, ſcili-
cet de militāte ad triumphantem: ſequen-
tes crucem, id eſt, ueſtigia crucifixi, & nos
uitijs & concupiſcentijs crucifigentes. Se-
quentes etiam ueſtigia ſanctorum, præce-
pta Euangeliorum, & induti ueſtes ſacras,
ſcilicet loricam iuſtitiæ, cingulum conti-
nentiæ, ſcutum fidei, & galeam ſalutis
æternæ. Deinde ſacerdos celebraturus Eph. 6
quaſi contra ſpiritualia nequitiæ in cœle-
ſtibus pugnaturus, ſacris ueſtibus quaſi ar-
mis induitur: prout dictum eſt in proœ-
mio tertiæ partis. ¶ In † nonnullis autem 17
Eccleſijs ſic proceſſio ordinatur. præce-
dunt nanque, ſeptem acolyti cum lumina-
rijs, ſignificantes omnes qui per ſeptifor-
mem Spiritus ſancti gratiam lumen ſcien-

tiæ

tiæ fidelibus miniſtrauerunt, illos ſequun
tur ſeptem ſubdiaconi, cũ planarijs, ſigni-
ficantes illos, qui per eandem gratiam ple
nitudinem diuinitatis in Chriſto habitatu
ram corporaliter docuerunt. Et poſt eos
ſeptem diaconi repreſentantes uniuerſali
ter omnes, qui per eandem gratiam ſpiri-
tualem intelligentiam, uidelicet Euange-
licam de Chriſto habuerunt. Et poſt eos
xij. priores, figurantes omnes, qui fide
ſanctæ Trinitatis uel trium, uel quatuor
uirtutum operibus coruſcarunt, quos co-
mitãtur tres acolyti, cũ turibulis & incen-
ſo, ſignificantes tres Magos, qui Chri-
ſto munera obtulerunt. Deinde ſequitur
unus ſubdiaconus codicem Euangelij ba-
iulans, qui ſignificat legẽ, qui ideo Pontifi
cem præcedit. quia lex continens in ſe paſ-
ſionis Euangelicæ ſacramentum, præceſſit
Chriſti aduentũ, & portat illum clauſum.
ad notandum, quòd illud fuit in lege ob-
Apo. 3 ſcurum; prius, quàm agnus ſeptimi libri ſi-
gilla aperiret. Deinde Pontifex à duobus
quaſi in curru uehitur, quem turba comi-
tatur orando in quo deſignatur, quòd po-
pulus ſequitur Chriſtum in cœlum, in quo
comitatu decẽ ſunt ordines, ſcilicet oſtia-
rij, lectores, exorciſtę, acolyti, ſubdiaconi,
diaconi, presbyteri, cantores, laici, mares,
& mulieres, quia currus Dei decem mili-
bus multiplex milibus dicitur, ad inſi-
Pſ. 64 nuandum eorum perfectionem. Sed dia-
Math. conos, ſubdiaconos, & acolytos præſertim
24 ſecum paratos adducunt, iuxta illud. Ecce
ego mitto ad uos prophetas, ſapientes &
ſcribas. Prophetæ ſunt diaconi, ſapientes,
ſubdiaconi, ſcribæ acolyti. His ſiquidem
Chriſti uicarius, & ipſe Chriſtus in publi-
cum deducitur in modum adoleſcentula-
Pſ. 67 rum tympaniſtriarum. Cum autem pro-
deunt cãtores in duo chori ſuſcipiunt gra
tulando cantantes introitum, cum Gloria
in excelſis. nempè cantores ſiue clerici in
albis exultantes. Angeli ſunt qui Chriſtũ
aſcendentem, cum gloria & laudibus in
altiſſimis acceperunt, Duo chori, qui lau-
des concinunt, ſunt duo populi, Iudaicus
uidelicet & Gentilis, qui Chriſto uenien-
ti cum laudibus occurrunt. Ipſa uerò pro-
ceſsio, eſt uia ad cœleſtem patriam. Aqua
benedicta præcedens, munditia uitæ eſt.
Luminaria, miſericordiæ opera, iuxta il-
lud. Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucer-
næ ardentes in manibus ueſtris &c. Siqui- Lu. 12
dem Pontifex, ſeu ſacerdos, quaſi medius
collocatur inter clerum & crucem præce-
dentem, & populum ſubſequentem, tan-
quam mediatoris Dei & hominum uices
gerens. Præterea maiores in choro & in
proceſsione poſteriores ſunt, quia ſalus fit
deſcendenti. Vnde Zachæus, princeps pu- Lu. 19
blicanorum, quia puſillus erat, cum aſcen
diſſet arborem ſycomorum, ut uideret Ie-
ſum tranſeuntem. ait ei Ieſus, Zachæe de-
ſcende, quia hodie oportet me manere in
domo tua. at ille deſcendit, & excepit il-
lum gaudens in domum ſuam Iudæi uerò Math.
in ſublimi ſtantes erãt, & maiores eorum 23
primas cathedras in ſynagogis habebant.
¶ Crux † ergo, quaſi regale uexillum & 18
triumphale ſignum in proceſſionibus pr
mittitur. Primo, ut fugiant, qui oderunt
eum, à facie eius. Pſalm. lxvij. Eſt enim
ſignum uictoriæ Chriſti. Iuxta illud: Ve-
xilla regis prodeunt &c. quo dæmones ui
cti ſunt. vnde illo uiſo timent & fugiunt.
Et propter hoc in quibuſdam locis tem-
peſtatibus aeris opponitur, ut dæmones
fugiunt, & ab aeris concitatione deſiſtant.
Nempe ſanctæ crucis myſterium, eſt no-
ſtrum ſignum & uexillum. Vnde Eſa. 2. Sta
tim ſignum populorum, ipſum gentes de-
precàbuntur, & erit ſepulchrum eius glo-
rioſum. ¶ Secundo crucis uexillum præ-
mittitur, quia ſicut ait Apoſtolus ad Ga- Gal. 5
lat. Abſit nobis gloriari, niſi in cruce Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti per quem mũdus
nobis, & nos mundo crucifigi debemus.
De hoc etiam ſub titul. de Euangelio di-
cetur. Quandoque etiam uexilla præmit-
tuntur, ut dicetur in ſexta parte ſub titu.
de rogationibus. ¶ † Sanè, ut præmiſſum 19
eſt. dum fit proceſſio campanæ pulſantur.
Nam ſicut rex terrenus in exercitu ſuo le
galia habet inſignia, ſcilicet tubas, & ue-
xilla. ſic & rex æternus Chriſtus, in ec-
cleſia ſua militanti campanas pro tubis, &
cruces pro uexillis habet, de quo in parte
prima ſub titul. de campanis dictum eſt.
Adhuc campanarum ſtrepitus prophetas.
qui Chriſti Aduentum prænuntiarunt, fi-
gurat, panni, & alia ſubſternuntur in lo-
co, unde tranſire & ad cantandum proceſ-
ſio ſtare debet. Iuxta illud Thobiæ penul.

Plateæ tuæ ſternuntur auro mundo,& candido & in vijs eius cantabitur alle lu-Ia.

20 ¶ † Illud autē ſciendum eſt,quòd quatuor ſunt ſolennes proceſſiones,ſcilicet in purificatione beatæ virginis Mariæ, in Ramis palmarum: in paſcha,de quibus in ſuis locis dicetur: & quarta quæ fit in aſcenſione Domini, ad repræſentationem illius vltimæ proceſſionis,quam diſcipuli poſt Dominum in die aſcenſionis eius in cœlum fecerunt, uenientes cum eo ad montem Oliueti. Vnde aſſumptus eſt,uidentibus illis, in cuius proceſſionis repræſentationem fit *Mat. 28* *Luc. 1*
21 proceſſio in dominicis diebus. † Sciendum eſt enim, quòd primitiua eccleſia obſeruabat diem dominicam ſolemnem, ut & modo,& fiebat in ea proceſſio in memoriam Reſurrectionis, & obſeruabat etiam quintam feriam, & fiebat in ea proceſſio in memoriam dominicæ Aſcenſionis, ſed multiplicatis ſanctorum feſtiuitatibus,ſublata eſt ſolemnitas quintæ feriæ, & eius proceſſio, per Agapitum Papam in Dominicam tranſlata eſt,ut à populo tunc ad eccleſiam conueniente ſimul & ſolenniter ualeat celebrari,vt propter hoc dies Iouis dicitur vulgariter cognata diei dominicæ quia uidelicet antiquitus par ſolennitas fuit vtrique. In diebus igitur dominicis proceſsionem facientes. Reſurrectionem dominicam memoramus,vt proceſsionem per diſcipulos poſt Dominum factam repreſentamus: non quòd illi eam in dominica die fecerint, ut præmiſſum eſt. Nempè egrediendo & regrediendo ad cũ,quaſi de Hieruſalem redimus ad Hieruſalem, prout illi fecerunt, & ſequimur crucem, ſicut illi Crucifixum, & licet illi ſine Ieſu redierunt: nos tamen cũ cruce redimus, pro eo quòd ipſe dixit: Vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi, *Mat. 28* quæ proceſſio antequam tertia dicatur, facienda eſt, prout in ſexta parte ſub Aſcenſione dicetur.

22 ¶ † Non eſt etiam prætermittendum quòd in Dominicalibus proceſsionibus de nouo duntaxat teſtamento cantare & uirginem ſalutare aliquid, quod ad eius laudem propriè pertineat cantare debemus,ex quo etiam conſuetudo inoleuit, ut in clauſtris oratorium uirginis cõſtruatur,quā in ſtatione primo ex priſtina conſuetudine ſalutamus.

23 Licet †. enim dicatur,quòd Chriſtus reſurgens prius Magdalenæ apparuerit: verius tamen creditur, quòd matri ſuæ ante omnes apparuerit, ſed Euangeliſtas hoc dicere nō pertinuit, quorum officium fuit teſtes Reſurrectionis inducere, nec decuit ad teſtificandum pro filio matrem inducere. Si enim uerba extraneatũ fœminarum uiſa ſunt incredulis deliramenta: *Pſal. 86.* quomodo non magis matrem pro filij amore crederent deliraſſe? & ſic Romana ſētire uidetur eccleſia,quæ in prima die poſt Reſurrectionem,ſcilicet in paſcha,apud beatam Mariam maiorem celebrat ſtationem, quaſi præponens Hieruſalem,id eſt uirginem,quæ uidit pacem præ alijs in principio lætitiæ ſuæ, quocirca ſicut prima die ad miſericordiam ſuam apud ſanctam Mariam maiorem præcurrimus, ſic & ad eius honorem in Dominicalibus proceſsionibus prima ſtatio deputatur, eam laudibus extollentes, & ad eius orationem feſtinantes cum ſponſo dicere uideamur: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem turis: *Cant. 4* mons quidem, eſt ipſa caſta uirgo, ad quam filius reſurgens uadit apparendo, & nos adorando. Sed non eſt neceſſe,quòd ſi dicatur: quia nunquam diſparuit, & quod ſemel, melius eſt, &c. Sed ideo ſic ponitur propter rudes, & ſenſibus tantum, & non intellectu præditos. Poſtremo notandum eſt, quòd in quibuſdam Eccleſijs poſt proceſsionem omnes clerici ante crucifixum ueniunt inclinantes illi, & dicentes. Aue Rex noſter, benedictus: ſed & qui pluuialia aut alias ſolennes ueſtes portarunt,ante altare illas deponunt: primò ad repræſentandum,quòd filij Hebræorum ſternebant ueſtimenta ſua in uia ante Chriſtum in proceſsione ſibi Hieruſalem uenienti facta. Secundò, ad oſtendendum, quòd diuino uacaturi officio, omnia mundana à mentibus abijcere debent.

SVMMA.

1 *Confeſſio cur ante Miſſam, à ſacerdote ineunda, & numa. 2.*
3 *Pectus, quando & cur tundamus.*
4 *Manipuli impoſitio in brachio epiſcopi, quid notet.*
5 *Manuum iunctio, in confeſſione quid notet.*

6 *Inclinationes ſacerdotis, in miſſa, quid notēt.*
7 *Inclinationes Chriſti, tredecim in anima paſſionis.*

De confeſſione facienda in Miſſa. Cap. 7.

1 PRius quàm† ſacerdos vel Epiſcopus gradus
altaris aſcendat, & antè, quàm ſacrum ordi-
netur officium, ad ſeip
ſum reuertens inclinat
ſe ante altare, ſignifi-
cans Xpi exinanitionē, qui inclinauit cœ-
los & deſcēdit: Pſ. 17. cū ſe formā ſerui ac-
cipiens exinaniuit, & conſiderans ꝙ ſicut
Prou. 18. dicit Salomon iuſtus in principio ſermo-
nis accuſator eſt ſui: confiſus etiam de illa
Pſ. 31 prophetica conſolatione, Dixi confite-
bor. & tu re. &c. de pœ. di. j. dixi. de peccatis
ſuis cum adſtantibus generaliter confite-
tur: Pſal. illum præmittens ex inſtitutio-
ne Cœleſtini Papę. j. q. j. rite ad hoc conue-
Pſ. 25 nientem: Iudica me Deus, &c. ut diſcre-
tus à gente non ſancta, & ab homine libe-
ratus iniquo, ad altare dignus introeat.
Petit enim liberari à tentatione, & illu-
minari à gratia, ut patet in ipſo pſalmo.
Petit etiam à Deo, ut det ei quòd offerat,
ſcilicet filium ſuum, quem niſi ei daret,
Ge. 22 prout Abrahæ dedit, non haberet quid of-
2 ferret. † Fit ergo confeſſio, ut purior ſit,
& ſine macula ingrediatur. In quo notan-
dum eſt, quia non, (ut quidam minus pro-
uide faciunt in ſpecie) ne cauterizentur
conſcientiæ auditorum, ſed in genere cō-
fitenda ſunt peccata, quoniam iſta confeſ-
ſio non eſt occulta, ſed manifeſta & nota,
4. Reg. quòd cum in templo Salomonis dedicato
8. ſacerdotes dicerent. Confitemini domi-
no quoniam bonus: quoniam in ſeculum
miſericordia eius: nebula impleuit do-
mum domini & obnubrauit facies ſacer-
dotum. ita quòd ſe inuicem uidere non po
terant. Et ait Salomon: Dixit dominus,
quòd habitare in nebula: dixit, id eſt, o-
pere demonſtrauit. quoniam in monte Sy
nai apparuit in nebula: Iſrael in nube pro
ceſſit, & ante Moſen in cauerna poſitum
3 tranſiuit in nebulam. ¶ † Percutimus
Lu. 18 autem pectus, cum peccata confitemur,
exemplo publicani, qui pectus ſuum per-
cutiebat dicens. Domine propitius eſto
mihi peccatori. In tunſione quidem pecto
ris tria ſunt: ictus, ſonus, & tactus, per quæ
ſignificantur tria, quæ ſunt in uera pœni-
tentia neceſſaria, uidelicet cordis contri-
tio, oris confeſſio, & operis ſatisfactio,
quia in tribus peccamus, ſcilicet, corde,
ore, & opere. Deinde pro circumſtantibus
orat, indulgentiam peccatorum implorās,
nam Chriſtus de ſecreto patris in mun-
dum veniens, & de vtero virginali proce-
dens, patribus ſuſpiria multiplicantibus
pro nobis paſſurus Hieruſalem introiuit,
in montem ſe inclinauit, cauſam ſuam cō-
tra hominem doloſum, & iniquum Deo
committens, & patri confeſſionem fecit,
dicens. Confiteor tibi pater cœli, &c. ip- Mat 2
ſe quoque nobis indulgens proprio corpo
re peccata noſtra portauit. ¶ Sanè pon-
tificij † facturo confeſſionem ſubdiaco- 4
nus manipulum coram altari immittit.
Primò ad notandum quòd conceſſa tem-
poralia per manum alienam, puta ſubdia-
coni uel alterius, & non per propriam re-
cipere & adminiſtrare debet. ¶ Secundò ad
deſignandum, quòd non ſufficit oris con-
feſſio, niſi & boni operis fructus per popu-
lum ſignificatus, ſequatur. ¶ Tertiò, ut ui-
dens ſe in inferioris miniſterij ornamen-
to ornari, animo humilietur. ¶ Rurſus,
ideo pontifex poſt acceptam caſulam, &
non ante manipulum recipit, quia Chri-
ſtus, cuius typum gerit, non prius manipu
los operum, qui per manipulū ipſum de-
ſignantur, obtulit, quam cœleſtem habe-
ret conuerſatio, qui per caſulā figuratur:
prout in parte tertia, ſub dalmatica dictū
eſt. Sacerdos uerò econtra, ante indutam
caſulam manipulum ſumit: quoniam cœ-
leſtem conuerſationem adipiſci nequit:
niſi prius ſanctorum operum manipulos
portet. ¶ Adhuc Pontifex poſtquam ad al
tare peruenit, manipulum recipit, ad no-
tandum quòd tunc demum bonorum ope-
rū effectiuum præmium percipiemus, cùm
ad æterni tribunal iudicis præueniemus.
¶ † Sacerdos autem, dum facit confeſſio- 5
nem, & etiam ſæpe in Miſſæ officio manus
iungit, quæ manuum iunctiones deuotio-
nem ſignificant. Et quia illa in aliquo eſt
maior, in aliquo eſt minor, ideò certus ma

nuum iunctionum non eſt numerus determinatus. ¶ Rurſus, ſacerdotis manuum iunctio, ſignificat omniũ bonorum à Deo fluentium in ipſo vnitatem & coniunctionem. Et quia infinita bona infinitis & indeterminatis modis poſſunt à Deo procedere, ideo manuum iunctionum ſacerdotis numerus determinatus non eſt. ¶ Incli-
6 nationes † verò ſacerdotis in officio Miſſę ſecundum morem quarundam eccleſiarum ſub certo numero perſtringũtur quoniam regulariter octo uicibus profundè coram altari, & tredecim vicibus mediocriter ſuper altare inclinat. ¶ Octo profundas inclinationes ante altare, facit ad refe rendas gratias ipſi Christo, de octo principalibus, quæ egit ante ſui immolationem, quam ſacerdos in officio figurat altaris. ¶ Primum fuit admirabilis incarnatio. ¶ Secundum, fuit diſcipulorum gratuita uocatio. ¶ Tertium, dæmonis in tentationibus ſuperatio. ¶ Quartum, miraculorum operatio. ¶ Quintum, infirmorum ſanatio. ¶ Sextum, mortuorum reſuſcitatio. ¶ Septimum, omnium quæſtionum, & propoſitorum per ſuam ſapientiam determinatio. ¶ Octauum, ſalutaris populorum inſtructio, & quæcunque ante ſui immolationem egit ad hæc octo ſecundum Bern. reduci uidentur. ¶ Tredecim uerò inclinationes mediocriter facit, ſuper altare: quia Christus tredecim fecit in ara crucis, ſumendo aram crucis, pro toto tempore ſuę paſſionis, quòd incedit in hora captionis. ¶ Primum fuit inde † proditoris diſcreta redargutio, dicentis: Iuda, oſculo
Lu.22 filium hominis tradis? ¶ Secundum fuit
Io. 18 ipſius captionis ſui imprebitio, dicentis eis. Quem quæritis? qui reſponderunt: Ieſum Nazrenũ, quibus reſpondit. Ego ſum. ¶ Tertiũ falſis teſtibus, & regibus manſueta reſponſio. ¶ Quartũ, ſputorum & uerborũ ſine murmuratione toleratio. ¶ Quintũ in his, quæ vidit & audiuit nulla ſibi uel alijs data perturbatio. ¶ Sextum, diſcipuli eum ter negantis culpæ condonatio. ¶ Alia uerò ſeptem enumerat Ambroſius ab eo, in ligno crucis facta dicens. Actor pietatis in cruce pendẽs officia diuidebat, perſecutionem Apoſtolis, pacem diſcipulis, corpus Iudæis, ſpiritum patri, paranymphum uirgini, paradiſum latroni, & infernum peccatori. ¶ Oſcula quoque ſub certo numero fiunt, prout dicetur in quarta particula canonis.

SVMMA.

1 *Turificatio altaris, quid deſignet.*
2 *Chriſtus omnes orationes non exaudit.*
3 *Tus, orationem ſignificat.*

De incenſo benedicendo, & in turibulum mittendo. Cap. 8.

POST factam confeſſionem & datam abſolutionem † Pontifex uel ſacerdos prius, quàm dicat. Deus tu 1
conuerſus &c. incenſum cum benedictione in turibulo apponit, ſe præſentãs, quòd legalis ſacerdos ferens ſanguinem & carbones cum thimiamate in turibulo, orans ponebat, ut fumus eum obumbraret: prout dictum eſt, in proœmio huius partis. Per hoc etiam illud inſinuans, quòd Angelus uenit, & ante altare ſtetit habens turibulum aureum in manu ſua: quod impleuit de igne altaris, & data ſunt ei incenſa multa, ut daret de orationibus ſanctorum. ¶ Sanè Angelus, eſt Christus turibulum aureum, corpus immaculatum, altare Eccleſia, ignis, charitas, incenſum, oratio: ſecundum illud propheticum. Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Venit ergo Ange- Pſal.
lus, id eſt, Christus: qui ſtetit ante altare, id eſt, in conſpectu Eccleſiæ, habens 140
turibulum aureum, id eſt, corpus immaculatum: plenum igne, id eſt, charitate, & data ſunt ei, ſcilicet à fidelibus incen- Apoc.
ſa multa, id eſt, orationes, ut daret, id 8.
eſt, repreſentaret eas patri de orationibus ſanctorum. ¶ Et † nota, quia non 2
dicit orationes: Christus enim non omnes orationes exaudit: ſed dicit de orationibus, de illis uidelicet quæ pertinent ad ſalutem. unde cum Paulus ter Dominum rogaſſet, ut ab eo ſtimulum carnis auferret, reſpondit ei Dominus: Sufficit tibi 2.Cor.
gratia mea. Nam uirtus in infirmitate 2.
perficitur. Epiſcopus ergo uel ſacerdos tus in turibulo apponit: quia Christus orationes inſpirat animo, ut per ipſum offeratur incenſum in odorem ſuauitatis: ſacerdos

cerdos autem miniſter incenſum repręſen
tat epiſcopo, vel diaconus ſacerdoti: quia
lex illud pretioſum thimiama confecit,
quod in odorem ſuauitatis altiſsimo offer
ret, de quo Dominus ſubdit in Exod. xxx.
cap. Talem confectionem non facietis in
vſus veſtros: quia ſanctum eſt domino, &
homo quicunq; fecerit ſimile, vt odore il-
lius perfruatur peribit de populis ſuis. Et
ex hoc verbo fuerũt qui dicerẽt, ꝙ ſi obla-
to ture & benedicto, ſupra altare turibu-
lum deſcẽdat ab altari ad clericos vel lai
cos, tunc aliud intus ſine benedictione ap-
ponendum eſt: & omnibus tam clericis,
quàm laicis offerendum, tanquam illud
ſpectet ad λατρειαν, iſtud ad θυσίαν Me-
2. Cor. lius, tamen ſecundum ſpiritum, quam ſe-
3 cundum literam, intelligitur: nam litera
occidit, ſpiritus viuificat: & propter præ-
miſſam etiam cauſam odor turis benedicti
non datur in eccleſia ſponſo & ſponſæ. Per
3 † concremationem vel conſecrationem ve
rò turis ſignificatur, quòd ſacerdos ora-
tionem feruentem & deuotam debet ha-
bere. Thus enim virtutem habet aſcen-
dendi, ex fumi leuitate, conſolidandi ſui
qualitate, conſtringendi ex glutinitate,
cõfortandi ex aromaticitate: ſic dũ oratio
aſcendat in Dei memoriam, animam con-
ſolidat, quantum ad culpam præteritam,
impetrando medelam, & conſtringit, quo
ad committendi licentiam: confortat quo
ad præſentem impetrando tutelã: de quo
etiam dictum eſt ſub tit. de acceſſu pont. ad
al. & dicetur ſub tit. de turificatione. ¶ Na
uicula verò, in qua incenſum reponitur,
deſignat, ꝙ per orationem, quam incẽſum
ſignificat, de huius mundi mari magno, &
ſpacioſo, ad cœleſtem patriam ſatagamus
Prou. nauigare. Vnde in Prou. Facta eſt quaſi na
31. uis inſtitoris portans de longe panem ſuũ.
Poteſt etiam dici, per turibulum, cor ho-
minis: per ignem, feruor deuotionis: per
incenſum, orationes efferuntur: quæ per
Angelum ad Deum perferuntur, ſignat
Vaſcula quibus ignis recipitur, ſunt filij,
qui corda patrum pietate, & fluentia imi-
tantur: & flammam cęleſtis ſacrificij, quam
in proximorum mentibus aſpiciunt, in ſuis
aſcendere ſatagunt. ¶ Inſtrumenta ue-
rò, quibus ignis ad alteram portatur, ſunt
prædicatores, qui exemplis ſanctorum
charitatis ignem portant, & in corda fi-
delium transferunt. quæ corda patrum in
filios conuertunt. Turibulum autem, Luc. 1.
quid ſignificet: dicetur ſub titulo de Tu-
rificatione.

SVMMA.

1 *Oſculum altari, quid notet. Item Euangelij, nume. 2.*

3 *Oſculatur miniſtros Epiſcopus. Et qua id admonitione. Idque varie, nu. 4. & 5.*

De oſculo altaris, & libri. Cap. 9.

POST immiſſum in turi
bulo incenſum ſacer-
dos ſeu epiſcopus di-
cto: † Deus tu conuer- 1
ſus &c. ſacrum oſcula-
tur altare, vt notetur
pacificatio cũ Iudæis:
& ad deſignandum, quòd Chriſtus ad nos
veniens ſanctam ſibi copulauit eccleſiam,
iuxta illud: Epitalamicum oſculetur me Cãt. 1
oſculo oris ſui. In oſculo ſiquidem, os
ori ſui coniungitur: & in Chriſto non ſo 1
lum humanitas, eſt vnita diuinitati: ue-
rum etiam ſponſa copulata eſt ſponſo: iu-
xta illud propheticum. Quaſi ſponſam
decorauit me corona, & quaſi ſponſam, or
nauit me monilibus. Rurſus, quando pro- Eſ. 61.
phetalis verſus introitus à cantore incipi
tur, ſacerdos ad altare aſcendens illud o-
ſculatur: quia prophetarum teſtimonio
Chriſtus uenit in mundum, & ad paſſio-
nem altaris. Quoties autem in officio
Miſſæ oſculetur altare, & in qua parte
eius oſcula fiant: & quare manibus ſuper
illud depoſitis: & quare ſigno crucis in
locis oſculandis prius impreſſo, dicetur
ſub quarta particula canonis. In hoc an-
tem loco altare ſignificat populum iudai-
cum. ¶ Codex † uerò Euangelij ſiue euan- 2
gelium, populum gentilem, qui per Euan-
geliũ crediderit, ideò ergo Epiſcopus uel
ſacerdos euangelium, & altare oſculatur:
quia Chriſtus utique dedit pacem, quan-
do lapis angularis factus fecit utraque v-
num. Poteſt etiam dici, quòd ſubdia-
conus

conus librum Euangelij, qui clauſus portabatur, offert Epiſcopo, uel ſacerdoti: ille verò ad altera perueniẽs, illum aperit, ad inſinuandum illud, quod in Apocalyp. deſcribitur, quòd nemo dignus eſt aperire librum, qui intus erat ſcriptus, & foris ſigillis ſeptem ſignatus: niſi Leo de tribu Iuda, clauis Dauid: qui librum aperuit, & ſeptem eius ſignacula ſoluit. Per altare verò Eccleſia ſignatur, iuxta illud Exo. Si altare lapideum feceris mihi, non ędificabis illud de ſectis lapidibus. Per ſectionem lapidum in altari, diuiſionem filiorũ reprobat eccleſia: ne uidelicet per errores & ſchiſmata diuidantur. Liber ergo aperitur, cum epiſcopus ad altare peruenit: quoniam ubi Chriſtus primitiuam Apoſtolorum congregauit eccleſiam: docens & prædicans ſcripturę myſteria reuelauit, dicens, Vobis datũ eſt noſſe myſterium regni Dei; cęteris autem in parabolis. Vnde poſt reſurrectionem aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Rectius igitur facit epiſcopus cum ipſemet aperit librũ Euangeliorum: licet & Chriſtus per miniſtros ſuos patefecerit myſteria ſcripturarum. Libro verò aperto illum oſculatur à parte ſiniſtra ad deſignandum, quòd prędicatores reconciliauerunt & obtulerunt gentes Chriſto, quibus ipſe per ſe non prædicauit, licet & ipſe per ſe pacem in Euangelio prædicauerit dicens, Pacem meã do vobis &c. Quia verò ipſe etiam in cruce pendens pacem fecit, ideò mox tranſiturus ad dextrũ cornu altari, ſignat ſe ſigno crucis, quia vt ait Apoſt. ad Ephe. Chriſtus pax noſtra vtraque fecit vnum: duos ac diuerſos parietes, id eſt, populos copulans. Poſt hoc codex Euãgelij ſuper altare clauſus ponitur, q. quantum ad hoc ſignificat Hieruſalem. prout ſub Euangelio dicetur.

Ephe. 2. *Apoc. 5.* *Exod. 20* *Luc. 8* *Lu. 24* *Io. 14* *Ephe. 2.*

3 ¶ Deinde † Romanus pontifex (& etiã alij quidam) conuerſus oſculatur diaconum, vt oſtendat pacem illam in aduentu Chriſti veniſſe, quã prophetę promiſerãt. vñ Dauid orietur, In diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec, &c. Et alius propheta: Pax erit in terra noſtra, cum venerit. Et ideò Chriſto naſcente, vox intonuit Angelorũ; Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. ¶ Oſculum enim quandoque pacem ſignificat, prout dicetur ſub tit. de oſculo pacis. Diaconus verò ſtatim ſe inclinans oſculatur pectus eius; deſignãs quòd inſpiratione diuina prophetæ pacem prędixere futuram. Nam & Ioannes ſuper pectus Domini recumbens Euangelij fluenta de ipſo ſacro dominici pectoris fonte potauit. xciij. diſt. legimus. In † nonnullis verò eccleſijs epiſcopus primùm oſculatur miniſtros, poſtea altare: deinde Euangelium quoniam Chriſtus primùm reconciliauit ſibi Apoſtolos, poſtea Iudæos, deinde Gentiles. In quibuſdam etiam locis offert oſculum pacis cantoribus, quaſi retrorſum implens illud: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Dat quidem præſentibus, relinquit abſentibus, nec ante oſculum pacis cantores dicunt, Gloria patri, quia fides trinitatis nõ ante claruit, quàm ſe Dominus inclinauit, & nos reconciliauit, & trinitatem per Apoſtolos prædicari mandauit. Et ideò oſculo dato epiſcopus innuit eis vt dicãt: Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto: ſicut erat in principio, & nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum Amen. Ecce quid cantor annuntiat: ſcilicet quòd corda patrum conuertantur in filios. Abraham tres vidit, & vnum adorauit. Sic oportet nos filio eius credere, trinitatem in vnitate. ¶ Poſt datam ergo pacem cãtor dat ſanctæ trinitati gloriam, quaſi diceret referimus gloriam Deo patri & filio & ſpiritui ſancto, quia pacẽ quã prophetauit per ſanctos ſuos prophetas, nobis in nouiſſimis temporibus dignatus eſt oſtẽdere. Quando uerò dicit: ſicut erat in principio; diaconi ad altare procedunt, & iterum reuertuntur ad epiſcopũ, in quo figuratur, q. ideò Apoſtoli ſe morti tradiderunt, vt Chriſti corpori adunarentur. Prius autem ſteterunt cum epiſcopo ante altare inclinati, ſed cum verſus ipſe incipitur, ſe erigunt, quod chorus ſanctorum martyrum ante nouiſſimam tribulationẽ in conualle lacrymarum maneret. Poſteà verò martyrio coronati erecti ſtabunt liberati, & ſecuri ante Dominum ſemper. Oſculo autem dato, rurſus diaconi Ponticem orant, quaſi dicant; Domine doce nos orare. In quibuſdam † etiam eccleſijs diaconi bini & bini latera altaris intrinſecus ſiue alternatim oſculantur, eò q. dominus Apoſtolos binos miſit ad prædicandum, dicens

Pſ. 71 *Luc. 2* *Io. 13* 4 *Io. 14* *Luc. 1* 5

Lu. 10 cens eis: In quācunque domum intraueri tis,dicite,Pax huic domui. qui reuerſi ſūt ad Chriſtum,ſicut diaconi reuertuntur ad epiſcopum.

SVMMA.

1 *Turificatio quid ſignificet,& nu. 4.*
2 *Turibuli forma & ſubſtantia.*
3 *Vniones in Chriſto treis.*
5 *Altare cur incenſetur.*
6 *Sother, Papa.*

De turificatione. Cap. 10.

1 Post datum † oſculū, epiſcopus ſeu ſacerdos accipiens de manu diaconi turibulum ſacrum incenſat altare,
Re. 1. quia Chriſtus corpus aſſumens,de genere prophetarum,factus ex ſemine Dauid, ſecūdum carnē ſuis orationibus fouet Eccl.
Io. 17 ſecundum quod orat in Euang. Pater ſancte ego pro eis rogo, & non pro eis tantū, ſed pro illis,qui credituri ſunt per uerbū eorum. Quòd autem diaconus poſteà turibulum accipit, ut incenſet Epiſcopū vel ſacerdotem,mortaliter inſtruit,ꝙ ſi dignè volumus incenſum orationis offerre,turibulum incarnationis debemus tenere, quā ſine fide mediatoris, homines Deo placere non poſſunt: ſed iuxta uerbum promiſſionis ipſius,ſi quid petierint in oratione, credentes,accipient. ¶ Per turibulū enim verbum accipitur incarnatum. Nam ſicut
2 † in turibulo pars ſuperior,& inferior tribus catenulis vniuntur:ita in Chriſto tres
3 ſunt † vniones,quibus diuinitas & humanitas vniuntur, vnio carnis ad animam,unio humanitatis ad carnem, vnio diuinitatis ad animam. Quidam.n.quartam uuionem aſſignant,uidelicet diuinitatis ad compoſitum ſimul ex anima,& carne:vnde & quædam turibula quatuor catenulas habent. De hoc etiam turibulo Moſes inquit ſpe-
Num. 16 cialiter ad Aaron: Tolle turibulū,& hauſto igne de altari,mitte incēſum deſuper. Eſt & alia in turibulo conſideratio, prout in tit.de acceſſu pon.ad al.tactū eſt.¶ Rur-
4 ſus † ideò turificato altari, Epiſcopus uel ſacerdos turificatur,ad ſignificādum quòd ſicut Chriſtus eſt altare & hoſtia:ſic eſt Pōtifex & ſacerdos, cui eſt orationis ſacrificium offerendum,quia verò adoratur non ſolùm inquantum Deus,ſed etiam inquantum homo: ideo in quibuſdā eccleſijs pontifice turificato,altare à diacono circumcirca turificatur: unde pſalmus, Circunda Pſal. 25
bo altare tuum domine. Sanè turibulum aureum,ſignificat ſapientiam,quia omnes Cor. 2
theſauri ſapientiæ Dei in eo fuerunt abſconditi. Vnde ſtetit Angelus iuxta alta- Apo. 8.
re,habens turibulum aureum,& data ſunt illi incenſa,id eſt,Chriſti reſurgens carnē habuit in poteſtate. Argentum ſignificat Chriſti carnem ab omni labe mundam & mundicia renitentem cupreum fragilem, & mortalem ferreum reſurgentis fortitudinem. Si quatuor,habet catenulas, demōſtrat eum ex quatuor elementis conſtare, vel quatuor virtutibus.ſ. iuſtitia, prudentia,fortitudine,& temperantia decorari. Quinta,quæ partes diuidit,animam deſignat, quæ ſe in morte à carne illo triduo ſeparauit. Si verò tres habet catenulas,figurat animam carnem, & verbum in vna conuenire perſona. Quarta,quę partes ſeparat,poteſtas eſt, qua animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis. Si vna tantūm catenula ſuſtentatur,deſignat ꝙ ſolus de virgine generatur,quodq́ ſolus eſt inter mortuos liber Circulus, cui hæc omnia iunctſitur eſt deitas,quæ nullo termino clauditur, à qua hæc omnia continentur,& operantur. Præter myſticam † etiā rationem ob hoc 5
incenſatur altare,ut omnis ab eo nequitia dæmonum propellatur. Fumus enim incenſi valere creditur ad dæmones effugandos.Vnde cum Thobias interrogaſſet An- Tho. 6
gelum quot remedia haberent ea, quæ de piſce iuſſerat obſeruari. Reſpondit,cordis eius particulam, ſi ſuper carbones ponas fumus eius omne dæmoniorum genus extricar. ¶ Sother † Papa xxiij.diſt. ſacratas, 6
ſtatuit ne moniales incenſum circa altaria ferant.

SVMMA.

1 *Sacerdos qualiter ſe diſponere debet initio Miſſæ.*
2 *Sacerdos initio Miſſæ cur ad dextram altaris partem primùm deflectat.*
3 *Epiſcopi & ſuperiores Miſſam auſpicantur, remoti ab altari,ad dextrū latus vergētes, Et quibus id de cauſis,nu.4.5.6.7.*

Anacletus

quaſi ſcabellum pedum poſiti. Miniſtri verò ſ. diaconus, & ſubdiaconus, retro illũ ad altare ſtantes, qui tamen inueniendo præceſſerũt: ſignantes martyres, qui in veteri teſtamento fuerunt, poſt domini natiuitatem dignè coronantur, & ad quamcunq; altaris partem ille tranſierit, ipſum retroſtantes ſequuntur, vt oſtendat impletũ eſſe, quod Dominus admonuit, dicens: Qui
Io. 12 mihi miniſtrat, me ſequatꝰ: & vbi ego ſum, &c. Intendentes ſemper atque ſolicitè in illum, ad notandum, quòd fideles, quamuis adhuc in hac vita poſiti, tamen æternitati Chriſti ſemper intendunt. ¶ In quibuſdam etiam eccleſijs illo ſe vertente, ad populum illi ſimiliter ſe vertunt: & illo ſe conuertente ad altare, ſe ſimiliter conuertunt. Nam Chriſtus ab oratione ad prædicationem; aliquando verò ecõuerſò, dum viueret, ſe conuertit: quod deſignat verſio ad populum, & conuerſio ad altare. In quo quidem imitãdus eſt à prædicatoribus qui per miniſtros ipſos congruè deſignantur.
8 ¶ Anacletus † Papa de conſe. diſt. j. epiſcopus. ſtatuit quòd epiſcopus Deo ſacrificãs, ſecum teſtes habeat diaconos, qui oculi eius dicuntur, & ſubdiaconos, reliquoſque miniſtros: qui ſacris induti veſtibus in frõte, id eſt, antè & à tergo; & presbyter à regione, id eſt, à parte dextera, læuaque, contrito corde, humiliato ſpiritu, ac prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maliuolis hominibus, & conſenſum præſtantes ſacrificio. Et ſecundum Lucium Papam de conſecra. diſtin. j. iubemus. eum non deſerant, quia propter maliuolos oportet illum habere bonum teſtimonium ab his, qui foris ſunt. ſtatutum eſt etiam, vt celebrans miſſam habeat à tergo vicini ſolaminis adiutorem, prout dictum eſt in proœmio huius partis. Et ideò in quibuſdam eccleſijs aliqui diaconi ſtant poſt epiſcopum, quaſi orantes, vt eum ſequantur vſq; ad mortem, & cum eo tranſeant ad vitam æternam. Maior tamen pars in dextera parte moratur altaris & minor in ſiniſtra, quia vtrunque petit eccleſia, ſcilicet & temporalem benedictionem, & æternam: ut ibi ſic tranſeamus per bona temporalia, ut non admittamus æterna. ¶ Cæterùm, dicti miniſtri retrò ſtãtes inclinati ante facies ſuas, vſque in finem dominicæ orationis perſeuerant: ſignificantes illos Apoſtolos, qui in paſſione Domini magna tribulatione oppreſſi, non audebant ſe erigere, ut Chriſti diſcipulos ſe eſſe confiterentur. Stabant tamen in facie fidei; ſed poſteà eriguntur, ſicut dicetur ſub ſecunda particula canonis ſuper verbo; nobis quoque. ſignantes etiam chorum ſanctorum martyrum in conualle lacrymarum ante nouiſſimam tribulationem manentium, poſteà eriguntur; quia illi poſteà martyrio coronati ſtant erecti, id eſt, ab omni tribulatione liberati. Adhuc ſtantes facie inclinati, ſignantes mulieres, quę de cœnaculo ad monumentum vultibus declinatis, currebant in Chriſti amore ardentes. ¶ Sanè ſacerdos † miniſter inter moras puluinar 9
molle miſſali ſupponit, ad notandum, ꝙ deuotum & molle cor & quod facile diuinam impreſſionẽ recipiat, ſupponi debet iugo Domini & cœleſtium præceptorũ. Iuxta illud ſapiẽtis; Suſcipiat verba mea cor tuũ &c. vt in eo ſpiritus Domini requieſcat. ¶ De hoc etiam ſub euangelio dicetur.

S V M M A.

1 *Κύριε ἐλέησον, quid ſignificet. Et cur nouies dicatur, nu. 2.*

3 *Peccatum, in quotuplici ſit differentia.*

De Κύριε ἐλέησον. Cap. 12.

TRANSLATIO in † dextrã altaris partem epiſcopo ſeu ſacerdote, deinde quia tempus plenitudinis, & annus benignitatis aduenit, ſicut prædictum fuit à Pſal. 1
Pſ. 91 Tu exurgens Domine miſereberis Sion, quia venit tempus miſerendi eius. cõgruè corus laudat & inuocat trinitatem triplicando Κύριε, ἐλέησον. Ideò autem poſt introitum, dicitur Κύριε ἐλέησον, quia antè omnem orationem ſacerdotum neceſſe eſt miſericordiã Domini implorare. Siquidẽ Κύριε, ἐλέησον Græcè interpretatur Domine miſerere. Nam Κύριε ſonat Dñe; ἐλέησον miſerere. & inde Χριστὲ ἐλέησον id eſt, Chriſte, miſerere. Vnde propheta; miſerere nobis: te. n. expectamus. ¶ Dicitur † aũt nouies; 2
primò,

primò, vt ordo humanus ex hominibus reparatus, nouem aſſocietur ordinibus angelorum. Secundo vt eccleſia perueniat ad
Eſ. 33 ſocietatem nouem ordinum angelorum.
Tertio, cõtra nouem genera peccatorum.
Eſt † enim peccatum originale, veniale, &
3 mortale. Item peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Item peccatũ fragilitatis, ſimplicitatis, & malignitatis: fragilitatis per impotentiam: ſimplicitatis, per ignorantiam: malignitatis, per inuidiam. Hoc eſt peccatum in patrem, peccatum in filium, peccatum in ſpiritum ſanctum. Adhuc ideo dicitur ter ad patrem, Κύριε, ἐλέησον, ad filium autem, ter, Χριστε ἐλέησον. & ter ad ſpiritum ſanctum. Κύριε, ἐλέησον, ſed ad patrem & ſpiritum ſanctum ſub eodem tantum uocabulo, quia pater & ſpiritus ſanctus ſunt eiuſdem tantum naturæ: ad filium verò ſub alio, quia filius & ſi ſit eiuſdem naturæ cum illis: eſt tamen & alterius, ut geminæ gigas ſubſtantiæ. Propterea, ideo dicit ter quantum ad patrem, ter quantum ad filium, ter quantum ad ſpiritum ſanctum; vt notetur pater in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroq;. De hoc dicetur in quinta parte ſub tit. de prima: ſed in medio mutatur Κύριε in Χριστε. vt notet duas eſſe naturas in Christo. Rurſus Κύριε ἐλέη. ter triplicatum, ſignificat preces patrum veteris teſtaméti multiplicatas: ad hoc vt gratia ſummæ trinitatis per aduentum Christi eos conſocia-
4 ret nouẽ agminibus angelorum. ¶ Eſt † autem magna iſtorum verborum efficacia. Legitur enim ꝙ dum beatus Baſilius Κύριε ἐλέησον clamaſſet, portæ Ticinæ ſiue Papien. Eccleſiæ ſunt apertæ. ¶ Rurſus beatus Geminianus Κύριε ἐλ. clamante: quinque reges conuerſi dicuntur in fugam: vnde fortè ſignificat aliud, quàm Domine, miſerere. quod tamen nos ignoramus. ¶ In quibuſdam eccleſijs ſtatim poſt vltimum Κύριε ἐλ. ſubijciunt ἡμᾶς. quod verbum Græcum ſonat Latinè nobis. Et ſenſus eſt, Κύριε ἐλέησον ἡμᾶς, id eſt potentia diuina miſerere nobis. beatus Gregor. inſtituit Κύριε ἐλ. nouies, & à clero tantum publicè in miſſa cantari: quod prius apud Græcos ſimul à clero, & populo cantabatur. Silueſter verò Papa illud de Græcis aſſumpſit.

S V M M A.

1 *Gloria in excelſis, hymnus, à quo, & quo loco dicatur. Et eius hymni excellentia. nu. 3.*
2 *Chriſtus diſſoluit triplicem inimicitiam, quæ interceſſerat ante ſuum aduentum.*
4 *Hilarius Pictauien. quid addiderit, ad hymnum, Gloria in excelſis.*
5 *Simacus Papa.*
6 *Innocentius tertius, quid ſtatuerit in rem ſacram.*
7 *Bethleemitani Epiſcopi priuilegium.*

De gloria in excelſis. Cap. 13.

DICTO Κύριε ἐλ. mox ſacerdos vel pōtifex ex inſtitutione Teleſphori Papæ incohat † hy- 1
mnum: Gloria in excelſis Deo, quẽ angeli auditi ſunt decantare: ſicut legitur in euangelio Lucæ, qui angelorum hymnus perhibet teſtimonium tẽporali Chriſti natiuitati. Sanè ſacerdos primus & ſolus illum inchoando pronuntiat, qui angelum magni concilij repreſentat. Nam ortum ſaluatoris ſolus angelus, cuius perſonam ipſe gerit, primo nuntia-
uit: vnde Lucæ: Ecce euangelizo vobis *Lu. 2.*
gaudium magnum, quod erit omni populo: quia hodie natus eſt, &c. & illum inchoando ſtat ante medium altaris, in hoc commemorans, ꝙ dum medium ſilentium tenerent omnia, natus eſt in medio, id eſt,
pro hominibus Meſsias, quem prophetæ *Sapiẽ.*
prædixerant: repreſentans etiam, ꝙ ange *18*
lus Chriſti natiuitatem paſtoribus annuntians ſtetit in medio eorũ, & incipiens eleuat manus propter cauſas ſcriptas in ſequ. tit. ad fi. Item incipiens uertit ſe ad orientem: tum quia angelus ab oriente uenit in Bethleem, tum quia ad orientem Dominum adorare ſolemus. Tertio inchoãs ſtat ante medium altaris: ad notandum, quòd Chriſtus mediator fuit inter nos & Deum x. diſtinct. quoniam per cuius mediationẽ Deo pacificati ſumus. Chorus verò concinendo reſpondens, gerit perſonam mul-
titudinis, de qua in euangelio ſequitur. Su *Luc. 2*
bito fac. eſt cum angelo multitudo cœ. mi. lau. de. & di. gloria in altiſſimis Deo, & in

terra

terra pax hominibus bonæ volunt. &c. de conſec.diſt.j. noſte. ¶ Hymnus autem iſte non tantum eſt angelorum, ſed etiam hominum congratulantium: ex eo quòd mulier illa quæ drachmam perdiderat decimam, iam lucernam accenderat, vt drachmam perditam inueniret, & paſtor dimiſſis nonagintanouem ouibus in deſerto iam venerat, vt quæreret centeſimam ouẽ amiſſam. ¶ Ante natiuitatem enim Chri-
Lu.15
2 ſti tres erant inimicitiarum † parietes: primus inter Deum & homines: ſecundus, inter angelum & hominem: tertius, inter hominem & hominem. Homo nanq; per inobedientiam creatorem offenderat, & per ſuum caſum reſtaurationem angelorũ impediuerat, atque per uarios ritus ſe ab homine ſeparauerat; Iudæus nanque ceremonias excolebat: Gentilis idolatriam exercebat, ſed veniens pax noſtra, fecit vtraq; vnum, & huiuſmodi parietes deſtruxit: Abſtulit enim peccatum, & reconciliauit hominem Deo: reparauit caſum, & reconciliauit hominem angelo: deſtruxit varios ritus: & reconciliauit hominem homini. Reſtaurauit ergo, ſecundum Apoſtolum, quæ in cęlis, & quę in terris ſunt, & ob hoc illa cœleſtis militiæ multitudo pſallebat:
Eph.2 Gloria in excelſis Deo, id eſt angelis, qui
Eph.1 nunquam peccauerunt, nec diſcordiam cũ
Luc.2 Deo habuerunt. Et in terra pax à Chriſto facta hominibus, videlicet Iudæis, & Gentilibus bonæ voluntatis, qui uſq; ad Chriſti natiuitatem propter peccata ſua cum Deo & cum angelis diſcordiam habuerũt. Hinc etiam eſt, q̃ angelus loquitur, & congaudet paſtoribus, quia pax eſt inter angelos & homines reformata: naſcitur Deus homo, quia pax eſt inter Deum & hominem reſtaurata; naſcitur in præſepio bouis & aſini, quia pax eſt inter homines &
Deut. homines reparata. Per bouem enim Iudai-
22 cus, per aſinum, Gentilis populus figura-
Eſa.1 tur, ſecundum illud: non Arabis in boue, & aſino, Iudæo ſcilicet & Gẽtili. xvj. q. vij. in noua. Et iterum, cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui.
3 ¶ Ideo ergo † canitur hymnus iſte, quia quem venerantur angeli in cęlis, homines uenerantur in terris. Per hoc q̃ dicitur. Gloria in excelſis &c. repreſentatur mœſtitia antiquorum patrum ex tædio expectandi incarnationem Domini. Eſa. xxviij. Expectate Deum &c. Et ideo etiam cantatur allelu-Ia: quia habebant ſpem liberationis; vnde Pſal. Sperauerunt & liberaſti eos. In hoc quoq; hymno notatur ſpes Eccleſiæ, quæ cum angelis ſpectat ſe canere; vnde tam illorum canticũ aſſumit. Sequitur laudamus te. ſcilicet inenarrabilia opera tua prædicando, quæ verba & ſequentia à beato † Hilario Pictauieñ. aſſeruntur 4
appoſita fuiſſe, & præcedentia ſolum anti Pſ.2.
quitus dicebantur in miſſa. Innoc. tamen tertius dixit illa à Teleſphoro Papa addita fuiſſe. Alij vero à Simaco Papa. ¶ † Si- 5
macus Papa cõſtituit tam in dominica die quàm in natalitijs martyrum, Gloria in excelſis ad miſſam cãtari, quia ſanctos per dominicam reſurrectionem gloria Angelorum ſociatos eſſe recolitur. Cantatur etiam in feſtis Apoſtolorum & Confeſſorũ, in quorum honorem quæcunque eccleſia dedicata eſt: & generaliter in feſtis, quæ nobis cœleſtem ſolennitatem repreſentant. In diebus uerò luctus & ieiuniorum, non dicitur præterquàm in duobus ſabbatis ſpecialibus miniſterijs adornatis. Iuxta illud, cantate Domino canticum nouum, prout dictum eſt in proœmio huius partis. Dictus quoque Teleſphorus Papa, præcepit illum cantari ad miſſam nocturnam natalis domini, quam & ipſe inſtituit. Quidam dicunt non eſſe cantandum in miſſa, niſi in hora tertia, quia tunc ſpiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, & eos gloria & exultatione repleuit. Innoc. † ter- 6
tius ſtatuit, vt quando in diebus profeſtis celebratur in honorem beatę Virginis, vel ſpiritus ſancti vel ſanctæ Crucis, nec hymnus angelicus, nec ſymbolũ dicatur, nec etiam Te Deum laudamus, in laudibus matutinis: In aduentu uerò vel in ſeptuageſima non canitur prout ibi in ſeptima parte, & ſub tit. de ſeptem diebus poſt paſchat dicetur; Epiſcopus † tamen Bethleemitanus ex abuſu omni die & omni miſſa & pro 7
defunctis, Gloria in excelſis decantat, pro eo, q̃ hymnus ille Luca teſtante, primo in Bethleemitana regione cantatus eſt.

SVMMA.

1 *Dominus vobiſcum, ſalutatio, vnde ortũ habuerit:*

buerit & vbi habeat locum, nu. 2. Et quomodo intelligatur, nu. 4.

3 *Orationes, flectamus genua, vel humiliate capita veſtra Deo, cur tantum præmittatur.*

5 *Reſponſio, & cum ſpiritu tuo, vnde orta.*

6 *Amen, reſponſio, quid ſignificet. & quomodo accipiatur.*

7 *Pax vobiſc. verſ. cur dicatur ab Epiſcopo in Miſſa.*

8 *Diaconus, quare ad horas non dicat, Dominus vobiſcum*

9 *Populus in Miſſa ſalutatur ſeptem vicibus. Et qua id potiſſimum ſignificatione.*

10 *Sacerdos, quare quinque vicibus ſe vertat ad populum ſalutandum.*

11 *Sacerdos, cur ſemper voluat ſi ad dextram.*

De Salutatione ad populum. Cap. 14.

ANGELICO hymno finito, ſacerdos ad populum ſe voluens, illum ſalutat, dicens; Domi-
1 nus † vobiſcum; quod ſumptum eſt ex libro Ruth. ij. Sic enim legitur, Booz ſalutaſſe meſſores ſuos: & propheta in Paralipomenon, Aſſa regẽ, & qui cum eo erant: & Angelus ſalutans Gedeonem dixit: Dominus tecum. Booz quidem figurã Saluatoris expreſſit, qui Ruth Moabitem duxit uxorem. Et hæc ſalutatio, ſignificat ſalutationem, quam Chriſtus fe-
Io. 10 cit Apoſtolis poſt reſurrectionem, de quo in quinta parte ſub tit. de prima parte di-
2 cetur. In † omnibus ergo miſſę orationibus ſacerdos præmittit: Dominus vobiſcum, niſi in orationibus quæ pręcedunt prophetias, vel etiam orationes ſuper populum ĩ quadrageſima, & niſi in orationibus, quæ immediatè ſequuntur poſt primam orationem, & in illis, quę dicuntur in paraſceue: ſed tunc Miſſa non dicitur, licet ſacerdos communicet. Cùm enim per dictam ſalutationem optetur Dominum eſſe cum populo, qui eſt in eo per ſpiritum gratiæ ſeptiformis: ideo eccleſia ordinauit ſepties tantum in Miſſa populum ſalutari, vt iam dicatur. Ideo in pręmiſſis orationibus tan-
3 tum dicitur. Præmittitur † tamen alijs exhortatio ad humiliationem per, flectamus genua, vel per, humiliate capita veſtra Deo. quia oratio, quæ facienda eſt cum ieiunio ad magnum ſpiritum eijciẽdum, tũc demũ valet, ſi cum humilitate fiat. ¶ Rur-
ſus in diebus ieiuniorum † repreſentat ec 4
cleſia tempus Babylonicę captiuitatis. Merito ergo ſacerdos tunc populum vt potè abſentem non ſalutat, nec ſe ad illum conuertit, ſed abſolutè incipiens, oremus inſinuat pro illo fore orandum: & quia oratio debet fieri cum effectu, mox ſubijcitur flectamus genua, vel humiliate capita veſtra Deo. Repreſentat etiam tempus dominicæ paſſionis, quod præcipuè poſt cęnam cũ diſcipulis factam incepit, quia ergo tẽpore illo Dominus diſcipulos non ſalutauit: ſed eos ad orãdum pluries excitauit, ideo ſacerdos tunc populum non ſalutat, ſed ei orare inſinuat. Sed & ꝙ tẽpore illo Chriſtus in oratione genua flexit: ideo mox ad genua flectendum inuitat: Dicit autem, flectamus genua, in perſona vniuerſitatis omnium fidelium, quaſi omnium ſyndicus ſeipſum includens, & ideò loquitur in prima perſona, excitans ſe & omnes ad orandum humiliter, & deuotè: ſed mox ſubiicit eleuatio in perſona alterius. ſ. Chriſti, cuius typum gerit in officio Miſſæ, & tunc loquitur in ſecunda perſona, & in diſſimili cantu, quaſi ipſi Chriſtus dicat: ſurgite, quoniã veſtram humilitatem & deuotionem video, & tunc uice omnium loquitur ſiue orat. Quid ſignificent collectæ, quæ dicuntur poſt, flectamus. & poſt humiliate. dicetur in quarta parte ſub quarta feria in capite ieiuniorum. Alijs verò diebus eccleſia tẽpus exultationis & plenitudinis, quæ præcipuè fuit poſt Chriſti reſurrectionem repreſentat. & tunc ſacerdos populum ſalutat repreſentans, vt præmiſſum eſt, quòd Dominus poſt reſurrectionem diſcipulos ſalutauit. Sacerdos ergo orationibus præmittit Dominus vobiſcum: ut populum reddat attentum, ꝙ mens eius ad Deum dirigatur, & ei per intentionem ſedulam coniungatur: & eſt ſenſus, Dominus vobiſcum, id eſt, in vobis maneat & uos præmio uitæ æternæ remaneret, & petitionibus veſtris effectum tribuat ſeu gratiam Dei impetretis, perſeuerantes in illa. Chorus † ve 5
rò & populus reſpondent, Et cum ſpiritu tuo: quod ſumptum eſt ex Epiſtola ſecunda ad Timot. vlt. vbi dicitur, Dominus Ieſus

ſus

ſus Chriſtus cũ ſpiritu tuo,huiuſmodi ete-
nim mutuæ ſalutationes, notant q ſacer-
dotis & populi unus debet eſſe affectus, &
eſt ſenſus, tu pro nobis facturus es preces
ad Dominũ.& quia Dominus Deus preces
illas tantũ approbat,& exaudit,quę ex bo-
no corde procedunt,oramus & nos ſimili-
ter pro te,ut ille ſine quo nullum eſt bonũ
ſit cũ ſpũ tuo, vt qui tecum eſt in ore,ſit &
in corde,& in te maneat,& ſecundum hoc
ceſſat hæſitatio quærentium, quare popu-
lus reſpondet,& cum ſpiritu tuo:cũ ſacer-
dos dicendo, Dominus vobiſcum optaue-
rit dominum eſſe cum illis, non ſolum in
ſpiritu uerum etiã in corpore:nam & idip
ſum populus per hanc reſponſionẽ optat,
ut præmiſſum eſt.Poteſt etiam dici, q hac
reſponſione populus ſe refert ſolum ad a-
ctionem immolationis, ad quam ſacerdos
procedit,in qua per ſpiritum totaliter ele
uatus, & ab omni terrenitate prorſus ab-
ſtractus eſſe debet. Poſtquam uerò chorus
reſpõdit,ipſe ad altare reuoluet.ſ. ad oriẽ
tẽ,ut dicitur in proœ.v.partis,& quaſi pa-
rum de ſua bonitate cõfidens vniuerſalem
ad ſe colligit eccleſiam dicens: quaſi oĩum
ſyndicus: oremus. q.d. orate omnes ſimul
mecũ, vt quod poſtulamus citius impetre-
mus:quoniã impoſſibile eſt multitudinem
non exaudiri,& ſic orationem dicit: dicen
do ergo oremus, ortatur alios ad orandũ,
quia & ipſe monuit Chriſtus diſcipulos o-
rare dicens:orate, ne intretis in tentatio-
Mat. nem, & poſtea orat, quia poſtea Chriſtus
10 orauit: ipſe.n fecit & docuit:quod autem
dicit oremus,ab antiquis habemus.q præ-
miſſo,oremus,ſubiungebant communiter
orationem: dicit autem oremus, ſtans an-
te medium altaris propter rationes poſi-
tas in principio præcedentis ti. oratio au-
tem quam dicit ſignificat indulgentiam,
quam Dominus repromiſit,& deinde tran
ſit ad dexteram partem altaris, ut dicetur
6 ſub tit.ſeq.¶Oratione finita † chorus re-
ſpondet amen: quod eſt hebra cũ uerbum.
q.d.fiat nobis,ſicut oraſti: ſeu feliciter acta
oratio tua.& eſt ſumptum amen ex Apoc.
10 A nb.Exponit amen, id eſt, uerum eſt,
quòd ſermo ſonat,affectus ſentiat. de con-
ſec.diſt.ij.reuera.in ſi.xxxviij.diſt. ſedulo.
iij.q.v. & hoc nomen quandoque ponitur
pro uerè, ut ibi: amen amen dico uobis:
extrà de iureiur. & ſi Chriſtus, prout ſub
titu..de oratione dicetur. Et nota, quòd
pręmiſſa ſalutatio,ſcilicet,dominus vobiſ
cum,ad minores & imperfectiores, & ſim-
plices ptinet ſacerdos epiſcopus, uel eius
ſuperior qui perfectus eſſe debet,& expreſ
ſam Chriſti ſimilitudinem gerit, ut ſe ui-
carium Chriſti oſtendat. oraturus prima
uice utitur uerbo Domini dicentis Io.20.
pax vobis, † quæ fuit prima uox Domini 7
ad diſcipulos,quando eis poſt reſurrectio-
nẽ apparuit, quaſi diceret in præſenti de-
tur uobis pax temporis, & in futuro pax
æternitatis. De utraque Io.13. Pacem re-
linquo uobis:pacem meam do uobis. Hoc Corin.
etiam uerbo vſus eſt diſpẽſator Ioſeph ad 13
fratres eius.Poſtea uerò ad inſtar cætero-
rum ſacerdotum, dicit Dominus uobiſcũ,
ut ſe eſſe unum ex ipſis oſtendat. xcv. diſt.
olim.& c.ſeq.in ſi. Et eſt aduertendũ,quòd
tunc demũ pax uobis dicitur,quando gloria
ria in excelſis cantatur, & hoc ideo,ut cor
reſpondeat ei,quod ibi dicitur: & in terra
pax hominibus &c. Præterea,hæc ſaluta-
tio à Chriſto tempore gaudij & lætitię,ſci
licet reſurrectionis ad diſcipulos facta il-
li cantico lætitiæ correſpondere debet.
Sunt etiam,qui dicunt q pontifex ſolenni
ter celebrans in diebus, quibus. gloria in
in excelſis, dicitur, repreſentat Chriſtum
poſt reſurrectionẽ ſeu reſurrectionis gau-
dium, quo tempore ſæpe Chriſtus dicta ſa
lutatione ad diſcipulos uſus eſt: ideoque
Chriſtum imitando primis diebus hoc di
cit.In miſſis verò,quas alijs diebus uel tẽ-
poribus dicit,uel etiam, quæ ab inferiori-
bus dicunt,Chriſti paſſio figuratur & plã-
ctus atq; afflictio conformatur. Et ideo in
illis pax uobis non dicitur: ne gaudiũ cum
dolore miſceatur, Poteſt etiam dici,q per
Chriſtum facta eſt pax inter Deũ & homi-
nem,& inter angelos & homines,quod ma
nifeſtauit angelus, qñ in Chriſti natiuita-
te cantauit: Gloria in excelſis Deo, & in
terra pax hominibus.Pacẽ uerò inter Deũ
& homines manifeſtauit Chriſtus, qñ poſt
reſurrectionem dixit Apoſtolis:pax uobis.
hæc repreſentatur in miſſa. Primum per
quemlibet ſacerdotem;qui poteſt cantare:
Gloria in excelſis, angelum repreſentans.
Secundum,per epiſcopum,qui ſolus dicit,
pax uobis: repreſentans Chriſtum qui in

Io. 20 perſona eccleſiæ dixit Apoſtolis: pax uo-
bis, vtrunq; autem dicit epiſcopus ſolenni
ter celebrans, quia vtrunq; ſcilicet Chri-
ſtum & angelũ repreſentat. Ipſe.n.ſpecia-
lior eſt Chriſti vicarius, quàm ſimplex ſa-
cerdos: ideoq; cum omittit officium ange
li.ſ.temporibus, quibus cãtica letitiæ ſub-
ticentur.ſ. Te Deum laudamus, & Gloria
in excelſis: omittit ſimiliter adhuc officiũ
7 Chriſti non dicens, pax vobis: ſed Domi-
nus vobiſcum: ſicut ſimplex ſacerdos. Non
enim per epiſcopum qui repreſentat Chri
ſtum, & angelum vna pax ſine altera nun-
tiatur. Idem etiã eſt in, Ite miſſa eſt, quod
non dicit niſi Gloria in excelſis dicatur.
8 ¶ † Sanè diaconus non dicit, Dominus uo
biſcum per horas: eo quòd non ita gerit
typum Chriſti qui per Booz hac ſalutatio
ne uſus eſt: ſicut ſacerdos, qui ea in perſo-
na Chriſti utitur: legens tamen Euange-
lium hoc dicit, quia tunc utitur officio prę
dicatoris, & pronuntiat doctrinam ab ipſo
Chriſto immediatè prolatam, & etiam ce-
reũ paſchalem benedicens, quia tunc Chri
ſti reſurrectionem repreſentat: Sunt tamẽ
quidam, qui dicunt, ꝙ in diuinis officijs,
quę dicere tenẽtur, licitè poſſunt hoc dice
re, cum prohibitum non legatur: quibus ge
neralis uſus eccleſiæ contradicit, ut ſe in-
feriores ſacerdotibus cognoſcãt. ¶ Notan
9 dum autẽ eſt, ꝙ ſeptem † uicibus populus
ſalutatur in miſſa, quatenus excluſis ſeptẽ
uitijs capitalibus ſuſcipiat gratiam ſepti-
formem. Myſteriũ enim miſſæ, ad ſeptem
dona Spiritus ſancti refertur. ¶ Primo, in
ipſo miſſæ exordio ante collectam. ¶ Se-
cundo, ante Euangeliũ. ¶ Tertio, poſt Euan
gelium ſine dicto ſymbolo, ſcilicet ante of
fertoriũ. ¶ Quarto ante præfationem, cũm
dicit ſacerdos: Per omnia ſecula ſeculorũ:
& conſequenter Dñs uobiſcum. ¶ Quin-
to, ante pacis oſculum cum dicit: Pax Do
mini ſit ſemper uobiſcum. ¶ Sexto, ante
primam poſt communionem. ¶ Septimo fi
nito finali poſt communionem uel oratio
nem. ¶ In prima ſalutatione ſpiritus ſa-
pientiæ, intelligitur: quia ſapientia intra-
uit in hunc mundum, ut ſaluaret nos. ¶ In
ſecunda ſpiritus intellectus: ideo enim prę
dicauit, vt doceret nos. ¶ In tertia ſpiritus
Io. 20 conſilij: hoc enim ſecreto Dei conſilio ſe
paſſionis obtulit, vt redimeret nos. ¶ In
quarta ſpiritus fortitudinis, quia pendens
in cruce diabolum expugnauit, ut redime
ret nos. ¶ In quinta, ſpiritus ſcientiæ, quia
reſurgens diſcipulos ſalutauit, & eis ſen-
ſum aperuit, ut erudiant nos. ¶ In ſexta ſpi
ritus pietatis, quia ſola pietate humanam
naturam ſuper aſtra leuauit, ut exaltaret
nos. ¶ In ſeptima ſpiritus timoris quia an
geli tremebunt cùm uenerit ad iudicium,
ut glorificent nos. ¶ Cæterum, in qualibet
ſalutatione mutatur officium miſſæ, & de
uno officio ad aliud tranſitur: quare meri-
to ſalutatio præmittitur. Cũ enim ad ope
rarios nouiter ingredimur, eos ſalutare ſo
lemus, & ſecũdum hoc octo officia ſunt in
miſſa. ¶ Rurſus ſalutatur etiam in octaua,
ut quidam uolũt, ſcilicet poſt offertorium
ante ſecretellam. Nam voluens ſe ad popu
lum dicturus: Orare fratres &c. debet di-
cere ſub ſilentio: Dominus vobiſcum. ¶ Ve
rum licet eis † quos ſalutamus faciem re- 10
gulariter repreſentemus: tamen in quinq;
duntaxat ex præmiſſis ſalutationibus ſa-
cerdos ad populum ſe conuertit. Nam in
illa ſalutatione, quæ fit ante Euangelium
ſe non conuertit, quia iam intentus eſt ad
uerba Dei annuntianda, nec etiam in illa,
quæ ante præfationem, quia iam intentus
eſt ad ſacrificium altaris tractandum, nec
etiam in illa, quæ fit ante pacis oſculum,
quia iam tenet corpus Chriſti in manibus,
& habet cor ſurſum ad Deum. Et omnino Luc. 9
intentus eſt ad reuerenter illud tractan-
dum. Nemo enim mittens ad aratrũ & re-
ſpiciens retro aptus eſt regno Dei. extra
de uo. magnæ. ¶ Cæterum quinta, ad popu
lum, cum Dñs uobiſcum facta cõuerſio, ſi-
gnificat quinq; apparitiones, quas Chriſtus
fecit diſcipulis ſuis in die reſurrectionis.
¶ Prima fuit Mariæ Magdalenæ Ioã. 20. &
Matt. vlt. ¶ Secunda eidem, & alijs mulie-
ribus redeuntibus de ſepulchro, qñ dixit
eis: auete. Mar. ult. ¶ Tertia, Petro. ¶ Quar
ta, duobus diſcipulis euntibus in Emaus. Matt.
¶ Quinta, in domo decem diſcipulis abſen 26
te Thoma Ioã 20. Sed quia altera illarum
manifeſta non fuit, qñ uidelicet primo ap-
paruit Mariæ Magdalenæ, uel ſecundum
alios, quãdo apparuit Petro, quia neſcitur
quando, aut vbi, ideo ſacerdos ante ſecre-
tellam dicturus orate fratres: prædicit ſub
ſilentio, Dñs uobiſcum, ſed patenter dixit
Apoſto-

Apoſtolis : Orate, ne intretis in tentatio-
nem. Fuerunt etiã, & aliæ apparitiones de
quibus nil ad præſens. ¶ Non eſt etiã omit
11 tendum † ꝙ ſacerdos ſemper uoluit ſe ad
populum ad dextram, & per eandem ſe ad
altare reuoluit, quaſi iſto facto dicens: De
xtera Dñi fecit uirtuté: dextera Dñi exal-
tauit me: dextera Dñi fecit uirtutem. ¶ Se
Pſal. cundo, ad deſignandum, ꝙ in ſepulchro do
117 minico angelis à dextris ſedebat. Tertio,
ut per hoc ſacerdos innuat ſe rectã & ob-
tentam habere intentionem pro ſe & pro
populo, ad cœleſtem patriam, quæ per dex
Cãt. 2. tram ſignificatur: iuxta illud in canticis:
Dextera eius amplexabitur me. Quarto
quia uerſus ſalutando populum, & conuer
ſus dicẽdo oremus: hortatur tam ſe; quàm
populum ad orãdum, & oratio debet fieri
pro æternis, quę per dextram ſignificantur
Matt. unde Chriſtus ſedere dicitur ad dextram
vlt. patris, meritò parte dextera fit utroque,
gerit quippe ſacerdos typum Chriſti qui
perfectus eſt in ſalutationibus, & orationi
bus, quæ ad dextram fiunt. Veruntamen
Pſal. poſtquam dixit, orate pro me fratres, &c.
126 ſe reuoluit ad ſiniſtram: iuxta Pſ. Circuiui
& immolaui in taber. eius ho. &c. pręparãs
ſe ad immolandum, quendam circuitum fa
cit, ſe igitur conuertit tunc ad ſiniſtram,
q̃ imperfectior & infirmior eſt, ad notan-
dum imperfectionem cuiuslibet ſacerdo-
tis, præter Chriſtum. Hinc eſt, ꝙ præmiſſa
uerba dicendo, obſecrat tanquam imperfe
ctus, & peccator, & indigens aliorũ auxiliũ
impendi ſibi ab alijs ſiue beneficiũ oratio-
nis. Secundo quoq;, reuoluitur tunc à ſini-
ſtra, ut per hoc ſignificet triſtitiam de paſ
ſione Chriſti, ad quam repreſentandã ſta-
tim intẽdit. Triſtitia. n. rectè per ſiniſtram
ſignificatur: iuxta illud Apoſtoli à dextris
& à ſiniſtris per gloriam & ignobilitatem,
2. Cor. per infamiam & bonam famã. Debent etiã
7 fieri illæ uolutiones, & reuolutiones, ante
Eccle. medium altaris, iuxta illud: in medio ec-
15 cleſiæ aperuit os ſuum, &c. In quo & illud
Can 3 cõmemoratur, quod redemptor noſter, iux
ta Salomonem, corpus ſuum media chari-
tate conſtrauit propter filias Hieruſalem.
Et attendite, quia quidã dicto Dñs vobiſ-
cũ, ab altare reuoluti, dicunt oremus: ſtan
tes ante medium altaris, per hoc inſinuan
tes ſe loco in manifeſto & populo conue-
nienti orare. ſ. ante medium altaris, quod-
que populus debet de medio cordis oratio
nes ad Deum effundere. Alij verò ad dex-
trum cornu altaris, vbi orationem præfer
re debent, dicunt oremus, ut ſic inter inſi-
nuationem & orationẽ nullum actũ alium
interponant, & ut ibi præcedat orandi in-
ſinuatio, ubi mox ſubſequi ipſa oratio, &
orantis populi eſſe decet intentio.

SVMMA.

1 *Oratio noſtra à Deo incipere, ab eodem termi-
nari debet.*
*Miſſæ officium cur ab oratione incipiat, et in
gratiarum actionem terminetur ibidem.*
2 *Orationes cui competat dicere.*
Sacerdotes qui dicantur. ibidem.
*Dominus vobiſcum cur à ſacerdotibus præ-
mittatur omnibus orationibus. ibidem.*
3 *Oratio habenda eſt breuibus.*
4 *Oratio, vnde dicatur. & vnde originem ha-
buerit.*
5 *Orationum verba, qualiter intelligantur.*
6 *Oratio, cur principium à patre, finem verò à
filio ſortiatur.*
7 *Ieſus, nomen eſt proprium.*
8 *Seculum, quid, & vnde dicatur.*
9 *Amen, reſpon. quid ſignificet.*
10 *Collectæ, quo terminetur. variè per diſcurſũ.*
11 *Collecta cur nulla dirigatur ad ſpũm sãctũ.*
12 *Orationes qualiter terminari debeant in exor
ciſmis.*
13 *Orationes, cur dicantur collectæ.*
14 *Collectarum quinam fuerint authores.*
15 *Orationes dicendæ in templo quot numero.*
16 *Oratio vnica in ſummis feſtis, dicitur. Et qua
idipſum ratione.*
17 *Lateranenſis eccleſia orationem dominicam
dicit loco collectæ in Miſſa & horis.*
18 *Manus quo conſilio eleuentur in orationibus.*

De oratione ſeu collecta. Cap. 15.

SALVTATIONE premiſſa,
ſubijciũtur orationes:
quia † enim omnis no-
ſtra oratio à Deo in-
choata, circulariter p
ipſum terminari de-
bet: ideo miſſæ offi-
cium incipit ab oratione, & terminatur in

gratiarum actione. ¶ Vnde uidendum eſt,
quis debet orationes dicere. Qualiter &
pro quibus ſit orādum. Quid ſit oratio. Et
quando. Et ubi. Et uerſus quā partem ora-
tiones dicendæ ſint. ¶ De mutatione ſacer
dotis ab una parte altaris, ad alterā. Vnde
orationes dicantur, & unde originē habue
rint. Qualiter uerba eorum intelligantur.
Qualiter orationes terminentur. Quare
uocentur collectæ. Quæ & quot orationes
dicendæ ſunt, & de inuentoribus earum.
Quomodo pontifex uel ſacerdos illas di-
2 cens, ſtare debet. ¶ Circa † primum notan
dum eſt, quòd ea quibus populus immedia
tè ordinatur ad Deum, ſacerdotes tantùm
dicūtur, qui ſunt mediatores inter Deum
& populum, quorum quidam dicuntur pu
blicè ſpectantia ad totum populum, iā cu-
ius perſona ipſe ſolus ea Deo proponit,
ſicut ſunt orationes & gratiarū actiones,
quidam priuatim, quę ad officium eius tā-
tum ſpectant, ut conſecrationes & huiuſ-
modi orationes, quas ipſe pro populo fa-
cit: non tamen in perſona populi orans,
& in omnibus præmittit Dominus uobiſ-
cum, ut mens populi Deo coniungatur, &
quia populus in his, quæ ad Deum perti-
nent ſacerdotem ducem habet, ideo in fi-
ne cuiuſlibet ſuæ orationis populus cōſen
tit, reſpondens amen: ut iam dicetur pro-
pter quod & omnis oratio alte termina-
tur, etiam ſi priuatim fiat. ¶ Sanè orādum
3 † eſt, breuibus uerbis, non in multiloquio,
ut iam dicetur. xij. diſt. omnia. xliij. diſtin.
ſit rector. prupè ſi. Vnde & græci parum &
frequenter orant, ſed in lachrymis & in pu
ritate cordis, non in uoce clamoſa, ſed in
mentis intentione & lachrymarum cōpun
ctione: ſic in conſpectu diuinæ maieſtatis
Pſ. 6. & angelorū, oportet nos eſſe, ut mens no-
ſtra uoci concordet, iuxta illud Pſal. Exau-
diuit Dominus uocē fletus mei. Et iterum:
Pſ. 50. ſacrificium Deo ſpiritus cōtribulatus &c.
Debet etiam oratio eſſe deuota: nam om-
niū creatori cum deuotione eſt ſupplican
dum. Dum autem ſacerdos altè dicit ora-
tionem, alij non debent uerbis orare, ſed
illā orationē attendere & ad eam reſpon-
dere amen. Pro quibus ſit orandū, dicetur
in ſexta parte ſub tit. de paraſceue. ¶ Quid
ſit oratio, & qua hora, & ubi horę canoni-
cę dicendę ſunt, & uerſus quā partem oran

dū eſt, dicetur in procemio. v. partis. Quid
ſignificet oratio, quæ dicitur ante epiſto-
lam, dicetur ſub ti. de ſeſſione epiſcopi. Sa
nè ſacerdos dum orat ad dextram conſi- 11
ſtit altaris, iuxta illud Exo. Deprecabitur Exod.
Aaron ſuper cornu altaris, & placabit ſu- 30
per eū in generationibus ſuis, in hoc illud
ſignans, quod fuerat prophetatum Deus
ab auſtro ueniet. Chriſtus enim Iudęos do Abac.
cuit, ad quos à patre miſſus fuit, qa dextrā
Iudæos Gentiles ſiniſtra figurat, & quoniā
lætitia per dextram, triſtitia uerò per ſini
ſtram deſignatur: idcirco ad dextram par
tem altaris primum accedit, ut gaudium
dominicæ natiuitatis oſtendat. Deinde di
cturus Euangelium, ad ſiniſtram conuerti-
tur, ut triſtitiam paſſionis inſinuet. Sed ite
rum redit ad dextram, ut gaudium reſur-
rectionis annuntiet. de hoc aliter dicetur
ſub tit. de mutatione ſacerdotis. Romanus
uerò pontifex oraturus, ad ſedem poſt al-
tare, uel alius epiſcopus ad latus altaris
aſcendit, & ſtans collectam pronuntiat
quā in libro legit aperto, & deinde ſedet,
quia ſicut Euangeliſta teſtatur, uenit Ieſus Luc. 4
in Nazareth, ubi nutritus fuerat, & intra-
uit ſecundum conſuetudinem diei ſabba-
ti, in ſynagogam, & ſurrexit legere, & tra-
ditus eſt ei liber Eſaiæ prophetæ, quem ut Eſa. 4
aperuit, inuenit locum, ubi ſcriptum erat,
Spiritus Domini ſuper me, propter quod
unxit me, & cum plicuiſſet librum, reddi-
dit miniſtro & ſedit. Rurſus Pontifex ad
latus altaris, uſq; ad dictū offertoriū mora
tur, ut dictum eſt ſub ti. qualiter epſ uel ſa
cerdos. ¶ †. Sequitur uidere unde oratio, 4
dicatur, & unde orationes originem ha-
buerunt. Et quidē dicitur oratio, ab oran-
do, eo quod per eam populo bona corpo-
ris, & aīæ orando petuntur. Licet. n. Do-
minus ſciat, quibus egemus orare tñ debe
mus prout dicet ſub oratione Dñica. orat
enim ſacerdos, pro bonis, ut adſint & pro
malis, ut abſint. Deſignātur autem oratio-
nes, in Apoc per fumum aromatum, qui a- Apo. 8
ſcendit in conſpectu Dñi de manu Angeli Pſ. 39
Chriſtus uerus. n. homo, propter nos paſ Heb. 5
ſioni dedit ſe, cuius illa vox eſt, holocau-
ſta etiā pro delicto non poſtulaſti, tunc di
xi, ecce uenio, ſemper pro nobis orabat,
quia ſecundum Apoſtolum. Exauditus eſt
in omnibus pro ſua reuerētia. ¶ † Qualiter 5
uerba

verba orationum intelligenda ſint, videamus. Et quidem, quod in quibuſdam codicibus continetur, proſit huic, vel illi ſancto talis oratio ad gloriã & honorem, ſic intelligi debet, quod ad hoc proſit, vt illi magis ac magis infidelibus glorificent̃, aut etiã honorentur in terris, extrà, de celebr. miſ. cum Matthæ. prope fi. Cùm. n. ipſi ſint perfectè beati, oĩa eis in cęlis ad votũ ſuccedunt, vnde non egent noſtris orationibus, imò iniuriã facit martyri, qui orat pro martyre, licet pleriq; reputent non indignum ſanctorum gloriam poſſe vſque in diem iudicij augmentari, & ideò eccleſiã interim rite pro poſſe augmentationem glorificationis eorũ, optare. Quia aũt poſt finem orationis ſubiungitur, per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum filium: illud ſignificat, quod ipſe in euãgelio dicit: Quicquid petieritis patrem meum, in nomine
Io. 14 meo, fiet vobis. Orat. n. ſacerdos ad Deum patrem, vt per filium ſuum, qui Dominus noſter eſt æqualiter, ſicut pater, oratio perficiatur.
6 ¶ Hinc † enim eſt ꝙ omnis oratio generaliter ad patrem dirigitur: & terminatur in nomine filij. Non enim per aliam viam ad nos æterna Dei beneficia poſſunt decurrere, quàm per eum qui eſt mediator Dei & hominum homo, Chriſtus Ieſus x. diſtinct. quoniam. ſicut per mediantem cryſtallum mittitur ignis in eſcam ſuperpoſitam à ſole longinquo. Et ſumptum eſt
Ro. 5. hoc de Epiſtola ad Romanos, ubi dicitur: Gloriemur in Deo, per dominum noſtrum Ieſum. nemo enim venit ad patrem niſi
Io. 14 per me. Et ipſe alibi dicit: Siquid petieritis patrem, in nomine meo, dabit vobis.
7 ¶ Et nota, quòd † Ieſus, eſt proprium nomen: prout dictum eſt in prooemio ſecundæ partis. Quod verò ſequitur, qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti, &c. ita poteſt intelligi, in vnitate ſpiritus ſancti: hoc eſt vnà cum ſpiritu ſancto. nam pater, & filius & ſpiritus ſanctus, ſunt vnũ. Vel in vnitate ſpiritus ſancti: hoc eſt in ſpiritu ſancto: qui eſt vnitas patris & filij, & amor, & connexio vtriuſque. Poſſunt etiã ſic exponi præmiſſa verba, per dominum noſtrum, &c. ut ſit ſenſus: O pater exaudi per filium tuum, qui hoc vult & poteſt vult, quia viuit: poteſt, quia regnat: viuit, inquam, & regnat tecum in vnitate ſpiritus ſancti, non quidem viuit & regnat, vt tyrannus ſpiritu iniquitatis: ſed uiuit & regnat Deus ſpiritu benignitatis. ¶ Quod verò ſequitur: Per omnia ſecula ſeculorum, vel conſecutiue; vel antinomaticè intelligi poteſt. Conſecutiuè, ſicut generationes generationum; quaſi dicat, per omnia ſecula ſeculorum ſibi inuicem
ſuccedentiũ. † Dicuntur enim ſecula, quia 8
ſequuntur: nam alijs diſcedẽtibus alia ſequuntur. Antinomaticè, ſicut cantica canticorum: & eſt ſenſus: ſicut ante omnia ſecula filius cũ patre in vnitate ſpiritus ſancti, in deitate vixit & fuit: ita & in præſenti ſeculo, & in futuro vbi iuſti cum ſanctis Angelis permanebunt: & iniuſti cum diabolis cruciabuntur: credatur equaliter viuere cum patre, & ſpiritu ſancto: & nullo
fine concludi. † Sequitur amen: quod ver- 9
bum optantis vel affirmantis, oſtendit affectum vel conſenſum, vt præmiſſum eſt: Populus enim aſſentiens voci ſacerdotis, qui dixit, per omnia ſecula ſeculorum, aſſentit, quòd ſeculum per eum creatum eſt. Vnde in fine pſalmorum, vbi nos dicimus, fiat fiat, hebræus dicit, amẽ amen. Et Chriſtus in Euangelio ſæpe dicit, amen amen; id eſt, verum dico vobis. Reſpicit ergo ad formam orationis, ut quod oratur, optetur, vel ad modum concluſionis, vt quod concluditur affirmetur. verbi gratia, cum ſacerdos orans dicit, Da nobis quæſumus domine, ſalute mentis & corporis, populus reſpondet, amen, id eſt, fiat, & cum ſacerdos concludit, qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorũ, populus affirmando reſpondet, amen, id eſt, verum eſt, uel
amen, interpretatur veritas, ut in Apocal. Apoc.
hoc dicit amen, teſtis fidelis, de hoc dictũ vlt.
eſt in præcedenti tractatu. ¶ Circa † termi- 10
nationem collectarum, notandum eſt, ꝙ in eis quandoq; dirigitur ſermo ad patrẽ, quandoq; ad filiũ, quandoq; ad ſpiritũ ſanctum, & quandoq; ad totam trinitatem. Si ſermo ad ſolum patrem dirigitur, nõ habita mentione de filio, neque de ſpiritu ſancto, tunc dicetur in fine: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. ſiue per eundem, & eiuſdẽ, ut in illa oratione:

Protector in te ſperãtium,&c. Si verò fiat mẽtio de filio,vel de ſpiritu ſancto, refert an ante finalem partem orationis,an in fine ipſius fiat mentio de filio. Si verò dirigatur ad patrem, habita mentione de filio,ante finem,tũc dicitur in fine Per eundem dominum noſtrum,&c. vt in illa oratione: Deus qui de beatæ Mariæ virginis, &c. Si in fine,tunc ſubijcitur immediatè, qui tecum: ſiue, per eundem, & eiuſdem, vt in illa collecta ſancti Stephani: Omnipotẽs ſempiternæ Deus,qui primitias martyrum. Et in illa: Deus qui ſalutis ęternæ: vel dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: ſiue,per,vt in illa collecta: Deus, qui nos redemptione,quæ dicitur in vigilia Natalis.& in illa: Illumina quæſumus.quæ dicitur in Epiphania.vel Ieſus Chriſtus dominus noſter,vt in illa: Deus,qui ad æternam, quæ dicitur feria tertia poſt Paſcha, & in ſecreta illa, Ipſi tibi. quæ dicitur in cœna Domini. Si verò in oratione,quę ad patrem dirigitur, ſit mentio de ſpiritu ſancto,dicitur in fine: Per Dominum noſtrũ, ſed tunc dicitur ibi in vnitate eiuſdem ſpiritus ſancti Deus,vt in illa: Deus, qui corda fidelium,&in illa: Adſit nobis quæſumus virtus ſpiritus ſancti,&c. Quòd ſi fiat ibi mentio de ſpiritu ſancto: & poſteà de filio,tũc ſubijcitur in fine immediatè, qui tecum,vt in illa oratione: Mentes noſtras quæſumus Domine paraeletus, & in illa: Vre igne,&c. ¶ Rurſus, quando ad patrem dirigimus ſermonem, orandò ut ipſe det nobis ſpiritum viuificãdi,vel huiuſmodi: tunc dicitur, per dominum: ſiue per eundem,vel eiuſdem,vt in illa oratione, quæ dicitur in benedictione cinerum. Deus qui humiliatione,&c. & in illa quæ dicitur in benedictione fontis: Omnipotens ſempiternæ Deus,Reſpice,&c. Si autem ſermo ad filium dirigatur: vt in illa oratione. Excita domine potentiam tuam, & ueni: & ſimiliter in alijs collectis, de aduentu Domini.& in illa,Deus qui virginalem aulam: tũc dicitur in fine,qui viuis & regnas cum Deo patre, in vnitate ſpiritus ſancti Deus,&c. Et ſi fiat ibi mentio de patre,tũc dicitur,qui cum Deo patre, &c. vt in illa oratione canonis: Domine Ieſu Chriſte fili Dei, &c. Si verò ſermo dirigitur ad ſpiritum ſanctum, dicunt quidam, quòd tunc dicitur in fine: qui cum patre & filio viuit, & regnat Deus, &c. Verumtamen † omnis oratio dirigitur ad patrem,vel ad filium,& nulla ad ſpiritum ſanctum: quia 11
ſpiritus ſanctus ad donum & à dono non petitur donum: ſed potius à largitore doni: petitur ergo à patre,& filio, & ad eos ſermo dirigitur,tanquam ad donatores,& non à ſpiritu ſancto,qui eſt donum: & pariter ab vtroque procedit. Si autem ad totam trinitatem ſermo dirigitur, tunc dicitur in fine: per dominum, ſiue, per eundem: & eiuſdem. vt in illa oratione canonis: Suſcipe ſancta trinitas, & in illa quæ dicitur in fine Miſſæ: Placeat tibi ſancta trinitas, in quibus dicitur per Chriſtum dominum: quod ſuccedit in orationibus, in locum,per dominum noſtrum cauſa breuitatis. Idemque in oratione,quæ ad Deũ patrem diritur,de eo mentio fiat,ut in illa,Omnipotens ſempiternæ Deus qui dediſti famulis tuis; tunc dicunt quidam:qui viuis & regnas Deus,per omnia ſecula ſeculorum. Alij verò intelligẽtes,quòd oratio ipſa ad Deum filium dirigatur: dicunt tunc; qui viuis & regnas in vnitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum,& in illa oratione,Fideliũ Deus omnium conditor: tota namq; trinitas conditor & redemptor eſt licet Chriſtus propriè ſit redemptor. Poteſt etiam dici,quòd oratio, quæ ad trinitatem dirigitur, concluditur ſine aliqua perſonarum diſtinctione,qui viuis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum. Vel conuertat orans ſermonem ad ſe,vel à populum,dicens: quod ipſa præſtare dignetur,& ſic etiam concluditur in orationibus benedictionalibus. Sanè in oratione ĩ qua ſermo dirigitur ad caput Eccleſię,ſic videtur debere dici:qui viuis & regnas: cum Chriſtus ſit caput eccleſiæ:extrà de ſacra vnctione,cap. primo, ſed non eſt ita. Tota namq; trinitas eſt caput eccleſiæ. ideoq; dici debet, per dominum noſtrum. In exorciſmis † verò ad expellendum dæmonem aliter dicitur: quo- 12
niam in aquæ benedictione dicitur,per eũ qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſeculum per ignem. Similiter & in catechiſmis dicitur,qui venturus eſt,&c. quàm cito.n. diabolus audit Chriſtum eſſe venturum iudicare ſeculum per ignem: fugit,timens.

mens iudicium ignis; quia ſcit ſe poſt diē
iudicij æterno igne premendum. Eadem
quoque ratione dicit magiſter Gilbertus,
quod orationes in exequijs mortuorum
debent ſimili modo finiri: communis tamē
vſus eccleſiæ tenet, vt dicatur, Per domi-
num noſtrum, &c. in illa tamen oratione
Fidelium Deus omnium conditor: debet
dici, qui viuis & regnas, &c. vt præmiſſum
eſt. Et aduerte, quòd orationes in laudibus
in miſſa, & in veſperis, ſub eodem & ſolen-
niori tono dicuntur, pro eo; quòd illæ ho
ræ ſolenniùs & feſtiuius in eccleſia dicun-
tur: in alijs verò horis & officijs alius to-
nus minus ſolennis ſeruatur, tum quia mi
nus ſolenniter dicuntur, tum quia illæ ad
alium referri poſſunt ſignatum. Omnibus
autem orationibus, præterquam in exor-
ciſmis præmittitur, oremus, non tamē ſem
per Dominus vobiſcum, vt dictum eſt in
præcedenti. ¶ Sequitur videre † quare ora
13 tiones, quæ circa principium Miſſæ dicun
tur, collectæ uocentur. Et quidem ideo,
quia ſacerdos qui fungitur legatione ad
Deum pro populo, in eis petitiones om-
nium in vnum colligit, & concludit, ut eas
ad dominū referat, propriè tamen dicun-
tur collectæ, quæ ſuper collectum populū
dicuntur, puta in proceſſionibus, vel dum
colligitur populus ad ſtationem faciendā;
vt de vna eccleſia procedant ad altare. lix.
diſt. quoniam. de conſecr. diſt. v. conuenit.
In vrbe nanque quælibet eccleſia ſtationa
lis habet aliquam eccleſiam ſibi vicinam,
in qua colligitur populus de ſtationis, &
ibi dicitur collecta ſuper populum colle-
ctum: & inde omnes ſimul ad eccleſiam, in
qua fit ſtatio, accedunt. Vnde in concilio
Agaten. de conſe. diſtin. v. conuenit, in fi.
dicitur quod plebs collecta oratione ad
veſperam dimittatur ab epiſcopo, cum be
nedictione, & eſt ſumptum hoc nomen de
Leuitico, vbi ſcenophegia, quæ eſt vltimū
feſtorum legalium, collecta uocatur, pro
eo quia in fructuum collectione fiebat; &
figurabat futuram operum noſtrorum col
lectionem cum dicetur, Ecce homo, & om
14 nia opera eius cum eo. ¶ Orationum † ua-
rij fuerunt doctores; quarum numerus &
varietas intantum excreſcebat, quòd octa-
uum Africanum concilium conſtituit, ut
nullæ preces, vel orationes, vel Miſſæ, vel
Præfationes, vel commendationes, vel ma
nuum impoſitiones dicantur, niſi in conci
lio fuerint approbatæ. Et Gelaſius Papa
tam à ſe, quàm ab alijs appoſitas preces di
citur ordinaſſe. Beatus Grego. ſecluſis his
quę nimia, vel incongrua videbantur, ra
tionabilia coadunauit: congrua multa ni
hilominus per ſe neceſſaria ſuperaddens.
¶ Cæterùm, quidam † modum & ordinem 15
excedentes, intantum orationes multipli
cant, vt auditoribus tantum tædium gene
rent & faſtidium, quaſi Deus & homo, ver
borum multitudine flecti poſſit, vt præmiſ
ſum eſt. de conſec diſt. v. non mediocriter.
cùm econtra Eſaias dicat: Cum multipli- *Eſa. 1.*
caueritis orationes veſtras non exaudiam.
& Dominus in euangelio dicat, Cum ora- *Mat. 6*
tis nolite multum loqui ſicut Ethnici fa
ciunt. Putant enim in multiloquio exau
diri. Vnde cum ei dixiſſent Apoſtoli, Do
mine doce nos orare: compendioſam eos
orationem docuit: Pater noſter, &c. Huiuſ
modi ergo orationis formam ſequentes ſa
cerdotes in Miſſa ſeptenarium orationis
numerum non excedunt. Nam Chriſtus ſe
ptem petitionibus omnia corporis, & ani
mæ neceſſaria comprehendit in illa, pro
ut ſub eo dicetur: quia verò numero Deus
gaudet impari, quidam obſeruāt, vt impa
res dicāt in Miſſa orationes, videlicet, vel
vnam tantùm, ſicut vna epiſtola, vel vnum
Euangelium dicuntur, & iſte numerus eſt
ordinarius, vel tres, vel quinque, vel ſeptē.
Vnum, ad deſignandum fidei vnitatem, vel
vnitatis ſacramentum. Tres, ad ſignifican
dum myſteriū trinitatis, & quia Chriſtus
ter in paſſione orauit dicens: Pater, ſi fieri
poteſt, tranſeat à me calix iſte. Quinque,
ad deſignandū quinque plagas Chriſti ſeu
in quinque partitā Chriſti paſſionem. Se
ptem ad deſignandum ſpiritum gratiæ ſe
ptiformis ſeu ſeptem dona ſpiritus ſancti.
Deus enim diuiſionem & diſcordiam de
teſtatur. Vnde cum cęterorum dierum ope
ribus benediceret, operibus tamen ſecun
dæ diei benedixiſſe non legitur: eò q́ bina
rius numerus primò ab vnitate recedebat;
& ab eo cæteri diuiſibiles numeri originē
ſortiuntur, & impar numerus mundus eſt.
xxxij. q. j. nuptiæ. ¶ Et nota, quòd in
ſummis † feſtis tantummodo dicitur vna 16
collecta niſi forte eadem die aliud feſtum

occurrat. ¶ Sciendum quoque eſt, quòd
totidem collectæ & eodem ordine dici de-
bent in ſecreta, poſt communionem, quot
præceſſerunt ante Epiſtolam in exordio
Miſſæ nec plures nec pauciores: finis nan-
que debet ſuo principio & quilibet poſt
communionem collectæ & ſecretelæ præ-
cedentibus conuenire. Cauendum eſt e-
tiam, quia ſi collecta pro defunctis inter-
miſceatur in Miſſa quæ dicitur pro uiuis,
non finalis, ſed penultima, uel antepe-
nultima dicatur, quia finis debet ad ſuum
principium retorqueri, de conſec. diſtin-
ctio. prima. epiſcopus. Semper enim fa-
cienda eſt memoria pro defunctis: prout
dicetur ſub 10. particula ſecretæ, ſuper
uerbo: Memento etiam Domine, & cæt.
quia etiam uiuorum & etiam ſanctorum,
in quorum honore celebrantur, qui in vi-
ta gloriæ uiuunt, auxilio egent. Sed in
Miſſa pro defunctis intermiſceri non de-
bet collecta pro uiuis: etiam, ut quidam
dicunt, illa communis, Deus qui uiuorum
dominaris, &c. ab Auguſt. compoſita ad
notandum, quòd defuncti iuuare nequeūt
uiuentes in hac uita, nec etiam implorare
æternam uitam: licet ipſi iuuari ualeant
ab utriſque. In Miſſa tamen pro defunctis
poteſt, ut quidam dicunt, eſſe penultima
collecta de ſanctis, & econuerſo. Inno. Pa-
pa primus compoſuit quatuor collectas
pro menſe Septembri. Innocentius uerò
Papa tertius compoſuit illam. A cunctis
nos quæſumus Domine, mentis & corpo-
17 tis defende, &c. In † ecclesia Laterann.
unquam dicitur oratio, ſed in Miſſa & in
omnibus horis loco orationis alta uoce
pronuntiatur oratio dominica, quæ in no-
uo teſtamento prima oratio fuit. Nam &
18 in primitiua eccleſia ſic fiebat. ¶ † Sanè
pontifex ſeu ſacerdos dum orare ſeu ora-
tionem dicere incipit, manus eleuat, & ex
tendit iuxta illud He. 12. Manus remiſſas
erigite, & genua debilia roborate, & Ro-
mano Pontifici, & etiam alijs epiſcopis
in multis eccleſijs miniſtri adſtantes, ele-
uatas manus ſuſtentant: quæ manuum ele-
uatio à lege ſumpſit exordium. Legitur e-
nim Exod. xvij. & cap. xxxvj. diſtinct. ſi quis
quòd cum Iſrael pugnaret aduerſus Ama-
lech in deſerto, Moſes aſcendit ſuper uer-
ticem collis. Cumque leuaret manus, uin-
cebat Iſrael: ſi uerò paululum remiſiſſet,
Amalech populum ſuperabat: Aaron au-
tem & Hur, ſuſtentabant manus eius, ex
utraque parte. Legitur etiā 3. Reg. in cap.
viij. quòd Salomon ſtetit ante altare Do-
mini in conſpectu eccleſię Iſrael, & expan
dit manus ſuas in cœlum orans pro popu- *Act. 1*
lo. & Gene. 14. Leuo manum meam ad Do-
minum Deum excelſum. Eleuatio autem
ipſa, repræſentat, quòd Chriſtus eleuatis
manibus ferebatur in cœlum. Vel eleuat
manus ad inſtar Saluatoris in cruce pen- *Pſal.*
dentis, Vnde illud: Eleuatio manuū mea- *140.*
rum, ſacrificium ueſpertinum. Extenſio ue-
rò manuū, ideo fit. Nam Chriſtus cum ex-
pandiſſet manus in cruce, pro perſecuto-
ribus orauit, dicens: Pater mi, dimitte *Lu. 23*
illis, quia neſciunt quid faciunt, morali-
ter inſtruens, quia Chriſtus ſemper para-
tus eſt recipere pœnitentes. Iuxta illud, *Ioã. 6*
quòd ipſe promiſit: Omnis qui uenit ad
me, non eijciam foras. Quidam tamen per
fidi hæretici deridēt huiuſmodi manuum
extenſionem, propter illud Eſa. Cum ex- *Eſa. 1.*
tenderitis manus ueſtras, auertam oculos
meos à uobis.

S V M M A.

1 *Epiſtola, quid. Vnde dicatur, & quid ſi-
gnificet.*
2 *Epiſtola vbi debeat legi.*
3 *Epiſtola cur præmittatur Euangelio.*
4 *Diaconus lecturus Epiſtolam, à quibus & quot comitetur.*
5 *Epiſtolam legens, quo flectere vultum debeat.*
6 *Epiſtola ſumpta ex libro Moſi vel Salomonis qualiter terminatur.*
7 *Epiſtolam legere non poteſt quis niſi fuerit ſubdiaconus.*
8 *Miniſterium verbi Dei, eſt triplex.*
9 *Sedendi vſus, vnde.*
10 *Lectiones Apoſtolicas & Euangelicas, quis primum ſtatuerit debere dici ante ſacrificium.*
11 *Euangeliorum, Epiſtolarum, & Prophetiarum varia eſt terminatio.*

De Epiſtola. Cap. 15.

ORATIONE finita, dicitur
1 epiſtola, † quæ ſignifi-
cat doctrinam Apoſto-
lorum, Elegáter autem
illam præcedit oratio,
quia legitur Luc. x. ca.
Rogate dominum meſ-
ſis, vt mittat operarios ſuos in meſſem ſuã.
¶ Sanè epiſtola Græcè, & Latinè ſupermiſ
ſio, uel ſuperogatio, dicitur ab ἐπὶ q̃ eſt ſu
pra, & στόλον miſſio. M.ſſa enim eſt ab apo
ſtolis ſupra legem Moſi, ſupra Pſalmiſtas
& Prophetas, ſupra Euangeliũ, ſicut & pro
phetiæ ſupra legem, unde & literæ de una
perſona ad aliã miſſæ, appellantur epiſto-
læ, ſcilicet ſupra miſſæ, quaſi miſſæ ſupra,
ſeu præter id, quod refert nuntius uiua uo
ce, ſicut & Apoſtolus ſupra id, quod dixe-
rat Epheſijs, Corinthijs & alijs, epiſtolas
2 mittebat. Legi debet † epiſtola ſecundum
magiſtrum Petrum Antiſiodoren. in dex-
tra parte eccleſiæ, quia Chriſtus primò ue
nit ad Iudæos, qui dicebantur in dextera
eſſe, Melius tamẽ fit in medio eccleſiæ pro
eo, q̃ Ioãnes fuit medius inter Apoſtolos,
& prophetas, ut iam dicetur. Dicitur quo-
que epiſtola in loco inferiori. Euãgeliũ in
ſuperiori, & ſuppoſito panno, de quo ſub
Euangelio dicetur. Præmittitur † autẽ Epi
3 ſtola Euangelio. Epiſtola namq; deſignat
Luc. 1 officium, quod Ioannes ante Chriſtũ exer-
cuit, qui præiuit ante faciẽ Dñi parare vias
eius: ſicut ipſe teſtatur: Ego, vox clamantis
Math. in deſerto, parate viam dñi. Ioannes ergo
20. quaſi ſubdiaconus & ſubminiſter illius, q
de ſe dicit: Non veni miniſtrari. Vnde ſicut
prædicatio Ioannis præceſſit prædicationẽ
Chriſti: ita Epiſtola Euangelium præcedit.
Gerit quoq; Epiſtola, figuram legis & pro-
phetiæ, quę Chriſti aduentum præceſſerũt:
ſicut ipſa Euangelium præcedit. Præceſſit
quidem lex Euangelium: ſicut vmbra lu-
cem, ſicut timor charitatẽ, & initium per-
fectionem. ¶ Sanè † ſubdiaconum epiſto-
4 lam lecturum vnus tantum comitatur aco
lytus: quia prædicationem Ioannis pauci
ſecuti ſunt: quoniam lex neminem ad per-
fectionem ducit; ſed diaconum Euange-
lium lecturum, tam ſubdiaconi quàm aco-
lyti & cæteri comitantur: quia prædica-
tionem Euangelij, quæ perfectionem fa-
cit, plurimi ſuſceperunt. Dici etiam poteſt
quod per ſubdiaconi & diaconi ad legen-
dum proceſſum, duplex Chriſti manifeſta-
tio per duplicem eius aduentum ſignifica-
tur, quorum primus vnum tantum habuit
præcurſorem, ſcilicet Ioannem, qui per
ſubdiaconum præcedentem ſignificatur.
Secundus duos habebit, videlicet Enoch
& Heliam, qui per duos vel plures præce-
dentes diaconum figurãtur. Faciés autem
† epiſtolam legentis reſpicere debet alta- 5
re, quod Chriſtum ſignificat, quia Ioannis
prædicatio ſe & alios dirigebat in Chri-
ſtum, de cuius vultu iudiciũ, & æquitas pro
cedunt, extrà de eccle. ben. vt noſtrum. Is
verò, qui præcedit ſubdiaconum euntem
legere, non vertit faciem ad legentem,
quia Ioannes non ad ſe audientes, ſed po-
tius ad Chriſtum dirigebat. ¶ Sed qui dia-
conum euntem legere præcedebant, nunc
reſpiciunt ad Euangelium, & ad faciem
recitantis. Primò, ut ex mutua vtriuſq; in-
ſpectione, amor & charitas Chriſti notet,
qui in Euãgelio prædicatur. Secundo, vt ſe
eſſe conteſſes euãgelicæ doctrinæ oſtẽdãt,
ſicut legitur in Eſa. Vos eſtis teſtes mei, di
cit Dñs. Quia verò Ioannes fuit limes præ Eſ. 44
cedentium, & ſubſequentiũ, medius inter
Apoſtolos & Prophetas. Nam lex & pro-
phetæ vſque ad Ioannem, & ex eo regnum Lu. 16
Dei euangelizatur. Ideò epiſtola nec ſem
per legitur de prophetis, nec ſemper de
Apoſtolis, ſed interdum ſumitur de veteri
teſtamento; interdum de nouo. Ioannes
enim, cuius vocem repræſentat epiſtola,
cum antiquis Chriſtum prędixit futurum, Ioan. 1
dicens. Qui poſt me venit, ante me factus
eſt, & cum modernis. Chriſtum oſtendit
repræſentem, dicens, Ecce agnus Dei, ecce Ioan. 1
qui tollit peccata mundi. Interdum ergo
ſumitur de Apoſtolis, quia licet eorum
doctrina non præceſſerit euangelium, ta-
men ad vitam æternam refertur, ſicut lex
& prophetia, & interdum de veteri teſta-
mento; raro tamen, quia velum templi
eſt ſciſſum, nec ponendum eſt ante oculos
velũ, epiſtola tamen non legitur de quinq;
libris Moſi, quia in illis temporalia pro-
mittebãtur. In cuius ſignũ lectiones de il-
lis ſumptę terminantur in graui accentũ, 6
ut iam dicetur. ¶ Conſiderandum † autem
eſt,

eſt, quòd quando lectio uel epiſtola de li-
bris Moſi, uel Salomonis ſumitur: nomen
eorum recitatur, ut dicetur, in prooemio
ſextæ partis. Item in epiſtolis, quæ ſumun
tur de prophetis, uel de actibus Apoſto-
lorum, ſiue de Apocalypſi ponitur in prin
cipio hæc oratio: In diebus illis, & in fine
dicitur: ait Dominus omnipotēs, eo quòd
in libris illis hoc ſæpe ſcriptum inuenitur.
Eadem etiam ratione, dicitur in epiſtolis
Iacobi & Petri, Chariſſimi, & in epiſtolis
Pauli, fratres, & in Chriſto Ieſu Domino
Heb. 3 noſtro. In epiſtola tamen ad Hebræos di-
cunt quidam non debere apponi: Fratres,
eo, q. Apoſtolus ſuſpectus erat Hebræis,
ſed melius eſt, ut apponatur; quoniam qui
dā boni erant inter eos, ut ipſe eos in quo-
dam loco eiuſdem epiſtolæ uocat fratres.
Propter præmiſſam etiam cauſam dicitur
in Euangelio. In illo tempore: propriè ta
men loquendo nulla epiſtola eſt de ueteri
teſtamento, ſed illæ lectiones uocantur.
Porrò licet in epiſtolis, quæ de Apoca. le-
guntur dicatur: Lectio libri Apocalypſis
beati Ioannis Apoſtoli, in quibuſdā tamen
eccleſijs, & Apoſtoli tacetur illud verbum
beati. Certum eſt enim, quòd beatus Ioan
nes præcipuè fuit inter Apoſtolos à Chri-
ſto dilectus. Dilectio autē Dei, bonos nos
efficit, quia beatus, quem elegiſti & aſſum-
Pſ. 64 pſiſti. Hac ergo conſideratione, cum ſicut
cæteros ſanctos ſuperuacuum eſt beatitu-
dinis titulo ſanctum oſtendere, & ſolem
quodammodo facibus adiuuare, vj. quæſt.
j. cap. omnia, cum ipſe uelut titulus per ſe
pareos effectum beatitudinis, ſcilicet dile
ctionē Dei euidenter præ cæteris ſit ſorti-
7 tus. Cæterum nullus debet † epiſtolam ſo
lenniter in eccleſia legere, niſi ſit ſubdiaco-
nus, qui fortè defuerit, dicatur à diacono,
de quo dictum eſt in ſecunda parte ſub tit.
de ſubdiacono, & de diacono, uel etiam à
ſacerdote. Melius, n. eſt, ut ſacerdos etiam
miſſam cātans, illam legat, q̄ ſi ab acolyto
vel alio iferioris ordinis legatur. ¶ Circa
hoc autem notandum eſt, quòd populi in-
ſtructio fit per verbū Dei, quod quidem à
Deo per eius miniſtros ad populum perue
nit: & ideò ea quæ ad plebis inſtructionē
pertinent, non à ſacerdote, ſed à miniſtris
8 dicuntur. ¶ † Miniſterium tamen verbi Dei
triplex eſt. ¶ Primum, authoritatis: quod

cōpetit Chriſto qui miniſter dicitur, Mat-
thæi ſeptimo. Erat enim ſub poteſtate do-
cens. ¶ Secūdum, manifeſtæ ueritatis, quod
competit prædicatoribus noui teſtamenti,
de quo dicitur in ſecundo Corinth. tertio. Rom.
Qui & idoneos fecit miniſtros. ¶ Tertium, 10
figurationis: quod cōpetit prædicatoribus
ueteris teſtamenti, ideoq; doctrinā Chriſti
proponit diaconus. Doctrina uerò p̄dicato
rū ueteris teſta. proponitur per ſubdiaco-
nos. Nec obſtat, q. aliqn̄ per eos legit̄ loco
epiſtolę aliquid de ipſo ueteri teſtamento;
quia prædicatores noui teſtamenti etiā ue
tus prædicant. Cæterum doctrina prædicā Mat.
torum ueteris teſtamenti, non ſemper le- 21
gitur: ſed illis diebus, quibus præcipuè cō-
figuratio noui & ueteris teſtamenti deſi-
gnatur: ut in ieiunijs quatuor temporum:
& quando aliqua celebrantur: quæ in ue-
teri lege figurata ſunt, ſicut paſſio, natiuitas
baptiſmus, & aliquid huiuſmodi: & quo-
niam utraq; doctrina ordinat ad Chriſtum
& eorum, qui præibant: & eorum, qui ſe-
quebantur: ideò doctrina Chriſti poſtpo-
nitur quaſi finis. Cùm autem dicitur Epi-
ſtola: genua non flectimus, cùm ad nouum
pertineant teſtamentū: imò ſedemus: quia
doctrina in ſilentio & quiete audienda eſt.
Vſus † etiam ſedendi à ueteri teſtamento 9
aſſumitur, ſicut in Eſdra legitur. Milites ta
men ſtare conſueuerunt, qn̄ Epiſtolę Pauli
leguntur in honorem eius, quia miles fuit:
vnde in ſignum militiæ ſuę dipingitur cum
enſe in manu, uel ideò, quia ipſe ſuam præ
dicationem Euangelium nominauit. ¶ Et
eſt ſciendum, quòd nunquam in quadrage-
ſima legitur Epiſtola Pauli: niſi tantum in
cœna Domini: quia ad nouum pertinet te
ſtamentum. ¶ † Sanè lectiones apoſtolicas, 10
& euangelicas, quis primò ante ſacrificium
dici debere ſtatuerit, non omnino certum
eſt. Creditur tamen, quòd primi ſucceſſo-
res Apoſtolorum, eo q. in illis eadem ſacri
ficia celebrari iubentur. ¶ Quæritur autē,
quare † prophetias voce inferius deflexa; 11
Euangelium uerò ac Epiſtolam, vocē exal
tādo, finimus? Reſpōdeo per prophetā, quę
eſt in veteri teſtamento, ſynagogo, quę in-
clinata eſt & cecidit, intelligitur; ideòque
inclinando uocem, & quaſi cadendo pro-
phetia finitur. Hinc etiam eſt, quod ſyna-
goga depingitur, quaſi fracta haſta vexilli:

per

per Euangelium uerò & Epiſtolam Eccleſia militans repræſentatur, quæ exaltata eſt & ideò illa cum exaltatione uocis finiuntur. Præterea, in ueteri teſtamento temporalia & caduca promittebantur: in cuius figura lectiones in grauamen accentum terminantur. In nouo uerò teſtamento ſpiritualia & eterna, in cuius rei ſignum Euangelium & Epiſtola in accentum terminantur acutum. Quædam tamen lectiones de ueteri teſtamento ſumptæ, quæ in officio Miſſæ pro Epiſtolis ſæpe leguntur, in acutum terminantur accentum: & ſub tono Epiſtolari leguntur. Cum enim tunc in locum Epiſtolæ ſuccedant, meritò, & quo ad hoc, & quo ad nomen, illarum debent imitari formam.

ADNOTATIO.

* Miſſio.] Videtur author hoc verbum minus duxiſſe à ſua ἐτυμολογία. Dicitur enim ἐπιστολὴ ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλειν, quod eſt mittere, quia ad abſentes mittitur. Vel, ſi malis, ἐπιστολὴ, iuſſum, mandatum.

SVMMA.

1 *Subdiaconus, Epiſtola lecta, reuerentiam facit ſacerdoti, quaq; id ſignificatione, & n. 3*

2 *Subdiaconus, manus ſacerdotis oſculatur, lecta Epiſtola.*

De reuerentia poſt lectam Epiſtolam facienda. Cap. 17.

1 POST lectam † epiſtolam, ſubdiaconus cum acolyto ad ſacerdotem accedit, illud inſinuans Matth. 11. quòd Ioãnes cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, miſit duos ex diſcipulis ſuis nõ credentes Chriſtum eſſe Meſſiam, vt interrogarent illum. Tu es qui venturus es: an alium expectamus. Et reſpondens Ieſus, (Ioã. 1.) ait illis. Euntes annunciate Ioanni, quæ vidiſtis & audiſtis. Cœci vident &c. ut dicetur in ſexta parte, ſub tertia dominica aduentus, Quia uerò illi per uiſa miracula cognouerunt hunc eſſe, de quo eorum magiſter prædixerat, Qui poſt me uenit, ante me factus eſt, cuius non ſum dignus ſoluere calciamenta ſua, ideo pronus ad pedes calciamentum Rom. Pontificis ſubdiaconus oſculatur. Præterea, quia dextra † Domini fecit virtutem, ideo ſubdiaconus in (2 Pſal. 117) quibuſdam eccleſijs oſculatur dextram ſacerdotis. Adhuc lecta Epiſtola ſubdiaconus librum clauſum epiſcopo repreſentat ipſe uerò ſupra illum manum ponit, quam ſubdiaconus oſculatur. Nempe epiſcopus Chriſtum figurat, qui clauſus liber repreſentatur, ad deſignãdum, quòd ſolus Chriſtus potuit aperire librũ, & ſoluere ſignacula eius: in quo & ipſe Chriſtus & eius myſteria clauſa erant, donec cœpit ab ipſo Chriſto per prædicationem Euangelij aperiri. Chriſtus autem legẽ, in qua clauſus tenebatur opere impleuit, qui non uenit legem ſoluere, ſed adimplere, quòd ſignificat manus impoſitio ſuper librũ. Manus enim, opus ſignificat. Ipſa quoque manus impoſitio, ſignificat deſiderium & promiſſionem credendi, & opere complendi, quæ lecta ſunt. Quia uerò nemo accipit benedictionem in lege promiſſam, niſi qui cum amore qui per oſculum deſignatur, opere perficit, quod ſermones alios facere docet, ideo ad hoc deſignandum ſubdiaconus benedictionẽ accepturus manum epiſcopi oſculatur. ¶ † Rurſus quia Pontifex (ut præmiſſum eſt) Chriſtum repreſentat, ſubdiaconus & cæteri debent ei actus ſuos humiliter ſubdere, & ab ipſo benedictionis gratiam poſtulare. Vnde in Euangelio: (Luc. 7) Cũ omnia benefeceritis, dicite, Serui inutiles ſumus, qđ debuimus facere, fecimus, & ſubſequenter epiſcopus uel ſacerdos benedicit, quia & Chriſtus cõmendauit Ioannem dicens: (Math. 11) Quid exiſtis uidere in deſerto prophetam? etiã dico vobis plus, quàm prophetam. Amen amen, dico vobis. Inter natos mulierũ, &c. Subdiaconus ergo poſt finem, diaconus uerò ante principium lectionis ad ſacerdotes accedit, & exhibet reuerentiã, quia lex finem accepit in Chriſto: ſed Euangelium originem ſumpſit ab ipſo, nam lex & Prophetæ uſque ad Ioannem, Euangelium Chriſti & epiſtolæ poſt Ioannem. (Ioã. 1.) In miſſa uerò pro defunctis ſubdiaconus lecta epiſtola, non uenit in oſculum manus tum quia ibi ceſſat ratio ſuprà dicta, tum quia in illa miſſa quælibet ſolennitates ſubtrahuntur.

S V M M A.

1 *Sacerdos, in miſſa quare ſedeat. limita. nu. 3.*
2 *Seſſio miniſtrorum in miſſa, quid notet.*

De confeſſione ſacerdotis, uel epiſcopi & miniſtrorum. Cap. 18.

1 ORATIONE finita † ſacerdos ſeu epiſcopus ſedet.
¶ Et eſt notãdum, quòd
in Miſſæ officio tribus
horis ſedet: videlicet dũ
epiſtola legitur, de quo
in titu. de mutatione ſacerdotis
dicetur, & dum reſponſorium &
Allelu-Ia cantantur, ſignificans tres dies,
Lu. c. 2 quibus dominus ſedit Hieroſolymis in tẽplo,
in medio doctorum, audiens & interrogans
illos. Sedens autem ſtat conuerſus
ad populum, ut oſtendat poteſtatem ſibi à
Deo eſſe datam, quòd poſſit ſpeculari, &
ſuperintendere, qui ſtant in eccleſia humiliter,
qui ſuperbè, animæ enim ei cõmiſſæ
ſunt, & de illis eſt rationem redditurus
Deo. Sed etiam in loco eminentiori, ut
quaſi uineator cuſtodiat uineam ſuam, &
populo ſuperintendat: nam & dominus in
alta polorum ſede ſtans, cuſtodit ciuitatẽ
Act. 1 ſuam. ¶ Porrò, oratio, quæ dicitur ante epi
Marc. ſtolam, prius, quàm ſacerdos ſedeat, ſpecia
vlt. liter ſignificat tempus illud, quo Chriſtus
in cœlum aſcenſurus Apoſtolis benedixit.
Seſſio uerò, quę ſequitur, ſignificat Chriſti
ſeſſionem poſt Aſcenſionem ad dextrã patris:
ſedes quippè uictoris eſt. Vnde ſeſſio
ſacerdotis, uictoriam Chriſti deſignat, ut
dicetur ſub titul. de mutatione ſacerdotis.
2 ¶ Seſſio † miniſtrorum, ſignificat ſeſſionem
ipſorũ, quibus dicitur. Sedebitis vos
ſuper ſedes iudicantes 12. tribus Iſrael, ſci
Matt. licet illos, qui in cœleſtibus iam regnant.
19. Qui uerò in choro laborant, illos qui ad
Lu. 19 huc in mundo peregrinantur. Vnde lectores
& cantores ad officium ſurgentes, negotium
Dei agunt: quibus dicitur: negotiamini,
dum uenio. Quidam ergo miniſtrorũ
cum epiſcopo ſedent, per quos Chri
Eph. 2 ſti membra in pace iam quieſcentia, ibi intelliguntur,
de quibus Apoſtolus. Conſedere
fecit nos in cęleſtibus in Chriſto, aut
illi, qui iudicabunt 12. tribus Iſrael, alij uerò
ſtant, per quos Chriſti membra adhuc
in certamine poſita intelliguntur. Nempe
pontifice ſedente in quibuſdam eccleſijs,
candelabra mutantur de locis ſuis, & collocantur
in ordinem unius lineæ à primo,
vſque ad altare: ad notandum, quòd de plenitudine
Chriſti omnes accepimus in ſpiritus
unitate: ſed gratiarum uarietate; di Ioã. 1.
uiſiones enim ſunt gratiarum; idem autem
ſpiritus, de conſec. diſt. iiij. cum omni. Spiritus
enim à primo cereo ſtato ſeu candelabro,
id eſt, à Chriſto, procedens, & uſque
ad altare, id eſt electorum corda perueniens
alternatim in membris dona uariat
gratiarum. Et memento, quòd acolyti de 1 Cor
ponunt candelabra in terram, quoniã poſt 12
peracta predicationis officiã per humilitatem
agnoſcunt, quòd ſunt puluis & cinis,
ſicut dicit Abrahã. Loquar Domino, cùm
ſim puluis & cinis. † In Romano ordina 3
rio legitur, ut Pontifex non ſedeat: donec Ge. 18
poſt primã orationem, dicatur amen. Non
ergo debet ſedere uſque ad lectionẽ, quoniam
præcedens officium gratulationi de
Aduentu & operibus & Chriſti deputatur.
Epiſcopus enim Chriſtum uenientem
& operantem ſignificat, cæteri uerò eos,
qui præibant, & qui ſequebantur, & qui ob
uiabant, repreſentant.

S V M M A.

1 *Graduale ſequitur Epiſtolam limi. nume. 2. quid ſignificet. ibid. & 7. & vnde dicatur nume.*
4 *Graduale, qua voce offerendum.*
6 *Reſponſorium, vnde dicatur.*
8 *Verſus reſponſorij, vel gradualis, quid ſignificet.*
9 *Hymnus, gloria patri. non cantatur poſt reſponſorium Miſſæ, poſt horarum autem, ſic.*
10 *Gradualia, qui compoſuerint.*

De graduali. Cap. 19.

POST epiſtolam † can 1
tatur graduale ſeu reſponſorium,
quod pertinet ad opera actiuæ
uitæ, vt notetur nos
operibus reſpondere
eis, quæ in lectione audiuimus,
ſcilicet predicationem. ¶ Rurſus,

ſus, quòd Ioannes prædicabat pœnitentiã
dicens: Pœnitentiam agite, appropinqua-
Math. 3. bit enim regnum cęlorum. Et iterum, Fa-
cite dignos fructus pęnitẽtiæ. Merito poſt
epiſtolã graduale ſequitur, quod pęniten-
tiæ lamentum inſinuat, propter quod in
diebus Pentecoſtes de officio tollitur, ut
iam dicetur. Tertio ideo poſt epiſtolam ſe
quitur graduale, quia poſt prædicationem
Ioannis diſcipuli ſecuti ſunt Chriſtum, ſi-
Ioã. 1. cut Ioannes Euangeliſta deſcribit. Stabat
(inquit) Ioannes, & ex diſcipulis eius duo,
& reſpiciens Ieſum ambulantem, dixit: Ec
ce agnus Dei, & audierunt duo diſcipuli
eum loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum. Ad
hoc cantus epiſtolam comitatur, quia præ
dicationes prædicatorum ſecuta ſunt gau
dium eccleſiæ & Dei laudes, & præconia
credentium de conuerſione, quia per gra-
duale, cõuerſio de Iudæis, per uerſum, con
uerſio de Gentilibus, per allelu-Ia, utriuſ
que in fide lætitia per ſequentiam, canti-
cum uictoria figuratur. Alia ratio pone-
2 tur ſub titu. de tractu. ¶ † In quibuſdam ta
men eccleſijs graduale ante epiſtolam cã-
tatur, ad notãdum, quòd prædicator prius
opere, & poſtea uerbo debet docere. Dici-
3 tur autem † graduale, uel gradale, à gradi
bus ſcilicet humilitatis, ſignificans aſcen-
ſus noſtros de uirtute in uirtutem: ſicut fi-
lij Iſrael de manſione in manſionem pro-
ceſſerunt, ut tãdem uideamur Deus Deo-
Deut. 2. rum in Syon. Vnde in Deut. Terra noſtra
monſtruoſa eſt. Hæc terra, eſt cęleſtis Hie
Pſ. 83 ruſalem, quæ per cogitationes cœleſtium
habetur. Conuenit enim graduale illi, qui
nedum aſcẽdit de uirtute in uirtutem: ſed
adhuc in conualle poſitus lacrymarũ: iam
tamen aſcenſiones in corde diſpoſuit. Re-
4 ctius † ergo faciunt qui graduale non feſti
uis & modulatis uocibus offerũt: ſed quaſi
cantum grauem, aſperum ſimpliciter po-
tius & lamentabiliter canunt: tamen re-
ſponſorium, per quod etiam prędicatio no
ui teſtamenti figuratur, altius lectione &
epiſtola, quæ ſignificat prædicationem ue
teris teſta. canitur, vt ſi quis fortè cordis
auribus obturatis, depreſſa admonitione
ueteris teſta. non excitat̃, ſaltẽ excelſa mo
dulatione noui demulceatur. Verũtamen,
& lector & cantor officium ſuum impletu
ri gradum aſcendunt, quia doctor perfe-
ctione uitæ vulgum tranſcendere debet.
iiij. d. ſtin. ſtatuimus. ¶ Poteſt etiam dici, q
per epiſtolam Ioannis, per graduale Apo
ſtolorum prædicatio intelligitur: per alle
lu-Ia, deuotio & lætitia. ¶ Rurſus per le-
ctionem, vetus per cantum uerò, nouum
intelligitur teſta. Sic ergo cantus ſuauior
eſt lectione, ſicut nouum teſtamen. ſuauius
eſt ueteri. † Secundo dicitur graduale, à 5
gradibus altaris, eo quòd in feſtiuis diebus
in gradibus cantatur ſicut & allelu-Ia, ad
notandum præmiſſos virtutum gradus. In
profeſtis uerò diebus in medio chori ante
gradus altaris cantatur, ad deſignandum,
quòd in corde, quòd eſt medio corporis,
præmiſſos gradus fundare debemus. Ter-
tio, dicitur graduale quoniã apoſtoli poſt
Dominum gradiebantur, ut iam dicetur.
¶ Reſponſorium † uerò dicitur: quia uer- 6
ſus uel epiſtolæ correſpondere debet, ut
ſi in epiſtola agatur de gaudio, & in reſpõ
ſorio ſimiliter, ſi ibi de triſtitia; & hic ſimi
liter, ne poſſit nobis improperari, quod Luc. 7
Dominus dicit: Cantauimus vobis, & non Ro. 12
ſaltaſtis: lamentauimus, & non ploraſtis.
Vnde Apoſtolus: Gaudere cum gaudenti-
bus, & flere cum flentibus. Dicitur etiã re-
ſponſorium, quia choro reſpõdente illud
incipientibus cantatur: propter quod ſi-
gnificat vitam actiuã, in qua ſancti ſe adin
uicem hortantur, vt ad æternã perueniant
uitam. Poteſt tamen reſponſorium ad re-
ſponſionem Apoſtolorum referri, quoniã Mat. 4
Chriſto uocante & dicente: Venite poſt
me: ipſi non tantum uerbo, ſed opere re-
ſponderunt, quia relictis omnibus ſecuti
ſunt eum, & gradiebantur poſt Dominum,
diſcipuli poſt magiſtrum. de hoc dicetur
in proœmio quintæ partis. ¶ † Significat 7
autem graduale ſeu reſponſorium labo-
rantes in hac vita, & ideo non dicitur in-
tra octauas paſchę & pentecoſtes, per quas
octauæ noſtræ reſurrectionis deſignantur,
quando omnis laboris expertes erimus, Apoc.
Abſterget Deus omnẽ lachrymam ab ocu 21
lis ſanctorum ſuorum. Itaque in graduali
ſeminamus: in allelu-Ia, metemus. Verſus
reſponſorij ſic vocatur: quoniam de eo fit
reuerſio ad ipſum reſponſorium, prout ſub
tit. de allelu-Ia dicetur. ¶ Rurſus gradua-
le bonum opus, & uitã præſentem, in qua
ſeminamus, & à Domino peregrinamus,
ſignifi-

ſignificat: verſus verò adiutoriū deſignat.
8 ¶ Verſus† ergo poſt graduale canitur, quia
adiutorium nobis eſt neceſſarium, quādiu
in hoc ergaſtulo detinenda. Graduale pla-
nè incipitur, ne nimis uerſus aſcendant, in
quo deſignant, qui religionē propter eius
auſteritatem ingredi metuunt: verſus verò
altè, in quo deſignantur, qui ieiunando,
orando, & alia bona faciendo aſcendunt:
non timentes carnem, quam cum uirijs &
concupiſcentijs mortificant. Ad hoc quan
doq; vnus ſolus uerſum cantat, ad monen
dum ꝙ quiſq; ſecum fragilitatem ſuā tra-
ctet. Et quanquam graduum tenore verſus
alte non inchoetur. In quo etiā ſignifican-
tur hi, qui conſideratione proprię fragili-
tatis quicquid agunt, humiliter agunt. Fi-
nito tamen uerſu, uox fiducialiter exalta-
tur, in quo deſignatur, quod de miſericor-
dia Dei confiſi fiducialiter omni ſuæ actio
9 ni inſiſtunt. Cantatur † autem graduale à
perfectis, prout in ti. ſequenti dicetur. Por
rò, reſponſorium quod in miſſa cantatur:
nec perfectè nec imperfectè repetitur: nec
ei, gloria patri, ſubijcitur, quod tamen in
reſponſorio aliarum fit horarum. Circa
quod attendendum eſt, quòd aliæ canoni-
cæ horæ inſtitutæ ſunt, ad referendū Deo
laudes, pro diuerſis beneficijs in illis ho-
ris ab eo receptis. Hinc eſt, quòd lectio in
illis primo dicitur, in qua beneficium uel
pars eius in illa hora datum deſignatur,
poſtea cantatur reſponſorium: in quo laus
Phi. 3 beneficio correſpondet, quia ergo laus re-
peti debet, iuxta illud Apoſtoli: Gaudete
in Domino ſemper: iterum dico, gaudete,
id eſt laudem Deo dicite. ideo huiuſmodi
reſponſorium repetitur. Sed & quia quis
benefactori ſuo tenetur, Deo uerò nihil
aliud poſſumus, niſi gloriam & honorem
offerre: ideo in fine reſponſorij & cuiuſcū-
que nocturni: ubi in lectionibus aliquod
beneficium totum, vel pars eius eſt repeti-
tum, referimus gloriam, & gratiam trini-
tati. Reſponſorium autem, quod in miſſa
cantatur gratiam deſignat, ut præmiſſum
eſt reſponſoriū Apoſtolorum, Chriſto eos
uocante, omnia relinquentium. Quia er-
go illi nihil retinuerunt pro quo iterum
eos uocari oporteret, ideo reſponſorium
illud nullo modo repetitur: ſed nec cum
gloria patri finitur, quia non ad gloriam,
ſed ad luctum uocati ſunt, dicente Domi-
no in Ioā. Sicut miſit me pater, & ego mit Cā. 10
to uos. ¶ Et nota. † quòd Gregorius, Am 10
broſius & Gelaſius compoſuerunt gradua-
lia: tractus, & allelu-Ia, & ad miſſam ea
cantari ſtatuerunt. Cæterum, quandoque
ſolum reſponſorium cantatur in miſſa,
quandoque ſolum allelu-Ia: quandoque
reſponſorium, cum allelu-Ia, quandoque
cum tractu: quandoque allelu-Ia, cum tra
ctu, de quo dicetur in ſexta parte, ſub titu.
de ſeptem diebus poſt paſcha.

SVMMA.

1 *Allelu-Ia, quid ſignificet. & vnde profecta vox. nume. 2.*
3 *Allelu Ia verbum hebraicum, & eius interpretatio variè. nume. 4.*
5 *Allelu-Ia quòd cantetur in eccleſia. vnde tractum.*
6 *Pneuma allelu-Ia, quid ſignificet.*
7 *Verſus, vnde ducatur.*
8 *Cantorum varia differentia.*

ADNOTATIO.

* De hoc verbo magna eſt apud Doctos diſſenſio: primum de ſignificatione, proximè de orthographia. Auguſt. enim duas dictiones efficit: ut Allelu. ſonet laudate: Ia uerò, uniuerſalem uel uniuerſaliter, ſcilicet Dominū. Ia autem apud hebræos, teſte Hieronymo, vnū eſt de decem nominibus. Tu ex præſentium Authorum uarietate, probabilius ſequere iudiciū. N.D.

De Allelu-Ia. Cap. 10.

QVIA poſt luctum ſe-
quitur cōſolatio. Nam
beati, qui lugent † quo 1
niam ipſi conſolabun-
tur, ideo poſt gradua-
le cantatur allelu-Ia,
quod eſt lætitiæ canti-
cum, & auditum ab Angelis decantati: ſi-
cut legitur in Apoc. 19. ¶ Rurſus, quia a- Mat. 5
ſcenſus de uirtute in uirtutem, per quos
gradua-

graduale diximus ſignificari, ſæpe tædioſi eſſent, niſi gaudium haberent admiſtum, ſicut filijs Iſrael multa inconuenientia ac ciderunt, quando de manſione in manſionem proceſſerunt, ideo poſt graduale cantatur allelu Ia. Thobię penul, Plateę duę ſternuntur auro mundo, & candido, & in
2 uicis eius cantabitur allelu-Ia. Eſt † autem, allelu-Ia, laus angelica: ſententiâ quidem breuis, magnum continens iubilum, fine incitans ad iubilum. Iubilat enim ec
3. Reg. 9. cleſia, ſciens quòd grandis reſtat uia uſque ad mõtem Dei Oreb. quod interpretatur menſa timens, quòd fideles obdormiant in fide, & faciant vitulum conflatilem, id eſt
3 laſciuiant in temporalibus. Eſt autem † allelu-Ia, hębraicum nomen: uocabulum ſiquidem ſignificans potius, quàm exprimẽs ineffabile gaudium, in hac uita peregrinantium: gaudium, uidelicet angelorum, & hominum in æterna felicitate lætantium, quod nec oculos uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Cuius uerbi expoſitio ſecundum Innocen. III. ex 112. Pſal. habetur: cum allelu-Ia præmittatur in titu. ſtatim Pſalmus exponendo titu. incipit, Laudate pueri Dominum, vn-
4 de, ſecundum eum † allelu-Ia, interpretatur: Laudate pueri Dominum. Aug. verò ſic exponit al. id eſt, ſaluum: le. id eſt, me, lu. id eſt, fac, ia. id eſt, Domine. Hiero. ſic: alle. id eſt, cantate, lu. id eſt, laudem, ia, id eſt, ad Dñm. Greg. ſic alle. id eſt, pater. lu, ideſt, filius, ia. ideſt Spũs ſanctus, uel alle. i. lux, lu. id eſt, vita, ia id eſt ſalus. Magiſter Petrus antiſiodiorenſis, ſic al. id eſt, latiſſimus, le. id eſt, leuatus eſt in cruce, lu, id eſt lugebant Apoſtoli. Ia, id eſt, iam ſurrexit Petrus comeſtor dixit ſuper App. & Auguſti. in gloſſa pſalterij, ꝙ allelu-Ia eſt uerbum imperatiui modi: & ſonat allelu-id eſt, laudate, ia. id eſt uniuerſalem, uel ia. id eſt, inuiſibilem, ſcilicet Deum, quaſi laus inuiſibilis Dei. Et quoniam allelu-Ia, futuræ beatitudinis quaſi proprium eſt uocabulum, merito magis eo tempore, ſcilicet paſchali frequentatur: quo Chriſtus reſurgens eiuſdem beatitudinis ſpem nobis tribuit & promiſſit: prout ibi dicetur. Quod
5 enim † alijs temporibus caneretur ad miſ
6 ſam, olim eccleſiæ Romanæ conſuetudo non erat: ſed à beato Gregor. conſtitutum: imò potius reſtitutum eſt. Nam cum prius tempore Damaſi Papæ fuiſſet eadem conſuetudo defecerat. Hieronymus dicit, quòd allelu-Ia dicatur in miſſa, tractum eſſe de Eccleſia Hieroſolymitarum. Canimus igitur allelu-Ia, poſt graduale, canticum uidelicet lætitiæ poſt luctum pęnitentiæ: ſummo opere nitentes exprimere magnitudinem conſolationis, quæ repoſita eſt lugentibus. Iuxta illud: Beati, qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur: iubilantes potius, quàm canentes unamque breuem digni ſermonis ſyllabam, in plures pneumas protrahimus: ut iocundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, ubi ſemper erit uita ſine morte: & dies ſine nocte. ¶ Eſt † etiam allelu-Ia modicum in ſermone, & multum in pneuma: quia gaudium illud maius eſt, quàm poſſit explicari ſermone. Pneuma enim ſeu iubilus qui fit in fine exprimit gaudium, & amorem credentium, & quanta lætitia & laus ſecuta ſit, per prædicationem & fidem auditam. Iuxta illud: Audiuit & læta eſt Syon &c. & in canticis: Exultabimus, & lætabimur in te. Quid ſit pneuma, dicitur in procemio quintæ partis: Quando autem dicitur ſequentia: non dicetur pneuma, poſt allelu-Ia prout ſub tit. de ſequentia dicetur. Poteſt etiam allelu-Ia referri ad exultationem eorum, qui de miraculis Chriſti gaudebant: laudantes Dominum, & dicentes: Quia vidimus hodie mirabilia, & quia uiſitauit Dominus plebem ſuam. Tunc enim cantabatur iubilo allelu-Ia, quia omnis plebs, ut uidit, dedit laudem Deo, & gaudebat de uniuerſis, quæ glorioſe fiebant ab eo. Hinc eſt, quòd à ſeptuageſima uſque ad Paſcha, non cantatur allelu Ia. quia tempore triſtitiæ non debet decantari carmen lætitiæ: prout ibi in proemio ſextæ partis dicetur. Porrò, quòd allelu-Ia interpoſitio uerſu repetitur: & ſic bis in miſſa dicitur, deſignat æternæ uitæ gaudium: & quod interiecta lætitia Sãcti geminam glorificationis ſtolam accipient, animæ uidelicet & corporis. Nam ſecundum ſtolam mentis ſeu animæ, exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. ſecundum ſtolam carnis fulgebunt, & tanquam ſcintillę in arundin. & de

Mat. 5 · Pſ. 99 · Can. 1 · Luc. 5 · Lu. 18 · Pſal. 149 · Sap. 3

de hoc dicetur in ſexta parte ſub ſabbato
in albis. Verſus ergo nihil ſiniſtrum aut tri
ſte, ſed totũ iocũdũ, & dulce debet ſonare,
Pſ. 29 quales ſunt illi. Dñs regnauit decorẽ indu
Pſ 96 tus. Dñs regnauit, exultet terra &c. Iubila
Pſ 99 te Deo oĩs terra &c. Iuſtus & palma flore-
Pſ. 91 bit &c. quoniã abſterget Deus oẽm lachry
Apoc. mam ab oculis ſanctorum, & iam non erit
21 luctus, neque clamor, neque dolor erit ul-
7 tra. ¶ † Verſus quoque dicitur à reuerten
do, eo quòd per eum reuertimur ad allelu
Ia, qui poſt allelu Ia ſequitur, quia ſignifi-
cat operationem, quæ laudi coniungi de-
bet, quia non bene Deum laudat, qui bene
operari ceſſat. Per hoc uerò quòd allelu
Ia cũ pneuma repetitur, laus & gaudium
ineffabile patriæ ſignificatur. In nõnullis
eccleſijs allelu-Ia cantatur à pueris, gra-
Pſ. 8. duale à magnis ut notetur, quòd Deus ex
Pſal. ore infantium perfecit laudem, & pſalmi-
112 ſta. Laudate pueri Dominum, cuius pſal-
mi titulus eſt allelu Ia. Illi enim, qui pue
ri ſunt, laudi Chriſti conueniunt, fortes ve
rò in fide, & in tolerando aduerſi, qui pu-
gnare poſſunt, contra amalechitas, gradua
8 le debent cantare. ¶ Circa † hoc notandũ
eſt quòd cantorum alij ſunt, qui in choro
cantus uoce magna diſtribuunt: hi ſunt re
ctores eccleſię, qui Deum laudant, & alios
uerbo & exemplo ad laudandum inuitãt,
alij ſunt pueri, qui graduale in gradibus
cantant, hi ſunt actiui de uirtute in uirtu-
tem, in charitatis gradibus aſcendentes,
qui dũ graduale inchoant, alios ad cõpun-
ctionẽ inuitant. Dũ uerſum concinunt ad
ſe redeuntes ſuas cogitationes accendunt,
& dum illum finiunt, ſe bonum certamen
2. Tim. certaſſe, & curſum inſinuant conſummaſ-
4. ſe. Alij ſunt perfecti uiri, qui in alijs eccle
ſijs allelu Ia uel tractus in pulpitis conci-
nunt, hi ſunt contemplatiui, carnem affli-
gentes, & mentem excedentes quorũ con-
uerſatio eſt in cęlis, non eſt hic hominum,
Phil. 3 ſed Angelorum. ¶ Sequentiam uerò non
illi ſoli decantant, ſed chori communiter
iubilant, quoniam iubilus æternus & inef-
fabilis, angelis erit communis & homini-
bus. Deberet etiam allelu-Ia in gradibus
& uerſus orientem decantari, & quoniam
vitam contemplatiuam ſignificat, debet le
gi in altiori loco, quàm reſponſoriũ quod
9 actiuam deſignat. ¶ † Rurſus in quibuſdam
eccleſijs cantans allelu-Ia, ſumit aliquid
in manu, ut inſinuet ſe Deum non ſolum
uoce, ſed etiam opere collaudare, ſeu ma-
nus ducit, iuxta pſalmiſtam. Omnes gen- Pſ. 46
tes plaudite manibus, iubilate, &c. In ple-
riſque etiam eccleſijs allellu-Ia de Tri-
nitate cantant in dominicis diebus, ſcili-
cet Benedictus, uel qualis pater, ut fidem
hilater profitentes ad ſpem perueniant.
Et attende, quòd allelu-Ia dominicale, à
Pentecoſte uſq; ad Aduentum ſæpe omit-
timus quoniam aliter & aliter in alij & in
alijs gradualibus diſponuntur. Et igitur
diligens cantor attendat, & diligẽter vni-
uerſitatibus officiorum aſſignet.

SVMMA.

1 *Tractus, quid Et quando, & cur adſumatur eccleſia Et vnde nu. 3.*
2 *Tractus, & allelu-Ia quam differant.*
4 *Tractuum dicendorum ordo. & nu. 5.*
6 *Tractus, ſignificat captiuitatẽ Babylonicã.*
7 *Verſus ſequentiarum, cur dicãtur à duobus.*

De tractu. Cap. 21.

A DOMINICA † ſeptua- 1
geſimæ, uſque ad uigi-
liam paſche, ſcilicet in
diebus & officijs luctus
quia tunc non canitur
carmen lætitiæ, loco
allelu-Ia, quod ſignifi
cat exultationem habitam de ſpe æterno-
rum dicitur tractus ex inſtitutione Thele
ſphori Papæ. Dicitur autem tractus, à tra-
hendo, quia tractim & cum aſperitate uo-
cum & prolixitate uerborum canitur, eo
quod miſeriam & laborem præſentis inco
latus inſinuat, de quo Pſalmiſta. Heu mi- Pſal.
hi, quia incolatus meus prolungatus, &c. 119
In tractibus enim repreſentatur longa ſan
ctorum patrum expectatio. & Iudæorũ ca-
ptiuorum mœror, & afflictio, qui tempore
Babylonicę captiuitatis ſedentes ſuper flu
mina Babylonis, & flentes in ſalicibus, ſua Pſal.
organa ſuſpenderunt: quod tempus eccle 136
ſia repreſentat à ſeptuageſima cantica læ-
titiæ ſubticendo, & tractus dicendo. ¶ Tan
tum † autem intereſt inter allelu-Ia, & 2
tractum, quantum inter lætitiam & tribu-
lationem.

lationem. Item tantum intereſt inter re-
ſponſorium, cui omnes reſpondent, & tra-
ctum, cui nemo quantum inter actiuam &
contemplatiuam vitam. Eſt autem tractus
medius inter reſpõſorium & allelu-Ia, vt
dicetur in vj. parte ſub tit. de ſeptẽ diebus
poſt Paſcha. Porrò, tractus quia gemitum
& canticũ lachrymabile exprimit: lachry-
mas ſanctorum, ſiue in actiua, ſiue in con-
3 templatiua vita repreſentat. † Vnde tra-
Ioſue. ctus dicitur, quia ſancti ſuſpirãtes ab imo
15 pectoris gemitum trahunt quia licet gau-
Pſal. deant, vt monet allelu-Ia, tamẽ hic in val
136 le lachrymarum commorantes, habent ir-
riguum ſuperius & inferius: quod tractus
myſticat: gemit enim flebiliter pro dile-
ctione ſupernę beatitudinis, & ſuper flumi
na Babylonis ſedentes patriæ ſuæ memo-
res: interim lachrymas fundunt pro ſuis
& aliorum acceſſibus: dum ex uicinitate
Babylonici fluuij ſeipſos vident ſępe aſper
ſos & alios penitus immerſos: ipſius fluuij
rapiditate ferri deorſum. Sed quia hic plo
ratus, quandoque eſt reſpectu superni gau
dij: quandoquę reſpectu noſtræ miſeriæ:
ideo tractus ſimiliter quandoque eſt de læ
titia pro ſuperiori irriguo, vt De profun-
dis & alijs huiuſmodi, de vtroque irriguo
tractat Greg. l iij. lib. dialogorũ. c. xxxiiij.
4 ¶ † Et eſt aduertendum quia poſt duos tra
ctus tribulationis, ſequitur tractus lętitię:
prout ſub dominica ſeptuageſimę, & domi
nicis ſequẽtibus videri poteſt, & hoc ideo
quia poſt duos dies ſepulturæ domini oc-
currit tertius reſurrectionis. ¶ Rurſus, qa
gaudium ſanctorum non eſt hic plenum &
continuum, ſed ſæpe interrumpitur: ideo
eccleſia quandoq; interponit tractum, vt
in tempore ſeptuageſimali: & cum in ſab-
bato paſchali, poſt alia ſeqnatur, tractus,
quia hoc gaudium non expedit ſine fletu:
in ſabbato tamen in albis duplicatur alle-
lu-Ia: quia æterna vita perfectum erit gau
dium: glorificata carne cum anima, & com
pleta reſurrectione ſanctorum cum reſur-
5 rectione Chriſti. ¶ Sanè, in † dominica ſe-
ptuageſimę vſque ad quartam feriam cine
rum dicuntur tractus ſolum in dominicis
diebus, eo quòd populus tunc melius con
uenit in eccleſia, qui indiget edoceri, qua-
liter captiuitatem diabolicam per babylo
6 nicam ſignificatã, debet deplorare. ¶ † Tra
ctus enim tempus babylonicę captiuitatis
repreſentat, ſed poſt dictam feriam, quæ
eſt caput ieiuniorum, magis frequentãtur,
quia tunc magis eſt tempus mœroris & af-
flictionis: utporè ordinatum ad excutien
dum iugum diabolicæ captiuitatis: per mę
rorẽ contritionis, & humilitatẽ confeſſio-
nis: atque aſperitatem ſatisfactionis, quæ
præcipuè in ieiunio uigent. Sed licet & do
minica dies reſurrectionis figuret, tamen
in dominicis ſeptuageſimæ cantica læti-
tiæ ſubticentur, & tractus dicuntur, quia
Iudæi toto ſeptuagenario babylonicæ ca-
ptiuitatis continuè afflicti fuerunt, & non
in iſtius uitæ ſeptuagenario, quæ per ſe-
ptenarium, & per conſequens, per ſeptua-
genarium ducitur, continuè dolores &
miſerias experimur: donec ad octauam ue
ræ & perfectæ, & non figuratæ reſurre-
ctionis, per Chriſti miſericordiam venia-
mus. ¶ † Poſtremò conſiderandum eſt, 7
quòd uerſus ſequẽtiarum bini & bini, ſub
eodem cantu dicuntur: quod contingit,
quia (ut plurimum) bini & bini per rith-
mos ſub paribus ſyllabis componuntur,
quod in uerſibus tractuum non reperitur,
qui ex ſacra ſcriptura vt plurimum ſumun
tur: ideoque intantum nequeunt combi-
nari. Rurſus illæ ſub uno cantu combi-
nantur: ad notandum, quòd exultatio ue-
ræ charitatis in uno Deo perficitur: ſequẽ
tia enim exultationem, combinatio cha-
ritatem deſignat. Verſus uerò tractuum,
quia męrorem ſignificant. ſingulariter de-
cantantur: iuxta illud Pſal. Singulariter Pſal.
ſum ego, donec tranſeam. Hier. xj. quæſt. 140
j. quando. Solus ſedebam, quia amaritudi-
ne plenus eram. ¶ Non eſt etiam omitten-
dum, quòd licet regulariter graduale, vel
allelu-Ia immediate ſequatur epiſtolam:
ne nos muſicus ille reprehendat dicens:
Cantauimus & non ſaltaſtis: lamentaui- Luc. 7
mus, & non planxiſtis. Allelu-Ia .n. canta-
tur pro ſaltatione: graduale pro planctu
ſubiungitur pœnitentiæ. Hoc tamen fallit
in ſabbatis quatuor temporum: & in quar
ta & in ſexta ferijs maioris hebdomadę, &
in quibus tractus immediatè ſequitur epi
ſtolam, & hoc ideo, quia in illis diebus
muſicus ille nobis aufertur: Nam in dicta
quarta feria uẽditur: in ſexta crucifigitur,
quod in dictis ſabbatis, quo ad aliquid re-

præſentatur: & ideo ad maiorem luctum inſinuandum, tractus in illis immediatè epiſtolam comitatur. Quòd autem tractus maiorem inſinuet luctum quàm graduale: per hoc innuitur quòd nunquam cum alle lu-Ia cantatur: niſi ob ſpecialem cauſam in ſabbato paſchali.

SVMMA.

1 *Sequentia ſeu proſa, quid & quidnã notet.*
2 *Nocherius Abbas, ſequentiarum author.*
3 *Petrus Compoſtellanus epiſcopus, author eſt antiphonæ. Salue Regina.*

De proſa ſeu ſequentia. Cap. 22.

1 POst allelu-Ia,† proſa ſeu ſequẽtia dicitur quod eſt ſimiliter canticum exultationis ad notandũ geminam glorificationis ſtolã, quã ſancti accipient, prout iam prænotatum. Cantatur autem ſequentia ab omnibus ſimul, in choro, vt notetur concordia charitatis: talis enim laus Deo
Can. 4 placet: vnde in canticis: vulneraſti cor meum, ſoror mea, ſponſa mea, in uno oculorum tuorum: ideo dicit in uno, ut notetur concordia & uoluntas uniformis, quia laus ſic facta, eſt cibus delicatiſſimus Deo hæc eſt tunica illa incõſutilis, quam Deus non patitur ſcindi. xvj. q. xj. ſicut de hoc dictum eſt ſub ti. de allelu-Ia, ut dicetur in proœmio quintæ partis, ubi de antipho-
2 nis agitur. ¶ Nocherius abbas ſancti † Galli, in Theutonia, primo ſequentias pro pneumis ipſius allelu-Ia compoſuit, & Nicolaus Papa ad miſſas cãtari conceſſit. Sed & Hermanus contractus Theutonicus, inuentor aſtrolabij, compoſuit ſequentias illas: Rex omnipotẽs & ſancti Spiritus, &c. & Aue Maria gratia. & antiphonam. Alma redemptoris mater. & Simon bariona. Petrus uerò Compoſtellanus epiſcopus, fecit illam. † Salue Regina miſericordiæ, ui-
3 ta dulcedo, & ſpes noſtra, ſalue: ad te clamamus. Quidam uerò rex Franciæ Robertus nomine, compoſuit ſequentiam illam: Veni ſancte Spiritus. & hymnum Chorus noue Hieruſalem. Antiquitus enim mos erat, ut ſemper cantaretur allelu-Ia, cum pneuma, ſed poſtea dictus Papa inſtituit loco illius pneumæ in præcipuis ſolennitatibus ſequentias dici. Quando ergo non dicetur allelu-Ia, non decet ſequentia dici, quoniã loco pneumæ eius dicitur, & idem ſignificat, quod pneuma, ſcilicet æternę vitæ gaudium, & delicias: quæ nullo uerbo exprimi poſſunt: & ideo per pneuma, quæ eſt uox nõ ſignificatiua, intelliguntur. Et inde eſt, ꝙ quidam ſequentiæ antiquæ ſolent uerba noua & incognita habere & inuſiata: tum quia cœli gaudium ſecretum atque incognitum mortalibus eſt; tum quia nobis incognitus eſt modus laudandi Deum in patria, tum quia iubilus cordis in præſenti vita cognitus eſt ad plenum: tum quia omnia noua ſunt pulchritudine decorata: vt in proœmio digeſtorum. Hodie verò ſequentiæ cum uoce ſignificatiua dicuntur, ad notandum, quòd in illa magna feſtiuitate uitæ æternæ iubilus plenè ſcietur. Sequentiæ uerò æternæ uitæ myſticant laudes, iuxta illud: Beati,
qui habitant in domo tua. Domine: in ſe. Pſ. 83
&c. Habent enim uerba laudiflua & dulcem atque ſuauem cantum: quia ibi omnia erunt plena laude & melodia cœleſtis organi, abundauit dulciflua lætitia, quia ſicut lætitiam omnium habitatio erit ibi. ¶ Rurſus quoniam laudes æternitatis uer-
bis humanis plenè non reſonantur, ideo Pſ. 86
quædam eccleſiæ myſticè pneumatizant ſequentias ſine uerbis, aut ſaltem aliquos uerſus earum. nulla enim erit ſignificatio uerborum neceſſaria, ubi ſingulorum corda patebunt ſingulis intuentibus librum uitæ, & ubi idem erit teſtis accuſator, & iudex. x. q. iij. eorum. ¶ Et nota, ſecundum Iſidorum, quòd proſa eſt producta ratio à lege metri reſoluta, ſic dicta, ex eo quòd ſit profuſa: ſequẽtia uerò dicta eſt, quia pneumam iubili ſequitur: & hic in Euangelio dicitur: ſequentia ſequentiæ in numero ſingulari.

SVMMA.

1 *Sacerdos mutat locum in altari. Et id qualiter, quabe ſignificatione.*
2 *Euangelium, quo conſilio legatur in ſiniſtra parte altaris.*

De mutatione ſacerdotis. Cap. 23.

HActenus, dum epiſto-
la lecta fuerit, & choro
graduale pſallente, ſa-
1 cerdos † tacitus ad dex
tram partem ſedebit al
taris, Illud inſinuans,
quòd Ioanne prædican
te Chriſtus quodãmodo tacebat: quia non
prædicabat apertè, ſed dicturus Euange-
lium ſurgit, quia ut Euangeliſta tradit:
poſtquam Ioannes traditus eſt, uenit Ie-
Mar. 1 ſus in Galilæam prædicans Euangelium
regni Dei: & quoniam ſedes uictoris eſt,
Matt. ſeſſio ſacerdotis, uictoriam Chriſti rectè
4 ſignificat, qui poſt ieiunium uicit diabo-
lum: nam reliquit eum tentator, & acceſ-
ſerunt Angeli & miniſtrabant ei. Poſt di-
ctam ergo ſequentiam, ſurgens ſacerdos,
& ad ſiniſtram altaris partem accedens,
pronunciat Euangelium, ſignificans, quòd
Chriſtus non uenit uocare iuſtos, ſed pec-
catores: iuxta quod ipſe in Euangelio di-
xit: Quia non indigent qui ſani ſunt, me-
dico: ſed qui male habent. ij. quæſtione. j.
Matt. multi. per dextrã enim iuſti, per ſiniſtram
9 autem peccatores ſignificantur: propter
quod Dominus in iudicio ſtatuet quidem
oues à dextris: hœdos uerò à ſiniſtris, de
hoc dictum eſt ſub titu. de oratione. Qui-
2 dam † tamen dixerunt, quòd ideo ſacer-
Math. dos in principio miſſæ conſiſtit ad dextrã,
25 cum uerò pronunciat Euangelium conuer
titur ad ſiniſtram, & circa finem iterum re
dit ad dextrã: quia cultus Dei primo fuit
in populo Iudæo, & Iudæa tunc erat ad
dextram: deinde Iudæis non credentibus,
& uerbum Dei tanquam indignis reſpuen
tibus, cultus Dei tranſiuit ad Gentes, ad
quas Apoſtoli tranſierunt, & tunc Iudæa
fuit à ſiniſtra parte, & circa finem reuer-
tetur iterum ad Iudæos, ad prædicationẽ
Enoch & Heliæ, qui conuertent corda pa-
trum in filios: quoniam in diebus illis ſal
uabitur Iuda, & reliquiæ Iſrael ſaluæ fiẽt:
qui enim primo dixerat in uiam Gentium
Luc. 1. ne abieritis. poſteà precipit, dicens: Ite in
Hier. orbem uniuerſum. Quia ergo prædica-
22 tio peruenit etiam ad illos, qui in ſiniſtra
Marc. parte fuerunt, dum ſiccato Gedeonis uel-
vlt. lere ros aream irrigauit, merito in parte
ſiniſtra legitur Euangelium, ſicut in ſeq. Iudi. 6
titu. dicetur. Vnde verſus: Eſt ratio, cur
pars altaris dextera miſſæ, principium ſi-
neméque tenet mediumq́; ſiniſtra: Dexte-
ra Iudæos, Gentiles læua figurat. Cępit ab
his, defertur ad hos, refertur ad illos no-
ſtra fides: & erunt omnes in fine fideles.
Sed cum ſacerdos, qui pronunciat Euan-
gelium, repreſentat perſonam Chriſti, qui Matt.
non prædicauit Gentibus, ſed Iudæis: iux- 15.
ta quod ipſe dicit in Euangelio. Non ſum
miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus
Iſrael. Verùm illud rectè dicatur: prudens
auditor aduertat. De hoc dictum eſt ſub
titu. qualiter epiſcopus uel ſacerdos. Ad
quancunque uerò altaris partem ille ſe
transferat, miniſtri eum retro ſequuntur,
prout dictum eſt ibidem.

S V M M A.

1 *Diaconus lecturus Euangelium, benedictio-nem petit Et quorſum idipſum. nu. 7.*
2 *Euangelium, vnde dicatur. Et quid.*
3 *Euangelium eſt myſteriorum omnium caput.*
4 *Diaconus, manum Pontificis quare oſculetur.*
5 *Euangeliorum librum, vnde ſumat diaconus.*
6 *Diaconus librum euãgeliorum ab vtra ſumat potius altaris parte.*
8 *Diaconi benedictio, vnde cœperit.*
9 *Diaconus qualem debeat ſe præſtare.*
10 *Diaconus et ſubdiaconus eademne via in pulpitum aſcendant: atque redeant.*
11 *Puluinar ſuppoſitum libro euangeliorum, quid notet.*
12 *Diaconus, cur præmittat ante Euangelium, turribulum cum incenſo.*
13 *Acolytus cum turibulo & incenſo præcedunt diaconum dicturum Euangelium. Et quibus de cauſis.*
14 *Cerei, quid ſignificent. & nu. 15.*
16 *Crux antecedit diaconũ in Euãgelij lectione.*
17 *Ambo, ambonis: quid, quidq́ue notet.*
18 *Euangelium in alto & ſublimi loco dicitur. fallit nu. 19.*
20 *Aquilæ ſuperimponitur liber euangeliorum, & qua ſignificatione.*
21 *Euangeliũ, quare verſus aquilonem legatur.*
22 *Diaconus, lecturus euãgeliũ, populũ ſalutat.*
23 *Euãgeliũ legente diacono, oẽs ſtates audiũt.*
24 *Euangelium auditur nudato capite Item poſitis armis & baculis. nu. 25.*

26 *Diaconus, cur principio Euangelij, ſubijciat ſequentis ſancti Euangelij.*
27 *Diaconus, initio Euangelij, luſtrator, frontem, & cor, ſigno ſanctæ crucis: Item populus. nu. 28. Et quid ita.*
29 *Subdiaconus, vtram manum ſupponat libro Euangelij.*
30 *Diaconus, librum Euangelij oſculatur.*
31 *Subdiaconus, librum Euangelij, refert, vacuo diacono.*
32 *Sacerdos, oſculatur Euangeliũ: Euangelio dicto à diacono. Et qua id ſignificatione. n. 33*
34 *Sacerdos cur turificetur, dicto Euangelio.*
35 *Euangeliorum præfationis duæ, & vtrilibet vbi locus.*
36 *Euangelijs, quibuſnam præponatur. In illo tempore, & quibus non.*
37 *Euangelia leguntur variè. pro loci, temporis, & rei varietate.*
38 *Mulier vel abbatiſſa non poteſt legere Euangelium in Miſſa.*

De Euangelio. Cap. 24.

SVPRA proxime tactum
1 † eſt, qualiter ſacerdos
non ſolenniter celebrãs, ipſemet Euangelium dicit. Verũ, quando epiſcopus uel ſacerdos celebrat cum miniſtris cuncta ſolennius peraguntur, tunc .n. in quibuſdam eccleſijs, ut Romę, diaconus dextra manu Pontificis oſculata codicem Euangelij ſumit de altari: illum ſubdiacono ad ferendum tradens: poſtea benedictionem poſtulat ab epiſcopo, vel à ſacerdote, & ei benedicitur. In alijs tamẽ eccleſijs prius benedictionem poſtulat, quàm codicem accipiat de altare. Data itaq; benedictione procedit diaconus, ad pulpitũ per dextram partem chori: quem præcedit diaconus, cum textu Euangelij, & illũ præcedit turibulum cum incenſo, & ante turiferarium ceroferarij cum faculis accenſis, ante illos in quibuſdam eccleſijs Crucis uexillum: ſicque pulpitum aſcendit, & Euangelium incipit, in quo dicto ab epiſcopum uel ſacerdotem ſimul redeunt, quæ ſingula proſequemur. Notandũ eſt autem, quòd in quibuſdam eccleſijs in præcipuis feſtiuitatibus, diaconus proficiſci uolens, ad legendum Euangeliũ. incipit antiphonam, quę eſt in nocturnis ſuper benedictus & dum ipſe accedit ad pulpitum, illa cantatur & finitur à choro, ut notẽt charitas, & cantatur ſine pneuma: ad notandum, q̃d Deus non præcepit nos habere, niſi ſimplicem charitatem. ¶ Sanè iam figura mutatur. nam diaconus, qui prius repreſentabat prophetam iam, repreſentat Ioannem Euangeliſtam: quoniam lex & prophetæ, uſque ad Ioannem, & ex eo regnum cœlorum euangelizatur. Ideo autem Euangelium legitur, ut uelut Chriſtus poſt legẽ, prophetias, & Pſalmos ore ſuo prædicauit: ita poſt epiſtolam reſponſorium & alleluia, per illud populo prædicatio eius
annuntietur. † Et dicitur Euangeliũ, quaſi 2
bonus nũtius ab εὖ quod eſt bonum, & ἄγγελον id eſt nuntius. Eſt. n. Euãgeliũ Chriſti & Apoſtolorũ prædicatio: nuntiat quidem uitam, poſt mortẽ: requiem, poſt labo-
rem: regnum, poſt ſeruitium. ¶ † Eſt autem 3
ſciendum, quod ſicut caput præeminet cæteris corporis mẽbris, & illi cætera membra ſeruiunt: ſic & Euangelium principale eſt omniũ, quæ ad officium miſſæ dicuntur, & toti pręeminet officio miſſę, & quęcunque ibi cantatur, & leguntur, illi conſentiunt in intellectuali ratione prout in ſexta parte ſub qualibet dominica dice-
tur. ¶ † Diaconus ergo primo dextram ma 4
num pontificis, oſculatur, nihil dicẽs: quia prędicator euangelizare debet pro gloria æterna, de qua ſponſa dicit in cãticis: Dextera illius amplexabit̃ me. Nã & Angelus qui reſurrectionis Chriſti gloriam uenerat nuntiare, ſedebat in dextra, ſtola candida coopertus. In alijs tñ eccleſijs non oſculatur, ſed ſolũ inclinans benedictionẽ poſcit. Verum ſubdiaconus uel diaconus non manus, ſed pedes Ro. pontificis oſculatur, vt ſummo põtifici ſummã exhibeat reuerẽtiã, & oſtendat eũ eſſe illius vicariũ cuius pedes oſculabatur mulier illa, quæ fuerat in ciuitate peccatrix. Adorandũ eſt. n. ſcabellum pedum eius, quia ſanctũ eſt, cuius etiam reſurgentis à mortuis pedes mulieres tenentes, adorauerunt. Generaliter nemo debet manum ſummi Pontificis oſculari niſi cum de manibus eius aliquid accipit, vel cum ad manus eius aliquid tribuit ut oſtendatur, quòd ex utroque debemus

Matt. 10. *Can. 1* *Luc. 7* *Pſal. 109* *Matt. 28*

ei gratias agere, qui ſicut ſemper dat pro-
pria: ſic nunquã recipit aliena, Quas obla
tiones Romanus Pontifex recipiat, ſub ti-
tulo de oblationibus dicetur. ¶ Subſequẽ-
5 ter † diaconus textum Euangelij ſumit de
altari, quia de Sion exibit lex, & verbum
Domini de Hieruſalem: non utique moſai
Eſ. 2. ca lex quondam exiuerat de monte Sinai,
ſed euangelica, de qua propheta ait: Ecce
dies veniunt, dicit Dominus, conſummabo
teſtamẽtum nouum, ſupra domum Iſrael,
& ſupra domum Iuda. Sumitur etiã liber
de altari, quoniã Apoſtoli, de altari Euan
Matt. gelium acceperunt, cum prædicantes paſ-
21 ſionem Chriſti euangelizabant. Vel alta-
re in hoc loco, ſignificat Iudæos, à quibus
transfertur regnum Dei, & datur Genti fa
cienti fructum eius. Et ex eo, ꝙ liber ſumi
tur de altari, notatur, ꝙ Euangeliũ eſt uer
bum Dei, quod per altare ſignificatur, ſe-
cundum illud Exod. 20. Altare de terra fa
cietis mihi. Et propter pręmiſſas rationes,
quidam volentes dicere finita miſſa Euan
geliũ ſancti Ioannis, vel aliud, imprimunt
primo ſignũ crucis ſuper altare, & poſtea
6 in frõte ¶ Sumit † autem illum, vt quidam
volunt, de dextra parte altaris, quia eccle
ſia de Iudæis, à qua noſtrum ſumpſit exor-
diũ antiquitus, fuit à dextris, & ponit eum
in manu ſiniſtra, dextram ſupponẽs: iuxta
Cãt. 2. illud: Leua eius ſub capite meo, & dextra
illius amplexabitur me, & hoc propter tri
plicẽ cauſam. ¶ Primo, quia Euãgeliſta do
cet cœleſtia, quę per dextram, terreniſque
per ſiniſtram intelliguntur, ſupponi. ¶ Se-
cundo, inclinatur liber ſuper ſiniſtrum hu
merum, ad notandum quòd Chriſti prædi
catio de Gentili populo, trãſibit ad Iudai
cum. Eſa. xx. c. in diebus illis ſaluabitur Iu
da. ¶ Tertio, quia in uita tẽporali, qui per
illam ſignificatur, neceſſe eſt Euangelium
prædicare, Et textus Euangelij in quibuſ-
dam eccleſijs ornatur exterius argento, &
lapidibus, prout dictũ eſt in parte iij. ſub
tit. de legalibus indumentis. Liber autem
ipſe ab aduẽtu ſacerdotis, ad altare, donec
Euangeliũ legatur, ſuper altare remanſit:
quod quantum ad hoc ſignificat Hieruſa-
lem: quoniam euãgelica doctrina primum
Eſa. 1. in Hieruſalem facta eſt, & ibi permãſit ab
Rom. aduentu Dñi, donec publicaretur Genti-
10 libus, Iuxta illud: De Sion exibit lex, &c.

vt ſupra, Hieruſalem enim eſt locus paſſio Lu. 10
nis, quæ per altare etiam ſignificatur. ¶ Cõ
ſequenter † benedictionem poſtulat, quia 7
nullus debet prædicare niſi mittatur. Iux-
ta illud: Quomodo prædicabunt, niſi mit-
tantur: extrà de hære. cum ex iniuncto. &
Dominus inquit Apoſtolis: Rogate Domi
num meſſis, vt mittat operarios in meſſem
ſuam. xxv. diſt. in nouo. Eſaias autem cum
audiſſet uocem domini dicentis: Quem Eſa. 6
mittam & quis ibit ex uobis. Reſpondit:
Ecce ego ſum, mitte me: dixitque Domi-
nus. Vade, & dic populo huic: audite audiẽ
tes, &c. viij. q. j. ſciendum. ¶ Rurſus † huiuſ 8
modi benedictionem præfigurauit Moſes,
qui aſcendens in montem accepit tabulas
& benedictionem, & populo mandata pro Exod.
poſuit, & Dominus etiam benedixit ordi 24
ni diaconali cui dedit Spiritum ſanctum,
& miſit ad prædicandũ per vniuerſum or-
bem. Pontifex ergo, uel ſacerdos uiſibi-
liter benedicit diacono, qui lecturus Euan
gelium, quod non fecerat ſubdiacono le-
cturo epiſtolam, quia Chriſtus inuiſibilis
manens. legem, & prophetias quæ per epi Baruc
ſtolam ſignificantur, inuiſibiliter miſit: 2.
ſed poſtquam in terris uiſus, & cum homi-
nibus conuerſatus eſt, Apoſtolos & Euan-
geliſtas uiſibiliter miſit, & docuit. Euntes
(inquit) prædicate, dicentes: Appropin-
quabit regnum cœlorum, Illi autem re- Matt.
greſſi circuibant caſtella, euangelizantes, 10
& curantes ubique. Et mittit eũ ad legen-
dum Euangelium, ad notandũ quòd Chri-
ſtus miſit Apoſtolos ad prædicandum re-
gnum Dei. ¶ † Diaconus autem, ea quæ ſi-
bi in benedictione dicuntur cõſiderans, ſe 9
corde purum, ore mundum, & opere caſtũ,
ſtudeat exhibere, quatenus ſacro ſanctum
Euangeliũ poſſit dignè proferre, quia pu-
teus aquarum uiuentium, id eſt euangeli-
ca prædicatio, non fluit impetu, id eſt, libe
rè, niſi de libano, id eſt, corde caſto, & ore
candido Non enim eſt ſpecioſa laus in ore Cãt. 4.
peccatoris, imò peccatori dixit Deus: Qua
re tu enarras iuſtitias, & aſſumis teſtamen
tum meum per os tuum? iij. q. viij. §. quod
teſtatur, & ideo ſigno crucis munitur,
deinde licentia & benedictiõne obtentis,
& inſuper cruce impreſſa, ut ſecurus ince-
dat, procedit ad pulpitum cum ſilẽtio, in-
clinato capite: nihil in quibuſdã eccleſijs

ferens,propter illud,quod dñs ipſe præce
pit Apoſtolis, quos miſit ad prædicãdũ re
Lu. 10 gnũ Dei. Nihil inquit tuleritis ĩ uia,& ne
minẽ ſalutaueritis.In alijs tñ eccleſijs dia
conus fert librũ,vt iã dicet̃. Sed perueniẽs
ad amboñe, ſalutat quaſi intrãs domũ cui
offert pacẽ, ut infrà dicet̃,& tranſit per de
xteram partẽ chori ad ſiniſtram , ut liber
euangelij de dextra ad ſiniſtram transfer-
tur: & ibi legitur,quia de Sion exibit lex
Eſa. 1. & uerbum,vt ſupra . Iudæa enim reſpuen-
te verbum Dei , Apoſtoli tranſierunt de
Iudæis ad gentes,& poſtea prędicatum eſt
Gentibus,quæ per ſiniſtram intelligũtur.
Act. 13. Vnde Apoſtolus ab He.dicit: Vobis opor-
tebat prius prædicare uerbũ Dei,ſed quo-
niam repuliſtis illud,& indignos uos iudi-
caſtis, ecce conuertimur ad gentes . extrà
de renun. niſi de hoc ſuprà in tit proxi. In
10 eccleſia † Romana & in quibuſdam alijs
ſubdiaconus per unam uiam , & diaconus
per aliam in pulpitum aſcendit, quoniam
ille docendo , & iſte diſcendo in augmen-
tum ſcientiæ procedit,& quia miniſtrator
per meritum operis,& prædicator per me
Pſ. 35. ritum oris in augmentum iuſtitię progre-
ditur.unde pſalmiſta: Iuſtitia tua ſicut mõ
tes Dei , per eandem tamen viam deſcen-
dentes ad pontificẽ reuertuntur : quia per
finalem perſeuerantiam pertingunt præ-
Matt. 10. mium: ſicut dominus ait : Qui perſeuera-
uerit vſque in finem,&c.de pœn.diſ.ij. apo
ſtolus & c. multi. Et quia prædicatio ſine
Act. 1 opere,non ſufficit.Cœpit enim Ieſus face-
re & docere, ideo prædicator per eandem
uiam reuertitur,per quam acceſſerat mini
ſtrator. Præterea,ideo lecturus Euangeliũ
ab vna parte progreditur,& aſcendit:& ab
altera regreditur & deſcendit: iuxta illud
Euangelij: Per aliam uiam reuerſi ſunt in
regionem ſuam : quoniam Apoſtoli prius
Mat. 2 prędicauerunt Iudęis,& poſtea Gentibus,
Act. 13. ſecundum illud Apoſtoli : Quoniam repu
liſtis uerbum Dei , & indignos uos ſe. &c.
11 ¶Sanè diaconum† ſubdiaconus antecedit,
quia Ioannes & eius prędicatio Chriſtum
& eius prædicationem præceſſit , portans
in quibuſdam eccleſijs , puluinar quod li-
bro ſupponat. Per puluinar quidem,quod
libro ſupponitur,ad quietem, ſignificatur
uitæ ſolatium,ſiue tẽporalia : quaſi dicat,
Si vobis ſeminamus ſpiritualia,non eſt mi

rũ ſi à uobis metimus carnalia.j.Cor.9.13.
q.j.§.j. Nam ſecũdum Apoſtolũ 1. ad Cor. *1.Cor.*
Qui altari ſeruiunt,cum altari participãt. 9.
extrà de præben.cùm ſecundum.dignus eſt
enim operarius mercede ſua Matth. 10. &
dominus pręcepit in lege:Non claudes os *Deut.*
bouis triturantis. extrà de præben. extir- 25.
pãdæ. ¶Rurſus puluinar ſupponitur Euan
gelio,ad notandum,quòd ſuaue eſt iugum
domini,ſiue onus Euangelij illud portare
uolentibus.Vnde in Matthęo: Iugũ meum *Math.*
ſuaue, & onus meum leue : huic iugo , qui 11
ſubijcitur,omnia ſubiecta habet, ſecũdum
Aug.puluinar ergo ſuauitas & dulcedo in
mandatis Dei. Vnde propheta: Paraſti in *Pſ.* 83
dulcedine tua pauperi Deus, & iterum , q̃ *Pſal.*
dulcia faucibus meis eloquia tua domine. 118
In eccleſia tamen Romana diaconus præ-
cedit, vt doctor, ſubdiaconus ſequitur, ut
auditor : ille præcedit,ut prędicet,iſte ſe-
quitur,ut miniſtret. Poſt lectionem uerò
ſubdiaconus,quaſi ſufficienter edoctus prę
cedit referens Euangelium,quoniam mer
cedem Euangelij de ſua miniſtratione re-
portat,ſecundum illud,quod dominus ip-
ſe promiſit in Euangelio, Qui recipit pro *Matt.*
phetam in nomine prophetæ, mercedem 10
prophetæ recipiet : quem ideo præmittit
diaconus ad pontificem, ut oſtendat ſe fru
ctum prædicationis referre, de quo domi-
nus iuſſerat : poſui vos, ut eatis & fructum *Io.* 15
afferatis, & fructus ueſter maneat, Adhæc
ſubdiaconus librum,& puluinar reportãs,
ſignificat,quòd prædicator bono opere de
bet uitam ſuam Deo offerre.unde Apoſto
lus ad Cor. 9. Omne quodcunque facitis,
aut verbo, aut opere in nomine domini Ie
ſu Chriſti facite.xxvij.q.ult.non obſeruc-
tis.Præmittit quoq; † diaconus ante Euan 12
gelium turibulũ cum incenſo: quia Chri-
ſti opera pręceſſerunt eius doctrinam:iux-
ta illud,Cœpit Ieſus facere,& docere. Tu *Act.* 1
ribulum autem, cùm ture ſignificat oratio
nem cum deuotione : quam tunc maxime
debent habere fideles in audiendo diuinũ
ſermonem.¶Rurſus diaconus ideo pręmit
tit turibulum, quia prædicator debet odo
rem bonæ opinionis ex ſe mittere:iuxta il *2.Cor.*
lud Apoſtoli : Chriſti bonus odor, ſumus 2
in omni loco : nam cuius uita deſpicitur,
reſtat ut eius prędicatio contemnatur,ex-
trà de ſac.unc.c.j.¶†Tertio turibulum prę 13
cedit

Pſal. cedit vt ipſius diaconi oratio ſicut incen-
140 ſum in conſpectu domini dirigatur. Ante
turibulum uerò præmittit duos cerofera-
rios cum faculis accenſis. ¶ Primo, quia de
bet deſiderium & gaudium in cordibus au
ditorum accendere, quatenus & libenter
audiant, & gratanter obediant. In quibuſ-
dam tamẽ eccleſijs turibulum cereos præ-
cedit: quoniam orationes & opera uirtu-
tes de oratione famam, lucẽ, & ſigna præ-
cedunt: iuxta illud: Luceat lux ueſtra, &
Math. illud: Et uirtus exibat de illo, & ſanabat
5. omnes. ¶ Secundo, ſacerdos uel epiſcopus
Luc. 6 præmittit ante diaconum duos acolytos
portantes cereos, & incenſum ad notandũ
quòd Chriſtus præmittebat binos nuntios
ante faciem ſuam in omnem ciuitatem, &
locum quo ipſe erat venturus, præferentes
coruſcationes miraculorum, & odorẽ uir-
Mat. 7 tutum. unde reuerſi dixerunt: Domine in
tuo nomine etiam dæmonia ſubijciuntur
nobis. Facies enim Chriſti conuenienter
hic intelliguntur Apoſtoli, qui normã do
ctrinæ ſuæ populis oſtendebant: propter
Matt. quod ipſis aiebat: Qui uos recipit, me re-
10 cipit. ¶ Tertio, ideo librum Euangelij præ
cedunt turibulum, & candelabra, quia do-
ctrina Chriſti uirtus & fama præibat, Euã-
geliſta teſtante. Exiuit Ieſus in uirtute ſpi
Luc. 4 ritus in Galilæam, & fama exiuit de illo
in uniuerſam regionem, & ipſe docebat
in ſynagogis eorũ. ¶ Quarto, propter cau-
ſam, in ſecunda parte ſub titu. de acolyto
14 ſcriptam. ¶ † Rurſus duo cerei illumina-
ti, doctores eccleſiæ per quos eccleſia illu-
minatur, qui debent habere notitiã utriuſ
que teſtamenti deſignant: Hinc eſt, quòd
ipſi cerei plerunque quibuſdam diuerſo-
rum colorum lineis decorantur, ad notan
dum quòd per doctores ipſos ſacra ſcriptu
ra diuerſis ſenſibus exponitur, prout dictũ
eſt in principio libri. Si uerò lineæ ipſæ
aureæ uel argenteæ ſint, deſignant quòd
in ipſis doctoribus eſt aurum ſapientiæ, &
15 argentum eloquentiæ. ¶ † Vel cerei ipſi de-
ſignant duo teſtamenta, quibus genus hu-
manum illuminatur: uel legem, & prophe
tas, qui in quibuſdam eccleſijs, dum Euan
gelium legitur, in pauimento ponuntur:
quoniã legis umbra & prophetarum ænig-
mata per lumen Euangelij etiam ab humi
libus intelliguntur: quia propter euange-
licam doctrinam, lex & prophetia penitus
euanuerunt in litera. In quibuſdam tamẽ
eccleſijs in diebus profeſtis, unus puer cũ
uno tãtum cereo diaconum præcedit, per
quod ſignificatur, quòd primum Chriſti
aduentum, qui humilis fuit & occultus,
præuenit tantum unus præcurſor, ſcilicet
Ioãnes Baptiſta, qui fuit lucerna uerbi. In
diebus uero feſtiuis duo cerei præcedunt:
quia in ſecundo aduentu, qui ſolennis erit
& manifeſtus duo præmittentur præcones,
ſcilicet Helias & Henoch, qui interficien
tur ab Antichriſto in Hieruſalem, quod
ſignificatur per extinctionem cereorũ. De
candelabris & etiam cereis aliter dictum
eſt in prima parte ſub ti. de picturis. ¶ An-
tecedit † quoq; crux, primo ad notandum, 16
quòd diaconus debet prædicare crucifixũ.
¶ Secundo; quòd qui eum intuetur per fi-
dem ſanatur à morſu ſerpentis antiqui. ip-
ſe eſt enim ſerpens in palo. ¶ Tertio, crux
præcedit Euangelium in ſignum, quod prædi
cator ſequi debet crucifixum. Vnde domi-
nus inquit Petro: Sequere me. Ioan. xxj. c.
Poſt hæc diaconus ſuper ambonem aſcen-
dit: † dicitur autem ambo, ambonis, pul- 17
pitum, ubi legitur Euangelium, dictus ab
ambio, ambis: quia locus ille gradibus am
bitur. Sunt enim in quibuſdã eccleſijs duo
paria graduum, ſiue duo aſcenſus in illam
per medium chori: unus à ſiniſtris: uideli
cet uerſus orientem; quo fit aſcenſus: alter
à dextris: uidelicet uerſus occidentẽ: quo
fit deſcenſus, vt præmiſſum eſt. Vel aſcen-
dit ab auſtrali parte, nam Chriſtus à Be-
thel, id eſt, Bethleem, quæ eſt auſtrum, ue-
nit, in Hieruſalem. unde dicitur: Deus ab *Abac.*
auſtro ueniet. Aſcendit ergo ſuper ambo- *3.*
nem, ad notandum, quòd Chriſtus ambit
omnes qui cuſtodiunt uerbum Euangelij,
& ut poſſit ambiri: & ſit melius ab homi-
nibus intelligi. Item aſcendit † ut in edi- 18
to & alta uoce annunciet Euangelium; tã-
quam ubique & ab omnibus audiendum,
iuxta illud propheticum: Super montem
excelſum aſcende tu, qui euãgelizas Sion,
exalta in fortitudine uocem tuam, & do-
minus inquit in Euangelio. Quod dico uo *Matt.*
bis in tenebris, dicite in luce: & quod in au *10.*
re auditis, prædicate ſuper tecta: extra de
hæredit. cum ex iniuncto. ut imitemur do-
minum, qui in montem aſcendit, ut Euan-

gelium prædicaret, & aperiens os ſuum,
Mat.5 docebat diſcipulos, dicens: Beati pauperes
Exod. ſpiritu, &c. Lex etiam in monte data eſt.
19 Euangelium ergo in alto & in eminēti lo
co legitur: quia doctrina euangelica dela
ta fuit ubique terrarum: unde in omnem
terram exiuit ſonus eorum, &c. xix. diſtin
ctio. ita. Epiſtola uerò in loco inferiori:
quia lex & prophetæ, qui per illam figu-
Pſ.75 rantur, clauſi fuerunt in Iudæa: vnde notus
in Iudæa Deus, &c. Præterea, per epiſtolā
prædicatio ueteris teſtam. quę humilior, per
Euangelium no. teſt. quæ excelſior eſt, in-
telligitur: doctrina enim Chriſti, uel lex
euangelica excellit apoſtolicam, & apoſto-
lica legalem doctrinam. Vnde Apoſtolus
ad Hebr. vij. Lex neminem ad perfectio-
nem ducit: Euangelium autem dat ſalu-
19 tem omni credenti. In miſſa † autem pro
defunctis non in illo loco eminētiori, ſed
iuxta altare Euangelium, & epiſtola le-
guntur, ad notandum quòd quantum ſpe-
ctat ad defunctos, non proſunt prædicatio
nes, quæ uiuis publicè fiunt. Ipſis autem,
cum ſint abſentes, fieri nequeunt publicè,
uel occultè, ſed magis fiunt pro ipſis ora-
tiones per quas ad Chriſtum, qui per alta-
re ſignificatur appropinquantes eis poſſu-
20 mus reuelationem aliquā obtinere. ¶ † Le
gitur etiam de more Euangelium ſuper
Aquilam: iuxta illud Pſalmi xvij. Et uo-
lauit ſuper pennas uentorum: & Aquila
ipſa ſeu locus, in quo legitur in diebus fe-
ſtiuis aliquo panno lineo vel ſerico coope
ritur, ad ſignificādum mollitiem cordium
chriſtianorum. Vnde dominus per prophe
Ezec. tam: Ecce cor carneum dabo uobis, & ſcri
11 bam legem meam in cordibus ueſtris. Lo-
cus uerò, in quo epiſtola legitur non coo-
peritur, ad ſignificandum duritiā cordium
21 Iudæorum. † Lecturus autem Euāgelium,
tranſit ad partem ſiniſtram, prout iam &
ſuprà ſub titu. de mutatione ſacerdotis di
ctum eſt, & opponit faciem ſuam aquiloni,
iuxta illud Eſa.43. Dicam aquiloni: da,
& auſtro noli prohibere, ut oſtendat nos
doctrina Euangelij debere armari, & præ-
dicationem Chriſti contra illum ſpeciali-
Eſa.4. ter dirigi, qui ait: Ponam ſedem meam ab
Hie.1. Aquilone, & ſimilis ero altiſſimo: nam &
ſecundum prophetam. Ab aquilone pan-
detur omne malum ſuper habitatores ter-
ræ. ¶ Rurſus verſus aquilonē Euangelium
legitur, iuxta illud, quod legitur in canti-
cis 4. Aquilo ſurgat, id eſt, diabolus fugiat,
& auſter veniat, i. Spūs ſanctus accedat. Re
ctè enim contra diabolum Euangelium le
gitur, vt illum ſua virtute expellat, quo-
niam diabolus nihil tantum, quantū Euan
gelium odit. Si quidem Aquilo, uentus fri
gidus, diabolum ſignificat, qui flatu tenta-
tionum corda hominum à Dei timore cō-
gelat, & refrigerat. Cum ergo fides in Euā
gelio contineatur: quæ eſt armatura no-
ſtra contra diabolum: iuxta illud. Cui reſi 1.Pet.
ſtite fortes in fide: merito legitur contra
illum. Quandoq; etiam uerſus meridiem
legitur, quia doctrina Chriſti quæ prima
fuit inter Iudæos, & nunc inter Gentiles,
ad eos in fide redibit. Hi uerò, qui eum in-
ueniendo præceſſerunt, reſpiciunt ad Euan
gelium, & ad faciem recitantis, prout ſub
epiſtola dictū eſt. ¶ Deinde † lecturus euan 22
gelium, ſalutat populū, ut illū ad audien
dum uerbum Dei attentum reddat, dicēs:
Dominus uobiſcum: oſtendens etiam per
hoc ſe orare, ut dominus ſit cum eis, & ob-
ſeruans, quod dominus iuſſit: In quancun-
que domum intraueritis, primum dicite:
Pax huic domui. Chorus uerò & populus
quaſi redditus attentus, ad illū, & ad quā-
cunque partem in qua Euāgelium legitur Luc.10
ſe uertunt, quia omnibus propoſitum eſt: Marc.
Ite in mundū vniuerſum, prædicate Euan ult.
gelium omni creaturæ, id eſt, homini, pro
quo facta eſt omnis creatura, vel qui habet
aliquod participium cum omni creatura,
& reſpondent, & cum ſpiritu tuo: ſupple,
vt dignè poſſis Euangelium legere, ac ſi di
cant: tecum ſit ad dicendum, & ſic mutuo
ſe ſalutant: prout ſub præfatione dicetur.
¶ † Sanè Euangelium ſtando & non ſeden- 23
do auditur, ſicut ſtatuit Anaſtaſius Papa
de conſec diſt. j. apoſtolica. ut ad prælium
pro Chriſti fide ſeruanda promptitudo no
tetur. Vnde Lucæ vigeſimoſecundo. Qui
non habet gladium, uendat tunicam, & e-
mat illum. Et quia ipſius doctrina ad amo
rem cœleſtium dirigit mentes noſtras, ad
huiuſmodi etiam promptitudinem deſi-
gnandum, quidam dum Euangelium legi-
tur, chlamydes deponunt, & etiam ad no-
tandum, quòd omnia tēporalia admitten-
da ſunt propter Chriſtum, iuxta illud Euā
gelij:

Math. 19 gèlij: Ecce nos reliquimus omnia, & ſe-
cuti ſumus te. Et ex quo ſtandum eſt appa
ret, quòd nec iacere nec appodiare debe-
mus Euangelium audiendo. Reclinatoria
ergo tunc relinquuntur: ad notandum q
non debemus cōfidere in principibus, nec
ſuſtentari in terrenis: quia uanitas uanita
Eccl. 1 tum, & omnia uanitas dixit Eccleſiaſtes.
Subauditur comparatione Dei, in quem
curam noſtram iactare debemus. Et ſecun
dum ipſum Anaſtaſium, ſtantes cum ma-
nere debemus, ut humilitatem, quæ à do-
mino docetur, etiam corpore demonſtre-
24 mus. ¶ † Auditur etiam capite nudato.
Primo, ut attentio adeſſe demonſtretur,
ob quam etiam cauſam quidam tunc men-
tionem & genas manu tenent. Secundo, vt
quinque ſenſus patuli ſint ad audiendum.
Matt. 17 Tertio, ad notādum, quòd omnia quæ ſub
uelamine & figura in lege ac prophetis cō
tinebantur, ſunt in Euangelio manifeſta-
ta. In Chriſti paſſione velum templi ſciſ-
25 ſum eſt, &c. ¶ † Deponuntur etiam tunc ba
culi & arma. Primo, ne imitemur Iudæos,
in conſpectu crucifixi arundines, & arma
ferentes. Secundo, ad notandum, q Chri-
ſto prędicante omnes legales obſeruantię
quæ per baculos ſignificantur, depoſitæ
ſunt. Tertio, depoſitio baculorum & armo
rum, humilitatē notat, & Chriſtianæ per-
fectionis eſſe non ſe vindicare, ſed domi-
no reſeruare uindictam, iuxta illud, Mihi
Ro. 12 vindictam, & ego retribuā: dicit dominus,
& Matth. 5. Qui te percuſſerit in una ma-
xilla, præbe ei & alteram. xxiij. quæſtio. j.
§. j. Auditur etiam Euangelium in ſilen-
tio, quia omnia ſoluta ſunt in Euangelio,
quæ in lege & prophetis promiſſa erant.
¶ Pontifex verò ſeu ſacerdos, dum Euan-
gelium legitur, faciem vertit ad illud, ad
notandum q Chriſtus prædicatores Euan
gelij ſemper ad adiuuādū reſpicit, ſtans ſu
per ſcabellum, ad deſignandum, quòd per
huiuſmodi prædicationem omnis aduerſa
poteſtas debellat, & Chriſti pedibus ſub-
Pſal. 109 mittitur, & ſic impletur, quod in Pſal. di-
citur, Donec ponam inimicos tuos ſcabel.
26 &c. ¶ Diaconus verò ſtatim † poſtquam ſi-
bi reſpōſum eſt, & cum ſpiritu tuo, ut cun-
ctos reddat dociles & beneuolos, ad audiē
dum verbum Euangelij, id eſt, bonum nun
tium nuntiantem regnum Dei, ſubdit: Se-
quentia ſancti Euangelij, turificās librum,
& ſignans ſigno crucis. Et etiam in quibuſ-
dam locis oſculatur librum. q. d. hic eſt li-
ber ſeu Euangelium Dei, hic eſt liber cru-
cifixi, quem prædico, hic eſt liber pacifi-
ci per quem reconciliationem accepimus.
vnde Apoſtolus. j. ad Cor. j. Prædicamus
vobis Chriſtum crucifixum. Per incēſi au-
tem fumum, bonæ prædicationis opinio
intelligitur. ¶ Deinde ſignat † ſe in fron- 27
te, in ore, pariter & in pectore, ſeu in cor-
de, ne diabolus, qui bonis operibus inſi-
diatur, tollat ei per erubeſcentiam deuo-
tionem de corde, uel ſermonem de ore,
ac ſi dicat Rom. 1. Ego Chriſti crucem non
erubeſco, ſed eā ore prædico, & corde cre
do, quia corde creditur ad iuſtitiam, ore
autem cōfeſſio fit ad ſalutem. j. Cor. j. Prę-
dicamus, inquit Apoſtolus, Chriſtum Ie-
ſum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem
ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam. Et
apoſtolus ad Gal. vj. Mihi autem abſit glo
riari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chri Luc. 9
ſti, Dominus etiam in Euangelio ait: Qui
me erubuerit, & ſermones meos, hūc filius
hominis erubeſcet, cum uenerit in maie-
ſtate ſua & patris, & ſanctorum Angelorū.
Vnde in Daniele legitur: Non eſt confu- Dan. 3
ſio confitentibus te. Quidam autē ſignant
ſe tantum in fronte, & in pectore quaſi in
vtroq; ſuper liminari. Clerus verò & po-
pulus audito titulo Euangelij. ſ. ſequentia
&c. ſiue bono nuntio vertētes ſe ad orien-
tē, ſiue ad altare, vt Deū, q eſt verus oriēs
glorificent, qa miſit eis verbū ſalutis, ſicut Actu. 11
legitur in actibus apoſtolorum, & glorifi-
cauerunt Deum dicētes, ergo & Gentibus
Deus pęnitentiam dedit & vita, cum reue
rētia & honore reſpōdēt: Gloria tibi dn̄e.
Propoſito itaq; Euangelio ad legēdum, in
quo agitur de gloria, & de noſtra libera-
tione, ſcilicet qualiter Chriſtus diabolum
deuicit, & nos ab ipſius ſeruitute libera-
uit, & uictor ad gloriam patris aſcendit;
ipſi auditores Euangelij lętantes in laudē
ſui Saluatoris clamant, dicentes, gloria ti
bi domine, quaſi dicant, gloria tua, quæ no
bis in Euangelio prædicatur, nobiſcum,
ſine fine permaneat, & ſemper creſcat, &
hæc dicendo ſigno † crucis in fronte in ore 28
& in pectore, ſe ſimiliter contra diabo-
lū muniunt, ne eos impediat in audiendo:

in

in fronte, quia ibi eſt locus pudoris & uerecūdiæ. Vnde per hoc, quòd crucem fronti imprimunt, oſtendunt ſe non erubeſcere credere crucifixum, cuius liber legitur, & eum habere Deum & dominum. Per hoc, quod in ore ſignāt, ſignificant crucem domini audacter prædicare. Per hoc, quod in pectore, oſtēdunt ſe libenter compati pro nomine Chriſti, qua etiam ratione quidam quandiu Euangelium legitur, cum utroque pollice ante pectus ſignum crucis figurant: ¶ Rurſus nos in ore ſignamus, ad deſignandū, quòd de uerbis Euangelij debet eſſe locutio noſtra. In pectore uerò, ad deſignandum, quòd uerba Euāgelij debent nos percutere in pectore, & in mente. Mox uerò poſt factum ſignum crucis, verſus diaconum audituri Euāgelium ſe conuertunt. De crucis myſterio, dicetur
29 in proœmio quintæ partis. ¶ † Porrò alicubi ſubdiaconus dum legitur Euāgelium ſiniſtram manum librum ſupponit ad notandum, quòd illi qui ſub tēpore legis fuerunt, quorum finis ſeu ultimus fuit Ioannes, quem ſignificat ſubdiaconus, & ſi aliqua bona agebant: illa tamen debila & infirma erant quę per ſiniſtram ſignificātur, quia ſi lex ad gratiam diſponeret, tamen illa gratiam non præbebat. Conuenienter ergo ſiniſtra manus libro Euangelij ſupponitur in quo Chriſti fides prædicatur, ſine qua per opera legis nemo ſaluatur. ¶ Rurſus per ſiniſtram manum temporalia, per librum Euangelij, ſpiritualia congruè deſignantur. Manus ergo ſiniſtra libro ſupponitur, ad notandum quòd ſicut anima ſine corpore non uiuit, ita nec ſpiritualia diu ſine temporalibus ſubſiſtere poſſunt. Terminatur autem Euangelium, exaltando uocē in fine, prout ſub epiſtola dictum eſt. & mox illo finito munit ſe diaconus ſigno crucis, ne diabolus ſuſceptum ſemen
30 Euangelij de uaſe ſignato ſurripiat. † Et deinde Euangelium oſculatur, ad notandum ſe ex charitate & amore euangelizaſſe. Auditores uerò ſe uerſus orientem conuertunt, quaſi ad Hieruſalem gratias agētes, quia inde uenit ad nos Euangeliū iuxta illud, quod Dominus dixit in Euangelio Apoſtolis: Vos eritis mihi teſtes horū in omnes gentes, incipientes ab Hieruſalem, & ſigno crucis ſe in pectore muniunt

Act. 1

contra diabolum: ne ſemen uerbi Dei ſuffocetur in eis, unde Lucę 8. Volucres cœli comederunt illud. Et ne ſermonem domini rapiat de pectoribus eorum. q. d. Deus nos faciat in doctrina Chriſti perſeuerare, & ut ſignificet ſe habere in corde, quod exprimitur ore. Quod etiam apertius deſignatur in quibuſdā eccleſijs in quibus finito Euangelio dicitur: amen: & bene, quaſi dicant uerū eſt, quod in Euangelio dictum eſt, quod eſt cōtra quoſdam hæreticos, qui lecto Euangelio, quaſi contradicentes, dicunt, falſum eſt. Vel amen. q. d. fiat nobis, quod dominus in Euangelio pollicetur. iuxta illud Neemiæ 8. Benedixit Eſdras Domino Deo magno. Et reſpondit omnis populus: amen amen. Et eleuantes manus ſuas incuruati ſunt & adorauerunt proni in terram. In alijs uerò eccleſijs, Dicitur Deo gratias. ſicut fit poſt aliquam lectionem, uel capitulum. Quidam etiam litterati dicunt: Benedictus qui uenit in nomine domini quod eſt finis Euangelij Matthęi, quod legitur in feſto beati Stephani, & in Dominica palmarum. In quibuſdam locis cerei qui ſignificabāt doctores p quos eccleſia illuminatur, perlectum Euāgelium extinguuntur, quoniam Chriſto in oīs loquente poſt eccleſiam illuminare: eo autē tacente, id eſt Spiritu ſancto ab eis recedente, hæc nequeunt. Præterea Euangelij prædicatione finita, lex & prophetiæ ceſſabunt. In nōnullis tamen eccleſijs dū Euangelium legitur, candelabra cum cereis deponuntur ad terram, ad notandum legem & prophetiam inferiorem Euangelio eſſe.
¶ Conſequenter † ſubdiaconus codicem Euangelij refert: diaconus uerò uacuus redit ut oſtendat ſe prædicatione finita contemplationi uacare. Veniens autem prius ad legendum Euangelium, librum in quibuſdam eccleſijs ferebat ad notandum, q ipſe non ſolum debebat docere: ſed & facere. Redit etiam ad epiſcopum ſeu ſacerdotem, unde uenit: ad norandum, quòd omnis doctrina à Deo eſt, & ad ipſum reuertitur. Vnde Salomon: Vnde exeunt flumina reuertuntur. Textus quoque Euangelij ſuper puluinar reportatur: quia eccleſia, ut audiuit Euangelium, illud ſuauiter corde ſuſcepit, & lætata eſt. Iuxta illud: Audiuit & lætata eſt Sion, & ait: Anima mea liquefacta

31 *Eccl.* 1 *Pſ.* 96 *Can.* 5

quefacta eſt, ut dilectus locutus eſt. Liber
quoque Euangelij, & turibulum ad Ponti-
ficem reportantur, quia ad eum omnia bo
na referenda ſunt, à quo cuncta procedũt.
Apo.1 Ipſe enim eſt finis conſummans, ſed nõ cõ-
ſumens, α & ω, primus & nouiſſimus, ini-
tium & finis. Nam & Apoſtoli prædicatio-
ne peracta, ad Chriſtum reuerſi ſunt, refe-
rentes ei gratias de miraculis & prædica-
32 tionis profectu. ¶ † Epiſcopus uerò tus odo
rat, & Euãgelium oſculatur. Primo ad no-
tandum, quia quod epiſcopus inſpirauit &
docuit, hic approbat & acceptat. Deus. n.
nihil accipit, niſi quod efficit, nec remune
rat, niſi quod donat. quia ſicut cuncta quæ
fecit, bona ſunt: ſic nulla ſunt bona, niſi
quæ fecit. Nam vidit Deus quæ fecerat, &
Gen. 2 erant ualde Bona. ¶ Secundo apertum co-
dicem oſculatur, ad ſignificandum, quòd
ſcire debet quod nuda ac aperta ſibi eſſe
debent quæcunque ſunt in lege: unde Lu
cæ. 8. Vobis datum eſt noſſe myſterium
regni Dei, & Malachiæ. 2. Labia ſacer-
dotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem re-
quirunt, ſupple ſubditi, de ore eius: ex-
tra de hær. cùm ex iniuncto. ¶ Tertio, quia
ipſe ſolus intrat in ſancta ſanctorum: pro-
ut in proœmio huius partis dictum eſt.
¶ Quarto, quia huiuſmodi oſculum ſignifi
cat affectum amoris, ad Euangelium, quæ
præcipuè in epiſcopo uigere debet, adeo
ut paratus ſit mortem, pro eo ſubire. xxv.
quæſtio. j. violatores. ¶ Quinto, ſubdiaco-
nus librum apertum prælato ſeu ſacerdo-
ti offert ad oſculandum, ad notandum ip-
ſum debere delectari in fide fidelium, quæ
infuſa eſt in eis: & patefacta per Euangelij
prædicationem: quæ prius in lege fuerat
clauſa. Poſtea in quibuſdam eccleſijs liber
clauſus illis, qui ſunt in choro, oſtenditur,
Luc. 8 pro eo quòd poſt præmiſſa uerba uobis da
tũ eſt &c. ſequitur in Apoſtolo: cæteris au
33 tem in parabolis. † Et eſt aduertendum,
quod poſtquam diaconus lecto Euangelio
librum oſculatus eſt, ad notandum ſe ex
charitate & amore euangelizaſſe: tunc de
mum fertur Euangeliũ epiſcopo, qui Chri
ſtũ ſignificat ad oſculandum, id eſt, ad præ-
dicationem acceptandam, & non ante ad
figurãdum, quòd Deus illam duntaxat ad
prædicationem acceptat: quæ fit ex amore
& charitate. Veruntamen in miſſa pro de-
functis Euangelium nõ fertur Pontifici ad
oſculandum: tum quia tunc præmiſſæ ra-
tiones ceſſant: tum quia in Miſſa illa om-
nis ſolẽnitas ſubtrahitur, ne feſtiuæ ſolen-
nitates cum deſolationis mœroribus mi-
ſceantur. Legens tamen Euangelium in
miſſa, pro defunctis: librum in quibuſdam
eccleſijs oſculatur: quia quicunque illud
pronunciat, debet charitatis amore in il-
lum tẽdere, cuius doctrinam euangelicam
recitauit, qui amor per oſculum deſigna-
tur. ¶ Et eſt † aduertendum, quòd ſtatim 34
poſt libri oſculum: ſacerdos miniſter Pon
tificem, qui Chriſtum deſignat, incenſat,
ad oſtendendum, quod ſacerdotis maximè
officium eſt, orationis ignitum ſacrificiũ,
quod per incenſum ſignificatur, Chriſto
offerre, non ſolum in expiationem delicti:
verumetiam in gratiarum actionem: pro-
ut in Leuit. habetur. Poteſt etiam ſub
epilogo dici: quia quòd liber Euangelij
per ſubdiaconum portatur: quòd diaco-
nus pulpitum aſcendit: quòd aperto li-
bro populum ſalutat, & omnes reſpon-
dent: quòd titulum Euangelij præmittit,
quòd alta uoce & diſtinctè, & contra aqui
lonem legit, quòd omnis populus aures, &
oculos ad librum dirigit, & in ſilentio ac
ſtando audit, & in fine ad cœlum manus le
uans orat dicens, amen. Hæc inquam om-
nia & ſingula ex lege ſumuntur. Legitur
enim in principio Neemiæ, ꝙ congrega-
to populo ad plateã, quæ eſt ante portam Nee.8
aquarum, Eſdras ſcriba attulit librum le-
gis Moſi: & ſtetit ſuper gradum ligneum,
quem fecerat ad loquendum, & aperuit li
brum coram omni populo. Porrò Leuitæ
ſilentium faciebant in populo, ad audien-
dum legem, benedicentes Deo magno, &
omnis populus ſtans in gradu ſuo reſpon-
dit, Amen. Et legerunt in libro legis Dei
diſtinctè & apertè ad intelligendum. Om-
nis uerò populus eleuãtes manus ſuas ado
rauerunt proni in terram. ¶ Illud † quoq;
prætereundum non eſt, quod Euangelijs, 35
quæ in eccleſijs leguntur, generaliter duæ
præfationes præmittuntur: prima eſt. Ini-
tium ſancti Euangelij: ſecunda, Sequentia
ſancti Euangelij. Siquidem prima præfa-
tio præmittitur principio cuiuſlibet Euan
gelij quatuor Euangeliſtarũ: ſcilicet Euan
gelio Ioannis: In principio erat verbum:
&

& Euangelio Matthæi: Liber generationis: Euangelio Lucæ: Fuit in diebus Herodis, & Euangelio Marci Principium Euangelij Ieſu Chriſti. Quòd in quibuſdam eccleſijs legitur in prima dominica de aduentu, ut ubi dicetur, & tunc non ſubijcitur illis: In illo tépore, quia in ipſis principijs agitur, & determinatur certum tempus: vnde eſſet negatio, & ſuperflueret uerbalia illa. Secunda uerò præfatio præmittitur omnibus alijs Euangelijs, Et dicitur ſequentia, quia verba ipſa, quę legéda ſunt, ſequũtur poſt initium, ſeu poſtea, quæ pręcedunt Euangelium, vnde ſumpta ſunt verba ſancti Euangelij, &c. vel ſequentia, eſt numeri ſingularis, & tunc cum dicitur: ſequentia ſancti Euangelij ſecundum Ioan-
36 nem, ſuppletur hæc eſt. ¶ † Sanè Euangelijs, quibus ipſa ſecunda præfatio præponitur, ſubijcitur quandoque: In illo tempore, & quandoque non ſubijcitur. Siquidem ſine, in illo tempore: dicuntur, quando ex eorum uerbis certum eſt de tempore, ut præmiſſum eſt, & tunc incipiunt per aliquam determinationem regię uel alterius poteſtatis: ut illud, Anno quintodecimo Tyberij, uel ſimplicem rei geſtę narrationem, certum tempus determinantem, ut illud: Cùm eſſet deſponſata, & illud, Poſtquam conſumati ſunt, & illud: Cùm natus eſſet Ieſus. & illud: Factum eſt autem, cùm baptizaretur, & illud: Cùm autem eſſet annorum duodecim, & illud, Poſtquam impleti ſunt dies, & illud: Veſpere autẽ Sabbati, & illud: Eliſabeth impletum eſt &c. Reliquis uerò Euangelijs ſubijcitur: In il-
2. Cor. lo tempore: & eſt ſenſus, In illo tempore, ſcilicet gratiæ, de quo dicit Apoſtolus, Ecce nunc tempus acceptabile &c. de pœni-
37 ten. diſtinctione. j. ecce. ¶ Non † eſt etiam omittendum, quòd Euangelium legitur in eccleſia, quandoque ſecundum hiſtoriam, ut illud, quod dicitur in die paſchę, Matię Magdalenæ, & Mariæ Iacobi &c. & illud quod cantatur in natali ad ſecundam miſſam de paſtoribus. ¶ Quandoq; ſecundum allegoriã, ut illud, quod legitur in aſſumptione beatæ Mariæ: in quo mentio fit de Maria & Martha, ubi dicitur: Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum &c. prout in ſeptima parte dicetur. ¶ Quandoque ſecundum rem, ut illud de ſancta Trinitate.

¶ Quandoque ſecundum perſonam, ut illud quod cantatur in feſto ſancti Thomæ Apoſtoli, ubi dicitur: Thomas vnus de duodecim. ¶ Quandoque ſecundum partem, vt illud, quod dicitur in feſto ſanctæ crucis, de Nicodemo, ubi dicit: Sic oportet exaltari filium hominis &c. In quo uerbo Chriſtus paſſionem ſuam ſignificat, & exaltationem corporis ſui in cruce. Et ideo Euangelium, in quo hæc clauſula continetur, legitur in feſto ſanctæ Crucis, & in feſto Michaelis Archãgeli: propter illum uerſum: Angeli eorum ſemper uident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. ¶ Item etiam ſecundum partem, ut illud: Liber generationis &c. Et hoc propter ultimum uerſum in quo fit mentio de Chriſto. ¶ Quandoque ſecundum totum, ut illud quod legitur in circunciſione Domini: Poſtquam conſumati ſunt dies octo &c. Quandoque ſecundum tempus, ut illud quod dicitur in prima die quadrageſimæ, ſcilicet propter ieiunium. ¶ Quandoque propter litanias, ut illud: Si quid petieritis &c. quod in litanijs dicitur, in quo fit mentio de aliquo pane & piſce. ¶ Et quandoq; propter locum: vt illud, quod legitur in Dominica ſexageſimæ, ſcilicet exijt, qui ſeminat, &c. ¶ Sanè
mulier etiam † abbatiſſa non debet lege- 38
re Euangelium. Licet enim beata uirgo di- vel 17
gnior & excellentior eſſet Apoſtolis uniuerſis: Dominus tamen non commiſit ei claues regni cœlorum: extra de pœnit. & remiſ. noua. Hinc eſt quòd abbatiſſa nõ poteſt proprias moniales benedicere, uel earum confeſſione in criminibus audire, uel Euangelium legere, uel publice prædicare. In matutino tamen poſſet, ſed non publicè Euangelium dicere. vij. q. j. diaconiſſam. ¶ Et nota, quòd quatuor ſunt Euangelia de beata Maria: ut dicetur in ſeptima parte ſub feſto aſſumptionis.

SVMMA.

1 *Symbolum Apoſtolorum, immediate ſequitur Euangelium.*

2 *Symbolum dicitur voce ſublata maximè in Miſſa. In prima autem & completorio, da miſſa. & nume. 3.*

4 *Symbolũ auſpicãs ſacerdos, cur manus eleuet*

5 *Symbolum, quid.*

Symbo-

6 *Symbolum, eſt triplex, & unde dicatur.*
7 *Apoſtoli ſymbolum ediderunt.*
8 *Athanaſii ſimbolum.*
9 *Symbolum Nicenum.*
10 *Symboli cantandi in miſſa vſus à Græcis profectus.*
11 *Græcorum error de proceſſione Spūs ſancti.*
12 *Græci temere Spiritum ſanctum à filio procedere negant.*
13 *Symbolum manus, quibus diebus adhibeatur. vide per diſcurſum, & nu. 14.*
15 *Symboli expoſitio. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24 25. 27. 29. & 30.*
16 *Deo credere, Deum credere, & in Deum credere, quid & in quo differant.*
17 *Diuinarum perſonarum diſtinctio.*
26 *In eccleſiam quando credamus.*
28 *Lepræ curatio.*
31 *Vita æterna.*

De Symbolo. Cap. 25.

1 EVANGELIO † lecto mox
cantatur alta uoce ſym
bolum illud, ſcilicet
Credo in vnum Deum:
quia enim corde credi-
tur ad iuſtitiā: ore auté
confeſſio fit ad ſaluté.
Ro. 10. ideo eccleſia, ut oſtendat q Euan-
gelij uerbum ſeu prædicationē fide & cor
de recipit, mox fidei ſymbolum ore decan
tat. Symbolum ergo poſt Euangelium, fi-
dem poſt prædicationem oſtendit. Vnde
Ioan. Hęc eo loquente, multi crediderunt
Ro. 10 in eum. Nam ſecundum Apoſtolum ad Ro
ma. 10. Fides eſt ex auditu: auditus autem
2 per uerbum Dei. ¶ † Dicitur autem alta uo
ce: vt omnes illud dicāt & addiſcant. Om
Eccle. 10 nis enim Chriſtianus tenetur publicè fidē
catholicā confiteri: propter quod in fron-
te ſignatur. In prima verò & in completo-
rio ſub ſilentio dicitur, ne muſcæ morien-
tes perdant ſuauitatem vnguēti, prout in
quinta parte ſub titu. de prima tangetur.
3 ¶ † Rurſus ideo in miſſa patenter dicitur,
ad notandum quòd hodie fides catholica
libere prædicatur & docetur. In prima ve-
rò ſub ſilentio, dicitur, ad notandum, quòd
in primitiua Eccleſia præſertim tempore
paſſionis Chriſti prædicatores & fidei pro
feſſores ſiluerunt. & in completorio ad no
tandum, quod ſimiliter in fine ſeculorum,
Antichriſti nempe perſecutione innale-
ſcente illorum hora claudentur. ¶ Sanè ſa
cerdos ſeu epiſcopus illud incipit, ad de-
ſignandum, quòd omne bonum à Chriſto Iaco. 1
procedit. Nam omne datum optimum, &
omne donum perfectum de ſurſum eſt. &c.
j. q. j. quàm pio. Ne autem muſicus ille cœ- Luc. 7
leſtis dicat: Cantauimus vobis, & non ſal-
taſtis: chorus Euangelicæ doctrinæ conſo
na voce reſpondet, & ſolenni tripudio fidē
catholicam profert, dicens: Patrem omni
potentē, &c. quamuis in miſſa Papæ quan-
doq; aliter obſeruetur, prout iam dicetur.
¶ † Adhuc ſacerdos illud incipiens manet 4
erectus ante medium altaris, manibus ex-
tenſis, ſurſum eleuatis, quas poſtquam ince
perit, iungit. Siquidem ſacerdos Chriſtum
repreſentans, erectus manet: ad notādum,
quod Chriſtus ſemper paratus eſt cunctis
ſpūalia bona largiri. Et ante altaris me-
dium: innuens quòd non eſt perſonarum
acceptator: ſed quantum in ipſo eſt, om-
nibus æqualiter influit: nec angulum dili-
git, neque ſinum. Manibus quoq; extenſis:
ad deſignandū, quòd paratus eſt abundan-
ter bene meritis illa largiri. Surſum tamē
eleuatis, quaſi ipſo facto oſtendens, q quæ
ſurſum ſunt, q̄rere, atq; à Deo miſericor-
diam poſcere, & in eo ſolo ſperare debe-
mus. Deinde poſtquā inceperit, manus iun
git, quia ei ſoli de perceptis bonis gratias
agere, & nos humiliare debemus. Et quo-
niā ſymbolum, verbum eſt euāgelicū, quo
ad ſenſum, ideo ſtādo illud audire ſicut &
Euangelium, & ſic illo dicto, ſignum cru-
cis facere debemus. ¶ Σύμβολον * † aūt Græ 5
cè, Latinè ſonat iudicium, uel ſignum, uel
collatio: tum quia regulam fidei plenam
indicat, & perfectam: tum quia ſimul in v- 6
num fidei continet articulos. ¶ † Et nota,
quòd triplex eſt ſymbolum, primum eſt
ſymbolum Apoſtolorū, quod uocatur ſym
bolū minus quod videlicet ex inſtitutione
Damaſi Papæ dicitur tacitè per ferias in
ſingulis canonicis horis. Et illud dicitur à
σὺν qđ eſt cū, & βολος quod eſt ſentētia, qa
cōpoſitū fuit ex diuerſis verbis apoſtolorū
ſicut pueri in feſtiuis cōuenietes afferre ſo
lent bolos, id eſt, fruſtra carnium & panis,
quæ in vnum collecta, ſymbolum vocatur,
id eſt, collectio minutiarum. xliij. diſtinct.
non

non oportet. traditur.n.q. poſtq́ Apoſtoli ſpiritū paracletū acceperūt: cum iā forent ad prædicandū Euangeliū profecturi, conferentes in vnū ſuper articulis fidei ſtatuerunt: vt ſicut oēs erant in fide cōcordes, ſic oēs vnam fidem concorditer prædicarent. & ideo ſymbolum inimus componentes, vnuſquiſq; bolum, id eſt, particulam vnam appoſuit. Vnde ſecundum Apoſtolorum catalogum ſiue numerum duodecim particu-
7 las dignoſcitur continere. † Petrus namq; appoſuit, Credo in Deū patrem omnipotentem, creatorem cęli & terræ. Andræas. Et in Ieſum Chriſtum filium eius unicum dominum noſtrum. Iacobus: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine. Ioannes: Paſſus ſub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & ſepultus. Philippus: Deſcendit ad inferos: tertia die reſurrexit à mortuis. Bartholomæus: Aſcendit ad cœlos ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Thomas: Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Matthæus: Credo in Spiritum ſanctum. Iacobus: Sanctam eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem. Simon: Remiſſionem peccatorum. Thaddæus: Carnis reſurrectionem. Matthias: Et vitam æternā.
8 ¶ Secundum ſymbolum eſt: † Quicunque vult ſaluus eſſe &c. Ab Athanaſio patriarcha Alexandrino in ciuitate Treueri compoſitum. Hoc tamen poteſt dici tertium: nam Nicenum de quo ſequitur, fuit prius in prima Nicena ſynodo compilatum.
9 ¶ † Tertium eſt Nicenum.xv. diſtin cap.j. ſcilicet, Credo in vnum Deum. quod Damaſius Papa ex cōdictio. vniuerſalis ſynodi apud Conſtantinopolim celebratę, inſtituit, in miſſa cantari patenter: quanquā & Marcus Papa primus ſtatuiſſet illud alta voce cantari: & vocatur ſymbolum maius. ¶ A græcis ergo vſus cantandi ad miſſam ſymbolum, creditur prouenisse: quod ſimiliter duodecim clauſulas continet.
10 † Prima eſt: Credo in vnum Deum &c. Secunda: Et in unum Dominum Ieſum Chriſtum. Tertia: Qui propter nos homines &c. Et cum dicitur ibi. Et homo factus eſt: debemus genua flectere: quia Chriſtum hominem factū & pro nobis crucifixum adoramus. Quarta: Crucifixus etiam pro nobis. Quinta & reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas, id eſt, eo modo, eo ordine, & eo tempore, quo prædictum eſt in ſcripturis. Sexta: Aſcendit in cœlum. Septima: Et iterum venturus eſt &c. Octaua: Et in Spiritum ſanctum dominum. Nona: Et vnam ſanctam catholicam eccleſiam. Decima: Confiteor vnum baptiſma. Vndecima: Et expecto reſurrectionem mortuorum. Duodecima: Et vitam venturi ſeculi, amen. ¶ Et eſt notandum quod in prædictis Niceno & Conſtantinopolitano concilijs non leguntur verba illa: ſecundū ſcripturas: neq; illa, filioque procedit, & quoniam apud † græcos in fine ipſius ſymboli, 11
ſub anathemate dicitur prohiberi, ne quis de fide trinitatis aliud docere vel aliter prædicare, quàm ibi continetur pręſumat, ſed & Calcedonenſe concilium apud eos celebratum anathematizare pręcepit eos, qui alteram fidem auſi eſſent componere, proferre, ſcribere, docere, uel aliud Symbolum tradere, quàm præmiſſum eſt, ideo ipſi græci nos anathematizatos aſſerunt pro eo, quod ibi addimus verba ipſa. Sed minus benedicunt: tū quia illud non fuit canon latæ ſententiæ: ſed cōminatio quędam: tum quia inferior potentiorem ligare non poteſt.xxj. diſtin. Inferior. Romana enim eccleſia non ſubeſt concilijs, ſed potius concilia ſubſiſtunt ſibi: extrà de elec. ſignificaſti. Præterea, verba illa: ſecundum ſcripturas: ſumpta ſunt ex expoſitione fidei eiuſdem cōcilij Conſtantinopol. & ſic nihil uidetur additum nec errorem aliquem ſapiunt: ſanè, vt ſuprà ſunt expoſita intellecta. Item per uerba illa: filioque non docemus aliud uel aliter de trinitate prædicamus, imo idem. Cum enim filius idem ſit cum patre in ſubſtātia: ergo quod à patre procedit, & à filio procedit, & ſic nihil addimus, ſed potius declaramus, nec alteram fidem componimus, proferimus, ſcribimus, vel aliud ſymbolum tradimus, nec in aliquo contra prædictum facimus anathema. Mirum † tamen eſt, quo auſu 12
ipſi græci Spiritum ſanctum à filio procedere negare pręſumunt, cùm & hoc in concilio Epheſino apud eos edito cōtineatur expreſſe, de conſec. diſt.v. ult. & penul. ſed ipſi ſe erraſſe videntes, quoſdam prælatos de ſuis ad generale concilium Lugdunen. ſub Grego. Papa.x. celebratum miſerunt, qui

qui in dicto concilio publicè nobis viden
tibus ſuo & omnium prælatorum & Impe
ratoris Romani nomine profeſſi ſunt, ꝙ
Spiritus ſanctus æternaliter ex patre & fi-
lio: non tanquam ex duobus principijs, ſed
tanquam ex uno principio, non duobus ſpi
rationibus, ſed unica ſpiratione procedit,
extrà de ſumma Trini. & fide catho. prout
in eiuſdem Grego. conſtitutione habetur,
coram toto concilio ter græcè, & ter lati-
nè ſymbolum cum dictis uerbis, ſecundum
ſcripturas, filioque ſimiliter decantando.
13 ¶ † Cantatur autem hoc ſymbolum maius
in ſolennitatibus eorum duntaxat, qui il-
lud compoſuerunt, & in illis, de quibus ali
qua mentio fit in ipſo: videlicet in omni-
bus diebus dominicis. In feſtiuitatibus Do
mini, ſcilicet in natali, Epiphania, cœna
Domini, paſcha, aſcenſione, pentecoſte, &
transfiguratione, & in feſto de Trinitate,
& in omnibus feſtiuitatibus beatæ Mariæ,
ſanctæ Crucis, angelorum, & apoſtolorũ,
de quibus fit mentio ibi: Et apoſtolicã ec
cleſiam. In ſolennitatibus autem Lucæ &
Marci euangeliſtarum, dicunt quidam nõ
debere cantari, quia illi Apoſtoli non fue
runt. Idem dici debet in dedicationibus ec
cleſiarum, & in cõmemoratione omnium
ſanctorum: quanquam & ipſa ſit dedicatio
nis feſtiuitas. Et dicitur etiam intra octa-
uam natalis Dñi, excepta die Innocentiũ,
in qua cãtica lætitię ſubticẽtur. In octaua
tamen cantatur prout in ſexta parte ſub il
lo feſto dicetur. Cantatur etiã intra octa-
uas Epiphaniæ, Paſchæ, Aſcenſionis, Pen-
tecoſtes, Apoſtolorum Petri & Pauli, & aſ
ſumptionis beatæ Marię. Licet enim in na
tiuitatibus ſanctorum Ioã. Baptiſtæ, & ſan
cti Laurentij, ſymbolum non cantetur: in
octauis tamen eorum cantatur, eo ꝙ intra
octauas Apoſtolorum & aſſumptionis oc-
currunt, & ob hoc etiam in octaua ſancti
Ioan. Baptiſtę præfatio de Apoſtolis, & in
octaua beati Laurentij, præfatio de aſſum
ptione cantatur. In quibuſdam tamen ec-
cleſijs, dicitur ſymbolũ in feſto beati Ioã-
nis Baptiſtæ, & non incompetenter, quia
in ſymbolo de propheta fit mẽtio ibi. Qui
locutus eſt per prophetas, & quia ipſe non
ſolum fuit propheta: ſed pluſquã prophe-
ta, de eo quoque ſcriptum eſt. Fuit homo
Mat. 2 miſſus à Deo, &c. & ita fuit Apoſtolus, de
ipſo eſt, ait Io. os aureum in ſermone, qui Ioã. 1.
legitur in feſto decollationis Io. par ange
lis Apoſtolorum vox. Ipſe etiam primo
baptizauit & Baptiſmum prædicauit, & in
ſymbolo fit mentio de baptiſmo. Horum
quidem omnium fit cõmemoratio in ſym-
bolo. Quorundam tamen obſcurè, ut Epi-
phaniæ, eſt tamen illud profeſtum Domi-
ni: eſt etiam feſtum illud baptiſmatis, de
quo in ſymbolo continetur ibi: Confiteor
unum baptiſma, &c. & cœnæ Domini, ſed
illa eſt ſolennitas euchariſtię ad quam re-
ſpicit illud: Sanctorum communionem, &
angelorum, ſed illi nomine cœli debent
intelligi, de quo in ſymbolo dicitur, ibi:
Creatorem, uel factorem cœli & terrę, &c.
Quibuſdam tamen uidetur tunc non eſſe
cantandum, eo quòd Angeli nunquam ha
buerunt fidem, ſed ſpem, nec credunt, ſed
ſciunt: quoniam plenam ſcientiã habent.
Fit etiam cõmemoratio licet obſcurè de-
dicationis eccleſiarum; ſed ad illam reſpi
cit illud; Sanctam eccleſiam catholicam:
tunc enim ſanctificatur, & ut ita dicam ca-
tholizatur eccleſia, cũ dedicatur. Ad octa
uas uerò reſpicit reſurrectio mortuorum,
de qua dicitur ibi: Et expecto reſurrectio-
nem mortuorum. In feſto ſanctæ Agnetis
ſymbolum non cantatur: quia licet in ec-
cleſia celebretur: non eſt tamen feſtũ octa
uæ: prout in ſeptima parte ſub ipſo feſto
dicetur. ¶ † Porrò quidã non abſurdè ſym 14
bolum cantant ſingulis diebus, à die reſur
rectionis uſque ad feſtum aſcẽſionis, ſicut
in omnibus diebus Dominicis, & etiam in
ſolennitate beatæ Mariæ Magdalenæ. di-
centes illam fuiſſe Apoſtolorum epiſto-
lã, eo quòd ipſa prima reſurrectionis gau-
dium Apoſtolis renũtiauit. & in feſto bea-
ti Martini: quia de eo cantatur: Martinus
par Apoſtolis. Quidam etiam dicunt illud
in principali feſto cuiuſlibet eccleſiæ ſeu
oratorij: non tamen in octauis illorum, ſi
eas celebrent. Veruntamen de quibuſdam
mentio fit in ſymbolo in quorum comme-
moratione ſymbolum non cantatur, vt paſ
ſionis, & ſepulturæ, quoniam illorum die-
rum officium aliorum regnorum regulam
non ſectatur. Non dicitur etiam, quãdo in
profeſtis celebratur ad honorẽ beatæ Ma-
riæ uirginis, uel ſanctæ crucis, uel ſãcti Spi
ritus: extrà de celeb. miſſarum, conſilium.
¶ In

¶In quibuſdam locis cãtato ſymbolo, vel
cum cantatur, populus cantat. Κύριε ἐλεη-
σον, quoniam poſtquam Chriſtus & Apo-
ſtoli docuerũt fideles, fide recepta, laudes
Deo dederunt: quas forſitan repreſentat
ſuauiſſimi ſymboli melodia. ¶Illud autem
ſciendum eſt, quòd Chriſtus non uenit prę-
Math. 15 dicare Gentibus, ſed Iudæis: iuxta illud
Euangelij: Non ſum miſſus, niſi ad oues,
Matt. 10 quæ perierunt domus Iſrael. Vnde præce-
pit Apoſtolis: In uiam Gentium ne abie-
ritis, & in ciuitates Samaritanorum ne in-
traueritis: donec poſt reſurrectionem prę-
cepit eis, dicens: Euntes in mundum uni-
Matt. vlt. uerſum, prædicate Euangelium omni crea-
turæ. Et idcirco Romano pontifice ſolen-
niter celebrante ſymbolum fidei, non can-
tores in choro, ſed ſubdiaconi ad altare
decantant, & generaliter ipſi ad uniuerſa
reſpondẽt, uſque dum ipſe pontifex dicit:
Pax Domini ſit ſemper uobiſcũ quoniam
Ro. 10 uſque poſt Chriſti reſurrectionem ſola Iu-
Matt. 15. dæorum eccleſia, quæ per ſubdiaconum,
qui ſurſum ad altare conſiſtat deſignatur:
corde creditur ad iuſtitiam & ore confeſ-
ſio fit ad ſalutem: extrà de ſacr. cap.j. ſed
ex tunc cantores in choro reſpondent, &
uniuerſa decantant: quia poſt reſurrectio-
nem eccleſia Gentium, quam cantores qui
deorſum in choro ſubſiſtunt, deſignant, fi-
dem Chriſti recepit, & laudum præconia
perſonuit Saluatori. Inter Euangelium ta-
men & ſacrificium chorus concinit offer-
toriũ: quoniã inter paſſionẽ & prædicatio-
nem Gentilitas fidei votum Deo offerens
cantauit: quando mulier Cananea de fini-
bus Tyri & Sidonis egreſſa, clamauit & di-
xit: Miſerere mei Domine, fili Dauid. Fi-
lia mea male à dæmonio vexatur: cuius tã-
dem fidem commendans Dominus, ait. O
mulier, magna eſt fides tua: & fiat tibi fi-
15 cut petiſti. ¶ † Poſtremo ſymbolum Apo-
ſtolorum, tanquam breue & omnia conti-
nens, ſub compendio exponamus. Credo
in Deum patrem, omnipotentem, creato-
rem cœli & terræ &c. Nota quòd aliud eſt,
ut ait Auguſt. credere Deo: aliud eſt crede-
16 re Deum, & credere in Deum † Credere
Deo eſt credere uera eſſe, quæ loquitur:
quod etiam mali faciunt, & nos credimus
homini, & non in hominem: Credere Deũ,
& credere quòd ipſe ſit Deus: quod etiam
dęmones faciunt. Credere in Deum, & cre-
dendo amare: & credendo in eum, ire &
credendo ei adhærere, quod ſoli boni fa-
ciunt: ergo qui dicit credo in Deum, men-
titur, ſi non diligit Deum: niſi dixerit, quòd
in perſona eccleſiæ loquitur: dicens autẽ
Deum, ſingulariter, deorum fugit plurali-
tatem. Vnde notabiliter in maiori ſymbo-
lo additum eſt hoc verbum vnum: iuxtà il- Deut. 6
lud: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, v-
nus eſt. Et Apoſtolus, vnus eſt Deus, vna Eph. 4
fides, vnum baptiſma. † Dicens uerò pa-
trem, incipit perſonas diſtinguere, de qui- 17
bus Eſa. Quis appendet tribus digitis mo- Eſ. 40
lem terræ. Et alibi: Seraphin clamabant Eſa. 6
ſanctus, ſanctus, ſanctus. Et Dominus: Ba- Math. 28
ptizate omnes gentes in nomine Patris, &
Filij, & Spiritus ſancti. Et Ioan. Tres ſunt, Ioã. 5.
qui teſtimonium dant in cœlo: pater, uer-
bum, & Spiritus ſanctus. Pater, eſt prima,
non tempore, ſed authoritate in Trinita-
te perſona. Quod ſequitur, omnipotẽtem:
nomen eſt eſſentiale: ideoq; illud ad ſub-
ſtantiuũ Deum, uel ad relatiuum patrem,
non ſine ratione referimus, dicentes: Cre-
do in Deum patrem omnipotentem: uel
credo in patrem omnipotentem. Similiter
& quod ſequitur: Creatorem † cœli & ter- 18
ræ, ubi confutatur hæreticus, qui aliũ cœ-
li, alium terrę aſſerit creatorem, alium cę-
leſtium, alium terreſtrium, alium corpo-
rum, alium animarum: contrà quos ait Mo- Gen. 1
ſes. In principio creauit Deus cœlũ & ter-
ram. Et Dauid. In principio tu Dñe terrã Pſal. 101
fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cę-
li. & Apoſtolus: In ipſo condita ſunt uni- Col. 1.
uerſa in cœlo & in terra. † Sequitur: & in
Ieſum Chriſtum filium eius vnicũ Domi- 19
num noſtrũ. Ecce altera in Trinitate, per- Mat. 1
ſona hic eſt Ieſus, qui ſaluũ facit populum Pſ. 44
ſuũ à peccatis eorũ: hic eſt Chriſtus oleo
lætitiæ præ conſortibus unctus: hic eſt e-
nim unicus patris filius, de quo Dauid. Fi-
lius meus es tu, ego hodie genui te. Et Apo- Pſ. 2
ſtolus: Miſit Deus filium ſuum, natum de Gal. 4
muliere, factum ſub lege, hic eſt Dominus
noſter, qui nos creauit, qui nos ſuos alie-
nos, pretio ſanguinis emit. † Sequitur, quòd 20
conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex
Maria virgine. Ecce primum Chriſti ſacra-
mentum, ſcilicet incarnatio, ac ſi dicat.
Qui cum ſit Deus, factus eſt homo, non ex

viril i

nirili ſemine : ſed conceptus operatione
Spiritus ſancti, natus ex Maria uirgine. un
Eſa. 7 de Eſa. Ecce virgo concipiet, & pariet fi-
Luc. 1. lium : & uocabitur nomen eius Emanuel.
Et Angelus in Euangelio: Aue Maria gra
tia plena, Dominus tecum: & ille: Spiritus
ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſi-
mi obumbrabit tibi. Quidam tamen hæc
uerba. Qui cõceptus eſt de Spiritu ſancto:
21 iungunt cũ præcedentibus. Sequitur: † paſ
ſus ſub Põtio Pilato, crucifixus, mortuus,
& ſepultus. Ecce ſecundũ ſacramentum: ſe
cundum humanitatem Chriſti, ſcilicet paſ
ſio, cuius tẽpus deſcribitur ſub Pontio Pi-
lato: forma ſubditur, crucifixus: finis cõclu
ditur: mortuus, & ſepultus: vnde plangens
Pſ. 21 dicit ex ore Dauid, & Hieremi. Foderunt
manus meas, & pedes meos: & dinumera-
uerunt omnia oſſa mea. De morte ait pro-
pheta: Domus Domini fuit exitus mortis.
Eſ. 1. De ſepulchro ait Eſa. Sepulchrũ eius exti
tit glorioſum. Hæc ſunt in Euangelio ma-
22 nifeſta. Sequitur: † Deſcendit ad inferos:
tertia die reſurrexit à mortuis. Ecce ter-
tium ſacramentũ, ſcilicet reſurrectio: ſed
de deſcẽſu ad inferna præmittitur, ex quo
mortui liberantur. unde in Oſee: De ma-
nu mortis liberabo eos. de morte redimã
eos: ero mors tua, ò mors, morſus tuus ero,
inferne. Hic eſt euangelicus fortis, qui for
tem ligauit, & eius uaſa diripit: hic eſt qui
Pſ. 3. dicit in Pſ. Ego dormiui & ſoporatus ſum,
Pſ. 56 & exurrexi, quoniã Dominus ſuſcepit me:
qui patri dicenti: Exurge gloria mea, exur
ge cum pſalmis, & cithara: breui ſermone
reſpondet: Exurgam diluculo, cuius reſur
rectioni mulieres, & uiri perhibẽt teſtimo
nium in Euangelio. Quod tamen dicitur
in maiori ſymbolo. Reſurrexit tertia die,
ſecundum ſcripturas: exponitur, id eſt, eo
modo, eo ordine, & eo tempore, quo præ-
23 dictum eſt à ſcripturis. Sequitur: † aſcen-
dit ad cęlos, ſedet ad dexteram Dei patris
omnipotentis: Ecce quartũ ſacramentum,
ſcilicet aſcenſio. Aſcendit, enim ſicut ait
Pſ. 17 Dauid, ſuper cherubin, & uolauit ſuper pẽ
Pſal. 102 nas ventorũ, & parauit in cœlo ſedẽ ſuam,
& regnũ eius omnibus dominabitur. Cui
Pſal. 107 ait pater: Sede à dextris meis: donec ponã
inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Et
ut ad aſcenſionem, de uiſu quoq; teſtimo-
Act. 1 nium non deeſſet, ait Luc. uidentibus diſci
pulis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eũ ab
oculis eorum. Sequitur: inde uenturus eſt
iudicare uiuos & mortuos. Ecce quintum,
quod nondum apertum eſt ſacramentum:
ueniet enim rex manifeſte, cui pater iudi-
ciũ dedit, & ſicut ait Dauid: Parauit in iu Pſ. 49
dicio thronum ſuum, & iudicabit orbẽ ter Ioã. 5.
ræ in æquitate: iudicabit populos in iuſti- Pſ. 17
tia. Et alibi: Deus manifeſte ueniet, Deus & 79
noſter, & non ſilebit. Et Lucas: Ita ueniet, Act. 1
ſicut uidiſtis eum euntem in cœlum. & Mi Mich.
chæas. Iudicium Domini cum populo ſuo. 6.
Sequitur: Credo in Spiritum ſanctũ. † Ec- 24
ce tertia in Trinitate perſona, ſcilicet Spi Gen. 1
ritus ſanctus: de qua Moſes ſpiritus Domi
ni ferebat ſuper aquas. Et Pſal. Flabit ſpiri Pſal.
tus eius, & fluent aquæ. Et Dñs in Euange- 147.
lio: Spiritus, qui à patre procedit, docebit Io. 15
uos omnia. Ille enim docet: ille ſanctifi-
cat: ille uiuit: ille peccata remittit: p hunc
reſurrectionẽ in gloria, per hunc cõſequi-
mur uitam æternam. Vnde ſequitur: San-
ctam eccleſiam catholicã. Et † poſſunt hęc 25
uerba & ſequẽtia ſic intelligi & cõiungi:
Credo in Spiritum ſanctum, ſanctã eccle-
ſiam catholicã, id eſt, credo per Spũm ſan-
ctum ſanctam eccleſiã fideliũ ſanctificari.
Item, credo in ſpũm ſanctum, ſanctorũ cõ-
munionẽ. i. per Spũm ſanctũ ſanctos in uin
culo charitatis vniri. Et credo in Spũm ſan
ctum, remiſſionẽ peccatorum. i. per Spũm
ſanctũ peccata remitti. Et credo in Spũm
ſanctum, carnis reſurrectionem, & vitã æ-
ternam, id eſt, per Spũm ſanctum gloriam
carnem conſecuturam, & animã uitã æter
nam, uel ſic: Credo ſanctam eccleſiam ca-
tholicam: non ita dicimus, ut aſſerit Aug.
de conſec. diſ. iiij. prima. in fine. credere in
eccleſiã, ſicut in Deũ, ſed in eccleſiã † ſan- 26
ctã catholicã credimus, dũ in eccleſia con-
uerſantes & in Deum credimus. & quæ ſe-
quuntur: nos inde firmiſſimè cõſequi profi
temur. ſ. ſanctorũ cõionem, & remiſſionem
peccatorũ, carnis reſurrectionem & uitam
æternam: unde & ſic coniunges: Credo in
ſanctam eccleſiam catholicam, ſanctorum
cõionem. i. per fidem quam habeo, exiſtens
in ſãcta & uniuerſali eccleſia, aſſequor ſan
ctorum cõionem. i. concordiã & unionem.
Sicut. n. eſt unus paſtor, ſic unũ ouile: ſicut
unus Deus, ſic una fides, & unum baptiſ-
ma. Vel præcipio ſanctorum communio-

nem,id eſt,panem benedictionis,de quo di
citur Crede, & manducaſti.de conſec.diſt.
ij.vt quid. Similiter, & quę ſequuntur. Cre
27 do in † ſanctam eccleſiam, peccatorum re
miſſionem, id eſt, per fidem quam habeo
exiſtens in ſancta & uniuerſali eccleſia,
conſequor remiſſionem peccatorum & le
28 præ curationem, de † qua dicitur in lege
Num. & Euangelio: Maria ſoror Aaron, cum
12 ſeptem diebus fuerat extra caſtra,eſt à le-
4.Reg. pra mundata.50.diſtinct.§.econtra. Naa-
5. mam Syrus ſepties lotus in Iordane eſt à
Lu. 17 lepra curatus: ſic & Dominus decem le-
proſos mundauit: ſed vnus tantum dedit
Luc. 7 gloriam Deo. De Magdalena dicitur: quia
dimiſſa ſunt ei peccata multa: quia dile-
Luc. 5 xit multum Paralytico quoque ait Domi-
nus: Fili, remittűtur tibi peccata tua. ¶ Se-
29 quitur: † Credo in ſanctam eccleſiam ca-
tholicam, carnis reſurrectionem, id eſt, per
fidem quã habeo exiſtens in eccleſia, con-
Iob 17 ſequor carnis reſurrectionem: de qua Iob:
Credo quod redemptor meus viuit, & in
nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, &
in carne mea uidebo Deũ Saluatoré meũ,
vnde in Euangelio: Deus Abraam. Deus
Iſaac, & Iacob: non eſt Deus mortuorum,
ſed uiuorum. Et Apoſtolus: Omnes qui-
Math. dem reſurgemus: ſed non omnes immuta
22 bimur. Similiter coniungendum eſt quod
30 ſequitur: Credo † in ſanctam eccleſiam
catholicam, uitam æternam, id eſt, per fi-
Pſ.26 dem quam habeo exiſtens in eccleſia con-
ſequar uitam æternam: hæc eſt terra ui-
uentium: de qua Dauid: Credo uidere bo-
31 na Domini in terra uiuentium. †: Eſt au-
tem uita æterna, uidere Deum patrem, &
quem miſit Ieſum Chriſtum, de hoc etiam
ſub ſabbato ſancto, in ſexta parte, vbi agi-
tur de baptiſmo, dicetur.

ADNOTATIO.

* Σύμβολον autem Græcè. Σύμβολον, va-
riè accipitur, pro varia notione, à quo ma-
nat ratione & natura. Συμβάλλω enim, πα-
ρὰ τὸ βάλλω, natura ſua actiuum eſt, & ſi-
gnificat committo colli do, confligo, con-
uenio, confluo, paciſcor, contractus cõuen
taq; ie in eo, item & conijcio, vt συμβάλ-
λω τὸ ἐνύπνιον. In ſe σύμβολον ſignum,
vt ſigna militaria Herodiano. Signũ equi-
dem utebantur inuicem Apoſtoli. Σύμ-
βολον item, nota, & ſignum rei apud Ci-
ceronem, vt dictio & nomen, eſt nota rei
animo conceptæ. Σύμβολον etiam, inſi-
gnia, id eſt, παράσημα. Item, omen καὶ
οἰώνισμα. Gregorio dicitur & maſculino
genere. Qua ratione vſus eſt Syneſius in
τῷ ἀδελφῷ: Οὐ γὰρ οἶμαι νομίζετε τὰ νυμ-
φεῖα τρίτα, βαδίζειν ἀπ' εὐφορᾶν, ἵνα μὴ
τοῖς νυμφίοις σύμβολος ἀμείνονος γένηται: Itē
& fœminino συμβολή, conflictus, conflictio
militaris. Σύμβολα etiam dicebantur teſ-
ſeræ quædam, quæ dabantur publicè è ci-
uitatibus quibuſdam hominibus ſibi ami-
cis, vt hoſpitaliter & amicè reciperentur
in oppidis fœderatis. Hodie ſic uocari poſ
ſunt teſſeræ collybiſticæ, ut placet Bu-
dæo, quas iſtoras collybicas uocant, quaſi
ad permutandam pecuniam exteroam in-
ſtitutas. Σύμβολον αὐτὸ τμῆμα, quaſi teſ-
ſera, & fruſtum abſciſſum. Plato in Sym-
poſio, σύμβολον commiſſuram videtur di-
cere. homines enim eo in loco ait gemi-
nos fuiſſe, id eſt, διφυεῖς. σύμβολον etiam,
ſignificat ſimilitudinem, & quandam na-
turæ concinnitatem, Ariſtoteli περὶ γενέ-
σεως καὶ φθορᾶς. σύμβολαι in conuiuijs di-
cebantur, quas Terentius & Plautus ſym-
bolas vocauerunt. Athen. lib. vij. Conui-
uium autem ipſum è ſymbolis coagmenta
tum, dicebatur: συναγώγιον, & δεῖπνον συ-
ναγώγιμον, vt ipſe inquit. Qui autem ſym-
bolas non conferunt, ἀσύμβολοι dicuntur.
Ἀσύμβολος, etiam pro incerto & inutili po-
nitur, qui nihil in medium attulit. Apo-
ſtolorum ergo σύμβολον, dicẽs ſignum &
breuiarium quoddam fidei Chriſtianæ, cõ
miſtum, conflatum & compoſitum ex mul
tis bolis, id eſt, fruſtis particuliſque. Sym-
bolorum porrò hæc eſt lex, ut ſententiam
abſoluant uerbis ad ſummum quinque, &
quo breuiora ſunt, hoc uenuſtatis plus ha-
beant, quale eſt illud Auguſti: Matura.
Obſcuritatis aliquid & allegoriæ ſymbo-
lum condit, ut paululum à naturali ſenſu
deflectatur: modo ne tanta ſit, quanta Py-
thagoras eſt uſus, ut ab intelligentia dicto
rum ſuorum arceret imperitos, qui ſymbo
la ſua quaſi quædam ænigmata longiſſimè
abduxit illinc, quo ſenſus ſpectaret: ita ut
Tyrrhenos induxerit, illis citra omnem al-
legoriam patere, cùm eam non aſſeque-
rentur.

rentur. Vnde συμβολικὸν, pro allegorico & ænigmatico dicitur, apud Plutarch. in viij. Sympoſ. Nico. Doard.

S V M M A.

1 *Prædicationis vſus, vnde.*
2 *Prædicationis officium, cui competat.*
3 *Prædicatio, ſublimi loco debet fieri.*
4 *Prædicatio, qualis eſſe debeat.*
5 *Prædicationem, quæ ſequantur.*

De prædicatione. Cap. 26.

QVONIAM, vt præmiſſum eſt, Euangelij prædicatio eſt, & ſymbolum, fidei † profeſſio: 1
ideo poſt illa, fit populo prædicatio, quaſi Euangelici uerbi, & ſymboli, ſiue noui & ueteris teſtamenti expoſitio, qui modus ſumptus eſt ex lib. Neemiæ, in principio ubi legitur: Et legerunt
Neem. 8. Leuitæ in libro legis Dei. Neeminas autem ſacerdos, & Eſdras ſcriba interpretabantur populo uniuerſa. Præterea monebantur antiquitus, qui in fraterno odio erant, ut ad concordiam uenirent, prius, quam communicarent: & mundi eſſent, prius coram ſuo Saluatore, cui nota ſunt ſecreta cordiũ apparerent: ex quo ſiquidẽ prædicandi uſus in eccleſia inoleuit. Inde etiam eſt quòd oratio Domini, quæ eſt ad primam: & in alijs horis uoce demiſſa, dicitur ad miſſam alta uoce, & patenter dicatur: quia in huiuſmodi fraterna monitio continetur: communiter tamen poſt prædicationẽ ſymbolum decantatur, quia fidem prædicatam ſe tenere eccleſia profitetur. 2
¶Verum † cùm prædicandi officium priuilegiatum ſit: nullus prædicare debet, niſi cui committitur: aut cui ex officio ſibi iniuncto incumbit, iuxta illud
Ro. 10 Apoſtoli: Quomodo prædicabunt, niſi mittantur: extrà de hæreticis. cum ex iniuncto, & ideo prædicaturus licentiam petit dicens: Iube Domine. Debet autem
3 † prædicator in loco eminentiori eſſe, ſicut & Euangelium legens propter rationes ſub titu. de Euangelio ſcriptas. Nam
Matt. 5. & Ieſus uidens turbas, aſcendit in montẽ, & aperiens os ſuum, docebat eos. Et Eſdras fecit gradum ligneum ad loquẽdum, Neem. 8.
ut dictum eſt in prima parte ſub titu. de eccleſia, ubi de pulpito agitur. ¶Debet † tamen humiliter proferre, quæ docet: nec 4
ſecundum Grego. xlvj. diſtinctio. habet, in fi. illum elatis moribus, prædicet quem in cordibus audientium ſacris ſermonibus inſectatur. Et ſecundum Ambr. prædicatio Chriſtiana non indiget pompa: nec cultu ſermonum: debet quoque, ſecundum Grego. prædicator eſſe diſcretus in ſilentio, utilis in uerbo: ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticeſcat. xliij. diſtinctio. ſi rector. Sunt tamen nonnulli huius doctrinæ obliti: qui ſicut ait Beda. ij. q. vij. ſecuti ſunt: auditores ſuos in præcipitium mergunt: quibus non ſalutaria quæ corrigant, ſed quæ illos delectent, erronea prædicant. Alij verò ſecundum Greg. xlix. diſtin. hinc & enim. viij. q. j. oportet. xliij. diſtin. §. fi. dum æſtimari hebetes nolũt, ſæpe ex immoderata ſubtilitate, ſe in quibuſdã inquiſitionibus plus quam expediat exercent ſe, ſecreta myſteria ſua prædicatione non intelligentibus reſerando. Oportet enim eum qui docet, & inſtruit, pro ingenio diſcentium ſemetipſum aptare, & uerbi ordinem pro audientium capacitate dirigere: quoniam qui docet ea, quæ ab auditoribus intelligi nequeunt, non ad eorum vtilitatem: ſed ad ſui oſtentationem facit, vt plura ſcire videatur: vel adulatione, vt eis placeat: quibus ſecreta reuelant; Cor. 1.
iuxta quod Apoſtolus ait: Chriſtus me miſit prædicare non in ſapientia uerbi. ¶In concilio Carthagiñ. de conſec. diſt. j. ſacerdote. ſtatutum, vt ſacerdote verbum, ſcilicet prædicationis in eccleſia faciente, qui egreſſus de auditorio fuerit, videlicet contemnens excommunicetur. ¶Poſt prædicationem, fit confeſſio † & indulgentia pro 5
commiſſis & omiſſis conceditur, ut ſic conſcientijs emundatis: iuxta illud propheticum, & ſcopebam ſpiritum meum, accedant ſinguli ad communis ſacramentũ, Pſ. 76
quod mox in miſſa: vel ſacramentaliter, vel ſpiritualiter recepturi ſunt: quæ ſpiritualis communio fit per fidem, operantem per dilectionem: iuxta illud Auguſti. Crede, & manducaſti: de conſec. diſtinctio. ij. vt quid.

SVMMA.

1 *Canon Miſſæ, in quot partes diuidatur.*
2 *Secreta, in quot partes diuidatur.*
3 *Offertorium, vbi quandoùe fiat.*
4 *Offertorii verſus, hodie ſæpe intermittitur, idq́ue temerè.*
5 *Offertorium vt cantetur, à patribus receptum eſt. idq́ue de cauſa. nu. 6.*
7 *Offertorium, vnde nomen traxerit.*
8 *Offertorio facto quid faciat ſacerdos.*

Secũda pars miſſæ in offertorio. Cap. 26.

SECVNDA pars miſſæ in offertorio, ſiue in Dominus uobiſcum, inci-
1 pit, quæ in quatuor † ſubdiuidit particulas. ¶Prima, dicitur ſecretella. ¶Secunda, præfatio. ¶Tertia canon. ¶Quarta oratio dominica, cum ſua pręfatione, ſcilicet pręceptis ſalutaribus. ¶Poteſt etiam quicquid hoc loco, uſque in finem miſſæ dicitur, ſecreta uocari: quæ ſecreta in quinque diuiditur
2 partes. ¶ † Prima eſt ab offertorio uſque ad perfectionem, & hoc ſpecialiter dicitur ſecreta. ¶Secunda, dicitur pręfatio. ¶Tertia, canon. ¶Quarta, oratio dñica. ¶Quinta, eſt embolıſmus. Quia etenim fuit dominicis ſanguinis effuſio. ¶Prima, in circũciſione. ¶Secunda, in ſudore. ¶Tertia, in flagellatiõe. ¶Quarta, ĩ crucifixione. ¶Quinta, in mortui lanceatione. ¶Sanè ordo cõueniens eſt, ut poſt prædicationẽ ſequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Prædicationem quidem eſt in Euangelio, fides in ſymbolo, laus in offertorio, fructus in ſacrificio: quapropter offerenda cantatur: quia ſacrificium laudis offertur: vnde
Pſ.26 Pſal. Circuiui, & immolaui in tabernaculo
2.Pa- eius hoſtiã uociferationis: cantabo & pſal-
ra. 5 mum dicam Domino. & in Paralip. Cũ offerent holocauſta, cœperunt laudes canere Dño, organis, & in diuerſis, quæ Dauid
3 rex cõparauerat concrepare. † Offertoriũ quidem inter Euangeliũ & ſacrificium canitur: prout in tit. de ſymbolo dictum eſt. ¶Sacerdos autẽ dicturus, oremus, præmittit Dominus uobiſcum: quaſi diceret: niſi Dominus ſit uobiſcũ, orare non poſſumus ad ſalutem noſtrã. Subijcit ergo oremus, monens populum orare: ut fidem in ſymbolo recitatam credat, & in ea ſtabilis permaneat, quia & Chriſtus diſcipulis ſuis dixit: Orate &c. Lu. 22. monens etiam unumquemq; ad ſe redire, conſcientiam ſuã diſcutere, & ſeipſum in holocauſtum iuſtum Deo offerre. Prius ergo, q̃ chorus cãtet offertoriũ, ſalutat à ſacerdote, ut poſſit deuote cãtare, & mox poſtq̃ ille dixit, orem' chorus cantat canticum offerentiũ ſiue offertoriũ, & populus offert, ut notetur, q poſt impletionem mandatorum offerimus nos ipſos: ſicut ſub ti. de oblatione dicet: ac ſi unuſquiſque offerens dicat, Credo: & fidem quam in ſymbolo profeſſus ſum, opere compleo, & orationi ſacerdotis conſenſio: unde & ſacerdos ſtatim offert dona cõ-
ſecrãda. ¶Et † attende, quid offertorij uer 4
ſus cum multa diligentia ab antiquis partibus inuenti, hodie pleriſq; locis omitiũtur: tum breuitatis cauſa, vt tam miniſtri, quã populus oblationibus, orationi, & ſacramento altaris liberius uacent, tum ẽt, quia ſicut ait, Aug xij. diſ. oĩa ipſam Chriſtianam religionem pauciſſimis & manifeſtiſſimis celebrationum ſacramentis miſericordia Dei uoluit eſſe libera. Et ſecundũ Hier. de conſ. diſ. v. non mediocriter. Melior eſt quinq; pſalmorum, cum cordis hilaritate decantio, q̃ totius pſalterij cũ anxietate modulatio: uerborum etenim multitudine Deus flecti non poteſt. Solum ergo in offertorio, quod dicitur in miſſa pro defunctis, uerſus ipſi hodie dicuntur: quia officium illud non ſequitur in multis nor-
mam alterius officij. ¶ † Porrò à patribus 5
introductum eſt, ut offertorium cantetur: quia (ut præmiſſum eſt) quando offerebãt.
in tubis clangebant: hilarem nanq; dato- 2.Cor.
rem diligit Deus. xxiij. quæſtio. vj. §. ex 9
his. Inductum eſt etiã ex eo, q Salomon in dedicatione templi, & altaris, innumera-
bilem multitudinem holocauſtorum obtu 3.Reg.
lit, cum magna ſolennitate, & à Moſe cui 8.
deſcendenti de monte, & populum ſalu- Exod.
tanti, & oranti occurrit populus, & mune- 35.
ra obtulit. † Cantatur etiam offertorium, 6
dum offertur, ad memorandum iucunditatem Iſraelitici populi, offerentis denaria ad ædificiũ tabernaculi, uel potius ad deſignandum clamorem mulieris, de qua legitur

gitur in Apoc.xij.cap.Mulier,id eſt,eccle
ſia amicta ſole,id eſt,Chriſto quem induit
in baptiſmo: habens lunam ſub pedibus,
id eſt,omnia mutabilia calcans,& in capi-
te coronã duodecim ſtellarum,id eſt,cho-
rum duodecim Apoſtolorum, & habens
in vtero, ſupple ea, quæ in ſui initio geſta
ſunt: clamat parturiens,& cruciatur ut pa
riat. Clamorem ergo eius parturiẽtis uel
ſalubrem Domini cruciatum imitatur of
ferenda,per ſuum grauem & grandinoſum
cantum, quæ pneumis diſtentia, & uerſi-
bus fœcundata: quantumuis longa iubila-
tione, quod ſignificat, non ſatis exprime-
re ualet. Quis tamen offertorium cantare
1 inſtituerit,ignoratur. Traxit † nomen of-
fertorium à feria, quod eſt oblatio,quæ in
altari offertur, & à pontificibus conſecra-
tur, inde offertorium dicitur, quaſi præ-
ſertum: oblatio verò,vocatur, quia offer-
tur. Dicitur etiam offertorium, quia dum
offerenda cantatur, ſacerdos accipit obla
tiones, vel hoſtias à miniſtris, de quibus
2 ſub ti.de oblatione dicetur.¶ † Aduerten-
dum autem eſt, ꝙ licet ſacerdos præmittat
oremus: non tamen immediatè orat, imo
turificat, oblationes recipit, & alia agit:
quaſi ipſo facto dicat:non ceſſat orare,qui
non ceſſat bene agere. Dum ergo offerto-
rium canitur, & incenſum portatur,inſtan
te memoria dominicæ paſſionis,ſilentium
obſeruant,uſque dum alta voce dicit: Per
omnia ſecula ſeculorum.Illud inſinuans,
ꝙ Ieſus poſt ſuſcitationem Lazari non pa
lam ambulabat apud Iudæos,cum cogita-
rent eũ interficere: ſed abijt in ciuitatem,
quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum
diſcipulis.Collegerunt enim pontifices &
phariſæi concilium, & vnus ex ipſis, Cay-
phas nomine,dixit:Expedit vt vnus homo
moriatur pro populo, & non tota gens
pereat. Et ab illo die cogitauerunt eum
interficere,de hoc dicetur ſub titu. de in-
clinatione ſacerdotis.

De manuum ablutione. Cap. 28.

PRIVS, quàm ſacerdos
offerat, manus iterum
lauat,quanuis † prius 1
dũ veſtibus ſe ornaret,
lauaſſet, prout dictum
eſt ſub ti. de capitis coo
pertione. Et etiã poſt
ſecundam turificationem iterum lauat:ut
ſic magis ac magis mundatus offerat ho-
ſtiam immaculatam,ſanctam,Deoque pla
centem. Nam & Pſalm. cum mundatus Pſ.50
eſſet, petebat amplius emundari,dicens:
Amplius laua me ab iniquitate mea, & à
peccato &c. Lauat † autem ſemper ad 2
dextrum cornu altaris: nam dextra pro-
ſperationem, ſiniſtra aduerſitatem ſigni-
ficat: quia igitur pluries peccatur in pro-
ſperis, quàm in aduerſis: iuxta illud Pſal.
Cadens à latere tuo, ſcilicet ſiniſtro,mil- Pſ.91
le, & decem millia à dextris tuis. merito
magis lauandum eſt ad dextram quàm ad
ſiniſtram. Sacerdos itaque † hoſtiam obla 3
turus lauat manus: ad ſignificandum,quod
lauare ac mundare debet conſcientiam la
chrymis pœnitentiæ,& cõpunctionis: iux-
ta illud: Lauabo per ſingulas noctes le- Pſ.6.
ctum meum: lachrymis meis ſtratũ meum
rigabo. Et ideo tunc dicit: Lauabo inter
innocentes manus meas .i. opera: & Eſa. Pſ.25
Lauamini,& mundi eſtote. Nam & Chri- Eſa.1.
ſtus prius, quàm verum & vnicum ſacri-
ficiũ in ara Crucis offeret, in reſuſcitatio-
ne Lazari lachrymas miſeratus effudit E-
uang.teſtãte:Ieſus,inquit,infremuit ſpiri- Io.11
tu: turbauit ſemetipſum, & lachrymatus
eſt. Lauat etiam manus,ne reus ſit corpo-
ris & ſanguinis Domini: iuxta illud: Mun
dæ ſunt manus meæ à ſanguine huius, &
vt mundi ſint à terreno pane, iã in populi
oblatiõe recepto,vel à terreno deſiderio.

SVMMA.

1 *Manus lauat ſacerdos denuo, ſtatim ab offer torio,& turificatione,& qua de cauſa. Et qua ſignificatione. nume.3.*

2 *Manuum lotio fit ſemper ad dextrum altaris cornu.*

SVMMA.

1 *Pallam ſuper altari diſponit diaconus, ſacer dote manus abluente.*

2 *Sacrificium altaris, ex quo confici debeat.*

3 *Corporale, quid ſignificet.*

4 *Corporale, qualiter complicetur, & ſternatur ſuper altari. Et quàm variè id ipſum ſignificat.*

5 *Corporale, quandiu maneat ſub altari.*
6 *Sotheri Papæ edictum, ne mulieres contingant vaſa ſacra.*
7 *Palla altaris, quid. & vnde dicatur.*

De pallis, & corporalibus. Cap. 29.

INTERIM verò dum ſacerdos manus abluit,
1 diaconus † corporalem pallam, ſuper altare diſponit: in quo admonentur miniſtri & populus, vt ſint ab omni carnali cupiditate mundi: ſicut ipſa palla nũdata eſt à naturali viriditate, & humore: munditia quoque corporalis ſignificat munditiam populi fidelis. De hac palla in canone ita dicitur, de conſec. diſtin. j. ex conſulto. Ex conſulto enim omnium con-
2 ſtituimus, vt ſacrificium altaris † non in ſerico panno, aut in tincto quiſquam celebrare præſumat, ſed in puro linteo ab epiſcopo conſecrato: terreno ſcilicet lineo, id eſt, de terra procreato, atque contexto:
Matt. 27 ſicut corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti in ſyndone linea, munda ſepultum fuit: & Chriſtus ueram carnem paſſibilem & mortalem de terreno virginis corpore aſſumpſit: de lino igitur candido, non intincto ex inſtitutione Sixti Papæ Euſebij, fit cor-
3 porale. ¶ Significat † autem corporale paſſionis intentionem, ſeu corpus Chriſti, quia ſicut linum multo labore ac multis tonſionibus acquirit candorem: ita Chriſti caro multo certamine ad reſurrectiõis gloriam peruenit. ¶ Significat etiam eccleſiam, per quã corpus Chriſti intelligitur: quæ multis paſſionibus, & preſſuris ad candorem æternæ vitæ perducitur. ¶ Tertio, ſignificat ipſum Chriſtum. Cùm enim ſic complicetur, vt nec initium nec finis eius appareat: ſic eius diuinitas initio caret, nec finem habebit. Et ſicut oblata coniungitũ corporali, & ponitur in altari: ſic Chriſti caro iuncta diuinitati, affigitur Cruci.
4 Et nota † quod in quibuſdam eccleſijs palla corporalis, quæ calici ſupponitur, in lõgum altaris extenditur: quæ quatuor in longum, & tres habet plicaturas in latum. Siquidem in longum altaris extenditur, quia ut aiunt quidã, linteamen quo Chriſti corpus inuolutum fuit, per illam figuram extenſum in longitudine ſepulchri inuentum eſt. Quatuor eius plicaturę in longum, quatuor deſignant Cardinales uirtutes, ſcilicet iuſtitiam, prudentiam, temperantiam, & fortitudinem: per quas innatę nobis paſſiones reprimũtur. Tres verò plicaturæ in latum, tres theologicas virtutes, ſcilicet fidem, ſpem, & charitatem: per quas Deo vnimur, figurant. ¶ Poteſt quoq; & aliud in his figurari. ¶ Duplex enim eſt palla, quæ dicitur corporale. vna ſcilicet, quam diaconus ſuper altare extendit: altera quam ſuper calicem plicatam imponit ſignificãtes duo linteamina, quibus Ioſeph corpus Chriſti inuoluit. Extẽſa, repreſentat ſyndonem qua corpus fuit in ſepulchro inuolutum: & inde corporale vocatur, plicata, ſuper calicẽ poſita, ſudarium Io. 20
quo caput eius fuit ſeparatim inuolutum. Siquidem extenſa, quæ vocatur, ſignificat fidem plicata, quæ ſudarium uocatur intellectum. hoc enim myſterium credi debet, ſed comprehendi non valet: vt fides habeat meritum cui humana ratio non præbet experimentum. de pœnit. diſtin. iiij. in domo. Secũdo quoque, corporale ſiue ſyndone ſubſiſtens, ſignificat Chriſti humilitatem in paſſione: ſudarium uerò laborẽ. Tertio, corporale, ſignificat linteum, quo Chriſtus erat præcinctus: ſudarium laborem in perſecutionibus. Adhuc palla ſuper calicem poſita, aliquam, ſcilicet ſuperiorem eius partem non totum tegit, in quo datur intelligi, quod ſudarium aliquã partem capitis Chriſti tegebat, & aliquã non: ſicut mos eſt Iudæis facere: quædam tamen eccleſiæ non habent, niſi unum corporale, pro eo quod in Euangelio legitur, quòd Ioſeph corpus Ieſu inuoluit in ſyndone munda. non enim dixit in ſyndonibus, in plurali: & hoc ad ſignificandum ſacramenti vnitatem, & ſignificat ſyndonem qua Chriſti corpus fuit inuolutũ. ¶ † Cor- 5
porale autem ideo remanet ſuper altare vſque poſt ſumptionem corporis & ſanguinis, & eleuationem calicis de altari: quia linteamen & ſudarium in ſepulchro vſque reſurrectionem remanſerunt. Præterea corporale remanens propter ſui albedinẽ oſtendit munditiam mentis, quam ſemper habere debet corpus domini ſumẽs. ¶ † So- 6
ther

ther Papa xxij. diſtin. ſacratas, ſtatuit ne fœminæ ſacratæ, uel moniales ſacra vaſa, puta calicem, uel patenam, uel ſacras pallas, & corporale contingant. Ipſe tamen huiuſmodi ornamenta altaris & miniſtrorum facere poſſunt: exemplo Mariæ quæ talia fecit, & texuit in vſum myſterij ta-
7 bernaculi fœderis. Communiter † tamen palla, uocatur munda mappa ſuper quam diſtenditur corporale. Et dicitur palla, eo quod palliat vel abſcōdat in ſe myſterium ſupradictum. Debet autem altare duplici mappa operiri: ad duplicem ſtolam, mentis ſcilicet & corporis deſignandam.

S V M M A.

1 *Manibus epiſcopi, aut ſacerdotis lotis miniſter quid agere debeat, Item ſubinde epiſcopi munus. nume. 2.*
3 *Epiſcopus accedit ad altare ſine mitra, & baculo.*
4 *Offertorium, triplex. Et ex quo illud fieri debeat.*
5 *Offerendi antiquus mos.*
6 *Panes ſacerdotales: item propoſitionis. nu. 7.*
8 *Hoſtia rotunda cur fiat.*
9 *Oblationum duo genera, donum quippè, & ſacrificium.*
10 *Sacrificium, quid.*
11 *Libare, quid.*
12 *Hoſtia, quid.*
13 *Holocauſtum, quid.*
14 *Miniſtrorum officia circa oblationem ſacerdotis. & nu. 16.*
15 *Panis & vini oblatio, quid ſignet: cùm & vnum ſolum ſacrificium ſint.*
17 *Diaconus patenam cum hoſtia, offert ſacerdoti, & qua ſignificatione.*
18 *Aquam cum vino miſcere in calice inferiori epiſcopo non licet. Et quid commiſtio deſignet. Et id ex cuius inſtitutione. Et quorſum. nume. 19.*
20 *Sacerdos miſſurus aquam in vinum, cur panxillum in terram fundat.*
21 *Aqua benedicitur, vinum minus. Et quid ita.*
22 *Manus oſculum, quid ſignificet.*
23 *Hoſtia ferè ponitur inter ſacerdotē & calicē.*
24 *Ampulla quid, & vnde dicatur.*
25 *Calicis ferendi mos, variè. Et cur maximè laeua. nume. 26.*
27 *Cantoris primi officium. Item ſecundi. nu. 28.*
29 *Patenæ abſconſio ſeu velatio, quid ſignificet. & nume. 30.*
31 *Subdiaconus qualiter teneat patenam.*
32 *Offerre debet populus, & vnde offerēdi mos. & nu. 34. Et quæ ſignificatio oblatorum.*
33 *Sacrificiorum legalium diuerſa genera.*
35 *Offerens manum ſacerdotis oſculatur.*
36 *Clerici & monachi, an & quando offerant.*
37 *Oblationes qui recipiant.*
38 *Pontifex Romanus quas oblationes tangat.*
39 *Oblationes pro defunctis, cuiuſmodi ſint.*
40 *Moſes iubet finem imponi oblationibus.*

De oblatione Sacerdotis, & de officio miniſtrorum circa illam, & de Patena, & de Oblationibus populi, & clericorum. Cap. 30.

LOTIS igitur manibus diaconus uel ſacerdos, miniſter extenſis manibus mediante munda † 1 tobalia, accipit manus epiſcopi, quaſi iuuans illū de faldiſtorio ad ſurgendum, quod quidem fit non ad adiuuandum, ſed potius ad prouocandum illum, id eſt, Chriſtum quem ſignificat, quòd ſurgat, & pro populo oret. Iuxta illud: Exurge domine adiuua nos. Et iterum: Exurge, *Pſ. 43* qui dormis, & ſic mediante mūda tobalia, ad notandū, quod mediante munditia ma- *Eph. 5* nuum, id eſt operum noſtrorum, excitatur dominus ad adiuuandum omnes nos apud patrem. Si autem hoc ad ipſum pōtificem Chriſti uicarium referatur: tunc dicēdum eſt, qđ ipſe prouocatus adiuuatur per munditiam manuum eorum, pro quibus orat: ut eius oratio efficax habeat. Rurſus Chriſtus omnia bona opera eccleſiæ principaliter operatur: ſicut legitur in Eſa. Omnia *Eſ. 26* bona opera noſtra operatus es in nobis domine. cuius locum gerit epiſcopus. Miniſter uerò tanquam eius famulus, eius coadiutor typū cooperantis eccleſiæ gerit: quæ in ſuis operibus Chriſti operātis miniſtra eſt, & adiutrix: ſicut dicit Apoſtolus: Co- *2. Cor. 3* adiutores enim Dei ſumus, qui tobaliam, id eſt, deuotam reuerentiam adhibet. quoniam, ſecundum Apoſtolum, Non ſumus ſufficientes aliquid cogitare à nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo.

2 Deinde epiſcopus † vel ſacerdos ingreditur ſanctuarium, perueniens ad altare
Lu. 22 conſecratũ, id eſt Chriſtus qui cœnaculum grande ſtratum eſt ingreſſus, cum diſcipulis cœnaturus, & eis corpus ſuum traditurus: vbi myſticam oblationem accepit à miniſtris, inſinuans illud, quod Ioannes Euangeliſta deſcribit: Ieſus (inquit) ante ſex dies paſchæ venit in Bethania: vbi La-
Io. 12 zarus mortuus fuerat, quem ſuſcitauit Ieſus: & fecerunt ei cœnam, in qua Martha
3 miniſtrabat. ¶ Procedit autem ad † altare abſque mitra & baculo: & cum ueſtibus ſacris: prout in ſuis locis dictum eſt. Conſidera ergo ordinem: nam Euangeliũ præcedit: fides in ſymbolo ſequitur, deinde munera offeruntur: neceſſe eſt enim primum audire: quomodo inquit Apoſtolus,
Rom. credent, ſine prædicante? deinde, quis niſi
10 rectè crediderit, munus Deo acceptabile
Heb. offerre non poterit: quia ſine fide impoſſi-
11 bile eſt Deo placere. ¶ Hic ergo de triplici oblationis genere dicendum eſt: videlicet de oblatione ſacerdotis, miniſtrorum, & populi. Sacerdos itaq; primo offert ſeipſum. † Offerenda etiam ſunt quę ſunt Dei
4 Deo, id eſt, animę habentes ſimilitudinem Dei impreſſam. Deinde, quæ ſunt ſacrificio neceſſaria, ſcilicet panem, vinum, & a-
5 quam, & alia ſacrificio apta. ¶ Et † nota, quod in veteri teſtamento ponebantur ſu-
Exod. per menſam tabernaculi. xij. panes azymi
40 & ſimilia, mundi valde, & ponebantur ſeni altrinſecus, & ſingulos ſupponebatur patena aurea, & ſuper patenam pugillus tu-
6 ris. Panes † aũt iſti dicti ſunt ſacerdotales, qa ſoli ſacerdotes eos de altari ſublatos comedebant: vel ſecundum Ioſephũ: quia Dñs præceperat, quod ſoli ſacerdotes, illos formarent, coquerent: & ponerent in menſa, & tollerent: ipſi tamen hoc nõ obſeruauerunt. Et ex his cõuincitur ꝙ ſacerdotes debeant hoſtias facere per ſeipſos.
7 † Dicebantur enim panes propoſitionis, quia poſiti erãt ſuper menſam propoſitio-
Exod. nis coram Domino: in memoriam ſempi-
25. ternam duodecim tribuum filiorũ Iſrael, vel porrò poſiti, id eſt, longo tempore poſiti, ſcilicet per totam hebdomadam. Nam in diluculo ſabbati recentes, & calidi imponebantur menſæ, & erant ibi immoti vſque ad ſequens ſabbatum, & tunc ſubtrahebantur, vel erant ibi in æternum, per ſucceſſionem ponendi in menſa. ¶ Hoſtia
autem formatur † rotunda, quia domini in 8
terra, & plenitudo eius orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo. viij. diſtin. quo iure, & ipſa ſui forma ſignificat illum, qui principio caret, & fine: quanuis ipſe ſit α & ω principium principians, atque finis. Apoc. j. c. ¶ Rurſus cum figura rotunda formetur à puncto ad punctum, per hoc innuitur, quòd ab ipſo ſunt omnia, & ad ipſum
omnia retorquentur: vnde Pſal. Veritas Pſ. 88
tua in circuitu tuo. De hac figura dictũ eſt in proœmio ſecundæ partis: de hoc etiam dicetur in ſexta particula canonis ſuper
uerbo: Accipit panem. ¶ † Cæterum duo 9
ſunt, quæ offeruntur: donum videlicet, & ſacrificium. ¶ Donum dicitur, quicquid auro vel argento, vel qualibet alia ſpecie offertur. Aliud tamen eſt donum, & aliud munus, prout dicetur ſub prima particula
canonis ſuper verbo hæc dona. ¶ † Sacrifi- 10
cium, eſt victima & quæcunque in ara cremãtur, ſeu ponuntur quaſi ſacrum factum, vel ſignum, quia prece myſtica conſecratur, pro nobis in memoriam dominicæ paſſionis. Quidã autem peruerſi hæretici nobis ad pręſumptionem magnam reputant, quia ſacrificamus & cõſecrationem hoſtiæ ſacrificium appellamus. cùm ſcriptura ex perſona domini dicat: Nolo ſacrificium, &
Eſa. Ne offerat vltra ſacrificium fruſtra. Et Eſ. 1.
in Euangelio: miſericordiam volo, & non Matt.
ſacrificium. Dauid, Si voluiſſes ſacrificium 3
&c. De hoc, & quid ſit ſacramentũ, dictum Pſ. 50
eſt in prima parte ſub tit. de eccleſiaſticis ſacramentis. Omne autem, quod Deo datur, aut dedicatur, aut conſecratur. Quod dedicatur, dicendo datur: vnde & appellatur. Errant igitur, qui conſecrationem, dedicationem ſignificare putant. Immolatio ab antiquis dicta eſt, eo quòd in mola altari ſuperpoſita victima reddetur: mactari enim poſt immolationem eſt: nunc autem immolatio panis & calici & conue-
nit: libatio † verò tantum calicis oblatio 11
eſt: Iuxta illud & libauit de ſanguine vuæ. Eccle.
& illud poeticum: Nunc pateras libate Io- 50
ui. Libare enim propriè eſt effundere, & antiquitus quod in liquida materia offerebatur, vt vinum & oleum, libamen dicebatur: quod verò in ſicca, vt ſimilia panis, &

thus,

12 thus,oblatio nominabatur. Hoſtiæ † apud
veteres dicebantur ſacrificia: quæ fiebant
prius,quàm,contra hoſtes pergerent: victi
ma verò ſacrificia, quæ poſt victoriam de-
uictis hoſtibus immolabant,de quo ſub vj.
particula canonis dicet ſuper verbo: Qui
pridie & erant victimæ maiora ſacrificia,
quàm hoſtiæ: vel victima dicebatur, quia
13 vincta ducebatur ad aras. ¶ † Holocauſtum
illud eſt,ubi totum,quod offerebatur, pu-
ta agnus vel vitulus,in altari igne conſu-
mitur. ὅλον, enim græcè, dicitur totum:
καυσὸν incenſo. Cæremoniæ apud latinos,
dicuntur ſacra omnia: quæ apud græcos
ὄργια vocantur. propriè tamen cæremo-
niæ,à carendo dicuntur: eo quòd his,quę
in ſacris offeruntur,in ſuo vſu careant ho-
mines. Alij appellant cæremonias obſer-
uantias Iudæorum in abſtinentia quarun-
dam eſcarum,ſecundum veterem legem,à
carendo: quia carent rebus, quibus obſti-
nent. Panis autem & calicis ſacramẽtum,
eucharistia dicitur: prout dicetur ſub di-
cto verbo: Qui pridie. ¶ Porrò,circa obla
14 tionem † ſacerdotis miniſtri ſua officia
exequuntur. diaconus enim corporalem
ſuper altare explicat & diſponit: in quo
oſtenditur ꝙ Euangeliũ Chriſtus ſeu cor-
pus Chriſti, imò tantam ipſius humanita-
tem plenè deſcribit. Corporale enim hoc
corpus Chriſti ſignificat: prout in præce-
denti titu. dictum eſt. Deinde ſubdiaconus
in primis calicem præparet: panem & ui-
nũ in illo diſponens, à ſacerdote poſtmo-
dum conſecranda,quia nimirum lex, quæ
per ſubdiaconum hic congruè deſignatur,
Gene. huiuſmodi oblationis myſteriũ præſigna-
14 uit,dicens: ꝙ Melchiſedech ſacerdos obtu
lit Abrahæ panem, ſcilicet de frumento,
& vinũ de racemis à Chriſto poſtmodum
exhibenda,& in veritate conſecrãda: ſicut
in Geneſi habetur,& dicetur ſub ſexta par
ticula canonis,ſuper verbo: Acceperit pa-
15 nem: Oblatio † panis & vini ſignificat pia
deſideria fidelium, ſeu pro immolatione
ſeu pro hoſtia viua. ¶ Rurſus in pane cor-
pus Chriſti, & in vino, ſãguis eius,in aqua
populus repreſentatur. Et dicitur panis, à
πᾶν quod eſt totum, quoniã hic & in futu-
ro eſt tota vita noſtra. vinum dicitur à ui-
te,cui Dñs in Euãgelio ſe comparat. Aqua
verò ab æqualitate dicitur: quia per hoc ſa
cramentũ Angelis æquari debemus. Licet
autẽ duæ ſint ſpecies: non tamen ſunt duo
ſacrificia: vnitas.n.verbi, vnitatem efficit
ſacrificij: hoc eſt enim illud pallium,quod Matt.
Noe filij cõtexerunt: quo Chriſtiani Chri 20
ſti ebrietatem,id eſt, paſſionem ſub ſacrifi
cio tegunt. Deinde † ſubdiaconus ferens 16
in manu ſiniſtra calicem & deſuper corpo
rale & illum diacono offerens, ſignificat
ꝙ dominus ſubdiaconus fuit,quando librũ
aperuit: & diaconus,quãdo dixit: non ve-
ni miniſtrari,ſed miniſtrare. Diaconus ve-
rò patenam cũ hoſtia de manu ſubdiaconi
recipit inter pollices & indices vtriuſque
manus, interpoſito tamen manipulo inter
ipſos pollices, & patenam. Nempe manus
ſubdiaconi,opera ſunt legis: patena,lati-
tudo cordis: manipulus,opera Euangelij:
pollex,vigor virtutis: index,diſcretio. Fiũt
igitur hæc ad ſignificãdum quod opera le-
gis,& latitudo cordis: ac opera charitatis,
non ſufficiunt ad ſalutem: niſi operibus
euangelicis, quoniam diaconus annuntia-
tor eſt,cum vigore uirtutis, & diſcretione
mentis adhibitis adiuuentur atque perfi-
ciantur. Supponuntur autem indices pol-
licibus,ad notandum, quod virtutis rigor
exercendus non eſt,abſq; diſcretione, quæ
cunctarum eſt mater & fundamentum vir
tutum. extrà de offi.cu.cap.j. ¶ Subſequen
ter † diaconus ipſe patenã cũ hoſtia,ex in- 17
ſtitutione cõcilij Anthiritani. 50. diſt. pre
sbyteros.xxv.diſ.perlectis, pontifici repre
ſentat ad notandũ quod per euangelicam
traditionem,quam diaconus figurat,ad al
tare, id eſt, ad ſolennem ritum peruenit
eccleſia,quia lex quæ per ſubdiaconum ſi-
gnatur, hoc noſtræ ſalutis ſacrificiũ ſolũ-
modo præfigurauit,vt pręmiſſum eſt,& põ
tifex ſeu ſacerdos hoſtiam collocat ſuper
altare: calicem verò cum vino,ipſe diaco-
nus retinet,& collocat in altari. Circa qđ
notandum eſt, quod hoſtia ſignificat cor-
pus Chriſti non ſanguinem, ſacerdos Chri
ſtum, ſolus ergo ſacerdos abſque cuiuſque
adiutorio illam offert,dicens: Suſcipe ſan
cte pater, &c. quia Chriſtus ſeipſum in
ara crucis obtulit Deo patri,& illã in al-
tari ſuper corporale quaſi ſupra ſindonem
mundam diſponit, innuens quòd ipſemet
Chriſtus. Hoc ſacramentum inſtituit & ec
cleſiæ tradidit obſeruandum, dicens: hoc Lu. 22
eſt

eſt corpus meum, &c. hoc facite in meam commemorationem,&c. Diſponit autem & collocat hoſtiam cum ſigno crucis: quia ſicut Chriſti oblatio in cruce facta fuit, ſic & oblatio ſacerdotis, qui in illius memoriam fit, cum ſigno crucis fieri debet. Collocat etiam illum directè ſuper crucem, in conſecratione altaris cum chriſmate factam: quia & Chriſtus carnem ſuam cruci affixit. Verùm vinum in calice, ſanguinem Chriſti deſignat: & ideo ſolus diaconus abſque ſacerdote, qui Chriſtum deſignat, calicem tenet: ad notandum, quòd in Chriſti immolatione ſanguis fuit à corpore ſeparatus: non tamen ſolus, ſed una cum ſacerdote illum offert: & ſuper pallam corporalem collocat, ſeu potius ſacerdotis illo mediāte: quod ex eo patet, quia non dicit offero in ſingulari, ſicut dicitur in hoſtiæ oblatione, ſed dicit: Offerimus tibi domine,&c. Ex quo etiam clare conuincitur, quòd ambo pariter debent ipſa uerba proferre. Diaconus ergo calicē vna cum ſacerdote offert: quia non ſolū Chriſtus ſeipſum Deo patri obtulit, verū etiam per Euangelium ſuum, cuius diaconus eſt figura,& baiulus, huius ſacrificij ritum inſtituit,& eccleſię commendauit, quam inſtitutionem,& commendationem ipſe diaconus tanquam prędicator Euāgelij enunciare & manifeſtare debet ex ſuo officio, ab iſta militante eccleſia obſeruāda. Ideoque participari debet ſacerdoti in calice offerendo: non tamen in conſecrādo, quia illud ſolius eſt officium ſacerdotis. Solus
18 † tamen Epiſcopus uel ſacerdos aquam uino commiſcet in calice, quod nulli inferiori facere licet, quoniam ſolus Chriſtus populos ſanguine ſuo redemit. Præterea admiſtio, huius unionem populi, cum Chriſto deſignat, ut ſequitur, quæ fieri nō poteſt, niſi per gratiam Chriſti, cuius typū gerunt pontifex & ſacerdos. ¶ Commiſcetur autem aqua vino in calice, ex inſtitu-
19 tione Alexandri Papæ.j. ¶ Primo † ad notandum, quòd nunquam ſalus populi eſſe potuit ſine ſanguinis effuſione: nec etiam ſanguinis effuſio ſine populi ſalute, quia Chriſtus populū ſibi reconciliauit in morte. Scriptum eſt enim, quòd aquæ multæ, ſunt populi multi. Chriſtus autem ſanguinem ſuum fudit pro populo, ſicut ipſe teſtatur: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti: qui pro multis effundetur, in remiſſionem peccatorum. Lu.22
¶ Secundo, ad notandum quòd de latere Chriſti ſimul exiuit & ſanguis & aqua, quatenus nec Chriſtus ſit ſine populo, nec populus ſine Chriſto. Cum ergo aqua vino miſcetur, tunc Chriſto populus adunatur, de conſecra. diſt. ij. cum omne. prope finem. Hoc quoque myſterium lex Moſaica præſignauit: ſicut Apoſtolus exponit, dicens. Bibebāt de ſpiritnali, conſequenti eos petra: petra autem erat Chriſtus, de conſecra. diſtin. ij. reuera. Quapropter ſacerdos in calice aquam fundit, ut ſicut aqua non ſeparatur à uino, ſic populus nunquam ſeparetur à Chriſto. ¶ Tertio, commiſcetur, ut diuinitas & humanitas in una perſona coniunctæ eſſe intelligantur. de conſecra. diſtinct. ij. cap. iij. iiij. & v. Nam per uinum diuinitas, per aquam humanitas, intelligitur: qui ergo in altaris officio aquam ſine vino uel econuerſo, ei miniſtrat: quantum in ſe eſt diuinitatē ab humanitate ſeparat: de hoc dicetur in particula canonis, ſuper uerbo: hoc eſt corpus meū,& ſuper uerbo: hic eſt calix. ¶ Sanè ſacerdos † miniſter, miſſurus uinum & 20
aquam in calicē, prius effundit modicum in terram, non ſolum vt meatus ſiue locus uaſis, per quem fluere debet, mundetur, & ſi quid eſt in ſuperficie vini, vel aquæ emittatur: verum etiam ad oſtendendum, quòd ſanguis & aqua de latere Chriſti uſque in terram fluxerunt, ad quod myſterium ſe præparat peragendum. ¶ † Conſiderandū 21
etiam eſt, qui aqua benedicitur, quando vino admiſcetur: uinū uerò non,& hoc ideo, ut dicūt quidam. ¶ Primo, quia uinū ſuam benedictionem expectat: ſed hæc ratio nō uidetur ſufficiens: imo quia tunc totum uinum eſt: quoniam in benedictione vini ſub nomine calicis tam vinum quam aqua ſimul benedicuntur. Vnde poteſt ſecūdo modo dici quòd uinum in hoc loco Chriſtum ſignificat, q nulla eget benedictione: aqua populū, qui in hac uita nequit eſſe ſine peccato, propter quod indiget benedictione Dei: vt reddatur dignus ad prēmiſsā unionem cum Chriſto. Ad hoc igitur ſignificandum, aqua benedicitur, quando uino admiſcetur. ¶ Tertio, etiam uinum non benedicitur: quia ſubdiaconus qui non benedi-

cit

1. Cor. 9

cit,debet illud ex officio ſuo in calicē mit
tere,ut præmiſſum eſt. ¶ Quarto,quia po-
pulus per aquam ſignificatur, unitur Chri
ſto ſolum per benedictionem gratię ipſius
Chriſti quem ſacerdos benedicēs figurat.
¶ Eſt autem plus de uino, quam de aqua
ponendum,arbitrio ſacerdotis: ita tamen
quòd aqua à uino abſorbeatur, & uini ſa-
porē retineat. extrà de cel.miſſ. pernicio-
ſus, & hoc in ſignum, quòd ecclesia debet
incorporari Chriſto, non Chriſtus eccle-
ſiæ: unde Aug. Non tu mutabis me in te,
ſicut cibum carnis tuæ. ſed mutaberis in
me, de hoc etiam dicetur ſuper dicto uer-
bo: Hic eſt calix,& in vj.parte ſub v.feria
cœnæ domini propè fin. Prædictus etiam
Alexander Papa ſtatuit oblationē ex azy-
mo & in modica fieri quantitate, dicens.
Hæc oblatio quarto rarior, tanto pretio-
22 ſior. ¶ Non eſt etiam † omittendum,quòd
in miſſis priuatis miniſtrās ſacerdoti am-
pullam cum uino, manum eius non oſcula
tur, ſed miniſtrās ampullam cum aqua ſic,
quoniā vinū Chriſtum,aqua genus huma
nū,oſculum uerò pacē inter Deū & homi-
nem ſignificat reformatam. ¶ Regulariter
tamen cùm celebranti aliquid porrigitur,
uel ab eo recipitur,manus oſculum inter-
ponitur, ad deſignandum quòd omne ſer-
uitium,omniſque reuerentia Deo exhibi-
ta,cuius uices celebrans gerit, procedere
debet ex feruore charitatis,& amoris, qui
per manus oſculum deſignatur, de hoc ēt
ſub Euangelio dictum eſt, & ſub tit.de pa-
cis oſculo dicetur. Calix autem ponitur
Romæ ad dextrum latus oblatæ, & bene,
quaſi ſanguinem ſuſcepturus, qui de late-
re Chriſti noſcitur profluxiſſe, & ad deſi-
gnandum ſanguinem & aquam de dextro
Chriſti latere emanaſſe. Præterea niſi à la
tere ſtet recta pars crucis, quæ ſit commu-
niter ſuper hoſtiam & calicem,non produ
citur ſolummodo ſuper hoſtiam. quod ta
men fieri debet. Crux enim ipſa inchoari
debet ſuper hoſtiam, & perfici ſuper cali-
cē, prout ex diuerſis locis, & uerbis ipſius
canonis colligitur euidenter, de hoc dice
tur in viij. particula canonis,ſuper verbo:
23 hoſtiam ſanctam. ¶ Communiter † tamen
alibi ponitur hoſtia inter ſacerdotem & ca
licem. ¶ Primo ad notandum,quod Chri-
ſtus eſt mediator Dei & hominum. x. diſt.
quando. & ſecundum hoc ſacerdos Deum
patrem, hoſtia, Chriſtum: aqua in calice,
populum ſignificat, quia non niſi Chriſto
mediante ad reſurrectionis gaudium poſ-
ſumus peruenire. ¶ Secundo,propinquior
eſt ſacerdoti hoſtia,quàm calix: quia prius
à Chriſto cōſecrata legitur,quàm ſanguis,
& Apoſtolis prius data. ſed hęc ratio facit
potius pro dictis Romanis, qui cruces inci
piunt ſuper hoſtiam, & deinde eas ſuper
calicem producunt. Porrò, cum ſacerdos
accipit patenam, cū hoſtia, urceolum cum
aqua, calicem cum uino, turibulum cum
incēſo,efficit ſuper ea crucis ſignaculum,
ut per crucis uirtutem omnis conatus dia
bolicæ malignitatis effugiat, ne contra ſa
cerdotem uel ſacrificiū aliquo modo præ-
ualeat. ¶ Et nota, † quòd ampullis in qui- 24
bus uinum & aqua continentur pro ſacrifi
cio, ſpiritualiter conſiderandum eſt,quòd
in parua ſubſtantia incomprehenſibilia cō
tinētur futura ſacramēta. ¶ Dicitur autem
ampulla,quaſi ampla bulla, ſignificās cor
humanum,quod amplum debet eſſe latitu
dine charitatis. ¶ Rurſus ampullæ.i. uaſa
ad offerendū uinū, ſunt prædicatores mor
daciter increpantes, uel quilibet Spiri-
tus ſancti gratia inebriati, & alios inebriā
tes. Hydriæ uerò,id eſt,aquatica uaſa,ſunt
doctores aqua ſapientiæ ſalutaris potati,
& uitalibus aquis repleti. ¶ Rurſus adhuc
pręmiſſa alio ordine proſequamur. In † qui- 25
buſdam eccleſijs ſubdiaconus portat cali-
cem in ſiniſtra,patenam in dextra,& deſu-
per corporale: vnus cantor oblatam cum
fanone,& uinum cum ampulla: alter verò
præbet aquā uino miſcendam: vltimo dia
conus fundens aquam in calice offert pre-
sbytero ſeu epiſcopo. Nempe ſubdiaconus
eſt Chriſtus,calix,paſſio: patena,crux,ſini
ſtra,præſens uita: dextra, futura: corpora-
le eccleſia,unus cātor,iudaicum populum
figurat: alter,Gētile: ampulla, deuotionē:
oblata,corpus: uinum,ſanguinem: aqua,ec
cleſiam. archidiaconus, Chriſtus: presby-
ter ſeu epiſcopus,Deum patrem. Subdia-
conus ergo calicem † portat in ſiniſtra, 26
quia Chriſtus de torrente bibit in via, id *Pſal.*
eſt, paſſionem ſuſtinuit in præſenti uita, *109*
patenam in dextra,quia per crucem perue
nit ad gloriam: propter hoc enim exalta- *Phil. 2*
uit illū Deus: deſuper corporale,quia eius
paſſionem

paſſionem eccleſia nõ deſinit imitari. Cor
porale enim candidatur, & eccleſia per
multas tribulationes Chriſto conforma-
tur. Subdiaconus etiã noſter, ſcilicet Chri
ſtus patenam cum calice portauit, quando
27 crucẽ in paſſione baiulauit. † Primus can-
tor offert oblatam cum fauone, & vinum
cum ampulla, quia primitiua eccleſia de
Iudæis ſuſcepit fidem paſſionis in deuotio
ne mentis. Oblatam ergo non nudis mani
bus, ſed cum fauone candido, id eſt, cum
manipula alba, & munda offert, ad notan-
dum, quòd Chriſti corpus ab his tantum
dignè ſuſcipitur, qui carnem ſuam cum vi-
28 tijs & concupiſcentijs crucifigunt. † Alius
autem cantor offert: quanquã diaconus mi
ſcet vino, & offert presbytero ſeu epiſco-
po: hæc eſt Gentilitas. quæ ſuam obtulit
multitudinem, quam Chriſtus in paſſione
obtulit Deo patri. Poteſt enim nõ incom
petenter dici, quòd altare menſam domi-
ni, in qua cum diſcipulis ſuis conuiuaba-
tur: ara, crucem: calix, ſepulchrũ vel paſ-
ſionem Chriſti: de quo in prima parte ſub
titu. de picturis dictum eſt, & patena, quæ
à patendo dicitur, cor latum & amplum
ſignificat. Super hãc patenam, id eſt, ſuper
latitudinem charitatis, ſacrificium iuſti-
tiæ debet offerri, vt holocauſtum animæ
Pſ. 19 pingue fiat. Hanc cordis latitudinem ha-
bebant Apoſtoli cum Petrus dicebat: Et ſi
oportuerit me mori tecum, nõ te negabo.
Similiter & omnes Apoſtoli Chriſto dixe
Math. runt. Sed latitudo cordis ab eis aufugit, &
26 latuit, cum omnes magiſtro relicto, fuge-
29 runt & latuerunt. Ad † quod ſignifican-
dum poſt ſuſceptam inde oblatam ſacer-
dos abſcondit, ſub corporali patenam: vel
ſaltem eam ab altari remotam ſubdiaco-
nus retro continet inuolutam. Per hoc er
go diſcipulorum fuga, vel latibulum, vel
infidelitatis excæcatio deſignatur: qui dũ
verum ſacrificium offerretur, Chriſto reli
cto fugerunt, & latuerũt, ſicut eis ipſe præ
Mat. dixerat: Omnes (inquit) vos ſcandalum pa
26 tiemini in me in hac nocte. Scriptum eſt
enim: percutiam paſtorem, & diſpergen-
tur oues gregis: poſtquam autem ſurrexe-
ro, præcedam vos in Galilæam. Aliquanta
particula patenæ nõ abſconditur, vt oſten
datur, quòd beata virgo & beatus Ioannes
Euangeliſta non fugerunt, nec latuerunt.

de hoc dicetur ſub titu. de ſanctis. Et ideo
ſacerdos dicturus: pax domini, quaſi domi
nicæ reſurrectionis annuntiaturus eulo-
gium, reſumit patenam, quia cum eſſet ſe-
ro die illa vna ſabbatorum, & fores eſſent
clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati, ꝓp *Io. 20*
metum Iudæorum, venit Ieſus, & ſtans in
medio, dixit eis: Pax vobis: reſumẽs oues,
quæ trepidantes aufugerẽt. † Rurſus pate 30
na quæ propter ſui formam, diuinitatem
quæ initio caret, & fine, ſignificat, vſque ad
dominicam orationem, abſconſa tenetur,
ad deſignandum, quod diuinitas nobis ab-
ſconſa & velata eſt in hoc mũdo: ſed quan
do in oratione dominica dicitur. Panem
noſtrum: manifeſtatur ad oſtendendum,
quod quando ad panem noſtrum, qui in cę
lis eſt, perueniemus, tunc diuinitas quæ in
hoc mundo abſconſa & velata eſt, manife-
ſtabit ſe nobis, & videbimus ipſum ſicuti *Ioã. 3.*
eſt. De hoc dicetur ſub titu. de reſumptio-
ne patenæ. In quibuſdam tamen locis pa-
tena diſcooperta tenetur, ad deſignãdum,
quod ſacerdos orat pro æternis, quæ per
Chriſti prædicationem nobis reuelatur. *Phi. 3*
¶ Per patenam enim, quæ rotunda eſt, ęter
nitas, quæ principio caret & fine, congruè
deſignatur. ¶ Sanè ſubdiaconus † tenet pa 31
tenam parte poſteriori eleuata, quaſi dice
ret. Imitamini me, qui poſteriorum obli-
tus, ad anteriora me extendo: innuens ẽt,
ꝙ referre debemus omnia opera noſtra ad
Chriſtum, & ad coronam ęternam. Patena
quoque ſeorſum, à calice reuoluta, ſcilicet
pars ſuperior ſubtus poſita, ſignificat lapi
dem à ſepulchro commotũ & reuolutum.
Et nota, quod diaconus tradit patenã ſub-
diacono tenendam, innuens, quòd Chri-
ſtus cõtulit diſcipulis ſuis poteſtatem prę-
dicandi regnum Dei. Circa hoc etiam vi-
debitur ſub titul. de reſumptione patenæ. *Exod.*
¶ Circa † oblationem populi, notandũ eſt, *23.*
quod populus offerre debet: iuxta illud, 32
Exod. Non apparebis in conſpectu Dei tui
vacuus. de conſecratio. diſtin. j. omnis. Per *3. Reg.*
oblata quoque munera poſſumus comme- *8.*
morare copioſam victimam, quę oblata eſt
à populo, cum Rex Salomon templum &
altare domino ſacraret. Exemplo enim il
lius plebs fidelis offert ſe & dona Deo, ſed
in veteri teſtamento cõueniebat populus
in Hieruſalem quibuſdam magnis ſolenni
tatibus

tatibus, ſcilicet Paſcha, Pentecoſte, & in
ſeſto Scænophegiarum, ut orarent in tem
plo: & tunc tenebantur offerre. Et nota,
quod in ueteri teſtamento, populus offere
bat ſacrificium legale, & uolũtarium pro
peccato: pro gratiarum actione dona, uo
33 ta, & holocauſta.¶ † Sacrificiũ legale ſunt
decimæ & primitiæ: per ea quæ lex iuſſit
offerri. Deut. xij.c. Voluntarium eſt, quod
ſponte pro peccato, & pro legis transgreſ-
ſione offerebatur. Dona ſunt, quæ in tem-
pli ornatum offerebantur. Vota, quæ pro
periculis infirmitatis uel belli. De holo-
cauſto præmiſſum eſt: unde dicitur in Pa-
ralipom. quòd obtulerunt principes pro
uotis, pro ſpontaneis, pro peccato, pro re-
34 gno, pro ſanctuario, pro Iuda. Ritus † igi-
tur Synagogæ tranſiuit in religionem ec-
cleſiæ, & ſacrificia carnalis populi, muta-
ta ſunt in obſeruãtiam populi ſpiritualis.
Nam ſicut populus ille Moſi deſcendenti
de monte, diuerſa dona ad faciendum ta-
bernaculum offerebat: ſic epiſcopo de pul
pito uenienti Chriſtiani deuotas offerunt
oblationes. Alius offert aurum, imitatus
Matt. a Magos qui aurum domino obtulerunt. A-
lius argentum, ſecutus illos, qui pecuniam
in gazophylactio poſuerunt. Alius uerò
aliquid de ſua ſubſtantia, ut aſſocietur il-
lis qui per Paulum & Barnabam neceſſa-
ria pauperibus tranſmiſerunt. Nec eſt cu-
randum, quæ quantitas, uel ſpecies offera-
tur: ſed potius mens attenditur offerentis,
vnde prouerb. iij. Honora dñm Deũ tuũ,
de tua ſubſtantia: & Tho. iiij. Ex tua ſub-
ſtantia fac eleemoſynam: & Magi obtule-
runt Chriſto nato aurum, thus, & myrrhã.
Matth. ij iuxta illud Pſalm. Tibi offerent
reges munera. Nec ſecundum Grego. offe-
rens à muneribus: ſed munera ab offeren-
te placent. Offerunt quoque legale ſacri-
ficiũ in decimis & primitijs: uoluntarium
in ſpontaneis oblationibus pro peccato,
dum pœnitentias redimunt, pro gratiarum
actione, dũ pro collatis à Deo aliqua gra-
tia quicquam offerunt dona, dum in ædifi-
cio eccleſiarum, uel utenſilia, uel aliquid
offerunt. Vota, dum quod in particulis vo
uerunt, exſoluunt. Holocauſtum offerunt,
qui ſeculum derelinquunt, & ſua paupe-
35 ribus diſtribuunt.¶ Offerens † autem ma
num ſacerdotis oſculatur, per quod fides
cum opere deſignatur: de quo etiam præ-
miſſum eſt. Offerẽs uerò panem & uinum,
ſignificat diſcipulos qui præueniunt para-
re neceſſaria ad paſcha. ¶ Verum † cle- 36
rici & monachi etiam adminiſtrationes ha
bentes, non offerunt, niſi in officio mor-
tuorum, & in noua celebratione ſacerdo-
tis, & in quibuſdam præcipuis ſolennita-
tibus. de conſecra. diſtin j. alia. cum enim
ipſi de oblationibus uiuant, & ipſi ac ſua
Deo oblati ſint, non tenentur offerre. Viri
ante mulieres offerunt. Ipſi enim fortes
in Chriſto deſignant, ſcilicet martyres,
qui in primitiua eccleſia plures contume-
lias paſſi Chriſto uictimam obtulerunt,
dum occubuerunt. Deinde mulieres, quæ
fragiliores deſignant, ſcilicet confeſſores,
qui tempore pacis domino laudis hoſtias
obtulerunt. Præterea, uir, caput eſt mulie
ris, & ideo à capite ratio eſt reddenda. ff.
de edendo. argentarius.¶ † Subdiaconi au 37
tem uel acolyti recipiunt oblationes, quæ
ad manum epiſcopi deferuntur: ad notan
dum quòd ipſe non ſua, ſed aliena manu
debet temporalia miniſtrare.¶ † Sanè Ro 38
manus pontifex nullam oblationem mani
bus tangit, niſi illam, quæ pro defunctis
offertur: quam ideo manibus accipit, ut ſi-
gillet errorem dogmatizantium, eleemo
ſynas non prodeſſe defunctis, & niſi obla-
tionem panis, quam tangit: tum propter
reuerentiam ſacrificij, quod ex pane con
ficitur: tum quia eſt uicarius eius, qui de
ſe dicit: Ioan. vj. Ego ſum panis uiuus. Cæ
teras uerò oblatiões ad pedes accipit pro
pter illud quod in actibus Apoſtolorũ ha-
betur: quoniam offerebant pretia eorum,
quæ uendebantur, & ponebant ante pedes
Apoſtolorum. Actuum. iiij. Et quia omnia
ſua ſunt: prout ſub Euangelio tactum eſt.
Et ſacerdos oblationes manu tangit repre
ſentans illud Leuit. j. & iiij. Ponetque ma
nus ſuper caput hoſtiæ, & acceptabilis erit
atque in expiationem proficiens. Et † not. 39
quòd pro defunctis offertur panis & uinũ.
Iuxta illud Thobiæ. iiij. Panem tuum &
uinum tuum ſuper ſepulturam iuſti con-
ſtitue, id eſt, diſtribue. Et pecunia ſiue
argentum, exemplo Iudæ Machabæi, Qui
miſit offerri. xij. millia drachmas argen-
ti pro peccatis mortuorum. ij. Machab.
xij. Et pretia eorum ponebantur ante pe-
des

des Apoſtolorum, ut præmiſſum eſt. Et lumen, ad illuminandum illos, qui in tenebris purgatorij ſedent. quaſi offerens, ipſo facto: Lux æterna luceat eis Domine &c.

40 ¶ Sanè † Moſes, uidens quòd populus multa obtuliſſet, iuſſit præconis uoce cantari, ne quis ultra offerret, Exod. xxxv. & xxxvj. c. Nullus tamen ſacerdotum noſtri temporis talia facere uiſus eſt. In nonnullis locis parochiani in die natalis domini offerunt ſacerdotibus panes, quos Calendarios uocant: propter illud quod legitur Leuitic. xxij. Offeretis panes duos ſacerdoti qui cedūt in uſum eius. Et uocabitis hunc diem celeberrimum atque ſanctiſſimum &c. Suſceptis itaq; à populo oblationibus & choro offertorium cantante, (*Matt. 21*) epiſcopus uel ſacerdos ad altare reuertitur: quoniā Chriſtus ſuſceptis fidelium uotis cantantibus turbis: Oſanna in excelſis, in proximo immolandus intrauit in templum.

SVMMA.

1 *Turificatio altaris, ſuſcepta oblatione myſtica quid innuat. & nu. 3. Et qualiter, & quando fieri debeat.*

2 *Maria ter vnxit corpus Chriſti.*

4 *Rhotomagenſe concilium, quid ſtatuerit de turificatione.*

De ſecunda turificatione. Cap. 31.

1 OBLATIONE myſtica de qua præmiſſum eſt, ſuſcepta, ſtatim † adoletur incenſum: per quod illud innuitur, quod ſtatim ſubſcribitur à Ioanne in Euangelio, de quo præmiſſum eſt propè principiū præcedētis titu. Maria ergo, ſcilicet, Magdalena accepit libram unguenti nardi piſtici pretioſi, & unxit pedes Ieſu, & impleta eſt domus ex odore unguenti. Et ſacerdos in modum crucis ſuperducit & circunducit incenſum ſuper ſacrificium, & altare, ut & crucis ſignaculo & turis incenſo diabolicæ fraudis malignitas extricetur, & effugiat. Quod uerò tertio ſuperducit & circunducit in-

2 cenſum, deſignat quod Maria ter † exhibuit & adhibuit unguentum circa corpus Ieſu. Primò .n. vnxit pedes illius in domo Simonis phariſæi. (*Luc. 7*) Secundo, cū in domo Simonis leproſi ſuper caput eius ungnētum (*Ioã. 2.*) effudit. (*Matt. ult.*) Tertio, cum emit aromata ut ueniēs ungeret Ieſum iam poſitum in monumento: uoluntas enim reputatur pro facto. xvij. q. j. & ſi ergo, cùm per ipſam non ſteterit, quo minus expleuerit, quod incepit. Quod uerò poſtmodum undiq; totum incenſatur altare: deſignat, quòd poſt factum illud totam reſperſit eccleſiam: ſicut Dominus ipſe teſtatur: Amen, amen dico (*Matt. 26*) uobis ubicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo, dicetur quòd (*Apo. 8*) & hæc fecit in memoriam eius. Poteſt † et

3 dici, quòd altare turificatur in figuram angeli, qui ſtetit iuxta aram templi habens turibulum in manu ſua: de quo fumus aromatum in conſpectu domini aſcendebat. Chriſtus enim magni conſilij angelus, carnem immaculatā igne ſancti Spiritus plenam, pro nobis in ara crucis obtulit Domino in ſuauitatem odoris. Fumus aromatū, ſunt orationes ſanctorum, quæ per ardorem charitatis ex paſſione domini prorogatæ ad Deum patrem aſcendunt, & nos ad coronam Trinitatis prouehunt: ideoq; ſacerdos turificat in modum crucis & coronæ: ſi ſemel turificat, recolit unicam paſſionem: ſi autem ſemel coronat, unius denarij retributionem, Si uerò ter, æternitatis in paſſione operationem, & trium ordinum glorificationem, & ideo turificans ait: (*Pſal. 104*) Dirigatur domine oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo &c. Moraliter (*2. Cor. 2.*) autem incenſum deuotionis adolendū eſt in turibulo cordis igne charitatis, ut odorem ſuauitatis emittat: ut videlicet tam (*Eccle. 44*) nos, quàm oblatio noſtra, ſimus bonus odor Deo: de quo dicit ſcriptura, fungi ſacerdotio, & habere laudem in nomine ipſius, &c. Hoc enim incenſum ſacerdos accipit, id eſt. Chriſtus acceptat & incenſat ex eo ſacrificium & altare. Poteſt etiam dici quòd turibulum, quod oblationi ſacerdos ſupponit, ſignificat Chriſtū per quem petit, ut ſibi propitietur Deus. Sanè omnibus defertur incenſum, ut oſtēdatur, quòd omnia à ſacerdote facta pertinent ad omnes: unde Pſalmiſta, dirigatur Domine o- (*Pſal. 140*) ratio mea: ſicut incenſum in cōſpectu tuo: niſi miſſa pro defunctis, ut dicetur in. vij.

parte

parte ſub titul. de officio mortuorum. In
14 † concilio Rhotomagen. in bucardo, lib.
iij. c. ut tempore, ita legitur: In tempore
quo legitur Euangelium, finito Euangelio
ſuper oblationem incenſum in mortem,
uidelicet redemptoris noſtri, ponatur, de-
creuimus. Leo etiã Papa ſtatuit incenſum
ſuper oblatam poni. Quidam tamen hære
tici garriunt, non eſſe in miſſa turifican-
dum, quoniam Chriſtus in cœna terrenũ
Eſa. 1 incenſum non fumigauit: & Eſa. Incenſum
eſt abominatio mihi. Quare altare & cru-
cifixus turificantur, ut dictum eſt ſub ti. de
aquæ benedictæ aſperſione. Poſt turifica-
tionem, iterum digitos lauat: nec ulterius
uſque poſt communionem cum eis, cũ qui
bus ſacram hoſtiã tractare debet, aliquid
tangat: ſed poſt eius eleuationem eos iun
gãt, ut dicetur ſub vi. parti cula canonis.
Miniſter quoque epiſcopi trahit & ſuper
brachia eius informat planetam, & alia in-
dumenta, nam & legalis ſacerdos dum ſa-
crificabat, ſummitates balthei ſuper hume-
rum reflectebat.

SVMMA.

1 *Inclinat ſe ſacerdos facta turificatione. Et deinde oſculatur altare nu. 2. Et eorum ſignificatio myſtica.*

3 *Sacerdos conuerſus ad populum, omnium rationes petit; quamque his orationem adſumat. Et cuius exemplo, aut præcepto.*

4 *Oza percuſſus à Domino, quod eius arcam temere tetigiſſet. Item, Bethſamitæ.*

5 *Sacerdos cur oret voce demiſſa, implorato ſtatim populi ſuffragio: vide nu. 6. 7. 8. 9. 10*

11 *Sacerdos cur tollat vocem incipiens; Per omnia ſecula ſeculorum.*

12 *Sacerdos cur manũ tollat ab altari, incipiens, Per omnia ſecula ſeculorum.*

De inclinatione ſacerdotis, & oſculatione altaris, ac oratione. Cap. 32.

TVRIFICATIONIS expleto myſterio, ſacerdos
1 † ſe inclinando dicit: Suſcipe ſancta Trinitas,
&c. quod ſumitur de tertio Danielis: ut uidelicet hoſtiam offerat ex
pinguedine charitatis, ut ſit dignus ad ſacrificium immolandum. Sacerdotis incli-
natio, Chriſti humilitatem ſignificat, qui
exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui acci Phil. 2
piens, factus obediens uſque ad mortem:
mortem autem Crucis: qui etiã inclinans
ſe ad pedes diſcipulorum, poſt ſacramen-
tum in cœna traditum orauit ad patrem.
† Poſtea uerò ſe erigens, oſculatur altare, 2
ad notandum quòd per paſſionem Chriſti
populus liberatus eſt, & Deo patri recon-
ciliatus: unde Apoſtolus ad Ephe. iij. Fa-
ciens pacem, ut reconciliet ambos Deo in
uno corpore. Conſequenter ſacramentum
incepturus, orat primũ pro ſe: deinde pro
populo. Conuertens enim † ſe ad illum 3
ſub ſilentio dicit: Dominus uobiſcum: ſi-
cut dictũ eſt ſub tit. de ſalutatione, & mox
uoce aliquantulum eleuata, ut oratio om
nium auxilietur ei, quaſi non præſumens,
quòd ſolus poſſit tantum myſterium exe-
qui monet illum dicens. Orate pro me fra-
tres, &c. & ego pro uobis, in quo ſignifica-
tur illud, quod Chriſtus diſcipulis ſuis di-
xit. Lucæ xxij. Orate, ne intretis in tenta-
tionem, & ibidem. Ego pro te oraui Pe-
tre, Monet autẽ orare, ut ſacrificium fiat
Deo acceptabile: & populus debet ſimili-
ter ſecretè orare reſpondens. Memor ſit Pſ. 9.
Dominus omnis ſacrificij tui, & holocau-
ſtum tuum pingue fiat, uel reſpondet. Su-
ſcipiat Dominus ſacrificium &c. vel dicat. Luc. 1
Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, uel il- Pſ. 17
lud. Mittat tibi Dominus auxilium de ſan
cto, uel immo a Deo ſa. lau. Debemus e- Iaco. 5
nim inuicem orare, ſecundũ Apoſtolum vt
ſaluemur. Orauit enim Chriſtus primum Io. 17.
pro ſe. pater (inquit) uenit hora. clarifica
filium tuum, ut filius tuus clarificet te. de-
inde pro populo dicens. Pater ſancte ſer-
ua eos, quos dediſti mihi, ut ſint vnum, ſi-
cut & nos. extra de ſum. Trin. c. ij. Dictu-
rus ergo. Orate pro me fratres, ſe uertit
ad populum, quia ipſum diſtinctè alloqui
tur, ſed dicturus. Oremus, poſt Dominus
uobiſcum, ſe ad altare conuertit, quia tũc
non diſtinctè, ſed per modum conceptio-
nis ad aliquid excitat ad ſecum orandum,
ſeu gratias referendum. ¶ Monito itaque
populo ſacerdos ſtatim reuoluitur ad alta
re, per ſiniſtram partem, prout ſub titu. de
ſalutatione ad populum dictum eſt, & tũc
tandem dicit orationem quam intermiſe-
rat

rat ab offertorio, citra, quando dixit. Oremus, ad notandum, quòd Chriſtus iterum rediјt Ieroſolymã ad domum orationis, quam ad tempus deſeruerat cum ſucceſſerat in Effren. Sic enim legitur in Euangelio: Cum ueniſſet Ieſus Ieroſolymam, intrauit in templũ, & eiecit ementes, & uendentes de templo, dicens: Domus mea, domus orationis uocabitur. Inſtat .n. ſacerdos orationibus, ne indignus inueniatur,

Ioã. 11

2. Reg. 6

4 † ut Oza, qui tetigit temerè arcam Domini, & percuſſus eſt à Domino. Nec legitur aliud feciſſe, niſi uxorem propriam cognouiſſe in nocte præcedenti. Bethſamitæ quoque, quia temerè uoluerunt arcam Domini tangere, occiſi ſunt de populo lxxxviij. de plebe quinquaginta millia, pretioſa autem eſt calix Domini, Orat autem uoce demiſſa.

5 ¶ † Primo, ne uileſcat officium miſſæ, & ideo oratio ipſa per ſecretè, dicitur à quibuſdam ſecreta à quibuſdam ſecretella, ad differentiam maioris ſecretæ: à quibuſdam verò ſacra vocatur, de quo & de huiuſmodi ſilentio ſub titu. de ſecreta dicetur, ut dictum eſt ſub titu. de offertorio.

6 ¶ Secundo orat in † ſilentio, ut deuotius oret, nec cogitet quomodo eius uox & corporis compoſitio placeant populo, quia & Dominus elongatus eſt à diſcipulis, quantum continet iactus lapidis, ut oraret.

7 ¶ Tertio, in † hoc quòd ſecretè orat, ſignificat ſecretas preces Chriſti dicentis: Pater mi, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Mat. xxvj. Quarto, hoc ſilentium † recolit ſacramentum in ſacrificijs patrũ abſconditum, ut in Abel, Iſaac, in agno paſchali, in uitula ruffa, in hirco emiſſorio.

Math. 26

8

9 ¶ Quinto, in hoc † repræſentatur ſilentiũ, quod Dominus habuit in paſſione, quia tã quam ouis ad occiſionem ductus eſt, quod & martyres imitati ſunt. Vnde non murmur reſonat, non quærimonia &c.

10 ¶ Sexto, ideo † orationes quæ poſt oblationes ſequuntur in ſilentio & ſecretè dicuntur, quia Iudæi ſtatim poſt ſuſcitationem Lazari, uoluerunt occidere Ieſum, ille uerò abſcondit ſe in ciuitatem Effren, in ſolitudine, & tacuit à prædicatione, & miraculorum operatione, uſque in ſabbatum in ramis palmarum, quo uenit in domum Simonis leproſi, & tunc prædicauit apertè, ad quod deſignandum ſacerdos in fine ſecretæ eleuat iterum uocem, dicens palam & alta † uoce: Per omnia ſecu. ſecu. quod 11 expoſitum eſt ſub titu. de oratione. Secundo ideo dicitur alte. Per omnia, ad notandum, quòd poſt reſurrectionem Chriſtus prædicauit apertè. Tertio, quia eſt principium ſequentis orationis, ut iam dicetur. quia uerò quærit aſſenſum populi, & confirmationẽ, quia ipſe eſt quaſi legatus populi: ideo populus aſſentiens uoci eius dicit, Amen: quia ſeculum per ipſum creatum eſt, † adhuc dicturus, per omnia ſecula ſeculorum, deponit manus ſub altare. 12

Primo, ad notandum, quòd omnem cogitatum temporalem deponit, & ſe totaliter Deo committit immolationi dũtaxat tota mẽte intendens. Secundo manus deponit: cùm enim nunc ad cordis eleuationem, & ad gratiarum actionem inuitet, & eleuationem cordis per cõtemplationem præcedere debeat, exercitum bonę operationis, quã manuum depoſitio, ſignificat. De qua operatione poſtea gratias referimus ei, qui in nobis incipit opus bonum, ut perficiat, ſicut dicit Apoſtolus: idcirco tunc manus deponit.

S V M M A.

1 *Præfationis principiũ quibus literis notetur.*
2 *Præfatio quorſum inſtituta. & unde dicta. nume. 3.*
4 *Præfationis declaratio. & nu. 6. Et amplius nu. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 34.*
5 *Sacrificij faciendi uetus mos: maximè de oratione ſacerdotis inter ſacrificandum.*
15 *Angelorum nouem ordines.*
16 *Angelis cur pennæ adpingantur.*
17 *Gabriel, quid ſignificet, & eius munus.*
18 *Michael. quomodo interpretetur, & eius officium.*
19 *Raphael, quid ſonet latinè, & cui officio pſit.*
20 *Vriel quomodo ſonet latinè.*
21 *Angelorum omnium officia, et per diſcurſum nu. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28.*
29 *Cherubin & Seraphin, in cælo eminentia, & ſedes.*
30 *Angelorum ſex tantum ordines cur in communi adferantur præfatione, tribus ſilentio præteritis, & nu. 32.*
31 *Hierarchia quotuplex, & unde dicatur.*
33 *Deus, angelicam & humanam creaturam edidit,*

edidit, in laudem & gloriam.
35 *Gelaſius Papa, præfationes communes dictauit primum.*
36 *Vrbanus Papa, quid addiderit præfationi communi.*

De præfatione. Cap. 33.

Ante præfationem deſcribitur in libris quædã † figura repreſentãs
1 ex parte anteriori literam, v. ex parte verò poſteriori, literam d. quæ duæ literæ coniunctæ pro verè dignum ponuntur, litera videlicet, pro dictione. Sanè per literam v. quæ inferius clauſa & ſuperius aperta eſt, habens initium à linea longiori humanitas ſiue humana Chriſti natura, quæ in virgine principium habuit, ſed fine carebit: per d. verò circulariter clauſum diuinitas, ſeu diuina natura, quæ nec principium nec finem habet figuratur. Tractus autem in medio vtranque copulans partem: crux eſt, per quam diuinis ſociantur & vniuntur humana. Ideo ergo hæc figura in prfationis principio ponitur: quia per myſteriũ vnionis, & dominicæ paſsionis pacificantur homines angelis, & ſociantur humana diui-
2 nis, in prconia ſaluatoris. ¶ † In præfationibus enim omnibus conueniunt homines & angeli, ad concinendum præconia regi: vnde & alta & delectabili voce cantatur: quia in eis angelorum præconia repreſentantur. Et cantantur coram altari, & à ſolo ſacerdote, iuxta illud Apo. xiiij. & cantabunt quaſi cãticum nouum ante ſedẽ, & nemo poterat dicere canticum, niſi &c. Si-
3 quidẽ † hæc oratio vocatur præfatio, quia præcedit ſacrificium principale. Eſt enim quaſi prælocutio, id eſt, ad miniſtrium prparatio: prælocutio, videlicet totius orationis ſecuturæ à, Te igitur, vſq; ad, Agnus Dei. In hac enim prloquitur ſacerdos grates laudes Deo, vt melius ad conſecrandum corpus Chriſti valeat peruenire. Vocatur etiam præparatio: quia præparat fidelium mentes ad futuræ reuerentiã con-
4 ſecrationis. Dicitur † etiam hymnus angelicus: quia angelicis laudibus eſt plenus. Veruntamen ſacrificium vocatur, in ſecretella oblatio, ſed à, Dñs vobiſcum: quod ſtatim poſt illam ſequitur, vſque ad ſanctus, vocatur hymnus. Sanè in proximo ti. dictum eſt in fine ſecretellæ dicitur alta voce: per omnia ſec. ſecu. quod quidem eſt finis illius orationis, & initium præfationis per ꝙ ſacerdos inſinuat, ꝙ Chriſtus eſt lapis angularis, qui fecit vtraque, vnum Iu- *Io. 10*
dæos continens & Gentiles, vt ſit vnũ ouile, & vnus paſtor. Dicturus ergo ſacerdos rem attentione digniſſimam, ſalutat populum dicens, Dñs vobiſcum, optans nos tales exiſtere, cum quibus dñs manere dignetur, & illud nobiſcum celebrare conuiuiũ ad quod mulier attulit alabaſtrũ vnguenti nardi, piſtici pretioſi, & effudit illud ſuper caput dñi recumbentis, & populus reſpõdet, & cum ſpiritu tuo: & ſic mutuo pro
ſe orant. Nam † & in ve. teſtamento omnes 5
ſacerdotes orabant, dum conſummaretur
ſacrificium Ionatha inchoante, & cæteris *Io. 12*
reſpondentibus. Poſtea ſacerdos eos inci- *2 Mac. 1*
tans, ſubiungit: Surſum corda, ſcilicet in cœleſtibus, nõ in terrenis, & eleuat manus, ꝓpter rationes ſub titulo de oratione ſcriptas ad ſi. Chorus reſpondet. Habemus ad Dominum, id eſt, habere debemus. vnde in canone Cypriani. de conſec. diſt. j. quando Papæ ita dicitur: ideo ſacerdos ante orationem canonis prfatione prmiſſa parat fratrum mentes dicendo: Surſum corda. vt dum plebs reſpondet habemus ad Dominum. admoneatur nihil ſe quàm Dominum cogitare debere. Rurſus ideo chorus ſubiungit: habemus ad Dominum, vt eccleſia ſicut mulier vnguentaria, ſurſum ad illam verbi diuinitatem cor eleuet, & illud caput æquale Deo patri, fide contingens, vnguẽto catholicæ profeſſionis perungat, cuius ſanè præconium ſacerdos proſequitur dicẽs: Gratias † agamus Domino Deo 6
noſtro, quia pro omnibus beneficijs q̃ æ nobis cõtulit, gratias ei referre debemus. Chorus reſpondet: Dignum & iuſtum eſt: quoniam gratias omnipotenti Deo referre debemus. Sequitur per Chriſtum Dominum noſtrum. ſupplendum eſt: confidentes & credentes, quod per Chriſtũ maieſtatem eius laudant angeli: adorant dominationes: tremunt poteſtates. Hoc ſacr confeſſionis præconium ita rectè concludit eccleſia: vt cũ angelis & hominibus decantet

Eſa.6 hunc deuoti pectoris Hymnum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, Deus ſabaoth: pleni ſunt cœl. &c. de quo infra dicetur.

7 ¶ Poteſt † etiam præfationis officium ad

Lu.22 illud referri: quia Ieſus aſcendit in cœnaculum magnum ſtratum in quo multa locutus eſt cum diſcipulis ſuis, & gratias agens, hymnum illum retulit Deo patri de quo d. Matth. & hymno dicto exiuerunt in montem Oliueti. Ergo per, Dominus uobiſcum oratio, quam diſcipulis fecit, accipitur. per, Surſum corda, aſcenſus ad cœnaculum: iterum, per ſurſum corda, ad confitendum filio ſurgimus: & angelorum miniſteriũ imploramus, qui uota noſtra ſuſcipiant, & ad Deum perferant. Per gratias agamus, Chriſto recolimus gratiarum actionem: & inuitamus populum ad agendum gratias Deo patri, per filium: per quem redimimur: & cum Angelis ad laudandum admittimur. Monet ergo ſacerdos populum, ſurſum, id eſt, ſupra ſemetipſum habere uel eleuare corda, ad

Col.3. Dominum: iuxta exhortationem Apoſto-

Matt. li dicentis: Quæ ſurſum ſunt, quærite:

6. non quæ ſuper terram, Nam quæ in terrenis ſunt, nihil dignũ Deo offerre poſſunt: ubi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Multi quidem dum ore loquuntur cœleſtia, corde meditantur terrena: quibus Dominus improperat, per prophetam: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè eſt à me. Chorus uerò reſpondens, profitetur ſe ſacerdotis monita ſuſcepiſſe, dicens: Habemus ad Dominum, unde diligenter prouideat, ne cor habens deorſum ad ſeculum, ſpiritui ſan-

Eſ.29 cto damnabiliter mentiatur. Sacerdos etiam, poſtquam attentos reddidit, & deuotos hortatur, ut gratias agamus Domino Deo noſtro: quoniam ipſe eſt Deus, id eſt, Creator: ipſe eſt Dominus, id eſt re-

2.Cor. demptor: ipſe eſt noſter, ſcilicet Saluator.

14 Tunc enim erit ueriſſimè noſter, cum erit omnia in omnibus, id eſt, ſufficientia ſin-

8 gulorum. ¶ Rurſus, quia † populus profeſſus eſt, ſe intentum eſſe ad Dominum: ideo presbyter ſubiũgit. Gratias agamus. Chorus uero ſacerdotis uerbũ approbans, & affirmans reſpondet: Dignum & iuſtum

Pſ.94 eſt: Dignum quidem quantum ad Deum: quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. Iuſtũ, quantum ad nos: quia nos ſumus populus eius, & oues paſcuæ eius. Dignum quoque, & iuſtum eſt, quantum ad utrunque: vt, ſcilicet populus ſimul cũ ſacerdote gratias agat Deo: à quo omnia bona ſuſcepimus. ¶ † Subſequenter ſubiungit ſacer- 9

dos: Verè dignum &c. Et ſecundum magiſtrum Petrum Antiſſiodoreñ. hic, incipit præfatio, id eſt, prologus uel prolocutio ſequentis canonis: captans domini beneuolentiam, dicens: Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, dignũ, quòd bonus eſt. iuſtum quia beneficus. æquum, quia miſericors: ſalutare, quia ſalus. vel, dignum, quia nos mera uoluntate feciſti: iuſtum, quia nos pura miſericordia redemiſti: æquum quia gratuite nos iuſtificas: ſalutare, id eſt, ſalute plenum: quia perpetuo nos glorificas. Nos tibi ſemper & vbique gratias agere. Domine ſancte pater omnipotens æterne Deus. vbiq; enim eſt Dominus ſanctus: vbique eſt pater omnipotens, & ſemper eſt æternus Deus. Vnde

Pſalm. In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino. Et iterum, benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Sequitur † per Pſal. 102 1.Io.2 10

Chriſtum Dominum noſtrũ. Aduocatum enim habemus ſecũdum Apoſtolum apud patrem, Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, qui interpellat pro nobis: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, qui exauditur in omnibus, pro ſua reuerentia. Per Heb.5

eum ergo, quaſi per mediatorem laudes offerimus: per eum, quaſi aduocatum gratias exhibemus. † Per quem maieſtatem 11

tuã &c. Maieſtas dicitur quaſi maior ſtans, uel maior poteſtas, quia maior eſt eius poteſtas, quàm hominum. Laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates: utique illum laudant adorant, & tremunt, per quẽ omnia facta ſunt: per quem Gen.1

ſimul cum patre oẽs ſpiritũ ordines ſunt Pſ.32

creati. Nã dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux. Verbo dixit, & uerbo fecit, quia uerbo Dñi cœli firmati ſunt, & omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil. Chorus angelorum nominat, quia Angeli huic officio, non dubitantur adeſſe. ¶ Et eſt notandum, quod eccleſia Angelis eſt aſſimilanda, ad hoc ut placeat Deo. ¶ Rurſus

† per hoc, quod dicitur: Domine ſancte 12

pater

Pſal. pater omnipotens æterne Deus, per Chri
148 ſtum Dominum noſtrum, quem laudant
Nee.9 Angeli, adorant, &c. intelligitur, quod ec
Iob.26 cleſia & Angeli laudāt Deum: non ſolum
inquantum Deum: uerum etiam inquan-
tum hominem: Dicitur ergo laudant. Vn
de Pſalmiſtæ: Laudate eum omnes Ange-
li eius. adorate &c. vnde Eſdras: Exerci-
13 tus cœli te adorant. Tremunt. † Vnde Iob:
Columnæ cœli contremiſcunt, & pauent
aduentum eius. Tremere uerò, dicuntur
non metu fortitudinis, cùm ſint perfectè
beati, ſed adminiſtrationis affectu, uel obe
dientiæ famulatu: cùm ſecundum Apoſto
lum, omnes ſint adminiſtratorij ſpiritus
Heb.1 in miniſterium deſtinati. Tremunt quoq;
poteſtates, non quòd ordines angelorum
corporales ſint, ſed ideo dicitur, vt intelli
gamus omnia cœleſtia, terreſtria, & infer-
nalia ante conſpectum diuinæ maieſtatis
Phil 2 tremere atq; timere: ſicut & nos tremere
Eſ.66 ac timere ante dominos noſtros ſolemus.
14 ¶ † Sequitur: cœli cœlorũ: per cœlos thro
Pſal. ni accipiuntur, quia Dominus ait: Cœlum
148. mihi ſedes eſt, & dicuntur cœli laudare
Deum: quia laudis materiam præbent. vn-
de propheta: Cœli cœlorum, & aquæ quæ
ſuper cęlos ſunt, laudent nomen Domini.
Cœli quidem diuinæ iuſſioni obediunt,
quia ſe oſtendere ſerenos & nebuloſos, po
teſtatem non habent. ¶ Cherubin quoque
15 & Seraphin. † Ad intelligentiam eorum,
quæ hic dicuntur, notandum eſt nouem eſ
ſe ordines angelorum, uidelicet Angeli,
Archangeli, throni, & dominationes, uir-
tutes, principatus. poteſtates, Cherubin,
& Seraphin. Αγγελοί quoque Græcè dicun
tur nuntij Latine, ſcilicet excelſi & cœle-
ſtes, eo quod de cęlis ad annunciandum &
exequendum Domini voluntatem mittun
16 tur. † Angelorum autem uocabulum,
officij nomen eſt, nõ naturæ: ſpiritus enim
ſunt ſuper, ſed cum mittuntur Angeli, uo-
cantur, Quibus ideo pictor licentias pen-
nas facit, ut celebrem eorum in cunctis di
ſcurſum ſignificet: ſicut & iuxta fabulas
poetarum venti pennas habere dicuntur,
propter velocitatem ſcilicet iuxta illud:
Pſal. Quia ambulant ſuper pennas ventorum.
103 Αρχάγγελοι ergo Gręcè, ſummi nuntij in-
terpretantur: qui enim parua vel minima
annuntiant, Angeli ſunt, qui ſumma, Ar-
changeli nuncupantur. Archangeli ergo
dicuntur, eo quod inter Angelos teneant
principatum, nam ἀρχων Græcè, Latinè
princeps interpretatur. Sũt enim duces &
principes, ſub quorum ordine vnicuiq; an-
gelorum ſunt officia deputata. Quidã au-
tem Archangelorum priuatis nominibus
appellantur, vt per vocabula ipſa in opere
ſuo, quid valeant deſignetur. ¶ † Gabriel 17
nanque hebraicè, interpretatur latinè for
titudo Dei. vbi enim ipſa potẽtia diuina,
vel fortitudo manifeſtatur, Gabriel mitti
tur. vnde ipſe annuntiauit Chriſtum naſci
turum: qui diabolum deuicit, & humili-
ter ad debellãdas aereas poteſtates venit.
¶ † Michael interpretatur, quis vt Deus, 18
quãdo enim aliquid miræ virtutis in mun
do fit, hic Archangelus mittitur, & ex ipſo
opere nomen eſt ei: quia nemo valet face
re, quod facere poteſt Deus: vnde ipſe miſ
ſus eſt in Aegyptum ad immittendas illas
plagas famoſas. Quidam tamen dixerunt,
ꝙ Michael eſt nomen vnius Angeli. ¶ † Ra 19
phael interpretatur curatio vel medecina
Dei. vbicunque enim curandi vel medican
di opus neceſſarium eſt: Raphael Archan-
gelus mittitur. vnde ad Thobiam miſſus
eſt, vt eum à cœcitate liberaret. de Gabrie
le, Michaele, & Raphaele, dicetur in ſepti *Exod.*
ma parte ſub feſto Michaelis. ¶ Vriel, in- *3*
terpretatur † ignis Dei, ſicut legimus appa- 20
ruiſſe ignẽ in rubo: legimus ẽt ignem miſ-
ſum deſuper, & impleſſe quod præceptum
eſt: hæc ſunt nomina perſonalia angelo-
rum, quæ nec à ſeipſis, nec à Deo impoſita
ſunt: ſed ab hominibus, & neſcitur à qui-
bus. nec alia perſonalia inueniũtur in ſcri
ptura. Alia verò ſunt nomina ordinum.
¶ Cæterũ throni, dominationes, virtutes,
principatus & poteſtates: quibus uniuer-
ſam cœleſtem ſocietatem Apoſtolus com-
plectitur: ordines angelorũ & dignitates
intelliguntur, ut iam dicetur. ¶ † Sed pro 21
hac ipſa diſtributione officiorũ, alij thro-
ni, alij dominatiões, alij virtutes, alij prin
cipatus, alij poteſtates, dicuntur pro certis
dignitatibus quibus adinuicẽ diſtinguũtur.
Throni † ſunt agmina angelorũ, qui latinè 22
ſedes interpretantur, & uocati ſunt thro-
ni, quia illic conditor præſidet, & per eos
iudicia ſua diſponit. ¶ Dominationes, † ſũt 23
hi qui in virtutibus, & principatibus pręe-

minent,qui pro eo,quòd cæteris angelorũ
dominantur agminibus, dominationes vo
cantur. Nominantur ergo hic ad notandũ,
quòd eis magis aſſimilari debemus: quia
vſum dominandi docent. Eſt enim domi-
natio,facere Dei voluntatem. ¶ Virtutes
24 † angelicæ quædam miniſteria perhibent,
per quos in mundo ſigna & miracula fiũt:
propter quod & virtutes dicuntur. ¶ Prin-
25 cipatus ſunt qui angelorum † agminibus
præſunt,qui pro eo quòd ſubditos Ange-
los ad explendum miniſterium diuinũ di-
ſponunt, principatus vocabulũ acceperũt,
nã alij ſunt,qui adminiſtrant: alij,qui adſi
Dan.7 ſtunt: ſicut & per Danielem dicitur: Milia
milium miniſtrabant ei, & decies milies
centena milia adſiſtebant ei. ¶ Poteſtates
26 † ſunt, quibus virtutes aduerſæ ſubiectæ
ſunt, & inde poteſtatũ nomine nuncupan-
tur, quia maligni ſpiritus eorũ poteſtates
coercentur, ne tantum noceant, quantum
cupiunt. nominantur ergo hic, ad notan-
dum, ꝙ poteſtatẽ diaboli arcere debemus.
27 ¶ † Cherubin autem & ipſi ſublimes cęlo-
rũ poteſtates, & angelica miniſteria perhi
Exod. bent,qui ex hebręo in latino ſcientiæ mul
25 titudo ſeu plenitudo,interpretantur. Sunt
3.Reg. .n. ſublimiora agmina angelorum,qui pro
6 eo,ꝙ vicinius ſunt poſiti, diuina ſciẽtia cæ
teris amplius ſunt pleni. Ipſi ſunt illa duo
animalia, ſuper propitiatoriũ atq; ficta ex
metallo, propter ſignificandum Apoſtolo
rũ pręſentiã, in quorũ medio medius oſten
28 ditur Deus. ¶ † Seraphin verò, eſt multitu-
do angelorũ, qui ex hebræo in latinum, ar
dentes vel incendentes interpretantur, eo
ꝙ præ cęteris ardent, & accẽduntur in cha
ritate, & quia inter eos & Deũ nulli Ange
li conſiſtunt, & ideo quanto vicinius corã
eo conſiſtunt, tanto magis claritate diuini
29 luminis inflãmantur: vnde & ipſi † ſicut in
Eſ. 6. Eſa. legitur: Velant faciem, & pedes ſeden
tis in throno Dei. Et idcirco cętera ange-
lorum turba videre plene Dei eſſentiã nõ
valet, quoniã Seraphin eam tegit: ſecundũ
Eſ. 6. Eſa. nominatur ergo hic Cherubin & Se-
raphin: quia ſicut illa toti in Dei dilectio-
ne ardere debemus. Reperitur autem hoc
nomẽ Seraphin neutrum & maſculinum,
ſed neutraliter terminatur in n, vt in hoc
loco: beata Seraphin. Maſculini verò ter-
minatur, in m, vnde propheta: Seraphim
clamabant alter ad alterum. Hiero. dicit,
ꝙ Cherubin & Seraphin ſingularis ſunt nu
meri, & generis maſculini: cuius termina-
tio pluralis eſt per n, nõ quod in miniſtris
Dei ſit ſexus, ſed vocabula diuerſis gene-
ribus iuxta linguæ proprietatem appellã-
tur. Græca verò conſuetudo neutro gene-
re per m, ſcribit. Ioſephus dicit Cherubin
& Seraphin eſſe duo animalia volatilia:
prout dictum eſt in proœmio huius partis.
Præmiſſa autem ordinum nomina præter
Cherubin & Seraphin, & p̃ter nomina an-
gelorum, latina ſunt. ¶ Verùm cùm nouem
ſint ordines angelorum, ſicut dictum eſt.
† Qui poſtquã decimus cadens propter ſu- 30
perbiã, verſus eſt in diabolũ, in perſeuerã
tia ęternę beatitudinis ſolidati ſunt. Quæ
ritur quare tribus excluſis, ſex tantũ in prę
fatione cõi ponunt, in qua per cętos thro-
ni accipiuntur: vt dictum eſt. Videtur .n.
ex hoc quòd illi, cum cæteris maieſtatem
diuinam nõ glorificant, & adorant: ſed ab-
ſit hoc. Nam virtutes cœlorum omnes or-
dines comprehendunt, vt teſtatur Grego-
rius in homelia illius Euãgelij: Erũt ſigna *Pſ.23*
in ſole & luna. vnde Pſalmiſta: Verbo Dñi *Idem.*
cœli firmati ſunt, & in ſpiritu oris eius,
omnis virtus eorum. Et iterum: Dñs virtu
tum ipſe eſt rex gloriæ. vel forte licet oc-
culta, tñ circa hoc prouiſum eſt ratione.
Dionyſius † quippe tres eſſe tradidit hie- 31
rarchias, ſiue ordines angelorum, trinos in
ſingulis ponẽs, vt ſimilitudo Trinitatis in
eis inſinuet impreſſa, & di ἱεραρχία, à ἱερὸν
qđ eſt ſacrum, & ἀρχὴ, qđ eſt principatio,
quaſi ſacer principatus. Sũt .n. tres ordines
ſuperiores, & principales, tres inferiores,
tres medij. Superiores ſunt. Cherubin, Se-
raphin, & throni. Medij ſunt, dominatio-
nes, principatus, & poteſtates. Inferiores
ſunt, virtutes, archangeli, & angeli de quo
rum ſingulis medius † ordo in præfatione 32
ſubtrahitur: ad notãdum, ꝙ comparatione
Trinitatis æternæ, cuius maieſtas in ea prę
cipuè commendatur, omnis alia Trinitas
diminuta reperitur, & imperfecta: nã quis
in nubibus æquabitur Domino? quis ſimi- *Pſ.88*
lis erit Domino in filijs Dei. De ſuperio-
ribus ſubtrahitũ Cherubin, de medijs prin
cipatus, de inferioribus archangeli. Hanc
quippe æternam & indiuiduam Trinita-
tẽ laudant angeli: adorant dominationes:
tremunt

tremunt poteſtates: cum quibus & noſtras
33 uoces,&c. ¶ Deus † omnipotens, duas rationales edidit creaturas, angelicam uidelicet, & humanam: quæ laudibus diuinis inſiſterent, & ei gratiarū redderent actiones: quas dum pari voto concelebrant tanquam ſuperiores cum inferioribus corde in cœleſti cythara ſociantur: de qua dicit Ioannes. Et audiui uocem cytharœdorum cytharizantium in cytharis ſuis: & cantabant quaſi canticum nouum. Apoca.xiiij.
34 Ideo ergo dic: † Socia exultatione concelebrant. quoniam omnes prædicti ordines & etiam humana creatura maieſtatem Dei patris per Chriſtum, ſocia exultatione æqualiter concelebrant: ſupplici confeſſione: quaſi non ſuperba præſumptione, ſed humili laude dicentes: Sanctus,
35 Sanctus, Sanctus, &c. ¶ † Porrò Gelaſius Papa tractus, & hymnos compoſuit, & præfationes cantuum quidem, & non elimato ſermone dictauit. ¶ Et eſt notandum, quòd licet olim innumeræ eſſent præfationes: hodie decem tantum ſunt canonizatæ. Vnde Gelaſius Papa de conſecratione, diſtinctio.j. inuenimus. inquit: Inuenimus has nouem præfationes in ſacro catalogo tantummodo recipiendas: vnam, in reſurrectione, & in albis paſchalibus, id eſt, ſeptimana paſchali: aliam, in die aſcenſionis Domini: tertiam, in die pentecoſtes: quartam, in natali Domini: quintam, in epiphania Domini: ſextam, de Apoſtolis: ſeptimam, de ſancta Trinitate: octauam, de cruce: nonam, de ieiunio in quadrageſima tantummodo dicendam, de qua dicetur, in vj. parte ſub quarta feria cinerum. Vrbanus † quoque
36 Papa lxx diſtinctio.ſanctorum. addidit decimam de beata virgine Maria. illam videlicet, Aequum & ſalutare: quæ & unigenitum tuum Sancti ſpiritus &c.

SVMMA.

1 *Sanctus, Sanctus, Sanctus, hymnum quis primum inſtituerit. Et quorum ſit ille hymnus. nume.2.*
3 *Sanctus, Sanctus, Sanctus, cur ter cantetur. & eius explicatio. nu.4.5.7.*
6 *Sabaoth, quomodo interpretetur.*
8 *Oſanna, quid ſignificet. Et cur geminetur. nume. 9.*
10 *Organorum vſus vnde profectus.*
11 *Diaconus & ſubdiaconus ſtans poſt ſacerdotem, in principio canonis. Et quid.*

De Sanctus. Cap. 34.

ECCLESIA ſperans ſociari Angelis, & Archangelis, de quibus † in præfatione mentio facta ē, ſtatim poſt illam conformat ſe Angelico cantui canens hymnum illum: Sanctus, ſanctus, 1
ſanctus. quem Sixtus Papa primus inſtituit decantari. Hic enim eſt cantus puerorum, quem cantauerunt Domino offerenti ſe illis in decima luna, qui quaſi reſeruatus fuit, vſque ad quartamdecimam lunam in Bethania. Cum ergo ſacerdos finit laudem ſiue præfationem, totus chorus, qui repreſentat eccleſiam, ſimul canit dictum euangelicum hymnum, vt vna & æqualis gloria & laus & honor decantetur Patri & Filio & Spiritui ſancto. ¶ † Notandum autem eſt, quòd hymnus iſte partim angelorum & partim hominum verba complectitur. Prima enim pars laudem continet Angelorum, ultima hominum. Legitur enim Eſa.vi.c.quòd Seraphin clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sctus, Dominus, Deus exercituum: plena eſt omnis terra gloria eius. Legitur quoque in Euangelio Matt.xxj.c. & Marci xj.c.quod qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant dicentes: Oſanna filio Dauid: benedictus, qui venit in nomine Domini. Siquidem vox angelorum, ſcilicet Oſanna in altiſsimis Trinitatis, & vnitatis in Deo, commendat arcanum vox hominum, ſcilicet Oſanna filio Dauid, diuinitatis & humanitatis in Chriſto, perſonat ſacramentum. Meritò autem cantica angelorum in eccleſia cantamus: quia per hoc ſacrificium terrena cœleſtibus iungi non dubitamus, & ideo cum eis in excelſis ſaluari clamamus. ¶ † Illud enim aduertendum quòd ter dicitur ſanctus: ut notetur trinitas ſeu diſtinctio perſonarū, ſed ſe- 2 3

mel tantum dicitur: Dominus Deus Sabaoth: vt notetur diuinæ vſiæ vnitas. de conſecra.diſtinct.ij.ego. quia vnitas adora tur, vt ſic Trinitatis & vnitatis myſterio comprobetur. Item, dicitur ter, in ſingulari numero ſanctus: & non dicitur pluraliter ſancti, vt vna ſanctitas in his tribus perſonis, & vna æternitas intelligatur. Hoc non ſolum Seraphin clamabant, ſub excelſo Dei ſolio, ſecundum prophetam: ſed & quatuor animalia, ſecundum Apoc.
Apo.4 in circuitu ſedis requiem non habebant die ac nocte, dicentia. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens.† Di
4 citur autem Deus ſanctus, id eſt, ſanctificãs non autem ſanctificatus: vnde ſancti eſto-
Leuit. te: quia ego ſanctus ſum Dominus Deus
19 veſter. Dicitur pater ſanctus, dicente filio:
Io. 17 Pater ſanctifica eos in veritate, quos dedi
Luc. 1. ſti mihi, quia tu ſanctus es. Dicitur filius ſanctus, angelo proteſtante: Quod naſcetur (inquit) ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Dicitur Sãctus, ſanctus, ſanctus, Chri-
Io. 20 ſto dicente: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remiſſa erũt.
5 Dicitur † quoq; Dominus Deus ſabaoth, id eſt, Dominus exercituum: videlicet angelorum & hominum, quorum terribilis
Pſ. 23. eſt, vt caſtrorum acies ordinata, de quo in pſalmo dicitur ab Angelis. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus virtutum, &c. tot enim exercitus habet Deus in terra, quot ſunt ordines in eccleſia: tot habet in cœlis, quot ordines ſunt in Angelis. Nomine ergo cęlorum & terræ, Angeli & homines diuina pleni gratia, hic perhibentur. vel ad literam cœli & terra gratia diuina re-
Pſal. plentur, quia deitas eſt vbique. vnde pro-
138 pheta: Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Sabaoth
6 † ergo Dominus exercituum ſiue militarium virtutum, ſiue victoriarum interpretatur: vel omnipotens, vt ipſe ſit Dominus Deus & ipſe omnipotens: qui exercitus angelorum atque hominum diſponit. Et ideo ſubdit: Pleni ſunt cœli & terra gloria tua: hoc eſt vt eius gloria cęli & terra gubernẽtur: & qui in cœlis, & qui in terra ſunt, glorificent & honorent nomẽ ſanctum eius: cœli autem pleni ſunt gloria, re, terra verò, ſpe. Tunc verò in re plena erit, cùm adimplebitur illud: fiat volun-

tas tua, ſicut in cœlo & in terra. Dum au- Man.
tem dicimus: Pleni ſunt cęli & terra glo- 6.
ria tua. agimus gratias creatori, de omnibus beneficijs. Dum verò dicimus † Bene- 7
dictus qui venit, &c. agimus gratias ſpecialiter de beneficio redemptionis. Quia Ioã. 5.
enim neceſſarium eſt ad æternam ſalutem incarnationis myſterium confiteri, rectè ſubiungitur: benedictus, qui venit in nomine Domini. Ego, inquit, veni in nomine patris mei: nomen patris, eſt filius: de
quo dicit propheta: Ecce nomen Domi- Eſ. 30
ni, venit de longinquo. Dum ergo ſanctus inchoatur, inclinati ſtare debemus: quia tunc incarnationem maieſtatemque diuinam per angelorum hominumq; cantum incognitam veneramur. ¶ Rurſus dicendo: Benedictus, &c. & cum hæc ſint de Euangelio, debemus ſignum ſeu vexillum crucis nobis facere ſeu imponere, qa Chriſtus per crucem triumphauit, & nos triumphare facit. Quando enim Chriſtus venit ad Hieroſolymã deſcendit de monte oliueti: tunc filij Iſrael clamauerunt, dicentes: Benedictus, qui venit in nomine Domini: quia aduentus Chriſti in Hieruſalem ſignificat futuram reſurrectionẽ, quando ipſe veniet iudicare viuos & mortuos, & apparebit nobis in eadem carne, in qua
pro nobis paſſus eſt, & tunc in nomine Ie- Phil. 2
ſu omne genu flectetur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: vnde & ex tunc quidam incipiunt genu flectere, & deuote orare. ¶ Sequitur: † Oſanna, quod eſt verbũ 8
hebræum & ſignificat: ſalua obſecro: ſupplendum eſt populum tuum, vel totũ mundum. compoſitum quidem verbum eſt, ex oſi, quod interpretatur ſaluifica, & anna, quod eſt apud hebræos interiectio obſecrantis, motum animi ſignificans, ſub deprecãtis affectu. Integrè ergo, dicitur Oſianna: quod nos corrupta, i, vocali litera & eliſa, dicimus oſanna: qđ facimus ex ignorantia, aut ſcienter ſynalephantes vocalẽ, elidimus prout in metris fieri conſueuit.
Dicitur autem bis † oſanna in excelſis, 9
propter duas partes ſalutis, quæ ſunt ſtola mentis, & ſtola carnis: quibus ſancti beatificantur in gloria: vt videlicet anima & corpore ſaluati inter angelos deputemur in excelſis, id eſt altis, ſcilicet in cœlo. Repetitur autem hic verſiculus in Pſ. cxvij.

quod.

quòd enim turbæ dixerunt: Oſanna, hoc
Pſal. 117 eſt quod hic dicitur: O Domine ſaluū me fac, & eiſdem verbis ibi ſubiungitur: Bene
10 dictus, qui venit in nomine Domini. ¶ † Sanè in hoc angelorum & hominum concentu, quandoque organa concrepant, quod à Dauid & à Salomone introductum eſt, qui inſtituerunt hymnos in ſacrificio Domini organis, & alijs inſtrumentis muſicis concrepari, & laudes à populo conclamari. Veruntamen quanto cor eſt maius corpore, tanto Domino deuotius corde, quam corpore confitemur, de hoc dicetur in fi-
11 ne proœmij v. partis. ¶ Ex nunc autē † verbis & geſtibus Chriſti paſſio repræſentatur. Nam diaconus & ſubdiaconus vadunt poſt dorſum epiſcopi ſeu ſacerdotis, ī quo fuga Apoſtolorum in Chriſti paſſione ſignificatur, prout in tit. de oblatione dictū eſt, Si qui uerò ſtant retro altare proſpicientes in epiſcopum, ſignificāt mulieres, quæ à longè ſtante, eius paſſionem videṙunt. Omnes autem, & qui retro ſtant, & qui faciem epiſcopi inſpiciunt, inclinant ſe, maieſtatem diuinam, & incarnationem Domini uenerantes: quæ per cantum angelorum, & hominum introducta ſunt. Ordo enim angelorum d. ſanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ſabaoth: maieſtatem introduxit diuinam. Ordo uerò hominum dicens: Benedictus, qui uenit in nomine Domini: aduentum ſignificauit in carne, ipſa quoque inclinatio mœſtitiam ſignificat diſcipulorū, de morte Chriſti qui non audebant ſe erigere & confiteri ſe eſſe diſcipulos eius: ideoque ſtant inclinati, do-
Pſal. 129 nec dicatur: Libera nos à malo. Vanum. n. erat eis ante lucem ſurgere, id eſt, ante reſurrectioné de Chriſto gloriari: per quam ſunt ab omnibus tribulationibus liberati: Vnde & hæc petitio in Dominica oratione ſeptima eſt: qui numerus eſt uniuerſitatis. De hoc dictum eſt ſub ti. qualiter epiſcopus uel ſacerdos ad altare &c.

S V M M A.

1 *Canon Miſſæ ſoli ſacerdoti conuenit, & eſt ſummum Miſſæ. Et quàm ſecretè fiat nu.* 3.
2 *Canon quid, & vnde dicatur, & cur cum ſilentio fiat & nu.* 6.
4 *Anna typum eccleſiæ gerens. tacitè orauit.*
5 *Canon primus, ſiue ſecretella, quid ſignet.*
7 *Canon quòd ſublata fuiſſet voce dictus, oſtētum quoddam & prodigium emerſit.*
8 *Conſecrantis mens quo ferri debeat.*
9 *Canon expeditè dici debet & cur ita.*
10 *Canonis Miſſæ ſubſtantia, eſt quadam paſſionis dominicæ imago.*
11 *Canon vnde incipiat.*
12 *Canonum Gelaſius Papa, à Petro ordinauit.*
13 *In canone Miſſæ ſedentes, quid notent. Item quid ſtantes.*

De ſecreta vel canone Miſſæ. Cap. 35.

POST acclamatum præconium ſecretum ſilētiū, in quo & miſſæ canon deuotè dicitur, & ſacrum myſterium peragitur, quod fit per ſolum ſacerdotem: quoniam ſecundum Matthæum, Chriſtus ſo- *Matt. 26*
lus orauit. Et ſecundum quoſdam hic incipit miſſa: quoniam cætera ſunt de ſolennitate de conſec. diſt. ij. panis eſt. † Canon
autē miſſę & oblatio, ut dictum eſt in titu. 1
de præfatione, & actio & canon & ſacrificium, & ſecreta uocatur. Actio dicitur propter ſacta myſteria, quæ in eo aguntur, & quia tunc cum Deo agitur cauſa noſtra, vt dictum eſt in proœmio huius partis. vnde quia in cap. illo: communicantes &c. & in illo: Hanc igitur oblationem certis diebus ultra ordinaria canonis ſeu actionis uerba, quædam adduntur & dicuntur, ideo in miſſalibus in uarijs locis ſuper illas additiones ſcribitur talis titulus ſeu rubrica: Infra actionem, eo quòd ille infra, ſeu quaſi in medio ipſius actionis ſiue canonis dici debet. Canon † uerò dicitur, 2
quod regulis patrum compoſitus eſt, à ſanctis enim patribus aliqua uerba myſtica ſunt ibi inſtituta. *Κανων* autem Græcè, dicitur regula Latinè. Dicitur etiam canon, quia regulariter Chriſtus uerus ſacerdos in eo repræſentatur, ſeu quia per hunc regulariter fit conſecratio ſacramenti. Sacrificium autē dicitur à ſua parte digniori, de quo dictum eſt ſub tit. de oblatione. Secreta dicitur, quaſi nobis occulta, quia humana ratio nequaquam tantum myſterium plenariè corpore poteſt, ad quod ſi-

 gnifican-

gnificandum, merito ſecreta uoce celebra
3 tur. ¶ Ad hoc † eſt ſignificandum ſacer-
dos ſecretam intrans quaſi uelatur quibuſ
dam cortinis, quę ſunt in lateribus altaris:
prout infrà dicetur in quarta particula ca
nonis ſuper uerbo: Hanc igitur. Dicitur
etiam ſecreta: quia ſecretè & ſub ſilentio
dicitur. Chriſtus enim ad conſecrationem
corporis ſui uenturus, ſecretè, & ſolus ora
bat ab hora cęnæ, uſque dum ſuſpenſus eſt
in cruce, quas orationes ſecretè ſignificāt.
Priſcis quoque temporibus antiqui patres
ſub ſilentio ſacrificabant, & communica
bant, quod etiam in ſabbato ſancto obſer-
Io. 12. uamus: Præterea, ut Ioannes Euangeli-
ſta deſcribit, poſtquam Chriſtus honorifi-
cè fuit receptus & magnificatus à turbis,
cum Pſalmis & laudibus, abijt, & abſcon-
dit ſe: non vtique trepidantis formidine,
ſed diſpenſationis officio: quia nondum
uenerat hora eius, quæ poſtquam poſt ad-
uenit, ſpontaneus ad paſſionem acceſſit.
Illud ergo Chriſti latibulum, hoc ſecre-
tum ſilentium repreſentat: in quo ſola
dirigitur ad Dominum intenta deuotio.
Tunc enim ſacerdos intrare debet in cubi
culum cordis, & oſtio ſenſuum corporis
1. Reg. clauſo, Deum patrem orare: qui exaudi-
1. tor eſt clamoris cordis, non uocis. Vnde
4 Anna † typum gerens eccleſiæ, non peti-
tione clamoſa, ſed tacita deuotione, quod
petiuit impetrauit, de qua in libro Regū
legitur, quòd loquebatur in corde ſuo, &
labia eius tantum mouebantur: ſed uox
penitus non audiebatur. Vnde & Moſi Do
Pſ. 4. minus inquit: Qui clamas ad me? cùm ta
men ipſe taceret. Propheta etiam dicit:
Dicite in cordibus ueſtris, & in cubilibus
5 ueſtris compungimini. ¶ Poteſt tamen † di
ci, quòd prima ſecretella repreſentat tem
pus illud, quando Chriſtus uenit Hiero-
ſolymam ad diem feſtum non manifeſtè:
hæc autem ſecreta tempus illud quo rece
ptus fuit in Hieruſalem cum hymnis & ra
mis, & ſexta feria ſequenti crucifixus fuit.
præfatio uerò illud, quando Chriſtus in
cœnaculo hymnum retulit, & illo dicto
exierunt in montem oliueti: ſurſum cor
da aſcenſionem. ¶ Secundo ideo ſecreta
6 † in ſilentio dicitur, ne ſacerdos claman-
do his quæ aguntur, minus intendat. Ter-
tio, ne uox ſacerdotis nimio clamore deſi-
ciat. Quarto, ne ſacroſancta uerba uile-
ſcant. ¶ Fertur † enim, quòd cùm anti- 7
quitus publicè & alta uoce canon dicere-
tur, omnes penè per uſum illum ſciebāt,
& in plateis & in uicis decantabant. Vnde
cùm quidam paſtores illum in agro canta-
rēt, & panem ſuper lapidem poſuiſſent, ad
uerborum ipſorum prolationem panis in
carnem conuerſus eſt: ipſi tamen diuino
iudicio igne cœlitus miſſo percuſſi ſunt,
propter quod patres ſtatuerunt uerba iſta
ſub ſilentio dici, inhibentes ſub anathema
te, ne proferantur, niſi à ſacerdotibus ſu-
per altare, & in miſſa & cum ueſtibus ſa-
cris. Quædam etiam orationes, quæ ante
præfationem ſub ſilentio dicuntur, ſecre-
tæ uocantur: de quo & de ſilentio ſub tit.
de inclinatione ſacerdotis dictum eſt. Cō-
ſecrantis ergo † mens, ut præmiſſum eſt, 8
ad id ſolum debet eſſe intenta: nam eos Ioā. 4.
qui adorant, in ſpiritu & ueritate adorare Eccle.
oportet. Ne uerò muſcæ uenientes perdāt 10.
ſuauitatem unguenti, id eſt, ne importunę
cogitationes tollant deuotionem oratio-
nis, flabello ſpiritus abigantur, id eſt, inſpi
ratione gratiæ repellantur: quatenus au-
ſter adueniens, & Spiritus ſanctus accedēs,
perflet hortum, id eſt, mentem fœcundet: Can. 4
ut aromata fluant, id eſt uirtutes abundēt.
¶ Ad quod etiam ſignificandū, æſtiuo tem
pore materiale flabellum, dum ſecreta di-
citur, adhibetur. Hac etiam † ratione ui- 9
delicet ne muſcæ uenientes perdant ſuaui
tatē unguenti: dici poteſt quòd canon di-
ci debet expedite, non moroſe, & ne audi-
toribus tædium generet. Vnde in Exod. di Exod.
citur: Fac feſtinanter, quod de immola- 12.
tione agni dictum eſt. Et probatur etiam
ibi: Et comedetis feſtinanter, ſed nec ni-
mis etiam feſtinanter: quia non debet ſa-
crificium ſine ſale, id eſt, diſcretione & de-
uotione offerri. Debet etiam in libro legi,
ne ullus error contingere poſſit. † Porrò 10
ſacerdos miſſam celebrans, repreſentat ea,
quæ olim pontifex inter ſancta ſanctorum
egit, & quæ Chriſtus egit, quem ille præfi-
gurauit. Siquidem ea, quæ fiunt à princi-
pio ſecretæ, vſque in finem, paſſionem do-
mini, ſepulturam & reſurrectionem domi
nicam repreſentāt. Recolitur enim ibi me
moria eorum, quę geſta ſunt per hebdoma
dam ante paſchalem à decima luna primi
men-

in enſis, quando Ieſus abijt Hieroſolymã, uſque ad ſeptimam decimam quando reſurrexit à mortuis. propter quod in pleriſque ſacrarijs inter prędicationem & canonem imago crucifixi depingitur, ut non ſolum intellectus literæ, uerum etiam aſpectus picturæ memoriam dominicæ paſſio-
11 nis inſpiret: † Et fortè diuina factum eſt prouidentia: licet humana non ſit induſtria procuratum: ut ab ea litera canon inciperet, ſcilicet à T. quę hebraicè thau, quę in ſui forma ſignum & myſterium crucis oſtendit, & exprimit, dicente domino per
Ezec. 9 Ezechielem: Signa thau in frontibus uirorum dolentium, & gementiũ ſuper abominationibus Hieruſalem, quoniam per Chriſti paſſionẽ hæc oĩa in cruce impleta ſunt & efficaciam habẽt. In quibuſdam tñ codicibus & maieſtatis patris, & etiã imago depingitur crucifixi, ut ſacerdos quaſi præſentem uideat, quem inuocat, & quem alloquitur, dicens. Te igitur &c. & paſſio, quæ hic repreſentatur, cordis oculis ingeratur. Sacerdos autem oſculatur pedes ipſius maieſtatis, & ſe ſignat in fronte. innuens, quòd reuerenter ad myſterium paſſionis accedit. Quidam tamen prius oſculantur pedes maieſtatis, & poſtea crucifixi, ſecũdum ſeriem canonis. Alij econtrà, quia per filium peruenitur ad patrẽ Deinde dicens. Te igitur, ſe inclinat, ut ibi dicetur. Secreta ergo paſſionẽ repreſentat: paſſio incipit ibi: unde & memores &c. crucifixio ibi: Hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam. Oratio uerò à Chriſto in cruce incepta ibi: ſupplices te rogamus &c. Epiſcopi ſeu ſacerdotis inclinatio tunc facta ante altare, ſignificat emiſſionem ſpiritus, capite inclinato. Eleuatio uocis, cùm dicitur: Nobis quoque, ſignificat exclamationem Centurionis, dicentis: Verè filius Dei, erat iſte. Duæ cruces ſupra corpus, & calicem factæ, docent Chriſtum pro duobus populis crucifixum oblata in calice, ſignificat corpus Chriſti. Vinum in calice, ſanguinem eius. Subdiaconus recedens à facie epiſcopi, incipientis, Pater noſter ſignificat mulieres, ſepulto domino recedentes à monumento. Patena, ſignificat fœminarum corda in obſequio ſepulturæ Chriſti, latitudine charitatis patientia: prout ſub titu. de oblatione dictũ eſt, & de his per ſua loca dicetur. Tra-
ditur † autem quòd Gelaſius Papa quin- 12
quageſimus primus à beato Petro, canonẽ principaliter ordinauit Non enim ſecreta tota ſimul ab uno compoſita eſt, prout dicetur in tertia particula ſuper uerbo: cõmunicantes. Et licet aliqua uerba ſint ab aliquibus, quos tamen ignoramus: addita, quæ in Euangelij textu non continentur, ut dicetur in ſexta particula ſuper uerbo: Eleuatis oculis: nulli tamẽ ſubtrahere uel addere licet: niſi fortè quandoque eorum nomina, pro quibus nominatim ſacrificiũ offertur, ſicut inferius in decima particula
oſtendetur. ¶ † Notandum uerò eſt quòd 13
quidam ſedent in canone miſſæ: ſignificantes Apoſtolos, qui ſedebant triſtes de nece domini in cęnaculo, alij ſtant, ſignificãtes Moſen, qui extenſis manibus orabat, & Aaron, & Hur illius manus ſuſtentabant, Exod. 17 de quo ſub ti. de oratione dictum eſt. Quidam uerò ut aliqui ex miniſtris, nec ſedẽt nec ſtant: ſed in ueſtibus ſacris ſtant capite inclinati, prout dictum eſt ſub ti. de ſanctis, & ſub tit. qualiter ſacerdos & miniſtri ad altare debent ſtare.

SVMMA.

1 *Canon, quot contineat partes uariè. Et nume. 2. 3. 4.*
5 *Canonis expoſitio, primæ partis, ſcilicet: Te igitur. Et nume. 6.*
7 *Chriſtus fuit à tribus traditus.*
8 *Cruces tres cur faciat ſacerdos ſuper oblatione quidúe notent.*
9 *Sacerdos benedicens, dicit: hæc dona, hæc munera Et qua id ſignificatione. Et an, & quatenus illa differant latè. Et cur dona, potius, quàm, donum, dicat. nu. 10.*
11 *Illibata dona & munera, dicit ſacerdos, in benedictione. Et quæ dicantur illibata.*
12 *Sacrificia eccleſiæ, quot.*
13 *Canonis ſecunda pars, cum expoſitione.*
14 *Sacrificiũ altaris, pro quibus offerri debeat.*
15 *Pacificare & adunare, an idem. Item, cuſtodire & regere.*
16 *Papæ nomine cur oretur. Et ex cuius inſtitutione. Et pontificis etiam nomine.*
17 *Orationes pro quibus faciendæ.*
18 *Poteſtates duæ ſunt.*

De expoſitione Canonis, qui incipit: Te igitur. Cap. 36.

EXPOSITIONI canonis hic vacare prçuidimus. Veruntamen quicquid exponẽdo conamur exprimere, uix ullius apparet eſſe momẽti. Deficit nanque lingua ſermo diſparet, ſuperatur ingenium, opprimitur intellectus. Pulſabo tamen ad oſtiũ, ut amicus accõmodet mihi tres panes de pœniten. diſtinct. j. opportuna, qui maximè in hoc conuiuio neceſſarij erunt: uidelicet fidem, quç petit & accipit uitã: ſpem, quæ quærit, & inuenit uiam, & charitatẽ,
1 quæ pulſat, & aperit ueritatem. ¶ † Canon autem undecim continet partes. Secunda incipit ibi: Memento Domine. Tertia ibi: Communicantes. Quarta ibi: Hãc igitur. Quinta ibi: Quam oblationem. Sexta ibi: Qui pridiè. Septima ibi: Simili modo. Octaua ibi: Vnde & memores. Nona ibi: Supplices te rogamus. Decima ibi: Memẽ
2 to. Vndecima ibi: Nobis quoque. ¶ † Alij dicunt, quòd continet duodecim partes. Secunda pars ibi: In primis. Tertia ibi: Memẽto. Quarta ibi: Communicantes. Quinta ibi: Hanc igitur. Sexta ibi. Qui pridiè. Septima ibi: Vnde & memores. Octauá ibi: Supra, quæ propitio. Nona ibi: Memento. Decima ibi: Nobis quoque. Vndecima ibi: Per quem hæc omnia. Duodeci-
3 ma ibi: Oremus p̃ceptis ſalut. moni. ¶ † Sed ſecundum alios ſex ſolum cõtinet partes. Secunda incipit ibi: In primis. Tertia ibi: Communicantes. Quarta ibi: Hanc igitur. Quinta ibi: Supplices te rogamus.
4 Sexta ibi: Oremus præceptis. ¶ Sunt † ẽt qui dicunt, quòd quinque tantum ſunt partes: unde & quinquies concludit per Chriſtum Dominũ noſtrum, eo quòd per quincupartitam Domini paſſionem oratio fidelium exauditur, de hoc dictum eſt in fine
5 prooemij huius partis. ¶ Incipit ergo † canon, & eius prima particula. Te igitur. Et exponitur igitur, id eſt, certè. Sacerdos enim hoc dicens alloquitur Deum tanquã præſentem. uel igitur iſtud continuat ad præcedentia, quaſi diceret. Tu es ſanctus Deus. igitur clementiſſime pater, id eſt, clariſſima mente abundantiſſime, uel, id eſt, miſericordiſſime, uel, id eſt, mentem clarificans. Mens enim clareſcit, cũ Deum propitium ſentit, quæ uerba dicendo, ſacerdos ſe ante altare inclinat, ſignificans,
quod Petrus inclinauit ſe, dum proſpexit Io. 20
in monumentum. Rurſus hæc ſacerdotis inclinatio in principio canonis humilitatem Chriſti ad paſſionem. quòdque ſacerdos ipſe cum reuerentia ad myſterium crucis accedit, ſignificat. ¶ Et in his uerbis notatur, quod ſicut legalis ſacerdos vultũ uerſus propitiatorium habebat, prout dictum eſt in proœmio huius partis: ſic & noſter ad Dei clementiam cor debet habere & ſicut pontifex intrabat in ſancta ſanctorum ſemel in anno ferens ſanguinem hirci
aut uituli, ſic & Chriſtus per propriũ ſan- Heb. 9
guinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta, ſic & miniſter eccleſiç intrat cum ſanguine in ſancta ſanctorũ, quoties in mẽte memoriã ſanguinis Chriſti gerens ſecretè inchoat myſterium, qui non ſolum mente, ſed etiam crucis ſignaculo, de quo iam dicetur, Chriſti recitat paſ
ſionem. ¶ Sequitur: †. Supplices, id eſt, 6
humiles, uti accepta habeas, id eſt, ut accipias ſeu grata habeas, & hic oſculatur altare in reuerentiam paſſionis, per hoc compati ſe oſtendens. ¶ Sanè eodem die, qua
† laudes à turbis Chriſto ſunt acclamatç, 7
uidelicet decima luna primi menſis, quando ſecundum legem typicus agnus in domos Hebræorum inſerebatur, uerus agnus Ieſus Chriſtus ingreſſus eſt Hieroſolymã; & multis inſidijs quærebatur ad mortem.
Traditus autẽ à tribus, ſcilicet à Deo pro Ro. 8.
nobis. unde Apoſtolus. Proprio filio ſuo nõ pepercit Deus: ſed pro nobis omnibus
tradidit illũ, à Iuda: unde in Mat. Quære- Matt.
bat Iudas opportunitatem, ut eũ traderet 28
Iudçis & à Iudçis Pilato, ut in Ioãne: Gẽs Io. 18
tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Gal. 2
Prima traditio, fuit ex gratia, quia dilexit Matth.
nos. & tradidit ſe ipſum pro nobis. Secun- 16
da ex auaritia, quia conſtituerunt ei xxx. Matth.
argenteos. Tertia, fuit ex inuidia. Sciebat 27
enim Pilatus, quòd per inuidiam tradidiſſent eum, Deus ergo tradidit ex dono: Iudas pro munere: Iudæus in ſacrificium il-
libatum. ¶ Ad quod † deſignandum ſacer- 8
dos facit tres cruces ſuper oblatam, & calicem

licem cum dicit: Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata, quaſi dicat, offerimus tibi clementiſſime pater, hęc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia, commemorantes illam traditionem, quã Deus fecit ex dono, Iudas pro munere: Iudæus
Phil.2 in ſacrificium illibatum: ſinguli tamen ad mortem: mortem autem crucis. ¶ Secundo etiam ſunt tres cruces in reuerentiam eius, qui eſt trinus Deus, cuius potentia fit conuerſio panis & uini. ¶ Tertio, in figurã triplicis unionis in acceptatione ſaluatoris. ¶ Quartò, in memoriam trinæ crucifixionis. Prima fuit in uoluntate perſequentium, de quo Io.ij. Collegerunt ergo pontifices & phariſæi concilium &c. Secunda
Mar. 15 fuit in uoce clamantium, de qua Mar. At illi magis clamabant, crucifige eum. Tertia fuit in crucifixione manuũ, & pedum,
Lu.23. de qua Luc. crucifixerunt eum. ¶ Quinto, in tribus crucibus tempus ante legẽ, quod tribus diſtinguitur interuallis, innuimus, ſcilicet ab Adam ad Noe, inde ad Abrahã, & inde ad Moſen. In quibus tribus temporibus iuſti Chriſtum ſuis ſacrificijs præfigurauerunt, ut Abel in agno. Melchiſedech, in pane & uino, & Abrahã, in filio. Verum per præmiſſa tria uerba, non aliud atque aliud dicitur, ſed res una pro ſui magnitudine diuerſa appellatione laudatur, donũ quidem, dantis: munus accipientis: ſacrificium offerentis. Pater dedit: Filius obtulit. Spiritus ſanctus recepit: unde Apoſtolus. Chriſtus per Spiritum ſanctum ſemet ipſum obtulit Deo immaculatum, ſinguli tamen dederunt & obtulerunt & acceperunt, ſed ad diſtinctionẽ pater dicitur dediſſe propter authoritatem, filius obtuliſſe propter humilitatem, Spiritus ſanctus accepiſſe propter benignitatem. Eadem e-
9 nim † ſacrificia dona ſunt, ſimul & munera, dona ſunt, à nobis ad ſuſtentationem, à Deo collata. munera ſunt nobis Deo, ut laudetur, oblata. Nã & quæ ſacris offeruntur altaribus & munera nuncupantur, & dona. unde & Dominus inquit in Euang. Si offers munus tuũ ante altare, vade prius
Dan.5 reconciliari fratri tuo. Et Daniel dixit ad Balthaſar. Munera tua tibi ſint, & dona tua alteri da. xiiij. quęſtio. v. reſcriptum, &
Gen.5 alibi: reſpexit dominus ad Abel, & ad mu
Heb.5 nera eius. Sacrificia dicuntur, quia ſacrificantur & offeruntur, pro peccatis noſtris, ut nos ſacros efficiant. Vnde populus inquit, de pontifice, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Sermonum igitur inculcatio, pię deuotionis eſt exercitatio, & ineffabilis commendatio ſacramenti, quod ſacramentum dignè eucharistia appellatur, prout dicetur in vj. particula, ſuper uerbo. Qui pridie, quam pateretur. Propriè autẽ munus homini, donum Deo datur. Nã munera dicuntur, quæ manibus dantur uel accipiuntur. Rurſus dicũtur dona, quo ad panem in quo eſt farina & aqua, munera quo ad uinum in quo eſt vinum & aqua. Hæc ſancta ſunt ſacrificia quo ad utrunque ſecundum Augu. Dona referimus, cum noſmetipſos Deo offerimus, & donamus munera, cum eius beneficiorum memores ſumus, ſacrificia illibata, cùm ei humilitatẽ, & laudes impendimus. de hoc uide, de cõſecrat. diſtinct. ij. in canone comperimus.
¶ Et † nota, quòd ideo dicitur pluraliter 10
dona, munera, ſacrificia, quia panis & uinũ prius, quàm conſecretur, diuerſæ ſunt ſpecies ſubſtantiarum, & diuerſæ ſubſtantiæ ſpecierum, ſed ubi conſecratio cœleſtis acceſſerit, ſpecies quidèm remanent, ſed ſubſtantiæ conuertuntur. itaque diuerſa ſunt continentia, ſed unicum eſt contentum, nam idem ſub utraq; continetur. licet non in idem utraque ſubſtantia conuertantur: ſicut infrà plenius oſtendetur. Dicuntur
etiam † ſancta, & illibata, quia panis & vi 11
num ſanctificantur in ſacroſanctũ corpus, & immaculatum ſanguinem Chriſti. Non enim dicuntur illibata, quaſi nondum guſtata, ſed potius dicũtur illibata, id eſt, immaculata, quæ ſine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate, & corpus ab immunditia purgetur, ante, quam offerantur, quoniam (ut ait Apoſtolus, de conſecra. diſtin. ij. qui cælare. &c. ſequen.) Quicunque manduca- 1.Cor. 11
uerit panem, & biberit calicẽ domini indignè, reus erit corporis, & ſanguinis domini. probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat, qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Dicuntur ergo illibata, id eſt, ſine labe: ſicut agnus paſchalis immaculatus, qui ſignificat Chriſtum qui eſt ſine macula, id eſt, ruga. Vel illibata, id eſt incorru-

incorrupta : non quia ſubſtantia panis uini corrumpi non poſſit : ſed quia corpus & ſanguis filij Dei, in qua uirtute uerborum ſpecies iã tranſubſtantiatæ ſunt , corrum-
Pſ.15 pi non poſſunt. Vnde Pſalmiſta : Non dabis ſanctum tuum uidere corruptionẽ.Tertio,dicuntur illibata,ad notandum, quòd nullus extraneus ad fidem debet approximare illis , ut dicetur in tertia particula ,
12 ſuper verbo: Communicantes. ¶Tria † autem ſunt eccleſiæ ſacrificia , per tria , quæ fiebant in veteri teſtamento,figurata prout dictũ eſt in procemio huius partis. ¶Se-
13 quitur † in primis,quæ tibi offerimus &c. Sanè legalis pontifex ingrediens in ſancta ſanctorum orabat, ut dictum eſt in proœmio huius partis,& Chriſtus ante paſſionem orauit ſe glorificari,diſcipulosq́; conſeruari , & nunc etiam ſedens ad dextram patris interpellat pro nobis : ſic & noſter miniſter ſequens Aaron & Chriſtum pro
Ro.8. tota ſupplicat eccleſia,quæ conſiſtit in prælatis,& ſubditis &c. Licet autem unus tantum ſacrificium offerat : tamen pluraliter dicit offerimus,quia ſacerdos non tantum in ſua,ſed in totius eccleſiæ perſona ſacrificat. Quapropter in ſacramento corporis Chriſti, nil à bono maius , nil à malo minus perficitur ſacerdote : prout dictum eſt
14 in procemio huius partis. ¶ Verum † nobis hic inueſtigandum occurrit,quibus,& pro quibus,& qualiter,& quare, debeamus ſacrificium altaris offerre. Et quidem hæc quatuor ex ipſo canone colligere poſſumus euidenter : quibus ſoli Deo,uidelicet indiuiduæ Trinitati : pro quibus eccleſia ſancta catholica,uidelicet pro omnibus orthodoxis, qualiter, in una fidei, uidelicet in communione ſanctorum : quare,pro beneficijs corporalibus,ſpiritualibus,& æternis, ſed omnibus propter Deum . Primum notatur ibi : Tibi reddunt uota ſua æterno Deo,uiuo & uero. Secundum ibi : Pro eccleſia tua ſancta catholica.Tertium ibi: Communicãtes & memo. uene. Quartum ibi : Pro redemptione animarum ſuarum: pro ſpe ſalu.& incolu.ſuæ.Sacrificium ergo laudis offertur, & generaliter pro cunctis , & ſpecialiter pro quibuſdam , id eſt,
Ro.13 pro prælatis qui ſunt iuxta Apoſtolum in ſublimitate conſtituti , & pro ſubditis uiris & mulieribus, ꝓ ſacerdotibus & adſtantibus,pro nobis & noſtris. De prælatis & ſubditis ibi : Vna cum famulo tuo Papa noſtro,& omnibus orthodoxis. De uiris & mulieribus,ibi : Memento Domine famulorum famula.tua. De ſacerdotibus,& aſtantibus , ibi : Omnium circunſtantium , & qui tibi offerunt hoc ſacrificium. De nobis & noſtris,ibi : Pro ſe ſuiſque omnibus. Sic ergo exponenda eſt litera,quæ tibi offerimus in primis, id eſt, principaliter pro eccleſia tua ſancta,catholica,id eſt,vniuerſali toto terrarum orbe diffuſa , ſed fidei ſacramentis unita : quam, id eſt,ut eam pacificare digneris,ut habeat pacem ab hæreticis, & ſchiſmaticis : & adunare , quæ diſperſa eſt inter perfidos , & paganos . Vel hic dicitur,quod orandum eſt pro diſcordantibus ab inuicem: quam & cuſtodire digneris à uitijs & dæmonibus , & regere in proſperis & aduerſis. Idem tamen uidetur
eſſe † pacificare , quod adunare, cuſtodi- 15
re,quod regere. Tunc enim pacificat, cum fidelium mentes adunantur , ut per Spiri-
tum ſanctum charitate diffuſa multitudi- Ro. 5.
nis credentium ſint cor unum,& anima u- Act.4
na:extrà de ſum.Trini.c.ij. Tunc cuſtodit, Pſ.19
cum inter mundi pericula regitur , ut de ſancto mittens auxilium : eã de Syon tuea-
tur.Licet enim in Apoc. ſeptem ſcribatur Apo.1
eccleſijs:una tamen in Canticis eſt colum Can. 6
ba,nam ſap.edi.fi.do.& excidit co.ſeptem. Vna igitur eſt eccleſia ſeptem ordinibus diſtributa,vel ſeptem chriſmatibus inſigni-
ta: quam ipſe pacificat & adunat:ille † cu 16
ſtodit & regit qui propter ipſius regimen, & munimẽ propoſuit uniuerſis , ut omnes ab uno ſicut corpus à capite,gubernentur, pro quo ſtatim oratur cũ dicitur. Vna cum famulo tuo Papa noſtro,q̃ uerba Clemens Papa addidit. Nam ut inquit Pelagius Papa; conſtat ab uniuerſo orbe ſeparatos eſſe,qui qualibet diſſenſione inter ſacra myſteria. Apoſtolici pontificis memoriam ſecundum conſuetudinem non frequentant, qui uerò nõ ſunt de Romana eccleſia diœceſi,pro ſuo quoque debent orare pontifice, quatenus unitatem ſpiritus in uinculo pacis obſeruet : unde debent dicere uerba ſequentia,ſcilicet & antiſtite noſtro. Antiſtes tamen ipſe celebrans non debet ea dicere. Quod uerò addunt, quidam de antiſtite & rege,noua traditio eſt,ubi orãdum eſſe

eſſe pro prælatis oſtenditur orandũ etiam
eſſe pro principe, Apoſtolus docet j. ad
17 Tim.ij.c. † Obſecro(inquit) primo omniũ
fieri obſecrationes, orationes, & poſtulationes, & gratiarũ actiones, pro omnibus hominibus,pro regibus, & omnibus,qui in ſublimitate ſunt conſtituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus,in omni pietate,& caſtitate de cõſecra.diſtin.j de hymnis ad fi.Sicut enim duæ ſunt vitæ,cœleſtis videlicet,& terrena, vna qua ſpiritus viuit ex Deo, & altera qua caro viuit ex ſpiritu,
18 ita duæ ſunt † Poteſtates: eccleſiaſtica videlicet,& mundana: vna quæ moderatur ſpiritualia: altera quę moderatur carnalia iſta per clericos: & illa per la cos. xvj. diſtin.duo.Poſt vtraſque Poteſtatem, orandũ eſt pro omnibus orthodoxis, qui vtranque fidem,catholicam videlicet, & apoſtolicã venerãtur & colunt: & ſic heretici & ſchiſmatici excludũtur. Orthodoxi enim quaſi gloriantes dicuntur: qui videlicet Deum rectæ fidei confeſſione glorificant.

SVMMA.

1 *Canon memoriam viuorum continere debet.*
2 *Deus ſcit eos quos approbat: obliuiſcitur, quos reprobat.*
3 *Orandum pro omnibus fidelibus.*
4 *Sacrificium laudis.*
5 *Amicos diligere debemus, vt charitatis ordo ſeruetur.*
6 *Bona hominis tria, pro quibus ſacerdos offert Deo.*
7 *Vota quæ dicantur.*

De ſecunda parte canonis, ſcilicet Memẽto domine. Cap. XXXVII.

MEmento Domine famulorum famularumq; tua-
1 rum & omnium circunſtantium &c. Secunda † pars in qua etiam oſtenditur orandum eſſe pro ſubditis. Et ex hac iunctura verborum euidenter conuincitur, quod in hoc loco debeat ſacerdos ſpecialiter viuos quos voluerit memorare, quoniam ſub ſequenti: Memento defunctorum, poterit agere memoriam ſpecialem. Hinc etiam euidenter apparet, quod ſanctum ſit & ſalubre miſſarum intereſſe myſterijs: cum ſacrificium euchariſtię pro circunſtãtibus ſpecialiter offeratur.¶ Verum † cum 2
Deus nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuiſci: quid eſt quod petimus vt Deus meminerit noſtri? Porrò Deus dicitur ſcire, quos approbat: vnde nouit Dominus qui ſunt eius: & dicitur neſcire quos reprobat,vnde: Nõ noui vos. Rurſus, dicitur obliuiſci malorum, cum malus ad bonũ reuertitur,vnde ſi impius egerit pœnitentiã omnium iniquitatum eius nõ recordabor. Et dicitur obliuiſci bonorum, cum bonus ad malum peruertitur: vnde ſi iuſtus à iuſtitia ſua auertit ſe, oẽs iuſticias eius non recordabor. Deus etiã quandoq; recorda- Iob. 7
tur ad miſerendum: vnde Memento mei Pſal.
Deus meus:quia ventus eſt vita mea:quan- 139
doq; ad puniendum vnde: Memento Dñe Pſ.24
filiarũ Edom in die Hieruſalem. Petimus ergo non vt noſtri meminerit,ſed vt noſtri miſereatur ſecundum illud: Reminiſcere miſerationum tuarum Domine:& miſericordiarum tuarum quę à ſeculo ſunt.¶Sequitur: Quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio &c. quaſi qui propitiaris fidelibus & deuotis, qui ſolus vides in conſcientijs, quæ rectè credant, & deuotè te diligant, vtpotè regnum ſcrutator & cordium Deus, ſciẽtiarũ dñs, occultorũ oĩum perſcrutator, in cuius cõſpectu nulla creatura eſt inuiſibilis. Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, hoc ſacrificium laudis &c.quaſi diceret: Memento Domine,non ſolum eorũ, prò quibus offerimus, ſed etiam ſacerdotum,qui offerunt hoc ſacrificium laudis &c. Cum enim ſacerdos offert pro populo, nihilominus & pro ſe. 3
Vel ideo dicit: Pro quibus † tibi offerimus vel qui tibi offerunt, quia nõ ſolũ offerunt ſacerdotes, ſed & vniuerſi fideles, nam & quod ſpecialiter adimpletur miniſterio ſacerdotum:hoc vniuerſaliter agitur voto fidelium,vel pro quibus offerimus,ſcilicet actu,vel qui tibi offerunt,ſcilicet deuotio-
ne.Dicitur autem ſacrificium laudis:ſecũ- 1.Cor.
dum illud Apoſtoli: Quicquid facere de- 10
betis,oĩa,in laudẽ Dei facite:vt Deus lau-
det̃ in vobis,Sc̃do ſacrificiũ laudis dicitur, 4
qa † Chriſtus gr̃as agẽs illud ĩſtituit,prout dicet̃ i ſexta particula ſup verbo gr̃as agẽs

Tertiò

Pſ.49 Tertio ideo quia cum Deo quicquam offe
rimus, ſua ſibi reddimus, non noſtra largi-
mur: vnde ſi eſuriero, nõ dicam tibi, meus
eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius: er-
Math. go immola Deo ſacrificiũ laudis, & redde
28 altiſſimo vota tua. Quarto, quia Deũ lau-
dare debemus non ſolũ quia paſſus eſt pro
nobis, ſed etiam, quia nobiſcum eſt quoti-
die, vſque ad conſummationem vitæ, vel
quia non ſolum ſe dedit pro nobis in pre-
Ioã.6. tium, ſed etiam quia dedit ſe pro nobis in
cibum, ut per pretiũ redimeret nos à mor
te; per cibum aleret nos ad vitam. vnde:
Qui manducat me, viuit propter me, pro
ſe, ἐνθετικ eſt, id eſt, expoſitio eius, quod ſe
quitur, ſcilicet pro redemptione animarũ
noſtrarum: pro ſpe ſalutis & incolu. ſuæ.
5 ¶ Sequitur † ſuiſq; omnibus &c. videlicet
conſanguineis vel affinibus, familiaribus
Matt. vel amicis: licet enim diligere teneamur
5. etiam inimicos, ſecundum illud: Diligite
inimicos veſtros: ſeruare tamen debemus
Can.2 ordinem charitatis, qui incipit à ſeipſo.
Ro.8. xxiij.q.v. ſi non licet. de pœnit. diſt. iij. ſanè
cauendum. extrà de vſu pallij. in fi. ſecun-
dum illud: Introduxit me rex in cellam vi
nariã, & ordinauit in me charitatem. nam
& Apoſtolus ait: Dum tempus habemus,
operemur bonum ad omnes: maximè au-
tem ad domeſticos fidei. Pro redemptio-
ne animarum ſuarũ &c. quaſi non pro tem
porali lucro, vel appetitu terrenorum, ſed
pro ſpe ſalutis & incolumitatis ſuæ, id eſt,
pro ſalute vel incolumitate ſperanda. ſpe
enim ſalui ſumus pro ſalute quidem men-
tis & incolumitate corporis, nam vtraque
ſanitas eſt ab illo qui dicit. Salus populi,
ego ſum. Verum vtraque ſanitas prouenit
ex redemptione animæ, id eſt, de remiſſio-
ne peccati: ſic ecõtra de reatu peccati pro
cedit infirmitas utriuſque, iuxta ſententiã
veritatis: Ecce ſanus (inquit) factus es, iam
noli peccare: ne deterius aliquid tibi con-
Ioã.7. tingat: extrà de pœnit. & remiſſ. cum infir
6 mitas, in princ. ¶ Porrò † tria ſunt homi-
nis bona, corporalia, ſpiritualia, & æter-
na. videlicet infima, media & ſuprema:
pro qbus ſacerdos dicit ſe offerre. Pro cor
poralibus, id eſt, pro incolumitate, pro ſpi
ritualibus, id eſt, pro redẽptione, pro æter
nis, id eſt, pro ſalute. Nam & Dominus do
cet nos pro his tribus orare, videlicet pro
æternis, vnde: Adueniat regnũ tuũ: pro ſpi
ritualibus. unde: Fiat voluntas tua, ſicut in
cęlo, & in terra: pro corporalibus. vnde Pa
nẽ noſtrũ quotidianũ da nobis hodie. Offe
rimus enim ſacrificium pro ęternis, vt den
tur nobis in præmium, pro ſpiritualibus, Matt.
ut dentur nobis in meritum, pro corpora- 6.
libus, ut dentur nobis ad adminiculum, vt
per hæc & iſta perueniamus ad illa. ¶ Ve-
rum cum dicat Apoſtolus, quòd virtus in 2.Cor.
infirmitate perficitur. extra de ſacra. vnct. 8.
c. j. & iterum cum infirmior, tunc fortior
ſum. Quid eſt, quod pro corporali incolu-
mitate ſacrificium laudis offerimus, niſi
vt nobis conferta vel reddita ſanitate gra-
tiarũ actiones in eccleſia referamus. ¶ Se-
quitur. Tibique reddunt vota &c. † Vota 7
ſua dicuntur, quæ voluntariè promittun-
tur, quia volenter & libenter Deo voue-
re & votum reddere debemus: extrà de vo
to, magnæ. Verum, cùm noſtra donemus, &
aliena reddamus: quomodo vota, ſi ſua
ſunt, reddunt: & non potius donant, vel ſi
reddunt quomodo ſua, & non potius alie-
na? Sanè votum & hominis & Dei eſt, ſed
Dei propter authoritatem gratiæ: homi-
nis, propter libertatem arbitrij: propter
quod dicit Apoſtolus: Non autem ego, ſed
gratias Dei mecum. Vel vouere, hominis
eſt, reddere verò, Dei.

SVMMA.

1 *Canonis tertia pars: Communicantes. Et quis eam addiderit.*
2 *Canonis Miſſæ, à pluribus compoſitus fuit: & cum triplici ſanctorum cõmemoratione.*
3 *Canon commemorationem beatæ Mariæ, & aliorum ſanctorum cõtinet. Confeſſorum tamen, non. nu. 5.6.7.*
4 *Eccleſia ex multis conſtat.*

De tertia parte canonis. Cap. 38.

COMMVNICANTES, ter-
tia pars. † Ciritius Pa 1
pa addidit hæc verba:
Communicantes & me
moriã venerantes. ¶ Sa
nè pontifex, vt lex iube
bat, turribulum viuis
carbonibus plenũ intra ſancta ſanctorum
ſecum

ſecū portabat, ſicut in proœmio huius partis dictum eſt, & Chriſtus carnis ſuæ turribulum omni virtute plenū tulit ad aſtra, ſic & ſacerdos noſter Chriſti vicem tenēs, vacuus à peccatis & plenus virtutum, odoribus ad ſacrificiū altaris accedere debet. Communicantes & memoriam venerantes. Communicare idem eſt, quod participare, quia ſanctorum & angelorum paſcuis communicare debemus. Quatuor autem modis in Eccleſia communicatur, prout dicetur in vj. particula ſuper verbo, qui pridie. Memoriam venerari, idē eſt quod memoriā honorabiliter colere, quod beata Maria virgo per aduētum Spiritus ſancti genitrix facta eſt filij Dei Ieſu Chriſti domini noſtri, qui Deus & homo eſt. ¶ Il-
2 lud † autem notādum eſt, quod ſecreta nō tota ſimul ab vno ſed particulatim à pluribus ex eo perpenditur fuiſſe compoſita quia ter in ea ſanctorum commemoratio repetitur, licet hoc ipſum prouenerit ad laudem & gloriam Trinitatis. In ſecunda quippe commemoratione ſupplentur, qui de primitiuis ſanctis deeſſe videbantur in prima, verum in ea commemoratione, quę fit ante conſecrationem corporis Chriſti, poſtulatur ſanctorum ſuffragium, in ea vero, quæ fit poſt conſecrationem corporis Chriſti, ſanctorum conſortium imploratur, quia nimirū ante, quam corpus Chriſti, quod eſt vniuerſalis Eccleſia conſecretur, id eſt, ante, quam regnum adueniat, neceſſarium eſt nobis in via ſanctorū ſuffragium, vt meritis eorum & precibus diuinę protectionis muniamur auxilio, ſed vbi corpus Chriſti fuerit conſecratum, id eſt, vbi regnum aduenerit, aſſequemur in patria ſanctorum conſortium, vt ſocietatē & partem cum ſanctis Apoſtolis & martyribus habeamus. In via quippe communicamus cum ſanctis per fidem, qua ipſi hic habuerunt, & nos habemus, in patria verò paticipabimus cum ſanctis per ſpem, quā
3 ipſi habent & nos habebimns. Nos † enim fidem habemus, & ſpem, & illi ſpem habēt, & rem; nos percurrimus ſtadium, illi poſſident brauium, nos pugnamus in via, illi triumphant in patria. Communicamus igitur & memoriam veneramur Apoſtolorum ac martyrum, & præcipuè glorioſæ virginis Dei genitricis Mariæ, vt eorum ſuffragio, de fide, perducamur ad ſpem, de ſtadio, perueniamus ad brauium, de via, ad patriam tranſeamus. In primis autem nominatur nomen beatę Marię, quia ipſa eū, qui oblaturus eſt, & qui verè hoſtia eſt, genuit, & in cœlis obtinet principatum. Nominatur & xij. Apoſtoli & xij. Martyres, qui omnes huius ſacrificij teſtes fuerūt & paſſionem Chriſti, verbis, & effuſionis ſanguinis teſtimonio probauerunt. In hac igitur commemoratione ſanctorum illud obſeruat Eccleſia, quod antiquitus agere conſueuit, vt in orationibus ſuis recolat patrum memoriam, quatenus eorum meritis ſuffragantibus facilius obtineat, quod implorat. Sic & Moſes, pro peccante populo intercedens, patrū memoriam impo-
ſuit, dicens Recordare Abraham, Iſaac, & Dan.3
Iacob, ſeruorum, &c. Exod. xxxj. Sic & Azarias oraſſe legitur in fornace. Ne quęſumus auferas miſericordiam tuam à nobis Domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum. Et quoniā extra vnitatem eccleſiæ non eſt locus offerendi ſacrificium vnitatis: ideo ſanctorum memoriæ communicamus in ſacrificio, quatenus in communione ſanctorum ſacrificium of-
feramus. nam ſicut † vnus panis ex mul- 4
tis granis, & vnum corpus ex multis membris, ſic ex multis fidelibus vna conſtat eccleſia. Scriptum eſt enim alienigena non
veſcetur ex eis, quoniā ſancta ſunt, & ideo Exod.
ſolum illum ad eſum eius agni recipimus, 12
qui noſtræ coniunctus eſt domui: videlicet omnem domeſticum fidei, à principe, vſq; ad plebeium, à populo, vſque ad publica-
num. Scripſerūt autem quidam, quòd quia Exod.
ſacerdos legalis ſcripta habebat in λογείῳ 12
nomina duodecim tribuum ſeu patrum. Exod. xxx. ideo in huius rei memoriā presbyter nominat memoriam beatæ virginis & Apoſtolorum & quorundam martyrum ¶ Sed † cūm Eccleſia inter ſanctos magnificè memoriam confeſſorum veneretur, quare in canone non fit de illis cōmemoratio? Reſponderi poteſt, quod canō prius fuit editus, quam memoriam ſanctorū cōfeſſorum Eccleſia celebraret. Nam omnes ferè ſancti qui in canone commemorantur præceſſere. Silueſtrum, præter Ioannem, & Paulum, & Marcellinum, & Petrū,

qui

qui proximè ſucceſſerunt. Eccleſia verò
poſt tempus beati Siluestri, cœpit memo-
riam ſanctorum cõfeſſorum venerari. Ca-
non autem ex eo conuincitur præceſſiſſe,
quod Apoſtolorum catalogus non ita re-
peritur in illo diſpoſitus, ſicut in emenda-
tioribus codicibus, ſiue euangelijs inueni-
tur. In prioribus enim editionibus, vt dicit
Hierony. non ſolum euangeliſtarum mu-
tatus eſt ordo: ſed etiam verborum & ſen-
6 tentiarum erat confuſa commiſtio. ¶ † Po-
teſt etiam dici, quòd ideo in canone ſolum
ſit mentio de martyribus, quia cum hoc ſa-
cramentum ſit ſacramentum amoris, in ip-
ſius ſacramenti miniſterio debet ſolum
memoria fieri de illis, in quibus ſpecialius
apparuit ſignum veri amoris In Apoſtolis
apparuit per temporalium abiectionem,
in martyribus per corporum tormentis ex
poſitionem. De primo, Matth. xix. Ecce
nos relinquimus omnia &c. De ſecundo,
Sapient. iij. & ſi coram hominibus tormé-
7 ta paſſi ſunt &c. ¶ Kurſus † ideo non ſit
mentio de confeſſoribus, quia illi non ſunt
paſſi, ſicut Chriſtus, cuius paſſionis eſt me-
moriale hoc ſacramentum. Grego. III. ad-
didit hæc verba, ſcilicet illa, quæ in qui-
buſdam Eccleſijs dicuntur, ſcilicet: Quorũ
ſolennitas hodie in conſpectu tuę maie-
Ioã. 2 ſtatis celebratur, Domine Deus noſter, in
toto orbe terrarum. Terminatur autẽ hæc
particula per eundem Dominum noſtrum:
ſicut enim per filium omnia facta ſunt, &
ita per ipſum habent omnia eſſe reparata,
& terminata & ſecundum quoſdam nõ de-
bet hic reſponderi amen: neque vſque ad
fractionem hoſtię, quia angelorum chorus
ſancto miniſterio adſiſtens, reſpondet amẽ
hoc tamen non vbiq; ſeruatur, de hoc di-
cetur in ij. particula.

S V M M A.

1 *Canonis quarta pars. Et eius expoſitio.*
2 *Seruitutis duæ ſpecies.*
3 *Adoratio ſoli Deo competit: non imaginibus.*
4 *Leo Papa, quid addiderit canoni miſſæ.*
5 *Pax variè & multipliciter accipitur.*
6 *Oſculatio altaris, quotuplex Et qd ſignificet.*
7 *Oſculatur altare ſacerdos manibus ab ipſo altari remotis. Et quod ita*

De quarta parte canonis Cap. XXXIX.

HANC igitur oblationẽ.
Quarta pars, & hoc di-
cẽdo, ſacerdos † in qui-
buſdã Eccleſijs profun- 1
de ſe inclinat. ¶ Sanè
legalis pontifex orans,
fumo thimiamatis obũ
brabatur, & tegebatur, ne pateret alicui
dum cremaret incenſum, ſicut in prooemio
huius partis dictum eſt. Et Chriſtus dum Ro. 8.
patrem interpellat pro nobis, angelorum Mat. 4
pertranſit intuitũ, quia intelligi nõ poteſt
quantum præſentia ſumptæ carnis impe-
tret apud patrem pro nobis. Sacerdos quo
que dum vicem Chriſti gerit, quodammo-
do tegitur, & latet, quia nec cogitari, nec
narrari poteſt, quanta virtus & potentia
ſit in verbis eius & in hoc myſterio, quod
latet homines & angelos, ad quod repre-
ſentãdum in quibuſdam eccleſijs ſacerdos
ſecretã intrãs, quibuſdã cortinis, quæ ſunt
in vtroque latere altaris, quæ tunc exten-
duntur, quaſi tegitur & velatur. ¶ Seruitu-
tis noſtrę, id eſt, meę & cunctorum, qui tibi 2
ſeruiunt, & famulantur. Et † nota, quod
duæ ſunt ſeruitutis ſpecies, vna quæ ſoli
creatori debẽ: quæ dicitur *λατρεία* altera
quæ creaturis impenditur, quæ vocatur
δουλεία. Quaſdam enim creaturas poſſu-
mus inter omnia venerari. Vtranque ſpe-
ciem Dominus determinat, dicens: Reddi-
te quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt
Dei, Deo. Vnde verſus: Latria ſit Domino,
debẽ dulia ſeruo. Ad corpus Chriſti fer-
tur perdulia ferè. Latria ergo eſt ſeruitiũ,
ſiue cultus ſoli Deo creatori debitus, quẽ
debemus ſuper omnia reuereri. Ad eam
quidem pertinẽt templa, & altaria, ſacer-
dotalia, ſacrificia, feſtiuitates, ceremoniæ,
& huiuſmodi: quæ ſoli Deo ſunt exhiben-
da juxta illud: Dominum Deum tuum a-
dorabis, & illi ſoli ſeruies, id eſt ſoli Deo Deu. 6.
ſeruitutem adorationis impendes. Non
enim ſanctis & angelis ad honorem Dei,
ſed potius Deo ad honorem ſanctorum, &
angelorum dedicantur templa, & altaria
conſecrantur, & ſacrificia offeruntur, nec
ipſis adorationis ſeruitus: ſed ſoli Deo im-
penditur, vt dicetur in prooemio vij. partis.
ne ſi ſecus fiat, non *θεοσεβείας* cultus exhi-
beatur

ſeruiendo creaturæ tanquam creatori, &
Ro. 1. mutando gloriam incorruptibilis Dei, in
ſimilitudinem corruptibilis hominis. Si
3 † igitur nec homines nec angeli adorandi
ſunt, attendant quid agunt qui ſub prætex
tu cuiuſdam religionis ſeu pietatis diuer-
ſas adorant imagines: non.n.licet aliquid
manufactum adorare, prout probatum eſt
in parte prima, ſub ti. de picturis. Vna qui
dem tantum Dei patris eſt imago, quam
una cum patris adoratione uenerari debe
Heb. 1 mus, ſcilicet unigenitum Dei filiū, Ieſum
Chriſtum qui eſt ſplendor gloriæ, & figu-
ra ſubſtantiæ eius, cuius non ſolum deita-
tem, ſed etiam humanitatem adorare de-
Pſ. 98 bemus, iuxta illud. Adorate ſcabellum pe
dum eius, quoniā ſanctum eſt. Cæteras ue-
rò imagines & creaturas ſacras & ſanctas,
.i. angelos, homines, & ſacramenta, non la
Gene. tria, ſed dulia poſſumus uenerari. De ado-
18 ratione angelorum legitur, q Abraham
Ge. 33 oculis eleuatis in conualle Mambre tres
& 34 uidit, & unum adorauit ex angelis. Loth
quoque duobus angelis intrantibus ciuita
tem, occurrens adorauit, petens ut in do-
mum ſuam hoſpitio declinarent. De ado-
ratione hominum, legitur q Iacob uidens
Eſau uenientē, præceſſit utranq; turmam,
& pronus in terram ſepties adorauit. Filij
quoq; Iacob adorauerunt Ioſeph in Aegy
pto. De adoratione ſanctorum dicit eccle
ſia. Crucem tuam adoramus Dñe. Et alibi
legitur Chriſtiani ſacras imagines piè ue-
4 nerantur & adorāt. ¶ Sequitur. Dies† quo-
que noſtros, & nota, quod Leo Papa adiun
xit infra actionē. Hanc igitur oblationem
uſque, placitus accipias. Beatus aūt Greg.
has tres petitiones in canone dicitur addi
diſſe. Prima eſt, dieſq; noſtros in tua pace
diſponas, ſupple, per cū, qui pro nobis eſt
traditus in manus eorum, qui pacem ode-
runt. Secunda, ab æterna damnatione nos
eripi: ſupple, per eum, qui pro nobis tem
porali morte dānatus eſt. Tertia, & in ele
ctorū iubeas grege numerari: ſupple, per
eū, qui pro nobis damnatus eſt cū iniquis.
5 ¶ In pace tua, &c. † Et nota, q eſt pax pec-
catorū, pax iuſtorū, quæ dr̄ pax pectoris ſi-
ue ſpūalis, pax tēporalis, & pax æternita-
Pſ. 67 tis. De pace peccatorū dixit pſalmiſta. Ze-
Gal. 5 laui ſuper iniquos pacē peccatorū uidens.
Io. 14 Et de pace iuſtorū, dicit apoſtolus. Fructus

ſpūs eſt: charitas, gaudiū: pax, patiētia. Hāc Pſ. 71
reliquit Dñs apoſtolis, dicens. Pacē relin- Io. 14
quo uobis. De pace tēporis inquit propheta.
Orietur in diebus eius iuſtitia & abun-
dantia pacis. De pace æternitatis, Dñs di-
xit Apoſtolis. Pacē meā do uobis, non ut ſic
mundus dat, ego do uobis. Pro hac triplicē
pace ter oramus in miſſa. Primò in hac o-
ratione. Hanc igitur, ibi dieſq; noſtros in
tua pace diſpone. Secūdò, in oratione libe
ra nos. ibi. Da propitius pacē in diebus no
ſtris. Tertiò. in pax Dñi, ibi. Da nobis pacē,
ut de pace tēporis, per pacē pectoris tran-
ſeamus ad pacē æternitatis. Ob hoc ēt ſa-
cerdos in miſſa ter oſculatur altare, videlicet
in princ. canonis, dicēs. Vti accepta, &c.
& in oratione. Supplices, & poſt orationē.
Dñe Ieſu Chriſte, q dixiſti apoſtolis, licet
quidā nouies oſculētur. ut ſui adiutorium
ad hoc impetrandū nouē choros uel ordi-
nes angelorū, in quibus oēs ſācti locati vel
locādi, ſunt, innocēt, uel inducāt, uel hoc
faciūt, quaſi gratias agētes de nouē ordini
bus quos quilibet ſacerdos gradatim ſuſce
pit. ¶ Circa huiuſmodi † altaris oſcula no- 6
tandū eſt q ſacerdos ea facit tribus tēpori
bus in miſſa, iuxta tria, quibus indiget, &
alia tria ab eo in altaris agēda. Primò enim
facit quædā oſcula, ante collocationē ho-
ſtiæ & calicis. ſ. quando primo ad altare ac
cedit, cū ad primum collectā dicturus eſt,
Dñs uobiſcum, & iterum poſt Euāgelium
dicturus. Dñs uobiſcum. qui oſcula facit,
ut fiat dignus miniſter in ſacrificādo. ¶ Se-
cundò facit alia poſt collocationem cali-
cis, & hoſtiæ prius, quàm communicet ſcili-
cet dicturus. Orate fratres &c. & quando
in canone dicitur. Vt accepta, & quando
dicit Ex hac altaris participatione, & fini
ta oratione illa. Domine Ieſu Chriſte, qui
dixiſti Apoſtolis, quæ facit, ut ſit iuſtus in
Chriſti corpore recipiendo. ¶ Tertio uerò
facit alia poſtquā communicauit, ſcilicet
dicturus Dñs uobiſcum, ante poſt commu-
nionem, & completa oratione, Placeat ti-
bi ſancta &c. quæ facit ut ſufficiens inue-
niatur gratia Domino Deo pro receptis
referenda Verū oſcula, quæ fiunt ante col
locationē hoſtiæ & calicis, & ea quæ fiunt
poſt communionem, fiunt ſuper altare, ui-
delicet in medio eius. Cum enim ſacerdo
tis dignitas & authoritas in ſacrificando,

nec non ſufficientia ad referendas gratias de acceptis, ſit ſolum à Deo, à quo noſtra ſufficientia eſt: idcirco ante calicis, & hoſtiæ locationem,& poſtquam communicauit,oſculatur mediũ altaris, per quod propter virtutem conſecrationis & vnxionis ibi in miſſa altaris factæ maximè repreſentatur Deus, in quo vniuntur extrema. Oſcula verò, quæ fiunt poſt calicis & hoſtiæ collocationem ante, quàm communicet, fiunt à ſiniſtris calicis,prope hoſtiam. Ad hoc enim,quòd ſacerdos ſit iuſtus,in ſacrificando,requiritur nõ ſolum actio diuina, verumetiam ſua. vnde Aug. Qui fecit te ſine te,non iuſtificabit te, ſine te. Requiriẽ ergo diſpoſitio ex parte ſua, quod ſit, ſi non reſiſtit diuinis monitibus, ſed infuſio gratiæ ſit ex parte Dei. ideoque oſcula quæ fiunt ante communionem non directè fiunt in medio altaris. ¶ Rurſus illud quod eſt ex nobis in iuſtificatione noſtra, eſt quid diminutiuum,& eſt modicum reſpectu eius,quod ex Deo eſt, merito ergo fiunt à ſiniſtra parte calicis, quæ eſt pars diminuta & obliqua reſpectu dextræ.Fiũt tamen iuxta hoſtiam,tum quia in iuſtificatione plura & nobiliora ſunt à Deo ſeu à Chriſto,tum quia etiam illud,quod à nobis eſt,potius haberet rationẽ mali, quàm boni, niſi quodammodo eſſet à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum & acceptum. ¶ Poteſt etiam ſecundo dici,quòd ideo quando calix & hoſtia non ſunt ſuper altare,oſcula fiunt in medio altaris videlicet directè ſuper locum crucis, ex chriſmate in ipſius cõſecratione factæ,

Io. 20. q2 Chriſtus ſtãs in medio diſcipulorũ ſuorum,dixit eis. Pax vobis, quæ pax per ipſa oſcula deſignatur. Tertio, ad deſignandum quòd ſicut habetur in Canticis,

Can. 2 Chriſtus aſcenſum in cruce purpureũ, id eſt ſanguine rubricatum, media charitate monſtrauit,quæ charitas per oſculum deſignatur, quæ etiam media dicitur, quia communis omnibus: pro omnibus enim voluit

7 pati ex charitate. ¶ Porrò † fiunt oſcula ipſa manibus ſuper altare depoſitis. Primò ad notandum, quòd charitas per oſculum deſignata, operibus debet inniti: nam ſecundum Greg. Operatur magna,ſi eſt: ſi autem renuit operari,amor non eſt. ¶ Secundo, ad notandum, quod in altaris ſacrificio ſacerdos omnium temporalium curã deponere, & ſolum ipſi ſacrificio affixam mentem debet habere. Tertiò ad deſignandum,quòd ad hæc opera eius, non ſufficit, quòd ſolum Dei miſericordia obtinetur. Adhuc nonnulli in locis ipſis oſculandis ſignum crucis cùm tribus extenſis digitis prius imprimunt: tum quia omnia in fide Trinitatis agenda ſunt, tum quia regulariter quicquid ori applicandum eſt, debet prius crucis ſignaculo inſigniri.¶ Et quanquam altaris menſa conſecrata fuerit, & alia multa crucis ſigna in ipſo miſſæ officio præceſſerint,non tamen hoc ſuperfluũ tum quia non ratione ipſius loci, ſed ratione operis in loco ipſo fienda fiunt: tũ quia 8
quantumcunque altaris menſa fuerit conſecrata: neſcitur tñ quid in loco ipſo maligno ſpiritui permittaẽ à Deo, alia ẽt multa ſigna prius facta non rõne loci ſed rõne conſecrationis corporis & ſanguinis Chriſti facta fuerunt. Alij tamen in penultimo & finali. Dominus vobiſcum, nec oſculantur altare, nec in illo imprimunt ſignum crucis,ſed ſe ſolum ante faciẽ ſuã ſignant, & bene,tum quia per altaris oſculũ, quod in fine miſſæ fit, intelligitur ſacerdos omnia precedẽtia approbare,& eis toto mentis affectu aſſentire: tum quia per corporis Domini præſentiam omnis immundus ſpiritus loco ipſo credendus eſt aufugiſſe. De oſculo etiam altaris & libri, ſub ti. de oſculo altaris dictum eſt.

ADNOTATIO.

Dicitur λατρεια) Paulus ad Roma xij. Rationem cultum, quem Deo præſtare debemus, τὴν λογικὴν λατρεῖαν apellat, & θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ: hoſtiam viuentem, ſanctam, acceptamque Deo. Cęterum enim ille omnem victimarum immolationem & oblationem, omnem item idolorum ſeruitutem aſpernatur abhorretque. N. D.

SVMMA.

1 *Canonis quinta pars. Quam oblationem. & eius expoſitio. & nu. 7. 8. 10. 11. 13.*

2 *Iudas, quarta feria, immane ſacrilegium perpetrauit.*

Cruces

3 *Cruces quinque facit ſacerdos in quinta Ca-
nonis parte. Et quid illa deſignent. 4.5.6.*
9 *Rationale & Rationabile, quid differant.*
12 *Hoſtia, dicitur ſalutaris rationalis, acce-
ptabilis, & rata. Et quibus idipſum ra-
tionibus.*

De quinta canonis parte. Cap. 40.

QVAM oblationem &c.
1 Quinta † pars in qua ſa
cerdos accedit ad domi
nici corporis conſecra-
tionem dicens, Quam
oblationem, id eſt ter-
renam materiā, ad cor-
pus tui filij deſtinatā, tu Deus quæſumus:
in omnibus, id eſt, tota cogitatione, tota
mente, & toto intellectu, digneris facere
benedictam &c. Sané quarta feria Iudas
2 † vnus ex duodecim, à diabolo ſupplanta-
tus, immane ſacrilegiū perpetrauit: dum
filium Dei. xxx. argenteis vendidit Phari-
ſæis in recompenſatione damni, quod in-
Io. 12 curreret propter effuſioné vnguenti. Qua
re, inquit, hoc vnguentū non venditur tre
centis denarijs & datum eſt egenis? Dixit
autem hoc non quia de egenis pertinebat
ad eū, ſed quia fur erat, & loculos habens,
ea quæ mittebantur, aſportabat, Quilibet
autem argenteus ualebat decem denarios
uſuales. & ita damnum unguenti, q; ualue-
rat trecentos denarios, triginta compen-
ſauit argéteis. Si uerò dicamus argenteos
fuiſſe denarios vſuales, dicemus, q; Iudas
uendidit Chriſtum quaſi uile mancipium
triginta denarijs, qui ſunt decima trecen-
torum denariorum quos ualuerat unguen
tum, propter quod Dominus deſpectiuè
Zac. 11 loquitur per prophetam. Appēderunt (in-
quit) mercedem meam triginta argéteos,
pretium appretiati, quo appretiatus ſum
3 ab eis. Ad deſignandum † ergo pretij quā-
titatem, quo Chriſtus uenditus eſt, ſacer-
dos hic facit tres cruces communiter ſu-
per oblatam & calicem cùm dicit: benedi
ctam, adſcriptam, & ratam: nam & trecen
ta pariter & triginta multiplicationem ſu
ſcipiunt à ternario: poſtmodum autem ad
deſignādum uenditionem & emptionem,
duas cruces imprimit ſigillatim, nam ut
ſuper hoſtiam, & alteram ſuper calicem,
cùm dicit. Vt nobis corpus & ſanguis fiat.
q. d. Illa uenditio fuerat maledicta, pro-
ſcripta, irrita, iniqua, & deteſtabilis, ſed
tu Deus hanc oblationem digneris face- Pſal.
re benedictam, adſcriptam, ratam, rationa 108
bilem & acceptabilem. Iudas enim dilexit
maledictionem, & uenit ei, & noluit bene
dictioné, & elōgata eſt ab eo, ſed tu Deus
hanc oblationem digneris facere benedi-
ctam, per quam nos in cœleſtibus benedi-
cas. Iudas deletus eſt de libro uiuentium Pſ. 68
& cum iuſtis non ſcribetur. Sed tu Deus
hanc oblationem digneris facere adſcri-
ptam, per quam nos inter electos adſcri-
bas, Iudas laqueo ſe ſuſpendit, & epiſcopa
tum eius accepit alter. Sed tu Deus digne Pſal.
ris hāc oblationé facere ratam, per quam 108
ratum fit noſtræ ſalutis promiſſum. uel ra
ta, quo ad confirmationem in omnibus bo
nis ne ſicut Cain offeramus, qui ſe non
Deo, ſed diabolo obtulit ſacrificiū. Item
Iudas exiuit condemnatus, & oratio eius
facta eſt in peccatum. Sed tu Deus, hanc
oblationé facere digneris rationabilem,
id eſt, ratione plenam, per quam rationabi
le fiat noſtræ ſeruitutis obſequium. Iudas
quoque reddidit malum pro bono, & odiū
pro dilectione retribuit. Sed tu Deus, hāc
oblationem facere digneris acceptabilem
per quam nos tibi reddas acceptos. ¶ Se-
cundò fiunt tres cruces † communiter ſu- 4
per oblatam & calicem, quia Chriſtus tria
communiter egit circa panem & uinum,
uidelicet accepit, benedixit, & dedit. Poſt
modum ſpecialiter facit vnam crucem ſu-
per oblatam, quia dixit: comedite, hoc, eſt
corpus meum, & alteram ſuper calicem,
quia dixit: Bibite, hic eſt ſanguis meus, &
ſecundum hunc ſenſum rectè ſubiungitur.
Qui pridiè, quàm pateretur &c. ¶ † Ter- 5
tio fiunt tres cruces quia Iudas uendidit
Chriſtum ad Crucifigendum tribus, ſcili-
cet ſacerdotibus, Scribis, & Phariſæis. Ad
notandum ergo communiter tres empto-
res, facit ſacerdos tres cruces communiter
ſuper oblatam, & calicem, dum dicit: bene
dictam, adſcriptam & ratā. Ad notandum
uerò diſcretè uenditorem, & uenditum,
uel tradentem, & traditum, facit duas cru-
ces diſcretè ſuper oblatam & calicé, cum
dicit. Vt fiat corpus & ſanguis. ¶ Quartò
tres † primæ cruces notant, quod factum 6

 eſt,

eſt, eſſe ex uirtute crucifixi. Vel, ſignificãt tres dies, quibus Chriſtus prædicauit poſt Dominicam in ramis palmarum, uel triduum quo in ſepulchro quieuit: uel tria loca corporis, in quibus paſſus eſt, id eſt, manus, pedes, & latus. Duæ uerò ſequentes ſignificant diuinam & humanam naturam, uel quod Chriſtus in anima & corpore paſſus eſt. Et fiunt quinque in figuram; quòd Chriſtus quinque vulnera habuit, uel in quinque crucibus tempus legis exprimimus, quod quinq; libris diſtinguitur, in quolibet Chriſti paſſio denotatur, quæ lex quinq; perſonis regebatur, ſcilicet iudice, rege, principe, propheta, ſacerdote, quibus Chriſtus aſſimilatur. ¶ Poſſunt quoque præmiſſa uerba ſecundo modo ſic exponi, petimus ut Deus hanc obla-

7 tionem † faciat benedictam, adſcriptam, & ratam, id eſt, ut eam conſecret, approbet, & confirmet in rationabilem hoſtiam, & acceptabile ſacrificium, ita ut nobis, id eſt ad noſtram ſalutem panis, fiat corpus, & uinum, ſanguis dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, Patri quidem dilectus eſt filius, ſicut ipſe pater de cœlo teſtatus eſt, dicens. Hic eſt filius meus dilectus

Math. 3

&c. & nos eum diligere debemus, quia ipſe prior dilexit nos, & pro nobis paſſus eſt.

8 ¶ † Tertio modo ſic. Quæſumus, ut tu Deus hanc oblationem facere digneris benedictam, id eſt, ut à te ſpiritualiter benedicatur. Vnde uirtute patris noſtri fuit benedictus fructus uirginis Mariæ, adſcriptã, id eſt, talẽ, quæ de memoria tui nulla poſſit oblitione deleri: ratam, id eſt talem, quæ de beneplacito tuo nulla poſſit oblitione cõuelli, rationabilem, id eſt, talem, quæ tuæ diuinæ rationi conueniat. Differt

9 enim † inter rationabile & rationale; rationabile dicitur, quod de ratione procedit, rationale uerò dicitur, quod utitur ratione. unde & liber iſte rationale uocat, quia eorum, quæ in eccleſiaſticis officijs aguntur, rationes cõtinet. Acceptabilem, id eſt, ut per eam tibi Deo accepte muar.

10 ¶ Quarto modo ſic. † Digneris facere benedictã, id eſt, Spiritu ſancto replere, adſcriptã, i. diuinitati adſcribere, ratam, i. in ueritate, ut ad ſalutem ſufficiat ſolidare, rationabilem, id eſt, in noſtra fide, acceptabilem, id eſt, in noſtra deuotione. ¶ Quinto modo ſic, quam † oblationem tu Deus omnipotẽs digneris facere in omnibus benedictam, hoc eſt transferre in eã hoſtiam quæ eſt omnimodè benedicta, adſcripta, rata, rationabilis, & acceptabilis. benedicta dicitur hoſtia ſalutaris. i. ab † omni cauſa maledictionis immunis tam originali q̃ actuali, tam criminali, quàm ueniali, ſicut Eliſabet inquit ad virginẽ. Benedictus fructus uentris tui. adſcripta dicitur, id eſt, figuris & ſcripturis ueteribus deſignata. tã in agno paſchali, quàm in manna cœleſti, tã in Iſaac immolando, quàm in Abel immolato, quoniam (ut inquit Ioannes.) Hic eſt agnus, qui occiſus eſt ab origine mũdi. Rata dicitur quaſi nõ tranſitoria, ſicut uetus lex, quæ ceſſit, ubi noua ſucceſſit, ſed quæ permanet in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Rationabilis dicitur, quaſi non pecualis, ſicut erat legalis, quæ ſanguine taurorum & hircorum non poterat à peccato mundare, ſed quæ ſanguine proprio cõſcientias emundat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quaſi non illa, de qua dicit propheta. Sacrificium & oblationem noluiſti, ſicut Dñs ait. Non accipiam de domo tua uitulos, neque de gregibus tuis hircos, ſed illa, de qua dicit Pſalmiſta. Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Vnde Dñs ait. Sacrificium laudis honorificabit me. Et ſecundum hanc diſpoſitionẽ recte ſubiungitur, ut † fiat corpus & ſanguis dilectiſſimi filij tui Dñi, &c. Patri enim dilectus eſt filius. Iuxta illud. Hic eſt filius meus dilectus, &c. & nos eum diligere debemus, quia ipſe prior dilexit nos, & paſſus eſt pro nobis. Auguſtinus ſic exponit. Benedictam per quã benedicimur, Adſcriptam per quam in cœlo omnes adſcribimur. Ratam, per quã in uiſceribus Chriſti, id eſt, de corpore Chriſti quòd eſt eccleſia, cenſemur. Rationabilẽ, per quam à beſtiali ſenſu exuimur. Acceptabilem, ut qui nobis ipſis diſplicemus per hãc acceptabiles eius unico filio ſimus, ſubiungens quòd ſacerdos Euangeliſtarum uerba aſſumens, dicit: Qui pridie, quàm pateretur, &c. Amb. dicit, q hæc uerba. Quam oblationẽ adſcriptam, rationabilẽ, &c. ſunt uerba Euangeliſtæ uſque ibi. Accipite & manducate, & bibite ex hoc omnes. Alii uerò dicunt q Alexander Papa primus addidit canoni

11

12

Luc. 1

Heb. 9
Pſ. 39
Pſ. 49
Pſal. 115
Pſ. 49

Math. 3
13
1. Ioã. 4

verba

verba illa. Qui pridiè, vſque: Hoc eſt corpus meum.

S V M M A.

1 *Canonis ſexta pars: qui pridiè, quàm pateretur ab Alexandro Papa adiecta. Et eius partium interpretatio. & nume. 12. 14. 39. 44. 45.*
2 *Chriſtus paſſus eſt, ſexta feria.*
3 *Euchariſtia datur poſt baptiſma, ſicut olim manna poſt tranſitum maris rubri, & quid Euchariſtia.*
4 *Hoſtia vnde dicatur.*
5 *Melchiſedech panem & vinum offerens, primus illum ſacrificij ritum exercuit.*
6 *Panis in ſacrificio debet eſſe de frumento, & vinum de vite.*
7 *Panis ſacrificij, debet carere ſale. Et de eius forma nu. 8.*
9 *Panis ſacrificij, non debet eſſe fermentatus, ſed azymus.*
10 *Græci ſacrificant ex fermentato pane, falſo ducti errore.*
11 *Sacrificans in fermentato, an conficiat.*
13 *Conſecrationis forma cur alia vtatur eccleſia, quàm fuerit tradita ab Euangeliſtis.*
15 *Sacramenti fractio. Et an Chriſtus prius fregerit, quàm conſecrarit: aut contra. Merè diuina, & paradoxa.*
16 *In Chriſti corpore, vnde miracula conſiderantur quæ percurrit Author per diſcurſum. numero 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27.*
28 *Gregorius Papa, cum miniſtraret hoſtiam matronæ ridẽti & incredulæ orauit pro ea.*
29 *Hugo de Sancto Victore quid reſponderit fratribus, ſimplicem ſibi offerentibus hoſtiam.*
30 *Corpus Chriſti ſub alia ſpecie ſumitur, quinque potiſſimum de cauſis.*
31 *Panis fractio, in altari. & eius intellectus.*
32 *Sacramentum mure corrodente, quid comedatur. Item quid incineratur, dum ſacramentum crematur, nu. 33*
34 *Chriſtus, quale corpus ſuum dedit in cœna mortale, an immortale, paßibile, an impaßibile, & nu. 35.*
36 *Iudas an cum alijs Apoſtolis, corpus Chriſti ſumpſerit. In vtranque partem rationes probabiles.*
37 *Euchariſtiam an debeat negare homini criminoſo & ſceleſto ſacerdos, diſting.*
38 *Iudæ Chriſtus ne dederit ſacramentum, ad bonum, an malum potius eius.*
40 *Chriſtus manu ſua communicauit Apoſtolos.*
41 *Corpus Chriſti ſumptum & comeſtum, quid.*
42 *Corpus Chriſti non violatur in ſeceſſu, nec vomitu.*
43 *Panis an conſecretur prius, quàm vinum: aut econtra, aut ſimul & vna.*
46 *Sacramenti formæ nihil eſt addendum, detrahendum, tranſponendum; aut mutandum.*
47 *Sacerdote vno defficiente quouis caſu, poſt conſecrationem, an alius debeat totum, vel partem ſupplere.*
48 *Conſecrari vna ſpecies tantum & ſeorſum, an poſſit.*
49 *Vino in calice prætermiſſo, quid agendum ſacerdoti.*
50 *Sacerdotibus pluribus vni epiſcopo concelebrantibus, an ille ſolus conficiat: qui primitus pronunciat verba.*
51 *Corpus Chriſti c[illegible]r eleuetur poſt conſecrationem. latè & maximè nu. 52.*
53 *Campanula, cur pulſetur in eleuatione ſacramenti.*

De ſexta parte canonis. Cap. 41.

QVI pridiè, quàm pateretur &c. Sexta pars &
hæc verba dicitur † Alexander Papa primus 1
addidiſſe, vt præmiſſum eſt. Quod autem hoc
loco agitur, repreſentat id, quòd Chriſtus in cœna fecit: & eſt
ſenſus horum verborum. Qui pridiè,
quàm pateretur, id eſt vna die ante, quàm
ipſe paſſus eſt pro nobis: voluit tradere
diſcipulis ſuis corporis & ſanguinis ſui
myſterium, vt illi traderent nobis. Quintadecima † nanque die primi menſis,
qui tunc extitit feria ſexta, paſſus eſt Chriſtus, 2
& præcedente nocte: videlicet decimaquarta luna primi menſis ad veſperam,
vt leges ſcripturã impleret poſt typicum
paſcha, corporis & ſanguinis ſui ſacramentum inſtituit: & Eccleſiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfigura-

Exod. tum in Exod. x. die menſis primi tollat v-
10 nuſquiſq; agnum per familias domos ſuas:
& ſeruabit eum, vſque ad quartamdeci-
mam diem mẽſis huius: immolabitq; cum
vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad ve
ſperam, & ſument de ſanguine agni, ac po
nent ſuper vtrunque poſtem, & ſuper limi
naribus domorum, in quibus comedent il
lum, & poſt pauca. Eſt enim Phaſe hebrai-
cè: πασχα Græcæ: Latinè tranſitus Domi
3 ni. ¶ † Illud autem notandum eſt, quòd ſi-
cut manna data fuit Hebræis poſt tranſi-
tum maris rubri iam ſubmerſis ægyptijs:
ſic Euchariſtia datur Chriſtianis poſt abſo
lutionem baptiſmi, iam deletis peccatis:
vt per baptiſmum emundetur à malo. per
Euchariſtiam confirmemur in bono. ſicut
enim manna populũ illum per vaſtitatem
inuiæ ſolitudinis ad terram promiſſionis
perduxit: ſic Euchariſtia populum iſtum
per incollatum vitæ præſentis ad patriam
paradiſi perducit: ſic dicta, quia non aliud
inuenitur vocabulum, quo dignè tantum
ſacramentum valeat appellari, niſi quòd
Græcè melius dicitur ευχαριστια quod lati
nè exponitur ſecundum Iſidor. bona gra-
tia: vel ſecundum alios, dator gratiæ: via-
ticum quoque rectè appellatur, quia defi-
cientes in via, deducit ad patriam. Sicut
enim filijs Iſrael à trãſitu maris rubri mã-
na non defuit, donec venirent ad terram
promiſſionis: ita & fidelibus renatis per
baptiſmum rubricatum & ſanctificatũ ſan
guine Chriſti non deficiet Euchariſtia, do
nec veniet finis huius ſeculi: Sed nec tũc,
niſi quo ad hoc, quia vlterius nõ ſumetur
ſub ſpecie, Sed videbimus Deum facie ad
4 faciem. ¶ Hoſtia † verò ſecundũ Hebræos
dicitur ab hoſtio: quoniam ad hoſtium ta
bernaculi offerebatur. Sed ſecundum Gen
tiles dicitur ab hoſte: quia deuictis hoſti-
bus fiebat hoſtia, id eſt ſacrificium: & victi
ma pro vincendis: de quo dictum eſt ſub ti
tulo de oblatione. Dicitur quoque hoſtia
immolatio: qa ibi Chriſtus ſacramentali-
ter immolat, qui ſemel in veritate pro pec
catis immolatus eſt in cruce, quod tractũ
eſt à mola, quæ fieri ſolebat de quodam ge
nere frumenti: quod far ſeu ador dicitur.
Quod ergo in manna præceſſit, in Euchari
ſtia conſummatur: nam quantamlibet quiſ-
que partẽ accipiat, totam percipit Eucha-
riſtiã, ſicut euenit de manna: quia nec qui
plus collegerat, habuit amplius, nec q mi-
nus parauerat, reperit minus. Hanc ergo
præfigurabat panis ille cœleſtis, de quo ſa
piens proteſtatur: Panem de cœlo præſti- Exod.
tit ſine labore omne delectamentum in ſe 10
habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem: Sap.
quod de ſe Chriſtus exponẽs Ego (inquit) 16
ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: ſi
quis manducauerit ex hoc pane, viuet in Ioã. 6
æternum. Et panis, quem ego dabo, caro
mea eſt pro mundi vita. Et eſt notandum,
q in eccleſia communicatur corpus Chri-
ſti ſumendo pacem, dando panem benedi-
ctum, & benedictionem ſuſcipiendo: vt di
cetur ſub titulo de pacis oſculo. Qui au-
tem vult communicare, debet timorem, fi
dem, & dilectionem habere, de conſecra- Ge. 14
tione diſtinctione ſecunda, timorem. ¶ Se-
quitur: accepit panem &c. Hunc † ſacri-
ficij ritum Melchiſedech legitur celebraſ
ſe primus, offerens panem & vinum. Erat
enim ſacerdos Dei altiſſimi. Vnde Dauid Pſal.
inquit ad Chriſtum: Tu es ſacerdos in ęter 106
num ſecundum ordinẽ Melchiſedech &c.
Sacrificium igitur euangelicum præceſſit
legale, nõ ſolum dignitate, ſed etiam tem
pore, ſicut Apoſtolus plenius oſtendit in
epiſtola ad Hebræos. Ideo verò panem &
vinum in ſacrificium corporis & ſangui-
nis ſui Chriſtus inſtituit: vt in ſumptione
corporis & ſanguinis Chriſti doceatur eſ-
ſe perfecta refectio: quia ſicut præ cæteris
cibis & potibus corporalibus, panis cor
hominis confirmat, & vinum cor hominis
lætificat: ita & corpus & ſanguis Chriſti Pſal.
præ cæteris cibis & potibus ſpiritualibus 103
interiorem hominem reficiunt & ſatiant: Pſ. 22
vnde Poculum tuum inebrians quàm pręe-
clarum eſt. In his enim duobus plena con
ſiſtit, & perfecta refectio: ſicut ipſe teſta-
tur: Caro mea, verè eſt cibus, & ſanguis Ioã. 6
meus, verè eſt potus. De hoc etiam dice-
tur in ſeptima particula ſuper verbo: Hic
eſt calix. ¶ Cæterum † panis debet eſſe de 6
frumento, vinumq́ue de vite: quia Chri-
ſtus ſemetipſum comparauit frumento, cũ
ait: Niſi granum frumenti cadens in ter-
ram, mortuum fuerit, ipſum ſolum ma-
net. Et vitis, cùm dixit: Ego ſum vitis ve-
ra. Ipſe etiam fuit racemus torculari cru-
cis preſſus. Vnde Eſa. lxiij. Veſtimẽta tua,
ſicut

ſicut calcantium in torculari. Porrò nec
racemus vuæ, nec granum frumenti debet
offerri, niſi vel expreſſum in vinum, vel re
dactum in panem: de conſecra. diſt. ij. cum
omne, quia Chriſtus & panem ſe dicit, &
frumento ſe comparat. In canone tamen
Apoſtolorum in bucardo lib. v. c. ſi quis,
ita canitur: Si quis epiſcopus vel presby-
ter præter ordinationē Domini alia quæ-
dam in ſacrificio offerat ſuper altare, ſci-
licet mel, aut lac, aut pro vino ſiceram,
aut confecta quædam, aut volatilia, aut
animalia aliqua, aut legitimam conſtitu-
tionem faciens, deponatur. de hoc dictum
eſt ſub titu. de oblatione ſacerdotis. ¶ Non
7 † debet etiam in pane ipſo poni ſal: quan-
uis quidam hæretici contra faciant, pro-
pter illud, quod ſcriptum eſt: Quicquid
obtuleris ſacrificij, ſale condies. & illud:
Leuit. 2 Non auferas ſal fœderis Domini Dei tui
de ſacrificio tuo. & illud: In omni obla-
tione tua offeres ſal. Et in Euangelio: Om
nis victima ſalietur: quę de ſale diſcretio-
nis non materiali intelliguntur. Panis au
8 tem † hic formatur in modum denarij:
tum quia panis vitæ pro denarijs traditus
eſt, tum quia idem denarius in vinea labo-
rantibus in præmium dandus eſt, & in for-
ma rotunda, vt dictum eſt ſub titu. de obla
tione. In hoc.n. pane ſæpe ſcribitur nomē
& imago Imperatoris noſtri. q. j. quòd qui
dam. in fine: quia per eum ad imaginem
Dei reformamur, & nomina noſtra in li-
bro vitæ ſcribuntur. Nonnulli etiam ibi a-
gnum figurant; tū quia is, qui immolatur,
verus eſt agnus: tum etiam, propter illud
quod legitur Exod. xxix. Hæc quidē facies
in altari, offeres agnos iugiter & vinū, ad
9 libandum in agno. ¶ Panis † quoque non
Exod. 12 fermentatus, ſed azymus in ſacrificium de
bet offerri: tum ratione facti, tum ratione
myſterij. Scriptum nanque eſt in Exo. pri-
ma & decimaquarta die primi mēſis ad ve
ſperam: comedetis azyma vſque ad diem
xxj. eiuſdem menſis ad veſperam. Item, ſe-
ptem diebus fermentatum nō inuenietur
in domibus veſtris. Itē, qui comederit fer-
mentatum peribit anima eius de cœtu Iſ-
rael. Item omne fermentatum non come-
detis. Item in cunctis habitaculis veſtris
comedetis azyma. ¶ Cum ergo Chriſtus
die quartadecima primi menſis ad veſpe-
ram cœnauerit cum diſcipulis: & agnum
paſchalem comederit: & vtique ritu lega-
li cum azymis panibus & lactucis agreſti-
bus, conſtat quòd ea hora fermentatū non
inueniebatur in domibus Hebræorum: &
ita panem azymum in corpus ſuum abſq;
dubio conſecrauit. Cùm enim fermentum
corruptionem ſignificet: Vnde ſecundum
Apoſtolum: Modicum fermentum totam *1.Cor. 5*
maſſam corrumpit vt nihil corruptum, vel
corrumpens: totum ſyncerum atque ſyn-
cerans in hoc eſſe ſacramento mōſtretur:
non fermentatum: ſed azymum conſecra
mus. Iuxta illud Apoſtoli: Paſcha noſtrum
immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur
non in fermento veteri ſed in azymis ſyn *1.Cor. 5*
ceritatis, & veritatis. ¶ Græci † tamen in 10
ſuo perſiſtentes errore de fermentato con
ficiunt: latinos azymitas vocantes, cùm ip
ſi varius fermentarij valeant nuncupari.
Dicūt enim in Paraſceue lunam xiiij. ex-
titiſſe, in qua verus agnus eſt immolatus,
vt legis impleretur figura, quæ xiiij. luna
primi menſis paſchalem agnū iuſſerat im-
molari. Dominus igitur eo die ſe paſſurū
eſſe prænoſcens, in præcedenti veſpera, ne
ceſſitate ductus, anticipauit comedere pa-
ſcha: & quia tunc licite poterat comede-
re fermentatum, ideo & ipſi corpus Domi
ni de fermentato conficiunt. Dicunt enim
quod cum beata virgo Maria prægnās fue
rit de Spiritu ſancto rectè per fermenta-
tum ſignificatur Domini incarnatio, pro-
pter virginei vteri tumorem. Sed reſpon-
deri poteſt, quod non offerimus in ſacrifi-
cium virginis vterum: nec ille eſt ad tranſ
ſubſtantiandū neceſſarius, ſed fides & Dei
verbum. ¶ Sed † nunquid conficit, qui fer 11
mentatum, vel azymum ſimul, & fermen-
tatum, hodie apud nos ſacrificat? & vide-
tur quod non: cum Chriſtus azymum con
ſecrauerit, quando ſacramentum inſtituit,
vt dictum eſt. Præterea, vt iam dicetur. Ec
cleſia à beatis Petro & Paulo hunc ſacrifi
cij ritum accepit. Quidam tamen contra
dicunt, præſertim ſi negligentia vel igno-
rantia hoc facit: extrà de celeb. miſſ. cap.
fin. Nam & legitur in Leuitico: Offeretis
panes fermentatos, cum hoſtia gratiarum,
qui offerentur pro pacificis. Item in Pen-
tateuco legitur: Offeretis panes primitia *Leuit. 7*
rum, de duabus decimis fermentatæ ſimi-

Leuit. læ,& multis cum fermentato ſacrificanti-
13 bus eccleſia communicat. ¶ † Sequitur:
12 Eleuatis oculis in cœlum &c. Per hoc,
quòd Chriſtus oculos in cœlum leuauit,
inſinuat nobis ſe habere à patre, quod ha-
bet, quodque in principio noſtrorum ope-
rum debemus dirigere mentis oculos ad
Dominũ, tanquam ad doctorem omnium
operum bonorum. Item per hoc, quod ocu
los ad cęlum leuauit,& patri gratias egit:
docuit nos, quod ſemper patri ſupplicare
debemus, vt hoc tam magnum ſacramen-
tũ per manus noſtras perficere dignetur.
13 ¶ Hic autem † tria commemorantur, quę
nullus euangeliſtarum deſcribit, videlicet
Eleuatis oculis in cœlum &c. vſque, diſci-
pulis ſuis. Item, æterni teſtamenti. Itẽ, my
ſterium fidei. quis ergo tantæ audaciæ ex-
titit, vt hoc de corde ſuo tentauerit inter-
ponere. extrà de celeb. miſſ. cùm Marthæ.
¶ Sanè formam iſtam verborum ab ipſo
Chriſto acceperũt Apoſtoli, & ab ipſis ec-
cleſia. Multa quidem tam de verbis, quàm
de factis Dominicis propter breuitatẽ pręter-
miſerunt Euangeliſtæ, quæ tamen Apo
ſtoli suppleuerunt: vt eſt, quod Apoſt. ait
in epiſt. j. Cor. xv. Viſus eſt pluſquam quin
gentis fratribus ſimul: deinde viſus eſt &
Iacobo: deinde Apoſtolis omnibus: nouiſ-
ſimè autem tanquam abortiuo viſus eſt &
mihi. Nã & inter ipſos Euangeliſtas quæ-
dã omittuntur ab vno, quæ ſupplentur ab
alio: vnde cum tres Euangeliſtæ comme-
moreut. hoc eſt corpus meum. ſolus Lucas
adiecit, quod pro vobis tradetur. Et cum
Mattheus & Marcus dicant, pro multis,
Lucas dicit, pro vobis: ſed Matthæus ad-
14 didit in remiſſionem peccatorum. ¶ † Se-
quitur, Gratias agẽs &c. Hic colligitur vn
de ſacrificiũ laudis dicatur. Dicitur enim
ſic: Chriſtus gratias agens &c. illud inſti-
tuit. Gratias autem agebat, non pro ſe: ſed
pro nobis, id eſt, pro reparatione omnium
futura, de hoc dictũ eſt in ſecunda particu
la, ſuper verbo, pro quibus benedixit &c.
Benedixit. n. benedictione cœleſti, & virtu
te verbi, qua cõuertitur panis in ſubſtãtiã
corporis Chriſti, ſcilicet, hoc eſt corpus
meũ. Et in prolatione huius verbi, fit crux
ſuper panem, quę ſignificat quòd Chriſtus
paſſus eſt etiam in natura: totus enim paſ-
ſus eſt: & ſecundum animam & ſecundum
corpus, vt dicetur in xj. particula ſuper ver
bo: & præſtas: vt totum hominem redime
ret. Quia enim Chriſtus accepit panem &
calicem, in ſanctas ac venerabiles manus
ſuas, vtrũq; benedixit: ideo ſacerdos Chri
ſti exemplo, panem & calicem in manus
accipiens, vtrunque per ſe crucis ſignacu-
lo benedicit, quæ duæ cruces innuunt tem
pus cœnæ, & tempus gratiæ, in qua duo pa
rietes in angulari lapide coniunguntur,
vel quod Gigas geminæ ſubſtantiæ cruci- Pſal.
figitur. Cùm autem ad prolationem ver- 108
borum iſtorum. Hoc eſt corpus meũ. Hic
eſt ſanguis meus: ſacerdos cõficiat. de con
ſecratione diſtinct. ij. panis eſt credibile iu
dicatur, quòd & Chriſtus eadem verba di-
cendo confecit. ¶ Verùm † cum Dominus 19
prius fregerit, quàm cõſecrauerit, videtur
quòd eccleſia, quæ prius conſecrat, quam
frangat, aliter agat, quam Chriſtus egerit,
& ſic peccat, quoniam eius actio, noſtra de
bet eſſe inſtructio. xij. q. j. exemplum. Su-
per hoc dixerunt quidam, quòd Chriſtus
poſt benedictionẽ & conuerſionem fregit:
nam tunc confecit cum benedixit literam 8
hoc ordine conſtruentes. Accepit panem,
benedixit ſubaudiendum eſt, dicens: Hoc
eſt corpus meum, & tunc fregit, & dedit, &
ait: Accipite, & comedite, & iterauit: hoc
eſt corpus meum: Prius ergo protulit hæc
verba, vt eis vim conficiendi tribueret: de-
inde protulit eadẽ, vt Apoſtolos formam
conficiendi doceret. Alij dixerunt, quod
etiã Chriſtus prius fregit, q̃ conſecrauit,
nã prius benedixit, & poſtea fregit, & de-
mũ protulit verba illa, hoc eſt corpus meũ
&c. & tunc dedit, ſecundũ hoc & ſacramen
tum confecit, & formam inſtituit poſt be-
nedictionem, cum dixit. Hoc eſt corpus
meum: intelligentes illam benedictio-
nem fuiſſe vel aliquod ſignum, quod ſuper
panem impreſſit, vel aliquod, quod ſu-
per panem expreſſit, quibus illud vide-
tur obſiſtere, quòd prius fregit, quàm di-
xit. Hoc eſt corpus meum, nec eſt credi-
bile, quòd prius dederit, quàm confece-
rit. Sanè dici poteſt, quòd Chriſtus vir-
tute diuina nobis occulta primo confecit,
& poſtea formam expreſſit, ſub qua poſte-
ri benedicunt. Ipſe nanque virtute pro-
pria benedixit, nos verò ex illa virtute,
quam indidit verbis. Cùm ergo ſacerdos
illa

illa Chriſti verba pronuntiat,hoc eſt cor-
pus meum,& hic eſt ſanguis meus, panis &
vinum in carnem , & ſanguinem conuer-
tuntur,illa verbi virtute,qua verbum earo
factum eſt,& habitauit in nobis,quia dixit
& facta ſunt,mandauit & ereata ſunt , qua
fœminam mutauit in ſtatuam , & virgam
conuertit in colubrem,qua fontes mutanit
in ſanguinem , & aquam conuertit in vi-
num. Nam ſi verbum Heliæ potuit ignem
de cœlo deponere, nonne verbum Chriſti
poterit panem in earnem mutare , certè
maius eſt de nihilo ereare , quod non eſt,
quam quod eſt in aliud tranſmutare. de cō
ſecr.diſtinct.ij. re vera.& cap.panis.& incō
parabiliter maius eſt quàm Deus ita fa-
ctus eſt homo quòd non deſijt eſſe Deus,
quàm quòd panis ita fit caro, quòd deſinit
eſſe panis . Illud per incarnationem ſemel
factum eſt,iſtud per conſecrationem iugi-
ter fit.Ad prolationem ergo verborúm pa
nis diuinitus tranſſubſtantiatur in carnem
diuina enim & materialis huius ſacrificij:
ſubſtantia, eſt verbum , quod accedens ad
elementum , perficit ſacramentum , ſicut
verbum carni vnitum effecit hominē Chri
16 ſtum . ¶Notandum † eſt autem quod in
corpore Chriſti vndecim miracula conſi-
derantur , de quibus expreſſā reddi ratio
non poteſt, licet ſimilitudinariè rationes
17 ad hoc deſeruiant . ¶Primum † eſt,quod
panis & vinum tranſſubſtantiantur in cor
pus,& ſanguinem.de quo iam rationes po
ſitæ ſunt Alia etiam ratio huic deſeruit:
quia & eibus & potus corporalis, fit caro,
& ſanguis mediāte natura multo ergo for
tius ipſa natura , ſcilicet Deus immediatè
facere poteſt, quod panis conuertatur in
corpus ſuum,& vinum,in ſanguinem. ¶Se
18 cundum † eſt,quòd quotidie panis tranſ-
ſubſtantiatur in corpus, & nullum fit aug-
Ioan.1 mentum in Deo, ratio huic deſeruit, quia
Pſal. & ſi ſcio aliquod ſecretum, quod pluribus
148. manifeſto, licet illud omnes illi me reue-
Exod. laure ſciant, tamen in me ſolo ſiue in men
4. te mea nullum propter hoc fit augmentū
¶Tertium † quia quotidie ſumitur, & co
19 meditur,nec aliqua fit eius diminutio, ra-
tio,quia & ſi de lumine meo lumina mil-
le ſumantur, nil deperit in meo, nam & vi
dua Sareptana comedebat,& nunquam di
minuebatur farina de hydria , nec oleum
de lechito. ¶Quartum † eſt,quia indiui-
ſibile diuiditur,& in qualibet parte eucha 20
riſtiæ totus & integer remanet . ratio in
ſpeculo, in quo aliquid repræſentatur, &
ſi diuidatur per partes , in qualibet parte
idem repreſentatur,vt dicetur in ſequenti
particula ſup verbo, Simili modo. ¶Quin
tum, † quia à criminoſis ſumptum , non 21
coinquinatur.ratio,quia nec ſol tranſiens
ſuper loca fœtida coinquinatur. xix. diſt:
ſecundum . ¶Sextum , quia † corpus 22
Chriſti quod eſt eibus vitæ , peccatoribus
eſt mortale , vt dictum eſt in procœmio
huius partis, ratio quia & infirmis & de-
bilibus corpore bona cibaria , vt capo-
nes , & bona vina, ſunt nociua . ¶ Se-
ptimum , quia † ſumptum à ſacerdote 23
& quolibet alio ore clauſo in cœlum
rapitur.de conſecra.diſtinctio. ij. quia cor
pus , in princ. vt iam dicetur ſuper verbo,
Accipite.ratio , quia , de corpore virginis
incorruptę Chriſtus exiuit, quia etiam de
monumento clauſo ſurrexit , cùm ſit res
ſimpliciſſima, & oſtio clauſo in locum vbi
erant diſcipuli intrauit.¶Octauum, † cum 24
ſit corpus immenſum , quod in tam parua
hoſtia ſtat.ratio,quia & pupilla oculi,quę
minima eſt, magnum montem apprehen-
dit.¶Nonum, † quia idem corpus totum 25
ſimul in diuerſis locis conſiſtit, & à diuer-
ſis percipitur, & videtur ratio,quia & uer
bum hominis ſemel prolatum, iuxta uocis
naturam,totum ſimul eſt in auribus diuer
ſorum.Præterea,qui fecit corpus & locum
vtrunque fecit in altero eſſe , vt uult. Rur-
ſus,luna & ſol,& lumen,in diuerſis locis à
diuerſis videntur.¶Decimum, † quia pane 26
tranſſubſtantiato, remanent accidentia pa
nis, ſcilicet tactus , color , & ſapor : ratio,
per ſimilitudinem defecit hic vt dicetur 27
ſuper verbo Fregit.¶ † Vndecimum,quia
ſub ſpecie panis eſt , & ſumitur corpus &
ſanguis Chriſti:imò totus Chriſtus. Simi-
liter ſub ſpecie vini eſt , & ſumitur vtrun-
que, & tamen non eſt ibi duplex ſumptio
corporis & ſanguinis Chriſti ratio,quia li-
cet in uno prandio comedam ante po-
tum , & poſt , non tamen dicor bis pran-
dere : & de hoc dicetur ſub vij. particu-
la ſuper verbo : ſimili modo. Verumta-
men (ſicut ait Leo Papa de conſecra. di-
ſtinct.ij.in quibus)Quid quæris naturæ or

dînem in Chriſti corpore, cum præter na-
turam ſit ipſe natus Chriſtus ex virgine?
¶ Et not. quod † quædam matrona ſingu
lis diebus dominicis offerebat panes bea-
28 to Gregorio qui cum poſt miſſarum ſo-
lennia corpus Domini illi offerret, & di-
ceret: corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti
cuſtodiat te in vitam æternam, illa laſciua
ſubriſit: ipſe verò mox dextrâ ab eius ore
conuertens, partem illam Dominici cor-
poris ſuper altare depoſuit, deinde coram
populo matronam interrogauit, ob quam
cauſam ridere præſumpſerit. At illa in-
quit: quia panem, quem proprijs manibus
feceram, tu corpus Domini appellabas.
Tunc Grego. pro mulieris incredulitate
ſe in orationem proſtrauit, & ſurgens par-
ticulam illam panis ad inſtar digiti carnē
factam reperit: & ſic matronam ad fidem
conuertit. Orauit iterum, & carnem illam
29 in panem conuerſam vidit, & matronæ ſu
mendam tradidit. ¶ Legitur † quoque
quòd cū Hugo de ſancto Victore, doctor
excellentiſſimus, ultima infirmitate labo
raret, corpus Domini inſtanter petijt ſibi
dari cumque nullum cibum retinere poſ-
ſet, fratres eius turbationem [illegible] nente, [illegible]m
plicem ſibi hoſtiam attulerunt, quod ille
per ſpiritum agnoſcens ait, Miſereatur ve
ſtri Deus fratres: cur me deludere vultis?
Iſte enim quem portatis, Dominus meus
non eſt. At illi attoniti, mox corpus Domi
ni attulerunt: ſed ipſe ſe videns non poſſe
recipere, eleuatis in cœlū manibus ſic ora-
uit: Aſcendat filius ad patrem: & ſpiritus
ad eum, qui fecit illum. Eccle. vlti. Et in-
ter hæc uerba ſpiritum emiſit, & corpus
Domini inde diſparuit. ¶ Quinque autem
30 † ex cauſis ſacramentum corporis & ſan-
guinis ſui Chriſtus ſub alia ſpecie ſumen-
dum inſtituit. ¶ Prima eſt ad augendum
meritū, quo niā aliud ibi cernitur, & aliud
eſſe creditur, vt fides habeat meritum, cui
humana ratio non præbet experimentum:
de pœ. di. iiij in domo. ¶ Secunda eſt, ad fo-
uendū ſenſum, ne abhorreat animus, quod
cerneret oculus: quia non cōſueuimus car
nem crudam comedere. vel ſanguinem hu
manum bibere. de conſec. di. ij. panis eſt.
Fouetur enim ſenſus in vno, dum videlicet
ſolita percipit. & ædificatur fides in altero
dū in eo quod videt, quale ſit illud, quod
non videt, agnoſcit. ¶ Tertia eſt, ad vitan-
dum ridiculum ne inſultaret paganus, cum *Matt.*
illud ageret Chriſtianus: ut ita veritas ad- 17
ſit, & ridiculum deſit. ¶ Quarta, quia non *Pſal.*
poſſet mortalis homo intueri claritatem, 103
quæ eſt in corpore Chriſti, quod experti
ſunt diſcipuli in transfiguratione, præte-
rea panis confirmat: & uinum lætificat cor
hominis. ¶ Quinta, non ſumitur ſub ſpecie
agni, ne iudaizare videamur, & de more le
galis agnum offerentes. ¶ Sequitur † fregit. 31
quæri ſolet quid Chriſtus in menſa fregit
& quid ſacerdos nunc in altari frangit? Et
fuerunt, qui dixerunt, quòd ſicut poſt con
ſecrationem vera panis remanent acciden
tia: ſic & vera panis ſubſtantia, quia ſicut
ſubiectum non poteſt ſubſiſtere ſine acci-
dentibus: ſic accidentia non poſſunt ſubſi-
ſtere ſine ſubiecto: quoniam accidentis eſ-
ſe, non eſt aliud, quàm ineſſe: ſed panis &
uini ſubſtantijs permanentibus, ad prola-
tionem illorum verborum, corpus & ſan-
guis Chriſti, [illegible] incipiunt eſſe ſub il
lis: ita quòd ſub eiſdem accidentibus vtrū-
que verè ſuſcipitur, ſcilicet panis, & caro:
vinum, & ſanguis: quorum alterum probat
ſenſus reliquum credit fides. Hic dicunt, q
ſubſtantia panis frangitur ac atteritur, in- *1 Cor.*
ducentes ad hoc illud Apoſtoli: panis quē 10
frangimus. Et Lucas. Vna ſabbati, cum ve- *Actu.*
niſſemus ad frangendum panes &c. Et ſecū 20
dum eos dum ſacramentum à mure † cor 32
roditur, etiam ipſa panis ſubſtantia come-
ditur, ſub qua corpus Chriſti mòx eſſe deſi
nit, cum corrodi incipit: de conſecration.
diſtinctione. ij. qui bene ſuper verbo: hoc
eſt corpus. Innocent. iij. dicit in ſpeculo ec
cleſiæ quod forma panis frangitur & atte-
ritur: ſed corpus Chriſti ſumitur & come-
ditur, ea quæ notant corruptionem refe-
rens ad formam panis: ea verò, quæ notant
acceptionem, ad corpus Chriſti. Berenga-
rius quippè, quia ſuſpectus habebatur de
hæreſi, coram Nicolao Papa confeſſus eſt
panem & vinum, quæ altari imponuntur
poſt conſecrationem, non ſolùm ſacramen
tum: ſed etiam in veritate verum corpus &
ſanguinem Chriſti eſſe, & ſenſualiter non
ſolùm ſacramentum, ſed etiam in veritate
manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fi-
delium dentibus atteri: non autem corpus
Chriſti vel in partes diuiditur, vel denti-
bu

bus laceratur, cùm ſit immortale, & impaſ-
ſibile. Sed in qua re fiat fractio vel attritio
Beatus Augu. de conſecra. diſtin&. ij. qui
manducat, oſtendit, dicens. Quando Chri-
ſtus manducatur, reficit, non deficit: nec
quando manducamus, partem de illo faci
mus. Et quidem in ſacramento ſic fit. Nam
& Chriſtus carnalem ſenſum diſcipulorũ
redarguit, qui putabant carnem eius, ſicut
aliam carnem diuidendã in partes & mo-
ribus lacerandam. Dicitur autem forma
panis, non quod ſit: ſed quod fuit, ſicut di-
cebatur Simon leproſus, nõ quòd talis exi
ſteret, ſed quia talis extiterat. Si verò quæ
ratur quid à mure comeditur, dum ſacra-
mentum corroditur, vel quid incineratur,
dum ſacramentum crematur. † Reſpon-
det ipſe Innocen. quòd ſicut miraculo-
33 ſè ſubſtantia panis conuertitur in cor-
pus Domini, cùm incipit eſſe ſub ſacra-
mento: ſic quodammodo miraculoſè reuer
titur, cùm ipſum ibi deſinit eſſe: non quòd
illa panis ſubſtantia reuertatur, quæ tran-
ſiuit in carnem: ſed eius loco aliud miracu
loſè creatur, quamuis huiuſmodi acciden-
tia ſine ſubiecto poſſint eſſe, ſic edi. ¶ De-
dit. † Quæri ſolet quale corpus Chriſti
34 in cęna dedit mortale, aut immortale, paſ
ſibile aut impaſſibile: ac cætera quæ ad
hanc pertinent quæſtionem? Et licet ſim
plicitate fidei ſufficiat dicere, quòd tale
dedit, quale voluit. Et rurſus quale dede-
rit, ipſe nouit. Fuerunt tamen, qui dixerũt
quòd ſicut veraciter ipſe idem erat, qui da
bat, & qui dabatur: ita in eo quod dabat,
erat paſſibilis & mortalis, & in eo, quod
dabatur erat immortalis, & impaſſibilis
ſicut viſibiliter geſtabat, & inuiſibili-
ter geſtabatur. inuiſibiliter inquam, quan
tum ad formam corporis, non quan-
tum ad ſpeciem ſacramenti. Nam in eo
quod geſtabat, quod erat, hoc apparebat:
in eo verò quod geſtabatur, quod erat ip-
ſe, non videbatur: quia forma panis & vi-
ni, velabat formam carnis & ſanguinis.
Hic eſt ille verus Dauid, qui coram Achis
1. Reg. rege Geth. ſuis manibus ferebatur. Quo-
niam igitur immortalis dabatur, incorru-
21 ptibiliter edebatur. Hi profectò concedũt
quod ſi pars aliqua ſacramenti per triduũ
mortis Chriſti reſeruata fuiſſet, idem cor
pus ſimul & iacebat mortuum in ſepul-
chro, & manebat viuum ſub ſacramento:
in ara crucis patiebatur, & ſub forma pa-
nis non lædebatur. Sed quoniam incredi-
bile iudicatur, vt ſecundum eandem natu
ram ſimul eſſet mortalis & immortalis,
quod tamen congruebat ei, ſecundum ean
dem perſonam. Fuerunt alij, qui dixerunt,
quòd Chriſtus mortalis vtique fuit, non
neceſſitate, ſed voluntate: in eo quippe q
immunis erat ab omni culpa, liber erat ab
omni pœna: vt nil morti deberet: pro eò,
quòd nil peccati haberet. Suſtinuit tamen
ſponte mortalitatem: quia mortem ſuſti-
nere volebat: quoniam ſi mortalitatem nõ
ſuſcepiſſet, omnino mori non potuiſſet. vt
ergo probaret, quod mortalis erat non ne
ceſſitate, ſed voluntate: quãdo voluit, mor
talitatem depoſuit: & quando voluit, mor
talitatem recepit. Legitur in euangelio,
quòd cum Iudæi duxiſſent Ieſum, vſque ad
ſupercilium mõtis, & eum præcipitare vel
lent, ille tranſiens per medium illorum Lucæ
ibat. Cùm ergo eſſet ducendus, teneri ſe, 4.
ſicut paſſibilem tolerabat: ſed cùm eſſet
præcipitandus, ſicut impaſſibilis, per me-
dium illorum tranſibat. † Poteſt tamen
ſalua fide concedi: quod tunc tale dedit, 35
quale tũc habuit mortale: videlicet & paſ-
ſibile. non quod poſſet pati ſub ſacramen-
to, ſcilicet nunc: ſed quòd ſub ſacramento
poterat pati, ſcilicet tunc. Nunc autem ſu
mitur à nobis immortale, & impaſſibile:
nec tamen maiorem nunc habet efficaciã,
ſicut nec maiorem potentiam. Quia ergo
paſſibilis edebatur, & tamen non lædeba-
tur, non erat humanæ naturæ, ſed diuinæ
potentiæ, qua volebat quicquid omnino
volebat. ¶ Diſcipulis ſuis. Dubitari ſolet,
vtrum Iudas † cum alijs acceperit eucha
riſtiam. Lucas enim oſtendit Iudam inter-
fuiſſe cum alijs, qui ſtatim poſt, calicis tra 36
ditorem commemorat, dicens: Hic eſt ca-
lix noui teſtamenti, in ſanguine meo, qui
pro vobis effundetur. Veruntamen etiam: Lucæ
ecce manus tradentis me, mecum eſt in mẽ 22.
ſa. quotquot autem interfuerunt, euchari- Marc.
ſtiam acceperunt. Marco teſtante, qui ait: 14.
Et biberunt ex eo omnes. Iuxta quod Chri
ſtus ipſe præceperat, teſte Matthæo: Bibi-
te ex hoc omnes. Econtra Iudas non inter
fuiſſe probatur. Nam ſecundum Matthęũ,
ſtatim dixit Ieſus bibentibus calicem: non
bibam

bibã amplius de hoc genimine vitis, vſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum
Io. 13 nouum, in regno patris mei. Iudas ergo nõ aderat: quia cum eo non erat bibiturus in regno. In hoc caſu fortè tenendum eſt illud, quod Ioannes inſinuit: quia cùm Iudas accepiſſet bucellã, exiuit cõtinuo, erat enim nox. Chriſtus autem poſt alios cibos tradidit euchariſtiam, Luca teſtante qui ait: Similiter & calicem, poſtquam cœna-
Lu. 22 uit. Patet ergo, quod Iudas prius exiuit, quàm Chriſtus traderet euchariſtiã. quod ergo Lucas poſt calicem commemorat traditorem, per recapitulationem intelligi dictum poteſt: quia ſæpe in ſacra ſcriptura quod prius factum fuerat, poſterius enarratur: ſicut Mattheus biduo antè paſcha commemorat alabaſtrum vnguenti: quod ſecũdum Ioan. ante ſex dies paſchæ mulier in
37 domo Simonis leproſi effudit. Sed † conceſſo, quòd Iudas acceperit euchariſtiam, quod plerique concedunt: quare medicus ſalutaris medicinam dedit ægroto, quam ei mortiferam eſſe ſciebat, quoniã qui mãducat indignè, iudicium ſibi mãducat &c.
1. Cor. 11. Reſpondeo. fortè vt ſuo doceret exemplo quòd ſacerdos non debet illi communionem negare, cuius crimen. & ſi ſit ſibi notum: non tamen eſt eccleſiæ manifeſtum: ne forte non ſit correptor, ſed proditor.
Pſ. 21. Vnde legitur in canone, de conſecratione diſtinctione. ij. non prohibeat. Non prohibeat diſpẽſator, id eſt, ſacerdos, pingues terræ, id eſt, peccatores, menſam Domini, id eſt, corpus & ſanguinem Chriſti manducare: ſed moneat exactorem timere, Sed cùm minus malum ſit reddi ſuſpectum de crimine, quàm committere crimen: & de duobus malis, cùm alterum vrget, minus tamen ſit eligẽdum. xiij. diſtinctione. duo. & ca. nerui. videtur, quòd diſcretus ſacerdos negare debet euchariſtiam criminoſo: quatenus minus malum incurrat, ut maius euitet, id eſt, ut reddatur ſuſpectus, ne manducet indignè. Sanè cum nemo debeat vnum mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum eſt potius ſacerdoti non prodere peccatorem, quàm ut ille non peccet, ſed ille potius debet eligere, vt abſtinendo reddatur
Tſal. 134. ſuſpectus, quam quòd communicando manducet indignè. xiiij. diſtinctione. c. 1. ¶ Sed quæritur, an Chriſtus ad bonũ, an ad ma-
lum † euchariſtiam Iudæ tradiderit? Et 38
quidem non videtur ab bonum dediſſe, ne ſua ſit intentione fraudatus, qui teſte propheta, fecit vniuerſa, quę voluit. Iudas .n. non ad bonum, ſed ad malum accepit: ſed nec ad malum dediſſe videtur, quia Chriſtus non eſt actor malorum, ſed vltor. Reſpondetur, quod ſi hæc propoſitio ad, cùm dicitur, dedit ad malum, intentionem denotet, uel effectum, falſa eſt propoſitio. Si autem conſecutionem innuat vel effectum vera eſt, Sanè, quia Chriſtus bucellam intinctam Iudæ porrexit, conſtitutum eſt ab Eccleſia ne euchariſtia detur intincta: de conſecratione. diſtinctione. ij. cum omne. nec debet intelligi, quòd ſub bucella panis intincta, Chriſtus euchariſtiam dederat traditori. ſed per bucellam intinctã atque porrectam, ſuum denique traditorẽ
expreſſit. ¶ † Sequitur. Accipite & manducate. Quis unquam crederet, quòd panis in carnem & uinum in ſanguinem conuerti potuiſſet, niſi ipſe Saluator hoc diceret: Qui panem & uinum & omnia ex inuiſibilibus creauit. uoluit ergo per nos panẽ & uinum ſibi offerri: & ab ipſo diuinitus conſecrari, ut fidelis populus credat uerũ eſſe myſterium. quod ipſe tradidit diſcipulis ſuis, dicens. Accipite & manducate, ſimiliter & de calice dixit. ¶ Sanè non eſt Matt. 26.
† intelligendum, quod ſi ſumptum corpus
de manu domini, ſibi diſcipuli miniſtrarẽt 40
ſed qui conſecrauit, idem & miniſtrauit, ac ſi diceret. Comedite. hanc utranque huius ſacramenti comeſtionem inſinuant. Dupliciter enim corpus Chriſti comeditur, quia dupliciter intelligitur ſcilicet uerũ, quod de uirgine traxit, & in cruce pependit, & myſticum quòd eccleſia Chriſti ſpiritu vegetata. De vero corpore Dominus ait, hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis tradetur. De myſtico dicit Apoſtolus, vnus panis, & vnum corpus, multi ſumus. Verum corpus Chriſti comeditur ſacramentaliter, id eſt, ſub ſpeciei. Myſticum autem, comeditur ſpiritualiter, id eſt, ſub ſpecie panis, in fide cordis. De comeſtione ſacramentali dicit Dominus, Accipite & comedite, hoc
eſt corpus meũ, quod pro uobis tradetur, Luc. 22
hoc facite in meam commemorationem. Hoc modo tam boni quàm mali Chriſti

corpus

corpus manducant, ſed boni ad ſalutem, mali vero ad iudicium. Niſi enim & mali Chriſti corpus comederent non dixiſſet

1.Cor. 11. Apoſtolus ad Corint. xj. Qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat, non dijudicans corpus Domini. Ille autem indignè ſumit, qui ſacramentaliter & non ſpiritualiter ſumit. Nam & Iudas cum alijs traditur euchariſtiam accepiſſe, vt iam dictũ

Ioã.6. eſt, De ſpirituali comeſtione Dominus ait: Niſi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, hoc modo corpus Chriſti

Ioã.6. 1.Io.4 comedunt ſoli boni, vnde qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, ut quid paras dentem & ventrem? crede, & manducaſti: de conſecr. diſt. ij. ut quid. qui credit in Chriſtũ, comedit ipſum, quoniam incorporatur Chriſto per fidem. id eſt, membrũ eius efficitur, vel vnitate corporis eius firmius ſolidatur. Alibi enim quod manducatur, incorporatur, & qui mã ducat, incorporat, hoc autem quod manducatur, incorporat, & qui manducat, in-

Ioã.6. corporatur. Vtrumque modum edendi Chriſtus inſinuat, vbi dicit. Spiritus eſt, qui viuificat, caro non prodeſt quicquam: quia caro Chriſti niſi ſpiritualiter comedatur non ad ſalutem, ſed ad iudicium mã ducatur.

41 ¶ Sed † quid eſt de corpore Chriſti poſtquam ſumptum fuit & comeſtum? Reſponderi poteſt, quòd ſi præſentia quæritur corporalis, in cœlo quæratur, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, de conſecrat. diſtinct. ij. tribus. Ad tempus tamen præſentiam adhibuit corporalem, ut ad ſpiritualem præſentiam inuitaret. Vnde cum ſacramentum tenetur, guſtatur & comeditur. Chriſtus corporaliter adeſt in uiſu & in ſapore, & quandiu corporalis ſenſus afficitur, corporalis præſentia non aufertur. Poſtquã vero in percipiendo ſenſus deficit corporalis, deinceps non eſt quærenda præſentia corporalis, ſed ſpiritualis eſt retinenda, quia diſpenſatione completa Chriſtus de ore tranſit ad cor. Melius eſt enim, ut procedat in mentem, quàm deſcendat in uentrem. cibus eſt, non carnis, ſed animæ, uenit, vt comedatur, non conſumatur: ut guſtetur, non ut incorporetur, ore comeditur, ſed ſtomacho non digeritur, reficit animum, ſed non effluit in ſeceſſum. Illud uero, Matt. 15 quòd Dominus ait: Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur, non de ſpirituali, ſed de carnali cibo dictum eſt.

¶ Quòd ſi fortè ſeceſſus, † aut uomitus poſt ſolam euchariſtiæ perceptionem euenerit, ex accidentibus humoribus generatur, cum interdum humores vſque cuiuſlibet cibi materia vel effluant in ſeceſſum, uel emittantur ad vomitum, ita quòd quantum ad nos, ſeruat per omnia corruptibilis cibi ſimilitudinem, ſed quantum ad ſe, non amittit immolabilis corporis veritatem. ſpecies quandoque corroditur, & maculatur, ſed veritas nunquam corrumpitur, aut inquinatur, ſed quando tale quid videris, noli timere ſibi, ſed eſto ſolicitus tibi, ne tu fortè lædaris, ſi male credideris. 42

¶ Sequitur, hoc eſt corpus meum. 43 Cum ad prolationem iſtorum uerborum, hoc eſt corpus meum, panis mutetur in corpus, & ad prolationem iſtorum verborum. Hic eſt ſanguis meus. uinum mutetur in ſanguinem, de conſecra. diſt. ij. panis eſt. & prius proferantur iſta verba, q̃ illa, videtur q̃d panis prius mutetur in corpus, quam vinum in ſanguinẽ. Et ita ut detur per conſequens, ꝙ corpus ſine ſanguine eſt, vel ſanguis eſt ſine corpore. Propterea dicit à quibuſdã, ꝙ cũ totũ eſt dictũ totum eſt factũ nolentes vel nõ uolẽtes ipſius conuerſionis determinare momentũ. Alij verò dicũt, ꝙ licet ad prolationẽ præcedentiũ verborũ panis antea mutetur in corpus, & ad prolationem ſequentium, uinum poſtea mutetur in ſanguinem, nunquam tamen corpus eſt ſine ſanguine, vel ſanguis ſine corpore. de conſecrat. diſt. ij. comperimus. ſicut neutrum eſt ſine anima, ſed ſub forma panis, ſanguis exiſtit in corpore, per mutationem panis, in corpus, & econuerſo, non quòd panis, id eſt corpus in ſanguinem, vel uinum mutetur in corpus, ſed neutrum poteſt exiſtere ſine reliquo, de hoc tam dicitur.

¶ Sed † quæritur, quid demonſtrauit 44 Chriſtus quando dixit, hoc eſt corpus meum, per hoc pronomen, hoc, non videtur quòd panem, quia panis non erat corpus Chriſti, nec etiam corpus: quia nondum

nondum illa verba protulerat, ad quorum prolationem panem mutauit in corpus. Super hoc dicunt quidam, quod per hoc pronomen nihil demonſtratur: ſed illud materialiter ponitur. Sed ſecundum hoc, quomodo per dictionem nihil ſignificantem ſit tranſſubſtantiatio? Præterea, Dominus vtebatur illa voce ſignificatiuè, & nos utimur materialiter, ergo nõ facimus quod ipſe fecit. Alij dicunt, quòd ea vis data eſt ipſis verbis, quòd ad ipſorum prolationem ſit tranſſubſtantiatio. Item, ideò ſacerdos ea non profert ſignificatiuè, quia non poſſet ſic ea proferre. Mentiretur, niſi diceret, hoc eſt corpus meũ. Verum à præmiſſæ quæſtionis laqueo facile ſe abſoluit qui dicit, quòd Chriſtus tunc confecit, quã do benedixit, de quo dictum eſt ſuper verbo benedixit. Nam ſi opponatur de ſacerdote, qui tunc conſecrat, cum illa verba pronuntiat. Reſpondetur quod ſacerdos nil demonſtrat, cum illis verbis nõ vtatur enuntiatiue, ſed recitatiuè, quemadmodũ
45 & cum ait. Ego ſum uitis uera. ego ſum lux mundi, & innumera talia. ¶ Rurſus † quæritur, quid demonſtrauit, cùm dixit: Manducate ex hoc omnes, licet in nullo quatuor euangeliſtarum hoc legatur de corpore, ſed tantum de ſanguine inuenitur dictum, Bibite ex hoc omnes. Cùm enim iam panẽ fregiſſet, ſi demonſtrauit aliquid fragmentorum, illud non debebant omnes comedere, ſed ſingulis debebat ſingula diſtribuere de conſecra. diſtin. ij. ſinguli. & cap. ſeq. ſi demonſtrauit corpus non poterant ex illo ſed illud comedere, quia corpus Chriſti non manducatur per partes, ſed integrum. Sanè frequenter in ſacra ſcriptura videtur agi de vno, ſed agitur de diuerſis, ut eſt illud, benedixit, fregit, & dedit. benedixit panem, fregit formam, & dedit corpus. Eodem modo, cum dixit. Manducate ex hoc omnes, pronomẽ oſtendit integrum corpus, & præpoſitio innuit formam diuiſam, ut iſte ſit ſenſus: Comedite corpus integrum, ſub forma diuiſa. Nam ſola forma per partes diuiditur & totum corpus integrum manducatur. Similimodo poteſt intelligi, quod ſubiunxit. Hoc eſt corpus meum, id eſt, illud, quod præbeo ſub hac forma. ¶ Quæritur
46 † etiam, ſi additio vel ſubtractio, uel tranſpoſitio, vel interpoſitio, uel mutatio fiat in illa forma verborum, quæ Chriſtus expreſſit, utrum ſi effectum conſecrationis impediat, ut ſi dicatur addẽdo, hoc eſt corpus meũ, quod aſſumpſi de virgine: vel ſubtrahendo, hoc eſt corpus, nõ dicendo meũ, aut tranſponendo, ut dicendo, corpus meũ hoc eſt, uel interponendo, ut hoc eſt utiq; corpus meum, ſiue mutando, vt hoc eſt corpus Ieſu. Sanè grauiter peccat, qui quodlibet horum quomodolibet attẽtauerit, præſertim ſi formam intendat mutare, vel hæreſim introducere. de conſecra. diſtin. iiij. retulerunt. quia forma verborum, quam Chriſtus expreſſit, per omnia debet illibata ſeruari, quamuis (ſecundum Philoſophum) nomina & verba tranſpoſita idem ſignificent extra de reſcri. neque utile per inutile vitietur, & non verbum ex verbo, ſed ſenſum ex ſenſu transferendum. extra de uerb. ſignifi. prætereà. ¶ Quid ſi inter prolationem formæ panis, & uini interponatur ſpatium, & quidem nihilominus ſit tranſſubſtantiatio? de hoc tamen dubium non eſt, ſecundum illos, qui duas aſſerunt, eſſe formas, vt iam dicetur, de hec no. de conſecr. diſtinct. iiij. ſi non ſanctificatur. ¶ Sed cum ad † prolationem iſtorum verborum. Hoc eſt corpus meum, panis mutetur in carnem. de conſecra. diſtin. ij. panis. 47
& ad prolationem illorum. Hic eſt ſanguis meus, uinum mutetur in ſanguinem, uidetur quòd panis ſine uino uel uinum ſine pane ualeat conſecrari, ut præmiſſum eſt. & ita ſi poſt prolationem iſtorum, & ante prolationem illorum impedimentum accidat ſacerdoti, quo minus procedere ualeat uidetur quod panis ſit mutatus in carnem, uino in ſanguinem non mutato. Nunquid ergo hoc caſu alius ſacerdos totum repetet à principio, & ſic ſuper panem iterabitur conſecratio, an vero ab eodem loco tantum incipiet, in quo ſacerdos ille dimiſit, & ſic diuiditur myſterium unitatis. extrà de elect. quod ſicut. Super hoc ita legitur in concilio Tholetano. v. quæſtio. j. nihil. Cenſuimus conuenire, ut cum à ſacerdotibus miſſarum tempore ſacra myſteria conſecrantur, ſi ægritudinis accidit cuiuſlibet interuentus, quo cœptum nequeat conſecrationis explere myſterium, ſic libe rum epiſcopo vel presbytero alteri conſe cra-

cratione in exequi cœpti officij, ut præcedentibus, ſupple qui deferunt libenter alij pro complemento ſuccedent, de hoc etiã dicetur in vij. particula ſuper uerbo. noui & æterni ad finem. Verum cum inter theologos de tempore conſecrationis, ſit diuerſa ſententia, quibuſdam dicentibus, quòd cum totum eſt dictum totum eſt factum, alijs aſſerẽtibus. quòd panis ante mutatur in corpus & poſteà uinum mutatur in ſanguinem, ut dictum eſt, ideo plerique tutius incedentes, affirmant quòd alius ſacerdos repetere debet coſecrationem atque perficere. quoniam non dicitur iteratum, quod neſcitur eſſe factum, extra de ſacra. nõ ite. c. j. tamen ne ulla fiat iteratio uel diuiſio ſacramẽti, ne aliquis ſcrupulus erroris uel dubitationis remaneat, conſultius iudicatur, ut illa talis oblata ſtudioſiſſimè pro infirmis recordetur, & ſuper alijs ſpeciebus panis & uini totus canon repetatur. & præmiſſa hoſtia conſecrata in fine miſſæ à
48 miniſtro uel alio ſumatur. ¶ † Sed ſi uinũ inueniri non poſſit, nel aliquo caſu intercedente defuerit, quæritur utrum neceſſitate cogente, uel caſu intercedente, ſola panis materia poſſit in euchariſtiam conſecrari, ſicut & ſub ſola panis ſpecie debet euchariſtia reſeruari? Sunt ſanè, qui dicũt quòd cum uerbum & elementum conficiãt ſacramentum, nec forma uerborum nec materia rerum, quas Chriſtus expreſſit mutari ſiue dimidiari poteſt, quia ſicut uinũ ſine pane, ſic panis ſine uino minimè conſecratur, unde ſiue aqua pro uino mittatur in calicem, ſiue ordeum pro frumento formetur in panem, ſicut neutrum per ſe, ſic neutrum cum alio tranſſubſtantiatur in carnem, aut mutatur in ſanguinem. Nam ſi panis ſine uino, uel uinum ſine pane, mutari poſſet in carnem, aut ſanguinẽ in his regionibus, in quibus alterutrum inueniri non poteſt, licitè poſſet alterum ſine altero conſecrari, minus enim ignorantia, quàm neceſſitas, uel negligentia quàm diſſicultas excuſat. Alij uero dicunt, quòd cũ Chriſtus prius conuertit panem in carnẽ, & poſteà mutauerit uinum in ſanguinem ſicut euangelicæ lectionis textus oſtendit & ſine uino panem, & ſine pane uinum conſecrari contingit. Grauiter tamen offendit qui negligenter uel ignoranter alterutrã ſpeciẽ prætermittit. Grauius qui ſcienter aut ſponte, maximè ſi formam intendit mutare, uel hæreſim introducere. ¶ Quid † ergo faciendum eſt ſacerdoti, ſi uinum poſt conſecrationem cõperiat prętermiſ-
ſum? Reſpondeo, ſi hoc ſtudioſè cauſa introducendi hæreſim factum eſt, non eſt ſacramentum corporis. Si uero per obliuionem, uel negligentiam, nihilominus facta eſt conſecratio corporis, ut præmiſſum eſt de conſecra. diſt. iiij. retuleſũt. Tunc enim vt dicunt aliqui, vinum apponere debet, & ſuper illud ſolum verba ad conſecrandũ ſanguinem repetere, ſcilicet ab illo loco, ſimili modo &c. vſque in finem, omiſſis tamen crucibus duabus, quæ fiunt ſigillatim ſuper panem. Alij dicunt quod vino appoſito in calice panem conſecratum debere immittere, ſicque abſque aliqua repetitione ſumere ſacrificium, ſicut fit in die paraſceue. Alijs videtur quod non debet vinum apponi, ne ſcandalum generetur. Sed quod primi dicunt, verius eſt: nam vtilius ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas requiratur, extrà de regu. iui. qui ſcandalizauerit. Si enim hæc veritas prætermittatur, ſcilicet quod uinum non apponatur, nõ poteſt uere dici hoc ſacramentum, commiſtio corporis & ſanguinis, nec corpus Chriſti ſine ſanguine ſumi debet, de conſecr. diſt. ij. comperimus. vel hoſtia ſeruetur, & ſuper alijs ſpeciebus canon repetatur, ut præmiſſum eſt. Verumtamen, ſi ſacerdos aqua guſtata ieiunium ſoluerit, illa die non iteret ſacramentum. Si autem ante verba tranſſubſtantiationis ſcilicet, Hic eſt calix noui teſtamenti &c. aduerterit uinum fortè prætermiſſum, vel etiam vtrunque ſcilicet vinum & aquam, tunc illa apponat in calice, & in conſecratione procedat, reincipiens ab illo loco. Hanc igitur oblationem &c. Si vero uinũ ſine aqua apponatur, non ideo minus eſt ſacramentum, ut dicetur in ſequenti particula, ſuper verbo, noui & æterni teſtamenti. Quia ſi aliquid de ſanguine ſtillauerit, de hoc dicetur etiam ſuper verbo, qui pro
multis. ¶ Verum † cum interdum vni pontifici multi ſacerdotes concelebrant, prout dicetur in. vj. parte ſub quinta feria cœne domini, vbi agitur de oleo infirmorum, ſi fortè non ſimul omnes conſecratoria verba pro-

ba pronuncient,quæritur an ille ſolus con
ficiat,qui primus illa pronuntiat, & an cæ
teri iterent ſacramentum? Si enim hoc cō
cedatur,poterit contingere,quod ille non
conficit,qui principaliter celebrat, & ille
conficit,qui ſecūdario celebrabit. & ſic pia
celebrantis intētio defraudatur. Sanè dici
poteſt,qa ſiue prius ſiue poſterius proferāt
ſacerdotes, referri debet eorum intentio
ad inſtans prolationis epiſcopi, cui princi
paliter concelebranti concelebrant,& tūc
omnes ſimul conſecrant & conficiūt. Quā
quā nōnulli conſentiant,quòd qui primus
pronuntiat,ille conſecrat, nec aliorum de
fraudatur intentio,quia factū eſt id, quod
intenderant. Conſueuerant autem presby
teri cardinales Romanum circunſtare Pon
tificem,& cum eo pariter celebrare & con
ſummato ſacrificio de manu eius commu-
nionem accipere ſignificantes Apoſtolos,
qui cum Domino pariter diſcumbentes fa
ctam de manu eius eucharistiam acceperūt
& in eo,quod concelebrant,oſtendūt Apo
ſtolum tunc à Domino ritum huius ſacrifi
51 cij didiciſſe. ¶ Sanè dictis † verbis illis,hoc
eſt corpus meum, ſacerdos eleuat corpus
Chriſti. ¶ Primo,vt cūcti aſtantes illud ui
deāt,& petant quod proficit ad ſalutē. Iux
ta illud. Ego ſi exaltatus fuero à terra,
&c. Ioan. xij. ¶ Secundo ad notādum, quod
non eſt aliud dignū ſacrificiū, imo eſt ſu-
per omnes hoſtias. ¶ Tertio, exaltatio eu-
chariſtię in manu ſacerdotis, ſignat Chri-
ſtum verū panem,per prophetas in ſcriptu
ris exaltatum,quando ſcilicet eius incarna
Eſa. 7 tionē prophetizabant. Vnde Eſa. Ecce uir-
go concipiet, & hunc cibum fore cæteris
excellētiorē. Similiter & de potu. ¶ Quar
to,ſignificat reſurrectionem. ¶ Quinto,ho
ſtia eleuatur, ut populus non pręueniens
conſecrationem,ſed ex hoc cognoſcens il-
lam factam eſſe, & Chriſtum ſuper altare
veniſſe reuerenter ad terram proſternan
Phi. 2 tur. Iuxta illud,ad Philippenſes,In nomi-
ne Ieſu,omne genu flectatur &c. & illū cor
de & ore adorent. Iuxta illud Apoſtoli ad
Roma. 10. Romanos: Corde creditur ad iuſtitiā, ore
autem confeſſio fit ad ſalutem. ¶ Alia ratio
ponetur prope finem xj. particulę canonis.
¶ Licet igitur fides ſufficiat ad ſalutem, iu
xta illud Aug. de conſecra. diſtin. ij. vt quid
crede & manducaſti, non tamen ſuperflua
eſt eleuatio, tū propter cauſas præmiſſas,
tum † quia ibi tempus & locus agēdi opus 52
ſe offerunt,fides ſine operibus, ſecundum
Iaco. mortua eſt, propter eaſdem quoque Iac. 2
cauſas calicis eleuatio, licet sāguis videri
non poſſit,ſuperflua non eſt. Verum autē ca
lix coopertus debet eleuari, ut dicetur in
ſequenti particula,ſuper verbo qui pro no
bis,& tam corpus,quàm calix,cum utraque
manu eleuantur, propter maiorem reue-
rentiam & ſecuritatem. Et exinde ſtringit
pollices & indices prout dicetur ſuper uer
bo & memores. ¶ † In eleuatione autem 53
vtriuſque,ſquilla pulſatur, nam & in vete-
ri teſtamento Leuitæ pro tempore ſacrifi-
cij tubas clangebant argenteas, ut earum
ſonitu populus præmonitus foret ad ado-
rādum Dominum præparatus. Et propter
cām eādē,ſquilla pulſatur,dū corpus Chri
ſti ad infirmum portatur. Mula etiam ca-
pellam domini Papæ baiulans, ſquillam
fert ob reuerentiam reliquiarum,quas por
tat, tunc etiam cærei acenduntur,propter
cauſam in ſecunda parte ſub tit. de acoly-
to ſcriptam.

S V M M A.

1 *Sacramentum,quare ſub vtraque ſpecie ſu-
matur.*
2 *Chriſtus paſcha typicum celebrauit cum Apo
ſtolis, luna primi menſis ad veſperam.*
3 *Chriſtus idem & totus in cœlo, idem & to-
tus hic, & vbique eſt.*
4 *Chriſtus non ſinit nos tentari, vltra vires
noſtras.*
5 *Teſtamentum dicitur etiam promiſſio.*
6 *Aqua poſita cum vino in calice,an conuerta
tur in ſanguinem.*
7 *Chriſtus reſurgens an totum ſanguinem ſuū
reſumpſerit effuſum in cruce.*
8 *Chriſti præputium, adſeruari in Lateranen.
Baſilica.*
9 *Aqua prætermiſſa,an quod geſtum eſt in ca-
lice ſit irritum.*
10 *Vinum optimum ſumendum eſt, aliud tamen
non violat ſacramentum.*
11 *Vinum ſi fuerit gelatum in calice, quid agat
ſacerdos Et quid ſi muſca vel aranea quid
ve aliud ceciderit in calicem nu. 12.*
13 *Euchariſtia non eſt danda ægroto vomenti.
Item,nec ebrioſo, inſano, hæretico, epilepti-
co, &*

co, & ſimilibus 14. Itē de alijs accedentibus.nu. 15.16.17.

18 *Sacerdoti quæ pænitentia imponenda, propter ſanguinem fuſum, vel hoſtiam ſacramenti quomodolibet maculatam. Ex decreto concilij. Aurelianenſ.*

19 *Sanguis ſi profluat à naſo ſacerdotis, quid agendum.*

20 *Sacramentum corporis Chriſti quomodo ſit myſterium fidei.*

21 *Sacramentum corporis Chriſti tria habet,*

22 *Corporis & ſanguinis Chriſti ſubſtantia eſt ſacramentum.*

23 *Sacramentum, an vnum tantum, an diuerſa. & nume. 24.*

25 *Signorum diuerſitas.*

26 *Sacramenta legalia, & euangelica differūt.*

27 *Sacramentum, dicitur actiuè & paſſiuè.*

28 *Sacramentum, conſiſtit in tribus.*

29 *Sanguis Chriſti, pro quibus ſit effuſus.*

30 *Peccatum remittitur, & quo ad culpam, & quo ad pænam, per ſanguinem Chriſti.*

31 *Sacramentum altaris, cur quotidie Eccleſia repetat.*

32 *Paſsionis Chriſti triplex habemus memoriale.*

De Septima parte canonis. Cap. 42.

SImili modo &c. Septima pars, licet ſub vtraq; ſpecies ſumatur utrũque, ſcilicet corpus & ſanguis: utraque tamen ſpecies conſecratur: & neutra ſuperfluit, de cõſecrat. diſt. ij. comperimus. vt oſtendatur, quòd Chriſtus humanam naturam aſſumpſit, ſcilicet corpus & animam, vt totum redimeret. Panis enim fertur ad carnem, & vinum ad animam: quia vinum ſanguinē operatur, in quo ſedes eſt animæ. xxxij. quæſtio. ij. Moſes. Vnde legitur in Leuit. Anima carnis, in ſanguine. Moſes quoque teſtatur, quòd caro pro corpore, ſanguis autem offertur pro anima: quocirca panis & uinum in ſacrificio offerunrur, quod ualet ad tuitionem corporis & animæ: ne ſub ſpecie panis ſanguinis ſumatur cum corpore, & ſic ſub altera tantum ſpecie ſumatur ad alterius tantum putetur peruenire ſalutem.

Leuit. 17.

Et quanuis ſub ſpecie panis ſanguis ſumatur cum corpore: & ſub ſpecie vini ſumatur corpus cum ſanguine ſecundum Inno. iij. nec ſanguis ſub ſpecie panis, nec corpus ſub ſpecie uini bibitur, aut comeditur, quia ſicut nec ſanguis comeditur, nec corpus bibitur. ita neutrũ ſub ſpecie panis bibitur, aut ſub ſpecie uini comeditur. Etſi cõceſſibile videatur, quòd corpus bibendo & ſanguis comedendo ſumatur. Eſt ergo, ſecundum eũ, modus ſumendi carnē & ſanguinē, quo neutrũ mãducatur aut bibitur. Et ideò rectè ſtatuitur in canone: de cõſe. diſt. ij. cõperimus ꝙ corpus Chriſti ſacerdos ſiue eius ſanguine, nõ ſumat. Vnde in quibuſdã locis poſt ſumptionem corporis & ſanguinis Chriſti aliquid de ipſo ſanguine reſeruatur in calice, & ſuperinfunditur uinũ purũ, ut ipſi communicantes inde ſumãt non.n. eſſet decens tantùm ſanguinem cõficere, nec calix capax inueniretur. Vtrũ aũt per contactũ ſanguinis, uinũ appoſitum efficiatur ſacramentũ: dicetur ſuper verbo, hic eſt calix. ¶† Sequitur. Poſtea quàm cęnarũ eſt &c. xiiij. luna primi menſis ad veſperã Chriſtus ſecundũ legē, typicum paſcha cum Apoſtolis celebrauit: de quo cũ dixiſſet. Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcũ, ante quàm patiar. cũ hoc diceret ſtatim oſtēdit, ut ſcilicet vete ri paſchæ finem imponēs noui paſchæ ſubſtitueret ſacramentũ. Accipiens.n. panem, benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis, dicēs: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meũ: quod pro vobis tradetur. Similiter & calicē, poſtquàm cęnauit, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt ſanguis noui teſtamēti, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionē peccatorũ, hoc facite in meam commemo. Hac igitur inſtitutione formati, celebramus iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium, nam vbi ueritas uenit, figura ceſſauit. Chriſtus enim poſt cœnam, corpus & ſanguinem ſuum dedit Apoſtolis, ut hoc ſacramentum uelut ultimum teſtatoris mandatum arctius memoriæ commendaretur de conſecratio. diſtinctione ſecunda; liquido. vnde nouiſſimum condens hæredibus teſtamentum, dixit: Vos eſtis qui permãſiſtis mecũ in tētationibus meis, & ego diſpono vobis regnum: ſicut pater meus

Luc. 22. 2

mihi diſpoſuit, vt edatis, & bibatis ſuper
menſam meam in regno meo. Et licet
Apoſtoli eucharistiam, non ieiuni accepe
rint, non ideo calumniandum eſt, quod
1.Cor. 1. pranſi debeant hoc ſacramentum reci-
pere, ſicut faciebant illi, quos Apoſto-
lus arguit dicens: Conuenientibus uobis
in vnum: iam non eſt dominicam cœ-
nam manducare, unuſquiſque enim præ-
ſumit cœnam ſuam ad manducandum:
& alius quidem eſurit: alius ebrius eſt.
Item ex hoc verbo: poſtquàm cœnatum
eſt, uidetur quòd ſacerdos communicare
debet prius, quam tranſeat ad calicis con-
ſecrationem. Sed de hoc dicetur ſub ti-
tu. de communicatione ſacerdotis. ¶ Se-
3 quitur: Accipiens & hunc præclarum ca-
licem &c. ponitur continens † pro con-
tento. Nam & vnus & idem: & nunc &
hic & alibi ſacrificatur ab omnibus: to-
tus eſt in cœlo: totus in altari, ſimul &
ſedet ad dexteram patris, & manet ſub
ſpecie ſacramenti: ſicut tactum eſt in vj.
Marc. vi. particula ſuper verbo: eleuatis oculis.
¶ Quod autem uinum in calice conſecra-
uerit, patet ex eo, quod ipſe ſubiungit.
Matt. 26 Non bibam amodo de hoc genimine vitis
&c. Et fiunt iſte conſecrationes cum ſi-
gno crucis: ut dictum eſt in vj. particula,
ſuper verbo benedixit, quia virtute crucis
& verborum fit tranſſubſtantiatio natu-
rarum. Hæc autem ſunt verba: Hic eſt
calix mei ſanguinis, id eſt, continens ſan-
guinem meum, vel ſanguinis, ſignificans
4 paſſionem. ¶ Nota † quod paſſio dicitur
calix, vel à calida potione, vel quia men-
ſuratè ſumitur. Fidelis enim Deus, qui
nõ ſinit non affligi, pluſquã portare poſſu
mus. j. Cor. x. De calice dictum eſt in
parte prima ſub tit. de picturis: hic au-
tem parum eleuato calice ſacerdos illum
deponens, non deſerit eum: ad notan-
dum, quòd quilibet Apoſtolorum ſic ca-
licem accepit, quod vnicuique Dominus
miniſtrauit. ¶ Sequitur, noui & æterni
teſtamenti &c. Subaudi confirmatio. no-
ui, dicit: quia nos innouat per fidem
Heb. 9. Chriſti, æterni, dicit: quia lex noua non
eſt tranſitoria, ſicut antiqua: extra de ce
lebra. miſſ. cap. cum Marthæ. Vetus enim
teſtamentum, quod hircorum & vitulo-
rum fuit ſanguine dedicatum, promitte-
batur homini temporalia, & tranſitoria:
nouum vero, quod Chriſti ſanguine fuit
conſecratum, promittit æterna: & ideò
teſtamentum, ſcilicet illud fuit vetus &
tranſitorium: hoc autem nouum eſt & æ-
ternum. De nouo habetur Luc. vigeſi-
moſecundo. Diſpono vobis regnum &c.
ut ſuprà: vel inde probatur æternum, id
eſt, perpetuum. vnde aſſeritur nouum,
id eſt, ultimum. Nouiſſimum enim ho-
minis teſtamentum, immobile perſeue-
rat: quia teſtatoris morte firmatur. Iux-
ta illud Apoſtoli: Teſtamentum in mor- Hebr. 9.
tuis confirmatum eſt: alioquin non ualet,
dum uiuit, qui teſtatus eſt. ¶ † Porrò 5
teſtamentum non ſolum dicitur ſcriptura,
ſed & promiſſio, ut dicetur in proœmio.
vj. partis. & ſecundum hunc modum dici
tur: Hic eſt ſanguis noui & æterni teſta-
menti, id eſt, confirmatio nouæ & æter-
næ promiſſionis, ſicut Dominus ipſe
promittit: Qui manducat corpus meum, Ioã. 6.
& bibit meum ſanguinem, habet uitam
æternam, vnde nec primum teſtamen-
tum, ut inquit Apoſtolus: ſine ſanguine Hebr. 9
dedicatum eſt. Lecto enim uniuerſo le-
gis mandato Moſes accipiens ſanguinem
hircorũ, aut uitulorũ, ipſum librum, & om Exod. 12.
nem populum aſperſit, dicens: Hic eſt
ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad
uos Deus. Ecce, quàm propriè Moſes Hebr. 9.
verba præcepit quibus Chriſtus vſus eſt in
cœna. ¶ Quæritur vtrum aqua † cum 6
uino conuertatur in ſanguinem? De quo
etiam iam infrà dicetur. Si enim con-
uertitur: ergo aqua eſt ſacramentum ſan-
guinis: imò uidetur, quòd populi]. Nam,
aquæ multæ, populi multi. Et ob hoc
aqua miſcetur vino, ut Chriſto populus
adunetur. Nam & de latere Chriſti ſan-
guis exiuit, & aqua, prout tactum eſt ſub
tit. de oblatione. Si uerò non conuer-
tit, quæritur ubi poſt conſecrationem
exiſtat: & quomodo ſeparatur à vino, cui
fuerat in vnum commiſta. Si autem poſt
conſecrationem aqua pura permanſerit,
ſecundum hoc non bibit ſolum ſangui-
nem ſacerdos, in ſacramento: & ſic poſt
vnam ſumptionem iterum eodem die com
municare non debet, ac ſi prius aquam
bibiſſet. Nam idcirco ſacerdos poſtquàm
perfudit eodem die, iterum non ſacri-
ficat.

ficat: quia vinum purificationis ſumit. An fortè dicetur, quod ſicut vinum mutatur in ſacramentum redemptionis: ſic & aqua tranſit in ſacramentum ablutionis, quæ de latere Chriſti pariter effluxerunt? quis hoc audeat diffinire? ¶Nam & illud inquiritur, vtrum Chriſtus re-
7 ſurgens † à mortuis ſanguinem illum reſumpſit, quem in cruce effudit? Si enim capillus de capite noſtro non peribit, quantò magis ſanguis ille non perijt: qui fuit de veritate naturæ? & tamen ille in pleriſque Eccleſijs, dicitur conſecrari. ¶Quid etiam de circuncisione præputij, vel præciſione vmbilici. dicetur: an in Chriſti reſurrectione redijt ad veritatem humanæ naturæ, & ad locum glorifica-
8 tam. Sed † melius eſt totum Deo committere, quàm aliud temerè diffinire. Creditur tamen præputium in Lateranen. baſilica conſeruari, licet à quibuſdam dicatur, quod illud fuit in Hieruſalem delatum ab angelo Carolo magno, qui tranſtulit illluc, & poſuit Aquiſgrani honorificè in Eccleſia beatæ Mariæ, ſed poſtea Carolo caluo poſitum eſt in eccleſia, ſcilicet Saluatoris, apud Croſium, ſed ſi hoc verum eſt, mirandum eſt. Cum enim caro illa de veritate humanæ naturæ fuerit, creditur, quòd Chriſto reſurgente ad locum ſuum glorificatum redijt. Aliqui tamen dixerunt, quòd hoc verum eſſe poſſet, iuxta opinionem eorum, qui dicunt id ſolum eſſe de veritate naturæ humanæ, & reſurgere, quod ab Adam tra ductum eſt. Illud autem omnino nefas eſt opinari, quod quidam dicere præſumpſerunt, videlicet, aquam in phlegma conuerti. Nam & de latere Chriſti non aquam, ſed aquaticum humorem, id eſt, phlegma mentiuntur exijſſe: extrà de celebra. miſſa. in quadam. Duo namque præcipuè Eccleſiæ ſacramenta de Chriſti latere effluxerunt: videlicet ſacramentum redemptionis in ſanguine, & ſacramentū regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in phlegmate, ſed in aqua iuxta illud euangelij. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non introibit in regnum cœlorum. Quibuſdam tamen non videtur abſurdum, quòd aqua cum vino tranſeat in ſanguinem, ea videlicet ratione, q aqua per admiſtionē trāſit in uinum, & vinum per cōſecrationem tranſit in ſanguinem, ut in cap. cum Marthæ. & nota. de conſecratio. diſtinctione ſecunda, cap. j. & c. non oportet. Aqua nanque tranſit in uinum, cum multo vino modicum infunditur aquæ: alioquin tota uini ſubſtantia propter guttam aquæ mutaretur ut quoddam fiat ex illis confuſum, quod nec ſit aqua, nec vinum, & tota fontis vel fluminis aqua propter modicam uini ſtillam in confuſionis ſpeciem mutaretur, nec panis ille poſſet in eucharistiam conſecrari: qui factus eſt de frumento, cui fortè commiſſum fuerit unum granum ordei, vel auenæ. Sic ergo, ſi plus opponatur aquæ, quam vini, erit irritum ſacramentum: oportet quidem, ut tantum vini ponatur ibi, quòd aqua commiſtum ſaporem vini retineat extrà de celebratio. miſſa. cap. pen. de hoc dicetur in vj. parte ſub quinta feria cœnæ Domini, ad finem. Si autem poſt calicis conſecrationem aliud mittatur in calicem illud quidem non tranſit in ſanguinem, nec ſanguini commiſcetur, ſed accidentibus prioris vini commiſtum corpori, quod ſub eis latet, vndique circunfunditur. non madidans circonfuſum: extrà de celebrat. miſſa. cap. cum Marthę. ipſa tamen accidentia uinum appoſitum videntur afficere quod inde conficitur, quia ſi aqua pura fuerit appoſita vini ſaporem aſſumpſit. Quidam autem uoluerūt adſtruere, quòd ſicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta, ſic & uinum per ſacramenti contactum, efficitur conſecratum, & tranſit in ſanguinem: quorum aſſertioni minimè ratio ſuffragatur: extra de conſecratio. eccle. vel alta. cap. quod in dubijs. de quo etiam dicetur ſub quinta feria cœnæ Domini. Sed nunquid irritum † eſt, quod geritur, ſi forte aqua 9
prætermittatur? & videtur quòd ſic, ex his, quæ ſub titul. de oblatione facta ſunt. Cautum quoque eſt in canone Cypriani: de conſecratio. diſtinctio. ij. ſicut in ſanctificando, quòd non poteſt calix Domini eſſe aqua ſola, neque vinum ſolum, niſi utrunque miſceatur. Et ſicut calix Domini non eſt aqua ſola, neque vinum ſolum: ſic nec corpus Domini poteſt eſſe farina

ſola,niſi utrunque fuerat adunatum, & panis vnius compage ſolidatum:& hoc quidam conſtanter affirmant.aſſerentes,quòd ſicut aqua ſine vino conſecrari non poteſt, ſic nec uinum ſine aqua tranſſubſtantiari ualeat,quia de latere Chriſti ſimul utrunque manauit. Alij verò concedunt,quòd ſi quiſque non intendens hæreſim introducere,obliuione uel ignorantia prætermiſerit aquã,nõ fit irritum ſcſm. Illam tamẽ pro obliuione prætermittens venialiter peccat, per negligentiam, mortaliter, & eſt grauiter puniendus, & ſemper poteſt apponi ante tranſſubſtãtiationem,& quod prædicitur unum ſolum, non poſſe offerri intelligunt, niſi fiat ſimpliciter,uel ignoranter,uel non poteſt, id eſt, non debet. Nam & græcorum Eccleſia,dicitur non apponere aquam in ſacramento,ait enim Cyprianus,de conſe.diſt.ij.ſcriptura. Si quis de anteceſſoribus,uel ignoranter,vel ſimpliciter non obſeruauerit, quod nos Dominus facere exemplo, & magiſterio docuit,poteſt ſimplicitati eius de indulgentia Domini uenia concedi, nobis verò nõ poteſt ignoſci,qui nunc à Domino inſtructi ſimus, ut calicem Domini cum uino miſto, id eſt, uinum cum aqua in calice miſtum,ſecũdum quod Dominus obtulit,offeramus. Ex quibus uerbis apertè colligitur,quod vinum aquæ miſtum Chriſtus in cœna diſcipulis tradidit. Si uerò uinum prætermittatur,de hoc dictum eſt in ſexta particula, ſuper verbo, hoc eſt corpus.

10 ¶ Porrò licet diligenti † ſtudio uinum optimum pro ſacrificio ſit quærendum,vitium tamen uini non maculat munditiam ſacramenti, quocirca ſiue nouum uinum, quod muſtum appellatur, ſiue etiam acidum,quod appellatur acetum, offertur, ſacramentum conficitur & diuinitus conſecratur,uitandum eſt tamen,ne tale vinum miſtum vel coctum,uel roſatum, vel ſpeciatum in calice ponatur. Sunt tamen qui dicunt acetum non eſſe vinum, cum propriam mutauerit naturam, nam uinum eſt calidum illud frigidum,& ideò ex eo confici non poſſe, ſicut nec ex agreſta. Quod concedi poteſt in aceto ex alio, quàm ex uino facto. Nam ſi ex vino factum fuerit ſecus,cum eadem propriè ſit *δσλα*, id eſt, ſubſtantia.ff. de contrah. emp. & venditionibus.de conſe.diſt.ij.ego.C.de ſum.trin.inter claras. §. omnes uerò. Iulius quoque Papa, de conſe.diſt.ij. cum omne & c.præcedenti.dixit, quòd cum lacte confici non poteſt.Botrus autem vuæ in neceſſitate cõprimi & inde confici poteſt,ſed de ipſo botrò non compreſſo, non poteſt communicari. Non poteſt etiam confici cum aqua, cum qua panis in muſto intinctus lauatur.

¶ † Illud autem notandum eſt quod ſi uinum in calice congelatum fuerit, debet tã diu exhalare ſacerdos, donec glacies ſoluatur,quòd tum ſi ſic ſolui nequiuerit, adhibeat ignem. 11

12 ¶ † Si autem muſca vel aranea,uel aliquid tale ceciderit in calicẽ, proijci debet uinum illud in piſcinam, & aliud uinum & aqua apponi. Si uerò poſt tranſſubſtantiationem ibi ceciderit, uel ſanguinem tetigerit,ſanguis ſumatur,& illud prius in aliquo calice ſuper uino perfundatur,& quantò diligentius & cautius fieri poteſt, abluatur, & demum ſuper piſcinam crementur: quia uix poſſet abſque horrore,& uomitu ſumi. Ablutionem uerò ipſam ſacerdos poſt conſecrationem, vel miniſter ſumat. Sed & ſi quis ſtatim Chriſti corpore ſumpto,nauſeam patitur uomitus ſimiliter ſuper piſcinam comburatur,& puluis in piſcinam mittatur. Si tamen aliqua beſtię particula uideatur ibi, uel ſi corpus Chriſti infirmo datum,reijcitur illud reuerenter ſuſcipiatur,& contritum cum uino in calice ſumatur, ſi integrum nequeat recipi. & ſi horror ſit illud ſumere,pro reliquijs cuſtodiatur. ¶ Non eſt † igitur danda euchariſtia ægroto vomenti ſed credat,& manducauit, de conſe. diſt.ij.ut quid. Sed & ſi quis adeo ęgrotus eſt,ut maſticare non poſſit tunc tantum ſumat aquam,à Chriſti corpore tactam, minimam tamen particulam ſumens totum ſumit, ut præmiſſum eſt.

14 ¶ Non eſt † etiam danda ebrioſo,inſano, heretico,epileptico & ſimilib.niſi infirmitate ceſſante. xxvj.q. vlt.iſ qui.leproſo tamẽ dari põt, & niuto, & ęgroto cõpoti ſumẽti poſt cõfeſſionẽ & abſolutionẽ à peccatis. Qualis autẽ pęnitẽtia imponẽda ſit ei,qui propter ebrietatẽ uel,uoracitatem, uel infirmitatẽ euchariſtiã euomit: in canone Bedę habetur,de cõſ.diſt.ij.ſi quis per totum. Et nota quod is, qui communicauit, ſi commodè & abſque

abſque violentia naturæ poteſt, debet ab-
ſtinere à ſputo, alioquin poſt horam con-
uenientem ſpuere poteſt, ſaltem in loco,
ubi ſputum nequeat pedibus conculcari.
Si quidem homo ſpiritualis omnia iudi-
cat, & ipſe à nemine iudicatur: & omnia
15 munda ſunt mundis. Quod ſi † ſuper li-
gnum, vel lapidem, vel terram eucha-
riſtia, vel aliquid de ſanguine ceciderit:
ſanguis lingua labendus eſt: & deinde ra-
dendus, & extergendus eſt ipſe locus & pul
uis in ſacrario ſiue cum reliquijs repo-
nendus. Si verò ſuper corporale ceccide-
rit, ſugatur ſicut diligentius fieri poterit:
& lauetur ter in calice: & aqua lotionis
poſt miſſam ſumatur, deinde corporale re
condendum eſt, & loco reliquiarum ſer-
16 uandum eſt. † Si uerò palla altaris intin
cta fuerit, & eodem modo ipſa particula,
intincta inciſa, eſt pro reliquijs ſeruanda.
Si autem ſuper caſulam vel albam degut-
tet, ſimiliter fiat. Si ſuper quodcunque pro
phanum veſtimentum, comburenda eſt
pars illa, & cinis in loco ſacro reponendus
vt dicunt. Pius tamen Papa ſtatuit, de
conſecrat. diſtinct. ij. ſi per negligentiam,
ut ſi aliquid de ſanguine ſtillauerit in ter
ram, lingua lambatur. Si uerò fuerit tabu
la, locus corrodatur ne conculcetur, & ra-
ſura igne conſumatur, & cinis intra altare
condatur, & ſi ſuper altare ſtillauerit, ſor-
beat miniſter ſtillam quantum poterit. Si
17. † ſuper linteum altaris. miniſter lauet lin
teamina, quæ ſtillam tetigerunt, tribus vi-
cibus, calice ſubterpoſito, & aqua ablutio
18 nis ſumatur in calice, & iuxta altare recon
datur. ¶ Ibidem † etiam ſequitur qualis
pœnitentia ſacerdoti cui hæc contingerét
ſit prius, quàm celebret imponenda. Et no
ta, quòd ſi ante tranſſubſtantiationem effu
ſa fuerit pars mutentur pallæ ſub ſilentio,
& celebrãs ſuum officium exequatur, ſi to
tum effuſum ſit, tunc præmiſſa confeſſione
miniſter denuo reincipiat officium ab il-
lo loco: Hanc igitur oblationem. &c. Si
uerò poſt tranſſubſtantiationem pars effu
ſa eſt, tunc ſimiliter officium exequatur.
Si totum, ita quòd nihil hauſerit, quod
ualde enorme eſt, tunc ponat hoſtiam ſu-
per propitiatorium, & miniſter denuò po-
nat uinum & aquam, & reincipiat: Hanc
igitur oblationem &c. confeſſione tamen
præmiſſa, & hoſtia ſeruata ſumatur poſtmo
dum à miniſtro in fine miſſæ, vel ſeruetur
pro infirmis. Rurſus cõcilium Aurelian.
de conſecrat. diſtinctio. ij. ſtatuit, quòd
qui non bene cuſtodierit ſacrificium, ut
mus, uel aliud animal illud comederet.
xl. dies pœniteat. Qui autem perdiderit
illud in eccleſia, vel pars eius acciderit,
& inuenta non fuerit. xxx. dies pœniteat.
In eodem etiam capitulo, ita ſequitur, in
bucardo libro. v. Vnde ſcriptum eſt, per-
fundens aliquid ſuper altare de calice, quã
do offertur, ſex dies pœniteat, aut ſi abun-
dantius, vij. dies pœniteat. Qui autem per
fundit calicem dum miſſæ ſolennitas cele
bratur. xl. dies pœnitebit. Si vero miſſa
celebrata presbyter neglexerit accipere
ſacrificium ſimiliter xl. dies pœniteat. Et
qui pollutus nocturno tempore acceperit
ſacrificium. vij. dies pœniteat. Qui ne-
gligentiam erga ſacrificium fecerit, vt à
vermibus conſumptum, ad nihilum deue
nerit, tres quadrageſimas cum pane, &
aqua pœniteat. Si integrum inuentum
fuerit: & in eo vermis comburatur, *
cinis ſuper altare recondatur. Et qui ne-
glexerit, quaternis diebus ſuam negilgen
tiam ſoluat. Si cum amiſſione ſaporis ſa-
crificium dulcoratur, xx. dies ieiunio ex
pleantur. Qui vero conglutinatum mi-
ſerit. vij. dies pœniteat, ſi ſacrificium fue-
rit ſordida vetuſtate perditum, igne com-
burendum eſt: & cinis iuxta altare ſepe-
liendus, ſicut legitur in burcardo, lib. v. c.
omne. ¶ Item etiam notandum eſt,
quòd ſi à naſo ſacerdotis † celebrantis 19
ſanguis exierit, vel nauſea ſuperuenerit,
recipiatur in aliquo vaſculo, ne ſancta con
taminentur, & ter terſo naſo, vel ore ab-
luto, reincipiat ſub ſilentio, vbi dimi-
ſit. Si verò infirmitas ſuperuenerit, inui-
tatur ſuper crepidinem ſiue oram altaris
vel ſedeat, donec conualeſcat, & ſic in-
cipiat, vbi dimiſit, ſed ſi nullo modo po
teſt conſummare miniſterium, alius ſacer
dos paratus incipiat, vbi ille dimiſit, pro-
ut dictum eſt in vj. particula ſuper verbo:
Hoc eſt corpus meum. Sed ſi incertum eſt,
vbi ille dimiſit, tunc quia periculoſum eſ
ſet verba ſacramẽti iterare, uel prætermit
tere, poſita oblata illa ſuper propitiato-
riũ miniſtret denuò, vt præmiſſum eſt. ¶ Se

20 quitur:myſteriũ fidei &c.Ideo dicitur † my
ſteriũ fidei, quia aliud vr aliud intelligitur
hoc credere iubemur , diſcutere non au-
demus : fides enim non eſt, niſi de occul-
tis. Iuxta illud : Fides non habet meri-
tum & c.vt ſuprà Gregor.de conſecrat.di-
ſtinct. ij. quid ſit ad fidem . dicit quod
ideò dicitur myſterium fidei : quia crede-
re debemus, quod ibi ſalus noſtra conſi-
ſtit:vel quia ſine fide non fit hoc ſacramen
tum,id eſt,ſine ea illud intelligi plenè nõ
poteſt. Dicitur autem myſterium, quia
ſecretam & reconditam habet diſpenſatio
nem.j.q.j.multi μυςήριον, autem Græcè,
dicitur ſecretum, latine & ſecundum In-
no. iij.de celeb.miſ.cap.cum Marthæ. nul
lus euangeliſtarum dixit hæc verba. Ex
his autem & alijs ſcripturæ verbis, quidã
dixerunt in ſacramento altaris veritatem
corporis & ſanguinis Chriſti non eſſe, ſed
immaginem tantum , & ſpeciem & figu-
ram,pro eo, quod ſcriptura memorat ali-
quoties id,quod in altari ſuſcipitur,eſſe ſa
cramentum, & myſterium , & exemplum.
Sed hi profecto laqueum erroris incur-
runt. De quo etiam tactum eſt in vj. par-
ticula ſuper verbo,fregit. Nunquid enim
ideò ſacramentum altaris veritas non eſt:
quia figura eſt? Abſit omnino,ſi tamen hoc
eſſet, ergo nec mors Chriſti ueritas eſt,
quia figura eſt, reſurrectio Chriſti veritas
non eſt,quia figura eſt, nam mortem & re
ſurrectionem,Chriſti figuram & imaginé,
& ſimilitudinem eſſe manifeſte declarat
Ro.3. Apoſtolus, dicens: Chriſtus mortuus eſt
1.Pet. pro delictis noſtris, & reſurrexit propter
iuſtificationem noſtram. Et Petrus Apoſto
lus Chriſtus paſſus pro nobis,vobis relin-
quens exemplum , ut ſequamini veſtigia
eius. Ergo mors Chriſti,exemplum fuit ne
in peccato moriamur, & reſurrectio eius
exemplum fuit,vt iuſtè uiuamus. Si enim
veritas non fuit, ergo Chriſtus verè mor-
tuus non fuit, & uere non reſurrexit, ſed
mors eius & reſurrectio eius,uera nõ fuit.
ſed abſit hoc.Nã propheta de eo prædixit
Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolo-
Eſ.53 res noſtros ipſe portauit. Altaris ergo ſa-
cramentum, eſt veritas & figura. ¶Tria
21 † quippè ſunt in hoc ſacramento diſcreta:
uidelicet. ¶Forma uiſibilis.¶Veritas cor
poris. ¶Et uirtus ſpiritualis de conſec.di-
ſtinct.ij. corpus forma panis & vini, veri-
tas carnis & ſanguinis: virtus charitatis &
vnitatis. Primum,oculo cernitur. Secun-
dum,animo creditur. Tertium, corde per-
cipitur. Primum,eſt ſacramentum, & non
res. Secũdum,eſt ſacramentum, & res. Ter
tium vero, res & non ſacramentum. Sed
primũ eſt ſacramentũ geminæ rei. Tertiũ
eſt res gemini ſacramenti. Secundũ autem,
eſt ſacramẽtum vnius, & res alterius. Nam
forma panis vtranque Chriſti carnem ſi-
gnificat,id eſt, veram & myſticam:ſed verã
carnem & continet & ſignificat myſticam
verò ſignificat,ſed non cõtinet. Sicut enim
vnus panis ex multis granis conficitur, &
vinum ex diuerſis racemis confluit: ſic &
corpus Chriſti ex multis membris compo
nitur,& vnitas euchariſtiæ ex diuerſis per-
ſonis conſiſtit, ſcilicet in prædeſtinatis,
vocatis,iuſtificatis,& glorificatis. Nã quos
Deus prędeſtinauit,hos & uocauit,& quos Ro.8.
uocauit,hos & iuſtificauit. Vnde & Apoſto
lus. Vnus panis, unũ corpus,multi ſumus. 1.Cor.
In cuius rei typum facta eſt arca Domini 10
de lignis Sethim,quæ ſunt imputribilia,&
albæ ſpinæ ſimilia. ¶Patet † ergo, quòd 22.
ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti eſt
ſacramentum & res:ſed alterius ſacramen
ti eſt res, & alterius rei eſt ſacramentum
& res,ſed alterius ſacramenti eſt res,& al-
terius rei eſt ſacramentum . Eſt enim res
primi, quia figuratur & continetur à pri-
mo videlicet à forma viſibili,&c. Et eſt ſa
cramentum tertij,quia ſignificat, & efficit
tertium,id eſt, unitatem . Eccleſiaſticam.
Dicitur ergo hoc myſterium fidei, quoniã
aliud ibi cernitur,& aliud ibi creditur. Cer
nitur enim ſpecies panis, & vini : & credi-
tur veritas carnis & ſanguinis. Quod au-
tem hic dicitur myſterium fidei, alibi di-
citur ſpiritus, & uita . Spiritus enim eſt 2.Cor.
myſterium,ſecundum illud: Litera occi- 3.
dit, ſpiritus autem viuificat,& fides eſt ui- Ro. 1.
ta, ſecundum illud , Iuſtus ex fide uiuit. Ioan.6
Hinc ergo Dominus ait. Verba quæ locu-
tus ſum vobis. ſpiritus, & vita ſunt. Verũ,
cum conſecratio perficiat ſacramentum,
& poſt conſecrationem non ſit in altari pa
nis,aut vinum,quæritur quis panis eſt cor
poris,aut quod vinum eſt ſanguinis ſacra-
mentum? Nam ſi dicatur, quòd panis qui
fuit,vel uinum, quod extitit, profecto nec
ille cor-

ille corporis nec illud eſt ſanguinis ſacra-
mentum,quia panis tranſiuit in corpus, &
vinum in ſanguinem. Si uerò dicatur,quod
ſit ſpecies illa,quæ ramanſit. Illa quidem
nec extitit ex granis,nec confluxit ex race-
mis, quoniam ex his non prouenit acci-
dens, ſed ſubſtantia. Quam ergo ſimili-
tudinem aſſignabimus inter ſacramentum
rei & rem ſacramenta? Nam ſi ſacramenta
non haberent ſimilitudinem rerum, qua-
rum ſunt ſacramenta propriè ſacramen-
ta non dicerentur, ſicut ſacramentum
baptiſmi, quod eſt ablutio carnis ex-
terior, ſimilitudinem habet ſignificati,
quod eſt ablutio mentis interior. Sa
nè ſacramentum iſtud in eo gerit ſimilitu
dinem corporis, in quo panis ſimilitudinẽ
repreſentat,ſpecies ergo panis, ſacramentũ
eſt corporis non ſolum ratione rei ſignifi-
catæ,uerum etiã ratione contentæ. ¶ Quę
23 ritur autem,vtrum ſpecies † panis & veri
tas corporis vnum ſint ſacramentum,an di
uerſa? Et uidentur diuerſa. Cum enim di
uerſa ſint ſigna, videtur quod diuerſa ſint
ſacramenta. Prætereà, ſcriptum eſt, profi-
ciant in nobis quæſumus Domine tua ſa-
cramenta, &c. quæ verba ſub tit. de oratio
ne nouiſſima exponẽtur. Sed videtur con-
trà,quòd ſint ſolum vnũ. Cum enim ean-
dem rem ſacramenta ſignificent: videtur,
quòd idem ſint ſacramentum. Prætereà
legitur: præſta vt hoc tui corporis & ſan-
guinis ſacramentum, non ſit nobis reatus
ad pœnam. Super hoc dicũt quidam, quòd
forma panis & vini, ſunt vnum ſacramen-
tum, non propter vnum ſignificatum: ſed
propter vnum contentum. Species autem
panis & veritas corporis,ſunt vnum ſacra-
mentum: non propter vnum contentum:
ſed propter vnum ſignificatum. Hi debent
concedere, quòd ſicut diuerſæ res propter
idem, & vnum ſignificatum, idem ſunt ſa-
cramentum: ſic eadem res propter diuerſa
ſignificata, diuerſa ſunt ſacramenta. Qui-
bus obijcitur, quòd ſi ſpecies panis & veri-
ritas corporis, idem ſunt ſacramentum,cũ
ſpecies panis ſacramentum ſit corporis,
ergo veritas corporis, idem eſt ſacramẽtũ:
& ita idem eſt ſacramentum ſui. ſed hoc
non procedit: quia ſpecies panis, & eſt
quoddam ſacramentum, quod eſt veritas
corporis: eſt quoddã quod nõ eſt illa; quo-
niam ſunt duo ſacramenta diuerſa. ¶ † Alij 42
verò dicunt, quod ſiue diuerſa ſint ſigni-
ficata, ſiue diuerſa ſignificantia, ſemper di-
uerſa ſunt ſacramenta, quod oportet con-
cedere quod in altari ſunt ad minus qua-
tuor ſacramenta: videlicet ſpecies panis, &
ſpẽs vini veritas carnis & veritas ſãguinis.
Prætereà, cum panis & vini diuerſa ſint
accidentia: vt ſapor, & odor, pondus, &
color, quantitas, & figura: videtur quòd
ſingula per ſe ſint varia ſacramenta. qua
enim ratione potius vnum, quàm aliud
dicendum eſt ſacramentũ? Sed cuius rei ſa
cramentum eſt odor, aut ſapor? Ad hoc
poteſt non incongruè reſponderi, quòd
omnia ſimul accepta, ſunt vnum euchari-
ſtiæ ſacramentum, eò quòd nullum per ſe
ſolum ſignificet: ſed omnia ſimul panis
ſpeciem repræſentant, quæ corpus Chriſti
continet & ſignificat. ¶ Signorum autem
alia ſunt naturalia: alia poſitiua. Natura-
lia ſunt, quæ ſecundum naturam ſignificãt
quorum quędam ſunt, quæ per antecedens
ſignant cõſeques: vt in rubore veſpertino,
ſignificatur ſerenitas matutina. Alia ſunt,
quæ per conſequens ſignificant antece-
dens. vt fumo, vel cinere, ſignificatur ignis Num.
fuiſſe. Poſitiua ſunt illa: quæ ſecundum 21
impoſitione ſignificant. Quorum alia
ſunt ſigna rei ſacræ, vt ſerpens æneus, ere-
ctus in eremo: alia ſunt ſigna rei non ſacrę
ut arcus triumphalis erectus in biuio. Por
ro ſignorum rei ſacræ alia ſunt ſacra ut
baptiſmus, alia non ſacra, vt agnus paſ-
chalis. Sacra ſunt ſigna noui teſtam. non
ſacra ueteris, quamuis enim utraque ſint
ſigna rei ſacræ, id eſt, rem ſacram ſigni-
ficantia, non tamen utraque ſunt ſacra,
id eſt iuſtificantia, licet nonnulli dixe-
runt ſacramenta legalia iuſtificaſſe. Hæc 26
enim eſt † differentia inter legalia &
euangelica ſacramenta, quia illa ſigni-
ficabant tantùm, hæc autem iuſtificant
& ſignificant. Verùm quandoque largè,
quandoque ſtrictè ſacramentum accipi-
tur. Largè, ſecundum quòd omne ſi-
gnum rei ſacræ ſiue ſit ſacrum, ſiue non
ſacrum, dicitur ſacramentum, vnde ſi-
gna legalia, ſacramenta dicuntur. Stri-
ctè ſecundum quod ſacrum ſolummodo
ſignum dicitur ſacramentum: de conſec.
diſtinct. ij. ſacrificium, &c. ſignum. &c.

27 ſpecies. j. q. j. mihi. Sacramentum † autem di
citur actiuè & paſſiuè, quaſi ſacrũ ſignans,
uel ſacrũ ſignatũ. Nã omne ſacramentum,
quãdoque ſignum rei quandoque res ſigni
variè nuncupatur, ſecundum, quod ſacra
mentum accipitur pro ſigno rei. Sacra-
mentum dicitur à ſacro, & ſignum, quaſi
ſacrum ſignum, ſed ſecundum quod ſacra-
mentum accipitur pro re ſigni, ſacramen
tum dicitur à ſacro, & ſecreto, quaſi ſa-
crum ſecretum. Species ergo panis, dici-
tur ſacramentum actiuè, id eſt, ſacrum ſi-
gnans, unitas autem eccleſiæ dicitur ſa
cramentum paſſiuè, id eſt ſacrum ſigna-
tum. Corpus uerò dominicum, utroque
modo dicitur ſacramentum, id eſt, & ſa-
crum ſignans, & ſacrum ſignatum. ¶ Sacra-
28 mentum † verò conſiſtit in tribus, ſcili-
cet, in rebus, in factis, in verbis, ſecun-
dum proprietatem, ſimilitudinem, & in-
terpretationem. Leo nanque, ſecundum
1.Pet. 5. proprietatem, ſignat diabolum, unde: Ad
uerſarius veſter diabolus, tãquã leo rugiẽs
Luc. 8. circuit, quærens quem deuoret. Semi-
nare, ſecundum ſimilitudinem ſignifi-
cat prædicare. vnde exijt, qui ſeminat
ſeminare ſemen ſuum, aliud cecidit in
terram bonam: & aliud ſuper petram:
& aliud inter ſpinas, Emanuel, ſecun-
dum interpretationem ſignificat Chri-
ſtum. Vnde & vocabitur nomen eius Ema
Eſa. 7 nuel, quod interpretatur nobiſcum Deus.
Res, vt aqua baptiſmi, factum, vt ſignacu-
lum crucis, verbum, ut inuocatio trinita-
tis. Singula reperiuntur in hoc excellen-
tiſſimo ſacramento: res id eſt, corpus & ſan
guis factum, id eſt, eſca, & potus, verbum:
hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus
29 ¶ Sequitur. Qui pro uobis & pro † mul
tis effundetur in remiſſionem peccatorũ
&c. Pro ſolis prædeſtinatis effuſus eſt quã
tum ad efficaciam, ſed pro cunctis homini
bus quantum ad ſufficientiam. Effuſio quip
pè ſanguinis iuſti, pro iniuſtis, tã fuit diues
ad prætium, ut ſi uniuerſitas crederet in re
demptionem, nullum omnino uinculum
diaboli retineret. uerbum enim effuſionis
abundantiam notat. xvj. q. j. reuertimini.
30 ¶ Peccatum autem duobus † modis remit
titur: uidelicet quo ad meritum culpæ, &
hoc per ſãguinis fidẽ, qua iuſtificatur à cul
pa & quo ad debitum pœnæ & hoc per ſan-
guinis prætium quo redempti ſumus à pœ
na. Omnes. n. quaſi oues errauimus, uniuſ
quiſque in uiam ſuam declinauit, & Domi
nus poſuit in eo iniquitates omniũ noſtrũ.
Vnde vulneratus eſt propter iniquitates
noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra
diſciplina pacis noſtræ ſuper eum & liuo-
re eius ſanati ſumus. Verè languores no-
ſtros ipſe tulit &c. Eſa. liij. Quia ergo iu-
ſtus iniuſtè punitus eſt, iniuſti iuſtè ſunt li-
berati. Aſſumpſit enim in ſe pœnam, pro
omnibus, ut daret ſemper gratiam vniuer
ſis. Hic autem ſacerdos eleuat calicem, ut
illum populo oſtẽdat, nec eſt ſuperflua hęc
eleuatio, ut dictũ eſt in fine particulæ præ
cedentis. Et eſt notandum, quòd quędam
eccleſiæ duas habent pallas corpora-
les, & ibi eleuatur calix coopertus cũ al-
tera earũ. In quo oſtenditur, hoc ſacramen
tum occultiſſimũ fore, & difficilimum, ad
intelligendum, quòd tempore inſtitutio-
nis huius ſacramenti ſanguinis Chriſti in-
uiſibiliter erat, qui inter venas eius exiſte
bat. Aliæ uero eccleſiæ unam tantum ha-
bent pallam, & ibi eleuatur diſcoopertus
abſque velamine. Primo, ad deſignandum,
quod poſt inſtitutionem huius ſacramenti,
ſanguis Chriſti factus fuit viſibilis, per ip-
ſius effuſionem in cruce, vnde hic dicitur.
Hic eſt ſanguis meus &c. In eo, enim, quòd
calix non eſt coopertus cum palla, ſuper
qua eſt hoſtia conſecrata, deſignatur, quod
ſanguis Chriſti a corpore effuſus eſt. & ſe-
paratus eſt. Secundò, quia hoſtia eſt ſuper
pallam corporalẽ, nec bono modo poſſet
alibi poni. Tertio, quia propter venti fla-
tum, periculoſum, eſt coopertum cum pal-
la leuare. ¶ Et nota, quid ſacerdos actus
Chriſti repreſentans, dum dicit: Accipiens
calicẽ parũ eleuat calicẽ deinde benedicit
& ut ſine periculo calicẽ benedicat, illũ in
altari deponit. Subſequẽter ẽt dicit, accipi
te, parũ tenet eleuatũ uſq; dum in altũ ele
uet, ut illũ populo oſtẽdat. Sequitur. Hoc
quotieſcunque feceritis &c. Hæc clauſula
quia cõſecrationẽ tam corporis q̃ ſangui-
nis, reſpicit poſt depoſitũ calicẽ, debet di-
ci. Sanè in perceptione corporis Chriſti
& ſanguinis magna eſt nobis adhibenda di
ſcretio. Cauendum eſt enim, ne ſi nimium
differatur mortis periculũ incurratur, Do
mino proteſtante, niſi manducaueritis car

nem

Io.6. nem filij hominis, & biberitis eius ſangui-
1.Cor. nem, non habebitis vitam in vobis. Si ve-
2 rò quis indignè ſuſcipit; ſecundum Apoſtò
lum, iudicium, ſcilicet damnationis ſibi
manducat, & bibit, de conſecra. diſt. ij. qui
ſceleratè, & cap. ſeq. ideoque ſecundú eun
1.Cor. dem Apoſtolum, probet ſeipſum homo, &
2 ſic de pane illo edat, & de calice bibat, &c.
Dicet ergo quiſquam communicandú eſſe
quotidie. Alius verò dicet econtra. Faciat
igitur vnuſquiſque, quod piè crediderit fa
ciendum: non enim ligauerunt adinuicé,
Lu.10 nec alter alteri ſe propoſuit Zachæus, ſci-
Matt. licet & ille Centurio cum alter eorú gau
8 dens Chriſtum in domo ſua ſuſcepit, & al-
ter dixit: Domine non ſum dignus, vt in-
tres ſub tectum meum, & hoc eſt: quod Au
gu. ait. xij. diſt. illa: de conſec. diſt. ij. quoti
die. alij quotidie communicant corpori &
ſanguini Domini, alij certis diebus acci-
piunt. quod liberam habet obſeruantiam,
de hoc ſub ti. de oſculo pacis dicetur. ¶ Et
31 † not. quòd licet Chriſtus ſemel creden-
tes ſua morte redemerit. Eccleſia tamen
hoc ſacramentum quotidie neceſſario re-
petit; ob tres præcipue cauſas. Primò, quia
in vinea laborantes, eo quotidie reficiun-
tur. Secundò, vt neophyti per illud incor-
porentur Chriſto. Tertiò, vt memoria paſ-
ſionis Chriſti quotidie mẽtibus fidelium,
ad imitandum infigatur: quotidie enim e-
gemus, ideoq; panis quotidianus vocatur.
Quotidianum ergo ſacrificium, vt probat
Paſchaſius Papa. de conſec. diſt. ij. cùm itę
ratur; eſt commemoratio, nõ iteratio paſ-
ſionis. Et ideo ſequitur: In mei memoriã
facietis, id eſt, in hoc ſacramẽto vobis quo
tidie mortis & paſſionis Chriſti memoria
renouabitur. de conſec. diſt. ij. corpus, &c.
iteratur Vnde j. ad Cor. x. Quotieſcunque
manducaueritis panem hunc, & calicẽ bi-
beritis, mortem Domini annuntiabitis,
donec veniat: propter quod ipſe dicebat
Apoſtolis. Hoc facite, in meam commemo
rationem. Hanc vltimam nobis memo-
riam Dominus reliquit, prout dictum eſt
ſuper verbo: Poſtquam cœnatum eſt. ¶ Et
nota, quòd habemus triplex memoriale
32 Dominicæ paſſionis. † Primum, quantum
ad viſum in imaginibus & picturis, & pro-
pterea crucifixi imago depingitur in libro
& in eccleſijs. Secundum quantum ad au-
ditum, ſcilicet paſſio Chriſti prædicata.
Tertium, quantum ad guſtum: ſcilicet ſa-
cramentum altaris, in quo Chriſti paſſio,
patenter exprimitur, & propter hoc præ-
miſit, & memoriam ve. Et ſequitur. vnde &
memores. Qui autem calicem diſcooper-
tum eleuant, illum in hoc loco cum palla
corporali cooperiunt, innuentes quòd ſe-
pulto Domino aduoluto lapide, clauſum
eſt oſtium monumenti, vt. d. Mar. &c.

S V M M A.

1 *Canonis pars octaua. Et eius interpretatio.*
Et nu. 4. 9. 10.
2 *Deus propter nos: proprio filio non pepercit.*
3 *Sacerdos quare brachia extendat in octaua*
parte canonis.
5 *Digiti conſecrati, à ſacerdote conſtringun-*
tur, in octaua parte canonis, tribus de
cauſis.
6 *Cruces quinq; ſuper hoſtia, quid ſignificent.*
7 *Signa cur fiant ſuper Euchariſtia.*
8 *Hoſtiam purã, &c. illa pars canonis, quàm*
variè exponatur.
11 *Offerre Deo, quid. & qualiter debeamus. Et*
in quo peccarit Cain, Deo offerendo.
12 *Abrahæ ſacrificium, gratum Deo. Item, Mel*
chiſedech. nu. 13.

De octaua parte canonis. Cap. 43.

VNDE & memores, &c.
Octaua † pars: quia do 1
minus ipſe præcepe-
rat in c. Simili modo,
& hoc in ſui memoriam
faciemus. Idcirco in
hac parte tria ſibi com-
memorãda proponit eccleſia, ſcilicet tam
beatam paſſionem: necnon & ab inferis
reſurrectionem, ſed & in cœlos glorioſam
aſcenſionem: quorum primum, id eſt,
paſſio excitat charitatem: ſecundum, id
eſt reſurrectio, corroborat fidem: tertium
id eſt, aſcenſio, lætificat ſpem. Quid † e- 2
nim in nobis magis charitatem accendit 1.Cor.
quàm quòd proprio filio ſuo non pepercit 15
Deus? Rom. viij. Quid magis in nobis fi- Pſ.67
dem confirmat, quàm quòd Chriſtus re- Io. 12
ſurrexit à mortuis? Sicut enim in Adam
omnes moriuntur, ita & in Chriſto, omnes
viuifi-

viuificabuntur. Quid magis in nobis am-
plificat ſpem, quam quod Chriſtus aſcen-
dens in altum capti.dux.cap. de do. no. vt
3 vbi ipſe eſt, illic ſit & miniſter eius. ¶ † Sa-
cerdos igitur hoc repreſentans dicendo:
tam beatæ paſſionis, manus in modum cru
cis extendit, vt habitu corporis, manum
Chriſti extẽſionem in cruce repreſentet,
quod tamen alij faciunt quando dicunt.
Lucæ. Hanc igitur oblationem repreſentantes
22 crucifixionem ſtatim ſecuturam. Et quia
Chriſtus prolixius orãs factus eſt in ago-
nia: ideo agoniam illã habitu oculorum
& faciei quodammodo repreſentat. Dicẽs
autem, necnon & ab inferis reſurrectionẽ,
illas ad ſe, et prius reducens, eas parũ exi
Abac. git: vnde in cantico Abacuc altitudo ma-
3 nus ſuas leuauit, & hoc in ſignum, quod
Act. Chriſtus inuictus leo ſurrexit à mortuis:
1 Item dicẽs, ſed & in cælos glorioſæ aſcen
ſionis, eas exigit æqualiter vſque ad hume
ros, in ſignum, quòd Chriſtus eleuatis ma
nibus ferebatur in cælum, & ſedet ad dex-
teram Dei patris. † Quod igitur dicitur,
4 vnde & memores, &c. ſic eſt intelligẽdum.
Marc. q. d. nos eſſe ſacerdotes profitemur, & ple-
vlti. bem tuam memorem eſſe teſtamur Chri-
ſti filij tui, & ex ſacerdotes quidem memo-
res & inſtructi eſſe debent: quia ipſi miſ-
ſam celebrant, & ſacrificium Chriſti exem
plo offerunt. Plebs etiam ſancta memor eſ
ſe debet, quia Chriſtus non ſolum pro ſa-
cerdotibus, verum etiam pro plebe paſſus
eſt quæ ſancta dicit, quia fide & baptiſmo
5 percepto ſanctificata eſt. ¶ Item † ex nunc
ſtringuntur digiti, ſcilicet pollices, & in-
dices, nec diſiunguntur, niſi quando opor-
tet hoſtiam tangi vel ſigna fieri: quod ſit
primò ob reuerentiam ſacramenti, ne vi-
delicet aliquid tangant, poſt tactum cor-
poris Chriſti. ¶ Secundò, videlicet in ſi-
gnum, quod in hoc ſacramento ſecundus
accepit primo, id eſt, filius patri obedit, &
ideò ſubijcitur: Vnde & memores tã beatę
paſſionis, reſurrectionis, & aſcenſionis &c.
¶ Tertiò, digiti qui corpus Chriſti tetige-
runt, iunguntur ad oſtendendum, quòd fi-
deles illud fide & deuotione tangẽtes, de-
bent eſſe charitate coniũcti: & ſicut digiti
in tangẽdo, & ſignando ab inuicem ad orã
diuiduntur: ſic & fidelium operationes in
hac vita, cùm expedit ſeparãtur: quoniam
quandoque per contemplationem ad ſpi-
ritualia eleuantur, & quandoque pro mun
danis neceſſitatibus temporalia admini-
ſtrant. ¶ Quartò digitorum coniunctio, in
dicat quod corporis, & ſanguinis Domini
noſtri ſacramẽto, & mẽs corpus ſacerdotis
inſeparabiliter eſſe debent affixa. ¶ Quin-
tò ſtringuntur, ne puluis ſeu particula ho-
ſtiæ illis fortè adhæres cadat. Quia verò
eccleſia dixit ſe memorẽ † dominicæ paſ- 6
ſionis, ideo ſtatim acerbiorem ſpeciem ip-
ſius paſſionis commemorat recolens, in
quinque crucibus quinque plagas: ſicut e-
nim ſubſequens expoſitio declarabit, ab-
hinc vſq; dum corporale deſuper calicem
remouetur, dominicæ paſſionis ordo me-
moratur. Nam vbi dicit ſacerdos hoſtiam
puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immacu
latam; panem ſanctum vitæ æternę, & ca-
licem ſalutis perpetuæ: quinarium crucis
ſignaculum imprimit ſuper oblatam & ca
licem: ſignificans quinque Chriſti plagas,
videlicet duas manuum, totidemq; pedum
& vnam lateris, vel quinque cruces, ſignifi
cant, quod Chriſtus quinque ſecula rede-
mit. Tres autem cruces communiter facit
ſacerdos ſuper oblatam & calicem, quo-
niam in tribus verbis vtrunque pariter in-
telligitur. Nunquam enim in crucis ſigna-
culo panis ſeparatur à calice, niſi cùm ſe-
paratim nominantur in canone, & quan-
do hoſtia collocatur à miniſtro in latere
calicis; recta pars crucis ſolũmodo ſuper
panem, tranſuerſa verò vſque ad calicem
debet protendi: quoniam recta pars cru-
cis, corpus Chriſti ſignificauit: tranſuerſa ve
rò, brachia diſtendit. Duæ verò cruces, ſe-
paratim factæ animam Chriſti ſeparatam
à corpore ſignificant. Sed cum iam plenè
& perfectè ſit conſecratio celebrata: nam
materia panis, & vini iam tranſit in ſub-
ſtantiam carnis & ſanguinis: nec vlterius
poteſt deteriorari, vel meliorari, & ſacer-
dos vlterius vtitur ſuis, nõn Chriſti ſermo
nibus, de conſecra. diſt. ij. panis eſt. ¶ Quę-
ritur † quare ſuper Euchariſtia adhuc be- 7
nedictionis inſignum imprimitur, aut ali-
quod conſecrationis verbum profertur?
Præterea quædam ſubiunguntur in cano-
ne inuenta, quòd nondum ſit tranſſubſtan
tiatio conſummata. Super hoc dicunt qui
dam: de conſec. diſt. ij. vtrum, quòd ſcri-
ptura

peraſ non attendit hic huiuſmodi anguſtias temporis, ſed ſacerdos cum non poſſit ſimul multa proferre, agere ita loquitur & agit, ac ſi tempus ſtaret, & eſſent adhuc facienda, quæ in principio ſermonis nondum erat facta, & verba & ſigna nõ ad tempus ſuæ prolationis, ſed ad concept io nem loquẽtis ſunt referenda. Innocentius Papa III. dixit, quòd in canone aliud verba ſignificant, & illud ſigna prætendunt. Naqque verba principaliter ſpectant ad Euchariſtiam conſecrandam: ſigna verò principaliter pertinent ad hiſtoriam recolendam: nam verbis vtimur ad conſecrandum panem, & vinum in corpus, & ſanguinem Ieſu Chriſti: ſignis vtimur ad recolendum ea, quæ per hebdomadã ante paſcha geſta ſunt, circa Chriſtum. Patet ergo, quòd quantũ ad ordinem Euchariſtiæ conſecrandæ, c. illud: qui pridiè, quam pateretur &c. in fine canonis ſubijci debuiſſet, quia in eo conſecratio conſummatur: ſed quoniam impediſſet ordinem hiſtoriæ recolendæ, quia quod fuit geſtum in medio, poneretur in fine. Prouidus canonis ordinator, vt ordinem ſeruaret hiſtoriæ, quaſi quadam neceſſitate compulſus, capitulum illud: Qui pridiè &c. quaſi cor canonis in medio collocauit, vt quæ ſequuntur, intelligantur præcedere, ſecundum illam figuram, quæ ſæpe fit, vt quæ narratione ſuccedunt, intellectu præcedant: vel potius, vt tam literæ, quàm hiſtoriæ ſuus ordo ſeruetur. Dicatur itaque, quòd pertinent ſigna ad hiſtoriam paſſionis ad recolendũ, quia ſignificant quinque ſenſus, qui tunc re vera patiebantur in Chriſto: vel quinque eius plagas: vt dictũ eſt, ſed verba non pertinent ad Euchariſtiã conſecrandam: imò pertinent ad Euchariſtiam conſecratam, hoc modo nos ſerui, videlicet ſacerdotes, ſed & plebs tua ſancta, ſcilicet populus Chriſtianus Nam quod populus agit voto ſacerdotes peragũt miniſterio. Offerimus præclaræ maieſtatis tuæ, id eſt, præ cæte-
Math. 23 ris claræ. Nam ſi iuſti fulgebunt, ſicut ſol, in regno patris eorum: quanto clarius maieſtas diuina præfulget? De tuis donis, id eſt, de frugibus ſegetum, & hocquantum ad panem, qui eſt conſecratus in carne. Ac datis, id eſt, de frugibus arborum, & hoc quantum ad vinum, quod eſt conſecratum in ſanguinem. De † his inquam 8
& illis offerimus hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, id eſt, Euchariſtiam immunem ab omni culpa originali: veniali, & criminali. Vnde dicatur hoſtia, dictum eſt in ſexta particula, ſuper verbo: Qui pridiè. Vel puram, quantum ad cognitionem, quaſi puro corde, ſanctam, quantum ad locutionem: immaculatam, quantum ad operationem: quia peccatum 1 Pie.
non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius: ſupple hoc eſt, panem ſanctum, id eſt, 2.
ſanctificantem: ſupple, datorem vitæ æternæ, quantum ad ſtolam carnis, & calicem ſalutis perpetuæ, quantum ad ſtolam animæ ſecundum illud. Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Poſſunt † etiam ſecundo modo hæc verba exponi: vt videlicet Chriſtus dicatur hoſtia pura: qui conceptus eſt ſine peccato, dicatur panis vitæ æternæ, quia eſt refectio angelorum, & calix ſalutis perpetuæ, quia refectio eſt hominum. Vel tertio modo, hoſtiam puram: quia Chriſtus oblatus eſt, vt nos liberaret de fœditate originalis peccati. Sanctam quia vulneratus eſt, vt ſuperfluerent ſacramẽta, quibus eccleſia ſanctificatur. Immaculatam, quia mortuus eſt, vt nos liberaret de morte æterna. Panem vitæ æternæ, quia eſt noſtrum viaticum, quaſi via. Et calicẽ ſalutis perpetuæ: quia eſt refectio angelorum, inebriãs in patria. Vel ſic quarto modo: de tuis donis ac datis. Dona ſunt in re æterna: data, in opera temporalia. Offerimus hoſtiam puram, ſcilicet corporis: hoſtiã ſanctam, ſcilicet ſanguinem: hoſtiam immaculatam, quo ad vtrunque. Vel puram, id eſt, ab alijs ſeparatam: ſanctam, id eſt, ſanctificatam: immaculatam, id eſt, à maculis emundatam: hoſtiam de corde puro, conſcientia bona, &
& fide non ficta. ¶ Sequitur: ſupra quæ &c. 1. Tim.
Cum autem orauerit, pro hoſtia tranſſub 1.
ſtantianda, eamq́, iam tranſſubſtantiatam patri obtulerit, nunc orat pro ipſius acceptatione: vt eam ad inſtar anticorum ſacrificiorum acceptet, propitio (ſupple) nobis, ac ſereno vultu, id eſt, reſpectu placabili digneris reſpicere, non quod vultus eius mutetur aliquãdo: ſed tunc Deus vultum ſuum ſuper nos illuminat, & ſerenat, cum

cum miſericordiam ſuam ſuper nos exhi-
Pſ.66 bet: & declarat ſecundum illud Pſal. Illu
minet vultum ſuum ſuper nos, & miſerea-
tur noſtri. Item per hoc, quod dicit: digne-
ris reſpicere: notatur q; ſacerdos noſter
vultum habet verſum ad propitiatorium,
de quo in proœmio huius partis dictũ eſt;
& tunc aſpergit intus tabernaculum, dum
Gen.4 per miſericordiam Dei quærit eius propi
tiationem, vt habeat Deus illa munera ac
cepta, ſicut habuit munera Abel iuſti. Vn
10 de ſequitur: Sicut accepta † habere di-
gnatus es munera Abel &c. Hoc autem ad
uerbium ſicuti ſimilitudine innuit, non ex
primit quantitatem. Multo quippè acce-
ptius eſt hoc ſacrificium Deo, quam quod
Ge 22 obtulit Abel: quod obtulit Abrahã, quod
Ge.14 obtulit Melchiſedech: valet n. amplius
res, quàm vmbra: veritas quàm figura. Ip-
ſam ergo ſimilitudinẽ magis, quàm quan-
11 titatẽ debemus attendere. Offerendo † igi
tur, ſimiles ſumus Abel, rectè quidem offe
rentes, rectè nihilominus diuidamus: quod
quia Cain non egit, peccauit. ſua nanque
rectè cui debebat obtulit Deo, ſed retinẽs
ſibi ſeipſum, & cor ſuum ſubtrahens Deo,
malè diuiſit: Abel autem acceptum Deo
intus in corde obtulit holocauſtum: quia
non ſe ſibi retinuit: ſed Deo totum ſe ſub-
diuidit & impendit. Et ideo legitur in Ge
Gen 4 ne. Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera
eius. Ad Cain verò & ad munera eius non
reſpexit. xiiij. q. v. ſcriptum. Prius reſpexit
ad Abel: & poſtea ad munera eius, quia
12 non offerentes à muneribus, ſed munera
offerente placuerunt. † Similiter & A-
braham egregius fide, totum prius ſe offe-
rebat altiſſimo, & propterea cum ſua du-
ceret offerenda, placidas ei hoſtias offere-
bat: quòd vt nos ſcientes imitaremur, pa-
Ge.14 ternos ab illo Deus exegit affectus. Tolle
(inquit) filium tuum vnigenitum, quem di
ligis Iſaac: & offer eum in holocauſtũ ſu-
per vnum montium, quem monſtrauero ti
Ge.14 bi. Statimque promptum & obedientem
inuenit, imò nobis oſtẽdit. Melchiſedech
13 † quoque, niſi ſe prius acceptum Deo ſa-
crificium obtuliſſet, futurorum cauſas mi-
nimè præuidiſſet: quarum intuitum myſti
cum panis & vini primus obtulit ſacrifi-
cium: erat enim ſacerdos Dei altiſſimi.
Nominantur igitur iſti tres patres veteris
teſtamenti, quia illi eorum ſacramenta,
ſpecialius cæteris, hoc ſacramentum præſi
gnauerant. Quid enim per manus Abel of
ferentis de primogenitis gregis, niſi Chri
ſtus primogenitus, in multis fratribus, ex-
primitur: qui malitioſe occiſus eſt à popu
lo Iudæorum: ſicut ille inuidioſe à fratre
ſuo? Nam ſecundum Apoſtolum: Ipſe eſt
agnus Dei: qui occiſus eſt ab origine mũ
di. Quid per ſacrificium Abrahe, dilectum Ro. 8.
& vnicum filiũ offerentis, niſi Chriſti paſ- Apoc.
ſio deſignatur? de quo dicit Apoſtolus: 5
Proprio filio ſuo non pepercit Deus: ſed Ro. 8.
pro nobis omnibus tradidit illum. Hic eſt Math.
(inquit) filius meus dilectus, in quo mihi 17
complacui. Oblatio quoq; Melchiſedech Pſal.
tam propriè nouum ſacrificium præſigna- 109
uit, vt inde prædictum ſit. Tu es ſacerdos
in æternum ſecundum ordinem Melchiſe
dech, qui ſecundum Apoſtolum aſſimila-
tus per omnia filio Dei, manet ſacerdos in
perpetuum. Abel, dicitur puer, non tam à
pueritia, quàm à puritate: ſecundum il-
lud. Ecce puer meus, dilectus, quem ele-
gi, poſui ſuper eum ſpiritum meum. Abra
ham dicitur Patriarcha, non ita Iſraeliti-
cæ plebis, quàm populi Chriſtiani: illius
per carnem: huius per fidem, ſecundum il
lud. Non vltra vocabitur nomen tuum A-
braham, ſed appellaberis Abraham, quia
patrem multarum gentium conſtitui te.
Melchiſedech interpretatus eſt, rex iuſti-
tiæ, deinde rex Salem, id eſt, pacis propter Ge.17
illud, quod legitur: Orietur in diebus eius Pſ.71
iuſtitia, & abundantia pacis, donec aufe-
ratur luna: ſanctum ſacrificium, immacu-
latam hoſtiam: hoc addidit in canone, Leo
Papa primus.

SVMMA.

1 *Chriſtus quomodo ſanguinem ſuũ adſpergit.*
2 *Sacerdos cur ſe inclinet, dicẽdo: ſupplices & cætera.*
3 *Cruces tres factæ à ſacerdote, ſuper oblatam quid ſignificent.*
4 *Sacerdos cur ſe inclinet, cancellatis manibus ante pectus: in nona parte cano.*
5 *Diaconus cur manũ, in nona parte canonis lauet.*
6 *Sacramenti dignitas & excellentia.*
7 *Canonis interpretatio, in octaua parte, et n.9*
8 *Angelus adſtat ſacerdoti celebranti.*

De

De nona parte canonis. Cap. 44.

SVPPLICES te rogamus,&c.Nona pars pontifex, vt lex iubebat, & in proœmio huius partis dictum eſt, aſpergebat tabulam & aram,& exterius ſacrum ſangui-
1 ne pacifico : & Chriſtus toties † aſpergit
Heb.9 patrem ſanguine, quoties eum placat per carnem aſſumptam : aram aſpergit quandiu numerum reſtaurat angelorum. Exterius ſacrum aſpergit,dum homines ſanctificat,& patri,qui in terris ſunt, recôciliat. Sacerdos eoſdem aſpergit : quia hoc ſacrificium placat Deum,& veniam impetrat, & ſic etiam ſuper hos aſpergit : nã qui nos emundat, augmentat numerum ciuium ſupernorum. Aſpergit etiam intus tabernaculum: prout in præcedenti particula dictum eſt. Dum autem hic nominat ſublime altare, cõmemorat ſancta ſanctorum.

Io. 18 Math. 26 Lucæ. 22 Math. 26 ¶Sanè hymno dicto poſt cœnam,exiuit Ieſus in montem Oliueti transtorrentem Cedron,& progreſſus puſillum cecidit in faciem ſuam,orans,& dixit. Pater, ſi fieri poteſt,transfer calicem hunc à me. Sed & ſecundo & tertio abijt & orauit eundem ſermonem dicens, & factus eſt in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius ſicut guttę ſanguinis decurrentis in terrã.Tunc venit ad diſcipulos ſuos dicens: Surgite, eamus: ecce appropinquat,qui me tradet. Traditor autem dedit eis ſignum, dicens, quem oſculatus fuero ipſe eſt,tenete eum. Et confeſtim accedens oſculatus eſt eum.
2 Quia ergo Ieſus † procidit orans & dicẽs. Pater ſi fieri &c. ideo ſacerdos ſe inclinãs orat,& dicit.Supplices te rogamus &c.vel ſacerdotis inclinatio ſignificat emiſſionẽ ſpiritus Chriſti: prout dictum eſt in proœmio canonis. De inclinationibus, dictum eſt ſub titu.de confeſſione. Item dicens,vt quotquot ex hac altaris &c. oſculatur ſemel altare per quod repreſentatur oſculum proditoris,poſtquam Dominus ab oratione ſurrexit. Quidam ter oſculantur, agentes gratias Trinitati, quæ per paſſionem Domini genus reconciliauit humanum. Alij bis, ad notandum geminam in Chriſto naturã ſeu ipſum in anima & corpore paſſum. Quia verò in agonia prolixius orabat tertio dicens eundem ſermonem: ideo † ſacerdos facit tres cruces. Lu.22 3
Primam ſuper oblatã dicendo : ſacroſanctum filij tui corpus,& ſecundam ſuper calicem dicendo & ſanguinem: tertiã ſignando ſeipſum in facie,dum dicit. Omni benedictione cœleſti, fortè propter ſudorem corporis crucem imprimens ſuper corpus, & propter guttas ſanguinis crucẽ imprimẽs ſuper ſanguinẽ, & quia procidit in faciem ſuam orans: ideo imprimit ſibi crucem in facie.Vel potius crux,quæ fit ſupra corpus deſignat vincula, qbus eſt ligatũ corpus: illa q̃ fit ſuper ſanguinẽ deſignat flagella, quibus alliſus eſt,& ſanguis eductus.De vinculis legitur. Miniſtri Iudæorum comprehenderunt & ligauerunt: vincentes,duxerunt & tradiderunt Pontio Pilato. De flagellis legitur.Apprehẽdit Pilatus Ieſum, & flagellauit, cuius liuore ſanati ſumus. Marc. 12 Per tertiam verò crucem, quæ fit in facie, Io. 19 recolitur illud: quòd expuebãt in faciem Math. 26 eius,& palmas in faciem eius dabant,& velantes faciem eius dicebant: prophetiza nobis Chriſte quis eſt qui te percuſſit.Tertio, crux quæ fit ſupra corpus, martyrium Chriſti,quę fit ſupra ſanguinem,martyriũ ſanctorum deſignat. Quarto, primæ duæ cruces ſignificant,quòd Chriſtus pro duobus populis paſſus eſt.Tertia,quæ fit in facie, q; in corpore ſuo paſſus eſt. Alij verò non faciunt præmiſſas duas cruces.
Conſiderari † etiam oportet quòd ſacerdos dicendo ſupplices &c. ſtat inclinatus cancellatis manibus ante pectus,ad deſignãdum, quòd orationis humilitas per inclinationem deſignata, tunc demum & nõn alias exaudiri digna eſt, ſi ex fide procedat pectoris,id eſt, mentis. 4
Fide, dico, per dilectionem operante, quæ operatio per manus intelligitur. Quia verò quædam ſunt opera vitæ actiuæ, quædam verò vitæ contemplatiuæ,ſed opera vitæ actiuæ quodãmodo cancellatim ad opera contemplatiuæ: vitæ ſicut ſiniſtra ad dexteram comparantur,eo quòd opera actiuæ ſicut ſuppoſita, ſeu inferiora ad opera contemplatiuæ diſponunt, & opera contemplatiuæ ſicut ſuperpoſita & altiora illa perficiũt & confirmant: & ideo in ipſa manum cancellatione dextra ſuperponitur ſiniſtræ.Rurſus orat

orat cancellatis manibus ante pectus, quaſi ipſo facto. Obſecro te per crucem & paſſionem tuam, vt iubeas hæc perferri &c. Cancellatio enim manuum paſſioně Chriſti figurat, & dextera per quā reſurrectio, læuæ, per quam paſſio deſignatur ſuperponitur, et per hoc Chriſti reſurrectio à mortuis inſinuetur. ¶ Verum in nonnullis ec-
5 cleſijs † diaconus infra actionem lauat manus, ſignificans primo, quod Pilatus ſe lauit, cū ſe mundum à Chriſti ſanguine proclamauit. Vel ſecundo, quod noſtra ſordida opera Chriſti paſſione mundantur. Tertio, quod nullus niſi mundus ad percipienda fidei ſacramenta procedat. ¶ Sequitur, Iube hæc perferri &c. tantæ ſunt profunditatis hæc verba, vt intellectus humanus vix ea ſufficiat penetrare. Vnde beatus Gregor. de conſecra. diſtinct. ij. quid ſit ſan-
6 guis, & in fine † dialogi, tanti ſacramenti dignus interpres de illis tanquam de re ineffabili penè, ineffabiliter loquens, quis inquit fidelium habere dubium poſſit in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cœlos aperiri: in illo Ieſu Chriſti myſterio Angelorum choros adeſſe, ſummis ima ſociari, terrena cœleſtibus iungi; vnumque ex inuiſibilibus atque viſibilibus fieri? Idem etiam alibi dicit. Vno eodemque tempore ac momēto in cœlum, id eſt, cœleſtem naturam rapitur, miniſterio Angelorum, conſociandum corporis Chriſti, ſcilicet myſtico: & ante oculos ſacerdotis
7 in altari videtur. ¶ † Saluo tū occulto cœleſtis oraculi ſacramento, poſſent hęc verba licet ſimplicius, tū ſecurius ſic exponi. Iube. i. fac hæc. ſ. vota fidelium, id eſt ſupplicationes & preces: perferri. i. præſentari, per manus ſancti Angeli tui, id eſt, per miniſterium Angelorum, qui ſunt adminiſtrato-
Heb. 1 rij ſpiritus, & vota noſtra coram Deo offerunt. Iuxta illud, quod ait Raphael Angelus ad Thobiā Thobię duodecimo. Quan
8 do orabas cum lachrymis, obtuli orationem tuam Domino. Ex hoc † ergo euidenter apparet, quod Angelus ſacris myſterijs adeſſe credendus eſt, nō vt conſecret, quia hoc non poteſt, ſed vt orationes ſacerdotis & populi Deo repreſentet: ſecūdum
Apoc. 8 illud Apoc. Aſcendit fumus aromatum in conſpectu domini de manu Angeli, quæ ſunt orationes ſanctorum. In ſublime altare tuum, ſupple, hoc eſt in conſpectu diuinæ maieſtatis tuę, id eſt, in contemplatione, maieſtatis, & curiæ tuę cœleſtis: nam ipſe Deus, dicitur altare ſublime. Exod. vigeſimo. Non aſcendas ad altare meum, per gradus, id eſt, in Trinitate non facies gra-
dus. ¶ Porrò ſicut beatus Auguſtinus de- Dan.
terminat, non dicitur Angelus offerre orationes Deo, quaſi tunc primo Deus nouerit, quid velimus: quia Deus omnia nouit ante, quàm fiant: ſed quia neceſſe habet rationalis creatura temporales cauſas ad æternitatem referre, ſiue petendo, quid erga ſe fiat, ſiue conſulendo quid faciat: aut quid Deo iubente implendum eſſe cognouerit, hoc nobis, vel euidenter, vel latenter reportet. ¶ Poſſunt etiam ſecundo mo- 13
do præmiſſa verba ſic exponi. † Omnipo- 9
tens Deus, iube hæc ſcilicet panem & vinum: perferri, id eſt, tranſmutari. in ſublime altare tuum, id eſt, in corpus & ſanguinem filii tui, ſuper choros angelorum exal
tari, quia corpus domini dictum eſt altare: Exod. 20
iuxta illud. Altare de terra facietis mihi: per manus Angeli tui, id eſt, per miniſterium ſacerdotis. Non enim ſecundum Auguſtinum depoſcit ob illud illic deferenda, niſi vt intelligatur, quod illa fiant, id eſt tranſſubſtantietur in eo ſacerdotio, id eſt, in eius myſterio, virtute Spiritus ſancti. Sed cum iam tranſubſtantiatæ ſint exponi poſſent tertio modo ſic. Iube hæc, id eſt, corpus Chriſti myſticum, ſcilicet eccleſiam Chriſti militantem perferri, id eſt, aſſociari, in ſublime altare tuū, id eſt, in eccleſiam triumphantem, quæ dicitur altare: ſecundum illud Leuiticum. Ignis in al-
tari meo ſemper ardebit, id eſt, feruor cha- Leuit. 6
ritatis in eccleſia triumphabit, & hoc per manus Angeli tui, id eſt, per operationem & virtutem Chriſti filij tui, qui eſt magni cōſilij Angelus. Eſaiæ nono. Ipſe enim corpus ſuum myſticum Deo patri coniungit, & eccleſiæ triumphāti. Quarto modo, hic Angelus magni conſilij. Conſiliarius ille, cuius conſilio pater mundum creauit, & recreauit ſublimè altare, in cōſpectu Dei eſt Chriſtus crucifixus, ſedens in dextra patris. Igitur Angelus fert hæc ſacramenta in ſublime altare, in conſpectu Dei, dum cicatrices oſtendens, interpellat apud patrem pro nobis hæc ſacramenta conficientibus

tibus. Quæ verò ſint illa,quæ petit in ſublime altare perferri, determinat Dominus dicens: vt quotquot &c. per hoc enim demonſtratur corpus Chriſti myſticum: quod Chriſtus quotidie ad ſe trahit per
Hie. 3 membra: vnde Hieremias: patrem vocabis me,& poſt me ingredi non ceſſabis.

SVMMA.

1 *Canonis decima pars. Et interpretatio & nume. 4.*
2 *Eccleſia orat in miſſa pro defunctis.*
3 *Dormientes hoc eſt mortui, reſurgent.*
5 *Quieſcentes in Chriſto,qui dicantur.*
6 *Paradiſus, locus refrigerij.*

De decima parte canonis. Cap. 45.

MEMENTO etiam Do-
1 mine, &c. † Decima pars. Hæc coniunctio etiã continuat ſequentia proximè præcedentibus, vel dici poteſt ꝙ ſuperfluit. Nam in antiquis codicibus ꝓcedebat immediatè quædam oratio, incipiens. Memento mei, quæſo Domine,&c. in qua ſacerdos pro ſe orabat, vt dignè poſſet offerre: vnde tunc rectè ſequebatur: Memento etiam Domine famul. &c. Sed quia in multis modernis codicibus oratio illa non inuenitur, ideo ſecundum illos iſtud etiam ſuperfluit, vel quod melius eſt, reſpicit aliud: Memento, quod præcedit in quo rogauit pro viuis:
2 hic autem orat pro defunctis. ¶ Orat † ergo pia mater eccleſia, non ſolum pro viuis: verumetiam pro defunctis,& eos Deo patri ſacræ oblationis interceſſione commendat: certiſſimè credens, quòd ſanguis ille pretioſus, qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum, non ſolum ad ſalutem viuentium: verum etiam abſolutionem valeat defunctorum. Ideoque Gabilon. concilium. de conſecratio. diſtinct. j. viſum. ſtatuit, vt in omnibus miſſarum ſolennijs loco competenti, videlicet in hoc loco ſecretæ, vel in diebus non ſolennibus, in dominica enim die ob reſurrectionem dominicam animę requiem credũtur habere: Eccleſia pro defunctis Dominum deprecetur, iuxta illud Auguſt. Non ſunt prætermittendæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana catholica ſocietate laudamus. Et quia quandoque deſunt defunctis parẽtes, filij, cognati, amici, qui ſupplicationes pro eis effundant, vna & pia mater, id eſt, tota eccleſia omnes defunctos ſub generali commemoratione ſuſcipit tacitis illorũ nominibus, & eis exhibet communionem. Innocen. quoque Papa ſtatuit, eadem diſtin. de nominibus. vt ante conſecrationem hoſtiæ non recitentur communia defunctorum: poſſent enim populo recitari: ſed Deo, quem nihil latet, neceſſe non eſt qui cum ſigno fidei nos præceſſerunt, ſcilicet ad dominum. xiij. quæſtio. ij. quàm præpoſterum. in fi. non ꝙ ibi ſit fides aut ſpes, vbi ſpes eſt, & res: nam fides euacuatur charitas: nunquam excidit. ſed ſignum fidei pro charactere fidei Chriſtianitatis accipitur. de pœniten. diſt. ij. charitas. qui fideles ab infidelibus diſcernun- Apoc. 4
tur: ſecundum illud: Audiui numerum ſignatorum cẽtũ quadraginta quatuor millia ſignati ex omni tribu filiorum Iſrael, & dormiunt in ſomno pacis ſecundum illud: In pace in idipſum dormiã,& requieſcam. Frequenter enim ſacra ſcriptura defunctos dormientes appellat: pro eo quia Pſ. 4.
ficut † dormientes euigilant, ita mortui 3
reſurgent, propter quod dicit Apoſtolus: Nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ 1. Thes. 4
cõtriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent. Et Dominus inquit in Euangelio: Lazarus amicus noſter dormit. Ipſis Domine & omnibus in Chriſto quieſcentibus Ioã. 11.
in hoc loco ſacerdos, quorum maluerit defunctorum debet agere memoriam ſpecialem. Finita eſt enim memoria mortis domini, & ideo ſequitur: Mors noſtra Chriſtus ꝓceſſit, & nos eius veſtigia ſequimur. ¶ In Chriſto quieſcentibus. ¶ Sed nonne, qui deceſſerũt cũ fide & dormiunt in ſomno pacis, de quibus præmiſſum eſt, quieſcũt in Chriſto,& ſic videtur hoc ſuperfluere? Sed quia ſacerdos poſt verba illa, in ſomno pacis, fecerat ſpecialẽ memoriam pro aliquibus, ideo ſubijcit. pro ipſis Dominus, & mox non incompetenter ſupponit clauſulam generalem,& omnibus in Chriſto quieſcentibus, de quibus præmiſſtrar.

Hic

5 Hic † autem vocantur quieſcentes in Chri
ſto qui in charitate mortui ſunt:habentes
tamen aliqua purgabilia,eo quòd non ple
nè ſatisfecerunt pro peccatis confeſſis,
propter quod ad locum purgatorij deſcen
derunt: vbi exiſtentes ſuffragio indigent
eccleſiæ militantis,tanquam nondum ha-
bentes in re pacem,& refrigerium gloriæ
licet habeant incerta & infallibili ſpe lo-
cum refrigerij: in quo non eſt ardor pęna-
rum: lucis, in quo non eſt obſcuritas tene
brarum & pacis, in quo non eſt conflictus
pugnarum.Nã abſterget Deus omnem la-
chrymam ab oculis eorum, & iam non e-
rit amplius neque luctus, neque clamor:
ſed nec vllus dolor: quoniam priora tran-
Apoc. ſierunt: ſed delectabuntur in multitudine
21 pacis, cum placebunt coram domino in re
6 gione viuentium. † Paradiſus dicitur er
go locus refrigerij, propter ardorẽ ignis
purgatorij, per quem animæ tranſeunt,
Pſ.66 iuxta illud Pſ. Tranſiuimus per ignem, &
aquam &c. Locus lucis cõtra tenebras in-
ferni,de quibus Math.23. Mittite eum in
tenebras exteriores. Locus pacis propter
mentis tranquillitatem,quę eſt ibi,contra
vermem conſcientiæ eorum,qui ſalui non
Eſ.66 erunt. Vnde Eſa. Vermis eorum non mo-
rietur,nec ignis eorum extinguetur.

S V M M A.

1 *Sacerdos quare percutiat pectus ſuum in vn decima canonis parte, & nu.2.3.*
4 *Peccatum negare in nobis non poſſumus.*
5 *Miſericordia & miſerationes Domini ma gnæ, & multæ.*
6 *Præmium gloriæ æternæ an vnum idemq́ue ſit omnium.*
7 *Ioãnes cur denuò repetatur in vndecima par te canonis, atque præmittatur Mathiæ & Barnabæ Apoſtolis.*
8 *Canonis octauæ partis interpretatio,& ſum. ma & nu.9.10.12.14.16.17.18.21.22.*
11 *Calix cooperitur: hoſtia non. Et quid ita.*
13 *Chriſtus crucifixus ſexta feria.*
15 *Sacerdos faciens cruces,manus ſuper menſa altaris extendit,& qua id ſignificatione.*
19 *Sacrificium ſeptem vicibus ſignatur in cano ne. & qua idipſum admonitione.*
20 *Senſus quinque exercentur, in Euchariſtiæ ſacramento.*
23 *Chriſti paßione quatuor impetramus. Et quos digitos ſacerdos calici leuando adhibeat. Quidq́ue illud notet.*
24 *Diaconus oſculetur humerum ſacerdotis, in vltima parte canonis.*

De vndecima parte canonis. Cap. 46.

NOBIS quoque,&c.Vn-
decima pars:hęc autem
oratio protenditur uſ-
que. Per omnia ſecula
ſeculorum. Et hæc ver-
ba † proferendo ſacer- 1
dos, paululum expreſſa
voce percuſſo pectore ſilentium interrum
pit, repreſentans contritionem & confeſ-
ſionem latronis in illo paſſionis domini-
cæ articulo increpantis alterum, & dicen-
tis. Nos digna factis recipimus:hic autem
nihil mali geſſit,& dicebat ad Ieſum Luc.
23. Domine, memento mei, dum veneris
in regnum tuum: propter quod dixit illi
Ieſus? Amen dico tibi, hodie mecum eris
in paradiſo. Rurſus † per exaltationem 2
vocis,& percuſſionem pectoris exprimitur
illud, quod Centurio,& qui cũ illo erant,
viſis his, quæ fiebant timuerunt valde di-
centes. Verè filius Dei erat iſte, & omnis Math.
turba quæ ſimul aderant, ad ſpectaculum 27
illud,percutientes pectora ſua reuertebã-
tur. Noti verò eius & mulieres, quæ Chri-
ſtum ſecutæ fuerant, à Galilæa, ſtabant à
longè hæc videntes.quos ſignificant mini-
ſtri,ſcilicet diaconus & ſubdiaconus retro
ſtantes, qui ad hanc vocem erecti in os ſa-
cerdotis vel epiſcopi intuentur. Præmiſ-
ſa † autem pectoris vnica tunſio: ſignificat
quòd ſecundum Apoſtolum ad Roman.7. 3
Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mor-
tuus eſt,& fit cum tribus digitis:ſcilicet ſi-
ne pollice,& indice:vt Trinitas in vnitate
notetur. Pectoris quoque tunſio,quando-
que pœnitentiam deſignat: prout ſub ti-
tulo de confeſſione dictum eſt. ¶ † Pec- 4
catoribus, ideo dicit. Quia ſi dixerimus,
quòd peccatum non habemus noſmetip- Ioã. 1
ſos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt:
de pœniten. diſtinct. ij. ſi enim inquit. Li-
cet enim omni tempore debeamus ex cor
de nos recognoſcere peccatores. vj.diſtin.
teſtamen-

teſtū præcipuè tñ cū pro remiſſione pecca
torū ſacroſāctū myſteriū celebramus.¶ De
multitudine miſerationū tuarū ſperātibus:
Pſ. 50 iuxta qđ Pſ.inquit:Secundū † multitudinē
5 miſerationū tuarū dele iniquitatē meam.
Et nota, ꝙ una tantū eſt Dei miſericordia,
nō aliud quidē,ꝗ ipſe miſericors: ſed mul
ti ſunt eius affectus, qui miſerationes dicū
Pſ. 24 tur: vnde: Reminiſcere miſerationū tuarū
Dñe,& miſericordiarū tuarū quæ à ſeculo
ſunt. Partē aliquā & ſocietatē donare di-
gneris: ſed cū ipſe Deus ſit oīa in oībus,ſa
lus,& præmiū,& gloria ſingulorū: iuxta il
lud: Salus populi ego ſum: quid eſt,qđ dr
aliquā ſocietatē,&c.tanꝗ non oēs ſint eun
dē denariū accepturi?Sanè licet vnū & idē
6 ſit † pmiū ſingulorū: uidelicet ipſe Deus,
in cuius cognitione ſalus æterna conſiſtit,
ſecundū illud qđ ipſe dicit in Euangelio:
Io. 17 Hæc eſt uita æterna,ut cognoſcant te uerū
Deū:& hunc quē miſiſti Ieſum Chriſtū: tñ
ſecundū differētiā meritorū alij plus, alij
minus,diuina uiſione fruuntur:nā & ſtella
1.Cor. differt à ſtella in claritate, pp quod ipſe
15 Dñs ait.In domo patris mei māſiones mul
Io. 14 tę ſunt.de pœn.diſ.iiij. in domo.ſicut vnus
ſol eſt, cuius lumine participant vniuerſi:
alij plus, alij minus,ſecundū differentiā in
.7 tuentiū. ¶Cū † Ioāne,Stephano,Matthia,
Barnaba. In hac ſecūda commemoratione
ſanctorū magna ex parte ſupplētur, qui de
primitiuis ſanctis deeſſe videbātur in pri-
ma.Sed quare Ioānes repetitur, & Stepha
nus ſociatus Ioanni,præmittitur Matthiæ
ac Barnabæ Apoſtolis?Super hoc dici pōt,
ꝙ Ioānes in prima cōmemoratione diſpo
nitur, & cū cæteris numeratur pp dignita
tē apoſtolatus. In hac aūt cōmemoratione
repetitur & cū Stephano ſociatur, pp pri-
uilegiū cœlibatus:uirgines.n.ſunt & ſequū
tur agnū quocunq; ierit:propterea cæteris
Apoc. præmittitur. Virginitas nanq; Ioānis inde
14 maximè commendatur: quia Chriſtus in
cruce matrem uirginem diſcipulo uirgini
commendauit,& ex illa hora accepit eam
Io. 19 diſcipulus in ſuam.Stephani uerò virgini-
Actu tas ex eo maximè comprobatur: quia ipſe
6 deputatus eſt ſub Apoſtolis, ad miniſte-
rium uiduarum,& in eo, quòd fœminis eſt
præpoſitus, teſtimonium meruit ſynceriſ-
ſimæ caſtitatis. Poſſet autem non Euan-
geliſta, ſed Baptiſta Ioannes intelligi, ni-
ſi præmitteretur, cum tuis ſanctis Apo-
ſtolis ac martyribus: unde conuincitur ꝙ
Apoſtoli tantum ac martyres ſubnotātur:
quanuis & Ioannes Baptiſta merito poſſet
inter martyres numerari. Enumerat ergo
ſacerdos ſanctos, quorum ſocietatem pe-
tit: quia & ſacerdos legalis nomina filio-
rum Iſrael habebat ſcripta, ut ſuprà di-
ctum eſt. Et aduerte quòd hic octo viri, &
ſeptem mulieres computantur: quia per
hoc ſacrificium ſeptem chariſmata gratia
rum,& octo beatitudines iunguntur in no
bis. ¶ Sequitur: † Non æſtimator meriti, 6
quia non ſecundū exigentiam meritorum Pſal.
retribuit, ſed mitius puniendo, uel magis 101
remunerando,quam quiſquam meruit. Vn Luc. 6
de non ſecundum peccata noſtra fecit no-
bis, neque ſecundum iniquitates noſtras
retribuit nobis, alibi: Menſuram bonam
& confertam & cogitatam, & ſuperfluen-
tem reddent in ſinum ueſtrum.¶Per Chri
ſtum dominum noſtrum. Hic non reſpon-
detur, Amen: tum quia Angeli, qui ſem-
per aſſiſtunt, reſpondent,prout in fine ter
tiæ particulæ dictum eſt:tum quia hæc ta-
citè dicuntur: nec reſpōdentes audire poſ
ſunt: tum quia uerba ſequentia per quem
oīa &c.iſtis cōiūgunr̃, & ab eis dependent,
ita ꝙ nihil interponi pōt. Hoc aūt loco be
nedicunr̃ vuæ,prout dicet̃ in vij.par.ſub v.
feria cœnæ Dñi, ubi agit̃ de diurno officio.
In canone apoſtolorū in bucardo lib. v. c.
offert.ita legit̃.Offerri nō liceat ad altare
.ſ.ad benedicēdū pter nouas ſpicas & vuas:
& oleū,& fabas,& thymiama ad incenſum
tpe,quo ſancta oblatio celebrat̃.¶ Sequit̃:
†Per quē hęc oīa &c. ideo dicit oīa,quia p 9
filiū oīa creata ſunt.vnde Io.1. Oīa per ip-
ſum facta ſunt,& ſine ipſo factū eſt nihil.&
vidit Deus cūcta,quę fecerat,& erāt valde
bona.Creas igit̃,cōdēdo naturā: ſacrificas, Gen. 1
cōſecrādo materiā:uiuificas,trāſubſtātian
do creaturā.benedicis, accumulando gra-
tiā. Qđ aūt dr̃,hæc oīa,eſt ſimplex prōno-
minis demonſtratio,ſicut tēpus verbi cōſu
ſum.Nā præſens cōſuſum præſentis nō te-
net vſum,& eſt ſenſus:hæc oīa.ſ.panē & vi
nū,& aquā,ſemper bona creas ſcđm cau-
ſas canonicas primordiales, & ſanctificas,
ſecundū cauſas ſacramentales:uiuificas,vt
tranſeat in carnem & ſanguinē, & benedi- Ioan. 1
cis,ut cōſeruēt unitatē & charitatē. ¶ Rur

ſus in eo, quod dicit ſanctificas, notatur q
10 † quodcunque ſanctificatur, per gratiam
Chriſti ſanctificatur. De plenitudine eius
omnes accepimus: vnde Io. 16. Pater ſan-
ctifica eos in veritate, id eſt, in filio. In eo,
quod dicit viuificas, notatur qđ quicquid
viuificatur, per filium viuificatur. Ioan. 2.
Ego ſum via, veritas, & vita. viij. diſtin. qui
contempta. In eo, quòd dicit benedicis, in-
ſinuat, quod benedictio cœleſtis datur no
bis per fructum virginis benedictum: vel
creas, vt ſint: ſanctificas, tibi deputando:
viuificas, animãdo, benedicis, vt vtilia ſint:
præſtas vt proſint. Fiunt autem tres cruces
ſuper dictis verbis: ſanctificas, viuificas, be
nedicis. In quibus eccleſia primitiua repre
ſentatur, quę fidem Trinitatis ſuſcepit. De
hoc tamen aliter iam dicetur. Siquidem ſa
cerdos dicturus: præſtas nobis: vel diaco-
nus remouet corporale deſuper calicem,
Math. 27 ad notandum quòd quando Chriſtus emi-
ſit ſpiritum, velũ templi ſciſſum eſt à ſum-
Lu. 18 mo vſq; deorſum, & aperta ſunt nobis ea,
Io. 19 quæ prius obſcura erant in lege, & clauſa,
ſicut dicitur in Euangelio, de quibuſdam:
& erat abſconditum verbum iſtud ab eis:
vbi enim ſumpto aceto conſummatum eſt:
reuelatum eſt: & calice diſcooperto acci-
piens hoſtiam dicit: Et præſtas nobis.
11 ¶ † Dubitari autem vidimus, quare calix,
& non hoſtia cooperitur. Ad quod quadru
plex poteſt ratio aſſignari. ¶ Primò, pro-
pter periculũ, quia ſanguis facilius poſſet
recipere immunditiam quàm hoſtia. Secũ-
dò, quia in calice & ſanguine magis ſancti
ficatur paſſio Chriſti, quàm in hoſtia: vnde
illud: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me ca
lix iſte, & in cano. in forma ſanguinis poni
Math. 26 tur actus effuſionis, ibi: Qui pro vobis ef-
fundetur &c. quia ergo in calice & in ſan-
guine magis ſignificat Chriſtus mortuus,
quàm in corpore: ideo ſicut & mortuus,
panis, & lapidibus operitur, ita & calix
panno, & ſanguis calice, & corporali coo-
peritur. ¶ Tertiò, ſanguis in calice cooper-
to repreſẽtat corpus Chriſti in ſepulchro
clauſo & ſignato: hoſtia verò corpus Chri
ſti extra ſepulchrum. ¶ Quartò, ſanguis
Chriſti calice cooperto repreſentat Chri-
ſti corpus in ſyndone inuolutum: hoſtia ve
rò, non inuolutum. ¶ Sequitur, Per ip-
12 ſum &c. Sic † abſque alicuius verbi vel
temporis interpoſitione coniungas præ-
miſſa verba: Per Chriſtum Dominum no-
ſtrum. Per quẽ hæc omnia &c. & facis pun-
ctum ibi. Et præſtas nobis: plana eſt litera.
Dic ergo per ipſum, id eſt, tanquam per
mediatorem cũ coæqualis: quia ipſe coæ-
qualis patri. In ipſo, tanquam in conſub-
ſtantiali: vel in ipſo, id eſt, in membris e-
ius; in parte quippe notatur authoritas,
propter principiũ; in filio, æqualitas pro-
pter medium, in Spiritu ſancto communi-
tas propter conſortium. Sanè. vj. feria cru 13
cifixus eſt Chriſtus: hora tertia linguis Iu
dæorum, quod narrat Marcus: hora ſexta
manibus Gentilium: quod narrat. Io. cir- Math.
ca horam autem nonam inclinato capite 26
tradidit ſpiritum. Ad recolendam igitur
crucifixionem hora. iij. factam ex linguis
Iudæorum clamantium ter: Crucifige, cru
cifige eum: & rurſus. Tolle, tolle, crucifige
eum. Sacerdos facit tres cruces ſuper obla
tam & calicem, dum dicit. Sanctificas, vi-
uificas, & benedicis. Ad recolendam verò
crucifixionẽ, quę poſt interuallũ triũ hora
rũ eſt facta manibus Gentiliũ, cum milites
crucifixerunt Ieſum: ſacerdos facit iterum
tres cruces, cũ hoſtia, ſuper calicẽ, ſup præ
miſſis tribus verbis. ſ. per ipſum, & cũ ipſo,
& in ipſo. ¶ † Poſtmodum autem ad deſi- 14
gnandum diuiſionem carnis & animæ Do
mini morientis, facit duas cruces cum ip-
ſa oblata in ore calicis dum dicit: Eſt tibi
Deo patri omnipotenti in vnitate Spiri-
tus ſancti. Cũ enim in Chriſto tres ſint vni
tæ ſubſtantię: videlicet diuinitas, corpus,
& anima: duæ tantũ, ſcilicet corpus & ani
ma fuerunt in morte diuiſæ: nam diuinitas
à neutra eſt diuiſa & ſeparata, & propte-
rea non tribus crucibus, ſed duabus mors
Domini deſignatur. ¶ † Cæterum ſacer- 15
dos faciendo cruces manus ſuper menſam
altaris extendit, quia & Chriſtus ſuper a-
rã crucis manus expandit: iuxta illud pro-
pheticum Eſa. 45. Expandi manus meas ad
populum non credentem mihi. Secundò
etiam præmiſſæ tres cruces cum corpore
ſuper nudum calicem † factæ ſignificãt 16
tres cruciatus, quos Chriſtus in nuda cru-
ce ſubſtinuit: videlicet, paſſionem, propaſ-
ſionem, & compaſſionem: paſſionẽ, in cor-
pore: propaſſionem in mente: compaſſio-
nẽ in corde. De paſſione corporis ait Do-

minus

Tre. 1. minus per prophetam: O vos omnes, qui
Matt. tranſitis per viam, attendite & videte, ſi
21 eſt dolor, ſicut dolor meus. Foderunt enim
manus meas, & pedes meos, & dinumera-
Marc. uerunt omnia oſſa mea. De paſſione men-
14 tis, Dominus inquit Apoſtolis: Triſtis eſt
anima mea, vſque ad mortem. Cœpit e-
nim Ieſus tædere & pauere: cœpit contri-
Lu. 23 ſtari & mœſtus eſſe. Ex compaſſione ve-
rò cordis, pro crucifixoribus orauit ad pa-
trem, dicens: Pater ignoſce illis, quia ne-
ſciunt quid faciunt: ſi enim cognouiſſent,
nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.
Et ideo ſacerdos facit has cruces cũ hoſtia
ſuper calicem: quia Chriſtus ſuſtinuit hu-
iuſmodi cruciatus in corpore ſuper pati-
bulum. Per calicẽ enim paſſio deſignatur,
17 vt iam dictum &c. Tertio † modo, tres cru-
ces cum hoſtia ſuper calicem factę, ſignifi-
cant fidem Centurionis dicentis Matt. 27.
Verè filius Dei erat iſte, & ita cognouit
eum vnum in Trinitate, ſcilicet Chriſtum
Deum & hominem. Duæ verò, quæ fiunt
in ora ſeu latere calicis deſignant duo ſa-
cramenta, quæ de latere Chriſti proflu-
xerunt: videlicet aqua regenerationis, &
ſanguis redemptionis: iuxta teſtimonium
Io. dicentis. Vnus militum lancea latus e-
Io. 19 ius aperuit, & continuo exiuit ſanguis &
aqua, & ideo immediatè poſt has duas cru-
ces latus calicis, in quibuſdã eccleſijs cum
hoſtia tangitur: per quod percuſſio late-
ris Chriſti cum lancea militis deſignatur.
Quartò tres præmiſſæ cruces in quibuſdã
eccleſijs ita fiunt & bene. † Nam prima
18 quæ fit ſuper ipſum: fit ſupra os calicis ex-
terius, ſignificans, quòd Deus eſt extra om
nia, non excluſus. Secunda, quæ fit ſuper,
cum ipſo, fit parum inferius ſub prima: vi-
delicet à labio calicis, in labium, ſignificãs
quòd Deus eſt ſuper omnia, nõ elatus. Ter
tia, quę fit ſuper, in ipſo, fit iter os calicis,
circa medium concauitatis eius, ſignificãs
quòd eſt inter omnia non incluſus. Quar-
ta, quę fit ſuper Deo patri, fit à medio oris
calicis recto diametro contra faciem ſacer
dotis, ſignificans, quòd omnia quæ in mini
ſterio miſſæ occultè aguntur, in fine nobis
ante oculos ponentur. Quinta, quæ fit ſu-
per in vnitate Spiritus ſancti: fit à latere
calicis, inter ipſum calicẽ & ſacerdotem:
videlicet deſcendendo à ſummitate cali-
cis contra pedem, ſignificas quòd Deus eſt ſuper omnia, non compreſſus ſeu proſtratus, quidam tamen de his duabus vltimis non faciunt, niſi vnam. Quinto dictæ tres cruces, ſignificãt tres cruciatus, quos Chriſtus ſubſtinuit tribus temporibus, videlicet ante mortem, alapas, flagella, ſputa, & huiuſmodi: in morte, crucifixionẽ: & poſt mortem, lateris perforationem. Prima ſignificat primum, ſecunda ſecũdum: tertia, tertium: quarta verò, ſignificat ſeparationem animæ à corpore Chriſti: quinta deſcenſum in limbum, vel cruciatum in pedibus. Sextò quinque ordines ſignorum, quæ fiunt ante ſextum, ſcilicet ante tactum calicis cum hoſtia: quando videlicet de duabus vltimis nõ fit niſi vna, ſignificant quinque ætates mundi, quæ fuerunt ante Chriſti natiuitatem. Sextum verò, videlicet ipſe tactus ſignificat, ſextum tempus, ſcilicet à Chriſti natiuitate, vſque ad finem mundi. Ipſe enim vnicus tactus ſignificat Dominum ſemel aſcendiſſe crucem, vt finem haberet. Ipſa autem res eſt cruciatus, qui per dictas quinque ætates omnibus hominibus fiebat. ¶ Notandum † igitur eſt,
quòd ſacrificium ſeptem vicibus ſignatur 19
in canone. Prima vice ter, vbi dicitur: Hæc dona, hæc munera &c. Secunda vice, quinquies, vbi dicitur. Quam oblationem tu Deus &c. Tertia vice bis ſemel, vbi dicitur: Qui pridiè, &c. Tibi gratias agens benedixit &c. & iterum, vbi dicitur: Similiq; modo &c. ibi: Itẽ gratias agens &c. Quarta vice quinquies, vbi dicitur, Hoſtiam puram &c. Quinta vice, bis, vbi dicitur: Sacroſanctum filij tui corpus &c. Sexta vice ter, vbi dicitur, Sanctificas, viuificas &c. Septima vice quinquies, vbi dicitur. Per ipſum &c. prout in ipſis locis dictum eſt. Inter quas ſeptem vices ſacrificium ſignificatur duabus vicibus bis, & duabus vicibus ter, & duabus vicibus quinquies: ſeptima verò vice bis & ter. Signatur ergo ſimul omnibus vicibus, iunctis quinquies quinque, quæ ſunt ſimul. xxv. quo numerus per ſe ductus ſemper in ſeipſum reducitur, ſi ducatur in infinitum: quantumlibet enim multiplicetur Euchariſtiæ ſacramentum, ſemper eſt idem ſacrificium. Auguſti. tamen, de conſecratione diſtinctione ſecunda ſemel dicit, quòd ſi tantum ſemel

ſignum crucis fieret ſuper panem, & vi-
num, ſufficere poſſet: quia ſemel Domi-
20 nus crucifixus eſt. ¶ † In hoc etiam ſacra-
mento quinque ſenſus corporis, ſcilicet vi
ſus, auditus, guſtus, odoratus, & tactus
exercentur, ſcilicet circa colorem, ſapo-
rem, odorem, fractionem, & ſumptionem,
vt quinque ſenſus animæ ſpirituales exu-
berent, ſcilicet uiſus intelligentiæ, audi-
tus obedientiæ, adoratus diſcretionis, gu-
ſtus dilectionis; & tactus operis de quibus
reperitur in Euangelio: Domine quinque
Mth. talenta tradidiſti mihi: ecce alia quinque
25. ſuperlucratus ſum. Sed & binarius & ter-
narius bene congruit ſacramento: bina-
rius propter carnem, & ſanguinem: terna-
rius propter panem, & vinum, & aquam.
Item binarius, propter duplicem modum
edendi, ſcilicet ſacramentalem ſub ſpecie
panis, & uini, & ſpiritualem, in fide cor-
dis. Et ternarius propter tria: quæ ſunt in
hoc ſacramento diſcreta: videlicet forma
uiſibilis uini, panis: veritas corporis & ſan
guinis, & uirtus ſpiritualis unitatis & cha-
ritatis, de quibus eſt in vj. partic. ſuper ver
bo. Myſterium fidei, ut ita ternarius bina-
riũ, id eſt, fides trinitatis per dilectionem
Dei, & proximi operetur. Fiũt igitur tres
cruces: quæ quatuor habent angulos ſuper
ſacrificium: quia Chriſtus dũ in cruce pe-
pendit, quatuor climata mundi redemit,
& ſeptem ordinibus ordinantur, ad notan
dum ſeptiformem Spiritus ſancti gratiam,
quæ in hoc myſterio neceſſaria eſt, & fe-
rè in quolibet ordine, per numerum im-
Mth. parem ſignacula diſponuntur: quia cor-
27 pus Chriſti unum manens non ſcinditur:
omnis honor tanquam domino: & gloria
21 tanquam Deo. ¶ Sequitur: Per † omnia
ſecu. ſecu. non ſolum crucis impreſſio, ue-
rum etiam uocis expreſſio, & pectoris per-
cuſſio, quæ geſta ſunt iuxta crucẽ inſinuãtur
prout dictum eſt ſuper uerbo: Nobis quo-
que. Quia ergo Ieſus clamãs uoce magna,
tradidit ſpiritum: ideo ſacerdos dicendo.
Per omnia ſe. ſe. exaltat vocem & aliquan
tulum calicem eleuat. Vel dicitur alte, ad
incitationem populi, vt ſciens ſinem cano
nis, reſpõdeat: Amen. Vel ideo, quia Cen-
turio clamauit: Verè filius Dei erat iſte:
quia verò mulieres lamentabantur, flen-
tes Dominum: ideo chorus quaſi lamen-
tando, reſpondet: amen repreſentans fi-
deles, qui Dominum contrito corde luge
bant, uelut quondam Abel inuidi fratris Gen. 4
furore occiſum parentes eius lamentaban
tur. ¶ †Conſequenter diaconus accedit & 22
exaltatum parumper ſacrificium ſeu cali-
cem cum corpore de altari tam ipſe, quàm
ſacerdos deponit: quia vt legitur Ioã. 20.
Venerunt Ioſeph ab Arimathia, & Nico-
demus, & impetratum corpus Ieſu à Pila-
to, deponentes ſepelierunt. Sacerdos ergo
eleuans, Nicodemum repreſentat: ipſa ve
rò eleuatio, Chriſti depoſitionem de cru-
ce: depoſitio collocationem in ſepulchro
demonſtrat. Et aduerte, quia ſacerdos di-
cens: Præceptis ſalutaribus moniti: cali-
cem ſimul & hoſtiam deponit. ¶ Ad cuius
rei euidentiam notandum eſt, quòd Chri-
ſti corpus & ſanguis bis in ſexta feria ele-
uata, & depoſita fuerunt ſemel in cruce le
uata, de cruce ad terram depoſita, & ſemel
de terra eleuata, & in ſepulchro colloca-
ta. primum repreſentatur in prima eleua-
tione, & depoſitione corporis, & ſanguinis
Chriſti quę fit ſtatim poſt eorum conſecra
tionem: alia repreſentatur in eleuatione
& depoſitione, quę fit in hoc loco. Cõgruè
igitur, dum hæc uerba proferuntur, fit cor
poris & ſanguinis eleuatio, & depoſitio,
deſignantes eleuationem corporis Chriſti
de terra & locationem eius in ſepulchro,
quia Ioſeph, qui illud de cruce, & de terra
leuauit, & in ſepulchro locauit, monitus
& inſtructus erat præceptis ſalutaribus Chri
ſti ſicut fidelis diſcipulus eius. vnde de eo
legitur in Marco: Et ipſe erat expectans re Marc.
gnum Dei. Simul autem eleuantur corpus 15
& ſanguis iam cõſecrata: quia ipſe Ioſeph
(ut aiunt quidam) ſimul corpus cum ſan-
guine in ſepulchro locauit. Adhuc in ipſa
eleuatione tenetur hoſtia cum quatuor di
gitis. ¶ Cum † enim expectemus, & neceſ- 23
ſe habeamus impetrare quatuor principa
liter per merita paſſionis Chriſti, ſcilicet,
poteſtatem contra diabolum, humilita-
tem contra mundum, caſtitatem cõtra cor
pus proprium, & ſubiectionem ac dile-
ctionem, quo ad Deum & proximum: ideo
ad hoc repreſentandum merito cum qua-
tuor principalibus digitis hoſtia tenetur.
Quidam tamen Eccleſiæ in tribus primis
petitionibus Dominicæ orationis tenent
calicem

calicem eleuatum: & tunc calicis eleuatio aliud ſignificat, prout ibi dicetur. In quibuſdam etiam eccleſijs dum calix parumper ab altari eleuatur, quidam puer ſtans vltimus, poſt diaconum, habens cappam ex tranſuerſo, ad deſignandum, quòd caput, id eſt Iudæi expectãtes Meſſiam, id eſt Chriſtũ cùm iam venerit, tranſuerſum eſt in caudam. Quia verò Nicodemus ſe-

Io. 19 pulto Domino aduoluit ſaxum magnũ ad oſtium monumenti, ideo diaconus ſuper os depoſiti calicis corporale deponit: diaconus quoque calicem cum corporali inuoluens, repreſentat Ioſeph: qui corpus

Math. 27 Dñi ſyndone munda inuoluit. ¶ Rurſus, quia in pace factus eſt locus eius: diaconus

24 † ſecundum morem quarundam eccleſiarum menſam oſculatur altaris, & quia factus eſt principatus ſuper humerum eius, oſculatur dextrum armum põtificis, vt in vtroque ſignificet Chriſtum quieuiſſe poſt mortem, & viciſſe poſt mortẽ, iuxta quod

Pſ. 4. ipſe prædixit in Pſal. In pace in idipſum,

Oſee 13 dormiam & requieſcam, & alibi: O mors, ero mors tua: morſus tuus ero inferne:

Phil. 2 Chriſtus enim per mortẽ triumphauit de morte: nam quia factus eſt obediens vſq; ad mortem: mortem autem crucis: idcirco Deus exaltauit illum &c. Hoc ipſum etiam ſignificat, quod Chriſtus ſibi crucem ſuper humerum baiulauit. Secundo diaconus oſculando dextram ſacerdotis, ſignificat quod vult eſſe particeps laboris, vt ſit ſocius æternæ retributionis. Tertio, per hoc innuit, quod Ioſeph deponẽs corpus: illud fuit oſculatus. In quibuſdã eccleſijs ſacerdos hic etiam hoſtiam oſculatur, innuens quod Nicodemus idẽ fecerit, quod Ioſeph, vel potius per Domini paſſionẽ, factam eſſe noſtram reconciliationem. Poſt oſculum huiuſmodi, diaconus retrocedit à facie ſacerdotis, repreſentans mulieres ſepulto Dño à monumento recedentes.

S V M M A.

1 *Miſſæ tertia pars.*

2 *Sacerdos populum precibus lauat.*

3 *Oratio Dominica tanquam ſumma & maxima, ſubijcitur à ſacerdote, amplectenda à populo.*

4 *Orationis Dominicæ vis. Et commendatio à quatuor cauſis.*

5 *Orare nos vult Chriſtus licet nihil ſit neſciens eorum, quæ nobis conferunt. Et maxime ob rationes quinque.*

6 *Orationis Dominicæ ſumma.*

7 *Orationis Dominicæ ſeptem petitiones. Et earum diſtributio, nu. 8.*

9 *Oratio Dominica, duplici ordine diſtincta.*

10 *Dona ſeptem. Virtutes ſeptem. nu. 10. Beatitudines ſeptem, nu. 11.*

12 *Vitia ſeptem capitalia, Cui reſpondent numero, ſeptem populi Cananæorum.*

De oratione Dominica, Pater noſter &c. Cap. 47.

SECVNDVM eos, qui dicũt, quod tertia pars miſſæ, quæ dicitur † po- 1
ſtulatiores incipit hic: Oremus præceptis ſalutaribus &c. & quod durat vſque ad collectas: Hæc pars continet quinq; clauſulas. ¶ Prima, eſt ipſa præfatio. ſ. Oremus præceptis: quod addidit beatus Grego. ¶ Secunda eſt Pater noſter. ¶ Tertia, libera nos q̃ſumus Domine. ¶ Quarta, pax Domini. ¶ Quinta fiat communicatio. Quia ergo Ieſus voce magna clamabat, In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum, ideo ſacerdos & non totus populus, prout Græci faciunt, eleuata facie pronuntiant: Oremus, præceptis &c. Non enim dicitur ſub ſilentio, ſed palam: quia eſt de Euangelio, ad notandum quod rex cœlorum in noua lege palã loquebatur & ſine velamine prędicauit. Ab hoc ideo hæc Dominica oratio, & etiam credo in vnum Deum, alta voce dicuntur, vt omnes illam dicant & addiſcant. Alia etiam ratio poſita eſt ſub titu: de prædicatione. Sed tertia clauſula, ſcilicet libera nos &c. ſub ſilentio dicitur, in ſignum, quod Chriſtus interdũ à prædicatione ſiluit: aliter tamẽ ibi dicetur. Sed & proferẽs, Pater noſter &c. iterũ ſicut prius extendit ac ſurſum eleuat manus. Primò .n. dicens. Præceptis ſalutaribus &c. actus Ioſeph de quibus in præcedenti columna dictum eſt, quos præceptis ſalutaribus monitos & diuina inſtitutione formatos geſſit repreſentauit. Quia igitur doctrina au-

Lu. 23

diendo meditando, & in quiete docenda
eſt. v. q. iiij. in loco. ideo verba iſta depoſi-
tis ſuper altare manibus protulit dicens:
Pater noſter, &c. Chriſtum populum ora-
re docentem repreſentans, ideoque Moſi
orantis exemplo manus extendit, & ſur-
ſum eleuat, vt feruorem cordis & rectam
ad Deum intentionem oſtendat xxxvij. di
ſtin. ſi quis vult. Rurſus dicendo: præceptis
ſalutaribus &c. calicem ſimul & hoſtiam
deponit vt præmiſſum eſt. ¶ Sanè legalis
2 † pontifex regreſſus ad populum lauabat
veſtes: immundus tamen erat vſque ad ve
ſperam: ſicut in proœmio huius partis di
ctũ eſt. Sic & Chriſtus qui intrauit in ſan-
cta ſanctorum, redit ad eccleſiam, compa-
tiendo & auxiliando: & lauat veſtes ſuas,
id eſt, ſanctos mundificat: & tamen vſque
ad finem mundi membris eius aliquæ ma-
culæ adhærent. Sacerdos etiam redit ad
populum, quia dum rurſus alta voce mul
tiplicat preces, foras exire videtur, & pre-
cibus velut aquis veſtimenta ſua, id eſt, po
pulum lauat & mundat: & tamen immun-
dus iudicatur, quia vſque ad mortem erit
in omni homine, quid lauetur. Oraturus
ergo & oſtenſurus ſe cauſam ſuã agere co-
ram Deo, & quæ quotidie petere debea-
3 mus, monet populum orare † dicens. Pa-
ter noſter &c. quæ oratio habetur Matth.
6. cap. Fiducialiter enim orare poſſumus,
vt filij patrem: quos ipſe Dominus ad ſic
orandum informauit, & ipſe vice vniuer-
ſalis eccleſiæ quàm repreſentat, orat: ne
tamen ſua authoritate & quaſi præſumpti
uè petere videatur, præmittit quaſi loco
præfationis, præceptis ſalutaribus &c. Di-
cit autem præceptis, & diuina inſtitutio-
ne: quia dominus & hanc orationem inſti
tuit, & Apoſtolos ſic orare præcepit, & ex
tunc maximè proſtrati orare debemus, vſ-
que in finem dominicæ orationis, ſaltem
in profeſtis diebus, in feſtiuis verò ſtantes.
Tres autẽ articuli ſequentes, ſcilicet, præ-
ceptis ſalutaribus: pater noſter: & libera
nos: ſignificant tres dies dominicæ ſepul-
turæ. ideoq; & his duntaxat vtimur in pa
raſceue. In quibuſdam eccleſijs, dum ſa-
cerdos dicit. Pater noſter, à diacono, & dũ
prælatus dat benedictionem ſolenné poſt
Pater noſter, manus eius à diacono, & ſa-
cerdote ſuſtentantur, in quo repreſenta-
tur, quòd Hur, & Aaron, ſuſtentabant ma Exod.
nus Moſi orantis, de quo ſub titu. de ora- 17
tione dictum eſt. ¶ Beatus Grego. oratio-
nem dominicam poſt canonem ſuper ho-
ſtiam cenſuit recitari, aſſerens in regiſtro
incongruum eſſe, vt ſuper Euchariſtiam di
ceretur oratio, quam ſcholaſticus compo
ſuerat, & illa omitteretur quam dominus
ipſe dictauerat, & Apoſtoli dicere conſue
uerant. Et cãtatur apud Græcos à toto po
pulo, ſed apud nos à ſolo ſacerdote. † Il- 4
lud autem notandum eſt, quòd hæc oratio
cæteras orationes propter quatuor ante-
cellit, ſcilicet authoritate doctoris, breui-
tate ſermonis, ſufficientia petitionum, &
fœcunditate myſteriorum. Authoritate
doctoris, quia fuit ipſius Saluatoris Apo-
ſtolos orare docentis ore prolata, & inde
dicitur oratio dominica. Breuitate ſermo Math.
nis quia facilè dicitur & profertur. Iuxta 6
illud: Cum oratis, nolite multum loqui
&c. Sufficientia petitionum, quoniã vtriuſ
que vitæ neceſſaria continet. Fœcundita-
te myſteriorum, quia immenſa continet
ſacramenta. ¶ Verum licet ſciat dominus,
quid velimus: vult tamen nos orare voca-
liter propter multa. ¶ † Primo, pro exci- 5
tãda deuotione, quia quod facit flatus car
boni, hoc facit pronunciatio deuotioni.
vnde, ad ipſum ore meo clamaui, & exalta Pſ. 65
ui ſub lingua mea. ¶ Secundo, pro alio- Exod.
rum inſtructione, vt cortina cortinam tra 36
hat, & qui audit, dicat, veni, extrà de ſa- Apoc.
cra. vnct. cap. j. vnde. Luceat lux veſtra co 22
ram hominibus. ¶ Tertio, pro linguæ obſe Matt.
quio, vt quod lingua peccamus, lingua ſa- 5
tisfaciamus: vnde. Sicut exhibuiſtis mem- Ro. 6.
bra veſtra ſeruire iniquitati, ad iniquita-
tem, ita exhibete ea ſeruire iuſtitiæ in ſa-
tisfactionem. xlvij. diſtinct. omnes. ¶ Quar
to, pro rei petẽdæ commemoratione, quia
facilius obtinetur, quod inſtantius poſtula
tur. de pœnit. diſt. j. importuna. xliij. diſt.
ſit rector. in fine. vnde petite, & accipietis.
pulſate, & aperietur vobis. ¶ Quinto, pro Lu. 40
impetratæ rei cuſtodia, quia quod ſæpius
requiritur, diligentius cuſtoditur, vnde te
ne quod habes, ne alius accipiat coronam Apoc.
tuam. ¶ Sanè in hac oratione oratur pro 5
bonis adipiſcendis, & pro malis vitandis.
Pro † bonis temporalibus, ſpiritualibus 6
& æternis. Pro malis præteritis, præſenti-
bus

bus & futuris. De bonis æternis dicitur. ueniat regnum tuum.De bonis ſpiritualibus. Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo.& in terra. De temporalibus. Panem noſtrum quotidianum,da nobis hodie.Aeterna petuntur in præmium: ſpiritualia in meritum: temporalia in ſubſtentaculũ. De malis præteritis. Dimitte nobis debita noſtra,&c. De præſentibus: ſed libera nos à malo. De futuris. & ne nos inducas &c. Præterita ſunt doléda, præſentia ſunt vincenda,futura ſunt præcauenda. ¶Septem
7 † ſunt orationis dominicæ petitiones propter captationem beneuolentiæ, quæ ſignificant ſeptem verba Chriſti in cruce. Primum,fuit; Pater, ignoſce illis.Secundum; Ecce mulier filius tuus. Tertium; Ecce mater tua.Quartum. Hodie mecum
Luc. 1 eris in paradiſo.Quintum. Eloi eloi. Sextum.Pater, in manus tuas.Septimum.Conſummatum eſt. Vel ſignificat ſeptem verba,quæ tantũ beata virgo legitur de Chri
Ioã. 2 ſto dixiſſe.Primum fuit diſcretionis, quomodo fiet iſtud.Secundum humilitatis;ecce ancilla Domini.Tertium ſalutationis.
Luc. 2 ecce,vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis. Quartum gratiarum actionis. Magnificat anima mea Dominum. Quintum compaſſionis, fili, vinum nõ habent. Sextum inſtructionis,quodcunque dixerit vobis,facite.Septimum amoris. Fili, quid feciſti nobis ſic? Prima autem petitio eſt: ſanctificetur nomen tuum. Secunda, Adueniat regnum tuum. Tertia, Fiat voluntas tua. Quarta,Panẽ noſtrum quotidianum. Quinta,Et dimitte nobis debita noſtra.Sexta, Et ne nos inducas in tentationem.Septima, Libera nos à malo. Et hæ ſeptem
8 † petitiones ſecundũ Apoſtolum. ſeptem poſtulationes dicuntur, quarũ primæ tres ſpectant ad vitam æternã ſiue ad patriam, & ideo ſacerdos in quibuſdam locis eleuato calice dicit eas,& præfationem, præceptis ſalutaribus &c. dicens verò, Sicut in cœlo,parum magis eleuat illum,& dicens, & in terra, deponit illum. Tres vltimæ ad præſentem vitã ſiue ad viam,pertinent,& ideo depoſito calice,dicit eas;media verò, .ſ.panẽ noſtrũ pertinent,&c. ad vtrunque. Porrò tres primæ ſuccedunt ordine temporis, ſed præcedunt ordine dignitatis. Tres vltimæ ſuccedunt ordine dignitatis,

ſed præcedunt ordine temporis. Duplex igitur † ordo eſt in dominica oratione no 9
tandus. vnus in aſcendendo,qui conuenit cum virtutibus,alter in deſcendendo, qui concordat cum donis.dona nanq; de ſummis ad ima deſcendunt, vnde. Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientię & intellectus &c. Virtutes verò de imis ad ſumma con
deſcendunt.vnde: Beati pauperes ſpiritu: *Eſ.* 11.
quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. *Math.*
Beati mites &c. Nempe Dominus in ora 5
tione ipſa ſecutus eſt ordinem dignitatis, qui eſt artificialis: vt de maioribus ad minora deſcendet.Sed doctores in illius expoſitione ſequũtur ordinem temporis,qui eſt naturalis, vt de minoribus ad maiora, id eſt, de temporalibus ad æterna conſcendant,quem modũ ſeruabimus exponendo. Et ſit hic adaptatio ſeptem petitionum ſeptem virtutum, ſeptem donorum Spiritus ſancti,& ſeptem beatitudinum, contra ſeptem vitia capitalia,ſeptem virtutibus oppoſita.Nam dona petitionibus,virtutes do
nis & beatitudines virtutibus obtinentur. *Eſ.* 2.
Septem dona ſunt hæc, ſapientia, intellectus,conſilium,fortitudo,ſcientia, pietas, & timor,de qbus dicit propheta. Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus: ſpiritus conſilij & fortitudinis,ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. ¶Septem † verò 10
virtutes ſunt hæ: paupertas ſpiritus, manſuetudo,luctus,eſuries iuſtitiæ, miſericor
dia,munditia cordis,& pax.¶Septẽ † quo 11
que beatitudines ſunt iſtæ: regnum cœlorum,poſſeſſio terræ,conſolatio,ſaturitas, miſericordiæ conſecutio, viſio Dei: filiatio Dei,de quibus cõiunctim dominus ait. De prima, Beati pauperes ſpiritu quoniã ipſorum eſt regnum cœlorum. De ſecunda, Beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terram. De tertia, Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. De quarta,Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. De quinta, Beati miſericordes,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. De ſexta, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. De ſeptima,Beati pacifici: quoniam filij Dei voca
buntur.Septem verò vitia † capitalia ſunt, 12
inanis gloria,ſiue ſuperbia,ira,inuidia,acidia,auaritia, gula, luxuria, quæ ſignifica-

ta fuerunt in ſeptem populis, qui terra Iſrael promiſſam tenebãt: videlicet Etheus, Gergezeus, Amorrheus, Cananeus, Ferezeus, Eueus, & Iebuſeus. Homo igitur eſt ægrotus: Deus medicus, vitia ſunt languores, petitiones ſunt planctus, dona ſunt antidota: virtutes ſunt ſanitates, beatitudines ſunt fœlicitates & gaudia. Hæc ſeptẽ vitia per ſeptẽ petitiones huiuſmodi fugant orationis, prout inferius oſtendetur. ¶ Ad orationis ergo ipſius expoſitionem veniamus. Et nota, ꝙ in quibuſdã eccleſijs dum hæ ſeptem petitiones dicuntur, diaconus ſtat inclinatus communionem expectans, in quo ſignificat Apoſtolos, qui poſt mortem Domini per ſeptem hebdomadas confirmationem ſpiritus expectauerunt. Subdiaconus verò quieſcit, quia mulieres in ſabbato, quæ eſt dies ſeptima, ſiluerunt.

S V M M A.

1 *Orationis Dominicæ expoſitio.*
2 *Pater quis dicatur. Et cur Deus, dicatur pater noſter quamq́, variè.*
3 *Beneuolentia captatur à tribus.*
4 *Cælum, vnde dicatur.*
5 *Malum eſt triplex, à quo petimus liberari.*
6 *Timor, quo auertimur à malo, eſt triplex.*
7 *Tentamur à tribus: Deo, homine, & Satana. idque variè.*
8 *Tentatio Dei in hominem.*
9 *Peccata, ſunt debita pœnæ. Et quotuplicia ſint debita, quæ petimus nobis remitti.*
10 *Debitorum veniæ petendæ diuerſus modus, perfecti hominis, & imperfecti.*
11 *Peccatum in Deum, vel in proximum, an debeamus remittere: an verò potius punire.*
12 *Panes quinque ſunt nobis neceſſarij.*
13 *Panem ſuperſubſtantialem, quem petamus.*
14 *Voluntas Dei, dupliciter intelligitur.*
15 *Voluntas Dei, qualiter fiat in cælo & in terra.*
16 *Patrem, filium, & Spiritum ſanctum, quomodo debeamus diligere.*
17 *Regnum Dei, quod petimus aduenire, quod dicatur, & nu. 18. Et quàm varia regna.*
19 *Nomen Dei Patris, quatuor modis ſanctificatur.*
20 *Amen, omnes ferè orationes claudit. Et quid ſignificet. Et qualiter accipiatur in oratione Dominica. Et qualiter alibi. Et cur in eadem oratione, proferatur à ſacerdote, & non cùm ſecus fiat aliàs, nu. 12.*

De expoſitione Dominicæ orationis. Cap. 48.

PATER noſter &c. Or-
dinem temporis, vt præ-
miſſum eſt in † huius 1
orationis expoſitione,
ſeruantes à fine eius ini-
tium ſumamus, verſus
principium, ordine re-
trogrado procedendo. Siquidẽ homo mul- Iob 7.
tis malis circundatus, primo petit libera- 1.Io.1
ri à malo, quia verò ſine tentatione nõ eſt
vita hominis ſuper terram, ideo liberatus
à malo, petit in tentationem ne induca-
tur. Et quia dum in hac vita conſiſtit, ſem-
per eſt in quocunque peccato: nam ſi dixe-
rimus, quia peccatum non habemus, veri-
tas in nobis non eſt, ideo petit, vt debita,
id eſt, peccata ſibi dimittantur. Cùm autẽ
liberatus fuerit à malo, cùm vicerit tenta-
tiones: cùm debita fuerint ei dimiſſa, quia
qui per ſe ſtare non poteſt, neceſſarius eſt
ei ſpiritus fortitudinis, ne præmium expe-
ctando deficiat, ideoq; petit, ut panis quo-
tidianus ſibi donetur deinde cùm fuerit li-
beratus à malis, & roboratus in bonis, pe-
tit vt fiat voluntas Dei ſicut in cœlo & in
terra. Et quoniam præmiſſa in hac vita per-
fectè fieri non poſſent, mox petit vt regnũ
adueniat, in quo nomen patris ſanctifice-
tur in cælis, vt nunquam de cætero poſſit à
ſanctificationis gratia ſeparari. ¶ Poſtquã
petitionum côtinuationem præmiſimus,
mox ad eorum expoſitionem veniamus. Præ-
notandum † tamen eſt, quod illud, quòd 2
in oratione præmittitur: videlicet pater
noſter, qui es in cœlis, captatio beneuolen-
tiæ eſt, vt iam dicetur: Nempè πατὴρ Græ-
cè, dicitur genitor Latinè, & hebraicè ab-
ba, * & dicitur Deus, pater, à patrando ſi- *
ue perficiendo: quia per eum omnia facta
ſunt. Deus autem & generaliter, & ſpecia-
liter & ſingulariter dicitur pater. Genera-
liter omnium per creationem. Specialiter Eph.3
iuſtorũ per adoptionẽ Singulariter Chri-
ſti per generationem. Per creationem, vt
ibi: Flecto genua mea ad te Deum patrem
omnipotẽtem, à quo omnis paternitas in
cœlo

cœlo & in terra nominatur. Per adoptio-
nem, ut ibi: Si uos, cum ſitis mali, noſtis
bona data dare filijs veſtris, quanto magis
pater veſter de cœlo dabit vobis ſpiritum
bonum petentibus ſe? Per generationem,
ut ibi: Nemo nouit filium, niſi pater, & pa
trem, niſi filius: & cui voluerit filius reue-
lare. Per hoc quod dicit. Pater noſter, qui
es in cœlis: dehortatur nos à duobus, ui-
delicet à ſuperbia, ne dicamus pater mi.
quaſi reputantes proprium, quod eſt com-
mune, & ab indignitate, ſcilicet ne redda-
mur indigni tanto patre, qui conſiſtit in
cœlis. Deus enim ſolius Chriſti eſt pater,
per naturam, cui ſoli competit dicere pa-
ter mi: fidelium autem eſt pater, per gra-
tiã, quibus competit dicere, Pater noſter.
Ille dicit pater mi, ſi poſſibile eſt, transfer
à me calicem hunc. Iſti dicũt pater noſter,
qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum
& ipſemet dicit. Vado ad patrem meum, &
ad patrem veſtrũ, meum quidem per natu
ram, veſtrum, per gratiam. ¶ Hortatur etiã
nos per hæc ad duo, ſcilicet ad ſeruandum
gratiã adoptionis, cùm dicit pater, & unio
nẽ fraternitatis, cùm ait noſter. ¶ Rurſum
per hoc quod dicit pater: quod eſt nomen
pium, notatur bonitas eius, & eccleſię deuo
tio, quę ipsũ patrẽ appellat. Per hoc verò,
quod dicitur noſter, oſtenditur dilatatio
charitatis. Per hoc, quod dicitur in cœ-
lis, id eſt, in ſanctis, quorum conuer-
ſatio à fæce mundi remota eſt, Dei
pietas deſignatur. Quia igitur capta-
3 tio beneuolentiæ in hac † ratione per-
mittitur, ſciendum eſt, quod beneuolẽtia
captatur à tribus, ſcilicet, à perſona co-
gnitoris, petitoris, & aſſeſſoris, cognitor eſt
Deus, petitor eſt homo, aſſeſſor eſt an-
gelus. A perſona cognitoris, cum ait pater
petitoris, cum ait noſter: aſſeſſoris, cum ait
qui es in cœlis, id eſt, in angelis, uel in ſan
ctis. de quibus habetur: Cœli enarrant glo
riam Dei, vnde ſpes nobis attribuitur ut
ſanctos nos faciat. Vel in cœlis, ideſt in ſe
creto maieſtatis diuinæ; per quod datur fi-
ducia obtinendi bonũ occultũ. Quod ocu-
Eſ.44 lus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor
hominis aſcendit. Dat ergo fiduciam im-
petrãdi bonũ, vnde nõ dicit: Dñe cui ſeruit
timore, ſed pater, cui amore, q. d. qa pater
es, uis, qa in cœlis es, potes, ergo libera nos
à malo. ¶ Et † nota, quòd cœlum dicitur 4
à celando, quia celat diuina ſecreta, vel à
celſitudine, quia altius eſt terrenis rebus.
Sed libera nos à malo. Triplex eſt † ma- 5
lum, à quo petimus liberari, innatum, au-
ditum, & inflictum. Primum, contrahitur:
ſcilicet originale. Secundũ, cõmittitur, ſci
licet actuale. Tertium, ſuſtinemus, ſcilicet Eccl.
pœnale. Malum autem vitamus, per ſpiri-
tum timoris. Nam (ut inquit ſcriptura) Ti 6
mor Domini expellit peccatum. Porrò tri
plex eſt † timor quo ceſſamus à malo, ſer
uilis, initialis, & filialis. Timore ſeruili, ceſ
ſamus à malo formidine pœnę. Timore fi-
liali, ceſſamus à malo, amore iuſtitiæ. Ini-
tiali timore ceſſamus à malo, partim for-
midine pœnæ, partim amore iuſtitiæ. Ser-
uilis timor, eſt incipientium. Initialis pro-
ficientium. Filialis, perficientium. Dicit
ergo. Sed libera nos à malo. q. d. da nobis
ſpiritum timoris & paupertatem ſpiritus,
ut per ſpiritum timoris vitemus mala, per
paupertatem ſpiritus addiſcamus bona:
quatenus excluſis vitijs, & contemptis ter
renis, habeamus æterna, ſcilicet regnum
cœlorum, quod lucifer & primi parentes
per inanem gloriam ſiue ſuperbiam amiſe
runt. Per hoc ergo, quòd ſe humiliando, pe
tit liberari à malo, quod fit per donum ti-
moris, fugatur ſuperbia, quæ opponitur ti
mori, & ſic finis orationis concordat cum
principio, ubi ab humilitate contra ſuper-
biã incepit, vt præmiſſum eſt. ¶ Et ne † nos 7
inducas in tentationem, ſcilicet diaboli-
cam. Nota, quòd tentat nos Deus, tentat
homo, tentat diabolus. Deus tentat, ut pro
bet, homo, ut ſciat, diabolus, vt fallat. De
primo legitur: Tentauit Deus Abraham.
De ſecundo, Tenta nos obſecro diebus de-
cem. De tertio: Cur Sathanas tentauit cor
tuum. ¶ Porrò duobus modis tentamur
interius per delectationẽ, & exterius per
ſuggeſtionem: interior tentatio parum
efficit: exterior multum proficit, ſi non
conſentiatur, ſed reſiſtatur. Scriptum eſt
enim: Tentatio vos non apprehendat, niſi
humana. Rurſus: Beatus vir, qui ſuffert ten-
tationem: quia cùm probatus fuerit, acci-
piet coronam vitæ. Cùm igitur citra con-
ſensũ tẽtamur, dicimur in tẽtationẽ: cùm
cõſentimus, in tẽtationẽ inducimur: ſicut
piſcis ante capturã ducit in rete. Cũ aũt in-
ducitur,

ducitur,capitur & tenetur:tunc impletur,
quod Iacobus Apoſtolus ait: Tentatur aũt
vnuſquiſq; à concupiſcentia ſua mala ab-
ſtractus,& illectus:deinde, concupiſcentia
cùm cõceperit, parit peccatum: peccatum
verò cùm conſummatum fuerit, generat
mortem. Verùm cum idem Apoſtol.dicat:
quia Deus eſt intentator malorum. Quid
eſt, quod petimus, ne Deus nos inducat in
8 tentationem? Sed † dicendum eſt,quòd
Deus quodammodo tentat & quodammo-
do non tentat:tentat vt probet,iuxta illud
Proba me Deus,& tenta me,non tentat vt
fallat: iuxta illud: Deus neminem tentat.
Petimus ergo, ne nos Deus in tẽtationem
inducat, id eſt, ne permittat induci: quia
ſicut dicitur: Non eſt malum in ciuitate,
quod Deus non faciat, id eſt, quod fieri nõ
permittat. Scriptũ eſt enim: Fidelis Deus,
qui non patitur vos tentari ſupra id,quod
poteſtis,quaſi dicamus: Da nobis ſpiritum
pietatis,& manſuetudinem ſpiritus, vt per
ſpiritum pietatis vincamus tentationes;
exercendo nos ad pietatem,& per manſue
tudinem vincamus iram, non reddẽdo ma
lum pro malo. Vincamus etiam inuidiam,
Roma. quæ opponitur pietati,ut ita poſſideamus
12. terram uiuentium, quam per ſpiritum pie
tatis,& per manſuetudinem ſpiritus obti-
nebimus. Nam pietas promiſſionem ha-
bet vitæ,quæ nunc eſt & futuræ,& beati mi
tes, quoniam ipſi poſſidebũt terram,Vnde
Pſ.36 Pſalmiſta. Manſueti poſſidebunt terram,&
delectabuntur in multitudine pacis. ¶ Di-
9 mitte nobis debita noſtra &c. debita † di
cuntur peccata, quæ nos debitores pœnæ
conſtituunt. non enim hic agitur de debi-
tis pecuniarũ,ſed offenſarũ. Tria aũt ſunt
debita, q̃ petimus nobis dimitti, ſcilicet
peccatũ in Deũ,peccatũ in proximũ,& pec
cãtũ in nos,vñ peccauimus cũ patribus no
ſtris, iniuſtè egimus, iniqtatẽ fecimus.vñ
Pſa. 105. Peccauimus cum patribus noſtris
in Deum,iniuſtè egimus in proximum, ini
quitatem fecimus, in noſmetipſos. Et quia
peccauimus in Deum:ideò petimus,ut ip-
ſe dimittat nobis debita noſtra, quia pec-
cauimus in nos,ideo petimus, ut dimittat
nobis debita noſtra, quia peccauimus in
proximum,ideò petimus, ut dimittat no-
Matt bis debita noſtra ſicut & nos dimittimus
18 debitoribus noſtris. Hoc pacto ergo & ea
conditione nobis dimittuntur,ſi nos dimit
tamus debitoribus, alioquin etiam dimiſſa
reuocantur in debitum, ſecundum illud
euangelij: Serue nequam, omne debitum
dimiſi tibi,quoniam rogaſti me,nonne er-
go oportuit & te miſereri conſeruo tuo,
ſicut & ego miſertus ſum tui? Et iratus
Dominus eius tradidit eũ tortoribus quo
aduſque redderet vniuerſum debitum, ſic
& pater meus cœleſtis faciet uobis ſi non
dimiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cor-
dibus veſtris, Vt ergo Dominus euidenter
oſtenderet,quod nullus eſt totius oratio-
nis fructus,niſi debitoribus dimittamus,in
fine eiuſdem euangelij ſubiũxit ad omnia:
Si dimiſeritis hominibus peccata eorum,
dimittet uobis pater veſter cœleſtis pecca
ta veſtra. Si autem non dimiſeritis homi-
nibus peccata eorum, nec pater veſter di-
mittet uobis peccata ueſtra. His ergo, qui
debitoribus non dimittunt, hæc oratio nõ
prodeſſe videtur, ſed obeſſe. Nam qui ſic
petit ſibi dimitti ſicut debitoribus ſuis ip-
ſe dimittit, profectò ſi non dimittit ipſe
debitoribus, videtur petere, ut ſibi non di-
mittatur, de conſ. diſtinct. ij. panem. ¶ Sed
quæritur, quid † tenetur illi dimittere, 10
qui nec ſatisfacere vult: nec veniam poſtu
lare? Sanè diſtinguendum eſt inter perfe
ctum & imperfectum. Is, qui viam perfe-
ctionis arripuit,etiam non petenti veniam
omnibus modis indulgere tenetur, vnde
in canone Inno. de pœ. diſt. v. c. ſi. legitur.
Falſa eſt pœnitẽtia ſi pœnitẽs offenſo nõ ſa
tiſfaciat: aut ſi offenderit offenſus non in
dulgeat. Qui verò nõdũ perfectionis uotũ
aſſumpſit, tenetur quidem rancorẽ cordis
deponere, ſed non tenetur ſatisfactionem
debitam condonare: vnde in canone Fabia
ni. xxiij. q. iiij. cum in lege. ita. canitur. Si
quis contriſtatus reconciliari noluerit fra
tri ſuo, ſatisfaciẽte eo, qui cõtriſtauit, acer
rimis maceretur inedijs, vſque dum gratã Matt.
ti animo ſatisfactionem recipiat. Quãquã 5.
omnes vniuerſaliter teneamur diligere
inimicos noſtros,& benefacere his, qui ode
runt nos,& orare pro perſequentibus & ca
lumniantibus nos. xc. diſtin. ſi quis. Quia
verò ſunt culpæ in quibus culpa eſt relaxa
re vindictam. xxviij. diſtinct. quæ ſunt. & ſi
† peccatum in nos teneamur dimittere: 11
peccatum tamẽ in Deum & in proximum
debe-

debemus punire. Quiſquis ergo laborans
odio vel inuidia, grauatur magis hac ora-
tione, quàm iuuetur, niſi iam propoſitum
habet dimittendi. Veruntamen non in ſua
quiſque, ſed in totius eccleſiæ videtur per-
ſona orare: vnde non dicit, dimitte mihi
debita mea, ſicut & ego dimitto debitori-
bus meis, ſed dicit: dimitte nobis debita no
ſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus
noſtris. Quidam etiam volunt ita illud
intelligi, dimitte nobis, &c. id eſt, ſic dimit
te nobis debita noſtra ut & nos dimitti-
mus debitoribus noſtris. q. d. Da nobis do-
num ſcientiæ, luctum & virtutem, quate-
nus tã noſtra, quam aliena peccata cogno-
ſcamus & defleamus, ut nobis debita no-
ſtra, dimittas: & ita conſolationem habe-
bimus aduerſus inuidiam, quæ facit homi
nem dolere, & de alieno bono tabeſcere,
aduerſus iram, quę eſt contraria ſcientiæ:
quia ira impedit animum ne poſſit cerne-
re verum .xj. q. iij. illa. & cap. ſeq. per ſcien
tiam enim & luctum in præſenti remiſſio-
ne accipimus, & in futuro conſolationem
habebimus: iuxta illud quod legitur: A de
Pſ. 50 licto meo munda me, quoniam iniquitatẽ
Mat. 5 meam ego cognoſco, & beati qui lugent,
Ioan. 6 quoniam ipſi conſolabuntur. Panem no-
ſtrum quotidianum, &c. Vnde in euange-
lio Ioannis: Domine ſemper da nobis pa-
nem hunc: παν autem Gręcè, interpreta-
tur latinè omne. vnde: Oramus ut omnipo
tens pater omnem uictum ſpiritualem, &
carnalem & corporalem omni tempore
12 largiri dignetur. ¶ † Quinque autem pa
nes ſunt nobis neceſſarij: in via quatuor, &
quintus in patria, corporalis ad ſuſtentatio
nem, ſpiritualis ad informationem, doctri
nalis ad eruditionem, ſacramentalis ad ex
Deu. 6 piationem, & eternalis ad fruitionem. De
Mat 4 primo legitur: Non in ſolo pane uiuit ho-
Luc. mo. De ſecundo: Amice, accommoda mihi
11. tres panes. De tertio: Venite, comedite pa
1. Cor. nem meum. De quarto, Qui panem Domi
11 ni manducat indignè, reus erit corporis
Ioã. 6. Domini. De quinto: Ego ſum panis viuus,
qui de cœlo deſcendi. Poſtquam enim fue
rint homini peccata dimiſſa, neceſſarius
eſt ei ſpiritus fortitudinis, vt pręmiſſum
eſt: ideo dicit: Panem noſtrum quotidianũ
id eſt, nobis quotidie neceſſariũ, alioquin
quod noſtrum eſſet, nobis dare non poſſet,
niſi prius deſineret eſſe noſtrum: extrà de
fide inſtr. c. inter. Da nobis hodie. q. d. da
nobis ſpiritum fortitudinis: qui multiplici
pane roborat animam, ne deficiamus in
præſenti, eſuriendo iuſticiam, per quam
expellentes acidiam & tędium de bono,
plena iuſtitia ſaturabimur in futuro: ſecun
dum illud: Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt
iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Mat.
dicit † Panem noſtrum ſuperſubſtantialẽ: 13
quod duobus modis poteſt intelligi: velut
vna ſit dictio: quaſi da nobis panem noſtrũ
ſuperſubſtantialem, id eſt Chriſtum qui
eſt ſuperſubſtantialis, id eſt, ſuper omnem
ſubſtantiam, ſcilicet creatam qui panis eſt
in altari: vel vt ſint duæ dictiones, quaſi da
nobis panem noſtrum, id eſt. Chriſtum, qui
eſt proprius cibus fidelium: & hoc ſuper
panem, id eſt, præter panem ſubſtantialem
id eſt, neceſſarium ad ſuſtentationem. q. d.
Da nobis vtrunque, ſcilicet mentis & cor-
poris. Lucas dicit: Panem noſtrum quoti- Luc.
dianum, quod tam de corporali, quàm de 11.
ſacramentali pane poteſt intelligi: vide-
licet de viatico. Græcus habet ἐπιούσιου
quod interpretatur ſuper ſubſtantialem.
de conſec. diſtinct. ij. in calice, in fin. He-
bræus verò ſegola, quod interpretatur
egregium, uel peculiarem. Ob hoc fortè
Lucas videns Matthæum dixiſſe ſegola,
quod ſonat pecuniarem, dixit quotidianũ.
Græcus autem interpres Matthæi, quia vi
dit eum dixiſſe ſegola, quod ſonat egregiũ
dixit ἐπιούσιου ſcilicet ſuperſubſtantia-
lem. ¶ Fiat uoluntas tua. Hoc † roga-
mus, ut quomodo angeli uel omnes ſancti 14
inculpabiles Deo ſeruiũt, ita & nos abſq;
graui peccato illi ſeruiamus in terra. ¶ Vo
luntas Dei, dupliciter intelligitur, ſcili-
cet & beneplacitum Dei æternum, & ſi
gnum beneplaciti temporalis. Beneplaci
tum Dei æternum, ſemper impletur. vnde:
& uoluntati eius quis reſiſtet? & omnia Ro. 9.
quæcunque uoluit Dominus, fecit. Signa Pſal.
beneplaciti temporalis ſunt quinque, præ 134.
ceptio, prohibitio, permiſſio, cõſilium, & Pſal.
operatio: vndè Magna opera Domini ex- 109.
quiſita in omnes uoluntates eius. Hæc nõ
ſemper implẽtur, ſed, ut impleantur, ora-
tur, unde dicitur. Fiat uoluntas tua, id eſt,
opere compleatur, quod præcipis, quod
conſulis, quod ſuades, quia non ſufficit uo

lun

luntas,niſi adſit facultas.lxxxvj. d.non ſa-
15 tis.¶ Sicut in † cœlo & in terra, id eſt, ſi-
cut illi qui ſunt in cœlo, uoluntatem eius
faciũt,ſic & nos in terra faciamus. vel ſicut
in cœlo & in terra,id eſt, ſicut in angelis,
ita & in hominibus, vel ſicut in perfectis
ita & in conuerſis. Vel ſicut in Chriſto,ita
Gal. 5 & in eccleſia,vel ſicut in mente,ita pariter
& in carne,ut caro non concupiſcat aduer.
Pſal. ſus ſpiritum,ſecundum illud: Cor meum
37. & caro mea exul in.d.v.diſt.da nobis ſpiri
Mat. 5 tum conſilij, ut faciamus voluntatem tuã
maximè miſericordiam,quæ permit aua-
ritiam,quatenus miſericordiam conſequa
mur:ſecundum illud: Beati miſericordes.
q.mi. con. Sicut enim auaritia conſiſtit in
acquirendo, & retinendo: ita miſericor-
dia conſiſtit in dando & dimittendo, hu-
ius petitionis & aliarum duarum imple-
tio,inchoatur in uia, & conſumatur in pa-
tria, ubi nihil uelle poterimus, niſi quod
Deũ uelle ſciemus, tũc diligemus Deũ ex
toto corde, & ex tota mente & ex tota
16 aia.¶ Et ex † corde,id eſt,intellectu, dili
gimus filiũ:toto.i.ſine.errore, Ex mente.i.
memoria,diligimus patrẽ.tota,id eſt, ſine
obliuione, Ex anima,id eſt,uoluntate,dili
gimus ſpiritum. ſanctum: tota, id eſt, ſine
contrarietate,patrem potentem,filium ſa
pientem,Spiritum ſanctum benignum, id
eſt trinitatis potentiam, ſapientiam, & bo
nitatem. Adueniat regnum tuum. Hoc ro
gamus ut ſemper Chriſtus regnet in no-
bis & non peccatum, ut nos paratos inue-
niat quando animam à corpore iubebit
exire. ¶ Regnum autem Dei dicitur, &
17 † militans eccleſia,quia regitur,& trium-
phans eccleſia,quia regnat. Item regnum
Dei dicitur,& gratia fidei, & gloria ſpei.
Rurſus regnum Dei,dicitur & intellectus
ſcripturæ,& locus patriç. ¶ De regno mi-
litantis eccleſiæ ſcriptum eſt, Exibũt ange-
Matt. li meſſores, & colligent de regno eius om
13. nia ſcandala.¶ De regno triumphantis ec-
Mat. 8 cleſiæ reperitur: Venient & recumbent cũ
Lu. 17 Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlo-
Math. rum.¶ De regno fidei dicit ſcriptura: Re-
25. gnum Dei intra vos eſt. ¶ De regno ſpei
Matt. Dominus ait: Percipite regnum, quod uo-
21 bis paratum eſt ab origine mundi. ¶ De re
Math. gno ſcripturæ legitur. Auferetur à vobis
13 regnum Dei: & dabitur genti facienti fru
Luc 18

ctus eius.¶ De regno patriæ reperitur: Ful
gebunt iuſti, quaſi ſol in regno patris eo-
rum,ſed etiam ipſe Chriſtus dicitur regnũ
Dei,ſecundũ illud: Si ego in digito † Dei 18
eijcio dæmonia,profectò uenit in uos re-
gnum Dei. Adueniat igitur regnum tuum,
id eſt, adueniat regnum ad regnum, mili-
tans ſcilicet ad triumphantem. Vel regnũ
tuum adueniat, id eſt, ad videndum te ve-
niat: ut regnum fidei ad regnum ſpei tran-
ſeat, quoniam hæc eſt vita æterna, ut co-
gnoſcamus te ſolum, uerum Deum, & quẽ Io. 17
miſiſti Ieſum Chriſtum. quaſi dicat, Da no 1. Cor.
bis ſpiritum intellectus, quo mundati cor 13
de intelligamus te in præſenti regnare,
per fidem, ut in futuro, videamus te regnã
tem in nobis per ſpem. Tunc cognoſce-
mus, ſicut & cogniti ſumus, videntes tũc
quaſi per ſpeculum in ænigmate, ſed tunc
facie ad faciem eum videbimus, quomo-
do videbimus Deum Deorum in Sion.
Quod eſt contra gulam, de qua prophe- Oſee. 4
ta. Vinum (inquit) & ebrietas aufert cor.
Per intellectum enim deſinit homo car-
naliter uiuere. Vnde Hierony. Ama
ſcientiam ſcripturarum, & carnis uitia nõ
amabis. ¶ Sanctificetur nomen tuum. †
Hoc rogamus, ut nos ſancti ſimus, & iuſti, 19
& recedamus à malo, & ſemper faciamus
bonum. Et nota, quòd nomen patris qua-
tuor modis ſanctificatur, in filijs duobus
modis in uia: & duobus in patria. In uia,
per efficientiam & perſeuerantiam: in pa
tria per conſummationem & effectionem.
In uia namque nomen patris ſanctificatur,
in filijs, quando ſanctificationis effectum
operatur in eis. Vel, quando ſanctificatio,
quam acceperunt in nomine patris, perſe
uerat in illis. In patria verò, nomen patris
ſanctificatur in filijs, quia ſanctificatur &
confirmatur in eis: ut nunquam poſſit à fi-
liationis gratia ſeparari, hic eſt quaſi mo-
bile nomen patris in filijs. Nam & Iudas
quandoque fuit filius, & quandoque non
fuit, pro qua poſſibilitate mouendi, dixit
Apoſtolus & habetur iij.q. vij.§. quod te-
ſtatur: Caſtigo corpus meũ; & in ſeruitu-
tem redigo, ne fortè cum alijs prædicaue-
rim, ipſe reprobus efficiar. Ibique nomen
patris ſanctificatur in filijs, quia vbi tales 1. Cor.
ſunt filij, in quibus patet ſanctus apparet: 9.
tunc erunt manifeſti, qui nunc ſunt occulti
ſecun-

Sap.1. ſecundum illud: Nos inſenſati vitam illo
rum æſtimabamus inſaniam, & finem illo-
rum ſine honore, & ecce, quomodo compu
tati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos
ſors illorum eſt. Dicitur ergo: ſanctifice-
tur nomen tuũ: quaſi dicat. Da nobis ſpi-
ritum ſapientiæ: prout dicitur à ſapore, id
eſt, iucunditatem æternam, ut guſtemus
quàm ſuauis eſt Dominus, generans in no
bis pacem, id eſt, motuum interiorũ quie-
tem, ut caro noſtra non cõcupiſcat aduer-
Pſ.33 ſus ſpiritum, quia non eſt pax oſſibus meis
Gal.5 à facie peccatorum meorum, ut ita ſancti-
Pſ.37 ficetur nomen tuum, id eſt, pater in filijs,
quatenus in præſenti difficile, in futuro
nequaquam à filiationis gratiam ſepare-
mur: quod eſt manifeſtè contra luxuriam,
quia qui laborat, non iucundatur in ea, &
qui pacem mentis non habet filius Dei nõ
Iob.1. eſt, ſed iumento aſſimilatur: quia quaſi iu
mentum in ſuo ſtercore computreſcit: gu-
ſtato enim ſpiritu deſinit omnis caro. ¶ In
20 † fine Dominicæ orationis ponitur Amẽ:
quod ad omnes petitiones refertur. He-
bræus autem ponit in fine, unum ex his tri
bus amen, ſela, ſalem, quæque ſonant verè
ſemper pacem. De amen, dictum eſt ſub ti-
tulo de ſalutatione ad populum: licet au-
tem amen, quandoque affectum optantis
exprimat: hic tamen concluſionis affirma-
tionem oſtendit. Vnde gloſſa Matth.6. A-
mẽ ſignificat in his omnibus petitionibus
indubitanter, à Domino tribui, quod peti-
tur ſi vltimę conditionis pactum ſeruaue-
rimus: vnde ſubdit: Si dimiſeritis &c. &
ideo amen hic non à populo, vel à clero,
ſed à ſacerdote profertur: cum enim ipſe
ſit mediator inter Deum & hominẽ: quia
eius eſt vota populi Deo offerre, & ipſius
voluntatem populo renuntiare, ſicut legi
21 tur Exod.19. Magis † congruit illud à ſa-
cerdote proferri, à quo conuenit petita à
Domino fuiſſe conceſſa affirmari, quàm à
populo cui huiuſmodi renũtiatio ipſo me
diante fieri debet. In alijs verò orationi-
bus, quæ in officio eccleſiaſtico dicuntur:
Amen exprimit potius affectum optantis,
quàm concluſionem affirmantis, ideoque
in illis congruè profertur à populo, à quo
optatur, quod in illis à ſacerdote orãtę po
ſtulatur. Profert tamẽ hic ſacerdos amen,
ſub ſilentio. Primò in ſignum, quòd Domi
nus vult orantes latere, quòd à Domino
exauditi ſint, ne poſtmodum tepeſcant. Se
cundò, quia ſi alte proferret, amen, quo af
firmatur orationem dominicã exauditam
eſſe, indicari poſſet præſumptio, & quæ-
dam oſtentatio ſacerdotis.

ADNOTATIO.

* Abba] Vel ſeruans pueros, παῖδας φυ-
λάσσων, ſi uerbum compoſitum explices.

SVMMA.

1 *Miſſæ tertia pars, vbi incipiat.*
2 *Emboliſmus, duplex.*
3 *Emboliſmorum & præfationum conſuetudo.*
4 *Pacem petens ſacerdos, quorum precibus inuitatur, & ſuffragijs. & nu. 5.*

Tertia pars miſſæ de ſilentio, poſt dominicam orationem. Cap. 49.

TERTIA pars miſſæ inci
pit in hac oratione. Li-
bera † nos quæſumus 1
Dñe &c. Quæ oratio, di
citur ἐμβόλισμος uel ſu
per excreſcẽtia, & eo ꝙ
nihil in ea petiẽ, quod
in pręcedenti oratione dominica petitum
non fuerit: nec tamen ſuperfluit, quoniam
eſt repetitio & expoſitio nouiſſimæ peti-
tionis illius. Illa enim dicit: Libera nos à
malo, iſta dicit: Libera nos quæſumus &c.
Et ſubdit, à quibus malis, ſcilicet à præſen
tibus, præteritis & futuris: ſubditur etiam
trãſitus ad orationẽ, pro pace ibi: Interce-
dente beata &c. Vel dicitur ſuper excre-
ſcẽntia, quia in primitiua eccleſia multo
tempore dicta non fuit. ¶ Et no. quod † du 2
plex eſt ἐμβόλισμος: videlicet quotidianus
& annuus, quotidianus eſt hęc oratio: cum
.n. amen ſit finis dominicæ orationis, & il
lud reſeruetur ſacerdoti, à clero dicente,
ſed libera nos à malo, ut præmiſſum eſt: pa
ter ꝙ hęc oratio intelligitur emboliſmus,
non ſolũ quotidianus: verum etiam dñicæ
orationis. Emboliſmus etiam quotidia-
nus, ſunt præfationes: ut uerè dignum &c.
Et communicantes &c. & hãc igitur obla-
tionem offerri. &c. te igitur clemẽtiſſime
pater.

pater. Annuus verò embolíſmus, eſt conſecratio olei infirmorum: de qua dicetur in ſexta parte ſub titulo de cœna Domini, & benedictio vuarum & agni paſchalis & huiuſmodi, & etiam frugum & fabarum primarum, quæ ex inſtitutione Euthiciani Papæ ſuper altari benedicuntur. ¶ Emboliſmo finito non cõcluditur, per Dominum.

3 ¶ † Hæc enim eſt emboliſmorum & præfationum conſuetudo: ſed ei continuatur oratio. Da propitius pacem &c. Da pacem inquam pectoris. vt ſimus à peccato liberi. Da pacẽ temporis, vt ſimus ab omni perturbatione ſecuri: nocet .n. infirmis perturbatio: & ecce quàm apertè enodatur à quibus malis erui deprecemur. Hęc autem oratio: Libera nos &c. ſub ſilentio dicitur: prout dictum eſt ſub titu. de pater noſter ſuper verbo: Oremus præceptis, quod ſilentium ſignificat ſabbatum, quo corpus Domini in ſepulchro quieuit: tunc enim nullus fidẽ prædicauit. Vnde Luca teſtante: Mulieres quæ parauerant vnguenta, ſabbato quidem ſiluerunt, ſecundum mandatum legis. Chriſtus tamen non ſiluit: imo ipſe qui ſecundum carnem in ſepulchro quieuit: ſecundum animã deſcendit ad inferos, vt fortior ſuperueniens ſuperaret fortem armatum: ad quod ſignificandum eccleſia Romana, dicit ipſam orationem alta voce in die paraſceues, & Mediolanenſis ſemper, & tunc momordit infernum, ducẽs ſuos vinctos de lacu, in quo non erat aqua, liberans eos de malis prętentis, præſentibus, & futuris, & dans eis perpetuam pacẽ, in qua ſunt ſemper & à peccato liberi, & ab omni perturbatione ſecuri. Vnde de hoc lacu liberari ſe, & totam eccleſiam orat presbyter dicens: Libera

Lu. 23

4 nos &c. Et † quia nos indigni ſumus veniã de præteritis & præſentibus atque futuris promereri, niſi nobis donetur oratione beatæ virginis, & beatorum Petri & Pauli atque Andreæ & aliorum ſanctorum, ideo hic eos in noſtrum patrociniũ inuocamus. Ad impetrandum ergo pacis gratiam, imploratur mater Salomonis, id eſt viri pacifici, & Michael nuntius pacis, & Baptiſta præco pacis, & tres Apoſtoli teſtes pacis, & non plures, quia in ore duorũ vel trium teſtium ſtat omne verbum. Prius ergo oramus, vt liberaremur à malis: nunc verò pro pace oramus. Rurſus licet omnes Apoſtoli ſuperius fuerunt propter authoritatem apoſtolatus connumerati: in hac tamen oratione, quæ triduã, quo Dominus in ſepulchro iacuit, deſignat, tres repetuntur & ſpecialiter iſti tres propter aliquas eorum prerogatiuas, videlicet propter priuilegium prærogatiuæ dignitatis, quo ad Petrum: propter priuilegium prędicationis & immenſi laboris, quo ad Paulum, & propter priuilegium nimium concupitæ crucifixionis, quo ad Andream. Adhuc † in

Ma. 1. 12.

5 hac oratione eſt intentio inuocare non ſolum Apoſtolos, verũetiam omnes ſanctos, qui per triplicem ſtatum diſtinguuntur: ſicut & omnes qui ſunt in eccleſia militante: aut enim fuerunt, vel ſunt in ſtatu coniugali, qui per Petrum: aut in ſtatu continentiæ, aut viduali: qui per Andræam, qui ſecundum Chryſoſtomum creditur in viduali ſtatu fuiſſe, aut in ſtatu virginali, qui per Paulum deſignatur, ad quem ſtatum etiam Angeli reducuntur: quia virginitas eſt ſoror Angelorum, & de beata Maria etiam fit mentio, tanquam de porta miſericordiæ. ¶ Poſtremo nota ꝙ poſt ſecretam tria dicuntur ad myſterium conſecrationis corporis Dñi perficiendũ, videlicet; Præceptis ſalutaribus, & oratio dñica, & hæc oratio: Libera nos quæſumus, & hoc propter tres dies, quibus dñi corpus iacuit in ſepulchro: ſiue propter triplicẽ legem, ſcilicet naturalẽ, Moſaicã & euangelicã.

S V M M A.

1 *Patenam tradit ſacerdoti diaconus, finita oratione dominica.*

2 *Patena cur ſe ſignet ſacerdos.*

3 *Sacerdotis manum ſeu humerum dextrũ diaconus oſculatur. Et quare id.*

4 *Patenam ad quid oſculetur ſacerdos.*

De reſumptione patenæ. Cap. 50.

1 Q V I A poſt paſſionis triſtitiam ad reſurrectionis gaudium peruenitur, iuxta illud: Ad veſperũ demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia, ideo ſubdiaconus interea dum chorus reſpondet: ſed libera nos

Pſ. 29

1 nos à malo. accedens † ad diaconum, tradit illi patenam inuolutam : diaconus vero illam recipiens eam reuelat, & reuelatam repreſentat, & tradit ſacerdoti, oſculando illius manum, aut humerū dextrum. Sacerdos uerò cum ea ſignum ſanctæ crucis ſibi facit in facie, & eâdem poſtmodum oſculatur. Hi quidem tam numero quàm obſequio ſanctas illas mulieres ſignificat,
Mat 28 de quibus narrat Euangeliſta Matthæus, quòd ueſpere ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, uenit Maria, & altera Maria uidere ſepulchrum præſentantes patenam, id eſt, cor patens latitudine charitatis, in obſequium ſepulturæ. Iuxta, quod legi-
Marc. vlti. tur, quòd mulieres emerunt aromata, ut uenientes ungerent Ieſum: & ualde mane una ſabbatorum, ueniunt ad monumētum orto iam ſole, & dicebant adinuicem, quis reuoluet nobis lapidē ab oſtio monumenti? Acceſſus igitur diaconi : qui Marias ſignificat in tradendo patenam, ſignificat illud quòd Mariæ uenerunt uidere ſepulchrum, & reſurrectionem Chriſti latè credentes, eam Apoſtolis nuntiauerunt: qui demum Domino ſuæ fidei latitudinem obtulerunt, & ideo de manu diaconi patenā, id eſt, latitudinem charitatis accipit ſacer-
Io. 20 dos, id eſt, Chriſtus acceptat. Vel per ſubdiaconum intelligitur Nicodemus, qui etiam latè credidit & obſequium exhibuit Saluatori. Quòd vero patena prius inuoluta, dehinc reuelata ad altare deportatur: hic eſt Moſes de fiſcella ad regiā perductus domum. Exod. 2. Lex quidem quæ latuit, ſed cognitis myſterijs, ab eccleſia exaltata, ad Chriſtum aſcendere de Aegy-
2 pto docēs. ¶ Quod vero ſacerdos † ſuper patena ſibi à miniſtris oblatā ſignum crucis facit, repreſentat illud, quod in Mattheo legitur quod principes ſacerdotum, & Phariſæi ſignauerunt lapidem cum cuſtodibus: ſed nec ratio iſta nec ſignum ſanctæ crucis, neceſſitatis ſunt. Item, quod patenā oblatā recipit, ſignificat quod Chriſtus omnes ad ſe ex charitate redeuntes cū deſiderio recipit: quod etiam ex eo patet, q̄ ſtatim Mariæ perſeueranti & alijs comparuit. De hoc etiam dictum eſt ſub titulo de oblatione ſacerdotis. Poſt traditam diacono patenā, ſubdiaconus manipulam, qui patenam tenuerat inuolutā, plicatam nō ſuper pallam altaris, ſed alibi deponit, in quo ſignificatur illud, quod legitur Io. 20. quia Petrus in monumentum intrans, vidit ſudarium, quod ſuper caput Chriſti fuerat non cum linteaminibus poſitum licet ſeparatim in vnum locum inuolutum.
† Diaconus autem manum ſeu humerum 3
dextrum ſacerdotis oſculatur: ad notandū, quod ipſe vult eſſe ſocius in paſſione, ut ſocius ſit in regno: extrà de ſepulc. c. j. ſecundum quod dicit Apoſtolus. Si compatimur, & conregnabimus. ¶ Rurſus, quod oſculetur dextrum illius humerum, ſignificat, quòd Deum hic videre nō poſſumus, niſi per ſpeculū & in ænigmate: in futuro uerò uidebimus eum, ſicuti eſt: quia uerò crucifixus ardenti deſiderio quærebatur,
iuxta quod Angelus inquit mulieribus, *1. Io. 3*
ſcio, quia Ieſum quæritis crucifixum. idcir- *Matt. 28*
co cum patena ſignatur crux in facie ſacerdotis, in qua maximè uires animæ uigent, & ut hoc ſigno munitus poſſit Dei ſeruicium, ſine impedimento conſummare. Statimque ſacerdos oſculatur patenam: oſtendens, quod Chriſtus confeſtim impleuit
deſiderium mulierum. Mox enim occurrit *Matt. 28*
illis, dicens: auete: quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerūt. Nec eſt dubium, quin pedes eius fuerint oſculatæ, de hoc ſub titulo de oſculo pacis dicetur. Oſculatur ēt patenam, quaſi petens à Deo pacem corporis & animæ. Oratur etiam pro pace temporali, quod fit ſpecialiter in quibuſdam eccleſijs, oſculum etiam huiuſmodi charitatem ſignificat, prout dicetur
ibidem. ¶ † Rurſus ideo ſe ſignari cum pa- 4
tena, & oſculatur poſt illam, ad notādum, quod ſi per paſſionem filij reconciliamur Deo patri, erimus & hæredes regni cœleſtis: uel ſignum crucis, cum oſculo ſignificat gloriationem Chriſti in cruce cū charitate. Quidam ēt cum patena ſe ſignant, ante pectus per quod ſignificatur ſyncera affectio, quæ per partes corporis & cordis in ſacra ſcriptura ſignificatur. Quidam autem prius oſculantur patenam, cū dicunt. Da propitius pacem: & poſtea cum oſculata patena in vltima clauſula, ſcilicet ab omni perturbatione ſecuri, ſe ſignant. quia per crucem, & hoc ſacrificium & odorem eius omnia in cœlis, & in terris pacificata denuntiant. Quidam quoque conſe-

quenter oſculantur ſummitatem, & pedem calicis: quod oſculum prætendit intimum effectum ad monumentum ſeu ſepulturam Chriſti: exemplo Magdalenæ: quæ ex affectu ſtabat ad monumentū foris plo-
Io. 20 rans, vt dicitur in Ioanne. Oſculū quoq; pedis calicis, ſignificat oſculum pedum Chriſti: de quo iam dictum eſt. Aliqui etiam cum patena ſummitatem, latus & pedem calicis tangunt: quod ſimiliter ex affectu intimo faciunt, quaſi totū monumentum amplectentes, quod per calicem & patenam repreſentatur. hoc enim proprium eſt feruenter amantium, quòd non ſatiantur dilectum ex omni parte corporis ſui tangere, & etiam res dilecti, quod maximè oſtendit Magdalena, quæ à monumento non recedebat. Tactus quoque cum patena in ſummitate, & latere, & pede calicis, ſignificat tres cruciatus Domini, ſcilicet in capite, in latere, & in pedibus.

SVMMA.

1 *Hoſtiæ fractio, quomodo fieri debeat. & nu. 2. 3. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 18. 19.*
4 *Hoſtiæ fractio, ad quid fiat.*
5 *Hoſtia primò per medium frangitur. & quare idipſum.*
6 *Hoſtiæ altera dimidietas, cur iterū diuidatur.*
7 *Hoſtiæ particula, poſt ſubdiuiſionem remanens in ſiniſtra, cur coniungatur parti ſuper patenam poſitæ.*
9 *Beatorum tres ordines.*
14 *Sacerdos cur dicit in miſſa ſub fractione hoſtiæ, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum.*
17 *Hoſtiæ particula, cur mittatur in ſanguinem.*
20 *Hoſtia cur diuidatur in tres partes.*
21 *Hoſtiæ tres partes, quid ſignificent. & nu. 22*
23 *Benedictio ſolennis cur detur ab epiſcopo. In miſſa verò pro defunctis, minus. nu. 24.*

De fractione hoſtiæ. Cap. 51.

FINITA oratione præmiſſa, ſcilicet: Libera nos & reſumpta patena diaconus diſcooperit calicem, inde remouens corporale, & ſuper calicem ſedulo intuetur.
1 De inde ſacerdos intendens hoſtiā † frangere, ipſam de altari leuat, ſupponens illi patenam & ſuper ora eius collocat: inde tollens eam ſuper calicem per mediū frangit, dicens: Per eundem Dominū noſtrum. Et in quibuſdā eccleſijs partem, quæ poſt fractionem in dextra manu remanſit, ponit ſuper patenam, dicendo: qui uiuit &c. Partem uerò, quæ in ſiniſtra remanſit, iterum per medium frāgit, & particulam, quæ poſt ſubdiuiſionem in ſiniſtra manu remanſit, coniungit parti prius ſuper patenā poſitæ dicendo, in vnitate ſancti Spiritus &c. Alteram uerò particulam in dextra remanentem, tenet ſuper os calicis, cum duobus digitis, ſcilicet cum pollice & indice, & erecto calice ſimul & ipſa particula, parum cum ambabus manibus eleuatis alta voce, dicens: Per omnia ſecula ſeculorum, quo dicto, calicem ſimul cū hoſtia deponit proferēs: Pax Domini ſit ſemper uobiſcum: & hoc dicendo, producit ter ſignum crucis ſuper calicem, cum dicta hoſtiæ particula: deinde mittit particulam illam in calicem, dicens, fiat commiſtio corporis &c. & poſtea per epiſcopum datur benedictio ſolennis. De ſingulis igitur eſt uidendum: & primo quare diaconus diſcooperit calicem, & in eum diſcoopertum intuetur. ¶ Circa quod dicendum eſt, quod os calicis, in hoc loco oſtium ſignificat monumenti, de quo diaconus corporale remouet, & in eo ſedulo intuetur: ſignificans quòd Angelus Domini lapidem ab oſtio monumenti reuoluit, & linteamen amouit: & in ſepulchro diligenter aſpexit. ¶ Secundò uidendum eſt, quare ſacerdos hoſtiam ſuper patenam locat, & inde eam tollens ſuper calicē frangit. Circa quod dicendum eſt, quod per calicem Chriſti paſſio, uel etiam æternæ beatitudinis fruitio deſignatur. unde Pſal. Et calix meus inebrians quàm præclarus eſt, & iterum: inebriabuntur ab ubertate domus tuæ &c. Per patenæ rotunditatem, bonorum operum perfectio ſignificatur, ſacerdos ergo uolens hoſtiam† frangere, primo eam ſuper patenā locat, ut inde illam 2
tollens ſuper calicē frangat, ad ſignificandum, quòd nemo paſſionibus mundi meritoriè ualeat exponi: uel etiam ad æternæ beatitudinis fruitionē admitti, niſi prius in bonorum operum perfectione fuerit ſolidatus

lidatus: unde Apoſtolus ad Ephe. vj. Accipite armaturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die mala, & in omnibus perfectè ſtare.

3 ¶ Ad hoc patena † hoſtię ſupponitur, & ſuper calicem frangitur, ad ſignificandum qđ Chriſtus ex latitudine charitatis per patenæ diſpoſitionem ſignificatæ ſe ſupponit paſſioni. Rurſus ſuper calicem frangitur, ne minutię ſparguntur, ſed in eius concauitate cautè recipiantur. Alibi tamē ſuper
Ioā.6. patenam poſtea frangitur, ut ipſe panis uiuus qui de cœlo deſcēdit fractus, pro nobis in ara crucis rememoret. Alibi quoque hoſtia comedenda de altari tollitur: nam in ueteri teſtamento ſacerdos panes propoſitionis de altari ſublatos comedebat: prout dictum eſt ſub titulo de oblatione ſacerdotis. ¶ Tertiò uidendum eſt
4 quare hoſtia † frangitur: & quidem, quia in lege iubebatur ſimulago fruſtratim offerri: ſed & redemptor noſter benedixit panem & fregit: fractumque diſcipulis diſtribuit, & ideo ſacerdos & legem & Chriſtum ſequens, panem ſacroſanctum in tres partes partitur: ut in fractione panis Dominum agnoſcamus, ſicut & illi duo diſcipuli, Dominum cognouerunt, quibus ipſe
Math 26 reſurrectionis die euntibus in Emaus apparuit. Dum enim, ſicut ait Proſper de cō
Lu.24 ſecratione diſtinctione ij. frangitur hoſtia & ſanguis in ora fidelium infunditur, immolatio corporis Chriſti in cruce, & effuſio ſanguinis eius de latere deſignatur.

5 ¶ Quartò, quare per † medium hoſtia frangitur? Circa quod notandum eſt, quòd in duas medietates frāgitur, iuxta duplicem prædeſtinatorum ſtatum, ſcilicet æternæ glorię, & temporalis miſerię, ideoque vna medietas ſubdiuiditur in duas partes: quarum una eſt de prædeſtinatis, qui purgantur in purgatorio, alia pro illis, qui adhuc uiuunt in hoc mundo caduco: prout infrà dicetur. ¶ Quintò, quare pars hoſtiæ poſt fractionem in manu dextra remanens, potius ponitur ſuper patenam, quàm quæ in manu ſiniſtra remanſit? & quidem pars ipſa, quæ in dextra manu remanſit, deſignat prædeſtinatos, qui iā ſunt in gloria, & iam tenet illam rectitudinem, cui nulla rectitudo admiſceri poterit, & ideo merito in parte dextra tenetur. Altera uerò pars deſignat illos prædeſtinatos, qui adhuc ſunt in temporali miſeria: ubi multa obliqua, & pauca recta inueniuntur: quare merito in ſiniſtra tenetur. Illa igitur, quæ eſt in dextra, cum diuidenda non ſit, ut iam dicetur, ſuper patenam deponitur, quæ uerò eſt in ſiniſtra, cum diuidenda ſit, non deponitur: ſed diuidenda retinetur. ¶ Sextò,
quare pars † quæ in ſiniſtra remanſit, iterum ſubdiuiditur? Ad quod dicendum 6
eſt, quod illi qui ſunt in gloria, uniformē ſtatū tenent, & una beatitudine fruuntur, ideo pars in dextra manu retenta, & ſuper patenam collocata, quæ illos, vt præmiſſum eſt, ſignat, non frangitur, ſed illi qui ſunt in temporali miſeria, in ſtatu, & miſeria, ſunt diuiſi. Nam alius eſt ſtatus miſeriarum, eorum qui adhuc uiuunt in corpore, & alius eſt eorum, qui purgantur in purgatorio igne, ideo pars quæ in ſiniſtra tenetur, illos ſignificans, diuidi de-
bet. ¶ Septimò, quare † particula poſt di- 7
uiſionem remanens in ſiniſtra, cōiungitur parti ſuper patenā prius poſitæ? Ad quod dicendum eſt, quòd ſecundum Aug. Deus duas habet manus, ſcilicet dextram, quā miſeretur, & ſiniſtram qua punit illos, qui ſunt in purgatorio, inquantum ibi purgantur: reſpondet ſola punitio, & ideo particula, quæ in ſiniſtra tenetur, illos figurat. Hi uerò, qui ſunt adhuc in præſenti uita, in qua eſt ſtatus merendi, cōſequi poſſunt miſericordiam, & ideo ipſi per aliam particulam, quæ eſt in dextra, ſignantur. Quia ergo de his, qui ſunt in purgatorio, nullū eſt dubium: ſicut de illis, qui ſunt in paradiſo: quantum ad futuram gloriā, ideo merito particula, quæ erat in ſiniſtra, eos deſignans, coniungitur parti prius ſuper patenam poſitæ: quæ illos qui ſunt in paradiſo deſignat, quoniam iſti illis indubitāter ſunt coniungendi: de hoc tamen aliter infrà dicetur. Sed particula, quæ in dextra parte remanſit, & deſignat eos, qui ſunt in uita præſenti, illi parti quæ eſt ſuper patenam, non coniungitur, ſed in ſanguinem mittitur: quia illi adhuc egēt meritis paſſionis Chriſti: quæ merita proceſſerunt ex effuſione ſanguinis agni immaculati. ex præmiſſa autem duarum partium coniunctione duo reſultant quaſi in modum lunæ cornua connexionem utriuſque teſtamenti in Chriſti paſſione factam deſignan

natu. Fit etiã hoc modo, ut ſecurius & de-
14 centius fiat. ¶ † Decimotertiò quare mox
dicit altiori uoce, Pax Domini &c. Et qui-
dem, qua nõ ſolum per ſigna, uerumetiam
Io. 20 per uerba reſurrectionis eſt gaudium ex-
primendum, ideo ſacerdos per lætitiã de
reſurrectione habitam procedens ſtatim
depoſito calice altiori uoce dicit. Pax Do
mini ſit ſemper uobiſcum, repræſentans, ꝙ
una ſabbatorum Ieſus poſtquam ſurrexit à
mortuis, ſtans in medio diſcipulorum, di-
xit eis. Pax uobis, & iterum: Pax uobis. Io.
20. quaſi dicat: Do uobis pacem pectoris in
uia, & pacem æternitatis in patria. Idem
Apoc. 7 ergo innuit ſacerdos dicens: Pax Domini,
id eſt, pax pectoris ſit ſemper uobiſcum, id
eſt, in præſenti hic: & pax æternitatis in
futuro. Hæc quidem pax eſt illa, quæ tunc
iuſtis data eſt, quãdo anima Chriſti in in-
fernũ deſcendens inde omnes fideles edu-
xit, abſtergens omnem lachrymam ab ocu
lis eorum, ut amplius non ſit eis dolor, ſed
pax, qua cum eo uiuant in æternum: uel il-
la, quæ data eſt corporis Chriſti, quando
anima eius ad corpus rediit: vt ſicut nun-
quam anima turbata eſt, pro corporis mor
te, ita nec ipſum corpus vlterius de ſua mu
tatione turbetur: ſed utraq; pace fruatur,
& ſemper de æterna beatitudine lætetur.
¶ † Decimoquartò, quare dicendo pax Do
15 mini, &c. facit ſignum crucis ſupra ſangui-
nem, cum dicta hoſtiæ particula? Ad hoc
dicendum eſt, quòd tres cruces ſignificant
triduum, quo Chriſtus fuit in ſepulchro,
uel quòd tres mulieres quærebant Chriſtũ
crucifixum, ad oſtium monumenti: vnde il
lud: Quem quæritis uiuentem cum mor-
tuis. ¶ † Decimoquintò, quare dicto, Pax
16 Domini &c. chorus reſpondet? Et cum ſpi
Lu. 24 ritu tuo, & quidem hoc dicendo, optat pa
cem ipſi ſacerdoti, & petit etiam pacem ſi-
bi dari, & ut dignus ſit illam recipere, præ
dicit ter Agnus Dei. Veruntamen Papę ce
lebranti in eccleſia Sanctę Mariæ maioris
in urbe, & dicenti, Pax Domini. reſponde-
tur prout in vj. parte ſub titulo de paſcha
17 dicetur. ¶ Decimoſextò, quare † dicta ho-
ſtiæ particula immittitur in ſanguinem?
Nempè fit hæc commiſtio. Primò, ad no-
tandum, quòd Chriſti corpus non fuit ſi-
ne ſanguine, nec ſanguis ſine corpore. Se-
cundo, ad deſignandum, quòd unum ſacra-
mentum cõficitur ex ſpeciebus panis & vi-
ni. Tertiò, corporis & ſanguinis poſt tri-
num crucis ſignum permiſtio, eſt animę ad
corpus reditio. Omnibus enim in cœlo &
in terra pacificatis uirtus Trinitatis ani-
mam crucifixi reduxit ad carnem, ne dere
linqueret animam eius in inferno, nec da-
ret carnem eius uidere corruptionem. Iux
ta, quod ipſe dicit in Pſal. Ego dormiui & Pſ. 15
ſomnum cepi: exurexi: quia Dominus ſu- Pſ. 3.
ſcepit me. ſignificat ergo unitatẽ & animę
& carnis, quæ in reſurrectione Chriſti de-
nuo ſunt unitæ. Nam ut præmiſſum eſt pa-
nis ad carnem & uinum refertur ad ſan-
guinem, quia ſecundum Philoſophum in
ſanguine eſt ſedes animæ. xxxiij. q. ij. Mo-
ſes. de hoc etiam ſub titulo de oblatione di-
ctum eſt. ¶ Decimoſeptimò, quando immiſ
ſio † ſit facienda, & quidem aliqui infun- 18
dunt particulam ipſam in calicem, poſt-
quam dicunt: Pax Domini &c. quoniam
manifeſtum eſt pacem datam eſſe homini-
bus bonæ uoluntatis, per reſurrectionem
quam uerba ipſa ſignificant. Alij uerò di-
cto, Pax domini &c. & dicto etiam prius,
Agnus Dei &c. demum immittunt ipſam
in ſanguinem, ut eorum oratio efficacior
ſit pro eo quòd tenentes eam in manibus,
dum dicũt: Agnus Dei &c. oculo corpora
li & mentali reuerenter intueantur. Tertij
uerò eam immittunt cum dicunt: da nobis
pacem. Cùm enim ter dicatur, Agnus
Dei: & in primis duabus uicibus dicatur
miſerere nobis. in primo dicitur, miſere-
re nobis: quantum ad animam, quæ maxi-
mè fundatur in ſanguine. In ſecundo quan
tum ad carnem: patet, quod iſta duplex o-
ratio diuiſim dicitur, & ideo illa pars ho-
ſtiæ per quam caro ſignificatur, & ſanguis,
per quem anima intelligitur, non debent
coniungi: dum illis duabus uicibus, dici-
tur Agnus Dei, ſed ſolum in fine tertij A-
gnus Dei, ubi repetitur, Pax. ſecundum v-
trunque ſcilicet ſecundum corpus, & ſecun
dum animam. Ipſe enim lauit nos à pecca-
tis noſtris, in ſanguine ſuo. † Quarti re- 19
ctius & uſitatius agunt, quoniã dicto Pax Apoc.
Domini, & priuſquam dicant Agnus Dei 1
&c. immittunt: certum eſt autem ꝙ Agnus
Dei poſt ſalutationem repræſentat illud,
quod Dñs fecit, poſtquam diſcipulos viſi-
tauit: quando uidelicet dedit eis poteſtatẽ Io. 20

dimittendi peccata, & ideo ſacerdos illud repreſentans poſt immiſſionem particulæ hoſtiæ in ſanguine, dicit Agnus Dei, q tol lit peccata mundi, miſerere nobis, ad deſignandum, quod ſicut ipſe corpus ſanguini coniungit: ita nos cōiunctos eidē ſanguini ſeu meritis ex eius effuſione ꝓcedentibus ſua pietate à peccatis emundet. Et immittendo dicit uerba illa, fiat commiſtio corporis, &c. quæ verba referenda ſunt ad ſpecies panis, & vini, quibus corpus Chriſti & ſanguis continetur. Dicunt autem Agnus Dei calice iam cooperto, ad notandum, ꝙ Chriſtus in domo, oſtijs clauſis, dedit apoſtolis poteſtatē dimittendi peccata. ¶De-
10 cimooctauò quare fiunt † tres partes? Ad quod dicendum eſt ꝙ frangitur in tres partes. Primò in memoriā Trinitatis. Secūdò, in memoriam triplicis ſtatus Chriſti. Primus, fuit in hominibus manens. Secundus, fuit mortuus in ſepulchro iacens. Tertius, eſt immortalis, in cœlo exiſtens. Tertiò uerò, in memoriā & ſignū, ꝙ Chriſtus paſſus fuit in triplici parte ſui, id eſt, in pedibus, in manibus, & in latere. Quartò, in ſignū, ꝙ tres ſunt partes myſtici corporis: prima eſt in cœlo, ſiue in patria, ſcilicet eccleſia triumphans: ſecunda eſt in terra, ſcilicet eccleſia militans: tertia eſt in purgatorio, & hæc dicitur purgans. Quintò in typum trium perſonarū euntium in Emaus, ſcilicet Chriſti & Cleophæ, & ut quidam di-
Lu.24 cūt, Lucę. ¶Decimonouò, quid partes ipſæ
21 ſignificant, uidendum † reſtat, & quidē primum ſecundū Gelaſium Papam pars in calice poſita, ſignificat corpus Chriſti quod de uirgine traxit: pars ſicca comeſta ſignificat omnes fideles: pars reſeruata uſque in finem miſſe ſecundum antiquum eccleſiæ Romanæ morē, pro miniſtris uel infirmis, ſignificat omnes mortuos. Secunda pars in calice poſita, ſignificat eccleſiam militantem: pars reſeruata, eos, qui ſunt in purgatorio. Tertiò Sergius Papa de conſecr. diſtin. ij. triforme ita dicit: Triforme eſt corpus Domini. pars oblata in calice miſſe, corpus Chriſti quod iam reſurrexit monſtrat: pars à ſacerdote comeſta, ambulantem adhuc ſuper terram: pars in altari uſque ad miſſe finem remanens, corpus Chriſti. Vel ſecundum alios, corpus fidelium latens in ſepulchro: hæc pars remanet in altari, uſque ad finem miſſæ, quia uſque in finem ſeculi corpora ſanctorū in ſepulchris erunt; ſed quòd pars uſque in finem miſſæ reſeruetur, non eſt in uſu. Quartò etiam modo, poteſt hoc myſterium explicari. eſt enim corpus Chriſti uniuerſalis eccleſia, ſcilicet cum membris, iuxta illud Apoſto.
Vnus panis, & unum corpus, multi ſumus. 1.Cor. 10
Et inueniuntur in iſto corpore, quaſi tres partes, ex quibus totum conſiſtit, una pars eſt ipſum caput: uidelicet Chriſtus qui caput eſt, & pars corporis: altera pars, ſunt illi, quorum corpora requieſcunt in tumulis, & animæ quæ regnant cum Chriſto, & ſunt quaſi ſimul iunctæ. Hę duæ partes caput ſcilicet, & hæc corporis pars altera: ſicut ſcriptum eſt: Vbicunque fuerit corpus, Lu. 17
illic congregabuntur & aquilę. Propterea in altari ſuper patenam duæ partes coniunctæ extra calicem reſeruantur, quaſi extra paſſionem, quæ per calicē deſignatur. Chriſtus enim reſurgens à mortuis, iā non moritur: mors illi non dominabitur, & Ro. 6.
qui cum ipſo ſunt ſancti, non eſurient, neque ſitient amplius, non cadet ſuper illos ſol: neque ullus æſtus: quoniā priora tranſierunt. Tertia pars in calice ponitur, ſigni Apoc. 7
ficans ſanctos, qui adhuc in mundo uiuunt, paſſioneſque paſſuri ſunt, donec de hac uita migrantes ad caput ſuum tranſeant: vbi nec moriātur amplius, nec vllatenus patiantur: vnde verſus: Tres † partes factæ de 21
Chriſti corpore, ſignāt. Prima, ſuā carnem ſanctoſque ſecunda ſepultos. Tertia uiuentes hęc eſt in ſanguine tincta. Martyrij calicē guſtāt in carne fideles. Quinto modo, ſecundum magiſtrum Gulielmum Antiſſiodorenſ. pars quæ in ſanguine mittitur, ſignificat uiuos. vna illarum, eos qui ſunt in purgatorio: alia uerò illos, qui ſunt in paradiſo. Orat enim Eccleſia pro uiuis: ut in bono conſeruentur: pro eis, qui ſunt in purgatorio: ut citius liberentur, & purgentur. pro eis qui in cœlo ſunt, ut orent pro nobis. Sextò etiam modo ſecundum Auguſti. pars in calicem mittitur uel ponitur, pro nō ſanctè uiuentibus, qui uoluuntur in ſanguine & in peccatis. Alię uerò duæ, pro mortuis offeruntur. Vna, pro ſanctis, qui iam ſunt in requie, & illa eſt gratiarum actio: quia nihil reſtat in eis purgandum: altera pro illis animabus, quę

licet

licet ſaluandæ ſint, tamen adhuc ſunt in
pœnis,& ideo pars illa dicitur oblatio. Sa
nè particula hoſtiæ ĩ calice dimiſſa, ſtatim
calix cũ palla corporali cooperitur, quia
Chriſti corpus de cruce depoſitum, latuit
in ſepulchro ſyndone inuolutum,quæ per
ipſam pallam ſignificatur. ¶ Vigeſimo lo-
23 co videndum eſt, quare nunc ſolennis † be
nedictio datur. Et quidem hoc loco, ſcili-
cet ante pacem ſolennis epiſcopalis bene
nedictio datur: ad notandum, quòd pa-
cem nullatenus habere poſſumus, niſi Do-
minus noſter Ieſus Chriſtus pręueniat nos
in benedictionibus dulcedinis: quæ ſunt
benedictiones gratiæ ipſius: quia ſecundũ
Pſ.20 Pſ. Dñi eſt ſalus, & ſuper populũ ſuum be-
Pſ.3. nedictio ſua. Dum aũt epiſcopus ſe ad po-
pulũ benedicendũ conuertit, populus re-
uerenter genu flectit, quaſi ipſo facto di-
Pſ.66 cat: Benedicat nos Deus Deus noſter, &
metuant eum omnes fines terræ: nam ip-
ſe eſt Dominus qui ad illius inuocationẽ
Pſal. 147 benedicit. Vnde Pſal. Benedixit filijs tuis
in te. Et licet hęc ſolenniter benedicatur:
nihilominus quidam in fine miſſæ iterum
ſolenniter benedicunt, de qua benedictio
ne ibi dicetur, tum quia poſtquam Domi-
nus ſalutauit Apoſtolos, iterum dixit eis.
Pax uobis: ut iam dictum eſt, dicetur ſub
titu. de pacis oſculo: tum quia ſicut nõ poſ
ſumus bene incipere, uel pacem acquire
re, niſi diuinæ benedictionis gratia præue
niat, ita nec in bono proficere nec in pace
finaliter perſeuerare: niſi benedictionis
24 ſuæ gratia ſubſequatur. In † miſſa verò
pro defunctis, pontifex ſolenniter non be-
nedicit: tum quia in ea omnes ſolennita-
tes ceſſant: tum quia hæc ſolennis benedi
ctio ſit non ſolum pro uenialium deletio-
ne uerumetiam pro populi excitatione, ut
in Domini adiutorio confidat, & benedi-
ctum in ſecula confiteatur, ac defuncti ue
lut abſentes excitari nequeunt, licet poſ-
ſint noſtris ſuffragijs adiuuari: tum quia
gaudium non debet luctui admiſceri. Il-
lud autem notandũ eſt, quòd per mortem,
& in morte Domini fidelis anima benedi-
ctionem percipit. Vnde circa mortis offi-
cium ritè diaconus ad eam humiliari inui
tat, dicens. humiliate uos, ad benedictio-
nem, & ſtatim põtifex benedicit. Quidam
aſſerunt hoc officium non eſſe de ſeptem
officijs miſſæ, eo quòd has benedictiones
Romana nõ inuenit eccleſia: unde nec uti
tur eis, & ideo non hic, ſed in fine miſſæ be
nedicit. Sed quicunque inuenerit, rectè in
hoc loco ponuntur, ubi Chriſtus ad infe- *Ge.49*
ros deſcendiſſe repreſentatur, ſcilicet pro- *Deu.*
ximè ante reſurrectionem cum eductis de *33*
carcere æternã tribuit benedictionẽ. Has
benedictiones præſignauit Iacob, qui fi-
lijs ſuis, & Moſes qui filijs Iſrael, & Chri-
ſtus qui diſcipulis moriens, benedixit.

SVMMA.

1 *Agnus Dei, cur dicatur.*
2 *Agnus, quid ſignificet. Et quare ter dicatur.*
3 *Chriſtus ad tria venit.*
4 *Pax, eſt quadruplex.*
5 *Requies triplex optatur defunctis.*
6 *Sergius Papæ.*

De Agnus Dei. Cap. 52.

QVIA Ieſus ſtatim, ut
ſalutauit Apoſtolos, ut
iam præmiſſum eſt, de-
dit eis poteſtatem re-
mittendi peccata, di-
cens: Quorum remiſe-
ritis peccata, remittun
tur, & † quorum retinueritis, retenta ſunt. 1
Ioan. 20. idcirco chorus clamat ad Deum
& poſtulat: Agnus Dei, qui tollis pecca- *Ioan.1*
ta mundi miſerere nobis. Siquidem Ioan.
uidens Ieſum ambulantem dixit: Ecce
agnus Dei, ecce qui tollit peccata mun-
di. Quare autem eum uocauerit agnum
determinat ſubdens: qui tollit, id eſt,
qui uenit, ut tollat peccata mundi, quia
pro peccatis tollendis paſcha noſtrum im
molatus eſt Chriſtus. Nempe in uete. te-
ſta: offerebatur agnus, pro peccatis popu
li, & in nouo teſt. Chriſtus obtulit ſeip- *Apoc.*
ſum Deo patri: ut humanum genus libera *1*
ret, & lauaret à peccatis in ſanguine ſuo.
Merito ergo, dum corpus & ſanguis Do-
mini ſumitur, Agnus Dei cantatur, ut om
nes credamus, quia ipſius agni corpus &
ſanguis tunc ſumitur, qui peccata mundi
moriendo tulit, & uitam æternam nobis
reſurgendo, donauit Ieſus Chriſtus Domi
nus noſter: & ut oremus ipſum nunquam

deſiſtere miſereri nobis, q in paſſione mi- a ſertus eſt noſtri. † ἁγνος autem Græcè, Latinè purus & caſtus, dicitur: quòd ſit ho- b ſtia pura, & immolationi apta. * quia ipſe uerus agnus ſola pietate ſua ſe obtulit hoſtiam pro nobis, & nos redemit. Dicitur etiam agnus ab innocentia: quia agnus nec hominibus, nec beſtijs nocet. In præmiſſis ergo verbis, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis. eſt quædam deprecatio: vt videlicet innocentis agni miſericordia peccata irruentia & ſubitanea auferantur. Tertio modo dicitur agnus, ab agnoſcendo: quoniam in magno grege ſolo balatu matrem agnoſcit: ſic & Chriſtus in ara crucis donans nobis prius pacem, agnouit nos cura, vt iam dictum eſt. Agnouit etiam patrem obedientia: Iuxta illud Apoſtoli ad Philip. 2. factus eſt obediens uſque ad mortem. Agnouit etiam matrem cura, quam de ea habuit. Vnde illud Ioan. 20. Ecce mater tua. Ob hoc ergo in altaris immolatione ter dicitur, Agnus Dei: quaſi Agne, qui agnouiſti patrem, miſerere nobis. Agne, qui agnouiſti matrem, miſerere nobis. Pie, qui redemiſti mundum, & qui obtuliſti te pro nobis, dona nobis pacem. Vel ideo ter dicitur, vt triforme corpus Domini intelligatur: videlicet ambulans in terra, quieſcens in ſepulchro, & reſidens in cœlo. Poteſt etiã dici, quòd Chri-
3 ſtus ad tria venit. ¶ Primò vt nos † liberaret à miſeria culpæ. Secundò, vt nos redimeret à malo pœnæ. Tertiò, vt nobis daret de plenitudine gratiæ ſuæ. quãtum ad prima duo, bis dicit miſerere nobis. Quantum ad tertium, dicitur, dona nobis pacẽ: quæ petitio pacis ſequitur ſtatim, poſtquã Agnus Dei dictum eſt ter, ad notandum, q ex beneuolentia Trinitatis agnus miſ-
Eſ. 16 ſus eſt: vnde Eſa. Emitte agnum Domine,
Apoc. 5 &c. Nam ſicut in Apoc. legitur: Chriſtus eſt agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi. Et attende, quia quidam ſacerdotes dicunt Agnus Dei. manus ſuper altare depoſitis; oſtẽdentes in hoc quòd ad ea, quę proferunt tota mente intendunt. Intentio enim propriè per linguam exprimitur, nõ per manus: ideoque loquente lingua, manus quieſcunt, quodque ipſam miſericordiam & pacem cœleſtem pro populo petunt: non autem terrenam, quod in manuum depoſitione ſignificatur. Alij verò ſtant manibus iunctis, parum ſuper altare inclinati: oſtendentes in inclinatione humilitatem: quæ in oratione neceſſaria eſt, & in manuum coniunctione, vnicam & nõ variam intentionem. Porrò ſecundum antiquam conſuetudinem ſcholæ cantorum, in eccleſia Romana, quam adhuc ipſa ſchola obſeruat, nullatenus variatur, ſed tribus vicibus vniformiter dicitur Chriſte, miſerere nobis. propter tria genera peccatorum, quæ petimus remitti: cogitationis in corde: locutionis in ore, & actionis in opere. Vel in honorem Trinitatis, vel propter tres ordines fidelium in eccle-
ſia, qui ſunt Noe, Dauid, & Iob: quos Eze- Ezec. 14
chiel vidit in viſione ſaluandos. Poſtmodum autem multis, ac varijs eccleſiæ aduerſitatibus ingruentibus, cœpit ad Dominum de tribulatione clamare: dona nobis pacem: & vt clamor eius facilius audiatur, ideo in ipſa immolationis hora clamat, & hæc varietas non diſcrepat à conſuetudine veter. teſt. vbi cum ſecundò repetatur Parce Domine, parce populo tuo: tertio
variatur, & ne des hæreditatem tuam in Ioel. 2
opprobrium. Dicamus ergo miſerere nobis, quantum ad animam. Item miſerere quantum ad carnem: & dona nobis pacem, quãtum ad vtrunque, vt habeamus pacem pectoris ſpirituale, & pacem corporis tem-
poralem. † Eſt enim pax peccatorum, pax 4
iuſtorũ, pax tẽporis, & pax æternitatis: vnde & ter oratur in miſſa pro pace: de quo dictum eſt ſub quarta particula canonis, ſuper verbo, Dieſque noſtros, & quia Deus non dat pacem, niſi illis quorũ miſeretur, ideo ultimo dicitur: dona nobis pacem. Eccleſia etiam Lateranẽ. nũquam dicit, dona nobis pacem: ſicut nec ſchola cãtorum: ſequens vt præmiſſum eſt, morem antiquũ. Vnde nec valet, nec vera eſt ratio dicentium, quòd in eccleſia Lateranẽ. ideo non dicitur dona nobis pacem, quia omnes aliæ eccleſiæ ab illa, quæ primo fuiſſe dicitur conſecrata, ſumere debent pacem: non ipſa ab illis. In feria quinta cœnæ Domini: Agnus Dei, ter dicitur, cum, miſerere nobis: vt ibi dicitur. ¶ Rurſum in miſſa pro defunctis dicitur bis: Agnus Dei, cũ, Dona eis requiem, tertio additur, Sempiternam: nec dicitur dona nobis pacẽ: quia tunc

tunc imitamur exequias Saluatoris. Vlti-
mo ergo agnus Dei, tantũ adiungitur ſem
piternam. Super quo notandum eſt, quòd
pro fidelibus defunctis triplex requies de
5 bet optari. ¶ † Primò, vt auferatur ab eis
pœna, in qua eſt eis labor nõ requies. ¶ Se-
cundò, vt eis gloria animæ cõferatur: quia
tunc veraciter requieſcent in bono deſide
rato, ſcilicet in ipſo Deo. ¶ Tertiò, vt do-
tentur gloria corporis, ne illud ulterius
miſerijs exponat. ¶ Prima, non eſt requies
ſempiterna, quia pœna ſublata adhuc deſi
derant gloriam. Secunda etiam, non eſt to
taliter requies ſempiterna: ſecundũ Aug.
ante reſurrectionẽ corporũ, ſemper ineſt
aĩabus quidã naturalis appetitus reſumen
di corpora quo aliqualiter corpora retar-
dant, ne totaliter ferant in Deũ. Sed ter-
tiã requies cũ p̃miſſis eſt verè requies ſem
piterna: quia aĩæ quæ Deũ præſentialiter
uident reſumptis corporibus in ipſa ulte-
rius, & æternaliter & perfectiſſimè requie
ſcent, ideoque ſolum in tertia uice, & non
in duabus præcedentibus congruit dicere:
6 requiem ſempiternam. Sergius † Papa pri
mus conſtituit agnus Dei inter cõmunio-
nem ter à clero & populo decantari.

ADNOTATIO.

* Apta.] ἅγνος verbum eſt æquiuocum.
Præter enim hic datam ſignificationem,
eſt uitex, genus arboris, qua uitæ omnes
ornabãtur Atthenis, in feſto Palladis. Sed
prior ſignificatio aptiſſima eſt huic lo-
co. N. Doar.

SVMMA.

1 *Pax, quæ datur in miſſa, quid ſignificet. Et vnde id præſignatum, nu. 4. Et cur non in miſſa pro defunctis. nu. 8.*
2 *Chriſtiani in primitiua eccleſia, quotidie cõmunicabant. paulò poſt, omni Dominica, tandem aliquando rarius.*
3 *Populus cur ſe oſculetur in miſſa, & nu. 5. 6 7. Mulieres non, & quid ita, nu. 9*
10 *Oſculum, quatuor ſacramenta ſignificat.*
11 *Epiſcopus, ſolenniter celebrans, quoties oſculetur, & quos.*
12 *Epiſcopus bis Codicem oſculatur.*
13 *Papa, in ſeptem locis, oſculum accipit.*

De pacis oſculo. Cap. 53.

POSTQVAM Dominus ſa
lutauit Apoſtolos, ut
præmiſſum eſt, iterum,
dixit eis. Pax nobis, o-
ſtendens, quòd non Io. 20
ſolum debemus pacem
habere in ore: uerum
etiam in pectore: ne ſimus ex illis, qui lo-
quũtur pacem cum proximo ſuo: mala au-
tem in cordibus eorum, ideoque cum hæc
dixiſſet Apoſtolis, inſufflauit in illos, & di
xit: Accipite Spiritum ſanctum, ad quod Pſ. 27
deſignandum utique ſacerdos facta † com 1
miſtione & finita oratione accipit in qui-
buſdam eccleſijs pacem ab Euchariſtia, ſi- Io. 20
ue ab ipſo corpore Domini, vel ſecundum
alios, ab ipſo ſepulchro, id eſt, calice uel al
tari, & mox prębet oris oſculum miniſtro,
ſcilicet diacono. Qui ab ipſo corpore acci
piunt, hoc faciunt in ſignum, ꝙ pax ſpiri-
tualis à Chriſto data eſt humano generi.
Alij etiam idem ſignant. Diaconus uerò
dat pacem alijs, & alij inter ſe in ſignum,
quòd omnes debent pacem habere, præſer
tim filij eccleſiæ. Ipſe uerò diaconus pacẽ
à ſacerdote accipiens, reuerenter ſe incli-
nat; & pectus oſculatur ipſius: ſecundum
morem quarundam eccleſiarum & plane-
tam extendit, ut per pacis oſculum, & per
planetæ extenſionem Charitas extenden-
da monſtretur, quam per planetam in par-
te. iij. diximus deſignari. Quia ergo chari-
tas Dei diffunditur in cordibus noſtris, Ro. 5.
per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis:
ideoque pacis oſculum, per uniuerſos fide
les in eccleſia diffunditur. Nam Apoſto-
lus admonet. Salutate vos inuicẽ, in oſcu
lo ſancto. ¶ Rurſus, quòd ſacerdos † pacem 2
populo tribuit, pręfiguratum fuit à Ioſue, 1. Cor.
qui hoſtibus ſuperatis terram obtinuit, 16
quam ſortem diuiſit, & in pace poſſedit, &
Chriſtus reſurgens, diabolo ſuperato: pa-
cem & dona dedit hominibus: Pontifex ue
rò primo dat pacem miniſtro, qui prius e-
rat à ſiniſtris, ſed pacem recepturus acce-
dit ad dexteram eius: per quã ſignatur po
pulus Gentilis, qui primus in pace tranſi-
uit à ſiniſtra infidelitatis, ad dextram fi-
dei, & æternitatis, & per hunc pax ad popu
lum deſcendit. ¶ Cæterum in primitiua ec

3 cleſia, omnes, qui † celebrationi miſſarum intererant ſingulis diebus cōmunicare ſolebant, eo quòd Apoſtoli omne de calice biberunt, Domino dicente: Bibite ex hoc omnes. de conſec. diſtin. ij. non iſte. Offerebant enim magnū panem, & omnibus ſuffi-
Matt. 10 cientem, quod adhuc Græci ſeruare dicuntur. Sed excreſcente fidelium multitudine, traditur inſtitutum, ut tantum diebus dominicis communicarent. e. diſ. quotidie de quo dictum eſt: ſub ſeptima particula canonis ſuper verbo: hoc quotieſcunque. Poſtmodum autem, quia nec dignè hoc potuit obſeruari, tertia ſecuta eſt inſtitutio, ut ter ſaltē in anno quilibet Chriſtianus acciperet Euchariſtiam. ea. diſtinctio. & ſi non frequentius. uel hodie ad minus in paſcha: extrà de pœnitentia & remiſſione. omnis. hoc inuento remedio, ut uidelicet pro eo, quòd ſingulis diebus communicabatur, ſingulis diebus oſculum pacis daretur, pro miniſterio unitatis, quod ſacerdos dans miniſtro dicit in quibuſdam locis. Sumite uinculum pacis, & dilectionis: ut apti ſitis ſacroſanctis myſterijs, quaſi dicat. Sumite ex hoc omnes, & diuidite inter uos, & pro communione, quæ ſingulis diebus dominicis fieri ſolebat, daretur in diebus dominicis panis benedictus ſanctæ cōmunionis uicarius, qui & εὐλογία dicitur. Sed & loco quotidianæ communionis. in quadrageſima dicitur in fine miſſę oratio, ſuper populum, cui prædicitur. Humiliate capita ueſtra Deo. Sanè populus ſe ſe in
4 miſſa oſculatur. ¶ † Primò, quia cùm, ſicut præmiſſum eſt, per immolationem hoſtiæ ſalutaris, dimiſſis peccatis reconciliemur altiſſimo, rectè pacis oſculum dari decreui eccleſia, cùm pro peccatis immolatur hoſtia ſalutaris: Homines igitur oſculum, id eſt pacis ſignum ſibi inuicem dant, ut oſtendant ſe cōiunctos eſſe in corpore Chriſti per quem facta eſt pax in cœlo & in ter-
5 ra. ¶ † Secundò Innocen. primus, qui oſculum in eccleſia dari decreuit: quod etiam Leo Papa II. primo ſtatuerat. de conſecr. diſtin. ij. pacem. ita dicit: Pacem aſſeritis ante confecta, id eſt, conſecrata myſteria, quoſdam populis impetrare: uel ſibi inter ſe ſacerdotes tradere eum poſt omnia, id eſt poſt conſecrationem, quæ aperire non debeo, id eſt, nō poſſum, pax ſit neceſſario, id eſt, cauſa myſterij inducenda: per quam, id eſt, quia per eam conſtat populū ad omnia, quæ in myſterij aguntur, ac in eccleſia celebrantur, præbuiſſe conſenſum: ac finita eſſe pacis concludentis, id eſt, determinantis ſignaculo demonſtratur. ¶ Tertiò,
ideo ſe † populus inuicem oſculatur, 6
quia Domini ſui gratiam, & Angelorum concordiam per mortē eius ſe promeruiſſe gratulatur. ¶ Quartò, quia in oſculo caro carni, & ſpiritus ſpiritui iungitur. ut nos qui carnis propagine de Adam coniungimur, etiam charitatis uinculo connectamur. qui ergo ſe odientes oſculantur, Iudæ proditoris oſculum imitantur. ¶ Quintò, propter præceptum † Apoſtoli, de quo 7
præmiſſum eſt. ¶ Rurſus ideo prius, quàm *1. Cor.*
cōmunicemus pacem damus, ut inter nos *16*
eſſe concordiam oſtendamus, & cum illa corpus Domini ſumamus, ſine qua munera noſtra non recipiuntur à Deo. ¶ † In miſ- 8
ſa uerò pro defunctis pax non datur: quia fideles animæ iam non ſunt, nec ulterius erunt in turbatione huius mundi, ſed quieſcunt iam in Domino. unde non eſt eis neceſſarium pacis oſculum, quod eſt pacis & concordiæ ſignum, & ideo in miſſa illa nō dicitur oratio illa: Domine Ieſu Chriſte qui dediſti Apoſtolis tuis pacem &c. nec ſacerdos recipit pacem ab altari. De hoc dicetur in ſexta parte ſub titu. de officio mortuorum. Hinc eſt, quòd etiā inter monachos pax non datur: quoniam mundo mortui reputantur. de conſec. diſt. ij. pa-
cem. ¶ Viri † quoque & mulieres non ſibi 9
inuicem oſculum in eccleſia porrigunt, ne fortè aliquid laſciuiæ ſurrepat: quia ibi carnales fugiendi amplexus, & caſti ſic ſpirituales actus habendi: propter quod etiam in eccleſia ſitu ſequeſtrantur locali. Odia pax pellit, caſtrum pax nutrit amo-
rem. ¶ † Sanè oſculum in ſacra ſcriptura 10
ſignificat unionem, charitatem, pacem & reuerentiā. De oſculo unionis dicit ſponſa in Canticis: Oſculetur me oſculo oris *Can. 1*
ſui. De oſculo charitatis Iſaac inquit ad fi- *Ge. 27*
lium. Accede ad me, & da mihi oſculum fi- *1. Cor.*
li mi. De oſculo pacis dicit Apoſtolus. Sa- *16*
lutate uos inuicem in oſculo ſancto. Deus *Luc. 7*
autem pacis, & dilectionis &c. De oſculo *Heſt. 5*
reuerentię Dominus inquit ad Simonem. Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex

quo

quo intraui, non ceſſauit oſculari pedes
meos. Et Heſter in ſignum reuerentiæ ſum
mitatem virgæ regiæ dicitur oſculata eſ-
ſe. ¶ Ad deſignandum igitur tres uniones
in Chriſto, ſcilicet unionē diuinitatis ad
animam: diuinitatis, ad carnem, & carnis,
ad animam, uel unionem, qua unita eſt in
Chriſto humana natura, ſancta eccleſia, &
fidelis anima: Et ſacerdos ter oſculatur al
tare, ut dictum eſt ſub quarta particula ca
nonis ſuper uerbo dieſque noſtros, ad de-
ſignandum triplicem pacem, ſcilicet tem
11 poralem ſpiritualem, & æternam. † Epiſco
pus ſolenniter celebrans, iuxta morē qua-
rundam eccleſiarum ter oſculatur: ſemel
miniſtrum, & ſecundo diaconum, & tertio
ſacerdotem. Sed & in miſſa ter oratur, pro
pace ut dictum eſt ſuper uerbo: Dieſq; no
ſtros. ¶ Rurſum ad notandum duorum te-
ſtamentorū concordiam epiſcopus duabus
12 † uicibus codicem oſculatur: quia rota cō
tinetur in medio rotæ, & duo Cherubin
ſe ſe recipiunt verſis vultibus in propitia-
torum. Ad notandam etiam charitatem,
ſacerdos oſculatur patenam, quæ deſignat
cor patens in latitudine charitatis. Vnde:
Exod. 2 Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis
dum loqueretur nobis in via. In ſignum ve
Lu. 24 rò reuerentiæ ſubdiaconus & diaconus pe
des & manus ſummi ponti. oſculantur: pe-
dē ſubdiaconus oſculatur poſt epiſtolam
lectam, & diaconus ante legendum Euan-
gelium: manum verò ſubdiaconus oſcula-
tur offerens ampullā cum aqua, calicemq;
cū vino: & diaconus offerēs patenam cum
hoſtia, & turibulum cum incenſo vterque
etiam de manu ſummi pontificis Euchari-
13 ſtiam, ut dicetur in titu. ſeq. ¶ Illud † quoq;
uacare non creditur myſterio, quod ſummus
pontifex ſeptem modis accipit oſculum: vi
delicet ad os, ad pectus, ad humerum, ad
manus, ad brachia, ad genu, & ad pedes.

S V M M A.

1 *Miſſæ quarta pars, de communione. Et qua-*
liter ea fiat. & nu. 3. 4.
2 *Sacerdos quare in communione, non accipit*
calicem per ſe, ſed à diacono.
5 *Papa volens communicare, quare accedat ad*
ſedem ſuam. Et quando communicet in al-
tari. nu. 6. Et qui Euchariſtiam accipientes,
ab eo oſculum recipiant. nu. 7. Et de commu
nione, eiuſque forma: late nu. 8. 9.
10 *Sacerdos quid agere, dicere, aut meditari de*
beat, ante corporis & ſanguinis Dominici
ſumptionem. Quid poſt. nu. 14.
11 *Communicandi corporis & ſanguinis Domi-*
nici legitimum tempus.
12 *Sacerdos ſumens ſanguinem, debet tenere ca-*
licem, vtraque manu.
15 *Cōmunicaturus, debet eſſe ieiunus. Et cur ita.*

Quarta pars miſſę, & primo de communione ſacerdotis. Cap. 54.

HIc incipit quarta pars
miſſę, poſt pacis etenim
oſculum ſacerdos com-
municat hoc modo. Nā
† ſicut in Nicenſi conci 1
lio xciij. diſtin. perue-
nit. Legitur Euchariſtiam
confectam per ſe de altari ſiue de patena
ſumit & comedit. Calicem uerò cum ſan-
guine non ipſe, ſed diaconus eleuat de al-
tari, & porrigit ei. † Vnde in canone Hie 2
ro. ead. diſtinct. diaconi ſunt. inter cætera
ita legitur. Sacerdotibus etiam propter
præſumptiones nō licet de menſa calicem
Domini tollere: niſi eis traditus fuerit à
diaconis. Ideo autē ſacerdos corpus Chri-
ſti, per ſe ſumit, & non calicem cum ſan-
guine, quia ſumptio corporis, ſignificat cor-
porum noſtrorum reſtaurationem, quam
Chriſtus nullius miniſterio perfecit, & fu-
turam reſurrectionem, quam ſua uirtute
abſque omni miniſtro faciet. Sumptio ue-
rò ſanguinis redemptionem animarum ſi-
ue peccatorum ſignificat, quæ fit interceſ-
ſionibus aliorum. Hoc tamen, & ſi iure cau
tum ſit, non tamen ſeruari uidemus. ¶ † Sa 3
nè ſacerdos ipſe omnes partes hoſtiæ co-
medit. In quibuſdam tamen eccleſijs ipſe
unam partem ſumit: & reliquam Eucha-
riſtiæ medietatem ſuper patenam in duas
partes diuidit, quas miniſtris, ſcilicet dia-
cono & ſubdiacono comedendas impēdit,
inſinuans illud quod Lucas commemorat,
quia Ieſus in Emaus accepit panē, & fregit
ſuper menſam. Et etiam (vt aiūt quidam) Lu. 24
comedit coram duobus diſcipulis: ſumenſ Io. 21
que reliquias dedit illis. Ipſe quoq; poſt-
modum partem piſcis aſſi, & fauum mel-
lis

lis manducauit, & reliquias diſcipulis dedit, & ideo poſtquam diaconus & ſubdiaconus communicarunt, clerici & religioſi ad communicandum accedunt: ut ipſi partem ſanctæ communionis accipiant. Poſtmodum communicat populus: quia Chriſtus comedit non ſolum cum paucis Apo-
Act. 1 ſtolis: verùm etiã aſcenſurus in cœlum, comedit cum multitudine diſcipulorũ. Vnde & ſumptio corporis, aſcenſionem ſignificat
4 Saluatoris. ¶ † Illud autem præmittendum non eſt, quòd ut perceptione corporis & ſanguinis Chriſti nulla poſſit fallacia ſuborirí: ſed in utraque perceptione ueritas euidenter appareat: ſummus pontifex non ſtatim particulã hoſtiæ permittit cadere in calicem, ſed eam poſt trinum crucis ſignaculũ ſuper patenam reponit, & poſt oſculum pacis, ad ſedem aſcendẽs, ibique cõſiſtens, uniuerſis cernentibus maiorem partem oblatæ ſuſcipit de patena, quam ſubdiaconus apportauerat de altari: ipſamque dentibus ſubdiuidens, unam particulam eius ſumit: & aliam in calicem mittit, & de ſanguine, cum calamo haurit. Deinde alteram particulam tradit cum oſculo diacono, aliamque ſubdiacono, ſine oſculo, quem diaconus miniſtrans ei, ad altare calicem oſculatur, & tunc ſubdiaconus reſiduum ſanguinis cum particu-
5 la immiſſa in calice ſumit. ¶ Romanus † itaque pontifex ideo non cõmunicat, ubi frãgit, quoniam ad altare frãgit, & ad ſedem communicat, quia Chriſtus in Emaus coram duobus diſcipulis fregit, & in Hieruſalem coram diſcipulis duodecim manducauit. In Emaus enim fregiſſe legitur, ſed non comediſſe legitur. In Hieruſalem uerò fregiſſe non legitur: ſed legitur comediſſe, ſecundum Inno. III. Aſcendens igitur ſedem, ibi communicat. Siquidem ſecundum Apoſtolum Chriſtus caput eſt ec-
Luc. 24 Col. 1. cleſiæ: caput autem in corpore ſublimius & excellentius ob ſui perfectionem cæteris membris collocatur. Per calicẽ uerò, ſecundum quendam reſpectũ, æterna beatitudo ſeu ipſius fruitio deſignatur, quia in eccleſia militante ſummus pontifex, ſicut Chriſti uicarius, & caput omnium prælatorum perfectius Chriſtum repreſentat congruum eſt, ut ipſe non in altari, ſed in loco ſublimiori communicet, oſtendens, quòd Chriſtus etiã in ſua humanitate perfectius & copioſius participat illa ineffabilia gaudia, utpote in bonis portioribus collocata. Cum uerò celebrat pro defunctis, tunc ſuper altare communicat, quia tunc ſpecialiter membrorum Chriſti hinc fideliter decedentium gloriam repreſentat ac membra Chriſti cum ad illam gloriam peruenĩũt, inferiorem poſt Chriſtum gradum obtinent; ſicut membra poſt caput. In paraſceue quoque ad altare communicat; tum ob † reuerentiam paſſio- 6
nis Chriſti: tum quia tunc quaſi exequias celebrat Ieſu Chriſti: tum & iam tunc ſolus communicat, quia in Chriſti paſſione omnibus diſcipulis fugientibus ipſe ſolus remanſit. Alij autem prælati non ſic; ſed ſuper altare communicant, quia non ita propriè Chriſtum caput eccleſiæ repreſentat. Miniſtri autem repreſentant pontifici oblatam & calicem, quia diſcipuli obtule- Io. 21
runt Chriſto partem piſcis aſſi, & fauum mellis, pars piſcis aſſi, eſt corpus Domini crucifixi, qui fuit in ara crucis aſſatus. Fa- Pſ. 18
uus mellis, eſt ſanguis Chriſti, ſuper mel & fauum dulcis faucibus animæ diligentis: ambo de manu Papæ communicant, quia & Apoſtoli de manu Chriſti communicauerunt. ¶ † Ad notandum verò diſtin- 7
ctionẽ inter ſacros ordines, & non ſacros, Diaconi qui & ſuperioris ordinis ſunt, cũ recipiunt Euchariſtiam, oſculum ſuſcipiũt ab ipſo. Acolytus & qui ſunt inferiorum ordinum, non ſuſcipiunt. Subdiaconus etiam qui caractere huiuſmodi quondam inter nos ſacros: nunc autem inter ſacros ordines reputatur in perceptione corporis non ſuſcipit oſculum à pontifice, ſed in perceptione ſanguinis ſuſcipit oſculum à diacono, ut ſic qui non ſacri ſunt minus, & qui ſacri ſunt amplius, honorentur: quanuis & in hoc myſtica ratio poſſit aſſignari.
¶ † Ipſe autem ſumit illam Euchariſtiæ par- 8
tem, per quam prout ſub titu. de fractione hoſtiæ dictum eſt, caput eccleſiæ ſcilicet Chriſtus intelligitur, cuius typũ ipſe ſpecialius gerit: quod facit hoc modo. Eã namque dentibus ſubdiuiſa, particulam in ore remanentem ſumit: alteram verò inter digitos reſidentem in calice dimittit: ad notandum, quod Chriſtus reſurgens, qui ſecundum Sergium Papam per partem in calice

lice immiſſam ſignificatur, quòd infernum
momordit, & ſuos inde ſumptos in paradi
ſum miſit: iuxta illud Oſeę ult. ca. Exod.
mors tua &c. Alia uerò pars ex qua mini
ſtri communicant, ſignificat membra ma-
gis ipſi Chriſto conformia, & ideo ipſi cõ-
municant de illa, ad offerendũ myſterium
unionis: Euchariſtia enim ſacramentum
9 eſt maximæ unionis. Partem uerò in † cali
ce intinctam quæ ſignificat membra pro-
pter Chriſtum paſſionibus ſubiecta, Domi
nus Papa non recipit. Primò quia ipſe ma
Ro. 8. gis quam alij repreſentat in officio miſſæ
Chriſtum cui mors ultra non dominabi-
tur: ſecundò, quia ipſe illorum typum ge
rit in eccleſia, qui propter eximiam ſancti
tatem à uita actiua ſemoti per cõtempla-
tiuam iam Chriſto ſociantur. Sed miniſtri
illam ſumunt, quia typum actiuæ commu
niter repreſentant, & præcipuè ſubdiaco-
nus eam ſumit, pro eo, quia ipſe ultimus
communicat, & vltimi eſt reliquias ſume-
Io. 21 re, & calicem purificare. Vnde & dominus
reliquias dedit diſcipulis, ut præmiſſum
eſt. Poteſt etiam myſticè dici, quod pars
intincta, ſignificat partem corporis myſti-
ci, quæ iam regnat cum Chriſto. Cum er-
go Dominus Papa expreſſe repreſentet
Chriſtum, qui realiter & ſacramentaliter
incorporatus eſt patri ipſius myſtici corpo
ris, ideo ipſe non recipit illam nec etiam
diaconus, qui legem euangelicam, quam
pro nuntiat, repreſentat; quæ eſt lex amo
ris; propter amorem enim charitatis qui-
libet incorporatur Chriſto capiti, & om-
nibus partibus corporis eius myſtici. Sub-
1.Io.4 diaconus verò repreſentat veterem le-
gem, quam ſæpe pronunciat: quæ fuit lex
timoris, ſed timor nõ eſt in charitate, imo
eum foras mittit, & ideo ipſe particulam
in ſanguine miſſam ſacramentaliter, ſiue
in ſignum recipit, quia immiſtio ipſius par
tis cum ſanguine dictam incorporationem
figurat, quam non faciebat lex illa, licet
10 eam figuraret. ¶ Hoc autem breuiter † no-
tandum eſt, quod ſacerdos ante perceptio
nẽ corporis & ſanguinis Chriſti debet di-
cere orationes à ſanctis patribus inſtitu-
tas: deinde meditari debet in incarnatio-
ne, in paſſione, in virtute huius ſacramen-
ti, dicens: Panem cœleſtem accipiam &c.
Sed cum ſtatim poſt uerba ipſa ſubiungat
Domine non ſum dignus &c. uidetur con-
trarius ſibijpſi. abſit tamen hoc: ſed di-
cens: Panem &c. ſeipſum incitat ad deuo- Ioã.6.
tionem, reducens ad memoriam, quid eſt,
quod ſumere debet, quia panem, qui de cę
lo deſcẽdit, & qualiter ſumere debet, quia
nomen Domini inuocando, ut ſic cum ma
iori ſumat reuerentia & timore. Dicendo
uerò ſubſequenter: Domine non ſum di-
gnus, &c. ex humilitate ſua profitetur in-
dignitatem: at exercitatio ad deuotionẽ,
& profeſſio humilitatis, contraria nõ ſunt.
† Legitimum itaque communicandi tem- 11
pus eſt ante vltimam orationem quæ dici-
tur ad complendum, quia ibi maximè peti
tio pro eis eſt qui communicant. Deinde
corpus & ſanguinem Domini ſumpturus,
ſe cum illis ante faciẽ cruce ſignat. Sicut
enim prius cruces faciendo actiuè, tanquã
miniſter illa ſanctificauit, ſic ſe eis nunc
cruce ſignando, paſſiuè petit ſanctificari.
Dicto itaque, corpus Domini cuſtodiat, &
cætera, ſumat Euchariſtiam, deinde iũctis
manibus inclinans ſanguini dicat: Quid
retribuam &c. Et dicens: Calicem Domi-
ni accipiã, & nõ prius accipit, & eleuat ca-
licem de altari. Poſtea uerò dicens. Lau- Pſ.115
dans inuocabo Dominum. ſe ſignat cum il
lo: quo uerſu expleto, ſanguinem ſumit.
¶ Sanè quia circa maiora cautius eſt agen 12
dum, ſacerdos ſanguinem ſumens propter
maiorem ſecuritatem & reuerentiam, ca-
licem cum utraq; manu tenere debet, ſed
in ſumptione perfuſionis ſufficit alterã tã
tũ duobus digitis alterius adiunctis quaſi
per hoc innuẽs iã ſanguinẽ ibi nõ eſſe. Sed
& ſanguinem ſumendo ter haurit: Trinita
tem deſignãs, perfuſionem verò, ſumendo
bis, vt per hoc charitas quæ inter duo con
ſiſtit ſignificetur, ſeu etiam quoties noue-
rit expedire. Rurſus qui eadem die debet
iterum celebrare, non ſumat vinum perfu
ſionis, ut dictum eſt in proœmio huius par
tis. Sed cum in canone dicatur. Similique
modo poſtquam cœnatum eſt, accipiens &
hunc præclarum calicem, &c. videtur ex
hoc, quòd ſacerdos ſtatim hoſtia conſecra
ta, illam debet ſumere prius, quam in cali
cis conſecrationem procedat, quia omnis
Chriſti actio, noſtra debet eſſe inſtructio.
xij. q. j. exemplum. Sed ad hoc dicendum
eſt, quòd eccleſia inſtituit illam poſt utran
que

que conſecrationē ſumi: ad oſtendendum,
quòd ſolū hoſtiam recipiens, non plenum
ſacramentaliter recipit ſacramentum. Etſi
13 enim † in hoſtia conſecrata Chriſti ſan-
guis ſit, non tamen eſt ibi ſacramentaliter
eo quòd panis corpus non ſanguinem, & vi
num ſanguinem ſignificat, & non corpus.
Quia ergo ſub altera tantum ſpecie non
eſt completum ſacramentum, quo ad ſa-
cramentum vel ſignum, debet hoc ſacra-
cramentum compleri prius, quàm presby
ter eo vtatur. Verumtamen cùm vnum ſine
reliquo, nec ſit, nec unquam fuerit, ni-
ſi in ſolo triduo ante paſcha, in quo Chri-
ſti corpus mortuum fuit, in quo triduo ſi
quis de apoſtolis hoſtiam conſecraſſet, ſan
guis ibi non eſſet, ſi uinum, caro ibi non
eſſet, quia, ut præmiſſum eſt, nec panis ſan
guinem, nec vinum ſignificat carnem. ſecū
dum hoc nunc Chriſti ſanguine intra ve-
nas eius exiſtente, unum ſine reliquo pro-
pter vnionem ſeu miſtionem huiuſmodi re
cipi non poteſt, quod tamen non eſt ratio
ne ſacramēti, vel ſigni quod idem eſt. Poſt
14 † ſumptum ſacrificium non eſt ſpuendum,
de conſecrat. diſtinct. ij. ut quid, prout di-
ctum eſt ſub ſeptima particula canonis, ſu
per verbo noui & æterni, ſed nec euchari-
ſtia ſicut alius cibus eſt maſticāda, ſed di-
ſcrete, moderatè ac leniter anterioribus
dētibus tenenda, & lingua mollifiāda, ne
qua eius particula dentibus adhæreat, quā
fortè poſtmodum emitti ſcreando contin-
gat, poſt communionem illico, calix de al-
tari aufertur, Circa quod notandum eſt,
quod corpus Domini remanet ſuper alta-
re, vſque dum tria capitula compleantur,
ſcilicet prologus Dominicæ orationis, &
ipſa oratio & libera nos quæſumus, quia
Dominus tribus diebus in ſepulchro quie
uit. Poſteà verò commiſto Domini corpo-
re cum uino ſimul, quia pace annūtiata au
fertur corpus Dominicum de altari, quo-
niam in tertia die anima eius, quæ deſcen-
dit ad inferna, vt liberaret iuſtos & mem-
bra viuificaret, rediit ad corpus, nec am-
plius inuentum eſt corpus dominicum in
ſepulchro, quia ergo Chriſtus totus homo
reſurrexit, ſimul, ideo ad hoc notandum il
lico ſimul cum oblatione corpus Domini
de altari aufertur, & ſumitur, & inde calix
& corporale de altari totaliter eleuantur,
prout dictum eſt ſub tit. de pallis & corpo-
ralibus. Poſtremo † notandum eſt, quòd
quiſque qui communicare debet, corporea
carnalibus eſcis ieiunus eſſe debet. Cùm
animæ ſpirituales ſint & in mortales,
ſpiritualia primitus alimenta vitæ æternę
ſumere debent.

SVMMA.

1 *Communione facta, cur ſacerdos lauet digitos, & in quo altaris cornu. nu. 3.*
2 *Manuum ſacerdotis lotio, quid ſignificet.*

De perfuſione. Cap. 55.

POST ſumptum eucha-
riſtiæ ſacrificium, ſa-
cerdos † digitos ab- 1
luit, & perfundit, ne
quid fortè incautè re-
maneat ſeu adhęreat,
ex contactu diuini ſa-
cramenti, non quod quicquam immūdum
ex ipſo contactu contraxerit, ſed ut potius
ſuam commemoret indignitatem, qui ſe iu
dicat tantis ſacramentis celebrandis indi- Lu. 17
gnum iuxta illud quod Dominus ait. Cū
omnia benefeceritis, dicite, ſerui inutiles
ſumus ſicut & ſacerdos legalis immundus
erat, uſque ad veſperam, poſt immolatio-
nem uitulæ ruffæ. unde omnia veſtimenta
ſua lauabat. Indignum quidem exiſteret,
ut manus quæ corpus incorruptibile con-
trectarunt, corpus corruptibile contingāt,
vel ad res communes tangendas accedant
donec ſtudioſè lauētur. Et ꝓpter hoc etiā
quidam miſſa finita, exutis ſacris veſtibus,
iterum manus lauant. Perfuſionis autem
aqua, debet in locum mundum & honeſtū
diffundi, ut altitudo ſacramenti reueren-
ter honoretur. ¶ Trina † ergo ſacerdotis 2
ablutio, quæ fit in principio, in medio, &
in fine, deſignat mundationem cogitatio-
nis, locutionis, & actionis, vel purgatio-
nem peccati originalis, venialis, & crimi-
nalis, ſiue quod agitur per ignorantiam, &
negligentiam & induſtriā ad quorum mun
dationem offertur ſacrificium ſalutare. de
conſec. diſt. ij. cùm omne. in princ. Hæc ta-
men ablutio referri poteſt ad ablutionem
baptiſmi, cuius formā Chriſtus poſt reſur-
rectionem

rectionem inſtituit, dicens: Euntes docete
omnes gentes, baptizantes eos, in nomine
Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: qui credi
derit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. ¶ Sa-
3 nè ſacerdos † digitos perfundit & perfu-
ſionem ſumit in dextro cornu altaris, vel
ſaltem reuolutus ad illud. Primò, propter
rationem tactam ſub titu. de manuum ab-
lutione. Secundò, quia ipſum cornu iudai-
cum populum, ex quo humanam naturam
Chriſtus aſſumpſit, ſignificat. Sicut autem
ab illis naturam accepit: ſic & ab eis illius
naturæ purgationem ab omnibus defecti-
bus, quos aſſumpſit habuit: quoniam ab
eis occiſus fuit, ad quam morte ſecuta eſt
reſurrectio, in qua omnes defectus dimi-
ſit, & eis appoſitas virtutes accepit. Ad
hoc igitur repreſentandum in dextro cor-
nu altaris, vel ſaltem reuolutus ad il-
lud ſacerdos profundit, & perfuſionem
ſumit. Tertio, quia, ut aiunt quidam, hæc
purificatio deſignat ablutionem manuum,
quam Pilatus fecit ad perditionem ſangui
nis iuſti ſuper Iudeos, per dextrum cor-
nu altaris ſignificatos. Ad hoc quidam
hauſta purificatione inclinant calicem,
ad oſtendendum ſepulchrum eſſe vacuum
quia ſurrexit & inde prodijt Chriſtus.

SVMMA.

1 *Poſtcommunio, cur ſic dicta. Et quid. nu. 3*
2 *Poſtcommunio, quid denotet.*

De poſtcommunione. Cap. 56.

A NTIPHONA, quæ poſt
communio à pluribus
† nuncupatur ideò ſic
1 appellata eſt, quoniam
poſt communicationem
ſiue in ſignum, quod cō
municatio expleta eſt,
cōcinitur. In primitiua nāque eccleſia om
nes fideles qualibet die corpore & ſangui
Hebr. ne Chriſti communicabant: prout dictum
eſt, ſub titu. de communicatione ſacerdo-
tis, & ſtatim poſt communicationem can-
tus iſte fiebat, vt populus oſtenderetur gra
tias & laudes agere de Chriſti corpore, &
ſanguine ſuſceptis. Verum propter circun-
ſtans nos peccatum, ſequenti tempore ſta-
tutum eſt, ut ter in anno communionem,
& ſacerdos quotidie pro omnibus ſacramē
taliter ſumat, prout ſub titul. de pacis oſcu
lo dictum eſt. Quis autem ſpecialiter in- Io. 20
troduxerit uſum cantandi hanc antipho-
nam, ignoratur. ¶ Hæc autem antiphona
Apoſtolorum gaudium † de Chriſti re- 2
ſurrectione ſignificat: iuxta illud. Gauiſi
ſunt diſcipuli viſo dño, & præ gaudio mira
bantur. Qđ uerò reciprocādo, in quibuſdā
eccleſijs cantatur, inſinuat quod diſcipuli
reſurrectionis gaudium ſibi mutuò nuntia
bant. Vnde duo diſcipuli cum inueniſſent Lu. 24
congregatos vndecim, & eos qui cum ipſis
erant, dicentes: Quia reſurrexit dominus
verè, & apparuit Simoni, narrabant quæ
geſta erant, in uia, & quomodo cognoue-
runt eum in fractione panis. Canitur etiā
ab omnibus, ut notetur communitas gau-
dij: & quod omnibus diſcipulis apparuit
dominus. Eſt ergo † communio gratiarum Pſ. 21
actio: iuxta illud: Edent pauperes, & ſatu- 3
rabuntur & laudabunt Dominum. Pro-
priè tamen nouiſſima oratio, de qua infra
dicetur, poſtcommunio dici poteſt.

SVMMA.

1 *Communione peracta ſacerdos oſculatur altare.*
2 *Poſtcommunio, quæ contineat.*
3 *Orationes dicuntur ad dextrum cornu alta-ris communione facta.*
4 *Poſtcommunio, quæ dicatur menſe Septembri ſabbato quatuor temporum.*
5 *Miſſa finitur tribus, diuerſiſque illis periodis Secundum modum vide nu. 7.*
6 *Tertium, nu. 8. Et quid ſignificent illi. nu. 9*
7 *Ite. Miſſa eſt. periodus Miſſa. quid ſignificet, aut moneat.*

De oratione nouiſſima, & de, Ite miſſa eſt. Cap. 57.

PERACTO communio
nis † myſterio: pon- 1
tifex ſeu ſacerdos oſcu
latur altare, innuens
ſe credere firmiter & Iſ. 10
conſentire his, quæ cir
ca ſacrificiū acta ſunt,
& cōuerſus populū ſalutat, & deinde redit
ad dex-

eſt ſenſus. Ite: miſſa eſt, ſcilicet ite, poſt Chriſtum, & ſequimini ipſum. Non eſt enim in hoc mundo ſtādum, ſed ad patriā per bona opera feſtinandum, quod leuiter facere poſſumus, quia miſſa eſt ad Deum patrē placandū hoſtia per quam fracta ſunt tartara, & reſeratus paradiſi introitus. Dicens autem, Ite miſſa eſt dirigit vultum ad populum, quia ad eos, quos præſentes licentiamus, ſermonem dirigimus, & eis: ad quos ſermonem dirigimus, faciem repræſentare ſolemus, ſicut fit, quando dicitur, Dominus vobiſcum, vel, Orate fratres, prout dictum ſub titulo de inclinatione ſacerdotis. Sed dicens benedicamus Domino, vel requieſcant in pace, vel oremus, non ſtat verſus ad populum, quia illum diſtinctè non alloquitur, ſed dirigit faciem ad orientem, & mentem ad Deum.

6 ¶Dicto † autem Ite, miſſa eſt. clerus & populus gratulando reſpondent, Deo gratias. imitantes Apoſtolos, qui adorantes ingreſſi ſunt in Hieruſalem, cum gaudio magno, & erant in templo, laudantes & benedicentes Deum. Et enim, prout quidam aſſerunt, Deo gratias, interiectio gratulatiua, vel cōgratulatiua. & hoc ſumptum eſt de Eſdra, non ſecundum verba, ſed ſecundum ſenſum, quoniam populus Iſrael per iuſſum Pharaonis licentiante Cyro de Babylonica captiuitate ad Hieruſalem reuerſus, gratias egit Deo. Sed & Apoſtoli poſt aſcenſionem Domini, regreſſi ſunt in Hieruſalem, benedicētes Dominum: ſic & nos vltima benedictione accepta, ad cœleſtem patriam ibimus, vbi ſemper erimus in gra-

1.Theſ. tiarum actione. Apoſtoli quoque prædicātes, dicebant, gratias agite, ſine intermiſſione orate. Poteſt etiam dici, quod ſacerdos incipiens. Gloria in excelſis Deo. ſignificat angelum annunciantem. paſtoribus ineffabile gaudium de Chriſti natiuitate. Ite, miſſa eſt. deſignat acceſſum paſtorum ad locū natiuitatis Chriſti, prout dicetur in proœmio vij. partis. Chorus reſpondēs,

Luc. 2. Deo gratias: repreſentat, quòd, ſicut Lucas refert ibi: Paſtores reuerſi ſunt glorificantes Deum, in omnibus, quæ viderant, & au

7 dierant. ¶Secundo † modo, miſſa terminatur per Benedicamus Domino, videlicet in profeſtis diebus, & generaliter quādo præmiſſa cantica lætitiæ non dicuntur per quod populus ad gratiarum inuitatur actiones, quia poſt omnia, debemus Deo humiliari: & eſt ſumptū de Apoſtolo, vel de Pſalmiſta, uel de Hymno triū puerorū, vbi dicitur: Benedicamus patrem & filium & reſpondetur, Deo gratias. quòd ad gaudium Apoſtolorum, de quo præmiſſum eſt refertur. De hoc dicetur prope finem, in proœmio v. partis. Et populus Deo gratias agendo, ad propria rediens, ſignificat diſcipulos cum gratiarum actione poſt paſſionem Domini in Hieruſalem reuertentes. Circa hoc etiam dicendum eſt, quòd in primitiua eccleſia cum miniſtri eccleſiæ miſſam ſine populo celebrabant, claudebatur miſſa, per Benedicamus. quando vero populus erat pręſens, quia alias neſciebat ille, quando finita eſſet, dicebatur: Ite miſſa eſt. Quia ergo in profeſtis diebus miniſtri, vt plurimum, quaſi ſoli ſine populo miſſas dicunt, ideo iuxta morem antiquum in illis diebus dicunt Benedicamus. in ſolennitatibus verò, quia tunc populus conuenit, dicitur, Ite, miſſa eſt. Prima tamen miſſa in natali Domini in quibuſdam locis clauditur per Benedicamus Domino. eò quòd Saluatoris natiuitas, de qua in illa agitur paucis ab angelo nuntiata eſt, ſcilicet paſtoribus. qui miniſtros eccleſiæ eſſe figurār. Et prætereà ſæpe quaſi ſoli miniſtri in illa præſentes ſunt. Alia tamen ratio ſcribitur in vij. parte, ſub titu. de Aduentu, & quia recedere non debent. ſed intereſſe etiam ſecūdæ miſſæ in aurora. In diebus quoque ieiuniorum, clauditur miſſa per Benedicamus. adnotandum, quòd ſi Domino ſemper benedicendum ſit multò fortius hoc tempore, id facere debemus. Significat autem benedicamus idem, quod benedictio: de qua iam ſub titul. de benedictione dicetur. ¶Tertio † finitur miſſa per, Requieſcant in pace, ſcilicet miſſa pro defunctis, & tunc reſpōdetur, Amen, id eſt, fiat. Optatur enim requies. † Rurſus finis miſſæ, finem mundi ſignificat, Ite, miſſa eſt. vel Benedicamus domino, libertatem, quæ dabitur iuſtis in patria, vbi ſemper Deum benedicent. 8 9

S V M M A.

1 *Sacerdos, quo conſilio aut intentione oſculetur humerum Epiſcopi. Et quid in Roma eccleſia. nume. 2*

Quare

Quare ſacerdos humerum pontificis oſculatur. Cap. 58.

DICTO, Ite, miſſa † eſt
ſacerdos, qui adſiſtit
Epiſcopo ad altare in
quibuſdā eccleſijs men
ſam altaris, ad armum
dextrum pontificis o-
ſculatur, oſtendens hūc
illum eſſe pontificem: cui ſecundum legis
figuram dexter armus ſeparationis debe-
batur de hoſtijs ſalutaribus & pacificis.
¶ Sanè per humerum exprimitur princi-
patus, ſecundum illud propheticum: Fa-
Eſa.9. ctus eſt principatus ſuper humerum eius.
Luc.1 Principatum verò Saluatoris verè expreſ-
Pſ.44 ſit vox angelica, prophetica, & legalis. An
gelus enim dixit ad virginem: Dabit ei
Dominus ſedem Dauid patris eius, & re-
gnabit in domo Iacob in æternum, & regni
eius non erit finis. Propheta dicit: Sedes
tua in ſeculum ſeculi, virga regni tui: pro-
pterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo læ
titiæ præconſortibus tuis. Moſes inquit in
lege: Lætamini ſimul cum eo cœli, & ado-
rent eum omnes angeli Dei. Ad quod deſi
2 gnandum in eccleſia Romana tres † hu-
merum pontificis oſculantur, in ſignum re
uerentiæ: videlicet primicerius, in princi-
pio, diaconus, in medio, & ſacerdos in
fine miſſæ.

SVMMA.

1 *Benedictio ſuper populum quorſum fiat. Et nu. 3. 4. Et qualiter. nu. 2. Et vnde ea profecta ratio benedictionis, nu. 5*
6 *Benedictio à quo regulariter fiat.*
7 *Benedictio epiſcopi, qualiter fiat.*
8 *Miſſa abſoluta quid agendum, cùm à ſacerdote, tum a populo. & nu. 9.*

De benedictione nouiſſima. Cap. 59

ALTARI ſeu humero oſcu-
latis, epiſcopus vel ſa-
cerdos † populum be-
1 nedicit. Ritè quidem
poſt communionem be-
nedicitur: quoniā ſicut
legitur Luc. vlt. poſt-
quam Chriſtus in cruce orauit, & coram
diſcipulis manducauit: & reliquias eis de-
dit: eleuatis manibus benedixit eis. Vnde
ſtatuit concilium Aurelian. de conſecrat.
diſtinct. j. cùm ad celebrandas. &c. præce-
denti. ut populus ante benedictionem epi
ſcopi, vel ubi ipſe abeſt, ſacerdotis, de ec-
cleſia non diſcedat. Hæc autem vltima be-
nedictio, ſuper populum, miſſionem ſpiri- Act.1
tus ſancti ſignificat, quem Dominus aſcen-
dens in cœlum de cœlo miſit in Apoſtolos
iuxta quod ipſe promiſerat eis. Accipietis Act.1
(inquit) virtutem ſuperuenientis in vos Spi
ritus ſancti, vt iā dictum eſt ſub tit. de ora-
tione nouiſſima. Vnde hæc benedictio per
verbum oris & ſignum crucis exprimitur:
quoniam illa † miſſio perſonam aeris & 2
linguam ignis innotuit: iuxta illud: Factus Act.2
eſt repente de cœlo ſonus, tanquam adue
nientis ſpiritus vehementis & apperuerūt
illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, &c.
Et licet Spiritus ſanctus ſpecialiter miſſus
fuerit in Apoſtolos: quia tamen indiuiſa
ſunt opera trinitatis, miſſionem illam to-
ta fuit trinitas operata. Ideoque benedi-
ctionem iſtam facit epiſcopus in nomine
trinitatis, authoritate Pſalmiſtæ dicentis.
Benedicat nos Deus, Deus noſter: benedi- Pſ.66
cat nos Deus. ¶ Secundo † hæc vltima be
nedictio ſignificat illam vltimam benedi- 3
ctionem: Venite bendicti patris mei, &c.
¶ Tertio illam quam Chriſtus aſcenſurus
† in cœlum diſcipulis dedit, vnde ea facta 4
ſacerdos ſe ad orientem vertit: quaſi ſe Matt.
Chriſto aſcendenti commendans. Cæterū 25.
benedictionis formam † legis expreſſit 5
authoritas, dicente Domino per Moſen:
Inuocabis nomen meum ſuper omnes fi-
lios Iſrael, & ego Dominus benedicam. Et
iterum per prophetam. Effundā ſuper vos
ſpiritum gratiæ: & precum. Item Aaron, Zach.
poſtquam ſacrificauerat, extendens manū 12.
ſupra populum, benedixit illi. Leui. ix. Itē
Moſes & Aaron expletis hoſtijs & holo Ge.49
cauſtis intrauerunt tabernaculum teſtimo
nij, & poſtea exeuntes benedixerunt popu
lo. Leuit. xj. in fine. Huiuſmodi ergo fina- Deut.
les benedictiones à vet. teſt. ſumuntur: quo
niam & Iacob in fine vitę ſuæ filijs benedi 33.
xit, & Moſes populo ante mortem, ſicut &
Chriſtus diſcipulis ante aſcenſionem, vt Luc
prædictum eſt. Et inde eſt, quod cùm ſepa- 24
ramur, comitiuam & protectiuam quæri-
mus

mus benedictionem. Sumuntur etiam ab
eo, quod Dominus præcepit dari benedi-
ctiones in monte Garizim, ſuper legis ob-
ſeruatores: ſicut econuerſo maledictiones
Deut. in Hebal, ſuper transgreſſores, a quibus
27 excommunicationes originem habuerut.
6 xxj. diſtinct. denique. Regulariter † autem
maior minori benedicit. Vnde Abraham
à Melchiſedech benedicitur, & non econ-
Ge. 14 uerſò. Nullus ergo ſacerdos maiore ſuo
non innuente benedictionem dare nita-
tur, imo Epiſcopo miſſam audiente ſacer-
dos celebrans in cunctis illius licentiam
& benedictionem expoſcit. Sacerdos tamē
miſſam celebrās, poteſt benedicere etiam
Epiſcopo præſente & permittere, ac bene
dicere nolente, aliter non: prout in præ-
miſſo concilio Aurelianſ. cauetur. Nam ſe
cundum Hiero. xcv. d. eadem. presbyter po
pulum benedicere poteſt, qui Chriſtū non
metuit conſecrare: illud autem quod in
Carthaginſ. concilio legitur xxvj. q. v. mi-
niſtrare presbytero, benedictionem ſuper
7 plebem fundere non licet: de ſolenni † be-
nedictione ſoli Epiſcopo cōpetenti, quæ
fit per verba iſta: Sit nomen Domini bene
dictum &c. eſt intelligendum. ¶ Rurſus
benedictio Epiſcopalis fit per modum ma
nus impoſitionis. Vnde & Epiſcopus eos
benedicens, tenet manum more Aaron ſu
per populum eleuatam: & exemplo Chri-
ſti, qui, vt præmiſſum eſt, coram diſcipulis
manducauit: in cœlum aſcenſurus, eleuatis
Act. 1 manibus eis benedixit. Quia ergo ſoli Epi
ſcopi manus imponunt: quia ſicut legitur
Act. 6 in actibus Apoſtolorum, ſoli Apoſtoli ma
nus imponebāt. & nullus alius diſcipulus:
ideò ſolennem benedictionem ſolus Epi-
ſcopus dat. Sanè poſt benedictionem ſolen
nem, quæ fit per Epiſcopum, ante Agnus
Dei, iterum benedici ſolenniter in fine
miſſæ non oportet? In miſſa tamen pro de-
functis non benedicitur, prout ſub titulo
de fractione hoſtiæ dictum eſt. ¶ Placeat ti
8 bi &c. quia Luca teſtante Actu. j. † Domi-
Lu. 14 nus Ieſus poſtquam locutus eſt diſcipulis,
Act. 1 benedicens illis, aſſumptus eſt in cœlum,
ſedet ad dextram Dei: ideò ſacerdos non
ad Chriſtum ſolum, quem nubes ſuſcepit
ab oculis eorum: ſed ad totam trinitatem
ſermonem dirigit dicens: Placeat tibi &c.
Qua oratione finita oſculatur altare, oſtē
dens per hoc ſe præmiſiſſe omnibus deuo-
tè toto mētis & corporis aſſentire affectu:
quo facto recedens à conſpectu populi, in
greditur veſtiarium: uel cortinam interpo
nit, repræſentans quòd, vt præmiſſum eſt,
Chriſtum in cœlum aſcendentem, nubes
ſuſcepit eum ab oculis intuentium: & ſicut
legitur Luc. vlt. receſsit ab eis, & ferebatur
in cœlum. Si vero Epiſcopus miſſam ſacer
dotis audiuerit, ſacerdos ipſe oſculato al-
tari, & depoſitis ſacerdotalibus veſtibus
mox accedit ad Epiſcopum: & genua fle-
ctēs coram illo oſculatur eius manum. In
hoc figurans magnam filij obedientiam,
qui patri obediuit in incarnatione, in paſ-
ſione, in aſcenſione, & in alijs, quæ idem
ſacerdos in officio miſſæ repræſentauit: &
oſtendens ſe illis fidem veram habere &
conſentire. Pontifex uerò illi benedicit:
quaſi dicat hic eſt filius meus benedictus
&c. Deinde ſtatim dicuntur hymni illi: Be
nedicitè † & laudate: vel in totum vel in 9
partem, quia Deo pro omnibus beneficiis
gratias agere debemus, quem in æternum
laudabimus. Vnde in cōcilio Agatheñ. de
conſecratione, diſtinctione v. conuenit. ita
legitur. Poſt concluſionem matutinarum
vel veſpertinarum miſſarum id eſt, quæ di
cuntur manè, vel circa nonam, poſt hym-
nos, id eſt, poſtquam ſacerdos dixit: Benedi
cite & Laudate, capitula de Pſalmis dican
tur: ſcilicet Confiteantur tibi Domine Pſal.
omnia opera tua, &c. & plebs collecta ora 144
tione & orationis cauſa, ad veſperam ab
Epiſcopo dimittitur, cum benedictione.
Per hoc autem, quod dicit ad veſperam,
innuitur quòd loquitur Dominus de miſ-
ſis, quæ in quadrageſima dicuntur poſt
quas ſtatim veſperæ decantantur; de con-
ſe. d. j. ſolet: Et ſic innuit, quòd Epiſcopus
vel presbyter non debet tunc benedicere
donec veſperæ ſint cantatę: quod tamen in
vſu non eſt. ¶ Poſtremò licet propter † pro 10
poſitum notandum eſt, quòd benedictio
menſæ dupliciter inchoatur. Primò, quia
maior incipiens, dicit: Benedicite. & cæte-
ri reſpondent: Dominus; quia ſicut debe-
mus Domino per gratiarum actiones bene
dicere: ad quod maior dicendo: benedici-
te: hortatur; ſic & indigemus benedici à
Domino ſuæ gratiæ infuſione, quam illi
optantes poſtulāt reſpodēdo: Dñs ſupple

nos benedicat ſuæ gratiæ infuſione. Secun
do modo maiore incipiente: Benedicite,
cæteri ſimiliter reſpondent: benedicite, ad
oſtendēdum, quòd ad Dei benedictionem
debemus mutuo nos hortari. Poteſt etiam
dici, quòd in priori modo reuerentia Dei
conſideratur. Cum enim reſpondetur, Do
minus: ſupplendum eſt, benedicat: quia nos
digni non ſumus benedicere. In ſecundo
uerò reuerentia ſuperioris. Cùm enim re-
ſpondetur: benedicite, ſupplendum eſt:
uos pater: quia minor maiore præſente be
nedicere non debet: deinde maiore uer-
ſum inchoāte cæteri coadiuuant ad dicen
dum: ad notandū, q inferiores coadiutores
ſunt præpoſitorum in oneribus ſupportan
dis. In nonnullis eccleſijs pueri benedi-
cunt menſas etiam prælatorum, pro eo q
Lu.24 lectoris officium eſt benedicere panem.
Conuenientius tamen fit per prælatos:
exemplo Chriſti qui in Emaus menſam co
ram duobus diſcipulis benedixit. Poſt om
nia in quibuſdam eccleſijs benedicitur à
Ioā.2. ſacerdote panis populo diſtribuendus, exē
plo Chriſti qui in deſerto quinque panes
benedixit, & ex eis quinque millia homi-
num ſatiauit. de quo pane ſub titulo de pa
cis oſculo dictum eſt: deinde ſacerdos, &
alij ad propria reuertuntur: Sacerdos qui-
dem ad propria rediens, eſt Chriſtus: qui
legatione peracta, in gloriam patris aſcen
dit. Et fideles etiam reuertuntur, dum de
carceris exilio liberati, in gloriæ liberta-
tem eripiuntur.

LIBER QVINTVS.

SVMMA.

1 *Diuina officia colere debemus, exemplo & typo Hieruſalem cæleſtis, ducti.*
2 *Eſdras populum Iſraeliticum ad Dei laudes erudit. Ibique horæ canonicæ ſubijciuntur.*
3 *Nocturnum tempus, refert tempus tenebrarum, ſcilicet ante aduentum Chriſti.*
4 *Horæ ſeptem canonicæ, repræſentant ſeptem hominis ætates.*
5 *Horis quatuor diei tantum, cur laudemus Deum: & non omnibus.*
6 *Horæ ſingulæ canonicæ, reſpondent ſingulis actibus paſſionis Chriſti.*
7 *Daniel induxit primus horas tres canonicas cantari, tertiam, ſextam, & nonam.*
8 *Maria uirgo, iure laudanda eſt horis canonicis.*
9 *Mariæ uirginis officium, ab Vrbano Papa inſtitutum.*

ARGVMENTVM.

De diuinis officijs, tam nocturnis quàm diurnis in genere. Cap. 1.

IN Exodo legitur. xxv.
c. in fine, Diminum di-
xiſſe ad Moſen, Omnia
fac ſecūdum exemplar
quod tibi in mōte mon
ſtratum † eſt, quocir- 1
ca nos conformari con
uenit illi cœleſti Hieruſalem, quæ Domi-
num laudare iubetur: & quæ ſicut ait A-
poſtolus ad Galatas quarto. de ſurſum
eſt, & mater noſtra eſt, præſertim inſi-
mul laudando Deum: iuxta illud: Super
muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſto-
des, qui tota die & nocte nō ceſſabunt lau
dare nomen Domini. Et in Apoc. 4. cap.
habetur, quòd animalia requiem non ha-
bebant, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus
&c. veruntamen militans eccleſia imita-
ri plenè nequit triumphantem: quia ſicut
legitur in libro Sapientiæ capitu. ix. Cor- *Eſ.26*
pus, quod corrumpitur, aggrauat animam.
Nequimus enim infirmitate noſtra prępe-
diente in ſingulis. 12. diei horis, iugiter
diuinis inſiſtere laudibus, quoniam neceſ-
ſe habet homo aliquando neceſſarijs cor-
pori intendere: iuxta illud Gen. iij. c. In
ſudore vultus tui, uiſceris pane tuo. 50. di-
ſtinctione. in capite. & ideo facimus quod
poſſumus certis diei naturalis horis Deū
laudando. Vnde Eſdras † propheta popu 2
lum Iſraeliticum de Babylonica capti-
uitate reuerſum, docuit Deum laudare,
quater in nocte, & quater in die: vt vnum-
quodque quatuor elemētorum, ex quibus
homo conſtat, per competentes horas ob-
ſequio ſe offerat creatori: uidelicet de no
cte: in ueſperis, in completorio: in noctur-
nis: in diluculo, ſcilicet in laudibus matu
tinis. De die uerò, in prima, in tertia, in
ſexta, in nona horis. Veſpertinum igitur
officium

officium quod eſt cuiuſcunque officij ini-
tium,ad noctem pertinere probatur,quod
Pſal. 118 ſecundum Iſidorum lib. Etymologiarum
dicitur à ueſpera ſtella, quæ ſurgit nocte
oriente. Verùm Dauid inquit: Septies in
die laudem tibi dixi, & rurſus: media no-
cte ſurgebam ad cōfitendū tibi &c. Quem
ordinem concilium Agatheñ. extrà de ce-
leb. miſſ. cap. j. approbat & ſancta eccleſia
ſeruat: quoniam nocturnum officium me-
dia nocte canitur. Reliquæ uerò ſeptem ca
nonicæ horæ de die dicūtur,uidelicet lau-
des matutinæ: quæ olim in aurora dice-
bantur: licet hodie,cum nocturnis coniun
gantur, prima, tertia, ſexta, nona, ueſperæ
& completorium, quæ ſeptem horæ uocan
tur canonicæ,quaſi regulares: extra de pœ
niten. & remiſſ. quod in te. quia regulari-
ter à ſanctis patribus obſeruatæ ſunt, Nam
κανων græcè, regula dicitur latinè. Miſſæ
autem oblatio, propter tanti ſacramenti
excellentiam, quod in ea conficitur, ſuper
alias laudes eſt, & eſt laus per ſe, nec ſub
numero comprehēditur aliarum. Propter
quod, & in hoc opere tractatum per ſe ob-
tinet ſpecialem: quamuis nonnulli aſſe-
ruerunt illam fore de officio tertiæ ſiue
nonæ: pro eo,quia in his duabus horis ſo-
let regulariter celebrari. ¶ Sanè noctur-
3 num † officium,tempus miſeriæ,quo ge-
nus humanum à diabolo tenebatur obſeſ-
ſum, repreſentat: diurnum uerò,noſtræ re
demptionis & liberationis per Chriſtum
ſolem iuſtitiæ factæ tempus ſignificat: qui
charitate ſuæ diuinitatis tenebras illumi-
nauit: & à ſeruitute diaboli nos eduxit.
Qui ergo tantum bonum dono ſeptifor-
mis gratiæ Spiritus ſancti adepti ſumus,
meritò ſepties laudem Deo cantamus.
4 ¶ Secundo,quia † dies naturalis repreſen
tat uniuſcuiuſque ætatem, non quam qui-
libet homo habet: ſed quam ſi non peccaſ-
ſet,haberet. Quæ naturalis dies,ſeptē ha-
bet uarietates. Prima, eſt infantia,quæ per
Pſal. 118 matutinas laudes repreſentatur. Secunda,
pueritia,quæ per primā. Tertia, adoleſcen
tia,quæ per tertiam. Quarta, iuuētus,quæ
per ſextam, Quinta, ſenectus quæ per no-
nam. Sexta, ſenium, quæ per ueſperas, Se-
ptima, decrepita ætas ſiue finis uitæ no-
ſtræ quę per completorium deſignatur. In
his ideo ſingulis ætatibus creatorem no-
ſtrū ſuper indiciā iuſtitiæ ſuæ laudare de-
bemus. De infantia beatus Nicolaus no-
bis oſtenditur in exemplū: qui quarta & ſe
xta ferijs uirtute abſtinentiæ materna ube Prou.
ra non ſugebat, niſi ſemel in die: de alijs 24
quoq; ætatibus ſatis liquet. ¶ Tertio,quia
ſecundum Salomonem ſepties in die ca-
dit iuſtus, per negligentiam, de pœniten-
tia, diſtinctione iij. ſepties, ideo meritò
ſepties,ut per orationis uigilātiam reſur-
gere ualeat, diuinum debet ſubſidium in-
uocare. ¶ Quarto,quia numerus ſeptena-
rius uniuerſitatis eſt. ¶ Cæterū cum 12. ho
ræ diei † attribuantur,in quibus omnibus 5
laudādus eſſet Dominus: quare in quatuor
tantum diei horis in eccleſia pſallitur: Re
ſpondeo,cum in ſingulis horis,ut præmiſ-
ſum eſt, diuinis iugiter inſiſtere laudibus
nequeamus: quod in alijs minus fit: in pri
ma,in tertia,in ſexta,in nona horis ſupple
tur. In earum nanque qualibet dicuntur
tres Pſalmi, & ſic in quatuor horis nume-
rus Pſalmorum, reſpondet numero hora-
rum. Et quilibet pſalmus cōtinet uerſuum
octonarios, octauam reſurrectionis ſigni-
ficantes, de quibus ſub titulo de comple-
torio dicetur: per octonarios ſiquidem in
horis pſallimus,quia de reſurrectionis glo
ria exultamus: Rurſus in qualibet horarū
ipſarum, dicitur ter ſuper Pſalmos gloria
patri &c. ut quot diei horæ nobis pro cor
poris ſuſtentatione, ad laborandum con-
ceſſæ ſunt,toties in ipſis horis, & gloria pa
tri dicatur,ut per hoc in Dei ſeruitio om-
ni hora nos eſſe monſtremus. Siquidē tres
glorificationes,quæ ſunt in hora prima, in
dicāt nos eſſe in Dei famulatu, in prima,
ſecunda, & tertia horis,& tres,quæ ſunt in
tertia, nos protegunt in quarta & quinta
horis, & ſexta, tres quoq; quæ ſunt in ſex-
ta,nos muniunt contra inſidias diaboli, in
ſeptima octaua & nona horis. Nona uerò,
cum ſuis glorificationibus nos protegit in
decima, undecima, & duodecima horis. Poſ
ſet etiā non incompetenter dici, q ſub pri
ma duæ horæ comprehenduntur: uidelicet
ipſa prima, ſecunda: ſub tertia ſimiliter
tres,ſcilicet ipſa tertia,& quarta & quīta,
ſub ſexta ſimiliter tres, ſcilicet ipſa ſexta,
ſeptima, & octaua: ſub nona duæ. ſ. ipſa no
na, & decima: ueſperæ uerò repreſentant
undecimam, & cōpletorium duodecimā.

Sed in præmiſſis ſex diei horis, videlicet in prima,tertia,ſexta,nona,veſperis, & cõpletorio,ideò ſpecialiter Deũ laudamus, & non in ſecunda, quarta,quinta,ſeptima, octaua & decima: quia illæ in aliquibus præ aliis ſunt priuilegiatæ:prout in principio tractatus cuiuſlibet earũ oſtendetur. ꝓp quod meritò in illis diuinum celebratur officium. ¶ Nempè in nocte Chriſtus
6 eſt cõpræhenſus: † mane illuſus:& ora prima gentibus traditus:tertia,flagellatus,voce crucifixus,ſexta,cruci affixus,nona,mortuus: vndecima,de cruce depoſitus:in duodecima,ſepultus. Item in nocte ſpoliauit infernum: manè ſurrexit. In prima hora Mariæ apparuit:tertia, de monumento redeuntibus obuiauit:ſexta,Iacobo:nona,Petro,veſpera,duobus diſcipulis euntibus in Emaus, ſcripturas aperuit, & ſe manifeſtauit. In completorio Apoſtolis, pax vobis dixit,& cum eis manducauit.¶ Has autem horarum laudes,qualiter abſoluere debeamus,oſtendit Bernardus, dicens, Fratres mei,immolantes hoſtiam laudis, iniungamus verbis ſenſum, ſenſui affectum, affectui exultationem,exultationi maturitatẽ
M. th. maturitati humilitatem, & humilitati li-
10 bertatem.¶ Præterea, diutinæ pſalmodiæ ideò à prima,tertia,ſexta, & nona, & non ab aliis nomen ſumpſerunt, vt per eas Dei ſeruitium agamus:quoniam paterfamiliàs commemoratur in Euangelio exiſſe illis conducere operarios in vineam ſuam,quæ ſanctam ſignificant Eccleſiam. Sunt etiam, qui dicunt morem cantandi tertiam,ſextã
7 † & nonam fuiſſe à Daniele ſumptum: qui intellecto, quòd Nabuchodonoſor ſtatuã erexiſſet, quam omnibus adorandum præceperat intra domum ſuam, & apertis feneſtris ter in die genua flectebat verſus Hieruſalem: quod Hier. exponens. dicit, hinc habet Eccleſiaſtica traditio quòd ter
8 in die genua ſunt flectenda, ſcilicet in tertia,ſexta,& nona.¶ In eiſdem quoque † horis beatam virginem laudare debemus,ſcilicet in nocturnis ſiue matutino: quia tali hora,quędam ſtella apparet in cœlo, quæ tranſmontana vocatur, cuius ductu nautæ perueniunt ad portum: & ipſa beata virgo,eſt ſtella tranſmontana, quia & ſi eam dignè laudauerimus,nos qui ſumus in hoc ſeculo,ducet ad portum ſalutis. Item, in prima: nam tunc apparet quædam ſtella, quæ Diana vocatur,quam ſequitur ſol, & ipſa beata virgo eſt vera ſtella Diana,quæ verum ſolem ſcilicet Chriſtum nobis portauit,quæ illuminat totum mundum. Itẽ in tertia: nam hora tertia conſueuimus eſurire: & ipſa portauit nobis panem verum:ſcilicet Chriſtum:cum quo eſt omnis ſacietas. Item in ſexta: quia illa hora magis feruet,& calefacit ſol:& ipſa laudanda & roganda eſt,vt nos frigidos calefaciat in charitate, per ſolem Chriſtum quem genuit. Item in nona:quia illa hora ſol declinat ad occaſum,& ipſa iuuat nos, & protegit:cum ad occaſum,id eſt, ad ſenectutem declinamus. Item in veſperis, quia tũc incipit dies finiri, & ipſa laudatores ſuos in hora mortis defendit. Item in cõpletorio. Nam tali hora dies eſt completa,& ipſa in complemento vitæ noſtræ pro nobis intercedit, & in æterna tabernacula recipi facit,vbi completum eſt gaudium electorũ.
¶ Officium † beatæ Mariæ inſtituit Vrbanus Papa cantari,vt dicetur in titulo de tempore aduentus. Nocturnale autem officium, nobis ad memoriam reducit tempus ab Adam vſque ad Noe. Matutinale tempus à Noe vſque ad Abraham. Prima, tempus ab Abraham,vſque ad Moſen. Tertia à Moſe vſque ad Dauid. Sextà, tempus à Dauid vſque ad aduentum Chriſti. Nona, tempus ſequens vſque ad ſecundum aduentum, quando venturus eſt reddens vicem pro abditis. Per veſperas recolimus ſabbatum,id eſt requiem animarum. poſt exitũ à corporibus vſque ad diem iudicii. Per cõpletorium verò recolimus repletum numerum,& conſummatum gaudium ſanctorum: quod complebitur in die magnæ feſtiuitatis,quando benedicti percipient regnum Dei. In hac igitur parte, de officiis Eccleſiaſticis in genere tractare intendimus,videlicet de his,que in officio cuiuſlibet Eccleſię dicuntur. De nocturnis. De laudibus. De matutinis. De prima. De tertia. De ſexta. De nona. De veſperis. De cõpletorio. 9

S V M M A.

1 *Officium, quid.*
2 *Officium primitiuæ eccleſiæ, primum cuilibet liberum, & vagum fuit ac ſolutum. Tandem*

dem poſtea à Hieronymo presbytero, procurante Theodoſio Imperatore. & mandante Damaſo Papa, ordine, canone, & legibus eſt diſtinctum & ornatum. nu. 3.

4 *Officij eccleſiaſtici compilatores.*

5 *Officium Gregorianum, per vniuerſam eccleſiam diuulgatum fuit: & Ambroſianum ſolum Mediolani celebrari conceſſum. idque poſt multas, multorum doctorum, epiſcoporum, conciliorum. & Imperatoris altercationes, ac tandem miſſas ſortes.*

6 *Oratio Dominica in principio & fine horarum canonicarum, dicenda eſt.*

7 *Horarum ſingularum initio cur præponatur Deus in adiutorium meum intende.*

8 *Horæ tribus modis incipiuntur, eo quod tribus modis contingit peccare.*

9 *Dæmones non ſecus timent ſignum crucis, quã baculum quo percuſſi fuerunt.*

10 *Crux Chriſti, multipliciter & variè præſignata in veteri teſtamento.*

11 *Crucis ſigno armatur eccleſia, confunditur ciuitas diaboli.*

12 *Crucis ſignum, tribus digitis eſt imprimendum.*

13 *Crucis ſignum quàm variè fiat. & nu. 14. Et vbi ſit faciendum. nu. 15.*

16 *Crux eſt quadripartita. & quid denotet ea forma.*

17 *Gloria patri, principio omnium horarum dicendum Excepto mortuorum officio. nu. 18. Et quid ille verſus protendat. nu. 19. 20. Et quot vicibus dicatur in nocturnis feſtiuitatum. nume. 21.*

22 *Gloria quid.*

23 *Hymnus, vnde natus primum Et quid.*

24 *Hymni, an & vbi præcedant Pſalmos. aut econtrà.*

25 *Hymnus, Pſalmus, & Canticum, an & quid differant.*

26 *Antiphonæ, vnde ortum habuerint Et vnde dicantur nu 27. 30 31. Et qualiter cantentur, nu. 28. 29.*

32 *Neuma quid. Et quid differat à dictione pneuma. nu. 33.*

34 *Adæ & Euæ nomen naſcentes hodie exprimunt quamuis fuerit mutatum.*

35 *Neumæ vbi maximè ſit vſus.*

36 *Pſalmi cur dicantur alternatim.*

37 *Pſalmi dicuntur ſex in diuinis horis.*

38 *Pſalmus idem, cur in diuerſis ſolennitatibus legatur.*

39 *Pſalmi graduales, quot: & vnde dicti.*

40 *Verſiculi in diuino officio, cur dicantur. Et vnde dicantur.*

41 *Verſiculi cur dicantur ante lectiones, in nocturnis.*

42 *Verſus quid notet.*

43 *Lectiones matutinales quid ſignificent.*

44 *Benedictionem petens ante lectiones cur dicat domne potius quam Domine*

45 *Genu vtrunque flectendum in eccleſia Domini autem, alterum eſt tantùm.*

46 *Lectionibus finitis dicitur, Tu autem Domine. & cur ita.*

47 *Lectionum pluralitas quid notet.*

48 *Ordines duo ſunt in eccleſia, & lectionis duo modi, ſiue formæ.*

49 *Lectiones quotuplici fine terminentur.*

50 *Lectio nona, cur inſtituta nomine Trinitatis.*

51 *Capitula cur dicantur in officijs.*

52 *Lectionum author, cur non exprimatur in nocturnalibus. ſiue in diurnalibus.*

53 *Reſponſorium vnde dicatur.*

54 *Cantica unde dicantur. quid. Et quot habeant verſus.*

55 *Orationes cur dicantur in ſingulis horis.*

56 *Nocturnum, cur oratione & benedictione non concludatur.*

57 *Orandum eſt verſus orientem, multis de cauſis.*

58 *Eccleſia domus orationis. Et an alibi meritò orari poſsit ſufficienter.*

59 *Adorandi quomodo ſint pater, filius, & Spiritus ſanctus.*

60 *Deus qualiter ſit adorandus.*

61 *Adorationis duæ ſpecies.*

62 *Benedicamus Domino, dicitur finita oratione, & vnde ſumptum. Et quid ſignificet. Item, Deo gratias. nu. 63.*

64 *Sanctorum ſuffragia, quorſum fiant.*

65 *Cantandi vſum vnde accepit eccleſia.*

66 *Sonorum tres ſpecies.*

67 *Muſicorum tres ſpecies, in tres partes officij diuiduntur.*

68 *Cantus eccleſiaſticus, cæleſtem lætitiam ſignificat.*

69 *Tholetani concilij decretum, de pſallendi & miniſtrandi conſuetudine.*

Quid ſit officium, & de eius inſtitutione & partibus. Cap. 2.

1 EST autem † officium, ſecundum Iſidorum, proprius uel cógruus actus vniuſcuiuſque perſonę, ſecundum mores ciuitatis, uel inſtitutæ profeſſionis. Alia namque habent inſtituta monachi: alia canonici: alia eremitæ, & ſic de reliquis. Et dicitur officium, ſecundum Hierony. in libro de officijs, ab efficiendo: quaſi efficium, ab efficio efficis, una litera in aliam propter decorem ſermonis, mutata. Vnicuiq; etenim conuenit ſuum efficere officium. Vel ſecundum Iſidorum, officiũ dicitur, ut quiſque illa agat, quæ nulli officiant, ſed omnibus proſint.

2 ¶ † Cæterum in eccleſia generaliter nil canendum aut legendum eſt, quòd à ſancta Romana eccleſia canonizatum & approbatum expreſſe, aut per patientiam non ſit. In primitiua tamen eccleſia diuerſi diuerſa quiſq; pro ſuo uelle cantabant, dummodo quod cantabant, ad Dei laudem pertineret. Quædam tamen officia obſeruabantur ab omnibus ab initio cõſtituta, uel ab ipſo Chriſto, ut oratio dominica, uel ab Apoſtolis, ut ſymbolus. Succedentibus uerò temporibus, quia eccleſia Dei propter hæreſes ſciſſa eſt, Theodo-
3 ſius Imperator, hæreticorum † extirpator, rogauit Damaſum Papam, ut per aliquem prudẽtem & per catholicum uirum eccleſiaſticum faceret officium ordinari. Vnde idem Papa præcepit Hiero. præsbytero, tunc in Bethlehem cum Paula & Euſtochio, & alijs uirginibus moranti, qui prius ſub ſeptem Apoſtolicis Romæ uexerat, quatenus officium eccleſiæ ordinaret. Ipſe namque nouerat linguas quatuor, Hebraicam, Græcam, Caldaicam, & Latinam: quod ille obtemperans fecit. Ordinauit itaque quantum de pſalmis in dominica: quantum in ſecunda feria: & quantum in tertia feria, & ſic deinceps legeretur. Euãgelia quoque, epiſtolas &c. quæ de nouo & ueteri teſta. in eccleſia leguntur, præter cantum, magna ex parte ordinauit: cuius operis exemplum idem Hiero. Romam miſit, & à Damaſo Papa canonizatum eſt, & præceptum à cunctis eccleſijs obſeruari, & appropriatum eſt ipſi Damaſo, propter authoritatem ſuam, quam interpoſuit. C. de uete. iu. enu. l. tanta. Conſequenter † ta- 4
men beatus Gregorius, & Gelaſius orationes, & cantus addiderunt, & lectionibus & Euangelijs, Reſponſoria coaptauerunt. Gradualia uerò Tractus, & Allelu-Ia Ambroſius Gelaſius, & Gregorius ad miſſam cantari inſtituerunt. Plerique quoque alij doctores eccleſiæ aliqua alia ſuperaddidiſſe noſcuntur. Sancti enim patres nõ ſimul omnia ad decorem officij pertinentia, ſed diuerſi diuerſis temporibus ordinauerũt. Vnde & miſſæ inceptio tres habuit uarietates. Aliquando enim à lectione inchoabatur, prout fit hodie in ſabbato ſancto. Poſtea Cœleſtinus Papa pſalmos ad miſſæ introitum dici inſtituit. Gregorius uerò introitus cum cantu ordinauit. ¶ Le-
gitur † in uita beati Eugenij, quòd dum 5
adhuc officium Ambroſianũ magis, quàm Gregorianũ ab eccleſia ſeruaretur, Adrianus Papa concilium conuocauit, ubi ſtatutum eſt, quòd Gregorianum deberet uniuerſaliter obſeruari: ad quod Carolus Imperator omnes clericos minis & ſupplicijs ꝑ diuerſas prouincias cogebat libros Ambroſiani officij comburens. Beatus uerò Eugenius ad concilium quoddam propter hoc conuocatum ueniẽs, inuenit ipſum concilium per triduum iam ſolutum, inducens Dominum Papam quod omnes prælatos qui concilio interfuerant, & iam per tres dies receſſerant, reuocaret. Concilio igitur iterum congregato, omnium patrum fuit una ſententia, quòd miſſale Ambroſianum & Gregorianum ſuper altare ſancti Petri Apoſtoli poneretur, plurimũ epiſcoporum ſigillis munita, & fores eccleſiæ clauderentur, & ipſi tota nocte orationi inſiſterent, ut Dominus per aliquod ſignum indicaret, quod horũ magis ab eccleſia ſeruari vellet: ſicque per omnia factum eſt. Manè igitur eccleſiam intrantes, utrunq; miſſale ſuper altare apertum inuenerunt, vel, ut alij aſſerunt, miſſale Gregorianum penitus diſſolutum, & huc illucque diſperſum inuenerunt: Ambroſianum uerò ſolummodo apertum ſuper altare in eodem loco, ubi poſitum fuerat inuenerunt. Quo ſigno edocti ſunt diuinitus Gre-

goria-

gorianum officium per totum mundum diſpergi: Ambroſianum uerò tantum in ſua eccleſia obſeruari debere, & ſic uſque hodie ſeruatur. Siquidem tẽpore Caroli Imperatoris officium Ambroſianum præcipuè dimiſſum eſt, & Gregorianum imperiali authoritate plurimum adiuuante, diuulgatum. Ambroſius enim multa inſtituit, iuxta ritum græcorum: vt dicetur in
6 fra: ubi de hymnis agetur. ¶ † Vt autem muſcæ morientes abigantur, & mens orationis ſerenetur, ut dignè cum Deo loquatur: ut ſi mente non orauerit, Dominus in furore non iraſcatur: ſed miſereatur, ideo laudabili conſuetudine inductum eſt, ut ſacerdos ante canonicarum horarum initia, & in fine dominicæ orationis, & ante horas beatæ Mariæ, & in fi. Aue Maria, &c. uoce ſubmiſſa præmittat. Vnde in cõcilio Gerungẽ. de conſec. diſt. v. id ſemper ſtatutum eſt, ut etiam poſt ſingulas horas dicatur: ne diabolus de corde ſacerdotis rapiat, ſi quid boni ibi ſeminatum eſt. Vnde in primitiua eccleſia poſt quamlibet horam, alia uoce abſque alia oratione diceba tur. quod adhuc eccleſia Lateranẽ. dicitur obſeruare. Quidam etiam in fine horarum dicunt. Dominus det nobis ſuam pacem. De hac dominica oratione ſub prima, &
7 ſub ueſp. ris dicetur. ¶ † Quia uerò Domi
Io. 15 nus ait in Euangelio: Sine me non poteſtis facere quicquã: ideo in ſingulis diurnis horis ſacerdos incipit: Deus in adiutorium meũ intende, & ſingulæ finiuntur per Deo gratias, & ſic initium & finis referũtur ad idem. ſ. ad Deum, qui eſt α & ω id eſt, principium & finis, xxxv. diſt. ab exordio. dicen
Pſ. 33 do igitur, Deus in adiutorium meũ intende: mater eccleſia inuitat homines. Iuxta
Num. 10 illud: Venite filij & audite me, quod ideo introductum eſt, quoniam dum arca Dñi ad portandum leuabatur, dicebat Moſes: Surge Domine, id eſt, ſurgere fac: & diſſipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te à facie tua. Sic & ſacerdos noſter dicit Deus in adiutorium meum intende: hoc eſt, præſta mihi auxilium in reſurgendo à peccatis, & contra uarios inimicos, qui tuam circundant eccleſiam. Per arcam enim intelligitur eccleſia, quæ uſque in finem circundabitur à perſecutoribus, ſiue apertis ſiue occultis: ſicut arca ab inimicis circundabatur. Orat ergo ſacerdos, ne inimici præualere ualeant, aliquos à cœtu fidelium per aſtutiam forſitan ſeparando. Cum enim perſecutio iuſti ſit à leone, id eſt, à diabolo, impetu, id eſt, manifeſte ſæuiente: uel à dracone, id eſt, à diabolo, in inſidijs, id eſt, occultè perſequente, omnes clament: Deus in adiutorium meum intende. vij. q. j. §. cùm uerò. præterea, cùm ſecundum Apoſtolum in Dei nomine omnia facienda ſint. xxvj q. ult. non obſeruetis. me Col. 3.
rito eſt ab eo inchoandum. ¶ Circa hoc notandum eſt, quod contingit tribus modis peccare: uidelicet corde, ore, & opere, ideo q;
† tribus diuerſis modis horæ inchoantur. 8
uidelicet completorium per Cõuerte nos Deus, cõtra peccatum cordis. matutinum, per Dñe labia mea aperies contra peccatum oris. Aliæ uerò omnes diei horæ per Deus in adiutorium, contra peccatũ operis. Et quoniã in peccato cordis & oris eſt aliquid operis, ideo in omnibus horis tam diurnis, quàm nocturnis dicitur, Deus in adiutorium meum intende, contra peccatum operis. Monachi uerò dicunt primo in nocturnis, Deus in adiutorium meum intende. Poſtea, Dñe labia mea aperies, quia ſine adiutorio Dei, nec cor nec labia ad ipſius laudem aperire ualeant Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. ¶ Interea uerò ſacerdos cum dicit: † Deus in adiutorium 9
meũ intende, ſigno crucis ſe munit, ad effugandam illius uirtutem. ſ. quamlibet diaboli uerſutiam, & poteſtatem. Valde enim timet ſignum crucis. Vnde Chryſoſtomus: Vbicunque dæmones ſignum crucis uiderint, fugiunt, timentes baculum, quo plagam acceperunt. Stephanus quoque Papa de conſec. diſt. v. nunquid ait: Nunquid nõ omnia chriſmata, id eſt ſacramenta, quæ cũ chriſmatis unctione præſtantur, ſacerdotalis miniſterij crucis figura, id eſt ſigno perficiuntur? Nunquid baptiſmatis unda ſine cruce ſanctificata, peccata relaxat? & ut cætera prætereamus, ſine crucis ſignaculo, quis ſacerdotij gradus aſcendit? Baptizandus quoque ſigno crucis ſignatur in fronte, & in pectore. De profundo quidem crucis myſterio, dicetur in vj. parte ſub titu. de paraſceue, & hic etiam aliqua ſupponamus. ¶ † Sanè crux domini multipliciter 10
fuit in ueteri teſtamento præfigurata. Le-

gitur ſiquidem, quod Moſes ad mandatum
Domini æneum ſerpentem erexit in palo;
in deſerto, pro ſigno, quem aſpicientes qui
percuſſi fuerunt à ſerpentibus, illico ſana-
bantur. Num. 20. quod ipſe Chriſtus expo
nens inquit, in Euágelio: Sicut Moſes exal
tauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari o-
portet filium hominis: vt omnis qui credit
in ipſum, non pereat: ſed habeat uitam æ-
Ioã. 3. ternam. Legitur etiam quòd cum Ioſeph
Ge. 48 applicuiſſet Manaſſé & Effraim, ad Iacob
ſtatuês maiorem ad dexteram & minorem
ad ſiniſtram, ut eis ſecundum ordinem be-
nediceret Iacob manus commutans, id eſt,
in modum crucis cancellans, dextram po-
Deut. ſuit ſuper caput Effraim minoris, & ſini-
28 ſtram ſuper caput Manaſſæ maioris, & di-
xit: Angelus qui eruit me de cunctis ma-
lis, benedicat pueris iſtis &c. Item Moſes
ait: Die ac nocte erit vita noſtra pendens,
& uidebitis & cognoſcetis. Chriſtus enim
nocte fuit in cruce pendens: quia tenebræ
Math. factæ ſunt ab hora ſexta, uſque ad nonam.
27 Quod etiam fuerit pendens, certum eſt.
¶ Rurſus legitur Ezechielis 9. Ezechiel au
diuit Dominum dicentem ad uirum ueſti-
tum lineis: habentē attramentarium ſcri-
ptoris ad renes. Tranſi per mediam ciuita
tem, & ſigna Thau in frontibus virorũ do-
lentium, & gementium, & poſt hæc dixit
vij. uiris: Tranſite per mediam ciuitatem,
& percutite omnem, ſuper quem non uide
bitis Thau: nemini parcet oculus ueſter.
Eſa 9. Item Hierem. Congregabo omnes gentes,
& erit eis in ſignum Thau. Item alibi: Et
erit principatus eius ſuper humerum eius.
Chriſtus .n. portauit ſuper humeros cru-
cem, in qua triumphauit. Ioannes quoque
Apoc. uidit Angelum aſcendentem ab ortu ſo-
7 lis, habentem ſignum Dei uiui, & clama-
bat uoce magna quatuor Angelis, quibus
datum eſt nocere terræ & mari dicens: No
lite nocere terræ & mari, neque arboribus
quouſque ſignemus ſeruos Dei in fronti-
bus eorum. Item lignũ miſſum in Marath,
aquas dulcorauit amaras, & ad lignum miſ
ſum in Iordanem, ferrum quod inciderat,
Exod. enatauit: hoc eſt, lignum vitæ & in medio
15 paradiſi de quo ſapiens proteſtatur: bene-
dictum lignum, per quod fit iuſtitia: quo-
11 niam regnauit in ligno Deus. Hoc †. er-
go crucis ſigno ſe armat eccleſia, in pecto-
re, & in fronte: ſignificans crucis myſteriũ *Ge. 31*
eſſe corde credendũ, & manifeſtè ore con-
fitendum. Per hoc enim ſignum confundi-
tur ciuitas diaboli, & triumphat eccleſia:
terribilis ut caſtrorum acies ordinata: iux
ta illud: Terribilis eſt locus iſte &c. & ali
bi: Vidi ciuitatem magnam ſanctam Hie- *Sap.*
ruſalem, nouam &c. Auguſt. tamen dicit *14*
xj. diſtinctione, eccleſiaſticarum, quod nul
la ſcriptura noui teſtamenti uel vete. do-
cet fideles crucis ſignaculo inſigniri. ¶ † Eſt *12*
autem ſignum crucis tribus digitis expri-
mendum, quia ſub inuocatione Trinitatis
imprimitur. De qua propheta ait: Qui ap-
pendit tribus digitis molem terræ. Eſ. 40.
Pollex tamen ſupereminet, quoniã totam
fidem noſtram ad Deum unum & trinum
referimus, & mox poſt ipſam inuocationē
Trinitatis poteſt dici verſus ille: Fac me-
cum Domine ſignum in bonum, ut uideãt *Pſ. 85*
qui me oderunt, & confundantur: quoniã
tu Domine adiuuaſti & conſolatus es me.
Iacobitæ uerò aſſerentes ſicut & Euticia-
ni, unam tantum naturã, ſcilicet, diuinam
eſſe in Chriſto, & ſicut una eſt perſona, u-
no tantum digito ſe ſignare dicuntur: quo
rum error in canonibus extirpatur duode
cima diſtinctione, cap. primo, & ſecundo.
xxiiij. quæſtione tertia, quidam. uer. Euti-
ciani. ¶ † Verum quidam ſignant ſe à fron *13*
te deorſum, in quo illud exprimitur my-
ſterium, quod inclinauit Deus cœlos, &
deſcendit in terram. Deſcendit quidem,
vt nos de terra eleuaret in cœlum: Dein- *Pſ. 17*
de à dextra ad ſiniſtram: primò ut æterna,
quæ per dextram, temporalibus, quæ per
ſiniſtram ſignificantur, præferendo deſi-
gnent. Secundò ad notandum, quòd Chri-
ſtus de Iudæis trãſiuit ad Gentes. Tertio,
quia Chriſtus à dextera, id eſt, à patre ue-
niens, diabolum, qui per ſiniſtram ſignifi-
catur in cruce peremit. vnde: Exiui à pa-
tre, & ueni in mundum. Alij uerò ſignum
crucis à ſiniſtra, producunt in dexteram
falsi authoritate illa: Egreſſus eius à pa-
tre, excurſus uſque ad inferos: recurſus ad
ſedē Dei. Incipiunt enim ſe ſignare à par-
te ſuperiori: quæ patrem ſignificat, & de-
ſcendunt ad inferiorem, quæ mundum de-
ſignat: deinde à ſiniſtra parte, quæ infer-
num, producunt ad dexteram, quæ cœlum
ſignificat. Nam Chriſtus deſcendit de cœ
lo

lo in mundum, de mundo ad infernum, ab
inferno aſcendit in cęlum, vbi ſedet ad dex
teram Dei patris Secundo hoc faciunt, ad
inſinuandum, quia de miſeria tranſire de-
bemus in gloriam & de vitijs, quæ per ſi-
niſtram ad uirtutes, quæ per dextram ſigni
ficantur, vt legitur in euangelio Matth.
nam & Chriſtus de morte tranſiuit ad uitã
Tertio, quia Chriſtus à temporalibus, ad
14 æterna per fidem crucis nos eleuat. ¶ † Cõ
ſiderandum autem eſt, quòd qui à ſiniſtra
producunt in dextram ſeipſos, & alios, pa-
riter conſignant, ſed tunc ſuper illos ſignũ
crucis à dextra in ſiniſtram, producũt, quia
non conſignant eos, quaſi uertentes dor-
ſum; ſed quaſi faciem pręſentantes, ſed &
cum ſuper alios principaliter ſignum cru-
15 cis imprimunt, etiam ſeipſos à ſiniſtra in
dextram, ſed alios à dextra in ſiniſtram cõ
ſignant. ¶ † Sanè regulariter in omni-
bus euangelicis verbis debemus facere ſi-
gnum crucis, ut in fine euangelij, ſymboli,
dominicæ orationis, gloria in excelſis
Deò, ſanctus, Agnus Dei, benedictus domi
nus Deus Iſrael, magnificat, & nunc dimit
tis, & in principio horarum, & in fine miſ-
ſæ, quando ſacerdos dat benedictionem, &
etiã vbicũque de cruce vel crucifixo mẽtio
fit: quę etiã omnia ſtãdo, ſicut & euangeliũ
audire debemus. In omni etiã actu noſtro
ſignum crucis facere debemus. Vnde Amb.
ad omnẽ actũ inceſſũte, manus impingat in
16 crucem. ¶ † Et aduerte, quoniam crucis
figura quadripartita eſt: vel propter qua-
tuor elemẽta, quę in nobis viriata, Chriſtus
ſua paſſione curauit; vel propter homines,
quos ex quatuor partibus orbis ad ſe traxit
iuxta illud. Si exaltatus fuero à terra, om-
nia trahã ad meipſum. Vel & hæc quadra-
tura pertinet ad mortalitatẽ habet enim
longitudinem, latitudinem, ſublimitatem,
& profundum. Profundũ eſt acumen, quod
terræ infigitur, longitudo eſt inde ad bra-
chia; latitudo eſt in expanſione, latitudo
ſeu ſublimitas, eſt à brachijs vſque ad ca-
put. Profundum ſignificat fidem, quæ eſt
poſita in fundamento, altitudo, ſpem, quę
eſt repoſita in cœlo, latitudo, charitatem,
quę eſt ad ſiniſtram, & ad inimicos extendi
tur: longitudo perſeuerantiam, quæ ſine fi-
ne cõcluditur. De hoc dicetur in ſexta par
te ſub titul. de paraſceue. De ſigno crucis,
quod fit in principio, & in fine euangelij,
dictum eſt in quarta parte, ſub titul. de
euangelio, ¶ Poſt Deus in adiutorium meũ
intende, &c. ſtatim † in ſingulis horis ſubij 17
citur, Gloria patri & filio. Sicut erat &c.
quos duos verſus beatus Hierony. ſcri-
pſit inter opuſcula, quæ Papæ Damaſo mi
ſit: & ipſius rogatu idem Damaſus illos in
fine pſalmorum cantari inſtituit, ipſum tã
men verſum, Gloria: Nicœna ſynodus dici
tur edidiſſe. Quia enim Dominus dixit: Ad
huc te loquente ecce adſum: ideo quaſi iã
nos intellexerimus, exauditos eſſe gratia-
rum actiones trinitati tribuimus, dicentes:
Gloria patri, &c. ¶ † In exequijs tamen 18
mortuorum nec Deus in adiutorium: nec
Gloria patri dicimus, quia in illis Saluato-
ris exequias imitamur, in quibus hæc ceſ-
ſant, prout in ſequenti parte ſub titulo de
quinta feria cœnæ Domini dicetur. Simili
ter poſt vnumquemque pſalmum. dicetur
Gloria patri, &c. quia † verſus iſte totius 19
trinitatis ſimplex laus eſt. Pſalmus nanque
bonam operationem ſignificat, qua finita
meritò Deò gloria danda eſt, qui pro om-
ni opere bono laudandus eſt, & nũc, & ſem
per; ſicut laudandus erat in principio,
quando cœlum & terram creauit. Sicut
enim ſibi ſoli laus eſt de creatione cœli &
terræ, ſic & ei laus eſt de omni opere bono
nunc & ſemper. In præmiſſo quidem ver-
ſu. Sicut erat in principio, &c. multipli-
cium temporum varietas demonſtratur, vi
delicet, in Sicut erat in princip. præteritũ:
in & nunc, præſens, in & ſemper, futurum
& æternum, in & in ſecula ſeculorum,
lõgitudo magna, Vnde Orige. Quoties ſe
cula ſeculorum nominatur, fortaſſe licet
nobis ignotus, tamen à Domino ſtatu-
tus aliquis terminus indicatur. † Legi- 20
tur quod Ildebrandus prior Cluniaceñ.
factus Papa, Gregorius dum in minoribus
agẽs, legationis officio fungeretur archie
piſcopum Ebreduñ. de ſimonia accuſatum
& accuſatores omnes corrumpentem, ita
ut conuinci non poſſet, miraculoſe con-
uincit, præcepit enim illi, vt diceret ver-
ſum Gloria patri & filio &c. Ille uerò li-
cet expeditè diceret Gloria patri & filio:
tamen & Spiritu ſancto proferre non pote
rat, quippe quia in Spiritum ſanctum pec-
cauerat. Reatũ ergò ſuum confeſſus, & de
poſitus

poſitus: mox expeditè & Spiritui ſancto
pronuntiauit. Et nota, quòd gloria patri
21 dicitur xxiiij. vicibus in nocturnis† feſtiui
tatum. prout dicetur in ſexta parte ſub ti-
tulo de feria quinta cœnæ Domini, quod
fit in honorem duodecim Apoſtolorum,
qui ſunt xij. horæ Dei, id eſt Chriſti à verò
ſole illuminatæ, & ſunt xij horæ noctem,
id eſt, eccleſiam illuminantes, qui Domi-
num gloriæ in nocte huius ſeculi prædica-
22 uerunt. Tullius † dicit, quòd gloria eſt fre
quens de aliquo fama, cum laude, Ambro.
dicit, quod gloria eſt clara cum laude no
titia. Auguſtinus dicit in v. diſtinctione, de
ciuitate Dei, de gloria ſeculi, quod gloria,
eſt iudicium hominum bene de homini-
bus opinatum. Et poſt, gloria patri ſubijci-
tur, alleluia: de quo ſub titulo de prima
23 dicetur. Hymni † quoq; tã ex inſtitutione
Gelaſij Papæ, quàm ex approbatione con
ſiliorum Toletani, & Agathenſ. de conſ.
diſtinct. j. de hymnis. & diſtinct. quinta con
uenit. in ſingulis diuinis officijs canuntur.
Eſt autem ὕμνος Græcè, Latinè laus Dei,
cum cantico, vel vox humana in laudem
Dei metricè compoſita, Cãticum vero eſt
exultatio mentis habita de æternis in vo-
cem humanam prorumpens: quia uero pſal
mi ſunt hymni, vnde & pſalterium, dicitur
liber hymnorum ideo in quibuſdam eccle
ſijs hymnos non cantant: quod tamen ap
probandum non eſt quoniã non ſine cauſa
ſunt à ſanctis patribus inſtituti, & prçterea
nõ oĩs hymnus pſalmus eſt, ut quando nil
operando, Deum cum mentis exultatione
laudamus, propter quam laudem exprimẽ
dam hymnus cantatur. Pſalmi verò opera
bona ſignificant, ut infra dicetur. ¶ Illud
24 † autem notandum eſt, quod in diuinis of
ficijs hymni præcedunt pſalmos, in noctur
nis vero, ſcilicet in veſperis, completorio,
& laudibus matutinis ecõuerſo. Dies enim
pertinet ad ſpirituales, qui habent gaudiũ
conſcientiæ, nox pœnitentes, qui habent re
morſum conſcientię, illos exultatio indu-
cit in operationem, quibus dicitur: Canta-
Pſ. 32 te ei canticum nouum, bene pſallite ei in
vociferatione. Iſtos per operationem opor
tet venire ad exultationem. Idcirco in di-
uinis officijs hymni præcedunt pſalmos. In
nocturnis verò econuerſo, in veſperis au-
tem & in prima quo loco hymni canentur
vbi dicetur. Rurſus ſtando hymnos canta-
mus in erectione corporum, oſtendentes
quòd in laudando Deum corda ſurſum erę
cta habere debemus. Veruntamen, niſi mẽs
conſonet linguæ, certum eſt, uocem quan-
tumlibet clamoroſam Domino non placę
re. ¶ † Differentia ergo eſt inter pſalmũ, 25
hymnum, & canticum. Nam in pſalmo ope
ra, in hymno laus, in cantico, mentis exul-
tatio intelligitur, de quo dicetur ſub titu.
de laudibus matutinis. De his tribus dicit
Apoſtolus ad Coloſſ. iij. In pſalmis, & hym
nis, & canticis ſpiritualibus cantantes &
pſallentes in cordibus veſtris Domino.
xciij. diſtinct. cantantes. & in his tribus va-
rietatibus omne genus muſicorum accipi
poteſt, pro ut iam dicetur in no. teſt. Hila-
rius Pictauen. epiſcopus primus hymnorũ
carmine floruit, & poſt eũ Ambro. ideoque
hymni Ambroſiani dicuntur, quia eius tẽ
pore plurimum in eccleſia Mediolañ. can-
tari cœperunt. Poſtea verò in eccleſijs occi
dentalibus quæcũque carmina in Dei lau-
dem benedicuntur, hymni vocantur, Aug.
dicit in lib. confeſſionum, quòd cum Amb.
à Iuſtina imperatrice Ariana perfida dã-
nata, perſecutionem pateretur, & intra ec-
cleſiam cum plebe catholica inſidijs vrge
retur, inſtituit hymnos, & pſalmos ſecun-
dum morem orientalium decantari, ne po
pulus mœroris tædio contabeſceret, quod
ad omnes fuit poſtmodum deriuatum. Et
aduerte, quod in quibuſdam eccleſijs hym
nus natalis Domini, & feſtorũ illius ſepti-
manæ ſub eodem cantu dicuntur. Ratio eſt
quoniam ſicut membra ad caput, ſic ſancti
ſe habent ad Chriſtum à quo, ſicut à capite
influẽtiæ æternæ beatitudinis participare
noſcuntur. Quia igitur hoc inchoatum exi
ſtit in eius natiuitate, & conſummatum in
reſurrectione, quia tunc chirographus dã-
nationis deletus eſt. & reſeratum cœlum,
quod tot annis manſerat clauſum, idcirco
eo præcipuè tempore ſolennitate ſancto-
rum ſub cantu ſolennitatis Chriſti rationa
biliter recoluntur. Hoc autem non contin
git in cantu hymnorum paſchalis tempo-
ris: in quo ſignificatur, quòd ſanctorum glo
ria in ipſis nondum totaliter eſt perfecta,
propter appetitum reſurrectionis corpo-
rum ſuorum, & ideo ipſi Chriſto nondum
totaliter conformantur. ¶ Antiphonæ quo
que

26 que † in ſingulis horis ex inſtitutione B.
Ambroſij, dicuntur, pro eo q; beatus Igna-
tius tertius à beato Petro, Antiochenus
epiſcopus audiſſe legitur, in tripartita hi-
ſtoria ſuper quendam montem angelorum
choros antiphonas canentes. Inde enim
Græci primo antiphonas compoſuerunt;
& eas cũ pſalmis in choro, quaſi in chorea
cantari ordinauerunt, qui mos ad uniuer-
ſas tranſiuit eccleſias, ut iam vbique anti-
phonæ decantarentur. Dicitur autem an-
tiphonæ, reſpectu ad pſalmodiam, cui re-
ſpondent; ſicut & reſponſoria, reſpectu ad
hiſtoriam, vnde & antiphona dicitur quaſi
ante pſalmum ſonans. † Inchoatur enim
ante pſalmum qui opus ſignificat, ipſa ve-
rò ſignificat charitatis copulam ſeu mutuã
dilectionem, ſine qua opus non prodeſt, &
per quam opus incipit meritorium eſſe. Re-
ctè igitur, ſecundum eius tonum; melodia
pſalmi informatur, quia dilectio opera no-
ſtra informat, & ſecundum hoc dicitur ab
anti, quod eſt contra, & fonos quod eſt ſo-
nus, quia pſalmus ſecundum melodiã eius
intonatur, & manus operatur, ſecundum
quod charitatis igniculo excitatur. Pſal-
mus autem antiphonæ intermiſcetur, quia
fides per dilectioné operatur. Verum ante
pſalmum imperfecte, & poſt perfectè dici-
tur, quia charitas in uia imperfecta habe-
tur, ſeu hic initiatur, ſed in patria per bo-
na opera, quæ hic ex charitate fiunt perfi-
Eſ. 31 cietur; iuxta illud Eſa. Viuit Dominus, cu-
ius ignis in Sion, & caminus in Hieruſalẽ.
In præcipuis tamen feſtiuitatibus, etiam
ante pſalmum perfectè dicitur, ad notan-
dũ, quod in illis perfectiores in bonis ope
28 ribus nos exhibere debemus. † Inchoatur
quoque ab vno vnius chori, & finitur à plu
ribus vtriuſque chori. Primo, quia chari-
tas ab uno, ſcilicet Chriſto incipit, & in
membris eius conſummatur ab ipſo, ſicut
Io. 13 ipſe dicit in euangelio Ioan. Mãdatum no-
i. Ioa. 4. uum do uobis &c. Deus enim prior dilexit
nos, vnde & nos cõmuniter dilectioni eius
correſpondere debemus. Secundo ad notã
dum, quòd uox prædicatorum; quæ ſemper
ad unitatem tendit nos monet, ut quod
vnuſquiſque ſingulariter operando, acqui
rit, alteri per dilectionem porrigat, vt ſi u-
nus addiſcit in ſcholis, & alter ſeminat in
campo, tempore fructus doctor ſeminanti
doctrinam porrigat, & ſator doctori panẽ.
¶ † Cæterum antiphona, poſt pſalmos cõ- 29
muniter ab omnibus cantatur, quia de dile-
ctione commune gaudium ſurgit. Canta-
tur etiam à duobus choris alternatim, ad
notandum mutuam dilectionem ſiue chari
tatem, quæ in paucioribus quam duobus
conſiſtere nequit. Coniungit ergo antipho
na duos choros, ut charitas per bonũ opus
coniungat duos fratres. Iſidorus dicit in
lib. vj. eth. † quòd antifonon græcè; inter 30
pretatur latinè uox reciproca, quia duo
chori ſiue de vno ad unum reciprocando,
viciſſim melodiarum cantus alternant,
quaſi duo Seraphin duoq; teſtamenta in-
uicem ſibi conclamantia. Vnde clerici an-
tiphonas cantantes, non vertunt vultus ad
altare, ſed ſe ad inuicem verſis vultibus re
ſpiciunt, quod genus canendi græci adinue
niſſe traduntur. Eſt †. itaque antiphona,
quædam cantilena diuinis laudibus ad re-
creationem inſerta. Nihil enim amplius,
charitate recreat animos, quæ quia modu
lando cantatur, mentis iucunditatem ſigni
ficat, iuxta illud Pſalmitæ: Pſallite ſapien- Pſ. 46
ter, tunc enim iucunditas ſapidã eſt, cùm Prou. 3
de Deo eſt. Tunc etiam manus ſub pennis
ſunt. Ezechielis j. & in Prouerb. Beatus vir
qui inuenit ſapientiam & qui affluit pru-
dentia, quia qui habet iocunditatem men
tis de æternis, de facili affluit prudentia, id
eſt, bonis operibus, quibus ſibi prouidet in-
futuro. Vel ſecundum Moſen, antiphona,
eſt quædam vox, qua ſibi inuicem angeli
colloquuntur. Sex autem antiphonæ quæ
diebus feriatis ante Pſalmos nocturnales
dicuntur, de pſalmis ſumuntur & bonorum
operum perfectionem, uel ſex opera miſe-
ricordiæ deſignanr, quoniam ſenarius nu-
merus perfectus eſt. Illę verò, quæ dicun-
tur ſuper benedictus in laudibns, & ſuper
magnificat in veſperis, dè euangelijs dierũ
in quibus dicuntur ſumuntur, exceptis il-
lis, quę in quinta feria dicuntur prout di-
cetur in ſexta parte, ſub quinta feria ſecun
dę dominicæ quadrageſimę. ¶. † Rurſus 32
in quibuſdam eccleſijs, in fine antiphonæ
fit neuma ſeu iubilus quia beatus populus
qui ſcit iubilationem. Eſt autẽ neuma ſeu
iubilus, ineffabile gaudium, ſeu mẽtis exul
tatio habita de ęternis. Ideoq; in diebus
ieiuniorum, & afflictionum non debent fie-
ri, ſicut

ri,ſicut nec in luctu citharizari, & fit neu-
ma in vnica,& finali litera antiphonæ, ad
notandum,quòd laus Dei ineffabilis,& in-
comprehenſibilis eſt. Ineffabile namque
gaudium per πνεῦμα ſignificatum, quod hic
prægustatur,nec penitus exprimi,nec peni
tus taceri valet,quare meritò Eccleſia ver
bis omiſſis iubilando cum neuma,quaſi in
admirationem proſilit:ac ſi dicat,quæ vox
quæ poterit lingua retexere &c. Verba
enim hæc non ſufficiunt,nec intellectus ca
pit:nec amor etiã dicere ſinit. Quis enim
plenè enarret,quod oculus non vidit, nec
Pſ.14 auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit?
Neumatizando ergo expreſſius quodam-
modo ſine verbis dicit,quòd per verba in-
ſinuat,quantum ſit illud cœli gaudium, ubi
verba ceſſabunt,& homines omnia ſcient.
Verum, quia perfectorum tantum iubilus
eſt in magnis feſtiuitatibus,non tam maio
res quàm etiam minores exultãt: inde eſt,
quòd in quibuſdam eccleſijs in quibus neu
ma non dicitur,vox non ſignificatiua in vo
cem ſignificatiuam conuertitur, quia loco
iubili & neumæ,trophi & ſequentiæ decan
tantur, ad quas laudes & minores & maio
res paſſim admittuntur, & ideo communi-
ter ab omnibus decantantur. In quibus an
tiphonis dicatur neuma,ſeu iubilus,& qua
re hoc potius fit in tempore paſchali dice
tur ſub tit.de laudibus matutinis. Iubilus
autem diuerſa ſignificat: & in diuerſis lo
cis in eodem reſponſorio ſæpe fit, prout di
cetur in vj.parte ſub natali. Itẽ de neuma,
quæ fit per allelu Ia, in iiij. parte ſub tit.
de allelu-Ia dictum eſt. Item in quibus an
tiphonis dicatur allelu-Ia,in ſequenti par
33 te ſub feſto natalis dicetur. ¶ † Et nota,
quòd neuma,neumę ſine p & in fœminino
genere,eſt iubilus, de quo dictum eſt, ſed
πνεῦμα Græcè, ſcriptum per π in neutro ge
nere,eſt Spiritus ſanctus vtrumque tamen
pro fœminino ſæpe ponitur in ſcripturis.
Sanè neumæ, quæ in miſſa fiunt,repreſen-
tant gaudium quæ potius fieri ſolent in e,
vt in Κυριὲ ἐλέησον vel in a,ut allelu Ia:quã
in alijs vocalibus, ad notandum gaudium
ſpirituale, quod nobis reſtitutũ eſt in par-
tu virginis,cui facta eſt mutatio huius no-
minis Eua.in aue:dicente angelo: Aue Ma
ria,&c.& ibi.Mutans nomen Euæ. Signi-
34 ficatio † nanque huius nominis Euæ,mã-
ſerat vſque ad angeli ſalutationem. Illam
autem ſignificationem Adæ & Euæ naſcen
tes infantes exprimunt. Nam fœmina na-
ſcens profert e, maſculus verò a: vnde ver
ſus,& dicunt, e, vel a,quotquot naſcuntur
ab Eua. Illæ ergo neumæ non ſignificant
dolorem, quem nobis attulit tranſgreſſio
Adæ & Euæ,prout quidam ſcripſerunt,ſed
gaudium nobis in premiſſa ſalutatione vir
ginis reſtitutum. ¶ Rurſus conſiderandum
eſt,quòd ferè vbicunque in cantu ſcribitur
Hieruſalem,neuma producitur,ut cęleſtis
Hieruſalem iubilatio figuretur, exemplũ
habetur in allelu-Ia.Te decet,quod canta
tur dominica.x.poſt pente.Idem etiam eſt
quoties allelu Ia duobus verſibus inſigni-
mus, vt de ſtola duplici gaudeamus exem
plum eſt In Allelu-Ia: Paſcha noſtrum.
quod dicitur in die reſurrectionis,& in al-
lelu-Ia Angelus Domini, quod dicitur in
ſexta feria,tunc ſequenti.Vtrumque enim
allelu-Ia,duos habet verſus,prout gradua
lia antiqua oſtendunt,& ſic de alijs. In qui
buſdam tamen feſtiuitatibus quidam verſi
culi in nocturnis antiphonam præcedunt:
de quo in ſequenti parte, ſub dominica de
trinitate dicetur. Poſt antiphonas in ſingu
lis horis diurnis & nocturnis ex inſtitutio-
ne Damaſi Papæ pſalmi ad antiphonę ſym
phoniam canuntur,& ſignificat tempus bo- Pſal.
nam & diuinam operationem. Vnde Da- 143.
uid,in pſalterio decachordo pſallã tibi. In
tali enim inſtrumento pſallebat, innuens,
quòd in pſalterio ſpirituali ſpiritu viuifi-
cato per fidem debemus pſallere Deo de-
cem legis mandata implendo. Ipſe autem
† Damaſus inſtituit, vt chori in duas par
tes diuiſi pſalmos canerent alternatim,&
dicuntur pſal.alternatim ad notandũ alter
nam ſanctorum ad bene operandum ex-
hortationem. Priſcis namque tẽporibus
confusè & quaſi in chorea dicebãtur. ideo
que ſancti patres ordinauerunt vt alterna
tim dicerentur,id eſt,vna pars chori vnum
uerſum,& altera aliũ diceret.quod beatus
Ignatius primus ſtatuiſſe fertur in eccleſia
Antiochena, pro eo, ꝙ in uiſione audiuit
angelos antiphonatim pſalmos pſallẽtes.
de hoc etiam dictũ eſt in prima parte ſub
ti.de eccleſia.Dicitur ẽt alternatim ad no
tandũ quod alter alterius onus ferre debet.
Pſalmos quoque ſtando,dicimus,ad oſten-
dendum

dendum, quod ſtantes in bonis operibus
uincimus. Deum enim populus Iſrael cum
Amalech pugnabat, quandiu Moſes manus
leuabat, populus vincebat, quando vero
manus dimittebat, populus vincebatur.
xxxvij. diſtinct. ſi quis vult. Eleuatio igitur
ad ſtandum, ſignificat mentis noſtræ deuo
tionem, vt ſtatu corporis mentis affectionẽ
monſtremus, videlicet nos paratos eſſe, ſi-
ue ad domandum carnem, ſiue ad exerci-
tium operis. Lectiones verò, quæ ſunt do-
ctrina noſtra, in ſilentio & ſedendo audi-
Ec. 38 mus quoniam doctrinam ſedendo, & quie-
ſcendo recipimus, vnde eccleſiaſticus: Sa-
Eſ. 32 pientiam ſcribe in tempore ocij: & qui mi
noratur actu, percipiet eam. Et iterum, ver
ba ſapientiæ in ſilentio, & quiete diſcũtur.
Et propheta ait: Erit cultus iuſtitiæ ſilen-
tium. v. q. iiij. in loco. Sanctos quoque ſtan-
tes oramus, ſignificantes eos in perpetua
lætitia fore. Iuxta illud. Stantes erant pe-
37 des noſtri in atrijs tuis Hieruſalem. ¶ † Sa
nè in diurnis horis ſex pſalmi dicunt, per
Pſal. quos ſex opera miſericordiæ denotantur,
121. quibus in vinea Domini laborantes inten
dere debent, quaſi piè, & mundo corde e-
xerceamus nos, & à ſeruitute Diaboli libe
rati, ad libertatem vitæ perueniemus, & re
tributionem diurni denarij recipiemus.
Veruntamen ſub tribus glorificationibus
dicuntur, ad inſinuãdum fidem ſanctæ tri
nitatis, ad quam diuina ſunt opera referen
da. In veſperis uero quinque dicuntur, pro
ut ibi dicetur, & ſunt pſalmi horarum
38 inuariabiles; prout ſub completorio di-
cetur; ¶ † Illud quoque prætermit-
tendum non eſt, quòd unus atque idem
pſalmus in varijs feſtiuitatibus canta-
tur; pro eo, quia ibi verſus pertinen-
tes ad illas inueniuntur: verbi gratia In na
tiuitate Domini cantamus pſalmum: Eru
ctauit, propter verſum illũ: Specioſus for-
ma. Cantamus etiã illum, in feſto virginũ,
propter verſum: adducentur regi virg. &c.
& etiam in feſto Apoſtolorũ, propter ver-
ſum. Pro patribus tuis &c. Item pſalmus:
Quare fremuerunt gentes, cantatur in na-
tiuitate, propter verſum: Dominus dixit
ad me. Et in paſſione Domini, propter
verſum. Aſtiterunt reges terræ: & ſic de
alijs. Præterea, vnum & idem vocabu-
lum ſæpe diuerſimode accipitur: verbi
gratia. Hoc nomen templum ſignificat
corpus Chriſti. ut ibi: Soluite templum
hoc. Aliquando ſignificat templum ma-
teriale: inde eſt, quod pſalmum illum.
Magnus Dominus &c. cantamus in natiui-
tate, propter verſum illum: Suſcepimus
Deus &c. intelligimus enim ibi de templo
corporis. Cantamus etiam eundem pſal
mum, in purificatione: & ibi accipimus
de materiali templo, in quo fuit eadem
die præſentatus. De pſalmodia tam no-
cturna quàm diurna in ſuis locis dicetur.
¶ Et not. ſecundum Hierony. de conſecrat.
diſtinctione quinta non mediocriter. quod
melior eſt quinque pſalmorum cum cor-
dis puritate, & ſerenitate ſpirituali, & ha
bilitate, decantatio, quàm totius pſalterij
cum anxietate cordis atque triſtitia mo-
dulatio. ¶ † Poſtremo notandum eſt, 39
quòd pſalmi graduales ſunt quindecim,
qui ſignati ſunt per quindecim gradus, qui
bus aſcendebatur ad Templum Salomo-
nis, quod erat in monte. Hos quinde-
cim gradus, vocant quidam canticum gra
duum: eò quòd in quolibet præmiſſorum
quindecim graduum ſinguli pſalmi decan
tabantur: & uerbum graduum, caſus ge-
nitiui eſt. De dictis gradibus dictum eſt
in prima parte ſub titu. de altari. Signi-
ficati ſunt etiam dicti quindecim pſalmi,
per alios quindecim gradus Ezechielis:
quibus viſum eſt ei aſcendere in ciuitatem
Dei, de quibus habetur de pœna. diſtinctio.
ij. dum ſcientiam, & Ezechielis. x. vbi pri
mo habetur de ſeptem gradibus: & po-
ſteà de octo. Nempe quindenarius nu-
merus, conſtat ex numero ſeptenario, &
octonario: ſeptenarius refertur ad vetus
teſt. quia aliqui ſeptimum diem: ſepti-
mũ menſem, & ſeptimum annũ celebrãt;
octonarius, ad nouũ teſtamentũ refertur;
propter reſurrectionem vnicam, quæ octa
uo die facta eſt. Quindecim ergo pſal-
mos pſallimus, oſtendentes, quod vtriuſ-
que teſtamenti præcepta obſeruare debe-
mus; quinque pſalmi, quinque corporis
ſenſus per quos peccamus, ſignificat: &
ideo in aliquo illorum non dicitur Glo-
ria patri quia illa peccata, quę per quin-
que ſenſus corporis committuntur, no-
bis non Deo imputari debemus: ſed dici-
tur poſt illos requiem æternam: quoniam
in illis

in illis pro defunctis oramus, ac ſi dicatur.
Oramus Domine, ne pro peccatis illis, quę
committuntur corporis ſenſibus, vita nege
tur æterna, ſed per Dei miſericordiam re-
quies concedatur æterna. In ſequentibus
decem pſalmis nobis, & noſtris proximis,
& congregationibus, & prælatis Dei miſe-
ricordiam imploramus, & gloria patri ſub
iungimus, quia quòd à catena peccatorum
abſoluimur, quod te Deum toto corde per
quirimus, quòd tuum decalogum obſerua
mus, non nobis Domine, non nobis, ſed no
Pſal. 113. mini tuo da gloriā exhibemus. ¶ Rurſus nu
merus decem ex ſeptenario & trinario con
ſtat. Trinarius ad præcepta primę tabulæ,
quæ ad Deum ſpectant, ſeptenarius vero
ad præcepta ſecundæ tabulæ quæ ad pro-
ximum ſpectant, refertur, ac ſi dicat quòd
decalogus obſeruatur, per Deum eſt. Verſi
culi etiam in ſingulis dicuntur horis. Legi
tur enim in libro Numeri, quòd dum arca
Domini, quæ eccleſiam figurabat in taber
Num. 20 naculo reponebatur, dicebat Moſes. Reuer
tere Domine, ad multitudinem filiorum
Iſrael. Sanè reuerſio Domini ad Iſrael, ni-
hil aliud eſt, quā vt reuerti faceret Iſrael
ex toto corde ad ſe: Deus enim, cui omne
tempus præſens eſt, non habet ad quos re-
uertatur, ſed intelligitur reuertere, id eſt
40 fac nos reuerti ad te. Iuxta illum ergo † mo
rem verſiculi dicuntur, vt ſi fortè mentes
noſtræ cogitando vana præ nimio pſalmo-
rum opere deuiauerunt, audito verſu con
Zac. 6. uertantur ad orientem, id eſt, ad Chri-
ſtum qui eſt noſter oriens, ſeu ad mentem,
ſecundum verſus ſignificationem: qui ab ip
ſa reuerſione nomen traxit, nam dicitur à
verto, vertis, & inde eſt, ꝙ dū verſ. dicitur,
ad orientē ſiue ad altare nos vertimus. Re
ctè ergo verſus, qui ſignificat fructum boni
operis, alta & acuta uoce dicitur, ad exci-
tandum pigros, qui in laudando Deum &
intelligendo diuina, torpent, vt reuerta-
mur ad cor, vt videlicet eo audito, omnis
cogitatio, quæ fortè videndo temporalia,
foras exijt, reducatur intra nos. ¶ Rurſus
verſus nocturnalis ſignificat, quia ab offi-
cio pſalmorum ſiue à labore, tunc nos ver-
timur ad officia locationum ſiue ad quie-
tem, ut qui pſallendo ſtabat, nunc ad lectio
nem ſedeat. Vnde verſus dicitur à vertēdo
de hoc dictum eſt in quarta parte ſub titu.
de graduali. ¶ Et no. quòd in quibuſdam ec
cleſijs in die dominica poſt primum no-
cturnum, dicitur iſte uerſus: Memor fui
nocte nominis tui Domine. Poſt ſecundum
dicitur. Media nocte ſurgebam. Poſt tertiū
Exaltare Domine. Primum ſiquidem ver-
ſus, ſcilicet memor fui, &c. ad quid eccle-
ſia de lecto ſuo ſurrexit oſtendit, quo verò
tempore ſurgēdum ſit, notat ſecundus, ſci
licet media nocte, &c. & ad quid ſurgēdum
ſit oſtendit, quod ſequitur: ad confitendum
nomini tuo. Verum quidam nolentes men
tiri, quia non ſurgunt in media nocte, loco Pſ. 17
huius verſus, ponunt illum: Quoniam tu il
luminas lucernam meam Domine. Quòd
tamen media nocte ſurgendum ſit, oſtendit
Dauid dicēs, media nocte, &c. & alibi. Prę
ueni immaturitate & clamaui, quod idem
eſt: nam immaturitate vnica eſt dictio.
Vnde & quidam libri habent in maturita-
te, & ſonat in maturitate quaſi tempus
non apertum operi. Alia tamen litera
habet pręueni intempeſta nocte, quia
tempeſtum apud antiquos idem erat,
quod opportunum, à tempore vel à tem-
peſtate uocabulo dicto. Vnde in antiquis
hiſtorijs ſæpe ita legitur: hoc factum eſt in
illa tempeſtate, id eſt, in illo tēpore, vnde
intempeſtiuum vel intempeſtum, aiunt, tē
pus inopportunum, id eſt, nocturnis actio-
nibus nō opportunum. Tertius autem ver-
ſus, ſcilicet exaltare Domine, &c. manife-
ſte pertinet ad nouum teſtamētum, in quo
Saluator noſter, ſecundum humanitatem
fuit exaltatus, quidam tamen dicunt tunc. Pſ. 40
Ego dixi Domine miſerere mei: quia ad
gloriam quæ data, qui eſt tempore noui te
ſtamenti, non peruenitur, niſi per remiſſio
nem peccatorum. ¶ † Sed quæritur, qua- 41
re verſiculi in nocturnis ante lectiones di
cuntur, in alijs vero horis poſt capitula? Re
ſpondeo in nocturnalibus lectionibus pro
pter earum vniuerſitatem, & magnitudinē
ſedere ſolemus. Ne igitur propter longam
ſeſſionem aut propter laſſitudinem, ſiue
otiū obliuiſcamur doctrinæ Domini, quā
lectiones ſignificant, cogitando fortè ina-
nia, aut dormiendo, vel confabulando,
ideò uerſu præcedente lectiones audien-
das incitamur, in alijs vero horis, quia nec
tot, nec tantæ ſunt lectiones, non eſt neceſ
ſe ſedere, nec verſiculos præmitti. Vel
ideo

ideò in alijs horis verſus poſt lectiones di
cuntur, ad notandum, quòd propter inter-
ualla horarum doctrina Domini non ne-
gligitur. ¶ Rurſus verſus ſæpe à pueris can
tatur, ad notandum ſeruitium noſtrum cũ
innocentia pręſtitum, Domino fore gratũ.
De verſiculis, q in veſperis ſeu laudibus di
42 cuntur, ſub illis locis dicetur. Et † vide,
quia verſus debet notare, aut ſtatum tem-
poris aut officij. Statum tẽporis notat ver-
ſus primæ, ſcilicet Exurge Chriſte adiuua
nos, vbi cum dicitur: exurge innuit ini-
tiũ operis. Similiter in verſu tertiæ. Adiu-
tor meus eſto Domine, ne derelinquas me
cum dicitur, ne derelinquas me. notatur
ſtatus pugnæ. Similiter in verſiculo ſextæ,
ſcilicet Dominus regit me, & nihil mihi
deerit in loco paſcuæ, ibi me collocauit,
ſignificatur ſtatus perfectus, & perfectio-
nis. In verſiculo nonæ, ſcilicet Ab occultis
meis munda me Domine, & ab alienis par
ce ſeruo tuo: ſtatus demonſtratur frigeſcẽ
tis dilectionis. Statum quoque temporis
innuunt verſiculo, qui in paſſione & reſur-
rectione cantatur. Sed verſus veſpertinalis
officij ſtatũ officij inſinuat, vt veſpertina ora
tio &c. & dirigatur Dñe oratio &c. Ex qui
bus verbis colligitur, quòd ueſpertina ora
tio actitatur. Poſt verſum ſequitur oratio
dominica: & poſt eam præces, de quibus di
43 cetur ſub nocturnis. ¶ † Lectiones quo-
que in ſingulis horis, tam nocturnis, quàm
diurnis dicuntur. Et dicitur lectio, quia nõ
cantatur, ut Pſalmus vel hymnus, ſed legi-
tur tantum. Illic enim modulatio, hic ſola
pronuntiatio quæritur. Siquidem lectio-
nes nocturnales ſunt doctrina noſtra, quia
per eas docemur opera noſtra retorquere
ad Deum. Obtinent ergo vicem lectionũ,
quas doctores faciunt ad ignaros, per eas
quoque ſanctorum opera imitamur, & ea-
rum commemoratione ad Dei laudem cõ-
pungimur, & ideò, ut præmiſſum eſt, ſeden-
do, & in ſilentio audiũtur. Lecturus autem
lectionem, ad librum accedens, ſuper gra-
dum aſcendit, quia doctor perfectiori uita
vulgus tranſcẽdere debet. Et presbytero,
uel Epiſcopo benedictionem, tanquam le-
gendi licentiam poſtulat, dicens: Iube do-
mine benedicere per quod principatus
44 † Eccleſiæ, quodque nullus, niſi à maiore
iuſſus, debet in eccleſia legere, deſignatur.
& dicit, domne & non Domine, quia ſo-
lus Deus ucrè Dominus eſt. Hinc eſt quod
presbyter ſeu Epiſcopus non à ſe benedi-
ctionem largitur, ſed diſcrete à Deo poſtu
lat illam dari dicens: Benedictionem per-
petuam tribuat nobis &c. In fine verò di-
cit: Tu autem Domine miſerere &c. Quia
tunc ſermonem ad Deum dirigit qui verè
Dominus eſt. ¶ Rurſus ideo in principio
imperfecto, & ſyncopato vocabulo pronun
ciat, quia tunc ad imperfectum, videlicet
ad hominem ſermonem dirigit, Iuxta il-
lud Prophetæ imperfectum meum vide-
runt oculi tui. Quod etiam monachi com-
muniter obſeruant, dicentes: Domnus a- Pſ.38
bas. Hac quoque conſideratione famuli do
minus ſeruientibus alterum genu tantum,
ſcilicet ſiniſtrum flectere debent, per quam
partem corporalis ſeruitus ſignificatur,
quæ tantum hominibus & non ſpirituali-
bus † debetur, ſed in eccle. vtrumque ge- 45
nu flectendum eſt, non alterum tantum: ne
Iudæis aſsimilemur. Nam & Chriſto om-
ne genu flectetur, ad Philipen. ij. capitulo
extrà de immu. eccle. decet. Salomon qui-
dem pro populo orans vtrumque genu in
terram figebat, & manus ad cœlum expan-
debat, prout legitur. iij. Reg. capit. viij.
Eadem etiam ratione, non eſt inclinan-
dum principi ſingulari, facie recta, ſiue
ſecretè ſibi loquendo, ſiue auſcultãdo, ſed
duntaxat ab aure ſiniſtra, capite flexo. In
fine vero perfecte & complete pronuntiat
quia ad perfectum, & perfecto vocabulo di
gnum, videlicet ad Deum dirigit ſermonẽ
Porrò Epiſcopo volenti legere & dicenti:
Iube domne benedicere nullus minor be
nedicere debet. xxj. diſtinct. deinde. Vnde
& in quibuſdam eccleſijs nihil ei reſponde
tur: in alijs vero reſpõdet vnus presbyter.
Ora pro nobis pie pater ad Dominum: Et
tũc Epiſcopus dicit: Magnificate Dominũ
mecum. Tunc autem Epiſcopus habet per-
fectè pronuntiare: Iube Domine benedice
re: quoniam ad Deum, qui perfectus eſt ſer
monem dirigere intelligitur. ¶ In nonnul-
lis vero eccleſijs, legere volente Epiſcopo
ſacerdos dicit: Iube Domine benedic. & ip
ſe epiſcopus data benedictione legit. Cum
enim legere lectionem, non ſit ſacerdotis,
uel epiſcopi officium, ſed lectoris ſi nullus
alius epiſcopus vel ſacerdos adſit, poteſt
alius

alius inferioris ordinis tanquam lecturus in perſona eccleſiæ dicere: Iube Domine bene. & ipſe ſacerdos vel Epiſcopus lecturus in perſonam Chriſti ei reddit benedictionem, vel legat abſque Iube Domine benedi. In quibuſdam eccleſijs ipſe Epiſcopus dicit. Iube Domine & minor cui voluntariè in hoc ſe ex humilitate ſubijcit benedicit. ij. quæſtione ſeptima. non ſum. ij. quę
46 ſtione v. mandaſtis. Lectione † finita, dicit lector: Tu autem &c. quod neque de lectione eſt, neque ei continuatur: ſed ille ad Deum ſermonem dirigens, ſe excuſat, quaſi dicat. Domine peccaui, legendo forſan modulatè pronuntians cupidine laudis humanæ vel captando ventum humani fauoris, & audientes ſimiliter forſan peccauerunt, vanis cogitationibus intendentes, vel à lectione auditum auertentes, autem, pro ſed. tu Domine miſerere noſtri. Quod verò reſpondetur à cunctis. Deo gratias, non ad Tu autem, ſed ad lectionem refertur. Eſt enim vox eccleſię Deo gratias exoluentis acſi dicat. Deus pauit nos verbis ſalutis, quę ſunt cibus animæ, & pro huiuſmodi beneficio Deo gratias ſupple
47 exoluimus. † Rurſus pluralitas lectionum pluralitatē ſignificat prædicatorum, qui ſunt in tempore gratiæ, ſicut & paucitas in profeſtis, raritatem ſignificat tempore legis. & uiciſſitudines lectorum, ſunt ſucceſſiones legatorum, qui dum Iube Domine benedi. dicunt, licentiam proficiſcendi petunt, dum eis benedicitur, licentia datur, in quo innuitur, quod nullus prædicare debeat, niſi miſſus, quomodo enim prædicabunt niſi mittantur? Ipſa enim lectio eſt iniunctæ legationis executio Tu autem Domine, legati reuerſio. vbi in eo, quod miſericordia imploratur, innuitur ipſum legationis vel prædicationis officium non ſine alicuius leuis culpæ pulere peragere poſſe. Vnde Aug. Verbum prædicationis ſecuris audit quam dicatur. Prædicator enim per terram ambulat, & difficile eſt ei qui per terram ambular, pedes nullo puluere ſordidare, & prædicatorem, cum ſe bene prędicare ſenſerit, nullius ſpiritu elationis erigi. Et attende quòd ſicut in
48 eccleſia duo ſunt † ordines ſapientes, & inſipientes, ſic duæ ſunt lectionum maneries. In illis enim lectionibus, quæ ad miſſam leguntur, ſapientes inſtruuntur, in his vero quæ in nocte dicuntur, inſipiētes erudiuntur, vnde & exponuntur. Et not. quòd terminātur lectiones quatuor modis. ¶ Pri-
mo, † generaliter per tu autem. ¶ Secun- 49
do in aduentu & natiuitate, & in epiphania lectiones de Eſaia finiuntur, per hæc dicit Dominus, conuertimini ad me &c. Qui in natiuitate hoc dicunt, mouentur
ex illo ca. Eſaiæ, quod tunc legitur. Primo Eſa. 9.
tempore, alleuiata eſt, vbi dicitur: Et in omnibus his non eſt aduerſus furor meus, & populus meus non eſt conuerſus, & ideo eccleſia hortatur in perſona Chriſti populum peccatorem, ut cōuertatur Hoc idem etiam fit propter eandem cauſam, in quibuſdam eccleſijs, quando legitur de Hieremia exprobrante duritiam peccatorum, qui per pœnitentiam non conuertuntur. Tertio modo lectiones, quę leguntur in triduo ante paſcha, de trenis Hieremiæ finiūtur per Hieruſalem, Hieruſal. conuer. &c. prout ibi dicetur. ¶ Quarto lectiones pro defunctis finiuntur ſimpliciter, ſine aliquo præmiſſorum, in quibuſdam tamen eccleſijs finiuntur per beati mortui, qui in Domino moriuntur, quod ſumitur ex fine cuiuſdam ſermonis, quem Augu. de mortuis compilau t. ¶ Hoc etiam not. quod in tertio nocturno legitur euangelium, & homilia euangelij eiuſdem diei, quia tertius nocturnus deſignat tempus gratiæ, in quo euāgelium recitatum eſt & in quo euangelica prædicatio celebratur, prout in titulo de
nocturnis dicetur. ¶ † Non eſt etiam omit- 50
tendum, quod antiquis temporibus eliminatis hæreſibus, quę veritatem trinitatis impugnabant, ſancti patres ad hoc, ut ſancta trinitas magis nota eſſet, ordinauerūt quod nona lectio ſemper de trinitate legeretur, & nonum reſponſorium ſimiliter de eadem cantaretur: & quod etiam in prima feria miſſa de trinitate diceretur. Quo diutius obſeruato, & trinitate cunctis innoteſcente, eccleſia lectionem de trinitate omiſit. Sed reſponſorium de trinitate & etiam allelu-Ia in miſſa in dominicis diebus, uel propter ſolitum vſum, uel propter dulcē cantilenam in pleriſque locis retinuit, & ita nunc impropriè uocatur reſponſorium quia lectioni præcedenti non reſpondet. Diurnæ vero lectiones à quibuſdam, eo quod

quod breues ſunt. lecticulæ nuncupantur, à pluribus verò capitula, eo quòd ut plurimum de capitibus epiſtolarum illorũ dierum, quibus dicuntur ſumuntur. Hæc ſiquidem poſt pſalmos & antiphonas, in ſingulis horis dicuntur, prout ſtatutum eſt in cõcilio Agathen. de conſec. diſt. v. conuenit. qui modus ab Eſdra ſumptus eſt, ut pręmiſſum eſt & ſignificat capitula doctrinã. Ne enim propter pſalmodia audientium animus ſibi faſtidium ingerat, ſicut Iudęis, qui manna faſtidiebant, propter quod Deus miſit in eos ſerpentes ignitos qui eos interficiebant: ideò præmittitur capitulum, id eſt, breuis lectio ſumpta à nouo vel ueteri teſtam. prouocans ad deuotionem quę faſtidio contraria eſt: & ex hortans ad perſeuerantiam in bono: iuxta illud: Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. In nocturnis aũt copioſius, quam diurno officio lectionibus uacamus, quia tũc eis aures liberius accõmodamus. Et dicũtur huiuſmodi capitula ſiue exhortationes ĩ pleriſq; eccleſijs per paſtorẽ, ad domeſticos, & ſciẽtes, qa ſicut ligna lignis adijcimus ut ig is magis ardeat, ita ignitis domeſticorũ cordibus ignita paſtorũ verba adijciuntur, ut magis igniantur. Leguntur etiã hæ lectiones, ſine Iube Domine benedi. & abſque benedictione, quoniam ut plurimũ Epiſcopus uel ſacerdos qui uicẽ Chriſti gerunt, & quorũ officium tanquam maiorũ, eſt excitare pigros, illa legunt, cuius propriũ eſt licentiam & benedictionem dare, & non petere, nam maior minori benedicit, & nõ econtra. Nocturnales vero lectiones à minoribus legũtur, ideò à ſuperioribus licentiã & benedictionẽ petunt. In his etiam diurnis lectionibus nõ dicit in fine: Tu autem, ſicut fit in nocturnalibus: quia ſacerdos debet eſſe perfectus, & qui diabolicis ſuggeſtionibus de facili non ſuccũbat, & quia in breui ſermone, & inter familiares vix eſt, quin ventus humani fauoris captetur prout quandoque fit in nocturnalibus lectionibus, ut præmiſſum eſt. Reſpõdetur tamen, Deo gratias, propter cauſam in nocturnalibus lectionibus aſſignatã. Ad hoc in capitulis horarum officia diuidentes, per præcedentiam laborem, per ſequẽtia premiũ ſignificamus, ideoq; præcedẽtia conſiſtunt in pſalmis, ſequentia in hymnis & canticis. ¶ Notandum † vero eſt, quòd pulcherrimus mos in eccleſia inoleuit, ut quater in die, & quater in nocte, per ſingulas diurnæ ſiue nocturnæ pſalmodiæ horas lectio una ſiue capitulum de veteri ſiue nouo teſtamento dicatur. Quædam tamen eccleſiæ non dicunt capitulum in prima, nec in completorio. Sed quia ſecundum hoc lectiones noſtræ non erant octo: ſicut erant ſecundum Eſdram in ueteri teſt. prout pręmiſſum eſt, ideo illæ eccleſiæ poſt primam legunt in capitulo lectionem in prima pręter miſſam. Dicit enim aliquis, Iube Domine benedic. & ſacerdos benedicens reſpondet. Regularibus diſciplinis &c. quę ſequuntur. Et ante completoriũ leguntur, prætermittendũ in completorio, ſcilicet. Fratres eſtote ſobrij &c. vel legitur de dialogo, uel huiuſmodi de hoc ſub tit. de prima dicetur. Quæritur aũt, quare in nocturnalibus † ſiue diurnalibus lectionibus non 62 pronuntiatur author earũ, prout fit in his quæ in miſſa leguntur? Reſpondeo, hi qui ſuper lectionibus & diuinis obſequijs inſiſtunt, ut ſunt miniſtri & domeſtici eccleſiæ earũ authorem ex ipſis lectionibus agnoſcunt quia igitur illi nocturnalibus lectionibus adſunt officijs, non eſt neceſſe nomen authoris exprimi lectionum. In miſſa vero ideo exprimitur, quia ibi conueniunt bubulci, operarij, & agricolæ, ut ſi quis eorũ fortè pro eo, ꝙ rarò talia audit incognitam habet hiſtoriam, audiat eius authorem qui fortè non eſt ei cognitus, ut ex illius authoritate firmius infigantur verba lectionis in corde. In quibuſdam tamen nocturnalibus lectionibus quãdoque author ipſarum exprimitur, putà in ſermonibus & homilijs Gregorij & Auguſtini, & aliorum, de quo in proœmio ſeptimæ partis dicetur. ¶ Porrò in concilio Maguntinẽſi, in Burcardo lib. viij. c. laicus. ſtatutum eſt ut laicus in eccleſia non recitet lectionem, nec allelu-Ia dicat, niſi pſalmos tantum & reſponſoria, ſiue allelu-Ia. Reſponſoria quoque poſt lectiones ſubijciuntur, cũ. n. per lectiones doctrinales per reſpõſoria verò bona opera ſignificẽtur ritè poſt lectiones reſpõſoria ſubijciuntur, quia per bona opera doctrinæ reſpondere debemus ne cum ſeruo pigro qui pecuniam Domini ſui abſcondit, in tenebras exteriores mit-

Num. 21

53 tamur. Dicitur namq; † reſponſorium: quia lectioni reſpondere, id eſt, conſonare debet: vt ſi forte lectiões ſunt de actibus Apoſtolorum, reſponſoria ſint ſimiliter de eodem: vnde nonum reſponſorium, reſpondere ſolet nonæ lectioni: quæ olim erat de trinitate: prout iam dictum eſt. Hoc tamen fallit in reſponſoriis de hiſtoriis, quæ poſt euangelium in nocturnis cantantur: quæ euangelicis lectionibus non reſpondent, de hoc etiam dictum eſt in quarta parte ſub tit. de graduali. Dicitur quoque reſpõſorium, quia vni cantanti cæteri concorditer reſpõdent. Iuxta illud Apoſtoli j. Co. j. Vt id ipſum omnes dicamus, & non ſint in nobis ſchiſmata. Cantauit enim vnus, ſcilicet Chriſtus, & Petrus & cæteri eum ſecuti ſunt, vel quia choro illud cantanti verſus reſpõdetur ab vno. Iſidorus dicit, quòd Itali reſponſoria tradiderunt, quæ inde reſponſorios cantus vocant: quia alio deſinente id alter reſpondeat. ¶ Porrò reſpon-
54 ſoria nocturnalia † ſpiritualibus canticis comparantur, dicuntur enim cantica: quia cantantur, ſunt ſpiritualia, quia ex iubilatione ſpiritualis mentis procedunt. Cantãtur, verò, vt recitatione lectionum ad ſupernę patriæ concentum mentem noſtram incitent ſub leuari, quod etiam inſinuat, Gloria patri quod in vnoquoque reſponſorio canitur. Ceterum reſponſorium ab vno incipit, vt ab alijs concinat, per quod fratris ad fratres exhortatio ad ſeruiendũ Deo intelligitur. Per verſum verò reſponſoriu, qui totus ab vno canitur, ſingularis ad Deum deprecatio denotatur. Adhuc reſponſorium cantando quaſi per tubam vocem exaltamus, excitando fratres ad altiora, vſque adeò, ut ad laudem ſanctæ trinitatis perueniamus dicentes, Gloria patri & filio &c. Quandoque autem reſponſorium tres habet uerſus, prout in ſexta parte ſub prima dominica de aduentu dicetur. Reſponſorium quoque poſt uerſum
Ge. 19 imperfectè recantatur, ad notandum quod ſi in monte, id eſt in ſtatu perfectionis ſaluari non poſſumus, ſaltem in ſegor, id eſt, alia via ſaluemur, in ſtatu uidelicet imperfectionis. Adhuc ſemiplene ſine pro parte repetitur. Ad notandum ea, quæ viuentes facimus imperfecta eſſe & ſit primò repetitio à remotiori, quo ad finem, & poſteà a minus remoto, & vltimo. Gloria patri & filio dicitur, prout ſub dicta dominica de aduentu dicetur. In feſtiuis verò iterum totum perfectè repetitur, ad notandum læritiam & perfectionem ſanctorum. ¶ † Oratio- 55
nes ſimiliter in ſingulis horis dicũtur, per quas promiſſio impetranda eſt. Oratio nãque petitio eſt, Nam orare, petere eſt, ſicut exorare, eſt impetrare. Et ſecundum Grego. veraciter orare, eſt amaros in compunctione gemitus, & compoſita verba ſonare oratio autem Dei miſericordiam ſignificat, quæ præcedit & ſubſequitur hominem in bonis operibus: & ideò dicitur in principio miſſæ & fine. Eſt autem vltima oratio Domini, ad operarios benedictio. Quòd orationes in fine dicuntur, ab actibus ſumitur Apoſtolorum, qui quando diſiungebantur, poſitis genibus ſuis orabant. Siquidem oraturus ſacerdos, populum ſalurat, dicens: Dominus uobiſcum, & hoc ideò, vt illum animet adorandum pro ipſo, quòd eius oratio ſit accepta Deo, quòdq; Deus gratiam ſuam ſibi donet. oratione autem ſinita, iterum orat dicens, Dominus uobiſcum. de quo ſub titulo de prima dicetur.
¶ † Et nota, quòd omne officium præter nocturnum, oratione & benedictione concluditur, ad notandum, quòd dum in hoc ſeculo ſumus, neceſſe habemus presbyterorum orationibus muniri. Et mos eſt, quando cum famulis Dei familiare habemus colloquium, cum ab illis ſeparamur, benedictionem ab eis poſcimus. In nocturnis verò hoc non ſit, quia ibi non ſit ſeparatio, ſed matutinũ, & matutinæ laudes de Deo 56
coniunctim canuntur. ¶ † Porrò licet Deus 57
ſit vbi quæ tamen ſacerdos in altari & in diuinis officiis debet ex inſtitutione Vigilij Papæ verſus orientem orare. Vnde in Eccleſiis oſtium ab occidente habentibus, miſſam celebrans, in ſalutatione ad populum ſe uertit, quia quos ſalutamus facie ad faciem, præſentamus: prout in quarta parte ſub titulo de ſalutatione dictũ eſt & deinde oraturus, ſe ad orientem conuertit in Eccleſijs uerò oſtia ab oriente habentibus, vt Romæ, nulla eſt in ſalutatione neceſſaria cõuerſio, ſacerdos in illis celebrãs ſemper ad populum ſtat conuerſus. Templum quoque Salomonis, & tabernaculum Moſi, leguntur ab oriente oſtia habuiſſe.

Exod.

Exod.xxxiiij.c.Verſus orientem ergo ora-
mus,primò memores quòd ille qui eſt ſplẽ
dor lucis æternæ ſedentes in tenebris illu
minauit,quoniam viſitauit nos oriens ex
alto,de quo legitur,Ecce vir oriens nomẽ
eius.Cuius argumento, in libro Sapientiæ
Mar.1 dicitur: Oportet ad ortum lucis adorare,
Sap. 16. & non quòd diuina maieſtas localiter in
oriente conſiſtat, quæ potentialiter & eſ-
ſentialiter eſt ubique iuxta illud: Cęlum
Hier. 23. & terram ego implebo. & Propheta. Si
aſcendero in cęlũ,tu illic es,ſi deſcendero
Pſ.38 ad infernum,ades,ſed quia Deum timenti
bus oritur ſol iuſtitiæ,qui illuminat omnẽ
Ioã.1. hominem venientem in hunc mundum.
Secundo ideo uerſus orientem oramus,vt
animus noſter ſe ad potiora conuertere ad
moneatur.¶Tertio,quia qui Deum lauda-
re volunt,non debent ad illum vertere ter
ga.Quarto, ſecundum Ioannem Damaſ.
qui quatuor ſequentes orationes ſcripſit
in quarto libro can. v.c. ut patriam noſtrã
nos requirere oſtendamus. ¶ Quinto, ut
Chriſtum crucifixum,qui uerus eſt oriens
& ad quem oramus, directè reſpiciamus.
¶ Sexto ut uenientem iudicem nos expe-
ctare monſtremus. Ait enim idem Damaſ.
ibidem.Deus paradiſum ſecundum orien-
tem plantauit.vnde homines transgreſſum
exulem fecit & ante paradiſum ex occiden
te habitare fecit antiquam igitur patriam
derelinquentes, & ad ipſam aſpicientes,
Deum ad Orientem adoramus.¶Septimo,
quia Dominus crucifixus, ad orientem re-
ſpiciebat, ideò & nos oramus ad eum re-
ſpicientes.ſed & ipſe in cœlum aſſumptus
ad orientem ſurſum ferebatur:& ita ipſum
Apoſtoli adorauerunt,& ita ueniet, quẽ-
admodum uiderunt eum euntem in cęlum
ipſum igitur expectantes,ad orientem ado
Act.1 ramus.Daniel quoque in babilonica capti
uitate, & Iudæi ſimiliter uerſus templum
orabant.Augu.tamen ij.diſtinctio.eccleſia
ſticarum dicit,quod nulla ſcriptura nos do
cuit uerſus orientem orare. Adhuc ſtan-
tes oramus ſanctos prout iam præmiſſum
58 eſt,vbi de pſalmis agitur.¶Orandum † au-
tem eſt in Eccleſia,quę ad hoc inuenta eſt,
prout in prima parte ſub tit.de eccleſia di
Pſ.28 ctũ eſt, Vnde Pſal.lxvij. In Eccleſijs bene-
Pſ.5. dicite Domino Deo de fontibus Iſrael,&
alibi: Adorate Dominum in aula ſancta
eius & illud:Introibo Domine in domum *Pſ.94*
tuam,adorabo ad templum ſanctum tuum
in timore tuo.Item præceptum eſt coram
altari,hoc adorabis.Item prophæta, Veni
te adoremus, & procidamus ante Deum,
ploremus coram Domino, qui fecit nos,
quia ipſe eſt Dominus Deus noſter, Deus,
id eſt,creator.Dominus,id eſt,redemptor:
noſter, id eſt, ſaluator. Sed cum Deus ſit
ubique,vt præmiſſum eſt, quare potius in
templo,quã alibi eſt adorandus? Præterea
legitur Ioann. iiij. cap. quòd cum mulier *Io.4.*
Samaritana ſolutionem quæſtionis, quæ
de loco adorationis inter Iudæos & Sama
ritanos ſępe vertebatur, à Chriſto quæſi-
uiſſet,Patres(inquit) noſtri in monte hoc
adorauerunt,& vos dicitis quia Hieroſoly
mis eſt locus,vbi adorare oportet.Reſpon
dit illi Ieſus,Mulier, crede mihi, quia ve-
nit hora:quando neque in monte hoc, ne-
que in Hieroſolymis.ſupplendum eſt tan-
tùm adorabitis patrem:ſed ueri adorato-
res adorabunt patrem in ſpiritu,& verita-
te.quaſi dicat, non præfero locum in ado-
rando,vbicunque adoretur Deus, dunta-
xat in ſpiritu,id eſt,pro ſpiritualibus,& ve
ritate, id eſt æternis.Vnde Chriſtus inquit
Tu cũ oraueris,intra cubiculũ tuũ,& clau- *Mat.5*
ſo oſtio,ora patrem tuum.Sed licet vbique
ſit Deus adorandus, ſpecialiter tamen in
Eccleſia,alioquin fruſtra tanto ſtudio,tan
topę; impendio templũ Domini fieret, niſi
gratius in eo adorari acceptaret.Vnde Sa- *4. Re*
lomõ in templo cõſtructo,& dedicato ora *gu. 8.*
uit ad Dominũ,vt quicunque illud aſcen-
deret,pro peccatis ſuis,vel pro quacunque
tribulatione, clamans ad Dominũ,in his,
quæ iuſtè poſtularet, exaudiretur quã ora
tionis formã ſequitur Eccleſia in oratione
quam dicit in Eccleſiæ dedicatione. Adſi-
ſtunt enim angeli,ibi adorantibus,vt deuo
tas eorum orationes Domino offerant,ſe-
cundum illud:In conſpectu angelorũ pſal- *Pſal.*
lam tibi,adorabo ad templum ſanctũ tuũ, *135*
ad confitendum nomini tuo Domine.Hinc
angelus ad Thobiam, Ego obtuli orationẽ *Tho.*
tuam Domino. Requieſcant etiam ibi ſan *10.*
ctorum reliquiæ, quæ nobis deuotè Deum
adorantibus, ſuis precibus aſſequuntur,
quod nos meritis noſtris non ualemus.
In plateis uerò,& in publico, more Pha-
riſęorum orare à Domino prohibemur.

noſtræ innocentiam debemus ſeruare : &
Deo benedicere, ei pro beneficiis gratias
exoluendo. vel benedicamus Domino, cũ
Deo gratias, eſt laus finalis, & exultario
ineffabilis, quæ erit ĩ gloria, cum gratiarũ
actione : uel Deo gr̃as, eſt de conſummato
curſu gratiarum actio : de hoc etiam dictũ
eſt in quarta parte ſub titulo de oratione
nouiſſima. Sed videtur, quòd potius debet
reſponderi: Amen, id eſt, fiat, ſeu ita ſit, ſci
licet quod Deus ſit benedictus: ſed reſpon
detur Deo gratias, vt notetur, quòd hoc ip
ſum, quod Deo benedicimus, ab ipſo Deo
64 habemus. ¶ Porrò, quia † quandiu viuimus
in lubrico poſiti ſumus, & à dæmonibus
Pſal. impugnamur ; quare ſemper ſanctorum
33. ſuffragiis indigemus? idcirco in pleriſque
Eccleſiis in ſingulis horis poſt Benedica-
mus, ſuffragia ſanctorum ſubiiciuntur. Et
nota, quòd quia totum tempus à natiuita-
te Domini, uſque ad feſtum purificationis
eſt de infantia ſaluatoris: ideò ut quidam
dicunt, non debent fieri tunc commemo-
rationes, præſertim de cruce: Iuxta illud:
Non coques hœdum in lacte matris ſuæ
nec etiã à dominica, de paſſione vſque in
ſabbatum, poſt penteco. vt ibi dicetur.
¶ Hoc etiam ſciendum eſt, quòd quia Pe-
trus & Paulus in vita, & in morte nõ ſunt
ſeparati, prout cantat Eccleſia: ideò nec in
commemorationibus ſeparantur, quæ ſi-
mul fiunt & communiter de vtroque. ¶ Vl
65 timò notandum eſt, quod cantandi † vſus
à veteri teſtamento ſumpſit initium : ſicut
in Eſdra legitur: de quo in parte ſecunda
ſub titulo de cantore : & ita in iiij. parte
Pſal. ſub titulo de allelu-Ia dictum eſt. & Eccl.
32. c.xlvij. Dedit illis contra inimicos poten-
tiam, & ſtare fecit contra altare cantores,
& in ſono eorum dulces fecit modulos: &
Pſal. Cantate ei canticum nouũ: bene pſal-
lite ei, in vociferatione. Celebratur itaque
ei cantus, vt oſtẽdatur homines debere re
fundere gratias, & laudes Deo: dum mani
bus cæteriſq; membris ſatagunt agere ope
ra, quibus valeant Deo placere. Vſum ta-
men cantandi quidam reprobant: prout di
ctum eſt in prooemio quartæ partis. Ordi-
nem cantilenæ in diurnis, ſiue in noctur-
nis horis creditur beatus Grego. plenaria
ordinatione diſtribuiſſe: cum multi & an-
te, & poſt eum, orationes, antiphonas, & re

ſponſoria compoſuerint. ¶ Et † not. ſecun- 66
dum Hug. de ſancto Victore, quòd tres ſũt
ſpecies ſonorum: qui tres modulos faciũt,
fit enim ſonus pulſu, flatu, & voce, pulſus p
tinet ad citharam, flatus ad tubam, & orga
num, vox verò ad cantum. Hæc genera mu
ſicorum antiquus populus in laudem Dei
exercebat, hæc autem conſonantia ſonorũ
aſſignari poteſt concordiæ morũ, ſi ad pul
ſum citharę manuum operatio, ad flatũ or
gani, mentis deuotio, ad cantum vocis, ſer
monis exhortatio referantur. Bernar. in-
quit: Quid prodeſt dulcedo vocis, ſine dul
cedine cordis? frangis vocem, frange & vo-
luntatem, ſerua conſonantiam vocũ, ſerua
concordiam morum, vt per exemplum cõ-
cordes proximo, per voluntatem Deo, &
per obedientiam magiſtro. De organo, di-
ctum eſt in quarta parte ſub titu. de ſãctis.
¶ Rurſus † hoc triplex genus muſicorũ ad 67
triplicem differentiam beneficij eccleſia-
ſtici refertur, ſecundum Richard. Epiſco-
pum Cremoñ. in mitrali. Nam ipſum offi-
cium Eccleſiæ conſiſtit in pſalmis, in can-
tu, & lectionibus. Primum muſicorum ge-
nus, eſt quod fit pulſu digitorum, vt in pſal
terio & ſimilibus, & ad id pertinet pſalmo Pſal.
dia. Iuxta illud, Laudate eum in pſalterio 150
& cithara. Dicitur enim pſalterium, à
* ψάλλειν, gręcè, quod eſt tangere, ſiue pul- *
ſare latine. Secundum eſt quod fit voce, ſci
licet humana, & ad iſtud pertinent lectio-
nes, vnde Pſalmiſta, Bene pſallite ei, in vo
ciferatione. Et apoſtolus lectionem, vo-
cem vocauit, dicens, Ignorantes Ieſum, & Actu.
vocem prophetarum, quę per ſabbatum le 13.
guntur. Tertium eſt, quod fit flatu ſicut in
tuba, & ad iſtud pertinet cantus, vnde Pſal
miſta, Laudate eum in ſono tubæ. Sanè ra- Pſal.
tionabiles diuerſorum ſonorum concen- 150
tus, & concordiam varietate compactam
bene, & ordinatè, ciuitatis vnitatem ſigni-
ficant. Suauis verò cantus fit ex diuerſis,
ſed non ex aduerſis vocibus. ¶ Rurſus † can 68
tus in Eccleſia, lętitiam cœli ſignificat,
voces verò graues acutæ & ſuperacutę,
innuunt tribus modis prędicandum eſſe
tribus Eccleſię ordinibus, propter tri-
ceſimum, ſexageſimum, & centeſimum
fructum, vel iuxta tria volumina Salo-
monis, ſignificat ordinem incipientium,
proficientium, & profectorum, de cho-

ro dictum eſt in prima parte ſub titulo de.
69 eccleſia. ¶Sanè † ſtatutum eſt in concilio Toleta.& Gerundeñ.de conſec. diſtinct.ij. inſtitutio,& diſtin.j.altaria. & xij.diſtin.c, ſin.quòd tam miſſæ ordo, quàm pſallendi & miniſtrandi conſuetudo ſeruetur in omnibus eccleſijs,quæ in eccleſia metropolitana ſeruatur, Abbatibus quoque vel monachis curam animarum habentibus non licet publica officia aliter celebrare,quam in eccleſia epiſcopali: quamuis Auguſtin. dicat duodecima diſtinctione. illa. Quod neque contra fidem, neque contra bonos mores eſſe conuincitur indifferenter habédum eſſe: & in eccleſiaſticis ſacramentis ſit de iure conſuetudo ſeruanda de conſecratione, diſtinctione quarta, de cœna. extra de celebra.miſſa.ca.penul.xij.diſtinctione catholica.

ADNOTATIO.

⁎ Compoſita.) Hymnorum vſus fuit in nouo teſtamento, ut teſtatur beatus. Auguſtin. & patet Matthæi capitul.xxvj. ad Epheſ.v, Quod & Concilium Toletanum confirmauit, concil.quarto, capitu.xij. Et Euſebius libr.j.capit.xvj. & xvij. refert in ſingulis locis conſecratam orationis Dominum, quæ appellabatur Σύμνον uel μονατῆρον. N. D.

ADNOTATIO.

⁎ ψάλλειν.) Theodoritus ſcribit libr. v,cap,xxxij.temporibus Conſtantij Imperatoris, Flauianum & Diodorum eo tempore aduerſus Arrianos multum pro dogmatibus Chriſtianis laborantes, primos pſallentium choros in duas partes diuiſiſſe: & tandem Dauidi eam melodiam cãtare docuiſſe: idque in Antiochia primùm fieri cœpiſſe: & diſperſum ad terminos totius orbis perueniſſe. Similiter & in ſingulis choris vni ex ipſis hoc datum fuit munus,ut quod canendum erat, prior ordiretur,reliqui ſuccinerent. Quæ conſuetudo tempore Baſilij magni fuit: ut patet ex eius epiſtola ad clericos eccleſiæ Nicęos.quod etiam hodie Eccleſia Chriſtiana obſeruat. N. D.

SVMMA.

1 *Officij celebrandi tempus, quando incipiat.*
2 *Officium nocturnum,media nocte celebrandũ quinque de cauſis.*
3 *Eccleſiæ miniſtri, in primitiua Eccleſia, ter noctu interpellatim ſurgebant ad diuinum officium.*
4 *Hoſtes Eccleſiæ, quatuor.*
5 *Noctis vigiliæ, quatuor.*
6 *Officium nocturnum quare in quatuor partes eſt diuiſum.*
7 *Nocturna, quid.*
8 *Eccleſiam ingredientes, cur ad altare noſmet inclinemus.*
9 *Officium nocturnum vnde auſpicetur ſacerdos.*
10 *Inuitatorum, quid ſignificet. Et qua voce dicatur nume. 11.*
12 *Inuitatorum, cur aliquando integrè, aliquando imperfecte reperitur.*
13 *Hymnus cur ſequatur inuitatorium.*
14 *Oratio dominica, poſt verſus,in officio dicitur. Et quæ partes ſequantur illam. Et quorſum. numero 15.*
16 *Nocturnos tres aliquando, aliquando vnum tantum dicimus. Et qui id fiat.*
17 *Excubiæ tres interpellatæ, in primitiua Eccleſia.*
18 *Officium dominicale, in primo nocturno. Et quidem primum nocturnum referat. numero. 19.*
20 *Patrum veteris teſtamenti adaptatio, cum Pſalmo primi nocturni Dominicæ. & per nume. 21. 22.*
23 *Nocturnum ſecundum dominicæ, denotat tres ordines ſub lege Moſaica. Et quid in tertio recolamus. nu. 24.*
25 *Ordines tres ſub lege euangelica.*
26 *Ficulnea euangelica, & eius expoſitio.*
27 *Nocturna ferialia, & eorum forma. & numero. 28.*
29 *octurnorum dicta.*
30 *Campanæ pulſantur, vbi cantatur Te Deum lauda. Et quin idipſum. Et quinam hymnũ illum compoſuerint. nu. 31.*
32 *Benedicti inſtitutio, circa diuinum officium.*
33 *Monachi, an & quando nouem lectiones dicant.*
34 *Monachi, cur dominicam orationem dicant ſublata voce in diuino officio.*
35 *Monachi, cur ſe toto corpore ab occidente ad orien-*

orientem commouent.
36 *Monachorum ordo, figuram Cherubin tenens velatorum ſex alis.*
37 *Monachorum cucullà, vnde ſumpta.*

De Nocturnis. Cap. 3.

1 LICET eccleſiaſtica † officia à veſperis incipiãt.
Iuxta illlud. De veſpera in veſperam, celebrabitis ſabbata veſtra: extra de ferijs. cap. ij. quia
tamen ordo conueniẽs
eſt, vt à tenebris procedamus in lucẽ & non
ecõuerſo: ideo à noctis officio inchoemus.
Tempus autem nocturnum, ſignificat uitã
noſtram in peccatis. Nocturnum officium,
noſtri exilij ſeruitium: nam laus matutina
pœnitentiæ, ſuffragium, per quam tendimus ad lucis gaudium, & libertatis. Vel
tempus ante nocturnum, ſignificat tempus
ante legem mortis, in quo omnes ſilebant
à laudibus Dei. Tempus nocturnum, ſignificat tempus legis atq; Moſi. Templum
laudis matutinæ ſignificat tempus gratiæ à reſurrectione, vſque ad finem mundi: in quo tempore Deum laudare tenemur de bonis naturæ, quæ in illa hora nobis contulit creando: de bonis gratiæ, quæ
in illa bonis contulit, reſurgendo: & de
bonis gloriæ, quę in ea nobis dabit reſu-
2 ſcitando. ¶Sanè nocturnale † officium
Ge. 25 media nocte canitur, propter quinque
rationes. Primò, quia primogenita Aegypti de nocte interfecta ſunt, & primogenita Iſraelis ſaluata. Exod. xij. ut igitur Dominus ſeruet nobis primogenita
noſtra, id eſt, hæreditatem regni cœleſtis, quam nobis primogenitus Dei filius
acquiſiuit, ideò ei canimus officium nocturnale, ne ſimus, ſicut Eſau, qui pro edulio lenticulę ruffe perdidit primogenita
ſua. vij. q. j. quàm periculoſum. Secundo,
quia Dei filius fuit media nocte natus, iuxta illud Sapiẽtiæ. c. xix. dũ mediũ ſilentiũ
tenerẽt omnia, & nox &c. vſq; à regalibus
ſedibus venit Ieſus fi. tu. ut ergo ipſius natiuitati grati ſimus, cum de nocte lauda-
Matt. 25. mus, & gratias de ipſius natiuitate agimus.
Tertio, quia Chriſtus in nocte hac hora ca-
Lu. 22 ptus, & illuſus eſt à Iudæis: ea etiam hora
ſpoliauit infernum, large noctẽ accipiendo, ſcilicet ante lucem manè uero ſurrexit: media etiam nocte, ad iudicium venturus aſſeritur. Vnde ſtatutum fuit, ut in die
vigiliarum paſchæ ante noctis medium, dimittere non liceat populus expectantes
Chriſti aduentum, ut dicetur in vj. parte
ſub ſabbato ſancto. Ideò hac hora Deum
laudamus gratias agentes de ipſius captione, & patrum liberatione: eius etiam aduẽtum ſolicitè expectãtes. Quarto, ut noctes
delictorum noſtrorum illuminarentur. Vnde Paulus & Sylas in vinculis exiſtentes, Actu. 16.
media nocte orantes, hymnum cunctis audientibus dixiſſe memorantur, vbi terræ
motu facto repente ianua ſponte patefacta eſt: & eorum vincula illico ſunt ſoluta.
¶Quinto propter carnis illicebras, pſallendo & orando hebdomadas, quia ſicut
dicitur eccle. xviij. Vigilia honeſtatis domat carnes. ¶Sciendum † autem eſt, quòd 3
in primitiua eccleſia miniſtri eccleſiæ ter
de nocte interpollatim ſurgebant, ad diuinum officium celebrandum, tria in hoc tẽpora deſignantes, uidelicet tempus ante
legem, tempus ſub lege, & tempus gratiæ.
Surgebant enim primo, circa primum ſomnum, quando vulgus ſolet ire dormitum,
ſecundo, circa noctẽ, tertio paululum ante
diem, ſic ordinantes, ut officium nocturnũ,
& finitę lectiones cum ſuis reſpõſoriis perlectæ eſſent, prius, quam luceſceret: apparẽte uerò aurora pulſatis cãpanis cãtabãt. Lu. 2
Te Deũ laudamus, & matutinas laudes. Ad
primũ nocturnũ pontifex & miniſtri eccleſiæ ſurgebãt. quæ ſine inuitatorio cãtabatur, pro eo, quia nullus ad hanc inuitabatur: Et vocabatur vigilia, quia habuit initiũ à paſtoribus uigilias noctis ſuper greges ſuos ſeruãtibus. In præcipuis tamen ſolẽnitatibus populus tota nocte, in dei laudibus perſiſtebat, ſed illud ſublatũ eſt, &
ieiunium loco illius vigiliæ ordinatum:
prout dicetur in ſexta parte ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ, de aduentu. Ad ſecundum nocturnum ſurgebant miniſtri ſimul, & coniugati, tam mulieres, quàm uiri
quæ cũ inuitatorio dicebatur, ad ſignificãdum angelos inuitantes paſtores ad videndum regẽ natum. Ad tertium ſurgebant
omnes communiter ſed poſtea algeſcente
charitate, cum omnes tam miniſtri eccle-

ſiæ, quam populus ſurgere ad nocturnum officium pigritarent, ſtatutum eſt, ut omnes media nocte ſurgerent, iuxta illud pro phetæ: Media nocte ſurgebam &c. Et totũ noctis officium continuè cantaretur: & plures adhuc illa hora ſurgunt. Quia uerò quidam nocturnis delicijs plus quàm Dei ſeruitijs vacantes, inſtitutionem huiuſmo di non ſeruabant, conſequenter ſtatutũ eſt vt ſaltem tempore vltimi nocturni omnes ſurgant. ¶ † Poteſt etiam dici, quod quatuor ſunt Eccleſiæ hoſtes: ſuperiores, .i. dæmones, malignantes; inferiores, id eſt, homines aduerſantes: interiores, id eſt, homines aduerſantes: interiores, id eſt, cõcupiſcentiæ carnales, & exteriores, id eſt, illecebræ ſeculares. ¶ De primis inquit Apoſtolus Ephe. vj. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. ¶ De ſecundis Pſalmiſta. Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem ſibi. ¶ De tertijs Apoſtolus. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus etiam aduerſus carnem. ¶ De quartis Ioan. Nolite diligere mundũ neque ea, quæ ſunt in mundo, quia quicquid eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut oculorum, aut ſuperbia vitæ. Aduerſus hos quatuor hoſtes rectores eccleſiæ debent † quatuor noctis vigilias ſolicitè cuſtodire, nam paſtores cuſtodiebant vigilias noctis ſupra gregem ſuum, videlicet conticinium, gallicinium intempeſtum, & antelucinium, in quibus obſeſſæ ciuitatis cuſtodes, vigilant alternatim. Primam ergo vigiliam cuſtodire debent, contra fallacias primorum hoſtium, ſecũdam contra verſutiam ſecundorum, tertiam, contra tertias, quartam, contra quartas. Et ideò nocturnum officium in quatuor † eſt partes diſtinctum, ſcilicet in tres nocturnos, & matutinas laudes, quod per quatuor noctis vigilias contra dictas quatuor hoſtium perſecutiones, antiquitus Eccleſia decantabat. Porrò in memoriam illius laudabilis conſuetudinis & deuotionis antiquorum, in tempore æſtiualis celebrat eccleſia nocturnum officium in tempore primę nocturnę: licet quandoque tempeſtiuis (quod quidam vigilias ſub antiquo nomine vocant) & ſpecialiter in feſtiuitatibus beatorum Ioannis Baptiſtæ, Petri, & Pauli, & aſſumptionis beatæ Mariæ, quæ ſunt præcipue illius tẽporis ſolennitates, & hoc facere incipiunt in ipſo feſto beati Ioannis hic in crepuſculo, pro eo, ꝙ ipſe fuit finis veteris teſtamẽti, & initium noui. Romani ẽt adhuc in pręcipuis feſtiuitatibus, totius anni, in ſero dicunt tres pſalmos, & tres lectiones, quos vigilias uocant & in nocturnis idẽ repetũt, & totũ officiũ matutinum perficiunt. Rurſus in memoriam dictæ deuotionis antiquorum ter in nocte ſurgentium, tres nocturnos decimus, qui & inde nomen & originem habuerunt. Et † nota, quòd nocturna, næ, ponitur pro hora, ſed nocturni nocturnorum pro officio, vel nocturna, nocturnæ, eſt collectio pſalmorum, qui dicuntur ante lectiones in dominica, vel in profeſtis diebus. Nocturnæ in plurali, dicuntur tempora, in quibus pſalmi cantantur Nocturni, nocturnorum, dicuntur nouem pſalmi, & nouem lectiones cum ſuis reſponſorijs in ſolennitatibus. Sanè per nocturnas excubias diaboli vitamus inſidias, & ideò nocte ſurgentes, currimus, campanis auditis, ad eccleſiam, veluti exercitus ad militiam audito clangore tubarum. Aulam igitur regiam, id eſt, eccleſiam † ingredientes ad altare inclinamus, quæ quaſi regem milites adoramus, æterni enim regis milites ſumus. Inclinantes autem, trinam facimus orationem, dicentes ter, Pater noſter &c. ſermonem ad patrem & filium, & ad Spiritum ſanctum dirigentes, cum ad patrem loquimur, ad medium altaris intentione cordis, & ſtatu corporis nos præſentamus, propter patris potentiam, & noſtram perſeuerantiam, cum ad filium loquimur, ad ſiniſtram altaris partem nos conuertimus, propter ipſius exinanitionem, & noſtri lapſus offenſionem, cum ad Spiritum ſanctum, ad altaris dexteram tranſimus, propter ipſius benignitatem, & noſtram gratiæ conſecutionem. Quidam tamen adhuc habent ſpeciales orationes, deinde quidem pſalmos graduales incipiunt, de quibus dictum eſt in prooemio huius partis. Sacerdos † itaque nocturnum inchoans officium, à Domino, qui eſt α, & ω, id eſt, principium & finis, & bonorum largitor, omniũ incipit, &

quoniam

quoniam, ſcriptum eſt Io. xv. Sine me nihil poteſtis facere: etiam os aperiri petit, ante omnia, fiducialiter ab eo, qui dicit: Aperi os tuum,& ego adimplebo illud. vt ei os aperiat ad digne ipſum laudandum *Eze.2* dicens: Domine labia mea aperies: & os *Pſ.50* meum annuntia. &c. quia non eſt ſpecioſa laus Dei in ore peccatoris, niſi ipſe in laudem Dei ſui ipſius os aperire dignetur. Iuxta prophetam. iij.q. viij.§. quod teſta- *Pſ.49* tur. Quare tu enarras iuſtitias meas,& aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Finit etiam hoc officium in ipſo Deo, dum dicitur: Deo gratias. vt initium & finis circulariter referantur ad eũ, qui eſt α,& ω, *Apoc. 1* & quod dicitur: Aperies ponitur tempus pro tempore, id eſt, aperi, Rurſus petit ſua labia aperiri: quoniam pridem in completorio nos Deo commendauimus: & os & pectus ſigno crucis munientes, cõcluſimus: quare meritò nunc eam precamur, vt labia clauſa aperiat, ad laudandum. Chorus verò ad notandum harmoniam, non mutata perſona reſpondens, dicit: Et os meum annuntiabit laudem tuam: eſt enim verè harmonia: vt ſit credentium cor vnum, & anima vna. Act. iiij. & in natali vnitate Deus laudatur: quia verò diabolus Dei laudem abhorret, propter quod Deũ laudare volentem, ſatagit impedire: nam contemptus Pharao, id eſt, diabolus, ſurgit in ſcandala: ideò Eccleſia, ne ſuccumbat ſtatim impetrata loquendi licentia, orat, dicens alta voce Deus in adiutorium meum intende. Chorus autem reſpondet, dicens: Domine ad adiuuandum me feſtina, &c.

10 ¶ † Sanè præmiſſis duobus habitis, videlicet gratia per quam os aperitur: & diabolo per auxilium Dei repulſo nihil aliud reſtat, niſi laudare. vnde ſtatim Eccleſia laudans ſubiicit, Gloria patri, &c. de quo in proœmio dictum eſt. Verum, quia non ſufficit Deum laudare, niſi etiam ad laudandum alios inuitemus: vt qui audit, dicat, Veni. Apoca. vltimo, extra de ſac. vnc. *Pſ.94* c. vnico. & cortina cortinam trahat. Exo. vigeſimo. ideò ſequitur inuitatorium, & inuitatorius. Pſalm. Venite exultemus, vbi multiplex cauſa redditur, quare Deo exultare & iubilare debemus, dum ibi dicitur. Quoniam Deus magnus, &c. & vltimo aſſignatur cauſa ſcilicet ne ingrati ſimus, ſicut Iudæi, qui propter ſuam ingratitudinem & malitiam terram promiſſionis non intrauerunt: vnde dicitur ibi: Si introibunt in requiem meam. q. d.
non Inuitatorium † autem alta voce dici- 11
tur, quaſi mater Eccleſiam per illud inuitet homines ad confitendum Domino. Iuxta illud, venite filij, audite me, *Pſal. 33.* quod notat ſecundus verſus. Præoccupemus, &c. Hinc eſt, quod in quibuſdam Eccleſiis iacentes, ad orationem ante matutinum ante ſingula altaria ſtatim cum audiunt cantari: Venite exultemus, chorum intrant. Incipiens .n. inuitatoriũ, eſt quaſi præco, tanquã tuba exaltans vocem ſuam. Præmittitur quoque inuitatorio vox humilis: ſed cum venit ad pſalmum, inuitatorium exaltatur: quia Eccleſia primò ſecretò, quaſi oſtio clauſo, laudat Deum, propter ſe: ſed poſteà manifeſtè propter alios, vt ardor accendat proximos. Hinc ergo eſt, quòd in præcipuis feſtiuitatibus inuitatoriũ, quaſi voce valde demiſſa inchoatur. Sed cum venitur ad verſum. Hodie ſi vocem eius audi nolite, &c. exaltatur, ne quis corde fortè obduratus, de voce non audita cauſetur. Vnde Eſaiæ. Quaſi tuba exalta vocem tuã. *Eſ.58* rurſus voce demiſſa inchoatur: ad notãdũ, quòd in primitiua Eccleſia populus clã ad fidẽ, & ad Chriſtũ colendũ inuitabatur: ſed poſteà vox exaltatur, vt oſtendatur, ꝙ hodie liberè inuitatur, prædicatur, & adora-
tur. ¶ † Itẽ inuitatorium ipſum ad aliquos 12
verſus illius pſalmi: Venite, repetitur integrè, & ad alios imperfectè: quia licet oẽs ꝑ ipſum inuitatorium ad laudes, & gloriam Dei inuitentur: aliqui tamẽ perfectè & aliqui imperfectè hanc inuitationẽ recipiũt. Dicitur autem ſexies integrè, quia illi integrè inuitationem recipiunt, qui perfectè laudes Deo referunt: perfectè autẽ laudes Deo referunt, qui nil quod non ſit laudis, interponit. Quia ergo ſenarius eſt primus numerus perfectus, quod patet quia conſtat ex ſuis partibus aliquoties, ſcilicet vno, duobus, & tribus: ideo ſexies integrè repetitur. Tertiò vero imperfectè reperitur, propter illa tria hominum genera, quę ad cœnam inuitati, inuitationem non receperunt, ſcilicet auari, ſuperbi, & luxurioſi: vt dicetur in ſexta parte, ſub ſecunda dominica poſt pent. vel propter noſtram

in

in tribus, ſcilicet in corde, in ore, & in ope
re perfectionem. Cæterum epiphaniæ of-
ficium inuitatorio caret. prout ibi in ſexta
parte dicetur: & etiam mortuorum officiũ
niſi funere præſente; quia in illo officio.
Chriſti exequias imitamur: non enim in
paraſceue dicitur. Adhuc: quia non ſufficit:
Deum ore laudare, niſi & mente laudetur
ideo poſt inuitatorium ſubijcitur hymnus
13 laus Dei. ¶ † Item quia poſt inuitationem
conſequẽter multi Deum cum letitia lau-
Iac. 2 dãt. Iuxta illud Audiuit, & lętata eſt Sion:
ideò poſt inuitatorium cantatur commu-
niter hymnus. Tertiò, dicitur hymnus, in
ſignum: quia ſicut in actibus Apoſtolorum
gentes gauiſæ ſunt: quia ad fidem vocatæ
ſunt porrò, quia iterum non ſufficit laus
oris & cordis: niſi & opus ſequatur, quia
fides ſine operibus non prodeſt, imò mor-
tua eſt: ideo poſt hymnũ ſequuntur pſalmi
qui bonam operationem deſignant. Dicun
tur etiam antiphonæ. quæ ſignificant cha-
ritatem, ſine qua opus non perficitur, &
verſiculi de quibus in proœmio dictum eſt.
14 † Poſt verſus ante lectiones, per quas do-
ctrinã habemus, dicitur oratio dominica.
¶ Primò, ad notandum, quòd qui eget ſa-
piẽtia, & intellectu doctrine, poſtulet illa
à Deo. qui ſecundum beatum Iacobum,
dat affluenter omnibus, & nõ improperat.
¶ Secundò vt ipſius orationis auxilio pro-
Iac. 1 ficiat in nobis verſus intentio. ¶ Tertio vt
per illam diaboli tentationes pellantur.
Ille enim ſentiens nos velle lectiones le-
gere, in quibus ſanctorum victoriæ contra
ipſum habitæ leguntur, ſatagit nos acrius
impugnare: vnde nos illa oratione muni-
mus. Dicitur autem ſecretè, per quod ſe-
cretum regis concilium intelligitur: vt
propoſitæ ſimilitudinis proſequamur exẽ
plum, & vt diligentius capiatur: vel quia
in eo loquimur Deo. Vltima tamen pars
patenter concluditur, vt pateat ad quid
oratio ipſa dicatur, ſcilicet ne lector per
phantaſiam tentationum offeratur, & au-
ditor lectionis intellectu, & profectu frau-
15 detur, de hoc ſub ti. de prima dicetur. † Per
præces verò, quæ dominicam orationem
ante lectiones ſequuntur, imploratur ſan-
ctorum interceſſio, ad obtinendum quod
in ipſa oratione poſtulatur. Oramus enim
Lu. 10 Dominum, vt mittat operarios in meſſem
ſuam & aperiat cor noſtrum in lege ſua, &
in præceptis ſuis, ne ſemen verbum Dei,
quod audituri ſumus, aut volucres come-
dant, aut ſpinæ ſuffocent: aut in petra,
quæ non habet humorem, areſcat, conſe-
quenter lectiones, quę ſunt doctrinæ ſubij-
ciuntur, & poſt lectiones, reſponſoria, quæ
bona opera ſignificant, de quibus in proœ-
mio dictum eſt. Illud autem conſiderandũ
eſt, † quod in diebus feſtiuis, & dominicis 16
tres dicimus nocturnos in profeſtis, vnum,
ſiquidem in trium nocturnorum officijs
tria tempora repręſentamus, ſcilicet tem-
pus ante legem, tempus ſub lege, & tẽpus
gratię, quorum quodlibet tribus diſtinctio
nibus variatur. Tempus ante legem, has
diſtinctiones habuit, prima fuit ab Adam,
vſque ad Noë, ſecunda à Noë vſque ad
Abraham, tertia ab Abraham, vſque ad
Moſen. Tempus ſub lege has diſtinctiones
habuit. Prima à Moſe vſque ad Dauid, ſe-
cunda à Dauid, vſque ad trãſmigrationem
Babylonis, tertia à tranſmigratione Baby-
lonis, vſque ad Chriſtum. Tempus verò
gratiæ has diſtinctiones habuit; prima di-
ſtinctio fuit Apoſtolicę & euangelicæ prę-
dicationis: Secunda, tempus impugnatio-
nis per hęreſes emergẽtes. Tertia, tempus
pacis, quando videlicet hęreſes eliminatę
ſunt. Rectè autem tres nocturni, patres ſeu
fideles vtriuſque temporis ſignificant, qui
vigilantes per Dei laudem ad æternam
peruenient laudem, vnde Apoſtolus ad Ro. 14
Corintio. j. Omnes ſtabimus ante tribunal 2. Cor.
iudicis & nos, qui viuimus, & qui reſidui 6.
ſumus, non præueniemus eos qui dormie- 1. Th.
runt. Quia ergo illi, bonis inſiſtentes ope- 4.
ribus, bene vigilauerunt meritò & nos, vt
eorum meritis trinitati placere, & nouem
ordinibus angelorum ſociari poſſimus in
nocturnali officio ſub antiphonarum, pſal
morum, verſuum, lectionum, reſpõſorium
nouenario. Deo laudes canimus, antipho-
næ ad dilectionem, pſalmi, ad actionem,
verſus, ad exercitationem, lectiones, ad
Dei cognitionem, reſponſoria, ad gaudiũ,
& cantum pertinent angelorum. Nouena-
rij verò antiphonarum, pſalmorum, lectio
num, & reſponſoriorum, pro eodem acci-
piuntur, quantum ad noſtram ſignificatio-
nem. De hoc etiam dicitur in vj. parte ſub
feſto natalis, & ſub feria quinta cœnæ Do-
mini,

mini, & ſub ti. de ſeptem diebus poſt pa-
ſcha. In quibuſdam tamen Eccleſijs quãdo
dicitur: Te Deum laudamus nonum reſpõ-
ſorium non dicitur. Præmiſſas itaq; trium
temporum nouem diuerſitates, ſeu diſtin-
ctiones inueniemus in nocturnis ſolenni-
tatem ſanctorum & dominicarum: in ſolen
nitatibus enim ſanctorum tres nocturnos
celebrantes: imitamur excubias cœleſtis
Hieruſalem, quæ ædificatur, vt ciuitas: &
conſeruatur per angelorum excubias, qui
ter trinas diſtinguunt, id eſt, ter tria trini-
tati concinunt, ſic & nos, qui in illam cre-
dimus, tres nocturnos celebramus. Imita-
17 mur † etiam in hoc primitiuæ Eccleſiæ
tres interpollatas excubias, quæ ter in no-
cte ſurgebant ad confitendum Domino: vt
præmiſſum eſt. Siquidem canimus nouem
lectiones, nouem pſalmos, nouem antipho
nas, & nouem reſponſoria, videlicet in
vtroque nocturno tres, ſiue tria, ad notan-
dam omnes electos, qui fuerant ante legẽ,
ſub lege, & ſub gratia, aſſociatos eſſe in co-
gnitione ſanctæ trinitatis, nouem ordini-
bus angelorum, & in cœlis ipſi trinitati
congaudere, & vſque in finem ſociabuntur.
Sicut autem angeli priores electi fuerunt,
ita & pſalmi lectiones præcedunt. In do-
minicis quoque diebus, in quibus aliud fe-
ſtum non occurrit, tres nocturnos celebra-
18 mus. ¶ † Et dicuntur in primo nocturno
duodecim pſalmi, & tres antiphonæ, quatũ
quęlibet reſpondet quatuor pſalmi, & in
pleriſq; locis, vnum Gloria patri, quatuor
pſalmis reſpondet. Sanè dominicam diem
Dominus ſua reſurrectione glorificauit, &
in ea angelorum conſortia promeruimus.
Vnde dominica nox, dominicam reſurre-
ctionem nobis ad memoriam reducet, &
etiam reſurrectionem omnium fidelium,
qui ab initio mundi fuerunt & vſque ad
finem ſeculi futuri ſunt; quia in reſurrectio
ne Domini omniũ electorum reſurrectio
19 ſignificata eſt. ¶ † Primum nocturnum re-
colit tempus ante legem, ſcilicet tempus
legis naturalis: Duodecimus pſalmus illius
recolit reſurrectionem omnium ſanctorũ
illius temporis præſertim duodecim pa-
triarcharum, qui tunc maximè viguerunt,
& vigilauerunt, à quibus populus Domini
in duodecim tribus fuit propagatus, qui
fuit Domino populus peculiaris ſicut in
tempore gratiæ duodecim Apoſtoli præ
cæteris præfulſerunt. Quatenatius pſalmo
rum numerus, quatuor principales ſeu car
dinales virtutes prætendunt, videlicet pru
dentiam, iuſtitiam, fortitudinem, & tempe
rantiam, quas virtutes credimus ſanctos
patriarchas ſuo tempore præ cœteris ha-
buiſſe, & alijs exemplo demonſtraſſe. Tres
antiphonæ fidem ſanctę trinitatis ſiue de-
lectarionem in ea oſtendunt. Quarum quę
libet reſpondet quatuor pſalmis, nam qui
libet tenens fidem Sanctæ trinitatis, qua-
tuor præmiſſis virturibus eſt quadratus. Ci
uitas enim in quadro poſita eſt, ſicut habe
tur Apoca. c. penul. Ideo autem quatuor
Pſalmi, ſub uno gloria, dicuntur, nec ſepa-
rantur, quia quatuor pręmiſſę virtutes in-
ſeparabiles ſunt, ſed qui habet vnam, ha-
bet omnes, ſicut probat Auguſtinus. Item
in eo, quòd ſub vno gloria patri, ſiue glo-
rificatione trinitatis quatuor pſalmi com
pulantur: oſtenditur dictos patriarchas,
in una fide trinitatis dictas quatuor virtu-
tes habuiſſe, & cæteris exempla monſtraſ-
ſe. Verum quidam omnes pſalmos primi
nocturni ſub una antiphona cantant, ad
notãdum delectationem, quam habent in
cognitione trinitatis. Quidam etiam ad
quemlibet pſalmum dicunt gloria patri,
ſed per antiphonas eos diſtinguunt. quia
quilibet tenetur ex ſuo dono reddere lau
des trinitati ex hac dilectione, quam ha-
bet in cognitione trinitatis. ¶ † Et atten 20
de, quia in prima diſtinctione temporis an
te legem vigilauerunt Abel, Enos, Enoc
& Lamech, quòd in primis quatuor pſal-
mis innuitur. Beatus uir. cantat Abel, qui tã
quam lignum plantatum ſecus decurſus
aquarum, dedit in tempore ſuo fructum
iuſtitiæ dum pro iuſtitia conſeruanda ſuc-
cubuit. Quare fremuerunt: cantat Enos:
quia Domino in timore ſeruiuit, dum no-
men domini inuocauit. Domine, quid mul
tiplicati ſunt: cantat Enoc, quem dominus
ſuſcepit, dum eum ad paradiſum tranſtu-
lit. Domine, ne in furore. cantant Lamech,
quem dominus exaudiuit, dum ei talem fi-
lium dedit, qui genus humanum à furore
Dei in arca ſaluauit. Quia igitur quatuor
duntaxat pſalmi dicuntur, ideo duo pſal-
mi de matutinali officio ſubtrahuntur, vi-
delicet. Cum inuocarem &c. Verba mea,
& ideò.

& ideo illi potius, quam alij: quia primus
ſemper in complectorio, & ſecundus in ſe
cunda feria ad laudes dicitur. In ſecunda
21 † verò diſtinctione primi temporis vigi-
lauerunt Noe, Sen, Heber, & Thare. Domi
ne Deus meus cantat Noe, quem dominus
in illa generatione iuſtum inuenit & ideò
aquis perſequẽtibus ſaluum fecit: Domine
Dominus noſter, cantat Sen, quem Domi-
nus gloria & honore coronauit, dum eum
ſuper fratres patris benedictione ſublimã
uit. Confitebor tibi, cantat Heber: qui mi-
rabilia Dei narrauit cum ciuitatem gygan
tium diſſipauit, In domino confido, cantat
Thare, qui in vrbe Caldæorum poſitus, in
domino confidit, cuius pars calicis ignis
22 ſulphur extitit. In † tertia diſtinctione
primi temporis vigilauerunt, Abraham,
Iſaac, Iacob, & Ioſeph, quod ſequentes
pſalmi declarant. Saluum me fac. cantat
Abraham: quem Deus ſaluum fecit in cu-
ius tempore ſanctus defecit: quia idolatrię
ſeruiuit. Vſque quo cantat Iſaac quem do-
minus in ſacrificio reſpexit. Dixit inſipiẽs.
cantat Iacob cui ſpes dominus fuit, vnde
ibi dicitur. Exultauit Iacob & lætabitur
Iſrael. Domine quis habitabit. cantat Io-
ſeph. qui fuit ſine macula dum adulterium
recuſauit. Secundum uero nocturnum do-
minicale ſiue tres pſalmi qui nunc dicun-
tur cum tribus antiphonis, & tribus glori-
ficationibus recolunt reſurrectionem eo-
23 rum, qui ſub lege Moſaica fuerunt. ¶ † Et
licet tunc multi ſancti fuerint, tamen tres
ordines fuerunt, ſcilicet legiſlator, cum
ſuis imitatoribus, & pſalmiſta cum ſuis &
prophetæ. ¶ Fuerunt nanque aliqui aliqua
doctrina legis contenti. Fuerunt etiam ali
qui qui cum Dauid, uel ad modum ipſius
domino pſalmos decantauerunt ante ar-
cam eius. Fuerunt & prophetæ quibus da-
tum fuit corrigere populum doctrina & ſa
pientia ſibi à Deo data, & prædicere eis
futura. Propter hos ordines tres pſalmos
dicimus: & quia iſti ſeruierunt trinitati, cũ
dilectione ſpirituali, ideò ad ſingulos dici
mus, Gloria patri cum antiphona. Qui au
tem omnes pſalmos primi nocturni dicunt
ſub vna antiphona, & omnes ſecundi no-
cturni, ſub tribus, hoc attẽdunt, quia & ſi il
lis, qui fuerunt tẽpore legis naturę, reuela
ta fuerit aliquãtulum ueritas, illis tamen
qui fuerunt ſub lege Moſi magis & inde
eis maior eſt exultatio, quod notat anti-
phonarum triplicatio. Præterea, illis qui
fuerunt ſub lege naturæ, promiſſa fuit hæ-
reditas, ſed his, qui fuerunt ſub lege Moſi,
collata. ¶ Et nota, quod in prima diſtin-
ctione tempore legis, vigilauerunt ſacer-
dotes. vt Aarõ, cum docuit, quos exprimit
Pſalmiſta: Conſerua me, quorum Domi-
nus pars fuit hæreditatis & calicis. In ſecũ
da iudices, ut Gedeon. dum iudicauit, quos
exprimit pſalmiſta: Exaudi domine, iuſti-
tiam meam. quorum iudicium prodijt de
vultu omnipotentis. In tertia reges, ut Sa
lomon, dum populum rexit, quos inſinuat
ſpalmiſta: Diligam te quos Dominus con-
ſtituit ſuper gentes. ¶ † In tertio vero no 24
turno, tres pſalmos dicimus, recolentes re
ſurrectionẽ omnium illorum, qui tempo-
re gratiæ ſiue in nouo teſtamento, in tri-
bus mundi partibus, ſcilicet Aſia, Africa,
& Europa, uiguerunt, & vigebunt. Et quia
tempore gratię maximè facta eſt reuelatio
& impletio veritatis, ideo pſalmi illi can-
tantur, ſępius cum antiphonis habentibus
allelu Ia: ad magis gaudium deſignãdum,
prout plenius in ſexta parte ſub natali di
cetur. Hinc etiam eſt, quòd in quibuſdam
eccleſijs ſemper in omni tertio nocturno
ſiue dominicali ſiue feſtiuali, lectiones ex
nouo teſtamento ſubijciuntur, ſcilicet ex-
poſitiones euangeliorum, & dicitur Te
Deum laudamus. Et attende † quoniam 25
in prima diſtinctione temporis gratię vi-
gilauerunt Apoſtoli, qui exprimuntur in
pſalmo: Cœli enarrant, quia in omnem ter
ram exiuit ſomnus eorum. In ſecũda mar-
tyres, quos declarat pſalmiſta: Exaudiat
te, quia dominus protexit eos in die tribu
lationis eorum. In tertia, confeſſores, quos
innuit pſalmiſta, domine in uirtute, qui nõ
ſunt fraudati uoluntate labiorum ſuorum
Illud ergo intereſt inter duodecim pſal-
mos primi nocturni, qui ſine antiphonis di
cuntur, quia non quilibet eorum habet an
tiphonam, & tres pſalmos aliorum noctur
norum, qui cum antiphonis dicuntur, quod
intereſt inter duodecim patriarchas qui
peregrini erant, & ſperabant hęreditatem,
quam poſteri eorum poſſederũt, & eorum
poſteros, qui terram patribus eorum pro-
miſſam hęreditauerunt. Inter illos quoque

tre-

tres pſalmos tertij nocturni, qui dicuntur cum antiphonis, habentibus allelu-ia, & illos ſecundi nocturni, qui dicuntur cum antiphonis, ſine allelu-ia: illud intereſt, quod intereſt inter illos, qui habuerunt teſtamentum imitandum, & eos, qui habent non imitandum: maior nanque eſt gloriatio noui, quàm ueteris teſt. & de perceptis
26 quàm de promiſſis. Præmiſſi igitur † tres nocturni, ſunt illi tres anni ficulneæ, quam Dominus inutilem inuenit, dicens de illa: Dimitte me, ut ſuccidam, & reſponſum eſt ei: adhuc dimitte eã hoc anno, ut circunfodiam eam, & mittã ſtercora. Cantamus enim in primo nocturno, ut recolentes facta patrum, qui ſub lege naturæ fuerunt, nõ inutiles inueniamur. Cantamus etiam in ſecundo & tertio, ut recolentes facta patrum qui ſub lege moſaica, & qui etiam ante nos fuerunt ſub lege gratiæ, non inutiles inueniamur, & ſi inutiles ſimus oportet, ꝙ pater noſter fodiat, circa nos, dicẽs, reducendo nobis ad memoriam mortẽ illorum, quos uidimus paulo ante florere. Fili uide, quàm fortis fuit ille, quàm nobilis, quàm diues, quàm potens, & ecce ad momentum tranſiuit, oportet etiam ut ſtercora ponat peccata, uidelicet ante oculos noſtros ponendo, & ſi hoc non habet effectũ, dicat in proximo eſt, ꝙ Dñs ad radicem arboris ſecurim ponet, & ſi te inutilem inueniet, in ignem æternum, ubi perpetuo
27 combureris, proijciet. ¶ † Dicto de nocturnis feſtiuitatum, & dominicarum, nunc de nocturnis ferialibus ſiue non ſolenniũ dierum pauca dicamus. Et quidem in illis dicimus duodecim pſalmos, ut nos Deo debere ſeruire in duodecim noctis horis oſtẽdamus, cuilibet horæ unum pſalmum attribuentes, cũ non poſſumus iugiter Deo ſeruire, prout in proœmio dictum eſt. Olim quidem uarij pſalmi canebantur: nam alij quinquaginta, alij plures, alij pauciores dicebant, ſed angelo reuelante patres conuenerũt, ut duodecim dicerentur, qui pſalmi bini, & bini dicuntur ad notandum ꝙ ſine charitate, quæ ad minus inter duos conſiſtit, laudes noſtræ uel opera noſtra nihil proſunt. In quibuſdam tamen eccleſijs in diebus profeſtis inter duos pſalmos. Gloria patri &c. interponitur ad notandum, ꝙ Chriſtus eſt Dei, & hominum mediator, In alijs uerò eccleſijs duo pſalmi ſub uno. Gloria, terminantur, ad notandum ꝙ laudes noſtræ tũc Deo acceptæ ſunt, ſi in charitate maneamus, & ſic iter duos pſalmos nihil interponunt, quia inter Deũ & proximum, in quorũ dilectione charitatis proprie conſiſtit, medium non habetur, & ſecundum hoc in duodecim pſalmis ſexies tãtum, Gloria patri, dicitur: ſicut ſex ſunt mundi ætates. Præterea, ſicut hominum à natiuitate uſque in finem uitæ ſex ætates, naturaliter accidunt, ita in quotidiano nocturno ſexies dicitur, Gloria patri, ut recolamus, quia uſque ad finem in dilectione perſeuerare debemus, propter eandẽ cauſam, tunc ſex antiphonæ dicũtur, quę quid ſignificent, in proœmio dictum eſt, uel propter ſex opera miſericordiæ, quæ ſi obſeruauerimus, de tenebris huius noctis uel mortis ad ueram lucem, & uitam perue-
nimus æternam. Tres† quoque lectiones, quę 28
tunc dicuntur doctrinam electorum trium temporum ſignificant, & cum ipſis interpollate tria reſponſoria dicuntur, ad notandum, ꝙ quicquid electi in tribus temporibus docuerunt, & quicquid in tribus ętatibus agimus, ad Dñi Trinitatẽ referimus, & Trinitatem in fide, ſpe, & charitate glorificamus. Reſponſoria enim, à reſpondendo dicuntur. Ad hæc tres lectiones dicuntur, quia Dñs poſuit tres uigilias, dicens: Si in prima, ſi in ſecunda, ſi in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit: beati ſunt ſerui illi. Quæ tres uigilię, tres ætates deſignant, .ſ. pueritiam, iuuentutem, & ſenectutem, in quibus bene uigilando, Deum laudare de-
bemus. Et nota, ꝙ † pſalmodia triũ noctur- 29
norum tam dominicaliũ, quàm ferialium, dieta uocatur. Vnde Exod. iij. cap. Viam trium dierum ibimus in ſolitudine. Sanè Gregor. ſeptimus conſtituit, ut in die reſurrectionis uſque in ſabbatum in albis, & in die pente. uſq; ad ſabbatũ eiuſdem tres pſalmi tantum ad nocturnos, treſq; lectiones dicantur. Omnibus uerò alijs diebus per totum annum, ſi feſtiuitas eſt, nouem lectiones legantur. Alijs uerò diebus. ſ. in feſtis duodecim pſalmi & tres lectiones. In dominicis uerò diebus exceptis dominicis paſchæ & pentecoſtes, decem & octo pſalmi, & nouem lectiones dicantur. Illi autẽ, qui ſingulis diebus præter hebdomadas paſchæ

paſchæ & penthecoſtes tres tantum pſal-
mos,& tres lectiones dicunt,non ex regu-
la ſanctorum patrum , ſed ex faſtidio hoc
30 facere cõprobantur.Nocturnis finitis † cã
panæ pulſantur :& Te Deum laudam. alta
voce cantatur. ad notandum quo manife-
ſtè & mirificè eccleſia tempore gratiæ, lau
dat Deum: & ad ſignandum quod ſi bonis
operibus doctrinę ſanctę bene reſponderi-
mus,ad cęlóſtem laudem cum angelis per-
perueniemus.cantus quoque tunc alta uo-
ce factus , gaudium mulieres de drachma
perdita inuenta ſignificat.Quod vero finis
eiuſdem cantici ibi per ſingulos dies &c.&
alij verſus ſequentes altius canuntur,ſigni
ficat congratulationem vicinarum , quam
mulieri propter drachmam repertam fece
runt.Compulſatio uerò campanarum,con
uocationem uicinarum repræſentat. In
quibuſdam etiam eccleſijs luminaria ac-
cenduntur,nam & mulier ipſa lucerna ac-
cenſa totam domum euertit. Hoc etiam ſi
gnificat quod eccleſia Catholica per Chri
ſtum trahitur de inferno. Vel ipſe hymnus
futurum gaudium & lætitiam repreſentat,
quam eccleſia requieſcens à laboribus ſuis
31 eſt in die iudicij conſecutura. ¶ † Et eſt
ſciendum,quod cum beatus Ambr.beatum
Augu. de Manicheis conuerſum baptizaſ-
ſet,dixit.Te Deum laudamus.Auguſt. ve-
ro reſpondit,te Dominum confitemur . &
illo dicente.Te æternum patrem . ille re-
ſpondit:Tibi omnes angeli &c. Et ſic totũ
illum hymnum alternatim compoſuerũt.
Poſt Te Deum laudamus , vel quando il-
lud non dicitur poſt omnes lectiones & re
ſponſoria , dicitur uerſus à ſacerdote per
quem excitat audientes , vt in Dei laude
permaneant.Et dicitur uoce magis demiſ-
ſa ad notandum, quod non prodeſt clamor
uocis , niſi adſit clamor cordis.Verum bea
32 tus † Benedictus aliter officium noctis or
dinauit,non tamen diſſentiens à præmiſſa
eccleſiæ ordinatione,uel illi in aliquo cõ
tradicens,ſed ordini ſuo quidam peculia-
re conſtituens. Ipſe nanque inſtituit ſe-
mel dici : Deus in adiutorium meum in-
tende: & ter , Domine labia mea aperies.
propter reuerentiam vnitatis & Trinita
tis . Deinde Pſalmum , Domine quid
multiplicati, eò quod à ſomno ſurgens,
dicit in eo : Ego dormiui, & ſomnum ce-
pi,&c. Deinde in j. nocturno ſex pſalmos
& quatuor lectiones cum totidem reſpon
ſorijs cantari inſtituit & totidem in ſecun
do , per hoc uitam contemplatiuam in-
nuens & actiuam. Senarius enim pſalmo
rum numerus,uitam deſignat actiuam , in
qua ſex opera miſericordiæ cõuenit exer-
ceri,ſi quis ad contemplatiuæ uitæ perfe-
ctionem uoluerit peruenire, quæ per qua
tuor euangelia deſignatur , & per quatuor
lectiones ſimiliter figuratur,quaternarius
quidem numerus apud monachos, quadra
tam ſtabilitatem & euangelicam in ſan-
ctis exprimit , ſeu quadruplicem ſenſum
ſcripturarũ,propter quadrias Aminadab,
id eſt, hiſtorialem,allegoricum , tropolo-
gicum, & anagogicum. In tertio vero no-
cturno tria cantica cantari inſtituit, in lau
dem trinitatis,à qua nobis uitæ perfectio-
nem dari cum charitate credimus & ſpera
mus.Cantantur autem illa cantica,cum al
lelu Ia:quod eſt canticum cœleſtis lætitiæ
ut per hoc totam trinitatem eſſe dignam
cœleſti laude oſtendatur,& ad quam plenè
laudandam , non ſufficit laus humana.
Quatuor vero lectiones de euangelio,quæ
ſequuntur, ſignificant, quòd laudatores
Dei per quatuor euangeliſtarum doctri-
nam , debent eſſe quatuor virtutibus inſi-
gniti.per quatuor etiam reſponſoria , lau-
dantium alacritas deſignatur . Sed ne hoc
bonum agentes, illud ſibi adſcribant , ſed
totum Dei laudi attribuant,& ſe illius ſer
uos oſtendant , ſubiungitur . Te Deum
laud. poſteà legitur euangelium , quod ſi-
gnificat denarium , id eſt, uitam æternam
quæ dignè Deum laudantibus in fine red-
detur , ad quod ſequitur,Amen,id eſt, fiat
nobis,quod ex euangelico credimus & ſpe
ramus. hymnus verò,qui ſequitur, ſcilicet,
Te decet laus, &c. gaudiũ quod ſancti poſt
laborem habent de remuneratione dena-
rij,ſignificat. Monachi autem † nunquam 33
nouem lectiones dicunt, niſi in exequijs
mortuorum,unde & in triduo ante paſcha
ix. dicunt , quaſi exequias Domini ræpre-
ſentantes. Ad laudes autem inſtituit pſal-
mum illum: Deus miſereatur noſtri primò
abſque antiphona decantari, tum quia te-
nebris fatiſcentibus , diluculo matutinæ
laudes cantantur,ideo in eo dicitur : Illu-
minet vultum ſuum ſuper nos:tũ quia hoc
officium

officium ad Domini pertinet reſurrectionem, per quam accipimus miſericordiam
34 & benedictionem. ¶ † Rurſus monachi dominicam orationem ſublata voce dicunt, propter ſimplices, qui eam non intelligunt, aut obliuiſcuntur, & propter verſutos, qui ſpinam odij gerentes in corde, fratres odiunt, nolentes dicere. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hoc igitur dicere compelluntur in publico, ut purgentur ab illo vitio, tam in fine noctis, id eſt, in matutinis laudibus, quàm in fine diei, id eſt, in veſperis, ut noctem aut diem non pertranſeant ſine reconciliatione fratris. In alijs autem horis non dicunt ſublata voce, quia ſæpe contingit fratri fratrem iraſci, & quodam furoris impetu commoueri, qui licet ſtatim animum non cohibeat, expectandus tamen eſt ad veniam, ſufficit enim, ſi ſol non occidat ſuper iracundiam eius, dicunt etiã quatuor ſolummodo pſalmos ad veſperas
35 prout in ſexta parte ſub titulo de tempore aduentus dicetur. ¶ † Non uacat à myſterio, quod monachi ſe toto corpore ab oriente ad occidentem gerant, ſignificantes Deum vbique adorandum fore, quaſi vbique præſentem, vel quia rationabili motu ab ortu noſtræ natiuitatis, uſque ad occaſum mortis eum ſequi tenemur, ſicut & firmamentum naturaliter vertitur ab oriente in occidentem: hoc etiam quædam deſignant eccleſiæ, in quibus dicentes. Gloria patri. ſe inclinant ad orientem, & ſubdentes. Sicut erat, &c. ſe vertunt in occidẽtem. Deuotio nanque in diuinis officijs eſt ſeruanda. Quia verò monachorum officiũ
36 ad nos non pertinet, ad præſens de illo ſufficiat nobis ad hoc vſque dixiſſe. ¶ † Vltimò no. quòd monachorum ordo, figurant
Iſa. 7 cherubin, qui inter angelorum ordines eximior prædicatur habere probatur. Nam
4. Rg. 2. ſicut cherubin ita, & monachi ſex alijs velantur, dicente ſcriptura: Sex alæ vni & ſex alæ alteri: duæ quidem in caputio, quo caput tegitur demonſtratur, illud uero tunicæ quod brachijs extenditur, ſiue dextra & læua alias duas dicimus eſſe alas, & antè & retrò alias duas: & ſic illud, quo corpus tegitur, ſex alarum numerum implere aſſeritur. Habitus quoque eorum, habitũ imi-
Heb. 2. tatur ſanctorum, de Helia nanque legitur uir pilloſus, & zona pellicea accinctus renibus: & de ipſo, & de illis ſimilibus dicit Apoſtolus: Circuierũt in melotis & in pellibus caprinis & de Ioan. Baptiſta inquit euangeliſta: zona pellicea circa lumbos. ad huc cuculla † monachorum ſumpta eſt à 37
collobijs Apoſtolorum, quæ ut dalmatica, formabantur, & in eis forma crucis præferebatur, quia illi ſe uitijs & concupiſcẽtijs crucifigebant, eius nigredo eſt mundi contemptus: longitudo perſeuerãtia in bono.

SVMMA.

1 *Matutinæ laudes, quo conſilio inductæ. Et vnde dictæ laudes. nu. 2.*
3 *Sacrificium iuge, in veteri teſtamento.*
4 *Officium. Veſpertinum in quo ſit dignius matutino.*
5 *Allelu Ia, quando cantetur, quandoue intermittatur & nume. 6.*
7 *Pſalmi quinque in matutinis laudibus, quid ſignent. quos ordine ſubijcit & examinat.*
8 *Pſalmi octo qui dicuntur in laudibus, reſpondens octo ordinibus eccleſiæ. quos vide, per nu. 9. 10. 11. 12. 13. 14.*
15 *Pſalmi duo. Deus meus. Et, Deus miſereatur. cur coniungantur & combinentur.*
16 *Eccleſia cum iubilet, cur nos inuitet ad iubilandum illo Pſalmo. Iubilate Deo &c.*
17 *Pſalmus. Dominus regnauit cur dicatur dominicis & feſtiuis diebus, & pſal. Miſerere ferialibus.*
18 *Pſalmi qui dicantur in officio feriali, myſterialiter, loco illius Iubilate.*
19 *Cantica ſex, quæ in ſex ferijs dicantur loco Pſalmi Benedicite.*
20 *Canticum, an & in quo differat à pſalmo. Et quis primus cantica inſtituerit.*
21 *Pſalmi. Deus meus, &, Laudate dominum de cælis cur nunquam mutentur.*
22 *Mane in ſex diuiditur.*
23 *Pſalmi, qui per ſingulas ferias mutantur, & cantica, quæ in illis dicuntur, quomodo inter ſe conueniant, & temporis gratia ſucceſſibus coaptentur, vide. late per diſcurſum.*
24 *Corona benignitatis Domini, vbi conſiſtat.*
25 *Pſalmus ſextæ feriæ.*

Pſal-

26 *Pſalterium diuerſimode portatur à diuerſis.*
27 *Capitulum ſequitur antiphonam. Et quare.*
28 *Cantica, benedictus, & Magnificat cantanda ſunt ſtando.*

De matutinis laudibus. Cap. 4.

1 SVNT † nonnulli, qui Eſdræ ordinem ſequentes, de quo in principio huius partis dictũ eſt, matutinas laudes à nocturnis diuidunt. illas fore per ſe officiũ aſſerentes, & manè aurora rutilante, illas dicentes, prout in titulo próximo dictum eſt. Tali nanque hora Chriſtus uictor à mortuis reſurrexit. Vnde Marcus: Surgens Ieſus mane prima ſabbati. uel ſaltem eius reſurrectio in matutino notificata eſt. Tali etiam hora ſuper mare ambulauit. Merito ergo in hac hora laudandus eſt, ut ipſe, qui nos per ſuam ſanctam reſurrectionem ſaluauit, ſupra mare huius ſeculi nos ire faciat ſicco ueſtigio, ſicut Petrum. Hac etiam hora mundum & Angelos creauit: qui ſtatim poſt creationem ſuam cantico laudes Creatori ſuo iubilauerunt. Laudes ergo matutinas rubeſcente aurora dicunt; ſcilicet in quarta uigilia, quam lucifer totam illuſtrabat. Quæ & matutina dicitur à mane, quod eſt lumen: quia nobis mane lumen reducit ad coronam gloriæ obtinendam, iuxta illud: Non ſit uobis uanum mane ſurgere ante lucem, quia promiſit Dñs coronam uigilantibus. Quid autem ſignificet, tempus matutinæ laudis, dictum eſt in principio præcedentis tractatus. Dicuntur autem † laudes: quòd illud officium laudem præcipuè ſonat diuinam, quam ei facimus, pro eo, quòd à tenebris erroris nos ad lucem ſeu uiam ueritatis reduxit, & ad tentationes diaboli expellendas. Vnde Eſa. xxv. Expergiſcimini, & laudate, qui habitatis in puluere: quia ros lucis eſt. De hoc matutinali officio dicit Propheta: Ad te de luce uigilo Deus. ¶ Sanè matutinum † & ueſpertinum officium ideo canimus, quaſi Domino iuge ſacrificium offeramus. Offerebant enim Domino in ueteri teſtamento iuge ſacrificium, id eſt, mane & ueſpere. Sed ueſpertinum dignius erat matutino, quia pinguius, ut Iudæi dicunt prout ſub ueſperis dicetur. Nos autem per matutinum officium intelligimus legem, per ueſpertinum, Saluatoris paſſionem, qui in ueſpera mundi, ſcilicet in ſexta ætate obtulit ſe Deo patri pro nobis. Vnde eleuatio manuum mearum, ſacrificium ueſpertinum: Reſpõdet autem hoc ſacrificium illi: quia ibi pſalmi ponuntur ſub quinq; diſtinctionibus, per gloria patri, ſicut & hic. Item ibi & hic hymnus cum lectione, & uerſiculo, ibi etiam canticum Mariæ, & hic etiã canticum Zachariæ. Quia uerò † officium ueſpertinum dignius eſt, propter rẽ digniorem, quam ſignificat: omnia in maioribus ſolennitatibus, & in ueſpertino ſolennius cantamus, quàm in matutino: reſponſoriũ interponentes. Iſidorus dicit in lib. etymologiarum, quòd officium matutinũ, eſt lucis initium, ſic appellatum à ſtella luciſero, quæ oritur mane inchoante, ut dictum eſt. hoc officium laudum plenum eſt laudibus, prout dictum eſt in principio præcedentis tituli, ad quas ſacerdos per uerſum, quem præmittit excitat auditores, qui eſt quandoque. In matutinis meditabor in te, quandoque. Excelſus ſuper omnes gentes Dominus. Vel alius, & deinde diuinum implorat auxilium, dicens: Deus in adiutorium meum intende: poſtmodum chorus ad idem feſtinans. auxilium in ſumma Trinitate glorificat Deum, dicẽs. Domine ad adiuuandum me feſtina. Gloria patri. deinde antiphona inchoatur. Circa quod notandum eſt quòd quædam eccleſiæ in dominicis, quæ ſunt à prima dominica poſt epiphaniam, uſq; ad ſeptuageſimam, & ab octaua pentecoſtes, uſque ad aduentũ Domini, canunt ad laudes allelu-Ia, loco antiphonæ pro omnibus pſalmis: tum quia, ut præmiſſum eſt, hoc officium laudibus eſt plenum, allelu Ia enim laus eſt angelica: tũ, quia ut dominici dies reſurrectionem Domini repreſentent. Sicut ergo in tempore paſchali, quod eſt reſurrectionis, allelu-Ia multiplicatur: ſic merito & in eis debet multiplicari. Et eſt † attendendum qđ in dominicis, quæ ſunt ab octaua epiphaniæ uſque ad ſeptuageſimam, concinunt allelu-Ia: iuxta cantum quarundã antiphonarum

Marginalia (left): Marc. vlti. (beside "mortuis reſurrexit"); 2 (beside "tis tractatus"); 3 (beside "ce uigilo Deus"); Pſ. 62 (beside "ueſpertinum officium").
Marginalia (right): Pſal. 140 (beside "ibi pſalmi ponuntur"); 4 (beside "ticum Zachariæ"); 5 (beside "bet multiplicari").

narum ad natiuitatem Domini pertinen-
tium, in dominicis verò quæ ſunt ab octa-
ua pentecoſtes vſq; ad aduentũ, cãtant alle
lu-Ia iuxta cantũ ferialem antiphonarũ,
quæ dicuntur ad, Benedictus, & de ipſo ſu-
muntur. Quia igitur in ſingulis dominicis
pro varietate antiphonarum ipſarum etiã
cantus in allelu-Ia variantur, ideò iuxta
breuitatem vel prolixitatem cuiuslibet an
tiphonæ iuxta cuius cantum multiplicatur
vel minuitur, in ſingulis dominicis nume-
rus allelu-Ia. Adhuc ideo certus numerus
in allelu-Ia non præfinitur; quoniam de-
uotæ animæ certus numerus vel modus in
6 laudando Deum præfigi non poteſt. ¶ † In
alijs vero Eccleſijs paſſim in omnibus do-
minicis ad primos tres pſalmos loco anti-
phonæ; quaſi ad inchoandũ pſalmos bis cõ
cinunt allelu-Ia, ad inſinuandum, quod in
Dei laudem, ex charitatis feruorem proce-
dunt, nec cantant illud iuxta alicuius anti-
phonæ cantum, ad notandum, quod iuxta
1.Cor. Apoſtolum, charitas nõ æmulatur. Ad pſal
13 mũ vero, Benedicite, cantant antiphonam
tres pueri, cui nec iubilus, nec allelu Ia
ſubijcitur, propter rationes infrà ſcriptas.
Ad pſalmum vero, Laudate Dominum ter
dicunt loco antiphonæ allelu-Ia, non iux-
ta alicuius antiphonæ cantum, ſed dunta-
xat ad inchoandum pſalmum. Tertio au-
tem dicitur. Primo, quia reſpondet tri-
bus pſalmis ſub ipſo pſalmo, Laudate, con
tentis. Secundo, propter triplicem ordi-
nem iuſtorum Deum laudantium, de quo
7 infrà dicetur. ¶ Porro in laudibus † matu-
tutinis quinque pſalmi dicuntur, vt quin-
que ſenſuum reparatio notetur & propter
quinque ſtatus Eccleſiæ. Primus pſalmus
eſt, Dominus regnauit, in quo laudatur
Deus, qui firmauit orbẽ terræ, ſcilicet in fi
de & reſurrectione, ideo hic pſalmus perti
net ad regnum Chriſti. Secundus eſt Iu-
bilate, qui pertinet ad cõfeſſores, unde ibi
dicitur, Introite portas eius in confeſſio-
ne, & rectè incipit à iubilo, quoniam con-
feſſio ualde placet Deo. Tertius eſt Deus,
Deus meus &c. qui ſignificat ſtatum marty
rum qui ſitiunt ad Dominum, unde dici-
tur ibi, Sitiuit anima mea. & quoniam to-
ta noſtra ſitis & intentio eſſe debet in tri-
nitate, & ad trinitatem. ideo ſequitur
pſalmus; Deus miſereatur noſtri, in quo
tota trinitas notatur, dum ibi dicitur, Be-
nedicat nos Deus Deus noſter &c. dicitur
enim ter deus propter patrem, & filium,
& ſpiritum ſanctum. Quartus eſt canti-
cum trium puerorum. Benedicite quod eſt
Danielis ca. iij, ſignificans ſtatum antichri-
ſti, ut iam dicetur, & in fine huius pſalmi
non dicitur Gloria patri. Primo, quia pro-
pter confeſſionem fidei, proiecti ſunt tres
pueri in caminum ignis, in quo facto, ma-
ximè deo, & trinitati derogatum eſt. Se-
cũdo, quia ultimus uerſus illius pſalmi idẽ
dicit, quod gloria patri, & in diuinis ſcri-
pturis nihil debet ſuperuacuum eſſe. Ter-
tio, quia in ipſo pſalmo diſtincte tota tri-
nitas notificatur, & laudatur deus in crea-
turis. ¶ Rurſus, dum pſalmus iſte dicitur,
nec ſedere nec genua flectere debemus, ſi-
cut dicitur ſub ſabbato quatuor temporũ,
primæ hebdomadæ quadrageſimæ. Quin-
tus pſalmus, Laudate dominum. in quo ſta
tus ille notatur, quando poſt mortem an-
tichriſti conuertentur Iudæi, ut iam dice-
tur, & in fine eius dicitur gloria patri. ad
oſtendendum, quod per bonam operatio-
nem ſociabimur angelis, qui inceſſanter
deum laudant. Poteſt † etiam dici, quod 8
in laudibus octo pſalmi dicuntur, quia of-
ficium iſtud myſticè recolit ſtatum Eccle-
ſiæ ab initio apoſtolicæ ſtabilitatis uſque
ad perfectionem electorum, qui in fine
mundi futuri ſunt, ſub quo ſtatu octo or-
dines Eccleſiæ, ſiue electorum in Eccleſia
ſancta per baptiſmum ſaluati reperiun-
tur, ſicut in arca Noe octo animæ illo ſi-
gnificantes, per eam ſaluatæ ſunt. Per di-
luuium enim baptiſmus, per arcam uero
Eccleſia ſignificatur. ¶ †. Primus ordo 9
fuit Eccleſiæ primitiuæ, in Iudaico popu-
lo conuerſantis, qui per Chriſti prædica-
tionem reformata, & ædificata eſt, ſicut
monſtrat ille primus pſalmus, dominus
regnauit. In primo eius uerſu, ubi de ſal-
uatoris regno, & ipſius agitur poteſtate.
In ſecundo uerſu, agitur de fundatione Ec
cleſiæ, quæ tunc cœpit fieri, ſuper illud
fundamentum, quod eſt Chriſtus, iuxta A- 1.Cor.
poſtolum. De quo etiam fundamento 3
in titulo eiuſdem partis ſupra habetur.
Cantatur ergo hic pſalmus in laudibus,
qui cõtinet laudes Chriſti. ¶ † Secundus or 10
do fuit primitiuæ Eccleſiæ, intrãtis ad gen

tes per prædicationem Domini, & Apoſtolorum monentium omnem terram, idest, omnem gentem ad iubilãdum Deo: quod monſtrat ſecundus pſalmus, Iubilate Deo
11 omnis terra. ¶ Tertius † ordo fuit credentis Gentilitatis, quam tertius pſalm. Deus Deus meus, demonſtrat offerre gratias, & beneuolentiam Apoſtolorum vocationi.
12 ¶ † Quartus erit reſipiſcentis Iudaici populi, per Enoc & Heliam conuerſi, quem ille quartus pſalmus, Deus miſereatur noſtri, monſtrat ad Deum reuerſum, poſcere miſericordiam eius: & tunc gaudebunt ſe cognoſcere viam Dei, quam in Gentibus
13 eſſe cognoſcent. ¶ Quintus † erit eorum qui futuri ſunt tempore antichriſti, cuius figuram præceſſit Nabuchodonoſor: qui licet tribulauerit ſanctos vtriuſque populi, non tamen deſiſtent benedicere Deum, ad inſtar trium puerorum, quos Deus liberauit de camino ignis ardentis, qui per illud quintum canticum, Benedicite: recoluntur: eo enim tempore iuſti purgabuntur, uelut in camino ignis, non tamen vrentur, ſed ibi accipient formam auri, vnde Ioannes in Apocal. vidit pedes eius ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardenti: vnde ritè ſequitur ille pſalmus: & propter tribulationem quam deſignat, antiphona illius ſine allelu-Ia: & ipſe ſine Gloria patri canitur. Hymnus autẽ ipſe tres habet diſtinctiones: in prima inuitantur ſuperiores creaturæ ad laudem creatoris, ſcilicet qui ſunt ſupra cœlum, quæ in cœlo, & quæ in aere. In ſecunda inuitantur ad hoc creaturæ terrenæ, & quæ mouentur in aquis. In tertia inuitantur omnes ſpiritus, & animæ vt cum omni creatura Domino benedicamus, quia ſicut tres pueri Nabuchodonoſor, & caminum ignis, ſic nos diabolum & inferni incẽdium euaſimus. Cæterum hoc canticum bene conuenit diei dominico, & cuilibet feſtiuo, quia in prima die Dominus vniuerſa creauit, & per ſuam reſurrectionem poſtmodum innouauit, ideoque in ea die, & in feſtis, quæ reſurrectionem Dominicam imitantur dicitur: in quo die creaturæ ad creatoris laudem inuitantur. Hinc etiam eſt quod eędem laudes ſunt in dominicis, & feſtiuitatibus ſanctorum, & in tempore paſchali: quia repreſentant gaudia reſurrectionis Chriſti, & noſtræ. ¶ Sextus, ſeptimus, & octauus erit eorum, qui vniuerſaliter ex tribus mundi partibus, ſcilicet ex Aſia, Aphrica, & Europa, conuertendi, & colligendi ſunt qui poſt antichriſti perſecutionem, & eius mortem maiore pace fruentur, vſque ad diem iudicij, quam nunc habebat eccleſia, tunc enim erit ſenectus in miſericordia vberi, in qua quiete triplex ordo iuſtorum, ſcilicet coniugati, continentes, & virgines, quos Iob, Noe, & Daniel exprimũt, & generaliter vniuerſi ſancti, quibus aureola debetur: qui in tribus mũdi partibus de tribulatione euadẽt regnaturi cum ſponſo Eccleſiæ, celebrabunt laudes Dei, quæ continentur in illis tribus pſalmis, ſcilicet Laudate Dominum de cœlis. Cantate Domino canticum nouum: & Laudate Dominum in ſanctis eius

Apoc. 1

Pſ. 10 Ezec. 4.

¶ † Quæritur autem quare hi tres pſalmi ſub vna antiphona, & etiam ſub uno gloria patri dicuntur. Reſpondetur ideo, quia præmiſſi ſextus, ſeptimus, & octauus ordines electorum, qui ex dictis tribus mundi partibus colliguntur ſine aliquo interuallo ſimul erunt, & pariter glorificabuntur. 14
Continẽt etiam ipſi tres pſalmi triũphum de mundo, carne, & diabolo: & quoniam vnum ſine alio nõ habetur, ideò merito coniunguntur. ¶ † Quæritur etiam quare præmiſſi duo pſalmi, ſcilicet Deus, Deus meus 15
& Deus miſereatur noſtri, combinantur, & ſub vno gloria patri, & ſub vna antiphona dicuntur? Ad quod quadruplex eſt reſponſio ¶ Primò quia pſalmus Deus Deus meus ſignificat ſitim ad Deum: in pſal. Deus miſereatur noſtri, Trinitas notatur, ut ſupra. Ad ſignificandũ igitur ſitim, & deſiderium continuum ad Deum, hoc fit. ¶ Secundò ad notandum, ꝙ ante perſecutionem antichriſti populus credentis gentilitatis, qui recolitur per pſalmum Deus Deus meus, & Iudaicus populus reſipiſcẽs qui recolitur per pſal. Deus miſereatur noſtri: vnum erunt in fide, & poſtquam hi coniuncti erunt, veniet antichriſti tribulatio, ut præmiſſũ eſt. ¶ Tertiò, quia primus pſal. illorum ſignificat dilectionem Dei: unde ibi dicitur, Siti-
uit in te anima mea &c. Secundus vero dilectionem proximi: vnde ibi dicitur, Vt cognoſcamus in omnibus gentibus ſalutare tuum: quæ ita connexæ ſunt, vt vna ſine altera in Chriſtiana poſſeſſione non habeatur.

Pſ. 62 Pſ. 66

beatur. ¶ Quartò, quia gratia quam eccle
ſia in primo pſalmo ſentire uidetur: in ſe-
cundo collata eſſe monſtratur: unde ad gra
tiarum actioné inuitatur cum dicitur ibi:
Confiteantur tibi populi Deus &c. ¶ Rur-
ſus ideò in fine ipſius pſalmi, Deus, Deus
meus: non dicitur gloria patri: quia in eo
agitur de miſeria humani generis, vnde ibi
dicitur: Sitiuit anima mea. Non enim om
nes pſalmi de miſerijs, & alijs aduerſitati-
bus tractantes, laudant illum, pro illis:
quod tamen deberent: ſed ſequenti pſal-
mo, ſcilicet Deus miſereatur noſtri, ſubij-
citur Gloria patri: quia in eo agitur de mi
ſericordia Dei, per quam generi humano
bona conferuntur, & mala remouentur:
Cæterum prædicti duo pſalmi, & pſalmus
Laudate Dominum: nunquam variantur,
ad deſignandum, quòd ſine fide, & deſide-
rio Trinitatis: quæ in præmiſſis duobus
pſalmis vniti exprimuntur, & ſine laude
Dei, quæ per pſalmum Laudate deſigna-
16 tur: nunquam Chriſtiani eſſe debemus.
¶ Quæritur etiam † quare Eccleſia in pſal
mo illo, Iubilate, ad iubilandum nos in-
uitat: & tamen ipſa non iubilat? Ad quod
dici poteſt, quòd officium laudum Do-
mini reſurrectionem ſignificat, quæ iam
completa in capite, ſcilicet in Chriſto, ad-
huc eſt in membris implenda. Ad notan-
dum igitur, quòd iam in parte impleta eſt,
non dicitur iubilus in fine antiphonarum,
præſertim illarum quæ dicũtur ſuper pſal
mos, in quibus fit mentio de reſurrectione.
eſt enim iubilus cantus ſpe gloriæ conce-
ptus. Quia verò reſurrectio adhuc in mẽ-
bris implenda eſt: ideo in quibuſdam anti
phonis iubilus dicitur. Vnde & in tempo-
re paſchali in verſiculis, & reſponſorijs, &
in alleluia iubilamus propter noſtrã reſur
rectionem, quam ſperamus, quã quia nõ vi-
demus, nec adhuc plenè exprimere poſſu-
mus: ideò per uocem non ſignificatiuam
iubilamus. In antiphonis ergo non fit iubi
lus propter reſurrectionem Domini, quæ
impleta eſt: nec etiam in antiphonis lau-
dum, in quarum pſalmis fit mentio de re-
ſurrectione Domini, ut in tribus primis
Dan.3 pſal. nec in fine antiphonæ quarti pſalmi.
quia Nabuchodonoſor videns tres pueros,
in camino ignis poſitos, uidit & quartum
cum eis, ſcilicet Chriſtum, eos conſolan-
tem. Qui enim ſunt in tribulatione hoc ſo
lum orant, ne deficiant, & potius eſt tunc
locus timendi, quàm ſperandi. ideoque in
fine antiphonæ huius pſalmi non dicitur
iubilus: præſertim quia in tribulatione
ſanctorum, gloria Dei non apparet. Sed
in fine antiphonæ, quæ dicitur ſuper pſal-
mum Laudate Dominum, dicitur iubilus,
quia in illo non fit mentio de reſurrectio-
ne, ſed de ſpe gloriæ quam expectamus, ex
qua iubilus. De hoc iubilo dictum eſt in
proœmio huius partis. ¶ Porrò † primus 17
pſalmus in dominicis, ſcilicet Dominus re
gnauit, qui eſt pſalmus lætitiæ, commuta-
tur in ferijs, in pſalmum Miſerere mei
Deus, qui eſt pſalmus pœnitentialis. Cir-
ca quòd notandum eſt, quòd dies domini-
cæ, & feſtiui recolunt reſurrectionem ſan-
ctorum, qui fuerunt ab initio, & erunt vſ-
que in finem ſeculi. Vnde in dominicali-
bus, & in feſtiuis laudibus recolentes re-
gnum Domini: poſt reſurrectionem eius à
morte corporis, ſiue gloriam reſurrectio-
nis electorum, canimus pſalmum Domi-
nus regnauit. qui tamen dicitur in domini
cis ad primam, à ſeptuageſima vſque ad pa
ſcha, prout ibi dicetur. Dies vero feriales
recolunt peregrinationes ipſorum ſancto-
rum, & pœnitentiam: & ideò in ferialibus
laudibus dicimus primum, Pſalmum, ſcili-
cet Miſerere mei Deus, recolẽtes noſtram
reſurrectionem à morte animarum per pę
nitentiam: ſiue electorum peregrinatio-
nem, & pœnitentiam ſiue conuerſionem.
Quia enim Iudæi ad Petri prædicationem
compuncti corde, & conuerſi illum frequẽ-
tabant: inde inoleuit vſus, vt & nos qui
de Gentili errore conuerſi ſumus, illum in
officijs frequentemus: quatenus ad con-
uerſionem & pœnitentiam prouocemur,
per quam reſurgere valeamus: de hoc e-
tiam pſalmo ſub prima dicetur. Adhuc † 18
loco ſecundi pſalmi, ſcilicet Iubilate, qui
in dominicis, & feſtiuis diebus dicitur ſex
pſalmis in ſex ferijs dicuntur: quia ſicut
in primitiua Eccleſia, ſanctorum prædica-
tione hæreditatem accepit, & poſt ad Gen
tes intrauit, ſic & Gentilitas credidit, &
ſicut Iudaicus populus ſanctorum prædi-
catione reſipiſcet in fine: & qui ſub tem-
pore antichriſti futuri ſunt, perſecutio-
nẽ & tribulationem euadẽt, & populi poſt

eius prædicationem ex tribus mundi par-
tibus colligentur, vt præmiſſum eſt, ita &
in loco pſalmi Iubilate, qui ſanctorũ præ-
dicationem continet, dicitur in ſecunda fe
ria Pſal. Verba mea, qui eſt vox Eccleſiæ
ad hæreditatem Domini vocatæ. In ſe-
ptuageſima verò pſalm. Confitemini, prout
ibi dicetur. Et in tertia feria pſalm. Iudica
me Deus, qui recolit quando primitiua Ec
cleſia intrauit ad gentes. Et in quarta fe-
ria, pſalmus Te decet, qui cantatur in figu-
ra gentium, quę ab idolis conuerſæ ſunt ad
Deum. Et in quinta feria pſalm. Domine
refugium: qui ſic intitulatur: Oratio Mo-
ſi hominis Dei congruentis reſipiſcentiæ
Iudæorum. Et in ſexta feria pſalm. Do-
mine exaudi orationem meam: quem Da-
uid cantauit quando filius ſuus eum perſe-
quebatur, perſecutionem antichriſti ſigni-
ficans. Et ſabbato pſalmus: Bonum eſt
19 † confiteri Domino, qui ſic intitulatur
pſalm. Cantici in die ſabbati, idus eſt, in
die quietis, figurans ſanctos à tribus mun-
di partibus collectos poſt antichriſti perſe
cutionem fore in quiete manſuros, & Do-
mino confiteri, & pſallere. Præmiſſi ergo
ſex pſalmi, ideo ita ordinantur, vt in eis no
tari poſſit ordo Chriſtianæ conuerſionis.
20 Verum loco pſalmi † Benedicite, ſex canti
ca in ſex ferijs dicuntur, quia ſicut pſalmus
ille continet gratiarum actiones triũ pue-
rorum. Ita & in canticis continentur gra-
tiarum actiones electorum. Talis enim
eſt differentia inter canticum, & pſalmum,
qualis inter bonam operationem & gra-
tiarum actiones. Moſes autem legitur pri-
mus inſtituiſſe cantica, quãdo Pharao ſub-
merſus eſt. Exod. xv. deinde. Delbora non
ignobilis fœmina i libro Iudicum v. poſteà
viri & fœminæ. Canticum eſt vox huma-
na: pſalmus vero eſt, quod cãtatur ad pſal
terium. Item pſalmus demonſtrat opera
electorum illius ordinis quem ſignificat,
acta poſt conuerſionem, canticum verò o-
ſtendit laudem Dei, pro eiuſdẽ operibus.
de canticis dicitur in ſexta parte ſub ſabba
to ſancto. Rurſus ideo per ſingulos dies
feriales ſeptimanæ ſecũdus & quintus pſal
mus mutantur, quia ſex pſalmi & ſex can-
tica, quæ per ſex dies ſeptimanæ commu-
tantur concordant in ſignificationibus o-
cto pſalmis, qui cantantur in matutino do

minicali, ſeu octo ordinibus electorum, de
quibus præmiſſum eſt. Non incongruè i-
gitur de die in diem ordinatim canuntur
quemadmodũ & Pſalmi dominicales ma-
tutini canuntur, ſeu quemadmodum ordi-
nes electorum, quibus concordant nume-
rantur, vt per eos electorum ordines in no
uo teſtamento de tempore in tempus ſic
ordinatim fuiſſe oſtendatur. Pſalmus † ve- 21
rò Deus, Deus meus: & Laudate nunquam
omittantur nec prætermittantur, quia nul
lum fuit tempus nec erit, quo animæ iuſto-
rum non ſitiant ad Deum fontem viuum,
& quo laudent Dominum in excelſis. Vt
autem hæc clarius pateant notandum eſt,
quod quilibet dictorum ſex pſalmorũ ha-
bet in ſe hoc vocabulum mane, vel æqui-
polens. Mane autem in ſex † diuiditur, 22
ſcilicet in mane, temporis, in mane, pe-
ctoris, in mane noſtræ redemptionis, in
mane, hominis, in mane, æternitatis, & in
mane, mundialis proſperitatis. Mane,
temporis eſt initium, & fundamentum fi- *Gen.*
dei, de quo dictum eſt: Et factum eſt ve- 1
ſpere & mane dies vnus. Mane, pectoris
eſt initium gratiæ, cum ſcilicet gratia inci
pit lucere in corde, vnde emitte lucẽ tuã,
& mane exaudies vocem meam. Mane, *Pſ.46*
noſtræ redemptionis, eſt matutinum tem-
pus, in quo Dominus noſter ſurrexit, vel *Pſ.84*
eius reſurrectio innotuit. Vnde: Exitus ma
tutini, & veſperæ delectabilis. Mane ho-
minis, eſt pueritia eius, vel adoleſcentia, in
qua viret & floret. Vnde: Mane, ſicut herba
tranſeat, mane flor. & tran. veſpere deci-
dat, induret, & areſcat. Sæpe autem eſt
quod homo mane pueritiæ tranſeat, id eſt
moriatur. Si verò contingat eum venire
ad mane adoleſcentiæ, in quo viret & flo-
ret, ſæpe eſt, quòd & tunc tranſit, quod ſi
fortè eum contingat venire ad veſperam
ſenectutis, tunc abſque dubio in mortem
decidit, induratur, vt cadauer, & areſcit
in puluere. Mane æternitatis, eſt initium
æternæ gloriæ. Vnde, Auditam fac mi- *Pſal.*
hi mane miſericordiam tuam, id eſt, vo- 142
cem miſericordiæ tuæ: ſcilicet Venite be-
nedicti &c. Mane mundialis proſperita-
tis, eſt ipſa proſperitas Vnde: Ad annun-
ciandum mane miſericordiam tuam &c. *Pſ.91*
Penitus ergo ſolicitus de anima ſua, mane
temporis ſurgat ad orationem, vt poſſit di-
cere.

ſcere. Mane adſtabo tibi, & uidebo, mane
Pſ.5 exaudies uocem meam. quod habetur in
Pſ.43 primo pſalmo: Verba mea. Verū, quia oratio eius non habet effectum, ſine mane pectoris, id eſt, ſine gratiæ initio, ideo dicit: Emitte lucem tuā, quod habetur in 2. pſalmo: Iudica me Deus, &c. Sed quia mane pectoris, pendet ex mane noſtræ redēptionis, ideo dicit: Exitus matutini &c. quod
Pſ.64 eſt in 3. pſalmo: Te decet &c. Et quia habito mane pectoris, quod effectus eſt mane redemptionis, homo incipit ſibi uileſcere, ſequitur mane, ſicut herba tranſeat, &c.
Pſ.89 quod habetur in 4. pſalm. ſcilicet Domine refugium. Sed quia quanto ſibi quiſq; magis uileſcit, tanto magis mane æternitatis affectat, idcirco dicitur: Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quod habetur
Pſal. 142 in 5. pſal. Domine exaudi orationem meā. Et quia nemo ad hoc peruenit, niſi qui laudat Deum in aduerſitate, & proſperitate, ideo adiungit ad annuntiandum mane miſericordiam tuam, &c. quod habetur in
23 6. pſalm. Bonum eſt &c. ¶ Rurſus 6. Pſalm.
Pſal. 91. qui † per ſingulas ferias mutantur, & cantica, quę illis dicuntur, inter ſe conueniūt, & congruè poſſunt temporis gratiæ ſucceſſibus coaptari. In ſecunda nanque feria recollitur ſtatus primitiuæ eccleſiæ, quæ ſanctorum prædicatione hæreditatem acceptit, ut dictum eſt, unde in illo pſal. Verba mea orat eccleſia pro æterna hæreditate, quam per Chriſtum percepit, quare in titu. eiuſdem pſalmi. dicitur in fine, pro ea, quam conſequitur hæreditate. In cantico uero, gratias agit, dicens: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me, quod eſt Eſa. 12. cap. Reuera ira Dei, permanſit uſque ad poſſeſſionem ſaluatoris, ſed tunc conuerſus eſt Dominus à furore, & conſolatus eſt eccleſiam, aperiens ei ianuam cœleſtis regni, cum omnes prius ad
Pſ.5 inferos mitterentur. Item in pſal. ſolitudi
Eſ.21 nem ſuam oſtendens eccleſia, dicit: Mane adſtabo tibi, & uidebo &c. in cantico uerò confidens, dicit: Fortitudo mea, & laus mea Dominus, id eſt, ipſe, per quem ſum fortis, & quem laudare teneor. Ad totam igitur pertinet eccleſiam, quod dicitur: Verba mea &c. ſed ſpecialiter ad primitiuam, cui per Apoſtolos primo facta eſt promiſſio æternæ hæreditatis, & tunc uexillum crucis cœpit in nationibus eleuari, ad quod pertinet canticum ſicut ex his, quæ præcedunt canticum in Eſa. manifeſtè Eſ.2 apparet. Dicitur enim in libr. paulo ſuperius, In die illo, radix Ieſſe, quæ ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabūtur, & erit ſepulchrum eius glorioſum. Et paulo poſt: Eleuabit ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſrael, &c. Saluator noſter, eſt radix Ieſſe, & ipſe ſtat in ſignum populorum, quia ad Deum reſpiciunt gentes, & ipſum deprecātur, eius ſepulchrum fuit glorioſum. Licet peccatis noſtris exigentibus, ad tempus ſit ignominioſum, & ipſe per Apoſtolos, & alios primitiuos leuauit in nationes crucis ſignum, in quo eſt uictoria, ut ſciant omnes, in quo diabolus eſt uictus. Sed ante hoc congregauit ipſe profugos Iſrael, quando in die pentecoſtes erant uiri religioſi, in Hieruſalem ex omni parte, uel natione, quæ ſub cœlo eſt, & ex illis crediderūt una die tria millia, & alia die quinque millia. Nam eis dicit Paulus in actibus Apoſtolorum. Primum oportet Iudæis loqui uerbū Actu. 2. Dei. In tertia feria illud tempus recolimus, quando ab impijs eccleſia perſecutionem patiebatur à Iudæis primo, & poſtea à diuerſis Imperatoribus Romanis, præſertim à tempore Neronis, uſque ad tempora Diocletiani & Maximiani Imperatorum. Quæ autem tunc paſſa fuerit eccleſia, indicat pſal. Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. & oſtendit Pſ.42 triſtitiam cum dicit: Quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus? Sed quia ab hac perſecutione liberata eſt, cātat canticum: Ego dixi, quod eſt Eſa. 38. cap. quod cantauit Ezechias, poſt liberationem à Sennacherib, & poſt infirmitatem quam incurrerat, ne eleuaretur cor eius in ſuperbiam. Vel quia eleuatum erat, propter inopinabilem triumphum de exercitu Sennacherib. Sicut enim ille liberatus, reddidit gloriam Deo, ſic & eccleſia, prius tamen quaſi deſperās dicit: Non aſpiciam hominē ultra, & habitatorē quietis, id eſt ſaluatorem meum, per quem mihi quies deberet eſſe, imo cum uidebat ſuos paſſim interfici, dicebat: Generatio mea ablata eſt, & iterū pręciſa eſt, uelut à texē

te uita mea, cum adhuc ordirer, ſuccidit me. Tamen ſperans Eccleſia dicit, uiuens ſupple nunc in protectione tua uiuens, ſcilicet poſt in futura quiete, ipſe confitebitur tibi, ſicut & hodie ego, ſupple liberata ab hoſtibus, & ego ita ago ſicut pater bonus, qui notam facit filijs ueritatem ſuam. ¶ In quarta feria recollitur illud tẽpus, quo eccleſia cœpit exaltari, ſuper inimicos ſuos, ſcilicet reddita ſibi pace per Imperatorem Conſtantinum, unde cantat; Te decet hymnus Deus in Sion. Sion, interpretatur ſpeculatio ſiue contemplatio, quia tempore quietis potuit eccleſia uacare contemplationi. Ad hoc etiam pertinet titulus, ſcili-
Pſ.94 cet Pſalm. Dauid, canticum Hieremiæ & Ezechielis, de populo trãſmigrationis, uel uerba peregrinationis, cũ inciperet exire. Sicut enim populus ille de Babylonia exire cœpit, recepta licentia a Cyro, ita & eccleſia de Babylonica perſecutione per Cõſtãtinum Rom. Imperatorem liberata, quã patiebatur ſub diuerſis Imperatoribus, habet ſpem proficiendi in melius, quouſque perueniet in cœleſtem Hieruſalem. Vnde recolens præteritam perſecutionem dicit; Verba iniquorum præualuerũt ſuper nos, & profectum ſuum oſtendens, dicit: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Coro-
24 na † anni benignitatis tuæ eſt tempus gratiæ, quod per circulum dierum uſque in finem mundi decurrit, in quo campi, id eſt illi qui ſunt pleni timore ſuperbiæ carẽtes ubertatæ gratiæ repellentur, propter hanc liberationem cantat eccleſia canticum Annæ matris Samuelis, ꝙ cantauit liberata de perſecutione ſuę æmulæ Fenennæ, ſcilicet. Exultauit cor meum in Domino. quod eſt 1. Reg. 2. c. Cum enim reſpublica cœpit per angelicos uiros, & Imperato. Chriſtianos miniſtrari potuit eccleſia dilatare os ſuũ, ſuper inimicos ſuos, ſcilicet Iudæos, Paganos, & Hæreticos. Vnde ſequitur; Dilatatum eſt cor meum &c. ¶ Eadem quoque pace quã gaudent Gentiles conuerſi, gaudent & Iudæi conuerſi. Vnde in perſona iudaici populi cantamus in quinta feria; Domine refugium factus es nobis. Quod autem iſte pſalmus ad Iudæos pertineat, titulus oſtendit, ſcilicet, Oratio Moſi, hominis Dei. Ad idem etiam pertinet canticum Moſi; Cantemus Domino. quod eſt Exo. 15. c. in prin. Sicut enim exultauerunt Iudæi, interempto Pharaone cum exercitu ſuo, ita exultant hodie Chriſtiani deiectis diuerſis Imperatoribus, qui eccleſiam perſequebãtur odio nominis Chriſtiani. ¶ In † ſexta feria 25
fit commemoratio paſſionis Domini. Vnde cantatur ille Pſal. Domine exaudi orationem meã. cuius titulus eſt Pſalmus Dauid, quando perſequebatur eum filius eius Abſalon. Sicut autem Dauid habuit plures filios, ſed unus illorum, ſcilicet Abſalon, perſecutus eſt eum, ita & Dominus noſter Matt.
plures habet filios, de quibus nũc dicit; Nõ 9
poſſunt lugere filij ſponſi, quouſque cum illis eſt ſponſus, ſed unus illorum, ſcilicet Iudas perſecutus eſt eum, qui dicitur Abſalõ, quaſi Abaſſalon, id eſt, pax patris propter oſculum quod dedit Domino, quod eſt ſignum pacis. Ad idem pertinet canticum; Domine audiui auditũ tuum &c. quod eſt Abacuch iij. ca. in prin. In quo dicitur cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius a f. c. i. mors. Per cornua, regna intelligere conſueuimus, & eſt ſenſus. Cornua in manibus eius, id eſt, regnum in poteſtate eius. Hanc autem poteſtatem meruit ſibi dari, uel potius ſibi datã notificari per paſſionem, de qua ipſe dicit. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Per cornua enim, conuenienter ſecundum hoc intelliguntur duo cornua crucis. Vnde uidetur ſecundum hoc, ꝙ potius eſſet dicendũ, manus eius in cornibus, quã cornua in manibus eius. Maluit tñ ſic dicere Abacuch propheta, ut oſtẽderet, ꝙ in poteſtate & in uoluntate eius fuit eum crucifigi, ſicut ipſe dixit; Nemo tollet a me animã meam, ſed ego habeo poteſtatem ponendi animam meam. & iterum ſumendi eam, ibi, ſcilicet Eſ.53
in cruce abſcondita fuit ad tempus fortitudo eius, quia reputatus eſt tãquam percuſſus a Deo, & humiliatus & ante faciẽ eius ibit mors, quia mors per eius mortem deſtructa eſt. Et nota quod hæc dies eſt quinta, a ſecunda feria, in qua agitur de paſſione ſaluatoris, ſicut in dominicis nocturnis quinto loco ponitur canticum, in quo ponitur contemptus. Nabuchodonoſor, & uictoriam, trium puerorum in camino ignis, ubi aſpectus quarti erat ſimilis filio Dei, uel ſicut habet alia trãſlatio filio hominis, quia in paſſione Saluatoris facta eſt deſtructio

ctio diaboli, & uictoria Chriſtiani populi
de tribus partibus orbis collecti per eum,
qui eſt uerus filius Dei, & uerus filius ho-
minis. In ſabbato uero fit commemoratio
uictoriæ populi iudaici, qui erat coniun-
ctus eccleſiæ Dei,in fine ſeculi,& cantabit
cum eccleſia pſalmum,Bonum eſt confite-
ri domino, ad annuntiandum mane, ſcili-
cet proſperitatis miſericordiam tuam , &
ueritatem tuam per noctem, ſcilicet aduer
ſitatis, qui pſalmus intitulatur laus cantici
Dauid in die ſabbati, unde conueniens eſt,
ut in die ſabbati cantetur Pſalmus ille , in
quo agitur de perſecutione Iudæ, qui per-
ſecutus eſt Chriſtum in figura Abſalō, qui
perſecutus eſt patrem, & qui intitulatur in
die ſabbati. Quòd autem Pſalmus iſte per-
tineat ad Iudaicum populum conuincitur
ex illo uerſu ; In decachordo pſalterio cū
cātico.Pſalterium decachordo dicitur lex
propter decem mandata legis.¶ Et nota,ꝙ
26 hoc.pſalterium† quidam portant,ſed in eo
non pſallūt,ut Iudęi perfidi,qui nobis ſunt
in codicibus teſtes,in cordibus hoſtes.Qui
dam portant, & pſallere uidentur, non ta-
mē pſallunt,ut falſi & praui Chriſtiani,qui
cum triſtitia & corde iniquo aliquando bo
na opera operantur. Quidam portāt, & in
eò pſallunt,ut illi,qui cum hilaritate bonū
operantur . Hoc autem erit in populo Iu-
daico,cum unum erit cum eccleſia.Quali-
ter canticum Moſi; Audite cœli quod eſt
Deuter. 32. cap. pertineat ad ſabbatū & ad
populum Iudaicum ex uerbis Bedæ haberi
Pſal. poteſt, qui dicit ſuper Lucam, ꝙ in diebus
132 ſabbati Iudæi ad ſynagogas confluebāt, ad
meditanda diuinæ legis mandata,poſt po-
ſitis mundi negotijs, iuxta illud, Vacate &
uidete,quoniā ſuauis eſt Dominus. In me-
moriam ergo priſtinę religionis,canticum
ipſum Deuter. ſabbato cantatur,in quo ſta
tus illius populi, quem habuit, offenſo uel
propitio Deo deſcribitur. ¶Poſt antipho-
27 nam † ſequitur capitulum,per quod fit ex-
hortatio, ne deficiamus in uia . Et dicitur
quandoque,benedictio & claritas.Apoc.7.
cap.& quandoque, Fuiſtis aliquando tene-
bræ.Eph.5.& quādoque,Nox præceſſit. ad
Rom.13.cap. ubi hortamur in fide perſeue
rare, miſericordiæ operibus intendere, &
opera tenebrarum abijcere , & arma lucis
induere,& conſolamur ; er repromiſſionē
gloriæ. Et poſt capitulum ſequitur reſpon
ſorium. In quibuſdam tamen eccleſijs non
dicitur reſpōſorium.Videtur enim hoc ſu-
perfluere propter reſponſoria , in noctur-
nis dicta,quia hodie nocturnę & laudes ma
tutinæ ubique coniunctim canuntur . Hæc
tamen ratio ceſſat, ſi laudis matutinæ offi-
cium fit per ſe. In omnibus tamen alijs ho
ris poſt capitulum ſequitur reſponſorium.
Poſt capitulum ſeu reſponſorium chorus
exhortationi aſſentiēs , hymnum reſonat.
Poſt hymnum,ſequitur uerſus; Quia enim
per canticum Zacharię,quod ſtatim ſequi-
tur, promiſſio notatur, & nos tardi ſumus
ad credendū promiſſionibus,ideo pręmit-
titur uerſus,alta uoce, ut excitemur ad cre
dendum Dei promiſſa . Et dicitur in qui-
buſdam eccleſijs uerſus;Repleti ſumus ma
ne miſericordia tua,in quo recolitur tem-
pus, quo iuſtis recōpenſabitur merces poſt
huius ſeculi laborē. Vnde dicit Beda, Re-
pleti ſumus mane,præteritum ponens,pro Pſ.66
futuro,prophetali certitudine,quia in ma- Pſ.67
ne ęternitatis miſericordia Domini reple
bimur,iuxta illud, Satiabor,cum apparue-
rit gloria tua . In alijs uero eccleſijs dici-
tur in matutinis,Domine meditabor in te.
Conſequenter chorus, uerſu incitatus, ſu-
bijcit canticum Zachariæ, ſcilicet, Benedi
ctus,quod eſt Luc.1.cap. quod ſemper dici-
tur,iuxta quod ait Apoſtolus,Seruiendum
eſt Deo,in pſalmis, & hymnis, & canticis,
id eſt, corde, ore, & opere. Si quidem per
hymnum exprimitur lætitia, quam de con
ſecuta libertate habemus.Et quia Chriſtus
hanc nobis lętitiam acquiſiuit, idcirco ne
de huiuſmodi beneficio ingrati eſſe uidea-
mur, in laudem Dei cantando prorumpi-
mus,antiphonam inchoantes . Et quia nos
liberauit ei grates referimus,alta uoce can
tando canticum ipſum.& quare? quia uiſi-
tauit nos exiſtentes in miſeria , & fecit re-
demptionem plebi ſuæ. Quare etiam hoc
canticum alta uoce dicatur, in 6. parte ſub
5. feria cœnæ Dñi dicetur. Vel ideo poſt
pſalmos & lectiones, & uerſum canticum
ipſum dicitur, ut recordemur, quod finitò
tempore noui teſtamēti,quod per præmiſ-
ſos matutinales pſalmos ſignificatur, remu
neratio Abrahę promiſſa nobis dabitur, ſi
doctrina Chriſti imbuti , quod per lectio-
nem,& ad Dei ſeruitium uiſitati, quod per

verſum ſignificatur, ſine timore, in ſanctita te, & iuſtitia, omnibus diebus ſeruiamus
28 Deo. ¶ † Rurſus ideo Pſal. Benedictus, hoc loco dicitur, quia in eo agitur de præcurſo re illius, qui in ſexta ætate uenit. Et iſte eſt ſextus pſalmus in laudibus. ¶ Et not. quia hoc canticum & canticum Mariæ, ſcilicet, Magnificat anima mea Dominũ &c. euangelia ſunt ideo ea ſtantes cantamus. Cæterum hæc duo cantica, non cantantur in ecclesia eo ordine, quo edita ſunt, quem ordinem ponit magiſter in hiſtorijs, ubi agit de ortu præcurſoris. Nam cãticum Zachariæ prius cantatur, & tamen ſecundo editum eſt, quia enim ibi legitur; Et erexit cornu ſalutis nobis. quod eſt factum in reſurrectione. Et quia loquitur ad puerũ, qui fuit aurora ſolis, ideo cantatur in laudibus. Cãticum autem uirginis, quia legitur ibi; Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, Eccleſiæ, ſcilicet ipſius Mariæ, quod quidem factum eſt in ſexta ætate, & agit de incarnatione ibi; Suſcepit Iſrael puerum ſuum, ideo canitur ad veſperas, ſcilicet in ſexto officio diurno. Tertio canticum Simeonis, quod
7 ſequitur, canitur in ſeptimo officio, ſcilicet in completorio, quia orat ſe dimitti in pace, quod erat in ſeptima quieſcentium. ¶ Rurſus in tribus horis, tria dicimus euangelia, ſcilicet in aurora, Benedictus. quia ibi vera lux nuntiaret. In veſpera. Magnificat, quia in fine mundi, prout ibi dicitur, Deus ſuperbos diſperdet, & humiles exaltabit. In completorio, Nunc dimittis, quia poſt iudicium ſancti in pace regnabunt. Finito cãtico antiphona, quæ dilectionem ſiue deuotionem, quam in laudando Deũ habere debemus, ſignificat, repetitur. Dum autem uerſus ante ipſum canticum dicitur, offertur, incenſum, vt notetur deuotio ab igne charitatis egrediens, quæ in omni laude eſſe debet. Turribulum enim, eſt cor hominis, ignis, charitas, incenſum, oratio, ſumus in altum tendens, eſt deuotio, qua ſurſum tendere debet, iuxta illud, Dirigatur oratio mea &c. De hoc in quarta parte in titulo de acceſſu pontificis ad altare dictũ eſt, & dicetur ſub veſperis. Primo autem offertur incenſum, circa altare, nam & ſacerdos legalis mane intrabat templũ, vt ſi per altare incenſum offerret, vt dicetur ſub titulo de veſperis. Offertur itaq; incenſum, circa altare, vt notetur canticum toto corde affectu eſſe proferendum. Et ne nobis accidat, quod contingit Zachariæ, cui dum incenſum offerret, apparuit angelus dicẽs, quòd ei naſceretur filius, quod quia ille non credidit, obmutuit. Credamus igitur de promiſſionibus Dei, ne à laude eius mu ti efficiamur. Alia etiam ratio ſub veſperis dicetur. Poſt cãticum ſequitur oratio, per quam eſt impetranda promiſſio, de qua dictum eſt in proœmio huius partis. De laudibus matutinis, quas monachi dicunt in præcedenti titulo dictum eſt.

(Marginal notes: *Pſal. 111*; *Luc. 1*)

SVMMA.

1 *Prima, principium diurnis officij, quorſum inſtituta.*
2 *Hymnus nunquam mutatur in Prima. Et quid ita.*
3 *Antiphonam ſequuntur Pſalmi, in prima.*
4 *Pſalmi treis in prima. Et quid ſignificent.*
5 *Pſalmi, Beati immaculati, excellentia.*
6 *Pſalmi nouem, quare dicantur die dominica, in prima.*
7 *Reſponſorium horæ primæ.*
8 *Preces quæ dicendæ in prima.*
9 *Κύριε ἐλέησον in prima.*
10 *Oratio Dominica dicitur in horis, ſubmiſſe. Et cur ita. Et cur etiam perinde ſymbolum Apoſtolorum. nu. 11.*
12 *Obſecratio, quid.*
13 *Eccleſia, pro quatuor obtinendis, orat.*
14 *Proſtrationes cur fiant in horis canonicis. Et quando. nu. 15.*
16 *Genua flectitur, etiam in priuatis orationibus.*
17 *Oratio Dominica, eſt ſal officiorum diuinorũ.*
18 *Pretioſa, antiphona, an in matutinis, an potius in prima locum habeat.*

De Prima. Cap. 5.

POSTQVAM de nocturnali præmiſſum eſt officio conuenit aliqua dicere de diurno. Et primo de † hora prima, in 1 qua Deum laudare debemus, tum quia eſt initium diei, & nobis dedit noctem, cum ſalute, & ſine Satanę impedimento tranſire, prout

prout in completorio rogauimus ipſum, tum quia tali hora Chriſtus à Iudæis Pilató traditus eſt, & etiam angelus nunciauit mulieribus ad monumentum, ortó iam ſole venientibus, eum ſurrexiſſe, eadem etiam hora viſus eſt in litore maris à diſcipulis piſcantibus, dicens illis, Pueri, habetis aliquid pulmenti? Tum quia eadem hora, Dominus conueniebat in templo, & populus manicabat, id eſt, mane expectabat, vel, id eſt ad eum mane feſtinabat. Tū etiam quia ſcriptura dixit; Primū quærite regnū Dei. Meritò ergo eccleſia in hac hora, Dominū laudat, & eum inuocat dicens Deus in adiutorium meum intende, cum glorificatione ſequenti, & inde petit liberari, & à perſecutione mundi, & à tentationibus diaboli, vt patet in hymno; Iam lucis orto ſydere, &c.

Mar. vlt. Io. 21 Luc. 21

2 ¶ † Eſt autem notandum, quòd in prima hora hymnus ipſe inuariabilis eſt, quoniā quolibet die præmiſſa liberatione egemus, ſimiliter & in completorio hymnus, Te lucis, &c. in quo petit eccleſia à phantaſmatibus liberari, qua etiam liberatione ſemper egemus, prout ſub completorio dicetur. Quædam etiam eccleſiæ nunquàm variant antiphonam, ad primam. Cum enim Deus ſit inuariabilis, qui eſt α & ω, id eſt, principium & finis, idcirco quia ſemper à nobis primitias & decimas exigit, tāquam ſemper ſoluentes primitias diei nunquam variant antiphonam, ſed ſemper dicunt illam de trinitate, niſi aliquod feſtum accidat, quia tunc fit de ipſo feſto. Aliæ tamen eccleſiæ variant antiphonam, & hymnum, & in dominicis, & in ferijs, & in feſtis Dei, & ſanctorum.

Apoc. 1

3 ¶ † Poſt antiphonam ſequūtur pſalmi, & ex continentia præcedentis hymni euidenter apparet, quare dicatur primus Pſalm. Deus in nomine tuo, &c. in quo eccleſia orat, à periculis, & ab inimicis liberari, deinde ſe armat, primo contra hoſtes cingulo caſtitatis cum dicit, Beati immaculati in via, &c. Secundo, galea ſalutis, ſcilicet ſpe, cum dicit; Retribue ſeruo tuo, &c. de quibus dicetur ſub ſexta. Tertio etiam ſcuto fidei, cum dicit; Quicūque vult ſaluus eſſe, &c. in quo fides noſtra cōtinetur, vt iam dicetur, quę eſt ſcutū & munimen noſtrū, & victoria cōtra carnē, mundū, & diabolum, & eius oēs tentationes, vnde Petrus. Cui reſiſtite fortes in fide, &c. Quartò, ſumit gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei, dum dicit capitulum ſiue lectionem, quæ pertinet ad doctrinam, quia oportet, ut præcedant bona opera quæ per pſalmos ſignificantur, & tandem ſequatur doctrina de ſpiritualibus & ſecretioribus, iuxta illud, Cœpit Ieſus facere, & docere.

4 ¶ † Sunt ergo tres pſalmi, ſcilicet Deus in nomine tuo ſaluum me fac. Beati immaculati in uia. Retribue ſeruo tuo. ut in tribus horis munimentum cōtra impugnationes interiores & exteriores habeamus. Et dicūtur ſub tribus glorificationibus, eo φ trinitas in noſtris operibus glorificatur. Secundus Pſalm. eſt. Beati immaculati in uia. uſque. Retribue ſeruo tuo. Tertius eſt, Retribue ſeruo tuo. uſque, Legē pone mihi Domine, uiam iuſtificationum tuarum, qui ex octonarijs uerſuum conſtituuntur. Habet enim unuſquiſque ſexdecim uerſus, quorū duodecim ſignificāt duodecim prophetas, alij quatuor deſignant quatuor maiores, ſcilicet Hieremiam, Eſaiam, Danielem, & Ezechielem, ſiue duodecim Apoſtolos, & quatuor Euangeliſtas. Dicuntur ergo illi duo pſalmi, ex ſexdecim uerſibus conſtituti, ut oſtendatur, φ ea, quæ duodecim prophetę & quatuor maiores, ſiue duodecim Apoſtoli, & quatuor euangeliſtę dixerunt, pro poſſe obſeruare debemus. De octonarijs dicetur ſub titu. de completorio. Sunt etiam quodammodo quinque pſalmi habito reſpectu ad diuiſionem octonariorum uerſuum, cuiuſlibet pſalmi, ſignificantes φ eccleſia petit, ne mors ingrediatur per feneſtras quinq; ſenſuum noſtrorum, ſeu ut quinque ſenſus noſtri, per diem diuinitus muniātur. Primus eſt; Deus in nomine tuo ſaluum me fac. Secundus; Beati immaculati in uia. Tertius; in quo corrigit. Quartus; Retribue ſeruo tuo. Quintus; Adhæſit.

Act. 1

5 ¶ † Et eſt ſciendum, φ à pſalmo. Beati immaculati in uia, uſque ad pſalmum; Ad Dominum, cum trib. cla. eſt unus pſalmus continens duodecim capitula, qui ſecundum Ambroſium eſt paradiſus pomorū, & apotheca ſpiritus ſancti, ideo eccleſia ruminat illum per horas, uelut ſpecies aromaticas paradiſi, ut ſit ſpēs aromatica Deo & mundo. ¶ Sed quærit̄, quare pſalmus ille, Deus in nomine tuo ſaluum me fac. dicatur ad primam, quem Dauid cecinit dū Iudęi eū Saul

1. Re. 23

Saul tradere uolebant? Reſpondeo, ideò quia per cypheos, qui interpretantur floré tes, intelligitur diabolus, qui caducam floriditatem ſuis oſtendit. Ipſe enim ſiue per ſe, ſiue per membra ſua, inſidiatur nobis, & nos apertè perſequitur, ut nos æternæ tradat morti. Ad uitandum ergo eius calliditatem, iſte pſalmus in prima hora ſiue dilu culo cantandus eſt, quam Dauid cantabat, ut ab inimicis ſaluaretur. Poſt illũ dicitur pſalmus; Beati immaculati in uia, qui plenus eſt moribus, quia oportet, ut hi quos Deus liberauit de uinculis, & carcere ini-
6 micorum, moribus bonis, & in omni deuo tione adſiſtant. ¶ † In diebus uerò dominicis, in quibus matutinale dicitur, & hiſtoria mutatur, dicuntur ad primam quinque
Pſ. 21 pſalmi, qui ſunt in fine ipſius nocturni dominicalis. ſcilicet Deus Deus meus, reſpice &c. qui pſalmi quare in prima dicantur, ſub completorio dicetur. In quibuſdam tamen eccleſijs dicuntur ſolum in dominicis à ſeptuageſima, uſque ad Paſcha, quo etiã tempore dicitur ad primam, Dominus regnauit, propter rationem ibi ſcriptam. In præmiſſis etiam dominicis dicitur ad Primam pſalmus, Cõfitemini Domino, né aliquid de pſalterio prætermittatur, quin totum in ſeptimana dicatur, & quia ibi præſertim in uerſu illo; Hæc eſt dies, quam fecit Dominus &c. agitur de reſurrectione, ad quam dies dominici pertinent, & ſecun dum hoc in dominicis dicũtur ad primam nouem pſalmi, ut cum nouẽ ordinibus angelorum in reſurrectionis gaudio trinitatem laudare poſſimus. In primis quinque, ſcilicet Deus Deus meus, reſpice, & ſequentibus de Chriſti paſſione cantatur, per pſalmum; Confitemini. & tres quotidianos, innuitur, quòd in quatuor mundi partibus doctrinam quatuor euangeliſtarum laudare debemus. In pſalmo; Deus in nomine tuo ſaluum me fac, petimus erroris depoſitionem, in Confitemini, exhortamur ad laudis confeſſionem, in Beati immaculati, ad laudis operationem; in Retribue, ad mandatorum retributionem. Verum, quia fides, eſt fundamentum mandatorum, & uictoria quæ uincit mundũ, quia cætera ſine fide fruſtrantur, ideo ſubditur ſymbolum fidei; Quicunque uult, quòd Athanaſius Alexandrinus epiſcopus rogatu Theodoſij Imperatoris ad eradicandam inualeſcentem hæreticorum perfidiam, & fidem catholicam diuulgãdam, edidit: & ſingulis diebus dominicis Eccleſia conſtituit cantari ad primam: quia populus ex tunc maximè ad Eccleſiam conuenit: vel quia fides principium ſalutis exiſtit. Quidam tamen ex curioſitate, illud omittunt in illis diebus, quibus in miſſa: Credo in vnum Deum, dicunt; quidam autem dicunt, quòd dictus Athanaſius fugiẽs à facie Conſtantini Imperatoris in Treueri illud compoſuit: quandoque non dicitur in Eccleſia ex primaria Eccleſiæ inſtitutione. Et aduerte, quia in hoc ſymbolo, duæ principaliter ſunt partes, ſcilicet de trinitate, & de incarnatione verbi: ſed de libero arbitrio præmittitur. ¶ Poſteà ſequitur capitulum, in quo paſtor oues, & paterfamiliàs operarios, ne in calore & labore deficiant, conſolatur, de quo iam dicetur: & dicitur quandoque capitulũ Gratia vobis, & pax à Deo: ad Gal. j. & quandoque: Pacem & veritatem Zachariæ: viij. diſt. ¶ Poſt capitulum ſequitur reſponſorium: Chriſte † fili Dei viui, &c. vt Eccle- 7
ſia oſtendat ſe innuere & applaudere his, quæ in illo dicta ſunt: nihilominus tamen orat pro ſe. Vnde poſteà ſubijcitur verſus: Exurge Chriſte, id eſt, fac nos exurgere. Exurgere autem à vitijs, nihil aliud eſt, quàm ad Dominum redire. ¶ Sciendum eſt autem, quòd quædam Eccleſiæ omittũt reſponſorium illud: Chriſte fili Dei viui: in aduentu & in ſeptuageſima: quia licet tam patres, qui fuerunt ante legem, quàm qui fuerunt ſub lege, ſperarent per Chriſtum à miſerijs liberari tum quia ipſe in illo tempore nondum venerat: idcirco cum tempora illa recolũtur miſericordia Chriſti minimè inuocatur. In feſtiuitatibus tamen ſanctorum, quæ in illis temporibus occurrunt, illud dicunt: quia in illis tẽpus gratiæ repræſentatur. Quædam tamen Eccleſiæ non dicunt capitulum, nec etiam reſponſorium; ſed ſolum verſum. Exurge: volentes morem Apoſtolorum imitari: quos legimus poſt Aſcenſionem ante aduẽtum ſpiritus ſancti, in orationibus, & bonis operibus perſeueraſſe: ſicut Lucas dicit, quòd Luc.
ipſi adorãtes reuerſi ſunt in Hieruſalem, 24
cum gaudio magno, & erant ſemper benedi

benedicentes in templo, & laudãtes Deum. Nec legimus eos tunc feciſſe ſermonẽ ad populum: ſed in die pentec. dato eis ſpiritu ſancto, hora tertia cœperunt tanquàm confirmati ad populum loqui: in quo inſtruimur, quòd vſque ad horam tertiã bonis operibus & orationibus vacare debemus, & tunc tãdem alios docere: quod notat ipſa lectio ſeu capitulum: nã pſalmus ad opera: lectio verò pertinet ad doctrinã. Propter hoc ergo lectionem ĩ prima ſubtrahunt, & per conſequens, reſponſorium quod ei reſponderi debet. ¶ Rurſus, per primam paſtoris opera intelliguntur. Vnde & tunc dicitur: Reſpice Domine in ſeruos tuos, & in opera, &c. qui paſtor, Chriſti exemplo, debet prius operari, vt ĩ alijs horis alios ad operam valeat exhortari, ideoque non dicunt capitulum, quod eſt exhortatio ſeu conſolatio poſt pſalmos, ꝑ quos opera ſignificantur, ſed poſt Primam dicitur lectio, vt dictum eſt in proœmio
8 huius partis. ¶ † Subſequenter dicuntur preces, quoniam in concilio Agatheñ. de conſecra. diſt. v. conuenit, ſtatutum eſt, vt preces ſiue capitula pſalmis, in ſingulis horis dicantur. Dicuntur autem propter tria. Primò ad reſecandas ſuperfluas cogitationes. Secundo, ad impetrandam miſericordiam, propter oues errantes, & operarios fatiſcentes. Tertiò, ad poſtulãdum auxilium contra tentationes vt poſſimus in dominica oratione patrem ſecurius inuocare. Et dicuntur hoc modo. Primo, nanque dominica oratio dicitur, in qua ſunt vij. petitiones, propter ſeptem dona
Eccle. 10 ſpiritus ſancti habenda, vt iam dicetur. Sed quia muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti, præcedat ipſum Κύριε ἐλέ-
9 ησον Oportet † enim tale quid præcedere, quod inanes cogitationes repellat à mente, vt dicendo ipſam orationem dominicam, mens quæ inuiſibilia loquitur, ſola inuiſibilia cogitet. In diuinis ſiquidem officijs ante ipſam orationẽ dicitur ter vel ſemel Κύριε ἐλέησον, & poſt ſemel vel ter Χριστὲ ἐλέησον, & iterũ ter vel ſemel Κύριε ἐλέησον. Dicitur ter Κύριε ἐλέησον, ad notandum tres ſtatus diuinitatis & diuinæ maieſtatis, quos aliquo modo in Eccleſia celebramus. Sed ſemel dicitur, propter vnam ſubſtantiam. Primus ſtatus fuit, ante aſſumptã humanitatem, quando trinitas inuocabatur, ſine copulatione humanæ naturæ, & dicebatur Dominus. quia Dominus nomẽ illi. Secundus, poſt aſſumptam humanitatem, ſcilicet quando Chriſtus uidebatur in terra, & nihilominus credebatur à ſuis Deus & filius Dei, propter aſſumptã enim humanitatem, quæ uncta eſt oleo ſpirituali, uocatur Chriſtus. Vnde in medio ſtatu dicimus, Χριστὲ ἐλέησον. Quando igitur ter dicimus Χριστὲ ἐλέησον, oſtendimus eũ nunquam fuiſſe ſeparatum à ſubſtantia ſanctæ trinitatis, licet fieret homo. Sed quando ſemel, oſtendimus eum fuiſſe ſolum inter homines, & neminem ſibi per omnia ſimilem habuiſſe. Tertius ſtatus fuit ex eo tempore, quo uoluit clarificari aſſumptam humanitatem plus, quàm eſſet, quandiu mortalis erat. quia ergo in illa clarificatione oſtenſa eſt trinitas, ideo dicimus ter Κύριε ἐλέησον ſemel uero dicitur propter unam ſubſtantiam. de horum uerborum efficacia dictum eſt in quarta parte ſub titu. de Κύριε ἐλέησον. ¶ Et nota, ꝙ præmiſſi ſtatus Iac. 1.
dicuntur, propter nos, nõ propter Deum, apud quem non eſt tranſmutatio nec uiciſſitudinis obumbratio. ¶ Poſt Κύριε ἐλέησον ſequitur dominica oratio, in qua ſunt ſeptem petitiones, propter habenda. vij. ſpiritus ſancti dona, per quę mœrentes ſeptem uirtutes, & per iſtas à ſeptem uitijs liberati, ad octo beatitudines perueniemus. ¶ Et dicitur uoce demiſſa & ſecretè.
¶ † Primò, ut per hæc uerba humilitatis 10
& orationis deuotio ſignificetur. ¶ Secundò, ut quaſi ad interiora reuerſi, ipſas res cum magna diligentia mente capiamus, quas uerbis pronuntiamus. ¶ Tertio, quia in ea Deo loquitur, qui nõ tantum uerba, ſed renes ſcrutatur & corda. ¶ Quarto, ad notandum, quòd oratio ipſa potius habet efficaciam in deuotione cordis, quàm in clamore oris. Licet enim Moſes ad Dominum non clamaret ore, tamen Dominus, qui magis attẽdit clamorem cordis quàm oris, inquit ei, quid clamas ad me, Exod. 14. cap. Finis tamen ipſius orationis altè pronuntiatur, ut ab omnibus cõfirmetur, & ut auxilio precum adſtantium reſpondentium, Amen à tentatione liberemur, quia ſicut ait Aug. Impoſſibile eſt multitudinem non exaudiri. Principium quoq; eius

eius publicè pronuntiatur: vt per hoc populi ad ſtantes ad orandum inuitentur.
¶ Sanè, dominica oratio dicitur, vt vita ſpiritualis animæ impetretur. propter quod immediatè illa dicta ſubijcitur: Viuet anima mea; & laudabit te &c. deinde ſequitur: Erraui ſicut ouis, quæ &c. in quo fit cōfeſſio. Non enim poteſt in Deo viuere, qui
11 non confitetur. ¶ † Conſequenter dicitur:
He.2. Credo in Deum: in quo fides noſtra continetur: ſine qua impoſſibile eſt Deo placere, & per quam contra omnia aduerſa armantur, qui per dominicam orationē muniuntur. Et dicetur voce demiſſa: finis vero alta, ad notandum quòd corde creditur ad iuſtitiā: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. extrà de ſacra vnct. de quo in quarta parte dictū eſt, vbi de ſymbolo agitur. Poſteà ſacerdos quaſi ſuſpirans dicit: Et ego
Pſal. 49 ad te Domine clamaui &c. Iuxta illud David: De profundis clamaui ad te Domine. quia verò non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: quia peccatori dixit Deus: Quare
Pſal. 70 tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuū. iij. q. vij. §. quod inflatur. ideo petit ſibi gratiā confitendi: qua repletus poſſit dignè laudare, dicens: Repleatur os meum laude. ¶ Subſequuntur etiam poſteà multæ preces: quibus Eccleſia obſecrat, orat, poſtulat: & gratias
1.Tim. 2 agit, iuxta doctrinā Apoſtoli ad Tim. obſecrat, dum dicit: Domine auerte faciem
12 tuam à me &c. † Propriè autem obſecratio eſt, quādo cum adiuratione petitur: vt cùm dicitur: per paſſionem tuā libera nos
Pſal. 50 Domine. Orat, dum bona ſibi dari petit: vt ibi: Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum. Poſtulat, dum à ſe mala ſibi
Pſal. 101 contraria remoueri petit: vt ibi: Dignare Domine, die iſto ſine peccato nos cuſtodire. Gratias verò agit, pro iam receptis: cū dicit: Benedic anima mea Domino: de hoc etiam ſub titu. de tertia dicetur. ¶ Poteſt etiam & aliter dici, quoniam oratio dominica cum ſequentibus precibus, & cū pſalmo. Miſerere mei Deus ſecundum magnā miſericordiam tuam: ideò dicuntur, quoniam ſunt ītra Eccleſiam noſtram, qui minima & qui maxima committunt: pro minima & committentibus, & pro ſeipſo ſacerdos orat, quando Κύριε ἐλέησον & orationem dominicam dicit: in qua nemo ſe excuſare poteſt, niſi veraciter: dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimitti. &c. pro maiora committentibus: & per pœnitentiam reſurgentibus dicitur pſalmus: Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam, qui propriè pertinet ad pœnitentes: prout dictum eſt ſub titulo de laudibus matutinis: & viuet anima mea &c. quia anima mortua fuit poſt mortale peccatum. Errorem etiam ſuum exponit dicens, Errani ſicut ouis. quæ petijt &c. Medicinam quærit, vbi dicit: quære ſeruū tuum Domine, quia mandata tua non ſum oblitus, id eſt, paratus ſum adimplere.
¶ † Rurſus in his pcibus Eccleſia orat pro 13
peccatis, & preſertim pro quatuor orat, ſcilicet pro immūditia remouenda. Et pro munditia conferenda. Pro triſtitia, quæ ex morſu conſcientiæ remouenda. Et pro lætitia conferenda: pro quibus dicit quatuor particulas illius pſalmi: Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam. Pro immundicia remouenda, dicit: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Quaſi dicat, noli ea æternaliter punire. ſed quia poſſet eſſe, quod homo non curaret ea deleri, ex quo in præſepti non puniretur, ideò addidit: Et omnes iniquitates meas dele. pro munditia vero conferenda, dicit: Cor mundum crea in me Deus. Sed quia etiam collata munditia homo eam ſibi collatā ignorat, & adhuc conſcientię morſu torquetur, ideò addidit: Ne proijcias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Deinde pro lætitia conferenda, dicit, Redde mihi lætitiā ſalutaris tui, & ſpiritu principalis &c. Sed quia adhuc reſtant inimici qui nos ad mala trahere nituntur, qui ſūt tres, ſcilicet caro, mundus, & diabolus; idcirco contra inimicos ponit tres verſiculos, ſcilicet, Eripe me Domine ab homine malo, & alios duos ſequentes. Inimicis verò repulſis, iam laudare poteſt, vnde dicit
ſic; Pſalmū dicam nomini tuo &c. & quia Pſal. 130.
omni tempore laudandus eſt, adiungit, Et reddam vota mea &c. & etiam in omni loco, ideò adiungit; Exaudi nos Deus ſalutaris noſter, Adhuc, quia per paſsionē redempti ſumus, & per eam noſtra oratio recipit efficaciam, ideò reducimus ad memoriā, quę in paſsione Domini legimus & cātamus,

tamus, videlicet: Sanctus Deus, ſanctus for
tis, ſanctus & immortalis. Inde hortamur
animam noſtram ad benedicendum ſibi,
propter beneficia nobis collata, ibi: Bene-
dic anima mea Domino &c. Conſequen-
ter verò, vt puta ſit oratio, communem fa-
cit confeſſionem, per quã à venialibus mũ-
damur ſine quibus communis uita facilè
non ducitur. Et quia hominis confeſſio
nil ualet, niſi interius conuertatur: ideò
ſubiungit: Conuerte nos Deus ſalutaris
noſter: & auerte iram tuam à nobis. Præ-
tereà, quia in principio diei eſt orat à pec
cato per diem liberari, dicens: Dignare
Domine die iſto, ſine peccatis nos cuſto-
dire: ſine quo uix poteſt eſſe momentum
humanitatis fragilitas. Et quia neceſſe eſt,
ut miſericordia Dei ſequatur ſicut præue-
nit, idcirco addit: Fiat miſericordia tua
Domine ſuper nos &c. demum orat pro di
uerſis gradibus Eccleſiæ, & tandem conclu
dit per pſalmum: Miſerere mei Deus, ſe-
cundum magnam miſericordiam tuã, poſt-
quàm noſter opilio ſolus orat, pro omni-
14 bus in collecta. † Dum autẽ ſacerdos orat
ſeu preces huiuſmodi dicit in diebus pro-
feſtis ſe ad terram proſternit ut maiorem
in ſe & alijs excitet deuotionem, ſed finito
pſalmo: Miſerere mei Deus: ſurgit cæte-
ris proſtratis manentibus, & ſtans orationẽ
dicit, quoniam uicem gerit illius ſacerdo-
tis, qui in cœlo eſt, qui pro nobis quotidie
interpellat. Primò ergo tacendo cùm cæte
Rom. 8 ris orat, ſicut & Dominus, cuius uicarius
eſt, prius, quàm reſurgeret, cum peccatori-
bus conuerſatus, & in cruce proſtratus eſt,
poſteà ſtando orationem dicit, ut illius re
ſurrectionem recolat cuius uicem gerit.
In quibuſdam tamen Eccleſijs omnes illo
ſurgente ſurgunt, in quo ſignificant ſe ſpẽ
recepiſſe à peccatis reſurgendi. ¶ Et nota,
quòd ſola Eccleſiæ unitas adorando in fa-
15 ciem cadit. ¶ † In profeſtis ergo diebus
quandoque proſtrati oramus, in quo octo
ſignificantur. Primum, infirmitas corpora-
lis, quia de puluere ſumpti ſumus. Secun-
dum, infirmitas animi, quia per nos non
erigimur. Tertium, eſt erubeſcentia, quia
non audemus oculos in cœlum leuare.
Quartum, prudentia, quia uidemus ubi ca
dimus, id eſt, in terrenis affligimur. Quin-
tum, ut cordis contritionem ſignificemus.

Sextum, quia Chriſtum adorantes, eum ad
terram deſcendiſſe, & carnem de terra cre
dimus induiſſe, & hoc etiam quidam figu-
rant, qui uolentes ſibi ſignum crucis impri
mere, prius inclinati, terrã manu tangunt.
Septimum, quia reducimur ad memoriã, li
cet i paradiſo angelici creati fuerimus, cor
pora tamen noſtra propter lapſum noſtrũ,
inter animalia bruta iacere, & animam
corporali mole grauari. Octauum, ut ip- Gen.
ſo actu confiteamur nos eſſe peccatores, & 18
terrenis deſiderijs inhærere, uentrem ter-
ræ & animam pauimento infigimus, &
hoc eſt introductum ab Abraham, qui ca-
dens in terram, Dominum adorauit, quem
prophetæ imitati fuerunt. Vnde Origines
in homilia illius euangelij: Erant Ioſeph 3. Reg.
& Maria mirantes ſuper his &c. ita dicit: 8
Sancti prophetæ quando anguſtius aliqnid Ephe.
contemplabantur, cadebant in facies ſuas, 3
ut peccata per ruinã corporis plenius pur
garentur. † Quandoque etiam in priuatis 16
orationibus genua flectimus: ut Salomon
& Apoſtolus dicens: Flecto genua mea ad
pa. do. no. extrà de immu. Eccle. decet. ut
per hoc omne genu Chriſto flecti innua-
mus, ſed tunc non proſtrati, ſed facie ere-
cti ſtamus, quaſi ipſo actu dicentes, trahe Cãtic.
me poſt te. ¶ Quid dicere debemus, dum 1.
genua flectimus, in ſexta parte ſub tit. de Pſal.
paſcha dicetur. Et quandoque ſtamus, qua- 121
ſi lætantes, quòd in domũ Domini ibimus.
In primo quidem modo exprimimus con-
ditionem noſtram, in ſecundo deſiderium,
in tertio ſpẽ. In diebus uerò dominicis, & i
paſchalibus genu flectio non fit: nec dici-
tur per horas Κύριε ἐλέησον nec oratio domi
nica, ſed ſtantes oramus propter lætitiam
reſurrectionis, quam tunc recolimus, de
quo in ſequenti parte ſub feſto paſchæ, di-
cetur, nec in diebus pente. quibus recoli-
mus libertatem per aduentum ſpiritus ſan
cti nobis datam, nec in alijs feſtiuis diebus
propter lætitiam ipſarum feſtiuitatum, in
quibus recolimus ſanctam ſocietatem an-
gelorum & ſanctorum, qui iam eſt in læti-
tia ſempiterna, niſi pro præſentia corporis
& ſanguinis Chriſti. In his tamen diebus Matt.
ſtantes, capite inclinato orare debemus, ſi 28
cut & deuotæ mulieres ad monumentũ fe
cerunt, & nunc etiã huiuſmodi flebiles pre
ces uitæ præſentis emittimus, ad notandũ,
quòd

quòd in futura reſurrectione, vbi erit vera libertas,& vera ſocietas, nulla precatio exercebitur,pro miſeris. de hoc dicetur in ſexta parte ſub ti. de ſabbato poſt petento.
17 In † quibuſdam tamen Eccleſijs in omnibus officijs dicitur dominica oratio, licet ſtando:nam illa eſt ſal & condimentum ſacrificij. Et ſicut in veteri teſtamento nullũ ſacrificium ſine ſale fiebat: ita & nullũ officiũ noſtrũ ſine illa fieri debere videtur: de hoc etiã dictum eſt in proœmio huius partis.¶ Sanè, preces huiuſmodi, myſtycè humilitatẽ ſignificãt, prout ſub completorio dicetur, verſi ad oriẽtem illas dicimus, de quo dictũ eſt in proœmio huius partis.¶ Vltimò,ſubijcitur oratio,quã ſalutatio, ſcilicet Dominus vobiſcum: præcedit & etiam ſequitur:quia ſicut Dominus poſtquam reſurrexit ſalutauit Apoſtolos, dicẽs Pax vobis.& poſteà locutus eſt eis: & poſt locutionẽ iterũ dixit: Pax vobis,ita presbyter eius vicarius,poſtquàm ſurrexit ab accubitu, ſalutat fratres,dicens:Dominus vobiſcum.& pro eis orat: & poſt orationem iterum dicit:Dominus vobiſcũ.q.d, Si gratiã Dei impetraſtis,in illa perſeuerate:& iterum populus dicit: Et cum ſpiritu tuo. Ac ſi dicat: Oraſti pro nobis, & nos pro te oremus. de hoc dictum eſt in quarta parte,ſub ti. de ſalutatione ad populum. Nouiſsimè dicitur: Benedicamus, de quo dictum eſt in proœmio huius partis. Poſtquam verò Eccleſia
18 dixerit † orationem ad Dominum,implorat orationes ſanctorum, dicens: Pretioſa in conſpectu &c.quod non eſt de prima: inde eſt,quod quidam dicunt illud poſt matutinas laudes. Et iam quidam interponunt inter primam,& pretioſa. primam de beata virgine: & quidam miſſam animarum; & quidam religioſi hoc in capitulo dicũt. Aliqui tamen dicunt eſſe de prima,ſecundum ea,quę dicta ſunt in proœmio,vbi agitur de lectiones, continuantes illud cum prima, deinde ſacerdos ad honorem trinitatis orat generaliter pro ſe, & pro omnibus dicens ter, Deus in adiutorium &c. Vel dicitur ter, vt petat auxilium contra inſidias diaboli,carnis & mundi:vel ad honorem trinitatis. Et ideò ſubijcitur: Gloria patri &c. Ne poſt, gloria patri: ſequitur allelu-Ia: pro eo, quòd locus, in quo hæc dici conſueuerunt: puta capitulum: ſacer non eſt. Sicut enim ſacer locus ſignificat illam Hieruſalem, in qua vox illa angelica, ſcilicet Allelu Ia, auditur, ita locus ille non ſacer, peregrinationem noſtram repræſentat,in qua peccamus,deinde quia dum in hac vita ſumus peccamus:ideò ſub iungimus, Κύριε ἐλέησον & Pater noſter, & poſtea; Reſpice Domine in ſeruos tuos,&c.vbi dicitur: Et dirige filios eorum: Filij noſtri, ſunt cogitationes,quæ de mente noſtra naſcuntur, quas ad opera Domini implenda rogat dirigi, opera verò manuum noſtrarum, ſunt opera exteriora, quæ inferius à cogitationibus procedunt. Sed quia omnia ad vnum tendunt, ideo poſteà dicit opus ſingulariter, cùm dicit: Et opus manuum noſtrarum dirige. Et iterum opilio ſiue paſtor pro omnibus ouibus orat generaliter dicens: Dirigere dignare Domine, &c. Oratione vero ſeruitium concluditur, vt diuina gratia, quæ actiones noſtras præcedit etiam ipſas ſubſequatur.

Leuit. 2 — Ioan. 20

S V M M A.

1 *Oratio cur fiat hora tertia. Et quàm variè; pro loci, regionis, & profeſsionis conditione.*

2 *Oratio, obſecratio, & poſtulatio, quid differant.*

De Tertia. Cap. 6.

HORA tertia Deo laudes exoluimus, quoniã in illa ſecundum Marcũ:Ieſus linguis Iudæorũ † morti ad iudicatus eſt, & à Pilato ad colũnam ligatus eſt,& flagellatus. Merito ergo hora illa oramus,vt ſicut, ſcilicet ab Adam per diaboli ſuggeſtionem ſeparatus eſt, ita per Chriſti crucifixionem dignetur eadem hora ſpiritus ſanctus in cordibus noſtris infundi. In hac etiã hora repromiſſus ſpũs ſanctus datus eſt Apoſtolis,& viſibiliter Dei magnalia loquebãtur,vnde in Actibus Apoſtolorũ. Nõ iſti ebrij,cũ ſit hora tertia diei; propter quod dicitur hymnus: Nũc ſancte nobis ſpũs,&c. Dicitur ẽt Pſalmus: Legem pone,quia tũç lex 1

Act. 2 — Pſal. 118

lex noua data eſt Apoſtolis. Quia vero ho
Sap. mo per legẽ Dei à morbo peccati ſanatur:
16 Iuſta illud Sapientiæ; Nec herba, nec ma-
Pſ.40 lagma ſanabat eos, ſed tuus ſermo Domi-
ne,&c. Ideo in quibuſdam Eccleſijs capitu
lũ illud dicitur: Sana me Domine,&c. Hie
ro.xvij.c. & reſponſoriũ. Sana animã meã,
&c. Et quandoq; dicitur; Charitas Dei dif-
fuſa eſt. Roma.v.c.& quandoq; illud, obſe-
cro vos fratres, per miſericordiam Dei Ro
ma.xij.c. Rurſus quia non poteſt ſanari,ni-
Pſ.26 ſi conſeruetur, ideo ſequitur verſus; Adiu-
tor meus eſto, &c. quaſi dicat quãuis liber
& ſanus in via tua ſim conſtitutus; tamẽ nõ
ſufficio ſine tuo adiutorio peruenire ad il-
lã meridiẽ, de qua dicitur; Indica mihi, vbi
paſcas, vbi cubas in meridie, unde dicitur.
Adiutor meus eſto Domine, & ſubiũgitur,
ne derelinquas me, id eſt, inceptum meum
ne intermittas, quia ſine te nihil eſt cona-
tus meus neq; deſpicias me, id eſt, ne con-
tẽnas, ꝙ ego mortalis te æternũ audeo que
rere, quia tu es Deus meus, qui me creaſti
& recreaſti ſalutaris meus, id eſt, qui ſanas
1.Tim. plagas peccati mei. Deinde omnes ad ora-
2. tionem proſternũtur, & proſequitur Sacer
dos modũ orationis, quẽ Apoſtolus docet.
dicens. Primo oĩum fiãt obſecrationes, ora
tiones, poſtulationes, & gratiarũ actiones
pro oĩbus, & pro his qui in ſublimitate ſũt.
2 †Obſecratio fit cum adiuratione pro malo
remouendo. Oratio, pro bono impetrãdo,
uel pro malo ſuperando. Poſtulatio, pro
bono adipiſcendo ſiue comulando. Gratia
rum actio pro bono iam collato conſeruã-
do. Obſecratio, eſt ibi; Ego dixi domĩe &c.
vbi petit vulnera ſanari, & medicinã dari.
Pſal. Oratio ibi, Fiat miſericordia tua Domine,
131 uel ibi, Oſtende nobis domine. Poſtulatio
ibi, Cõuertere domine uſquequo, vbi poſtu
lamus, vt per domini auxiliũ oĩa nobis ad-
uerſa remoueãtur. Gratiarum actio ibi, Sa
cerdotes tui induantur &c. & hoc pro no-
bis oibus. Item orat pro regibus, & pro his
qui ſunt in ſublimitate, dicens, Saluum fac
regem. & oremus pro pontifice noſtro, &
pro oĩbus viuis, dicẽs, Saluũ fac populũ tuũ
&c. Et pro defunctis, dicens; Oremus pro
fidelibus defunctis. Sequitur etiã, Miſerere
mei Deus, pro his qui ſunt in grauioribus
peccatis, ſicut præceſſit dominica oratio,
pro his, qui ſũt in quotidianis. Poſt hoc ſur
g't opilio, ſiue ſacerdos, & omnibus pro-
ſtratis manentibus, orat pro vniuerſis, de
quo dictum eſt ſub prima.

SVMMA.

1 *Sexta ad quid inſtituta.*
2 *Dei dilectione quanto quis magis rapitur, tanto à terrenis deficit.*

De ſexta. Cap. 7.

HORA ſexta pro nobis
† crucifixus, & clauis cõ- 1
fixus eſt Chriſtus, qua-
re tenebræ ſuper omnem
terram factæ ſunt vt ſol
in morte Domini ſui lu-
gens, ſe quaſi nigris tege
ret veſtibus, ne illum crucifigentibus lu-
men præberet. Hac etiam hora in die A-
ſcenſionis, cum diſcipulis diſcubuit, Meri-
to ergo Eccleſia illa hora Deo laudes ex-
hibet, gratias ei agens, quia pro ipſa Chri
ſtus pati voluit, propter quod ipſum dili-
git vehementer. Vnde in canticis, Nuntia- *Cãtic.*
te dilecto, quia amore langueo, & ob hoc *5.*
tunc dicitur Pſalmus, Defecit in ſalutari *Pſal.*
tuo anima mea &c. dicitur etiam reſpon- *118*
ſorium; Benedicam Dominum in oĩ tempo *Pſ.33*
re, ſemper laus eius ĩ ore meo; ſupple, quia
dignatus eſt pati pro me .i. pro ſalute ani-
mæ meæ. Hac etiã hora Adam de paradiſo *Gen.4*
eiectus eſt. Rectè ergo illa hora Deũ depre
cari debemus, vt vnde ille propter ſuper-
biam eiectus eſt, illuc per humilitatem, &
bonã operationem redeamus. Sanè officiũ
Sextæ, ſtatui temporis reſpõdet, ſicut & of
ficia aliarum horarum. in prima nanq; ho-
ra eſt inchoatio. In tertia profectus. In ſex-
ta conſummatio, ſecundũ quod ſol ĩ prima
incipit lucere. In tertia magis calet. In ſex
ta eſt in ſummo feruore, quod indicãt ver-
ba hymnorum, quæ in ipſis horis, & etiã in
nona præmittuntur. Inchoationi reſpon-
dent verba quæ dicuntur ad primã in pſal-
mo: Deus in nomine tuo ſaluum me fac &
in virtute tua libera me, id eſt, ſepara me à
Cyphæis. In principio nanq; noſtræ cõuer
ſionis incipimus à malo ſeparari vnde
ibi merito petimus, qui tandẽ loco & præ-
mio ſeparati ſumus. Ad idem ptinet, quod
dicis

dicit ſecundus Pſalmus: Vtinã dirigantur viç meæ: & quod dicit tertius pſalmus: Retribue ſeruo tuo, quod exponitur id eſt, frequẽter tribue & vbi dicit: Viuifica me, &c. ſupplendũ eſt, qui præmortuus erat ꝑ peccatum: vnde petit per gratiam iuſtificari. Ad profectũ pertinet, quod dicitur in principio tertiæ: Legem pone mihi Domine, viam iuſtificarum tuarum: & exquiram eã
Pſal. 118 ſemper. Sibi enim poſito in via petit dari legem correctionis. Ad conſumationẽ pertinet, quod dicitur in principio ſextæ: Defecit in ſalutari tuo anima mea poſita in ſalutari tuo, defecit à terrenitate: vel defecit in ſalutari tuo, id eſt, anima mea tendens in ſalutare tuum, defecit in terre-
2 nitate. † Quantò enim qui magis tendit in dilectionem Dei; tantò magis deficit à terrenis, & quaſi præ nimio deſiderio lãguet. Iuxta illud Canti. ij. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. Per flores quidem, initia bonorum operũ, per mala, perfectio accipitur quæ etiam alios accedens quodammodo conſolatur; non tamen hic plenam recipit conſolationem, ſed potius affligitur ex dilectione. Vnde ſequitur: Defecerunt oculi mei in eloquiũ tuum, & in verbum tuum ſuperſperaui. Et in ſecunda parte: Quomodo dilexi legem tuam domine. Et in tertia Oculi mei defecerunt, in ſalutari tuo anima mea: quoniam exaudiſti &c. Ad hanc perfectionem pertinet reſponſorium: Benedicam dominum, & verſiculus: Dominus regit. Nam ſicut habet alia tranſlatio: Dominus paſcit me, nihil mihi deerit in loco paſcuæ, ibi me collocauit, id eſt, Dominus eſt paſtor meus, in quo ſum totus & ſufficiens. Vnde ſequitur: Et nihil mihi deerit, ſpiritualem enim ſubſtantiam credit à Deo ſibi cõferendam, qui iam ſcit ſe eſſe collocatum in loco paſcuæ, vbi fideles in fide plenius corroborantur. Vnde dicit, Ibi me collocauit, Quem enim Dominus patuit in aduentu ſpiritusſancti, eundem regit id eſt, in bonis operibus facit eum delectari, & per rectum iter ducit ad ſanctiſſimam ciuitatem Hieruſalem, tali nihil deeſt, teſte Apoſto. qui dicit: Omnia in eo poſſum, qui me confortat. Dicit autem quandoq; capitulum illud; Alter alterius onera portate, ad Galath. vj. Quandoq; illud, Nolite con-
Phili. 2 formari huic ſeculo. Rom. xij. cap.

S V M M A.

1 *Nona, quorſum inſtituta, & eius forma.*
2 *Temporis ſtatus, inſinuat virtutum ſtatum.*
3 *Reſponſoria Dominicarum in Tertia, Sexta, & Nona, conuenienter reſpondent reſponſorijs ferialibus.*

De Nona. Cap. 8.

HOra Nona Chriſtus clamans emiſit ſpiritum. † Mori enim voluit pro 1
homine illa hora, in qua homo de paradiſo expulſus eſt. Et in eadem hora per mulierem & lignum redemit, quos per mulierẽ & lignum deceperat hoſtis, vt ars autem artem falleret, & medellam ferret, vnde hoſtis læſerat. In eadem quoq; hora miles latus Chriſti aperuit, ex quo duo noſtræ ſaluationis ſacra- Ioan. 19
menta, ſcilicet aquam baptiſmi, & ſanguinem noſtræ redemptionis nobis eduxit, & velum templi ſciſſum eſt, & monumenta aperta ſunt. Eadem hora inferna penetrans inextricabiles tartari tenebras confringens, feraſq; eius cõminuens, captiuitatem ſanctorum ſecum tranſuexit ad cœlos, igneaque romphea ſubmota antiquum incolam in paradiſo reſtituit. Eadem etiã hora cœtus apoſtolorũ ad orandũ conueni re conſueuit, & Petr. & Ioã. aſcendebant in Act. 3
tẽplum cauſa orationis. Petrus quoque eadem hora aſcendit in cęnaculum, oraturus quando raptus eſt in extaſim, & linteolum plenum reptilibus de cœlo ante ſe dimitti vidit audiens, Petre macta & manduca. Meritò igitur propter has prærogatiuas hac hora Deum Eccleſia laudat, dicens Pſalmum. Mirabilia &c. reſponſorium; Act. 10
Redime me Domine, orans pro ſua redemptione, ne oblita eſſe videatur quòd tali hora redempta eſt. ¶ † Illa autem 2
conſiderandum eſt quod in hora nona iam Pſ. 25
ſol declinauit à centro. ſtatus ergo temporis innuit ſtatum virtutum, innuit enim feruorem virtutum in quo animus prius erat, propter tentationes eſſe tepefactum. Nam vt ait Beatus Gregor. Vitia nos tentant, virtutes nos humiliant. Cùm enim vir perfectus tentatur ab altitudine intimi gaudij, deſcẽdit ad cõſiderandũ ſuã fragilitatem,

gilitatem, & ad viuendum, quam facilis ſit
ad caſum, ut patet in Apoſtolo, qui dice-
bat. Ne magnitudo reuelationū extollat
1.Cor. me. Gaudebat enim Paulus de reuelatio-
12 ne, dolebat de tentatione. Vnde ipſe dicit:
propter ꝙ ter dominum rogaui &c. Niſi e-
nim ſibi moleſta eſſet tentatio, non roga-
ret, vt tolleretur. Non eſt tñ ſublata, quia
per infirmitatem uirtus, cui gaudium de-
betur, perficitur. Has tribulationes & an-
guſtias notant aliqui uerſus pſalmorū no-
næ, vt in j. parte. Tribulatio & anguſtia
&c. Et in ſecunda. Multi qui perſequūtur.
Et in tertia: Errau &c. Ab eiſdem petimus
liberari in reſponſorio. Redime me, id eſt,
Pſ.18 fac ut effectum redemptionis tuæ, quæ fa-
cta eſt in ſanguine tuo, ſentiā in tribulatio
nibus meis hoc idem eſt in uerſu. Ab occul
tis meis munda me, id eſt repelle à me ma
lam cogitationē, & compeſce ſuaſorem: ſe
3 cundum Auguſt. ¶ † Et nota, ꝙ reſponſo-
ria dominicalia in tribus horis. ſ. tertia, ſe
xta, & nona conuenienter reſpondent re-
ſponſorijs ferialibus. Nam in reſponſorio
feriali ad tertiam, ſcilicet Sana animam
meam &c. Petitur Sanitas vulnerum, quæ
præterita peccata fecerunt, & in reſponſo
rio dominicali. Inclina cor meum &c. Et in
uerſu. Auerte oculos &c. Petitur cautela
de futuris, quod fit in impletione diuino-
rum mandatorum. Item in feriali reſpon-
ſorio ſextæ. Benedicam dominum &c. Fit
iugis diuinæ laudis promiſſio. In domini-
cali reſponſorio. In æternum domine &c.
Fit promiſſis impletio: ibi enim promittit
ſe laudaturum, & hic laudat. In reſponſo-
rio uerò feriali nonæ. Redime me domine
&c. Petitur redemptionis effectus: quo fit,
ut uis mentis, id eſt, amor, ſit directus ad
Deum. Et in reſponſorio dominicali: Cla-
maui &c. Promittitur effectus pedis, id eſt
amoris. ſ. clamor ad Deum, ex amore eſt e-
nim clamor cordis. In pluribus tamen ec-
cleſijs ſunt eadē, tam in ferialibus, quàm
dominicalibus. ¶ Et eſt notādum, ꝙ uerſus
qui dicuntur in tertia, in ſexta, & in nona
neumam habent, ad deſignandum quòd in
nulla hora exprimere ualemus gaudiū &
brauium ſempiternum. Capitulū quando-
que dicitur. Omnia probate. Theſſal. v. c.
& quandoqne. Sicut in uno corpore multa
membra habemus. Roma. xij. cap.

SVMMA.

1 *Veſperæ ad quid inſtitutæ quid referant. Et quod pſalmis conſtent, nu. 3.*
2 *Officium diei ſequentis, incipit à veſperis, & cur ita.*
4 *Officium matutinum & veſpertinum, præferuntur alijs, pſalmorum numero.*
5 *Thimiama quid notet. Et à quo offerendum.*
6 *Mariæ canticum, promiſſa Dei continet Et eius expoſitio. nu. 7. Et cur potius in veſperis cantetur, quàm alijs horis. nu. 8.*
9 *Lampades cur accenduntur in veſperis, maxime ſub canticum Mariæ.*
10 *Officium mortuorum, ad quid careat ſecundis veſperis.*
11 *Religioſi collationem completorio præmittūt. Et qua id ratione aut exemplo.*

De Veſperis. Cap. 11.

IN hora ueſpertina ſi-
gnificat eccleſia primū
† aduentum Dñi, qui 1
fuit. Vergente mundi
ueſpere, id eſt, ultima
ætate, de quo pſallens
reddit gratias Deo: iux
ta illud Apoſtoli. Nos ſumus, in quos fines 1.Cor.
ſeculorū deuenerunt. de pœn. diſ. iij. ſic. n. 10
in fin. Præterea Chriſtus in ueſpere de cru Ioan.
ce depoſitus fuit eadem quoq; hora in cœ- 19
na ſacramentum corporis & ſanguinis in- Lu.24
ſtituit, pedes diſcipulorum lauit diſcipulis
euntibus in Emaus in habitu peregrini, in
fractione panis, ſe manifeſtauit. Merito er
go eccleſia catholica Chriſto in hac hora
gratias agit. Eſt tamen duplex mundi ue-
ſpera, prout in ſexta parte ſub Epiphania
dicetur. ¶ Sanè, ſicut † ait Ricardus epiſco 2
pus Cremonenſis in mitrali officium diei
ſequentis incipit in ueſperis, quia ueſper-
tina ſinaxis, id eſt hora, primum eſt offi-
cium, ſecundum Eſdræ conſuetudinem in
quaternario numero prout dictum eſt in
prooemio huius partis. Vnde ueſpertinum
officiū à ueſpere ſtella nominatur, quæ in
principio noctis oritur. Præterea licet ab
initio mundi dies præcederet noctem: in
nocte tamen dominicæ reſurrectionis nos
cœpit præcedere diem, ut dicetur in ſexta
parte, ſub ſabbato ſancto: in principio.

Dicit autem eccleſia in hac hora quinque
3 pſalmos. ¶ † Primo propter quinque Chriſti vulnera, qui pro nobis obtulit ſacrificium in veſpera mundi. ¶ Secundo, ad correctionem, vt videlicet defleamus, & petamus veniam peccatorum, quæ in die per quinque ſenſus corporis committuntur &
Hier. 9 ad nos intrant. Iuxta illud Hie. Mors intrauit per feneſtras noſtras. Quis enim eſt, qui viſu non concidat, capiatur? Tertiò, per ipſos quinque Pſal. munit ſe eccleſia contra nocturnales tribulationes. Hæc enim hora inſinuat fletum eorum, quibus occidit ſol iuſtitię, & ita ſunt in veſpera, de quo di
Pſ. 29 ctum eſt. Ad veſperam demorabitur fletus, qui durabit vſque ad matutinum, id eſt, quouſque ſol fidelibus oriatur, qui occiderat peccatoribus, ſecundum quod legitur. Et ad matutinum lætitia, & propter eaſdē etiam cauſas pectus quinque digitis tundimus. Rurſus ſeculares dicunt quinq; pſalmos: religioſi verò quatuor: propter rationem tangendam in parte ſub tit. de aduen
4 tu. ¶ Et not. † quod veſpertinum matutinumq; officium cæteris horis in numero pſalmorum præferuntur, eo quòd in ſenaria operum diſtinctione, veſpere & mane ſolummodo memorantur, & in veteri lege matutini, & veſpertini officij antiquitas commendatur. Quinq; ergo pſalmi in veſpertinis hebdomadæ officijs dicuntur, & cantantur pſalmi ſecundum materiā diei, vt ecce in ſeptima die, ſcilicet in ſabbato propter reſurrectionem, quæ ſequitur agimus de victoria, & laude Dei, quę ſequitur victoriam. vnde in j. Pſal. ſcilicet Benedictus Dominus, ad literam agitur de victoria Dauid contra Goliam, quantum verò ad ſpiritualem ſenſum de victoria noſtra, qua diabolum ſuperamus. quia ergo poſt victoriam nihil reſtat, niſi laudare Dominum, per quē victoriam habemus, ideo ſequuntur quatuor pſalmi, qui ſunt de laude. In primo enim laudem promittit eccleſia. Exaltabo te Domine. In ſecundo ſe ipſam incitat. Lauda anima mea Dominū. In tertio alios inuitat. Laudate Dominū. In quarto congratulatur cœleſti Hieruſalem dicens. Lauda Hieruſalem Dominum &c. Et ſic de alijs ferijs & pſalmis. In quibuſdam eccleſijs ſtatim poſt pſal. ſequitur hymnus, & poſt hymnum lectio ſiue capitulum, in quibuſdam econuerſo, & in quibuſdam hymnū non cantant. Qui poſt pſalmos immediate hymnū cantant, cōgruum ordinem ſeruare videtur: quoniam primo eſt in corde dilectio, quæ per antiphonam deſignatur, deinde ſequitur bona operatio quā pſalmus deſignat, poſtea mentis exultatio, quæ per hymnum notatur. Sed quia exultatio ſæpe negligentiam parit, ideirco ſequitur lectio ſeu capitulum, quæ hominē ad cor reuocat. Qui verò lectionem hymno præponunt, volunt hymnum loco reſponſorij obtineri Vnde cum in feſtiuitatibus reſponſorium poſt lectionem cantatur, hymnum prætermittunt. ¶ Ad maiorem tamen exultationem, notandum eſt, q in quibuſdam eccleſijs vtrunque cantatur, & tunc reſponſorium pręcedit hymnū ad notandum, quòd tunc maxime reſpondere debemus exhortationi per præcedēs capitulū factæ, poſt quod ſtatim ſequitur reſponſorium. Tamen generale eſt, quod quandocunq; cantatur reſponſorium, præcedere debet lectio, cui reſpondere debet. Qui verò hymnum non cantant, illud attendere videntur, quòd canticū beatæ Marię ſequitur, quod excludit reſponſorium: cuius locum tenet hymnus. Nam ſi canticum Zacharię in laudibus matutinis excludit reſponſorium, multo magis canticum beatæ Mariæ virginis excludere debere videtur in veſperis. Et nota, quòd ad veſperas dicitur ad capitulum. Benedictus Deus & pater. ij. ad Corinth. j. & illud: Dominus autem dirigat. ij. ad Theſſ. iij. ¶ Poſt hymnum ſequitur verſiculus videlicet in ſabbato. Veſpertina oratio &c. In alijs diebus Dirigatur Domine, & vterque verſus veſpertinum tempus deſignat, in quo cantatur, quod ſonat verba illa, quæ in pſalmo ſequuntur, ſcilicet. Eleuatio manuū mea-
rum ſacrificium veſpertinum. Optat enim Pſal. 140
vt oratio dirigatur ad Dominum, quod de veteri teſtamēto tractum eſt, vbi habetur, q hora veſpertina ſacerdos intrabat ſanctum tabernaculum vel templum, vt offerret thymiama ſuper altare incēſi: ſicut mane intrabat, vt offerret incenſum. Hoc † 5
thymiama, ſignificat ſuauitatem odoris. Hinc habet conſuetudo, vt dū dicitur verſiculus, ſacerdos turificet altare ad implēdum iuge ſacrificium, ſic enim ſiebat in lege,

9 ge, in qua duo agni offerebantur, vnus mane, & alter ſero, & hic pinguior, ad notandum q; vis charitatis creſcit, ideo ergo turrificatur, vt ſimus ſemper bonus odor Deo proficiendo in ſcientia, & doctrina, & etiā quia propter promiſſiones Dei debemus tales eſſe, vt ſimus ei boni odoris. Vel ideo in veſperis & matutinis poſt pſalmos & lectionem, dum verſus dicitur, incenſatur,
11 ad notādum, quod nemo poteſt bonū odorem Deo reddere, vel bonum exemplum operandi alijs dare, quod per incenſum ſignificatur, niſi prius in Dei ſeruitio operetur, quod p pſalmos, & alios doceat, quod per lectionē notatur. Vnde mox inoleuit quòd in præcipuis feſtiuitatibus antiphona ad magnificat, & Benedictus, ter dicitur ſiue toties canendo protellatur, donec omnis populus, qui intereſt, incenſi repleatur odore. Et vltimo dicitur cum neuma, voce quidem non ſignificatiua, prout dictum eſt in proœmio huius partis. Sacerdos autem, qui maior eſt eccleſiæ officio, vt qui vicem tenet Aarón, debet incēſum offerre, vt ſit thymiama ſempiternum coram Domino, & ſuaue fragrans odor. Iuxta illud, Dirigatur Domine ad te oratio mea, ſicut incen-
Pſal. 140. ſum in conſpectu tuo. De hoc dictum eſt, ſub laudibus matutinis. Dicitur ergo in ve-
Gen. 9 ſperis verſiculus exhortationis, ſcilicet vt
6 excitet pigros ad intelligendum promiſſa
Ge. 22 Dei, quę continentur † in cantico illo bea-
Pſ. 88 tæ Mariæ: Magnificat anima mea &c. quod eſt Lu. j. c. Prima promiſſio facta fuit Noe. Vnde Ge. Ponam arcum meum in nubibus cœli & hæc impleta eſt. Secunda Abrahæ, & Dauid. Abrahæ dictū eſt: In ſemine tuo benedicentur omnes gētes. Dauid dictum eſt. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam, & hæc impleta eſt in beata virgine, quod notatur in cantico ſuo ibi. Recordatus miſericordiæ ſuæ. Et per hoc ergo certi ſumus, quòd dabit nobis vltimam, ſcilicet paradiſum. Ideo autem canticum ipſum quotidie dicitur, vt frequentior dominicæ incarnationis memoria animas fideliū in opere Dei, & in doctrina ſe exercentium ad deuotionem operis incœpti accendat. Cùm enim in cantico ipſo notentur cogitationes, ſicut in Pſal. Opera, ſi diligenter beatæ Mariæ actus & dicta ſæpe recolimus, obſeruantia caſtitatis & virtus operationis ſemper ad ipſius operationis imitationem perſeuerabunt in nobis. Nec etiam nos mouebit fauor humanus indebitus: non temporalium immoderatus appetitus, non temporalis afflictio, nō de impetranda commiſſorum venia deſperatio. Nempe non nos mouebit indebitus fauor humanus, quia cum beata virgo commendaretur à beata Eliſabeth, dicente: Vnde *Lu. 1.*
hoc mihi: vt veniat mater domini mei ad me &c. non ipſa mota fuit humano fauore, ſed ſeruans humilitatem clamauit Magnificat anima mea dominum, & tandem adiecit, Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Et no. quòd † dicit reſpexit humi- 7
litatem, & nō dicit reſpexit virginitatem, innuens mentis virginitatē præualere corporis integritati. Iterum, ideo dixit humi- *Iac. 4.*
litatem, quia Deus ſuperbis reſiſtit, eoſq; à beatorum ſorte ſecernens, per varia pœnarum loca, pro peccatorum impietate diſpergit. Non nos mouebit immoderatus tēporalium appetitus, quia ſicut ipſe dixit iudex noſter. Diuites dimiſit inanes. & Depoſuit potentes de ſede. Non temporalis afflictio nos mouebit: Deus exaltat humiles. In hoc enim cantico exemplo humilitatis eius reformamur, & filij Dei incarnatio, per quam depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles: ad memoriam reducitur, vt fidei noſtræ deuotio excitetur, non deſperatio de commiſſorum impetranda venia, quia miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. ¶ Beda † di- 8
cit, quòd inde inoleuit conſuetudo, vt in officio veſpertino cantetur canticum beatæ Mariæ virginis & potius in ueſpertino quàm in alijs officijs. ¶ Primo, quia in ipſa veſpera mūdi, ſuo ſingulari aſſenſu mundo ſuccurrit perdito. ¶ Secundo, quia per hoc fit incarnationis in veſpera mundi factæ iugis recordatio. ¶ Tertio, quia ipſa eſt ſtella maris, quę in huius mundi veſpere nobis luce recepit, ſicut veſpera ſtella, de qua dicitur veſpertinum officiū, in initio noctis lucere incipit. ¶ Quarto, vt mēs noſtra per diē varijs fatigata cogitationibus, imminente quiete, ſcilicet noctis tempore, recolendo dicta Dei genitricis, quicquid ſuperfluum vel nociuum diuturna euagatio contraxerit, totum hoc precibus & lachrymis ea intercedente mundetur.

¶ Quinto, quia virgo portauit Dominum in veſpera mundi. ¶ Rurſus canitur in ſexta laude, quia Dominus in ſexta ætate venit, ſicut & canticum Simeonis: in ſeptima propter ſeptimam ætatem quieſcentium: prout tactum eſt ſub laudibus matutinis. Cęterum hoc canticum, eſt exultatio laborantium, quorum ſpiritus exultat in Do-
1 mino, quia fecit eis magna, qui potens eſt: cuius miſericordia eſt in ſecula. ¶ Ob hãc
9 †exultationem repræſentandam lampades
Math. 25. accenduntur in veſperis, vel pro hoc canticq principaliter accẽduntur, eo ꝙ de euangelio eſt, vel vt nos de numero adoleſcentulum & quinq; prudẽtum, curramus cum lampadibus bonorum operum in odorem vnguentorũ beatæ virginis, intrantes cum ea in gaudium Domini noſtri. Et quia opera noſtra non ſunt in lampadibus radiantia, niſi fuerint charitate informata, ideo canticum clauditur ab antiphona, per quã charitas deſignatur. ¶ Recantata antiphona, in profeſtis diebus proſternit ſe eccleſia, in oratione, prolixius orans, quàm in alijs officijs, quia ſpecialiter orat pro his, quibus occidit ſol iuſtitiæ, licet & pro alijs oret, & faciat ea, quæ dicta ſunt ſuperius ſub titulo de tertia, vbi de precibus agitur. ¶ In ſolennibus vero diebus ſtatim dicitur collecta, & quaſi ſtantes oramus. De quo, & in quibus officiũ veſpertinum cum hora prima conueniat, ibi etiam di-
10 ctum eſt. ¶ † Mortuorum officium incipit à veſperis, non tamen habet ſecundas veſperas: ad notandum, quod hoc officium finem habebit, quando animę ſaluandorum ab omni pœna liberatæ æterna beatitudine fruentur. Sed ſancti, de quorum glorificatione in anima iã certa eſt eccleſia, primas & ſecundas veſperas habent: ſi in feſto eorum nouem lectiones dicantur. Primas enim habent, pro glorificatione animæ iã præcepta. Secũdas, pro glorificatione corporis, quam habebunt, quæ nunquã finem habebit. Si verò habẽt tantum tres lectiones, primas veſperas habent tantummodo non, quia & ipſi duplicem ſtolam habituri non ſint: cum hoc omnibus electis conueniat, ſed eccleſia, ad oſtendendum differentiam præmiorum illis & iſtis debitorum,
1. Cor. 15. magis ſolennizat, pro illis, de quorum maioribus meritis ſibi per miracula vel per alia documenta conſtat: quantuis ad plenũ certa eſſe non poſſit. Nam & ſtella differt in claritate à ſtella. Vnde Augu. ait in ſermone de beato Stephano. Cum pretioſa ſit mors ſanctorum, quid diſtare inter martyres poteſt? præcipuus eſſe videtur, qui primus eſt. Aliquando tamen in veſperis præcedentibus dicitur ſolummodo antiphona, & collecta de feſto ſequenti: prout dicetur ſub vigilia natalis. ¶ † Poſtremo 11
notandum eſt, ꝙ religioſi ante completorium, præmittunt collationem, quæ à ſanctis patribus originem traxit, qui dictis veſperis conuenire, & de ſcripturis ſacris cõferre ſolebant, ad inſtar operariorum, ad recreationem adinuicem cõfabulantium, ideoque tũc vitas vel collationes patrum, & his ſimilia, quæ potius ſunt ad recreationem & delectationem legunt, & eruditiores, ſi dubium occurrerit interrogãt.

SVMMA.

1 *Completorium, cur, aut qua ſignificatione admonitioneúe inſtitutum. Item vnde dicatur.*
2 *Completorij officium, incipit à Pſalmo. Conuerte nos. & cur ita.*
3 *Completorium, quatuor pſalmis conſtat.*
4 *Pſalmus: Qui habitat, dicitur contra nocturnas tentationes.*
5 *Pſalmi. In te Domine ſperaui. quare dicuntur tantum ſex verſus.*
6 *Pſalmos an debeat hymnus ſequi ĩ cõpletorio*
7 *Symeonis canticũ cur cantetur in cõpletorio.*
8 *Horarum canonicarum partes omnes.*
9 *Preces cur dicantur in completorio.*
10 *Symbolum, Apoſtolorum, cui dicantur in prima & completorio.*
11 *Officia diurna in pſalmis non variantur, nocturna ſic. Et cur ita.*
12 *Pſalmi quinque, cur in prima, & verſus. In manus tuas, &c. in completorio potius, quã in alijs horis ponuntur.*
13 *Numerus vndenarius, quid ſignet.*

De Completorio. Cap. 10.

IN hora† completorij Chriſtus orauit 1
patrẽ. Eadẽ quoq; hora ſanguideas guttas ſudauit, & ẽt corpus eius in ſepulcro poſitũ fuit, & cuſtodes deputati: meritò igitur

Igitur in hac hora eccleſia Deo laudes & gratias agit. Illam etiam in memoriam ęterni gaudij celebrat. Nam completo electorum numero in illa hora, complebitur gaudium electorum in die generalis retributionis. Et inde eſt, quòd completorium ſignificat gaudium. Dicitur autem completorium, quia in eo completur communis uſus locutionis cibi & potus, & aliorum, quæ neceſſario pro corporis ſuſtentatione ſumútur: & ſecundum hoc etiam ſignificat finem uitæ præſentis. ¶ † Sanè, hoc officium incipit præter morem aliorum officiorum. Conuerte nos Deus &c. Quia enim quaſi rota die pſalmodiæ inſiſtimus, & penè impoſſibile eſt, quin aliquem puluerem ſuperbiæ contraxerimus, & quia ſæpe erramus. Iuxta illud: Erraui ſicut ouis, quæ perijt. Inde eſt, quòd
Pſal. 118 nos humiliantes dicimus: Conuerte nos Deus &c. Præterea, quilibet quantumlibet perfectus & bonus, æſtimare ſe debet imperfectum ſiue inſipientem, Iuxta illud:
Prou. 18 Iuſtus accuſator ſui eſt, ideo dicit ſacerdos: Conuerte nos &c. Et in his uerbis iudicans ſe peruerſum. Bonarum quippè mētium eſt, ibi culpam agnoſcere, ubi culpa non eſt. v. diſt. ad eius. de pœniten. diſtin. ij.
1. Io. 1 ſi enim in prin. Nam & ſi dixerimus, quòd peccatū non habemus, ipſi nos ſeducimus. Hinc eſt, quòd etiam conſequenter inuocamus diuinum adiutorium dicentes: Deus in adiutorium meum intende: vt Conuerte nos, referatur ad præterita mala tollēda: & Deus in adiutorium, ad bona opera futura facienda, quia ſine Dei adiutorio quicquam boni facere non ualemus. quia uerò totum ad laudem Trinitatis faciendum eſt, ideo ſequitur, Gloria patri. ¶ Rurſus inſipientes per, Conuerte nos Deus ſalutaris &c. oramus vt nos à malis cōuertat & iram ſuam à nobis auertat, & quia merità noſtra nō ſufficiunt, eius adiutoriū poſtulamus, dicentes: Deus in adiutoriū &c. ¶ Dicuntur † autem quatuor pſalmi ad
3 obtinēdam remiſſionem peccatorum: quæ committimus dum ſumus in hoc corpore, ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, uel complexionibus compoſitos, extrà de celebra. miſſa. in quadam. ſeu quia corpus ipſum ex his compoſitum contra pericula & phantaſmata noctis munimus, & Deo commendamus, ideoque tunc dicitur. In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum: & Cuſtodi nos &c. Et incipit eccleſia à uoce perfectionis, dicens. Cum inuocarem, exaudiuit me, &c. hoc enim perfectorum eſt. Sed quia perfecti ſe debent reputare imperfectos. extrà de purga. cano. accepimus. de pœniten. diſtinct. ij. ſi enim. propè princ. Iuxta illud Iob. Etiā ſi ſimplex fuero, hoc ignorat anima mea: Iob 9.
ideo ſequitur in eodē Pſal. Miſerere mei: ſupple Domine, & exaudi orationē meam quod eſt dicere imperfectorum. Poſtea alijs admonitis ad bonum, facit in eodem pſalmo mentionem de pace æterna ibi. In Pſ. 4.
pace in idipſum, id eſt, quæ eſt inuariabilis, quam pacem ſemper in memoria debēmus habere, & maximè, dum corpus quieſcere debet in lecto; mens debet quieſcere in Deo: debet etiam quieſcere in ſpe. Vnde ſequitur ſecūdus pſalmus. In te Domine ſperaui, &c. Sed † quia ſpes non eſt 4
ſine timore, aliter enim præſumptio eſſet, ideo ſequitur tertius pſalmus: de tentatione, ſcilicet. Qui habitat in adiutorio altiſſimi &c. in quo Deus promittit liberare eccleſiam. Diabolus enim eſt, quaſi fur de nocte incedens, & ideo nocte imminente dicit eccleſia illum pſalmum, contra nocturnas tentationes. Dicitur ergo ille pſalmus, ut à quatuor tentationibus liberemus, ſcilicet à timore nocturno, à ſagitta uolante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incurſu, & dæmonio meridiano, id eſt, ab incurrente dæmonio. ¶ Prima, eſt leuis & occulta. ¶ Secunda, eſt leuis & manifeſta. ¶ Tertia, grauis & occulta. ¶ Quarta, grauis & manifeſta. In quinto uerò pſalmo, ſcilicet. Ecce nunc benedicite Dñm &c. benedicit eccleſia Deum, pro liberatione tentationū nocturnalium ibi. In noctibus extollite manus ueſtras in ſancta, & benedicite Domino. Dicit enim Augu. ſuper hunc pſalmum. Nox, res triſtis eſt, dies læta eſt. Ergo per noctem intelligitur aduerſitas, per diem proſperitas, in aduerſitate benedicendus eſt Dominus, ſicut & in proſperitate, exemplo Iob, qui amiſſis filijs & rebus omnibus dicebat: Iob 1.
Dominus dedit, Dominus abſtulit &c. Sit nomē Dñi benedictum. Vnde & hic dicitur: Benedicite Dñm. ¶ Sed quæritur, † quare 5

dicuntur tantūmodo ſex verſus illius pſal
mi: In te Domine ſperaui: non confundar
in æternum: Reſpondetur, ideo, quia Do-
minus dicendo ſextum verſum: videlicet,
In manus tuas Domine commendo ſpiritū
meum: ſexta ætate mundi, ſextoq; die car-
ne obijt, vt iā dicetur. Rectè ergo ſex ver-
ſus tantum eiuſdemque pſalmi in comple
torio cantamus, vt in hac ſexta ætate, in
qua per eum redempti ſumus, ſicut habet
finis vltimi verſus ibi: Redemiſti me Do-
mine Deus veritatis: conformemur dor-
mitioni eius: vt ſcilicet membra quieſcāt,
& cor vigilet. Sicut caro eius in ſepulchro
6 quieuit, & diuinitas vigilauit. ¶ † Notan-
dum autem eſt, quòd in quibuſdam eccle-
ſijs ſtatim poſt pſalmos dicitur hymnus,
ea fortè ratione, quia per bonam operatio
nem peruenitur ad exultationem abſque
omnis purgationis medio, ab his qui pur-
gati tranſeunt ab hac vita, alia etiam ratio
iam dicetur. Et ſic prius dicunt hymnum,
quàm capitulum, ad oſtendendum myſti-
cè, quòd illi in quibus completa ſunt ſigni
ficata præcedentium laudum, ſeu perfecti,
qui per completorium ſignificant, præue-
niunt exhortationem, quæ per capitulum
ſignificat. Nec tamen capitulum prætermit
tunt, quia hic ſemper vtilis eſt exhortatio
ad perſeuerandum in bono: quia, nec no-
cet admiſſo ſubducere calcar equo. In a-
lijs autem eccleſijs inter pſal. & hymnum
interponunt antiphonam, vel allelu-Ia.
per antiphonam ſequentes ordinem beati
Ignatij, de quo in prooemio dictum eſt, In
alijs verò eccleſijs ſtatim poſt Pſal. & an-
tiphonam, vel allelu-Ia, ſequitur lectio ſi-
ue capitulum cum reſponſorio. In manus
tuas Domine &c. Vel alio, quia vt dicunt
in omni officio dici debet lectio. Poſtea
adijciunt hymnum. Te lucis &c. In quo o-
ptāt protegi in nocturnis tribulationibus.
Alij verò non dicunt lectionem, prout in
prooemio huius partis dictum eſt, ſed ſta-
tim poſt Pſal. dicunt verſiculum, tum quia
tempus illud dormitionis, non aptū eſt ad
doctrinam: tum quia poſt completorium,
non ſolum cibi & potus, verumetiam do-
ctrinam, quæ per lectionem ſignificatur, re
ferenda non eſt. Hinc eſt, quod ſtatuit bea
tus Benedictus, vt poſt completorium ne-
mo loquatur. Dicitur autē capitulum. Tu
autem in nobis es Domine. Hier. xiiij. cap.
Religioſi in hoc officio ante omnia lectio
nem præmittunt, dicentes: Fratres, ſobrij
&c. Ne ordinem Eſdræ excedere videan-
tur, repreſentantes in hoc etiam Mariam
Magdalenam, de qua Dominus dixit: Præ- *Math.*
uenit vngere corpus meum in ſepulchro, 14.
ideſt, hoc fecit, quod factura erat mortuo,
ſi licuiſſet, ita & hæc lectio, quaſi vngit red
dendo animas attentas ad vigilandum an-
te cōmendationem dormitionis. Poſt hym
num ſubijcitur verſiculus. Cuſtodi nos Do
mine, vel alius, qui notat totius officij effe
ctū. Poſtulat enim Domini cuſtodiam con
tra noctis pericula. Et dicitur acuta voce,
& cum neuma, ex quo excitati & memores
facti ineffabilis gaudij, quod erit merces
laboris noſtri, canimus canticum Symeo-
nis. Nunc † dimittis &c. Quod eſt Lucæ ij. 7
cap. ¶ Primò, ut illius exemplo pacem in-
uenientes, mereamur videre lumen, quod
eſt Chriſtus. ¶ Secundò, ideo iſtud canticū
canimus, quia ſicut ſanctus Symeon cupiēs
ex hac vita in alteram tranſire, illud ceci-
nit, ſic & nos cum dormire debeamus, qua
ſi morituri: quia ſomnus eſt quaſi mortis
imago, illum canimus, per quem nos Do-
mino cōmendamus. ¶ Tertiò, propter cau
ſam ſub veſperis dictam. ¶ Quartò, quia
canticum illud eſt de vtroque aduentu. Vn
de merito illud dicimus, vt promiſſioni-
bus alliciamur, & à vitijs quieſcamus. Cō
ſiderandum eſt autem † quòd cum ſeptem 8
ſint partes cæterarum horarū, ſcilicet ver-
ſus, cum gloria patri, hymnus, pſalmus, le-
ctio, cantus, preces, & oratio, in tribus ta-
men horis, ſcilicet in matutinis, laudibus,
& veſperis, & in completorio additur &
octaua, videlicet canticum euangelicum,
quoniam hæ tres horæ pertinent ad octa-
uam, id eſt, Domini reſurrectionem, quia
mane ſurrexit. In veſpere, ſe diſcipulis ma
nifeſtauit. In completorio, diſcipulis ait:
Pax vobis. Ea propter in his tribus horis
hymnus, qui eſt exemplum lætitiæ ipſum
ſequitur, vt continetur in Euangelio gra-
tiæ. Euāgelium gratiæ huius officij, eſt can
ticum Symeonis, ſcilicet: Nunc dimittis,
in quo pacem rogamus æternam, vt ſicut
Symeon tranſire cupiens, poſtquam vidit
Chriſtum dimitti rogauit: ſic & nos poſt lu
men fidei perueniamus ad ſplendorē ſpei
vbi

9 vbi erit pax æterna. ¶ † Conſequenter oratio dominica & preces dicuntur: quibus etiam contra noctis phantaſmata nos munimus. Subijcitur etiam ſymbolum, in quo noſtræ fidei profeſſio continetur: vt ſi fortè nos mori contigerit in confeſſione fidei moriamur. Fit etiam in quibuſdam eccleſijs, ſicut & in prima, confeſſio generalis. Alterna enim confeſſione inuicem nos e-
Iac.5. mendamus. Iuxta illud: Confitemini alterutrum peccata veſtra, ne demus requiē temporibus noſtris, donec inueniamus locum Domino. Precibus & oratione completur hoc officium, Iuxta illud Apoſtoli: Orantes pro inuicem, vt ſaluemur. ¶ Rurſus preces, myſticè humilitatem ſignificāt, quæ in fine debet eſſe, quia ſicut in principio ipſa neceſſaria eſt, ad quod ſignificandum voce humilima hoc ſeruitiū inchoatur, ita in conſummatione eadem humilitas monſtranda eſt, contra ſuperbiam: in qua ceciderunt omnes, qui operantur
Pſ.35 iniquitatem. ¶ Poſt preces opilio noſter ſiue ſacerdos, commēdans Domino gregem ſuum, dicit collectam. Vnde non eſt congruum, vt poſt hoc officium aliquid aliud fiat, niſi quod pertineat ad quietem. ¶ Et
10 attende, † quoniam ad primam & ad completorium Apoſtolorum ſymbolum nō dimittimus, quia cuncta opera noſtra in eius nomine incipimus, & concludimus, in quē
c credimus. Similiter ad vtrunque officium confeſſionem, & Miſerere mei Deus adijcimus, vt quicquid in nocte peccauimus, aut in die deliquimus, per confeſſionem & pœnitentiam diluamus, adimplentes illud: Confitemini alterutrum peccata veſtra. Reſpicientes etiam illud, quod olim ſacerdos farinæ aſſatium offerebat, in die vicis ſuæ, medietatem in mane, & medietatem poſt meridiem. Sacrificium autem noſtrū, eſt ſpiritus humiliatus. ¶ Vltimò notan-
11 dum eſt, quòd omnia † officia diurna quantum ad Pſalmos, inuariabilia ſunt, nocturna verò variabilia. Per noctem enim, intelligitur mundus iſte qui variabilis eſt: per diem verò, ille ęternus, qui eſt inuariabilis de quo ſcriptum eſt. Ordinatione tua perſeuerat dies. Et eſt verior litera perſeuerat in ſingulari, quàm perſeuerant in plurali, licet aliter quaſi communiter profeſatur. Hoc etiam officium in quibuſdam eccleſijs, quantum ad hymnum, inuariabile eſt, prout ſub titu. de Prima dictum eſt; & etiam quantum ad pſalmos, lectionem, preces, & collectam, ita quod pro nullius ſancti ſolennitate, ſicut nec officium primæ variatur, pro eo, quia in illa de pace, & ſpecialiter de illa, ad quam ſuſpiramus, agitur, quæ vt præmiſſum eſt, inuariabilis eſt, hoc duntaxat excepto, quoniam in dominicis diebus dicunt ad primā illos quinque pſalmos, ſcilicet, Deus Deus meus, reſpice in me &c. Et ſequentes pſalmos: Confitemini, prout ibi dictum eſt. ¶ † Sed qua- 12
re illi quinque pſalmi in prima, & verſus in manus tuas Domine &c. in completorio potius, quàm in alijs horis ponuntur? Reſponſio. Chriſtus cui in his horis canimus, qui eſt principiū & finis, in cruce pendens, legitur incepiſſe pſalmum illū, Deus Deus meus & omnes pſalmos ſequentes ſeriatim, vſque ad dictum verſum dixiſſe, & ibi finiuiſſe, & ſpiritū emiſiſſe. Merito igitur & nos in paſſionibus huius ſeculi conſtituti, ad ipſius imitationem in hora prima, quæ eſt in principio horarum diei, & non alibi dictos quinque pſalmos, & in cōpletorio, quod ſecundum aliquam conſiderationem, eſt finis ſiue vltima horarū diei, debemus dicere verſum ipſum. Quòd verò hoc officium ad vltimam diei horam pertineat, hac conſideratione apparet. Nam in prima dicis quatuor octonarios verſuū in pſalmis duos pro prima, & duos pro ſecunda horis, & in tertia ſex: duos pro tertia, duos pro quarta, & duos pro quinta. Et in ſexta ſex, duos pro ſexta, duos pro ſeptima, & duos pro octaua. Et in nona ſex. duos pro nona, duos pro decima, & duos pro vndecima. Reſtat vltima hora, ſcilicet duodecima, ad quam pertinet completoriū, quod notat hymnus. Te lucis ante terminum. Præmiſſos autem octonarios combinamus, ſi duo charitatis præcepta obſeruamus, facimus vndecim combinationes, vt pro quauis hora diei in qua deliquimus vnum Domino legis & charitatis binarium offeramus, vt pro prima, Beati, pro ſecunda, Retribue. pro tertia, Legem pone. pro quarta, Memor eſto. pro quinta, Bonitatē, pro ſexta, Deficit. pro ſeptima, Dilexit. pro octaua, Iniquos, pro nona, Mirabilia, pro decima. Clamaui, pro vndecima, Prin-

cipes. Fiunt ergo vndecim combinationes ad emendandum vndenarium noſtrę tranſgreſſionis, & ī quolibet octonario aliquid de lege Domini memoratur, quia per eam uinea colitur, & denarius æternitatis acquiritur. Sunt ergo xxij. octonarij, qui per horas diei dicuntur, propter rationem ſub tit. de Prima, dictam. Et dicuntur bini & bi
13 ni, & ſic duplicati fiunt xj. Vndenarius † .n. numerus, ſignificat tranſgresſionem, ſicut denarius perfectionem. Dicũtur ergo per vndecim, vt ea quæ in illis dicuntur tranſgresſioné mandatorũ ſuo nobis relaxaret.

LIBER SEXTVS.

SVMMA.

1 *Annus ſolaris, quatuor temporibus diſtinguitur.*

2 *Annus magnus huius mundi, quatuor temporum varietate menſuratur. & nu. 3. 4. 5.*

6 *Tempus Hyemis & deuiationis, repreſentat eccleſia, à ſeptuageſima vſque ad paſcha.*

7 *Tempus Veris & renouationis in Aduentu Domini.*

8 *Tempus Aeſtatis & reconciliationis, in tempore paſchali.*

9 *Tempus Autumni, & peregrinationis, à pentecoſte, vſque ad aduentum.*

10 *Tempora quatuor huius mundi, conſiderantur iuxta quatuor diei ſummas partes. Item iuxta quatuor ſummas Chriſti actiones, & numero 11.*

12 *Officia cur eccleſia inchoet à tempore Veris, ſiue renouationis.*

13 *Libri quinã legendi p totũ anni circulũ in eccleſia. vide p diſcurſũ n. 14. 15. 16. 17. 18. 19*

20 *Teſtamentum duplex, vetus & nouum. Et quid teſtamentum.*

21 *Scripturæ, cur dicantur vetus teſtamentum. Et quare ſcriptura, nouum. nu. 22.*

23 *Officium eccleſiaſticum in quibus conſiſtat.*

24 *Libri eccleſiaſtici, tres ſunt.*

25 *Graduarius liber, quid, Quid trophonarius. nume. 26.*

27 *Libri lectionum plures ſunt. quos percurris, nu. 28. 29. 30. 31. 32.*

33 *Dauidis, Pauli, & Matthæi ſcriptura cur frequentius vtatur eccleſia.*

34 *Pſalterij triplex vſus. Et quoties à Hieronymo verſum.*

ARGVMENTVM.

De officijs dominicarũ, ſpecialiter, & quarundam feriarũ, & feſtiuitatũ Dñi, & ieiuniorum quatuor temporum. Cap. 1.

IN Proxima præcedenti parte, de diuinis officijs in genere diximus nunc autem de ſpecialitatibus & diuerſitatibus eorundam, per anni circulũ oſtẽdamus: videlicet de officijs dominicarum, & quarundam feriarum & feſtiuitatum Domini, & de ieiunijs quatuor temporum, & de conuenientia ipſorum officiorum tam nocturnalium quàm etiam miſſæ, non vnius duntaxat eccleſiæ, ſed diuerſarum officia proſequentes. ¶ Ad † quorum euidentiam
eſt diſtinctio temporũ prǽmittenda. Siqui 1
dem annus ſolaris, quatuor temporum ſucceſſione dilabitur. ſ. hyemis, in quo ſemina iaciuntur. Veris, in quo ſeminata prodeunt, & in ſpicas accuuntur. Aeſtatis, in qua meſſes albeſcũt, & falce ſuccidunt. Et Autumni, in quo per ventilationem grana à paleis ſeparata, in horreis reponuntur. Sic & magnus vitæ præſentis annus durans ab initio ſeculi, vſque ad finem mundi, quatuor temporum varietate menſura-
tur. ¶ † Primum tempus fuit deuiationis 2
in genere humano, videlicet ab Adã, vſq; ad Moſen, in quo declinauerunt homines à cultu Dei, qui vera lux eſt, facti idolatræ & nil illuminationis doctrinę habentes, & & ſimul inutiles facti ſunt, & non fuit qui faceret bonũ, vſq; ad vnũ. Tunc.n. homo reliquit creatorem ſuum, & de lapide dixit. Tu es Deus meus. Hoc tempus, quia fuit ignorantię & cęcitatis bene cõcordat hyemi, in quo obſcuritas regnat. ¶ Secundum
† tempus, fuit reuocationis ſiue renouatio 3
nis, videlicet à Moſe vſq; ad natiuitatem Chriſti, quo edocti ſunt homines per legẽ & prophetas de aduentu Chriſti, de curatione peccati, & dilectione vnius Dei Tũc Dñs dixit ad Iſrael: Audi Iſrael: Dominũ
Deũ tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies, & do *Deut.*
ctus eſt homo, quid ſibi ipſi, quid Deo, quid *6*
proximo facere teneretur. Poſtmodum ob eãdem cauſam ſuſcitauit prophetas, vt

ſcilicet

ſcilicet prædicatio hominem magis ab er-
roribus reuocaret. Hoc tempus concordat
cum vere, quod habet aliquid luminis: ſed
multum obſcuritatis. ¶ † Tertium tempus
4 fuit regreſſionis, ſiue reconciliationis, & vi
ſitationis: videlicet à natiuitate Chriſti, vſ
2.Cor. que ad aſcenſionem eiuſdem, per quam fa-
6. cta eſt gratia hominibus, & prædicatio e-
Luc. 1 uangelij: de quo dicitur: Ecce nunc tem-
pus acceptabile: Ecce nunc dies ſalutis.
Hoc eſt tempus gratiæ, quia oriens nos
viſitauit ex alto: in quo tempore Dominus
qui eſt ſol iuſtitiæ, mundum ſua præſentia
viſitauit: & propria doctrina ſufficienter il
luſtrauit. Hoc tempus concordat cum æſta
5 te, in qua claritas regnat. ¶ † Quartum, eſt
peregrinationis: videlicet ab aſcēſione Do
mini, vſque ad diem iudicij: vbi erit cōſum
matio ſeculi, quod tempus eſt habens mul
tum luminis, quia Dei miſericordia reue-
lata ſunt diuina myſteria. Habet tamen ali
quid obſcuritatis noſtra negligentia facien
te, & ſic concordat cum Autumno, qui ha-
bet aliquid obſcuritatis, ſed amplius clari
tatis. In primo tempore, vigor fidei, flos
ſpei, fructus charitatis, frigore infidelita-
tis exaruit. ¶ In ſecundo, uinea Domini
aliquatenus viruit, & floruit. ¶ In tertio, vi
rens & florens fructus vberrimos attulit.
¶ In quarto, cadentibus folijs verborum
decolorari cœpit. ¶ Rurſus tempus deuia-
tionis, dictum eſt tempus culpæ, & pœnæ
Nam propter ipſam deuiationem homo
ſubiectus eſt culpæ, & propter culpam pœ-
Lu. 18 næ. Vnde dicit Dominus: Putas, cum vene-
rit filius hominis inueniet fidem ſuper ter
ram. Tempus renouationis dicitur, tempus
doctrinæ, & prophetię propter decalogum
per quod docuit Deus genus humanum.
Tempus reconciliationis, dicitur tempus
libertatis & gratiæ atque lætitiæ. Tempus
peregrinationis, dicitur tempus luctus &
pœnæ, ſiue laboris, & pœnitentiæ, quod nos
facimus declinationis, & negligētiæ. ¶ Pri
mum, fuit deſperationis. ¶ Secundum, re-
ſpirationis. ¶ Tertiū, liberationis. ¶ Quar-
tum, exercitationis. Hæc quatuor tempo-
ra repræſentat eccleſia ſingulis annis, ſiue
ſtatus eccleſiæ per hæc quatuor tempora
6 variatur. ¶ Tempus hyemis † & deuia-
tionis, in quo mors regnauit, repræſentat
eccleſia, à ſeptuageſima vſque ad paſcha, re-
colens caſum, & pœnam primorum paren-
tum propter eorum culpam, & ideo canti-
ca lætitiæ excepto Gloria patri, ſubticen-
tur: prout ſub tit. de ſeptuag. dicetur. Sile-
tur enim, gloria in excelſis Deo, quãdo in
teſtimonium pacis auditum eſt, quando ve
ritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo
proſpexit. ¶ Tempus † Veris & renoua- 7
tionis, repræſentat eccleſia in aduentu Do
mini, per quem omnia renouata ſunt vſque
ad natale Domini. Vnde ad notandum,
quod patres illius temporis habuerunt ali
quid luminis, ſed multum obſcuritatis, re-
ſpectu ſequentium, minora cantica lætitię
cantat: Gloria patri, & allelu-Ia: ſed ma-
iora ſupprimit, ſcilicet Gloria in excelſis.
Te Deum laudamus, & ſequentias prout
ibi dicetur. Quia enim hoc tempore pecca
tum regnauit: non propter ignorantiam,
ut mors prius, ſed propter carnis infirmi-
tatem, ideo canitur allelu Ia, quia patres
huius tēporis ſub lege fuerunt, ſed Gloria
in excelſis ſiletur: quod ſignum eſt pacis
& iuſtitiæ, quam lex dare nequiuit. ¶ † Tem 8
pus æſtatis & reconciliationis ſiue regreſ-
ſionis repræſentat eccleſia ab octaua pa-
ſchę uſque ad octauam penteceoſt. quia per
paſchalem agnum reconciliamur Deo, om
nia cantica lætitię & ferè poſt omnes di-
ctiones, allelu Ia multiplicamus, ad ſignifi
candum habitum gaudium de noſtra reſur
rectione. Significat enim tempus illud, ſta-
tum fidelitatis æternæ, tunc & Gloria in
excelſis canitur, quia in reſurrectione iuſti
tia, id eſt, charitas perficietur, & plena pax
dabitur. Duplex enim allelu-Ia canitur,
in albis, & in dominicis illius temporis, &
ſtantes tūc oramus. In priuatis vero ferijs
Gloria in excelſis & duplex allelu-Ia non
canitur. licet ſæpe allelu Ia præterquàm
in lxx. dicatur, prout ſub titulo de ſeptem
diebus poſt paſcha, & in ſequenti tit. dice
tur. ¶ † Tempus autumni & peregrinatio 9
nis, repræſentat eccleſia, ab octauis pentec.
vſque ad aduentum Domini, quia nobis
Deo reconciliatis, non reſtat, niſi ut nos
peregrinos reputemus cum Pſalmiſta dicē
te: Aduena ego ſum & peregrinus, &c.
Cantans omnia lætitiæ cantica, ad deſi-
gnandum gaudium his, quibus ſunt diui-
na myſteria reuelata: quandoque tamen
aliqua cantica ſubticet: nec multiplicat
allelu-

allelu-Ia: ſicut fecit in tempore præceden
ti. Ad ſignificandum declinationem à bo-
no, quam nobis negligentia noſtra parit:&
cantat allelu-Ia in ſpem reſurrectionis,&
Gloria in excelſis pro iuſtitia reddita. Itē
quotidie dicit allelu-Ia,ſed non gloria in
excelſis: ut dicetur ſub tempore aduentus.
9 Cantat etiam allelu-Ia, poſt graduale in
ſignum laboris,per quem ad patriam vitæ
tranſeundum eſt. ¶ Ex præmiſſis colligitur
euidenter,quòd rectè in principio hyemis
Pſ.17 homo,quaſi deſperans, dicit: Circundede
runt me gemitus mortis. In principio Ve-
ris, quaſi reſpirans dicit, Ad te leuaui ani-
1. Pe. mā. In principio æſtatis architectus eccle-
2. ſiæ Petrus,renatis per baptiſmum, & illu-
minatis per gratiam,dicit: Quaſi modo ge
niti infantes,&c. In principio autumni, e-
xultans Dei miſericordia,dicit: Domine
in tua miſericordia ſperaui, ſed attendens
miſeriam, in quam ex ſua negligentia la-
pſus eſt,ſtatim ſubiūxit verſiculum, Vſque
quo Domine obliuiſceris me in finem: &
10 graduale. Ego dixi Domine,miſerere mei,
ſana animā meā,quia peccaui tibi. ¶† Rur
ſus hæc quatuor tempora conſiderantur ſe
cundum quatuor principales diei partes,
quæ ſunt nox,pertinens ad tempus deuia-
tionis. Nox enim obſcura eſt, & idolatræ
cæci erant. Aurora,pertinens ad tempus re
uocationis. Meridies,pertinens ad tempus
reconciliationis,ſiue regreſſionis. Et ue-
11 ſpera,pertinet ad tempus peregrinationis
¶† Deſignatur ĕt per quatuor principales
Chriſti actiones,quæ ſunt natiuitas: paſſio:
reſurrectio: & aduentus ad iudicium. Ad
natiuitatem pertinet circuncifio: appari-
tio. baptiſmus: & purificatio. Ad paſſionem
ieiunium,& tentatio. Ad reſurrectionem,
aſcenſio in cœlum: & ſancti ſpiritus emiſ-
ſio. Ad aduentum ad iudicium,transfigura
Mat 3 tio:& miraculorum operatio. Item, paſſio
comparatur hyemi: natiuitas, veri: reſurre
ctio, æſtati: aduentus ad iudicium, autum-
no,quando vetuſtus dierum ſedebit, tenēs
ventilabrum in manu ſua, & mundabit a-
ream ſuam,&c. ¶ Item natiuitas Chriſti cō
cordat tempori reuocationis ſeu renoua-
tionis propter prophetas, qui eum multis
modis prædixerunt: paſſio Chriſti tempo-
ri deuiationis propter pœnam culpæ prio-
rum parentum. Reſurrectio, tempori re-
greſſionis,propter lætitiam. Aduentus ad
iudicium, tempori peregrinationis: quia
huiuſmodi tempus durabit vſque in diem Pſ.33
iudicij: unde Propheta, Aduena ego ſum
apud te:& peregrinus,ſicut oēs patres mei
Tēpus ergo renouationis,quę facta eſt per
legem & prophetas, durat vſque ad natale
Domini tantum,ut prēmiſſum eſt. Alij ta-
men dicunt,quod vſque ad ſeptuageſimam
& ibi incipit tempus deuiationis. Sed ſecun
dum primum dictum, quæritur de tempo-
re,quod eſt à natale Domini,vſque ad lxx.
ſub quo dictorum temporū contineatur. Su
per quo dicunt quidam, quod tempus eſt à
natali,vſque ad octauas Epiphaniæ, perti-
net ad tempus regreſſionis quod eſt tem-
pus gaudij ſicut & illud,vnde & in quibuſ-
dam Eccleſijs tunc albis vtuntur veſtimen
tis, ſicut & tempore paſchali: neque tunc
ieiunatur: nec genua flectuntur. Reliqua
uero pars ſcilicet ab octauis epiphaniæ vſ-
que ad lxx. ſub tempore peregrinationis
continetur,& licet Eſaias legatur die na-
talis Domini: non ideò dies illa eſt,ſecun-
dum ipſos,de tempore reuocationis. Alia
enim conſideratione hoc fit,& ante euan-
gelium in nocturnis, & ante epiſtolam in
miſſa. Supponitur enim tunc baſis colum-
næ,ut per utrunque teſtamentum natiui-
tas Chriſti probetur. ¶ † Item quęritur,
quare à tempore veris ſiue renouationis, 12
incipiunt eccleſiæ officia. Videtur enim ꝙ
deberent incipere à tempore hyemis, ſiue
deuiationis: quia prius eſt deuiatio, quàm
à deuiatione reuocatio. Præterea, in tem-
pore deuiationis legitur primus lib. theo-
logiæ, ſcilicet Geneſis. Super hoc dicunt
quidam, quod facit eccleſia ne incipiat ab
errore. Sed certè non dicitur tempus illud
deuiationis, eo quod eccleſia illo tempore
deuiet: ſed quia errorem priorum parentū
recolit, ut nos ad pœnitentiam trahat, &
ideo hæc ratio non placet. Eſt ergo ratio,
quia per aduentū domini noua facta ſunt.
Vnde Apo. Ecce noua facio omnia, ideo in
honorem aduentus domini, à tempore re-
nouationis incipit eccleſia officium ſuum.
Præterea, ſi inciperet ab hyeme, vtens ver
bis deſperationis, poſſet homo illa audiēs Apoc.
deſperare. Meritò ergo incipit à vere, ut 21.
cum poſtea audierit verba deſperationis,
non deſperet, quia præceſſit certa promiſ-
ſio

ſio veræ liberationis, quæ fit in aduentu.
13 Incipit ergo à tempore renouationis, ſeu
reuocationis, in quo tenet rem. ¶ † Qui
autem libri, & quibus temporibus legan-
tur, breuiter eſt uidendum. Et quidem in
pleriſque locis ab aduentu domini vſque
ad natale eius legitur Eſa. qui quanto de
Chriſto vrbanius cæteris prophetauit, tan
to natiuitati eius legitur vicinius, præter
quàm in ieiunijs quatuor temporum, quæ
proprias habent lectiones. In ipſa etiam
natiuitate non ſolum de illo legitur
& cantatur, ſed etiam de cauſis ipſius
feſtiuitatis: prout in omnibus fieri ſolet fe
ſtiuitatibus: quod fit, ad oſtendendum ma-
14 gnum gaudium nobis cœlitus datum. ¶ † In
prima uerò dominica poſt natale legitur
in quibuſdam Eccleſijs de epiſtolis Pauli
ad ipſam pertinentibus natiuitatem. In
octaua natalis de ſermonibus, & de homi-
lia euangelij eiuſdem diei. In epiphania
de Eſa. ſecundum Gelaſium Papam. xxv. di
ſtinct. ſancta. in palea. In octaua epiphanię
de homilia eiuſdem diei. Ab octaua epi-
phaniæ uſque ad lxx. canitur de pſalmis: &
15 leguntur epiſtolæ Pauli: in quibus legitur
de labore & luctu, & pugna eius. ¶ † In ſe
ptuageſima vero, uſque ad dominicā ante
ramos palmarum, legitur pentateucum.
Septuageſima enim tempus noſtræ captiui
tatis, & pœnæ & culpę deſignat, de qua my
ſticè ad Hieruſalem redire debemus: ſicut
per Hebræos olim de Babylonica captiui-
tate exeuntes figuratum eſt. Vt ergo memo
res ſint captiuitatis ſuæ, qui ſurſum ten-
dunt, legitur primo de Adam, qui in prin-
cipio mundi factus eſt & de eiectione eius
de paradiſo, deinde de diluuio: & quomo-
do Abraham exiuit de terra ſua & de mū-
di huius laboribus, exemplum patientiæ.
& ſicut olim Hebræi captiuati ducti in Ba
byloniam, in triſtia fuerunt ferè vſque ad
finem ſeptuaginta annorum, & conceſſa ſi-
bi licentia repatriandi gauiſi ſunt, licet nō
plenariè: ita & nos ferè vſque ad finem ſe-
ptuaginta dierum, ſcilicet in ſeptuageſima
tacemus uoces, & cantica lætitiæ, ut præ-
miſſum eſt, & ſub titul. de tempore aduen
tus dicetur: quindecim tamen diebus ante
paſcha legitur Hiere. quia ille appertius, q̄
alij de paſſione tractauit: & in propria paſ-
ſione, Domini paſſionem præſignauit. Ab
octauis uerò paſchæ quindecim diebus vel
ſecundum alios, vſque ad quartam domi-
nicam poſt paſcha Apoca. legitur & canta-
tur propter myſteria paſſionis, & reſurre-
ctionis, quæ Ioanni reuelata ſunt, & apo-
ſtoli prædicauerunt. In Apoc. enim fit mē-
tio de ciuitate noua Hieruſalem. ¶ † De 16
inde uſque ad aſcenſionem leguntur epi-
ſtolæ canonicæ & actus Apoſtolorum, &
cantatur de pſalmis: quia & Dauid pro-
phetauit de paſſione, & reſurrectione &
aſcenſione: & Apoſtoli prædicauerunt,
quæ à Domino didicerunt, vſque ad aſcen
ſionem eius corporali præſentia perfruen
tes. Inter aſcenſionem vero & pentecoſt.
cantatur de ipſo feſto, quia diſcipuli ſur-
ſum ſubleuati, promiſſa patris munera ex
pectabant. Ab octauis pentecoſt. vſque ad
Calendas Auguſti, leguntur libri Regum
& Paralipomenon, & cantatur Deus om-
nium, quia ſicut Samuel, Saul, Dauid, &
alij pro lege Domini pugnauerunt, ſic &
nos poſtquam accepimus donum Spiritus
ſancti in baptiſmo, virtute debemus pu-
gnare contra dæmones formati, nati, nu-
triti & armati. ¶ † A Calendis Auguſti 17
vſque ad Calendas Septembris, legitur &
cantatur de Sapientia: quia in pugna ma-
xime neceſſaria eſt ſapientia: uel quia Au
guſtus ſextus eſt menſis, & in ſexta ætate,
qua Deus venit, debemus propter eius prę
ſentiam ſapienter uiuere, quia inter nos au
dita eſt ſapientia ipſa quæ ex ore altiſſimi
prodijt. ¶ Rurſus menſis ille calidus eſt &
medius in anno. Per quod media hominis
ætas deſignatur, & in media ętate, vbi quiſ
que ab ęſtu uitiorum plus accenditur, plus
ſuccurrere debet ſapientia. In Septembri
legitur & cantatur de Iob, Thobia, Eſdra,
Iudith, & Heſter: quia hi aduerſa patiēter
ſuſtinuerūt: & eccleſia in fine mundi aduer
ſa oīa pro Domino tolerabit. ¶ † A Calen 18
dis Octobris, vſque ad Nouembrē legūtur
libri Machabæorum, & cantatur de eis:
quia iſte octauus menſis lætitiam reſurre-
ctionis myſticat: quia ſicut Iudæi finitis
prælijs & reſtaurato templo in hymnis &
confeſſionibus benedicebant Dominum,
ſic in gloria reſurrectionis & magnę feſti-
uitatis deuictis prælijs diaboli, ſancti & iu
ſti in Domino feſtinabunt & gaudebunt, 19
iuxta illud. Beati qui habitant in domo

tua Domine,¶ † A Calendis Nouembris
vſque ad aduentum Domini leguntur Eze
chiel, & Daniel, & duodecim prophetæ
minores, cum reſponſorijs, Vidi Dominum
&c. Ezechiel enim vidit quatuor animalia
in figura quatuor euangeliſtarum, quæ na-
tiuitatem, paſſionem, reſurrectionem, &
aſcenſionem docuerũt. Iſti ergo ideo ante
aduentum leguntur: quia clarius Chriſti
a luentum prædixerunt. Denique Aure-
lius Papa in Bucardo. lib. iij. c. hi qui. ſta-
tuit vt qui inuenti fuerint libros famoſos
& ignotos in eccleſia legere, vel cantare,
excommunicent. Ex præmiſſis ergo liquet
quòd in eccleſia libri noui & veteris teſta
menti leguntur, quod etiam in ſuis locis
dicetur. de ordine etiam aliorum librorũ
20 dicetur ſub Dominica ij. poſt pente. ¶ † Et
eſt notandum, quod teſtamentum duplici-
ter accipitur. Nam promiſſio ipſa, ſcilicet
id quod teſtatur ſeu legitur, dicitur teſta-
mentum. Vnde noui teſt. dicitur gratia fi-
delibus promiſſa, ſcilicet fides & charitas.
Ceteræ uirtutes ſiue vita ęterna in futuro,
& uirtus in pręſenti uita: & Apoſtolus ideò
Heb. 9 nou. teſt. teſtator eſt, ut repromiſſionem ac
cipiant, qui uocati ſunt, hęreditatis ęternę
extra de cele. miſ. cum Marthę. §. cęterum.
Scriptura etiam, qua illa promittuntur, di
citur teſtamentum. Vnde nouum teſtamen
tum, dicitur ſcriptura noui teſtam. & ve-
tus teſtamentum, dicitur ſcriptura uete. te
ſta. de conſe. diſt. iiij. ſicut in ſacra. in prin.
Et hęc quaſi humana ſimilitudine dicun-
tur. Sicut enim qui teſtamentum condit,
hæredem inſtituit, chirographum facit, te
ſtes aduocat: agenda per hæredem indicit;
ſic & Deus pater volens filios Iſrael in ter
ra promiſſionis hæredes inſtituere, chiro-
graphum fecit, id eſt, legem dedit, teſtes ac
ciuit, ſcilicet Moſen & Aaron, & agenda
per illos edixit & hoc eſt uetus teſta. Sed
quia in eo tranſitoria & temporalia repro
mittebat, extra de cele. miſ. §. cæterũ. ideo
Chriſtus volens Chriſtianos, ſcilicet fide-
les, æternæ hæreditatis hæredes facere, cõ
ſequenter nouum teſt. condidit, ſcilicet
euangelium, aduocauit teſtes, ſcilicet Apo
ſtolos, eiſque agenda indixit, quod teſtamẽ
tum tandem morte propria conſecrauit,
Præterea, teſtamentum eſt teſtatio mentis
qua quiſque quod mente concipit, ore te-
ſtatur, & per ſcripturã corroborari iubet.
xiiij. q. ij §. ſit illud. Vnde de hac etiam ſi-
militudine hic & illa ſcriptura dicitur te-
ſtamentum. ¶ Cæterum ideo illa ſcriptu-
ra dicitur vetus teſtamentum. ¶ † Primò 21
quia vetera id eſt, terrena, ſcilicet ad uete-
rem hominem pertinentia promittebat,
dicens: Si hæc & illa feceritis, bona terræ
comedetis, & iterum: Terram fluentem la-
cte & melle dabo vobis, & ſimilia. Vnde il-
lud uetus & tranſitorium fuit. ¶ Secundo
dicitur vetus teſt. quod per veterem homi
nem, ſcilicet, per Moſen veterem uetuſta-
te peccati miniſtratum fuit. ¶ Tertio, quia
nouo ſuperueniente ceſſauit, & deſijt tan-
quam aliquid vetuſtum. vnde Apoſtolus: 1. Co. 5
Vetera tranſierunt: ecce noua facta ſunt
omnia. ¶ Quartò, dicitur vetus reſpectu
noui, quia eo fuit antiquius tẽpore. ¶ Quin
to, quia a vetuſtate peccati nos liberat. ¶ † 22
Hęc vero ſcriptura nouum dicitur teſtamẽ
tum. ¶ Primo, quia noua, id eſt, cœleſtia,
ſcilicet ad cœleſtis hominis conſeruatio-
ne pertinentia promittit, dicens. Qui agrũ
aut domum, &c. Centuplum accipiet, & vi
tam æternam poſſidebit. ¶ Secundo, dici-
tur nouum quia per nouum hominem, id
eſt, ab omni peccato immunem, ſcilicet per
Chriſtum miniſtratum eſt. ¶ Tertio, dici-
tur nouum, id eſt, ultimum, quia nouiſſi-
mum homini teſtamentum immobile per-
ſeuerat, quod teſtatoris obitu cõfirmatur
vt extra de celebr. miſſ. cum Marthæ. §. cæ
terum & xiij. q. ij. cap. ult. Hinc enim dici-
tur ęternum, id eſt, perpetuum quaſi dura-
bile ac immutabile, de quo dictum eſt in
iiij. parte ſub ſeptima particula ſecreti, ſu-
per verbo, noui & æterni. Chriſtus enim Rom.
iam non moritur, & mors illi ultra non do 5.
minabitur. de conſecr. diſt. ſecunda. ſemel.
¶ Quarto, dicitur nouum, reſpectu veteris,
quia illo magis eſt nouum tempore, vel
quia uetus lex eſt quaſi radix, ipſum vero
nouum teſtamentum eſt quaſi fructus.
¶ Quinto, quia innouat, nõ .n. illud dicũt
niſi homines renati ex uetuſtate per gra-
tiam pertinentes iam ad nouum teſtamen
tum, quod eſt regnum cœlorum. ¶ † Cir- 23
ca libros eccleſiaſtici officij ſciendum eſt,
quod ipſum officium conſiſtit in cantu &
in lectione, de cantu tres ſunt libri, de
lectione ſex. Sunt etiam quidam alij libri
eccle-

ecclesiaſtici:prout in ſecunda parte in fine
24 tractatus de ſacerdote dictum eſt.¶† Sanè
tres libri de cantu,ſunt antiphonarius,gra
duarius,& trophonarius. Antiphonarius,à
digniori videlicet, ab antiphonis nomen
ſũpſit,quas beatus Ignatius patriarcha au-
diuit per angelos decantari : cũ tamen ibi
ſint reſponſoria atque verſus.In pleriſque
tamẽ locis liber iſte reſponſonarium,à re-
25 ſpõſorijs, quæ ibidẽ continentur, appella
tur.¶Graduarius,dictus†eſt à gradualibus
quæ in eo continentur qui à pluribus offi-
ciarius nuncupatur,ab officijs ſeu introiti-
bus,qui ibi continentur Graduale,dictum
eſt à gradibus prout dictum eſt in quarta
parte ſub titulo de graduali. De intitula-
tione graduarij,antiphonarij, & lectiona-
26 rij, in ſequenti tit.dicetur.¶ † Trophona
rius eſt liber continen.τρόπους, id eſt, can-
tus,qui cum introitu miſſæ dicuntur, præ-
ſertim à monachis.Vocantur etiã τρόποι,ſe
quentiæ ſiue proſæ Κύριε ἐλέησον, & neumæ.
Et dicitur à τρόπος quod eſt conuerſio : de
quo in eadem parte ſub tit. de introitu di-
ctum eſt.Quidam etiam hunc librum pro-
ſarum, à proſis appellant. Vitalianus can-
tum Romanum inſtituit,& organo concor
27 dauit. ¶ † Cæterum libri lectionum ſunt
iſti.Primus,eſt bibliotheca.Secundus, ho-
miliarius.Tertius,paſſionarius. Quartus,
legẽdarius. Quintus, lectionarius.Sextus,
ſermologus.¶Bibliotheca,à græco nomen
accepit,& eſt nomen æquiuocũ,ſcilicet lo
cus,in quo libri reponuntur, & uolumen,
ex omnibus libris ſe & no.teſta.à Hiere.cõ
28 poſitum.¶ † Homiliarius,eſt liber conti-
nens ſanctorum homilias,& legitur in do-
minicis,& in natali, & in feſtis ſanctorum
propria euãgelia habentium : & in paſcha
& pentecoſt.cum ferialibus eorundem.Ho
milia autem,idem eſt quod bona laus,ſiue
verbum ad populum. Et.no. quod plures
fecerunt homilias:videlicet Aug. Hiero.
Beda,Orig.Greg.& alij,Beda tamen alias
non compoſuit, niſi quas Auguſt. compo-
ſuerat : ſed ſuis verbis eaſdem ſuperueſti-
uit,nam Augu.verba diſputationis habuit
Beda vero ſtylũ ſermonis & lectionis.Qua
re Beda uocatur uenerabilis,ut in ſeptima
parte ſub eius feſto dicetur.Item non om-
nes homiliæ authenticæ ſunt vt quædam
Origenis,qui ad hæreſim dicitur declinaſ-
ſe. Aliquæ tamen homiliæ ipſius à beato
Hieron.teſte Papa Gelaſio, leguntur fuiſ-
ſe correctæ ſeu approbatæ. xv. diſt. ſancta.
in palea.Et quandocunque illa in eccleſia
leguntur,nomen authoris, propter hære-
ſis infamiam ſubticetur ſicut & nomen Sa
lomonis, qui deceptus fuit à mulieribus,
tacetur in lectionibus propter infamiam
idolatriæ,ſed dicitur, lectio libri Sapien-
tiæ, ſic etiam quia Moſes hæſitauit ad a-
quas contradictionis: quia Dominum exa-
cerbauit, non dicitur lectio libri Geneſis
Moſi legiſlatoris, ſicut dicitur lectio libri
Apocal. beati Ioannis Apoſtoli. De hoc
agitur in prooemio v. partis & ſub ſabbato
paſcali. Volunt tamen quidam, quòd in
principio homiliarũ ipſius dicatur:Homi-
lia origenis correcta ſeu approbata à Hie-
ron.& in ſequentibus dici debet homilia
eiuſdem. ¶ † Paſſionarius eſt liber conti- 29
nens paſſiones ſanctorum, & legitur in fe-
ſtis martyrum. Plures autem ſunt paſſiona
rij,quorum quidam canonizati,quidam ue
ro teſte Papa Gelaſio.xv.diſt.ſancta. in pa
lea.ſunt apocryphi:vt de b.Georgio & Cy
ricio,& Iulita, & alij quidam quos hæreti
ci compillaſſe dicuntur, quare in eccleſia
legi interdicuntur.Antheros Papa ſtatuit
martyrum geſta ſcribi,& in eccleſijs habe-
ri, & hoc propter maximum presbytero-
rum numerum martyrio coronatum.¶†Le 30
gendarius autem, vocatur liber ille, vbi,
agitur de vita & obitu confeſſorum. vt Hi
larij,Martini, & aliorum confeſſorum, &
legitur in feſtis eorum : dumtamen authen
ticatus ſit.¶ † Lectionarius eſt, in quo le- 31
ctiones epiſtolarum Pauli, & aliæ legun-
tur qui quandoque epiſtolarius dicitur : &
etiam legendarius dici poteſt.¶† Sermolo 32
gus, eſt liber continens ſermones, quos
Papa & alij plures ſancti compoſuerunt:&
legitur in feſtis confeſſorum à natali vſque
ad octauas epiphaniæ,in purificatione bea
tæ Mariæ & . feſto omnium ſanctorum &
in pluribus alijs. ¶ † Conſiderandum eſt 33
quoque trium ſcripturas præcipuè in ec-
cleſia frequentari, ſcilicet Dauid prophe-
tæ,qui fuit homicida, proditor & adulter.
Matthæi Apoſtoli,qui fuit publicanus, &
in hoc ipſo infamis:& Pauli,qui fuit crude-
lis Chriſti & eccleſiæ perſecutor, & etiam
Auguſtini,qui fuit Manichæus, & tempo-
re

re Theodoſij Imperatoris conuerſus eſt. Quod fit in exemplũ,videlicet vt alij peccatores non deſperent, ſed ſperent,ſi tamẽ pœnituerint,poſſe veniam conſequi, quantumlibet graui noxa perplexi ſint, & orationes & eleemoſynas eorum poſt pœniten
34 tiam poſſe Deo complacere. ¶ † Et eſt ſciendum quòd beatus Hiero. tempore Damaſi Papæ correxit pſalterium lxx. interpretum, quod tunc cantabatur vbique, & adhuc iuxta ordinationem Gregor. Papæ qui poſtremò officium eccleſiaſticum ordinauit,ſecundum illud,antiphonas, reſponſoria,allelu-Ia, tractus, & alia quædam in Eccleſia decantamus. Subſequenter uero pſalterio ipſo iterato corrupto, idem Hierony. illud de nouo integre ex græco tranſtulit in latinum, prout ipſe in ipſius pſalterij procœmio atteſtatur,quod nouum dictus Damaſus rogitu ipſius Hieron. inſtituit decantari, & vulgariter gallicum appellatur,& quaſi ubique legitur & ferè cõmuniter cum ſuo proæmio in textu Bibliȩ habetur. Præmiſſum vero pſalterium ſecũdum lxx. Romanis remanſit, & hodie illo utuntur. Denique idem Hierony. attendẽs quod Iudȩi nobis improperabãt,quod pſalterium falſificauerimus,quoniam à ſuo verbo diſcordabat,tertio pſalterium de verbo ad uerbum ex hebræo trãſtulit in latinum quod in pluribus à gallico diſcrepat ac Romano,pauci tamen illud habent, quamuis ab omnibus & in textu bibliæ deberet haberi.¶ Et no. quòd quidam portant pſalterium ſed in eo non pſallunt, prout dictum eſt in titulo de laudibus matutinis. Quæ ſint dominicȩ, & dies priuilegiati, & principales,& qualiter dies dominica maior eſt alijs diebus,quibus nominibus dies ſeptimanæ appellentur, & qui ſint dies profeſti: qui feſtiuales, ſiue ſolennes, in pœnio vij. partis dicetur. Greg. Pa. xcij. d. c. ſi. nſtituit,ne in eccleſia Romana diaconi cantare debeant,ſed ſolum euangelicæ lectionis officia inter miſſarũ ſolennia exoluant. Pſalmos vero ac reliquas lectiones ſubdiaconi, uel ſi neceſſe fuerit minores ordines exhibeant ſiue dicant.

SVMMA

1 *Aduentus eſt initium officij Eccleſiaſtici.*
2 *Petrus Apoſtolus Aduentum inſtituit, in honorem quadruplicis Dominici aduentus.*
3 *Aduentus primus Chriſti, quid attulerit homini, quid ſecundus, quid tertius, quid quartus.*
4 *Aduentus per quot ſeptimanas celebretur.*
5 *Per tres aduentus hebdomadas, accipimus trium temporum partes.*
6 *Aduentus ieiunium, eſt exultationis partim, partim & mœroris.*
7 *Vrbanus Papa ſecundus, officium beatæ Mariæ quotidianum inſtituit.*
8 *Antiphonæ laudum Dominicarum aduentus, quare terminentur per allelu Ia.*
9 *Aduentus quo tempore incipiat. Et quod diebus conſtet, nu. 10.*
11 *Aduentus prima Dominica, vnde inchoetur.*
12 *Aduentus intitulatio cur duplex, & cur duplex inchoatio. Rationem vide ibid. & nu. 13. 14. 15.*

De tempore Aduentus. Cap. 2.

QVONIAM, ſicut præmiſſum † eſt,eccleſiaſtica 1
officia ab Aduentu Domini, quod eſt tempus renouationis incipiũt, merito ab hoc tempore ducimus initium aſ-
ſumendum.¶ † Prænotandum igitur eſt, 2
quod beatus Petrus primo inſtituit tres ſeptimanas integras ante natale venerari,in commemorationem aduentus Chriſti, & quartam,quæ tamen nunquam perficitur, quia uigilia natalis non eſt de aduentu, ut
infra dicetur. Agitur ergo aduentus Domi 3
ni per quatuor ſeptimanas ad magnificandum, quòd eſt quadruplex aduentus filij Dei:ſed ultima nunquam finitur, quia ſanctorum gloria quæ dabitur in ultimo aduentu,ſcilicet ad iudicium nunquam terminabitur. ¶ Primus aduentus eſt in carnem,ſcilicet in vtero Virginis aſſumptam, de quo dictum eſt. Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. ¶ Secundus,in mentem,qui deſcẽſus fit quotidie in cordibus fidelium, per Spiritum ſanctum,de quo Io. xiiij. cap. ad eum veniemus,& apud eum manſionem faciemus. & dicit Sap. ix. Domine, emitte ſapientiam tuam,ut mecum ſit. De his habetur Abacuch. ij. Si moram fecerit, expecta eũ, quia

veniens veniet & non tardabit. ¶ Tertius
aduentus eſt in morte cuiuſlibet, de quo di
Iac.6 cit beatus Iac. Patientes eſtote, vſque
ad aduentum Domini: & Matth. xxiij.
Si ſciret paterfamilias qua hora veniret
fur &c. ideo & nos eſtote parati &c. & ite-
rum. Si in prima uigilia venerit, id eſt, in
iuuentute, & in ſecunda &c. & ita inuene-
rit, ſcilicet in pœnitentia, beati ſunt ſerui
illi. ¶ Quartus erit in maieſtate, qui erit in
die iudicij. De illo legitur Eſa. iij. c. Domi
nus ad iudicium veniet, cum ſenioribus po
3 puli ſui. ¶ † Et no. quòd primus aduentus
liberauit animas à diaboli ſeruitute. Secũ
dus, liberat eas à peccato. Tertius, à pœna.
Quartus, corpora liberat. Verumtamen ec
cleſia non celebrat niſi duos aduentus, ſci-
licet: in carnem, & ad iudicium. Nam pri-
mum & ſecundum reputat pro eodē: ideo
enim venit in carnem, ut veniat in men-
tem, ideoque dictum eſt: Veniens ueniet,
& non tardabit. veniens, ſcilicet in carnem
veniet, ſcilicet in mentem, & iterum quia
vterque miſericordiæ eſt. Similiter tertius
& quartus habentur pro eodem, quia uter-
que eſt iuſtitiæ ratione vnius effectus. Ce-
lebrat ergo eccleſia aduentum huiuſmodi,
ſub binario, ut filijs ſuis generet timorē &
amorem Dei. vnde in pſalmo. Eleuamini
Pſ.23 portæ æternales &c. Timor Domini ſan-
Pſ.16 ctus qui permanet in ęternum. & amor, ſcili-
cet ipſius qui ſimiliter in æternum dura-
bit. Vnde ad Cor. xiij. cap. Charitas nun-
quam excidit. de pœ. diſt. ij. charitas. timo-
rem autem debemus ei, vt domino, amo-
rem ut patri. Vnde Malach. ij. Si ego ſum
pater, vbi eſt amor? & ſi Dominus, vbi eſt
timor? Celebratur ergo aduentus per
quatuor ſeptimanas, In † prima ſpeciali-
4 ter de primo aduentu cantat eccleſia. In
ſecunda & tertia de ſecundo, & hoc ideo,
quia antiqui patres primum aduentum tã
tum expectauerunt. Secundum uero anti-
qui & moderni. In quarta uero ſeptimana,
recolit eccleſia tempus, in quo Dominus
Eſ.65 deſcendit in vterum Virginis. vnde tunc
Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtũ
aperiatur terra, & germinet Saluatorem.
Itē tēpus à primo aduētu, uſque ad ſecũdũ
recolit eccleſia inter pentecoſt. & aduentũ
domini in quo cantat allelu-Ia, in ſpe re-
ſurrectionis, & Gloria in excelſis Deo. pro

iuſtitia reddita, & dicit quotidie Allelu-Ia
quia ſpes eius non infirmatur. Sed Gloria
in excelſis Deo: & in terra pax hominibus
bonæ voluntatis; non dicit quotidie, ſed tã
tum in feſtis, quia ſemper in fide, non ſem
per in operibus laudat. Quotidie enim of
fendit, licet ſemper in fide iuſtitiã teneat.
De hoc eſt dictum in prooemio huius par-
tis, & dicetur ſub titulo de ſeptem diebus
poſt paſcha. Cæterum per tres aduentus
hebdomadas trium temporum patres acce
pimus. ¶ † Primi, fuerunt ante legem, qui 5
procul à Deo remoti clamabant: Ad te le-
uaui. ¶ Secundi, ſub lege qui doctrina le-
gis inſtructi, & ideo ad lumen proprius ac-
cedentes, in introitu populus Sion appel-
latur. ¶ Tertij, fuerunt prophetæ, præſer-
tim illi, quos inuenit Chriſti natiuitas; ut
Symeon, quibus quia redemptor eſſe pro-
pe dicitur in introitu: Gaudete. Aſſerunt
etiam quidam, quòd in officio primę heb-
domadæ agitur de uocatione Iudæorum.
In officio ſecundæ, de vocatione Gentium,
vnde ibi dicitur. Ad ſaluandas omnes gen-
tes. in officio tertiæ de uocatione utriuſ-
que populi. Vnde ibi dicitur. Nota ſit om
nibus hominibus. ¶ Rurſus cantatur in pri
ma, in perſona Ioannis. In ſecunda, prophe
tarum. In tertia, Apoſtolorum. In quarta,
in perſona doctorum. Tempore aduentus
tacetur, Gloria in excelſis; quod pertinet
ad natiuitatem: ut in nocte natiuitatis de-
uotius & auidius decantetur, ad notandũ
hunc hymnum primo fuiſſe nocte illa ab
angelis decantatum quanquam maior glo
ria Chriſti eſt in eccleſia tempore noui te-
ſtamenti, quam fuerit in ueteri. Tacetur
etiam, Ite, miſſa eſt. quod pertinet ad reſur
rectionem. Merito autem tacetur vtrũque
in aduentu, quia tunc vtrunque expecta-
tur. Pari etiam ratione tacetur: Pax uobis.
quod ſimiliter pertinet ad reſurrectionē.
Tacetur etiam, Te Deum laudamus: quia
nondum præſens eſt, quem expectamus, &
ad præſentes tantum hoc cantico vti ſole-
mus. ¶ Et no. quod hæc tria non ſemper ſe
concomitantur, ut dicetur in proęmio vij.
partis. Sed quare Allelu-Ia non tacetur
hoc tempore, cum ſit canticum lætitiæ, nã
in aduentu eſt ieiunium, nec tunc nuptiæ
celebrantur? Præterea, aut eſt ieiunium
mœroris aut exultationis. Si mœroris, om-
nia

nia cantica exultationis debent taceri. Si exultationis, omnia debent dici: ergo & Gloria in excelſis Deo. Solutio. hoc ieiunium eſt partim exultationis,& partim mœroris. Exultationis eſt, ratione primi aduẽtus, ſcilicet in carnem, de quo mentio fit in hoc tempore. Mœroris eſt, propter ſecundũ aduentum, ſcilicet ad iudicium: de quo fit etiam ibi mentio: & ideo in eo quædam cãtica letitiæ dicuntur propter aduentum miſericordiæ & exultationis. & quædam ſubticentur: & ieiunatur, propter aduentum ſeueræ iuſtitiæ & mœroris. Allelu-Ia ergo non ſubticetur. quoniam tempore aduentus aliquid eſt lætitiæ propter ſpem quam habuerunt de Chriſti incarnatione: & propter noſtram certitudinem, quam habemus per primũ aduentum de futura glorificatione. ſed in ſeptuageſima nõ ſic: quia totum tempus illud mœroris eſt, & ideo tunc non dicuntur cantica angelorum, ſed hominum, ut ibi dicetur. ¶ In feſtis uero nouem lectionum, quæ occurrunt in aduẽtu, debet celebrari miſſa de feſto ſolennis in tertia, cum Gloria in excelſis &c. Ite, miſſa eſt. & deponuntur cappæ nigræ ſeu uiolaceæ: & aſſumuntur ſolennes à miniſtris & ſacerdote, prout feſtum requirit. In hora vero nona de ieiunio miſſa dicitur, & tunc dalmaticæ & ſubtilia, ſiue tunicellæ dimittuntur, & competentes tempori & ieiunio reſumuntur, ſicut in tertia parte ſub tit. de dalmatica dictum eſt. In hoc quoque tempore officium beatæ Mariæ virginis non dicitur in eccleſia, quia totum officiũ huius temporis ad laudem eius pertinet. ¶ † Et nota quod Vrbanus Papa ſecundus, qui fuit creatus M.lxxviij. & ſedit annis.xij. menſibus quatuor in concilio apud Claromon. celebrato, ſtatuit, ut officium beatæ Mariæ uirginis quotidie diceretur: & in die ſabbati ſolenniter fieret in quo officio matutino dicuntur illæ lectiones: O beata Maria, quis dignè. ſumptæ ex illo ſermone Auguſt. Loquimur dilectiſſimi &c. Hoc etiam tempore non debet fieri ſpecialiter cõmemoratio alicuius ſancti præcedentis Chriſti aduentum, non quia omnes illi in infernum deſcenderunt, & ideò eccleſia occidentalis pro eis non ſolennizat: nec etiam ſequentium, quia cum hoc tempore eccleſia de aduentu filij Dei ſolénizet: non eſt aliorum ſolennitas admiſcẽda: imò minor cedit maiori, quia aduenientе principe, ceſſat magiſtratus. idcirco cum ipſe ſit premium & corona ſanctorum omnium & ſit omnia in omnibus, & ſufficientia ſingulorum, ſuperfluũ foret recurrere ad aliorum ſuffragia mendicata. C. de pala. ſacra. largi. l. ſcrineis. in princ. libr. xij. Generalis tamen commemoratio omniũ ſanctorum, bene fit, quoniam licet ſancti ex aduentu filij Dei ſpeciale gaudium & premium aſſecuti fuerint, maius tamen ad generale gaudiũ eorum extitit, quia creaturam rationalem ex vnione ad diuinam naturam viderunt ineffabiliter ſublimatã, quia ergo bonum commune præponderat particulari & per cõſequens generale gaudium eorum gaudio ſpeciali, quia illud, quod præmiſſum eſt, fuit omnibus ſanctis vtriuſque teſtamenti ad gaudium, idcirco conueniens eſt, ut tempore ipſius aduentus eorum gaudium communiter & generaliter recolatur, & in generali omnium ſanctorum commemoratione, ſingulis diebus dicitur antiphona illa. Ecce Dominus veniet, & omnes ſancti eius cũ eo, & erit lux magna in die illa, allelu-Ia: quæ pertinet ad quartum aduentum, in quo apparebit gloria ſanctorum. Dicitur ẽt cum ipſa antiphona oratio illa: Conſcientias noſtras quæſumus Domine uiſitando purifica &c. in qua ſimiliter concordando cum antiphona, fit generaliter commemoratio de omnibus ſanctis, dum dicitur ibi ut ueniens cũ omnibus ſanctis, & tunc pertinet ad quartum aduẽtum, ſcilicet in maieſtate. In multis tamen locis ſubtrahuntur verba illa, cũ omnibus ſanctis, & tunc pertinet ad ſecundum aduentum ſcilicet in mente. Non fit etiam commemoratio, de cruce, ſicut fit in alijs temporibus, ne prius videat Dominus paſſus, quàm natus & iterum, ne fiat contra illud præceptum Exodi. xxiij. & xxiiij. non coques hœdum in lacte matris ſuæ: id eſt, Chriſtum non crucifiges, dum adhuc tenet & lactans eſt. Contra hoc præceptum fecerunt tunc Iudæi, qui Chriſtum eadem die, id eſt, eadem ſexta feria, in qua ut quidam dicunt conceptus eſt, crucifixerunt. ¶ † Notandum autem eſt quòd tempore aduentus omnes antiphonæ dominicales in matutinis laudibus terminantur,

per

per allelu. Ia, ad ſignificandũ gaudium de
certitudine aduentus Saluatoris habitum
ut in matutino officio ſit quaſi prædictio,
& in matutinis laudibus notetur exulta-
tio. Itẽ, in prima ſecũda & tertia hebdoma
da, repetuntur reſpõſoria dominicalia, ſed
in quarta ſunt ſpecialia, quæ per hebdoma
dã cantantur, & ſunt quindecim, quia ille
expectatur venturus, qui inſtituerat vetus
teſtamẽtũ, & erat ĩſtituturus nouũ. Quinde
narius. n. numerus cõſiſtit ex ſeptenario, &
octonario, at ſeptenarius ad vetus, octona
rius vero ad nouũ refertur teſtamentũ. In
ſingulis quoq; ſeptimanis cãtus renouatur
propter gaudiũ pro ficientiũ, qui proficiũt
Pſ.38 de uirtute in uirtutẽ, vt videant Deũ Deo-
rum in Sion ¶ † Illud ẽt notandũ eſt, quod
9 prima dominica aduentus nũquam eſſe po
teſt ante quinto Calendas Decembris, nec
etiã poſt tertio Nonas Decẽbris, ſed quæ-
cunque illarum ſeptẽ literarum, quæ inter
dictas Calendas & Nonas includuntur, re-
preſentauerit dominicã, ibi eſt prima do-
minica aduentus. ſed & in dominica proxi
miori feſto beati Andreæ, uel Calẽdas De
cẽbris ſiue ante, ſiue retro, eſt ſemper ini-
tium aduentus & ſi ipſum feſtũ cadit in do
minica, ibi etiã eſt initiũ aduentus, & ſi ip-
ſum feſtum cadit in dominica, ibi etiã eſt
10 initium aduentus. † Aduentus continere
debet. xxj. diem, id eſt, tres ſeptimanas in-
tegras ad minus præter uigiliã natalis Do
mini. Veruntamen cum aduentus incipiat
à die dominica, ſi fortè contingat ſimiliter
natale in die dominica venire, oportet rem
pus aduentus per quatuor hebdomadas
protelari, alioquin vigilia natalis & ſab-
batum quatuor temporũ cõcurrerent in ea
dem die, quod eſſe non poteſt. lxxj. diſtin.
de leui. quia vtrũque illorũ proprium ha-
bet officium, & ad diuerſa tẽpora pertinẽt.
Nã ſabbatũ, eſt de aduẽtu ſed vigilia ad tẽ
pus gaudij pertinet cũ nõ ſit de aduẽtu ſed
de natali, & ſic aduentus nõ haberet uigin
ti unũ diẽ, excepta vigilia natalis ſicut di-
ctũ eſt. Quòd vigilia ꝑtineat ad tẽpus gau-
dij, pater ex ipſa ordinatione Gregorij, qui
ultimas aduẽtus antiphonas poſuit de euã
gelio, ſcilicet Completi ſunt dies. & ecce
cõpleta ſunt omnia. Quando ergo natale
eſt in dominica, quatuor tẽpora celebran-
tur in penultima hebdomada. Si autem na
tale venerit in ſecunda feria, uel deinceps
vſque in dominicam, tunc poſt viginti vnũ
diem habebit, in quo fiat vigilia, & quando
feſtum venerit in ſecunda feria, fiet officiũ
de uigilia in die dominica, quæ proprium
non habet officiũ, & tunc propter domini-
cam cantabitur allelu. Ia: ſed ieiunabitur
in ſabbato præcedenti, tam pro vigilia na-
talis, quam pro ieiunio quatuor temporũ.
De hoc etiam dicetur ſub titulo de capite
ieiuniorũ. ¶ † Non eſt etiam ignorandum, 11
quòd licet in principio ſiue in prima domi
nica aduentus cantetur introitus. Ad te le
uaui animam meam Deus, ſi quis tamen di
ligenter attendat in Dominica præceden-
ti illam præparatio aduentus Domini, quo *Hier.*
ad quædam inchoatur, quod oſtendit epi- 23.
ſtola, quæ tunc ſecundum quoſdam legitur
Ecce dies ueniunt, dicit Dominus. Et ſuſci
tabo Dauid germen iuſtum, &c. finis euan-
gelij eiuſdem diei, ſcilicet Abijt Ieſus trãs
mare Tyberiadis, quod eſt Ioãnis xj. c. Hoc
idẽ inſinuat, ubi dicitur. Hic eſt verè pro-
pheta, qui uenturus eſt in mundũ, ut redi-
meret populũ &c. Satis. n. conueniens eſt,
quòd in præcedenti dominica inchoetur.
quia non reſpiraret deſperãs niſi certa pro
miſſio veræ liberationis præcederet, qua
audita, reſpirans clamat. Ad te leuaui ani-
mã Deus meus &c. In ꝑnta igitur hebdoma
da ante natiuitatẽ Domini inchoaĩ prępa
ratio aduentus, quo ad quędam. Vnde & in
antiquis gradualibus & lectionarijs titu-
lus eſt talis. Quinta dominica ante natiui-
tatem Domini: nã ab illa dominica vſque
ad natiuitatem Domini ſunt quinque offi-
cia dominicalia, & quinque epiſtolæ, &
quinque euangelia. In quarta vero domini
ca ante natiuitatẽ Domini inchoatur præ-
paratio aduentus, quo ad officium matuti-
nale & quo ad multiplicem officiorum ua-
rietatem, & innouationem. quia ergo qua-
tuor ſunt officia dominicalia, ab illa do-
minica vſque ad natiuitatẽ, & ideo in an-
tiphonarijs nouis intitulatur quarta domi
nica. † Quadruplex autẽ ratio huius dupli
cis intitulationis librorũ, & inchoationis 12
aduẽtus reddi conſueuit. ¶ Prima, quia per
lectionarium recolimus aduentum Domi-
ni in mundum, ſignificatum eſſe, per quin-
que mũdi ætates. Per antiphonarium vero
recolimus aduentũ Domini nuntiatũ eſſe

De prima Dominica aduentus Domini. Cap. 3.

1 PRIMA dominica † de
aduentu, quę eſt quar-
ta à natali Domini: &
in qua ſecundũ quoſdã
inchoatur officiũ aduẽ
tus, pertinet ad ſpiritua
les. Et ideo, in ea in-
nouantur cantus: pręcedens vero, quę quin
2 ta eſt, ad ſeculares ſicut in præcedenti titu.
dictum eſt. Ad ſpirituales pertinent duo
uerſiculi: quorum vnus frequentatur in ve
ſpertino officio, ſcilicet, Rorate cœli deſu-
per. Alter in matutino, ſcilicet, Vox cla-
mantis in deſerto. In primo oſtenditur,
quid facere debeant, in ſecundo exequun-
tur. Ipſi ſunt cœli rorantes, & nubes pluẽ
tes, ros eſt ſubtilior, & pluuia groſſior. Tũc
Io. 1. ſunt rorantes, quando de incarnatione Sal
uatoris ſubtilia dicunt, vt illud, verbum
caro factum eſt, & ſimilia: tunc ſunt pluen
tes, quando groſſiora, id eſt, intellectus
faciliora dicunt, ſicut eſt, quòd Maria de-
ſponſata eſt Ioſeph: & quod puer natus
eſt in Bethleem, & reclinatus in præſepio:
Mat 1 & huiuſmodi. Iſti faciunt, quòd aperia-
tur terra, & germinet Saluatorem. Ad li-
teram: terra eſt virgo Maria, quæ aperta
quantum ad fidem cordis, ſine damno vir-
ginitatis, concepit & peperit Saluatorem.
Luc. 2 Sed moraliter, terra eſt cor humanum:
quod uiri ſpirituales ſua prædicatione ape
riunt, vt germinet Saluatorẽ, id eſt, Chri
ſtus in eo reformetur, Iuxta illud Apoſto
li: Filioli mei, quos iterum parturio: do-
nec Chriſtus reformetur in vobis. Iſti
Eſ. 40 ſunt, vox clamantis in deſerto, id eſt, in
mundo, parate uiam Domini, rectas faci-
te ſemitas eius. Viæ ſunt opera, ſemitæ
ſunt cogitationes, quas debemus parare,
in aduentu Saluatoris. Hanc præparatio
nem notat oratio, quæ poſtcommunio-
nem hac die in miſſa ſequitur. Suſcipia-
mus Domine miſericordiam tuam in me-
dio, &c. & ex eo, quòd in fine illius ora-
tionis dicitur. Congruis honoribus præ-
cedamus. Viam ergo parare, eſt pœniten
tiam agere, & prædicare. Semitas rectas fa
cere, eſt poſt mãdata conſilia obſeruare. Sa
nè huius dominicæ totum matutinale of-
ficium pertinet ad primum aduentum,
ut præmiſſum eſt. Legitur enim in Eſa.
qui de aduentu loquitur apertius, quàm
aliquis alius propheta, vnde in ij. capitu.
ipſius habetur. Ecce mons &c. in primo
vero habetur de nequitia Iudæorum. Pri- 2
mum reſponſorium † eſt, Aſpiciens à lõ
ge. quod eſt de primo aduentu, & non ſu
mitur de aliquo libro theologiæ, nec cõ-
pilatum eſt à Gregorio ordinatore matu-
tini officij: ſed à quodam eius monacho,
quod inde apparet: quia illud intra heb-
domadam non reperitur, ſed omnia alia
reſponſoria, ſic, quæ ab ipſo Gregor. edi-
ta ſunt. Et ſi obijciatur, quòd illo dem-
pto, non remanent, niſi octo reſponſoria
iſti dominicæ. Reſpondetur quod nouem
ſunt, computato illo, Ecce dies veniunt,
quod ſecundum ordinem Gregor. nonum
eſt: & cantatur in veſperis ſabbati præce-
dentis. Cantatur autem hoc reſponſorium
in perſona Ioannis Baptiſtæ vel ſponſæ di
centis: Aſpiciens à longe, à terra uideli
cet ad cœlum, uideo Dei potentiam venẽ
tem, & licet propriè patri potentia aſſi-
gnetur, hic tamen per potentiam accipe
filium Dei, cui data eſt poteſtas in cœlo
& in terra, qui eſt potens Dominus in prę
lio, cui propheta: Accingere gladio tuo
ſuper femur tuum potentiſſime. Hæc uenit *Pſ. 44*
dum ſe viſibilem monſtrauit, & nebulam
totam terram tegentem. Hæc nebula eſt
Dei miſericordia, quę præſtat refrigerium
contra æſtum uitiorum. Hanc Moſes intra
uit, cùm ad ſuſcipiendum legem aſcendit.
Hanc Petrus intellexit, cum in nube luci- *Mat. 17.*
da videns Dominum, Moſen & Heliam di
xit: Faciamus hic tria tabernacula. Hæc *Lu. 1.*
populum in deſertum deduxit: & ab igne
protexit. Hæc eſt virtus altiſſimi, quæ uir
ginem obumbrauit, quæ totam terram te-
git, quia miſericordia Domini plena eſt
terra. Hęc etiam nebula, eſt humanitas fi-
lij Dei, quæ totum mundum ſaluat. Medi-
cina enim omniũ in feſtinatione nebulæ.
Nebula etiam poteſt dici infidelitas ſeu
ignorantia. ¶ Ignorabat enim † homo Deũ
ſeipſum, natale ſolum, & concupiſcentiam 3
eſſe peccatum. Hæc nebula totam terram
tegebat, quia omnes declinauerunt, ſimul
inutiles facti ſunt. Ite obuiam ei & dicite
Nuntia. n. ſ. t. e. qui regnat. es in populo

Iſrael.

Iſrael. Similia dixit Ioannes diſcipulis. Parate uiam Domini. & per diſcipulos ad Chriſtum: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Obuiam ſponſo, ſcilicet per viam charitatis: & dicite, nuntia nobis, quaſi dicat: Reuela nobis per tuam præſentiam ſi tu es Meſſias in lege promiſſus: & ſi regnaturus es in populo Iſrael. ¶Porro † in ſolito modo primum reſponſorium habet in quibuſdam Eccleſijs tres verſus, ſicut & reſponſorium primum natalis Domini. ¶Primo, ad ſignificandum, quòd iſte aduentus Domini ſaluat homines trium temporum, ſcilicet illos, qui fuerunt ante legem, & ſub lege, & ſub tempore gratiæ, & propter hoc etiam fit triplex repetitio, prima à remotiori quo ad finẽ, & poſtea à minus remoto, & poſtea à propinquiori, ad oſtẽdendum quod patres primi temporis remotiores fuerunt ab aduentu Chriſti quàm patres ſecundi, & tertij, & patres ſecundi temporis, magis remoti quã patres tertij: deinde reincipitur reſponſorium ad denotandum deſiderium, & ad ſignificandum, quòd debemus attribuere finem & principium boni operis ei, qui eſt α & ω. xxxv. diſtinctione ab eordio. Vltimò, dictis verſibus ſubiungitur, Gloria patri, quia omne deſiderium & ſeruitium, ad Deum trinum eſt referendum, & ibi non fit reiteratio partis, ſed totius reſponſorij: quia poſt uitam præſentem, omnia opera conſumentur, & tunc erit dominus omnia in omnibus, & conſummatio & ſufficientia omnium. ¶Secundo, ideo † præmiſſum reſponſorium tres habet uerſus, & vnũ Gloria. ad ſignandum quatuor aduentus: de quibus in capitul. præcedenti præmiſſum eſt, & ad deſignandum quatuor tempora, ſcilicet tempus ante legem, tempus legis, prophetiæ, & gratiæ. Alloquẽs enim Eccleſia omnes homines, qui fuerunt ante legem, quorum pauci ſecuti ſunt, vnum Deum. dicit primo verſum. Quinque terriginæ &c. id eſt, O vos omnes mali, boni, diuites & pauperes, ite obuiam ei & dicite: Indica nobis, ſi tu es ipſe, qui regnaturus es in populo Iſrael. in ſecundo verſu, in perſona hominum, qui fuerunt ſub lege, in qua aliquid fuit imperfectionis: qui data fuit infirmis, alloquitur ipſum legiſlatorum. Qui regis Iſrael intende quaſi diceret, qui populum Iſrael in lege tua regis, & ſicut paſtor ouem deducis: indica nobis, ſit tu es ipſe, qui regnaturus es in populo Iſrael. In terrio iam ex dictis prophetarum certificari de aduentu Saluatoris, ex deſiderio clamant: Excita potentiã tuam, & veni, qui regnaturus es in populo Iſrael. In alijs vero Eccleſijs, eſt tertius verſus. Tollite portas. In quarto gratias agent Saluatori, de aduentu ſuo, qui dignatus eſt uenire, imo toti trinitati. dicit Gloria patri. ¶ † Tertio, reſponſorium ideo tres habet verſus, quoniam lex, & Pſalmodia, & prophetia hunc Saluatoris aduentum prænuntiauerunt. ¶Quarto, tres † verſus, patres trium puerorum ſignificant. Patres quidem ante legem, hũc aduentum præuiderunt. Patres ſub lege, deſiderauerunt. Patres gratiæ, prædicauerunt. Dicit ergo Ioannes Baptiſta vel eccleſia. Vos patres ante legem quinque terrigenæ & ſ. h. ſ. in v. d. & pauper, ite obuiã ei. Terrigenas vocat malos, qui terrena ſequũtur. filios hominũ dicit, bonos diuites, ſubdit quos terrigenas appellauerat, propter pauperes quos filios hominũ. Vos ergo quiq; id eſt, quilibet terrigenæ malitia diuites, & filij hominum ſpũ pauperes, qui eſtis ſimul in unũ, in uno ouili agni & hędi ite obuiam ei, ut vos mali per ingreſſum recipiatis, vos boni per progreſſum proficiatis. Vos etiam patres ſub lege, dicite. Qui regis Iſrael, intende qui deducis velut ouem Ioſeph, nuntia nobis &c. qui regis Iſrael, id eſt, Iudaicum populum per doctrinam legis Domini uidentem. Qui deducis, Id eſt, de uirtute ducis, uelut ouem, id eſt, innocentem. Ioſeph, id eſt, populum Gentilem, augmentatum per frumentum mortificatum, intende ſuper nos, id eſt, lumẽ pietatis infunde, & nuntia nobis &c. uos quoq; patres ſub gratia dicite. Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Qui regnaturus &c. ò principes & poteſtates aeris huius. Et ò genimina viperarum tollite, id eſt, auferte portã mortis, id eſt, uitia, qui quæ diabolus intrat ad corda. Et ò portę ęternales, id eſt, uirtutes ad ęternitatem ducentes, eleuamini contra uitia & per uos introibit & habitabit in vobis rex gloriæ, qui regnaturus eſt in populo Iſrael

Et no. quod ad tertium verſum non reſpon
detur: nuntia nobis, quia patres noui teſta-
menti certificati ſunt de aduentu Chriſti:
patres gratię certi ſunt de introitu regis
gloriæ. Verum quia nunquam ſufficit, nec
ſufficiet fides incarnationis ſine fide trini-
tatis, ideo ſuccinitur: Gloria Patri & Fi-
lio & Spiritui ſancto: & quia qui venit in
humanitate, venturus eſt etiam in maieſta
te: ideo reſponſorium denuo repetitur. In
repetitione vero nebulam, accipias ad li-
teram iuxta illud: Veniet in nubibus cœ-
li. & ſicut nubes ſuſcepit eum, & alibi. Nu
bes & caligo in circuitu eius. ¶Secundum
8 † reſponſorium eſt: Aſpiciebam in uiſu
noctis: ſumptum per Gregorium de Da-
niele capitul. ſeptimo. Chriſtum ventu-
rum prophetantem, qui his verbis myſte-
rium incarnationis verbi, quod in princi-
pio erat apud Deum, apparuit dicens:
Aſpiciebam in viſu, aut viſione noctis. Tri
9 plex quidem eſt uiſio, † ſcilicet noctis
ante gratiam, diei ſub gratia, & lucis in
gloria. In Nocturna viderunt patriarchæ
& prophetæ, qui ſub nube fuerunt: & hoc
Daniel aſpiciebat in viſu noctis. In diu-
turna uiderũt Apoſtoli, quibus Chriſti hu-
manitas apparuit. In lucida videbunt fi-
lij Dei facie ad faciem. Hanc diſtinctio-
nem ueritas in euangelio innuit, dicens:
Abraham exultauit, ut videret diem meũ,
uidit & gauiſus eſt. Iterum, multi reges &
prophetæ uoluerunt videre quæ uos vide-
tis, & non uiderunt. Sequitur: Et ecce in
nubibus cœli filius hominis veniebat. Nu
bes cœli caro verbi. de Eſa. Aſcendit domi
nus ſuper nubem leuem. Et datum eſt ei re
gnum & honor ſcilicet nomen, quod eſt ab
æterno datum, ſed in tempore manifeſta-
tum & omnis populus, tribus, & linguæ ſer
uient ei. Nam ut Eſaias ait, curuabun-
tur ei omnia genua, & iurabit omnis lin-
gua in domino. ¶Tertium reſponſorium:
10 † Miſſus eſt angelus Gabriel: quibus ver-
bis Lucas texuit ordinem annuntiationis.
11 ¶ † Quartum eſt Aue Maria, gratia ple-
na, quibus idem Lucas modum conceptio-
nis annexuit dicens: Spiritus ſanctus ſuper
ueniet in te & virtus altiſſimi obum-
brabit tibi: Superueniet in te inquam, in
protegendo te: & ab omni ſorde purgando
& exinde virtus altiſſimi, ſcilicet verbum
Dei, obumbrabit tibi, ex te carnem ſumen
do: quod enim ex te naſcetur ſanctum, vo
cabitur filius Dei. Chriſtus enim, qui non
eſt conceptus ex virili ſemine, merito na-
ſcitur, & filius Dei appellatur. Sequitur
verſus, quomodo in me fiet iſtud? inter-
rogatiuè & ſic quomodo ſunt duæ dictio-
nes, uel admiratiuè, & eſt una dictio.
¶Quintum reſponſorium eſt, † Saluato- 12
rem. In quo incarnatio per Apoſtolum
confirmatur. Sextum eſt: Ecce virgo con-
cipiet. ¶Septimum. Ecce dies veniunt: in
quibus hoc idem per prophetas robora-
tur. ¶Octauum: † Obſecro Domine: in 13
quo idem propter legem comprobatur.
¶Nonum eſt: Audite verbum in quo idem
per prophetas comprobatur. ¶ † Laudes 14
matutinæ vtrunque ſonant aduentum.
Non enim agitur aliquando de vno aduen
tu, quin & de alio miſceatur, ſed pauca de
ſecundo habentur, & hoc propter repreſen
tationem gaudij, ne ſpes luxuriet in præ-
ſumptionem. Siquidem prima antiphona
quæ de fine Ioelis ſumitur, eſt apertè de
primo aduẽtu. Vnde ibi dicitur in illa die,
ſcilicet quando Meſſias venit montes, id
eſt, Apoſtoli ſeu magni prædicatores, ſtil-
labunt dulcedinem, ſcilicet verbi Dei &
colles ſicut minores, prędicatores, fluent
lac, ſcilicet ſimplicis doctrinæ minoribus,
& maioribus. Secunda, ſcilicet Iucundare
partim eſt de Eſaiæ partim de Zacharia.
Tunc enim iucundata eſt ſecundum Zacha
riam Sion, id eſt, eccleſia de Iudeis: &
exultauit Hieruſalem, id eſt, Eccleſia de
gentibus. Tertia, ſcilicet: Ecce Dominus
veniet, eſt de ſecundo aduentu, ſcilicet
in maieſtate. Quarta eſt: Omnes ſitien-
tes. Tunc enim omnes, id eſt, de omni
genere ſitientes, ſcilicet ſalutis & ſcientię
doctrinam uenerunt, ſecundum Eſaiam,
ad aquas baptiſmatis & doctrine, Quin-
ta eſt: Ecce veniet propheta magnus: &
ipſe renouabit Hieruſalem, ſcilicet dan-
do legem: & noua condendo præcepta. Eſ.55
Hoc tempore dicitur per horas capitu-
lum illum: Egredietur virga. Eſa. vn-
decimò capitul. & illud. In diebus illis
Hierem. vigeſimotertio cap & illud. Erit
in nouiſſimis. Eſa. ſecundo capitul. & il-
lud. Ecce uirgo. Eſa. ſeptimo cap. & illud.
Venite aſcendamus. Eſa. ſecundo capitu.

15 ¶Ad miſſam † vero introitus eſt: ad te
leuaui &c. quia per aduentum Domini in
carnem, ſpes maximè eleuatur. Sic enim
Deus dilexit mundum, ut filium ſuum vni
genitum daret: & iterum: Proprio filio
non pepercit &c. Et nota quod ſi quidam
Io. 13 excitentur; alij tamen ſomno torpent.
Roma. 8. Ideo cantor incipiens: Ad te leuaui ani-
mam meam: exaltando vocem ab inferio-
ri ad ſuperius procedit, quod proprium eſt
excitantis, quod etiam notatur in epiſtola
vbi dicitur Hora eſt nos iã de ſomno ſur-
gere. ¶Sequitur verſiculus: Vias tuas Do
Ro. 13 mine demonſtra mihi, quia Chriſtus ve-
niens nobis uias ſuas indicauit. vnde Eſaiæ
Erit mons domus Domini &c. venite aſcẽ
Eſa. 2 damus ad montem Domini, & ad domum
Dei Iacob: & docebit nos vias ſuas. Quæ
autem ſint uiæ illæ, oſtendit epiſtola, quæ
eſt ad Roman. decimotertio capit. Scien-
tes, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurge-
re. In eo enim, quod ibi dicitur. Nox pręceſ
ſit, dies autem appropinquauit, aſſignatur
effectus, quia factus eſt dies, quando natus
eſt ſol: & ideo ſequitur ſic, ut in die hone-
ſtè ambulemus, ſcilicet in omnibus operi-
bus bonis, & induamus nos in ſimilitudine
Chriſti vt ſic filij Dei ſimus, quia propter
hoc filius Dei factus eſt homo, vt homo
fieret filius Dei. Orationes primum aduen
tum reſpiciunt, & poſſunt etiam adaptari
congrue ad ſecundum. Poſtea ſequitur re-
ſponſorium, in quo oſtenditur ſpes, quæ fa
cta eſt in ortu ſolis vniuerſi, qui te expe-
ctãt &c. ¶Sequitur allelu-Ia. Oſtende &c.
quia tunc oſtendit dominus faciem ſuam,
quam qui videt, ſaluatur. Vnde, cum dixiſ-
ſet Dominus cæco. Quid vis ut faciam ti-
bi? Reſpondit: Raboni, ut videam, quam fa
ciem non poterant homines antea videre
quia erant in regione vmbræ mortis, ſed
lux orta eſt eis, quod poſſunt uidere. Quod
autem dicitur: Oſtende nobis domine fa-
ciem tuam, eſt ſenſus: Da nobis cognitio-
nem tuam. Facies † enim Dei in ſcripturis
16 ſanctis non caro, ſed diuina cognitio intel-
ligitur, quia per faciem conſpectans quis
cognoſcitur. ¶Sequitur in quibuſdam ec-
cleſijs euangelium Matth. xxj. capitu. cum
appropinquaſſet &c. quod ad paſſionem
pertinet, quo ad literam, Ad diem vero
hanc quo ad allegoriam, & ſpiritualem

† intelligentiam. Venit enim tunc do- 17
minus Hieruſalem per Bethphage, quę in-
terpretatur dominus buccæ, id eſt, ad ec-
cleſiam, quæ parua erat: in qua Chriſtus
apparuit per confeſſionem, & per montem
Oliueti, per quam deſignatur eminentia
miſericordiæ, per quam venit filius Dei in
mundum, & miſit diſcipulos ſuos dicens:
Ite in caſtellum, id eſt, in mundum, & inue
nietis aſinam & pullum, id eſt, Iudaicum
populum, qui duræ ceruicis eſt: & Genti-
lem, ſine iugo legis. Item, per huiuſmo-
di animalia, oſtendit vias ſuas: humilia
enim ſunt. Vnde in Matth. Diſcite à me,
quia mitis ſum & humilis corde. Legitur
etiam ideo, quia ibi habetur: Benedictus
qui uenit in nomine domini, quod perti-
net ad primum aduentum, & promet alia
uerba legitur in alijs eccleſijs illud. Cum
appropinquaret Ieſus: quod dicitur in do
minica palmarum. In alis vero eccleſijs
legitur euangelium. Principium Euan-
gelij Ieſu Chriſti &c. quod eſt Mar. j. ca-
pitul. propter illa verba: Ecce Ego mit-
tam angelum meum ante faciem tuam.
Et not. quòd in textu euangelij non con-
tinetur principium, ſed initium. Sed ec-
cleſia ponit principium, pro eo quod legẽs
euangelium ſtatim præmiſit in titulo: Ini-
tium ſancti euangelij, ne idem repeti ui-
deatur. In nonnullis eccleſijs etiam legi
tur: Erunt ſigna. Sequitur offertorium de
ſpe. Ad te leuaui animam meam, & poſt
communio de eodem, & propter idem le-
gunt euangelium illud. Erunt ſigna, quod
eſt Luc. xxj. ca. quod pertinet ad ſecundum
aduentum, vbi dicitur: Prope eſt regnum
Dei. Cui adaptatur epiſtola, ubi dicitur:
proprior eſt noſtra ſalus te: quia prope eſt
regnum tuum Domine, ideo ad te leuaui,
dicit in introitu cantor, id eſt, vetus ho-
mo: vel Ioannes baptiſta, vt quidam dicit,
dicit: Ad te leuaui animam meam, Deus
meus, & ideo uias tuas domine demonſtra
mihi, & hoc in reſponſorio: Oſtende nobis
domine miſericordiam tuam, & hoc in al-
lelu-Ia: & quaſi de miſericordia certifica-
tus, concludit in poſtcommunione domi-
nus dabit benignitatem, id eſt, affectum bo
num & terra noſtra, ſcilicet caro, dabit fru
ctum ſuum, id eſt, bona opera.

SVM-

SVMMA.

1 *Aduentus dominica ſecunda & quo officio conſtet. nu.2.3.*

4 *Miſſæ aduentus ſecundæ dominicæ introitus atque eius interpretatio.*

5 *Euangelium dominicæ ſecundæ aduentus.*

De ſecunda dominica Aduentus domini. Cap. 4.

1 IN hac ſecunda dominica aduentus, ut præmiſſum eſt, agitur † de ſecundo aduentu: verum quia gaudere melius eſt quã flere, & dilectio melior, quam timor, ideo in eo quædã dicuntur pertinẽtia ad ſecũdum ad
2 uentũ, & quædã ad vtrunque. Ecce.n. in matutinis primum reſponſorium eſt. † Hieruſalem, cito veniet ſalus tua, tunc omnes plorabunt: modo eſt tempus gaudij. aliud eſt de primo & ſecundo aduentu. Præterea ibi ſunt duo verſus ſecundum quaſdam eccleſias: ad idem exprimendum, ſicut & in allelu Ia: vt iam dicetur. Primus eſt: Hieruſalem, ſi me audieris &c. & vtitur Dominus verbis Moſi, ut intelligatur, quòd ipſe eſt, qui Moſi loquebatur. Aliquando etiam vtitur verbis Salomonis, ut ſciamus, quòd ipſe eſt ſapientia, de qua locutus eſt Salomon. iſtud reſponſorium ſumptum eſt de Michæa, & etiam illud, quod ſequitur, ſcilicet Bethleem, quędam tamen eccleſiæ illud dicunt dominica ſequenti, & eſt de primo aduentu, & loquitur de generatione temporali Chriſti & æterna, de temporali autem dicit Bethleẽ ciuitas Dei ſummi quia in Bethleem natus eſt. De æterna, cum dicit Et egreſſus eius, ſicut à principio dierum de alijs reſponſorijs patet. ¶ In laudibus prima anti-
3 phona eſt de † ſecundo aduentu. Ecce in nubibus cœli, &c. In miſſa vero introitus patet ad vtrunque hoc modo. Populus Sion. Ecce Dominus veniet ad ſaluandas gentes. Eſa.xxx. cap. In utroque enim ad-
Cã.1. uentu ſaluat. Sequitur: Et auditam faciet Dominus uocem laudis ſuæ. Ipſe enim eſt turtur, cuius vox audita eſt in terra noſtra, quia attulit nouum tempus. Vox eius in ſecundo aduentu erit. Venite benedicti patris mei &c. uerſus autem pertinet ad ſecundum aduentum: qui Regis Iſrael, intende, qui deducis Ioſeph, id eſt, de hoc mundo, ducis Ioſeph, id eſt, augmentum, id eſt, in bono ſicut ouem, id eſt, ſimplicẽ: & quia in matutinis primum reſponſorium eſt Hieruſalem, & in miſſa † 4
introitus eſt, Populus Sion: ideo in hac dominica fit ſtatio in eccleſia, q̃ dicitur Hieruſalem. Sequitur oratio: Excita Domine corda noſtra, ad preparandas vnigeniti tui vias &c. quæ eſt de primo aduentu tantũ. Epiſtola uero de ſecundo, quæcunque ſcripta ſunt, &c. ad Roma. xv. capitul. ut per patientiam & conſolationem ſcripturarũ ſpem habeamus & ſic inuitamur ad ſpem, ut quæ patimur, leuia fiant, reſponſorium pertinet ad utrunque. Ad primum, dum dicit. Ex Sion ſpecies decoris eius. Ad ſecundum, cum dicitur. Deus noſter manifeſte veniet, verſus vero ad primum tantum dicit: Congregate, ſcilicet ò vos angeli, illi ſanctos eius, id eſt, prædicatores bonos, qui ordinant teſtamentum eius, ſcilicet nouum, ſuper ſacrificia id eſt, vetus teſtamentum. Prius enim eſt, quod animale eſt, ſicut dicit Apoſto. Deinde quod ſpirituale. vel quod dicit: Congregate hoc in primitiua eccleſia, maximè neceſſarium fuit, ſcilicet ò uos boni prædicatores, ut Paulus & alij. 5
Deinde ſequitur allelu. Ia, quod in ſolito modo habet duos verſus ſecundum quaſdam Eccleſias: & hoc fit, quia ibi de duplici aduentu agitur. Primus eſt de primo cum dicitur: Lætatus ſum &c. Ante primum enim aduentum Chriſti deſperabant homines de ſalute. Tunc vero lætati ſunt, quando audierunt, quòd filius Dei, homo factus erat. Secundus verſus eſt de ſecundo. Stantes erant pedes noſtri, id eſt affectus noſtri in atrijs &c. Iam enim in ſpe & deſiderio ibi ſumus: Euangelium eſt Luc.xxj. capitul. ſcilicet. Erunt ſigna in ſole & luna, &c. & eſt de ſecundo aduentu tantum. vbi enim oſtenduntur ſigna, quæ fient ante diem iudicij: quoniam totus mundus turbatione ſua iudicium Domini oſtendet. Ibi etiam ſequitur: His autem fieri incipientibus

tibus, reſpicite & lauate capita veſtrã. Ecce appropinquabit redéptio ueſtra. Ecce ſpes. Quædã vero Eccleſiæ legũt euãgeliũ: Cum audiſſet Ioannes in vinculis, quod ſimiliter ad ſecundum pertinet aduentum, ex eo quod Ioannes quærit: Tu es, qui venturus, es: an aliũ expectamus? Cui Dominus. Ecce ego veni ad redimendum, & rurſus veniam ad ſaluandum, quod ex ſignis coniecturare poteſtis, quia & cœci vident &c. Offertorium eſt de primo aduẽtu. Poſt communio Hieruſalẽ &c. quæ eſt Baruch. iiij. & v. capitul. eſt de utroque. In tertia vero & quarta feria, & ſabbato leguntur euangelia de teſtimonio Chriſti, ſcilicet de Ioanne, & de teſtimonio Ioannis, de Chriſto & eius aduentu. De quo etiam loquitur epiſtola. Patientes eſtote: quæ tunc dicitur.

S V M M A.

1 *Aduentus. dominica tertia. & eius officium.*
2 *Miſſæ Aduentus, tertia dominica, introitus.*

De tertia Dominica aduentus Domini. Cap. 5.

SEQVITVR iij. dominica, in qua ſimiliter agitur
1 de ſecundo † aduentu. vnde in nocturnis primum reſponſorium eſt. Ecce apparebit Dominus ſuper nubem candidam, id eſt, ſuper carnem, quæ erit candida, per gloriam immortalitatis vt mali timeant in ſecundo aduentu. Nam in primo aduentu apparuit Dominus ſuper nubem leuem, id eſt, immunem à peccato, & ſumitur hoc reſponſorium de Apocalipſi. vbi dicitur. Vidi & eſſe nubes candida. Verſus eſt de utroque aduentu. In laudibus prima antiphona eſt de ſecundo aduentu. Veniet Dominus & non tardabit, & illuminabit abſcondita tenebrarum ij. quæſtio. prima, mulri. Omnia enim manifeſta erunt quia libri conſcientiarũ aperti erunt coram eo. ¶ † In miſſa vero introi-
2 tus eſt de ſecundo aduentu: Gaudete in Domino ſemper & iterum dico gaudete: ad Philipp. iij. capitul. Apoſtolus enim non loquitur de primo aduentu, cum dicit: Dominus propè eſt, ſed de ſecundo aduentu, vnde inuitat ad gaudium ſpirituale per quód firmiter expectamus gaudia ſecũdi aduẽtus, vnde dicit gaudete in Domino ſemper, ſcilicet expectando ſecundum aduentum. & repetitur gaudete: quia gaudium ſpirituale facit nos dulciter ſuſtinere omnia aſpera mundi, ut nihil euellat nos à ſpe æternorum, & ideo, quia ita neceſſarium eſt gaudium ſpirituale, iſta repetit, uel propter gaudium de utroque aduẽtu, qđ habẽt ſancti. Huius gaudij cuſtos eſt modeſtia & ideo ſequitur, modeſtia veſtra &c. Hoc gaudiũ, quod eſt pax oĩbus ſanctis, optat eccleſia filijs ſuis, ĩ verſu cũ dicit, & pax Dei quæ eruperat omnem ſenſum, ſcilicet hominis, quia nullus homo habet totum vſum pacis huius collectæ, ſcilicet aurem tuam quæſumus Domine: eſt de aduẽtu in mentem. Audita enim collatione de aduentu Dominus ſacerdos orat, ut tenebras, quas patimur in eo, quòd falſo iudicamur, ſua viſitatione illuſtret Epiſtola: Sic nos exiſtimet hõ &c. quæ eſt. j. ad Cor. iiij. c. eſt de ſecundo: aliæ eccleſiæ dicunt epiſtolam Gaudete in Domino ſemper, quæ eſt ad Philip. iiij. c. reſponſo. j. qui ſedes ſuper Cherubin, manifeſtare corã Ephraim, id eſt, fructificantem in bonis operibus Beniamin, id eſt, filiũ dextrę & Manaſſe, qui oblitus, eſt terrenorum hoc fiet in iudicio. Verſus etiam. Qui regis Iſrael, eſt de primo qui dicitur ad ſecundum allelu-Ia. Excita Domine, etiam eſt de primo euangelio. Cũ audiſſet Ioannes &c. quod eſt Mat. xj. c. ſimiliter eſt de primo. Quidam enim de diſcipulis Ioannis non credebant Chriſtum eſſe Meſſiam promiſſum in lege, vnde miſit eos ad Chriſtũ ut interrogarẽt eũ. Tu es, qui vẽturus es: an alium expectamus? vt per uiſa miracula Chriſtũ iam ueniſſe cognoſcerẽt quaſi diceret. Ipſe multo melius ſcire deberet, quam ego & dixit eis Ieſus, cœci vident &c. quaſi diceret, uos eſtis magiſtri. non ergo ſciris, hoc quod dicitur in Eſa. xxxv. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperientur linguæ mutorum, & loquitur de tẽpore Meſſię. q d. facta probãt. Offertorium etiam eſt de primo aduẽtu. Poſt cõmunio de ſecundo. Dicite puſillanimes cõfortamini. oportet enim, quòd puſillanimes

mes confortentur ad hoc, ut ſuſtineant tribulationes, & ſic expectent cum fiducia ſecundum aduentum.

SVMMA.

1 *Ieiunia quatuor temporum in primitiua eccleſia ter fiebant inno. Hodie quater. Et cur ita, nu. 2.4.5.6.7.8.9.*
3 *Anni quatuor temporum qualitas.*
10 *Ieiunia triplicia. item. primitiarum.*
11 *Ieiuniorum dies, pridem inſtitutus, mutatus eſt à Leone Papa.*
12 *Ieiunium tractum eſt à veteri lege & nu. 13*

De quarta feria, & ieiunijs quatuor temporum. Cap. 6.

IN hac ſeptimana fiunt ieiunia quatuor temporum. Vnde hic primo de illis, Secundo de alijs ieiunijs, Tertio de huius diei officio pro-
1 ſequamur. In † primi-
tiua quidem eccleſia ſtatutum fuit quòd ieiunia quatuor temporum fierent ter in anno. Sed Calixtus Papa lxxvj. diſtinctio. ieiunium conſtituit quater in anno fieri, nã & Iudæi quater in anno ieiunabant, ſcilicet ante paſcha: ante pentecoſten, ante ſcenophegiam in Septembri, & ante encœnia, de quibus dicetur in proœmio vij. partis. Si enim tantum ter in anno in tres partes diuiſo ieiunaretur, fortè aliqui remanerent dies: de quibus primitias non redderemus: in iſtis enim ieiunijs primitias temporis exoluimus, vt iam dicetur. De
Zach. 8 quibus Zacharias ait: Ieiunium quarti, quinti, ſexti, & decimi, domui Iuda, & Hieruſalem dies feſtos vertet in gaudiũ. Qua-
2 ter ergo ieiunamus in anno. ¶ † Primo, vt quatuor elemẽta in nobis vitiata, id eſt corpus noſtrum ex eis cõſtans, in quatuor anni temporibus caſtigetur. Homo enim conſtat ex quatuor elementis, quantum ad corpus, & ex tribus potentijs, quantum ad animam, ſcilicet rationali, concupiſcibili, & iraſcibili. Vt ergo illa moderentur in nobis, quater ieiunamus in anno ꝑ tres dies, vt quaternarius numerus ad corpus, & ternarius ad animam referatur. Siquidem annus diuiditur in quatuor tempora, quæ ſũt Ver, Aeſtas, Autumnus, & Hyems, quæ propter ſua delectamenta à Dei amore nos auertere ſolent. Ver † calidum, & 3
humidũ, tunc ergo ieiunamus, ut elementum amoris caſtigetur in nobis, ne conſentiat falſæ pulchritudini ueris. Ieiunamus itaque contra luxuriam, ex humore & calore naſcentem. Aeſtas calida eſt, & ſicca, tunc ergo ieiunamus, ut elementum caloris in nobis caſtigetur, ne conſentiat incendio carnali, uel tunc ieiunamus contra ſuperbiam, quia tunc fructus terrarum qui florent & maturantur, ſuperbiendi materiam præſtãt. Autumnus eſt frigidus & ſiccus: tunc ergo ieiunamus, ne aliquo languore animi, areſcamus & defluamus, & ſine pinguedine olei in tabernaculo ęterno inueniamur. Vel tunc ieiunamus contra auaritiam: quia tunc meſſes colligimus, & habemus. Hyems frigida & humida eſt, vnde tunc ieiunamus, ne membra noſtra fluxu atque luxu ſoluantur in comeſſationibus & potationibus: ac per hoc amor Dei negligatur: vel tunc ieiunamus contra pigritiam, quia torpemus frigore. Ieiuna-
mus ergo† in dictis quatuor temporalibus 4
anni, vt per ieiunia pręſeruemur à vitijs, & quę deliquimus, in illis purgentur. Rurſus quoniã quodlibet tẽpus tres habet mẽſes, ideo quater ieiunamus in anno tres dies, unũ diẽ ieiunantes pro menſe, ut ſic ſatiſfaciamus in die quod deliquimus in mẽſe.
† Secundo, etiam ideo ieiunamus, nam pri 5
mum ieiunium fit in Martio. ſ. in prima ſeptimana quadrageſimæ, vt in nobis virtutum germina oriantur, vt in nobis inareſcant vitia quæ nequeunt omnino extingui. Secundum fit in æſtate, in ſeptimana pẽtecoſtes: quia tũc uenit Spiritus ſanctus, & nos debemus eſſe feruẽtes in Spiritu ſancto. Tertium fit, in Septembri ante feſtum Michaelis, quando fructus colliguntur, & nos debemus Deo reddere fructum bonorum operum. Quartum fit in Decembri, qñ herbæ moriuntur, quia & nos mundo
mortificare debemus. Tertio † ideo, quia 6
Ver refertur ad pueritiam, æſtas ad adoleſcentiam, autumnus ad maturitatem, ſiue virilitatem: hyems ad ſenectutẽ. Ieiunamus ergo in vere, ut ſimus pueri, per innocentiã. In ęſtate, vt efficiamur iuuenes, per

con-

conſtantiam. In Autumno, ut maturi per modeſtiam. In hyeme, ut ſenes per prudentiam & honeſtam uitam. Quarto ideo in
7 quatuor † anni temporibus ieiunamus, ut Deus nobis conſeruet omnia, quæ ad humanum uſum in illis temporibus de terra
8 naſcuntur. Quinto, ad † ſignificandū quatuor, quæ fuerunt in illis quatuor temporibus, ſcilicet conceptio Domini in uere: natiuitas in hyeme, conceptio Ioannis Baptiſtę in autumno, & eius natiuitas in æſta
9 te. Sexto, ſecundum Hier. ob† diuerſas plagas quæ in illis temporibus acciderunt. In quibus autem diebus & quare hæc ieiunia fiant, in viij. parte ſub titu. de anno ſolari dicetur. hæc ergo ieiunia vocātur quatuor temporum, quia in præmiſſis quatuor anni temporibus fiunt. Vocantur etiam ieiu-
10 nia triplicia, † pro eo quia fiūt tribus diebus quibus homines ieiunant in ſeptimana. Antiqui enim ieiunabāt eiſdem ferijs, & poſtea ſuperaddita ſunt ieiunia iſta. Vocantur etiam ieiunia primitiarū, quia cum in lege præceptum ſit, ut primitiæ & decimæ Deo dentur, placuit ſanctis patribus, ut dicit Aug. ī lib de doctrina Chriſtiana ſoluere decimas, & primitias temporis, vnde pro primitijs inſtituerunt ieiunia quatuor temporum, & inde dicta ſunt ieiunia primitiarum, pro decimis uerò inſtituerūt
11 ieiunia quadrageſimæ. ¶ Sciendum † autē eſt, quòd ieiunia uernalia primo inſtituta fuerunt in prima ſeptimana Martij. Aeſtiualia, in ſecūda Iunij. Autumnalia, in tertia Septembris. Hyemalia, in quarta Decembris, ſed propter multa, quæ inde ſurgebant incōmoda, ſtatuit Leo Papa lxxvj. diſt. huius. ut hyemale fiat in tertia ſeptimana aduentus. Vernale in prima ſeptimana quadrageſimæ. Aeſtiuale in prima ſeptimana poſt pentec. Autumnale uerò fiat ſecundum ueterem inſtitutionem. Quare ieiunia inſtituta ſunt in dictis menſibus, & quare in eis fiunt ordinationes: uide in ſeptima parte ſub ſabbato poſt dominicam xvij. & in proœmio ſecundæ partis. Caue tamen in computatione ſeptimanarū menſis Septembris, quia ſi ipſe menſis incœperit in prima, uel in ſecūda, uel in tertia, uel in quarta feria, illi dies computantur pro prima ſeptimana illius menſis, & in tertia ab illa ieiunium fit. Si uerò menſis ipſe incœperit in quinta, uel in ſexta, uel in ſeptima feria, tunc in ſequenti dominica incipies computare primam ſeptimanam, & in tertia poſt illum ieiuniū fiet, & ſic dies præcedentes nihil operantur, quantum ad computationem ſeptimanarum. Veruntamen ſecundum primariam eccleſiæ inſtitutionem ieiunia Veris dicuntur prima, quia fiebant in primo menſe, ſcilicet in Ianuario, qui apud Romanos primus menſis fuit: ieiunia æſtatis dicuntur quarta, quia fiebant in quarto menſe, ſcilicet in Iunio. Ieiunia Autumni ſeptima, quia fiūt in menſe ſeptimo, ſcilicet in Septembri. Ieiunia hyemis decima, quia fiunt in decimo menſe, ſcilicet in Decembri. Vnde Zacha. viij. cap. ieiunium primi, & ieiunium quarti, & ieiunium ſeptimi, & decimi, ſcilicet menſis, erit domui Iudę in gaudium. lxxvj. diſt. ieiunium quarti. Sed cum hęc ieiunia recolant quatuor anni tempora, ut dictum eſt, quare aguntur in primo menſe, & in quarto, & in ſeptimo, & in decimo, cum principia temporum non ſint in his menſibus?
Reſpondeo hoc † ieiunium tractum eſt de 12
ueteri lege. unde agitur in illis menſibus noſtris ſecundum numerum mēſium illius temporis. Iudæi enim ſecundum lunationes ieiunabant, ſcilicet in prima, in quarta, in ſeptima, & in decima, & hoc eſt quod legitur ieiunium primi, ieiunium quarti, ieiunium ſeptimi, & ieiuniū decimi, quia ſicut in prima lunatione eſt principiū anni illorum, ſic & Martius eſt principium anni noſtri. Quòd autem ieiunia noſtra ortum habuerunt à ueteri lege, apparet ex
† hoc, quod à ieiunio ueris, uſque ad æſti- 13
uale ſunt xiiij. hebdomadæ, quia tot generationes fuerunt ab Abraham uſq; ad Dauid. Item, ab æſtiuali uſque ad autumnale, ſunt ſimiliter xiiij. ſeptimanæ, quia tot generationes fuerunt à Dauid, vſque ad Ieconiam. Item ab autumnali, uſque ad hyemale, aliæ 14. quia tot reges fuerunt à Ieconia, uſque ad Chriſtum, computatis regibus illis, quos Matthæus in ſuo Euangelio prætermiſit.

SVMMA

1 *Ieiunium, quid. & nume. 2. Et vnde dicatur. numero 3.*

-Ieiu

4 *Ieiunijs ineſt authoritas, ex tribus.*
5 *Ieiunij commendatio, & vis.*
6 *Ieiunium aliud, quàm multiplex, & eorum particularis diſcutio. nu. 7.*
8 *Vigiliæ, quid. vnde dictæ. Et cur ſublatæ.*
9 *Votorum multiplex differentia.*
10 *Ieiunium compaſſionis. Et quotuplici ter fiat ipſa compaſſio, nu. 11.*
12 *Ieiunia, quæ ab eccleſia inſtituta.*
13 *Ieiunare qui teneantur.*
15 *Ieiunium ſoluere, ante horam, peccatum.*
16 *Ieiunandum an ſit in vigilijs Apoſtolorum, & quorum, & nu. 17. 18. 19.*
20 *Ieiunium habent, inter martyres ſolus Laurentius, inter confeſſores, Martinus.*
21 *Ieiuniū non ſoluunt ſerui prægustantes cibos.*
23 *Piſcis caro cur non interdicitur in ieiunio.*

De alijs ieiunijs. Cap. 7.

QVIA de ieiunijs quatuor temporum mētio
facta eſt, conſequēs eſt,
ut de alijs ieiunijs hic
aliqua perſtringamus.
1 † Eſt autem ieiunium
cōmunis omnium mēbrorum ſatisfactio: vt, ſcilicet membra ſatisfaciant
ſecundum peccatum, quod commiſerunt uel geſſerunt: ut ſi gula peccauit,
ieiunet, & ſufficit, quia. n. ſola fuit in culpa
ſola ſit in pœna. ſimiliter ſi oculus: unde
Tre. 3 Hiere. Oculus meus depredatus eſt animā
meam, & per feneſtras oculorum meorum
mors intrauit in animam. & Augu. Oculo
nihil eſt nequius, & ſic de alijs membris.
2 † Vel ieiuniū, eſt parſimonia uictus & abſtinentia ciborum. Augu. dicit: Maximum
& perfectum ieiunium eſt, abſtinere ab iniquitatibus, & à carnis uoluptatibus, & delectationibus
huius ſeculi. unde Pius Pap. de conſe. diſtin. v. nihil ait: Nihil prodeſt
orare & ieiunare, niſi mens ab iniquitate,
& ab obtrectationibus lingua cohibeatur,
3 & dicitur † ieiunium, à ieiuno, quod eſt
quoddā inteſtinum in homine, quod ſemper eſt uacuum & ſubtile, ſic & nos ieiunātes
debemus eſſe uacui à ſuperfluis & à uitijs tam in corpore, quam in mente. ¶ † Au
4 thoritas ieiunij eſt ex tribus: ex perſona,
& ex loco, & ex tempore. Ex perſona, quia
præcepit Deus Adæ & Euæ, ut abſtinerent
à fructu ligni ſcientiæ boni & mali. Et loco, quia in paradiſo inſtitutum fuit, & initium
habuit xxxvj. diſt. vj. Ex tēpore, quia ab antiquo præceptum eſt celebrari. creato
nanque homine, in primo mundi exordio dictum fuit ei. De ligno ſcientiæ boni
& mali ne comedas. Et quia fuit celebratum ante legem à Moſe, & ſub lege ab Helia,
& in tempore gratiæ à Chriſto. Moſes enim non comedit, neque bibit 40. diebus.
Helias quoque ambulauit 40. diebus & 40 noctibus in fortitudine ſubcinericij panis.
& Chriſtus 40. diebus & 40. noctibus ieiunauit. Fuit etiam celebratum in ſex ætatibus.
Nam in ea ætate, quæ fuit ab Adam uſque ad Noe, fuit abſtinentia carnium, &
uini xxx. d. ab exordio, à Noe uerò, in poſterum fuit conceſſum uinum & carnes, &
ſic de cæteris ætatibus. † Commendatur 5
autem ieiunium exemplis, quoniam Eua
quandiu ieiunauit, & abſtinuit in paradiſo & uirgo permanſit: Adam, quia ieiunium
uiolauit, à delicijs paradiſi in ſummam miſeriam corruit. Helias, quia ieiunauit, in
cœlum curru igneo raptus eſt. Moſes poſt ieiunium, cum Deo locutus eſt. Hieruſalē
per ieiuniū, liberatur à Sennacherib tempore regis Ezechiæ & Eſaiæ. Iona quoque
prædicante præſtatur uenia Niniuitis in ſacco & cinere, & ieiunio pœnitentiā agentibus.
Ieiunamus etiam exemplo Apoſtolorum, ut dicetur ſub quarta feria pente.
¶ † Porrò ieiunium aliud corporis eſt & 6
carnis, aliud mentis, aliud auaritiæ, aliud faſtidij, aliud diſpenſationis, aliud deuotionis,
aliud uotiuæ promiſſionis, aliud ſuppletionis, aliud compaſſionis, aliud inſpirationis,
aliud circumſpectionis, aliud rationabile, aliud irrationabile, aliud qualitatis,
aliud quantitatis, aliud numeri, aliud ſummæ exactionis, aliud alterãtis, aliud
zerophagię, aliud męroris, aliud exultationis, aliud uanitatis, ſiue hypocriſis, aliud
uirtutis ſiue charitatis, aliud indictionis, aliud neceſſitatis, aliud inſtitutionis,
aliud uoluntatis, aliud prauitatis. † Sanè 7
ieiuniū corporis & carnis eſt, quando quis abſtinet à cibis, ne nimis pingueſcat, uel
ut ab infirmitate liberetur, uel quia comedere non poteſt, & hoc nullius eſt meriti.
Ieiunium mentis eſt, quando quis abſtinet non uitijs uel etiā à cibis, ne caro pingueſcat

gueſcat laſciuijs. Ieiuniũ auaritiæ, vt burſæ parcatur. Ieiunium faſtidij eſt, quod fit vt appareat. Ieiunium diſpenſationis eſt, quod celebratur in vigilijs ſolennium dierum & magnarum feſtiuitatum, vt na-

8 talis † Domini, quę ideo dicuntur vigilię, quoniam antiquitus in pręcipuis ciuitatibus duo nocturnalia agebantur officia, & populus qui ad feſta veniebat tota nocte, in Dei laudibus in eccleſia vigilabat, quod adhuc Romæ & in pleriſque locis in magnis feſtiuitatibus, præſertim ſanctorum patronorum eccleſiarum obſeruatur. Sed quia luſores & cantores conueniebant, & turpibus cantilenis & ſaltationibus, & comeſſationibus, potationibus, & fornicationibus intendere cœperunt, propter hæc & multa alia inconuenientia, quæ fiebant, huiuſmodi vigiliæ ſunt interdictę, & inſtitutum, vt loco earum fiant ieiunia, quæ ieiunia adhuc retinent nomen officij, nã cõmuniter vigiliæ & non ieiunia nuncupantur. Si quis tamen ieiunaret, & honeſtè in eccleſia vigilaret vtique benefaceret: pro ut fit in natiuitate Ioannis Baptiſtæ, propter eius reuerentiam. Hæc igitur inſtitutio dicitur diſpenſatio, quia ieiunium ponitur loco vigiliarum, de hoc dictum eſt in v. parte ſub titu. de nocturnis. Ieiunium deuotionis eſt, ad quod quis neceſſario nõ tenetur, quod inferius voluntarium appellatur. Ieiunium votiuæ promiſſionis eſt, vt ſi quis vouet, quod certa die ieiunabit, vel

9 à carnibus abſtinebit. ¶ † Et nota quòd vota ex diſcretionis conſenſu, comite ratione emiſſa, Deo reddenda ſunt: iuxta illud. Vouete & reddite Deo vota veſtra: Votorũ autem aliud eſt neceſſitatis, aliud ſpontaneæ voluntatis. Neceſſitatis eſt, quod eſt fidei annexum, vt quod fit in baptiſmo, puta fidei catholicæ profeſſio, & Satanę abrenuntiatio, vt votum obſeruationis decem præceptorum legis & continentiæ, quam quis in ſuſceptione ſacri ordinis vouet, & talia vota quiſque inuiolabiliter obſeruare tenetur. Spontaneorum verò votorum aliud eſt indiſcretum, aliud diſcretum. In diſcreta ſunt vota puerorũ & puellarum dum ſunt in parentum poteſtate. Vnde illis vouentibus irritari poſſunt. Si igitur puella intra nubiles annos vouerit caſtitatem perpetuam, licitè nubere poterit, parentibus vel curatoribus illam ad hoc cogentibus. Indiſcretum eſt, etiam votũ mulieris, in poteſtate viri exiſtentis. vnde ſi illo inſcio vouerit peregrinari, vir votũ huiuſmodi poterit reuocare, quia ipſa non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. Indiſcretio etiam attenditur, quandoque circa prouectos & liberos vt ſi forte quis vouerit, ad quod perficiendum, ſufficere nequit: vel in quo natura ita debilitaretur, quòd poſſet fieri ſui ipſius homicida, vel quod ſine licentia alterius complete nequit, vel quod non ex deliberatione, ſed ex iracundiæ calore emittitur talia potius ſunt ſpernenda, quàm executione digna. Ieiunium ſuppletionis eſt, vt ſi quis vltra pœnitentiam ſibi à ſacerdote iniunctam,

aliquid ſuppleat de ſuo. † Ieiunium com- 10

paſſionis eſt, vt ſi ſacerdos alicui dicat, pro hoc peccato fac cantare duas miſſas & ieiunia, & ego pro te cantabo, & tres dies ieiunabo: propter hoc tamẽ debet aliquid recipere, quia ſacerdos debet compati proximo ſuo, & orare pro eo, etiam ieiunare, poteſt dici compaſſio: vt ſi quis petit à ſacerdote pęnitentiam patri ſuo iniunctam,

vt pro parte peragat patrem illius. † Qua- 11

tuor enim modis fit huiuſmodi compaſſio quandoque per ſacrificia, quandoque per ieiunia, quandoque per orationes, quandoque per eleemoſynarum elargitionem. Ieiunium inſpirationis eſt, vt in beato Nicolao, qui adhuc infans & manens in cunabulis, tribus diebus in hebdomada, à mãmillis matris ſuæ abſtinebat, vel, vt alij dicũt, quarta feria & ſexta, ſemel tãtum ſugebat mammillas. Ieiunium circũſpectionis eſt, quando pro aliqua imminente tempeſtate pro periculo hoſtium, vel pro caſu cuiuſlibet anguſtiæ ieiunamus. Ieiunium rationabile eſt, quando cibum & potum moderatè ſumimus, nec naturam debilitamus. vnde Apoſtolus: Rationabile ſit obſequium veſtrum, non in comeſſationibus, & ebrietatibus. Irrationabile eſt, ſi quis velit ieiunare per duos vel per tres dies, vel per totã hebdomadã, quod non approbat Deus: vult enim hominem ſic ieiunare, vt cogatur natura vitijs mori, non vt cogatur diſſolui. vnde prohibetur ieiuniũ, quod quidam faciunt à cœna Domini, vſque ad paſcha. Ieiunium qualitatis eſt, ſi quis vouet

ſe

ſe ulterius non comeſturum carnes. Ieiuniū quantitatis eſt, ſi quis comedat ad pondus, uel ad menſuram, non plus una, die quàm altera, uel ſi quis uoueat ſe non comeſtum, niſi tanti ponderis panem. Ieiunium numeri, eſt, quādo quis uouet, quòd de cętero nō comedet, niſi una uice in die, cogitās quòd comedere pluries in die, bel luarum eſt, & comedere bis, hominum ſemel, angelorum. Ieiunium ſummæ exactionis eſt, in his, qui non comedunt, niſi olera, radices, & herbas, ut Ioannes Bap. in deſerto, & Maria ægyptiaca in eremo, qui cū duobus panibus tantum, Iordanem tranſiens, auſteram uitā in eremo. xlvij. annis egit. Ieiunium alternitatis eſt, ut cum qui uno die comedit & alio die ieiunat. Ieiunium zorophagiæ, eſt ſicca comeſtio, à ζω-ρὸς quod eſt uinum, uel ſiccum, & φάγειν qđ eſt comedere. vnde Priſcianus in zorophago Biſantij. Sicca uerò comeſtio eſt, ut in fructibus, pomis, piris, caſtaneis, & conſimilibus. quidam tamen ſiccam comeſtionem appellant legumina ſiue cruda ſiue cocta: etiam ſi lixata comedantur cum cocleari. Ieiunium mœroris conſiſtit in uno, ſcilicet in abſtinentia ciborum, & fit propter duo, ſcilicet propter corporalem abſtinentiam & ſpiritualem ſponſi, hoc repreſentat eccleſia in tribus quatuor temporibus. Ieiunium exultationis conſiſtit in duobus, ſcilicet in abſtinentia ciborum, & mundanarum rerum, & fit propter unum, ſcilicet propter internę dulcedinis prægustationē. Iuxta illud: Guſtate & uidete, hoc repreſentat Eccleſia in uigilia & hebdomada poſt pentecoſt. utrunque uerò repreſentat in tempore Aduentus, prout ibi dictum eſt. Eſt ergo duplex ieiunium, ſcilicet tribulationis & gaudij ſine mœroris & exultationis, ſicut habetur in glo. ſuper illo loco Matth. ix. c. Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu fuerit ſponſus cum eis. Ieiunium uanitatis ſiue ſimulationis, uel fictionis, eſt in hypocritis. Ieiunium uirtutis ſiue charitatis eſt in ſanctis & perfectis. Ieiuniū indictionis eſt, vt in die beati Marci. Ieiunium neceſſitatis eſt in imperfectis. Inſtitutionis, eſt ieiunium quadr. & alia à ſanctis patribus inſtituta: quæ quare inſtituta fuerint iam dictum eſt, & dicetur ſub titu. de capite ieiuniorum. Et nota, quòd ieiunium indictionis neceſſitatis & inſtitutionis, ad idem referuntur. ¶ † Ieiunia ne 12
ceſſaria, id eſt, per eccleſiam inſtituta & indicta, ſunt ieiunia quatuor temporum, & uigiliarum, Apoſtolorum: natiuitatis Domini, beati Ioannis Baptiſtæ, omnium ſanctorum, aſſumptionis beatæ Mariæ: beati Laurentij, quadrageſimæ & ſextæ feriæ præter illas, quæ ſunt inter paſcha & pente. & præterquam ſi natiuitatem Domini in ea uenire contingat, niſi tunc aliqui voto uel religioni ſint adſtricti. Dicunt tamen quidam, quòd ieiunium ſextæ feriæ non eſt neceſſitatis, niſi quo ad carnes, alioquin non liceret Ciſtercienſibus illud mutare. Sed ſecūdum Leonem Papa licet non ſit neceſſitatis ſabbato à carnibus abſtinere: rationabilis tamen conſuetudo & canon Innocen. aliter interpretatur, eo quòd in illo triduo poſt paſſionem Domini tota fides in ſola beata uirgine Maria remanſit. Generalia quoque & ſpecialia ieiunia per epiſcopos in ſynodo & concilijs inſtituta ſolui non debent. † Siquidem ad 13
neceſſaria ieiunia tenentur doli capaces, cum & ipſi delinquere poſſint, diſpenſari tamen poteſt circa hoc cum impuberibus, & etiam cōſtitutis in maiori ætate, & cum ſenibus, & infirmis ac debilibus. Mulieres uerò licet propter uirorum prohibitionem ieiunia uotiua uoluntaria dimittere debeant, prout ſupra dictum eſt: indicta tamen per eccleſiam non licet, & ſi in illis ſacerdos fortè propter ſcandalum, cum eis ualeat diſpenſare. Aliter enim indicta ieiunia redimi pecunia, uel alio modo nequeunt, niſi caſualis neceſſitas ſubſit: tunc enim bene poſſunt redimi vel commutari ſicut & ieiunium feſti, quod eſt die lunæ, fit in ſabbato. Vnde & in quibuſdam locis, in quibus ſunt eccleſiæ ſancti Quintini, non ieiunatur in uigilia omnium ſanctorum, ſed die tertia præcedenti: De hoc dictum eſt in proœmio ſecundæ partis. Poſſet etiam ſtatui, ut quidam dicunt, ut in dictis ieiunijs bis, parū tamen comederetur: ſicut faciunt Ciſtercienſes operantes, qui ad tollendum ſcandalum & charitatē ſeruandam aliquid prægustant, nec propter hoc ieiunium per eccleſiam indictum ſoluere dicuntur. Voluntaria verò, ſcilicet ad quæ aliq̄ voto uel propoſito, ſe adſtringūt,

vel etiam quæ ſacerdos pręter indicta pro
pter peccata imponunt, licet commutare
& redimere,etiã ſi nulla cauſa ſubſit, dum
15 modo vtilior ſit compenſatio. ¶ † Cæterũ
comedere ante horã comedẽdi,&ante miſ
ſam in ieiunijs ſtatutis,& neceſſarijs,mor-
tale peccatũ eſſe ſacri canones affirmãt,in
16 voluntarijs verò veniale. † Circa vigilias
Apoſtolorum notandum eſt, ꝙ ieiuniũ pa
ritatis,quando videlicet paria ſunt ſancto
rum merita,pariter ieiunamus,ſicut patet
in vigilijs beatorum Iacobi & Bartholo-
mæi & aliorum Apoſtolorum,qui non ha-
bent ieiunia inſtitutionis: in quibus ieiu-
namus,pro eo quod fuerunt Apoſtoli:quo
niam alij Apoſtoli vigilias habent. Cum
enim ſint meritis pares,decet vt omnes ha
beant ieiunia.vnde concil. Bracharenſe di
cit, quòd omnium Apoſtolorum vigiliæ
ſunt ieiunandæ præter uigilias Apoſtolo-
rum Philippi & Iacobi & Ioannis Euange
liſtæ.Eccleſia tamen gallicana non tenet,
niſi de ſex Apoſtolis, & de quatuor eorum
ieiunijs. Petrus & Paulus habent pariter
unum,quia eadem die paſſi ſunt. Simon &
Iudas habent aliud. Matthæus habet ter-
tium.Andręas quartum.in uigilia iſtorum
ieiunandum eſt, ut ſicut illi paſſi ſunt pro
Chriſti nomine, ſic & nos cum eis compa-
tiamur,ſi cum eis regnare uelimus. De a-
lijs uerò Apoſtolis inſtitutum non eſt pro
pter aliqua impedimenta. Ecce enim
feſtum Philippi & Iacobi eſt inter Paſ-
cha & pentec. quod tempus gaudij eſt &
lætitiæ,ideoque tunc non eſt ieiunium. Si
opponatur de ieiunijs litaniarum. Reſpon
detur quòd neceſſitas interuenit,prout ibi
dicetur,uel id non eſt ieiunium neceſſita-
tis,ſed uoluntatis, & de eo, quòd quidam
propter expectationem Spiritus ſancti ie-
iunant ab aſcenſione, uſque ad pẽtecoſten
pro eo quòd Apoſtoli dicuntur, hoc tem-
17 pore ieiunaſſe.Reſpondetur, †.quòd nulla
ſcriptura authentica dicit Apoſtolos tunc
ieiunaſſe. Vnde tunc ieiunandum non eſt,
quia tempus illud eſt de tempore paſcha-
li.In uigilia tamen pentecoſtes bene ieiu-
nandum eſt, ut per ieiuniũ mundati & pu-
rificati Spiritum ſanctum dignè ſuſcipere
mereamur. Item, Iacobus Zebedæi frater
Ioannis Euangeliſtæ,occiſus eſt ab Hero-
de in diebus azymorum: quare ieiunium
non habet, nec etiam tunc de illo feſtum
celebratur: prout in ſeptima parte ſub ip-
ſius feſto dicetur. De beato Bartholomæo
cuius feſtũ celebratur: nono Calendas Se
ptembris: dicitur,quòd fuit excoriatus,&
ſequenti die obijt,& ſic ſi haberet uigiliã,
oporteret ꝙ eſſet tertia die ante, qđ eſſet
cõtra normã aliorum feſtiuorũ ieiuniorũ.
Quidam aũt celebrant feſtum excoriatio
nis:alij obitus,& melius.Sed ſicut in conci
lio Bracharẽ.cauetur,in hoc conſuetudo
cuiuſlibet eccleſiæ eſt obſeruanda. † Bar- 18
nabas autem non habet ieiunium, quia nõ
eſt de numero 12.Apoſtolorum, nec dici-
tur Apoſtolus, niſi quia cum eſſet ſocius
Pauli, miſſus etiam fuit ad prædicandum,
unde: Segregate mihi Barnabam & Pau-
lum. De beato quoque Thoma non eſt ie-
iunium ſtatutum. quia eius feſtum eſt in
aduentu Domini, ubi continuum eſt ieiu-
nium. Matthias etiam ieiunium inſtitu-
tionis non habet, quia frequenter feſtum
illius ſolet contingere in quadrageſima,
& ſemper eſt in ſeptuageſima, & tunc eſt
tempus ieiunij, uel quia non fuit in primi
tiuis Apoſtolis,ſed poſt paſſionem Domi- *Act. 1*
ni forte eſt electus, & per electionem alio- *Pſal.*
rum loco Iudæ conſtitutus: vnde prophe- 108
ta. Et epiſcopatũ eius accipiat alter. De-
cretalis tamen dicit, quòd hic habet uigi-
liam & ieiunium, nec eſt uis, ſiue iſtud fe-
ſtum fiat in prima die biſſextili, ſiue in ſe-
cunda, prout in viij. parte ſub anno ſolari
dicetur. Ioannes Euangeliſta feſtum habet
tertia die poſt natale Domini, & tunc nõ
eſt ieiunium:tum propter feſta,tum occur
rentia:tũ quia ipſe die illa non obijt, imo
in die feſti beati Ioannis Baptiſtæ. † Si ta- 19
men fieri poſſet, bonum eſſet in omnibus
Apoſtolorum uigilijs ieiunare. † Beatus 20
Laurentius ſolus inter martyres, & ſolus
beatus Martinus inter confeſſores ieiuniũ
habent. Porrò,dicunt quidam,quòd non
ſoluit ieiunium: licet peccet qui in ieiu-
nijs indictis,pręter quàm in quadrageſima
comedit caſeum & oua. Alij contradicunt.
Ex cauſa tamen in aliquibus locis hoc poſ-
ſet concedi.iiij.diſtin.deinde. De ieiunio
itaque quadrageſimæ Greg. ita dicit. Par
autem eſt, ut qui his diebus à carne anima
lium abſtinemus,ab omnibus quoque quę
ſementinam trahunt originem carnis,ieiu
nemus

nemus à lacte, uidelicet caſeo & ouis, Quidam autem hæretici dicunt, quòd Chriſtiani nunquam deberent carnes, caſeum, & oua comedere: quia, ut dicuntur, hoc non legitur in nouo teſtamento: imo Apoſtoli iudicarunt abſtinere ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato. Et Apo-
Actu 15 ſtolus: Si eſca ſcandalizauerit f. m. non m.
1.Cor. 8 c. in æter. Et alibi: Bonum eſt, non manducare carnem, neque bibere uinum &c. Non legitur etiam, ut dicunt, quòd Chri-
Ro. 14 ſtus ex aliqua natura eorum, quæ mouentur, diſcipulis ad mãducandum daret, nec etiam ante ſe manducare fineret præter piſces, nec ex fructu alicuius, quæ moueat ſe, excepto fructu apum. Electuarijs uerò non aliter uti licet, niſi ſicut alio cibo delicato. Secus eſt in medecina curatiua: prę ſeruatiuam tamen, ubi nullum eſt ſignum inſtantis neceſſitatis, recipere non licet. Quidam tamẽ dicunt, quòd pro nulla medecina, nec etiam pro electuarijs ieiuniũ ſoluitur: nec etiam, pro potu ante cibum
21 uel poſt. † Sic enim uidetur inductum ex conſuetudine eccleſię ieiunantis, & hoc tolerantis. Seneſcalchi autem, uel quilibet alij ſeruitores, uel portantes encœnia, non ſoluunt ieiunium, ſi prægustant cibos ante dominos, fortè de toxico dubitantes. Quibus etiam caſibus monachi abbatibus ſeruientes, & alij ſeruitores poſſunt carnes prægustare. Idemq; etiam de medicis prægustantibus medicinas. Tempore ieiuniorum prætioſæ veſtes deponuntur, & humiles aſſumuntur, & carnes tam ſolidæ quam
22 liquidæ dimittuntur. † Sed cum piſces ſint caro, quare hoc tempore comeduntur? Reſponſio, Deus non maledixit aquis, quoniam per aquam baptiſmi futura erat remiſſio peccatorum, hoc enim elementum digniſſimum eſt, quod ſordes abluit, & ſuper quod ſpiritus Domini ante mundi cõſtitutionem ferebatur: terræ uerò maledixit in operibus hominis. Inde eſt, quòd omne genus carnis, quod in terra uerſatur, tã quadrupedia, quam aues, in ieiunus non licet comedere. Et licet quædam aues circa mare uerſentur, & in aquis, quædam in eis uel ex eiſdem naſcantur, magis tamen ad naturam terræ à qua nutrimentum percipiunt, ad hoc pertinere dicuntur. Adhuc cum quidã piſces ſint habentes ex una parte formam quadrupedis animalis, & ex altera piſcis, biuerus in ieiunijs poteſt commedi ex parte, quæ piſcis uidetur, ex alia uerò minimè. Adhuc piſcis uſus ſecundum Greg. ita Chriſtiano relinquitur, ut hoc ei infirmitatis ſolatium non luxuriæ pariat incendium. Denique, qui à carne abſtinet, nequaquam ſumptuoſiora maritimarum beluarum conuiuia præparet. Vinum quoque in ieiunio ſic bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus. Vnde in pęnitentiali Romano ſtatutum eſt, ut pœnitens paruis piſciculis, & mediocri ceruiſia tẽperatè utatur. extrà de homicid. cap. ij. Poſtremo notãdum eſt, quòd ſicut ait Greg. in homilia illius Euangelij. Homo quidam diues fecit cœnam magnam, refectio corporis in diebus ieiuniorum poſt quam nulla alia paratur. non prandium, ſed cœna uocatur.

SVMMA.

1 *Officium quartæ feriæ ieiunorum Aduentus.*
2 *Lectiones duæ, cur legantur quarta feria quatuor temporum. In miſſa vna tantum. nu. 3.*
4 *Diaconus vnus in quibuſdam eccleſiis, incenſat quinta feria aduentus. Et quare.*

De officio quartæ feriæ. Cap. 8.

NVnc ad huius diei officiũ redeamus. † Siquidem in hac quarta feria examinantur ordinandi: an ſint idonei ad ſuſcipiendos ordines, uel non; quoniam in quarta ætate Leuitæ à Dauid, & à Salomone ad templi miniſteria diſtributi ſunt. Et inde eſt, quòd duæ lectiones † leguntur ad miſſam: quarum prima, quæ legitur ſub tono nocturnali, ſcilicet declinanter, ſignificat uetus teſtamentum, & ſecunda quæ legitur ſub communi tono, ſcilicet aſcendente, ſignificat nouum teſt. ad ſignificandum ordinandos in utroque teſtamento debere eſſe inſtructos. Monendi enim ſunt, qui ad ordinem ſacrum conſcendunt, ut habeant notitiam legis & prophetarum, quibus poſſint alios erudire. Prima lectio erit in nouiſſimis. Eſa. ij. Secunda eſt: Locutus eſt dominus.

minus. Eſa.vij.c. Sed & lex & prophetæ in quarta mundi ætate uiguerũt. Doctrinam ieiuniorum habemus à uet.teſt. ut præmiſſum eſt. Semel genua flectuntur, quia tam in lege, quàm in prophetis Deus unus coli præcipitur. Quoties autē in 4. feria duæ lectiones leguntur, toties in proximo ſabbato poſſunt generaliter ordines celebrari, quod ſexies contingit: videlicet ter in quadrageſima, & ter extra quadrageſimã, inde quod dictum eſt in procemio ſecundę
3 partis. † In ſextis uerò ferijs ieiuniorum quatuor temporum, una dũtaxat lectio ad miſſam legitur, quia lex & prophetæ quæ fuerunt in quarta ętate in uno Euangelio, in ſexta ætate recapitulantur. Sanè huius quartæ feriæ Euangelium eſt. Miſſus &c. quod eſt Luc. j. c. in quo paranimphi recitatur annuntiatio, uirginis conſenſus, & Domini incarnatio, quæ propheticis tubis fuerat ante declarata. Vnde pręcinit propheta introitum. Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum. Eſa.xlv. Rorate cœli. dicit & pluere. quia deſcendit uerbum in aulam credulę uirginis, ſicut pluuia in vellus. Cœlos dixit, & nubes Angelos, & prophetas, qui enarrant gloriam Dei. In prophetica lectione. Erit in nouiſſimis die-
Pſ.44 bus, quod eſt Eſa.ij.c. agitur de monte Domini, qui de paruo lapide creuit in montem, qui regnabit in domo Iacob in æternum, unde rectè ſubditur in graduali. Tol
2 lite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Et quis aſcendet in montem domini, aut q̃s ſtabit in loco ſancto eius? In epiſtolari lectione: Locutus eſt dominus ad Achaz &c. quæ eſt Eſa. vij. cap. manifeſtè agitur de beata virgine Maria, cui ritè ſuccinitur graduale: Propè eſt dominus & ne qua ſurrepat dubitatio, ſubditur in offertorio. Confortamini. Aliæ tamen eccleſiæ dicũt: Aue Maria, gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mul.& bened.fruc. uentris tui: quod ſumitur ex dicto Euangelio. Cõmunio eſt: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.
4 Eſa.vij.cap. In † matutinali uerò officio, in quibuſdam eccleſijs, pſalmodia finita, diaconus & ſubdiaconus, & acoliti in albis cũ candelabris, & turibulo proceſſionaliter iuſſu prælati ad pulpitum pergunt, vbi diaconus pronuntiat Euangelium: Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo, & eius homiliã; deinde inceſat altare, & poſtea ipſe & ſubdiaconus ſedent, donec vnus acolytus incenſauerit chorum: quod quidem fit ob reuerentiam dominicæ annunciationis, quę in ipſo Euangelio continetur. Nempe prælatus illos mittit, ad notandum, ꝙ Deus pater prophetas præmiſit ad prænuntiandum domini incarnationē futuram, & Gabrielem Archangelũ miſit, ad annuntiandum eam uirgini Mariæ. Diaconus Euangelium pronuntians, eſt Angelus annuntians uirgini, quòd conciperet. Altaris turificatio, eſt Spũs ſancti ipſi uirgini obumbratio. Miniſtrorum quies ſiue ceſſio, eſt ipſius uirginis timor, & cogitatio qualis eſſet Angeli ſalutatio. Chori verò turificatio, eſt patrum illius temporis de filij Dei incarnatione diu deſiderata exultantium gratiarum actio, & congratulatio.

SVMMA.

1 *Feria ſexta vnam tantum lectionem habet in Miſſa.*

De ſexta feria. Cap. 9.

IN ſexta feria una † tantum lectio ad miſſam le- 1
gitur, quia actor noui & ueteris teſtamenti, de quibus præmiſſum eſt: unus ſolus Deus eſt, & quia ex utroq; teſtamento unum Euangelium factum eſt. Et eſt epi
ſtolaris lectio. Egredietur uirga de radice Eſ.11
Ieſſe, quæ eſt Eſa.& manifeſtè de aduentu, & beata virgine Maria intelligitur, quę cũ eſſet immaculata uirgo propè fuit. Ideoq; in introitu eccleſia præcinit: propè eſto mihi domine. & in uerſu: Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini. Et ad idem pertinet Euangelium. Exurgens Maria, quod eſt Luc.j.c. Graduale. Oſtende nos domine miſericordiam tuam, & offerenda. Deus tu.uel ſecundum alios. Audi Iſrael. Primũ reſpiciunt aduentũ, quem quia cœli enarrauerũt, id eſt, Apoſtoli prędicauerunt, in ſecundo aduentu, cũ dño iudicaturi, idcirco eſt hodierna ſtatio ad ſanctos

Apoſtolos, de quibus habetur in cantatio
Luc. 1 virginis,de quo fit mẽtio in præmiſſo euan
gelio,vbi dicitũ. Depoſuit po. de ſe. & exal.
hu. id eſt,ſuperbos ſcribas,& phariſæos, &
exal. hu. id eſt, Apoſtolos,& in communio
ne Ecce dominus veniet. Zachariæ vlt.c.

SVMMA.

1 *Sabbato quatuor temporum aduentus, quatuor lectiones tantum veteris teſtam. legantur. Et quid ita. Limit. nu. 4.*
2 *Iuſtitiæ beneficium.*
3 *Ieiunium, quodnam perfectiſsimum omnium.*
5 *Lectiones cur Romæ legãtur græcè & latinè.*
6 *Euangeliũ cur dicat nouiter ordinatus, item cur & epiſtolam.*

De Sabbato. Cap. 10.

1 IN † die ſabbati dicuntur iiij. lectiones de veteri teſtamẽto ante lectionem illam Angelus domini, quę ſumuntur de lege & prophetis, & in quibuſdam eccleſijs prima eſt: Clamabunt, quæ eſt Eſa. xix.c. ſecunda eſt: Lætabitur quæ eſt eiuſdem xxxv.c. Tertia eſt: Super montem quę eſt eiuſdem lx.c. Quarta eſt, Chriſto meo, quæ eſt eiuſdem xlv. cap. Ideo autem ſunt quatuor, quia quatuor ſunt ordines benedicentium Deum, uidelicet prælati, clerici, religioſi, & laici, ſiue populus, quos enumerat dicens: Domus Iſrael benedicite dominum. per hoc populus: domus Aaron benedicite dominum, per hoc pręlati: do-
Pſal. 134. mus Leui benedicite dominum, per hoc miniſtri: Qui timetis dominum, bexedicite dominum: per hoc religioſi intelliguntur. Prima ergo lectio, pertinet ad populũ: ſecunda, ad prælatos: tertia ad miniſtros, quarta ad omnes religioſos. In his enim lectionibus informantur ordinandi, ut ad exempla ſanctorum patrum dictorum quatuor ordinum cum eis benedicant dominum: ſiue, vt benedictio illorum veniat ſuper eos. Vel ideo, quatuor leguntur: quia ieiunans debet habere quatuor cardinales virtutes, ſcilicet temperãtiam, quia ipſum ieiunium temperantia eſt. Prudentiam, vnde Apoſtolus. Rationabile ſit obſequium
veſtrum. Fortitudinem: vnde prouerb. vlt. Ro. 12
De muliere forti, id eſt, de eccleſia. Accinxit fortitudine lumbos ſuos, quia oportet nos multum laborare ad hoc, vt caro noſtra munda, ſit quod cum magna ſit pugna, quia valde corrupta eſt, & ſpinas & tribulos germinat: & ideo cum magna attritione venit ad candorem, ſicut & byſſus, & iuſtitia, vnde Eſaias. Et erit iuſtitia cingulũ lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. de Chriſto loquitur in membris, quan
do enim fit iuſtitia † in terra, recedunt la 2
trones. ſimiliter quando iuſtitia fit, à nobis recedunt praui motus, & non ſperant:
licet in nobis habitent. Si verò non fiat iu Eſ. 11
ſtitia, non recedunt. vnde Eſaias. Quia nõ facimus iuſtitiam, non receſſerunt habitatores terræ, vbi eſt iuſtitia ibi pax. Fides autem, eſt cinctorium renum eius, quia ut dicit Greg. Deſpectus terrenorum, reſtrin
git fluctus carnalium voluptatum. † Vnde 3
ſi ieiunas à cibis corporis, oportet vt ieiunes à cibis dæmonis, & comedas cibos mentis, qui autem ſic ieiunat, non nocebit eis ignis tribulationis, nec ignis mundanus, ſicut nec tribus pueris nocuit ignis fornacis babylonis, & ideo ſequitur lectio Dañ. iiij. Angelus Dñi. Præcedit autem ipſa lectio ordinationem clericorum: ad notandum, quòd nemo ritè poteſt ad conſecrationem
accedere, niſi prius tranſeat per fornacem Eccle.
atq; in fornace Deum benedicat. Iuxta il- 27
lud Sapiẽ. Vaſa figuli probat fornax, & ho 1. Tim.
mines iuſtos tentatio tribulationis, quia 3
qui ad ſacrum accedunt miniſterium probandi ſunt in camino multarum tribulationum & tentationũ. Iuxta illud Apoſtoli: Et hi probentur primo, & ſic miniſtrẽt. Propter ordinandos enim legitur, ad ſignificandum, quod ſic viuere deberent, vt non noceat eis aliquis ignis regis Babylonis, ideſt diaboli: ſicut ignis tribus pueris non nocuit. Et ſequuntur benedictiones, ſcilicet hymnus: Benedictus es Domine &c. Quia poſt probationem coronantur, & à Domino benedicentur, & in fine ſubijcitur verſus Glor. pat. &c. In laudẽ & in honorem Trinitatis, quod non fit poſt Pſal. Benedicite, tum quia ibi in vltimo verſu fit mentio de patre, & filio, & Spiritu ſancto: tũ quia ibi in facto trium puerorum tota Trini-

tas fuit de honeſtata : hi verò verſus præce
dentes ad ſolius patris pertinent laudem ,
& in ordinandis trinitas honoratur. Cho-
ro autem licet ſedere , dum lectio ipſa di-
citur, ſed non in cantu : aliud enim ſignifi-
cat ipſa lectio in legendo, aliud in cantan-
do: vnde nunc ſtare debet epiſcopus & cle
ricus : quoniam non debemus quieſcere ,
qui ſcimus pueros illos pro Deo laboraſ-
4 ſe. Dicuntur † autem in ſabbatis ieiuniorũ
vij. lectiones Euangelio connumerato, eò
quòd ſeptem ſunt ordines , & quidam di-
cunt xij. pro eo, quòd antiquitus Romæ, &
adhuc in Conſtantinopoli fieri dicitur, le
gebantur Græcè & Latinè , & legebantur
12. lectiones per 12. lectores, quorum ſex
erant Græci, & ſex Latini. Erant tamen ſo
lummodo ſex in ſententijs , quoniam illæ
ſex ſine Euangelio, quæ legebantur Lati-
nè, legebantur & Grçcè, ſicut ſi dixerimus
Amen: & poſtea dixerimus uerè, non ideo
5 duæ res erunt. † Ideo autem legebantur
dupliciter quia Romę erant Gręci, quibus
latina lingua incognita erat. Erant etiam
latini permiſti, quibus græca incognita e-
rat. Vel hoc fiebat, ad notandum vtriuſque
populi unionem. Cæterum ad orationem,
quæ dicitur poſt lectionem : Angelus Do-
mini , ſcilicet Deus qui tribus pueris &c.
non flectit eccleſia genua : licet in oratio-
nibus aliarum lectionũ ante flecteret præ-
ter quàm in octauis pentecoſtes ad oſten-
dendum , quòd eccleſia conformis eſt tribus
Dan. 3 pueris . Fecit enim Nabuchodonoſor ſta-
tuam, & cogebat omnes adorare eam , ſed
tres pueri cum Daniele noluerunt genua
flectere ante ſtatuam, tales debent eſſe or-
dinandi qui ante ſtatuam, id eſt, ante mun
di gloriam genua non flectat. Quare cleri
ci ordinentur, & quare in ſabbato , dictum
eſt in proœmio ſecundæ partis . Quidam
conferunt ſacros ordines inter lectionem,
Angelus, & epiſtolam Pauli, ut poſt ordi-
nationem proponant ordinatis epiſtolam.
& Euangelium ad inſtar boni paſtoris, qui
mittens filium, monet eum, quid & quali-
ter acturus ſit. Ordinati enim per capel-
las mittendi per epiſtolam monentur , ut
alios corripientes benedictionem , quam
Math. acceperunt cuſtodiant. Per euangelium ve
28 rò dicitur eis : Euntes, docete omnes gen-
tes. Nonnulli etiã ſubdiaconatu ante epi-
ſtolam ratione præmiſſa præſtito conti-
nuè, poſt eam diaconatum & ſacerdotium
præbent : quibus præſtitis in uocem læta-
bundam erumpunt , dicentes : Benedictus
es Dominus , eo quòd hi præſertim ordi-
nes inuitantur ad laudes, & præſtantur, ci-
tra euangelium, quia Moſes & Aaron leui
tas in tabernaculi miniſterium ordinaue-
runt, & Chriſtus lxxij. ordinator ad prædi Lu. 10
candum miſit. † Debet autem legi epiſto- 6
la. ſ. Romanus &c. Quæ eſt . j. ad Theſſ. ij. c.
ab aliquo de ordinatis die ipſa , quia epiſco
pus debet prius ordinatos admonere , &
poſtea ad maiorem admonitionem, epiſto
lam illis tradere. Præterea ordinatus do-
ctrinam ſibi in ordinatione traditam per
hoc ſe reducere in opus oſtendit . propter
eandem etiam rationem, unus de nouiter
ordinatis legit tunc euangelium : Anno
xv. quod eſt Luc. iij. cap. Poſt epiſtolam e-
tiam cantatur tractus, qui ſignificat graui-
tatẽ, quam ſacratus ſeu ordinatus ſeruare
debet , ne in ſuperbiam elatus in laqueos
incitat diaboli. Communio eſt: Exulta ſa-
tis, quæ eſt Zachariæ nono cap.

SVMMA.

1 *Aduentus Dominica quarta, & miſſæ introitus. nume. 3.*
2 *Tubarum vſus vnde.*
4 *Antiphonæ ſeptem, incipientes ab ò, cur cantentur ante Domini natiuitatem.*
5 *Aduentu Chriſti liberatus eſt homo à ſeptem morbis: quos pene referunt ſeptem antiphonæ, incipientes ab ò.*
6 *Hebdomada proxima natiuitati, præparatio merito nuncupatur. Et cur ſex diebus ante natiuitatem dicantur, laudes propriæ.*
7 *Dominica vacans, quæ . & cur ſic dicta.*

De Dominica quarta aduentus Domini. Cap. 11.

IN † quarta dominica 1.
aduentus primum re-
ſponſorium in noctur
nis eſt: Canite tuba, quod
ſumptum eſt de Iohe-
le. Antiquitus enim Iu
dæi † canebant tubis 2
ad incitandum homines, ad nuptias, & ad
ſolen-

ſolennitates & ad mouendum caſtra. Vnde nunc præcepit Dominus prælatis, ut cantent tubis inuitantes gẽtes ad nuptias noui regis, quarum dies inſtat, ſcilicet dies natalis Domini, in qua Chriſtus deſponſauit ſibi humanam naturam: ſecundum
Pſ.18 quod dicitur in Pſal. Et ipſe tãquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Canite igitur, quia prope ſunt nuptiæ. & propter præmiſſam cauſam cantores hac ſeptimana altius ſolito, vocem ſuam exaltant in reſponſorijs, & in introitibus, ut qui prius ſopore negligentiæ opreſſi, lectionibus excitari nolumus: ſaltem vociferationibus & tumultu cantuum excitemur. Siquidem in ſeptem annis ante annum iubileum præcepit Dominus canere tubis, pro ipſius anni inſtantis lætitia. In hac autem hiſtoria huius dominicæ partim ex prophetis, partim ex Euangelio compilata, communia ex vtriuſque decantantur aduentus, & præſertim vocatio gentium, declaratur per Chriſti aduentum, ubi in perſona Apoſtolorũ, uel doctorum dicitur. Canite tuba, & vocate gentes. Sanè gentilitas videns calciatam fore diuinitatem, in vtero virginali, clamat † ad eam in introitu, dicens ſecun-
3
Pſal. dum quaſdam eccleſias: Memento noſtri
105 Domine in beneplacito p. t. hoc eſt in filio, in quo bene complacuiſti ex milibus populi, qui fuit tuus ab initio mundi. Et ideo congratulatur alteri in epiſtola, dicens ſecundum quaſdam eccleſias. Gaudete, quæ eſt ad Philip. iiij. Sed iuxta conſideratione veteri virginalis, cantat in graduali Dominum propè eſſe, & celerẽ eius aduentum. In allelu. Ia uerò: Veni Domine in offerenda. Confortamini, & in communione: Ecce virgo deſirat, & conſolatur, &
4 cauſam concludit conſolationis. ¶ † Portò ad oſtendendum deſiderium antiquorũ patrum, in fine aduentus, cantantur ſeptem antiphonæ i vnaquæq; ſecundum ordinem ſuum, ſua die, uſque ad natale, quæ incipiũt ab, ò. Prima eſt: O ſapientiã &c. Sunt autẽ ſeptem, quia diriguntur ad Chriſtum, in quo requieuit ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus cõſilij, & fortitudinis &c. Eſt ij. per quæ ſeptem dona ſuæ incarnationis nobis gratiam miniſtrauit: prout in ipſis ſeptem antiphonis apparet. Sunt etiam ſeptem, quæ cantantur in deſignatione antiquorum patrum qui ſeptenario ſeruientes aduentum Domini expectabant. Vnde in omnibus dicitur: Veni, vel ſeptem ſunt propter ſeptem dona Spiritu ſancti, qui Chriſtus veniẽs largitus eſt mundo, & per quæ expectantes illuminati ſunt. Et ſunt omnes ſecundi toni. Primò, quia quælibet loquitur de vtroque aduentu. Secundò, quia ſignant nobis geminam dilectionem: ſcilicet Dei & proximi. ¶ Tertiò, propter geminam Chriſti ad quem diriguntur naturam, vnde: Geminæ gygas ſubſtantiæ. ¶ Quarto, quia ipſe antiphonæ notant deſiderium tam antiquorum patrũ expectantium primum Saluatoris aduentum, quàm modernorum expectantium ſecundũ. Omnes ergo ſunt ſecundi toni in ſignum quòd ſecundum expectamus aduentum. Et aduerte, quia illæ quæ habent in princip. verba pertinentia ad diuinitatem pertinent ad eos, qui expectant primum: vt, ò ſapientia, & ò adonay. Adonay autem interpretatur Dominus, quia dominabitur cunctæ creaturæ, vel quia omnis dominationi eius ſeruit. Illæ uerò quę habẽt verba pertinentia ad humanitatem pertinent ad expectantes ſecundum, vt O radix Ieſſe, & O
clauis Dauid. Sunt etiam quædam quæ vtrique conueniunt: vt, O rex gentium. Nã Pſ.61 Pſ.22
Dei filius dicitur rex ſecundum diuinitatem. Iuxta illud Deus iudicium tuum regi da &c. Et etiam ſecundum humanitatẽ. Pſ.44
Iuxta illud: Domine in virtute tua lætabitur rex &c. Sæpius tamen ſecundum humanitatem rex dicitur, quia ſecundũ eam, eſt vnctus oleo lætitiæ pre participibus ſuis.
¶ † Rurſus eccleſia in his ſeptem antiphonis oſtendit multiplicitatem morbi ſui, & ad quamlibet petit remedium ſui morbi. 5
Nam ante Dei filij aduentũ in carne eramus ignorantes ſiue cæci: pœnis æternis addicti: ſerui diaboli, mala peccati conſuetudine uincti, tenebris obuoluti, exules à patria, & expulſi. Ideoque indigebamus doctore, redemptore, liberatore, eductore, illuminatore, Saluatore: quia igitur ignorantes eramus, ideoque ab ipſo doceri indigebamus. Vnde in prima antiphona clamamus: O ſapiẽtia, quę ex ore &c Eccl. xxiiij. & Sap. viij. & Eſa. xl. cap. Quia verò parũ prodeſſet, ſi doceremur, & non redimeremur, ideo in ſecunda ab ipſo redimi poſtu- 9

lamus:O adonay &c. Exo. vj. & xiij.& xix.
& xx. c. Sed quia nil prodeſſet, ſi eſſemus
docti & redépti,& adhuc poſt redemptio-
nem teneremur captiuis, ideo in tertia pe
timus liberari. O radix Ieſſe &c. Eſa.xl.&
lij.cap.Sed quid prodeſſet captiuis,ſi eſsét
redempti & liberati, ſi tamen nondum eſ-
ſent ab omni vinculo abſoluti, vt ſcilicet
ſub peccato eſſent, & vincti libere quo vel
lent, ire non poſſent? & ideo in quarta ab
omnibus peccati vinculis educi petimus:
O clauis Dauid &c. Apoc.iij.& Eſa.xlij.&
Luc.j.c. Præterea, quia hi qui diu fuerunt
in carcere, oculos habent obtenebrantes,
nec clare videre poſſunt, ideo poſt abſolu
tionem à carcere reſtat nos illuminati, vt
videamus quo ire debeamus,& ideo ĩ quin
ta hoc petimus.O oriens &c.Zach.vj. Sap.
vij.& Malach.vlt.& Luc. j.cap. Sed ſi eſſe-
mus docti & ab inimicis penitus liberati,
& illuminati,quid valeret.niſi deberemus
ad regnum perduci,& ibidem ſaluari,& in
duabus ſequẽtibus petimus ſaluari. O rex
gentium &c. & Aggei.ij.& j.Pet.ſecundo
Eph.ij. & Ge.ij.c. In qua petimus ſalutem
Gentium:& O emanuel &c.Eſa.vij. Mat.j.
& Eſa.xxxiij. & Gen.pe.c. In qua petimus
ſalutem Iudęorum In quibuſdam verò ec-
cleſijs adduntur aliæ duæ.Prima in hono-
rem beatæ virginis Mariæ, quæ concepit:
ſecunda pro Angelo, qui ad virginem in-
troiuit,vel in honorem ſancti Thomæ cu-
ius feſtum tunc accidit.Duæ quidẽ addun-
tur,vt perficiatur nouenarius numerus:ad
deſignandum, quia per ſeptem dona Spiri
tus ſancti peruenimus ad nouẽ ordines an
gelorũ, quorũ quilibet deſiderabat Chri-
ſti natiuitatem, vt impleretur numerus ip
ſorum,qui de cœlo eeciderunt. Quædam
etiã eccleſiæ cantant duodecim, quæ ex-
primunt duodecim prophetas, qui Chriſti
aduentum prædixerunt, quæ etiam duode
cim Apoſtolorũ teſtimonia roborauerunt,
ex quo duodecim tribus & duodecim mil-
lia ſignati ſaluantur, ſed non ſunt niſi ſe-
Apoc. 7 ptem habentes veniam. Omnes autem in-
cipiunt per,ô. quod potius admiratiuè po
nitur,quàm vocatiuè. Cantantur in veſpe
ris,quia Dñs venit in veſpera mundi. Hic
eſt Helias,qui ſero, carne,& in mane pane
veſcitur:Dominus,ſcilicet noſter,qui in vl
tima ætate mundi carnem aſſumpſit, & in
diluculo reſurgens in panem angelorum
tranſiuit. ¶ Et † nota, quod hæc hebdomada 6
proxima natiuitati,pręparatio merito nũ-
cupatur, & ea hiſtoria: Clama in fortitu-
dine. cantatur: quæ non vt quidam ſimpli
ces autumnãt,ad quatuor tempora,ſed ad
Domini pertinent proximam natiuitatẽ.
Vnde cum ſex matutinalibus laudibus de-
cantatur, quoniam quælibet illius feria
proprias habet ad laudes antiphonas,quia
per ſex ætates antiqui ſe ante aduentum
præparauerunt, & nos per ſex opera miſe-
ricordiæ ad ſecundum etiam præparamur.
Veruntamen feriales antiphonas, quæ in
illa feria,in qua occurrit feſtũ ſancti Tho-
mæ,ſcriptæ ſunt,octaua die antea quidam
canere conſueuerunt. Decet enim ante na
tiuitatem Domini cantus & omnes anti-
phonas, & ferè omnia reſponſoria renoua
ri, quia ſicut per plures & frequentiores
nuntios magis ac magis mouetur animus
ſubditi, ad ſolicitudinem honorificè ſuſci
piendi prælatum,ſic & renouatione cãtus,
magis & magis mouemur ad curam noſtræ
præparationis in ſuſceptione Domini, &
vt per quotidianam renouationem cantus
excitemur frequentius ad turpes & terre-
nas cogitationes purgandas, vt ſit dignum
habitaculum, & ornatum venturo regi re
gum pijs cogitationibus præparemus.Po-
teſt tamen & totus aduentus præparatio
nuncupari: vnde in principio legitur.Abij Ro.13
ciamus opera tenebrarum,& induamur ar
ma lucis &c.quæ omnia præparationis in-
ſignia. Intitulatur autem in antiquis li-
bris dominica † iſta:Dominica vacas.¶Pri 7
mo, quia oſtendit quòd omnis ſanctus va-
cat. ex quo Ioannes, quo inter natos mu-
lierum non ſurrexit maior, non eſt dignus Matt.
ſoluere corrigiam calciamenti, ſicut dici- 12
tur in Euangelio huius dominicæ, id eſt, Ioan.1
incarnationis myſteria denudare, & pro-
pter hoc Dominus Papa non facit ſtatio-
nem apud aliquem ſanctum. ¶Secundò di
citur vacans,quia non habet proprium of-
ficium,ſed mutuat alienum.ſ. Rorate cœli
&c. & hoc propter ordines pcedentis diei,
in quibus fuit apoſtolicus occupatus. Sæpe
enim in Decembri conſueuerunt ordines
ab Apoſtolicis celebrari. ¶Tertio, quia
numerum dierum aduentus excedit, ſcili-
cet xxj. quare inter Dominicas aduentus
non

non debuit computari, ſed uacans potius appellari. Quarto, quia apoſtolicus olim hac die dominica eleemoſynis vacabat, & tam ipſe, quàm ſui circa hoc intenti nullã ſtationem faciebãt, propter quod dicta eſt uacans, ſcilicet à ſtatione & indulgentia. Quædam eccleſiæ dicunt in hac dominica Euangeliũ: Miſerunt Iudęi, q eſt Io.j.cap. & epiſtolam: Gaudete, quæ eſt ad Philip. iij. cap. Aliæ uerò dicunt epiſtolam: Sic nos exiſtimet quæ eſt ad Corinth. iij. cap.

SVMMA.

1 *Natalis Domini vigilia, & officium.*
2 *Officio diurni intentio.*
3 *Prophetia cur præmittatur epiſtolæ vigiliæ natalis Domini.*
4 *Pſalmi qui dicantur in veſperis vigilia natiuitatis Domini.*

De vigilia natiuitatis Dñi. Cap. 12.

1 IN † vigilia natiuitatis Domini, eſt inuitatorium: Hodie ſcietis quia v.d. & ſ.n. & m.v. g.e. quod eſt tranſumptum de Exod. xvj. c. Ex eo, quod ibi dicitur ueſpere ſcietis, quia educit uos Dominus de terra Aegypti & mane v. g. e. Et poteſt dici, quòd hæc breuis clauſula, ex una parte ad natiuitatem, ex alia pertinet ad reſurrectionem: ſic hodie, ſcilicet in uita pręſenti ſcietis, quod ueniet Dominus, id eſt, panis uiuus, qui de cœlo deſcendit, & ma. vi. gloriam eius .i. reſurrectionis gloriam non ſolum humanam, ſed etiam gloriam diuinitatis eius. Sanè, in hac uigilia eccleſia monet, & inuitat filios ſuos, ut parati ſint ad ſuſcipiendum Dominum. Vnde in nocturnali officio primum reſponſorium eſt: Sanctificamini, ſcilicet filij Iſrael, id eſt, uiri ſpirituales, qui uidetis Deum per fidem, & parati eſtote, ut interſitis ad nuptias, quia non erit in cœna, qui eijcitur à nuptijs. Moraliter non obſeruabit conſilia, qui præcepta tenuit adimplere. Sequitur in uerſu. Et mane vi. glo. eius, id eſt, ad uentum gloriæ eius, uel mane ad literam. Et hæc ultima pars de Exodo ſumpta eſt, ſed prima non eſt ſumpta de aliquo libro. Dicitur etiam capitulum. Gaudete in Domino: Philip.iiij.cap. ¶ Diurni † uerò officij intentio eſt oſtẽdere, q Chriſtus natus ſit, & hoc dicitur in epiſtola: Paulus ſeruus &c. Quæ eſt ad Ro.j.cap. & in Euangelio. Cum eſſet deſponſata. quod eſt Mat.j.cap. Hac etiam die deſponſatio legitur Marię, ut ſciat quod alij fuit deſponſata, ſcilicet Ioſeph, & ab alio fuit fœcundata, ſcilicet à Spiritu ſancto. † Quædam tamen eccleſiæ ad hoc, vt incredulis maior certitudo ſit præmittunt propetiam. Propter Sion &c. Quæ eſt Eſa.xlij.cap. in qua oſtẽditur ipſum fore naſciturum. Natus autem eſt, ut populum ſaluum faceret, & terræ iniquitatem deleret. hodie in ſpe per ſacramenta gratię: mane in te, per reuelationẽ gloriæ, hęc patent in introitu & in gradua li. Hodie ſcietis. Exod. xvj. cap. & in allelu Ia Craſtina. Quidam tamen dicunt allelu Ia. Aue Maria, & hoc, quando uigilia eſt in dominica. Tũc enim dicitur allelu Ia, propter reſurrectionem Domini. Idem etiam patet in poſt communione. Reuelabitur quæ eſt Eſa. xl.c. Sed quia in eius incarnatione erat futura Iudæorũ diſperſio, ideo in graduali ſubditur uerſus. Qui regis, in quo pro eis oratur. Quantus ſit, oſtendit Pſalmus, qui ad introitum cantatur, ſcilicet: Domini eſt terra, & plenitudo eius, de quo etiam dicitur offerenda. Tollite portas principes ueſtras &c. ¶ In † ueſperis autem uigiliæ natalis Domini dicũt quidam pſalmos: Laudate pueri Dominum: Laudate Dominum omnes gentes. Lauda anima mea Dominum: Laudabo.d.in. Laudate Dominum, quoniam bonus eſt: pſalmus, & Lauda Hieruſalem Dñm: Lauda Deum tuum Sion, in quibus inuitamur ad laudes: Alij uerò dicunt. Laudate pueri Dominũ: laudate nomen Domini. Qui confidunt: In conuertendo Dominus captiuitatem &c. Memento Dñe, & Benedictus Dominus Deus. & merito, quia primus deuotos inuitat ad laudandum iugiter & prædicandum. Secundus mouet in Deo confidere. In tribus ſequentibus redditur cauſa: quare laudibus ſit inſtandũ, & in Domino confidendum, ſcilicet quia noſtram captiuitatem conuertit, & multũ magnificauit, quia promiſſa compleuit, dũ fructũ ventris

[Margin, right column: 2 (at "Diurni"), 3 (at "Quædam tamen eccleſiæ"), 4 Pſ. 23 (at "In ueſperis")]

Pſ. 17 Dauid ſuper ſedem eius inſtituit: quia inclinauit cœlos,& deſcendit,qui demum de alto manum ſuam emittet, ut nos eripiat ab aquis multis,& à filijs alienis. Veſperæ autem iſtæ priuilegiatæ ſunt: quia cum cætera officia veſpertina propter ſuperuenieus feſtum mutentur,iſtæ non mutãtur. In uigilis etenim aliorum feſtorum capitulum· Hymnus: Antiphona:& Collecta. In aliquibus etenim eccleſijs totis veſperis diei officijs expletis, ſolummodo antiphona & collecta de ſequenti feſto dicuntur: eo quòd Dominus in ueſperis,id eſt,in vltima ætate mundi uenit ad ſaluandum ſaltem reliquias generi humani.

SVMMA.

1 *Natalis Domini officium,quid in ſumma:*
2 *Chriſtus cur in fine anni naſci voluit.*
3 *A natali Domini,dies ſenſim creſcunt.*
4 *Natalis Domini feſtum, eadem die menſis ſemper occurrit: cætera autem mutantur feſta.Rationem vide.nu.5.*
6 *Natalis Domini officium nocturnum. & eius ſignificatio.nu.7.8.9.10.12.16.*
11 *Iubilus, quid notet.*
13 *Euangelia quot dicantur in nocturnali officio natalis Domini.*
14 *Ioſeph potius,quàm Mariæ genealogia, cur computetur.*
15 *Mariæ & Ioſeph genealogia deſcribitur.*
17 *Theleſphorus Papa,inſtituit tres miſſas cantari in die natalis Domini. Et quod eius fuerit inſtitutum de prima. nu.18. 19.*
20 *Propheſiæ diei.natalis Domini cur. præmittantur epiſtolis.*
21 *Miſſa ſecunda natalis Domini, cur cantetur ſub auroram.*
22 *Miſſa tertia natalis Domini, hora tertia cantanda.*
23 *Miſſa tres inſtitutæ in die natiuitatis Dominicæ, quid ſignent..ibidem vide, & per nume.24.26.27.*
25 *Chriſtus, quõ intelligatur primogenitus Ma(riæ.*

De officio natalis Domini. Cap. 13.

1 QVæcunque in officio Natalis Domini dicũtur,de exultatione † natiuitatis ſunt,quia ſicut cantatur in reſponſorio; Deſcendit de cœlis Chriſtus, id eſt,de ſinu patris ut appareret uiſibilis. Vnde egreſſus eius à patre, id eſt,ab occulto,& intimo patris. Sequitur introiuit.ſ. per aurem uirginis, id eſt, per fidem, quæ ex auditu, ſicut legitur in epiſtola ad Rom.Vnde cum dixit ei Angelus. Spiritus Luc. 1
ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obũbrabit tibi: Spiritui ſancto acquieuit.Iuxta illud,in canticis: Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo,oſtium,deſideriũ, Cãt. 5.
eſt peſſulum,diſcretio. quaſi per diſcretionem aperui deſiderium meũ dilecto meo, & hoc audito dixi: Ecce ancilla Domini: fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Non ſicut Eua, quæ fregit peſſulum, quando uoluit eſſe ſicut Deus. Introiuit dico in uterum uiginis,quo accepit carnem noſtram, & exiuit per portã clauſulam in regionem noſtram.De hac porta dixit Ezechiel.Por Ezec.
ta hæc clauſa erit in æternum,& exiuit de 43
mundo per portam auream,id eſt, charitatem: quia per erucem.Maiorem enim charitatem nemo habet, quàm ut animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis. ¶ Et † eſt ad- 2
uertendnm,quòd Dominus in fine anni naſci uoluit: ut oſtenderet ſe in ultima mundi ætate uenire: in ſexta feria conceptus: in dominica natus, in ſexta feria crucifixus fuit,& dominica reſurrexit,ut qui hominem in ſexta feria plaſmatum perdiderat,in ſexta feria liberaret, & qui dixerat in dominica.Fiat lux in dominica,veniens Gen. 1
oriens ex alto nos illuminaret. De hoc dicetur ſub titulo de paraſceue, & in nocte natus eſt, ut ſe ſub carne latentem uenire ſignaret: uel ut,ſe ad illuminandam noctẽ noſtram uenire monſtraret,quoniam habitantibus in regione umbræ mortis,lux orta eſt eis.Vnde ab† eius natali dies prolon 3
gantur, quia credentes in eum ad æternitatis lucem uocantur: rationabiliter itaque Eſa. 9
nocturna officia celebrantur. Cum autem cætera feſta Saluatoris, † ſcilicet paſſio: 4
reſurrectio, aſcenſio, pentecoſtes, & alia ſint uariabilia,quia non celebrantur ſemper in eiſdem calendis ſiue in eadem die menſis: quare hoc feſtum eſt inuariabile, cum ſemper eſt in eiſdem calendis, ſiue eadem die menſis?Reſpondeo ſecundum Auguſti. Hoc feſtum pertinet ad memoriam tantum, vnde ſufficit per illud memorari quota dies menſis Chriſtus natus fuit, &

ideo ſemper eadem die menſis celebratur. licet ipſa feria uarietur propter mutationem literæ dominicalis, alia verò feſta pertinet & ad memoriam & ad ſacramentum. uerbi gratia: Chriſtus paſſus eſt ſexta feria, ut hominem qui in ſexta feria ceciderat, redimeret, & ſic de alijs, & ideo oportet, quòd ſub diuerſis calendis fiant, in eadem tamen feria, ſcilicet in dominica. Præterea, ſemper paſcha noſtrum accipitur dominica prima poſt paſcha Hebræorum, quod eſt ſemper xiiij. luna. quia ergo luna xiiij. non ſemper eſt eodem tempore, uel eadem die menſis: imo uariatur ſecundum annos ſolares, ideo & paſcha noſtrũ, non ſemper eſt eodem tempore, nec in eadem die menſis, licet ſemper ſub eadem feria, ſcilicet in dominica celebretur. ¶Rur-
5 ſus † ideo paſcha, pentecoſtes & alia feſta uariabilia ſunt, nec certæ diei menſis ſunt annotata: ne uideamur inuitari Iudæos, qui ſemper illa celebrant in certis calendis. Alicuius uerò dixit, quòd ideo hoc feſtum per ſingulos dies uariatur, quia natus eſt nobis, qui per ſingulos mũdi dies lauat illos, qui per peccatum Adæ ſunt macula-
6 ti. ¶Circa † officium nocturnale ſciendum eſt, quòd inuitatorium, ſcilicet Chriſtus natus eſt nobis &c. in perſona angelorum cantatur, à quibus paſtores uel potius omnis populus ad adorandum natum Dominum inuitatur. Nouem uerò pſalmi dicuntur per tria nocturna, ut notetur, quòd omnes ſancti patres qui fuerunt in tribus temporibus, ſcilicet ante legem, ſub lege, & tempore gratiæ in nouo teſtamento, ſociati ſunt per aduentum Chriſti: nouem ordinibus angelorum, ut ſicut Angeli ſanctæ Trinitati congaudent, ſic & illi congaudeant. In primo pſalmo igitur de æterna Chriſti genitura, & ineffabili. In ſecundo de eius incarnatione. In tertio de laudibus ſponſi & ſponſæ, idque in tribus primis lectionibus per Eſa. Oracula teſtificamur, qui non tam prophetice, quàm Euangelicè incarnationem Chriſti deſcripſit. Prima eſt: Primo tempore. Eſa. ix. cap. Secunda eſt: Conſolamini, conſolamini popule meus, dicit Deus ueſter, Eſa. xl. c. Tertia eſt: Conſurge, conſurge. Eſa. xlij. c. in ipſis etiam fit promiſſio, in alijs oſtenditur
7 promiſſionis impletio. † Primus nocturnus recolit tẽpus ante legem, ſeu eos, qui fuerunt ante legẽ, ut Abrahã, Iſaac, & Iacob, ſecũdus nocturnus recolit tẽpus legis, ſeu eos, qui ſub lege fuerunt, ut Dauid & prophetas, & alios plures, & ideo in antiphonis quæ cantantur in illis duobus nocturnis, quæ ad uetus teſtamentum pertinent, non dicitur allelu-Ia, quoniam patres illorum temporũ differebantur ab æterno gaudio, ſcilicet à patria, in qua iuxta Apocalypſim, cantatur allelu-Ia. Tertius uerò recolit nouum teſtamentũ, quod habuit initium à baptiſmo, quod tertio tempore .ſ. gratię nobis collatum eſt, ſeu eos, qui fuerunt in nouo teſtamento, ut ſunt Apoſtoli, martyres, cõfeſſores, & alij ſancti. ideoque in illis antiphonis, quæ eos recolunt, & quæ ex nouo teſtamento ſumuntur, canitur allelu-Ia: quoniam iſtos plus honorauit ſuus aduentus, quàm præcedentes patres, ita ut ſi digni de hoc mundo migrãt, illico in cœlum transferantur, & ſocietati ſanctorum iungantur, quod antiqui patres longo tempore expectauerunt, murmuran-
tes infra clauſtra inferni. Ante † noctur- 8
nos ſolent in quibuſdam locis ſuper altare tres panni toni, ad deſignationem præmiſſorum trium temporum, & in ſingulis nocturnis ſinguli amoueri. Primus niger pro tempore ante legem. Secundus albus, pro tempore reuelationis: Tertius rubeus, pro tempore gratiæ propter dilectionem ſponſæ candidæ & rubicundæ. In quibuſdam quoque eccleſijs ſuſpenduntur boni pani, in quibuſdam uiles, & in quibuſdam nulli, prout in prima parte dictum eſt ſub titulo de picturis. Sanè, ad primum reſponſorium primi nocturni, dicuntur in quibuſdam Eccleſijs tres verſus, propter cauſam redditam ſub prima dominica aduentus, & poſt quodlibet trium reſponſoriorum priorum dicitur Gloria patri &c. hoc ideo quoniam in tribus reſponſorijs
tria † ſignificantur, ſcilicet reſtauratio an- 9
gelorum: reparatio hominum: & modus quo iſta facta ſunt: reſtauratio angelorum notatur in primo vbi dicitur: Gaudet exercitus angelorum. Reparatio hominum in ſecundo, vbi dicitur pax vera deſcẽdit. Modus vero quo & facta ſunt & potius quo deſcẽdit ille, qui fecit, inſinuatur in tertio, quod in quibuſdam locis: Deſcendit

de cœlis. In quo oſtenditur, ut præmiſſum eſt, Deum deſcendiſſe à patre, in uirginem, & ita ad nos. uel per hoc quod in ipſo reſponſorio tangitur, quod intrauit in regionem noſtram, recolitur liberatio habitantium in regione umbræ mortis. Quia ergo hæc facta ſunt per Trinitatem: idcirco poſt quodlibet illorum trium reſponſoriorum, Gloria patri cantatur: quod ad
10 laudem pertinent Trinitatis. ¶ Rurſus† ſicut manna habebat ſaporem ſimilem cum melle, ita & Chriſtus duo habuit in ſe, uidelicet humanitatem, & deitatem. Humanitas per ſimilam: Deitas per mel intelligitur. Vnde etiam in hoc ſecundo reſponſorio dicitur: Hodie per totum mundum melliflui facti ſunt cœli, quaſi diceret: totus mũdus mellificatus, & dulcoratus eſt. In tertio verò reſponſorio fit triplex iubilus, ſcilicet in fabricæ: in tanquã, in gloria patri in quo quidem in tribus Saluatorem commendamus, oſtendentes, quòd qui ineffabiliter fabricam mundi creuit, & ineffabiliter de uirginis thalamo proceſſit, & ineffabiliter æqualis patri, & Spiritui ſancto permanſit, ſicut fuit ab æterno, ſic nunc eſt, & erit in æternum, & hic tria triplici iubilo ſignificamus, primum primo: ſecundum ſecundo: & tertium tertio: & ut expreſſius tertium ſignificetur, in quibuſdã eccleſijs cantatur Gloria patri &c. & ſicut
11 erat in principio &c. uſq; ad Amen. ¶ † Et not. quòd fit iubilus ſuper a, & ſuper o. Super a, in fabricæ, & in tanquam. Super o, fit gloria patri ad notandum, ꝙ cui fit, eſt
Apoc. 1. α, & ω, id eſt, principium & finis. Iubilus autem quandoque notat expectationem noſtram, ut dicetur ſub titulo de ſeptem diebus poſt paſcha. quandoque noſtram infirmitatem, ut in uerſu: Tanquã ſponſis quandoque rei, de qua agitur magnitudinem, ut ibi. Fabricæ mundi, quandoque gaudij immenſitatem, ut in fine reſponſorij. Verbum caro, ibi enim ſignificat immẽſitatem gaudij, quod uiri ſancti habẽt de eo, quòd uerbum caro factum eſt, plenum gratia & ueritate. De iubilo dictum eſt in proœmio
12 quintæ partis. ¶ † Reſtat adhuc de ſex reſponſorijs dicere. Et quidẽ in primis duobus ſecundi nocturni, agimus de partu, in tertio de parturiente. In duobus uerò primis tertij nocturni, agimus de parturiente, & in tertio de partu, in quo conſuetudinem mulierũ imitamur. Conſueuerunt. n. mulieres uiſitare parturientes, & partum, & eis munuſcula ſua dare, & nos parturiẽtem, & partum quodammodo uiſitamus eũ, pro modulo noſtro eos magnificamus. Ipſæ uerò laudes, ſunt munuſcula, quæ offerimus. Dicitur etiam ad horas capitulum Paulus ſeruus. Roma. ij. & illud Multifariè ad Hebræ. j. cap. & illud. Apparuit gratia ad Titum. ij. & illud apparuit benignitas. ibidem. iij. cap. In† nocturnali uerò 13
officio tria leguntur euangelia, ut habeat eccleſia quod intendit. Vult enim oſtendere utranque naturam eſſe in Chriſto ut ſic plures ſint teſtes natiuitatis Chriſti, & propter hoc etiam leguntur lectiones in quibus Aug. & alij ſancti inducunt ad hoc authoritates infinitas, ſcilicet ab eis qui fuerunt ante legem, ſub lege, & poſt legẽ, quoniam integrum eſt iudicium, quod plurimorum ſententijs confirmatur. extrà de offi. dele. prudentiam. Legitur & quartum Euangelium Matth. ſcilicet. Liber generationis poſt nouum uerſum in quo exprimitur eius generatio, ut oſtendatur eũ fuiſſe de genere patrum eorum, quibus eſt facta promiſſio. ſ. Dauid & Abraham. Dauid
in Pſalmo de fructu uentris &c. & j. Para- Pſ. 88
lip. Cum dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te. Abrahæ uerò Gene. xvj. dictum eſt in ſemine tuo benedicẽtur omnes gentes, & ideo dicit in principio: filij Dauid, filij Abraham. Quia illis ſpecialiter facta eſt promiſſio, & ſic oſtenditur, ꝙ ipſe erat Meſſias, qui promiſſus eſt in lege & prophetis. ¶ Et no. ꝙ Mat. deſcribit hic genealogiam, deſcendendo uſq; ad Ioſeph. Luc. uerò aſcendẽdo, prout ſub epiphania dicetur. ¶ Sed† quare potius 14
Ioſeph quàm Mariæ generatio cõputatur, cum etiã Chriſtus nõ fuerit filius Ioſeph? Reſpõdeo, quia ambo de eadem tribu fuerunt. Et tribus, id eſt, genealogia, per mares non per fœminas diſtingui ſolet & computari in ueteri teſtamento. Numerando ergo uſque ad Ioſeph perinde eſt, ac ſi uſque ad beatam uirginem proceſſiſſent. Præterea, Chriſtus maluit filius fabri uocari: quàm matrem propter ſuſpicionem adulterij lapidari. Et reuera filius eſt illius fabri, qui fabricatus eſt auroram & ſolem.

15 lem. ¶ † Et ſcias, quòd natiuitas beatæ Mariæ ex tribu Iuda, & regia ſtirpe Dauid originem duxit, & traxit, prout ſcriptura ſæpe teſtatur dicens, Chriſtum de ſemine Dauid deſcendiſſe, qui de ipſa ſola natus eſt. Siquidem Dauid inter cæteros duos filios habuit, ſcilicet Natham & Salomonem. Ex catena ſiue generatione Natham, deſcendit virgo Maria. Quoniã ex catena ipſius Natham, Leui genuit Melchi, & Pantheram. Panthera virgo genuit Barpantherã. Barpanthera Ioachim. Ioachim virginẽ Mariam: vt dicetur in vij. parte ſub feſto Philippi & Iacobi apoſtolorum. Ex catena vero Salomonis, deſcendit Ioſeph, vir ipſius Mariæ, quoniam ex catena ipſius Salomonis Matham ex uxore ſua genuit Iacob. Defuncto autem Matham, Melchi ex tribu Natham filius Leui, & frater Pantheris nupſit vxori ipſius Natham, ſcilicet matri Iacob: ex qua genuit Hely: & ſic facti ſunt fratres vterini Iacob & Hely. Mortuus eſt autem Hely ex tribu Natham, ſine liberis cuius vxorem accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis, & ſuſcitauit ſemen fratri eius genuit Ioſeph. Ioſeph igitur, natura eſt filius Iacob, ex deſcenſione Salomonis, ſecundum legem vero Hely, qui ex Natham. Nam qui naſcebatur ſecundum naturam, quidem filius erat generantis, ſed ſecundum legem defuncti.

16 ¶ Deinde cantatur. † Te Deum laudamus te Dominum confitemur in omnium antecedentium actiones gratiarum, & ad deſignandum exultare nos cum angelis & congratulari de drachma perdita inuenta, in quibuſdam tamen Eccleſijs finita prima miſſa, cantatur dictum euangelium Matthæi: Liber generationis, & hoc ideo, quia duo teſtes ad minus nobis neceſſarij erant, primus teſtis erat Luc. qui in euangelio miſſæ. Exijt edictum à Cæſare Auguſto &c. narrauit iuxta uerbum euangelij. Deũ natum in ciuitate Dauid. Adducitur ergo alius teſtis, dicens eum natum de Dauid. Acſi dicat non tantum eſt natus de ciuitate Dauid, ſed etiã de Dauid, unde Matthæus prius nominat Dauid, quam Abrahã, dicẽs: filij Dauid, filij Abraham, quamuis & alia poſſit eſſe cauſa, quare prius Dauid nominatur, ſcilicet quia Dauid fuit prior Abraham dignitate, nã ille patriarcha, iſte patriarcha, ut rex audito igitur in euãgelio miſſæ uno teſte ab Eccleſia, quia uix eſt, quod uni teſti ſoli credatur, ideo adiecto alio, ſcilicet Matthæo, qui etiam generationem dominicam deſcribit, tunc plene confidens Eccleſia exultans clamat. Te Deum laudamus vt in ore duorum triũ uel plurimum ſtet omne verbum extra de teſtim. omni. ij. quæſtio. iiij. §. j. Adhuc, quia uix eſt, quòd uni teſti credatur, hinc eſt, quod unus terminat miſſam, dicens in quibuſdam Eccleſijs, benedicamus Domino. Et Eccleſia quaſi voce demiſſa, reſpondet, Deo gratias. ¶ Ruſus finita miſſa dicitur euangelium. Liber generationis: & poſtea. Te Deum laudamus, quia generatio diuinitatis præceſſit generationem humanitatis. Et quia illarum notitia, fuit nobis laudis materia ideo laudes ſequuntur. Miſſa ergo laudes præcedit, quia prius fuit æterna genitura, de qua miſſa illa loquitur, quam aliqua creatura fuerit, quæ Deum laudare potuerit. In laudibus matutinis quaſi choream ducimus, unde in prima antiphona dicimus. Quem vidiſtis paſtores? &c. & ipſi reſponderunt natum uidimus. ¶ Circa † miſſæ uero officium notandum eſt, quòd Theleſphorus 17
Papa ſtatuit in die iſta debere cantari tres miſſas, ad oſtendendum quod Chriſti natiuitas ſaluauit patres trium temporum, ſcilicet patres ante legem ſub lege, & poſt legem. Prima canitur de media nocte ad oſtẽdendum, quod illi qui fuerunt ante legem, non fuerunt illuminati aliqua lege & per illam etiam oſtẽditur, quod panis qui quotidie ſacrificatur & manducatur in altari, videlicet: Chriſtus, natus eſt in Bethleem in media nocte, & in hac ſic. dicit Luc. unde Sapien. xviij. Dum medium ſilentium tenerẽt omnia, & nox in ſ. c. m. iter. ha. &c. quòd ad literam exponitur de natiuitate Domini, hoc etiam inſinuat euangelium huius miſſæ & collecta illa: Deus qui hanc ſacratiſſimam carnem tuam &c. & prophetia illa: Populus gentium, qui ambulat in tenebris, vidit lucem magnam. Habitantibus in regione vmbræ mort. &c. & epiſtola & fere omnia, quę in illa miſſa dicũtur. Idem etiam Theleſphorus Papa. de conſecrat. diſtinctio. j. nocte, ſtatuit in hac miſſa hymnum angelicum, ſcilicet. Gloria in 18
excelſis

excelſis.ſolenniter decantari, ad recolendum, quod angeli nocte iſta illum decantauerunt, in qua ab angelis paſtoribus eſt
Luc. 2 nuntiatus. Vnde in euangelio legitur. Et ſubitò facta eſt cum angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium & dicentium: Gloria in excelſis Deo: & in terra pax homini
19 bus bonæ voluntatis &c. † Notandum eſt autem, quod hęc miſſa & laudes matutinæ terminantur in plerìſque locis una oratione, ad oſtendendum quòd totum illud officium idem indicat, ſcilicet natiuitatem æternam, & temporalem, unde ipſa miſſa
Pſ. 2. incipit, Dominus dixit ad me: filius meus ex tu: ego hodie genui te: quòd tantum de generatione æterna, ſeu de generatione Chriſti intelligitur: quod vero ſequitur: ego hodie genui te de vtraque eſt: & exponitur hodie, id eſt, æternaliter. Nã ſecundum Aguſt. hodie præſentiam ſignificat & quod æternum eſt ſemper præſens eſt. verſus de temporali, ſcilicet: Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania? quaſi diceret. pro nihilo, cum Chriſtus Deus & homo ſit. Reſponſorium de æternali in quo dicit. Deus pater, ego pater ſum. Tecum principium. Vnde & ibidem ſequitur: In die virtutis tuæ, ſcilicet in die reſurrectionis. In ſplendoribus ſanctorum, ſcilicet in luce omnium ſanctorum, & dicit in ſplendoribus ſanctorum, pluraliter, propter diuerſos effectus ex utero, id eſt, ex intima bonitate mea. Ante luciferum genui te, id eſt, ante omnem creaturam, quaſi diceret ab æterno. Epiſtola vero: Paulus ſeruus, quam quidam in uigilia dicunt: & euangelium de temporali. Vnde epiſtola dicitur. Ex ſemine Dauid ſecundum carnem. In Euangelio dicitur. Exijt edictum à Cæſare Auguſto: quod eſt Lucæ. ij. capi. In alijs vero Eccleſijs dicitur epiſtola: Apparuit gratia Dei. Quæ eſt ad Titum. ij. c.
20 ¶ Ante † epiſtolam legitur immediate prophetia. ¶ Primo, ut baſis ſit ſub columna, innitente baſi. Non enim quæ dicuntur in euangelio, crederentur impleta, niſi forent in ueteri teſtamento prædicta. ¶ Secundo ideo in vigilia & in hac miſſa duæ lectiones ſine interuallo dicuntur, vna de Prophetia: alia de Apoſtolo: quia Chriſtus pro duobus populis in pariete coniungendis naſcitur. ¶ Tertio, quia ſuper baſim prophetarum fundata eſt columna Apoſtolorum. ¶ Quartò, quia actiui & contemplatiui per hanc natiuitatem in vna fide ſaluantur. ¶ Quinto, quia per vtrunque teſtamentum Chriſti natiuitas concorditer prædicatur. Hi ſunt duo cherubin, qui propiciatorium tegunt, quique in propiciatórium uerſis vultibus reſpiciunt, ut dictum eſt in prooemio iiij. partis. Quidam tamen nullam dicunt prophetiam, ſignificantes quod vetera tranſierunt, & noua facta ſunt omnia. quaſi dicat de ipſo facto ceſſat figura quia veritas uenit. ¶ Secunda † miſſa 21
cantatur in diluculo in exordio diei: quando Chriſtus in cunabulis adoratus eſt à paſtoribus: & hoc primo ad oſtendendum, quòd ſancti patres & prophetę qui fuerũt ſub lege ſcripta, aliquantulam cognitionẽ Dei habuerunt, ſed non tantam, quantam nunc habemus & ideo incipit à promiſſione, quę facta eſt antiquis in ueteri lege. Lux fulgebit hodie in domo Domini &c. ¶ Secundo ideo, quia ſicut dominus à Gabriele fuit nuntiatus prius, quàm naſceretur, ſic ante initium diei ſuæ natiuitatis miſſa canitur. ¶ Tertio, propter ortum nouæ lucis quia ille, qui natus eſt in ortu ſuo, tum in utero quàm ut ex utero fuit lux vera. Dicitur ergo in ortu huius temporalis lucis, quaſi ipſo facto dicatur. Orta eſt lux. Huic conſonat introitus ſcilicet: Lux fulgebit & graduale in quo dicitur: Deus dominus, & illuxit nobis: & quod ſequitur in introitu: & vocabitur admirabilis, ſumitur Eſa. ix. ca. A quibuſdam tamen dicitur de nocte eo quod paſtores in nocte illa viſitauerũt prę ſepe Domini, quod notat euangelium eiuſdem miſſæ: Paſtores &c. Luc. ij. cap. Prædicitur etiam tunc in quibuſdam Eccleſijs prophetia: Spiritus Domini, ſuper me, quę eſt Eſa. lxj. cap. Deinde dicitur epiſtola: Apparuit benignitas. quæ eſt ad Titum iij. ca. Communio eſt. Exulta filia. Zacharię. ix. c.
¶ Tertia † vero miſſa, quæ die clara hora 22
tertia, quãdo illuxit nobis dies redemptionis noſtræ feſtiuius celebratur ad tempus refertur gratiæ, in quo deſcendit lux magna de cœlo, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Velum enim templi ſciſſum eſt in duas partes. Vnde Sapien. Aperta ſunt prata, & apparue- Prou. 27
runt herbæ virentes. Epiſtola Multifariè

quæ

quæ eſt ad Hebr.j. cap. & euangelium legũ
tur de æterna generatione. Vnde dicitur
in epiſtola:Filius meus es tu: ego hodie ge
nui te.& de tẽporalibus habet ibi: Multi
fariè multiſq; modis. In euãgelio vero de
æterna,unde incipit:In principio. quaſi di
cat.In principio creaturarum erat verbum
quod eſt Ioan.primo capitul. Dicitur etiã
tunc in quibuſdam Eccleſijs prophetia.
Propter hæc ſciet quæ eſt Eſaię quinquage
ſimo ſecundo capitul.Communio eſt:Vide
runt.Eſ. quinquageſimoſecundo c. & Pſal.
23 ¶Prima † ergo miſſa eſt de æterna geni-
tura.Secunda, eſt de promiſſione antiquis
facta,unde cantatur.Lux fulgebit in domo
domini, non dicitur fulſit,vel fulget. Ter-
tia,eſt de veritate nobis exhibita: vnde cã
tatur: Puer natus eſt nobis & filius datus
eſt nobis.Eſa.nono ca. ibi vtitur futuro ad
notãdũ promiſſionẽ: hic pręterito,adnotã
Eſ.53 dũ promiſſionis impletionẽ:Et quia ęterna
generatio,eſt nobis occulta,iuxta illud Eſ.
Generationem eius quis enarrabit? ideo
miſſa de æterna genitura nocte profunda
cantatur. Quia vero antiqui patres quibus
facta eſt promiſſio, certi erant de incarna-
tione Domini, ſed non tantum, quantum
patres noui teſtamenti,quibus exhibita eſt
veritas, ideo miſſa de promiſſione antiquis
facta cantatur illuceſcente aurora, in qua
eſt modicum lucis, ſed ſecũdum ipſum in-
troitum uidetur,quod deberet eſſe lux ful
gens,ſed non eſt ita,quia lux in aurora,ru-
bet,in tertia,fulget, in ſexta, feruet,in ve-
ſpera,tepet. Quia uero temporibus noui
teſtamenti manifeſta eſt veritas, inde eſt,
24 quod miſſa,quæ eſt de exhibitione verita-
tis,clara luce cantatur. † Prima ergo miſ
ſa pertinet ad generationem æternam,ſci-
licet de patre ſine matre, ſecunda ad tem-
poralem ſcilicet de matre ſine patre, ter-
tia compacta eſt, quia de vtraque agit, &
ideo pertinet ad æternam ſimul & tempo-
ralem. Notandum tuni eſt quod in miſſa,
quę eſt de æterna genitura,legitur euange
lium de humanitate, ſcilicet Exijt edictũ
à Cæſare Aguſt.In alia vero quæ eſt de ve-
ritate nobis exhibita,legitur euangeliũ de
diuinitate,ſcilicet. In principio erat uer
bum,ad notãdum, quòd ex quo humanitas
diuinitati fuit vnita, nec humanitas ſine
deitate, nec deitas ſine humanitate fuit,
nec erit.Hanc rationem aſſerit magiſter in
pſalterio:Aiunt quidam,quòd cum in col-
lectis,in lectionibus,in euangelio, & in of-
fertorio primæ miſſæ euidenter natiuitas
de uirgine memorent,intentio totius offi-
cij ad temporalem poteſt natiuitatem re-
ferri,& exponunt in introitu,hodie, id eſt,
hac die ante luciferum ſtellam, videlicet
matutinam genui te, id eſt, generationem
tuam ſum operatus, & quod in euangeli o
dicitur. Maria peperit filium ſuum pri-
mogenitum,exponitur † primogenitum, 25
id eſt, ante quam ullus, extra de verb. ſig.
nam & ego. Officium vero ſecundæ miſſæ
aiunt † concordare dictis paſtorum dicen- 26
tium,ut legitur in euangelio. Transeamus
vſque ad Bethleem.& vj. quæſtione v. hoc
factum eſt. Qui gratulantes, dicunt in in-
troitu. Lux fulgebit.Orta enim erat ſtel-
la ex Iacob. Vel dicitur: Lux fulgebit in Num.
perſona legis,quæ temporalem natiuitatẽ 24
antiquis patribus repromiſit. Et ſubditur.
Dominus regnauit decorem indutus eſt il
lum,ſcilicet decorem, quo coronauit eum
mater ſua,hoc eſt humanitas. Et addunt in
graduali:Benedictus, qui uenit in nomine
dominini,& in allelu-Ia.Dominus regna-
uit.Et quis,& quantus ſit, in offerenda ſup
ponunt,dicentes: Dominus enim firmauit
orbem terræ. Et quia primus paries eſt ex
Hebręis,ideo primitię,ſcilicet paſtores in
communione loquuntur ad eos. Exulta fi- Num.
lia Sion,id eſt, Eccleſia † Officium tertię 4.
miſſæ perſonat mirabilia verbi Dei, quod 27
erat in principio. & incipit eſſe caro, ſicut
legitur in euangelio.Hoc verbum,eſt puer
qui ſecundum prophetam natus eſt nobis,
ut canimus in introitu,& hoc eſt canticum
nouum,de quo propheta in verſu:Cantate
Domino canticum nouũ.Hoc quoque ver-
bũ,eſt illud ſalutare, de quo protinus cani
tur in graduali. Viderunt omnes.hæc eſt
lux magna,quę deſcendit in uirginis vte-
rum,quæ illuminat omnem hominem ue-
nientem in hunc mundum. de qua dicitur
in euãgelio: In principio erat verbum &c.
Hic demum, eſt ille diues rex, & potens, Pſ.88
cui dicitur in offerenda: Tui ſunt cœli,&
tua eſt terra. In fine primę & ſecundę miſ-
ſæ dicunt quidam: Benedicamus Domino:
prout dictum eſt ſub titulo de aduentu.Ab
hac autem die uſque ad octauam epipha-
niæ

niæ reſponſoria, & eorum verſus dicuntur cum allelu-Ia, ad repræſentandum ſummã lætitiam, quæ aduenit tempore gratiæ.

SVMMA.

1 *Dominica intra octauã natalis Domini, quod fiat officium, & eius expoſitio. nu. 3. 4.*
2 *Silentium eſt triplex.*
3 *Christus poſitus in ſignum tripliciter.*

De Dominica infra octauam natalis Domini. Cap. 14.

1 IN dominica, † quæ inter cedit intra octauam natalis Domini cantatur de natiuitate Domini. Vnde introitus miſſę eſt, dum medium ſilentium tenerent omnia &c. Sap.
2 xviij. cap. Eſt triplex † ſilentium, ſcilicet ignorantiæ deſperationis & gloriæ. Silentium ignorãtiæ, fuit ante legem, quia ignorabant peccata ſua, & ideo non clamabant ad Dominum. ad Rom. x. Mors regnauit ab Adam, vſque ad Moſen: poſtquam autem lex data eſt ad cognitionem peccati multo tempore ſeruauerunt legem. Ad ultimum verò deſperauerunt, quando, ſcilicet omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, tunc fuit ſilentium deſperationis, poſtquam autem venit Chriſtus ruptũ eſt ſilentium. Vnde clamant omnes laudes Dei. Silentium gloriæ, veniet, quando impletum erit totũ deſiderium noſtrum. In ſilentio deſperationis veniet Dominus ut ei attribuatur ſalus humani generis, qui eſt uerus medicus. Et hoc eſt, quod dicit:
3 † Dum medium ſilentium. Sequitur & nox, id eſt, diabolus in ſuo curſu medium id eſt, commune iter haberet. Omnes enim cõmuniter ad inferos deſcẽdebãt. Omnipotens ſermo tuus, id eſt, filius tuus. Domine pater, qui dicitur ſermo patris, quia per eum natus eſt, à regalibus ſedibus uenit quærere, & facere reges. Vel ad literam, dum omnia tenerent medium, id eſt, commune ſilentium de nocte, ſcilicet quando omnia ſilent, & nox in ſuo curſu medium iter peragęret. Ad literam. Omnipotens ſermo tuus à regalibus ſedibus, uel quia media nocte natus eſt Dominus, & concordat epiſtola, quæ eſt Gal. iiij. capitul. vbi dicitur. At ubi uenit plenitudo temporis, &c. reſponſorium eſt. Speciosus forma, &c. quia immunis ab omni peccato & omnibus virtutibus plenus. Sicut enim habetur ad Col. ij. In ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id eſt, admodum trinæ dimenſionis, id eſt, communi modo ſicut in omnibus eſt, ſcilicet eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter. Item ſecundum gratiam eſt in ſanctis, & ſecundum unionem eſt in Chriſto: & ideo diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Gratia, quia nunquam ſic locutus eſt homo, diffuſa eſt inquam, quia in ore eius fuit lex clementiæ, ut cum dixit. Mulier nemo te condemnauit, nec ego te condemno, uade, & amplius noli peccare. Et cum dixit. Diligite inimicos &c. Euangelium. Erat Ioſeph Luc. ij. capit. ſimiliter ad natiuitatem pertinet quantum ad principium, licet & ad aliud pertineat. Erant pater eius, ſcilicet putatiuus, & mater mirantes ſuper his, quæ dicebantur de eo, ſcilicet à paſtoribus. † Sequitur in euangelio prophetia Symeonis. Ecce poſitus eſt hic in ruinam, ſcilicet infidelium, & in reſurrectionem multorum, ſcilicet fidelium, & in ſignum, id eſt, in ſignationem, cui contradicetur. q. d. ſi in uiridi hoc faciunt, in arido quid fiet? vel in ſignum, id eſt, in oſtẽſionem, quia per humilitatem & paupertatem itur in paradiſum, uel in ſignum, id eſt, in ſignaculum. Vnde Io. j. quem ſignauit pater & miſit in mundum, ut eo ſignaremur. Et Aggeus. Ecce poſui te in ſignaculum, quia elegi te. Et in canticis. Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum &c. † poſitus eſt ergo Chriſtus in ſignum tripliciter, ſcilicet in ſignificationem, in oſtenſionem, & in ſignaculum. Rurſus hoc officium. Dum medium &c. uox eſt primitiuæ Eccleſiæ, in qua recolit domini natiuitatem, cuius fructum prædicat in epiſtola, quia de ſeruitute tranſiuimus ad adoptionem, per ipſum cõmendat ſecũdũ ſapiẽtiã in euãgelio, ubi dicit. Puer creſcebat & cõfortabat plenus ſapientia, ſecundum potentiam. In allelu-Ia. Dominus regnauit. Et in offerenda. Dominus enim firmauit ſecundum pulchritudinem. In graduali. Speciosus forma. In poſt

Pſ. 13 · Pſ. 44 · Prou. vlt. · Lu. 2. · 4 · Agge. 2. · Canti. 8. · 5

poſtcommunione uero. Tollite puerum, Matth.ij.cap. tempus fugæ uocatur, quo deſcendit Dominus in ægyptum & myſticè reſpicit ad gentilitatis adoptionē, quia Dominus de Iudæa tranſiuit ad gentes, ut eas adoptaret hæredes.

S V M M A.

1 *Circuncisio cui primum fuerit iniuncta. Et an eius nomine feſtum inducatur falsò, aut temere nu. 13. 14.*
2 *Circunciſio, quibus de cauſis inſtituta.*
3 *Circunciſio, quando & qualiter fiebat.*
4 *Circunciſio, cur fiebat in præputio.*
5 *Circunciſio quid conferret.*
6 *Circuncidi cur voluerit Chriſtus. cauſas adfert. nu. 7. 8. 9. 10. 11.*
12 *Circunciſio, quibus de cauſis fuerit mutata in baptiſmum.*
15 *Commercium, quid.*
16 *Circunciſionis dies, quinque de cauſis, eſt ſolennis.*
17 *Circunciſionis diebus, multa ſuperſtitioſè olim gentiles & pagani agebant.*

De feſto circunciſionis. Cap. 15.

HIc de feſto circunciſionis dicendum eſt. Sciendum † autem eſt, quod
1 circunciſio primo iniūcta eſt Abrahæ & ſemini eius. i. Hebreis ex eo naſcituris, ut ſic probaretur, an obediret, uel non, ſicut & Adam ad
Gene. 17 probationem obedientiæ mandatum accepit, ne de ligno vetito manducaret. Fuit autem præcepta circunciſionis propter quinque cauſas. ¶ † Primo, ut per obediē
2 tiam mandati Abraham placeret Deo, cui per præuaricationem Adam diſplicuerat. ¶ Secundo, data fuit in ſignum magnæ fidei Abrahæ: Credidit enim ſe habiturum filium in quo benedicerentur omnes gentes per fidem, id eſt, per quam ſpiritualis circunciſio impleretur ut ſic iuſtificaretur & ipſe. ¶ Tertio, ut in hoc ſigno diſcerneretur ab omni natione populus ille. ¶ Quarto ut circunciſio facta in uirili membro, per quod generatur creatura mortalis, & in quo libido ſolet dominari, caſtitatem corporis & mentis ſeruandā, & impudicitiam reſecandam indicaret. ¶ Quinto, quia non poſſet melius ſignificari per Chriſtum tolli originale peccatum, cum præputio quippe omnis homo naſcitur: quemadmodum & cum originali
peccato. ¶ † In carne præputij ideo eſt 3
iuſſa fieri, quia in remedium inſtituta eſt, id eſt, contra originale peccatum, quod à parentibus contraximus corrupti concupiſcentia, quæ in parte illa magis dominatur, & quia in membro illo culpam inobedientiæ homo prius cognouit, docuit quòd & in illo ſignum obedientiæ ac-
ciperet. Fiebat † circunciſio die octauo 4
ex legis præcepto. Leui. xij. c. & fiebat cum lapideo cultello, ad ſignificandum, quòd poſt ſeptenarium huius uitæ, in octaua die id eſt ætate, quæ erit reſurgentium, omnis ab electis per petram, id eſt, Chriſtum abſcindetur corruptio carnis & ſpiritus, quando liberabimur à ſeruitute corruptionis, quādo circuncidetur à peccatis anima cuiuſque credētis in eū. Duæ itaque res ſunt illius ſacramenti, ſcilicet circunciſio à peccatis in præſenti, & circūciſio ab omni corruptione in futuro. Chriſtus autem nō indigebat circuncidi, ut iam dicetur. Confe-
rebat circunciſio † ſuo tempore remiſſio- 5
nem peccatorum, ſicut & nunc baptiſmus. Vnde Greg. de conſe. diſt. iiij. quod apud. extra de bap. maiores. Quod apud nos valet aqua baptiſmi, hoc agit apud ueteres uel pro paruulis ſola fides, uel pro maioribus uirtus ſacrificij, uel pro his, qui de Abrahæ ſtirpe prodierunt, myſterium circun-
ciſionis. ¶ Sed quare † Chriſtus q. fuit agnus 6
immaculatus, non habens maculam neque rugam, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, uoluit circuncidi? Reſpondeo, ſicut uoluit in templo præſentari, ſicut & baptizari, ſicut & de agno pa-
ſchali cum diſcipulis epulari, ſic uoluit in 7
corpore circuncidi propter nos. ¶ † Secundo, ne Iudæi dicerent eum non eſſe Meſſiā in lege promiſſum quia non eſſet circunciſus nec uiueret ſecundum legem, qui de ſe ipſo dixit. Non veni ſoluere legem, ſed ad-
implere. ¶ Tertio † ratione noſtri, ſcilicet 8
propter figuram. Et enim cirūciſio illa car Mat. 5
nalis, figurat præſentem ſpiritualem, quæ eſt gratia, & futurā, quæ erit in gloria nec

dedit

dedit nobis exemplum carnaliter circun-
cidendi,ſed ſpiritualiter per uitæ innoua-
tionem. Nam ſecundum Ber. dupliciter de
bemus circuncidi, ſcilicet exterius in car-
ne & interius in mente. ¶ † Quarto, ratio
9 ne ſui, ut ſcilicet ſe veram carnem aſſum-
pſiſſe oſtenderet. ¶ Quinto, ne dæmones
10 † circunciſionis myſterium agnoſcerent,
cum enim illa contra originale peccatum
fieret, credidit diabolus, & hunc qui circū-
cidebatur ſimiliter peccatorem eſſe, pro-
pter quam etiam cauſam uoluit, ut mater
eius uirgo perpetua deſponſaretur. ¶ Sex-
11 tò, propter perfectam humilitatem † tan-
quam eſſet peccator, uoluit hoc fieri, licet
non indigeret, ſicut & ex humilitate uo-
luit baptizari ſubdendo ſe minori. Vbi ſit
caro præputij Chriſti, dictum eſt in quarta
parte ſub ſeptima particula canonis, ſuper
12 verbo Noui & æterni. ¶ † Fuit autem
mutata circunciſio in baptiſmum quatuor
de cauſis. Primo, quia ſacramentum baptiſ
matis eſt perfectius. Secundo, quia magis
commune. Mulieres enim circuncidi non
poterant. ¶ Tertio, quia magis gratia ple-
num. Per circunciſionem nanque tantum
peccatum remittebatur: ſed gratia ad be-
ne operandum per eam non præſtabatur,
13 nec uirtutes dabantur, vel augebantur. ¶ †
In baptiſmo non ſolùm peccatum remitti
tur, ſed gratia coöperandi confertur, & vir
tutes augentur, ideoq; rectè ait Apoſto-
lus, quòd Abraham cepit circunciſione tan
tum in ſignum. Quarto propter honeſta-
tem. Honeſtius enim eſt aqua lauari, quam
corpore mutilari. Sed uidetur quod de cir
cunciſione non debeat fieri feſtum, cum
dicat Apoſtolus: Circūciſio nihil prodeſt.
Rom.2 extra de bap. maiores. Et iterum, ſi circun-
Ga.5. cidimini, Chriſtus nihil uobis proderit.
Præterea cum Eccleſia non faciat feſtum
de paſſione Domini, videtur quòd in circū
ciſione, in qua incipit paſſio Domini quan
do primum ſanguinem ſuum fudit, non ſit
faciendum feſtum, ſed potius lamentum,
ſicut & in paſſione. Ad hoc dicitur, quòd
feſtum non ſit de circunciſione, ſed de octa
ua natalis Domini. Sed non aliquid impe-
dit nos dicere quòd fiat feſtum de circun-
ciſione, quæ fiet in octaua reſurrectionis, à
culpa & a pœna, & eſt cauſa meritoria il-
lius, & propter illud gaudium Eccleſia ſo-
lennizat. Ab hoc vero, quòd obijcitur de
paſſione reſpondetur quòd alia de cauſa
Eccleſia dimittit facere feſtum in die, qua
Dominus paſſus eſt, quàm propter paſſio-
nem, ſcilicet quia tunc Dominus poſuit
peccata noſtra in ſtaterà. Vnde Iob: utinā Iob.6.
appenderentur peccata mea, quibus iram
merui, & calamitas quam patior in ſtate-
ra. Oportuit enim filium Dei pati pro pec
catis noſtris, ut nos redimeret ab omni
peccato, & ideo luget Eccleſia magnitudi-
nem peccatorum ſuorum, conſiderās quod
ſol erubeſcens propter peccata hominum
obtenebratus eſt, de quo dicetur ſub para-
ſceue. ¶ † Celebratur ideo hodie octaua 14
natiuitatis, quæ eſt octaua ſuppletionis,
prout dicet in prœmio ſeptimæ partis. Eſt
etiam hæc octaua alterius negotij ſignifica
tiua. Duplex eſt enim negotium, quòd in
ea figuratur, unum circunciſio Domini,
quod in euangelio exprimitur, alterum
aduentus hominis ad Deum. Eſt enim du-
plex aduentus, ſcilicet Chriſti ad homines
de quo in natiuitate actum eſt, & hominū
ad Chriſtum, de quo in hac octaua agitur
quod notant antiphonæ laudum, ut illa: O
admirabile commercium. Nam commer-
cium eſt, vbi † aliquid accipitur, & ali- 15
quid datur. Dominus nanque accepit no-
ſtram humanitatem, ut nobis daret ſuam
diuinitatem. quod notatur in verbis ibi ſe
quentibus, ſcilicet animarum corpus ſu-
mens de virgine. Per hoc enim notatur,
quod Dominus accepit, per hoc enim dicit
largitus eſt nobis ſuam deitatem, notatur
quod dederit. Secunda vero & quarta anti
phonæ terminatur. Te laudamus Deus no-
ſter. q. d. ad te ueniemus, laudando te. Ter-
tia terminantur: Dei genitrix intercede
pro nobis. q. d. intercede, ut filius tuus ſuſci
piat nos. In quinta dicitur illud, quod di-
xit baptiſta: Ecce agnus Dei. q. d. ad eum ve
nire debemus. vnde Andreas & alius diſci-
pulus Ioannis hoc audito ſecuti ſunt Do- Ioa.1.
minū. In antiphona uero quæ eſt ſupra. Be
nedictus dicitur Innouantur naturæ, no-
ſtra enim natura recedēdo à Deo eſt inue-
terata, & redeundo eſt innouata. ¶ † Notā 16
dum quoque eſt, quod quinque ſunt quæ
hanc diem reddunt ſolēnem. Primum eſt,
quia hac die duo feſta concurrunt, ſcilicet
parientis & partus. Vnde & duæ miſſæ ce-
lebran-

lebrantur. Prima, de pariente ſcilicet de beata virgine, in qua dicitur introitus. Vultum tuum. & communio: Simile eſt regnũ cœlorum homini negotiatori. Mat. xiij. ca. Secũda eſt de partu, ſcilicet de filio in qua dicitur introitus: Puer natus eſt nobis, vel in alijs eccleſijs, dum medium ſilentium. Vnde & in quibuſdam gradualibus officiũ utrunque intitulatum inuenitur. Et ideo quia hoc feſtum eſt de beata virgine, fit hodie ſtatio apud Eccleſiam ſanctæ Mariæ trans tyberim, quanuis quidam ſcripſerunt quod fit apud ſancta ſanctorum ad Lateranum, pro eo quòd caro circumciſionis Domini ibi dicitur conſeruari, prout dictum eſt in iiij. parte ſub vij. particula canonis. Epiſtola eſt: Apparuit benignitas, quæ eſt ad Tit. iij. Euangelium eſt: Poſtquam conſumati ſunt. Luc. ij. Allelu Ia. Multipharię Hebr. j. Secundum, quod facit hanc diem ſolennem, eſt octaua, de qua dictum eſt. Tertium, impoſitio noui & ſalutiferi nominis: de qua dicetur ſub tit. de ſabbato ſancto, ubi agitur de baptiſmo, quod nomen triplex eſt, ſcilicet filius Dei, Chriſtus & Ieſus, ſicut ex euãgelio colligitur, de hoc dictũ eſt in procemio ſecundæ partis. Quartum, eſt effuſio ſanguinis Ieſu Chriſti, hodie enim primo ſanguinem ſuum pro nobis fundere cœpit, qui cum poſtmodum ſæpe fundere uoluit. Quintum, eſt ſignaculũ circũciſionis, quod Chriſtus hodie pro nobis dignatus eſt ſuſcipere propter cauſas premiſſas. In quibuſdã eccleſijs ſubdiaconi fortes & iuuenes faciunt hodie feſtum, ad ſignificandũ quòd in octaua reſurgentium, quæ ſignificatur per octauam diem, quia circuncisio fiebat, nulla erit debilis ætas, non ſenectus, non ſenium, non impotens
1. Cor. pueritia: ſed omnes concurremus in uirum
15. perfectum cũ hoc mortale induet immortalitatem, & hoc corruptibile, incorruptionem, ut præmiſſum eſt. de hoc dicetur in ſeptima parte ſub feſtis ſanctorum Stephani
17 & Ioãnis¶ † Poſtremo notandũ eſt ꝙ olim pagani & gentiles in his calendis multas ſuperſtitiones obſeruabãt, quarum aliquas Aug. in quodã cõmemorat ſermone. xxvj. q. ult. non obſeruet. Credentes enim (inquit) Ianum quendã Deũ eſſe, cũ tunc uenerabantur, ei duas facies figurãtes, vnã ante aliã poſt, eo ꝙ eſt principiũ anni ſequentis & finis præcedentis. Aſſumebant enim formas monſtruoſas: alij ex pellibus pecudum alij ex capitibus beſtiarum: alij veſtientes tunicas muliebres, alij, auguria obſeruabant, dantes vel recipientes diabolicas ſtrenas: alij, menſas lautè præparatas tota nocte manere ſinebant, putantes totum anni ſpatium conuiuia tali cibi abundantia perdurare: quæ veritas prohibet Chriſtianos facere.

SVMMA.

1 *Epiphania quid. Et eius diei officium. ibid. infra & nu.* 10. 11. 16.
2 *Magi, qui & vnde dicti.*
3 *Stella, quæ Magis apparuit, quid.*
4 *Magi, quæ, & cur munera Domino obtulerunt.*
5 *Theophania ſecunda Apparitio.*
6 *Epiphaniæ die non debet quis baptizari, niſi ſumma neceſſitate cogente.*
7 *Bethphania, tertia Apparitio, quarta. numero* 8.
9 *Inuitatorum, cur non habeat locum in die Epiphaniæ.*
12 *Chriſti genealogia, variè tradita per Mattheum, & Lucam.*
13 *Epiphaniæ tria euangelia.*
14 *Mundi veſpera, duplex.*
15 *Epiphaniæ Miſſæ expoſitio. Et quid ex populo nuntiet in Italia. nu.* 17.

De feſto Epiphaniæ. Cap. 16.

SEquitur feſtum epiphaniæ, quod eſt uocabulũ 1
† græcum, & ſonat latine manifeſtatio ſiue apparitio, & eſt idem cum feſto natiuitatis, nihil. n. naſci profuit, niſi apparuiſſet. Verum pro triplici apparitione hodie ſolennizat eccleſia, unde & in codicibus antiquis hæc dies epiphaniarum pluraliter intitulatur, & ideo tripliciter nominatur, ſcilicet epiphania, theophania, & bethphania. Epiphania dicitur quantum ad illam apparitionem Domini, quæ facta eſt Magis per ſtellam. † Magi autem ipſi fuerunt Gaſpar, Melchior, & Balthaſar, & fuerunt reges, iuxta illud pſalmiſtæ. Tibi of-

bi offerent reges munera.& iterum:Regis
Pſ.67 Thar,& inſul.mu.of.reg.ara.& ſabba.do.ad
Pſ.51 ducent,quorum corpora de Mediolano in
Coloniam tranſlata fuerunt. Et dicuntur
Magi,à magnitudine ſcientiæ.Per aſtrono-
miam enim cognouerunt, quia ſtella illa
non erat ex conſtitutis à principio:ſed illa
de qua Balaam magiſter ſuus prophetaue-
rat, Nu.xxiiij. Orietur ſtella ex Iacob, &
conſurget uirga de Iſrael,& de Iacob erit,
qui dominetur,& ideo moti ſunt, ut ductu
illius ſtellæ uenirent in Bethleem,ut regē
natum, quem eis prophetauerat Balaam,
adoraret. Et dicitur epiphania ab ἐπὶ quòd
Mat 2 eſt ſupra & φάνεια, quod eſt apparitio,quia
de ſurſum illa fuit apparatio, ſcilicet de cę
lo,vel ab ἐπὶ quod eſt ſuper, quia ſcriptum
eſt. Vſque dum ueniens ſtaret ſupra, ubi
erat puer, Erat quidem proximior terræ
quàm aliæ ſtellæ, & hæc facta ſunt trede-
cima die à natiuitate Domini, qua die ſtel
la Magos ad præſepium duxit. Et dicunt
quidam † quod ſtella illa fuit Spiritus ſan
ctus,qui poſtea deſcendit ſuper Dominum
baptizatū in ſpecie columbæ & ipſis Ma-
gis in ſpeciæ ſtellæ.Alij,quòd fuit angelus
qui apparuerat paſtoribus Iudæis, ſcilicet
illis tanquam ratione vtentibus in forma
irrationabili:iſtis uero gentibus tanquam
irrationabilibus in ſpecie irrationabili.
Alij & uerins quòd fuit de nouo creata:
quæ peracto officio ſuo redijt in primor-
dialem materiam.Alij dicunt, quòd ceci-
dit in puteum, vbi adhuc dicitur apparere
ſolis tantum virginibus.¶ Solet autē quæri
quomodo tā citò,videlicet intra.xiij.dies,
1 de tam remotiſſimis regionibus.Hieroſoly
mam venerunt, quæ dicitur eſſe in medio
mundi? iuxta illud Pſal. Rex noſter ope-
Pſ.63 ratus eſt ſalutē in medio terræ. Dicit Iſid.
quod ante natiuitatem ſtella illa illis ap-
paruit,ut poſſent ibi eſſe in tempore oppor
tuno.Hiero.dicit,quod in die natalis Do-
mini primo ab eis viſa eſt.Sed uenerunt in
Dromedarijs,iuxta illud propheticū:Inun
datio camelorum operiet te:Dromedarij,
Madiam & Effa: qui veloſciſſimè currunt.
Vnde & dicuntur,a δρόμος quod eſt curſus:
Iſ.6. & ἄρης quod eſt uirtus, & ſunt minores ca-
melis,ſed velocius currunt,quam illi ſcili-
cet tantum in uno die, quantum equus in
4 tribus.¶ † Queritur enim,quare Magi ve
nientes munera obtulerunt? ¶ Reſpon-
deo quod ſecundum Bedam antiquitus nul
lus ad regem vel dominum uacuus introi-
bat,quod Perſę & Chaldæi obſeruant. Se
cundo, ſecundum Bedam, obtulerunt au-
rum beatæ virgini propter inopiæ ſubleua
tionem.Tus contra ſtabuli fœtorem. Myr
ram,propter membrorum pueri conſolida
tionem,& vermium expulſionem. ¶ Ter-
tio,quia aurum ad tributum.tus ad ſacrifi-
cium, myra uero ad ſepulturam pertinet.
Per hæc ergo tria inſinuantur in Chriſto
regia poteſtas, diuina maieſtas,& humana
mortalitas. ¶ Quarto, quia aurum ſignifi
cat dilectionem, tus orationem, myrrha
carnis mortificationem, quæ tria offerre
Deo debemus. ¶ Secunda apparitio, fuit
eadem † die in baptiſmo, multis tamen 5
annis reuoluit, ſcilicet. xiij. die triceſimi
primi anni,unde Lucas: Et ipſe Ieſus erat
incipiens,quaſi annorum. xxx. & ideo hæc
apparitio dicitur theophania, θεὸς,quod eſt
Deus, & φάνεια,quod eſt apparitio,quia ibi
trinitas apparuit,pater in voce, & filius in
carne,& ſpiritus in columba. Quidam au-
tem hęretici dixerunt ſolum in die epipha
nię † baptizari debere,pro eo,quòd Chri
ſtus tunc fuit baptizatus, nec dari Spiritū 6
ſanctum baptizato in alia die & gręci ea-
dem die baptizant,ob quam hęreſim extir
pandam ſancti patres decreuerunt neminē
niſi in articulo neceſſitatis eadem die ba-
ptizari debere. ¶ † Tertia apparitio fuit 7
poſtea,ſimiliter eodem die anno reuoluto
cum eſſet xxx.annorum.& xiij.dierum, ſci
licet quādo manifeſtauit ſe eſſe Deum per
mutationem aquę in uinum,quod fuit pri-
mum miraculum apertum,quod Dominus
fecit in Cana Galilęæ,vel ſimpliciter pri-
mum quod fecit. Et hæc apparitio dicitur
bethphania, à βαιθ qđ eſt domus, & φάνεια
quod eſt apparitio, quia iſta apparitio fa-
cta fuit in domo in nuptijs. De his tribus
apparitionibus fit ſolennitas in hac die.
Sed quia Eccleſia non poteſt perfectè de
omnibus unam & eandem diem ſolenniza
re, ideo de ſtella plene exequitur, & de
alijs aliquid admiſcet ut notetur quòd
tres fuerunt in illa die apparitiones, qui
leguntur in euangelio tanquam ſub die ea
dem factæ.de primo uero miraculo hodie
totum cantatur officium, quia in eo ſpecia
liter

natiuitas Domini Gentilibus eſt notificata, de ſancto duo reſponſoria cantantur, ſcilicet primum. Hodie in Iordane & in columbæ ſpecie, quod à pluribus Eccleſijs ponitur nonum, & ideò primum & nonum. quia baptiſma eſt primum ſacramentum noſtræ redemptionis, per quod reformamur, & ſimiles angelis efficimur, quorum ſunt nouem ordines. Bruno autem ſigneñ. epiſcopus corrector officij antiphonarij, dixit quòd in reſponſorio: In columbæ ſpecie, & in antiphona: Vox de cœlo, quæ dicitur in octaua ad laudes, non debet eſſe verbum iſtud: Ipſum audite, quia in baptiſmo non fuit hoc dictum à patre, ſed in transfiguratione, & qui agunt feſtum transfigurationis cantant reſponſorium in quo illud continetur. q. d. Ego ſum teſtis, quod hic eſt ille, qui promiſſus eſt in lege. Deut. xviij. vbi dixit Moſes: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis ſuſcitabit tibi Deus, ipſum audietis &c. Qui autem verba eius, qui loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor exiſtam. De tertio verò miraculo cum alijs cantatur vna antiphona,
8 ſcilicet tribus miraculis. ¶ Beda † etiam dicit, in commento ſuper Lucam, Quartam apparitionem factam fuiſſe eadem die anno reuoluto, cùm eſſet xxxj. annorum, ſcilicet in fractione quinque panum, & ſaturatione quinque millium hominum, & illa dicitur phagiphania, à φάγειν quod eſt bucca ſiue comedere. Sed de hac hodie nihil agitur. Prætereà, dubitatur, vtrum hoc contigerit iſta die, tum quia in originali Bedæ non ſic legitur, tum quia Ioan. vj. ubi de hoc miraculo agitur, dicitur: Erat autem proximum paſcha &c. Ideo autem inſtitutum fuit hac die feſtum, de tribus miraculis, quia hæc dies fuit antiquitus celebris in honorem Auguſti Cæſaris, propter triplicem eius triumphum, quo ſuo tempore Romano Imperio tres regiones ſubiugauit, ſcilicet Parthiam, Aegyptum, & Madiam. Illam ergo celebritatem Eccleſia in melius commutauit, uidelicet ad celebrandum Chriſto pro eius triplici miraculo. In quibuſdam Eccleſijs non dicitur hac die ad nocturnos Domine labia mea aperies. nec Deus in adiutorium. nec Gloria patri, nec hymnus, ad notandam promptitudinem gentium, quæ ſtatim ſtella apparente uenerunt. Ex abrupto ergo ad nocturnos uenitur, quaſi ipſo facto dicat Eccleſia, quibus non eſt narratum de eo, ueniebant, & qui non audierunt, contemplati ſunt. Eſa. liij. cap. Vel poteſt dici, quod in hoc feſto fit præcipuè mentio de gentilium conuerſione, quos illi tres Magi initialiter præceſſerunt. Quia ergo conuerſio ipſorum gentilium, adhuc erat imperfecta, quia in pauciſſimus, ſcilicet in ipſis tribus Magis, idcirco in ſignum huius Eccleſia omittit cantica qui iam conuerſorum ſeu perfectorum eſſe uidentur, ſicut Gloria patri. hymnum, & huiuſmodi. Hac etiam de cauſa non præmittitur: Domine labia mea aperies. nec Deus in adiutorium, quia ſecundum A-
poſtolum: Corde creditur ad iuſtitiam, Rom. 10
ſed prius, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, ſcilicet poſteà. Inuitatorium etiam non dicitur, propter quatuor ra-
tiones. ¶ † Primo, ad oſtendendum 9
quòd Eccleſia in primitijs ſuis uenit de gentibus ad Dominum, non inuitata, uel uocata per præconem aliquem, ſed ſola ſtella duce, iuxta illud. Nemo
nos conduxit, ut ſic incutiatur erube- Matt. 20
ſcentia eis, qui tardè credunt, cum multos habeant prædicatores. Magi enim non uocati, uenerunt adorare Chriſtum. ¶ Secundo, ut nos qui quotidia inuitamus & excitamur ad adorandum, & deprecandum Deum, uideamur deteſtari inuitationem fraudulentam Herodis
dicentis Magis, ite, & interrogate di- Matt. 2
ligenter de puero &c. ¶ Tertia eſt cauſa, quia ipſa res nos inuitat, ſcilicet, ſtella, per quam ſignificatur fides, quæ ducit nos ad Deum, & illuminat nos in nocte huius ſeculi. ¶ Quarta, quia pſalmus: Venite quæ idem dicit, dicitur in nocturnis, & ſic idem repeti uideretur. Licet ergo hac die non dicatur inuitatorium, tamen pſalmus inuitatorius, ſcilicet; Venite exultemus, in tertio nocturno ad ſeptimam antiphonam dicitur, ad oſtendendum quod in tertio tempore, ſcilicet gratiæ ſufficienter inuitata eſt Eccleſia, de gentibus, & nullus ſe excuſare poteſt,

quia in omnem terram exiuit ſonus eorũ. xix.diſtinct.ita.& quia tertio tempore, ſcilicet gratiæ data eſt vniformis gratia in plenitudine. Dicitur quoque ad ſeptimam antiphonam, ad notandum, quòd per baptiſmum datur ſpiritus ſeptiformis, Per hebdomadam, dicitur inuitatorium, in perſona Magorum, alijs, qui non viderant, nuntiantium, Leguntur autem tres lectiones de Eſa.qui expreſſius loquitur de Chriſti natiuitate, de qua ſiue de nati appari-
10 tione hoc feſtum eſt. ¶ † Sed quæritur, quare in quibuſdam Eccleſijs in principio tertij nocturni huius feſti, canitur Pſal. Deus noſter refugium. cum antiphona Fluminis &c. cum ipſe præcedat in ordine pſalterij vltimum Pſalm.j.nocturnæ, & omnes ſecundæ? Reſpondeo: tertium nocturnum recolit nouum teſtimonium quod eſt tempus gratiæ: qua propter hoc tertium nocturnum habet in capite antiphonam. Fluminis; quæ cum dicto Pſalm. nouum tangit teſtamentum, & ideò dictus pſalmus tunc & non prius dicitur. Præterea, antiphona ipſa habet allelu-Ia. quod non ponitur in antiphonis primæ vel ſecundæ nocturnæ: vt dictum eſt ſub natali. Rurſus, ideò ponitur in ſeptimo loco, quia pertinet ad ſeptiformem gratiæ ſpiritum, per vim baptiſmi collatum. Sequentes etiam antiphonæ cum ſuis pſalmis nouum indicant teſtamentum, & hi tres pſalmi monſtrant commotionem gentium contra prædicationem Apoſtolorum: ſubuerſionem idolorum, & conuerſionem fidelium. Romana tamen Eccleſia dictam antiphonam: Fluminis, cum ſuo Pſalm. ponit in primo nocturno, & pſalm. Venite in tertio, ſecundum rectum ordinatum, naturalem ordinem pſalmorum: & congruè quia gentes tempore gratiæ vene-
11 runt ad fidem. ¶ † Et attende, quòd antiphonæ in prima parochiæ ſiue nocturna, continet ſacerdotes, & in ſecunda reges: in tertia vſque ad angelos peruenitur. Poſt tertium nocturnum ſtatim cantatur euangelium: Luc. Factum eſt autem. in quo de baptiſmo Saluatoris plenè agitur, & eius genealogiam deſcribit, quia vt præmiſſum eſt, hoc feſtum de natiuitate eſt.
12 ¶ † Notandum autem eſt quòd Matth. in euangelio: Liber generationis, enumerat generationem illam incipiens ab Abraham, deſcendendo vſque ad Ioſeph, virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus &c. oſtendens, per hoc quòd à ſummo cœlo fuit egreſſio eius, & qualiter Dominus ad nos deſcendit. Similiter Eſa.xj.cap. Dona ſpiritus ſancti enumerans, vltimò ponens timorem dicit, & repleuit eum ſpiritus timoris Domini: Sed Lucas in hoc euangelio, Factum eſt autem, illam enumerat aſcendendo, quia poſt baptiſmum eam enumerat, nec ſiſtit eam in Abraham, ſed in Adã, vſque ad Deum procedit per gradus ſic: qui fuit Hely. oſtẽdens per hoc, quòd à baptiſmo iter eſt ad Deum: ſed hoc quaſi per quoſdam gradus virtutum, qui ſignificantur per patres gradatim ordinatos: & tangit filios, ſecundum legem, non ſecundum naturam ſit, qui fuit Natham, qui fuit Dauid: ſupple filius, ſcilicet adoptiuus. Vna ergo generatio deſcribitur deſcendendo, altera aſcendendo, quoniam vna carnalis, altera ſpiritualis. In vna ponitur genuit, vbi carnalis generalis, & temporalis ſucceſſio exprimitur. In altera ponitur, qui fuit: vt notetur ſpiritualis generationis adoptatio. & deſcribitur aſcendendo, vt notetur ſpiritualis aſcenſus. Prima terminata eſt in virginis partu. Secunda nobis inchoata eſt per baptiſmum. Tria ergo ſunt †euangelia huius ſolennitatis: vnum eſt de 13
baptiſmo, ſcilicet: Factum eſt: ſecundum de Magis, ſcilicet: Cum natus eſſet Ieſus, quod dicitur ĩ miſſa & ibi dicitur. Sic enim ſcriptum eſt, per prophetam, ſcilicet Michæam.c.v. Tertium eſt de nuptijs: quod dicitur in dominica ſequenti poſt feſtum Hilarij. Sanè, præmiſſa duo euangelia de generatione Chriſti de nocte dicuntur: vnum in natiuitate, alterum in epiphania: quia vtraque Chriſti generatio fuit in nocte, id eſt obſcura, & priorum ſenſibus non intellecta. De hoc enim ſub natali dictum eſt. Poſt euangelium Eccleſia exultando dicit: Te Deum laud. Parum ergo agitur de baptiſmo Domini in nocturnali officio: ſed ſuppletur in octa. in qua agitur de apparitione facta in baptiſmo: præſertim in antiphonis laudum, quæ oſtendunt effectum baptiſmi in nobis, ſcilicet vt baptizemur: vt à peccatis per noſtrum lauacrum abluamur. Omnes enim vnius & ſeptimi toni ſunt,

ſunt, vnius ad notandum Eccleſiæ unitatem, in qua ſolum baptiſma prodeſſe poteſt. Septimi, ad notandum quòd in baptiſmo datur ſeptiformis gratia ſpiritus ſancti. Vel quia per baptiſmum peruenitur ad ſeptimam ætatem quieſcentium. Si enim aliquis ſtatim poſt baptiſmum dignè acceptum, decedat: mox recipit primam ſtolam, quæ datur in ſeptima ætate, id eſt in ſecunda veſpera. Antiphona verò ad Magnificat: eſt octaui toni, quia in veſpera mundi nobis dabitur ſtola ſecunda, id eſt gloria corporis, quam in octaua ætate,
14 nos recepturos ſperamus. † Duplex eſt enim mundi veſpera. Prima eſt, ſexta ætas, ſecundum quam Dominus in veſpere mundi natus: iuxta illud Vergente mundi veſpere. Secunda eſt, finis mundi, in qua vel poſtquàm dabitur nobis gratia carnis, de qua dicitur: Ad veſperam demorabitur fletus. Nam vſque tunc erit fletus miſeriæ noſtræ: ſed tunc erit finis. dicitur etiam ad horas capitulum illud: Surge, illumina. & illud Super te autem. & illud: In-
15 undatio. quæ ſunt Eſa. lx. cap. † Miſſa ſiue diurnum officium ſimiliter pertinet ad primum principale & præcipuum miraculum, ſcilicet ad primitias gentium, & ad munera Magorum, & ad Chriſti natiuitatem. Vnde introitus, qui ſumitur de Eſa. licet non ſit, ibi continuè eſt: Ecce aduenit &c. Eccleſia enim de gentibus electa pro ſuæ vocationis initio gaudens gratioſum laudis præconium offert Deo, pro ſua ſalute. d. Ecce &c. q. d. Ecce, in propatulo eſt, quod Dominus natura dominator effectu aduenit, id eſt, ad nos venit, & carnem aſſumpſit, vel vt alludamus præſenti diei, ad nos venit, id eſt qui in carne latebant, per multa ſigna Deus eſſe apparuit, vt per ſtellam, per Magorum munera: per vocem paternam, & per ſpiritum ſanctum in columba, & propter hoc utitur aduerbio demonſtrandi: Ecce, oſtendens apparitionem filij Dei quaſi ad oculum, per præmiſſa Epiſtola Surge, illuminare, & graduale: Omnes de ſabba &c. ſunt de eodem & ſumuntur de Eſa. lx. cap. & euangelium de eodem, ſcilicet Cum natus eſſet &c. quod eſt Mat. ij. cap. Ex quo ſumunt allelu-Ia & communionem: Sicut autem in matutino officio fit ſuppletio in octaua, ut iam tactum eſt, ita & de miſſæ officio ſimpliciter fit ſuppletio. † Nam introitus miſſę hodier- 16
næ notat gaudium gentium de aduentu ſaluatoris exultantium, & in collecta hortatur gentes ad contemplandum eius ſpeciē, quam per fidem cognouerunt. Reliquum totum eſt de miraculo huius diei, ſcilicet de gentibus per ſtellam ductis. ¶ † Non 17
eſt etiam prætermittendum, quod in Italia in miſſa huius diei, futurum paſcha populis annuntiatur. Sacerdos nanque uel alius poſt offertorium, dicit alta uoce: Annuntio charitati ueſtrę gaudium magnum, quod erit omni populo, quia ſeptuageſima erit tali die & paſcha tali. In Concilio uero Bracharen̄. de conſec. diſt. iij. placuit primnm. ita legitur: Placuit, ut poſtquàm omnia in concilio ſacerdotum fuerint ordinata, ſuper uenturum ipſius anni paſcha, quo Calendarū die, id eſt, quo die ante, uel poſt Calendas, uel quoto à luna debeat ſuſcipi, à metropolitano epiſcopo intimetur, quod cæteri epiſcopi uel reliquus clericus breuiculo ſubnotantes unuſquiſque in ſua Eccleſia adeuiēte natalis Domini, die poſt euangelicam lectionem populo annūtiet, hoc tamen non ubique ſeruatur. Rurſus in concilio Carthagin̄. e. diſt. placuit. j. Statutum eſt, ut dies paſchæ formaturum. ſcilicet literarum ſubſcriptione omnibus intimetur. Dies uero cōcilij. xj. Calen. Nouēb. ſeruetur. Quidam tamē ultra montani epiſcopi in ſynodo, quam celebrant die Mercurij proximiori feſto beati Lucæ, pro miſſa annuntiant. Quidam aſſerunt in uigilia epiphaniæ ieiunandum fore, eo quod ſibi propriū officium appropriatur, & allelu-Ia in officio, niſi in dominica interueniat, ſubticetur, & dicitur euangelium: Defuncto Herodes: quod eſt Mat. ij. cap.

SVMMA.

1 *Epiphaniæ octaua. Et quid notet.*
2 *Antiphonæ octauæ Epiphaniæ cur ſint de ſeptimo tono.*

De octaua Epiphaniæ. Cap. 17.

DE octaua Epiphaniæ in omni cantu & in lectione Eſa. † quæ legitur pro 1
epiſtola, ſcilicet Domine Deus meus

agitur de baptiſmo. Vnde ibi dicitur: Exultent ſolitudines Iordanis, ideò quia in Iordane vim regeneratiuã Dominus cõtulit, aquis inſtituendo baptiſmum, & quia gentes, quæ à Deo prius erant quaſi in ſolitudine deſerti, ad eum redeunt. Octaua ergo epiphaniæ ſuppletionis eſt, vt in tit. præcedenti dictum eſt, quia ſicut in feſto recolimus, quomodo Chriſtus baptizatus eſt, ita in octaua rem propter quam baptizatus eſt, quod antiphonæ illius diei oſtendunt. In octaua igitur de ſecundo epiphaniæ miraculo, ſcilicet de baptiſmo iubilatur, vt in antiphona: Veterem hominem, & cæteris quæ ſequuntur, quæ quia translatæ ſunt de græco in latinum, grauius continent in di-
2 ctamine idioma. † Et ſunt de ſeptimo tono, quia pertinent ad baptiſmum, vbi ſeptiformis gratia ſpiritus ſancti operatur, & ſunt nouem, quoniam per ianuam baptiſmi perueniemus ad conſortium nouem ordinum angelorum. Sunt tamen octo de hoc expreſſius agentes propter veram octauã, ad quam baptiſma ducit. Et meritò baptiſmi officium ad octauam differtur, quia vicem tenet circunciſionis, quæ in octaua celebratur. Et cantatur hac die inuitatorium, quia prædicantibus Apoſtolis, ad baptiſmum ſunt homines inuitati. Quædam verò Eccleſiæ dicunt hac die ad miſſam euangelium. Venit Ieſus à Galilæa, quod eſt Matt. iij. c. Alij dicunt: Vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, quod eſt Ioan. c. j. quæ ambo pertinent ad literam ad baptiſmum Chriſti, & epiſtolam: Surge, illuminare.

SVMMA.

1 *Dominica prima ab Epiphania. Et eius Miſſæ introitus num. 2. Item totius officij ſumma ratio.*

3 *Dei thronus vt ſimus, tria neceſſario requiruntur.*

De prima dominica poſt Epiphaniam. Cap. 18.

1 DE prima † dominica poſt Epiphaniam, ſcilicet infra octauas dicturi præmittimus, quòd ab epiphania vſq; ad ſeptuageſimam, poſſũt eſſe ſex dominicæ ad plus, & vna ad minus, in quibus omnibus intendit Eccleſia in nocturnis officijs oſtendere apparitionẽ Domini, vt ſtella oriatur in nobis, quæ ducat nos in Bethleem ſuperiorem, & ferè omnia, quæ hoc tempore dicuntur, ad gaudium pertinent. Verum tamẽ, non niſi tres ex ipſis dominicis proprium habẽt officiũ, & ideo quando quatuor ſunt aut plures, ſequens officium dicitur in quibuſdam Eccleſijs, in prima dominica poſt octauas, quando verò ſunt tres dominicę tantum, dicitur in dominica infra octauas, in hac ergo dominica, ſcilicet infra octauas, monet nos Eccleſia in introitũ, vt offeramus domino aurum, quia rex regũ eſt, & tus, quia Deus deorum, & hoc idem facit in duobus ſequẽtibus. † Et eſt introitus: In excelſo thro- 2
no vidi ſedere virum quem adorat multitudo angelorum, quod ſumptum eſt de illo loco Eſa. Vidi dominum ſedentem ſuper ſolidum &c. quod enim hic dicit thronum, dicit ibi ſolium, quod idem eſt: & quod dicitur hic multitudo angelorum, idem etiam eſt, quod dicitur in Eſa. quòd angeli canebant: Sanctus, ſanctus, ſanctus. Sanè thronus excelſus, eſt Eccleſia, in qua ſedet Deus, qui monet nos, vt adoremus Chriſtum ſicut verum regem. Epiſtola verò monet nos, vt offeramus myrrham dicens: Obſecro vos per miſericordiam Dei vt exhibeatis corpora veſtra, hoſtiam viuentem, ſanctam Deo placentem &c. ad Ro. xij. c. & per hoc oſtenditur myrrha, quæ intelligitur in carnis mortificatione. Euangelium eſt de apparitione domini. Cum factus eſt Ieſus annorũ xij. &c. Luc. ij. ca. vbi ſequitur: Mater eius inuenit eum in templo diſputãtem cum ſapientibus & docentem. ¶ † Po- 3
teſt etiam dici, ꝙ ad hoc vt efficiamur thronus, in quo dominus ſedeat, tria ſunt nobis neceſſaria, munditia carnis, humilitas mentis, & exultatio in domino. Ad munditiam carnis, inuitamur in Epiſtola, vbi dicitur: Obſecro vos &c. vt ſuprà. Ad humilitatem mentis in euangelio Chriſti exemplo, de quo ibi legitur, quòd parentibus ſubditus erat. Ad exultationem in domino, ĩ graduali, in quo benedicimus domino, qui fecit mirabilia ſolus, & in allelu-ia. & in offertorio, in quo domino iubilare, iubemur. Intereſt tñ ĩter allelu-ia & offertoriũ. q̃a ĩ

allelu ia

Eſa. 6

allelu-Ia tantùm ſemel dicitur: Iubilate Deo omnis terra. in offertorio autem geminatur ſub diuerſa melodia, ad notandū, quod in gaudio domini creſcere debemus, quia ſumus myſticum corpus; vnde in euāgelio dicitur: Puer autem creſcebat &c. in communione quæ eſt Luc. ij. notatur Chriſti humanitas, ſecundum quam vocat eum filium, & quaſi increpans dicit: Fili quid fe ciſti nobis ſic, & deitas ſecundum quam ipſe dicit: Neſciebatis, quia in his, quæ ſunt patris mei, oportet me eſſe?

S V M M A.

1 *Dominica ſecunda poſt epiphaniam, & eius officium.*
2 *Pſalmi & Epiſtolæ Pauli cur maximè legantur ab Epiphania, ad ſeptuageſimam vſq.*
3 *Miſſæ officium, in ſecunda dominica poſt Epiphaniam.*
4 *Auguſtus Imperator, ex glebis terræ ab vniuerſo orbe allatis, iuſſit monticulum fieri Romæ. ſuper quo tandem Eccleſia quædam ſtructa eſt.*
5 *Nuptiæ ſpirituales.*
6 *Miſericordiæ operæ, quæ.*
7 *Aquæ mutatio in vinum, quid notet myſticè.*

De dominica ſecunda poſt Epiphaniam. Cap. 19.

1 IN hac ſecunda dominica, quę eſt prima poſt † octauas in ſequentibus dominicis cantatur in quibuſdā Eccleſijs ad veſperas in ſabbatis reſponſorium: Peccata mea domine ſicut ſagittæ infixæ ſunt in me, ſed antè, quàm vulnera generēt in me, id eſt. peccata alia, ſana me &c. & propter eandē cauſam dicitur in primo reſponſorio matutinali: Domine, ne in ira. Oſtendit enim Eccleſia ſuis filijs pœnas ignis purgatorij & inferni, quia comedēdus eſt agnus Paſchalis, cum lactucis agreſtibus, & vt molamur inter duas molas, ſcilicet ſpem & timorē. Quia vero intendit Eccleſia nobis manifeſtare fidem filij Dei, vt dictum eſt, quod fit melius per epiſtolas Pauli & Pſal. ideo leguntur ipſæ epiſtolæ, & Pſalm. cantantur. Omnia enim ferè reſponſoria ab octaua Epiphaniæ vſq; ad ſeptuageſimam ſunt de Dauid non de bellis, ſed de Pſalmis in quibus inſtruimur de bonis operibus, quia fides ſine operibus mortua eſt, extrà de ſacr. vnct. c. j. & quia maximè in pſalmis Dei miſericordiā imploramus, & propter hoc quidam legunt de Pſalmis hoc tēpore, vt ſic reſponſoria lectionibus correſpondeant: ſed Pſalmi legi non debent, niſi prout quidam faciūt triduo ante paſcha. ¶ Et † nota quod penè omnia reſponſoria dominicarū huius tēporis uſque ad ſeptuageſimā ſumūtur de nocturno dominicali & de quinque pſalmis, qui ſequuntur, ſcilicet: Deus, Deus meus, reſpice, & alijs reſpōſorijs ſecūdæ feriæ, ſimiliter de eius nocturno ſumitur, & ita ferè de oībus alijs. Epiſtolæ uero Pauli leguntur. Primo, quia ipſe præ cæteris de fide locutus eſt, per quam quaſi per ſtellam Chriſtus cognoſcitur. In illis enim ad pœnitentiam reuocamur. Secundo, quia ſicut prophetæ naſciturū Dominum prædixerunt, & maximè Eſa. vnde Eſaiam ante natiuitatem domini legimus, ita & Apoſtoli Deum natum prædicauerunt, & maximè Paulus, qui plus alijs laborauit, unde eius epiſtolas poſt natiuitatē legimus; Chriſtum natum oſtendentes. Breuiter autem notandum eſt, quod pro natiuitate ſaluatoris uarijs modis à die natiuitatis, uſq; ad octaua Epiphanię oſtenſa exultauimus, uerùm quia exultationem, quæ eſſe debuit ſpiritualis, penè omnes conuertimus in carnalem, comeſſationibus ebrietatibus, & iocis inutilibus uacantes, inde eſt, quod in hac dominica, quæ eſt prima poſt octauam Epiphaniæ ī officio nocturno hiſtoria: Domine ne in ira &c. cantamus. in qua domini miſericordiam imploramus, & per pœnitentiæ lamentum peccata deflemus, & quia quolibet die peccamus, ideo quælibet dies ſua debet habere ſpecialia officia, ſcilicet reſponſoria. Dies ergo dominicus habet ſua ſcilicet nouem, & ſecunda feria habere debet ſua, ſcilicet tria, & ſic de alijs. Sicut enim in hebdomada ante natiuitatem, ad notandum ſaluatoris deſiderium ſingulis diebus ſingula reſponſoria, & ſingulas antiphonas in laudibus cantanimus, ita ad notandum planctum noſtrum, & deſiderium pœnitēdi ſingulis diebus poſt octauas Epiphaniæ, propria re- 2

ſponſoria deputamus & tam in nocturnis
pſalmis, quàm in laudibus matutinis, quo-
libet die dicimus antiphonas ſpeciales, quę
feriales dicuntur: quia illę tantùm in feria-
libus diebus vel noctibus cantantur, niſi fe
ſtum impediat: excepto tempore, quod eſt
à paſcha, vſq; ad octauas pentecoſtes. ¶ Cir-
3 ca miſſæ officium † ſciendum eſt, quòd in-
troitus huius dominicæ eſt Oĩs terra &c. &
dicitur ad idem, quod & aliud officium, ſci
licet ad oſtẽdendum apparitionẽ. Sed iſtud
totum plenum eſt hac voce: Iubilate pro-
pter innouationem noſtrã: quia nouus rex,
noua lex. Apoc. Ecce noua facta oĩa. Rur-
ſus ideò in hac dominica cauit: Omnis ter-
4 ra &c. quoniam † Auguſtus Cæſar ad glo-
riam imperij Romani iuſſit, vt de ſingulis
ciuitatibus orbis aliquis. Romam veniret,
afferens inde tantum terræ, quantum pu-
gnus claudere poſſet: vt per hoc appareret
omnes Romano imperio forè ſubiectos: ex
qua terra factus eſt in vrbe quidam monti-
culus, ſuper quem fabricata fuit quædam
Eccleſia à Romanis, ad fidem cõuerſis: quæ
fuit in hac dominica dedicata: quia ergo
monticulus ille de omni terra factus eſt,
ideò in feſto dedicationis illius Eccleſiæ,
ſuper illum cõſtructæ cantatur: Omnis ter
ra &c. & ſicut Cæſar Auguſtus ab omnibus
mundi partibus adorabatur: à quibus terra
illa apportata fuit: ita Deus ab omni terra,
id eſt, ab omnibus hominibus, ſiue ab omni
genere hominum adoratur. Beatus quoque
Grego. tali die pacem fecit in orbe, & pro-
pter hoc in collecta huius diei poſuit: & pa
cem tuam noſtris concede temporibus.
Hanc igitur pacem, & Chriſti veram ado-
rationem operatur vera dilectio proximi,
ad quam inuitamur in epiſtola: Habentes
donationes &c. ad Roma. xij. cap. ĩ qua mo-
nemur, vt donationes à Chriſto habitas,
ad aliorum ædificationem exerceamus: vn-
de ibi dicitur: Neceſſitatibus ſanctorum
communicantes. Ad idem etiam in euange
lio inuitamur exemplo domini: qui ſicut
ibi legitur, in nuptijs mutans aquam in vi-
num: magna miracula faciens, neceſſitati-
bus eorum ſubuenit, quorum intererat cõ-
uiuentibus miniſtrare, ſed epiſtola non vi-
detur cõuenire miniſterio euangelij, quod
eſt: Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galileæ.
Ioan. ij. capit. Sed benè conuenit: quia ad
confirmationem noſtram, facta ſunt mira-
cula, & dona data nobis: & tanquam in nu-
ptijs ſpiritualibus apponit Apoſtolus vi-
ginti fercula principalia dicens ſiue pro-
phetiam ſecundum rationem fidei &c. Ca-
na enim, zelus ĩterpretatur: Galilea † trãſ- 5
migratio: quòd igitur nuptiæ factæ ſunt in
Cana Galileæ ſignificat, quod in corde il-
lius, qui zelum id eſt, ardentem amorem
habet tranſmigrandi de vitijs ad virtutes:
de mundo ad patrem: de terra ad cœlum
fiunt nuptiæ: & Chriſtus dominus ibi eſt,
cum matre ſua: hoc eſt enim de primis læ-
titijs, in illo corde, vbi fiunt nuptiæ, quòd
Chriſtus natus eſt de virgine: ibi mutatur
aqua in vinum, id eſt, inſipiditas operum,
in letitiam ſpiritualem. Ad has ſiquidem
nuptias celebrandas Inn. Papa iij. inſtituit
hac die ſtationem apud venerabile hoſpi-
tale ſpiritus ſanctus fieri, vbi tanquam in
Cana Galileæ, eſt zelus tranſmigrandi de
vitijs ad virtutes. Ibi ſiquidem poſitæ ſunt
ſex hidriæ, id eſt, inſtituta ſunt † & perfe- 6
ctiſſimè exercentur ſex opera miſericor-
diæ: quæ ſunt paſcere eſurientem, potare
ſitientem, colligere hoſpitem, veſtire nu-
dum, viſitare infirmum, adire incarceratũ,
& mortuum ſepelire, & eſt ibi mater Ieſu,
quoniam in honorem beatiſſimę Marię vir
ginis illius loci eſt Eccleſia dedicata. Inui-
tatur etiam & filius eius Ieſus cum diſcipu
lis ad has nuptias, quoniam effigies Ieſu
Chriſti quæ ſudarium ſiue † Veronica vul- 7
gariter appellatur, hac die ex inſtitutione
eiuſdem Inn. à domino Papa & Cardinali-
bus, populis fidelibus ad has nuptias pie-
tatis, & miſericordiæ celebrandas illuc cõ-
uenientibus, ibi ſolenniter demonſtratur.
In offertorio autem. quaſi præ gaudio cor-
reizamus; quod ſpiritualis facit ebrietas,
geminantes verba tam in offertorio quàm
in eius verſibus geminamus enim illud. Iu-
bilate Deo omnis terra. ſimiliter, illud:
Reddam tibi vota mea. & illud: Locutum
eſt os meum in tribulatiõe mea. Duo enim
ſunt genera hominum verba geminãtium
vel multiplicantium, ſcilicet correizantes
& infirmantes, ſiue afflicti. Correizantes,
vt hic, infirmante, vt in verſibus offertorij.
Vir erat in terra, quod cantatur in domi-
nica xxj. poſt pentec. Sed in hoc eſt diffe-
rentia, quia hic tam in offertorio, quàm in
verſibus

verſibus duplicamus verba: ibi verò tantùm in verſibus quaſi ridiculosè geminantur. Et eſt ratio, quia inſtitutor officij loquitur ibi in offertorio tanquam hiſtoriographis rem ſimpliciter narrans. & tanquã non ægrotans, de Iob in tertia perſona loquens, cuius patientia nobis in exemplum commendatur. in verſibus verò eiuſdem offertorij, loquitur tanquam infirmus præ dolore, multiplicans verba, dicens: Vtinam apprehenderentur peccata mea &c. Aegrotanti enim loqui conanti verba intercipiũtur, & ſæpe incepta vix offeruntur, reducés nobis ad memoriam Iob ægrotantem & dolentem; cuius verba ſæpe repetit more ægrotantis, cui anhelitus non eſt ſanus neque fortis, & ideò imperfecta verba ſæpe repetere ſolet. Geminantur etiam verba in offertorio, quod dicitur in dominica quinquageſimæ: & in illo quod dicitur feria v. poſt ſecundam dominicam quadrageſimæ. Ideò autem hoc præcipuè in offertorio, quia in eo præcipuè oſtenditur offerentis affectus. In poſt communione, dicit Domi-
8 nus Io.ij.c. myſtice oſtenditur, quòd † Dominus aquam in vinum mutat in nobis, ſcilicet aquam timoris, in vinum diuini amoris, aquam literę, in uinum ſpiritualis intelligentiæ, aquam mortalitatis, in uinum immortalitatis.

SVMMA.

1 *Dominica tertia poſt epiphaniam, & eius officium triplex. & nu. 3. 4.*
2 *Leproſi ſanatio, quid ſignificet. Et quotuplex lepra.*
5 *Euangelium dominicæ tertiæ poſt Epiphaniam. & nu. 7.*
6 *Naturam mutare ſolus Deus poteſt.*
8 *Quadrageſimam à natali, vſque ad purificationem, cum lætitia celebrare debemus.*

De dominica tertia poſt Epiphaniam. Cap. 20.

1 TERTIA dominica † poſt epiphaniam nos monet cum angelis adorare unum regem, dicés in introitu: Adorate Dominum omnes angeli eius &c. Monet etiam adorare cum ipſis, quia dixit Ioanni Angelus in Apoc. Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum. Sequitur ibi: Audiuit, & lætata eſt Syon, id eſt, Eccleſia. Et nota quod iſte introitus habet in ſe feſtum hypopantis, quando eſt ſecundus ab octaua ſemper, uel ipſum contingit, niſi ſeptuageſima impediat. inde eſt, ꝙ uerba huius introitus cum uerbis inuitatorij illius feſtiuitatis conueniunt, in introitu nanque dicitur Audiuit, & lætata eſt Syon. in inuitatorio uero dicitur: Gaude, & lætare Syon, occurrens Deo tuo: quibus etiam conueniunt uerba, reſpõſorij illius feſti, ſcilicet: Adorna thalamũ tuũ Syon. euangelium: Cũ deſcendiſſet Ieſus. Matth. 8. eſt de ſanatione leproſi ubi dicitur: Domine, ſi uis potes me mundare ecce fides. unde dicit ei: Volo mundare. Sed epiſtole quæ eſt. Nolite eſſe prudé. &c. ad Rom. xij. c. non uidetur concordare euangelio, ſed bene concordat & competit myſtico ſenſui uel intellectui. Nam ſanatio
† leproſi, ſignificat quod Deus uult ſanare 2
nos à lepra uolatili, quæ eſt hæretica prauitas, quæ euolat per totũ mundũ, & ab oĩ alia lepra ſcilicet ab omni peccato, ꝑ ſtellam, id eſt, per fidem natiuitatis & apparitionis. huic intellectui concordat epiſtola; & primam leprum remouet cum dicit: Nolite eſſe prudentes apud uoſmetipſos. hoc ſolum eſt cauſa hæreſis, ꝙ homo uult proprio ſenſui initi & ĩtelligétia ſcripturarũ: extra de cõſt. c. ij. 37. diſt. relatũ. aliã leprã remouet, cum dicit: Nulli malum pro malo reddétes, ſed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum &c. Poteſt etiã dici, ꝙ in officio huius dominicæ inuitantur angeli, ad Dñi orationem, pro ſua reintegratione, quæ eſt in conuerſione Iudæorum & gentilium. unde in graduali cauſa redditur: Ad conuerſionem gentiliũ pertinet. quod dicitur: Timebunt gentes nomen tuum &c. ad conuerſionem Iudæorum quod dicitur, quia ædificauit Dominus Syon. Pro hac reintegratione dicitur in allelu-Ia: Adorate Dominum oẽs angeli eius. Ad idem etiam pertinet euangelium, in quo agitur de curatione leproſi, ſub figura Iudaici populi, & de curatione centurionis ſub figura gentilis populi à domino ſpiritualiter curati, & cũ utriuſq; populi curationem operatur dilectio proximi, ideo in epiſtola inuitamur

ad eam, ubi dicitur: Ne reddamus malum pro malo: ſed bona coram Deo, & hominibus exhibeamus. In offertorio Eccleſia de utroque populo collecta; Deum laudat, dicens: Dextera Domini fecit uirtutem &c. Et quia Chriſtus uſque in diem iudicij, quantum eſt ad corpus myſticum ſemper augetur: ideo cantatur communio in pluribus Eccleſijs: Puer Ieſus creſcebat &c. licet in alijs dicatur: Mirabantur omnes &c. Luc. iiij. cap. Chriſtus enim paruulus fuit, cum à paucis Iudæis cognoſcebatur, & creuit, quia non tantum à Iudæis, ſed etiam à gentilibus cognitus eſt. Illud autem: Mirabantur omnes &c. ſatis bene conuenit, quia Iudæi & gentiles uidentes mirabilia eius, & audientes dona admirantes conuertebantur. Sanè officia præcedentium trium dominicarum, quidam referunt ad tres annos, quibus dicunt Dominum, poſt baptiſmum prędicaſſe, & diuinitatem ſuam miraculis declaraſſe, & Dicunt enim eum tribus annis prędicaſſe, & partem quarti anni, quantum eſt à natiuitate uſque ad paſſionem. Primum officium referunt ad hoc, quod angeli leguntur miniſtraſſe Domino poſt baptiſmum, & poſt ieiunium, & poſt diaboli tentationem, unde in officio illo dicitur: Quem adorat angelorum multitudo. Quia ergo angeli in principio iſtorum trium annorum ſtatim poſt baptiſmum, poſt tentationem angeli acceſſerũt ei miniſtrantes, ideo poſt epiphaniam in dominica, quę occurrit intra octauas, cantantur in introitu in excelſo, & legitur euangelium; Cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim. Et bene congruit, ut illud poſt duodecimam diem natiuitatis proxima dominica legatur, quod poſt annos duodecim conſtat eſſe peractum, & ſi neceſſe fuerit etiam in ſequenti Dominica repetatur. Secundum

Matt. 4

3 † officium dicunt eſſe de miraculis, quia in ſecundo anno miraculis manifeſtius coruſcauit, & ideo in ſecunda dominica legitur epiſtola, in qua gratiarum dona ſcribuntur, & euangelium de initio ſignorum Domini recitatur. Quod etiam ea congruit ratione, quia hoc miraculum ſecundo baptiſmatis anno legitur eſſe peractum, quo quia literæ in ſpiritum, terræ in cęlum, cor ruptibilis in incorruptibile mutatio figuratur. ideò quod omnis terra Deum adoraret in introitu iubilatur. Tertium † officium dicũt eſſe de conuerſione gentium, 4
& Iudæorum, prout iam dictum eſt. Quia enim in tertio anno ſua nos paſſione redemit, per quam vtrunque populum ab æterna infirmitate curauit, ideò legitur euangelium de infirmo & leproſo curatis, propter quod fit in cantibus verborum geminatio, vt in introitu: Lætata eſt Syon & c.ſ. i. & in graduali: Timebunt gentes & reges, & in allelu Ia: Exultet terra, & lætentur inſulæ, & in offertorio. Dextra Domini. Et quia per vtriuſque populi curationem, adauctus eſt numerus angelorum, ideo in introitu inuitantur ad laudes cum dicitur: Adorate &c. Quia verò non ſanatur putridus humor, niſi deponatur ſuperbiæ tumor, ideo dicitur in epiſtola, vt ad exemplum Chriſti patientis, & non percutientis, non ſimus malum pro malo reddentes. Hęc quidẽ tria officia nobis inſinuant Chriſti beneficia nobis præſtita ad teſtificãdum corda noſtra. Vnde cantamus in offertorijs: Iubilate. Iubilandum enim eſt, quòd nos eduxit de clauſtris inferni, & liberauit de inferno inferiori. Quartum autem euangelium, in quo agitur de dormitione Domini in nauicula, & de excitatione, ad illam partem anni referunt in quo Dominus obijt & reſurrexit. Dormitio nanque Domini in nauicula, eſt eius dormitio in cruce. & eius excitatio, eſt eius reſurrectio, quam ſuorum vota citius fieri exegerunt. Quintum euangelium ad hoc refertur, ꝙ poſt Domini reſurrectionem ſenſum ſuis aperuit vt ſcripturas intelligerent: vnde in eo grates refert patri qui reuelauit ea paruulis & abſcondit à ſapientibus huius ſeculi. Omnes autem epiſtolæ huius temporis, ad dilectionem Chriſti pertinẽt, quæ Matt.
facit vt ſimus inuicem Chriſti membra, vn 11
de dicitur in prima epiſtola, ſcilicet quæ legitur in prima dominica poſt octauã, quòd Rom.
donationes nobis à Deo datas ad edifica- 12
tionem aliorum exerceamus. In hac ſecun Rom.
da dicitur, ne malum pro malo reddamus. 12 Rom.
In tertia dicitur, vt inuicem diligamus. In 12
quarta dicitur, vt viſcera miſericordiæ ha- Rom.
beamus. Quod vero dicitur in quinta, hoc 13
facit, vt prælatis humiliter ſubijciamur, Coloſ.
exemplo Chriſti, qui parentibus ſubiectus 3
fuit.

Ioan. fuit. Item quod dicitur in primo euãgelio,
2 ſcilicet quod legitur in prima dominica
Matt. poſt octauam, hic aquam nobis conuertit
8 in vinum, quod in ſecundo lepram peccati
Matt. tollit: quod in tertio Dominum dormien
8 tem excitat in nobis, quod in quarto nobis
ſecreta reuelat. Poteſt etiam & aliter dici, quod ſicut à die natalis vſque ad Epiphaniam, apparuit ex officijs humanitas ſaluatoris, ſic & in his tribus dominicalibus officijs diuinitas manifeſtaretur eiuſdem. Nam in primæ dominicæ euangelio dicitur: Neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? In quo Dominus manifeſtè declarat ſe eſſe Deum illum, ſcilicet cui millia millium ſeruiunt angelorũ: propter quod ĩ introitu dicitur quòd eum adorat multitudo angelorum. In graduali collaudant, & ad idem in allelu-Ia & offertorium terram inuitant, dicentes: Iubilate Deo omnis terra. Sed quia laus ſaluatoris non bene ſonat in labijs peccatorum, ideò Apoſtolus in epiſtola prӕhortatur: & obſecrat vitæ ſanctimoniam. Communio verò conſonat euangelio. In ſecundæ verò dominicæ euangelio, dicitur quòd Dominus ad nuptias inuitatus, aquam conuertit in vinum, quod fuit magnum ſuæ diuini
6 tatis indiciũ. † Solus enim Deus poteſt naturam mutare noſtrum corruptibile in gloriam reparare, propter quod omnis terra eum adoret, pſallat, & iubilet, confiteatur, & laudet, & angelos ad laudandum inuitet vt apparet in introitu graduali, allelu-Ia & offertorio. Communio verò conſonat euangelio. In tertiæ dominicæ euangelio
7 †dicens dominus, volo mundare benignitatem & poteſtatem ſuæ diuinitatis oſtendit: vnde leproſus mũdatus, quaſi corauſa tam angelos quàm homines ad Dominum adorandum inuitat dicens in introitu: Adorate Dominum, & in graduali. Timebunt gẽtes. In allelu-Ia vero, & in offertorio dicens: Dextera Domini cauſam reddit. Communio conſonat Euangelio. Ecce, quia euidẽter in his tribus dominicalibus officijs diuinitatis apparet, quæ vt præmiſſum eſt, tres ſunt: quia tribus annis Dominus prædicauit. Sunt quoque nonnulli, qui totum huius temporis ſpatium, ſcilicet à natali, vſque ad purificationem adſcribunt infantiæ ſaluatoris. ideò non debent in eo, vt aiunt, fieri commemorationes ſanctorũ,
maximè de cruce, ne obijciatur: Non co- *Exod.*
quas hędum in lacte matris, & propter hoc *23*
etiam in vigilijs nocturnis de nouo legitur teſtamento, propter præſentem vita eiuſdem hominis Chriſti quam dies iſti ſignificant. Magnus quoque preco, vel præceptor ſanctæ natiuitatis Paulus, in legentium manus accedit, qui cùm veteri lege nouum conferens gratiam legem ſanctorum deprimebat, & legem fidei cum palma iuſtitiæ ſubleuabat, & eſt hoc tempus quędam quadrageſima Chriſti cõſtans ex duobus pfectis numeris, ſcilicet ex ſenario duplicato. & xxviij. Duplicitas ſenarij dupli cem ſignificat perfectionem. ſcilicet humanitatem corporis & diuinitatem animæ: vnitas maior numeri pfecti diuinitatis vni
tatem. † Ideo ſicut in xij. diebus, ſcilicet qui *8*
ſunt inter natale & apparitionem iubilatur de apparitiõe humanitatis: ſic in vigintiocto, qui ſunt ab apparitione vſq; ad purificationem de apparitione diuinitatis. Hãc quadrageſimam cum gaudio celebramus quia Chriſti incarnatio fuit gaudium angelorum & hominum. Poſt quam quadrageſimam ſequitur ὑπαπαντὴν, id eſt, præſentatio Domini in templum per quam excitamur, ad præſentandum nos Deo patri. Quadraginta ergo dies præſentem ſtatum demonſtrant Eccleſiæ vbi per quatuor mũdi partes ſatagimus, vt decalogum implea-
mus, id eſt. iuſtè & piè viuamus in hoc ſe- *Ti. 2.*
culo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei. In qua præſentatione apparebit nobis Dominus glorioſus, & ideo his diebus cantatur verſus: Quoniam ædificauit Dominus Syon, & videbitur in gloria ſua. Inde eſt etiam, quod ſicut præmiſſum eſt, circa ὑπαπαντὴν merito cantatur introitus. Adorate, quia tunc erit nobis facie ad faciem manifeſtum choros angelorum Dominum adorare.

SVMMA.

1 *Dominica quarta poſt Epiphaniam.*
2 *Charitatem habens, nihil timet.*
3 *Fides & charitas, ſerenitatem gignunt in mente hominis.*

De

De dominica quarta, poſt Epiphaniam. Cap. 21.

QVARTA dominica poſt epiphaniam non habet
1 proprium † officium; quia non ſemper ſunt quatuor ſeptimanę vſq; ad ſeptuageſimam. Habet tamen euangelium proprium, quod eſt: Aſcendente Ieſu in nauicula &c. Matt. viij. c. & habetur ibi quomodo Dominus mitigauit, & ſedauit tempeſtatem maris, & dixit diſcipulis ſuis: Cur timetis modicæ fidei? quaſi dicat: Modica fides eſt cauſa timoris & tempeſtatis
2 cordis. Quis enim † habet charitatem, nihil timet, & hanc habet: qui veram fidem habet, & ideò de charitate eſt epiſtola: Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis &c. quæ eſt ad Rom. xiij. c. Euangelium ſignificat, q; ſi Chriſtus dormit in nobis, tempeſtas oritur. qui enim habet fidé, habet Deum. Vnde Augu. Fides in te, & Chriſtus in te. Dormit igitur Chriſtus in nobis, quando in nos torpet fides, & tunc oritur tempeſtas tentationum in cordibus. Redit autem trãquilitas, ſi excitatur fides, quę excitatur per charitatem, & ideo in epiſtola diei huius dicitur, non occides, diliges proximum tuum ſicut teipſum. Fides
3 † enim & charitas ſerenitaté faciunt in méte hominis. His tribus ſententijs horum trium euangeliorum, reformatur homo omnibus modis. ¶ Primò enim, mundatur ſicut leproſus. ¶ Secundo ſedatur tempeſtas tentationũ. ¶ Tertiò fiunt nuptiæ in corpore ipſius. Sed primo ponitur euangelium de nuptijs, quia dignior eſt ille ſtatus: & hi ſunt tres ſtatus in hominibus ſecundũ augmentum manifeſtationis Chriſti.

SVMMA.

1 *Dominicæ quintæ poſt epiphaniam euangelium, & officium.*

De dominica quinta poſt Epiphaniam. Cap. 22.

1 EVANGELIVM † quintæ dominicæ poſt epiphaniã ſumitur de Mattheo: Confitebor tibi pater cœli & terræ &c. in quo oſtenditur, quibus Deus ſe manifeſtat, ſcilicet paruulis, manſuetis, vnde dicit, & reueláſti ea paruulis. & poſt: Venite ad me omnes, qui laboratis &c. & bene conuenit epiſtola ad Coloſſ. iij. cap. induite manſuetudinem, & pietatem, id eſt, induite vos noua veſte. & cum nouo rege non ſitis. Noua enim fecit Dominus omnia. Aliæ verò Eccleſiæ legunt euangelium: Simile eſt regnum cœlorum: quod eſt Matthæi xiij. cap.

Matt. 11

SVMMA.

1 *Dominica ſexta ab Epiphaniâ, nihil habet proprium, mutuatum tamen à duabus præcedentibus.*

De dominica ſexta poſt Epiphaniam. Cap. 23.

SEXTA dominica † quia raró contigit, non habet proprium, niſi orationes tantummodo. Sed ei à duabus præcedentibus mutuatur. 1

SVMMA.

1 *Septuageſima tempus eſt pœnitentiæ. Et quot de cauſis illa inſtituta. nu. 2.*
3 *Annorum computatio, à principio mundi.*
4 *Septuageſimæ quinque ſunt.*
5 *Septuageſima, vnde dicta. vnde ſexageſima. vnde quinquageſima. Item, vnde quadrageſima. Et cur non triceſima dicatur conſequenter. nu. 6.*
7 *Quadrageſima, eſt decima totius anni.*
8 *Peccata, ſeptem modis remittuntur.*
9 *Septuageſima finitur ſabbato in albis.*
10 *Septuageſima tempus iudiciale captiuitatis refert.*
11 *Babylonica captiuitatis deſcriptio, atque etiam myſticè.*
12 *Septuageſimæ tempore, cur ſubticeantur cantica lætitiæ. & numero 13. 14. 15. 16. 17.*
18 *Allelu Ia, cur iteretur ſabbato ante ſeptuageſimam.*
19 *Allelu-Ia, quid differat à verſ. illo: Laus tibi Domine.*
20 *Pſalmi duo per dominicas noctes, ad laudes*

des mutantur à ſeptuageſima vſque ad paſcha.

21 *Introitum miſſæ adaptatio, à ſeptuageſimæ, vſque ad paſcha.*

De dominica ſeptuageſimæ. Cap. 24.

1 POST tempus † reuocationis, ſequitur tempus deuiationis, ſcilicet tẽpus pœnitentiæ: quod eſt ſeptuageſima. Viſa nanque via, quę ducit in Bethleem ſuperiorem, per ſtellam, id eſt, per fidem pęnitet homo,
2 ꝙ deuiet ab illa. ¶ † Prænotandum autem eſt, quòd ſeptuageſima inſtituta fuit propter tria. ¶ Primò, propter redemptionem ſabbati, vel ſecundum alios quintæ feriæ: in qua ſancti patres ſtatuerãt ieiunari, prout iam dicetur. ¶ Secundò, propter repræſentationem, quoniam repræſentat. lxx. annos Babylonicæ captiuitatis, prout iam dicetur. ¶ Tertiò, propter ſignificationem, quoniam per hoc tẽpus ſignificatur deuiatio, exiliũ, & tribulatio totius humani generis ab Adam, vſq; ad finem mundi, quod quidem exiliũ ſub reuolutione ſeptẽ dierum peragitur, & ſub ſeptem millibus annorum includitur, per ſeptuaginta enim dies ſeptuaginta centenas annorum intel-
3 ligimus. Si quidem ab † initio mundi, vſq; ad aſcenſionem Domini, ſex millia annorum computamus. Ex tunc verò, quicquid temporis ſequitur vſque ad finem mundi, ſub ſeptimo millenario comprehendimus: cuius terminũ ſolus Deus nouit, quia hoc Deus pater in ſua poſuit poteſtate. Nec mireris de eo, quod dictum eſt de ſex millibus annorum. diuerſimodè etenim anni computantur. Nam & alij dixerunt, quòd ab origine mundi fuerunt ſolum quinque millia, & ducenti anni vno minus, vſque ad Chriſti natiuitatem, vel ſecundum alios, vſque ad paſſionem, ſecundum alios verò uſque ad baptiſmum eius. Alij dixerunt, quod ab Adam, vſque ad natiuitatem Chriſti ſecundum carnem completa fuerunt quinque millia ducenti vigintiocto anni. In hiſtorijs legitur, quod ſecundum ſeptuageſimam ab Adã, vſque ad decimumquintum annum imperij Iulij Cæſaris computantur anni quinquies mille ducenti, vigintiquinque. Sed ſecundum hebraicam veritatem quatuor millia. Cõputatio tamen ſex milliũ annorum à Methodio potius myſticè, quã chronicè, eſt vera inuenta. Chriſtus igitur in ſexta mũdi ætate nos ab hoc exilio in ſpe æternæ retributionis reddita innocentię ſtola per baptiſmum eripuit. Sed conſummato tempore noſtri exilij, vtraque ſtola perfectè decorabit, vt iam dicetur. ¶ Sciendũ autẽ eſt, quod quinque † ſunt ſeptuageſimæ. ¶ Prima eſt, 4
ſeptuageſima annorũ, ſcilicet Iudaicæ captiuitatis, in qua fuerunt Iudæi captiui in Babylone lxx. annis, de qua Hieremias dicit: Trademini in manu hoſtili, & ſeruietis Nabuchodonoſor lxx. annis: & ſic eſt conſtruendum: Trademini in manu hoſti, ſcilicet Nabuchodonoſor, & ſeruietis lxx. annon enim Nabuchodonoſor vixit tot annis. ¶ Secunda, eſt lxx. dierum, quæ incipit in hac dominica, qua cantatur: Circundederunt, & terminatur in ſabbato in albis, ſecundum alios in paſcha: vt iam dicetur. ¶ Tertia, eſt ſeptuageſima peregrinationis noſtræ, ſcilicet totum tempus huius vitæ, quod vij. dierum reuolutione agitur. ¶ Quarta, eſt ſeptuageſima hebdomadarum, quæ ſimiliter incipit à: Circundederunt me. ſed terminatur in ſabbato quo cãtatur: Sitientes. ¶ Quinta, eſt ſeptuageſima ætatum, ſcilicet vij. ætates, quarum ſex ſunt morientium, & ſeptima quieſcentiũ. Harum autem ſeptuageſimarum duæ ſunt figuratiuæ, ſcilicet ſeptuageſima ætatũ, & ſeptuageſima noſtræ peregrinationis. tres ſunt figuratæ, ſcilicet ſeptuageſima annorum, dierum, & hebdomadarum. De vltimis duabus primo dicendum eſt. Nam ſeptuageſima, hebdomadarũ figurat ſeptuageſimam ætatem, vt hebdomada pro ætate ponatur. Inde eſt, quod in vij. ætate animæ fidelium requieſcunt, licet quædam ad tẽpus ſint in purgatorio & idcirco in principio ſeptimæ hebdomadæ ætatum cãtatur: Lætare Hieruſalẽ. vbi ponuntur tria verba lætitiæ, ſcilicet lætare, gaudentes, & exultetis. quia ſancti in ſeptima ætate gaudent de uiſione trinitatis. Et ſecundum quod uiſum eſt doctoribus, iuxta ſeptuageſimam hebdomadarum factę ſunt illæ denominationes,

tiones, ſcilicet ſexageſima, ſeptuageſima,
5 quinquageſima, & quadrageſima. Vnde † ſeptuageſima dicta eſt: quia ſeptima eſt ab illa, in qua cantatur: Lætare Hieruſalem. Sexageſima, quia ſexta eſt ab illa. Quinquageſima, quia quinta eſt ab iſta. Quadrageſi
6 ma, quia eſt quarta. Et ſi fortè † quæratur, quare non dicitur triceſima, quæ eſt tertia ab illa? Reſpondetur quòd ſecundum varios variè inchoatur abſtinentia. Nã regulares incipiunt ieiunare à ſeptuageſima: Græci à ſexageſima: clerici à quinquageſima, tota militia Chriſtiana à quadrageſima, additis quatuor diebus hebdomadæ præcedentis. Sed videtur potius debere dici ſeptena, quàm ſeptuageſima, quia ſicut dictũ eſt non ſunt, niſi ſeptẽ hebdomadę à: Circundederunt me, vſq; ad, Sitientes. Sed idcirco hoc fit: vt hæc ſeptuageſima aliquo modo reſpõdeat ſeptuageſimę iudaicæ captiuitatis. Sicut enim multi ex illis authoritate Cyri, qui cognominatus eſt Chriſtus, in patriã redierunt, & in fine omnes, ita & ante finem ſeptuageſimæ ætatũ, quæ per ſeptuageſimã hebdomadarũ figuratur, multi ad patriã per Chriſtum redierũt, & tandem omnes redibunt. Aiunt etiam quidẽ, quòd ſeptuageſima ſic dicitur, quia habet exordium lxx. dierum, quos cõtinet, ſexageſima, quia habet initiũ lx. dierũ, quos cõtinet, & ſic de quinquageſima & quadrageſima. Nũc dicamus de tribus primis. Nẽpe ſeptuageſima dierum, repræſentat ſeptuageſimam annorum, & figurat ſeptuageſimam ſiue tempus noſtrę peregrinationis, de quo iam dicetur. Viſum eſt autem magno Imperatori Carolo, quòd ſeptuageſima, ſexageſima, quinquageſima, quadra-
7 geſima † non propter numerũ ſic denominentur. non enim à ſeptuageſima ſunt lxx. dies, ſed tantùm ſexagintaquatuor, nec à ſexageſima, vſque ad paſcha ſunt lx. dies, ſed tantum quinquagintatres, ſed ſi dicta ſunt propter conſequentiã numerandi hoc modo. Quia enim in lege pręceptũ erat, vt primitiæ & decimæ darentur Deo, placuit ſanctis patribus ſoluere decimas dierum conſtituentes pro huiuſmodi decimis quadrageſimam. Nam ab officio, Inuocauit, vſque ad paſcha, demptis dominicis diebus, ſunt xxxvj. dies, qui ſunt decima trecentorum lx. dierum, ex quibus annus conſtat. Superſunt tamen quinq; dies in anno, qui videntur remanere indecimati, de quo dicetur ſub quarta feria quinquageſimæ. Et eſt vocatũ tempus illud quadrageſima, quia habet ſex ſeptimanas: prout dicetur ſub prima dominica quadrageſimæ. Theleſphorus verò Papa iiij. diſt. ſtatuimus. & duobus cap. ſequen. & Greg. de conſec. diſt. v. quadrageſima. volẽtes, quòd clerici aliquid adijcerent ad penſum ſanctæ religionis, & vt plus quàm laici ieiunarẽt, adiecerunt ſeptimam ſeptimanam, & vocatum eſt tempus illud quinquageſima propter duas cauſas, ſcilicet quia quinquaginta dies ſunt ab. Eſto mihi, vſq, ad diem ſanctã paſchæ & etiam propter conſequentiã numerandi, nã poſt quadrageſimam, ſequitur quĩquageſima. Præterea, ſicut † per ſex 8
hebdomadas ſex miſericordiæ opera intelliguntur, ſic & per ſeptem hebdomadas, ſeptem modi ſignificãtur, quibus crimina remittuntur, ſcilicet per baptiſmũ, per martyrium, per eleemoſynas, per indulgentiã, per prædicationem, per charitatẽ, per pœnitentiã. Poſteà verò, quia prius ſtatutum erat quod Chriſtiani deberẽt quinta feria ieiunare. Melchiades Papa, de conſec. diſt. iij. ieiuniũ. inſtituit, quod nemo ieiunaret in quinta feria, ſicut nec in prima, vt ſicut prima feria ſolennis erat propter Domini reſurrectionem, & ita in v. feria eſſet propter eius cœnam, & aſcenſionem. Vnde & adhuc die ipſa lautius epulamur, & idcirco placuit ſanctis patribus addere octauã hebdomadam, in redemptionẽ quintarum feriarũ. & vocatum eſt tempus illud, ſexageſimã, propter conſequentiam numerandi. Nã ſicut quinquageſimus numerus quadrageſimum, ita ſexageſimus quinquageſimum comitatur. Si enim omnes quintas ferias & primas, id eſt, dies dominicos ſubtraxeris, ab hoc tempore tantùm xl. dies ieiunabiles reſtant, in quibus non tantum decimas ſolues, ſed & ieiunij dominici numerũ implebis. Inno. quoq; Papa, de cõſe. diſt. iij. inſtituit, ne ſabbato ieiunaretur, eo quod dominus i ſabbato in ſepulchro quieuit, in ſignum noſtræ futuræ quietis, in qua omnis afflictio à nobis excluditur. Idem etiam ſtatuerũt Melchiades & Silueſter Papæ, ne propter abſtinentiam ſextæ natura nimis debilitaretur. Et idcirco addita eſt

nona

nona hebdomada, & vocatum eſt tempus illud ſeptuageſima ſimiliter, propter conſequentiam numerandi. Nam ſi ſubtraxeris ab hoc tempore omnes primas ferias, & quintas, & ſabbata, & diem paſchæ, non reſtant tibi niſi triginta ſex dies, qui, vt dictũ eſt, ſunt decima dierum. Incipit autem ſeptuageſima à mœrore, & terminatur in lætitia, ſicut & pœnitentia, quam ſignificat, & ſicut pſalmi pœnitentiales. Item partem habet in triſtitia, & partem in lætitia ſemiplena, quoniam qui cum pœnitentia tranſeunt, percipiunt vitam æternam, vel animarum beatitudinem, vel ſaltem certam in purgatorio expectationem. † Item incipit à dominica & terminatur à ſabbato, eo, quòd à manſione paradiſi noſtra captiuitas inchoauit & uſque ad futurã requiẽ perdurabit, vel quia, qui ꝑ peccatum à Domino noſtro receſſimus, per pęnitentiam ad requiẽ reuertemur, & terminatur ſabbato in albis & ſic extenditur per decem hebdomadas, quia per decalogum ad lætitiam peruenitur. ¶ Rurſus incipit à Februario, iuxta Zachariam j.c. qui dicit, quod in vndecimo menſe Sabath in ſecundo anno Darij factũ eſt ad eum verbum Domini. Sabath quidem, noſtra lingua vertitur in virgam, ſonat enim auſteritatem & correctionẽ, quia, in hoc tempore ſeptuageſimæ de peccatis noſtris, per quæ ſumus à diabolo captiuati, nos corripere & emendare debemus. Verũ ſexageſima ĩ quarta feria in albis, quinquageſima in die paſchæ, quadrageſima in cœna Domini terminatur. Nam duo dies qui ſequuntur, & quatuor qui ſumpti ſunt de quinquageſima, ſupplent locum ſex dierum dominicarum, vt ſic reſpõdeamus pro modulo noſtri ieiunij, ieiunio Domini, qui ieiunauit xl. diebus. A ſeptuageſima quippe, vſque ad ſabbatum in albis, ſunt ſeptuaginta dies & à ſexageſima vſque ad quartam feriam in albis, ſunt lx. dies & ſic de alijs. Decebat enim, vt ſicut fuerunt tres Iſraelitici populi, de captiuitate reuerſiones, prima ſub Zorobabel, ſecunda & tertia ſub Eſdra, vt iam dicetur, ſic & nos noſtra peccata deflentes, & de peccatis miſericordiã implorantes, tres faceremus terminationes, ſcilicet in ſabbato, in quarta feria, & in paſcha, vt reuerteremur ad gloriã triumphantis, & quarta in cęna Domini propter quatuor euangelia, per quæ in his formamur. Sunt autem ſex dies inter principium ſeptuageſimæ & principium ſexageſimæ, & ſex inter principium ſexageſimæ, & principium quinquageſimæ, & ſex inter principium quinquageſimæ, & quadrageſimæ. Inter finem vero ſeptuageſimæ & ſexageſimæ duo, & inter finem ſexageſimæ & quinquageſimæ duo, & inter finem quinquageſimæ & xl. duo ſimiliter, & ita habemus à principio vnum ſenarium, & à fine duos ſenarios. A fine uero, habemus duo & duplex binarium, quid hoc figuret: Alcuinus oſtendit, dicens quod una fuit mors Chriſti, ſcilicet mors corporis quam per vnum ſenarium ſignificamus, & mors noſtra duplex eſt, ſcilicet animæ & corporis, quam ſignificamus per duos ſenarios. Chriſtus aũt per vnam ſuam mortẽ duplã noſtrã deſtruxit. Iterum una fuit reſurrectio Chriſti, ſcilicet reſurrectio corporis, quam ſignificat unus binarius, & noſtra reſurrectio dupla eſt, ſcilicet reſurrectio animæ a peccato, & corporis à corruptione quam ſignificat duplex binarius. Et Chriſtus ſua ſimpla reſurrectione, duplam noſtram muniuit. † Septuageſima ergo tempus iudiciale captiuitatis repræſentat. 10 Siquidem Nabuchodonoſor populum iudaicum, propter eius peccata ab Hieruſalem in Babylonem duxit, & ſeptuaginta annis operibus duris affectus eſt. ubi in organis & citharis, & alijs inſtrumentis, ſicut conuenerat in Hieruſalem non cecinit, dicens: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? imo ueſtibus miſeriæ fuit uſus. † Finitis uero lx. annis Cyrus, qui & Chriſtus dictus eſt, regem Babylonicum ſubiuganit, populoque redeundi licentiam conceſſit. Vnde pars ſub Ieſu magno ſacerdote cum Zorobabel ad patriam rediens templũ Hieroſolymis cum gaudio reædificauit, pars autem in captiuitate remanſit, uſque ad completionem ſeptuaginta annorum, quibus expletis ſub Dario & Aſſuero, & quidam ſub Eſdra, & quidam ſub Neemia, uidelicet, reuerſi ſunt, & tunc duplex gaudium habuerunt. Sane miſticè Nabuchodonoſor eſt diabolus: Babilonia, mundus, uel infernus: Hieruſalem, paradiſus. Populus, genus humanum. Nabuchodonoſor ad Hieruſalem populum captiuauit, & diabolus genus humanum

Pſal. 13 11

humanum à paradiſo in hũc mundum, vel in infernum deiecit, vbi lxx. annis illũ affecit, vel quia præſens vita ſeptem dierum curriculo voluitur, vel quia ſeptem milibus annorum includitur, prout iam in principio dictum eſt. Populus cantica lætitiæ ſuſpendit, & genus humanũ à canticis exultationum in Deum ſiluit, populus veſtimentis miſeriæ vſus fuit, & genus humanum veſtiméto maledictionis opertũ fuit, iuxta illud: Fiat ſicut veſtimentum, quo operitur, populus poſt ſexaginta annos ſub Ieſu rediit, & genus humanum in ſexta ætate per Ieſum verum ſacerdotem remeauit, quidam ſub Eſdra, quidam ſub Neemia redierunt. Eſdras, interpretatur adiutor. Neemias, conſolator, quia omnes verè fideles finita huius temporis captiuitate per Chriſtum, adiutorem, & per ſpiritum ſanctum conſolatorem, ad patriam ſunt redituri, & tunc duplicatum gaudium habebũt
12 in glorificatione corporis & animæ. ¶ † Rurſus hæc omnia repræſentat Eccleſia à lxx. vſque ad ſabbatum in albis. Quia enim populus Iſrael, ſiue genus humanum deiectum fuit in miſeriam, idcirco incipit: Circundederunt me gemitus mortis. *Pſal. 17* Item, quia ille ſiluit à canticis lætitiæ, ideò Eccleſia cantica lætitiæ, ſcilicet allelu-Ia, & Gloria in excelſis Deo, & Te Deum ſubticet. Adhuc, quia populus perdidit veſtem virtutum, ideò Eccleſia veſtibus cultioribus & ſolennioribus, vt potè dalmaticis & tunicellis & huiuſmodi quæ ſunt veſtes lætitiæ, non vtitur, ſed potius lugubribus. In cibis quoque, videlicet ieiunando triſtitiam repræſentamus, vnde Zachariæ viij. cum ieiunaretis per hos lxx. annos, nunquid ieiuniũ ieiunaſtis mihi ideoq; proximam hebdomadam græci ieiunio ſan
13 ctificabant. † Item quia ille anno ſexageſimo per Cyrum, qui Chriſtus dictus eſt, reditum in patriam, & liberationem à ſeruitute recepit, ſic & nos in ſexta ætate ſeculi ſumus per Chriſtum à ſeruitute diaboli redempti: nobiſque reddita eſt innocentiæ ſtola per baptiſmi remiſſionem. ideoque in ſabbato ſancto vnum allelu-Ia cantamus, iam ſpe quietis æternæ & recupera-
14 tionis patriæ gratulantes. † Et ſicut pars populi cum Zorobabel repatriauit, pars verò in captiuitate remanſit, ſic & pars fidelium defunctorum cum Chriſto reſurrexit, pars in expectatione remanſit. Sed quia & graues fuerunt labores eorum, qui in Hieruſalem ſunt reuerſi, in longitudine viæ, & in apparatus reditus, ideo & nos in præſenti Eccleſia laboramus & ingemiſcimus, & tunc ſtatim poſt allelu-Ia cantamus tractum Laudate Dominum, qui laborem ſignificat, dicitur tamen de laude Domini congratulando propter reſurrectionem. Illi quoque cum lætitia redeuntes, in itinere vexabantur & nos per totam hebdomadam paſchalem graduale cum allelu-Ia cantamus, per graduale laborem, per allelu Ia, gaudium deſignantes † Dein 15
de illi omnes completo anno. lxx. ad patriã ſunt reuerſi, & plenam ſuſceperunt lætitiam, & nos ſabbato in albis quo vt præmiſſum eſt, ſeptuageſima terminatur, duplex allelu-Ia cãtamus ſignificantes quòd finito exilij noſtri tempore captiuitas abſoluetur, & ſtola geminabitur. Hoc igitur tempore lætitiæ cantica ſubticentur, & vt præmiſſum eſt, de quibus dicitur Hiere. vij. Faciam quieſcere vocem gaudij & lætitiæ, vocem ſponſi & ſponſæ, ſiquidem ſponſus à nobis abijt. Cum igitur ſtatum Eccleſiæ nondum redemptæ recolimus, & noſtrum incolatum plangimus, meritò alia deponimus, quod ſpecialiter illum gloriam ſignificat, de qua dicitur in Pſal. Exurge, gloria mea, exurge, pſalterium cum cithara. *Pſal. 56* exurgam diluculo. Nempe gloria patris, eſt filius qui citharam noſtræ humanitatis factam aſſumpſit, quam in paſſione fractam per reſurrectionem in pſalterium reformauit. Non dicuntur etiam † alia can- 16
tica lætitiæ, tum quia hoc tempore repræſentatur Eccleſiæ ſtatus nondum per Chriſtum redemptæ. Et hæc cantica ſunt ad Chriſtum ſpecialiter pertinẽtia, tum quia in ipſo tempore nos peccatores repræſentamus, & in ore peccatoris non bene reſonant præconia ſaluatoris. Veruntamen canticum trium puerorum, & Gloria patri & filio &c. non ſubticetur, quia nunquam fuit aliquod tempus in quo non fuerint ali
qui trinitatis cultores. † Leo papa de con- 17
ſe. diſt. j. hi tuo. dicit quòd ideò hymnos illos, ſcilicet Allelu-Ia. & gloria in excel. quos angeli cantauerunt in ſeptuageſima intermittimus, quia peccato veteris homi-
nis

nis à conuentu angelicæ iubilationis expulſi, in huius miſeriæ vitæ Babylone ſuper flumina eius ſedemus, & flemus, dum recordaremur illius Syon, in qua Deum decet hymnus. A ſeptuageſima ergo quando protoplaſtus lapſus eſt recitare allelu-Ia, & Gloria in excel. in Eccleſia nouem hebdomadibus, ſcilicet vſque in paſcha intermittimus, vbi Chriſtus reſurgens à mortuis triſtitiam noſtram vertit in gaudium, & allelu-Ia nobis redit. De hoc etiam dictum eſt in proœmio huius partis. Quæ cantica lætitiæ dicantur in feſtis, quæ occurrunt in lxx. dicetur in proœmio vij. partis. incipit ergo lxx. à mœrore, & in gaudium terminatur, vt præmiſſum eſt.

18 ¶ † Et nota quòd in ſabbato præcedenti ſæpe & ferè per omnia cantuum officia allelu-Ia iteratur, pro eo quod illud diligimus, & in theſauro cordis recondimus, ſicut amicum inter longinquam profectorum ſæpe amplectimur, & eius os, faciem & cætera oſculamur. Rurſus ideo in ſabbato ad veſperas geminatur ſeu multiplicatur, quoniam in lapſu Adæ, qui erat in magna quiete, gaudium perdidimus, ſed animabus requiem recuperamus, & corporibus in reſurrectiõe denique geminabimus. Quidam autem in ipſo ſabbato, dimittunt allelu-Ia, ad ſextam, quidam nonam quidam ad veſperas, quidam vero ad nocturnam huius dominicæ, & quidam ad primã dominicam huius diei, quæ varietas prouenit ex diuerſitate inceptionis diei, de qua in proœmio ſeptimæ partis dicetur.

Rom. 3

Rectiùs tamen dimittitur in veſperis: quia tũc dies incipit, quo ad diuina officia, quia nox præceſſit, dies autem appropinquabit, & hoc etiam ſtatuit Alexander Papa ij. vt eius geminatio ad finem præcedentis temporis pœnitentię, quam laus ſequitur euangeliqua referatur, & eius depoſitio luctui ſequentis temporis aſſignetur. Vnde & quędam Eccleſia deponunt allelu-Ia, cum gaudio magno. Alię uero cum gemitu & ſuſpirio illi, repreſentant futuram reparationem, iſti de paradiſo eiectionem. Ceterùm, quia hoc tempus mœroris eſt, non dicuntur cantica angelorum, ſed hominum, unde pro depoſitio allelu Ia, dicit Eccleſia in principijs horarum: Laus tibi Domine, rex ęternę glorię, non quòd ęquipolleat. † Allelu-Ia enim, eſt 19
uox angelica, iſta humana, illa hebraica, & ideo dignior, iſta latina, & ideo minus dignior. In antiphonis reſponſorijs dicunt quidam in ęternum. In miſſa uero pro allelu Ia, dicimus tractum, nec fit commutatio in hebraicam linguam, quę ſicut Hierem. ait ſuper Eſaiam gręco ſermone opulentior eſt, nec in gręcam, quę latina dictior eſt, ſed in latinam allelu-Ia commutatur, quæ omnibus pauperior eſt, ad ſignificandum paupertatem pręſentis uitę. ¶ † Et nota, quòd à ſeptuageſima 20
uſque in paſcha per dominicas noctes duo pſalmi mutantur ad laudes, ſcilicet Miſerere mei, qui eſt pſalmus pœnitentialis, in locum pſalmi: Dominus regnauit, qui eſt pſalmus lętitię, & ad perfectionem informat: Pſalm. Confitemini, in locum pſalmi: Iubilate. & hoc ideò, quia per pœnitentiam uenitur ad laudis confeſſionem, & per timorem ad ſpem. Quiſque enim in peregrinatione, quam ſeptuageſima ſignificat, poſitus, timori & ſpei eſt ſubditus Pſalmus enim: Miſerere timorem quem oportet fragiles peccatores in pręſenti peregrinatione de uindicta Dei habere, deſignat informans eos, ut peccata ſua plangant: quia uero poſt dolorem cordis & confeſſionem reatus fiducia accedendi ad Dominum habenda eſt, ideo Deum laudantes dicimus ad alterutrum pſalmum Confitemini. Rurſus pſalmus: Confitemini. dicitur hoc tempore ad laudes ad notandum pueros debere inſtrui. ut in ramis palmarum ſciant laudes domini decantare. Quoniam hic pſalmus propriè ad illum pertinet, maximè propter illum uerſum: O Domine ſaluum me fac, o domine, bene &c. uel ideo, ut per mortem, & confeſſionem conſequamur peccatorum remiſſionem. Dictus uero pſalmus: Dominus regnauit, etiam pſalmus: Deus meus reſpice &c. & ſequentes hoc tempore dicuntur ad primam, ne aliquid de pſalterio prętermittatur: quin totum ſaltem in ſeptimana dicatur, quod totum in Eccleſia primitiua in die legi ſolebat. † Cę 21
terum quia ut pręmiſſum eſt, per ſeptuageſimam totum uitę noſtrę ſpatium accipimus, merito officia dominicarum, quę ſunt à ſeptuageſima, usque in paſcha, uariantur,

riantur, per quod notantur ordines vitæ
noſtræ ſeu cuiuslibet animæ fidelis, poſt-
quàm peccauit. Per primum enim ſcili-
cet: Circundederunt me habemus ali-
Eſ. 58 quem peccata confitentem. Per ſecun-
dum, ſcilicet Exurge habemus eundem pe
tentem. Per tertium, ſcilicet Eſto mihi,
ipſum orantem eſſe dominum adiutorem
ſibi. Per quartum, ſcilicet. Inuocauit me
cognoſcimus dominum illum audientem
ſibi adiutorem eſſe. iuxta illud: Te oran-
te, dicam: Ecce adſum. Per quintum,
ſcilicet Reminiſcere, habemus illũ cre-
dentem vel ſperantem, Per ſextum, ſcili-
cet: Oculi mei, intelligimus eum bonæ
operationis promiſſionem facientem. Per
ſeptimum, ſcilicet: Lætare Hieruſal. vbi
de hoc dicentur, accipimus eum de hac
paſſione exultantem, & quòd etiam re-
quies ſit multis data in hac vita. Per o-
ctauum, ſcilicet Iudica me Deus, videmus
eum à Deo confirmatum in virtutibus, &
bonis operibus, quod iam cõfidenter vult,
& poſtulat iudicari in conſumatione æter-
ne. Per nonum, ſcilicet: Domine ne lon-
gè intelligimus, quòd iam ſit collocatus in
ordine angelorum. Orat enim ibi habe-
re perſeuerantiam. Et quòd iſtud totum
valeat adipiſci, ſubiungit cauſam, ſcilicet
per reſurrectionem, quod habetur per de-
cimum officium, ſcilicet Reſurrexi: de hoc
etiam ſub dominica quadrageſimæ di-
cetur.

SVMMA.

1 *Septuageſimæ officium.*
2 *Geneſis liber cur legatur in ſeptuageſima. & nume. 3.*
4 *Septuageſima, quòd nam officium habeat in miſſa.*
5 *Septuageſima Epiſtola. & ſummarium. nume. 6.*
7 *Tractus ſequitur reſponſorium, in ſeptuageſima.*
8 *Septuageſima, quod habeat Euangelium. Et qualiter accipiatur. & nu. 11.*
9 *Terra, eſt omnium mater.*
10 *Iugum, eſt in quolibet ſtatu & gradus, ſuper filios.*

De officio Septuageſimæ. Cap. 25.

NVNC de officio præſen-
tis dominicæ aliqua di-
cemus. † Sanè, vt præ- 1
miſſum eſt, filij Iſrael
ſeruierũt ſeptuaginta an
nis regi Babylonis, & po
ſteà liberati redierũt in
Hieruſalem. Similiter oportet nos ſeruire
ipſi tota vita iſta, vel per culpam & pœnam,
vel ad minus per pœnam. Propter quod vo
lens Eccleſia agit pœnitentiam, tanquàm
poſita in captiuitate Babyloniæ, id eſt hu-
ius mundi, vt quandoq; liberetur, & perue-
niat ad Hieruſalem cœleſtem. & propter
hoc facit ſeptuageſimam, & ideò incipit le 2
gere quinque libros Moſi, quia iſta vtilitas
pœnitẽtiæ per gradus diſtinguitur in illis.
Primus enim liber, ſcilicet Gene. inſtruit Gene.
nos in initialibus pœnitentiæ, in fide, ſ. & ti 70
more, quæ ſunt eſſentia pœnitentiæ, quia per Gen.
ea concipitur pœnitentia. In fide autẽ nos 1
inſtruit: ſicut & in ſymbolo, quod enim ibi
dicitur viſibilium & inuiſibilium, dicit hic:
In principio creauit Deus cœlum & terrã,
ſcilicet cœlum empyreum, & ea quæ in eo
ſunt, quæ ſunt inuiſibilia, & terrã, id eſt om
nia iſta viſibilia, & ſicut ibi exprimitur per
ſona patris, & filij ſic & hic: In principio, id
eſt, & in filio creauit Deus ſcilicet pater cœ
lum & terram, poſtea exprimitur perſona
ſpiritus ſancti, cùm dicitur: Et ſpiritus Do-
mini ferebatur ſuper aquas, id eſt, ſpiritus
ſanctus, qui creauit, & regit omnia. Inſtruit
etiam nos in fide incarnationis, & paſſionis
vt credamus Chriſtum inquantum homi-
nem, paſſum fuiſſe, & non inquantum Deũ,
& hoc per Iſaac, qui non fuit immolatus,
ſed aries. Iterum inſtruit nos, vt credamus
Chriſtum datum eſſe ex gratia, nõ ex meri
tis, ſicut Iſaac. Inſtruit etiã nos ĩ fide reſur
rectionis, & aſcẽſionis, & ſpiritus ſancti miſ
ſionis per Ioſeph, qui poſt venditione ſub-
limatus eſt in Aegypto diſtribuens triticũ
per totam Aegyptum, ſicut Chriſtus poſt
venditionem ſublimatus mundo, diſtribuit
triticum verbi Dei per prædicatores ſuos
per totum mundum. Cuius cauſa fuit re-
ſurrectio, aſcenſio, & ſpiritus ſancti miſ-
ſio. Incutit etiam timorem per Adam, ne
nos per vitium gulæ, ſiue per inobedientiã
eijciamur

eijciamur de paradiſo ſpirituali, ſicut ille de paradiſo terreſtri, & per nos Cain inſtruit,ut caueamus ab homicidio, & per ciuitates penitus deſtructas, ut caueamus à uitio Sodomorũ & ab o. vitio per diluuiũ: & iterum à uitio gulæ, per Eſau: qui propter eſum, lenticulæ ruffe reprobatus eſt. Præterea,quia in lxx. recolimus miſeriam noſtram,quam propter peccata parentum
3 noſtrorum incurrimus,ideo librum † Geneſeos legimus, vbi agitur de expulſione primorum parẽtum de paradiſo,& de alijs de quo etiam cantamus reſponſoria. In ſudore vultus tui & illud.Ecce Adam &c.Ad maiorem tamen miſeriam deſignandam, prius legimus & cantamus de dignitate hominis, ſcilicet quod eſt factus ad imaginẽ & ſimilitudinem Dei, quod in paradiſo etiam colocatus eſt, quòd ſocia ei facta eſt, & quod nec mori, nec aliquam pęnam pati poſſet, niſi ex culpa ſua proueniret.
4 † Officium autem miſſæ eſt: Circundederunt me &c. vbi confitetur Eccleſia ſe eſſe in pœna & laboribus inflictis propter peccatum, quæ ſunt, fames, ſitis, calor, frigus, laſſitudo, ægritudo, & mors ipſa, per prauam conſcientiam,& amaritudo,fœtor, & tenebre,quales ſũt dolores inferni. Sed ne iſte luctus generet in nobis acidiam ſiue triſtitiam,quæ mortem operatur,ponit
Pſ.17 in verſu conſolationem: Diligam te Do-
Pſ.41 mine, uirtus mea &c. vt ſic poſſit dicere.
Gen.4 Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes &c. Et auerte, quia hæc verba. Circundederunt &c. ſunt etiam vox Eccleſiæ primitiuę plorantis in Abel protomartyre præcentore, cuius ſanguis de terra clamauit ad Dominum,quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit eum de manu Cain fratris eius. Vnde ſtatio eſt ad ſanctum Laurentium, cuius mors prætioſa nouo & inaudito genere paſſionis clamauit in cœlum, & audita eſt in uniuerſum mundum. Vnde & Eccleſia Romana præ cæteris eſt authenticata martyribus.
5 † Ne autem Eccleſia deſperet, iam proponitur ei in Euangelio triplex ſalubre remedium, & in epiſtola triplex prœmium. Remedium eſt ut ſi vult ab illis plenè liberari, in vinea animæ ſuæ laboret,abſcindẽdo uitia & peccata poſtea in ſtadio uitę præſẽtis,currat per pœnitẽtiæ opera,dein de uiriliter in agone pugnet contra omnia diaboli tentamenta, quod ſi fecerit, triplex remedium habebit, quia laboranti dabitur denarius, correnti brauium, pugnanti corona. † Verum quia non liben 6
ter homo ſuſcipit onus pœnitentiæ niſi videat premium, ideo oſtendit præmium in epiſtola prima ad Corint. ix. Neſcitis, quia hi qui in ſtadio curruut, omnes quidem currunt, ſed unus accipit brauium, Eſt enim brauium premium currentium, per quod ſignificatur beatitudo æterna, quæ eſt preminm currentium in regnum æternum, quod oſtenditur ut libentius agant homines pœnitentiam, & vt magis
fleant peccata ſua.vnde pſal. Super flumi- Pſal.
na Babylonis illic &c. & ſicut in curſu ex- 136
teriori remouentur, quæ impediunt curſum, ſicut dicit Apoſt.ſe facere,cum dicit. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo &c. quaſi dicat. Leuigo me, id eſt, leuem facio ad hoc, ut poſſim currere, ſic facit Eccleſia, macerat enim carnem ſuam ut remotis omnibus nociuis ad brauium
vitæ æternæ mellius currere poſſit. Et 1.Cor.
bene reſpondet ei reſponſorium: Adiutor 9
in oportunitatibus in tribulatione. Tribulatio enim, opportuna & utilis eſt homini,, quoniam facit nos recordari æter-
norum gaudiorum. Nec ſequitur allelu- Pſ.26
Ia,quia ſubticet Eccleſia cantica lætitiæ,
ut premiſſum eſt. † Poſt reſponſorium ſe 7
quitur tractus à trahendo dictus,& eſt ſuauis auribus, ſcilicet de profundis clamaui &c. Ad notandum,quòd in gemitibus & ſuſpirijs trahit eccleſia uitã ſuam de profundis peccati uel pęnę.Sed adcõſolationẽ interponuntur verba miſericordiæ,cum dicit. Quia apud te propitiatio eſt.Sed quia nullo modo vult Eccleſia quòd filij ſui cadant in acidiam, ideo poſt tractum ſequi-
tur euangelium†de denario diurno,id eſt, 8
de beatitudine æterna,quam oſtendit filijs ſuis,ut hilariter faciãt pœnitentiam.Simile eſt regnum cœlorum homini patri familias,qui exit primo mane &c. Matt.xx.cap. Homo eſt uinea Dei,& Eccleſia, quam quilibet debet colere pro poſſe ſuo, in alijs per prædicationem,& in ſe per bonã operationem.& ſi bene coluerit, habebit vitã æternam,quæ dicitur denarius. In denario eſt imago & ſuperſcriptio,& nos habemus imaginem Dei:apertã ſupſcriptionem

lo eſt,ſedens ad dexteram patris. Nempe fructus ſeptuageſimus viduis debetur, in conſolationem autem illius abſentiæ ſponſi,qui ad cœlum raptus eſt, dantur Eccleſiæ duæ animæ, ſcilicet ſex operum miſericordiæ excitatio, & decalogi impletio.

2 † Vnde ſexageſima ſonat ſexies decem:vt per ſex opera miſericordię,per decem decalogus intelligantur. Sexageſima enim ex ſenario & denario conſtat, vt ſicut Dominus poſt opera ſex dierum benedixit diei ſeptimæ, ſic poſt perfectionem operũ decalogi perueniemus ad beatitudinem æternam & dicetur nobis: Venite benedicti patris &c.& ideo in ſexageſima legitur

Gene. 2 Matt. 25

3 euangelium: † Cum turba plurima.Luc. viij.capitul. de ſemine verbi Dei:ut homines ſeminent opera miſericordiæ ad habendam illam benedictionem. Et quia ſemen in pluribus ſuffocatur, ideo clamat alta uoce in introitu. Exurge:quare ob dormis Domine. In tertia vero dominica, ſcilicet quinquageſimæ oſtendit,per quem velit liberari, ſcilicet per Deum. unde in introitu dicit: Eſto mihi, in Deũ protectorem, & quia Dominus prope eſt omnibus inuocantibus eum,ſequitur liberatio in ſequenti dominica, unde dicit in introitu. Inuocauit me: & ego exaudiam eum. Impoſſibile eſt enim,quin ille liberetur, qui aperit per confeſſionem peccata ſua, quæ ſunt dolores ducentes,ad infernum,& dolet dolore ſatisfactorio, & petit à Domino liberari: Quia uero peccata hominem à Deo ſeparant, ideo dubitando dicit: Exurge. Item dicit ter exurge in hodier-

Pſ. 14 Pſ. 70 Pſal. 144 Pſ. 90

4 no introitu,propter triplices filios.¶ † primo enim clamat pro filijs, qui tentantur per aduerſa, ſed non ſuccumbunt, ut Paulus: propter quos dicit primo,Exurge,quare obdormis,id eſt, obdormire videris,nõ exaudiendo vel liberando, & hoc facit Dominus:ut probentur & examinẽtur in igne tribulationis.Puriores enim exierunt tres pueri de fornace Babylonis, quàm intrauerunt. Vnde non dormit, ſicut habetur Hiere.ij.Vigilantem virgam ego video:& dicit Dominus ſtatim:Bene vides quia uigilabo ego ſuper gregem meum, & ſuper filios meos.Pſal.Ecce non dormitabit,neque dormiet,qui cuſtodit Iſrael, & quantum ad illos dicit poſtea: Obliuiſceris tribulationis, quia ſingula ſingulis debent reddi.¶

Dan. 3 Pſal. 128.

† Secundi filij, ſunt qui in pugna cadunt,& propter iſtos dicit Eccleſia:Exurge,ne repellas in finem, quare faciem tuã auertis, quaſi dicat. Oſtende faciem tuam & reuertentur ad te.¶ 5

† Tertij filij ſunt qui per blanda tentantur,nec ſuccumbunt, ſed quia aduerſa non tolerant, periculum eſt ne proſpera eos frangant, & propter hoc dicunt:Exurge Domine adiuua nos & libera nos propter nomen ſanctum tuum, propter hoc ſequitur & libera nos.De hoc etiam in dominica ſequenti dicetur. Epiſtola vero,Libenter ſuffertis.j. ad Cor. xj. capitul.hortatur nos,ut quæramus Dominum & deſpiciamus & ſuſtineamus læſores:& tanquam hoc cognoſcentes dicimus reſponſorium,Sciant gentes,quoniam &c. Tractus. Oſtendit terram commotam, id eſt, conſcientiam peccatorum. In euangelio ergo ſemen iacimus,quoniam in lxxij. in uineam inducti ſumus, eſt autem euangelium.Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum &c.Et hoc fecit beatus Paulus,qui ſe minauit ſemen ſuum,i d eſt, verbum Dei, & propter hoc fit hodie ſtatio apud ſanctum † Paulum, & inde eſt quòd in fine collectæ huius diei dicitur doctoris gentium &c.Sæpe enim ſecundum ſtationes officia ordinantur,vt hodie.quia enim ſtatio eſt ad ſanctum Paulum, ideo de eo fit mentio in collecta, & eodem modo in quinta feria ante,Lætare Hieruſalem, & in ſabbato ibi ſequenti,ut ibi dicetur. Protenditur autem ſexageſima vſque ad quartam feriã poſt paſcha,in qua cantatur.Venite benedicti patris mei: quia illi qui in operibus miſericordiæ ſe exercent, audient illud. Venite benedicti patris mei &c.Vt ipſe te ſtatur & tunc ſponſæ ianua aperietur, & ſponſi amplexu fruetur, unde in epiſtola admonetur, vt ad inſtar Pauli tribulationem de abſentia ſponſi patienter expectet, in euangelio ſeminationi bonorum operum ſemper inſiſtat, & quæ quaſi deſperans clamanerat, Circundederunt me gemitu mortis, & dolores inferni &c. Nunc ad ſe rediens petit in officio, in tribulationibus adiuuari, & ab ipſis eripi, dicens, Exurge Domine, adiuua nos &c.

6 Pſ. 43 Lu. 1. 7 Matt. 25

SVMMA.

1 *Quinquageſima, eſt multiplex.*
2 *Quinquageſima Pſalmorum, eſt triplex.*
3 *Quinquageſima annorum, annus Iubileus.*
4 *Quinquageſima, quid notet. Et vnde dicatur nume. 6.*
7 *Ieiunium auſpicari debent clerici à quinquageſimæ.*
8 *Quinquageſimæ officium matutinum.*
9 *Homo ſanctus, arcui comparatur cœleſti.*
10 *Quinquageſiæ officium quodnam in miſſa.*
11 *Charitatis quindecim gradus.*
12 *Pœnitentia, tria neceſſario requirit.*

De quinquageſima. Cap. 27.

SEQVITVR de quinquageſima. In primis autẽ
1 † notandum eſt, quòd multiplex eſt quinquageſima, ſcilicet dierum annorom, pſalmorum, perſonarum, & denariorum. ¶ Quinquageſima dierum, triplex eſt. ¶ Vna a dominica iſta uſque ad diem paſchæ. ¶ Alia à paſcha, vſque ad pentec. de qua dicitur in concilio Aurelian. de conſecratio. diſtinctio. iiij. ſacerdotibus. quòd ante paſchæ ſolennitatem, non qninquageſima ſupplendum eſt, quia illa ſeruatur poſt paſcha, ſed quadrageſima teneatur. ¶ Tercia ab octaua paſchæ, id eſt, à ſabbato in albis uſque ad ſabbatum poſt pente. ¶ Prima, eſt pœnitentiæ, afflictionis & abſtinentiæ. Tunc enim homines abſtinent à carnibus, & continent à luxutijs. ¶ Secunda, eſt lætitiæ & exultationis. ¶ Tertia, figuræ ſiue gloriæ: & glorificationis: figurat enim octauam ætatem, vbi utatur ſtola, ſcilicet, animæ & corporis in-
2 duemur. Et inde eſt, quod duo allelu-Ia in illa quinquageſima cantamus. ¶ † Quinquageſima quoque pſalmorum triplex eſt & tres ſtatus Chriſtianæ religionis ſignificat. Primus eſt pœnitentiæ, ſecundus iuſtitiæ: tertius laudis vitæ æternæ: ideoque prima terminatur in Pſal. Miſerere mei Deus: ſecunda in Pſal. Miſericordiã & iudicium. Tertia: Omnis ſpiritus laudet Dominum, quod eſt in fine pſalmi: Laudate Dominum de cœlis. Hæ tres quinquageſimæ ſignificant dies diluuij.
Tot enim diebus fuit aqua ſuper faciem Ge. 7.
terræ, ſcilicet centum quinquaginta. Ideo ergo tres quinquageſimas pſalmorum cantamur: vt Deus à tali diluuio & ab omni
periculo nos defendat. ¶ † In quinqua- 3
geſima vero annorum, erat annus iubileus, qui quinquageſimus erat. Tanta enim erat ſeptenarij celebritas, quod ſeptima dies celebrabatur, ſcilicet ſabbatum, & ſe
prima ſeptimana, vt per pentec. ſeptimus Exod.
menſis, ut September: & ſeptenarius an- 25
nus iubileus: in quo omnes ſerui liberabantur. Si uero aliquis eſſet qui nollet liberari, ſed remanere in ſeruitute domini ſui ducebatur ad poſtes tabernaculi, vel templi, & perforabatur eius auris, cum ſubula, quod erat ſignum ſeruitij: nec deinceps manumittebatur, etiam ſi vellet. Item omnia quæ tellus ex granis eo anno procreabat, omnibus erant communia, non enim colebatur illo anno. Omnia etiam debita illo anno remittebantur: & poſſeſſiones alienatæ reſtituebantur, prout ſub pentecoſt. dicetur, vnde iubileus, remittẽs, vel initians interpretatur: per quẽ recte pœnitentia figuratur, per quam vera libertas tribuitur: & à diaboli ſeruitute liberamur, per eam etiam peccatorum debita remittuntur, & hæreditas æterna atque cœleſtes manſiones reſtituuntur.
† Quinquageſima ergo, pœnitentiæ tem- 4
pus & remiſſionis ſignificat. Inde eſt, quòd Pſ. 50
hoc tempore pſalmus. Miſerere mei Deus: qui eſt quinquageſimus, & eſt tempus pœnitentiæ. & remiſſionis frequentatur & legitur & cantatur de diluuio. Nam ſicut per diluuium mundus purgatur eſt à malis hominibus, ita per pœnitentiam purgatur μικροκόσμος, id eſt, minor mundus, ſcilicet homo à vitijs & criminibus. Rurſus quinquaginta dies in pœnitentia ducimus, ut in quinquaginta ſequentibus diebus, ſcilicet à paſcha vſque ad pentecoſt. quos in lætitia ſumus acturi non excedamus, qui in die pentecoſt. Spiritus ſancti gratiam ſuſcipere mereamur. Finitur enim quinquageſima in die paſchæ, quia pœnitentia ad nouitatẽ vitæ reſurgere facit. De quinquageſima perſonarum ſermo habetur in

Ge-

Ge. Abraham quæſiuit à Domino, ſi quin-
quaginta boni eſſent in populo, nunquid
parceretur eis, imo dixit Dominus poſtea
de quinquaginta, & ſic uqſue ad decem.
5 ¶ † De quinquageſima denariorum, habe-
tur ſermo in euangelio, vbi agitur de duo
bus deb itoribus, quorum unus debebat cẽ-
tum denarios, & alius quinquagin-
ta, ſed de ea nihil ad præſens. Dicitur au-
tem quinquageſima quaſi quinquies decẽ,
ſignificans tempus remiſſionis, ut dictum
eſt. Quinquagenarius enim numerus conſi
ſtit ex quinario & denario in ſe multiplica
tis. Nam qui opera quinque ſenſuum cor-
poris per decem legis mandata moderatus
fuerit, ſecure dicere poterit, quod in ul-
timo die quinquageſimæ, ſcilicet in paſcha
cantatur, ſcilicet Reſurrexi, & adhuc te-
6 cum ſum &c. ¶ † Et not. quòd Theleſpho
rus & Gregorius Papæ. iiij. diſt. ſtatuimus.
ij. cap. & cap. ſequen. ſtatuerunt vt clerici
7 incipiant à quinquageſima ieiunare. ¶ In-
ſtituta eſt quinquageſima. ¶ † Primo, pro
pter ſuppletionem, ut uidelicet ſuppleren
tur dies dominici, qui de ieiunio quadra-
geſimæ ſubtrahũtur, & ſic quadraginta die
bus ieiunaretur, ꝓut ſub ſeptuageſima eſt
dictũ. ¶ Secũdo, propter ſignificationẽ quia
ſignificat tẽpus remiſſionis vt præmiſſũ eſt.
¶ Tertio, propter repreſentationem, quia
non ſolum tempus remiſſionis ſignificat,
verumetiam ſtatum beatitudinis repreſen-
tat. Nam in quinquageſimo anno ſerui ef-
ficiebantur liberi, ut præmiſſum eſt, & quin
quageſimo die agni immolati lex data eſt,
& in quinquageſimo die à paſcha datus eſt
Spiritus ſanctus, & ideo hic numerus ſtatũ
beatitudinis repreſentat, vbi erit adeptio
libertatis, & cognitio veritatis, & profe-
8 ctio charitatis. † Matutinale diei huius
officiũ eſt de diluuio: vt Eccleſia incutiat ti
morẽ, filijs ſuis ne peccẽt per luxuriã, ſicut
in miſſa poſt cõmunionem, ne peccent per
gulam. Et quia hæc duo uitia maximè do-
minantur in illo tempore, ideo agit de di-
luuio, per quod pœnitentia deſignatur, ut
præmiſſum eſt. Sed ne timor nimis deſpe-
rare faciat, dicit reſponſorium. Ponam
arcum meum in nubibus cœli, in ſignum fœ
deris, quod exponitur allegoricè de Chri
ſto vel de quolibet ſancto ſecundum ſuum
9 modum. Arcus enim † ille, quantò ma-
gis ad cœlum eleuatur, tanto magis ad ter
ram deprimitur, ita ſanctus homo, quantò
magis eleuatus eſt ad cœleſtia, tanto plus Eccle.
ſe humiliat. Iuxta illud. Quantò magis 3
es, humiliare in omnibus. Item arcus iſte
eſt ſignum fœderis, ſimiliter & Chriſtus. Pſ.83
Vnde in Pſal. Reſpice in faciem Chriſti
tui, & ſancti etiam ſunt fœderis ſignum,
quia poſſent iram Dei tenere, ſicut fecit
Moſes lxv. diſtinctione, diſciplina. Item
arcus ipſe portentum eſt, ita & ſancti, quia
ſi Dominus ita ſuos affligi permittit, quid
erit de malis? vnde legitur in Eccleſia.
Vidit arcum, id eſt, ſanctum, & benedi-
cit, qui fecit illum. Notandum autem eſt
quod primo cantantur quædam reſponſo-
ria de diluuio. Secundo, quædam de obe-
dientia Abrahæ. poſtremo, de cæco illumi
nato, ad notandum, quòd qui per pœni-
tentiam peccata ſua diluerit & mandatis
dominicis ut Abraham obedierit, à Domi
no plenè illuminari merebitur. ¶ Porro, 10
in officio miſſæ Eccleſia † rogat Deum, &
inuocat pro filijs ſuis afflictis, dicens in in- Pſ.70
troitu, Eſto mihi in Deum protectorum,
poſteà vero pro lapſis & dicit: Et in do-
mum refugij &c. Et cauſam ſubdit, ſcilicet
per fidem cum dicit. Quoniam firmamen-
tum meum & refugium meum &c. Tertio,
pro tentatis in proſperitate exiſtentibus,
cum dicit, & propter nomen tuum dux mi
hi eris, & enutries me. De hoc etiam in
præcedenti dominica dictum eſt. Sequi-
tur verſus: de ſpe q.d. quia merito ſpei da
bis mihi hoc. In te Domine ſperaui. Ora-
tio pro afflictis eſt, ſcilicet Præces noſtras
quæſumus Domine &c. Epiſtola eſt de cha
ritate. j. Corint. xiiij. capitul. Si linguis
hominum loquar, quaſi dicat, omnes vir-
tutes eo modo, quo haberi poſſunt, ſine
charitate, nihil valeant ad uitam æter- 11
nam. Et ponit † ibi quindecim gradus
ex quibus peruenitur ad regnum cœleſte.
Primus gradus eſt, Charitas patiẽs eſt. Se
cundus, benigna eſt. Tertius, non æmu-
latur &c. Deinde ſequitur commendatio
charitatis. Charitas nunquam excedit.
Quoniam autem non poteſt homo ha-
bere charitatem, niſi fiant mirabilia.
Maius enim eſt de impio facere pium,
quem creare cœlum & terram. ideo
ſequitur reſponſorium: Tu es Deus,

qui facis mirabilia, verſus eſt. Liberaſti in brachio tuo, id eſt, in Chriſto per fidem Chr.ſti. Et ſequitur tractus: Iubilate. cuius verba videntur eſſe contra illud, quod per
Pſ.76 tractum ſignificatur, ſcilicet dolores, per quos Eccleſia trahit vitam miſeram. Sed dic quod iubilatio ſeu exultatio, non eſt contrarium tractui, quoniam homo beatus in ipſis miſerijs exultat, & etiam quando homo liberatus eſt, in miſerijs gaudet, unde in actibus Apoſtolorum: Ibant Apoſtoli gaudentes &c. Et illud Salomonis. Cor,
Act.5 Prou. 13 quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus, id eſt, diabolus, hoc eſt ſuper omne gaudiũ. Euangelium eſt de fide paſſionis, & reſurrectionis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam &c. Luc. xviij. cap. & quia per fidem cæci illuminantur: ideo ſtatim ſequitur cæci illuminatio, qui valde ſapienter petijt, dicens Domine, ut videam, quia viſio erit tota merces. Offertorium ſimiliter eſt de fide: Benedictus es Domine &c. Et aduerte
Pſal. 118 quia in euangelio cœcus petitionem geminat, dicens bis: Filij Dauid, miſerere mei. & in offertorio ſimiliter etiam gratias de illuminatione vtriuſque populi duplicat, dicens bis: Benedictus es Domine, & in alijs etiam verbis magis ac magis dupliciter illuminari poſtulat, dicens bis: Doce me iuſtificationes tuas: vel bis dicens: Iuſtificationes tuas propter viam teſtimoniorum, & veritatis & mandatorum. Poſtcommunio, ſcilicet Manducauerunt & ſaturati ſunt nimis eſt de timore, ut admemoriam reducamus, quod dicitur de Iudæis: Adhuc
Pſ.77 eſcæ eorum erant in ore ipſorum: & ira Dei deſcendit ſuper eos. Quia enim comederãt vſque ad nauſeam, ſtatim Deum ad iracundiam concitauerunt, vt uidelicet incutiatur nobis timor, ne per gulam offendamus Deum, ſicut Iudæi. Hoc autem facit Eccleſia, quia ſolent homines magis intendere gulæ propter carnis præuium, quod imminet, de quibus dicit Gregor. diſtinctione. iiij. denique. quòd relinquendi ſunt ſuo ingenio cum venia. Et ideo bene competit huic diei. Poteſt etiam
12 † & aliter dici, quòd tria ſunt neceſſaria, quæ proponuntur nobis, in epiſtola & in euangelio, ad hoc, vt opera pœnitentiæ quæ per quinquageſimam figurantur, ſint perfecta, ſcilicet charitas, quæ proponitur in epiſtola: Memoria dominicæ paſſionis, & fides, quæ intelligitur per cæci illuminationem, & hæc proponuntur in euangelio, uera fides, ſine qua Deo nemo placere poteſt, opera facit acceptabilia, memoria paſſionis reddit facilia, charitas facit eſſe continua. Et ſicut Eccleſia primo deſperans clamauerat, Circundederunt me &c. & poſt ad ſe rediens, adiuuari petebat, ita hic iam concepta fiducia, & ſpe veniæ propter pęnitentiam, quaſi Dominum tenendo, orat & dicit: Eſto mihi &c. ubi petit quatuor, ſcilicet protectionem illis, qui ſunt in aduerſis, firmamentum illis, qui ſunt in gratia, refrigerium illis, qui ſunt in culpa, & ducatum illis, qui ſunt in proſperis. Epiſtola uero nos ponit in expeditione, armis muniri docens tractus, triumphatori militiæ nos docet ſeruire: ei quidem, qui nos fecit, non ei, cui nos vendidimus. Et not. euangeliorum conſequentiam rationabiliter ordinatam: nam in ſeptuageſima vineam colimus, in ſexageſima agrum ſeminamus, ſiue ſemen ſpargimus, in quinquageſima, fructum lucis in cæco illuminato colligimus.

SVMMA.

1 *Quadrageſima. ſequitur quinquageſimam. Et eius commendatio. poſt nu. 2.*

2 *Ieiunium primum, inſtituit Petrus Apoſtolus Et quorſum inſtitutum. nu. 3.*

4 *Quadrageſima, offerrimus Deo decimas.*

5 *G. Durandus, origine fuit prouincialis.*

6 *Quadrageſima, cur ſub Ver inchoetur, & producatur ad Paſcha. præter tamen rationem temporis, quo Chriſtus ieiunauit.*

7 *Quadrageſima, cur in Miſſa dicatur: Humiliate capita veſtra Deo.*

8. *Genua cur flectamus in quadrageſima ſub illam collectã Humiliate capita veſtra Deo. Et nume. 9. 10.*

11 *Pſalmus frequens in quadrageſima. Qui habitat.*

12 *Quadrageſimale tempus eſt tempus luctus.*

13 *Ieiunium, cur inchoetur in quarta feria. Et nu. 14. 15. 16. 17.*

18 *Cineres, cur imponantur capitibus, in capite ieiunij. Et vnde is mos ortus.*

Peniten-

19 Pœnitentiæ vis ſumma. Et quotuplex ſit. numero.20.

De feria quarta in capite ieiuniorum. Cap. 28.

1 POST quinquageſimã† ſequitur quadrageſima, quæ eſt numerus ſpiritualis pœnitẽtiæ in qua ieiunat Eccleſia, & pœnitet de peccatis ſuis. Per pœnitentiam enim, quæ in quadrageſima perficitur, perueniturad quinquageſimam, id eſt, ad annum iubileum, hoc eſt ad remiſſionem peccatorum, ut præmiſſum eſt. Incipit autem quadrageſima à dominica ſequenti, in qua cantatur: Inuocauit me, ſed in feria quarta ieiunium inchoatur, ut iam dicetur. Beatus Petrus † primo inſtituit ieiunium qua
2 drageſimæ ante paſcha. Nec vacat à myſterio, quod quadragintaſex diebus à capite ieiunij vſque ad paſcha in abſtinentia ſumus. Nam poſt Babylonicam captiuitatem xlvj. annis ædificatum fuit templum Domini: vnde & nos poſt captiuitatem Babylonis, id eſt, cõfuſionis uitiorum xlvj. diebus per abſtinẽtiam & bona opera, noſmetipſos templum Deo ædificamus. Quare autem xl. diebus ieiunetur, & quare dicitur quadrageſima, ſub dominica ſequenti dicetur. Sanè ieiunium quadrageſimæ commendatur ab inſtitutione, & à tribus temporibus, & à perſonis quæ in illis ieiu-
3 nauerunt. ¶Rurſus † ieiunia ideo ſunt inſtituta, quoniam in ueteri lege præceptum erat decimas Deo, & primitias de omnibus bonis reddi, vnde & nos idipſum facere debemus, & etiam nobiſipſis, ſcilicet de corpore & de mente, & de tempore. de his alijs ieiunijs dictum eſt ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Siquidem de nobis decimas, & primitias Deo offerimus, quando bonum operamur. In quadrageſima ſoluitur decem dierum, quoniam ſecundum Gregor. de conſecratione diſtinctio. v. quadrageſima à prima dominica quadrageſimæ, uſque in paſcha ſex hebdomadæ computantur, quarum dies ſunt quadraginta duo ex quibus dum ſex dies dominici ſubtrahuntur de ieiunio, remanent tantum triginta ſex dies abſtinentię, qui ſunt quaſi decem anni. Vt ergo numerus quadraginta dierum, quibus Chriſtus ieiunauit, impletur, recipiuntur ex inſtitutione Gregorij Papę. de conſecratione diſtinct. v. quadrageſima, quatuor dies pręcedentis hebdomadę, uidelicet quarta, quinta, ſexta ferię & ſabbatum, & ſecundum hoc dicitur quadrageſima, quaſi quatuor cum decima, quoniam triginta ſex diebus, qui ſunt decima, adduntur quatuor, ut pręmiſſum eſt, quorum primus eſt ſanctificationis & mundationis, quia tunc tam animam, quam corpus mundamus cineres capitibus aſpergentes. Reliqui tres ſunt de primitijs dierum, qui ſoluuntur in quatuor temporibus anni. Sed cum triginta ſex dies prędicti ſint decem trecentorum ſexaginta dierum & annus conſtat ex trecentis ſexaginta quinque diebus, & ſex horis, patet, quod cum ieiunamus triginta ſex dies, ratione decima, remanent quinque dies indecimati, & ſex horæ. ſed de illis ieiunamus quatuor dies præcedentis hebdomade, ut ſacer numerus compleatur, ut pręmiſſum eſt. Sed ſecundum hoc adhuc remanent triginta horæ indecimatę uidelicet unus dies, qui continet vigintiquatuor horas, & ſex horę, ſed poteſt dici, quod pro decima illius temporis in ſabbato ſancto tardius cœnamus, uel fortè propter hoc die illa tardius, ſcilicet de nocte miſſa celebratur, ut dictum eſt in procœmio quartæ partis.† Nos vero prouinciales † ieiunium quadrageſimæ in præce- 4
denti ſecunda feria inchoamus, & ſic duo 5
dies plus cæteris nationibus ieiunamus, & hoc non ſolum propter quandam honeſtatem, ut videlicet ſic biduo purificati, in quarta feria ſacrum ieiunium inchoemus, verum etiam pro eo, quod quadrageſima in magno die Iouis cænæ terminatur, prout ſub titulo de ſeptuageſima dictum eſt. Vltimos ergo duos dies non ratione quadrageſimæ, ſed propter cauſam ibi dictam & propter eorum ſanctitatem ieiunamus. Clerici etiam in quinquageſima ieiunium inchoare tenentur: prout ibi dictũ eſt. Quidam autem dixerunt, quod præmiſſi quatuor dies adduntur alia de cauſa, videlicet tres, pro tribus diebus quatuor temporum qui in quadrageſima contingunt, quartus

pro vigilia paſchę quam ieiunare debemus
ſed præmiſſa ratio verior eſt. Sed cum in
6 quadraginta † inuitemur per ieiunium
Chriſti: ut præmiſſum eſt, & ipſe ſtatim
poſt baptiſmum, ſcilicet epiphaniam ſuum
ieiunium inchoauerit: Quæritur quare
hoc tempore ieiunium inchoamus, & il-
lud cum paſcha continuamus, & non eo-
dem tempore, quo ipſe ieiunauit, cum
ipſius actio, noſtra debeat eſſe inſtructio.
duodecima quæſtione, ſecunda, exem-
plum. Ad quod quadruplex eſt ratio.
Prima, quia in quadrageſima repre-
ſentamus populum Iſrael qui fuit qua-
draginta annis in deſerto, & ſtatim
poſt celebrauit paſcha. ¶ Secunda,
quia homines tempore verno natura-
liter ad libidinem commouentur, ad
quam reſtringendam inſtitutum eſt hoc
tempore ieiunari. ¶ Tertia, quia Chriſti
paſſioni reſurrectio continuatur, igitur
rationabile fuit vt afflictio noſtra conti-
nua eſſet paſſioni Saluatoris. Cum enim
ipſe pro nobis paſſus ſit, & nos ei compa-
ti debemus, ut ita tandem conregnemus,
& poſt paſſionem ſtatim reſurrectio ſub-
ſequatur. Iuxta illud Apoſtoli. Si com-
patimur, & conregnabimus, & ægrotus
magis affligitur, cum approximat ſanita-
ti. ¶ Quarta, quia ſicut filij Iſrael prius,
quàm agnum comederent, ſe affligebant,
& lactucas agreſtes, id eſt, amaras, come-
debant, ita & nos per pœnitentiæ amari-
tudinem debemus prius affligi, ut ſtatim
poſt dignè poſſimus comedere agnum ui-
7 tæ, id eſt, corpus Chriſti, ut ſic myſtica
capiamus paſchalia ſacramenta. ¶ † Por-
ro in miſſis quadrageſimalibus frequenta-
tur. Humiliate capita ueſtra Deo. eo
quòd illo tempore diabolus magis impu-
gnat nos. Vnde Deum humiliter orare,
& nos ſibi humiliare debemus, & ut nos
ſub omnipotentis Dei manu humiliemus
dicitur etiam. Flectamus genua, de quo
dictum eſt ſub quarta parte ſub titulo de
8 ſalutatione. ¶ Et † eſt ſciendum, quod
Flectamus genua: & humiliate capita: ſe
ſe comitantur & neutrum dicitur in do-
minica die. Nam vt ait Gregor. qui in do
minica die genua flectit, Deum reſurre-
xiſſe negat. propter multas quidem cau-
ſas, orando nos ad terram proſternimus.
prout dictum eſt in quinta parte ſub pri-
ma. Dicitur etiam oratio ſuper popu-
lum poſt humilitate capita & cætera, pro
pter temporis ſanctitatem. Et ad notan-
dum, quòd in hac vita pro nobis eſt oran-
dum: ut in futuro audire mereamur à Do- Mat.
mino: Venite benedicti patris mei &c. 25
quæ quidem oratio eſt uicaria ſanctæ
communionis. Olim enim omnes com-
municabant, & communicaturos diaco-
nus ad flectendum genua inuitabat, nunc
uero, quia multi ſuſcipiunt corpus Do-
mini indigne, pro communione vtimur Luc. 18
oratione, diacono ſicut prius ſuo fungen-
te officio & dicente: Humiliate capita
ueſtra Deo. quia quicunque humiliaue-
rit ſe, exaltabitur, & quiſquis hic bonis
actibus benedicetur, æternæ benedictio-
ni poſtmodum adſcribetur. In hac ergo
oratione ſacerdos milites Chriſti pugnæ
commendat ad dimicandum contra ho-
ſtem antiquum, & inſidias inimicorum,
& ideo præmunit eos per miniſtrum ar-
mis humilitatis, dicens humiliate capi-
ta veſtra Deo. & ſic tandem capitibus
humiliatis quaſi confirmans eos, infun-
dit ſuper eos protectionem ſuæ bene-
dictionis, & hoc magis in ſeptuageſima, 9
quoniam aduerſarius noſter tunc ſolici- 1.Pet.
tus circuit, quærens quem deuoret. ¶ † 5
Secundo, in prima collecta genua fle-
ctimus in poſtulatione iuſtitiæ: quæ eſt
neceſſaria in præſenti uita: in ultima uero
reuerenter inclinamus in gratiarum actio 10
nem pro diurno denario vitæ futuræ.
¶ † Tertio, in prima collecta flectimus
genua pro pugna præſentis vitæ, afflictio-
nem laboris & continentiæ oſtendentes.
In ultima vero, quæ eſt pro gratiarum
actione caput humiliamus, per quod
mentis humilitas deſignatur, quia in
æterna uita omnis labor excludetur, ſed
humilitas ſemper ſtabit, de hoc dicetur
ſub ſabbato primæ hebdomadæ quadra-
geſimæ. Item in fine miſſæ dicitur. Be-
nedicamus Domino. de quo dictum eſt in
quarta parte ſub titulo de oratione nouiſ
ſima. Hoc etiam tempore cortinæ in eccle
ſia ſuſpenduntur, de quo dictum eſt in pri-
ma parte ſub titulo de picturis. Porrò
eccleſia

11 eccleſia † his diebus in magno certamine cõſtituta in quadrageſima frequentat pſalmum Qui habitat. quia in pſalmus ille informat in certamine poſitos ſpem ſuam in Domino ponere, & omne adiutorium ab eo depoſcere, de quo ſub dominica ſequenti dicetur. Hoc tẽpore diaconus caſulam ſuper humerum portat, de quo dictum eſt in parte ſecunda, ſub titulo de diacono. Ab hac quoque quarta feria, vſque ad dominicam palmarum, dicitur omni die pręfatio de ieiunio. Etiam dominicis diebus apud quoſdam. In illa verò dominica, & ſequentibus diebus dicitur præfatio de paſſione. Sed videtur eſſe incongruum, quòd in dominicis diebus cantetur præfatio de ieiunio, cum in illis non ieiunetur, & ideo quidam dicunt in illis quotidianam præfationem, ſed licet non ieiunetur numero: ieiunatur tamen qualitate, id eſt, in cibo quadrageſimali, ſicut in alijs diebus. In quibuſdam tamen eccleſijs incipiunt dicere præfationem de paſſione in dominica de paſſione, & in quibuſdam etiã dicunt præfationem de ieiunio vſque ad quartam feriam ante paſcha. Verum licet, vt præmiſſum eſt quadrageſimali ieiunio, quod incipit in dominica quadrageſimæ, ſuperadditi ſint quatuor dies, ſolennitates tamen officij quadrageſimalis temporis incipiunt in eadem dominica, ſicut prius, & non ante: nec in hoc immutatio facta fuit, quanquã potius ex incuria, quàm ex certa ſcientia hoc contigiſſe credatur: nam idem deberet eſſe caput ieiunij & officij, & ſecundum hoc videtur, quòd in dictis quatuor diebus deberent immediatè poſt miſſam

12 dici veſperæ. ¶ Circa † quod notandum eſt, quòd quadrageſimale tempus, eſt luctus, & pœnitentiæ tempus: pœnitentes autem dum conuertuntur ad Chriſtum, à tenebris ad lucem tranſeunt, ueſpertinum uerò tempus propter defectum & obſcuritatem, imperfectionem deſignat. Quia ergo pœnitentes non imperfectioni & defectu, ſed potius perfectioni & luci veritatis inſiſtunt: idcirco conuenienter quantum ad veſperas dictum tempus lucis ex inſtitutione Gabilõn. Conci. de conſecrat. diſtinctio. j. ſolent. præuenitur. vt ſic ſtatim poſt miſſam dicantur. quæ alias circa noctis tempus conſueuerant dici. Hoc tamen quatuor prædictis diebus præcedentibus non ſeruatur, qui diebus quadrageſimalibus ſuperadditi ex alia cauſa fuerunt. Vel poſt dici: quòd quia quadrageſimali tempore propter diſpoſitionem ad paſchalem ſolennitatem & correctionem delictorum præteritorum, ſanctioribus operibus inſiſtendum eſt: ideo prouiſum eſt, vt eo tempore, quo ſeruamus illa ieiunia, plures orationum ſupplicationes ieiunij agamus, & propter hoc non ſolum alias horas: verum etiam veſperas ante cibum dicimus. Prædictis tamen quatuor hebdomadis hoc nõ ſeruatur, ad repreſentandum primariam diſpoſitionem pœnitentium: qui in ſuis primordijs non poſſunt tot ſanctitatis obſeruantijs inſudare. Hoc tempore dicitur ad horas capitulum: Conuertimini. Iohel. ij. cap. & illud inter veſtibulum, quod eſt ibidem, & illud: Clama, ne ceſſes. Eſa. lviij. cap. & illud: Derelinquat impius. Eſa. lv. cap. & illud: Frange eſurienti. Eſa.

lviij. capitu. ¶ † Sanè hæc quarta feria 13
quatuor priuilegijs inſignitur. Primum, quia tali die incipimus ieiunare, quod fit quadruplici ratione. Primo, pro eo, quod Chriſtus legitur quarta feria ſuum ieiuniũ inchoaſſe, quod inde videtur, quia natus eſt die dominica, & ſi quis diligenter computet annos ex tunc, vſque ad xxx. ſecũdum rationes computi, inueniet eum in tertia feria baptizatum fuiſſe, & ſequenti die intrans in deſertum, inchoauit ieiuniũ.
Secundo, ideo † in quarta feria ieiunium 14
inchoamus, quia in quarta ætate Salomon templum ędificauit, & nos quaſi fundamentum illius templi, quod ex nobis conſtruitur, faciamus ieiunando, vt in paſcha templum domini eſſe poſſimus. Vnde Apoſtolus. Templum domini ſanctum eſt, quod
eſtis vos. † Tertio, ideo in quarta feria ie- 15
iunium incipit. Cum enim eccleſia in die- 2.Cor.
bus dominicis quadrageſimæ non ieiunet, 6
propter gaudium, quod habet de reſurrectione domini, quæ in illa die facta eſt. In
reſurrectione dominus legitur bis come- Lu.24
diſſe, ſemel cum diſcipulis euntibus in Emaus, & iternm, quando intrauit clauſis ianuis ad diſcipulos, & attulerũt ei partem piſcis aſſi, & fauum mellis. Ideo incipit ieiunare ab hac quarta feria antecedẽte dominicam illam, quæ pp hoc vocatur caput ieiunij

ieiunij. De hoc etiam iam præmiſſum eſt.
16 † Quarto, quia ſicut iam dicetur hoc tem pore ad bellum procedimus: ideo quatuor diebus huius hebdomadę ieiunamus, vt quatuor armati virtutibus, ſcilicet iuſtitia fortitudine, prudentia, & tēperantia, quatuor mala, quæ per primum parentem incurrimus, deploremus, ſcilicet quod de paradiſo eiecti ſumus, quòd in hac valle miſeriæ cibo ad modum iumentorum indigemus, quòd in infernum deſcendere timemus, quod in patria cum domino non gau
17 demus. † Quinto, vt defleamus quatuor mala, quæ fecimus, ſcilicet peccatum cogitationis, operis, conſuetudinis, & locutionis. Secundum priuilegium eſt, quia illa die audiuntur confeſſiones publicè pœnitentium, & eis pœnitentiæ imponuntur. Tertium, quia tunc cineres capitibus aſperguntur, vt iam dicetur. Quartum quia in die iſta fit proceſſio, qualem per totum annum fieri non contingit. Pœnitentes nanque tunc ab eccleſia cum proceſſione. & cruce eijciuntur: & in die cœnæ in eadem recipiuntur, ſicut ſub illa die dicetur. Proceſſionem quidem facimus: quia tunc ad bellum contra hoſtes incedimus, quia quaſi in expeditione, à ſeptuageſima, vſq; tunc fuimus. Procedentes ergo contra hoſtes armis noſtris armamur, quæ ſunt humiliatio, oratio, afflictio, & eleemoſynarum largitio. Humiliatio, ſicut iam dicetur eſt in cinere. Oratio, quia tunc dicimus: Parce domine &c. Afflictio, de qua in Euangelio: Cū ieiunatis &c. Eleemoſynarum largitio, quæ maximè hoc tempore frequentanda eſt: vnde. Abſconde eleemoſynam in ſinu pauperis. Talibus itaque armis armati, ad bella ꝓcedimus. Vnde collecta huius diei eſt. Concede nobis omnipotens Deus præſidia militiæ Chriſtianæ, ſanctis inchoare ieiunijs &c. Cæterum in hac die officium vſque ad nonam differimus: non tantum, quia dominus hora nona expirauit, ſed etiam propter gaſtrimargiam noſtrā. Adeo nanque ventri dediti ſumus, quod audita miſſa ſtatim ad cibum curremus. & de horis parum aut nihil curaremus. Vnde in cō cilio Cabil꜄ſi. de conſecrat. diſtinctio. j. ſolēt, dicitur, quòd ad miſſam cōcurrendum eſt, & auditis miſſarum ſolennijs & veſpertinis officijs ac largitis eleemoſynis, ad cibum accedendum eſt. Hac etiam † die benedicitur cinis, & in ſignum humilitatis capitibus aſpergitur ſub his verbis. Cinis es, & in cinerem reuerteris, quod dictum fuit Adæ Gene. iij. cap. Et Iob pœnitentiam in fauilla & cinere egit, prout legitur Iob vltimo cap. Et ait dominus: In domino pulueris puluere vos aſpergite. Micheæ. j. c. Item legitur Iudith iij. cap. quòd filij Iſrael humiliauerūt animas ſuas in ieiunijs, & cinis ſuper capita eorum. Et Abraham inquit: Loquar ad dominum meum, cum ſim puluis & cinis. Gene. xviij. c. & Mardocheus indutus eſt ſacco ſpargens cinerem capiti ſuo, Heſter iiij. c. & filiæ Sion conſperſerunt cinere capita ſua. Treñ. iiij. cap. Et hoc eſt, quod ſicut ex libro pontificali habetur: Pęnitentes & morituri in ſignum pœnitentiæ & humilitatis, & quòd terra & puluis ſunt, ſe in cinere vel ſolo proſternunt, & cilicium induunt, quòd ex veteri teſtamento tractum eſt. Legitur enim Eſa. lviij. cap. quòd pœnitentes ſacco & cinere ſternuntur. Idem Hierem. xxv. cap. Aſpergimini cinere, quia completi ſunt dies veſtri. Item Ionæ iij. cap. Rex Niniue indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Item Treno. iij. cap. Virgines Hieruſalem accinctæ ſunt cilicijs. Item in pſalmo xxxv. Induebar cilicio. Fit etiam hoc, ad † ſignifican- 19
dum, quòd ſicut in eiectione Adæ de paradiſo, maledicta fuit terra in opere ſuo: ſic per humilitatem pęnitentiæ terra noſtra, ſcilicet liberum arbitrium noſtrum benedicitur per pœnitentiam, vt non ſpinas & tribulos, ſed dignos fructus pœnitentiæ germinet. Inuitantur autem omnes ad pœnitentiam generaliter cum dicitur, in antiphona: Immutemur habitu &c. Ieiunemus, & ploremus ante Deum &c. Et oſtenditur cauſa, quare debeant homines ieiunare, ſcilicet quia dominus expectat eos ad pœnitentiam. Vnde introitus eſt: Miſereris omnium domine propter pœnitentiam, & eſt Sapiē. xj. cap. omnes etiam orationes quęcunq; dicuntur, faciunt ad idem in epiſtola. Conuertimini &c. quæ eſt Iohelis ij. capit. ad hoc inuitantur generaliter parui & magni & vtriuſque ſexus. Vnde dicit: Sanctificate ieiunium. Vocate cœlum, congregate populum &c. Sequitur reſponſorium. Miſerere mei Deus & cap. quod reſpon-

Eccle. 9

20 reſpondet epiſtolæ: oſtendens † triplicem effectum pœnitentiæ. Primũ quia per eum habemus remiſſionem peccatorum & cõſolationum gratiæ, & conculcationem inimicorum. Vnde ſequitur: Dedit in opprobriũ conculcantes me. Sequitur tractus: Domine, non ſecundum peccata noſtra &c. qui ſignificat laborem, qui in pœnitentia habetur. Et dicitur iſte tractus, vſque ad dominicam de paſſione in ſecunda, quarta, & ſexta ferijs, vt in diebus arctiori ieiunio deputatis inceptæ pœnitentię memores orationes ieiunio combinemus. In Euangelio autem. Cum ieiunatis &c. Matth. cap. vj. legitur de modo ieiunandi, vbi dicitur: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, quia omnis pœnitens debet vngi oleo ſpirituali, quod eſt iucunditas mentis, tanquam athleta & pugil domini. ſicut habetur in eccleſiaſtico: Oleũ de capite tuo non deficiat, & faciem tuam
Eccle. 9 laua, id eſt, interiorem hilaritatem exterius demonſtra, ne videaris hominibus ieiunans, id eſt, ſic ieiuna, ut non intendas fauorem humanum, ſed ſolius Dei, & pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Offerenda eſt: Exaltabo, vbi eſt gratiarum actio de impetranda remiſſione. Communio eſt: Qui meditabit, in qua eſt aliorum
Pſ.19 Pſal.1 exhortatio de legis meditatione, & conſonat Euangelio, quia meditari in lege, eſt theſaurizare in cœlo.

ADNOTATIO.

ª Ieiunium.] Quadrageſima ieiuniorum habet authoritatem, & in ueteribus libris ex ieiunio Moſi & Heliæ, & ex Euangelio, inquit Augu. epiſt. 119. ut de Moyſe patet Exod. 24. & 34. De Helia. 3. Reg. 19. De Chriſto, Matthæi 4. Luc. 9. De ieiunij præterea inſtitutione & qualitate, abunde cũ alibi, tum uel ex concilio Cabilonenſi, in cap. ſolent, de conſec. diſt. j.

SVMMA.

1 *Pœnitentia in tribus conſiſtit.*

De quinta feria. Cap. 29.

SEquitur de quinta feria. Siquidem innotati ſunt omnes in præcedenti die ſicut ibi dictum eſt ad pœnitentiam.
1 Sed quia pœnitentia † conſiſtit in tribus, ſcilicet in oratione, ieiunio, & eleemoſyna: ideo in tribus ſequentibus diebus agit de his tribus, & primo de oratione in hac quinta feria, & ideo incipit introitus. Dũ clamarem ad Dominum. Fit autem oratio ab aliquo, quandoque pro ſe, quandoque pro alio. Vt ergo oſtendatur quantum ualet ab aliquo, pro ſe facta oratio: igitur ſequitur epiſtola. Aegrotauit: Eſa. xxxviij. c. In qua proponit eccleſia regem Ezechiã in exemplo, qui oratione pro ſe facta impetrauit à Domino quindecim annos vitæ ſuæ ſuperaddi. Vt etiam eccleſia oſtendat, quantum valet oratio pro alio facta; legitur Euangelium: Cum intraret Ieſus. Matth. viij. cap. de Centurione, qui rogauit dominum pro puero ſuo, ut ſanaretur, quod impetrauit.

SVMMA.

1 *Ieiunium ſpirituale, Deo placet, non carnale, & ſextæ feriæ officium. nu. 2.*

De ſexta feria. Cap. 30.

IN ſexta feria agitur de ieiunio, & oſtẽditur quale † ieiunium placet, Deo .ſ. ſpirituale, non carnale, unde epiſtola 1
agit de hoc: Clama, ne ceſſes. Eſa. lviij. c. & poſt. Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti &c. Et dominus reſpondet: Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi contorquere, quaſi circulum caput &c. quaſi diceret: Non placet mihi tale ieiuniũ ꝙ aliquis ſe cruciet tantum, ſed quod diſſoluat faſciculos impietatis, id eſt, ab omni peccato abſtineat, quod fit per charitatẽ. Vnde † ſe- 2
quitur Euangelium: Audiſtis quia. Mat. v. c. Agens de charitate, ubi dicitur, licet hoc in eccleſia non legatur, dictũ eſt antiquis: Non occides: Ego aũt dico non iraſceris.

SVMMA.

1 *Sabbatũ præcedens primam quadrageſimæ. Dominicã, non habet quicquam proprium.*

De Sabbato. Cap. 31.

IN ſabbato agit eccleſia de eleemoſyna, & de ſabbato, qa per præmiſſa tria, ſcilicet orationes, ieiunia, eleemoſynas uenitur ad ſabbatiſſimum mentis, vbi pœna

pœna iã facta quę ſpectat ad pœnitentiam, id eſt, pax, quæ eſt quies, & ſabbatiſmus mẽtis, ſe oſculantur, id eſt, conueniunt. Et propter hoc ſequitur aperte in epiſtola. Eſa. lviij. cap. Si abſtuleris de medio tui catenam, ſcilicet peccatorum, & cætera quæ ibidem ſequuntur, tunc vocaberis ſabbatũ delicatum, &c. quæ ibidem ſequuntur, & hoc idem dicitur in Euangelio: Cum ſero eſſet &c. Matth. vj. Vbi dicitur de diſcipulis laborãtibus in mari, per quos pœnitentes deſignantur, quòd dominus aſcendit in nauiculam cum eis, & ſtatim facta eſt tranquillitas, quia Deo præſente in corde hominis pacificatur anima, & tranquillum fit
1 ibi. Hoc † ſabbatum licet habeat epiſtolam & Euangeliũ, ſicut nonnulla alia per anni circulum: non tamen eſt cantibus officiatum; quia ſecundum quoſdam notandum erat ſolenni ieiunio deputatum. Hodie verò ieiunamus, vt ad quietis æternæ ſabbatum perueniamus.

SVMMA.

1 *Quadrageſimæ prima dominica: quæ dicitur quintana. Et cur dicta quadrageſima. eiuſque introitus. nu. 6.*
2 *Ieiunium, cur dimenſum quadraginta diebus, Et cuius exemplo. nu. 3.*
4 *Pœnitentiæ fructus quis.*
5 *Ieiunij principium, interrumpit ordinem hiſtoriarũ, in prima dominica quadrageſimæ.*
7 *Epiſtola Pauli: Hortamur vos &c. militem Chriſtianum armat quatuor virtutibus cardinalibus.*
8 *Tentator cum viribus, verſutia, & fraude ſit homine ſuperior, qui audeat homo certamen cum eo inire.*
9 *Tentatio eſt quadruplex.*
10 *Tentator, quotupliciter Dominus tentauit.*
11 *Miſſæ introitus, in prima feria primæ dominicæ quadrageſimalis.*
12 *Cruces quando velentur, & velum ante altare ſuſpendatur.*

De prima dñica quadrageſimæ. Cap. 32.

IN hac dominica, in qua cantatur: Inuocauit me &c. incipit quadrageſima, quæ ſignificat tempus pœnitentiæ ſpi-
1 ritualis, & † vocatur dominica quinta, quia quinta eſt à paſcha. Quid autem ſignificẽt quinque quadrageſimæ: dictum eſt in prima parte ſub titulo de picturis. Dictum eſt autem quadrageſima, licet in ea ſint quadraginta duo dies, vſque ad paſcha. Primo quia eccleſia non curauit de duobus, quæ minutias non attendit: ſed ſummam numeri ponit, quamuis ſit parum plus vel minus. Secundo, quia quadrageſima non protenditur, niſi vſque ad diem cœnæ Domini, quæ eſt dies abſolutionis. Nam per quadrageſimam bene obſeruatã & per ueram penitentiam, peruenit homo ſpiritualiter ad cœnam agni. Vnde Apoc. Beatus, qui vocatus eſt ad cœnam nuptiarum agni: & ſecundum hoc ſolum ſunt quadraginta dies. Apoc. 9 Num. 33.
¶ Tertio, quia filij Iſrael laborantes in deſerto, quadraginta annis cibati manna, per quadraginta mãſiones venerunt in terram promiſſionis quo etiam exemplo, xl. diebus à delictis corporis abſtinentes, uerbis vitæ reficimur, orationi vocamus: vt tandẽ per Ieſum Chriſtum in terra uiuentium introeamus ſicut illi, per Ieſum naue, id eſt, Ioſuẽ in terram promiſſionis introducti ſunt. Ideo autem ſecundum Hier. ſunt in ea quadraginta duo dies, quia Dominus uenit ad nos per quadraginta duas generationes: computatis Ieconia patre, & Ieconia filio, & ipſo domino. Sanè totum tempus vitæ noſtræ quadrageſima eſt. Ieiuna- Mat. 4
mus autem † quadraginta diebus, incipientes à præcedenti quarta feria. 2
¶ Primo, ſecundum Auguſt. quoniam Matthæus quadraginta generationes poſuit. Ad hoc enim Dominus ſuo quadragenario numero ad nos deſcendit, vt nos ad eum noſtro quadragenario numero aſcendamus. de conſecrat. diſtinct. v. ieiunium. Secundo, ſecundũ eundem, quia ad hoc, vt habeamus quinquagenarium, quadragenario adijciendus eſt denarius. Ad hoc enim, vt perueniamus ad requiem beatam, oportet nos toto tempore præſentis vitæ laborare. Vnde & Dominus cum diſcipulis quadraginta diebus manſit, & poſt decimam diem Spiritũ ſanctum miſit. Ieiunamus ergo quadraginta
diebus. Nam † & Moſes accipiendo legem 3
ieiunauit quadraginta diebus, ſimiliter & Helias. Dominus quoq; noſter quadraginta diebus ieiunauit abſque cibo & hoc pro inſtitutione & exemplo. Vnde nonnulli vnam Exod. 24

vnam tantum quadrageſimam obſeruant: illi verò pro merito ieiunauerunt: Communius tamen eſt tres quadrageſimas ſeruare, eo quòd Moſes, ut tradunt Hebræi, ter aſcendens ad Dominum, ieiunauit: uel potius: quia tres in tribus leguntur ieiunaſſe quadragenis, ſcilicet Moſes, Helias, & Dominus. Quare autẽ quadraginta ſex diebus ſumus in abſtinẽtia: dictum eſt ſub præcedenti quarta feria. Conſiderandum eſt autem quòd tempus quadrageſimæ, pœnitentiæ adſcribitur. Pœnitentiæ autem † fructus ſunt ieiunium, uigilia, & aliæ carnis afflictiones; eleemoſyna corporalis & ſpiritualis, & alia miſericordiæ opera, oratio & deprecatio, & aliæ ſpecies contemplationis, fletus lachrymæ, & alia inſignia contritionis. Ideo de his & ſimilibus ad pœnitentiam pertinentibus, in nocturnis & diurnis officijs hac die, & ſequentibus legit & cantat eccleſia copioſe. Et propter hoc etiam hoc tempore dicitur regulariter oft es in canonicis horis pſalmus ille pœnitentialis: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, &c.

¶ Et eſt notandum, quòd propter ieiunij principium † ordo interrumpitur hiſtoriarum. Cum enim in ſeptuageſima & ſexageſima cantatum fuerit de Adam, & in quinquageſima de Noe & Abraham in hac prima interponitur de fructibus pœnitentiæ: in ſecunda uero de Iacob: in tertia de Ioſeph: in quarta de Moſe. Antiquitus tres inſtituit eccleſia ſexageſimas: de quo tactũ eſt, in prima parte ſub titulo de eccleſiaſticis ſacramentis. Sanè, quia, ut dictum eſt ſub quarta feria cinerum, hoc tempus eſt Chriſtianæ militiæ, & in quo diabolus fortius contra nos inſurgit, ideo ne homo deſperet quaſi confortatiuum quoddam canit eccleſia introitum. † Inuocauit me &c. Quo audito, ſpe fit homo fortis. Vnde dicit Apoſtolus: Spe fortes, in tribulatione gaudentes. Et Eſa. xxx. c. In ſilentio, & in ſpe erit fortitudo ueſtra. Siquidem in his duobus conſiſtit tota fortitudo hominis ſpiritualis, ſi licet in ſilentio, id eſt, à tumultibus ſeculi, nihil de his quæ ſunt ſeculi appetendo, & in ſpe æterna deſiderando, per epiſtolã quæ incipit. Hortamur vos ij. Cor. vj. c. Armat eccleſia † milites ſuos quatuor Cardinalibus uirtutibus. Primo, fortitudine, cum dicit: Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nũc dies ſalutis &c. Quę ibi de fortitudine dicunt & quia ſequitur: in omnibus exhibeamus nos, ſicut Dei miniſtros in multa patientia. ¶ Secundo, temperantia, cum dicit. In caſtitate & ieiunijs multis. ¶ Tertio, prudentia, cum dicit: In ſcientia, id eſt, prudẽtia. Sunt autem idem ſubiectio, ſcientia, & longanimitas: quia ſcientia & longanimitate ſcimus conuerſari in medio prauæ & peruerſæ nationis, & bonitatte & ſuauitate, quæ in Spiritu ſancto. hoc totum pro eodem ſumitur. Sequitur, in charitate non ficta, quia omnia ſine fictione fieri debent. ¶ Quarto, iuſtitia cũ dicit. Per arma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris. Poſt epiſtolam ſequitur reſponſoriũ. Angelis ſuis Deus mandauit de te &c. Vt ſic ſecure homo poſſit pugnare, ſequit tractus. Qui habitat in adiutorio. in quo agit de tentatione. Tractus uerò, Deo dicitur, quia ibi oſtenditur ꝙ hæc uita miſera diſtrahitur multis doloribus & laboribus. *Pſ. 90*

¶ Et † quia poſſet conqueri aliquis de inęqualitate iſtius pugnæ, quia tẽtator poten- 8
tiſſimus eſt, ut habetur in Iob. Non eſt poteſtas ſub cœlo, quæ ei ualeat cõparari. Et ſapientiſſimus, quia multa uidit. Et crudeliſſimus, quia ut dicit Hier. Crudelis eſt, & non miſerebitur. homo autem infirmiſſimus & ignorans & ideo in ipſo tractu ponitur ſolutio huius, quia ad hoc permittit Deus inimicum tentare, ut homo timeat, & ad Deũ confugiat, quia ſcit & poteſt, & vult liberare, & ſic in ſe non ſperet, ſed in Deo qui promittit, ꝙ liberabit, ſi cõfugiat ad eum. Vult ergo Deus, ut homo habeat timorem de inimico forti, & ſpem de promiſſionibus futurorum, & de dilectione Dei vehementiſſima, ergo ſequitur quod vult eum protegere, quemadmodum galli na protegit pullos ſuos ex amore uehemẽti, & eſt ſpes de cuſtodia angelorum: homo autem ſi molatur inter duas molas, timorem ſcilicet & ſpem, efficietur panis placẽs Deo, & ſic uincet omnem † tentationem 9
ſiue ſit leuis & occulta, quæ dicitur timor nocturnus, ſiue leuis & manifeſta, quæ dicitur ſagita uolans in die: ſiue ſit grauis & occulta, quæ dicitur negotium perambulãs in tenebris, ſiue ſit grauis & aperta, quę dicitur dæmoniũ meridianũ. Hæc quatuor genera

Iob 41 *Hier. 6* *Math. 23*

genera tentationum vincet, quilibet ſic ar
matus: vt dictum eſt. Sed in Euangelio nõ
ſunt niſi tres tentationes vbi dicitur: Du-
ctus eſt Ieſus in deſertum &c. Mat. iiij. c. &
cõprehenduntur quandoq; oẽs tẽtationes
ſub quaternario, vt dictum eſt, quandoque
ſub ternario, vt in eodem pſalmo inferius
dicetur. A laqueo venantium, id eſt, ab o-
pere malo, & à verbo aſpero, id eſt, à pecca
10 to oris. Tentatus † autem fuit Dominus à
diabolo triplici tentatione, ſcilicet tenta
tione gulæ, cum dicit ei: Dic vt lapides iſti
panes fiant. Cupiditatis, ſcilicet cum di-
xit: Hęc omnia tibi dabo, ſi procidens ado
raueris me. Et inanis gloriæ, ſcilicet quan
do diabolus voluit eum deijcere de pinna
culo, ſicut fecerat alios prędicatores mul-
tos: & vicit eum Dominus per authorita-
tes ſacræ ſcripturæ, quod ſignificatum eſt
in hoc, quòd Dauid lapidibus ſumptis de
torrente deiecit Goliam: docens nos de-
bere armari gladio verbi Dei, præter illa
arma, quibus nos armat Apoſtolus in epi-
ſtola hodierna, vt ſic ſufficienter ad pugnã
armati ſimus. Poteſt etiã dici, quòd à prin
cipio ſeptuageſimæ eccleſia tot tribulatio
nibus pręſſa deſperans clamauerat. Circũ-
dederunt me gemitus mortis, quaſi à nul-
la parte euadere poſſit. In principio verò
ſexageſimæ, vbi etiam de hoc dictum eſt,
& dicetur in quarta dominica, quaſi poſita
inter deſperationẽ, & ſpẽ clamauit. Exur-
ge quare obdormis Domine. In principio
quinquageſimæ iam deſperans clamauit:
Eſto mihi Domine in Deum protectorem:
imò deprecatiuam mutãs in affirmatiuam
11 dixit: Dux mihi eris, & enutries me. † Nũc
verò in principio quadrageſimę oſtendens
ſe exauditam dixit: Inuocauit me, & ego
Eſ. 49 exaud. & epiſtola dicit. In tempore placi-
to exaudiui te. In graduali, datur nobis an
gelorum cuſtodia. In tractu, diuina prote-
ctio, quia circundamur ſcuto veritatis. In
Euãgelio, ad exemplũ Saluatoris ab hoſte
triũphus, cui dicimus: vade retro Satanas.
In offertorio ẽt diuina protectio notatur,
cũ dicit: Scapulis ſuis obũbrabit tibi, &c. in
poſt cõione dæmonum ſubiectio, vbi dici-
tur: Super aſpidem & baſiliſcũ. Ab hac die
12 † vſque ad paraſceuem, cooperiuntur cru
ces, & velũ ante altare ſuſpenditur, de quo
in prima parte dictum eſt ſub titulo de pi
cturis. Hęc dominica priuilegiata eſt, quia
eſt ianua & limes quadrageſimæ, quę repre
ſentat tempus, quo filij Iſrael morati ſunt
in deſerto. Tria quidem fuerunt in populo
Iſrael, quorum duo commemorauimus, ſci
licet peregrinatio, quæ fuit in Aegypto,
quando Iacob & filij ſui profecti ſunt in
Aegyptum: captiuatio, quæ fuit in Baby-
lone: & diſperſio, quæ fuit facta à Tito &
Veſpaſiano per totum mundum, quam nõ
commemorauimus, quia ab illa nunquam
reuocabuntur: de qua dictum eſt. Tradam
eos in manu, de qua non poterunt ſurge-
re, in hac dominica ad horas dicitur capi-
tulum: Fratres hortamur vos, ne in vacuũ,
&c. ij. Cor. vj. c. & illud: Ecce nunc tẽpus
ij. Cor. vj. c. & illud: In omnibus exhibea-
mus, ibidem. Et fit hodie ſtatio apud baſili
cam Lateran. quæ conſtructa eſt in honorẽ
Saluatoris, & plus quàm prophetæ Ioã. eo
quòd officium hodiernum Saluatotis no-
ſtri propheticè reſonat felicitatem.

S V M M A.

1 *Officium ſecundæ feriæ, primæ dominicæ qua dragesimalis.*
2 *Tentator conatur auferre nobis conſideratio nem cæleſtium præmiorum, vt facilius in eius retia irrepamus.*

De ſecunda feria. Cap. 33.

POſtquam Dominus & † Apoſtolus ar 1
mauerunt militem ſuum, non reſtat,
niſi vt pugnet, quia hoſtes ſemper pa
rati ſunt. Quia verò per opera miſericor-
diæ ſpecialiter & maximè fit pugna iſta,
ideo de ipſis eſt feria iſta quę agit de elee-
moſyna. Rurſus, quia onus pugnæ non li-
benter ſuſcipitur, niſi intuitu præmij, ideò
in hac ſecunda feria eſt introitus. Sicut o-
culi ſeruorum, &c. Et Dominus in epiſto-
la: Ecce ego requiram oues meas, &c. quę *Pſal.*
ſumpta eſt de Ezechiele xxiiij. oſtẽdit præ *123.*
mium, cum dicit: Et paſcam eas, qui enim
paſcit Dominum in paupere, & Dominus
paſcit eum: ſicut ibi legitur in montibus Iſ
rael, in manſionibus æternis, idem habetur
per Euangelium: Cum venerit filius &c.
Matth. xxv. c. vbi dicitur: Venite benedicti
&c. Eſuriui, & dediſtis mihi manducare.
† Debemus autem habere oculum ad ip- 2
ſum

ſum non tantum ſiniſtrum,vt reſpiciamus pœnas æternas, & propter hoc bonum faciamus: hoc enim eſſet timor ſeruilis, ſed etiam dextrum, vt conſideremus præmia, iſtum oculum vult nobis auferre diabolus & nititur quantum poteſt: vnde j.Reg. xj. cap. Rex Ammonitarum noluit inire fœdus cum Iabitis,niſi erueret eis dextros oculos viij.q.denique. Similiter vult facere nobis diabolus, vt non ſimus apti ad pugnandum, ſicut miles, qui non habet oculum dextrum.

SVMMA.

1 *Feria tertia primæ Dominicæ quadrageſimalis, & eius officium.*
2 *Cogitationes Domini, quales.*

De tertia feria. Cap. 34.

TERTIA feria agit de oratione & ſumit introitus
de pſalmo, qui eſt ora-
1 tio.† Domine,refugium
Exod. factus es nobis. Pugna-
17 mus enim orando.Vnde
Ieſusgnauè in eremo pugnabat & Moſes orabat, merito qui pugnabat, non deficiebat: quia ille orando vincebat.xxxviij.diſtinct. ſi quis vult, epiſtola verò. Quærite Dominum &c. Eſa. lv.cap. docet nos orare, & inuitat nos ad orationem. Quærite Dominum,ſcilicet derelinquendo vitia, & peccata, quia mitis eſt ad ignoſcendū: non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ. Quæ verò ſint cogita
2 tiones eius,oſtēdit Hieremias dicens.† Ec
ce ego cogito cogitationes pacis,& non afflictionis. Si enim ex vero corde rogatur & quæritur, ſtatim pacificatur quantumcunque deliquerit in eum homo, & hoc dum inueniri poteſt,ſcilicet in præſenti. Ecce oſtēditur effectus orationis, quia per eam homo Deo pacificatur: Idem etiā habetur per Euangelium: Cum intraſſet. Mat.xxj. c. in quo dicitur: Poſtquam eiecit ementes,& vendentes de templo,dixit: Domus mea,id eſt,homo in quo habitat:domus orationis vocabitur: in epiſtola monemur ad petendum,vt habitet in nobis, in Euangelio,vt det nobis æterna gaudia. Cætera, quæ in graduali,in offerenda, & poſt communione cantantur, ſunt quærentium Dominum orationes, & conſolationes & gratiarum actiones.

SVMMA.

1 *Feria quarta primæ Dominicæ quadrageſimalis, eſt de ieiunio. Eaque ſolennitas geminatur.nu.2. Et eius officium duobus conſtat verſibus. nume. 3.*

De quarta feria. Cap. 35.

QVARTA feria eſt de ieiunio, ſed quia illa dies eſt ſeptima à capite ieiunij. † Septimus autē 1
numerus & ſeptuageſimus idem ſignificant, idē enim ſignificat numerus multiplicatus & numerus multiplicans. Septuageſimus verò ſignificat liberationem à captiuitate, ideo in introitu qui
eſt: Reminiſcere,&c. petit liberationem, Pſ.24
ſcilicet quæ habetur per ieiuniū,& in epiſtola & in lectione monemur ad ieiunium exemplo Moſi & Heliæ. Lectio,quæ legitur propter ordines,ſūpta eſt Exod.xxiiij. aſcende ad me in montem,&c. Epiſtola ve
rò de tertio Regum venit Helias,&c. Qua 3.Reg.
le autem ieiunium debeat eſſe,ſcilicet ſpi 10
rituale monſtratur nobis per ieiuniū Moſi,vtilitas verò per Heliā, in azymo enim cibo peruenitur,vſq; ad montē Dei Oreb, id eſt,ad altitudinem menſæ illius, quando comedemus ſupra menſam patris Chriſti in regno ſuo. Per ieiunium quidem,ita Dei temperatur & mitigatur, quod oſtenditur per Euangelium Matth.xij.cap. Acceſſerunt ad Ieſum &c. in quo habetur de Niniuitis, qui iram Dei tēperauerunt per
ieiuniū ſuū. ¶ † Et not. q; in hac feria ſolen 2
nitas ieiunij duplicatur, quia ieiunatur tā ratione quadrageſimæ, quàm ratione ieiunij quatuor temporum. Quia verò pœnitentium aſperius ieiunātium corpora deſiccantur, in his non habitat, ſicut dicitur in Euangelio, Spiritus immundus,qui ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Corpora enim ieiunio deſiccata faſtidit, ideo ad ieiunia libentius appenden-

pendenda, Moſi & Heliæ præmittitur exẽpla, quorum vterque in ſingulis lectionibus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunaſſe perhibetur, itaq; propter
3 ieiunij geminationem, ſcilicet † quadrageſimæ & quatuor temporum, duo verſus in graduali ponuntur. Ea quæ in introitu, graduali, tractu communione & offerenda cantantur, ſunt cõſolationes & orationes, vt ieiunantes à tribulationes eripiantur, & ne his, qui ieiunijs affliguntur, inimici dominẽtur. Hęc quarta feria in hoc priuilegiata eſt, quia illi in ſabbato ſequenti ordinandi ſunt, interrogantur de ſcripturis ſacris, & examinantur, de quo & quare duę lectiones legũtur ad miſſam, ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus dictũ eſt.

S V M M A.

1 *Feria quinta primæ Dominicæ quadrageſimalis, quem habeat miſſæ introitum.*
2 *Confeſſio, eſt triplex.*
3 *Feria quinta primæ Dominicæ quadrageſimalis, carebat olim proprio officio. Et quid hodie.*
4 *Euangeliorum & epiſtolarum varietas, vnde in diuerſis eccleſiis, quinta feria primæ Dominicæ quadrageſimalis, fuerit pfecta.*

De quinta feria. Cap. 36.

1 QVINTA feria eſt de † cõfeſſione per quã etiam pugnatur, & eſt introitus: Confeſſio & pul-
Pſ.95 chritudo. † Eſt autem
2 triplex confeſſio, ſcilicet fidei, peccati, & humilitatis. Qui habet hanc confeſſionem, pulchritudo eſt in conſpectu eius. In conſpiciendo enim Deum, humiliamus nos, & Deo ſimile ſumus imitando ipſum. Epiſtola verò. ſ. Orauit Eſdras, &c. ſumitur de
Dan.9 Eſdra ix.c. In qua eſt oratio Eſdræ, & confeſſio, qui orauit ſicut etiam Daniel orauit: Peccauimus, & iniuſtè egimus, &c. Et per iſtam confeſſionem meruerunt remiſſionem peccatorum, & ita oſtenditur effectus confeſſionis. In alijs eccleſijs legitur epiſtola: Factus eſt ſermo Domini. Ezech. xviij.c. Quæ etiam loquitur de effectu confeſſionis. Euang. Egreſſus inde Ieſus, &c. Mat.xv.cap. Eſt de muliere Cananæa, quæ per confeſſionem fidei, cum dixit: Domine adiuua me, & per confeſſionem humilitatis, cum dixit: Nam & catelli, &c. meruit filiæ ſuæ ſanitatem. & dictũ eſt ei: Mu- Ioã.8.
lier, magna eſt fides tua. Quidam autem legunt euangelium, in quo Iudæi gloriãtes, ꝙ eſſent filij Abrahę conuincuntur non eſſe filij Abrahæ, quia non faciunt opera eius, ſed eſſe ex patre diabolo, eius opera faciẽdo. uel ut quibuſdam moris eſt legitur Euangelium: quòd alij legunt feria quinta ſequẽtis hebdomadę de diuite, qui apud inferos cruciatur, patremq; uocans, & deprecans Abraham, non ut filius exauditur. His conſonat illud propheticum, quod in epiſtola præmittitur, quòd ſi uir iuſtus genuerit filium ſanguinem effundentem, & uniuerſa deteſtanda facientem, ipſe quidem in iuſtitia ſua uiuet: filius autem eius, qui operatus eſt iniquitatem, morte moriarur. Cætera, quæ ſunt in introitu, graduali, & offerdẽa, ſunt laudes & orationes iuſti. Communio: panis, quem ego dedero. Ioan.vj.c. Declarat, vnde iuſtus uiuat,
ſcilicet de carne Chriſti. ¶ † Et attende 3
quòd quinque feriæ propria olim non habebant officia, ſed à dominicis æſtiualibus officiabantur, & earum euangelia nõ ſunt de ieiunijs inſtituta, ſed de diuite & Laza
ro & uiduæ filio ſuſcitato. † Olim etenim 4
non ieiunabant, ſed ut in dominicis ſolennizabant, ſed poſtmodum à Greg. iuniore quadrageſimæ fuerunt adiunctæ ieiunio, prout dictum eſt ſub ſeptuageſima & officioſitate. Et inde eſt, quòd uarietas epiſtolarum & euangeliorum in quintis ferijs reperitur. De hoc dicetur ſub quinta feria ſequentis hebdomadæ.

S V M M A.

1 *Feria ſexta prim Dominicæ, quadrag. & eius officium, tum Euangelium nu. 2.*

De ſexta feria. Cap. 37.

IN ſexta † feria, quæ eſt noua dies ieiunij, qui numerus eſt angelicus, petit 1
eccleſia liberari ab omnibus tribulationibus. Et eſt introitus de neceſſitatibus

bus &c. Et fit hoc per Angelos & maximè
per Angelum magni concilij,& ideo legi-
2 tur Euangelium † Ioan.v. Erat dies feſtus
&c. in quo dicitur quòd Angelus Domini
deſcendit in piſcinam & mouebatur aqua,
& ſanabatur unus. ideo unus,quia tantum
unitas eccleſiæ ſanatur. Sed ne in contra-
dictione peccemus,ſicut Iudęi qui dicebāt
Hier. iſtud prouerbiũ ironicè. Patres noſtri man
31 ducauerunt uuam acerbam in deſerto, &
dentes filiorum obtupeſcunt, id eſt, nos
punimur propter hoc, quod non eſt iuſtũ,
ideo legitur epiſtola de Ezech. xviij. cap.
Exod. Anima,quæ peccauerit,ipſa morietur. Fi-
20 lius non portabit iniquitatem patris: niſi
imitetur patrem in malitia. Vindicat enim
Dominus iniquitatem patrum in filios, in
his,qui oderunt eos: extrà de regu. iur. ni-
ſi. j. q. iiij. per totum.

SVMMA.

1 *Sabbatum primæ Dominicæ quadrag. & eius officium. nu. 2. 5.*
3 *Genua quare non flectamus ante ſextam orationem, in ſabbato primæ Dominicæ quadrageſimalis.*
4 *Prædicatoris officium.*

De ſabbato. Cap. 38.

POSTEA uerò non reſtat, niſi ſabbatiſmus.
1 † Et eſt epiſtola de ſabbato mentis. Fratres
hortamur uos Per ſabbatum uerò mentis,ue
nitur ad ſabbatũ æternitatis, & ideo dicitur Euangeliũ de tranſ
figuratione Domini, in qua apparuerunt
tãtum Moſes, & Helias, quorum exemplo
2 animatur eccleſia ad ieiunium. ¶ † In
miſſa huius diei lectio prima eſt. Orauit
Moſes. Deut. xxv. cap. Secunda eſt. Dixit
Moſes filijs Iſrael enim ibidem xj. c. Ter-
tia eſt. Orationem faciebant ij. Machab. j.
c. Quarta eſt. Miſerere noſtri. Eccl. xxxvj.
Dan. 3 c. Quinta eſt. Angelus Dñi. De qua dictũ
eſt ſub quarta feria tertię dominicę de ad-
uentu. Quia ergo pro ordinandis erat ec-
cleſia,cantat introitum. Intret in conſpe-
ctu &c. Et graduale: Propitius eſto &c. Et
protector noſter aſpice &c. Et conuertere
Domine &c. Et dirigatur Domine oratio
mea &c. Et ad dominum, cum tribularer
clamaui,& exaudiuit me &c. Ad quinque
lectiones flectit genua, ut quinque ſenſus
ordinandorum à Dño dirigantur. † Quia 3
uerò diaconi & ſacerdotes tanquam perfe
ctiones æternis intendere tenentur: inde
eſt, ꝙ ante ſextam lectionem, ſiue ante epi
ſtolam,non dicitur: flectamus genua, ſicut
nec ante Euangelium. Hoc etiam fit pro-
pter reuerentiam Apoſtolicæ lectionis, &
propter eandem etiam cauſam ad oratio-
nem ſuper populum genua non flectimus,
ſed ſolum caput inclinamus. Rurſus quia
multum valet deprecatio eccleſię aſſidua:
quis enim eſt,qui non audiatur in tribula-
tionibus: idcirco quinto loco legit̃ lectio
de tribus pueris de camino ignis liberatis,
& ſequuntur gratiarum actiones in canti-
co: Benedictus es Domine &c. Quia verò
officium prædicationis etiam ad ſubdiaco
nũ pertinet, idcirco ſequitur epiſtola Pau
li j. Theſſal. vlt. c. Rogamus uos, corripite
inquietos, conſolamini puſillanimes &c.
† Officium enim prędicatoris eſt alios cor 4
ripere,& reliqua facere,quæ in epiſtola ip
ſa docentur. & ita epiſtola ipſa pertinet ad
ordinatos ſaltem in ſacris. † Deinde ſequi 5
tur tractus: Laudate Dominum omnes gen
tes: laudate eum omnes populi: in quo om
nes inuitamur ad Dei laudẽ, qui miniſtros
ſuos ſua miſericordia cõfirmat. Tractus er-
go & canticum. Benedictus es: ſunt ordi-
natorum. Et quia ſacerdotes in uirum per
fectum commutari debent, quorum mini-
ſterio panis & uinum trãſubſtantiantur in
corpus & ſanguinem Dñi, inde eſt, ꝙ legi-
tur Euangeliũ de transfiguratione. Aſſum
pſit Ieſus Petrum &c. Mat. xvij. c. Debent
enim transfigurari, ita ꝙ in eis non appa-
reat, niſi reſurrectio Dei. Sed quia in præ-
ſenti uita ſine tribulatione, aut uix, aut nũ
quam eſſe poſſumus, & propterea ſemper
ad Dominum clamandũ eſt, inde eſt, quod
ſequitur offertorium. Domine Deus ſalu-
tis meæ &c. Et poſt communio. Dñe Deus Pſ. 87
in te ſperaui &c. Priuilegiatum eſt hoc ſab
batum, quia in eo ordines celebrantur.

SVMMA.

1 *Dominica ſecunda quadrageſimæ, non habet proprium*

proprium officium. Et quæro idipſum. Et eius graduale. Et tractus. nu. 3.

2 *Benedictio, quotuplex.*

4 *Rebecca: gratia interpretatur.*

De ſecunda Dominica quadrageſimæ. Cap. 39.

HAEC ſecunda domini-
1. ca † intitulatur dominica uacat, pro eo, ꝙ propria caret officio: ideo aũt caret proprio quia cum in præcedenti hebdomada occurrant quatuor tempora, in quorum fine ordines celebrantur: habebat antiqua eccleſiæ inſtitutio, vt poſt finem diei ſabbati inciperet officium ordinum, & in die dominica terminaretur, & ita officium, quod in fine diei ſabbati incipiebatur, vſq; in diem dominicam protendebatur, & ſic tunc ipſa dominica proprio carebat officio. lxxv. diſt. quod à patribus. extrà de temp. ord. literas. Verum, quia difficile erat à ſexta feria, vſque in diem dominicam nihil comedere factum eſt, ut in ſabbato ordines celebrentur: & in die dominica, quæ uacat officio officium quartæ feriæ præcedentis repetatur. Poteſt etiam dici, quòd eccleſia ſuſpendit organa ſua in hac dominica, quę eſt quinta à ſeptuageſima, ad ſimilitudinẽ populi, qui exiſtens in captiuitate nec altare, nec templum habuit: imo organa ſua ſuſpendit, quare proprium non habet officium. Sicut autem dominica iſta uacat ab officio proprio, ita & omnes quintæ feriæ quadrageſimæ, quondam proprio carebãt officio, prout ſub quinta feria dicetur. Et attende, quòd hæc dominica uacat ſolum cantu diurno, nec uacat omni officio, nec Euangelio, & ideo ſolum in graduali debet intitulari dominica uacat, & non in antiphonario nec in Euangelio, & in quibuſdam eccleſijs dicitur Euangeliũ: Egreſſus, quod dictum eſt in proxima quinta feria, in alijs. Aſſumpſit Ieſus Petrũ. verum in præcedenti dominica dictum eſt, quòd in ipſa dominica armauit Dominus militem ſuum, quatuor Cardinalibus uirtutibus, & gladio uerbi Dei. Sed quia ut præ-
2. miſſum † eſt in ſecunda feria pugna non libenter ſuſcipitur, niſi præmiũ oſtendatur, ideo agitur in hac ſecunda dominica de benedictione, quæ eſt quintuplex, ſcilicet benedictio liberationis, gratię, augmenti gratiæ, contemplationis, & gloriæ. Quia uerò benedictio illa impetratur per orationẽ; ideo dominica iſta conſiſtit in oratione, vnde dicit in introitu. Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, &c. petens cantu lugubri liberationem à uitijs, & peccatis & ſpiritibus immundis. Hæc eſt prima oratio, & prima Dei benedictio, ſcilicet liberationis. In epiſtola verò quę eſt, Rogamus uos &c. j. ad Theſſ. iiij. petit ſibi dari ſecundam benedictionem. ſ. gratiæ ſiue gratiam ad bene ambulandum, & bene agendum, dicens. Hæc eſt enim voluntas Dei, vt dignè ambulemus, ut ſciat unuſquiſq; uas ſuum poſſidere in ſanctificationem. ſ. ut ſit cœleſte corpus, & cœleſtia appetat, & in honorem, ſcilicet ut ſit Deo dignum templum, quia ſedes Dei & tẽplum Spiritus ſancti, ſunt noſtra corpora, ut ait Apoſtolus. Omnis qui caſtè & piè uiuit, templum Dei eſt, & Spiritus ſancti ſedes. Et in hac ſola do-
minica idem eſt † graduale, & tractus, eo 3
ꝙ ipſa tota conſiſtit in oratione liberationis. Oratio exprimit laborem & plãctum, quę duo ſignificãtur in graduali & tractu. Eſt autẽ graduale. Tribulationes &c. Tractus eſt. De neceſſitatibus &c. Alij autem dicunt tractum, Dicit Dominus mulieri qui eſt Mat. xv. c. Tertia benedictio, eſt benedictio augmenti gratiæ. Quarta contẽplationis. Quinta benedictio glorię. Quia uerò benedictiones huiuſmodi non habentur uel conſeruãtur ſine magna lucta, ideo in nocturno officio de lucta Iacob cum angelo, & in utero agitur, ut exemplo Iacob ſupplantemus fratres noſtros malos, ſcilicet ſi quid nobis inferunt iniuriæ diſſimulantes, & ſit pugna iſta in utero Rebeccæ,
id eſt, eccleſiæ. † Rebecca enim gratia in- 4
terpretatur. In primo reſponſorio in no-
cturnis agitur de augmento gratiæ. Dicit Ge. 27
enim Iſaac ad filium. Tolle arma tua, pharetram & arcum extra. Arma prędicatoris ſunt ſacræ ſcripturæ, quæ dicuntur pharetra, quia de eis ſumuntur ſagittæ ad percutiendum diabolum. Iacob igitur, id eſt, uerus prędicator uenatur, & interfecit homines bona uenatione & interfectione, ſcili-

cet per arcum ſacræ ſcripturæ, & in ſe occidit beſtias, id eſt, uitia & peccata, ſcilicet porcum luxuriæ &c. & tunc cœnat cum eo Iſaac, id eſt riſus, ſcilicet Dominus qui delectatur in talibus. Sunt enim ei deliciæ cœnare cum talibus: unde ſecundũ reſponſorium eſt: Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, id eſt paradiſi: hoc etiam eſt id, quod ſupra dicit Apoſtolus, ut ſciat unuſquiſq; uas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore. Sequitur uerſus: Qui maledixerit ei, ſit ille maledictus. Omnes enim, qui populo Chriſtiano iuniori maledicũt, maledicti ſunt, ut Iudæi, Gentiles & alij. ¶ In tertio reſponſorio dicitur: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam: Eſto Dominus fratrum tuorum, ſeruiant tibi tribus & populi. hæc benedictio datur eccleſiæ, ut omnibus dominetur. Iſta uerò tria reſponſoria ſunt ſeptimi toni, ad ſignificandum, quod ipſa eccleſia impetrat nobis gratiã ſeptiformen Spiritus ſancti. ¶ In ſecundo nocturno, in quibuſdam eccleſijs eſt reſponſorium. Si Dominus &c. in cuius uerſu dicitur: Iacob erexit in titulum lapidem, oleum fundens de ſuper. quod nos facimus, cum imitatione Chriſti, bona agimus. Vngimus enim eum per fidem cum ipſum hominem plenũ gratiæ eſſe credimus, & duo reſponſoria ſunt de primo & unum de ſexto tono, quia de Chriſto agunt, qui eſt principium, & finis, & in ſexta ætate unctus fuit oleo lætitiæ præ participibus ſuis. In ſeptimo uerò reſ-
Pſ.44 ponſorio orat: Iacob. Erue me de manu fratris mei, quia valde eum timeo. Valde enim debet timere ſanctus, ne corrumpatur à malis. In octauo reſponſorio agitur de benedictione contemplationis. Vnde ibi loquitur de lucta Iacob cum Angelo, quia per orationem debemus luctari cum Domino, donec habeamus ſtatum contemplationis. Et dixit ei Angelus: Dimitte me, aurora eſt, id eſt, ſatis habes fidem, uel charitatẽ, uel gratiã. Nec debemus dimittere donec de luctatione contra uitiæ faciat nos contemplatiuos: quia regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Tunc autem uidetur ſine nubilo peccati: Vnde in nono reſpõſorio dicit Iacob: Vidi Dñm facie ad faciem, id eſt, ſine nubilo peccati, nõ ſine uelamine creaturam. Hac ratione eccleſia Pariſienſis dicitur legere hac die Euangelium de transfiguratione, quæ eſt benedictio gloriæ, & ita patet, quòd habita benedictione liberationis gratiæ, & augmenti gratiæ contemplationis, & conſiderato præmio gloriæ libenter & fortiter pugnant milites Chriſti.

S V M M A.

1 *Feria ſecunda ſecundæ Dominicæ quadrageſimalis, & eius officium.*

De ſecunda feria. Cap. 40.

SECVNDA feria eſt de oratione: vnde in epiſtola, quæ incipit. Orauit † Daniel, &c. Dan. ix. cap. oſtenditur quan- 1
tum ualet oratio cum ieiunio. Daniel, id eſt, uir deſideriorum orauit pro populo ſuo, & abſtinuit à regalibus cibis, & uſus eſt leguminibus, & ideo exaudita eſt oratio eius, ſicut ei dictum eſt ab Angelo. Sed quia nil ualet oratio, niſi quæ fit in cognitione Dei, ideo ſequitur in Euangelium Io. viij. Ego uado, & quæritis me, & non inuenietis: dicit Dominus Iudæis, & iterum. Ego ſum deſurſum, &c. ego non ſum de hoc mũdo, & non cognouerũt eum, & ideo adhuc manent in peccatis ſuis. Ibi diuidit Dominus ſpirituales à carnalibus, id eſt, aquas, quæ ſunt ſub firmamento ab his, quæ ſunt ſuper firmamentum, & ita huic ſecundæ feriæ competit opus ſecundæ diei, & ideo introitus eſt, de ſecundo tono. Carnales enim non poſſunt orare Deum, quia non cognoſcunt eum. Nam qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt lxxxij. diſtinct. propoſiiſti. Nempe ea, quę in introitu, graduali, offerenda, & communione cantantur, ſunt orationes, conſolationes, & laudes conuerſæ gentilitatis, cui Dominus exhibuit intellectum.

S V M M A.

1 *Feria tertia ſecundæ Dominicæ, quadrageſimalis. Et eius officium. Et nu. 3.*
2 *Ieiunium laudabile.*

De tertia feria. Cap. 41.

1 TErtia feria eſt de † ope
re diei tertiæ, quod eſt
congregantur aquæ om
nes in locum unum, &
terra fructificet. Hoc fit
quando homo non cu-
rat de uoluptatibus car
nis, & ieiunat per charitatem. Ieiunium
2 laudabile eſt, ut homo † non ſit multum
curioſus de cibo corporali, ut dicitur in
Lu. 10 Euangelio: Nolite ſoliciti eſſe ſolicitu-
dine, ſcilicet ſuffocante, ſed ſolicitudi-
ne prouidētiæ poſſumus & debemus, ideo
introitus. Tibi dixit cor meum, exquiſiui
te, & eſt tertij toni ꝓpter opus tertię diei.
3 In epiſtola uerò. † Factus eſt ſermo domi-
ni &c. iij. Reg. xvij. c. hortatur eccleſia, ut
non ſimus multum ſoliciti, & hoc propter
Heliam, qui paſtus eſt à uidua Sareptena,
& à coruo, & ipſe etiam pauit uiduam, di-
cens. Non deficiat farina hydriæ, id eſt, gra
tia de corde & oleū de lechyto, id eſt gra-
tia ſeu unctio ſpiritualis deſuper. H c idē
hortatur per Euāgelium. Super cathedra
Moſi &c. Matth. xxiij. capitu. ubi ſequitur.
Vnus eſt magiſter ueſter, & unus eſt pater
ueſter, qui in cœlis eſt qui habet curam de
omnibus. Rurſus Sareptena mulier introi
tu affectum ad Chriſtum oſtendit dicens.
Tibi dixit cor meum. In graduali ſeipſam
conſolatur & hortatur dicens. Iacta cor
tuum. in offerenda miſericordiam petit, in
communione, quaſi ſecura ſe mirabilia nar
raturam promittit, dicens: Miſerere mei
Deus, & narrabo miracula tua.

S V M M A.

1 *Feria quarta Dominicæ ſecundæ quadrage-
ſimalis, eſt pœnitentiæ dies. Et miſſæ in-
troitus. nume. 2.*

De quarta feria. Cap. 42.

1 QVarta feria eſt de † pœnitentia,
quæ feria eſt dies pœnitentiæ, in
illa enim traditus eſt Saluator &
oſtenditur in epiſtola: Orauit Heſter &c.
Heſter xiiij. cap. quantum eam oratio fa-
ciat efficacem, per orationem Heſter quæ
cum Regina exiſteret, induta fuit cilicio,
impetrauit ſuſpenſionem Aman in patibu
lo, quod parauerat Mardocheo: Quia ve-
rò pœnitentia concipitur timore iudicij:
ideo pſalmo pœnitentiali, qui intitulatur
per octauam reſurrectionis, ſcilicet Domi
ne ne in furore tuo. ſumitur introitus. † Ne 2
de relinquas me &c. quia uero non ualet
pœnitentia, niſi imitetur Chriſtum, ideo
ſequitur Euangelium. Aſcendēs Ieſus &c.
Matth. xx. cap. de cruce Chriſti: ut habe-
tur: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, &
ſequitur ibidem de filijs Zebedæi, qui pe-
tierunt, ut unus ſederet à dextris, & alius
à ſiniſtris, & dixit ei Dominus: Poteſtis
bibere calicē, quē ego bibiturus ſum &c.
qui non bibit de calice glorię, & poſtponit
ſe Chriſtus Apoſtolis in exemplum, qui
de hoc iraſcebantur.

S V M M A.

1 *Feria quinta dominicæ ſecundæ quadrageſi-
malis. Et officium nu. 2. 3.*
4 *Feriæ quintæ in quadrageſima, olim carebant
proprio officio.*
5 *Gregorius ieiunium inſtituit, et officium quin
tæ feriæ quadrageſimalis.*

De quinta feria. Cap. 43.

QVinta † feria eſt de 1
piſcibus & auibus, id eſt
de nō confidentibus in
Domino, & non confi-
dentibus in homine, de
quibus habetur in epi-
ſtola: Maledictus ho-
mo, qui confidit in homine. Hiere. xij. cap.
& ponit carnem brachium ſuum, &c. &
poſt, Benedictus uir qui confidit in Domi-
no. Et hæc oſtenduntur per Euangelium:
homo quidam &c. Luc. xvj. quod eſt de di
uite & Lazaro. Diuus enim non confide-
bat in Domino & ideo in inferno poſitus
eſt. Pauper uerò confidebat, & ideo in ſinu
Abrahæ requieſcit. In offertorio. Præca-
tus eſt Moſes &c. oſtenditur quod oratio
iuſti efficax eſt: Moſes. n. erat ouis quia mā
ſuetiſſimus hominum fuit, & eſt forma ie-
iunij, & placationē impetrauit ſuper irā,
qua Dn̄s iratus erat Iudæis propter uitu-
lum

2 lum conflatilem. ¶ † Rurſus quoddam ho-
die legitur Euangelium, in quo docet Do
Ioā.8. minus non in hominis, ſed ſolius Dei te-
ſtimonio confidendum: de ſeipſo enim lo
quens ait ſecundum carnis fragilitatem.
Si ego teſtificor perhibeo de memet-
ipſo, teſtimonium meum non eſt uerum, &
infra. Ab homine teſtimonium non acci-
pio, & infra habeo teſtimoniū maius Ioan
ne. His conſonat præmiſſa lectio de Hier.
Hier. Maledictus homo qui confidit in homine
6 &c. Et infra: Benedictus uir qui confidit
in Dño. Confidens igitur orat in introitu,
& in graduali, & etiā in offerenda in per-
ſona Moſi, in qua fit uerborum repetitio,
quia ſæpe ad Dominum pro populo inter-
ceſſit. De hoc etiam dictum eſt ſub domi-
3 nica poſt epiphaniam. Communio: † Qui
manducat, Ioan. vj. cap. oſtendit quid vti-
litatis proueniat confidenti, ſcilicet quòd
in Chriſto maneat, & Chriſtus in eo, &
hæc communio bene congrueret ſabbato,
4 ante dominicam palmarum. ¶ † Notan-
dum autem eſt, quòd ſicut præcedens do-
minica uacat ab officio, prout ibi dictum
eſt, ita & omnes quintæ feriæ in quadrage
ſima quondam proprio carebant officio,
excepta forte quinta feria cœnæ Domini.
Illa tamē mutuat introitum à tertia feria
illam præcedenti. Nā ſicut quælibet quin-
ta feria authoritate Melchiadis Papæ de
conſec. diſt. iij. ieiunium. ſoluta erat à ieiu
nio, ita & ab officio. Vnde beatus Gregor.
nullum in quinta feria inſtituit officium:
nihilominus tamen horæ & matutinę ac
ueſpertinum officium cantabantur. Vnde
neceſſarium erat, ut ſuper Benedictus, &
Magnificat, antiphonę de Euangelijs alio
5 rum dierum ſumptę dicerentur. † Sed Gre
gorius, inſtituit ieiuniū & officium quintę
ferię: ea tamen quæ prius inſtituta erant
de matutinis & ueſpertinis officijs, non
mutauit, indè eſt quòd antiphonę quę can
tantur ſuper Benedictus & Magnificat, in
quintis ferijs, non conſonant Euangelijs
illius diei, & hoc in quinta feria pręceden
tis hebdomadę dictum eſt.

SVMMA.

1 *Feria ſexta Dominicæ ſecundæ quadrageſi-
malis, ad pœnitentiam, & manſuetudinem
hortatur. Et eius officium. nu. 2.*

De ſexta feria. Cap. 44.

SExta feria † agit de 1
opere ſextæ diei, in
qua factus eſt homo &
hortatur nos Eccleſia
ad manſuetudinem &
ad patientiam, vt om-
nem iram quod dicitur
cordibus noſtris remoueamus, & hoc exē-
plo Ioſeph, & Chriſti & epiſtola. Dixit Io
ſeph Genes. xxxvj. cap. de Ioſeph, qui multa
paſſus eſt à fratribus ſuis: & tamen ſubli-
matus eſt, uelint nolint. † In Euangelio: 2
Matth. xj. monemur ad prædicta exemplo
Chriſti: homo erat paterfamilias, qui plan
tauit uineam, id eſt, iudaicum populū per
doctrinam legis, ad ultimum miſit filium
ſuum, ad cultores uineę, ad quos prius mi-
ſerat ſeruos, quem interfecerunt. Per hoc
autem, ſcilicet manſuetudinem & patien-
tiam ſatiabimur in futuro: vnde introitus *Pſ. 16*
eſt: Ego autem cum iuſtitia apparebo in *Pſal.*
conſpectu tuo: ſatiabor dum manifeſtabi- *119*
tur gloria tua. Ad tolerandas etiam perſe *Pſ. 11*
cutiones, propter iuſtitiā, hortatur in gra-
duali: Ad Dominum cum tribularer, & in
offertorio: Domine in auxilium, & com-
munione: Tu Domine ſeruabis.

SVMMA.

1 *Sabbatum ſecundæ Dominicæ quadrag. quid
agat. Eiuſque officium. nu. 2. 4. 5.*
3 *Peccator, hœdo comparatur.*

De Sabbato. Cap. 45.

SAbbatum agit de con
uerſione uel confeſſio-
ne, per † quæ ceſſat ho 1
mo ab opere ſeruili, &
ſic ſabbatizat, & recipit
benedictionem à domi-
no, qui benedixit diei
ſeptimo. Ad hoc autem inſtruimur per
legem domini, & gratiam Spiritus ſancti:
vnde introitus eſt de lege. † Lex Domini 2
&c. & eſt primi toni: quia conuerſio ad
Deum, eſt principium bonæ uitæ: vnde ſe-
quitur, conuertens animas. Sequitur: iuſti
tiæ domi rectę lętificātes corda, quia dant *Pſ. 19*

ſabbatum ſpirituale, & hæc principaliter habentur per gratiã. quod oſtenditur per epiſtolam: Dixit Rebecca &c. Gen xxvij. c. In qua habetur quòd Rebecca monuit Iacob, ut afferret patri ſuo Iſaac duos hœdos. Per Rebeccã gratia Dei intelligitur,
3 quę nos monet, & inſpirat nobis† Deo abominationem de peccato & confeſſionem, quæ per hœdos deſignatur. Hœdos enim animal fętidum eſt, & habet carnes ſapidas. Cur enim homini fętet peccatum ſuum, vt confitetur illud, quod ualde placet Deo & Angelis eius, quia gaudium eſt Angelis Dei, ſuper uno peccatore pœnitentiã agente. ¶ Sequitur autem in epiſtola. De rore cœli, id eſt, de gratia cœleſti, & de pinguedine terræ, id eſt, abundãtia temporalium ſit benedictio tua, & præponitur de rore cœli, quia bona ſpiritualia præponuntur
Matt. tẽporalibus, & poſtea ſequitur de pingue-
46. dine terræ, quia primum quærite regnum
2.Cor. Dei, & hæc omnia adijcientur uobis. Boni
6 enim omnia habent: vnde Apoſtolus. Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidẽtes: extrà de priuile. nimis. Mali ſimiliter petunt benedictionem, qui per Eſau deſignãtur, ſed quia ipſi præponunt tẽporalia ſpiritualibus, dicitur eis. De pinguedine terræ & de rore cœli erit benedictio tua. Et ſi enim habeant aliqua ſpiritualia, amen eis præponunt temporalia. Sequitur reſponſorium: Bonum eſt confiteri Domino &c. q. d. Eccleſia, ex quo per conuerſionem &
Ps. 9. confeſſionem peccati, & reprobationem habetur benedictio, & temporalia & ſpiritualia. Bonum eſt confiteri domino: Item
4 habetur in Eũágelio Luc. xv.† Homo quidã habuit filios duos, & petit vnus dicens: da mihi partem hæreditatis, quæ me contingit, & diuiſit illis ſubſtantiam ſuam. Et poſt, illa cõſumpſit omnia, poſtea fuit tanta fames in terra, ad quam uenit, ut compelleretur famę eſſe porcarius. i. ſubulcus, & dixit reuerſus ad ſe: Quanti mercenarij &c. Quando enim homo omnia bona ſua amiſit, per peccatum non habet quid comedat, & permittit ita Deus ipſum cadere, ut arguat eum malitia ſua, ut legitur Hier. ij. circa medium, & moriatur fame, & dicat quot ſunt, ſcilicet in eccleſia, qui habent iucunditatem mentis, & ego fame pereo. Reuertar in domo patris mei. unde in Exod. ix. habetur, quòd Aegyptij compellebant filios Iſrael exire de Aegypto, tunc recipitur & datur ei prima ſtola, id eſt gratiam & ita in Euangelio habetur de conuerſione. Rurſus tam in Euangelio ubi habetur de duobus filijs, quàm in epiſtola, ubi agit de Iacob & Ioſeph duorum populorum, Iudaici uidelicet & Gentilis ſignificatio continetur. Iudaicus gratiam ſpiritualem amittit: Gentilis uero conuerſus ad pœnitentiã, de lege dñi. in introitu gloriatur & cantat. In graduali uerò domino confitetur & laudat, in offerenda, oculos ſuos petit illuminari, ne dormiat, ut inimicus non præualeat ei. ¶ † Et attende, ꝙ ra- 5
tionabiliter in ſecũda quadrageſimæ hebdomada legitur Euangelium de filio prodigo reuertente ad patrem, quia Gentilis populus per doctrinam legis & Euangelij, ad creatoris cultum reuertitur, & quiuis pœnitens per fidem & operationẽ, vel per duo pręcepta charitatis Domino reconciliatur. Communio eſt. Oportet te. Luc. xv.

SVMMA.

1 *Dominica tertia quadrageſimæ eſt confeſſionis. Et eius officium. nu. 5.*
2 *Confeſſio, eſt duplex.*
3 *Ioſeph, Chriſtum refert.*
4 *Confeſſio, qualis eſſe debeat.*

De Dominica tertia Quadrageſimæ. Cap. 46.

TERTIA † dominica eſt 1
confeſſionis, & quarta refectionis: ſicut enim ſupra dictum eſt. Dominus in prima Dominica quadrageſimæ armauit militem ſuum: in ſecunda oſtẽdit ei præmium. amodo ergo non reſtat, niſi ut oſtendatur via: quia per confeſſionem & refectionem illuc uenitur. Eſt ergo dominica iſta confeſſionis. Eſt autem † duplex confeſsio, 2
ſcilicet peccati & laudis, quas habere debet homo. Per humilitatem enim confeſ- *Ps. 24*
ſionis expectat homo à Deo omnia, quæ expectat, ſcilicet liberationem & donum gratiæ, & omnia alia bona: vnde introitus.

Oculi

Oculi mei ſemper ad Dominum &c. & eſt ſeptimi toni, quia per ſeptiformen gratiã Spiritu ſancti euelletur homo de laqueo diaboli: per confeſsionem enim ſcrutantur mala, & ideo fit ſtatio ad ſanctum Laurentiũ, qui per confeſsionem liberatus eſt. Hæc humilitas liberauit Ioſeph, de manibus fratrum ſuorum, & de carcere, & ideo cantatur, de ipſo in officio nocturnali. Adhuc dominica iſta, ſexta eſt à dñica lxx. & ſexta feria Dominus crucifixus eſt, & ideo

3 fit mentio † de paſsione Domini, quæ per Ioſeph ſignificatur, & ita etiam ipſi diei cõpetunt quæ dicuntur. Nam Chriſtus per humilitatem liberatus eſt ab inſidijs fratrum ſuorum, id eſt, Iudæorum, & exaltatus eſt in tota Aegypto, id eſt, in mundo, & ita quæ literaliter acta ſunt circa Ioſeph, ſpiritualiter ſunt facta erga Chriſtũ & nocturnum officium ordinem comitatur hiſtoriæ. Cum enim in præcedenti dominica cantatum fuerit de Iacob, in hac ſuccinitur de Ioſeph, qui uenditus à fratribus, illos in fame ditauit, & Chriſtus à Iudæis crucifixus, ſua morte humanum genus redemit, & redimẽdo à dæmonio liberauit:

4 prout in Euangelio legit̃ hodierno. ¶ † Cæterum qualis debeat eſſe confeſsio, oſtendit Apoſtolus in epiſtola: Fratres imitatores mei eſtote &c. ad Eph. v. c. Primo enim eſſe debet in humilitate, ſcilicet ut humiliemus nos Deo, & ita in nouitate uitę ambulemus. ¶ Secundo, in perſeuerantia, ſcilicet ut homo non redeat ad uomitum, & ut infamia peccati remoueatur. Vnde dicit: Fornicatio autem & immunditia, non nominentur in uobis &c. hoc fit per perſeuerantiam in bona uita. Ad hoc idẽ hortamur in Euãgelio, in fine, in quo oſtẽditur, ꝙ gratia expellit peccatum. Erat inquit Ieſus eijciens dæmonium &c. Luc. xj. cap. & Mat. xiiij. Ieſus, id eſt gratia. iſte idẽ dæmoniacus cæcus dicitur à Matt. & Beda. Cæcus inquit, Beda uidet: mutus loquit̃, poſſeſſus à dæmonio liberatur, & cum eieciſſet dæmoniũ locutus eſt mutus: quia quando data eſt homini gratia, confitetur, & loquitur in confeſsione. Poſtmodum oſtendit Dominus ſtabilitatem regni ſui, per indiuiduam charitatem, & inſtabilitatem regni diaboli. Omne (inquit) regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur, & ſic regnũ diaboli & ſuorum, qui diuiſi ſunt à Deo, deſtruetur. Sed regnum Dei manet in ęternum, & ita inuitat omnes homines ad regnum ſuum, quod manet. Propter hoc debet homo perſeueranter agere opera confeſsionis, quia per ea habebitur regnum cę
lorum, & ideo reſponſorium: exurge Do- Pſ. 9.
mine, non præualeat homo, id eſt, diabolus, qui nobis intendit auferre regnum cęlorum. hoc igitur intendit eccleſia, ut ſimus perfecti in confeſsione, & ſimiliter ꝑfectè moriamur peccatis, per bonã uitam etiam infamia peccati deleatur, ſicut di-
cit Dñs per Eſa. Perdam Babylonis nomẽ. Eſ. 14
Hoc dicit, quia gratia expellit peccatũ, & infamiam. Sequitur & reliquias, germen Babylonis ciuitatis, id eſt, memoriam delectabilem: vt. ſ. homo deleat, quando ad me-
moriam reducet. ¶ † Rurſus, quia ſicut in 5
Euangelio dicitur: Surdus audiuit, & mutus uerba Dei narrauit, ideo dicitur in introitu: Oculi mei ſemper ad Dominum, & ne iterũ deficiat, miſericordiam implorat, ſubdens: Reſpice in me, & in graduali: Exurge Domine. Deinde uox quondã muti facta fœcunda, cuius os aperuit ſapiẽtia, preces ſuas ingeminat, & decenti ſimilitu-
dine in tractu perorat dicens. Ad te Domi Pſ. 18
ne. in offerenda iam loquens prædicat iuſtitias Domini rectas. eo quòd à ſe humiliato dæmonium exierat: ſed ad Iudaicum populum ſuperbientem ſpiritus immun-
dus redierat. In communione de muto fa- Pſ. 83
ctus orator gratulatur, quòd ſicut paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum.

SVMMA.

1 *Feria ſecunda dominicæ quadrageſimalis, quid deſignet. Et eius officium. nu. 2.*

3 *Iordanis quid, myſticè.*

De ſecunda feria. Cap. 47.

IN Dominica præcedenti dictum eſt, quod Dominus ſaluat per confeſ-
1 ſionem: in hac uerò ſecunda feria, oſtenditur
† quod Dominus ſaluat 1
per baptiſmũ. Sed quia baptiſmus datur per Trinitatem, ideo de

2 de † trinitate eſt introitus: In Deo lauda
Pſ. 55 bo verbum, & ponitur ibi ter hoc nomen
Deus, & eſt de tertio tono, quod totum cō
tingit, propter hoc quod loquitur de trini
tate. Epiſtola uero: Naaman princeps &c.
quæ eſt iiij. Reg. v. ca. eſt de Naaman quem
miſit rex Syrię Dominus ſuus ad Heliſęū,
ut ſanaret eum. & pręcepit ei, ut in Iorda-
3 ne ſe lauaret ſepties, & fieret eius caro ſi-
cut caro pueri, & ita factum eſt. † Iorda-
nis interpretatur deſcenſus humilitatis. in
qua Eccleſia mundari petit, & hoc facit ad
pręceptum Domini, quęrens per humilita
tem ſalutem in aqua, quę eſt inferior crea
tura. Poſtmodum ſequitur reſponſorium:
Deus laudem meam ne tardaueris, in quo
Eccleſia humiliat ſe per confeſſionem, &
eſt tertij toni ratione prędicta. In euan-
gelio uero: *Dixerunt* Phariſæi ad Ieſum.
Luc. v. Oſtendit Dominus quod non ſunt
miſſi prophetæ niſi ad humiles, ſicut Heli-
ſæus ad Naaman, & Helias ad viduam, &
oſtendit ſuperbiam Iudæorum. Poſtea di-
cit. Ieſus autem tranſiens per medium il-
lorum ibat, ad ſignificandum quod humilis
quicquid ſibi fiat, uiam ſuam non dere-
linquat.

SVMMA.

1 *Feria tertia, tertiæ Dominicæ, in quadrageſima, & eius officium. & nu. 3.*
2 *Dæmones, creditores & exactores noſtri.*

De tertia feria. Cap. 48.

1 TERTIA † feria eſt de
oratione & miſericor-
dia, per quæ etiam ſal-
Pſ. 21 uat Dominus. Vnde in-
troitus eſt: Dum clama
rem ad Dominum. Epi-
ſtola vero. Mulier quæ-
dam &c. eſt. iiij. Reg. capitu. de vidua cu-
ius filios creditor in ſeruitutem redire cō
tendebat, & eius vaſa oleo repleuit Heli-
ſæus, dicens ei, quod de parte olei redde-
ret debitū, quod debebat, & de reliquo ip-
ſa, & filij ſui uiuerent. Vidua eſt eccleſia,
1 cuius ſponſus Chriſtus non eſt præſens cor
poraliter, ſiue uiſibiliter, quæ venit ad
2 Chriſtum. creditores † ſunt dæmones: vn
de diabolus exactor dicitur, quod pecu-
niam ſuam, id eſt, immunditiam à nobis
exigit, cum uſuris. Vnde Eſa. xiiij. cap.
Quando ceſſauit exactor, quieuit tribu-
tum. Sed Chriſtus per opera miſericor-
diæ liberauit nos ab huiuſmodi credito-
re. Et petitur huiuſmodi liberatio in re-
ſponſorio: Ab occultis meis munda me. Pſ. 18
Domine. Euangelium uero quod eſt Mat-
thæ. xviij. cap. eſt de miſericordia, ſcili-
cet, ſi peccauerit in te frater tuus, corri-
pe eum. Si ignorat, doce. Si pœnitet,
dimitte: non dico ſepties: ſed etiam ſe-
ptuageſies ſepties, id eſt, quoties pecca-
uerit, dimitte. ¶ Rurſus † uidua pro fi- 3
lijs ad Heliſæum orans dicit introitu: Ego Pſ. 16
clamaui, & in graduali: Ab occultis. De- Pſal. 117
mum præcibus exaudita gratias agit in of-
ferenda: Dextera Domini. Et docet in Pſ. 10
communione: Domine quis &c. quales ſe
debeant exhibere: qui uolunt oleum mi-
ſericordiæ, ſcilicet qui uolunt requieſce-
re in monte, ingrediantur ſine macula, &
operentur iuſtitiam.

SVMMA.

1 *Feria quarta dominicæ tertiæ, in quadrageſima, & officij ratio.*

De quarta feria. Cap. 49.

IN quarta † feria agitur 1
de impletione manda
torum, per quam Do-
minus etiā ſaluat. Sed
quia per gratiā eſt im-
pletio mādatorū, ideo
eſt introitus. Ego autē
in Dño ſperabo, & eſt primi toni, ad oſten-
dendum, quod ſpem debemus ponere in ſo
lo Deo. Epiſtola verò: Honora patrem &c.
eſt de Exo. xx. c. in qua ſunt inſtituta uel di
ſtincta præcepta Domini: honora patrem
& matrem &c. In reſponſorio uerò peti-
tur gratia, in quo oſtendit homo infirmi-
tatem ſuā dicens: Miſerere mei Deus, quo
niam infirmus ſum: quaſi diceret: non poſ-
ſum per me adimplere mandata. In Euan-
gelio: Acceſſerunt ad Ieſum &c. Mat. xv. c.
redarguit Dominus iactātiam Iudæorum
qui magis innitebantur traditionibus ho-
minum

minum,quàm Dei: & reprehendebant diſcipulos Domini de traditionibus legis vel ſeniorum. Quibus Dominus dixit,hypocritæ &c.non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem, & oſtendit per quæ ſaluamur & iuſtificamur. In hac quarta feria,fit primo ſcrutinium,prout in proxima quarta feria,dicetur.

S V M M A.

1 *Feria quinta tertiæ dominicæ,in quadrageſima quid referat. & quòd natiuum habeat officium. & nu.2.*

De quinta feria. Cap. 50.

1 IN quinta feria † oſtendit Eccleſia non eſſe ſalutē niſi à Domino, & maximè per virtutes, vnde introitus eſt:Salus populi ego ſum, &c. & eſt quarti toni propter quatuor cardinales virtutes.Epiſtola uero: Factum eſt verbum &c. de Hier. vij. capitul. vbi dicitur :bonas facite vias veſtras,& ſtudia veſtra:& hoc propter bona opera virtutum,& reprehenduntur Iudæi, qui credebant ſe non poſſe damnari, quia habebant Domini templum, & omnes alios damnatos eſſe dicebant, vnde ſequitur reſponſoriū: Oculi omniū.oſtendens, quòd in ſolo Deo ſperandū eſt.euangeliū vero,Surgens Ieſus. Luc.iiij.c. eſt de ſanatione ſocrus Petri,per quod oſtenditur ꝙ in ſolo Deo ſperandum eſt:quia ab ipſo & per ipſum ſalus
2 mentis & corporis eſt. † In alijs vero eccleſijs legitur euangelium ſequentis dominicæ: Abijt Ieſus &c. & aliter incipit operamini.in quo improperat Dominus turbæ, quòd magis curabant de ſalute corporis, quàm mentis,quoniam voluerunt eū facere regem poſt miraculum factum de ſaturatione quinque millium hominū de duobus piſcibus & quinque panibus, & hortatur eos,dicens. Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternā. Cui congruè præmittitur præmiſſa lectio Hier. ubi Dominus promittit ſe habitaturum cum eis, & ſic quaſi regem futurum eorum qui talem cibum fuerint operati: ut calumniam non faciant innocente &c. Sanguinem non effundant &c. Rurſus introitus, ſcilicet. Salus populi: uox eſt Domini, populum conſolantis: graduale offertorium, & communio, voces ſunt populi de regis gratia confidentis.In hac autem quinta feria, in qua agitur de ſalute, fit ſtatio ad ſanctos Coſmam & Damianū, qui medici fuerunt:& homines corporaliter & ſpiritualiter ſanabant, ideo de ipſis fit mentio in collecta.

S V M M A.

1 *Feria ſexta dominicæ tertiæ in quadrageſima,& quale, quidue portendens, habeat, officium.*

De ſexta feria. Cap. 51.

SExta † feria,quæ eſt dies 1
crucis,oſtenditur, quòd
per crucem eſt ſalus. un Pſ.85
de introitus eſt: Fac me Io. 15
cum ſignum in bonum, id eſt,crucem. Maiorem charitatē nemo habet, id eſt,maius ſignum charitatis, quā ut animam ſuam ponat quis pro amicis.Epiſtola vero: Conuenerunt &c. quæ eſt Numeri. xx.c.eſt de Moſe,qui bis percuſſit petram, & fluxerunt aquæ, ut biberent homines & iumenta. Per binam percuſſionem, duo ligna crucis intellige.Petra Chriſtus eſt, & fluxerunt aquæ doctrinarum & gratiarum, vt poſſit bibere totum genus humanum.
Reſpōſorium eſt: In Deo ſperauit cor meū Pſ.27
& adiutus ſum:quia in ſola cruce perfecta eſt humani generis ſaluatio. In euangelio uero. Venit Ieſus in ciuitatem &c. Ioann. iiij.ca.oſtendit Dominus,quòd non ſolum pro nobis crucem ſuſtinuit, ſed & multos alios labores. vnde ſequitur ibi:Ieſu ergo fatigatus ab itinere &c.& dicitur ibi octo, in quibus inſtruxit Dominus Samaritanā: quæ patent in euangelio : & ideo reſponſorium eſt octaui toni. Communio eſt: Qui biberit.Ioan. iiij. cap.

S V M M A.

1 *Sabbatū dominicæ tertia quadrageſima,iuſtitiam*

tiam & miſericordiam Domini ad ſalutem ducere oſtendit. Et eius officium. & nu.4.
2 *Introitus officiorum, variat ſæpe in verſu.*
3 *Mortis vmbra, quid.*
5 *Antiphonæ: Media vita expoſitio.*
6 *Vita triplex.*

De ſabbato. Cap. 52.

1 IN ſabbato † vero oſtenditur, quod Dominus ſaluat per iuſtitiam & miſericordiam. vnde epiſtola: Erat vir Daniel. xiij. cap. loquitur de Suſanna, quæ ſal uata eſt per iuſtitiam. Euangelium eſt de muliere deprehenſa in adulterio, quã Dominus liberauit per miſericordiam. Ecce quomodo euangelium & epiſtola concordant. Quia ergo adultera in euangelio ſal uata eſt per miſericordiam, ideo videns ec cleſia infirmitatem filiorum ſuorum, petit ſe liberari per miſericordiam in introitu, dicens. Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum. Et eſt quinti toni, propter quinque quæ ponuntur in collecta, quæ eſt talis: Præſta quæſumus omnipotens Deus, ut qui ſe affligendo carnem ab alimentis abſtinent, ſectando iuſtitiam à culpa ieiunent, id eſt, à delectatione quinq; ſenſuum, ſicut Daniel, Suſanna, & Ioachim, Miſericordiam Dei non conſequentur, qui ſic non ieiunant. Sequitur verſus introitus ſemiplenus, ſcilicet rex meus & Deus meus. ¶ Et ideo † notandum eſt, quòd in introitibus aliquando duplex uerſus ponitur, aliquando dimidius: frequentius unus, duplex ut in introitu defunctorum Requiẽ, verſus Te decet &c. & alius. Exaudi orationem &c. quia oramus pro defunctis, propter ſtolam corporis & animæ, quas rogamus ei dari. dicitur etiam ſecundus verſus, quia ſuccedit in locum illius verſus: Gloria patri, qui in officio defunctorum tacetur, pro eo quod mortui trinitatem vlterius laudare nequeũt. Ad cuius laudem pertinet iſte verſus. Sæpius uero unus dicitur, quia ad unum tantum, ſcilicet ad Deum uertere nos debemus. Dimidius autem hic ponitur, quia qui miſericordiam Dei impetrat, ſuam debet imperfectionem in operibus confiteri, pſalmus tantum opus ſignificat. Poſt epiſtolam ſequitur reſponſorium. Si ambulem &c. quòd

Pſ. 5 (margin beside "ſe liberari per miſericordiam in introitu")
2 (margin beside "& Deus meus. ¶ Et ideo")
Pſ. 22 (margin beside "tum opus ſignificat")

ſic ei reſpondet, quem Dominus liberat, nullus ei nocere poſt, igitur ſi ambulem in medio vmbræ mortis, non timebo mala &c. umbra † mortis, eſt mors temporalis. q.d. & ſi tranſeam per mortem temporalem, non eſt timendum, ex quo Deus adiuuat. Et ſequitur verſus. Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt, quia tribulationes Domini conſolantur hominem bonum: Eſt autem primi toni: quia in ſolo Deo ponenda eſt ſpes. In euangelio uero. Porrexit Ieſus. Ioann. viij. oſtendit ſe Dominus authorem miſericordiæ cum dixit mulieri adulteræ. Vade, & amplius noli peccare. Item miſericordia fuit, quod dixit. Qui ſine peccato eſt ueſtrum, primus mittat in eã lapidem. iij. q. viij. qui ſine. In offertorio petit ſimiliter per miſericordiã liberari, cum dicit: Greſſus meos dirige, & pertinet ad octauam reſurrectionis, poſtcõmunio uero, ad beatitudinem, quæ eſt: Nemo te. Ioan. viij. ca. ¶ Illud † autem notandum eſt, quòd in huius ſabbati completorio antiphona: Media uita cantatur, eo ꝙ nunc mediana quadrageſimæ incipiat hebdomada, quia vero eam in præcedenti ſexta feria cantant, numerum dierum ieiunijs afflictorum attendunt. Hanc itaque ſub breuiloquio duximus exponendam. † Media vita, Chriſtus eſt, ipſe enim mediator eſt Dei & hominum. x. diſtinct. quoniam. Ipſe eſt via, ueritas, & uita. viij. diſt. qui contenta. Ipſe quidem ſanctus, ipſe Deus, ipſe fortis, ipſe miſericors & Saluator. Ad Chriſtum ergo ſermo dirigitur: O media uita, id eſt, ô Chriſte. Vel media uita, ſancta Trinitas eſt, quæ in ſe uita, & nobis uita media, id eſt, ſufficiens, & communis ad quam ſermo dirigitur. O media uita id eſt, ô ſancta Trinitas, ideoque ſubdiſtinguitur, ſancte Deus, ſancte fortis, ſancte & miſe. ſal. id eſt, pater & filius & Spiritus ſanctus à quo & per quem, & in quo ſaluamur, & ideo Saluator etiam trinitas appellatur. Ad quemcunque tamen ſermonem dirigimus, adiutorium quærimus, quia in morte ſumus in miſerijs præſentis uitæ, petimuſque, ne tradat nos amaritudini mortis æternæ. Vel ſupple ô Domine exiſtẽtes in uita media ſumus in morte. ¶ † Prima fuit uita iuſtitiæ, & innocentiæ, in qua creatus eſt homo. ¶ Secunda, eſt uita pecca ti &

3 (margin beside "offertorio petit")
Pſal. 118 (margin beside "munio uero")
4 (margin beside "dum eſt, quòd in huius ſabbati")
5 (margin beside "† Media vita")
6 (margin beside "ſtẽtes in uita media")

ti, & miſeriæ, in qua lapſus eſt homo. ¶ Ter
tia erit uita immortalitatis & gloriæ, ad
quam reparabitur homo. Nos igitur dum
ſumus in media vita, ſumus in morte: quia
uita peccati, mors eſt uitæ iuſtitiæ. & ideo
quærimus adiutorem. Aliæ Eccleſiæ dicũt
media uitæ: quia enim nunc eſt medium
quadrageſimæ, quæ vitam præſentem, quæ
ſine peccatis non ducitur, repreſentat me-
rito dicitur antiphona ipſa: In morte, id
eſt, in peccatis, quæ ducunt ad mortem: Et
quia in epiſtola fit mentio de Suſanna:
ideo propter æquiuocationem uocabuli
fit hodie ſtatio apud ſanctam Suſannam.

S V M M A.

1 *Dominica quarta quadrageſimæ, quid agat. Et qui libri in ea legantur. nu. 2. 3.*
4 *Diabolus quatuor modis nos affligit.*
5 *Aetates mundi.*
6 *Introitus miſſæ dicendæ in quarta dominica quadrageſimæ.*
7 *Bona cœleſtis patriæ, quatuor.*
8 *Roſa aurea Põtificis maximi, quid ſignificet.*
9 *Roſa ſpiritualiter ſignificat Chriſtum, & eiuſdem roſæ ratio, nu. 10.*
11 *Romanus Pontifex, Petri eſt ſucceſſor, Chriſti uicarius.*

De Dominica quarta quadrageſimæ. Cap. 53.

1 SEQVITVR dominica † quar
ta in qua agit̃ de ſuper-
na Hieruſalem, & quia
in terrã illam venitur
eo die, quo filij Iſrael
venerunt in terram pro
miſſionis: prout ſub ſe-
Exod. ptuageſima dictum eſt, ideo nunc legitur
3 † Exod. vbi dicit Dominus: Videns vidi
2 afflictionem populi mei, qui eſt in Aegy-
pto, & deſcendi, ut liberarem eos de manu
Pharaonis. ſicut autem Dominus liberauit
populum per plagas miſſas contra Pha-
raonem, ſimiliter & per plagas liberat de
manu diaboli, qui non vult dimittere nos,
niſi in manu forti, ut ibi habetur. Prima
plaga, eſt conuerſio aquarum in ſanguinẽ,
per quam peccatum infidelitatis ſignifica-
tur. Per alias plagas ſignificatur, quod ho-
mo per multas tribulationes & pœnas,
quas habet dum moratur in peccato, cogi-
tur redire ad Dominum, ſicut de filio pro-
digo legitur. Legitur ergo Exo. quia per fi- Exod.
dem eſt exitus à ſeruitute diaboli & per 14
baptiſmum, qui ſignificatur per mare ru-
brum: & per impletionem mandatorum.
Quãdo vero homo talis eſt, facit ſeipsũ ta-
bernaculum Domino qui vero non faciet
ei hoc tabernaculum, nec ipſe faciet in fu-
turo. Poſt † Exod. ſequitur liber Leuitici 3
qui eſt tertius in pentateucho, qui perti-
net ad Leuitas, qui debebant Domino of-
ferre ſacrificia, vnde liber eſt oblationum.
Ex quo enim homo implet mandata & fa-
cit tabernaculum Domino, non reſtat niſi
oblationes Deo offerre. Debet tamen ſal
apponere in omni ſacrificio ſuo, quia cum
diſcretione debet omnia facere. Quia er-
go tales debent eſſe mundi ab omni pecca
to & offerre Domino hoſtiam mũdam, ſan
ctam, & immaculatam, ideo ſequitur in Le
uitico de mundatione lepræ, & dicitur ibi
multoties: Sancti eſtote, quoniam ego ſan-
ctus ſum. Et quia hoc fit in ſolennitate cor Leuit.
dis, & debent omnia fieri cum gaudio, poſt
ea in eodem libro agitur de ſolẽnitatibus.
Rurſum, quia nullus ita perfectus eſt, quin
peccet aliquando, ſaltem venialiter, ideo
ibi habetur de dubitatione Moſi ad aquas
contradictionis, qui nec propter hoc dimi
ſit opus ſpirituale facere, ut ad uocẽ ſuam
fluerent aquæ, cum dixit. Aſcendat puteus
id eſt, doctrina ſacra. Cęterum ſicut mulier
oſtendit ex una parte pomum filio ſuo, &
ex alia inimicum, ut veniat ad ſe: ſimiliter
& Dominus, iuxta illud Oſeæ. xj. cap. In
funiculis Adam traham eos in uinculis cha
ritatis. Vnde in officio nocturnali oſtendit
inimicum, qui non vult dimittere populũ,
niſi in manu forti, & in manu diuina, ſcili-
cet per prædicatores. & ideo primum re-
ſponſorium eſt: Locutus eſt Dominus ad
Moſen &c. Siquidem Moſes ex aquis aſſum
ptus eſt, Chriſtus per quem liberamur ab
huiuſmodi inimico, uel quilibet prædica-
tor, qui ex aquis ſcripturæ debet aſſumi. &
eſt quarti toni, quia † quatuor modis nos af
fligit diabolus ſcilicet interficiendo ma- 4
res, id eſt, bona opera, vel uirtuoſos, quos
ſubmergit in flumine deliciarum huius
mundi, & cogit ſeruire in luto luxuriæ, &

late

latere auaritiæ, & palea inanis gloriæ: Porro quidem, quia populus in illa ſeptuagenaria captiuitate fluxit ſuper flumina Babylonis: & in fine Cyro permittente lætabundus exiuit, & gratulans Hieruſalem introiuit, ideo cum prima dominica populus captiuatus fleuerit, dicens: Circundederunt me, & in ſecunda orauerit, dicens. Exurge. in tertia quoque orauerit, dicens: Eſto mihi, in quarta conſolationem acceperit dicente Domino: Inuocauit me, ego exaudiam eum, in quinta etiam rurſus orationi inſtiterit, dicens: Reminiſcere miſerationum tuarum. in ſexta uero Dario licentiam retribuente, conſolationem de reuerſione percepit: ideoque dixit: Oculi mei. In hac ſeptimana tanquā in fine ſeptuageſimæ ingrediens Hieruſalem gratulabundus exultat, dicens: Lętare Hieruſalem, de hoc etiā dictum eſt ſub prima dominica. ¶† Septenarium quoque præ
5 ſentis uitæ, quæ ſeptem dierum circulo ſiue curriculo voluitur, vel potius ſeptē ætatibus, quibus mundus ipſe diſtinguitur, ſicut per dies ſeptuaginta, ſic per ſeptem dominicas ſancta repreſentat eccleſia. Prima enim ætas eſt ab Adam vſque ad Noe. Secunda uero, à Noe vſque ad Abraham, uel ſecūdum quoſdam ad Moſen. Tertia, à Moſe, vſque ad Dauid. Quarta à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis. Quinta à tranſmigratione Babylonis vſque ad aduentum Domini. Sexta, ab aduentu Domini, vſque ad finem ſeculi. Septima, ſimiliter vſque ad eundem finem. ſimul enim cōcurrunt, ſed illa in vigilantibus & laborantibus: iſta in dormientibus, & quieſcentibus: vbi requieſcunt electorum animæ inter vbera lactātis matris ſuis ſuperneę Hieruſalē. In prima dominica uelut in infantia mundi, homo à fœlici delectatione deiectus, clamat: Circūdederūt. In ſecūda uelut in pueritia mundi concipiens homo, ſpē ſuæ reconciliationis voce Noe quaſi præcentoris, implorat acceptilationem reconciliationis, dicēs: Exurge, quare obdormis Domine. In tertia velut in mundi adoleſcentia concipiens homo ſuam liberationem de ægyptiaca ſeruitute ſuæ protectionis, & liberationis accelerationem voce Moſi orat, dicens: Eſto mihi in Deum protectorem. Quarta deſignat iuuentutem eccleſiæ: in qua regnum diademate coronatur, & ſapientia prophetarum ornatur: Vnde illud officium uoce Dauid, quaſi præcētoris in cantibus celebratur. Quinta ſenectutem eccleſiæ, in qua calor naturalis incipit deficere. Nam populo in Babylone captiuato Eccleſia captiua nec altare habuit, nec templum, imò organa ſua ſuſpendit, ideoque in quinta dominica uacat officio. Sexta, ſenium Eccleſiæ, ſcilicet fides ſeculorum, cum filius Dei venit in mundū, & de diaboli poteſtate liberauit genus humanum. Ne igitur ſit immemor accepti beneficij, & in gratum, gratulatur, & ait: Oculi mei ſemper ad Dominum. Hęc autem ſeptima & vltima ſignificat ſabbatum mundi, in quo ſanctorum animæ requieſcunt: illic Hieruſalem, quæ ſurſum eſt: quæ libera eſt: quæ mater noſtra eſt, lætatur: vnde dicitur Dominica lætitiæ. Eſt enim ſeptima ſeptuageſima, & per ſeptenarium ſignificatur ſeptima ætas eorum, qui ſunt in requie. Repreſentat enim hæc dominica libertatem conceſſam filijs Hieruſalem redeundi à Babylone anno ſexageſimo; quam habuerunt plenariam in anno ſeptuageſimo: vnde totum huius diei officium de lætitia eſt, ad repreſentandum illorum lætitiam, & etiam noſtram, quoniā finitis ſex ętatibus erimus in ſeptima à mūdi exilio liberati, cum cœleſtem paradiſum, quæ eſt patria noſtra intrabimus. Cantatur ergo † hodie introitus: Lætare Hie 6
ruſalem. ad oſtendendum quod ſicut illi, qui cum ingenti lætitia à Babylone venerunt in Hieruſalem, ita & nos ab hoc mundo lætantes, in cœleſtem Hieruſalem veniemus. Babylon enim interpretatur confuſio, vnde ſignificat mundum uel inferoū, quia in hoc mundo eſt confuſio uitiorum, & in inferno tormētorū. dicitur etiam hęc dominica refectionis: quia in ea Dominus refecit & ſatiauit quinque millia hominū, vel quia in ea oſtenditur cœleſtis Hieruſalem, ex qua omnis refectio eſt. Quia ergo Eccleſia lætatur pro hac refectione: ideo cantat: Lætare Hieruſalem, id eſt, Eccleſia ibi enim æterna requies promittitur. In nocturnali enim officio cantatur reſponſorium: Audi Iſrael præcepta Domini: & ea in corde tuo, atque in libro ſcribe. Et dabo tibi terram fluentem lac & mel. Poſtea ſequitur

quitur in introitu: Ab vberibus conſolationis eius. Hæc verba ſunt duo teſtamenta: de quibus ſumuntur promiſſiones dulces in quibus eſt conſolatio noſtra. Et ſunt in ea tria verba lætitiæ, ſcilicet lætate, gaudete, & exultate. Ratio quare poſita eſt ſub titulo de ſeptuageſima in principio. Et ſumitur iſte introitus de Eſa. vltim. capitul. ſed de antiqua tranſlatione, quia in Eſaia ſic non iacent verba hæc verſus vero de pſalmo, qui loquitur de Hieruſalem ſuperna; ſcilicet: Lætatus ſum &c. eſt quinti toni propter quinque millia hominum quos refecit, vel ideo, quia illi qui cohibent, & refrenāt, & bene ordinant quinque ſenſus corporis, illi habebunt huiuſmodi refectionem & conſolationem, de qua in introitu habetur, & quæ petitur in collecta. Concede quæſumus omnipotens Deus, vt qui ex merito noſtræ actionis affligimur, tuæ gratiæ conſolatione reſpiremus. Scripſerit tamen quidam, quòd quia Alber. Papa qui tamen in chronica nō inuenitur. celebrauit tali die Romæ in dicta Eccleſia, quæ vocatur Hieruſalem. ideo cātatur: Lætare Hieruſalem. Et nota, quod in quibuſdam eccleſijs de hac die & in feſto annuntiationis Domini duæ collectæ dicuntur, ut quaſi duplex feſtum exoluere videantur, quod non fit in alijs præcipuis feſtiuitatibus, etiam natiuitatis Domini, & ſimilibus, quia illæ per octauas producuntur, nec vnius diei duntaxat obſeruantia, ſicut iſta coanguſtantur. Sequitur Epiſtola. Scriptum eſt, quoniam Abraham duos filios habuit &c. ad Gal. iiij. cap. V i ſequitur. Quæ ſurſum eſt, Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Hoc autem dicit, vt non timore ſeruili ſeruiamus Domino, ſed amore. Reſponſorium eſt de
Pſal. eodem Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt
121 mihi &c. & eſt ſeptimi toni propter ſeptimam ætatem, in qua erimus in quiete. Sed quia adhuc ſumus in labore ideo ſequitur tractus, ſed ſuauiſſimus. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion &c. in quo oſtenditur, quod qui in Domino ſolo ſperant, habebunt illam refectionem. Sequitur euangelium: Abijt Ieſus trans mare Galilææ &c. Ioann. vj. capitul. Quinque autem panes, quibus Dominus refecit nos, prout ibi legitur, ſunt quinque libri Moſi: duo vero piſces, ſunt pſalmi & prophetia, vel libri Ioſue & Iudicum, quia de illis ſeptē ſumuntur orationes in hac dominica, & ita reficit omnes offertorium eſt. Laudate & eſt ſecundi toni, ad oſtendendum, quòd Deum laudare debemus pro corporali refectione & ſpirituali. Poſtcommunio vero. eſt: Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas &c. Et loquitur de illa Hieruſalem, quæ libera eſt: & eſt † quarti toni, pro- 7
pter quatuor, quæ ibi dicuntur. Primum eſt, quia omnia ſunt communia. Ibi enim *1. Cor.*
Deus eſt omnia in omnibus. Secundum 15
eſt, quòd æternaliter participantur ea, quæ ibi ſunt, vnde dicit: Cuius participatio eius in idipſum. Tertium eſt, quòd nullus de filijs diaboli poteſt ibi aſcendere, unde dicit: Illuc enim aſcenderunt tribus tribus Dñi: Quartum, quia ibi eſt continua laus Dei: unde ſequitur: Ad confitendum nomini tuo Domine, & inde eſt illud: Beati, qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. In hac dominica Romanus pontifex
celebraturus † ad Eccleſiam per gens, & 8
rediens ab eadem auream in manu ſub aſpectu populi fert roſam. Circa quod duplex inſurgit ratio, vt ſecundum literam, altera ſecundum ſpiritum. Sanè ſecundū literam, ne fidelis populus, propter quadrageſimalis obſeruantiæ aſperitatem ſub continuo labore deficiat, qui quod caret alterna requie, durabile non eſt, ideo in hac mediana quadrageſimæ quoddam recreationis ſolatium interponitur, vt anxietas temperata leuius ſufferatur, iuxta illud. Interpone tuis interdum gaudia curis. Hodiernum nanque officium tota lætitia plenum eſt, & in omni verborum clauſula iucunditas exuberat, gaudiū reſonat. hilaritas inculcatur. Tria itaque repreſentat dies iſta, ſcilicet charitatem, poſt odiū, unde dicitur: Lętare Hieruſalem, & conuētum facite omnes, qui diligitis eam. Gaudiū, poſt triſtitiā. vnde: Gaudete in lętitia, quia in triſtitia fuiſtis. Et ſacietatem poſt famen. vnde. Vt ſatiemini ab vberibus cōſolationis veſtræ. Quę tria pariter deſignātur in tribus proprietatibus huius floris, charitas in colore, iucunditas in odore, & ſatietas in ſapore. Roſa quippè, p̄ cæteris floribus colore delectat, odore recreat, & ſapo-

ſapore confortat, delectat in uiſu, recreat in olfactu, & confortat in guſtu. Nempe roſa in manu romani pontificis, gaudiũ Iſraelitici populi deſignat, quãdo per gratiam Chriſti data eſt illi de Babylonica captiuitate licentia redeundi. Deinde illa donatur nobiliori & potentiori, qui tunc in curia reperitur in quo nobilitas & excellentia illius peculiaris populi Domini deſignatur. Demum ille cum multo equitatu & lætitia ingenti ciuitatem cum roſa circuit, figurans gaudium illius populi in ciuitatem Hieruſalem reuerſi, atque communionem totius fidelis populi & Eccleſiæ lę
9 titiam de præmiſſis. Spiritualiter † autem flos iſte florem illum ſignificat, qui de ſe dicit in canticis: Ego flos campi, & lilium conuallium. Et de quo propheta:
Cant.2 Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de
Eſ.11 radice eius aſcendet. Qui vere eſt flos flo-
Pſ.44 rum, id eſt, ſanctus ſanctorum, quia præ cę-
Cant.1 teris floribus id eſt, ſanctis colore delectat in uiſu. Nam ſpecioſus forma præ filijs hominum, in quem deſiderant angeli proſpicere. Qui odore recreat in olfactu, quia ſicut legitur in canticis.j. cap. Meliora ſunt vbera tua uino fragrantia vnguentis optimis. Qui ſapore confortat, in guſtu, quia panis quem ipſe dat, caro ſua eſt, pro mundi vita, omne delectamentum habens, & omnis ſaporis ſuauitatem. Hinc eſt enim, qui de quinque panibus & duobus piſcibus quinque millia hominum ſaturauit. ¶ Tri-
10 plex † autem eſt in hoc flore materia, aurum, videlicet muſcus, & balſamum, quia triblex eſt in Chriſto ſubſtantia, deitas, corpus, & anima. Sed balſamo mediante muſcus auro coniungitur. quia anima mediante corpus coniungitur deitati. Diuina enim natura tãtæ ſubtilitatis eſt, ut corpori de limo terræ formato non congrueret vniri, niſi rationabili ſpiritu mediante. ¶ Rurſus flos ipſe aureus eſt, quia rex regũ, & Dominus dominantium, cuius rubur apparuit in inſignijs paſſionis, & odor in gloria reſurrectionis. Huius floris baiulus eſt
11 vicarius Saluatoris. Romanus † vero põtifex ſucceſſor vtique Petri & uicarius Ieſu Chriſti qui hunc florem fidelibus populis demonſtrat: non omni tempore, ſed in hac dominica tantum quæ ſeptima eſt ab illa, quæ ſeptuageſima nuncupatur, quia Chriſtus non in qualibet hora, ſed in ſeptima tantum ætate videtur ab illis qui beata requie cõſolabun͂. ¶ Rurſus in vrbe oſtẽditur non alibi, quam apud baſilicam, quæ ſanctæ crucis in Hieruſalem appellatur, quæ ſupernæ Hieruſalem typum obtinet, & ſpeciem repreſentat: de qua dicitur in epiſtola hodierna. Illa, quæ ſurſum eſt Hieruſalem. libera eſt: quæ eſt mater noſtra, in qua Chriſtum angeli ſancti, & beatæ animæ contemplantur ad quam merito dicitur. Lætare Hieruſalem. & conuentum facite omnes, qui diligitis eam. quaſi dicat, uos catholici, non hæretici. ¶ Differt autem hodierna ſtatio, ab illa, quæ fit ibidem in ſecunda dominica aduentus, quia illa futuræ beatitudinis, eſt annuntiatio: hæc quaſi præſentis contemplatio. Vnde & feſtiuius agitur: quia ſpei noſtræ feſtiuitas eſt. Hac etiam die Chriſtianus coronatur Imperator: ut ſemper coronę ſupernę Hieruſalem meditetur. Dauid ter in regẽ vnctus eſt, videlicet ſub dominica poſt aſcenſionem. Hæc ergo dominica priuilegiata eſt, quia repreſentat licentiam redeundi de ſeruitute ad libertatem populo Iſraelitico conceſſam, & lætitiam ex hoc habitã.

SVMMA.

1 *Feriæ ſecundæ in quadrageſima, dominicæ ſecundæ, ratio*

De ſecunda feria. Cap. 54.

SECVNDA feria eſt † de iudicio. Vnde in epiſtola. Venerunt duæ &c. iij. Reg. iij. cap. agitur de iudicio Salomonis duabus mulieribus de puero contendentibus, extra de præſumptio. cap. j. Mulier una quæ dixit, quod diuidatur puer eſt ſinagoga, quæ diuidi conata eſt puerum Ieſum, alia mulier, quæ dicit, detur ei infans viuus, eſt Eccleſia. Vnde in reſponſorio petit hęc mulier puerum. Eſto mihi in Deum protectorem, id eſt, petit ſibi dari Chriſtum. Euangelium: Prope erat. Ioan. ij. ca. ſimiliter eſt de eiectione vendentium, & de iudicio: vbi habetur quòd non credebat ſe Ieſus eis, quia nixi ſunt eum interficere, poſtea ſequitur

tur de paſſione ſua: Soluite, id eſt, ſoluetis
Pſ.60 templum hoc, & in triduo excitabo illud.
ſciebat enim quid facturi erant. ¶ Quia ve
ro ex paſſione Domini eſt omne gaudium
ideo in offertorio cantat Eccleſia: Iubila-
Pſ.53 te. In introitu autem petit iudicari, ſed
prius petit miſericordiam: Deus in nomi-
ne tuo ſaluum me fac, ſcilicet per miſeri-
cordiam, & in virtute tua iudica me, & eſt
quarti toni, quia ibi habetur: Ab inſurgen
tibus in me libera me, id eſt, ab inimicis,
qui quatuor modis, ſicut dictum eſt ſub do
minica inſurgũt cõtra nos: & ideo ſicut do-
minica fuit de miſericordia, ita ſecunda fe
ria eſt de iuſtitia.

S V M M A.

1 *Feria tertia dominicæ quartæ quadrageſimæ de quo agat tum de Epiſtola. num. 2. tum de euangelio. nu. 3.*

De tertia feria. Cap. 55.

1 TErtia † feria eſt de oratione, id eſt, de efficacia orationis, quæ ſcilicet fit ſalua iuſtitia, qđ oſtenditur in epiſtola: Locutus eſt &c. quæ eſt Exod. xxxij. cap. vbi ſe
quitur. Dimitte me, vt deleam eum: & Mo
ſes orauit pro populo: & Dominus dimiſit
peccatum ſalua tamen iuſtitia: quia reſer-
uauit ſibi vindictam. Vnde & ſi propter il-
lud peccatum, quod commiſerunt in Chri
ſtum præcipuè puniantur, tamẽ & propter
illud, quod commiſerunt tũc, ſcilicet ado
rando vitulum, vnde dicit Dominus in
Matt. 23 euangelio: Implete menſuram patrum ve-
ſtrorum, quia uero tam efficax eſt oratio:
ideo in introitu dicit Eccleſia: Exaudi ora
tionem meam &c. verſus: Cõtriſtatus ſum
in exercitatione mea. Contriſtatus enim
fuit pro dilatione patriæ, & incolatu miſe
riæ. Quia vero exercitatio Chriſtiani eſt
in coertione à petulantia, & laſciuia quin
que ſenſuum, idcirco quinto reſonat hunc
introi. Eccleſia. Et ſequitur epiſtola. Locu-
2 tus † eſt &c. in qua ſicut dictum eſt impe
trauit Moſes dimiſſionem peccati ſalua iu
ſtitia, & ut filij eorum mererentur intra-
re terram promiſſionis, ideo in reſponſo-
rio orat Eccleſia, vt mereatur ipſam impe-
trare filijs ſuis, ut intrent terram promiſ-
ſionis, licet adorauerunt vitulum conflati
lem, id eſt, venerati ſunt laſciuiam & pom
pam mundi, dicens. Exurge domine fer opẽ Pſ.43
nobis. & verſus. Deus auribus noſtris audi-
uimus. quoniam tu liberaſti eos, & condo-
naſti eis ſimiliter & fac nos ſpiritualiter.
Poſtmodum ſequitur euangelium, † Iam 3
die feſto Ioann. vij. cap. de obſtinatione Iu
dæorum, qui dicebant. Quomodo hic lite
ras ſcit cum non didiſcerit, & dixit domi-
nus. Moſes dedit vobis legem & vos vultis
me interficere, quaſi dicat contra legem ve
ſtram vultis facere & facitis, & dixerunt,
dæmonium habes. Ecce quomodo obſtina-
ti fuerunt. & hoc eſt quòd in epiſtola habe
tur. Receſſerunt cito à via, quam oſtendiſti
eis. Eccleſia vero oſtendens ſe non conſen-
tire peccatis, dicit in offertorio. Expectans Pſ.39
expectaui Dominum, oſtendens ſe expecta
re Chriſtum uſque ad finem. Et quia bene
expectat, qui à laſciuia quinq; ſenſuum ab-
ſtinet, ideo quinti toni eſt. Per hãc autem Pſ.32
ſpem reducitur nouus populus in terram
promiſſionis, vnde ſequitur poſtcommu-
nio, Lætabimur in ſalutari tuo, & eſt primi
toni, quia omnis lætitia à Deo eſt.

S V M M A.

1 *Feria quarta Dominicæ quartæ quadrageſimæ quid tractet.*
2 *Scrutinium, quid.*
3 *Scrutinium qua ſolẽnitate fiat & numero 6. Et quo tempore, quaúe hebdomada. nu. 4.*
5 *Scrutinium cur fiat quarta feria quartæ dominicæ quadrageſimæ:*
7 *Frons ſedes eſt pudoris.*
8 *Scrutinij cæremoniæ explicantur.*
9 *Eccleſia quid adhibeat circa ſcrutatos.*
10 *Scrutinium populis annunciandum. Et qua forma. ibid.*
11 *Lectionis duæ leguntur. in quarta feria quarta dominicæ quadrageſimæ.*

De quarta feria. Cap. 51.

SEquitur † quarta feria, quæ eſt cate- 1
chizandorum, quia in ea die dũcũtur
ad Eccleſiam catechumini & catechi-
zantur, id eſt, inſtruuntur, & hoc eſt tertiũ
ſcruti-

ſcrutinium, ut iam dicetur. Vt autem ſeruiamus conſuetudini Eccleſiæ Italiæ: quæ ſcrutinij ſolénitatem obſeruat, & iuribus de illo loquentibus: & quia etiam quædã de his, quæ de illo fiunt, vbique in baptizãdo ſeruantur, ideo aliqua de illo dicamus: videlicet quid ſit ſcrutinium, & vnde dicatur, & vnde originem traxit, quando & quoties, & quare in tẽporibus ſtatutis fiat, quid in eo fiat, vſque ad exorciſmum, & quid ab exorciſmo, vſque ad Eccleſiæ ingreſſum, & quid ab ipſo ingreſſu, vſque ad finem, & quare hæc omnia fiant, ſubſequenter uero de officio miſſæ huius diei dicemus. ¶Scrutinium † nihil aliud eſt, quàm fidei & religionis Chriſtianæ inquiſitio. Eſt enim quaſi quoddam iter ſeu præparatio ad baptiſmum, & dicitur à ſcrutando, id eſt, inquirendo, quia fidei religionis inquiſitio fit in eo, unde originem traxerit iam dicetur. Incipit autem fieri ſcrutinium in quarta feria tertiæ hebdomadæ quadrageſimæ, ſed in hac quarta fit ſolenne. Fiebant enim in primitiua Eccleſia ſeptem ſcrutinia, duo ſcilicet in quarta feria, & ſabbato tertiæ hebdomadæ, & duo in hac quarta feria, & ſabbato huius quartæ hebdomadę, & duo in quarta feria, & ſabbato quintæ hebdomadæ, & unum in quarta feria vltimæ hebdomadæ, in quibus adulti qui venturi erant ad baptiſmũ, docebantur orationem dominicam, & ſymbolum, ut in ſequenti tunc ſabbato, in quo baptizandi erant, utrunque ante baptiſmum ſcirent & adhuc hodie in quibuſdam Eccleſijs ſeptem fiunt ſcrutinia, propter ſeptiformẽ gratiam Spiritus ſancti. Sed tertium videlicet hac die ſolenniſſimum, & in omnibus Eccleſijs ordinem Romanum ſequentibus. † In quolibet ſcrutinio dicitur miſſa ſcrutinij, videlicet. Dum ſanctificatus fuero, de qua iam dicetur. Dicuntur etiam propriè collectæ per catechuminis ut: Omnipotens ſempiterne Deus, Eccleſiam tuam iter remedij &c. Sed quæritur, quare tertium ſcrutiniũ fit ſoléne, & non primũ nec ſecundũ? Reſpõdetur ad notandum, quod nec prima ætas, id eſt, infantia. nec ſecunda, id eſt, pueritia, ita apta eſt ſeruitio Dei, ſicut illa, in qua maximè diſcretio boni & mali haberi incipit & in qua contra carnem pugnatur. Inde eſt etiam, quod non prima tribus, id eſt, tribus Iudæi, nec ſecunda, id eſt, tribus Symeon, ſed tertia, id eſt, Leuitica, ſacrificijs Domini eſt deputata, ſed nec in primo libro pentatheuchi: nec in ſecundo agitur de ſacrificijs, ſed in tertio, prout dictũ eſt in præcedenti dominica, ſic ante ſcrutiniũ in hac † ſeptima hebdomada à ſeptuageſima, quia dum Iudæi fuerũt in Babylonica captiuitate, miſti fuerunt inter eos, quidam de gentilibus unde poſt eorum reditum ignorabatur de pluribus, utrum eſſent Iudæi vel non quidam etiam dicebant ſe fore de Leuitica tribu, qui non erant, & ſe ſacerdotes, qui non erant. Ideoque Eſdras & alij ſapientes genealogias diligenter ſcrutati ſunt & Iudæos à gentilibus, & Leuitas à non Leuitis ſegregauerunt, ita & nos in hac ſeptima hebdomada quæ finẽ illius ſeptuageſimæ Babylonicæ captiuitatis ſignificat, ſcrutinium facimus, ut credẽtes ab incredulis ſegregemus, quos in ſacroſancta ſolennitate redẽptionis noſtræ ex aqua & Spiritu ſancto renouamus. Non enim in primitiua Eccleſia alio tempore baptiſma celebratur, niſi forte mortis periculo imminente. Omnes igitur Eccleſiæ prolis, quam per anni circulum verbi, pabulo generabant, hac die nomina ſua dabant, in quibus perſcrutãdum erat ne qua radix amaritudinis in eſſet, ut in hæreticis, ne prius illis ſancta datentur, quàm Chriſtiana fides radices in eorum mentibus fixiſſet. j. q. vij. quoties. de conſec. diſt. ij. ego. Vnde nominibus datis quilibet eorum per dies ſequentes uſque ad paſcha fidei regulam audiebat, & ſic lactatus, & grãdeſcens in plenilunio, id eſt, in baptiſmo plena fide ſymbolum reddẽs Chriſto in baptiſmo cõmoriebatur, & reſurgebat. Porro in hac iiij. feria fit ſcrutiniũ propter multa. ¶ † Primò, quia ipſa præfigurata eſt à quarta ſeculi ætate, quæ fuit à Dauid vſq; ad tranſmigrationẽ Babylonis. In qua nõ ſolùm Iudææ gentis inchoatũ eſt imperiũ, verumetiã Chriſti & Chriſtianorũ regnũ ex promiſſione ſumpſit exordium iurante Domino Dauid. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam, ideoque meritò in hac feria catechumini ad Chriſti nomen accedunt & Chriſtiana religio in ea initium capit. ¶Secundo, quia ſicut in quarta fe-

Margin notes: 2, 3, 4, 5; Pſ. 11

ta feria ſtellæ creatæ ſunt, & in cœlo ſoli
& lunæ coniunctæ, ita & fideles hodie con
cipiuntur, quæ Chriſto ſoli & Eccleſiæ lu-
næ coniunguntur, & in cœlo, id eſt, in pa-
tris regno iam ſplendent in ſpe. & in futu-
ro ſplendebunt in re. ¶ Tertio, quia ſicut
in quarta ætate ædificatum eſt templum
Domini, per Salomonem, ſic & in hac quar
ta feria præparamus baptizandos, ut ſint
templum Domino. ¶ Quarto, quia in quar
ta feria cœpit noſtra redemptio, in qua pro
ditus eſt Dominus à Iuda, ut pro redimen
da Eccleſia moreretur, ideo & in quarta
feria iſti præparantur, ut effectũ percipiant
11 redemptionis. ¶ Quinto, quia agnus xiiij.
diebus obſeruabatur & præparabatur: & luna
quindecima immolabatur, decet, ut Ec-
cleſiæ noua ſoboles quæ ad commorien
dum Chriſto in baptiſmo præparatur: die-
bus quindecim anteriori ieiunio ſpiritua-
liter ſaginata, ætati lunæ quæ illam ſigni
ficat, exequit. ¶ Sexto quia quarto ho-
minis ætas, ſcilicet iuuentus, per quartã
feriam ſignificata apta eſt prælijs & gu-
bernaculo imperij: & ideo catechumini
præparantur in quarta feria ad prælium
contra diabolum, & ad regnum, & impe-
rium regni Dei. ¶ Hoc †. autem ordine
ſcrutinia celebrantur, quoniam à princi-
pio vſque ad exorciſmum hæc fiunt. Pri-
mo quidem, fit nominum baptizando-
rum per acolytum deſcriptio, & eorum
per nomina in Eccleſia vocatio. Secun
do, maſculorum ad dexteram, fœmina-
rum ad ſiniſtram, ad ianuam Eccleſię ubi
fidem petunt, reductio. Tertio, per exor-
ciſtam gemina interrogatio, una de renun
tiatione diaboli, alia de fide Chriſti. Quar
to: dæmonis exufflatio. Quinto, crucis in
frõte expreſſio. Sexto, dicitur oratio. Septi
mo fit in ore ſalis impoſitio. Quod igitur
nomina per acolytum ſcribuntur ex quo
ipſe et notarius dictus eſt: ſignificat qđ no
Phil. mina fidelium in libro uitæ ſcripta ſunt.
3 Quod nominatim vocantur, ſignificat vo-
cationem fidelium ad uitã æternam. Cęte
Io.10 rum ianua, Chriſtus eſt. Ducuntur igitur
credituri ad ianuã, id eſt, ad Chriſtũ qui de
ſeipſo dicit. Ego ſum oſtium per me ſi quis
introierit, ſaluabitur. Quod vero ma-
ſculi ponuntur à dextra, & fœminæ à ſini-
ſtra, deſignat quod viriliter agentes à dex
tris, & effœminati à ſiniſtris in iudicio ſta-
tuuntur, quod abrenuntiant diabolo, per
hoc ſe à iugo eius, cui ex originali ſiunt
obnoxij ſubtrahunt, per hoc enim, quòd
fidem Chriſti confitentur, iugo Chriſti ſe
ſubijciunt. Dæmonis exufflatio, eſt pote
ſtatis eius debilitatio. Crux, quæ imprimi
tur fronti, eſt vexillum noſtrum, quo dia-
bolum uincimus, non ſit aliud ſignum, niſi
crux, ut in hoc ſolo ſigno diabolus ſciens
ſe eſſe victum, contremiſcat & fugiat. †Fit 7
autem in ſede pudoris, id eſt, in fronte,
ne erubeſcat fidelis confiteri Dominum
ſuum eſſe crucifixum. Oratio contra dia-
bolum, eſt munitio. Sal in ore poſitum
eſt ſapientiæ condimentum. Hæc plenius
dicta ſunt in parte prima ſub titu. de vn-
ctionibus, & dicetur ſub ſabbato ſancto.
Nunc dicenda ſunt, quæ ab exorciſmo, vſ
que ad ingreſſum Eccleſiæ fiunt. Primo,
diabolus exorcizatur: & ter repetuntur
verba illa: Audi maledicte diabole &c.
Secundo maſculi ſeorſum ponuntur. Ter-
tio, ad monitionem diaconi capita incli-
nant catechumini & ſuper eos oratio do-
minica & ſymbolum dicitur. Quarto ſa-
cerdote aures & nares illorum ſaliua tan-
guntur. Quinto, ab acolyto, illuminan
tur. Sexto à diacono euangelium ſuper
eos dicitur. Septimo per oſtiarium in Ec-
cleſiam introducuntur. † Primo ergo e-
xorcizatur diabolus, id eſt, adiuratur ut 8
à fidelibus recedat. Ter repetuntur vo-
latilia. Audi maledicte diabole &c. quia
in confeſſione trinitatis diabolo reſiſti-
tur. Surſum maſculis, & deorſum fœmi-
nis fit exorciſmus: quia maioribus maio-
ra, minoribus minora ſunt proponenda.
Quod ad admonitionem diaconi capita
inclinant, ſignificat, quod cum Deo com-
municaturi acclamante diacono capita
inclinabunt, & hæc ratio pro commu-
nione. habetur. Quod ſymbolum & do-
minicam orationem ſacerdos ſuper capi-
ta eorum dicit, notat quòd templum Do-
mini contra diabolum munit. Aures &
nares ſaliua tangit, vt doctrinam de ore
prædicatoris procedentem fideles liben-
ter audiant, & ipſa eis bene redoleat, quo
adusque Spiritum habent in naribus, id
eſt, quandiu viuunt. Ipſorum illumina-
tio, eſt tenebrarum ignorantiæ & peccati,

per lumen intelligentiæ effugatio. Euangelium quod ſuper eos dicitur, eſt doctrina Saluatoris, qua inſtruuntur. Deinde per oſtiatum introducuntur, quia poſt impletionem euangelij:per oſtiarium, id eſt, per Spiritum ſanctum in cœleſtẽ patriam introducuntur.

9 Poſt hæc dicenda † ſunt ea, quæ ab ingreſſu Eccleſiæ vſque ad miſſam fiunt. Primo, maſculi ad auſtrum ſtatuuntur, fœminæ ad aquilonem. inde quatuor lectiones ſuper eos leguntur: & quatuor initia euangeliorum, deinde duo, vnus maſculus, & vna fœmina in ſanctuarium ab acolytis portantur: poſt, ſymbolum græcè ſuper maſculos, latinè ſuper fœminas dicitur. His peractis Eccleſiam ingrediuntur, & ſic miſſa cantatur. Quod autem maſculi ad auſtrum, & fœminæ ad aquilonem ſtatuuntur, ſignificat, quod fortiores hoſtibus tentationum obijciendi ſunt, & debiliores humiliter ſunt erudiendi. Quod quatuor lectioes ſuper eos leguntur, ſignificat doctrinam quatuor euangeliorum, qua inſtruuntur. Vnde ſtatim quatuor initia euangeliorum leguntur ſuper eos, quaſi cõgreget eos à quatuor partibus orbis. Quod vnus maſculus, & vna fœmina portantur in ſacrarium, ſignificat quòd de utroq; ſexu fideles aſcendẽt in cœlum. Sed nõ aſcendet, niſi vnus, id eſt in vnitate Eccleſiæ conſtitutus, ſicut in probatica piſcina nõ ſanabatur, niſi vnus. Quod ſymbolum legitur ſuper maſculos græcè, & ſuper fœminas latinè, per duas linguas, quibus ſymbolum legitur, omnem linguam intelligimus. Nam in græcis uiguit ſapientia, in latinis, ſcilicet Romanis potentia. & ita per has duas tãquam excellentiores omnem linguam intelligimus, quaſi cum Apoſtolo ad Philipp. ij. capitul. dicamus, omnis lingua confiteatur: quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Expoſitionem orationis dominicæ, & ſymboli in quarta parte, in ſuis locis expoſuimus.

10 † Et attende, quòd ante hanc quartam feriam in dominica, vel in ſecunda feria, eſt huius feriæ ſcrutinium, populis annunciandum his verbis: Scrutinij diem dilectiſſimi fratres, quo electi noſtri diuinitus inſtruantur, imminere cognoſcite, ideoque ſolicita deuotione ſequenti quarta feria circa horam nonam conuenire dignemini; ut cœleſte myſterium, quo diabolus cum ſua pompa deſtruetur, & ianua cœleſtis regni aperietur inculpabili miniſterio peragere valeamus. In hac vero feria quarta finitis miſſarum ſolẽnijs presbyter annuntiat, ut ſabbato proximo ad ſcrutinium reuertantur, & ſic iterum atque iterum annuntiat, donec ſeptem ſcrutinia celebrantur. Sanè expleto ſcrutinio, dicitur miſſa, ut præmiſſum eſt, in qua legitur lectio & epiſtola, quia baptizandus in duobus eſt catechizandus, id eſt, inſtruendus, ſcilicet nouo & uet. teſ. maximè in illis, quæ pertinet ad baptiſmum. ¶

11 † Rurſus quia inſtruendus eſt in fide, & in moribus, ideo duæ lectiones leguntur, de quibus in eis cum ſuis reſponſorijs diſputatur. Legitur enim de Philippo, quòd Eunucho euangelizauit Ieſum. *Act. 8* Et ſecundum Auguſtinum, euangelizare Ieſum, eſt, non tantum docere credenda, ſed etiam, quæ ſunt poſt baptiſmum ſeruanda. In prima ergo lectione, ſcilicet ſanctificabo &c. quæ ſumpta eſt de Ezech. xxxvj. de fide agitur, vbi dicitur: Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuerſis terris. & effundã ſuper vos aquã mũdã, & mũdabimini ab omnibus inquinamẽtis veſtris, & dabo vobis cor nouum: Fideles enim de varijs terris congregati ſunt in Eccleſia, & aqua ſalutatis baptiſmi ſuper eos effuſa eſt, qua ab vniuerſis peccatis & erroribus ſunt mũdati, & datũ eſt eis cor nouũ, ut credãt in Chriſtum. De hac lectione ſumitur introitus: Dum ſanctificatus fuero. &c. vel baptizatus dicitur cor nouum. In verſu autem: Benedicã Dominum &c. ſunt gratiarum actiones, de hac ſanctificatione, & eſt tertij toni, quia ſanctificatio pertinet ad trinitatem. Verũ quia ꝑ talẽ ſanctificationẽ fiũt hoĩes filij ideò ſubſequitur in graduali: Venite filij audite me, timorem Domini docebo uos. *Pſ. 33* quod eſt ſeptimi toni propter ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ dantur in baptiſmo, vel quia ad hoc quòd quis vere credat in Chriſtum, neceſſe eſt, ut timeat Deũ, ideo *Pſal. 111* ſequitur ipſum graduale ubi ſequitur de timore. Initium ſapientiæ timor Domini eſt. Qui ergo radicem imponit credulitatis, eum à timore inchoare oportet: Iuxta illud: A timore tuo Domine concepimus

mus,& peperimus Spiritum ſalutis. In ſecunda lectione,ſcilicet in Epiſtola: Lauamini &c.quæ ſumitur de Eſa.j.c.igitur abū
Eſ.26 danter de moribus,vbi dicitur. Quieſcite agere peruerſe, diſcite benefacere &c. & poſtea cōcluditur.& venite & arguite me, dicit Dominus,quaſi dicat.Si hoc feceritis & vos non remunerauero, iure me tanquā iniuſtum redarguere poteſtis, item dicitur ibi.Lauamini, ſcilicet per baptiſmum. & eſtote, id eſt, manete mundi, ſcilicet per pœnitentiam. Et quod poſſunt, oſtendit, dicens. Auferte malum cogitationum veſtrarum,& ſi fuerint peccata veſtra, ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur &c. Verum, quia illi qui fidem ueram,& bo-
Pſ.42 nos mores ſeruant, ad hæreditatem Domini pertinere probantur, idcirco ſequitur graduale:Beata gens, cuius eſt Dominus Deus eius,populus quem elegit Dominus in hæreditatem ſibi.Hi efficiuntur cœli qui verbo, id eſt, filio Dei firmantur, vnde ſequitur verſus: Verbo Domini cœli firmati ſunt, &c.Item,quia in talibus locum habet beatitudo, ideo graduale illud eſt primi toni, quia beatitudo à ſolo Deo eſt. Ab his quoque non diſcrepat euangelium præcedens.ſcilicet. Præteriens Ieſus &c.Ioan.ix.cap.quod eſt de illuminatione cæci,quia cæci illuminantur in baptiſmo: vnde dicitur ibi: Lutum fecit Dominus ex ſputo,& præcepit cæco,ut lauaret ſe in natatorio Syloe,id eſt Chriſti,qui miſſus fuit à patre,id eſt,in baptiſmo, vel in doctrina Chriſti de quo dicitur Gen.ult. cap. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & lux de femore eius donec ueniat,qui mittendus eſt: hebræus habet Donec ueniat Sylo, id eſt, Miſſus.Poſtmodum, in gratiarum actione ſequitur offertorium ſecundi toni.propter illuminationem & confirmationem. Dicto autem offertorio,archidiaconus aſcendit pulpitū clamās alta uoce.Siquis eſt catechuminus, exeat foras, put dictū eſt in proœmio quartæ partis, & tunc omnes catechumini exeunt foras, & ſic fit ſepties prius, quàm baptizentur, videlicet in quolibet ſcrutinio, quia qui non regenerati ſunt, nec inter Dei filios computari, nec Chriſti myſterijs conuenit intereſſe. Quidam tamen catechuminos ante Euangelium de Eccleſia eijciunt: quod non laudamus, cum eis ſit euangelium prædicandum, ſicut & Apoſtoli primitijs Gentium euangelium prædicauerunt, ſed ſacrificijs intereſſe non debent: tum quia ſacerdos orat pro circunſtantibus, quorum fides Deo cognita eſt, nota deuotio, at iſti nondum fideles vocantur, tum quia quod conficitur fidelibus,porrigitur, in poſtcom munione vero agit gratias cæcus de illuminatione ſua,dicens.Lutum fecit Dominus ex ſputo. Ioann. ix. & eſt primi toni, quia ad locum, unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterum fluant, ſic autem recognoſcendo bona debemus agere Deo gratias.Hæc autem quarta feria in hoc priuilegiata eſt, quia in ea leguntur duæ lectiones pro eo,quòd in ſequenti ſabbato ordines celebrantur: Item quia hac die ordinandi examinantur. Item quia hac die fit ſcrutinium baptizandorum, in ſabbato paſchali:ut præmiſſum eſt.

SVMMA.

1 *Feriæ quintæ quartæ dominicæ quadrageſimalis.Et miſſæ introitus.*

2 *Epiſtolæ allegorica expoſitio.*

De quinta Feria. Cap. 57.

QVINTA feria † oſtendit quòd non eſt ſanctificatio, niſi à Deo, unde introitus eſt Lætetur cor quærentium Dominū: 1
& poſt:Quęrite faciem eius ſemper.& eſt ſecu- *Pſal. 1 4*
di toni, quia quæritur, ut habeatur,& poſtea,ut amplius habeatur. Quanto enim magis habetur, tantò magis quæritur.Epiſtola uero Venit mulier &c.iiij. Regū.iiij. capitul. Et eſt de reſuſcitatione filij mulieris Sunamitis, quem reſuſcitauit Hæliſæus, & incuruauit ſe ſuper puerum, & pueri qualitati ſe conformauit, puer uero ſeptem oſcitationes emiſit,& eſt reſuſcitatus. † Nempe Sunamitis interpretatur 2
captiua, filius eius, genus humanū, quòd dicitur puer, propter paruitatem ſenſus: baculus, de quo ibi dicitur, eſt lex, quæ percutit, dicens: Oculum pro oculo &c. Quæ neminem ad perfectionem ducit. He-

 br.vii.

br.vij.Heliſæus vero,id eſt, Chriſtus incli
nauit ſe ſuper hunc puerum, id eſt, exina-
niens ſe,factus eſt ei ſimilis & reſuſcitatus
eſt. Sed oportet, ut ſeptem oſcitationes
Marc. 9 emittat. ¶Prima, eſt fidei, quia ſine fide
non eſt introitus. Primò enim,veritati de
Matt. 8 bet quis credere, & omnia poſſibilia ſunt
credenti. Domine,inquid leproſus, ſi uis,
potes me mundare: & dixit,uolo,munda-
re. ¶Secunda oſcitatio,eſt timor. ¶Ter-
tia, eſt dolor de peccatis, quia miſericor-
dia non ſit ſine iuſtitia. ¶Quarta,propoſi-
tum confitendi. ¶Quinta,eſt propoſitum
ſatisfaciendi. ¶Sexta,propoſitum de cæ-
terò non peccandi,quòd ſcilicet,non offen
dat Deum creatorem ſuum, & omnia iſta
debent fieri in ſpe uitæ & gloriæ. Vnde
ſpes eſt ſeptima oſcitatio. Reſponſorium
eſt.Reſpice in teſtamentum tuum, & poſt
Exurge,id eſt, fac nos exurgere,& eſt quin
ti toni,propter quinque ſenſuũ reparatio-
nem ſiue inuocationem. Euangelium ue-
ro:Ibat Ieſus &c.Luc.vij.cap. Eſt de reſu-
ſcitatione filij viduæ. cui dixit Dominus:
Adoleſcens tibi dico,ſurge.In quibuſdam
tamen Eccleſijs dicitur illud euangelium.
Sicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat
&c.Sequitur offerrorium Domine ad adiu
uandum &c.Septimi toni,propter ſeptem
oſcitationes,in gratiarum actiones. Poſt-
communio verò, eſt de æterna beatitudi-
ne, ſcilicet Domine memorabo iuſtitiæ
tuæ,cui competit dare æternam beatitudi
nem quæ erit octaua reſurrectionis.

S V M M A.

1 *Feriæ ſexta Dominicæ quartæ quadrag.*
2 *Euangelium. Erat quidam, &c. Ioann. xi. ſemper legitur in ſexta feria Dominicæ quartæ quadrag.*

De ſexta feria. Cap. 58.

1 SEXTA †feria prorſus idẽ
dicit, quod quinta: &
eſt introitus: Meditabi
tur &c. Verſus: Cœli
enarrant, id eſt,ſancti,
& eſt primi toni, quia
in ſolo Deo ponit ſpẽ.
In epiſtola: Aegrotauit &c. iij. Reg. xvij
cap.ponitur reſuſcitatio filij viduæ ab He
lia. Reſponſorium eſt:Bonum eſt ſperare
in Domino,ſupple: quia reſuſcitat, & eſt
quinti toni,cuius ratio in præcedenti feria
etiam dicta eſt. Sequitur euangelium: E-
rat quidam Ioann.xj. cap. De reſurrectio-
ne Lazari,qui hac die reſuſcitatus eſt. Et
offertorium in gratiarum exhibitionem:
Populum humilem ſaluũ facies Domine
&c.Primi toni, eadem ratione, quia, ſcili-
cet in ſolo Deo ſperandum eſt. In poſtcom
munione uero habetur,quòd ad preces ea Pſ. 17
rum, ſcilicet Mariæ & Marthæ ſuſcitatus
fuit Lazarus. Videns Dominus flentes ſo-
rores Lazari &c. Ioann.xj. cap. Per quod
ſignificatur,quòd ad præces ſanctorum ſu-
ſcitat Deus mortuos ſpiritualiter dans eis
primam gratiã,& ideo eſt primi toni,pro-
pter primam reſurrectionem, ſcilicet ani
mæ. † Et attende, quod ſemper hac die, 2
quæ eſt quintadecima à paſſione Domini
legitur prædictum euangelium, quia con-
ſtat hac die Lazarum ſuſcitatũ eſſe de quo
euangelio ſumitur reſponſorium. Occur-
rerunt Iudæi &c. Quod hodie in quibuſ-
dam Eccleſijs cantatur,cui hodie congruè
in euangelio præmittitur dicta lectio de fi
lio Sareptanæ mortuo, quem ſuſcitauit
Helias,ponens eum ſuper lectum,& expã-
dens ſe tribus vicibus ſuper eum. Nempe
hæc mulier,eſt Eccleſia, quæ fide ſuſcipit
Chriſtum in hoſpitio cordis. Filius eius,
eſt quilibet fidelis,qui moritur,cum mor-
te dignum peccatum committit. Lectus
Heliæ,catholicam deſignat eccleſiam quã
ſolæ animæ reminiſcuntur,dum per fidem
trinitatis à morte reſurgunt. Cætera,lau-
des confeſſiones, & conſolationes, ſunt cu
iuſlibet hominis à peccatis reſuſcitari.

S V M M A.

1 *Sabbatum quartæ Dominicæ quadrag. quid tractet.*
2 *Ordines conferuntur ſabbato quartæ Dominicæ quadrageſimalis Et cur ita.*

De Sabbato. Cap. 69.

SAbbatum †vero de largitate Saluato
ris eſt, vñ introitus eſt Sitiẽtes ve.ad
aqu.doctrinæ. ſ. & baptiſmi. Sequit̃,
& bibite cũ lætitia,& hæc ad ſabbatũ mẽtis
perti-

pertinent, & oſtenditur largitas Dei, qui paratus eſt large dare cuilibet, & benignitas eius vnde dicit. Venite bibere aquas, ſcilicet quæ mundificant, & ſanctificant gratis. Sequitur verſus. Attendite popule meus, in quo oſtenditur, quòd etiam hoc de aquis doctrinæ intelligitur, ſecundi toni, propter mundationem animæ & corporis, & ſumitur, de Eſa. Epiſtola eſt. In tempore placito exaudiui te. Eſa. xlix. c. Et poſt Nunquid poteſt mulier obliuiſci infantem ſuum? Ecce oſtenditur largitas uel charitas Dei erga nos. Poſtea ſequitur reſponſorium. Tibi derelictus eſt pauper in gratiarũ actiones, quarti toni, propter quatuor virtutes per quas ſanctificat. In euangelio vero, quod eſt Ioan. viij. cap. De eadem largitate agitur. Ego ſum lux mundi. Nõ dicit huius hominis, vel illius, ſicut flos campi. Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Oſtendit ergo, ꝙ paratus eſt illuminare omnem hominẽ, qui ſequitur ipſum. Cæterum, qui videt, currit, qui currit, peruenit, exceptis ſuperbis. Vnde ſequitur. Tu de teipſo teſtimoniũ perhibes teſtimonium tuum non eſt verum. Reſpondit eis, ſcilicet Iudæis Ieſus. Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, quod duorum hominum teſtimonium uerum eſt? Videbant enim miracula, & ita pater erat teſtis eius: & relinquit eos Dominus, quaſi ſuperbos diſputatores non curans illuminari. Soli.n. humiles illuminãtur. Vnde ſequitur offertoriũ. Factus eſt Dñs, primi toni,
2 quia ſolus Deus poteſt illuminare. † Quia igitur in hoc ſabbato oſtendit Eccleſia largitatem Domini, dantis gratiam in baptiſmo & in doctrina, quibus ex largitate Dei abundanter datur gratia, ideo fiunt ordines in illo die, & etiam quia imminet tempus paſſionis Domini, in qua arctius ſe tenet Eccleſia, ad ſignificandum, quòd ordinati arctius ſe tenere debent, vt qui prius ebrij erant, amodo ſobrij ſint, & iterum ſe dicunt immolare Deo hoſtiam ſanctam Deo placẽtem. Hoc etiam ſabbato fit ſeruitium baptizãdorũ, quia catechumini ad requiem æternam, quę per ſabbatum intelligitur, veniunt per baptiſmum. Vnde in quibuſdam Eccleſijs hodie duæ lectiones leguntur in miſſa ex eadem cauſa, in quarta feria præcedenti.

SVMMA.

1 *Dominica de paſſione. & eius officium.*
2 *Paſſionis officium cur Eccleſia auſpicetur à Dominica quinta quadrag.*
3 *Hymnum, Vexilla regis prodeunt &c. cur Eccleſia cantet, Dominica quinta in paſſione Domini.*
4 *Gloria patri &c. cur tempore paſſionis intermittatur.*
5 *Sanctorum commemoratio, quare fiat Dominica quinta in paſſione. & nu. 6.*
7 *Miſſæ introitus, Dominica quinta in paſſione Epiſtola. nu. 8. 9.*

De dominica quinta in paſſione Domini. Cap. 60.

SEQVITVR Dominica de paſſione Domini, ſcilicet de Cruce. † Incipit autem huius celebritas paſſionis à fine ſabbati, id eſt, veſpera lucem huius dominicę præcedenti, quia Lazaro in præcedenti ſexta feria ſuſcitato quidam de Bethania abierunt ad Phariſęos, narrantes eis miraculum, & cum in illa ſexta feria fuerit νεο- μηνία id eſt, prima dies menſis, ad ſanctificationem, multi Iudæi, Pontifices, & Phariſæi conuenerant ibi, quia † audientes ſignum, mox ut ait Ioannes, hoc eſt in ſabbato collegerunt concilium aduerſus Ieſum, & ex illa die cogitauerunt, ut interficerent eum: ac deinceps Ieſus non palã ambulabat apud eos, quia nondum venerat hora eius, ideoque in veſpera ſabbati, quaſi poſt horam eiuſdem concilij publicum luctum incipit Eccleſia, ſuo compatiens Domino, ut capiti membra, & ex tunc lugendo recitat vexillum regis myſterium crucis, acetum, fel, & arundinem, clauos, & lanceam perforati corporis, diem paſſionis, rationes patientis, & illuſiones inimicorum, & inſidias eorum, hæc & his ſimilia in veſperis & nocturnis plangit officijs, quæ de authenticis veteris & noui teſtamentorum ſunt congeſta ſcripturis. Præterea, poſt præcedentium ſeptem dominicarum ordinatiſſimam diſpoſitionem, quibus, ut præmiſſum eſt, ſeptem mundi

ætates figurantur, quia omnes ſunt Domi-
ni paſſione redempti, meritò ipſius domi-
nicę paſſionis celebratio inchoatur, & qua
ſi longa funeris pompa præmiſſa, demum
ſequitur ipſa ſalutis noſtræ victima, inge-
rens oculis ea quæ pro nobis pertulit vul-
3 nera & mortis inſignia. ¶ † Rurſus ideo
Eccleſia cantat: Vexilla regis prodeunt
& c. ut ſi fortè aliqui ſunt lapſi veniant ad
vexillum, quod omnes amaritudines fa-
cit eſſe dulces: quod ſignificatum eſt per
lignum proiectum in aquas marath. Sem-
per enim & maximè iſto tempore debe-
mus habere in memoria dominicam paſ-
Exod. ſionem. Vnde in canticis: Faſciculus myr
15 rhæ dilectus meus, mihi inter vbera mea
Cant 1 commorabitur: quia memoria paſſionis
dominicæ ſecum non patitur amaritudi-
nem peccati. Ideo autem ſpiritualiter
duabus ſeptimanis ante paſcha paſſio Do-
mini recolitur. Primo, quia ipſe à duo-
bus, & pro duobus populis paſſus eſt. Se-
cundo, quia duo teſtamenta per duas heb-
domadas exprimimus, vetus, quod præ-
dixit Dominum paſſurum: & nouum, quod
oſtendit ipſum paſſum. Tertiò, quia in
duobus huius ſeculi temporibus, ſcilicet
ante legem, & ſub lege, eadem paſſio va-
ticinata eſt. Quartò, ut hæ duæ ſeptima-
næ reducant nobis ad memoriam murmu-
rationem eorum, qui ante legem, & ſub
lege in inferno fuerunt, uſque ad tempus
gratiæ. quod in tertia hebdomada, ſcili-
cet paſchali ſignificatur. Ab hac nanque
die qua gloria patri dimittitur, duæ ſunt
hebdomadæ vſque ad paſcha. Tunc ve-
ro tertia eſt ĩ qua reſtauratur omnis dimiſ
ſa glorificatio. In tertio enim tempore,
quod fuit ſub gratia, omnia beneficia, quę
patres noſtri expectauerunt in Eccleſia
4 redduntur. ¶ † Ideo autem gloria patri
dimittitur, quia ille verſus ad laudem
pertinet trinitatis, quæ fuit in paſſione
Domini, quam ab hac die repreſentat de
honeſtata. Conſtat enim quòd Chriſtus
qui eſt ſecunda in trinitate perſona, fuit
dehoneſtatus. Sed in reſurrectione,
Gloria patri reſumitur: quia per reſur-
rectionem fuit gloria immortalitatis glo-
rificatus. Sed certe hæc proteſtatio fuit
ſpecialiter in crucifixione: unde poteſt
dici, quod Gloria patri, pro nunc tace-
tur propter humilitatem, per quam ad
Chriſti paſſionem perueniendum eſt, &
quia Dominus ſe abſcondit. Et eſt aduer-
tendum, quòd tacetur in introitibus &
reſponſorijs: quia illa ſunt de paſſione,
& in Venite exultemus Domino. In pſal-
mis vero & hymnis, non: quia Pſalmus
ſignificat operationem. Ipſum enim non
perſequebantur, niſi linguis, tractando
de nece ipſius: nec ipſe bonum deſijt ope-
rari. Non ergo tacetur in totum, quia
remiſſio debet eſſe luctus: eò quòd non ſta
tim poſthabitum conſilium de nece eius,
traditus eſt agnus in manibus impiorum.
Sed in triduo ante paſcha omnino tace-
tur: quoniam tunc maximè ſancta Trini-
tas dehoneſtata eſt, licet enim ante dies
illos de nece Domini ageretur, tunc ta-
men vapulat, ſpuitur, alapatur, & cru- Eſ. 53
cifigitur. Vnde Eſa. Et vidimus eum non
habentem ſpeciem, neque decorem. Vel
quia tunc ſepulturam Domini celebra-
mus: quæ maximè fuit eius humiliatio.
Ab hac etiam dominica in quibuſdam Ec-
cleſijs tacetur ad primam: Chriſte fili Dei
viui. tum quia ex tunc Eccleſia eius mor-
tem & paſſionem repreſentat: tum quia ſe
cundum Iudæorum reputationem non po
terat alijs miſereri, qui ſeipſum ſaluum
facere non poterat. De hoc dictum eſt in
quinta parte ſub tit. de prima. Nam fiunt
etiam ſpirituales commemorationes de
ſanctis, neque de pace ab hac dominica,
vſque ab ſabbatum poſt pentecoſten. quã-
uis poſt laudes dicatur: Pretioſa in con-
ſpectu domini &c. Ad primam oratio: Do-
mine Deus omnipotens &c. † In qui- 5
bus commemoratio generalis fit de ſan-
ctis. Circa quod ſciendum eſt, quòd com
memoratio ſanctorum duplici ex cauſa fie
ri conſueuit: videlicet ad recolendum eo
rum ſanctitatis meritum, & impetrandum
patrocinium nobis ſalutare, quæ duo di-
ligentiſſimè in Chriſto, noſtro capite, paſ
ſionis & reſurrectionis ſuæ tempore nobis
attendenda monſtrantur, quia paſſionis
ſuæ tempore præbuit eximium humilita-
tis & ſanctitatis exemplum. Poſt reſurre-
ctionem vero ſuam apud patrem, ſicut te- 1. Io. 2
ſtatur Ioannes, noſter aduocatus factus eſt
ſingularis. Vt igitur noſtra intentio illo
præcipuo tempore feratur in ſuæ ſanctita

tis

tis exemplum, & in illo ſpes noſtra ſolùm
eleuetur, ad vnicum eius & ſingulare re-
fugium,& patrocinium , idcirco conueniē
ter tunc illorum ſanctorum ſpecialia ſuf-
fragia dimittuntur . Hinc etiam eſt,quòd
quædam Eccleſiæ omittunt poſt primam
dicere : Pretioſa in conſpectu Domini
mors ſanctorum eius &c. Incipientes ibi:
Deus in adiutorium meum intende &c.Et
in illa etiam oratione : Domine ſancte pa
ter omnipotens &c. Quæ dicitur ad pri-
mam,prætermittuntur verba illa: Per in-
terceſſionem beatiſſimæ uirginis Mariæ,
& omnium ſanctorum . Qui vero dicunt:
Pretioſa, aſſerunt illud quod non eſt hora
nec pars canonicæ horæ: prout dictum eſt
in quinta parte ſub titu. de prima . Fit au
6 tem aliqualis † & generalis ſanctorum
commemoratio in Eccleſia , quia propter
eorum multitudinem, & noſtram imbecil
litatem,de ipſorum quolibet , ſicut debi-
tum eſſet , ſolennizari non poteſt . Et ex
hoc etiam apparet , quare omittitur com-
memoratio de pace : quia ſicut ait Apoſto
Io.10. lus ad Coloſ.j. Chriſtus pacificauit per
ſanguinem crucis eius : ſiue, quæ in ter-
ris , ſiue quæ in cælis ſunt: & poſt reſur-
rectionem ſuam pacem diſcipulis ſuis an-
nuntiauit, & cum eis ipſe , qui pax noſtra
eſt, continuè uſque ad aſcenſionem ſuam
conuerſatus , tunc eis pacem ſuam dedit,
dicens:Pacem meam do uobis. & in Pente
coſte conſolatorem mittere dignatus eſt.
Pſ.42 Incaſſum ergo fieret cōmemoratio de pa-
7 ce. † Introitus autem incipit ab oratio-
ne Domini in paſſione : Iudica me Deus:
& diſcerne cauſam meam &c. In hoc enim
inſtruxit nos in orando. Sequitur : Emit-
te lucem &c. Quia qui videt præmia,for-
tis efficitur in pugna , & veritatem tuam
&c. Qui enim videt vera bona , de facili
ducitur in æterna tabernacula: & eſt quar-
ti toni , propter formam crucis , vel pro-
pter quatuor , quæ petuntur , ſcilicet iu-
dicium , diſcretio , liberatio , & fortitu-
8 do . ¶ † Epiſtola vero , ſcilicet Chri-
ſtus exiſtens pōtifex futurorum bonorum
peramplius & perfectius &c. Quæ eſt ad
Hebræos ix.capitul. Oſtendit efficaciam
paſſionis Chriſti . Per paſſionem enim
eius in æterna tabernacula ducimur : cu-
ius memores eſſe debemus . Sed quia non
omnes intrabunt, niſi qui faciunt eius uo-
luntatem : ideo ſequitur reſponſorium ;
Eripe me de inimicis meis , doce me &c.
Aliter enim non intratur in ſancta ſancto
rum,& eſt tertij toni , propter liberatio-
nem à triplici inimico , per virtutem tri-
nitatis . Poſtea ſequitur tractus , in quo
conqueritur Dominus de inimicis ſuis ,
dicens : Sæpe expugnauerunt me à iuuen
tute mea : in Abel , & in alijs , & veriſſi-
mè dicitur tractus: quia huiuſmodi cogūt
nos ducere vitam miſeram, ſcilicet Alo-
phyli & Phileſtæi , & eſt octaui toni : ad
ſignificandum , quòd huiuſmodi tribula-
tiones veniūt ſuper nos,ut ſimus memores
alterius uitæ , quæ erat in octaua ætate:
quia ad Dominum , cum tribularer , cla-
maui &c. Et Iob . Operuit confuſio fa-
ciem eius . ¶ † Poſtea ſequitur euange- 9
lium : Quis ex vobis &c. Ioann.viij.cap.
in quo habetur contumelia Iudæorum di
centium Domino : Dæmonium habes, &
Dominus abſcondit ſe, ut expectaret tem
pus immolationis agni : & decima luna
oſtendit ſe , ſicut dicebat de agno fieri ut
habetur in Exod.xxvij. capitu. ¶Eccleſia
verò oſtendit ſe eſſe contrariam eis, in of-
fertorio quaſi diceret,ipſi dicunt: Dæmo-
nium habes:ſed ego confitebor tibi Domi
ne & eſt primi toni:quia ſoli Deo confiten
dum eſt. ¶Poſtcommunio autem eſt: Hoc
corpus &c.Lucæ xxij.cap. & Matt.xxvj. &
Marci.xiiij.& j.Corinth.xj.cap.Et incipit
eam ſacerdos, ad oſtendendum,quòd ma
gnus ſacerdos ſacrificium vetus mutauit
in nouum ſacrificiū,& eſt octaui toni,quia
illud ſacrificium eſt verum,quod perficie- 1.Cor.
tur in paradiſo quando reſurgemus. Et il- 3
lud Apoſtoli uerè implebitur : Omnia ve
ſtra ſunt.

SVMMA.

1 *Feria ſecunda Dominicæ quintæ in paſſione: & officium. nu. 2. 3. 4.*

De ſecunda feria. Cap. 61.

SEcunda † feria eſt de crucifixione no 1
ſtra,& maximè de ieiunio, quia debe Ga.5.
mus crucifigere membra cum vitijs,
& concupiſcentijs, ſicut præcedens domi-

nica eſt de cruce. Sed quia nõ poteſt homo
ieiunare, niſi liberetur ab inimicis viſibili-
bus & ĩuiſibilibus, diabolo. ſ. & mũdo, & ma
lis hominibus: ideo ecclesia petit in introi
tu liberari ab inimicis, & eſt tertij toni,
2 propter liberationem à triplici inimico.
¶ † Epiſtola uero eſt: Factum eſt uerbum.
Ioann. iij. c. in qua inuitamur ad ieiunium
per exemplum Niniuitarum, qui ſolius Io
næ, & vnica prædicatione ieiunium indi-
xerunt etiam iumentis, ut liberarentur à
temporali ſubuerſione, quantò magis non
debemus pęnitentiam ſuſcipere, ad vocem
veri Ionę, ſcilicet Chriſti & Apoſtolorum
ut à ſubuerſione ſpirituali liberemur. ¶ In
reſponſorio petit ſimiliter liberari ab ini
micis: & eſt verſus: Deus in nomine tuo ſal
uum me fac tertij toni, propter uirtutem
trinitatis & liberationem à triplici inimi
3 co. † Poſtmodum ſequitur euangel. Miſſe
runt principes. Ioan. vij. c. In quo dicit Do
minus Scribis & Phariſæis: Quid vultis
me interficere? & loquitur de reſurrectio
ne ſua, & aſcenſione, & Spiritus ſancti miſ-
ſione, propter hoc, ut illi qui ſunt in cruce
qui ſuſtinent multa à malis, ſicut ipſe Do-
minus, ſemper habeant reſpectum ad fru-
ctum charitatis, unde: Aſcẽdam in palmã,
vt apprehendam fructum eius. ¶ In offer
torio. Domine conuerte, & eripe animam
meam &c. Pętit liberari ab inimicis in
anima. Et eſt ſexti toni: quia liberatio
animæ, perfecta liberatio eſt. Senarius
enim numerus, perfectus eſt. ¶ In poſt-
communione: Dominus uirtutum, ipſe
eſt rex glorię, attribuit Deo liberationem
ſuam &c. Et eſt tertij toni, quia ille eſt
Deus trinitas, qui liberat. ¶ † Dicitur
autem ad horas capitulum illud: Atten-
de Domine. Hiere. decimo octauo capi
tul. Et illud: Domine, omnes qui te de-
relinquunt. Ibidem. xvij capitul. Et il-
lud: Confundantur qui me. Quod eſt
ibidem, & illud. Tu autem do. xx. ca-
pitul. Et illud: Dominus Deus aperuit
Eſa. l. cap.

S V M M A.

1 *Feria tertia Dominicæ quintæ in paſſione inuitat ad patientiam. Et quod eius diei officium. & nu. 2.*

De tertia feria. Cap. 62

TERTIA † uerò feria ad 1
patientiam inuitat: vn
de introitus eſt: Expe-
ctabo Dominũ &c. Ver
ſus: Dominus illumi-
natio mea. Deus enim
dat patientiam, & qui
illuminatus eſt, patientiam habet, & eſt ſe
ptimi toni, quia patientiam concinitur re
ſpectu quietis æternę. Poſtea ſequitur epi-
ſtola: Congregati ſunt. Dan. iij. cap. In
qua oſtenditur effectus patientiæ, quia ibi
habetur, quomodo Babylonij miſerunt
Danielem in lacum leonum: nec tetigerũt
eum, & miſſus eſt ei cibus à Domino per
Abacuc: & ſignificat quod per patientiam
liberat nos Dominus à ſpiritibus Baby-
lonis, & quandoque etiam liberat corpora
liter, & dat uitam æternam. Iuxta illud
Apoc. Qui vicerit, dabo ei manna abſcon- 2
ditum. ¶ In reſponſorio. Diſcerne cauſam
meam de gente non ſancta &c. Petit libe-
rari, ne ſuccumbat. Deinde ſequitur. Emit
te lucem tuam & ueritatem tuam, ipſa me
deduxerunt. Ecce ſemper petit lucem, quã
qui videt, patientiam habet, & ſic libera-
tur. Et eſt quinti toni, quia petit liberari à
tentatione quinque ſenſuum, vel ab inimi
cis, qui nocuerunt per quinque ſenſus. In-
trat enim mors per feneſtras corporis. In
euangelio verò. Ambulabat Ieſus in Gali
læam &c. Oſtenditur diſcretio bonorum
& malorum, tempus vero bonorum erit in
futuro. Vnde debet dicere patiens, ſicut
dixit Dominus. Tempus meum nondum
eſt, & debet ſperare in Domino. Vnde ſe-
quitur offertorium. Sperẽt in te, qui te no-
uerunt. Et quia ſemper ſuſtinent malos,
ideo in poſtcommunione. Redime me Do
mine &c. petit liberari, quæ eſt ſeptimi to
ni, propter requiem, quæ ſperatur.

S V M M A.

1 *Feria quarta Dominicæ quintæ in paſſione, liberationem à ſolo Deo expetit.*

2 *Encænium, quid.*

De quarta feria. Cap. 63.

1 QVARTA feria † oſtendit, quòd à ſolo Deo eſt liberatio, quia fidelis eſt
1.Cor. 10 Deus, qui non permittit nos tentari ſuprà illud, quid poſſumus ſuſtinere. Vnde introitus eſt: Liberator meus. Et uerſus. Diligam te Domine, fortitudo mea &c. Ecce ponit Deum fortitudinem ſuam. Et eſt tertij toni: propter donũ Trinitatis & propter triplicem inimicum: In epiſtola uerò. Locutus eſt. Leuit. xix. cap. Enumerantur præcepta, vbi oſtenditur Iudæos non obſeruare illa in hoc, quòd perſequebantur innocentem, & omnes etiam, qui perſequuntur bonos, non ſunt timendi, quia ſunt inimici Domini. Vnde ibi habetur: Non iniuſte iudicabis. Et ideo in reſponſorio: Exaltabo te &c. Petit liberari, quod eſt ſeptimi toni: propter ſeptiformem gratiam. In Euangelio uerò: Facta ſunt Ioan. x. cap. Oſten-
2 ditur, quid fecerit Dominus † in encænijs, quia Iudęi tulerunt lapides, ut iacerent in eum, & dixit Dominus. Multa bona opera feci uobis. Propter quod vultis me lapidare? Encænium, feſtum erat dedicationis templi, hoc eſt de reparatione ipſius à Machabæis. Sequitur: Et hyems erat, hoc erit in die iudicij, quando reparabitur uerum templum quantum ad bonos, & hyems malorum erit. Boni uerò cognoſcent Dominum, ſicut in Euãgelio dicitur. Vos autem cognouiſtis me, quia pater in me eſt, & ego in patre. Et tunc plenè liberabitur eccleſia, ſicut petit in offertorio. Eripe me Domine de inimicis meis &c. Quod eſt ſeptimi toni, quia tunc erit uera quies, uel propter gratiam ſeptiformem, quia uerò beatus erit, qui erit in illa quiete, quod non erit ſine innocentia, ideo eſt poſt communio: Lauabo inter innocentes manus meas &c. Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat iuuentutem meam, id eſt ad altare quiete mentis: ad altare ſupernum. Quod eſt octaui toni: quia hoc erit in octaua ætate, ſicut dictum eſt. Quarta ergo feria, eſt de encænijs, id eſt de dedicatione, quæ plenè fiet in futuro, quando eccleſia perfectè dedicabitur Deo.

SVMMA.

1 *Feria quinta Dominicæ quintæ in paſſione, quid immoletur Dei. Et eius dici officium. numero 2. 4.*

3 *Ad fletum ſpiritualem duo prouocant.*

De quinta feria. Cap. 64.

IN quinta feria immolat eccleſia hoſtias ſpirituales, per † quas 1
poſſit conſequi illud gaudium, ſed quia nõ impetratur miſericordia, niſi confitendo iuſtitiam: ideo dicit in introitu confitendo iuſtitiam Dei erga nos. Omnia quæ feciſti nobis domine, in uero iudicio feciſti. Daniel. iij. cap. Si miſiſti tribulationes, bene factum eſt, quia peccauimus tibi. Et poſtea petit miſericordiam. Da (inquit) gloriã nomini tuo, & fac nobiſcum ſecundũ multitudinẽ miſericordiæ tuæ. Verſus eſt: Magnus dominus, & laudabilis nimis & eſt tertij toni, quia qui confitetur, debet confiteri tripliciter peccatum ſuum. In alijs tamen eccleſijs eſt uerſus. Beati immaculati. Idem habetur in epiſtola, quæ ſumpta eſt de Dan. iij. c. Orauit Daniel, domi. Deus, ne deſpicias &c. Quia peccauimus. Et non eſt nobis ſacrificium &c. Ita enim dicebant filij Iſrael, quando erant in Babylone, ſic & nos poſſumus dicere, quando ſumus in peccato. Non eſt ſacrificium, ſed in ſpiritu humilitatis & in animo contrito ſuſcipiamur domine à te. ¶ † In reſponſo-
rio. Tollite hoſtias &c. Monet nos offerre hoſtias ſpirituales. Verſus eſt: Releuabit Deus condenſa. Aliter enim non poſſet offerre ſpiritualiter, niſi Deus remoueat tenebras à corde. Et eſt quinti toni, quia talem oportet in quinque ſenſibus mactari. Vnde ſequitur Euangelium, Luc. vij. Rogabat Ieſum, in quo habetur, quomodo beata Maria Magdalena impetrauit ueniam lachrymis, quia quot habuit in ſe oblectamenta, tot mactando, ſe hoſtias ſpirituales obtulit Deo in corpore ſuo. ¶ In offertorio: Super flumina &c. Oſtenditur † quo ſi-
lẽdũ ſit, & quomodo oportet lugere. Duo 3
.n. ſunt quæ hoc faciunt, ſcilicet memoria

peccati

peccati præteriti, & recordatio cœleſtis Hieruſalem: quoniam quando homo ſuas miſerias munditiæ comparat Angelorum, flet ſuper flumina Babylonis. Et eſt primi toni: quia hoc debet eſſe primum in memoria ſcilicet finis, propter quem ſumus. In poſt communione orat, ut dominus memor ſit promiſſum. Memento uerbi tui ſeruo tuo: in quo ſpem mihi dediſti. Et eſt octaui toni, quia in octaua ætate fiet illa dedicatio, in quibuſdam tamen eccleſijs legitur Euangeliũ, ubi dicitur. Cum quidam uellent apprehendere Ieſum, & tamē nemo miſiſſet manũ in eum: dixerunt pontifices ad miniſtros. Quare non adduxiſtis eum? Reſponderunt miniſtri: Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic loquitur.

4 † Hac etiam die conuenienter legitur illud Euangelium: ubi dicitur quod reuerſi ſunt unuſquiſq; in domum ſuam. In offertorio uerò dicitur: In ſalicibus, in medio eius ſuſpendimus organa noſtra: quia poſt hanc diem nullum Euangelium legitur, in quo dominus Iudæis publicè prædicaſſe narret. Ecce ergo illud diuinitatis organum in illis ſalicibus, & fluctuoſis hominibus Babylonis ſuſpenſum eſt.

SVMMA.

1 *Feria ſexta dominicæ quintæ in paſſione, quid agat, quodue habeat officium. & nu. 2.*

De ſexta feria. Cap. 65.

1 SExta feria eſt de paſſione, & orat Chriſtus, dans † nobis in introitu formam orandi. Miſerere &c. Et eſt quinti toni: quia non poteſt fieri liberatio ſine quinque ſenſuum cohibitione. In epiſtola: Domine omnes &c. Hierony. xvij. capitu. Petit ſuam liberationem & inimicorum confuſionem. ¶ In reſponſorio uerò ſimiliter conqueritur de inimicis, & maximè de hypocritis, qui pacificè loquebantur &c. Scilicet cum dicebant. Magiſter ſcimus, quia uerax es, & tamen dolus erat in corde: vnde. Vide domine &c. ¶ † In Euangelio, collegerunt Pontifices & phariſæi &c. Ioan. xj. cap. Similiter dolus exprimitur, & dicitur ibi: Venient Romani, & tollent locum noſtrum & gentem: quia iam ablatum erat ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, & Pilatum præſidē Romanæ poteſtatis habebant. Quia uerò ubi eſt dolus & crudelitas, ibi maximè indiget homo ſapientia, ut ſapienter reſpondeat, ideo in offertorio petit intellectum, ut poſſit reſpondere ſine peccato. Benedictus es domine: doce me iuſtificationes tuas &c. Et reſpondebo, ſicut dicit Dauid iij. Reg. Dimitte eum, ut maledicat mihi, ſicut præcepit dominus: Tales enim ſunt uirga domini. Vnde Auguſti. Vnde ſuperbiũt impij: quia eos facit pater meus uirgam ſuam. Et in prouerbij. Fili mi, ſtude ſapientiam vt poſſis reſpondere ſermoni. Et eſt ſeptimi toni, propter Spiritus ſancti gratiam ſeptiformem. ¶ Poſt communio quoque: Ne tradideris me &c. Eadem ratione eſt ſeptimi toni, in qua petit liberari.

Matt. 22 — Prou. 25

SVMMA.

1 *Sabbatum vacans. Et vnde hoc nomen ſortitum.*

3 *Sabbatum vacans, in quo fit priuilegiatum.*

De Sabbato. Cap. 66.

1 SEquitur ſabbatum † quod dicitur ſabbatum uacans, ſicut & ſecunda dominica quadrageſimæ. In hoc enim ſabbato intendere conſueuit dominus Papa pauperibus Chriſti dando eleemoſynam, & mandatum celebrando: tum quia in cœna domini propter officij magnitudinem hoc facere non poterat: tum quia ſicut dicit Ioan. Ante ſex dies paſchæ uenit Ieſus in Bethaniam, & factum eſt conuiuium in domo Mariæ & Marthæ ubi fuit Lazarus, quem dominus ſuſcitauit, & tunc Maria unguento nardo piſtico unxit pedes Ieſu. Apoſtolicus ergo in memoriam eius, quod illa deuotiſſimè egit, facit membris Chriſti quòd ipſa capiti fecit, ut pedes Ieſu ungendo, id eſt, domini ueſtigia ſectando, & capillis tergendo, id eſt ſuperflua pauperibus erogando, ut impleatur domus odore unguenti, id eſt, mundus impleatur bona fama. ¶ Quia ergo hac die circa præmiſſa charitatis opera exercenda occupatus eſt,

Io. 12

2 eſt,ideo uacat † hoc ſabbatum à proprio
officio, & mutuo accipit à quinta feria an
tecedenti. Vel in quibuſdam eccleſijs à
ſabbato antecedenti, Sitientes uenite ad
aquas. ¶ Legitur epiſtola de Hiere.xviij.
cap. Dixerunt impij &c. In qua ſunt ma-
læ cogitationes, quæ præceſſerunt paſſio-
Eſ.48 nem. Venite,cogitemus contra iuſtum co-
gitationes,& poſtea percutiamus cum lin-
gua. Tales autem non habent ſabbatum,
quia non eſt pax impijs: dicit dominus. In
Euangelio uerò:Subleuatis &c. Ioan.xvij.
cap. Rogat pro ſe, & pro diſcipulis,& pro
omnibus fidelibus ut habeant ſabbatum,
quod erit per unitatem & charitatem in
futuro, quando unum erimus, ſicut pater
& filius ſunt unum,id eſt, in maiori appro-
ximatione,quę poſſit eſſe illi unitati,quia
pater & filius unum ſunt. In alijs uerò ec-
cleſijs legitur Euangelium. Cogitauerunt
autem. Ioan.xij.cap. In quibuſdam tamen
eccleſijs legitur Euangelium de proditio-
ne Iudæ: Amen amen dico uobis,niſi man
Ioā.6. ducaueritis, cui rectè præmittitur lectio
Hierem. ubi dicitur: Venite, cogitemus
3 contra iuſtum cogitationes. ¶ † Hoc ſab-
batum priuilegiatorum eſt, quia ut præmiſ-
ſum eſt, dominus Papa tunc eleemoſynas
dat,& mandatum facit, & quia hac die, ut
quidam dicunt, Chriſtus diſcubuit in do-
mo Simonis leproſi, & Martha miniſtra-
bat ei, & Maria lachrymis ſuis pedes eius
lauit,& proprijs capillis terſit.

S V M M A.

1 *Dominica in ramis Hieremias legitur dupli-
ci ratione. Et eius diei celebre officium.nu. 4
5.7.13.14.15.16.*

2 *Proceſſionem in ramis palmarum, facit eccle
ſia. in eaque ſtationes aliquot.nu.3. Et eius
forma.nu.10.*

8 *Rami cur gerantur uirides, dominica ſexta
quadrageſimæ. & nu.9.*

11 *Rami cur benedicantur ſexta dominica qua-
drageſimæ.*

12 *Hieruſalem decima luna uenit Chriſtus, &
cur ita.*

17 *Dominica in ramis palmarum, cur hoc no-
men ſortita. Et quàm uariè appelletur.
numero 18.*

De dominica ſexta in ramis palmarum. Cap. 67.

IN Dominica † in ramis 1
palmarum,& in paſſio-
ne domini legit Hiere-
mias duplici ratione.
¶ Primo,quia ipſe ma-
nifeſtius de paſſione do
mini prophetizauit,
quàm alij. Secundo, quia per eius paſſio-
nem præfigurata eſt paſſio domini: quia
deplorando captiuitatem Iudæorum per
Babylonis factam: præfigurauit & Roma-
nam quā incurrerunt propter Chriſti paſ-
ſionem. In nocturnali autem officio,dici-
tur inuitatorium: Ipſi uerò non cognoue-
runt uias meas.quod dicitur inuitatorium
per contrariū, quia inuitat nos ad cogno-
ſcendum uias domini, per contrarium a-
ctum Iudæorum, qui nō cognoſcentes uias
Domini, non introierunt in requiem ip-
ſius. In primo uerò reſponſorio, oſtendi-
tur ſecuritas patientium tribulationes, &
cauſa quare non eſt timenda tribulatio.
Quia Deus eſt adiutor in die, qua inuoca-
ui te &c. Verſus eſt: In die tribulationis
meæ inuocaui &c. Quia ſi Deus adiuuat,
non eſt timendum. Vnde Iob. Pone me iux Iob 17
ta te,& cuiuſuis manus pugnet contra me.
& eſt primi toni: quia à ſolo Deo ſperan-
da eſt liberatio & auxilium. Sequitur re-
ſponſorium: Ingrediente domino. ſecun-
di toni: quia laudabant pueri dominum,
ſcilicet utranque naturam.in Chriſto dei-
tatem,cum dicebant: Oſanna,id eſt, ſalua
obſecro. humanitatem,cum dicebant: Fi-
li Dauid. uel Deum corde, & ore pueri lau
dabant: ſicut Iudæi corde & ore conuicia 2
bantur. ¶ † Circa diurnum uerò officium
dicendum eſt, quòd poſt ſabbatum in quo
oſtenditur deuotio Mariæ, ſequitur do-
minica in qua oſtenditur deuotio puero-
rum: ungimus enim Dominum cum Ma-
ria,& cum pueris ueneramur. Et ideo fa-
cit eccleſia hac die proceſſionem corpora
liter & ſpiritualiter. Exierunt enim pueri
extra caſtra obuiam domino uenienti de
Bethania in Hieruſalem, & nos ſimiliter Heb.
debemus extra caſtra, id eſt,extra delicias 13
carnis exire,obuiam ei,ſicut dicit Apoſto-
lus. Exeamus extra caſtra, improperium
eius.

eius portãtes,& ſicut illi,ſic & nos in pro-
ceſſione noſtra cantamus: Oſanna, vnde
in egreſſu de eccleſia cantatur antiphona.
1 Pueri Hebræorũ,& nos debemus eſſe pue-
ri,id eſt,innocentes, & debemus eſſe pueri
Hebræorum, id eſt, tranſilientium omnia
3 terrena,ſiue peccata. Poſtmodum † facit
eccleſia ſtationem in aliquo loco compe-
tenti, ut ibi cum deuotione & lætitia ſu-
ſcipiatur uerbum Dei, id eſt, Chriſtus,qui
eſt uerbum patris, ſuſceptus eſt cum læti-
tia à pueritia in Hieruſalem. In ſcripturis
enim ſiue ſermonibus eſt Chriſtus, unde
ipſe in Euangelio: Scrutamini ſcripturas:
Io. 5: illæ enim loquuntur de me & eſt ipſe dul-
4 cedo ſcripturæ. ¶ † Legitur autem Euan-
gelium de Matthæo xj. cap. Cum appro-
pinquaſſet Ieſus Hieruſalẽ &c. Miſit duos
de diſcipulis ſuis,dicens: Ite in caſtellum,
quod contra uos eſt: unde alibi legitur.
Lu. 10 Miſit diſcipulos ſuos ſeptuagintaduos bi-
nos & binos,id eſt habentes geminam cha-
ritatem Dei & proximi. Miſit inquam,quę
rere aſinam & pullum,id eſt,Iudaicum po
pulum & Gentilem, ut eos duceret in cœ-
leſtem Hieruſalẽ. Et legitur ideo hac die,
quia ibi de fructus paſſionis habetur. Po-
5 ſtea cantatur. † Occurrunt turbæ cum flo
Pſ. 9. ribus & palmis,& nos ſimiliter debemus ei
occurrere cum floribus uirtutum & pal-
mis uictoriarum. Palma enim ſignificat ui
ctoriam, unde: Iuſtus ut palma florebit in
domo dom.ni. Et ſecundum Greg. ex qua-
litate palmarum deſignatur proficiens ui-
ta iuſtorum,& eſt octaui toni, propter ui-
ctoriam Chriſti in capite, & in membris,
per quam peruenitur ad octauam reſurre-
ctionis. Deinde redeunte proceſſione can-
tatur canticum puerorum,ſcilicet: Gloria,
laus, & honor tibi ſit rex &c. per aliquos
eccleſiam ingredientes,pręſertim per pue
ros,quia ingredientem domino in ſanctam
ciuitatem Hebræorum pueri &c. innocen
tes enim laudant eũ. ¶ Et nota quod Theo
6 dulphus † Aurelianenſis epiſcopus apud
Ludouicum Imperatorẽ Caroli magni fi-
lium, falſo à quibuſdam ſuis æmulis accu-
ſatus, ab eodem eſt Andegauis carceralis
cuſtodiæ mancipatus. Cumque in hac do-
minica iuxta domum in qua cuſtodieba-
tur, proceſſio trãſiret, ille feneſtra aperta
factoque ſilentio hoc pulcherrimos verſus
à ſe editos, ſcilicet Gloria, laus,& honor 2
tibi ſit rex Chriſte Redemptor cui pueri-
le decus prompſit, oſanna pium. Iſrael es
tu, rex Dauidis &c. præſente Imperatore
cantauit, cui intantum placuerunt, ꝙ mox
illum à uinculis abſoluit, & epiſcopatum
ſibi reſtituit, atque eos hac die in fine pro
ceſſionis cantari inſtituit. ¶ In egreſſu † ec 7
cleſiæ poſt canticum puerorum cantatur
reſponſorium ingrediente dño in ſanctam
ciuitatem, quod eſt primi toni propter pri
mam ætatem,quia ſoli Deo cantãdum eſt.
Rurſus cantus puerorũ,qui fit ianuis clau-
ſis, ſignificat illud quod cantus & occurſus
illorum puerorum ſignificabat. Præfigura-
bat enim occurſum & lætitiã angelorum
recipientium Chriſtum in cœlum poſt re-
ſurrectionem, quam ſibi & ſequentibus ſe
per ſuam ſanctiſſimã paſſionem, meruit ap
periri, cuius quidem clauſio Angelos non
extrà miſerat, ſed aditum hominibus non
præbebat, & ideo pueri qui ſua puritate
Angelos ſignificant, intra ianuas clauſas,
quaſi Domino uenienti occurrentes ad
aperiendum cœlum,ut eorum repararetur
ruina,uerſis uultibus cum lætitia & clamo
re proferunt hymnum laudis eis, qui ſunt
extrà,cũ gaudio reſpondentibus, ipſos in-
trantes cum Chriſto in ſuum conſortiũ re
ceperũt. Hinc eſt ꝙ in ingreſſu eccleſię can
tatur reſponſorium: Ingrediente Domino
in ſanctam ciuitatem &c. Declarans hæc,
quæ dicta ſunt, figurari per ea quæ fiunt.
Cum enim ibi fiat mentio de reſurrectio-
ne:nã ibi fit mentio de palmis, quæ uicto-
riam Chriſti de morte & diabolo ſignifi-
cat: accipit eccleſia factum illorũ puero-
rum in ſignum præcedens eius quod iã di-
ctũ eſt, & factũ iſtorum in recordationem
illius. ¶ Sanè ante crucẽ & † in cruce rami 8
uirides infigũtur ad notandum ꝙ omnem
uirtutum uirorem à crucifixo habemus. Lu. 23
Chriſtus enim ramus uiridis fuit, habens
in ſe, & nos ab ipſo omnem uirorem uirtu
tũ. Vnde ipſe dicit: ſi in uiridi hoc faciunt,
in arido quid fiet? In ſumma ergo dum
† proceſſionem facimus Chriſtum uenien 9
tem ad nos, ſuſcipimus: cum pueris obuia
mus, ſi innocentiam ſeruamus. Oliuas ge-
rimus, ſi pacis & miſericordiæ operibus in
dulgemus. Palmas portamus,ſi de uitijs &
diabolo uictoriam obtinemus. Virentes
flores

tes flores & frondes geſtamus, ſi virtutibus
exornamur. Veſtimenta ſternimus carni
mortificãtes. Ramos carpimus, ſanctorum
veſtigia imitantes. Quòd proceſſio ciuita-
tem vel caſtrum egreditur, ouanter ad cru
cem, & ad loca promontoria, ſiue eminen
Gal. 6 tia vadens, recolit pueros Hebræos iuiſſe
verſus montem Oliueti, innuens etiam q
abſit nobis gloriari, niſi in cruce domini
noſtri Ieſu Chriſti. Qui autem pontifici
extra vrbem, iuxta crucem, cum ſuis con-
ſtituto occurrunt, & cum ipſo ciuitatem in
grediuntur, accuratius agunt. Imitamur
enim populum Iſrael & pueros eorum, qui
extra ciuitatem Domino occurrerunt, &
cum eo illam ingreſſi ſunt. Hæc ergo ma-
gna proceſſio repreſentat illam, quæ tali
die facta eſt à turbis, & pueris Iudæorum
cũ veniret Ieſus Hieruſalem, ſuper aſinam
ſedens. Significat etiam, quòd Dominus ad
nos veniet, & ad æterna tabernacula nos
ducet. Vel forte recolit proceſsionem fi-
liorum Iſrael, qui hac die Iordanem ſiccis
pedibus tranſierunt, & cum triumpho ter-
ram promiſſionis intrauerunt. Nec eſt hęc
proceſſio inter alias dominicales compu-
tanda. Hæc enim ipſa eſt præconium paſ-
ſionis: ille verò, ſunt ſignificatiuę & reme
moratiuæ dominicæ reſurrectionis, vel a-
ſcenſionis. Vnde rectius faciunt qui ante,
quàm tertia dicatur illas pręmittunt. Hãc
verò proceſsionem poſt tertiam huius diei
cum palmis celebrant. De hoc ſub aſcen-
ſione dicetur. ¶ † Et quidem huic proceſ-
10 ſioni lectio Zachariæ & Euangelium Ioan
nis rectè præmittuntur, quoniam ibi domi
nica proceſsio prophetatur: hic hiſtoria
declaratur. In tractu infantes ad præconia
inuitantur. Paſsio in miſſa legitur. Benedi
11 cuntur † autem & diſtribuuntur rami, per
ſacerdotem, licet Chriſtus eos nec benedi
xiſſe nec diſtribuiſſe legatur, tũ quia Chri
ſtus non honorauit eos, ſed fuit ab eis ho-
noratus, & ex eis tum quia populus ille Iu
dæorum fecit hoc corporaliter & tempo-
raliter, ſed nos agimus hoc ſacramentali-
ter, & ſpiritualiter ad effectũ, qui in eorum
benedictione exprimitur. Illi nanq; feren
tes ramos, triumphum Chriſti nondũ com
pletum, ſed tempore paſsionis complendũ
præfigurabant. Vnde non oportuit ramos
diſtribui, vel benedici à Chriſto, quia non
dũ figura fuerat impleta. Eccleſia verò per
tales repreſentat triumphum Chriſti iam
completum ſecundum illud Col. ij. Ex-
polians principatus & poteſtates, tranſ-
duxit confidenter: palam triumphans illos
in ſemetipſo. Quia ergo non ſolum ipſe
triumphator eſt, ſed etiã per ipſius gratiã
& ſanctificationem triumphabunt omnes
electi, conuenienter & benedictio ramo-
rum, & diſtributio per ſacerdotem, qui
Chriſtũ repreſentat, debet expleri. ¶ Qua
re autem nõ fit feſtum de dicta aſina ſicut
fit de cruce: dicetur in ſeptima parte ſub
feſto crucis. Poſt proceſſionẽ ſequitur ſta-
tim miſſa de paſſione Dñi, quia debemus
gaudere de fructu paſſionis, & cõpati, quia
pro nobis paſſus eſt. Ibi enim eſt, vnde læte
mur. ſ. de amore, quẽ oſtendit nobis in cru-
ce & vnde triſtemur. ſ. de peccatis noſtris,
quæ tot ſunt q propterea oportuit filium
Dei pati. Venit autem decima † luna ſiue, 12
die primi mẽſis, id eſt, ante ſex dies paſchæ
ad ciuitatem, in qua pateretur, ut eſſet in
domibus Iudæorum, ſicut præceptum erat
in Exo. xxvij. c. & in Deut. Decima luna ac
cipietis agnum, immolabitur autẽ agnus,
quarta decima luna, id eſt, decimaquarta
die primi menſis ad veſperam. Et Dñs ea-
dem hora agnum cum diſcipulis mandu-
cans, vbi legalis paſchæ decreta cõpleuit,
Egreſſus eſt cum eis ſtatim ad locum ora-
tionis, & circunſpectis omnibus, cum iam
veſperæ eſſent, exiuit in Bethaniam, cum
duodecim diſcipulis. Nempè myſticè deci
ma luna venit, quia populus Iſraeliticus
decima luna egreſſus eſt de Aegypto: ſimi-
liter per iſtum verũ agnũ, eſt data libera
poteſtas populo Iſraelitico, id eſt, videnti
Deum per fidem, exeundi de peccato, q nõ
fuit datũ per Moſen, & virgam eius, id eſt,
per diſciplinam & ſacerdotiũ legale. ¶ † In 13
principio ergo miſſæ reducens eccleſia ad
memoriam dominicam paſſionem incipit
ab oratione dicens. Domine ne longe fa-
cias &c. & eſt octaui toni, ſignificans quòd
per paſſionem venitur ad reſurrectionem.
¶ † Sequitur epiſtola: Hoc enim ſentite, 14
ad Philip. ij. cap. In qua oſtenditur paſſio,
& paſſionis fructus, Dicit ergo: hoc enim
ſentite in vobis, quod eſt in Chriſto Ieſu,
id eſt, imitamini ipſum, vt ſicut habuit cha
ritatem, qua voluit pati, ita & vos habea-

tis

tis charitatem, qua patiamini omnia tormenta temporalia, ut habeatis humilitatem quæ in Chriſto maximè fuit manſuetudinem & patientiam & intellectum realem, ut ſentiatis. Cito enim ſentitur dulcedo Spiritus ſancti, in corde quando eſt ibi, & hi quidem ſunt fructus paſſionis, ſcilicet dulcedo in corde, & gloria. Quædam tamé eccleſię legunt lectionem. Venerunt enim

15 in Hieruſalem. Exod. xv. cap. ¶ † Viſo autem hoc fructu fit homo patiens, quia generat patientiam conſideratio fructus, & ideo ſequitur reſponſorium, quod reſpondet epiſtolæ. in quo oſtenditur, quomodo per paſſiones uenitur ad gloriam, & dicuntur ibi tria, quare eſt tertij toni. ¶ Primum eſt. Tenuiſti manu tua meam dexterã Domine, & confirmaſti me in bono. ¶ Secundum eſt: In uoluntate tua deduxiſti me. Talis facit quicquid Deus vult. ¶ Tertiũ eſt, cùm gloria ſuſcepiſti me. Primum, eſt cauſa crucis. Secundum, ipſa crux. Tertiũ, fructus ipſius, uerſus eſt. Quàm bonus Iſrael Deus: quando ſcilicet deducit ſuos ad paſſionem. vnde de beato Stephano legitur. Lapides torrentis illi dulces fuerunt. ¶ Poſtea ſequitur tractus: Deus Deus meus reſpice in me, & quare me dereliquiſti &c. Et eſt ſecundi toni, quia ibi oſtenditur paſſio, & fructus ipſius: vnde & titulus illius pſalmi eſt, pro ſumptione matutina. ¶ Euan-

16 geliũ † de paſſione eſt, ſcilicet: Scitis, quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur. Matt. xxv. cap. Et etiam offertorium ſcilicet: Improperium expectauit cor meum Deus, & miſeriam quod ſumptum eſt de pſalmo ſeptuageſimo octauo, qui totus ex perſona ſaluatoris orantis in paſſionis agone conſcribitur quaſi diceret eccleſia: Ex quo Chriſtus tot paſſus eſt pro nobis peccatoribus, libenter patiar. Vnde dicit: Expectaui ſupple. quaſi rem dulcem. Poſt communio de paſſione eſt, ſcilicet Pater, ſi fieri poteſt &c. Matth. xxv. c. Et Mar. viij. cap. Et Luc. xxj. c. Et eſt octaui toni, propter rationem præmiſſam. In quibuſdam eccleſijs, dicitur in hac dominica & in diebus ſequentibus præfatio de paſſione, prout dictum eſt ſub quarta

17 feria cinerum. Dicitur autem † hæc dominica in ramis palmarum. eo quòd tunc rami palmarum, ſi haberi poſſunt in proceſſione, portantur. Dicitur etiã alibi dominica oliuarum: quia rami oliuæ portantur, quod fit ad repræſentandum filios Iſrael qui cum ramis palmarum & oliuarum uenienti Dño obuiam exierunt. Sequens quoque ſeptimana maior vocatur, eo quòd maius & prolixius habet officium. † Dici- 18

tur etiam pœnoſa quia tunc præcipuè debemus vitia noſtra punire. Vel quia Dominus in ea laborauit, & pœnas ſuſtinuit recreando, ſicut & in prima mundi hebdomada creando. dicitur quoque indulgentiæ, quia pœnitenitentes in ea abſoluuntur. dicitur etiam ſancta, quoniam in ea impij iu-

ſtificantur. ¶ Hæc † autem dominica in tribus priuilegiata eſt. Primo, quia ille à die 19

filij Iſrael intrauerunt terram promiſſionis, & Iordanem ſicco veſtigio tranſierũt: ſic enim contingit, quòd eo anno tot dies fuerunt vſque ad paſcha, quot ſunt ab hac dominica. Secundo, quia hac die veniens Dominus de Bethania, cum honore maximo, in Hieruſalem ſuſceptus eſt. Tertio, quia eadem die Dominus à templo ementes & vendentes eiecit.

SVMMA.

1 *Feria ſecunda dominica in ramis, quid deſignet. Et eius officium. nu. 2. 3. 4.*

5 *Paſſio Domini, non recipit benedictionem, & cur ita.*

6 *Paſſionem cantantium vices, variè mutantur. & nume. 7.*

De ſecunda feria. Cap. 68.

SECVNDA feria † oſtendit cauſam paſſionis, ſcilicet in Chriſto humilitatem & patientiam, & in Iudæis crudelitatem & inuidiam, in Iuda cupiditatem & auaritiã; & eſt introitus quarti toni, propter famam crucis. Epiſtola verò ſumitur de Eſa. 50. cap. In qua oſtenditur principalis cauſa paſſionis Domini. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ſcilicet ad intelligendum, & propter hoc dedi genas meas vellentibus 1

&c. † In quibuſdam eccleſijs in hac & in tertijs ferijs dicũtur duæ lectiones in miſſa, 2

ſa,pro eo,quod Chriſti paſſio à legē & pro
phetis prænunciata fuit. In reſponſorio pe
tit liberationem ſuam: Exurge Domine &
intende &c. uerſus: Effunde frameam &
eſt tertij toni, quia virtute Trinitatis libe
ramur ab inimicis. Framea eſt ſpata quaſi
3 fremia,vel quaſi ferrea. In Euangelio † ve-
rò, ſcilicet ante ſex dies paſchæ: capit. o-
ſtenditur triplex cauſa paſſionis, & dicit
ante ſex dies paſchæ, non ideo, quòd ſex
dies futuri eſſent ante paſcha, ſed quia ibi
cauſa paſſionis oſtenditur. In Iuda oſtendi
tur cauſa cupiditatis, eo quòd dixit: Vt
quid perditio, hæc erat enim habens locu
los, & ideo ſic dicebat, ut numos furare-
tur, ut habetur in Ioan. in Iudæis cauſa eſt
inuidia: quia moti ſunt in eum propter
laudem puerorum dicentes. Si dimittimus
eum ſic omnes credent in eum, & ideo quę
rebant interficere eum. In ipſo uerò Chri
ſto eſt fructificatio totius generis humani.
unde in Euangelio dicitur: Niſi granum
frumenti &c. In quibuſdam tamen eccle-
ſijs in ſecunda feria legitur paſſio ſecun-
dum Marcum, ſcilicet erat paſcha & azy-
ma poſt biduum &c. Et in tertia feria di-
ctum Euangelium ſecundum Ioannem, ſci
licet ante dies ſex paſchæ, ſed primi ma-
gis uidentur hiſtoriam ſequi: quia poſt bi
duum, id eſt, poſt tertiam & quartam fe-
rias: in quinta feria paſcha, id eſt, agnus
paſchalis immolatus fuit. Præterea ſecun
da dies creationis mundanæ minus eſt cæ-
teris ornata diebus. Nam cum dixiſſet do
minus: Fiat firmamentum in medio aqua-
rum, non eſt additum: Et uidit Deus quòd
eſſet bonum in quo numerus binarius in-
famatur: quia primus ab unitate degene-
rat, & diuiſionem ſignificat. Vnde in eo fa
4 cta eſt aquarum diuiſio. ¶ Non eſt † ergo
mirum, ſi hæc dies ſecunda, quæ illam re-
ſpicit minus cæteris in officio dominicæ
mortis purpuretur inſignijs. Sed non eſt
multum attendendum, utrum in ſecunda
uel in tertia feria legatur paſſio. Quia e-
nim quatuor Euangeliſtæ paſſionem Do-
mini deſcripſerunt: idcirco ſecundũ quem
libet eorum paſſio legitur ex inſtitutione
Alexandri Papæ: eo ordine, quo ſcripſe-
runt. Nam die dominica legitur paſſio ſe-
cundum Matthæum, qui primus ſcripſit.
Secunda uel tertia feria ſecundum Mar-
cum, qui ſecundus ſcripſit. Quarta ſecun-
dum Lucam qui tertius ſcripſit. Sexta fe-
ria, ſecundum Ioannem, qui ultimo. Me-
diolanenſes non legunt paſſionem, niſi ſe-
cundum Ioannem, & in ſexta feria. ¶ † Sa- 5
nè paſſionem lecturus, benedictionem nõ
petit, quia in illa deſcribitur eſſe ſublatus,
qui author eſt benedictionis, unde non eſt
à quo petatur. Legitur quoque ſine lumina
ribus, quia ille morte extinctus nunciatur:
quæ ſecundũ Ioannem lux eſt mundi, & vt
repreſentetur, quia eius diſcipuli tũc quaſi
extincti ſunt, quibus ipſe uiuens dixerat.
Vos eſtis lux mundi. Non fertur etiam in-
cenſum: ad notandum, quòd tunc feruor
deuotionis uel orationis, qui per incẽſum
deſignatur, in Apoſtolis tepuit, uel potius
quaſi extinctus fuit. Legitur etiam ſine ſa-
lutatione, ſiue ſine Dominus uobiſcum,
in deteſtationem Saluatoris Iudæ, & ſine
reſponſione. non enim reſpondetur Glo-
ria tibi Domine, quia in ipſa exprimitur,
ꝙ Chriſtus fuit à ſuis ſeparatus per mor-
tem corporaliter & ſpiritualiter qui metu
mortis eo derelicto fugerant, & nulla glo-
ria ſibi erat. ¶ † Non legitur etiam tota 6
ſub tono Euangelij, ſed cantus uerborum
Chriſti dulcius moderantur, ad notãdum
quòd dulcius uerba Chriſti in ipſius ore
reſonabant, quàm in ore cuiuſlibet Euan-
geliſtæ referentis: cuius uerba in tono Euã
gelij proferuntur. Verba uerò impijſſimo-
rum Iudęorum clamoſe & cum aſperitate
uocis, ad deſignandum ꝙ ipſi Chriſto aſpe
re loquebantur. In fine tamen in quibuſdã
eccleſijs benedictio petitur, incenſum por
tatur, & ſub Euangelij tono legitur, quia
finita eſt iam narratio paſſionis, & ex tunc
omnia uerba ſunt Euangeliſtæ narrantis,
qui poſt Chriſti mortem uſque ad reſurre
ctionem contigerunt. In alijs † tñ eccleſijs 7
finis paſſionis quæ ad ſepulturã pertinet,
in tono legitur doloroſo, ut planctus mu-
lierum de paſſione Chriſti lamentantium
deſignetur, de quo plãctu dicit dominus in
Euangelio: Filiæ Hieruſalem, nolitę flere
ſuper me &c. & ad maiorẽ deuotionem &
amaritudinem propter Chriſti paſſionem
in animis audientium excitandum. Et legi
tur ſuper nudum pulpitum, prout ſub fe-
ria ſexta dicetur. In offertorio: Eripe me,
petit liberari, ſicut & in reſponſorium, &
eſt

eſt quarti toni propter formam crucis.¶In
poſt communione · Erubeſcant. petit per-
ſecutores ſuos confundi ; & eſt primi toni
vt ſic in regione quieſcentium gaudeat.

SVMMA.

1 *Feria tertia Dominicæ in ramis, qui agat. & nu. 2. 3. Et quotupliciter eccleſia ſalutem ſuam in cruce conſideret.*

De tertia feria. Cap. 69.

1 TErtia feria eſt ſimiliter † de paſſione, quia
manifeſtè quærebant eũ
interficere, vt habetur
in Euangelio : Erat au-
tẽ paſcha & azyma poſt
biduum &c. Et quia ec-
cleſia conſiderat ſalutem ſuã in cruce tri-
pliciter, ſcilicet in amore, quem Dominus
noſter nobis oſtendit in cruce, & in imita-
tionẽ crucis, & in ſalute nobis datã ꝑ cru-
cem, ideò dicit in introitu: Nos autem glo
riari oportet in cruce Domini noſtri Ieſu
Chriſti &c. ad Galat. vlt. cap. Epiſtola ve-
Hier. rò eſt : dicit Hieremias, quæ eſt Hiere. xj.
11 cap. & habentur in eo verba Iudæorum de
crucifixione Chriſti : mittamus lignum in
panẽ eius, id eſt, ipſum, qui ſe dicit panem
in ligno crucis. Audierant, enim, quòd ip-
Ioã.6. ſe dixerat : Ego ſum panis viuus, qui de cœ
lo deſcẽdi, & hoc erat dictum per lignum
crucis, deſtruamus ipſum, vel doctrinam
2 eius. ¶Sequitur † reſponſorium: Ego au-
tem &c. Tertij toni propter triplex meri-
tum, quòd ibi notatur: primum cum dicit:
Induebar cilicio, id eſt, nõ oſtendebam eis
deitatem: ſed aſperitatem humanitatis, &
hæc fuit humilitas & ſapientia. Aliud no-
tatur ibi: Humiliabam in ieiunio animam
meam, ſcilicet. Non reddendo malum pro
malo : ſed etiam pro eis orabam, & hoc eſt
tertium : vnde dicit. Et oratio mea in ſinu
meo conuertetur, ſupple, ex quo eis non
3 prodeſt : quia non ſunt digni. ¶ † Euange-
lium verò : Erat paſcha. Mar. xiiij. c. Eſt de
paſſione, vbi dicitur, ꝙ Dominus crucifi-
xus fuit hora tertia, & hoc dicit, vt oſten-
dat eorum impetuoſitatem, quia ab hora
tertia linguis eum crucifixerunt, dicente;
Crucifige, crucifige, non ceſſantes. In offer
torio petit ſe cuſtodiri à diabolo, & à mẽ-
bris eius. Vnde dicit : Cuſtodi me de ma-
nu peccatoris, id eſt diaboli, & ab homini-
bus iniquis erue me: & eſt ſecundi toni. In
poſt cõmunione: Aduerſum me, oſtẽdit ma
litiam perſequentium; & meritum patien-
tium. ¶Sequitur ibi, & in me pſallebant,
qui bibebant vinum &c. Id eſt, filij diabo
li, qui inebriabantur de calice Babylonis.

SVMMA.

1 *Feria quarta dominicæ in ramis, Chriſtus venditus fuit à Iuda. Et eius diei tum ſignificatio, tum officium. Et nu. 5. 6. 7. 9. 10.*
2 *Genu omne cur flectatur in nomine Ieſu. & nume. 8.*
3 *Verba : omnis lingua confiteatur. cur intercepta fuerint in introitu miſſæ quartæ feriæ dominicæ in ramis.*
4 *Boſra ciuitas.*
11 *Sanguis à Chriſto quinquies exiuit.*
12 *Frixorium triplex.*
13 *Ieiunandum quarta feria dominicæ in ramis. & quam ob cauſam.*

De quarta feria. Cap. 70.

QVarta feria, eſt illa
in qua Dominus vendi
tus † fuit à Iuda, quia 1
non ſolum voluit pati
pro nobis, ſed etiã ven
di, vt liberaret nos à vẽ
ditione, quia primus pa
rens vendidit nos diabolo, per eſum pomi
vetiti. vnde Eſa. Gratis venundati eſtis, &
ſine argento redimemini. Similiter multi
vendunt ſe diabolo per momentaneã de-
lectationem : ſicut Adam vendidit ſe pro
eſu pomi vetiti : Quarta ergo feria ven-
ditus eſt ſol iuſtitiæ, ad noſtram ſalutem,
& quarta feria formatus eſt ſol viſibilis ad
mundi lucem. Orauit † autem Dominus, 2
ſicut habetur in Euangelio huius diei fle-
xo genu: & idcirco in introitu q eſt Phi. ij.
cap. inuitat eccleſia, vt in nomine Domini
omne genuflectatur cœleſtiũ, quia eorum
ruinam reparauit: terreſtrium, quia eos li-
berauit : Infernorum, quia eos eduxit de
lacu, in quo non erat aqua: vt dicit Zacha-
rias,

rias & eſt tertij toni, propter tria quę in-
3 uitant ad flectendum genua. Sequitur: † Et omnis lingua confiteatur: quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris, & ſumitur de Apoſtolo. Veruntamen ordinator officij intercipit uerba illa. Et omnis lingua confiteatur, eo quòd iudaica ſilet. ¶Deinde ſequitur lectio: Dicite filiæ Sion: ecce Saluator tuus uenit. Eſa. lxij. cap. Vbi habetur de mercede; dicitur etiam ibi, Ecce merces eius cum eo &c. Et dixerunt Angeli. Quoſdam enim latuit incarnatio. Quis eſt iſte, qui uenit de Edom, id eſt de terra tinctis ueſtibus, id eſt, membris corporis, quæ ſunt ueſtimenta diuinitatis, ſanguinis, purpura tincta de boſ-
4 ra. † Boſra eſt ciuitas in Moab, & interpretatur firma ſiue munita, hoc eſt de inferno id eſt, de terrena habitatione, tranſlatiua enim Boſra eſt Hieruſalem, quā Dominus quodā ſuo firmauit auxilio, ſed facti Moabitæ, id eſt, ex patre diabolo, ueſtes reges tinxerunt purpura ſanguinis. Reſpondit: Ego qui loquor iuſtitiā, & ſum propugnator ad ſaluandum, & dixerunt. Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum? quaſi dicat. Quare cruētatus es preſſura crucis, ſi tu iuſtitiam loqueris? At ille reſpondit. Torcular calcaui ſolus, ſcilicet pro omnibus, ut omnes liberarentur, & de gentibus non eſt uir mecum. Poſt lectionē uerò can-
5 tatur reſponſorium. Ne † auertas faciem tuam &c. In quo orat ipſe, ut per paſſionē ueniat ad gloriam. Quia uerò in agonia prolixius orauit, ut habetur in Euangelio, ideo ſumitur offertorium, & poſt communio de pſalmo, qui intitulatur oratio pauperis cum anxiaretur: excepto uerſu reſponſorij, qui eſt. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ uſque ad animam meam. ¶ Epiſtola eſt ſimiliter de Eſa. liij. cap. Domine quis credidit &c. In qua etiam deſcribitur in eodem ſchemate. in quo ab Euangeliſta repreſentatur in paſſione, ubi &c. Nō eſt ei ſpecies, neq; decor. & infra, ſicut ouis ad occiſionem ducē-
6 tur. ¶Poſt † epiſtolā ſequitur tractus, & in ſolito modo .ſ. immediatè, & hoc ideo, qa eccleſia arctius luget, quàm ſoleat, & ſe plangit, ut dictum eſt in quarta parte ſub titulo de tractu. Tractus.n. ſignificat planctum, & ideo in tota ſexta feria non dicuntur, niſi tractus reſponſorium uerò eſt pœnitentium. Et quia Dominus non eſt iſta die crucifixus, ſed tantum uenditus, ideo non ſolum dicitur tractus, uerumetiam &
reſponſorium. ¶ † Paſſio, quæ ſequitur: 7
Appropinquabat &c. Luc. xxij. cap. Conuenit cum præcedentibus, in qua exprimitur conſilium Iudæorum, Iudæ proditio: Domini paſſio. ¶Poſt communio eſt: Potum meum cum fletu miſcebam, potum, ſcilicet paſſionis, quādo uidelicet ſudor eius erat, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Poteſt etiam dici, quòd duo ſunt nobis neceſſaria, ſcilicet oratio & patientia, ſecundum quod dicit Dominus. Orate pro perſequentibus, & calumniantibus uos. Ad hæc quidem duo inuitamur in in-
troitu ad orationem, cum dicitur: In † no- 8
mine Ieſu omne genuflectatur ad patientiam, exemplo Saluatoris de quo ſubiungitur: Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſque &c. Non eſt enim obediens, in tribulatione: niſi qui libēter tolerat. Duæ lectiones ideo leguntur, quia hac die Dominus traditus eſt pro duobus, & à duobus populis, & in quibuſdam eccleſijs ad vtranque genua flectunt, quia ab utroque populo adoratur. Præterea, hac die ſicut dicit Augu. conſilium inierunt Iudęi quomodo Ieſum dolo tenerent, & occiderent, & Iudas uenit ad eos, & pacti ſunt ſibi pecuniā ſe daturos. Sicut ergo eccleſia repreſentat in ſexta feria actus Iudæorum, ita & in quarta conſilium eorum. Quidam autem legunt primo lectionem illam: Dicitæ filię Sion. Et poſtea illam: Domine quis credidit, alij uerò econuerſo. Primi quidem attendunt ſolum illud: quod diximus, ſcilicet quòd uenditio Iudæ, quæ facta fuit quarta feria, paſſionem Domini præceſſit, de qua ueuditione fieri uidetur ſermo in illa lectione: Dicite filiæ Sion, in illo uerbo: Ecce merces eius cum eo. Alij autem
† attendunt, quòd primus homo duas mor-
tes incurrit .ſ. carnis & animæ, & Chriſtus 9
nos ab utraque liberauit. Et quia mors animæ mortem corporis præceſſit, ideo prius legunt lectionem illam, in qua agitur de morte animæ & de liberatione ab ipſa. De morte agitur in illa: Domine quis credidit &c. ibi: Omnes quaſi oues errauimus, & unuſquiſq; in uiam ſuam declinauit. De

liberatione uerò ſtatim ſequitur ibi: Dominus poſuit in eo iniquitates eorum omnium noſtrorum, & iterum. Si poſuit pro peccato animam ſuam, uidebit ſemen longæuũ. Ad animam etiam pertinet gradua le unicum habens uerſuũ, ſcilicet: Ne auertas faciem tuam à puero tuo, id eſt, ab eo, qui paruus & humilis apparet in experien
10 tia tribulationis. ¶ Sequitur † uerſus. Saluũ me fac &c. Vſque non eſt ſubſtantia: Aquę enim ſcilicet ſeditionis Iudæorum uſque ad animam Saluatoris tollendam peruenerunt, & illi qui erant limus profundi, in firmitati eius præualuerunt. Sicut autem Saluator animam ſuam poſuit pro animarum noſtrarum redemptione, ita & corpus ſubiecit pro corporum redemptione. Vnde in ſecunda lectione de ipſius corpore agitur, ſanguine proprio rubricato, ubi dicitur, Quis eſt iſte, qui venit de Edom &c. Et ibi: Quare rubrum eſt veſtimentum tuum &c. Ipſe reſpondet: Torcular &c. Et quia de ſola miſeratione paſſus eſt Dñs pro nobis: ideo propheta in perſona eccleſiæ lectionem illam concludit, dicens: Miſerationũ Domini recordabor: laudem annuntiaui ſuper oĩbus, quæ reddidit nobis Dñs Deus noſter. Quia uerò per quinq; ſenſus corporis peccauimus, ideo ſequitur tractus: Domine exaudi orationem meã &c. Habens quinque uerſus, propter quinque vulnera Chriſti, ſeu quia quinquies exiuit ſanguis ab eo. ¶ † Primo in circunciſione. ¶ Secundo, in oratione. ¶ Tertio, in flagellatione. ¶ Quarto, in crucifixione. ¶ Quinto, in lanceatione. Et in ipſo tractu genus humanum petit auxilium, & confitetur defectum, quem ex peccato primi parentis incurrit, cum dicit: Quia defecerũt dies mei, ſicut fumus. Dies enim, eſt uita hominis: cuius nox eſt mors, ſed hæc uita eſt abbreuiata, & defecit propter ſuperbiã primi parentis, quæ per fumum intelligitur. Et ſequitur: Oſſa mea, ſicut in frixorio confrixa ſunt. Oſſa, ſunt uires interiores uel fortes, quæ ſunt eccleſia, quæ carnes, id eſt, carnale ſuſtentant. † Frixorium
12 enim triplex eſt. ſ. peccatorum recordatio, proximorum compaſſio, futuri iudicij meditatio, in his frigitur bonus homo. Clauditur autem tractus, ſicut & lectio in miſericordia Dñi. Vnde ultimus uerſus eſt: Tu exurgens Domine, miſereberis &c. ¶ † Hęc 13
igitur quarta feria priuilegiata eſt, quoniã leguntur in ea duæ lectiones, propter ordinandos in ſabbato ſequenti. Item, quia in ea die Chriſtus uenditus fuit xxx. denarijs: ſicut & Ioſeph xxx. argenteis. Quia ſeruus non eſt ſuper Dominum, nec diſcipulus ſuper magiſtrum. xxvj. diſtin. Quis dubitet, & quòd ab hac quarta feria ſumptũ eſt, quòd ſemper in quarta feria ieiunare, & abſtinere à carnibus, & carnalibus deſiderijs debemus, & in memoriam venditionis Chriſti hæc feria ſecundum locum obtinet, poſt ſextam feriam, per totũ annum in ieiunijs pœnitentialibus.

SVMMA.

1 *Cœna Domini quæ tractanda habeat.*

De quinta feria. Cap. 71.

IN hoc † tractatu quintæ feriæ cœnæ Domini hoc ordine ꝓcedamus. 1
Nam primo generaliter dicemus aliqua de officio ſequentium trium dierum: poſtea ſpecialiter de officio huius diei. Et primo de introductione publice pœnitentium in eccleſia & de ſacramentis, quibus hæc quinta feria ſpecialiter inſignitur. Secundo, de triplici olei conſecratione. Tertio, de huius diei miſſæ officio: ubi etiam agitur de pedũ lotione, & officio ueſpertino. Quarto, de altarium denudatione, & tam de ipſorum, quàm de pauimenti eccleſiæ lotione, & de corporis Dominici reſeruatione, & de quibuſdam alijs.

SVMMA.

1 *Ecleſia luget tribus diebus paſſionis. & cur ita.*
2 *Feria quinta Dominicæ in ramis, matutinas vertit in tenebras. Et de eius diei ſolennitate. nume. 28. 29.*
3 *Campanæ cur ſileant ſexta Dominica in ramis, tribus diebus. & nume. 5.*
4 *Signa cur fiant cum tabula ad tenebras ſextæ feriæ Dominicæ quadrag.*

Hora-

6 *Horarum principia cur omittantur feria ſexta Dominicæ in ramis. Item, aliæ multa ſolennitates circa legitimum eccleſiæ officium nume. 7. 8. 9. 10.*

11 *Hominum tria genera per Chriſtum ſaluata.*

12 *Treni Hieremiæ vnde dicantur.*

13 *Trenis cur inſeratur alphabetum.*

14 *Hebraicarum literarum interpretatio.*

15 *Candelæ, in tenebris Dominicæ ſextæ quadrageſi. cur extinguantur. & nume. 16. Et quot accendantur. nume. 17. Et quid illæ ſignificent diſsimili etiam numero. nume. 18. 19. 20. 21. Et quid earum extinctio. nu. 22. 23. 24. 26. Et quid de ea quæ remanet cæteris extinctis. 27. nu 25. Clamor & benedictio poſt: Benedictus. in tenebris, quid ſignificet.*

De eadem quinta feria. Cap. 72.

1 PRænotandum † autem eſt, quòd eccleſia luget tribus diebus, quia tot diebus fuit dominus in ſepulchro: ſicut enim Ionas fuit in uentre cœti tribus diebus, & tribus noctibus: ita & filius hominis fuit in medio terræ &c. Quod ſynecdochicè dictum eſſe aſſerit Auguſt. Nam pars illa ſextæ feriæ qua fuit in ſepulchro, accipitur pro nocte, & die ſextæ feriæ, & nox diei dominicæ ſimiliter pro nocte, & die ipſius diei accipitur. Dies uerò ſabbati integra eſt, ſcilicet nox cum die ſuo, id eſt, ſpatium uidelicet uigintiquatuor horarum. Eſt ergo ſenſus: Fuit ergo Dominus in ſepulchro tribus diebus & tribus noctibus, id eſt tribus temporibus, quorum quodlibet conſtat ex die nocte. Sic enim loqui conſueuimus, quia ſi aliquis etiã minima parte alicuius diei fuerit in aliquo loco, dicimus eum ea die ibi fuiſſe. Fuit enim ſecundũ ipſum quadraginta horis in ſepulchro uidelicet quatuor horis ſextæ feriæ, & uigintiquatuor ſabbati. & duodecim noctis diei dominicę, quia quadrificum orbẽ morte tranſgreſſionis decem mandatorũ mortuum uiuificauit. Sed ſecundum præmiſſa, uidetur, quòd triduana Domini ſepultura debeat celebrari ſexta feria ſabbato, & die dominica. Sed reſpondetur, quòd quia Dominus in nocte diei dominicæ reſurrexit, noctem illam ad honorem reſurrectionis ſolenniter celebramus. Vnde neceſſe eſt, quòd in quinta feria præueniamus & ita triduo, ſcilicet quinta & ſexta ferijs, & ſabbato humiliationem Domini in mœrore celebremus, quia & in quinta feria iam interuenerat nefarium commercium Iudaicæ proditionis. Quidam tamen cuilibet præmiſſorum trium dierum. xxiiij. attribuunt horas, uolentes Chriſti defuncti exequias ſeptuaginta duabus horis celebrare & triſtitiam ſeptuaginta duorum diſcipulorum meritò per hoc exprimere. ¶ † Sanè eccleſia his diebus tenebras colit & matutinas in tenebris fuit. ¶ Primò, quia in luctu & mœrore eſt, propter Domini paſſionem, & propter eius triduanam mortem exequias celebrat triduanas. ¶ Secundo, officium tenebrarum, ſignificat nõ tam tenebras materiales, quæ fuerunt ſuper faciem terræ dum pendebat ſol iuſtitiæ in cruce. Fuit enim tunc eclypſis miraculoſa, non naturalis per tres horas: uidelicet à ſexta hora uſque ad nonam incluſiuè, quàm etiam ſpirituales, quæ in illo triduo in cordibus fidelium extiterũt. ¶ Tertio, per hoc quòd tenebras colit tenebrarũ primatus inſinuatur, quia his diebus incœperunt præcedere dies, prout ſub ſabbato ſancto dicetur. ¶ † In his uerò tribus diebus ſilent campanæ: quia tunc ſiluerunt 3
Apoſtoli, & prædicatores, & alij, qui per cãpanas intelliguntur. Sonus autem campanarum ſignificat ſonum prædicationis, de quo dicitur. In omnem terram exiuit ſonus eorum. Non enim iam circuibant euangelizando uicos, & urbes: ſed hymno dicto exierunt cum Ieſu in montem oliueti. Quibus cum Dominus dixiſſet: Ecce appropinquat, qui me tradet, præ triſtitia dormitauerunt, & à laudibus conticuerũt. Vnde & à completorio ſiue à veſpera, qua Dominus traditus fuit campanarum ſilentium inchoatur. A ueſpera autem qua Dominus traditus eſt, quando uidelicet diſcipuli fugerunt, campanis ſilentium indicitur. Alij uidelicet ad primam huius quintæ feriæ, & nõ alterius pulſant campanas. fit tamen ſignum cum tabula. ¶ † Primo, 4
ad ſignificãdum Chriſti humilitatem, qui

numerus, ſed quilibet laicus pro velle candelam apponit, huiuſmodi candelæ ſignificant prophetas, & alios ſanctos patres, qui Chriſtum venturum lumen noſtrum prænuntiantes & verba ſalutis prędicantes, diuerſis pœnis uexati mortui ſunt & extincti. Porrò omnes candelæ non ſimul, ſed una poſt aliam extinguntur, quia diſcipuli non ſimul à Chriſto, ſed ſucceſſiuè unus poſt alium diſceſſerunt. Alia etiam ratio
23 iam ſequitur. † Quidam extingunt eas poſt ſingula cantica, uſque ad plenam extinctionem, figurantes quod ſingulis canticis ſiue pſalmis mœſtitia decidimus, quia uerus ſol occubuit gaudiumq́; noſtrum in luctum eſt conuerſum. Iuxta illud: Cęcidit corona capitis noſtri, conuerſus eſt in luctum chorus noſter. Alij in tribus uicibus eas extingũt, recolentes triduanam Domini ſepulturã.
24 ¶ † In quibuſdam quoque Eccleſijs candelæ quadam manu cerea extinguntur, quæ
Matt. 26 ſignificat manum Iudæ, de qua Dominus dixit: Qui intingit manum mecum, &c. Quæ fuit quaſi cerea, id eſt, ad malum flexibilis per quam Chriſtus rex noſter, & uera lucerna, traditus fuit, & quantum in illo fuit extinctus. Candela autem, quæ in
25 medio eſt, non † extinguitur, ſed in feneſtra uel arca accenſa ſeruatur occultè, ut poſteà reueletur, & Eccleſiam illuminet. Nempe candela ipſa ſub eis lumen occultatum ſignificat. ¶ Primo, fidem, quæ in ſola uirgine remanſit, per quam poſteà omnes fideles docti & illuminati ſunt. Secundo, ſignificat Chriſtum qui licet uidetur ſecundum carnem extinctus, tamen ſecundum diuinitatem, quæ illis erat occulta, uiuebat, & poſteà reſurgens cum luce clariſſima ſe ſuis diſcipulis manifeſtauit. Tertio, occultati luminis, quod uidebatur extinctum, reuelatio, notat fidei illuminationem in Apoſtolis, & alijs, in quibus tunc penè extincta erat. Quarto, notat fidem poſt infidelitatem. Quinto not. quod ignis ſpiritus ſancti, qui infidelibus uidetur extinctus, iterum reluceſcet in eiſdem. Sexto luminis renouatio, ſignificat
26 noui teſtamenti renouationem. † Septimo, luminaria ſucceſſiuè unum poſt alterum, extinguuntur, & unum quaſi penè extinguitur, quia abſconditur, & poſtea reuelatur. Ad notandum, quod peruerſi uineæ cultores, & generatio praua nuntios patris, uidelicet prophetas, per uaria tempora completo ſuo miniſterio prophetiæ occiderũt, & tandem patris hæredem, quẽ in ſepulchro poſitum lumine occultato ſiguramus, cuius luminis reuelatio, eſt reſurrectionis eius manifeſtatio, & commemoratio. Sanè candela quæ ultima extinguitur, eſt maior cęteris, ſecundum quoſdam, & ſignificat Chriſtum qui fuit Dominus prophetarum, ſecundum alios uero ubi nõ eſt maior cæteris ſimiliter ſignificat Chriſtum qui reputatus eſt unus ex prophetis, & ultimus extinguitur, quia nullus poſt eum apud illos propheta ſurrexit: ſed extinctus eis perfidiæ tenebras dereliquit. Et ad canticum euangelicum candela ipſa extinguitur, quia Chriſtus euangelizans occiditur. Et attende, quod in hoc officio paſtoris officia, ut capitulum ſubticentur, quia paſtores diſperſi fuerant, uerſus tamen, quod eſt minorum officium, non omittitur, quia diſcipuli minus cogniti uidebantur, Vnde & hoc officium triduanũ potius à minoribus celebratur in typo minorum diſcipulorum, & mulierũ, qui Do-
minum ſequebantur. † Vociferatio ad be- 27
nedictus & tumultus popularis, qui tunc fit, concrepatio eſt Iudæ proditoris, & tumultus cohortis, quam cum gladijs & fuſtibus Iudas contra Chriſtum adduxit: uel cæci diſcipuli ſalutatio dicentis, Aue rabbi. Tertio canticum ipſum tunc alta uoce dicitur, ad notandum, quod multi interfecto antichriſto gaudebunt. Clangor canentium Κύριε ἐλέησον eſt tumultus Dominum perſequentium, & eum ironicè adorantium, uel ſignificat lamenta ſanctarum mulierum, quæ ſequebantur Dominum, quæ leguntur poſteà lamentari ſedentes contra ſepulchrum. τρόποι uero, id eſt, uerſus illi, qui in illis qui tribus noctibus, cum Κύριε ἐλέησον & Domine miſerere, quaſi lamentabiliter cantantur, ſignificant lamentationes & dolores mulierum, de cognatione ſua, quæ à Galilea fuerant ſecutæ Ieſum, inter quas erant Maria Magdalena, & Maria Iacobi: & Maria Solome, plo-
rantes iuxta ſepulchrum. † In quibuſdam 28
Eccleſijs tropis cantatis, procidentes ad terram, dicunt in tenebris ſub ſilentio: Miſerere mei Deus. & collectã: Reſpice quæ-

mus, admonemur per verſum illum: Hieruſalem, Hieruſalem, conuertere ad dominum Deum tuum, qui in fine lectionum dicitur, ut ad pœnitentiam conuertamur, nam poſt luctum gaudere poſſumus. Per hoc autem, quod dicitur bis Hieruſalem, arguitur duritia Iudæorum, & peccatorũ, ſicut alibi in euangelio. Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas &c. Rurſus per iube Domine, intelliguntur ad prædicationem euntes, per tu autem, inde redeuntes. Ideo ergo neutrum dicitur, quoniã Apoſtoli, quos repræſentant, qui lectiones legunt, his diebus fugerant, vnde nec ad prædicationem miſſi ſunt, nec qui miſſi erant, ſublato domino redierunt. Omnes antiphonæ ſunt de paſſione & compaſſione.

11 ¶ † In his etiam tribus noctibus nouem pſalmi, nouem lectiones, & nouem reſponſoria diuiſim per ſingula nocturna cantantur ad oſtendendum, quòd Chriſtus in infernum deſcendens tria hominum genera, ſcilicet virgines, coniugatos, & continentes inde rapuit, & ad angelorum ſocietatem tranſuexit, quæ tria genera in euangelio diſtinguuntur per eos, qui in mola, & per eos qui in agro, & per eos qui in lecto ſunt. ¶ Tria ergo hominum genera, ſcilicet qui fuerunt in lege naturali, & in tempore legis, & prophetarum, per tria nocturna recolimus. & ſicut illi per mortem domini in tribus ſociati ſunt nouem ordinibus angelorum, ſcilicet in actionibus, cognitionibus, & gaudijs, ita per tres noctes dominicæ ſepulturæ nouem pſalmi nouem lectionibus, & nouem reſponſorijs ſubduntur pſalmi enim ad actiones, lectiones ad operum Dei cognitionem, reſponſoria uero ad gaudium, & ad cantum pertinent angelorum. Ceterùm tres primæ lectiones, vel in quibuſdam Eccleſijs ſex, ſunt de trenis Hiere. deflentis captiuitatem populi ſui, non ſolum Babylonicam, ſed etiam Romanam, quam incurrunt propter paſſionem domini, & ideo dicuntur lamentabiliter in perſonam ſanctorum de Iudæis, qui deflent caſum gentis ſuę. Sicut enim ille deplorauit mortem Ioſue, regis occiſi in futuram deſtructionem gentis, ita & nos deploramus mortem & paſſionem Chriſti regis noſtri. In fine autem lamẽtationum dicit idem Hiere. ſpiritus oris noſtri Chriſtus dominus captus eſt in peccatis noſtris. Aliæ vero tres ſunt de expoſitione pſalmi tractantis de paſſione, & ideo uoce depreſſa leguntur tres vltimæ de epiſtola Pauli j. ad Cor. xj. Conuenientibus nobis in unum &c. ubi oſtẽdit Apoſtolus, quomodo debet cœna domini ſumi. Ex quibus ſex lectionibus apparet, quod prophetæ præuiderũt Chriſtum occidendum, & Apoſtoli docent occiſum.

Dicuntur autem trini, id eſt † lamentationes, à trenato monte, ubi lamenta animarum, quæ ibi puniuntur, ſæpe audiri dicuntur. 12 Inde etiam dicitur trenum, quod eſt plenum lamentationis & funeris. Dicuntur etiam treni, quia ſemper tres uerſus poſt unamquanq; literam hebraici alphabeti ſequuntur, quod alphabetum totum per ordinem in illis lamentationibus ponitur.

¶ † Primo, quia mos fuit hebræis illud ponere in eorum cãtibus, ſiue luctus ſiue lætitię alicuius rei multum notabilis, prout patet in ultimo capitulo prouerbiorum: Mulierem fortem &c. & in quibuſdam alijs locis, prout habetur in prœmio libri regum. 13 ¶ Secundo, quia ſicut dixit Hiere. in eodem prooemio & in prologo Bibliæ uerſus, quibus dictæ literæ ante ponuntur in lamentationibus Hiere. incipiunt in hebræo ab eiſdem literis. ¶ Tertio ut per hoc notetur cæcitas & duritia Iudæorum, qui res tanquam alphabetum notiſſimas, uidelicet paſſionem filij Dei intelligere, & credere nolunt, dicente propheta: Miluus in cœlo, turtur, & ciconia cognouerunt tempus aduentus ſui: Iſrael autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. *Hiere. 8*

14 ¶ † Quarto, quia interpretationes literarũ ipſarum maxima ex parte continent ſententiam uerſuum quibus anteponuntur. Circa quod notandum eſt, quod Aleph, interpretatur doctrina. Beth, domus. Gimel, plenitudo. Deleth, tabularum ſeu ſcripturarum. Et hæc ſiquidem eſt prima connexio literarum ipſarum, ubi dicitur quod doctrina Eccleſiæ, quæ eſt domus Dei, eſt in plenitudine ſcripturarum. He, iſta: uau & zay hæc Beth, uita. hæc eſt ſecunda connexio: ubi dicitur, quod iſta & hæc doctrina, quam prædiximus eſt uita, quam uiuimus. Thet, bonum, ioth principium, hæc eſt tertia connexio,

Dan. 9 dicit Daniel: Vngatur ſanctus ſanctorum.
Et Eſa. Spiritus Domini ſuper me,eo quòd
Eſ. 11 vnxit me, ad euangelizandum miſit me &
Pſ.44 Dauid. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo læti
tiæ, præ conſortibus tuis.cuius vnctio ex-
tunc cœpit, cum verbum caro factum eſt,
cum plenitudo diuinitatis in eo corpora-
liter habitauit, tunc autem completa eſt,
cum in baptiſmo ſuper ipſum ſpiritus ſan-
ctus in ſpecie columbæ deſcendit: Ideoq;
vnctio,quæ hodie conficitur ad vngẽdum,
vſque ad baptiſmum differtur: vt ſignifice-
mus ſpiritum ſanctum, ſuper Dominum in
baptiſmo viſibiliter deſcendiſſe, & nos in
baptiſmo ſpiritum ſanctum accipere. Ex
his itaque patet in veſpera ſabbati ſtatim
poſt baptiſmum eſſe confirmandum,vt po-
ſteà celebretur paſchale conuiuium, & ꝙ
quibuſdam placet,ſaltẽ in paucis eſſe tunc
confirmationis myſterium inchoandum.

2 Quia † igitur de triplici oleo mentio fa-
cta eſt, notandum eſt, quòd triplex ſacra-
mentum ex eadem ſubſtantia fit olei, ad
oſtendendum, quod licet vnus ſit ſpiritus
ſanctus, multiformis eſt tamen ſecundum
dona ſua,vnde Apoſtolus j.Corin.xij. Alij
per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij
ſermo ſcientiæ,alij fides, alij gratia ſanita
tũ &c. Hoc triplici oleo coaptamus quod
inde apparebit, ſi olei triplicem proprie-
tatem attendamus. Olea enim, vt dicit
Iſid.eſt arbor pacis inſignis, cuius pingue-
do valet ad reficiendos artus laſſos & infir
mos, & eſt pabulum luminis, quod eſt ar-
bor pacis,refertur ad oleum chriſmatum,
quod pabulum eſt luminis, refertur ad o-
leum catechuminorum, quod artus laſſos
& infirmos reficit, ad oleum infirmorum.
Hæc igitur tria præcedentibus verbis A-
poſtolo coaptantur. Siquidem in multi-
tudine pacis eſſe videtur, qui dulcedinem
internæ ſuauitatis guſtauit, ſicut dicit pſal
mus. Guſtate,& videte quoniam ſuauis eſt
Dominus. Saporem huius dulcedinis ſen-
Pſ.34 ſerat ille,qui dicebat: Gratia Dei ſum, id
1.Cor. quod ſum.j.ad Corin.xv.cap. Hæc gratia
35 eſt donum ſapientiæ, quæ intelligitur per
pacis oleum. Verùm, quia hunc ſaporem
libenter in alium deriuat uir fidelis,idcir-
co alij datur ſermo ſcientię.Scientia enim
eſt doctrina, qua fidelis aliorum uerbo uel
ad minus exemplo inſtruitur, qui per bal-
ſamũm intelligitur, & quia Apoſtolus in
hoc laborauit,idcirco cum dixiſſet.Gratia
Dei ſum id,quod ſum, ſtatim ſubiunxit, &
gratia Dei in me uacua non fuit. Hæc duo
ſimul coniuncta, ſcilicet oleum & balſa-
mum, id eſt, dulcor ſapientiæ, & odor do-
ctrinæ perfectum faciunt ſeruientem, quæ
duo,ſcilicet ſapientia & doctrina, ad oleũ
chriſmatum pertinent. Ad oleum uero
cathecuminorum pertinet fides,quæ men-
tem illuminat,ſicut oleum lumen pręſtat.
Fides enim ualet ad duo, ſcilicet ad pur-
gamentum & tutamen. purgat præterita
uitia, & tutelam præſtat contra futura, ſi-
cut uerba conſecrationis huius olei mani-
feſtè oſtendunt.quæ inferius exponentur.
Ad oleum infirmorum pertinet gratia ſa-
nitatum, id eſt, ſanitas corporis & mentis.
Valet enim contra utriuſque ægritudine,
ſicut ex uerbis benedictionis ipſius liquet.
Quare autem infirmi & cathecumini inun
guntur,& de unctionibus,quæ fiunt ex hoc
triplici oleo dictum eſt in prima parte,ſub
titulo de unctionibus. Sequitur † uide-
re de ipſorum oleorum conſecrationibus. 3
Et primo de oleo infirmorum, ſecundo,de
oleo chriſmato,tertio de oleo ſancto. Pri
mo, ergo de oleo infirmorum dicendum
eſt,nam illud prius eſt conſecratum,quàm
chriſmatum,& ſanctum. Et eſt ratio,quia
illius ſacramẽtum prius fuit tempore quã
chriſmati uel ſancti. Nam Dominus diſci-
pulos ſuos docuit infirmos ungere,ſicut in
euangelio dicitur: Oleo ungebant infir-
mos & curabantur, & Iacobus Apoſtolus
ait: Infirmatur quis &c. Oleum † uero 4
chriſmatum & ſanctum: ſcilicet cathecu-
minorum ab Eccleſia inſtituta ſunt, licet
& in ueteri teſtamento aliqua de utroque
habeatur ſimilitudo. Ibi nanque duplex
oleum inuenitur, unum uidelicet chriſma
quo ungebantur reges. Præcepit enim Do
minus Moſi,ut conficeret chriſma, quo un
geret tabernaculum in dedicatione tem-
pli, & arcam teſtamenti Aharon,reges, &
ſacerdotes,& filios eius,dicens: Sument a-
romata prima, & oleum. Inde eſt, quod
unctione chriſmatis Eccleſias & calices cõ
ſecramus, reges etiam & pontifices inungi
mus. Moſes tamen oleo materiali non
legitur inunctus, ſed ſolum ſpirituali ſicut
& Chriſtus. Oleum etiam ſanctum à lege
ſumpſit

radiſo. Clauduntur coram eis fores Eccle-
ſiæ in ſignum aditus paradiſi quondam ob-
3 cluſi. Quòd de loco ad locum † vadunt, ſi-
1 ne in exilium mittuntur, ſignificat, quòd
Gene. Cain poſt morté fratris profugus & vagus
4 fuit ſuper terram. Quòd cilicijs & laneis
Iob. vtuntur de Iob tractum eſt, qui pęnitentiā
42 in fauilla & cinere agens, ſacco ſe operuit:
& de Niniuitis qui ſimiliter fecerunt. Cili
cium quoq; portāt, in ſignum pellicearum
Ioā. 3 tunicarum Adæ & Euæ. Io. etiam habitum
Gene. recolentes. Carcer pœnitentiæ à Ioſeph
4 1. 2 initium habuit. Quòd comam & barbam
Iob. 2 nutriunt: tractum eſt de Ioſeph, cui in car
Gen. 3 cere poſito, iſta excreuerunt. Quod iacēt,
aut ſedēt, in terra, ſumptum eſt de Iob, qui
in ſterquilinio ſedit. in terra etiam come-
dunt, quaſi ipſo facto dicant: Maledicta eſt
terra in opere tuo. Non dicitur eis, Aue,
quia nondum erat mutatum nomen Euæ,
Quòd pedes nudant, nuditatem repræſen
tant Adæ. Quod ieiunantes, quod indigēt
ornatu gloriæ. Quod baculis vtuntur, tra-
ctum eſt de Iacob qui peregrinans in bacu-
Gene. lo Iordanem tranſiuit. ¶ In his etiam omni
32 bus inuitantur ad humilitatem & purga-
toriam confesſionem, & tam peccatorum,
quàm æternæ pęnę meditationem, & quòd
Gen. 3 ſint memores ſuæ peregrinationis. Nāque
eijciuntur de Eccleſia, & poſt eos canta
tur, in ſudore vultus tui veſceris pane tuo,
hoc ideo fit, vt videntes Eccleſiam pro eis
eſſe confuſam, magis ac magis confundan-
tur in veſtimentis quippe ſordidis & excre
mento crinium & barbæ, multiplicatio mi
ſeriæ peccatorum inſinuatur, quaſi dicant
Pſ. 68 ipſo facto iniquitates meæ multiplicatæ
Pſ. 21 ſunt ſuper capillos capitis mei. Quod in
terra iacēt eis, æternam damnationem ad
memoriam reduci, quaſi dicant: Domine
perdes omnes qui in terram deſcenderūt,
id eſt, qui dediti ſunt terrenis, niſi reſipi-
ſcant. Quod de loco ad locum cum baculo
vadunt, eis ad memoriam peregrinatio-
nem ſuam reducit, qui per peccatum receſ
ſerunt à Deo in baculo enim intelligitur
correctio, & cōſolatio, & ſuſtentatio quaſi
Pſ. 22 dicant: Virga tua & baculus tuus ipſa me
Mar. conſolata ſunt. eſt autem baculus cubita-
4 lis, quia in qua menſura menſi fuerint, re-
4 metietur eis. ¶ † Sed quæritur quare hac
die pœnitentes in Eccleſiam introducun-
tur? Reſpondeo in quinta feria Deus crea-
uit piſces & volucres, piſces in aquis reli-
quit, volucres in aera leuauit, iuxta illud:
Magnæ Deus potentiæ, qui ex aquis &c.
partim remittis gurgiti, ſcilicet piſces, par
tim leuas in aera, ſcilicet volucres. Per pi-
ſces intelliguntur cupidi, auari, & luxurio
ſi, qui in fluxu cupiditatum huius mundi
delectantur. Volucres ſunt ſpirituales,
qui in ſpiritualem conuerſationem quaſi
in aera leuantur. Pęnitentes igitur in quin
ta feria in Eccleſiam introducūtur, & qua-
ſi ſegregati à malis & ab huius mundi de-
licijs, in cœlis animo conuerſantur. ¶ Præ-
tereà, in fine quintæ ætatis, quā hæc quin-
ta feria ſignificat. Ioan. bap. pęnitentia præ
dicauit, & Dominus noſter venit in mun-
dū, peccata abſoluens, prout in prima hu-
ius de oratione dicitur. ¶ † Rurſus in hac 5
die inſtitutum eſt ſacramentum ſacramen-
torum, ſcilicet corporis & ſanguinis Domi
ni, cùm Dominus vetus finiuit teſtamen-
tum, & nouum inchoans, panem & vinum
in corpus & ſanguinem ſuum tranſſubſtan
tiauit quod eſt ſacramentum miſericordię.
Quia ergo Chriſtus ſolus de miſericordia
crimina tollit, vt præmiſſum eſt, ideo pœni
tentes hac die reconciliantur, quia hac die
miſericordiæ conſecrauit ſacramentum, &
inde eſt quod miſſa huius diei ſolenniter
cantatur, vt ibi dicetur. Merito igitur
hac die, quæ tota in remisſionem pecca-
torum conſecràta eſt pœnitentes reconci-
liantur ad percipienda corporis & ſangui-
nis domini ſacramenta. Decuit itaq; hoc
ſacramentum ſacramentorum in fine inſti
tuti quintæ feriæ adueniente ſexta feria,
eo quod in fine quintæ ętatis, & in primor
dio ſexte, lex finem, & euangelium ſumpſit
exordium. ¶ † Pręterea, hac die abſoluun- 6
tur, quia in ea die Chriſtus fuit captus &
ligatus, quę ligatio abſolutionem noſtram
operata eſt. Hac etiam die Chriſtus lauit
pedes diſcipulorum ſuorum, vt pedes &
affectus noſtros lauet, id eſt, ſoluat à pec-
catis. † Forma vero reconciliationis eſt 7
hæc. Exit pontifex ad parentes Eccleſiæ,
vbi iacent pœnitentes proſtrati in terra,
& eos uice Chriſti uocat ad timorem do-
mini dicens ter: Venite. ve. ve. filij audite
me, timorem domini docebo uos. Hanc
eſſe Chriſti vocé probat ti. pſalmi xxviij.

de

ex qua dolor non indiget conſolatione.
8 ¶† Circa oblationem eiuſdem olei infir-
morũ notandum eſt q in ordinario ita ſcri
bitur. Offeratur pontifici oleũ quod offe-
runt populi ante quàm dicatur. Per quem
hęc omnia ſemper Domine bona creas. Nẽ
pe hoc in Exod. xxvij. c. præfiguratũ eſt. vbi
dicitur Moſi, q accipiat à populo oleũ oli
uarum puriſſimũ. Oleũ ſiquidẽ cum offer-
tur à populo, tantum liquor eſt, ſed per be
nedictionem, fit ſacramentũ. Myſticè au-
tẽ hæc oblatio ſiue adminiſtratio, ſignifi-
cat q populus debet clero temporalia mi
1.Cor. 9 niſtrare, ſpiritualia miniſtrãti ei: vnde A-
poſtolus: Si ſeminauimus vobis ſpiritualia
nõ eſt magnũ ſi veſtra carnalia, metamus.
Conſecrat autẽ oleum Epiſcopus cũ omni
bus ſacerdotibus ei adſtantibus, quia hoc
ſacramentũ fuit à Chriſti diſcipulis inſti-
tutũ, vel tractũ eſt ab antiqua conſuetudi-
ne, qua conſueuerat eccleſia primitiua ſi-
mul cũ pontifice verbis & manibus corpus
Chriſti conficere, fortè ad teſtimoniũ pro-
ut hodie in miſſa de ordinibus, cũ ordina-
tore faciunt ordinati. Nã & ſumus ponti-
fex quoties diuina celebrat, ſacerdotes ei
adſtãtes verbis & manibus cũ eo conſectãt
& quia, vt iam dictum eſt, huius olei conſe
cratio eſt ἐμβόλιμος canonis: idcirco eam
totã ſicut & canonẽ ſacerdotes cũ eo dicũt
inde perficit officiũ Epiſcopus vſque ad il
lũ locum. Pax Domini ſit ſemper vobiſcũ:
& clericus reſpondet: Et cum ſpiritu tuo.
& tũc tacet, & ſolus Epiſcopus cõmunicat.
9 ¶† Secundo videndum reſtat de oleo chriſ
matis. Fabianus enim Papa ſtatuit hac die
ſingulis annis debere confici chriſma: quia
nouum eſt ſacramentum, & ideo ſemper
eſt innouandum, & vetus concremandum.
Ita enim ab Apoſtolis eorum ſucceſſori-
bus accepit à cunctiſque tenenda manda-
10 uit. ¶Circa † quod ſciendum eſt, quod
chriſma conficitur ex balſamo & oleo pro
pter myſticam rationem, quoniam per o-
leum nitor conſcientiæ deſignatur iuxta
Matt. 25 illud Euangelij: Prudentes virgines acce-
perunt oleum in vaſis ſuis cum lãpadibus
&c. Per balſamum vero exprimitur odor
famæ, per quod in libro ſapientiæ dicitur:
Ps. 24 Sicut balſamus aromatizans dedi odo-
rem. Oleo ergo, quod lucet, additur bal-
ſamus, qui redolet, quia fide operante per
dilectionem, lucere, & bona famã redole-
re ad honorem Dei & ad utilitatem pro-
ximi debemus. Odor enim balſami in oleo
bonam operationem longè lateque diffu-
ſam gratia Spiritus ſancti cooperante de-
monſtrat. ¶Secundo additur † oleo bal- 11
ſamum, ad ſignificandum, quòd in vultu
Chriſti reſplenduit cœleſtis nitor, & gra-
tia excellẽtius, quam in alijs. Nam vt Hie-
ronym. ait. Virgo de virgine natus, qui
non ex voluptate carnis, neque ex volũta-
te uiri, ſed ex voluntate Dei natus eſt, niſi
habuiſſet in vultu oculiſq; quoddã deſide-
rũ: nunquam eũ ſtatim cum ingenti deſide
rio ſecuti fuiſſent Apoſtoli, nec qui vene-
rant ad eum comprehendendum, corruiſ-
ſent. Iſte nitor operante Dei, gratia, vul-
tus electorum exhilarat, ut Dominum cũ
magna dilectione imitentur. Vnde in præ-
fatione, quæ cantatur in conſecratione
chriſmatis, Dicitur: Dauid prophetico
ſpiritu gratiæ tuæ ſacramẽta prænoſcens,
vultus noſtros in oleo exhilarandos eſſe
cantauit, & paulo poſt. Huius olei vnctio
vultus noſtros iucundos efficit, ac ſerenos.
Vultus noſtri ſunt operum noſtrorum ma
nifeſtatio. ¶Tertio, quoque balſamus o-
leo additur, vt omnes qui ex eo vncti fue-
rint operante gratia Spiritus ſancti con-
uerſioni doctrinam iũgere nitãtur. Et hęc
duo ſcilicet, vita & doctrina, ſunt conne-
xa in ſeptem donis Spiritus ſancti: pro-
pter quod chriſmalis vnctio fit. nam ſapiẽ-
tia ad vitam, intellectus ad doctrinam: con
ſilium, etiam ad doctrinam, fortitudo, ad
uitam. ſcientia, ac doctrinam, pietas ad vi 12
tam, & timor ad vitam refertur. Doctrina
autem per balſamum intelligitur, ut præ-
miſſum eſt. Χρῖσμα dicitur vnctio latinè:
quæ etiam Domino nomen accommoda-
uit. Nam Chriſtus à chriſmate dicitur vn-
ctus, prout dictum eſt in procemio ſecun-
dæ partis. Conſecratur † autem chriſma 13
in eo loco, vbi conſueuimus dare pacem,
ſicut & oleum ſanctum, & hæc ideo, vt pax
& concordia per vnctionem chriſmatis re
gnet in nobis. Chriſmate enim vngimur,
ut donis Spiritus ſancti repleti Deo & ho-
minibus pacificemur, quia in maliuo-
lam animam non introibit ſapientia.
Habet quidem chriſma officium per ſe
quod inchoatur à Surſum corda: & fini-
tur,

tur, Per Chriſtum Dominum noſtrum, qui uiuit & regnat, pertinet enim ad eos, qui reſurrexerunt & viuunt cũ Chriſto. 14 ¶ † Sanè poſtquam ſolus pontifex communicauit, ut præmiſſum eſt, ipſe vadit ſedere ſuper ſedem ſuam, & tunc duodecim presbyteri parati duodecim Apoſtolos ſignificantes, & alij clerici diſcipulos ſignificantes deſcendunt in ſacrarium ad apportandum ſolenniter tam oleum chriſmale, quam ſanctum, ſiue cathecuminorum hoc 15 modo. Præcedunt † nanque duo luminaria, & ſequuntur duæ cruces: & in earum medio unus acolythus ferens ampullam, cum oleo futuro chriſmali: ſubſequuntur duo turibula, & in eorũ medio alter acolythus ferens aliã ampullam cũ oleo futuro, ſancto: ſubſequenter diaconus librum euangelij ferens, deinde dicti presbyteri, & alij clerici bini ſequuntur, quouſque peruenitur ad gradus ante altare. Nempe duo luminaria ſunt lex, & prophetæ, quæ nobis Saluatorem prænuntiauerunt. duæ cruces sũt duo martiria ſine ſãguine. ſ. mortificatio corporis proprij, quæ eſt crux à ſiniſtris, & cõpaſſio proximi, quę eſt crux à dextris. Inter has fertur oleum futurum chriſmale, quo inunguntur pugnatores, qui debent eſſe parati ad martyriũ, & ſemper duplici martyrio debent ſe affligere. Crucem à ſiniſtris habebat ille qui dicebat. j. ad Corint. ix. Caſtigo corpus meum: & in ſeruitutem redigo. Crucem à dextris habebat idem, qui dicebat. ij. Corint. xj. Quis infirmatur, & ego non 16 infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? Duo enim turibula † ſunt duplex genus orationis, ſcilicet oratio pro remouendis malis: & oratio pro adipiſcendis Pſ.54 bonis. Hæc duo notat Pſalmiſta, cum dicit: Exaudi Deus orationem meam, ſcilicet quæ eſt pro adipiſcendis bonis & ne deſpexeris deprecationem meam, ſcilicet quæ eſt pro remouendis malis. Inter duo turibula fertur oleum futurorum catechuminorum, quia pro catechuminis eſt orandum, & eos orare oportet, vt ad robur, quòd per oleum chriſmale ſignificatur valeant peruenire. Inde euangelium ſequitur, quia in eo totius boni noſtri eſt conſummatio presbyteri, & alij bini ſequuntur, quaſi dicant ſponſæ, Cantic. j. Trahe me poſt te: & occurremus in odorem vnguentorum tuorum. Poteſt etiam dici, quod ampulla cũ oleo futuro catechuminorum humanitatem Chriſti ſignificat plenã Spiritui ſancto: Duo luminaria, duæ cruces, duo turibula, ſunt lex & prophetæ, quæ prædixerunt Chriſtum & Dominum eſſe venturum. Sequens vero euangelium affirmat, quod lex & prophetæ prædixerunt, presbyteri & clerici bini & bini ſunt teſtes chriſmali myſterij: Hi ſunt Apoſtoli bini ad prædicationis officium deſtinati, cooperatores & teſtes Chriſti: Cantus iſtorum, ſcilicet, O redemptor: prædicationem & orationem ſignificat Apoſtolorum. Ampullã quoque in ſingulos ordines ad altare defertur, per quod innuitur, quòd Dominus in corpore ſuo ante paſſionem officia ſeptem ordinum adimpleuit. 17 ¶ † Præmiſimus de ductione olei chriſmalis, & ſancti, ſiue catechuminorum, de ſacrario, vſque ad ſanctuarium, nunc dicamus de eadem vſque ad epiſcopum. Poſtea enim quam dicta proceſſio venit ad ſanctuarium, nec tunc ante altare ad orientem ordinare ſe diſponunt, oſtiarij, lectores, & exorciſtæ, & acolythi, ita vt ſextum locum obtineat ſubdiaconus, qui illa die legit epiſtolam, & poſt omnes eſt acolythus cum ampulla, ita quòd omnes ſunt ſub vmbraculo, ſub quo ampulla delata eſt à ſacrario, quæ defertur de uno ad alterum, per quandam connexionem ſindonis albæ, qua ex parte velata eſt ampulla, quouſque perueniat ad Epiſcopum, ita, ut à medio ſurſum uideri poſſit. Nempe in connexione ſindonis, connexio intelligitur charitatis. Ampulla Chriſtus eſt, uel ampulla cum chriſmate corpus Domini ex virgine Maria aſſumptum cum diuinitate, ſcilicet Chriſtum viuum eſſe ſignificat præmiſſum ordinẽ quædam eccleſiæ ſeruant. Eſt & alius ordo quẽ & aliæ ſeruant, nam fertur ampulla cooperta ſindone alba, in ſiniſtro brachio, portantem ampullam præcedit lumen, & antecedunt duo ſacerdotes, unus cum turibulo, alius cum cruce, & in medio eorum diaconus cum libro euangelij, & ſuper capita eorum fertur vmbraculum ſeu pallium, & duo antecedunt cantando. In † quo facto 18 repræſentatur proceſſio. quam fecerunt filij

lij Iſrael tendentes per deſertum ad ter-
ram promiſſionis: quoniam ſindon eſt arca,
ampulla vrna, lumen præcedens ampul-
lam, colūna ignis, quę pręcedebat populū,
ſacerdos cum turibulo, Aaron cum turibu
lo. Nume. xvij. cap. ſacerdos cum cruce, Io
ſue cum ſceptro, diaconus cum libro euan
gelij. Moſes cum libro legis. Vmbraculum
eſt tabernaculum, vel nubes lucidiſſima,
quæ filios Iſrael obumbrauit, qui cantātes
pręcedunt, lætitiam eorum ſignificant, qui
ad terram promiſſionis tranſierunt. Vel
duo cantores, ſunt pręedicatores, duo præ-
1. Cor. cepta charitatis annuntiantes. Hæc autem
10 omnia in figura contingebant illis. In hoc
etiam facto repreſentatur proceſſio Chri-
ſti & eccleſiæ tēdentes de hoc mundo ad
patriam. Nempe ampulla eſt Chriſtus, ſin-
don alba, eſt ſancta conuerſatio eius. In ſi-
niſtro brachio tenetur, quia hæc omnia in
hac vita, quæ per ſiniſtrā ſignificatur, acta
ſunt, vel quia conuerſatus eſt in uita præ-
ſenti: lumen præcedens, eſt Ioannes, qui
fuit lucerna ardēs, diaconus in medio duo
rum ſacerdotū, eſt Chriſtus in medio Mo-
ſi & Heliæ, duo præcedentes cum lumine
ſunt diſcipuli, quos binos miſit ante faciē
ſuam. Ampulla fertur cooperta vſque ad
altare, & tunc diſcooperitur, quia quaſi
Chriſtus coopertus fuit vſque ad paſſionē
nam penè ab omnibus eius conuerſatio
ſancta dicebatur. Sed in paſſione fuit nu-
dus, hominū reputatione, quia qui paucis
diebus ante dixerant: Benedictus qui ve-
Matt. nit in nomine domini, clamauerunt, cruci
3 fige, crucifige eū. Quidā tamen prius quàm
ad altare perueniant, ampullā mediā coo-
peritur mediā nudā ad altare pducūt, quia
Chriſtus ante paſſionem modo latuit, ut
confugit in Aegyptum, & cum inter co-
gnatos quærebatur, & cum parentibus ſu-
bijciebatur, modo ſe palam exhibuit, ut
Io. 10 cum prædicauit vltra hominem dicēs: Ego
& pater vnum ſumus, & cum miracula fe-
cit, in quibus uirtutem ſuæ diuinitatis oſtē-
19 dit. Ampulla † ſtatim poſtquam benedi-
cta fuit ex parte cooperta, & ex parte di-
ſcooperta, vt allata fuerat ſalutatur ab
epiſcopo & presbyteris, quia Chriſtus poſt
quam tranſiuit ad altare crucis, id eſt, ad
immolationem, & ſe Deo patri, ſicut am-
pulla ad conſecrationem Epiſcopi aliqua

parte corpus ſuum nudum monſtrauit, ut
Thomæ & alijs diſcipulis, quos voluit eſſe
teſtes ſuæ reſurrectionis, alijs vero inuiſi-
bilis fuit. Vel ideo pro parte nuda, & pro
parte diſcooperta ſalutatur, quia Chriſtus
in humanitate manifeſtus, & in diuinita-
te occultus ab omnibus veneratur. Salu-
tantur autem ampullæ quinquies ab Epi-
ſcopo, vt de quinque vulneribus gratiarū
actio Chriſto reddatur. Poſtquam autem
ampulla ſalutata eſt à miniſtris altaris.
cooperitur vt à nemine nuda videatur, &
cooperta iterum ſalutatur: quia Chriſtus
poſtquam ſalutauit & manifeſtauit ſe di-
ſcipulis ſuis, quos uoluit ſuos, ſuæque re-
ſurrectionis eſſe teſtes, aſcendit in cœlum
& inuiſibilis factus eſt hominibus. Sed quā
uis eius præſentiam corporalem non vi-
deamus, tamen venerando eum quotidie
ſalutamus, quia diſcipuli eum aſcendētem
in cœlum adorauerunt. Tandem ampulla
in ſacrarium defertur, ut Chriſtus in cœ-
lum, quem veneramur per fidem, donec
perueniamus ad ipsū, ideo ſindon mūda eſt
eius caro, uel cōuerſio immaculata. ¶ † Sa- 20
ne Epiſcopus ter halat in ampullā. ¶ Pri-
mo quia ſicut halitus ab interioribus &
ſecretis procedit ad publicum, & vocatur
ſpiritus: ſic Epiſcopus per Spiritum ſuum
demonſtrat Spiritum ſanctum à patre & fi
lio procedentem, in corpore domini habi
tare. Ampulla enim cū chriſmate, corpus
ſignificat cum diuinitate; ampulla vero cū
oleo, humanitatem plenam Spiritu ſan-
cto deſignat. Secundo etiam halat, quia le
gitur in euangelio, quòd Dominus inſuffla
uit in diſcipulos dicens: Accipite Spiritū
ſanctum &c. Hic igitur halitus, illam in-
ſufflationem ſignificat. Ideo autem ter ha-
lat quia tres perſonę ſunt, & nunquam Spi
ritus ſanctus eſt ſine patre & filio, à quibus
procedit & à ſeipſo venit. Datur autē Spi
ritus ſanctus officio ſacerdotum, ſed nō da
tur ab alijs: ſic enim adeſt uirtus Spiritus
ſancti per inſufflationem à ſacerdote fa-
ctam, in honore & ſanctificatione ipſius
Spiritus ſancti, ſicuti per verba, quæ dicun
tur in nomine ſuo, His peractis cantatur
agnus Dei & cōio. ¶ Tertio loco † circa 21
oleum ſanctum ſeu catechuminorum, de
eius deductione præmiſſum eſt, ſciendum,
quòd hæc olei benedictio proprium ha-
bet.

bet officium. Nam poſt eius exorciſmum, quem epiſcopus lenta voce dicit, quaſi prę facionem inchoat dicens: Dominus vobiſcum: Surſum corda: & finitur: Per eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum qui tecum viuit &c. & in eo loco conſecratur, vbi dicitur. Pax domini &c. Hoc enim eſt corpus gratiæ Dei, ut pacem & concordiã inter nos habemus, ut per vnctionem pax habeatur. Olea nempe, vt dictum eſt, eſt arbor pacis inſignis, quod præfiguratum eſt in veteri teſtamento, ſicut verba huius conſecrationis habent, quæ ſunt hæc. Et cum mundi crimina diluuio expiarentur effuſo ſimilitudinem futuri muneris demonſtrãs per ramum virentis oliuæ pacem in terra
22 reditam nuntiauit. ¶ Valet † etiam huius olei vnctio ad duo, ſcilicet ad purgationẽ & tutel. ¶ Ad purgationem, vt ſi quæ catechumino poſtquam uenit in ſcrutinium, adhæſere maculæ, recedant ad tutelam: vt diabolus expulſus redire non audeat, verba orationis hoc demonſtrant dicendo: Si qua illius aduerſantium ſpũm tuũ adhæſerũt maculæ, recedãt ad tactũ huius sãctifi
23 cati olei. Hæc de purgatione. ¶ † De tutela ſequitur. Nullis ſpiritualibus nequitijs locus, nulla refugis virtutibus facultas, nulla inſidiantibus malis latendi licentia relinquatur. Quia vero diabolum ſe damnandum maximè in futuro iudicio nouit: & inde tremit, idcirco exorciſmus terminatur. Per eũdem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſeculum per ignem. Exorciſmus enim eſt adiuratio. Nam in ea adiuratur diabolus vt recedat. Item quia hoc oleo perfuſi & baptizati ſpem regni habent idcirco oratio terminatur: Per eundem dominum noſtrum.

ADNOTATIO.

*Chriſmate.] Chriſma fit ex oleo & balſamo, idque myſtica ratione, ut In noc. docet cap. j. de ſacra vnctione. Ab alio uero non conficitur, quam ab Epiſcopo, ut te ſtatur Leo Papa, epiſt. 86. capit. 37. Quod confirmarunt Bracarenſe concilium, ca. 3. Carthaginenſe Secundum, cap. 2. Carthaginenſe Tertium, ca. 36. Vnde chriſma ab Epiſcopo confectum, ſingulis annis certis temporibus more eccleſiaſtico communicatur, vt ſacris canonibus eſt cautum: maxime iuxta ſanctiones concilij Anſitodorenſis, capitul. 6. item. Tholetani Primi, cap. 20. N. D.

SVMMA.

1 *Miſſa quinta feriæ dominicæ in ramis & eius officium nu. 37. 14.*
2 *Gloria in excelſis non cantatur quinta feria dominicæ in ramis, niſi Epiſcopo præſente.*
3 *Chriſtus lauit pedes Apoſtolorum, tribus potiſſimum de cauſis. & nu. 5.*
6 *Lotio pedum, an ſit mandatum potius quàm conſilium.*
8 *Symbolum Apoſtolorum, cur non dicatur in Miſſa quintæ feriæ dominicæ in ramis.*
9 *Innocentius Papa ſtatuis corpus Chriſti ſub ſpecie panis reſeruari, in quinta feria dominicæ in ramis Et curis itidẽ ſanguinẽ. n. 10.*
11 *Vinum, die paraſceues ſumptum cum Dominico corpore ſeruato à quinta feria, an conſecretur, & ſanguis Chriſti efficiatur per immiſſionem ipſius corporis in calicem, & per eius tactum.*
12 *Conſecratio, & ſanctificatio, qui differant.*
13 *Papæ ritus celebrandi quinta feria dominicæ in ramis.*

De officio Miſſę ipſius quintæ feriæ. Cap. 75.

TErtio ſeriatim miſſæ huius diei officium proſequamur. ¶ † Sanè in 1
perſona pœnitentium cantat in Eccleſia in principio miſſæ: Non autem gloriari oportet. Tales enim debent & poſſunt gloriari in cruce, qui pœnitentiam perfecte egerunt. & quoniam in hac die inſtitutũ eſt ſacramentum ſacramẽtorum, ut præmiſſum eſt, ideo ad ſolennitatem noui ſacrificij, & propter gaudium reconciliationis pœnitentium cantat Eccleſia in miſſa cantica lætitiæ præter allelu. Ia: & miſſa ſolennis

nis dicitur in contentu & ornatu miniſtro
rum, ſicut in feſto natalis Chriſti. Nā hoc
feſtum omnia alia excellit, excepto feſto
Trinitatis: & uidetur quodammodo eccle
ſia ſibi contraria: cum in alijs huius diei
horis cantica lætitię reticeat, & ea ſub bre
uitate & quaſi flebiliter dicat. Sed non eſt
contrarietas, quia alia eſt cauſa lætitiæ, a-
lia eſt triſtitiæ. Propter memoriam enim
paſſionis eſt triſtitia: propter inſtitutio-
nem uerò ſacramenti ſacramentorum, eſt
gaudium: & ideo ex inſtitutione Bonifa-
2 cij Papæ cantat eccleſia: Gloria † in ex-
celſis Deo, quia gaudent Angeli de con-
uerſione pœnitentium, & hoc in eccleſijs
in quibus chriſma conficitur, & non in a-
lijs prout quidam dicunt. Vbi enim epi-
ſcopus præſens non eſt: nec gloria in ex-
celſis dicitur: nec aliæ ſolennitates ſeruan
tur, ut dicunt: quanuis & tunc neque fle-
ctamus genua: nec oratio ſuper populum
3 Phil. 2 dicatur. ¶ Epiſtola uerò. † Conuenien-
tibus &c. quæ eſt prima Corinth. xj. eſt de
modo ſumendi, Cœnam Domini. ¶ Re-
ſponſorium eſt de crucis, ſiue de Chriſti
per crucem exaltatione. Chriſtus factus
eſt obediens, vſque ad mortem, & eſt ſex-
ti toni propter obedientiæ perfectionem,
quoniam ſenarius numerus perfectus eſt.
¶ Euangelium eſt: Ante diem. Ioan. xiij.
cap. ubi ſequitur. Cum dilexiſſet ſuos Ie-
ſus, in finē dilexit eos, & eſt de dilectione
& humilitate, quia illud ſacramentum eſt
dilectionis & humilitatis. Agitur etiam
ibi de lotione pedum: quia Dominus præ-
cinxit ſe linteo, id eſt, humanitate puriſ-
ſima: immittens aquam in peluim, id eſt,
gratiam in corde, & lauit pedes, id eſt, af-
fectus. Venit autem ad Simeonem Pe-
trum, qui recuſauit ex humilitate tantum.
tertia tamen uice obediuit, & oportuit eū
obedire, ut haberet partem cum eo: unde
uocatur Simon Petrus, propter obedien-
4 tiam. ¶ Tres † ergo ſunt cauſæ, quare Do
minus uoluit lauare pedes diſcipulorum.
Primo propter ſignum dilectionis. ¶ Se-
cundo, in exemplum humilitatis. Tertio
ratione myſterij: quia lotio pedum deſi-
gnat lotionem affectuum. Puluis enim ad-
hæſerat pedibus Apoſtolorum, id eſt, ela-
tio inanis gloriæ, quando dixerant, Domi
ne ī nomine tuo eijcimus dęmonia. & quā
do conuertebantur plures: uel triſtitia,
quando non conuertebantur homines ad
uolūtatem ſuam. Et ideò oportuit lauare
huiuſmodi affectiones in illo die, ut ſic eſ-
ſent mundi toti. Nam prima die ieiunij di
xit Dominus. Tu autem, cum ieiunas, fa-
ciem tuam, id eſt, animam uel rationem
tuam laua, id eſt, à pecato mortali, mun-
da. Cùm igitur à principio lauamus nos à
peccato mortali, à puluere, id eſt, à uenia-
libus, debemus abſtergi. hoc autem fit, ut
digne poſſumus accipere corpus Chriſti:
quod fit peracta perfecta pœnitentia: &
ideò fiunt pœnitentium abſolutiones in
hac die, ut præmiſſum eſt, Pedum quoque
lotio, ſignificat lotionem Mariæ, quando
lauit lachrymis pedes Domini, ideò canta
tur antiphona illa: Mulier quæ erat in ci-
uitate peccatrix. ¶ † Rurſus lotio pedū, ſi- 5
gnum eſt remiſſionis peccatorū. In baptiſ
mo nanque unuſquiſq; totus abluitur, ſed
cum in rebus humanis poſtea uiuitur, uti-
que terra calcatur. Ipſi enim humani affe-
ctus, ſine quibus in hac uita mortali non
uiuitur, quaſi pedes ſunt. Qui ergo non in- Lu. 7.
diget, niſi ut pedes lauet, oſtendit oīa pec-
cata ſibi eſſe dimiſſa, ſine quibus hæc uita
non ducitur. Pedes ergo qui ſunt ultima
pars corporis lauantur, ad notandū ꝙ Iu-
dæi aqua baptiſmatis in ultimo tempore
mundabuntur: unde & reliquiæ Iſrael ſal-
uabūtur. Quare aūt fiat hæc lotio iſta die,
ſupra dictum eſt. ¶ † Et eſt notandum, ꝙ ex 6
omnibus mādatis Dei iſtud ſolum dicitur
antonomaticè mādatum, quoniam maiori
exhibitione officij hoc obſeruari præcepit
cū diſcipulis ſuis pedes lauit, dicens: Si e-
go laui uobis pedes Dn̄s & magiſter, & vos
inuicē debetis alter alterius pedes lauare.
Et ēt cū interdictio ait Petro. Si non laue-
ro tibi pedes &c. Mandatū ēt illud, de quo
dictū eſt in proximo ſabbato, qđ fit à præ-
latis, repreſentat illud, quod Chriſtus fe-
cit. Et attende, ꝙ ad antiphonas, q̄ dicūtur,
dū fit mandatū, non dr̄ niſi unus uerſus de
uno pſalmo, quia alij eiuſdē pſal. nō ita cō
ueniunt cū antiphonis, uel cū his q̄ in ipſo
mādato fiunt. In offertorio oſtēdunt p̄miſ-
ſa duo ſimul, uidelicet ꝙ debemus à morta
libus & venialibus abſtergi, dicēdo. Dex-
tra Dn̄i fecit uirtutē, abſoluēdo à morta- Pſal.
libus. Dextra Dn̄i exaltauit me abſoluēdo 118

7 à uenialibus. Poſt communio: † Et Dominus Ieſus poſtquam cœnauit. Io. xiij. cap. oſtenditur humilitas & ſecundi toni, propter ſecundā lotionem à uenialibus. ¶ Breuiter autem notandum eſt, quòd huius miſſæ officium, noſtræ redemptionis continet ſummam & myſterium. Nam in Euāgelio legitur de pedū lotione in epiſtola de corpore Chriſti & ſanguine, in introitu de cruce, in graduali de morte, in offerenda de reſurrectione. Nam hæc omnia ſecundū myſticum ſenſum ex Euangelio, quod eſt caput officij, pendent. Chriſtus quidē, cum diſcipulis cœnans ſurrexit à cœna, ueſtimenta depoſuit: linteo ſe præcinxit, aquā in peluim miſit, & inter cœnandum pedes eorum lauit, & ipſos lauare docuit, & poſt lotionem iterum recubuit. Nempe Chriſtum à cœna ſurgere, eſt ab accubitu patris uenire: ueſtimenta deponere, ſe exinanire, linteum præcingere, formam ſerui accipere, aquam in peluim mittere, ſanguinē ſuum effundere, pedes lauare, peccata remittere, linteo extergere, paſſionis fide mundare: veſtimenta reſumere, & à mortuis reſurgere, & ueſtem glorioſæ carnis induere: recumbere, & aſcendere, & in dextera Dei ſedere ad hoc pertinet officia. Diſcipulos docere, eſt eis Spiritum ſanctum
8 mittere. Veruntamen † quia nondum perfectè credebant, ideo nō dicitur, credo. Ecce breuiter ſumma redemptionis humanę quæ fuit omnibus ſufficiens: ſed non efficiens. Vnde agitur in oratione: Deus à quo & Iudas de duobus generibus pœnitentiū, uno proficientium, vt latronis confitentis,
Lu. 23 qui audire meruit. Hodie mecū eris in paradiſo, & alio non proficientium, ut latronis contemnentis, & Iudæ proditoris,
9 qui laqueo ſe ſuſpendit. ¶ Innocentius† Papa ſtatuit hac die corpus Chriſti ſub ſpecie panis reſeruari, ut infirmi & religioſi, quibus eſt neceſſitas cōmunicandi, habeāt ipſum, & propter officium adimplendum: nam in duobus diebus ſequentibus nō conficitur corpus Chriſti. Sanguis uerò nō ſeruatur ſub ſpecie uini, propter multa. ¶ Pri
10 mo, quia † uinum quod liquidum eſt, de facili poſſet ex negligentia ſpargi. ¶ Secundo, quia per calicem, qui hac die ſumitur, finis ueteris legis intelligitur. unde ſecundum Lucā, per calicē diſcipulis, & nō alijs eadem die datum Dñs diſcipulos deſignauit. Tertio, quia corpus quod ſeruatur, nō eſt ſine ſanguine. ¶ Quarto, quia per hoc, ꝙ ſanguis non ſeruatur, oſtenditur ꝙ uetus ſacrificium debet ceſſare. Panis nanq; nouum, Vinum uerò uetus deſignat teſtamentum. Ad quod oſtendendum Dñs, cum bibiſſet, inquit. Conſummatum eſt. Ergo calix ſumitur, & panis ſeruatur eo ꝙ lex finem, & Euangeliū habet initiū. ¶ Quinto, Io. 19
quia Chriſtus dixit in cœna Dñi: Amen dico uobis, non bibam amodo de hoc geni- Mat. 26.
mine uitis, donec bibam illud in regno patris mei. Non autem dixit de corpore ſeu de eſu, Imo inuenitur, ꝙ poſtea comedit partem piſcis aſſi & fauum mellis, ſed non inuenitur, ꝙ poſtea biberit. ¶ † Sed nūquid 11
uinum, quod in die paraſceues cum dominico corpore ſeruato ſumitur in altari cōſecratur, & ſanguis Chriſti efficitur ꝑ immiſſionem ipſius corporis in calicē, & per eius tactum? Super hoc dicunt quidam ꝙ per dominicam orationem, quę tunc dicitur, fit conſecratio ſiue cōmutatio uini in ſanguinem. Nam Grego. aſſignans cauſam, quare dominica oratio in die illa à ſacerdote dicatur, dicit ꝙ in primitiua eccleſia Apoſtoli ſola dominica oratione utebantur in conſecratione. Nos tñ hoc non dicimus, quia ſi hoc iam eſſet, non eſſet neceſſe corpus Domini ad diem illum ſeruari. Præterea, ex his quæ in canone dominicā orationem præcedunt, ſatis patet, ꝙ ad prolationem ipſius orationis tranſſubſtantiatio non fit, & nullo tempore miſſa fuit celebrata ſine uerbis illis. Hoc eſt corpus meū &c. quæ ſola in principio naſcentis eccleſiæ proferebantur, ad conficiendum ab Apoſtolis: qui poſtmodum orationem dominicam ſuperaddiderunt, prout dictum eſt in proœmio huius partis. Dicimus ergo illud, hoc non conſecrari, ſed ſanctificari: differt † autem inter hæc. Nam conſecra- 12
tio, eſt cōſecratione tranſſubſtantiare: ſanctificare, eſt ex contractu ſeu admiſtione ſacrę rei reuerendū, & ſanctum effici, ut patet in aqua benedicta, cui alia admiſcetur. Item ſanctificatū dicitur, quod à tactu rei ſanctificatæ efficitur magis reuerendum. Si enim diceretur, quòd ſolo contactu uinum & aqua conſecrarentur, magnum inconueniens ſequeretur. Nam ſic contingeret

ret calicem non poſſe lauari, & millia mil
le panum à tactu unius hoſtiæ ſine uerbis
poſſe conſecrari, & quòd ſi gutta aquæ be-
nedictæ in ſtagnum, uel puteum ſunderetur,aqua illa benedicta perpetuo remaneret,& alia plura. Præterea, ſi uinum tactũ dominici corporis conſecraretur,eſſet cõtra decretum. de conſecratione diſtinctione. iij. ſabbato quod prohibet die hac fieri conſecrationem,de quo dictum eſt in quarta parte ſub ſeptima particula ſecre-
13 tæ ſuper uerba Hic eſt calix. ¶ Illud † quoque prętereundum non eſt, quia Romanus pontifex hodiè remota tabula Lateraň. altaris,de qua dictum eſt in prima parte ſub titulo de altaris dedicatione, & in ſecũda parte ſub titulo de diacono, infra ipſum altare conficit Euchariſtiam, & ſanguinem, & cum turribulo incenſat illud, in hoc facto repreſentans, quia ſummus pontifex legalis ſemel in anno ingrediebatur in ſancta ſanctorum cum ſanguine: ſecum portãs turribulum viuis carbonibus plenum, prout dictum eſt in quarta parte, & ſub tertia parte canonis. Sic & ſecundum apoſtolum ad Hebr. ix. Chriſtus per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta. Peracto miſſæ officio ſtatim inter cœnandum, id eſt, dum ſacerdos communicat, cantatur ueſpertinum officium ad oſtendẽdum, quòd hoc ſacramentum, ſcilicet Euchariſtię inſtitutum fuit in veſpera. Quia ergo redemptio noſtra in veſpera mundi, id eſt, in ſexta ætate ſeculi, facta eſt, ideo ueſpertina σύναξις .i. pſalmodia ſiue ſolennitas pſalmorum, numero miſſæ continuatur, & ſub unica oratione
14 utrunque officium terminatur, † ſcilicet per ite miſſa: ſi epiſcopus adeſt, uel de Benedicamus propter ueſpertinam cõcluſionem. Et quia eccleſiæ datus eſt calix, ideo eſt prima antiphona: Calicem ſalutaris accipiam, quem dedit Dominus apoſtolis dicens. Hic eſt calix noui teſtamenti in ſanguine meo. Secunda antiphona eſt. Cũ his qui oderunt pacem, eram pacificus. Patiẽtia enim, quam habet ille, qui paratus eſt bibere calicem Domini, pacem cum omnibus operatur. In alijs tribus rogat ſe liberari, quia habita pace pectoris non mouetur homo propter tribulationes, & hoc etiam habet à Deo, unde petit liberari. Antiphona ad magnificat. Cęnantibus &c. eſt de cœna Domini.

S V M M A.

1 *Altaria quota feria denudentur. Et quid illa denudatio notet. vide per diſcurſum. nume. 2. 3. 4.*
5 *Altaria cur lauentur vino & aqua, & quid ſignificent rami, quibus fricantur. nu 6.*
7 *Pauimentum eccleſiæ, cur mundetur quinta feria Dominicæ in ramis. Et cur detur ſymbolum competentibus. nu. 8.*

De denudatione altarium. Cap. 76.

QVARTO † loco notandũ 1
eſt, ꝙ ſtatim ueſpertino finito officio denudantur altaria uſq; in ſabbatum: quæ poſtmodum in tertia die cooperiuntur. ¶ † Siquidẽ 2
hæc denudatio, ſignificat primo receſſum diſcipulorum Domini ſeu apoſtolorũ. Vnde. Qui iuxta me erant, de longe ſteterũt.
Et in Euangelio: Relicto eo omnes fugerunt. Altare nanque, Chriſtum ſeu corpus Pſ. 17
eius ſignificat: unde de terra altare facietis mihi, Altare de terra facere, eſt incarnationem eius credere uel ſperare. Altaris verò ueſtimenta, Apoſtolos ſeu ſanctos Dei deſignant; quorum prędicatione Chriſtus, quaſi quibuſdam ueſtimentis adornatur, & per illos magnificatum eſt nomen eius. Altare igitur ueſtimentis denudatur quia fugientibus Apoſtolis Chriſtus ſolus remanſit. Tertia die cooperitur, quia poſt reſurrectionẽ diſcipuli ad eum redierunt. ¶ Secundo, denudatio altaris deſignat ꝙ Chriſtus fuit nudatus in cruce. Cum itaq; nudatum altare cõſpicimus, illud propheticum ad memoriam reuocamus: Ecce ui- Eſ. 53
dimus eum, & non eſt ei ſpecies, neq; decor, & conſiderauimus eum deſpectũ, & nouiſſimum uirorum, quod accidit in paſſione. Nam antea ſpecioſus præ filijs hominũ extitit. Fuit quidem denudatus ad columnã, & ad crucem, cum diuiſerunt ſibi milites ueſtimenta ſua. ¶ † Tertio, altaris denu 3
datio ſignificat Chriſtũ diuinitatis gloria
nudatum. vnde Pſ. Deus, Deus meus qua- Pſ. 21

4 re dereliquiſti me. ¶ † Quarto deſignat, ꝙ uelum tẽpli ſciſſum eſt, & liber qui ſignatus erat, apertus eſt. Vnde in Prouerbijs:
Prou. 29 Aperta ſunt prata, & apparuerunt herbæ uirentes, id eſt, exempla actionum Chriſti quæ ſunt ab æternitate & ducunt ad æternitatem. Et bene dicit: Aperta ſunt prata: & apparuerunt herbæ uirẽtes, quia ea, quę magis occulta erant in lege, ſicut paſſio, re-
5 ſurrectio, & aſcenſio patefacta ſunt. ¶ † In pleriſq; locis lauãtur altaria uino & aqua, & ramis fricantur, præſertim cũ ramis de ſauina. Lauantur ergo aqua & uino, ad notandum ꝙ corpus Chriſti quod eſt uerum altare, ſanguine & aqua in cruce aſperſum eſt. Nam de ipſius latere exiuit ſanguis & aqua: per quæ genus humanum lotum eſt. Vel uino & aqua lauantur, ad oſtendendum, quòd non Ioannis, ſed ſuo baptiſmo fuit baptizatus, ſcilicet ex aqua & Spiritu ſancto. Et lauantur cum pſalmo pœnitentiali, uel cum cantu ad paſſionẽ pertinente. Plus autem ibi eſt de uino, quàm de a-
Apoc. 17 qua ponendum, quoniam aquæ multæ, populi multi, ſicut in Apocal. habetur, per quod ſignificatur, quòd ſanguis Chriſti ſufficit ad redimendum plures in infinitum, quàm ſint redempti, uel unquam redimen-
6 di. ¶ † Rami uerò aſperſi quibus altare fricatur, ſignificant ſpineam coronam, qua Chriſtus coronatus eſt, uel flagella amara & dolores & ictus quos in morte ſuſtinuit. Vel lauatio altaris, id eſt, corporis Chriſti cum aqua; ſignificat lachrymas Mariæ, uinum, unguentum: rami, eius capillos. Et ſcias, quod quidam hac feria quinta hora iam adueſperaſcente denudant altaria, & lauant: alij uerò ſolum denudant, ſed in paraſceue lauant, quod magis congruit ra-
7 tioni. ¶ † In quibuſdam etiam locis pauimentum eccleſiæ etiã mundatur, per quod pauperes Chriſti ſignificãtur prout in prima parte, ſub titu. de eccleſia, dictum eſt. Pauimentum ergo eccleſiæ mundat, qui pauperibus uel fratribus propter Deum pedes lauat, & illis cætera miſericordiæ opera exhibet. Inde eſt, quòd parietes domus quanuis uocabulum eccleſiæ habent, pro eo, quòd continent ipſam. non tamen ipſi, ſed homines ſunt eccleſia, & pauimentum, eſt quaſi hominum pedes. Pauimentum quoque mundatur, ad notandum quòd à uitijs mundari debemus. Statutum eſt in canonibus. de conſec. diſt. iiij. non licet, &c. ſeq. ne hac quinta feria ieiunium ſoluatur. Quia enim Dominus ſurgens: de cœna lauit diſcipulorum pedes, & iterum rediјt ad cœnam, ideo quidam ad inſtar ipſius uolebant poſt prandium pedes alijs abluere, & iterum poſt ablutionem cœnare, quod fieri non debet. Hæc dies in pleriſque locis capitulauium uocatur: quia tunc capita infantium, qui ungendi ſunt, lauantur, ne obſeruatione quadrageſimæ ſordidata ad unctionem accedant.
¶ † Rurſus hac die ſymbolum com- 8
petentibus traditur propter confinem dominicæ paſchalis ſolennitatem: ut qui iam ad Dei gratiam percipiendam feſtinant: fidem quam confitentur, agnoſcant. Hæc ergo quinta feria, in quatuor principaliter priuilegiata eſt. Primò quia tunc pœnitentes recipiuntur. Secundo, in ea nanque nouum teſtamentum incipit, & uetus terminatum fuit. Tertio, quia in ea fit olei conſecratio. Quarto, quia in ea ſacramentum ſacramentorum inſtitutum eſt.

SVMMA.

1 *Paraſceue & eius diei officium. nu. 4. 5. 6. 7. 18. 19.*
2 *Paraſceues officium cur ordinatur à lectionibus. Et cur duæ dicantur lectiones. nu 3.*
8 *Paraſceues die, cur potius legatur paſſio Domini ſecundum Ioannem, quam ſecundum cæteros.*
9 *Paraſceues die cur Euangelium legatur ſuper pulpito nudo. Itẽ, nudis pedibus. nu. 10*
11 *Chriſtus in cruce, decantauit pſalmos decem.*
12 *Chriſtus in cruce pro tribus orauit.*
13 *Eccleſia, orans pro Iudæis, non flectit genua. Et cur idipſum.*
14 *Eccleſia tribus linguis vtitur in crucis denudatione.*
15 *Eccleſia tantum vtitur lingua græca, & latina. Cur non itidem hebraica.*
16 *Crucis denudatio in paraſceue, quid ſignificet.*
17 *Chriſti corona, fuit ex iuncis marinis.*
20 *Crux cur adoretur die paraſceues. Et qualiter id. nume. 21. 22.*
23 *Verborum, quæ canuntur dum crux adoratur, expoſitio.*

Crucis

24 *Crucis myſterium profundum.*
25 *Chriſtus curcifixus tribus clauis. Quid illi claui deſignent.*
26 *Chriſti corpus cur diſponatur in uino & aqua, die paraſceues.*
27 *Chriſtus, cur pati uoluerit. Et quoto ætatis anno. num. 28.*
29 *Paraſceues ferīū cur non agit Eccleſia cum lætitia. & nume. 30.*
31 *Chriſtus, quos ſua paſſione redemerit.*
32 *Chriſti corpus cur non conſecretur in paraſceue. & nume. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39.*
40 *Feriæ ſextæ priuilegia ſex.*

De die paraſceues. Cap. 77.

1 SEQVITVR de paraſceue, † quæ quare ſic dicatur, in proœmio ſeptimæ partis dicetur. ¶ Sanè hac die eccleſia arctiſſimum ieiunium & ſilentium agit nullū tamen officium ſolenniter celebrat, ſed hora nona conuenit ad adorandum crucē, non ad miſſæ officium, quo hæc dies caret: ſed quaſi ad funeris obſequium dicendum. Et hoc ideo, quia hora nona mortuo Domino Centurio factus eſt præco fidei noſtræ, & perfidis recedentibus licuit Ioſeph & Nicodemo diſponere de funere, & mulieribus accedere propius. Dicitur autem officium tacita & humili uoce, & abſque principio, prout in præcedenti titulo dictū eſt. Super altare unica duntaxat toballia diſponitur, per quam ſindon, qua corpus Chriſti inuolutum fuit ſignificatur. ¶ In quibuſdam eccleſijs in hora ſexta ignis extinguitur, & in nona accenditur, quia tunc ſol in ſexta lumen abſcōdit, & in nona red-
2 didit. ¶ † Incipit hoc officium à lectionibus, quia in primitiua eccleſia omnis miſſa à lectionibus inchoabat. Sed hoc hac die ſpecialiter fit, pro eo quia paſſio Domini hodie celebrata eſt, in cuius memoriam omnis miſſa cantatur, & leguntur lectiones ſine titulis, quoniam tūc amiſimus Chriſtum caput, qui nos illuminat, ſicut tituli illuminant libros. Leguntur autē duę lectiones, quia pro duobus populis Chriſtus paſſus eſt. Gentili videlicet & hebręo: uel pro ſalute carnis & aīæ. Vna ſumpta eſt ex lege, alia ex prophetis, quia Chriſti paſſio à prophetis fuit prænuntiata, & à lege & patriarchis præfigurata. Abraham. n. carnē Chriſti figurariue immolauit cum arietē immolauit: Similiter & Abel quando agnum ſacrificauit. unde Dominus Oſeæ xij. Aſſimilatus ſum inquit prophetis.
Rurſus ideo † duę lectiones dicuntur, quia 3
ſicut in iiij. feria mortem noſtram duplicē manifeſtauimus, pro qua Chriſtus pati uenerat: ita ad memoriam in paraſceue reducimus ſuam paſſionem, & noſtram imitationem. Quædam autem eccleſię primo legunt, lectionem Oſeæ vj. cap. ſcilicet in tribulatione & ſecundo lect. Exod. xij. cap. ſcilicet. Dixit ad Moſen Dominus, & illi naturalem ordinem ſeruant, quia paſſio Domini primo prænuntiata eſt à lege, ſecundo à prophetis. In prima quidem eſt præconiū reſurrectionis, ubi dicitur. Poſt duos dies uiuificabis nos, & in die tertia ſuſcitabis nos. In ſecunda modus exprimitur paſſionis, ubi dicitur: Immolabitque eum uniuerſa multitudo ad ueſperā. Quædam uerò econuerſo faciunt, & mouentur ex eo, quia paſſionem lectioni ex lege quā ſi continuare uolunt, quia in paſſione quędam uerba ponuntur, quæ ex illa lectione ſumpta ſunt, ſcilicet: Os non comminuetis ex eo. † Continuant ergo paſſionem 4
lectioni, quia eius eſt expoſitio, & agitur *Exod.*
de duobus ſpecialiter in officio hodierno, *12*
ſcilicet de paſſione Chriſti, & de paſſione *Num.*
eccleſiæ quæ eſt illius imitatio, ſicut dicit *9*
Petrus, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, &c. *1. Pet*
hæc ſiquidem duo in lectione Exod. com- *2*
memorātur, ubi dicitur. Erit autem agnus ſine macula, maſculus, auniculus. Iuxta hunc ritum tolletis & hœdum. Agnus, eſt corpus Chriſti immaculatum. Hœdus, eſt eccleſia, quæ nos ſumus, qui peccatores ſumus. Paſſio Chriſti celebrata eſt in eius immolatione. noſtra celebratur in uitiorum mortificatione. In lectione Oſeæ manifeſte agitur de paſſione Chriſti & eius effectu, ubi dicitur: Venite reuertamur ad dominum, quia ipſe cœpit, & ſaluabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies, & ī die tertia ſuſcitabit nos, & uiuemus in conſpectu eius. Oſeę vj. cap. Quod Hiero. ſic exponit. Percutiet Dñs, & ſanabit nos, quia quē diligit, corripit, & caſtigat

caſtigat. v.q.v. non oſculatur. Viuificabit
nos, poſt duos dies, & in die tertia ſuſcita-
bit nos, quia tertia die reſurgens à mor-
tuis, omne genus humanũ ſuſcitauit, & cu
rauit, & cũ nos viuificauerit & ſuſcitauerit
in conſpectu eius viuemus. Ibi ergo loqui-
tur propheta de tribus diebus, quibus Dñs
fuit in ſepulchro, cum dicitur: Viuificabit
nos poſt duos dies, & in tertia die ſuſcita-
bit nos, id eſt, poſt duos dies ſepulturæ ve-
niet nobis quaſi imber temporaneus, & ſe-
rotinus terræ, & dabit gratiam incipientẽ
5 & ſubſequentem. ¶ Sequitur tractus. † Do-
mine audiui auditionem, Abacuch vlti.
cap. Et quòd dicit verſus. In medio duo-
rum animalium cognoſcetis. ad literam in
telligitur, ſcilicet in præſepe bouis & aſi-
Eſa. 1. ni. Vnde Eſa. Cognouit bos poſſeſſorem
ſuum & aſinus præſepe Domini ſui: vel in
medio duorum latronũ: vel in medio duo
6 rum populorum. ¶ Secunda lectio † eſt
de Exod. Vt ibi habetur. Os non confrin-
getis ex eo, hoc completum eſt, quando fre
gerunt duorum latronum crura: venientes
autem ad Ieſum inuenerunt eũ mortuum,
& non fregerunt eius crura. Allegoricè
verò in eo non ſunt fracta crura, id eſt, vir
Eſ. 50 tutes, & maximè patientia. Vnde Eſa. De-
di faciem meam, ſicut petram duriſſimam,
& ſcio, quia non confundar. Per crura e-
nim intelligũtur itinera, de quibus in can
tico Abacuch: Incuruati ſunt colles mun-
di, id eſt, homines excelſi per intelligen-
tiam ab itineribus æternitatis eius, id eſt,
exemplo actionum ipſius, quæ ducunt ad
æternitatem: tanquam columnę immobi-
les, id eſt argenteæ propter eloquentiam,
quæ fundatæ ſunt ſuper baſes argenteas,
vel aureas, id eſt, rationes immobiles æ-
7 ternæ ſapientiæ. ¶ Sequuntur † tractus
de paſſione Domini, quia tunc luget eccle
ſia valde, & ſunt dño tractus ad intentionẽ
maioris luctus, ſcilicet pro peccatis quæ
committimus, & pro pœnis quas patimur,
& pro incolatu, quia prolongatur. Nec cã-
tatur graduale cum tractu: ſed ſolum tra-
ctus, prout dictũ eſt in iiij. feria. & in iiij.
parte ſub tit. de tractu. Duo ergo tractus di
cuntur. Primus. ſ. Dñe audiui, & eſt in qui-
buſdam eccleſijs quatuor verſuum: alter
plurium. Tractus quatuor verſuum, ſignifi
cat, quòd per Chriſti paſſionem redimitur
homo, qui ex quatuor elementis conſtat.
Vnde Chriſtus nec in cęlo nec in terra crũ
cifixus eſt, ſed in medio, id eſt, in aere. Fe- Ephe.
cit enim pacẽ inter cœleſtia & terreſtria: 2
quoniam erat inimicitia inter hominem
& hominem: ſed maior inter Angelum &
hominem, & maxima inter Deum & homi
nem. Ipſe enim Chriſtus omnia pacifica-
uit in cruce. quoniam fecit vtraque vnum,
cum ſit lapis angularis. Adhuc per qua-
tuor verſus tractus ſignificatur iiij. partes
crucis. ¶ Secundus verò tractus, ſcilicet
Eripe me. prolixior eſt, & repreſentat ma
gnum bellum Dauid cum Golia, & Chri-
ſtus noſter Dauid hodie magnum Goliam
id eſt, diabolum debellauit. ¶ Rurſus ideo
tractus eſt longus: quia hoc nobis promiſ-
ſum eſt in lect. Oſeæ, vbi dicitur. Poſt duos
dies ſuſcitabit nos: debemus retinere in
ſpe. Item in ſecundo tractu ponitur. Ob-
umbraſti caput meum in die belli: quia nõ Pſ. 90
tantum in alio tempore, ſed in die paſſio-
nis diuinitas à paſſione permanſit immu-
nis: imò in paſſione Chriſtus homo ita pro
tectus eſt gratia diuinitatis, vt hoſtes ſu-
peraret, qui ſuperari videbatur. Quædam
autem eccleſiæ cantãt ſecundum tractum:
Qui habitat in adiutorio altiſſimi, quia
Chriſtus à diabolo primum latenter ten-
tatus eſt: velut à dracone latitante in pe-
tra, poſtea in paſſione tanquã à leone for-
ti acriter vexatus eſt, quod notatur per il-
lum verſum. Super aſpidem & baſiliſcum.
¶ Sequitur Euangelium † ſine paſſio: E- 8
greſſus eſt. Ioan. xviij. c. quod dicitur hac
die, quia ipſe interfuit crucifixioni, & iux-
ta crucem ſtetit ſecurus, alijs fugientibus,
quia notus erat pontifici. Quia igitur hac
die paſſio Domini oculis noſtris repreſen-
tatur, merito eius teſtimonium legitur,
qui vidit & teſtimonium perhibuit, & ſci-
mus, quia teſtimonium eius verum eſt. Prę
terea, ipſe poſterius ſcripſit Euangelium
quare merito poſterius legitur, & quia ibi
manifeſtius ſunt ſacramenta. vnde ibi di-
citur: Os non comminuetis ex eo. Item il-
lud: Vnus militum lancea latus eius ape-
ruit, & continuo exiuit ſanguis & aqua.
¶ Legitur autem hac † die paſſio ſuper 9
nudum pulpitum. Primò, ad memorandũ
quòd ſuper nudum crucis patibulum nu-
dus fuit poſitus ipſe Chriſtus. Secundo ad
notan-

notandum quòd Ioannes, ſecundum quem paſſio legitur, relicta ſindone nudus proſugit à Iudæis. ¶Tertio, ad repreſentandum quòd ſicut Chriſto in cruce pendente, ipſius ſecreta non tam cordis, quàm corporis nuda omnibus adſtantibus apparuerunt, ita & velo templi per mediũ ſciſſo, omnia templi intima nuda remanſerunt. Legitur e-
10 tiam † nudis pedibus, vt cum afflicto pro nobis nos affligi debere monſtremus. In quibuſdam uerò eccleſijs ſindon, ſeu terſoria, uel ueſtes altari nudato ſuperponuntur, vſq; dum paſſio legatur, cum uerò peruenitur ad locum illum. Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea &c. tunc ſubdiaconi ſindonem illam vel terſoria tollunt, repreſentantes hiſtoriam: quia quatuor milites Chriſtũ crucifigentes, ueſtem Chriſti ſubſtulerunt, & ſubdiaconi quaſi furtiuè pannos ſubtrahunt: ad notandum, quòd Ioannes, qui cum Domino uſq; ad crucem perſeuerauit, poſtea more furis ſe occultauit, & nudus effugit. In quibuſdam tamen locis una ueſte ſublata, altera ſuper altare remanet, ad ſignificandum quòd ueſtis domini inconſutilis non fuit ſciſſa, uel partita, ſed ſorte ſuper eã miſſa cõtigit integra uni militi: ad ſignificandum quòd eccleſię unitas nunquam potuit à ſchiſmaticis, uel hæreticis ſcindi, quia nõ eſt ſapientia contra dominum. xvj. q. vij. ſicut. ¶Quod uerò dicitur in paſſione. Exiuit in eum, qui dicitur caluariæ locũ: nota, quod ſicut legitur in hiſtorijs: caluaries eſt propriè os capitis humani nudum. Inde dictus eſt locus ille mons caluariæ ſiue caluarium: ubi rei decollabantur, & ubi multa capitum oſſa
11 erant diſperſa. Quia † uerò Chriſtus in cruce pendens prolixè orauit decantans decem pſal. ſcilicet Deus, Deus meus, reſpice in me. uſque ad, In te Domine ſperaui. cum perueniſſet ad locum illum. In manus tuas Domine: illo dicto emiſit ſpiritum, ideo & nos poſtquam recitata eſt paſſio, eius orationes dicimus: ad notandũ, quòd quando ab inimicis perſequimur, ſemper ad orationem eſt recurrẽdum: iſte tamen eſt inſolitus mos orandi. Nam in alijs diebus ante Euangelium orationes dicuntur, & in earum principijs dicitur: Dominus uobiſcum, quæ eſt propriè uox & ſacerdotis officium, quod nõ fit in iſtis, quia ſacerdos & Dñs noſter occiditur. ¶ Orauit autem Chriſtus pro tribus. ¶ Primo pro † ſe dicens: Pater, clarifica filiũ tuum. 12
¶ Secundo, pro ſuis, dicens: pater, quos dediſti mihi, pro eis rogo. ¶Tertio, pro illis, qui in eum credituri erant, dicens: Pater non tantum pro illis rogo, ſed pro illis, qui credituri ſunt in me. Io. 17
Et ex hoc uidetur, quòd non debemus rogare pro eis, quos ſcimus non eſſe ſaluandos, nec pro illis, qui in inferno remanſerunt, nec pro Iuda, qui ſe deſperauit, ſed oramus pro nobis in omni gradu eccleſia, & pro neophytis, & pro Gentilibus, pro Iudæis, pro hæreticis, & ſchiſmaticis, ut Chriſtus gratiã ſuam eis infundat & ad fidem conuertat. Chriſtus .n. orauit pro inimicis & amicis, ideo eccleſia ſtatim ſimiliter orat ꝑ omnibus.
¶ † Sanè eccleſia, pro his orans, flectit genua in orationibus, ut per habitum corporis deuotionem, & mentis humilitatem oſtendat: inſinuans etiam, quòd in nomine Ieſu omne genu flectendum eſt, quoniam omnes nationes ſibi genua curuant, niſi quando pro Iudæis oratur: quia enim ipſi illuſerunt Domino, flexis genibus dicentes: prophetiza nobis Chriſte, quis eſt, qui te percuſſit: ideo in deteſtationem huius illuſionis eccleſia pro eis orans, genua nõ flectit, ut uitet opera ſimulata. Præterea, quia eorum cęcitas nulla poterit oratione depelli, donec plenitudo gentiũ ſubintrauerit: ideo non eſt pro ipſis uehementer orandum, nec genua flectenda. Eſt tamen utcunque orandum, quia futurum eſt, ut qui eſt exaltatus in cruce omnia trahat ad ſe. Sed in orationibus pro Iudæis, & paganis non reſpondetur, Amen: ut quidam dixerunt, & hoc ideo, quia cum illi ſint extra collegium ſiue corpus eccleſiæ fideliũ populus non oſtendit affectum ſuum ad eos. Iuxta illud Apoſtoli ad Corin. Quid mihi de his, qui foris ſunt iudicare. extrà, de ſacra unc. c. j. Per amen, autem affectus exprimitur. 1. Cor. 5
Præterea, licet pro illis oretur, ut eorũ duritia conuertatur, quia tamen hoc impleri non poterit, uſque circa finem ſeculi. Apoſtolo teſtante, qui dicit. Donec plenitudo gentium introierit, & omnis Iſrael ſaluus fiat, ideo ad orationes pro illis non reſpondetur, Amen. Ro. 11
Veruntamen recte intuẽti nihil intereſt, quo ad hoc inter

illas & alias orationes. Imo ita reſpondetur ad illas, Amen: ſicut & ad alias orationes, pro alijs ſtatibus: quod ſic oſtenditur. Pro quolibet ſtatu bis profertur oremus: ſed quòd ſub primo oremus ante flectamus genua dicitur, non eſt oratio, ſed adhortatio, ut oremus: ſiue præfatio, ſeu monitio, exprimens, quod ſiue pro quo ſit in ſequenti oratione orandum. Vnde ſub tono præfationis nõ orationis dicitur. Ideoque pro nullo ſtatu poſt præfationem reſpondetur Amen: ſicut nunquam fit poſt aliquam pręfationem, licet etiã ibi ponatur per Chriſtum dominum noſtrum, ſicut patet in quotidiana miſſæ pręfatione. Quòd autem ſecundo oremus, dicitur oratio eſt, & reſponderi debet Amẽ: pro Iudæis, & paganis, ſicut pro alijs. ¶Cõſequenter ſacerdos poſt orationes, crucem uelatã baiulat, ad dextrum cornu altaris, ibiq; crucem ſuper humeros tenens, in perſona Chriſti Iudæis improperat beneficia Dñi, dicens, Popule meus, qui feci tibi. In quibuſdam tamen eccleſijs duo presbyteri baiulãt illam: ad notandũ, quòd in Chriſti perſona duæ fuerunt naturæ diuinitatis uidelicet, & humanitatis. Quòd dicitur. Popule meus, quid feci tibi, aut in quo contriſtaui te reſpondetur mihi, quia eduxi te de terra Aegypti &c. Ad diuinitatem refertur. Quòd uerò ſequitur. Paraſti Saluatori tuo crucem ad humanitatẽ, & ſic de alijs ſequentibus
14 uerbis. Cantat † autem ſacerdos quaſi hebraicè in perſona Saluatoris, acolyti cantant græcè ἅγιος θεὸς quaſi in perſona græcorum, chorus reſpondet. Sanctus, ſanctus, in perſona latinorum. Sicque tribus linguis laudatur Deus, ſcilicet hebraica, quæ propter legem omnium linguarum eſt mater: græca, quæ doctrix eſt, & latina, quæ impetratrix eſt, propter Romani dominiũ imperij & papatus. Quia nhebraica nunc ſilet à laude Dei, ponitur pro illa. Popule meus, quod quia cantatur in perſona Domini: loquentis hebræis, ideo intelligitur dictum hebraicè. Et not. quòd contra tres illuſores Chriſti tres præmittuntur adorationes, ut infrà dicetur. Tres uerò antiphonæ, ſcilicet. Popule meus, quia eduxi te, & quid ultra &c. Parũ aut nihil ſenſibus differentes, uerbis & modulatione conſimiles, triplicem tituli ſcripturam ſignificant, qui ſcriptus fuit tribus linguis, ſcilicet hebraicè, græcè, & latinè Ieſus Nazarenus, Rex Iudæorum. Verum principium tituli ſcriptum fuit tribus linguis ignorãt. Sed de hac clauſula, Rex Iudæorum, conſtat, quod quia negauerunt, Iudęi dicentes. Noli ſcribere Rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iud. ideo illud in iſtis antiphonis adſtruitur ab effectu, ſcilicet quia tanquam rex eorum eduxit eos de Aegypto, & duxit eos per deſertum, & introduxit in terram bonam. Item quod in titulo ſcriptum fuit, Ieſus, in ſingulis antiphonis concluditur ſaluator, quòd ibi Nazarenus ad ſingula reſpondetur ἅγιος, ſanctus. Et qa titulus tribus linguis ſcriptus fuit, ideo 15
duabus † linguis reſpondetur, ſcilicet græca & latina, quæ Chriſtũ adorant. Hebraica uerò contradicit, & adhuc blaſphemat prædictas. Et nota, quòd antiphona. Popule meus eſt Michæ. vj. cap. Principium antiphonæ, quia eduxi te. Numero xiiij. cap. Et medium ſcilicet manua, &c. Eſt Eſa. xvj. cap. Et Ioſue. vj. cap. ubi etiam eſt finis ipſius, ſcilicet introduxit. Notandum, quòd Iudæi tres accuſationes contra Chriſtum propoſuerunt, ſcilicet quòd tributum negaſſet, quòd ſe regem feciſſet, & quòd ſe Dei filium dixiſſet: contra quas tres in eius perſonam accuſationes dicuntur, ſcilicet Popule meus, ubi Chriſtus eis exprobat tria beneficia ſua, ſcilicet liberationẽ de Aegypto. regimen in deſertum, & introductionem in terram optimam, quaſi dicat. Tu accuſas me de negatione tributi, potius deberes gratias agere, quia te liberaui à tributo ſiue à ſeruitute Aegypti. Tu accuſas me, quia me regem dixi: potius deberes gratias agere, quia te rexi in deſerto, & regulariter paui. Itẽ accuſas me, quia filiũ Dei me dixi, potius deberes gratias agere, quia terram lacte & melle manantem contuli tibi. ¶Deinde † crux de- 16
nudatur in ſignum, quòd peruerſi Iudæi ſaluatorem denudauerunt, & ſit denudatio inter tres uices ad notandum, quòd illi ter Chriſto in paſſione illuſerũt. Primò, quando in atrio principis velata facie eius colaphis eũ cædebant. Ad quod deſignandum in principio reuelationis ipſius crucis non oſtenditur facies crucifixi. Secundo, ante prætorium, quando eo tradito ad crucifi-

crucifigendum milites plectentes coronã
ſpineam illudebant ei flexis genibus ado-
rando eum,dicentes: Aue Rex Iudæorum,
ad quod repreſentandum in ſecunda reue
latione, diſcooperitur caput & facies cru
17 cifixi,& ſcias quod corona † fuit de iun-
cis marinis, ſicut eã vidimus in theſauris
regis Francorũ, quorũ acies non minus
ſpinis duræ ſunt & acutæ. Tertio, quan-
do ei in cruce pendenti tranſeuntes dice-
bant. uah, qui deſtruis templum Dei. &
quia quando hæc illuſio fiebat Chriſtus
totus nudatus in cruce pendebat. ideo in
tertia reuelatione totus nudus oſtendi-
tur crucifixus: & etiam ad ſignificandum,
quòd omnia quæ in lege & prophetis ob-
18 ſcura fuerant, in paſſione aperta, & mani
feſta ſunt. † Reuelatur ergo crux poſt o-
rationes,ad notãdum, quòd oratio à Chri
ſti paſſione,quam in cruce ſuſtinuit, habet
effectum & exemplar. Ipſe enim in cruce
pendens,pro amicis & inimicis orauit.Sa-
nè à dextera parte crux incipit reuelari,
quia Chriſtus crucifixus, vera fide adora-
tus extitit ab Apoſtolis, & diſcipulis Iu-
dæis,qui tunc in dextera erant. Et quoniã
hęc fides p illos deuote publicata & in me
dio gentium perducta eſt, ideo ad hoc ſi-
gnificandum ante medium altaris, per ſa-
cerdotẽ deducitur,Rurſus, quia Chriſtus
nunc ſuper Eccleſiam quieſcit, & uſque
in finem ſeculi quieſcet,ideo ad hoc ſigni-
ficandum,& figurandum ſubſequẽter crux
ſuper altare ponitur.per quod hæc Eccle-
ſia gentium deſignatur. Denique, quia in
fine ſeculi fides in cordibus gentiũ refrige
Eſ. 10 ſcet.& teſte Eſa.à reliquijs Iſrael quæ ſal
uæ fient, ſuſcipietur: & communis Iudæis
& Gentilibus habebitur,merito ad hoc ſi-
gnificandum in fine miſſe crux de altari de
19 ponitur,& in communi loco collocatur. †
Crux quoque reuelata & etiam vexilla ec
cleſiæ in quibuſdam locis diriguntur in
altum,ad Chriſti uictoriam deſignandum.
Adhuc crucẽ baiulantes, antiphonam ca-
20 nentes, crucem illo deferunt † vt græcè
& latinè reſpondeatur, & deuote adore-
tur, quia Dominus crucifixus tranſiuit à
perfidia Iudeorum ad confeſſionem & de-
uotionem gentium,& ſignificat Apoſtolos
canentes, id eſt,totis uiribus crucis oppro
brium confitentes, & prædicantes. Item
crucem baiulando,nunc ambulant, nũc &
feſſi ſubſiſtunt, quia & illi perſecutionem
pondere feſſi aliquantulum quieuerunt.
Subſequenter ipſa crux denudata ſaluta-
tur, & adoratur, quia eum cui perfidi il-
luſerunt,Chriſtiani reuerenter ſalutando
& deuote oſculando venerantur. Et dum
adoratur,canitur in quibuſdam Eccleſijs
reſpõſorium:Ecce quomodo moritur. Eſa.
lvij.cap.& antiphona. Sicut Moſes: Ioann.
iij.cap.Et eſt ſciendum quòd contra præ-
miſſas tres illuſiones ter illum adoramus
dicentes: ἅγιος, quaſi ter honorantes ter il
luſum propter nos & quia illudendo ge-
nua flectabant:ideo & nos illũ adorãdo ge
nua flectimus. ¶ Ad † tertiam etiam ante 21
illam proſternimus,vt quod illi ſuperbe il
ludendo fecerunt,nos humiliter & uere fa
ciamus, & mentis humilitatẽ per habitum
corporis oſtẽdamus, & quia ſicut Chriſtus
humiliatus eſt patri pro nobis vſque ad
mortẽ,mortẽ autem crucis, ſic & nos eius
mortis imitatores humiliari oportet. De
modo proſtrationis ait. Augu. Quiſquis
ſic humiliatur,ut genua figat,adhuc habet
ut amplius humilietur, quiſquis vero ſic
humiliatur,ut hæreat in terra venter eius
vltra quod humilietur non habet. Nudis
† etiam pedibus adoratur,ut omnes pro- 22
prias affectiones ſibi nudas ac notas eſſe
monſtremus, & ut cum afflicto pro nobis
nos affligi oſtendamus. ſalutatur autem
crux,quia per eam ſalus hominibus refor-
matur,poſtea adoratur, id eſt, oſculatur.
Solus enim Deus adorandus eſt: cætera vt
crux cauſa illius veneranda ſunt. ¶ † Cæ- 23
terum expoſitio illorum verborum ἅγιος,
&c.ibidem ſequitur: Nam ἅγιος Grecè dici
tur.ſanctus, Latinè, ἀπὸ τοῦ α, priuatiua par
ticula: & γῆ, id eſt, terra, quaſi cœleſtis ſine
terra. In canone tamẽ Iſidori.xxiiij.quęſt.
iij.quidam.verſi. ſed tangis.habetur quod
ἄγιον Grecè, dicitur vas, Latinè. Ὁ θεὸς, ue-
ro Grecè, dicitur Deus, Latinè. Ἰσχυρὸς
Grecè, forti Latinè. Ἀθάνατος Grecè,
immortalis Latine, ἀπὸ τοῦ α priuatiua
particula, & θάνατος, quòd eſt mors. ἐλέη-
σον, id eſt, miſerere, ἡμᾶς, id eſt noſtri.
¶ De profundo † crucis myſterio dictum 24
eſt in proœmio quintæ partis, & hic ali-
qua perſtringamus. Fuerunt autem in do-
minica cruce ligna quatuor, Stipes ſiue li-
gnum

gnum erectum,lignum tranſuerſum,truncus,ſuppoſitus,& titulus ſupraſcriptus. Fuerunt & claui quatuor, quibus & manus & pedes cõfixi ſũt:fuit & lãcea qua latus apertum eſt,& corona ſpinea capiti circumpoſita,quæ omnia poſſunt in ſpirituali cruce ſignificari. Quatuor enim crucis ligna ſunt quatuor mentis virtutes,ſcilicet fides ſpes, perſeuerantia, patientia, de quibus ait Apoſtolus: Vt comprehẽdatis eum omnibus ſanctis,quæ ſit longitudo, & latitudo, ſublimitas, & profundum. Longitudo crucis, eſt perſeuerantia, de qua dominus inquit. Qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit. Latitudo crucis,eſt patientia,de qua veritas ait. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Profunditas eius eſt fides de qua Apoſtolus:Fides eſt ſubſtãtia ſperãdarũ rerũ, argumẽtũ nõ apparẽtium. Sublimitas vero,eſt ſpes,de qua Pſalmi. In uerbo tuo ſuper ſperaui. Habuit ergo crux Chriſti, vnum lignum erectum in longitudinem,alterum tranſuerſum in latitudinem, quaſi in modum potentiæ ſeu martelli,quæ duo ſignificata ſunt per illa duo ligna, quæ paupercula mulier in Sarepta collegit. Sripes vero erectus,habuit truncum ſuppoſitum,& titulum ſuperſcriptum,quia perſeuerantia de fide procedit ad ſpem:quaſi ſtipes ereptus de trunco ſuppoſito ad titulum ſupraſcriptũ. Quod beatus Iob intelligens ait:Credo quod redemptor meus viuit,& in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, &c. Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Niſi enim crux habeat fundamentum fidei & titulum ſpei profecto ſupplitium eſt ſolummodo, & nõ meritum. Quod autem patientia ſpectet ad crucem,ex eo apparet,quod patienter in aduerſis tribulationis ſuſtinet cruciatũ. Vnde Iacobus. Tribulatio patientiam operatur. De perſeuerantia quoque legitur. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Etiam ſecundum Apoſtolum non coronatur,niſi qui legitimè certauerit. Perſeuerantia igitur, quæ coronatur,certamen habet, ut meritò ſpectet ad crucem. In his ergo duobus lignis, duos pedes & duas manus quatuor clauis debet affigere Chriſtianus. Quatuor claui, ſunt quatuor principales virtutes, ſcilicet iuſtitia, fortitudo, temperantia, & prudentia.

Pal. 118 — *3. reg.* 17 — *Iob. 9.* — *Iacob.* 1 — *Apoc.* 2. — *2. Tim.* 2

Pedes ſunt mentis affectus:de quibus ſponſus in Canticis: Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Et dñs inquit Chriſtus Apoſtolis. Qui lotus eſt non indiget, niſi ut pedes lauet,& eſt mundus totus. Et iterum:Excutite puluerem de pedibus veſtris. Duo ergo pedes ſunt, duo mentis affectus,ſcilicet timor & amor pes timoris,clauo fortitudinis debet configi, ne timidus propter aduerſa ſuccumbat. Vnde Pſalmiſta: Confige timore tuo carnes meas,à iudicijs enim tuis timui. Dum enim in Petro metus, clauo fortitudinis affixus non extitit, ad vocem ancillæ Chriſtum negauit,cum vero confixus extitit, ante Reges & Præſides nomen domini prædicauit. Pes amoris ſiue appetitus clauo iuſtitiæ debet configi, ne cupidus ad illicita deſideria euagetur. Si enim appetitus fuerit confixus,tunc ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem,ſi vero non fuerit confixus, tunc caro aduerſus ſpiritum concupiſcit. Sic itaque Chriſtianus pedes ſuos cruci debet affigere,ne vel timidus ſuccumbat, vel cupidus euagetur, ¶ Alij tamen dicunt † quod Chriſtus tribus dũtaxat fuit clauis affixus, ſignificantibus tres cruciatus quos in cruce ſuſtinuit, uidelicet paſſionẽ in corpore paſſionem in mente, & paſſionem in corde. Ambo enim pedes vno clauo affixi ſũt, ita quod dexter fuit ſuper ſiniſtrum, ad ſignificandum quòd ſpirituales affectiones per pedem dextrum ſignificatæ ſupereſſe & dominari debent terrenis, per ſiniſtrum ſignificatis. Lancea uero qua latus eſt vulneratum,charitas eſt,de qua ſponſa in canticis Vulnerata ſum in charitate. Lateri quidem cor contiguum eſt, cuius beneficia diligimus,quod ideo vulnerandum eſt, & affectus exeat,non ſolum ad amicos, verumetiam ad inimicos,vnde Dominus ait: Diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui vos oderunt,& orate pro perſequẽtibus,& calumniantibus vos. Corona uero ſpinea,eſt pœnitentia circumponenda capiti,id eſt,menti,de qua pſalmiſta. Conuerſus ſum in ærumna mea dum conf. ſpina. Hæc corona de tribus ſpinis complectitur ſcilicet contritione,confeſſione,& ſatisfactione. Prima pungit cor per dolorem,ꝓpter vanam cogitationem. Secunda, pungit os,per pudorem, propter variam locutionem

Cant. 5 — *Io. 13.* — *Matt.* 10 — *Pſal.* 118 — *Matt.* 25 — 25 — *Pſ. 31*

tionem. Tertia pungit manum, per laborem, propter iniquam operationem. Manus enim opera ſunt: vnde Pſalmiſt. Benedictus dominus Deus meus qui dedit manus meas ad prælium &c. & Salomon in prouerbijs. Dedit ei linum, & lanam & operata eſt conſilio manuum ſuarum. Sunt igitur duæ manus, duo operum genera, videlicet opus voluntatis, & neceſſitatis. Manus operis voluntarij configi debet clauo prudentiæ: ne curua faciat opera tenebrarum. Dum enim in Saulo clauo prudentiæ confixa non fuit, Saulus Eccleſiam Dei perſequebatur. Cum vero in Paulo confixa fuit, ipſe pro Eccleſia paſſus eſt. Manus vero operis neceſſarij clauo temperantiæ configi debet, ne lapſa nimis ſuperflua extendatur. Neceſſaria opera ſunt naturalia, vt dormire, comedere, & ſimilia. Et nota. uerſus de cruce. Pes, cedrus eſt, truncus, cypreſſus: oliua, ſupremum. Palmaque tranſuerſum Chriſti ſunt in cruce lignũ. Oſculata & adorata cruce duo presbyteri deferũt ad altare corpus domini, quod pridie fuetat conſecratũ & reconditũ.† Sacerdos vero induta caſula illud ſuper corporale diſponit, iuxta latus calicis, ĩ quo ſit vinũ & aqua miſtum non ſanctificatum, quaſi ipſo facto dicatur. Hoc eſt illud corpus, de quo ſanguis & aqua fluxerunt. Vtrum autem ex contactu hoſtiæ vinum conſecretur, dictũ eſt in titulo præcedenti. Quo facto, incipit mox. Oremus, præceptis ſalutaribus perficiẽs dominicam orationem; & illam, Libera nos quæſumus, in quo repreſentatur antiqua Apoſtolorum celebrandi miſſam conſuetudo. Prius enim lectione præmiſſę dicebant ſolummodo verba illa. Hoc eſt corpus &c. Hic eſt ſanguis meus &c. Sed ipſi poſtmodum dominicam orationem addiderunt, & ita illo modo hac die celebratur, de quo dictum eſt in principio. iiij. par tis. Ex quibus colligitur, quod ſola dominica oratio non ſufficit ad euchariſtiam conſecrandam. Si quidem ſacerdos alio tempore dicẽs. Per omnia ſecula ſeculorũ. eleuat calicem, cum corpore domini, & poſtea dicens. Præceptis &c. Calicem depoſitum iterum cooperit. in quo illud nobis ſignificatur, quod de cruce depoſitum corpus Domini ſepelitur. Duo autem presbyteri qui hodie corpus ad altare deferunt repreſentãt Ioſeph & Nicodemum, qui corpus Domini tulerunt ad ſepulchrum. Tres præmiſſi canonis articuli, ſcilicet Præceptis: Pater noſter, & Libera nos quæſumus ſuper depoſitum calicem proferũtur: quia tribus diebus ſepultus Dominus occultatur & oratio ipſa, Libera nos, alta voce, ſicut & dominica oratio profertur, prout dictum eſt in quarta parte, ſub titulo, de ſilentio poſt orationem dominicam. Nec eſt prætereundum, quòd hac die, quando particula hoſtiæ in calicem mittitur, non dicuntur verba illa: Fiat commiſtio, quia ibi de ſanguine mentio fit, ſed in calice ſanguis non eſt, nec hodie conſecratur, & fracta hoſtia non dicit: Pax domini &c. Eò, ꝙ oſcula circũſtantium non ſequuntur. Oratio quoque illa: Domine Ieſu Chriſte fili Dei &c. Et illa: Corpus tuum domine omittuntur, quia ibi mentio de ſanguine fit. Omittuntur etiam illi uerſus: Quid retribuam domino &c. illa quoque. Placeat tibi etiam omittitur, quia ibi continetur: Præſta ut hoc ſacrificium, quando oculis tuæ &c. Hac etiam die ſacrificium non offertur ſacramentaliter, ſed ſumitur altera die oblatum. Agnus Dei, non dicitur, quia non videtur eſſe inuocandus, qui cernitur in agone deficere, & cum ſilentio ſacerdos communicat, vnde poſtcommunio non cãtatur, quia nobis ſumentibus ſanguis ille, quem ſumimus de noſtro pro nobis ad Dominum clamat. Nos enim ſumus terra illa quæ apperuit os ſuum, & bibit ſanguinem Abel, id eſt, Chriſti quem effudit Cayn, id eſt, populus Iudaicus, vnde factus eſt vagus & profugus ſuper terram, iuxta illud: Diſperde illos in uirtute tua, & factus eſt maledictus illa maledictione, ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Et rurſus poſtcommunio, quæ iubilum & lætitiam ſignificat, non dicitur, quia Eccleſia illa die plorat. ❡Sed quæritur † quare Chriſtus uoluit pati ſexta feria? Reſpondeo, ut dies quam crucifixus eſt coaptaretur ſextæ feriæ primæ creationis, & ſextę ætati huius mũdi. Siquidem in ſexta feria primus homo, ſcilicet Adam creatus eſt ad imaginem Dei: & ex latere eius dormientis ſumpta coſta fœmina fabricata, & in ſexta ætate filius Dei, ut hominem ad imaginem Dei creatum redimeret, & in carne appa-

Pſal. 143 Prou. 31 — 26 — Gen. 4 Pſ. 58 Matt. 27. — 27

tatibus celebrare:quoniam veniente veri-
35 tate debet ceſſare figura ¶Tertia†quia ob
lata eſt hoſtia de manibus Chriſti & no-
ſtris. Non ergo ſacrificent amici, dũ truci-
dant inimici. Sed tamẽ, quia ſemper indi-
gemus cõmunione, & ſemper eſt tẽpus cõ-
municãdi, ſacerdos ipſũ corpus recipit in
hoſtia à die antecedẽti reſeruata & cuſtodi
36 ta.¶Quarta † ratio ẽ,quoniã hac die velũ
tẽpli ſciſſum,& cornua altaris trãſuerſata
ſunt,& ita nõ habemus vbi corpus Chriſti
37 cõficiatur.¶Quinta eſt†quia,ſcilicet receſ
ſit & ſublatus eſt verus ſacerdos, id eſt,
Chriſtus ſpõſus Eccleſiæ, deſcendit enim
ad inferos. ¶Sextã rationem ponit Inno.
38 Papa de conſecr.diſt.v.ſabbato.dicens,† ꝙ
in die paraſceues & in ſabbato ſancto ſa-
cramentũ non celebratur,quia cõſtat Apo
ſtolos iſtis duobus diebus in mœrore & in
triſtitia fuiſſe,& ſe propter metum Iudæo
rum occultauiſſe. Miſſa enim quæ in ipſo
ſabbato celebratur,non ad ipſum ſabbatũ,
ſed ad diem pertinet ſubſequentem ut in-
39 fra dicetur. ¶Septima: † quia Moſes ait:
Vos tacebitis,& alius ſcilicet Chriſtus pu
gnabit pro vobis. torcular enim calcauit
ſolus.Cum igitur hac die nõ ſit corpus Do
mini conficiendum ad hanc diem reſeruã-
40 dum eſt. Hæc ſexta feria † & ab iſta omnes
aliæ ſextæ feriæ priuilegiatæ ſunt propter
Chriſti paſſionem,ſicut & à ſequenti do-
minica omnes alię dominicæ propter eius
reſurrectionem. Sunt autem huiuſmodi ſe
xtæ feriæ ſex priuilegia,ſcilicet Chriſti im
molatio,inferni ſpoliatio, mortis concul-
catio, humani generis redemptio, para-
diſi apertio,& ſcripturarum manifeſtatio.
In paraſceue vno ſolo cibo veſcimur,quia
Chriſtus ea die vnum ſcilicet latronem ſi-
bi incorporauit,dicens. Hodie mecũ eris
Pſal. in paradiſo. Vnde ipſe dixit: Singulariter
140 ſum ego,donec tranſeam.

S V M M A.

1 *Paſchatis ſabbatum.*
2 *Paſchatis ſabbatum,officium mutuatur totũ à nocte paſchæ. & nu. 3.*
4 *Paſchatis ſabbatum, dicitur dies illuminata, tribus de cauſis.*
5 *Paſcha celebratur in plenilunio. Et quando. numero 6.*
7 *Nox,diem præcedant ne, an contra.*

De ſabbato Paſchæ. Cap. 78.

SEQVITVR † videre de 1
ſabbato ſãcto Paſchę.
Sane ſicut Deus operi
bus creationis mundi,
ſcilicet in ſex diebus
completis in ſeptima
requieuit ab omni o-
pere,quod patrarat, ſic & in ſexta ætate
recreationis operibus conſummatis, iuxta
quod Dominus in cruce pendens dixit. Cõ
ſummatũ eſt, in ſeptima ætate requieuit.
Cum.n.anima eius paſſibilitatẽ corporis
exiuit,quodãmodo requieuit,præterea in
ſepulchro dormiuit,ideoq; dies iſta ſabba
tũ appellatur,qđ requies interpretatur,vt
dictũ eſt in prooemio ſecundæ partis,quod
antonomaticè ſabbatũ ſanctũ dicitur, eo
quod,ut præmiſſum eſt, ſignificat requiem
Chriſti ab opere recreationis in fine ſextæ
ætatis,vel propter requiem Chriſti in cu-
ius morte ſanctificati ſumus. Dicitur etiã
ſanctum,propter baptiſmũ, quod ſit in die
iſta in qua noua Eccleſiæ proles ſanctifica-
tur. Hęc autem † dies. ſicut præcedens nul 2
lum habet officium diuinum in quo cõſtat
Apoſtolos fugiſſe,& in męrore fuiſſe,de cõ
ſe.diſtin.iij. ſabbato. Nam officium quod
cantatur eſt noctis diei dominicæ j.de con
ſec.diſtinct.j.in ieiunijs. lxxv. diſt. quòd à
patribus, ſcilicet de reſurrectione non de
ſabbato,ſicut & contingit in ſabbatis qua-
tuor temporum,quod apparet, quia dici-
tur in cerei benedictione. Hæc eſt nox, &
in collecta miſſæ. Deus, qui hanc ſacratiſſi
mam noctẽ. vnde antiquitus totum officiũ
de nocte dicebatur, & adhuc in pleriſque
locis ſit.¶Primo,ad notandũ, quod cathe-
cumini quorũ eſt ipſum officiũ, ſepulti cũ
Chriſto,per baptiſmum reſurgunt cum ip
ſo.¶Secundo, propter viſitationem mulie
rum ad ſepulchrum Domini mane venien
tium.¶Tertio,quia Dominus de nocte re-
ſurrexit,ſecundum Hier. & Grego. & Am-
br. & ideo quia nox illa tanto lumine illu-
ſtrata eſt de Domini reſurrectione, meri-
tò tunc uigilare & Deo laudes canere de-
bemus. Traditio quoque Iudæorũ eſt,Chri
ſtum media nocte venturum, in cuius figu
ra angelus tranſiuit media nocte percutiẽ
do primogenita Aegyptiorũ. & Dominus
tran-

tranſiuit protegendo populum ſuum. Et Hier. Reor inquit, traditionem apoſtolicam permanſiſſe,ut in die vigiliarum Paſchæ ante noctis medium dimittere non liceat populos expectantes Chriſti aduentum, ut reſurgenti Saluatori occurrant, poſtquam tempus illud tranſierit,ſecuritate præſumpta feſtum cunctos agere diem.

3 Sed quia †quod pro deuotione fuerat inſtitutum, in minus honeſtas actiones,quibus nox facultatem præbet conuerſum eſt, inſtitutum fuit,ut officium ipſius noctis de die celebraretur. De hoc tactũ eſt in prooemio quarte partis, & in quinta parte, ſub titulo de nocturnis. Augu.tamen dicit Dominum in diluculo ſurrexiſſe,& ipſum per quadraginta horas mortuum,ſiue in ſepulchro extitiſſe:cui Eccleſia conſentire videtur,quæ pro reſurrectione matutinum eadem celebrat hora. Silet ergo Eccleſia vſque in horam decimam,& tunc congregatur ad officium celebrandum, quando reſurrectio appropinquat,videlicet circa veſperam noctis, quæ luceſcit in prima ſabbati, & quam per totam noctem vſque ad diei claritatem continuat ad hoc, vt illud impleatur. Nox illuminatio mea in delicijs meis,& nox, ſicut dies illuminabitur.

Pſ.31 ¶Tribus † autem de cauſis, dicitur hac
4 dies illuminata.¶Primo,quia refulget in delicijs noſtris propter redemptionẽ ſeu reſurrectionem animarum,quæ licet ſit in die paraſceue,morte Domini recuperata, eius tamen gaudium & lætitia eſt ad hanc noctem tranſlata,propter rationem poſitã ſub quinta feria cœnæ,Domini,vbi agitur de olei conſecratione.¶Secundo,propter reſurrectionem corporum, quæ Domino reſurgente prima ſabbati ſperatur futura, ideoque vigilamus & reſurgenti vigilãdo concinimus.¶Tertio propter baptiſmi ſacramentum,quod hodie celebratur. quoniam ab illis cauſis ſumpſit exordium, & illarum nobis tribuit fructum. Celebratur enim hac die catechuminorum officium, ut ipſi Chriſto conſepulti, ad baptiſmum in morte cum eo reſurgant. Hæc ergo nox, paſcha dicitur,quòd tranſitus interpretatur, quia tranſiuit Dominus de mundo ad patrem, de morte ad uitam tranſimus & nos. Paſcha enim noſtrum immolatus eſt Chriſtus,de hoſte ad patrem, de tenebris ad lucem de reatu ad gratiam,de pœna ad gloriam, de pugna ad uictoriam. ¶Hæc
nox ſiue paſcha † in qua reſurrexit Do- 5
minus fuit decimaſeptima luna menſis primi,id eſt,Aprilis, qui eſt primus apud Hebræos, qui computant menſes ſecundum lunæ curſum. Ideo quidem in menſe primo reſurrexit,quia ipſe eſt principium. Itẽ ideo in luna decimaſeptima,ut ꝑ obſeruationem decalogi perduceret nos ad æternam requiem ſabbati ſui. Surrexit igitur tunc,cum luna alta petit,ad deſignandum quòd Eccleſia petere debet alta virtutum & ſcandere ad templa cœlorum. Item in tertia hebdomada lunæ ſurrexit per quòd tertium tempus,ſcilicet gratiæ aduenisse ſignificauit. Et inde eſt,quòd cum ſemper in lunatione Aprilis, & plenilunio hanc ſolẽnitatem ex iuſſu Domini celebremus, quandoque in noſtro Aprili, & quãdoque in Martio eam ſolennizamus:ſed cum poſt duodecim lunationes conſtituimus, innuitur quòd per decem legis & duo charitatis pręcepta ad reſurrectionis gloriam perueniemus. Si verò eam poſt xiij. lunationes obſeruamus, innuitur quòd per decalogum & trinitatem perueniemus ad gloriã æternitatis. Adhuc ideo hęc nox in plenilunio celebratur quoniã luna iubar luminis à ſole mutuatur. Luna eſt Eccleſia: ſol Chriſtus qui dum occidit, occiditur,
ſed eius occaſu Eccleſia gratiæ plenitudi- 6
ne illuſtratur. Item † hæc nox, in qua Chriſtus reſurrexit ęquinoctio tranſacto,quando ſcilicet dies incipiunt creſcere, & eſſe maiores noctibus, celebratur. ¶Primo, quia poſt ignorantiam prolongatur de Deo ſcientia, & ubi abundauit iniquitas, ſuperabundauit & gratia.¶Secundo,quia virtutes in nobis creſcere,& uitia ſuperare debent. ¶Tertiò,quia per eius reſurrectionem tenebræ mortis cœpere minui & dies vitæ incępit augeri. ¶Quarto, quia per ipſum,qui eſt lumen de lumine,peruenitur ad diem lucis æternæ. Item,hac nox celebratur,ut in vere,quando poſt hyemis aſperitatem flores vernant,& uolucres iubilant, quia pulſo perfidiæ gelu, mundus floruit pulchritudine virtutum. Et in omnem terram exiuit ſonus eorum, hæc nox eſt utriuſque diei communis, ſcilicet ſabbati præcedentis, & dominicæ ſequentis.

7 Nam † vſque nunc dies præcedebant no-
ctem,nunc econuerſo fit. Conditor enim
temporis fecit,vt à principio dies natura-
liter præcederet noctem, ſecundum quod
dicit ſcriptura,fiat lux. & facta eſt lux. &
ea procedente per ſuperius hemiſphæriũ
ab oriente in occidentem factum eſt ueſpe
re & redeunte ea per inferius hemiſphæ-
rium ab occidente in orientem factum eſt
mane.Præceſſit ergo dies noctem,in ſignũ
quòd homo ſiue Adam tranſiturus erat de
luce uirtutum in tenebras uitiorum, ſiue
quòd homo a die paradiſi deſcenderet ad
noctem inferni,ſed in reſurrectionis nocte
artificialiter fecit Dominus, ut nox reci-
procando præcederet diem, in ſignum re-
parationis ſecundi Adæ,qui nos per ſuam
reſurrectionem de peccatorum tenebris
reparauit ad lucem,vnde Apoſt. Nox præ-
Ro.13 ceſſit,dies autem appropinquauit. Seria-
tim igitur huius diei officium proſequen-
tibus,Primo per quem,quomodo, & qua-
re agni de cera hac die fiãt. Secũdo,de be-
nedictione cerei.Tertio, de lectionibus &
tractibus. Quarto,de benedictione baptiſ-
mi ſiue fontium, ubi etiam agitur de ce-
reis cathecuminorum. Quinto,de baptiſ-
mo, vbi agitur de veſtibus quas neophiti
octaua die deponunt,& de patrinis.Sexto,
de confirmatione.Septimo, de miſſa.

SVMMA.

1 *Agni cerei,qui fiunt Romæ in paraſceue Pa-*
ſchali, quid notent. & nume. 2. Et eorum
virtus. nu. 3.

Per quem, quomodo, & quare agni de cera fiant. Cap. 79.

1 IN † primis itaque hac
die acolyti Eccleſiæ
romanæ faciunt agnos
de cera noua benedi-
ctę, vel de cera cerei
paſchalis anni præce-
dentis, admiſto chriſ-
mate qui in ſabbato in albis in Eccleſia
per dominũ papam populo diſtribuuntur.
Agni iſti, ſignificant agnũ illũ immacula
tum,qui tollit peccata mundi.Cera, ſigni-
ficat eius humanitatem, ſicut beatus Gre-
gorius dicit,mel in cera,diuinitas in huma
nitate.Apis quidẽ,quæ operatur ceram cũ
melle, nulla reſoluitur libidine,& beata
virgo eũ, qui eſt Deus, & homo,concepit
ſine uirili ſemine.In cera admiſcetur oleũ
ſeu chriſma, quia Dominus noſter plenus
eſt miſericordia,quæ per oleũ deſignatur.
In octaua diſtribuuntur,quia in octaua re-
ſurrectionis Dñs ſuis præmia, diſtribuit.
Rurſus agnus in agno cereo præfiguratus,
& in paſcha immolatus,ad memoriam re-
ducitur,cui beatus Greg. oleũ infundi in-
ſtituit.quando paſchalis agni myſteria re-
ſeranit. † Hi etiam cerei agni figurant a- 2
gnos nouellos, de quibus cantat Eccleſia
in ſabbato in albis: & ideo quandoque in
illo ſabbato fiunt,quod etiam vſus apoſto
licus docet quoniam in dominica tunc ſe-
quenti domino Pa. menſam intrante,& a-
gnos cereos capellanis,& familiaribus ſuis
diſtribuere uolente: unus acolytus ſolen
niter portans & præſentans ſibi agnos ip-
ſos,dicit ter alta voce.Domine.d.d. iſti ſũt
agni nouelli,qui annunciauerũt,allelu-Ia:
modo venerunt ad fontes &c. † Hi agni 3
à fulgure,& tempeſtate fideles,& creden-
tes defendunt propter virtutem conſe-
crationis & benedictionis. Sane ſecundum
quarundam Eccleſiarum conſuetudinem,
cereus diſtribuitur in octaua paſchę popu
lo,ad ſuffumigandas domos, ad ſignifican-
dum quòd in ultima reſurrectione Chri-
ſtus fidelibus in premio tribuetur,ad quod
expreſſius ſignificandum Romana eccleſia
agnos facit ſupradictos.

SVMMA.

1 *Cerei benedictio fit in paraſceue.*
2 *Sub cerei benedictionem, cur ignis anti-*
quus extinguatur, & nouus è petra ex-
cutiatur.
3 *Cereus paſchalis à ſubdiacono benedicitur.*
Et cur non potius à ſuperiori.
4 *Cereus paſchalis,quid ſignificet.*
5 *Manſiones tres, in quarum tertia columna*
præceſſit populum.
6 *Cereus,ſuper columna, ſignificat Chriſtum.*
Item,paſchalis. nu. 7.
8 *Cerei benedictio qualiter fiat. Et an vnus tã*
tum benedicatur,an duo. nu. 11.
9 *Turi grana, in cerei benedictione, quid*
ſigni-

ſignificent.

10 *Cerei paſchali infixa tabula, quid ſignet. quidque contineat.*

De benedictione cerei. Cap. 80.

1 SEcundo † loco paſchalis cereus benedicitur. Circa quod ſciendum eſt, quod in principio officij totus in Eccleſia debet ignis extingui, & nouus de lapide percuſſo cum calibe, uel ex cryſtallo ſoli obiecta debet elici, & de ſarmento foueri. Ignis uetus, veterem ſignificat legem, 2 cuius figuræ in morte Chriſti cōpletę fuere, & ideo velut extinctę ceſſare debuerūt: ſed de lapide, id eſt, de Chriſto qui eſt lapis angularis, qui verbere crucis percuſſus, Spiritum ſanctum nobis effudit, vel de cryſtallo inter ſolem & lunam mediante, id eſt, de Chriſto qui fuit mediator inter Deum & hominem, qui ſicut ipſe reſtatur, ignem in terrā mittere venit. nouus ignis elicitur, dum per eius paſſionem vel reſurrectionem Spiritus ſanctus nobis effunditur, cui præbet alimentum ſacramentum, id eſt, Chriſtus qui eſt vitis vera Cryſtallus quoque perlucida eſt Chriſti humanitas reſurrectione ſplendidiſſima. Adhuc nouus ignis ideo benedicitur, ut ſicut ille, qui eſt lumen indeficiens, illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundū igne illuminauit Moſen: ita illuminet ſenſus & corda noſtra, ut ex his tenebris ad lumē & uitam æternam mereamur peruenire. Nec eſt vana religio ſolenni proceſſione, ad huius ignis benedictionem exire, in quo meminiſſe debemus exeundum nobis eſſe ad illum quem Iudæi extra caſtra eiecerūt. Exeamus (inquit Apoſtolus) *Heb. 13* ad eum extra caſtra, improperium eius portantes & benedicimus illum, cum cruce & aqua. ut nos in paſſione eius per quē Spiritum ſanctum accipimus, lotos eſſe ſi-

3 gnificamus. † Rurſus extinctis Eccleſiæ luminaribus, & igne de petra cum calibe excuſſo ignis aqua aſpergitur benedicta, quia extinctis Apoſtolis, qui lumen mundi à Chriſto dicti ſunt, de Chriſto petra excuſſus eſt ignis charitatis, cum calibe lāceæ vulnerantis, dum ſanguis & aqua de eius corpore ſacro emanauerunt, à quibus habent efficaciam ſacramenta, quibus mediantibus in amore Domini inflammamur aqua gratiæ perfuſi. Et attende, quod ſicut in his ſingulis diebus, ſcilicet cœna Domini, paraſceue, & ſabbato ſancto, ignis extinguitur, ſicut volunt quidam. ut etiam ex eis nouus ignis in memoriam paſſionis, ut prædiximus, accendatur. Subſequenter benedicitur cereus ex inſtitutione Zozimi, & Theodori primi Papæ: ſed beatus Ambroſ. benedictionem dictauit: quanquam Augu. & Petrus diaconus Caſſineñ. monachus, alias benedictiones dictauerunt, quæ in uſu non ſunt. Benedicitur autem ideo, quoniam ex ſimplici ſui natura abſque benedictione, non poteſt tranſire ad ſignificationem myſterij columnæ ignis de qua iam dicetur. Benedicitur etiam propter gloriam reſurrectionis eius quem & pater benedicit, & quia per ipſum ipſe Chriſtus viſibiliter ad memoriam reducitur. † Benedicitur quidem etiam præſente Epiſcopo, vel 3 ſacerdote, à diacono, qui eſt minoris ordinis, quia Chriſtus reſurgens à mortuis: primum Marię Magdalenæ ſe manifeſtās, uoluit per debiliorem ſexum gloriam ſuæ reſurrectionis Apoſtolis nuntiari: ut ſicut noſtræ mortis initium per mulierem in mundum intrauerat, ita & reparationis initiū per mulierem in mundo nuntiauerunt. Adhuc diaconus benedicens cereum, ſignificat euangelij prędicatorem, qui Chriſtum pro nobis paſſionis violentia corporaliter extinctum, debet laudum benedictionibus prædicando, reſurrectionis luminoſa gratia reddere illuſtratum quæ dalmatica induitur, quoniam debet eſſe cœleſtis conuerſatione adornatus, quam dalmatica ipſa deſignat. ¶ Porro † cereus, ſuper colum- 4 nam illuminatus, ſignificat primo columnam ignis, quæ præcedebat in nocte populum Iſrael, extinctus vero, ſignificat columnam nubis, quæ præcedebat, in die prima quidem de nocte illuminans, & ſecunda in die refrigerans in qua Spiritus ſanctus ſignificabatur. Tenuit quidem in nobis columna nubis figuram humanitatis: & colūna ignis figuram diuinitatis. Recte autem cereus columnam ſignificat. Nam ille præceſſit populum ad mare rubrum, in quo baptizati ſunt, iſte vero præcedit neophytos ad baptiſmum. Item ille præceſſit populum vſque ad terram promiſsionis: iſte

vero

vero præcedit ſeptem diebus neophytos
ad fontes, & dominus nos præcedit, vt pa-
ret nobis viam, uſque ad patriam, quæ poſt
5 finem huins vitæ, quæ ſeptenario reuolui-
tur, nobis promittitur. ¶ † Et nota, quòd
nec in prima nec in ſecunda manſione, co
lumna præceſſit populum, ſed tertia. pri-
ma manſio fuit in Ramatha. Secunda, in
Segor. Tertia in Ethan. Ramatha, inter-
pretatur commotio tineæ. Segor, taber-
naculum. Etham, firmum uel perfectum,
vel ſigna eius. Hæ tres manſiones his tri-
bus diebus domini coaptantur, ſcilicet die
bus paſſionis, ſepulturæ, & reſurrectionis.
Nam in die paſſionis fuit Dominus, quaſi
in Ramatha, id eſt, in commotione tineæ,
videlicet in commotione Iudæorum, qui
ad modum tineæ veſtem inconſutilem do
mini, id eſt, Eccleſiæ vnitatem, imò & ip-
ſum demoliri nixi ſunt. Sed de hac manſio
ne, quaſi exiuit, cum obijt, & uenit in Se-
gor, id eſt, in tabernacula, cũ in ſepulchro
latuit, & tanquam fortis miles fortem dia
bolum ligando, vaſa eius diripuit: taberna
cula.n. militantium ſunt. Sed de hac mãſio
ne exiuit cũ ſurrexit, & intrauit in Ethan:
Ro. 6. quod interpretatur firmũ, ſeu perfectũ, ſeu
ſigna eius, quia ipſe reſurgens à mortuis,
iam non moritur, mors illi vltra non do-
minabitur, tunc ſignaculum ſuis fuit cum
ipſe eis glorioſus apparuit, & eos tanquã
6 columpa ignis illuminauit. ¶ † Secun-
do cereus ſuper columnam, ſignificat
Chriſtum qui nos in huius mundi nocte il
luminat, & in die à uitiorum incentiuo
refrigerat, ut præmiſſum eſt. Rectè qui-
dem cereus Chriſtum ſignificat propter
tria, quæ in eo ſunt: lichimen namque
animam, cera, corpus & lumen diuinita-
7 tem ſignificat. ¶ † Tertio cereus reno-
uatus & illuminatus poſt benedictionem,
Io. 13 ſignificat nouã Chriſti doctrinam qui eſt
in nouo teſtamento, qui ait: Mandatum no
uum do vobis, vel gratiam nouam qua nos
dominica ſingulariter illuſtrata eſt: vide
licet Chriſti reſurrectionem, qui reſurgẽs
à mortuis, apparuit in carne glorioſus: &
ſplendore diuinitatis illuminatus. Hu-
ius enim cerei ceram apes mater ſine con
cubitu eduxit, & Chriſti carnem virgo
Maria concepit, & peperit, & in carne
Deum, quaſi mel in cera perfetens, in-
uiolata permanſit. Incipit autem cerei be
nedictio. Exultet † iam angelica turba. 8
De hoc enim eſt exultatio, quòd extraxit
ſuos de inferno & de eius victoria: Aſcen-
dit enim ſuper occaſum, Dominus nomen
illi, & primo ſalutat populum dicens Do-
minus vobiſcum, ut illum reddat beneuo-
lum & attentum. Cæterum lumen cerei,
ſeu eius ſignificatio, duplex eſt, ſignificat
enim Spiritũ ſanctũ, quo Chriſtus plenus
fuit, & gloriam reſurrectionis eius. Secun-
dum primũ myſterium, in quibuſdã eccle-
ſijs cereus à principio benedictionis accen
ditur: quia Chriſtus ab initio ſuæ cõceptio
nis Spiritu ſancto fuit repletus. Et verba
benedictionis in hoc conſonare videntur.
Nam ſtatim circa principium dicitur: Gau
deat ſe tellus tantis irradiata fulgoribus,
& poſtea ſubditur: Lætetur mater eccleſia
tanti luminis adornata fulgoribus, & po-
ſtea diaconus rogat circunſtantes, cum eo
miſericordiam domini inuocare, ad tã mi
rã huius luminis claritatẽ, quod licet de
ſignificato intelligatur, ſcilicet de Chri-
ſto, cõueniens tamẽ uidetur, ut & ipſum ſi
gnificans ei aliquo modo, prout fieri po-
teſt, reſpondeat, & eius ſimilitudinem ge-
rat. Quantum ad alterũ vero myſteriũ, vi
delicet ꝙ lumẽ gloriã reſurrectionis ſigni
ficat, in quibuſdam Eccleſijs illuminatio
ceræi vſque poſt appoſitionem incenſi de
fertur. infigit enim ipſi cereo diaconus
quinque grana turis in modum crucis,
cum dicit. Suſcipe ſancte pater huius in
cenſi ſacrificium veſpertinum, ſiquidem
paſſio Saluatoris reuera fuit ſacrificium
veſpertinum legis, iuxta illud: Eleuatio Pſal.
manuum mearum ſacrificium veſperti- 140
num, quia fuit in veſpera mundi, id eſt, in
ſexta ætate factum, & in veſpera diei, quæ
† granaturis deſignant aromata quæ, mu- 9
lieres emerunt ut vngerent crucifixum.
Emerunt enim ad literam aromata veſpe-
re ſabbati, quia ſabbato ſiluerunt propter
feſtum ſabbati, & oſtendit eccleſia ſe illam
deuotionem habere in aromatibus virtu-
tum, uel quinque grana ſignificant quinq;
plagas in cruce receptas. Poſt hoc aliquan
tulum inferius fit cerei illuminatio, quia
poſt paſſionem ſecuta eſt in reſurrectio-
nis gloria & lucet cathecuminis ante ba-
ptiſmum, & poſt vſque ad octauas, ad notã

dum, quod Chriſtus lucet Eccleſiæ vſque
10 in diem iudicij. † In cereo etiam affligitur
tabula ſeu charta ſcripta, quæ ſignificat ta
bulam, in qua Pilatus ſcripſit: Ieſus Naza-
renus, Rex Iudæorũ, quã vidimus Pariſius
in capella Illuſtris Regis Fraucorum, vna
cũ ſpinea corona, & ferro, & haſta lanceæ,
& cum purpura, qua Chriſtum induerunt,
& cum ſindune, qua corpus fuit inuolutum
& ſpongia, & ligno crucis, & vno ex clauis
& alijs reliquijs multis. Et cũ cereus Chri
ſtum ſignificet, merito in dicta tabula in-
ſcribitur annus Domini tũc currens, cum
eius incarnatione, quia in cereo notat,
quòd Chriſtus eſt annus antiquus, & ma-
gnus, plenus dierum, de quo in octaua par
te, ſub tit. de anno ſolari dicetur. Ideo au-
tem Chriſtus annus dicitur, quia ſicut in
anno dierum habetur multitudo fructuũ,
ita & in Chriſto fuit & eſt multitudo om-
nium bonorum fructuum. Habet enim
Chriſtus ſuos menſes, ut ſunt duodecim
Apoſtoli, & ſuos dies, vt ſunt omnes fide-
les, & ſuas horas, ut ſunt neophyti. Sribi-
tur etiam in illa tabula annus, ab origine
mundi currens, ad notandum quòd ip-
ſe eſt α & ω Scribitur etiã ibi indictio, vel
æra & epacta, de quibus ſub tit. de anno ſo-
lari dicetur, ad notandũ, ꝙ hominũ actio-
nes & temporũ ſucceſſiones, per dei diſpo
ſitionẽ ordinantur. In † quibuſdam Eccle-
ſijs additur alter cereus minor: primus ma
ior conſecratur in perſonam Chriſti dicẽ-
tis. Ego ſum lux mundi aliter in perſona
Io. 8. Apoſtolorum, qu bus ipſe dominus inquit:
Vos eſtis lux mundi uterque cereus præce
dit cathecuminos, ad baptiſmum, & Apo-
ſtoli nos ad terram promiſſionis. Itẽ Chri
ſtus per ſe illuminat eccleſiam, illuminat
etiã illam per Apoſtolos, quorũ præcepta
diligenter intueri & obſeruare debemus.
quod oſtenditur ex illuminatione aliorũ
cereorum, qui ab alijs duobus illuminan-
tur. In pleriſq; vero eccleſijs duo alij pa-
rui cerei accenduntur à maiori, & ſtatui-
tur vnus ab una parte cerei benedicti, a-
lius ab alia, qui ſignificant ſanctos noui &
veteris teſta. qui per Chriſtum illuminati
ſunt & per doctrinam Apoſtolorũ & Pro-
phetarum, qui cum Chriſto concordant. Il
li autem, &c. Eccleſiæ luminaria ex igne
maioris cerei accenduntur, ad figurãdum
quod ignis Spiritus ſancti à Chriſto proce
dit, & quòd non ſolum Prophetæ & Apo-
ſtoli, qui per duos cereos ſignificantur, ve-
rumetiam omnes eccleſiæ fideles à Chri-
ſto illuminati ſunt, qui ideo ſunt duo, tum
quia Apoſtoli bini, ad prædicandum miſ- Lu. 10
ſi ſunt, tũ quia diſcipuli & alij illuminati à
Chriſto gemina charitate feruent: & tam
verbo, quam exemplo lucent. Poſſunt etiã
ipſi duo cerei cathecuminos ſignificare,
qui à lumine maioris cerei accenduntur,
quoniam à lumine Chriſti oportet cathe-
cuminos illuminari. Lumenquidẽ Chriſti
eſt eius gloria & doctrina quę per ſequens
lectiones intelliguntur ſeu inſinuantur.

SVMMA.

1 *Paſchatis ſabbatum, quas lectiones habeat: & quare ſine titulo, & tono illa legantur. Et quot ſint nu. ibid. & nu. 9. 10. 12. Primaque interpretatio. nu. 2.*
3 *Manichæorum hæreſis.*
4 *Lectionis ſecundæ in ſabbatis, expoſitio. Item tertiæ, nume. 5. idque variè. nume. 6. Item quartæ nume. 8.*
7 *Tractus, Vinea facta eſt. expoſitio.*
11 *Noe arca, Eccleſiam ſignificat.*
13 *Canticum, quid.*
14 *Lectionum & canticorum præpoſterus ordo.*

De lectionibus & Tractibus. Cap. 81.

TERTIO loco † circa le- 1
ctiones & circa tractus
ſciendum, quod lectio-
nes quæ Chriſti gloriã
& doctrinam ſignificãt:
idcirco carent titulo,
quia cathecumini non
dum ſunt ciues Hieruſalem, & ſcripturas
ignorãt, & nomina ciuium Hieruſalẽ igno
rant. Vnde ſi eis nominarentur, & nomine
Doctorum veteris vel noui teſtamenti for
tè potius contemnerent, quòd veneraren-
tur, Carent etiam titulo, quia Chriſtus ca
put noſtrum nondum redditum eſt nobis.
Leguntur quoque ſine tono, quoniam in
eis inſipientes, & cathecumini ſimplices
inſtruuntur. Lectiones autem in quibuſdã
Eccleſijs leguntur quatuor, in quibuſdam
ſex, in quibuſdam duodecim, & in quibuſ-
dam

dam quatuordecim, qui quatuor legunt, ideo faciunt, quia Doctor cathecuminorum debet eſſe conuiuator eorum. Debet enim eis parare conuiuium in menſa ſacræ ſcripturæ, quæ per menſam quæ in tabernaculo Domini fuit ſignificatur: Quę quatuor pedes habuit, quia ſacra ſcriptura quatuor modis exponitur, videlicet hiſtoricè, allegoricè, tropologicè, & anagogicè, quod plenius dictum eſt in prooemio primi libri. Prima lectio. In principio creauit Deus cœlũ & terram, quæ eſt Gen. j. ca. hiſtoriam monſtrat. Ad literam enim facta ſunt, quæ ibi dicuntur de creatione cœli & terræ, & aliarum rerum, de homine, qui factus eſt ad imaginem & ſimilitudinẽ Dei, &c. & ſic de alijs. Secunda lectio, ſcilicet, Factũ eſt in vigilia, &c. quæ eſt Exod. xiiij. cap. pertinet ad allegoriam, Tertia, ſcilicet, Apprehendent ſeptem mulieres, &c. quæ eſt. Eſa. iiij. c. ad tropologiam. Quarta, ſcilicet, Hæc eſt hæreditas ſeruorum, quæ eſt ibidem. lv. cap. ad anagogen. prout infra patebit. Verum, ſi diligenter attendere volumus, prima lectio, & ſecunda, tam ad primum, quam ad ſecundum pedem pertinent, id eſt, tertia potius ad ſecundũ, quam ad tertiũ. Prima, pertinet ad ſecundũ pedẽ, ſicut ad primũ, nam quæ in ea hiſtoricè dicuntur, allegoricè exponun-
Gen. 1 tur. verbi gratia. Factus eſt homo † Chri-
2 ſtus ad imaginem & ſimilitudinem Dei: maſculum, id eſt, Chriſtum, & fœminam, id eſt, Eccleſiã creauit eos, Vel ẽt partim ad ſecũdũ: partim ad tertiũ refertur, quia opera ſex dierũ coaptãtur operibus lucis ſpiritualis, quia interius reformamur, & illuminamur. Nempe opus primi diei fuit lux qua ſignificatur illuminatio fidei. Opus ſecundi diei, fuit firmamentum, quod diuidit aquas ſuperiores, ab aquis inferioribus, hoc eſt fundamentum ſacræ ſcripturę quod diuidit aquas ſuperiores, id eſt, Angelos ab aquis inferioribus, id eſt, hominibus, qui eo non indigent: Opus tertiæ diei, fuit ſegregatio aquarum ab arida, id eſt, egregatio eorum, qui dediti ſunt fluxui carnalium voluptatum, & qui quemadmodum aquæ ſe & alios, qui ſitiunt ab his, qui ad modum aridæ, ſitiunt fontem aquæ ui-
Pſ. 41 uæ, ut poſſint fructificare, dicentes: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum &c.

Quartæ diei opus, eſt luminaria in firmamento. Hæc luminaria ſunt doctores, qui inhærentes firmamento ſacræ ſcripturæ, inferioribus lumine ſcientię lucent. Quintæ diei opus, eſt creatio piſcium & auium ex aquis, per quæ intelliguntur renati ex aquis baptiſmatis, quorum quidam beneficio baptiſmatis vtuntur ad modum piſcium, ut paruuli, quidam vero alis geminæ charitatis, ad inſtar auium volant ad ſuperiora, ut boni adulti. Vnde in prima lectione dicitur: Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas, ſcilicet baptiſmi. In aquis remanent piſces, id eſt, curioſi, aues vero, id eſt, baptizati ad cœleſtia volant. Sextæ diei opus, eſt creatio animalium de terra. Siquidẽ terra, caro noſtra eſt: ex qua creantur animalia, cum ex ea procedant opera uiua, & interior homo noſter reformatur, ut in eo imago & ſimilitudo Dei reluceat ſecundum quod dictũ eſt ibi: Factus eſt homo ad imaginem & ſimitudinem noſtram.

¶†Rurſus per primam lectionem inſtruun- 3
tur baptizãdi: ne credant Manichæis. Qui dicunt hæc omnia viſibilia à rege tenebrarum fore creata. Poſt iſtam primam lectionem, nullum ſequitur cãticum. Sunt enim quatuor cantica, ſicut quatuor lectiones. poſt duas primas ſequitur vnum canticum & poſt vltimam, duo cantica ſequuntur. Poſt primam ergo non ſequitur canticum quia in eo agitur de primo homine, qui creatus Deum non laudauit, ſed peccauit, & in eo omnes peccauerunt, ideoque potius deberet ſequi luctus, quam canticum q; eſt exultatio mentis habita de æternis. Quia vero primus homo per oblectamenta peccati à gloria cecidit, & ad eam redire poſſumus, ſi ratione cõtra peccatum ſteterimus, idcirco orat ſacerdos poſt lectionem, dicens: Deus, qui hominem mirabiliter collocaſti, & mirabiliter creaſti, & mirabilius reformaſti, da nobis contra oblectamenta peccati ratione perſiſtere, ut ad æterna gaudia peruenire mereamur. Et in eo etiam, quòd ipſe dicit, qui hominem mirabiliter creaſti & mirabilius reformaſti, innuit quod in præcedenti lectione hiſtoricè agitur de hominis creatione, & allegoricè de eius redemptione, id eſt, de illo per quem eſt facta redemptio. ¶In ſecunda quoque † lectione eſt hiſtorica narra- 4

tio,ſed ipſa pertinet ad ſecundum pedem
menſæ,quia quod ibi hiſtoricè dicitur.al-
legoricè intelligitur. Nam ſicut in mari
rubro ſubmerſis Aegyptijs, liberati ſunt
Hebræi,ita & in baptiſmo ſubmerſis vitijs
& peccatis, liberatur populus Dei. Vnde
poſt illam lectionem ſequitur cãticum læ
titiæ,& exultationis:uidelicet Cantemus
domino Exod. xv. cap. In quo exultat po-
pulus Chriſtianus,qui à ſpiritualibus Ae-
gyptijs per baptiſmum eſt liberatus, ſicut
Iudęi à corporalibus. & ideo ſacerdos o-
rat, ut dominus ſalutem gentium opere-
tur in aquis baptiſmatis miſterio, quo ip-
ſo priorem populum ab Aegyptijs libe-
rauit. Per Aegyptios quidem peccatores
per mare rubrum, baptiſmus intelligũtur
ex quibus Aegyptijs,neque paruus, neque
magnus remanſit: nec etiam in baptiſmo
magnum vel paruũ peccatũ remanet, ꝙ in
pœnitentia facile nó contingit Rectè igi-
tur ſubijcitur canticum illud: Cantemus
domino, quia licet quandiu homo in pec-
cato eſt, Dominum laudare nó poteſt,quia
Ge.15 nó eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris,tamé
cum liberatus eſt, poteſt cantare domino
primum canticum, ſcilicet de liberatione
5 ſua. ¶Tertia lectio,quæ eſt Eſa. † Perti-
net ad ſecundum pedem mẽſæ, ſcilicet ad
allegoriam, licet ad tertium, ſcilicet ad
tropologiam.utcunque valeat coaptari. In
ea enim continentur ſacramenta Chriſti
& Eccleſiæ. Sacramentum Chriſti ibi no-
tatur,vbi dicitur: Apprehendent ſeptem
mulieres, uirum vnum. Mulieres ſeptem
ſunt ſeptem dona Spiritus ſancti,in baptiſ
mo collata,quæ apprehenderunt vnum vi
rum,id eſt, Chriſtum, vt in eo plenè quie-
ſcerent,quod in alio homine facere nó po
terant,uitijs & peccatis impedientibus. Se
quitur ibi: Panem noſtrum comedemus:
quo ad ipſum Spiritum ſanctum cuius hæc
dona ſunt, refertur. Nam Spiritum ſan-
ctum, panem ſuum comedere & veſtimen
tis ſuis cooperiri,nihil aliud eſt, quam ip
ſum æqualitatem patris & filij poſſiden-
tem,nullo indigere. Poſtea ſubiungitur:
Tantummodo inuocetur nomen tuum ſu-
per nos,id eſt,illi, in quibus erit habitatio
tua,à nomine tuo Chriſtiani dicantur. Au
fer opprobrium noſtrum quod, ſcilicet à
malis hominibus paſſi ſumus, à quibus ſæ-
pe per uitia,& peccata expulſi ſumus. Hæc
eſt ergo allegoria. Moraliter † autem per 6
ſeptem mulieres intelliguntur, homines
ſeptiformi gratia repleti,id eſt, ſapientes,
intelligentes, conſulentes, fortes, ſcien-
tes, pij, timorem domini habentes, qui
apprehendent vnum virum, id eſt, Chri-
ſtum ei per fidem & charitatem adhęren-
do. Hi dicant,quod in lectione ipſa ſequi-
tur, ſcilicet Panem noſtrum comedemus,
id eſt,corpus tuum, quod eſt noſter panis.
quia nobis ad refectionem datus, & veſti-
mentis,ſcilicet bonorum operum, contra
frigus peccati cooperiemur. Inuocetur tan
tummodo nomen tuum ſuper nos, vt vide
licet à te Chriſtiani dicantur. Aufer oppro
brium noſtrum, ſcilicet ne ſerui diaboli
nominemur. in eo uero quod ſequitur: Si
abluerit dominus ſordes filiarum Sion,&
lauerit ſanguinem Hieruſalem de domo
eius in ſpiritu iudicij,& ſpiritu ardoris no
tatur ſacramẽtum Eccleſiæ: per ſordes no
tat leuiora peccata,per ſanguinem grauio
ra. Leuiora enim peccata lauat dominus
in ſpiritu iudicij,id eſt leuioris correctio
nis:grauiora,in ſpiritu ardoris,id eſt, gra-
uioris ſatisfactionis. Notat igitur in hoc ef
fectum baptiſmi:quia dñs tã grauiora pec
cata,quã leuiora tollit per baptiſmũ. Poſt
hanc lectioné ſequitur canticum,ꝙ eſt pri
mum canticũ ſinagogæ ſcilicet: Facta eſt vi
nea dilecto meo. Eſa. v. c. Vinea † enim ad li 7
teram,ſynagoga eſt, ſepes circa eam ſunt
obſeruãtię legales,turris in ea,eſt templũ,
torcular,altare holocauſti, & in eis ſacra-
menta Eccleſiæ nihilominus intelligũtur.
Vinea enim, eſt Eccleſia, quæ facta eſt in
cornu illo.ſ. de quo ſcriptũ eſt: Erexit cor- Luc.2
nu ſalutis nobis,hoc cornu eſt Chriſtus,&
vinea facta eſt in loco vberi: Chriſtus eſt lo
cus vber,de quo dictum eſt: Mons Dei,mõs
pinguis. Circa hanc vineam,ſepes eſt diui Pſ.66
na protectio,foſſa,timor domini,turris eſt
Chriſtus,de quo dictum eſt. Eſto nobis do
mine turris fortitudinis. torcular, crux
Chriſti,de quo dictum eſt. Torcular calca
ui ſolus. Et quia in lectione in cantico ex-
primuntur ſacramenta eccleſiæ ſynagogę,
idcirco ſacerdos orat,dicens. Deus qui nos
ad celebrandũ paſchale ſacramẽtũ,vtriuſ-
que teſtamẽti paginis inſtruis, vtriuſq; te-
ſtamenti,dicit utrumque teſtamentum. &
ſub-

ſubdit: Da nobis intelligere miſericordiã tuam, vt perceptione præſentium munerum, firma ſit expectatio futurorum. Miſericordia domini quam nos intelligere optat, eſt remiſſio peccatorum in baptiſmo. præſentia igitur munera ſunt, ſpiritualia
8 dona, quæ in preſenti percipimus. ¶ † Quar-
Eſ. 54. & 55. cap. ta lectio eſt: Hæc eſt hæreditas ſeruorum domini, iuſtitia eorum apud me, dicit dominus, & pertinet ad quartum pedem, ſcilicet ad anagogen. Nempe ſicut ex prędictis patet, in prima lectione inſtruitur homo de ſua formatione, in ſecunda & tertia de reformatione, quæ fit in baptiſmo per Ieſum Chriſtum, vnde iam non reſtat, niſi quod inſtruatur catechuminus de vita beata, & de bonis moribus, per quos ad eam venitur, quæ in hac quarta lectione docentur. Siquidem vita æterna, eſt hæreditas, quæ ſeruis domini debetur, & iuſtitia eorum, eſt apud Deum. Nam meritis eorum iuſtè debetur, ut apud eũ æternaliter quieſcant. Ea vero quæ ſequũtur, ad bonos mores pertinent, ut illud: Audite audientes me, & comedetis bonũ, & delectabitur in craſſitudine anima veſtra, per bona intelligitur ipſum Chriſtũ vel verbum eius, quo anima reficitur, vnde notans delicias animæ non carnis: dixit: Delectabitur in craſſitudine anima veſtra. Hanc lectionem ſequuntur duo cantica in quibuſdam Eccleſijs. In ea enim agitur de hæreditate æterna, quæ erit in duobus, id eſt, in gloria animæ & corporis, ſed cõuenientior eſt ratio quia in ea agitur de duobus, ſcilicet de bonis moribus, & uita beata, ut dictum eſt, primum canticum, ſcilicet attẽde cœlum. quod eſt Deute: xxxij. ad bonos mores pertinet: vnde verba cãtici huiuſmodi verbis lectionis in pleriſque reſpondent. In lectione igitur dicitur: Feriam vobiſcum pactum ſempiternum miſericordias Dauid fidelis. Et in cantico dicitur: Deus fidelis, & abſque vlla iniquitate. & ibi dicitur. Quomodo deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram & germinare eam facit: hic dicitur. Quaſi imber ſuper herbam, & nix ſuper fœnum &c. Et quia bona opera, quæ facimus, ſunt ad Dei gloriam referenda, idcirco circa finem lectionis dicitur. Date magnificentiam Deo veſtro. Attendens vero ſacerdos catechuminorum animos eſſe deuotos & ad baptizandum eſſe paratos, orat quòd dominus, quos aqua baptiſmatis abluit, continua protectione tueatur. Poſtea ſequitur canticum in perſona catechuminorum reſpondentium ſe affectare baptiſmum: vt per hoc ad vi- *Pſ. 42*
ſionem Dei perueniat. Vnde cantatur. Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Super quo dicit Auguſt. quòd hoc in perſona catechuminorum dicitur, deſiderantium ad fontem baptiſmi peruenire: ſicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum venire. poſt exponit deſiderium ſuum catechuminus, dicens: Sitiuit anima mea ad fontem viuum. quæſt. v. & appa. ante fa. Domini. quaſi dicat, ſi non in ingreſſu, ſi non in progreſſu, ſatiabor in egreſſu. Hoc deſiderium confirmat ſacerdos orans, & dicens, ut deſiderijs cœleſtibus accenſi fontem vitæ ſitiamus. Qui autem ſex lectiones † legunt, hoc faciunt, quia per Chriſti paſſionem & reſurrectionem mundus ſex diebus perfectus, redemptus, & reparatus eſt: vel propter ſenarium numerum, qui perfectus eſt, vel quia catechumini ad ſex opera miſericordię inuocantur. Nunc tangamus † conſuetudinem 10
Eccleſiarum duodecim lectiones legentium, quod faciunt in honorem duodecim Apoſtolorum, à quibus poſt Chriſtũ omnis doctrina chriſtianitatis proceſſit, à qua catechumini illuminantur, & hi quandoque legunt ſex græce: & ſex latinè, quia Chriſtus à Iudæis ad Gẽtes tranſlatus eſt. Græca enim & latina lingua ſunt principaliores inter alias & per eas apertè totum genus omnium gentium reparatum per Chriſtum intelligimus. Verum & ſi præmiſſi legant duodecim lectiones, non tamen cantant, niſi quatuor cantica prędicta. Poſt quartam nanque lectionem cantant primum canticum, poſt octauam, ſecundum; poſt vndecimam, tertium: poſt duodecimam, quartum. Prima lectio eſt: In principio creauit Deus cœlum & terram, in qua homo ad imaginem Dei factus docetur. Sed hæc imago penè amiſſa per peccatum, reſtauratur per baptiſmum. Vnde ſequitur ſecunda † lectio. Noe vero cũ eſſet &c. quæ eſt. Gen. v. in fine v. & vj. vij.

vj.vij.& viij.c.in qua oſtenditur,quòd omnes perierunt in diluuio,exceptis illis,qui in arca ſaluati ſunt , diluuium eſt baptiſmus,arca eſt eccleſia , omnes. n. qui extra Eccleſiam baptizantur,pereunt:& illi ſoli qui ſunt in eccleſia , merito ſaluantur , & quia poſt baptiſmum debet eſſe paratus ad tentationem, idcirco ſequitur tertia lectio:Tentauit Deus Abraham.quæ eſt Ge. xxij.c.in qua Iſaac legitur à patre oblatus, & aries pro eo immolatus,& ita filius Dei pro nobis oblatus eſt, ſed non eius diuinitas,imo eius corpus,pro nobis eſt immolatum.Et quia in paſſione domini maiorẽ efficaciã baptiſmus recipit, idcirco ſequitur quarta lectio, ſcilicet factum eſt in vigilia matutina, in qua oſtenditur quòd in mari rubro ſubmerſi ſunt Aegyptij , & liberati Hebræi.Sacerdos.n. eſt Moſes , baptiſmus mare,cereus columna ignis , catechumini Aegipti, baptizati Hebræi.Tres primæ lectiones ſumptæ ſunt de Ge.quarta de Exo. quam ſequitur canticum,ſimiliter de Exo. ſumptum quod eſt canticũ victoriæ. Quinta lectio eſt:Hæc eſt hæreditas ſumpta de Eſa.in qua agitur de baptiſmo ibi , Sitientes venite ad aquas , vbi inuitantur ad baptiſmum.Sexta lectio eſt:Audi Iſrael,ſumpta eſt de Baruch. cap. iij. ſed conuenientius dicitur ſumi de Hiere. quia quicquid ſcripſit Baruch. de ore Hier.ſumpſit,In ea agitur de Chriſti reſurrectione, quæ in baptiſmi immerſione ſignificat ibi: Poſt hæc in terra viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus eſt, Septima eſt . Facta eſt ſuper me manus domini.ſupra de Ezechiele.xxxvij. cap.in qua agitur de generali reſurrectione,cuius cauſa præceſſit reſurrectio Chriſti ibi: Oſſa arida reuiuiſcunt : Octaua eſt. Apprehendent ſeptem mulieres virum v-
Eſ 4. num . ſumpta eſt de Eſa. in qua Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum exprimitur, & etiã baptiſmus.ibi:Cum abluerit dominus ſordes &c. Poſtquam ſequitur canticum Eſa. in perſona Eccleſię,videlicet, Vinea facta eſt.Nõ eſt: Dixit dominus ad Moſen. Exo. xij.c.in qua ſub figura agni immolati Chriſti paſſio pro nobis immolati exprimitur: Decima eſt : Factum eſt verbum domini. quæ eſt Ionæ. iij. capitul. Sub figura enim Ionę in mare proiecti & à ceto abſorpti,& tertia die euomiti ſignificantur,paſſio,ſepultura,& reſurrectio Chriſti . Vndecima, ſcripſit Moſes:& eſt Deu. xxxj. cap.in fine, quam ſequitur ſuum canticum: Attende cęlum in quo promittuntur præmia renatis: quibus in lectione lex domini pręponitur: Duodecima eſt : Nabuchodonoſor. Dan. iij.cap.in qua figuratè oſtenditur,quòd ſicut angelus in camino ignis flammã extinxit, ita Spiritus ſanctus per baptiſmum flãmam peccati extinguit . Vnde catechumini, baptiſmum deſiderantes, cantant canticum: Sicut ſeruus deſiderat ad fontes aquarum.quòd ſumptũ eſt de Pſal. Ad orationem autem quæ poſt hanc lectionem ſequitur, nõ dicitur flectamus genua in deteſtationem eius , quod Nabuchodonoſor rex in contemptum Dei coegit populum genua flectere ante ſtatuam auream, quam
erexerat † Romani vero dicuntur lege- 12
re.xxiiij.lectiones:duodecim gręce,& duodecim latinè , propter cauſam ſcriptam ſub ſabbato quartæ hebdomadę aduentus. Primo legunt duodecim græcè,iuxta tranſlationem ſeptuaginta interpretum, quæ eſt authentica apud græcos,poſtea duodecim latinè, iuxta noſtram. d. vt ſignificent catechuminos fundari ſupra fundamẽtum Apoſtolorum & prophetarum , poſtea deſcendunt ad baptiſmum cum cantico.Debent enim eſſe fontes in eccleſia,& nõ alibi,quia mater eſt, ex qua noua progenies generatur.Quicunque ergo numerus fuerit in lectionibus,quatuor tantum ſunt cã-
tica.Eſt autem † canticũ ſanctorum , in- 13
terceſſio facta,pro catechuminis vt eccleſiæ iungantur, ſicut & cantus poſt baptiſmum eſt gratiarum actio de coniunctis, & interceſſio vt perſeuerent. Ideo autem cãtica cantatum , quia cathecumini , quorum eſt huius diei officium, futuri ſunt in proximo de cœtu centum quadraginta
quatuor millium cantantium canticum Apoc.
nouum . Cantatur etiam , propter fu- 14
turam renouationem in veram innocentiam,quaſi iam factum ſit, quod cito futurum ſit.Ex perſona enim eorum cantores cantica canunt , quæ cæteri cantare nequeunt quaſi immaculati,iterum poſt baptiſmum . Vocantur autem cantica , quia cantantur , vel quia libri vnde excerpta ſunt cantica ſiue carmina uocãtur. De primo ſcriptum eſt.Nunc cecinit Moſes,& filij

lij Iſrael carmen hoc Domino. De ſecun-
Exod. 14 do ſic: Cantabo dilecto meo canticum pa-
truelis mei. De tertio ſic. Scripſit Moſes
Eſ. 4. canticum. De quarto, & omnibus ita dicit
Deut. 31 Auguſtinus in præfatione cantici: Sicut
ceruus: Ideo quatuor cantica dicũtur, quia
Pſ. 41 ſcripturæ de quibus catechumini inſtruun
tur quatuor habent intellectus. Primum
canticum, habet intellectum hiſtoricum.
Secundum allegoricum. Tertium, mora-
lem. Quartum, anagogicum, quorum vnũ
quodque ſubditur lectioni in eodem dog-
mate conſiſtenti. ac ideo vltimis quatuor
lectionibus, quæ de bonis moribus, & cœ-
leſti patria diſputant, coniungũtur duo cã
tica, quæ de eadem materia loquuntur, ut
14 præmiſſum eſt. Illud quoque notabile † eſt
quòd quotcunque fuerint lectiones, ſem-
per orationes ſequẽtes ad lectiones & tra
ctus reſpiciunt præcedentes, & eſt præpo-
ſterus ordo, alius enim primo ſacerdos o-
rat, ſecundo legit lector, & exinde ſuccinit
cantor, hic vero primo legitur, ut neophy
tis doctrina fidei præponatur, ſecundo, cã
tatur in perſona illorum, vt recognoſca-
tur quanta ſit deuotio & hilaritas baptizã
dorum, qua cognita ſacerdos orat confidẽ
ter, vt eorum deuotio non deficiat, ſed in-
crementa ſuſcipiat, & ſicut in lectionibus
tituli ſupprimuntur, ſic eadem ratione ora
tionibus: Dominus uobiſcum, ſubtrahi-
tur. ¶ Et nota quòd in hoc officio lectio-
8 nes ſunt, quaſi ſpecies magiſtrorum, can-
tica, quaſi beneuolentia auditorum. Ora-
tio ſacerdotis, & reſponſio populi, ſcilicet
amen. ſunt quaſi confirmationes beneuo-
lentiæ præcedentis. Item hodie in lectio-
nibus & litanijs ſenes pręcedunt, & iuue-
nes ſubſequuntur, vt infra dicetur.

S V M M A.

1 *Baptiſmus fit ſabbato paſchalis. Et cur ita & numero 2.*

3 *Baptiſmus in benedictione habet ſex ceremonias & ſupra id, nu. 8. 9.*

4 *In baptiſmo ſabbati paſchalis ſacerdos tangit & diuidit aquas. Et quibus id de cauſis. & numero. 5. 6.*

10 *Cereus cur mittatur in aquam in baptiſmi ſiue fontium benedictione.*

11 *In aquam baptiſmi quare ſacerdos inſufflat. & quoties id faciat.*

De benedictione baptiſmi, ſeu fontium. Vbi etiam agitur de cæteris catechuminorum. Cap. 82.

QVARTO † loco de bene 1
dictione fontium ſeu
baptiſmi dicturi præ-
mittimus. ¶ Ideo enim
fit hac die baptiſmus:
quia in eo conſepulti
ſumus Chriſto, & pro-
pter hoc baptizandus ter immergitur, pro
ut infra dicetur. ¶ Secundo, ideo quia ba-
ptiſmus partim à paſſione, & partim à re-
ſurrectione vim ſuam accipit, à paſſione,
ablutionẽ à peccatis, à reſurrectione gra-
tiæ innouationem. ¶ Tertio, quia ſicut do- Eſa. 9
minus tũc liberauit antiquos patres à car
cere infernali. vnde Eſa. Habitantibus in
regione vmbrę mortis, lux orta eſt eis, ita
& hac die liberantur à peccato originali.
¶ † In fontium benedictione, & in cate- 2
chuminorum immerſione, quidam vtũtur
ſimplicibus & lineis indumentis, propter
rationem ſcriptam in prima parte, ſub tit.
de altaris dedicatione. De litania quæ in
benedictione baptiſmi dicitur, infra dice-
tur. ¶ † In benedictione baptiſmi ſunt ſex, 3
quoniam ſacerdos orat, aquam manu tan-
git, vocem mutat, cereus immergitur, &
alij cerei illuminantur, inſufflat ſacerdos,
& chriſma miſcet. ¶ Primo ergo orat Deũ
patrem, vt per Ieſum Chriſtum imploret
Spiritum ſanctum, vt in fontes deſcendat:
ideoque in modum orationis legit, ſed an
te omnia ab adſtantibus ſibi captat bene-
uolentiam, ſalutando eos, dicens: Domi-
nus vobiſcum. & illi reſpondent. Et cum
ſpiritu tuo, quaſi dicant: Dominus ſit te-
cum in tanto ſacramento perficiẽdo, quia
ſine eo nihil potes, poſt ſacerdos alloqui-
tur Dominus, quaſi longè poſito, rogans,
vt uelit adeſſe præſens, dicẽs: Omnipotens
ſempiterne Deus adeſto magnæ pietatis
tuæ myſterijs, adeſto ſacramentis &c. Sed
quia videtur ſacerdoti, quòd inſufficiens
ſit & indignus ad inuocandum tam magnũ
dominum, ideo iterũ circunſtantes monet
& vocem mutans dicit: Surſum corda, & ip

L.f.65 ſi reſpondent, Habemus ad dominum. Iterum, quia dominus dicit: Adhuc te loquente ecce adſum: intelligens iam dominum eſſe præſentem, monet alios ſecum gratias Dei agere, dicens: Gratias agamus Domino Deo noſtro. & ipſi reſpondent. Dignum & iuſtum eſt, poſtea ſacerdos domino tanquam præſenti familiariter loquẽs, dicit: Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare &c. & poſtea addit: Qui inuiſibili potẽtia tua ſacramẽtorum tuorum mirabiliter operaris effectũ &c. Poſteà ponit duo, in quibus ſignificatus eſt baptiſmus. Primũ in exordio mundi naſcentis. Secundum, in purgatione mundi innocentis. Primũ eſt, cum dicit. Deus, cuius ſpiritus ferebatur ſuper aquas: vt iam tunc inter ipſa primordia mundi virtutem ſanctificationis aquarum natura conciperet, id eſt, ex conceptura magnificaretur. Secundum, cum ſubiungitur: Deus, qui nocentis mundi crimina per aquas abluens regenerationis ſpem in ipſa diluuij effuſione ſignificaſti, ut unius eiuſdemque elementi myſterio, & finis eſſet vitijs, & origo virtutibus, reſpice in faciem Eccleſiæ tuæ, &c. & terminat hãc orationem, vt tuæ maieſtatis imperio ſumat vnigeniti tui gratiam de Spiritu ſancto. ¶ Deinde ter tãgit aquam manu. ¶ Primo,
4 diuidens † aquam in modum crucis per quã vt præmiſſum eſt, baptiſmus maximam efficaciam recipit, vt aqua Spiritu ſancto fœcundetur, & Spiritus immundus expellatur. De fœcundatione Spiritus dicit, qui hanc aquam regenerandis hominibus præparatam arcana ſui luminis admiſtione fęcundet &c. De expulſione dæmonis dicit: Procul ergo iubente te domine omnis ſpiritus immũdus abſcedat &c. vſque ibi, Nõ inficiendo corrumpat. ¶ Secundo aquã manu tãgit, ut ea ſi per inuocationem ſanctæ Trinitatis muniat, ne hoſtis ab illa expulſus redeundi habeat poteſtatem. Vnde tangendo, dicit: ſit hæc innocẽs & ſancta creatura, libera ab omni impugnationis incurſu: &c. quod ex adiectiuis ibi poſitis conuincitur, quia fons viuus, ad patrem, aqua regenerans, ad filium, vnda purificans ad Spiritum ſanctum refertur. ¶ Tertio aquã
6 † tangit, cum eam in quatuor proijcit partes, vt iam dicetur. Trinus igitur aquæ tactus, trinã ſanctæ Trinitatis operationẽ figurat. Hac oratione finita, benedicit aquã, dicẽs, vnde benedico te creaturã aquę per Deũ viuũ &c. vbi tãtũ vtitur verbo primæ perſonæ, dicens: Benedico te, qui primo vtebatur verbo ſecundæ, dirigens ſermonẽ ad Deum, vel tertiæ, loquens de ipſo, vel de re benedicenda, vtitur ergo nũc verbo primæ perſonæ, ut oſtendat ſe hoc facere miniſterio, quod Dominus facit authoritate, & ſicut in baptiſmo domini adfuit trinitas, ita & in noſtro baptiſmo triã adeſſe oſtendit. patrem adeſſe, cũ dicit: Benedico te creaturã per Deũ &c. & filiũ, cũ dicit: Benedico te per Ieſum Chriſtũ & Spiritũ ſanctũ, circa finẽ. cum dicit: Deſcendat in hãc plenitudinẽ fontis virtus Spũs ſancti. ¶ Sed nota, † quod in benedictione, quę eſt 7
per patrẽ ponuntur quinque miracula in aqua facta ante aduentũ Chriſti. & in benedictione, quæ fit per filiũ alia quinque miracula in aqua facta poſt aduentum, quę licet nõ omnino eodẽ ordine facta ſunt, quo ponuntur, tamen quantum ad myſterium rationabiliter ordinantur, & poſteriora congruè prioribus coaptantur. priora hoc ordine ponuntur. primo, qui te ſeparauit verbo ab arida. ſecundo cuius ſpiritus, ſcilicet ferebatur ſuper te. tertio, qui te de paradiſo manare præcepit. quarto, qui te in deſerto amarã, ſuauitate nitida fecit eſſe potabilem. quinto, & ſitiẽti populo de petra produxit. Poſteriora ſic ponuntur. Primo qui te † in Cana Galileæ mutauit de 8
aqua in vinum. Secundo, qui pedibus ſuper te ambulauit. Tertio, qui in te à Ioanne baptizatus eſt. Quarto, qui te vnà cũ ſanguine de latere ſuo produxit. Quintò, qui te omnes gentes à diſcipulis baptizari præcepit. in omnibus enim his baptiſmus exprimitur & poſteriora prioribus per ἀντί-πτωσιν reſpondent. Ibi nanque in primo miraculo aqua, ſcilicet baptiſmi verbo ſeparata ab arida accedente, verbo terrenitatem peccatorum à nobis ſeparat, & hoc in primo. Similiter in baptiſmo aqua mutatur in vinum, quia triſtitia peccatorum expulſa, mens noſtra quadam ſpirituali lętitia inebriatur, qui per vinum intelligitur. vnde vinũ lętificat cor hominis. Aquã in vinum mutari eſt timorem de peccatis cõuerti in exultationem mentis. Item ibi dicitur in ſecũdo miraculo, cuius ſpũs ferebatur

batur ſuper aquas,& hic ſimiliter in ſecun
do dicitur,qui pedibus ſuper te ambulauit
& hæc duo bene conueniunt, quia in ba-
ptiſmo ſicut in alijs, indiuiſibilis eſt ope-
ratio patris & filij, & Spiritus ſancti, & v-
trobiq; dicitur ſuper,quia gratia quæ con-
fertur, de ſupernis eſt, & ut notetur quòd
dominus potentiam ſuam non alligauit.
Item,ibi dicitur in tertio,qui te de paradi
ſo &c. hic, qui in te à Ioanne baptizatus
eſt.quia gratia de paradiſo manans,aquis in
baptiſmo eſt infuſa. vnde de baptiſmi gra-
tia eccleſia profluens in quatuor partes or
bis dilatata eſt, quid quodãmodo factum
eſt,quando dominus baptizatus eſt à Ioan
ne, quia tunc oẽs aquæ uim regeneratiuã
ſuſceperunt. Rurſus,ibi dicitur in quarto,
qui te in deſerto amaram ſuauitate nitida
fecit potabilem: hic dicitur, qui te una cũ
ſanguine de latere ſuo produxit, quia in
Gentilitate, quæ prius erat à domino de-
ſerta, aqua baptiſmi reficiendi mentes &
ſanandi habet effectum. Dulcorata autem
fuit aqua:quia per paſſionem crucis,maxi-
me baptiſmus plenam recepit efficaciam,
unde in cruce de latere domini aqua pro-
fluxit. Item etiam,ibi in quinto dicitur, &
ſitienti populo de petra produxit, hic ue-
rò dicitur, qui in te omnes gentes per di-
ſcipulos baptizare præcepit, quia baptiſ-
mus à petra Chriſto originem habens,po-
pulum eum deſiderantem reficit. Non.n.
prodeſt baptiſmus, niſi ſitienti eum, id eſt
deſideranti,uel in ſe,uel in alio. Vnde di-
ſcipulis præceptum eſt,ut baptizarent om
nes gentes in nomine Patris,& Filij,& Spi
ritus ſancti, ſicut in ultimo Matt. dicitur.
9 ¶ Hic eſt † notandum, quòd ubi dicitur,
qui te de paradiſo manare, & in quatuor
fluminibus exire, & totam terram rigare
præcepit: ibi ſacerdos aquam manu in qua
tuor partes effundit: ut oſtendatur, quòd
gratia baptiſmi in quatuor partes orbis
ſit dilatata. Cæterum,ſacerdos ipſe ſæpe
uocem mutat. In primis enim orat Deum,
ut dignetur mundare mentem eius ad ſu-
ſcipiendum Spiritum ſanctum,& depreca
tur eius aduentum, & ideo uoce humili,
ſcilicet in modum orationis legit,quæ uo-
cis humiliatio, eſt Spiritus ſancti aduen-
tus, & ad eius dignam receptionem mẽtis
præparatio. Poſtea uerò indicans ſe illum
habere, legitime in modum præfationis
agens gratias: quia tam magnus hoſpes di
gnatus eſt ad tam humile hoſpitiũ deſcen-
dere, & recolens miracula iam per aquam
facta. Deinde poſt benedictionem quæ fit
per filium,quæ terminatur in nomine Pa-
tris, & Filij, & Spiritus ſancti, mutat vocẽ
iterato. Cum enim uſque tunc in modum
præfationis cantauerit: poſtea legit in mo
dum lectionis uoce, ſcilicet humiliatori,
quæ uocis humiliatio eſt ſignum humilita
tis: humilitas enim noſtra baptiſmi rege-
nerationem ad alta polorũ reducitur. Di-
cit ergo ſacerdos:hæc nobis præcepta ſer-
uantibus &c. quaſi diceret: non auderem
tantam & tam altam rem, ſcilicet Spiri-
tum ſanctum,ut in creaturam aquæ deſcen
dat inuocare, niſi quia tu præcepiſti nobis
baptiſma exercere. Et addit ſacerdos. Tu
Deus omnipotens clemens, adeſto, tu be-
nignus aſpira &c. ubi illud orat, ut ſicut
in prædictis miraculoſe in qua operatus
eſt, ita modo faciat: uidelicet, ut præter
naturalem emundationem, quam poſſunt
adhibere corporibus ſint purificandis mẽ-
tibus efficaces. Poſt hoc alia uoce cla-
mat ſacerdos: Deſcendat in hanc pleni-
tudinem fontis uirtus ſpiritus tui. ideo
alta uoce, ut aliud mentis deſiderium de-
ſignet. ¶ Et † tunc deponitur cereus in 10
aquam: quæ cerei immerſio, eſt Spiritus
ſancti aduentus, ſeu miſſio qui in aqua ba-
ptiſmi in ſpecie columbæ deſcendit. ¶ Se-
cundo, ideo cereus in aquam deponitur,
corpus Chriſti per ceram ſignificatum, in
baptiſmo aquas ſanctificauit, & uim re-
generatiuam illis contulit. ¶ Tertio ba-
ptiſmus cerei remiſſionem peccatorum
ſignificat, quam per Chriſti mortem con-
ſecuti ſumus. Habent quoque neophyti
cereos ſuos extinctos, qui & ſi plures ſint,
pro uno reputantur. Et in quibuſdam ec-
cleſijs ſtatim cum cathecumini baptiza-
ti ſunt, illuminantur. In quibuſdam ue-
rò differtur eorum illuminatio uſque ad
agnus Dei, quod cantatur in litania. & in
quibuſdam etiam uſq; ad miſſam, quando
uidelicet alij cerei eccleſiæ illuminantur.
Sanè cerei,qui ſtatim poſt baptiſmũ accen
duntur,ſignificant, quod per turbationem
peccatorum comitatur illuminatio gra-
tiarum. Qui differũt uſque ad agnus Dei,
ſignifi-

ſignificant, quòd per agnum qui tollit pec
cata,& tenebras mundi, renati & fideles il
luminantur. Qui uerò differunt uſque ad
miſſam: ideo faciunt,quia miſſa illa ad no
ctem pertinet reſurrectionis dominicæ,vt
ſicut nox illa irradita fuit ſplendore domi
nicæ reſurrectionis,ita & à lumine noſtro
irradietur, & vt neophytos noſtros Chri-
ſto conſurrexiſſe ſignificemus. Et propter
eandem cauſam alij cerei eccleſiæ ad miſ-
ſam illuminantur, & ſecundum hoc cerei
cathecuminorum ſunt ſine lumine, uſque
dũ alij cerei eccleſiæ illuminantur:ad no-
tandum, quòd poſtquam Spiritus ſanctus
purgauerit corda eorum, & eos introduxe
rit in ſocietatem,& unitatem eccleſiæ: tũc
illuminabit corda eorum.De cereis etiam
neophytorum dicetur in titul. de ſeptem
11 diebus poſt paſcha. ¶ Poſt † immerſionem
cerei, in quibuſdam eccleſijs ſacerdos in-
ſufflat in aquam,dicens: Quę totam huius
aquæ ſubſtantiam regenerandi fœcundet
effectu. ¶ Primo,ut ſicut in exorciſmo ca-
thecumini ſpiritus immundus inſufflatur
ut ab homine recedat,ut infra dicetur,ita
& in exorciſmo aquæ ut ab ea expellatur,
Io. 12 & adimpleatur quod dominus inquit:Nũc
princeps mũdi huius eijcietur foras. ¶ Se-
cundo, ut intelligat Satanas, quantus ha-
beatur, quã tam leuiter uidelicet per ſua-
uem eſufflationem poteſt expelli. ¶ Ter-
tio,ut ſacerdos oſtendat, quali ignominia
diabolus dignus ſit ab aquis expelli. Inſuf-
flat autem ſacerdos ter, quia Spiritus ſan
ctus tria in baptiſmo operatur,à uitijs pur
gat,uirtutibus ornabat,& tandem pręmio
æterno coronat eos, in quibus fit hæc in-
ſufflatio,ut dicetur,ubi de immundi ſpiri-
tus expulſione agetur. Poſt eſufflationem
munitur aqua iterato crucis ſignaculo per
inuocationem ſanctę Trinitatis,ne habeat
poteſtatem diabolus ad eam amplius re-
deundi. Poſtremo,fit admiſtio chriſmatis
in aqua,ſicut dictum eſt:vnde dicitur in bu
cardo lib iij. Benedicimus fontes baptiſ-
matis oleo unctionis,& Augu. eiſdem uer
bis utens ſubijcit, quòd hoc magis tacitè
ſiue ſine ſcriptura hac myſtica ratione in-
troductum eſt, quam per aliquam ſcriptu-
ram.Per huiuſmodi ergo admiſtionẽ,unio
Chriſti & eccleſiæ ſignificatur.Nam chriſ-
ma eſt Chriſtus, aqua populus, & dicitur:
Sanctificetur fons iſte,ex quibus uerbis ad
quid fiat admiſtio,ſatis dat intelligi. ¶ Et
nota,quatuor eſſe genera ſacræ aquę bene
dictæ: prout in quarta parte dictum eſt,vbi
agitur de aquæ benedictæ aſperſione.

SVMMA.

1 *Baptiſmus,quid & vnde dictus.*
2 *Baptiſmus cur fiat potius, in aqua, quàm in alia re. Et qua aqua id fiat.*
3 *Baptiſmus quotuplici tempore fieri poſſit.*
4 *Baptizãdi extra tẽpus neceſſitas quadruplex.*
5 *Baptizandi interrogandi, an renuntient Satanæ & eius operibus,& vnde ille mos aduectus.*
6 *Verba hæc,credo in ſanctam eccleſiam catholicam. quomodo ſint accipienda.*
7 *In baptizandi faciem ter exſufflat ſacerdos. Et cur ita.*
8 *Exorciſmus,quid. Item,quid cathechiſmus.*
9 *Baptiſmi ſeptem dona. Et nu. 10. 11. 14. 15. Et quædam variè dantur baptizando. & nume. 21. 22.*
12 *Baptiſmus cur deſideret trinam immerſionẽ.*
13 *Baptizandu nomen imponitur.*
16 *Baptizatis datur veſtis candida,& quæ id ſignificatione aut exemplo. Et nu. 17. 18. 19.*
20 *Baptizato veſtis cãdida data quãdo exuatur.*
23 *In Iudæis baptizandis, quid obſeruandum.*
24 *Prægnans ſi baptizetur,an partus cenſeatur baptizatus.*
25 *Baptiſteriũ an neceſſario debeat eſſe lapideũ.*
26 *Baptiſmus an deleat peccatum originale.*
27 *Baptiſmi forma, quæ obſeruanda hodie. nu. 29. 30. 31. 32. Et vetus Apoſtolorum baptizandi mos. nu. 28.*
33 *Baptizari poteſt infans,qui non poteſt naſci, ſed ſolum caput emittit.*
34 *Patrini neceſſarij ſint ne ad baptiſmum, qui tanquam ſponſores ſunt alienæ fidei.*
35 *Patrini obligantur inſtruere ſuos filios ſpirituales. Et quales eſſe debeant. nume. 37. Et quot requirantur nu. 36.*
38 *Patrini eſſe,qui non poſſint.*
39 *Baptiſmum quæ ſequantur.*
40 *Litania, cur fiat circa fontes baptiſmatis.*
41 *Litanias priores,cur legant ſeniores in ſabbato ſancto: iuniores autem vltimas.*

De baptiſmo,ubi etiam agitur de ueſtibus quas neophyti quarto die deponunt, & de patinis. Cap. 82.

QVinto hoc loco eſt baptiſmo dicendum. De ſcrutinijs verò quæ præcedudunt baptiſmũ ſolennem & de multis ad baptiſmum peruenietibus dictum eſt quarta feria tertiæ hebdomadæ quadrageſimę. ¶ Primo, notãdum† eſt quòd βαπτισμὸς ſiue βάπτισμα Græcè interpretatur intinctio Latinè, uel lotio. Baptiſmus
1 quidem per aquam confertur, ut res indiuiſibilis per illud uiſibile elementum conferatur, ſuper quo Spiritus ſanctus in principio ferebatur. Sicut enim aqua corpus uiſibiliter purgat exterius, ita baptiſmus latẽter animam. Vnde Auguſt. j. quæſt. j. detrahe. Aqua corpus tangit, & mentem abluit ¶ Et notandum, quòd Pagani ſiue Gentiles circa fontes templa ſua facere ſolebãt, uel ſaltem ibi ſemper aquam habebant, per cuius aſperſionem purificari credebãt, & inde delubra uocabãtur, quaſi purificantia, & ita quodammodo figuraliter ad baptiſmum tendebant. Nos uerò ab eorũ conſuetudine baptiſma non ſumpſimus, imò à tribus, quæ in ueteri teſtamento fuerunt, ſcilicet à κατακλυσμῷ, id eſt diluuio, & à mari rubro, & à Iordane, quæ baptiſmi figura fuerunt. Baptiſma dominus inſtituit, cum de latere ſuo ſanguinem, & aquam produxit, quòd poſtea quaſi lege edictali ſanciuit, dicens: Niſi quis renatus fuerit ex a-
Ioã. 3. qua, & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum, & ipſe Dominus baptizatus eſt in ſua paſſione. Vnde inquit: Baptiſmo habeo baptizari, quo coarctor, uſque
2 dum perficiatur. ¶ Fieri † debet baptiſmus
Lu. 12 in aqua: quia illa copioſius inuenitur, & hanc ſpiritus in principio legitur fouiſſe, & quia ſordes abluit: ſitim cõprimit imaginem reddit: ſicut cantatur de Narciſſo, ignem extinguit, ſic in baptiſmo à peccatorum ſorde lauamur: à fonte uitæ potatur imaginem perditam reſtauramus, unde ignis pœnarum extinguitur. Debet aũt aqua eſſe uiua & pura: poſſet tñ fieri etiã in reſoluta, ſiue à niue, ſiue à glacie, ſiue à lachrymis terræ: ſiue etiam ex inſtitutione Victoris Papæ, id eſt in mari, ſiue flumine, ſiue in lacu, ſiue in fontibus. Non autem licet baptizari in aqua condita, ut in ceruiſia, vel mœdone, nec etiam in aliquo liquore, vt in vino uel oleo, ſed ſi aliquis liquor aquæ admiſceatur, bene fit baptiſmus, dũ tamen aqua prępualeat. Quotidie enim mari nouus liquor, uel ſputum, uel urina additur, & tamen ibi baptizatur. Aliqui tamen contradicunt. hoc notatur de conſecratio. diſtinct. iiij. cap. j. & prima, quæſtio. j. detrahe. ¶ Porro ſecundum canonicam † traditionem, de conſecrat. diſt. iiij. duo. 3
& cap. ſequenti ſolenne baptiſma in duobus duntaxat ſabbatis celebratur, uidelicet in iſto, & Pentecoſtes. Quare in iſto, præmiſſum eſt. in ſecundo, quia Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes donatur nobis, per quem facta eſt remiſſio peccatorum, ut dicetur ibi. ¶ Alio uerò tempore non licet baptizare, niſi neceſſitatis cauſa, quæ eſt quadruplex. de conſec. diſt. iiij. hi, qui. & cap. ſequen. Prima eſt cauſa munitionis, ut ſi rex obſidet aliquam ciuitatem, vel oppidum: tunc enim pueri illius loci baptizari debent: ne impabtizati decedant. Secunda eſt, Gentiliũ perſecutio. Tertia naufragium. Quarta ægritudo. Poteſt tamen ægritudo hic large accipi, pro infirmitate naturæ, quæ facilè diſſolui poteſt, ita quòd neſcimus diem, neque horam, & ob hanc cauſam ſingulis diebus; & horis fit baptiſmus non ſolennis. quinta diſtinct. baptizari. Solennitas tamen baptiſmi ſaltẽ in paucis, ad præmiſſos duos dies: propter ſimilitudinem & memoriam reſeruatur. Græci uerò baptiſmum celebrare ſolent in epiphania, pro eo, quòd tunc fuit dominus baptizatus, prout ſub ipſo feſto dictum eſt. Celebrari etiam debet baptiſmus ſolẽnis hora nona, ut dicetur ſub ſabbato pentecoſt. ¶ † Sciendũ autem eſt, quòd baptizan 5
dus, cum primo ad eccleſiam uenit prius, quàm immergatur, interrogatur utrũ abrenũtiet diabolo &c. quod potius per uſum, quàm per aliquam ſcripturã introductum eſt, ſecundum Auguſt. & eccleſia reſpondet. Abrenuntio. Et iterum, utrum credat in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctũ? & ipſa reſpondet: Credo. In his autẽ duobus de uita & fide inſtruitur. De uita, cum docetur abrenuntiare diabolo, & omnibus pompis ſiue operibus eius. De fide, cum docetur credere in trinitatẽ, & propter hoc

duę

duæ fiunt ei conſequenter vnctiones, ſcilicet in ſcapulis & in pectore. Ideo autem fit huiuſmodi interrogatio & reſponſio: vt vacua domus à priſco habitatore deſerta, fide ornetur: & Dei habitatio præparetur. Auguſt. dicit, quòd etiam hæc fiunt iuxta Saluatoris imperium, qui ad patrem in cœlum aſcenſurus diſcipulis ſuis, i. Apoſtolis, dicit: Euntes docete omnes gentes

Matt. 28. baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Interrogatur etiam, ſi credit in ſanctam Eccleſiam, remiſſionem † peccatorum, & carnis reſurrectionem.

6 Non tamen ſecundum ipſum Auguſt. eodem modo interrogamus, vt quomodo in Deum credimus, ſic & in ſanctam Eccleſiam catholicam credamus, ſed propterea ſancta & catholica eſt, quia rectè creditur in Deum. Non ergo diximus: vt in Eccleſiam quaſi in Deum crederetis, ſed vt in eccleſia ſancta & catho. cõuerſantes, in Deũ credentes, credatis etiam reſurrectionem carnis, quæ futura eſt. Innuit ergo Augu. ex præmiſſis uerbis, quòd præpoſitio, in, repetitur, dum dicitur, in ſanctam eccleſiam, & ſenſus mutatur, de quo dictum eſt ſub quarta parte, ſub titu. de ſymbolo. Planior tamen intellectus eſt, ut præpoſitio ipſa prætermittatur, nec repetatur, ut ſit ſenſus: Credo eccleſiam ſanctam catholicam, id eſt, fidem catholicam, tenentem eſſe ſanctam, id eſt, iuſtã, & bonam. Vel eccleſiam ſanctam, id eſt, ſanctificatam & firmatam, & ſemper perſeueraturam, ita quòd nunquam deficiet. uel credo ſanctam & catholicam eccleſiam eſſe unam & in unitate cõſiſtere. Patrinus autem pro baptizando interrogatur, ut iam dicetur. Poſt † interro-

7 gationem & reſponſionem ſacerdos ter in faciem baptizandi exſufflat: ad notandum, quòd ſæua poteſtas, id eſt, malignus ſpiritus ab eo exſufflatur, id eſt exſufflando expellitur, ſeu in proximo expellenda ſignificatur, ut per pium ſacerdotis myſterium Spiritui ſancto cedat fugiens ſpiritus malignus. Hinc autem ait Aug. Ergo paruuli exſufflantur & exorcizantur, id eſt, increpantur, ſeu adiurantur. ut expellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decipit hominem, ut poſſideat homines. Hæc autem exſufflatio ſiue exorcizatio, & ſi non profit aliquid ad uitam, quia adhuc in eis mors manet: prodeſt tamen, ut inimicus minus ei nocere poſſit. Adeſt enim Spiritus ſanctus, nõ ſolum uerbis, quæ dicuntur in nomine ſuo: uerum etiam ſignificationibus, quę fiunt in honore ſuo. ¶ Et eſt † no- 8

tandum, quod ἐξορκισμὸς græcè, latinè dicitur adiuratio, ut eſt illud. Exi ab eo immũde ſpiritus. Catechiſmus autem & exorciſmus neophytorum ſunt, præcedunt enim baptiſmum, & magis debent dici ſacramẽtalia, quàm ſacramẽta, id eſt, ad ſacramentum baptiſmi pertinentia, uel prȩludia noui baptiſmi, ſine eis tamen poteſt eſſe baptiſmus. κατηχισμὸς uerò græcè: latinè dicitur inſtructio, inde catechizare, id eſt, inſtruere in ſymbolo & fidei rudimentis. Inde etiam dicitur Κατηχούμενος græcè, quod eſt latinè audiens, uel inſtructus, quia adhuc doctrinam fidei audit: nondum tamen baptizatus eſt, licet ſit in fide inſtructus. Qui & competens uocatur. ea. diſtin. ſymbolum. xxxiij. diſtin. aud. re. palea eſt, quia poſt fidei inſtructionem, & poſt acceptam pœnitentiam competit gratiæ Chriſti recipiendum. Νεόφυτος uerò Græcè, Latinè nouellus, & rudis, uel nuper renatus interpretatur. ¶ Hoc † quoque ſciendum eſt, 9

quòd ſicut ſunt ſeptem dona Spiritus ſancti; ita etiam ſunt ſeptem dona baptiſmi, xxx. q. j. ¶ Primum eſt, ſalis collatio. Datur enim ſecundum Rabanum & Bedam de cõſec. diſtinct. iiij. ex hinc, & cap. ſequen. ſal benedictum, in os baptizandi, ut per ſal typicum, id eſt, figuratiuũ ſapientiæ ſale conditus iniquitatis fœtore careat, id eſt, carere ſignificetur, ne à uermibus peccatorum ultra putreſcat, ſed magis illæſus ſeruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Sal quoque ſignificat prima fidei documenta, ſine quorum condimento inſulſus eſt omnis homo. De quo & de ſale dictum eſt in prima parte, ſub titulo de conſecratione altaris & eccleſiæ. ¶ Secundũ † eſt aurium 10

& narium, cum ſputo linitio, quod fit. Primo, exemplo Chriſti qui lutum cum ſputo faciens mutum & ſurdum ſanauit, & oculos cœci nati liniuit, & expuens linguam c2.

eius tetigit, & digitos in eius auribus imponens dixit. Epheta, quod eſt aperire, uigeſimaquarta quæſt. iij. §. is ita. Secundo, ſecundum Rabanum eadem diſtinctione, ante baptiſmum, & cap. poſtea tangunt, &

ca

cap.j. & cap.propter. hoc ſacramentũ ideo agitur, ut per ſaliuam typicam, id eſt, figuratiuum ſapientiæ domini, & per ſacerdotis tactum, ſapientia & uirtus diuina ſalutem eiuſdem catechumini operetur, ut aperiantur ei nares, ad capiendum odorem notitiæ Dei, ut aperiantur ei aures ad audiendum mandata Dei, ut aperiantur ei ſenſus in intimo corde, ad reſpondendũ ſacerdoti de articulis fidei interroganti. Digiti ergo, qui in aures mittũtur ſunt uerba ſiue dona Spiritus ſancti. Tertio, per hoc quòd aures ſaliua tanguntur, ſignificatur & petitur, quòd doctrina quę de ore altiſsimi fluxit, per aures eius intret, eique ſuaue redoleat: ſaliua nempe Chriſti, id eſt, dulcedo uerborum ex ore eius defluentium, & ipſa Chriſti diuinitas nos ſanat. Quarto, etiam nares tanguntur, ut diuinã ſuſcipiant uirtutem, per quam bonũ à malo diſcernãt odorem, & ſanam doctrinam ſeparare ualeant à fœtore hæreticæ prauitatis. Vnde dicitur: Naſus tuus ſicut turris Libani quæ reſpicit contra Damaſcum. Quinto, ad notandum, quòd quandiu ſputum naribus trahet, in fidei præcepta manere debet, & ut aures uerbis euangelicis pateant, & uarias & inutiles fabulas à ſe repellant. Sexto, ſecundum Ambro. eadem diſtinctio. propter gloriam ſiue dignitatem muneris, & operis non tangitur os cum ſaliua, ſed nares, ut bonum odorem
11 accipiant pietatis æternæ. ¶ † Tertium, & quartum eſt in pectore & inter ſcapulas cum oleo facta ſignatio, de quibus dictum eſt in prima parte, ſub titulo de conſecrationibus. ¶ Quintum eſt baptiſmi ablutio. eadem diſtinctio. uenit. Circa quod notandum, quòd trina immerſio ſeu lotio in baptiſmo, in nomine Trinitatis, ſcilicet in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. eadem diſtinctio. poſtquam. & c. de trina. & c. ſeq. quia in fide Trinitatis fit baptiſmus, in qua trina immerſione triduana domini ſepultura ſignificatur: fuit enim tribus diebus & tribus noctibus in corde ter-
12 ræ. ¶ Trina † quoque fit immerſio, quia in baptiſmo à triplici peccato, ſcilicet cogitationis, locutionis, & operationis mundamur, & à triplici tranſgreſſione legis, ſcilicet legis naturæ: legis Moſaicæ, & legis euangelicę. Non igitur debet quis tantum ſemel immergi, pro eo, quòd Chriſtus ſemel mortuus eſt. eadem diſt. presbyter. debet tamen ſemel baptizari tantum: quia tantum ſemel Chriſtus mortuus eſt, & ſepultus, & reſurrexit, quæ tria in baptiſmo ſignificantur. Et licet trina ſit immerſio, tamen unum eſt baptiſma, eadem diſtinct. eodem. Item, quia tantum una eſt fides, id circo unum debet eſſe ſacramentum eius: iuxta illud. Vna fides unum baptiſma. Immerſio etiam fit in modũ crucis, quia qui baptizatur, mundo crucifigitur, & cruci Chriſti affigitur. Trina quoq; ab aqua eductio, triduani temporis exprimit reſurrectionem. Si autem quis ita æger ſit, ut non poſſit ter ſine læſione immergi: ſufficit illum aqua aſpergi, ut probatur multipliciter in canone Cypriani ead. diſt. ne quicquam. licet quidam illud intelligant de aquæ benedictæ aſperſione. Sed & ſi magna corporis pars præter caput infunditur, uel ſaltem caput, baptizatus quis reputatur, & non aliter, licet quidam etiã ſi ſuper pedem aqua ceciderit, reputẽt baptizatum.
Ephe. 4

¶ Pueris † baptizatis nomen imponitur in baptiſmo, quod inde eſt, quia baptiſmus eſt uicarius circunciſionis, in qua nomina pueris imponunt Hebræi, eo ꝙ tempore circũciſionis Abrahæ nomen fuerit immutatum: cum enim prius dicebatur Abram, poſtea uocatus fuit Abraham. Sed ſi baptizato obliuione nomen non imponitur, uel fortè errore maſculi nomen fœminæ uel econuerſo, imponitur: tenet quidem baptiſmus, nec iterabitur. xxix. q. j. §. j. ff. de cõtrahen. emptio. in ueditionis. C. de teſtamen. ſi in nomine, & nomen in confirmatione frontis denuo imponetur. extrà. de ſacramen. non itera. c. j. Sextum eſt † in uertice, id eſt in ſummitate capitis ſuper cerebrum, cũ chriſmate facta perunctio, de quo in prima parte ſub titulo de conſecrationibus dictum eſt. Septimum † eſt in fronte chriſmatio, de qua infra dicetur. ¶ Datur autem in quibuſdam locis baptizatis, candida ueſtis in ſignum ſacerdotij, & quædã rotunda, miſta, in ſignum coronæ regni uitæ, quia ipſe eſt membrum Chriſti, qui eſt rex & ſacerdos. Omnes enim ueri Chriſtiani reges & ſacerdotes dicuntur: unde Petrus Apoſtolus ait: Vos eſtis genus electũ, regale ſacerdotium: Reges, quia ſeipſos & 13 14 15 *1. Pet. 2*

& alios regunt. Sacerdotes, quia ſeipſos domino offerunt. Iuxta illud Apoſtoli:
Ro. 1. Obſecro uos per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora ueſtra, &c. Secundo,
16 chriſmale ſeu † ueſtis candida, quæ ſuper caput baptizati ponitur: ſignificat ſecundum Rabanum eadem diſ. poſt baptiſmum & cap. ſequen. interioris & exterioris hominis caſtitatem, & innocentiam & puritatem Chriſtianam, quam poſt ablatas ueteres maculas ſtudioſe ſeruare debet. Iuxta
Eccl. 9 illud: Omni tempore ueſtimenta tua ſint candida. Tertio, renati albis induuntur veſtibus ad deſignandum myſterium eccleſiæ reſurgentis. Deſignatur enim per hoc corporum & animarum futura reſurrectio glorioſa, & etiam reſurrectio à peccatis atq; angelicus nitor. Rectè igitur baptizati albis vtuntur veſtibus, vt quorum primæ natiuitatis faciem vetuſti erroris pannus fuſcauit: habitus ſecundæ regenerationis præferat gloriæ indumentum. Vnde veſtis ipſa duplex eſt, quaſi in modũ cappæ manicatæ, quia Sancti duplicia, ſcilicet
Apoc. 6 beatitudinem & gloriam poſſidebunt. Ipſe autem veſtes, ſunt ſtolæ albæ, de quibus dicitur: Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ. Stolæ enim baptiſmum, palmæ uerò
17 triumphum inſinuant. ¶ † Quarto, hæc alba veſtis corpus ipſæ verò albatus animam ſignificat. In prouincia Narboneñ. hæc alba veſtis linea, in ſummitate, cum filo rubeo ſuperſuitur: aut alia varietate inſignitur: quodammodo prætendens coronam. Nempe alba veſtis innocentiæ ſtolam, quæ nobis in baptiſmo redditur ſignificat, rubea fimbria, quæ ſuperſuitur, Chriſti paſſionem; per quam baptiſmi ſacramentum impletur deſignat. Coronam prætendit, in ſignum coronæ regni, vt præmiſſum eſt.
18 ¶ † Rurſus ideo chriſmale candidum filo rubeo inſignitum baptizatis datur, vt ſint ſoliciti ſeruare candorem virtutum, quem in baptiſmo per paſſionem domini rubricatum receperunt: iuxta illud, Quare rubrum eſt veſtimentum tuum. vnde in Apo
Eſ. 66 calyp. Beatus eſt, qui cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet. Sanè ablati ſeu neophyti huiuſmodi albam veſtẽ per ſeptem dies portant, quia hoc tempore, quod ſeptem diebus agitur innocentiam per bona opera exercere oportet: iuxta illud, quod ait Salomon: Omni tempore veſtimenta tua candida ſint, & oleũ de capite tuo, non deficiat. In octaua verò die, illã deponunt: quia in octaua ætate, quam dies octaua ſignificat, ab omni opere vitæ præſentis ceſſabimus. Tunc enim adueniente veritate, omnis figura ceſſabit, quæ per candidam veſtem innuitur, nam tunc erimus vtroq; homine. i. anima & corpore glorioſi. ¶ Rurſus † hæc veſtis candida corpus ſignificat, 19
quod omni tempore vitæ noſtræ, quod per ſeptenarium agitur mundum ſeruare conuenit. In fine verò vitæ noſtræ, illud deponimus, aliud glorioſum reſumpturi, quod erit in octaua ætate. Merito ergo illam ſeptem diebus ſeruamus, & in octaua deponimus. Vnde Salomon: Da partem ſeptenã Eccle.
& octauam. Seruatur quoque hęc alba veſtis de ſabbato in ſabbatũ, quando in Sancto ſabbato, vel Pẽtecoſtes baptizati ſunt, 11
ad notandum, quòd ſi munditiam corporis ſeruauerimus, de ſabbato tẽporis, tranſituri ſumus, depoſitis corporibus, ad ſabbatum æternitatis. Et exuitur † in alio ſab 20
bato, ad notandum, quòd anima illius de corpore exiens: ſabbatum, id eſt requiem inueniet, ſi eius veſtis fuerit alba. Pari quoque ratione confirmati ſiue in fronte chriſmati vſque ad ſeptimam diem lauari non debent. Cum enim eccleſia tanto tempore celebret aduentum Spiritus ſancti, ſuper Apoſtolos: merito vnuſquiſque Spiritum ſanctum accipiens, tanto tempore celebrare debet illius Aduentum, in ſe ſingulos dies pro ſingulis donis celebrando. Hæc autem veſtis vni impoſita, alteri poteſt imponi, ſi neceſſe fuerit: proutiam de panno, quo caput confirmati alligatur dicetur: quamuis melius ſit nouam habere. †. In quibuſdam etiam locis ba- 21
ptizatis dantur calciamenta, quæ ſunt dominicæ mortis inſignia, vt exemplo eius, qui pro nobis paſſus & mortuus eſt, carnẽ ſuam vitijs & cõcupiſcentijs mortificet baptizatus. Datur † quoque candela illumi- 22
nata in manu baptizati, vt cum dominus ad nuptias venerit, ſit ſemper paratus ei in aula cœleſti occurrere cum luminarijs virtutum & bonorum operum. De cereis etiã neophitorum ſupradictum eſt. ¶ † Sanè le 23
gitur in canone Grego. eadem diſt. neque. Abſit, quòd Iudæis baptizandis quadragin

ta

ta dierum abſtinentia indicenda eſt, & ſi
poſtquam baptizati ſunt apoſtatauerint,
cogendi ſunt fidẽ ſeruare, & filij quos cir-
cunciderunt, ab eorum conſortio ſeparen
tur, ſerui eorum circunciſi ab eis pro iniu-
ria corporis ſui libertati tradantur. eadem
diſtin. pleriſque, & extrà de bap. maiores.
Et in concilio Agathen. eadem diſtinct. Iu
dæi. ſtatutum eſt, quòd Iudæi baptizandi,
qui de facili ad vomitum redeunt, nouem
menſes ſint prius inter catechuminos. Ae-
ger quoque ſicut ait Cyprianus eadem di-
ſtinct. nec quicquam. baptizari poteſt: mor
tuus vero non nec Euchariſtia ſibi dari, ſi-
cut legitur in Bucardo lib. iiij. cap. cauen-
dum eſt. & in lib. v. cap. idem placuit. ſed
ſicut in eodem lib. iiij. cap. ſubito. legitur:
Subito obmuteſcens ſic: ſi tamen volunta
tis prçteritç teſtimonium verbis habet aut
præſentis annuit, in ſuo nutu. xxv. q. vij. is,
24 qui. † Prægnans verò mulier, ſi baptize-
tur non intelligitur ſecundum Iſidor. ea-
dem diſtin. qui in maternis, & cap. baptiza
ta, partus baptizatus in ventre, quia qui
adhuc natus ſecundum Adam non eſt, ſe-
cundum Chriſtum regenerari non poteſt,
nec dici regeneratio in eo poteſt, in quo
generatio non præceſſit. baptizandus er-
go eſt, qui ex baptizato naſcitur. Tenendũ
quoque eſt, quòd diſcipuli & Apoſtoli ba-
ptizati fuerint. eadem diſtinct. quando. &
c. ſeq. & not. in c. aliud qui etiam alios ba-
ptizabant, prout dicitur ſub feſto penteco
ſtes quod de Ioanne ſpecialiter Hiero. de
pœn. diſtinct ij. ſi enim, in principio atte-
ſtatur. & Aug. de Paulo. de conſecr. diſtin.
iiij. ſi eos. Item ſtatutũ eſt in concilio Car
thagiñ. eadem diſtin. mulier. quòd mulier
quanuis docta baptizare non præſumat, ni
ſi neceſſitate vrgente. Rurſus in concilio
Lug. eadem diſtin. ſi quis de alio. ſtatutum
eſt, ut qui præter quàm in mortis neceſſita
te cum veteri chriſmate baptizauerit, de-
ponatur. In concilio Herdenẽ. de conſecr.
diſtinct. iiij. omnis presbyter. ſtatutum eſt,
25 vt omnis presbyter † qui fontem lapideũ
habere non poteſt, vas conueniens ad hoc
ſolum officium habeat, quod extra eccle-
ſiam non deportetur. Debet ergo fons eſſe
lapideus: nam & de ſilice aqua in baptiſ-
mi præſagium emanauit. Sed & Chriſtus
qui eſt fons viuus, eſt lapis angularis & pe
tra. ¶ Hoc † quoque notandum eſt, quòd 26
per circuncisionem delebatur olim pecca
tum originale, & nunc per baptiſmum. ea-
dem diſt. ex quo. extrà eo. maiores. prout
ſub titu. de circunciſione dictum eſt. Ideo
autem originale peccatum omnibus no-
cet, quia quando Adam peccauit, nondum
aliquis ex eo fuerat materialiter pro ſemi
natus. eadem diſtin. quæris & xxxiiij. q. iij.
§. j. Ipſum autem originale peccatum in
ipſa animæ infuſione contrahitur, quia tũc
principales vires animæ debilitantur: hoc
no. ea. diſt. non ex quo. in prin. Sed cum ori
ginale peccatum contrahitur ſolum ex car
nis corruptione, quare imputatur animæ?
Reſpondeo quia anima condelectatur car
ni, vel melius vt ibidem quædam digna re
tributio notetur. Anima enim primi homi
nis prius peccando carnẽ ipſam corrupit.
vnde modo corruptio carnis animas cor-
rumpit: hoc no. ea. diſt. ſi non ſanctificatus.
¶ † Circa baptiſmi formam notandum eſt, 27
quòd ſicut ait Alex. Papa tertius, extrà de
baptiſmo. c. j. ſi quis puerum ter in aquam
immerſerit in nomine Patris, & Filij, &
Spiritus ſancti, amen: & non dixerit. Ego
baptizo te in nomine Patris, & Filij, &
Spiritus ſancti, nõ eſt puer baptizatus. Sed
& ſi immerſerit ter puerum, nihil dicens,
baptizatus non eſt. Verum † tempore Apo 28
ſtolorum baptizando nil aliud dicebatur,
niſi baptizo te in nomine Trinitatis. de cõ
ſecr. diſt. iij. in ſynodo, & ita explicitè dice
bant, vel etiam implicitè, vtpotè: In nomi
ne domini noſtri Ieſu Chriſti. & baptiza-
bant in ſtagnis, & fluminibus. Sed beatus
Clemens ſecundus à beato Petro ex ipſius
doctrina vnctionem olei chriſmatis ad-
dit. Poſtea Leo Papa, Damaſus & Ambro-
ſius, exorciſmos & benedictiones & cæte-
ras ſolennitates adiecerunt. Baptiſmi † au 29
tem forma non vitiatur, ſi quid in ea ſuper
fluè ponitur, hoc no. eadem diſt. ſi non ſan-
ctificatur, vt ſi dicatur: Baptizo te in nomi
ne Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & dia-
boli, vel, Arma virumque cano: vel ſi quid
præmittitur formæ, vt ſi dicatur: Arma vi-
rumque cano, & ego baptizo te &c. Si vero
aliquid interponat, vt ſi dicatur, ego bapti
zo te: & Deus eſt: in nomine Patris & Filij
&c. Dicunt quidam non eſſe baptizatum,
alij verò contradicunt. Si autem verborũ
ordo

ordo formæ mutetur: vt ſi dicit. Baptizo
te in nomine Filij & Patris:& Spiritus ſan
cti. dicunt non eſſe baptizatum: quia or-
do verborum, de forma eſt. Si uerò mora
naturalis & compendioſa interponatur:
puta reſpirando, tuſſiendo, vel ſcreando,
30 non obeſt. Cæterum, forma † ipſa pro-
nuntiari poteſt literaliter, vulgariter, Gre
cè, Latinè & Armenicè, hoc legitur & no.
eadem diſtinct. mulieri. & cap. ſequē. idem
enim ſunt effectus, licet uoces non ſint eę-
dem, ſecundum Ari. Vnde Græcus huc ue-
niens baptizat in lingua græca, & econuer
ſo, quia Apoſtoli loquebantur uarijs lin-
guis. Hinc eſt, quòd ſi quis dicit: Baptizo
te in nomine genitoris, & nati ſiue geniti,
& ſancti flaminis. baptizatus eſt, Bene e-
nim fit baptiſmus ſub nominibus ſynoni-
mis. Sed ſi dicatur: mergo te in nomine
pattis &c, non eſt baptiſmus: quia illud
uerbum mergo, non eſt ſynonimum, cum
illo uerbo baptizo. Non fit etiam baptiſ-
mus, ſi dicatur: baptizo te in nomine triū
perſonarum, uel in nomine Trinitatis, uel
in nomine Chriſti, uel ſi baptizauerit in
nomine tribus principijs, aut in tribus fi-
lijs, aut in tribus paracletis, uel ſi omitta-
tur aliqua de tribus perſonis, puta Spiri-
tus ſancti, uel filij, uel patris, uel etiam ſi
diceretur in nomine paternitatis, & filia-
31 tionis, &c. non eſſet baptiſmus. Item † ſi
omitteretur hoc pronomen ego, dicendo:
baptizo &c. tenet quidem quia pronomen
illud ſubintelligitur. unde non deeſt. Sed
etiam ſecundum Zachariā Papam. eadem
diſt. retulerunt ſi ſacerdos ſimplicitate du
ctus, non intendens errorem introducere
dixerit. Baptizo te in nomine patria, & fi-
lia, & ſpiritus ſancta. baptiſmus non uitia-
32 tur. Si † uerò dubitatur de aliquo, utrū ſit
baptizatus uel non, ſtatuit Alex. Papa ter
tius. extrà de baptiſmo. c. j. ꝙ baptizetur
ſub hac forma. Si es baptizatus, non te ba-
ptizo, ſed ſi nondum baptizatus es, ego ba
ptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiri
34 tus ſancti. amen. ¶ Adhuc ſi † infans nō po
teſt naſci, ſed ſolum caput emittat, illud
baptizetur prius quā moriatur. ff. de reli.
& ſump. fun. l. cum in diuerſis. Sed ſi mater
in partu moriatur, incidatur: & infans ui-
uus de uentre extrahatur, & baptizetur.
33 ¶ Circa † pattinos, qui in baptiſmo & con-
firmatione neceſſarij ſunt dicendum eſt, ꝙ
ubi infans fari vel credere neſcit, patrinus
interrogatur, & reſpōdet pro eo, & in eius
fide & profeſſione, baptizandus ſaluatur.
Quod etiam ſecundum Iſidor. eadem diſt.
paruuli. & c. ſeq. in ægroto, muto, ſurdo ba
ptizandis contingit. Nam etiam legimus
Syrophenissam mulierē ueniſſe ad Ieſum,
& rogaſſe pro ſua filia ſpiritū immundum
habente, & illā ad preces matris ſaluatam
fuiſſe. Aug. quoq; eadem diſt. nihil. & c. ſeq.
iuſſerit, ꝙ reſponſio ipſius patrini ad cele-
britatem, id eſt, ſolennitatem pertinet ſa-
cramenti. quaſi dicat, non ad neceſſitatem.
Paruulum. n. non fides illa, quæ in creden-
tium uoluntate cōſiſtit, ſed fidei ſacramen
tum fidelem facit. unde fidelis uocatur, nō
rem ipſam annuendo, id eſt profitēdo, ſed
ipſius rei ſacramentum recipiendo. Sicut
ergo paruuli alieno errore dānati fuerant
ſic ex aliena profeſſione ſaluari poſſe ne-
ceſſe eſt. ea. diſ. illud & c. ſeq. quare. & cū il
li ad intelligibilē ætatē peruenerit, debēt
patrini inſinuare illis profeſſionem, quam
pro eis fecerunt. † Porrò ſacerdos baptizās 35
& epiſcopus confirmās ſibi illos obligant,
ꝙ de eis curam ſpecialem gerant, quia. n.
ipſe non omnibus poteſt curam ſpecialem
impēdere, idcirco patrino committit, qui
ſe pro illo fideiuſſorem conſtituit, ꝙ rena
tum docebit orationem domini. & ſymbo
lum fidei, quam quilibet Chriſtianus adul
tus ſcire tenetur, uel in lingua latina, uel
materna, & ſi patrinus filiorum docere ne-
glexerit, grauiſſimè peccat. Itē † iuxta au- 36
thoritatē Leonis Papæ. di. & plures. unus
tantum debet eſſe in baptiſmo, & unus in
confirmatione patrinus, ſiue uir, ſiue mu-
lier, & hoc propter pericula, quæ conſue-
uerunt contingere in coniunctionibu, ma
trimonialibus. In quibuſdam tñ eccleſijs
contraria conſuetudine hoc derogatum eſ
ſe uidetur, & hoc ideo quoniam ſi ueniat
in dubium de aliquo, utrum ſit baptizatus
uel non, quanto plures ſunt patrini, & te-
ſtes baptiſmi, tanto fortius dubium exclu
detur, & tanto plures ad inſtruendum filio
rum ſe conſtituunt debitores. Item ſecun-
dum canonem, ea. diſt. in catechiſmo & in
baptiſmo, & in confirmatione unius, & idē
patrinus ſufficere poteſt, ubi neceſſitas co-
git, alias ſingulos ſinguli ſuſcipiant. Verum
bapti-

baptizatis ſeu cõfirmatis patrinorum perfidia, qui non conſentiunt non obeſt. Cum
37 igitur patrinus † filiorum inſtruere teneatur, & in fide ipſius baptizandus ſaluetur, nullus debet patrinus effici, niſi ſciat dominicam orationem,& ſymbolum. ea. diſt. non licet,& cap. ſequenti,in quibus ipſe tenetur filiolum ſuum inſtruere, cũ ſit fideiuſſor fidei illius, & eum debet cuſtodire pro poſſe, ne à fide & iuſtitia deuiet, caſtitatem cuſtodiat, iuſtitiã diligat, & teneat charitatem: ut pote reſponſurus in die iudicij de omni exceſſu illius. Sunt autem
38 † quatuor genera perſonarũ, quas eccleſia non ſuſcipit in patrinos. ¶ Primum genus eſt Monachus, Abbas, Abbatiſſa, Moniales, & huiuſmodi. ¶ Secundum genus, ſunt infideles. ¶ Tertium, illi qui nondum ſunt confirmati. ead. diſt. in baptiſmo, qui alios non poſſunt tenere in baptiſmo, vel in confirmatione. non enim veri debent vocari fideles: vnde nec veri teſtes eſſe poſſunt. ij. q. vij. nõ poteſt. & c. ſeq. ¶ Quartum genus eſt vir & vxor ſimul. xxx. q. iiij. quod videtur, niſi prius ambo votum emiſerint caſtitatis, ſi ambo eundem puerum de fonte leuarent, ſpirituales patres eiuſdem fierent: vnde alterius carnaliter commiſceri non debẽt, nec etiam (ut aiunt quidam) aliquis de ſacro fonte leuare debet aliquos de ſua conſanguinitate, præſertim filiũ proprium vel filiam, vel vxoris, vel econuerſo. extrà de cog. ſpi. c. ij. & iiij. quia charitatis dilectio per baptiſmum propagari debet. Ba-
39 ptiſmi † ſolennitate completa, itur ad fontes, cum triplici litania & inde: quia ante baptiſmum & poſt, litaniæ circa baptiſterium peraguntur, pro eo ꝙ in
Apoc. Apoc. legitur, Iris erat in circuitu ſedis. Iris: vt ait Beda, quæ fit ſole irradiãte nubes, & quæ poſt diluuium fuit propitiationis iudicium, ſignificat interceſſiones ſanctorum: ſedes, eccleſia ſignificat: nube, ſunt viri ſancti, Iuxta
Eſ. 60 illud Eſa. Qui ſunt hi, qui vt nubes volant? qui ante aduentum Chriſti & poſt deuotiſſimè pro eccleſia orauerũt, & orãt.
40 Fit † autem hic litania circa fontes uſque ad, Sancte Ioannes Baptiſta ora pro nobis, eo quod ipſe primus inuenit vel docuit baptiſma. Deinde ſimiliter cum trina litania reditur vſque ad Omnes Sancti orate pro nobis, ad oſtendendum, quòd ipſi orãt pro filio baptizato, qui mortuus fuerat & Lu. 14
reuixit: perierat & inuentus eſt, vt in uere fide Trinitatis participet ſacramento baptiſmi, uel ut Deum quem confeſſus eſt diligat toto corde, & tota mente, & totis uiribus. ¶ Sanè aguntur in quibuſdam eccleſijs ſeptenæ litaniæ ante baptiſmũ, quia oramus ſanctos intercedere pro nobis, ut Spiritus ſanctus, cuius gratia ſeptiformis eſt, ueniat ſuper aquam baptiſmi. In alijs aguntur, qui nedũ cathecumini baptizantur, ut Deus cuſtodire dignetur, quinque ſenſus corporum eorum, ne per eos illecebris ſecularibus incitati purificationem in baptiſmo acceptam amittant. Trinæ etiam quandoque poſt baptiſmũ aguntur, ut credulitatem Trinitatis in qua baptizati ſunt & quam profeſſi ſunt, toto corde, tota mẽte, totiſque uiribus diligant. Quidã etiam cantant litaniam in eundo ad fontes propter ſpem, & inde redeundo propter rem: ad notandum, ꝙ ſancti orant pro baptizandis, ut ſacramentum uera fide percipiant, & pro baptizatis, ut in ſacramento uerę fidei percepto confirmentur. In fine litanię fiunt iuxta apoſtolum petitiones, ut: Propitius eſto, parce nobis domine: & obſecrationes, ut: Per natiuitatem tuam, libera nos domine, & poſtulationes, ut Peccato-
res, te rogamus, audi nos. Quid † ſignificet 41
cantus poſt baptiſmum: dictum eſt ſupra, ubi de canticis agitur. Cęterum in quibuſdam eccleſijs in lectionibus & litanijs ſenes præcedunt, & iuuenes ſubſequuntur, uel quia ſenes ſeruus, ſcilicet Elcazar adduxit Rebeccã, ut Iſaac iuuenis apprehenderet eam, uel quia in baptiſmo iuueneſcit eccleſia, & renouatur, ut aquila iuuentus noſtra. Rurſus in quibuſdam eccleſijs dum duodecim lectiones leguntur litanię dicuntur, & earum duodenarius numerus per tres quaternarios clericorum impletur, quibus oratur, ut in baptizãdis doctrina rapiat Apoſtolorum fidem Trinitatis, ex quatuor uirtutibus prædicatorum.

SVMMA.

1 *Confirmatio non debet dari ante ſeptimum diem, poſt baptiſma.*
2 *Spiritus ſanctus in confirmatione, eſt tanquã tutor pupilli.*

3 *Baptizatus bis vngitur chriſmate. Et quare.*

4 *Vnctio facta ab epiſcopo in fronte, quid differt ab ea quam facit ſacerdos in ceruice, cum chriſmate.*

5 *Confirmari aut baptizari bis non debet quis.*

6 *Confirmatum cur percutiat in faciem Epiſcopus.*

7 *In confirmatione quid agat Epiſcopus. & nume. 8.*

9 *Patrini qui non poſſint eſſe in confirmatione, vel baptiſmo.*

De confirmatione. Cap. 84.

SExto loco de confirmatione dicamus. Siquidẽ † poſt baptiſmũ (1) ſequitur ſpirituale ſignaculum, ſcilicet confirmatio, q̃ profectò fit quãdo ad inuocationẽ Epiſcopi Spiritus Sanctus infunditur. ea. diſt. accepiſtis. Baptizatus autẽ confirmari non poteſt, niſi demũ poſt ſeptem dies poſt baptiſmum, propter ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ recipiũt in baptiſmo. Nam pro ſingulis donis decet dies ſingulos celebrare. Alij dicunt quòd ſtatim poſt baptiſmũ, eſt confirmatio inchoanda, propter rationem ſcriptã ſub quinta feria cœnæ Domini: vbi agitur de olei conſecratione. Nam & Clemens Papa primo ſtatuit, vt baptizatus, quàm citius fieri poſſit, cõfirmetur: quia nõ eſt perfectus Chriſtianus, qui hoc nõ neceſſitate, ſed incuria, aut volũtate omittit. Hæc frontis chriſmatio, cõfirmatio dicitur: quia per eam Spiritus Sanctus datur ad augmentum & robur. extrà de ſa. vnct. c. j. Vnde, cùm cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos valeat exhibere: hanc non niſi ſummus ſacerdos, id eſt, epiſcopus debet conferre. extrà de confir. quanto. quia de ſolis Apoſtolis legitur quorum vicarij ſunt epiſcopi quòd per manus impoſitionẽ Spiritum Sanctum dabant, quemadmodũ
Act. 8 Actuum Apoſtolorum lectio manifeſtat. Cum audiſſent (inquit) Apoſtoli, qui erant Hieroſolymis. quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem qui cùm veniſſent orauerũt pro ipſis, vt acciperent Spiritum Sanctum. nondum enim in quenquã illorum venerat ſed baptizati tantũ erant in nomine Domini Ieſu: tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebãt Spiritum Sanctũ. Cuius aduentus per myſteriũ vnctionis deſignatur: quia columba in qua Spiritus Sanctus ſup̃ Chriſtum in baptiſmũ deſcendit, ad veſperum in cataclyſmo reuertens, ramũ retulit oliuæ virentis. extrà de ſac. vnct. ca. vno cuius vtiq; ſacramentũ Dauid propheta prænoſcens, exhilarandam faciem in oleo prædicauit. *Pſal. 103.* Arnoldiſtæ tamen, perfidi hæretici, dicentes manuum impoſitionem ſiue conſolamentum fieri poſſe à quolibet homine bono, obijciũt ad hoc quod præmiſſum eſt de eo, quod legitur in Actibus Apoſtolorum, quòd Ananias, Saulo, & Symeon, & Lucius Sireñ. & Manaen, Barnabę, & Saulo manus impoſuerũt, qui tamen nec Apoſtoli, nec epiſcopi fuiſſe leguntur: & ex eo, quòd prædicitur: miſerunt ad eos Petrum & Ioannem: apparet quòd epiſcopi debẽt illuc ire, vbi ſunt, quibus ſit neceſſe manus imponi: cùmq; illuc venerint, orant pro eis, dicentes. Emitte in eos ſeptiformem Spiritum Sanctũ &c. Non enim diſcipuli dabant Spiritum Sanctũ, ſed orabant, vt veniret in eos, quibus manus imponebant.
Hoc ergo agit † epiſcopalis cõfirmatio baptizato, quod tutor pupillo. Quid enim 2
prodeſt amplam hæreditatẽ filio relinquere, niſi ipſe, vel lex, aut præſes illi prouideant de tutore? paracletus quidẽ eſt eius conſolator in Chriſto, cuſtos & tutor baptizati: qui ſuadente diabolo poſſet, ſicut & pupillus ſuam perdere facultatẽ, id eſt, baptiſmi vtilitatẽ ſi hunc non haberet tutorem. In cõfirmatione ergo totius Chriſtianæ religionis myſterij plenitudo completur. In baptiſmo namq; per Spiritũ Sanctũ datur remiſſio peccatorũ: hic autẽ ipſe ſpiritus inuitatur, vt veniat in domum ipſam, quam ſanctificauit deſcendere, & habitare dignetur, & ad epiſcopi inuocationem infunditur. ead. diſt. accepiſtis. vnde Vrbanus Papa inquit: Per manus epiſcopalis impoſitionem, Spiritus Sanctus datur, ex quo cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur: vt quis plenus ſit Chriſtianus.
Bis † ergo vngitur chriſmate baptizatus,
ſcilicet in vertice & in fronte: nam & ipſis 3
Apoſtolis bis fuit datus Spiritus Sanctus. Primò in terra quãdo Chriſtus exſufflauit

in eos dicēs: Accipite Spiritum Sanctum. Secundò, à cœlo in die pentecoſtes. ſed & ipſi Apoſtoli receperunt Spiritum Sanctū in baptiſmo. Non enim credendū eſt ipſos nō fuiſſe baptizatos, qui alios baptizabāt: vt præmiſſum eſt. Hæc ergo duplex baptizatorū vnctio, ſignificat quod Spiritus Sanctus datus eſt Apoſtolis ſemel in terra, ad dilectionē proximi: & ſemel de cœlo, ad dilectionem Dei. Vnde ad notandū pulchritudinem donorum Spiritus Sancti, quæ in confirmatione cōferuntur dicitur. Emitte in eum ſpiritū ſapientię & intellectus, &c. Hæ ſunt veſtes, quibus induuntur filij regis: de quibus dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in
Gal. 2 nomine eius. & de quibus dicit Apoſtolus: Quotquot baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Non enim habet Chriſtum pro indumento, qui donis Spiritus Sancti, quibus Chriſtus ab ipſa conceptione ornatus fuit,
4 non eſt ornatus. ¶ Differt autem hæc † vnctio quæ fit in fronte per Epiſcopū, ab illa quæ fit in cerebro ſiue in vertice, per ſacerdotem. Primò, quia ſecundum Rabanum. de conſec. diſt. v. nouiſſimè. in illa ſignatur ſupra baptizatum Spiritus Sancti deſcenſio ad habitationem Deo cōſecrandam: in hac verò ſignatur vt eiuſdem Spiritus Sancti ſeptiformis gratia cum plenitudine ſanctitatis ſcientiæ & virtutis venire in homine declaretur. Secundò, differunt: quia per illam, quę fit in vertice, anima Chriſto deſponſatur: per iſtam verò, ditatur & dotatur. ¶ Item per illam oſtenduntur vulnera eſſe ſanata: per hanc plenitudo gratiarum confertur. quod ex verbis vtriuſq; vnctionis poteſt perpēdi. In collatione enim illius vnctionis: dicit ſacerdos: Deus omnipotens pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu Sancto, quiq; tibi dedit remiſſionem omnium peccatorum: ipſe te liniat chriſmate ſalutis in vitam æternam. His verbis, quæ eſt ſalutatio in vitam æternam, per hanc vnctionē obtineri oſtenditur: ſed hæc verba tranſcendit epiſcopus in vnctione confirmationis, dicens: Emitte in eum ſeptiformem Spiritum Sanctum tuum paraclitū, de cœlis: ſpiritum ſapientię & intellectus: ſpiritum conſilij & fortitudinis: ſpiritum ſcientiæ & pietatis: & imple eum ſpiritu timoris Domini: & cōſigna eum ſigno ſanctæ crucis: propitiatus in vitam æternam: conſigna inquam vt Spiritum Sanctum nō amittat. In † concilio Thole. de conſec. 5
diſt. v. dictum &c. ſeq. dicitur quòd nullus debet bis confirmari, ſicut nec rebaptizari. Poſt orationem, quam communiter dicit Epiſcopus ſuper omnes confirmandos, ſi plures ſint ſingulariter cuilibet frontem linit in modum crucis, chriſmate, cum pollice, dicens cuilibet: In nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti: Pax tecum. Quæ ſalutatio fit ad nouum hominem, qui dignus eſt ſalutari propter vitæ nouitatem: & qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate, & veritate: interim enim, cùm erat vetus, nō erat ſalutandus: ſed tantùm erat pro eo orandum. Ideò autē fit in modum crucis, & cum chriſmate, ſicut & omnia chriſmata cum crucis figura perficiuntur. de conſec. diſt. v. nunquid. vt appareat, quòd eſt illius, per cuius crucem redemptus eſt, ſine quo ſignaculo nō oportet nos ante Deum repręſentari. Quod fit cum pollice: quia ille in conſecratione pontificis eſt ad hoc ſpecialiter conſecratus. Vel quia omne datum optimū, deſcendit à patre luminum: ideò in fronte: quia ibi melius & citius videtur: vt ſic exterminator angelus videns eum hoc ſigno munitū, ad ſe non pertinere, pertranſeat: ſicut pertranſiuit domos Hebræorum in Aegypto, vbi Exod.
vidit vtrunq; poſtem linitū ſanguine agni, 12
& percuſsit primogenita Aegyptiorum, in domibus vbi hoc ſignum non erat. Quid enim eſt ſanguis agni, niſi fides paſsionis Chriſti? vterq; poſtis hoc ſanguine linitur, cùm fidem paſsionis Chriſti in corpore & mente geſtamus. in corpore per myſteriū: in mente per efficaciam. Ideoq; fit in fronte, quia perfectorū eſt, non in occulto, ſed in manifeſto Chriſti nomen ſemp habere. Hinc eſt qđ Ioannes Apoſt. ait: Vidi ſuprà Apoc
montē Sion agnum ſtantē, & cum eo centū 14
quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis. Stare enim & in monte, & cum agno, perfectorū eſt: & perfectio in cōfirmatione datur, vt pręmiſſum eſt. Meliùs quoq; in fronte infigitur: in quo ſummus pontifex laminam auream figebat, in qua ſcriptum erat ineffabile nomen Domini:

10 & vt baptizatus liberè confiteatur, quod credit. extrà de ſac. vnct. quia corde creditur ad iuſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem, memor eius, quod dominus ait: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, &c.
6 Subſequenter † epiſcopus confirmatum percutit in faciem. Primo, ut tenacius memoriæ teneat, ſe hoc ſacramentum recepiſſe. Secundo, quia hoc ſacramentum datur baptizato ad robur fidei, ut præmiſſum eſt: vt, videlicet ſit ita fortis in fide in baptiſmo ſuſcepta, quòd vlterius coram quocunque confiteri nomen Chriſti non erubeſcat. Tertio, hæc percuſſio repreſentat manuum impoſitionem, quoniam Apoſtoli per manus impoſitionem confirmabant. Quarto, ad terrendum malignū ſpiritum, vt fugiat, & ne redire audeat, ſicut fecit beatus Benedictus, liberans per alapam monachum, qui à maligno ſpiritu vexabatur, vt legitur in dialog. Greg. li. ij. c.
7 xxxij. † Duo ergo facit epiſcopus: primum quia eum ungit in fronte: ſecundum quia ipſum percutit in facie. Vnctio ſignificat vnguentum gratiæ quantum ad actus audaces aggrediendi ea, quæ pertinent ad fidē, percuſſio verò fit, ne vlterius cōfundatur, aut timeat confiteri nomen Chriſti, quaſi dicat epiſcopus confirmato, ita ſis fortis, vt quicunque ſic te percuſſerit, vel quocunque alio modo tibi confuſionem fecerit, pro eo, quia Chriſti fidem confiteris, tu in his omnibus non erubeſcas: percuſſi enim in facie erubeſcere ſolent. Similiter etiam fit alicubi, propter eandem cauſam militibus nouis. Fieri poteſt confirmatio in cāpo: melius tamen fit in eccleſia, aut in atrio eccleſiæ. In bucardo lib. iiij. cap. epiſcopus. In concilio Aurelianeñ. de conſec. diſt. v vt ieiunijs. ſtatutum eſt, vt ſacramentum confirmationis à ieiunis & iuuenibus perfectæ ætatis puta duodecim vel quindecim annorum, ſeu adultis monitis prius peccata confiteri conferatur: hodie tamen, quàm citius poteſt, hoc fiat, vt præ-
8 miſſum eſt. Chriſmato autem † aliquo panno albo frons ſua circuncingitur, ne recens vnctio defluat aut deleatur, & ſeptima die deponitur, ſicut ſupra, vbi agitur de baptiſmo, dictū eſt. Et in concilio Beluaceñ. de conſec. diſt. iiij. ſi quis noluerit. dicitur, quòd pannus chriſmalis, quo caput pueri in fronte per epiſcopum, vel in vertice per presbyterum chriſmati circuncingitur, poteſt iterum ſuper alium baptizatum imponi. Item non † confirmatus, non 9
poteſt aliū tenere in baptiſmo, vel in confirmatione, nec vir & vxor, vel conſanguineus, vel etiam plures teneant confirmandum, prout in baptiſmo dictum eſt.

SVMMA.

1 *Altaria cur cooperiantur ſabbato ſancto.*
2 *Sabbato ſancto miſſa aliter & præter morem celebratur. Et quorſum.*
3 *Campanæ cur pulſentur, dum cantatur Gloria in excelſis, ſabbato ſancto.*
4 *Sabbato ſancto cur nō dicatur graduale: ſed alleluia, & tractus. Et cur eodem die lumen non portetur ad Euangelium. ſed incenſum nu. 5.*
6 *Sabbato paſchatis, cur omittatur offertorium. Item poſt communio. nu. 7.*
8 *Sabbato paſchatis, cur breuis veſperæ, et vna cum miſſa terminentur.*
9 *Sabbato paſchatis priuilegium.*

De Miſſa. Cap. 85.

SEPTIMO loco de miſſa huius diei dicendum eſt. In qua quidem plura ſunt notabilia. † Pri 1
mo, quòd ante miſſam altaria cooperiuntur: quod fit, quia iam eccleſia incipit reſurrectionis præludia celebrare. Magna enim pars huius officij ad illam pertinet, & ita reſurrectione Chriſtus, qui per altare ſignificatur, ſtola corporis indutus eſt. Item miniſtri altaris, pretioſis & ſplendidis ſunt veſtibus decorati ad ſignificandum, quòd neophyti ſunt indumentis virtutum ornati. † Item miſſa ideo non can 2
tatur ſolito more, quia in ea non dicitur introitus, qui eſt caput miſſæ, eo quòd ille, qui eſt caput & principiū noſtrum, ſubtractus eſt, & in ſepulchro ſilet, & nocte reſurrectionis licet reſurrexiſſet: tamen à ſuis neſciebatur: vnde cum Maria Magdalenæ inuenit monumentum vacuum, credidit eum eſſe ſublatum. Hac enim die, & in vigilia pentecoſtes, ſeruamus antiquum eccleſiæ

eccleſiæ morem: qui fuit ante Papam Cœleſtinum: ſecundum quem introitus in miſſa non dicebatur, ſed à Κύριε ἐλέησον incipiebatur. Incipit ergo à Κύριε ἐλέησον officium, quòd eſt quædam uox lætitię, de hoc quòd neophyti ſunt renati. rogat eccleſia, ut dominus eos in nouitate conſeruare dignetur. Omnia enim quæ dicuntur uſque ad Euangelium, ad eos referuntur. Sequitur Gloria in excelſis, quòd ideo cantatur. Primo, quia pax data eſt renatis, quæ ab Angelis nuntiata eſt in nocte natiuitatis, cum ergo ipſi ſint renouati gratia Dei, poſſunt cantare cum Angelis. Secundo ideo, quoniam Angeli, qui primo illud nato domino cantauerunt: pro renatis in baptiſmo gloriant. Tertio, quia reſurrectio Chriſti proxima eſt, ideo dicitur iſte angelicus cantus, & cũ ipſis Angelis chorus exultat
3 perſonati melodia, & campanę ſiue† ſigna etiam concrepant, quæ hactenus fuere muta. Collecta etiam de renatis manifeſta eſt quæ eſt: Deus, qui hanc ſacratiſſimam noctem gloria dominicæ reſurrectionis illuſtras: conſerua in noua familiæ tuæ progenie ſpiritum adoptionis, quem dediſti &c. Cui præmittitur Dominus uobiſcum, & non Pax. ut iam dicetur. Similiter epiſtola refertur ad eos, uidelicet. Si conſurrexiſtis cum Chriſto quæ ſurſum ſunt, quærite, ubi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens. ad Coloſſ. iij. cap. quaſi dicat, reſurrexiſtis in baptiſmo à peccatis, ſicut Chriſtus reſurrexit ab omnibus infirmitatibus ſuis. Sed ad quid debent laborare reſurgentes, niſi quæ ſurſum ſunt obtineant? Ideo dicitur: Quæ ſurſum ſunt, ſapite non quæ ſuper terram, id eſt, cœleſtia, non terrena uobis ſapiāt, & additur, mortui enim eſtis, & uita ueſtra abſcondita eſt, cum Chriſto in gloria. Mortui .n. eſtis peccato, & mor-
Gal. 2 tui eſtis uobis, ut iam non uobis, ſed domino uiuatis, ſicut dicit Apoſtolus, uiuo ego, iam non ego, ſed uiuit in me Chriſtus. Vita autem ueſtra abſcōdita eſt in Deo, ideo quia nōdum apparet, quid futuri eſtis, ſed cum apparuerit Chriſtus uita ueſtra, apparebitis cum ipſo in gloria. Ecce ad quid debeant tendere neophyti, ſcilicet ut ſint & appareant cum Chriſto in gloria, ad quam repreſentandam miniſtri altaris ſolennes ueſtes induũt, ut renatorum ſtolam innocentiæ demonſtrent, in epiſtola verò baptizati inſtruuntur, poſt epiſtolam uerò ſequitur allelu-Ia, quod eſt uox angelica, ſiue canticum angelorum: ſicut oſtendit Ioan. in Apocal. dicens: Audiui quaſi uocem tubarum multarum in cœlo dicentiũ Apoc. 19
allelu-Ia, quia Angeli gloriantur propter baptizatos à diaboli ſeruitute ereptos, & ad fidem conuerſos. ¶ Et † dicitur allelu-Ia ſine graduali, ad ſignificādum, quòd 4
caput noſtrũ quieſcit, ubi enim eſt quies, ibi non eſt motus, ubi autem nō eſt motus, ibi non eſt aſcenſus de gradu in gradum, quod ſignificat graduale. ideo autem graduale non dicitur, quia baptizati nondum per opera in uirtutibus gradum fecerunt. Dicitur autem tractus, qui ſignificat patientiam, per quam expectare debent gloriam ſempiternam, quam ſequēs ſabatum in albis repreſentat, in quo ſabbato nō cantatur graduale, quia ibi nō eſt neceſſarium bonum opus, uel tractus, quia nec patientia: ſed duplex allelu-Ia pro duplici gloria, ſcilicet animæ & corporis. de hoc ſub titulo de ſeptem diebus poſt paſcha dicetur, & præter morem ante tractum ponitur allelu-Ia, quod eſt quædam uox lætitiæ: ad notandum lætitiam neophytorum, quam habent de ſpirituali nouitate. Sed quia graues ſunt labores uiæ, ſequitur tractus qui dicitur à trahendo. Ad idem tamen inuitantur neophyti in uerſu allelu-Ia, & in tractu, uidelicet ad Dei laudē. Nam allelu-Ia, ſonat: Laudate dominum, & in uerſu allelu-Ia dicitur. Confitemini do. id eſt, laudate do. & additur cauſa, quoniam bonus eſt in ſe, & nobis, cum quibus miſericorditer & benignè egit dimittēdo peccata in baptiſmo, & cantatur in tono reſurrectionis, ſcilicet octauo. Sed quia effectus benignitatis poſſet eſſe ad tempus, ideo ſubditur, quoniam ſeculum miſericordia eius. Ad idem etiam inuitantur in tractu, ſcilicet, Laudate dominum omnes gentes, &c. quoniam confirmata eſt &c. re uera firmatur miſericordia, quæ in æternum durat, ſicut in uerſu allelu-Ia dictum eſt. Hæc autem duo. ſ. miſericordia & ueritas in pſalmis iunguntur, ut nec miſericordia iniuſta, nec ueritas nimis auſtera credatur. xl. diſt. diſciplina. xxiiij. q. iiij. nō eſt iniuſta. Quare duplices laudes dicũtur, &

quare tractus, & quare ſub humiliori lingua, dicitur, ſub tit. de vij. diebus poſt paſcha dicetur. Secundo, & allelu-Ia, ideo prius, q̃ tractus dicitur, quia hebræa lingua, mater eſt nobiliſſima omnium linguarum propter authoritatem diuinæ ſcripturæ, latina uerò inferior, quaſi filia præterea allelu-Ia ſignificat Iudæos prius conuerſos: tractus Gentiles poſtea credentes. Tertio dicitur primo allelu-Ia, in memoriam prioris ſtatus Adæ. Sequitur tractus in memoriam ſequentis. Præcedit etiam allelu-Ia propter gaudium reuertentium de captiuitate Babylonica. In alijs verò diebus graduale præcedit allelu-Ia, propter profectum proficientium. Deinde ſequitur Euangelium: Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati: Matt. xxviij. c. in quo de ſolicitudine mulierum, circa domini ſepulchrum, & de myſterio angelorum, & de reſurrectione ſaluatoris agitur. uſque nunc enim fuit ſacrificium neophytorum, ſed de hinc reſurrectio ad memoriam reuocatur. ¶ Et nota, quòd veſpere ſabbati hic accipitur pro nocte, & eſt ſenſus: ueſpere ſabbati, id eſt, in nocte ſabbati. Sed quia credi poſſet, quòd ueniſſent mulieres, in principio noctis, uel in medio, idcirco adiunctum eſt, quæ luceſſit in prima ſabbati, ideſt quę pertinet ad lucem primi ſabbati. Luceſcerat enim iam, quando uenerat Maria Magdalena, & altera
5 Maria uidere ſepulchrum &c. ¶ Ante † Euangelium autem non portatur lumen: nec etiam in quibuſdam eccleſijs candelabra cum luminarijs ſtant, ad miſſam ſuper altare. ¶ Primo, quia ille qui eſt lumen nondũ nobis reditus eſt, quoniã eius reſurrectio nondum erat manifeſta, imo credebatur adhuc in ſepulchro latere. ¶ Secundo, quia mulieres Chriſtum non Deum; ſed ſolummodo eſſe mortalem credentes, occultè ſine lumine ibant ad ſepulchrum, ut ungerent corpus Ieſu. ¶ Tertio, ad notandum cæcitatem cordis ignorantium ipſum reſurgere poſſe. Incenſum tamen fertur in ſignum, quòd mulieres tulerunt aromata, ut ungerent Ieſum. ¶ Rurſus accenſa luminaria non feruntur, ſed incenſum ſic. Ad notandum, quòd tunc orationis affectio, quæ per incenſum exprimitur, animis infirmorum non deerat, ſed ueritatis lux, quę per accenſa luminaria deſignatur, eis certitudinaliter non clarebat propter domini ſepulturam. Poſt Euangelium, nõ dicitur: Credo, vt per hoc infirmorum animorum dubitatio denotetur. Quædam tamen eccleſiæ dicunt hac die. Credo, & per totam ſequentem hebdomadam, quo renati aſſeuerãt ſe in Deum tendere, & ea quæ de Chriſto dicta ſunt in Euangelio, firmiſ-
ſimè credere. † Offertorium quoque non 6
dicitur, in quo ſignificatur. ¶ Primo, ſilentium mulierum, quæ territæ quaſi cum ſilentio receſſerunt à monumẽto, ad quod iuerant, ut Chriſto unguentum offerrent. ¶ Secundo, quòd ipſæ uenientes iuxta legis mandatum ungere corpus Ieſu latenter uenerunt ad ſepulchrum, & contra illud in ſilentio ſteterunt, timentes reſpondere Angelo, vel cuſtodibus ſepulchri, ergo earum more cantores ſilent. ¶ Tertio, quia nondum ſurrexit, qui det uobis quod offerre poſſimus. Cantatur autem ſanctus, ſanctus, ſanctus, quod eſt angelorum canticum, quia Angeli tanquam nihil timentes in ſepurtura Domini, & eius reſurrectione, quam non tacuerunt, ſuum habuerunt myſterium. In canone etiam, ſcilicet infra actionẽ, fit mentio de renatis. Agnus Dei non cantatur, tum quia nondum ſurrexit, quòd ipſi ſcirent, qui in die reſurrectionis dixit diſcipulis. Pax uobis. Tum quia diſcipuli tunc deſperauerant, neque
credebant eum eſſe Deum, qui redimeret Lu. 24
Iſrael. Vnde Cleophas dixit: Nos ſperabamus quòd ipſe eſſet redempturus Iſrael. q. d. iam non ſperamus, imo deſperamus. Sed & mulieres, quę uenerunt ad monumentũ; credentes corpus ſublatum eſſe, non credebant, quòd ipſe peccata mundi tollere poſſet. Vnde & Maria Magdalena quæ fuit magis ſolicita, audiuit à domino. Noli me tã-
gère: nondum enim aſcendi ad patrem Io. 20
meum, ſubaudi in corde tuo, id eſt, nõdum credis me eſſe æqualem patri: ergo non credis me tollere poſſe peccata mundi. In quibuſdam tamen eccleſijs dicitur ter. Agnus Dei ſine, Dona nobis pac. non datur etiam pax in deteſtationem oſculi proditoris, & quia Chriſtus qui eſt uera pax noſtra, nondum pacem nuntiauit, quia nondũ ſurrexit qui in die reſurrectionis Apoſtolis ait: Pax vobis. Vnde fortè hic modus

ſalua-

ſalutationis, ſcilicet, Pax vobis ab epiſcopo in principio huius miſſæ non dicitur, licet differtur: ut nouam ſalutationem in die reſurrectionis ſuæ populus affectuoſius amplectatur, in aliquibus tñ eccleſijs pax datur, eo q; gloria in excelſis cantatur. Poſt
7 communio etiam non cantatur. ¶ † Primo, ad notandum, quòd non erant tunc qui in fide Chriſti communicarent. ¶ Secundo, quia baptizati nondum communicauerũt, ſed in die paſchæ communicare debent. ¶ Tertio, quia nondum ſurrexit qui nobis dat, quòd communicemus. ¶ Quarto, quia ueſperæ quæ ſequuntur, uicem obtinent poſt communionis. ¶ Quinto, quia omnes tacuerunt in Chriſti comprehenſione, & crucifixione, ideo cantores tacent. Cantoribus igitur tacentibus ſacerdos ſuũ implet officium, quia Apoſtolis de reſurrectione dubitãtibus, & mulieribus timentibus, & nil dicentibus Chriſtus ipſe per ſuam glorioſam apparitionem, quibus uo-
8 luit fecit ſe manifeſtum. † Conſequenter inter cœnandum, id eſt, dum ſacerdos, adijciunt breuiſſimæ ueſperæ ſcilicet: Laudate dominum oẽs gentes: quæ quaſi non ſunt ueſperæ, quia ſabbatum æternæ quietis, qđ per hoc ſabbatum figuratur, nullam habet ueſperam: fit etiã officium breue propter ipſos neophytos quibus omnia debent breuiter cantari: maxime primo die, ne eis generetur faſtidium ex prolixitate, unde ſub una collecta miſſa, & ueſperæ clauduntur, ne forte ſi finita miſſa dicerentur ueſperæ, neophyti non auditis ueſperis recederent credentes habere licentiam abeundi. Vnde ideo totum officium ſub una oratione completur, quoniam ſacramentum baptiſmi in Chriſti paſſione conſummatur: Vel ideo dies hæc in miſſa, non in ueſpera terminatur, ut Chriſtus qui nos morte redemit, ſine fine laudetur: qui eſt in ſecula benedictus. In quibuſdã autem eccleſijs cantatur pſal. Laudate dominum, ſine gloria, quia filius, qui eſt tertia perſona in Trinitate, nondum ſcitur eſſe nobis redditus. Rurſus inuitantur neophyti, ad laudem domini per pſalmum illum: Laudate. & ipſi ſe laudare reſpondent dicentes: quaſi unus homo, per ſe uel per alios: Magnifi-
9 cat anima mea dominum. Hoc † ſabbatum priuilegiatum eſt, quia in eo fiunt ordines: cathecumini poſt baptizantur, cereus benedicit & plures lectiones legũtur.

SVMMA.

1 *Paſchale tempus, quid ſignificet.*
2 *Paſcha, quid, & unde dictum.*
3 *Paſcha, cur potius à græca, quàm hebraica lingua nomen ſortitum. Aut potius latina. nume. 4.*
5 *Paſchatis tempus, unde incipit, & quo terminetur.*
6 *Paſchatis ſolennitas celeberrima omnium, & uariè pro uarietate regionum. nu. 9.*
7 *Paſchatis die nihil comedendum, quod non ſit benedictum à ſacerdote: ac ſigno crucis ſignatum nume. 8.*
10 *Paſchales feriæ quot celebrandæ.*
11 *Paſcha ſemper celebrãdum die dominico. Et quorſum. ibid. & nu. 12. 13. 14. & infra.*
15 *Paſcha triplex fecerunt Iudæi, quod erat figura noſtri paſchatis.*
16 *Paſchatis ſeptem ſeptimanæ.*
17 *Paſchale tempus dicitur quinquageſima.*
18 *Paſchate nos debemus admuicem ſalutare, & oſculum præbere: idq́ue Romani pontificis exemplo.*

De ſancto die paſchæ. Cap. 86.

SEquitur uidere de feſto paſchali, de quo primo aliqua generalia præmittemus, conſequenter uerò de nocturno huius diei officio, poſtmodũ de diurno aliqua ſupponemus. Siquidem † tempus 1
paſchale, ſignificat tẽpus illud, quod erit poſt diem iudicij, quando uidelicet ad patriam uitæ quam per Adã amiſimus, Deo propiciante regrediemur, qua conſideratione poteſt dici hoc tempus regreſſionis, quod tamen incipit in octaua. In hac autẽ die reſurrexit dominus, quæ eſt mundi prima, & rediens ad caput, eſt octaua: ut dicetur in procemio ſeptimæ partis, de qua dicitur in Paralipomenon, in titul. pſalmorum. quam octauam, ſicut ſeptem mundi ætates præcedunt, quarũ ſex ſunt uiuentium, & ſeptima dormientium, ſic & ſeptẽ dies noſtræ reconciliationis hanc diẽ præcedunt, ſic quoque ſeptem dominicæ à Circundederunt, uſque ad Lætare Hieruſalem, præceſſerunt, quas interpoſita domi-

nię paſſionis memoria hęc dominica octauæ ætatis repræſentatiua ſequitur, in qua etiam repræſentatur, quod ſicut octaua eſt eadem cum prima, ſic reſtituetur homo in idipſum,& ad id quod fuerat cõditus. imo ſupra primę originis reparabitur dignitatem, & conſequetur corporis & animæ feliciſſimam immortalitatem. Qualiter dominus tribus diebus,& tribus noctibus fuit in ſepulchro, & qua hora reſurrexit, & qua hora hoc tempore,debet dici officium matutinum, & quare hac die paſcha celebratur, dictum eſt ſub iiij. feria cœnæ do-
2 mini & ſub ſabbato. ¶Sanè † πάσχα græcum nomen eſt quod hebraicè dicitur Phaſe, quod latinè tranſitus interpretatur, ſecundum Bedam. Non dicitur paſcha,à paſſione ex eo,quia πάσχειν græcè dicitur pati latinè, ſed dicitur à tranſitu,& hoc primo ſecundum hiſtoriam ex eo, quod exterminator Angelus uidens ſanguinem in foribus Iſraelitarũ pertranſijt, nec eos percuſſit,tunc etiam populus ex Aegypto tranſiuit,id eſt,exiuit:tertiaq; die mare rubrum pertranſiuit.¶Secundo,ſecundum allegoriam,quia eccleſia in hoc tempore tranſiuit per baptiſmum ab infidelitate ad fidẽ. *Tertio ſecundum tropologiam,quoniam hoc tempore tranſimus per contritionem, & confeſſionẽ de uitijs ad uirtutes, ut infrà dicetur.¶Quarto,ſecundum anagogẽ, quia tunc Chriſtus tranſijt à mortalitate ad immortalitatem,& faciet nos etiã tranſire:unde in Euangelio. Cũ uidiſſet Ieſus, inquit;quia uenit hora,ut tranſiret de hoc
3 mundo ad patrem &c. ¶Nominamus † autem hanc diem græco & non hebraico uocabulo. licet lingua hebraica dignior ſit tanquam mater.¶Primo,ne in hoc uideamur iudaizare.¶Secundo,ne in hoc imitemur quoſdam hæreticos, dicentes Euangelium ſine cęremonialibus non ſufficere ad ſalutem. ¶Item utimur græco,& non la-
4 tino † uocabulo, propter authoritatem, quoniam græca lingua antiquitus Romæ & in Italia tantæ fuit authoritatis, ut non ſolũ dies ſolennes græcis nominibus nuncuparentur,ut paſcha: pente. ὑπαντὴ & epiphania,uerum etiam dignitates,ut apoſtoſtolicus,patriarcha,archiepiſcopus,epiſcopus,& huiuſmodi. Iſidorus tamen dicit, ꝙ paſchæ uocabulũ,non græcum,ſed hebraicum eſt,& Innocen. tertius dicit in quodã ſermone, ꝙ paſcha hebraicè dicitur à Phaſe,quod eſt tranſitus, græcè uerò à * πάσχειν,quod eſt pati. Aug. dicit ꝙ hoc nomen Paſcha, per diuinam diſpoſitionem compactũ eſt,ex hoc nomine græco πάσχειν,quod pati interpretatur, & ex hoc nomine hebræo Phaſe,quod tranſitus interpretatur, nam hæc duo conueniunt in hoc nomine paſcha, tam ſecundum ſignificationem, q̃ ſecundum uocem: ſecundum ſignificationem,quoniam in paſſione Chriſti fuit eius tranſitus: vnde merito hoc nomen habet intellectum utriuſque nominis,& eſt latinum,ut ſic ex duabus linguis fiat tertia,ſcilicet latina, & eſt hoc nomen paſcha primæ declinationis, neu. ge. quòd ſolum in tribus græcis nominibus inuenitur, ſcilicet paſcha, manna, & mammona. Vel eſt tertiæ declinationis, ut dicatur paſcha paſchatis. ſicut dicitur phantaſma,tis. ¶Vocatur † autem paſcha ipſa dies reſurrectio 5
nis & etiã tempus à dominica in ramis palmarum,uſq; ad octa. paſchæ,& in dominica ipſa inducebatur agnus. qui in v. feria immolari debebat. Veruntamẽ ſecundum vulgi conſuetudinem, dñica in ramis paldicitur paſcha floridum feria vj. paſchæ, hodierna uerò dies paſcha: olim tamẽ propriè dicebatũ,paſcha,dies illa in qua agnus immolabatur. Solennitas paſchæ autem antonomaſicè dicitur ſolennitas ſolennitatum eo,ꝙ cæteras ſolennitates huius ſolennitatis nobilitas † antecedit,& omnes 6
dies dominici ſunt octauę huius feſti,vt dicetur in proœmio ſeptimæ partis, & in ea omnia lætitiæ inſignia proponuntur,templum quoque mundatur, & ornatur in parietibus,quia in eis cortinę & pallia extẽduntur,& in choro dorſalia, & tapeta extenduntur, & banchalia diſponuntur. Velamen etiam quod erat ante crucem vel in altum dirigitur, uel remouetur, uel retro altare ponitur, ad notandũ quòd prius occulta modo ſunt manifeſta, altare quoque ſuis ornamentis decoratur, vt in quibuſdã eccleſijs uexillis,quę ſignificant uictoriam Ieſu Chriſti, crucibus,& alijs. De quo & de uelaminibus trium colorum quæ hac die in tribus lectionibus de altari remouentur, & de triplici ornatu materialis tẽpli dictum eſt in prima parte, ſub titul. de

pictu-

picturis.Miniſtri quoque ad decorem huius ſolennitatis,ſe balneis prælauant:barbas & coronas tondunt,capillos deponūt, veſtes ſiue cappas nigras deponunt, & albas induunt, quæ licet ad decorem fiant, ad ſpiritualem quoque hominem referuntur. Non enim lauamur ad voluptatem, ſed ſignificationem,ut ſcilicet per exteriorem lotionem corporis,interiorem animę debere fieri oſtendamus, barbas & coronas tondere eſt ſuperfluitates, & uitia deponere,capillos ſuper aures tondere, eſt quinque ſenſus corporis, ad ſeruiendum Deo expeditos habere, nigras ueſtes ſiue cappas exuere,eſt aſperitatem pœnitentiæ deponere, albas ſiue ſuperpellicia induere: eſt ſtolam immortalitatis firmiter expectare, uel per ueſtem albam ſignificamus innocentiæ ſtolam renatorū, vel per hoc repræſentamus hodiernam apparitionem angelorum,qui in veſtibus albis apparue-
7 runt. ¶ In hac † ſancta die nihil, quod à ſacerdote non ſit benedictum comedere debemus, quia inimicus noſter nunc nos magis ſatagit ſupplātare. Vnde in quibuſdam locis quæcunque comedi debent ad eccleſiam portantur,& in atrio vel veſtibulo Eccleſiæ cum cruce, & aqua benedicta, & in veſtibus ſacris à ſacerdote benedicuntur.Hinc eſt, quod hodie agnus à ſacerdote benedicitur,ad repræſentandum, quòd Deus per Moſen & populum agnum comedi iuſſit in figuram Ieſu Chriſti, cuius ſanguine omnia primogenita ſibi de mundo redemit, & angelo in nocte illa omnia primogenita in Aegypto percutiente populū ſuum ſeruauit agni ſanguine prænotatū. Agnus autem ſecunddum Ro.ordinem nō ad altare,ſed ad menſam benedicitur. In quibuſdam etiam locis benedicitur lac & mel in memoriam eius,†quod dominus inquit patribus noſtris Abrahā, Iſaac, & Iacob:Introducā vos in terrā fluentem lac & mel. Nullus†debet ēt vnquā aliquid come-
8 dere,niſi prius ſaltē ſigno crucis facto. Vnde legitur in dialogo Greg. Papæ.lib.j.c. iiij.ꝙ cū quædā monialis iret per hortū lactucam, ſine benedictione comedit, & ſimul dæmonem, qui ſuper eam erat ſuſcepit, qui eam multum vexauit. Nos quoque vidimus in ciuitate Bonon. puellam à duobus ſpiritibus immundis,& malignis triennio vexatam. Cumque à quodam petito volente illos cum exorciſmis & abiurationibus ab humano corpore pellere interrogarentur, qualiter corpus mulieris intraſſent reſponderunt, quòd ſedebat in quodam †melogranato, quod ipſa puella comederat,qui tādem virtute adiurationum nobis præſentibus ab humano corpore receſſerunt. † In quibuſdam quoque locis hac die in aleis. in natali prælati,cum ſuis clericis ludūt, vel in clauſtris: 9
vel in domibus epiſcopalibus,ita vt etiam deſcendant ad ludum pilę, vel etiam ad choreas, & cantus quod vocatur libertas decembrica, quia antiquitus cōſuetudo fuit apud Gētiles,ꝙ hoc mēſe ſerui paſtores,& ancillæ quadam libertate fruerentur, & cum dominis ſuis dominarentur, & cum eis facerent feſta & conuiuia, poſt collectas meſſes: laudabilius tamen eſt à talibus abſtinere.In pleriſque etiam regionibus mulieres ſecunda die poſt paſcha verberant maritos ſuos,die vero tertia mariti vxores ſuas. Sicut & antiquitus licebat ſeruis dominos ſaltem in crimine adulterij accuſare impunè.xij.q.ij. quæſtionem, Hoc autem fit,ad notādum quod debēt ſe inuicem corrigere,ne alter ab altero hoc tempore exigat debitum tori. Statutū eſt enim de conſe.diſt.ij.omnis homo. xxiiij. ca.j. quòd cum hac die communicare debeant, tribus præcedentibus & tribus vel quinque, uel ſeptem ſequentibus diebus ab amplexibus vacent, quod ſumptum eſt à Dauid, qui cum pueris ſuis accepturus panes propoſitionis,ait ad Abimelech ſacerdotem. Continuimus ab heri, & nudiuſtertius.de conſ.diſt.ij.tribus.x.q.j. hāc 3.reg.
conſuetudinem. ¶ His † tribus diebus pri 13
mis ſolenniter eſt feriandum,in ſequenti- 10
bus vero,licet viris ruralia opera,quæ magis neceſſaria ſunt exercere, ſed fœminis nō licet nere,nunquā aūt choreas ducere, quia ſecundum Greg. melius eſt fodere,& arare, quàm choreas ducere. Inde eſt,ꝙ hi ſinguli dies propria habent reſponſoria,cęteris vero in quibuſdam eccleſijs mutata. in alijs tamen habent etiam vſque in v.feriam propria.Fiūt quoque apud quoſdā hoc tempore aquarum dimerſiones,ne quia homines vigilauerunt in xl.in his ſanctis diebus dormire velint.†¶ Hoc quoque 11
notan-

notandum eſt, quod Paſcha noſtrum ſemper debet fieri in die dominico, ſicut ſtatuit Pius Papa, de conſecrat. diſt. iij. noſce. & c. ſeq. & etiam Victor Papa, qui propter hoc concilium Palæſtinum conuocauit, licet enim prius eodem die celebraretur, quia tamen quidam inde dubitabant, angelus domini ad corroborandos eorum animos apparuit in habitu paſtorali, Hermę doctori percipiens, vt Paſcha ſemper die dominico ab omnibus celebraretur: Dominus tamen verè ſurrexit in die vj. Cal. April. nam paſſus eſt viij. Calen. Aprilis, videlicet in die tali, in quali conceptus eſt, ſiue in quali annuntiatio virgini facta eſt: prout dictũ eſt ſub tit. de paraſceue. Celebrari etiam debet Paſcha in lunatione Aprilis, quoniam in Exo. præcepit dominus, quod menſis ille primus habetur, & agnus die xiiij. immolaretur. vnde Victor Papa de conſe. diſt. iij. celebritatem. dicit, quòd Paſcha debet celebrari poſt xiiij. diẽ lunationis April. qui eſt primus menſis ſecundum Hebræos vſque in xxj. diem eiuſdem menſis, id eſt, lunationis. Loquitur enim ibi de menſe lunari, non de ſolari, quoniam in illa lunatione eſt ſemper paſcha vſque in xxj. diem, & vſque ponitur ibi incluſiuè, quoniam includitur ipſa xxj. dies, vult ergo dicere Victor Papa, quòd Paſcha non debet eſſe intra xiiij. diem lunationis Aprilis nec poſt xxj. diem illius. Si enim xiiij. dies lunationis eſt in die dominica, ubi eſt Paſcha Iudæorum, & dominica ſequenti eſt Paſcha noſtrum, ſcilicet in xxj. die, & hæc lunatio quandoque incipit à Martio, de quo plenè in fine vij. partis dicetur. eccleſia tã antiquitus celebrabat Paſcha cũ Iudæis xiiij. luna primi mẽſis quocunque die occurreret, quem ritũ ſancti patres in Nicæna ſynodo prohibuerunt, conſtituentes non ſolum lunam paſchalem & menſem inquirere, ſed etiam diem dominicę reſurrectionis obſeruare, & ideo extenderunt Paſcha à xiiij. luna vſque ad xxj. vt dictum eſt, ut ſic & dies dominicus non omitteretur, & in die reſurrectionis domini Paſcha celebraretur, &
12 hoc pluribus de cauſis. ¶ † Primo, ne eccleſia videatur iudaizare & figuris iudaicis adhærere, & in temporibus & annis cõfidere. ¶ Secundo, quia die dominica datũ fuit manna à domino per quod ſignificatur euchariſtia, id eſt, panis angelorum habens in ſe omne delectamentum & ſuauitatem omnis ſaporis, vnde Exod. xvij. die ſexta. Parent, quod inferant, ut ſit duplum quàm inferre ſolebant per ſingulos dies, & hæc eſt dies veneris, & ita die dominica datum eſt manna. ¶ † Tertio, quia præce 13
ptum eſt comedere agnum cum lactucis aggreſtibus, & in azymis ſynceritatis, & veritatis, id eſt, cum puro affectu & pro intellectu, hoc eſt in ueritate. Chriſtus vero mortem deſtruxit, moriendo, & uitam noſtram reſurgendo reparauit, & ita patet, quòd in die reſurrectionis debemus comedere agnum, quia tunc incipit ueritas uitæ 14
noſtræ. ¶ † Quarto non celebramus Paſcha noſtrum cum Iudæis, qui illud celebrant xiiij. luna, quia quamuis tunc immolatus fuerit agnus, tamen incipit eius immolatio in ſequenti die, quia tunc eſt tempus luctus, nec eſt tempus ſolennizandi, & ideo eccleſia dimittit hoc, vſque ad tẽpus ſolennitatis: quia debet fieri cum ſolennitare, ſicut dictũ eſt. Quinto, quia cũ Chriſto vult eccleſia celebrare Paſcha ſuum:
Triplex † enim Paſcha fecerunt Iudæi. 15
Primum in Ramatha, quod interpretatur commotio tineæ. Per hoc ſignificat primum paſcha, id eſt, ſpiritualis tranſitus de uitijs ad virtutes. Per tineã enim peccatũ intelligitur, quia ſicut tinea cõſumit pãnum imperſeptibiliter, ſic peccatũ animam, quando autem peccatũ cõmouetur in nobis ſiue amouetur, per pœnitentiam ſit iſte tranſitus. Secundum paſcha factum fuit in Syna, quod interpretatur menſa, per quod ſignificatur ſecundum paſcha ſpirituale, id eſt, tranſitus de uirtute ad uirtutem, per quòd reſtituitur homini ſua menſura attingendi cœleſtia. Iſte tranſitus fit, quando tranſimus de uirtute ad uirtutem. Tunc enim accedit ad menſuram ſuam homo, quoniam factus eſt, ut ſit ſocius angelorum. Primũ paſcha Chriſtus nõ potuit celebrare, quia pctm̃ nõ fecit, nec inuẽtus eſt dolus in ore eius, neque ſecundum, quia datus fuit ei ſpiritus ſanctus non ad menſuram à tempore ſuæ natiuitatis. Tertium paſcha fuit in Galgale, quod interpretatur reuelatio. Iſtud paſcha fit à nobis, quãdo tranſiuimus de mundo ad patrem, ſiue de mun-

de mundo ad cœlum,& reuelabuntur no-
bis omnia,quæ modo credimus. Hoc pa-
ſcha celebrauit Chriſtus per reſurrectio-
nem ſuam quod nos celebramus, ſemper
poſt xiiij.lunam primi menſis, poſt æqui-
noctium vernale quãdo dies incipiunt ma
iores eſſe noctibus, prout dictum eſt ſub
ſabbato ſancto.¶ Sexta cauſa eſt, quia de
primo paſcha,uel ſecundo non eſt gaudiũ
multum, ſed de tertio. vnde ij. Reg. xvij.
Non glorietur accinctus æquè, ſicut diſcin-
ctus.Septima,quia ex iuſſione angeli mo-
nemur paſcha in dominica celebrare, ut
præmiſſum eſt, Quare hæc & cætera feſta
Saluatoris præter naturale mutabilia sũt,
dictum eſt, ſua natali quando debeat pa-
ſcha annũtiari, dictum eſt ſub Epiphania.
16 Porro conſiderandæ ſunt quædam huius
paſchalis † temporis uarietates. Sunt
enim in eo tres ſeptimanæ quaſi proprijs
vocabulis nuncupatę.Prima eſt paſchalis.
Secũda,in albis.Tertia,expectationis. Pri
ma,dicitur ſanctificata,propter iuſtifica-
tionem animæ,inde eſt,quod homines per
baptiſmum ſanctificati per totam ſeptima
nam illam veſtem quam in baptiſmo ſuſce
perunt deportant,quæ ſignificat primam
innocentiæ ſtolam.Secunda dicit,in albis.
Primo,quia baptizati ĩ ſabbato ſancto,de-
ponũt in ſabbato in albis albas ſtolas, ſeu
veſtes,quas in baptiſmo ſuſceperũt. Per al
bas quidem innuitur quales in præſenti vi
ta eſſe debeant,ſcilicet mundi,& qualia de
nique ſint corpora recepturi, quia ſancti
beatitudinem,& gloriam poſſidebunt,pro
ut dictum eſt ſub ſabbato ſancto.Secundo,
quia hoc tempore illi, qui baptizati sũt in
ſabbato ſancto,ab epiſcopis confirmati a-
lias albas ſtolas portare, vſque ad aliũ ſab
batum ſolent.communiter tamen prior ſe
ptimana vocatur in albis, propter ange-
los, qui in reſurrectione domini in albis
apparuerunt,ut præmiſſũ eſt,& quia olim
baptizati, illis diebus candidis veſtibus
utebantur,vſque ad ſabbatum in albis. Et
propter præmiſſas etiam cauſas dicitur ſab
batum in albis, vel quia mos fuit antiqui-
tus,ut in ſabbato veſtes ex toto deponerẽt
& albas induerent, quod nõ fit in ſabbato
ſancto.Tertia ſeptimana, ſcilicet, quæ eſt
poſt Aſcenſionem, dicitur expectationis,
quoniam repreſentat illud tempus, quo
Apoſtoli expectauerunt aduentum Spiri-
tus ſancti,quibus dominus dixit: Manete
in hac ciuitate,& expectate vſque dum in-
duamini virtute ex alto. Prima autem ſe-
ptimana non proceditur,niſi uſque ad ſab
batum in albis,excluſiuè,& ſic paſcha ſex
dies ſolum habet pro octauis, ſeptimana
uero in albis incipit ſabbato in albis,& ter
minatur in alio ſabbato, & ſic durat per
octo dies.Octauas vero Aſcenſionis, cum
deberet terminari in quinta feria ante Pẽ
tecoſten, protenditur vſque ad Penteco-
ſten:quia licet duo dies,qui ſuperſunt octa
uę Aſcenſionis poſſint officiari ad miſſam
à dominica antecedenti,tamen ad noctur-
nos non haberent inuitatorium vel lectio
nes uel reſponſoria, niſi ab Aſcenſione do
mini acciperent.Vnde illi decem dies pro
vno reputantur, nec mirum cum & totum
tempus paſchale pro una reputetur octa-
ua,& ſimiliter à natiuitate vſque ad octa-
uam Epiphaniæ de hoc dicetur ſub domi-
nica poſt aſcenſionem. Tempus † autem 17
paſchale vſque ad Pẽtecoſtẽ vocatur quin
quageſima, quia continet quinquaginta
dies,per quod tempus iubilei ſignificatur,
vt dicetur ſub Pentecoſte.Duas enim qua-
drageſimas celebramus,cui numero addi-
tur decimus numerus,& fit quinquagena-
rius,primam ante paſcha, in qua labores
& miſeriæ huius temporis ſignificantur,
vnde tunc ieiunamus,& cãtica lætitiæ ſub
ticemus: ſecunda poſt paſcha,quæ ſigni-
ficat ſtatum æternæ fœlicitatis,& in ea tem
pus gloriæ noſtræ poſt hanc uitam repre-
ſentamus,tunc enim ab omni labore quie
ſcemus,& in Dei laude erimus,quare tunc
cantica lætitiæ multiplicamus, & ianua
pœnitentibus aperitur: quia nullius pecca
ti improperium erit,totum enim erit ab-
ſorptum à gloria,prout in collecta huius
diei habetur,ut dictum eſt in proœmio hu
ius partis.Nec ieiunamus, nec genua flecti
mus,imo ſtantes oramus,tum quia nõ erit
pro quo flectantur, ſed domus Dei gloria
replebitur,tum etiam vt libertatem quam
nobis dominus reſurgendo acquiſiuit,
profiteamur, tum quia mulieres ad mo-
numentum venientes, non flexerunt ge-
nua, ſed erectæ inſpexerunt in ſepulchro,
ſicut dicit Ambro.in fine Lucæ: tum quia
ſecundum eum in his quinquaginta die-
bus

bus,quibus Dominus nobiſcum fuit, gaudendum eſt,& iugis feſtiuitas eſt in eis, tã quam ſit dies dominica.lxxv.diſtinct.ſcire, tum etiã quia in hoc tẽpus paſchale ſignificat octuam reſurrectionis, in qua nec ieiunabitur,nec genua flectentur,ſed perfectum gaudiũ omnibus erit. In feſtiuitatibus etiam beatæ Mariæ, & diebus dominicis & feſtiuis, & in diebus pentecoſtes, niſi in præſentia corporis & ſãguinis Chriſti genua flectanda non ſunt, de hoc in quinta parte ſub titu.de prima dictum eſt: & ſub ſabbato pentecoſtes dicetur. Genua enim in Eccleſia flectere cordis contritionem ſignificat, Et eſt notandum, quod in genu flectionibus,utendum eſt oratione dominica,vel oratione,quã ſcripſit Auguſtinus approbauit,ſcilicet Deus propitius eſto mihi peccatori,vel peccatrici:vel illa, quã quidã ſanctus Eremita cõpoſuit, & docuit Thaidẽ meretricẽ,docẽs illã quotidie genu flectere,& in terrã diſcumbere : oculos ſurſum nõ attollere,& dicere: Qui me

18 Pſalmiſti,miſerere mei Deus. Cæterũ feſtiuitas Paſchalis hebdomadaria eſt, prout in tit.ſeq.dicetur.In paſchali † ſeptimana ſalutare nos adinuicem hoc modo debemus,ſcilicet,reſurrexit dominus.& ſalutatus debet reſpondere. Deo gratias. vel,& apparuit Simeoni : & poſtea debemus dare oſculum adinuicem, in ſignum pacis & charitatis,vſus tamen hoc non habet.Romanus tamen Pontifex hac die miſſam celebraturus Cardinales,Prælatos,notarios & familiares ſuos hoc modo ſalutat, & oſculatur, & etiam omnes præmiſſi ſe inuicem hoc modo ſalutant & oſculantur.Salutans enim dicit:Surrexit dominus verè.Salutatus & oſculatus reſpondet. Et apparuit Simoni.

ADNOTATIO.

* πάσχειν etiam,ut refert Budęus,eſt quid facere,quid admittere,quid accidere.Cuius vſus in compoſitione varius: ἀγαθὸν πάσχειν, beneficium accipere, ἀντιπάσχειν beneficium reponere.

SVMMA.

1 *Paſchatis diuinum officium vnde ordiatur.*

2 *Paſcha cur non admittat hymnos.*

3 *Paſchatis ſeptimana tres tantum pſalmos & tres antiphonas habet,& amplius.num. Limita tamen. nu.5.*

De die ſancto Paſchæ. Cap. 87.

SEquitur videre de † diurno officio huius diei.incipit autem Eccleſia inuitatorium allelu-Ia:Surrexit dominus uere.& eſt quinti toni propter quinque apparitiones domini in illa die, quæ dictæ ſunt in iiij.parte ſub tit. de ſaluatione ad populum, uel propter quinque ſenſuum reparationem, quæ fit per reſurrectionem.in quibuſdam tamen Eccleſijs dicitur inuitatorium, cũ triplici allelu-Ia, & ſeptimi toni, propter quietem quæ datur in reſurrectione non.Apo.xiiij. Amodo iam dicit ſpiritus, ut requieſcant à laboribus ſuis, & indigemus inuitatorio, quia viæ Sion lugent:eo quòd † non ſunt 1 2
qui ueniant ad ſolennitatem.Hymnus autem non dicitẽ in quibuſdam eccleſijs,quia in reſurrectione non cantabimus hymnos huiuſmodi,ſed in plateis Hieruſalem cantabimus allelu-Ia,ut habetur ca.pe.Thobię,ſed loco hymni cãtatur allelu-Ia,propter ſpem quam habemus de glorioſa reſurrectione. Aliæ uerò eccleſiæ cantant hymnũ, quia ſemper laudandus eſt Deus. & cantant illum ad tertiam ſub duplici cãtu,videlicet unum uerſum ſub vno cantu, & alium uerſum eiuſdem hymni ſub alio, & unum altiori voce quam alium ad ſignificandum duplicem ſtolam gloriæ quam Chriſtus aſſumpſit, ſcilicet corporis & animę.Quia uero uirtute trinitatis in qua eſt perfectio,facta eſt reſurrectio, ideo dicuntur tres lectiones, tum quia ſoror noſtra paruula eſt,& ubera non habet, tum quia baptizati,non indigent labore, quaſi modo geniti infantes,de quo in ſequenti tractu dicetur.¶ † Hac etiam die & hoc tẽ- 3
pore cantantur tres pſal. cum tribus antiphonis.Obſeruatur autem ideo iſte ternarius numerus. ¶Primo,quia parcitur hominibus propter præcedens ieiunium attritis. Secundo, ne neophyti multitudine onerentur,ut præmiſſum eſt. ¶Tertio,propter triduanam domini ſepulturam, quæ præceſſit dominicã reſurrectionẽ.¶ Quarto ad

to ad notandum quòd tria quæ dominus ſecundum Lucā promiſit in hoc ſeculo perficere, ſcilicet dæmones eijcere, ſanitatem perficere, & tertia die conſummari in reſurrectione conſummata ſunt. ¶ Primum operatus eſt dominus, cū fecit, ut relicta creatura rediremus ad creatorem. ¶ Secundū, cum fidem nos ſibi tanquam mēbra capiti vniuit, ut de eius ſpiritui viueremus. ¶ Tertium cum in hoc confirmauit nos, ne laberemur, uel conſummatio eſt noſtra reſurrectio Hæc etiam in noſtra cōuerſione apparent. Eijciuntur enim à nobis dæmones per exorciſmos, ſanamur, per catechiſmū, & conſummamur per baptiſmum, & confirmationem. ¶ Primum notatur in primo pſalmo & in ſua antiphona, vbi dicitur, quid vitare debeat quis ad hoc ut ſit beatus, ſcilicet non ire in conſilio impiorum, & quid facere debeat, ſcilicet habere volūtatē domini in corde, & in ea die & nocte meditari. Primus ergo pſalmus cum antiphona ſua monſtrat impios, id eſt, dæmo-
Io. 10 nes eijci à conſilio filij Dei, in hac dæmonum eiectione fit, quod dominus in euangelio Ioan. dicit: Nunc iudicium eſt mūdi, nunc princeps huius mundi eijcitur foras. hoc iudicium eſt diſcretio, qua fideles per fidem ſeparantur ab impijs dæmonibus. quod iudicium factum eſt in multis millibus credentium. Sed hoc iudicio impij, id eſt, in impietate perſeuerantes, non reſurgunt, ſed hi, qui per fidem Chriſti vniuntur, & hoc eſt ſecundum quod notatur in ij. pſal. & ſua antiphona, vbi dicitur: Poſtulaui patrem meum, allelu-Ia. Dedit mihi gētes, allelu-Ia, in hæreditatem ſibi, allelu Ia. Hoc factum eſt, cum fideles per fidem ei tanquam capiti vniti ſunt, vt per ipſum ad modum hæreditatis fructificent. vnde in pſalmo irridendo dicit: Quare fremuerunt gentes &c. Dicentes, dirūpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipſorum. ſtultè dicunt: Qui habitat in cœlis, irridebit eos, &c. Et Chriſtus dicit: Ego autē cōſtitutus ſum rex ab eo. qui dicit: Poſtula à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam &c. Et aduerte, quia in antiphona dicitur dedi, in pſal. dabo, & in antiphona oſtēditur impletum eſſe, quod in pſal. eſt promiſſum. ¶ Tertium, notatur in tertio pſal. & in ſua antiphona, quò tangitur conſummatio, quam dominus promiſit ſe perfecturum in tertia die, vbi dicitur: Ego dormiui, & ſomnum cępi &c. Hoc enim licet de paſſione & morte & reſurrectione Saluatoris intelligatur, moraliter tamen cōuenienter intelligitur de eo, qui diu in peccato dormiuit & tādem per Dei adiutorium ſurrexit. ¶ Quinto, etiam poteſt dici, quòd quia per opera iſtorum triū dierum fiunt catechumini membra Chriſti, ſcilicet per exorciſationem, per abrenuntiationē Diaboli, per fidē qua vnitas in eis perficitur, & per impoſitionem manus epiſcoporum, ſiue reſurrectionem domini, quæ eſt iuſtificatio noſtra, ideo propter hanc iuſtificationem canimus tres antiphonas in nocte reſurrectionis. Prima, diſiungit nos ab impijs. Secunda, coniungit nos capiti Chriſto. Tertia, facit nos reſurgere, propter iuſtificationem. ¶ Sexto, etiam poteſt † dici quòd per tres pſalmos 4
tria tempora ſignificantur, tres antiphonæ cantantur, in quibus Patriarchæ, Prophetę & Apoſtoli ſignificantur. tres lectiones leguntur, quia lex, pſalmi, & prophetiæ reſurrectionem domini profitentur. Tria reſpōſoria ſubſequuntur, quia tres ordines, ſcilicet Noe, Iob & Daniel, Chriſti reſurrectiōne ſaluantur. Singulis reſponſorijs, Gloria patri ſubiungitur in quibuſdam Eccleſijs, quia trinitas ab omnibus ordinibus collaudatur. In quibuſdam vero non, niſi vnum Gloria, tribus reſponſorijs, ſecundum generalem conſuetudinem continuatur, ad notandum, quòd in trinitate vnum Deū glorificamus. ¶ Septimo, ternariū in omnibus frequentamus, propter ſacramentum baptiſmi in trium perſonarum nomine celebrati. ¶ Octauo, paucitate vtimur lectionum propter paucitatem, quæ tunc aderat prædicatorum. Nam Apoſtoli erāt in numero pauci, metu Iudæorum muti, de morte Domini mœſti, de audita reſurrectione quaſi deliri, qua paucitate volunt quidam vti, vſque ad Pentecoſten, quando facti ſunt prædicatores numero plures, & Spiritu ſancto feruētiores, ut iam dicetur. Alij † vero ſolennitatem potius attendentes, integrum & ſolēnem ſeruant numerū, 5
quia & ſi Apoſtoli muti fuerunt, tamen alloquium Angelorum & frequens uiſitatio domini non defuerūt, quare in ſequēti hebdo-

hebdomada cantatur tantum vna antiphona, cum tribus Pſalmis.ut in ſeq. titu. dicetur. ¶ Sanè tertio reſponſorio, cum gloria patri, decantato, cum cereis, & ſolenni proceſſione de choro ad aliquem locũ tendimus, vbi ſepulchrum imaginarium coaptatur, & vbi introducuntur perſonæ ſub formis & habitu mulierum, & duorum diſcipulorum, ſcilicet Ioannis & Petri, qui ad ſepulchrum Chriſtum quærentes venerunt, & quædam aliæ perſonæ in perſonis, & forma Angelorum, qui Chriſtum à mortuis reſurrexiſſe dixerunt, in perſonis quorum rectè cantari poteſt illa ſecunda reſponſorij primi particula, Nolite timere, &c. vſque ad finem reſponſorij: tunc redeunt ad chorum, quaſi fratribus referẽtes, quæ viderunt & audierunt, & vnus redit citius alio: ſicut Ioannes cucurrit citius Petro, in perſonis quorum conuenienter cantatur illud reſponſorium, Congratulamini, ſine verſu. Si qui autem habẽt verſus de hac repræſentatione compoſitos, licet non authenticos non improbamus. Tunc chorus audita reſurrectione prorumpit in vocem, altiſſimè cantans: Te Deum laudamus, quidam vero hanc præſentationem faciunt ante, quàm matutinum inchoent, ſed hic eſt proprior locus, eo quòd, Te deũ laudamus. exprimit horam qua reſurrexit Quidam etiam ea faciunt ad miſſam, cum dicitur ſequentia illa. Victimæ paſchali: cum dicitur verſus: Dic nobis, & ſequẽtes. Adhuc in illo die reſurrectionẽ noſtrã repreſentamus, qua Chriſto conſurreximus, & ideo de die dicimus. Hæc dies, &c. Et in nocte, ſepulturam ei conſepulti ſumus, & ideo illud non dicimus de nocte, vnde dicit Apoſtolus. Conſepulti ſumus, cum illo per baptiſmum in morte. Trina enim immerſio in aqua baptiſmi, triduanam domini ſepulturam repreſentat. Ille quidem cõſepultus eſt Chriſto, qui peccare quieſcit, ille conſurrexit cum Chriſto, qui cœleſtibus intendit. Et aduerte, quia in duabus præcedentibus noctibus triduanam domini ſepulturam repreſentamus, ſecundum quòd dominus latuit in ſepulchro, unde tunc Allelu-Ia non dicimus, in hac vero nocte ſepulturam domini repreſentamus, in eo quòd Chriſto conſepulti ſumus. ſed propterea Allelu-Ia cãtamus, quod Chriſto conſepeliri gaudium eſt nobis. Ad primam vero non dicitur hymnus propter rationem in ſexta parte, ſub tit. de nocturnis aſſignatam. nec Quicunque vult, quidam tamen dicunt Pſalmum, Cõfitemini. ſicut in ſeq. titu. dicetur. Nõ fiunt etiam petitiones, obſecrationes, & poſtulationes, quia dicit dominus, in die illa nõ rogabitis me quicquam, & quia cum glorificati reſurrexerimus, non indigebimus iſtis. Non ergo dicuntur preces, quia ubi erit miſeria, non erit petenda miſericordia, vbi non erit tẽtatio, non erit dicendum: Libera nos à malo. Non dicitur etiam capitulum, quod eſt refectio, ne poſt longam pſalmodiam homo tædio afficiatur, confortat enim feſſos, ſicut electuarium membra, tum quia ibi nullum erit tædium, tum quia in hoc officio breuis eſt pſalmodia. & quoniam capitulum in horis non dicitur, ideo nec reſpõſorium debet dici, quando reſpondet capitulo ſiue lectioni. in miſſa tamen dicitur, quia reſpondet epiſtolæ: & in laudibus quia reſpondet lectionibus, & dicitur tunc capitulum: Chriſtus reſurgens, ad Roman. v. c. De veſperis in ſeq. titu. dicetur.

S V M M A.

1 *Angelus reſpondit beato Gregorio celebranti. Et cum ſpiritu tuo.*

2 *Paſchatis diurnum officium. Et proceſſionis forma. nu. 3.*

4 *Miſſa ſequitur proceſſionem die Paſchatis. & introitus expoſitio. nu. 5. 6. 10.*

7 *Paſchatis Epiſtola. eiuſque interpretatio. Et variæ nu. 8. 9.*

11 *Paſchatis Euangelium. Item poſtcõmunio. nume. 12.*

De diurno officio Paſchæ. Cap. 88.

NVnc de diurno officio videamus. † Et quidem 1
hac die fit ſtatio apud ſanctam Mariam maiorem, quia cum beatus Greg. hac die ibi celebraret, & pax domini pronuntiaret, angelus domini, alta voce reſpondit, & cũ ſpiritu tuo, & propter hoc cum Papa ibi hac die celebrans dicit, Pax

domi-

domini. in teſtimonium huius miraculi, nil ſibi reſpondetur. ¶ Cæterum, ante† miſſam fit proceſſio quod ex euangelij authoritate extrahitur, eo quòd Angeli dicunt mulieribus: Ite, dicite diſcipulis, quia præcedet vos in Galilæam. Et dominus ad eas: Nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbitis. Hæc ergo ſignificat, proceſſionem Apoſtolorum, vt viderāt dominum in Galilæam euntem. ¶ Rurſus Galilæa, tranſmigratio interpretatur. In Galilæam ire, fuit de Iudæis ad Gentes tranſire, de qua tranſmigratione poſtea dixit.

Matt. 28. Euntes docete omnes gentes, baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. In ſignificationem ergo huius tranſmigrationis hodie ſolennem agimus proceſſionem, ſiue in ſignum, quòd nos oportet de uitijs trāſmigrare ad uirtutes, ſiue proficiſci de uirtute ad uirtutem, ad hoc ut uidere dominum mereamur, quod fit ſpecialiter in baptiſmo, & ideo in ſignificationē baptiſmi, nos & loca noſtra aqua benedicta aſpergimus cantātes. Vidi aquam. alijs uerò temporibus cantatur. Aſperges: Veruntamen nec hodie nec in pentec. aqua benedicitur, quę latius proſecuti fuimus in quarta parte. ſub titulo de aquæ benedictæ aſperſione. Ab hac proceſſione omnes proceſſiones dominicales per annum originem traxerunt, ut uideamus dominum in Galilæa, id eſt, tranſmigratione de uitijs ad uirtutes. ¶ Dies enim dominica, eſt dies reſurrectionis, natiuitatis & Spiritus ſancti miſſionis, & in oībus de nouo duntaxat ex teſtamento cantandum. De proceſſione dictum eſt in quarta parte, ſub titulo de acceſſione pontificis ad altare. Sed ad quid fuit dictum Apoſtolis, ut irent in Galilæam ad uidendum dominum, prout legitur iij. Matth. cum eadem die eum uiderint in Hieruſalem? Reſpondeo, hoc dicitur maximè, propter allegoricam, licet ad literam factū ſit, allegoricè enim tranſmigratio illa ſignificat tranſmigrationem de Iudæis ad Gentes, in qua maximè uidetur Chriſtus, quia in hoc maximè apparet Chriſti deitas, ꝙ totus mūdus ad prædicationem famulorum Chriſti credidit.

Act. 13. Dixerunt enim Apoſtoli Iudæis, quia uerbum Dei repuliſtis, & uos indignos feciſtis uitę æternæ, ecce conuertimur ad gētes. In hac † proceſſione præcedunt luminaria, ut illud euangelicum impleatur in nobis. Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernę ardentes Lu. 12 in manibus ueſtris. Crux enim præcedit, ut carnem noſtram crucifigamus, cum uitijs, & concupiſcentijs, & poſt cruces & uexilla quæ ſunt uictoriæ Ieſu Chriſti inſignia ſequuntur ſacerdotes dealbati exultantes in laudes reſurrectionis, quæ præcedunt cum tacita populi ſequentes expectatione per diſtinctas & moroſas expectationes, vt corporaliter illud propheticum qđ tunc, cantatur impleri uideatur. Cum iucunditate exibitis, & cum gaudio deducemini. Nam & montes & colles expectantes uos cum gaudio. Item in ea maior ſacerdos præcedit: quia dixit dominus. Pręcedam uos in Galilæam. Item in ea nihil reſonat quod ſit veteris hiſtoriæ, ſed ea ſolum cantantur, quæ gloriam perſonent Euangelij, inter quę illud pręſertim in quibuſdam eccleſijs admittitur. Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Ieſu, quia ſicut diximus in Galilęam tranſmigratio, eſt Apoſtolorū pręedicatio: cum autem vētum eſt ad medium templi utriuſque ſexus populo circunſtante totis uiribus chorus in uocem exultationis erumpit, dicens Antipho. Sedit Angelus, quæ exprimit quid Apoſtoli docuerūt, aut docere debuerunt, ſcilicet Chriſtum viuere, & eſt totis uiribus concinendum, & in auditum circunſtantium efferendū, quia quem quæritis, uiuit: & uita hominū, cum eo ſurrexit. Vel hodierna proceſſio illud nobis recolit, quòd rex glorię cum exercitu redemptorum de infernalibus clauſtris ad cœleſtia regna migrauit. Poſt † proceſſionem ſequitur miſſa, & incipit pręcentor loco magni præcentoris, id eſt, Chriſti. Reſurrexi & adhuc tecum ſum. Poſt quē cantat chorus ad ſignificandum quòd ad Chriſti ſimilitudinem alij ſancti qui erant in patria Deum laudabunt. Quod uerò ſequitur: & adhuc tecū ſum. in hoc notatur ęternitas in qua ſemper eſt cum patre. Cantamus ergo hac die ī perſona. Reſurrexi &c. Sed tunc illud in perſona noſtra, quando reſurgentes tranſibimus de hac mortalitate ad immortalitem, quod ſignificatur in Lu. 12 hoc, quod dicetur in Euangelio, & tranſiens miniſtrabat eis. Miniſtrauit enim nobis

bis cibum ſpiritualẽ ſeipſum, ſicut Iudæis
dedit manna in deſerto. Poteſt etiam dici,
5 quòd dominus per ora prophetarum diri-
gens ſermonem ad patrem, ait. † Reſur-
rexi & adhuc tecum ſum, &c. In quo tria
notat, ſcilicet ſuam glorioſam reſurrectio
nem, & patris in paſſione protectionem, &
cognitionem eius, per ſcientię ſuæ dilata-
tionem per orbem. Reſurrectionem eius,
notat, cum dicit. Reſutrexi, & adhuc ſum
tecum, &c. q. d. non eſt ita, ſicut Iudæus co
gitauit, quòd à te omnino ſim derelictus,
& abiectus, tanquam immundus: Vnde de-
ridendo dicebat Iudæus: Si filius Dei eſt,
liberet eum. quaſi dicat, non liberabit
eum, quia de eo non curat. Protectionem
patris in paſſione notat, cum dicit. Poſuiſti
ſuper me manum tuam. quaſi dicat, prote-
xiſti me, non à paſſione, ſed ab eo, quod Iu
Io. 11 dæi intendebant, videlicet ab extinctione
nominis mei, ad quam intendebant: vnde
dicebat: Si dimittimus eum ſic, omnes cre-
Io. 12 dent in eum, ſed in hoc quòd me occide-
runt, hoc quod ipſi timebant, conſecutum
eſt. Nam ego, qui ſum granum frumenti, ca
dens in terram multum fructum attuli, &
tam de iſta, quam de illo primo laudandus
eſt pater. Vnde poſt vtrunque cantatur al
lelu-Ia: Scientiæ patris dilatationem no-
tat, cum dicit: Mirabilis facta eſt, &c. qua-
ſi dicat, ex hoc cognitio tua pater non tã-
Pſ. 75 tum ad Iudæos, ſed etiam ad gentes dila-
tata eſt, nam prius tantum in gente Iu-
dæorum cognoſcebaris: iuxta illud. No-
tus in Iudæa Deus, & quia ab utroque po
pulo cognoſcetis, ab vtroque tibi laus of-
feretur, & idcirco duplex allelu-Ia ſequi-
tur, & ad id pertinet verſus: Domine pro-
baſti me, &c. Seſſionem meam, id eſt, humi
litatẽ in paſſione, & reſurrectionem meã,
id eſt, gloriam meam in reſurrectione. ¶ In
6 † quibuſdam tamen Eccleſijs tacetur ver
bum illud ſeſſionem, & ſolum dicitur re-
ſurrectionem meã. poteſt tamen vtrunque
dici, per quod duplex Chriſti natiuitas de-
ſignatur. Sequitur hymnus trinitatis, ſcili
cet Gloria patri, qui in præcedentibus die
bus intermiſſus fuit propter ignominiam
illatam trinitati, in tertia perſona, ſcilicet
in filio. Nunc autem ſublata ignominia il-
la, hymnus ille cantatur. Hæc etiam in
quibuſdam Eccleſijs per cereos repreſen-
tatur, vbi tres cerei ante altare ardere cõ
ſueuerũt; ſed in tribus diebus ante paſcha
non ardent, niſi duo, in ſignum, quòd
tertia perſona ſublata eſt. Hac vero die, ter
tius cereus reaccenditur in ſignum, quòd
ipſa Chriſti perſona glorioſe redditur no
bis. Poſt hoc dicitur collecta, in qua oſten
ditur, quis ſit reſurrectionis & mortis effe-
ctus, quoniam apertio ianuæ regni cœle-
ſtis eſt effectus. Qualiter autẽ illam ianuã
intrare debeamus, dicitur in epiſtola, quæ
eſt prima ad Corin. v. cap. ſcilicet Expur-
gate † vetus fermentum, id eſt, abijcite ve 7
tuſtatem à vobis: & hoc eſt ire in Galilæã,
id eſt, de vitijs ad virtutem, & de uirtute
in uirtutẽ, ſicut eſtis azymi, id eſt, eſſe de-
betis, vel eſtis per baptiſmum. Quare: Et-
enim paſcha noſtrum immolatus eſt Chri
ſtus, quaſi diceret. Coctus eſt agnus, & para
tus, itaque epulemur, & determinat quis
ſit agnus, cum dicit Chriſtus. Chriſtus au
tem, paſcha noſtrum, id eſt, agnus paſcha-
lis, & feſtum paſchale. Alia etiam ratione
ipſe eſt paſcha: quia per ipſum, & ab ipſo,
& ad ipſum eſt nobis tranſitus prædictus.
Non in fermento veteri, neque in fermen
to malitiæ, id eſt, malæ voluntatis, & ne-
quitiæ, id eſt, prauæ intelligentiæ. Nequã
enim eſt, qui de Deo male intelligit, ſed in
azymis ſynceritatis & veritatis, id eſt, in
accẽſo affectu, & purificato intellectu. vel
in ſynceritate charitatis, & puritate fidei.
Sed etiam plus dicit veritas, quàm fides.
comprehendit enim ſapientiam & intelli 8
gentiam. † Sed videtur litera epiſtolę in
contrarium. Si enim ſumus azymi, id eſt,
ſine fermento, quomodo expurgabimus ve
tus fermentum, quomodo etiam dicitur vt
ſitis noua conſperſio. videtur enim dicere
vt ſitis azymi, ſicut eſtis azymi, nam no-
ua conſperſio nihil aliud eſt, quàm farina
aqua conſperſa, id eſt, paſta nondum fer-
mentata. Sed eſt notandum, quòd duobus
modis dicitur quis peccare, ſcilicet pecca-
to proprio, vel peccato alieno cui conſen-
tit. Erãt enim illi quibus loquebatur Apo
ſtolus azymi, id eſt, ſine proprij peccati
fermento, ſed erant alieno peccato infecti
dum non reprehendebant illum cum poſ-
ſent, qui patri ſuo propriã nouercam ab-
ſtulerant qui inter eos erat. Vnde dicitur
eis. † Expurgate vetus fermentum, id eſt, 9
abij-

abijcite illum à vobis per excommunicationem. vt ſitis noua conſperſio, id eſt, ſine fermento alteni peccati. Sequitur graduale quo vtitur eccleſia ſācta propter nos, qui non habemus adhuc niſi reſurrectioné animę & expectamus reſurrectioné
10 corporis, ſcilicet † hæc dies, quā fecit dominus exultemus & lætemur in ea, quia exultando, & lætādo itur in paradiſum, ſed cū labore & anguſtia & cū maxima afflictione itur ad infernum; quia non eſt pax im-
Eſ. 58 pijs dicit dominus, ſed bonis eſt iucunditas, pax & quies, maxime propter ſpé glorioſę reſurrectionis. Cātur auté graduale, licet ſit luctus laborantium, propter baptizatos, qui arripuerunt laborem militiæ, ut perueniant ad allelu-Ia æternæ lætitię grandis. n. labor eis ſupereſt, vt parté habeāt in ſecūda reſurrectione. Et eſt ſciēdū, quòd eſt dies temporis, vnde hodie ſi uocem eius audieritis, id eſt, ſi in tempore quo viuitis, & eſt dies æternitatis, unde. Melior eſt dies vna in attrijs tuis ſuper millia. Hanc diem hodierna feſtiuitas inchoat, & ideo rectè demonſtratiuè dicitur hæc eſt dies &c. & hodie ſurrexit dominus ſed hæc dies, dum eſt in aurora vel in aſcéſu uocatur dies ſalutis & gratiæ, cum fuerit in meridie, vocabitur dies æternitatis & gloriæ. Hæc decliuium nō ſentit, & ideo ſolennitas iſta veſperum non habet, vt dicetur in titulo ſequenti. Poſtmodum ſequitur allelu-Ia cantus quidam angelicus ſcilicet Paſchà noſtrum immolatus eſt Chriſtus. j. ad Corint. v. capitul. quia ipſe eſt panis angelorum, in quem deſiderant angeli proſpicere, etiam inquantum eſt homo. q. d. Laudate Dominum Deū, quia paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.
11 Deinde ſequitur † euangelium Marci. xvj. capitu. qui habet figuram Leonis, quia & Chriſtus fuit Leo in reſurgendo, & quia ſecundum ordinem leguntur euangelia, prout in ſequenti titul. dicetur. Eſt autem euangelium: Maria Magdalene Maria Iacobi & Salomæ emerunt aromata &c.
Eſ. 60 Similiter oportet nos emere aromata bo-
Prou. næ voluntatis. Eſaias. Venite & abſque argento, & abſque ulla commutatione, emite uinum, & lac, id eſt, aromata uirtutum, quibus vigitur. Deus, quia delicię ſunt ei, eſſe cum filijs hominum, & ſequitur ibi, quòd angelus apparuerit mulieribus in veſtibus albis, ſed in euangelio Matthei, quòd legitur in vigilia dicitur, quòd aſpectus eius erat ſicut fulgur, & veſtimenta eius ſicut nix. & per hoc notatur ſicut dicit Gregor. quòd dominus in iudicio terribiiis apparebit reprobis, & blandus iuſtis, una facie, hoc enim erit ex diuerſitate conſcientiarum. Quia ergo blandus apparebit iuſtis, ideo ne nimis de reſurrectione exultemus, ſequitur in offertorio, Terra
† tremuit & quieuit. In poſtcommunione 12
quæ ſicut & allelu-Ia ſumitur de epiſtola hortatur eccleſia filios ſuos, vt cum fide ueniant ad communionem, dicens, paſcha noſtrum &c. Aiunt quidam quod illud quod dicitur in introitu. Reſurrexi. vox eſt ſponſi ad ſponſam, eam de morte ſua in præſenti tempore conſolantis, cui ſponſa reſpondet: Poſuiſti &c. vel eſt vox generis humani, quod in Adā cecidit & per Chriſtum eſurrexit. Cætera ſunt concentus angelorum, & hominum de Chriſti reſurrectione gaudentium.

S V M M A.

1 *Officium ſeptē dierum à Paſchate. & nu. 4. 5. Vbi & nu. 2. de Σuνrονηγla.*
3 *Lucas Mariæ expreſſit ſimulachrum.*
6 *Officij ratio circa lectiones à Paſchate vſque ad Trinitatem. & nu. 8.*
7 *Neophytorum duæ hebdomadæ.*
9 *Paſchatis veſperæ, vnde incipiant.*
10 *Ad fontes fit proceſſio, ſeptem diebus à Paſchate.*
11 *Pſalmi duo fontes cantantur.*
12 *Serpens cum candela, qui defertur ad fontiū proceſſionem, quid notet.*
13 *Reſponſorium, & allelu-Ia, dicuntur diebus ſeptem poſt paſcha.*
14 *Officium qualiter fiat ſeptem diebus poſt paſcha, late ibidem, & per diſcurſum. nu. 15. 16. 19. 20.*
17 *Chriſti reſurrectio, ter nuntiata eſt.*
18 *Tempus Paſcha præcedens, quid notet. Item quid ſequens.*
21 *Allelu-Ia duplex, cur in octaua Paſcha, & deinceps cantatur.*
22 *Eccleſiæ quatuor ſunt ſtatus. Et vnde illi producantur.*
23 *Miſſa cur aliquando admittat vnum ſolum*

reſponſorium, aliquãdo ſolum allelu Ia, aliquando etiam duplex.

24 *Paſchale tempus habet tantum vnum allelu Ia in diebus profeſtis.*

25 *Allelu Ia, duplex in dominicis diebus poſt octauas Paſchalis.*

36 *Euangeliorum, quæ dicantur hebdomada reſurrectionis, ordinatio myſtica.*

27 *Petrus quid ſignet myſticè. Item quid rete.*

28 *Euangeliſtæ quòd ſibi non conuenire videantur ſuper narratione reſurrectionis dominicæ, tum de angelis, tum de teſtium numero. Et qualiter concordentur. Et nu. 29. 30.*

De ſeptem diebus poſt Paſcha. Cap. 89.

HAEC prima ſeptimana paſchalis temporis licet communiter † uocetur ſeptimana in albis:
1 tamen ſequens magis propriè vocatur in albis propter cauſas in præcedenti titulo poſitas. & eſt communis huic tempori & præcedenti. Eſt autem tota de ſeptuageſima, quæ terminatur in ſabbato in albis. Inde eſt quod tractus in ſabbato paſchali & graduale per totam ipſam hebdomadam dicitur, quòd laborem ſignificat: allelu Ia vero &c. cantica lætitiæ cantantur: ut dictum eſt ſub dominica ſeptuageſimæ, & hoc propter tempus regreſſionis quod incipit ſecundum quoſdam in paſcha, prout ibi dictum eſt. Illi ergo ſeptem dies computantur cum ſeptuageſima, quia hæc ſeptimana eſt ſeptima à quadrageſima: per quam idem ſignificatur quod per ſeptuageſimam, in cuius ſeptima decade filij Iſrael acceperunt licentiam redeundi, & iam quaſi liberi erant. ideoque diebus iſtis cantica lætitiæ inclamantur. ¶ Porrò † omnes iſti dies ſeptem
2 ſunt quaſi vna dies dominica, vnde ſemper cantatur in eis: Hæc dies &c. & in præfatione dicitur: Te quidem domine omni tempore, ſed in hoc po. die glo. prædi. &c. & in eis ſemper agitur de reſurrectione, ad oſtendendum, quòd per ſeptem dona Spiritus ſancti venitur ad veram reſurrectionem, vel potius quia in tota uita iſta, quæ per ſeptem dies currit, debemus anhelare ad gloriam reſurrectionis, quãtum poſſumus: ſic & paſcha, in veteri teſta. per ſeptem dies celebratur: & Σκηνοπηγία, id eſt, feſtum tabernaculorum. Quæcſique enim hac die facimus, ideo facere debemus, vt in cœlo tabernacula noſtra figamus, quod erit per gloriam immortalitatis, ut ille qui crucifixus eſt oſtendat nobis ſuam deitatem, cum dicit in officio nocturno: Ego ſum, qui ſum: & cum dicit ſe eſſe illum, qui dixit Moſi: Qui eſt, miſit me ad uos. Exod. iij. ſiquidem paſcha eſt hebdomadaria feſtiuitas: quia qualibet die hebdomadę mutantur officia. In veteri enim teſtamento tres habuerunt hebdomadarias feſtiuitates, ſcilicet paſcha, & Pentecoſtes, quas etiam nos habemus, licet ad aliud, quam illi habuerunt: & Σκηνοπηγίαν, quam non habemus, niſi quodammodo vt dicetur in proœmio ſeptimæ partis. Quidam vero ſcripſerunt, quod feſtum Pentecoſtes non fuit in ueteri teſtamento feſtum hebdomadale: & quod in nouo teſtamento habet ſeptem officia propter ſeptem Spiritus ſancti dona, non quia ſit feſtum hebdomadæ, quia tres vltimi dies non habẽt omnino propria officia. Ad hoc notandum † eſt, quod cum in vrbe Romæ eſſet magna
aeris peſtilentia, Beatus Gregorius in tem 3
pore paſchali ordinauit, vt imago beatæ virginis, quæ in Eccleſia ſanctę Marię in ara cœli ſeruatur, quam beatus Lucas pinxiſſe dicitur, & eidem virgini ſimilis perhibetur, proceſſionaliter portaretur, & dum ante proceſſionem reuerenter portaretur: ecce tota aeris infectio & turbulentia cedebat imagini fugiens, ac ſi eam ferre nõ poſſet, ſic quòd poſt imaginem mira ſanitas remanebat. tunc autem iuxta imaginem auditæ dicuntur tres uoces angelorum canẽtium: Regina cæli lætare allelu-Ia: quia quẽ meruiſti portare, allelu-Ia: reſurrexit ſicut dixit allelu-Ia, ſtatimque beatus Grego. adiunxit. Ora pro nobis Deum allelu Ia, quæ antiphona ideo hoc tempore frequentatur. & tunc Gregor. vidit ſupra caſtrum Creſcentij angelum domini qui gladium cruentatum tergens in vaginam reponebat. Intellexit ergo Gregor. quòd peſtis illa ceſſaſſet. quod & factum eſt, vnde caſtrum illud exinde caſtrum ſancti angeli vocatum eſt præmiſſa imago in eccle-

Eccleſia beatæ Mariæ in ara cæli in vrbe
ſuper limen baptiſterij ſeruatur, quam Ro
mani Regınam vocant. Per hoc autem ſe-
ptem dies tres tantum dicuntur pſalmi,
ſicut in dominica reſurrectionis, in hoc ta
men intereſt ſecundum aliquas Eccleſias:
quia tunc dicũtur cum tribus antiphonis,
4 in his vero diebus cum una ſola. † Si qui-
dem tamen ideo tres pſalmi per hos ſe-
ptem dies baptiſmales dicuntur, quia qui
purè baptizantur, ſeptem Spiritus ſancti
dona ſuſcipiunt, quæ per hos ſeptem dies
ſignificantur. Suſcipiunt etiam tres virtu
tes, ſcilicet fidem, ſpem, & charitatem:
quæ per tres pſalmos intelliguntur, quæ
nobiſcum vſque in finem manere debent.
Canimus ergo tres pſalmos, ut recolamus
nos hæc tria habere, antiphona vero una
eſt, quia vnus eſt, à quo hæc omnia ſunt.
5 ¶ † Rurſus vero, quia ut præmiſſum eſt,
hæc tota hebdomada eſt, quaſi vna dies do
minica, inde eſt quod per omnes hos ſe-
ptem dies canimus pſal. de nocturno, do-
minici diei: vel eis adiacentes. Quędam
tamen Eccleſiæ prætermittunt pſalmos
Cāt. 8 maiores & laborioſos, ſcilicet: confite-
1. Cor. bor. & Diligam te. quia neophytis omnia
breuia debent proponi, & ſoror noſtra
paruula eſt, & vbera non habet. & Apoſto
lus: Lac dedi vobis potum, non eſcā. xxxv.
q. v. quod ſcripſi. extra de pœni. & remiſ.
his qui. ſed numerum ſupplemus per illos
duos. Cum inuocarem. Verba mea, & ita.
xviij. pſal. perfecimus vſque in ſextam fe-
riam. In ſabbato autem ſumimus tres de
adiacentibus, quos in die dominica ad pri
mā cantare ſolemus, ſcilicet: Dominus re-
git me, Domini eſt terra. & Iudica me. ſed
& illos duos, Deus, Deus meus re. & Ad te
domine leua. propter cauſam prædictam
prętermittimus. In ſequenti vero tempore
multiplicādi ſunt pſalmi, ſicut & boni mo
res qui per pſal. intelliguntur. per quos ad
6 gloriam peruenitur, quam per totum tem
pus iſtud figuramus. In † quibuſdā tamē ec-
cleſijs nō dicũt niſi tres pſalmos vſque ad
pēte. & hoc ex inſtitutione Alcuini prout
dicetur ſub dominica de trinitate. Sed hoc
nō bene fit hodie. Primũ quia cauſa quare
illud inſtitutum fuit hodie ceſſat. Secũdo,
quia contra canonē Greg. faciũt, prout di-
ctũ eſt in quinta parte ſub tit. de nocturnis.
Tertiò, quia inter canonicos regulares, &
alios clericos, qui vſurpato nomine ſecula
res dicũtur, nulla debet eſſe quo ad hoc dif
ferentia, nā & ipſi magna ex parte antiqui
tus regulares fuerunt. xxj. quæſt. j. quia, &
c. ſcimus, & c. ſequē. & c. certe extra de vi. &
ho. quoniam. & certum eſt, quod canonici
regulares in octaua reſurrectionis dicunt
in nocturnis nouem lectiones cum nouē
reſpōſorijs. & etiam Eccleſia romana. Qui
enim dicunt, quod omnia facilia debent
eſſe eo tempore, propter neophytos, illam
facilitatem nimis extendunt. Nam † duæ 7
tantum ſunt hebdomadæ neophytorum,
ſcilicet in paſcha & pente. & propterea cō
cluditur eis in aſcenſione vbi ſunt nouem
reſponſoria & nouem pſalmi cum ſuis an-
tiphonis. Nulla enim eſt ſufficiens ratio,
quare in ſequenti die poſt aſcenſionem di
camus tantum tres pſalmos cum una anti-
phona, de hoc dictum eſt in titulo præcedē
ti. Nempe † ſecundum romanum ordinē 8
in omnibus dominicis nouem lectiones di
cuntur. de conſecrat. diſtinct. j. in die. licet
Maguntin. concilium, à Paſcha vſque ad
Pente. tres tantum inſtituerit eſſe legen-
das, vt ſeruitium matutinum in die cante
tur, quia in futuro trinitas cōprehenditur,
& à ſanctis in luce domino ſeruietur. Ad
primam autem dicunt quidam per totam
hebdomadā totum pſalmum, Confitemini
&c. in quo pręcipue de Chriſti reſurrectio
ne agitur. Alij vero ſolum uerſum, Hæc
dies &c. quē in prima & in alijs horis pro
cap. dicũt, quia vitā illā figuramus, in qua
doctrina nulli neceſſaria erit, ſed omnes
docti gratulabimur & exultabimus, pſal-
mus uero, Quicunque vult ſaluus eſſe &c.
toto iſto tempore nō dicitur, quoniam ad
fidem pertinet, hoc enim tēpus ſignificat
octauam ætatem, ubi non erit fides, quæ
euacuabitur, ſed res quæ comprehendetur,
non erit figura, ſed veritas. In quibuſdam
tamen eccleſijs aliter obſeruatur, quia vbi
fides non eſt, ſuper ædificari non poteſt.
xxiij. q. j. vbi ſana. j. q. j. cum Paulus. Minus
tamē ſymbolum, ſcilicet Credo in Deum,
ob eandem cauſam ſubticetur ad primam.
Nam cum uenerit quod perfectum eſt, eua
cuabitur quod ex parte eſt. vnde in con-
denſ. id eſt, condenſitatibus populi, vſ-
que ad cornu altaris, id eſt, ad commu-

nionem non dicitur nec preces, vt dictum eſt in titulo præcedenti. Veſpertinum † officium eſt huius feſtiuitatis claritate illuſtratum non enim per Deus in adiuto. quoniam in illa vita non ſicut hic adiutorio indigemus, ſed per Κύριε ἐλέησον inchoatur, quia veſpertina hora ſabbati paſchalis baptiſma fuit per Κύριε ἐλέησον inchoatum. & in trinitatis nomine celebratum: & propterea eadē hora, & in eiſdē verbis per totam hebdomadam hanc in feſtiuæ regenerationis iucunditatē ſancta trinitas adoratur, vel per Κύριε ἐλέησον incipitur, vt quaſi non exiſtens per ſe officium miſſę officio continuetur. Nam vt in tit. præce. diximus dies hæc veſperam non habet, quia declinium æternitas non agnouit, tres pſal. ſub uno allelu-Ia, id eſt, gaudio cantatur in quibuſdā eccleſijs, quia per fidem trinitatis ad unum æternitatis gaudium Peruenitur, uel hi tres pſalmi reſurrectioni, quæ tertia die facta eſt, conueniunt Ieſu Chriſto. Pro c. ſequitur: Hæc dies. ſicut in alijs horis, quia ibi non erit neceſſaria doctrina ſed exultatio. Vel vt notetur ſolicitudo baptizatorum adhuc peregrinantiū, & laborantium, quia nondū habent gaudium, niſi ſpei quo peruenitur ad allelu-Ia rei. Pro hymno ſequitur allelu Ia, quod eſt proprius illorum ciuium hymnus

10 † Sane deſcēdimus proceſſionaliter ad fontes cū cereo per totam hebdomadam cantantes cāticum exultationis, & populus ſequitur, ſcilicet viri per ſe, & mulieres per ſe: quod fit in memoria eius quod Hebræi Pharaone & ſuis in mari rubro ſubmerſis fecerūt, qui in gratiarum actiones de ſubmerſione hoſtium per totam hebdomadam redibant ad mare, uiri per ſe, & mulieres per ſe, cantantes illud canticum Moſi: Cantemus domino. (Ex. 1. 14) Si quidem hoſtes noſtri ſunt dæmones: mare rubrum, eſt baptiſmus: in quo ſubmerguntur omnes hoſtes, id eſt, vitia & peccata & dæmones, & inde etiam eſt quod neophyti baptizati in ſabbato ſancto præcedente ſuo lumine, ſcilicet Chriſto, redeunte ad fontem baptiſmi his ſeptem diebus gratias agentes, quia inimici eorum ſubmerſi ſunt, ſcilicet vitia & peccata. & tunc circa fontes cantantur pſalmi. Lauda te pueri, ſcilicet nouiter baptizati, & In exitu Iſrael de Aegipto, quia per baptiſmum de tenebris peccati eximus: Duo ergo pſalmi circa fontes cantantur,

† quia per geminam dilectionem ad fontem vitæ pertingitur, qui baptizatis & baptiſmo cū ueniunt. baptizatis, vt Laudate pueri dominum &c. Eſt admonitio laudis ad neophytos, qui facti ſunt pueri, id eſt, à uitijs puri, pro quibus mater eccleſia iubilat ad fontes, in laudem eius gratiæ, per quam meruit eſſe, quòd in cantico amoris audiuit. Fons hortorum, puteus aquarum uiuentium. (Cā. 4.) Poſtea tranſitur ad aliquod oratorium cum pſal. In exitu Iſrael. qui conuenit baptiſmo cum dicitur: Quid eſt tibi mare quod fugiſti. & fit ſtatio ad crucifixum, & redduntur ei grates quia ipſe eſt, qui baptizat. vnde in euangelio. Super quem videritis ſpiritum deſcendentem &c. (Ioā. 1.) Hic eſt, qui baptizat & ſalutatur, quia per crucem, & in cruce nacti ſumus animarum noſtrarum redemptionem. Rurſus, per hos dies ſeptem baptiſmales neophyti quotidie ad Eccleſiam ducuntur, ſicut enim filij Iſrael licet tranſiſſent mare rubrū, in quo baptizati ſunt, non tamen peruenerunt ad terram promiſſionis, niſi ſub ducibus: Domino illos paſcente ex manna, & columna ignis eos præcedente, ſic & ipſi his ſeptem diebus ſub ducibus, id eſt, presbiteris patrinis & matrinis ducuntur ad Eccleſiam, & paſcuntur corpore domini: & cerei præcedunt eos: & ſic tandem in ſabbato quaſi peruenerunt ad terram promiſſionis. Cereos autem quos in ſabbato ſancto dum baptizarentur habuerunt, per hanc hebdomadam in quibuſdam locis ad miſſas & veſperas accendunt: & in ſabbato in albis & in ſequenti dominica illos accenſos offerunt ſacerdoti. Si quidem luminaria accenſa bona opera ſunt, quibus toto tempore præſentis vitæ quæ per ſeptenarium ducitur lucere debent. Offeruntur ſacerdoti, quia poſt hanc vitam ad ſummū ſacerdotem, id eſt, ad Chriſtum eum luminaribus bonorum operum veniunt. Iuxta illud. (Pſal. 125) Venientes autem ueniunt cum exultatione portantes manipulos ſuos. ¶ Poteſt etiam dici, quod proceſſiones veſpertinales huius hebdomadæ reuerſionem ſignificant de captiuitate Babyloniæ. Hæc eſt enim hæbdomada reuertentium, qui in fine ſuę captiuitatis reuertuntur ad Deum:

Deum & ueſperæ trina ſtatione complē-
tur: ſicut & baptiſmus in trinitatis nomi-
ne celebratur. Qui vero fontes non habēt
non exeant, ſed quinque pſalmos quoti-
die dicant: & poſt collectam diei de cru-
ce collectam adiungant. Eædem veſperæ
quotidie repetuntur, quia pro vna, & ea-
dem die, tota hæc hebdomada reputatur.
12 ¶ † In quibuſdam etiam Eccleſijs in his
ſeptem diebus, quando deſcēditur ad fon
tes antefertur quidam ſerpens imagina-
rius, ſuper virgam, & candela nouo lumi-
ne accenſa ſuper caput ſerpentis retorta
affigitur, ex qua cereus paſchalis, & omnes
aliæ Eccleſiæ candelæ accenduntur. ¶ Cir
ca quod ſciendum eſt, ſicut legitur Nume-
ri xxj. cap. Moſes in deſerto erexit ſuper
palum ſerpentem æneum, vt qui percuſſi
erant à ſerpentibus, per illius ſanarentur
aſpectum, in quo Chriſti paſſio præfigura
ta fuit. Vnde & Dominus ait in euangelio
Ioã. 3. Ioann. Sicut Moſes exaltauit ſerpentem
in deſerto, ita & exaltari oportet filium
hominis. Ideo ergo ſerpens imaginarius
fertur & aſpicitur, vt Chriſti paſſio memo
ret, & per hoc à vulneribus peccatorum
ſanemur. Nam ſerpēs in palo, eſt Chriſtus
in patibulo. Item, ideo in benedictione ba
ptiſmi & cum ad fontes deſcenditur, quia
baptiſmus à Chriſti paſſione virtutem ac-
Pſal. 140 cepit, in quo etiam à peccatis ſanamur, &
mundamur. Fit hoc in veſperis: quoniam
ipſe Chriſtus fuit ſacrificium veſpertinum
vnde pſal. Eleuatio manuum mearum, ſa-
crificium veſpertinum. ignis nouus ex ſili-
ce excuſſus, Xp̄s paſſus eſt, qui eſt lumē de
Ioã. 1. lumine, ex quo cæteræ cādelæ in Eccleſia
illuminantur, quia ipſe illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundū. Can
dela in capite ſerpentis retorta: eſt ſpinea
corona in capite Chriſti poſita. In comple
torio vero in quibuſdam locis prætermit-
titur pſalmus, Qui habitat, ſicut in prima
13 palmus: Quicunque. ¶ In † his autem
ſex diebus, dicit ad miſſam reſponſorium
& allelu Ia: vt infra dicetur. Et dicitur
primo reſponſorium, & poſt ſequitur al-
lelu Ia: & hoc triplici de cauſa. ¶ Primo,
quia enim in laboribus vitæ præſētis exul
tandum eſt, iuxta illud: Hilarem datorem
diligit Deus. xxiij. q. vj. §. ex his. ideo tunc
poſt graduale, & verſum conuenienter ſe-
quitur allelu Ia. quod eſt vox lętitiæ. ¶ Se
cundo, reſponſorium actiuam. Allelu Ia
vero contemplatiuam vitā ſignificat. ¶ Re
ſponſorium enim ſignificat actionē quam
ſancti exercebunt in reſurrectione corpo-
rum, quę erit in omni lætitia, prout verba
reſponſoriorū huius temporis declarant,
quæ omnia ſiue verſus eorum, excepto eo,
qui cantatur in tertia feria. prout ibi dice
tur, ſunt de pſalmo cxvij. Confitemini do-
mino. qui pſalmus ſonat confeſſionem lau
dis: & eſt de recta lætitia; quia igitur om
nis illa laus confeſſionis ſiue actionis ad
gaudium, & dei glorificationem tendit me
rito ab allelu Ia concludendum eſt, & quo
niam eadem actio nihil aliud eſt, quam
laus Dei: ideo ad hoc oſtendendum poſt
hos ſex dies continuè canitur ſine reſpon-
ſorijs allelu Ia. ¶ Tertio, ideo in his ſex
diebus hoc fit; quia ſenarius numerus ad
opera, ſicut ſeptenarius ad requiem refer
tur. Qui enim vult peruenire ad requiem
oportet eum primo toto tempore præſen-
tis vitæ bene operari. ¶ Circa hoc ſcien-
dum eſt, quòd Eccleſia his diebus ſancto-
rum actus in corpore cum fine lætitiæ re-
colit, ſic incipiens actum, vt pertingat ad
quietem, primus dies mandat, ſeptimus re
quiem geſtat: octauus glorificat. Nempe re
ſponſorium, illam actionem ſignificat quā
ſancti in reſurrectione corporum exerce-
bunt: animę quippe ſanctorum ante reſur-
rectionem corporum in quiete ſunt, ſed
dum illam recipient, in actione erunt, &
tunc ſic erit actio, ut non deſinat quies. in
quiete quidam erunt, quia non laborabūt,
nec cogitationibus fluctuabunt, nec erit
etiam in quiete illa ſegnities deſidioſa,
ſed ſic ab huius vitæ operibus in fine quie
ſcent, ut in alterius vitæ actione gaudeāt.
Hæc autem actio ideo nobis per numerū
ſenarium in memoriam reducitur, quia ſi-
cut ſeptenarius numerus requiem, ita ſe-
narius operę reſpōſorium ſignificat. ¶ Per
reſponſoria enim intelligimus ſanctorum
actiones quæ erunt cum omni lætitia, ut
jam dictum eſt. ¶ † Et nota, quod prædi- 14
cti verſus, qui canuntur his ſeptem diebus
cum reſponſorijs dicuntur, ex ordine quo
poſiti ſunt in pſalmo Confitemini. Vn-
de ſumpti ſunt exceptis duobus, in quibuſ-
dam Eccleſijs præpoſtere ponitur, nam in

quinta feria dicunt verſum: Benedictus, qui venit in nomine &c. Qui ibi ponitur vltim. & in feria ſexta ver. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes &c. Et hoc ideo, quia in illo plenius agitur de paſſione Saluatoris, quam in alijs verſibus ibi poſitis: & ideo merito illa die can-
15 tatur, in qua paſſus fuit. Nec † omittendum, quòd in quibuſdam Eccleſijs in his ſeptem diebus duo in albis ſuperpellicijs incipiunt reſponſorium. Hæc dies, & in alijs quoſdam tropos retro altare, quod repreſentat ſepulchrum pro eo quod corpus Ieſu in eo ſacramentaliter collocatur & conſecratur: gerentes typum duorum angelorum, qui ſtantes in ſepulchro Chriſtum reſurrexiſſe retulerunt. Verba enim illa. Hæc dies, &cæt. Ad reſurrectionis diem pertinere noſcuntur. ¶Rur-
16 ſus † cantando poſt altare repreſentat Apoſtolos & mulieres timentes, & Chriſtum reſurrexiſſe dicere publicè formidantes. Fit autem hoc ad laudes, & ad tertiam & veſperas. ¶Primò, eo quòd in his tribus ſpecialiter horis Chriſti paſſio eſt expleta. nam mane captus & illuſus, in tertia flagellatus, & linguis crucifixus: in veſperis, de cruce depoſitus, & ſepultus eſt.
17 ¶Secūdo, in ſignum† quòd reſurrectio tribus vicibus nunciata eſt. ¶Primo, ſecundum Marcum & Matth. per vnum angelum qui ſecundum Augu. ſtabat in monumento non directè ſed quaſi ad oſtiū. ¶Secundo, per duos angelos qui ſecūdum Ioã. ſtabant intus. ¶Tertio, per ipſum Chriſtum iuſta monumentum. ¶Fit etiam hoc in quibuſdam Eccleſijs ad miſſam, eo quòd illa in altari celebratur, ſuper quod Chriſti corpus conſecratur. Ideo autem à paſcha vſque ad octauam pentecoſt. canitur allelu-Ia ferè in omnibus antiphonis & reſponſorijs nocturnalibus: & in offerendis, & poſtcommunionibus: vt celebratio temporis poſt reſurrectionem reducat nobis ad memoriam vitam contemplatiuam, ſi-
18 cut tempus quod eſt ante paſcha, reducit ad actiuam. Tempus † enim ante paſcha quod in ieiunijs & orationibus agimus ſignificat ærumnas huius vitæ & tribulationem captiuitatis, in qua dum ſumus, cantica lætitiæ ſubticemus. Tempus vero poſt paſcha ſignificat beatitudinem & perpetuam exultationem, in qua poſt reſurrectionem erimus: & ideo relaxatis ieiunijs canendo allelu-Ia, quod interpretatur, Laudate dominum frequentamus, de quo dictum eſt in proœmio huius partis.
¶Illud† tamen notandum eſt, quod in qui- 19
buſdam Eccleſijs in hac hebdomada allelu-Ia cantatur, in miſſa ſine finali melodia, & verſus & antiphonæ ſine neuma, ſed in ſequentibus cantatur cum illa, & hoc ideo, quia in hac cantamus pro domino noſtro, qui in anima & corpore per reſurrectionem iã factus eſt glorioſus, ac illa finalis melodia expectationē noſtrã ſignificat, vel etiam ſanctorum ſtolę expectationem: Taceamus ergo, quia habemus quod optamus. Paruuli nanque plorant, cum panem non habent, ſed cum habent quod deſiderant, tacent: ita & nos quaſi ploramus alio tempore: quia nos habemus quod deſideramus: & ſancti quaſi in deſiderio ſunt
expectationis. ¶In † quibuſdam eccleſijs 20
in magnis ſolennitatibus tacetur illa melodia in ſignum, quòd ſancti pro quibus celebramus, certi ſunt, quod ſecundam ſtolam, quam expectant, amittere non poſſunt. Iubilus quidem diuerſa notat, vt di-
ctum eſt ſub natali. ¶Porro in iſtis † octo 21
diebus cantatur pro memoria neophytorum, & ſingulis diebus ſingula denotata ſunt officia, quod non fit in toto tempore, vſque ad pentecoſt. & in primo die, ſcilicet in ſabbato ſancto, & in octaua duplices laudes ponuntur. In primo enim dicitur allelu-Ia. Confitemini. & tractus: Laudate Dominum omnes gentes. In octaua vero, dicitur duplex allelu-Ia. quod ideo fit, quia prima vita noſtra, quę fuit ante peccatum, beata fuit, ſed nō ſempiterna, ſed vita quæ erit in ſeptima quietis erit beata & ſempiterna. quia ergo prima vita fuit beata: idcirco cantatur primo allelu-Ia. quod eſt vox angelica in lingua hębraica: quia dignior eſt. ſed quia nō fuit ſempiterna, ideo humiliori lingua latina cantatur tractus. Laudate. Quia vero uita, quæ erit in ſeptima ætate, erit beata & ſempiterna, ideo in ſabbato in albis, qui eſt dies ſeptimus, duplex allelu-Ia cantatur propter duplicem ſtolam: ut ibi dicetur. Nam vita illa, quæ in ſeptima quietis dabitur, non tolletur in octaua ætate, quæ per octauum officiũ intel-

intelligitur, licet potius conſumabitur.
22 ¶Circa cantica lætitiæ notandum † eſt,
quod quatuor ſunt ſtatus Eccleſiæ. ¶Pri-
mus, eſt culpæ. ¶Secundus, culpæ & pœ-
næ. ¶Tertius, pœnæ & gratiæ. ¶Quar-
tus, gratiæ & gloriæ. ¶Primum repreſen-
tat Eccleſia in ſeptuageſima, ideo ſubti-
cet Te deum laudamus, & allelu-Ia: quia
non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Et
gloria in excelſis Deo: quia poſitus eſt in-
ter Deum & homines paries inimicitia-
rum. ¶Secundum repreſentat in aduen-
tu. ideoque & ſupradicta cantica ſubticen-
tur, præter allelu-Ia, quia lex data Deum
intelligere docuit, & laudare. ¶Tertium,
repreſentat in æſtiuo tẽpore. ideoque pro
pter gratiam acceptam in feſtiuis iſta can
tantur, ſed propter pœnam iſta in feriali-
bus ſubticẽtur, prçter allelu-Ia: quod etiã
quotidie frequentatur, quia ſpes de reſur-
rectione futura non infirmatur. ¶Quartũ
repreſentat inter octauas paſchæ & pente
coſt. ideoque ſupradicta cãtica lætitiæ fre
quentantur, & multiplicantur. quia tamen
nondum habemus gloriam quam expecta-
mus, ideo Te deũ laudamus. & Gloria in
excelſis in ferialibus ſubticemus. & in do-
minicis, in quibus quaſi duplicem reſurre-
ctionem repreſentamus. & etiã in feſtis ſan
ctorum, in miſſa duo allelu-Ia cantamus:
ſed in ferialibus vnum, ut iã dicetur. Nec
te moueat, quòd non rectum, ſed præpoſte
rum ordinẽ Eccleſia repreſentat: eo quòd
erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi.
ſic ergo varietas dierum & ſtatuum huma
23 norum, varietatem inducit officiorum.
¶Quærendum † tamen eſt, quare diuina
officia ita diſtinguuntur, vt alia celebren
tur cum ſolo reſponſorio, alia cum ſolo al
lelu-Ia, & hæc quandoque cum ſimplici al
lelu Ia: quãdoque cum duplici; alia ſimul
cum reſponſorio, & allelu-Ia: alia cum re-
ſponſorio, & tractu. & alia cum allelu Ia
& tractu. Dici poteſt, quod dies ieiuniorũ,
quibus reſponſorium ſine allelu-Ia cani-
tur, recolunt actus eorum, qui presbyteris
grauia confitentur, vt ab illis conſilium ac
cipiant pçnitendi. Ipſi ergo dies aguntur
cum ſolo reſponſorio, per quod vita acti-
ua intelligitur, quæ in labore ducitur, ſine
allelu-Ia, quod eſt canticum lætitiæ, quia
Eccleſia dolet, pro talibus tanquam pro
membris vulneratis, & nondum ſanatis:
ex eo enim, quòd allelu-Ia dimittitur, ro-
bur Eccleſiæ monſtratur, quod habet de
ſuis vulneribus nondum ſanatis. Præte-
rea, ideo tunc non dicitur allelu-Ia: quia
non eſt pulchra laus in ore peccatoris. In
diebus uero profeſtis, quæ ſunt ab octaua
paſchæ, uſque ad octauã pẽtecoſt. ſimplex
allelu-Ia ſine reſponſorio canitur. †Primo 24
quia dies illi vitam contemplatiuam ſigni
ficant, quç erit poſt reſurrectionem, in qua
reſponſorium non erit, quia pœnitentiæ
actus ibi ſuperfluus erit, ſed tantum allelu
Ia canetur de percepta immortalitate. Se
cundo, quia tunc pro illis canimus, quia iã
ſunt in patria, ad quos iam non pertinet
actio laborioſa, quam reſponſoriũ notat:
ſed ſunt in Dei contemplatione, & exulta
tione, quæ intelligitur per allelu-Ia. Ter-
tio, quia ante reſurrectionem corporũ no
ſtrorum anima ſine corpore Deum lauda-
bit. Quarto quia ſancti ante diem genera-
lis reſurrectionis ſimplicem tantum reci-
piunt ſtolam, ſcilicet animæ. Rurſum in
priuatis ferijs; Gloria in excelſis, & duplex
non dicitur, quia nondum habemus perfe
ctam iuſtitiam, nec gloriam, quã expecta-
mus. Sed quia eccleſia iam primam habet
reſurrectionẽ, ideo alio tẽpore ſemper al-
lelu Ia canitur, præter quam in ſeptuageſi
ma, ut dictũ eſt in proœmio huius partis, &
ſub tit. de tẽpore aduẽtus. In octauis vero
paſchæ & ſabbato in albis, duplex allelu-
Ia dicitur, quia tũc tẽpus reſurrectionis re
preſentamus & in requie, q̃ erit in reſurre
ctione, duplicem ſtolam, ſcilicet animæ &
corporis percipiemus, quia erimus in utro
que homine, id eſt, in anima & corpore glo
rioſi, erimus enim incorruptionis gloria
veſtiti. ¶In dominicis † quoque quç ſunt 25
ab octaua paſchæ vſque ad octauam pente
co. duplex allelu Ia dicitur, tum quia in re
ſurrectione, quam ipſi dies ſignificabant,
corpus ſimul cum anima laudabit Deum:
tum quia duo ſunt, vnde lætari debet ani
ma in die ſempiterna; vnũ de percepta læ
titia, aliud de percipienda in reſurrectio
ne, tum quia reſurrectio domini, quæ facta
eſt in die Dominica, eſt cauſa noſtrç reſur-
rectionis futurç, & ideo in omnibus domi
nicis, quaſi octauam dominicæ reſurrectio
nis repreſentamus: in ferialibus vnũ, quo

niam ante reſurrectionem anima vna dunq taxat fruitur beatitudine. ¶Rurſus ideo vſque ad octauam penteco. quia in octaua ætate in qua erit corporum reſurrectio erimus vtroque homine glorioſi. In omnibus quoque feſtiuitatibus illo tempore occurrentibus duplex allelu Ia dicitur, & hoc primo propter requiem & fruictionem, ſecundo, quia illi iam de duobus gaudent, ſcilicet de æterna quiete, & diuina viſione. tertio, quia cum iam habeant gloriam animæ, ſecuræ ſunt de gloria corporis. quarto, quia tunc vnum allelu Ia canitur, quia quieſcũt, aliud quid Deum vidẽt. Sex uero dies paſchales, videlicet inter ſabbatum ſanctum, & ſabbatum in albis, & dominici dies, atque feſtiui, quos celebramus ab octauis pentecoſt. vſque ad ſeptuageſimam, in quibus reſponſorium, & allelu Ia canitur, recolunt actus eorum, qui eleemoſynas largiendo, infirmos viſitando, & ſolum, quæ bona ſunt, operando, perſeuerãtiam habendo in ſanctitate, quam in baptiſmo receperunt, ſine dubio ad contemplationem Dei perueniunt. Inde eſt, quod reſponſorium, quod vitam actiuam ſignificat, ſequitur allelu Ia, quod ſignificat contemplatiuam, ſed tunc vnum tantum, ſiue ſimplex allelu Ia dicitur, propter cauſas ſupradictas, prius autẽ dicitur reſponſoriũ & poſtea ſequitur allelu Ia, prout ſupra dictum eſt. Dominici autem dies & æſtiui, à ſeptuageſima vſque ad Paſcha, quorum reſponſorijs non allelu Ia, ſed tractus ſubditur recolunt eos, qui ſunt in bonis operibus, ſed vidẽtes laborẽ viæ timent caſum. nam tentationibus tunduntur ſine quibus hæc vita non ducitur. Inter reſponſorium enim & allelu Ia, tractus eſt medius: qui neque in tanta lætitia eſt, ſicut allelu Ia: neque in tanto opere, ut reſponſorium. In ſabbato uero ſancto gaudentes pro neophytis noſtris, quia ab omni peccato liberati ſũt, canimus allelu Ia: ſed quia eos trahendos varijs videmus laboribus, tractum adijcimus, per quem labores intelliguntur, de quo dictum eſt ſub titul. de ſeptuageſima, & in proœmio huius partis. Quomodo officia iſtorum ſeptem dierum, & officia dominicarum, quæ ſunt inter Paſcha & Pentecoſt. adaptentur ſeptem donis Spiritus ſancti, ſub vigilia aſcenſionis, & ſub ſabbato in albis dicetur. ¶Circa euãgelia, quæ hoc tempore leguntur, ſciẽdum eſt, quod omnia pertinent ad reſurrectionem, iuxta ordinem ſcriptorum ponuntur. Matth. enim primo ſcripſit. ij. Mar. iij. Luc. vlt. Ioan. Vnde primo ponitur Euangelium Matth. in vigilia Paſchæ. In ipſo vero die paſchæ euangelium Marci: in ſecunda & tertia feria euangelium Lucæ, in quarta & quinta feria, & in ſabbato euangelium Ioann. in ſexta feria interponitur
euangelium Matt. ¶†Sanè in euangelijs vi 26
giliæ, & diei tantum agitur de annũtiatione reſurrectionis, facta per angelum: in alijs de viſione. Conueniebat enim, vt prius annuntiaretur domini reſurrectio, vt poſtea ad maiorem fidem faciẽdam corporaliter ipſe ab hominibus videretur. Tria vero à Ioanne euangeliſta, omnino præpoſterè poſita ſunt. Primũ nanque fuit quod legitur in ſabbato, poſtea quod legitur in quinta feria. & aliquanto tempore, poſt quod in quarta feria legitur. Nam Maria Magdalene cum veniſſet ad monumentum, & nõ inueniſſet corpus domini, ſublatum credidit, & cucurrit, & nuntiauit Petro & Ioanni, qui cucurrerunt ad monumẽtum, & Ioan. præcurrit: ſed non ſtatim introiuit, ſed Pe. tandem veniens intrauit, & poſtea Ioann. intrauit, & cum non inueniſſent, redierunt ad propria, hoc legitur in ſabbato. Illis redeuntibus Maria remanſit ad monumẽtum, & inclinans ſe in monumento, uidit vnũ angelum ſedentem ad caput, alium ad pedes, qui dixerunt: Maria, quid ploras? quæ dixit. Quia tulerũt dominum meum, & neſcio ubi poſuerunt eum, & tunc conuerſa retrorſum vidit Ieſum, qui dixit ei, mulier, quid ploras? quem quæris? & illa reſpiciens & hortulanum eum credens dixit. Domine ſi ſuſtuliſti eum, dicito mihi, & ego eum tollam. hoc legitur in quinta feria, Aliquanto tempore poſt Petrus iuit piſcatum cum ſex alijs ad mare Tyberiadis, vbi dominus apparuit eis in littore, & hoc legitur in quarta feria. Sed quare hæc omnia? Solutio. In quarta feria cãtatur hoc, quod cantabitur Sanctis in die iudicij. Venite benedicti patris mei, &c. & in illo Euangelio, quod eadem die legitur dicitur, quod dominus apparuit diſcipulis in littore maris.

ris. Et hoc bene conuenit. Nam per littus
maris, ut dicit beatus Gregorius ſuper il-
lum locum, finis intelligitur mũdi, in quo
dñs apparebit ſuis glorioſus, & tũc Petrus
87 † trahet ad litus rete plenum magnis pi-
ſcibus centum quadragintatribus, nec ta-
men ſcinderetur rete. Per Petrum, intelligi
tur ordo ſanctorum prælatorũ, qui de flu-
ctu huius ſeculi ad littus ſtabilitatis æter-
næ ducent eos, qui per ipſos conuerſi fue-
rint, ſed hoc attribuitur ſoli Petro, pro-
pter eccleſiæ unitatem. Sed quare legitur
in ſabbato in albis Euangelium, quod tũc
legitur? Reſpondeo, ꝙ officium illius ſab-
bati cum officio præcedenti ſabbati ſancti
in multis conuenit. Nã in præcedenti ſab-
bato duplex laus cantatur, ſicut & in hoc
lectioni conuenit, quia in lectione pręcé-
dentis ſabbati dicitur. Quę ſurſum ſunt,
ſapite: non quę ſuper terram, & in lectio-
ne ſequentis dicitur: Deponentes omnem
dolum, &c. & itaque tanquam lapides uiui
ædificamini, quod nihil aliud eſt, quã quæ
ſurſum ſunt, ſapere. Conueniebat igitur,
ut Euangeliũ correſponderet Euangelio,
quod fit in eorum principijs. Nam in Euan
gelio præcedentis ſabbati dicitur. Veſpe-
re autẽ ſabbati, quæ luceſcit in prima ſab-
bati, id eſt diluculo: uenit Maria Magda. &
in Euangelio ſequen. dicitur: Vna ſabbat.
Maria Magdal. uenit ad monumẽtum, cum
adhuc tenebræ eſſent, ꝙ idem eſt: In hoc
tñ uidetur differentia, quia dicitur ibi, ꝙ
uenit Maria Magdal. & altera Maria. hic
non fit mẽtio, niſi de Mar. Magd. Sed vt ait
Augu. in lib. de concord. Euangeliſtarum,
ideo Ioannes ſolam Mariam Magda. nomi
nat, quia fuit cæteris feruentior, nec tamẽ
ideo cæteras excludit. Euangelium uerò
Matth. legitur in ſexta feria: quia domi-
nus per paſſionem meruit ſibi dari pote-
ſtatẽ in cœlo, & in terra vel potius datam
notificari, & quia dominus in ſexta feria
paſſus eſt, idcirco legitur in Euangelio
Matt. in ſexta feria, in qua dominus ait di-
ſcipulis. Data eſt mihi omnis poteſtas in
cœlo, & in terra. Vnde Apoſtolus, Chriſtus
factus eſt pro nobis obediens patri, uſque
ad mortem: mortem autẽ crucis, propter
quod & Deus &c. Vbi ergo poneretur euã
gelium, in quo agitur à Ioan. de prima ui-
ſione domini, quæ facta fuit Maria Magd.
niſi in quinta feria. In prima enim die non
poterat poni prædictis de cauſis, nec in ſe-
cunda, nec in tertia, nec in quarta, nec in
ſexta, nec in ſabbato. Vnde reſtat, quòd in
quinta feria neceſſario poni debuerit. Aiũt
quidam, ꝙ licet in ſecunda feria legatur
Euangelium de apparitione domini, facta
diſcipulis euntibus in Emaus: non tamen
illa facta fuit in ea die, ſed in præcedenti.
Decem etenim apparitiones poſt Chriſti
reſurrectionem in Euangelijs inueniũtur,
ad fidem noſtram confirmandam, quinque
in prima die, & quinque poſtea, ſed in apo
ſtolo dicitur, quòd in die reſurrectionis
apparuit Ia. & quingentis fratribus ſimul.
Et ſicut quidam dicunt in ipſa etiã die pri
mo apparuit matri, ut dictum eſt in quar-
ta parte, ſub titu. de acceſſu pontificis ad al
tare. & etiam Ia. qui uotum uouerat non
comedere, ſed & Ioſeph, qui pro eo teneba
tur in carcere. ¶ Verum † quia de uiſione 28
angelorum & de Mar. Magd. Euangeliſtæ
diſcordare uidetur, ideo aliqua ſuper hoc
præter propoſitum dicamus. Nam Mat. di
cit, quòd mulieres uiderunt Angelum ſe-
dentem ſuper lapidem qui tamen erat ex-
tra monum. Marcus dicit, quod introeun-
tes ipſæ in monumentum, uiderunt eũ ſe-
dentem à dextris. Io. dicit, ꝙ Mar. Magda.
uidit duos angelos, unum ad caput, & aliũ
ad pedes ſedentes. Luc. dicit, ꝙ duo Ange-
li ſtantes dixerunt Mariæ Magdal. & alijs.
Cur quæritis uiuentem &c. Ioan. dicit ſo-
lam unam ueniſſe ſcilicet Mariam Magd.
Matt. duas. ſ. eam & aliam. Mar. tres, ſcili-
cet eam, & Mariam matrem Iac. minoris,
& Mariam filiam Salomæ, quæ fuit mater
filiorum Zebedæi, ſcilicet Iacobi minoris,
& Ioan. Euangeliſtę ſecundum Chryſoſto.
tantum Salomæ filia fuit. Lucas plures di
cit. dicit enim, Erat autem Maria Magda.
& Ioanna & Maria Iaco. minoris ſubaudi
mater, & cæteræ quæ cum ipſis erant, & a-
liæ quas non numerãt Euangeliſtæ. Eccle
ſia tamen tres Marias repreſentat. Rurſus
Matt. dicit, quòd mulieres certificatę per
Angelum, inter quas erat præcipuè Maria
Magdal. denuntiauerunt Apoſtolis domi-
num reſurrexiſſe. & Ioan. dicit quòd Mar.
Magdal. nunciauit Petro & Ioan. eum ſu-
blatum fuiſſe. Vera quidem ſunt omnia,
quæ dicunt Euangeliſtæ in his, & non ſunt
aduer-

aduerſa, ſed quod unus minus dicit, alius
29 ſupplet. † Verum enim eſt ſicut narrat
Matt. quòd primo uiderunt Angelum ſe-
dentem ſuper lapidem, quem reuoluerat
ab oſtio monumenti, qui & dixit eis eum
reſurrexiſſe, & adiecit: Venite, & uidete lo
cum ubi poſuerunt eum, & tunc ipſe ſur-
gens præceſſit eas in monumentum, & ſe-
dit in dextris: ſicut narrat Mar. poſt Mariã
Magdalenam, uidit unum ad caput, & aliũ
ad pedes ſedentes, ſicut dicit Ioan. Qui di-
xerunt ei: Mulier, quid ploras? & nuntia-
uerunt eũ reſurrexiſſe & tunc ſurrexerunt
ipſi, vt appareret ei ſtantes, ſicut dicit Luc.
ut in hoc, quòd ſurrexerunt, Dominum ſur
rexiſſe oſtenderent, & cum ſtarent dixerũt
ei & alijs. Cur quæritis uiuentem cũ mor
tuis, id eſt, eum qui reſurrexit. Cur quæri-
tis in ſepulchro, quod eſt locus mortuorũ.
Ambroſius dicit duas fuiſſe Marias Mag-
dalenas, unam quæ ſecundum Matthæum
ſciuit dominum reſurrexiſſe: aliam, quæ
ſecundum Ioannem neſciuit, ſed corpus ſu
30 blatum credidit. Auguſtinus uerò de † con
cordan. euangeliſtarum ſic ſoluit. dicit e-
nim, quòd cum Maria Magda. cum alijs ue
niret dicendo: Quis reuoluet nobis lapi-
dem ab oſtio monumenti: cum adhuc ali-
quantulum longè eſſet, vidit lapidem reuo
lutum, & ſtatim cucurrit ad Petrum & Io.
& ſignificauit eis corpus domini fuiſſe ſu-
blatum, qui uenientes inuenerunt monu-
mentum vacuum, & credentes quòd fuiſſet
ſublatum, redierunt. Maria autem iterum
adiunxit ſe alijs, & propius accedens cum
eis, uidit Angelum ſedentem ſuper lapi-
dẽ, & dixit eis. Cur quæritis in ſepulchro
quod eſt locus mortuorum. Mat. &c. ſicut
ſuperius dicta ſunt Zacha. qui compoſuit
unum Euangelium, ex quatuor aliter ſol-
uit. Dicit enim, quod Mar. Magd. & aliæ ue
nerunt ad monumen. & uiderunt Angelũ
ſedentem ſuper lapidem, ſicut dicit Mat.
& poſt in monumẽto ſicut dicit Mar. & in-
de duos ſtantes: unum ad caput, alium ad
pedes: ſicut Luc. dicit, ſcilicet illum prio-
rem cum alio, uel eo diſparente, alios
duos, qui dixerunt. Cur quęritis uiuentem
cum mortuis, & ſignificauerunt eum reſur
rexiſſe. Alij crediderunt uerbis eorũ. Ma-
ria remanſit incredula. Vnde aliæ nuntia-
uerunt diſcipulis dominum reſurrexiſſe:

illa nuntiauit Pet. & Ioan. eum ſublatum
fuiſſe, qui poſt aduentũ & receſſum eorum
ſola remanſit, ad monumentum, & incli-
nans ſe in monumento uidit duos angelos
ſedentes, unum ad caput, & alium ad pe-
des, ſicut dicit Ioan. qui dixerunt ei. Mu-
lier, quid ploras? & illa reſpondit, quia tu
lerunt dominum meum, & neſcio, ubi po-
ſuerunt eum, & conuerſa uidit dominum
qui dixit ei. Mulier, quid ploras? quẽ quę-
ris? & illa putans eum hortulanum eſſe di
xit: Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mi
hi, & ego eum tollam. Et tunc dominus eã
ex nomine nominauit, & ipſa tunc eum co
gnouit, & poſt plures locutiones angelo-
rum, tunc primo credidit, & uoluit proci-
dere ad pedes domini: & dominus dixit ei:
Noli me tangere: nondum enim aſcendi
ad patrem meum. ſubintelligitur in corde
tuo: quaſi dicat. Quem quæris, tanquam
mortuum, non credis patri eſſe æqualem,
& adiecit dominus. Vade, & dic fratribus
meis: Aſcendo ad patrẽ meum, & patrem
ueſtrum &c. id eſt, in proximo eſt, vt aſcen
dam. Et ipſa cępit ire iam certificata, & in-
uentis alijs mulieribus iuit pariter cũ eis,
hoc nuntiare Apoſtolis, & in illa uia appa
ruit eis dominus, dicens: Auete quę acceſ-
ſerunt & tenuerunt pedes eius. Prædictum
autem modum loquendi, in quo genera-
liter dictũ eſt, quòd mulieres iuerant nun-
tiare dominum reſurrexiſſe, cũ tamen Ma
ria, quæ erat una de illis tũc incredula fuit
ſæpe in ſcripturis inuenimus, ſicut & domi
nus diſcipulis, & me ſcitis, & uiam meam
ſcitis, cum tamen quidam eſſent inter eos,
qui hæc neſcirent. vnde dominus; Tanto *Io. 13*
tempore uobiſcum ſum, & nõ cognouiſtis
me &c. ſed illud primo dictum eſt ſcienti-
bus, iſtud ignorantibus. Ita etiam dicitur,
quòd dominus in aſcenſione apparuit di-
ſcipulis & exprobauit incredulitatem, &
duritiam cordis eorum, quia his, qui uide- *Mat. vlt.*
rant eum ſurrexiſſe, non crediderant, cum
tamen aliqui inter eos fuerint qui iam cre
diderant ſicut Petrus, & alij plures, ſed il-
lud primo dictum eſt de incredulis. hæc o-
pinio uidetur probabilior, quàm ſecunda.
Et quod dixit Ambro. non eſt credendum,
quòd dixerit aſſerendo, ſed aliorum opi.
referendo. licet eam argumentis probare
uideatur quibus iuxta prædictam opin. le-
uiter

niter reſpondetur, & fere totum quod ipſe inducit per interpretationem ſoluitur. v. g. quod ipſe dicit, quòd una Maria fuit ſecundum Matth. quæ ſciuit eum ſurrexiſſe. hoc eſt falſum, quia alijs credẽtibus uerbis Angeli ipſa remanſit incredula. Augu. uero non ſic fuiſſe dicit, ut narrat: ſed narrat ita potuiſſe fuiſſe: unde probabiliori ſenteutiæ non præiudicat.

S V M M A.

1 *Feriæ ſecundæ poſt paſcha, officiũ. Et nu. 2. 3*

De ſecunda feria poſt paſcha. Cap. 90.

1 QVIA † per gloriam reſurrectionis ipleuit dominus quæ promiſit in ueteri teſtamento, vt videlicet introduceret nos in terram fluentem lac & mel, ideo dicit ecclesia in introitu huius ſecundæ feriæ. Introduxit dominus in terram fluentem lac & mel. Exod. xiij. quia Chriſtus iam introductus eſt, & ecclesia triumphans in re. Eccleſia uerò militans in ſpe. Epiſtola ſumitur de Actibus Apoſtolorum. x. cap. Stans Petrus in medio &c. & intendit probare paſſionem Chriſti & reſurrectionem, unde dicit. Huic omnes prophetæ teſtimonium
2 perhibent. ¶ † Euangelium: Duo ex diſcipulis. Luc. xxiij c. concor. epiſtolæ de apparitione domini diſcipulis euntibus. in Emaus. ibi enim habetur, quòd cognouerũt eum in fractione panis. Quid eſt fractio panis, niſi expoſitio ſcripturæ ibi enim cognoſcitur dominus. Reſponſorium uerò concord. cum in introitu: Dicat nunc Iſrael. Allelu-Ia, nonne cor noſtrum erat ardens &c. Eſt de ſcripturarum expoſitione. In alijs eccleſijs dicitur Allelu Ia, Angelus domini. Mat. ult. cap. Offertorium: Angelus domini &c. eſt de teſtimonio apoſtolorum. Poſt communio: Surrexit dominus &c. Luc. ult. c. eſt de apparitione quę facta eſt Petro. Multiplicat igitur apparitiones, ut dictum eſt ad confirmandũ fidẽ. ¶ Sa
3 nè ex † hodierno Euangelio ſumitur alle lu Ia. Nonne, & offerenda. Angelus domini. ex eo, quòd ibi dicitur mulieres uiſiones angelorum uidiſſe, qui dicunt eum uiuere. Similiter & communio: Surrexit dominus ex eo, quòd ibi dicitur: ſurrexit dominus uerè, & apparuit Simoni. Ad pietatem ergo pertinet hoc officium, in quo cõtinetur rememoratio ſcripturarum, & per pietatem accedit ad manſuetudinem: manſuetis autem terra promittitur illa, de qua dicitur. Beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terram fluentem lac & mel. unde in introitu dicitur, introduxit nos dominus in terram fluentem lac & mel. Et ſunt hæc uerba Moſi populum poſt eſum agni de Aegypto ducentis. Introduxit inquam ſpe. ſed in illa poſtea introducet re, quam Caleph dedit Axæ, filiæ ſuæ irrigatam, irriguo ſuperiori & inferiori. Irriguum inferius, timor eſt. ſuperius, amor. Caleph etenim qui quaſi cor interpretatur: dat animæ deuotionem, cum timore pariter & amore. ¶ In hac ij. feria fit in urbe ſtatio, apud ſanctum Petrum, propter hoc, quod in Euangelio habetur, & apparuit Simoni, & quia ibidem dicitur, nonne cor noſtrũ ardens erat in nobis? quia ipſe prę cęteris magis arſit, dominum diligẽdo. Hac die piſces uiuos incipimus, recolentes cũ gaudio, quòd dominus ad probationem reſurrectionis partem piſcis aſſi comedit, & in tertia feria ad fontes imus, ut ibi dicetur, & mulieres uerberabãt uiros, & iam in his tribus diebus eſt feriandum: prout ſub paſcha dictum eſt.

S V M M A.

1 *Feriæ tertiæ poſt paſcha, officiũ. Et nu. 2. 3. 4*

De tertia feria poſt paſcha. Cap. 91.

IN tertia feria † oſtenditur, per quod habeatur hæreditas cœleſtis patriæ. Oſtenſo uerò in ſecunda feria, quòd in terram fluentem lac & mel iã introduxit nos Deus in ſpe, & poſtea introducet in re, modo oſtendit per quod habeatur, quia per diuinam ſcientiam ſiue cognitionem domini noſtri: unde hæc tota feria eſt de cognitione ſiue ſapientia Dei, & inde introitus 1

eſt

eſt. Aqua ſapientiæ &c. Eccle.xv.cap.& eſt
ſeptimi toni, quia in ſeptem donis Spiri-
tus ſancti, eſt iſta ſapientia. In epiſtola: Sur
gens Paulus Act.xiij.cap.oſtenditur paſſio
Chriſti & reſurrectio, per quam hic ſapien
tia habetur. Qui enim ueram fidem habet
de his, habet ſaporem Dei. hæc autem co-
gnitio, eſt dies, quam fecit dominus. de gra
2 duali ergo patet. Et † nota quòd cum om
nes graduales uerius huius hebdomadę ſu
mantur de pſalmo cvij. ſcilicet, Confitemi
ni qui eſt nonus poſt, Dixit dominus. ho-
diernus ſumitur de ſpalmo cvj. ſcilicet Cõ
fitemini: qui eſt decimus in matutinali.
Cantate. eo, quòd iſte pſalmus exhortatur
fideles ad lau. Dei, qui per ſapientiam ſuã
redemit & liberauit eos de quadruplici tẽ
tatione, quia liberauit eos de neceſſitati-
bus eorum, id eſt, ab infidelitate, & quia li
berauit eos de neceſſitatibus eorũ, id eſt,
à praua conſuetudine, & liberauit eos à tę
dio bonæ actionis, & eduxit eos à uerſu-
tijs hęreticè impugnationis. Allelu Ia eſt:
Surrexit dominus, & apparuit mulieribus.
Vel ſecundum alias eccleſias: Oportuit.
quod ſumitur de Euangelio, in alijs etiam
dicitur: Surrexit dominus uerè. Luc.ult.c.
In Euãgelio uerò, Stetit Ie.&c. Luc.xxiiij.
cap. oſtendit dominus, & probat reſurre-
ctionem ſuam diſcipulis ſuis per quatuor.
Primo, per conſuetum modum loquendi,
cum dixit. Pax uobis, loquebatur enim eis
ſæpe de pace, & amator pacis erat, unde ip
ſe dominus inquit. In me pacem habebi-
tis, in mundo autem preſſuram. Pacem re
linquo uobis. Pacem meam do uobis. Se-
cundo per hoc, quòd oſtendit ſe palpabilę.
Tertio, quia cũ eis comedit. Quarto, quia
eis ſenſum aperuit ſcripturarum, & quia
hanc ſapientiam dominus dedit per ſe, &
per Apoſtolos, ideo dicitur in offertorio,
intonuit de cœlo dominus. i. de Apoſto-
lis, ut omnes crederẽt in illum. Hæc enim
inquit Ioan. ſcripta ſunt, ut credatis, & cre
3 dentes uitam æternã habeatis. ¶ † In poſt
communione, quæ eſt ad Col.iij.c. inuita-
mur ad hanc ſapientiam. Si conſurrexiſtis
cum Chriſto quæ ſurſum ſunt ſapite. ecce
de ſapientia. Et quia de ſapientia habetur
in hac ij. feria, ideo fit ſtatio ad ſanctũ Pau
lum, qui fuit ſapientior omnibus Apoſto-
lis: ſeu cui dominus ſingulariter aperuit
intelligentiam ſcripturarum, de quibus le
gitur in Euangel. & introitu. Vnde ipſe di-
cit. Non à me, nec ab homine accepi euãg.
meum, ſed per reuelationem domini mei
Ieſu Chriſti. uel, quia per eũ maximè ad-
impletum eſt, quod in Euang. legitur, ſcili
cet oportuit prędicare pœnitentiã in om-
nes gentes, ideo, quòd & eius prædicatio
legitur in hodierna lectione actuum Apo-
ſtolorum. Hac die † uiri uerberant mulie- 4
res, prout ſub paſcha dictum eſt. hac etiam
die ad fontes imus, pro eo quòd hodie in
introitu uiri beati aqua ſapientiæ potati
referũtur, & in offertorio fontes aquarum
apparuiſſe memorantur.

SVMMA.

1 *Feriæ quartæ officium à paſchate. Es nu. 2. 3.*

De quarta feria poſt paſcha. Cap. 92.

OSTENSO † in iij. feria 1
de cœleſti patria, & per
quod habeatur, oſtenſo
etiam in ſecunda feria,
quod in terrã fluentem
lac & mel introduci-
mur, ideo nunc in hac
quarta feria inuitamur ad illam. Vnde in-
troitus eſt: Venite benedicti patris mei
&c. Mat.xxv. quia uerò dicit dominus pœ
nitentiam agite: appropinquabit enim re
gnum cœlorum, & quia ibi non intrant, ni-
ſi purificati per pœnitẽtiã, ideo beatus Pe-
trus in epiſtola: Aperiẽs. Act.iij. inuitat Iu
dæos ad pœnitentiã ideo aũt ad pęnitẽtiã
inuitatur homo: ut de filio diaboli, fiat fi-
lius Dei, & hęc mutatio dextræ excelſi, pp
quod in reſpõſorio habetur. Dextera† dñi 2
fecit uirtutem. Sequitur allelu Ia de re-
ſurrectione. Surrexit dominus &c. & in a-
lijs eccleſijs eſt Chriſtus reſurgens &c. Sẽ-
per enim in his diebus aliqua de reſurre-
ctione dicũtur. In alijs enim dicitur. Cum
ſederit Matth.xxj.cap. Quia uerò hæc mu
tatio fit etiam, quando † homines ſunt fi- 3
lij Dei propter prædicationem, ideo in E-
uangelio: Manifeſtauit ſe Ieſus. Io.xxj.c.di
cit dominus. Mittite in dexteram nauigij
rete. hoc facit, qui tantum prædicat pro-
pter Deũ, & tunc trahuntur magni piſces.

poſtea dedit eis piſcem aſſum. Piſcis aſſus, eſt.Chriſtus paſſus:hæc erit refectio in patria. cum comedemus panem angelorum, de quo in offertorio: Portas cœli &c. Poſt communio eſt: Chriſtus reſurgens. Ro.vj. Et quia beatus Laurẽtius fuit unus de magnis piſcibus, & fuit aſſatus pro Chriſto, ideo fit ſtatio ad beatum Laurentium.

SVMMA.

1 *Feriæ quintæ à paſchate, officium & nu. 2. 3.*

De quarta feria poſt paſcha. Cap. 91.

1 QVINTA † feria eſt de conuerſione gentium propter paſſionem & reſurrectionem: unde introitus eſt: Victricẽ manum tuam laudauerunt pariter Chriſtiani,quia ſapientia aperuit os mutorum.vnde Eſa.xxv. Tunc claudus ſaliet, ſicut ceruus,& aperientur linguę mutorum, quod factum eſt, quando Chriſtus dæmones eijciebat & faciebat homines mutos loqui: unde in Euangelio.Erat Ieſus eijciens dæmonium,& illud erat mutum. In epiſtola uerò Angelus domini. Act. viij. ſignificatur conuerſio iſta Gentium: unde dicitur ibi de eunucho,qui conuerſus eſt à Philippo, qui interpretatur os lampadis, ſiue os illuminans. quia quandoque per ſcripturarum inſpectionem, uel prædicationem, conuertitur homo,ut Gentiles, qui ſignificantur per eunuchum, quandoq; uerò per inſpirationem conuertitur ad dominum, ut habetur in Euangelio, ꝙ apparuit Mar. Magd. Quia uerò per conuerſionem Gentiũ factus eſt Chriſtus lapis angularis,ideo in uerſu reſpõſorij habetur. Lapidẽ quem
2 reprob.ędific.&c. Et quia uera † conuerſio fit per pęnitentiã,ideo ſequitur allelu Ia. Matt. xxv. In die reſurrectionis meæ dicit dñs, præcedam uos in Galilæam, id eſt, in trãſmigratione de uitijs ad uirtutes Euan-
3 gelium: Maria † ſtabat.Io.xx.eſt de apparitione dñi:Maria Magdalena in ſpecie hortulani ſiue peregrini, quia peregrinus eſt Deus homini, quandiu eſt in peccato. In offertorio:In die ſolennitatis.Exod. iiij. & xiij.cap. ſimiliter promittitur conuertentibus vera beatitudo.In poſt communione uerò:Populus &c. j.Reg.ij.ad laudandum inuitamur, & fit ſtatio ad ſanctos Apoſtolos,quia in Philippo, qui interpretatur os lampadis, intelliguntur omnes Apoſtoli, per quorum prædicationem cõuerſio Gentium facta eſt. Item, quia fratres domini, de quibus in Euangelio legitur,ſunt Apoſtoli, per quos os muti apertũ eſt,eſt diſertæ ſextę linguæ infantiũ,ideo ſtatio fit ibi.

SVMMA.

1 *Feria ſexta à paſchate, quod & quale habeat officium. ibid. & nu. 2. 3. 4. 5.*

De ſexta feria poſt paſcha. Cap. 94.

SEXTA feria † eſt de inſtitutione baptiſmi.unde introitus eſt:Introduxit eos dominus, ſcilicet de Aegypto .i. de tenebris peccati, & inimicos eorũ aperit mare,id eſt,baptiſmus. & ſubijcitur ibi ter al 1
lelu Ia, propter liberationem ab hoſtibus & donum gratiæ.¶ Poſtmodũ ſequitur † epi 2
ſtola:Chriſtus ſemel.j.Pet.iij.c.in qua beatus Pet. agit de baptiſmo, & de arca Noe, ſicut in diluuio per arcam ſalue factæ ſunt animæ licet paucæ.ſ. viij.ſimiliter & in baptiſmo,qa ſicut in aquis diluuij quæ inundauerunt totum mundum,& mũdus à peccatis purgatus eſt, & per arcam, animæ ſaluæ factæ ſunt: ita in aquis baptiſmi in quo omnia peccata mundata ſunt per eccleſiã ſaluati ſumus. ¶ Sequitur graduale: Hæc dies quam † fecit dominus uerſus.Benedi- 3
ctus qui uenit in nomine domini.Eſt enim homo qui cõſecrat baptiſma, ſed Deus eſt qui inuiſibiliter baptizat. Vnde ſequitur. Deus,dominus & illuxit nobis ſcilicet per illuminationem baptiſmi, & per illuminationem legis domini. Allelu Ia, eſt Angelus domini, cum duplici uerſu, ſicut in die paſchæ in quibuſdam eccleſijs,quia in hac die agitur de inſtitutione baptiſmi. unus uerſus eſt propter Chriſti reſurrectionẽ, in corpore, alius propter ſtolam animæ, quam in baptiſmo ſuſcipiunt baptizati. ¶ † Euan-

4 ¶ † Euangelium verò, eſt de inſtitutione ba
ptiſmi, ſecundum Mat. vlt. c. Vndecim di-
ſcipuli abierunt in montem, quem conſti-
tuit illis Ieſus, & ſequitur ibi Euntes, do-
cete omnes gentes, baptizantes eos in no-
mine patris &c. ¶ Et quia in memoria de-
bemus habere iſtum diem, propter inſtitu
tionem baptiſmi, ideo ſequitur in offerto-
5 rio. Erit nobis † memorialis dies iſta &c.
Exod. xij. & xiij. cap. memorialis quidem
eſt dies, in qua de uitijs ad uirtutes tranſi-
mus, hæc enim dicit Moſes de die paſchæ.
¶ Poſt communio. Data eſt mihi omnis po
teſtas. Matth. vlt. cap. Quia verò beata vir
go creditur interfuiſſe in inſtitutione ba-
ptiſmi, quia vt Hieronymus ait: hoc apud
Nazareth in domo eius actū eſt; ideo hac
die fit ſtatio in eccleſia eius.

S V M M A.

1 *Sabbatum in albis, quod habeat officium. Et nume. 2. 4. 5. 6.*

3 *Iudicij dies plenus erit gaudio propter dominicam & noſtram reſurrectionem.*

De ſabbato in albis. Cap. 95.

1 SEQVITVR † de ſabba-
to in albis in quo eſt
introitus. Eduxit do-
minus populū ſuum in
exultatione. hoc maxi
mè in extremo ſabba-
to fieri intelligimus,
quando erit verum ſabbatum, ſed ne Iudęi
crędant hoc dictum eſſe de ſeq. ſequitur in
epiſtola. j. Pet. ij. c. Fratres, deponentes om
nem malitiam, & dolum &c. Sequitur du-
plex † allelu Ia ſiue graduali. Primo, quia
2 nunc terminatur ſeptuageſima poſtquam
ſequitur octaua reſurrectionis, quando ha
bebitur duplex ſtola animæ ſcilicet, & cor
poris, & ceſſabit labor operis, de quo dictū
eſt in proœmio huius partis, & ſub titu. de
vij. diebus poſt paſcha, & in iiij. parte, ſub
titu. de allelu Ia. Secundo, quia in die iudi
3 cij † plenum erit gaudium pro dn̄ica & no
ſtra reſurrectione. Tertio, geminatur alle-
lu Ia, quia tunc erit lætitia ſempiterna, qa
.n. erit lętitia unū allelu Ia canitur ſempi
terna, ſecundū concinitur allelu Ia. Quar-
to, quia in octaua reſurrectionis omnis ſo-
licitudo deponetur, quòd ſignificatur in
hac octaua die, in qua veſtis candida ſiue
chriſmale deponitur, ideo in albis non cā-
tatur graduale, ſed duplex allelu Ia, quia
tunc erimus in albis. Item quantum ad re-
ſurrectionem domini, non debet graduale
cantari: neque quantum ad baptizatos, &
ideo cantatur unum allelu Ia, pro baptiza
tis, ſcilicet Laudate pueri dominum, & a-
liud de reſurrectione dn̄i, ſcilicet, Hæc
dies. Pręterea, ideo poſt allelu Ia. Hęc dies
ſequitur allelu Ia. Laudate pueri. quia de
lætitia animarum trāſient ad gloriam in-
corruptibilem corporum. † Euangelium 4
uerò, Vna ſabbati. Ioan. xx. cap. eſt de duo-
bus diſcipulis, qui currebant ad monumen
tum, Pet, ſcilicet & Io. qui ſignificant duos
populos, currit tamen citius Ioan. id eſt, iu
daicus populus, quia habebat prophetas,
ſcilicet Hieremiā, Eſaiam, & alios, qui de
paſſione domini loquuntur, ſed Petrus ci-
tius intrauit, id eſt, Gentilis populus: non
tamen intrauerunt Iudæi in multitudine,
qui enim credit, intrat: ſicut dicit Aug. Et
attende, quia epiſtola & Euangelium hu-
ius ſabbati concordant cum epiſtola & E-
uangelio ſabbati ſancti: prout dictum eſt
ſub titu. de vij. diebus poſt paſcha in offer
torio uerò de illuminatione poſt baptiſ-
mum aguntur grates. Benedictus, qui ue-
nit &c. † Poſt communio eſt: Omnes qui 5
in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum intro
duxiſtis Gal. iij. Die iſta fit ſtatio ad eccle-
ſiam beati Ioā. in Laterano: quia enim ibi
in præcedenti ſabbato baptizati ſunt pue-
ri, & in viij. die in lege circuncidebantur,
ideo rectè hac die ibi conueniunt, ut hoc
ſpiritualiter agatur in baptizatis, & hoc
eſt, quod dicitur in epiſtola. Deponentes
omnem malitiam & omnem dolum, &c.
quaſi modo geniti infantes, ne per fene-
ſtras quinque ſenſuum intret mors. † Di- 6
citur autem ad horas capitulum. Chriſtus
reſurgens. Rò. vj. cap. & illud expurgate ve
tus &c. ad Corin. v. c. & illud Chriſtus paſ-
ſus eſt. j. Petri ij. Quia vero in tota ſeptua
geſima, quæ vſq; ad diem protenditur, pœ-
nitentiam egimus, ideo eccleſia hodie ce-
lebrat in albis, vt magis ac magis albi ſi-
mus, ſicut dominus ait in Euangelio Mat-
thęi iij. Agite pœnitentiam: appropinqua-
bit enim regnum cœlorum. Quare hoc ſab
batum

batum dicitur in albis dictum eſt ſub paſ-
cha. Hac die dominus Papa diſtribuit, a-
gnus Dei. Alicubi etiam diſtribuitur ce-
reus paſchalis, de quo dictum eſt ſub ſabba
to ſancto.

S V M M A.

1 *Dierum ſeptem à paſchate, ſecunda expoſi-
tio. Et intellectus. nu. 3.4.5.6.7.8.9.10.*
2 *Reſurrectionis dominicæ officium, pertinet ad
timorem.*

Alia expoſitio dictorum ſeptem dierum. Cap. 96.

1 Poteſt etiam aliter dici, quòd † ideo
in præmiſſis ſeptem diebus baptiſma-
lia celebrantur officia, uel quia ba-
ptizati ſapientia ſeptiformi docentur, uel
quia ipſorū temporis uniuerſitas dierum
ſeptenario uoluitur, quibus quia fides, ſpes
& charitas præcipuè ſunt neceſſaria, ideo
tribus pſalmis vtimur in nocturnis. Singu-
lorum autem dierum officia ſic poſſumus
ſeptē Spiritibus & beatitudinibus coapta-
2 re. ¶ Officium † quidem dominicæ reſur-
rectionis, pertinet ad timorem, quo time-
mus terribilem ſententiam iudicis. Cum
enim dicet pater, rex, & iudex omnium re-
ſurrexit, & adhuc in ſuggilatione inimico
rum dicentium, quando morietur & peri-
bit nomen eius, tunc magnus erit timor &
tremor: vnde & in offertorio. Terra tre-
muit &c. ſpiritus timoris, vt fundamentum
ponitur, ſed quare à timore incipientes in
ſapientiā terminamus, cum Eſaias cęperit
à ſapientia, & deſcenderit ad timorem? re
ſpondeo, Eſa. Saluatorē deſcripſit, qui car
nem aſſumendo deſcendit. nos uerò de ter
renis ad cęleſtia tendere conamur, & ideo
gradus aſcendendo cōnumerare debemus,
ut à timore ad ſapientiam peruenire poſ-
ſimus. In ſecūda feria legitur Euangelium
de duobus diſcipulis euntibus in Emaus,
quibus dominus apparuit & ſcripturas Mo
ſi, & omnium prophetarum aperuit. Et at-
3 tende quòd licet † hodie legatur Euange
lium de apparitione domini, non tamē ho
die, ſed heri apparitio fuit. Ad pietatem
ergo pertinet hoc officium, in quo cōtine-
tur rememoratio ſcripturarum, & accedit
ad manſuetudinem, prout ibi dictum eſt.
In tertia feria legitur Euangelium: Stetit
Ieſus, ubi multifariè ſuam reſurrectionem
probat, ſcilicet per uiſum & tactum, per gu
ſtum etiam, & per auditum, cùm ſcripturas
etiam exponit, quòd pertinet ad ſcientiā,
unde in introitu. Aqua ſapientiæ &c. bea-
ti uiri potati referuntur. in offertorio. In-
tonuit, fontes aquarum aperuiſſe memo-
rantur, in poſt communione. Si conſurrexi
ſtis, † quæ ſurſum ſunt, quærere & ſapere 4
iubentur, & in Euangelio ſenſus ad intelli
gendū ſcripturas diſcipulis aperitur. Scri-
pturarum quippe intelligentia & ſcientia
lamenti, & luctus eſt cauſa effectiua. Qui
enim legit in ſcripturis prophetas, & eorū
dominum occiſos, quoque magno dolore
mordet, & quanto magis quis peccata ſua
intelligit, tanto citius in luctum & pœni-
tentiæ lamentum prorumpit. Licet igitur
his diebus ſit uacandum: tamen ineptam
lætitiam remoueamus: ne carnes agni ſine
lactucis agreſtibus comedamus, quia beati
qui lugent. In quarta feria legit Euangeliū
de diſcipulis piſcātibus, quos inuitauit ad
prandium, & dedit eis panem, & piſcem aſ
ſum, id eſt Chriſtum cognoſcere Deum &
hominem paſſum. quæ eſt illa quidem ſatu
ritas, de qua dicitur: Beati qui eſuriunt, &
ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabun-
tur. quòd ergo dicitur ibi. Venite prande-
re, hoc eſt quod cantatur in introitu. Veni
te benedicti patris mei, percipite regnum.
hoc enim regnum eſt prandium æternum,
ubi erunt piſces magni, ſed unus ſuper pru
nas non paſſionis, ſed amoris. rationabili-
ter autem feria quarta nobis à Chriſto re-
gnum promittitur, quia in quarta ętate re
gnauerunt Dauid & Salomon, in quorum
manibus Chriſti regnum ſpecialius & ple-
nius ſignificatur, & quia Petrus ſupradictū
rete traxit in terram. ipſi enim commiſſa
eſt eccleſia ipſi ſpecialiter dictum eſt: Pa-
ſce oues meas, ideo pro epiſtola ſumitur
eius prædicatio ad act. Apoſt. Ad † ſaturi- 5
tatem enim quoquo pertinet offerenda.
Portas cœli aperuit, prophetas qui prædi-
xerunt, qui anuntiauerūt, Mariam quę ge-
nuit, Apoſtolos qui prędicauerunt, docto-
res qui expoſuerunt, per hos omnes pluit
dominus manna in ore egentium anima-
rum, id eſt uerbum, uel corporis ſacramen
tum, ut non deficerent in uia tendentes ad
patriam

patriam,vbi comedent panem angelorum verſus gradualis, dextra domini fecit virtutem,congruit illi verbo euangelij: Mittite in dextra nauigij rete, & eſt ſenſus, dextera domini fecit virtutem, quia potentia verbi, mihi vniti fecit me uincere mortem: ideoque dextra domini exaltauit me,id eſt,laudabilem me fecit. Et repetit Dextera domini fecit virtutẽ: ut oſtendat reſurrectionis qualitatem,ſcilicet æternã.vnde ſequitur: Non moriar ſed viuã iuxta quem ſenſum canimus cum Apoſtolo in allelu-Ia & communione: Chriſtus reſurgens,& pertinet hoc ad fortitudinem.& quia bea.Lau.fuit piſcis aſſus, fortis in eſurie & eſuriẽs in fortitudine, ideo
6 fit ibi ſtatio.¶Officium†quintæ feriæ pertinet ad cõſiliũ & miſericordiã. magnũ.n. fuit cõſiliũ peccatricis pedes lauãtis cum lacrimis,ut miſericordiã conſequeretur:
7 prout in euãgelio dicitur.¶Officiũ† vj.feriæ pertinet ad munditiã cordis & corporis.In baptizato nanque,de quo ibi igitur, lauãtur corpus & anima. Et quia mundus cordibus viſio Dei promittitur, ut ibi dictũ eſt,Beati mũdo corde, quoniã ipſi Deũ videbunt,& per munditiam ad intellectũ peruenit, ideo recte in euangelio dicitur quòd transmigrantes Deum videbunt.¶In ſabbato† legitur euangeliũ in quo dicit ꝙ
8 licet Ioan.præcurrit, tamen Petr. ſequens citius in monumentum intrauit, & poſtea Io.Hi,prout dictum eſt ibi, ſunt duo populi.Petrus ſignificat gentes,qui poſterius venerunt ad notitiam paſſionis,ſed tamẽ primitus crediderunt.Ioannes ſynagogã, qui in lege & prophetis prius audiuit domini paſſionem,ſed nondum credere in mortuũ voluit: credet autẽ cum Iſrael ſaluus fiet.
9 ¶De †his duobus populis,ſcilicet credentibus & non credentibus loquitur Petrus in epiſtola. Deponentes &c. De credentibus dicitur in introitu. Eduxit dominus populum ſcilicet in ex. Eduxit enim dominus Iſrael de Aegypto, cum auro & argento, ſed in illis in deſerto murmuranti bus, & ideo percuntibus, eduxit eos qui non murmurauerunt in deſerto in terram promiſſionis, & propter eoſdem dimittimus graduale, & duplicatur allelu-Ia: quia tunc neophyti laborant: nunc Deum voce,& opere laudant: Ad eoſdem pertinet ipſa Laudate pueri domi. totus enim ille pſal.ad electioem dirigitur gentium, quod ex illo fine probatur. Qui habitare facit ſterilem in domo.Eiſdem pueris conuenit,quod canitur in offertorio: Benedictus,qui venit in nomine domi.Hunc enim verſiculum cantauerunt pueri occurrẽtes domino ad paſſionem venienti. Quod ſequitur.Benediximus vobis dè domino. dicit mater Eccleſia,dicens pueris ſuis. Benediximus vobis,id eſt, ſignauimus vos baptiſmos,nos qui ſumus familia domini, quia dominus Deus illuxit nobis. ſequens verſus:Hæc† dies.ad gaudium ſpectat credentium.ille alius:Lapidem,quem reprobauerunt ad ſuggillationem pertinet Iudæorum ad eoſdẽ credentes pertinet poſt cõmunio.Omnes qui in Chriſto &c.pertinet igitur officium iſtud ad pacificos, qui filij Dei vocabũtur. Dedit enim dominus his,qui credunt in nomine eius filios Dei fieri quibus datur ſapientia perfrui. 10

SVMMA.

1 *Dominicæ primæ à Paſchate,officium,& nume.2. 4 & 6.*

3 *Apocalypſis,& Epiſtolæ canonicæ,leguntur a reſurrectione.idque,iure.*

5 *Miſſæ dominicæ ſecundæ à Paſchate. expoſitio.*

De prima dominica poſt Paſcha. Cap. 97.

IN octaua Paſchæ† incipit tempus regreſſionis ſeu reconciliationis, prout dictũ eſt in proœmio huius partis. ¶Sanè in hac die dominica in quibuſdam Eccleſijs fiunt octauæ Paſchæ, & dicuntur reſponſoria de die dominica,& introitus:Reſurrexit, & graduale, quod derelictum erat,reſumunt, habẽtes reſpectũ ad generalẽ reſurrectionem ad cuius gloriã per gradus aſcẽditur,Chriſti enim reſurrectio in octaua ætate facta eſt.Sed cum Paſchalis ſolennitas ſignificet illam octauam, quæ ſequitur † ſeptenarium huius vitæ, quæritur quare habet octauas,cum etiam eius ſolẽnitas 1 2

nitas protendatur, non tantum per octo,
dies,ſed etiam vſque ad diem pent. Reſpon
deo,quia reſurrectio futura ſignificata eſt
per circuncifionem,quæ octaua die manda
ta eſt, cuius vere circuncifionis octo ſunt
beatitudines, quarum octaua redit ad pri-
mam,& ideo ad repreſentandum has bea-
titudines ſolennibus octo dierum officijs
celebramus octauas dominicæ reſurrectio
nis, quæ eſt cauſa & ſignum noſtræ futuræ
reſurrectionis. Has beatitudines coaptat
Augu.in lib.de doctrina Chriſtiana, ſepté
ſpiritibus omittens ultimã, quia redit ad
primam. gradatim enim à timore perue-
nitur ad ſapientiam. vnde initium ſapien-
tiæ timor domini. de hoc dicetur in proœ
mio ſeptimæ partis. Quia ergo nouiter
baptizati ſunt pueri,& quia multos nouel
los in quadrageſima genuit Eccleſia, &
quia in illo tempore fuerunt Apoſtoli pue
1 ri,propter quod dominus fuit cum eis qua
draginta diebus poſt paſcha inſtruens eos
in fide,ut poſſent omnino fieri ſpirituales
& ut urerentur igne. Spiritus ſancti, pro-
pter iſtas tres cauſas ſiue nouitates inſtruit
nos eccleſia in fide in hoc tépore. Et ideo
in prima quindena leguntur Apocalyp. &
acta Apoſtol, in quibus libris habetur de
ſeptem ſignaculis, videlicet de incarnatio
ne,natiuitate,&c. quæ Chriſtus ſolus ape-
ruit,quæ ſunt maxima principia fidei no-
ſtræ. poſtmodum in alia quindena cãtatur
in reſpõſorijs de pſalmis, & in lectionibus
leguntur Epiſtolæ canonicæ vſque ad aſcé-
ſionem domini,ut ſupra fidem ædificentur
bona opera:Pſalmi enim & epiſtolæ bona
opera deſignant. ¶ Et attende, quod ante
3 †. reſurrectionem lex & prophetę legeban
tur poſt reſurrectionem uero Apocalip.&
epiſtolæ canonicę quæ ſunt Apoſtolorum
ſcripta, leguntur, & cantibus iubilantur.
Lex enim & prophetæ Chriſti paſſionem
& reſurrectionem prædixerunt: ſed Apo-
ſtoli iam facta annuntiauerunt, & teſtifica
ti ſunt, ideoque reſponſorium illud can-
tatur. Virtute magna reddebant Apoſto-
li teſtimonium reſurrectionis. Rationa-
biliter quoque legitur Apocalyp. & canta
tur,eo quod in ea uiſio Chriſti, & angelo-
rum collocutio memoratur. In illa enim
uita,quam paſchale ſignificat tempus, ani
mæ uiſione Trinitatis,& angelorum cõſor
tio congratulabuntur. Legitur autem Apo
ca.cum hiſtoria. Dignus es domine: alias
incipit Ego ſum uitis uera. Quod autem in
quodam reſponſorio dicitur,decantabant
populus Iſrael allelu Ia:& vniuerſa multi
tudo Iacob canebat legitimè & Dauid cũ
cantoribus cytharam percutiebat in do-
mo domini, illud reſpicit, ꝙ regno Saul
deſtructo,id eſt,mortis imperio arca,ideſt,
humanitas Saluatoris, in qua ſunt man-
na, id eſt,uerbum,& tabulæ teſtamenti, id
eſt theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei ab-
ſcõditi in Hieruſalem ducitur, & in taber
naculo collocatur, ut æterna pacis viſio-
ne fruatur: & ad patris ęqualitatem glorio
ſus exhibeatur. Cum autem ſuperius de
temporibus infantiæ Saluatoris paululum
dixerimus eſſe legendum, nunc vero ſcri-
pta cæterorum Apoſtolorum, patet quod
toto tempore ſiue ante paſſionem, ſiue po
ſtea,quo domini præſentia memoratur,cõ
gruè præcones noui teſta. loquuntur vide-
tur quaſi ab vberibus ſponſi filij conſola-
tionis lacte potentur. Hæ nanque ſcriptu-
ræ ſunt vbera,de quibus dicitur: Meliora
ſunt vbera tua uino, de quibus nos ſic refi-
ciat Deus,cuius miſericordia plena eſt ter
ra,ut omnes de ipſius plenitudine accipia
mus. Et † nota,quòd ſecundum Romanum 4
ordinem leguntur nouem lectiones in do
minicis à paſcha, vſque ad pente. prout di-
ctum eſt ſub tit. de ſeptem diebus poſt pa-
ſcha: propter nouitatem autem triplicem,
quæ dicta eſt,incipit introitus: Quaſi † mo 5
do geniti,&c. j. Pe. ij. c. In epiſtola uero in
fide inſtruimur, quæ incipit: Omne quod
natum eſt ex Deo, uincit mundum, &c. j.
Io. v. c. Oſtendit fidem per teſtimonium in
cœlo & in terra,& in conſcientia. In terra
cum dicit,tres ſunt qui teſtimonium perhi
bẽt in terra, ſpiritus, aqua,& ſanguis, quia
enim clamore magno dominus emiſit ſpiri
tum,& quòd ex eo iam mortuo exiuit ſan-
guis & aqua indicium fuit humanitatis, &
hi tres, unum ſunt, id eſt, unum ſignifi-
cat. Tres perhibent teſtimonium in cœlo
pater in uoce, verbum in carne, ſpiritus
in columba, & hi tres unum ſunt, de teſti-
monio conſcientiæ ſequitur in epiſtola.
Qui credit in filium Dei, iam in ſe teſtimo
nium Dei habet, id eſt, hoc dictat ei con-
ſciẽtia. ſequitur duplex allelu Ia. In domi-

nicis enim, & feſtiuis diebus ab hac die uſ-
6 que † ad Pente. canitur duplex allelu Ia, de quo dictum eſt ſub ti. de ſeptem diebus poſt paſcha. & ſub ſabbato in albis, & ſub ſeptuageſima: primum allelu Ia eſt: Poſt dies octo. Io. 20. e. Euangelium: Cum eſſet ſerò. Io. 20. c. eſt de duabus apparitionibus. Prima omnibus Apoſtolis, in ipſa die Paſchæ, excepto Thoma: alia, octauo die præſente Thoma, qui uidit & credidit, & tetigit, & dixit: dominus meus, & deus meus. aliud uidit, aliud credidit, uidit humanitatem, & credidit deitatem. & congruit factum interpretationi nominis. Thomas enim interpretatur abyſſus: nam profundè intellexit, qui ex eis quæ exterius uidit, deitatis intima penetrauit. poſtmodum inuitauit nos in euangelio beatus Ioã. ad credendum ab utili, & honeſto, utile eſt enim nobis credere. unde dicitur; Multa ſigna fecit Ieſus quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Poſt communio eſt: Mitte manum &c. Ioan. 20. c.

S V M M A.

1 *Dominica ſecunda a Paſchate quid moneat. Et eius officium.*

De ſecunda dominica poſt Paſcha. Cap. 98.

1 SEquitur † de ſecunda dominica poſt Paſcha, quia enim per Chriſti reſurrectionem illuxit deus nobis, non tantum paruulis, ſed etiam perfectis, ideo hæc dominica de paſtoribus eſt, qui debent plene imitari Chriſtũ. unde introitus eſt. Miſericordia domini plena eſt terra. ea enim non tantum paruuli, ſed & magni repleti ſunt. & ideo ſicut antecedens dominica fuit de paruulis, ſic iſta eſt de perfectis. unde ſequitur: Verbo domini cœli, id eſt, Apoſtoli firmati ſunt, & quia Petrus loquitur ad paſtores in epiſtola, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, &c. 1. Petr. 2. cap. ideo nunc fiunt ſynodi, & fit ſtatio apud ſanctum Petrum. In fine enim dicitur. Conuerſi enim eſtis ad paſtorem, & epiſcopum animarum ueſtrarum. Duo allelu Ia dicuntur; primum, ſcilicet; Cognouerunt diſcipuli &c. eſt de reſurrectione, in alijs tamen eccleſijs dicitur. Surrexit dominus Matth. vlt. capit. aliud, ſcilicet; Ego ſum paſtor bonus. Ioan. 10. cap. eſt de prælatis & mercenarijs. Offertorium eſt, deus, deus meus ad te de luce uigilo: quia prælati debent ſemper uigilare; unde in canticis canticorum dicitur; Inuenerunt me uigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem; poſt communio ſimiliter eſt de prælatis. Ego ſum paſtor bonus.

S V M M A.

1 *Dominica tertia a Paſchate, quid hortetur. aut quo vocet. Et nu. 2. 3.*

De dominica tertia poſt Paſcha. Cap. 99.

IN præcedentibus duabus † dominicis oſtenſum eſt, quod parui, uel magni, per Chriſti reſurrectioné pleni ſunt miſericordia domini; parui, cũ dicitur in introitu pcedentis dominicæ; Miſericordia domini plena eſt terra. magni, cum dicitur ibidé; Verbo domini cœli firmati ſunt. In hac uero tertia, & in ſequentibus duobus dominicis ante aſcenſionem, hortatur nos eccleſia ad iubilum, & exultationem propter Chriſti reſurrectionem, & aſcenſionem. unde introitus huius dominicæ incipit: Iubilate domino omnis terra &c. & ibi ſequitur allelu-Ia, quia iubilus eſt exultatio mentis, habita de æternis. ſoli autem Dei iubilandum eſt. ſequitur pſalmus. Dicite nomini eius, id eſt, hilari operatione ipſum laudate, & ſequitur ſimiliter ibi unum allelu-Ia, quia ab vna radice ortum habent alia omnia, id eſt, à charitate ſequitur: Date gloriam laudi eius. & ibidem in fine ſequitur triplex allelu-Ia, quia à potentia patris, & ſapientia filij, & à benignitate Spiritus ſancti proceſſit, quòd nos liberauit per paſſionem, & reſurrectionem ſuam. & ideo laudandus eſt Deus, licet autem ſit exultatio, tamen incutitur timor, ne ſpes ſine timore luxuriet in præſumptionem. Inde ſequitur verſus: Dicite Deo, quam terribilia,

2 ribilia, † ſunt opera tua domine, debet enim timere nouus populus, quia Iudæi excæcati ſunt, qui erant populus peculiaris domini, qui licet appoſuiſſent cuſtodes tamen dixerunt: venerunt diſcipuli eius, & furati ſunt eum. & hoc eſt, quod dicit Pſal. Mentietur tibi, id eſt, ad honorem tuum, quia ex hac magis confuſi ſunt inimici tui, id eſt, Iudæi, & ſequitur ibi: In multitudine virtutis tuæ. quaſi dicat, licet vidiſſent multa miracula, uidelicet ſolē obſcuratum, & petras ſciſſas, in hoc eſt etiam multitudo virtutis Dei, quod mēdacia inimicorum vertit in ſuum honorem. In epi-
3 ſtola uero monet Petrus † baptizatos, ut ambulent in nouitate vitæ, abſtinentes à carnalibus deſiderijs, dicens: Obſecro vos fratres, tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere uos à carnalibus deſiderijs. 1. Pet. ij. capitul. & concordat cum introitu, quia guſtato ſpiritu deſipit omnis caro, quędam eccleſiæ dicunt allelu-Ia: Chriſtus reſurgens. Ro. vj. cap. Euangelium eſt de reſurrectione: Modicum & iam non videbitis me modicum, id eſt, à morte uſque ad reſurrectionem, & iterum modicum, & videbitis me poſt reſurrectionem, & modicum: quia vado ad patrem. Io. xvj.

S V M M A.

1 *Dominica quarta à Paſchate, inuitat ad iubileum. Et eius officium. nu. 2. 3. 4.*

De dominica quarta poſt Paſcha. Cap. 100.

1 IN quarta etiam † dominica inuitamur ad iubileum & ſpecialiter inuitantur ad hoc gentes: vnde introitus ſumptus eſt de pſalmo inuitante ad canticum, qui incipit: Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Bernardus inquit: Tria
2 fecit † dominus mirabilia in incarnatione ſua. Primum, quòd mater eſſet virgo. Secundum, quod Deus fieret homo. Tertium, quòd prædicta poteſt credere carnalis homo. ſequitur ibi ante conſpectum gentium reuelauit iuſtitiam ſuam, id eſt, filium ſuum. Sequitur uerſus Saluauit ſibi dexteram eius &c. Et quia per fidē vniti ſunt duo populi, ſcilicet gentilis & Iudaicus, ideo in oratione habetur: Deus, qui fidelium mentes unius officis uoluntatis, &c. Rurſus, quia iſta dominica quarta appropinquat aſcenſioni, ideo dicitur euāgeliū. Vado † ad eum qui me miſit, & nemo 3
ex uobis &c. Io. xvj. & poſt, expedit vobis ut ego vadam &c. Oſtenditur enim cauſa iubili, ſcilicet aſcenſio huic conſonat principium epiſtolæ beati Iac. j. c. Omne datū optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum.
Sequitur in euangelio: Cum † venerit paracletus arguet mūdum de peccato, id eſt, 4
de infidelitate. fides enim peccatum excludit: unde arguere de hoc peccato, eſt arguere de omni peccato, & de iudicio, & de iuſtitia. dicit ergo de peccato, ſcilicet quod habent, De iuſtitia quam non habent ſcilicet ſanctorum, quia uado ad patrem, id eſt in cordibus ſanctorum hominum, perducendo eos ad patrem, per cognitionē Dei bonam, & extollendo eos ad patris conformitatem, & tamen volunt homines ſanctis aſſimulari. de iudicio, quod nō timēt: quia princeps mundi huius iam iudicatus eſt, & adhuc ſequuntur damnatum, & ſufficeret de duobus arguere, ſcilicet de fide quam non habent, & habere poſſent, ſi vellent, & de iuſtitia, ſiue de bona uita, in qua non imitantur ſanctos, & ideo adiecit verbum timoris ſcilicet de iudicio, quod debent tales ſubire. Sequitur ibi. Et quæcunque audiet, loquetur. & huic concordat finis epiſtolæ: Suſcipite cum manſuetudine inſitum verbum &c. Si enim Spiritus ſanctus audit, quæ loquitur, multo fortius debet homo audire, & expectare, donec Deus ipſe loquatur, quia qui de ipſo loquitur, mēdacium loquitur.

S V M M A.

1 *Rogationū dominica, quid moneat. & n. 2. 3.*

De dominica rogationum. Cap. 101.

QVinto † loco ſequitur, de dominica rogationū, in qua inſtructos per quatuor dominicas, quaſi or- 1

 natos

natos quatuor cardinalibus virtutibus, mo
net annũtiare alijs: ut qui audit, dicat ve-
ni, & cortina cortinã trahat extra de ſacr.
vnct. c. unico. dicẽs in introitu qui eſt Eſa.
lxiiij. c. ſecũdũ aliã tranſlationẽ, uocem iu
cunditatis. i. noui teſtamenti, in quo pro-
miſſa redduntur nõ terroris, ſicut vetus lex
fuit, annuntiare &c. Hæc aũt dominica di-
2 citur † rogationũ propter propinquã aſcẽ
ſionẽ domini, quam quia nos ſe ſui nõ poſ
ſumus, ideo in oratione docemur petere
duo, quæ petenda ſunt, ſcilicet ut cogno-
ſcamus & faciamus. Dicit enim oratio: Lar
gire quæſumus domine ſupplicibus tuis ſẽ
per ſpiritum cogitandi, quę recta ſunt, pro
pitius & agẽdi &c. Vnde in epiſtola redar
guit beatus Iac. eos, qui uolunt cognoſce-
re, & non facere dicens: Eſtote factores ver
bi, & nõ auditores tantũ &c. Iac. j. c. quędã
ecclesiæ dicunt allelu Ia. Nonne cor no-
ſtrũ ardens &c. Lu. vlt. c. & uſque modo &c.
3 Io. xvj. c. In † euangelio uero: Amen amen
dico vobis &c. Io. xvj. c. oſtendit quid de-
beamus petere, ſcilicet æterna dicens: vſ-
que modo nõ petiſtis, quicquam. qui enim
petit temporalia, nil petit, quoniam in eis
quæ non quieſcunt, quies eſſe non poteſt,
unde ſequitur: Petite, & accipietis, qu ia de
xtra domini ſemper aperta eſt.

S V M M A.

1 *Rogationes quo tempore fiant. & cur cantentur litaniæ.*
2 *Litania maior, à quo & quorſum inſtituta. Et à quo minor. nu. 4.*
3 *Litaniæ ſiue rogationes, habent proceſſionem ſeptiformem. Et qua id ſignificatione. Et vnde dicta minor litania. nu. 4.*
5 *Sanctos cur rogemus.*
6 *Litaniæ qualiter fiant: quidque habeant. & nume. 7. 9. 10. 11.*
8 *Vexilla cur ferantur in proceſſione.*
12 *Litaniarum Miſſa, & eius expoſitio. Et. numero 13. 14. 15.*

De Rogationibus. Cap. 102.

1 IN tribus diebus † ante feſtum aſcenſio
nis domini fiunt rogationes, quæ dicũ
tur litaniæ: λιτανία autem græcè, apud
nos ſupplicatio ſeu rogatio eſt. In qua ec-
cleſia ſancta Deum rogat, vt qui deſtruxit
concilium Architofel, deſtruat conſilium
eorum, qui volũt viuere ſuper pacem eius,
tunc etiam ſupplicamus Deo, ut nos à mor
te ſubitanea & ab omni infirmitate defen
dat, rogamus vero ſanctos, vt pro nobis
apud Deum intercedant. Et denomina-
tur græco uocabulo λιτανία propter au-
thoritatem linguæ græcè, prout dictum
eſt ſub Paſcha. Eſt † autem duplex lita- 2
nia, ſcilicet maior & minor. Maior eſt
in feſto beati Marci, quæ inuenta fuit à
beato Gregor. propter peſtem inguinariã,
ſiue inflaturam inguinum, cuius inſtitutio
nis cauſas Paul. montiſcaſcini monachus
longobardorũ hiſtoriographus ita deſcri-
bit, dicens, quod tempore Pelagij Papæ
tanta fuit inundatio aquarum, per Italiã,
quod aquæ aſcenderunt vſque ad ſuperio
res feneſtras templi Neronis, quòd erat
Romæ: nec aquæ intrabant templum, tũc
per Tyberim effluxit multitudo ſerpen-
tum, inter quos fuit maximus draco, ex
quorum flatibus aer eſt corruptus, & inde
emerſit peſtis inguinaria, qua homines paſ
ſim & ſubito moriebantur, & cum penè
totus Romanus populus deleretur, Pela-
gius Papa omnibus ieiunium & proceſſio-
nem indixit. Sed in ipſa proceſſione ipſe
cum ſeptuaginta alijs expirauit, cui ſubſti-
tutus eſt Gregor. primus, qui & magnus di
ctus eſt, & hanc litaniam ubique terrarum
ſeruari præcepit. Litania ideoque hæc di
citur Gregoriana uel Romana. Vocan-
tur etiam cruces nigræ, quoniam in ſignũ
mœroris ex tanta hominum ſtrage, & in ſi-
gnum pœnitentiæ homines nigris veſti-
bus induebantur, & cruces & altaria nigris
uelabantur. Tertio, etiam modo † dici- 3
tur proceſſio ſeptiformis, eo quòd beatus
Gregor. ſepteno ordine iri in ea in maio-
ribus eccleſijs ordinauit. In primo or-
dine ſunt clerici. In ſecundo, religioſi.
In tertio, ſanctæ moniales. In quarto, pue-
ri. In quinto laici perfectæ ætatis. In ſexto
viduæ & continentes. In ſeptimo coniuga
ti. ¶ In alijs uero eccleſijs, quod non poſſu
mus in numero perſonarum, ſupplemus in
numero litaniarum. Nam ſepties litaniam
dicere debemus prius, quam inſignia depo
namus. Contigiſſe autem dicitur Ro-
manis præmiſſa inguinaria peſtis, pro

eo quòd cum in quadrageſima continẽter
uixiſſent, & in Paſcha corpus domini rece
piſſent, poſtmodum ludis, comeſſationi-
bus,& luxuriæ fręna laxabant. Fuit quidẽ
tam ſæua hæc peſtis, ut ubique homines
ſubito perimeret: ita ꝙ ſicut dicitur, cum
aliquis ſternutabat,ſæpe ſpiritum emitte-
bat.unde cum aliquis ſternutabat, audiẽs,
ſtatim accurrens, dicebat: Deus te ad-
iuuet.Et abinde,ut dicunt,hæc adhuc con
ſuetudo ſeruatur,ut audiens aliquem ſter-
nutantem, ſtatim dicat: Deus te adiuuet.
¶Rurſus, ut fertur, cum tunc aliquis oſci-
tabat, frequenter ſubito ſpiritum emitte-
bat, unde cum aliquis ſe uelle oſcitare
ſentiebat, continuo ſignum crucis ſibi im-
primere feſtinabat, quæ conſuetudo ſimi-
4 liter uſque hodie obſeruatur. Minor † ue-
ro litania, quæ etiam rogationes & proceſ
ſiones uocantur,fit tribus diebus ante aſcẽ
ſionem,quæ ſicut legitur in Bucardo libr.
13.ca.Exigentibus inuenta eſt apud Vien-
nam a beato Mamerto epiſcopo Vien. qui
propter peſtem luporum, & aliarum fera-
rum in Galijs acriter homines perimen-
tium, & propter periculoſos terræmotus,
illic crebro contingentes indixit populus
ieiunium triduanum, & litanias inſtituit.
Ceſſante uero illa perſecutione,ieiunium
illud in conſuetudinem annuæ obſerua-
tionis deuenit, & ſicut quidam referunt,
fuit per eccleſiam confirmatum,ut uniuer
ſaliter obſeruetur. dicitur autem hæc lita
nia minor,quia a minori, ſcilicet a ſimpli-
ci epiſcopo, & in minori loco, ſcilicet in
Vienna inuenta eſt. Illa uero dicitur ma-
ior,quia in maiori loco, ſcilicet Romæ, &
a maiori, ſcilicet a magno Grego. & pro
magno, & grauiſſimo morbo inuenta eſt,
minor tamen antiquior eſt tempore: nam
inſtituta fuit tempore Zenonis Imperato-
ris. Maior uero tempore Mauritij Impe-
ratoris. Fiunt etiam litaniæ propter plu-
res alias cauſas: unde Liberius Papa ſta-
tuit,ut pró guerra, pro fame, pro peſtilen
tia,& huiuſmodi aduerſitatibus imminen-
tibus ſemper litania fiat, ut ſic iſta per ſup
plicationes, orationes, & ieiunia effugia-
mus. Quia ergo hoc tempore maximè
bella emergere ſolent, & fructus terræ,qui
adhuc in teneritate, uel flore ſunt pluri-
bus modis facilè corrumpi ſolent, ideo
hoc tempore fiunt litaniæ, ut rogemus
deum, ꝙ talia a nobis auertat, & ab aeris
intemperie,& a bellis, & ab hoſtibus Chri
ſtianæ religionis nos eripiat, & defendat,
ſuper hoc patrocinia ſanctorum ſpeciali-
ter & generaliter implorantes,& ideo ro-
gationes uocantur,dicuntur etiam proceſ-
ſiones, quia tunc eccleſia proceſſionem fa-
cit generalem. ¶Et eſt † notandum,quòd 5
rogamus ſanctos propter noſtrã inopiam,
propter eorum gloriam,& propter dei re-
uerentiam, quando autem litaniam pro
imminentibus periculis in pœnitentiali,
& flebili habitu facimus, illam ultimam
proceſſionem, mulierum plangentiũ poſt
dominum, quando ducebatur ad crucem
repræſentamus, plangentes iuxta manda-
tum domini ſuper nos, & ſuper filios no-
ſtros, fiunt etiam hoc tempore litaniæ,
quia Chriſto aſcendente, qui dixit: Pe-
tite, & accipietis, confidentius eccleſia
petit. Ieiunat enim tunc, & orat, ut pa-
rum habeat de carne, propter carnis ma-
cerationem, & acquirat ſibi alas per ora-
tionem, quæ eſt ala, qua anima uolat in
cœlum, ut ſic Chriſtum aſcendentem libe
rè ſequi ualeat, qui aſcendit pandens iter
ante nos, & uolauit ſuper pennas uento-
rum,& hæc eſt cauſa, quare ultimam lita-
niam, ſiue ultimum ieiunium aſcenſioni
continuamur,vt uidelicet propter oratio-
nes, & ieiunia depoſita mole carnis Chri
ſtum aſcendentem ſequi poſſumus. ¶In li-
tanijs † ergo fit proceſsio, & cantatur in 6
quibuſdam eccleſijs in principio proceſ-
ſionis.Exurge domine &c. Frequentãdum
etiam eſſe,& a pueris dicendum illud can-
ticũ euangelicũ:Sancte deus,ſancte fortis,
ſancte & immortalis miſerere nobis. Nam
Ioan. Damaſcenus refert in libro tertio
cũ apud Conſtantinopolim propter quan
dam tribulationem fierẽt litaniæ, quidam
puer è medio populi raptus eſt in cœlum,
& hoc canticum ibidem edoctus, demum
ad populum rediens,illud in cõnſpectu o-
mnis populi decantauit,& mox omnis tri-
bulatio ceſſauit quod cãticum Calcedoñ.
ſynodus approbauit. Huius ergo cantici
laus & authoritas colligitur. Primò, ex
eo, quòd angelus illud docuit. Secundò,
ex eo, ꝙ ex eius prolatione illa tribula-
tio ceſſauit. Tertiò,ex eo,ꝙ in concilium

approbauit Quarto, ex eo, quòd dæmones
7 illud ualde timent. ¶† Cæterum in proceſ
ſione ipſa præcedũt crux & capſa reliquia-
rum ſanctorũ, ut vexillo crucis & oratio-
nibus ſanctorũ dæmones repellãtur, ut di-
8 ctũ eſt in quarta parte, ſub titu. de acceſſio-
ne pontificis ad altare. Portantur etiã† ve
xilla, ad repreſentandum victoriam reſur
rectionis, & aſcenſionis Chriſti, qui cũ ma
gna præda cœlos aſcendit. Vnde uexillum
per aera incedens, eſt Chriſtus in cœlum
aſcendens. Et ſicut vexillum in proceſſio-
ne ipſa multitudo fidelium ſequitur, ſic &
Chriſtũ aſcendentẽ magna ſanctorũ colle-
ctio comitatur. Portantur etiam vexilla ad
imitationem eius, quod dicitur in Eſa. ij.
c. Et leuabit dominus ſignum in nationes,
& cõgregabit profugos Iſrael & diſperſos
Iuda colliget à quatuor plagis terræ. Qđ
uero cruces & uexilla portantur, à Con-
ſtantino ſumpſit eccleſia, qui cum in ſom-
nis crucis ſignum vidiſſet: eique dictũ fuiſ-
ſet: Vinces in hoc ſigno, iuſſit crucem in ve
xillis bellicis inſigniri. Quòd in litanijs
crux maior à crucis baiulo de altari ſumit
recolit, quod de Chriſti humeris tulit eã
9 Simon Cyreneus. ¶In quibuſdam† locis fit
litania per campos ut etiam à ſegetibus
dæmones expellantur, uel potius ut à do-
mino conſeruentur. Cantus autem in pro-
ceſſione, quid ſignificet dictum eſt in præ-
cedenti titulo de acceſſione pontificis ad
altare. Conſueuit quoque quidam draco
cum cauda longa erecta, & inflata duobus
primis diebus ante crucem, & uexilla præ-
cedere. Vltima uero die, quaſi retro aſpi-
ciens cauda uacua, atque depreſſa retro ſe
quitur. Nempe draco iſte, ſignificat diabo
lum, qui per tria tempora, ſcilicet ante le-
gem, & ſub lege, & tempore gratiæ, quæ
per hos tres dies ſignificantur, homines fe-
fellit, & nunc fallere cupit, in duobus pri-
mis tẽporibus regnauit, & quaſi dominus
orbis fuit cauda longa, id eſt, potenter, &
inflata, id eſt, ſuperbè incedens, vnde Chri
ſtus illum mundi principem vocat. & Ioã.
ait in Apo. draco de cœlo cadẽs, traxit ſe-
cum tertiam partem ſtellarum, id eſt, ho-
minum & dominus in euangelio. Vide-
bam Satanam tanquam fulgur cadentem
de cœlo, in cuius rei figuram, duobus die-
bus modo prædicto præcedit. In tempo-
re uero gratiæ per Chriſtum victus eſt, &
data eſt Apoſtolis eijciendi ſpiritus immũ
dos poteſtas, propter quod tertia die dra-
co quaſi poteſtate propter fidei dilatio-
nem amiſſa, poſt crucem ſequitur, cauda
uacua & demiſſa, & nõ longa, quia non au-
det ita potenter regnare, ut prius, ſed per
ſuggeſtiones, & latenter homines ſeducit,
quos videt pigros in bonis operibus, & re-
miſſos. nec uiam uitæ ſectantes, quaſi fur
retro aſpiciens, ſi quis oberret, & à rectitu
dine fidei cadat, quem ad ſe quaſi caudam
trahat, & ſibi incorporet, ſicut & in deſer-
to filios Iſrael infirmos & debiles, & qui
aberrantes remanebant vltimi hoſtes poſt
tergum uenientes necabãt. In litanijs† de- 10
bemus ſecundum Aurelianẽ. concilium
ieiunare, uel ſaltem cibis quadrageſimali-
bus, & cappis nigris. in ſignum pœnitentiæ
uti, nec debet quis uti veſte ſolenni, pro-
pter quod uocãtur proceſſiones nigræ, nõ
tamen debent cruces nigræ uocari, de con
ſecr. diſt. iij. rogationes. ¶In litanijs quo-
que debent omnes à ſeruilibus † operibus 11
uacare, ſcilicet uiri & mulieres, ſerui & an
cillæ. de conſ. diſt. iij. rogationes. & donec
terminẽtur, proceſſioni adeſſe: ut ſicut om
nes peccauerũt, ſic & omnes pro uenia ſup
plicent, omnes ad Deum corda cum mani
bus eleuent, id eſt, ſtudium orationis eri-
gant. Poſt proceſſionem cantatur miſſa
† in aliqua Eccleſia, & eſt introitus, Exau- 12
diuit, &c. Rememorat enim eccleſia præte
rita Dei beneficia ad maiorem ſpẽ, & Dei
largitas inuocatur, ut per hoc conijciat fu
tura. Ex eo enim quod multoties exaudi-
uit, perpẽditur quod adhuc exaudiet. exau
diuit inquam de tẽplo ſancto ſuo; ſcilicet
per gratiam, & quia non poteſt huiuſmodi
eſſe exauditio ſine dilectione, ſequitur ver
ſus. Diligam te, &c. Iterum, quia non exau
diuntur, niſi per confeſſionem, ideo dicit
Iaco. in epiſtola. Confitemini alterutrum
peccata veſtra. quæ eſt Iaco. vlt. c. Et ut ma
ior ſpes habeatur adhibet exemplũ de He
lia, qui petijt, ut non plueret, & non pluit
annis tribus, & menſibus ſex, etiam poſtea
petijt quod plueret, & pluit. Si enim He-
lias ſolus exauditus eſt, multo fortius to-
ta eccleſia exaudietur. Manus enim domi
ni non eſt abbreuiata. Sequitur unum Al-
lelu-ia. Confitemini. ¶Sed † cũ in diebus 13
antece-

antecedentibus, duplex Allelu Ia cante-
tur,quare in his diebus uoicum tantum di
citur? Item cum in alijs ieiunijs,non dica
tur Allelu Ia,quare in hoc dicitur?Ad pri
mũ dicimus, ꝙ ſicut ſæpe dictũ eſt duplex
Allelu-Ia,cantatur in antecedentibus die
bus,propter duplicem ſtolam, quę habe-
bitur in reſurrectione communi,animæ vi
delicet & corporis.Officiũ autem paſcha-
le,quod hoc ſignificat finitum eſt, & ideo
remota cauſa,remouetur & effectus j.q.vij.
quod pro medio.extra de app.cum ceſſan-
te.& de iureiur.& ſi Chriſtus. Ad ſecundũ
dicimus,quod ideo in alijs ieiunijs non cã
tatur allelu Ia,quod eſt canticum lætitiæ:
quia fiunt pro peccatis,propter quod dicũ
tur ieiunia mœroris:hoc autem ieiunium,
& ieiunium Pẽtec.ſunt exultationis, quia
non fiunt pro peccatis,ſed ut poteſtas dia-
boli remoueatur & peſtis,& ideo in eis al-
lelu Ia cantatur. Præterea,in hoc ieiunio
dicit allelu Ia,propter gaudium Aſcenſio
nis,quod imminet. In euangelio vero. Si
14 quis veſtrum,&c.Luc.xxj.c. oſtenditur, ꝙ
debemus † petere perſeueranter per ami
cum,qui dicit amico: Amice,commoda mi
hi tres panes, &c. ſi perſeuerauit pulſans
propter improbitatẽ eius ſurget, & dabit
ei.per hoc habetur,quòd etiam exiſtens in
peccato mortali, ſi perſeueranter petierit
exaudietur ꝑpter improbitatẽ. Allegoricè
amicus noſter,eſt Chriſtus, à quo intelle-
ctus theoricus petit tres panes, ſcilicet fi-
dem,ſpem, & charitatem, quia amicus. id
eſt intellectus practicus,ſcilicet ratio infe
rior, venit de via.i. de conſideratione tẽ-
poralium. Sequitur. Et non habeo, quid
ponam ante illum,quia non inuenit in ta-
libus ſpiritualem refectionem, & ſic petit
ſuperior intellectus pro inferiori, vel pro
tota anima,non enim poteſt habere anima
vel ratio inferior aliquam refectionem ſpi
ritualem,niſi ab intellectu ſuperiori cuius
eſt contemplari cœleſtia. Sequitur poſtea
ibidem: Nunquid, ſi petierit panem, id
eſt,charitatem,lapidem dabit ei,id eſt,in-
durationem.quod eſt contrarium charita
ti,id eſt, nunquid dabit contrarium. q.d.
non.Similiter,ſi petierit piſcem, id eſt,fi-
dem,quæ nutritur in aquis baptiſmi,nun-
quid pro piſce dabit ei ſerpentẽ,id eſt,infi
delitatẽ,à qua eſt omnis vis peccandi.q.d.
nõ. Aut ſi petierit ouum,id eſt,ſpem: quia
in ouo eſt ſpes pulli: nunquid porriget ei
ſcorpionem,id eſt,deſperationem,quę re-
tro & occultè pungit,ſicut ſcorpio. Deſpe
rantium enim eſt retro abire. q.d. non.vel
per panem intelliguntur omnia, quæ ho-
minis victui ſunt neceſſaria, ut cibus & po
tus,per ouum,omnia gene.fœtuum anima
lium,& fructuum,per piſcem, omnia gene
ra natantium.¶ † Poſtcommunio. Petite 15
& accip. ſumpta eſt de euangelio. ad horas
dicitur capitulum: Confitemini & illud,
Helias homo erat.& illud. Si quis errauе-
rit,qui ſunt Iac.v.cap.¶ In feſto autem bea
ti Marci dicunt,quidam epiſtolam. Qui ti
met Deum. quæ eſt Eccle. xv. cap. alij di-
cunt. Similitudo vultus,quæ eſt Ezech.i.c.
¶ Euangelium,Ego ſum vitis, quod eſt Io.
xv.cap. alij uero dicunt. Deſignauit. Secun
da quoque die rogationum, eſt idem offi-
cium,quod in prima,niſi quia in quibuſdã
eccleſijs euangelium de Matt. legitur, in
quo eſt eadem ſententia,&c.

SVMMA.

1 *Aſcenſionis vigilia,quod habeat officium. Et nume. 2.3.4.*

De vigilia Aſcenſionis. Cap. 103.

QVIA vero ieiunium,de
quo † præmiſſum eſt, 1
non ſufficit ſine operi-
bus miſericordiæ,ideo
in vigilia Aſcenſionis,
quę eſt tertia dies roga-
tionũ, eccleſia monet
ad opera miſericordiæ, dicens in introitu,
qui eſt in quibuſdam eccleſijs: Miſericor-
dia domini &c. Dicit enim Gregor. Si vis
orationem tuam ad cœlum uolare, fac ei
duas alas, ſcilicet ieiunium & eleemoſy-
nam. Cum bonis enim deſiderijs uola-
mus ad cœlum. Vnde de domino dicitur,
eleuatis manibus ferebatur in cœlum. In
alijs tamen Eccleſijs dicitur Omnes gen-
tes. Epiſtola uero, quæ leſt in quibuſ-
dam Eccleſijs: Multitudinis. non videtur
concordare. imo uidetur præpoſteratio,
quia poſt Aſcenſionem domini factum
eſt, ut multitudinis credentium eſſet cor

unum & una anima. Sed hoc fit duabus de
cauſis. Prima, ut epiſtola conſonet euange
lio. Subleuatis oculis &c. Ioan. xvij. c. In
quo dicit dominus: Pater, clarifica, id eſt,
manifeſta filium tuum. Et poſtea rogat, di
cens: Rogo, ut unum ſint, ſicut ego & tu
unum ſumus. extra de ſum. tri. c. ij. Hæc au
tem unitas oſtẽditur in epiſtola. Alia cau
ſa eſt: quia quando ex uero corde dantur
eleemoſinæ, omnia reputãtur communia,
ſicut dicit Apoſtolus de manna, quod qui
plus collegit, non plus abundauit: & qui mi-
nus, non habuit minus: qui enim diues eſt,
propter hoc non debet amplius comede-
re: ſed alijs diſtribuere: & hoc dicitur in
epiſtola. Et erant illis omnia communia.
2 Ideo † autem prędictum euangelium di-
citur hodie: quia qui paſſurus orauit, ho-
minibus innotuit, cum aſcendit: uel quia
in fine concluditur: Ego ad te uenio, in
quo rogat pro his, quos dedit ei pater, ut
ſint in patre unum: cum omnia ſint in fide,
& charitate unum, id eſt, concordia uniti
uiciſſim: unde procedit epiſtola: Multitu-
dinis credentium. Hilarius uerò ſic expo-
nit prædicta uerba: Rogo, ut ſicut ego &
tu, unum ſumus, ſcilicet non tantum uolũ-
tate, ſed etiam natura: ſic & ipſi unum ſint,
ſcilicet unitate ſpiritus, & gratia ſpiritus
ſancti, in alijs tamen eccleſijs dicitur epi-
ſtola: Vnicuique ueſtrum. ad Ephe. 4. cap.
Offertorium eſt: uiri Galilæi. Act. j. c. Poſt
3 † communio eſt: Non uos. Ioan. 14. cap. In
alijs uero eccleſijs dicitur: Petite. Matt. 7.
cap. Quia ergo in hoc officio de eleemoſi
na & operibus miſericordiæ agitur, ideo
in quibuſdam locis, ut præmiſſas ſibi alas
acquirant, eleemoſinarum largitioni intẽ-
dunt, quam tamen uſque in feſtum Aſcen-
ſionis differunt. quaſi tunc poſt Chriſtum
in cœlum aduolent: & ut tunc liberius ua-
care poſſint. Quidam tamen non incon-
gruè ſupradicta officia paſchalis hebdo-
madæ per ſeptem dona ſpiritus ſancti ad
eos referunt, qui ſunt in baptiſmo renati,
ut renatus afflatus ſpiritu ſapientiæ dicat:
Reſurrexit. Per quod reſurrexit, euange-
lium declarat, ſ. per reſurrectionem domi
ni: quid inde acquiſierit, ſpiritus inſtruit
intellectus, dicens: Introduxit nos in ter-
ram, ſ. eccleſiam, & adhuc addit ſpiritus
conſilij aqua ſapientiæ potauit eos. Quid
inde quoque acquirere debeat ſpiritus in-
dicat fortitudinis, dicens: Venite benedi-
cti patris mei: quòd ex his collatis benefi-
cijs Deum laudare debeat ſpiritus ſcien-
tiæ, docet dicens; Victricem &c. Quid re-
ſurrectio renatis attulerit, indicat ſpiritus
pietatis, dicẽs: Eduxit eos dominus in ſpe,
& adhuc ſpiritus timoris adiungit, dicens.
Eduxit dominus populum ſuum. Pro his
omnibus beneficijs in baptiſmo collatis
hominibus angeli gratulantur: homines
Deo confitentur, & ad Chriſti præconia ſe
inuicem exhortantur, gratias agunt, iubi-
lant beneficia, & beneficiorum cauſas re-
memorant, & ad maiora confidenter aſpi-
rant, & circa hoc cæteræ partes officiorum
ſubſcriptæ hebdomadæ uerſantur; & inde
eſt, ꝙ hic mutatur ordo bonorum. † Et 4
attende, quòd per officia huius hebdoma-
dæ ad quatuor introitus quater; & ad tres,
ter ponitur allelu Ia; quia ſancta trinitas,
à quatuor mundi partibus collaudatur de
Chriſti reſurrectione; & de hominum re-
dẽptione. In prima Dominica, id eſt, quaſi
modo geniti baptizati monentur a matre,
tanquam infantes innocẽtes uiuere, & lac
ſanctæ ſcripturæ concupiſcere; ut paſchale
ſacramentum, per Chriſti reſurrectionem
acquiſitum moribus, & uita teneant, mun-
dum uincant; ut cum Chriſto triumphent,
& lætitiam in corpore, & in anima ſimul
obtineant, propter quam lætitiam allelu
Ia duplicatur; quia mortem euaſerunt; &
ſpem uitæ habere meruerunt; uel propter
actionem, & contemplationem, uel pro-
pter gaudium prædicatorum, & conuerſo-
rum. ¶ In ſecunda uero Dominica. ſcilicet
miſericordiam domini baptizati iam in-
ſtructi Chriſti miſericordiam intonat, &
trinitatem prædicant; nam in miſericor-
dia ſpiritum, in uerbo filium, in deo pa-
trem annuntiant; præponunt uero ſpiri-
tum, per quem ſunt ſanctificati. Deinde fi-
lium, per quem redempti; deinde patrem,
cui reconciliantur, & quia trinitatem con
cinunt, ideo ter iubilat allelu Ia. ¶ In ter-
tia dominica, ſcilicet iubilate. baptizati
ad laudem dei totum mundum inuitant, &
trinitatem perſonant, cum ibi in deo pa-
trem, in filium, laudem. ſpiritum ſanctum
accipiunt. Et quia per duo præcepta chari
tatis firmantur in fide trinitatis; ideo prius
bis,

bis, deinde ter concinunt allelu Ia. ¶In quarta dominica. ſcilicet Cantate: rurſus baptizati ad dei laudem gentes conuerſas inuitant, & trinitatem commemorāt: dum ibi in domino patrē per mirabilia filium, per iuſtitiam intelligunt.ſ.ſ. & quia fidem trinitatis gentes a quatuor mundi partibus acceperunt: ideo trinitatem ſub quarto allelu Ia concinunt. In quinta dominica, ſ. Vocem iucunditatis rurſus baptizati liberatorem ſuum gentibus ſuis annuntiauerūt qui trinitatem per ter poſitum concinunt allelu Ia. Et ſicut ibi continetur, inſtantia prædicantium ſic in officio. Exaudiuit de templo ſancto ſuo ſolicitudo ſe ab errore conuertentium. & ideo in officio vigiliæ, omnes gentes, applauſus in cœlo intelliguntur aſcenſurum.

SVMMA.

1 *Aſcenſio Dominica, habet proceſſionem. Et cur idipſum.*

2 *Aſcenſionis Dominicæ Miſſa: eiusq; expoſitio. & nu. 3. 4. 5.*

De feſto Aſcenſionis domini. Cap. 104.

1 IN feſto † Aſcenſionis domini, quod celebratur die quadrageſima poſt paſcha: quia Chriſtus die quadrageſima poſt reſurrectionē cœlos aſcendit, fit proceſſio ſolennis: præcepit.n.dominus diſcipulis ſuis, ut præcederent in montē Oliueti, ut uiderent ipſum aſcendete, & fecerūt ei proceſſionem; & ipſe eleuatis manibus ferebatur in cœlum. De hoc dictum eſt in iiij. parte ſub tit. de acceſ. pont. ad altare. Hæc proceſſio, ſignificat acceſſum de uirtute in uirtutem, & cantatur reſponſoriū de Aſcenſione, ut inuitemur ad aſcendēdum poſt dominum. De Bethania autē, quæ interpretatur obediētia, de qua eduxit Apoſtolos aſcēdit dominus: per quod ſignificatur quod ſine obediētia nullus poteſt aſcēdere in cœlum. Vnde quidam cantant in proceſſione reſpōſoria pertinentia, ad ipſam eductionē: ut eduxit dominus. Quòd uero aſcendit de monte Oliueti, ſignificat ꝙ per opera miſericordię oportet nos aſcēdere: Cum igitur hac die proceſſionem rationabiliter agamus nihilominus, & hoc rationabilius eſt, ꝙ non celebretur antequam tertia dicatur; ſed ea cantata licet in die paſchæ & cæteris dominicis aliter fiat, & in paſchali proceſſione, & in dominicalibus aqua benedicitur in memoriam, & uenerationem baptiſmatis: ideoq́ue præcedunt tertiam, in qua ſpiritus ſanctus ſuper diſcipulos aſcendit, ut ſicut prius baptizamur, & poſtea ſpiritum ſanctum accipimus, ſic aqua benedicta prius nos, & loca noſtra aſpergimus, & poſtmodum aduentus ſpiritus ſancti memoriale, id eſt, tertiam decantamus. Cur autem in dominicis diebus baptiſmatis memoria renouetur; ſuperius enodatur. in hac uero die tertia cantata proceſſio celebratur: ſimiliter & omnes aliæ quæ ſine aquæ benedictione celebrantur; tum ut miſſę coniungantur officia; tum quia nullus eam ſequitur, niſi ſanctificatus ſpiritu ſancto. De hoc etiam ſub dominica in ramis palmarum dictum eſt. Facta proceſſione cantatur antiphona: O Rex gloriæ. propter illud, non uos re-
linquā orphanos, Sequitur † introitus, 2
Viri Galilæi quid admiramini aſpicientes in cœlum. Immotis enim oculis aſpiciebāt & diutius aſpexiſſent, niſi angeli eis intimaſſent, quod recederent dicentes. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt a uobis in cœlum; ſic ueniet quemadmodum uidiſtis eum aſcendentem in cœlum. id eſt, ſic ueniet ad iudicium in nube. Nubes ſignificāt gratiā; quia ſine nubæ, & ſine gratia nullus poteſt aſcēdere, etiam Chriſtus ſecundum, quod homo, & hoc ſignificat nubes in qua aſcendit: quia uero de Aſcenſione domini eſt ineffabile gaudium, ideo ſequitur uerſus: Omnes gentes plaudite manibus. Sequi-
tur epiſtola: Primum † quidē ſermonem 3
&c. Act. j. c. in qua habetur de Aſcenſione, poſtea ſequitur duplex allelu Ia: quia dominus aſcendit in duplici ſtola. & ita eadē ratione cantantur duo allelu Ia in Aſcenſione, quæ durant uſq; ad Pente. quia & in tpe Paſchali primū allelu Ia eſt: Aſcendit deus in iubilatione, id eſt in gaudio ineffabili antiquorum patrū, qui cum eo aſcendebant: & Apoſtolorum & angelorū dicentium: Quis eſt iſte rex gloriæ? Eſa. Quis eſt iſte qui uenit de Edom? Sequitur, & dominus in uoce tubę, i. in uoce horribili: quia

quia de voce loquitur Angelorum, vel do
minus per Angelos, cum dicebat Apoſto-
lis. Sic veniet, &c. Vel quia inuitabat ad
nuptias æternas, ſicut & tuba ſolebat anti
quitus inuitare ad nuptias temporales. Se
cundum alleln-Ia eſt: Aſcendens Chriſtus
in altum, aliqui tamen dicunt. Non nos.
Io.xiiij.c. Sequitur euangelium Marci ru-
gientis, vlti. cap. Recunbentibus vndecim
diſcipulis &c. Vbi ſequit. Et exprobrauit:
ecce rugitus. in fine habetur de aſcenſione.
Dominus quidem Ieſus, poſtquam locu-
tus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum. Poteſt
etiam dici, quod eorum quæ hac die can-
tantur, quædam ſunt Aſcenſionis peractæ
narratio, vt illud, quod narrat Ioan. poſt
paſſionem, &c. & illud, Aſcendit Deus, &c.
Quædam ſunt conſolatio ſponſi ad ſpon-
ſam: vt illud. Non turbetur cor veſtrum,
neque formidet. & illud. Tempus eſt ut re-
uertar & illud: Si non abiero, Paracletus
non veniet, quædam ſunt congratulatio
ſponſæ ad ſponſum, ut illud reſponſoriū.
Exaltare domine, & illud. Ponis nubem. In
narratione ſpes concipitur, in conſolatio
ne erigitur, in gratificatione certificatur,
vel declaratur, ſimiliter in diurno officio
narratur aſcenſio in epiſtola, & in euange-
lio ibi dicitur, quod dominus † aſſumptus
4 eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei, in
æqualitate patris. & in allelu-Ia dominus
in Syna. conſolatur ſponſus. In alio allelu
Ia. Non nos relinquam, congratulatur ſpō
ſa. In offerenda, narratur perfecta eſſe aſcē
ſio & in communione dicens, Pſalite Deo:
qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orienté,
hoc eſt vſque ad uerbum ſibi perſonaliter
vnitum, quod non dicitur ortum vel oritu
rum, ſed oriens, quia ſemper filius à patre
procedit, vel ſuper cœlum cœli ad orien-
tem. Hoc eſt ad firmamentum cœli ad orié
5 talem plagam. Quod autem † cantatur
in introitu & offertorio. Viri Galilæi. ſu-
mitur de epiſtola, in qua clauſula percuti
tur eorum ſuperbia, qui transfixerunt, &
eorum mundana ſapientia, qui non cogno
uerunt, & eorum pigritia qui talenta ſibi
commiſſa cum lucro debito non reporta-
uerunt, & ſolicitatur eorum deſiderium,
qui aduentum domini diutius expectaue-
runt. Hoc enim totum officium conſiſtit in
ſolicitudine & gaudio. Hoc enim feſtum
habet decem dies pro octauis, ut dictū eſt
ſub titu. de ſancto paſcha. Hac die fiunt in
quibuſdam partibus eleemoſynæ genera-
les, ut dictum eſt in præcedenti tit. & in ti-
tu. de rogationibus. Dicitur autem in hac
die ad horas can. Primum quidem. & il-
lud: Cumque intuerentur. & illud: Viri Ga
lilæi, quæ ſunt. act. j. cap.

S V M M A.

1 *Dominica poſt Aſcenſionem, eiuſque diei offi-*
cium, & nu. 2. 3. 4. 6.
5 *David triplex vnctio.*
7 *Ieiunandum an ſit à tempore Paſchali.*
8 *Aſcenſionis octaua, quando terminetur.*

De Dominica poſt Aſcenſionem. Cap. 105.

NVNC conſequenter † di- 1
cendun eſt de domini-
ca poſt aſcenſionem.
Siquidem ablato à ſe
ſponſo, magis deuota
eſt eccleſia, vnde orat
in hac dominica in in-
troitu. Exaudi domine uocem meam, qua
clamaui ad te. Et ſequitur ibi. Vultum tuū
domine requiram. q. d. deſiderio & cogita
tione ſequar te: quia ſū filia aquilæ. ¶ † Se 2
quitur epiſtola: Eſtote, & c. j. Pet. iiij. ī qua
habetur vnuſquiſque ſicut accepit gratiá
illam in alterutrum adminiſtret, de com-
miſione talenti, & quod mutua charitate
ſectemur nos, & ſimus hoſpitales inuicem
ſine murmuratione, &c. Sic enim adaptat
nobis pennas uirtutum, quibus volare poſ
ſumus ad cœlum poſt Chriſtum, quia bo-
nis operibus, ſcilicet charitate, & miſeri-
cordia, quaſi de mōte Oliueti aſcēdimus.
Sequitur duplex † allelu-Ia, vnum eſt in 3
quibuſdam eccleſijs dominus in: Syna in
ſancto. Sed quid eſt, quòd dicit dominus
in Syna, cum non aſcendit de mōte Syna,
ſed de monte Oliueti de Bethania, ſicut
habetur Luc. vlt. Ad quod dicendum eſt, q
de Syna in ſancto aſcendit, quantum ad
interpretationem. Syna enim, interpreta-
tur mandatum aſcēdit enim de ſancto mā
dato, quod eſt. Ite, & prædicate euangeliū
omni creaturæ. Vel mādatum factum eſt.

Nego-

Negotiamini, dum uenio. ipſe eſt enim ho
mo peregrè proficiſcens, qui uocauit ſer-
uos ſuos, &c. Vel de ſancto mandato aſcen
dit, quia per impletionem mandatorum
Dei aſcendit Chriſtus. in quantum homo,
4 & alij poſt ipſum. ¶ † Euangelium vero,
eſt de promiſſione Spiritus ſancti. Cum ve
nerit paracletus, qui à patre procedit, Spi
ritus veritatis, & c. Io. x. cap. alia patét. Ri
chardus epiſcopus Cremon. dixit in mitra
li, quòd apoſtoli poſt primam vnctionem,
quam in Chriſti morte ſuſceperant, in ſuf-
flante illo dicente: Accipite Spiritum ſan
ctum, ſecundam expectabant, quam promi
ſerat dominus, dicens: Si abiero, mittam
paracletum ad vos. Expectantes ergo decã
tãt in introitu: Exaudi, qui verſus de pſal.
xvij. ſcilicet, dominus illuminatio. aſſumi
tur, cuius titulus eſt in fine pſal. Dauid
prius quam liniretur. agitur enim ibi de
5 † vnctione Dauid, quæ fuit triplex. ¶ Pri-
mo enim, vnctus eſt in ſignum regis futuri.
¶ Secundo, in regem ſuper tribum Iuda.
¶ Tertio, ſuper totum Iſrael. Nos quoque
idem cantamus, quia vnctionem tertiam
expectamus. ¶ Prima enim unctio, eſt in ba
ptiſmo. ¶ Secunda, in confirmatione,
aut in pœnitentiæ confeſſione. ¶ Tertia
erit in reſurrectione. Vel prima, erit in
apoſtolis. ſecunda, in Iudæis. tertia, in Gen
tibus. ¶ Et quoniam apoſtoli, vt diximus,
erant expectantes in templo, & orantes,
laudantes, & benedicentes Deum, idcirco
in noſtra expectatione in epiſtola. Eſtote
prudentes, inuitamur ad orationes & in
offerenda, Lauda anima mea dominũ, pro-
6 uocamur ad laudes. ¶ † Quis autem fue
rit effectus illius apoſtolicæ unctionis euã
gelium declarat. Cũ uenerit. vbi dicitur:
Vos teſtimonium perhibetis quia ab ini-
tio me cum eſtis. In quibuſdam tamen ec-
cleſijs eſt offert. Aſcendit Deus. Et poſt-
communio. Pater cum eſſem. ¶ Et attende
quòd ob præmiſſam cauſam; ſcilicet quo-
niam apoſtoli expectabant indui uirtute
ex alto. hæc hebdomada dicitur expecta-
tionis, in qua ſolent quidam ieiunare, &
orationi uacare, uſque ad pentec. eo quòd
apoſtoli ieiunaſſe leguntur per hoc tem-
7 pus. Sed † magiſter Guibertus probat ie
iunandum non eſſe, quia eſt de paſchali tẽ
pore, & de quadrageſima pente. Hier. Am
bro. Aug. lxxvj. diſt. ſcire & c. oportet. aiũt
inter paſcha & pente. non eſſe neceſſe ieiu
nia indicenda. Voluntate enim omni tem
pore à cibis percipiendis poſſumus abſtine
re. ſed ex neceſſitate nõ oportet. vnde Am
bro. per hos quinquaginta dies ieiunium
neſcit eccleſia, ſicut ipſa dominica, qua do
minus reſurrexit. Sũt enim omnes hi dies
uelut paſcha & dominica celebrandi, in
quibus ſicut ait Beda, maioribus epulis, &
hymnis cœleſtibus eſt uacandum ob reue-
rẽtiam dominicæ reſurrectionis & ob me
moriam dominici conuictus cum diſcipu-
lis ob ſpem gloriæ immortalitatis, verum
tamen ab hac authoritate pœnitentes ex-
cluduntur. Sed & Gregor. litanias excipit
& etiam concil. Aurel. de conſec. diſt. nct.
iij. rogationes, illud tamen uoluntarium 8
eſt. ¶ Illud † etiam notabile eſt, quod o-
ctauam aſcenſionis, quæ deberet in quinta
feria terminari, vlterius oportet proroga
ri. Licet enim officium dominicæ in v. fe-
ria repetatur, tamen in nocturnis officijs
ſextæ feriæ & ſabbati inuitatorium & re-
ſponſoria de aſcenſione cãtantur, uerum-
tamen nocturnales pſalmos dicimus, cum
tribus lectionibus, & Te Deum lau. omit-
timus. ¶ Prorogatur ergo octaua, cum
Apoſtoli eſſent laudãtes Deum. & de hoc
dictum eſt ſub paſcha, nec vacat à myſte-
rio quoniam Apoſtoli expectantes per ob-
ſeruationem decem præceptorum, para-
cletum myſterium denarij accipere me-
ruerunt, & nos etiam expectantes ob ean
dem obſeruationem denarium uitæ perci-
piemus æternæ. In his decem diebus legen
di ſunt actus Apoſtolorum: quos qui ſequi
tur, Spiritum ſanctum accipiet, & dena-
rium promerebit.

S V M M A.

1 *Pentecoſtes uigilia, cur celebretur baptiſmus, ſicut in ſabbato ſancto.*
2 *Baptiſmus qua hora celebrandus.*
3 *Pentecoſtes miſſa & eius expoſitio. Et nu. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.*

De vigilia Pentecoſtes. Cap. 106.

SEquitur † de vigilia Pentec. in qua 1
ſicut in vigilia Paſchæ celebratur ba-
ptiſma, quia iſtæ duę feſtiuitates ſunt
maio-

maiores, & magis neceſſariæ inter omnes. In vigilia enim paſchæ celebrat baptiſmus: quia in paſſione Chriſti omnes baptizamur, quia redimimur & iuſtificamur: nihil enim naſci nobis profuit, niſi redimi profuiſſet. Itē redimi nihil profuiſſet, niſi paracletus mitteretur, & ideo in vigilia pentecoſt. celebratur baptiſmus, quia tunc per Spiritum ſanctum mundamur, & ſanctificamur, quoniam dominus in cœlum aſcendens diſcipulis promiſit, dicens. Ioā. quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos dies, id eſt, poſt hos x. dies, quod & factum eſt propter hoc ergo Eccleſia in decima die poſt Aſcenſionem celebrat baptiſmum ad notandum quòd noſtri neophyti baptizantur in Spiritu ſancto quemadmodum & illic baptizantur etiam hodie ſolenniter, tum ad hoc ut poſt paſcha nati, vel vt neceſſitatibus impediti baptizentur, tum quia Petrus hodie tria milia hominum baptizauit, tum quia Dei filius in Dei digito fortem deuicit, ideoque idem opus per fidei myſterium repreſentatur digito uenienti & filio reſurgenti, tum quia baptiſmi regeneratio propria eſt Spiritus ſancti operatio, tum quia ſicut hodie deſcendit in apoſtolos, quem deſcenſum dominus baptiſmum appellauerat, dicens, Vos autem baptizabimini Spiritu ſancto, ſic in baptiſmate deſcendit licet inuiſibiliter in baptizatos.
2 Sed † cum Spiritus ſanctus die dominica & hora tertia miſſus fuerit in diſcipulos, quare baptiſmus fit in ſabbato & hora nona? videtur enim quod deberet potius hora tertia celebrari. Reſpondeo, quanuis baptiſma fiat in ſabbato tamē ad illud baptiſma pertinet, quod apoſtoli acceperūt in die pentecoſt. & quanuis illud eandem die, vel hora non celebretur, propter aliquas fluctuantes mundi occaſiones, tū propter ſacramentum, quod in ſe cōtinet, imitando Chriſti mortem, & eius reſurrectionem, ne membra caput præcedant, debemus illud baptiſma eidem diei, & dationē Spiritus ſancti eidem horę deputare. In baptiſmo enim non tantum repreſentatur ſepultura Saluatoris, ſed etiam mors Chri-
1 ſti per quam baptiſmus plenam recipit efficaciam, & ipſe hora nona emiſit ſpiritū. Centurio quoque, ſicut ex act. Apoſt. habetur, eadem hora audiuit ab angelo. Auditę Act.
ſunt orationes tuæ. & eadem hora à beato 10
Pet. baptizatus eſt, & hora nona angelus domini venit ad eum, nuntians ei, ut mitteret ad Petr. qui eum baptizaret decima ſexta diſtinctio. deinde ij. quæſt. ſeptima, non omnis. Inde ergo mos inoleuit, ut hora nona fiat baptiſmus ſolēnis. Alię enim ſunt huius horę prærogatiuæ, prout, dictū eſt in quinta parte, ſub titu. de nona. Ideo autem Spiritus ſanctus datus eſt diſcipulis hora tertia, quia fidem ſanctæ Trinitatis prædicaturi erant. hoc ſabbatum intitulatur ſabbatum xij. lectionum, quia in primitiua Eccleſia xij. lectiones legebantur, ut dictum eſt ſub iiij. feria dominicæ aduentus. † Officium autem huius 3
diei, fere idem eſt in pluribus eccleſijs, cū officio ſabbati paſchalis, & lectiones legūtur ante baptiſmum, ad inſtructionem baptizandorum, & leguntur ſine titu. prout ibi dictum eſt. Veruntamen quędam lectiones ibi leguntur, quæ non hic, & quædam ibi quæ hic præpoſtere tamen. Ibi eſt enim prima lectio: In principio. hic uerò eſt prima. Tentauit. item ibi prius legitur: Apprehendent ſeptem mulieres &c. & poſtea ſcripſit Moſes &c. hic vero è conuersò. Circa quod notandum eſt, quod duo fuerunt patres, unus ſecundum carnē, ſcilicet Adā, qui propter inobediētiam Deo diſplicuit: & in quo omnes peccauerunt, & mortui ſunt. Alter, ſecundum ſpiritum, ſcilicet Abraham, propter obedientiam placuit Deo, & eius immittatores liberati ſunt, & viuunt. De primo agit in uigilia Paſchæ. vnde tunc primo legitur: In principio &c. vbi deſcribitur dignitas hominis pro quo omnia facta ſūt, ut cauſa eius miſerabilior appareat, & inde eſt, quòd non ſequitur ibi canticum, quia non bene nobis cantauit imo per eum naſcimur ad lucem. adijcitur tamen lectio: Factū eſt in uigilia &c. in qua per figuram maris rubri agitur de baptiſmo in quo Aegyptijs ſpiritualibus ſubmerſis, veri filij Iſrael liberati ſunt. vnde ſequitur ibi canticum victoriæ ſeu letitiæ, ſcilicet Cantemus domino. Sed quia imitatores Adę ad hoc, ut liberentur, primum inſtruendi ſunt in fide: & poſtea in moribus: idcirco primò legitur ibi lectio illa: Apprehendent. in qua de fide agitur, & in

& in qua Chriſtus à ſeptiformi gratia Spi-
ritus ſancti apprehenſus oſtenditur, & po-
ſtea illa ſcripſit Moſes, in quà agitur de
3 moribus: in hac autem vigilia agitur de
patre ſpirituali, ſcilicet Abraham. Vnde
legitur tunc prima lectio, ſcilicet Tenta-
uit Deus Abraham, & poſt eam dicitur
canticum lætitiæ, quia nobis bene canta-
uit, & per eius fidem ad gaudium propera
mus, vnde dictum eſt ei, in ſemine tuo be-
4 nedicentur omnes gentes. Aiunt † tamen
quidam nullum tractum ſequi debere,
quia poſt promiſſionem ſibi factam nul-
lum cecinit canticum Abraham, quia nul
lum ſocium cum quo cantaret, habebat, ſo
lus Dei cultor, & peregrinus in terra alie
na. Hec autem lectio bene congruit huic
diei, quia in effuſione Spiritus ſancti data
eſt gentibus benedictio, de qua dixit: do-
minus ad Abraham, in ſemine tuo benedi-
centur &c. huic etiam rectè congruit ora-
tio: Deus, qui Abrahæ &c. Secunda le-
ctio eſt: Scripſit Moſes, quæ datur legem
declarat, quæ hodie data eſt, & nouam
ſignificat, quæ in cordibus fidelium diffu-
ſa eſt, unde canticum ſequitur, in quo æter
na lætitia repromittitur. Sed quia ueri
Abrahæ filij bonos habuerunt mores an-
te, quàm ſeptem mulieres apprehende-
rent uirum unum, id eſt, ante quàm Chri
ſtus ſeptiformis gratia Spiritus ſancti re-
pletus, naſceretur, & poſtea in nouo te-
ſtam. per baptiſmum Chriſto coniuncti
ſunt. ideo poſtea legitur lectio: Appre-
hendent ſeptem mulieres virum unum,
qui ſeptem dona Spiritus ſancti pronun-
tiant, quæ bonis moribus quemlibet eo-
rum informant. vnde ſequitur canticum,
quia bonos mores gaudium comitatur.
Quarta lectio, ſcilicet, Audi Iſrael vir-
tutes quæ dona comitantur, inſinuat, ut
ſapientiam, prudentiam, lumen & pacem.
vnde canticum ſequitur, quia pro his, &
in his æternaliter gratulabimur: Prima
quidem, reſonat hiſtoriam: ſecunda, al-
legoriam: tertia, tropologiam, quarta
5 uero anagogen. Prima † ergo lectio eſt:
Tentauit Deus Abraham. Sed quid per-
tinet modo dicere de immolatione Iſaac?
Magis enim pertineret ad uigiliam Pa-
ſchæ? Reſpondeo, dicitur propter pro-
miſſiones, quæ ſunt ibi, uidelicet: Mul-
tiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli:
baptizati enim ſunt ſtellæ. Et iterum.
In ſemine tuo benedicentur omnes gen-
tes. Hoc enim conuenit baptizatis, qui
ſunt uerum ſemen, id eſt, ueri filii Abra-
hæ. In lectione vero, Apprehendent ſe-
ptẽ mulieres &c. Per ſeptẽ mulieres ſigni
ficãtur ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ
dantur in baptiſmo, alia patent. Poſtea
fit † proceſſio ad fontes, ſicut & in uigi- 6
lia paſchæ, & cantatur miſſa ſine introi-
tu, quia Eccleſia non habet adhuc Spiri-
tum ſanctum, ſaltem in tanta plenitudi-
ne, in quinta expectat eum in craſtino,
qui eſt principium & finis omnis boni.
¶ In † vigilijs ergo Paſchę & Pentecoſt. 7
Incipit miſſa à Κύριε ἐλέησον, ſine introitu:
ut dictum eſt ibi: & dicitur Gloria in ex-
cel. Deo: & hoc more Apoſtolorum, qui
etiam prius, quam Spiritum ſanctum acci
perent, erant iugiter in templo laudan-
tes, & benedicentes dominum. ¶ Rur-
ſus, quia angeli gaudent de renatis, ideo
ſubijcitur. Gloria in excelſis. ¶ Poſtea
ſequitur epiſtola de actibus Apoſtolo-
rum. † Cum Apollo &c. In qua habe- 8
tur, quòd Paulus baptizabat baptizatos
à Ioan. j. quæſtio. i. dedit, quoniam in Spi-
ritum ſanctum non credebant. dixerunt
enim, Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt, au
diuimus. Poſtmodum ſequitur unum alle-
lu Ia, ſcilicet, Confitemini, in gratiarum
actione, pro baptizatis, quia ab omni pec-
cato liberati ſunt. Dicitur ergo hodie alle
lu Ia, nec dicit flectamur genua, quia hoc
eſt ieiuniũ exultationis & lætitiæ propter
reſurrectionẽ & aſcenſionem. ¶ Sequitur
tractus. Sed † quare hoc cum ſpiritus ſan 9
ctus omnia faciat leuia? Ad hoc dicendũ
eſt, ꝙ hoc fit propter baptizatos, qui mul-
tos tractus miſeriarum paſſuri ſunt, ſi ui-
xerint. Poſtmodũ ſequitur euange. Io. xiiij.
c. de promiſſione ſpiritus ſancti. Si diligi-
tis me, mandata mea ſeruate &c. Credo in
vnum Deum. Non eſt etiam ommittendũ,
quia cum ſymbolum hoc deriuatum ſit à
ſymbolo Apoſtolorum, fidem quam habe-
bant, inſinuat offerenda. Emitte manifeſtè
ad operationẽ ſpiritus ſãcti pertinet, quia
per eum renouatur facies terrę ex delicto.
Ad maledicta per eum, dominus benedici
tur. Per eum cœlũ ſicut pellis extenditur,
id eſt

id eſt ſcriptura, ut quaſi nihil lateat explanetur ſimiliter & communio. Vltimo &c. Io. vij. cap. ad eandem pertinet Spiritus ſancti operationẽ, qui facit flumina velut aquæ vinæ de ventre credentis exire, id eſt, affluentiam ſalutaris doctrinæ, & eſt, vt quibuſdam placet hęc miſſa per Benedica-
10 mus domino concludenda. ¶In † veſperis hi pſal. ſecundum quarundam eccleſiarum conſuetudinem concinuntur, ſcilicet, Laudate pueri. Laudate dominum omnes gentes. Lauda anima mea dominum. Laudate dominum, quoniam bonus eſt Pſal. Lauda Hieruſalem dominum: eo, quòd in his pſal. laudes Dei magis reſonare videntur. Vbi enim Spiritus ſpirat, organum ad laudes inuitat.

S V M M A.

1 *Pentecoſte quid, & vnde dicatur.*
2 *Pentecoſtes feſtum, an habeat octaua.*
3 *Pentecoſtes nocturnum quod habeat lectiones, quotque pſalmos. & nu. 4.*
5 *Vita actiua & contemplatiua eſt in eccleſia.*
6 *Pentecoſtes lectiones tres, quid ſignificent.*
7 *Pentecoſtes Miſſa, & eius expoſitio. & numero 11.*
8 *Spiritus ſanctus, cur dicatur paracletus.*
9 *Pentecoſtes feſtum cur quinquaginta diebus a Paſchate, celebretur. & nu. 10.*

De die ſancto Pentec. Cap. 107.

1 PEntecoſtes † ſicut & paſcha apud hebr. celebre feſtũ erat quod poſt quinque decades paſchæ celebratur, unde & uocabulum ſumpſit. Nam πεντηκοστὴ, dicitur à πέντε quòd poſt quinque & δέκα quod eſt decem. Vocatur enim pentecoſt. quinquageſimus dies à paſcha, prout iam dicetur. ¶Inter hoc feſtum & aduentum domini cantatur allelu-Ia & Gloria in excel. Deo: prout dictum eſt in proœmio huius partis, & ſub tit. de. vij. diebus poſt Paſcha. Idcirco autem allelu Ia frequenter cantatur per totam hebdomadam pente. quia per dies pentec. eccleſia per baptiſmum Deo populos congregat. & ideo ſaluti eorum congaudens quouſque albis utuntur veſtibus hymnum laudis decantant. Tunc enim ſtantes oramus in ſignum liberationis eorundem, qui per dona Spiritus ſancti de morte ad uitam reſuſcitari meruerunt. Hac enim die miſſus eſt in Apoſtolos in linguis igneis. Sane octaua † pẽteco. à quibuſdam celebratur: quia ſicut in ſeptenario hebdomadarum qui præcedit intelligitur perfectio bonorum operum ſeptiformis ſpiritus, ita in octaua intelligatur conſummatio præmiorum, quorum utrunque appropriatur Spiritui ſancto, licet tota trinitas utrunque operetur, quoniam indiuiſibilia ſunt opera trinitatis: de conſecr. diſt. iiij. cap. ſi. Sed quia Spiritus ſanctus, eſt amor patris & filij: & ex ſolo amore, hoc dat & dabit nobis dominus, idcirco Spiritui ſancto adſcribitur. ¶Alij vero non celebrant octauam pentecoſt. Nam cum ſolum ſeptem ſint Spiritus ſancti dona ſolum ſeptem diebus fieri debet feſtum pentecoſt. Et ideo Clemens Papa dicit in ſua epiſtola decre. extra de fer. capellanis. quòd hoc feſtum caret octauis. Sed pari ratione nec paſcha deberet octauam habere, niſi ſolum vnum diem propter vnitatẽ. ¶Rurſus hoc feſtum. vij. diebus agitur propter præſentis vitæ ſeptenarium, vel propter animarum ſabbatiſmum, uel quia per ſeptem Spiritus ſancti dona corporibus & animabus plena gaudia cõferuntur. Vnde ſeptem vltimi pſalmi à laudibus intitulãtur, quia per ſeptiformis gratiæ operatio nem gaudia conferuntur æterna. De hoc dicetur ſub dominica prima poſt pentec. Vtrum pentec. ſit hebdomadaria feſtiuitas dictum eſt ſub tit. de vj. diebus poſt paſcha. ¶In nocte † pentec. leguntur tres lectiones, & dicuntur tres pſalmi cum tribus antiphonis, ſicut ſit in nocte paſchæ ad notãdum unum eſſe opus totius ſanctæ Trinitatis in potentia miraculorum. Quidam tamen legunt nouem lectiones, ſicut ſit in alijs dominicis, ſed tamen canonicum eſt tres duntaxat legere propter ſacramentũ baptiſmi in trium perſonarum nomine celebrati, vel ob triduanam domini ſepulturam, cui ſumus in baptiſmo conſepulti. ¶Rurſus † ideo tres pſalmi cum tribus antiphonis dicũtur, quia Spiritus ſanctus tria circa Apoſtolos operatus eſt. Nam ueteres inouauit, inouatos confirmauit, & cõfirmatos ad alios conuertendos miſit. ad primum pertinet, quod dicitur in prima antiphona

phona. Factus eſt repẽte de cœlo ſonus. Ad ſecundum, quod dicitur in ſecunda: Confirma hoc Deus, Ad tertium quod dicitur in tertia: Emitte ſpiritum tuum, Eorum enim myſterio docti ſunt alij, & Spiritu ſancto interius renati, & quia in ipſis Apoſtolis duo operatur Spiritus ſãctus, id eſt, remiſſionem peccatorum, & operationem miraculorum &c. idcirco illæ antiphonæ terminantur per duplex allelu-Ia. Verum
3 ſi diligenter attendere volumus & conferre pſalmos & antiphona, quæ dicuntur in paſcha, cum his, quæ dicuntur in penteco. alia ratio inuenitur. Nam ibi intra hebdomadam fit uariatio pſalmorum, antiphonarum, & tonorum. Hic autem nec in ipſa die, nec in alijs fit variatio, & omnes illæ antiphonę ſunt vnius toni, ſcilicet octaui, & eiuſdẽ differentiæ. Ratio autem eſt, quia quaſi duplex baptiſma legimus Apoſtolorum, primũ quo perceperunt remiſſionem peccatorum, nam eos baptizatos eſſe Chriſti baptiſmo, ambigẽdum non eſt, ut dictũ eſt ſub tit. de uigilia paſchæ. Secundum receperunt ad robur virtutum, & ad operationem miraculorum, & ad repulſionem illecebrarum omnium ſecularium. Primo baptizatus fuerat Pet. cum ad uocem ancillæ Chriſtum negauit. Secundo, baptizatus fuit in die pentecoſt. cum coram regibus & principibus non timuit prædicare verbum Dei. In primo ergo multa inſtabilitas & varietas fuit circa diſcipulos. In ſecundo vniformitas & ſtabilitas. In hunc e-
5 tiam modum in eccleſia Dei duo ſunt † genera bonorum, ſcilicet actiuorum & contemplatiuorum. Actiua uita conſiſtit in bonis operibus, id eſt, in adminiſtratione exteriorũ, in qua conſtituti ab amore temporalium non omnino ſeparantur, licet amorem Dei amori temporalium præferant. Contemplatiua conſiſtit in dilectione & contemplatione. Hæ duæ vitæ per Mariam & Martham ſignificatæ ſunt extra
Lu. 10 de renu. niſi. Mariæ pars dicta eſt optima: iuxta illud: Maria optimam partem elegit &c. non tamen reprehenditur pars Martę: quia & ipſa actiua vita bona eſt, quæ hic inchoatur & terminatur. Contemplatiua uero optima eſt, quę inchoatur hic, & in futuro cõſummatur, in illa tamen eſt multa varietas & in iſta uniformitas prout in hac uita eſſe poteſt. Antiphonę ergo cum pſal. qui cantantur in paſcha, pertinent ad uitã actiuam, & idcirco in eis eſt uarietas: antiphonæ uero, & pſalmi qui cãtantur in pentecoſt. pertinent ad contemplatiuam uitã, & ideo ĩ eis eſt uniformitas, in prima enim antiphona quæ eſt in paſcha, cantatur & dicitur: Conſilium meum nõ eſt cum impijs. Hic dicitur: Factus eſt repente de cœlo ſonus &c. Spiritus ſeu uentus ueniens ſolet puluerem à facie terræ deijcere. Magna enim eſt differẽtia inter dona Spiritus ſancti, quo ſeparantur fideles ab impijs, & donum, quo omnis puluis terrenarum cogitationum à pectore humano tollitur, illud ad actiuam uitam pertinet, hoc ad cõtemplatiuam. In ſecunda ibi dicitur. Poſtulaui patrem meum &c. Hic uero dicitur: Cõfirma hoc Deus &c. Ad omnes quidem fideles pertinet eſſe de hæreditate domini: ſed ad paucos pertinet eſſe à terrenis cogitationibus ſeparatos, & in hoc confirmatos, ne ad terrena redeant, ſed per conuerſationem eſſe in Hieruſalem cœleſti, & ibi allelu Ia cantare non ceſſent, quod hic petitur. In tertia ibi dicitur: Ego dormiui, & ſomnum cepi &c. Hic dicitur. Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur &c. Omnes fideles & boni à uitijs reſurgunt, uel reſurrexerũt, ſicut Chriſtus à mortuis reſurrexit, quod ibi dicitur, hic vero in paucis renouaſ facies terræ, id eſt, ratio animæ, quod fit ab omni puluere terrenorũ deſideriorum immunis: ibi ergo, hoc eſt in uita actiua, quæ ibi oſtenditur eſt inchoatio, hic autem, hoc eſt in cõtemplatiua, quę hic oſtenditur eſt perfectio & conſummatio. ibi uarietas hic uniformitas, & propterea ibi uariantur antiphonę & pſal. hic non propter hanc conſummationem & vniformitatem notandam. Antiphonæ ſunt octaui toni, & einſdem differentiæ, quia octo ſunt beatitudines, quarum octaua redit ad caput: nã in prima dicitur: Beati pauperes ſpiritu &c. Et in octaua: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Propter† hãc 6
eandem conſummationem notandum eſt quòd in quibuſdam Eccleſijs celebratur octaua pentecoſt. per hos quoque ſeptem dies tres quotidie leguntur lectiones, ut vij. fratres tres procurent ſorores, id eſt ſeptem

ptem dona Spiritus ſancti, per illos ſignifi
cata tres virtutes, ſcilicet fidem, ſpem, &
charitatem, prout Gregor. proſequitur in
moralibus. Horum enim dicrum officia
ſeptem donis Spiritus ſancti adaptantur.
heſternum igitur & hodiernum pertinet
ad ſapientiam, & intellectum, vt ex operi-
bus patet. Per totam etiam ſeptimanam
ſunt ſolennitates ſeruandæ. Dicitur enim
Gloria in ex. Allelu-Ia. Credo. Ite miſſa
eſt. & Te Deum lau. prout in ſeq. tit. dice-
tur. Dicitur etiam ad horas, capitulũ, dum
cõplerentur, Act. ij. & illud, Spiritus domi
ni. Sap. j. ca. & illud Charitas Dei. Ro. v. c.
Sequitur videre de officio miſſæ. & quidẽ
7 in † die pentecoſt. celebratur feſtum de
aduentu Spiritus ſancti. Viſibiliter enim
deſcendit tunc in diſcipulos: & fuit hoc mi
raculum & augmentũ, quod nõ potuerunt
calumniari Iudæi. Reſurrectionem enim
& aſcenſionem calumniabantur, ſed hoc
non potuerunt facere de aduentu Spiri-
tus ſancti quia ex omni natione, quæ ſub
cœlo eſt, conuenerant ad diem feſtum, &
tunc deſcendit Spiritus ſanctus viſibiliter
in diſcipulos, ſicut Chriſtus promiſerat, &
loquebãtur omnibus linguis coram omni
bus: & ideo incipit introitus Sapientiæ. j.
cap. Spiritus domini repleuit orbem terra
rum, id eſt, Eccleſiam, quæ dicitur orbis
terrarum. ſicut enim extra orbem terrarũ
nihil uiuit ad literam, ſic extra eccleſiam,
nil viuit ſpiritualiter. ſequitur: Et hoc qđ
continet omnia, id eſt, Spiritus ſanctus,
cuius bonitati omnia ſubſiſtunt. habet ſciẽ
tiam vocis, id eſt, linguarum. & ita potuit
dare & dedit Apoſtolis. Vnde confuſi ſunt
inimici Chriſti. & ideo ſequitur verſus:
Pſ. 67 Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius.
Per ſpiritum enim ſanctum omnes dæmo
nes compelluntur & eijciuntur. ¶ Rurſus
impleuit orbem terrarum, dum Apoſto-
los inebriauit, quorum ſonus in omnem
terram exiuit: de quo ſono dicitur in epi-
ſtola: Factus eſt repentè de cœlo ſonus. &
quoniam orbis terræ per quatuor clima-
ta ſeparatur, ideo quater in introitu al-
lelu-Ia concinitur. Duplex vero alleu-
Ia, quod poſt epiſtolam canitur, ſignifi-
cat duplicandam lætitiam, uel ſanctum
ſpiritum bis Apoſtolis fuiſſe datum, ſci-
licet de terra, & de cœlo: vel eos ſpiritu &
mente pſallẽtes, vel duorum populorum
conuerſionem. Et hoc quod continet om-
nia ſcientiam habet vocis, id eſt, noui, qua
mente quiſque loquebatur. vel habet ſciẽ
tiam hominum per quæ & de quibus po-
teſt vox humana variari, vel ſcientiam vo
cis, id eſt, uocem ſcientiæ. habet, id eſt, fa-
cit nos habere, ut quæ ipſo inſpirãte Apo
ſtoli proferrent cum intelligentia pronũ-
tiarent. ¶ Et nota, quod ſanctus ſpiritus,
† παράκλητος dicitur, quod uerbum Græ- 8
cè, Latinè ſonat aduocatus, quòd nomẽ &
filio & Spiritui ſancto adſcribitur: Vnde
dominus in euãgelio: Rogabo patrẽ meũ,
& alium paracletum dabit vobis. & Ioan-
nes in euangelio. Aduocatum habemus
apud patrẽ Ieſum Chriſtum iuſtum. Dici
tur etiã paracletus conſolator. nam πα-
ράκλησις dicitur Latinè conſolatio. Poſtmo
dũ ſequitur epiſtola de Actis Apoſto. ij. c.
Dum † complerentur dies Penteco. dies, 9
ſcilicet quinquageſima à reſurrectione. ſi-
cut enim quinquageſima die à Paſcha fie-
bat Pente. Iudæorum, ita & noſtrum fit: &
ſicut populus Iſrael quinquageſima die
ab immolatione agni paſchalis ſiue à Pa-
ſcha, quod celebrauerunt in Ramatha, ve-
nerunt ad montem Dei Oreb, vel Coreb,
vel Synai, quod idem eſt: tunc legem acce
perũt, ita & die quinquageſima à reſurre-
ctione domini datus eſt ſpiritus ſanctus di
ſcipulis in ſuperiori cœnaculo, illius aduẽ
tum expectantibus. præcipitur enim Le-
uit. xxiij. vt in die Pentecoſtes offerantur
noui panes, ſcilicet propoſitionis de no-
uis frugibus, per quod ſignificatur, quòd
debemus Deo gratias agere ex eo, quòd
eadem die dedit nouam legem, per ſpiri-
tum ſanctum in qua die data eſt lex vetus,
ſcilicet quinquageſima diei à Paſcha de
quo dicetur in proœmio ſeptimæ partis
de dono, cuius debemus laudare Deum:
quod eſt offerre panem nouum, quia etiã
lex vetus ſpiritualiter intellecta, noua
eſt. Et attende, quoniam agnus immolatus
eſt. xiiij. die Aprilis. lex vero data eſt.
xiiij. die menſis tertij. dicitur tamen eſſe
data tertia die. Iam enim, ut inquit ſcri-
ptura, aduenerat tertia dies, & mane in-
claruerat, & cœperunt audiri tonitrua. die
namq; tertia deſcẽdit dominus ſuper mon
tẽ ad dandã legẽ: & Moſes aſcẽdit ad Deũ
& de-

ſcendens narrauit omnia plebi: maneque rurſus aſcendẽs duas tabulas ſcriptas accepit & cane, vt in ſecundo menſe.xxx.duntaxat computes dies ſecundum lunam: ergo xvj.in menſe primo.xxx. in ſecundo & quatuor in tertiò faciunt quinquaginta.¶ Rurſus in quinquageſimo anno erat ibi leus annus: qui interpretatur remiſſionis annus quia ſepteuis annorum hebdomadibus, id eſt quadragintanouem an.texit: in quo clãgebant tubę, omnia debita remittebantur: ſerui manumittebantur: & libertas cõceſſa confirmabatur: atque poſſeſſiones alienatę omnibus reſtituebantur: vt dictum eſt ſub Dominica quinquageſimę. Similiter in diebus Pentecoſtes hunc numerum poſt Domini reſurrectionem obſeruamus ſuſcipiẽtes aduenientem in nos ſpiritus ſancti graciam, per quem efficimur filij Dei, & virtutum poſſeſſio nobis reſtituitur & remiſſa culpa, & totius debiti chirographo euacuato ab omni ſeruitutis nexu liberi efficimur lxxxv.diſtin.hunc numerum. Præterea ille numerus quinquageſimus reſultat ex ſeptenario numero, ducto in ſeipſo ſuperaddita vnitate. Septem † enim ſunt hebdomadæ a Paſcha, vſque ad Pentecoſten, & ita competenter quinquageſima die à Paſcha eſt Pentecoſtes in quo datur ſpiritus ſanctus, cuius dona ſunt ſeptem, quæ dantur ab vno. Iudæi enim ſeptenarium numerum non ſine figura in omnibus obſeruant: prout dictum eſt ſub quinquageſima. Aſcẽſio autem facta fuit quadrageſima die, qui eſt numerus pœnitentiæ: & hoc competens fuit: quia per pœnitentiam homo fit ſimilis Deo: & hoc eſt aſcendere. Sed videtur, quòd ſicut Iudæi ab immolatione agni typici quinquaginta dies computando ſibi faciebant ſuum Pentecoſten, ita & nos quinquaginta dies ab immolatione agni deberemus computare: & ſic debemus noſtrum Pentecoſten facere in die veneris antè, quàm modo facimus quod docet computatio. Ad hoc dicimus, quod non faciebãt computationem ab immolatione agni, ſed à ſequenti dominica. Vnde legitur Leuitic.xxij. Numerabitis ab vltima die ſabbati id eſt à dominica, quæ eſt altera dies poſt ſabbatum. Numerabitis dico ſeptem hebdomadas, vſque ad alteram diem completionis ſeptimæ hebdomadæ, hoc dicit ſpiritus ſanctus per Moſen; innuens per hoc Pẽtecoſten Chriſtianorum, quod ſemper eſt in die dominica. Dixit ergo Lucas de hac die. Dum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes diſcipuli pariter in eodem loco; id eſt in conſona, & concordi vnitate, & factus eſt repentè de cœlo ſonus: quia exiſtentibus in pœnitentia, qui eſt annus iubileus, & completo Pentecoſte, exiſtentibus in vnitate datur ſpiritus ſanctus, ſed repentè: quia neſcit tarda habere rerum molimina ſpiritus ſancti gratia. In igne autem deſcendit: quia ſicut ignis illuminat & inflammat: ita ſpiritus ſanctus illuminat ad cognitionem Dei, & inflammat ad amorem Dei. Apparuit ergo in linguis igneis, vt facundi eſſent in omni genere linguarum. Et quia ipſe eſt lingua, quæ de occulto ſuæ bonitatis verbum protulit, in vterum virginis, & profert verbum in corde hominis. Matt.x. Vos non eſt is qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis: ipſe enim quos replet, eloquentes facit. Sequitur. Quaſi † aduenientis ſpiritus vehementis. hoc autem dicit quia nullus potuit reſiſtere ſpiritui ſancto: nec Apoſtolis. Vnde Dominus in euangelio. Math Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Et de beato Stephano ſcriptum eſt in Act. quod non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui loquebatur. Quia verò in epiſtola dicitur: Et factus eſt repentè de cœlo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis &c. ideò ad hoc repræſentandum in nonnullis Eccleſijs clanguntur tubæ dũ ſequentia dicitur. venit enim ſpiritus ſanctus in ſpiritu vehementi: quia ſicut ventus vehemens proijcit puluerem à facie terræ: ſic ſpiritus ſanctus eijcit à corde hominis omnem terrenitatem. Tubis quidem vtebãtur antiqui: vt legitur in numeris ad multitudinem congregandam, ad dimicandum, & ad congratulandum in diebus feſtiuis: cum diuerſitate tamen ſonorum, quarum vſus fuit tantę virtutis in iubilo, vt ad crepitum ſiue ſonum earum corruerent muri Hierico. hęc ſiquidem ſunt duo teſtamenta, vel prædicatores, quibus ad procinctũ fidei populus euocatur, ad pœnitentiam & lacrymabilem compunctionem

excitatur, ad laúdes domino exhibendas
inuitatur,& ad montem Sion & ad ciuita-
tem ſanctam Hieruſalem, & multorum
millium angelorum frequentiam: & ad fu
turum Dei iudicium prouocatur. Et uide,
quia in aduerſis & proſperis tubis clangi-
tur,quia omne tempus conuenit verbo.Vn
de benedicam dominum in omni tempo-
re, ſemper laus eius in ore meo. De orga-
nis dictum eſt in quarta parte,ſub titul. de
Sanctis. Tunc etiam ex alto ignis proijci-
tur, quia ſpiritus ſanctus deſcendit in di-
ſcipulos in igneis linguis,& etiam flores va
rij ad denotandum gaudium & diuerſita-
tem linguarum & uirtutum.Columbę etiã
per eccleſiam dimittuntur, in quo ipſa ſpi
ritus ſancti miſſio deſignatur. Poſt epiſto-
lam dicitur graduale in quibuſdam eccle-
ſijs, quia feſtum paſchale terminatum eſt.
Tamen in quibuſdam alijs, dicitur duplex
allelu-Ia: quia ſpiritus ſanctus datus eſt
geminæ ſtolæ. ¶ Euangelium: Si quis dili-
git me:Ioan.xiiij.cap. manifeſtè eſt de ſpi-
ritu ſancto. ¶ Poſtcommunio eſt. Factus
eſt, Act.ij.c. Quare hoc feſtum celebratur
à Iudæis, quare à Chriſtianis, dicetur in
prooemio ſeptimæ partis.

S V M M A.

1 *Miſſa feriæ ſecundæ poſt Pentecoſten, & eius expoſitio. & nu. 2.*

De ſecunda feria. Cap. 108.

SEQVITVR ſecunda feria,
in qua oſtẽditur, quòd
non tantummodo eſt
data lex Iudæis,ſed e-
tiam Gẽtibus.vnde in-
troitus eſt.Cibauit eos
† ex adipe frumenti,
2 id eſt, de intelligentia ſpirituali. & pe-
tra melle, id eſt, melliflua doctrina Chri
ſti ſaturauit eos. & hoc habetur in epiſto-
la: Aperies Petrus,quæ eſt Act.x.c.in qua
habetur quòd ad huc loquente Petro de-
ſcendit ſpiritus ſanctus. Vel frumentum
Chriſtus eſt, cuius adeps eſt ſpiritus ſan-
ctus,quo fideles ſatiantur, cum ſpiritu ſan
cto replentur,quia etiam ſatiantur melle,
& de petra, id eſt, doctrina de Chriſto
procedente,in quo ſunt omnes theſauri ſa
pientiæ & ſcientiæ Dei, Hic autem pro-
pter promiſſiones, quæ ibi continentur,
concinitur quater allelu-Ia: ſicut in feria
tertia & ſabbato exponetur. de hoc di-
ctum eſt in tertia dominica poſt Paſcha,
Allelu-Ia eſt, Spiritus domini.Sap.j.cap.
Aliud Allelu-Ia. Loquebantur. Act.ij.
cap. Euangelium verò Ioann. iij. capitul.
non videtur conuenire ſpiritui ſancto: ſed
concordat epiſtolæ. ibi enim oſtenditur,
quod non tantum Iudæis,ſed etiam Genti
bus data eſt lex, dicens: Sic Deus dilexit
mundum. ſupple non tantum Iudæos, ut
filium ſuum unigenitum daret.& poſteà ſe
quitur. Vt omnis qui credit in illum non
pereat. Et nota terribile verbum, quòd
qui non credit in eum iam iudicatus eſt.
Præterea per hoc quòd de dilectione men,
tio fit, ſpiritus ſanctus, qui amor eſt, ſatis
exprimitur. Poſtcommunio eſt. Spiritus
† ſanctus. Ioan.xiiij. cap. Et eſt ſciendum, 2
quòd per totam hanc ſeptimanam in miſ-
ſa ſunt ſolennitates ſeruandæ: ut Gloria
in excelſis. Credo. Ite miſſa eſt. Te Deum.
& allelu-Ia: vt baptizatorum ſaluti con-
gaudeamus, & ut futuræ lætitiæ plenitu-
dinem figuremus. Poſtremò, notãdum eſt,
quòd dominus non prædicauit Gentibus
per ſe,ſed per Apoſtolos.vnde: Ite,bapti-
zate omnes in nomine Patris, & Filij, &
Spiritus ſancti. ſicut Iſaac iunior filio ſuo
nihil præcepit de offerendo ſibi cibum, ut
benedictionẽ acciperet, ſed per operatio-
nem Rebeccæ primatum benedictionis ac
cepit, & quia hæc facta ſunt Dei occulto
iudicio,ideò officium huius feriæ ſecundæ
pertinet ad conſilium, quod eſt donum
ſpiritus ſancti.

S V M M A.

1 *Miſſa feriæ tertiæ poſt Pentecoſten, & eius expoſitio & nu. 2. 3.*

De tertia feria. Cap. 109.

SEquitur tertia feria, & quia ſpiritus
ſanctus † non datur, niſi per mini- 1
ſtros: ideò in tertia feria dicitur in-
troitus in perſona prælatorum: Accipite
iucunditatem gloriæ veſtræ, in quo quia

per

per geminam dilectionem ad fidem pertingimus Trinitatis, ideò quinquies concinimus allelu Ia. & eſt ſenſus: Accipite iucunditatem gloriæ, id eſt, ſpiritum ſanctũ: quia nos glorificabit & clarificabit, vt quiſque de ſe dicere poſſit quod dicitur in cõmunione: Spiritus qui à patre procedit, il-
2 le clarificabit. Sequitur † epiſtola: Cùm audiſſent Apoſtoli. Act. viij. capitu. ubi ſequitur: Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant ſpiritum ſanctum, quia in impoſitione manus accipiebant ſpiritum ſanctum. Euangelium Ioan. x. concordat epiſtolæ vbi dicitur: Qui non intrat per oſtium &c. non enim intrat in eccleſiam, qui non intrat per eos, qui ſunt oſtiũ, ſcilicet per Chriſtum & Apoſtolos, nam hæretici non dant ſpiritum ſanctum, niſi inquantum conueniunt cum eccleſia: & quoniam Apoſtoli & eorum ſucceſſores hæreſiarchas in ſpiritu fortitudinis ſunt aggreſſi, & aggrediuntur, ideò officium
3 † hodiernum pertinet ad fortitudinem, quæ eſt ſpiritus ſanctus, ſcilicet donum. Rurſus ſpiritus ſãctus oſtiarius eſt, qui per oſtium introducit ad patrem, quod etiam in offertorio canitur portas cœli, id eſt, Apoſtolorum ſcripturas aperiet. Poſtcommunio eſt: Spiritus, qui à patre. Ioan. ix.

SVMMA.

1 *Ieiunij formam Apoſtoli nobis tradiderunt.*
2 *Feria quarta poſt Pentecoſten, habet quatuor tempora. & nu. 3.*
4 *Miſſa feriæ quartæ poſt Pentecoſten, & eius expoſitio. & nu. 5.*

De quarta feria. Cap. 110.

SEquitur quarta feria, in qua fiunt ieiunia quatuor temporum. Apoſtoli
1 vndique † nobis exemplum ieiunandi hoc tempore reliquerunt, qui poſt ſuſceptum ſpiritum ſanctum, ſicut mentes auerterant à cæteris mundi illecebris: ſic & ab epularum appetitu. licet enim quandiu cum illis fuit Chriſtus non ieiunarent, poſt ablationem tamen eius ſpontaneis ſe ſubdidere ieiunijs. Sponſo enim ablato, eis ieiunandum erat, ſicut dominus prædixerat: Quando ſponſus auferetur ab eis, tunc ieiunabunt. Vnde repleti Spiritu ſancto, ſponte ieiunare cœperunt. quo circa in præcedenti ſecunda feria quidam æſtiualem inchoant quadrageſimam. Alij † verò ſanius hodiernum 2
ieiunium autumant eſſe huius temporis quadrageſimæ initium, cui quidam terminum ſtatuunt in feſtiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ, ſiue ſex habeat hebdomadas, ſiue non. Tertij feſtiuitatem ſancti Ioannis includunt, & eò uſque ieiunantes, ſine termino præfixo procedunt, donec ſenarium compleant numerum. Hanc quadrageſimam probat Hier. non eſſe neceſſitatis, ſed voluntatis, dicens: Nos unam facimus quadrageſimam, illi tres, quaſi tres paſſi fuerint Saluatores: non quòd per totum annum ieiunare non liceat excepto Pentecoſt. ſed quia aliud eſt neceſſitate, aliud voluntate munus offerre. Sed hoc dicit Hieron. contra Montanum hæreticum, qui apud ſuos tribus quadrageſimis ſtatuit ieiunandum, & dicitur hoc † ieiuniũ æſtatis quod eſt ieiunium 3
exultationis, in quo genua non flectimus, imò cãtica lætitiæ dicimus, ut dictũ eſt ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Hoc aũt ieiuniũ ſtatutum eſt ab eccleſia in tali tempore, quia qui in ſe ſentit gratiam ſancti ſpiritus, leuiter & cum gaudio ieiunat, & etiam quia ſuper ieiunantes deſcendit ſpiritus ſanctus viſibiliter, & ideò incipit introitus: Deus cùm egredieris in conſpectu populi tui &c. Egreditur autem dominus quando aliquo ſigni viſibili, uenit ad auxilium hominum. Egreſſus verò eſt, cum dedit nobis filium ſuum, qui uenit pandens iter ante nos: ut dicitur Micheæ: ij. Tunc egreſſus eſt etiam per ſpiritus ſancti miſſionem, quando uiſibiliter deſcendit ſuper Apoſtolos: & quia per hoc diſſipati ſunt inimici, ideò ſequitur verſiculus: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius &c. Sequitur in quibuſdam eccleſijs lectio de principio ſapientiæ, ſcilicet: Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram: ubi oſtẽditur qualiter poterit haberi ſpiritus ſanctus: ibi Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum. j. quæſtio. j. Saluator & in fine dicitur: Spiritus domini repleuit † or- 4
bem terrarum, &c. Poſtmodũ ſequitur epi-

ſtola:Stans Petrus &c. Act.ij. in qua oſten
ditur,quod ſuper ieiunantes deſcendit ſpi
ritus ſanctus & ibi ſequitur: Non enim iſti
ſunt ebrij, ſicut uos dicitis, cum ſit hora
diei tertia,ſed hoc eſt quod dixit dominus
3 per prophetam Ioel. Effundam de ſpiritu
meo, ſuper omnem carnem, & propheta-
bunt filij veſtri & filiæ veſtræ &c. In alijs
uero eccleſijs dicitur prima lectio. Stans
Petrus.& poſtmodum epiſtola. Per manus
autem. Act.v.capit. Duæ itaque lectiones
leguntur,quia duo populi ad fidem cōuer-
tuntur,uel quia ordinandi in utriuſque te
ſtamenti pagina imbuuntur.Sequitur alle
lu Ia:quia eſt ieiunium exultationis,ut di
ctum eſt,& dicunt quidam.Pater,cū eſſem.
Ioan.xviij. Sequitur euangelium Ioan. vj.
cap.Nemo uenit ad me,niſi pater.qui mi-
ſit me traxerit eum, ſcilicet per ſpiritum
ſanctum.& poſt ſequitur:Patres veſtri man
ducauerunt manna,& mortui ſunt,qui mā
ducat ex hoc pane viuet in æternum, quia
egreſſum eſt coram Chriſtianis manna ſpi
rituale,ſicut antè coram Iudæis: ſed tem-
4 porale manducantes & corporale, mortui
ſunt. Qui uero manducauerit ſpirituale,
non morietur morte,ſcilicet incredulita-
tis ſiue gehennali,unde patet quòd elegan
tius egreſſus eſt dominus coram nouo po-
pulo, quàm coram ueteri Communio eſt:
5 † Pacem &c. Et eſt Ioan.xiiij. capitul. Et
attende,quòd officium huius quartæ feriæ
prædicat ſcientiā,quę eſt donū ſpiritus ſan
cti,qui uſque adeo ſanctos illuminat,quòd
de quinque libris Moſi pauciſque prophe-
tarum ſcripturis librorum, copia creuit,
quod myſticè innuit nobis euangelium,de
quinque panibus & duobus piſcibus, quod
hodie in quibuſdam eccleſijs legitur.

S V M M A.

1 *Feriæ quintæ poſt Pente. non habet officium proprium. Et vnde mutuetur.*

De quinta feria. Cap. 111.

SEquitor quinta feria, quæ ſecundum
1 aliquas eccleſias † non habet introi
tum proprium. ſed quia dominus de-
ſcendit in die dominica per miſſionem
ſpiritus ſancti. & quinta feria aſcendit
in cœlum, ideo diei dominicæ & quintæ
feriæ communis eſt introitus. A dominica
ergo mutuatur,nec habet propriū,ut à ſab
bato in ſabbatum ſeptem ſunt duntaxat
officia,ſeptem donis ſpiritus ſancti depu-
tata.quidam tamen,& huic officio mutua-
to non incongruè donum adſcribunt, hu-
iuſmodi adſcriptiones non à ſabbato, ſed
à dominica facere incipientes. In domini-
ca etenim ponunt ſpiritum ſapientiæ, in
ſecunda feria intellectus, in tertia conci-
lij in quarta fortitudinis, & in hac quinta
ſpiritum ſcientiæ qui dat ſcrutari profun
da, ſicut cantatur in allelu-Ia. Spiritus
omnia &c. ¶In † quibuſdam uero eccle- 2
ſijs cantatur introitus,qui in ſequenti dici
tur feria,ſcilicet. Repleatur os meum lau
de tua Aliquæ uero eccleſiæ habent pro-
prium officium, ſcilicet Deus patrum no-
ſtrorum, da nobis ſpiritum gratiæ &c. in
quo eccleſia orat filijs ſuis dari ſpiritum
ſanctum ad remiſſiones peccatorum, & ad
facienda miracula, & quia per ſpiritum
ſanctum fiunt miracula, ideo habetur in
epiſtola.Philippus &c.Quæ eſt act.viij.ca-
pitu. quòd Philippus multos claudos ſana
uit & ſpiritus immundos eiecit, & factum
eſt gaudium magnum in illa ciuitate, ſcili
cet Samarię.Et quia per ſpiritum ſanctum
omnia iſta fiunt, ideo ſequitur euangeliū.
Luc.ix.c. Conuocatis Ieſus duodecim diſci
pulis ſuis, dedit eis poteſtatem ſuper om-
nia dæmonia. & poſt. Non feretis uirgam
neque peram &c. Quæ fieri non poſſunt,ni
ſi ſpiritus ſancti abundantia habeatur.

S V M M A.

1 *Feriæ ſextæ poſt Pentecoſten, Miſſa: eiuſque expoſitio. & nu. 2.*

De ſexta feria. Cap. 112.

SExta † feria eſt introitus 1
Repleatur os meū lau-
de, vt poſſim cātare al
lelula,quia qui gaudet
ore,& corde, poteſt ie-
iunare ieiunio exulta-
tionis.Et qa eſt dies pe
neris

neris in qua paſſus eſt dominus, & ſpiritus
ſancti, ideo dicit Petr. in epiſto. Apeeriens.
act. ij. Quæ in quibuſdam Eccleſijs legi-
tur, quòd Chriſtum ſuſcitatus eſt à Spiri-
tu ſancto: Vnde ibi habetur: Suſcitauit Ie
ſum ſolutis doloribus inferni, ſicut ſcri-
ptum eſt. Non dabis ſanctum tuum videre
corruptionem, in quo ſignificata eſt illa
Spiritus ſancti operatio, qua ſynagoga
nunc mortua pietate reſurget, poſtquam
plenitudo gentium eadem introierit pie-
tate. Prædicatio ergo hoc officium pieta
tem. Poſſet etiam pertinere ad ſpiritum ti
moris, pro eo quòd dicitur in euangelio:
2 Et repleti ſunt timore, & extaſi &c. ¶ † In
quibuſdam Eccleſijs legitur lectio. Exul-
tate filiæ Sion: quæ eſt Ioelis ij. capitul.
Et quia per Spiritum ſanctum fiunt mi-
racula, ſequitur euangelium. Factum eſt,
Luc. v. capitul. de paralitico ſanato. Et
quia propter hoc debet laudari dominus.
Sequitur offertorium: Lauda anima mea
dominum Communio. Spiritus vbi vult
ſpirat.

S V M M A.

1 *Sabbatum poſt Penteceſten, vnde miſſam au-ſpicetur, & eius expoſitio. nu. 2. 4. etiam myſticè nu. 5. 6. 7.*

3 *Ordines celebrantur & conferuntur ſabbato poſt Penteceſten.*

8 *Quadrageſima terminatur ſabbato poſt Penteceſten.*

De Sabbato. Cap. 113.

1 IN † ſabbato eſt introi-
tus: Charitas Dei dif-
fuſa eſt in cordibus no
ſtris. ad Roman. v. ca-
pitu. Et competit Spi-
ritui ſancto, qui eſt
charitas, & etiam diei
ſabbati, quia in ſabbato futuræ quietis
maximè diffundetur, vt qui igniculus eſt
in Sion caminus ſit in Hieruſalem. Et ſe-
quitur verſus, domine Deus ſalutis meæ
in die clamabo, & nocte coram te. Ille
enim in quo diffuſa eſt Spiritus ſancti gra
tia, laudat Deum in proſperis, & in ad-
uerſis. Sequitur epiſtola. Iuſtificati &c.
Ad Roman. quinto capitul. in qua habe-
tur de huiuſmodi diffuſione. Quia enim
charitas Dei diffuſa eſt, non permittit
eam Paulus intra fines terræ promiſſionis
tantum coarctari: imo oſtendit quod non
tantum Iudæis, uerum etiam gentibus
datus eſt Spiritus ſanctus, dicens ipſi Iu-
dęis. Vobis opportebat primum prædi-
cari, ſed quia repuliſtis verbum Dei, &
uos indignos feciſtis vitæ æternæ, ecce
conuertimur ad gentes. extra de renun.
niſi. §. propter. in alijs vero Eccleſijs di-
citur epiſtola. Conuenit † vniuerſa ciui- 2
tas &c. act. xiij. Quia ergo in gentibus
datus eſt Spiritus ſanctus, ideo ſequitur
allelu-Ia. Laudate dominum omnes gen-
tes. in hoc enim ieiunio non tacentur
cantica lætitię propter reuerentiam feſti.
Nec ſecundum Niceñ. concilium. lxxvj. di
ſtinctio. de ieiunio, de conſecr. diſtinctio
ne tertia, quoniam genua flectimus, ſed
ſtantes oramus propter neophytos gau-
dentes, quod à peccatis ſurrexerunt. in
alijs Eccleſiis dicitur: Repleti ſunt om-
nes. act. ii. capitul. Et ſpiritus domino
ornauit cœlos. Iob. xxvii. capitul. Poſteà
ſequitur euangelium. Surgens Ieſus. Luc.
iiii. capitul. De ſocru Petri ſanata, quæ
ſignificat ſynagoga, quæ ſanata eſt à Pe-
tro ab infidelitate, & perfectius per fi-
dem ipſius ſanabitur in futuro, & ſic con-
uenit cum epiſtola. ¶ Fiunt autem † hac 3
die ordines, quia ſuper ordinandos de-
ſcendit Spiritus ſanctus, & etiam ſuper ie
iunantes, & ideo dicuntur quatuor lectio
nes ante lectionem Danielis, prout dictũ
eſt ſub quarta feria tertiæ hebdomadę ad-
uentus. Prima eſt, de principio libri ſapiẽ
tię, in qua oſtẽditur quibus datur Spiritus
ſanctus, & quibus non ſcilicet illis, qui ſen
tiunt de domino in bonitate, & in ſimpli-
citate cordis quærũt illũ. ¶ † In aliis verò 4
eccleſiis prima eſt de Ioele iii. cap. Effun-
dam de ſpiritu meo ſuper omnem carnẽ
quia ſicut Spiritus ſanctus ſuper Apoſto-
los deſcendit viſibiliter, ita ſuper ordinan
dos deſcẽdit inuiſibiliter. ſecũda eſt: Locu
tus eſt, quæ eſt: Le. xxiii. c. tertia eſt: Dixit
Moſes, quæ eſt in Deut. xxvi. cap. quarta
eſt. Dixit dñs ad Moſen, quę eſt Leui. xxvi.
c. Offertoriũ eſt, Intonuit dñs. Poſtcom-

munio vero: Mon vos relinquam &c. de ef
fuſione Spiritus ſãcti loquitur. Poteſt etiã
5 dici, quod hoc † officium figurat duorum
concordiam populorum: Iudæi videlicet
& Gentilis. Hi ſunt duo cæci, de quibus di
citur in euangelio, quòd ſunt illuminati à
Chriſto, de qua concordia loquitur Pau-
lus in epiſtola ad Iudæos, & Gentiles, di-
cens iuſtificati ex fide, pacem habeamus
ad Deum per dominum noſtrum Ieſum
Chriſtũ. Sed quia pax & cõcordia vera non
fit, niſi per charitatem ideo præcinitur in
introitu: Charitas Dei diffuſa eſt. in qua
ter ponitur allelu-Ia: quoniam ad fidem
Trinitatis peruenitur per obſequia chari-
tatis. Lectiones etiam ad ieiunium perti-
nentes, atteſtantur operationem & gratiã
Spiritus ſancti, vt prima: Effundam de ſpi-
ritu meo. & ſecunda: Locutus eſt. vbi di-
citur: Numerabitis ſeptem hebdoma-
das vſque ad alteram diem expletionis.
Hebdomadæ ſeptem præſentem innuunt
feſtiuitatem, quæ olim dicebatur feſtiui-
tas hebdomadarum, & quia poſtquam gen
tes intrauerint reliquię ſaluabuntur: ideo
nunc flentibus & ſponſum expectantibus
6 dicit dominus † in poſtcommunione: Nõ
vos relinquam orphanos, quia igitur hæc
concordia fiet imminente die iudicij, qui
etiam electis erit cauſa timoris, ideo hoc
officium pertinet ad timorem, vel quia ti
mor introducit charitatem, licet charitas
8 foras mittat timorem. de pœnitent. diſtin.
ij. ſicut cæca. ¶ Et attende, quia ſecundum
Augu. in ordine officium iſtorum deſcen-
dẽdo computamus, in ordine vero paſcha
lium aſcendendo, quia per hæc deſcenſus
7 Spiritus ſancti ad nos, per illa noſter ad ip
ſum ſignificatur aſcenſus. ¶ Et † caue, quia
præter præmiſſa officia ad ieiunium perti
nentia, quæ in quarta, & in ſexta feria, &
in hoc ſabbato expoſuimus, aliæ quidem
lectiones & euãgelia in eiſdem diebus in-
ueniũtur, quę fortè ſolennitati magis appro
pinquare videtur, ſed tamẽ hæc & illa gra
tiam ſpiritus ſancti perſonãt, & operatio-
nem. vnde quidẽ hodie nõ in cõgruè duas
miſſas celebrant, unã in tertia, de feſto, cũ
Gloria in ex. & Credo. aliam in nona de
ieiunio, ſine Gloria in ex. in qua ſunt cle
rici ordinãdi, qui merito in hac hebdoma
da ordinantur, vt ſancti ſpiritus dona per-
cipere mereantur. † Et memento, quod 8
hac die terminatur quadrageſima: & ideo
hodie frequentatur & cantatur pro gra-
duali allelu-Ia, nec flectuntur genua, per-
tinet enim ad octauam. Generale quidem
eſt, quod quoties de tempore in die gratię
materia laudis aſſumitur, aut dies ad octa
uam refertur, genua non flectimus, ſed in
orationibus ſtantes collatam nobis gratiã
& cõferendã gloriam profitemur, ut cum
olim eſſemus ſerui curui, tũc fracto iugo
incedamus erecti, ut in dominicis diebus,
& ſanctorum natalitijs & paſchalibus in-
clinare tamen capita poſſimus, & mulie-
res deuotas ad monumentum venientes
imitemur.

S V M M A.

1 *Trinitatis feſtiuitas, cur ſequatur Paſchatis & Pentecoſtes ferias.*
2 *Antiphonis cur addantur verſus quarundam feſtiuitatum.*
3 *Tropus, quid.*
4 *Trinitatis miſſa, eiuſque officium, & illius expoſitio. Et nu. 5. 6.*
7 *Alchuinus, Caroli præceptor officium Eccleſiaſticum ab Attila rege cõfoſſum reſtituit.*
8 *Trinitatis feſtiuitas, variè & diuerſimode celebratur.*

De die Dominica ſanctæ Trinitatis. Cap. 114.

IN † pleriſque locis, in octaua Pent. fit feſtum ſanctæ Trinitatis. Poſt quam enim celebrata eſt feſtiuitas patris, in natiuitate, quia natiuitas dicitur feſtiuitas patris, & poſtquam celebratum eſt feſtum filij in Paſcha, & feſtum ſpiritus ſancti in miſſione ipſius, merito in octaua. Pentec. fit feſtum eorum, ſcilicet Trinitatis, vt oſtendatur, quòd tres perſonæ ſunt vnus Deus, & hæc eſt prima cauſa, quare celebratur feſtum trium perſonarum diuinarũ ſimul. Secũda cauſa eſt, quia ad inuocationem ſanctæ Trinitatis datur in baptiſmo Spiritus ſanctus, vt præmiſſum eſt. Tertia cauſa eſt, vt oſtẽdat Eccleſia filijs ſuis illũ à quo ſunt omnia bona, cuius habet imaginem, & cuius debet habere ſimilitudinem videlicet

videlicet Dei & ſanctæ Trinitatis, quam
ſemper laudare debemus, & quia tota in-
tentio eſt laudare ipſum, ideo in quibuſdã
eccleſijs in ſingulis antiphonis laudũ prę-
ponitur verſiculus, qui laborem ſignificat
ad oſtendendum, quòd toto labore totoq;
nixu debemus nos vertere ad laudandum
Deum & ſanctam Trinitatem, & eodem
modo fit in quibuſdam Eccleſijs in feſto
beatæ Mariæ in antiphonis laudum, pro
eo, quia ipſa ſe totam vertit in laudẽ Dei.
Vnde tunc in euangelio dicitur: Maria au
tem conſeruabat omnia verba hæc confe-
rens in corde ſuo, & quia ipſa priuilegiata
fuit in virginitate, ipſa enim eſt virgo vir
ginũ, in antiphonis quoque de beato Lau
rentio & de beato Paulo, & de beato Ste-
phano proponuntur quidam verſus anti-
phonis, ad maiorem laborem notandum,
quem in ſuis martyris ſuſtinuerunt. Bea-
tus enim Laurentius grauius cæteris paſ-
ſus eſt. Vnde beatus Sixtus dixit ei: Maio-
ra tibi debentur pro Chriſti fide certami
na. Beatus vero Paulus plus cæteris labo-
rauit prædicãdo, & beatus Stephanus pro
Chriſti fide primus martyr extitit. ſed in
hoc eſt differentia, quia in nocturnalibus
antiphonis tantum de beato Laurentio
præmittuntur, quia paſſio ſua de nocte cõ-
ſumata eſt: vnde dixit: Mea nox obſcurum
non habet, & iterum: Non eſt inuenta in
me iniquitas: & ita apparet quod totus fuit ſa
crificiũ laudis. Vnde ſemper dicebat: Gra-
tias tibi ago domine. Mane vero corpus
eius conditum fuit, & ideo tantum noctur
nalibus & non laudum antiphonis, verſi-
2 culi præponuntur. ¶ † Rurſus, quia ver-
ſus laborem & boni operis fructum ſigni-
ficat, prout tactum eſt in procemio quintæ
partis, merito in dictorum ſanctorum na-
talitijs ſpecialiter pręmittuntur antipho
nis, ad notandum quòd ipſi excellentius
labores & bonorum operum fructus ſuis
natalitijs & martyrijs præmiſerunt. ¶ Itẽ
in quibuſdam eccleſijs antipho. de marty-
rio beati Petri præpoſtere præponuntur
ver. ideo, quia ipſe petijt, ut in cruce ca-
put ſuum ad terram vertetur. Hi autem
verſus tropi vocantur quaſi laudes ad an
3 tiphonas conuertibiles. τρόπος enim † grę-
cè, conuerſio dicitur latinè, quia ergo ſem
per ſanctam Trinitatem laudare debemus
ideo ad miſſam dicitur introitus: Benedi-
cta † ſit ſancta Trinitas, quem Alchuinus 4
ſumpſit de Thobia xij. poſtmodum ſequi-
tur epiſtola de Apoca. Vidi oſtium apertũ
in cœlo, & in circuitu ſedis, id eſt, Eccleſię,
quę eſt ſedes domini, mare vitreum, id eſt,
baptiſmum. in quo ſubmerguntur omnes
Aegyptij, id eſt, omnia peccata. Et no. quia
dicit mare vitreum, propter corporis fra-
gilitatem, & perſpicuitatem, quam rece-
pit in baptiſmo: & eſt in circuitu, quia ad
Eccleſiam venire non poſſumus, niſi per
baptiſmũ. ſequitur: Simile cryſtallo, quia
qui prius erant aquæ fluxibiles, ſunt per
gratiam in baptiſmo acceptam firmi, ſicut
cryſtallus, quæ fit ex aqua cõgelata, & diu
turno gelu in naturam lapidis cõſolida-
ta. Et hæc eſt una cauſa, quare in hac die
legitur hæc epiſtola † quia in eo dicitur 5
de baptiſmo, in quo per inuocationẽ Tri-
nitatis dãtur ſeptem dona ſpiritus ſancti.
Secunda ratio eſt, quia in ea inuitamur ad
laudes Trinitatis, cum ibi ſequatur, quòd
animalia plena oculis antè & retro, id eſt,
prælati dabant gloriam, & honorem, & be
nedictionem ſedenti ſuper thronum, vi-
uenti in ſecula ſeculorum. Sedens autem
ſuper thronũ, eſt Deus trinitatis. Vnde ſe
quitur. Et procidebant viginti quatuor
ſeniores in facies ſuas mittentes coronas
ante eum, hoc ſignificat quod omnia bo-
na noſtra debemus attribuere ei. itaque
omne illud ex quo meremur coronam. ſe-
quitur & non habebant requiem dicentia:
Sanctus ſanctus ſanctus. & ideo in introi-
tu, & in alijs officijs toties repetitur, Bene
dicta ſit ſancta Trinitas. & propter hoc re
ſponſorium ſiue etiam graduale, quod re-
ſpondet epiſtolæ eſt: Benedictus es domi-
ne, qui intuetis abyſſos. Dan. iij. cap. Ver-
ſus eſt: Benedicite Deũ cœli. Thobiæ xij.
ca. & allelu-Ia. Benedictus es domine &c.
offer. Benedictus es domine. Et poſtcom-
munio: Benedicimus Deum cœli &c. Tho
biæ xij. cap. Euange. eſt. Erat homo ex Pha
riſæis Nicodemus. in quo habetur de ba-
ptiſmo, qui in inuocatione ſanctæ Trinita
tis ſanctificat baptizatos. In alijs uero ec-
cleſijs dicitur epiſtola: Gaudete perfecti,
quæ eſt ad Corin. vlt. cap. Et in alijs dici-
tur, Vidi oſtium, quæ eſt Apoc. iiij. Et euã
gelium: Cum uenerit paracletus. Io. xiiij.

6 cap. ¶Sciendum † eſt quod hiſtorias de ſancta Trinitate, & de inuentione ſancti Stephani compoſuit ſanctus Stephanus Laudicen. ¶Rurſum cum Attila rex, qui Christianos perſecutus eſt, vere omnia uo lumina Chriſtianæ religionis deſtruxiſſet Alcuinus magiſter Caroli & Ludouici filij eius, rogatu Bonifacij archiepiſcopi Maguntini, multa de eccleſiaſticis officijs conſcripſit. Vnde & Magunt.. concilio approbante, vt habetur de conſecratio. diſtinctione quinta. inſtituit, quòd à feſto Paſchæ, vſque ad dominicam iſtam, tres tantum dicerentur lectiones, & hac die de Trinitate cantari vſque ad dominicam ſequentem, & tunc incipere: Domine in tua miſericordia &c. Et compoſuit officium de Trinitate, videlicet reſponſorium: an-
7 tiphonas, miſſam & ſequentiam, quæ omnia obtulit Alexand. Papæ. Ille vero reſpondit, non eſſe celebrandum feſtum, de Trinitate, ſicut nec de vnitate. Nam ſingulis diebus fit feſtum Trinitatis, & vnitatis: quia ſemper dicitur: Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto. & præmiſſas hiſtorias, & officium non admiſit. extra de fer. cap. ij. Verum ſuperueniente hæreſi Arriana ferè fuit fides Trinitatis extincta, ſed Hilarius, Euſebius, & Ambroſius reſtituerunt. Conſenſit igitur eadem de cauſa Gregor. magnus, vt de trinitate ſpecialia cantaremus, & Eccleſias in ipſius honorem ædifi-
7 caremus. † Exinde ergo eſt, quod de hiſtoria trinitatis inuenitur varia conſuetudo. Alij nanque non vtuntur ea, ſequentes reprobationem Alexandr. Papæ. Sed in qualibet dominica ab octaua Penteco. vſque ad aduentum cantant in nocturnis nonum reſpōſorium de trinitate: niſi feſtum aliquod impediat, vt eam confiteantur, per quam ſaluantur; & in miſſa allelu-Ia eam hilariter profitentes, ut dictum eſt ſub quarta parte, ſub tit. de alleln Ia. Alij vero utuntur ea, cantantes eam in hac prima dominica, ſequentes primam inſtitutionem Alchuini. Alij ponunt eam in fine temporis declinationis, ſcilicet in ultima dominica, videlicet ante dominicam de aduentu, ſequentes ultimam probatinem Gregor. Romani, ergo nunquam de Trinitate celebrant feſtum, nec etiam has octauas faciunt, ſed in prima dominica poſt Pente. incipiunt hiſtoriā. Præparate. ſeu Deus omnium. Alij uero celebrant hodie de octaua, ſcilicet de ſpiritu ſancto, & ponunt eandē epiſtolā, & idem quod prædiximus euangelium, propter baptiſmatis ſacramentum, cęteris obſeruatis, ſicut in die Pentec. Celebrant autem octauam ad innuendum perfectionem, vel conſummationem operum ſancti ſpiritus. Per ſeptē enim dies operatio gratiæ ſeptiformis, in octauo uero conſumatio declaratur. Et quoniam in octaua redit ad caput, ideo omnia ſicut in die feſto à veſpera in veſperam, in ipſis veſperis & tribus nocturnalibus pſalmis obſeruant: De his octauis Auguſt. dicit: Celebrationem octauarum feriarium noni hominis celebramus. Baptiſmus neophytorum licet in ſabbato peragatur, ad illum tamen baptiſmum pertinet, quem Apoſtoli ſuſceperunt in die Pēte. cuius octaua dies eſt dominica ſequēs. Qui uero ponunt hiſtoriam: Præparate. ſeu Deus omnium. melius faciunt, quia Romanam ſequuntur eccleſiam noſtrę peregrinationis recolentes, & percurrentes hiſtoriam. Nam per ſeptuageſimam ſignificamus, expulſionem generis humani de patria paradiſi, per quadrageſimam ſeruitutem populi ſub Pharaone, per paſcha immolationē agni, per quadraginta dies Paſchales, quadraginta annos in deſerto, per Rogationes, terræ promiſſionis ingreſſionem, per ſeptem dies pentec. in quibus ſeptem dona diuiduntur terræ datæ diuiſionem. per tempus, quod ab hodie ſequitur, ſignificamus populi afflictionem, & gubernationem factam per iudices & reges, ideoque ſequuntur quatuor libri Regum, prout in ſequenti tit. dicetur.

SVMMA.

1 *Libri Regum leguntur poſt Pentecoſtes octauas. Et cur ita. ibidem. & nu. 2.*

3 *Dauid nobis in hac militia proponitur in exēplum & typum virtutis.*

4 *Saul nobis eſt exemplo.*

5 *Dauid funda, quid ſignificet.*

6 *Euangelium dominica prima, poſt Pentecoſt. Et eius interpretatio.*

De

De prima dominica poſt Pentecoſt. Cap. 115.

1 HIc † dicendum reſtat de prima dominica poſt Penteco. quæ eſt vna de principalibus dominicis, & incipit hic quartũ tempus peregrinationis, quia ſumus in via ueniendi ad patriam. Sed quia hoſtes habemus prius, quàm illuc perueniamus, ſcilicet carnem, mundum, & diabolum. ideo legitur de libris regum, in quibus agitur de bellis & de victoris, ut inuitemur ad pugnandum fortiter contra ho-
Ephes. 6 ſtes, ut victoriam habeamus, ſicut Iudæi de Philiſtæis: & tandem gloriemur in cœlis: quia non eſt nobis tantum lucta aduerſus carnem, ſed etiam aduerſus aereas poteſtates. unde primò dicimus in veſperis: Benedictus dominus Deus meus &c. Hiſtoria eſt Deus omnium ſeu ſecundum Ro. præparate. Sed quia bellum ſine diſcretione non bene geritur, ideo ſequenti tempore ſubiũguntur libri Salomonis, Item, quia inſurgunt vitia, contra quæ neceſſaria eſt patiẽtia, ideo ſubſequentes ſubiungitur hiſtoria de Iob, rectà ergo inuitamur ad pugnam quia poſtquam digni ſumus in numero iuſtorum haberi, per librũ numeri iam perfectum, & in ſtatu perfectionis per nouam legẽ, ſcilicet Deutero. in quo habetur. Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. & ſumus ſub Ieſu per librum Ioſue: & ſub iudicibus, id eſt, prælatis per librum iudicum, & ſumus ſine acceptatione perſonarum, per librum Ruth: quæ fuit Moabitis, reſtat tamen pugnare quia tunc magis teneat diabolus, &
2 ſic ordinantur † libri regum, in quibus tractatur de bellis ipſorũ ad alios libros. Adaptantur etiam & aliter primæ quatuor dominicæ quatuor libris regum, prout dicetur ſub. iiij. & ſub. vij. & ſub xv. dominicis. Leguntur autem in tali tempore & poſt miſſionem Spiritus ſancti, & poſt feſtum trinitatis, quia quãdo accipimus gratiam Spiritus ſancti, ex tunc ſumus ſimiles Deo: & filij ſumus ſummi regis, & per conſequens ſumus reges. Vnde in Apoc. Fecit nos reges & ſacerdotes Deo, & patri ſuo &c. Pe. in canonica. Vos eſtis genus electũ, regale ſacerdotiũ, &c. Extrà de ſac. vnct. ergo cum ſimus reges, & habeamus aduerſarios, nõ reſtat niſi vt regnum noſtrum defendamus: quia ex hoc nobis inuidet diabolus, quia ad illud regnum ſumus aſſumpti, vnde fuit deiectus, & ideo nobis grauis im-
minet pugna. Nempe oſtẽditur nobis † David in exemplum, qui vicit per humilitatem, & per iucunditatem mentis, & vnctus fuit ter. ¶ Primò à Samuele, in Bethleem in ſignum regni, ¶ Secundò, ſuper domum Iuda, in regem ſuper tribu Iuda, à viris Iuda in Ebron. ¶ Tertio, iterum in Ebron, & in cõfirmatione regni ſuper totum Iſrael. Similiter nos ſi bene pugnabimus ter inungemur. ¶ Primò, in baptiſmo in ſignum regni. ¶ Secundo, in confirmatione. ¶ Tertiò in paradiſo, quando regnum noſtrum con- 4
firmabitur. Saul † nobis proponitur in exẽ- 1. Reg. 6
plum, qui per inobediẽtiam amiſit regnũ. vnde non ſimus inobediẽtes ſicut ipſe fuit ne perdamus regnum æternum. Dauid autem fuit humilis in omnibus operibus ſuis quòd patet: quia cum luderet coram area domini indutus Ephod lineo, depoſitis regalibus veſtibus deſpexit eum Michol filia Saul, dicens ei, quod nudatus fuerat ſicut vnus de ſcurris & ille reſpondit, ludan. & vtilior fiam ante dominum, qui elegit me &c. Item quando venit ad eum Nathan propheta & redarguit eum de peccato ſuo publicè pœnituit. ¶ Item iucunditatẽ mentis habuit, & omnia bona à ſe facta ad Deũ retulit, vnde de eo cantat Eccleſia, præualuit Dauid in Philiſtæum in funda & lapide in nomine domini. Ecce exultatio in
Deo. Non enim in ſe confidebat Funda 5
† Dauid, eſt prædicatio, per quam fundam prædicationis eijcitur diabolus de cordibus hominum, cum per duram reprehenſionem incutitur timor, & concipitur pœnitentia, lapis verò dura reprehenſio eſt: quia ergo huiuſmodi victoria habetur per humilitatẽ, ideò ad miſſam incipit introitus. Domine in tua miſericordia ſperaui. Ecce humilitas Dauid. exultauit cor meũ. ecce mentis iucunditas, per hæc duo vincitur pugna, & quia ille ſolus vincit, qui nihil ſibi, ſed oĩa bona ſua Deo attribuit, & ſperat in eo. ideò bene ſequiť oratio: Deus in te

in te ſpectantium &c. poſteà ſequitur epiſtola de charitate. Deus charitas eſt &c.j. Ioan.iiij.cap.quia per charitatem reges ſumus, & per eam facimus bona opera meritoria regni,per quæ regnum noſtrum defendimus, & conſeruamus, vnde ſequitur. In hoc apparuit charitas Dei &c. poſt: Deus,charitas eſt &c. ibi etiam oſtẽditur, quòd diligere debemus Deum & proximum. in euangelio autem:Homo quidam erat diues. Luc.xvj. cap.oſtenditur, quod
6 non debemus diligere † diuitias per diuitem, qui induebatur purpura & byſſo, & per pœnam eius,ut enim dicitur:Eccleſi.v. cap.qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis:qui amat,ſcilicet amore libidinoſo naturali verò uel charitatiuo poteſt, quia diuites cum iuſtitia & bonis operibus non abijcimus.xxx.diſtinct.hoc ſcripſimus, habetur enim in euangelio de mendico Lazaro in cuius perſona incipit graduale. Ego dixi domine,miſerere mei & ſequitur verſus de operibus miſericordiæ. Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, id eſt,intelligit & præcogitat illud, quod eſt in egeno & paupere, ſcilicet egeſtas & paupertas,vt ei ſubueniat.dicit enim Grego.quòd debemus eos vocare patronos & amicos noſtros, quòd etiam fratres noſtri ſunt,& ſic facere nobis amicos de mammona iniquitatis & de malè acquiſitis:vt cùm defecerimus per mortem, recipiant nos in æterna tabernacula.hoc non fecit diues ille epulo, & quia in aliquo noluit pauperi ſubuenire,ideò cum eo diſtinctiſſimè fecit dominus vt non poſſet habere guttam aquę ad refrigerium linguæ, & ideò ſequitur allelu Ia. Deus iu. for. &c. poſteà ſequitur offert. in perſona mendici, ſcilicet Intende voci orationis meæ, & quia non obliuiſcitur Deus orationes pauperum, ſequitur poſtcommunio. Narrabo omnia mirabilia tua pſal.di.&c.in quibuſdam tamen eccleſijs legitur hodie euange.Eſtote miſericordes. quod eſt Luc. vj. cap. & eſt ſciendum quòd Vrbanus Papa, quartus.ſtatuit fieri feſtum de corpore Chriſti. v. feria poſt hanc dominicam, concedens magnam indulgentiam tam clericis officiantibus quàm populis conuenientibus ad diuina: prout in officio ſuper hoc ordinato habetur.

SVMMA.

1 *Dominicæ ſecundæ poſt Pent. Miſſa,officiumque,& eius expoſitio & nu.2.4.*

3 *Lingua doloſa palliatorum amicorum.*

De ſecunda dominica poſt Penteco. Cap. 116.

DIctum eſt, † quod prima cauſa qua defendimus regnum noſtrum eſt charitas, quæ dilatatur per conſideratioñe æternarum nuptiarum de quibus in Apoc.Beatus,qui vocatus eſt ad cœnam nuptiarum agni.vnde in hac ſecunda dominica habetur de huiuſmodi cœna in euangelio Luc. xix. cap. Homo quidam fecit cœnam magnã,& uocauit multos,& miſit ſeruos ſuos hora cœnę dicere inuitatis,ut venirẽt &c. hora cœnæ eſt ex quo porta paradiſi aperta eſt per Chriſtum.ſequitur, & cœperunt ſe omnes ſimul excuſare. Nam primus dixit:Villam emi, & neceſſe habeo videre illam.Secundus dixit, iuga boum emi quinque: & eo probare illa.Tertius vero dixit: vxorem duxi: & ideo non poſſum venire. Dominus verò dixit ad ſeruum: Vade, & compellẽ intrare, vt domus mea impleatur. Multos enim compellit intrare per tribulationes,illi verò,qui vocati fuerant non venerunt, quia auari, qui primum ſe excuſant,ſupple,vel guloſi, qui per ſecundum,& luxurioſi, qui per tertium intelliguntur,hac cœna ſe reddunt indignos,vnde verſus: Villa,boues,vxor,cœnam clauſere vocatis. Mundus,cura,caro, cœlum, clauſere renatis.Et quia in hoc iſti ſe reddunt indignos,ideò dominus alios vocat. Quia verò per conſiderationem huius cœnæ dilatatur charitas,& quia dominus protegit habẽtes charitatem, ideò incipit introitus. Factus eſt † dominus protector 2
meus, & eduxit me in latitudinem charitatis.Sequitur verſus de charitate: Diligam te domine fortitudo mea &c. In oratione verò petit charitatem ſancti nominis tui &c.in epiſtola:Nolite mirari.j. Ioan. iij.c. habetur de uita æterna, per cuius intuitũ amor concipitur, & ſequitur in fine de charitate:

ritate:Filioli,non diligamus verbo,neque
lingua,ſed opere & ueritate, Hæc eſt lin-
3 gua doloſa,quam † dicunt amatores mũ
di:Roge te,habe me excuſatum. Dicunt e-
tiam bonis & ſanctis viris:Rogate pro no-
bis,& tamen uenire non curant. Et atten-
de, quod duo primi excuſant ſe, Per pri-
mum enim,ſuperbi intelliguntur.Per ſecũ
dum, omnes, qui delectantur in quinque
ſenſibus corporis.Per tertium uerò, luxu-
rioſi,qui ſe non excuſant,quia non habent
cor,ſicut habetur in Oſeæ iiij.ca.Fornica-
tio,vinum,& ebrietas,auferunt cor. Ma-
gis enim abſorbet hominem fornicatio,
quàm ſuperbia,uel auaritia. Quia ergo ut
dictum eſt; lingua talium excuſantium ſe,
dicitur lingua doloſa, ideò Eccleſia à lin-
gua doloſa petit ſe liberari in reſponſorio
Ad dominum cum tribularer clamaui, &
exaudiuit me. In ver. domine libera me
&c.Et quia perfectus eſt, qui nõ peccat in
lingua,ideò in ſecũdo tono cãtatur. Poſt-
4 modũ ſequitur† allelu Ia ſimiliter de cha
ritate. Diligante dñe fortitudo mea &c.
Quia uerò cõſideratione uitę ætetnę con-
cipitur charitas, uiſa cœna petit conuerti
in offertorio.Cõuertere domine,& eripe.
Et quia ibi cãtabimus uocaliter,ut ait Caſ
ſiodorus ſuper pſalmiſtã. Omnis ſpiritus
laudet dominũ,nõ erit ibi tantũ cœna,ſed
maxima ſolẽnitas.vnde in threnis primo c.
Vię Sion lugẽt,eò quod nõ ſint,qui veniãt
ad ſolẽnitatẽ.Ideo in poſtcõmunione pro
mittit ſe cãtaturũ ibi dño;dicens: Cãtabo
dño,qui bona tribuit mihi, & pſallam &c.

S V M M A.

1 *Euangeliũ Dominicæ tertiæ poſt Põt & expo*
ſitio, etiam myſtica. Tum Miſſa.nu.2.3.4.

De dominica tertia poſt Pentecoſt.
Cap. 117.

TERTIA cauſa, quare inflã
mamur ad defendendũ
regnum†noſtrũ,eſt con
1 ſideratio beneuolentię
Dei, qua nos cuſtodit
& diligenter quærit: i-
deò in euangelio huius
dominicæ. Erant appropinquantes. Luc.
xv.cap.habetur. Quis ex uobis homo ha-
bens centum oues,id eſt, angelos & homi-
nes & ſcilicet hominem. nonne relinquit
nonagintanouem in deſerto,id eſt, in cœ-
lo,& vadit quærere perditam &c.aut quæ
mulier habens drachma x.ſcilicet angelos
& homines,& perdit unam, ſcilicet homi-
nem, in quo imaginem ſuam depinxerat,
nonne accendit lucernam,id eſt, naturam
humanam, in qua lumen deitatis poſuit
uniendo fidei,& quærit diligenter donec 2
inueniat,& cum inuenerit conuocat ami-
cas,& uicinas,dicens eis. Congratulami-
ni mihi, quia inueni drachmam, quã per-
dideram. Ita dico uobis gaudium erit co-
ram angelis Dei ſuper uno peccatore pœ
nitentiam agente.Ecce quanta eſt beneuo
lentia Dei erga nos.Iſta enim beneuolen
tia accendit in nobis charitatem. ¶ Quia
† uerò ad nuptias æternas non intrant ſu- 2
perbi, neque luxurioſi, neque auari, ut
præmiſſum eſt,ideo introitus huius domi-
nicæ:Reſpice in me &c.& dicit ui de humi
litatem meam, contra ſuperbiam & labo-
rem meum,contra luxuriam,quia inops &
pauper ſum ego,contra auaritiam, & pro-
pter prædicta monet nos Pet.ad humilita
tem dicens in epiſt.j.Pet.ult.cap,Humilia
mini ſub potenti manu Dei, ut uos exaltet
&c. Et poſt ſequitur ibi:Sobrij eſtote,& vi
gilate in orationibus. quoniam ad. ve. di.
tan.le.ru.cir.q.quem de. ¶ † Et quia tan- 3
tam curam habet dominus de nobis, ideo
in graduali inuitat nos Eccleſia dicens:Ia-
cta cogitatum tuum in domino, & ipſe te
enutriet. uerſus:Dum clamarem ad domi-
num, ex. uocem meam &c. Allelu Ia eſt:
domine refugium.Offer.eſt: Sperant in te
omnes,qui te nouerũt,&c. quia de ſperãti
bus in ſe habet curam. Quia uero domi-
nus non inuenitur,niſi quis pœniteat,cum
uerò quis pœnitet,ad dominum clamat, i-
deò ſequitur poſtcommunio. Clamabo.
¶ † Rurſus hoc officium eſt de pœniten- 4
te, ſicut apparet ex ipſa communione, &
ex euang. ubi per Dauid intelligitur qui-
libet pœnitens, ubi dicitur: Gaudium eſt
in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam
agente &c.& ex introitu,& aliis,& ideo cã
tatur circa feſtum beati Ioan.Bapt.qui le-
gitur populum ad pęnitẽtiam prouocaſſe.

SVM-

SVMMA.

1 *Dominica quarta poſt Pent. quid moneat: & quod habeat officium. nu. 2.*

2 *Dominicæ quatuor ſequentes. Pente. quatuor librũ Regum adaptantur.*

De dominica quarta poſt Pentec. Cap. 118.

1 QVARTA † cauſa, qua defendimus regnum noſtrum, ſunt opera miſericordiæ. Vnde in euange. Luc. vi. cap. quod legitur in hac quarta dominica in quibuſdam eccleſiis dicitur: Eſtote miſericordes, ſicut & pater ueſter miſericors eſt. Et poſt ſequitur: Menſuram bonam & confertam, & coagitatam & ſupereffluẽtem dabunt in ſinũ ueſtrum. ¶ Quia uerò non poteſt homo opera miſericordiæ facere, niſi prius illuminetur à Deo, ideò incipit introitus: Do-
Cãt. 6 minus illuminatio mea. Et quia opera miſericordiæ, eſt Eccleſia terribilis, ut caſtrorum acies ordinata, ſicut dicitur in canticis canticorum, ſequitur uerſus. Si exur-
Pſ. 26 gant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum, & ſi exurgat ad me prælium &c. Poſteà petit in collecta miſericordiam & gratiam dandi eleemoſynas: cum dicit: Prote-
2 ctor in te ſperantium Deus &c. ¶ In † epiſtola uero: Exiſtimo. quæ ad Rom. viii. cap. oſtenditur præmium, ubi dicit Apoſtolus: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et poſt ſequitur: Et omnis creatura ingemiſcit, expectans reuelationem filiorum Dei. Et ut hanc gloriam eccleſia poſſit adipiſci, petit in reſponſorio ueniam de peccatis. Propitius eſto pecca-
Pſ. 90 tis noſtris domine &c. ¶ Sequitur alleluia, In te domine ſperaui, quia in te ſperantibus propitius es. Vnde pſal. quoniam in te ſperauit liberabo eum. Adaptantur etiam
3 † iſtæ quatuor præcedentes, dominicę quatuor libris regum ſic. In primo enim libro habetur quomodo Dauid inũctus fuit. Vnde in prima dominica incipit introitus. Domine in miſericordia tua ſperaui. Et in reſponſorio habetur. Et unxit me unctione miſericordiæ ſuæ, & oleo exultationis. Vnde ſequitur in introitu. Exultauit cor meum in ſalutari tuo. & ita oſtendit ſe unctum oleo lætitiæ per miſericordiam Dei. In ſecundo libro habetur, quomodo liberatus fuit ab inimicis, & unctus bis, ut haberet latitudinem regni. Vnde in ſecunda dominica incipit introitus. Factus eſt dominus protector meus, & eduxit me in latitudinem, ut late regnaret. In tertio habetur quomodo mortuus fuit. Vnde in tertia dominica utitur eccleſia uoce decedentiũ, dicens. Reſpice in me, & miſerere mei. & in uerſu. In te domine ſperaui. In quarto libro habetur de prophetis, qui illuminati ſunt à Deo, ut uiderent uentura, & ideo in quarta dominica dicitur in introitu: Dominus illuminatio mea, &c.

SVMMA.

1 *Dominica quinta poſt Pentecoſt. adfert rete Petri. Et quid illud ſignificet.*

2 *Prædicatores pro terrenis prædicantes, nihil capiunt.*

De quinta Dominica poſt Pentecoſt. Cap. 119.

QVinta cauſa, qua defendimus & obtinemus regnum noſtrum eſt pax cum inimicis eccleſiæ, & patientia in aduerſis. ad quam inuitat nos beatus Petrus in epiſtola huius quintæ dominicæ. Omnes unanimes. ij. Pet. iij. ca. dicens, & nõ reddentes malum pro malo, &c. Vnde in euangelio habetur de rete beati
Petri. Sed † multi ſunt, qui rumpunt rete 1
Beati Petri, id eſt, cõcordiam & unitatem fraternam. & ideò in perſona tolerantium incipit introitus: Exaudi domine uocem meam qua clamaui ad te, &c. uerſus eſt: Dominus illuminatio mea, &c. Illuminatus enim à Deo, ſaluatur ab hoſtibus, quia ſperat in eo. Pro prædicta autem pace cũ inimicis eccleſiæ impetrãda, orat eccleſia, in collecta, dicẽs: Da nobis quęſumus domine, ut & mundi curſus, &c. In aliquibus tamen eccleſijs dicitur: Deus, qui diligentibus te, &c. ¶ Sequitur euangelium: Luc. v. cap. Dum plurimæ turbæ irruerent in Ieſum, &c. ubi ſequitur. † Præceptor, per to- 2
tam

ſtam noctem laborantes nihil cœpimus: Ta
les qui laborant in nocte, & nihil capiũt:
ſunt qui pro terrenis prædicant. ſequitur,
In verbo tuo autem laxabo rete. hoc facit,
qui habet ſcientiam & uitam, talis enim
concludit multitudinem piſcium copio-
ſam. vnde in principio tot capti ſunt boni
& mali, quòd rete rũpitur, per quod ſignifi
catur, quòd Eccleſiæ vnitas in hac uita rũ-
pitur à quibuſdam: ſed poſt reſurrectio-
nem capti ſunt multi, & tamen non eſt ſciſ
ſum rete, per quod ſignificantur boni, qui
non ſcindunt vnitatem eccleſiæ. Et ideò
in offertorio dicit eccleſia, ſe laudare Deũ
qui quantum ad bonos filios, dedit eis in-
tellectum, ut non rumpant rete, id eſt, vni
tatem eccleſiæ. Benedicam dominum, qui
mihi tribuit intellectum. in poſtcommu-
nione verò dicit eccleſia ſe operari vnita-
tem, & hanc petere à Domino. inquit:
Vnam petij à domino: licet enim plura
petat quotidie, tamen dicitur vnum pete
re, quia ad unum finem, id eſt, ad habẽn-
1 dum à Deo omnia petenda petit, & hoc
eſt quod ibi ſequitur: Hãc requiram, ut in-
habitem in domo domini, omnibus diebus
vitæ meæ. hoc ideò dicit, quia tunc legi-
tur Paralipomenon, id eſt, verba dierum,
qui habet eandem materiam cum libro Re
gum, & ſignificat quòd qui in diebus ſuis
bene rexerit ſe, habebit dies ęternitatis. Et
attende, quòd hoc officium cantatur circa
feſtum beati Iacobi, ſicut dicitur in euan-
gelio, relictis retibus ſecutus eſt dominũ,
& factus eſt piſcator hominum, id eſt, ſup-
plantator re & nomine vitiorum.

S V M M A.

1 *Dominicæ ſextæ poſt Penteco. Miſſa, & eius expoſitio. & nu. 1.*

De ſexta Dominica poſt Pentecoſten.
Cap. 120.

1 QVIA uerò non † valent
omnia prædicta, niſi
fiat etiam plena iuſti-
tia fidei, & in nouitate
vitæ, ideò in hac ſexta
dominica legitur ſecũ-
dus liber Paralipome-
nõ, vbi habetur, ꝙ cõfortauit dominus Sa
lomonẽ, per quod ſignificatur, quòd domi-
nus ſpiritualiter ſuos confortat, dando eis
fortitudinem, ideo in officio huius domi-
nicæ: dominus fortitudo plebis ſuæ prote-
ctor, &c. verſus eſt: Ad te domine leuaui
animam meam, quia ab ipſo eſt omnis for-
titudo, & tunc bene regimus regnum no-
ſtrum, quod maximè fit, ſi tendat homo ad
promiſſiones Dei, vnde dicitur in oratio-
ne: Deus, qui diligentibus te, bona inuiſi-
bilia præparaſti, &c. in epiſtola autem,
† quicunque baptizati ſumus, &c. ad Ro- 2
ma. vj. cap. hortatur nos Paulus, ut in noui
tate vitæ ambulemus. aliter enim nihil ua
lent alia, & ut hoc poſſimus, orat eccleſia
in reſponſorio: Conuertere domine ali-
quantulum, &c. ille verò, qui ambulat in
nouitate vitæ, præparat ſe ad laudandum
Deum in præſenti, & in futuro. vnde ſequi
tur allelu-Ia: Te decet hymnus Deus in
Sion. Ad hanc orationem vel perfectionẽ
hortamur in euangelio Matth. v. cap. Niſi
abundauerit iuſtitia veſtra, &c. Et ſequi-
tur ibi. Si offers munus tuum ante altare.
Et quia non poteſt homo hoc facere ſine
auxilio Dei, ideò orat in offertorio. Perfi-
ce greſſus meos in ſemitis tuis &c. Et quia
talis poteſt offerre: ideò ſequitur in poſt-
communione: Tollite hoſtias &c.

S V M M A.

1 *Libri ſapientiæ, cur potiſſimum in Auguſto le gantur. Et quid ſeptima Dominica prætereà adhibeat. nu. 3.*

2 *Sextilis ante, iam Auguſtus.*

4 *Miſſæ Dominicæ ſeptimæ poſt Pentecoſt. expoſitio.*

De ſeptima Dominica poſt Pentecoſten.
Cap. 121.

SEquitur † ſeptima dominica in qua
leguntur libri Salomonis, vt Parabo 1
læ &c. Cantica, libri Sapientię, quem
Philo compoſuit: & eccleſiaſticus, quem
Ieſus filius Sirach edidit, & tamen Salo-
moni attribuitur. Hi libri qui ſunt de ope
ribus ſapientiæ Salomonis, leguntur à Ca
lendis Auguſt. vſque ad Calendas Septem
bris, quia menſis iſte calidus eſt, & æſtum
ſignificat uitiorum, in quo nos oportet
ſapien-

ſapienter regere: ſicut in medio nationis prauæ & peruerſæ, vel quia menſis iſte, ſci
2 licet Auguſtus ſextus eſt † vnde Sextilis ante Auguſtum Cæſarem uocabatur, & verus noſter Salomon in ſexta ætate uenit, qui fecit vtraque unũ, qui fuit Dei virtus & Dei ſapientia, qui docuit nos ſapienter viuere & docere, Hic eſt Chriſtus rex regum, qui ſeptem panibus, & paucis piſcibus, vt legitur in euangelio hodierno, ſatiauit eos, qui de longè uenerant, & eum
3 triduo ſuſtinuerant. ¶ Rurſus † in hac dominica incipit eccleſia Parabolas Salo. poſt feſtum enim trinitatis legitur liber regum. quoniam homo quando trinitatis ſimilitudinem habet, fit rex & ſacerdos. vnde præponuntur ei exempla de regibus & ſacerdotibus, ſicut ſub prima dominica dictum eſt. Poſteà uerò ſequuntur libri doctrinales, præponuntur enim exempla doctrinis, quia plus mouent facta, quàm dicta. Act. j. Cœpit Ieſus facere & docere: & ſic ordinantur libri ad ſe inuicem, ut præcedant libri exemplares Regum & Paralipomenon: & ſequantur libri doctrinales Salomonis, quæ doctrina eſt refectio ſpiritualis, de quo habetur in euangelio huius vij. dominicæ. de hoc dicetur ſub dominica xj. & xij. Et quia huic doctrinæ bonis operibus reſpondere debemus, incipit in-
4 troitus: Omnes † gentes plaudite manibus. Et beatus Paulus inuitat nos in epiſtola ad Rom. vj cap. ut reſpondeamus illi doctrinæ ſeruiendo Deo, dicens: Humanum dico, propter infirmitatem carnis veſtræ. unde in quibuſdam eccleſijs ſequitur reſpõſoriũ: Beata gens, cuius dominus Deus eorum, id eſt, quæ Deum habet pro domino, ei ſoli ſeruiẽdo. & ſequitur verſus: Verbo domini, id eſt, doctrina domini cœli firmati ſunt, id eſt, maiores ſicut Apoſtoli, & alij ſancti. Sequitur in quibuſdam eccleſijs allelu-Ia. Attendite populi meus, legem meam lex eſt illa refectio. illa autem refectio oſtenditur in euangelio, Mar. viij. Cùm turba plurima &c. Et eſt notandum, quòd ibi dicitur, quòd quidam de lõgè venerunt, ſcilicet illi, qui de peccatis enormibus redierunt, & pœnituerunt. qui enim in peccato mortali eſt, non habet quod mã ducet. Erant autem quatuor millia, ſcilicet habentes quatuor cardinales virtutes, & comederunt, & ſaturati ſunt, quia lex domini ſatiat: & remanſerunt ſeptem ſportæ, ſcilicet prædicatores habentes ſeptem dona ſpiritus ſancti, & reficientes alios. in alijs verò eccleſijs legitur euangelium. Attẽdite à falſis prophetis, quia uerò habens doctrinam videt, in quanto periculo ſit cõſtitutus. Videt enim ſe eſſe in fornace Babylonis. In offertorio, Sicut holocauſtũ &c. Dan. iii. cap. petit ſe liberari, & vtitur uoce trium puerorum. In poſtcommunione uerò Inclina aurem tuam &c. petit liberationem, accelerari.

SVMMA.

1 *Dominica octaua, poſt Pentecoſten quid moneat. & num. 2. 3.*

De octaua dominica poſt Pentecoſten. Cap. 122.

Sequitur octaua dominica, in qua docet nos eccleſia uitare † omnem uanitatem. Hic enim debet eſſe effectus 1
doctrinæ, in nobis, quia in doctrina docet nos fieri ſpirituales, & remoueri à corporalibus deſiderijs ad ſimilitudinem beatæ uirginis, cuius feſtum inſtat. Vnde introitus incipit: Suſcepimus Deus miſericordiã tuam, id eſt, filium tuum Ieſum Chriſtum nobis ex miſericordia datum in medio tẽpli tui, id eſt, in communi eccleſia tua: ſecundum nomen tuum Deus. Deus enim ubique nominatur. ſic & laus tua in fines terræ, id eſt, ubique. Templum etiam eſt beata uirgo: in qua uerè ſuſcepimus Dei miſericordiam. Vnde circa eius † feſtum 2
rationabiliter præſens cantamus officium cum ſit templum domini & ſacrarium ſpiritus ſancti. Sequitur epiſtola ad Ro. viij. debitores carni non ſimus, ut ſecundùm carnem uiuamus, &c. in qua docemur conculcare omnem carnalitatem, & ad oſtendendum, quòd hoc poſſumus. ſequitur: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, quo guſtato deſipit omnis caro. Sed quia non poſſunt hæc fieri, niſi dominus protegat, ideò orat in graduali: Eſto mihi in Deum protectorem. ¶ Rurſus, quia non poteſt habere hæc omnia: niſi qui

qui gaudet in domino, ideò ſequitur alleluia. Exultate adiutori noſtro, gaudium enim ſpirituale, excludit omnem carnalitatem.
3 Quià † verò quidam ſunt uita caſti & humiles, ſed ficte. ab his docet caueri in euangelio Matth. vij. c. Attendite à falſis prophetis, qui prætendunt caſtitatem, & ſunt luxurioſi. Vel propter humanam laudem ſunt caſti, ſicut fatuæ virgines: quibus dicitur: Amen dico vobis, neſcio vos. Sed dominus verè humiles ſaluat. Vnde ſequitur offer. Populum humilem ſaluum facies domine, & oculos ſuperborum humiliabis. Quia uerò per delitias ſpirituales omnia conculcamus, ideò dicitur in poſtcommunione: Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt dominus.

S V M M A.

1 *Dominica nona poſt Pente. Miſſa eiuſque expoſitio & nu. 2. 3.*

De dominica nona poſt Pentecoſten. Cap. 123.

1 POSTMODVM † ſequitur nona dominica, in qua legitur liber Sapientiæ. Sapientia autem eſt cogitare de cœleſtibus, & leuare cor ad illa. Vnde monet nos adhoc, maximè propter feſtum aſſumptionis beatæ virginis, quòd inſtat: quando, ſcilicet aſſumpta eſt in cœlum. & quia homo ſe ſuper ſe leuare non poteſt niſi dominus eum trahat. ideò dicitur in introitu. Ecce Deus adiuuat me, & dominus ſuſceptor eſt animæ meæ, id eſt, ſurſum captor. Sicut enim itur ad cœleſtia nō paſſibus corporis, ſed aſſimulatione mentis ad Deum, in quo uitantur omnia mala. & ſequitur in epiſtola. j. ad Cor. x. cap. Non ſimus concupiſcentes malorum &c. Poſteà ſequitur ibi: Fidelis Deus, qui non patietur uos tentari ſuprà id quod poteſtis. ſed faciet cum tentatione prouentū, ut poſſitis ſuſtinere. prius tamen timorem incutit dicendo; Stare qui ſe putat, videat ne cadat. In graduali uerò quæ ſurſum rapitur, reddat gratias Deo, dicens, Domine dominus noſter, quàm admi. eſt no. tu. in uniuerſa terra. Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos, ſcilicet non tantum in Chriſto & beata uirgine, id eſt ſuper cœlos materiales, & ſpirituales, uerum etiam in ſanctis ſuper cœlos materiales. in † euan. Luc. xvj. monet 2
ut ſi non poſſumus per nos uolare ad cœlum, faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, id eſt, de diuitiis inæqualiter poſſeſſis, dicēs. Homo quidam habebat uillicum &c. Homo iſte, ſciuit ſic per prudentiam carnis diſponere, quòd amotus à uillicatione fuit receptus in domibus domini, & hoc per iniquitatem fraudis. Si ergo ille laudatur, qui per iniquitatem fraudis ſciuit ſibi in futurum prouidere, multo magis laudabit dominus eos, qui dant eleemoſinas, quod eſt prudentia ſpiritus, de Rom. 8
quo dicit Apoſtolus. Eſt uita & pax, qua homo ſibi prouidet in futuro. Poſteà ſequitur, quia filii † huius ſeculi prudentiores ſunt filiis lucis in generatione ſua, id eſt, in 3
his, quæ pertinent ad generationem ſuam id eſt, circa temporalia. Et ego dico vobis, facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, ſcilicet moriendo recipiant nos in æterna tabernacula, quæ ſunt ſua. Vnde beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum, & quia non tātum per eleemoſinas, ſed etiam per orationes uolamus ad cœleſtia, ideò eſt allelu-Ia. Domine Deus ſalutis meæ, in die clamaui, & nocte coram te. Quia uerò hæc tabernacula per opera iuſtitiæ habentur, ſequitur offertorium Iuſtitiæ domini rectè lætificantes corda &c. Quo autem ordine hæc fiant, oſtenditur in poſtcommunionem. Primùm quærite regnum Dei. Matthæi. vj. cap.

S V M M A.

1 *Dominica decima poſt Pentecoſten quid moneat. & nu. 2.*

De decima Dominica poſt Pentecoſten. Cap. 124.

IN dominica † decima legitur Eccleſiaſticus qui incipit: Omnis ſapientia à domino Deo eſt, vbi oſtenditur, quia non ſol m ſapientia, ſed etiā omnia bona ſunt 1

ſunt à Deo:& ideò ab eo ſolummodo ſunt petenda, & ad eum debemus clamare, & ideo incipit introitus: Dum clamarem ad dominum exaudiuit uocem meam:Et quia debemus ipſum ſolum orare, ſequitur verſus. Exaudi Deus orationem meam. Et oratio in quibuſdam eccleſijs. Pateant aures miſericordiæ tuæ domine precibus ſupplicantium. In qua collecta pater quis rogans dignus ſit exaudiri. Vnde ſequitur. Et ut petentibus deſiderata concedas, fac eos, quæ tibi ſunt grata & placita poſtulare,& oſtenditur in epiſtola, Scitis quoniam &c. j.ad Cor.xij.cap. quòd omnia bona ſunt à
2 Deo,& ideo ei ſunt exhibendæ gratiarum actiones. Vnde † enumeratis omnibus donis, dicit: Hęc autem omnia operatur vnus atque idē ſpiritus diuidens ſingulis, prout vult. Sed quia bonum cito amittitur, quod non à largiente cuſtoditur, ſicut dicit Grego. ideo ſequitur reſponſorium: Cuſtodi me domine, ut pupillam oculi. Item quia ad illum confugere debemus, à quo omnia bona habemus, ſequitur allelu Ia. Domine refugium factus es nobis. In alijs eccleſijs dicitur. allelu Ia. Te decet. Euangelium uero, quod eſt in quibuſdam eccleſijs: Cū
3 † appropinquaret dominus Hieroſolimā. Luc.xix.cap. eſt de ſimoniacis, qui iniuriātur ſpiritui ſancto, ſcilicet in hoc quòd vēdunt ea, quæ ipſe dat gratis, vel ad uoluntatem ſuam tribuunt, ac ſi ab illis eſſent illa bona, & non à ſpiritu ſancto. Et nota, quòd hoc euangelium in quo Hieruſalem deſtructio prædicatur, in Auguſto legitur, quia prius à Nabuchodonoſor poſtmodū à Romanis, in quo menſe deſtructa fuiſſe inuenitur. In alijs eccleſijs legitur: Dixit Ieſus ad quoſdam. ſequitur & offertoriū. Ad te domine leuaui animam meam quaſi diceret, non ad ſimoniacos, non ad prælatos prauos, vel ad quoſdā ſaruos, & ſimulatos religioſos, qui faciunt ſe à ſimplicibus adorari ſed à te, à quo omnia bona ſunt. Et quia tunc acceptat Deus omnia opera noſtra, quando ſperamus in ipſo Deo: ideo ſequitur poſtcommunio: Acceptabit &c.

SVMMA.

1 *Iob legitur dominica vndecima poſt Penteceſt. & quid moneat. Et eius dem officium, nume. 2. 3.*

De vndecima Dominica poſt Pentecoſt. Cap. 125.

VNDECIMA dominica, in qua incipit eccleſia legere † Iob qui ſimiliter eſt liber exemplaris, ſed eſt exemplum perfectionis, id eſt, perfectæ ſapientiæ quæ nō habetur niſi per prædictam refectionem doctrinæ ſpiritualis: Nā refectio facit ſpiritualiter fortes: & ideo poſt libros Salomonis legitur liber Iob: in ordine autem bibliæ omnes exemplares, ſcilicet Ruth, Iob, Thobias, Iudith. & Heſter præcedunt libros doctrinales Salomonis propter prędictā rationem, de quo etiam dicetur ſub dominica decimaquinta. Et quia unanimitas facit fortes, & patientes, ſicut fuit Iob, & concordes, ſicut fuerunt filij Iob, qui faciebant conuiuia per domos, vnuſquiſque in die ſuo, ideo incipit † introitus: Deus 2
in loco ſancto ſuo, id eſt, in humilibus. Eſaias, ſuper quem requieſcet ſpiritus meus niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos? & ſi Deus eſt cum eis nullus poteſt eis præualere. Deus enim habitare facit unius moris in domo, id eſt, cōcordes & vnanimes, quales fuerunt filij Iob, qui dabant ſibi inuicem comedere. unde verſus eſt Exurgat Deus & diſſipentur inimici eius quia fortitudo noſtra nihil valet, niſi dominus nobiſcum cooperetur, imò principaliter operetur. In epiſtola: Notum vobis facio euangelium. quæ eſt. j. Corinth. xv. oſtendit beatus Paulus humilitatem, vnde ſequitur ibi. Qui non ſum dignus uocari apoſtolus. & propter hanc humilitatem raptus fuit uſque ad tertium cœlum. In reſponſorio quoque ſequitur uox humiliū: In Deo ſperauit cor meū, & adiutus ſum, & in verſ. Ad te domine leuaui animam meam, & quia ex tali ſpe ſequitur exultatio, ideo quibuſdam eccleſijs eſt allelu Ia. Venite exultemus domino. † euan 3
gelium uerò eſt de humilitate & eius effectu. Duo homines aſcendebant &c. Lucæ. xviij. unde ſequitur: Phariſæus dicebat: Domine non ſum ſicut cæteri hominum, &c. Ecce ſuperbia ſequitur. Publicanus dicebat. Deus propitius eſto mihi peccatori: ecce hu-

ce humilitas, & ideo abijt iuſtificatus in domum ſuam ab illo, quia uero humilitatē ſequitur exaltatio (qui .n. ſe humiliat, exaltabitur (ideo ſequitur offer. Exaltabo te domine, quoniā ſuſcepiſti me, id eſt, ſuſ ſum cœpiſti. q. d. exaltabo te domine, quoniā exaltaſti me. Poſtcōmunio: Honora dominum de tua ſubſtātia &c. Prou. iij. c. hoc ad literam facit humilis, dat enim libenter pauperibus, & hoc eſt honorare dominum, quia ipſe præcepit, ut detur pauperibus, uel honora dominum &c. id eſt, omnia bona tua Deo attribue. & hoc eſt proprium humilium. Hęc poſtcommunio congruè hoc tēpore canitur, quando frugibus horrea, & uino cellaria plenè redundant, quibus deuotè dominus honoratur.

S. V M M A.

1 *Miſſa dominicæ duodecimæ poſt Penteco. & eius officium. & nu. 3.*
2 *Sanctorum orationes nobis conferunt.*
4 *Septembris hiſtoria, bipartitur.*
5 *Catholicorum quidam perfecti, quidam imperfecti.*

De duodecima dominica poſt Pentecoſt. Cap. 126.

1 DVODECIMA dominica eſt de oratione & quaſi exprimitur † Iob orās & ſedens in ſterquilinio, cō querendo de falſis amicis. legitur enim Iob in duabus dominicis. Iob quidem in ſterquilinio, moraliter eſt anima, in mortali peccato, & fœtido, in quo dū reſidet, non reſtat niſi orare Deū, ut ipſam ab eo eripiat, unde incipit introitus: Deus in adiutorium meū intende, domine ad adiu. me feſtina: confun. & re. qui quæ. animam meā. In offertorio autem oſtendi-
2 tur efficatia orationis, & totum officium eſt oratio Moſi ſumpta de Exo. quandò rogauit pro filijs † Iſrael, qui fecerūt ſibi uitulum cōflatilem, & incipit Præcatus eſt Moſes in cōſpectu domini Dei ſui &c. qui Moſes ſeipſum expoſuit pro ſalute populi, dicens domino: Aut dimitte eis hanc noxam aut dele me &c. xlv. di. diſciplina. & reducit ad memoriā merita patrum: Memento inquit Abrahā, Iſaac, & Iacob, &c. & placatus factus eſt dominus de malignitate, quā dixit facere populo ſuo, & ex hoc probatur, q sanctorum merita nobis proſunt. Et
no. † q in hoc offertorio fit verborū gemi 3
natio, de quo dictū eſt ſub ſecūda dominica poſt epiphaniā in epiſtola: Fiduciā talē habemus per Chriſtū ad Deum. ij. ad Corinth. iij. capitul. oſtendit Apoſtolus, quòd oratio ſua, & aliorum bonorum prælatorum noui teſtamenti maiorem habet efficaciam, quàm habuit in ueteri teſtamento quod etiam Moſes orauit cum fiducia, confiſus de meritis patrum, ſed ne uideatur hoc ex arrogantia facere, ſubdit. Nō quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, cuius miniſtri ſumus. In euangelio uero oſtenditur, quòd multum ualet oratio prælatorum, quod legitur in quibuſdam eccleſijs, dum tranſiret Ieſus per medios fines Decapoleos, adducunt ei ſurdum & mutum, & ſanauit eum dominus. Multi ſunt ſurdi qui nolunt audire verbum Dei. & multi muti, qui nolunt loqui, & poſſunt ſimiliter hos debent prælati per prædicationem adducere ad dominum, & in confeſſione & oratione ſaluabit eos. vnde in perſona ſurdi & muti cantatur in graduali. Benedicam dominum in omni tempore, verſus eſt: in domino laudabitur anima mea. in allelu. Ia uero monet ad hanc laudem. Venite exultemus domino &c. de offertorio ſupra dictum eſt, poſtcommunio uero eſt. De fructu operum tuorum ſatiabitur terra, id eſt, prædicatores, quos dominus replet, prius bonis, & ipſi repleti alios replent. in alijs uero eccleſijs dicitur euāgeliū Exiēs Ieſus de finibus Tyri. quod eſt Mar. vij. Poteſt autē dici ſecūdū Richardū epiſcopum Cremoñ. in mitrali, q Solomone mortuo regnum diuiditur, & ideo
menſis Septembris hiſtoria † bipartitur. 4
Prima pars in una hiſtoria conſolidatur, alia uariatur, quia regnum Iuda in Dauid familia ſtabilitur, ſed regnum Iſrael à pluribus occupatur. Vnde & hiſtoria de his iuſtis, qui gentibus intermiſti fuerant compilatur, ut de Iob, Thobia, Iudith, & Heſter, cū in prima Septēbris hebdomada le

gatur Iob, quē ipſe ſcripſit cū reſpõſorio.
Si bona in ſecunda lib. Thobiæ, quem ipſe
ſe compoſuit, in tertia Iudith. quē Achior
edidit, in quarta Heſter, quem Mardo-
chæus uel potius Eſdra compoſuit: ſed in
liber Eſdræ, poſt hæc opera recitatur, & cū
his cantatur reſponſoriū, Peto. & adonay
domine &c. His tēporibus prophetizauit
Helyas, qui geſſit typum Chriſti. Sic mor-
tuo Conſtantino eccleſia ſeparatur. una
pars eſt catholica, alia per multa ſchiſma
ta ſeparatur, à quibus eccleſia catholica
multa aduerſa, pro domino tolerauit, ſicut
illi, quorum opera hoc tempore leguntur.
5 † Inter catholicos, quidam ſunt perfecti,
quidam imperfecti, perfecti ſunt prędicato
res idonei, miniſtri & cooperatores Dei.
quod dicitur in epiſtola. Fiduciam. Hi ad-
ducunt imperfectos, & alienos, ſurdos, mu-
tos ad gloriam Ieſu Chriſti: ſicut legitur
in euangelio. Vox itaque perfectorum eſt
in introitu: Deus in adiutorium meum
intende, quia adiutorium Dei implorant,
ut hæreticis ualeant reſiſtere, & eos ad
Dei gratiam adducere. aut eſt vox imper-
fectorum proficientium, qui ut proficiant,
Dei implorant auxilium in graduali: Be-
nedicam & in allelu-Ia. Dominus refu-
gium. vox ſiquidem eſt perfectorum gra-
tias agentium de illis ſe à perfectione ali-
quoties temperantibus, & iſtis proficien-
tibus. Et quia Moſes fuit unus eorum,
qui ſe obtulerunt pro peccatis ſubdito-
rum, ideo in offertorio cantatur: Præ-
catus eſt Moſes. Hi perfecti ſunt illa ter-
ra, quæ ſatiata fructu operum domini:
donis uidelicet ſpiritus ſancti, producit
fœnum iumentis, id eſt, doctrinam ho-
minibus. Vnde communio eſt de fructu
&c. Et attende, quòd rectè de Iob & Mo-
ſe ſimul rectè cantatur, quoniam contem-
poranei repetiuntur, per quorum exem-
plum ad patientam & manſuetudinem in-
uitamur.

SVMMA.

1 *Thobias legitur decimatertia dominica poſt Pentecoſten, & eius diei miſſa, eiuſque expoſitio. nu. 2. 3. 4.*

De decimatertia dominica poſt Penteco. Cap. 127.

DOMINICA decimatertia legitur liber † Thobię: 1
per quem figuratum ge
nus humanum cæcum
factum per peccatum
primi parentis. quod
non potuit ſanari ama
ritudine paſſionis, quæ per fel ſignificata
eſt, Chriſtus uero, per piſcem: quia piſcis
aſſus, eſt Chriſtus paſſus. Cæcum quidem
erat genus humanum, quia habitantibus
in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.
Petite ergo ut ueniat dominus ſicut pro-
miſit.. Dominica enim iſta eſt de promiſ-
ſionibus. † Vnde dicit in introitu: Re- 2
ſpice domine in teſtamentum tuum & in
promiſſione tua, ut ſicut promiſiſti ue-
niat filius tuus: & hoc eſt, quod ſequi-
tur, & animas pauperum tuorum ne obli-
uiſcaris in finem: & hoc eſt, quod dixit
Thobias filio ſuo: Memento filij, quo-
niam pauperem uitam gerimus, habebis
multa bona, ſi timueris Deum: Vnde ſe-
quitur oratio. Omnipotens ſempiterne
Deus, de cuius munere venit &c. & ro-
gat ut poſſit currere eccleſia ad ueras pro-
miſſiones: Epiſtola † Abrahæ factæ ſunt 3
promiſſiones, & ſemini eius &c. Ad Gal.
iij. capitul. ubi agitur de promiſſionibus.
& ſequitur ibi, quid igitur lex, dixit Apo-
ſtolus, ſi non poteſt ſanare genus huma-
num cæcum, ſicut Thobiam? & ſequitur
reſponſio. Lex quidem propter tranſgreſ-
ſores poſita eſt, ſicut dicit pædagogus. Se
quitur reſponſorium: Reſpice domine in
teſtamentum tuum, ubi oſtenditur vehe-
mens effectus orationis: In allelu Ia. Quo
niam Deus magnus &c. oſtenditur, quis
eſt qui poteſt illuminare. In euangelio
† oſtenditur quòd lex non poteſt ſanare, 4
& incipit in quibuſdam eccleſijs: Beati
oculi, qui uident, quæ uos uidetis: mul-
ti prophetæ & multi reges &c. Luc. x. cap.
ubi habetur, quòd ſacerdos & leuita per-
tranſierunt hominem, qui incidit in la-
trones. ſacerdos inquam & leuita ueteris
teſtamenti: ſed ſolus Samaritanus, ſcilicet
Chriſtus, qui eſt cuſtos noſter, ipſum ſa-
nauit. Et quia lex non ſanat, quoniam ne-
minem

minem ad perfectionem ducit, ſed ſolus Deus in quo ſperandum eſt, ideo ſequitur offertorium. In te domine ſperaui. Quomodo autem ſanauit illum cæcum, pater, quia per panem angelorum, qui factus eſt panis hominum, id eſt, per filium Dei incarnatum: & ideo ſequitur in poſtcommunione panem angelorum manducauit homo. Aliæ eccleſiæ dicunt panem de cœlo &c. Sapient. xvj. cap.

SVMMA.

1 *Iudith hiſtoria cur legatur dominica decimaquarta poſt Pentecoſten. Et eius diei officium quale. nu. 2.*

De decimaquarta dominica poſt Penteco. Cap. 138.

1 Dominica † decimaquarta legitur liber Iudith: & cãtatur quomodo victoria data eſt in manu fœminæ & monet nos eccleſia ad ſanctimoniã ſiue ad continentiam exemplo Iudith. ſicut enim interfecit Holofernem, qui interpretatur eneruans uitulum ſanguinatum, ſic monet eccleſia ut interficiamus Holofernem, id eſt, diabolum, qui eneruat & interficit laſciuos mundi, quòd fiet per ſanctimoniam abſcindendo ei caput, nam caput diaboli eſt luxuria, quia quaſi primo de ea incipit homines tentare & ideo dominus dicit in Luc. ſint lumbi veſtri præcincti: hoc eſt, præcingat is uos contra primum vitium. Exod. xij. in comeſtione agni renes veſtros accingetis. Alio tamen modo ſuperbia eſt initium omnis peccati. Quia uero fragiles ſumus & effeminati, unde interficere non poſſumus Holofernem, niſi adiutorio Dei: ideo dicit in introitu: Protector noſter aſpice Deus, & reſpice in faciem Chriſti tui. Sequitur in quibuſdam eccleſijs epiſtola ad Gal. v. ca-
2 pitul. Spiritu † ambulate & deſideria carnis non perficietis. caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. & ſequitur, manifeſta autem ſunt opera carnis & nominat ea, Item alibi dicit. Si contenditis, nonne carnales eſtis? hoc dicit quia contendimus de carnalibus. Et poſt fructus autem ſpiritus ſancti ſunt longanimitas, pax, patientia &c. Deuincere igitur Holofernem in nobis, eſt facere iſta duo. Per hoc quoque uitia interficimus in nobis, quòd guſtamus ſpiritum ſanctum, quo guſtato deſipit omnis caro. Sed quia non poteſt ſanari in nobis carnalitas, niſi à domino, quia eſt ſicut lepra, ideo in quibuſdam eccleſijs ſequitur euangelium: Dũ iret Ieſus. Lu. xvij. c. de leproſis, qui uenerũt ad dominum, & dixit eis: Ite, & oſtendite uos ſacerdotibus ipſis, tamẽ prius ſanatis, per quod ſignificatur ꝙ prius peccator à domino ſanatur, & poſtea iniungitur ei pœnitentia à ſacerdote, & abſoluitur, quod ſignificatum eſt per hoc quòd diſcipuli domini inſtita Lazari ſoluerunt, & tamen prius ipſe erat reſuſcitatus à domino. Redijt autẽ unus ad eũ flexis genibus, gratias agens, per quod ſignificatur, quod unitas eccleſiæ reddit gratias Deo, vnde unus ſanabatur in piſcina. Ioan. v. & ideo in reſponſorio in gratiarum actione dicit eccleſia: Bonum eſt confiteri domino: & etiam in allelu-Ia, quod eſt in quibuſdam eccleſijs. Confitemini domino, & inuocate nomen eius: & quia hoc non ſufficit, niſi & dominus nos cuſtodiat: ideo ſequitur in offertorio: Immittit angelus domini incircuitu timentium eum, quia cuſtodit nos dominus per angelos. ſequitur: Guſtate & videte, quid autem guſtare debemus, oſtenditur in poſtcommunione, ſcilicet panem, qui ſaginat animam, nõ corpus. unde eſt offertorium in quibuſdam eccleſijs: Panis, quem ego dedero, caro mea eſt pro mundi vita.

SVMMA.

1 *Dominica decimaquinta poſt pentecoſten, in quo conueniat cum antecedenti. Miſſa item eiuſdem diei. nu. 2.*

De decimaquinta dominica poſt Penteco. Cap. 129.

Dominica decimaquinta habet eandem intentionem cum præcedenti
† & ideo in quibuſdam eccleſijs 1
in his duabus dominicis legitur liber Iudith: & introitus eſt: Inclina aurem tuam Domine. uerſus eſt. Lætifica animam ſerui tui:

tui : quoniam ad te domine leuaui animã
meam, quaſi dicat, non ad carnalia deſide-
ria. In epiſtola quæ eſt ad Gal. vj. c. monet
nos, ut non ſimus uitulus ſaginatus, ſed ſi-
mus ſpirituales. vnde dicit ibi Paulus: Si
ſpiritu uiuimus, ſpiritu & ambulemus,
quia qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu me-
tet uitam æternam, qui uerò in carne, de
carne metet corruptionem. ſequitur reſpõ
ſorium. Bonum eſt confidere in domino,
quàm confidere in homi. qui dat victoriã
in manu fœminæ: quando facit hominem
vincere in carne, & quia hoc facit, qui præ
parat cor ſuum ad ſeruiendum Deo, ſequi
tur allelu-Ia. Paratum cor meũ Deus &c.
2 In euangelio: Nemo † poteſt duobus do-
minis ſeruire, quòd eſt Matth. vj. capitul.
docemur ne ſeruiamus ventri, & poſt. No-
lite ſoliciti eſſe dicentes, quid manducabi
mus aut quid bibemus &c. ſed primũ quæ-
rite regnum Dei &c. Nolite ſoliciti eſſe,
ſcilicet ſolicitudine ſuffocationis, ſolicitu
dine autem prouidentiæ ſoliciti eſſe debe
mus. In offertorio uero monentur, vt ſer-
uiamus domino, non uentri. Expectãs ex-
pectaui dominum, ut reficeret me. Quis
autem ſit iſte cibus, quo anima debet refi-
ci, oſtenditur in poſtcommunione, quæ eſt
in quibuſdam eccleſijs: Qui manducat
meam carnem, ſcilicet per fidem, nam ut
dicit Augu. Crede, & mãducaſti. &c. Quæ-
ritur autem, quare eccleſia poſt libros Sal.
legat librum Iob & poſtea librum Tho-
biæ & Iudith, cum alio modo ordinentur
in Biblia? ſicut enim dictum eſt ſub ſepti-
ma dominica præcedũt libri exemplares:
& poſteà doctrinales, quia magis mouent
facta, quàm dicta, & ad ultimum ponuntur
libri Machabæorum, qui ſunt libri exem-
plares. Ad quod dicitur, quòd per doctri-
nam peruenitur ad perfectionem patien-
tiæ quæ magis fuit in Iob. vnde poſtea ſe-
quitur Thob. quia magnum etiam patien-
tiæ ſignum fuit in Thobia, qui amiſit mul-
ta, & filium ad tempus, & oculos, qui ma-
ximè ab homine diliguntur, ex eo, quod
oculi ſunt principium cognitionis, ad quã
natus eſt homo, & quia etiam plus valet
1 exemplum fœminæ, & magis erubeſcen-
tiam incutit, ideo liber Iudith, in quo
habetur de victoria in manu fœminæ poſt
prædictos ab Eccleſia ordinatur, vltimo
uero liber Machabæorum legitur: quia
ibi habetur exemplum de confirmatione
iuſtitiæ. Machabæi enim paſſi ſunt mar-
tyrium pro lege defendenda, & cuſtodien
da ab Antiocho fidei inimico.

S V M M A.

1 Dominica decimaſexta poſt Pent. officium, ex Machabæis ſumptum. & nu. 2. 3. 4.

De dominica decimaſexta poſt Penteco. Cap. 130.

DECIMASEXTA dominica
† legit & cantat eccle- 1
ſia de Machab. ut dici-
tur in ſequenti titulo,
qui multa paſſi ſunt ab
Antiocho, & ſepté po-
pulis, & ibi habetur, quod 1
templum, quod pollutum fuerat ab illis
populis, ab iſtis Machabæis purificatum
fuit, & per hoc ſignificatur quod anima
quæ templum Dei eſt polluta à ſeptem ca
pitalibus uitijs, non poteſt mundari, niſi
purificetur à peccato: quod eſt cauſa reſu-
ſcitari de morte peccati. vnde habetur in
euangelio de reſurrectione filij viduæ, &
ideo incipit introitus: Miſerere † mei 2
domine, ſcilicet ut reſuſcites me. verſus
eſt: Inclina domine aurem &c. In epiſto-
la uero, Apoſtolus inuitat nos ad patien-
tiam, dicens: Obſecro uos ne deficiatis
in tribulationibus &c. quæ eſt ad Ephe. iij.
cap. ſic enim vincuntur inimici à Macha-
bæis, id eſt, à ſanctis: ſequitur graduale: Ti
mebunt gentes, quia ſicut poſtquam illi vi
cerunt inimicos ſuos, & mundauerunt tem
plum, & reædificauerunt, timuerunt gen-
tes in circuitu, ſic & poſtquam homo uice
rit diabolum & mundauerit ſe per confeſ-
ſionem, & reædificauerit templum Dei in
ſe, timent dæmones, vnde ſequitur uerſus.
Quoniã ædificauit dominus Syon, ſed quia
non poteſt fieri, niſi à domino, quòd ho-
mo liberetur à uitijs: ideo ſequitur allelu
Ia: Redemptionem miſit &c. Euangelium
eſt in quibuſdam eccleſijs: Ibat Ieſus in ci-
uitatem &c. Lu. vij. c. & poſt. Acceſſit Ieſus
& tetigit loculũ, & dixit: Adoleſcẽs, tibi
dico ſurge. & ſurrexit. & dedit illũ matri
ſuæ.

ſuæ. Nempe tangit dominus loculum, vbi erat mortuus, quando infirmitate uel aliquo flagello tangit corpus hominis, in qua
1 iacet mortuus ſpiritus hominis, id eſt, anima. & ſic excitatur à ſomno mortis, vnde Eccle. xxj. Infirmitas grauis ſobriam reddit animam. Sequitur offertorium:
3 †. quaſi in uoce Machabæorum. Domine in auxilium meum reſpice. ſequitur poſtcommunio: Domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius: iuſtitiæ: inquam, quia omnis qui uenit ad te, non eiicient foras. Poteſt & aliter dici, quòd Ioſia defuncto Hieruſalem deſtruitur populus captiuatur & præmit, ideo in hoc menſe Octobri
4 Machabæorum † hiſtoria legitur & cantatur. Adaperiat &c. quia à ſuis aduerſarijs admodum præmebantur: quorum primam partem Simon pontifex edidit; aliã filius eius. Ioann. poſteriorem quidam Iudæus agreſtis, ſed eruditus. hi captiui militantem deſignant eccleſiam, in qua ſunt duces & ſatellites, doctores & diſcipuli, perfecti & imperfecti. Doctores, viduam ſignificant eccleſiam, quæ uidua eſt, quia militans cum ſponſo triumphanti non eſt, cuius filius moritur, cum diſcipuli pro quouis crimine ab eccleſiæ corpore ſeparantur, reſuſcitantur, cum il-
1 lis gratia infunditur. Hæc igitur orat in euangelio, pro filij reſurrectione, id eſt, gratiæ infuſione. & hortatur in epiſtola, ne deficiat in tribulationibus, & huius rei gratia, flectit genua ſua. hæc eandem orat in introitu: Miſerere, & in offertorio: Domine graduale. Reſpice id, quod dicitur in euangelio Accepit autem omnes timor. Poſtcommunio: Domine memorabor: gratiarum eſt actio. Vel hic menſis Octobris, ut quidam aiunt, deſignat octauam. ſicut ergo Iudæi finitis prælijs & templo reſtaurato, in hymnis & confeſſionibus domino benedice-
5 bant, ſic in octaua magnæ feſtiuitatis ſancti feſtiuius exultabunt.

SVMMA.

1 *Dominica vij. poſt Penteceſt. quid moneat. & numero 2. 3.*

Dominica decimaſeptima poſt Pentecoſt. Cap. 131.

IN dominica † xvij. agitur de nuptijs æternis, quia conſideratione nuptiarum illarum libenter patimur tribulationes, ſicut & Machabæi fecerunt. Sunt autem quatuor dominicæ in quibus agit eccleſia de Machabæis. conſideratio enim illa tribulationes leues facit, & propter illas nuptias pœna quælibet leuiter ſuſtinetur. De his nuptijs dicitur in euangelio, quod in hac die in quibuſdam eccleſijs legitur. Cũ inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouiſſimo loco, &c. Omnes inuitati ſumus ad nuptias æternas, & ſi in nouiſſimo loco nos ponimus hic, ut ſimus humiles, exaltabimur in paradiſo, & econtrà. unde ſtatim ſubiungitur. Ego † autem dico vobis, quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur &c. Vn- 2
de incipit introitus. Iuſtus es domine, ſcilicet in hoc iudicio & rectũ iudicium tuũ. Huic enim iudicio concordat eccleſia ſeu conſentit, quo Deus exaltat humiles, & ſuperbos deprimit, dicens. Iuſtus es domine 1
&c. In epiſtola, Obſecro uos, quæ eſt ad Epheſ. iiii. capitul. inuitat nos ad humilitatem, ut dicatur nobis Amice, aſcende ſuperius. vbi dicitur, ut dignè, id eſt, in humilitate ambuletis in uocatione, qua uocati eſtis, ſcilicet ad nuptias, hoc enim eſt nouiſſimum locum tenere. Ad hoc idẽ monet in graduali: Beata gens cuius eſt dominus Deus eorum, &c. ſuperbi faciunt ſe dominos: humilium uero Deus eſt dominus, unde uerſus eſt. Verbo domini cœli, id eſt, humiles firmati, id eſt, ſanctificati ſunt. Debemus ergo eſſe humiles, quia nihil habemus, niſi à Deo, & ideo ſequitur in quibuſdam eccleſiis: Allelu-Ia. Qui timent Deum ſperant in eum quaſi dicat, non in ſe. Poſtea ſequitur euangelium de nuptiis, ſicut dictum eſt. In aliis uero eccleſiis legitur: Cum intraret Ieſus in domũ. Luc. xiiii. capit. Notandum autem, quòd antequam in ipſo euãgelio dicatur de nuptijs, habetur quomodo ſanauit hydropicum, per quem intelligitur omnis amator mundi: prius enim oportet quod ſitis

mundi ſatietur, quia qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum. Ioan. iiij. quandiu enim homo erit hydropicus in illis nuptiis non
3 poterit ſatiari. In offertorio † ſimiliter inuitamur ad humilitatem. vnde ibi habetur oratio Danielis. Oraui ad Deum meũ &c. Daniel. ix. cap. Et propter hanc humilitatem meruit audire archangelum, qui certificauit eum de incarnatione Chriſti. Satis autem congruè fit ibi mentio de angelo, quoniam hoc officium circa dedicationem beati Michaelis cantatur, in poſt communione habetur de humilibus & ſuperbis. Vouete & reddite domino Deo veſtro omnes, qui in circuitu eius offertis numera, id eſt, humiles, qui attribuitis omnia bona Deo terribili, & ei qui aufert ſpiritum principum, id eſt, ſuberbiam eorum. ecce, quia ſuperbos humiliat.

S V M M A.

1 *Feria quarta dominicæ decimaſeptima poſt Pente. quale habeat officium. 1.*

De quarta feria quatuor temporum Septembris. Cap. 132.

1 IN quarta feria † legitur euangelium. Reſpondẽs vnus de turba. Math. ix. cap. de ſurdo & muto, quem Apoſtoli curare non poterãt eo quòd illud genus dæmonij non eiicitur, niſi in oratione & ieiunio, quod bene huic diei conuenit. Hodie nanque ieiunium eſt quatuor temporum. Ideo nanque duæ lectiones leguntur, ut ordinandi in duobus præceptis charitatis vel duabus legibus inſtruantur. Prima de calcatore vuæ, ſcilicet. Ecce dies. Amos in fine, tempore conuenit. Secũda videlicet, Congregatus. Neemiæ viii. ca. congruit ordinãdis, quibus dicitur in introitu. Exultate Deo. qui præmeditari promittunt. in offertorio: Meditabor. Cõmunio eſt: Comedite pinguia. & ſumit de lectione ſecunda.

S V M M A.

1 *Pænitentiam exprimit ordinandorum, feria ſexta quatuor temporum Septembris.*

De ſexta feria quatuor temporum Septembris. Cap. 133

FERIAE † ſextæ officium 1
pœnitentiam exprimit ordinandorum. Vnde in euangelio. Factũ eſt. peccata paralytico dimittuntur, & in lectione. Conuertere, Oſeæ vlt. c. ad conuerſionem inſtruuntur, & in introitu Lætetur. ad quærendum dominũ inuitantur Graduale & poſtcommunio, ſunt orationes electorum. Offerenda conſolatio eorumdem, in alijs tamen eccleſijs dicitur euangelium. Rogabat Ieſum. Luc. vij. capitul.

S V M M A.

1 *Sabbatum quatuor temporum Septembris, quid moneat. & nu. 2.*

3 *Ieiuniorum inſtituendorum vetus mos, & nume. 3. Diuerſus hodie. nume. 4. Et eius ratio. nume. 5.*

De ſabbato quatuor temporum Septembris. Cap. 134.

SABBATI † quoque officium 1
ad doctrinam ipſorum ordinandorum fit, ne ſint ſteriles, vt fici arbor infructuoſa, de qua legitur euãgelium: Arborem fici &c. Luc. iiij. cap. ne uita illorum ſit terrenis implicita, ſicut mulier incuruata. In epiſtola uero tabernaculum factum eſt, &c. quæ eſt ad Hebr. ix. cap. vbi de primo & ſecundo agitur tabernaculo, monentur ut ſic ſeruiant in tabernaculo eccleſiæ militantis, ut domino præſententur in tabernaculo trium-
phantis. In lectionibus verò quare hoc † Se 2
ptembris ieiunium indicitur, cauſa inſtructionis & eius utilitas intimatur, quarum prima eſt decima die. Leuit. xxiij. capitul. ſecunda eſt. Quintadecima die, quæ eſt ibidem. tertia eſt. Domine dominus noſter. Micheæ ultim. capitul. quarta eſt. Factum eſt uerbum, Zacha. capitul. vij. quinta eſt. Angelus domini. Danie. iij. capitul. Cætera

ra ſunt

ra ſunt ordinandorum exhortationes, ora
tiones, & conſolationes, ſcilicet: Commu-
nio, ſcilicet menſe ſeptimo, de Leuitici le
ctione ſumitur. Merito autem in hoc men
ſe fit clericorum ordinatio, quoniam, & in
hoc menſe fiebat tabernaculorum celebra
tio. Ordinati uero ſunt eccleſiæ miniſtri,
in die tabernaculorum per ſeptiformem
gratiam in ſeptem gradibus conſtituti. Vn-
de & beatus Petrus legitur ordinationem
feciſſe in Septembri ſex Epiſcoporum, de-
cem presbyterorum, & ſeptem diacono-
rum. Et celebratur ordinatio in tertia
hebdomada: quia in tempore tertio, ſci-
licet gratiæ fuit ab Apoſtolis inſtituta.
Olim tamen alia ratio fuit à ſapientibus
3 aſſignata. Nam † olim inſtituta fuere
ieiunia in prima hebdomada Martij, in
ſecunda Iunij, in tertia Septembris. in
quarta Decembris, ut comitarentur initia
teſſere decadis Ieſu Chriſti. Cum enim
quis ordinatur, quodammodo, ut Chri-
ſto attineat, generatur: ergo perſona pri-
mæ teſſere decadis eſt Abraham, à quo
ſumitur ordinatio primæ hebdomadæ
Martij prima perſona, ſecundæ teſſere de-
cadis eſt Dauid, à quo ſumitur ordinatio
ſecundæ ſeptimanæ Iunij. initium tertiæ
eſt Ieconiæ, à quo ſumitur ordinatio ter
tiæ ſeptimanæ Septembris. demũ eſt Chri
ſtus in quarto loco, à quo ſumitur ordina-
tio quartæ ſeptimanæ Decembris. Sumun
tur autem potius ab his perſonis, quàm ab
aliis ordinationes, uel quia fuerunt in ge
nealogia maiores, uel propter nominum
interpretationes, dicitur enim Abraham,
pater multarum gentium. Dauid fortis.
Ieconia, præparatiu domini. ſic & illi qui
ordinantur debent eſſe fortes, præparati
ad euangelium Chriſti, vel ſicut à perſo-
na in perſonam ſunt quatuordecim gene-
rationes, ſic ab ordinatione in ordinatio
nem ſeptimane quatuordecim inueniun-
tur, ut ordinandi periti ſint in decalogi
4 & in euangelii diſciplina. Nunc † autem
ieiunia ex cauſis præmiſſis aliter ordinan-
tur, ut dictum eſt ſub quarta feria tertiæ
hebdomadæ aduentus. Et memento, quòd
apoſtolici uſque ad Simplicium Papam in
Decembri ſemper ordines celebrabant,
ut ordinandos coaptarent generationi Ie
ſu Chriſti. Simplicius uero addidit ordi-
nes in Februario tribuẽdos, ut ordinandos
uicinius incorporaret corpori Ieſu Chri-
ſti. vide de hoc in procemio ſecundæ par-
tis. Sed ſi, ut præmiſſum eſt, ieiunia conſti-
tuta ſunt in prædictis ſeptimanis pro his,
qui ad ordinationem accedũt, nunquid cõ
mutari poſſunt, quando nullus tunc ordi-
natur? certè nõ, niſi neceſſitate vrgente: de
qua in procemio ſecundæ partis dictũ eſt.
Cum. n. ſit una eccleſia omnino, debet in
actionibus eius eſſe concordia, quæ non eſ
ſet ſi in tam generali ieiunio alii prãderẽt
alii ieiunarent. Præterea, licet alicubi nõ
fiat ordinatio, fit tamen alibi, pro quibus
ieiunare & orare debemus, ut digni ad or-
dinationẽ perueniant. omnes. n. fratres ſu
mus, & unanimes in domo domini ſumus.

SVMMA.

1 *Dominica decimaoctaua poſt Penteco. quid agat moneatque. & nu. 2. 3.*

De dominica decimaoctaua poſt Pentec. Cap. 135.

DICTVM eſt in præceden-
ti † dominica, quod 1
debet homo ſe ponere
in nouiſſimo loco, ut
ponatur in primo, ſicut
ſunt prælati. unde in
hac decimaſeptima do
minica agitur de prælatis, qui ſunt in pri-
mo loco. vnde euangelium eſt in quibuſdã
eccleſiis. Super cathedrã Moſi &c. Introi-
tus uero, qui ſumitur Eccle. xxxiii. ca. inci-
pit: Da pacem domine ſuſtinentibus te: vt
prophetæ tui, id eſt, prælati fideles inue-
niantur, ſupplendum eſt, non infideles. ſi-
cut Scribæ & Phariſæi. uerſus eſt. Lætatus
ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in domum
domini ibimus, id eſt, ibimus ad nuptias,
& de hoc lætatus ſum, quia inuitati ſumus
ad nuptias, in quibus erit æterna pax. In
aliis vero eccleſiis uerſus eſt, Bonum eſt.
† Præterea, ſcripſerunt quidam, quod 2
ideo dicitur introitus ipſe, quia tali die
Zacharias Papa fecit pacem cum Longo-
bardis. In epiſtola Apoſtolus agit gratias
de Epheſiis, quia habent fidem ueram de
iſtis nuptiis, dicens: Gratias ago ſemper

Deo meo, pro uobis &c. i. ad Corinth. capitul. i. in reſponſorio uero, Lætatus ſum, &c. oſtendit gaudium de prædictis nuptiis: & ideo propter prædictas nuptias in alle-lu-Ia: Laudate dominum omnes gentes, hortatur ad laudem. Euangelium in qui-
3 buſdam eccleſiis. Acceſſerunt † ad Ieſum quod eſt Matth. xxii. Dominum, dicentes. Quod eſt mandatum magnum &c. Dixit dominus. Diliges dominum Deum, &c. & poſtea reprehendit eos, de infidelitate, quia non credebant ipſum eſſe Deum, dicens. Quid uobis uidetur de Chriſto, cuius filius ſit? dicunt ei David. & dixit eis. Quomodo ergo Dauid in ſpiritu uocat eum dominum, dicens. Dixit dominus domino meo ſede à dextris meis &c. Prælati uero non debent eſſe tales, id eſt, infideles ſed ſicut Moſes, de quo habetur in offertorio. Sãctificauit Moſes altare domino &c. debent prælati ſe totos offerre incenſum, & poſtea multas hoſtias, unde ſequitur poſtcommunio. Tollite hoſtias. loquitur enim de prælatis.

SVMMA.

1 *Dominica decimanona poſt Pente. quid referat, aut moneat, & nu. 2.*

De decimanona dominica poſt Pentecoſt. Cap. 136.

HAEC decimanona dominica reſpõdet præcedẽti & in qua dictum eſt: Da pacem domine ſuſtinentibus te, ut prophetæ tui, id eſt, prælati tui fideles inueniantur. Reſpondet inquam, ſi faciant, quod
1 habetur in euangelio, quod legitur † in hac dominica, in quibuſdam eccleſiis, ſcilicet: Aſcendens Ieſus &c. quod eſt Matth. ix. capitul. in quo habetur quòd adduxerunt ad dominum paralyticum. Ieſus
2 autem uidens fidem illorum, qui offerebant, &c. Paralytici ſunt, qui in delitiis carnis ita diſſoluti ſunt, quod non poſſunt opera bona facere. & merito fide prælatorum ſanantur, & ideo bonum eſt habere bonos prælatos. Quidam autem de Scribis dixit intra ſe: Hic blaſphemat, qui peccata dimittit. Ieſus autem uidens cogitationes eorum, dixit. Vt ſciatis, quoniam filius hominis habet poteſtatem in terra, dimittendi peccata, dixit paralytico. Tolle grabatum tuum, & ambula. Et quia ſolus Deus eſt, qui ſanat paralyſim,
ideo incipit introitus. Salus † populi ego 2
ſum &c. verſus eſt: Attẽdite popule meus, legem meam, ſubaudi per quam ſanantur paralytici. In epiſtola monet Apoſtolus paralyticos, ut erigãtur corporaliter à paralyſi ad bona opera, dicens: Renouamini in ſpiritu mentis veſtræ & induite nouum hominem & c. Ephe. iiii. c. Sequitur etiam graduale in uoce paralytici. Dirigatur ora
tio mea, ſicut incenſum &c. uerſus eſt: Ele 3
uatio manuum mearum, &c. iam iſte leuatur ad bona opera. Allelu Ia uero dicitur in uoce paralytici ſanati, ſcilicet dextera domini fecit uirtutem, ſubaudi, quia ſanauit me. Sed quia non ſufficit ſanare, niſi dominus cuſtodiat, ſequitur offertorium. Si ambulauero in medio tribulationis, vbicũque enim ambulant ſanati, à domino cuſtodit eos, quantum in ſe eſt.

SVMMA.

1 *Dominica vigeſima poſt penteco. quid legat.*
2 *Dominicæ vigeſimæ poſt Pent. miſſa. & nu. 4.*
3 *Nuptiæ tres leguntur in euangelio.*

De dominica vigeſima poſt Pentecoſten. Cap. 137.

IN dominica † uigeſima incipit eccleſia legere duodecim prophetas 1
& Danielem. & cantãt de Eſa. & Daniele & Hieremia, non tamen legit de Eſa. & Hier. quia in aliis temporibus plenius leguntur. De Eſa. enim legitur in aduentu, de Hier. in paſſione. ¶ Quæritur autem quare legit eccleſia prophetas, poſt librum Machabæorum cum in Biblia præponatur. ad quod dicimus, quod Biblia præponit omnes libros exemplares, eo quod magis mouent exempla quàm doctrina, præter librum

brum Machabæorum, quem ultimo poſuit:
& propter perfectam iuſtitiam, & propter
tempus: quia ultimo tempore fuerunt. Ec-
cleſia etiam legit ultimum librum Eze-
chiel: quia in eo agitur de templo cœleſti,
in quo eſt confirmatio, & finis omniũ. Duo-
decim uerò prophetas legit, propter funda
mẽtum fidei, quod ſemper neceſſarium eſt,
quantumcunque homo ſit perfectus: & ui-
de quod dictum eſt ſub dominica. xv. In-
2 cipit autem eccleſia legere Ezechielem, in
principio Nouembris. In matutinali huius
dominicę officio primum reſponſorium eſt
in quibuſdam eccleſijs de Eſa. ſcilicet, Vidi
dominum ſedentem ſuper ſolium excel-
ſum. Vidit enim Eſa. quomodo thronum
Dei Angeli ſunt, & Sancti in eccleſia triũ-
phante, & militante, in quibus per gratiam
ſedet ille, qui eſt primus, & nouiſſimus.
Quia ergo Ezechiel uidit templum cœle-
ſte in quo fiunt nuptiæ æternæ, ideò in
euangelio miſſæ, quòd in quibuſdam ec-
cleſijs in hac dominica dicitur, & eſt Matt.
22. ca. habetur in illis nuptiis. Simile eſt
regnum cœlorum, homini Regi, qui fecit
nuptias, & miſit ſeruos ſuos hora cœnæ di-
cere inuitatis. Omnia parata ſunt, ueni-
1 te ad nuptias. Illi uerò contempſerunt
uenire ad nuptias. Hi ſunt Iudæi, qui con-
tempſerunt uenire. Et miſit tunc ſeruos
ſuos, dicens. Ite ad exitus uiarum, & con-
uocate omnes, & impletæ ſunt nuptiæ di-
ſcumbentium. Et uidens Rex quendam
non habentem ueſtem nuptialem, dixit
ei: Amice, quomodo huc intraſti, non
habens ueſtem nuptialem? & tradidit eum
miniſtris ſuis, ut proijcerent eum in te-
nebras exteriores. Huic autem iudicio,
quo dominus eos, qui contempſerunt ue-
nire ad nuptias, amouit à nuptiis, & om-
nes alios uocauit, congaudet eccleſia in
2 † introitu, dicens. Omnia, quæ feciſti no-
bis domine in uerò iudicio feciſti. In epi-
ſtola uero, monet nos Apoſtolus, ut cautè
ambulemus ad has nuptias: quia ſine ueſtẽ
nuptiali proiicimur in tenebras exterio-
res, dicens. Videte autem quomodo cautè
ambuletis, &c. quæ eſt Epheſ. 5. ca. & diſſua
det à contrario, dicens: Nolite inebriari ui
no, in quo eſt luxuria, ne ſitis in nuptiis dia
boli, ſed impleamini ſpiritu ſancto. Sed quia
cibum illarum nuptiarum non poteſt da-
re, niſi ſolus Deus, ideò ſequitur in reſpon
ſorio: Oculi omnium in te ſperant domi-
ne, & tu das eſcam illorum, id eſt cibum nu
ptiarum æternarum in tempore opportu-
no. Et quia de nuptiis illis non poteſt co-
medere, qui eſt in peccato mortali, ſequi-
tur in quibuſdã eccleſiis allelu Ia. De pro- +
fundis, id eſt de peccato, clamaui ad te do-
mine, ut me eruas à peccato, & ita peto nu
ptiis intereſſe. In offertorio uero oſtendi-
tur, quid ſit intereſſe nuptijs, ſcilicet ha-
bere memoriam de æternis, dicens. Super
flumina Babylonis, ſcilicet delitias ſeculi
illic ſedimus, & fleuimus, dum recordare-
mur tui Sion, id eſt tui ò eccleſia trium-
phans. In poſt communione uero petit, ut
detur ei intereſſe nuptiis illis, dicens. Me-
mento uerbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpẽ
dediſti, &c. quaſi dicat memor eſto, quia
promiſiſti. qui enim promittit, & non dat,
uidetur eſſe oblitus. ¶ Et † nota, quòd 3
tres nuptiæ leguntur in euangelio. De pri
mis dicitur quòd ſimile eſt regnum cœlo-
rũ homini regi qui fecit nuptias filio ſuo.
Hic filius eſt Chriſtus, qui humanam na-
turam ſibi copulauit, ubi fuit thalamus uir
ginis uterus: unde tanquam ſponſus proce
dens de thalamo ſuo, ad has nuptias ho-
mines ſub lege per Prophetas inuitauit:
De ſecundis dicitur: Vos ſimiles homini-
bus expectantibus dominum ſuum, quando
reuertatur à nuptiis. hic dominus Chriſtus
eſt uerus homo, qui aſcendens, angelicam
naturam ſibi copulauit ad has nuptias gen
tes per Apoſtolos conuocauit. De tertiis
uerò dicitur: Virgines, quæ præparatæ
erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, hic
ſponſus eſt Chriſtus, qui eccleſiam poſt iu-
dicium ſibi copulabit, & in thalamo glori-
ficabit. Ad has per prælatos eccleſiæ quo- 1
tidie inuitamur. De primis ſolennizat ec-
cleſia in Chriſti natiuitate. De ſecundis in
aſcẽſione De tertijs in reſurrectione, quo-
niam in noſtra reſurrectione Chriſtus ſpõ-
ſam aſſumet, & de Babylonia mundi intro-
ducet in cellarium paradiſi. de quibus nu-
ptijs hic poteſt intelligi, cum intraſſet ho-
mo non habens ueſtem nuptialem, eiectus
eſt in tenebras exteriores, cæteri nuptia-
liter induti, ſunt cum domino epulati. Hi
ſunt lapides uiui, ex quibus ædificantur
muri Hieruſalem. Poteſt etiam aliter di-
ci, quòd

ei, quòd poſt reuerſionem à captiuitate Hieruſalem reædificabitur,& templum reſtaurabitur per Zachariam, & Aggæum,& Eſdram & Malachiam, per quos aduentus domini prænuntiatur,ideoque in hoc menſe Nouembris vſque ad aduentum domini
4 cantatur hiſtoria de Prophetis. † Vidi dominum,& leguntur libri Ezechielis, Danielis,& duodecim Prophetarum. Captiuitas illa corporalis noſtram ſpiritualem ſignificat. A captiuitate reuerſio,eſt peccatorum remiſsio. Rex itaque Prophetarum volens ſupernã Hieruſalem reſtaurare, filio nuptias celebrauit,& ſicut legitur in euangelio, multos ad cœleſte prandium inuitauit, hi qui intrauerunt, ſunt lapides viui, de quibus præmiſſum eſt. Ne igitur ad captiuitatem ſimilem reuertamur, & à nuptijs excludamur, monet nos Paulus, in epiſtola præcedenti: Videte quomodo cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes. Introitus: Omnia quæ feciſti. vox eſt Danielis captiuitatem præteritam recolentis, & eam ſuis meritis Dei iudicio adſcribentis. Similiter in offertorio, Super flumina Babylonis. captiuitatem illam ploramus, ſed in graduali, Oculi omnium, gratias agimus. In poſt communione, Memento verbi, poſtulamus, vt nuptias promiſſas in ſpe, percipiamus in re.

SVMMA.

1 *Dominica vigeſimaprima poſt Pentecoſt. quid moneat, eiuſque diei officium. & nu. 2. 3.*

De dominica xxj. poſt Pentecoſten.
Cap. 138.

1 IN † præcedenti dominica inſtructi ſumus & admoniti, vt cautè eamus ad nuptias quæ celebrantur in templo, quod ſcripſit Ezechiel, Sed quia de his nuptijs maximè inuidet nobis diabolus, pro eo, quod de illis eiectus fuit, ideo in hac vigeſima prima dominica agit Eccleſia de bello contra diabolum, & de armatura noſtra contra eum, ſi enim pugnauerimus, interrerimus æternis nuptijs, ſi tamen habuerimus veſtem nuptialem, quæ eſt charitas, aliter non. Vnde quia cinis & cilicium, ſunt arma pœnitentiæ in introitu vtitur Eccleſia voce Mardochæi, in cilicio, & cinere exiſtentis dicens Deo, In voluntate tua domine vniuerſa ſunt poſita,& non eſt qui reſiſtat voluntati tuæ. Heſter. iij. c. Sequitur Quoniam dominus vniuerſorum tu es, & ideò beati, qui tibi ſeruiunt, quia tu liberas eos de manu diaboli, & adiuuas eos in bello cõtra diabolum, ſicut in hac oratione liberaſti Mardochæũ de manu Naamã & ſuſpenſus eſt in patibulo, quòd præparauerat Mardochæo. In epiſtola † monet 2
Apoſtolus armari contra diabolum armatura Dei, dicens, Confortamini in domino, & in potentia virtutis eius &c. quæ eſt ad Ephe. vj. c. & poſt. Quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus, in omnibus ſumentes ſcutum fidei &c. Sed quia etiam bene armati non poſſunt per ſe reſiſtere, niſi Deus adiuuet, ſequitur reſponſorium. Domine refugium factus es nobis &c. Quia laſſamur vel ſauciamur in hoc bello non eſt refugium, niſi ad ipſum: unde ſequitur in quibuſdam eccleſijs allelu Ia: Lauda anima mea dominum, quia uero ſauciati in hoc bello, non ſanantur niſi a domino, & multi ab eo ſanantur: ideo in quibuſdam eccleſiis † ſequitur euangelium, de ſanatione Reguli. 3
Erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur &c. Quod eſt Ioan. 2. c. Per iſtum regulum intelliguntur reges, ſcilicet prælati, qui reges ſunt, & debent eſſe humiles,& ita ſunt Reguli. unde exaudiuntur licet habeant paruam fidem pro ſanatione filiorũ. credebat enim iſte Regulus quòd dominus poterat ſanare filium ſuum: ſed non credebat ꝙ eſſet Deus, quia credebat ꝙ non poſſet ſanare, niſi præſens. Humilitas ergo ualde neceſſaria eſt prælatis. Quia uero per patientiam maximè uincitur diabolus, præponitur in offertorio Iob in exemplum. vnde in Sapientia. Melior eſt patiens uiro forti,& qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbiũ. & incipit: Vir erat in terra Hus, nomine Iob &c. In uerſibus aũt huius offertorij fit ſæpe repetitio, de qua dictũ eſt ſub dominica ſecunda poſt octauam Epiphaniæ, ſed quia nihil ualet patientia, niſi homo ſperet in domino, ſequitur poſt communio: In ſalutare tuum anima mea ſperauit &c. quia ſpes patientiam operatur.

SVMMA.

1 *Dominica vigeſimaſecunda poſt Pentecoſten hortatur ad charitatem. Et eius diei officiũ. num. 2. 3. 4. 5.*

De dominica xxij. poſt Pentecoſten. Cap. 139.

1 DIctum eſt quòd nullus † poteſt in-
tereſſe æternis nuptijs niſi habeat
ueſtem nuptialem, quæ eſt chari-
tas, ideo in hac uigeſimaſecunda dominica
monemur & inuitamur ad habendam cha-
ritatem, ut non tantum beneficiamus proxi
mo, ſed dimittamus iniurias nobis ab eo fa
ctas. Vnde in quibuſdam eccleſijs euange-
lium eſt de ſeruo, qui debebat decem milia
talenta, cum † quo dominus poſuit ratio-
2 nem. & ille dixit Patientiam habe in me,
& omnia reddam tibi. & miſertus dominus
eius dimiſit eum, & debitum dimiſit ei, &
incipit: Simile eſt regnum cœlorum homi-
ni regi, qui uoluit rationem ponere cum
ſeruis ſuis, quod eſt Matth. 18.c. Siquidem
in die iudicij ponet dominus rationem no
biſcum, & nullus poterit computare cum
eo, quia de tempore, quomodo reddet hãc
rationem, quod tam bonũ eſt quòd in quo-
libet momẽto eius poteſt homo fieri filius
Dei, & ideo incipit introitus. Si iniquita-
tes † obſer. domine, domine quis ſuſti. qua-
3 ſi diceret nullos, & hoc eſt: Patientiam ha-
be in me, &c. & ſequitur uerſus: De profun
dis clamaui ad te domine, &c. In epiſtola.
Confidimus, &c. ad Philip. c. j. inuitat nos
Apoſtolus ad perfectam charitatem, ut di-
mittamus fratri, ut Deus dimittat nobis, ſi-
cut habetur in fine euangelij: Sic & pater
meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeri-
tis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus ue-
ſtris. Dicit igitur Apoſtolus in epiſtola: Fra
tres, confidimus, id eſt confidentiam talem
habemus, ut poſtea ſequitur: † Obſecro
4 autem uos, ut charitas ueſtra magis ac ma-
gis abundet, ut ſitis ſynceri, & ſitis ſine of-
fenſa, & tunc eſt unitas in eccleſia, quando
non offendimus propter iniurias, ſed dimit
timus. unde ſequitur reſponſorium: Ecce
quam bonum, & quam iocundum, habitare
fratres in unum. ſed quoniam illos, qui ira
ſcuntur ſanat dominus per charitatem, &
dum pœnitent, ideò ſequitur allelu Ia.
Qui ſanat contritos corde, & al. con-
cor. eorum. In præmiſſo uerò euangelio 5
monemur. ad perfectam † charitatem, ut
cautè ambulemus ad nuptias cum ueſte nu
ptiali. & quia perfecta charitas, nõ tantum
impendit beneficia, & dimittit iniurias, ſed
etiam orat pro inimicis, ideò ſequitur in
offerto. Oratio. Heſter ad Aſſuerum regẽ,
quod interpretatur beatitudo, id eſt ad
Chriſtũ. & incipit: Recordare domine, &c.
Heſter 14. cap. in quo offerto. rogat pro re-
conciliatione peccatorum. & quia de hac
reconciliatione gaudent angeli, ſequitur
in quibuſdam eccleſijs poſt communio: di-
co nobis, &c. Luc. 15. c.

SVMMA.

1 *Dominicæ xxiij. officium.*

De xxiij. dominica poſt Pentecoſten. Cap. 140.

IN tribus dominicis ultimis, ſcilicet
xxiij. xxiiij. & xxv. eſt † idem officiũ, 1
& in eis oſtendit eccleſia ſe habere ue-
ſtem nuptialem, id charitatem: quia orat
pro Iudæis, ut conuertantur, quod fiet in fi-
ne mundi, quando uenient ad fidem noſtrã
quod ſignificatum eſt in Ioſeph, qui noluit
lõgo tempore ſe manifeſtare fratribus ſuis
poſteà uerò ad ultimum ſe manifeſtauit
eis; & petierunt ueniam ab eo. & dixit eis
nolite timere, ego paſcam uos, & inebria-
tus eſt cum eis, quæ inebriatio, ſignificat læ
titiam omnium in illa conuerſione Iudæo-
rum. hoc autem erit in fine peregrinatio-
nis noſtra: & ideò de huiuſmodi conuerſio
ne agitur in fine temporis peregrinationis.
in quatuor enim partes diuiſum eſt tempus
anni, prout dictum eſt in procem. huius par
tis. & per has tres dominicas agitur de hac
conuerſione, quia ad fidem trinitatis cõuer
tuntur. In hac ergo xxiij. dominica introi-
tus eſt de cõuerſione Iudæorum, & de pro-
miſſione domini ipſe nanque dicit per Hie
rem. 29. ca. Ego cogito cogitationes pacis,
& non afflictionis: quia ad hoc tendunt ma
la, quæ uobis infero, ut reconciliem uos mi
hi, & nota ꝙ tempore Henrici Tertij Im-
peratoris Bruno Tullienſis epiſcopus, qui
de multis ſanctis cantus compoſuit factus
Papa per Henricum Tertium Imperatorẽ,

&

& uocatus Leo X. dum Romam pro papa-
1 tu ueniret, audiuit uoces angelorum canẽ-
tium & dicentium: dicit dominus, ego cogi-
to cogitationes pacis, &c. ipſe uerò cogitãs
ꝙ non haberet canonicum ingreſſum, renũ-
tiauit, & iterum à Romanis Papa eligit, &
uitam cum multis miraculis finiuit. In gra-
duali uerò agit. Dauid gratias de ſua libe-
ratione, à captiuitate ſpirituali, & corpo-
rali, dicens, Liberaſti nos ex affligentibus
nos. &c. In uerſu uerò promittit laudem
bonorum operum, dicens. In Deo laudabi-
mur tota die, &c. & quia ſolus dominus eſt,
qui ſanat: ideò in quibuſdam eccleſijs ſequi-
tur allelu Ia. Qui ſanat contritos corde.
in offertorio uerò petit ueniam, ſicut fra-
tres Ioſeph, dicens. De profundis clamaui
ad te domine. &c. & quia Ioſeph, i. Chri-
ſtus reſpondit: Nolite timere ego paſcam
uos, ideò quia liberalis eſt dominus, & cito
dimittit, ſequitur poſt communio: Amen
dico uobis, quicquid orantes petitis, cre-
dite, quia accipietis, & fiet uobis. Matt. 18.
1 c. Quia uero non intrabunt ad nuptias, niſi
habeant ſimilitudinem Dei; ideo in euan-
ge. Abeuntes, &c. Matt. 22. c. quod legitur
in quibuſdam eccleſijs dicitur, Reddite er-
go, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt
Dei Deo, ſcilicet imaginem ſuam, ſimilitu-
dine ſua inſignitam, quia omnia ad ſibi ſi-
milia conuertuntur. In epiſtola quoque:
Fratres imitatores, &c. ad Philip. 3. c. mo-
net nos apoſtolus, ut reddamus Deo ima-
ginem ſuam, & poſt ſequitur, Conuerſatio
noſtra in cœlis eſt. q. d. in hoc debetis me
imitari non illos, quorum uenter Deus,
qui ſunt inimici crucis Chriſti. Imitemur
autem Deum & apoſtolum in humilitate,
manſuetudine, charitate, & ſanctimonia,
& poſt Saluatorem expectamus dominum
Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus
humilitatis noſtræ, configuratum corpori
claritatis ſuæ. Si enim habuerimus ſimili-
tudinem Dei in animabus noſtris, in futu-
ro non habebimus illam ſimilitudinem in
animabus tantum, ſed etiam in corpori-
bus: quia ut dicit Apoſtolus; Similes eri-
mus Chriſto.

SVMMA.

1 *Dominica xxiij. Miſſa eiuſque expoſitio. Et nume. 2.*

De dominica xxiiij. poſt Penteceſten. Cap. 141.

IN † uigeſimaquarta dominica ſimili- 1
ter agitur de uocatione, & conuerſio-
ne Iudæorum. Vnde incipit in quibuſ-
dam eccleſiis euang. Mat. 9. c. loquente Ie-
ſu ad turbas: Ecce princeps ἀρχισυνάγωγος ue-
nit ad eum, & dixit ei. Filia mea defuncta
eſt, ſed ueni, & impone manum tuam ſuper
eam, & uiuet. Dum autem iret poſt eum,
ecce mulier hęmorroiſſa dicebat ſi tetige-
ro fimbriam ueſtimenti eius, ſalua ero, &
ſanata eſt à domino, poſtea ſuſcitauit domi-
nus filiam archiſynagogi. allegoricè archi-
ſynagogus iſte ſignificat Moſen uel aliquẽ
de prophetis, uel etiam apoſtolis, qui roga-
uit dominum pro ſynagoga, & dominus ua-
dit, ut ſanet eam, quia nõ ceſſat corrigere,
ut ſanet ipſos Iudæos per uarias tribulatio-
nes, & ſeruitutes ſed eorum ſanitas fiet in
fine mundi. Mulier uerò patiens fluxũ ſan-
guinis eſt gentilitas, quæ dixit. Si tetigero
fimbriam ueſtimenti eius, id eſt, ſi minima
præcepta ſeruauero, ſalua ero. Per flu- 2
xum ſanguinis, peccatum intelligitur.
Poſtea uero † ſaluabitur ſynagoga, quod
ſignificatur per filiam Iairi poſt-modum
uſcitatam. Item, per Iairim, qui inter-
pretatur illuminans ſiue illuminatus, in-
telliguntur prælati, prælatus enim illu-
minatus à domino, alios illuminat, & talis
debet orare pro ſubditis ſuis, ſicut iſte pro
filia ſua, ſicut etiam orat Apoſtolus in epi-
ſtola huius dominicæ, quæ eſt ad Coloſſ. 1.
cap. Non ceſſamus, inquit, fratres, orantes
pro uobis. In quibuſdam tamen eccleſiis di-
citur hac die euangelium. Cum uideritis
abominationem. Matth. 24. ca. Et attende,
ꝙ hæc dominica proprium cantuale non
habet officium, quia enim uexabitur eccle-
ſia perſecutionibus antichriſti, ideò ſua cõ-
tinet organa, uel ideò, quia præcedens offi-
cium huic euangelio rectiſsimè coaptatur,
uel quia hæc dominica ſæpius ſuperabun-
dat, idcirco proprio uocat officio.

SVMMA.

1 *Dominica uigeſimaquinta poſt Penteceſtẽ expoſitio, & nu. 2.*

De

De dominica xxv. poſt Pentecoſten.
Cap. 142.

1 IN vigeſima † quinta dominica agi-
tur de illuminatione Iudæorum: unde
dicitur in quibuſdam eccleſijs in epiſto
la, quæ eſt de Hier. xxiij. cap. Ecce dies ue-
niunt dicit dominus, & ſuſcitabo Dauid
germen iuſtum &c. & poſt ſequitur. In die-
bus illis ſaluabitur Iuda. & poſt non dice-
mus amplius, Viuit dominus, qui eduxit fi-
lios Iſrael de terra Aquilonis, & de cũctis
terris, in quibus proieceram eos, in quibus
uerbis præcedens cantuſę officium concor
dat. Nam in introitu dicit: Dominus ego
cogito &c. dicitur & reducã captiuitatem
ueſtram de cunctis locis. Soluti ergo illi,
qui nunc tenẽtur in captiuitate, in gradua-
li: Liberaſti nos, gratiarum referunt actio-
nem. in offerenda: De profundis adhuc por
rigũt orationem qui ſuæ petitionis, in poſt
communione: Amen dico. recipiũt ſancti-
2 ficationem. Euangelium † uero eſt de re-
fectione, quam fecit Ioſeph fratribus ſuis,
quando recepit eos ad conuiuium. Videns
Ieſus, quia multitudo maxima uenit ad eũ
&c. quinque panes ſunt ſpiritualis intelli-
gentia quinque librorum Moſi, quos modo
habent, nec eis poſſunt ſatiari: quia eos fran
gendo per ſpiritualem intelligentiam non
manducant: ſed tunc eos dominus ſatura-
bit. Duo uero piſces, ſunt pſalmi & euange
lium. Tunc enim reficiet eos dominus in-
telligentia legis & pſalmorum, & euange-
lij. In quibuſdam tamen eccleſijs dicitur
euãgelium. Cum ſubleuaſſet Ieſus oculos,
Io. 6. ¶ Rurſus in hac ultima dominica cęte
ras concludente, rectè ponitur officium,
quod ad utrunque domini pertinere poſſit
aduentum, ut dictum Hieremiæ propheti-
cum: Ecce dies ueniunt, & ſuſcitabo &c.
Ecce primus aduentus. In diebus illis ſalua
bitur Iuda, ecce ſecundus. Sed in euãgelio
rectè legitur de quinque panibus, quia poſt
quinque milia annorum datus eſt nobis in
primo aduentu panis angelorum. Ab hinc
etiam quinque dominicæ computantur,
uſque ad illum diem, in quo panis ortus
in præſepio prædicabitur. Quidam ta-
men hanc epiſtolam, & hoc euangelium
ponunt cum officio trinitatis; infra heb-
domadam uero, fit ſicut in cæteris feria-
tis; & congruè circa feſtum beati Andreæ
hoc euangelium legitur: quoniam de eo
in ipſo mentio continetur. Quædam ec-
cleſiæ faciunt in hac dominica feſtum de
Trinitate, aliæ uerò, in octaua Pentecoſtes,
ubi de hoc dictum eſt.

S V M M A.

1 *Dominica uigeſimaſexta poſt Pentecoſtẽ quid*
legendum in officio eccleſiaſtico. & nume-
ro. 2. 4.
3 *Menſes ſinguli ſingulis adaptantur tem-*
poribus.

De xxvj. dominica poſt Pentecoſten.
Cap. 143.

ILLVD † poſtremo no- 1
tandum eſt, quòd no-
cturnales lectiones à
prima dominica poſt
pentecoſten uſque ad
aduentum domini, qui-
dam non inſubtiliter
referunt ad illam temporis ſeriem, quæ
fuit à Dauid uſque ad aduentum domini.
Sed & ad illam congruè referri poſſunt,
quæ à primitiua cœpit eccleſia, ſicut e-
nim Sauli ſucceſſit Dauid: unde primo
legitur de primis libris Regum, ſic dæmo-
num cultui cultus unius Dei; & ſicut re-
gnum Dauid per Roboam, & Ieroboam
in ſciſſuras diuiditur, ut legitur in libris
ſequentibus, ſic eccleſiam ſcindit hære-
ticorum inſania. Deinde ſequuntur † li- 2
bri Salomonis, quia poſt pugnas hæreti-
corum claruerunt in eccleſia ſanctorũ do-
ctorum ingenia. Poſtmodum ſequitur li-
ber Iob, ubi agitur de perſecutionibus, &
conſolationibus eius, quia quantumuis in
pace floreat eccleſia, tentationes tamen
non deſunt ſpiritualium aduerſariorum,
quorum quanto eſt occultior pugna tanto
difficilior eſt: ſed glorioſior erit acquiſita
uictoria. Rurſus illud † quoq; adijciendum 3
eſt, quòd ſingulos menſes, præteritis poſſu-
mus adaptare temporibus. Nam per Ianua
rium in quo nouus annus inchoatur, tem-
pus à diluuio intelligitur, ubi mundus re-
nouatur. Per Februarium, in quo allelu Ia
depo-

deponitur, illud tempus innuitur, in quo uniuerſitas linguarum confunditur. Per Martium, in quo quadrageſima ſæpius celebratur, illud tempus accipitur, in quo Dei populus in Aegypto affligitur. Per Aprilem uerò, ubi Paſcha celebratur, uel obſeruatur, illud tempus oſtēditur, in quo populus à Pharaone liberatur. Per Maiū, in quo de Penteco. ſolennizatur, illud tempus recolitur, in quo populus in terra promiſſionis gratulabatur. Iunius & Iulius, in quibus hiſtoria Regum legitur, regnum Saulis & Dauid commemorant. Auguſtus, in quo liber Sapientiæ recitatur, regnum ſapiētis Salomonis inſinuat. Reliqui quatuor menſes, regna principalia notant. Babylonicum, quod eſt in oriente. Perſarum quod eſt in meridie. Græcorum, quod in Aquilone. Romanorum, quod eſt in Occidente. Igitur hiſtoria Iob, quæ legitur in Septembri, per duas hebdomadas, regnum exprimit Orientis. Vnde ibi dicitur: Erat uir ille magnus inter omnes Orientales, & legitur per duas hebdomadas: quia regnum illud durauit per duas annuales hebdomadas, id eſt, per bis ſeptingētos annos. Tor enim anni inueniuntur à tempore Nini, à quo regnum Babyloniæ incœpit, uſque ad Cyrum regem Perſarum, in quo defecit. In reliqua parte Septembris, regnum Perſarum innuitur. Quocirca
† duæ hiſtoriæ leguntur, eo quòd nunc 4
de Perſis nunc de Medis reges aſſumebantur. Hiſtoria Machabæorum, quæ legitur in Octobri Græcorum, ſignificat regnum, ſub quibus Prophetę leguntur, regnum Romanorum, in quo Chriſti religio uiget, accipitur. Propheriæ maximè de Chriſto loquuntur, cuius natiuitas eſt in fine anni, ſicut regnum Romanorum in fine mundi.

Finis Libri Sexti.

LIBER SEPTIMVS.

SVMMA.

1 *Sanctorum feſta quibus de cauſis eccleſia celebret. ibid. & nu. 2.*
2 *Sancti, & eorum reliquiæ an debeant honorari, & uenerari. & nu. 3. 6.*
4 *Sanctorum noui teſtamenti quadruplex differentia.*
5 *Sanctorū nulli latriā, uel ſacrificiū debemus.*
7 *Septimanæ dies qualiter nominentur ab Hebræis. Qualiter à Chriſtianis. nume. 8. 10. Item, qualiter à Gentilibus. nu. 9.*
11 *Feriæ, quid, & unde dictæ, & unde hoc uerbum natum inter Chriſtianos. nu. 12.*
13 *Dies tripliciter denominantur. Et diei Dominicæ excellentia. nu. 14.*
15 *Dies quidam priuilegiati, in quadrageſima.*
16 *Dies uariè incipit, iuxta uariam regionis, & loci conſuetudinem.*
17 *Solennitas, quid, & unde dicatur.*
18 *Feſtiuitatum diuerſa nomina. Et nu. 19.*
20 *Statio, quid, & unde orta. nu. 21.*
22 *Stationum duæ ſpecies.*
23 *Stationum forma, & à quo in urbe inſtitutæ. Et quorſum fiant. nu. 24.*
25 *Paſchatis feſtum, eſt alijs ſuperius.*
26 *Iſraeliticus populus, treis potiſſimum ſolennitates celebat.*
27 *Encænia ab Hebræis ortū habuerūt. Et quid.*
28 *Feſta occurrunt plus quinque milia Sanctorum, quolibet die exceptis Calendarum diebus, ut reſpondit Euſebius Conſtantino Imperatori.*
29 *Sanctorum catalogo nullus ad ſcribendis, niſi per Romanum Pontificem.*
30 *Feſta quæ celebrant per totum annum.*
31 *Feſta omnia, ſunt aut in totum duplicia, aut ſimpliciter duplicia, aut ſemiduplicia unūquodque percurrit, ibid. & nu. 32. 33.*
34 *Feſtorum uariæ, & diſſimiles ſolennitates, hierarchiam cœleſtem ſedibus, & gratia diſtinctam, deſignant. & nu. 35. 36. 37.*

38 *Pa-*

38 *Paſcha annotatiuum, quid:*
39 *Feſta omnis generis Sanctorum cur celebrentur tempore Paſchali, ſub nomine unius perſonæ.*
40 *Feſta ſanctorum qui immediatè cælum aſcenderunt, celebrantur tempore Paſchali: non autem cæterorum.*
41 *Feſta ſanctorum ueteris teſtamenti, per Græcos & Venetos coluntur.*
42 *Sanctorum octauæ cur celebrentur: & num. 46. Non tamen omnium. nu. 43.*
44 *Sanctorum octauæ, uarij ſunt generis.*
45 *Octaua ſignificationis, quæ ſit. Et quæ ſupplicationis. nu. 47.*
48 *Octauas inſtitutionis, qui habeant inter martyres, & qui inter confeſſores.*
49 *Sanctorum ferias quo ordine Author proſequatur.*

De ſanctorum feſtiuitatibus. Capit I.

POSTQVAM de diuinis officijs in genere, atque dominicis, & de feſtiuitatibus ad dominum pertinentibus in ſpecie præmiſimus: vtile eſt, ut de officijs feſtiuitatum ſanctorum aliqua in hac ſeptima parte ſubijciamus.
1 † Sanè eccleſia ſanctorum feſta multis de cauſis celebrat. Primò, ut eis uicem rependamus: quia ipſi iam celebrant feſtum de nobis, quoniam gau-
Luc. 15 dium eſt in cœlo angelis Dei, & animabus ſanctis ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. j. diſtinctione. quia tua. Secundò, quia eos honorando rem noſtram agimus. Nam eorum feſtiuitas noſtra eſt. Vnde Apo-
1. Cor. 3. ſtolus: Omnia noſtra ſunt: nos autem Chriſti. Charitas enim omnia communia facit. Tertiò, ut habeamus eos interceſſores pro nobis: unde legitur in 3. Regum 1. ca. quòd Berſabee, quæ interpretatur puteus ſacietatis, id eſt, eccleſia triumphans, impetrauit filio ſuo regnum. Quartò, ut eos imitemur. Per eorum enim exempla ad eorum imitationem prouocamur. Quintò, propter augmentum noſtræ ſecuritatis, & ſpei ſubleuationem. Si enim homines mortales nobis ſimiles potuerunt ita per ſua merita
Es. 59 ſublimari, & nos ſimiliter poterimus, quoniam manus domini non eſt abbreuiata. Sextò, propter honorem diuinæ maieſtatis, quam illos honorando in eis honoramus, & mirabilem prædicamus eum, qui ipſos ſanctificauit. Septimò, ut uiſa eorũ pulchritudine & munditia confundatur homo de peccatis ſuis, & terrena cõtemnat. ſicut & ipſi fecerunt. Octaua & principalis † cau- 2
ſa eſt, quia ſanctorum dies, & anniuerſaria in eorum honore nobis ad memoriam reducitur propter noſtram utilitatem, quoniam in eis honoramus Deum. Ipſi nanque cum ſint perfectè beati, orationibus noſtris non indigent: quia omnia eis ad uotum ſuccedunt: imò iniuriam facit martyri, qui pro martyre orat. extra de cele. miſ. cum Marthæ. §. pen. Ioan. etiam Dama. in lib. 4. c. 7. ponit alias rationes quare ſancti † & pa- 3
riter eorum corpora, ſiue reliquiæ debeãt honorari, quarum quædam ſumuntur quantum ad eorum dignitatem: & quædã quantum ad corporum ipſorum pretioſitatem. Dignitas quadruplex eſt: quoniã ſunt amici Dei, & filij Dei, hæredes Dei, & duces noſtri. De 1. Io. 13. Iam non dicam uos ſeruos, &c. De ſecundo Ioan. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. De tertio Rom. 8. Si autem filij & hæredes. De quarto ita dicit: Si quis multum laborat ducem inuenire, qui eum alicui regi mortali adducat, & pro eo ad ipſum uerbum faciat: quanto magis duces generis humani, qui pro nobis ad Deum interpellationes faciunt, honorandi ſunt templa illis erigẽdo, & eorum memoriam uenerando? Quantum uero ad corporum eorum prætioſitatem manifeſtandam, ponit etiam idem quatuor rationes. Nam ipſa ſanctorum corpora fuerũt promptuaria Dei, templum Chriſti, alabaſtrum ſpiritualis unguenti, fontes uiui. Auguſtinus addit quintum, ſcilicet organum Spiritus ſancti. ¶Circa primum dicit. Hi enim ſunt promptuaria Dei: cœnacula Spiritus ſancti. De ſecundo dicit: Quoniam per intellectum in corporibus eorum habitauit
Deus. Vnde Apoſtolus: Neſcitis, quoniam corpora ueſtra &c. Deus autem ſpiritus eſt. 1. Cor. 6.
Honoranda ergo ſunt animata Dei tẽpla. Homo quidem delectatur in ædificatione murorum: Deus uerò in conuerſione ſanctorũ. Vnde Pſal. Domine dilexi decorem domus tuæ, decorem, ſcilicet quem præſtat Pſ. 25
diuerſitas

diuerſitas non marmorum, ſed gratiarum.
Circa tertium dicit: Si enim ex rupe aqua
manauit in eremo, & ex maxilla aſini San-
ſoni ſitienti nequáquam incredibile eſt ex
martyrum reliquijs unguentum bene olés,
emanare ſitientibus Dei, & ſanctorum uir
tutem. Circa quartum dicit: Iſti enim uiuē-
tes in ueritate, cum libera præſentia Deo
adſiſtūt, & fontes nobis ſalutares domina-
tor Chriſtus ſanctorum ſuorum præbuit:
reliquias multiformia beneficia irrigātes.
Circa quintum dicit Auguſt. in lib. de ciui.
Dei: Non ſunt contemnēda, ſed plurimum
uenerāda ſanctorum corpora, quibus dum
adhuc uiuerent, ſpiritus ſanctus quaſi qui-
buſdam organis ad omne bonum uſus eſt.
2.Cor. Vnde Apoſtolus: An experimentum quæ-
13 riris eius, qui in me loquitur Chriſtus? Itē
Ambro. in hexameron: Hoc eſt pretioſiſſi-
mū, quòd homo diuinæ uocis fit organum,
& corporalibus labijs cœleſte exprimit ora
culum. ¶ Eſt † autem quadruplex diffe-
4 rētia ſanctorum noui teſtamenti, quos per
anni circulum colimus. Sunt enim Apoſto
li, martyres, confeſſores, & virgines: & hi
ſecundum Rabanū per quatuor mundi par
tes ſignificantur: per Orientem Apoſtoli,
per Meridiem martyres, per Aquilonem
confeſſores, per Occidentem virgines. Li-
5 cet autem feſtiuitates ſanctorum † cele-
brandæ ſint; & in eorum memoriam alta-
ria conſtruenda: nulli tamen eorum uel ēt
angelis, ſed ſoli Deo ſacrificare debemus.
Nemo enim antiſtitum in locis ſanctorum
corporum adſiſtens altari aliquando dixit.
Offerimus tibi Petre, & Paule, aut Cypria-
ne: ſed quod offertur Deo qui ſanctos coro
nauit offertur apud eorum memorias quos
coronauit, ut ex ipſorum locorum amore
maior effectus aſſurgat ad augendum chari
tatem in illis, quos imitari poſſumus, & in
illum, quo adiuuari poſſumus. Nec enim
ipſi ſancti, uel angeli exhiberi ſibi uolunt,
quod uni Deo per latriam deberi norunt.
Act. Vnde Paulus & Barnabas, cum quidam mi-
14 raculis per eos factis cōmoti, ipſis tanquam
dijs immolare uoluiſſent: Conſciſcis ueſti-
bus cōſitentes ſe homines mortales, & non
deos eſſe, hoc fieri uetuerunt. Et ſicut in
Apoc. Apoc. legitur angelus Ioannem ipſum in
9 uiſione adorare uolentē prohibuit, dicens:
Vide, ne feceris, frater enim tuus, & conſer

uus fratrum tuorum ſum: Deū adora. Iam
enim Chriſtus erat ſuper angelos exalta-
tus. Antea uerò leguntur angeli adorati, vt
dictum eſt in quarta parte, ſub particula ca Heſt. 3
non. s, ſuper uerbo, ſeruitutis. Et Mardo-
chæus Naaman noluit adorare: quoniam
ille diuinam ſibi uoluit adorationem impē
di. Honorandi †. ſunt ergo ſancti propter 6
imitationem, non adorandi, propter reli-
gionem. honorandi ſunt charitate, non ſer
uitute, ut dictum eſt ſuper dicto uerbo, ſer-
uitutis. Tribus ergo de cauſis ſanctos roga
mus, prout dictum eſt in præcedenti parte,
ſub tit. de rogationibus. ¶ Et nota, ꝙ ſtando
ſanctos rogare debemus, ut dictum eſt in
prooemio quintæ partis, ubi de reſpōſorio
agitur. Porrò dierū alij ſunt profeſti, alij
feſtiui, ſiue ſolennes. profeſti ſunt, qui nul
la ſpeciali celebritate inſigniti ſunt, quaſi
procul à feſto. ¶ Et not. quòd †. Hebræi ali- 7
ter denominant dies ſeptimanæ: & aliter
Gentiles, & eorū presbyteri, & aliter Chri
ſtiani. Hebræi denominant omnes alios
dies à ſabbato, qui apud omnes præcipuus
habetur: unde diem ſequentem poſt ſabba-
tum uocant prima ſabbati. Aliam ſecunda
ſabbati, & ſic de reliquis. Septimam uerò
diem uocant ſimpliciter ſabbatum, & quan
doque ſabbatum ſabbatorum. Sextam fe-
riam, uocant † paraſceue, à παρὰ, quod eſt 8
præ, & σκευὴ, quod eſt ſtructio, quaſi præſtru
ctio, ſeu præparatio: quia tunc Iudæi præpa
rant cibaria ad opus ſabbati, iuxta quod eis
præceptum fuerat de manna, ſcilicet ſexta
die colligatis ex eo duplum. Quoniam in Exod.
ſabbato non licebat eis cibos præparare, ſi- 16
cut manna colligere. Nos uerò hoc nomen
quod eſt commune cuilibet ſextæ feriæ ap-
propriamus illi ſextæ feriæ, quæ eſt proxi-
ma ante paſcha, pro eo, quòd tunc præpara
tus eſt cibus ſiue manna, quo & militans ec
cleſia modo, & triumphās in futura requie
perfruetur. ¶ Et nota, quod παρασκευὴ eſt no
men Græcum: ſed Iudæi propter uarias ca-
ptiuitates inter Græcos diſperſi, quædam
uocabula à Græcis ſumpſerunt, ut παρασκευ-
ὴ & συναγωγὴ, & alia quædam. ¶ † Genti- 9
les autem tā uulgus, quàm philoſophi de-
nominant dies à planetis. Vnde ſecundum
eos, prima dies, dicitur dies Solis: ſecunda,
dies Lunæ &c. Quæ nomina ſacra ſcriptura
non recipit: licet hodie uulgari uſu teneantur.

tur. De hoc dicitur in parte viij. ubi age-
tur de ſeptimana. Nempe uulgus ideò ſic
eos denominabat, quia Solem, Lunam,
Martem, & alias planetas à quibus dies de-
nominabant, Deos eſſe credebant. Phi-
loſophi uero ideo, quia hæc ſunt nomina
planetarum, ex quorum motibus, & natu-
ris omnia ſui uegetationem ſecundum il-
10 los trahunt. ¶ Chriſtiani † uero duos
dies tanquàm proprijs deſignant nomini-
bus. Nam ſabbatum, ſimpliciter ſabbatum
uocăt, propter authoritatem Hebraici ſer-
monis, & ſequentem diem dominicam uo
cant propter ſui primatum: de quo iam di
cetur. Vel quia ſic in legenda ſancti Ioan.
uocatur, ubi dicitur, Ioan. dominica die
poſt miſſarum ſolennia, deſcēdit in foſſum
ſepulturæ ſuę locum. Poſſet etiam dies do
minica prima feria appellari. Diem uerò
poſt dominicam ſequentem appellabant
ſecundam feriam, aliam tertiam feriam,
& ſic de alijs diebus uſque in ſabbatum.
11 Interpretatur † enim feria, quaſi dies ſo-
lennis, à * feriando dicta unde prima dies
ſeptimanæ ſolennis eſt. Vocantur ergo fe-
riæ, à feriando: quia toto tempore à vitiis
feriare, id eſt, uacare debemus, non quod
ſit à neceſſarijs uitæ operibus feriandum.
Vel dicitur à fando, id eſt, loquendo: quo
niam ſicut legitur in Gen. Dominus dixit
& facta ſunt. Siquidem beatus Siluester no
lens imitari Iudæos, qui dicunt prima ſab-
bati, ſecunda ſabbati: nec Gentiles qui di-
cunt dies Solis dies Lunæ &c. Adinuenit
12 hoc nomen feria. In † fine tamen ſepti-
manæ ſeruauit ſabbatum propter præmiſ-
ſam rationem, uel propter figuram, quia
ſabbatum interpretatur requies: quia tunc
dominus requieuit ab omni opere, quod
patrauerat, unde & nos per totam hebdo-
madam, id eſt, per totum tempus uitæ no-
ſtræ, quod percurritur per ſpatium vij. die-
rum debemus laborare, & niti ſummo co-
namine, ut ad requiem & beatitudinē per-
13 ueniamus. ¶ Die † ergo tripliciter deno-
minatur: primo ſecundum ſe, ut dies Lunę,
dies Martis &c. Secundò, iuxta uſum eccle
ſiæ, ut prima feria, ſecūda feria &c. Tertiò,
ſecundum menſes & hoc tripliciter. Primò
modo Cal. pridie Cal. iij. Cal. Secundò mo
do, Idus pridie Idus. iij. Idus. Tertiò modo,
Nonas, pridie Nonas. iij. Nonas. Dominica
uerò dies primatum obtinet & maior † eſt 14
inter alios dies: quia Chriſtus annuntiatus
fuit & reſurrexit, & in Apoſtolos ſpiritum
ſanctum miſit & Deus mundum, id eſt, cœ-
lum & terram in illa fecit, & in eodem
quoque die, ut dicitur mundus diſſolue-
tur. Dicitur autem dominica propter gau
dium dominicæ reſurrectionis quod in eo
celebramus. Licet autem quædam domi-
nicæ omnibus alijs ſint ſuperiores, uideli-
cet paſchæ & Pente. & hoc propter reſur-
rectionem, & ſpiritus ſancti miſſionem: ta-
men & quinque aliæ principales dicuntur,
& ſolennes, in quibus officia mutantur,
ſcilicet dominica prima de aduentu, do-
minica in octauis paſchæ, dominica in octa
uis Pentec. dominica qua cantatur, Lætare
Hieruſalem, & dominica in ramis palma-
rum. Addunt etiam quidam ſextam, ſcili-
cet qua cantatur. Inuocauit me quædam
etiam aliæ dominicæ dicuntur priuilegia-
tæ, quibus uidelicet hiſtoriæ ſunt appro-
priatæ. ¶ Et nota, ꝙ ſunt quidam dies pri
uilegiati † in tempore quadrageſimæ, ui 15
delicet quatuor quartæ feriæ, ſcilicet quar
ta feria in capite ieiuniorum, quarta feria
ſequentis hebdomadæ, & quarta feria poſt
Lętare Hieruſalem, & quarta feria ante cœ
nam domini. Item, quatuor ſabbata uideli
cet ſabbatum prioris hebdomadæ, quando
ordines celebrantur, & ſabbatum quartæ,
& ſabbatum quintæ, & ſabbatum in uigilia
paſchæ. Item tres dies dominicæ, ſcilicet
inuocauit me, & Lætare Hieruſalem, &
dominica in ramis palmarum. Item una
quinta feria, ſcilicet cœnæ domini. Item
una ſexta feria, ſcilicet paraſceue. Item,
tota una ſeptimana, ſcilicet ultima quæ
maior dicitur, prout ſub dominica in ra-
mis palmarum dictum eſt, de quibus pri-
uilegijs in ſuis locis dictum eſt. Et no-
ta, quòd paſcha & pentecoſt. ſunt heb-
domadariæ feſtiuitates, ut dictum eſt in
ſexta parte, ſub titu. de ſeptem diebus poſt
paſcha, & ſub pentecoſt. ¶ Incipit † au- 16
tem dies naturalis ſecundum Aegyptios
ab occaſu ſolis, ſiue in principio noctis, &
durat uſque ad ueſperam ſequentis diei;
iuxta illud. Et factum eſt ueſpere, & ma-
ne, dies unus: ſecundum Perſas & Græcos,
& ſecundum communem uulgi uſum inci-
pit mane ab ortu ſolis, ſecundum Roma-

nos à media nocte ſecundum Athenienſes
& ſecundum Arabas & Aſtronomicos à ſex
ta diei hora, quos omnes variè imitamur:
quoniam ad celebrationem diuinorum of-
ficiorum incipit dies in veſperis iuxta illud
à veſpere in veſpirani celebretis ſabbata ve
ſtra, extrà de feriis. c. j. quo ad treugæ ob-
ſeruationem in ortu ſolis, extrà de treuga
& pace.cap.j.ff.de iudiciis. l. more. quo ad
contractus incipit dies, & finitur in media
nocte.quo ad eſum carnium, poſt cœnam
vſque ad diluculum. de conſecr. diſt.iij.de
eſu.quo ad iudicium incipit mane, & termi
natur ſero in fine diei ante noctis tenebras
de offic.deleg. conſuluit, & in authentica,
de iudiciis.§.ſedebunt.Computatio autem
Aegyptiorum vera videtur, cùm contineat
ortum & occaſum ſignorum. Poteſt tamen
dici, quòd ſecundum Eccleſiam incipit me
dia nocte, quia tunc verus Sol, ſcilicet Chri
ſtus ortus eſt, iuxta illud. Dum medium ſi-
lentium &c. vel verius in veſperis, vt præ-
miſſum eſt: quia nox præceſſit, dies autem
appropinquauit. Licet autem naturaliter
dies præcedant noctes tamen in nocte pa-
ſchali fit econuerſo, vt dictum eſt in vj.par
17 te, ſub tit.de ſabbato ſancto. Solennes † ve
ro ſeu feſtiui dies, in quibus à quolibet ope
re ſeruili in honorem Dei & ſanctorum ab
ſtinendum eſt, & diuinis laudibus inſiſten-
dum. Et notandum eſt, quod ſolennitas eſt
communiter inſtituta: celebritas pro ali-
qua prærogatiua, & dicitur a ſolo quod eſt
commune vel abſoluto, id eſt, firmo atque
ſolido, quia ob religionem mutari non de-
bet, vel dicitur ſolennitas ex eo, quòd fieri
ſolet in anno. Celebritas verò vocatur,
quia ibi non terrena: ſed ſolum cœleſtia
aguntur. Solennitas autem alia eſt feſtiui-
tatum, alia ſtationum, alia litaniarum: alia
ieiuniorum, de quarum ſingulis videamus.
Solennitas feſtiuitatum, quæ eſt mors ſan-
ctorum, pluribus nominibus deſignatur. Vo
catur enim feſtiuitas, feſtum celebritas, na
tiuitas natalis vel natale, ſiue natalitium,
tranſitus ſeu exitus obitus, paſſio, aſſum-
ptio, depoſitio, & obdormitio. ¶ Feſtiuitas
18 † dicta eſt à feſtis diebus, quaſi feſtiuitas:
eò quòd in eis ſola diuina res agitur, qui-
bus contrarij ſunt feſti, in quibus ius fatur.
Dicitur quoque feſtiuitas, quaſi ſancti na-
tiuitas. Natiuitas propriè dicitur feſtum
illius natiuitatis, quæ eſt in carne, & in
mundo, & ſecundum hoc dicitur tantùm
Chriſti natiuitas & beatæ Mariæ, & beati
Ioannis Baptiſtæ, quorum tantùm natiui-
tates in Eccleſia celebrantur. Quare ſancti
dicantur in morte naſci, iam ſequitur, &
dicetur vbi de octaua agetur. De celebri-
tate iam dictum eſt, natalis vel natale vel
natalium dicitur, migratio ſanctorum ab
hoc ſeculo: quia tunc naſcuntur Deo, & ſe-
culo ad gloriam ea natiuitate, quæ tendit
ad vitam æternam. Indifferenter tamen illa
accipiuntur. Tranſitus, dicitur feſtum de
morte ſanctorum, quoniam animæ illo-
rum à corporibus exeuntes, per ignota ſibi
& diuerſa loca tranſeunt. xiij. quæſt. ij. tem
pus, vt per cœlum aereum, & æthereum, &
cryſtalinum, vt tandem perueniant ad em-
pyreum. ¶ Et † nota quod maius eſt fe- 19
ſtum tranſitus alicuius ſancti, quàm ali-
quod aliud, de illo dicetur ſub feſto aſſum-
ptionis. Obitus dicitur: quia tunc angeli
veniunt obuiam animæ, vt legitur de bea-
to Martino. Paſſio dicitur: quia tunc maxi-
mè corpus patitur: & etiam in anima quan
do per violentiam ab inuicem ſeparantur
& obitus vniuſcuiuſque poteſt paſſio nomi
nari: quia ſine amaritudine, & ſine violen-
tia quadam nulla anima de corpore tolli-
tur. Aſſumptio propriè, dicitur tranſitus
beatæ Mariæ. Depoſitio propriè, dicitur
depoſitio beati Ioannis euangeliſtæ, qui,
vt præmiſſum eſt, locum ſepulturæ viuus
intrauit, & ita ſeipſum depoſuit. Obdor-
mitio verò, dicitur mors ſanctorum, quaſi
quies, nam ſicut quis poſt ſomnum integer,
& validior ſit: ſic ſancti ſine difficultate re-
ſurgunt in corporibus glorificatis, quaſi à
ſumno euigilantes. Vnde Dominus de La-
zaro mortuo dixit: Lazarus amicus noſter 1.The.
dormit. xiij. q. ij. tempus, vnde Apoſtolus. 4.
Nolumus vos ignorare de dormientibus,
&c. ¶ Sequitur de ſtationibus videre, ſtatio
autem, ſecundum † Iſidorum, eſt obſerua- 20
tio ſtatorum dierum vel temporum. Die-
rum, vt quartæ & ſextæ feriæ ieiunium ex
veteri lege præceptum: de qua ſtatione in
euangelio: Ieiunio bis in ſabbato, id eſt in
quarta & ſexta ſabbati. Temporum, ſcili- Mat.
cet quæ legalibus, & propheticis inſtitu- 9.
tionibus, determinatis temporibus, ſtatu-
ta ſunt: vt ieiunium menſis, quarti, quinti,

ſept.mi,

ſeptimi, & decimi: vel ſicut in euangelio dicitur: Dies ille in quibus oblatus eſt ſpõſus, Statio, quoque vocatur, proceſſio ad aliquam Eccleſiam ad exoluendum ibi gratias Deo facta, & dicitur ſtatio, quia tunc ſtantes orare, & Deo gratias perſoluere non flexis genibus debemus tunc, nec ieiunamus tunc: nec in eis ſupplicationis voces fiunt, quæ omnia cum veſtibus humilitatis in litanijs fiunt. Videntur autem † ſtationes à veteri lege initium habuiſſe: quoniam tunc populus Iudæorum, & etiam multi gentiles conueniebant, in magnis ſolennitatibus, ſcilicet in Paſcha & Pentec. vt ibi orarent in templo, & Deo gratias perſoluerent, & offerrent: quod ad huc obſeruat Eccleſia, præſertim in Italia; vbi in hebdomadibus Paſchæ, & Pentecoſt. populus de oppidis & villis adiacentibus ciuitatibus conuenit ad eccleſiam Epiſcopalem. Aliæ ſtationes a Romanis habuerunt initium, qui eas maximè frequentant qui cùm interceſſionibus Sanctorum quorum ſuffragia implorabant, pericula euaſiſſent, cum proceſſione veniebant ad Eccleſiam illius Sancti, cuius patrocinio fuerant liberati laudes Deo, cum gratiarum actionibus perſoluentes. Iſidorus dicit in vj. etymolo. quòd ſtatio ex militari exemplo nomen accepit, pro eò, quod nulla lætitia caſtris obueniente, ſtationem contriſtatio

Deut. 16. 21

22 militum reſcindit. Sunt autem duæ ſpecies † ſtationum, aliæ nanque ſunt generales: aliæ particulares. Generales ſunt, quæ in prædictis duabus ſeptimanis ad matricem Eccleſiam fiunt. Particulares ſunt, quæ in diuerſis Eccleſiis fiunt, pro prædicta cauſa. Fiunt etiam quandoque obſeruationis cauſa, nulla alia cauſa intercedente: vt cùm in feſto alicuius Sancti ad eius Eccleſiam vadit proceſſio à maiori Eccleſia. Fiunt etiã cùm in diuerſis feſtis diebus, ad diuerſa altaria, cum proceſſione ob Sanctorum venerationem venimus. Inſtitutio ergo ſtationum ex prædictis liq. hoc tamen addito: quoniam ſicut Romani pro vitandis ſuis periculis ſtatuerunt ſuas ſtationes in vrbe, ſic & alij in ſuis ciuitatibus ob cauſas ſimiles ſtationes inſtituerunt. In diebus autem ſtationum, voces ſeu cantica lætitiæ cantantur, videlicet reſponſoria vel antiphonæ, vel quid huiuſmodi. Quandoque etiã tunc miſſa celebratur in Eccleſia, ad quam vadunt, & quandoque non, ſed poſt ſtationem oratione finita redeunt. ¶ † Et nota, 23
quod populus primo conuenit in aliqua Eccleſia vicina illi, in qua debet eſſe ſtatio: vt dictum eſt in quarta parte, ſub titulo de oratione. Nempe beatus Gregorius, qui ſtationes in vrbe ordinauit xx. homil. euangelij diuerſo tempore in illis dicendas declarauit, alias vero ſtomacho laceſſente alijs pronuntiandas commiſit. De ſolennitate litaniarum in ſexta parte, ſub titu. de rogationibus dictum eſt. ¶ † Nota tamen quod ſtationes fiunt propter præterita pe- 24
ricula. Litaniæ uero, quæ rogationes vel ſupplicationes interpretantur, fiunt pro periculis euitandis, vt præmiſſum eſt. De ſolennitate ieiuniorum, & de vigiliis Sanctorum, dictum eſt in ſexta parte, ſub quarta feria quartæ dominicæ de aduentu. Hoc etiam nota, quod natale Domini feſtum eſt patris quia per eum filius innotuit mun- 1. Io. 4
do. In hoc enim apparuit charitas Dei, quod nobis dedit filium ſuum, ſicut dicit beatus Ioannes. Feſtum tamen patris, feſtum eſt filij, & ſpiritus ſancti. In hoc enim quòd dicitur verbum, intelligitur pater verbi & etiam alia ratione, quia ſcilicet filius patrem manifeſtauit mundo. Paſcha verò, eſt feſtum filij, quia tunc Chriſtus à mortuis reſurrexit, & verus deus apparuit. Et nota † quòd ſolennitas Paſchæ anto- 25
nomaticè, dicitur ſolennitas ſolennitatum ſicut dicitur ſancta ſanctorum, & cantica canticorum: eo quòd alia ſancta, & alia cãtica excedunt. Inde eſt, quòd omnes dies dominicos reciprocamus, id eſt omnes dies dominicæ ſunt octauæ huius feſti. Dicitur etiam feſtiuitas feſtiuitatum, tum quia prima eſt omnium feſtiuitatum, tum quia omnes hac dominica communicare debent. ¶ In quibuſdam tamen locis quodlibet magnum feſtum paſcha vocatur, quaſi tranſitus, quia de vitiis ad virtutes tranſire debemus. Pentecoſt. eſt feſtum ſpiritus ſancti, & quælibet iſtarum ſolennitatum eſt ſolennitas totius trinitatis, quoniam indiuiſa ſunt opera trinitatis. de conſecra. diſt. iij. cap. fin. Licet, vt præmiſſum eſt, quælibet iſtarum magis, vni, quàm alteri approprietur. ¶ Non eſt etiam † ignorandum quod populus Iſraeliticus tres 26

principaliter celebrabat ſolennitates. Pri-
mum erat dies Paſchæ ſiue dies azymorum
quod eſt paſcha, quia tunc Deus eos libe-
rauit à poteſtate Pharaonis de ſeruitute
Aegypti: & à percuſſione angeli linitis po-
ſtibus de ſanguine agni immolati. Non
enim fuit domus alicuius Aegyptij, vbi
mortui non iacerent: niſi domus Iudæo-
rum, vbi nullus mortuus eſt. ¶ Secundum
erat pentec. quia tunc ſuſceperunt legem,
vt dictum eſt in ſexta parte ſub ipſo feſto.
¶ Tertium ſcenopegia, in Septembri, quod
ex græco interpretatur, dedicatio ſiue
fixio tabernaculorum. Populus enim Iſrae
liticus quadraginta annis in tabernaculis
habitauit, in cuius rei memoriā adhuc Iu-
dæi hoc feſtum celebrant, quaſi in taber-
naculis degentes. Σκήνος enim græcè, ta-
bernaculum dicitur latinè. Hæc feſta quæ
ſeptem diebus protelabantur, præcipuè
dicebantur. & ſabbatum quod interuenie-
bat dicebatur ſabbatum ſabbatorum, id eſt
27 ſabbatum ſanctorū. Verùm † & ſuperaddi-
derunt & alia feſta ob euentus uarios: ut
encœnia, quod celebrabant Hebræi in hye
me, ſcilicet in octobri: & uocabant encœ-
nia, nouam dedicationem tēpli. Νέον enim
enim grecè, dicitur nouum latinè: unde
quandocunque aliquid nouum fuerit dedi
catum, encœnia uocatur. Nam & ſiquis no-
ua tunica induitur encœniare dicitur. Nos
autem duo illorum ſeruamus, ſcilicet pa-
ſcha & pentecoſt. ſed alia ratione quàm il-
li, ipſi enim celebrant paſcha: quia tunc
ab Aegyptiaca ſeruitute liberati ſunt: nos
uerò, quia tunc per Chriſtum redempti ſu
mus. illi celebrabant pentecoſten, quia tūc
ſuſceperunt legem: nos uerò quia tunc ſpi
ritum ſanctum accipimus. Item illi ſuſce-
perunt legem in tabulis lapideis, ad duri
tiam cordis notandā extrinſecus ſcriptam,
quoniam uſque ad ſpiritualem literę intel
lectum non pertingebant. Sed ſpiritus ſan
ctus datus eſt 72. diſcipulis in corde digito
Dei, ſpiritualem intelligentiam eis dictan
te. Scenopegiam etiam quodammodo cele
bramus in Aſcenſione domini: quia per
tabernaculum intelligimus corpus domi-
ni: in quo ſub humanitate diuinitas latuit.
iuxta illud ſpal. In ſole poſuit tabernacu-
Pſ. 18 lum ſuum. Hoc itaque tabernaculum Chri
ſtus in mortali carne non figebat: quoniam
exultauit, ut gigas ad currendam uiam, di-
ſcurrēs de loco in locum: ut ſuſceptum my
ſterium adimpleret: ſed tunc fixit & ſtabi-
liuit tabernaculum, id eſt, corpus ſuum,
quando aſſumptus eſt in cœlum, ſedens
ibi ad dexteram Dei patris, & requie-
ſcens in patrimonialibus patris bonis,
donec ponet inimicos ſuos ſcabellum pe-
dum ſuorum. Hæc itaque tria feſta rectè
in euangelio ſpiritualiter celebramus. Mat.
Nam iuxta pſalm. Chriſtus captiuam du- vlt.
xit captiuitatem: quando in paſcha reſur- Pſal.
gens, uinctos ſuos eduxit de lacu, in quo 109
non erat aqua. Aſcendit in altum. cum Pſ. 67
in aſcenſione exaltatus eſt ſuper cœlos cœ Zac. 9
lorum ad orientem. Dedit dona homi-
nibus, cum in pentecoſt. effudit de ſpi-
ritu ſancto, ſuper omnem carnem, Quar-
ta uerò feria poſt dominicā de paſſione eſt
de encœnijs prout ibi dictum eſt in ſexta
parte, Erant quoq; & aliæ quatuor ſolen-
nitates, non tamen ita ſolennes, ſicut
præcedentes, uidelicet ſabbatum, feſtum
clangoris, feſtum propiciationis, & Νε-
μηνία. Siquidem apud Hebræos neomenia
dicta eſt: quia ſecundum lunarem curſum
menſes ſupputabantur. Μήνη græcè, lu-
na uocatur. inde νεομηνία, id eſt noua lu-
na: Apud nos uerò neomeniæ, ſunt Ca-
lendæ. Erant apud Hebræos ipſi de Ca-
lendarum: ex legali inſtitutione ſolen-
nes. ¶ Sane Conſtantinus † Imperator par 28
tes tranſmarinas petens: inuenit Euſe-
bium Ceſarienſem Epiſcopum, virum ſan-
ctiſsimum, cui dixit: Pete à me vnde Ec-
cleſia tua ditetur. Ille verò reſpondit:
Eccleſia mea ſatis abundat in diuitijs, ſci-
licet, rogo te, ut mittas per partes mundi,
& nomina ſanctorum, & tempora paſſio-
num, & ſub quibus, & qualiter, & in quibus
locis paſſi ſunt ſcribas: quod factum eſt:
Et refert Euſebius quod quolibet anni die
plus, quàm quinq; millium ſanctorū feſta
concurrunt excepta die calēdarum Ianua-
rij, quo intendebant Gentiles epulis, & ſo-
lennitatibus, non ad martirizandum ſan-
ctos. & Hie. dicit idem in epiſtola, quæ ſuo
Calendario præponitur. unde Greg. dicit.
Totus mundus plenus eſt ſanctis. & ſimili-
ter Haymo dixit de angelis, quod ſi quis
creaturas ſpirituales, uidere poſſet, uideret
eas ebulire ī aere ſicut minimos atomos, in
ſolis

29 ſolis ſplendore. ¶ † Et nota, quod nullus
adſcribendus, ſeu annumerandus eſt cata-
logo ſiue numero ſanctorum, niſi per Ro-
manum pontificem, & niſi facta prius clara
fide de illius uita, & miraculis, extrà de re-
liq. & ueneratio. ſancto. c j. extrà de teſta-
men. uenerabili. Dicitur autem catalogus,
ſermo, à κατα quod eſt circa. & λογος, quod
eſt ſermo. * Et litania ſiue calendarium,
in quibus enumerantur Sancti per Roma-
nam eccleſiam approbati, dicitur uniuer-
ſalis ſermo, cæterum ſecundum Decretum
concilij Africani, de conſecratione diſtin-
ctio. j. placet. nulla memoria martyrum
probabiliter, ſiue ſolenniter accipiatur,
niſi aut ubi corpus martyris, aut certè reli
quiæ ſunt, aut ubi fuit origo habitationis,
uel poſſeſſionis illius. Nã altaria, quæ per
ſomnia, & inanes quaſi reuelationes quo-
rumlibet hominum ubicunque ſtatuuntur,
omnino reprobantur. Item ſtatutum eſt in
concilio Aurelia. de conſecratio. diſtin-
ctio. tertia, epiſcopus. quod epiſcopus ſi in-
firmitate non fuerit impeditus, Eccleſiæ
cui fuerit proximus puta epiſcopali, die do
minica deeſſe non debet. ¶ Quæ autem
30 feſtiuitates † celebrandæ ſint, patet ex cõ
cilio Lugdunẽſi. de conſecratio. diſtinctio.
iij. cap. j. extra de fer. cap. fina. in quo ſic ſta
tutum eſt. Dies domini feriandi ſunt à ue-
ſpera in ueſperam. Item feſtum natalis do-
mini. ſancti Stephani, ſancti Ioannis euan-
geliſtæ, Innocentium, ſancti Silueſtri, Cir-
cuncisionis, Theophaniæ, ſiue Epiphaniæ,
Paſcha, cum tota præcedenti, & ſequenti-
bus hebdomadibus: Rogationes cum tri-
bus diebus: Aſcenſio domini. Pentecoſtes,
cum duobus diebus ſequẽtibus, ſancti Ioan-
nis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum: ſan-
cti Laurentij: Feſtiuitates beatę Mariæ,
omnes dies dominici: dedicatio ſancti Mi-
chaelis, dedicatio cuiuſlibet oratorij, feſtũ
omnium Sanctorum, ſancti Martini. Illę fe
ſtiuitates, ſcilicet ſanctorum Canonizato-
rum, quas ſinguli epiſcopi in ſuis eccleſijs
cum clero, & populo decreuerint cele-
brandas. Reliquis uerò feſtiuitatibus, quę
per annum ſunt, non ſunt populi cogendi
ad celebrandum ſiue feriandum, nec pro-
hibendi. Quot pſalmos, quot reſponſo-
ria, quot lectiones, & quare in feſtis dican-
tur, dictum eſt in quinta parte, ſub titulo
de nocturnis. ¶ Quędam † autem feſta 31
dicuntur in totum duplicia: quædam ſim-
pliciter duplicia, quædam ſemiduplicia.
¶ Dicuntur quędam duplicia in quibuſdam
eccleſijs, pro eo, quod reſponſoria tam ma-
iora quàm breuia, & uerſus à duobus can-
tantur, & quia omnia incipienda à duobus
incipiuntur, & quia antiphonæ in matuti-
nis & ueſperis duplicantur. dicuntur enim
completę & ante Pſalmum, & poſt, ſicut eſt
feſtum natalis domini, Sancti Stephani
protomartyris, ſancti Ioannis euangeliſtæ,
Circuncisio domini, Epiphaniæ, Purifica-
tionis, Annuntiationis, Reſurrectionis,
Aſcenſionis, Pentecoſtes: ſancti Ioannis Ba
ptiſtæ, Apoſtolorum Petri & Pauli, ſancti
Laurentij. Aſſumptionis beatæ Mariæ vir-
ginis, natiuitatis eiuſdem, & dedicatio Baſi
licæ. ¶ Præmiſſa † quidem ſunt maiora 32
duplicia feſta. Minora autem duplicia feſta
ſunt, ſecunda & tertia feria, infra octauas
reſurrectionis. Item, ſecunda & tertia feria
infra octauas Pentecoſtes. Commemora-
tio ſancti Pauli apoſtoli. Octauæ Apoſto-
lorũ Petri & Pauli, & aſſumptionis, & quod
libet feſtum, quod unaquæque eccleſia du-
plex ordinauerit celebrari. ¶ Semidupli-
cia † autem feſta ſunt, in quibus pręmiſſa 33
omnino non obſeruantur; ſed tantum ter-
tium, ſextum, & ultimum. Reſponſoria can
tãtur à duobus, nec incipitur à duobus, nec
duplicantur antiphonę, licet uerſus, & bre-
uia reſponſoria à duobus dicantur, & ſunt
hæc ſemiduplicia feſta Sãctorum, Andreę,
Nicolai, Lucię, Thomę Apoſtoli Innocen-
tium octauę epiphanię, Agnetis, Conuer-
ſio ſancti Pauli, Agathę, Mathię, Cathedra
ſancti Petri, Gregorij, Auguſtini, Hierony
mi, Ambroſij, Philippi, & Iacobi, Marci
euangeliſtę, Inuentionis ſanctę Crucis, Re-
uelationis ſancti Michaelis, octaua Aſcen-
ſionis, Ioannis ante porta Latinam, Bar-
nabę apoſtoli, octaua ſancti Ioannis Ba-
ptiſtę, Marię Magdalenę, Iacobi apoſtoli,
ad uincula ſancti Petri, octaua ſancti Lau-
rentij Bartholomęi apoſtoli, & decolatio
ſancti Ioannis Baptiſtę, octaua natiuita-
tis beatæ Marię, Exultatio ſanctę Cru-
cis. Matthęi apoſtoli, Lucę euangeliſtæ,
Simonis, & Iudæ apoſtolorum, Marti-
ni Ceciliæ, Catharinæ: & alia ſecun-
dum conſuetudinem cuiuſcunque eccleſiæ.

Sanè igitur hæc varietas circa feſta ſerua-
tur: quoniam ſicut per apoſtolum ſtella
differt in claritate à ſtella, nec etiam erit
reſurrectio mortuorum. Cùm ergo ſecun-
dum beatum Dionyſium Eccleſiaſtica hie-
rarchia, repræſentet aliqualiter in ſuis
actionibus, ſeu ordinationibus cœleſtem
hierarchiam, in qua ſancti ſecundum diuer
ſitatem meritorum ſuorum diſponuntur:
ideò ad hoc repræſentandum varietas di-
uerſorum officiorum in noſtra Eccleſia re-
34 peritur. ¶ Quæ igitur † feſta in toto dupli
cia, & quæ ſemiduplicia dici debeant, liqui
do patet ſecundum myſticum intellectum.
Nam ſecundum ſanctos viſio Dei erit præ-
mium omnium beatorum, quæ quidem vi-
ſio erit maior vel minor in omnibus, ſecun
dum quod hic poſiti magis, vel minus in
charitate, quæ eſt radix omnium merito-
rum, profecerint. Veruntamen ſunt quæ
dam ſpecialia merita, quæ ſecundum ali-
qua ſpecialia præmia habentibus alia me-
rita in futura gloria conferentur. Vnde
ſpeciale pręmium ſupereſſentiale redde-
tur Martyribus, Doctoribus & Virginibus,
quod præmium aureola dicitur, ita quòd
quantum ad hoc aliqui ſancti duplex habe
bunt præmium, ſcilicet eſſentiale, quod di-
citur Dei viſio: & accidentale, aureola, &
ſecundum hæc feſta ſanctorum poſſunt di-
ci maiora, vel minora, ſcilicet in quibus
præmiorum rationes magis vel minus re-
periri poſſunt. Quia agitur beata virgo
inter omnes ſanctos ſublimiori præmio,
potitur, quantum ad præmium eſſentiale,
& rationes etiam accidentalium præmio-
rum ſibi competunt: ideò eius feſtum to-
tum duplex dicitur eſſe, ſic eſt etiam in fe-
ſtiuitatibus ad honorem Chriſti ſtatutis.
Quia verò poſt eos angeli ſecundum obti-
nent locum, & poſt illos Apoſtoli & marty
res, & poſt ipſos alij: ideò ſecundum eorum
plura vel pauciora eſſentialia, & acciden-
talia præmia ipſorum feſtum, vel totum du
plex vel ſemiduplex vel ſimplex debet ab
Eccleſia militante, quæ veſtigia triumphã-
35 tis imitatur, cõformiter celebrari. ¶ † Quã
doque verò alia conſideratione dicuntur
feſta duplicia, quando ſcilicet eadem die
duo feſta concurrunt, & tunc minus cedit
maiori. Nam die illa de feſto excellentio-
ri officium celebratur, & de minori fit ſo-
lummodo commemoratio & illius officiũ
ad diem ſequentem reſeruatur, ſicut fit de
beatis Petro & Paulo. Si ergo eadem die
plura feſta concurrant, & omnes ſunt mar-
tyres illius qui inter eos maioris erit no-
minis, officium celebretur. Si verò alter cõ-
feſſor, & alius martyr, vel martyres, ſi con-
feſſor maioris ſit nominis, quàm martyr,
vel priuilegiatus, vt beatus Martinus, &
cuius generaliter officium inſtituit Eccle-
ſia, dicendum eſt officium de confeſſore &
commemoratio facienda eſt de martyre,
ſin autem celebrandum eſt de martyre,
item ſi feſtum Andreæ veniret in prima
dominica de aduentu, fiet in ſecunda feria.
¶ Idem dicimus † de quolibet feſto Apo-
ſtolorum & martyrum, ſi occurrerent in 36
primis dominicis priuilegiatis, item ſi fe-
ſtum habens vigilia contingit in feria ſe-
cunda, celebratur officium de vigilia, & ie-
iunatur in ſabbato præcedenti, extrà de ob
ſer. ieiu. c. j. Si autem in quacunque alia do
minica à priuilegiatis, id eſt, quibus hiſto-
riæ appropriatæ inueniuntur euenerit fe-
ſtum Apoſtoli vel alicuius præcipui marty
ris, vel alterius ſancti qui proprium habeat
officium, attendendum eſt, verum ſequens
hebdomada ſiue ſinguli dies ipſius pro-
prium habeãt officium, quod ſi habent, fiet
officium de dominica, & feſtum ſancti fiet
in ſecunda feria, ſi verò nõ habent, fiat offi
cium de feſto in dominica, & officium do-
minicæ fiet in ſecunda feria, & ſic domini-
ca quandoque cedit feſto, quandoque econ
uersò. ¶ Circa vigilias † ſanctorum, quare 37
ſic vocatur, & vnde ortum habuerunt dictũ
eſt in ſexta parte, ſub quarta feria tertiæ
hebdomadæ aduentus. Porrò circa feſta,
quæ in ſeptuageſima ſeu in tempore paſſio
nis ſiue ante illud occurrunt, ſicut eſt feſtũ
ſanctę Agathæ, cathedra ſancti Petri, ſan-
cti Matthiæ: Annuntiationis Domini, fe-
ſtum ſancti Gregorij, feſtum etiam patro-
ni cuiuslibet Eccleſiæ, ſi acciderit, vel anni
uerſarium illius vel paſcha alicuius, anno-
tatiuum generaliter dicimus, ꝙ cãtica lau
dis, ſcilicet Te Deum laudamus. Gloria in
excelſis Deo: & Ite miſſa eſt, in illis de-
bent cantari, & omnia quæ cantarentur in
illis, ſi in aliis temporibus contingerent
præter allelu Ia, quoniam feſta huiuſmo-
di ad tempus paſchæ pertinere noſcuntur.

Sed

Sed quare non dicitur tunc allelu-Ia, ſicut alia cantica lætitiæ? Reſpondeo quia illud eſt magis canticum lætitiæ quàm alia, quæ ſunt magis obſeruationes, ſeu gratiarum actiones, quàm cantica lætitiæ. Licet & in illis ſit aliqua lætitia, præſertim in cantu. Si verò opponatur, ꝙ Gloria in excelſis, quod eſt proprium natalis Domini, &, Ite miſſa eſt, quod eſt canticum ſeu laus reſurrectionis: & Te Deum laudamus, quod ſignificat lætitiam pro drachma inuenta, nō debeant in feſto annuntiationis Domini cantari, pro eo, quòd præmiſſa in aduentu Domini nondum ſua tempora habebant: quia Dominus nondum ea in rebus humanis fuerat proſecutus. Reſpondent, qui ſolẽnizare cōtendunt, ꝙ hoc feſtum eſt omnium feſtorum Chriſti, quaſi fons & origo ſeu initium, quoniam & ſi natale Domini vel paſſio vel inuentio drachmæ nondum erant in re, vel in tempore, habebantur tamen in ſpe, quoniam in ſpe eorum prodi-
38 gia præcedebant. Annotatiuum † paſcha vocatur, quando aliquis diem, quo baptizatus eſt, celebrat annuatim, quod fortè ſumitur à gentilibus, qui diem, in quo ad miſeriam naſcebantur, natalitium obſeruabāt, in qua celebratione officium paſchę debet cantari, præter allelu-Ia, ſi in tempore quadrageſimæ contingat. ¶ Et nota, quòd hæc tria, ſcilicet, Te Deum laudamus: Gloria in excelſis Deo: & Ite miſſa eſt, ſeſe concomitantur, & eſt ratio. Nam gloria in excelſis ſignificat illud ineffabile gaudium, quod angelus paſtoribus nuntiauit, dicens Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus eſt vobis hodie ſaluator. Ite miſſa eſt, quod eſt dictum, ite ad propria, miſſa eſt conſummata, deſignat acceſſum paſtorum ad locum natiuitatis Chriſti dicentium ad inuicem, poſt angelicam annuntiationem: Tranſeamus vſque ad Bethleem, & videamus hoc verbum, quod factum eſt. Quia ergo poſt annuntiationem angeli ſecutus eſt paſtorum acceſſus: ideò meritò quando ſacerdos dicit: Gloria in excelſis Deo, in quo prædictum angelum repræſentat, debet etiam dici, Ite miſſa eſt. Similiter quando hæc duo dicuntur, vel omittuntur: Te Deum laudamus, ad nocturnos dicitur vel omittitur, quoniam ibi gaudium & laudes cœli & terræ, creatoris, & creaturæ, capitis & membrorum ſignificantur ſicut in Gloria in excelſis Deo, cœlum & terra, creator & creatura, caput & membra, cum laude & gaudio nominantur, imò ferè omnia, quæ ibi implicitè continentur hic explicitè ponuntur: meritò igitur quando illud dicitur hoc non debet omitti. Veruntamen non ſemper præmiſſa ſe concomitantur. Nam in feſto cathedræ beati Petri, etiam ſi occurrat in quadrageſima quædã Eccleſiæ dicũt, Te Deum laudamus, cæteris laudibus tacitis, quia hoc cantico vti ſolemus ad intronizandos epiſcopos in ſedes ſuas, & beatus Petrus eadem die fuit in cathedra Antiochena intronizatus. Item in cœna Domini dicitur Gloria in excelſis, & Ite miſſa eſt, ſi epiſcopus adſit, & chriſmatis celebret officium. Et in ſabbato ſancto dicitur Gloria in excelſis, ſed non Ite miſſa eſt. In ipſis tamen diebus non dicitur: Te Deum laudamus. Item in die natiuitatis dicitur, Gloria in excelſis in prima miſſa, ſed ite miſſa eſt non dicitur, ne populus licentiatum ſe credens, non audito matutino diſcedat, & propter hoc etiam quidam tunc reſeruant finalem collectam primæ miſſæ donec matutinæ expleantur, concludentes poſteà miſſam, ſub, Benedicamus Domino, ſed alia ratio ponitur in quarta parte, ſub titulo de oratione nouiſſima. Secundam etiam miſſam eodem modo finiſit. In quibuſdam tamen Eccleſiis dicitur tūc. Ecce completa ſunt omnia, nec datur populo licentia recedendi, vt ſciat ſe debere tertiam miſſam audire in qua demum dicitur, Ite miſſa eſt. In aliis autem, in quibus fit officium Ambroſianum in tempore quadrageſimæ nullius ſancti feſtiuitas celebratur, ſed tantum commemoratio fit, & id ipſum antiqua decreta in aliis Eccleſiis ſeruari iubebant, & antiquitus communiter ſic fiebat. In aliis quoque Eccleſiis prius ſanctificatur, quàm euangelium legatur, vel cantetur. xxxiiij. quæſt. iiij. non oportet, & cap. ſequen. De officio feſtorum, quæ tempore aduentus occurrunt, dictum eſt in ſexta parte, in titulo de tempore ad-
uentus. De feſtis † verò reſurrectionis, 39
vſque ad octauam Pentecoſt. hæc regula generaliter in quibuſdam Eccleſiis ſeruatur, quòd in omnibus ſanctorum feſtis cantatur hiſtoria, Beatus vir. hoc in Apoſtolis.

Martyribus,Confeſſoribus, & Virginibus, hoc & in vno & in pluribus frequentatur. Vir enim iſte beatus Chriſtus eſt ſecũdum regulam ciconij caput & membra. Hic eſt enim martyr,de quo dicitur in antiphona: Filiæ Hieruſalem quem ſecundum caput coronauit Dominus ſtola immortalitatis, in hoc tempore ſolennitatis & lætitiæ, & ſecundum membra poſteà coronabit in illo tempore, quod per iſtud ſignificatur, quod erit æternitatis & gloriæ, hic enim eſt qui loquitur in officio, quod hoc tempore frequentatur, ſcilicet. Protexiſti me Deus. Hic eſt vitis vera, & ſancti ſunt palmites,ſicut dicitur in euangelio. Ego ſum vitis vera. Ioan. xv. cap. quod ſimiliter hoc tempore frequentatur, & ſecũdum pręmiſſa patet, quòd etiam in feſtis duorum vel plurium ſanctorum, debet dici in prædicta antiphona, Filiæ Hieruſalem,venite & videte martyrem, ſcilicet Chriſtum & non martyres, & alia in plurali, ſicut faciunt quidam. Frequentamus autem hoc tempore in feſtiuitatibus Sanctorum idẽtitatem officiorum: eò quòd in ſuo ſignificato, idẽ erit denarius omnium,& quia tunc glorificati erimus: vnum cum Chriſto, hoc tem-
40 pore glorificato. Sed quæritur, † quare in tempore paſchali non celebramus feſta Sanctorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt, vel cum eo cœlos aſcenderunt, debemus enim de illorum glorificatione gaudere, & ſolennizare,ſicut & de aliis Sanctis,cùm certi ſumus eos cœlos aſcendiſſe? Reſpondeo,quòd ideò non ſolennizamus, quoniã ad inferos deſcenderunt. Solennizamus enim Sanctorum natalitia, quando videlicet cœlo nati ſunt: vt præmiſſum eſt, non quando inferno,de quo dictum eſt in ſexta parte ſub paraſceue. Poteſt etiã dici, quod de glorificatione illorum in anima in Paſcha,vel ſaltem in Aſcenſione feſtare debemus,ſed non poſſumus, propter authoritatem officiorum illorum dierum. O vmbraretur enim ſolennitas illorum authoritate maioris ſolennitatis, quoniam veniente principe ceſſat magiſtratus, & ideo ſtatutum fuit, vt per alia tempora anni diebus,quibus eis dedicatæ fuerint Eccleſiæ feſta illorum celebrentur. Vel ſecundum Bedam, in dedicatione eccleſiæ in qua nouem lectiones dicuntur, fit feſtum de illis, ſicut & feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ fit ad finem Auguſti, qui tamen circa Paſcha mortuus fuit, & feſtum beati Iacobi compoſtellæ in Iulio, qui tamen fuit tempore Paſchali occiſus. Beatus quoque Petrus Apoſtolus fuit incarceratus hoc tempore. Facta eſt enim prædictorum feſtorum mutatio: quia tanta erat feſtiuitas principis omnium, quod non poterãt tunc celebrari ſolennitates ſatellitum, iuxta
illud: Cede maiori. ¶ Veruntamen † feſta 41
ſanctorum veteris teſtamenti, vt Abrahã, Iſaac, Dauid, Daniel & aliorum per Græciam & apud Venetias coli dicuntur, & ibi habere Eccleſias de Machabęis dicitur prout ſub iſto feſto dicetur. Circa octauas notandum eſt, quod octauam diem Leuiticus liber inſinuat, dicens, dies octauus erit celeberrimus atque ſanctiſſimus.

¶ Sanè † octauæ ſanctorum ideò cele- 42
brantur, quia ſicut primus dies ſignificat natiuitatem eorum, ſcilicet qualiter naſcuntur cœlo, & in ſocietatem angelorum & ſanctorum patrum, quando animæ eorum à corporibus ſeparantur, ita in octauis recolentes reſurrectionem corporum congratulamur reſurrectioni eorum. ¶ Et
attende, quod quorundam † ſanctorum 43
celebrantur octauæ, ne hoc miſterium lateat, non autem omnium, ne vileſcat. Si enim non valemus omnia feſta celebrare ſanctorum, quanto minus octauas eorum? Si igitur aliorum ſanctorum octauæ ſolennes ſunt quanto magis ſancti ſanctorum, ſcilicet Domini natiuitatis, octauæ ſolennis erit? Videtur autem, quòd natiuitas Domini non habeat octauam, quia illa tendebat ad mortem. Obitus enim Sanctorum ideo habent octauas: quia tunc ipſi naſcuntur ea natiuitate, quæ eſt ad vitam ęternam: Poſt illam enim natiuitatẽ, quæ eſt in morte, ſperanda eſt gloria reſurrectionis, quæ datur in octaua: non poſt natiuitatem, quæ eſt ad mortem. Secũdum hoc etiam videtur, quòd natiuitas beatæ Mariæ, natiuitas beati Ioannis Baptiſtę, non habent octauam, nec etiam reſurrectio domini, in qua Dominus recepit ſtolam corporis, quæ generaliter omnibus fidelibus dabitur in octaua: Iam enim ipſa reſurre-
ctio domini facta erat in re. ¶ Quia † igitur 44
diuerſæ eccleſiæ in diuerſis feſtiuitatibus

octauas

octauas celebrant, ideo ne illis reprehendere uideamur, dicimus, quòd duplex eſt octaua, ſcilicet reuerentiæ ſiue uenerationis, ſeu deuotionis & inſtitutionis. ¶Octaua reuerentiæ, eſt feſtiuitatum Paſchæ, Pẽtecoſtes, Natiuitatis beatæ virginis Marię & beati Ioannis Baptiſtæ, celebrãtur enim octauæ eorum pro ſola deuotione, non pro alio myſterio. ¶Octaua etiam deuotionis eſt in ſanctis patronis eccleſiarum, & de ſancto Nicolao, & de beata Maria Magdalena, & ſimilibus qui octauas non habent, ſed quædam Eccleſiæ ob deuotionem eas faciunt. ¶Octaua vero inſtitutionis, quadripartita eſt, quia eſt octaua ſignificationis, ſuppletionis, alterius negotij, ſignificationis & futuræ glorificationis. ¶Octaua † ſignificationis eſt, vt octauæ Sanctorum vigilias habentium, & feſtum dedicationis eccleſiæ, quod fit in ſignum,
45 quod dedicabitur eccleſia, id eſt, extrema & pleniſſima dedicatione, dedicabitur tũc id eſt, copulabitur Chriſto, dedicari enim eſt copulari, & octauæ martyrũ, quia ipſi per ea quæ paſſi ſunt, & ex eo, ꝙ hanc uitam pro nihilo habuerunt oſtenderunt, quod erat uita immortalis. ¶Vnde octauæ Innocentium poſſunt dici octauæ ſignificationis, quia per eas reſurrectio noſtra ſignificatur, prout ſub feſto illo dicetur, & etiã octauas beatorum Petri & pauli, & quorũdam ſanctorum, quæ ſignificant ſtolam ſecundam, ſcilicet glorificationem, quam in octaua ætate habituri ſunt. Sed quare ob ſimilem etiam cauſam non obſeruatur ſeu celebratur octaua paſſionis domini? Sicut enim Chriſtus qui eſt ſol iuſtitiæ natus eſt, non propter ſe, ſed ut lux noſtris mentibus qui eramus in tenebris appareret, ſicut etiam baptizatus eſt, nõ propter ſe ſed ut noſtra peccata lauaret, ſic mortuus eſt, non propter ſe: ſed ut uos moreremur peccato, per quod nos liberaret à morte. ¶Reſpondeo ideo quia ſuperueniens feſtum lætitiæ obumbrat, & abolet commemorationem triſtitiæ. ¶Præterea, licet reddatur ratio, quare præmiſſæ octauæ fiant, non tamen vſquequaque in ſimilibus exigitur, quod octauæ fiant. Nam Chriſtus fuit circunciſus carnaliter, ut circuncidamur ſpiritualiter, ieiunauit, ut ieiunemus, pedes lauit, ut lauemus. Nec ſecundũ octauam iſtorum aut ſimiliũ celebramus, ſed & octauæ ſanctorũ ob cauſam diſſimilẽ celebrantur, ut præmiſſum eſt. ¶Rurſus diſſimilem habet cauſam octauæ paſchalis ſolennitas, cui non fit octauæ myſterium uel miniſteriũ. ¶Octaua tamen additur propter octo beatitudines quæ in illa ſolenni octaua percipiuntur, prout dictum eſt ibi, & etiam octaua Pentecoſt. quæ & ideo celebratur, ut operum ſancti ſpiritus conſummatio declaretur. Eſt etiam omnium
† octauatum ratio generalis, quia, ſcilicet. 46
octaua reddit ad caput, quod eſt de beatitudinibus. In libro de doctrina Chriſtiana aſſerit Auguſt. Idemque dies primus eſt, & octauus, ſcilicet dominicus, & ideo reſurrectio domini dicitur facta in octaua, id eſt, in die dominica. Idcirco igitur obſeruatur celebritas octauarũ, vt reuertamur ad primum innocẽtiæ ſtatum, in cuius innocentiæ recordatione, in octauo die circunciſio agebatur, ut mens circunciſa fieret ab omni carnali contagione. ¶Octaua
†ſuppletionis, eſt octaua natiuitatis domi- 47
ni, quia in ea ſupplemus quod minus factũ eſt in feſto natiuitatis: Quia enim in natiuitate multum actũ eſt de partu, & parum de parturiente, ideò in octaua plenius agitur de parturiente, quod apparet in reſpõſorijs, & antiphonis laudum, & in diurno officio ipſius octauæ, & ob ſimilem etiam cauſam celebratur octaua Epiphaniæ. ¶Octaua alterius rei ſignificationis eſt, ſimiliter octaua natiuitatis, prout ibi dictũ eſt, & octaua agentis. In illa enim repreſentat, quòd beata Agnes octaua die viſa eſt glorioſa, à quibuſdam fidelibus, prout ſub illo feſto dicetur. ¶Octaua futurę glorificationis eſt, ut octaua obitus cuiuſlibet ſancti. ¶Item nota, quod tantum beatus
†Stephanus & Laurentius habent inter 48
martyres octauas inſtitutionis, ſolus uero beatus Martinus inter cõfeſſores. De octauis Paſchæ & aſcenſionis, & natalis domini, dictum eſt in ſexta parte, ſub titulo, de Paſcha. Licet autem regulariter in octauis feſtiuitatum fiat in miſſa officium ſicut in ipſis feſtiuitatibus, pro eo quod in octaua eadẽ die cũ ipſo feſto cenſetur, hoc tamen fallit in octauis Apoſtolorũ Petri & Pauli, quibus dicitur officium de martyribus. Licet enim una & eadem die ambo paſſi fue-

fuerint, non tamen eadem die de vtroque in eccleſia ſolennizatur, prout ſub eorum feſto dicetur. Ideoque utriuſque officium nequit in octaua fieri, cum unam diem dũtaxat ambo habeant pro octaua. Oportuit ergo, quod in eorum octaua aliquod commune officium inueniretur, & ideo quia eorum martyrum maximi fuit meriti, officium dicitur de martyribus, quamuis de vtriuſque præcipuis actibus mentio in ipſo officio habeatur. Fallit etiam hoc in octauis beati Laurentij, in quo tria præcipuè ualde commendabilia fuerunt, videlicet pietas, in eleemoſinis: firma ſtabilitas, in fidei confeſſione, & martirium ſpeciale. De primo agitur in vigilia, de ſecundo in feſto, & ideo de tertio agi oportuit in octaua. ¶Verum licet † eccleſiaſtica officia ab aduentu domini, quod eſt tempus renouationis, inchoati in proœmio ſe
49 xtæ partis dixerimus, in hac tamen parte ſimplicius incedentes Calendarium proſequemur à menſe Ianuarij inchoando de aliquibus anni feſtiuitatibus, feriatim aliqua ſpecialia opponentes, uidelicet de ſanctis Fabiano & Sebaſtiano. De ſancta Agnete. de conuerſione ſancti Pauli. De ſancto Iuliano. De ſancta Agatha. De purificatione beatæ Mariæ. De cathedra ſancti Petri. De Annuntiatione beatæ Mariæ. De ſanctis Philippo & Iacobo. de inuentione ſanctæ Crucis. de reuelatione ſancti Michaelis. de ſanctis Geruaſio & Prothaſio. de ſancto Ioanne Baptiſta. de ſanctis Petro & Paulo. de feſto ſeptem fratrum. de ſancto Iacobo apoſtolo. de ſeptem dormiẽtibus de ad vincula ſancti Petri. de Machabæis. de inuentione ſancti Stephani. de transfiguratione Domini. de ſancto Laurentio. de aſſumptione beatæ Mariæ. de ſancto Bartholomæo. de decollatione ſancti Ioannis. de ſanctis Felice & Audacto. de natiuitate beatæ Mariæ. de exaltatione ſanctæ Crucis. de ſancto Matthæo Apoſtolo. de ſanctis Mauricio & ſocijs ſuis. de beato Luca. de Simone, & Iuda. de feſto omnium ſanctorum. de officio mortuorum. de ſanctis quatuor coronatis. de ſancto Martino. de ſancto Andrea. de ſancto Nicolao. de uenerabili Beda presbytero. de ſancto Thoma Apoſtolo. de feſtis ſanctorum Stephani & Ioannis euangeliſtæ. de Innocentibus. de Apoſtolis. de Euãgeliſtis. de Martiribus. de Confeſſoribus. de Virginibus. de officio feſti dedicationis eccleſiæ.

ADNOTATIO.

* Feriando] Etymologia verbi num aliũde duci poſſit, ipſe videris. Feriæ enim, ἑορτὴ, ſiue τελετὴ, græco uerbo, videntur potius dictæ à feriendis victimis, vel ab epulis ferendis, qui dies erant ceſſationum ab opere, quibus epulæ fiebant ex pecorum frugumque prouentibus. N. D.

ADNOTATIO.

* Sermo.] Κατάλογος, natum à verbo, καταλέγω deligo, conſcribo, & centurio. Item cenſeo, exiſtimo, numero & loco habeo, quod latinè dicitur, numero ſiue maius à verbo, καταλέγομαι, recenſeo & numero. Erit igitur κατάλογος, legio, cohors, ennumeratio, recenſio, numerus. In qua poſtrema ſignificatione accipitur prouerbium illud ὑπὲρ τὸν κατάλογον, ζῆν ultra catalogum viuit, de eo, qui iuſtum & præſcriptum annorum numerum præteriret. Dictionem autem κατὰ, author inepte vertit, pace tanti viri. N. D.

SVMMA.

1 *Fabiani & Sebaſtiani, quale officium.*

De ſanctis Fabiano & Sebaſtiano. Cap. 2.

IN feſto beatorum Fabiani & Sebaſtiani duplex † collecta in quibuſdã eccleſiis dicitur, & in ſolito more utraque ſub uno, per dominum noſtrum terminatur, tum quia ab ipſo unico Dei filio Ieſu Chriſto mediante, ambo ad palmam martyrii peruenerunt, tum etiam quia licet diuerſis paſſi fuerunt temporibus: eccleſia tamen propter ingẽtia utriuſque merita vtrique par-

pariter & principaliter ſolennizat, & vtrã que collectã uno eodéque fine concludit.

S V M M A.

1 *Agnetis feſtum, caret octauis inſtitutionis. Et eius diei officium.*

De ſancta Agnete. Cap. 3.

1 FESTVM † beatæ Agnetis, caret octauis, ſcilicet inſtitutionis, habet tamen octauam alterius negotij ſignificationis, vt iam dictum eſt in proœmio. Quod ergo dicitur in Calendario Agnetis ij. non dicitur propter hoc, quòd illud ſit feſtum octauarum eiuſdem in eccleſia pronuntiatur, nec in Calendario ſcribitur octaua, ſed eſt alia ſolennitas de eadem repetita propter miraculum quoddã quod in octaua die poſt eius obitum contigit ad tumulum illius, parentibus ſuis plorantibus. Intelligitur ergo Agnetis ſecundo, ſcilicet feſto. vnde melius diceretur ſecun-
2 do Agnetis. de hoc ẽt dictũ eſt ſub quartæ ſub ſymbolo. Quia † vero Præfecti filius eã adamauit, ideo rectè in eius feſto cantatur introitus: Me expectauerunt peccatores.

S V M M A.

1 *Paulus conuerſus eſt eodem anno, quo Christus paſſus.*
2 *Pauli conuerſio cur potiſſimum celebretur, & eius diei officium, & nu. 3.*

De conuerſione ſancti Pauli. Cap. 4.

1 CONVERSIO † ſancti Pauli Apoſtoli facta eſt eodem anno, quo Chriſtus paſſus eſt, & Stephanus lapidatus anno quidem non naturali, ſed emergenti. Nam Chriſtus paſſus eſt octauo Calendas Aprilis, Stephanus eodem anno tertio die Auguſti lapidatus eſt. Paulus vero octauo Calendas Februarij conuerſus eſt. Eius autẽ conuerſio potius, quàm aliorum ſanctorũ
celebratur triplici ratione. ¶ Primo, † pro- 2
pter exemplum ne quiſquam quantumcũque peccator deſperet de uenia, quando tantum in culpa conſpicit poſtmodum talem fuiſſe in gratia. ¶ Secundo, propter gaudium. Sicut enim eccleſia magnam habuit triſtitiã in eius perſecutione, ita maximam habuit lætitiam de eius conuerſione. ¶ Tertio, propter miraculum quod dominus in eo oſtẽdit, dum de ſçuiſſimo perſecutore fecit fideliſſimum prędicatorem.
In † hoc feſto dicitur epiſtola: Saulus ad- 3
huc. quę eſt Act. ix. cap. Et euangelium: Dixit Simon Petrus ad Ieſum. quod eſt Matth. xix. cap. Dicitur etiam ad horas capitulum. Erat quidam diſcipulus. Act. ix. c.

S V M M A.

1 *Iulianus, Cenomanenſis Epiſcopus. Et qui præterea Iuliani.*

De ſancto Iuliano. Cap. 5.

IVlianus † iſte cuius feſtum ſit quinto 1
Calẽdas Februarij, fuit Epiſcopus Cenomañ. Qui Simon fuiſſe dicitur, quẽ dominus à lepra mundauit, & qui Deum ad cõuiuium inuitauit. Hic etiam dicitur eſſe ille Iulianus, qui ab itinerantibus pro inueniẽdo bono hoſpitio inuocatur eo q̃d in domo eius fuit dñs hoſpitatus. Alij dicunt, quòd eſt ille, qui patrem & matrem occidit, de quo ſequitur; Fuit quoque & alius Iulianus de Almania, qui deſiderio martyrij ſe ultro perſequentibus offerebat. Vnde Criſpinus conſularis eum iuſſit occidi, quod ipſe Iulianus audiens ſtatim foras proſilijt, & quærenti ſponte intrepidus ſe opponens protinus ictum ferientis excepit. Fuit inſuper alius Iulianus frater beati Iuliani, qui templa idolorũ permiſſu Theodoſij Imperatoris una cum fratre deſtruebat, ad cuius uerbum homo uiuus ſuper plauſtrum mortuum ſe ſingens mortuus eſt. Fuit etiam quartus Iulianus, qui utrunque parentem neſcius occidit, ſed poſt multam pœnitentiam ſub ſpecie mendici leproſi recipit in domo ſua angelum, à quo audire meruit, quòd dominus ſuam pœniten-

pœnitentiam acceptaſſet. Fuit etiam quintus Iulianus non ſanctus, ſed apoſtata ſceleratiſſimus. Primo enim fuit monachus, deinde Imperator Romanus: ut dicetur ſub feſto inuentionis ſanctæ crucis.

SVMMA.

1 *Agathæ feſtum & officium.*

De beata Agatha. Cap. 6.

1 BEATA Agata † poſt multa tormenta in carcere mortua eſt: ad cuius caput in tumulo poſita eſt uiſibiliter tabula per angeli miniſterium in qua ſcriptum erat. Mentem ſanctam ſpontaneam, honorem Deo & patriæ liberationem, Ideoque conſuetudo inoleuit, cum tabula eius imaginem continente fieri proceſſionem.

SVMMA.

1 *Maria Primatum obtinet inter ſanctos.*
2 *Mariæ quatuor principalia ſunt feſta.*
3 *Maria fuit in vtero ſanctificata.*
4 *Mariæ conceptionem approbanda, & ſolenniter celebranda.*
5 *Mariæ purificatio, eſt duplex feſtum. & numero 6.*
7 *Maſculi corpus in quadraginta diebus, fœminæ autem, in ſeptuaginta diebus animatur.*
8 *Dominus cur præceperit puerum quadrageſima die offerri in templo.*
9 *Purificationis feſtum, ſequitur feſta natalia, merito. Et quòd Dominus fuerit in templo præſentatus duplici myſterio. & nu. 10.*
11 *Purificationis Mariæ ſolennitas, vbi, & quo tempore, & cur fuerit primū inſtituta.*
12 *Purificationis proceſſio, quid ſignificet, & à quo inſtituta. nu. 15. Et cur in ea ferantur cerei ardentes. nu. 14. 16.*
13 *Candela accenſa, quid ſignificet.*
17 *Purificatio Mariæ caret octauis.*

De purificatione ſanctæ Mariæ. Cap. 7.

1 INter cūctos ſanctos glorioſa Dei genitrix † virgo ſemper Maria primatum obtinet, ut pote quę eſt ſanctis dignior & excellentior uniuerſis, extra de pœnitent. & remiſſio. noua. In cuius honore in eccleſia in. iiij. anni temporibus, quatuor
† ſolennes celebrat feſtiuitates, uidelicet 2
annuntiationem, aſſumptionem, natiuitatem, & purificationem. Omni enim tempore ipſam in memoria habere debemus, quæ omni tempore ad filium ſuum pro nobis peccatoribus intercedit, quarum duæ ſunt ſibi & domino noſtro communes, ſcilicet purificatio & annuntiatio. Hę autem quatuor feſtiuitates, fiunt ſecundum quatuor benedictiones, quæ in ipſius virginis ſalutatione continentur. ¶ Prima eſt, Aue Maria gratia plena: quæ primæ feſtiuitati competit, ſcilicet annuntiationi, quando uidelicet eam angelus ſalutauit de ſpiritu ſancto concepit, facta gratia plena. ¶ Secúda eſt: Dominus tecum, quæ competit aſſumptioni, quando videlicet aſſumpta eſt in cœlum, quia tunc fuit cum domino ſuo, id eſt filio, vt eſt dominus. Ante. n. non viderat eum dominum ita manifeſtè in ſe. ¶ Tertia benedictio eſt Benedicta tu in mulieribus, quæ competit natiuitati, quia tūc
† eſt nata mulier in utero ſanctificata. Nul 3
la enim mulier fuit in utero ſanctificata, & ideo dicta eſt caſtrum propter ſingularitatem, quia nunquàm dæmones caſtrum illud fregerunt. Quarta benedictio eſt: Benedictus fructus uentris tui quæ cōgruit quartæ feſtiuitati, ſcilicet purificationi, quia tunc obtulit illum benedictum fructum in templo. Quidam etiam faciunt quintū feſtum, ſcilicet de † conceptione beatæ
Mariæ. dicentes, quòd ſicut celebratur de 4
morte ſanctorum nō propter mortem, ſed quia tunc recepti ſunt nuptijs æternis, ſimiliter poteſt celebrari feſtum de conceptione, non quia ſit concepta, quia in peccato eſt concepta, ſed quia mater domini eſt concepta, aſſerentes hoc fuiſſe reuelatum cuidam abbati in naufragio conſtituto, quod tamen non eſt authenticum, unde non eſt approbandum, cum concepta fuerit in peccato, ſcilicet per concubitum maris & fœminæ. de conſecr. diſtinct. iiij. firmiſſimè. Veruntamen licet fuerit concepta in peccato, dimiſſum eſt ei illud originale peccatum, cum ſanctificata fuerit in utero, ſicut & Hieremias & ſanctus Ioann. Baptiſta, quare merito natiuitas eius &

beati

beati Ioan. Baptiſtæ celebrantur. Natiuitas
dico ex vtero, quando videlicet in lucem
ſeu in mundum prodierunt. Sed natiuitas
eorum in vtero ſcilicet, quando infuſę ſunt
animæ in corporibus eorum non celebra-
tur, vt præmiſſum eſt. ¶ Sextum etiam fe-
ſtum eſt feſtiuitas parientis, ſcilicet feſtum
natalis, ſed quoniam tunc eſt etiam ſimul
feſtum filij, quod plenum exigit officium:
ideo non ſolennizatur de illa: niſi vſque in
octauas: tunc vero fit, vt iam dictum eſt in
proœmio. ¶ Septimum quoque feſtum eſt
beatæ Mariæ ad martyres: de quo ſub feſto
omnium ſanctorum dicetur. Quia vero fe-
ſtum purificationis ſecundũ huius. vij. par-
tis diuiſionem in ordine temporis alia feſta
virginis præcedit: idcirco hic de illo dica-
mus. Eſt autem hodie duplex feſtum.
5 ¶ Primo, quo † ad partum, quod dicitur fe-
ſtũ Ὑπαντὴς, id eſt, obuiatio, quia in illa ſo-
lennitate Anna propheteſſa & Symeon ob-
uiauerunt beatę Mariæ venienti filiũ ſuum
Chriſtum in templũ offerre, Ὑπαντὴ enim
gręcè dicitur obuiatio latinè, ab ipſo quod
eſt ire & anti quod eſt contra. Aduentus
Domini in templum ſignificat aduentum
eius in Eccleſiam, & in mentem cuiuſlibet
fidelis animæ, quæ eſt templum ſpirituale.
Hunc aduentum prædixit Dominus per
Malachiam prophetam iij. Ecce ego mitto
angelum meum ante faciem tuam, qui præ
parabit viam ante faciem meam, & ſtatim
veniet ad templum ſanctum ſuum &c. Vel
dicitur ὑπαντὴ, id eſt, præſentatio, eo, quòd
Chriſtus in templum eſt repræſentatus.
6 ¶ † Secundum, quo ad parientem, & dici-
tur feſtum purificationis, quia beata virgo
licet purificatione non indigeret, nec legi
purificationis obnoxia teneretur quia nul-
lo modo immunda fuit, nec peperit con-
cepto ſemine: tamen voluit facere præce-
ptum legis. Dicitur enim Leui. xij. capit.
Mulier, ſi ſuſcepto ſemine peperit maſcu-
lum, immunda erit. vij. diebus: munda qui-
dem erat à conſortio hominum, & ab in-
greſſu tẽpli: expletis vero. vij. diebus mun-
da efficiebatur, quo ad conſortium homi-
num: adhuc tamen vſque ad diem. xxxiij.
quo ad templi ingreſſum immunda erat, do
nec purgaretur, iuxta ritum menſtrui flu-
xus, ſed completis. xl. diebus, in die quadra-
geſimo templum intrabat & puerum cum
muneribus offerebat. Si autem fœminam
peperiſſet, tempus duplicabatur, & quo ad
conſortium, & quo ad ingreſſum, ſicut &
duplicatur quo ad corporis formationem.
† Nam in. xl. diebus corpus maſculi organi 7
zatur, & perficitur, & in quadrageſimo in-
funditur anima, vt ſæpius: corpus vero fœ-
minę octoginta diebus perficitur, & in octo
geſimo anima inſpiratur, vt ſæpius fit. ergo
ſi maſculũ pepererat. xl. ſi fœminã octogin-
ta diebus, à die Natiuitatis partus à templi
arcebatur ingreſſu: hodie tamen ſtatim in-
gredi non prohibetur, ne ſibi pœnam in cul
pam vertatur. v. diſt. §. hæc ſi. & capi. ſe, ex-
trà de purifi. poſt par. ca. vno. Veruntamen
mulier dum ſentit ſibi imminere dolores
partus, non intret Eccleſiam, vel ſaltem ca-
ueat, ne polluat illam. Sacerdos autem mu
lierem vicinam partui ſæpe moneat, vt con
fiteatur, ita cum dolor partus vrgebit eam,
ſit parata accipere euchariſtiam. Nam in-
honeſtum eſt, ꝙ tempore partus presbyter
diu cum ea moretur. Eſt autem triplex † ra 8
tio quare præcepit Dominus die. xl. puerũ
in templũ offerri. ¶ Primo, ad notandum,
quòd ſicut die. xl. in materiale templum du
citur, ſic in. xl. à conceptione, vt ſæpius ani-
ma infunditur in corpus, tanquam in ſuum
templum: prout in hiſtoria ſcholaſtica di-
citur: quamuis phyſici dicant, quòd in. xlvj.
corpus perficitur. ¶ Secundo, vt anima, quæ
in die. xl. corpori infuſa ab ipſo corpore
maculatur, in die. xl. templum ingrediens,
per hoſtias expietur. ¶ Tertio, ad inſinuan-
dum, quòd illi merentur cœleſte templum
ingredi, qui decem præcepta decalogi cum
fide quatuor euangeliorum obſeruauerũt.
Tranſactis ergo purificationis diebus pa-
riens ingrediebatur templum, offerens fi-
lium vel filiam, & munera pro ſe, ſcilicet
pro peccato, pullum columbæ ſiue turtu-
rem pro filio vero vel filia offerebat agnũ
anniculum, in holocauſtum. Quæ agnum
habere nequibat, offerebat duas turtu-
res, aut duos pullos columbarum, & alte-
rum in holocauſtum pro partu: alterum ve
ro pro ſe: ſcilicet pro peccato ſuo. Vnde
in euangelio dicitur, vt offerrent par tur-
turum &c. ſecundum legis conſuetudinem,
ſcilicet ſicut lex exigere videbatur. Mu-
lieres igitur in hoc beatam virginem imi-
tantur, cum in quibuſdam locis poſt par-
tum

tum tranſactis.xl.diebus Eccleſiam ingre-
diuntur, ſignificantes, quòd ſi virginem ip-
ſam fuerint imitatæ, poſt vitam præſentem
ingredientur cum ea æternam. Celebratur
ergo hoc feſtum die.xl.à Natiuitate Domi
ni, quia beata virgo die.xl. à Natiuitate
Chriſti ad templum veniens ipſum ſecun-
9 dum legem præſentauit.¶ Ruſus † hoc fe-
ſtum ſequitur poſt feſtiuitates natalis Do-
mini circunciſionis & Epiphaniæ ratione
myſterij, ſicut & ratione myſterij voluit
Dominus in templū præſentari. Et hoc du-
pliciter.¶ Primum myſterium eſt. Naſcitur
enim primò Deus per fidem in homine, &
ſequitur circunciſio, quia quando fides in
homine eſt, purificatur homo, vnde in acti-
Act. bus. Fide purificās corda eorum. Qui verò
15. habent bonā fidem, relinquunt omnia ma-
la opera, & tunc apparet Deus, ſed tunc fa-
cienda eſt pœnitentia, vt in nobis maneat,
ſicut in templo ſuo, & tunc fit ibi oblatio,
& offertur ei par turturum, id eſt, mundi-
tia mentis, & corporis, quod non poteſt fie-
ri, niſi in iugi luctu: ſicut turtur gemit pro
cantu, & duos pullos columbarum, id eſt,
10 geminam ſimplicitatem.¶ † Secundum my
ſterium, quia in templum venit in hac die,
vt notetur aduentus eius in mentē cuiuſli-
bet fidelis animæ: ſiue in Eccleſiam, in quā
ſemper paratus eſt intrare. Vnde in introi-
tu dicitur. Suſcepimus Deus miſericordiā
tuam in medio templi tui, quia Chriſtus
eſt lignum vitæ in medio paradiſi, paratus
æqualiter omnibus ſubuenire, & bona ſua
largiri: ſecundum nomen tuum Deus: ita &
laus tua Deus &c.q.d. ſicut creaſti omnes &
recreaſti, ita & laudandus es per totū mun-
dum. Hoc etiam expoſitum eſt in vj. parte
ſub octaua dominica poſt Penteco. Vt autē
veniat in mentem noſtrā, hortatur Eccleſia
filios ſuos, vt occurrant. Vnde dicit in prin-
cipio matutinalis officij, ſcilicet in inuita-
torio. Ecce venit ad templum ſanctū ſuum
dominator Dominus: gaude & lętare Sion,
occurrēs Deo tuo, ſcilicet per fidem & per
bona opera, & propter hoc feſtum illud, di-
citur ὑπαντὴ, id eſt obuiatio, quia ſi volu-
mus, quod ille veniat in mentem noſtram,
accipiamus in mentem noſtram eius ſimi-
litudinem, vnde dicit in reſpōſorio primo:
Adorna thalamum tuum Sion, ſcilicet vir-
tutibus purificate, & ſuſcipe, ſcilicet virtu-
tes, & ſic veniet in te. Epiſtola verò eſt.
Ecce ego mitto angelum, quæ eſt Malachię
vlt.cap. Et euangelium. Poſtquām impleti
ſunt dies. Lucæ ij. cap. Et poſt communio.
Reſponſum accepit Symeon. Lucæ ij. cap.
¶ Et not. quòd, tempore † Iuſtiniani Impe- 11
ratoris fuit magna mortalitas apud Con-
ſtantinopolim, & ideò tunc conſtituta eſt
ſolennitas purificationis Mariæ in reueren
tiam eius, ob cauſas præmiſſas. Solet autem
quęri, cum adhuc pullulent infinitæ hære-
ſes, quomodo ſit verum, quod in nouo re-
ſponſorio dicitur, ſcilicet ꝙ beata Virgo
omnes hæreſes interemit. Ad hoc dicimus,
quòd hoc fecit, quantum in ſe fuit, quia ipſa
oſtendit eum viſibilem, qui inuiſibilis erat.
Primo enim nō poterat inueniri, quia qui-
dam ipſum quęrebāt in delitijs carnis, qui-
dam in diuitijs, quidam in libris Philoſo-
phorum, & non erat ibi: vnde in canticis.
Quæſiui, & non inueni eum. Modo verò nō Cāt.4.
poteſt aliquis errare in via, niſi velit, vnde
manifeſtè habetur in Eſa. Hæc erit recta Eſa.
via, vt etiam ſtultus non erret, per viam, & 30.
quæ erit illa via? Ecce dabo in Sion ſalu- Eſa.
tem, & in Hieruſalē gloriā meam. Dicitur 46.
hodie capitulum. Ecce ego mitto. Malach.
iij.cap. & illud. Eradicaui. Eccle. xxiiij. cap.
& illud. Quaſi cedrus, quod eſt ibidem.
¶ Fiat autem hac die † proceſſio generalis, 12
quæ ſignificat proceſſionem illam, ſcilicet
quam beata Virgo & Ioſeph ad templū fe-
cerunt. Qui in proceſſione ante cancellos
cantant. Reſponſum accepit, &c. Significāt
Prophetas natiuitatem Domini, & miſeri-
cordiam annuntiantes melodia reſponden
tium, eſt gaudium hanc Dei miſericordiam
ſuſcipientium. Tenentes candelas in mani-
bus, dicamus igitur. Suſcepimus Deus miſe
ricordiam tuam, &c. quod verò cantatur in
proceſſione, & in euangelio. Accepit eum
Symeon in vlnas ſuas, oſtendit quod debe-
mus eum non tantū corde, ſed etiam in bra-
chijs portare: vnde in canticis. Pone me, vt
ſignaculum ſuper brachium tuum, & vt ſi-
gillum ſuper cor tuum. ad Corinth. Empti Cāt.8.
enim eſtis pretio magno, glorificate & por 1.Cor.
tate Deū in corpore veſtro. Debemus qui- 6.
dem portare, non tantum deitatem, vel hu
manitatē, ſed vtrunq;, ſicut fecit Symeon,
quod ſignificatur per candelā, quā ferimus
in proceſſione. Per ceram enim per apes
opere

opere virginali, cum melle productã:nulla
enim libidine reſoluuntur:humanitas ſiue
caro Chriſti ex virgine ſumpta, per lumen,
deitas, quia Deus noſter ignis conſumens
eſt. Deute.iiij.per lichinum in cera, anima
candidiſſima, vel deitas in carne latens vel
ſecundum alios mortalitas intelligitur.
13 ¶ † Rurſus candela in manu accenſa, eſt fi-
des cum bona operatione:nam ſicut cande-
la ſine lumine, mortua dicitur, & lumen
per ſe abſq; candela nõ lucet, ſed mortuum
eſſe videtur:ſic & operatio ſine fide, & fides
ſine operatione mortua eſſe dicitur. Lichi-
nus ſub cera occultatus, recta intentio eſt.
vnde Grego. Sic fiat opus in publico, vt ta-
men intentio maneat in occulto. Candelæ
autẽ benedicuntur, vt eas digne ferant om
nes. Sunt enim multi habentes intus tene-
bras, licet extra lucere videantur. Dignè fe
rentes ſunt, qui ſicut extrà lucent per lu-
men, quod ipſi ferũt in manibus, ita lucent
interius per veram fidem, & in hoc feſtiui-
tas, & gaudium magnum. Portantur itaq;
in proceſſione cerei ardentes, propter ſex
14 cauſas. † Primo, vt vnuſquiſq; ſe illuminet,
& opera ſua lumine patefacta alijs inſi-
nuet. Secundo, vt ritum gentilium in me-
lius commutet religio Chriſtiana: Romani
nanq; de quinto in quintũ annum in Calen
dis Februarij, ad honorem Februæ matris
Martis, qui, vt putabant, erat Deus belli,
illuſtrabant vrbem tota nocte cum cereis
ac faſcibus accenſis, vt filius eius eis victo-
riam de hoſtibus concederet. cuius matrem
tam ſolenniter honorabant, quod Feſtum à
Burbale dicebatur. Ipſi autem in menſe
Februarij ſacrificabant Februo, id eſt Plu-
toni, cum cæteris dijs infernalibus, pro ani
mabus anteceſſorum ſuorum, vt propitia-
rentur ipſorum eis ſolennes hoſtias offe-
rentes, & tota nocte eorum laudibus cum
cereis & faſcibus accenſis, vigilantes mulie
res quoq; Romanorum his diebus feſtum lu
minum exercebant. Gentiles nanq; pro eo,
quod dicitur Pluto, Deus infernalis concu
piſcens Proſerpinam ſpecioſiſſimã eam in
principio huius menſis rapuit, deamq; fe-
cit, quã Ceres eius mater, & parentes faſci-
bus accenſis per ſyluas de nocte in Aethna
monte Siciliæ, multo tempore quæſierunt:
prout Poetarum fabulæ fingunt. idcirco &
ipſe in principio menſis Februarij in me-
moriam huius rei de nocte vrbem luſtrabãt
ambiendo ipſum cum faſcibus ardentibus.
Idololatræ enim ſicut legitur in libro Sa- *Sap.*
pientiæ, obſcura faciebant. Hos igitur lu- 17.
ſtrandi mores Sergius † Papa mutãs in me- 15
lius ſtatuit feſtum Purificationis in hono-
rem matris Domini in eodẽ menſe, & tunc
proceſſiones fieri vt plebs vniuerſa portãs
cereos ardentes in manibus per Eccleſias
procederet in memoriam cœleſtis regni,
quando omnes electi lucentibus bonorum
actuum lampadibus obuiam ſponſo venien
tes mox cum eo ad nuptias ſupernæ ciuita-
tis intrabunt. ¶ † Tertio, vt per hoc pruden 16
tes virgines imitemur, quarum beata virgo
eſt caput, vt accenſa in nobis lampade caſti
tatis, & bonorum operum cum eis in tem-
plum gloriæ, ad verum ſponſum ingredi
mereamur. ¶ Quarto quia lumen quod eſt *Mat.*
ad reuelationẽ gentiũ, ſicut dixit Symeon: 29.
hac die pro nobis eſt præſentatum. Hæc er
go proceſſio ſignificat illam Symeonis.
¶ Quinto, ad notandum diuinitatem & hu
manitatẽ Chriſti, vt pręmiſſum eſt. ¶ Sexto
ad oſtendendũ virginis puritatem, ne quis
audiẽs eius purificationem, credere poſſet
eam purificatione indiguiſſe. Portamus er-
go candelas accenſas, quaſi ipſo facto dicat
Eccleſia: Virgo beata purificatione non in-
diget, ſed tota rutilans, tota ſplendens, &
propter cauſas prædictas candelaria nuncu
patur. Hoc † feſtum caret octauis quoniam 17
licet Chriſtus legaliter fuerit præſentatus
in templo, nullus tamen doctor nos coar-
ctat q infantes die quadrageſima natiuita-
tis eorum præſentemus in templo. Vnde
ſicut præſentatio puerorũ ad templum ſe-
cundũ veterẽ ritum defecit, quia hodie fit
in baptiſmo, ita & octauæ ceſſant. In octa-
uis enim ſicut per primũ diem recolimus,
quod factũ eſt, ita per octauã rem pro qua
factum eſt. De feſtis annuntiationis, aſſum-
ptionis, & natiuitatis in ſuis locis dicetur.

S V M M A.

1 *Petrus Antiochiæ fuit incathedratus.*
2 *Petrus Apoſtolus fuit tripliciter exaltatus.*
3 *Petri feſtũ triplex, propter prærogatiuas treis.*
4 *Petri incathedratio, antiquitus feſtum epu-*
larum Petri dicebatur. Et eius diei officium
numero. 5.

De

De cathedra ſancti Petri. Cap. 8.

1 DE cathedra † ſancti Petri Eccleſia ſolennizat, quã
do videlicet apud Antiochiam cathedrali honore ſublimatus eſſe perhibetur, quam ſublimationem dicunt quidam
factam eſſe à Theophilo principe Antiochen. cuius filium defunctũ poſt annos quatuordecim, Petrus ſuſcitauit, & ipſum populum ciuitatis cõuertit, propter quod ibi
2 Eccleſiam conſtruxerunt, in cuius medio excelſam cathedram collocauerunt, & Petrum ab omnibus audiri & videri poſſet, exaltauerunt, in qua ſedit ſeptem annis. De hoc igitur honore ſolennizat Eccleſia, quia tunc prælati Eccleſiæ cœperunt loco præſtare & honore ſublimari. Tunc enim
Pſal. completũ eſt illud pſalmiſtæ: exultent eum
106. in Eccleſia plebis &c. Et nota, quòd exaltatus eſt tripliciter, & ideo triplex feſtum ce
3 lebratur. ¶ Primo † exaltatus eſt in Eccleſia militantium, eidem præſidendo, & eam in fide & moribus laudabiliter regendo: ad quod pertinet hodierna feſtiuitas; vt præmiſſum eſt. ¶ Secũdo, in Eccleſia malignantium ipſam, ſcilicet diſſipando & ad fidem conuertendo, ad quod pertinet ſecundum feſtum, quod dicitur ad vincula: tunc enim
4 Eccleſiam malignantium diſſipauit, & plures ad fidem conuertit. ¶ Tertio, in Eccleſia triumphantiũ, in eam ſcilicet introeundo feliciter, ad quod pertinet tertium fe
5 ſtum, ſcilicet paſſionis eius. ¶ Rurſus † fit ei feſtum triplex propter alias quinque rationes. ¶ Primo propter priuilegiũ: fuit enim præ alijs priuilegiatus, & ideo magis honoratus in authoritate. Nam fuit princeps Apoſtolorum, & claues regni cœlorũ recepit. Fuit etiam feruentior in Chriſti amore, & efficacior in virtute. Nam ad eius vmbram ſanabantur infirmi. ¶ Secundo propter officium. Ipſe enim officium prælationis ſuper vniuerſam Eccleſiam habuit. Quæ in tres partes mundi, ſcilicet Aſiam, Affricã, Europam diffuſa eſt, & ideo Eccleſia ter in anno pro eo ſolennizat. ¶ Tertiũ, propter beneficium, quia ipſe qui poteſtatem ligandi atq; ſoluendi habuit, liberat nos à tribus generibus peccatorum, ſcilicet cogitationis, locutionis, & operationis. Vel quia in Deum, in proximum, & in nos peccamus. Vel hoc beneficium poteſt eſſe triplex bonum, quod virtute clauium peccator in Eccleſia conſequitur. Primum eſt, abſolutionis à reatu oſtenſio ¶ Secundum eſt, pœnæ purgatorij in temporalem commutatio. Tertium, pœnæ temporalis ſecundum partem relaxatio. ¶ Quarto, propter debitum, quia ſcilicet tripliciter pauit, & paſcit nos, ſcilicet verbo, exemplo, & temporali ſubſidio. ¶ Quinto, propter exemplum, vt quia, ſcilicet nullus deſperet: etiã ſi tertio Chriſtum negauerit, ſicut ille: ſi tamen velit cum eo Deum corde, ore & opere confiteri. ¶ Nec † eſt prætermittendum, quòd hoc feſtum de incathedratione 4
Sancti Petri olim feſtum beati Petri epularum dicebatur. Fuit enim mox gentilium ſecundum magiſtrum Ioannẽ Beleth, annis ſingulis in menſe Februarij. Hac die vinum & epulas offerre Deo ſupra ſepulchra parentum: moti forte propter illud Thobiæ tertio. Panẽ tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue, quas de nocte dæmones conſumebant. Ipſi tamen ab animabus circa ſepulchra oberrantibus, quas vmbras vocabant, vaſtari putabant; quod ſancti patres extirpare volentes, feſtum de incathedratione ſancti Petri tam de illa quæ Romæ, quàm etiam de illa, quæ Antiochiæ fuit facta, ſtatuerunt fieri, illo die, quo talia à gentibus fiebant. Vnde ab illis epulis feſtum conſueuit appellari, feſtum beati Petri epularum. Hac tamen die non dicitur in quibuſdam Eccleſijs, niſi vna collecta, & de illa incathedratione quæ fuit Antiochiæ facta. † Dicitur 5
autem epiſtola: Petrus Apoſtolus ſeruus, quæ eſt j. Pet. j. Et euangelium: Venit Ieſus in partes. Matth. xvj. tractus eſt. Tu es Petrus. Matth. xvj. cap. Ad horas dicitur c. Petrus Apoſtolus. j. Pet. j. ca. ¶ In feſto beati Matthiæ Apoſtoli dicitur epiſtola. Exurgens Petrus in medio act. j. ca. Et euangelium: Confitebor tibi pater.

S V M M A.

1 *Annuntiatio Mariæ. & eius diei officiũ. ibid.*
2 *Annunciatio Mariæ iure accidit tẽpore Veris.*
3 *Deus multa operatus die. xxv. Martij.*

De annuntiatione virginis Mariæ. Cap. 9.

FESTVM Annũtiationis
beatę Mariæ eſt, quoniã
1 angelus ei bonos † rumores nuntiauit & ipſa
ſaluatorẽ concepit. Tũc
autẽ impletæ ſunt prophetiæ. Vnde Eccleſia
legit & cãtat de prophetis, quare introitus
Eſa. eſt. Rorate cœli deſuper, & nubes, id eſt, prę
40. dicatores pluant, id eſt, annuntient iuſtum,
id eſt, Chriſtũ, quia antonomaticè dicitur
iuſtus Chriſtus. aperiatur terra, id eſt, beata virgo. Aperiatur inquã per conſenſum,
& germinet, id eſt, concipiat ſaluatorem, id
eſt, Chriſtum. De hoc dictum eſt ſub prima
dominica de aduentu. Epiſtola eſt. Egredietur virga. Eſa. xj. ca. Aliæ tamen Eccleſię dicunt. Locutus eſt Dominus ad Achaz; quæ
eſt. Eſa. vij. ca. Euãgeliũ eſt. Miſſus eſt Gabriel. Luc. j. cap. Et quod ibi dicitur. Et hic
menſis &c. Sic exponitur hic mẽſis, ſcilicet
Martius: in quo beata virgo cõcepit: eſt ſextus illi, id eſt, à conceptione illius, ſcilicet
Eliſabeth, quę vocatur ſterilis, quia illa cõcepit Ioannem Baptiſtam octauo Calend.
Octobris. Dicitur etiam per horas cap. In
diebus illis notum faciet Deus. Hiere. xxx.
2 cap. ¶ Competit † autem hoc feſtum, tempore Veris. Nam tempore Veris Deus factus eſt homo, & omnia facta ſunt noua.
Hoc autem feſtum eſt de Domino & de beata Maria, quare eadem præfatio dicitur in
natali & in Annuntiatione Domini, de
Annuntiatione Domini conſueuit apponi,
quòd Gloria in excelſis, & Ite miſſa eſt, &
Te Deum laudamus. in ea cantari non debeant: de quo dictum eſt in proœmio huius
partis. Si hoc feſtum fuerit in dominica
paſſionis, vel oliuarum, ad ſecundã feriam
transmutabit. Hoc enim generale eſt priuilegiatis dominicis Si autem in triduo ante Paſcha occurrerit: in ſabbato ante palmas, ſecundã quoſdã anticipabitur. Quidã
vero illud transferunt vſque ad octauas.
Similiter ſi fuerit in die Paſchæ non congruè poterit intra hebdomadam celebrari:
in quo hiſtoria de aduentu compillata cantatur vnde melius eſt quòd ad ſecundam feriam poſt octauas transferatur. In hac die
3 † dicitur per diuerſa temporum curricula
Deus multa operatus, quæ quidam ſic egregijs verſibus perſtrinxit.

Salue feſta dies, quæ vlnera noſtra coerces.
Angelus eſt miſſus eſt paſſus, & in cruce Chriſtus,
Eſt Adam factus, & eodem tempore lapſus.
Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab enſe.
Offert Melchiſedec: Iſaac ſupponitur aris.
Eſt decollatus Chriſti Baptiſta beatus.
Eſt Petrus erectus Iacobus ſub Herode peremptus.
Corpora Sanctorum cum Chriſto multa reſurgunt.
Latro per Chriſtum tam dulce ſuſcipit amen.

SVMMA.

1 *Paſchale tempus octauam ætatem, hoc eſt vitam æternam deſignat.*
2 *Philippi & Iacobi minoris feſtum cur dicatũ calendis Maij. Et eius diei officium. num. 7.*
3 *Iacobus minor, cur dictus frater Domini.*
4 *Mariæ virginis genealogia.*
5 *Iacobi minoris vita, dignitas, & ſanctitas. Eius deinde interitus. num. 6.*

De ſanctis Apoſtolis Philippo & Iacobo. Cap. 10.

PASCHALE tempus, ſicut ſepe dictũ eſt, octauam † ſignificat ætatẽ: 1
vbi bonũ, quod erit ſingulorum in diſpari charitate erit eorum omnium, quia vnuſquiſq;
de bonis alterius gaudebit, vt de ſuis, & bonum omnium erit ſingulorum. Vt ergo tempus paſchale concordare: ſolennitatibus,
quæ intra illud eueniunt præſertim cum
Apoſtolis in Eccleſia primitiua non haberent particulares ſolennitates, ſtatutũ fuit,
vt in calend. Maij: celebrarentur † ſolenni- 2
tates ad honorẽ omniũ Apoſtolorũ, vt dies
varij non viderentur diuidere: quos vna dignitas & Apoſtolatus in cęleſti gloria fecit
eſſe ſublimes, quod feſtum Græci celebrare
dicitur in feſto Apoſtolorũ Petri & Pauli.
Hac etiã die feſtum eſt Apoſtolorũ Philippi & Iacobi, quia fortè die iſta paſſi ſunt.
Sanè Iacobus iſte dictus eſt minor, ad differentiã Iacobi Cõpoſtellæ ſiue Zebedæi, qui
dictus eſt maior, nõ ætate, ſed vocatione: ſicut cõtingit in Epiſcopis, qui loco Apoſto-

lorum ſunt, quoniam qui primo conſecra-
tus eſt, alios quantumlibet maiores antece
dit.xvij.diſt.§.fin.Primo enim à Domino
vocatus eſt,& primo ei adhæſit, & ſibi ma-
gis fuit familiaris. In ſecretis enim illum
vocabat, ſcilicet quando transfiguratus eſt,
& quando ſuſcitauit mortuum in Domino
dictus etiã eſt iſte † Iacobus Alphæi, quia
3 fuit filius Alphæi dictus eſt etiã frater Do-
mini ſecundum carnem. de conſec.diſtin.j.
Iacobi quia dicitur fuiſſe conſimilis ei fa-
cie, vel quia erat filius Alphæi, frater Io-
ſeph viri beatæ Mariæ, & Mariæ ſororis
eius, qui enim ex vtraq; parte ſanguinis
coniungebantur apud Iudæos fratres voca-
bantur. Ieſus enim putabatur filius Ioſeph;
uel dicitur frater Domini, id eſt, conſobri-
nus, quia filius ſororis beatæ Mariæ, quem
morem Tuſci ſeruant, ſed & Ioſeph dicitur
cognatus domini, uel quia pater putatiuus;
uel quia cognatus Domini ex parte ma-
tris, ſcilicet beatæ Mariæ. Ad clariorem au
tem † præmiſſorum euidentiam, notandum
4 eſt q Ioachim pater beatæ Mariæ accepit
vxorem nomine Annam, quæ habuit ſoro-
rem nomine Imeriam: hæc autem Imeria
genuit Eliſabeth & Eliud: Eliſabeth ge-
nuit Ioannem Baptiſtam: de Eliud natus
eſt Emineud: de Emineud natus eſt ſanctus
Seruatius. cuius corpus in oppido Traiecti
ſuper flumẽ Moſæ in epiſcopatu Leodienſi
requieſcit. Anna autem tres viros dicitur
habuiſſe: Ioachim, Cleopham fratrem Io-
ſeph, & Salomane. De primo habuit filiã,
ſcilicet Mariam matrem Domini, quam de
dit Ioſeph nuptui, quæ genuit Chriſtum. ge
neratio ipſius Ioſeph & Mariæ poſita eſt in
ſexta parte ſub feſto natalis Domini. Pri-
mo autem viro defuncto: de ſecundo ſimi-
liter genuit aliam filiam nomine Mariam
quam Alphæo poſtmodum in cõiugem de-
dit. Hæc autem Maria genuit ex Alphæo
quatuor filios, ſcilicet Iacobum minorem,
Ioſeph iuſtum, qui & Barſabas dictus eſt, &
Simonem, & Iudam. Ex tertio viro, ſcilicet
Salomane ſecundo mortuo, genuit aliam
ſimiliter filiam nomine Mariã, & Zebedæo
in coniugem tradidit, ex quo duos filios ha
5 buit, ſcilicet Iacobum maiorẽ & Ioannem
euangeliſtam. ¶ Porro † Iacobus iſte merĩ
to ſuæ profeſſionis cognominatus eſt iu-
ſtus. Ex vtero enim dicitur ſanctus fuiſſe.
ipſe enim à Petro & Iacobo & Ioanne Apo
ſtolis ordinatus eſt primus Hieroſolymita-
norũ epiſcopus.lxvj.di.pono. Ipſe vna etiã
cum Baſilio epiſcopo Cæſarien. addidit no
bis in ſcriptis miſſæ celebrationem. de con-
ſec.diſt.j. Iacobus ipſe quoque traditur pri-
mam celebraſſe miſſam poſt Paſcha Domi-
ni, in Hieruſalem, & Petrus primus in An-
tiochia. Iſte vinum uel ſiceram non bibit:
nullam carnem comedit: nunquàm tonſus,
nunquàm vnctus, nunquàm balneo vſus eſt,
& intantum genibus terræ defixis orabat,
vt eius genua camelorũ excedere duritiem
crederẽtur. † Iſte præcipitatus eſt à Iudæis 6
de pinaculo templi, cum nomen Chriſti
prędicaret, & cum perticis fullonum inter-
fectus. Fullo enim eſt, qui lineos pannos
candificat. Quidam autem dixerunt pro-
pter peccatum interfectionis eius, Iudæos
deſtructos fuiſſe per Titum & Veſpaſianũ,
& ita non attribuunt deſtructionem illam
morti Chriſti. In hoc feſto † dicunt quidam 7
Eccleſiæ introitum. Exclamauerunt. Neæ-
miæ.ix.cap.epiſtolam. Stabũt iuſti. quæ eſt
Sapien.v.cap.euangeliũ. Non turbetur cor
veſtrum, quod eſt Ioan.xiiij.ca.& poſt com
munionem. Tanto tempore. Ioan.xiiij.cap.
dicitur autẽ ad horas capitulũ. Stabũt iuſti.
Sapien.v.ca.& illud: Nos inſenſati. quod eſt
ibidem, & illud. Non eſurient. Apoc.vij.ca.

SVMMA.

1 *Crucis priuilegium, & eius inuentionis offi-*
cium Eccleſiaſticum num.2.
3 *Crucis duplex feſtum:*
4 *Crucem inuenit Iudas.*
5 *Iulianus monachus, diabolo amicus, apoſtata,*
& chriſtianorum perſecutor Cuius tam locus
ad hunc diem fœtorem intollerabilem emiſ-
ſit. num.6.

De inuentione ſanctæ Crucis. Cap. II.

IN ſancta † Cruce Domini ſecunda ſpes 1
habetur. Sicut enim beata virgo porta
uit Dominum, ita & ſancta crux ſuo mo
do. Et ſicut Dominus dat aquis bapti ſma-
libus ſanctificare & alijs ſacramentis, ita
per tactum dominicæ carnis ſanctificatum
fuit lignum, vt nos ſuo modo ſanctificare
poſſit, & quia ita crux ſaluat per talẽ effe-
ctum,

ctum, quem habet, ideo de ea cantantur.
2 O † crux ſplendidior aſtris, &c. Quæ ſola fuiſti digna, ſcilicet dignitate tibi data, portare talentum mundi &c. Et quia finis crucis, eſt gloria, ideo in fine plurium antiphonarum de cruce dicitur allelu-Ia. Dicitur autem per horas canoni. Mihi autem abſit gloriari. Gal. vlti. Fit autem du-
3 plex feſtum † de cruce videlicet exaltationis, de quo ſuo loco dicetur, & inuentionis, quia inuenta fuit crux tempore Euſebij Papæ à beata Helena matre Conſtantini: mediante iuda, qui tunc iudæus erat. Vnde in canone ipſius Euſebij de conſecratione diſtinctione iij. crucis ita legitur. Crux Domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ nuper nobis gubernacula ſanctę Romanæ Eccleſiæ tenentibus quinto nonas Maij inuenta eſt in prędicto Calend. die inuentionis feſtum vobis ſolenniter celebrare mandamus: eſt autem maius hoc feſtum, quàm feſtum exaltationis: prout ibi dicetur.
4 Legitur autem † de prædicto iuda, quòd conuerſus ad fidem, factus eſt poſt modum epiſcopus Hieroſolymitanus, & mutato nomine vocatus eſt Quiriacus. De quo dicitur diabolus ſic prophetaſſe: iudas Chriſtum morti tradidit, ſed iſte iudas illum mortuum exaltauit, & artes magicas de-
5 texit, ſed Iulianus familiaris † & amicus meus, cito rex erit, qui me de iſto vindicabit, quod factum eſt. xj. quęſt. iij Iulianus. j. &. ij. Nam Iulianus monachus ab ordine apoſtatans acquiſiuit per nefas conſulatum Romanũ & inde factus Imperator & Chriſtianorum perſecutor, illum diuerſis pœnis afflixit & interfici iuſſit. Legitur quoque q quidam miles nomine. Quiriacus hunc Iulianum poſteà interfecit. De iſto Iuliano legitur quòd adhuc apud Conſtantinopolim de tumba ſua fœtor intolerabilis progreditur. Si quęratur, quare fit feſtum
6 † de cruce, in qua Chriſtus fuit dehoneſtatus, & flagellatus, non de aſina, in qua fuit valde honoratus, nec etiam de alijs quæ ipſe tetigit? Reſponderi poteſt, quòd laus & honor ſuper aſinam impenſus tranſitorius, & mundanus fuit, nec inde ſalus noſtra prodijt, de quo curandum non eſt. Prætereà, per alia quæ ipſe tetigit non leguntur miracula, & ſanitates fieri, nec per illa redempti ſumus, dehoneſtatio vero in cruce facta noſtra redemptio fuit. Dicitur hodie introitus. Nos autem Gal. vlt. ca. & legitur epiſtola. Confido de vobis in Domino. Gal. v. cap. pro eo q ibi dicitur. Mihi autem abſit gloriari. niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Aliæ Eccleſiæ dicunt. Hoc ſentire, ad Phil. ij. euangelium eſt. Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro &c. Quia crux Domini ad literam inuenta eſt in agro, vel moraliter in agro Eccleſiæ inuenitur crux Domini, quæ dicitur theſaurus, quia emptũ eſt per eam nobis regnum cœlorum, qui videt hunc theſaurũ in Eccleſia, vadit & vendit omnia, quæ habet, id eſt, omnes tranſitorias delectationes, & emit agrum iſtum, ve ſit de Eccleſia. Alij dicunt. Erat homo ex Phariſæis. Ioan. cap. iij. Et eſt notandum, quod feſtum Crucis ſit ſemper cum feſto martyrum, quia crux ſignificat martyrium. Et ideo in feſtiuitatibus ſanctę crucis leguntur in quibuſdam Eccleſijs ſex lectiones de martyribus, & officia commiſcentur. De ſigno crucis dictum eſt in proœmio quinte partis.

S V M M A.

1 *Angelorum feſtum agit Eccleſia duplici de cauſa.*
2 *Michael, princeps eſt angelorũ qui mittuntur.*
3 *Michaelis feſtum cur inſtitutum. & cur potius ei dicatum, quam cæteris angelis nu. 4.*
5 *Michaelis feſtum, quod habeat officium.*
6 *Angeli ſemper nobis adſunt, & parati ſunt orationes noſtras ſurſum deferre num. 7.*

De reuelatione ſancti Michaelis. Cap. 12.

Eccleſia facit † feſtum de angelis duplici ratione. Prima eſt, quia nobis miniſtrant. Omnes enim ſunt adminiſtratorij Spiritus ſancti in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatẽ capiunt ſalutis: ſicut habetur in epiſtola ad Heb. j. Secunda ratio eſt, quia pugnant pro nobis contra angelos malos, nec permittunt nos tentari ſupra id, quod poſſumus. de hac pugna dicitur in Apoc. Factum eſt pręlium in cœlo. Hoc bellum erit maximè tempore Antichriſti, & in morte martyrum fuit, & etiam ſemper eſt, & eiectus eſt draco, id eſt, diabolus de cœlo, id eſt, de cœleſtibus ho- 1

Apoc. minibus, & deiectus in corda malorum ho-
12. minum. Huius autẽ belli princeps eſt bea-
tiſſimus Michael, & ideò fit ei feſtũ, licet
ſit de vltima hierarchia: de inferiore ſcili-
cet ordine. Sunt.n.nouẽ ordines angelorũ
prout dictũ eſt in quarta parte. ſub tit. de
præfatione. qui quãuis oẽs mittantur, quo-
niam vt præmiſſum eſt, ſunt adminiſtrato-
rij ſpiritus & ĩ Eſa. vj. habetur ꝙ miſſus eſt
ad eum vnus de Seraphin: raro tamen mit-
tuntur. vnde Daniel: Millia millium mini-
ſtrabant † ei &c. Eorum verò, qui mittun-
2 tur princeps eſt Michael qui fuit princeps
Eccleſiæ Iudeorum, vt habetur in Danie-
Dan. le: modo eſt princeps Eccleſię Chriſtiano-
7. rũ. In Iudæis.n. fuit aliquãdo Eccleſia: quæ
3 nunc eſt in Chriſtianis. ¶ Hoc † autẽ feſtũ,
quod eſt cõmemoratio victorię ſancti Mi-
chaelis, inde originẽ ſumpſit: quia cùm bar-
bari depopularentur Apuliam, Chriſtiani
triduano ieiunio in dicto ſancti Michaelis
auxilium implorauerunt, per cuius viſibi-
le patrocinium fugã ter barbari dederũt,
& Chriſtiani victoriam habuerunt. Voca-
tur etiam feſtum reuelationis, quia in mõ-
te Gargano reuelatus eſt, vt ſequitur. Sa-
nè Michael, Gabriel, & Raphael, nomina
perſonalia ſunt angelorum, alia verò sũt
ordinũ, vt dictum eſt in iiij. parte, ſub tit.
4 de præfatione. ¶ Sed cùm † hoc feſtum ſit
commune omnium angelorum, quare ſpi-
ritualiter denominatur feſtum ſancti Mi-
chaelis, & non Gabrielis vel Raphaelis?
¶ Reſpõdeo, Michael eſt, qui eſt miſſus in
Aegyptum, fecit illas famoſas plagas, qui
diuiſit mare rubrum, qui eduxit populum
per deſertum, & eduxit in terram promiſ-
ſiõis. Ipſe eſt præpoſitus paradiſi, & cuſtos,
& eſt ſuſceptor animarum, & princeps Ec-
cleſiæ, & ideò eũ magis venerari debemus.
¶ Secunda ratio eſt: quia ipſemet fundauit
Eccleſiam, & conſecrauit altare, vnde di-
citur: Stetit angelus iuxta arã templi &c.
hoc fuit in mõte Gargano, poſteà verò re-
uelauit hoc hominibus per epiſcopum il-
lius regiõis. ¶ Tertia ratio eſt, vt homines
venerantes angelos, perueniant ad conſor-
tium angelorũ, & ea de cauſa in diebus do-
minicis & feſtiuis ſolennitatibus, nouem
pſalmi, nouem lectiones, & nouem reſpon-
ſoria cãtantur, vt per cãtum iſtorũ ad con-
ſortium perueniamus nouem ordinũ ange-
lorum, quorum proprium eſt Deo cãtare.
Congaudendo † autẽ angelis dicit Eccle- 5
ſia in introitu: Benedicite Dominum om-
nes angeli eius. & quia angeli laudant, &
nos ſimiliter Deum laudare debemus. Vn-
de ſequitur verſus: Benedic anima mea do-
minum. Epiſtola uerò Apoc. j. ca. ſumitur:
Significauit Deus, quæ oportet fieri citò
&c. Sequitur ibi: Ioãnes ſeptem Eccleſijs.
per ſeptem Eccleſias: vel per ſeptem ſpiri-
tus quantum ad intelligentiã, quæ ad hãc
diem pertinet, vniuerſitas angelorum in-
telligitur. per ſeptem enim dies currit vi-
ta præſens. Sequitur reſponſorium: Bene-
dicite. & verſus: Benedic. Ratiõne qua ſu-
prà. Allelu-Ia eſt. In conſpectu angelorũ
pſallam tibi. hoc autem ideò dicit Eccle-
ſia, quia parati † ſunt angeli deferre Deo 6
orationes noſtras. Semper enim nobis ad-
ſtant, & aſpiciunt nos & auſcultãt. Vnde in
Cãt. 1 cãticis: Qui habitas in hortis amici, id eſt,
angeli auſcultant te. Per iſtos ſcilicet bo-
nos, compaſſio, illos, ſcilicet malos: paſſio,
ſcilicet inuidiæ cogit, ut in nos aſpiciant.
Sequitur euãg. Acceſſerunt &c. Mar. 8. c. in
quo præcipitur vitari ſcandalum paruulo-
rum, quia ibi fit mentio de angelis. Amen
dico vobis, quia angeli eorum in cœlis sẽ-
per vident faciem patris mei, qui in cœlis
eſt. Quia vero parati ſunt deferre † oratio- 7.
nes noſtras, in offertorio oſtenditur. Stetit
angelus iuxta aram templi, Apoc. 8. Et da-
ta ſunt ei incẽſa multa, id eſt orationes ac-
cenſæ igne charitatis, & aſcendit fumus a-
romatum, id eſt, oratio in cõſpectu Dei de
manu angeli. in poſt cõmunione verò pla-
cuit Eccleſiæ, ſicut prius benedicere: vnde
dicitur in quibuſdam Eccleſijs: Benedicite
angeli Dominum &c. Sanè, ꝙ Michael le-
gitur cum dracone pugnaſſe intelligitur
allegoricè Michael, id eſt, Chriſtus, hiſtori-
cè verò, quia Michaelis & aliorum angelo-
rum eius miniſterio diabolus deſcribitur
in Eccleſia propter laicos eſſe depulſus. In
hoc feſto dicitur capitulum: Significauit.
Et illud: Beatus, qui legit, & illud Ioan. ſe-
ptem. quæ ſunt Apoc. 1. cap.

S V M M A.

1 *Geruaſi & Prothaſii feſtum, ex inſtitutione Gregorij.*

De ſanctis Geruaſio & Prothaſio. Cap. 13.

1 IN feſto ſanctorum † Geruaſij & Prothaſij cantatur ex inſtitutione Gregorij introitus. Loquetur Dominus pacem in populo ſuo, ex eo quòd tali die pax inter Romanorum Imperatorem & Agiſulphum regem Longobardorum extitit reformata, quem regem Theodeſida eius vxor chriſtianiſſima, cui Grego. librum dialog. ſcripſit, ad fidem conuertit. Officia autem ſanctorum partim conueniunt ipſis ſanctis, partim his euntibus, qui in ipſorum cuenere diebus.

S V M M A.

1 *Ioannis Baptiſtæ feſtum duplex agit Eccleſia. & cur ita. Et eius Miſſa num. 3. & 8.*
2 *Ioannes Baptiſta, cur dictus Lucifer.*
4 *Ioannis vigilia habet ieiunium.*
5 *Ioannes Euangeliſta quo die obierit.*
6 *Ioannes Baptiſta & beata etiam Maria, fuerunt in peccato originali concepti.*
7 *Ioanni Euangeliſtæ hymnum diaconus canit voce recuperata quam prius amiſerat.*
9 *Ioannis Baptiſtæ quadrageſima.*
10 *Vigilia Ioannis Baptiſtæ cur ignes accendantur, & qua ſignificatione. & num. 11. Et cur oſſa comburantur num. 12. Et cur rota voluatur. nume. 13.*

De ſancto Ioanne Baptiſta. Cap. 14.

1 *Matt. 11.* QVia inter † natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta: meritò Eccleſia celebrat feſtũ de illo, & facit ei duplex feſtum, ſcilicet Natiuitatis & decollationis. ¶ Natiuitatis propter quatuor. ¶ Primo, propter hiſtoriam, quoniam dicit Dominus de eo, per angelũ, ſicut in euangelio habetur. Et multi in Natiuitate eius gaudebunt, quod etiam propter Sarracenos dictum eſt, qui hoc feſtum celebrare dicuntur. ¶ Secũdo, propter allegoriam & miniſterium, quia per Ioannem figuratus eſt ortus gratiæ, quam nobis attulit Chriſtus. Ipſum enim Ioannes præceſſit, in Annuntiatione, in Natiuitate, & prędicatione, in paſſione, & ad inferos deſcenſione. ¶ Tertio, quia ſicut beata virgo ſanctificata fuit in vtero matris, ita & ipſe. ¶ Quarto, quia ipſe primus annuntiauit gaudia æterna, & ideo dicitur Lucifer & turtur. Vnde in canticis. Vox turturis audita eſt in terra noſtra, & Iob. xxxviij. cap. nunquid *Cãt. 2* duces Luciferum in tempore ſuo; & eius Natiuitas fuit per Gabrielem nuntiata.

2 Ideo autem Ioannes † dictus eſt Lucifer, quia obtulit nouum tempus. Et inde eſt, quòd in quibuſdam Eccleſijs habẽt miſſam in mane, quia Natiuitas fuit quaſi aurora: Natiuitas uero Chriſti fuit quaſi ortus ſolis, vel ideo dicitur miſſa in ortu diei, quia legitur in euangelio Lucæ, quòd ipſe fuit *Luc. 1* ſanctificatus & Spiritu ſancto repletus in utero matris, quare merito laudandus eſt eius creator, in exordio diei, qui illum dignatus eſt honorare in utero matris. Habet etiam aliam propriã miſſam, ſicut † & alij 3 ſancti, quæ dicitur circa tertiam. Vel prima miſſa eſt de uigilia euangeliſtæ, uel alia dicitur, quia ipſe fuit martyr & præcurſor. Vnde illa miſſa eſt unius martyris, & eſt introitus. Iuſtus ut palma florebit in domo Domini. De ipſo nanque prophetauerunt Eſaias & Hieremias. Hiere. ipſo vitæ actu, quia fuit ei ſimilis. Eſaias ut in epiſtola habetur hodierna. Audite inſulæ, & attendite populi de longe. Eſa xlix. ibi etiam ſequitur. unde ſumitur introitus, de uentre &c. Sequitur etiam ibi. Poſuit os meũ, ut gladium acutum. Gladius acutus, eſt lingua prædicatoris, quoniam abſcindit ſuperflua. Sequitur. Poſuit me quaſi ſagittam electam. Sagitta electa, eſt prædicator, qui facit quod docet. Sagitta acuta, fuit Ioannes, cum dixit: Genimina uiperarum, quis docebit uos fugere ab ira uentura? reſponſorium eſt. Prius, quàm te formarem, &c. Hiere. j. cap & eſt de Natiuitate eius, allelu Ia eſt. Tu puer. Luc. j cap. & illud inter natos &c. Matt. ix. ca Euangelium eſt: Eliſabeth impletum. Luc. j cap. dicitur autem hac die capitulum. Audite inſulæ. Eſa. xlix. cap. & illud: Prius, quàm te formarem. Hiere. j. cap. & illud. Reges uidebunt. Eſa. xlix. ca. ¶ Porrò in uigilia beati † Ioannis Baptiſtæ ieiunamus, quaſi compatientes ei, qui in deſerto ieiunauit, & aſperam uitam duxit, & uigilia ipſa plenum ha-

bet officium,quia poſt Ioannis decollatio-
nem Chriſtus crucifixus fuit & agnum co-
medit. Fuit enim Ioannes quaſi lapis angu-
laris, id eſt, vetus & nouum teſtamentum
coniungens. Vnde tunc magis ſolenniza-
mus propter myſterium,quàm propter per
ſonam ipſam, & quoniam ipſe fuit medius
Matt. 11. inter vtrunq; teſtamentum, quia fuit finis
veteris,& initium noui teſtamenti: nam &
lex & Prophetæ vſq; ad Ioannem: videli-
cet incluſiuè: hinc eſt quòd huius diei offi-
cium partim de veteri, & partim de nouo
5 eſt teſtamento. In † hac autem die Ioan-
nes euangeliſta obijt, ſed eius feſtũ tranſla-
tum eſt: prout ſub eius feſto dicetur. Feſtũ
autem decollationis non ita ſolennizat
Eccleſia ſicut iſtud: prout ibi dicetur. Fuit
ergo, vt præmiſſum eſt, in vtero ſanctifica-
tus, ſicut & Hieremias. Vnde & de Hiere.
legitur in hac die, quod probatur per il-
Luc. 2 lud, quod dicitur in euangelio. Et repleta
eſt Spiritu ſancto Eliſabeth,& exultauit in
gaudio infans in vtero meo,ſed quo genere
6 ſanctificationis,nõ legimus.¶ Dicunt † ta-
men quidam quòd ab omni peccato mun-
datus eſt, ſed in gloſſa ſuper illo loco. Tu
vis à me baptizari:ego à te debeo baptiza-
ri,id eſt,ab originali peccato mundari: di-
citur quod in perſona generalis hominis
loquebatur:fuit tamen in peccato origina-
li cõceptus ſimiliter, & beata virgo:de quo
& quare eius natiuitas celebretur ſub Puri
ficatione dictũ eſt. Paulus hiſtoriographus
Romanę Eccleſiæ diaconus Caſſinenſis mo
nachus quadam die cum vellet paſchalem
7 cereum cõſecrare:raucæ factæ ſunt † fauces
eius,cum prius vocales eſſent. Vt ergo vox
ſibi reſtitueretur, compoſuit in honorem
beati Ioannis hymnum. Vt queant laxis re
ſonare in cuius principio petit vocis reſti-
tutionem quam obtinuit: ſicut & meritò
ſancti Ioannis reſtaurata eſt Zachariæ.
8 ¶ † In hoc feſto non cantatur frequenter
allelu-Ia, ſicut fit in feſtiuitatibus Petri &
Pauli & aliorũ in quorum vltimis noctur-
nis perſonatur. Ratio eſt, quia ipſe figurat
legem, & quia natale huius fuit ante Chri-
ſti reſurrectionẽ & ante gaudium. Quidam
tamen faciunt officium ſine allelu-Ia in ini
tio noctis propter figuram legis, & poſteà
iterant officiũ cum allelu-Ia in medio no-
ctis:terminantes illud in principio lucis in
memoriam antiquæ obſeruationis: de qua
& quare in hoc feſto nocturni cantantur in
initio noctis:dictum eſt in quinta parte ſub
titulo de nocturnis.¶ † Nota, quod anti- 9
quitus ſolebat vna quadrageſima celebrari
ante hoc feſtũ, & alia ante natale Domini,
ſed poſteà propter fragilitatem hominum,
redactum fuit ad tres ſeptimanas: ante na-
tale, & tres ante hoc feſtum. Vnde prohi-
bitum eſt in decretis.xxxiij.quęſt.iiij.non
oportet.& ca.ſequenti. in illis tribus ſepti-
manis nuptiæ fiat, ſed & hoc abolitum eſt,
prout dictum eſt in prima parte, ſub titulo
de ſacramentis.¶ Fiunt † autem tria ſpecia 10
lia in hoc feſto. In vigilia naq; in quibuſdã
partibus ex antiqua obſeruatione colligũt
homines & pueri oſſa, & quædam alia im-
munda & inſimul cremãt, vt exinde fumus
in aerem producatur. Ferunt etiam bran-
das ſiue faces, & cum illis circuunt arua.
Tertium eſt, quia rotam voluunt. Qui im-
munda cremant, & fumum in altum produ
ci faciunt,habent hoc à gentibus. Antiqui-
tus enim dracones hoc tempore ad libidi-
nem propter calorem excitati,volando per
aerem frequenter in puteos & fontes ſper-
matizabant, ex quo inficiebantur aquæ, &
tũc erat annus lætalis ex aeris & aquarum
corruptione, quia quicunq; inde bibebant,
moriebantur, aut grauem morbum patie-
bantur, quod attendẽtes philoſophi ignem
inſſerunt frequenter & paſſim circa puteos
& fontes fieri,& immunda,& quæcunq; im-
mundum redderent fumum, ibi cremari.
Nanq; per † talem fumum ſciebant poſſe fu 11
gari dracones,& quia tali hoc tempore ma
ximè fiebant, ideo hoc adhuc ab aliquibus
obſeruatur. Sunt enim dracones animalia,
vnde in pſalmo. Laudate Dominum de ter
ra dracones. non thracones, id eſt, meatus
terræ,prout quidam dixerunt,quæ quidem
animalia in aere volãt,in aquis natant, per
terram ambulãt: nil immundum ſuſtinent,
& fugiunt propter fumum oliferum, ſicut
elephantes propter grunitum ſuum. Eſt
† etiam alia ratio quare oſſa animalium 12
comburuntur: videlicet in memoriam ꝙ
oſſa Ioannis Baptiſtæ à gentibus in ciuita-
te Sebaſtæ combuſta fuerunt, vel poteſt
hoc referri ad nouum teſtamentum. Abij-
ciunt enim pueri vetera & comburunt, ad
ſignificandum, quod adueniente noua lege
vetus

vetus teſtamentum debet ceſſare. Dictum eſt enim vetuſtiſſima veterum non comedetis, & nouis ſuperuenientibus veteri proijcietis. Feruntur quoq; brandæ ſeu faces ardentes & fiunt ignes, qui ſignificant ſanctum Ioannem, qui fuit lumen & lucerna ardens, & præcedens & præcurſor veræ lucis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ. Vnde dicitur Ioan. vj. Eſt lucerna ardens, lucens ante Dominum, qui viam Domino præparauit in eremo.
13 Rota † in quibuſdã locis voluitur, ad ſignificandum, quòd ſicut ſol ad altiora ſui circuli peruenit: nec altius poteſt progredi, ſed tunc ſol deſcendit in circulo. Sic & fama Ioannis, qui putabatur Chriſtus deſcendit, ſecundum quod ipſe teſtimonium perhibet, dicens. Me oportet minui, illum autem creſcere, quod dicunt quidam dictum eſſe, eo quòd tunc dies incipiunt minui, & in Natiuitate Chriſti creſcere. Sed quia ante feſtum ſancti Ioannis decreſcunt, & ante natale Domini creſcunt intelligendum eſt de Natiuitate in matre, quãdo, ſcilicet conceptus eſt vterq; quoniam Ioannes conceptus fuit decreſcentibus diebus, vt in Septembri, & Chriſtus in creſcentibus, vt in Aprili, vel die de morte vtriuſq; nam corpus Chriſti exaltatum eſt in cruce: corpus Ioannis capite minoratum.

S V M M A.

1 *Petrus et Paulus eaſdẽ die, et anno paſſi ſunt:*
2 *Petri & Pauli officia diſtinxit Gregorius.*
3 *Petri & Pauli octauæ, quod habeãt officium.*

De ſanctis Petro & Paulo. Cap. 15.

1 DE Petro † & Paulo quęſtio eſt: vtrum eadem die paſſi ſint. Nam Henricus Solitarius velle videtur, ꝙ eadem die anno reuoluto Paulus paſſus ſit. Sed Pelagius & Nicolaus Papæ, & Ambroſius, & alij ſancti Patres volunt, ꝙ eadem die, & eadem etiam hora, ſub Nerone Imperatore: videlicet anno xiiij. Imperij eius: alioquin falſæ eſſent hiſtoriæ de illis ſcriptæ. Sed tamen in diuerſis locis: licet in vrbe, & diuerſas pœnas paſſi ſunt, quia Petrus in vrbe crucifixus eſt, Paulus vero, quia ſicut legitur in Actibus Apoſtolorũ, ciuis Romanus erat, quamuis natione Tharſenſis eſſet, extrà muros vrbis decollatus, quæ pœna honeſtior videbatur, & de ipſo lac pro ſanguine legitur profluxiſſe. Verum procedente tempore cum Conſtantinus Imperator in honorem vtriuſq; Eccleſias conſtruxiſſet, & Romanus Pontifex vellet eorum corpora ſeparare, & dubitaretur, quæ cuius oſſa forent: diuinitus reſponſum eſt. Maiora oſſa ſunt prædicatoris. minora piſcatoris, & ſic adinuicẽ ſeparata ſunt & in proprijs Eccleſijs collocata. Poſtmodum vero Silueſter Papa, volens Eccleſias ipſas cõſecrare, tam parua, quàm magna oſſa ex æqua lance, cũ ſumma reuerentia ponderauit, & vnam medietatem in vna Eccleſia, & aliam in alia Eccleſia collocauit. Vnde quidam faciunt feſtum de hac diuiſione officium in Nonis vel octauo Idus Iulij, quia tali die facta fuit: alij illud faciunt xv. uel xvj. die eiuſdẽ menſis. Alij uero dicunt, quòd feſtum diuiſionis Petri & Pauli, quòd celebratur die illa, fit propter illam diuiſionem, quæ facta eſt in Hieruſalẽ, poſt duodecim annos, quando ſeparati ſunt ad prædicandum gentibus, in quo feſto cantant illam magnam ſequentiam. Cœli enarrant gloriã, & euangelium Aſcenſionis. Recumbentibus, &c. Incipientes ibi in fine. Dominus quidem
Ieſus poſtquam &c. ¶ Licet † autem eorum 2
feſta eadem die celebranda concurrant. Beatus tamen Gregorius inſtituit vt tantum officium beati Petri ipſo die celebraretur: tum quia tali die Eccleſia beati Petri fuit dedicata: tum quia ipſe prior fuit conuerſione: tum quia maior fuit dignitate, quoniam Romanæ Eccleſiæ tenuerat primatum. Et dicitur in miſſa introitus. Nũc ſcio. Act. xij. Collecta cõmunis vtriuſq;. Deus, qui hodiernam diem. quare non fit commemoratio de ſancto Paulo. Epiſtola Miſit Herodes, quæ eſt ibidem. Allelu-Ia. Tu es Petrus. Matt. xvj. Euangelium. Venit Ieſus in partes, quòd eſt ibidem. ubi dicitur. Quem dicunt homines eſſe filium hominis, ſed ſecundum Hieremiam in hebręo dicitur filius Adæ, per horas vero dicitur cap. Miſit Herodes rex magnus. Act. xij ca. & illud: Angelus Domini, & illud. Et Pe-

trus ad ſe reuerſus, quæ ſunt ibidẽ. Sequenti vero die fit feſtum de beato Paulo & dicitur in miſſa introitus. Scio cui.ij. ad Timoth.ij.ca.& Collecta: Deus, qui multitudinem. Graduale. Qui operatus eſt Petro. Galat.j.cap. Verſus eſt. Gratia Dei. ad Corinth.xv.cap. Epiſtola. Notum vobis facio. ad Galat.j.cap. Allelu-Ia. Tu es uas electionis. Actu.ix.cap. Euangelium. Dixit Simon Petrus Matth.xix.cap. in alijs Eccleſijs dicitur. Hoc eſt præceptũ. Ioan.xv.cap. Communio. Amen dico uobis. Matth.xix.cap. Item in nocturnali officio beati Pauli, quidam uerſiculi præmittũtur antiphonis laudum, ut dictum eſt in ſexta parte, ſub Trinitate, & dicitur capitulum. Bonum certamen.ij. ad Timoth.iiij.cap. In octauis uero
3 Apoſtolorum dicitur † illud: Confitebor tibi Domine rex Eccl.vlt. uerum in uigilia dicitur introitus. Dicit Dominus. Ioã.vlt. & epiſtola Petrus & Ioan. Act.iij. Euangelium. Dixit Ieſus Simoni Petro. Ioan.vlt. cap. Habet autem hoc feſtum tria, ſcilicet ieiunium, ſolennitatem, & octauam. Ieiunium, quia ſi uolumus conregnare, oportet nos & compati. In die feſti, de eorum glorificatione gaudemus. In octaua, de eorum futura beatitudine in corpore, & anima iam certi lætamur, & æternæ glorificationis meritum expectamus. De hac octaua dictum eſt in proœmio huius partis. Et nota, quòd Leo Papa ſecundus orans pro Neapolitanis ciuibus in mari cum Sarracenis, pugnantibus fecit illam collectam. Deus cuius dextera beatum Petrum, &c. Perfectis vero per eum muris ciuitatis Leoninæ imponens ſeras portis, orans fecit illam collectam: Deus, qui beato Petro collatis clauibus, &c. ¶ In feſto Magdalenæ dicitur epiſtola. Mulierem fortem quis inueniet? quæ eſt in parabolis vlt.cap. Euangelium. Rogabat Ieſum. Lucæ.vij.cap.

S V M M A.

1 *Fratres ſeptem.*

De ſeptem fratribus. Cap. 16.

1 CIrca feſtum ſeptem † Fratrum notandum eſt, tres fuiſſe matres quarum quælibet habuit ſeptem filios, & poſt paſſiones eorũ paſſæ ſunt: videlicet mater Machabæorum cuius nomen ignoratur, & Felicitas, mater iſtorum ſeptem fratrum, & Symphoriana ſapiens mulier, quæ ſancta fuit.

S V. M M A.

1 *Iacobus maior, filius Zebedei: euangelium docuit in Hiſpanijs. Et eius diei officium. nu. 2. Et quando fiat. nume. 3.*

De ſancto Iacobo. Cap. 17.

IAcobvs † maior filius Zebedei, frater Ioannis euãgeliſtę miſſus eſt ad prædicandũ Hiſpanis. Sed cum nõ poſſet niſi vnum Principẽ ibi conuertere, redijt Hieroſolymam, ſed tandem ab Herode decollatus, & in Hiſpaniam reportatus: quos viuus conuertere nequit: mortuus diuino miraculo conuertit. Fit aũt eius feſtũ octauo Calend. Augusti, pro eo, quòd in tali die fuit apud Compoſtellam tranſlatus. non quod tunc obierit, quia occiſus eſt ab Herode in diebus azymorum, videlicet octauo Calend. Aprilis in Annuntiatione Domini, ſcilicet; circa Paſcha, vt legitur in epiſtola huius diei: Miſit † Herodes, &c. Et ita tunc pro- 2
pter dies ipſos feſtum nõ habuit in Calen. vero Ianuarij fuit ſepultus, quia ab Auguſto uſq; nũc ſepulchri eius fabrica fuit protelata † uel ideo fit octaua Calen. Auguſti 3
hoc feſtum quoniam hac die dedicata eſt ſibi Eccleſia in Compoſtella, quare dictus ſit maior: dictum eſt ſub feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi. Hoc autem feſtum non habet uigiliam uel ieiunium: prout dictum eſt in ſexta parte, ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ Aduentus. Hac die, dicunt quædam Eccleſiæ epiſtolam. Iam non eſtis. Ephe.ij.cap. Aliæ: Benedictus Deus, & pater. Ephe.j. & euangelium. Acceſſit ad Ieſum. Matth.xx.cap.

S V M M A.

1 *Fratrum ſeptem dormientium fere trecentis annis feſtum, ibidemq; hiſtoria.*

De

De ſeptem dormientibus. Cap. 18.

1 NVNC de feſto † ſeptẽ dormientium dicendũ eſt, ſex eorum potentes fuerunt in Epeſo tempore quo Decius Cæſar perſecutus eſt Eccleſiam Dei qui quàm citò audierunt perſecutionem, fugerunt in montem & latuerunt in ſpelũca quadam, & ſecum magnam pecuniam portauerunt: ſed paruin cibi, quorum nomina ſunt: Maximianus, Marcus, Martinianus, Dionyſius, Ioannes, Serapion, & Conſtantinus. Hi cùm eſſent in ſpelunca: prima die comederunt quicquid habuerunt comeſtioni aptum, & dixerunt ſeruienti ſuo: Cras emes nobis cibos: quia parum hodie comedimus, & poſtea dormierunt. Tandem Decius quæſiuit eos: nõ audiuit eos eſſe Chriſtianos, ſed dictum eſt ei eos aufugiſſe in alias regiones, uel in monte latuiſſe: quod audiens fecit oſtia ſpeluncæ lapidibus obſtrui. Poſt multum uerò temporis, uidelicet circiter trecentos annos, quidam uoluit ſtabulum contra ſpeluncã facere. & fecit magnum ignem, in quo ſoluti ſunt lapides, qui erant in oſtio ſpelunca: & ſtatim in ſpelunca refulſit ſplendor ignis: euigilati ſunt ſeptẽ dormientes & ſex qui potentes erant dixerunt ſeptimo qui erat ſeruus eorũ dies eſt, valde nobis emere cibos. Putabãt. n. ſe per vnam noctem tantũ dormiuiſſe. Iuit ergo ille ad ciuitatem & venit ad macellũ miratus vltra modũ: quia cruces videbat p[er] uicos & in triuijs, & in quadriuijs. Cumq; carnes emens obtuliſſet monẽtam quã habebat, non cognouerunt eam carnifices & dixerunt: Vnde habes iſtos nummos? Qui ait ex meo proprio labore & illi: Vnde es tu? Qui ait De patria iſta: tũc illi qui ſunt parentes tui? Ille ait: Iſti & iſti & non cognouerunt carnifices aliquos eorũ, quos ipſe nominabat: à longo enim tempore eorum nomina cum illis erant ſepulta. Iterũ illi dixerunt: Sub quo imperatore fuit illa moneta: ait ille, Sub Decio. Tunc illi admirati ſunt: tum propter monetam: tum propter ea quæ referebat, æſtimãtes eum inſanum eſſe. Qui ligauerunt eum, & duxerunt ante pontificem ciuitatis: cui diligenter inquirenti quis ille eſſet, & unde & vbi hanc monetã inueniſſet: & de alijs, quę ipſe retulerat carnificibus, oĩa prout contigerat reuelauit. Tunc Epiſcopus veniẽs cum uniuerſo populo ciuitatis ad ſpelũca, inuenit eos ſex, qui ibi remanſerant iterũ dormientes, & euigilatos ſecũ in ciuitatẽ adduxit, & ſingula ſciſcitatus ab eis, inuentũ eſt eos in ſpelunca fuiſſe per annos ferè trecentos. Præterea, inuentę ſunt plũbeæ, tabulæ, in ipſa ſpelunca: quas illi impoſuerant ibi qui mandato Decij obturauerant os ſpeluncę imperatores erant tunc Honorius & Archadius: qui cùm prius dubitarẽt de reſurrectione hoc uiſo firmius crediderunt. Fuerunt aũt cũ Epiſcopo p[re]dicti ſeptẽ iuuenes, per aliquos dies, & poſteà mortui ſunt, libera morte. Vnde dicti ſunt martyres, quia tam diu in ſpelunca manſerunt.

SVMMA.

1 Petri ad uincula: feſtum, quomodo inſtitutum. Et quare ibid. & nu. 2. 3. 4.

Eiuſque diei officium. numero. 5.

De feſto ſancti Petri ad vincula. Cap. 19.

FESTVM † beati Petri ad uincula taliter ſecũdũ Bedã inſtitũ fuit. Theodoſia, vxor Theodoſij ſecũdi Imperatoris Hieroſolymam proficiſcẽs uidit in Alexãdria feſtũ celebrari in Cal. Auguſti, ad honorẽ Cæſaris Auguſti de triũpho habito de Cleopatra Regina Aegypti, & de Marco Antonio uito eius. Vnde uehementer doluit, q[uod] dãnato & gentili tantus honor exhiberetur. Veniẽs aũt Hieroſolymam, catenas quibus Petrus ſub Herode fuit alligatus, acquiſiuit, & Romã rediens, eas apoſtolico pręſentauit, qui alias catenas, quibus ſub Nerone fuerat alligatus, apportari præcepit, qui ſe tãgẽtes vſq; adeò ſunt miraculoſe coniunctæ, ac ſi ſemper fuiſſent eædem. Theodoſius igitur ad honorem beati Petri Eccleſiam ædificauit; & ibi catenas impoſuit quæ dedicata eſt in Calend. Auguſt. ut ſolennitas piſcatoris obfuſcaret ſolennitatem Imperatoris & catena Petri extingueret torquem Auguſti. ¶ Secũda cã † inſtitutiõis huius feſti eſt, propter memoriã liberationis beati

Petri

Petri per angelum factæ à carcere, ſiue à
uinculis, quibus per Herodem Agrippam
tenebatur: prout in epiſtola legitur ho-
dierna: & ſecundum hoc uidetur, quòd de
beret uocari hoc feſtum à uinculis. ¶ Ter
3 tia † cauſa eſt, quia cùm Quirinus triba-
nus filiam haberet gutturoſam, illa ad mã
datum ſancti Alexandri Papæ qui ſextus
fuit à beato Petro, quæſiuit bogas ſiue uin
cula, quibus beatus Petrus fuit uinculatus
Romæ ſub Nerone: quibus oſculatis, libe
rata eſt: & Quirinus cum tota ſua familia
baptizatus eſt; tunc dictus Alexander Pa-
pa hoc feſtum in Calend. Auguſti celebrã
dum inſtituit, & in honorem beati Petri
Eccleſiam in urbe fabricauit, ubi uincula
ipſa repoſuit: & ad uincula nominauit: &
Calend Auguſti dedicauit: in qua feſtiui
tate populus illic ipſa vĩcula hodie oſcu
4 latur. ¶ † Quarta cauſa poteſt eſſe, quia
dominus Petrum à vinculis miraculoſè
abſoluit, & eidem ligandi atque ſoluendi
poteſtatem dedit. Nos autem vinculis pec
catorum litigati, tenemur, & abſolui in-
digemus. Ideò igitur in ſolennitate ipſa,
quæ dicitur ad vincula, ipſum honoratus,
1 vt ſicut ipſe à vinculis abſolui promeruit,
& abſoluendi poteſtatem accepit à Domi
no, ſic & ipſe nos à peccatorum nexibus
5 abſolui obtineat. Hac † die dicitur epi-
ſtola: Miſit Herodes. Actu. xij. capit. Euã-
gelii: Venit Ieſus in partes. Matth. xvj. ca.

SVMMA.

1 *Machabæorũ feſtum cur agat Eccleſia. & nu*
me. 2. & infra.

1 De Machabæis. CAP. 20.

MAchabæi iſti, ſunt illi, de
† quibus fuit Iudas Ma-
chabæus ſe quibus habe-
tur in. 2. Machabæorum.
Et cùm Eccleſia occiden
talis nullius alterius sã
cti veteris teſtamenti fe
ſtum celebret: prout dictum eſt in procæ-
mio huius partis: iſtorum tamen & Inno-
centium feſtum recolit: iſtorum quidem
2 propter quatuor. Primò, quia † paſsi ſunt
propter legis obſeruationem: quia, vide-
licet carnes porcinas contra legem come-
dere noluerunt. Secundò, propter marty- 1
rij prætogatiuam, prout legitur in hiſto-
ria ſcholaſtica, quia enim inaudita ſuppli
cia, ſuper ſanctos veteris teſtamenti per-
tulerunt, ideò in hoc priuilegiati ſunt, vt
eorum paſsio celebretur. Tertiò, quia ipſi
fuerunt ſeptem fratres, & numerus ſepte-
narius, eſt numerus vniuerſitatis. Vnde in
eis ſignificantur omnes martyres veteris
teſtamenti, celebritate digni & omnibus
illis in iſtis reuerentia exibetur. Quartò,
quia ipſi oſtenduntur in exemplum marty
ribus noui teſtamenti, vt ſicut illi pro le-
gis Moſaicæ obſeruatione paſsi ſunt, ita &
nos maximè, ſi neceſſe fuerit, parati ſimus
pro euangelica, & ſecundum hoc magis ce
lebratur hoc feſtum, propter ſignificatũ,
quàm propter ſignificans. Quidam verò
dixerunt, quod illi Machabæi, ſunt illi,
ſeptem fratres, qui fuerũt filij Felicitatis.

SVMMA.

1 *Stephani protomartyris feſtũ quo die agatur.*
& cur ſtatim à natali Dominicæ.

De inuentione ſancti Stephani Cap. 21.

SAncti † Stephani protomartyris in- 1
uentio facta fuit die illa, qua celebra
tur eius paſsio, & paſſus eſt die illa
qua eius inuẽtio celebratur, ſcilicet
in Auguſto, ſed feſta per Eccleſiam qua-
tuor de cauſis tranſlata ſunt. Primò, quia
cùm beatus Stephanus fuerit protomar-
tir, & martyrium ſanctorũ ſit eorum nata-
le in cœlis, meritò ſtatim poſt natale Do-
mini, natale protomartyris Stephani ce-
lebratur. Secundò, propter dignitatem di
gnius nanque eſt feſtum, quod eſt de mor
te, quàm aliud, & ideo competenter tan-
quam dignius ſtatim poſt natiuitatem col
locatum eſt, Tertiò, quia officium paſsio-
nis eius concordat officio natalis Domi-
ni. Vnde illud: Heri natus eſt Chriſtus in
terris, hodie Stephanus naſcetur in cœlis.
Quartò quia in eius inuentione maxima
multitudo hominum venit, qui videntes
miracula plurima, quæ fecit Deus in illius
inuentione, maiori cultu diem illum ce-
lebrauerunt annuatim, quàm etiam diem
mortis

mortis illius. Statuerunt ergo ſancti patres, vt feſtum paſsionis eius tranſferetur ad hanc diem inuentionis, & ad feſtum inuentionis, feſtum paſsionis, quia feſtũ paſſionis maiori cultu dignum eſt, vt populus hunc diem, qui natale Domini ſequitur, feruentiori cultu celebret, quàm diẽ eiuſdem feſti in Auguſto. Alia etiam ratio reddetur ſub iſto feſto.

S V M M A.

1 *Domini transfiguratio, cur die ſancti Sixti celebretur.*
2 *Dominicæ transfigurationis die conſecratur vinum nouum. Et primæ fruges, atque fabæ numer. 3.*

De transfiguratione Domini. Cap. 22.

1 SEquitur † de feſto transfigurationis domini, quod eſt in die beati Sixti, non quia tali die transfiguratio facta fit, ſed quia tunc ab Apoſtolis, qui ſe cum fuerunt in monte, fuit manifeſtata, & publicatã, & prædicata. Præceperat enim dominus, ne alicui dicerent, donec à mortuis reſurrexiſſet. Illi autem vſque ad hãc diem ſuper hoc tacuerunt. Transfigurationem enim conſtat factam fuiſſe circa principium veris, eo ſcilicet die, quo dicitur euangelium de transfiguratione, ſcilicet ſecunda hebdomada quadrageſimæ. ¶ Et
2 † nota quòd in quibuſdam locis hac die cõficitur ſanguis Chriſti de nouo vino, ſi inueniri poſsit, aut ſaltem aliquantulum de maturã vua in calice eliquatur. Benedicuntur etiam racemi ex quibus populus cõmunicat, & eſt ratio hæc. In die enim cœnæ dicit Ieſus diſcipulis, Amen dico vobis, Amodo non bibã de hoc genimine vitis, donec bibam illud nouum in regno patris mei. Quia ergo hoc quod dixit nouũ, & etiam transfiguratio pertinet ad illam glorioſam innouationem, quam Chriſtus habuit poſt reſurrectionem, & quam fideles poſt reſurrectionem ſunt habituri, ideò in hoc feſto ſanguis Chriſti ex nouo vino conficitur, & propter hoc etiam hac die nouæ quæ benedicuntur. Euticianus Pa-
3 pa ſtatuit, vt primæ † fruges & fabæ ſuper altare benedicantur.

S V M M A.

1 *Laurentius poſt beatum Stephanum, primatum obtinet inter martyres Et cur honorificentius præ cæteris colatur, & eius dici vigiliæ officium. nume. 2. Et di ei. nume. 4.*
3 *Leuita, quis.*
5 *Laurentius tria ſingularia habet priuilegia.*

De ſancto Laurentio. CAP. 23.

BEatus † Laurentius, quia poſt beatum Stephanum, inter alios martyres primatum obtinet: uigiliam habet, non quia maiorem pœnã ſuſtinuerit, quam alij, nam multi tantam pœnã ſuſtinuerunt, ſicut beatus Vincentius, & beatus Georgius, & alii quidam, ſed propter officiũ prædicationis & propter martyrii locum quia Romæ, & propter bonã adminiſtrationẽ, theſaurorum Eccleſiæ. Vnde incipit introitus † in uigilia ipſius. Diſperſit, dedit pauperibus. In die uerò habet proprium officium uidelicet, confeſſio & pulchritudo, &c. & hoc ideò dicitur, quia propter confeſſionem fidei fuit aſſatus, & exaltatus, & apparuit eius ſanctitas, cum non timuerit ſic tormentari pro Chriſto, quia uerò ipſe in tormentis poſitus iubilabat, ac domino laudes cantabat, ideo ſequitur uerſus. Cantate Domino canticum nouum. In collecta uerò illa. Da nobis quęſumus domine &c. orat Eccleſia ſe ſic liberari, per dominũ ab igne uitiorum, & ipſa uitia in ſe extingui ſicut beatus Laurentius fuit liberatus ab igne tormentorum. Vnde ipſe dicebat tyranno. Diſce miſer quãta eſt uirtus domini. nam carbones iſti non dolorem ſed refrigerium mihi præſtant. In epiſtola uerò. Qui parce. ii. Corint. ix. c. agitur de largitate eleemoſynarũ facienda pauperibus, quod præceptum ſtrenuè impleuit beatus Laurentius, qui theſauros Eccleſiæ dedit pauperibus, & ut eum in hoc imitemur, dicitur: iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Reſponſorium de paſsione eius eſt, eo ꝙ igne probatus fuit, ſicut aurũ in fornace probatur, & hoc eſt, quòd dicit, probaſti cor meum, & vi. no. quia ad literam de nocte fuit aſſatus & à domino viſibiliter

Pſal. 110.

Pſal. 16

ter viſitatus: & ideo dicebat. Mea nox ob-
ſcurum non habet: ſed omnia in luce cla-
reſcunt. Verſus eſt. Igne me exa. & nõ eſt
inuenta in me iniquitas, ideſt, inæquali-
tas: quia ſemper & perfectè in fide conſtãs
fuit. Vel non fuit inuenta in eo iniquitas,
ſcilicet peccati. Alleluia eſt de nobili mi
niſterio eius. Et quia erat præcipuus mini
ſter, ideò in uirtute domini præcipuè ope
rabat. Leuita (inquit) Lauren. bonũ opus
operatus eſt: qui per ſignum crucis cæcos
illuminauit. Leuita † idem eſt, quod aſ-
3 ſumptus vel offerens: quia ad literam aſ-
ſumptus fuit ad miniſterium diuinum. Vn-
de legitur ipſum dixiſſe beato Sixto.
Quò progrederis ſine filio pater? nunquid
degenerem me probaſti? experire certè,
utrum idoneũ miniſtrum elegeris, cui pro
miſiſti dominici ſanguinis conſecrati nẽ.
item fuit Leuita, ideſt, ſeipſum offerens.
Vnde ipſe in tormentis poſitus dicebat:
Ego me obtuli hoſtiam Deo, in odorẽ ſua-
uitatis, & ideò de eo in nocturnali officio
cantat Eccleſia. Meruit eſſe hoſtia beatus
Laur. qui dum aſſaretur, dominum nõ ne-
gauit, & ideò inuentus eſt ſacrificium lau-
dis. Et quia Deus laudandus eſt de tãta pa
tientia cõceſſa martyri: ideò prædicta ſub
4 allelu-ia cantatur. ¶ In euangelio † verò.
Niſi granum frumenti cadens in terrã bo-
nam: quod eſt Ioan. xij. agit Dominus de
miniſtris ſuis, & de præmio ipſorum, di-
cens. Primò de opere ipſorum. Qui mihi
miniſtrat, me ſequatur, & poſt de primo
adiungit, dicens: Et vbi ſum ego illic &
miniſter meus erit: ſi quis mihi miniſtraue
rit, honorificabit eum pater meus &c.
Cùm igitur inter miniſtros præcipuus fue-
rat beatus Laurentius: ideò iſtud euange-
lium in eius feſtiuitate cantatur. Sed quia
priuilegiatum miniſterium eſt prædicatio
& confeſſio nominis Domini coram regi-
bus & principibus, ideò ſequitur offerto-
rium. Confeſſio & pulchritudo in conſpe-
ctu &c. in poſt communione quoque agi-
tur de miniſtris & merito ipſorum. Qui mi
hi miniſtrat, me ſequatur &c. ad horas di-
citur capitulum. Qui parcè. ij. Corint. ix.
5 capit. ¶ Et nota † quòd iſte ſanctus propter
tres prærogatiuas ſupra in principio poſi-
tas, in tribus priuilegiatus eſt. Primò,
quoniam ipſe ſolus inter martyres habet
ieiunium inſtitutionis. Secundò, in octa-
uis. quoniam iſte tantum, & beatus Ste-
phanus octauas habent inter martyres: ſi-
cut beatus Martinus inter confeſſores. De
hac octaua dictum eſt in fine proœmij hu-
ius partis. Tertiò, in regreſſibus antipho
narum. in hoc enim feſto quidam verſiculi
præmittuntur antiphonis; ut dictũ eſt in
ſexta parte, ſub dominica de trinitate. Bea
tus Laurentius fuit archidiaconus Romæ,
poſt quem nullus dicitur ibi archidiaco-
nus fuiſſet.

S V M M A.

1 *Maria virgo an fuerit aſſumpta, unà cum corpore. Et quoto ætatis anno nu. 2.*
3 *Aſſumptionis Mariæ officium. & nu. 5.*
4 *Aſſumptio Mariæ celebratur æſtiuo tempore. idque congruè.*
6 *Aſſumptionis die cur euangelium legatur de Maria & Martha. Et quid illæ duæ ſorores deſignent nu. 7.*
8 *Euangelia, ſunt quatuor de beata Maria.*
9 *Aſſumptio Mariæ, habet ieiunium & octauas.*
10 *Aſſumptionis die cur colligantur herbæ, & benedicantur.*

De aſſumptione virginis glorioſæ Mariæ.
Cap. 24.

HIeronymus dicit: quomodo beata
Maria † aſſumpta fuerit ſiue in cor- 1
pore, ſiue extra corpus, neſcio: 2
Deus ſcit. Aug. verò dicit, quòd in cor-
pore, veritas tamen eſt, quod primo aſ-
ſumpta eſt in anima. utrum verò cor-
pus in terra remanſit, incertum habe-
tur, & melius eſt piè dubitare, quam ali-
quid circa hoc temerè diffinire. piè tamẽ
credendum eſt, eam totaliter fuiſſe aſſum
ptam. Verùm quædam religioſiſſima mu-
lier Elizabeth nomine de partibus Saxo-
niæ aſſeruit ſibi reuelatum fuiſſe, quòd poſt
quadraginta dies poſt aſſumptionem ani-
mæ, aſſumptum fuit corpus, & inde com-
poſuit quendam tractatum, qui tamen nõ
eſt authenticus. Refert Ephiphius, quòd beata
virgo quando Chriſtum concepit, erat an-
norum quatuordecim, & in decimoquin-
to anno ipſe peperit, & cum eo manſit an-
nis xxxiij. & poſt mortẽ Chriſti ſuperuixit.
annis

annis vigintiquatuor & ſecũdum hoc tem-
pore obitus ſui erat annorum. 72. Proba-
2 bilius, ut uidetur dicunt alij: † quia duo-
decim annis filio ſuperuixit, & ſic ſexage-
naria eſt adſumpta, cùm Apoſtoli totidem
annis prædicauerunt in Iudæa, & circa par
tes illas. ¶ In hoc feſto quædã dicũtur, quæ
3 in Eccleſiarum † dedicatiõibus dicuntur,
Cã. 1 quia ad eã ptinent. Cantatur etiã de libro
canticorum, ſ. Oſculetur me oſculo &c. Re
ſpõſoria. n. antiphonæ & lectiones eædem
ſumuntur, qui liber eſt de amoribus, quia
in carne manens maiorem habuit dilectio
nem, quã aliqua creatura in carne uiuens
excepto Chriſto, & ideo propter excellen-
tem charitatem, quã habuit in terris, me-
ruit aſcendere ſup angelos: & in carne. n.
pręter carnem uiuere, nõ terrena ſed cœle
4 ſtis uita eſt. Et † cõpetit hoc feſtum æſtiuo
tempore, quia per calorem ignis charitas
aſcendit. Rurſus legitur & cantatur de cã-
tico amoris, eò quòd beata uirgo figurã te
net Eccleſiæ. Sicut. n. ipſa mater eſt, uirgo
& ſponſa, ſic & Eccleſia, mater ſanctorũ no
men, tenet uirginitatis. & ſponſæ: uirgini-
tatis inquam mentis, & fidei, quæ præua-
let uirginitati carnis & ſpõſæ, quia ipſa eſt
1.Cor. 7. ſponſa Chriſti. Vnde Apoſtolus. Deſpondi
uos vni uiro uirginẽ caſtã exhibere Chri-
ſto. Eſt autem, ut dicunt quidã, cantici le-
genda medietas uſq; ad octauas, alia uerò
medietas vſq; ad natiuitatem eiuſdem vir
ginis reſeruetur. Huic ergo congruè acce-
dit, ꝙ circa feſtũ iſtud libri Salomonis le-
gantur, & præmittuntur antiphonis quidã
uerſiculi, ut dictum eſt in ſexta parte, ſub
dominica de trinitate. in Calcedon. Con-
cilio, quod beatus Leo celebrauit, ſtatutũ
fuit, quòd virgo Maria mater Dei appella
retur. Alij tamẽ dicunt, ꝙ in Epheſino iuſ
ſu Cœleſtini Papæ primi celebrato. ¶ Item
nota, quod ille ſermo Hiero. Cogitis me, ò
5 † Paula & Euſtochium, qui à quibuſdã in
Eccleſia, in hoc feſto legitur, ſed nõ debet
legi, niſi in refertorio uel capitulo, quia
adhoc factus fuit. Dicitur autem ad ho-
ras capitulum: In omnibus requiem quæſi
ui. Eccleſiaſt. 24. cap. in vigilia aſſumptio-
nis, dicitur epiſtola: Ab initio, & ante ſecu
la Eccleſia. 24. cap. Aliæ Eccleſiæ dicunt:
Ego quaſi quæ eſt ibidem. ¶ Euangeliũ eſt:
Exurgens Maria. Luc. 1. c. Aliæ Eccleſiæ di
cunt: Loquente Ieſu ad turbas xj. cap. Of-
fertorium Oratio mea munda. Iob. xvj. ca.
Cæterum in miſſa diei legitur epiſtola: In
omnibus requiem quæſiui, &c. In omnibus
enim quæſiuit uitam æternam, & ideò ha-
buit illam: Sequitur: Et qui creauit me, re-
quieuit ĩ tabernaculo, id eſt, in utero meo.
Et qa Dominus in utero beatæ Mariæ uir
ginis requieuit, ideò ipſe dedit illi ſuũ ta-
bernaculum, i. cœlum. Et ſicut ipſa, duo fe
cit thronum grandem. Vnde ipſa dicit:
Magnificat anima mea Dominum, & iij.
Regum x. Thronum fecit rex Salomon de
ebore grandem. & ita ei fecit Dominus
thronum grandem in cœlo, quando exal-
tauit eam ſuper angelos. ¶ Euangelium
legitur † de Martha & de Maria, ſcilicet 6
Intrauit Ieſus Luc. x. quod prima facie per
tinere non uidetur, tamen bene pertinens
eſt ſecundum allegoriam. Intrauit enim
Ieſus, in quoddam caſtellum, id eſt in bea
tam Virginem, quæ dicitur caſtellum, quæ
eſt terribilis dœmonibus, & bene ſe muni-
uit contra diabolum, & uitia. Diminuti-
uè autem dicitur caſtellum propter humi-
litatem. Et dicitur quoddam, propter ſin
gularitatem, quia nec primam ſimilem ui
ſa eſt, nec habere ſequentem, & Martha. id.
eſt actiua uita recipit eum. Diligentiſſi-
mè enim nutriuit puerum ſuum, & tulit
in Aegyptum, & prius ſe probauit in acti-
ua uita, eundo ad Eliſabet, & ſeruiẽdo ei,
& ſicut ipſa fuit Martha in actiua uita, ita
& fuit Maria Magdalena in contemplati-
ua. Vnde in alio Euãgelio habetur, Maria
conſeruabat uerba omnia, hæc conferens
in corde ſuo. † Hæ autẽ duæ ſorores ſigni- 7
ficant uitã actiuam: & uitam contemplati-
uam, quæ planè fuerunt in beata uirgine
Maria, per quas ipſa ſublimiter, honorabi
liter atque delectabiliter in ſeipſa recepit
Chriſtũ. ¶ Illud autem notandũ eſt, quòd
quatuor ſunt euangelia de beata Maria
uirgine. † Vnum eſt, Miſſus eſt Angelus. 8
quod non debet dici, niſi in aduentu Do-
mini, & in Annuntiatione eius Alia tria
poſſunt cantari, quoties de ipſa peculia-
ris miſſa cantatur, tanquam cõmunia, quæ
ſunt ipſa, Extollẽs uocẽ mulier, &c. aliud,
Abijt Maria in montana, &c. aliud, Stabat
iuxta crucem, &c. ¶ † Item nota, quòd 9
hoc feſtum habet ieiunium & octauas

quod

quod non habet; aliud feſtum de illa. Hoc enim feſtum maius eſt omnibus alijs, quæ fiunt de illa. Similiter & de quolibet ſancto maius feſtum eſt tranſitus illius, quàm aliud de illo, quia de miſeria tranſit ad vi-
10 tam excepto de Ioanne Baptiſta. ¶ † Quare autem herbæ colligantur, & benedicantur in hoc feſto, ipſa legenda indicet: quia beata Maria cõparatur roſæ & lilio. ¶ Vnde ſicut ſpina roſam genuit Iudæa Mariã. Officium beatæ Mariæ uirginis debet quotidie, ſed in ſabbato ſolenniter dici prout dictum eſt in ſexta parte, ſub titulo de tempore aduentus. In quibuſdam tamen Eccleſiis non dicitur à quinta feria cœnæ Domini, vſq; ad octauas Pentecoſtes, dicẽtes, quòd tũc in Eccleſia omnia breuia debent eſſe. ¶ Legitur tamen, cùm quidã ſacerdos aliam fortè miſſam neſciens, omni die miſſam de beata Virgine celebraret, Epiſcopus eum ab officio ſuſpendit ſed virgo beata ipſi Epiſcopo ex hoc grauiſſimè comminata eſt, & ideo ipſe ſuſpenſionem huiuſmodi relaxauit.

S V M M A.

1 *Bartholomæi feſtum variè celebratur.*
2 *Bartholomæi ſtatura.*

De ſancto Bartholomæo Apoſtolo. Cap. 25.

1 BEatus † Bartholomæus, primo prædicauit, vt dixit beatus Theodorus abbas in Lugdonia, poſtea in India, deinde in Albania in ciuitate Armeniæ, vbi primo excoriatus, & poſtea decollatus eſt deinde tranſlatus dicitur Beneuentũ, quamuis hodie Romæ eſſe dicatur. Quidã autem celebrant feſtum excoriationis, & quidam decollationis, ſicut dictũ eſt in ſexta parte ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Et † nota, quod inquirenti-
2 bus beatum Bartholomæum, Dæmon ipſum ita deſcripſit, dicens: Capilli eius nigri, & criſei, caro candida: oculi grãdes, nares coæquales, & directæ, barba prolixa, habens paucos canos, ſtatura æqualis collobio albo eleuato, & purpura veſtitur, induitur albo pallio: quod per ſingulos angulos habet gemmas purpureas.

S V M M A.

1 *Ioannis decollatio.*
2 *Herodes, tres fuere.*
3 *Ioannis Baptiſtæ caput, ubi humatũ. Et ubi quãdo, & à quo inuentum. nu. 4.*
5 *Ioannis Baptiſtæ officium eccleſiaſticum in decollatione.*

De decollatione ſancti Ioannis Baptiſtæ. Cap. 26.

FEſtum † decolletionis beati Ioã. celebrat Eccleſia, quia pro ueritate mortuus eſt, ſed non ſic ſolenniter 1
ſicut feſtum natiuitatis eius, eo quòd deſcendit ad inferos, ſicut dicit Grego. ſuper illud. Tu es, qui venturus es, an aliũ expectamus? Fuit autem decollatus in tempore paſchali per Herodem regem anno xxxij. à natiuitate Domini, ſcilicet anno præcedente paſſionem Domini. & ipſe in anno xxx. cœpit prædicare, & ita hoc feſtũ eſt de decollatione. Et no. ꝙ tres fuerunt
† Herodes, quos eorum infamis crudelitas fecit famoſos. ¶ Primus dictus eſt Herodes 2
aſchalonita, ſub quo natus eſt dominus, à quo innocentes occiſi ſunt. ¶ Secundus Antippas, qui Ioan. decollauit. ¶ Tertius Agrippa, qui Iacobum occidit, & Petrum incarcerauit. Vnde uerſus. Aſchalonita necat pueros, Antippa Ioannem, Agrippa Iacobum, claudens in carcere Petrũ. Sane decollato Ioanne diſcipuli eius corpus ſepelierunt in ſebaſta, urbe Paleſtinæ & caput in Hieruſalem humatũ eſt iuxta † He- 3
rodis habitaculum, & ubi corpus ſepultũ iacebat: multa Deus miracula operabatur. Vnde multitudo Chriſtianorum illuc confluebat. Quod uidẽs Iulianus apoſtata iuſſu eius gentiles ad dedecus ſancti Ioannis confregerunt manſeolum, & oſſa eius per agros ſparſerunt. Sed cum Chriſtiani illuc venirent, & miracula non ceſſarent, iterũ gentiles oſſa collegerunt, & combuſſerũt, ſed digitus ille, quo Dominum ad Iordanem venientem monſtrauit, dicens: Ecce agnus Dei, &c. non potuit comburi. Multi tamen Chriſtiani monachi a Hieroſolymis, qui intererãt cùm gentilibus oſſa colligentibus, quot occultare poterant reſeruauerunt, tuleruntque oſſa ad Philippũ Hieroſo-

Hieroſolymitanum epiſcopum, qui miſit
ea per Iulianum diaconum Anaſtaſio. Ale
xandriæ epiſcopo, quæ poſt Theophylus
vrbis eiuſdem epiſcopus, in templo Sera-
pis repoſuit, & Baſilicam in honorẽ eius
conſecrauit. Vnde hoc feſtum de decolla
tione & combuſtione oſſium eſt, ſecũdum
magiſtrum Guilbertum, quod celebrat Ec
cleſia, quaſi pro iam mortuo, ſecundum
martyrium. quia in ſuis oſſibus quodãmo
do paſſus eſt. Alij dicunt, quòd beata Te
cla digitum beati Ioannis, qui cõburi non
potuit, de vltra marinis partibus afferens
in Morianam ibi ad honorem beati Ioãnis
fundauit Eccleſiam, & hac die dedicata eſt
ei Eccleſia. Ideòque ſtatutum fuit à Domi
no Papa, vt hæc dies ad honorẽ beati Ioã
nis, per totum mundum ſemper celebris
haberetur, & ſecũdum hoc videtur, quod
debet dici feſtum dedicationis. ¶ Rurſus
4 † beatus Ioannes, caput ſuum quod in Hie
ruſalem fuerat humatum, reuelauit duo-
bus monachis orientalibus: qui Hieruſa-
lem adorare venerant, qui iuxta Herodis
habitaculum illud. vij. Cal. Martij inuẽ-
nerunt, ſed poſt ab alijs perlatum eſt in
Ediſſam ciuitatẽ, & in quõdam ſpecu iguo
biliter reconditum, donec denuo Marcel
lo presbytero fuit reuelatum, & per eiuſ-
dem vrbis epiſcopum. iiij. Cal. Septembris
reuelatum, ex quo tempore cœpit in ea-
dem vrbe decollatio celebrari, ea die, ut
arbitror, quo caput eſt reuelatum, & ita
hoc feſtum poteſt dici reuelationis. Hoc
ergo feſtũ poteſt eſſe de decollatione, uel
de collectione oſſium, uel de dedicatione
Eccleſiæ ad honorem illius, vel de reuela
5 tione. Hac † die dicunt quidam epiſtolã.
Expectatio. prouer. x. cap. Et euangelium.
Miſi Herodes. Mar. cap. vj. & allelu-Ia.
Erat lucerna. Ioan. v. cap.

S V M M A.

1 *Felix & Audactus, ſocij in paſſione. Et un-*
de nomen ſortitus Audactus.

De ſanctis Felice & Audacto. Cap. 27.

1 SCiendum eſt, quòd cum beatus † Fe-
lix traheretur ad mortem pro nomi-
ne Chriſti quidam repentè ſe in me-
dio protulit, dicens. Ego ſum Chriſtianus.
Dixerunt carnifices, ergo venies & tu. Cũ
autem nomen illius ignoraretur. vocatus
eſt Audactus, quaſi beato Felici audacter
aſſociatus, ſicut & beatus Ioannes Alexan
drinus epiſcopus ob eximiam in pauperẽs
Chriſti pietatem Ioannes eleemoſynarius
dictus eſt. Cuius feſtum nono Cal. Februa
rij celebratur.

S V M M A.

1 *Mariæ natiuitas cur celebretur ab Eccleſia.*
2 *Natiuitas Mariæ, antiquitus non celebra-*
batur.
3 *Natiuitas Mariæ non habet ieiunium inſti-*
tutionis.
4 *Eccleſia tres natiuitates celebrat, quæ deſi*
gnant tres natiuitates ſpirituales.

De natiuitate beatæ Mariæ. Cap. 28.

FEſtum † natiuitatis beatæ Mariæ vir 1
ginis, quando videlicet in mundo
nata eſt, ideo celebratur, quia fuit
in utero ſãctificata, iuxta illud pſal.
Sanctificauit tabernaculum ſuũ altiſsimus.
In hoc feſto legitur genealogia ſaluatoris,
imo ipſius beatæ Mariæ virginis, quia de
eadẽ fuerat genealogia, vnde legitur euã-
gelium. Matth. i. cap. Liber generationis
Ieſu Chriſti, de qua dictum eſt in ſexta par
te, ſub natali & ſub feſto Apoſtolorũ Phi
lippi & Iacobi. Et epiſtola. Ego quaſi. Ec
cleſiaſtici xxiiij. cap. Aliæ. Eccleſiæ dicũt:
Dominus poſſedit me. Prouer. viij. cap. Cã
tatur etiam hiſtoria de laudibus ipſius uir
ginis Mariæ. In quibuſdam tamen Eccle-
ſijs leguntur cantica canticorum, quæ ma-
gis pertinet ad feſtum aſſumptionis virgi-
nis Mariæ, prout ibi dictum eſt. dicitur
etiam ad horas capitulum. Ego quaſi vitis.
Eccle. xxxiiij. capit. Sanè hoc feſtum olim
† non celebrabatur, ſed quidam vir religio 2
ſus pluribus annis audiuit angelos in hac
nocte ſolennizantes in cœlis, cui cauſam
quærenti reuelatum eſt angelos gaudere,
quoniam beata uirgo nata fuit in illa no-
cte, quod apoſtolicus authenticauit, & fe
ſtum celebrari præcepit, ut in ſolennizan
do cœleſti curiæ conformemur. † Non au- 3
tem habet feſtum hoc ieiunium inſtitutio-
nis,

nis: poteſt tamē habere deuotionis. Olim etiam non habuit octauam, ſed innocētius Papa quartus eam inſtituit. Vacante enim Romana eccleſia per obitum Greg. Papę, nouis cardinalibus concordare nequeuntibus: Romani poſt plures dies eis incluſis multiplices moleſtias inferebant: propter quod Cardinales reginę cœli vouerunt, ꝙ ſi eius meritis concordarent, & abire libere poſſent, octauam ſuæ natiuitatis diu neglectam celebrandam de cætero ſtatuerēt. Sicque ad Cœleſtinum Papam cōuenerūt, & liberati ſunt. Sed quia idem Cœleſtinus vixit ſolum xviij. diebus non potuit votū implere, quod poſtmodum dictus Innocētius eius ſucceſſor impleuit. ¶ Et † nota ꝙ eccleſia tres natiuitates ſolennizat, ſcilicet Ioannis Bapt. & beatæ Mariæ & Chriſti, ſi quidem Ioannes fuit lucifer, quia ſicut lucifer præcedit ſolem, ſic ipſe Chriſtū primus enim apertè prędicauit. Maria fuit aurora, natiuitas Chriſti ortus ſolis, quia in eo ſplendor patris apparuit. Prædictæ autem tres natiuitates deſinant tres ſpirituales natiuitates. Nam renaſcitur cum Ioan. in aqua, cum Maria, in pœnitentia, & cum Chriſto in gloria. Cum igitur oporteat, quòd contritio præcedat natiuitatē baptiſmi in adultis, & natiuitatem glorię ſimiliter, ideò meritò illæ duæ vigilias habent. Sed cùm pœnitentia tota ſit pro vigilia, non oportuit, quod ipſa vigiliā haberet, & ideò hoc feſtum vigiliam ſiue ieiunium non habet. ¶ Et eſt ſciendū, quòd beatus Fulbertus epiſcopus Cardinalis fecit illa tria reſponſoria, Stirps Ieſſe. Solem iuſtitiæ, &, chorus noue Hieruſalem.

SVMMA.

1 *Crucis exaltatio, unde ortum duxerit.*
2 *Crucis inuentio ſuperior eſt exaltatione.*
3 *Crucis exaltatio, quod habeat officium.*

De exaltatione ſanctæ Crucis. Cap. 29.

1 Exaltatio † ſanctæ crucis dicitur, quia Coſdroes rex Perſarum Hieroſolymam venit, & lignum Domini cum inde ſecum tulit: & facta domo cœlo ſimili, & in eadem ſedem ſibi fecit, & lignum à dextris poſuit loco filii, gallum uerò à ſiniſtris, loco ſpiritus ſancti. & ipſe ſtans in medio, ſe Deum vocari iuſſit. Quod audiens Eraclius Imperator Romanus, aciem mouit iuxta Danubium, qui fluuius eſt Perſarum, non hunc, qui in Sueuir naſcitur, ſed alium eiuſdem nominis, inde dicto filio Coſdroe ſingulari certamine crucem Domini tulit, & cum appropinquaret in magna pompa Hieruſalem, portæ ciuitatis per angelum clauſæ ſunt, ne intraret, qui cum uehemēter admiraretur, audita eſt vox de cælo dicens: Regem regum non ſic intraſſe Hieruſalem phaleratum, quando pro omnibus pati venit ſed humilem & ſuper aſinā ſedentem. Et ſtatim recognoſcens elatione ſuam, de equo deſcendit, & humiliatus eſt valde, & portæ ei ſponte apertæ ſunt, & nudis pedibus ciuitatem intrauit & in eius introitu multi diuerſorum morborū generibus detenti, curati ſunt per crucem: & Imperator ipſe in has deuotiſsimas crucis prorupit laudes, dicens: O crux ſplendidior cūctis aſtris, mundi celebrior hominibus &c. Ille ergo crucem exaltauit, & exaltationis diem in futurum epiſcopis ſibi conſentientibus in ſuo imperio ſtatuit eſſe ſolennē. Sergius verò Papa, longis poſt temporibus in ſacrario beati Petri inuenit capſam argenteam, & in ea crucem, ex ſalutiferi ligni magna portione compoſitam, lapidibus pretioſis adornatam, quæ poſita in baſilica ſaluatoris, adoratur à populo in die exaltationis. ¶ † Eſt autem maius feſtum inuentionis, quàm exaltationis, propter 2 auctoritatem inſtituentis. Nam illud à Papa, ſcilicet Euſebio, iſtud ab Imperatore ſtatutum eſt. ¶ In † hoc feſto dicitur epiſto 3 la, quæ dicitur in ramis palmarum, quia in ea agitur de exaltatione ſanctæ crucis. Alij legunt illam, Chriſtus factus eſt. Ad Philip. ij. capit. ¶ Legitur etiam in quibuſdam Eccleſijs euangelium in quo fit mentio de aduentu Chriſti & fulgure. Sicut fulgur erit &c. quod dici conſueuit tempore aduentus. In alijs verò dicitur euangelium de Nicodemo, quod quidam dicunt in feſto inuentionis ſanctæ crucis. ibi enim dicitur, Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis. Communiter tamen dicitur, quòd melius eſt euangelium. Nunc iudicium eſt mun-

mundi. Ioann.xij.capitul. in quo dicitur:
Cùm exaltatus fuero à terra omnia trahã
ad meipſum. ¶ Præfatio uerò illa dicitur,
quę ante Paſcha per quindecim dies ſeu in
quibuſdam Eccleſijs per quinque dicitur,
vel vt alij volunt, illa, quæ dicitur in tem-
pore paſchali dicitur etiam ad horas capi
tulum: Chriſtus factus eſt pro nobis. ad Phi
lip. ſecundo capitulo.

SVMMA.

1 *Matthæus, Leuita fuit, & Hebræus.*
2 *Matthæus, item alij euangeliſtæ, quibus tem poribus ſcripſerint euangelia.*

De feſto ſancti Matthæi Apoſtoli & euangeliſtæ. Cap. 30.

1 BEATVS † Matthæus
Leuita fuit. Erat autem
hebræus, & ideò hebrai
cè ſcripſit hebræis in Iu
dea, ſed poſteà liber e-
ius fuit trãſlatus in græ
cum, deinde ĩ latinum.
Et nota, quòd euangelium quod ipſe pro-
prijs manibus anno Domini xl. ſcripſit, cũ
oſſibus beati Bernabę repertum eſt. Quod
quidem euangelium beatus Barnabas ſe-
cum ferebat, & ſuper ægros illud ponens
tam fide Barnabæ, quàm merito beati Mat
thæi continuò liberabat. Matth. verò edi-
dit Aquileiæ euangelium anno Domini
xliiij. ¶ Dicitur hodie epiſtola: Vnicui-
que veſtrum. Ephe.iiij.cap. Alij verò di-
cunt: Similitudo vultus. Ezechiel.j.cap.
euangelium eſt; Dum tranſiret Ieſus Matt.
ix.ca. in vigilia vero eſt euangelium, Vidit
Ieſus publicanum. Luc.v.cap. ¶ Prædica-
2 uit † autem ſub Caio Caligula impera-
tore, qui ſic dictus eſt; quoniam natus eſt
in expeditione, & coopertus eſt caligis.
Ioã. autem ſcripſit ſub Neuia, Marcus ſub
Nerone de Luca incertum eſt, quidam ta-
men dicunt quod ſub Nerone.

SVMMA.

1 *Mauricij, & ſociorum vita, & finis.*
2 *Thebæ, plures.*

De ſancto Mauricio & ſocijs. Cap. 31.

CVM Galli † exercuiſ- 1
ſent exercitum in Ro-
manos, dux Aegypti col
legit exercitum in quo
fuit beatus Mauricius,
qui ſub ſe habebat le-
gionem, in qua erant 6.
M. cccccclxvj. Cùm ergo eſſent in exerci-
tu, tyrãnus uoluit eos cogere adorare ido
la, qui noluerunt, & propter ea decimam
partẽ accepit tyrannus, & interfecit, quod
videns beatus Mauricius conuertit ſermo
nem ad ſocios, orans, vt viriliter ſtarent, &
ſic ab eo confortati, paſſi ſunt martyrium.
Fuérant autem baptizati ante quàm Ro-
mam uenirent. ¶ Et nota, quod dicitur † de 2
Mauricio & Thebæa legione, quod inue-
niuntur plures Thebę, vna in Aegypto, vbi
ſunt Mauri, altera in Græcia, vbi ſunt The
bani, alia in Idia, ubi ſunt Thesbytæ. Iſti
ſocij Mauricij erant de Aegypto.

SVMMA.

1 *Lucas, cuius fuerit, & quando ad fidem noſtram acceſſerit.*
2 *Lucas, à quo acceperit potiſſimum, quæ ſcripſit.*

De feſto ſancti Lucæ euangeliſtæ. Cap. 32.

LVCAS Syrus † fuit 1
natione, & Antioche-
nus patriarcha, & præ-
dicauit in Bithynia, vbi
ſua morte, non marty-
rio vitam finiuit. Fuit
etiam pictor & medi-
cus, & ſecundum Hiero. fuit diſcipulus A-
poſtolorum, & non Domini, venit enim ad
fidem poſt Domini reſurrectionem, ut le-
gitur in gloſ. ſuper Exod. licet quidam di-
cant, quod fuerat de lxxij. diſcipulis Do-
mini, & ſcripſit euangelium in Achaia. Vi
xit autem octogintaquatuor annis. ipſe e-
uangelium & actus Apoſtolorum compo-
ſuit. Fuit diſcipulus beati Pauli, à quo
† didicit, quod docuit, ſicut & beatus Mar- 2

cus à beato Petro. In prologo tamen euãgelij ſui inuenitur, quòd ipſe didicit multa à quibuſdam, qui in principio cum Domino fuerunt. Sed beatus Paulus nõ fuit à principio cum Domino: ergo non didicit ab eo, quod docuit. Solutio. quædam didicit ab eo, & quædam ab alijs, ſed maximè à beato Paulo. Creditur tamen quòd ipſe ad beatam virginem tanquàm ad arcã teſtamenti recurrens, ab ea de multis certificatus fuit, præcipuè de his, quæ ſibi ſoli conſtabant: ſicut de angelica annuntiatione, & Chriſti natiuitate, & huiuſmodi de quibus ſolus Luc. agit.

SVMMA.

1 *Iacobus minor, & Simon fratres Domini.*
2 *Iudas variè appellatus eſt.*
3 *Simon, vbi prædicarit.*

De feſto Apoſtolorum Simonis & Iudæ. Cap. 33.

1 IACOBVS † minor frater Domini: & Simon & Iudas & Ioſeph, qui & Barſabas, & etiam iuſtus cognominatus eſt, ne propter iniuſtitiam ab Apoſtolatu fuiſſe reprobatus credatur: fratres fuerũt filij Mariæ Cleophæ: quæ Alphæo nupta fuit. Simon autem iſte dictus eſt zelotes, dictus eſt & Simon Cananeus, à cana vico Galileæ: quod idem eſt. cana enim zelus interpretatur. Habuit enim magnum zelum anima-
2 rum. Iudas † enim multipliciter cognominatus eſt. Dictus eſt enim Iudas Iacobi, ſupple frater, vt præmiſſum eſt. Dictus eſt etiam Thadæus, à tracha quod eſt regia veſtis, & Deus. uel Thadæus interpretatus, apprehendens principem. Ipſe enim fuit veſtis regia per ornamenta virtutum, per quas apprehẽdit principem Chriſtum. Dictus eſt etiam Lebæus, quòd ſonat cor, vel corculus, id eſt, cordis cultor. Inter præmiſſum Ioſeph & Mathiam ſortes iactatæ ſunt, & de Simone dicitur, quòd crucifixus mortuus eſt. Alij tamen dicunt, quòd non eſt iſte, ſed Simõ, qui fuit filius Cleo-
3 phæ, crucifixus eſt. Iſte † Simon prædicauit in Aegypto, poſtea verò venit in Hieruſalem, & ibi fuit epiſcopus poſt beatum Iacobum minorẽ, cui dictus eſt frater Domini, & ibi crucifixus eſt. Vixit autẽ cxx. annis, & ſuſcitauit antequàm moreretur, xxx. mortuos. Vnde in eius legenda inuenitur, quòd terdenos mortuos merſos fluctibus humanę vitæ reddidit vſibus. Filiũ enim hoſpitis ſui merſum fluctibus ſuſcitauit. Mortuus autem eſt in bothoro, non in poſtophorio. Poſtophorium, vt quidam uolunt, eſt porticus templi, in quo iacebant cuſtodes templi Iudas autem prædicauit apud Perſas & Medos, & mortuus eſt apud Armenos.

SVMMA.

1 *Pantheon à quo, quo tempore, & cur Romæ ædificatum.*
2 *Sanctorum omnium feſtum, unde primum. et nu 3. Et quibus de cauſis inſtitutum nu. 4.*
5 *Sanctorum omnium feſtum ieiunium habet inſtitutionis. Et eius diei officium. nu. 6. 8.*
7 *Sanctorum omnium diei, quo ordine legantur lectiones.*

De feſto omninm Sanctorum. Cap. 34.

CVM ſingula idola Romanorũ Romę tẽplum
† habere non poſſent, 1
Romani unũ templum in honorem Cybeles matris Deorum, & omniũ Deorum ipſorum fecerunt, quod dictum eſt πάνθεον, à πᾶν, quod eſt totum, & θεὸς, Deus. Succeſſu verò tẽporũ Bonifacius Papa petijt a Phoca Cæſare Imperatore Cõſtantinopolitano, qui præerat Romanis, templum illud ſibi da-
ſi. Quo † obtento, abiectis inde idolis, de- 2
dicauit illud quarto Idus Maii, ad honorem beatæ Mariæ virginis, & omniũ Martyrum: & dictum eſt feſtum illud beatę Mariæ ad martyres. Nondum enim fiebant feſta de Confeſſoribus, ſed ſolum de Martyribus. Vnde tunc inſtitutum fuit feſtũ beati Ioannis ante portam Latinam, occaſione martyrii, quod quantum in ſe fuit, ſuſtinuit. Statuit ergo idem Papa, ut ſingu-

lis annis illa die celebraretur feſtũ de Mar
tyribus, ſicut in calendi eiuſdem mentis ce
lebrabatur feſtum Apoſtolorum, & in ho
norem beatæ Mariæ, & omnium marty-
rum cantauit ibi terribilis eſt locus iſte, in
quo eſt ſalus, &c. Quod tantum in dedica-
tione Eccleſiæ ſolet dici. Verum. Grego.
quartus hoc feſtum martyrum trãſtulit ad
3 Calendas † Nouembris, ut tunc collectis
terræ frugibus cõuenienter ad hoc feſtum
poſſent copioſius victualia inueniri, inſti-
tuens tunc fieri feſtum non ſolum Apoſto-
lorum & martyrum, ſed etiam Trinitatis,
& Angelorum, & confeſſorum generaliter
omnium Sãctorum & Sanctarum, & etiam
electorum, ut patet in hymno, & illius of
ficium ordinauit. ¶ Inſtitutum † autẽ fuit
4 hoc feſtum quatuor de cauſis. Primò, pro-
pter præmiſſam templi dedicationem. Se-
cundò, propter omiſſorum feſtorum ſup-
pletionem. Non enim propter ipſorũ mul
titudinem de omnibus feſtare ſpecialiter
valemus. Tertiò, propter negligentiã in
feſtis, quæ celebramus, cõmiſſarum expia
tionem. Et hæc ratio tangitur in ſermo-
ne, qui hac die in Eccleſia recitatur, vbi
ita dicitur: Decretum eſt, ut die iſta om-
nium Sanctorum memoria habeatur, ut
quicquid humana fragilitas per ignoran-
tiam, aut negligentiam, vel per occupa-
tionem rei ſecularis in ſolennitatibus San
ctorum minus peregiſſet, in hac ſancta ob
ſeruatione perſoluatur. Quartò propter fa
ciliorem orationum noſtrarũ impetratio-
nem. Facilius enim quod petimus, obtine
bimus, ſi ſimul omnes intercedant pro no
bis, quia impoſſibile eſt multitudinẽ non
exaudiri. Vnde in oratione hodierna dici
tur, multiplicatis intercesſionibus largia-
ris. ¶ Quare autem feſta Sanctorum cele-
brentur, dictum eſt in proœmio huius par
5 tis. Hoc † feſtum habet ieiunium inſtitu-
tionis: nec debet quis comere illa die uſ-
que ad ueſperas, nec ieiunium debet mu-
tari, ut quidam faciunt propter ſanctum
Quintinum. Quia uerò hoc feſtum om-
nium Sanctorum eſt generale, ideò uaria
6 tur illius † officium, prout habetur varie-
tas omnium Sanctorum. Prima enim anti-
phona, & prima lectio, & primum reſpon
ſorium de Trinitate cantatur, quia feſtum
eſt trinitatis, ſecundo loco, cantatur de
beata Maria, tertio, de angelis: quarto,
de prophetis, quinto, de apoſtolicis, ſe
xto de martyribus, ſeptimo, de confeſſori
bus, octauo, de uirginibus, nono, de omni
bus ſimul. ¶ † Authoritas autem illius of-
ficij obſeruatur in lectionibus, nam in qui 7
buſdam Eccleſiis in hoc feſto maior in Ec
cleſia, etiam Epiſcopus ſi præſens fuerit,
lectionem legit de trinitate, ſcilicet pri
mam, uel Decanus, vel ſaltem Sacerdos
& ſic fit deſcenſus per perſonas in legendo
uſque ad pueros. Octauam nanq, lectionẽ
de uirginibus legit vnus ex pueris: nam
ſemper nonam lectionem maioris eſt lege
re. Octauum etiam reſponſorium dicunt
de virginibus, ſcilicet. Audiui uocem,
quod cantatur à quinque pueris coram al-
tare beatæ Mariæ uirginis, ſi fuerint ibi
candelas in manibus tenentes ad repræſen
tationem quinque prudentium virginum
lampades ornatas accenſas habentium.
† Dicitur etiam capitulum. Vidi turbam. 8
Apo. viij. Ad Miſſam uerò dicitur epiſtola:
Ecce ego Ioã. quæ eſt Apo. v. c. Allelu Ia.
O quàm glorioſum. Apoc. vij. c. Euan. Vide
ns Ieſus turbas. Matth. v. ca. In uigilia ve
rò, dicitur Epiſt. Ecce ego Ioan. Apoc. v. c.
Euang. Deſcendens Ieſus. Luc. vi. c.

S V M M A.

1 *Mortuorum officium dicitur, agenda, uel exe quiæ, & quare.*

2 *Mortuis cur officium inſtitutum, & à quibus, primum. nu. 3. & 4.*

5 *Mortuorum memoria, à varijs variè fit, quæ percurrit generatim per numero. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.*

14 *Mortuorum anniuerſarium, obſeruatur triplici de cauſa. & nu. 15. 16.*

17 *Anniuerſarium an celebrari debeat, aut poſſit die feſtiuo.*

18 *Mortuorum officium quotidie vſurpare, an in decens. & nu. 19.*

20 *Mortuorum nomine ſuffragia facta, quid proſint.*

21 *Eleemoſyna facta nomine, vnius ſpecialis defuncti, an plus proſit, quam omnium.*

22 *Mortuis an proſint ſuffragia hominis, in peccato iacentis, uide & nu. 23.*

24 *Mortui an ſciant ſuffragia, quæ eorum nomine fiunt. & nu. 25.*

26 *Mortui an curent viuos.*

27 *Mortuorum officium, imitatur Chriſti ſepulturam. & nu. 28.29.*
30 *Pax dari non debet in miſſa defunctorum. & nume. 32.*
31 *Mortui corpus nõ debet eſſe in Eccleſia, quan diu de tempore concurrenti dicitur.*
33 *Mortuorum officium vnde incipiat. & eius forma. & num. 34.*
35 *Sacerdos Miſſam defunctorum celebrans vt eius mortem incurrat, deponatur.*
36 *Mortui cadauer lauare, quid referat.*
37 *Mortuus a quibus ſit portãdus ad ſepulturã.*
38 *Mortui corpus qua forma & ſolemnitate condatur in ſpelunca, & qualiter ſepeliatur. num. 39. aut quo habitu. 40.41.*
42 *Chriſtus, an poſt reſurrectionem fuerit aliquibus veſtibus vſus.*
43 *Homines an erunt nudi poſt diem iudicij, an vero amicti.*
44 *Defuncti an loqui poſſint.*
45 *Miſſa defunctorum.*

De officio mortuorum. Cap. 35.

HOC loco de officio mor
tuorum dicendum eſt. Et
1 † quãdoq; vocatur agen-
da, ab ago agis: quia in-
ter cæteras ſui ſignifica-
tiones agere idem eſt, quod
celebrare. Inde ergo of-
ficium ordinatum ad celebrẽ defunctorum
memoriam, agenda vocatur: quandoque
etiam uocantur exequiæ, ab exequor exe-
queris: quia inter alias ſui ſignificationes;
exequi idem eſt quod extra alia ſequi. Of-
ficium ergo ſeu obſequiũ in ſepulturis mor
tuorum exequiæ vocantur, quia celebratur
dum mortui extra uiuos ſepeliendi ferun-
tur, vel quia extra horas canonicas ſpecia
les, & ſingulares habent obſeruantias. Sa-
ne hoc officium cõtinuatur feſto omnium
ſanctorum: & ſunt tres dies continui tri-
bus myſteriis deputati. Nam vigilia om-
nium ſanctorum, dies eſt afflictionis: ſo-
lemnitas, dies exultationis, hodie verò
dies orationis. In primo nos ieiunando af
fligimus, præſentis uitæ miſeriam reco-
lentes. In ſecundo beatitudini ſanctorum
congaudemus, gratiarum actiones domi-
no referentes. In tertiò pro his, quæ in
purgatorio detinentur oramus: eis modo
pœnam minorem modo plenam abſolutio
nem orationibus impetrantes. Siquidem
† commemoratio omnium fidelium defun 2
ctorũ inſtituta eſt fieri ab Eccleſia tali die,
vt generalibus beneficijs adiuuentur quia
ſpiritualia habere non valent. de conſec.
diſt. j. viſum. ſicut & de feſto omnium ſan-
ctorum præmiſſum eſt. Sicut enim Petrus
Damianus ait Sanctus Odilio comperiẽs,
quòd apud Vulcanũ Siciliæ crebræ uoces
& ululatus dæmonum audiebantur plangẽ
tium, pro eo, quod animæ defunctorum per
eleemoſynas & orationes de eorum mani-
bus eripiebantur, ordinauit in ſuis mona-
ſteriis, ut poſt feſtum omnium ſanctorum
fieret commemoratio defunctorum, quod
fuit poſtmodum à tota Eccleſia approba-
tum. Primò ergo videamus, à quibus inſti
tutum fuit officium mortuorũ. Secundò,
ubi habuit initium. Tertiò, de modo cele
brandi illud. Quartò, de modo ſepelien
di. ¶ †Fuit ergo primò inſtitutum ab apo 3
ſtolis. ſed ab Origene, ut teſtatur Iſid. in
lib. de Eccleſiaſticis officijs fuit adauctum
& ex maxima parte ordinatũ. Vnde ipſum
cõmendat beatus Augu. in enchiridion, di
cens eum fuiſſe ſecundum in Eccleſiaſticis
officijs poſt apoſtolos. Hoc † officium ini 4
tium habuit in veteri lege. Nam ſicut ait
Ambr. xij. q. ij. quia mortuo Iacob Ioſeph,
& alij fratres ſui cum multis Aegyptijs at
tulerunt eum in Ebron, ſed prius fleuerũt.
xl. diebus in Aegypto: & poſtea fleuerunt
eum vij. diebus in area Achad Gen. 50. ca.
Item legitur in Deut. vlti. c. quod mortuo
Moſe fleuit populus Iſrael xxx. diebus, &
ſimiliter fecerunt de Aaron & de Maria.
Item, dicit Salomõ: Luctus filij ſapientis
mortui, ſeptem diebus: Luctus ſtulti filii:
ſempiternus ideo quia in æternũ morietur:
¶ Nota autẽ, quod † quidã faciũt memoriã, pro 5
defunctis die tertia: ſeu per tres dies repræ *Eccl.*
ſentãtes triduanã dñi ſepulturã, ſeu reſpe 24
ctũ habentes ad reſurrectionẽ Chriſti: qui
tertia die reſurrexit, reſurrectionem cum
Chriſto mortuis peroptantes: ſeu ad trini
tatẽ, uel vt quia viuentes tripliciter pec-
cauerunt, videlicet cogitatione, verbo, &
opere, remittantur eiuſdem. Alij verò fa
ciunt miſſam celebrari ſeptem diebus ſeu
per ſeptem dies, & utrunque oſtenditur
in libr. Num. xix. cap. vbi dicitur, quòd qui
tetigerit

tetigerit cadauer mortui hominis, immun
dus erit ſeptem diebus. vnde aſpergatur a-
qua tribus diebus & ſeptem. & ſic munda-
bitur. de conſecr. diſtin. j. aqua. ¶ Sanè im-
mundus propter cadauer mortui hominis,
ſignificat pollutam animam propter mor-
tua opera. Celebratur ergo per ſeptem
6 dies. Primò, ut † defunctus ad Sabbatum
æternæ quietis citius valeat peruenire. Se
cundò, ut ei remittantur omnia peccata,
quæ commiſit in vita, quæ per ſeptem dies
ducitur. Tertiò, propter ſeptenariũ ani-
mæ & corporis. Anima enim tres habet vi
res, ſcilicet rationabilitatem, concupiſci
bilitatem, & iraſcibilitaté. Corpus verò
conſtat ex quatuor elementis, vt ergo pec
cata, quæ homo per hoc ſeptenarium ſiue
in hac vita, quæ per ſeptem dies ducitur,
cõmiſit, deleantur ſeptenarium mortuis
celebratur. Quartò ſicut filij Iacob defun
cti fleuerunt per ſeptẽ dies, vt præmiſſum
eſt: ita & Eccleſia pro ſuis defunctis cele-
7 brat officium ſeptem diebus. ¶ † Quidam
autem faciunt nouendinale, id eſt, officiũ
nouem dierum, ut per hoc officium mor-
tuorũ animæ à pœnis liberatæ, nouem an-
gelorũ ordinibus aſſocientur. Hoc autem
a quibuſdam non approbatur, ne gentiles
imitari videamur, à quibus hoc ſumptum
eſſe videtur, qui noué diebus lugebãt mor
tuos ſuos, & in ix. die cineres eorum py-
ramidibus, vel in buſtis recõdebãt. ¶ Alii
8 verò celebrari faciunt † pro defunctis xxx.
dies vel trigeſimo die. Primò, quia filiis
Iſrael tot diebus fleuerunt Moyſen & Aa-
ron, ut præmiſſum eſt. Secundò ideo, quia
ter decem faciunt xxx. per ter enim trini-
tatem, per decem decalogũ intelligimus.
Ter denariũ ergo à mortuis facimus, ut ꝙ
in obſeruationes decalogi ſeu præceptorũ
Chriſti & contra trinitatem peccauerunt,
eis Dei miſericordia cõdonetur. ¶ Tertiò
quia numerus lunæ xxx. diebus perficitur,
ideò triceſima die, vel xxx. diebus fit mor
tuis officium, ut opera eorum coram Deo
9 plena eſſe intelligantur. ¶ † Quidã quoq;
quaterdecies celebrant ſiue quadragena-
riũ faciunt, vt quod illi in doctrina quat-
tuor euangeliorum & in x. præceptis legis
10 peccauerunt ſibi condonetur. ¶ † Rurſus,
qui diem quadrageſimum ſeruant, repræ-
ſentant dominicã ſepulturã, optãtes mor
tuos gloriam habere cũ Chriſto qui qua-
draginta horis, iacuit in ſepulchro cõpu-
tata hora, in qua emiſit ſpiritũ. & vlti. ho
ra noctis dominicæ, in qua reſurrexit ſe-
cundũ Aug[illegible] repræſentãt etiã, ꝙ vt præ
miſſum eſt mortuo Iacob filii eius luxerũt
quadraginta diebus. ¶ † Alii quinquagena 11
rium faciunt, quoniam ſicut Będa & Greg.
dicunt in glo. ſuper locum illum, vbi habe
tur, ꝙ Abraham, quæſiuit à Dño volen-
te ſubuertere Sodomã, ſi quinquaginta fue
rint ibi, nunquid deſtrues eos? & reſpon-
dit Dñs, non. Quinquagenarius numerus
perfectus eſt, & ſignificat annum iubileũ,
id eſt, octauã ætaté, in qua erit remiſſio, &
plena libertas. Vt ergo animæ defuncto-
rum plenariã libertaté, & peccatorum ſuo
rum remiſſioné, adipiſcantur, quinquagin
ta diebus pro illis celebrant officium. Præ
terea dicitur in Marco, Vnum granum af-
ferebat triginta, & unum quinquaginta, &
vnum centum. ¶ Alii † ſexagenarium, pro 12
eo quia ſexageſima ſignificat mœroré Ec-
cleſiæ propter abſentiã ſponſi, & ei in con
ſolationem duæ alæ dantur, ut dictum eſt
in vj. parte ſub dominica quadrageſimæ,
ſic & hic repræſentant mœrorem, propter
abſentiam defuncti ſui, in quorum conſo-
lationem & animæ defuncti expiationem
ſacrificium domino offertur, & pauperi-
bus eleemoſynæ largiuntur. ¶ Nonnulli
etiam † celebrant centeſimum diẽ, ut mor
tui tranſeant à læua, in dexterã, a militia, 13
in triumphum, à terra, in cœlum, à miſe
ria, in gloriã, à morte, in uitam. Optãt
enim illis æternam beatitudiné, quæ per
centenarium, ultra quem non eſt nume-
rus deſignatur. ¶ † Quidã uerò anniuerſa- 14
rium obſeruant triplici de cauſa. ¶ Primò
vt defuncti de annis calamitatis perue-
niant ad annos ęternitatis, ſiue ad uitam
æternam, quę ſine fine eſt, & quaſi annus
in ſe reuoluitur, uel quia ibi eſt identitas
& nulla reperitur varietas. ¶ † Secundò, 15
quia ſicut ſanctorum anniuerſarium ad ip
ſorum honorem & noſtram utilitatem ce-
lebramus, prout dictum eſt in proœmio
huius partis, ſic & anniuerſarum defun-
ctorum, ad ipſorum utilitatem & no-
ſtram deuotionem. ¶ Tertiò, dies anniuer
ſarij pro defunctis † ideò repetitur quoniã
ſecundum Auguſt. qualiter fit eis in alia vi 16

ta, neſcimus & melius eſt, vt eis ſuperſit
beneficium noſtrum: quam de ſr. xiij. quæ-
ſtio ij. non æſtimamus. Anniuerſariū au-
tem ſi cōtigerit in die dominica, uel in ali
qua celebrari ſolennitate, [illegible] debet mu-
tari ad ſequentem diem prout fit in feſtis
ſanctorum, ſed fiat in die præcedenti, vt ci
tius occurrantur pœnis defunctorū, quas
in purgatorio ſuſtinent. defuncti enim no
ſtro indigent auxilio & beneficio, ſed nō
17 ſancti. ¶ Dic quidem feſtiuo † anniuerſa-
rium celebrari nō debet, nec miſſa pro de
functis dici, niſi corpus præſens fuerit, tūc
ſic, quia omni tēpore poteſt miſſa pro de-
functis celebrari cadauere præſente, niſi in
paraſceue, tunc enim non debet corpus in
tumulari, nec miſſa pro eo cantari. quia
tunc corpus Chriſti immolari non debet,
ſed vſque in craſtinum reſeruetur: & tunc
ſcilicet in ſabbato poteſt miſſa pro illo can
tari, & corpus ſepeliri. Similiter ſi quis in
die Paſchæ moriatur, corpus eius uſque in
craſtinum reſeruetur ſuper terram, & tunc
cum celebratione miſſæ ſepeliatur. Nō e-
18 nim debet corpus ſepeliri abſq; miſſa quā-
uis contrariū fiat in pleriſq; locis. ¶ † Licet
autē ſecundū Cabilonen. conciliū de cōſe.
di. j viſum quotidie ſit ꝓ defunctis orādū,
& ſacrificandū: in præmiſsis tamen diebus
hoc ſpecialiter agitur ab amicis. Si quidē
aliqui omni tēpore, feſtiuis diebus dūtaxat
exceptis, generaliter orāt pro defunctis, in
officio veſpertinali, & matutinali. alij miſ
ſam pro eis quotidie celebrant. alij in men
ſis initio nouē pſalmos, nouem lectiones,
& nouē reſponſoria cantant. & quidē ſan-
cta & ſalubris: eſt cogitatio pro defunctis
exorare, ut à peccatis ſoluantur. ¶ In qui
buſdam locis nō dicitur in Eccleſia officiū
mortuorū, à quinta feria cœnæ Domini.
vſque ad octauas Pentec. dicentes, quod
omnia officia illius tēporis debent eſſe bre
uia: nec in dominicis diebus. ¶ Legitur au
tem, ꝙ quidā Abbas prohibuit monachos
ſuos celebrare dominicis diebus pro defun
ctis, ſed mortui propter hoc duriſſimis ver
beribus eum afflixerunt, & ideò prohibi-
19 tionē huiuſmodi reuocauit. ¶ Et nota † ꝙ
ſuffragia quæ fiunt in Eccleſijs pro defun-
ctis valde bonis, actiones ſunt gratiarū. Il-
læ enim animæ quæ ſunt perfectè bonæ ſta
tim cū egrediūtur à corporibus euolant ad
cœlos: nec ſubſidijs noſtris egēt, extra de
celeb. miſſ. cum Marthæ. ad fi. xiij. quæſt.
ij. tempus. Pro valde malis fiūt qualeſcūq;
conſolationes uiuorū. Eis enim ſubſidia no
ſtra non proſunt, quoniā animæ illorū ſta
tim deſcendūt ad infernū. Pro mediocriter
bonis, qui ſcilicet ſunt in purgatorio, fiūt
expiationes, ꝓ mediocriter malis, qui ſcili
cet ſunt in inferno, fiūt propitiatiōes, ſiue
pœnarū mitigationes. Nā ſecundū Augu.
quibus proſunt, aut proſunt, ut ſi plena re-
miſsio, aut certe: ut tolerabilior ſit dāna
tio. xiij. quę. ij. tēpus. in fi. quidā tamē pro
eodē ſumunt mediocriter bonos, & medio
criter malos, quos uocāt nō ualde bonos,
qui uidelicet intrāt purgatoriū, qui uiuētes
iniunctā pœnitentiā nō perfecerūt, quibus
proſunt eleemoſynæ, orationes, ieiunia, &
ſacrificia, quæ pro eis fiūt, nā vt dicunt, eis
qui ſunt in inferno nihil proſunt. ¶ Illud † 20
etiam nota, ꝙ ſecundū Hieron. de conſe. di
ſtin. v. mediocriter. cū pro cunctis anima-
bus pſalmus vel miſſa dicetur, non minus,
quam ſi pro quolibet diceretur, accipitur.
Circa hoc tamē dici poteſt, ꝙ ſi ſuffragia
fiūt in ſpeciali, magis proſunt illis pro qui
bus ſpecialiter fiūt, quam alijs. Si fiunt in
genere ſeu in cōmuni magis proſunt illis,
qui plus meruerūt in hac vita, vt ſibi prod-
eſſent, vt in dicto cap. non æſtimemus. &
cap. tempus ſi inæquali uel maiori neceſſi
tate exiſtunt. Licet enim ſecundū Auguſt.
xiij. q. ij. non æſtimemus. nō proſint omni
bus pro quibus fiunt, quia tamē neſcimus
quibus proſint, vel non, pro omnibus faciē
da ſunt, ne aliquis prætermittatur. melius
nanq; ſupererūt eis, quibus nec obſunt, nec
proſunt, quā deſint eis, quibus proſunt, &
ideò dies anniverſarij fit vt pręmiſſum eſt.
† nunquid ſuffragia eius, qui propter mor-
tale peccatum in charitate nō eſt, proſint 21
ei, qui in charitate deceſſit? Reſpōdeo ope
ra ſacramentalia, ut miſſa officiū mortuo
rum, collectæ & ſimilia per talem facta
bene valent. ſed & defuncto proſunt. ex-
tra de cleric. excom. mini. cap. ſi tum. quia
illa à Deo non ab operante efficaciam ha-
bent. tum quia ille non proprio nomine,
ſed quaſi ſindicus omniū, uidelicet totius
Eccleſiæ nomine hoc agit ſecundum ea,
quæ dicta ſunt in proœmio quartæ partis.
Si verò tanquā priuata perſona, alia ſuffra
gia

gia facit aut hoc agit alio nomine, aut ſuo
proprio ſi alieno, vt quia defuncti ſeu altė
rius in charitate exiſtentis iuſſu: de illius
bonis eleemoſynam tanquam miniſter pro
eo facit. tunc quidem illi prodeſt quoniam
is intelligitur facere, cuius mandato facit.
extra de ſent. excom. mulieres. & qui mā
dat ſolui, ipſe ſoluere uidetur. ff. de ſolu.
qui mandato. Hinc eſt, ꝙ peregrinationis
votum ab vno emiſſum, alter eius iuſſu exe
qui poteſt: extra de voto licet. Idem quo-
que eſt ſi duo quorū alter in charitate eſt,
alter non pro defuncto pſalterium legunt.
Et ſi eleemoſyna datur iuſto, ut oret pro
defuncto. His etenim caſibus prodeſt de-
functo, ratione charitatis hominis iuſti ad
iuncti. ff. quòd cū fal. tut. uel act. §. extra de
elect. illa contra. extra de off. deleg. cum
nup. Si autē ſuo priuato nomine, & de pro
prio quis ꝓ illo eleemoſynā dat, vel orat,
uel ieiunat, uel aliter ſe affligit: quaſi cō-
muniter dicunt theologi, ꝙ talia in nullo
proſunt ei. Nam legitur Ioan. ix. Scimus,
quia peccatores Deus non exaudit: ſed il-
lud cæci & non Euangeliſtæ fuit verbū, &
Eſa. i. cum multiplicaueritis orationes, nō
exaudiam. Manus enim veſtræ ſanguine,
id eſt, peccatis plenæ ſunt, imò ſecundum
Auguſt. iiij. q. vii. in granibus. Dum is, qui
diſplicet ad intercedendū mittitur, irati
iudicis animus ad deteriora prouocatur.
Deus enim iniquorum dona non reſpicit,
& iuſtorum ſolum orationes exaudit. Itē
Dominus per Amos prophetam: vota pin
guium terræ, id eſt, peccatorum non reci-
piam. xxiiij. q. j. odi. Verùm cum pauci ſine
crimine viuāt. de pænit. diſtin. ij. ſi enim in
prin. 50. diſt. quia tua. talis ſententia, quæ
miſericordiā, & tot ſuffragia defunctis adi
mit, & in uiuorum charitatē ad illos refri
geſcere facit, nimis dura, & ideò nō ſequē
da videtur. 50. diſt. ponderet extra de re-
nun. niſi. §. j. Si enim hominū quos cōſcien
tia culpæ arguit, ſuffragia Condemnamus
23 illi paucorum ſuffragiis iuuabuntur. † Di-
cendum ergo videtur, quòd quanquàm ſuf
fragia eius, qui & ſi non in charitate, in
fide: tamen illi, qui in charitate deceſſit,
non proſunt ex merito vitæ agentis: quia
tamen illa fiunt ſecundum doctrinam Ec-
cleſiæ, & per eum, qui in fide eſt, & pro
eo, qui talia recipere meruit beneficia,
vbi deficit charitas agentis: ſupplet meri-
tum fidei, & charitas Eccleſiæ talia dictan
tis, ac defuncti capacis ſuſcipientis, nec
non & liberalitas Dei miſerentis, qui ſe-
cundum Am. de pœ. diſt. j. quantumlibet.
beneficia non reuocat: imo cumulos libe-
ralitatis amplificat, & ſua liberalitate o-
pus ab alio factum proinde reputat, ac ſi
per illum pro quo fit, factum eſſet. Nam
ſecundum iura, aliquo alienum debitum
exoluēte, ipſe debitor liberatur ff. de pig.
act. ſolutum. §. ſolutā. & ſi ſeruo legata ſit
libertas: ſi Titio decem præſtiterit, quo-
modocunq; illa decem præſtiterit, liber-
tas eſt, ff. de ſtat. ho. Arethuſa. Sed & per
eum, qui capax non eſt, alteri legatum &
hereditas acquiri poteſt. ff. ad Treb. l. cogi.
§. hi, qui. ff. ſi quis aliquem teſtari proh. l.
i. §. ſed ſi legatum. Et is qui ob crimē pro
aliis poſtulare prohibetur pro ſe, & pro
his, quorum curam gerit, admittitur. iii.
q. vij. §. tria. Et ſecundum Aug. j. q. j. ſi fue
rit. quanquam in lapideo canali nil gene-
retur tamen aqua inde tranſiens, terram
fœcundat. Et Hieron. de pæni. diſtin. i. po-
teſt fieri. & diſt. iij. pium. Si quando uide
ritis inter multa opera peccatorū quenquā
aliqua facere, quæ iuſta ſunt, non eſt ta-
men in iuſtus Deus, ut propter multa ma-
la paucorum bonorum obliuiſcatur. ¶ Sa
nè defuncti † ſciunt ſuffragia, quæ pro eis 24
fiunt tribus modis, ſecundum Augu. xii. q.
ij. fatendum. Primò per diuinam reuela-
tionem, quando ſcilicet Deus eis reuelat.
Secundò, per bonorum angelorum mani
feſtationem. Angeli enim qui hic ſemper
nobiſcū adſunt, & omnes actus noſtro con
ſiderant, quaſi in inſtanti poſſunt ad eos
deſcendere, & eis protinus nuntiare. Ter-
tiò, per animarū hinc exeuntium intima-
tionem. Quartò, per experientiam, cum
videlicet, ſe à pœnis ſentiunt reuelari.
¶ Sciendum autem, quòd defuncti † valde 25
mali neſciunt, quid à uiuis agitur, niſi qua-
tenus eis ſcire permittitur. Similiter nec
mediocriter boni adhuc in igne purgato-
rij conſtituti, qui nondū Dei uiſione frui
tur, niſi quatenus per aliquē de præmiſſis
modis permittitur eis ſcire. Sed ualde
boni, qui iam ea fruūtur, bene ſciunt quid
hic agitur. Iuxta illud Greg. Qui eſt, & ne
ſciunt qui uidentē omnia uident? Alij ta-

men dicunt, eos ſcire omnia quæ eis neceſ
ſaria ſunt,& nõ alia. Vnde Eſa.ex perſona
populi afflicti: ait Abrahã pater noſter,ne
26 ſciuit de hoc. 13.q.2. de mortuis. Et † utrũ
mortuis cura ſit de uiuis. Aug. latè proſe-
quitur lib.de cura pro mortuis habẽda. Ad
huc ſicut Aug. ait 13.q.2. fatẽdũ. Multi ali-
quos ex mortuis uel ĩ ſomnis, uel alio quo
cunque modo viuis apparere credunt. Et
vbi eorum inhumata iacerẽt corpora, atq;
ut eis ſepulchra fierent, & alia huiuſmodi
innumera ſæpe admouiſſe, & illa vera, re-
pertum eſſe in dialo. Greg. & in alijs ple-
riſq; ſcriptis authenticis reperitur. Verum
tamen, ut idẽ Aug. in præmiſſo libro ait,
quãuis mortui talia in ſomnis iudicare vel
petere videantur, non ideo putandum eſt
eos iſta ſentire, nã & uiuentes plerunq; ap
parent in ſomnis dormientibus, dum ipſi
ſe neſciunt apparere, & ab eis, qui hoc ſom
niauerunt audiſſe dicentibus, ꝙ eos in ſom
nis agentes aliquid vel loquentes, viderũt.
vnde vt dicit, credendum eſt, ꝙ hæc ſunt
angelicæ operationes, propter diſpenſatio
nem prouidentię Dei ad qualecunq; ſola-
tium uiuorum. Concilium enim Anquiri
tañ. xxvi.q.x. Epiſcopi. in prin. ait, ꝙ ple-
riq; dæmonum illuſionibus & fantaſmati-
bus ſępe ſeducuntur. ¶ Officium mortuo-
27 rum† imitatur omnino triduanã Chriſti ſe
pulturã, ſicut enim in illo triduo, ita & in
hoc officio omnia, laudis cantica ſubtice-
mus, & ſolennitates quaſlibet ſubtrahi-
mus. nam in miſſa benedictiones ab Epiſ-
copo nõ petimus, nec in agenda dicimus.
Domine labia mea &c. nec Deus in adiu-
torium meum intende. nec Benedicamus.
nec Inuitatorium, niſi corpus præſens ſit,
& etiam in uigilijs. nec Gloria patri ad re
ſponſoria, vel in fine pſal. nec ad lectiones
benedictionem petimus, vel damus, nec di
cimus: Tu autem. vel Deo gratias, nec in
miſſa alle-la, nec Gloria in excelſis, nec
Ite miſſa eſt. Nam in veteri lege prohibi-
tum fuit oleũ lætitiæ & tus ſuauitatis pro
peccato offerri. mors etenim eſt vindicta
peccati, unde vbi peccatũ, ibi tenebræ, nec
debet eſſe lætitia, nec canticorum lætitiæ
decantatio, ubi eſt luctus & cõtriſtatio mẽ
tis, ac exequiæ pro mortuis celebrãtur cũ
luctu. ¶ Rurſus laudes † ſupprimimus, quia
28 quo mortui trãſeunt, ignorantes, neſcimus
vnde laudare dñm debemus de iuſtitia, uel
miſericordia gaudiũ reprimimus, quia tri-
ſtes in hunc mundũ intramus, & triſtiores
eximus, nõ ergo ſequẽtia debet dici, quę
eſt cãticũ exultatiõis. ¶ Adhuc licet in miſ
ſa ꝓ uiuis debeãt oẽs † turificari ad ſignifi 29
candũ, ꝙ illorũ orationes ad cœleſtia diri-
guntur, in miſſa tamen pro defunctis nõ de
bet tus per chorũ portari, nec offerri, id-
eſt altare turrificari, ſed circa corpus tãtũ
quia hoc in lege prohibitũ fuit, ut iam prę
miſſum eſt. Nullus ergo in hoc officio tur-
rificatur, ad notandũ, ꝙ mortui nil amo-
do valẽt orationibus ſuis promereri. unde
Pſal. Nõ mortui laudabunt te Dñe. Ipſa
autẽ defunctorũ corpora turrificãtur, & a-
qua benedicta aſpergũtur, nõ vt eorũ pec-
cata tollantur: quæ tunc per talia tolli ne
queunt, ſed ut omnis immundorũ ſpirituũ
præſentia arceatur, & fiunt etiã in ſignum
ſocietatis, & cõmunionis ſacramẽtorum,
quã nobiſcum dum uixerunt habuerunt.
vnde & Dionyſius tradit, ꝙ antiquitus vi-
ui mortuos oſculabantur, in ſignũ unitatis
quã cum ipſis habuerunt, proſunt etiã hęc
& ſimilia, inquãtum per talia ipſi Deo re-
uerentia exhibetur. ¶ Quare antẽ duplex
uerſus ponitur in introitu pro defunctis,
ſcilicet. Te decet, & exaudi orationem
meã &c. dictũ eſt in ſexta parte ſub ſabba-
to tertiæ hebdomadæ quadrageſimę. Item
in miſſa pro defunctis nõ debet intermiſce
ri oratio pro uiuis. prout dictũ eſt in quar
ta parte, ſub titulo de oratione. Pax † etiã, 30
triplici ratione, non datur. ¶ Primò, quia
hoc officium vt iam dictum eſt triduanam
Chriſti ſepulturam veſtigio ſequitur, ubi
pax nõ datur propter Iudæ oſculum dete-
ſtãdum. ¶ Secundò, quia nõ cõmunicamus
mortuis, quia non nobis reſpondent. Nos
enim ſumus in ſexta ætate, illi in ſeptima.
Inde eſt, ꝙ † corpus nunquam debet eſſe in 31
Eccleſia, quandiu miſſa de die celebratur.
imò prius ſi eſſet, ibi debet aſportari, ex-
tra Eccleſiã, in ueſtibulo eccleſiæ, quanta-
cunque authoritatę viuens fulgeret, & po-
ſteà ad miſſã de mortuis reportari. ¶ † Ter- 32
tiò, qm̃ ſicut ex multis granis ſimul colle
ctis vnus panis cõficitur, & ex multis race
mis uinũ eliquatur, ſic ex multis fidelibus,
quorum quidã boni, quidã mali ſunt, una
eccleſia conſtruitur & coadunatur. Quia
ergo

ergo de mortuo homine neſcimus adhuc,
vtrum ſit ipſe de conformitate Eccleſiæ &
pacem habeat cum ſuo creatore,& reconci
liationem. ideo pacē ad miſſam nō damus,
nec aliquas laudes pro mortuis referimus,
quia nō eſt vnde agendū ſit. Nō enim adhuc
apparet eorum requies.¶ Quarta ratio, po
ſita eſt in quarta parte,vbi agitur de oſculo
33 pacis.¶ Illud † quoq; notandum eſt,ꝙ offi-
cium mortuorum incipit à veſperis:poſtea
ſequuntur uigiliæ quarū tria ſunt genera.
¶ In quibuſdā enim Eccleſijs leguntur no-
uem lectiones de Iob,& incipiūt. Parce mi
hi Domine &c. In alijs leguntur de lib.
Sapien.& incipiunt.Melius eſt ire ad &c.In
alijs uero de quodam ſermone Auguſt.ſed
vndecunq; ſumantur abſolutè,ſine,Iube do
mine benedicere.& ſine. Tu autē Domine,
vel alibi incipiuntur, & finiuntur,prout in
exequijs, quas in dicto triduo pro Chriſto
celebramus ſeruatur. Veruntamen in qui-
buſdā Eccleſijs loco. Tu autē Domine:ter-
minatur,Beati mortui,qui in Domino mo-
riuntur, quæ verba ſunt Apocal.xiiij.cap.
¶ Frequentatur autem in hoc officio pſal.
34 Te decet † hymnus Deus.quoniā ibi agitur
de reditu filiorum Iſrael à captiuitate in
terrā promiſſionis. ſic & defuncti de capti-
uitatis miſeria ad uitā proficiſcuntur æter-
nam,dicitur etiam pſal.Domine,ne in furo
re tuo arguas me. qui cum ſit ſextus in ordi
ne pſalterij, tamen pro octaua intitulatur
quaſi in ſex ætatibus per hunc pſalmum
Deū rogantes, vt ſeptimæ ætatis poſſimus
ornamenta euadere, & ad octauam gloriæ
peruenire.¶ Officium mortuorum non ha
bet ſecundas ueſperas, ut dictū eſt in ſexta
35 parte, ſub titulo de ueſperis.¶ In † cōcilio
Tholetan.xxvj.quæſt.v. quicunq; ſtatutum
eſt, ꝙ ſacerdotes miſſam defunctorum cele
brans,ut eius inimicus mortē incurrat, de-
ponatur, & tam ipſe quàm eum ad hoc inci
tans exilio perpetuo puniatur.Nunc viden
dum eſt qualiter corpus ſepeliendum ſit.&
quidem quando homo uidetur agere in ex-
tremis, debet poni ad terram ſuper cine-
res, vel ad minus ſupra paleas: per quod
innuitur quòd cinis eſt,& in cinerem reuer
tetur,& ſit hoc exemplo beati Martini, qui
vt in ſe alijs daret exemplum, in cinere ia-
cens vitam finiuit. Et ſi moriens literatus
ſit, legi debet paſſio Domini, uel ſaltem
pars illius ante eum,vt ſic ad maiorem pun
ctionē moueatur, & debet eſſe crux erecta
ad pedes, ut moriens eam cernens magis
conteratur,& conuertatur.debet etiam ſu-
pinus iacere, ut ſemper erecta facie aſpi-
ciat cœlum, exemplo beati Martini, &
prius, quàm expiret, eius anima Domino
commendetur.† Poſtquàm uero expiraue- 36
rit campanæ debent pulſari: prout dictum
eſt: in prima parte, ubi agitur de campa-
nis:deinde corpus niſi uiuens nouiter inun-
ctus fuerit,debet lauari, ad ſignificandum,
quòd ſi anima per confeſſionem & contri-
tionem à culpa mundata ſit, vtrunq;, ſcili-
cet anima & corpus æternam glorificatio-
nem & claritatem in die iudicij conſeque-
tur,quodq; illi ſecundum Iob, verè in Do-
mino moriuntur, & beati ſunt,qui nullam
ſecum portant maculam, ſed in hoc mundo
per pœnitentiā derelinquunt. Sed cum de
hac lotione,neq, in ueteri teſtamento,ſcili
cet. Leuit.x.ca.neq; in nouo,ſcilicet Act.v.
cap.nil agatur: ſi omitteretur,nō multum, 1
vt aiunt quidam,curandum eſſet. Et Augu.
dicit in libro de cura pro mortuis agenda.
Corpori humano,quod poſt mortē impen-
ditur,non eſt ſalutis præſidium, ſed huma-
nitatis officium. Veruntamen cum Maria
Magdalena vnxerit Dominum ante paſſio-
nem.Matth.xxxvj.cap.fecit enim morituro
quod non potuiſſet facere mortuo. Marci.
xiiij.cap. Præuenit, inquit, vngere corpus
meum in ſepulturam.ex hoc probari poteſt
corpora defunctorum lauanda eſſe. Nam
ſicut Hierony.ait in originali ſuper illud
Matt.vj.ca.vnge caput tuū in illis partibus
unguentis pro balneis utebantur. Canon
Tholetan.concilij.xiij.quæſt.ij.qui diuina.
ſtatuit quòd qui diuina uocatione ab hac
uita recedunt, cum pſalmis tantummodo
& pſallentibus uocibus ad ſepulchrum de-
ferantur: debet † autem defunctus portari 37
à conſimilibus ſuæ profeſſionis, ut ſi fuerit
diaconus à diaconibus: ſi ſacerdos à ſacer-
dotibus, ſi ſint ibi: aliter non eſt vis, quia
neceſſitas legi non ſubiacet:de cōſec.diſt.j.
ſicut. extra de obſeruatione ieiun.cap.ij.
clericus à clericis: catholicus à catholicis.
Si uero fuerit de aliqua fraternitate,depor
tetur ab illis, qui ſunt eiuſdem fraternita-
tis, mulieribus uero non licet corpora fer-
re, ne cogantur corpora ſua laſciuia inci-
tantia

tantia denudare, quòd facilè contingere poſſet. dum autē de domo ad Eccleſiam ſeu ſepulturam portantur, ſecundū quorundā locorū more ter in via pauſatur. ¶ Primo, ad ſignificandum, quòd ipſe in hac vita exiſtens, vt poſſet dignè Domino præſentari, & cū alijs ſanctis perpetua quiete perfrui: in tribus ſpecialiter ſeipſum exercitauit, videlicet, in Dei dilectione: in charitate proximi, & in cuſtodia fidei: quòd in fide ſanctæ Trinitatis vixit, atq; vitam finiuit. ¶ Secundo, ad repreſentandum, ꝙ Dominus triduo in ventre terræ pauſauit. ¶ Tertio, tres pauſę fiunt in via, vt per tres dietas pſalmodiæ, quæ tunc dicitur trina fiat ei abſolutio à delictis tribus modis, ſcilicet cogitatione, uerbo, & opere commiſſis. Exod. iij. Viam trium dierum ibimus in ſolitudine. Deinde ponitur in ſpelunca in qua in quibuſdam locis ponitur aqua bene-
38 dicta † & prunæ cum ture. Aqua benedicta
ne dæmones, qui multum eam timent, ad corpus accedant. Solent nanq; deſæuire in corpora mortuorum, vt quod nequiuerunt in vita, ſaltem poſt mortem agant. Tus vero ibi ponitur propter fœtorem corporis remouendum, ſeu vt defunctus creatori ſuo acceptabilem bonorū operum odorem intelligatur obtuliſſe, ſeu ad oſtendendum, quod defunctis proſit auxilium orationis. Carbones in teſtimonium, ꝙ terra illa ad cōmunes vſus amplius redigi non poteſt. plus enim durat carbo ſub terra, quàm aliud. Hædera quoq; vel laurus & huiuſmodi, quæ ſemper ſeruant virorem in ſarcophago corpori ſubſternuntur, ad ſignificandum, ꝙ qui moriuntur in Chriſto viuere nō deſinent. Nam licet mundo moriantur, ſecundum corpus, tamen ſecundum animā viuunt, & reuiuiſcunt Deo. Alia tamen conſideratione habebant in funeribus antiqui cypreſſos, quia videlicet ſicut cypreſſus cæſa non iterum ſurculeſcit, ſed tota moritur, ita homo mortuus non reuiuiſcit. Fiunt etiam hæc, nō quia cadaueribus inſit ſenſus, ſed in figuram, videlicet, vel ad reſurrectionem ſperandam, uel ad Dei miſericordiam: ſeu beneuolentiam prouocandam: cui talia pietatis officia placent. de-
39 bet autem † quis ſic ſepeliri, ut capite ad
occidentem poſito, pedes dirigat ad orientem, in quo quaſi ipſa poſitione orat, & innuit ꝙ promptus eſt, ut de occaſu feſtinet ad ortum, de mundo ad ſeculum. Et in quocunq; loco extra cœmeterium Chriſtianus ſepeliatur, ſemper crux capiti illius apponi debet, ad notandū illum Chriſtianum fuiſſe, quia hoc ſignum diabolus valde veretur, & timet accedere ad locum crucis
ſignaculo inſignitum. ¶ Debent † quoque 40
fideles Chriſtiani ſepeliri induti ſudarijs: prout prouinciales obſeruāt, quod ſumunt ex euangelio, in quo legitur de ſudario & ſindone Chriſti. Quidā uero cilicio inſuuntur vt hac veſte inſignia pœnitentiæ repreſentent. nam cinis & cilicium, arma ſunt pœnitentium. Nec debent indui veſtibus cōmunibus, prout in Italia fit. & vt quidam dicunt, debent habere caligas circa tibias, & ſotulares in pedibus, vt per hoc ipſos eſſe paratos ad iudicium repreſentetur. Cleri-
ci † uero, ſi ſunt ordinati, illis inſtrumentis 41
induti ſint, quæ requirunt ordines, quos habent. Si uero non habent ordines ſacros more laicorum ſepeliantur. Veruntamen licet in alijs ordinibus propter paupertatem hoc ſæpius omittatur, in ſacerdote tamen & Epiſcopo nullo modo prætermittendum eſt. Veſtes enim ſacerdotales, virtutes ſignificant, cum quibus prę cæteris ſunt duo preſentandi. Eutitianus Papa ſtatuit vt nullus martyres ſepeliat ſine dalmati-
ca, aut collobio purpurato. ¶ † Circa hoc 42
autem conſiderandum eſt, vtrum Chriſtus veſtitus fuerit poſt reſurrectionē, & vtrum cœlum veſtitus aſcenderit, & vtrum duobus diſcipulis euntibus in Emaus, & cæteris mulieribus, & diſcipulis ueſtitus apparuit. Siquidē angeli leguntur ueſtiti apparuiſſe, iuxta illud Ioan. Vidit angelos ſedentes in albis, & alibi. Ecce duo uiri adſtiterunt iuxta illud in ueſtibus albis, qui & dixerunt. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à nobis in cœlum, ſic ueniat, quemadmodū uidiſtis eum euntem in cœlum. Nempe Chriſtus ueſtitus aſcendit in cœlum, iuxta illud. Quis eſt iſte qui uenit de Edon, tinctis ueſtibus de boſra. Item angeli dixerūt. Quare rubrum
eſt indumentū tuum? ¶ Quæritur † etiam, 43
vtrum homines erunt nudi poſt diem iudicij: an veſtiti? & uidetur quod ueſtiti. Nam ſemper angeli apparere ſolent ueſtiti, & Chriſtus etiam poſt reſurrectionē cum ueſte apparuit, & in transfiguratione ueſtitus fuit.

fuit. vnde & apparebant veſtimenta eius al
ba, ſicut nix. E cōtra videtur, ꝙ nudi erunt,
quia habet authoritas quòd in eadem for-
ma erimus, in qua fuit Adam prius, quàm
peccaret, & etiam in meliori, ſed tunc fuit
nudus: ergo ſimiliter nudi erimus. Solutio.
nil diffinimus de ueſte, ſed hoc ſolum dici-
mus, quod ibi nō erit difformitas, nec vlla
aduerſitas, uel infirmitas, & erimus ueſtiti
& ornati ueſtimentis uirtutum. ¶ Quis au-
tem & in quo loco ſepeliri debet, & vtrum
locus ſepulturæ aliquid conferat, dictum
eſt in prima parte, ubi de cœmeterio agi-
tur. ¶ Illud autem nota, ꝙ quia ſcriptum
eſt. Leuit. xxj. cap. Pontifex ad omnem mor
tuum etiam patrem uel matrem non ingre
dietur, neq; egredietur de ſanctis. hinc eſt,
quòd Romanus Pontifex ad nullius defun
cti domum accedit. item quia ibidem dici-
tur. Sacerdotes non radent caput, non bar-
bam, nec in crinibus ſuis facient inſciſſu-
ram. ideo qui charorum morte triſtantur,
barbam nutriunt, nec crines præſcindunt,
& etiam nigris ueſtibus ornantur, ut per ni
gredinem & dolorem conſepulti mortuo
44 videantur. ¶ Hic etiã † quæri poteſt, vtrum
voces mortuorum loquantur? & videtur ꝙ
ſic iuxta illud prophetæ. Exultationes Dei
in gutture eorũ. Hormiſda Papa cinquanta
diſt. ſi quis diaconus. dicit, ꝙ illi, quibus cũ
falſa miſericordia indulſerimus, ante tribu
nal Chriſti contra nos facient quęſtionem.
& Auguſt. xiij. quęſt. ij. fatendũ. dicit quòd
defuncti, qui neſciunt, quæ hic fiunt, dum
hic aguntur, poſteà audiunt ab his, qui mo-
riendo hinc recedunt. Sed Apoſtolus con-
tradicere videtur, dicens, quòd tunc linguæ
ceſſabunt. & pſal. Non mortui laudabũt te.
Et nota ſecundum Auguſt. ꝙ tempus, quod
inter hominis mortem & vltimam reſurre-
ctionem interpoſitum eſt, animas abditis,
id eſt, nobis occultis receptaculis cõtinet.
¶ Poſtremo nota, ſecundum magiſtrũ Ioan.
Beleth. ꝙ antiqui ſolebant dicere, ꝙ quan-
do animæ in humanis ſunt corporibus, vo-
cantur animæ, in infernis manes, quando ue
ro cœlos aſcendunt: ſpiritus quando autem
recens erat ſepultura, ſiue quando ſpiritus
circa ſepulturas errabat, vmbram uocabãt.
vnde pſal. Nam ſi ambulauero in medio vm
bræ mortis, non timebo mala, quoniam tu
mecum es; & ideo tunc panem & vinum po
nebant ſupra ſepulchra mortuorum, vt di-
ctum eſt ſub titulo de cathedra Petri. ¶ In
† miſſa pro mortuis dicitur quandoq; epi- 45
ſtola. Vir fortiſſimus iudas. ij. Machab. xij.
cap. quandoq;. Nolumus uos ignorare de
dormientibus, ſicut & cæteri, qui ſpem non
habent. j. Theſſal. iiij. cap. quandoq;. Audiui
vocem de cœlo. Apoc. xiiij. cap. quandoq;.
Ecce myſterium vobis dico. j. Corin. xvj. ca.
Dicitur etiam quandoq; euãgelium. Amen
dico vobis, quia venit. Ioan. v. ca. quandoq;.
Dicit Martha ad Ieſum. Ioan. xj. cap. quan-
doq;. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, &
viuificat &c. Ioan. v. cap. quandoq;. Omne,
quod dat mihi pater. Ioan. vj. ca. quandoq;.
Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi.
Quod eſt ibidem.

S V M M A.

1 *Sancti coronati, & eorum nomina. [illegible] 2*

De quatuor coronatis martyribus. Cap. 36.

DE † quatuor coronatis hoc notabi 1
le reperitur quòd quinque fuerunt,
qui uenerant ad conſtruendum tē-
plum. & Diocletiano cognito, quòd
eſſent Chriſtiani martyrio ſunt coronati:
quorum nomina quia nota fuerunt, idcirco
in collecta ponuntur. Poſt duos uero an-
nos alij quatuor martyrium ſuſceperunt,
quorum corpora ſepulta ſunt, iuxta corpo
ra prædictorum quinque, quorum nomina
quia fuerunt ignota, ideò ſtatuit Melchia
des Papa, vt dies eorum ſub nominibus pręg
dictorum quinque celebris habeatur, & ſic
vocatum eſt feſtum quatuor coronatorum.
poſtea uero fuerunt quidam religioſo eo-
rum nomina reuelata, ſcilicet † Seueri, Se- 2
uerini, Carpuphori, & Victorini: nomen
tamen feſti propterea mutatum non eſt,
nec etiam dies in calendario.

S V M M A.

1 *Martinus, dicitur par Apoſtolis. Et qua id*
ratione.
2 *Martinus, ſolus inter Confeſſores habet octa-*
uas inſtitutionis.

De

De beato Martino Epiſcopo & Confeſſore. Cap. 37.

1 DE beato † Martino ſciendum, ꝙ dicitur par Apoſtolis, non propter ſuſcitationē mortuorum quorundam, vt quidam putant, cum idem multi alij fecerint martyres, & confeſſores, vel propter multitudinem miraculorum, ſed ſpecialiter propter vnum miraculū. Cum enim eſſet Thuron. Archiepiſcopus, uenit ad eum quidam pauper & inops tunicam ab eo petens, & ipſe cōceſſit. Iuſſit ergo procuratori ſuo vt emeret. Ille uero iuit ad forum, & tardus redijt, tunicam vilem portans, quæ ferè penula, quaſi penè nulla poterat dici, quam vir ſanctus ſibi monſtrare fecit. Erat autē breuis forte, vſq; ad genua: manicæ vſq; ad cubitum, extrahēs ergo ſuam, pauperi dedit, & ipſe pauperis tunicam induit. Nec multo poſt præparauit ſe ad celebrandum miſſam, & ſtans ante altare: ſicut mos eſt in præfatione, leuauit manus ad Dominum manicis laxis retro labentibus: licet nec groſſa eius brachia nec multum carnoſa eſſent, & cum præfata penula, non niſi vſq; ad cubitum protenderetur, remanſerunt eadē brachia nuda. Tunc uenerūt miraculoſè aurei torques, ipſaſq; decenter operuerunt, & globus igneus apparuit ſuper caput eius: per quod demonſtratum eſt, Spiritum ſanctum ſuper deſcendiſſe ad robur: ſicut ſuper Apoſtolos in Pentecoſte. Vnde propter hoc nō immerito dictus eſt par Apoſtolis: eſt etiā
2 eis par in officio. ¶ † Conſiderandū autem eſt, quòd ipſe ſolus inter Confeſſores inſtitutionis habet octauas: ſicut beatus Laurentius inter martyres. ille enim dixit: igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas. & Martinus in agone mortis dixit dæmoni adſtanti. Nil inuenies in me cruenta beſtia, ecce quomodo concordant. ille præpollēs martyr, quare præ omnibus alijs octauas, & vigiliam habet: iſte cōfeſſor excellens, quare præ omnibus alijs octauam habet. Cappam eius reges Francorum conſueuerunt portare in prælijs, vt dictum eſt in ſecunda parte, vbi agitur de ſacerdote. Fortunatus Poeta vir vita egregius, & ingenio præclarus, de Italia Thuronis veniens, geſta beati Martini conſcripſit tempore Ioannis Papæ tertij.

SVMMA.

1 *Andreæ Apoſtoli ſtatura. Et vbi ille prædicauit. num. 1. eiuſq; diei officium. num. 3.*

De beato Andrea Apoſtolo. Cap. 38.

SANCTVS Andreas † niger fuit colore, barba prolixa, ſtaturæ mediocris. hoc ideo dicitur vt ſciatur qualis in Eccleſia debet depingi, quod de vno quoq; Apoſtolorum & aliorum multorū Sanctorum ſciendum eſſet. Prædicauit autem in † Achaia & 2
Athenis, & circa partes illas. Excellentis fuit valde meriti, nec ſine cauſa beatus Gregorius fuit ſibi adeo deuotus, quòd, ſibi fecit proprium officium, & monaſteriū condidit, & ibi monachus extitit, vigiliam ex inſtitutione non habet, quia eſt in tempore ieiuniorum, quare non fuit neceſſe inſtitui ei vigiliam, & idem eſt de beato Thoma Apoſtolo. Sanè oſſa eius ac beati Lucæ euāgeliſtæ tempore Conſtantini ſecundi Imperatoris tranſlata ſunt apud Conſtantinopolim. Hac die dicitur epiſtola. Corde † credi 3
tur ad iuſtitiam. Rom. x. ca. & euangelium. Ambulans Ieſus iuxta mare. Matt. iiij. cap. ¶ Poſtcōmunio. Venite ad me. quæ eſt ibidem. ¶ In vigilia uero eſt introitus. Dominus ſecus mare. Matt. iiij. cap. Et euangeliū. Stabat Io. & ex diſcipulis Io. j. ca. ¶ Poſtcōmunio. Dixit Andrea. Ioan. j. cap.

SVMMA.

1 *D. Nicolai hiſtoria vnde introductum, vt legatur in Eccleſia.*

De beato Nicolao. Cap. 39.

LEgitur, ꝙ cum in quadam Eccleſia, quæ dicitur Crux, ſubiecta monaſterio beatæ Mariæ de charitate † non 1
dum hiſtoria beati Nicolai cantaretur: fratres eiuſdem loci priorē ſuum, ut eam ſibi cantare

cantare liceret, inſtanter rogauerunt ille vero hoc præcisè negauit dicēs incongruū fore priſtinum morem nouitatibus immutare. Illis vero inſtantibus indignatus reſpondit: recedite à me quia noua cantica, imò ioculatoria quædam in mea Eccleſia non cantabuntur. Adueniente autē eiuſdē Sancti feſtiuitate, fratres cum quadam animi triſtitia matinales vigilias peregerunt. Cumq; omnes ſe in lectis recepiſſent, ecce beatus Nicolaus priori viſibiliter terribilis apparuit, quē à lecto extrahens per capillos, dormitorij pauimento alliſit, & incipiens antiphonam. O paſtor ęterne, per ſingulas vocum differentias virgis, quas in manu tenebat grauiſſimos ictus ſuper dorſum illius ingeminam: per ordinē moroſè cantando antiphonam ipſam ad finem vſq; perduxit: omnibus ergo illis clamoribus excitatis, ſemiuiuus ad lectum deportatur, qui tandem ad ſe rediens, dixit: ite & hiſtoriam nouam ſancti Nicolai decantate. Tempore Henrici quarti Imperatoris oſſa ſancti Nicolai apud vrbem Beneuentum tranſlata ſunt.

SVMMA.

1 *Beda, cur dictus venerabilis. & nume. 2. Et vbi ſepultus. ibid. in fin.*

De venerabili Beda Presbytero. Cap. 40.

Beda venerabilis presbyter, & monachus egregius, expoſitor, clauit in Anglia, circa annū Dñi cccccclxvj. qui licet in Sanctorū catalogo 1 computetur non tamen ab Eccleſia † Sanctus, ſed venerabilis appellatur, duplici ratione. ¶ Primo, quia cum præ nimia ſenectute eius oculi caligarent, faciebat ſe duci per villas, & caſtra, vbiq; verbum Domini prædicando, cumq; quadam vice per quandam vallem magnis lapidibus plenam tranſiret, quidam ex ductoribus deriſoriè dixit ei, quòd ibi erat magnus populus, congregatus, expectans eius prædicationem auidè & ſilenter, & tunc incepit ille prædicare feruenter, & cum in fine concluſiſſet. per omnia ſecula ſeculorum: mox omnes lapides alta voce clamaſſe dicuntur. Amen † venerabilis pater, & ideo venerabilis pater appellatur. Alij vero aſſerunt, quòd angeli reſponderunt, bene dixiſti venerabilis 2 pater. ¶ Secunda cauſa eſt, quia poſt eius mortem clericus quidam ſibi deuotus quendam verſum edere cupiebat, quem in illius tumulo ſculpi facere intendebat, incipiendo ſic. Hac ſunt in foſſa: volens verſum terminare, Bedæ ſancti oſſa, ſed quia talem finem verſus congruitas non patiebatur, & ſedula mente reuolueret, nec congruum finem videret, dum quadam nocte multum ſuper hoc cogitaſſet: mane ad tumulum properans manibus angelicis taliter verſum ſcriptum reperit finitum. Hae ſunt in foſſa Bedæ venerabilis oſſa. Eius autem corpus ad Ianuam deuotione congrua dicitur coli.

SVMMA.

1 *Thomæ Apoſtoli officium eccleſiaſticum.*

De ſancto Thoma Apoſtolo. Cap. 41.

Hiſtoria † ſeu legenda de Sancto 1 Thoma Apoſtolo, & ſiquid ex ea in reſponſorijs vel antiphonis ſumptum reperitur inter apocripha deputatur: in ipſo autem feſto legitur ad miſſam Euangelium: Thomas vnus ex duodecim. Ioan. xx. ca.

SVMMA.

1 *Stephani, & Ioannis Euangeliſtæ, & Innocentium feſtum cur comitentur Natiuitatem Domini.*
2 *Martyrum eſt triplex.*
3 *Stephani officium. & numero. 4. 5.*
5 *Alchuinus compoſuit ſancti Stephani hiſtoriam.*
6 *Ioannes euangeliſta paſſus eſt martyrium: quod eſt voluntate, non opere.*
7 *Ioannis Euangeliſtæ officium.*
8 *Ioannes Euangeliſta obijt in feſto Ioannis Baptiſtæ. & nume. 9.*
10 *Innocentes tertium martyrium ſuſtinuerunt, quod eſt opere & non voluntate. Et cur illud feſtum celebret Eccleſia. num. 14.*
11 *Innocentium feſtum cur non admittat cantica lętitiæ. Et eorum officium. nume. 12. 13.*

De

De ſanctis Stephano, & Ioanne euangeliſta, & Innocentium. Cap. 42.

POST Domini Natiuitatem ſequenti die fit feſtum de obitu beati Stephani protomartyris, & tamen ipſe fuit paſſus in Auguſto. Quare autem hoc feſtum fiat ſub feſto inuentionis eius dictum eſt. ¶ Quæri-
1 tur, quare † hęc tria feſta, videlicet Sanctorum Stephani, Ioannis, & Innocentium immediatè poſt feſtum Natiuitatis Domini ordinautur? Reſpondeo. Primo, vt Chriſto capiti & ſponſo omnes ſui comites adiungantur. Natus enim Chriſtus ſponſus Eccleſiæ in hunc mundũ tres ſibi comites adiunxit: de quibus dicitur in canticis. Dilectus meus candidus & rubicundus electus ex milibus: candidus quantum ad Ioannem Euangeliſtam prętioſum virginem, & confeſſorem: rubicundus quantum ad Stephanum protomartyrem: electus ex milibus, quantum ad magnam turbam Innocentium. Secundo vt ſic Eccleſia omnium martyrum genera, quorum quidem martyrij Chriſti Natiuitas cauſa fuit inſimul adunaret. Tri-
2 plex † eſt enim martyrium. Primum voluntate, & opere, & tale fuit martyrium beati Stephani, & hoc eſt digniſſimum in genere. Hoc autem dicimus, quia aliqua circunſtantia facere poſſet, quod aliquis confeſſor aliquo martyre dignior eſſet, & ideo feſtũ eius præcedit alia, & continuatur feſto dominicæ Natiuitatis. Vnde in ipſo feſto legitur. Mortem quam Saluator dignatus eſt pro omnibus pati: hanc ille primus præ omnibus reddidit Saluatori. Et iterum. Chriſtus heri natus eſt in terris vt hodie naſce-
3 retur Stephanus in cœlis. ¶ In † feſto beati Stephani introitus eſt. Etenim ſederunt Principes, & aduerſum me loquebantur. in quo oſtenduntur inſidię principum iudæorum beato Stephano inſidiantium. Epiſtola eſt. Actu. vj. cap. Stephanus plenus gratia & fortitudine, quæ ſicut dicit Auguſt. in ſermone huius diei cum plurimũ habeat admirationis in ipſa ſpecie, non minus continet in myſterio dignitatis, in qua narratur tam paſſio ipſius, quam paſſionis cauſa, & meritum ſeu renumeratio, & hæc etiã inſinuantur, & repreſentantur in reſponſorio, quod eſt. Sederunt principes, & aduerſum me loquebantur & in illo, quod eſt. Video cœlos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Act. viij. ca. Et in offertorio, & in poſt cõmunione. Video cœlos apertos. Act. vij. cap. Et in nocturnali etiam officio idem repetitur, vt oſtendatur, quod ſæpe & ſæpius cõſiliati ſunt principes ſacerdotum in mor-
tem eius. Euangelium eſt. Ecce † ego mitto 4
ad vos Matt. xxiij. cap. Et ſequitur: Hieruſalem, Hieruſalem, quę occidis Prophetas, & lapidas eos, &c. Stephanus enim fuit lapidatus: dicitur etiam ibi à ſanguine Abel iuſti, ſicut enim ille fuit protomartyr in veteri teſtamento: ſic iſte in nouo. ¶ Hiſtoriam ſancti Stephani compoſuit Alchuinus Caroli magiſter, & Capellanus: nocturnales antiphonas de pſalmis, quibus attitulantur, accepit: cætera de actibus Apoſtolorum: antiphonis etiam laudum quidam verſus præmittuntur, prout dictum eſt in ſexta parte ſub dominica de Trinitate. Frequẽtatur autem in verſiculis allelu-Ia, vel propter ſolennitatem dominicæ Natiuitatis, vel propter gaudium de conſortio Stephani angelicæ concionis. Dicitur enim illud capitulum: Stephanus plenus gratia & fortitudine, & illud: Surrexerunt quidam. quæ ſunt. Actu. vj. cap. & illud. Cum eſſet Stephanus plenus. Act. vij. cap. Secun-
dum † martyrium eſt uoluntate, & non ope 5
re, quale fuit martyrium Ioannis euangeliſtæ, qui martyr fuit, ſicut patet in illa antiphona. In feruẽtis olei dolium miſſus Ioannes Apoſtolus, diuina ſe protegente gratia illæſus exiuit, vt ſicut conſenſerit carnis æſtum, quia virgo fuit mente & corpore: ſic nec æſtum feruentis olei ſenſit. In natali autem eius canitur, in quibuſdam Eccleſijs vna miſſa in exordio lucis, ad notandum, quòd ipſo accepto lumine huius mundi ſacrificium virginitatis ſemper obtulit Deo, qua enim non poterat habere vigiliam propter feſtum beati Stephani, ſtatutum fuit, vt duas miſſas haberet. In miſſa de beato
Ioanne epiſtola. Qui timet † Deum, faciet 6
bona. Eccle. quindecimo cap. Euangelium eſt. Dixit Ieſus Petro. Ioan. vlt. ca. & cantatur allelu-Ia. Valde honorandus eſt, &c. Quod ibi dicitur. Qui ſupra pectus Domini, in cœna recubuit: ſumitur Ioan. vlti. cap.

Introitus eſt in medio Eccleſiæ aperuit.
Eccle.xv.cap.& reſponſorium.Exijt ſermo
inter fratres,&c. Ioã.vj.ca.Item allelu Ia.
Hic eſt diſcipulus.Ioan.vlti.ca.communio.
Exijt ſermo quæ eſt ibidem Dicitur etiam
ad horas capitulum.Cibauit,Eccle.xv.cap.
Et illud.Benedictus Deus,& pater.Epheſ.j.
cap.& illud . Qui timet Dominum. Eccle.
8 quindecimo cap.¶† Et nota,ꝙ beatus Ioan
nes euãgeliſta in feſto beati Ioannis Bapti-
ſtæ obijt, ſed quia non poterat tunc eius fe
ſtum fieri , tranſlatum eſt ad tertium diem
natalis Domini,vt omnes comites ſuos ha-
beret ſponſus, vt præmiſſum eſt . Et feſtum
beati Ioannis Baptiſtæ,in ſuo die remanſit.
nec mirum quia dies illa ab angelo gaudio
Natiuitatis præcurſoris authentica fuit.
Nec eſt dogmatizandum , quòd Euãgeliſta
Baptiſtæ , tanquã maiori ceſſerit , & pro eo
quòd legitur . Inter natos mulierum , non
ſurrexit maior Ioanne Baptiſta : nam quòd
non eſſet de ipſorum maioritate diſputan
dum,diuinitus eſt oſtenſum.Cum enim duo
magiſtri,quorum vnus Baptiſtam, alter præ
ferebat euangeliſtam ſolennem ad hoc in-
dixiſſent diſputationem, & quilibet ſolici-
tè inueſtigaſſet authoritates , & rationes
efficaces , quibus ſuum Ioannem præferre
poſſet . tandem die diſputationis aduenien
te,quilibet ſanctorum æmulatori ſuo appa
ruit dicens . Bene concordes ſumus in cœ-
lis : de nobis non diſputetis in terris . Tunc
illi ſibi adinuicem , & omni populo viſio-
nem publicauerunt , & Dominum benedi-
xerunt , vel ideo fuit ad tertium diem poſt
Domini Natiuitatẽ tranſlatum, quia fortè
illa die dedicata eſt ei Baſilica,vel quia for
tè ea die redijt de Pathmos inſula,uel inſu
latus eſt : fuit enim Patriarcha Epheſinus.
9 ¶ Aiunt † quidam quòd beatus Ioan.cum
poſt celebratam miſſam deſcendiſſet in tu-
multum,euanuit ab oculis circunſtantium,
& cum terra ibi ſcaturiat, de profundo ad-
dunt eum viuere , & terram eius anhelitu
ſcaturire : alij in cœlum tranſlatum. igitur
partim ex euangelio partim ex eius tribula
tione hodierna copulatur hiſtoria. in cuius
vltimo reſponſorio,ſcilicet in medio Eccle
ſiæ,quòd ſumitur de lib.Sapien.in quo agi-
tur de ſpiritu intellectus neuma iubilatur,
quia per ſpiritum intellectus fuit de ineffa-
bili verbo , ſcilicet de Deo vero locutus.

¶ † Tertium martyrium eſt opere & non 10
voluntate , quale fuit martyrum Innocen-
tum , quod ſicut tertiũ locum obtinet in di
gnitate,ita & inter feſta martyrũ. Sed qua-
re feſtum Innocentum celebratur ante fe-
ſtum ſtellæ , id eſt epiphaniæ cum mortui
fuerint poſt apparitionem ſtellæ quando,
ſcilicet Herodes vidit ꝙ illuſus eſſet à ma-
gis. Reſpondetur,quòd Herodes auditis ru
moribus de Chriſto nato , turbatus eſt val- 11
de, timens emittere regnum vnde cogita-
uit facere interfici omnes pueros , & ſic
Chriſtus non euaderet , ſed fuit impeditus
tunc, quoniã Auguſt.Cæſar mandauit ei,ꝙ
ad eum ueniret cum Ariſtobolo & Alexan
dro,filio ipſius Herodis, reſponſuris coram
eo,& quia non fuit auſus non ire,iuit , poſt
modum vero reuerſus reuoluto anno poſt
natale Domini fecit omnes pueros interfi-
ci à bimatu , id eſt , biennio & infra : *bimatu*
enim græcè , dicitur latinè biennium .
¶ Queritur † quare in feſtiuitate Innocen 12
tiũ in miſſa.Gloria in excelſis,& allelu-Ia,
& alia cantica lętitię nõ cantantur? Dicunt
magiſtri ideo, quia mortui ſunt ante Domi
ni paſſionem, & ſic ad inferos deſcenderũt.
Sed pari ratione, & in feſto beati Ioannis
Baptiſtæ ſubticeri deberent. Dicendum eſt
igitur,quòd hoc ideo cõtingit,quia author
officij , voluit nos coniungi in hac feſtiuita
te animabus deuotarum mulierum de mor
te Innocentum plangentiũ , & dolentium.
Vnde cauſa triſtitiæ carũ illa dimittimus,
& ideo legitur prophetia Hiere.xxxj.cap.
de innocentibus . Vox in rama audita eſt,
quæ ad literam de Beniamitis exponitur,
qui interfecti ſunt , propter vxorem Leui,
quam oppreſſerant . & Rachel fuit mater
Beniamin. Vel per Rachel quæ interpreta-
tur ouis vel videns : intelligitur Eccleſia,
quæ plorat filios ſuos , ſcilicet triplices.
¶ Primi ſunt martyres conſiderans eos eſſe
ſibi ſubtractos,& non vult conſolari in præ
ſenti, ſed omnem conſolationem transfert 13
in futurum , quia non ſunt ſcilicet pręſen-
tes.¶ Secundos filios luget Eccleſia , quia
fere ad partum veniunt , in quibus patitur
abortum . Tertij vero , ſunt qui iam renati
in baptiſmo erant, ſed per peccata retroce-
dunt : hos & illos luget Eccleſia , quia non
ſunt,id eſt,damnati ſunt,& ideo quia luget
Eccleſia cantica lætitiæ ſubticentur.Poteſt
eſſe

eſſe & alia ratio: nam cantica lætitiæ pro-
priè poſt victoriam cantari debent, vnde
Ezechieli dictum eſt. Diſpone domui tuæ,
quia morieris, quia poſt victoriam habitam
non cecinit cantica lætitiæ, ſed Innocentes
non habuerunt victoriam: non enim eſt vi-
ctoria, ubi pugna non eſt. Media ratio me-
lior eſt. Quidam tamen pro allelu-ia can-
tant in miſſa. Laus tibi Chriſte. Alij: Cante
12 mus eia. Et dicitur epiſtola. Vidi † ſupra
montē Sion agnum ſtantem. Apoc. xiiij. ca.
& euangelium: Angelus Domini apparuit
in ſomnis. Matth. ij. ca. Si autē feſtum illud
in dominica contingit, nullum canticū læti
tiæ ſubticetur, propter gaudium reſurre-
ctionis. In octauis quoq; eorum cantica læ-
titiæ cantantur, pro ſignificatione gaudij,
quod accepturi ſunt in octaua, id eſt in re-
ſurrectione, quia licet ad inferos deſcende
rint: reſurgent tamen nobiſcum in gloria.
Octauæ enim feſtiuitatum celebrantur in
memoriam generalis reſurrectionis, quam
ſignificant. ¶ Rurſus quia hac die triſtitiam
mulierum repreſentamus. in multis Eccle-
ſijs diaconi non vtuntur dalmaticis, nec
ſubdiaconi ſubtilibus, id eſt, tunicellis, ad
notandum, quòd innocentes ſtatim in mor
te primam ſtolam non receperunt, ſed ad
infernum deſcenderūt, de hoc in tertia par
13 te dictū eſt: ſub titu. de coloribus. ¶ In † hoc
feſto dicitur ca. illud. Vidi ſupra montem.
Apoc. xiiij. ca. illud. Hi ſunt, qui cum mulie
ribus non ſunt coinquinati. & illud. Hi em-
pti ſunt: ibidem. ¶ Et aduerte, q antiphonæ
nocturnales de pſalmis ſumuntur: cætera
de epiſtola & euangelio. Quòd autem di-
cuntur. cxliiij. milia finitū ponitur pro infi-
nito quia Deus omnes ſub certo numero
comprehendit. Quod etiā dicitur. Vidi ſub
altare Dei animas interfectorū: ſic eſt acci
piendum, quia Ioannes vidit animas inter-
fectorum ſub altare, id eſt, humiliatos capi
ti ſuo, vel quia in abſconſo, quia nemo per-
14 cipit hic, quomodo ibi ſit. ¶ † Sed quare ſo-
lennizat Eccleſia pro morte Innocentum,
qui non habuerunt uoluntatem patiendi?
Videtur enim q eadem ratione ſi aliquis
tyrannus interficeret tot pueros deberet
Eccleſia ſimiliter ſolennizare pro illis,
quod uerum non eſt. Reſponderi poteſt q
hoc feſtum propter tria celebrandum eſt:
licet uoluntatem non habuerunt patiendi:
Primo, quia Chriſtus in eis quærebatur, &
occidebatur. Secundo, quia Chriſtus in eis
celebratur diabolo & Herodi. Tertio, quia
nomen Domini non loquendo, ſed morien
do confeſſi ſunt, quia pro Chriſto & vice
Chriſti ſunt occiſi. Erant innocentes autē,
quia circunciſi. nam circunciſio erat tunc
remedium cōtra originale peccatum: licet
non ita ſufficiens, ſicut nunc baptiſmus eſt.
¶ Illud autem ſciendum eſt, quòd in qui-
buſdam Eccleſijs † in die natalis Domini 15
diaconi veſperis finitis in honorem beati
Stephani, qui eximius diaconus fuit in tri-
pudio conuenientes cantant antiphonā de
ſancto Stephano, & ſacerdos collectam.
Nocturnos autem & officium in craſtinum
celebrant: & benedictiones ſuper lectiones
dant, quod tamen facere non debent. Et eo
dem modo faciunt ſacerdotes in feſto beati
Stephani in veſperis in honorē ſancti Ioan
nis, quia ipſe ſacerdos fuit, & pueri in feſto
ſancti Ioan. ad honorē Innocentiū. Subdia-
coni vero faciūt feſtum in quibuſdā Eccle.
in feſto circunciſionis, vt ibi dictum eſt in
alijs in epiphania, & etiam in alijs in octa-
ua epiphaniæ, quod vocant feſtum ſtulto-
rum. Quia enim ordo ille antiquitus incer-
tus erat. nam in canonibus antiquis: extrà
de æta. & quali. à multis quandoq; vocatur
ſacer, & quandoq; non. ideo ſubdiaconi cer
tum ad feſtandum non habent diem, & eo-
rum feſtum officio celebratur confuſo.

S V M M A.

1 *Apoſtolus, quis dicatur. Et qualiter officium Apoſtolorum exequatur Eccleſia.*
2 *Apoſtolorum officium. & num. 3. 4. 5.*
6 *Apoſtoli treis tantum Romæ: & treis Euangeliſtæ.*

De Apoſtolis. Cap. 43.

Aπόστολος græcè † interpre 1
tatur miſſus latinè: inde
Apoſtoli dicti ſunt, quia
à Chriſto miſſi fuerunt
euāgelizare per uniuer
ſum orbem. Sanè Eccle-
ſia in communi de Apo
ſtoli ſolennizat & canit in matutinis. Ecce
ego mitto vos &c. Quia omnes electi ſunt
ſimul

ſimul à Domino, poſt ſermonem ad eos fa-
ctũ in monte:ſicut habetur in Matt.& Mar-
co.qui,videlicet.electi ſunt xij. De quibuſ-
dam tamẽ facit Eccleſia officium propriũ,
ſicut de beato Petro , propter priuilegium
dignitatis . De beato Paulo, quãuis non ſit
de xij.propter priuilegium prædicationis.
De beato Ioanne,propter priuilegiũ amo-
ris ſiue virginitatis . Et de beato Andrea,
propter priuilegiũ crucis, quam ita arden-
ter prædicauit,concupiſcit & habuit.¶ Per
2 horas capitulũ illud:Iam non eſtis † hoſpi-
tes & aduenæ.Eph.ij.& illud : Non uos me
elegiſtis , quod eſt ibidem.& illud . Beatus
vir,qui ſuffert tentationẽ. Iac.j.ca.& illud.
Magnificauit eum in timore inimicorum.
Eccle.xlv.Et illud. Statuit illi Dominus te
ſtamentum ſempiternum : ibidem & illud.
In fide & lenitate illius ſanctũ fecit illum.
ibidem,& illud.Ibant Apoſtoli gaudentes.
Act.v.& illud . Nam quos præſciuit, hos &
prædeſtinauit conformes.Roma.viij.cap.&
illud . Corpora ſanctorum in pace ſepulta
ſunt. Eccle.xliiij.ca.& illud.Non eſurient,
neq; ſitient amplius.Apoc.vij.cap.& illud.
Nos inſenſati uitã illorum . Sap.v.& illud.
Ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.
3 Eph.ij.ca.habent † autẽ uigilias & octauas,
quia ſi compatimur & conregnabimur . de
hoc dictum eſt in iiij.parte ſub quarta feria
tertiæ hebdomadæ aduentus . Inſtantia ta-
men eſt de beato Ioanne euãgeliſta,quo ad
ieiunium quod contingit , tum quia ut di-
cunt quidam non fuit martyr , niſi animo,
tum propter feſtũ ſancti Stephani quod eſt
4 in uigilia feſti eius.¶ In uigilijs † Apoſto-
lorum dicitur epiſtola.Benedictio Domini
ſuper caput eius.Proue.xv.ca.Et Eccle.xlv.
ca.Item illa.Per manus autẽ Apoſtolorum
fiebant ſigna & prodigia.Act.v.ca.Et euan-
5 gelium.Ego ſum uitis uera Ioan.xv.ca.† In
feſtis uero Apoſtolorum dicitur epiſtola.
Iam non eſtis hoſpites & aduenæ.Eph.v.ca.
Item illa. Hi ſunt uiri miſericordiæ . Eccle.
xliiij.Item illa. Scimus, quia diligentibus
Deum.Rom.viij.cap.Item illa . Benedictus
Deus,& pater Domini noſtri Ieſu Chriſti.
Eph.j.ca.Item illa . Spectaculũ facti ſumus.
ad Cor.iiij.ca.itẽ illa.Vnicuiq; ueſtrũ data
eſt Eph.iiij.ca.item Allelu-Ia. Ego uos ele
gi.Ioan.xv.itẽ illud . Venite ad me omnes,
qui laborat.Matt.xj.ca.euang.uero.Hoc eſt
præceptũ meũ,ut diligatis inuicẽ &c.Io.xv.
ca.& illud.Hoc mãdo uobis,quod eſt ibidẽ.
itẽ illud Ecce ego mitto uos.Matt.x.ca.itẽ
illud.Facta eſt cõtentio inter diſcipulos Ie
ſu.Luc.xxij.ca.itẽ illud.Deſignauit Domi-
nus & alios. Luc.x.ca.& illud . Ego ſum vi.
ve.Io.xv.ca.itẽ illud. Dixit Simon Petrus.
Matt.xix.ca Poſtcõmunio . Amen dico uo-
bis, q uos qui re.Matt.xix.cap.itẽ illa:Vos,
qui ſecuti eſtis me, quæ eſt ibidẽ.¶ † Et no- 6
ta ; quod tres Apoſtoli leguntur tantũ uiri
fuiſſe Romæ ſcilicet Petrus & Paulus &
Ioannes , & tres euangeliſtæ ſcilicet Ioan-
nes , Marcus & Lucas.¶ Notandum eſt etiã
Apoſtolos ſiue Chriſti diſcipulos non ideo
tantum fuiſſe paſſos , quia prædicabant de
Chriſto, ſed quia ipſum deificatum aiebãt;
ſine Romanorũ authoritate, quod ipſi pro-
hibuerant . Eccleſia olim ſtatuit fieri com-
muniter feſtum de omnibus Apoſtolis in
Calend.Maij,vt dictũ eſt in ſexta parte ſub
feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi.

S V M M A.

1 *Euangeliſtæ quatuor,deſignat fluuium Para-
diſi in quatuor capita deriuatum . Et recta
eſt ea comparatio num.5.2.*
3 *Euangeliſtas quatuor . & quatuor Doctores
tantum cur admiſerit Eccleſiam.*
4 *Euangeliſtæ quatuor , per quatuor animalia
figurantur . Item per quatuor anulos aureos
rotundos arcæ.num.6.*
7 *Euangeliſtarum officium Eccleſiaſticum com-
munem eſt.varie. & num.9.Excepto Ioanne
habente proprium.num.8.*

De euangeliſtis. Cap. 44.

POſt apoſtolos Eccleſia ueneratur etiã
euangeliſtas,qui non tantum prædica
uerunt, ſed etiã euãgelia ſcripſerunt.
Legitur enim in Gen.iiij.ca.quod † fluuius 1
egrediebatur de loco voluptatis,ad irrigan
dum paradiſum qui diuiditur in quatuor
capita,ſcilicet phyſon:gyon : tygrim,& eu-
fratrẽ. Sanè allegoricè fluuius ille,euãgeli
ca prędicatio eſt, quæ à Chriſto procedit à
quo generaliter omnis uoluptas emanat.
Venite inquit ad me omnes, qui laboratis,
& onerati eſtis,& ego reficiam uos,& inue-
nietis requiẽ animabus veſtris.Iugũ enim

meum ſuaue eſt,& onus meū leue. Guſtate & videte,quoniam ſuauis eſt Dominus:beatus vir,qui ſperat in eo.¶ Rectè autem hæc
2 prædicatio fluuio † comparatur:tum quia reficit,abluit & fecundat:tum quia fluuius, dicitur aqua fluēs, & vt Salomon ait:Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundas,eſt fons ſapiētiæ, qui tam longè lateq; defluxit, vt mundū repleuerit vniuerſum. iuxta illud:Euntes in vniuerſum mundum, prædicate euangelium &c. Quapropter in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hoc irrigat paradiſum,id eſt,fæcūdat Eccleſiam, iuxta illud,quod dicit Apoſtolus. Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Hic eſt enim fons hortorum,puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Fluuius autem iſte, in quatuor capita diuiditur, quia prædicatio Ieſu Chriſti in quatuor euangelia deriuatur:nam licet ſcripſerint multi Euangelia,quia Luca teſtante.Multi conati ſunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis cōpleta ſunt: tamen non niſi quatuor recepta ſunt ab Eccleſia: videlicet,Matthæi,Marci, Lucæ,
3 & Ioannis,quod † vtique factum eſt quadruplici ratione.¶ Primo ad oſtendendū duorum teſtamentorū concordiam: ſicut enim in veteri teſtamento vnus fuit legiſlator, ſcilicet Moſes, & quatuor maiores prophetæ,ſcilicet Eſaias, Hieremias, Ezechias,& Daniel, & duodecim minores prophetæ,& multi ſapientes,ſcilicet Iob, Dauid,Salomon, & Ieſus Syrachita & in nouo teſtamento vnus fuit legiſlator, ſcilicet Chriſtus,& quatuor Euāgeliſtæ:duodecim Apoſtoli, & multi alij Doctores. vt Hieronymus,Auguſtinus,Ambroſius, & Gregorius, vt per hoc oſtendatur quia rota continetur in medio Rotæ, & duo Cherubin ſeſe reſpiciunt verſis vultibus in propitiatorium. ¶ Secundo, pro miniſterio quadrigæ Aminadab,de qua ſponſa in canticis dicit: Anima mea turbata eſt propter quadrigas Aminadab. Aminadab enim interpretatur ſpontaneus Domini, hic eſt Chriſtus qui factus homo, oblatus eſt, quia ipſe voluit, huius quadriga eſt euangelica doctrina, per quam eius fama per mundum vehitur vniuerſum: cuius quatuor rotę ſunt dicti quatuor euangeliſtæ, propter hanc quadrigam ſponſa, id eſt, Eccleſia ſalubri dolore turbatur ad pœnitentiam.¶ Tertio,ad deſignandum liberationem generis humani à morte quadrifica,id eſt, à tranſgreſſione quadruplici, prima tranſgreſſio, fuit mandati in paradiſo, ſecunda, legis naturalis, tertia legis ſcriptæ, quarta euangelij, vel potius peccatum fragilitatis per impotentiam, ſimplicitatis per ignorantiam, ſecuritatis per negligentiam, malignitatis per inuidiam. His enim quatuor modis peccandi anima moritur,& ſeparatur à Deo.¶ Quarto,pro miniſterio formæ quadrigæ, ſicut enim in cæteras formas quadratum, ſic inter cæteras doctrinas euangelium ſolidius & ſtabilius perſeuerat, nam illud vndique ſtat, & ideo legitur Apoc.xxj.cap.quòd ciuitas in quadro poſita eſt, & iſtud propter ſtabilitatem appellatur æternum, per cuius gratiam homo quadratur in moribus,& in virtutibus ſolidatur. Cæterum iſtorū potius, quàm aliorum euangelia recepta ſunt,tum quia ipſi diligentius & apertius hiſtoriam euangelicam deſcripſerunt, tum quia licet aliquando varia ſeu diuerſa, nunquàm tamen contraria ſeu aduerſa ſcripſerunt,tum
quia iſti quatuor † animalium figuris in vi 4
ſione Io.& Ezec.præfigurati ſunt Ezech.j. Matthæus per hominem.eo, quòd eius intentio præcipuè circa ſcribendam Chriſti humanitatem verſatur. Vnde eius liber ab humana Chriſti natiuitate ſumit exordiū. Liber inquit,generationis Ieſu Chriſti &c. Marcus per Leonē, in deſerto rugientem, eo quòd eius intentio præcipuè circa deſcribendam eius reſurrectionem cōſiſtit. Vnde eius euangelium antonomaticè in die reſurrectionis legitur. Dicitur autem quòd leo rugitu maximo tertia die ſuos excitat catulos, ita & Deus pater immenſa potentia ſua, filium ſuum tertia die ſuſcitauit,vnde & Marcus ab exclamatione incipit, ſcilicet à prædicatione Ioan.in deſerto clamantis & dicentis. Vox clamantis in deſerto. Et ſcias q; M. rcus fuit longo naſo, ſubducto ſupercilio, pulcher oculis,caluus,barba prolixa,habitudinis optimæ, ætatis mediæ,canos aſperſus. Lucas per vitulum, eo quòd præcipuè circa deſcribendam Chriſti paſſionem eius intentio verſatur,in qua Chriſtus ſe obtulit hoſtiā Deo patri, idem ſacerdos & hoſtia.Vitulus enim erat hoſtia

ſacerdo-

ſacerdotalis. vnde à ſacerdotio incipit di-
cens. Fuit in diebus Herodis regis Iudeæ
ſacerdos quidam &c. Ioannes per aquilam,
quia cæteris cum Domino gradientibus ip-
ſa in cœlum ad deſcribendam Chriſti diui-
nitatem volauit, dicens. In principio erat.
& de hoc dictũ eſt in prima parte ſub titu.
de picturis. Hæ ſiquidem quatuor princi-
pales intentiones deſignatæ ſunt per figu-
ras illorum quatuor animalium, & quorum
quolibet ſecundum viſionẽ Ezechielis.iiij.
habet facies, quoniam omnes de ſingulis
agunt: licet quidam principalius de qui-
buſdam, præſertim cum omnes agant de
Chriſto, cui quatuor illæ figurę cõueniunt:
fuit nanque homo naſcendo, vitulus mo-
riendo, leo reſurgendo, aquila aſcenden-
do. Quæ vt melius intelligas, imagina ali-
quod animal habens caput quadratum, &
in qualibet ſuperficie imagina vnã faciem,
videlicet à parte anteriori, faciem homi-
nis, à dextris, faciem Leonis, à ſiniſtris, fa-
ciem vituli, à parte poſteriori, faciem aqui
læ à ſuperiori. Quia vero facies aquilæ ſu-
per alas eminebat propter colli longi pro
ductionem, ideo dicitur quòd erat deſuper.
Quolibet etiam horum habebat quatuor
alas. de pœ. di. ij. pennata. Finge enim quod
libet animal quaſi quadratum, in quadrato
ſunt quatuor anguli, & in quolibet angulo
erat vna ala. Porro hi quatuor ſignificati
5 ſunt per prædicta † quatuor flumina. per
phyſon Ioannes, per gyon Matthæus, per
tygrim Marcus, per eufratem Lucas. Sic
enim clare probat Innocent. iij. de euange
6 liſtis in ſermone. Sunt † etiam ſignificati
per quatuor anulos arcæ qui aurei & rotun
di erant. In auro claritas, in rotunditate,
quæ initio caret & fine deſignatur æterni-
tas, ipſi enim æternam Chriſti claritatem
& claram æternitatem deſcribunt per duos
anulos à ſiniſtris duo euangeliſtæ, ſcilicet,
Matt. & Ioannes, qui ab ipſo Chriſto fuerũt
edocti, ſignificantur. Quidam tamen per
duos anulos à ſiniſtris Matth. & Ioannem,
quia adhuc paſſibili & mortali adhęſerant,
accipiunt: per duos à dextris Marcum &
Lucam, qui poſt Aſcenſionem ei iam facto
immortali & impaſſibili adhæſerunt acci-
piunt, per ſiniſtram enim mortalitas, per
dextram immortalitas deſignatur, ſecundũ
illud: Læua eius ſub capite meo, & dextera
illius amplexabitur me. Et propter hãc cau
ſam in picturis eccleſiarũ Paulus ad dexte-
ram, & Petrus ad ſiniſtrã ſtatuuntur Salua-
toris, & in bulla Papali caput Pauli à dex-
tris crucis, & caput Petri à ſiniſtris. ¶ Sanè
in † quibuſdã Eccleſijs antiphona ad Ma- 7
gnificat, in eorũ officio eſt. Ecce ego Ioan-
nes vidi oſtiũ apertũ in cœlo &c. Apoc. iiij.
¶ Per horas antẽ dicitur capitulum. In me
dio Eccleſiæ aperuit os eius. Eccle. xv. cap.
& illud, Cibauit illum Dominus pane vitę,
& intellectus: ibidẽ. & illud: Iucunditatem
& exaltationẽ theſaurizauit, quod eſt ibi-
dem. Omnia reſponſoria ſumpta ſunt de
Ezec. Primũ de viſione Dei, ſcilicet. Vidi
coniunctos, &c. ¶ In laudibus vero habetur
de miniſterio prædicationis eorũ: Dilecti
Deo & hominibus &c. Eccle. xlv. cap. ¶ In-
troitus miſſæ propriè eſt. Os iuſti medita-
bitur ſapientiam. Tamen † Ioannes euange 8
liſta habet introitum propriũ, propter pri-
uilegium amoris & dignitatis, videlicet,
In medio Eccleſiæ aperuit os eius, &c. quia
ipſe non tantum fuit euangeliſta, ſed etiam
propheta, quod patet in principio libri
Apoc. vbi dicitur. Beatus, qui legit, & qui
audit verba prophetiæ huius, & ſeruat ea,
quæ in ea ſcripta ſunt. ¶ Notandum tamen
eſt, quòd iſte introitus propter priuilegiũ,
prædicationis: ſecundario competit Augu.
Grego. & alijs expoſitoribus. ¶ † Epiſtola in 9
quibuſdam Eccleſijs eſt de figura quatuor
animaliũ. Ecce ego Ioan. vidi oſtium aper-
tum. Apoc. iiij. cap. Aliæ Eccleſiæ dicunt il
lam. Ezech. j. cap. Similitudo vultus &c.
¶ Reſponſorium eſt. Beatus vir qui timet
Dominũ &c. Verſus eſt. Potens in terra erit
ſemen eius &c. quod intelligatur de ſemine
verbi Dei, & bonorum operibus. Sequitur:
Generatio rectorũ benedicetur, quia euan
geliſtæ generant filios Dei, qui benedicun-
tur. ¶ Allelu-Ia, in quibuſdam Eccleſijs eſt.
Primus ad Sion dicet ecce aſſ. & Hieruſa-
lem. euang. Dabo. Eſa. xlj. cap. In alijs vero
Eccleſijs dicitur allelu Ia. Beatus vir. Euã-
gelium eſt. Deſignauit Dominus & alios
ſeptuagintaduos diſcipulos. Luc. x. capi. &
ſequitur. Et dicebat illis, Meſſis quidem
multa, operarij vero pauci. xx. diſtin. in no-
uo. Offertorium eſt. Poſuiſti Domine ſuper
caput &c. Poſtcommunio eſt magna eſt glo
ria eius in ſalutari &c.

SVMMA.

1 *Martyr, id eſt, teſtis. Et an habeat octauam & vigiliam.*
2 *Martyrum officium, variè per diſcurſum numero. 3. 4. 9.*
5 *Martyrum præmiũ, & eius expoſitio. & nu. 6.*
7 *Arundinetum, quid.*
8 *Melota, quid.*

De Martyribus. Cap. 45.

Μάρτυρ Græcè, dicitur te-
1 ſtis † Latinè. martyrés
enim teſtes ſunt q̃ Chri
ſtus paſſus eſt pro omni-
bus, & ipſi pro Chriſto.
¶ Sanè ſolus beatus Lau
rentius inter martyres
vigiliam habet & octauam: prout ſub eius
feſto dictum eſt. omnes enim martyres ſin-
gulares habent communia officia exceptis
Stephano: Laurẽtio: Ioãne Baptiſta & alijs
2 quibuſdã. Et eſt † introitus ad miſſam. Glo-
ria & honore coronaſti eum Domine. vel,
Sapientia ſanctorũ. Eccle. xliiij. ca. vel Iudi
cabunt ſancti. Sapien. iij. ca vel, Sacerdotes
Dei. Dañ. iij. vel Lætabitur iuſtus. Hi tamẽ
in paſchali tempore habent aliud officium
eo, q̃ in illo tempore oportet q̃ frequenter
repetatur allelu Ia propter gaudiũ reſur-
rectionis, & tũc eſt introitus. Protexiſti me
à conuentu malignantiũ, &c. Et quia coro-
na debetur eis tanquã victoribus, ideo ſæpe
fit mentio de corona, vnde Stephanus, in-
terpretatur coronatus. Epiſtola vero quan
doque dicitur pro vno martyre. Iuſtus cor
ſuum. Eccle. xxxix. ca. quandoq; illa. Beatus
homo, qui inuenit ſapientiam. Proue. iij. ca.
quandoq; Iuſtorum animæ. Sapien. iij ca.
quandoq; illa: Iuſtus in morte præoccu. quę
eſt ibidem. iiij. ca. quandoq; illa. Beatus vir,
qui in ſapientia. Eccle. xxiiij. ca. & xv. quan
doq; illa. Benedictus Deus, & pater. ad Co
rinth. j. ca. quandoq; illa. Memor eſto. ij. ad
Timo. ij. ca. quandoq; illa: Nemo militans,
quæ eſt ibidem, quandoq; illa. Beatus vir,
qui inuẽtus eſt. Eccle. xxxj. ca. quãdoq; illa.
Benedictio Domini ſuper caput. Prou. xxv.
ca. quandoq; illa Stabũt iuſti. Sapien. v. ca.
Euangelium vero dicitur quandoq;. Si quis
vult poſt me venire. Matt. xvj. quandoq; il-
lud. Si quis venit ad me. Luc. xiiij. quãdoq;
illud. Niſi granum. Ioan. xij. cap. quandoq;
illud. Nolite arbitrari. Matth x. quandoq;
illud. Nihil opertum. quod eſt ibidem,
quandoque illud. Si quis venit ad me, &
non odit. Luc. xiiij. cap. ¶ Pro pluribus ve-
ro martyribus † dicitur quandoque epi- 3
ſtola: Lingua ſapientium. Prouer. xv. cap.
quandoque illa. Benedictus Deus & pater
Domini noſtri Ieſu Chriſti. j. Petr. j. capit.
quandoque. Iuſtorum animæ in manu Dei
ſunt. Sapien. iiij. quandoque. Rememora-
mini priſtinos dies. Hebræ. x. quandoque.
Sancti per fidem. Hebr. xj. ca. quandoque.
Expectatio iuſtorum lætitia. Prouerbio. xj.
cap. quandoque. Hi ſunt viri. Eccle. xliij.
cap. quandoque. Abſterget Deus Apoc. vij.
cap. quandoque. Reddet Deus. Sapien. x.
quandoque. Iuſti autem in perpetuum vi-
uent. Sapien. v. cap. quandoque. Quis ſepa-
rabit nos à charitate Chriſti. ad Rom. viij.
capit. ¶ Allelu-Ia eſt. Hi ſunt duæ oliuæ.
Apoc. xj. cap. euangelium vero quandoque
dicitur. Cum audieritis prælia. Lucę. xxj.
quandoque. Deſcendens Ieſus de monte.
Luc. vj ca. quandoque Videns Ieſus turbas.
Matth. v. cap. quandoque. Egrediente Ieſu
de templo. Mar. xiij. ca. quandoque. Atten-
dite à fermento Phariſæorum. Luc. xij. cap.
quandoque illud. Sedente Ieſu ſuper mon-
tem oliueti. Matt. xxiiij. ca. quandoque il-
lud. Væ vobis, qui ædificatis. Luc. xij. quan-
doque illud. Qui vos audit. Lucæ. x. capit.
quandoque illud. Confitebor tibi pater.
Matth. xxvj. cap. ¶ Dicitur poſtcommunio.
Amen dico uobis, quod vni. Matth. v. cap.
quandoque. Et ſi coram hominibus. Sa-
pien. iij. capit. quandoque. Quicunque fe-
cerit. Matth. xij. quandoque. Dico autem
vobis. Matth. x. cap. quandoque. Signa au-
tem. Mar. vlti. capit. & quandoque Multi-
tudo. Luc. vj. capit. ¶ In nocturnali † vero 4
officio primum reſponſorium eſt. Iſte ſan-
ctus pro lege Dei ſui certauit vſque ad
mortem &c. Et eſt quinti toni, quia petu-
lantia quinque ſenſuum fuit mactata in eis.
In tempore vero paſchali primum reſpon-
ſorium eſt. Beatus vir, qui metuit Domi-
num, & eſt octaui toni propter octauam,
quæ ſignificat gloriam reſurrectionis, quia
vero ſancti martyres in tolerandis tor-
mentis ſe habuerunt cõſtanter, & conſtan-
tia

tia à ſolo Deo eſt,ideo illud reſponſorium.
O venerãda martyrũ &c.Cantatur pro eis
& eſt quinti toni, quia martyres quinque
ſenſus Deo immolauerunt. de martyribus
etiam cantatur illud reſponſorium: Fulge-
bunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundi-
neto diſcurrent. Iudicabunt nationes, &
dominabuntur populis,& reg.dom.in æter
5 num &c.Sap.iij.cap.& eſt ſenſus.Iuſti † ful
gebunt in futuro diuerſis beatitudinibus:
prius tamen in hoc ſeculo diſcurrent, id
eſt, per diuerſas mundi partes curſitando
diuina verba alijs annuntiabunt,& hoc fa-
ciunt more ſcintillarũ diſcurrentium per
arundinetum: ſicut enim ſcintillæ vel fa-
uillæ ignis arundinetum, id eſt,materiam
fragilem arundinum atterunt, & annihi-
lant: ſic & ſancti ſua prædicatione ignita,
id eſt, diuino igne accenſa; vitia quæ re-
ſpectu fortium virtutum fragilia ſunt, de-
ſtruent. Iudicabunt,id eſt, dominabuntur
nationes, id eſt, illos, qui in peccatis ſuis
permanſerunt, & regnabunt in æternum,
id eſt,in æternitate cum Deo recipient im-
mortalitatem, & impaſſibilitatem, cæte-
6 raſq; virtutes.¶ Rurſus in his † verbis ex-
primitur ſtola carnis, quam ſancti recipiẽt,
quæ conſiſtit in quatuor, ſcilicet in clari-
tate, ſubtilitate, agilitate, & impaſſibili-
tate. Nam fulgebunt clari & tanquàm ſcin
tillæ ſubtiles in arundineto, diſcurrent agi
les, & regnabit Dominus eorum in perpe-
tuum, & ipſi cum Domino impaſſibiles.
Nam abſterget Deus omnem lachrymam
ab oculis ſanctorum &c. Imo exultabunt
in gloria, & de cubilibus ſuis, quod ad ſto-
lam ſpiritus refertur, quam etiam recipiũt
7 ſancti. & nota quòd † arundinetum eſt lo-
cus, in quo ſunt multæ arundines ſine can-
nę: ſicut in paludibus: flante autem auſtro
ex aſſidua confricatione arundinum ignis
accenditur: ſcintillæ vndique aduolant &
accenditur arundinetum, quod allegoricè
contingit in ſanctis. de martyribus etiam
cantatur. Circumierunt in melotis.Heb.xj.
8 q.d.in petra. Melota eſt † veſtis facta de
pillis vel de pelle cuiuſdam animalis,quod
melota vocatur ſiue taxus. Eſt enim habi-
tus neceſſarius ad exercitia operis.¶ Per
horas etiã dicitur capitulum illud. Beatus
9 vir † qui ſuffert. Iac.j.cap.& illud. Beatus
vir qui inuentus eſt ſine macula. Eccl.xxxj.
cap.& illud.Beatus vir,qui in ſapientia mõ
rabitur. Eccle.xiiij.cap.& illud, Iuſtorum
animæ. Sapien.v.cap.& illud: Iuſti autem
in perpetuum viuent.ibidem. & illud.San-
cti per fidem.Hebr.xj.& illud.Potuit enim
tranſgredi,& nõ eſt tranſgreſſus.Eccl.xxxj.
ca.& illud: Corona aurea ſuper caput eius.
Eccle.xlv.& illud: Stolam iucunditatis in-
duit. ibidem ibi tamen dicitur. Stola glo-
riæ. & illud: Sancti ludibria & verbera.
Hebr.xj.& illud: Tanquàm aurum in for-
nace. Sapien.iij.cap.& illud: Hi ſunt, qui
venerunt de tribulatione. Sapien.vij cap.
& illud: Non eſurient neq; ſitient ibidem
& illud: Iuſti tulerunt ſpolia impiorum.
Sapien.x.cap. & illud: In bonis iuſtorum
exaltabitur ciuitas. Prouer.xj.cap.¶ Illud
etiam ſciendum eſt, quòd Eccleſia cele-
brat feſtum quorundam martyrum vete-
ris teſtamenti prout dictum eſt in feſto
Machabæorum.

S V M M A.

1 *Confeſſores, dicuntur laudatores quod verbum commune etiam eſt & martyribus, & virginibus, & veris ſanctis.*

2 *Confeſſores diſtinguuntur in Epiſcopos & Presbyteros. Et vtrocunq; aliquando idem officium: ſæpe diuerſum. vide & 3.4.5.*

De confeſſoribus. Cap. 46.

Confeſſores, dicũtur † lau 1
datores: licet autẽ tam
martyres, quàm virgi-
nes, quàm etiam omnes
ſancti veri ſunt Chriſti
cõfeſſores. Martyres ta-
men, quia in iraſcibili
vincunt, tranſcendũt & ſuperlucrantur ſpe
ciale vocabulũ martyrum, & virgines quia
vincunt in concupiſcibili nomen virginum,
& doctores, quia alios ſuperant in rationa-
bili doctorum: hinc eſt, quòd martyres, &
virgines,& doctores, aureola decorabũtur.
¶ Sanè † confeſſores diſtinguuntur in epi- 2
ſcopos & presbyteros. De epiſcopis dicitur
introitus: Statuit. Eccle. quadrageſimoquin
to cap. Et epiſtola: Ecce ſacerdos magnus.
Eccle.xliiij. Ipſi enim ſunt magni ſacerdo-
tes, & illud de epiſcopis dicitur: Inueni

Dauid ſeruum meum oleo ſancto meo vnxi eum, quia non tantum vncti fuerunt in baptiſmo, & in confirmatione, & ordinatione in presbyteros, ſed etiam in conſecratione in epiſcopos, vt habeant miſericordiam ſuperfluentem, & officia illa, quæ incipiunt ſacerdotes, propriè competunt epiſcopis: cætera ſunt cōmunia, & plura ſunt reſponſoria octaui toni, quia afflixerunt & crucifixerunt carnem ſuam cum vitijs, & concupiſcentijs, propter octauas reſurrectionis.
3 ¶ Rurſus † de confeſſoribus dicitur quandoq; epiſtola. Dilectus Deo. Eccle.xlv.ca. quandoq;. Teſtificor coram Deo.ij.ad Timo.iiij.quandoq; Plures facti ſunt ſacerdotes. ad Heb.vij.ca.quandoq;. Dedit Dominus confeſſionem. Eccle.xlv.cap. quandoq;. Iuſtus cor ſuum. quæ eſt Eccle.xxxix. cap.quandoq;. Sapientia laudabit animam. Eccle.xxiiij.quandoq;. Iuſtum deduxit Dominus. Sapien.x.cap. quandoq;. Doctrinis varijs. ad Hebræ.xiij.cap. quandoq;. Ego enim iam delibor.ij.Timo.iiij. Allelu Ia. Iuſtus germinabit. Eſa.xxxv.cap. Euangelium vero dicitur quandoq. Sint lumbi veſtri præcincti.Luc.xij.quandoque.Vigilate.
34 Matth.xxiiij. quandoque. Homo quidam peregrè. Matt.ij.cap.quandoque.Videte & vigilate. Mar.xiij.cap.quandoque. Homo quidam nobilis. Lu. xix.c.quandoq;.Nemo accendit lucernam.Luc.xj.cap.quandoque. Vos eſtis ſal terræ. Matt.v.cap.quandoque. Nolite timere puſillus grex. Luc.xij.cap. Poſtcōmunio eſt. Quinque talenta. Matt. xxv.& quādoq;.Fidelis ſeruus. Matt.xxiiij.
4 cap.& Luc.xij.cap. ¶ Per † horas vero dicitur capitulum illud. Ecce ſacerdos Eccle. xliij.cap.& illud.Benedictionem omnium gentium &c.Quod eſt ibidem & illud.Cognouit eum.ibidem.& illud. Iuſtum deduxit.Sapien.x.cap.& illud. Iuſtus cor ſuum. Eccle.xxxix.cap.& illud. Magnificauit eum in conſpectu regum. Eccle.xxv.cap. Sed hic dicitur. Magnificauit:dicitur ibi glorificauit.& illud. Labia ſacerdotis cuſtodiunt. Malach.ij.cap. & illud: Non eſt inuentus ſimilis illi. Eccle.xxiiij.cap.& illud:Fungi ſacerdotio & habere laudem.Eccle.xlv.ca. & illud: Talis decebat, vt eſſet nobis pontifex:ibidem.& illud. Collaudabunt multi ſapientiam eius, & vſque in ſeculum non recedet memoria eius. Eccle.xxxix.cap.& illud: Honeſtauit illū in laboribus.Sapi.x. cap.& illud: Cuſtodiuit illum ab inimicis, quod eſt ibidem. ¶ † Illud autem notandum eſt, quòd ſi plura feſta in eadem die concurrant, illius qui inter eos maioris erit nominis officium celebratur. De hoc dictum eſt in proœmio huius partis.

SVMMA.

1 *Virginum officium.& num.2.3.5.*
4 *Virgines quaenam habeant proprium officium.*

De virginibus. Cap. 47.

Officium matutinale † virginum maximè ex parte ſumitur de pſalmo epithalamico, ſcilicet. Eructauit cor meum:in quo agitur de laudibus ſponſi & ſponſę.Virgines enim,ſunt ſponſæ Chriſti, quæ ſequuntur agnum quocunq; ierit, in corpore & in anima, propter integritatem corporis & animæ.¶ Notandum autem eſt, quod illud reſponſorium quod eſt de ſponſo, ſcilicet: Audiui vocem de cœlo &c.quod in quibuſdam Eccleſijs dicitur: eſt primi toni, quia vnicus eſt ſponſus animarum Chriſti, & ſumitur de Matt.xxv.ca. illud vero, quod eſt de contemptu mundi, ſcilicet: Regnum mundi & omnem ornatum ſeculi contempſi &c. eſt quinti toni, quia ibi oſtenditur cōculcatio quinque ſenſuum.¶ De † virginibus enim cantatur illud: Fulcite me floribus. Cantic.ij.& quod expoſitum eſt in quinta parte,ſub titulo de ſexta. In quibuſdam Eccleſijs dicunt verſiculum de virginibus, illum: Elegit eam Deus,& prælegit eam. ſed alij rectius conſiderantes, quòd ſola beata virgo Maria prælecta eſt, in honorem eius tantum dicunt illum :pro alijs vero virginibus dicunt. Elegit eam Deus, & dilexit eam. ¶ Per horas etiam dicitur capitulum. Qui gloriatur.j.Corinth.ij.cap. & j.Corin.x.ca. & illud: Aemulor enim.j.Corinth.xj.cap. & illud: Sapientia vincit.Sapien.viij.& illud. Memorati ſunt Domine miſericordiæ tuæ. Eccle.ſj.cap.& illud. Liberaſti me à perditione.ibidem. & illud. Accinxit fortitudine lumbos ſuos. Prouerb.xxxj.capit. In † officio miſſæ ſi ſit virgo & martyr proprium officium eſt. Loquebar de teſtimonijs 3

nijs tuis in conſpectu regum &c. Alia com-
munia ſunt: excepto, quòd de beata Agatha
4 dicitur introitus. Gaudeamus † omnes in
Domino pro eo, quod ipſa excellenter læ-
tiſſima venit ad paſſionem; ſicut de ea ſcri
ptum eſt: Agatha lætiſſimè & glorianter
ibat ad carcerem; ideo eius lætitiæ no-
ſtram lętitiam ſociamus, & cum ea in Domi
no congaudeamus. ¶ De beata etiam Agne
te, officium miſſæ eſt. Me expectauerunt.
ratio quare, poteſt ex eius legenda haberi.
Et nota quòd de virginibus dicitur quan-
5 doque epiſtola. Confitebor † tibi Domi-
ne. Eccle. lj cap. quandoque. Qui gloria-
tur. ij. Corinth. x. cap. quandoque. Domine
Deus meus exaltaſti. Eccle. ij. cap. quan-
doque. Sapientia laudabit animam: ſcili-
cet Sapien. xxiiij. quandoque: Sapiens vin-
cit malitiam. Sapien. viij. quandoque: De
virginibus. j. ad Corinth. vij. quandoq, Do-
minus poſſedit me. Prou. viij. ca. Allelu ia.
Et poſtcommunio: Quinque prudentes.
Matth. xxv. cap. Euangelium quandoque di
citur: Simile eſt regnum cœlorum theſau-
ro abſcondito in agro. Matt. xxiij. ca. quan-
doque. Simile eſt regnum cœlorum decem
virginibus. Matth. xxv. cap.

SVMMA.

1 *Dedicationis Eccleſiæ feſtum, reſpondet feſto encæniorum.*
2 *Dedicatio Eccleſiæ, vnde duxit initium.*
3 *Dedicatio Eccleſiæ, cur octo diebus celebretur.*
4 *Dedicationis Eccleſiæ officium: & eius expoſitio. & num. 5. & 6.*
7 *Dedicationis Eccleſiæ feſtum, differri vetiti.*

De feſto & officio dedicationis Eccleſiæ. Cap. 48.

QVONIAM in parte pri
ma dictum eſt qualiter
Eccleſia dedicanda ſit:
reſtat, vt hic aliqua de
officio, quæ in feſto dedi-
cationis Eccleſiarũ di-
citur ſubijciamus. Feſtũ
1 ergo illud † ſolenniter ab Eccleſia celebra
tur de quo in Ioanne habetur: Facta ſunt
encænia, id eſt, feſta dedicationis in Hiero-
ſolymis, & Ieſus ambulabat in templo in
porticu Salomonis, ad confirmationem il-
lius feſtiuitatis. de conſecratione diſtin-
ctio. j. ſolennitates. Et dicitur porticus Sa-
lomonis, quia Salomon ſolebat ibi orare,
& ibi orauit in die dedicationis. Hoc † etiã 2
feſtum in veteri teſtamento fiebat: vnde le-
gitur in primo libro. Machab. iiij. ca. Elegit
Iudas Machabæus ſacerdotes ſine macula,
& mundauerunt ſancta. Eccleſia enim mi-
litans poteſt mundari, ſed nõ triumphans,
& Auguſt. dicit in homilia ſuper prædicto
verbo. Facta ſunt encænia. Illum diem quo
templum dedicatum eſt, Iudæi ſolenniter
celebrant. Celebrauerunt autem iudæi en
cænia † octo diebus, quare videtur quòd 3
nos ſimiliter feſtum dedicationis debemus
octo diebus ſolennizare, vt in prædicto ca.
ſolennitates. §. j. Sed mirum eſt quare octo
diebus celebrauerint encænia, cum Paſcha
& ſcenopegiam non celebrauerunt, niſi per
ſeptem dies tantum, vt de conſecratione
diſtinctio. j §. Ad hoc eſt reſponſio, quia
hæc feſtiuitas ſpecialiter ſignificat æter-
nam dedicationem, in qua Eccleſia illa,
ſcilicet anima ſancta ita Deo dedicabitur,
id eſt, copulabitur, vt non poſſit ad alios
vſus transferri, quod erit in octaua reſur-
rectionis, & ideo in nouo teſtamento ha-
bet hoc feſtum octauas. ¶ Hæc Eccleſia con
ſtruitur in baptiſmate & in doctrina & in
pœnitentia. Hic enim auditur ſecuris &
omnis generis ferramentum, id eſt, omnia
genera flagelorum, & diſciplinarum: ſcili-
cet in Eccleſia militante, quæ per taberna-
culũ Moſi ſignificatur. Tabernacula enim
militantium ſunt. Templum vero illud Sa-
lomonis, ſignificat Eccleſiam triumphan-
tem, in qua hæc non audiuntur. ¶ In † matu 4
tinali officio dicuntur illi pſalmi in qui-
bus fit mentio de portis, quæ ſpecialiter
ſunt, timor & amor, ſicut habetur in pſalmo
illo: Domini eſt terra. ibi: Attollite por-
tas principes veſtras &c. Item illi, in quibus
fit mentio de altari ſicut in pſalmo illo.
Iudica me Deus, & diſcerne &c. Item illi,
in quibus fit mentio de ciuitate, vt ſunt il-
li. Deus noſter refugium &c. Et magnus do
minus noſter. Item illi, in quibus fit men-
tio de atrijs & de portis, vt ſunt illi. Quàm
dilecta tabernacula & fundamenta eius in
montibus ſanctis. Sed quæritur quare tunc

dicitur pſalmus ille: Domine Deus ſalutis
meę? ad quod quidam dixerunt quòd ideo,
quia ibi fit mentio de ſepulchris, ſed hæc
ratio non valet, quia ibi non fit mentio de
talibus ſepulchris in quibus habitant, ſiue
ſepeliuntur corpora fidelium, iuxta Eccle-
ſiam, ſed de ſepulchris malorum, vnde dici-
mus, quod dicitur ille pſalmus, eo quòd eſt
pſalmus pœnitentialis. & ſpecialiter ibi de
oratione habetur, quæ in Eccleſia facienda
eſt. Vnde ibi dicitur: Intret oratio mea in
conſpectu tuo. Dicit autem Dominus de
Eccleſia: Domus mea, domus orationis vo
cabitur. Octauus vero pſalmus eſt. Qui ha
bitat in adiutorio altiſſimi, id eſt, in Eccle-
ſia, quia ibi dicitur. Altiſſimum poſuiſti re
fugium tuum, quia ſuper omnes montes in
vertice montium fundata eſt Eccleſia. Vlti
5 ma vero antiphona: ſcilicet ad † Magnifi-
cat in veſperis eſt, pax æterna, quia ad hoc
celebratur dedicatio, vt dedicemur & ha-
beamus illam pacem æternam. Per horas
autem dicitur capitulum illud. Vidi ciuita
tem Apoc. xxj. cap. & illud. Ecce taberna-
culũ. quod eſt ibidem, & illud. Vnuſquiſq;
propriam mercedem. j. Corin. iij. & illud.
Fundamentum aliud nemo poteſt ponere,
ad Corinth. iij. Sanè huic feſto competit,
quòd Iacob vidit ſcalam & angelos aſcen-
Gen. dentes, & deſcendentes, id eſt, totam Eccle-
28. ſiam vidit vna viſione, & erexit lapidem,
id eſt, Chriſtum, qui eſt lapis in ſummo, &
eſt lapis angularis, & fundamentum, qui
omnia ſuſtinet. Erexit inquam in titulum
præconialem, memorialem, & triumpha-
lem, fundens oleum deſuper. Siquidem Ia-
cob, id eſt prælatus fundit oleum ſuper la-
pidem, id eſt, Chriſtum, ad oſtendendum
eius chriſmata. & idem prophetauit Iacob,
dicens, Terribilis eſt locus iſte: non eſt hic
aliud, niſi domus Dei, & porta cœli: verè
Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.
Terribilis eſt enim Eccleſia dæmonibus,
propter Dei ſimilitudinem, quam habet, &
propter hoc ad miſſam eſt introitus: Terri-
6 bilis † eſt locus iſte. Geneſ. xxviij. Sequi-
tur, & vocabitur aula Dei. hoc appoſuit
beatus Gregorius de ſuo: pro eo, quòd ibi
paratus eſt Deus exaudire ſicut dixit Do-
minus Salomoni. iij. Regum. xiij. Exaudiui
orationem tuam &c. Quare autem terribi-
lis ſit: oſtenditur in verſiculo Dominus re
gnauit decorem induit, ſcilicet in membris
ſuis, & ideo terribilis eſt Eccleſia dæmoni-
bus. In conſecratione vero altaris eſt in-
troitus. Dicit dominus ſermones mei.
Eſa. xix. & xvj. Epiſtola ſumitur de Apoc.
xxj. Vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalẽ &c.
Reſponſorium eſt. Locus iſte, ſcilicet Eccle
ſia materialis, ſanctus eſt, quia ſanctificata
eſt ad hoc, vt ibi Dominus exaudiat pręces,
& ideo pręſtat orantibus ſanctitatem Salo-
mon enim orauit, vt Dominus orantes ibi
exaudiret, & Dominus dixit ei. Exaudita
eſt oratio tua: hoc enim ſignificatum eſt iij.
Regum. viij. ca. vbi Salomon dedicato tem-
plo ait. Quicunque orauerit in loco iſto,
exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, &
cum exaudieris, propitius eris. Allelu Ia
eſt in quibuſdam Eccleſijs. O quàm me-
tuendus eſt. Geneſ. xxviij. cap. Euangelium
verò eſt. Egreſſus Ieſus. Luc. xix. cap. eo q̃
ibi habetur: Hodie ſalus huic domui facta
eſt. in quibuſdam tamen Eccleſijs legitur
euangelium de Matthæo: in quo habetur,
& non potuerũt ſubuertere domum illam.
Fundata enim erat ſupra firmam petram:
ſequitur offertorium de verbis Dauid in
Paralipomenon j. vlti. capit. vel ſecundum
alios, ſunt verba Salomonis: Domine Deus
in ſimplicitate cordis mei lætus obtuli vni
uerſa hæc. Obtulerat enim ſacrificia inæſti
mabilia, quæ ſignificant bonas operatio-
nes, ſiue cogitationes, & bona deſideria,
quæ inæſtimabilia ſunt & numero & præ-
tio. ¶ Sequitur poſt communio: Domus
mea &c. Eſa. lvj. & Matth. vij. cap. ¶ Nota,
quòd † ſi feſtum dedicationis Eccleſiæ oc-
currerit in paſſione Domini, fit in ſequenti
hebdomada: ſi vero in feſto Aſcenſionis, de 7
Aſcenſione fiet officium, & officium dedi-
cationis differtur. Salomon enim dedica-
uit templum duodecima die menſis, & deci
ma die menſis occurrebat ſcenopegia: ce-
lebrauit autem dedicationem templi per
ſeptem dies, & prorogauit ſcenopegiam
vſque poſt dedicationem.

Finis libri ſeptimi.

Liber

SVMMA.

1 *Computi rationem tenere debent ſacerdotes.*
2 *Computus, quid, & vnde dicatur. nu. 3.*
4 *Tempus quid, & eius partes.*
5 *Annus, eſt triplex.*

De computo & Calendario, & pertinentibus ad illa. Pulcherrimus enim eſt liber iſte, & clericis & laicis neceſſarius valde. Cap. 1.

1 QVONIAM ſicut † ait
beatus Auguſt. xxxviij.
diſt. quæ ipſis. Sacerdo
tes cõputum ſcire tenẽ
tur, alioquin vix eis
nomen ſacerdotis con-
ſtabit, ſub quo uerbo
notitiã curſus temporis, Lunæ ac Calenda
rii intelligimus, quoniã cõputus, eſt ſciẽ
2 tia certificandi † tempus ſecũdum Solis &
lunæ progreſſum. Idcircò ad ſimplicium
ſacerdotum inſtructionem, in hac octaua
& finali parte de hoc aliqua claro cõpen-
dio perſtringemus, prout ad vſum Eccle-
3 ſiæ dignoſcitur pertinere: Dicitur † autẽ
computus, à cõputo computas, quia in ip
ſo cõputando procedimus nõ quia in ipſo
computare doceamur, & eſt duplex cõpu-
tus, ſcilicet aſtronomicus, ſeu philoſophi
cus, & vulgaris ſeu eccleſiaſticus, ſed de
aſtronomico nil ad præſens. Vulgaris cõ-
putus eſt, ſcientia diſtinguẽdi tempus cer
ta ratione, ſiue ſcientia temporis diſcreti
4 ua, ſecundũ Eccleſiæ vſum. Tempus † ve-
ro, prout hic ſumitur, eſt ſecundum Tul-
lium; quædã quantitas anni, menſis, diei,
ſeu alterius ſpacij. Vel tempus, eſt mora
motus rerum variabiliũ, cuius partes de-
cem eſſe dicuntur, ſcilicet annus, menſis,
ſeptimana, dies, quadrans, hora, punctũ,
momentum, vncia, & atomus. Annus cõ
tinet duodecim menſes, & quinquaginta
duas ſeptimanas, & diem vnam, & trecen
centos ſexagintaquinq; dies & ſex horas.
Menſis continet quatuor ſeptimanas vel
paulò plus. Septimana ſeptem dies. Dies,
quatuor quadrantes. Quadrans, ſex ho-
ras. Hora, quatuor puncta. Punctum, de-
cem momenta. Momentũ, duodecim vn-
cias. Vncia, quadraginta ſeptem atomos.
Athomos inuiſibilis eſt. Nam ἄτομος, gre-
cè, indiuiſio dicitur: unde ἄτομος grecè,
indiuiſio latinè. Anni ergo ſolaris ferè
duodecima pars menſis eſt. Septimana ve
rò, eſt ferè quarta pars menſis. Dies natu
ralis, ſeptima pars ſeptimanæ. Quadrans
quarta pars diei naturalis. Hora, ſexta
pars quadrantis. Punctũ, quarta pars horę.
Momentũ decima pars puncti. Vncia, duo
decima pars momenti. Atomus, quadra-
geſimaſeptima pars vnciæ. Et eſt alia tem
poris diuiſio, ſcilicet per æuum, per ætatẽ,
per ſeculum, per luſtrum, per olympia-
dem: & per indictionem, de quibus infra
dicetur. ¶ Ceterùm † tria ſunt tempora an 5
norum: ſiue triplex eſt annus, ſcilicet ſo-
laris, lunaris, & magnus. de quibus præ-
uidimus in hac octaua parte tractare, quę
duas principaliter habet partes, in quarũ
prima agitur de anno ſolari, & de magno;
in ſecunda verò de lunari.

SVMMA.

1 *Huius octauæ partis quadruplex diuiſio. Et quid qualibet tractet, & nu. 2. 3. 4.*

Prima pars de anno ſolari incipit. Cap. 2.

IN hac † prima huius operis parte de anno Solari tractatur, quæ in quatuor ſubdiuiditur particulas. In quarum prima agitur, quid ſit annus. De initio anni: de multiplici anno. De duodecim ſignis. De biſſexto. De quatuor anni temporibus. De ieiuniis illorum. De ſolſtitijs. De æquinoctiis. De magno anno. De æra. De olympiade. De luſtro. De ętate.

De

2 De ſeculo. De æuo. ¶ †In ſecunda parte agitur de menſe. De Calendis. De Nonis De Idibus. Vnde & qualiter dies denominentur. De diebus ægyptiacis ac canicularibus. ¶ In tertia agitur de ſeptimana: &
3 quæ ſit littera Calendarum cuiuslibet mēſis. In qua die ſeptimanæ quilibet menſis incipiat. ¶ Et de literis dominicalibus. De regularibus ſolaribus. De cōcurrentibus.
4 Et de indictione. ¶ † In quarta agitur de die. De momento, & de hora Occaſione horæ annectitur de quantitate lucentium horarum noctis.

S V M M A.

1 *Annus ſolaris, quid. Et numero. 4. & unde dicatur.*

2 *Anni initium, à varijs variè cœptum.*

3 *Annorum varia nomina.*

5 *Zodiaci ſigna. & quid zodiacus.*

6 *Zodiaci ſignorum explanatio. Primū de ariete, proximè de cæteris ordine per num. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.*

18 *Biſſextus, quid, & vnde, & quando contingat num. 19.*

20 *Biſſextus quomodo dignoſcatur.*

21 *Anni quatuor tempora. Et eorum explicatio.*

22 *Ieiunia quatuor temporum, cur ſic dicta. Et cur fiant. num. 23.*

24 *Solſtitia duo ſiunt in anno ſolari. Et quid ſolſtitium. & unde dictum.*

25 *Aequinoctium, quid.*

26 *Annus magnus. Item mundanus. ibid.*

27 *Aera, quid.*

28 *Olypias, quid.*

29 *Luſtrum, quid.*

30 *Annus indictionalis, Romanis, Iubileus, Hebræis, christianis, benignitatis & gratia eſt. ibid. & nu. 31. 32.*

33 *Aetas, quid. Et quomodo accipiatur.*

A D N O T A T I O.

Annus, eſt.) Imper. annus (cui eſt triplex) Greco uerbo ἐνιαυτός, ἔτος, à temporis circuitu, dicitur ab am, quod ueteres, circum dixerunt, & nare, fluere. Fluunt enim anni, ſicut dies, & menſes q̀ annus conficiatur menſibus in ſe confluentibus. Aut, ſi mauis, ab ἀνανεόω. renouo, quia ſemper renouatur. Varij tamen varia ſuper hoc uerbo. Cęterum, de annorum differentia apud varios, vide Plinium, natura. hiſto. lib. 7. c. 48. vbi etiam fusè de anni obſeruatione rationeque. Item quot diebus conſtet: quinam intercalaris, lib. 18. cap. 25. 26. Eius partes & initia, ibid. Annus porrò Athenienſium, erat dierū quatuor & quinquaginta ſupra trecentos, quoniam menſes ipſi ſuos lunari curſu metiebantur. Et quod deerat dierum ad annum iuſtum ſolaremque rationem, id intercalatione ſupplebatur. N. Doard.

Quid ſit annus Solaris. Cap. 3.

ANNVS, eſt* ſolis† anfractus, cum peractis trecentis ſexaginta quinque diebus, ad eadē loca ſyderum redit. Dicitur ergo annus: quia menſibus in ſe recurrentibus voluitur ab am, quod eſt circum, & eo is: quaſi circulariter rediens. Vnde & annus dicitur, quaſi annulus, ideſt circulus: eo quod in ſe redit. Vnde Virgilius: *
1

Atque in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.

Et ob hoc ante inuentas literas, ſic apud Aegyptios annus indicabatur pingebāt enim dracone, caudam ſuam mordentem, quia in ſe recurrit, & ſic adhuc à quibuſdā figuratur. Alii annum, ab innouatione dicunt, ſemper enim renouatur. ¶ Annus ſecundum † diuerſos diuerſa habet initia: 3
quoniam Arabes & Aegyptij illū inchoāt poſt ſolſtitium æſtiuale, ſcilicet à ſeptembri: pro eo, q̀ legitur arbores in principio mundi fructum habuiſſe, & quia hoc in Septembri contingit, putant tunc mundum factum fuiſſe. ideoq; ibi incipiunt annum. Numa verò Pompilius & Romani annū à Ianuario inceperunt: pro eo quod tūc vel paulò ante Sol nobis incipit appropinquare. Iudæi à Martio inceperunt, quia in eo, conditus eſt mundus, & ideo dicitur q̀ decimus octauus dies eius, eſt primus dies ſeculi, quos omnes quo ad aliqua computiſtæ imitantur: ipſi nanq; à Septembri incipiunt regulares lunares: & emboliſmos & epatas: & omnes annos lunares. A Ianuario verò incipiunt aureum numerum, & quaſdam literas dominicales, à Martio regulares ſolares concurrentes, & quaſdam litterales dominicales, prout in ſecunda parte

parte apparebit. Sanè, quidam moderni ob reuerentiam ſaluatoris computant annos à natiuitate eius. Alij verò ab eius incarnatione, id eſt, à conceptione beatæ Mariæ: & quando illa dixit. Ecce ancilla domini &c. ſtatim enim fuit Chriſtus homo, & plenus ſpiritu ſancto. ¶ An-

3 norum † alius eſt naturalis, alius uſualis, alius legitimus, alius emergens, alius ſolaris, alius magnus, alius olympias, alius luſtralis, alius indictionalis, alius iubileus, alius benignitatis, alius æternitatis & gloriæ. ¶ Annus naturalis eſt cum Luna Soli opponitur: unde ſol eclipſim patitur. ¶ Vſualis ſiue temporalis eſt, qui ſecūdum uſum hominum ſumit initium, videlicet à Ianuario uſque ad ſequentem Ianuarium. ¶ Legitimus ſiue ceremonialis eſt, qui cōputatur ſecundum lunationes ab Aprili uſque in Aprilem. Aprilis enim eſt primus menſis apud Hebræos. ¶ Emergens eſt, in quo aliquod magnum Iudæis vel alijs contingit: à quo facto in illius memoriam annum incipiunt computare, ſcilicet à quo-

4 uis die ¶ † Annus ſolaris eſt ſpatiū in quo circuit ſol duodecim ſigna zodiaci: quem circulum facit pręmiſſum eſt in ccclxv. diebus & ferè ſex horis: ferè dixi, propter quędam momenta, quæ adiiciuntur, ſicut infra dicetur. Hæ autem ſex horæ de quarto in quartum annum, faciunt vnū diem naturalem biſſextilem, & annus iſte communis eſt omnibus gentibus, & incipit qualibet die, & qualibet die finitur tranſactis prædictis diebus, & iſte poteſt etiam dici

5 naturalis. ¶ † Signa verò prædicta ſunt iſta: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus Aquarius, & Piſces, unde verſus.

Hæc ſunt ſigna poli, quæ ſemper ſunt uia ſoli.

Eſt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpio, Chiron, Capricornus. Vrnula, Piſces. Et nota, quòd cœli habitatio ſtat circulorū diſtincta zonis. Zonæ autem ipſæ ſunt quinque, quæ ideò zonæ vel circuli appellantur, quia in circunductione ſphærę exiſtunt. Zodiacus autem circulus eſt, qui ex linearum quinque angulis, & ex una linea conſtat. Rurſus ζωδιακὸς grece, dicitur animalis, ab effigie animalium. Siue ſignum latinè. inde zodiacus dicitur animal ſeu ſignifer circulus, ex eo quòd in medio firmamenti ſunt duodecim ſigna per tranſuerſum poſita æqualiter per circulum diſtincta, quæ formis & nominibus animalium deſignantur: quia ſol intrans in illas, proprietates animalium quodammodo ſortitur, uel quia ſtellæ in ſignis diſpoſitæ ſunt animalium figuris. Signum autem dicitur duodecima pars zodiaci: Sol quidē intrat in aliquod de prædictis ſignis, quolibet menſe in xv. Calen. ſecundum Eccleſiam. vnde in Martio intrat in Arietem xv. Calen. Aprilis in Aprili intrat in taurum xv. Calen. Maii. & ſic per ordinem menſium & ſignorū. ¶ Primùm igitur ſignum eſt † Aries, in quo ſol 6

dicitur eſſe factus in quo ſigno eſt Sol circa principia veris, ſic dictum, quia ſicut Aries eſt animal retro debile habens aliquid ante roboris, ſic poſtrema Sol s illo tempore debilia ſunt frigore eius fortitudinem minuente, anteriora verò quæ æſtatem reſpiciūt, aliquid fortitudinis, id eſt, caloris habent, uel ſicut Aries in hyeme, cubat in latere ſiniſtro, in vere autem incipit cubare in dextro: ſic Sol ante illud tempus moratur in ſiniſtro latere firmamēti, ſcilicet in meridie tunc verò intrat latus dextrum. ſcilicet uerſus aquilonem. Antiqui hoc ſignum propter amorem Iouem vocauerunt in, cuius capite, qui ſimulachra faciunt Arietis cornua fingūt. ¶ † Se- 7

cundum ſignum eſt Taurus: ſic dictū, quia ſicut Taurus fortior eſt Ariete. ſic fortioris eſt efficacie Sol in illo tēpore, quo ad nos, quam in præcedenti, veruntamen ante eſt efficacior, quàm poſt: ſicut Taurus ante fortior eſt, quā retro. Antiqui ideo Taurum inter ſydera in honorē Iouis collocauerunt, quia ille fabuloſe fingitur in bouem conuerſus, quando Europam tranſ-

uexit. ¶ Tertium † Gemini ſic dictum, quia 8

illo tempore uis ſolis geminatur. incipit enim eſſe calidus & ſiccus effectui, vel quia tunc præcipuè res geminantur, id eſt, multiplicantur, aues enim & animalia fœtus producunt, uel propter geminos ſiue duos gradus, quibus ſub illo ſigno magis, quàm ſub alio Sol eleuatur à terra. Antiqui autem hoc ſignum Gemini uocauerunt propter Caſtorem & Pollucē, quos poſt mortem inter notiſsima ſydera conſtituerunt.

¶ † Quartū, Cancer, ſic dictū, quia Cancer 9

eſt ani-

eſt animal retrogradum & Sol tunc retro
graditur, diſcedens à nobis, cum prius ap
propinquauerit nobis. ¶ Quintum Leo,
10 ſic † dictum, quia Leo eſt animal crudele,
& ſemper febricitans: ſic & tempus illud
crudele & generans febres. ¶ Rurſus quia
Hercules Leonem fortiſſimum in græcia
occidit. ideo propter ſuam virtutem hunc
inter duodecim ſigna ſtatuerunt. ¶ Sextũ
virgo, quia ſicut virgo nil generat, ſic tẽ-
pus illud ſterile nil noui generat: genera-
ta tamen matureſcere facit: eſt enim tem
11 pus canicularium dierum. ¶ Septimũ † li-
bra ſic dictum eſt ab æqualitate menſis ip-
ſius, quia Sole ibi exiſtẽte dies & nox equi
ponderata eſt, quia tunc eſt æquinoctium
autumnale. ¶ Octauum eſt Scorpius, ſicut
12 † enim Scorpius venenoſus eſt & pũgit, ſic
& tempus illud morboſum eſt, propter in-
æqualitatem aeris: eſt enim mane frigus
pungens, & in meridie calor vrens. ¶ No
13 uum, Sagittarius, ſic dictum, quia † ue-
natio quæ per ſagittarios fit, plerũq; tunc
exercetur, uel propter fulgura, quæ tunc
ſæpe cadunt, quæ Italici ſagittas uocant.
14 ¶ Decimum Capricornus, † ſicut enim Ca
pricornus in abruptis montibus ſiue in ex-
celſis præcipitiis paſcitur, ſic Sol tunc eſt
in altiſsimo gradu uerſus meridiem, uel ſi
cut Capricornus montes ſolet aſcendere,
ſic Sol tunc ad nos aſcendere incipit. Rur-
ſus antiqui Capricorni figuram inter ſyde
ra finxerunt, propter capram. bouis nutri
cem, cuius poſteriorem partem corporis
in piſcis effigiem formauerunt, ut pluuias
deſignarent quas plerunque idem menſis
in extremis ſolet habere. ¶ Vndecimum,
15 eſt † Aquarius, ſic dictum, quia tempus il
lud aquis & ventis abundat. ¶ Duodeci
16 mum eſt piſces, quia † ſicut piſcis eſt ani-
mal aquaticum, ſic & tempus illud propter
multa pluuias aquaticum eſt, vel quia tunc
aquis reſolutis eſt tempus piſcationis. Ve
rum licet ſicut patet ex præmiſsis ſigna æ-
qualia ſint ſecundum aſtronomico: Eccle-
ſia tamen illa non ponit æqualia: nã quã-
doque plures dies ſunt in vno ſigno, quã in
alio, cum vnus menſis plures dies habeat,
quã alius, vnde plures erunt gradus vnius
quàm alterius ſigni. Gradus autem, dicitur
ſpacium, quo ſol motu ſuo tranſit in zodia
co die naturali. Etiam dictis facile ſciri
poteſt in quoto gradu alicuius ſigni ſit Sol
quocunque die Porrò † dies biſſextilis de 17
qua dictum eſt, dicitur biſſextilis ſecũdum
Philoſophos, quaſi ex biſſe momentorum
collecta, quod ſic poterit cõprehendi. Sol
enim in quolibet ſigno moratur triginta
diebus & xxx. trientibus horarum, & xxx.
biſſe momentorũ, & triens eſt tertia pars
alicuius rei conſtantis ex tribus partibus.
Biſſe verò ſunt duæ partes: ſed multiplica
tis duodecies xxx. diebus habemus. ccclx.
dies xxx. trientes horarum cõſtituunt de-
cem horas, quæ multiplicatis duodecies fa
ciunt quinque dies. xxx. biſſe momentorũ
continet viginti momenta, & ita duo pun
cta, ſed multiplicatis duodecies duobus
punctis, habemus ſex horas ex biſſe momẽ
torum collectas, quæ de quarto in quartũ
annum conſtituunt vnũ diem quæ dicitur
biſſextilis. ¶ Rurſus ſecundum Iſidorum,
per ſingulos annos creſcit pars quarta aſſis
ac vbi quarto anno aſſis completa † fuerit, 18
biſſextum vnum facit, & ideo per quatuor
annos vnus biſſextilis adiectus eſt. Dictus
autem eſt ſecũdum eum biſſextus, quia bis
ſexies ductus aſſem facit ꝙ eſt vnus dies. In
quo loco Calẽdarij poni debeat illa dies,
his uerſibus continetur.

Biſſextum ſextæ Martis, tenuere Calendæ.
Poſteriore die, celebrantur feſta Mathiæ.

Hoc eſt dicere, ꝙ in illa litera vbi dicitur
in Calendario vj. Calen. Martij, debet po
ni dies biſſextilis, & tunc ſtamus ſiue ſede-
mus duobus diebus ſuper illa litera, & fe-
ſtum ſancti Mathię quo deberet illa die ce
lebrari, celebratur tantũ in ſequenti, ita
tamẽ quod inter ipſum feſtum & vigiliam
nullum ſit medium, extra de uerborum ſi
gni. quæſiuit, non intereſt tamen utrum ip
ſum feſtum in prima vel in ſecunda die prę
dictarum duarum celebretur, ſed regionis
in hoc conſuetudo ſeruetur Iſidorus dicit,
ꝙ à ſexto nono. Martii vſque in diem Ca-
len. Ianuarij. Lunę curſu biſſextus apponi
tur, atque inde detrahitur. Si autem † vo- 20
lumus ſcire, quãdo ſit annus biſſextus, de-
bemus diuidere annos Domini ꝑ quatuor,
quoties poſſumus, & ſi nullus ſuperauerit,
tunc erimus in anno biſſextili ſi autem ali
quis remanſerit, tunc non erit b.ſſextus.
Vnde verſus.

Anni

Anni diuiſi Domini, per quatuor æquè,
Monſtrant Biſſextum, qua ratione ſcias
Hoc autem verum eſt, ſecundum illos, qui
diuidunt annos Domini incipiendo à nati
uitate, uel à Ianuario, non ſecundum illos,
qui incipiunt ab incarnatione. Alia etiam
doctrina ad inueniendum biſſextum poni-
tur infrà, vbi de cócurrentibus agetur. ¶ Té
21 pora † ſiue partes anni ſolaris ſunt quatuor
ſcilicet, Ver, Aeſtas, Autumnus, Hyems, vt
dictũ eſt in ſexta parte, ſub quarta feria ter
tiæ hebdomadæ aduentus. Dicta auté ſunt
tempora, à communionis temperamento,
eò quòd inuicem ſeu humore, ſiccitate, ca-
lore, & frigore contemperent. hæc & cur-
ricula dicuntur quia non ſtant, ſed currũt.
Vel dictum eſt, quia viret. Aeſtas dicitur ab
æſtu, id eſt calore: inde æſtas, quaſi vſta & a-
rida. Autumnus, à tempeſtate vocatur, quã
do & folia caduut, & omnia matureſcunt.
Hyems dicitur ratione hemiſperij: quia tũc
Sol circulo voluitur breuiori. vnde & hoc
tempus Bruma dicitur, quaſi Βρ'αχυς, id eſt
breuis, uel à cibo, quia tunc maior eſt ve-
ſcendi appetitus. edacitas enim Græcè, bru
ma appellatur. * Principia autem partium
anni, ſecundum Eccleſiam his verſibus con
tinentur:
Feſtum Clementis, Hyems caput eſt Orientis.
Cedit Hyems retro, cathedrato Simone Petro.
Ver fugat Vrbanus, Aeſtatem Symphorianus.
Id tibi, quod reſtat Autumni tempora præſtat.
Hoc eſt dicere feſtum Clementis, quod eſt
octauo calend. Decembris, eſt principium
hyemis, & durat vſque ad feſtum cathedræ
ſancti Petri, tunc incipit Ver: & iſtud feſtũ
eſt octauo Calen. Martij, & Ver durat vſ-
que ad feſtum ſancti Vrbani, quod eſt octa-
uo calend. Iunij, tunc incipit Aeſtas, & du-
rat vſque ad feſtum Symphoriani, ꝙ eſt o-
ctauo calen. Septembris, tunc incipit Au-
tumnus, & durat vſque ad feſtum Clemen
22 tis. in quo incipit Hyems. In † his quatuor
partibus anni triduana ieiunia celebramus
& ideò ieiunia quatuor temporum appellã
tur. Ieiunium Veris, eſt in prima ſeptimana
quadrageſimæ, ſcilicet in quarta feria poſt
cineres. Ieiunium Aeſtatis, eſt in prima die
Mercurij poſt Pentecoſten. Ieiunium Au-
tumni, eſt in tertia die Mercurij Septem-
bris, ſcilicet in quarta feria poſt feſtum ſan
ctæ Crucis. Ieiunium hyemis eſt in quarta
feria poſt feſtum beatæ Luciæ, prout ibi di
ctum eſt, vnde verſus:
Vult Crux Lucia, cineres chariſmata dia,
Vt det vota pia, quarta ſequens feria.
¶ Fiũt † autem hæc ieiunia in quarta feria: 23
quia in quarta feria Chriſtus à Iuda tradi-
tus eſt, & in ſexta feria, quia in ea crucifi-
xus eſt, & in ſabbato, quia tunc Apoſtolo-
rum triſtitiam de nece Saluatoris repræſen
tamus: nam ſi compatimur, & conregnabi-
mus: de conſecratio, diſt. 3. ieiunia. & c. ſab
bato. ¶ Aduentus autem Domini, quãdo ce
lebretur, dictum eſt in ſexta parte, ſub titu
lo de aduentu. ¶ Adhuc in † anno Solari có 24
tingunt duo Solſtitia, & duo Aequinoctia.
Solſtitia in Aeſtate, & in Hieme. Aequino
ctia in Verè, & in Autumno. Eſt autem Sol
ſtitium, maxima inæqualitas diei, & noctis,
ſiue ingreſſus Solis in Capricornũ, vel Can
crum: & dicitur Solſtitium, quaſi Solis ſta-
tio, eò quòd tunc Sole ſtante creſcunt dies,
vel noctes. Aequinoctiũ, eſt † maxima diei 25
& noctis æqualitas: quia tunc quali ſpatio
horarum conſiſtunt ſiue ingreſſus Solis in
Ariete, vel Libram. Vbi auté ſit locus Sol-
ſtitiorum, & Aequinoctiorum his verſibus
continetur:
Solſtitium decimo chriſtum præit, atq; Ioannẽ.
Aequa Crucis feſtũ dat tépora Martis et Idus.
Hoc eſt dicere, quòd Solſtitium Hyemale,
eſt ante natiuitatem Chriſti decem diebus:
videlicet xviij. calend. Ianuarij: quo tempo
re Sol incipit alriores circulos petere, &
Solſtitium Aeſtiuale, eſt ante natiuitatem
Ioan. Bap. totidem diebus, videlicet xviij.
cal. Iulij: quo tempore incipit Sol ad infe-
riores circulos remeare. Vnde æſtiualis Sol
ſtitij dies maximus, ſicùt & hyemalis dies
minimus inuenitur. Sed ſecundum Aegy-
ptios Hyemale eſt xij. cal. Ianuarij, ſecun-
dum Græcos ix. calend. Aeſtiuale uerò ſe-
cundum Aegyptios xij. calen. Iulij, ſecun-
dum Græcos ix. calen. ¶ Item in feſto Cru-
cis, vel ſecundum alios xij. calen. Octobris
eſt Aequinoctium Autumnale, & vbi dici-
tur in calen. Idus Martij, uel ſecundum a-
lios xij. calen. April. eſt Aequinoctium Ver
nale. Olim enim annus in duas partes tan
tum diuidebatur, ſcilicet Aeſtiuale, et
Hyemale Solſtitium, & in duo hemiſphæ-
ria. ¶ Magnus autem annus † completur 26

reuerſis Planetis omnibus ad loca ſua crea
tionis,quod fit annis non paucioribus 530.
Mundanus verò annus,erit omnibus ſtellis
ad prima loca reuerſis, quod fit demũ poſt
quindecim milia annorum. Magiſter ſen-
tentiarum dicit in hiſtoria Geneſ. vbi agit
de ebrietate Noe,quòd magnus annus im-
pletur per circulationem ſexcentorum an-
27 norum.¶Aera,qua vtuntur † Hiſpani, ſin-
gulorum annorum eſt conſtituta à Cæſare
Auguſto,quando ad primum cenſum orbẽ
deſcripſit. Dicta eſt autem æra, ab ære,ex
eo, quòd omnis orbis æs reddere profeſſus
eſt Reipublicæ Romanorum. Prius aũt fue
runt indictiones, poſtea æræ, ¶ Olympias
28 †conſtituta eſt apud Græcos, in Elide ciui-
tate:alijs à Gentibus agonem & quinquen
nale certamen: quatuor medijs annis vacã
tibus: & ob hoc tempus elidij certaminis
olympiadem vocauerunt: quadriennio in
29 vna olympiade ſupputato. ¶ Luſtrum † eſt
πεντάετηρὶς id eſt,quinquẽnium,quod quin-
to anno dicitur condi propter olympiades
à Romanis inſtituta: nondum enim erant
conſules neq; æræ: quinquennale quidam
tempus ideò ſic vocatũ eſt. quia cenſu per
quinquẽnium in republica peracto,vrbs Ro
30 mana luſtrabatur.¶Apud†Romanos eſt an
nus indictionalis, qui ter qui nos continet
annos, vt infrà dicetur, & præmiſſum eſt.
31 ¶Apud † Hebræos eſt annus iubileus.i.re-
miſſionis, qui ſeptenis completus annorũ
hebdomadibus celebratur: de quo dictum
eſt ĩ vj.parte ſub tit.quĩquageſimę.¶Apud
32 †Chriſtianos eſt annus benignitatis & gra
tiæ: in quo Chriſtus venit,& nos ſola beni-
gnitate redemit. ¶Apud ſanctos cõprehen
ſores,eſt annus æternitatis & gloriæ: ĩ quo
exultabunt ſancti in gloria ſine fine. ¶Rur
ſus ſecula generationibus conſtant ſic di-
cta: quia ſequuntur abeuntibus enim alijs
alij ſuccedunt.¶Hoc tempus quidam quin
quageſimum annum dicunt, quem Hebræi
iubileum vocant, vt iam dictum eſt. Et ob
hanc cauſam Hebræus propter vxorem &
liberos amãs Dominum ſuum,aure pertu-
ſa ſeruitio ſubiugatus,ſeruire iubetur in ſe
culũ, id eſt, vſq; ad annũ quinquageſimũ.
Aetas†autem plerunq; dicitur pro vno an
33 no, & pro ſeptem, & pro centum, & pro
quouis tempore. Vnde & ætas eſt, quòd dé
multis ſeculis inſtruitur; & ideo dicta eſt
ætas quaſi æuitas: quia ſimilitudo æui. Nã
æuum eſt ætas perpetua:cuius neque initiũ
neque finis noſcitur. Deriuatum eſt autem
æuum, ab αἰων, quod apud græcos aliquan-
do pro ſeculo: & aliquando ponitur pro
æterno. Propriè verò ætas duobus modis
dicitur: videlicet hominis, ſicut infantia,
iuuentus,ſenectus,aut mundi. Cuius prima
ætas eſt ab Adam, vſq; ad Noe. Secunda à
Noe,vſque ad Abraham. Tertia ab Abra-
hã vſq, ad Dauid: & Quarta à Dauid vſq;
ad tranſmigrationem Iudæ in Babyloniã.
Quinta de Iuda vſque ad aduentum Salua
toris in carne. Sexta, quæ nunc agitur, vſ-
quequo mundus iſte finiatur. Quot autem
ſunt anni ab origine mundi, dictum eſt in
ſexta parte ſub tit. de ſeptuageſima.

ADNOTATIO.

Appellatur.) Dicta certè Bruma, quaſi βραχύμερον id eſt, breuis dies,

SVMMA.

1 *Menſis, quid, & unde dicatur.*
2 *Menſes habet duodecim annus.*
3 *Menſium enumeratio: & etymologia primùm de Ianuario, vnde dicatur, Inde de ſequentibus, per diſcurſum. num. 4.5.6.7.8.9.10. 11.12.*
13 *Menſis quilibet, quot diebus conſtet.*
14 *Menſis quilibet habet tres dies celebres: Calendas, Nonas, & Idus.*
15 *Calendæ vnde dictæ & cur inſtitutæ.*
16 *Nonæ, & cur inſtitutæ,*
17 *Idus, & cur ſic dicantur. num. 18.*
20 *Aegipiiaci dies.*
21 *Dies felices & infelices.*

Incipit ſecunda pars: & primò de menſe. Cap. IIII.

DIcto de anno, ſequitur vi
dere de menſe. Eſt†autẽ 1
mẽſis ſpacium temporis
quo à Phœbo Phœbe re
cedens, eidem comple-
to ſuo circulo ſociatur.
Et dicitur menſis à men
ſurando: eo quòd annus per menſes menſu
ratur: vel à μήνη, quod eſt defectus, eò q
luna

luna ſingulis menſibus, viſu deficit ab hu-
mano. Vel ſecundum Iſidorum a μηνη, græ
cè quod eſt Luna latinè. *Apud græcos.n.
menſes legitimi, non ex ſolis circulo: ſed
ex lunæ curſu connumerantur: quod eſt de
2 nona ad nonam. Diuiditur † autem annus
per duodecim menſes: quia ſol peragrando
zodiacũ duodecim circuit regiones ſigno-
rum. Et in his duodecim menſibus commo
ratur. Romulus tamen voluit tantum decẽ
eſſe menſes in anno, incipiens à Martio:
quem Marti Deo belli, quem patrem ſuũ
eſſe putabat, dedicauit. Vnde Ouidius in
primo faſtorum: Tempora digereret, cùm
conditor vrbis in anuum, Inſtituit menſes
quinque bis eſſe ſuos. ¶ Sed Numa Pompi
lius videns, quod annus non bene decẽ mẽ
ſibus complebatur: ſuperaddidit duos prin
3 cipio, ſcilicet † Ianuarium & Februariũ. Ia-
nuarius dicitur à ianua. lxxxvj. di. ieiuniũ.
quia ſicut per ianuam intramus domum:
ita per Ianuarium intramus annũ: eſt enim
Limes anni: vel dicitur à Iano Deo, qui ab
antiquis dicebatur principium, & finis om
nium rerum. Etenim fuit à gentilibus men
ſis iſte conſecratus: vnde & idem Ianus bi-
frons pingitur: vt anni introitus & exitus
demonſtretur: de quo dictũ eſt in ſexta par
te, ſub titu. de circuncisione. ¶ Februarius,
4 dicitur à febribus † quæ tunc de facili con-
tingunt: vel à februis, id eſt, purgationibus.
Sunt autem februæ, oblationes factæ pro
mortuis. Romani autem illo menſe memo
riam animarum habebant: & eas purgabãt
celebrando exequias mortuorum, vnde ſe-
cundum Iſido. dicitur à febru, id eſt, Pluto
5 ne, cui eo menſe ſacrificabatur. ¶ Martius
dicitur à Marte † patre Romuli: Vel quia
eo tempore cuncta animantia aguntur ad
marem, & ad concubandi voluptatem: ap-
pellatur etiam quandoq; mẽſis nouorum:
quia eſt anni initium. & quandoque nouum
ver: quia in eo viridantibus fructibus nobis
6 tranſactorum probatur occaſus. ¶ Aprilis
dicitur † quaſi aperilis: quia tunc terra ape-
ritur ad germinandum: etiam flores ape-
riuntur, & arbores incipiunt pullulare: vel
Aprilis pro Venere dicitur: quaſi Aprilis,
αφροδίτη, græcè, dicitur latinè Venus. ¶ Ma
7 ius à maioribus † natu dicitur, qui erant
prĩcipes reipublicæ, vel à Maia matræ Mer
curij. ¶ Iunius à iunioribus dicitur: erant
† enim olim maiores, ſcilicet ſeniores, qui 8
appellabantur patres: & hi in ciuitate ſem
per remanebãt vrbis regimini conſulẽtes:
erant & minores, qui ibant ad pugnandum
pro republica: & ideò Maius à maioribus.
Iunius à Iunioribus nomen acceperunt, &
in illorum honorem inſtituti ſunt, vel dici
tur à Iunone, ¶ Iulius † dicitur à Iulio Cæſa 9
re: quia tunc natus fuit: vel quia tũc de ho-
ſtibus triumphauit. vicit enim Cleopatrã
reginam Aegypti, cum Antonio viro ſuo
bello nauali: Iulius tamen prius quintilis
dicebatur, eò ꝙ eſt quintus à Martio: qui ſe
cundum Romulum principium erat anni.
¶ Auguſtus † eſt dictus ab Octauiano Augu 10
ſto, qui tunc natus fuit: vel quia tunc hoſtes
ſuperauit, prius tamen dicebatur Sextilis:
eò ꝙ ſextus eſt à Martio, ¶ September † no- 11
men habet à numero & imbre, quia ſepti-
mus eſt à Martio, & ĩbres habet; ſic & Octo
ber: Nouember; atque December ex nu-
mero † & imbribus vocabula acceperunt: 12
quem numerum decurrentem December fi
nit, pro eò quòd denarius numerus præce-
dentes numero clauſit. Quot autem dies
quilibet menſis habeat, his verſibus conti-
netur.

Iunius, Aprilis, September, Nouembq́; tricenos:
Plus vnum reliqui ſed habet Febrius octo vicenos.
cuiſi Biſſextus fuerit, ſupperadditur vnus.

Hoc eſt dicere, quòd Iunius, Aprilis, Septẽ
ber, & Nouember, habent triginta dies. re-
liqui autem menſes habent. xxxj. ſed Fe-
bruarius tantùm habet. xxviij. & quãdo biſ
ſextus. xxix. Sciendum autẽ eſt, ꝙ † cuilibet 13
menſi primo dati fuerunt triginta dies: qui
multiplicati duodecies conſtituunt trice-
nos lx. dies de quinque verò reſiduis, datus
eſt vnus Ianuario, eò ꝙ eſt principiũ anni,
& etiam ratione ipſius numeri, quia impar
numerus mundus eſt, & numero Deus im-
pari gaudet. xxxij. q. j. nuptiæ: ſecundus da-
tus eſt Martio propter eandem imparita-
tem. tertius Maio. quartus Iulio. quintus
Octobri. Cæſar aũt Auguſtus volens ſuum
menſem eſſe æqualem menſi Iulij, abſtulit
Februario vnam diem, quia erat menſis tri
ſtitiæ atque luctus, & attribuit eam Augu-
ſto, & ita remanſerunt Februario tantum.
xxix. & Augu. xxxi. Demum Aſtrologi Ro-
mani abſtulerunt aliam diem Februario,
& addiderunt Decembri, ad hoc, vt finis
principio

principio reſponderet, & ſic Februario remanſerunt tantùm xxviij & Decēbri xxxj. Veruntamen quandam ad compenſationē vna dies, videlicet biſſextilis eſt de quarto in quartum annum Februario reſtituta.

¶ Qua verò die, vel qua feria quilibet menſis intrat, iam ſub titulo de ſeptimana dicetur.
14 ¶ Sanè in quolibet † Menſe ſunt tres dies celebres, qui ſoli propriis nominibus nominantur, & ab eis cæteri denominātur, ſcilicet Cal. Nonæ, Idus, quos Romani propter dies feſtos vel propter officia magiſtratuum inſtituerunt. His enim duobus in vrbibus conueniebant. de conſe. diſt. j. ſi
15 quis. Calendæ ſunt† primi dies menſis dicuntur, quaſi colendæ, quia tunc ſemper erat feſtum Iunonis. Vnde Ouid.

Vindicat Auſonias, Saturnia Iuno calendas.

Vel quia tunc à Romanis populo principia menſium celebrantur, ſicut fit ab Hebræis. xxvi. q. vlti. non licet. & c. ſeq. vnde Ouidius.

Salue feſta dies, meliorque reuertere ſemper,
A populo rerum, digna potente coli.

Vel dicuntur à Καλῶ quod eſt voco, Primo nanque die menſis præco de more populū ad nundinas vocabat, clamās toties, Καλῶ, quot dies erat vſque ad Nonas, & ideò pluraliter Calendæ à pluribus vocationibus vocabantur, vel à καλὸν, quod eſt bonum omnem per totum menſem habēdum xxvj q. vlt. non obſerueris, tunc enim ſibi mu-
16 tuo encęnia tranſmittebant. † Nonæ verò ſunt quatuor, vel ſex dies in quolibet menſe, qui ſequuntur poſt Calendas, & dicuntur a nundinis, quaſi nūdinę quia tunc Roma nundinas colebant. Ideo autem in aliquo menſe erant Nonę ſiue inchoatio nundinarum in die v. & in aliquo in die vij. ne prædones certum tempus ad inſidiandum mercatoribus haberent, vel dicuntur Nonæ, à Nonis quia ille dies nonus erat ante Idus, vel à non, quia tunc nullum fiebat feſtum; vnde Ouid.

Nonarum tutela Deus erat.

Idus verò ſunt octo dies qui ſequūtur poſt
17 Nonas. Eſt † autem idus ſemper in xiij. vel xv. die ſecundum quòd nonæ pręcedunt. Si enim menſis habet quatuor Nonas Idus eſt in xv. die. Si autem ſex nonas Idus eſt in xiij. Quod autem cōcilium Antiochen. xviij. diſt. propter. dicit, q. Idus eſt in die x. hæc alia conſideratione dicit, & dicuntur Idus, quaſi diuiſiō, quia tunc fiebat diuiſio nundinarum, vel quia in Idibus fit diuiſio menſis. Dicitur autem Idus ab iduo, as, id eſt, ſeparo, ras, vnde vidua, dicitur quaſi idua, id eſt, diuiſa Plerique Latinorum putant Idus diei ab edendo eò quòd hi dies apud veteres epulararum eſſent. Dies autem qui ſequuntur ſtatim poſt Calend. ita denominantur. Si enim eſt menſis qui habet quatuor Nonas debemus dicere, in Calendario ſtatim poſt Calendas. iiij. Nonas. In tertio. iij. Nonas in quarto pridie Nonas, in quinto verò Nonas dicimus vt patet in Ianuario & ſimilibus. Si verò eſt menſis, qui habet ſex Nonas, debemus dicere ſtatim poſt Calendas ſexto Nonas. in tertio die quinto Nonas, in quarto. iiij. Nonas, in quinto. iij. Nonas, in ſexto pridie Nonas, in ſeptimo Nonas, vt patet in Martio & ſimilibus. † Dies autem qui. ſequitur poſt 18
Nonas ita denominantur, in quolibet mēſe viij. Idus vij. Idus. vj. Idus. v. Idus. iiij. Idus iij. Idus pridie Idus, & Id ib. ſicut hæc apparent in Calend. manifeſtè. Dies verò, qui ſequuntur poſt Idus denominantur, à Calend. menſis ſequentis hoc modo. Ianuarius habet xxxj. dies, de iſtis accipe vnū pro Calē. & viij. pro Idibus. & iiij. pro Nonis, & ſic remanēt tantùm xvii. adde ergo iſtis xviij. diebus Calend. ſiue diem Calendarum ſequentis menſis, & ſic erunt xix. Vnde in menſe Ianuario debemus dicere ſtatim. poſt Idus. xix. Calend. Februarij, in ſequēti die xviij. Calen. & ſic per ordinem vſque ad finem menſis ſemper minuendo. ¶ Nota tamen quòd dicitur pridie Idus & pridie Nonas, & pridie Calend. & non ſecundo quia ſecundus dicitur à ſequor, ſed illa dies non ſequitur, ſed præcedit. ¶ Et exponitur hęc præpoſitio præ, id eſt, antè vel prius, vnde pridie quaſi priori die, ſiue prę. id eſt, ante diem, & cùm dicitur. iiij. Nonas intelligitur. iiij. dies ante Nonas & ſic de aliis. ¶ Quot† autem dies denominē- 19
tur à Nonis, quot ab Idibus, & quot à Calendis omnium menſium, his verſibus continetur.

Sex nona Maius, October, Iulius, & Mars,
Quatuor at reliqui: tenet Idus quilibet octo.
Ianus & Auguſtus denas, nonas quæ December.
Iulius, October, Mars, Maius hepta decemque.

Iunius,

Iunius, Aprilis, September, & ipſe Nouember.
Ter ſenas retinet. Februuſque bis octo Calendas.

Hoc eſt dicere q Maius October Iulius, & Martius habent dies ſex pro Nonis, ſed reliqui menſes habēt tantùm quatuor & quilibet menſis habet octo dies pro Idibus. Item, quòd Ianuarius Auguſtus, & December habent 19. dies pro Calend. Iulius uerò Martius October & Maius habent xvij. Iunius autem, Aprilis, September & Nouember habent xviij. Februarius habet. xvj. & ſi fuerit biſſextus ſuperadditur ei vnus.
20 ¶ Illud autem † notandum, quòd in quolibet menſe ſunt duo dies Aegyptiaci, id eſt, ab Aegyptijs depræhenſi: in Aegypto enim erant quidam aſtrologi, qui quaſdam conſtellationes nociuas, humanis actibus in illis diebus inuenerunt, ideo que illas notas eſſe hominibus voluerunt: tamen illarum conſtellationum puncta ſcire propter errorem noſtri computi non valemus, vel fortè inuenerunt illos dies bene conſtellatos, & ideò eos in Calendario notauerunt, vt in illis diebus potius, quàm in alijs actibus inſiſtatur: quorum errorem ne Eccleſia ſequi videatur, à talibus cauetur. Vel dicuntur Aegyptiaci ſecundum quoſdam, quia Dominus in illis diebus percuſſit Aegyptios, nouem plagis: Quotus autem ſit dies Aegyptiacus à principio, vel à fine menſis, his verſibus continetur.

Augurior decies, audito lumine clangor:
Liquit olens abies, coluit colus, excute gallum.

In his verſibus ſunt xij. dictiones xij. menſibus ſeruientes, prima primo, ſecunda ſecundo, & ſic per ordinem ſumpto initio à Ianuario, ita quòd quota die erit prima litera primæ ſyllabæ alicuius iſtarum dictionum in alphabeto, totus erit dies Aegyptiacus in illo menſe, cui ſeruit illa dictio, computando à menſis principio verſus finem. Item, quota erit prima litera ſecūdæ ſyllabæ in alphabeto, totus erit dies Aegyptiacus in illo menſe, cui ſeruit illa dictio, computando à fine verſus principium. verbi gratia: Augurior, eſt prima dictio, & ſeruit primo menſi, ſcilicet Ianuario. au, eſt prima ſyllaba & a eſt prima litera ipſius ſyllabæ, & eſt prima in alphabeto, ergo dies prima Ianuarij eſt Aegyptiaca. Itē gu eſt ſecūda ſyllaba: & g, eſt prima litera ipſius ſyllabæ: & g, eſt ſeptima in alphabeto, ergo ſeptimus dies Ianuarij numerando à fine verſus principiū eſt Aegyptiacus, & ſic in alijs. hoc obſeruato, quòd h, in hoc loco pro litera non ponatur. Quilibet autem præmiſſorum dierum propter vnicā horā ſui denominatur Aegyptiacus: de hoc dictum eſt in fine operis. ¶ De diebus † verò felicibus vel infelicibus, quos 21
quidam Aſtrologi notauerunt in præſenti opuſculo, non agitur, quia Eccleſia prohibet fidem talibus adhiberi xxxvj. q. vlt. nō obſeruetis. & cap. qui æſtimaret. & c. ſeq. In quibuſdam quoq; menſibus, ſunt quidā dies, qui caniculares dicuntur, à cane, vel canicula ſtella, ſita in fronte Leonis & ante genua Tauri. quæ æſtiuis menſibus eſt in medio centro cœli. & dum Sol ad eam aſcenderit, coniuncta cum Sole, vel ei proxima duplicatur calor ipſius, ex quo diſſoluuntur corpora & vaporantur, unde uocatur canis, quia corpora morbis afficit, & ſunt ſeptuagintaduo dies in quibus propter tēporis credulitatem, & calorē Solis intēperiem. malū eſt minui ſanguinē, & potionari. Quando autem illi dies incipiāt, & finiantur, his uerſibus continetur:

Incipiunt Iulij pridie Idus Caniculares:
Et pridie Nonas Septembris fine reſultant.

Secundum aliquos uerò, incipiunt 14. Calend. Auguſti.

ADNOTATIO.

* LATINE. Doctorum eſt opinio, ut mēſis Latinè, Græcè μὴν, deducatur à Metior, metiris quaſi res numero dierū menſa. Quod confirmat Tullius lib. 2. de natura Deorū, his uerbis: Qui quia menſa ſpacia cōficiūt, Menſes nominantur. N. Doard.

SVMMA.

1 *Septimana, quid, & vnde dicantur.*
2 *Dies ſinguli a quo denominentur.*
3 *Dies cur ita non ordinentur in ſeptimana ſicut planetæ in cælo*

4 *Menſis quilibet, qua die ſeptimanæ intret.*
5 *Solis regulares, & vnde dicantur.*
6 *Concurrens, qui. Et qualiter demonſtretur. nu. 7. & 8.*
9 *Indictio, quid.*

De Septimana. Cap. 5.

1 SEquitur de Septimana. † Nempè continet Septimana ſepté dies naturales, quorum repetitione & menſes, & anni ſecula peraguntur, & hæc apud Græcos hebdomada, ſeu apud Hebræos Sabbatum appellatur. & dicitur ſeptimana à ſeptem, & mane, quaſi ſeptem & manè, pars pro toto, ſcilicet manè pro tota die, uel à ſepté, & manet, quia manet per ſeptem dies. vel dicitur ſeptimana, quaſi ſeptem luces nam manè lux eſt, ſecundum Iſidorum, idem etiam ſpatium vocatur hebdomada, ab ἑπτὰ Græcè quod eſt ſeptem, & τρίσον, quod eſt dies, vel modus quod eſt menſura, & ſecundum hoc hebdomada eſt communius nomen, quam ſeptimana. vnde Daniel: Poſt ſeptuaginta hebdomadas &c. & ſumuntur ibi hebdomadæ annorum, id eſt ſeptuagies ſeptem anni. Septimanæ autem nequeunt habere certa nomina, quia neque habent certa initia. Singulis namque annis variantur, propter vnum, vel propter duos dies, qui quandoque ſunt ſuper integras ſeptimanas. ¶ Omnes † autem dies
2 ſeptimanarum inſcribuntur ſeptem primis literis alphabeti. item dies ſecundum Gentiles denominantur à planetis. Primus à Sole, qui princeps eſt omnium ſyderum, ſic & idem dies caput eſt cæterorum dierum. Secundus à Luna, quæ & ſplendore & magnitudine Soli proxima eſt, & ex eo mutuat lumen. Tertius à ſtella Martis, quæ veſper vocatur. Quartus, à ſtella Mercurij, quam quidam candidum circulum dicunt. Quintus, à ſtella Iouis, quam Phaethontem aiût. Sextus, à ſtella Veneris, quam Luciferum aſſerunt: quia inter cuncta ſydera plus lucis affert. Septimus, à ſtella Saturni, quæ ſexto cœlo locata triginta annis fertur explere curſum ſuũ, de hoc dictum eſt in procemio octauæ partis.

¶ Sed quæritur, quare † dies non ita ordinantur in ſeptimana ſicut planetæ in cælo, quoniam in cęlo ordinantur ſecundum hunc verſum: 3

Sol, Ve. Mer. et Luna, Saturnus, Iupiter, et Mars:
vel ſic
Saturnus, Ioue, Mars, Sol, cum Vene. Mer. Luna.

Solutio. Dicimus, quòd dies in ſeptimana non ordinantur ſecundum ordinem Planetarum, ſed ſecundum regimen eorum, in ſingulis diebus. vnde quia viderunt Philoſophi, quòd Sol regnabat prima hora diei Dominicæ, ideò illam diem denominauerunt à Sole. Item quia viderunt, q Luna regnabat prima hora ſecundæ feriæ: ideò diem illum denominauerunt à Luna: & ſic de cæteris, ſicut patet ex diſtinctione horarum diei facta inter planetas per ordinem ſucceſſiuè. Rurſus à dictis planetis philoſophi nomina ſumpſerunt, eò q à ſingulis aliquid in homine eſſe voluerunt: vt à Saturno, caliditatem, à Ioue temperantiam, à Marte, feruorem, à Sole, ſpiritum, à Venere, voluptatẽ, à Mercurio, eloquentiam, à Luna, cor. Et quia ordo planetarum vltra numerum ſeptenariũ nõ procedit, ſed ad primum reuertitur: ideò tantùm ſeptem dies in ſeptimana ſunt, à ſapiẽtibus conſtituti. ¶ Nũc † videndum, eſt quã 4
die ſeptimanæ quilibet menſis intret, de hoc duplex ratio habetur. Prima per hos verſus:

Alta domat Dominus, gratis beat, æqua gerentes,
Contemnit fictos, augebit dona fideli.

In iſtis verſibus ſunt duodecim dictiones duodecim menſibus ſeruiẽtes prima à primo, ſecunda à ſecundo, & ſic per ordinem ſumpto initio à Ianuario: ita quòd quæcũque fuerit, initialis litera alicuius iſtarum dictionum. eadem erit litera Calendarum menſis, cui ſeruit illa dictio verbi gratia, alta eſt prima dictio, & ſeruit primo menſi, id eſt, Ianuario, & a, eſt prima litera illius dictionis alta: ergo a, eſt prima litera Ianuarij: item domat, eſt ſecunda dictio, quæ ſeruit ſecundo menſi, ſcilicet Februario, & d, eſt prima litera iſtius dictionis: ergo d, eſt prima litera Februarij, & ſic de alijs.

alijs. Item dicit ſequens verſus per ſyllabas: quod præcedentes per dictiones.

Adam degebat, ergo Kun's depede.

Habita autem litera Calendarum facile poſſumus ſcire, qua feria quilibet menſis intret. Per literam enim dominicalem illius anni procede computando dies per literas ſubſequentes vſq; ad literam quæ eſt in Calend. menſis, cuius diei, introitum ſcire optas, & in qua feria occurret, in tali feria intrabit ille menſis. Secunda ratio, per quam ſcire potes, qua feria quilibet menſis intret, eſt, per regulares & concurrentes. Nota ergo, quod in anno ſolari ſunt quinquagintaduæ ſeptimanæ & vnus dies, vel duo, ſi ſit biſſextilis propter quam die variantur ſingulis annis principia menſium. Si enim hoc anno incipiat Ianuarius à die Dominico, toto illo anno a, quæ eſt prima litera Ianuarij erit Dominicalis, Cum ergo ventum fuerit ad finem anni: illud a finale Calendarij, quod inſcribitur illi diei, quæ eſt vltra integras ſeptimanas, repræſentabit diem Dominicam, ergo ſequens a, quod iterum eſt initiale Ianuarij, repræſentabit ſecundam feriam, & ſic toto illo anno erit illa variatio. eodem modo ſingulis annis variantur initia menſium per diuerſas ferias. Et ſi ſit biſſextus duplex erit variatio, prima in Calend. Ianuarij: ſecunda in feſto ſancti Matthiæ. Vt ergo cōpotiſtæ ſcire poſſent, qua feria quolibet anno, quilibet menſis inciperet, inuenerunt duos numeros, vnum inuariabilem qui vocatur regularis, ſolaris, ferialis. aliū variabilem, qui vocatur concurrens, de quibus breuiter eſt dicēdum.
5 ¶†Videndum eſt autem, primò, quid ſit regularis ſolaris, vnde dicatur. & vnde habeat ortum, & quot regulares quiſque menſis habeat. Regularis Solis, eſt numerus inuariabilis datus menſi, qui adiunctus concurrenti declarat, qua feria ſeptimanæ quilibet menſis intret, cuius fuerit regularis. Dicitur autem regularis à regula, quia inuariabilis eſt, ſicut regula. iij. diſt. canon. Solaris dicitur, ad differentiam lunaris, de quo infrà dicetur. Habent enim ortum regulares à Martio: nam in menſe Martij ſunt v. regulares ſeu v. pro regulari. Martius enim non habuit initium in primo anno mundi, ſeu ſeculi. imò dicitur mundus factus fuiſſe in illo menſe, in die, in quo dicitur xv. Calend. Aprilis, vel vt alij dicunt. viij. Calen. Si enim computes ordine retrogrado, dies ſeptimanæ vſque ad Calen. Martij, inuenies quòd quinta feria mundus incœpit, ſi tamē ante Martium fuit, & hæc eſt cauſa, quare Martius quinarium numerum habuit pro regulari. Regulares verò aliorum mēſium ſic formantur. Iungas regulares menſes cū diebus eiuſdem, & ab illa ſumma ſubtrahe vij. quoties poteris & regularem ſequentis menſis, quod remanſit indicabit: verbi gratia. Martius habet quinq; regulares, & dies eius ſunt xxxj. redige in ſummam, & ſunt xxxvj. ſubtrahe vij. quoties poteris, & remanet vna dies, qui datur menſi ſequenti pro regulari. Item Aprilis habet xxx. dies & vnum regularem, qui conſtituunt xxxj. ſubtrahe vij. quoties poteris & remanebūt tres quæ dantur Maio pro regularibus, & ita de alijs vſque ad Martium. Poſſumus etiā ſcire menſiū regulares per hos verſus.

Eſt aſtris clara fulgentibus ara Deorum.
Grata bonis extat, gratiſſima cuique fideli.

In iſtis verſibus ſunt 12. dictiones 12. menſibus ſeruientes, prima primo, ſecunda ſecundo, & ſic per ordinem ſumpto initio à Martio, ita q; quota fuerit litera prima alicuius iſtarum dictionum in alphabeto, tot regulares habet ille menſis, cui ſeruit illa dictio verbi gratia: Eſt, eſt prima dictio, & ſeruit primo mēſi, ſ. Martio: & e, eſt prima litera iſtius dictionis eſt: & eſt quinta ī alphabeto: ergo Martius habet v. regulares. item aſtris eſt ſecūda dictio, & ſeruit ſecundo menſi, ſ. Aprili. & a, eſt prima litera iſtius dictionis, quæ eſt etiam prima in alphabeto, ergo Aprilis habet vnum regularem, & ſic de alijs. ¶ Nunc dicamus de cōcurrentibus. Dicuntur autem † concurrentes, quia ſibi inuicem cōcurrunt, ſicut videtur in formatione, vel ideò quia concurrūt cū regularibus ad demonſtrādum initialē feriam menſiū ſingulis annis. Eſt autem cōcurrens, ſuperexcreſcentia vnius diei, vel plurium ſuper quinquagintaduas ſeptimanas anni ſolaris, ideò dixi vel pluriū: quia in anno biſſextili ſuper excreſcunt duos 6

 dies:

dies:in alijs verò vnus tantum, & ab illa ſuperexcreſcentia habent originem concurrentes. Alij verò concurrentes, qui ſequuntur poſt primum, formantur vno addito ſingulis terminis ſiue annis: ſic tamé, q̀ ſeptenarium numerum non excedunt: quia non ſunt niſi ſeptem feriæ, & quandocunq; eſt ſeptimus concurrens: illo anno menſes habent eadem principia, quæ in primo anno mundi ſeu ſeculi habuerunt: quælibet enim feria diſtat per ſeptenarium à ſemet-
7 ipſa. † Concurrentes etiam in hac linea demõſtrãtur. j. q. ij. iij. iiij. vj. vij. j. ij. iiij. v. vj. vij. ij. iij. iiij. v. vij. j. ij. iij. v. vj. vij. ij. iij. iiij. v. vj. Nam primus annus cycli ſolaris, habet vnum concurrentem: ſecũdus duos: tertius, tres: quartus, quatuor, quintus, ſex, propter biſſextum: ſextus, ſeptẽ: ſeptimus vnum: quia vltra ſeptenarium non proceditur: ſed reuertitur ad vnum, & ita debemus procedere vſque ad xxviij. annos, tũc reuertimur ad primum annũ cycli, & procedimus ſicut prius. Vnde trãſcurſus 28. annorum vocatur cyclus ſolaris, vel concurrentium, & dicitur cyclus quaſi circulus per ſimilitudinem. Si autem volumus ſcire, quotus ſit annus cycli ſolaris, debemus diuidere annos domini per xxviij. quoties poſſumus, & addere illis ix. antè quàm diuidamus: quia quando Chriſtus natus fuit, tantùm iam proceſſerat ille cyclus, & quotus annus remanſerit ſupra diuiſionem: annorum totus erit cyclus, & ſi nullus remanſerit, tunc ſumus in vltimo anno cycli ſolaris: vnde verſus:

Annis adde nouem Domini partire per octo
Viginti, cyclus ſic tibi notus erit.

8 Poſſumus etiam ſcire concurrentes † cuiuslibet anni, per literam dominicalem illius anni, ſicut declarant verſiculi ſubſequẽtes: A ſex. b. quinque. c. quatuor. e. duo. tres. d. Primus cõcurrens. f. litera ſeptimus eſt. g. & ſic de ſimilibus. Hoc eſt dicere q̀ quando a, eſt litera dominicalis, in illo anno ſunt ſex, pro concurrente, quãdo. b. quinque, quando. c. quatuor: quando. e. duo: quãdo. d. tres: quando. f. vnus quando. g. ſeptẽ. Inuento autem concurrente debemus iungere cum regularibus menſis, cuius feriam Calendarum, id eſt, introitum ſcire volumus. & quota fuerit illa ſumma, ſi non trãſcendet ſeptem, tota ſiue tali feria ſeptimanæ ille menſis intrabit. Si verò tranſcẽdat ſeptem, quotum fuerit reſiduum tota feria ſeptimanæ ille menſis intrabit. Sicut autẽ concurrentes, ita & dominicales literæ variantur. Nam in primo anno cycli ſolaris eſt. f. litera dominicalis: in ſecũdo. e. in tertio. d. in quarto. c. in quinto. a. tunc enim propter biſſextum pertranſitur. b. quod in his verſibus declaratũt.

Fert ea, dux, cor amet, gens, fautor, eũ coluit bis;
Ars genus eſt de corde bono, gignit ferus enſis.
Dicta beãt aqua gẽs, frõs das cũctis bonus author.

In his verſibus ſunt viginti octo dictiones viginti octo annis cycli ſolaris ſeruientes, prima primo, ſecunda ſecũdo: & ſic per ordinem ſumpto initio à primo anno cycli, ita q̀ quecunque fuerit initialis litera alicui iſtarum dictionum eadẽ erit litera dominicalis in illo anno, cui ſeruit illa dictio. Verbi gratia. fert eſt prima dictio, & ſeruit primo anno cycli ſolaris; &. f. eſt prima litera: ergo. f. eſt litera dominicalis in primo anno cycli ſolaris, & ſic de alijs. Et nota, q̀ ille annus eſt biſſextilis, cui deſeruit aliqua dictio deſinẽs in t. & ita primus annus cycli ſemper eſt biſſextilis, cùm ei deſeruiat dictio deſinens in t. ſcilicet fert & propter hoc prima litera dictionis deſinens in t. nõ erit litera dominicalis illo anno, cui ſeruit illa dictio, niſi à loco biſſextili vltra, quia litera dominicalis cum biſſexto ſimul mutatur. A Calendis verò Ianuarij præcedentis ipſum biſſextum vſque ad locũ biſſexti erit litera dominicalis illa, quæ immediatè ſequitur in Calendario poſt illã quę deberet eſſe litera dominicalis: vnde in primo anno cycli f. eſt litera dominicalis à loco biſſextili vſq, ad Calendas Ianuarij ſequentis. A Calendis uerò Ianuarij præcedentis uſque ad locũ biſſexti. g. eſt litera dominicalis, & ita ĩ alijs. Annus autem cui ſeruit illa dictio ſciri poteſt per rationem ſuperius dictam de cyclo ſolari: nã ratio literæ dominicalis tunc currentis ratione ſimili incipit & finitur.
¶ Nunc † aliqua de indictione dicamus. Eſt autem indictio, ſpatium temporis quo Romanus Princeps tributum gentibus indicebat. Si autem nolumus ſci- 9

re

re quotà ſit indictio, debemus addere tres
annos annis Domini, & poſt modum diui-
dere annos Domini per quindecim, quo-
ties poſſumus, & quotus annus remanſerit,
facta diuiſione tota erit indictio, & ſi nul-
lus ſuperauerit, in vltimo anno indictio-
nis ſumus, & tunc ad primum indictionem
reuertimur, quia indictio non tranſcendit
quindecim: vnde verſus:

Si tribus adiunctis Domini, diuiſeris annos.
Per te quinque datur indictio certificata.

De indictione plenius diximus in ſpeculo
iudiciali. in tractatu de inſtrumentorum
editione. §. j. verſi. poſt annos, & infrà, vbi
de cyclis agetur: De æra ſupradictum eſt.

SVMMA.

1 *Dies, eſt duplex.*
2 *Diei, parteis.*
3 *Dierum alia differentia.*
4 *Momentum quid.*

De die. Cap. 6.

1 LICET † iam ſuperius
in pleriſq; locis de die
tactum eſt & nihilomi-
nus hic ſpecialiter di-
cendum eſt. Sciendum
eſt igitur quòd duplex
eſt dies, ſcilicet natu-
ralis & artificialis ſiue vſualis. naturalis,
eſt ſpatium, quo Sol ducitur circa totam
terram ab oriente vſque in occidentem,
ſcilicet ſpatium diei, & noctis, quod ſem-
per continet 24. horas. Dicitur dies iſta à
dijs, quorum nomina Romani quibuſdam
ſyderibus ſacrauerunt: vnde quælibet dies
ab aliquo Deo antiquitus vocata eſt, vt à
Ioue, & alijs prout ſub ſeptimana dictum
eſt, vel à δύω quod eſt duo, quia continet
duo tempora noctem, ſcilicet & diem v-
ſualem. Quando autem incipiat, dictum
eſt in proœmio ſeptimæ partis. Artificia-
lis, eſt ſpatium, quo ſol moratur ſuper no-
ſtrum hemiſphærium, ab ortu Solis, vſque
ad occaſum, & hic ſecundum Solis aſcen-
ſum & deſcenſum creſcit pariter & decre-
ſcit. Dicitur autem dies eſt claritas. Et
dicitur vſualis ſiue artificialis, quia ſolum
hoc tempus aptum eſt vſibus & artificijs
exercendis. Reliqua pars diei, dicitur
nox à noceo: quia nocet viſui & vſui, & i-
deo vocata eſt dies à meliori parte ſine cō
memoratione noctis, juxta illud: Et fa-
ctum eſt veſpere & mane dies vnus. ¶ Rur-
ſus partes † diei ſunt tres ſecundum Iſid. 2
ſcilicet mane meridies & ſuprema. Mane
eſt lux matura & plena nec iam crepuſcu
lum: Meridies dicitur quaſi medi dies, id
eſt, medius dies, vel quia tunc purior dies
eſt. Suprema eſt poſtrema pars diei. Sero
dicitur, à clauſis ſeris. Noctis verò partes
ſunt ſeptem, ſcilicet veſperæ, crepuſcu-
lum, conticinium, Intempeſtum, gallici-
nium, matutinum, & diluculum. Veſpe-
rum dicitur à veſpere, occidentali ſtella,
quæ tenebras ſequentes præcedit, & dicun
tur tenebræ quaſi tenentes vmbram. Cre-
puſculum, dicitur dubia lux, ſcilicet inter
lucem & tenebras. Conticinium, eſt quan-
do iam omnes ſilent. Intempeſtum, eſt me
dium noctis tempus, quando nil agi poteſt
& omnes ſilent quaſi importunum. Galli-
cinium, dicitur, propter gallos lucis præ-
nuntios. Matutinum, eſt inter abſceſſum
tenebrarum & auroræ aduentum. Dilucu-
lum dicitur, quaſi incipiens parua diei lux
& aurora, quæ ſolem præcedat. Eſt enim
aurora diei clareſcētis exordium. ¶ Et no
ta, q dies alij † ſunt ſyderales, in quibus ſy 3
dera mouentur, & homines à nauigationi
bus excluduntur, alij præliales de quibus
in lib. Regum. quibus reges ſolent ad bella
procedere, alij interſcalares quos ſcimus
duodecim menſibus ſupereſſe, alij canicu-
lares, alij ſolſtitiales, alij æquinoctiales, de
quibus iam præmiſſum eſt, alij faſti, in qui-
bus aura fantur, alij nefaſti eis contrarij,
alij feſti, id eſt, feſtiui, vt dies azimorum,
alij profeſti, quaſi procul à feſtis, vt feria-
les, alij mali ſunt, quoniam in eis plus ſoli
to homines affliguntur, vnde Apoſtolus.
Redimentes tempus, quoniam dies mali
ſunt, & econtrariò ſunt boni alij Aegyptia-
ci, de quibus præmiſſum eſt, etiam dies ſa-
lutis in quo Dominus venit ad ſaluādum
eſt etiam dies iudicij in quo Dominus ve-
niet ad iudicandum, qui erit bonis dies læ
titiæ, malis autem calamitatis & miſe-
riæ. Momentum verò, eſt † minimum 4
atque anguſtum tempus à motu ſyde-
rum dictum: eſt enim extremitas horæ

in breuibus interualis, cùm aliquid ſibi ce dit atque ſuccedit ſecũdum Iſidorum ὥρα, græcum nomen eſt, & tamen latinum ſonat, eſt enim finis temporis, quod autem horas cõtinet dies naturalis dictum eſt in principio huius partis.

Rubricæ ſecundæ partis tractantis de anno lunari.

SEquitur ſecũda pars de anno lunari. In qua agitur primò quid ſit annus lunaris, & q̃d dies contineat. Secundò, de regularibus lunaribus. Tertiò de epacta. Quartò, de emboliſmo. Quintò de aureo numero. Sextò, de termino paſchali & aliarum mobilium feſtiuitatum. Septimò, de cyclis.

S V M M A.

1 *Annus lunaris quid.*

Quid ſit annus lunaris, & quod dies contineat. Cap. 7.

1 ANnus lunaris dicitur tribus modis. Primò modo, annus † lunaris eſt ſpatium, quo luna circuit totum zodiacum: quod facit, in xxvij diebus, & xij. horis. Secũdò modo, dicitur annus lunaris, ſpatium, quo luna circuit Solem ab vna aſcenſione, vſque ad aliam, & hoc facit in xxix diebus. & xij. horis. Nam cum luna ſeparatur à Sole ad peragrãdum zodiacum, & poſtea reuertitur ad eundem punctum, in quo dimiſerat Solem, non inuenit illum ibi: quia Sol tantum proceſſit ſuo motu: quia luna laborat recurrere ad eum ſiue attingere ipſum duobus diebus, & tribus horis. Tertiò, dicitur annus lunaris, ſpatium xij. lunationum in anno communi, & tredecim in emboliſmali, de quibus infrà dicetur. Cũ ergo lunatio quælibet conſtet ex xxix. diebus. & xij. horis, quia non curat Eccleſia de minutis, & ex 12. horis præcedentis lunationis, & ex 12. ſequentis conſtituitur vna dies naturalis, quæ ſemper lunationi præcedenti attribuitur, ita quòd lunatio præcedentis menſis ſemper habeat xxx. dies, & ſequentis xxix. niſi aliud ſit, propter biſſextum, vel emboliſmum, vel ſaltum lunæ, vnde verſus.

Luna paris menſis, nunquàm trigeſima fiet.
Impar triceno, nunquàm niſi ſine carebit.
Tempore Biſſexti Febri, triceſima Luna eſt.
Nam Iulij Luna, tunc eſt viceſimanona.

Par menſis dicitur, quia numerando à Ianuario per ordinem cadit in numerum parem, vt Februarius, Aprilis, Iunius, Auguſtus, October, December, quorum lunatio ſemper eſt xxix. dierum, excepto Februario, cuius lunatio eſt 30. quando eſt biſſextus. Impar verò eſt, quando cadit in numerum imparem, vt Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, September, & Nouember, quorum lunatio ſemper eſt 30. dierum, excepto Iulio. qui in vltimo anno cycli lunaris propter ſaltum lunæ habet tãtum xxix. Ex his autem 12. lunationibus conſtituuntur trecenti quinquaginta quatuor dies in anno lunari, & ſic annus lunaris in 11. diebus exceditur à ſolari, ex quo exceſſu omnis varietas ætatis lunæ conſurgit, ita q̃ vbicunque fuerit luna prima in primo anno, fit in ſecundo 11. propter quam varietatem duorum numerorum genera ſunt inuenta, regulares videlicet & pactæ, de quibus breuiter videamus.

S V M M A.

1 *Regularis lunaris, quid. & nu 2.*

De regularibus Lunaribus. Cap. 8.

NVnc videamus † de regularibus. Et quidem regularis lunaris, eſt numerus inuariabilis, datus menſis ad inueniendum lunam in Calend. menſium ſingulorum. 1

Habent autem ortum regulares ab illis quinque diebus, qui ſuperſunt in anno ſolari ſupra ccclx. dies: vnde quinque regulares

lares dati ſunt Septembris, à quo annus lunaris ſumit initium. Regulares verò aliorum menſium ſic formantur. Iunge regulares menſis cum diebus eius, & ab illa ſumma ſubtrahe lunationem eius, & reſiduum quod remanſerit, erit regularis illius menſis: uerbi gratia. September habet quinque regulares, & dies eius ſunt triginta, qui coniuncti regularibus conſtituunt 35. & lunatio Septembris eſt triceſima, qua ſubtracta remanent quinque, quæ ſunt regulares ſequentis menſis, ſcilicet Octobris, & ſic de alijs uſque ad Septembrem. Nam Aegyptij ſuum annum incipiunt à Septembri, & ideò nos annum lunarem incipimus à Septembri. De regu-
2 laribus † traditur iſte uerſus:

Dic e, g, bis i, x, bis, & poſt manet ordo.

Quaſi dicat: Dic, e, bis, quæ eſt quinta in alphabeto, id eſt primis duobus menſibus anni lunaris dantur quinque pro regularibus. Item dic bis, g, quæ eſt ſeptima in alphabeto, id eſt tertius & quartus mēſis habent ſeptem pro regularibus. Item dic bis, i, quæ eſt nona in alphabeto, id eſt, quintus & ſeptimus menſis habent nouem pro regularibus. Item dic bis, x, quæ eſt decima in alphabeto, id eſt, ſextus & octauus menſis habent decem pro regularibus. Et nota, ꝙ hic tranſitus de quinto ad ſeptimum, & de ſexto ad octauum, ut patet in formando in ipſos regulares, quia Ianuarius, & Martius ix. & Februatius, & Aprilis x. habent, ſed poſt manet ordo, id eſt, Maius 11. Iunius 12. Iulius 13. Auguſtus 14 habent.

SVMMA.

1 *Epacta quid. Et qualiter deſignetur & inueniatur. nu. 2. & 3.*

De Epacta. Cap. 9.

1 SEQVITVR de Epacta. † Eſt autem epacta numerus variabilis, datus anno ad inueniendum Lunam in Calen. cuiuslibet menſis, & dicitur epacta ab ἐπὶ quod eſt ſupra, & aucta, quia eſt ſuperexcreſcentia anni lunaris à ſolari. Ideóque annus primus cycli lunaris nullam habet epactam, quia nullius anni præceſſit à quo undecim accepiſſet. Secundus uerò habet undecim pro epacta, quia epacta oritur ab illis undecim diebus quibus annus lunaris exceditur à ſolari. Tertius uerò annus habet 22. quia ſemper adduntur 11. ſi non tranſcendat 30. ſi uerò tranſcendat 30. abiectis 30. reſiduum erit epacta illius anni, & ideo in quarto anno, quia ſumma aſcendit ad 33. abiectis trigintatres ſunt epactæ illius anni. Epactæ uerò Græcè dicuntur, Latinè adiectiones annuæ lunares, quæ per numerum 11. uſque ad triecenarium in ſe reuoluuntur, quas Aegyptij ideo adijciunt, ut lunaris emerſio ratione Solis coæquetur. Luna enim iuxta curſum ſuum 29. ſemis dies lucere dignoſcitur, & fiunt in annum lunarem dies trecenti liij. remanent ad curſum anni ſolaris dies undecim, ques Aegyptij adijciunt. Abſque his non inuenies lunam quota ſit in quolibet anno, menſe, & die. Epactæ omnium annorum cycli lunaris, per hanc tabulam denotantur, ita quod hoc verbum nulla reſpondet primo anno, & ſinguli ſequentes numeri reſpondent ſingulis annis cycli vſque ad 29. vt nulla 11.22.3 14.25.6.17.9.20.12.23 5.16.28.9.19.30. Sed hoc idem etiam oſtenditur per hos verſus:

Annis † adde monos Domini partire per vnde 2
Viginti Lunæ cyclis, & inde patet.

Hoc vult dicere, quòd ſi volumus ſcire quotus ſit annus epactalis, ſiue cycli, debemus diuidere annos Domini per decem nouem quoties poſſumus, & addere vnum, quia quando Chriſtus natus fuit tantum proceſſerat ille cyclus, & quota fuerit ſumma, quæ remanſerit totus erit annus cycli epactalis, verbi gratia. Hoc anno computamus annos Domini mille cclxxxvj. quorum mille ducenti ſeptuagintatres, ſunt rectè per decem & nouem diuiſi: ſuperſunt tredecim de prædicto numero, addito ergo vno fiunt quatuordecim, vnde hoc anno eſt decimuſquartus annus cycli lunaris, in anno ſequenti erit 15. & ſic vſque ad decemnouem: poſteà redditur ad primum, & hoc verum eſt, ſecundum illos, qui incipiunt computare annos Domini à

do, & ſic per ordinem, ita quòd quota erit prima litera alicuius iſtarum dictionum in alphabeto, toto menſe illius anni, cui ſeruit, illa dictio cõtingit lunatio emboliſmalis. Item, quota erit prima litera ſecundæ ſyllabæ in alphabeto: tota die menſis incipit lunatio emboliſmalis: verbi gratia. Mobilis eſt prima dictio, & ſeruit primæ lunationi, quæ contingit in tertio anno cycli lunaris, & m, eſt prima litera huius dictionis, & eſt xii. in alphabeto: ergo in xii. menſe contingit lunatio emboliſmalis. Item b, eſt prima litera ſecundæ ſyllabæ, & eſt ſecunda in alphabeto. ergo in ſecunda die illius menſis incipit illa lunatio & ſic de aliis. Si autem velis plenius huius rei veritatem inquirere, recurre ad epacta n, & regulares illius anni, de quo vis ſcire, & ita inuenies.

4 ¶ Nunc † videamus vbi fallit epacta iuncta regularibus propter emboliſmum ſeu ſaltum Lunæ. Circa quod nota, quod licet in cyclo lunari ſint ſeptem anni emboliſmales, vt ſuperius dictum eſt, non tamen fallit epacta, niſi in tribus, ſcilicet in viii. xi. & xix. unde uerſus:

Octauo vndecimo, poſtremo fallit epacta.

¶ In quo autem loco uel menſe, uel quot locis fallit epacta, iuncta regularibus, his uerſibus denotatur:

Iulius vndenis, ter Maius, octo vicenis,
Biſſextus niſi ſit, Mars peccat: in vnde tricenis.
In totidem Maius, Auguſtus vero duobus.

¶ Hoc eſt dicere, quòd in viij. anno cycli lunaris fallit epacta cũ regularibus in Maio & Iulio, quia in Calend. Maij cum luna deberet eſſe xxviij. ſecundum epactam, non reperitur niſi xxvij. propter emboliſmum. Item fallit in Calend. Iulij eodem anno, quia tunc luna deberet eſſe xxx. ſecundum epactam, tamen non reperitur, niſi xxix. propter emboliſmum, ubi credendum eſt emboliſmo, & non epactæ. Item in xj. anno fallit epacta, quia in Calend. Martij ſecundum epactam deberet eſſe luna xxix. ſed propter emboliſmũ reperitur tantũ xxviij. Veruntamen ſi in illo anno fuerit biſſextus, tunc corrigitur ille error, quoniam propter biſſextum additur vna dies. Item xix. anno fallit epacta in duobus locis: nam ſecundum epacta luna deberet eſſe xxix. in Calen. Maij, ſed propter emboliſmum non reperitur niſi xxviij. & in eodem fallit in Calend. Auguſti, quia ſecundum epactam luna deberet ibi eſſe ij. ſed propter ſaltum Lunæ ibi tertia inuenitur, quia lunatio Iulij quæ deberet eſſe xxx. in illo anno eſt tantum xxix. & hoc contingit propter errorem noſtri compoti, & tunc annus in ij. diebus exceditur à ſolari. De ſaltu † Lunæ 5 traditur iſte uerſus:

Luna facit ſaltum, quintilis luce ſuprema.

¶ Retrocedit enim Luna una die, ſicut diximus propter errorem noſtri compoti ut in ſequenti anno in Calend. Septembris, Luna redeat, ſicut debet, niſi enim ſaltus Lunæ colligeretur, contingeret error, ut in xiiij. cyclis diceretur Luna prima quando eſſet plenilunium. Colligitur autem ſic iſte dies, quælibet enim lunatio ad hoc, ut lunationes ſint æquales, haberet xxix. dies, & dimidium minus iiij. momentis, & una uncia, & una atomo: ſunt autem in cyclo ducenti trigintaquinque lunationes: erunt ergo quater tot momenta, quæ ſunt in uniuerſo noningenta quadreginta, quæ diuiſa per xl. conſtituunt xxiij. horas & dimidiam. Poſtea ccxxxv. vncijs conſtituuntur xix. momenta & remanent vij. vnciæ, & ex ccccxxxv. atomis conſtituuntur v. vnciæ, quæ vnciæ cum vij prioribus faciunt vnum momentum, quod iunctum ad xix. momenta præhabita, facit dimidiam horam, quæ iuncta cum alijs xxiij. & dimidiam facit vnam diem, quæ ſubtrahitur vltimo anno, à lunatione Iulij, & dicitur ſaltus Lunæ: poteſt etiam facilius hoc modo colligi. Annus lunaris conſtat ex cccliiij. diebus minus una hora & quarta parte unius horæ. & lxxvj parte quarta unius horæ. ergo in xix. annis habentur xix. horæ, & xix. quartæ horarum & xix. lxxxvj partes quartæ unius horæ, quę faciunt in xix. annis quartam partem unius horæ, & ita erunt xx. quartæ horarum quæ faciũt v. horas quæ iunctæ xxiij. horis præhabitis, faciunt unum diem. Eſt † igitur ſaltus Lunæ quidam dies collectus 6 in xix. annis ex eo ſuperfluo quod datur lunationibus, & dicitur ſaltus Lunæ, non quòd Luna magis ſaliat illa die, quàm alia, ſed quia nos Lunam computantes diem illam, ſuper quam in alijs annis lunatio Iulij dicitur xxx. ſalimus ſiue prætermittimus, non computantes Lunam in vltimo anno cycli decem nouennalis, niſi xix. ideo autem

autem ſubtrahitur dies illa à lunatione Iulij in vltimo anno cycli decemnouennalis, quia Iulius eſt vltimus in anno epactali, inter menſes habentes xxx. dies in lunatione, vnde vltimo anno lunatio Iulij nõ computatur triceſima, ſed viceſimanona & ideo aureus numerus illius anni, ſcilicet decem nouennalis, quamuis creſcat, ſequitur ſine interuallo minorem, & per conſequens in alijs menſibus ſequẽtibus vſq; ad Ianuariũ ſicut infrà dicetur: ſaltus ergo Lunæ facit duas lunationes pariter eſſe xxix. dierum: ad præfatos ergo errores facilius corrigendos inuentus eſt aureus numerus, de quo breuiter eſt dicendum.

SVMMA.

1 *Numerus aureus, quid. Et cur ſic dictus, & a quo inuentus.*

2 *Numerus aureus, vnde formetur. & num. 3.*

De aureo numero. Cap. 11.

1 Aureus numerus † eſt ille, qui ponitur in Calendario, qui in quolibet menſe indicat lunam primam ad priuatos errores facilius corrigendos, inuentus. Et dicitur Aureus numerus, per ſimilitudinem, quia ſicut aurum ſuperat omnia metalla: ita iſte numerus omnes alias rationes lunares excellit, quem Iulius Cæſar tanta tam diligentia dicitur inueniſſe, qui incipiens à quocunque anno cycli lunaris, vbicunque inuenit lunam primam in primo anno cycli poſuit j. in Calendario in latere extrinſeco, iuxta literas feriales, ſcilicet in quolibet menſe, & in ſecundo anno vbicunque inuenit primam poſuit ij. in quolibet menſe, & in tertio iij. & ſic de alijs, & ideo in Calend. Ianuarij ternarius eſt numerus, quia ibi luna inuenitur tertio anno prima: nec ibi debet poni alius numerus, quàm ternarius, quia in nullo anno Calend. Ianuarij luna eſt prima, niſi in tertio anno cycli decemnoualis. ¶ In
2 quibuſdam † tamen Calendarijs numeri ipſi deſignantur, per literas alphabeti: nam pro vno interponitur ibi, a, pro duobus, b, pro tribus, c, & ſic de alijs numeris & literis, & ſeriatim vſque ad literam, t, quæ eſt decimanona in ordine alphabeti. Formatur autem Aureus numerus ab illo ternario, qui ponitur in Calend. Ianuarij: nam illis tribus adduntur octo, & conſtituuntur vndecim, qui numerus debet poni in tertia litera Ianuarij. Item illis vndecim adduntur octo, quę conſtituunt decemnouem, qui numerus debet poni cũ interuallo in quinta litera Ianuarij. Item illis xix. adduntur octo, & ſic ſunt xxvij. Sed quia Aureus numerus non tranſit xix. ideo abiectis xix. reſiduum, ſcilicet octo, debet poni immediatè poſt xix. & ſic per totum Calend. Patet ergo, quòd quando maior numerus ſequitur minorem: tunc debet inter vtrunque numerum dimitti vna litera, & quando minor ſequitur maiorem, tunc nulla debet litera intermitti. vnde verſus.

De tribus octo canẽs ſuperet de dena nouemq;,
Maior ſit ternus. Minor aureus eſto ſecundus.

Veruntamen formatio illa fallit in omni menſe: cuius lunatio eſt xxix. dierum, ſcilicet in Februario: Aprili: Iunio: Auguſto: Octobri: & Decembri: in quibus poſt minorem numerum maiori immediatè, locatur ſequitur † circa principium menſis, quod 3
patet hoc verſu:

Menſe breuis Lunæ Februs eſt ars dat cito ganger.

In iſto verſu ſunt ſex dictiones ſex menſibus deſeruientes, quorum lunatio eſt xxix. incipiẽdo in medio verſu, vbi dicit Februs, ita quòd quecunque fuerit initialis litera alicuius iſtarum dictionum ſuper eadem litera in Calendario maior numerus ſequitur minorem ſine ſpatio, id eſt nulla litera dimiſſa in illo menſe, cui ſeruit illa dictio: verbi gratia. Februs eſt prima dictio, & ſeruit j. menſi, cuius lunatio eſt xxix. ſcilicet Febru. & f, eſt prima litera: ergo ſuper primum, f, menſis Februarij maior numerus ſequitur minorem immediatè: ſimiliter ſit per primum, e, April. & ſic de alijs, ſed ſuper primum, g, Decembris Maio, ſcilicet xxiij. ſequitur immediatè minorem, ſcilicet ij. & ſuper eadem litera, quia ibi eſt duplex aureus numerus quod deſignat geminatio huius literæ, g, in hac dictione ganger. Item fallit in Iulio, & reliquis menſibus vſque ad Ianuarium, in quibus circa finem numerus xix. ſequitur immediatè ad xj. numerum: vnde verſus:

Iulius

Iulius & reliqui,qui reſtant denam nouemq́;
Iungunt vndeno ſic eſt ratus aureus ordo.

Item ſciendum eſt,quòd quando xix. immediatè ſequitur xj tunc octauus, qui ſequitur debet tertio loco poni, vnde verſus:

Quando continuas vndenis dena nouemq́;,
Maiori trinus,tunc octonarius eſto.

SVMMA.

1 *Paſcatis terminus.& num.4.5.6.7.8.& 11.*
Et paſcatis claues. Et num.2.
3 *Clauium ſedes, vbi inueniantur.*
9 *Septuageſimæ inueniendæ terminus. Item Pentecoſtes. num.* 10.

De termino Paſchali. Cap. 12.

1 DE termino paſchali † triplex datur ratio.Prima per claues Moſaicas. Secūda per ętatē Lunę. Tertia per tabulas manuales,de quarum qualibet videndum eſt.Sed primo de clauibus, & ideo dicendum eſt, quid ſit clauis, & vnde dicatur, & vnde habeat ortum,& ad quid inuēta fuerit.Clauis
2 eſt numerus † variabilis datus anno ad inueniendum principia quinque mobilium feſtiuitatū.ſ.ſeptuageſimæ, quadrageſimæ, paſchalis, rogationum, & pentecoſtes, & ideo ſunt quinque claues, & quælibet prædictorum feſtorum habet xxxv.dies,in quibus ſemper celebrantur. A ſede autem cuiuſlibet clauis numerantur dies xj.vſque ad initium ipſorum xxxv.dierum prout hic infrà patebunt. Et dicitur clauis per ſimilitudinem, quia ſicut per claues oſtia reſerantur, ita per talem numerum principia dictarum feſtiuitatum nobis denotantur. Habent enim ortum iſtæ claues terminorum à xix.annis cycli lunaris & vij.diebus ſeptimanæ.vnde prima clauis eſt.xxvj. Claues autem aliorum annorum ſic formantur: addamus enim ſemper claui præcedentis anni xix.& ſumma inde perueniens erit clauis ſequentis anni, ſi non ſuperat quadraginta. ſi verò ſumma ſuperat quadraginta abiectis xxx.reſiduum erit clauis ſequentis anni. verbi gratia: Clauis primi anni eſt xxvj cui ſi iungantur xix.erunt xlv.vnde abiectis xxx.remanent xv.qui numerus eſt clauis ſequentis anni. & ita formantur vſq; ad xix.annos,per ordinem, quia non procedit vltra xix.numerum, ſed reuertitur ad priorem, vnde cyclus clauium aurei numeri, & epactarum non differunt quantitate: differunt tamen principio,quia cyclus epactarum incipit à Septembri: cyclus autem aurei numeri & clauium à Ianuario, vnde ſi velimus ſcire, quotus ſit annus cycli aurei numeri & clauium poſſumus ſcire per diuiſionem annorum Domini factam ſuperius in titulo de epacta. Inuento,quotus ſit annus clauium,poſſumus ſcire, quæ ſit clauis illius anni per aliam hanc rationem: numerus enim ille, qui remanet de diuiſione annorum Domini numerari debet per ſummitates quinque digitorū,inchoando à police, & ſi numerus terminatur in police debemus addere xxv.& ſumma inde proueniens erit clauis illius anni: ſi vero numerus finitur in indice, debemus addere xiij.ſi in medio xiij.ſi in annulari xix.ſi in auriculari vij.& ſi ſumma inde proueniens acceſſerit xl.adiectis xxx. quod remanſerit,erit clauis, quæ additio his verſibus continetur.

Vigintiquinque tredecim plus eſſe tricenos:
Vnde vicena epa, digitis pro clauibus apta.

¶ Sedes quidem † clauium nunquam inueniuntur in Calendario, niſi ſuper hanc literam g,prima ergo Ianuarij g,eſt clauis ſeptuageſimæ: vltima g, eiuſdem menſis eſt clauis quadrageſimæ, & ſecunda g, Martij eſt clauis paſchalis: tertia g,Aprilis eſt clauis rogationum:vltima g,Aprilis eſt clauis Pentecoſtes: vnde verſus: 3

Vltima,g,prima Iani, Martiſq́; ſecunda,
Aprilis terna tibi ſignat, & vltima clauem.

¶ Habita ergo claue anni incipe computare à ſede clauis, & comple illam & diebus Calendarij per ordinem procedēdo, & vbi terminabitur ibi erit terminus ſolennitatis, ita quòd in proximo die dominico ibi ſequenti erit initium ſolennitatis, cuius eſt clauis, ſed rogationes incipiunt in ſequenti die Lunæ, & ſi fuerit biſſextus cuilibet claui eſt vna dies addenda. † Poſſumus etiam ſcire paſchales terminos per ætatem Lunæ, cuius rationem ſequimur iuxta conſuetudinem Iudæorum: de quo talis datur regula. Accipe Lunam quęcunque eſt in 4

feſto

feſto epiphaniæ, & perfice illam procedendo, per dies Calendarij ordinatè vſque ad quadraginta dies, & ſi fuerit biſſextus, vſq; ad quadraginta vnum in proxima die dominica ſequenti erit initium ſeptuageſimę: vnde verſus:

A feſto ſtellæ numerando perfide lunam.
Quadraginta dies poſt ſeptuageſima fiet.
Biſſextus quando fuerit ſuperadditur vnus.
Si cadit in lucem Domini, tunc ſume ſequentem.
Si cadit in feriam ſeptenam, ſicque Biſſextus.
Linque diem Domini primū, ſummaſq; ſecundū.

¶ Habita ergo ſeptuageſima terminos aliarum mobilium feſtiuitatum facile ſcire potes. Nam à ſeptuageſima vſque ad quadrageſimam, ſunt tres integræ ſeptimanæ à quadrageſima, vſque ad Paſcha ſunt ſex integræ ſeptimanæ: à Paſcha vero vſque ad diem Lunæ rogationum ſunt quinque ſeptimanæ, & vnus dies: à paſchate vero vſque ad Pentecoſtem cõputantur quinquies de-
5 cem dies. † Terminum quoque Paſchalem his verſibus ſcire potes.

Poſt Nonas Martis, vbi ſit luna nona require.
Tertia lux Domini proxima Paſcha tenet.

¶ Rurſus vbicunque poſt duodecim Calen. Aprilis luna decimaquarta reperitur in dominica proxima Paſcha celebratur. Item qualiſcunque luna fuit in Calend. Ianua. talem fac cum feſto ſancti Benedicti, ſiue duodecimo Calend. Aprilis & illam computes vſque ad vigeſimamquartam, & ibi erit Pa-
6 ſcha Hebræorũ. ¶ † Rurſus ab viij. idus Martij, vſque ad Nonas Aprilis ſunt dies xxix. quocunque ergo illorum luna fuerit prima: computetur vſque ad xiij. & ibi erit Paſcha Hebræorum. Eſt etiam & alia ratio inueniendi Paſcha per ætatem Lunæ, quoniam quando Luna currit per vnum, erit Paſcha dominica prima poſt Nonas April. quando currit per duo, erit dominica prima poſt viij. Calend. Aprilis, quando currit per tres erit dominica prima poſt Idus Aprilis, quando per quatuor erit dominica prima poſt Nonas Aprilis, quando currit per quinque erit dominica prima poſt xj. Calend. Aprilis, quando currit per ſex, erit dominica prima poſt iiij. Idus April. quando currit, per ſeptem, erit dominica poſt iij. Calen. Aprilis, quando currit per octo, erit dominica prima poſt quartumdecimũ Calend. Maij, quando currit per nouem, erit dominica prima poſt ſeptimum Idus Aprilis, quando per decem, erit dominica prima poſt vj. Calend. Aprilis, quando per vndecim, erit dominica prima poſt xvij. Calend. Maij, quando per duodecim, erit dominica prima poſt pridie Nonas April. quando per tredecim, erit dominica prima poſt ix. Calen. Aprilis, quando per quatuordecim, erit dominica prima poſt ij. Idus Aprilis, quando per quindecim, erit dominica prima poſt Calend. Aprilis, quando per ſexdecim erit dominica prima poſt duodecim Calend. Aprilis, quando per decem ſeptem, erit dominica prima poſt v. Idus Aprilis, quando per viij. erit dominica prima poſt iiij. Idus Aprilis, quando per xix. erit dominica poſt xv. Calend. Maij. ¶ Tabulas ſuper manuales nonnulli ad inueniendos Paſchales terminos cõficere ſicut Dionyſius, Iſidorus, & quidam alij, quas ad preſens duximus dimittendas, ne difficultas ſit nimium onerosa. Ad preſens igitur ſufficient carmina noſtra ſcripta.

Eſſe grauem nobis bello carmen caueamus.
Bellum ſæpe gerens, etiam puto deijcit hoſtem.
Mox animæ lucrum inuenies cum religioſis.

In his verſibus ſunt xix. dictiones xix. annis cycli lunaris ſeruientes, prima primo: ſecunda ſecundo, & ſic per ordinem: ſumpto initio à primo anno cycli, & quota fuerit prima litera dictionis in ordine alphabeti, quæ nõ deſignat in m. tota die Aprilis computando à menſis principio, verſus finem, erit terminus Paſchæ Hebræorum, id eſt, Luna xiiii. & in proxima dominica ſubſequenti erit Paſcha noſtrum: ſicut in ſexta parte ſub tractatu de Paſcha plenè dictum eſt. Ibi etiam patet quare ſuper v. Calend. Aprilis, ſcribitur in Calendario reſurrectio Domini. Si vero dictio deſinit in m. quota eius erit prima litera in alphabeto tota die Martii computando à menſis fine, verſus principium, erit terminus paſchalis Iudæorum, & in primo die dominico, qui poſteà occurrerit deſcendẽdo verſus finem erit Paſcha noſtrum: hoc cautius obſeruando quia carmen & caueamus in præfatis verſibus debent ſcribi per k & hoſtem debet ſcribi per h. quæ in hoc loco pro litera reputatur. Poteſt & aliter Paſcha facilè inueniri: pone enim in Calendario tuo in margine aureum numerum ſequentem videlicet

delicet iuxta xij.Calend.Aprilis,pone xvj.
iuxta xj.Calen.pone v.iuxta ix.Calen.xiij.
iuxta viij.Calen.ij.iuxta vj.Calen.x.iuxta
iiij Calend.xviij.iuxta iij.Calend.vij.item
iuxta Calen. April.xv.iuxta iiij.No.April.
iiij.iuxta ij.Noñ.xij.iuxta Noñ.j.iuxta vj.
Idus xix.iuxta v.Idus xvij.iuxta iiij. Idus
vj.iuxta ij. Idus xiiij. iuxta Idus iij. iuxta
xvij.Calend. Maij.xj.iuxta xv.Calend.xix.
iuxta xiiij.Calen.viij.Volens ergo terminū
8 Paſchæ inuenire adde † vnū annis Domini
tunc currentibus: poſteà diuide ipſos quo-
ties poteris per xix.& ſi diuiſio perficiatur
in xix.ita quòd nihil ſuperſit: currere ad
Calendariū tuum,& in die illa,iuxta quam
inuenies ſcriptum xix.erit Paſcha Hebræo
rum, quod ſemper celebrant in xiiij.luna,
& in ſequenti dominica erit Paſcha noſtrū.
Si verò aliquid ſuperſit ſuper vltima xix.pu
ta quinque, vel x.vel xv.dies tunc Paſcha
Hebræorum erit in die illa, iuxta quā ſcri-
ptum inuenies v.vel x.vel xv.& ſic de alijs
præmiſſis numeris & diebus, & in ſequenti
dominica erit Paſcha noſtrum, quod nō po
teſt eſſe ante xj.Calend.April.nec poſt vij.
Calend.Maij.verbi gratia. Hoc anno com-
putantur anni Domini mille.cclxxxvj.quō
rū mille cclxxiij.ſunt rectè diuiſi per xix.
ſuperſunt ergo xiij. de præmiſſo numero
quibus additur vnus & fiunt xiiij. vbi ergo
inueneris in tuo Calendario hunc numerū,
ibi erit hoc anno Paſcha Iudæorum, in ſe-
quenti verò anno erit, vbi inuenies ſcri-
ptum xv.& ſic vſq; ad xix.poſteà verò redi-
tur ad primū,& ſic perpetuò fiet.¶ Per eun
9 dem † quoque modum poteris terminum
ſeptuageſimæ inuenire. Pone enim in Ca-
lendario tuo in margine iuxta xvj.Calen.
Februarij hūc numerū decimum octauum.
item in eadē linea pone xix.iuxta xv.Cal.
Februa.pone v.iuxta xiij.Cal.xiij.iuxta xij.
Calen.ij.iuxta x.Cal.x.iuxta viij.Cal.viij.
iuxta vij.Cal.vij.iuxta v.Cal.xv.iuxta iiij.
Calen.iiij.iuxta ij.Cal.xij.item iuxta Cal.
Februarij xix.itē iuxta iij.Noñ.Februa.vj.
iuxta vj.Idus iij.iuxta v.Idus iij. iuxta iij.
Idus xj.iuxta Idus xix. Diuiſis ergo annis
Domini per xix.vt præmiſſum eſt vide qui
numerus ſupereſt. ſuper xix.& vbi illum in
ipſo Calēdario inueneris ibi erit terminus
ſeptuageſimæ, qui ſemper eſt in luna xj.&
in ſequēti dominica,ſeptuageſimā celebra-
mus, quæ nō poteſt eſſe ante xv.Cal.Febru.
nec poſt ix.Cal.Martij. Sic nec quadrageſi-
ma poteſt eſſe ante vj. Idus Februarij: nec
poſt ij.Idus Martij.¶ Eodem etiam modo
† terminus Pentecoſtes inueniri poteſt.Po- 10
ne enim in tuo Calendario in margine iux-
ta vij.Idus Maij xvj. Idus v.iuxta iiij. Idus
xiij.iuxta iij.Idus ij.iuxta Idus x.item iuxta
xvij.Cal.Iunij xviij.iuxta xv.Cal.vij.iuxta
xiij.Cal.xv.iuxta x.Cal.iiij.iuxta xij. Cal.
xij.iuxta ix.Cal j.iuxta vij.Calen.xix.iuxta
quintum Cal.xij.iuxta iiij. Cal.vj.iuxta ij.
Cal.xiiij. item iuxta Cal. Iunij iij.iuxta iij.
Noñ.xj.Noñ.xix.iuxta viij.Idus viij. Diui-
ſis ergo annis Domini per xix.numerū illū,
qui ſupererit,ſuper decē & nouem quęre in
præmiſſis locis Calendarij,& vbi illū inue-
neris,ibi erit Pentecoſte Hebręorum,quod
ſemper eſt in Luna quarta, & in ſequēti die
dominica erit Pentecoſte noſtrum.quod nō
poteſt eſſe ante vj.Idus Maij, nec poſt Idus
Iunii:ſicut nec rogationes eſſe poſſunt ante
vii.Calend.Maii: nec poſt iii.Calen.Iunii.
Poteſt etiā Paſcha aliter inueniri per hanc
tabulā † quinque quindecim tredecim duo 11
viginti duo decem triginta decem, & octo
ſeptem.xvii.quindecim quatuor xxiiii.xii.
vnū xxi.nouem xxix.decem & ſeptem. Iſti
numeri repreſentant quoſdam dies Aprilis
& Martii:in quibus contingit Paſcha He-
bræorum, cōputando dies illos à principio
ipſorū menſium, ita ꝙ ipſi numeri à viginti
infrà reſpondeant Aprili à viginti ſupra
Martio: hoc vult hæc dicere tabula, ꝙ in
primo anno cycli lunaris eſt Paſcha He-
bræorū in quinto die intrantis April.in ſe-
cundo anno eiuſdē cycli eſt quintadecima
die intrantis Martii, & ſic de aliis, donec
numeri ipſius tabulæ compleantur poſteà
ceditur ad primum annum cycli. Qualiter
aut inueniātur anni cycli. dictum eſt ſuprà,
vbi agitur de epacta. Quare feſta Saluato-
ris excepto feſto natalis ſiue natiuitatis
ſint mobilia, dictū eſt in ſexta parte ſub fe-
ſto natalis. Vltimò ſecundū Iſidorum,ſcien
dum eſt, quod inter Latinos & Græcos eſt
varietas ſuper termino feſtiuitatis Paſcha-
lis, quod prouenit, quia Latini à iii.Noñ.
Martii, vſq; ad tertium Noñ.Aprilis primi
menſis, Lunam requirunt,& ſi quindecima
Luna dies dominica peruenerit: in aliā do
minicā Paſcha protrahūt,vt præmiſſum eſt;

Græci

Græci vero obſeruant primam Lunam ab viij. Idus Martij, vſq; in diem nonã April.

SVMMA.

1 *Cyclus quid.*
2 *Cycli ſex numero: ſolaris, decem nouealis lunaris, epactalis, magnus, & indictionalis, quos percurrit ibidem. & num. 3.4.5.6.7.*

De Cyclo. Cap. 13.

QVIA in pleriſque huius partis locis de Cyclo mentio facta eſt, ideo de Cyclo aliqua dicamus. ¶ Notandum eſt er-
1 go, † quod Cyclus eſt ſpacium aliquotũ annorum in ſe rediens ſecundum aliquos numeros, & dicitur quaſi circulus, per duplicem ſyncopam. Eſt enim Cyclus vocatus eo q̃ in orbem digeſtus ſit, & quaſi in circulum diſpoſitum ordinem compleatur annorum ſine varietate, & ſine arte. Sunt autem
2 ſex † Cycli. Primus ſolaris incipiens in vj. Calend. Martij in feſto Matthiæ, conſtans ex xxviij. annis continens concurrentes & regulares ſolares, & dominicales, & annos
3 biſſextiles & communes. ¶ † Secundus Cyclus eſt decem nouenalis, conſtans ex xix. annis, & incipit à Ianuario continens in ſe aureum numerum, & claues terminorum. ¶ Tertius eſt Cyclus lunaris incipiens ſimiliter à Ianuario, habens xix. annos: incipit autem quarto anno cycli decemnouenalis, hunc inuenerunt Romani, vt ſcirent qua hora Luna à Sole accenderetur, ſed quia proceſſu temporis hæc inuentio falſificata eſt: nihil operamur ſecundum hunc Cy-
4 clum. ¶ Quartus eſt epactalis † incipiens v. Calend. Septembris habens ſimpliciter anno. xix. continens in ſe regulares, & lunares, & epactas, & annos communes, & em
5 boliſmales. Quintus † eſt Cyclus magnus, conſtans ex quingentis xxxij. ann. vel ſecundum alios quingentis triginta annis: ſecundum quem formatur tabula Dionyſij.
6 ¶ Sextus eſt Cyclus † indictionalis conſtans ex xv. ann. & continens indictiones. Romani enim quia difficilè erat de remotis mundi partibus venire ſingulis annis Romam ad ſoluenda tributa, per eos prouincijs indicta: ſtatuerunt quòd ſaltem ſingulis quinquennijs ſoluerẽtur, ita quod primo quinquennio apportarent pro tributo ferrum pro fabricandis armis. In ſecundo quinquennio argentum, pro ſtipendijs militibus erogandis. In tertio aurum pro ſimulachris fabricandis, & ſic ſemper poſt aurum, quod in ann. xv. ferebatur, incipiebat quinquennium, quo ferrum iterum ſoluebatur, & ſic erat quaſi quidam circuitus temporis, quia ergo Romani ſic fieri indixerunt. ideo illi anni indictio nuncupati ſunt: de quo dictum eſt ſuprà. Præmiſſum autem ſpatium quinque annorum, vocatum eſt luſtrum, quia venientibus nuntijs prouinciarum cum tributo, cum cereis, & alijs pretioſis ſumptibus vrbem luſtrabant.

Concluſio operis. Cap. 14.

NEMO in hoc opere diuina officia ſufficiẽter exiſtimet expoſita, ne fortè opus extollendo humanum diuinum improuidè extenuet ſacramentum: in diuinis nanque otheijs militæ, tot & tanta ſunt inuoluta miſteria, vt nemo niſi per vnctionem edoctus, ea ſufficiat explicare, quis enim nouit ordinem cœli, & ponit rationes eius in terra? Scrutator quippe maieſtatis, opprimetur à gloria. Ego vero non præualens lippientibus oculis Solem in rota conſpicere, tanti myſterij maieſtatem quaſi per ſpeculum in ænigmate mihi viſus ſum intueri, nec penetrans ad interiora cœnaculi, ſed præ foribus aſſidens in veſtibulo egi diligenter, vt potui, non ſufficiter, vt volui. lxix. diſt. ſi officia. in prin. cum in humanis inuentionibus nil ſit ex omni parte perfectum vij. queſt. j. nihil. Nempè propter innumeras atque ineuitabiles negotiorum apoſtolicæ ſedis iniunctas neceſſitudines, quotidie more fluctuum emergentes, quæ ſtudentis, & ad ſuperiora tendentis obtundunt animum, quaſi perplexus atque varijs & ineuitabilibus irretitus nexibus, vacare ad plenum nequiui, vt vellem quinimò vix valui meditata dictare, nedum concipere meditanda: nam cuiuſq; animus ad plura diuiſus,

diuiſus, fit profectò ad ſingula minor. Quocirca non ſolum benignum ſedulo imploro Lectorem: verumetiam liberum deſidero correctorem. Enimuerò negare nequeo, quin plura inſerta ſint in hoc opuſculo, quæ poſſunt iuſto iudicio, nulla temeritate culpari.ix.di.negare. Verum ſi quid fortè laude dignum reperietur in eo diuinæ gratiæ penitus adſcribatur: nam omne datum optimum, & omne donum perfectum, de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum j. queſt.ij.quam pio. Si quid verò indignum inſufficientiæ deputetur humanæ: nam corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem, aut ſiquidem propriè, aut eorum fortaſſis, quorum dicta plerunq; potius recitando, quam approbando hic introducta noſcuntur. Hoc enim tam ex diuerſis aliorum libellis & commentarijs more mellificantis apis, quam ex his quæ mihi diuina gratia propinauit fructuoſè collegi, & hanc doctrinam interno fluentem nectare, velut fauum mellis in diuinis officijs ſpeculari volentibus, diuino ſuffultus præſidio propinaui, hanc ſolum apud homines ex ingenti perpeſſo labore mercedem expectans, vt apud miſericordiſſimum iudicem pro peccatis meis deuotas orationes effundant.

FINIS.

AD PIVM LECTOREM COR. LAVRIMANI VLTRAIECTIVI PRAEFATIO.

NOn eram neſcius, pie Lector, quum hunc de Eccleſiaſticis officijs librum typis primo excudẽdum propoſuiſſem, quin infinitos propè in me carbones excitarem. Nam tum velut apertis oculis fore ſatis prævidebam, vt noſter hic qualiſcunque labor in varias incurreret reprehenſiones. Atq; id quidẽ haud iniuria. Vt enim omittamus hoc, qui quantumuis piè ſatis de rebus iſtiuſmodi ad Eccleſiam nimirum pertinentibus, ſentiunt, non poſſunt tamen ſe ſe cohibere, quin & aliorum laboribus cenſoriam virgulam quodammodò ſubducant: certè ab eorum morſibus, qui innumera in dies nouorum dogmatum cõmenta excogitant, nullã mihi ſecuritatem auſim polliceri. Hi ſunt, quos ſe Euangelicos & Paulinos appellari nõ pudent, cum in ijs nihil minus ſit, quã quæ in Euangelio præcepta ſunt exequi, quæque à Paulo, qui non ſine cauſa dictus eſt vas electionis, ſunt tradita, recta ratione expendere. Quod adeò verum eſſe iam inde à multis annis per varios ſcriptores, eosq; non minus pios quàm eruditos, abundè oſtenſum eſt. Eo enim humana redijt audacia, ne dicam ſtultitia, eò, inquam, inconſiderata illa ac præceps quorundam hominum libido lapſa eſt, vt non vereantur quadam pervicacia in ſe recipere, quod ab ijs quàm longiſſime abeſt. Ab horum itaq; virulentis impetitionibus, ſat ſcio, tutus eſſe non potero, qui quod hac in parte fecimus, nunquam ſint probaturi. Nam, qua ratione ea probent, quæ cum ſuis inſulis & pernicioſis videant pugnare inſtitutionibus? Quæ nos huc ſanis atque euidentibus probata rationibus adducimus, hæc illi planè reijciũt. Et quid in verò reijciant, ſi nouam ſibi Eccleſiam inuenerint, & in ea nouas, ſi Dijs placet, inſtituerint cæremonias. Sed per Deum immortalem, quod inſaniæ genus eſſe poterit apertius, quam velle magis ſapere Apoſtolis, qui noſtram hanc præſentem Eccleſiam à Chriſto acceperunt, acceptamq; nobis quaſi per manus tradiderunt. His ergo multa mihi dicturi ſunt, multa in eo, quem profeſsimus cauillabuntur, ne eſſet qui illorum ineptias manifeſtè conuincat. Eius enim rei potiſſimum gratia Autorem hunc in lucem emittimus, vt ſemel quam ridiculè rideant, quæ in noſtra fiunt Eccleſia, conſlare poſſit. Clamabunt imprimis vetuſtum eſſe, & qui iam à tineis & blattis propemodum confectus ſit, itaque in tenebris obcæcatus, vt lucem intueri nequeat. Verũ nos omnes adhibuimus operam, vt ab huiuſmodi tineis ipſum vendicaremus, & omnino id fecimus, vt iam lucem facilè agnoſcat. In ea, niſi quid mea me fallat opinio, tam fœliciter & proſperè verſatus eſt, vt non leue vulnus inde hæretici ſint accepturi quod nullum quantumuis efficax medicamentum fideliter ſatis curare poterit. Non quaſi plures non ſint, qui idem aut maius etiã præſtare queant, ſed omnino hoc nobis perſuademus, quòd cum hic plurimis etiam Eccleſiæ noſtræ propugnatoribus adiunctus ſit, & fortiorem & faciliorem multo in hæreticorum aciem, ſi quam inſtruxerint, faciamus impreſsionem, vſque adeò, vt vel haſtam abijcere, vel arenam nobis cedere cogentur. Enimuerò ſane optarim & complures alios huiuſmodi hæreticorum antagoniſtas quotidiè exoriri, qui conſimilibus lacertis cum ijs dimicare non ſubterfugerent, ſed validiſsimis rationibus, tanquam haſtis in manu collocatis, inanes eorum argutias perſtringere adorirentur. Nam ſi quid in me iudicij eſt, quod ſentio quam ſit exiguum, non arbitror alia ratione fieri poſſe, vt commodè horum nouatorum obſtinata pertinacia comprimatur, niſi ſemel communi Marte eos ita ſacrarum literarum teſtimonijs velut enſibus confodiamus, vt poſtquã terga dederint, deinceps nihil noui redintegrare audeant. Qua in re Deum Op. Max facile adiutorẽ habebimus, ſi modò prælium aggrediamur, ac cum pernicioſiſsimis Chriſtianæ Reipub. ciuibus ceu publico certamine manus conſerere nõ defugiamus. Nunquã enim patietur Deus, vt quicquã detrimenti ferat Eccleſia cuius ille caput eſt. Quanquã verò non ignorem, quin ſemper ab Eccleſia condita varij ac multi extiterint Hæretici, ſed hoc ideo factum eſſe certò credimus, vt ita Chriſtus noſtram excitaret ſocordiam. Nunc verò quid dicemus? An non merito luxu perditi adeò dormitamus omnes, vt permittamus ſacroſanctam noſtram Eccleſiam, quam vnicè defenſare deberemus, à nautis, fabris, fullonibus, cerdonibus, palatronibus, tonſoribus, aucupibus, piſcatoribus, cetarijs, coquis, fartoribus, eſſedarijs, baiulis in foro, in compitis & luſtris, in compotationibus, in officinis, in tonſtrinis, publicè & priuatim, ita lacerari, ita capi-

capi, ita proſcindi & conculcari, vt iam mille, ſi dicere fas eſt, in ea naſcantur hæreſes. Nam nemo ferè eſt qui non nouam aliquam de ea excogitauerit opinionem. Sed quo feror? Certè hoc verè dicere poſſum, pie lector, nullum ſatis acerbum poſſe inueniri epiphonema, quod iſti rei conueniat. Quare, vt ad nos redeamus, haud dubiè, quiquid in huius operis editione præſtiterimus, certi ſumus, iſtiuſmodi hæreticis ac nouatoribus non probatum iri. Sed quid adeò ad nos, ſi ijs non placeamus, quibus noſtra exoſa Eccleſia eſt, cui tanquam matri omnem, vt par eſt, honorem deferimus? Nihil equidem hos moror ſi quod res eſt ingenuè proferre liceat. Nihil, inquã, curo, ſi ab illis exemplo damur, modo à noſtris hoc eſt, ab ijs, qui verè ac piè de Eccleſia vnica ſponſa Chriſti & matre noſtra ſentiunt, recipiamur. Non enim hic nobis cornea vſque adeò fibra eſt, quin ab horum vno, ſi fieri poſſet, magis laudari optemus, quàm ab illiuſmodi improbis hæreticis, & Eccleſiæ corruptoribus decem. Fremant ergo illi, per me licet, quibus, vt diximus, noſtra ſordet Eccleſia, qua tamen an aliquid charius purius & ſanctius eſſe debeat, non auſim dicere. Quiduis enim potius fatendum eſt, quam ſi hic contemnamus, quod nobis totius noſtræ ſalutis fons Chriſtus, dum hinc ad patrem emigraret, tanquam optimum quod habuit, pignus reliquit. Quid inquio contemnamus? Imò verò ne tam quidem ſimus inconſiderati, vt quicquam ea de re ſiniſtri ſuſpicemur, quam Chriſtus iam crucis ligno ſuffixus in ſponſam & chariſſimam vxorem accepit. Hanc equidem eſſe arbitror, de qua delicatulus ille puer Salomon myſticè hoc modo cecinit. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te vlla. Formoſa admodum ſit oportet, in qua ne vnus quidem inueniatur næuus, quæque ita omnibus formæ dotibus prædita eſt, vt nihil, quod ad eam rem faciat, deeſſe vnquã deprehendas. Talis eſt Eccleſia, atque ita ſponſi ſui virtutibus exornata, vt ſi qui eam contaminent, ac ſuis ſpurcitijs fœde polluant, morte potius ſint piandi, quam vt vllam hic admittamus excuſationẽ. Quamlibet profectò ignarus non ſim, ſerpentem illum Leuiathan ita ſtudioſe operam dare per ſuos adminiſtratores, tantoq́; vndique nimbos & procellas concitare, vt hanc velut vnicam ſalutis noſtræ nauiculam ita ſemel tempeſtatibus queat inuoluere, quo tandem penitus immergeretur ac periret. Verum hæc omnia ille fruſtra laborat, & quando pugnare hac in parte cum Deo non deſinit, certe aduerſus ſtimulum, quod aiunt, calcitrat. Ex his ergo quæ diximus, vel me deinceps tacente, quantopere fuerit neceſſarium, vt hoc opus de officijs Eccleſiaſticis in apertum produceretur facile colligis. Si enim tam chara nobis Eccleſia eſſe debeat, quam iſtud ipſum à nobis Chriſtus exigit, ſi ea innumera omnibus proculdubiò Chriſtianis præſtet beneficia, ſi nos de via laſſos, & grauibus peccatorum ſarcinis onuſtos, aduenientes vltro excipiat, ſi in ea, poſt æſtuantis animi pernicioſos ardores & deſperata vitæ ſqualentis ſolatia, blanda recipiamus refrigeria, ac delectabiles auræ ſuſurros ſentiamus, ſi denique ad eam tanquam amœniſſimum receſſum lympidis fontibus ac ripis ſmaragdinis conſpicuum nos conferamus, vbi onere peccatorum depoſito tam dulci ac ſalubri cibo & potu refocillamur, vt quicquid moleſtum ſit facile iſthic excutiatur profectò eius ſiue leges, ſiue ritus, & ceremonias omnino negligere non poſſumus. Atqui hac quidem in re omnes facile paſtores ac ſacerdotes habebo imprimis mihi beneuolos, quorum munus præcipuum eſt, in eiuſmodi ceremonijs ita populum & gregem ſibi commiſſum edocere, ne quid amplius in hiſce addubitent. Nam, ſi non illud ignorare volumus, quod lippis & tonſoribus etiam notum eſt, certe hinc omnis proficiſcitur perturbationum in Repub. Chriſtiana colluies. Et pro dolor, quam multi hoc tempore, cum Paſtores, tum Sacerdotes reperiuntur, qui horum non ſolum ignari ſunt, verum etiam quos iſtiuſmodi addiſcere & piget & pudet. Sed hos quæſo, meminerint, quid illis loquatur Ezechiel. Et violabant, inquit, me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmentum panis, vt interficerent animas, quæ non moriuntur. & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentientes populo credenti mendacijs, propter hoc dicit Dominus Deus, Væ paſtoribus Iſrael, qui quod infirmatum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis. Quid iſtud obſecro te? Dicam cõpendio. Quum magis curant quibus ciborum cupedijs ventrem ſaginent, quàm qua ratione populi erroribus queant mederi. Nam tum demum hoc facere intelliguntur, ſi verbum Dei, & quæ ad animarum pertinent ſalutem, populo non interpretantur, poſteaquam eos Deus animarum conſtituerit medicos, & paſtores eiuſmodi, qui dominicum gregem ex Dei ſententia, hoc eſt, vt voluit Hieronymus, ſcientia & intelligentia paſcant. Atqui profectò haudquaquam fieri poſſe exiſtimo, vt ea quis alterum doceat quorum ipſe rudis ſit & ignarus. Benigne itaque hi noſtram qualẽqualẽ accepturi ſunt induſtriam, ſi eam e re ſua eſſe aperte intellexerint. Violabant, inquit Propheta me ad populũ meũ, cum nimirum ſ otius, quid fortunari. Coi aut Veneris iactus portendat,

ſcire laborent, atq; vtrum vinũ meratius ſit dijudicare, quam eas addiſcere diſciplinas, quas cum maxima animarum ſalute ad populum Dei fideliter transfundant. Sed va iſtiuſmodi. Quemadmodum enim Ioſephus dixit ſuis fratribus ſe ad cõſpectum ſuum illos neutiquã admiſſurum, niſi & nimirũ fratrem ſecum adduxerint. Ita quoque Chriſtus verus ille Ioſephus, & cuius hic vmbrã tantum expreſſit cum ſuis fratribus, videlicet ſacerdotibus & ſacroſanctæ Eccleſiæ paſtoribus expoſtulabit ſanguinẽ, hoc eſt, animã eorum fratris minimi, eumq; & manu ipſorum requiret. Quem quidem ſi adducere nõ poterunt, bone Deus, quàm malè cum ijs agetur. Non equidem quemquã iudicio, nec ſpeciatim aliquem perſtringo. ſed ſi quid nequid, vt ait Comicus. Nam vt omittam cætera, oppidò quàm turpe eſt ea ignorare, in quibus indies verſamur. Non poteſt igitur opus hoc non ad eos maximoperè pertinere, quorum fidei Eccleſiæ gubernacula commiſſa ſint. Hic enim præter rationem legitimè legendi cantandiq; officium diuinum, rituſq; & Eccleſiæ ceremonias luculentam ſanè ad obſcuriora quædam ſacrarum literarũ loca explicationẽ non vulgaribus veterum Orthodoxorum teſtimonijs confirmatam habebunt. Porrò autẽ pleroſq; fore facilè crediderim, qui nos cuiuſdam negligentiæ atq; inconſtantiæ inſimulabunt, quaſi parum conſideratè, quæ nos deceant, perpendamus, vt qui iampridem Iuriſprudentiæ nomen dedimus, & in eius caſtris hactenus militauimus, modo ijs nos intermiſceamus, quæ ſunt Theologorum. Fateor equidem me præter profeſſionem facere, quod ſi peccare eſt, fateor id quoque. Verum, mea quidẽ ſententia, omnis profeſſio in ijs ſilet, quæ cõmunem ſpectãt vtilitatem. Et certè vniuſcuiuſq; profeſſio eſt, vt proſit quamplurimis, & obſit nemini. Nec vero is ſum, qui tantum meo tribuã iudicio, vt ſolus omne operis huius in lucẽ proferendi conſilium cœperim. Cũ enim primo illud ad manus meas perueniſſet, exemplo quibuſdam amicis communicaui, quorum iudicium & doctrina non vulgaris vſq; adeo mihi perſpecta fuit, vt non dubitarim, quicquid laudem mihi perſuaſiſſent, vel perpetuo nominis periculo, aggredi. Hi me non ſolũ ad editionem adhortati ſunt, verum etiam honeſtis monitis, ita me interdum oſcitantem & ſomniculoſum excitarunt, vt hinc quoque factum ſit, quo opus hoc magis excultum prodire non potuerit. Dedimus itaq; operam, vt author hic, qui iam propè quadringentis annis horridus, incultus, ieiunus & ſquallidus inter fœdiſſimas chartas a muribus penè totus corroſus delituit, iam tandem in manus eruditorum aliquãto tertior, ornatior, ac politior veniret, ijs ſublatis mendis, quæ lectori nauſeam parere potuiſſent. Quod ſanè, quantis mihi conſtiterit laboribus, tum verius, lector, dixeris quum ſingula attenta lectione diligenter diſcuſſeris. Vetus enim ille codex manu ſcriptus, ita arctis ac preſſis characteribus fuit exaratus, vt legi admodum mihi fuerit difficile, vſque adeo, vt ſæpenumero, ſi quam ſententiam elicere voluiſſem, debuerim profectò diuinare: tametſi quidem me non lateat, quàm in huiuſmodi rebus diuinatio ſit odioſa, ne dicam pericu oſa. Dabis interim veniam, ſi quæ interdum vocabula occurrant minus latina, quæ eiuſmodi ſunt, vt mutari non debuerunt. Hic nanque illud cogites velim, quod alibi libens feceris, nempè omnes artes peculiares ſuos habere dicendi modos. Nemo eſt, vel mediocriter eruditus, qui non facilè ſciat Eccleſiam quoque non ſolum ſua habere vocabula, ſed & quamplurimas dicendi phraſes latinæ linguæ authoribus prorſus inauditas. Verum hæ ſunt iſtiuſmodi; vt eas hic mutare ſi voluiſſem, non potuiſſem, & ſi potuiſſem, non voluiſſem, ne hic mihi accidat, quod pluribus vſu venire ſolèt, qui dum rem illuſtrare conantur, eam penitus peruertunt. Nec profectò quanquam offendere debet ſi hic interdum dilutas, ac vt videbitur, futiles inuenerit rationes, cum in nonnullis author hic non tam veras, quam pias ac vulgo familiares habere ſtuduerit, cuiuſmodi ſunt de diſſolutione ſtella a magis viſa, & cur miſſa de defunctis celebretur feria ſecunda, atque his ſimiles aliæ, qua in re te etiam admonitum volui. Quare ad poſtremum vnum hoc rogo pie lector, vt noſtram operàm & induſtriam, ſi quàm hic indicaueris, æquo animo accipias, & eam ſolum promptitudinem benignè amplectaris, qua non paſſi ſumus hoc opere diutius aliquem defraudari. Certo enim ſperamus, ſi non vtile, ſaltem minus moleſtum fore ijs, qui ſacris literis & pietati maximè operam dare conſueuerunt, vt hinc ita deinceps Eccleſiam ſtudioſius amare, colere, atque obſeruare diſcant, quo ad æternam illam Eccleſiam, cuius noſtra hæc duntaxat adumbratio quædam eſt, queant ſuo tempore peruenire. Quod vt faciat Chriſtus, etiam atque etiam oramus, quem in hac editione maxime honoratum optamus.

Diuinorum

DIVINORVM OFFICIORVM, AC EORVNDEM RATIONVM BREVIS EXPLICATIO

D. Ioannis Beleth, à Cornelio Laurimano Vltraiectino caſtigata, & in lucem edita.

Prooemium, ac breuis totius operis partitio.

IN primitiua Eccleſia prohibitum erat, ne quis loqueretur niſi eſſet qui interpretaretur. Quid enim obſecro prodeſſet loqui, ſi non intelligeretur? Certè nihil. Hinc illa laudabilis inoleuit conſuetudo in quibuſdam Eccleſijs partibus, vt pronunciato ſecundũ literã Euangelio, ſtatim vulgari illud populo exponeretur. Quid vero de noſtris tẽporibus dicemus, ſi vix, ac ne vix quidem inueniatur qui, quæ legerit vel audierit intelligat, quiſq; ſatis animaduertat, quę viderit, aut egerit? Vnde profectò illud verè dicere poſſumus, quod olim propheta cõqueſtus eſt: perit ſacerdos quaſi è populo vnus. Videt̃ ergo tacendũ potius eſſe, quàm pſallendũ, ſilendũ omnino, quâm tripudiandum, ſi in hanc temporũ infœlicitatẽ incidimus. Verumenimuero ne aliqñ ora canentium ad te Dñe Deus turpiter claudantur, ad hoc damnum euitandũ, triplex adhibebimus remediũ, ſi primo de eccleſiaſticis inſtitutionibus, deinde de expoſitionibus diuinorum ſermonũ, ac tandem etiã de dierũ ratiocinationibus quàm fieri poteſt breuiſſimè, dixerimus. Ac primũ quidẽ ad eos pertinere poterit, qui modo incipiunt, ſecundũ verò ad eos, qui iam profectũ aliquẽ ſentiunt, tertium denique ad illos qui ad perfectionem quandã peruenerunt. De his igitur breuiter & compendioſè deinceps dicamus vt per nos aliqua ex parte eorũ conſulatur ignorantiæ, qui quemadmodum de his rebus ſentiendum ſit, verè neſciunt.

De rebus ſpecialiter Deo conſecratis. *Cap.* I.

TAmetſi quidẽ rerum hãc vniuerſitatem Deus, ad noſtrũ maximè cõmodum, ex nihilo creauerit, vt hinc meritò, & ſic vocetur omnium Dominus iuxta illud. Domini eſt terra & plenitudo eius: ab illa tamẽ vniuerſitate quędã ſibi specialiter retinuit. Quemadmodũ enim illa in quatuor partes ſecari poteſt, ita hic a quali bet parte aliquid ſibi propriè vendicauit. A locis, loca veneranda: a temporibus, dies feſtos: a rebus, decimas, primitias, oblationes, & ſi quæ ſunt alia, quæ donari ſolent: a perſonis denique, quas velut ſibi dicatas habet, vt ſunt miniſtri altaris, monachi, & moniales. De quibus ſanè omnibus videlicet de locis, temporibus, rebus, perſonis ac earundem multifarijs officijs, deinceps ordine dicemus. Et primo quidem de locis.

De loco. *Cap.* II.

LOcorum itaq; venerabiliũ alia ſunt orationi dicata, alia verò neceſſitati humanæ deputata. Loca humanæ neceſſitati deputata ſunt hæc: Xenodochium, noſocomiũ, gerotocomiũ, orphanotrophiũ, prototrophium, brephotrophium. Sic cum patres & religioſi Imper. loca quædã inſtituerunt, quò ſe reciperent peregrini, orphani, ſenes, emeriti, infirmi, imbecilles & saucij. Loca autẽ quę orationi dicata ſunt, quędam ſacra ſunt, quędã ſancta, quædã religioſa. Sacra loca ſunt, quæ per Pontificem Deo ritè ſunt cõſecrata, & quaſi ſanctificata, quę diuerſis appellãtur nominibus, præcipuè tamen his: Eccleſia ſacrariũ, ſanctuariũ ſacellum, tẽplum, oratoriũ, Dei tabernaculũ, monaſterium, cœnobium, κυριακὴ dominicalis, Domus oratiõis, baſilica, capella. Sed ignorandũ nõ eſt, quin oratoriũ pro ipſa Eccleſia interdũ accipiatur, atq; etiam quiuis locus alius ad orandũ cõſtitutus, vocetur oratoriũ: cuiuſmodi in ſuis cœnobijs ſibi ſtatuerunt monachi. Sancta verò, ſunt loca immunitatis circa monaſteria, ſub certæ pœnæ interminatione cõfirmata: quẽadmodũ apud noſtrã Lutetiam cernitur, velut clauſtrum quoddam, in quo ſunt ædes canonicorum.

Nam cuiuſcunque celeris reus ſit, ſi illuc tanquã ad ſyſũ perfugerit, maxima ei præſtatur ſecuritas. Sic muri etiã & portæ ciuitatis, ac theatra vt ſancta eſſent, ſancitum eſt legibus. Poſtremò locus religioſus ille dicitur, in quo integrũ hominis cadauer ſepultum eſt, vel tantũ etiam caput. Corpus enim obtruncatũ, niſi & caput adſit, locũ religioſum facere nõ poteſt. Quare, cum hactenus de locis dictũ, ſit illud vnum adijci oportet, vt, quemadmodũ Eccleſia ſit ædificanda, paucis declaremus. Facto enim loco fundamenti neceſſe eſt, vt Epiſcopus cũ primo aqua luſtrali, quam benedictã vocant, aſpergat, ac tum denique primũ fundaměti lapidem, qui crucem ſibi impreſſam habere debet ipſe iaciat, vel iuſſum eius ſacerdos alius, ſi ipſe adeſſe nequeat. Et omnino quoq; neceſſarium eſt, vt ædificetur verſus Orieuté, hoc eſt, verſus ſolis ortum æquinoctialem, nec vero contra æſtiuale ſolſtitiũ, vt nonnulli & volunt & faciunt.

De temporibus. *Cap.* 3.

HIs igitur de locis ita breuiter expoſitis, dicendum, eſt de temporibus. Accipimus aũt hic tẽpa, pro diebus, quorũ alij ſunt feſti, alij ſolennes, alij verò profeſti. Ac profeſti quidẽ ſunt, quia nulla ſpeciali celebritate fulciunť. At vero aliter Iudęi ſuos vocat dies aliter Ethnici, eorũq́, Philoſophi, aliter demũ chriſtiani. Hebręi primũ diẽ appellãt ſabbatũ, qui præcipuus apud eos habetur. Reliqui oẽs ab hoc denominati ſunt. Vocãt enim ſequentẽ diẽ poſt ſabbatum, primã ſiue alterã ſabbati, & qui deinde ſequitur ſecundam ſabbati, & ſic de alijs, vſq; ad diẽ ſeptimũ, qui illis vel ſeptima ſabbati, vel ſabbatũ ſabbatorũ dicitur. Apud Ethnicos verò, tam vulgus, quàm Philoſophi jjdẽ vtebantur nominibus, niſi ꝙ in ijs diuerſam inter ſe habuerint rationem. Vtriq; enim primũ diem ſolis appellabant ſecundũ, Lunæ: tertiũ, Martis: quartũ, Mercurij: quintũ, Iouis: ſextũ, Veneris: ſeptimum Saturni. Sed ideò hos vulgus ita nominabat, quia Solem, Martem, Mercuriũ & alios, deos eſſe arbitrabatur: Philoſophi verò ob hanc cauſam, quod planetarũ horum motibus humanæ vitæ natura cõſtituatur. Proinde nomina hæc ſacra ſcriptura haud quaquã recipit, quanquã paſſim in vſu habeantur. Chriſtiani denique ab his longè aliter dies nominat, proprijs nimirũ appellationibus. Nam ſabbatũ Iudæorũ vſq; adeo non obiecerunt quin cum ijs illud libenter habere velint, partim ob Hebraici ſermonis authoritatẽ, partim etiã ob interpretationis ſignificationẽ. Sequentẽ verò diem, vocãt diem dominicũ, tum propter Chriſti reſurrectionẽ, tum propter ſpiritus ſancti è cœlis miſſionẽ, vel quia Ioannes Euãgeliſta in ſua Apocalipſi ſic ipſum nominauit. Ait enim ibi hoc pacto. Fui in ſpiritu in die dominico. Sed diem qui proximè dominicam ſequitur, feriam vocant ſecundã, itemq́, & alios dies ad ſabbatũ vſq;. Dicuntur autem feriæ à feriando, non ꝙ a neceſſarijs vitæ operibus ſit feriandũ & abſtinendũ, ſed qm̃ toto vitæ noſtræ tẽpore a vitijs feriari debeamus. Dies feſti porrò ſunt dies ſolẽnes, qui, vt ſoli ſeruarentur, quaſi preſcripto & quodam inſtituto recepti ſunt. A ſolo enim vel a ſolito ſolẽne dictũ eſt. Vnde ſolennia feſta vocat Eccleſia, quę certa ſunt obſeruatione cõſtituta. Atq; hinc etiã venit ſolẽnitas, quæ quadripartita eſſe põt, videlicet feſtiuitatũ, ſtationũ, letaniarũ, & ieiuniorũ. Apoc. 1.

De ſolennitate feſtiuitatum. *Cap.* 4.

PRimo igitur de feſtiuitatũ ſolennitate agendũ eſt, quæ pluribus nominibus vulgò exprimi ſolet, nimirũ his: feſtiuitas, feſtũ, celebritas, exitus, tranſitus, obitus, aſſumptio, depoſitio, dormitio, paſſio, dedicatio, natiuitas, natalis, vel natale & natalitium. Feſtiuitas dicitur, quaſi feſti ſancti alicuius natiuitas. Natiuitas verò propriè appellatur feſtũ illius natiuitatis, quæ eſt in carne & in mũdo, ita vt hinc ſolũ dicatur natiuitas Chriſti, beatæ Mariæ & Ioãnis Baptiſtæ, quod horũ natiuitates duntaxat ab Eccleſia celebrentur. Natalis vel natale & natalitiũ vocatur ſanctorũ ex hoc ſeculo cõmigratio. Quia vt ſeculo & mũdo moriuntur, ita tunc cœlo naſcuntur indifferenter autẽ tria hæc vocabula vſurpantur. Dicitur porrò tranſitus feſtũ, quod eſt de morte beatorũ, quum eorũ animæ è corporibus exeũtes per varia loca ſibi incognita tranſire debeãt nempè ſi dicere liceat, per cœlũ aeriũ, æthereũ, criſtallinũ, donec peruenerint ad cęlũ empyreũ. Obitus appellatur, quaſi tum animis angeli veniãt obuiã,

cuiuſmodi

cuiuſmodi de beato Martino legitur. Paſſio autem nuncupatur, quaſi tum maximè corpus patiebatur, cum inde anima excederet. Quapropter fieri etiam poteſt vt vniuſcuiuſq, obitus appelletur paſſio, quũ ille diſceſſus animæ ac diſtractio a corpore, non ſine magno dolore fiat. Nec enim ſine cauſa eſt, quod diuus Hieronymus in vitis patrum de quodã viro ſancto narrat, quid dominũ rogauerat ut ſibi vellet oſtendere quemadmodum è corpore excederet anima abſque dolore & anguſtia aliqua. Nam cum hic quodam die fortè fortuna ab ſuo ueniret tuguriolo, uidit iuxta uiam pauperem quendam ante ſe miſerè proſtratum, ac iam animam agentem, cui aliquot, vt perſpicuè videbat, aſtabant angeli, qui eius expectabant animam, ut eam ad ſuperos deportarent. Verum hi poſteaquã illic multum diuque expectaſſent, vox miſſa è cœlis ad angelos illico audita eſt. Ad quid tandem moramini? Ad quam illi reſponderunt Dominum præcepiſſe, ut animã illius ſine corporis anxietate educerẽt, quod certè facere non poterant. Haud iniuria ergo cuiuſque obitus & paſſio dici poteſt. Aſſumptio uero propriè dicitur tranſitus beatæ Mariæ, & Depoſito ſancti Ioannis Euangeliſtæ, qui niuus ſepulchrum ingreſſus eſt, & ſe quaſi in illud depoſuit. Tandem etiam dormitio, mors appellatur ſanctorum quæ illis eſt velut optatiſſima quies. Sicut enim a ſomno validiores atque integriores ſurgere omnes ſoleamus, ita & ſancti ſine difficultate reſurgent in corporibus glorificatis quaſi è ſomno fuiſſent experrecti. Vnde illud eſt, quod Dominus de Lazaro dixit: Lazarus amicus noſter dormit.

De feſtis. *Cap.* 5.

FEſtorum quædã ſunt generalia, quædã particularia. Generalia, ſunt quæ generaliter ab omnibus celebrãtur, vt feſta Trinitatis, beatę Mariæ, natiuitatis Domini, Paſchæ; Pentecoſtes, ſanctæ Crucis, Apoſtolorum, Euangeliſtarum, ſancti Ioannis Baptiſtæ & Euangeliſtę, Laurentij, Nicolai, Sylueſtri, Martini &c. Feſta autem particularia ſunt, quæ tantum in una coluntur prouincia, ut feſtũ beati Hylarij, quod in Aquitania dũtaxat obſeruatur. Vel etiã quæ in uno ſiũt epiſcopatu, uel in una uilla aut parochia, dicuntur feſta particularia. Notandum interim obiter hic eſt, in colendis feſtis dignitatem quandam & ordinem eſſe attendendum. Feſta etenim Trinitatis digniori cultu ſunt celebranda, deinde feſta beatæ Mariæ, præcipuè tamen Aſſumptionis, ac tandẽ quoq; feſta ſanctæ Crucis, quæ duo ſunt. De alijs antè intelligenti facilè eſt iudicare. Quot ſunt feſta Trinitatis, tot beatę Mariæ eſſe ſciẽdum eſt. Cauſæ vero feſtorum quæ ſint, & cur quædam non ſuo tempore, ſed alieno celebrentur ſequentia commodius declarabunt.

De ſtationibus. *Cap.* 6.

DE letanijs quidẽ modo non incommodè dicendum foret, niſi de ijs tum paulo opportunius eſſemus dicturi, cum de feſtis iuxta temporum varietates tractabimus. Operęprecium igitur eſt, vt hoc tempore his ſuperſedeamus, ac modo de ſtationibus agamus, vbi ſex ſunt conſideranda. Primo, quid ſit ſtatio, & quamobrem ſic appellata: ſecundo, vnde initium ſumpſerit: tertio, quot ſint earum ſpecies: quarto quare huiuſmodi ſolennitas ſtationum ſit inſtituta: quinto, cuiuſmodi ſint perficiendæ: vltimo denique quæ ſit differentia inter ſtationes, proceſſiones, & letanias. Et quidem ſtatio, prout hoc in loco accipitur, eſt proceſſio, quæ fit ad aliam Eccleſiam: vt Deo perſoluantur gratiæ. Dicitur autem ſtatio, quòd ſtantes Deo agimus gratias, non flexis genibus ſicut in letanijs: nec in eis ſupplicationis vtimur vocibus, ſed laudem Deo cantamus. Videntur tamen ſtationes a veteri lege ad nos fluxiſſe. Tum enim populus Iudaicus, atque etiam complures Ethnici Hieroſolymam conueniebant in maximis ſolennitatibus, veluti in Paſchate & Pentecoſte, vt in templo adorarent, ibique & munera offerrent, ac Deo tandem gratias pro innumeris beneficijs agerent. Ab hac ergo eſt conſuetudine, quod etiãnum noſtra Eccleſia obſeruat, vt oẽs pariter ab oppidis, villis, alijsq; locis ſuburbijs in ſeptimana Paſchali & Pentecoſtes ad epiſcopalẽ Eccleſiã conuenirent. Sunt item aliæ ſtationes, quæ a Romanis originem traxerunt, qui in eiuſmodi

frequenter admodum verſabantur. Si quando enim diu[tur]nis temporibus ſe ab hoſtibus vndique obſeſſos animaduertebant, aut grauiora ſibi imminere pericula, ſanctorum interceſſiones implorabant, vt quicquid eſſe per cul[pam] tande[m] ceſſaret. Quo quidē facto proceſſionibus ad eius ſancti Eccleſiam conueniebant, cuius patrocinio fuerant liberati, vt tanto beneficio dignas gratias Deo agere poſſent. Atq; ita ſanè fiebat ſtatio ad S. Paulum illo die, quo per eius ſubſidij inuocationem eos liberauerat Dominus. Et ſic de alijs. Stationum autem duę ſunt ſpecies. Aliæ enim ſunt generales, alię particulares. Generales ſunt, quæ in ijs duabus ſeptimanis, quas modo diximus, ad maiorē ſemper Eccleſiam fieri ſolent. Particulares verò ſunt, quæ in diuerſis Eccleſijs, ex cauſa, quam ſtatim attulimus fiūt. Quandoq; etiam fiunt ſtationes cauſa venerationis, nulla alia cauſa interueniente, vt quum in alicuius ſancti feſto ad alius Eccleſiam itur proceſſione à maiori. Rurſus interdum ſtationes fieri dicuntur, cum ob eandem venerationis cauſam diebus feſtis ad diuerſa progredimur altaria. Quare ex ijs, quæ diximus, ſatis conſtare arbitror, quæ ſit ſtationū inſtitutio. Quibus illud tamen addendum eſt, quod quemadmodum Romani in ſua ciuitate ad pericula euitanda ſtationes annuatim fieri ſtatuerunt, ſic quoq; in alijs ciuitatibus ob ſimilem cauſam ſuas inſtituerunt ſtationes. Non eſt propheto, quod multum anxij ſimus circa veſtes, quibus in ſtationibus vti oporteat, cū eiuſmodi eſſe debeant, quales in choro quotidie haberi licet, hoc ſemper obſeruato, vt illi tempori maximè conueniant, quo fiunt ſtationes. Non hic ieiunatur ſicut in letanijs. Non hic flectuntur, vt dictum eſt, genua, ſed lætitiæ voces cantantur, nimirum reſponſoria, vt dicimus, & antiphonæ, vel his quippiam ſimile. Fit nonnunquā vt, dum peraguntur ſtationes, in ea Eccleſia, ad quam itur, miſſa celebretur, & interdum non. Vnt tamen hæc ſunt, abſoluta ſtationis oratione ſemper vnde exierant, reditur. Inter ſtationes verò, letanias & proceſſiones hoc intereſt, quod ſtationes ex cauſis ſuprà dictis, eo, quod expoſitum eſt, modo fiant: letanię quę ſupplicationes ac rogationes ſignificant, ad vitanda quidem fiunt pericula, atq; omnes effugiendum infortunium, ſed nō ſine ieiunio, & veſte humili, aut habitu lugubri, vocibus in modum ſupplicantis. Vnde profectò letanię dicuntur ſupplicationes. Sed euidentius hæc omnia patebunt cum eadem plenius paulo poſt ſimus tractaturi.

De proceſſionibus. Cap. 7.

PRoceſſiones denique duæ ſunt: vna eſt, quam ſingulis annis obſeruamus in Ramis palmarum. Sic enim illam vocamus dominicam, quæ proximè præcedit Paſcham. Atq; hæc quidem illam repreſentat proceſſionē, quæ Domino fuit exhibita à turbis Iudæorū, & pueris cum ramis palmarum, quum inſidens aſinæ Hieroſolymam veniret. Altera vero eſt, quam dominicis diebus celebramus in eius memoriā, quam diſcipuli Chriſto exhibuerunt ipſo die Aſcenſionis, poſtquam cum eo ſimul ad montem Oliueti congrediebantur, vnde illis videntibus aſſumptus eſt. Non ꝙ illud die dominico factum ſit, ſed proceſſio & omnis iſtius diei celebratio in diem dominicū tranſlata eſt, vt à populo tunc maximè ad Eccleſiam confugiente & ſimul & ſolennius coli poſſit.

De ieiunio. Cap. 8.

NVnc videndū eſt, quid ſit ieiunium, vnde dicatur, de authoritate & laude, ſiue cōmendatione ieiunij, atq; eius multiplici diſtinctione. Primum ſanè pertinet ad definitionē, alterum ad interpretationē ſiue originem, tertium ad cōfirmationem, quartum ad amorem, quintum denique ad cognitionem. Ieiunium eſt communis omnium membrorum ſatisfactio, vt ſcilicet membra ſatisfaciant pro peccatis, quæ admiſerunt, vt ſingula peccauit, ieiunet ac ſufficit. Qui ſolus eſt in culpa, ſolus ſit in pœna. Si oculus, ſimiliter. Vnde Hieremias. *Thri. 3.* Oculus meus depredatus eſt animam meam. Et per feneſtras oculorū meorum mors intrauit in animā meam. *Hiero. 9.* Sic Auguſtinus: Oculo nihil nequius. Poteſt autem dici ieiuniū, à ieiuno, quod eſt inteſtinum quoddam, vt inquiunt anatomici, quod in homine, mortuo prorſus vacuum reperitur. Nam & nos itidem cum ieiunamus à

vitiis omnino vacui eſſe debemus, idq; tam in animo, quàm in corpore. Vnde plenius profectò Auguſtinus ſuper Ioannem ieiunium definit hoc modo. Magnum & generale eſt ieiunium ab iniquitatibus & à carnalibus voluptatibus abſtinere. Hoc enim ieiunium omnibus numeris eſt perfectum
Tit. 2. & abſolutum. Cui non abſimile eſt, quod Paulus ait: Sobriè & piè & iuſtè viuamus in hoc ſeculo. Nam quòd, vt ſobriè viuamus, inquit, ad nos planè pertinet, quod piè, ad Dominũ, quod iuſtè, ad proximum. Hinc pietas eſt cultus Deo exhibitus, cum quo velut ex aduerſo pugnat impietas ſiue idolatria. Quare multi in hoc vocabulo pietatis errant, dum in eo vulgo aſſentiuntur, quòd ille dicatur pius, qui è ſuis bonis libens pauperibus quippiam partiatur, contra ille impius, qui quæ pauperum ſunt, ad ſe rapit. Verum ne diutius quadam ſimilitudine labamur, & vitia impietati cõfinia, & virtutes, quæ pietatis nomini non obſcure videntur reſpondere, breuiter deſcribemus. Multum ſanè intereſt inter flagitium, facinus, atque impietatem. Nam flagitium in nobiſmet ipſis eſt: Facinus vero committitur in proximum, & impietas in Deum. Sic quoq; magnũ ſtatuitur diſcrimen inter miſericordiam, clementiam, & pietatem. Vt enim miſericordia maximè verſatur circa naturam: ſic clementiam eſſe dicimus erga iuſtitiam, pietatem erga Deum. Verbi gratia: Miſericordia eſt, ſi quis ad ſupplicium aliquem iuſtè damnatum duci videat, cui ita naturali inclinatione compatitur ac commouetur, vt ipſum a ſupplicio liberet. Quemadmodum etiam dicitur miſericordia, ſi quod pauperi eſt ſuffuratum, ipſi reſtituimus. At uero clementia eſt, ſi quem iniuſtè punitum viderimus, & nos periculis obiecerimus, ut per vim illum eripiamus. Pietas demum eſt colere Deũ, idq; ex mero amore, quam Græci vocant λατρείαν, vel θεοσέβειαν, nos autem Dei cultum rectè appellare poſſumus.

De ieiunij authoritate. *Cap. 9.*

AVthoritas ieiunij triplex eſt. Habet enim authoritatem partim ab antiquitate temporis, partim a loci qualitate, partim denique a præceptorũ inſtitutione, & maieſtate. Ab antiquitate temporis, ꝙ ſtatim poſt orbem cõditum in ipſa hominis creatione eſſe cœperit, cum diceretur. De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas. A loci uero qualitate, quia in paradiſo fuit inſtitutum. A præceptore, ꝙ non Gen. 2
ab homine, ſed a Deo ordinatum fuerit. Rurſus cõmendatur a temporibus & perſonis. Et a temporibus quidem, ꝙ in tempore ante legem, in tempore ſub lege, & in tempore gratiæ ieiunium ſemper fuerit obſeruatum. Ante legem a Moyſe, ſub lege ab Helia, in tempore gratię a Chriſto. Eius autem cõmendatio plena eſt exemplis. Heua quandiu abſtinuit, virgo fuit incorrupta, manſitq; in paradiſo. Sed quum præceptum ieiunij violaſſet, exemplo carnis ſenſit corruptionem, & ſub uiro eſt conſtituta, ac paulo poſt è Paradiſo turpiter eiecta. Ad eundem ſanè modum Adam ſimul atque ieiu- Gen. 3
nium fregiſſet, ex delitijs Paradiſi in hanc mortalitatis miſeriam detruſus eſt. Moyſes poſt ieiunium cum Deo locutus eſt. Helias ſimiliter poſt ieiunium igneo curru in cœ- 4. Reg. 2.
lum ſubuectus eſt. Hieroſolyma a Senacherib tempore Ezechiæ Regis & Iſaiæ centũ 2. par. 32.
octuaginta quinque milibus cęlitus una nocte interfectis, fuit liberata, & ne inter cineratos fœterent, ſolus Senacherib cum decem tantum aufugit in Niniuen, vbi ſexageſimo die poſt a proprijs ſuis filijs fuit interemptus. Item, Iona iram Dei concionante, Niniuitæ in ſacco & cinere ieiuniũ pœnitentiæ agentes conſecuti ſunt veniam. Sic quoque Ioſue filius Naue ieiunio, dum illud per integrũ diem agebat ad Gabaon, Solis & Lunæ curſum cohibuit, & hoſtes ſuos ſuperauit. Ab his itaq; perſonis ieiunium cõmendatur. A loco uero, ꝙ in Paradiſo natum ſit. Sequitur ieiunij diſtinctio.

De diſtinctione ieiunij. *Cap. 10.*

IEiunium ſic primo diuidi poteſt, quod aliud ſit carnis, aliud mentis. Carnis eſt, cum quis abſtinet a cibis. Mentis uero quando quis ieiunat a uitijs. Vel etiam carnis ieiunium dici poteſt, ſi quando quiſpiam ob nimiam pinguedinem ieiunat, ne corpore ſupra modum pingueſcat. Verum illud nullius uirtutis eſt, adeoq; dicendum eſt potius eſſe attenuationis. Qua ratione

& mentis ieiunium eſſe volumus contra luxuriam, ne ſimiliter plus æquo pinguefcat, ac in multis luxurietur. Secundo ieiunium & hoc modo diſtinguitur, aliud videlicet eſſe inſtitutionis, aliud deuotionis, aliud paritatis, & aliud diſpenſationis. Ieiunium inſtitutionis eſt. Quadrageſima a ſanctis patribus olim inſtituta. Quemadmodum enim in lege veteri, ſancti patres rerũ ſuarum omniũ decimas & primitias Deo reddere conſueuerunt. Ita nos quoque debemus ei decimas & primitias offerre, non ſolum ex rebus noſtris, nempè ex frugibus, & alijs quæ poſſidemus, verum etiam ex nobiſmetipſis ſcilicet, ieiunando, idque corpore quidem a cibis, mente uero a uitijs. Eſt enim, ut ſtatim diximus, carnis pariter & mentis ieiunium. Offerimus autem Deo ex nobis primitias & decimas, ſi quando bene operamur.

De inſtitutione Quadrageſimæ, & reliquis ieiunandi formis. Cap. 11.

INſtituta igitur fuit Quadrageſima, pro dierum decima. Sed cur potius quadragenario numero, quàm alio appelletur, euidens ratio eſt, cum quadraginta dies in anno pro decima liquido poſſimus inuenire. Sicut Leuitæ ex decimis, quæ eis offerebantur, ſummo ſacerdoti partem reddebant decimã, ita & nos decimã damus Chriſto uero Pontifici ex triginta ſex diebus, qui ſunt in decima trecentorum & quadraginta dierũ, & ex ſex horis cum quadrante, quæ ſunt vltra dies trecentos & quadraginta. Cum ergo ſummatim ſint dies quadraginta vnus & quadrans, ex quadraginta habemus pro decima quatuor, quibus cũ alijs triginta & ſex cõputatis, exurgunt quadraginta. Reſtat adhuc unus dies & quadrans, quæ ſunt horæ triginta, quarum pars decima tres ſunt horæ, pro quibus in ſabbato Paſchæ ieiunamus vſq; ad noctẽ. Sunt autẽ in anno dies trecẽti & quadraginta ſex, quorum decima pars triginta ſex dies ſunt, excepta decima quadrantis, pro qua voluit Auguſtinus, vt in uigilia Paſchæ, eius diei miſſa nocte celebraretur. Vnde eſt, quod in oratione, quam Collectã dicimus, illo die legimus: Deus qui hanc ſacratiſſimam noctẽ, &c. Dicitur ergo Quadrageſima, quaſi cum decima quatuor. Diebus enim triginta & ſex adduntur quatuor, qui ſunt ex decima. Primus eſt ſanctificationis, hoc eſt, mundificationis, ſi ſic dicere liceat. Quia tũc homo mundatur & lauatur tam anima, quàm corpore. Reliqui tres ſunt primitiarum. Primus dierũ quadraginta, eſt quarta Quadrageſimæ. Tres alij ſunt, vt dictũ eſt, primitiarũ. Et certè ignorandũ non eſt, tres dies ieiuniorum in unoquoq; tempore celebrari, qui appellantur primitiæ, quod ita de ijs ſit diſpenſatum. Proinde ieiunium diſpenſationis eſt, quod in magnarũ ſolennitatum uigilijs fieri dicitur. Solebant enim maiores noſtri illa nocte, quæ proximè feſtum præcedebat, uigilare, unde & uigilias appellabant dies feſta proximè præcedentes, ad quas conueniebãt iuuenes & puellæ, cantores & luſores, ſicut adhuc fit in pleriſq; regionibus, ut in Pictauia, præcipuè in feſtis patronorum eccleſiarũ. Sed quoniam multa inde naſcebantur incõmoda, inſtitutum fuit, ut in locum uigiliarũ ſuccederent ieiunia, ut eo demum modo comeſſationes ſuperfluæ & ebrietates, quæ crebro cõtingebant, tollerentur è medio. Quod in ea forma ab Eccleſia ita diſpenſatum accepimus. Si quis tñ ieiunaret & uigilaret, his vtique haud male faceret. Nihil enim uetat bonũ duplicare. Dicitur autẽ huiuſmodi inſtitutio, diſpenſatio, quaſi in diuerſis (ut ſic loquar) penſatio. Nam ieiuniũ hoc fuit introductũ in cõpenſationẽ vigiliarũ, quæ idcirco fuerũt abrogatæ, ne crebræ illæ comeſſationes atq; ebrietates poſthac fierent. Aliquãdo tamen & canonici rigoris eſt diſpenſatio iuſta de cauſa ab eo, cuius intereſt, facta relaxatio, quẽadmodũ etiã in hoc loco. Viderunt enim quòd melius erat ieiunare, quàm uigilare. Ieiunium porro deuotionis eſt, ſi quãdo quis ſua ſponte ieiunat, ut in uigilia beati Martini, & beati Nicolai. Ieiuniũ paritatis eſt, quum in uigilia ſancti Iacobi, Bartholomæi, & aliorũ Apoſtolorũ ieiunamus, quibus ut ieiunaretur, ſtatutum non eſt. Facimus tamen ex eo, q omnes Apoſtoli in meritis ac præmijs pares ſint. Quorum enim merita æqualia ſunt, neceſſarium planè eſt ut eorum animæ in cœlis ſint æquales. Ob quam ſanè cauſam Eccleſia conſiderauit dignum eſſe, ut pariter omnes ieiunia haberent. Ex Apoſtolis autem ſex tantum

tũm ieiunium habeat inſtitutionis, quorũ item quatuor quũ coniunctim ieiunamus, quatuor duntaxat in vniuerſum exiſtunt Apoſtolorum ieiunia. Nam Petrus & Paulus vnum communiter obtinent, quoniam eodem die paſſi ſunt. Sic Simon & Iudas, qui ita ſimul duo ieiunia efficiunt: tertium habet Matthæus, & quartum Andreas. Cur verò his, & non etiam alijs ieiunamus, ratio in promptu eſt. Vt hoc enim fieret in eorum vigilijs, ideò ſancta eccleſia ſtatuit, quòd ſicut illi pro Chriſti nomine paſſi ſũt, & nos quoque aliquo ſaltem modo cũ eis patiamur, ſi beatè cũ eis viuere optemus. Eadem ratione etiam de alijs Apoſtolis inſtituiſſet, niſi aliud quippiam impedimento fuiſſet. Impedimenta autem ſunt hæc: Feſtum Philippi & Iacobi quod ipſis Calendis Maij habemus, quæ ſemper ſunt inter Paſcha & Pẽtecoſten, quòd ſit tempus lætitiæ & gaudij ieiunandum non eſt. Nec obſtant ieiunia, quæ in diebus letaniarum ſiue rogationum occurrunt, cùm ea ob aliã fiant neceſſitatem, vt patebit dilucidius in ſequentibus, Nam & tunc ieiunatur ab aliquibus propter ſpiritus ſancti expectationem. Iacobus Zebedæi ab Herode obtruncatus eſt in diebus azymorum, ita vt neq; ieiunium habeat, neque illi feſtum celebrari poſſit. Feſtum nanque eius, quod ſeptimo Calendas Auguſti obſeruatur, non fit reſpectu illius paſſionis aut mortis, ſed translationis, Tunc enim illi primò dedicata eſt eccleſia in Hiſpania, vt pleniùs oſtendetur eo in loco, quo eius feſtum attingemus. Quod autem non ieiunatur Bartholomæo, cuius feſtum eſt octauo Calendas Septembris, aliud eſt impedimentum. Fertur enim vno die fuiſſe excoriatus, & altero obijſſe, quãquam in legenda ſeu vita eius illud minime habeatur. Quod ſi ergo ita ſit, neceſſarium foret, vt eius vigilia ſecundo die ante feſtum coleretur, quod eſſet contra normam aliorum ieiuniorum feſtiuorum. Vt beato Thomæ ieiunetur, non oportet, quia feſtum eius eſt in Aduentu Domini, in quo quaſi continuum ieiunium debemus obſeruare. Barnabas propterea non habet ieiunium, quia non ſit ex numero Apoſtolorum. Nec profectò dicitur Apoſtolus, niſi quòd, cùm erat Pauli ſocius, vt cæteri ad prædicãdum

Act. 13.

miſſus ſit, Vnde illud. Segregate Barnabam & Paulum. Matthiæ ideò non eſt inſtitutum ieiuniũ, quia feſtum eius in Quadrageſima frequentius ſolet contingere; quã alioqui ſemper ieiunatur. Vel etiam ob eam rem, quòd ex primitiuis Apoſtolis non fuerit, ſed poſt Chriſti paſſionem per aliorum electionem loco Iudę ſubſtitutus. De quo dicitur. Et epiſcopatum eius accipiat alter. Feſtum denique beati Ioannis Euangeliſtæ ſemper celebratur tertio die poſt natiuitatem Chriſti, quo ieiunare nõ licet propter dies feſtos. Nihil interim vetat, quo minus omnium Apoſtolorum ieiunia poſſint celebrari. Optimè enim fecerit, qui ieiunauerit, ſicut in vigilia beati Iacobi ſeptimo Calendas Auguſti ieiunant hi, qui ipſum colunt. Sed iſtiuſmodi ieiunium vocatur paritatis, quod ſecundũ merita ſuſcipitur, nõ inſtitutionis. Eſt rurſus ieiunium aliud inſpirationis, aliud circunſpectionis. Inſpirationis ieiunium eſt, quale fuit in beato Nicolao, qui etiamnũ infans in cunabulis bis in hebdomada ab vberimis matris abſtinuit, ac tantùm ſemel papillas quarta & ſexta feria ſuxit. Ieiunium circunſpectionis eſt, quando prę imminente aliqua tempeſtate, vel hoſtiũ periculo, vel ſimili aliquo infortunio ieiunamus. Deinceps verò ieiunium aliud eſt rationabile, aliud irrationabile. Rationabile appellatur, quod ipſa ratio facilè admittit, quum moderatè cibum & potum ſumimus, ne inde corpus debilitetur. Vnde inquit Apoſtolus: Rationabile ſit obſequium veſtrum, non in comeſſationibus & ebrietatibus &c. Irrationabile eſt, ſi quis velit ieiunare duobus aut tribus diebus cõtinuis, aut integra etiam ſeptimana, cuiuſmodi Deus non approbat, qui vt vitia mori cogantur, non autem vt natura diſſoluatur, vult eſſe ieiunandum. Hinc illud ieiunium poſſe prohiberi, quod nonnulli cõtinuant à cœna Domini vſque ad Paſcha, ſatis manifeſtum eſt. Sunt item aliæ ieiuniorum formæ, quas eadem breuitate perſtringemus. Nam aliud reperitur qualitatis, aliud quantitatis, aliud numeri, aliud ſummæ exactionis, aliud alteritatis vt ſic dicam, aliud xerophagię. Qualitatis ieiunium vocamus, quum carnis eſum nobis in poſterum indicimus. Quantitatis,

Act. 1
Pſal. 108
Roma. 12. 13.

tis, quum quis ad certam menſuram ſibi victum ſubtrahit. & omnino quantum quoque die comedat, quaſi ponderatum habet. Ieiunium numeri, eſt ſi quando quis ita ſecum ſtatuat, vt quolibet die non niſi ſemel poſthac cibum caperet, vel bis, idque ex eo, quòd qui idem ſæpius faciunt, ſic ipſi ſe abijciant ac proſternant, vt nihil inter eos atque inter bruta animantia planè interſit. Hæc enim vt ad paſtum nata ſunt potiſſimùm, ita ſæpius vnoquoq; die ventrem ſaturant. Bis ſeſe reficere humanum eſt, ſemel autem (vt fertur) Angelorum. Quare cùm ſint, quibus ſemel duntaxat cum Angelis quoque die veſci decretum eſt, huiuſmodi ieiunium habere putantur. Sed tolerabilius hoc eſt, illud verò ſtrictius, quod ſumma dicitur exactionis, cuiuſmodi habent hi, qui radicibus & herbis veſcuntur, vt in deſerto Ioannes Baptiſta, & in eremo Maria Aegyptiaca, quæ cũ duobus tantùm panibus traiecit Iordanẽ, vitamque auſteram & ſolitariam egit annis quinque. Alternationis eſſe dicitur ieiunium, cum quis alternatim ieiunat, nimirum ſi cum hoc die abſtinuerit, ſequenti comedat. Xerophagiæ adeò ieiunium, & ſi quando quis cibum comedit aridum. Dicitur enim xerophagia à ξηρὸς ſiccus, & φαγῶ, quod eſt comedo, quaſi dicamus ſiccam comeſtionem, quale eſſe poteſt in pomis, pyris, caſtaneis, prunis, & id genus alijs. Quidam tamen ſiccam cõmeſtionem eſſe arbitrantur legumina cruda ſiue cocta, ſi modò abſque iure comedantur. Poſtremò inuenitur quoddam ieiunium vanitatis ſeu ſimulationis, ut in hypocritis, qui ob fictam ſanctimoniã ieiunant, vt ab omnibus ſuſpiciantur, quoddam neceſſitatis, vt in mendicis, & quoddam virtutis, vt in ijs qui veram corpori inducunt abſtinentiã, quum à culpa animis abſtinent, quum ſeſe victu defraudantes, cibum egenis benignè partiuntur, quem ſuis ventribus detrahũt, quum denique ſeſe eſurientibus velint alios ſuis ſatiari epulis. De ieiunio igitur, eiuſque multiplici diſtinctione hactenus.

De perſonis. Cap. 12.

POſtquàm de temporibus Deo ſpiritualiter dicatis hunc vſq; à nobis dictum ſit, res ipſa poſtulat, vt eodem modo de perſonis diuinis officijs addictis, hoc eſt, eccleſiaſticis, deinceps dicamus. Ad cuius rei maiorem declarationem ſciendum eſt imprimis tres eſſe ſectas, quæ hominibus maximè probãtur, quarum vna eſt Ethnicorum ſeu paganorum, altera Hebræorũ, tertia Chriſtianorum. Prima eſt erroris, ſecunda veritatis, tertia ſalutis. In prima naufragium patimur, in ſecunda à periculo quidẽ eripimur, ſed in tertia ſaluamur. Prima rurſum nos à Deo ſecat & ſeparat, ſecunda illuminat, tertia autem penitus ſaluat & liberat. Verum mos paganorum conuerſus eſt in ritũm Chriſtianorũ. Quæ Dei Opt. Max. mutatio ſanè pulcherrima eſt. Chriſtianorum enim perſonæ tam ſæculares, quam eccleſiaſticæ ab alijs duabus ſectis, nimirum ab Hebræa atque Ethnica, deſumptæ ſunt. Quemadmodum enim apud nos duo ſunt perſonarum genera, laicales videlicet ſiue populares (λαὸς enim populus eſt) & eccleſiaſticæ: ſic apud Ethnicos & Hebræos, à quibus noſtræ habuerunt initium. Apud Ethnicos perſonæ ſæculares erant hæ: Monarcha, ſcilicet Romanus Imperator, patricij, qui & ſenatores dicebãtur, quorũ arbitrio vniuerſa ordinabantur. Reges, duces, præſides, præfecti, tribuni plebis, tribuni militum, prætores, centuriones, decuriones, quaterniones, tribuni, quæſtores, ædiles, aulæ ianitores. In ritu verò templorum erant Archiflamines, flamines, ſacerdotes in vtroque ſexu. Namque apud illos non aliter, atque modo apud nos, erant & mulierum & virorum religioſi conuentus. Inter poetas erant carminum iudices, comœdi, tragœdi, hiſtoriographi. Apud Hebræos porrò eadem fuit perſonarum diuerſitas. Erant enim quædam ſæculares, quædam verò cultui diuino in templis perpetuò addictæ. Et perſonæ quidem in templis erant hæ: ſummus ſacerdos & minores ſacerdotes, leuitæ, nathinnæi, luminum emunctores, exorciſtæ, ianitores vel æditui, & cantores. Inter ſæculares verò imprimis dux populi erat ad regendũ Moyſes, & ſub eo, quos ipſe ad conſilium ſoceri ſui Ietro conſtituerat, nempè erant hi: chiliarchi, hecatõtarchi, pentecontarchi ſeu pentecoſtarchi, & decarchi, hoc eſt millenarij, centenarij,

ſiue centuriones, quintagenarij, decani. χίλια enim millenarium numerum exprimit ἄρχων principem, vnde χιλίαρχος dicitur qui præeſt mille. Sic ἑκατὸν ſignificat centum, vnde hecatontarchus eſt, cui centum parent., & pentacontarchus cui quinquaginta. Nam πεντήκοντα quinquaginta ſonat. Qui autem decem in poteſtate habet rectè appellantur decani, à δέκα decem, quòd ſint ſuprà denos. Apud Chriſtianos quoque perſonæ ſunt partim populares, partim clericales. Populares non ſunt diuerſæ ab ijs quas apud Ethnicos eſſe dicimus, quamuis non vbique. Clericales ſunt, quæ adminiſtrant eccleſiam dicunturque ἀπὸ τοῦ κλήρου quod ſors interpretatur, quaſi ſorte ſint electę. In veteri namque teſtamento ſacerdotes ſorte eligebantur. Quemadmodum etiam Ethnici ſortitione vnum ex liberis ſuis ad clericatum eligebant. Poſſunt nihilominus dici clericales, quia ipſi accipiunt hæreditatem Domini, nimirum decimas & oblationes. Nam κλῆρος Græcis non ſolùm eſt, quod nobis ſors, ſed & hæreditas. Eſt enim ijs æquiuocum, vnoquoque nomine duo hæc ſignificat. Perſonæ autem clericales diuiduntur in monachos quaſi ſint ſoli viuentes à μόνος ſolus, & ἔχω habeo, quòd ab alijs ſeorſim ſoli habitare debeant, & eccleſiaſticos. Quæ ſit porrò perſonarum diuerſitas inter monachos equidem ſatis notum eſſe exiſtimo. Totum enim illud ab ordinum varietate petendum eſt, quam alij albi ſiue candidi, alij nigri appellantur.

De perſonis eccleſiaſticis. Cap. 13.

ECcleſiaſticarum perſonarum genera duo ſunt. Aliæ namque ſunt dignitatis, aliæ ordinis. Dignitatis ſunt, vt Papa, Patriarcha, Cardinalis, Prima, Archiepiſcopus ſiue Metropolitanus quod eiuſdem eſt ſignificationis, Epiſcopus Archidiaconus, Archipreſbyter. In choro ſunt decanus, hypodecanus, cãtor, ſubcantor, theſaurarius, ſcholaſter. Ordinis perſonæ ſunt ſacerdos, diaconus, hypodiaconus, acolytus, exorciſta, lector, hoſtiarius. Sunt autem in ordine ſeptem gradus, ad deſignandam ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti cuius munere illorum ordinum officia exequuntur. Sed quoniã de eccleſiaſticis perſonis iuxta noſtrum tempus tractare propoſuimus, videamus quemadmodum à veteri conſuetudine tam Ethnicorum quàm Iudæorum ad præſentis eccleſiæ cultum facta ſit perſonarum translatio, tum ſecundum ordinem, tum ſecundum dignitatem. Ac primò quidem ſecundum ordinem, in veteri teſtamento erant ſacerdotes, quales fuerunt filij Aaron, qui pro populo ſacrificia offerebant. Erant præterea aliqui in populo Magiſtri, vt fuit Nicodemus. In horum locum noſtri ſucceſſerunt ſacerdotes, qui ſacrificium altaris Deo pro nobis offerunt, quique ad hoc obligati ſunt, vt verbum Dei populum ſibi cõmiſſum doceant. Vocantur autem ſacerdotes, quaſi ſacra dantes, & presbyteri, quaſi ſeniores, non quidem ætate, ſed eruditione & moribus. Ordo diaconorum, id eſt, miniſtrorum (tãtum enim ſonat) vicem explent Leuitarum. Vt enim in veteri lege Leuitæ in ſacrificij inſeruiebant ſacerdotibus teſtamẽti veteris: Ita hi in ſacramento altaris miniſtrant ſacerdotibus noui teſtamenti. Hypodiaconi in locum Nathinæorũ ſunt ſubſtituti, qui ſic dicebantur, quòd in humilitate ſeruiebant. Quemadmodum enim hi ſub Leuitis ſacra adminiſtrabant, ſic illi ſubdiaconis, vnde & hypodiaconi ſunt appellati. In templo erant emunctores luminum, qui candelas & accendebant & extinguebant. Hi ſunt in noſtra eccleſia quos acolytos & ceroferarios dicimus, qui cereas candelas & thuribulum portant ac præparant. In tempore veteris legis exorciſtæ, id eſt, adiuratores, ex doctrina Salomonis dæmones ab hominibus abigebant, ſed & nos ſimiliter exorciſtas habemus qui illos exorcizant, qui efficiendi ſunt catechumeni, nimirũ cùm ab ijs adiurando expellunt dæmones. In templo erant cãtores, apud nos ſũt lectores ſiue anagnoſtes. Oſtiarij in noſtra eccleſia vicẽ ſupplent tẽpli ianitorum. Officium enim ianitorum erat templũ claudere & aperire, mundos recipere, immundos excludere. Oſtiariorũ autem officium eſt catechumenos baptizãdos, & pœnitentes per Epiſcopos iã reconciliatos in eccleſiam introducere.

Quomodo

Quemodo perſonæ dignitatis à veteribus ad nos fluxerunt. Cap. 14.

VIdendum modò eſt, quemadmodũ dignitatum perſonæ à veteribus ad noſtram eccleſiá peruenerint. Et dominus quidem Papa, id eſt, pater patrum vel cuſtos patrũ, ſummi pontificis, qui in lege fuit, perſonam gerit, veluti Romanus Imperator, Monarchæ. Senatoria poteſtas, & patriciorum dignitas, quæ forſitan apud Iudæos obſeruabatur, etiamnum in noſtra eccleſia permanet in tribus patriarchis, ſcilicet Anthiocheno, Alexandrino, & Conſtantinopolitano. Primates, qui tribus Archiepiſcopis præſunt, vel præeſſe poſſunt, Regẽ exprimunt, cuius poteſtas ad tres ſe extendit ducatus. Metropolitani ſiue Archiepiſcopi comparantur Ducibus, qui pluribus præſunt Comitibus. Nam & Archiepiſcopi pluribus Epiſcopis præeſſe dicuntur. Epiſcopi habent ſimilitudinem Comitum. Coepiſcopi, quorum iam abolita eſt dignitas, Præfectis adæquantur. Abbates imitantur tribunos militum: cancellarij, prætoris, Archidiaconi, centuriones, decani, decuriones, Archipresbyteri loco ſunt aduocatorum, presbyteri ædilium, diaconi, quaternionum, hypodiaconi tribunorum: deniq; exorciſtę quæſtores repræſentant: oſtiarij, aulæ ianitores, lectores, carminum recitatores, Acolyti, carminum ſcriptores.

De rebus quæ Deo potiſſimùm debentur. Cap. 15.

NVnc autem quod quartò à nobis fuit propoſitum aggrediamur, vt videlicet, quæ res Deo ſpiritualiter debeantur, breuiter exponamus, quod abundè ſatis pateant. Sunt etenim decimæ, primitiæ vota, ſacrificia, oblationes & donationes. Primitiæ à primis hominibus initium habuerunt. Legimus enim Caina & Abelum è frugibus ſuorum laborum primitias Deo obtuliſſe, ſed Abelum agnos & Caina ſegetum manipulos. Horum tamen alter, quia & iuſtè & læta fronte optimum quodque obtulit, Dei gratiam abundè demeritus eſt, eiuſque grex in fœtura maximæ fœcunditatis abundauit, ob quam rem innocens ſub Chriſti figura primus martyr extitit. Alter verò, quoniam iuſtè primitias non ſoluebat, cũ peſſima quæque daret, Deo diſplicuit, primuſque in peccatum parricidij aut homicidij incurrit, quod laboris ſui prouentum non habebat expectatum. Eodem modo & populum Iſraeliticum ex omni ſuo labore Deo primitias dediſſe ex Dei præcepto accepimus. Quare ipſa ratio exigit, vt & nos Chriſtiani ſimiliter faciamus. Quid autem & quomodo dandum ſit, ſatis cumulatè docet nos euentus Abeli & Caino. Profectò non poſſumus eius non meminiſſe, quod à Deo omnia accepimus, & quicquid habemus, quòd ab ipſo ſit profectum; ita vt vel ob id æquum ſit, ei primitias offerre, & quodammodo de acceptis beneficijs referre gratias. Sed ſi quæratur cui dandæ ſint primitiæ, & in qua etiam quantitate, facilè reſpondemus eas ſacerdotibus eſſe largiendas. Quod ita tamen accipiendum non eſt, quaſi neceſſe ſit eas his ſolis dandas eſſe, ac non etiam alijs. Nam Eremitis & ijs, qui in terrarum abditis latent & incluſi ſunt, alijsque religioſis, ſi placuerit, dare poſſumus. Nec verò certa & determinata in his quantitas eſt, adeò vt quantum viſum fuerit, & non vltra largiri liceat. Si modo ex affectu charitatis proficiſcatur. In veteri lege præceptum eſt vt ex omnibus bonis darent decimas, quòd ex omnibus Deus ſibi decimam voluit, quam tribu Leui in celebratione ſui officij appropriauit. Sic nos vtique ſimiliter facere debemus. Quòd ſi verò à laicis iniuſtè posſideantur, nihilo tamen minus eas tenemur ſoluere. Nec ſanè licitum eſt ijs conniuere, aut de his diſpenſare, ſed illos tantiſper reddere, donec Deus iniuſtam eorum poſſesſionem in melius emendauerit. Proinde ſi quis decimam retinere præſumpſerit, certè ille tranſgreſſor & præuaricator præcepti diuini iam factus eſt, & mortaliter peccauit. Atque etiam qui hoc fecerit, ſciat ſe non ſolum decimam retinere, ſed quod & nouem alias partes iniuſtè non dubitet poſſidere. Tantùm eſt non reddere, quod ad Deum pertinet.

De

De votis & ſacrificijs. Cap. 16.

VOta noſtra Deo debemus Vnde illud: Vouete & reddite, &c. Sed votorum aliqua ſunt neceſſitatis, aliqua ſpontaneæ voluntatis. Neceſſitatis ſunt, quæ ſunt fidei annexa, cuiuſmodi in baptiſmo facimus dum nos fidē Chriſti obſeruaturos, & Satanæ operibus planè abrenunciaturos vouemus. ~~Sic neceſſitatis voto adſtringimur ad obſeruatione renunciatuſque vouemus.~~ Sic neceſſitatis voto adſtringimur ad obſeruationem decem præceptorum. Atq; hæc quidē vota omninò mutari non poſſunt, ſed perpetuò ſunt obſeruanda. Vota ſpōtanea, nōnulla ſunt diſcreta. nonnulla indiſcreta. Indiſcreta, ſunt vota puerorum, dū necdū ſuæ ſint poteſtatis ſed parentum. Atq; huiuſmodi licitè omitti poſſunt, ſi videatur expedire, vel parentibus, in quorum poteſtate ſunt conſtituti, placuerit contra ire. Sic vota mulierum indiſcreta appellātur, quum ſunt in poteſtate virorū. Verbi cauſa: Si aliqua puella, quę nundum eſſet nubilis, & ad annos ſuæ pubertatis adhuc non perueniſſet perpetuam vouiſſet caſtitatē, & paulo poſt parentes eam, vt matrimonium contraheret, cogere vellent, poſſet vtique nubere, nec teneretur voto ſatisfacere. Sic eodem modo, ſi alicuius vxor marito ignorante votum feciſſet de Hieroſolimitana profectione, poſſet maritus eam, ſi vellet reuocare, quòd ſub eius manu ſit conſtituta. Sed contra vxor in eo caſu maritum non reuocaret, niſi ipſe vouiſſet caſtitatem. Illud enim neutri illorum permiſſum eſt, niſi quatenus in hoc vtriq; conſentiant. Alter igitur ſine altero caſtitatem vouere non poteſt, nec debet, cùm alter alteri debitum perſoluere obligetur. Verùm non in huiuſmodi ſolùm perſonis votorum indiſcretio intelligitur, ſed quandoque etiam in prouectioribus, & quæ omninò liberæ ſunt, vota fiunt indiſcreta, quæ pœna potius digna ſunt, quàm vt ad effectū producerentur. Quale eſſe poteſt, ſi quis illud ſe facere voueat, quod perficere nullo pacto poſſit, vel ex quo ita debilem ſuā efficeret naturam, vt periculum ſit, ne oneri ſuccumbat, & ſui ipſius occiſor habeatur. Certè quæcunque vota cum conſilio & animi ratione facimus, ea perpetuò ſūt obſeruanda, nec vllo mutanda tempore. Cùm autem in lege veteri multiplex ageretur ſacrificium, vt in Leuitico habetur in Chriſtianorum ſeu fidelium eccleſia vnum duntaxat celebratur ſacrificium, ſcilicet corporis & ſanguinis Domini, de quo quoniam in ſequentibus latius dicturi ſumus, cùm officium miſſæ exequemur, modo ſuperſedeamus.

De oblationibus & donationibus. Cap. 17.

NVnc de oblationibus. Sicut in lege veteri populus Hieroſolymā ad magnas quaſdam ſolennitates conueniebat, nimirum ad Paſchatis Pentecoſtes, & Scenophegiarum feſta vt orarent in templo, vbi etiam ex debito vniuerſi offerre obligabantur: Ita omnes Chriſtiani ex inſtitutione ſanctorum patrum tenentur offerre iuxta modum ſuarum facultatum in quatuor principalibus, ſacerdotibus, nempè natali Domini, Paſchate, Pentecoſte, & in feſto omnium ſanctorum, vt indè ſibi victum habeant, ſacerdotes. Prætereà offerre debent, quo Paſchalis illa candela cerea ematur, quoque cùm oleum tum cera ad Eccleſiæ illuminationem comparetur. Alias autem nemo ad oblationes compellendus eſt. Si tamen fiant, ſpontaneæ ſunt, quemadmodum & illæ, quæ poſt confeſsiones dari conſueuerunt. Quod verò in quibuſdam eccleſijs vendantur ſepulturæ, & pro campanarum pulſatione donationes exigantur, perinde eſt, ac ſi eccleſiæ ſacramenta venderentur.

Quid officium & quotuplex. Cap. 18.

CVm ergo hactenus, vt propoſitum erat, de locis, temporibus, perſonis & rebus Deo ſpiritualiter dedicatis expoſitum ſit, ſequitur vt de eo, quod quintum & vltimum in propoſitione fuit, nimirum de eccleſiaſticis officijs deinceps dicamus. Et primò quidem videndum eſt, quid ſit officium, ſecundò vnde dicatur, tertiò quemadmodum de eo agendum ſit. Officium eſt, vt ab Iſidoro definitur, proprius uel conueniens

niens vniuſcuiuſque actus, ſecundum leges & mores ciuitatis, vel inſtituta profeſſionis. Alia enim officia habent monachi, alia canonici, alia ſolitarij atque Eremitæ, & ſic de alijs. Dicitur autem officium, vt in libro officiorum inquit Hieronymus, quaſi efficium. Conſentaneum enim eſt, vt ſuum officium vnuſquiſque efficiat. De officijs agendum hic eſt partim generaliter, partim verò particulariter. Sunt enim quędam generalia officia & vniformia, quæ toto anno obſeruantur, vt sũt horarũ præces, Veſperæ, completoria, ac nonnullæ miſſæ & matutinæ. Sunt autem quædam ſpecialia, quę pro varietate temporum & ſolennitatum diſtantia variantur. Pro varietate temporum, quoniam alia Paſchali tempore celebrantur, alia in quadrageſima, alia in ęſtate, alia denique in aduentu. Pro diaſtemate ſeu diſtantia ſolennitatum quum aliter fiat in hac ſolennitate, aliter in alia. Nam in ipſo Paſchate tres tantùm lectiones recitantur, in Natali verò nouem.

De officio generali. *Cap.* 19.

DE generali officio primo dicendũ eſt, idq́; hoc ordine, vt primò q d canẽdum & pſallendum ſit videamus: deinde à quo fuerit inſtitutum officium eccleſiaſticũ: tertiò ad quid conducat, quamobrem & quando ſit ordinatum: quartò denique à quo fuerit canonizatum & confirmatum. Et imprimis quidem dicimus generaliter nihil eſſe cantandum aut pſallendum, aut etiam legendum, quod à ſummo Pontifice non fuerit approbatum. In primitiua eccleſia diuerſi diuerſa cantabant, quibus pro ſuo libitu, ita tamen ſi illud, quod canebant ad diuinam laudem pertineret. Pleraque tamen officia obſeruabant quę ab initio erant cõſtituta, vel à Chriſto, vt oratio Dominica, vel ab Apoſtolis vt Symbolum. Poſteà eccleſia velut ſciſſa eſt per varias hęreſes & ſciſmata. Quod quidẽ cum vidiſſet Theodoſ. Imp. qui ſuo tempore omnes hęreſes extirpauit negotium dedit Damaſo Pontifici, vt aliquem ſapientem & catholicum ad ſe accerſeret, qui eccleſiaſticum officiũ ordinaret. Præcepit igitur Damaſus Hieronymo viro trium linguarũ peritiſſimo, vt qui ad eã rem non erat idoneus, vt quędam officia eccleſiaſtica in certum ordinẽ redigeret. Habitabat autem tum temporis Hieronymus Bethlemię cum Paula & Euſtochio atque alijs virginibus religioſis, poſteaquàm iam anteà Romæ ſub ſeptem apoſtolicis viris habitauerat. Ordinauit ergo hic quãtùm ad pſalmos attinet, qui quibus diebus canerentur. Sed & Euangelia & Epiſtolas atque alia officia in ordinem quendam redegit, vt quid quoq; die cantandum eſſet, ſemel conſtaret. Nam omnes ferè cantus cõpoſuit, ijs exceptus, quos alij eccleſiæ doctores poſteà adiecerunt. Hieronymus itaq; cum opus iſtiuſmodi abſoluiſſet, miſit Romam, vbi à Damaſo Papa fuit approbatum, & in communi concilio canonizatum. Poſtremò Papa Damaſus eam dedit operi authoritatem vt poſteà ſemper in omnibus eccleſijs obſeruaretur, quemadmodum in eo erat ordinatum. Quare oſtenſum modò eſt à quo officia eccleſiaſtica fuerint inſtituta, qua de cauſa, quando, in quem finem, & quis ea canonizauerit.

De ipſo officio. *Cap.* 20.

HIs ita conſideratis, operæprecium eſt vt ipſum officiũ perſequamur ordientes ab officio noctis. Hic enim ordo aptus & conueniens eſt ne à luce ad tenebras veniamus, ſed potius à tenebris prodeamus ad lucem. Sciendum igitur eſt olim tempore primitiuæ eccleſiæ vſu receptum fuiſſe, vt nocte ter ſurgeretur ad diuinum officium celebrandũ: primò, circa primum ſomnum habita ratione eius temporis, quo vulgus ſe quieti dare conſueuit: Secundò circiter mediam noctem: Tertiò paulò ante diem, hoc nimirùm ordine, vt, cùm nocturni finiti eſſent, & lectiones cum ſuis reſpõſorijs perlectæ, priuſquàm luceſceret aurora apparente, cum pulſu campanarum decantarent: Te Deum laudamus, & ſic deinceps laudes matutinas. Ad primam nocturnam ſurgebant tantùm miniſtri eccleſiæ, qui cum tempeſtiuius iuiſſent cubitum, iã dormierant. Sed quoniam frequenter hoc nocturnæ vocabulo vtimur: non incommo

dè

dè fecerimus, ſi quid per illud ſignificetur, expoſuerimus. Accipitur ergo nocturna nocturnæ, pro hora, & nocturna nocturnorum, pro ipſis officijs. Vel nocturna nocturnæ pſalmi appellantur, qui dominicis diebus dicuntur, antequàm recitantur lectiones. Similiter etiam illi, qui diebus profeſtis dicuntur, vt in ſecunda feria: Dominus illuminatio, &c. atque ita de reliquis. Nocturnæ nocturnarum, dicuntur tẽpora, quibus pſalmi cantantur. Nocturni nocturnorum, vocantur nouem pſalmi, & nouem lectiones cum ſuis reſponſis. Nunc igitur pergamus. In ſolennitatibus ad ſecundam nocturnam pariter ſurgebant miniſtri & coniugati tam viri quam mulieres. At tertiam tandem nocturnam communiter ſurgebant omnes. Sed poſteà charitate erga Deum algeſcente cùm feruor ille cultus diuini ſ hominibus tepeſceret, ita vt iam pigriores eſſent, quàm vt ſtatis illis horis ad officium nocturnum ſurgerent tam miniſtri eccleſiæ, quàm cæteri: conſultum eſt, vt media ſaltem nocte omnes ſurgerent, iuxta illud prophetæ: Me
Pſal. 123 dia nocte ſurgebam, &c. atque ita tum continuò integrum noctis officium abſoluerent. Quod quidem etiam nunc plerique religioſorum conuentus obſeruant. Verũ & hęc inſtitutio breui abijt in deſuetudinem, quum iam conuiuijs & luxui magis vacabant, quàm Dei ſeruitio. Quapropter iterũm aliter ſtatutum fuit, vt vel tempore nocturnę vltimę uniuerſi circa diei crepuſculum ſurgerent. Nunc autem eo diuini cultus ratio demerſa eſt, vt citius ſurgant pueri, quàm miniſtri eccleſię; & prius cantent paſſeres, quàm ſacerdotes. Adeò amor ille Dei in hominibus penitus refrixit. In memoriam & recordationem primę illius tam laudabilis cõſuetudinis, etiamnum eccleſia ęſtiuali tempore nocturnum officium celebrat, tempore nimirum primę nocturnę, quod nos uigilias uocamus, tametſi verò aliquando tempeſtiuius. Fit autem illud duplici nomine, vel ad veterum commendationem, uel ad noſtram ipſius exhortationem, vt videlicet ſciamus quàm illi eſſent ſobrij in officijs nocturnis tempore hyemali, quos, quum ter quaque nocte ſurgerent, breuitas noctis æſtiualis, haudquaquàm tardabat. Quotus autem quiſque noſtrum eſt, qui iam ſole radiante ad illud officium alacriter ſurgere queat? Vſque adeò hic ſponſi videmur Penelopes, nati in medios dormire dies. Sed quid dico de officio nocturno? Quot ſunt numero, qui diurnum rectè curent officium? Certè, ſi quod res eſt, loqui liceat, admodum pauci. Verùm ne quis dubitet quibus feſtis vetus illa obſeruetur conſuetudo, ſciendum eſt in tribus illis vigilijs, ſcilicet Ioannis Baptiſtæ, Petri, & Pauli, & aſſumptionis beatæ Mariæ. Quoniam hæ ſunt præcipuè ſolennitates, quas in æſtate habemus.

Cum ter nocte ſurgebant.
Cap. 21.

Cauſa verò & ratio quare ter nocte ſurgerent huiuſmodi adferri poteſt, quòd quadam ſimilitudine, maiores noſtri ad hoc moti fuerint. Quemadmodum enim ij, quorum ciuitas ab hoſtibus obſeſſa eſt, facilè ab incurſione interdiu, cùm communes vires conferunt ſeſe defendere poſſunt, & non verò noctu, ob id noctem ternis diuidere ſolent excubijs, vt in prima quiete vigilent omnes, quod illud tempus ſit periculoſiſſimum, ac paulò poſt tantùm ij circa muros permanent, quorum primò ſi vigilare vſque ad conticinium: deinde verò vt illi ſurgant, quorum eſt ſecundo loco excubias agere, & pernoctare ad gali cantum vſque, atque ita demum & tertij uigiles ſurgant, donec iam dies ſit. Sic ſancti patres ſimilẽ excubandi viciſſim cõſuetudinem ſumpſerunt ad tutandam ſacroſanctam eccleſiã, quæ vna eſt omnium fidelium ciuitas, quã diabolus impugnat quotidiè, quamque vt ſemel ſubuertat conatur modis omnibus, idque præcipuè noctibus, quãdo nobis maximè inſidiatur. Nox enim peccatis turpibus apta eſt, furtis, adulterijs, & compluribus alijs, quum homines ſperãt fore clã, & minus habent pudoris. Hinc eſt: Qui male agit, odit lucem. Nam ſicut aperta eſt lux, ita nihil opertum relinquit, ſed cõtrà nox vt eſt obſcura, ſic erubeſcere neſcit. Quare profectò noctè accuratius excubare debemus contra inimici latentis inſidias, ne ijs ad turpia impellamur.

illuminatus eſſet verè habebatur, creditum fuit quòd alio pacto officium non inſtituiſſet, niſi idem à ſpiritu ſancto accepiſſet. Beatus itaque Benedictus ad perfectioris vitæ culmen aſpirans, ſex pſalmos in nocturno primo cantari & quatuor lectiones cum quatuor reſpõſorijs inſtituit, totidemque in ſecundo, vt per hoc nobis duplicem vitam, contemplatiuam & actiuam apertè innueret. Nam ſenarius numerus pſalmorum vitam nobis indicat actiuam, in qua ſanè conueniens eſt ſex opera miſericordiæ exercere, ſi ad perfectionem vitæ contemplatiuæ fœliciter peruenire velimus, quæ itidem vt per quatuor Euangeliſta, ita hic per quatuor exprimitur lectiones. In tertio porrò nocturno tria cantica in laudem Trinitatis cantari inſtituit, à qua nobis omnem vitæ perfectionem dari certò credimus & ſperamus. Finiuntur autem illa cantica per Alleluya, quod eſt cœleſtis lætitiæ canticum: vt per hoc euidenter noteturę Trinitatem dignam eſſe cœleſti laude, nec ad eam plenè perfecteque laudandam ſatis ſufficere laudem humanam. Quæ verò quatuor ſequuntur Euangelicæ lectiones, ſignificant laudatores Dei debere per doctrinam quatuor Euangeliorum quatuor inſigniri virtutibus, adeò vt hinc per quatuor reſponſiones deſignetur laudantium alacritas. Sed ne, dum hoc agunt, totum illud bonum ſibi aſcribant, verùm vt potius laudi diuinæ omne attribuant, & ſe ſeruos Dei in omnibus eſſe agnoſcant, commodè ſubiungitur: Te Deum laudamus: Poſteà legitur Euangelium, quod denarium connotat, id eſt, vitam æternam, quę videlicet laudantibus dignè reddetur. Per hymnum qui ſequitur, nimirum: Te decet laus, &c. gaudium, quod poſt laborem in denarij remunerationem habebunt ſancti, denotatur. Sed quoniam officium monachorum nihil ad nos pertinere videtur, tantùm de eo hactenus dixiſſe ſufficiat, & noſtrum propoſitum perſequamur.

De pulſu campanarum & matutini temporis initio. *Cap.* 24.

CVm eccleſię miniſtri ad nocturnum officium ſurgunt, quemadmodum in caſtris, vigiles ſeſe tu bis excitant: ita hi primò pulſant campanas, in ſignum fidelibus vt pernoctent, & ſeſe aduerſus inſidiantem diabolum muniant, ac ſuum creatorem laudibus extollant, per quem à peccatorum tenebris & ab iniquitate dęmonum ſe fore liberandos certisſimè ſperant. Quemadmodum verò pulſandum ſit in magnis ſolennitatibus, diebus Dominicis, feſtis minoribus & alijs diebus priuatis, opportunius dicetur aliàs. Dum igitur pulſantur campanę, eccleſia aperta eſt, quam ſimul atq; miniſtri eccleſię ingreſſi ſunt, debent ſe ante omnia ad ſanctorum altaria cõferre, ibiq; preſſa voce proſtrati eos implorare quatenus & ſe ſuum gregem eorum auxilijs benè vigilando à principe tenebrarũ valeant cuſtodire, & perpetuò in diuinis laudibus perſeuerare. Sed quoniam campanarum mentionem fecimus, facilè illud nobis cõcedetur, ſi quod myſterium hic lateat, detractio velut cortice aperiamus. Campana enim ſignificat concionatores, qui perinde nos ad diuinas orationes adhortantur. Lignum uerò quod vltra campanę caput protenditur, crucem declarat Domini, & cauilla (ſic enim ferrum illud penſile vocant, quod Gręci rectius ροπαλον nominant, cuius pulſu campana ſonum reddit) mentem concionatoris. Nam vt campana pulſari non poteſt niſi mediante cauilla, ita quoque inutilis ille eſt concionator, qui mente non ſit pręditus. Cęterum chorda quę campanę appenditur, ſacram exprimit ſcripturam. Quia ſicut chorda ex tribus potisſimum conficitur funiculis, ſicut triplex omninò eſſe dicitur ſcriptura, nempe hiſtorica, allegorica, atque ethica. Quod autem campana eleuetur ac deprimatur, indicio nobis eſt ſacram ſcripturam loqui aliquando altę & aliquando ſubmiſſe. Iam ergo redeamus, vnde diuerti cœpimus. Pulſatis campanis hebdomadarius (ita eum appellamus, cuius eſt tota hebdomada in choro adminiſtrare officium.) alta voce incipit:

Domine labia mea aperies, id eſt, aperi, vt ſit enallage temporis. Domine, inquam, aperi, & os meũ annunciabit laudem tuam. At non & anteà apertum os habuit, quum orabat? Habuit quidem, ſed is eſt loquendi modus. Non enim dicitur apertum os habuiſſe, quandiu ſummiſſa voce orabat, ſed tunc aparuiſſe, quando illius vox apertè incepit audire. Vel needum os aperierat ad laudandum Dominum: licet apperuiſſet ad orandum. Vel etiam tangit religionem ſacerdotum primitiuæ eccleſiæ, qui quum irẽt cubitum ſignaculo crucis ſe muniebant vocem comprimentes ad tempus vſque matutinum, & tunc demum vocibus in laudem Dei prorumpebant. Sed quia hoc habet homo à Deo, quòd ipſum laudet, ideò ab ipſo petit, vt ſibi os aperiatur, inquiens: Domine labia mea aperies. Verum enim uerò quum diabolus ſemper odio habeat laudem Dei, & hominem tunc acerrimè impugnet, quando ſe Dominum laudare promittit, ne laudator Dei à diabolo ſuperetur, cui haud facilè eſt reſiſtere, diuinum implorat auxilium, cum ait: Deus in adiutorium meum intende. Vnde profectò etiam nunc moris eſt, vt tunc crucis fiat ſignaculum. Tum diuino fretus auxilio, quod ſemper preſto adeſt illud innocentibus, fœliciter auſpicatur promiſſam laudem non ſolùm patri, vel filio, vel ſpiritui ſancto, ſed toti Trinitati, cùm inquit: Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto. Inchoata ad eum modum Dei laude, cantor, qui eſt quaſi præco eccleſiæ, vel eius vicarius, aliis adhuc ante altare ſuis orationibus inſiſtentes ad laudandum Dominum hortatur, quum ait: Venite exultemus Domino, &c. In quo Pſalmo etiam quædam cauſæ quamobrem Domino exultandum ſit, continentur.

De hymno, & de ijs, quæ ad tertiam vſq nocturnam fiunt. Cap. 25.

FInita exhortatione, quæ ob id appellatur inuitatorium, quòd cæteros ad laudem Dei inuitet, ſequitur ipſa laus, videlicet hymnus, qui ideò ſtando canitur: vt in erectione corporum oſtendamus, quàm in laudando Dominum corda ſurſum erigere debeamus. Quia niſi mens linguæ conſonet, certum eſt vocem quantumuis clamoſam Deo non placere. Antiphona, quæ ſequitur, quæque ſuauiter modulando cantur, mentis deuotionem, quàm in laudãdo Dominum habemus, deſignat. Verum ideò illa primò incipitur, & finito Pſalmo, qui ei modeſtè accinitur, tota cantatur, quia tunc rectè laudem noſtram modulamur, ſi ex bona mentis deuotione incepta, ſimili deuotione abſoluatur. Antiphonæ autem ſunt quaſi quædam cantilenę ad animorum recreationem diuinis laudibus inſertæ. Verſiculus, qui poſtea cantatur, ſignificat, quòd tunc ab officio pſalmorum nos ad officii lectionum vertimus. A pueris hic canitur vt tum demum intelligamus noſtrum Deo placere ſeruitium, ſi cum innocẽtiam hoc agamus. Poſteà dicitur dominica oratio, quæ inter alias orationes habetur maxima, authoritatis priuilegio. Atque hæc ideò dicitur, vt per eam tentationes diaboli reprimantur. Cùm enim diabolus ſentit non velle legere lectiones, in quibus ſanctorum victoriæ ab ijs contra ipſum obtentæ recitantur, vel quæ ad morum inſtructionem & virtutum informationem maximè legũtur, tunc acrius impugnat nos. Quare ne ab ipſius impugnatione deuincamur oratione magis, quàm voci incumbimus. Vltima autem pars orationis aperta voce recitatur, ſcilicet: Et ne nos inducas in tentationem: vt pateat, ad quid illa dicatur oratio, ne videlicet qui lecturus eſt, id elationis gloria faciat, atque ita per diabolum ſeducatur & auditorum mentes lectionis intellectu ac profectu per ipſius phantaſticas tentationes defraudentur. Tunc itaque lector ad librũ accedit, ac priuſquàm legere incipiat benedictionem tanquàm legendi licentiam petit à ſacerdote inquiens: Iube Domine benedicere. Per quod innuitur neminem debere in eccleſia legere, niſi petita venia, vt iuſſus ſit, vel ad hoc ante conceſſus. Sed animaduertendum eſt, eum, qui lecturus eſt, hic Domne dicere, non Domine: quoniam ad hominem loquitur, qui vt eſt ſemiplenus & imperfectus reſpectu noſtri Domini, ita ſyncopato vtitur vocabulo. In fine verò lectionis plenè inquit: Domine hoc modo: Tu autem Domine. Quòd præter

præter

præter cæteros maximè obſeruant monachi, quum dicunt Domnus Abbas, nô Dominus Abbas. Hinc etiam eſt, quod famuli Dominis ſuis inſeruientes ſi quando illis pocula porrigunt, non debeant vtrunque genu flectere, ſed duntaxat alterum, nempè ſiniſtrum, per quam partem ſignificatur corporalis ſeruitus, quæ tantùm debetur hominibus, & non ſpiritualis. Nec eſt acclinandum Principi ſæculari recta facie, ſed ab aure ſiniſtra capite flexo. Finita igitur lectione adiungit lector. Tu autem Domine, non Domne: vt qui perfectum alloquitur Dominum, & omninò talem qui perfecto & pleno vocabulo dignus eſt. Nec illud ſanè ad lectionem pertinet, aut præmiſſæ lectioni continuatur, ſed lector abſoluta lectione dirigens ſermonem ad Dominum & ſeſe excuſans inquit: Tu Domine miſerere noſtri. Quorum verborum ſententia hæc eſt: Domine forſitan ego peccaui in legendo modulatè pronuncians humanæ laudis cupiditate, & fortaſſis etiam peccauerunt auditores, quòd varijs cogitationibus fuerint intenti & lectioni debitum non tribuerint auditum: ſed ò tu Domine miſerere noſtri. Quod autem à cunctis generaliter reſpondetur: Deo gratias, pertinet ad lectionem, & vox eſt eccleſiæ gratias Deo perſoluentis. Ac ſi dicerent. Deus pauit nos verbis ſalutis, quę ſunt animæ cibus, de quo beneficio viciſſim nos Deo agimus gratias.

De tertia nocturna. Cap. 26.

IN tertia nocturna ſimiliter recitantur lectiones, ſed de homelia Euangelij. Quare autem hoc fiat, hæc eſt ratio: quòd tertia nocturna declaret tempus gratiæ, vt prædictum eſt ſuperius, quo tractabantur Euangelica. Notandum interim hic eſt fuiſſe quoddam tempus, quo veritas Trinitatis ab hæreticis maximè impugnaretur, ſed tandem hæreſi confutata atque eiecta, ac populo ad veritatis cognitionem reducto ordinauerunt ſancti patres vt nona lectio de Trinitate legeretur cum ſuo reſponſorio. Quod quidem aliquandiu fuit obſeruatum, ſed poſtea tamen neglectum. Cùm enim eccleſiæ lectionem de Trinitate legere non fuerat neceſſe, vniuerſis iam Chriſtianis ſanè credentibus, eam legere omiſit, ſed eius reſponſorium retinuit. Inde eſt, quod in æſtate Dominicis diebus nouum ſemper Reſponſorium de Trinitate cantamus. Quanquàm tunc propriè reſponſorium non dicitur, quòd præmiſſæ lectioni non reſpondeat. Nam reſponſoria lectionibus, quibus ſubiunguntur, ſemper debent reſpondere, ita vt inde ſic ſint nominata. Quemadmodum & verſus appellantur, quaſi ijs finitis vertuntur reſponſoria, id eſt, reuertantur & iterum cantentur, vel ſaltem eorum particula aliqua. Atque ita ſoluitur quæſtio illa muſicæ quæ ſit de verſibus ſecundi toni, qui terminantur in c. cùm ſecundus tonus ſemper inde finiatur. Dicimus enim quòd iſtic non eſt finis, ſed in repetitione Reſponſorij. Poteſt tamen dici quòd commune appelletur reſponſorium, non quòd præmiſſa reſpondeat lectioni, ſed illi, quæ de Trinitate legi ſolebat. Abſolutis nocturnis eccleſiæ lumina accenduntur, & pulſantur campanæ, atque alta voce canitur: Te Deum laudamus. Quo quidem ſignificatur lætitia & gaudium eius mulieris, quæ accenſa lucerna, drachmam quam perdiderat, inuenit. Quod autem iſtius cantici finis, videlicet: Per ſingulos dies, & alij verſus qui ſequuntur, paulò altius canantur, deſignat vicinarum congratulationem, qua mulieri ob repertam drachmam congratulabantur. Nam & compulſatio earundem repræſentat conuocationem.

De officio diurno. Cap. 27.

POſt noctis officium, agendum eſt de diurno, quod in ſeptem partitur diſtinctiones, videlicet in laudes matutinas, horam primam, tertiam, ſextam, nonam, veſperas, & completorium. Miſſa etenim ad officium tertiæ vel nonæ ſpectat. Nam his duabus horis miſſa regulariter celebratur. Quòd autem diei officium ſeptem horis diſtinctum agimus, à Propheta habemus, qui ait: Septies in die laudem dixi tibi. Sed cur quæſo ſepties? Quia quum nocturnum officium mi- *Pſal. 123*
ſericordiæ tempus exprimat, quo genus humanum à diabolo obſeſſum miſerè ſeruabatur,

uabatur, optimè ſequitur, vt diei officium tempus deſignet noſtræ redemptionis, aut noſtræ liberationis factæ per Chriſtum ſolem iuſtitiæ, qui claritate ſuæ diuinitatis tenebras noſtras illuminauit, atque ex diaboli ſeruitute nos extraxit, ita vt inde ſepties quoque die laudes Deo canemus, quoniam nos tantum boni munere ſeptiformis gratiæ ſancti ſpiritus accepimus. Quandoquidem verò à tenebris peccatorum per viam pœnitentiæ ad vitæ libertatem peruenitur, hinc natum eſt vt diebus profeſtis ſeu ferijs ad laudes matutinas caneretur pſalmus ille pœnitentialis, nimirum: Miſerere mei Deus. Diebus autem feſtis excepto Quadrageſimæ tempore: Dominus regnauit decorem. De quo vt de pſalmis alijs dicetur poſteà.

Cur ſepties in die laudemus Dominum. Cap. 28.

EST & alia ratio quamobrem ſepties in die laudemus Dominum, quòd quilibet dies vniuſcuiuſque repræſentet ætatem. Non quod eam omnis homo habeat, ſed quam haberet, niſi peccaret, Hæc autem ſeptem habet varietates, infantis, pueri, adoleſcentis, iuuenis, viri, ſenis, & decrepiti. Per matutinas laudes repræſentatur infantia, per primã pueritia, per tertiam adoleſcentia, per ſextam iuuentus, per nonam ætas virilis, per veſperas ſenectus, per completorium ætas decrepita ac finis humanæ vitæ. In his profectò omnibus ætatibus creatorem laudare tenemur. Quod autem infantiæ noſtræ tempore Dominum laudare poſſimus, euidens nobis facit argumentum beatus Nicolaus, qui quarta & ſexta feria matris vbera virtute abſtinentiæ non ſugebat. De alijs ætatibus ſatis eſt manifeſtum. Sunt item quamplurimæ aliæ rationes, quare iſtarum horarum temporibus Dominum præcipuè laudamus. Rubeſcente diei aurora cantamus laudes matutinas, quæ matutinæ nuncupãtur, à mane quod bonum eſt, ſi lumen eſt bonum: atq; nihil eſſe melius luce videtur, bonum igitur eſt mane, quũ eo tempore nobis lumen redditur. Appellantur verò laudes, quòd officium laudem potiſſimum ſonet diuinam, quam ei damus: quoniam à tenebris erroris nos ad lucem veritatis reduxit. Hoc igitur tempore laudes Deo canimus, quia eiuſmodi hora mundum creauit, & Angelos, qui ſtatim atq; conditi ſunt, ſuaui cantu ac modulamine creatori ſuo laudes iubilarunt, Eodem quoq; tempore populum Iſraeliticum per mare rubrum tranſduxit incolumẽ ac Aegyptios ſubmerſit. Rurſus eadem hac hora Chriſtus victor à morte ſurrexit.

De alijs ſex horis. Cap. 29.

SEquitur de alijs ſex horis, ſub quibus item ſex aliæ comprehenduntur. Diei itaq; duodecim horæ attribuũtur, & totidem nocti. Sub prima hora duas complectimur, ipſam videlicet primam & ſecundam: ſub tertia tres, ipſam tertiam, & quartam & quintam: ſub ſexta itidem tres, ipſam ſextam, ſeptimam, & octauam: ſub nona duas ipſam nonam & decimam: veſperę repræſentant vndecimam: completorium duodecimam. At roget aliquis cur potiùs hiſce diei horis diurnum celebretur officium: ſcilicet prima, quàm ſecunda: tertia, quàm quarta vel quinta: ſexta, quã ſeptima aut octaua: nona, quàm decima? Quoniam iſtæ horæ quibuſdam inſigniuntur priuilegijs. Prima enim hora Chriſtus Pilato à Iudæis traditus fuit, & à morte reſurgens prima hora Mariæ Magdalenæ apparuit. Prima hora viſus eſt in littore ſeptem diſcipulis piſcantibus, quibus dixit: Pueri habetis aliquid pulmenti? (Ioan. 21) Hora verò tertia crucifixus eſt linguis Iudæorum & flagellatus, eademque hora ſpiritus ſanctus ipſo die Pentecoſtes diſcipulis fuit datus. Sexta hora Chriſtus pro nobis ligno crucis clauis affixus eſt, atque eadem quoque hora ipſo die Aſcenſionis cum diſcipulis diſcubuit. Nona hora exclamans ſpiritum emiſit, & lanceatus è latere corporis ſui duo nobis eduxit Sacramenta, aquam videlicet baptiſmatis, & ſanguinem redemptionis ac ſaluationis noſtræ. Veſpere de cruce depoſitus eſt, quam item hora in vltima cœna cum diſcipulis ſuis cœnauit, vbi illis Sacramentum corporis & ſanguinis ſui tradidit, quod nobis ſaluberrimum teſtamentum hinc diſcedens reliquit. Eadem

rurſus hora duobus ſuis diſcipulis proficiſcentibus in Emaus in fractione panis fuit agnitus. Poſtremò in completorio patrem pro ſuis diſcipulis orauit, qua etiam hora in ſepulchrum poſitus eſt.

De pſalmis qui hiſce horis cantantur.
Cap. 30.

QVi pſalmi hiſce horis & quæ cantica debeant uſurpari, equidem ſatis notum eſſe puto. Quia verò ad aliam ſpectēt editionem, ac nos de generali officio hoc tempore tractare propoſuerimus, paucis quæ hic ſunt præcipienda tradamus. Sciendum ergo eſt generaliter in matutinis laudibus ſex pſalmos ſemper cantari, atque in alijs horis ſimiliter, per quos ſex opera miſericordiæ deſignātur, quibus operarij in vinea Domini laborātes intenti neceſſario eſſe debēt, quæque ſi piè ac mundo corpore exerceamus, à ſeruitute diaboli liberati ad vitæ libertatem procul dubio perueniemus, & pro mercede fideliſſimi laboris denarium diuinum, hoc eſt, ſempiternam vitam recipiemus. Sanè notandum hic uenit quod in laudibus matutinis duos cōiungimus pſalmos ſcilicet: Deus Deus meus ad te de luce uigilo, & Deus miſereatur noſtri, quos vna tantum Gloria finimus. Sed quare hoc fiat huiuſmodi pōt ratio adduci: Quoniam alter horum Dei ſignificat dilectionem, alter uerò proximi, quæ duę dilectiones uſq; adeò inter ſe ſunt annexæ, ut una ſine altera in Chriſtiana perfectione intelligi nequeat. Ad hymnum autem trium puerorū, ſcilicet, benedicite omnia &c. Gloria patri non adiungimus, quod propter eiuſmodi fidei confeſſionem i caminum ignis ſint coniecti. Quo quidem facto maximè dicatum eſt Trinitati. Vel quod eius hymni poſtremus uerſiculus idem ſignificat cum Gloria patri, ne quid in ſacris ſcripturis ſuperuacaneum reperiatur. In matutinis uero laudibus non iubilamus niſi in ultima tantùm antiphona. Nam cùm per laudes, Domini intelligamus reſurrectionem, in qua nil penitus deſiderauit beatitudine & immortalitate iam conſecuta, certè nullo hic opus eſt iubilo, qui rei alicuius ſignificat deſiderium. Nec etiam in completorio, q̄ octauam connotat reſurrectionem. Non quod poſt reſurrectionem iubilus eſſe deſinat, quando uerius cum ipſis angelis creatori noſtro iubilum ſimus cantaturi, ſed quod tum ſuam amittet ſignificatione, qua alicuius rei dicitur eſſe deſiderium. Tum enim nihil deſiderabimus, ut inquit Dominus: In die illa non interrogabitis quicquam. Dictis itaque ad eum modum pſalmis cum antiphona, legit ſacerdos lectionem, quàm alio nomine appellamus capitulum, quoniam ex capite epiſtolæ iſtius diei ſumitur. Legitur autem abſque Iube Domine benedicere, & abſque ſacerdotali benedictione, quod Prælatis eccleſiæ ac ſacerdotibus proprium ſit eam ſemper legere, qui legendi ueniam non petūt, quum eam alijs dare debeāt. Nec eſt quod quis nobis obijciat, ſi in nocturnis (quod ferè fit) ſacerdos lectionem lēgerit, an etiam ſit neceſſarium ueniam poſtulare ac dicere. Iube Domine benedicere, quod eius ſit benedictionem & licentiam dare? Dicimus enim, quod ſic hoc pacto lectionem legerit ſacerdos, cum pręter officium ſuum facere, cùm ſit lectoris. Verùm ſi hic non adſit, tum facilè permittitur ut uel ſacerdos, uel clericus ſacerdotis, uel etiam quiſpiam alius ordinis minoris tanquam lecturus dicat: Iube Domine, atque ei benedictio à ſacerdote reddatur: Abſoluto capitulo non ſubiungit: Tu autem Domine, quia ratio poſtulat ut ſacerdos ſit perfectus, & qui ſuggeſtionibus diaboli haud facilè ſuccumbat. Sacerdos igitur in perſona Domini per capitulum nos ſenſu admonet atque hortatur ore, ut in fide perſeueremus, & operibus miſericordiæ perpetuo incumbamus.

Iob. 16

De Hymno & alijs ſequentibus.
Cap. 31.

DEinde canitur hymnus, per quem lætitia quam ob aſſecūtam habemus libertatem, exprimitur. Sed quia Chriſtus nobis hanc lætitiam acquiſiuit, ne ingrati de beneficio accepto uideamur, in laudē illius finito hymno prorumpimus, & quia nos liberauit, gratias ei referimus alta uoce cantando, Benedictus Dominus Deus Iſrael. Et quare

re obſecro. Quia nos viſitauit exiſtentes in miſeria, & fecit redemptionem plebi ſuæ. Hoc abſoluto cantico cum antiphona, quæ notat dilectionem quam in laudādo Dominum habemus, ait ad populum ſacerdos: Dominus vobiſcum. Quod ſanè ſumptum eſt ex libro Ruth, Sic enim legitur Boos & Obed ſuos ſalutaſſe meſſores. Ac ſtatim à populo reſpondetur: Et cum ſpiritu tuo. Quod ex epiſtolis Pauli ſumptum eſt. Ac ſi ſacerdos diceret: Laus noſtra ſit acceptabilis Deo, & gratam ſibi accipiat, ac nos procemio vitæ remuneret. Cum autem populus reſpondet. Et cum ſpiritus tuo, idem eſt, ac ſi diceret: Tu pro nobis preces ad Dominum effundes, ſed quia illa preceps tantum approbat Deus & exaudit quæ ex bono animo procedunt, ipſe, ſine quo nullum bonum eſt, ſit & cum ſpiritu tuo. Tum ſacerdos quaſi ſuæ bonitati diffidens inquit ad populum: Oremus. Quòd humilitatis & euitandæ arrogantiæ gratia dicitur, quaſi dicat. Orate ſimul mecum, vt quod poſtulamus, citius impetremus. Tunc dicit orationem, eaque dicta reſpondet chorus: Amen, quas dicat. Ita nobis fiat, quemadmodum oraſti. vel: fœliciter tua ſit oratio peracta. Sumptum autem eſt Amen ex apocalypſi Ioannis. Atq; ad eundem modum rurſus populum ſalutat ſacerdos, repetitque quod antea dixerat: Dominus vobiſcum, quaſi dicat: Si gratiam Dei impetraſtis, in ea perſeuerate. Et iterum reſpondet populus: Et cum ſpiritu tuo, quaſi polliceatur? Oraſti pro nobis & nos viciſſim pro te oramus. Tum pueri canunt: Benedicamus Domino. Quod ex Pſalmo tertio acceptum habemus. Quibus rurſum chorus reſpōdet: Deo gratias, quòd Apoſtolo acceptum referimus. Eo autem ſignificatur, quòd vſque ad finem vitæ in innocentia Deo inſeruire debeamus, ac illi benedicere pro beneficijs gratias perſoluendo. Vltimò ſequuntur ſuffragia ſanctorum. Nam quandiu quidem viuimus, tanquam in lubrico ſolo & fragili glacie ſumus conſtituti, indieſque cum dæmonibus vehementiſſimè confligimus, ita vt ſanctorum ſuffragijs non poſſimus non indigere. Poſt ſuffragia repetitur Benedicamus domino, non à pueris, ſed à ſacerdote, quemadmodum etiam in Completorio & magnis ſolennitatibus in quibuſdam eccleſijs à maioribus. Quo quidem ſignificatur nos fore in ęterna beatitudine cum Domino perfectos laudatores. In hac enim vita perfecti eſſe non poſſumus.

De officio altaris. *Cap.* 32.

NVnc de officio altaris dicamus. Et primò quidem de ſacerdotum indumentis, eorundemque ſignificatione, ac deinde quid officiū Miſſæ, quid introitus, quidve tropi nominentur, occurrit exponendum. Cætera verò breuiter ordine veluti in ſumma quadam perſtringemus. Res enim ardua eſt, & quæ ingenij noſtri vires facilè excedit. Sacerdos ergo tanquam aduocatus & pugil cum antiquo hoſte pugnaturus, veſtibus ſacris quaſi armis induitur. Sandalia enim pro ocreis aſſumit, ne quid maculæ vel pulueris affectioni etiam inhæreat. Sic Amictu pro galea caput contegit, pro lorica totum corpus cooperit Alba, cingulum aſſumens pro arcu, & ſubcingulum pro pharetra. Vocatur autem ſubcingulum quiddam in ſtolā, quod ligatur cum cingulo. Quùm ſtola collum circundat, quaſi haſtam contra retinentem vibrat. Manipulo pro claua vtitur: caſula quaſi clypeo protegitur: manus armatur libro pro gladio. Atque ita inſtructus, ad poſtremum per confeſſionem diaboli renunciat dominio.

De confeſſione ſacerdotis ante miſſam. *Cap.* 33.

SAcerdos enim priuſquam cantet miſſam, confeſſionem pronunciet oportet. Nam, vt inquit Salomon, vir ſapiens in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Debet autem peccata confiteri generaliter, nec menſuram excedere. Sic itaque ad certamen munitus cōtra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus, & pro ſedanda iudicis ira in ſubditos ad altare procedit, & populus quaſi pro ſuo pugile oraturus diebus profeſtis, terræ proſternitur. Quum verò cantat orationes, & reliqua recitat, tum quaſi totis viribus aduerſus diabolum pugnat. Nam cùm & caſulam

in

in humero plicat, velut gladium contra hoſtem præparat, ita vt, quum Euangelium legitur, diabolus, tanquam gladio percutiatur. Sub finem autem pax datur, quo quies populo hoſte deuicto ac proſtrato nuncietur. Exinde redeundi data licétia, populus Deo agit gratias, ac quiſque ad ſua reuertitur.

De officio miſſæ. Cap. 34.

OFficium miſſæ ſiue miſſa, appellatur totum illud, quod à principio vſque ad finem dicitur, nempè ab introitu vſque ad Ite miſſa eſt, cuius mens & ſententia hæc eſt: Ite ad Chriſtum, & ipſum ſequimini, quia miſſa eſt pro vobis hoſtia ad Dominum placandum. Quandoq; tamen reſtrictius & quaſi ſpecialius pars, quæ prima canitur, nimirum introitus, officium miſſæ appellatur, quæ ſic dicta eſt, quòd iſthuc mittatur Angelus. Diſtribuitur autem miſſa in quatuor omninò partes: in obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones. Eſt enim miſſa omnis obſecrationis, poſtulationis, & gratiarum actionis. Prima pars extenditur vſque ad offertorium, altera vſque ad finem Dominicæ orationis, cum Amen reſpondetur, tertia vſque ad communionem, quarta vſque ad finem. Ac prima quidem eſt cathechumenorum vel neophitorum quod ferè idem eſt, cùm cathecumenus appelletur nouiter inſtructus ſiue ſit baptizatus, ſiue nondum etiam, & Neophitus quoque nouiter inſtructus ſiue baptizatus, ſiue non. Amplius enim aut diutius eis intereſſe non licet, non aliter atque Iudæis aut ethnicis, quòd necdum ſint membra eccleſiæ. Ob quam ſanè cauſam diaconus è Pulpito alta voce dicere debet: Exeant catechumeni foras. Hinc eſt quod pars iſta nominetur miſſa. ab emittendo, quoniam tunc foras mittuntur. Cœpit autem illud originem ab eo, quod de Domino dicitur: Ieſus autem non credebat eis, ſciens quid eſſet in homine. Nam per catechumenos illi ſignificatur, de quibus hoc dictum eſt, Vocatur itaque miſſa totum illud officium, quod eſt ab introitu, vſque ad Ite miſſa eſt, quanquam & interdum miſſam appellamus ea verba, quibus corpus Domini conficitur.

De introitu, tropis & linguis, quibus Miſſa celebrari poteſt. Cap. 35.

INtroitus verò dicitur, quod ſacerdos miſſam auſpicaturus primò ad altare debeat intrare, ſicut Epiſcopus qui extrà chorum quandoque diebus feſtis Dei armis induitur. Dum enim canitur introitus, intra ad altare. Quamobrem etiam diebus profeſtis bis cani ſolet, in ſolennitatibus verò ter. Quandoque intermiſcentur tropi. Dicitur autem tropus à Græcis, quod nobis eſt conuerſio, quoniam iſthic quædam fieri ſolent conuerſiones. Animaduertendum hic eſt, tribus linguis miſſam celebrari, Hebraica, Græca, & latina, quòd titulus Chriſti iam in cruce pendentis ſcriptus fuerit Græcè, Hebraicè, & Latinè. Vnde eſt, quod in vna quaque miſſa harum trium linguarum aliquid apponatur. Et ab Hebræa quidem, quæ ſit præſtantiſſima: Allelnya. Amen, Sabbaoth, Oſanna. Alleluya quoniam à d uer ſis multis modis exponitur, quos & alibi ſufficienter diximus, nunc præterire volumus. Iuxta interpretationem tamen Hieronymi, quæ omnium eſt optima, interpretatur: Laudate inuiſibilem. Quid Amen ſit, ſatis conſtat Sabaoth eſt exercituum ſiue militarum, virtutum & victoriarum. Oſanna denique eſt, ſalua obſecro. Et vbi quæſo? In excelſis. Oſi, id eſt, obſecro, anna, id eſt ſalua. Inde oſanna, quaſi oſianna, ex corrupto & integro.

De Kyrieeleyſon, &c. Cap. 36.

SEquitur Kyrieeleyſon & Chriſteeleyſon, &c. quod ideò Græce canitur, vt oſtendatur Eccleſiam primò in Græcia cœpiſſe, ac inde Romam poſteà delatam fuiſſe, vnde reliqua ſunt Latina. Cantatur autem ter propter patrem & filium & Spiritum ſanctum continuò, idque ternis vicibus vt ſimul dicatur nouies, propter nouem ordines angelorum quibus aſſociari petimus. In quibuſdam eccleſijs additur ἡμᾶς, quaſi dicāt: Domine miſerere noſtri. Solennibus diebus ſequitur

tur hymnus de Euangelio, ſiue Euangelicus: Gloria in excelſis Deo: quod anteà ſolùm ad miſſam dicebatur. Reliqua verò beatus Hilarius Pictauienſis Epiſcopus appoſuit, ſcilicet: Laudamus te, & cætera quę ſequuntur, quæ etiam ad miſſam cantari inſtituit. Verum enim uerò tunc illud cani conſuetum eſt, quum feſtum agitur Apoſtolorũ, martyrum confeſſorum & eorum, in quorum honorem eccleſia eſt dedicata, quæcunque etiam illa ſit. Eo autem finito ſacerdos ſalutat populum, inquiens: Dominus vobiſcum. Quæ ſalutatio ex veteri ſumpta eſt teſtamento, nimirum vt dictum eſt, ex libro Ruth, pertinetque ad minores ſacerdotes. Eſt enim & alia videlicet: Pax vobis, quæ vt eſt ſumpta ex Euãgelio. ita ſolùm ſpectat ad Epiſcopos, & qui ijs ſunt ſuperiores. Quò ſanè illud expreſſe innuitur, quod nouum teſtamentum, dignius ſit teſtamento veteri. Reſpõſio verò populi: Et cum ſpiritu tuo. ex Apoſtolo in epiſtola ad Titum deſumpta eſt. Cum denique ait, oremus, vniuerſalem ad ſe colligit Eccleſiam, quaſi eſſet ſyndicus aliquis in perſona multorum loquens. Hoc enim ſyndicus ſignificat. Longa vetuſtate comprobatum eſt, quod oremus dicimus. Antiqui enim præmiſſo oremus ex templo orationem communiter ſubiungebant: omiſſa ratione, illud tantùm, videlicet oremus reſeruauimus.

De oratione, & quoties ſe in miſſa vertat ſacerdos. Capi. 37.

ORatio ſiue collecta ſtatim ſubſequitur, quantumuis collecta propriè vocetur oratio illa quæ fit in proceſſione quum populus & vniuerſus clerus ab vna eccleſia procedit ad alteram. Tùm enim ſacerdos aut Epiſcopus collecta omni multitudine, iſthuſmodi oratione ſuper populum vti ſolebat, quæ propriè dicebatur collecta. Nunc autem oratione illa prætermiſſa tantum (vt dicimus) oremus retinuimus. Notandum obiter hic eſt ſacerdotem in qualibet miſſa ſe quinquies conuertere & septies populum ſalutare. Primò in ipſo exordio: Secundò in Euangelio, quod non in altari, ſed in aſſere vel aliquo lectorio verſus Aquilonẽ legi oportet plicata in humero caſula, quod diaconitum fungatur officio. Tertiò cum ad dextrum cornu altaris reuertitur, vnde venerat, dicto ſymbolo, ſi fuerit ſolennitas: tum enim ſe conuertit ad populum. Quartò poſt offertorium, cum inquit: Per omnia ſecula ſeculorum, & conſequẽter: Dominus vobiſcum ſed non vertit ſe. Nam, vt dici ſolet, nemo qui ad aratrum manum applicauerit, retrorſum reſpectare debet. Quinto cũ ait. Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, nec tum ſe conuertit. Sextò poſt communionẽ, & vltimo in fine. Quod autem ad orationem attinet, ſciendum eſt nunc vnam legi oportere, nunc tres, nunc quinque, nunc ſeptem, ſed non vltrà. Et vnam quidem propterea quod vna ſit Epiſtola atq; vnum Euangelium, vel propter Dei vnitatẽm. Tres verò propter trinitatẽ: nam & Deus numero gaudet impare, vel quia Dominus ter in paſſione orauit. Sic quinque legi poſſunt propter quinque partitam Chriſti paſſionem, vel quinque eius vulnera. Verum ſeptem ideò, quod ſeptem in oratione noſtra Dominica habeamus petitiones, vel etiam propter ſeptem dona ſpiritus ſancti, quæ apud Iſaiam numerantur. Septenarium enim numerum nullus excedere debet.

De epiſtola, graduali, Alleluya, & proſa. Cap. 38.

DEinde legitur Epiſtola, quę eſt ſermo abſentis miſſus ad abſentem, à Græco verbo ἐπιστέλλειν, quod mittere ſignificat, ſic appellata. Tales ſunt Petri, Pauli, Iacobi, & Ioannis ad varios miſſæ, quæ hoc in loco vt plurimum leguntur. Sed ſi contingat (contingit autem ſæpè) vt vel ex Apocalypſi vel ex Prophetis aliquid hic legatur, nihilhominus dicetur Epiſtola, idque ob eam cauſam; quod tum ante Euangelium quodam modo mittatur. Summoperè autem cauendum eſt, ne quis Epiſtolam legere præſumat, niſi ſit hypodiaconus: aut diaconus aut etiam ſacerdos. Melius enim eſt vt ſacerdos legat etiam ſi cantet miſſam, quam acolitus. Poſt Epiſtolam verò cantatur reſponſorium cum ſuo verſu, ſiue Graduale, vt vocant. Appellatum autem eſt Gradua-

le

le quod a minoribus in gradibus ante altare uel a maioribus etiam diebus profeſtis cani ſoleat: In ſolennitatibus verò in altioribus, hoc eſt, in pulpito etiam a pueris. Vel quia gradatim cantatur, uel quia de gradu ad gradum procedere debemus, hoc eſt, de virtute in uirtutē aſcendere. Dictum eſt idem Reſponſorium, quod uerſui reſpondeat, qui item a uertendo nominatus eſt, quoniam non ad orientē uertimus, uel quoniam uerſu ad reſponſum ſit regreſſio, aut ad officium aliud, ut in matutinis. Poſteà ſequitur alleluia; cuius interpretatio modo expoſita eſt ſecundū Hieronymū. In huius fine neumatizamus, hoc eſt, iubilamus, dum finē protrahimus, & ei uelut caudam accinimus. Eſt enim differētia inter neuma neumæ, & pnema pneumatis. Neuma fœminei generis eſt iubilus, ſicut in fine antiphonarum, pneuma uerò neutrius generis eſt Spiritus ſanctus. Poſteà uerſus dicitur, unde ſimiliter cōuerſio fit ad Alleluia. Sequitur deinceps Sequentia quam nos proſam appellamus. Fertur Notgerus Abbas apud ſanctum Gallum natione Teutonus primò ſequentias compoſuiſſe, atque eas poſtea in Eccleſia cantari inſtitutum fuiſſe per Nicolaum ſummum pontificem. Poſt hunc autem dicitur Hermanus Contractus inuentor aſtrolabij feciſſe duas has: Rex omnipotens die hodierna. & ſancti ſpiritus adſit nobis gratia, &c.

Hic Epiſcopus fuit Leodienſis. Circiter annum. 850.

De Euangelio. Cap. 39.

Finita ſequentia legitur Euangelium, quod triplicem habet inchoationē: Vel per initiū ſancti Euangelij, ſicut in principio quatuor Euangeliorū: Vel per In illo tempore: Vel per aliam determinationem regiæ aut alterius alicuius magnæ poteſtatis, ut, Fuit in diebus Herodis, & Anno quintodecimo Imperij Tyberij Cæſaris. Dicitur autem Euāgelium ab εὖ bene, & ἄγγελος nuncius, quaſi dicatur bonum & lętum nuncium. Proinde uerò Euangeliū aliquādo eſſe dicitur ſecundum hiſtoriam, quādoque ſecundum allegoriā, quandoque ſecundum perſonam, quādoque ſecundum partem, & quandoque etiā ſecundum totū. Secundū hiſtoriam, ut illud Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salome &c. Atque illud etiam quod cantatur in natali Domini ad ſecundam miſſam de paſtoribus. Secundū allegoriam cuiuſmodi illud quod in Aſſumptione beatæ Mariæ legi conſuetum eſt de Maria Magdalena & eius ſorore Martha, nimirum: Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum, &c. Quia cum per Mariam Magdalenam vita ſignificetur contemplatiua, per Martham uerò, quæ adminiſtrabat, uita actiua: hoc Euangelio docetur in beata Maria virgine vtriuſque vitæ fuiſſe conſummationem, contemplatiuæ ſcilicet & actiuæ. Secundum perſonam Euangelium canitur, ut in feſto beati Thomæ Apoſtoli, ubi dicitur Thomas unus de duodecim &c. Secundum partem, quemadmodum eſt in feſto ſanctæ Crucis. Tum enim illud recitatur Euangelium, quod eſt de Nicodemo propter eius extremam particulam, quæ eiuſmodi eſt. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis. In hoc autem uerbo Chriſtus ſuam indicauit paſſionem, & ſui corporis in cruce exaltationem. Quocircà Euangelium hoc in quo hæc continetur particula, legitur in feſto ſanctæ Crucis. Secundum totum denique, cuiuſmodi eſt exiguum illud, quod in Circumciſione Domini obſeruatur: Poſtquam conſumati ſunt dies octo. Animaduertendum ergo hic eſt, quod diebus profeſtis una duntaxat candela cerea præcedat diaconum, quum ad legendum Euangelium accedit. Nec id quidem, iniuria, Cum per illud primus Chriſti ſignificetur aduentus, qui humilis fuit & occultus, ut quem præuenit vnus tantum præcurſor, videlicet Ioannes Baptiſta, qui fuit uerbi lucerna. Feſtis verò diebus candelæ duæ præcedūt cereæ, quod in ſecundo aduentu, qui ſolennis erit & manifeſtus duo ſint præmittendi præcurſores, Helias ſcilicet & Enoch. Vel ideo etiā quoniam Dominus ante faciem ſuā binos coniunctim miſit diſcipulos ad prædicandum. Illud quoque diligēter notandum eſt, quod ſimulatq; Euangelium inchoatur, vniuerſus populus, tam clerici quam laici, tam qui illud profert quām qui audit, crucis ſignum imprimere debeat in fronte, in ore, & in pectore. In fronte, quòd locus ſit pudoris & verecundiæ. vnde impudicos homines effrontes dicimus, quaſi ſine fronte.

Per hoc ergo quod fronti ſignum crucis imponimus, euidenter oſtendimus nos non erubeſcere, q credamus in crucifixū, & eum habemus Deum & Dominum, qui a Iudæis atque Ethnicis nobis exprobratur. Vnde meherclè Apoſtolus. Nos autē prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus verò ſtultitiam. In ore autem ideò, vt ſignificemus nos audacter crucem Domini prædicare. Denique in pectore ob eā cauſam, quo nos paratos eſſe pro Chriſti nomine pati ingenuè oſtendamus. Rurſum in hoc, q os & pectus cruce ſignamus, apertè innuimus, nos audacter ore fateri & corde credere Chriſtū crucifixum, cuius liber legitur, Deum & Dominum noſtrum eſſe. Sacerdos itaque vel Diaconus Euangelium lecturus ſignat ſe in ore, fronte & pectore, quaſi dicat: non erubeſco crucem Domini, ſed eam ore prædico & corde credo. Libro quoque crucem imprimit, tanquam ſi dixerit, hic eſt liber crucifixi. Poſſet autem hoc loco quæri, quemadmodum crucis ſignum fieri debeat a dextra'ne in ſiniſtram, an verò a ſiniſtra in dextram? Ac nonnulli quidem ſunt qui crucem a ſiniſtra in dextrā fieri velint, atq; ex huiuſmodi verſu ſumpſerunt authoritatem: Egreſſus eſt a patre &c. A patre venit filius in mundum, & ideò crucem inchoamus a patre ſuperiori, per quā deſignatur pater. Sed quod a patre abſque vlla intercapedine in mundum venit, per quem ſiniſtrā partem intelligimus ideò poſtquam a ſuperiori parte deſcendimus, ſtatim a ſiniſtra in dextrā pergimus: nam & poſteà ad partē aſcendit, quod deſignat dextera. Alij verò putant, quod a dextra in ſiniſtram fieri debeat, quia Chriſtus a dextera in ſiniſtram, id eſt, a patre veniens, diabolum per crucē repulit, qui per ſiniſtrā ſignificatur. Dicto igitur Euangelij titulo, reſpondetur ab omnibus. Gloria tibi Domine. Propoſito nanq; Euangelio ad legendum, in quo agitur de gloria partim Dei, partim noſtra, quatenus videlicet Chriſtus diabolū vicit, ac nos redemit, & victor ad patris gloriam aſcendit: auditores Euangelij letantes ad laudem ſui creatoris inquiunt atq; exclamant. Gloria tibi Domine, quaſi dicant. Gloria tua, quæ nobis in hoc Euangelio prædicatur, in æuum nobis ſine fine permaneat, ſemperq; creſcat & augeatur. Lecto iam Euangelio, quiſq; dicere debet. Amen. Vel vt alij volunt, recitato Euangelio. ſtatim dicamus oportet: Deo gratias, queadmodū poſt quamlibet lectionem ſiue capitulum. Sed melius eſt vt dicatur: Amen, ac nos cruce contra diabolum muniamus, ne ipſe ſermones Domini ex pectore noſtro rapiat. Neceſſariū etiam planè eſt, vt dum legitur Euangelium, velamina capitū deponantur. Euangelica enim prædicatio omnia legis velamina demouit, atq; homines, qui prius Dominum in ænigmate quodammodo & quaſi per tranſennam videbant, modo ipſam veritatem aperta legis cognitione videre & intelligere fecit. Viri itaq; aperto capite Euangelium audire debet, vt quinque ſenſus ad audiendum magis fiant idonei. Inde eſt quod clerici non nutriant longos capillos, ſed altè tonſos vt rectius ac perfectius poſſint audire. Verumenimuero propterea coronam habēt, vt demonſtretur inter eos & Dominum nullum eſſe medium. Non ergo longos habeant capillos clerici, ſi per longitudinē capillorū ſignificetur multitudo peccatorū. Mulieres verò debent audire Euangelium tecto ac velato capite, etiam ſi ſit virgo, propter pomum vetitum. Et ſi eueniat vt virgo capite ſit aperto, & velamen non habeat, neceſſe eſt, vt mater aut quæuis alia mulier capiti eius pannum vel ſimile quippiam imponat. Itemq; erecti ſtare debemus, donec Euangelium pronuntietur, aut capite inclinato, ſi modo non ſedeamus, niſi cogente neceſſitate. In lege quidem præcipiebatur, vt dum comederēt agnum Paſchalem, baculos in manibus tenerent, nos verò diacono legente Euangelium baculos deponimus, quod Chriſto prædicante leges obſeruantiæ ſint depoſitæ.

Quid Symbolum quando canendum, & quot ſint numero. Cap. 40.

POſt Euangeliū ſtatim debet ſubiungi Symbolū fidei, ſcilicet: Credo in vnū Deum patrē, &c. Si ſolennitas fuerit. Nec tamen in omni ſolennitate, ſed in eorum tantūmodo feſtis, quorum in Symbolo ſit mentio, vt in feſto Trinitatis, in Natali, Circuncisione, Epiphania, Paſchate, Aſcenſione, Pentecoſte, in feſto omniū ſanctorū, Transfigu-

Tranſfigurationis Domini, beatæ Mariæ, & omnium Apoſtolorũ, ſanctæ Crucis, & omnibus diebus Dominicis. In alijs autem ſolennitatibus dici non debet. Nec verò in ſolennitate Angelorũ cantari ſolet, quia illi non credunt, imò iam ſciunt, quum plenam & perfectã habeant ſcientiã. Nec prætereà cani conſuetum eſt in ſolennitate duorum Euangeliſtarum, qui non fuerunt Apoſtoli, ſcilicet Lucæ & Marci. Sunt qui dicunt Symbolum dici debere in feſto beati Ioannis Baptiſtæ, quia tum fuit commemorata Chriſti natiuitas. Sed eadem ratione quali bet die fit mentio beatæ Mariæ, adeoq; omni die canendum foret. Nonnulli etiam putant, quòd in eorum feſtiuitatibus cantari debeat, qui illud compoſuerunt, atq; eius rei gratia huc illud adferunt, quod in Euangelio Ioannis inuenitur, quod nimirum in dies fides Apoſtolorũ creſcebat propter miracula quæ fiebant, quanquã alibi authoritas habeat, fidem nõ habere meritum, cui humana ratio præbet experimentũ. Pronuntiatio Symbolo ſub finem ipſius debet fieri ſignum crucis, quoniã verbum eſt Euangelicum, non ſecus atq; ipſum Euangeliũ, niſi quod ſit verbum abbreuiatũ. Vnde dictum eſt de eo. Verbum abbreuiatũ faciet Dominus ſuper terram. Et hoc modo: Veniet verbum abbreuiatũ ſuper filios Dei. Similiter quoq; in omnibus verbis euangelicis ſignũ crucis fieri oportet quemadmodũ ſub finẽ orationis Dominicæ. Gloria in excelſis. Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis, quæ omnia perinde atque Euangelium ſtando audiri debent. Notandum eſt quatuor eſſe Symbola: minimũ, quod a cunctis communiter in quotidiana oratione dicitur, & quod Apoſtoli ſimul compoſuerunt. Secundum eſt, quod in prima recitatur. Quicunq; vult ſaluus eſſe, quod ab Athanaſio Patriarcha Alexandrino contra Arrianos hæreticos compoſitũ eſt, licet pleriq; eum Anaſtaſium fuiſſe falſo arbitrentur. Tertium eſt, quod Cõſtantinopolitana ſynodus edidit, videlicet quod in miſſa hactenus cani conſuetum eſt. Quartum eſt, quod ex Niceno Cõcilio prodijt. Scripſit verò beatus Hilarius Pictauienſis Epiſcopus librum de ſynodis, in quo & illud compoſuit, ac legi oportet in omni ſynodo vel totum vel ſaltem eius aliqua particula. Ex quo ſanè liquido apparet, quàm illi errent, qui aliam ibi legunt lectionem.

De offertorio. Cap. 41.

DIcto ſymbolo cantatur offertorium ſiue offerẽda, vt aliqui dicũt. Appellatur autem offertorium ab offerendo, quia tunc offerimus. Sed neceſſario hic cõſiderandũ eſt, tria omnino eſſe quę offerre debemus: primo, noſmet ipſos, ac deinde ea, quæ ſacrificio ſunt neceſſaria ſcilicet panem, vinum & aquam, & ſi qua ſunt alia ſacrificio apta. Obiter tamẽ hic dicere poſſumus panem hunc quaſi nominatum eſſe a Græco vocabulo πὰν παντός, quod omne vel totum ſignificat. Quoniam cum hic, tùm in futuro ſeculo panis iſte tota vita noſtra eſt. Vinum autem a vitè ſimili ferè modo deducere licebit, cui Dominus in Euangelio ſe comparat, hoc pacto inquiens. Ego ſum vitis vera. *Ioan. 15.* Nec denique ignotum eſſe puto aquam ab æqualitate dictam eſſe, quia per hoc ſacramentum nos angelis ęquales fore certo & credimus & ſperamus. Quanquã verò interdum aqua ſignificet populum. Vnde: Aquæ multę, populi multi. Quia nec ſanguis ſine ſalute populi, nec ſalus populi potuit eſſe ſine ſanguine. Tum vero aqua benedicitur, quando admiſcetur vino, ſed haudquaquã vinum, quoniam peculiarem ſuam expectat benedictionẽ. In quibuſdam Eccleſijs in magnis ſolennitatibus precioſa offeruntur Eccleſiæ vtenſilia, & in altari ponuntur vel in locis cõpetentibus. Tertio demum ſequuntur manuales laicorũ oblationes. Clerici enim non offerunt, niſi in exequijs mortuorum & in noua celebratione ſacerdotis. Nam inhumanum videretur, ſi ij offerre tenerentur, qui ex oblationibus viuunt aliorum. In offertorio nulla ratione permittitur ſacerdoti vt pixidem aut aliud huiuſmodi manu teneat, quo omnem auaritiæ effugiat ſuſpitionem.

De ſacrificio. Cap. 42.

SAcrificium dicitur quaſi quo ſacrũ efficitur, vbi cognoſcendũ eſt, quod olim ſacrificiũ ab Apoſtolis & viris Apoſtolicis in primitiua Eccleſia vaſis ligneis ac vulgaribus veſtibus celebrabatur. Tũ enim

erant(vt dici ſolitum eſt) lignei calices & aurei ſacerdotes. Nunc vero eſt econtra. Paulo tamen poſt Seuerinus Papa inſtituit idem vitreis fieri vaſis. Sed quia erant fragilia. Vrbanus Papa voluit, vt argenteis vel aureis ſacrificaretur, vel etiam ob paupertatem ſtanneis quæ tamen non facilè æruginantur. Hoſtia ſecundũ Hebræos ab oſtio nuncupata eſt, quia ad oſtium tabernaculi offerebatur. Secundũ Ethnicos vero ab hoſte deriuata eſt. Nam hoſtibus a domitis (vt ille ait)hoſtia nomen habet. Dicta eſt etiam victima a vincẽdo,& imolatio, quòd iſthic Chriſtus ſacramentaliter imoletur, qui in veritate ſemel pro peccatis noſtris in cruce eſt imolatus. Appellata autem eſt imolatio a mola, qua in ſacrificijs conteri ſolebat genus quoddam frumenti,quod far vel ador dicitur. Vnde: Et adorea liba per herbas. Ponebatur enim inter cornua altaris vel animalis cultro iſthic facto foramine. Mola vero in altari dicitur pars media ſub qua reliquiæ ſigillantur, & cui in dedicatione Eccleſiæ crux imprimitur, atque vbi corpus Chriſti conſecratur.

De ſecunda parte miſſæ. *Cap.* 43.

IAm verò ſecunda pars miſſæ quæ propriè miſſa appellata eſt, proximè ſequitur, nimirum quam orationis eſſe d ximus. Nam prima pars,de qua hactenus dictum eſt, vocatur obſecrationis. Hæc ergo pars miſſæ,vt miſſam appellemus totũ officium ab introitu vſq; ad ite miſſa eſt, ſi ſtrictim accipiatur, proprio nomine miſſa appellata eſt. Habet autem ea quatuor diſtinctiones. Prima dicirur ſecreta,altera præfatio, tertia canon, quarta oratio dominica cum ſua præfatione. Atq; hæc quidem pars extenditur vſque ad dominicæ orationis finem. Sed libera nos a malo: Amen,quod tacitè a ſacerdote proferri debet. Hic itaque conſiderandum eſt tot deberet dici collectas,eodemq; ordine, ac de eiſdem in ſecreta poſtcõmunionem, quot præceſſerunt in obſecratione ante Epiſtolam in exordio miſſæ,nec plures, nec etiam pauciores,hoc ſemper obſeruato,ne vltra ſeptenarium numerum progrediatur. Summopere item cauendum eſt, quod ſi fortè collecta pro defunctis intermiſceatur, ne finalis, ſed penultima vel ante penultima dicatur. Quoniam finis ad ſuum debet retorqueri principium. Ad poſtremum generaliter cognoſcendũ eſt,quod in miſſa pro defunctis nulla debeat pro vinis oratio intermiſceri,hac tamen communi excepta: Deus qui viuorum dominaris ſimul & mortuorum.

De ſecreta. *Cap.* 44.

SEcreta dicitur, quia ſecretè pronunciatur, cum tamen olim alta voce diceretur,ita vt ab omnibus facilè laicis teneretur. Contigit ergo vt quodam tempore Paſtores panem ſuper lapidem quendam ponerent,qui, dum huius ſecretæ verba proferent, in carnem conuerſus eſt, & forſitan tranſſubſtantiatus, vt ſic loquar,in corpus Chriſti. In quos diuinitus facta eſt acerrima vindicta. Nam ad vnum omnes percuſſi ſunt diuino iudicio cœlitus miſſo. Ex quo quidẽ facto ſtatutũ fuit, vt poſthac tacitè ac ſubmiſſe diceretur. Aut ideo ſanè occultè & quaſi ſub ſilentio dicitur, ne ſcilicet vileſcat, ſicut & ob eandem cauſam ſacræ literæ dicũtur eſſe obſcuræ. Aut tandẽ ne a laicis cognoſcatur ita vt hinc triplex ſilentij ſit ratio. Cum autem ait ſacerdos, Orate fratres, ſtatim incipit orare, & nos ſimiliter hoc audientes ſecretò orare debemus, ac duos pſalmos canere nempè Exaudiat te Dominus,& ſequentem. Sed quãdo interim dicit, Orate fratres,perinde eſt,ac ſi diceret: Dominus vobiſcum tacitè,quum ſeſe vertat ad populum. Quare meminerimus ſacerdotem, ſe quinquies ad populum conuertere dicendo Dominus vobiſcũ, propter quinque apparitiones, quæ fuere ipſo die Paſchatis. Et quia vna apparitio fuit nõ manifeſta, quando apparuit beatæ Mariæ Magdalenæ,vt pleriq, ſentiunt, ideo occultè & quaſi ſub ſilẽtio ait Dominus vobiſcũ tunc,cum apertè ſatis dicit: Orate fratres. Per omnia ſecula ſeculorũ, id eſt,per ſecula ſibi mutuò ſuccedentia. Vel dicuntur ſecula per antonomaſiam, ſicut Cantica Canticorum. Quæſitũ eſt,cur ſecretò dicantur orationes, quæ ſequuntur poſt oblationes. Sed nos ideo hoc fieri reſpondemus, quòd
Iudæi poſt ſuſcitationem Lazari, ſtatim Ieſum voluerunt occidere, qui ſeſe occultauit in ciuitate Ephrem in ſolicitudine, & a prædica- Ioã. 11.

prædicatione ac miraculorum operatione penitus quieuit & tacuit in ſabbatū vſque, quod eſt ante dominicam in Ramis palmarum, quo venit in domum Simonis leproſi, & aperte prædicauit. Atq; hoc quidem expreſſe indicat ſacerdotis illa vocis exultatio, qua inquit: Per omnia ſecula ſeculorū. Cui ſubditur, Amen. Propterea, vt quæ a ſacerdote dicta ſint, liquido confirmemus, quia per Chriſtum ſeculū creatū eſt. Amen nanq; nomen Dei eſt. Vnde in Apocalypſi, Ego ſum, Amen, teſtis fidelis. Subiungitur porro Dominus vobiſcū, ac deinde, Surſum corda, quæ ſcilicet ſurſum habere debemus ad Dominum in cœleſtibus, nō in terrenis, vt non queramus benedictionem Eſau, quæ vt caduca ac debilis eſt, ita in terrenis plane ſita eſt. Idem prorſus nobis manifeſte ſignificant Epiſcopi ſandalia, quæ cum ſuperius ſint aperta, ijs admonemur, vt ſemper corda habeamus erecta ad Dominum, cumque inferius ſint ſolida, volunt vt habeamus in terrenis mentem omnino obtuſam, quaſi non debeamus querere benedictionem quę in terrenis eſt, ſed benedictionem Iacob, quæ eſt in cœlis: Poſtea ſequitur: Gratias agamus Domino Deo noſtro. Quia pro omnibus beneficijs, quæ ille in nos benigne contulit, gratias ei merito rependere debemus. Inuenitur autē ibi quædam figura ad ſimilitudinem noſtrorum Delta, D ſcilicet, vndique clauſum, quod in parte præcedenti V noſtrum complectitur, quod in ſummitate apertum eſt, in quo rum parte media tractulus per tranſuerſum ducitur, vtramq; in modum crucis partem copulans. Quod quidem non ſine cauſa factum eſt. Per delta enim circulariter clauſum diuina figuratur natura, quæ nec principium nec finem habuit. Per V exprimitur humana Chriſti natura, quæ principium in virgine habuit, ſed fine carebit. At vero tractulus in medio vtramq; partem coniungens, crux eſt, per quam humana ſociantur diuinis.

Apoc. 3.

Fortaſſis huiuſmodi figura depicta ſuit in libris veterum.

De præfatione. *Cap.* 45.

PRæfatio dicitur, quaſi pręlocutio, quę eſt ad miniſterium pręparatio. Notantur enim iſthic nouem ordines Angelorum; quos ibi præſentes eſſe certo credimus. Maieſtas quoque de qua hic ſit mentio, appellata eſt quaſi maior ſtans, vel maior poteſtas. Sciendū vero eſt in miſſa decē eſſe in vniuerſum præfationes, primam de Trinitate, alteram de Natali, tertiam de Epiphania, quartā de Quadrageſima ſiue ieiunio, quintam de Cruce Domini, ſextam de Reſurrectione, ſeptimā de Aſcenſione, octauam de Aduentu ſpiritus ſancti, nonā de Apoſtolis, decimā & vltimam de beata Maria virgine. Poſt canitur ter Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod ſumptum ex veteri Teſtamento. Ait enim Iſaias ſe vidiſſe Dominum ſuper ſoliū excelſum, & Seraphim clamantia: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed quod ſequitur: Benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis, acceptum eſt ex Euangelio, ita vt, quum illud cantatur, ſignum crucis fieri debeat. Poſtremo hic cantica Angelorum canimus, quia per hoc ſacrificium terrena iungi cœleſtibus non dubitamus, & ideo cum eis in excelſis ſaluari clamamus.

Vndecima eſſe pōt cōmunis illa de ſancta Trinitate.

De canone. *Cap.* 46.

DEinceps vero ſequitur Canon, ita enim Græcis dicitur, nobis autē regula, q per eā regulariter ſacramenti huius fit cōſectio. Nuncupatur etiā actio, quia tunc cum Deo noſtra agitur cauſa. Quamobrem & in feſtis ſtantes oramus, in profeſtis vero vel ieiunijs proſtrati. Sub ſilentio tribus de cauſis dicitur. Primo quoniam Deus non oris ſed cordis clamorē intendit. vnde & Moyſi dixit: Quid clamas ad me? cum tamen ipſe taceret. Nihilominus tamen proferimus verba, ne quæ petimus, aut quæ petere debemus, penitus ignorare æſtimemur. Secundo ob id ſubmiſſe Canon dici oportet, ne, ſi alta voce eſſet proferendus, longo clamore deficiamus. Vel tertio ob hanc rationē, ne tanti myſterij per vſum quotidianū, verba vileſcant, & in locis non cōpetentibus paſſim indiſcrete pronuncietur, atq; ita tandē extinguātur ac pereant, quēadmodū paulo ante de paſtoribus narratum eſt. Prohibitū enim eſt p decretū, & ſub anathemate datū, vt nullus niſi ſacris veſtibus, ex libro in altari cōſecrato, hæc verba proferat. Dicit ergo ſacerdos: Te igitur clementiſſime Pater, &c. Alloquit dñm, tanquā præſentē. Incipit aūt a litera Tau, T, quæ in

modum

modum crucis effecta eſt. Quoniã per Chriſti paſſionem hæc omnia in cruce ſunt completa, habentq́; ſuam efficaciam, Vnde profecto eſt, ꝙ iſthic crucifixi imago ad pingi debeat. Sequuntur poſteà multa, vt ſunt nomina Apoſtolorum, Martyrũ, Pontificum, Virginum, qui omnes pro Chriſto noſtro ſe ſacrificio expoſuerunt. Atq; item alia quędam ſequuntur, quæ nobis explicare non licet, niſi fortè ſolis ſacerdotibus, & ideo de illis tacebimus. Vnum hoc tamé addemus, nulli hic conceſſum eſſe aliquid vel detrahere, uel addere, niſi quandoque nomen illorum, pro quibus ſpecialiter aut nominatim offertur ſacrificium.

De oratione Dominica. *Cap.* 47.

NVnc dicendũ eſt de oratione Dominica, in qua continentur ſeptem petitiones. Quod autem pręmittitur, eſt quaſi beneuolentiæ captatio. Tres priores ad futuram vitam pertinent: Quatuor poſteriores quæ ſequuntur, ad præſentem. Media autem, vt nonnulli volunt, a communi ſumi poteſt, ita vt ad vtramque referatur, quam videlicet dicimus. Panem noſtrũ quotidianum, quem ἐπιούσιον Græci, ſegola Hebræi, nos appellamus aut ſupereſſentialem, aut egregium, aut etiam familiarem. Sed animaduertere oportet, quum ſacerdos ait Oremus, præceptis, &c. Nos debere proſtratos orare vſque ad finem orationis Dominicæ, ſi dies fuerint profeſti. Si verò feſtum ſit, aut dies Paſchalis, certè non proſtrati, ſed ſtantes orare debemus, ac reſpondere: Sed libera nos a malo, Amen. Quòd autem Dominicam hanc orationem non tacitè, aut ſub ſilentio dicat ſacerdos, ratio eſt, quoniam ex Euangelio petitum eſt.

De pace. *Cap.* 48.

POſtea inquit ſacerdos: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, quod ſpectat ad tertiam partem miſſæ. Notandum tamen eſt, quòd tacitè hic ſacerdotem quandam orationẽ dicere oporteat, quæ in Ambroſiana Eccleſia apertè pronũtiatur. Accepto itaque pacis oſculo ab ipſa euchariſtia, vt quibuſdam placet, vel vt cenſent alij, ab ipſo ſepulchro & altari, impartit illud diacono ant ſubdiacono, vt per eos deſcendat ad alios. Sed cauendum eſt, ne ab ipſis viris tradatur mulieribus, ne forſitan laſciuiæ quippiam in animum aut carnalitatis elanculum ſubrepat. Agnus Dei ter canitur. Hic eſt ille verè Agnus declaratus & adumbratus in Paſchali, de quo ſic habetur in Euangelio: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Ter auté ideo canitur, ut eius corpus triforme intelligatur: illud videlicet quod in cœlo eſt glorificatũ: myſticum, quod etiamnum in terra ambulat, & quod in ſepulchris vſque ad extremum iudicij examen quieſcit. Bis dicitur cum miſerere nobis, tertio cum dona nobis pacé. In cœna vero Domini ter debet dici, cum miſerere nobis. Sed horum neutrum adiungitur in miſſa pro defunctis, verum ter cum Dona eis requiem, Vbique obſeruandũ eſt, vt non continuo, ſed interpolate ac ſeiunctim cum oratione interpoſita dicatur. ἀγνὸς vero Græce dicitur purus & pius, quia ſola pietate vt pura hoſtia nos redemit. Vel ab agno ſcendo, ꝙ ſicut agnus ſolo balatu matrem cognoſcit, ita Chriſtus in paſſione matrem ſuam cognouerit, ac virginem virgini commendauerit. Atque hinc quoq; eſſe poteſt, ꝙ ter canatur Agnus Dei. Quoniam Chriſtus pendens in cruce patrem ſuum cognouit, ei ad mortem vſq; obediendo, & eadem cruce ſuffixus agnouit matrem ſuam, eamq́; virgini cõmendauit, ac tandem etiã ibidem humanũ genus redimendo agnouit. Quod autem hic bis repetitur: Miſerere nobis. & tertio variatur per Dona nobis pacem, totum illud ex veteri teſtamento depromptũ eſt, vbi cum clamarent ad Dominum, dicere ſoliti erant: Parce Domine parce populo tuo, ac ſubiungere tertio: Ne dederis hereditatem tuam in opprobrium. Quum igitur dicimus, Agnus dei qui tollit peccata, expreſſe Ioannem Baptiſtam imitamur, qui ait, Ecce agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi. Illud certè ignorari nõ debet, olim in primitiua Eccleſia ſingulis diebus, qui canoni miſſæ intererant ſolitos fuiſſe communicare. Sed poſtea creſcente multitudine fidelium, fuit inſtitutum vt tantum dominicis diebus cõmunicaretur. Quod etiã paulo poſt, quum obſeruari nõ potuit, abijt in deſuetudinẽ, ac tertia ſubſecuta eſt inſtitutio, vt ſaltem ter quoque anno, in Natali,

Paſchate

Paſchate, & Pentecoſte omnes Chriſtiani euchariſtiā ſumerent: Inuento tamen triplici remedio, vt ſingulis nimirum diebus oſculū pacis daretur, ac dominicis diebus eulogia, id eſt, panis benedictus & conſecratus, quod in Quadrageſima & temporibus abſtinentiæ deputatis ſaluo ieiunio obſeruari nō potuit. Quare tunc huiuſmodi fuit promulgata inſtitutio, vt collecta diceretur ſuper populum ſub finem miſſæ, dicendo: Inclinate capita veſtra Deo, quum vide licet minor aliquis ſacerdos celebrat. Sed ſi Epiſcopus, inquiet: Humiliate vos ad benedictionem.

De vltima parte Miſſæ. Cap. 49.

VLtima pars Miſſæ modo ſequitur, quæ dicitur gratiarum actio, atque incipit a cōmunione. Vocatur antē communio, quaſi participatio, quam ideo canimus, vt per eam cum ſanctis diuinæ gratiæ participes efficiamur. Appellatur etiā completio, quoniam per illam miſſa, vt ſic dicam, compleretur. Tribus vero modis finitur miſſa, primo per Ite miſſa eſt in ſolennitatibus, quod eſt quaſi abeundi licentia, ac ſumptum eſt ab Exodo. Non quidem ſecundum verba, ſed iuxta mentem, & rei intelligentiam, quando Iſraeliticus populus ex Aegypto permiſſu Pharaonis egreſſus eſt. Vel etiam quādo è Babylonica captiuitate permittente Cyro ad propria regreſſus eſt, Deo referens gratias. Sic & nos accepta benedictione vltima, ad cœleſtem patriam remeare debemus, vbi in gratiarum actione ſemper fœliciter viuemus. Dicitur autem Ite miſſa eſt, quoties cantatur Te Deū laudamus, Gloria in excelſis, & Alleluia. Pronuntiato Ite miſſa eſt, oportet nos reſpondere: Deo gratias, quæ vox eſt gratulantis. Secundo vero diebus profeſtis, dicitur Benedicamus Domino, ac petitum eſt ab Apoſtolo. Tertio denique in miſſa pro defunctis. Requieſcant in pace, quod ex ſola conſuetudine generali natum eſt. Cum ergo dicitur, Ite miſſa eſt, debet ſacerdos vultum dirigere ad populum, quando autem Benedicamus Domino, vel Requieſcāt in pace, verſus Orientē. Neceſſe tamen eſt, vt hæc tria a ſacerdote vel diacono tantum proferantur. Sed in prima miſſa Natalis Domini, non debet dici: Ite miſſa eſt, ne videatur populus licentiā habere redeundi.

Quibus horis celebretur miſſa. Cap. 50.

TRibus horis tantummodo regulariter miſſa poterit celebrari: tertia nimirum, ſexta & nona. Et quidem tertia ideo ꝙ tunc linguis iudæorum ſit crucifixus, dum inſtanter clamarent. Crucifige, crucifige eum, pertuleritq; ludibria, maledicta, conuicia, alapas, flagra, inſultantiū ſputus, & coronam ſpineam. Sexta vero ob eam cauſam, ꝙ tum in cruce actus ſit, ac tolerare debuerit clauos rigidiſſimos & pocula felle tincta, vt ſic tandē pro nobis imolaretur. Nona demum, quia tunc animum exhalauit ac ſpiritum patri commendauit. Poterit tamen fieri, vt ante primā in Dominicæ reſurrectionis memoriā miſſa celebretur, quod vicarij faciunt, & poſt primā ante tertiam in eius rei cōmendationem, quòd Chriſtus inter primam & tertiam traditus fuerit Pontio Pilato iudæis vociferātibus: crucifige eum, ipſo tacente. Cantatur ergo miſſa diebus feſtis hora tertia, profeſtis ſexta, & nona in quadrageſima ac alijs diebus ieiuniorum. Nec tamen omnium, quia in ſabbatis ieiuniorum quatuor temporū valde ſero celebrari & poteſt & debet propter ſacros ordines, ꝙ etiam ad ſequentem ſpectet dominicam. In ſabbato Paſchæ & Pentecoſtes ſero canitur propter cereæ candelæ, quam cæream nominamus conſecrationem, quod ex eo facile perpendi aut colligi poteſt, vbi dicitur: Hæc nox eſt, atque ex iſta oratione, Deus qui hāc ſacratiſſimā noctem, &c. Ipſo vero die Natalis Domini prima miſſa cantatur nocte. Poteſt tamen licite cantari ſummo mane, ſed tamen prima & tertia prius abſolutis. Sic itaque ab illis horis excipitur dies qui Domini natiuitati ſacer eſt, quum noctu prima canatur. Nec id quidē ſine cauſa, vt poſtea dicemus, Atque etiam ſabbatum Paſchæ & Pentecoſtes, quoniam tum temporis expreſſe dicimus: Hæc nox eſt, & Deus qui hanc ſacratiſſimā noctem. Excipiuntur denique dies ieiuniorum propter ſacros ordines.

Quæ miſſæ quibus diebus debeant celebrari. Cap. 51.

NVnc dicendum eſt quę miſſę, quibus diebus debeāt celebrari. Fuit enim quoddam tempus, quo dominicum officium necdum erat ordinatum, ac variæ

paſſim

paſſim hæreſes pullulabāt. Quo quidem factum eſt, vt prima feria, ne diuinū officium periret, de Trinitate, ſecundā de charitate, tertia de ſapiētia, quarta de Spiritu ſancto, quinta de angelis, ſexta de cruce, ſeptima de beata Maria virgine cantaretur. Sed poſtea ſancitum eſt vt ceſſante cauſa & illud ceſſaret, quod vrgente neceſſitate factum fuerat. Quapropter ſanè dominico officio ordinato ſtatutum eſt, vt prima feria ſuum peculiare haberet officium de Trinitate, & ſecunda de angelis, quòd tum creati in bonis gratuitis fuerint, ac lux diuiſa a tenebris, hoc eſt, boni angeli a malis. Nam eo tempore mali ceciderε, & boni fuerunt cōfirmati. Sed prima feria fuerūt angeli creati & in bonis naturalibus conſtituti. Cantatur autem alia de cauſa pro defunctis, vt ni mirum ijs adhibeamus ſuffragiū angelorū, eodem quoque die miſſa pro defunctis celebratur, quoniam, vt pleriq; aiunt, feria prima refrigerium habent ij, qui ſunt in purgatorio, ſtatimq; altero die poſt ad pœnas ſolitas & ad laborem redeunt, ita vt eo die; quo eorum laboribus aliquo modo ſubueniatur, miſſa pro illis cantetur. Tertia autē feria oportet repeti introitum miſſæ diei dominici. Præterea inſtitutum quoq; fuit, vt quarta feria ieiunaretur, idcoq; dominici diei miſſa tum caneretur. Sed & quinta feria ſimiliter dicere conuenit officium diei dominicæ videlicet Introitum, Epiſtolam atq; Euangelium, quod dies Iouis maximè cognota ſit diei dominicæ. Eiuſmodi enim die fieri ſolebat proceſſio in memoriam Aſcenſionis Domini, quæ poſtea in diem dominicā, vt ſupra dictū eſt, fuit tranſlata. Porro autem ſexta feria agitur de Cruce, & ſeptima de beata Maria virgine, quod non temere ita conſtitutum accepimus: Miraculoſum enim habet initiū. Nam quum olim Conſtantinopoli in quadā Eccleſia imago beatę virginis habebatur ante quam velum quoddā dependebat, quo tota ea cooperiebatur, contigit vt ſexta ſemper feria velum hoc a veſperis ab imagine, nullo mouente decideret, & diuino miraculo quaſi deferetur in cœlum, ita vt iam plenè ac perfecte ab omnibus conſpici poſſet, ac deinde rurſus in ſabbato veſperis abſolutis ad eandē imaginem deſcenderet ibique permaneret vſque in proximum diem Veneris. Hoc ergo miraculo ſæpius viſo ſancitū eſt, vt ſemper illo die de beata Maria in Eccleſia caneretur. Poteſt tamen & aliam habere rationem, cur ſabbato die officium cantetur de beata Maria. Nam cū ipſa nobis ſit porta regni cœlorū, quod per diem dominicam cōmodiſſime figuratur, certè ideo de illa ſolennizamus eo die, qui dominicam proximè, præcedit. Hactenus igitur officiū miſſæ explicuiſſe ſatis ſit, ſi intellexerimus nemi nem debere vno eodemq; die duas celebrare miſſas cum vno ſacrificio, vel cum duobus, ſed vnam cum ſacrificio, & aliā ſiccam. Quare huic rei finem imponemus, ſi duas adhuc quęſtiones paucis enodauerim, quarum vna eſt, an ſi ſacerdos ante veſperas comedat, nec poſtea poſſit dormire, die poſtero debeat aut poſſit miſſam celebrare? Nam ipſum non debere aperte reſpondemus. Sic altera eſt, poſſit'ne celebrare ſecundam miſſam in eo caſu, quo in præcedenti, dum manus ablueret, aliquantulum aquæ deguſtauit? Certe enim & illud vetitum eſſe ſciendum eſt. Nunc ergo ad alia.

De con ſec. diſ. 1. c. nimis.

De veſperis. *Cap.* 52.

In veſperis a nobis cantantur quinque Pſalmi, qui ſumus imperfecti, propter quinque ſenſus, vt videlicet quod per quinque ſenſus corporeos commiſſum eſt, per quinque pſalmorū cantionem penitus demittatur. Hinc notandū eſt nos eadē ratione quinque digitis pectus tundere, quam quinque canimus pſalmos. Monachi vero, in quo ſe perfectiores eſſe oſtendunt, tantū quatuor dicūt. Quicquid enim quadratum eſt in quācunq; partē vertatur, manet ſemper idem, firmum ac ſolidum. Ad eundem ſanè modum perfectus, quocunq; loco aut quocunq; tempore, ſemper idē atq; immobilis permanet. Finitis pſalmis parua ſequitur lectio ſine Iube Domine, & ſine Tu autem Domine, hoc eſt, capitulum, ac deinde Reſponſoriū vel eius loco verſus, tum hymnus & antiphona, ac deinceps Magnificat. Plerunque tamen hymnus beatæ Mariæ videlicet Magnificat, loco hymni ponitur, vt præterea nullus alius canatur. Sequitur tandem collecta, quam orationē diximus. Volumus autem, vt huc vſq; a nobis factum eſt, conſuetis & Eccleſiaſticis, vt qui officia tradamus

tradamus Eccleſiaſtica, deinceps vti vocabulis. Sciendum ergo eſt, quod de eodem die,eodemq; feſto parua debeat cantari lectio. Verbi gratia: Si de præcedenti dominica vnum & reliquum: ſi de ſequenti vnũ, & reliquum. Animaduertendum præterea eſt,quod, quando fuerit ſolennitas nouem lectionum, illius veſperæ totæ debent celebrari, vt in feſto beati Stephani & beati Ioannis Euangeliſtæ. Poſt veſperas neceſſario dicitur collecta de ſancto, cuius eſt feſtum ſequens, vel Antiphona cum Magnificat. Vnum tamen excipitur, feſtum videlicet ſancti Sylueſtri quod etiam ſi nouem habeant lectiones eius tamen veſperæ ſunt feſti ſequentis.

Quæ pſalmi canantur in completorio. Cap. 53.

QVattuor pſalmi cantantur in completorio ad ſignificandã perfectionem. Cũ enim quodãmodo oſtendimus peccata, quæ per quinque ſenſus corporeos perniciosiſſimos ſatellites admiſeri mus iam eſſe quinque pſalmis præcedentibus remiſſa. Alia ratio eſt, ꝙ diabolus ſemper noſtro inſidietur calcaneo, ita vt poſteà nec loqui cũ alijs debeamus, nec aliud dicere niſi orationes. Quod monachi diligenter obſeruant, qui poſteà non bibunt. Putat enim diabolus ſe viciſſe ſi tunc vicerit. Quare vt breuiter quæ hic reſtare videntur, percurramus, poſt pſalmos ſequitur capitulũ & verſus, & deinde Hymnus eoq; finito; antiphona ac Nunc dimittis. Poſteà verò dominica legitur oratio, ac fidei noſtræ ſymbolũ, quibus poſtea quàm nos collectã annexuimus. ſtatim ſubiungi oportet Benedicamus. Atq; hoc quidem in veſperis vt a puero canatur omnino conſentaneum eſt, vt per hoc demonſtretur nos eſſe pueros, nimirum ad laudes Deo referendas.

Quomodo finiendæ ſint orationes. Cap. 54.

VT autem euidens habeatur & plena cognitio quemadmodum orationes, quas collectas vocamus, ſint terminandæ, prius noſſe oportet, quòd in eis ſermo interdum ad patrẽ dirigitur, interdũ ad filium, interdum ad Spiritum ſanctum, & interdum etiam ad totam Trinitatem. Quando ad patrem, rurſus conſiderandum eſt, num ita ad eum ſermo ſit inſtitutus, vt fiat mentio ad patrem de filio, vel Spiritu ſancto, an verò non. Et quidem ſi in oratione; quæ dirigitur ad patrem, fiat mentio filij multum intereſt ſcire, alla'ne fiant ante partem finalem, an ipſo fine. Quæ ideo diximus, quod ſecundum has diuerſitates, diuerſimodè orationis finis exiſtat. Si ergo dirigatur ſermo omnino ad Patrem abſque mentione filij & Spiritus ſancti finietur hoc modo: Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen. Si de Spiritu ſancto mẽtio ibi fiat, dices: in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti Deus, cæteris remanentibus. Si vero fiat mentio filij, ante finalem partem, dicetur: per eundẽ Dominum, &c. Vt ſuprà. Si contra in ipſo fine, dicemus tantum. Qui tecum viuit & regnat, &c. Quemadmodum videri poteſt, in hac collecta beati Stephani: Omnipotens ſempiterne Deus, qui primitias martyrum in beati Leuitæ & Stephani ſanguine dedicaſti, tribue quæſumus, vt ipſe pro nobis perpetuus intereeſſor exiſtat, qui pro ſuis etiã perſecutoribus exorauit Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen. Si ad filium oratio inſtituatur, vt in hac, Excita Domine potentiam tuam & veni: ac in alijs de aduentu Domini, finietur hoc pacto: Qui viuis & regnas cum Deo patre, &c. Si autẽ ad Spiritum ſanctũ, dicemus ſic: Qui cum patre & filio viuis & regnas vnus Deus, &c. Et ad trinitatem ita: Qui in trinitate perfecta viuis & regnas, &c. At verò in exorciſmis, & quæ fiunt ad pueros efficiendos cathecumenos, ac fontes conſecrandos, quandoq; fit aqua benedicta, & in id genus multis alijs, dicetur ſanè hoc modo: Per eũ qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſeculum per ignem. Hoc aũt ideo fit, quia nulla vox ita terret Diabolum, atque hæc qui venturus eſt, &c. Vſq; adeo vt ſtatim fugere cogatur, ſimul atq; vocẽ hãc audierit. Maximè enim præter cætera iudiciũ ignis extimeſcit, qđ certus ſit ſe poſt diem Iudicij æterno igne punitũ iri. Quare ob eandẽ cauſam voluit D. Gilbertus, vt ſimili modo finirẽtur orationes

tiones in officio mortuorũ. Verũ ei cõtradicit vulga re noſtrũ Collectarium, affirmans dici oportere Per dominum noſtrum, &c.

De diuerſitatibus officiorum. *Cap. 55.*

IAm ergo dictum eſt hactenus de Eccleſiaſticis officijs generaliter, ita reliquũ modo ſit, eorundem explicationem latius per totius anni ſeculum aggredi. Nam pro temporũ varietate ipſa variantur officia. Sed operępretium me facturum exiſtimo, ſi priuſquã ad ipſam expoſitionem veniam, diſtinctio quatuor temporum præmittatur. Vt ergo ſolaris noſter annus quatuor temporum potiſſimum ſucceſſione dilabitur, ſcilicet Hyemis, in qua ſemina iaciuntur, Veris in quo ſemina prodeunt, Aeſtatis in qua ad meſſem albeſcunt, & falcę ſucciduntur, Autumni, in quo per ventilationem grana a ſe mutuo ſeparantur, & in horrea reponuntur, paleæ autem comburuntur: Ita quoque magnus vitæ præſentis annus durans ab initio vſque ad finem ſeculi, quatuor temporum varietate menſurantur. Fuit enim tempus quoddam deuiationis in humano genere, ab Adamo videlicet vſque ad Moyſen, quo declinauerunt homines a cultu diuino ad idolatriã. Tunc enim homo reliquit Dominũ ſuum creatorem, ac lapidibus & manuum ſuarum operibus dixit: Tu es Deus meus. Hoc tempus haud male cõuenit nocti & hyemi. Quia ſicut nox aut hyems nihil lucis habet, niſi contingenter & ex accidenti, vt ex igne vel candela. Si tempus illud planè erat cæcitatis & ignorantię. Alterum item tempus fuit reuocationis, nimirum a Moyſe vſque ad Natiuitatem Chriſti, quo edocti fuere homines per leges & Prophetas de Aduentu Chriſti, de euitatione peccati, & vnius Dei dilectione Tum dixit Deus Iſraeli. Audi Iſrael, Deus tuus Deus vnus eſt, illum ſolum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tertium verò tempus fuit regreſſionis, ſiue reconciliationis vel iuſtificationis, quod fuit a Natiuitate Domini vſque ad Aſcenſionem eiuſdem: per quem facta eſt gratia hominibus, & prædicatio Euangelij. Quartum denique tempus eſt peregrinationis, quod ab Aſcenſione Domini fuit, & duraturum eſt vſque ad finem iudicij, vbi erit conſummatio ſeculi. Hæc eadem tempora ſolent alijs nominibus appellari. Tempus enim deuiationis dictum eſt tempus culpæ & pœnæ. Nam propter deuiationem homo ſubiectus eſt culpæ, & propter culpam pœnæ. Tempus reuocationis nuncupatum eſt tempus doctrinę & prophetiæ. Et quidem doctrinæ propter decalogum, per quem Deus humanum genus docuit, inquiens, Audi Iſrael, Deus tuus Deus vnus eſt. Prophetiæ verò, quoniam tunc huiuſmodi ſalutare accepimus vaticinium: Ecce virgo concipiet. Tempus proinde reconciliationis appellatur gaudij & lętitiæ, ac denique peregrinationis, tempus luctus & pugnę. Vnde profecto neceſſarium eſt, vt pugnemus aduerſus carnē noſtram, mundum atque aerias poteſtates. Maximè verò contra carnem, vtpote quod multa cum nobis ſit familiaritas, ac nulla ſit peſtis ſęuior quàm hoſtem habere domeſticũ. Præterea tempora hæc poſſunt conſiderari ſecundum principales partes diei, vt ſunt nox, quæ ad tempus ſpectant deuiationis, mane ad tempus reuocationis, meridies ad tempus reconciliationis, vel regreſſionis, veſperum ad tempus peregrinationis. Atque horum quodque proprium modo perpende epitheton, vt nox eſt obſcura, & qui a veri Dei cultu aberrabant, erant cæci. Eleganter ſanè quadripartita hæc temporum diuiſio in homine notari poteſt. Ante ſiquidem baptiſmum naſcitur homo & fit filius iræ: in baptiſmo renaſcitur, ac filius gratiæ: dehinc bene operatur, & iuſtitiæ efficitur proles, cum feruore quoddam charitaris Deum diligit imprimis, & proximũ: tandem cum Chriſto ſimul regnabit per mortem tranſiens ad vitam ęternam, factus modo hæres æternitatis & glorię. Atque in qualibet præmiſſarum partium expoſitione poſſunt intelligi Hyems, Ver, Aeſtas & Autumnus. Eadem quoque tempora deſignantur per quatuor principales Chriſti actiones, quæ ſunt huiuſmodi Natiuitas, Paſſio, Reſurrectio, Aduentus ad iudiciũ, cum omniũ horum appendicibus adeo hæc humano generi conueniunt. Chriſti igitur vita noſtra eſt doctrina: Chriſti actio, noſtra eſt lectio: vniuerſa denique Chriſti cõuerſatio, noſtra eſt inſtructio. Dixi autem cum ſuis appendicibus quia ad natiuitatem

pertineat

pertinet circuncisio, apparitio, baptiſmus, purificatio, ad paſſionē referuntur ieiuniū, tentatio: Ad reſurrectionem, in cœlū aſcenſio, & ſancti ſpiritus miſſio: Ad aduentum tandem iudicij ſpectant transfigurati & miraculorum operatio. Efficatior enim fuit, ac plus potuit, poſt mortem, quàm ante transfigurationem quòd ille demum nobis oſtēdit quid ſimus futuri. Paſſio cōparatur Hyemi: Natiuitas Veri, reſurrectio Aeſtati, iudicium Autumno, quando ſedebit vetuſtus ille dierum tenens ventilabrum in manu ſua permundabit aream ſuam, &c. Item rurſus Chriſti natiuitas comparatur & cōcordat tempori reuocationis propter prophetas, qui eam multis modis prædixerunt: paſſio tempori deuiationis: reſurrectio tempori regreſſionis propter lætitiā: aduentus iudicij tempori peregrinationis, quia huiuſmodi tempus durabit vſque ad extremum diem iudicij. Vnde propheta: Ego miſer & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Hæc ergo tempora magni iſtius anni conſiderās Eccleſia in ſeruitium Dei transformauit, pro qualitate eorum & varietate ſingulis annis laudabili vtens officiorū diuerſitate. Sed cū ita faciat Eccleſia, maluit incipere a tempore reuocationis, quàm a tempore deuiationis. Quare incipit: Ad te leuaui animā meam aſpiciens a longe, &c. Quandoquidē nos etiamnum quaſi per ſpeculum & cancellos aſpicimus. Et durat vſq; ad Natiuitatem Domini. Toto igitur tempore aduentuum vſque ad natale Domini Eccleſia reminiſcitur temporis reuocationis, quæ facta eſt per legem & prophetas malagma vulneri apponens. Atque ideo tunc legit Iſaiam, qui quum incurabile vulnus vidiſſet dixit. Omne caput languidum eſt, & omne cor mœrens, &c. Et rurſus non eſt malagma apponere, &c. Malagma autē eſt genus emplaſtri, quod epithema appellatum eſt. Tum ergo inchoatur graduale: Ad te leuaui, ac ſi diceret: Tempore deuiationis homines leuabant manus, & corda ad opus manuum ſuarum, atque agebant lapidi & ligno: tu es Deus meus. Ego vero ad te leuaui animam meā Deus meus, &c. Atque ita ſanè a tempore reuocationis militiæ ſuæ auſpicatur officia, non a tempore deuiationis ne videatur incipere ab errore. Bene itaque rem ipſam obſeruat, ſed ordinem non ſequitur, quod frequenter etiam faciunt Euangeliſtæ. Quare ſi bonam quærat valetudinem, oportet q; quàm optimè curari, omnino fuit neceſſarium, vt a Medicis inciperet.

De cæteris temporibus. Cap. 38.

TEmpore vero ſeptuageſimæ, quæ eſt a dominica, vulgo appellata, Circundederunt me, vſque ad octauam Paſchæ, recolit Eccleſia tempus deuiationis. Vndè eſt, quod tum legitur liber Geneſeos, vſque ad Regum, vbi de exceſſu agitur primorum parentum, & multorū aliorum, qui omnes catacliſmate aut diluuio ſunt ſubmerſi. Breuiter ergo tum temporis Eccleſia orat, flectit genua, ac ieiunat. Tempore autem Paſchali, quod eſt Paſcha, vel potius ab octauis Paſchæ, vſque ad octauas Pentecoſtes, tempus gaudij meminit & reconciliationis, quippe in quo legatur Apocalypſis, vbi fit mentio de noua ciuitate Hieruſalem, & Epiſtolæ canonicæ cum actibus Apoſtolorum. Hinc pauca ſibi Eccleſia indicit. Nō ieiunat, a genu flectione ceſſat, albis vtitur veſtibus, ternario numero pſalmorum & lectionum contenta eſt, cum tribus reſponſorijs ac totidem verſiculis. Ab octauis demum Pentecoſtes vſq; ad aduentum Domini recolit tempus peregrinationis. In hoc eſt nobis perpetua pugna & lucta aduerſus tres, vt dictū eſt, infeſtiſſimos hoſtes, mundum videlicet, carnē, & diabolum. Mundus eſt hoſtis ſophiſticus, caro hoſtis domeſticus, diabolus hoſtis antiquus. Nullus tamen iſtorum hoſtis eſt efficacior ad nocendum, quàm inimicus noſter familiaris, ſcilicet caro, quam fouemus īdumentis, & reficimus alimentis, cui tanquam iumento tria debentur: cibus ne deficiat, onus vt manſueſcat, virga vt non indirectè ſed directè incedat. Propter huiuſmodi pugnam ſignificandam, legit tunc Eccleſia librum Regum, in quo agitur de pugna. Et quia in pugna maximè opus eſt ſapientia, ideo cōtinuatur liber Salomonis. Sed quoniam cum pugna nihil tantopere habere debeamus, atque patientiam, appoſitè profectò Iobi liber ſubiungitur. Deinde porrò & Thobiæ liber ſequitur propter ſingularem miſericordiā, quam in hoc certamine

requirimus. Cui deinceps quoque ſubiungimus librum Iudith, Ruth, Heſter, propter fortitudinem, iuſtitiam & temperantiam. Verumenimuero quum adhuc frequens ſit lucta, neceſſario annectitur liber Machabæorum, in quo crebra eſt aduerſus ſuperbiam conflictatio. Nam deuictis omnibus vitijs, reſtat etiam vincenda ſuperbia. Roget ergo modo aliquis, ſub quo illorum temporum contineatur illud quod eſt a Natali Domini vſque ad ſeptuageſimam? Verum facilè huiuſmodi quęſtioni occurremus. Nam & ei non ineleganter per quoſdam ſatisfactum eſſe accepimus. Eius itaque pars vna continetur ſub tempore regreſſionis, quod eſt tempus gaudij, vt dictum eſt a natali vſque ad octauā Epiphaniæ. Vnde in quibuſdam Eccleſijs albis tamdiu vtuntur veſtimentis, ſicut tempore Paſchali, & neque tunc ieiunatur, neque flectuntur genua. Pars vero altera, quæ eſt ab octaua Epiphaniæ vſque ad ſeptuageſimam, complectitur ſub tempore peregrinationis, & leguntur duodecim Epiſtolæ Pauli, vbi agitur de labore eius, quem luctando, ac pugnando pertulit. Nec vero, quantumuis ipſo die Natiuitatis Domini Iſaias legi ſoleat, credas diem illum pertinere ad tempus reuocationis. Fit enim hoc alia conſideratione, & ante Euangelium in nocturnis & ante Epiſtolam in miſſa, quod videlicet velut baſis columnæ ſupponatur, vt per vtrunque teſtamentum Natiuitas Chriſti perhibeatur.

Quis ordinauerit officia Eccleſiaſtica, de quibuſdam diebus. Cap. 57.

HAec autem Eccleſiaſtica officia, vt dictum eſt, inſtituit beatus Hieronymus rogatu Damaſi Papæ, & quecunq; etiā alia ex veteri & nouo teſtamento leguntur in Eccleſia, Gregorius tamen quoſdā cantus appoſuit, Gelaſius quoſdam Hymnos, & alij alia. Tempore ſiquidem Theodoſij Imperatoris inordinatè pſallebant, qui rogauit Damaſum Papam, vt curaret ſapienter ordinare officium Eccleſiaſticum. Quod diligenter ille effecit, vt ſupra diximus. Sunt autē in prędictis temporibus dies quidam duplices: vtpote ſiquando duo ſimul facta cōcurrāt, in quibus illud obſeruandū eſt, quod in morali philoſophia dici ſolet Cede maiori, & locū da melioribus. Hoc eſt, vt excellentius celebretur officiū, ac duntaxat de minori fiat cōmemoratio ipſo die, & ſuum officiū reſeruetur in craſtinum, vt de Petro & Paulo in quibuſdam Eccleſijs diebus dominicis: Nā primo quidem celebratur de Petro, ꝙ princeps fuerit Apoſtolorū: ſequenti vero die de Paulo. Sic de quibuſdā alijs in diebus dominicis, ita vt dominica debeat quieſcere, ac poſteà in hebdomada peragi. Quemadmodū ſanè factum videmus in teſtamento veteri. Cum enim Salomon templū dedicaſſet duodecimo die menſis, quo occurrebat ſcenophegia, celebrauit dedicationē templi ſeptem diebus continuis, & poſt dedicationē diſtulit ſcenophegiam. Sunt præterea in ſuprà dictis temporibus quædā principales dominicæ, quibus cætera cædunt feſta præter Paſcha & Pentecoſten, quæ præter reſurrectionē & ſancti ſpiritus miſſionē ſunt alijs longè ſuperiores. Atq; earum quidē aliquę vt ſunt præſtantiores & ſolenniores, ita in ijs mutantur officia, cuiuſmodi ſunt dominica in principio Aduentus, & ſeptuageſima, ac illa quę eſt in octaua Paſchæ. Aliquę verò nō ſunt ita præſtantes, quales duæ hæ ſunt videlicet, quam vulgari nomine appellamus. Lætare Hieruſalem, & Dominica in Ramis palmarum. Nam ſi contingat dies Annuntiationis in Ramis palmarū, aut ipſo die Reſurrectionis, de eo penitus tacebitur, ac die ſabbato, qui præcedit dominicā, quam in Ramis palmarum vocatā diximus, vniuerſum Annuntiationis fiet myſterium. Ipſum enim ſabbatum ius ſuum maiori facilè cedit. Ad eundē ſanè modū ſi eueniat, vt in ipſa Domini paſſione ſit feſtum dedicationis, certè omni iure eius myſteriū celebrabitur in hebdomada ſequenti, vt in Aſcenſione, ſi idem feſtum fuerit. Neceſſe enim eſt, vt in aliud tempus differatur.

Quomodo officia Eccleſiaſtica fieri debeant, & qui ſint eorum libri. Cap. 58.

VT igitur ab Aduentu incipiamus, atque ita de Eccleſiaſticis officijs per totius anni circulum tractare pergamus, duo in vniuerſum nobis ſunt di-

ligenter

ligenter in ijs præcauenda, ne videlicet coactè fiant & indiſcretè. Coacta eſſe non debent iuxta Prophetam qui ait: Voluntariè ſacrificabo tibi, &c. Sic Obal qui & Berſeleel appellatus eſt, dicitur ſpontaneè ædificaſſe templum Domino. Quanquam verò ſint, qui putant duos fuiſſe Obal & Breſeleel, & vtrunque ſpontaneum in tempore. Indiſcretè prohibentur eſſe, quia immundum eſt pecus, quod ruminat, & non findit vngulam. Fiſſio autem vngulæ accipitur pro diſcretione. Qui ergo ſpontanea ſacrificia facit & diſcreta, eum diligit Dominus. Hinc ſtatutum eſt a ſanctis maioribus, quemadmodum Deo ſeruiremus diſcretè. Statuerunt enim in vnaquaque hora lectionem. Verbi gratia: In matutinis & in Miſſa inſtituerunt Epiſtolas & Euangelia, in alijs horis paruas lectiones, quæ dicuntur capitula. Sed quoniam in lectione & cantu vniuerſum ferè verſetur officium Eccleſiaſticum, operæprecium eſt ſcire quinque eſſe libros lectionum in Eccleſia, ac tres cantus, ſcilicet Graduarium Antiphonarium, & Trophonarium, Antiphonarius a digniori nomen ſumpſit, hoc eſt, ab antiphonis, cum & in eodem libro contineantur Reſpõſa & Verſus. Legitur enim in tripartita hiſtoria Ignatius Patriarcha Antiochenus audiuiſſe Angelos cantantes Antiphonas in monte, qui exinde quaſdam Antiphonas in Eccleſia cantari inſtituit, & pſalmos iuxta Antiphonas tonizari. Vnde etiam Antiphonæ ſunt appellatæ reſpectu pſalmodiæ ſicut reſponſum, hiſtoriæ. Et cum antea confuſe & quaſi in chorea cantarentur Pſalmi & Antiphonæ, ſtatutum eſt a maioribus vt ſeorſum chorus ſederet, & alternatim caneret, id eſt, vt vna pars chori vnum pſalmi uerſum caneret, atque alia alium. Incipit ergo Antiphonarius hoc modo: Aſpiciens a longe. Tametſi verò non ſit Gregorianum, hoc eſt, a Gregorio compoſitum, ſed ſolummodo ab alio quodam monacho appoſitum. Quamobrem quidem non deberet merito procedere ea quæ Gregorius compoſuit. Vſu tamen receptum eſt, vt ab omni Eccleſia diceretur. Nec facilè profectò eſt, quæ longo vſu inoleuerint emendare aut mutare. Cætera verò ſunt ſancti Gregorij.

De reliquis libris. Cap. 59.

Secundus liber eſt graduarius, ita a gradibus appellatus, eo quòd diebus feſtis in gradus aſcẽdi debeat atq; iſthic cantari in ambone. Dicitur autem ambonis ab ambio ambis, eo quòd locus ille ambigitur gradibus, uel ab ambo ambæ ambo, quòd nimirum duæ ſint viæ iſthic, hoc eſt, in pulpito, quod ſitum eſt ante eum locũ, vbi recitatur Euangelium. Oportet itaque ſint ibi duo paria graduũ, unum a ſiniſtris, quo fiat aſcenſus: alterum a dextris, quo deſcenſus fiat, iuxta illud: Per aliam viam regreſſi ſunt in regionem ſuam. Diebus autem profeſtis canitur in medio chori ante gradus altaris. Eius libri principium eſt: Ad te leuaui. Tertius liber dicitũ Trophonarius, a Græco nomino τρόπος quod eſt conuerſio. Nam a fine regredimur ad principium cantus, vnde & trophium zona nominatur, quod ab uno latere vertatur ĩ aliud, circumeundo vſq; ad vmbilicum. Eſt autem Trophonarius liber, in quo continentur ij cantus, qui cum introitu miſſæ cantari ſolent, & maximè quidẽ a Monachis, cuiuſmodi ſunt tropi, Sequentiæ, Kyrieeleyſon, & Neumæ. Tropi dicuntur, quia prius canitur verſus, ac poſteà eleyſon, & iterum verſus, & eleyſon deinde. Hic etiam notandum, quòd ſemel diximus, neumam fœminei generis abſque p, accipi pro iubilo: Pro ſpiritu autẽ ſancto dicitur Græce hoc pneuma, pneumatis, Hæbraicè ruach, Latinè ſpiritus. Vnde quidem in Proſa: Deſcendet in te ſanctum pneuma. Poſtremò trophonarius nõ habet certum principium, quod ad placitum canatur. Nemo enim tenetur potius hoc vel illud Kyrieeleyſon in aliquo feſto dicere, quam aliud. Contra verò Antiphonarius certum habet initium, nimirum hoc: Aſpiciens a longè: quemadmodum Graduarij principium eſt: Ad te leuaui. Ab Aduentu enim incipit Eccleſia.

Matt. 2.

De quinque libris lectionum. Cap. 60.

Nvnc de quinque libris lectionum videamus. Et primus quidem eſt bibliotheca a βίβλιος, quod liber eſt, & θήκη poſitio. In eo enim totum continetur vtrunq; teſtamentum. Atque hinc propter

excellentiam, tanquam ſi dignior & maior eſſet, ſolus omnium librorum materiæ nomen retinuit. Fiebant enim omnes libri ex biblo: Vnde bibliopolæ venditores librorum appellantur. Vel rectius ideo liber hic dictus eſt bibliotheca, quòd inſtar cuiuſdam bibliothecæ multos & varios libros complectatur. Secundus vero liber eſt paſſionarius, qui tamen plures ſunt. Tertius eſt legendarius. Quartus homeliarius. Quintus denique ſermologus, ſiue liber ſermonum. Redeamus igitur ad primum, & ſingulos paulo accuratius examinemus. Bibliotheca vox eſt ambigua & homonyma, ſiue, vt nunc loquuntur, æquiuoca. Vno nanque nomine & locum vbi libri reponuntur, nempè armarium ſignificat, & volumen aliquod magnũ compactum ex omnibus libris noui & veteris teſtamenti. Sunt autem viginti duo volumina veteris teſtamenti, quæ ibi continentur, & octo noui, ſcilicet Euangeliſtæ quatuor, Epiſtolæ Pauli, Apocalypſis, Epiſtolæ canonicæ, & Actus Apoſtolorũ. Volumina veteris teſtamenti ſunt quinque libri Moyſis, videlicet Pẽtateuchus, quã propriè apud Iudæos dicitur thoral, id eſt, lex, vel libri legis, ſuper quos iurant illi, vt nos ſuper Euangelia tanquã ſanctiora in nouo teſtamento. Sunt prętereà, qui hoc pacto enumerantur: Ioſue ſcilicet, Iudicum cuius extrema pericope pars eſt libri, Ruth, Samuel, Malachim, quæ duo volumina vnum reputamus, videlicet Regum, quod tamen quatuor habeat partitiones vel diſtinctiones: Poſteà in vno volumine ſequuntur alij quatuor: Iſaias, Hieremias, Ezechiel & Dauid. Sub vno volumine comprehenduntur duodecim prophetæ minores propter nimiam breuitatem. Nouem, quæ deinceps ſequuntur reputantur hagiographa, ita tamen vt ſint authentica, numerum liber pſalmorum, liber Iobi, tres libri Salomonis ſcilicet parabolæ, ſiue mauis dicere prouerbia, Eccleſiaſtes, & cantica canticorũ: liber Paralippomenon, Iudith, & Heſter. Quatuor tandem enumerant apocrypha, librum videlicet Thobiæ, Machabæorũ, Philonis, cuius principium eſt, Diligite iuſtitiam, & Ieſu filij Sirach, qui ſic incipit: Omnis ſapientia a Domino, &c. Appellaturq́; etiã Eccleſiaſticus. Verum hos quatuor quidam nõ recipiunt Eccleſiæ: tamen eos approbat, quod argumentũ ferè habeant librorum Salomonis, etiamſi eorũ authores pro certo ac verè non ſciat. Alios duos credimus Eſdram compoſuiſſe, qui totam bibliothecam veteris teſtamẽti reſtituit, cum a Babylonijs eſſet combuſta. Nos itaque bibliothecam noſtram, ſcilicet vetus & nouum teſtamentũ diuerſis temporibus legimus iuxta varias hiſtorias ſingulis menſibus vt ſic tandem cũ totius anni circulo vniuerſa abſoluatur. Vnde equidem nõ ignoro, quin illud in aduentu Domini primo ſit aſſignandũ & declarandũ, ſed facilius & dilucidius apparebit ſi ab alio tempore incipiat aſſignatio.

Quid legi debeat in Septuageſima. Cap. 61.

IN ſeptuageſima ergo legimus totum pentateuchum, quoad dies iſti ſint, videlicet quindecim ante paſcha. Atque ita quatuor omnino cantantur hiſtoriæ, nimirum ex libris geneſeos, & quartus de Exodò. Primus liber Moyſis eſt Geneſis, in quo agitur de origine mundi: ſecũdus Exodus, in quo de exitu agitur populi Iſraelitici ex Aegypto: tertius, Leuiticus: quartus eſt Numeri, quintus Deuteronomius, hoc eſt, lex altera; cuius velut quandam tradit anacephaleoſin ſiue recapitulationem. Per illos autem dies quindecim vſque ad Paſcha legitur Hieremias & liber Baruch notarij eius, vt quidam teſtantur, ſub eodem volumine. Et quidem Hieremiæ Threni ſiue lamentationes recitantur per triduum illud ante Paſcha, quod appellamus tenebras. Dicuntur autem Threni, eo quod tripliciter exponantur a Paſchaſio, ſcilicet hiſtoricè, allegoricè, & tropologicè. Vel a mõte Trenaro, vbi primo auditæ ſunt animarum lamentationes. Vel ideo etiam Threni appellati ſunt, ꝙ in ijs poſt tertium quemq́; verſum litera ſit alphabeti. Scriptum enim eſt opus illud quadruplici alphabeto, hoc eſt, in eo quater ipſum alphabetum de integro repetitur, Vel denique, quod verius eſſe puto, hę lectiones propterea dictę ſunt Threni, quòd lamentationes contineant. Apud Græcos nanque θρῆνος planctus eſt. Sic itaque hiſtoria, quæ quindecim illis diebus narratur, ſumpta eſt partim ex libro Hieremiæ, partim ex paſſione Domini in Euangelio. Nunc tranſeamus ad octauam

Pentecoſtes,

Pentecoſtes, vt ordinem veteris teſtamenti ſimili ratione perſequamur.

Quid legi debeat ab octaua Pentecoſtes vſque ad Natale Domini. *Cap. 62.*

TVnc ergo vſque ad Calendas Augusti legitur Samuel, Malachim, id eſt, liber Regum, & Paralippomenon cũ hiſtoria: Deus omniũ. Solet tamen in octaua Pentecoſtes cantari & legi de Trinitate, quantumuis Alexander Papa interrogatus an etiam fieri debeat, dixerit ſe neſcire diem peculiarem de Trinitate, nec de vnitate. Sed officium eius præcipuè propter hæreticos inſtitutum fuiſſe credimus. Quare hic vſque ad Calendas Auguſti meminerimus, quòd paulo ante cauendũ eſſe præcepimus. Si enim feſtum erit die dominica, ſecurè mutabimus hiſtoriam. Similiter ſi ſecunda feria, ſi tertia, ſi quarta Calendæ fuerint menſis Auguſti, præcedenti dominica hiſtoriam liberè mutabimus. Si verò quinta, ſexta, aut ſeptima, idem facere poterimus dominica ſequenti. Atque hanc tanquam generalem habemus regulam. Quod ſi denique menſis Calendæ fuerint die profeſto, illa dominica mutabimus hiſtoriam, quæ Calendis ſit proximior, ſiue ea præcedat, ſiue ſubſequatur. A Calendis igitur Auguſti vſque ad Septembrem leguntur tres libri Salomonis, & duo ſapientiæ, qui ſunt apocriphi, ita vt media pars cantici canticorum reſeruetur vſque ad Natiuitatem beatæ Mariæ in Septembri, atque altera legatur in eiuſdem Aſſumptione. Nam ſermones qui ibi ſunt, vt Cogitis me ô Paula & Euſtochium, & Approbatæ conſuetudinis eſt, &c. Potius in Triclinio, ſeu refectorio legi debent. Tunc cantatur hiſtoria: In principio Deus, antequã terra, &c. Quod ad recreationẽ pertinet. Nam iſtud aliud in principio, quod eſt in ſexageſima, ſpectat ad creationem. Proinde a Calendis Septembris legitur Iobus per quindecim dies, & per quindecim alios dies Thobias, Eſdras, Iudith, & Heſter cum hiſtoria. Peto Domine. In Octobri legitur liber Machabæorum cum hiſtoria: ô Adonay Domine Deus, & Adaperiat Dominus. In Nouembri Ezechiel, Daniel, duodecim prophetę, cum hiſtoria: Vidi Dominũ. Denique in Decembri Iſaias totus vſq; ad Natalem Domini, niſi quod tranſire debeat idem lector id quod ipſo Natali legitur, vt populus gentium: Conſolamini: Conſurge, & quod recitatur in Epiphania, vt Surge illuminare Hieruſalem. Hęc nanque pertinent ad Chriſtum iam natum: Cætera vero quæ in Aduentu leguntur ad Chriſtum naſciturum. Atque hinc eſt, quod illa oporteat prætermitti vſque ad natale, quoniam tunc noua, audiri debent. In ieiunijs tamen quatuor temporum, quæ ſunt in Aduentu, & in vigilia natiuitatis Domini nihil Iſaiæ legitur, quoniam propria habent lectiones, & propria officia. Vnde & alia ieiunia ab his tanquã magis ſolennibus officia petere ſoleant. Quare autem hæc habent & non illa, ratio eſt, quòd olim Pontifex Romanus hiſce ieiunijs ordines conferre conſueuit: Sed ſi feſtum Thomæ euenerit in ipſis ieiunijs, dicet Eccleſia lectiones de ſancto & non de ieiunio. Ita enim vſus inoleuit. Hoc ipſum tamen Romana Eccleſia nõ obſeruat, vt quæ ſex recitet lectiones de ieiunio, & tres vltimas de homelia Euangelij ipſius feſti. In aduentu aliquãdo tres ſunt hiſtoriæ, aliquando quatuor ſi ipſe fuerit quatuor hebdomadarum, quod raro fit. Et tantum quidem habemus de veteri teſtamẽto: modo videamus de nouo. Ab octaua Paſchæ vſque ad Pentecoſten legitur Ioannis Apocalypſis tribus ſeptimanis, & Epiſtolę canonicæ duabus ſequentibus vſq; ad Aſcenſionem, quæ numero ſunt ſeptem. Prima eſt Iacobi Alphæi, tres ſequentes Ioannis Euangeliſtæ, quinta & ſexta Petri principis Apoſtolorum, ſeptima denique Taddæi, qui & Iudas appellatus eſt frater Simonis. Ab aſcenſione Domini vſque ad Pentecoſten leguntur actus Apoſtolorum: Primum quidem, &c. Hiſtoria eſt: Dignus eſt Domine ad omnia præmiſſa. Ab octaua Epiphaniæ, vſque ad ſeptuageſimam leguntur quatuordecim Epiſtolæ Pauli tam quæ ſunt miſſæ ad perſonas quatuor, quàm quæ ad decẽ Eccleſias, vt ad Titum Corinthios. De euangelijs & pſalmis dicetur ſuo loco. Ad hunc ergo modum de vtroq; teſtamento diſpoſitum ab Eccleſia habemus. Notandum interim obiter hic eſt quatuor modis finiri lectiones, videlicet per: Tu autem Domine: Hæc dicit Dominus, conuerti-

mini ad me & ſalui eritis, & in Threnis Hieremię per Hieruſalem Hieruſalem conuertere ad Dominum Deum tuum, atque vltimo in lectionibus mortuorum, per Beati mortui, qui in Domino moriũtur. Cuius tamen rei vſus in Eccleſia admodum rarus eſt. Sed nos dicimus non quid fiat, ſed quid fieri debeat. Cæterum homeliarius, quem quartum librum eſſe diximus, legitur in natali & in feſtis eorum, qui propria habent Euangelia, vt in feſto beati Thomæ, in Paſchate, Pentecoſte cũ ſuis ferijs, ac tandem etiam recitatur diebus dominicis. Octo verò dies Paſchæ computantur cum Septuageſima, quòd illa ſeptima ſit ſeptimana a Quadrageſima. per quam idem deſignatur, quod per Septuageſimam, in cuius ſeptima decade filij Iſrael acceperunt redeundi licentiam, & iam quaſi liberi erant, ideoq; diebus illis cantica lætitiæ inclamantur. In ſabbato autem in albis, geminatur Alleluia, quoniam finitur Septuageſima. Quo quidem ſignificatur abſoluto pręſentis huius vitæ curſu nos duplicem accepturos ſtolam, quum ad noſtrã illam Hieroſolymam peruenerimus. Vocatur autem ſabbatum iſtud in albis, ꝙ in Paſchali ſabbato Baptizati tunc albas veſtes deponebant, qua octauo die ſumpſerãt. Proinde verò libri Paſſionarij leguntur in ipſis diebus martyrum. Sed horum aliqui, teſte Gelaſio, apocriphi ſunt, vt de beato Gregorio, de Quirico, & Iulita martyribus, ac qui omnino eiuſmodi ſunt, vt eos compoſuiſſe ferantur hæretici, ob quorum infamiam ab Eccleſia interdicuntur. Quod autem ſint canonizati, ſuo loco dicetur. Nec quidem omnes homeliæ ſunt approbatę, ut quædam ſunt Origenis, qui ad hæreſim declinauit. Quædam tamen eius leguntur a Hieronymo caſtigatæ, ſed in ijs ſubticetur nomen autoris propter infamiã hæreſis. Quemadmodũ etiam Salomonis nomen in lectionibus ſupprimitur ob notam idolatriæ, & Moyſis propter hæſitationem, quam habuit ad aliquas contradictiones, quia Dominum exacerbauit. Nõ enim dicitur. Lectio libri Geneſis Moyſis legiſlatoris, ſicut dicimus, Lectio libri Apocalypſis Ioannis Apoſtoli. Nonnulli tamen hoc pacto in principio Homeliarum dicendum eſſe exiſtimant: Homelia Origenis ab Hieronymo caſtigata. Atque in ſequentibus quaſi hoc modo: Homeliã eiuſdem. Sunt autem ferè hi qui Homelias poſteris reliquerunt: Auguſtinus, Gregorius, Beda, & Origenes. Breuiter ergo paſſiones legi debent in feſtis martyrum: legendæ in feſtis, qui propria habent Euangelia, ut in beati Thomæ, tres vltimæ lectiones ex homelijs ſint oportet, atque aliæ ex paſſionibus. At verò legendarius appellatur liber, qui vitas & obitus tradit confeſſorum, cuiuſmodi ſunt Hilarij, Martini & aliorum, quos ſacroſancta Eccleſia confirmauit, ita vt in eorum feſtis iſtiuſmodi liber neceſſario legatur. vltimo tandem liber ſermonum, qui & Sermologus nominatur, legi cõuenit ab Natali vſq; ad octauam Epiphaniæ, quos Leo Papa & complures alij compoſuerunt. Sed idem liber legitur in purificatione beatæ Mariæ virginis, & præter feſta alia, etiam ipſo die omniũ ſanctorum. Proinde præcipuas homelias compoſuerũt Gregorius & Beda, qui tamen nullas, præterquã eas, quas antè Auguſtinus ediderat, compoſuit. Nanque ille hoc vnum de ſuo addidit, quòd eas ſuis uerbis quodammodo veſtiuit, uſque adeo, ut quum in Auguſtino uerba duntaxat eſſent diſputationis, in Beda ſint uerba ſermonis & lectionis.

De libris Cantuum. *Cap. 63.*

NVnc redeamus ad libros Cantuum, idque iuxta dies Aduentuum. Primum itaque reſponſum ſequitur tres verſus, quod ſi per vniuerſum annum vagemur, non amplius fieri liquido comperiemus. Fit enim illud propter tria tempora antiquorum patrum, Aduentum Chriſti expectantium. Ac primum quidem tempus fuit ab Adamo vſque ad Noe, nempè ad diluuium. Secundum verò vſque ad Moyſen, & tertium vſque ad Chriſtum. Et quòd terna fiat in eodem reſponſo repetitio, prima videlicet ab altiori, ſecunda a minus remoto, & tertiæ rurſum a minus remoto & minori, cauſam habet huiuſmodi. Eo nanque modo oſtendimus patres primi temporis remotius ab Aduentu Chriſti abfuiſſe, quàm patres ſecundi uel tertij, atque iterum longius fuiſſe patres ſecundi, quàm tertij. Sic quoque tria ſunt tempora patrum nouitiorum ſecundum

Chriſti

Chriſti Aduentum expectantium. Nam horum primum fuit eccleſiæ primitiuæ de Iudæis ad fidem conuerſis, & ſecundũ modò præſto eſt, ſimul atq; gentium ſiue ethnicorum facta eſt introductio. Sed tertium erit, quum omnis Iſrael ſaluabitur. Magis ergo remoti ſunt, aut potius fuerunt primi quàm vltimi, vt hoc pacto, ad vtrunque Aduentum allegoria hæc accommodari poſſit. Gloria patri tribus verſibus tandem ſubiungitur, quòd omne noſtrum deſiderium & ſeruitium ad trinum Dominum ſit referendum. Non enim iſtic ſit repetitio alicuius partis, ſed totius reſponſorij, quoniam poſt hoc hanc præſentem vitam omnia tempora conſummabuntur. Tunc Deus erit omnia in omnibus, hoc eſt, conſummatio omnium & ſufficientia. Verum enim uerò de qualitate officij videamus, deque temporis reuerentia, continentia & abſtinentia. Ad qualitatem pertinet, quid tenendum ſit vel omittendum. Et quidem quid tenendum ſeu obſeruandum ſit iam aliqua ex parte docuimus, addimuſque ſub finem Aduentuum cani debere ſeptem antiphonas ſecundi toni, & vnamquamque iuxta ordinem ſuo die vſque ad Natale. Quæquidem omnes vel ob id ſecundi toni ſunt, quòd geminam nobis ſignificent dilectionem, Dei videlicet & proximi, vel etiam propter duas naturas in Chriſto. Sunt autem ſeptem, propter ſpiritum ſeptiformem, quo illuminati erant ij, qui Chriſtum expectabant. Sciendum tamen eſt, his ſeptem antiphonis quę ſunt de Sacramento, additas eſſe duas alias, vnam videlicet de beato Thoma, aliam verò de beata Maria Virgine.

Quæ omittenda ſunt in Aduentu. Cap. 64.

OMittenda ſunt in Aduentu, ut in Septuageſima, quædam cantica lætitiæ, quemadmodum Te Deum laudamus, Gloria in excelſis, Ite miſſa eſt, Verum enim uerò quum tempus iſtud partim ſit lætitiæ, non ſubticetur Alleluya, ſicut in Septuageſima quòd tempus totum mœroris eſt. Quare conſiderare poterimus, tria iſta ſeſe mutuò ſequi quidem, ſed non ſemper. Quædam enim eccleſiæ in cathedra beati Petri, etiam ſi ſit in Quadrageſima feſtum iſtud, dicunt: Te Deum Laudamus: cæteris uerò laudibus tacitis. Quia hoc cantico ſolemus uti ad intronizandos aliquos in ſuas ſedes. Nam & eodem die Petrus in cathedra Anthiochæna fuit conſtitutus. Rurſus Gloria in excelſis, & Ite miſſa eſt, dicitur ipſo die ſolenni cœnæ ſi Epiſcopus præſens ſit, & celebret officium de tribus oleis, ſed Te Deum laudamus, non dicitur, quoniam ſurgitur ad tenebras. Ob quam etiam cauſam ſubticetur in Pſalmis & in reſponſorijs hiſce diebus Gloria patri, quia tunc multùm dehoneſtata eſt trinitas, maximeque illo triduo. Item in prima miſſa Natalis Domini, canitur Gloria in excelſis, nec tamen dicimus, Ite miſſa eſt, donec & tertia miſſa ſit abſoluta. Alioquin enim recederet populus, & non audiret matutinas. Vnde nonnulli ſacerdotes reſeruant collectam ſiue orationem finalem primæ miſſę donec cantentur matutinę, ac poſtea dicunt & concludunt miſſam cum Benedicamus Domino, Deinde verò incipitur miſſa ſecunda, & pari modo finitur, uel per, Ecce completa ſunt, in quibuſdam eccleſijs ne populo licentia abeundi detur, ſciatque ſe adhuc debere tertiam audire miſſam, ſub cuius finem exprimitur, Ite miſſa eſt, quę laus pertinet ad reſurrectionem, ſicut Gloria in excelſis ad Natiuitatem. Atque hæc quidem eſt ratio, quamobrem utrunque in Aduentu ſubticeatur, quod tunc utrunque auidè expectetur, ſed Te Deum laudamus ideò tacetur, ut cum maiori ardore reſumatur ipſo die feſto: uel, quia nondum pręſens eſt quem expectamus, quum ad pręſentes hoc cantico uti ſoleamus. Sic & pro Dominus regnauit, dicitur Miſerere mei Deus. & cantica illa, quę ſunt Annę, Moyſis, Abacuc, atque alia quę iſthic ſunt, ut, Ego dixi, & Audite cœli, quæ per ſingulas hebdomadas dicuntur. Horę uerò beatę Virginis, idcirco ſubticentur, quòd totum illius temporis officium ad eius laudem ſit. Hinc etiam animaduertendum eſt, quòd in feſtis nouẽ lectionum, ſi quę ſunt, in Aduentu, ad tertiam debeat celebrari miſſa ſolennis, cum Gloria in Excelſis, & , Ite miſſa eſt.

eſt. Vnde etiam in pleriſque eccleſijs nigras cappas deponunt ad miſſam illam, tanquam in Paſchali tempore, nec genua tunc flecti debent. Miſſa verò abſoluta cappæ reſumuntur, & ſexta ac nona cantata, auſpicatur miſſa de ieiunio, atque tum diaconus pronunciare debet ad huiuſmodi miſſam, & in omni tempore ieiuniorũ: Flectamus genua, exceptis ferijs ijs, quæ pentecoſten proximè ſequuntur, in quibus propter reuerentiam feſti cantica lætitiæ non ſubticentur, ſcilicet Alleluya, Te Deum laudamus, atque Ite miſſa eſt. Proinde verò neque hic vllius ſancti commemoria fieri oportet, ſiue Chriſti Aduentum præceſſerit (quum eius temporis omnes ad inferos deſcenderint, vnde & pro eis non ſolennizat eccleſia) ſiue ſecutus fuerit Chriſti Aduentum quum eorum ſingulis diebus hic commemoratio fieri debeat, Ecce Dominus veniet, &c. antiphona eſt, quæ canitur poſt Benedicamus Domino, & ſequitur oratio huiuſmodi, Conſcientias noſtras quæſumus Domine viſitādo purifica, vt veniens Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cum omnibus ſanctis paratam ſibi in nobis inueniat manſionem, qui tecum &c. In Antiphona ponitur, omnes ſancti eius cum eo, & in oratione, cum omnibus ſanctis, ita vt hinc neceſſarium non ſit fieri ſpeciatim aliquorum ſanctorum commemorationem. Sed oportet intelligamus, hanc orationem pertinere ad ſecūdum aduentum, qui efficitur in mente hominis, quum videlicet legitur: Vt veniens Dominus Ieſus Chriſtus paratam ſibi in nobis manſionem inueniat. Verùm tunc addi non debet cum omnibus ſanctis. Nam ſi illud adijciatur, iam ad tertium aduentũ videbitur pertinere. Eſt enim Aduentus Chriſti triplex. In carne, in mente, qui ſingulis diebus in humanis animis contingit per ſpiritum ſanctum, & tertius in maieſtate, qui aduentus erit in die iudicij. De ſecundo aduentu, qui fit in humana mente, inquit Salomon: Domine, mitte ſapientiam tuam, vt mecum ſit, & mecum laboret. Eſt rurſus & alia ratio, quæ eiuſmodi eſt, vt duos nobis ſignificet Aduentus, nimirum: Excita Domine potentiam tuam, & veni, vt ab imminentibus peccatorum noſtrorum periculis &cæ. Ad primum aduentum pertinet, cùm dicitur: Te protegente mereamur eripi: ad ſecundum verò, quum legimus: te liberante ſaluari.

De temporibus quibus non debent nuptias celebrari. Cap. 65.

IN Aduentu non debent celebrari nuptiæ, ſicut nec in Septuageſima, quia huiuſmodi tempora orationi potiſſimum ſint deputata, ac tunc potius ab vxorio lecto quilibet debeat abſtinere, quàm eidem adiungi. Pari modo faciendum eſt, in ſacris ſolennitatibus, cum earundem ferijs, ſicut in Paſcha & Pentecoſte. Et certè quidem diebus quoque dominicis, ac in feſtis Apoſtolorum præcipuè continendum eſt. Solennitates namque inſtitutæ ſunt, vt liberius vacari poſſit orationi. Verum enim uerò ruſtici contra libentius illis diebus conueniunt, vt vacēt potationi. Sed in omnibus his, cautum oportet eſſe ſacerdotem. Sæpenumerò enim accidit, vt mutum pecus doceat, animal diuinum hoc eſt, laicus clericum. Ac generatim quidem obſeruandum eſt, quòd quocunque tempore abſtinetur à nuptijs, abſtinendum ſit ab amplexu coniugis, niſi quando ob fragilitatem incontinentiæ poſcat debitum ab vxore, vel illa à viro. Illud enim exigenti perſoluēdum eſt, quia vir, vt inquit Apoſtolus, non habet poteſtatem ſuæ carnis, ſed mulier, & econtrà. Secundum has ergo rationes, non debent nuptiæ celebrari, etiam tribus illis ſeptimanis, quæ feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ præcedunt. Verùm hoc in quibuſdam eccleſijs iampridem in diſſuetudinem abijt. Fuit tamen ratio, quare eccleſia conſtituerat ieiunandam eſſe Quadrageſimam ante feſtum ſancti Ioannis, ſicut ante Natale. Sed propter fragilitatem humanam, duæ illæ Quadrageſimæ redactæ ſunt in vnam, atque illa tunc bipartita fuit in tres ſeptimanas præcedentes natalem, & tres præcedentes feſtum ſancti Ioannis. Quoniam igitur tempora hæc orationi ſint maximè dedicata, quam ideo inſtituimus, vt ad cœlos perueniamus, quod tamen efficere non poſſumus ſine duobus alijs, ſcilicet ieiunio & eleemoſyna, quæ ad cœlos hominem facilè deferunt, ideo ordinatum eſt ieiuniū:

vt

vt quod nobis remanſerit propter ieiuniũ pauperibus erogetur, ideoque & ſponſus debet abſtinere à lecto vxoris: vt liberius ac commodius vacet orationi. Atque ita non fiunt nuptiæ à prima dominica Aduẽtus, vſque ad Epiphaniam, nec etiam fierent niſi ad octauam vſque Epiphaniæ, niſi Dominus nuptias tum ſui præſentia, tum miraculo decoraſſet. Præterea in Aduentu ſciendum eſt, quemlibet verſum dici poſſe, ſi ſit de Aduentu, vt: Egredietur Dominus de loco ſancto ſuo in maieſtate ſua, & veniet ad iudicandum. Et: Veni Domine ad liberandum nos, quod poteſt dici de quolibet Aduentu. Aduentus enim qui fuit in carne, liberauit animas noſtras à ſeruitute diaboli, Aduentus verò in mente liberat animas à peccato. Aduentus denique in maieſtate, liberat corpora. Poſtremò obiter notandum eſt, feſtum beatæ Luciæ hic adiunctum habere Italicè *charthar*. Quia tunc maximè carnes ſolent deponi, quemadmodum ſecunda dominica Septuageſimæ dicitur vulgò carniſpriuium.

De feſtis & ieiunijs Aduentus.
Cap. 66.

DEinceps modò videamus de ijs, quæ accidunt Aduentui, & de eius feſtis & ieiunijs. Et in primis quidem hic cognoſcamus, ſi feſtũ S. Andreæ contigerit prima dominica, id perſequendum eſſe ſecunda feria. Idem obſeruari volumus, de quolibet feſto tam apoſtolorum, quam martyrum, ſi contingant dominicis priuilegiaris, quos paulò poſt commemorabimus. Sic quoque ſi feſtum eiuſmodi ipſo dominico contigerit: quòd uigiliam habeat, eius ſecunda feria celebrabitur officium, eritque ieiunium in ſabbato, ſi videlicet inofficiata ſit vigilia, id eſt, ſi proprium habeat officium. Item ſi qualibet alia dominica ex priuilegiatis, feſtum Apoſtoli, vel præcipuè alicuius martyris, vel alterius ſancti, qui proprium habeat officium euenerit, reſtat videre, ab ſeptimana ſequens ſit inofficiata, hoc eſt, an proprium ſinguli eius ſeptimanæ dies habeant officium. Quòd ſi non habeant, illius dominicæ officio ſuperſedebimus, atque eius loco feſtum hoſpitis, id eſt, ſancti aduenientis ad dominicam celebrabimus: ſi verò habeat, manente officio dominicæ feſtum transferetur ad ſecundam feriam, atque hoc pacto dies dominica interdum cedit feſto, interdum verò non. Et quidem quare? Quoniam ibi officium renouatur. Proinde ieiunia quatuor temporum, in tertia ſeptima Aduentuum oportet celebrari. Aduentus autem debent viginti & vnum diem, id eſt tres ſeptimanas integras habere, præter vigiliam Natalis Domini. Cùm ergo aduẽtus ſemper incipiat à die dominica, ſi etiam ſimili die videlicet, dominica Natalis Domini contigerit, neceſſarium eſt, vt aduentus protrahantur quatuor hebdomadis. Alioqui vigilias Natalis Domini, & ieiunia quatuor temporum concurrerent, quorum vtrumque peculiare habet officium, & ad diuerſa pertinent tempora. Nam uigilia ſpectat ad tempus gaudij, cum non ſit de Aduentu, ſed de Natiuitate; quare ad eundem modum non haberet Aduentus viginti & vnum dies, excepta, vt dicimus, vigilia. Si autem contigerit Natalis Domini in ſecunda feria, vel deinceps vſque ad dominicam, tunc præter dies viginti & vnum, facile habebimus diem, quo faciamus vigiliam, quia ipſo die dominico, qui proprium officium non habet, celebrabitur vigilia, & alleluya canetur propter dominicam. Sed ieiunabitur ſabbato præcedenti, tam pro ieiunio quatuor temporum, quàm pro vigilia Natalis Domini. Quantum verò attinet generaliter ad ieiunia, cognoſcendum eſt, cum ieiunia vernalia primò inſtituta ſint in prima ſeptimana Veris, æſtiualia in ſecunda Iunij, Autumnalia in tertia Septembris, Hyemalia in quarta Decembris, id omne propter multas confuſiones, quæ inde naſcebantur abrogatum eſſe & regulariter definitum, quo tempore eorum quodque fieri debeat. Et de hyemalibus quidem dictum eſt, quòd ſemper in tertia ſeptimana aduentus fiant. Sed de alijs regulariter ſciendum eſt, quod in prima ſeptimana Quadrageſimæ ſemper incipiant vernalia, in ſeptimana Pentecoſtes ſemper æſtiualia, autumnalia veterem ſeruent inſtitutionem, cùm ſemper in tertia ſeptimana Septembris fiant. Cauendum interim diligenter

ligēter eſt,ne in computatione illarum ſeptimanarum fallamur. Nam ſi calendæ illius menſis,hoc eſt,ipſe menſis incipiat prima feria,vel ſecunda vel tertia, vel etiam quarta tum illa eius mẽſis ſeptimana computabitur, & in ea quæ eſt ab illa tertia, fient ieiunia.Si vero mẽſis inceperit quinta vel ſexta, vel ſeptima feria, tres illas ſeptimanas numerare ordiemur à ſequenti dominica, & eodem modo in tertia fient ieiunia. Atque ita ſanè dies præcedentes quo ad computationem ſeptimanarũ planè erunt inutiles. Sic igitur huiuſmodi habemus regulam, vt ab illa dominica, quæ propinquior fuerit Calendis Septembris, id eſt,pridie menſis ſemper numeranda ſit prima ſeptimana, ſiue ſubſequatur, ſiue præceſſerit.

De anniuerſarijs mortuorum, & vigilijs ſanctorum. Cap. 67.

DE anniuerſarijs verò mortuorum dicemus, quod ſi contigerit dominica die, vel alia quauis celebri ſolennitate, non debeant mutari, & in ſequentem diem differri, quemadmodum de feſtis ſanctorum diximus,ſed potius fiant die præcedenti, vt citius ſuccurratur eorum pœnis, quas igne purgatorio ſufferunt. Vt enim ſancti non indigent noſtro auxilio & beneficio, ita cæteris defunctis omninò eſt neceſſarium. Omni tempore poteſt celebrari miſſa pro defunctis præſente cadauere, niſi Paraſceue. Tunc enim non debet corpus Chriſti immolari,nec miſſa cantari, ſed die craſtino, id eſt ſabbato poterit miſſa pro eo cani, & corpus ſepeliri. Pari modo etiam faciendum eſt, ipſo die Paſchæ. Si enim quis tunc moriatur, poſtero die miſſa eſt celebranda. ſeruato corpore tantiſper ſuper terram. Nam fieri non debet vt ſepeliatur abſque miſſa. Porrò autem de vigilijs ſanctorum generaliter dicimus, quod ſi propriam habeant collectam in miſſa,eam debere dici ad veſperas. Et ſi dominica, ſit in vigilia, dicemus veſperas de dominica, & poſt alias de ſancto, vel cum Magnificat legimus duntaxat collectam, vt Moguntina facit eccleſia,& monachi: vel cum ſola antiphona dicemus orationem ſiue collectam de feſto, ſi propriam & peculiarem non habeat vigiliam, cui ad poſtremum ſubiungemus: Benedicamus Domino.

De vigilia Natalis Domini. Cap. 68.

SEquitur vigilia Natalis Domini, quę propriam habet miſſam, & propriã in ea collectam, quæ item in veſperis dici debet, quod idem obſeruatur in alijs vigilijs. Sin contra fuerit, hoc eſt, ſi vigilia peculiare officium nõ habuerit, collecta in veſperis de ſequenti feſto dici oportet. Cantantur ergo in vigilia Natalis Domini hij Pſalmi: Laudate pueri Dominum, Laudate Dominum omnes gentes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum, quoniam bonus, Lauda Hieruſalem Dominum, ſed in completorio:cani debet hymnus. Veni redemptor gentium.

De Natiuitate Domini. Cap. 69.

NVnc de ipſo die Natiuitatis agamus,quo ante primos nocturnos, tres pannos ſuper altare poni cõſuetum eſt,ad declarationem triũ temporum,ſingulisque nocturnis vnum auferri. Et primus quidem niger erat, pro tempore ante legem: Secundus ſubcandidus,pro tempore reuelationis,& tertius ruber pro tempore gratiæ, propter dilectum ſponſum candidum, & rubicundum, Poteris alibi facilè inuenire, quemadmodum veteres interploratæ, & diuerſis vicibus ad nocturnos ſurgere ſolebant, videlicet in conticinio, nocte media,& in antelucano. Poſt tertiam nocturnum incenduntur lumina eccleſiæ, & recitato Euangelio, Liber generationis, cantatur, Te Deum laudamus, ad conſignandam congratulationem,quę facta fuit ob inuentam drachmam quam mulier perdiderat, in cuius inueniendæ gratiam ea lucernam incẽdit totamque domum euertit, hoc eſt, eccleſia triumphans ex inferno per Chriſtũ omninò extrahitur. Quatuor autem illo die leguntur Euangelia, vnum Matthæi, alterum & tertium Lucæ, quartum Ioannis,

vt

vt de Natiuitate Chriſti quatuor teſtes perhibeant teſtimonium. Quanquam ſanè duo vel ad ſummum tres ſufficere poſſunt, cùm in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quamobrem verò Iſaias legatur in primo nocturno, ſuprà à nobis oſtenſum eſt. Verùm diligenter hic animaduertere debemus, tri ſpræcipuè ſcripturas hoc tempore in eccleſia frequentari magis, quàm aliorum. In primis nimirum Dauidis prophetæ qui fuit homicida, proditor, & adulter: Deinde Matthæi Apoſtoli, qui & publicanus dictus eſt, & hoc ipſo nomine infamus. Poſtremò Pauli Apoſtoli, qui perſecutus eſt eccleſiam. Quod quidem non abs re ita inſtitutum fuit, ne videlicet deſperent alij, quantumlibet peccatores, propter facta præcedentia, eleemoſynas vel orationes Deo diſplicere, quin ſi pœniteant certò ſciant ſe veniam facile conſequi poſſe, quã tumuis graui noxa perplexi ſint. Poſt Te Deum laudamus, dici oportet à ſacerdote iam è veſtiario egreſſo, Confiteor, atque inchoati prima miſſa, vbi de æterna Chriſti generatione obſcura, & ignota agitur. Quo quidem fit vt illa etiam nocte cani debeat. Abſoluta vero illa dicuntur laudes, & finiuntur eadem oratione cum miſſa, vt hanc atque illas idem planè officium innuere exprimamus. Apparente aurora, ſtatim incipitur ſecunda miſſa, in qua agitur de cõpletione ſiue impletione promiſſorum de Chriſto naſcituro. Vnde profectio ſic illam auſpicamur: Lux fulgebit, quum illucente die, ac matutino apparente inchoetur. At dixerit hic ſemicoctus aliquis grammaticus ergo deberet ibi eſſe lux fulgens, quod verum non eſt, quia tunc rubet. Sed intelligendum eſt, vt diximus, de impletione promiſſorum, quaſi dicamus tum lux fulgebit, quum Chriſtus aduenerit, qui vera & æterna lux eſt, cumque omnia quæ de eius Aduentu iam multo tempore dicta ſunt, complebuntur. Proinde hæc miſſa, vt & ante dictum eſt, finitur hoc modo: Ecce completa ſunt &c. Prima ergo pertinet ad generationem ex patre ſine matre, videlicet ęternam: Secunda ad eam, quæ fuit ex matre ſine patre, vt temporalem: Tertia autẽ quaſi compacta & coniuncta eſt, tradit enim vtranque. Nam quod in eius exordio dicitur: Puer natus eſt nobis, ad temporalem ſpectat generationem: ad æternam vero Euangelium Ioannis: In principio erat verbum. Pars tamen illius Euangelij poſtrema, nimirum: Verbum caro factũ eſt, &c. ad temporalem natiuitatem referẽda eſt. Dicitur autem huiuſmodi duplex natiuitas, vt nos haud obſcurè intelligamus natiuitatem Chriſti terreſtrem nobis proculdubio contuliſſe natiuitatem cœleſtem. Vnde illud eſt, quod in feſto beati Stephani dicitur: heri natus eſt Chriſtus in terris, vt hodie Stephanus naſceretur in cœlis. Denique neumæ quę fiunt in miſſa, gaudiũ repræſentãr, quę potius per e, vt Kyrie, vel per a, vt alleluya fieri ſolent, quam per alias vocales, vt per has ſignificemus gaudium ſpiritale quod reſtitutũ eſt nobis in partu virginis, cùm facta eſt immutatio huius vocalæ Eua ſalutante Angelo, & dicente Aue Maria. Eius enim nominis, ſcilicet Euæ ſignificatio manſerat vſque ad ſalutationem Angeli. Hanc autem ſignificationem, nempè luctus Adæ & Euæ, naſcentes exprimunt pueri, ſi nimirum puella naſcatur profert, vt vulgus quidem exiſtimat e, cum maſculus a. Illæ igitur neumæ repræſentant dolorem, quẽ nobis contulit tranſgreſſio Adami & Euæ. Sed gaudium planè reſtitutum eſt in beata virgine cui non dictum eſt Eua, ſed Aue.

De feſtis Natiuitatem ſequentibus. *Cap.* 70.

Deinceps ſequitur ordine conueniente, vt de ijs feſtiuitatibus modo tractemus, quæ Chriſti Natiuitatem proximè ſequuntur. Debent ergo veſperæ Natalis primo integrè celebrari, ac poſtea conueniunt diaconi quaſi in tripudio, cantantque Magnificat cum Antiphona de Sancto Stephano. Sed ſacerdos recitat collectam. Nocturnos & vniuerſum officium craſtinum celebrant Diaconi, quod Stephanus fuerit Diaconus, & ad lectiones concedunt benedictiones, ita tamen, vt eius diei miſſam celebret hebdomadarius, hoc eſt, ille cuius tum vices fuerint eam exequi. Sic eodem modo omne officium perficiunt ſacerdotes

dotes ipſo die beati Ioannis, quod hic ſacerdos fuerit, & pueri in ipſo feſto Innocentium, quia Innocentes pro Chriſto occiſi ſunt. Sed ignorandum non eſt, paſſionem beati Stephani factam fuiſſe in Auguſto, illo die, quo eius celebratur inuentio, & contra inuentionem eiuſdem fuiſſe poſtero die natiuitatis Domini. Verum enim uerò cùm digniùs & præſtantiùs ſit feſtum Paſſionis Inuentione, idcircò tranſlatum eſt ad tempus Natalis Domini. Vel etiam ob hāc rem, quod ei eodem hoc die dedicata ſit baſilica. Poterit tamen & alia eſſe ratio, quoniam Stephanus poſt Domini paſſionem pro Chriſto primus martyrium perpeſſus eſt, quod naſci dicitur in cœlis, cuiuſmodi natalem nobis Chriſti natiuitas in carne contulit. Conſentaneum ergo fuit vt natiuitati Chriſti continuaretur natale ſancti Stephani, quo per hoc notaretur, natiuitatem vnam ſequi ex alia. Vnde etiam eſt, quod in ipſius vita legitur: Hieri Chriſtus natus eſt in terris, vt Stephanus hodie naſceretur in cœlis. eodem ferè modo de feſto S. Ioannis Euangeliſtæ cēſendum eſt, quod quum ille dies quo ſe depoſuit in foueam poſt celebrationem ſacrorum natalis fuerit ſancto Ioāni Baptiſtæ, hic tamen eum illi ceſſit, de quo dictum erat à Domino: Inter natos mulierum non ſurrexit maior, &c. atque feſtum huius translatum eſt ad tertium diem Natalis Domini, vt omnes ſuos comites haberet ſponſus, qui rubicundus eſt, & candidus. Vel ob id etiam, quòd eo die ipſi dedicata ſit baſilica: vel tandem quia eo die inſulatus eſt: Fuit enim Patriarcha Epheſinus, Tunc autem ſcripſit Euangelium de quo Beda inquit: Quòd ſi paulò altius intonaſſet, vniuerſus mundus vix capere potuiſſet, ita vt hinc quoque Hieronymus eum vocitet vocem Aquilæ. Simili ratione Innocentes non ſtatim quidem quarto die poſt paſſi ſunt, ſed quartò die anno reuoluto. Quandoquidem cùm Herodes à filijs ſuis accuſatus erat, debuit Romam proficiſci, ibique coram Auguſto Cæſare cauſam ſuam defendere, ita vt ſimulatque cauſam obtinuiſſet, ac iam rediſſet, immane iſtud facinus perpetrauerit, omnes interimens pueros à bimatu & infrà. Credebat enim puerum natum magnum fore, cui aſtra famulabantur, & timebat, ne per illum regnum ſuum admitteret, de quo plenius in Matthæo legitur. In feſto itaque Innocentium penitus ſubticentur cantica lætitiæ, quoniam ij ad inferos deſcenderunt. Si verò contingat eorum feſtum die dominica, tunc nullum ſubticetur, propter diem reſurrectionis. Nec etiam in illorum octauis aliqua cantica lætitiæ ſupprimuntur, vt ſignificemus gaudium, quod accepturi ſunt in octaua, id eſt, in reſurrectione.

De Circuncisione. *Cap. 71.*

IN Circunciſione duo ſimul facta concurrunt, patientis ſcilicet, & partus, propter octauas. Vnde ſanè eſt, quòd eo die duas miſſas celebrare debeamus: primam de beata virgine, ſcilicet: Vultum tuū, aliam de octauis, nimirum: Puer natus eſt nobis, & dicitur illo die Euangelium Lucæ: Poſtquàm impleti ſunt dies octo, &c. Sunt nonnulli alij, qui tria huc feſta concurrere arbitrentur, de beata virgine, de octauis, & de Circunciſione. Nam etiam ſi tum circunciſus non fuiſſet, nihilò minus tamen fierent octauæ. Sed quoniā modo de octauis mentionem fecimus, non incōmodum erit, ſi eas paulò plenius perſecamur. Sunt enim nonnullæ octauæ inſtitutionis, vt ſunt eorum, qui habent vigilias, nonnullæ deuotionis, cuiuſmodi fieri poſſunt in honorem cuiuslibet ſancti: Nonnullæ etiam venerationis, vt ſunt eæ quæ ſolius Dei eſſe dicuntur. Nam octauæ Natiuitatis, Paſchæ & Pentecoſtes ſunt venerationis Chriſti. Sunt item & octauæ ſignificationis: vt Innocentium, per quas noſtra ſignificatur reſurrectio, quo quidē fit, vt tunc lætitiæ ſiue laudis canantur cantica. Nam tametſi quidem ad inferos deſcenderint, reſurgent tamen nobiſcum in gloria. Quanquam nihilominus & de quibuſuis alijs ſanctis octauæ ſignificationis dici poſſunt. Totum interim tempus, quod eſt ad purificationem vſque tractat infantiam Saluatoris, ita vt hinc aliorum ſanctorum commemorationes fieri non debeāt, & quidem maximè ſanctæ Crucis, iuxta illud vulgare dictum: Non coques hœdum in lacte matris.

De

De feſto Hypodiaconorum.
Cap. 72.

FEſtum Hypodiaconorum, quod vocamus ſtultorum, à quibuſdam perficitur in circuncifione, à quibuſdam verò in Epiphania, vel in eius octaua. Fiunt autem quatuor tripudia poſt Natiuitatem Domini in eccleſia, Leuitarum ſcilicet, ſacerdotum, puerorum, id eſt, minorum ætate & ordine, & hypodiaconorum, qui ordo incertus eſt. Vnde fit, vt ille quandoque annumeretur inter ſacros ordines, quandoque non, quod expreſſe ex eo intelligitur, quod certum tempus non habeat, & officio celebretur confuſo.

Vide Innocentiũ Papã III. cõſti. 79.

De Epiphania. *Cap.* 73.

POſt hæc ſequitur dies apparitionũ, ſiue Epiphaniarum, quæ plures leguntur fuiſſe eodem die, annis tamen diuerſis. Quarum quidem vna effecta eſt per ſtellam decimo tertio die à Natiuitate Chriſti. Atque hæc propriè dicitur Epiphania, à Græco verbo ἐπιφαίνειν, quod eſt appareo. Altera verò facta eſt per vocem Patris, eodem die anno trigeſimo, & appellatur θεοφανία, à θεὸς, quod nobis eſt Deus. Tertia denique nominata eſt Bethania, nomine conflato ab Hębreo & Græco, videlicet à Beth, quod domus eſt, quæ item alio anno eodem die contigit. Apparuit enim in domo per transformationem aquæ in vinum. Atque hę quidem tres Epiphaniæ leguntur in Euangelio tanquam eodem die factæ. Quartam addidit Beda in commentarijs in Lucam, eodem die fuiſſe factam anno reuoluto, videlicet quæ fuit de refectione panum, diciturq́; phagiphania à φάγω, quod eſt, comedo. His omnibus manifeſtatus eſt Chriſtus eſſe Deus. Quatuor ergo feſta ſunt uno die. Si quæratur qua ratione tam citò reges venire potuerint, cùm ipſo die Natiuitatis primo eis ſtellæ viſa ſit, itá vt difficilè fuerit ab exteris regionibus ſpacio dierũ tredecim itinere terreſtri venire Hieroſolymam. Sed huic nos bifariam reſpondere poſſumus, quòd nimirum vt plerique affirmant, eis antè Natiuitatẽ ſtella apparuerit, vel quòd, vt alij putant, Dromedarijs venerint. Eſt autem Dromedarius animal paulò minoris ſtaturæ, quàm Camellus, cum tamen curſu ſit multò velocior. Poteſt enim vno die tantum itineris conficere, quantum equus diebus tribus, Si rurſum roget quis, quonam ſtella illa euanuerit, reſpondebimus iterum duobus modis, quòd vel ceciderit, vt quibuſdam placet in puteum, vbi etiamnum facilè ſit conſpicua ijs tantùm, qui ſunt virgines: vel quòd, vt alij opinantur, in priorem materiam ſit diſſoluta. Cæterùm ipſo feſto Epiphaniæ ad primum nocturnum non dicimus Venite, idque duplici de cauſa, tum quia Reges ad adorandum Chriſtum non inuitati venerunt, tum ne videamur Herodem imitari. Ipſe enim omnes regni ſui ſapientes ad conſilium conuocauit, non vt Chriſtum adoraret, quemadmodum falſò dicebat, ſed magis vt ipſum perderet. Ab eadem profectò ratione & hoc profectum eſt, quod triduo ante Paſcham oſculum pacis non damus, vt proditori Iudæ nos diſſimiles eſſe oſtendamus. In ſecundo autem nocturno ad ſextam antiphonam canimus. Venite exultemus, quia in ſexta mundi ætate gentes ad Chriſti fidẽ peruenerunt, quarum primi fuerunt tres illi Reges, qui ad Chriſtum adorandum è regnis ſuis profecti ſunt. In tertio denique nocturno cãtamus antiphonam Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, & Pſalmum, Deus noſter refugium, ordine Pſalmorum retrogrado, quod amplius in toto anno non fit, niſi in feſto omnium ſanctorum. Sed quare tunc fiat, dicetur alibi. Ideò tertio nocturno, quia tertiò tempore, id eſt, tempore gratiæ Fluminis (baptiſmatis ſcilicet) impetus, ciuitatem Dei, nempè ſanctam militantem eccleſiam, lætificat, hanc mundando & ab omni labe purgando: vt ad ſeptimam ætatem quieſcentium fœliciter peruenire poſſit, vbi tùm plenius ac cumulatius lætificabitur. Et quoniam quidem Dei ciuitas in ætate ſeptima quieſcentium quaſi plenum recipiet ſtatum, cum ab omni pœnalitate eximetur & ſui conditoris gratiſſimo fruetur aſpectu, ideò iſtiuſmodi Antiphona ſeptimo loco cantatur. In tertio nocturno Alleluya propterea frequentamus, vt in tertio

tio tempore per baptiſma lætitiam aduenisse monſtremus. Ad hunc ergo modum incipi debent matutinæ: Domine labia mea aperies. Deinde ſequitur hymnus ſi ſit monachalis eccleſia, Si verò non exemplò ſubiungitur: Afferte Domino filij, &c: Deus noſter refugium. Ad poſtremum igitur, vt progrediamur ad cætera, facilè ſuſpicandum eſt reges non veniſſe ſolos, ſed eos ſecum magnum aduexiſſe Principum comitatum.

De Euangelijs apparitionis.
Cap. 74.

SVnt autem tria Euangelia huius feſtiuitatis, vnum de baptiſmo, ſcilicet. Factum eſt cùm baptizaretur, ſecundum de Magis, nempè. Cum natus eſſet Ieſus, tertium de nuptijs, atque hoc quidem legitur dominica ſequenti. Cæterùm illud nos latere non debet, duo Euangelia de Chriſti generatione legi nocte, alterum videlicet in Natiuitate, alterum verò in Epiphania. Quoniam vtraque Chriſti generatio erat nocte, hoc eſt, obſcura & quæ primorum patrum ſenſibus percipi non poterat. Vna generatio fit deſcendendo, altera aſcendendo, quòd vna ſit carnalis, altera ſpiritualis. In vna ponitur, Genuit, vt carnalis & temporalis generationis exprimatur ſucceſsio: in altera ponitur, Qui fuit: vt donetur ſpiritalis generationis adoptio. Prima terminata eſt in virginis partu, ſecunda inchoata eſt per baptiſmum. Inter octauas Epiphaniæ & Septuageſimam, legunt quidam reſponſoria de Pſalmis quæ ſic dicuntur, quoniam lectionibus debent reſpondere & conuenire, cùm tamen Pſalmi non debeant legi niſi illo triduo ante Paſcham.

Conciliatio Lucæ et Matthæi circa genealogiã Chriſti.

De feſtis ſanctorum. Cap. 75.

NVnc ergo ad feſta proximè ſequentia breuiter tranſcurramus. At de beata Agnete quidem, cuius vitam compoſuiſſe dicitur Ambroſius, hoc ſolùm ſcire ſufficiat, quòd octauas non habet inſtitutionis. Cæteroquin octauas habet alterius ſignificationis cauſa. Eius autem ſolennitas celebrari cœpta eſt propter quoddam miraculum, quod octauo die ſuis contigit parentibus, ad eius tumulum lamentantibus. In feſto Beati Pauli cantantur quidam verſus cum antiphonis, quemadmodum etiam fit in feſto beati Laurentij & beati Stephani. Paulus enim plus omnibus laborauit in concionando & prædicando. Laurentius grauius cæteris paſſus eſt, & Stephanus pro fide Chriſti primus martyr extitit. Idem etiam fieri oportet de beata Maria, quod priuilegiata ſit in virginitate, quia virgo virginum & fuit & dicta eſt.

De dominica poſt octauas Epiphaniæ.
Cap. 76.

DOminica poſt octauas Epiphaniæ canitur: Omnis terra adoret te: Quare autem hoc fiat, rationem tradunt huiuſmodi. Cum enim Auguſtus vniuerſo orbi imperaret ad gloriam Romani Imperij huiuſmodi edictum propoſuit & promulgauit: vt quoque anno è ſingulis mundi ciuitatibus Romam aliquis veniret tantum terræ ſecum adferens quantum complexu pugni comprehendere poſſet. Quod quidem ideò factum eſt, vt per hoc certò atque euidenter conſtaret omnes ſubiectos eſſe Romano Imperio. Sed poſtea cum ex illa terra factus eſſet quaſi monticulus, quidam, in hoc à Romanis ad fidem conuerſis, eccleſia in honorem Dei fundata eſt illa dominica. Ad cuius dedicationem Chriſtiani ex diuerſis regionibus conuenerunt. Quia ergo ex omni terra factus eſt monticulus ille in quo huiuſmodi eccleſia ſit collata, ideo in dedicationibus illius diei cantatur officium: Omnis terra adoret te, &c.

De ſeptuageſima, ſexageſima, quinquageſima, & quadrageſima. Cap. 77.

POſtquàm dictum ſit de illo tempore, quod eſt inter Natalem Domini & Septuageſimam interiectum, ordo poſtulat, vt deinceps de ipſa Septuageſima & eius gratia de Sexageſima, Quinquageſima, & Quadrageſima dicamus, idque hoc potiſsimùm ordine: Primò quid ſignificent, Secundò vbi incipiant &

piant & vbi finiantur, tertiò de earum inſtitutione & quarto de officijs. Septuageſima igitur repræſentat tempus deuiationis ſiue pœnæ & culpæ, Vnde ſtatim ipſa prima dominica incipit legi hiſtoria libri Geneſeos, & legitur vſque ad domi nicam, quæ præcedit eam dominicam, quæ in Ramis Palmarum appellata eſt, vbi agitur de deuiatione & errore primorum parentum. Deponimus hic etiam Alleluya, in quo ſciendum eſt illud nonnullos facere ſabbato eo, quòd præcededitad horam ſextam, nonnullos ad nonam, nonnullos ad veſperas, nonnullos etiam nocte ad nocturnos, nonnullos denique ipſos die dominico ad primam, quæ quidem varietas nata eſt varia dierum inchoatione, Sunt enim quædam nationes. quæ diem anſpicantur à meridie, eumque finiunt meridie diei ſequentis: Alij verò ad nonam, & terminant in ſequentem nonam: alij rurſus à veſperis, & eum deducunt in alias veſperas, qui rectius faciunt: alij denique inchoant à media nocte, & ſequenti nocte media eundem finiunt, quod etiamnum obſeruatur. ſecundum decreta Romanorum. Si enim quis alteri pactum fecerit ad certum diem, non videtur pactum fregiſſe ante mediam noctem ſequentem, ſi ei tum ſatisfecerit. Sunt nonnullæ eccleſiæ, quæ cum magno tripudio deponunt Alleluya. Inchoatur autem Septuageſima à dominica qua cantatur, Circundederunt me, & finitur ſabbato in albis, quod eſt poſt Paſcha. Et vt nos ſimul de omnibus expediamus, Sexageſima incipit ſequenti die dominica poſt Circundederunt me, & terminatur in quarta feria poſt Paſcha. Quinquageſima quoque inchoatur tertia dominica poſt Circundederunt me, & ipſo Paſchate finitur. Quadrageſimam verò auſpicamur dominica qua canitur in eccleſia, Innocauit me, atque eandem finimus in cœna Domini. Septuageſima autem dicitur, quod ſepties decem habeat dies. Verum enim uerò hæc Septuageſima dierum, quam præſens obſeruat eccleſia, indicat nobis ſeptuaginta illos annos, quibus Iſrael fuit in ſeruitute Babylonica. Nam quemadmodum illi depo- *Pſal. 136* ſuerunt ſua organa, dicentes: Quomodò cantabimus canticum Domini In terra aliena? Ita & nos quoque deponimus cantica laudis. At verò poſteà ſibi data à Cyro ſexageſimo anno redeundi facultate, cœperunt lætari, quemadmodum & nos in ſabbato Paſchę reſumimus & cantamus Alleluya, eorum innuendo lætitiam, quam ipſi habuerunt ob redeundi licentiam ſibi præſtitam. Sed quemadmodum illi in apparatu reditus, ſuas colligendo ſarcinulas multùm laborauerunt: ſic nos quoque poſt Alleluya huiuſmodi ſtatim tractum ſubiungimus: Laudate Dominum, quo laborem ſignificamus. Illi rurſus quemadmodum cum lætitia redeuntes, itineris tamen labore vexabantur: ita nos per totam Paſchalem ſeptimanam Graduale cum Alleluya cantamus. Per Graduale enim laborem exprimimus, per Alleluya lætitiam. Prӕtereà vt illi patriam ingredientes plenam acceperunt lętitiam: ſic nos ſabbato quo Septuageſima terminatur, Domino canimus Alleluya. Et profectò tam noſtra dierum Septuageſima, quàm illorum Septuageſima annorum quaſi quędam hiſtoria eſt, qua totum humani generis exilium ab Adamo vſque ad finem mundi quodammodo figuratur, quod reuolutione ſeptem dierum peragitur, & ſub ſeptem annorum milibus concluditur: vt per ſeptuaginta dies vel ſeptuaginta annos intelligamus ſeptuaginta annorum centenas. Ab initio enim vſque ad Aſcenſionem ſeptem milia annorum computamus. Exinde verò quicquid temporis ſequitur vſque ad finem mundi ſub ſepteno millenario comprehendimus, cuius terminum ſolus Deus nouit. Quemadmodum ergo filij Iſrael ſeptuageſimo anno per Cyrum à captiuitate Babylonica fuerint liberati: ſic nos per Chriſtum in ſeptima mundi ætate vel in ſeptimo millenario à ſeruitute diaboli ſumus redempti, reſtituta nobis innocentiæ ſtola per remiſſionem baptiſmi. Atq; hinc eſt, quòd in ſabbato Paſchæ vnum Alleluya cantamus iam ſpe æternæ quietis & recuperatione patriæ gratulãtes. Iſrael laborabat in apparando reditum, & in redeundo: nos quoque in eccleſia præſenti pro ſatisfactione decem præceptorum legis laborare debemus. Sed cùm fi-

nito tempore noſtri exilij ventum erit ad patriam, tum vtraque ſtola decorabimur, cùm videlicet corpus & anima ſimul glorificabuntur, quod ſignificatur per duo Alleluya, quæ ſub finem Septuageſimæ decantantur. Obiter ergo nota, quòd Septuageſima incipit à mœrore, & finitur cum gaudio, ſicut pſalmi pœnitentiales, vt vocant. Septuageſima verò ſonat ſexies decem, & ſignificat tempus viduitatis eccleſiæ, ac mœrorem eius propter abſentiam ſponſi. Licet enim Chriſtus ſit nobis præſens ſecundum diuinitatem, iuxta illud: Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi, tamen ſecundum quod eſt homo, in cœlo eſt, & ſedet ad dexteram patris, id eſt, patri eſt coequalis. Vnde ipſe ait: Nondum enim aſcendi ad patrem meum, hoc eſt, nondum ſum ei coequalis, vt vos opinamini. Dantur hic tamen ſponſæ in remedium & conſolationem ſex opera miſericordiæ, quæ ſunt: paſcere eſurientem, potum dare ſitienti, viſitare infirmum, veſtire nudum, hoſpitio pauperem excipere, & peregrinum: quibus ſeptimum ex Tobia additur, nimirùm
Tob. 1 mortuos ſepeliri. Hæc ſunt data ſponſæ, vt in eis ſe exerceat, vtque per eorum, & decalogi obſeruationem, ſibi mereatur ſui ſponſi ianuam aperiri, & illius ſuauisſimo amplexu frui. Sic Quinquageſima dicta eſt quaſi quinquies decem, ſignificatque tempus remiſſionis, quemadmodum in lege veteri annus quinquageſimus dicebatur annus remisſionis. Vnde hoc tempore maximè cantatur pſalmus quinquageſimus, ſcilicet: Miſerere mei Deus, qui eſt pœnitentiæ & remisſionis. Hoc igitur tempore ieiunamus, vt peccatorum remisſionem obtineamus. Poſtremò Quadrageſima commendatur potisſimum à loco inſtitutionis vt dictum eſt; à tribus temporibus, & à perſonis, quæ in illis ieiunarunt. Ab inſtitutione, quoniam in paradiſo fuit inſtituta, quando Deus Adamo prohibuit ne comederet de fructu ligni ſcientiæ boni & mali. A temporibus verò & à perſonis, quoniam in tempore ante legem à Moyſe fuit ieiunatum, in tempore legis ab Helia, in tempore gratiæ à Chriſto.

De inſtitutione prædictorum.

Cap. 78.

Viſo quid prædicta ſignificent, de eorum inſtitutionibus ſubſequenter agamus, & primò de Quadrageſima. In primis ergo videndum eſt, quare vocetur Quadrageſima, cùm potius dici deberet decima, quòd ſit dierum decima. Verùm hoc ita factum eſt ex conſuetudine Ethnicorum ſiue Gentilium. Quemadmodum enim Hebræi ex omnibus ſuis bonis decimam partem dabant, ita Gentiles quadrageſimam, & tales reditus vocabant quadrageſimam, vel decimam. Iuxta ſimilitudinem igitur regij fiſci vel telonei, aut Romanæ exactionis dierum decimam, quam Deo perſoluimus, quadrageſimam appellamus, Tametſi quidem nõ habeat niſi triginta & ſex dies de decima, & incipiat quadrageſima, vt dictum eſt, dominica, qua cantantur Inuocauit me. Sed quia Chriſtus ieiunauit quadraginta diebus, & nos debemus eſſe illius imitatores, additi ſunt quatuor dies, vt ſimiliter quadraginta dies ieiunemus. Atq; ẽt ideo quadraginta dies ieiunamus, vt diebus illis quadraginta à Paſcha vſq; ad Aſcẽſionem, quos in lætitia acturi ſumus, non excedamus, quin Chriſtum caput noſtrum ad cœlos conſequi valeamus. Similiter ſentiendum eſt de Quinquageſima. Cùm enim clerici conſiderabant ſe præcedere populum ordine, rati ſunt æquum eſſe, vt & ſanctitate præirent. Quare duos dies addiderunt & à die dominica ante Inuocauit me, incipiunt ieiunare. Atque ita inſtituta eſt Quinquageſima. Vel ideo etiam quinquaginta dies in pœnitentiam ducimus, vt peractis quinquaginta diebus lætitiæ poſt Paſcha, ipſo die Pentecoſtes digni habeamur qui ſpiritus ſancti gratiam ſuſcipiamus. Verùm Septuageſimæ inſtitutio huiuſmodi ſumpſit initium: Melchiades Papa & ſanctus Silueſter ſtatuerunt, vt bis quoque ſabbato comederetur, ne propter abſtinentiam & afflictionem carnis quam ſuſtinuerant ſexta feria, quæ omni tempore ieiunabatur, & adhuc debet ab omnibus ieiunari, natura debilitaretur. In redemptionem ergo ſabbatorum

torum illius temporis, addiderunt vnam ſeptimanam & ſic inſtituta eſt Sexageſima, quæ tantum protenditur vſque ad quartam feriam poſt Paſcha. Sic quoque aliam habet originem Septuageſima. Nam quum propter venerationem diei Aſcenſionis, in qua natura noſtra cœlos aſcendit exaltata vel vltra choros Angelorum, ſtatutum eſt à ſanctis patribus, vt quinta feria ſemper celebris haberetur. Sed quum nos eadem die noſtra melius procuramus, factum eſt vt illam diem ſecundum antiquam conſuetudinem ſolenniter non obſeruemus. Pro illis ergo rurſus vnam ſeptimanam Sexageſimæ addiderunt, incipientes ieiunare à Circundederunt me. Atque ita inſtituta eſt Septuageſima, quæ, vt dictum eſt, vſque ad ſabbatum poſt Paſcha protenditur.

De officio iſtorum temporum.
Cap. 79.

HIs ita breuiter conſideratis, videndum eſt de officijs iſtorum temporum generaliter. Sciendum igitur eſt, quòd quædam hoc tempore omninò intermittuntur, quædam vatiantur, & quædam pro alijs mutantur. intermittuntur tria cantica laudis, ſcilicet: Alleluya, Gloria in excelſis, & Te Deum laudamus, excepto tamen quòd in cathedra beatri Petri canimus: Te Deum laudamus, quum hymnus ille intronizandorum proprius ſit, & ideò eũ cantemus. Quemadmodum in die cœnæ, (quod etiam excipitur) Gloria in excelſis dicimus, & Ite miſſa eſt, atque in ipſo ſabbato paſchæ ſimiliter Gloria in excelſis Deo, ſed non Ite miſſa eſt, nec Te Deum laudamus. Alleluya à Septuageſima vſque ad Paſcha non proferimus, ſed voces quaſdam loco eius vſurpamus. In principijs enim precum horariarũ, laus tibi Domine rex æternę glorię: & in antiphonis, ac reſponſorijs pro Alleluya dicimus, In ęternum, In miſſa loco Alleluyæ cum ſuo verſiculo, canimus tractum, vt nos dicimus. Quanquam verò vox hęc: Laus tibi Domine &c. videatur ęquipollere voci huic Alleluya, magnum tamen inter vtramque ſtatuitur diſcrimẽ, ꝙ vox hęc Alleluya angelica ſit, illa humana: atq; hęc maiorem habeat authoritatem propter Hębraici ſermonis dignitatem, illa verò minorem, ob Latinę lingnę inopiam, & paupertatem. Atque in his quidem generatim obſeruandum illud eſt, quod duo hęc: Flectamus genua, &: Inclinate capita, ſeſe mutuò comitentur, neutrumq; dici debeat die dominica.

De variatione officiorum.
Cap. 80.

VAriantur verò officia vt cum iſte pſalmus: Dominus regnauit, qui eſt pſalmus lętitię, ac cani conſuetus eſt primus ĩ laudibus, hoc tempore non cantatur, ſed loco eius: Miſerere mei Deus, qui pſalmus eſt pœnitentialis. Cantatur tamen diebus dominicis ad primam, vt per hoc ſignificetur nihil debere in pſalterio pretermitti, quin totũ per ſeptimanam ſaltem legatur, quod antiqui vno die facere ſolebant. Ad primam quoque propter eandem cauſam canitur: Confitemini Domino, quo innuitur pueros debere inſtrui, vt in Ramis Palmarum ſciant Domino laudes decantare, quoniam hic pſalmus ad illum precipuè diem pertinet, idq; potiſsimũ ob hunc verſiculum: O domine ſaluum me fac, &c. Hoc tẽpore ſplendidas & ornatas ueſtes debemus omnes deponere, atque aſſumere veſtes humilitatis. Tẽpore quoq; Quadrageſimę carnes deponi debent & intermitti, tam ſolidę quam liquidę. Sunt autẽ duo genera carnis liquidę: Alia enim eſt artificio liquida, ut eliquata per frixuram nempè ſagina, alia uerò naturaliter, ut ſunt caſei & oua. Ait n. Hieronymus contra Iouinianum: Quum & caſeus nihil aliud eſt, quàm caro liquida. Sed queritur cur hoc tẽpore piſces comedere liceat, ac non itidẽ carnes? cur non in quouis ieiunio perinde piſces, atq; carnes, nobis omnibusq; religioſis ſint interdicti? Atque ratio quidem hęc eſſe poterit, quia Deus aquis nõ maledixit. Sciebat enim per aquas baptiſmatis ablutionẽ fore peccatorum, ita ut elementum hoc meritò ſit prętiãtiſsimum, quod facilè eſt animaduertere ꝙ abluat ſordes, ac ſpiritus Domini ante mundi conſtitutionem ferri ſolitus ſit ſuper aquas, quemadmodum no

XX 2 bis

bis ſcriptura recenſet. Sed terrę maledixit Deus in opere hominis. inde eſt, quòd omne genus carnis, quod in terra verſatur, tam quadrupedia, quàm aues in ieiunijs comedere non liceat. Quanquam enim aues quædam verſantur in aere, quædam in aquis, quæ vel in his, vel extra eas naſcantur, magis tamen dicuntur morari in terra, & ad naturam terræ pertinere. Vnde mehercle cùm quidam piſces ſint, qui ex vna parte habeant formam piſcis, & ex alia formam animalis quadrupedis, vt porcus piſcis, canis piſcis, lupus piſcis, qua parte piſcis videtur poteſt in ieiunij comedi, qua verò non, haud quaquam.

De feſtis quæ ſunt in principio ſeptuageſimæ, & primo de Purificatione beatæ Mariæ.
Cap. 81.

NVnc dicendum eſt de duobus feſtis, quæ in principio Septuageſimæ quandoque contingunt celebrari, de feſto videlicet beatę Mariæ & ſancti Blaſij, Feſtum autem beatæ Mariæ tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim vel purificatio beatæ Mariæ, vel candelaria, vel *ὑπαντὴ* Domini: Purificatio beatæ Mariæ appellatur, quoniam illo die, qui eſt quadrageſimus à Natali Domini, venit ad templum virgo Maria ſecúdum conſuetudinem legis, vt purificaretur. Non quòd immunda eſſet, ſed propter partum more aliarum mulierùm. Non. n. erat obnoxia legi, quæ hoc pacto præcipit: Mulier ſi ſuſcepto ſemine maſculum pepererit ab ingreſſu templi immunda erit diebus triginta tribus, à conſortio hominum ſeptem, Beata autem virgo Maria non pepererat ex ſuſcepto ſemine, iuxta illud: Non ex viri ſemine, &c. voluit tamen legis conſuetudinem obſeruare, quoniam non venit Chriſtus legem ſoluere, ſed adimplere. Quare autem candelaria vocetur aliam authoritatem non habet, ſed potius fluxum eſt ab antiqua conſuetudine ethnicorum ſiue gentilium. Erat enim antiquitus Romæ conſuetudo, vt circa hoc tempus in principio Februarij vrbem luſtrarent, eam ambiendo cum ſuis proceſſionibus geſtantes ſinguli candelas ardentes, & vocabatur illud amburbale. Atque ita ab huiuſmodi cōſuetudine illud quod fiebat ab ethnicis in vſus indiſcretos circiter initium Februarij, à Chriſtianis modò fit in feſto beatæ Mariæ ad laudem & venerationem ipſius. Vel ideò candelas portamus, vt per hoc imitemur ſanctas virgines, quarum beata virgo Maria caput eſt, vt nimirùm accenſa nobis lampade caſtitatis, cum ea templum gloriæ ad verū ſpōſum ingredi mereamur. Vel etiam appellata eſt candelaria, propter multitudinem candelarum & ſignificationem, quæ in eis eſt. In candela enim eſt cera, ignis, & lignum. Cera connotat carnem Chriſti & virginitatem, ignis ſpiritum ſanctum, lignum deitatem in carne latentem. *ὑπαντὴ* Domini, ideò dicitur hoc feſtum, q̄ Simeō atque Anna propheteſſa Chriſto venerint obuiam, cum à ſuis parentibus adferretur in templum vt præſentaretur *ὑπαντὴ* enim obuiatio ſiue præſentatio dicta eſt.

De feſto Sancti Blaſij.
Cap. 82.

ALterum huius temporis feſtum eſt Blaſij. Fuit autem hic ſanctiſsimus medicus, qui multo tempore in rupe quadam latitans hominibus ad ſe venientibus medebatur; atque eos ſanabat. Simili ratione ſi quæ ſua animalia ad eum ducebant agrota, ea illicò curabat. Tandem cum factus eſſet Epiſcopus vrbis Sebaſtæ captus fuit & in carcerem incluſus, in quem pia quædam mulier cibum ei multo tempore cum candela attulit, Cùm autē ille mortis ſuæ diem iam imminere præſciret, dixit huic mulieri, vt quandiu viueret, ſingulis annis ipſo die obitus ſui cādelam in eius memoriam offerret, Deus ab infirmitatibus, eam tutaretur, atque in magna proſperitate conſeruaret. Quod quidem ita factum eſt. Multi ergo ſimiliter ita fecerunt ſi fortè infirmarentur, & valetudinem receperunt. Inde apud omnes paſſim in conſuetudinem abijt, vt ſi fortè ex dentibus laboraret vel ex aliqua alia ſui parte, vel etiam ſi ſua ægrotarent animalia, offerrent in eius honorem, candelas.

De Cathedra Sancti Petri. Cap. 93.

Hæc omnia Durãdus in ſuum tractatu lit Rationale, vt vel ipſe fatetur.

HOc item tempore celebrari ſolet cathedra Sancti Petri tam quæ Romæ fuit quæque tempore poſterior eſt, quàm illa, quæ fuit Antiochiæ. Verum illa quæ fuit Antiochiæ: ſolennior profectò eſt alia, ut uel huius diei collecta quæ eſt de incathedratione Antiochiæ facta, abunde teſtatur, diciturque feſtum beati Petri epularum. Fuit enim conſuetudo veterum ethnicorum, ut ſingulis annis menſe Februarij certo quopiam de epulas ad parentum ſuorum tumulos apponerent, quas nocte dæmones conſumebant, quum inde non minus falsò quàm ridiculè animæ refici credebantur. Putabant enim huiuſmodi epulas ab animabus circa tumulos errantibus abſumi. Hæc autem conſuetudo atque huiuſmodi falſæ opinionis error à Chriſtianis vix extirpari potuit. Quod quidem quum viri ſancti animaduertiſſent, ac penitus illam conſuetudinem extinguere voluiſſent, inſtituerunt feſtum de cathedra ſancti Petri, tam de illa, quæ fuit Romæ, quàm quæ Antiochiæ, idque illo eodem die quo abhominanda illa ab Ethnicis fiebant, vt ſolemni hoc feſto paruæ iſtius cõſuetudinis feſtum omninò extingueretur. Vnde etiam ab illis epulis feſtum hoc appellatum eſt beati Petri epularum. Atque hic obiter intelligamus, veteres dicere ſolitos fuiſſe, animas eſſe quando etiamnum in humanis corporibus eſſent conſtitutæ: manes appellari, ſi quando forent apud inferos: ſpiritus verò cùm ad cœlos aſcendiſſent: atque vmbras quando adhuc recens erat ſepultura, ſiue quando circa tumulos errabant.

De feſtis generaliter quæ tempore fiunt ſeptuageſimæ. Cap. 84.

VT autem de omnibus magnis ſolennitatibus quæ infrà Septuageſimam eclebrantur, ſiue ipſo paſſionis tẽpore, ſiue ante, nos ſimul expediamus (vt ſunt tria illa feſta prædicta, beatæ Agathæ, ſancti Matthiæ, Annunciationis Domini, ſancti Gregorij, & ſi forte contingat feſtum ipſius patroni eccleſię vel eius anniuerſariũ, vel Paſcha alicuius annotinum) dicimus generaliter quod cãtica laudis, ſcilicet Te Deũ laudamus, Gloria in excelſis, & Ite miſſa eſt, & alia, quæ ſi alijs temporibus contingerent, cantarentur, in ijs cani debent, præter Alleluya. Nam huiuſmodi feſta ad Paſchale tempus generatim videntur pertinere. Si verò hic obijciatur, quod in Annunciatione Domini Gloria in excelſis, quod canticum eſt proprium Natalis Domini, & Ite miſſa eſt, quod proprium eſt reſurrectionis, & Te Deum laudamus, quod gaudium drachmæ inuentæ deſignat, cantari non debeant, quoniam hæc in Annũciatione Domini illa tempora non habebant, dicimus breuiter, quod etiamſi Natalis Domini, uel paſſio, uel drachmę inuentio necdum re uera erant, tamen iam certò fore ſperabantur. Nam hoc feſtum eſt quaſi fons & initium feſtorum Chriſti. Vocatur autem Paſcha annotinum, quando aliquis diem, quo baptiſma ſuſcepit, annuatim celebrat, atque eo tum ipſius diei Paſchę officium integrè cantari debet, præter Alleluya, ſi accidat tempore Quadrageſimę. Sed certus interim ſis eccleſiam Lugdunenſem & Mediolanenſem ubi Ambroſius Archipręſul latum obtinuit, tempore paſſionis nullam celebrare ſolennitatem, uerùm duntaxat facere commemorationem.

De officio Quadrageſimæ ac litera laicorum. Cap. 85.

QVoniam de officio Quadrageſimæ hucuſque generaliter tractatum eſt, nunc deinceps de eiuſdem officio pro tempore agendum eſt. A dominica igitur, quam dicimus; iſti ſunt dies vſque ad Paſcha, uerſiculus ille videlicet Gloria patri. qui ad laudem pertinet Trinitatis, in officijs planè ſubticetur. Quoniam ab illa dominica incipit Paſſio Chriſti celebrari, in qua tota trinitas à Iudęis quaſi dehoneſtata uidetur. Qua etiam ratione fit, ut in cantico trium puerorum, ſcilicet Benedicite, uerſiculus ille nunquàm cantetur. Quia tunc Deo magna facta eſt dehoneſtatio, quando tres pueri, qui ipſum

maximè colebant, idola plurimum execrã tes, coniecti ſunt in caminum ignis. Maximè verò idem iſte verſiculus triduo illo ante Paſcham ſubticetur, quod tum demùm Trinitas maximo affecta ſit dedecore. Nam præterquàm quod in primis de nece Chriſti hic agitur, nunc verberatur, nunc fœde conſpuitur, alapis cæditur, nũc etiam crucifigitur: vnde Iſaias: Vidimus, inquit, eum non habentem ſpeciem neque decorem. Horarum quoque initia, & lectionum tituli tunc planè ſupprimuntur, nempè: Deus in adiutorium, & Lectio libri &c. quia Chriſtus caput noſtrum à nobis ſuſtollitur iuxta præſentiam carnis. Ad lectiones non petuntur benedictiones, neque dantur, quoniam paſtor Chriſtus, qui gregi ſuo benedicat, iam non adeſt. Vel ideò benedictio non petitur, nec tu autem Domine dicitur, quod Apoſtoli his diebus nec ad prædicandum miſſi ſint, nec inde redierint. Vt ergo hoc ſignificemus, nec Iube Domine dicimus, nec Tu autem. Illud quoque conſiderandũ eſt, quod in Quadrageſima duæ recitẽtur præfationes, vna ieiunij & altera paſſionis. Ea quæ eſt ieiunij à primo ieiunio cantatur, vſque ad dominicam in ramis Palmarũ. Illa verò quæ eſt Paſſionis, ab eo die cani incipit vſque ad Paſcha. Sed abſurdè fortaſsè alicui factum videbitur, quod dominica die iſtiuſmodi cantetur præfatio, quum non ſit dies ieiunij. Verùm dici poteſt, quod etiam ſi illo die non ieiunetur numero, qualitate tamẽ, hoc eſt, cibo carnali ieiunatur, quẽadmodum etiam diebus alijs. Sed quoniã ea quæ à nobis dicta ſunt, ad clericos maximè pertinere videntur, nunc pauca dicẽda ſunt de laicorum ſcriptura, quæ in duobus potiſſimum conſiſtit, nempè in picturis & ornamentis. Nam vt ait Greg. quod clerico litera, id laico eſt pictura: picturarum igitur aliæ ſunt ſupra eccleſiã, vt gallus vel aquila: aliæ extrà eccleſiã, vt in frõte foriam bos & leo: aliæ intra eccleſiam, vt ſunt icones, ſtatuæ, figuræ, & diuerſa alia picturarum genera, quæ in veſtibus, vel in parietibus, vel etiam in vitris depinguntur. Verùm de his omnibus poſteà ſuo loco dicetur. hoc vno tamen modo obſeruato, vt ſciamus Saluatoris noſtri imaginem tribus hiſce modis aptius & conuenientius in eccleſia depingi, vt videlicet, aut ĩ throno ſedeat, aut in crucis patibulo pendeat, aut etiã in matris ſuę gremio conquieſcat. Ornamenta verò in tribus cõſiſtũt, in ornamento videlicet eccleſiæ chori & altaris. & ornatus quidem eccleſię conſiſtit in cortinis, aulæis, pallijs, ſericis, purpureis, & conſimilibus. Ornatus verò chori, in dorſalibus vt vocant tapetis & ſuſtratorijs. Ornatus denique altaris verſatur in velaminis, crucibus, capſis, textibus & philacterijs. Et etiam ornatus perſonarum, quæ vel cãtant in choro, vel altari inſeruiunt. Sed de his & ſimilibus dicimus, omnia illa quę ad ornatum pertinent, tempore Quadrageſimæ debere abſcondi, vel remoueri, vel etiam contegi. Nec crux quoque illo tempore niſi cooperta in eccleſia portari debet. Duo tamen vela retinentur, quorum alterum ponitur per chori circuitum, alterum ſuſpenditur inter altare & chorum, vt nõ appareant quæ ſunt intra ſancta ſanctorum. Quo quidem ſignificatur mentibus fidelium diuinarum ſcripturarum intelligentiam nondum eſſe apertam. Hæc duo vela diebus dominicis complicantur, ꝙ hi dies ad tempus Paſchatis pertineant. Sic quoq; ac primas tenebras quartę videlicet feriæ ante Paſcha, vbi de morte Domini agitur, omninò renouentur, quoniam eo mortuo velum templi ſciſſum eſt, ita vt tunc quæ intra ſancta ſanctorum delituerant, primò omnibus fuerint manifeſta.

Quomodo ſit pulſandum in Quadrageſima. Cap. 86.

NVnc quemadmodũ in eccleſia pulſandum ſit, paucis etiam exponamus. Quod vt melius pateat, primò ſciendum eſt ſex eſſe inſtrumentorum genera, quibus pulſatur: tintinabulum, cymbalum, nola, nolula, campana, & ſigna. Tintinabulum pulſatur in triclinio & in refectorio: cymbalũ in choro, nola in monaſterio, nolula in horologio, campana in turribus, cuius diminutiuum Hieronymus ad Euſtochium in cœnobium eſſe ait. Quouſque campanula in clauſtro pulſabitur. Signa autem pro quibus pulſandis inſtrumentis accipi poſſunt, vt quibus quipiam ſignificetur. Generaliter ergo

go cognoſcendum eſt, quòd non debeamus in tota Quadrageſima diebus profeſtis cõ pulſare nec depulſare, (liceat enim hic vulgaribus & conſuetis vti vocabulis) ſed ſim pulſare, id eſt, ſimpliciter pulſare ad horas vel matutinas. Atque in bene conſtitutis eccleſijs ad primam pulſatur duabus campanis, vna ad inuocandum, altera ad inchoandum. In tertia autem pulſatur tribus iuxta horarum numerum, quæ ſub illa cantantur, vna ad mutandum, altera ad congregandum, tertia ad inchoandum. Pari modo fit in ſexta & nona, ſed & eodem ordine eædem campanæ pulſantur ſimpliciter ad matutinas. Ad miſſam verò & ad veſperas duabus pulſatur campanis. In minoribus autem eccleſijs ſolummodo pulſandum eſt ſimpliciter. Diebus verò dominicis & in ſolennitatibus, prout in alijs temporibus compulſatur. Sed de his in ſequentibus latius dicturi ſumus.

Quare non ieiunemus eo tempore quo Chriſtus ieiunauit. *Cap.* 87.

SOlet autem quæri, quum in hac Quadrageſima Chriſti ieiunium imitemur, cur non eo tempore etiam ieiunamus, quo Chriſtus dicitur ieiunaſſe? Tradit enim ſcriptura, quòd ieiunare ſtatim cœperit ſimulatque eſſe baptizatus. Verùm quadruplex eſt ratio, quamobrem Paſchæ ieiunium noſtrum continuamus. Prima eſt, vt ſi volumus cum eo reſurgere, debeamus etiam nos pari cum eo, quòd pro nobis ipſe paſſus ſit: Secunda cauſa eſt, vt per hoc Iſraeliticos filios imitemur, qui eo tempore primò ex Aegypto egreſſi ſunt, & poſteà eodem tempore exierunt è ſeruitute babylonica. Quod inde profectò facilè probatur, quia tam illi, quàm hi ſtatim celebrarant Paſcha, atque egreſſi ſunt. Tertia eſt huiuſmodi, quòd quando quidem feruor libidinis, tempore Veris nos magis ſoleat incendere, tum temporis maximè ieiunamus, vt corporis æſtus refrenemus. Quarta eſt, quoniam poſt ieiunium ſtatim debemus Chriſti corpus accipere, vt myſticè Paſchalia capiamus ſacramenta. Hoc eſt quemadmodum filij Iſrael priuſquàm comederent agnum ſeſe affligebant, & agreſtibus lactucis veſcebantur: Ita debemus noſmet priùs per pœnitentiam affligere, vt digni habeamur comedere agnum vitæ. Animaduerte interim, quòd ſi in quadrageſima concurrant duo officia, quo dies duplices vocamus neceſſarium eſſe, vt cantetur officium ad tertiam de feſto: abſque genu flexione, officium veri ieiunij ad nonam non ſine curatione genuum.

De diebus priuilegiatis. Cap. 88.

POſt hæc verò tradendum eſt, qui dies ſint uelut priuilegiati, qui hoc potiſſimum tempore comprehenduntur. Sunt enim priuilegiati dies quatuor quartæ feriæ, quatuor ſabbata, tres dies dominici, vna quinta feria, vnaquęſexta, feriaatque vna integra ſeptimana. Quartæ feriæ ſunt hæ: Prima eſt qua nos incipimus ieiunare in Quadrageſima, ſecunda ſeptimana ſequenti, tertia in hebdomada poſt Lætare Hieruſalem, quarta in vltima ſeptimana. Quatuor verò ſabbata hæc ſunt: ſabbatum primæ ſeptimanæ, quando celebrantur ordines, ſabbatum quartæ, ſabbatum quintæ & ſabbatum in vigilia Paſchæ. Sic dominicæ dies ſunt hæc tres, Inuocauit me: Lætare Hieruſalem, & dominica in ramis palmarum. Sed quinta feria eſt in Paraſceue. Septimò deniq; priuilegiata eſt vltima ſeptimana Quadrageſimæ quæ vel ob id maior dicitur, quòd maius & prolixius habeat officium. Vel appellatur quoque pœnoſa, quia tum maximè corpora & vitia noſtra punire debemus. De priuilegijs ergo iſtorum dierum ordine proſequamur.

De prima quarta feria. *Cap.* 89.

PRima quarta feria quatuor inſignitur priuilegijs. Primum eſt, quòd tunc incipiamus ieiunare, idque ideò facimus, quia Chriſtus quarta feria, vt legitur, ſuum auſpicatus eſt ieiunium, quod diligenter perſcrutanti verum eſſe ſatis apertè conſtabit. Natus enim eſt die dominico, ita vt ſi quis diligenter exinde computet annos vſq; ad trigeſi

mum, iuxta rationes computi, facilè inueniet eum tertia feria fuiſſe baptizatum, ac ſequenti die deſertum intrans ieiuniū inchoaſſe. Secundum priuilegium eiuſdem diei eſt, quòd confeſsiones illo die in eccleſia audiantur, & iudicia confitentibus imponantur. Tertium autem, quia tunc cineres in ſignum humilitatis capitibus imprimuntur. Quartum denique eſt, quod illa die eiuſmodi fiunt proceſsio, qualem per vniuerſum annum amplius fieri non contingit. Pœnitentes enim tunc ab eccleſia cum proceſsione & cruce eijciuntur, vt ipſo die cœnæ in eandem recipiantur. Nā tunc pœnitentes ab eccleſia ideò eijciuntur & repelluntur, quo Adami & Euæ exulatus propter æſum pomi repræſentetur.

De ſecunda quarta feria & tertia.
Cap. 90.

QVarta feria ſequens ob id priuilegiata eſt quod tum ij, qui ſabbato ſequenti ordinandi ſint, ex ſacris literis interrogentur atque examinentur, probenturque num idonei etiam ſatis ſint ad ſuſcipiendos ordines. Indè profectò eſt, quod duæ lectiones ad miſſam leguntur, vna voce naturali vel nocturnali, hoc eſt, graui ac preſſa, altera vero communi. Prior vetus teſtamentum ſignificat, poſterior nouum, vt per hoc declaretur eos, qui ſuſcepturi ſunt ordines, vtriuſque teſtamenti peritos eſſe debere. Atque illud quidem tanquàm generalem regulam habemus, quòd quotieſcunque quarta feria duæ lectiones ad miſſam legūtur, ſequenti ſabbato poſſint ordines celebrari. Cæterùm tertia quarta feria, in eo habet priuilegium, quod illo die in eccleſia inſtructio & examen fiat eorum, qui in ſabbato ante Paſcha ſint baptizandi. Fit autem inſtructio illa in hunc modum: Qui baptizari volunt conueniunt ad portas eccleſiæ fœminæ à ſiniſtris, mares à dextris: atque à diacono, vel ſacerdote interrogantur, an velint baptizari, aut idem percontatur à ſuſceptoribus. Exorciſta tamen debet prius interrogare, num etiam abrenuntient ſathanæ, & omnibus eius pompis, ita vt puer, ſi ſit adultus, reſpondeat ſe abrenunciare, ſi non ſit adultus, pro eo ſuſceptor. Verùm nullus in ſuſceptorem admitti debet niſi orationem ſciat dominicam, & minus ſymbolum calleat, quod tenetur ſuos docere filios. Nec verò Chriſtianus cenſeri debet, nec ad teſtimonium aliquod admitti ſecundum decreta, qui horum ignarus eſt. Quare omnino neceſſe eſt, vt illud ex ſuſceptoribus ſacerdos inquirat. Alioqui enim, ſi neſciant, recipi non debent, niſi fortè promittant, quod quàm fieri poteſt citisſimè illa addiſcent. Tunc demum acolytus ſcribit eorum nomina, qui volunt baptizari: vnde etiam hic notarius eſt appellatus, quòd baptizandorum ſcribat nomina. Poſtquam igitur à ſacerdote ſatis in fide ſint inſtructi, atque exorciſtæ ſuper eos fecerint adiurationes, ab oſtiario in eccleſiam introducūtur, & in naui eccleſiæ conſtituuntur, maſculi quidem à dextris, fœminæ verò à ſiniſtris. Duo tamen intra ſancta ſanctorum deducuntur, maſculus videlicet & fœmina, quo ſignificatur aliquos ex baptizandis fore ſaluos. Atque tum denique leguntur oratio dominica & minus ſymbolum Græcè & Latinè, propter earum linguarū dignitatem. Sunt enim cæteris digniores: Græca vtique propter ſapientiam, Latina autem propter potentiam Romanorum. Poſteà verò quatuor recitantur lectiones & quatuor Euangeliorum initia, tandemque inchoatur miſſa, cuius cantato offertorio, archidiaconus vel diaconus pulpitum aſcendit, & clamat alta voce: Si quis, nequiens, eſt hic cathecumenus, exeat foras. Hi enim connotant, vt ſupra expoſitū eſt, illos de quibus dictum eſt: Ieſus autem nō credebat ſe illis. Ipſe enim ſciebat quid quid eſſet in homine. Atque ita tum omnes cathecumeni exeunt foras, quod ſepties eodem modo de illis agitur antequàm baptizentur.

2. q. 7 non po teſt. & ſequ.

Ioan. 2

De quarta feria. Cap. 91.

ILla autem quarta feria, quæ eſt poſt dominicam Lætare Hieruſalem, in eo eſt priuilegiata, quod tunc duæ leguntur lectiones, quoniam ſabbato ſequenti celebrantur ordines. Sic quarta feria vltimæ ſeptimanæ, nimirùm ea, quæ eſt ante cœnam, priuilegium obtinet, quia

quia duæ item lectiones tunc leguntur, idque ob eam cauſam, quòd illo die Chriſtus triginta denarijs fuerat diuenditus, quemadmodum Ioſeph triginta argenteis. Non enim ſeruus maior Domino eſt, nec diſcipulus ſuo magiſtro. Ab hac ergo quarta feria ſumptum eſt, quod omni quarta feria ieiunare & abſtinere a carnalibus ſemper debeamus. Ex quo quidem fit, vt poſt ſextam feriam, hic dies pœnitentibus in abſtinentiam ſemper iniungatur.

De ſabbatis priuilegiatis. *Cap.* 92.

SAbbatum primæ ſeptimanæ & quartæ ideo gaudent priuilegio, quòd in ijs celebrentur ordines. Verum hic ſcias in omnibus feſtis Apoſtolorũ & dominicis diebus fieri poſſe ordines, videlicet minores: maiores vero non vtique, niſi in ſex tantummodo ſabbatis. Et quidem in illorum primo plures legũtur lectiones, inter quas vna eſt, quæ quamdiu canatur nullus ſedere debet. Hæc nimirum eſt hymnus ille trium puerorum, qui pro fide Trinitatis ab eis iam in fornace conſtitutis cantabatur. Ad hunc ergo hymnum genua flectere non decet, quòd illi ſua flectere noluerunt coram Nabuchodonoſoris ſtatua, ſicut multi fecerant principes alij. Similiter in Paraſceue genua non flectimus ad orationẽ quæ fit pro Iudæis, ob deriſionem eorum, qui dum Chriſtũ deridebant, inquiebant: Propheriza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit. In ſabbato ante Lætare Hieruſalem recitatur Epiſtola Suſannæ. Nam tum fit ſtatio Romæ in monaſterio beatę Suſannæ virginis. Atque ita etiam ob ſimilitudinem quandam Euangeliũ eſt de muliere deprehenſa in adulterio, quam Dominus liberauit. Ecce quomodo cõcordant Euangelium & Epiſtola, vt conueniunt & multa alia. Sabbatum verò, quod eſt ante Ramos palmarum, hinc ſuum accipit priuilegiũ, quod eo tempore Dominus Papa eleemoſynas largiatur, hoc eſt, ſuum faciat mandatum, quod deberet facere ipſo die cœnæ. Sed quia tunc nõ poſſet propter prolixum eius diei officium, ideo illud hoc ſabbato commodè facit. Aut certè hinc maximè priuilegium habere videtur, quoniam eo die Dominus in domo Simonis leproſi pranſus eſt Martha miniſtrante, & quo Maria pedes eius lachrymis ſuis lauit, ac proprijs terſit capillis, vnguentumq; in caput eius fudit. Meminerimus tamen ex omnibus mandatis Dei, hoc ſolum antonomaticè dici mandatum, quod Chriſtus maiori exhibitione illud obſeruari atque obſequi præceperit, cum ſuis diſcipulis pedes lauaret inquiens: Si ego laui vobis pedes Dominus & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Et cum quadam interminatione, qua porrò interminatur: Si non inquit, lauo tibi pedes, nõ habebis partem mecum. Quare propter huiuſmodi præceptũ vacat ſabbatum illud ab officio. Hinc nata eſt illa authoritas, quòd ſi quis fuerit adeò negocijs intricatus atque oppreſſus, vt difficulter poſſit vacare orationi & eleemoſynæ ſimul, ſaltem mutet cum oratione eleemoſynam, & contrà. Sabbatum denique ante Paſcha inde priuilegiatum eſt, quòd tum celebrẽtur ordines, catechumeni baptizentur, & candela illa cærea Paſchalis conſecretur. Verùm eadem miſſa communis eſſe oportet diei & ordinibus, pluréſque tum recitantur lectiones.

De dominicis diebus priuilegiatis. *Cap.* 93.

SEquitur de diebus dominicis: & quidem prima dominica Quadrageſimæ in hoc eſt priuilegiata, quoniã inde inchoatur ipſa Quadrageſima, quæ repreſentat tempus illud, quo morati ſint atque hæſerint in deſerto filij Iſrael. Sicut in illi iſthic morati ſunt per quadraginta dua mãſiones manna cibati: ita nos quoque ab hac dominica vſque ad Paſcha per quadraginta duos dies a delicijs corporeis abſtinentes verbo vitæ reficimur, & orationi vacamus: vt per Chriſtum in terram viuentium introducamur, quemadmodum illi introducti per Ieſum Naue filium, ſiue per Ioſue in terram promiſsionis. Tria notanda ſunt in populo Iſraelitico. ſcilicet: Peregrinatio, quæ fuit in Aegypto, quando Iacob & filij eius profecti ſunt in Aegyptum. Captiuitas quæ in Babylone contigit: atque horum duorum nos meminimus: Tertium fuit diſperſio, & adhuc eſt per vniuerſum orbem. Cuius quidem nos mentionem nõ facimus, quia ab illa nunquam reuocabuntur,

buntur, quæ facta fuit Tito & Veſpaſiano. Vnde dictum eſt: Tradam eos in manu, de qua non poterunt ſurgere. Dominica verò Lætare Hieruſalem, quæ ſeptima eſt a prima Dominica Septuageſimæ, ob id priuilegio inſignita eſt, ꝙ libertatem nobis exprimat redeundi, quę fuit conceſſa filijs Iſrael in Babylonia anno ſexageſimo, quanquàm plenè obtinuerunt anno ſeptuageſimo. Ex quo ſanè totum eius diei officium de lętitia eſt, vt partim illorum exprimamus læticiam, partim etiam noſtram, quam finitis ſeptem ætatibus, a mundi exilio liberati habebimus, cum cœleſtem paradiſum, quæ verè patria noſtra eſt, intrabimus.

De dominica in ramis palmarum. *Cap. 94.*

DOminica in Ramis palmarũ ob triplicem rationẽ meruit priuilegiũ. Primo quòd eodem die filij Iſrael terram promiſſionis ingreſſi ſint, & ſiccis pedibus Iordanẽ tranſierint. Sic enim contigit, quòd eo anno tot fuerunt dies vſq; ad Paſcham, quot ſunt ab hac die dominica. Secundo autem ideo, quoniam hoc die veniens Ieſus a Bethania in Hieroſolymã maximo honore exceptus ſit, quo etiã die vendentes è templo potentiſſimè eiecit, quod eius diei priuilegijs tertia eſt ratio. Hic dies tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim dominica in Ramis palmarum, ꝙ illo die rami palmarũ in proceſſionibus deportentur in ſignificationẽ illorum, quos filij Iſrael ſtatuerũt in via Chriſto iam veniente. Vel quos etiam deferimus in figuram ramorum, & florum virtutum, quos portare debemus, ſi quando ad Chriſtum ibimus. Cum autem palmas non habemus, laurum vel buxum, quòd perpetuo ſuo virore virtutes connotent, deportamus: vel flores etiam, qui ſimili ratione virtutem ſignificant. Hoc ergo die magnam & inſignem exhibemus proceſſionẽ, ad deſignandum, ꝙ Dominus veniet ad nos, & ducet nos ad æterna tabernacula. Poſt proceſſionẽ oportet veniamus ante crucifixum, ac dicamus. Benedictus: nec ideo alia proceſſio ceſſare debet, ſed fieri ante tertiam. Obiter itaque hic cõſidera vxorem Loth in ſalis effigiem fuiſſe mutatã & transformatam, ꝙ retro reſpexiſſet, vt ſcilicet nos condiret atque inſtrueret, ne retro eamus. Nam, quemadmodum ait ſcriptura, nullus qui ad aratrum manum adiecerit, retro debet reſpectare.

De quinta feria. *Cap. 95.*

FEria quinta, quę cœna Domini appellata eſt, quatuor inſignitur priuilegijs, quorum primũ eſt pœnitentium iam in Eccleſiam redeuntium. Tunc enim Eccleſia ad ſe recipit pœnitẽtes, quos antè primo die ieiuniorum eiecerat. Recipiuntur autem pœnitentes in Eccleſiam & ſeparantur a malis non pœnitentibus. quinta potiſſimum feria, ꝙ Deus volucres fecerit quinta feria ex aquis. Qua ratione etiam fit, vt quòd quaſdam in aquam remiſerit, ſignificemus malos in carnalibus rebus ſeſe oblectantes, & quòd quaſdam in aera ſuſtulerit, intelligamus bonos atque eos, quos delectãt cœleſtia. Secundum priuilegium, eſt, quia nouum teſtamentum tum incepit, & vetus fuit terminatum. Tertium autem priuilegium huius diei eſt olei cõſecratio. Verumenimuero tres ſunt potiſſimum in Eccleſia Dei ſacræ vnctionis ſpecies, chriſma, oleum infirmorũ, & oleum quo vnguntur baptizati. Chriſma conficitur ex balſamo mũdiſſimo, atq; oleo puriſſimo. Nanq; oleum claritate alios liquores facilè ſuperat, & balſamum odore. Quòd autẽ oleum alio liquore ſit clarius, hoc pacto oſtendi poteſt: Nauta quandoque mittit anchoram in mare, & ſi fortè illa lapidi affigatur, ita vt extrahi non poſſit, tunc nauta illuc deſcendit, habens os ſuum plenũ oleo in eum vſum, vt ſi fortaſſis nõ poſſit lapidem illum videre, cui anchora adhæret, ob turbulentam & tenebroſam aquam, effundat oleum. Quo facto tanta iſthic naſcitur claritas, redditurq; aquarũ perlucida propter oleũ effuſum, vt lapidem nauta facilè videre queat. Chriſma initium traxit a veteri teſtamento, quãdo Dominus præcepit Moyſi vt conficeret chriſma, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamenti: Atq; Aaron & ſacerdotes illo ſimiliter vngebantur, & Reges. Moyſes tamen non legitur vnctus fuiſſe, niſi vnctione ſpirituali, quemadmodnm & Chriſtus. Voluit nihilominus Chriſtus materiali nos inungi vnctione, vt per illam materialem conſequamur

quamur ſpiritualem. Inungitur enim quilibet chriſmate bis in vertice a communi ſacerdote, & in fronte ab Epiſcopo. Cæterū ideo bis, quia poſt Reſurrectionem, duabus vicibus datus fuit Spiritus ſanctus, tum etiam quando Chriſtus inſufflauit Diſcipulis, inquiens: Accipite Spiritum ſanctum, tum etiā quando miſſus eſt eis idem è cœlo in igneis videlicet linguis. Cum igitur aliquis iſtiuſmodi oleo ſancto inungitur, neceſſe eſt, vt illud fiat in ſcapulis, & in pectore potiſſimum. Ac in ſcapulis quidem ideo, ne laborem ſuū fruſtra expendat in vana, ſed ſit robuſtus ad legis onus fideliter portandum. In pectore verò, vt ſuſcipiat intelligentiam mandatorum Dei. Proinde oleo, quod vocatur infirmorum, inunguntur ægri atq; infirmi. De qua ſanè vnctione ait beatus Iacobus in ſua Epiſtola: Si quis infirmatur adducat ſacerdotes & orent ſuper eum, & inungant eum oleo ſancto, & alleuiabitur eius infirmitas, ſi nimirum ei expediat & vtile ſit, & remittentur ei peccata, videlicet venialia, vel ſi non fuerit in
Iac. 5. mortali peccato. Poteſt tamen fieri huiuſmodi inunctio per vnū ſacerdotem, ſed hoc fieri non debet, ſi plures poſſint adeſſe.

Quartum demum huius diei priuilegiū eſt mandatum. Eſt autem differentia inter hoc mandatum & illud, quod fit ſabbato præcedenti. Illud enim fit a prælatis & Eccleſiæ magnatibus, repreſentatq; illud, quod fecit Chriſtus: hoc verò quilibet ſacerdos facere debet, idque hoc modo: Primo oportet vt reficiant pauperes, ac poſtea parum comedant, nec vltra tamen quàm conſuetū eſt. Deinde debent ſurgere a menſa, ac pauperū pedes lauare. Quo facto poſſunt ſeſe ad menſam recipere, atque iterum comedere, quod ieiuniū non frangit, ſed interrumpit. Non enim debet quiſpiam eo die bis comedere, ne ieiunium frangatur, tam reſpectu vnius horę, quàm totius ſeptimanæ: Quamuis tamen & in multis locis ita fiat. Eſt autem iſte dies omni alia ſolennitate ſolennior, exceptis tamen ſolennitatibus Trinitatis, vſque adeò, ut qui poſſint ſolennes veſtes induere, debeant non ſecus atq; in alijs ſolennitatibus. Quocirca etiā hoc die omnia lętitiæ cantica canuntur, quemadmodū in cæteris ſolennitatibus, pręter Alleluia. Nec dicitur verò Dona nobis pacem, ob eam rem, q̄ nocte ſequenti oſculo Iudas Chriſtum tradiderit. Atque hic animaduerte tempus recreationis incępiſſe ab illa hora, qua Adamus è Paradiſo eiectus fuit, & adhuc eſt, duratq; vſque ad vniuſcuiuſque obitum. Quo quidē patet maius eſſe recreare, quàm creare, ita vt hinc etiam dictum ſit grauius eſſe ac maius ex impio facere pium, quàm creare cœlum, & terram, ac maius fuiſſe Paulum ſuſcitare in mente, quàm Lazarum in corpore. Itemq; & hoc animaduertas Natale Domini feſtum eſſe patris, quum per eum pater innotuit mundo. Quanquā verò, quòd feſtum patris eſt, feſtum etiam ſit filij, & Spiritus ſancti. In hoc enim, quod dicitur Verbum, intelligitur Pater verbi. Aut etiam hac alia ratione, quòd filius patrem omnibus manifeſtauerit. Paſcha autem eſt feſtum filij, quia tunc a mortuis reſurrexit, & verus Deus apparuit. Pentecoſte verò feſtum eſt Spiritus ſancti. Iſtarum tamen ſolennitatum quelibet, feſtum dicitur totius Trinitatis. Indiuiſa enim ſunt opera Trinitatis, ſed ita tamen, vt quædam magis videantur propria eſſe vni, quàm alteri.

De ſexta feria priuilegiata. Cap. 96.

SExta deinceps feria quæ & Paraſceue appellata eſt, in eo gaudet priuilegio, quòd hoc die Chriſtus paſſus ſit. Quare etiā ab hac ſexta feria omnes aliæ ſextæ feriæ ſuum habent priuilegium, ſicut a ſequenti dominica omnes aliæ dominicæ. Paraſceue autē interpretatur præparatio, quod tum Iudæi cibos ſuos ſoliti ſint præparare, quibus veſcebantur ſabbato, cum eis ſabbato quicquā præparare interdictū ſit. Porrò autem ipſo die Paraſceues uno duntaxat ferculo veſcimur, quoniam Chriſtus illo die unum ſibi ſolummodo comparauit, videlicet latronem. Vnde ipſe dixit: Pſal.
Singulariter ſum ego donec tranſeam. At 130.
quęritur, cur iſtum diem celebremus in mœrore, triſtitia atque abſtinentia, quum ſoleamus ſanctorū paſſiones in gaudio celebrare. Verū hoc ideo fieri reſpondemus, quod ſancti ſtatim, ſimulatq; perpeſſi ſint martyrium, ad cœlos aſcenderint: Chriſtus verò deſcenderit ad inferos. Sed quum iam tartara fregit, & ſanctorū animas inde reduxit,

Chriſtus habuit ſimilitudinem carnis peccatricis, ſed non veræ peccatricis, vt pote qui nunquam peccauerit. Dictum eſt item Danieli ab angelo: Duæ erunt ſeptimanæ, & poſt ſeptuaginta ſeptem occidetur Chri-
Deut. ſtus dux noſter. Ita apertè Moyſes: Die, in-
28. quit, ac nocte erit vita noſtra pendens, & videbitis & non cognoſcetis. Verum profectò eſt quod nocte pependerit, quia tenebræ factæ ſunt a ſexta hora &c. Quod au-
4. reg. tem die, certum eſt. Item Hieremias ait:
20. Ponens filiam pharetræ in renibus meis. Filiam, inquam, pharetræ, id eſt, lanceam. Itemq; Congregabo omnes gentes, & erit
Pſal. ſignum eis. Tau. ſ. quod crux eſt Domini.
101. Sic rurſus: Ezechias cõuertit faciem ſuam ad parietem. Et Dauid: Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit Dominum: hoc eſt, nouus populus, nimirum gentilis. Atque in alio loco alius; Plantaui, ait, vineam meam ele-
Hie. 2. ctam, & verſa eſt in amaritudinem. Et quare quæſo? Quia dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.
Pſal. Quemadmodũ etiam alibi inquit Dauid:
68. Partiti ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper
Pſal. veſtem meam miſerunt ſortem, Quanquã
21. hoc de tunica Domini, inconſutili dictum videri poteſt. Sed eodem in loco idem expreſſius: Dinumerauerũt omnia oſſa mea.
Ibidẽ. Quoniam vſque adeo eum in cruce extenderunt, vt omnia eius oſſa facilè dinumerari potuiſſent. Sic poſtremò & Iſaias ait: Et erit principatus eius ſuper humerum eius. Nam Chriſtus portauit crucẽ, in qua triumphauit, ita vt vulgo dici conſuetum ſit, Cy-
Pſal. renæum quidem crucem portaſſe, ſed non
9 ſicut homo & Deus.

Cur non conficiatur corpus Chriſti in Paraſceue & de ordine eius officij. Cap. 97.

CORpus Chriſti non conficitur hoc die quatuor de cauſis. Prima eſt, quia Chriſtus hoc die pro nobis re-uera imolatus eſt, & veritate veniente, debet ceſſare figura, ac ei dare locũ. Secunda, quòd iſtiuſmodi die re ipſa Eccleſiæ ſponſus ſublatus ſit. Deſcendit enim ád inferos. Tertia eſt quoniam tum temporis verum templi diſruptũ eſt, & cornua altaris ſunt tranſuerſa, ita vt nobis non eſſet vbi corpus Chriſti conficeretur. Quarta, quia Moyſes dixit in Exodo: Alius pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Alius, id eſt, Chriſtus. Sequitur vt de ordine officij huius diei diſpiciamus. Nam primo leguntur duæ lectiones ex veteri teſtamento, vna ex rege, altera ex prophetis, ſcilicet ex Oſee, idque ſine titulis. Deinde verò tractus, quem vocant, canitur vnus quatuor verſuum, alius plurium, poſt quem legitur paſſio etiã ſine tit. Qua quidem abſoluta fiunt orationes pro omni gradu Eccleſiæ, hoc eſt, pro gentilibus ſiue Ethnicis, pro Iudæis, pro hæreticis, & pro ſciſmaticis. Atque ita deinceps crux extrahitur, ac cũ ea ter in genua procedimus cantando ter Græce ἅγιος & Latine Sanctus Deus, &c. Cum tribus verſibus. Poſteà verò Dominicum corpus, quod reſeruatum fuit in ipſo die cœnæ, altari imponitur, & cantata dominica oratione cum præfatione pręposita, ſcilicet: Oremus præceptis ſalutaribus moniti, &c. Communicatur, ac deinde verò pſalmi veſperorum cantantur cũ oratione: Reſpice Domine. Atq; ita tandem officium terminatur.

Quare ita huius diei officium ſit inſtitutum. Cap. 98.

HIs itaque hiſtoricè proſecutis, quid ſignificẽt deinceps videamus. Quòd enim duæ lectiones legantur, declarat Chriſtum paſſum fuiſſe pro duobus potiſſimum populus, Hæbreo nimirum, & Gentili. Sed earum vna ex lege ſumpta eſt, videlicet ex Leuitico, altera ex Prophetis, nempè Oſee, quia Chriſti paſſio & a lege fuit ante præfigurata, & a Prophetis prædicta, & a Patriarchis ſub velamine quodam nobis reuelata. Abraham enim carnẽ Chriſti tectim imorauit, cum arietem ſacrificaret. Sic Abel quoque quum agnum in hoſtiam offerret. Quę ita fuerunt Chriſti figura tanquã velamine tecta, vt intelligi non potuiſſent, niſi explicarentur. Aſſimilatus eſt prætereà in Prophetis, vnde Dominus: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ. Recitantur autẽ lectiones cũ paſſione ſine titulo, ꝙ caput noſtrũ videlicet Chriſtus nobis auferatur. Per tractum quatuor verſuum intelligimus hominẽ Chriſti paſſione fuiſſe redemptũ, qui ex quatuor

quatuor conſlatus eſt elementis. Hinc eſt, quòd Chriſtus non in cœlo, neq; in terra ſit crucifixus, ſed in medio, hoc eſt, in aere. Fecit enim pacē inter cœleſtia & terrena, atq; etiam inter ipſa terreſtria pacem conciliauit poſteaquā erant ſimultates & inimicitiæ inter vnum hominē atq; alterum, ſed maiores tamen erant inter angelum & hominem. Ipſe verò Chriſtus in omnibus per crucē pacem compoſuit, quòd quæ inter ſe diſiuncta ac diſcreta erant coniunxerit, & ex duobus vnum fecerit. Eſt enim lapis angularis. Aut etiam quatuor illi verſus tractus ſignificant quatuor partes crucis, quæ ſimilis eſt vltimę literæ alphabeti Hebræorum, videlicet Tau, quæ ſonat, ſi interpretetur, ſignum: Omnia volumina veteris legis ſignificaũt crucem Domini. Hoc ergo die quatuor in vno tractu verſus dici debent, ad declarandas quatuor partes crucis, ſicut & quinque dicuntur in quarta feria, quod quinquies Chriſtus ſanguinē ſuũ effuderit: Primo in circuncisione, ſecundo in oratione, tertio in flagellatione, quarto in crucifixione, quinto cū eſſet lanceatus. Tractus qui prolixior eſt, repreſentat magnum iſtud bellum Dauidis cōtra Goliam: Nam & Chriſtus noſter Dauid hodie magnum Goliam, id eſt, diabolum, debellauit. Quædam Eccleſiæ tractum canunt, videlicet. Qui habitat &c. Quia Chriſtus a diabolo primū latenter fuit tentatus velut a diacone quopiam latitante ſub petra, ſed poſteà in paſſione tanquā a forti leone acriter fuit vexatus, quod per hunc verſum facilè exprimitur: Super aſpidem & baſiliſcū ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Paſſio legitur ideo, quia tum Chriſtus re ipſa patiebatur. Cum autem ventum eſt ad illum locum: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerūt ſortem, tūc duo hypodiaconi duo mantilia vel duos, alios pannos altari impoſitos, auferunt, quòd quatuor illi milites qui Chriſtum crucifigebant ex duabus eius veſtibus ſibi indumenta confecerunt, hiſtoriā ipſam repreſentantes. Aut certè remotio pannorum fugam ſignificat Apoſtolorū qui erant quaſi veſtes Chriſti. Petrus enim ad vocem vnius ancillæ ipſum negauit, & Ioannes nudus aufugit. Tertia veſtis, quæ in altari relinquitur, deſignat veſtem Domini inconſutilem nō fuiſſe ſciſſam, vel partitam, ſed ſortitione vni cōtigiſſe. Vnitas enim Eccleſiæ non poteſt, nec vnquā potuit ab hæreticis & ſciſmaticis ſcindi, cū nulla ſit ſapientia aduerſus Dominum. Chriſtum cum in cruce pateretur, & maxima animi anguſtia affligeretur, prolixè orauit decantans decē pſalmos, ſcilicet: Deus Deus meus reſpice in me. vſq; ad: In te Domine ſperaui, donec perueniſſet ad iſtum verſum: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum, quo emiſit ſpiritū. Quare & nos quoq; poſtquā paſſionē recitauimus quæ Chriſti anxictatem & dolorem exprimit, oramus. Quantumuis ſanè mos iſte orandi infrequens & inſolitus ſit, Vſu enim iampridē receptum eſt, vt diebus alijs ante Euangelium dicantur orationes. Verum hodie contra fit ordine permutato, quod & in initio a nobis dictum eſt, quo quædam officia in Quadrageſima transmutari oſtenſum eſt. Orauit autem Chriſtus pro tribus, pro ſe, inquiens: Pater clarifica filium tuum: pro ſuis, aiens: Pater pro eis, quos dediſti mihi rogo & pro illis etiam qui credituri erant in eum, dicens: Pater non tantum pro eis rogo, ſed pro omnibus illis, qui credituri ſunt in me. Ex quo ſequi videtur quòd non debeamus orare pro illis, quos ſcimus non eſſe ſaluandos, veluti pro eis, qui in inferno remanſerunt, & pro Iuda, qui deſperauit. Sed & nos ſimiliter oramus, partim pro nobis, partim pro omni gradu Eccleſiæ, ſcilicet pro neophytis, gētibus, Iudæis, hęreticis, & ſchiſmaticis, vt eis Deus gratiam ſuam infundat, & fidem catholicam cōuertat, flectentes quidem genua pro alijs, verum nō pro Iudæis, quoniam illi illudentes Chriſto genua flexerunt. Obiter ergo hic animaduerte id, quod legitur ante genuflexionem non eſſe orationem, ſed adhortationē, quemadmodum eſt (oremus) & quaſi quandā oſtenſionem pro quibus ſimus oraturi. Quod verò poſteà dicitur, oratio eſt. Item rurſus animaduerte tres fuiſſe illuſiones, quas Iudæi gentibus flexis Chriſto exhibuerūt. Et quidem prima fuit, velata eius facie in atrio Pontificis. Altera verò prætorio. Quoniā illo tradito Iudæis a Pilato vt ipſum cruci figerent, milites ſpineam plectentes coronam flexis genibus illud debeant ei. Quod quamuis a Iudæis factum nō fuerit, aſcribitur

tur

tur tamen illis, quòd cauſam præſtiterint. Tertia denique illuſio fuit, quũ prætereuntes illi iam in cruce pendẽti dicebãt: Vah, qui deſtruis &c. Contra illas tres illuſiones nos ante crucis reuelationem tres præmittimus adorationes cum dicimus ter hagyos, &c. Quaſi ter honorãtes illuſum propter nos, idque duabus linguis, quia tertia adhuc ſilet. Hinc igitur & illud notandum venit, quòd cum multa ſint genera linguarum, tres tamen potiſſimum exiſtant principales. Prima latina, propter nobilitatẽ & Dominiũ Romani Imperij, ſecũda Græca, propter ſapientiam, tertia Hebræa: vt pote quo cæterarum linguarũ mater ſit. His autem tribus linguis deſcriptus fuit titulus Domini in cruce. Quare præter reliquas linguas hæ tres ſolum in miſſa vſurpantur, dum in ea canimus Græcè Kyrie eleiſon, Hebraicè Alleluia, & cætera Latinè. Aduerſus tres Iudæorũ accuſationes in Chriſtum, dicimus nos três excuſationes in perſona Saluatoris, ſcilicet: Popule meus, vbi Chriſtus exprobat illis ſua beneficia; liberationes videlicet ab Aegypto, regimen in deſerto, introductionẽ in terram optimã. Quaſi dicat Chriſtus: Tu accuſas me, quòd tributum dari negauerim; deberes potius gratias agere, quia te liberaui a ſeruitute Aegypti: Tu accuſas me q regem me fecerim, verũ ſatius foret, quòd gratias ageres de eo, quòd ſplendidè & regulariter te in deſerto pauerim. Tu denique me accuſas, quòd dixerim me filium eſſe Dei, ſed gratitudinis ſignum potius exhibe, q tibi dederim terrã lacte, & melle manantem. His ergo ita dictis, crux aperta ac nuda profertur, ad ſignificandum omnia, quæ fuerant obſcura, tunc fuiſſe manifeſta, & ſalutatur crux hiſce verbis. Ecce lignũ, &c. Quoniã per crucem omnibus ſalus reformatur ac reſtituitur. Poſteà autem adoratur; id eſt, cum reuerẽtia oſculatur. Solus enim Deus adorandus eſt, & cætera illius cauſã veneranda. Crux ergo adoratur ideo, vt oſtendamus nos debere humiliter facere, quod illi fecerunt ſuperbè. Oſculata cruce, dominicum corpus altari apponitur, & tunc ſacerdos cum præfatione prepoſita, videlicet Oremus præceptis, &c. Quam addidit beatus Gregorius, cantat orationẽ dominicã. Quo quidẽ repræſentatur antiqua Apoſtolorum cõſuetudo, qua in celebrandis miſſis vtebantur. Olim enim Apoſtoli hæc tantum verba proferebãt, quæ dixit Dominus. Hoc eſt corpus meũ, &c. Et hic eſt ſanguis noui teſtamenti, &c. Quibus ipſi Apoſtoli poſteà addiderunt orationem dominicam. Atq; hæc eſt conſuetudo Apoſtolorum hic repræſentatur, eo modo quo antiquitus celebrabatur, ſed Gelaſius Papa, Gregorius & Seleſtinus multa tandem addiderunt, vt ſuprà dictum eſt. Facta autem cõmunione, ſtatim cantantur veſperæ cum oratione, & tam miſſa, quàm veſperæ vna finiuntur collecta. Hoc ita peracto, crucifixus in ſuum locũ reponi debet. Ante quem neceſſe eſt, vt chorus pſalmos pſallat, etiam Epiſcopus vel loco ipſius vicarius eius, idq; tantiſper vſque ad horam illam, qua Chriſtus reſurrexerit. Atque ita tum celebrare debet myſterium de reſurrectione. Primo nanque prouenit labor, ſecundo clamor, tertio autem exauditio, vnde Pſal. ille: Ad Dominum, inquit, cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Quare & nos oportet eius eſſe imitatores.

De duabus partibus ſacramenti. *Cap. 99.*

NVnc dicendum eſt, quare vna pars ſacramenti ſcilicet corpus ſub ſpecie panis reſeruetur die cœnæ, & altera pars ſcilicet ſanguis ſub ſpecie vini nõ reſeruetur, ac duæ quidẽ ſunt cauſæ, quamobrem corpus reſeruetur. Prima eſt, ne fortaſſe quiſpiam ex hac vita ſine viatico diſcedat, quod euenire poſſet in reſuaretur, atq; inſtitutum ita eſt ab Innocentio Papa. Secunda eſt, quòd illis tribus diebus maximè omnes ij religioſi, quibus neceſſitas eſt, debeant cõmunicare. Quare oportet vt ſacramentum illud reſeruaretur, quoniã eo die conſecrari nõ debet, vt ſuprà oſtenſum eſt. Cur autem ſacramentum vini non ſeruetur, triplex eſt ratio. Prima eſt, quia cum vinum liquidum ſit, non poſſet tam bene reſeruari, quia quadam negligentia facilè queat labi: Secunda eſt, quòd duos ſacrificiorum ritus ſuis temporibus approbauerit Deus, veterem legis, videlicet ſuo tempore, & nouũ hoc tempore. Hos duos ritus ſignificant panis & vinum, licet vtraq; res ſit noui ſacramenti, panis nempè nouum, &

vinum

vinum veterem. Nec mirum videri debet, ſi per rem noui ſacraméti vetus ſacrificium ſignificetur, cum & contra inueniatur, rem videlicet veteris teſtaméti declarare nouũ. Nam quartis ferijs ſeptimanarum quando ordines celebrantur duæ lectiones ex vete ri teſtamento recitantur, quarũ altera quæ ſub nocturnali tono exprimitur, vetus ſigni ficat teſtamentũ: altera verò quæ ſub tono cõmuni, nouum. Ex eo itaque, quòd vinum nõ reſeruetur, oſtenditur vetus ſacrificium ceſſare debere. Tertia ratio eſt, quòd idcirco non reſeruetur, quia Chriſtus dixit in cœna: Amen dico vobis, quòd admodo non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiſcũ nouum in regno patris mei. Siquis autem roget, num iſtud vinum, quod eo die in cõmunione ſumitur, ex dominici corporis contractu conſecretur, quamuis complurium ſcripta illud aſſerere videantur, nos tamen veritatem magis ſequentes, & ea quæ ſancti patres tradiderũt, dicimus vinum illud omnino non eſſe conſecratum ex illo contractu, ſed ſanctificatũ. Eſt enim differentia inter conſecratum & ſanctificatum. Conſecratũ dicitur quod in conſecratione, vt ita dicã, tranſubſtãtiatur. Sanctificatum verò eſt, quod per verborum ſanctificationẽ efficitur ſanctũ ſine aliqua tranſubſtantiatione; vt aqua luſtralis, quam ideo benedictam dicimus. Rurſus ſanctificatum dicitur, quod a tractu rei ſanctificatæ magis efficitur referendum. Si autem diceretur, quod ſolo contactu vinum vel aqua conſecraretur, magna profectò inde ſequeretur rerum perturbatio & confuſio. Sic enim contigeret calicem nõ poſſe lauari, indeq; efficeretur, vt iam ſexcenti panes vnius hoſtiæ contactu, ſine verbo poſſint conſecrari, & ſi vna aliqua gutta aquæ luſtralis ſeu benedictæ in ſtagnum vel puteum, qui ex lacunis ſcaturit, infunderetur, aqua illa perpetuo benedicta manaret: atq; eiuſmodi infinita alia incõmoda ex ea re naſcerentur. Iam etiam prætereo ſi dominici corporis tactu vinum cõſecraretur, contra decretum fieri, quod prohibet, nec hoc die conſecratio fiat. Quòd autẽ hic queritur quamobrem Chriſtus diſcipulis prius corpus ſuũ dederit myſticum, quàm in veritate illud offerret, diſcuſſum ſatis apud alios eſt. Aduertendum ergo hic eſt, & repetendum, quod paulo ante a nobis dictum eſt, vtpote ſecundum triplicem Chriſti crucifixionem quæ hoc die re ipſa facta eſt, tribus horis, tertia videlicet ſexta & nona per vniuerſum annum miſſas celebrandas eſſe. Hora enim tertia crucifixus eſt linguis Iudæorũ; attentium Tolle tolle, crucifige eum. Hora ſexta in cruce poſitus fuit, & nona expirauit, qua propter hæ horæ ad celebrandas miſſas canonicè ſunt inſtitutæ, quæ Chriſti imolationem myſticè repreſentãt. Diebus enim feſtis quum a libidine eſt abſtinendũ, miſſa debet tertia hora celebrari: profeſtis, ſexta, & in ieiunijs nona, ſin aliter fiat, certè canonicum & regulare non eſt. Exceptis interim ijs temporibus, quibus nocte miſſa celebrari debeat, vt in natali Domini, & in ſabbato Paſchæ. Miſſa enim quæ tunc celebratur, non ad ſabbatum pertinet, ſed ad diem reſurrectionis. Vnde etiã nunc Romæ & per vniuerſum Rauennenſium archiepiſcopatum, ſub quo & Bononienſis Eccleſia continetur, tunc miſſam non celebrat vſq; in noctem. Quod autẽ ſic fieri debeat, ſatis ipſa oſtendit oratio, quæ tum dicitur: Deus qui hanc ſacratiſſimã noctem, & illud quod in cerei, quem vocãt, benedictione canitur: hæc nox eſt. Sic itidem quotieſcunq; ordines conficiuntur, nocte miſſa celebrari debet, quoniam officium maiorum ordinum ad diem ſpectat dominicã. Sed quia a ieiunio incipere oporteat, ideo in ſabbato poſt veſperas illud inchoamus, & ad noctem vſque protelamus.

De officio tenebrarum. *Cap.* 100.

NVnc verò cõſiderandum eſt, quamobrem tribus noctibus cõtinuis officium, quod tenebræ appellantur celebremus, quemadmodũ ad illud officium pulſandum ſit, quare, & quot candelę accendantur, & quomodo ex extinguantur, & deinde etiam de officij qualitate. Poſito itaq; Chriſto in cruce tribus horis fuerunt tenebræ, a ſexta vſque ad nonam, ita vt com plectamur ſextam & nonam, dum ſol patiebatur eclypſim, nõ quidem naturalem, ſed miraculoſam, quanquã eam infideles iuxta naturam ita accidiſſe mentiebãtur. Quamobrem ſanè propter tanti illius miraculi memoriam, per noctes tres illas horas repreſen-

preſentamus. Ad officium tenebrarum non campanis pulſandum eſt ſed ligneis tabulis. Campanæ enim ſignificant vt dictũ eſt, concionatores. Atque ideò campanis non pulſarur, quia concionatores, hoc eſt, Diſcipuli Domini non ſolum nomen eius non prędicarunt, ſed & negauerunt, vt Petrus & fugerunt. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Vnde Dominus videns eos ad fugam paratos ait: Quem quęritis? quaſi dicat: Si me quęritis, ſinite eos abire. Magnus tamen ex ligno editur ſonus. Tabula lignea Chriſtum ſignificat, qui in ligno clamabat, prædicabat, & orabat dicens: Pater dimitte eis, quia neſciunt quid faciunt. Pulſatur igitur ligno, q̃ tum ſolus Chriſtus extitit concionator.

De numero candelarum. Cap. 101.

Dicendũ modo eſt de candelis, atque hic quidẽ in numero diuerſitas eſt. Quidam enim ſeptuaginta duas accendunt, quidam viginti quatuor, quidam quindecim, quidam etiam duodecim, quidam nouem, & quidam ſeptem. Sed hi tamen omnes non abſque myſtica ſignificatione hoc faciunt. Nam ſeptuaginta duæ candelę ſeptuaginta duos Diſcipulos ſignificant, quorũ prædicatio ſiue concio in morte Chriſti extincta eſt. Vel ad deſignandum quod Dominus ſeptuaginta duabus oris in ſepulchro quieuerit per ſynecdochen, quemadmodum dicitur tribus diebus & tribus noctibus, in corde terræ latitaſſe Vel ſeptuaginta duas nationes, & ſeptuaginta duo genera linguarũ. Viginti quatuor candelæ quæ prius accenduntur, & poſteà extinguntur, hunc verſiculũ: Gloria patri & filio, & cętera, ſignificãt, qui vigintiquatuor vicibus in nocturnis feſtiuitatũ cantari ſoleat & in hoc officio omnino tacetur, quoniam laus Trinitatis, ad quam pertinet verſus ille, in morte Chriſti videtur extincta. Quindecim candelæ duodecim Apoſtolos & tres Marias ſignificant, qui omnes laudẽ Dei tunc ſubticuerunt. Sed Apoſtolis tamen fugientibus, tres Mariæ, vt quæ minus metuebant, circa eum, quoad poterant, verſabantur. Vnde legitur: Pelli meæ conſumptis carnibus adhęſit os meum, & derelicta ſunt tantũmodo labia circa dentes meos, id eſt, mulieres quæ ſunt quaſi pellicula quædã. Duodecim candelæ, duodecim exprimunt Apoſtolos. At verò nouem, humanum genus ſignificant, quod propter peccatum ſuum a conſortio nouem ordinum angelorum ſemotum eſt, & a vera luce excluſum. Per ſeptem candelas, ſeptiformis Spiritus ſancti declaratur gratia, quæ in cordibus Diſcipulorum penè fuit extincta. Vt autem de numero candelarum fit, omnes manu cærea debent extingui. Et quidẽ per manum cæream intelligitur manus illa, quam vidit Baltaxar Rex Aſſyriorum ſcribentem in pariete verba huiuſmodi. Mane thecel phares, quæ ſic expoſuit Daniel: Mane, id eſt, enumerauit, thetel, appendit, & phares diuiſit. Hic ergo ſenſus eſt: dicit Dominus: Numeraui tempus regni tui, & opera tua bona & mala, & appendi & inueni plus mali quam boni, atque ideò diuidetur regnum tuum in Perſas & Mędos. Quod vtrunq; factũ eſt per Cyrum & Dariũ: Quemadmodum igitur regnum illud propter mala opera Regis extinctum fuit, & diuiſum in perpetuum: ita quoque regnum Iudæorum, propter peccatum in morte Chriſti commiſſum diuiſum eſt, & in poſterum penitus deletum. Vel quod melius eſt, manus cærea repreſentat manum Iudę, quę fuit cærea, id eſt, ad malum flexibilis, per quam Chriſtus Rex noſter, & lucerna vera, traditus fuit & extinctus, quantum in ipſo fuit. Atque ita per manum cæream ſignificatur illius manus, de quo Chriſtus ait: Qui mecũ intingit manum, &c. Vt enim hæc extinguit lumen, ita illa verum lumen extinxit, quantum in ſe fuit. Aliquando verò plures candelæ ſine certo numero incenduntur, nec obſeruantur aliquis numerus, ita vt vel quelibet mulier aut vir ſuã iſthic ſibi accendat. Per quas candelas ſignificãtur Prophetæ & alij ſancti Patres, qui propter Chriſtum lumen mundi venturum annunciantes atque alijs verba ſalutis concionantes, & prædicantes varijs vexati pœnis mortui ſunt & extincti. Nec verò omnes candelæ ſimul extinguuntur, ſed ſucceſſiuè nunc hæc, nunc illa. Quoniam diſcipuli non ſimul ab eo receſſerunt, ſed paulatim quum vnus deceſſiſſet, abijt & alter. Vna tamen quæ in earum medio eſt collocata, non extinguitur, ſed abſconditur

Mat. 26.

ditur & occultatur, poſteaq́; in apertum profertur, ac eius luce omnia Eccleſiæ lumina rurſus accenduntur. Hic eſt Chriſtus, qui licet videretur ſecundum corpus extinctus, ſecundum diuinitatem tamen viuebat, quæ illis erat occulta. Hic enim paulo poſt reſurgēs cum luce clariſſima ſe ſuis Diſcipulis manifeſtauit, quando in eorum mentibus charitatem iam propemodum extinctam ſua illuſtratione iterum inflammauit. Nūc de ipſo officio proſequamur, quod vniuerſam Chriſti ſonat paſſionē. Primus ergo verſus, a quo noctis officium alioqui incipi conſueuit, nempè: Domine labia mea aperies, ſubticetur, quòd Chriſtus caput noſtrū a nobis auferatur. Sic nec Deus in adiutorium dicimus, quia noſtro paſtore percuſſo nos illius oues a quo petamus auxilium non habemus. Inuitatorium autem ideo non exprimitur ne per hoc prauum illud Iudæorum conſilium contra Ieſum factum quodammodo imitemur, ſed potius vt ipſum per inuitatorij ſilentium deteſtemur. Ad lectiones quoque benedictio neque petitur, neque datur, quòd paſtor qui gregi ſuo benedicat modo non adſit. Vel quia per Iube Domine ſignificantur illi, qui eunt concionatum, & per Tu autē, illi qui concionandi munus obierunt, & inde reuerſi ſunt. Sed nec hi, nec illi tum aderant, ſiquidem aufugerant. Debent ergo dici lectiones etiam lamentando, & maximè illæ, quas Threnos appellamus Hieremiæ, qui defleuit ſanctū illū regem Ioſiam. Luget Eccleſia etiam tunc paſſionem, & mortem Domini. Sed quia propter peccata noſtra ipſum amiſimus, ſi eundem volumus recuperare, certè vt ad pœnitentiam cōuertamur, ideo ſub finem lectionum per hunc verſiculum, ſcilicet Hieruſalem Hieruſalem, conuertere ad Dominum Deum tuum, eo admonemur. Leguntur Threni Hieremiæ: hoc eſt, lamentationes, ſi verbum verbo interpretemur, quæ ita a Trenaro monte ſunt appellatæ, vbi animarum lamentationes, quæ iſthic puniuntur, ſæpius audiuntur. Poſſunt tamen ideo vocari Treni, quod ſemper poſt tertium quemque verſum ſequatur litera ex Hebraico alphabeto, quod vniuerſum in illis lamentationibus quater ordine ponitur, idcirco autem Hieremiæ lamentationes legimus, quoniā ſicut ille deplorauit mortem Ioſiæ, & deſtructionem gentis ſuæ futuram ita nos deploramus mortem Chriſti.

De expoſitione trium quæ prætereà in eiuſmodi officio obſeruantur. *Cap.* 102.

RESTANT deinceps tria inquirenda: Primo quamobrem in hoc officio noctis antiphona quæ ad Benedictus canitur, atq; etiam totus pſalmus tam alta voce, & quaſi terribili cantetur: deinde verò quare quidam tropi in huius officij fine lamentabiliter dicantur. Poſtremò cur tribus hiſce noctibus ipſum officium noctis alta voce, quaſi terribili & manifeſta decantetur, diurnum autem tacitè ac voce omnino dimiſſa. Verumenimuero quod antiphona ad Benedictus, & ipſe etiam pſalmus extinctis candelis voce eleuata, & velut horribili canatur ſignificat tumultū cohortis, quam cum gladijs & fuſtibus ſecum Iudas adduxit, quando Chriſtum traderet. Per nocturnum autē officium tenebrarum declaratur prophetia prophetarum, & per diurnum, prædicatio ſiue concio Apoſtolorum. Quapropter officium noctis alta voce canitur, quia prophetæ apertè quæ de Chriſto erāt ventura prædixerunt, & quod illis Spiritus ſanctus dictabat omni ſemota formidine nunciauerunt. Sed diurnū officium ſubmiſſa voce cantatur, quod Apoſtoli aut omnino tacuerint, aut certè occultè prędicauerint, & concionati fuerint. Continet autē cohors quinquaginta milites qui ob id in tanto numero cum Iuda miſſi ſunt ad Chriſtum capiendum, quoniam Iudæi verebantur, ne populus, qui eum libenter audiebat, ſi hanc proditionem ſciret, ſuas interponeret partes ad ipſum liberandum. Aut certè ideo, quia facilè opinabantur eum eſſe fortiſſimum, & omnino talem, ad quem capiendum pauci non ſufficerent. Videbant nanque dominica præcedenti ipſum ſolum flagello ex funiculis cōfecto omnes vendentes & ementes potenter è templo eiecisse, ac nummulariorum menſas fortiter euertiſſe. In quo quidem facto præterea viderant fulgorem quendam, quaſi quoſdā radios igneos, ex ipſius facie exire. Porrò autem tropi, id eſt, verſus illi, qui tribus iſtis noctibus in fine officij cum

Kyrie

Kyrie eleiſon, & Domine miſerere, velut lamentabiliter decantantur ſignificant lamentationes, & dolores mulierum, quæ propter cognationē Ieſum ſum ab Galilea fuerant ſecutæ. Inter quas erant Maria Magdalenæ, Maria Iacobi, & Salomæ plorantes iuxta ſepulchrum. Tropis cantatis in quibuſdam Eccleſijs ad terram procidentes dicunt, Miſerere mei Deus, & Collectam, videlicet: Reſpice quęſumus Domine ſuper hanc familiam &c.

De purgatione pauimenti. *Cap.* 103.

POſt hæc dicendum eſt, cur quinta feria Eccleſiæ pauimentum mundetur & altaria denudētur, ac deinde quam obrem eadē feria ipſa altaria vino & aqua lauentur, atq; aſperis ramis, preſertim taxi aut buxi quaſi frixentur. Ad primū quidem promptè intelligendum, oportet cognoſcamus Eccleſiam eſſe corporalem, aliam ſpiritualem. Corporalis eſt domus, in qua diuinum officium perficitur. Spiritualis verò eſt, velut conuocatio quædam fidelium. Sicut enim Eccleſia corporalis lapidibus ex diuerſis locis congregatis conſtruitur: ita quoque ſpiritualis Eccleſia ex diuerſis conuocatur hominibus, ita vt hinc Eccleſia ipſa appellata ſit conuocatio. Quanquā nomen illud proprius ac verius ſpirituali Eccleſiæ cōueniat, quam corporali. Homines enim conuocantur, non lapides. Sæpenumero tamen fit vt nomen eius, quod ſignificatum eſt, ſignificanti attribuatur. In Eccleſia igitur ſpirituali, ſunt pauimentum Chriſti pauperes, hoc eſt, pauperes ſpiritu, qui in omnibus ſeſe humiliant vt hinc propter humilitatem pauimento maximè aſſimulentur. Quare obiter notemus tria eſſe genera paupertatis, quorum primum paupertas dicitur neceſſitatis, quæ eſt in egenis: Alterum ſimulationis, quæ in hypocritis eſt: Tertium autem vocatur paupertas ſpiritualis, quæ conſiſtit in bonis. Prima paupertas tollerabilis eſt, ſecunda deteſtabilis, tertia laudabilis, ita vt omnibus ijs benefaciendum ſit propter Dominum. Nec ſanè vllus ſit fortunæ reſpectus quantū ad primam paupertatem, vel cauſæ quantum ad ſecundā, ſed naturæ hominis. Pauimentum ergo Eccleſiæ mundat ille, qui pauperibus propter Dominum pedes lauat cæteraq; miſericordiæ opera exhibet.

De nudatione altaris. *Cap.* 104.

SEquitur de nudatione altaris, quę pars eſt in Eccleſia dignior, vſq; adeò, vt ſi altare remoueatur, ac rurſus ædificetur tota Eccleſia iterum ſit conſecranda. Verum cōtra, etiā ſi Eccleſia remoueatur, hoc eſt pars eius aliqua aut plures altari immoto, Eccleſia non conſecratur, ſed alia ſanctificatione mūdatur. Altare enim Chriſtum ſignificat. Præcepit nanq; Deus in lege: Altare de terra facietis mihi. Altare de terra eſt Chriſtus natus de Virgine. Vnde dicitur: Veritas de terra orta eſt. Hæc eſt terra, quę dedit fructū ſuum, fructum ſublimem, Chriſtum videlicet ſublimatū ſuper choros angelorum in cœlis. Nudatio ergo altaris declarat, q Chriſtus in paſſione ſua denudatus viſus ſit, & deſpoliatus illis ſignis, quibus ante in faciendis miraculis apparuerat glorioſus quum ſolus vendentes atq; ementes è templo eiecerat facie eius ſplēdoris radios emittēte. Qui enim prius tam potens, tam glorioſus apparuerat, modò in paſſione viſus eſt debilis & abiectus. Vnde Iſaias: Vidimus, inquit, eum non habentem ſpeciē neq; decorem. Et Hilarius: *Iſa.* 53.
Ante, ait, paſſionem apparuit Deus & homo, in paſſione totus homo, poſt paſſionem totus Deus. Vel etiam altaris nudatio repreſentat ipſam ac veram Chriſti nudatio nem quando milites eum ſpoliauerunt, & eius veſtimenta partim ſunt partiti, partim ſottione abalienarunt. Aut certè veſtem Chriſti apoſtolos eſſe dicimus, quibus Chriſtus tanquā veſtibus quibuſdā ornabatur, & per quos nomen illius erat magnificatum. Altare igitur nudatur quoniam Chriſtus a ſuis Diſcipulis fugientibus, & nomen eius tacentibus, relinquitur. Proinde vinum & aqua quibus altare lauatur ſignificant ſanguinē redemptionis noſtrę & aquā regenerationis, quæ ex latere Chriſti fluxerunt, quando latus eius lancea fuit apertū. Altare ergo abluitur quia corpus Chriſti verū altare, ſanguine & aqua in cruce aſperſum fuiſſe creditur. Rami autem aſperi, quibus altare fricatur, ſignificant ſpineam coronam, qua coronatus eſt Chriſtus, aut

flagella amara, & ictuum vibices, & graues dolores, quos in morte ſubſtinuit. Sunt ideò rami hiſpidi ſicut rami taxi, quibus pauimentũ mundatur, ꝙ nos debeamus vitijs mũdari, & in eleemoſynis pauperibus prouidere, quatenus hi ſint, qui nos in æterna tabernacula recipiant Ipſorum enim eſt regnum cœlorum, quod intelligendum eſt de pauperibus bonæ voluntatis, ſiue ſpiritus.

De ſabbato. *Cap.* 105.

HIs ita de ſexta feria proſequutis, tranſeundum eſt ad Sabbatum, in quo dicendũ prius eſt de ipſius diei nomine, ac poſteà de eiuſdẽ officio, ſeruato ordine. Hoc ergo ſabbatum κατ' ἀντονομασίαν propriè ſabbatum ſanctũ appellatur. Sabbatum aũt interpretatur requies quoniã tempore creationis mundi quam Deus ſex diebus abſoluit & ſeptimo die ab opere requieuit. Quamobrem in lege Deus præcepit hunc diem ab omni ſeruili opere obſeruari ita vt in veteri lege haberetur ſanctus. Verum hoc ſabbatum κατ' ἐξοχὴν ſeu per excellentiam ita eſt appellatum, quia ſignificat requiem Chriſti ab opere recreationis in ſeptima ætate. Quemadmodum enim Deus opere creationis mũdi, ſexto die completo, ſeptimo cõquieuit: ita quoq; in ſexta ætate, recreationis opere abſoluto, ſcilicet natiuitate, paſſione & cęteris omnibus, quę de illo prædicta fuerant, ſeptima ætate requieuit, quæ ſecundũ quorundam opinionẽ ab ipſius paſſione fuit auſpicata. Alij tamen dicunt eam incepiſſe a morte Abeli. Quando enim anima Chriſti mortalitatẽ & omnem patibilem corporis qualitatem exuiſſet, quaſi in requie conquieuit.

De officio ſabbati. *Cap.* 106.

NVnc de eiuſdem diei officio videndum eſt, & in principio quidem officij omnis ignis in Eccleſia extingui debet, poſteaq; è ſaxo calibe aut ferro alterum excuti, quòd fieri debet ex ſarmento quoniam Chriſtus de ſe dixit: Ego ſum vitis vera, deinde debet benedici cum cruce & aqua luſtrali. Quo quidem facto cæreus Paſchalis, vt vocant, benedicetur, atq; incenditur cum duobus paruis alijs cæreis, qui ab illo accenduntur. Vnus enim ab vna parte conſiſtit, alter ab alia inter quos maximus ſtatuitur cæreus. Duo igitur minores cærei declarant ſanctos veteris & noui teſtamenti, qui (tam videlicet hi, quam illi) omnes per Chriſtum ſunt illuminati. Vel duo cærei ſignificant doctrinam Apoſtolorum & Prophetarum, qui cum Chriſto in doctrina concordant & conueniunt. Tandem verò viginti quatuor in quibuſdã Eccleſijs leguntur lectiones. Ac Romæ quidem hoc pacto fieri ſolet, vt duodecim recitentur Græcè, & totidem Latinè. In nonnullis autem Eccleſijs legunt tantum duodecim, & in nonnullis duntaxat ſeptẽm. Atqui vigintiquatuor legũt, duodecim ob id Græcè recitant propter authoritatem ſeptuaginta interpretum, quorum authoritas quondam in Græcia maximè floruit, atque etiam in illa parte Italiæ, quæ magna olim dicebatur Græcia. Verum duodecim ideò dicuntur Latinè propter authoritatem tranſlationis Hieronymi. In minimis tamen Eccleſijs non habent niſi ſex ob ſenarium numerum, qui quodammodo perfectus eſt. Qui verò duodecim ſeruant, illud faciunt propter numerum Apoſtolorum. Lectis ergo lectionibus itur ad fontem cum lętania, atque aqua benedicitur, & conſecratur. Sed peracto eorum baptiſmo qui fuerant baptizandi, reditur pari ratione cum lętania. Qua quidem finita ipſam miſſam auſpicamur a kyrie eleiſon. Nam in ea miſſa introitus, graduale, offertorium & communio præter ſolitum ſubticentur. Eodem modo & Agnus Dei a quibuſdam quidem dicitur, a quibuſdam verò non. Suſcepta hoſtia, ſtatim veſperæ cantantur, idq; cum duobus tantũ Pſalmis, nimirum: Laudate Dominum omnes gentes, &c. Cum Magnificat. Atque ad eum modum vna adiecta oratione totum eius diei officium abſoluitur.

Quare hæc omnia fiant. *Cap.* 107.

HIs itaque ſic breuiter, & quaſi hiſtoricè enarratis, rationes quare hæc omnia fiant proſequamur, & quid ſignificent ſuo ordine videamus. Ignis, qui antequã nouus excuteret erat in Eccleſia,

veterem connotat legem. Quòd ergo vetus ignis extinguitur, ſignificat omnia legalia veteris teſtamenti in Chriſti paſſione fuiſſe completa, & exinde debere illa ceſſare. Saxum, ex quo ignis excitatur, Chriſtus eſt, ſuper quem tanquam ſolidam ac firmam petram Eccleſia eſt ædificata, a qua Spiritus ſancti ignis procedit. Elicitur tamen aliquando ignis ex cryſtallo. Nam ſi cryſtallus ſupponatur orificio phialæ aqua plenæ ad ſolem, ſine mora ignis è cryſtallo ilico excutietur, ſi igni fomentum, quod apponi ſolet, adiunctum fuerit. Cryſtallus ſignificat puram & pellucidã Chriſti carnem, quæ ſine labe fuit. Cæreus & renouatus & illuminatus ſignificat, quòd Chriſtus reſurgens a mortuis, in carne glorioſa verus Deus apparuerit. Atque ita cæreus illuminatus exprimit Chriſtum, diuinitatis ſplendore illuminatum. Quòd autem ex igne maximi cærei duo minores ac cætera Eccleſiæ lumina incenduntur, declarat non ſolum Prophetas & Apoſtolos, qui per minores duos cæreos, vt paulo ante dictum eſt, intelliguntur, igne ſancti Spiritus fuiſſe illuminatos, ſed quòd omnes etiam Eccleſiæ fideles eodem igne illuſtrentur. Simili ratione declaratur diuinitatis plenitudinem in Chriſto fuiſſe, ꝙ a quibuſdam in principio benedictionis cæreus accendatur. Quanquã profectò melius & commodius tum primũ accendi debere videatur, cùm in benedictione agitur de igne. Crux ex thure cæreo imprimitur, quod nimirum ſignificat holocauſtum, id eſt totum incenſum, & totum combuſtum, ſiue igne aſſumptum. In veteri nanque teſtamento duo ſolebant facere ſacrificia, matutinum, quod totum incendebatur, & dicebatur holocauſtum. Crux de incenſo deſignat ſacrificium legis veſpertinum, quod imolationẽ Chriſti in ara crucis factam, idque in ipſo mundi veſperæ præfigurabat, quodque in eius paſſione completum fuit.

Quid per cæreum Paſchalem ſignificetur.
Cap. 108.

ANnotatur quidẽ in cæreo Paſchali annus ab incarnatione Domini. Chriſtus enim antiquus & magnus annus eſt, ac dierũ plenus, ſi ſumamus computationis noſtræ initium a conceptione, quando beata Maria dixit: Ecce ancilla domini. Eo nanque dicto ſtatim Chriſtus fuit homo, atq; ipſa Spiritu ſancto plena. Ideo ergo Chriſtus annus dicitur, quòd quemadmodum in dierum anno fit fructuum plenitudo, ita in Chriſto & fuit, & etiam nunc eſt omnium bonorum plenitudo & abundantia. Habet enim Chriſtus ſuos menſes, habet ſuos dies. Siquidem duodecim Apoſtoli duodecim menſes ſunt, & reliqui dies Chriſtiani omnes & fideles, quorum horæ ſunt neophyti. Inſcribuntur quoque cæreo Paſchali indictio vel æra atque epacta. Quoniam actiones omnium & ſucceſſiones temporum per Dei diſpoſitionem rectè diſponuntur. Vocabatur autem indictio antiquitus ſpacium quindecim annorum, quod ex tribus conſtat quinquennijs, in quibus orbe triumphato perſoluebatur Romanis tributum ex vniuerſo orbe. Primo autem quinquennio ſoluebatur aurum, ſecundo argentum, tertio ferrum, ad conficienda arma & æs ad ornandam ciuitatem. Et ſic ſingula quinquennia illius ſpacij quindecim annorum ſimiliter appellabantur indictio. Finitis autem quindecim annis reuertebatur tributorum indictius vt prius, quæ quod ita tribus luſtris indicebatur, ſic dicta eſt. Appellatum item eſt tributum hoc æra æræ, quòd eodem modo ſingulis annis omnis orbis Reipublicæ Romanæ quodcunque genus æris perſoluere profeſſus fuerat. Prius ergo fuerunt indictiones, & poſtea æræ ob æs æris, ſic dictæ. Ad cuius tandem nomenclaturam acceſſit epacta, quòd additionem ſignificat, a Græco verbo ἐπάγω.

De conſecrando ſiue benedicendo cæreo.
Cap. 109.

CAereus a diacono benedici & conſecrari oportet, non autem a ſacerdote vel Epiſcopo, etiam ſi ſint præſentes, quantumuis maioris ſint ordinis & dignitatis. Per quod quidẽ intelligitur, ꝙ Chriſtus reſurgens ex mortuis primo ſeſe obtulerit & oſtenderit mulieribus, ꝑ quas, vtpote quæ erant ſexus debilioris, gloriam ſuæ reſurrectionis Diſcipulis ſuis nunciauit. Sed nec illud temerè fecit Dominus.

Nam quemadmodum principium mortis per fœminam in mundũ intrauit, ita quoq; neceſſarium fuit, vt initium noſtræ reſtitutionis & ſalutis per mulierem mundo annuntiaretur. Vnde profectò curſoriè conſiderandum eſt, mulieres tribus gaudere priuilegijs, quorum primum eſt, quòd in paradiſo ſit condita ac creata: alterum, quòd ex muliere natus ſit Chriſtus, & tertium, quia reſurgens a mortuis primo apparuit mulieri.

Cur tituli hic taceantur & de baptiſmo. Cap. 110.

DVbus de cauſis tituli lectionũ non recitantur, quarũ prima eſt, quoniã Chriſtus caput noſtrum necdũ nobis ſit reſtitutum. Secunda verò, quia qui ſunt baptizandi, ad quos totum illius diei officium pertinet, adhuc in ima ignorantię ſcripturarum profunditate immerſi detinentur. Quum ergo ſcripturas non intelligant, non expedit earum nominare authores. Inde quoque eſt, quòd tum lectiones recitentur ex veteri teſtamento, cuius cognitio non niſi ſpiritu renatis perfectè manifeſtatur. Abſolutis lectionibus in magnis quibuſdam Eccleſijs letania iuxta numerum religioſorũ, qui iſthuc conueniunt, decantatur. In quibuſdam verò Eccleſijs ter dicitur, vt fides Trinitatis repreſentetur. Quòd autem eundo ad fontem ac redeundo lętania cantetur, declarat ſanctos orare pro baptizandis, vt baptiſmi ſacramentum vera fide percipiant, & iam baptizati deinceps in veritate fidei & ſacramento confirmentur. Sciamus ergo, quod in baptiſmo tempore Apoſtolorum aliud nihil dicebatur, niſi hoc tantummodo: Ego baptizo te in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Sed beatus Clemens ex doctrina beati Petri inunctionẽ chriſmaticis & olei addidit. Poſteà Leo & Damaſus ſummi Pontifices, ac beatus Ambroſius reliqua adiecerunt, prius; baptizabant in fluuijs & ſtagnis. Quòd verò ſacerdos in aquis ſuauiter anhelat, ſignificat fidelem facilè diabolum poſſe abigere. Anhelat igitur illhic, vt diabolus inde expellatur: leui enim flatu poteſt repelli ab illo, qui in Domino confidit. Cæreus in aquis ponitur, q contactus corporis Chriſti in baptiſmate aquas ſanctificauerit, & vim regenerandi illis contulerit. Repreſentat autem cæreus ſuper columnam poſitus & accenſus columnam ignis, quæ nocte præcedebat filios Iſrael, quãdo Aegypto exeuntes intrarunt mare rubrum, in quo præfigurabatur baptiſmus, vt per deſertum venirẽt in terram promiſſionis. Extinctus verò oſtendit columnam nubis, quæ item eoſdem præibat interdiu. Columna enim tria præſtabat, protegebat nanq; illos a ſole, ab hoſtibus, & noctu eis lucem præbebat. Pari ratione Chriſtus præcedens baptizatos, obumbrat eos contra incitamenta vitiorum, & protegit ab hoſtibus, ſcilicet a dæmonibus, & a mundanis cupiditatibus, atque illuminat per charitatem. Vnde dicitur: Ignis conſumens in nobis vitia. Proinde quòd chriſma in aquas funditur, ſignificat cœleſtia terrenis per fidẽ baptiſmatis cõiungi. Ob quam etiam cauſam fieri dicimus, quòd ſacerdos vocem mutet, & quandoq; vtatur voce alta, quandoq; demiſſa. Eo enim nobis innuitur, q ima, id eſt, terreſtria per baptiſmum iungantur cœleſtibus. Conſecrata igitur aqua veniunt baptizandi, vel a ſuſceptoribus adferuntur, & baptizantur, ſed prius tamen de fide interrogãtur. Poſteà verò oleo inunguntur in pectore, & in ſcapulis. In pectore quidem, vt capaces ſint intellectus mandatorum Dei. In humeris verò, vt ſint robuſti ad portandum iugum & onus legis. Deinde ter merguntur, quòd in fide Trinitatis baptizentur. Primo recta facie verſus aquam, & capite verſus Orientem debent immergi: ſecundo ad Aquilonẽ capite verſo: tertio capite verſo ad meridiem. Ac primo quidem dicere debet: In nomine patris, mergendo puerum in aquam facie verſa ad Orientem, poſteà paululum leuare & dicere, & filij, mergendo eum verſus ſiniſtram partem, & iterum paululum leuare, ac dicere, & Spiritus ſancti, eundem mergendo verſus dexteram partem. Atq; ita tandem ipſum in altum ſubleuare, ac ſuſceptoribus committere debet ſacerdos, a cuius manu puerum vt hi ſuſcipiant oportet, vnde & ſuſceptores ſunt appellati. Non enim debet ſacerdos ipſum in aquis relinquere, ſed ſuſceptoribus tradere. Tunc baptizatus in vertice capitis inungitur, in eius ſignificationem,

tionem, quòd Spiritus ſanctus ei datur. Bis autem datus eſt Spiritus ſanctus. Primo, Chriſto adhuc degente in terra, quando Diſcipulis diſcumbentibus inſpirauit, inquiens. Accipite Spiritum ſanctũ, quorum remiſeritis peccata, &c. Secundo è cœlo, atque ideo bis quilibet homo inungitur chriſmate: Primo in baptiſmate, & in vertice, poſteà in confirmatione ab Epiſcopo, in fronte: datur enim nobis bis Spiritus ſanctus: In baptiſmate quidem datur, ad emundationem & collationem virtutum? In confirmatione verò ad corroborationẽ. Inũcto chriſmate baptizato, imponitur capiti eius chriſmale, rotunda quędam mitra quæ coronam vitæ ſignificat, vel candida induitur veſtis, quæ ad ſimilitudinẽ cuculli ex albiſſimo panno conficitur filo rubro ſuper texto. Candida illa veſtis innocentiæ ſtolam deſignat, quæ nobis redditur in baptiſmo. Et notandum eſt, quòd huiuſmodi albam veſtem geſtare debeant ſeptem integris diebus, nec confirmari niſi illis ſeptem plenè abſolutis, propter ſeptiformẽ ſpiritum qui datur in baptiſmo. Sed rubra illa fimbria, quæ veſti iſti aſſuitur & ſuper texitur, ſignificat paſſionem Chriſti, per quam baptiſmi ſacramentum impletur. Aut ſanè rubra illa fimbria exprimit funem, quem Raab in Herico per feneſtram dimiſit, propter hoſpitium quod ipſa pręſtiterat exploratoribus miſſis ab Ioſue, ad cuius ſignum ſaluata eſt domus eius cum tota ſua familia. Cæterũ rurſus hic animaduerte, quod ſupradictum eſt, neminem debere in ſuſceptorem accipi, niſi orationem ſciat dominicam, & duodecim ſuæ fidei articulos. Hęc enim duo omnes ſuſceptores vt filios ſuos doceant obligantur, cum illorum fidei ſint quaſi fideiuſſores. Quocirca eos obſeruare quàm fieri poteſt ſtudioſiſſimè debent, ne vnquam fide & iuſtitia excidant, vt pote reſponſuri in die iudicij de omnibus illis, quæ enormiter iſti perpetrauerint. Sacerdos quoque pater & ſuſceptor illorum eſt quos baptizat, ita vt eos inſtruere etiam teneatur. Sed quia propter multitudinẽ omnibus vacare non poſſet, totum illud curæ ſuſceptorum committitur. Itemq́; & ſpiritualis pater eſſe dicitur ſacerdos illorum, nempè quibus verbum vitæ concionatur, & quorum audit confeſſiones. Vnde ſanè grauius ille peccare dicitur, qui ei mulieri cõcumbit, quæ ſuæ eſt parœciæ, quàm mulieri quæ eſt alterius, cum eiuſmodi mulier ſpiritualis ſua appelletur filia. Solet apud nonnullos quęſtio exoriri de numero ſuſceptorum, & quot debeant eſſe neceſſario ad puerum è ſacro fonte ſuſcipiendũ. Verum nos dicimus, quòd vnus facilè poſſet ſufficere. Sed quum in ore duorum vel trium teſtium conſiſtat omne verbum ideo ad minus tres neceſſario requiruntur, quorum vnus vir ſit oportet, & duæ mulieres, nec etiam plures, ne carnalis copula per ſpiritualem coniunctionẽ impediatur. Quatuor autem ſunt genera perſonarum, quas Eccleſia in ſuſceptores non recipit, vt ſunt abbates, monachi, abbatiſſæ cum ſuis monialibus, qui ſunt vnum genus. Ad alterum referimus infideles, & ad tertium illos qui nec dum ſunt confirmati. Hi enim fideles verè appellari non debent, ita vt nec hinc veri teſtes eſſe poſſint. Ad poſtremum genus referendus eſt vir cum ſua vxore, niſi prius caſtitatis ambo fecerint votum. Nam ſi permitteretur, vt ambo eundem puerum è fonte ſuſciperent, iam eiuſdem fierent patres ſpirituales, ita vt inde in poſterum ſeſe mutuo carnaliter cognoſcere nõ liceret, quemadmodum in Decretis prohibitum eſt. Sed & hoc ægregiè admittendum eſt, vt aliqui eum puerum è fonte ſuſciperent, qui cum illis iure ſit cognationis. Nam dilectio charitatis quantũ fieri poteſt, per baptiſmum extendi debet. Proinde verò quanquã pagani ſiue gentiles templa ſua circa fontes conficere ſoliti ſint, atq; aquam iſthic ſemper in promptu habere, per cuius aſperſionem ſe purificari credebant, ita vt illos fontes delubra nominauerint, a diluendo, atq; ſic naturaliter ad baptiſmum acceſſerint: nos tamen ab eorũ conſuetudine baptiſmũ non ſumpſimus. Habemus enim illud a tribus potiſſimum, quæ in veteri teſtamento fuerunt nimirum a catacliſmo, id eſt, a diluuio, a mari rubro, & ab Iordane, quæ nobis velut figuram baptiſmi præbuerunt. At roget aliquis, num etiam liceat in cocta aqua vt in ceruiſia vel mulſo, vel in vino, vel in oleo, vel in alio liquore aliquem baptizare? Verumenimuero nulla in alia re iſtud facere permiſſum eſt, niſi tantummodo in pura aqua, ſiue illa ex niue & glacie

30. q. 4. q. vide tur Extra de cogn. ſpi. ca 2. et 4

ſit reſoluta, ſiue marina, ſiue fluuialis. Sed hoc animaduertendum eſt, quod nõ debeat celebrari baptiſmus, niſi in ſabbato Paſchali & Pentecoſtes. Fieri tamen poteſt cauſa neceſſitatis, quę triplex eſt: Prima eſt cauſa munitionis, vt ſi rex ciuitatem aliquam vellet obſidere, tunc loci eius pueri licitè baptizantur, ne contingat eos aliquo periculo mori nedum baptizatos. Altera eſt ægritudo. Accipitur autem hic latè ægritudo pro quauis naturæ infirmitate, quæ facilè poteſt diſſolui, ita vt neſciamus diem neq; horã, & ideo frequenter ſit baptiſmus non ſolennis, nec tempeſtiuus, hoc eſt, non congruo & conuenienti tempore factus. Tertia eſt, quæ ſit cauſa perſecutionis gentilium. Solebant tamen Græci baptiſmum celebrare in Epiphania, quòd tũc Dominus eſſet baptizatus, atque ita baptizabant tribus diebus cõtinuis. Conſideremus interim quatuor eſſe genera aquæ benedictæ: aqua videlicet, in qua ſit iudicium purgationis: illa quæ in Eccleſiæ dedicatione ſanctificatur, & qua diebus dominicis aſpergimur, atq; aqua baptiſmi, qua aſpergi ſolebamus priuſquam chriſmate vngeremur, quod in quibuſdam locis etiamnum obſeruatur. Sed poſteà interdictum eſt, ne ſtultulus quiſpiam atq; rerum imperitus huius aquæ aſperſione ſe iterum a peccatis mundari putet, quum euidenter ſatis manifeſtũ ſit, neminem poſſe bis baptizari. His ergo duobus ſabbatis ideo celebratur baptiſmus, quia in pr mo per Chriſti paſſionem redimimur: in altero, quoniã ipſo die Pentecoſtes datur nobis Spiritus ſanctus, per quem facta eſt remiſſio peccatorum.

De reliquo officio in vigilia Paſchatis.
Cap. III.

NVnc ad propoſitũ redeamus: Celebrato baptiſmo reditur ad chorum cum lętania, eaq́; cantata, ipſum ſacrum ſiue miſſã ſine introitu inchoatur a Kyrie eleiſon. Sed introitus propterea ſubticetur, quod caput noſtrũ videlicet Chriſtus necdũ nobis ſit reſtitutus. A Kyrie eleiſon ideo incipitur, vt vetus inchoandarum miſſarum conſuetudo, quæ fuit ante Cœleſtinum ſummũ Pontificem, repreſentetur. Canitur autẽ ideo Gloria in excelſis, quia angeli ob renatos baptiſmate & neophytos in cœlis gloriantur, qui Domino iam nato hunc hymnum decantarunt. Epiſtola verò Pauli tono ac voce communi legi debet, quoniam doctrinam ſignificat Apoſtolorum, quæ modo baptizatis eſt prædicanda & aperienda. Sed lectiones præcedentes nocturno tono pronunciantur, quòd prophetas connotent. Graduale propterea nõ canitur, quia baptizati nulla adhuc opera, nullumq́; gradum in virtutibus fecerunt. Alleluia, quæ uox eſt planè angelica, uel ob id maximè cantatur, quòd angeli lętentur baptizatos ex ſeruitute diaboli ereptos, & ad fidem conuerſos eſſe. Sed quoniam adhuc eis ſit laborandũ quandiu quidem in hac vita fuerint, idcirco tractus, ſcilicet: Laudate Dominũ omnes gentes, confeſtim ſubiungitur. Subticetur porrò offertorium, ut per hoc expreſſe indicemus mulieres tacitè ad monumentum veniſſe. Tres enim Marię ſtabant iuxta ſepulchrum cum ſilentio & uoce compreſſa. Nec pacem ad hanc miſſam dare debemus, quòd Chriſtus necdum reſurrexerit, qui noſtra pax eſt, ſed Agnus Dei ter dicitur cum Miſerere nobis. Quòd tamen tunc de reſurrectione canitur, ſciendum eſt hoc fieri in gratiam renatorum, hoc eſt, eorum qui ſunt modò baptizati. Tacetur præterea & communio, quoniam baptizati nondum communicauerunt. Nam ipſo die Paſchatis debẽt communicare. Facta igitur cõmunione ſtatim ante collectam ſiue orationem cantantur veſperę cum uno pſalmo duorum verſuum, ſcilicet Laudate Dominum omnes gentes, & cum hymno, videlicet Magnificat, dicunturq́ue ambo ſine Gloria patri. Breuiores ideo ſunt veſperæ, ne neophyti qui diuinis nondum aſſueuerunt, aliquo officij tedio afficiantur. Gloria patri ob eam cauſam nõ dicitur, quòd filius qui tertia in Trinitate perſona eſt, nondum nobis ſit redditus. Sed ideo quoque veſperæ ante orationem miſſæ decantantur, ne finita miſſa populus videatur habere redeundi facultatem, quaſi amplius nihil debeat expectare. Vt ſanè idcirco una oratione totum abſoluitur officium: quoniam baptiſmi ſacramentum vniuerſum in Chriſti paſſione conſumatur.

De tempore regreſsionis.
Cap. 112.

DIctum eſt hactenus de duobus temporibus reuocationis nimirum & deuiationis. Nunc verò ſequitur tempus ipſum regresſionis, non quidem ordine temporum, ſed ratione officiorum. Hoc itaque tempus uocatur Paſchale, ſignificatque tempus illud quod futurum eſt poſt diem iudicij. Quoniam tum temporis ad uitæ patriam quam per Adamum amiſimus, propitiante Deo regrediemur. Cognoſcendum tamen eſt, primam huius temporis ſeptimanam communem eſſe & huic tempori & præcedenti. Pertinet enim tota ad Septuageſimam, vt ſuprà dictum eſt. Vnde profectò illud eſt, quod tractus, qui in ipſo ſabbato Paſchæ canitur & graduale per totã illam ſeptimanam cantentur, quæ laboré nobis indicant. Duo etenim illa reſpectu cantantur. Quadrageſimæ: Alleluya verò & cætera cantica lætitiæ, propter tẽpus regresſionis. Dicitur autem hæc ſeptimana Paſchalis, quæ à Paſchate, primo huius temporis die, ſic denominata eſt.

De Officio huius temporis.
Cap. 113.

VT ergo temporis huius officium commodè tradamus; & à primò die incipiamus, neceſſe eſt videamus primò de ipſo nomine, eiuſque ratione & cauſa; ac deinde de ipſius diei officio. Vocatur dies hic Paſcha ſiue reſurrectio Domini. Eſt autem Paſcha Græca vox diciturque nobis tranſitus, non paſsio vt plerique arbitrantur. Hebraicè verò dicitur phaſe. Sed ideò diem hunc Græco nomine, & non Hebraico appellamus, licet Hebraica lingua dignior ſit, vt non ſolùm in alijs, verùm etiam ne in nomine quidem videamur iudaizare. Propter hanc eandem cauſam, & Paſcha & Pentecoſtes, quas ipſi celebrant, in noſtris calendarijs certo die non annotantur: nec vnquam eas illo tempore celebramus, quando illi, ne eos in aliquo imitemur, neue hic rurſus quoſdam ſequamur hæreticos, qui dicebant Euangelium non poſſe ſufficere ad ſalutem ſine cæremonijs legalibus. Vocamus autem diem hunc Græco potius vocabulo quàm Latino, quia Græca lingua olim apud Romanos tantæ fuerit authoritatis, vt dies ſolennes, ac dignitates ſuas Græcis nominibus vocarent, vt Paſcha, Pentecoſte, ὑπαντή, Epiphania, Apoſtolus, Epiſcopus, Archiepiſcopus &c. Vel dici poteſt iuxta Auguſtinum nomen hoc Paſchæ diuina conſtitutione compoſitum fuiſſe, à Græco verbo τοῦ πάσχειν quod pati interpretatur, & hoc nomine Hebræo Phaſe, quod ſi Latinè reddatur ſonat tranſitum. Rectè enim duo hæc nomina πάσχειν & Phaſe conueniunt in hoc nomine Paſchę tam ſecundum ſignificationem, quàm ſecundum voces. Secundum quidem ſignificationes quoniam in paſsione Chriſti fuit tranſitus. Per paſsionem enim Chriſtus tranſiuit à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in reſurrectione eius, vt tranſeamus & nos de morte ad vitam. Quare non immerito nomen hoc vtriuſque nominis habet ſignificationem, atque ita artificioſè etiam in re complectitur ſignificationẽ eius vocabuli latinam, ut ex duabus linguis fiat tertia, nempè Latina. Appellatur enim Paſcha ipſa dies reſurrectionis. Verùm tempus Paſchale dicitur à dominica in Ramis Palmarum vſque ad octauam Paſchæ, ita tamen, ut dominica in Ramis Palmarum appelletur minus Paſcha, quia tunc inducebatur agnus, qui ſexta feria debebat imolari. Propriè uero dicebatur Paſcha dies quo agnus imolabatur. Modo de cauſa nominis dicendum eſt. Vocatur autem tempus hoc Paſcha ſecundum hiſtoriam, tropologiam, allegoriam, & anagogen. Et quidem ſecundum hiſtoriam, quoniam populus Iſraeliticus quando primum celebratum eſt Paſcha, tranſiuit per mare rubrum, cùm ex Aegypto egrederetur. Vel quando angelus ille exterminator per Aegyptum tranſiuit, interfecitque totius Aegypti primogenita ab homine uſque ad pecus; ad illas domos pertranſiens in quarum foribus non inueniebat ſanguinem agni, in formam literæ huiuſmodi. T. Secundum allegoriam, quandoquidem hoc tempore per baptiſmum eccleſia ab infidelitate tranſijt ad fidelitatem. Pſal. 134

fidelitatem. Dicitur enim allegoria alie
niloquium, vel potius inuerſio, quum a-
liud verbis, aliud ſenſu oſtendimus. Secun
dum verò tropologiam, quoniam hoc tem
pore per confeſſionem tranſimus à vitijs
ad virtutes, diciturque tropologia, quaſi
ſermonis ad mores conuerſio. Denique
ſecundum anagogen, quia Chriſtus nunc à
mortalitate ad immortalitatem tranſiuit,
fecitque vt quemadmodum iam reſurre-
xit, nos in vltima & vniuerſali reſurrectio
ne ex hac mundi miſeria ad æternam bea-
titudinem tranſiremus. Nam & illi qui in
inferno erant tunc tranſierunt, idque ab
inferno ad portam paradiſi. Dicta eſt au-
tem anagoge ab ἀνὰ ſurſum & ἀγωγὴ, id
eſt ductio quaſi ſurſum ductio. Volente
enim Deo à mortalitate tranſibimus ad
immortalitatem, qui tranſitus ſubtilis &
excelſus eſt. Sic enim in hoc nomine Hie
roſolimæ quatuor iſta poſſunt inueniri: hi
ſtoria, quemadmodum de ea ciuitate ad
quam pergunt hoſpites & peregrini: alle-
goria, vt eſt eccleſia militans: tropologia
vt quæuis anima fidelis: anagogæ denique,
vt Hieroſolyma cœleſtis. Intellige tamen
Chriſti tranſitum anagogicè non allego-
ricè in prædictis ſcilicet Paſcha & cęteris.
De officio autem huius primæ ſeptimanæ
generatim dicimus ad nocturnos nocte
tres duntaxat pſalmos cum tribus antipho
nis, tres item lectiones cum tribus reſpon
ſorijs, idque ex homilijs tantùm dici debe
re. Cæterùm in quibuſdam eccleſijs ad
vnum quodque reſponſum annectunt Glo
ria patri. Fit etiam in pleriſque eccleſijs,
vt cantato vltimo reſponſo, cum candelis
cæreis & ſolenni proceſſione eant ex cho-
ro ad locum quendam ubi imaginarium
ſepulchrum compoſitum eſt, in quod in-
troducuntur aliquot in perſonis mulierũ,
& diſcipulorum Ioannis & Petri, quorum
alter altero citiùs repertitur, ſicut Ioan-
nes velocius cucurrit Petro; atque item
alij quidam in perſonis angelorum qui
Chriſtum reſurrexiſſe dixerunt à mor-
tuis. Quo quidem facto perſonæ ex re-
deunt ad chorum referuntque ea quæ vi-
derint & audierint. Tunc chorus audita
Chriſti reſurrectione prorumpit in altam
vocem, inquiens: Te Deum laudamus. Ad
primam verò nonnulli dicunt tota hac ſe-
ptimana pſalmum hunc. Confitemini Do
mino quoniam bonus, quòd præcipuè de
Chriſti reſurrectione agit. Symbolum
autem Athanaſij: Quicunque vult &c. to
to illo tempore non cantatur, quoniam
maximè pertinet ad fidem. Sed hoc tem
pus indicat octauam ætatem, vbi non fides
erit, ſed res, vbi non figura erit ſed veri-
tas. Paulò tamen aliter in quibuſdam ec
cleſijs ſolet fieri, vt in noſtra Pariſienſi.
Sed animaduerte quòd cùm Credo in vnũ
Deum perinde fidei ſit Symbolum, ad miſ
ſam tamen legatur & quòd illud quidem
fiat ad inſtructionem neophytorum in ar-
ticulis fidei. Aliud verò ſymbolum quod
minus appellatum eſt, ad primam planè
ſubticetur ob ſuam ſignificatione. Nam
cum venerit quod perfectum eſt, tum peri
metur id, quod ex parte conſtat. Præte-
reà animaduerte hanc ſolennitatem vſ-
que adeò eſſe magnam, vt per antonoma-
ſiam atque excellentiam vocetur ſolenni-
tas ſolennitatum.

Quæ circa hoc tempus ſint obſeruanda.
Cap. 114.

POſt hæc priuſquàm cætera proſe-
quamur de quibuſdam quę huc con
ſideranda veniunt, oportet paucis
tractemus, videlicet de ornatu tem
pli, de reconciliatione proximi, de modo
ſalutandi de veneratione huius temporis,
de menſa corporis & poſtremò de quadam
libertate decembris. Ac templum qui-
dem aliud, vt diximus, eſt materiale, a-
liud ſpirituale. Materiale eſt, quod ex li
gnis, cæmentis, ſaxis lapidibus & cæteris
ædificandi materijs confectum eſt: ſpiri-
tuale verò, nos ſumus. Vtrumque circi-
ter hoc tempus mundandum eſt, vtrunque
ornandum & poliendum. Neceſſe enim
eſt, vt hoc tempore ad balneas veniamus,
non vtique ad voluptatem, ſed ad eius rei
declarationem, vt per extrinſecam corpo
ris ablutionem interiorem animæ purga-
tionem fieri debere intelligamus. Exigit
prætereà tempus hoc vt barbas radamus
ac tonſuras & coronas, quas in vertice ca-
pitis geſtamus, capilloſque demamus. Ab-
raſio enim capillorum & barbæ, quæ ex
ſuperfluis ſtomachi naſcuntur humoribus

vt

vt vngues ex ſuperfluis humoribus cordis, ſignificat, quòd debeamus vitia & peccata quæ nobis ſunt ſuperflua, reſecare. Capillos vltra aures demere debemus, vt quinque corporis ſenſus expeditos & promptos ad ſeruiendum Deo habeamus. Sed ideò ſummitatem capitis radimus, quòd per hoc nihil inter nos & Dominum eſſe demonſtremus. Oportet ergo hic mundas & ſolennes induamus veſtes, maximeque candidas depoſitis nimirùm nigris & pœnitentialibus. Indicat enim tempus hoc ſecundam illam reſurrectionem, qua nos ſtolam ſalutis vel glorificationis corpore induemus, & animo ſtolam iuſtitiæ. Vel etiam propter renatos, qui albis veſtibus tunc ſint induti. Vel denique ob angelos, qui in reſurrectione Domini albis veſtibus apparuerunt.

De ornatu templi materiali.
Cap. 115.

DE emundatione materialis templi ſuperius dictum eſt. Nunc verò de ipſius ornatu exponamus, qui triplex eſt, in ornandis parietibus in choro & in altari. Ad parietes quidem ſunt appendendæ cortinæ, aulæa, & pallæ ſericæ. In choro habenda ſunt dorſalia tapeta ſedilia clericorum. Sunt autem tapeta tegmina varijs coloribus depicta, quæ præcipuè ſub epiſcoporum pedibus ſternuntur, quòd mundana pedibus penitus calcare debeant. Sic & velamen adeſſe debet, quod ante crucifixum remouetur, retro quem ponitur pallium, quòd quæ prius erant operta ante Chriſti paſſionem, modo manifeſtentur. In quibuſdam locis crux in altum erigitur cum vexillis, quæ per Chriſti victoria deſignatur. Altare quoque ſuis ornamentis decoratur, vt crucibus ordine collaris, capſis teſtibus Euangelicis, Philacterijs. Eſt tamen diſcrimen inter philacterium & philacteriam. Philacterium enim chartula eſt, in qua decem legis præcepta ſcribebantur, cuiuſmodi chartas ſolebant ante ſuos oculos circunferre Phariſæi in ſignum religionis. Vnde in Euangelio, Dilatant enim philacteria ſua, & magnificant fimbrias. Atque hoc quidem philacterium à φυλάσσω, id eſt, cuſtodio, dictum eſt, & thoral, quod eſt lex. Philacteria, autem philacteriæ, vaſculum eſt uel argenteum, uel aureum, uel etiam Chriſtallinum, in quod ſanctorum cineres, & reliquæ reponuntur. Porrò autem tres ſunt cauſæ quamobrem eccleſiæ theſaurus in magnis ſolennitatibus in apertum proferatur. Et primò ſanè propter cautelæ conſiderationem, ut appareat, quàm cautus ille fuerit in ſeruando qui iſtum ſeruare debuerit: Tum uerò propter ſolennitatis uenerationem: tandemque ob memoriam oblationis, quo uidelicet in illorum offeratur memoriam qui iſtiuſmodi bona eccleſiæ prius obtulerunt. Ante altare dependi oportet pulchrum aliquod uelamen, nimirùm pallii, uel ei ſimile quidpiam, ſeu tabula uel aurea ſi habeatur. Ante quod quidem ornamentum in nonnullis magnis eccleſijs uelamenta trium colorum poni ſolitum eſt, unum rubrum, alterum ſubalbum, tertium nigrum: quæ tria ſignificant tempora. Paſchate enim quum prima lectio finita eſt cum ſuo reſponſorio uelamen nigrum, quod tempus ante legem indicat, remouetur. Poſtquàm uerò ſecunda cum reſponſorio abſoluta eſt, remouetur ualamen candidum, per quod tempus ſub lege exprimitur. Ita demùm & tertia lectione finita ac reſponſorio deponitur uelamen rubrum, quo tempus gratiæ ſignificatur, in quo per Chriſti paſſionem ad ſancta ſanctorum, id eſt, ad æternam glóriam nobis patet aditus.

De reconciliatione proximi.
Cap. 116.

SEquitur de reconciliatione proximi: Cùm enim illo die communicare omnes debemus, ſi cùm aliquo diſcordes fuerimus neceſſariò opportet ut ipſum nobis reconciliemus. Alioqui certè iudicium nobis ſumeremus, quod eleganter à minori probari poteſt iuxta illud Euangelicum: Si offers munus tuum & cætera. Vnde eſt, quod ſacerdos diebus dominicis poſtquàm concionem abſoluerit, teneatur populo orationem dominicam, & fidei articulos uernacula lingua exponere. Ex qua etiam cauſa fit, quod oratio dominica alta uoce in miſſa cantetur, ut omnes eam addiſcant, & hinc ad concilia

conciliationem proximi admoneantur. Tota hac Paſchali ſeptimana æquum foret, vt niſi aliter modò vſus obtineret, hoc pacto vnumquemque ſalutaremus; videlicet: Reſurrexit dominus, & qui ita ſalutatus eſſet, reſponderet Deo gratias, datis ſibi mutuò oſculis in ſignum dilectionis & charitatis.

De veneratione huius temporis. Cap. 117.

VErò nunc quoque de veneratione huius temporis pauca dicamus. Vſque adeo tempus hoc venerandum & colendum eſt, vt omnia ergaſtula & operatoria & officinas tā mulierum quàm virorum occludere debeamus, ac nulla venalia exponere, exceptis illis ſine quibus cœnari non poſſet. Præterea oportet nos latomias & cætera genera carcerum relaxare, & captiuos communi aeri reſtituere integra hac ſeptimana, vt gaudio noſtro nobiſcum communicent. Sunt autem latomiæ lapidicinæ, in quibus cæduntur lapides, & ad quas damnari ſolebant ij qui in opus metalli damnabantur. Tametſi quidem & pro quouis carcere accipi poſſit, vel quod Romæ huiuſmodi latomia in carcere prope Tullianum fuerit, vel quòd lingua ſeculorum latomia Syracuſis carcer appellabatur. Seruos autem & ancillas ac omnes qui noſtro ſeruitio ſunt addicti, profectò ab omni ſeruitutis ſeueritate eos hoc tempore laxare debemus, quemadmodum etiam noſtros paſtores, ſiue ſint equorum, ſiue porcorum ſiue armentorum, ſiue etiam ouium & caprarum, vt liberè & ſecurè omnes poſſint ad audiendum diuinum officiū conuenire, & communicare. Inhumanum quoque eſt hoc tempore debita à debitoribus exigere, ita vt vel hinc tum temporis paſcua communia eſſe dicantur.

De menſa corporis. Cap. 118.

NIhil quod non ſit à ſacerdote benedictum, hoc die Paſchatis comedere debemus. Vnde etiam nunc in quibuſdā regionibus pro more receptum eſt, vt in magno vaſe omnia quæ velint illo die comedere fercula ad eccleſiam deferant, in cuius atrio & veſtibulo à ſacerdote cum cruce & aqua luſtrali, quam benedictam dicimus, in ſacris veſtibus benedicuntur. Poſteà verò ſacerdos aliquid ſibi de ſingulis ad ſuam neceſſitatem ſumit. Et certè nullus quouis die quicquam vel edere vel bibere deberet, quod non ante ſit benedictum, vnde beatus Hieronymus de quadam moniali recenſet in eo libro, cui Vitas patrum titulum fecit: Cùm enim illa forte fortuna in ortum ſuum iret, & lactucas abſque benedictione comederet, ſimul etiam Diabolum qui ſub eas ſeſe abdiderat, imprudens deglutijt, qui multo tempore eam acerbè vexauit. Debet autem quiuis homo hoc die tria potiſſimum exercere, miſericordiam videlicet, liberalitatem, & ſobrietatem; Miſericordiam, vt egenos & vagabundos ad ſe ſuſcipiat, eiſque miſericordiæ opera exhibeat, & illis aliquid iuxta quod in lege præceptum eſt, mittat, qui nihil ſibi aut coxerunt, aut præpararunt. Liberalitatem verò maximè hoc tempore quemque exercere oportet, vt ſi abundat, vicinis & amicis ſuis quippiam impartiatur. Sed & ſobrietatem ideò, quòd debeamus illo die magis ſobriè comedere, vt ſibi quiſque parcus ſit, alijs verò largus. Obſeruet ergo quilibet miſericordiā quā, tùm ad pauperes, liberalitatem quantùm ad amicos, & ſobrietatem quantùm ad. ſeipſum.

De paruo prandiolo. Cap. 119.

EXponendū modò eſt de paruo quodam prandiolo, quod fieri debet ante magnum prandium in Paſchate quādo communicatum eſt. Statutum enim eſt in quibuſdam eccleſijs, & vbique terrarum ſic deberet fieri, vt illo die panis & vinum in eccleſia habeatur, & cùm homines communicauerint, detur ſtatim vnicuique panis buxea priuſquàm recedant, & paululùm vini, ne fortè quippiam de ſacramento in ore remanſerit, quod expuendo facilè emitti queat. Poſſet enim facilè contingere, ſi non ſtatim comederetur. Quæ ſanè laudata conſuetudo omnibus probatur, ſumpſitque originem

ginem ex inſtitutione beati Benedicti. Inſtituit namque vir ille ſanctisſimus ob eandem cauſam, vt illi, qui alijs fratribus debent in prandio poſt communionem miniſtrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum appellari ſolet. Debent autem ſingulis diebus religioſi communicare, qui vel pomum, vel aroma aliquod, vel tale quippiam ſaltem comedere debent, quod nauſeam compeſcat. Eadem etiam conſideratione ſtatuit eccleſia vt miſſæ tribus certis horis pro dierum qualitatibus celebrarentur. Tertia videlicet hora diebus feſtis, ſexta profeſtis, & nona in ieiunijs, vt abſoluta miſſa, & peracta communione, ſtatim accedatur ad prandium, ne prędictam cauſam incurrant hi, qui communicauerunt. Dixi his tribus horis, quia his celebratis licet prandere pro qualitate dierũ, & nõ prius. Si autem fortè cõtingat, vt vel hoc die vel quocunque etiam alio, ſacramenti aliquid è calice excidat, ſciendum eſt, ſi de corpore fuerit, quod ſumi oporteat: Si uerò de ſanguine ſuper pãnum ceciderit, quod debeat illud omne lambi quantum fieri poteſt, & ſi pannus iſte lauandus ſit, lauetur in piſcina. Sed ſi ſuper lapidem vel lignũ ceciderit, debebit omninò eradi, & quod abraſum eſt comburi, ac cinis ille ſub altari recondi. Idem faciendum eſt ſi ſimile quippiam nauſea acciderit. Animaduertamus ergo hic, quod ob duas præcipuè cauſas aliquid lauatur, nempè propter venerationem ſacramenti, ſicut ſacerdos lauat manus quando ſacramentum tetigit, & propter immundiciam, vt quod immundũ eſt, mundum efficiatur. Idemque & illud animaduertamus, decretum fuiſſe in quodam Cõcilio Pictauienſi, vt nullus vnquã ſine lumine aut cõmunicaret aut miſſam celebraret. Proinde cum eo quod ſtatim diximus, obſeruemus neque laicum neque ſacerdotem debere poſt communionem in talem locum expuere, quo ſputum iſtud facilè posſit cõculcari, videlicet ante comeſtionem. Vbi etiam diligenter cauendum eſt, ne in locum immundum & impurum expuatur. Quod autem hic quæritur, quẽadmodum canõ dici debeat, citone an tardè? reſpondemus verba debere cito pronunciari, ſed tamen diſcretè. Et cur obſero cito? ne videlicet muſcæ uenientes auferant ſuauitatem unguenti. Quod quidem conſtat etiam ex ueteri teſtamento in Exodo, ubi hoc pacto dicitur: Comedetis feſtinanter. Dictum eſt enim illud de imolatione agni. Exod. 12

De quadam libertate Decembris. Cap. 120.

RESTAT ut de eo nunc agamus, quod ultimo loco in partitione ſuperiori propoſitum fuit, nimirùm de quadam libertate Decembris, quæ hoc tempore in quibuſdam locis obſeruatur. Sunt enim nonnullæ eccleſiæ, in quibus uſitatum eſt, ut uel etiam Epiſcopi uel Archiepiſcopi in cœnobijs cum ſuis ludant ſubditis, ita ut etiam ſeſe ad luſum pilæ demittant. Atq; hęc quidem libertas ideo dicta eſt Decembrica, quod olim apud ethnicos moris fuerit, ut hoc menſe ſerui & ancillæ & paſtores uelut quadam libertate donarẽtur, fieretq; cum dominis ſuis pari conditione, communia feſta agentes poſt collectionem meſſium. Quanquã uero magnæ eccleſiæ, ut eſt Ramenſis, hãc ludendi conſuetudinem obſeruẽt, uidetur tamen laudabilius eſſe non ludere. Notandũ quoq; eſt in pleriſq; regionibus ſecũdo die poſt Paſcha mulieres maritos ſuos uerberare, ac uiciſſim uiros eas tertio die quẽadmodum licebat ſeruis in decẽbris dominos ſuos impunè accuſare. Quod ob eã rẽ faciunt, ut oſtẽdant ſeſe mutuo debere corrigere, ne tempore illo alter ab altero thori debitum exigat. Vnde ſciendũ eſt in Cõcilio Elibertino ſub Silueſtro Põtifice huiuſmodi decretũ fuiſſe: ut uir & uxor quando deberent cõmunicare, tribus diebus antequam cõmunicarent: ab amplexibus abſtinere, & poſteà itẽ tribus ſequentibus ad minimum, uel quinq; uel ſeptẽ, propter ſeptẽ dona ſpiritus ſancti. Quod ſanè decretũ ſumptum eſt ex libro Regum, idq; ex eo loco ubi dicitur Dauid fugiẽs à facie Saul ueniſſe Nobe, ad ſacerdotẽ Abimelech, & petijſſe ab eo cibum. Qui cũ non haberet, quod ei daret, niſi panes propoſitionis, quos non licebat niſi ſacerdotibus comedere, & illis etiã mundis, quum poſtularet tamen illos ſibi dari Dauid: Sunt, inquit,

pueri

pueri tui mundi? Cui Dauid reſpondit, ſi de mulieribus quæris, ab heri & nudiuſtertius abſtinuimus. Alij autem codices ſic legunt: Si pueri tui ſunt mundi, maximè à mulieribus, manducent. Quaſi diceret: Neceſſitas non habet legem. Si tamen ex coitu ſunt immundi, ne in neceſſitate quidem eis dabo. Et inquit ad eum Dauid: Ab heri & nudiuſtertius nos continuimus, & ſunt vaſa puerorum ſancta, id eſt, corpora, in quibus continentur animæ vel ipſi pueri. Porrò via polluta eſt, ſed hodie ſanctificabitur in vaſis. Quaſi dicat: Fortè in via hac aliquid immunditiæ contraximus, ſed munditia corporum ſufficit ad eam mundandam. Nec verò dico, quod ſi vir ab vxore thori debitum poſtulet, quod huic illa non reddet, ſed debet ipſum placidè monere ne exigat. Si verò inſtet, nec vllis monitis acquieſcat, perſoluat, ne exigenti fortè hinc magis peccare accidat, quemadmodum non ita pridem quibuſdam Germanis fertur eueniſſe. In Germania enim quum caſtè integra quadrageſima viuentes vir & vxor ſeorſum cubuiſſent, forte fortuna Paſchali nocte cùm ad matutinas ſurrexiſſent, mulier exegit debitum. Quam diligenter vir corrigens cùm nihil bonis admonitionibus proficeret, promiſit ſe illud facturum, quod peteret ſimulatque reddiret, & ſic ad matutinas abijt. Illa verò quaſi furibunda domi remanſit, & acceſſit iuuenem quendam ſui mariti fratrem, in eadem domo dormientem, petens ab eo vt ſe cognoſceret. Qui nolens ei acquieſcere, tum propter temporis venerationem & ſanctitatem, tum propter inceſtum, quod illa impudenter petebat, prorſus ſe facturum denegauit, atque iterum hic obdormiuit. Tum mulier ob repulſam, quam paſſa fuerat, vehementius ardens, dormientem iuuenem obtruncat. Viro autem redeunti domum omnem rem narrat ordine, inquiens: Huius mali tu authores, qui hæc me facere coegiſti. Proindè longam mul tamque ambo egerunt pœnitentiam, nec ideò ſunt ſeparati. Quare hac in parte intelligendum eſt, virum mulieri in omnibus præeſſe, & in mulierem omne habere imperium exceptis génitalibus, in quibus vtrique par eſt & dominium & imperium. Vnde dicitur: Vir non habet poteſtatem ſuæ carnis, ſed mulier, nec mulier ſui corporis, ſed vir, hoc eſt genitalium, ſic enim exponit Auguſtinus. Hinc etiam eſt, quod ſacerdotes non habeant mulieres. Si enim haberent, quotieſcunque ab ijs debitum exigerent, iſtud ſoluere tenerentur, & ſic non poſſent infra tres dies ſequentes altari miniſtrare. Ac ſciendum prætereà eſt, quod tribus diebus Paſcham ſequentibus planè ſit feriandum, ſed quarto die liceat viris ruſtica exercere opera, fœminæ autem debeant à nendo abſtinere. Magis enim ſunt neceſſaria ea, quæ ad agrorum culturam pertinēt quàm iſta alia. Vnde Gregorius: Melius eſt, inquit, fodere & arare die dominico, quam ducere choreas. Ex hoc ſanè fieri dicimus, quod ſinguli iſti dies propria & peculiaria habeant officia & propria reſponſoria, alia autem non item, ſed quaſi per quandam accommodationem. In hac porrò ſeptimana nihil legendum eſt ex veteri teſtamento, ſed quælibet dies ſua habet officia. Nec cantandum etiam eſt: Quicunque vult, quia hoc tempus ſignificat futurum illud tēpus, quod ad fore poſt reſurrectionem credimus quando omnis fides, omnis ſpes omnino deſtruetur. Poſt officium autem hic verſiculus dicitur, ſcilicet: Domine probaſti me & cognouiſti me, & quidam tacent: ſeſſionem meam. Sed tamen vtrunque dici poteſt, quo indicatur duplex in Chriſto natiuitas. Bifariam prima cantari poteſt, aut breuius, aut prolixius. Prolixius quidem, cum plena eſſe dicitur, fitque in lætania & cum precibus. Breuius autem, quum minus plena eſſe appellatur, ac fit vel tantummodò cum precibus & ſine lætania, vel ſine lætania ac ſine precibus. Atque hæc eſt, quam hiſce diebus canimus ſine precibus, & omninò breuius quam alio tempore. Magna item in communicandis cautione opus eſt: vt videlicet ſacerdos prius audiat confeſſionem eorum, qui ſunt communicaturi, & ſi quis aduerſus fratrem ſuum odium vel criminale aliquid habeat admonendus prius eſt ne communicet anquam fratri ſuo reconcilietur. Sed ſi huiuſmodi aliquis ſe cum alijs imprudenter ingerat, non eſt ei negandum nec agendū,

vt

ut quidam agunt, qui hoſtias habent & cõſecratas & non conſecratas, ita ut ſi aliqui acceſſerint, qui fraternum odium exercuerint, vel aliquid criminale, communicent de non conſecratis, verum eos grauiter peccare ſatis manifeſtum eſt. Fallunt enim eos: quanquàm non minus, imò magis peccant alij, qui ſumunt, cum ſpontè & voluntariè rei ſint. Nam putant ſe verum corpus ſumere, & non pertimeſcunt illud ſumere indignè. Debet ergo ſacerdos panem habere conſecratum, ut ſi tales acceſſerint illo etiam pane communicent. Quatuor autem modis communicatur in eccleſia, vel ſumendo corpus Domini, vel pacem dando, vel benedictionem accipiendo, vel etiam ſub finem miſſæ cum dicitur: Humiliate vos ad benedictionem. Quod ideo inſtitutum eſt, ut ſi quis hoc modo non communicet, ſaltem illo. In primitiua enim eccleſia præceptum erat, ut ſingulis diebus corpus Domini ſumeretur: poſtea verò creſcente numero fidelium: ut ſingulis diebus dominicis. Unde etiam nunc in Græcia ſub anathemate ponitur, qui à tribus diebus dominicis non communicauerit. Modò autem nos tenemur in tribus ſolennitatibus, nimirum Paſchate, Pentecoſte & Natali. Appellatur autem prima illa ſolennitas Paſchæ, agnus & tranſitus, ſalutandumque eo tempore eſt, hoc modo: Reſurrexit Dominus. Sic & eodem die in principio miſſæ populo eſt concionandum, vel poſt Euangeliũ, & admonendi ſunt diſcordes ad concordiam. Ob quam quidem cauſa fieri putatur, ut cùm dominica oratio in prima dicitur voce ſubmiſſa, alta & expreſſa eadem pronuncietur in miſſa, ut vel eo pacto adhortentur qui in fraterno ſunt odio, & ad concordiam diſcordes excitentur, antequam communicent. Nunquam etiam magis indigne corpus Chriſti ſumi poteſt, quàm ad eum modum.

Expoſitio quorundam, quæ cùm circa hoc tempus, tum alibi etiam obſeruantur.

Cap. 121.

QUamobrem autem Epiſcopi & alij Eccleſiaſtici ferijs hiſce Paſchalibus ludere poſſint, modò expoſitum eſt. Sed deinceps ut & alia nonnulla, quæ cùm hic tum alibi fiunt explicemus, hinc ordiemur, videlicet apud quoſdam hoc tempore aquarum fieri dimenſiones, ne quia tota Quadrageſima vigilauerunt, his ſanctis diebus velint dormire. Induimus autem hoc etiam tempore albas veſtes, tum quòd pueri regenerati eas habeant, tum quòd eo ſiſle angeli in albis viſi ſint. Ob cauſas ſupradictas tacetur: Quicunque vult, & canitur, Credo in vnum Deum. Animaduerte hic obiter, ſi forſitam vinum in calice congeletur, ſacerdotem debere tantiſper exhalare, donec glacies reſoluatur. Quòd ſi verò non poſſit eo modo reſolui, neceſſarium eſt ut igni apponatur. Sed ſi quid caſu in calicem ceciderit, ſiue nimirum muſca ſiue aranea, certe quicquid illud eſt, omne iſtud ſacerdotem deglutire oportet. Proinde uerò ſabbatum ſequens in albis appellatum eſt, idque ex ueteri conſuetudine, quum eo die nigras ueſtes omnino deponebant atque induebant albas, ſed hoc nõnulli faciunt in ſabbato Paſchæ. Statim autem dominico ſequente nouem lectiones cantandæ ſunt, unde & hiſtoriam habent uidelicet: Dignus es Domine. Sic enim fit Romæ. Nec his diebus flectenda ſunt genua, ſed recte orandum eſt: quia, ut inquit Ambroſius ſub finem Lucæ: Mulieres uenerunt ad monumentum, nec flexerunt genua, ſed recte inſpexerunt ſepulchrum. Nota interim non debere in feſto beatæ Mariæ Annunciationis ſequentiam, quam etiam Proſam appellatam eſſe diximus, cantari, etiam cauſa deuotionis, nec vnquam niſi canatur Alleluya. Moris enim fuit, ut poſt Alleluya cantaretur neuma. Nominabatur autem neuma cantus, qui ſequebatur Alleluya. Poſtea verò quidam Papa inſtituit loco neumæ dici ſequentiam, quæ quod Alleluya ſequatur, ſic appellata videri poteſt. Conceditur nihilominus, ut hoc tempore aliquis genua flectat, modò id non apertè, ſed ſecretò faciat, & ieiunet etiam qui velit. Nam, ut ait Hieronymus, utinam poſſumus omni tempore ieiunare. Sunt autem prohibitæ in ieiunio carnes, quemadmodum & oua, caſeus, lac, quòd, ut idem putat Hieronymus, hæc omnia ſint carnes liquidæ.

Beatus.

Beatus tamen Benedictus permiſit oua, lac & caſeos comedere, vt quamuis libidinis quædam ſint incitamenta, ad maiorem tamen coronam & victoriam comedantur. Verùm eis qui ieiunant piſces permiſſi ſunt; ſed, vt ait Hieronymus, piſciculi pauci, quo facilè intelligitur, quòd & parui & pauci eſſe debeant. Dicitur autem tempus hoc Quinquageſima, quod per tempus iſtud ſignificetur tempus iubilei, quo plena erit libertas, & noſtra nobis reddetur hæreditas. Vnde profectò & Alleluya cantamus. Verùm genua non flectimus, imò ſtantes oramus, niſi in lætanijs. Ad poſtremum autem animaduertamus Paſcha Iudæorum fuiſſe figuram noſtri Paſchatis, & noſtra viciſſim ſignificare Paſcha futurum, quod erit in fine mundi. Quòd vt pateat ſciendum eſt duo eſſe opera Dei, ſcilicet opus creationis, & opus recreationis. Opus creationis fuit in principio, cùm Deus mundum & omnia quæ in ipſo continentur, creauit. Opus verò recreationis fit quotidiè, ſed Deus illud maximè exercebit in die iudicij, quando omnia innouabuntur. Tempori vtriuſque operis noſtrum Paſcha conuenit & concordat. Et quidem tempore creationis, quia tunc angeli Dominum laudauerunt, vnde dictum eſt Iob: Vbi eras cum aſtra matutina laudarent me, & omnes filij Dei iubilarent ante me. Sic & nos in noſtro Paſchate renati, Alleluya laudando Dominum cantamus. Tempus verò recreationis pari ratione noſtrum Paſcha è veſtigio repræſentat. Tres enim illi dies qui Paſcha præcedunt, indicant tempus Antechriſti, cui tres reges manus dabunt, quique poſteà per eos ſeptem ſibi regna ſubijcient, & decem regna eius imperio inſeruient. Nam apud nos quemadmodum illo tempore, videlicet ipſo die cœnæ pœnitentes in eccleſiam recipiuntur, eodemque die pedes, qui ſunt corporis Chriſti extrema pars, lauantur, ita & Iudæi aqua baptiſmatis extremo tempore mundabuntur. Vnde Reliquiæ Iſrael ſaluæ fient. Die verò Paraſceue paſſio recitatur, ſicut & tunc eccleſia maximè perſequetur. Tunc enim ſoluetur Sathanas, qui à paſſione Domini ligatus in inferno detentus fuit, vtque hoc die cymbala non pulſantur, ſic tunc concionatores ſiue prædicatores conticeſcent. Quare & in tenebris Benedictus alta voce canitur, quia tum temporis Antechriſto interfecto multi gaudebunt, ita ut ignis qui in tenebris modò videbatur penitus extinctus & poſteà elicitur, ſignificet, quod nimirum illo tempore in ijs in quibus ſpiritus ſancti ignis videbitur extinctus, rurſum relucescet. Sic in ſabbato baptizantur pueri, & tunc baptizabuntur Iudæi. Ipſo die Reſurrectionis in perſona Chriſti cantamus: Reſurrexi & adhuc tecum ſum, ſed tunc dicemus illud ipſum in perſona noſtra, quando reſurgentes tranſibimus ex hac mortalitate ad immortalitatem. Debent ergo in octauis Paſchæ nouem dici lectiones ex Apocalypſi, quod oſtenditur per reſponſorium, Dignus es Domine. Ideo enim reſponſorium nominatur, quia vt iam ſæpè dictum eſt, lectioni quæ præceſſit, debet reſpondere. Nec eſt quod quis obijciat in ætate qualibet dominica reſpōſorium dici de Trinitate, quum tamen de ea nulla lectio recitetur. Fuit enim illud ita in primitiua eccleſia inſtitutum: vt videlicet ſingulis diebus dominicis diceretur & lectio nona & reſponſorium de Trinitate. Sed quia lectio illa in diſſuetudinem abijt, tantummodo reſponſorium remanſit. Toto tempore Paſchali non debemus flectere genua, nec ex neceſſitate ieiunare. Sed ex pietate & deuotione vtique, vt diximus, licitum eſt. Nam tempus hoc Paſchale octauam ſignificat ætatem, in qua erit perfectum gaudium omnibus ſanctis. Vnde eſt, quòd hic non ieiunamus, nec genua flectimus, ſed ſtante oramus, ac delicatius & lautius comedimus, niſi in duabus lætanijs, de quibus hic agendum eſt.

De lætanijs. Cap. 122.

PRimò ergo videndum eſt quid ſit lætania: ſecundò quum ſint duæ lætaniæ, quare vna dicatur maior, altera minor: tertiò quamobrem fuerint inſtitutæ: quartò quemadmodum in his ieiunandum ſit & veſtiendum: quintò & vltimò quid populus in lætania debeat cantare. Lætania interpretatur latine ſupplicatio ſiue rogatio. Supplicatio dicitur,

citur, quia tunc Deo ſupplicamus, vt à morte ſubitanea & ab omni aduerſitate nos defendat. Rogatio appellatur, quia tunc ſanctos rogamus, vt pro nobis ad Dominum intercedant. Duæ ſunt lætaniæ, maior & minor. Maior fit in feſto beati Marci Euangeliſtæ. Dicitur autem maior, tum authoritate inſtitutionis, quòd eam inſtituit Gregorius Papa eius nominis primus, qui & magnus Gregorius dictus eſt: tum authoritate loci. Fuit enim inſtituta Romæ, & publico decreto ſancitum vt vbique celebraretur. Alia lætania nominatur minor, qui à minori inſtituta fuit, ſcilicet à beato Mamerto Epiſcopo, idq; Viennæ. Atque hæc non celebratur niſi in eccleſia Ciſalpina. Quare autem fuerit inſtituta prior lætania, hanc reddit cauſam Paulus Montiſcaſinij monachus Lõgobardorum hiſtoriographus. Nam, vt inquit ille, tempore Pelagij Papæ tanta fuit aquarum inundatio in vniuerſa Italia, vt aqua aſcenderet ad ſuperiores vſque feneſtras templi beati Zenonis, quod erat Veronæ, nec tamen miraculoſe aqua templũ influit. Ex qua inundatione per Tybcrim affluxit in agros multitudo ſerpentum, inter quos extitit maximus draco, & omnes per duo oſtia Tyberis intrarunt mare. Ex horum ſerpentum venenatu afflato & maximè iſtius draconis, corruptus eſt aer, & infectus uſque adeò, ut inde grauisſima peſtis inguinaria nata ſit, quâ homines paſſim moriebantur. Tum Pelagius Papa indixit ieiunium, & præcepit vt proceſſionem inſtituerent, quod ita factum eſt. Sed in ipſa proceſſione ipſemet cum ſeptuaginta alijs expirauit. In eius autem locum inſtitutus eſt Gregorius magnus, qui huiuſmodi lætaniam vbique terratum obſeruari præcepit. De ſecunda lætania quæ per triduum celebratur, ait Gregorius Epiſcopus Turonẽſis, quòd tempore beati Mamerti Viennæ & circa Viennam fiebant crebrò terræmotus & tanti etiam, vt vel maximæ domus & multæ eccleſiæ inde collapſæ ſint & corruerint, quæ tempeſtas toto anno durauit. Sic etiam ſabbato Paſcali dum ipſe Mamertus diuinum celebraret officium, igne cœlitus demiſſo combuſtum eſt ciuitatis palatium. Prætereà beſtiæ, vt lupi & apri ex ſyluis in ciuitatem exibant, atque homines deuorabant. Pro his ergo incommodis beatus Mamertus triduanum indixit ieiunium, ad ſimilitudinem Niniuitarum, pręcepitque vt pro ceſſionem facerent, vt quemadmodum illi per triduanum ieiunium vrbis euaſerũt ſubuerſionem, ita hi liberarẽtur ab iſtiuſmodi aduerſitatibus, quod ita factum eſt. Gregorius autem ille, cuius paulò antè mentionem fecimus, legitur ſtatura fuiſſe admodum exigua, vſque adeò vt quum forte Romam veniret, omnes ipſum parui penderent, atque ipſe etiam Papa miratus fuerit, quòd tam paruus homuncio factus eſſet Epiſcopus, ad quem ille honeſtè reſpondit: Ipſe Deus fecit nos, & non ipſi nos. Simile quippiam dixit beatus Hilarius cuidam ipſum vocanti gallum: Non ſum, inquit, natus Gallus, ſed ex Gallia. & tu es Leo, ſed non ex tribu Iuda: ſic enim vocabatur.

De inſtitutione & modo lætaniarum.
Cap. 123.

INſtituit igitur beatus Mamertus, ut ſingulis annis hæc lætania tribus diebus continuis in eccleſia Ciſalpina celebraretur. quod ita Romæ fuit canonizatum. Papa etiam Liberius inſtituit ut pro fame, pro bello, pro peſte, pro clade, & huiuſmodi aduerſitatibus imminentibus ſemper lætanias faceremus, ut ſic illa per ſupplicatione, orationes & ieiunia euitaremus. Vocantur autem hæ proceſſiones lætaniæ Græco uocabulo propter authoritatẽ Græci ſermonis, ſicut Paſcha & Pentecoſte. In his lætanijs ieiunandum eſt cibo Quadrageſimali, in ueſtibus pœnitentialibus. Nam & omnes illo die à mundanis operibus prorſus abſtinere debent, etiam ſerui & ancillæ, ac intereſſe tantiſper proceſſioni, donec ipſa celebretur. Vt, quemadmodum omnes peccauerunt, ita etiam omnes pro venia ſupplicẽt. In huiuſmodi autem proceſſionibus itur in magnis eccleſijs ſepteno ordine, unde ſeptiformes dictæ ſunt. In primo ordine ſunt clerici, in ſecundo monachi & canonici, in tertio moniales, in quarto pueri, in quinto laici pro uectæ ætatis, in ſexto uiduæ, & in ſeptimo coniugati. Sed quod nos non poſ-

ſumus in numero perſonarum, id ſupplemus in numero lætaniarum. Septies enim lætaniam dicere debemus. Vbi obiter animaduertemus quòd Rubertus Tuitienſis Abbas dixerit vltimam lætaniam multis annis incepiſſe ante primam. Nos autē has lætanias ideò maximè hoc tempore facimus, quoniam tum præcipuè bella exoriri ſoleant, & terræ fructus, qui adhuc sūt teneri, vel in flore, corrumpi iniuria nebularum, vel pluribus alijs modis poſſint. Vt ergo Deus hęc omnia auerrat, instituimus lętanias, continuantes vltimam Aſcenſioni, vt per ieiunium & orationes Chriſtum ſequi, & ad cœlos aſcendere mereamur. Draco qui triduo illo deportatur inflata & longa cauda duobus quidem diebus ante crucem & vexilla poſteà vltimo retro, ſignificat diabolum, qui tribus temporibus ante legem, ſub lege, & tempore gratiæ, quæ per hos tres dies indicantur, homines fefellit, aut fallere conatur. Primis duobus temporibus quaſi erat Dominus orbis, vnde Chriſtus eum vocat principem mundi. Tempore verò gratiæ per Chriſtum fuit deuictus, nec audet ita apertè regnare, vt prius, ſed per ſuggeſtiones homines latenter ſeducit, quos pigros, & tepidos videt in bonis operibus, nec viam viæ ſectantes, ſicut in deſerto debiles & infirmos, & eos, qui remanebant vltimi, hoſtes à tergo venientes, quaſi aberrantes interficiebant. Inde profectò eſt, quod primis duobus diebus præcedit, & vltimo ſequatur. Ipſe eſt draco & leo. Draco modò eſt, quia homines non ita apertè, ſed latenter decipit. Leo erit tempore Antechriſti, quoniam tunc manifeſtè ſæuiet in nomen Chriſti. Draco fuit, quando Chriſtum ſuper pinnaculum templi vbi multos antè per vanam gloriam ſeduxerat, latenter fallere voluit, & tentauit inquiens, Si filius Dei es, mitte te deorſum. Et quaſi hoc facere poſſet ſecurè addidit: Quoniam angelis ſuis mandauit: &c. Bene enim intelligebat ſcripturas, ſed quod ſibi malo erat ſubticuit, videlicet. Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis &c. Leo autem fuit in paſſione Domini qui ipſum crucifigere etiam curauit, de illo ait Ioannes in Apocalypſi. Ecce draco magnus rufus habens capita ſeptem & cornua decem, & in capitibus ſuis diademata ſeptem & cauda eius trahebat ſecum tertiam partem ſtellarum. Per ſtellas hic ſignificantur homines, qui tripartitè diuiduntur in perfectos, imperfectos, & reprobos. Tertiam ergo partem ſtellarum trahit ſecum diabolus, nimirum reprobos, nam hi ſunt cauda illius. Alibi vocat eum Chriſtus Sathanā: Videbam Sathanam tanquam fulgur de cęlo cadentem. Et ad Petrum inquiens: vade retro me ſathana. Non eſt autem intelligēdum quod vocet eum diabolum, ſed aduerſarium, quod interpretatur ſathanas. Hæc enim eius loci mens & ſententia eſt Vade retro me ſathanas, id eſt, ſequere me per imitationem paſſionis: Noli diſturbare paſſionem meam. Vel certe hæc: videbat. n. Chriſtus, vt ait beatus Hilarius, dæmonē in aurem Petri ſuggerentem, vt impediret ſuam paſſionem, & ait ei: Sathan, Sathan. Ac ſi diceret, ne quicquam & fruſtra laboras. Et conuerſus ad Petrum dixit: Vade retro me, id eſt, ſequere, imitando meam paſſionem.

(Margin: Apoc. 12; Luc. 10)

De feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi.
Cap. 123.

NVnc dicendum eſt de quibuſdam ſolennitatibus, quæ hoc tempore in eccleſijs celebrantur, videlicet de feſto ſancti Philippi & Iacobi, & omnium Apoſtolorum (ſic enim eſt in magnis & plenis calendarijs) de Inuentione ſanctæ crucis, de feſto Ioannis ante portam latinam, & beatæ Mariæ ad martyres, & de cōmemoratione ſancti Michaelis. Hoc ergo tempus, vt prædictum eſt ſignificat octauam ætatem, vbi bonū quod erit in diſpari claritate ſingulorum, futurum eſt omnium. Vnuſquiſq; enim gaudebit perinde ob alterius bonum, ac propter ſuum, & bonum omnium, erit ſingulorum. Quare quum tempus hoc maximè ſolennitatibus conueniat, cumq; in primitiua eccleſia Apoſtoli non haberent particulares ſolennitates, ſtatutum fuit vt ipſis Calendis Maij celebraretur ſolennitas in honorem omnium Apoſtolorum. Hoc etiam die feſtum eſt Philippi & Iacobi, idq; ideo quia fortè illo die paſſi ſunt. Hic Iacobus minor appellatus eſt, non vtique ætate,

ſed

ſed vocatione;ſicut fit inter monachos, vt qui ante factus eſt monachus, etiam ſi vel puer ſit, tamen præcedat eum, qui quantus quantus ſit poſteà cœnobium ingreſſus eſt. Dictus eſt prætereà frater Domini, vel quia ſimilis erat ei faciei, vt dicitur, vel ideò, quia erat filius Alphæi, fratris Ioſephi viri beatæ Mariæ, & Mariæ ſororis eius. Et qui ita ex vtraque parte ſanguinis ſeſe contingebant, apud Iudæos fratres vocabantur. Ieſus autem putabatur eſſe Ioſephi filius. Hic Iacobus dictus eſt primus poſt paſsionem Chriſti Hieroſolymæ miſſam celebraſſe, & Petrus Antiochiæ. Idem hic Iacobus factus eſt Epiſcopus Hieroſolimitanus, qui quum nomen Chriſti prædicaret, & publicè fateretur, præcipitatus eſt à Iudæis è pinnaculo templi, & pertica fullonis interfectus. Alter verò Iacobus maior appellatus eſt, & vocatione & dignitate, quia familiarior fuit Chriſto. Ad ſecreta enim ſui operis eum vocabat, vt quando träſfiguratus eſt, & quando mortuum ſuſcitauit in domo.

De inuentione ſanctæ Crucis.
Cap. 125.

CRuce Domini inuenta ab Helena matre Conſtantini per Iudam, vt narrat hiſtoria, feſtum eius primò celebratum eſt Hieroſolimę. Sed Euſebius Papa trigeſimus à beato Petro illud poſteà vbique terrarum celebrari præcepit. Iudas ille, per quem crux inuenta fuit, legitur poſteà ad fidem fuiſſe conuerſus, & appellatus mutato nomine, Quiriacus, creatusque tandem Epiſcopus Hieroſolymitanus. De quo quidem diabolus, cùm alterum ſibi amicum expectaret, ſic dixiſſe fertur: Per Iudam Chriſtus morti traditus eſt, & per hunc Iudam Chriſtus mortuus exaltatus, ſed breui Iulianus amicus meus rex erit, qui mę de illo egregiè vindicabit. Quod ſanè ita factum eſt, vt qui ipſum interfecit, quemadmodum dicitur. Ferunt Iulianum hunc Monachũ fuiſſe, & magnum religionis ſimulatorem, adeò vt quędam mulier tres ollas auro onuſtas, ita vt in earum orificis aurum cinere cooperiretur, ne facilè inueniretur, apud eum depoſuerit, eiusque fidei concrediderit. Quandoquidem virum illum ſanctum eſſe credebat, nec tamen confeſſa eſt in ijs aurum ineſſe. Sed eo inuento ab illo & furato ollas cinere impleuit, & mulieri requirenti depoſitum reddidit. Cùm verò paulò poſt mulier aurum ſibi quæreret, nec inueniret, non potuit, quod ipſe haberet, conuincere, quod de auro nullos haberet teſtes. Nam alij monachi, ad quorum teſtimonium ollas tradiderat, nihil in eis præter cineres viderant, atque ita aurum obtinuit. Quo quum Romam fugiſſet, & ſequenti tempore conſulatum obtinuiſſet, factus eſt Imperator. Qui cùm magicæ artis à puero peritus eſſet, ac eam multum adamaret, plures ſibi magiſtros aſciuit. Cùm ergo quodam die abſente ſuo magiſtro ſolus domi manſiſſet, ac legere inciperet dæmonum coniurationes, conuenit ante ipſum magna multitudo dæmonum, qui omnes erant nigri, ut Aethiopes. Tunc ille præ timore fecit ſignum crucis, & omnes illicò euanuerunt. Quod quum Iulianus Magiſtro ſuo referret quærenti quid ipſe uidiſſet: dixit ei magiſter, ſignum illud dæmones maximè odio habere. Electus ergo hic in Imperatorem, & adhuc eius rei recordans, cùm artem magicam exercere vellet factus eſt Apoſtata. Signa crucis vbique deſtruxit, & Chriſtianos quantùm potuit perſecutus eſt credens aliter fieri non poſſe, vt ſibi dæmones obtemperarent. Quare etiam tunc Iudam modò appellatum Quiriacum interfecit, per quem crux fuerat inuenta. Legimus prætereà militem quendam ſimiliter Quiriacum vocatum, hunc Iulianum interfeciſſe. Nam quum hic per Epheſum ſuum duceret exercitum alios gentiles ex pugnaturus, qui aduerſus eum & Romanos inſurrexerant, & videret iſthic quandam Abbatiam, mandauit eis, vt ſibi prandia pararent. Sed hi planè negauerunt, tum quia apoſtata eſſet, tum quia pauperes erant. Tunc ille ad hæc ita excandeſcens, eis rurſus nunciauit, ſe priuſquàm annus finiretur locum illum deleturum eosq; interfecturum, & omninò effecturum vt iſthic ſegetes ſuccreſcerent. Quo ſanè audito timuerunt monachi, ſed Abbas eorum uir ſanctiſsimus eos in Domino confortauit, & effecit ut ſua confortatione

iam ad martyrium eſſet parati. Quadam verò nocte, cùm abbas in oratione perſiſteret, uiſa eſt ei beata Maria monaſterium aperire, & ad tumulum cuiuſdam militis, qui dicebatur Quiriacus, quique mortuus erat nondum ſeptem diebus & iſthic ſepultus, venire ac ei vt inde ſurgeret & ſe armaret ac de Iuliano eam vindicaret præcepiſſe, Tum ille ſurgens, ſe armis ſuis, quæ ad huc in templo affixa erant, induit, & equum ſuum, qui adhuc in ſtabulo erat, vidente Abbate aſcendit, & ad fines Iuliani ſe contulit. Sequenti diei quæcumque viderat abbas, ſuis monachis narrat ordine. Qui militis tumulum aperientes, vt rem probarent, nec inuenerunt corpus, nec equum, nec arma. Tertia verò die confligente Iuliano cum ſuis hoſtibus, interfectus eſt à prædicto milite, & ſequenti nocte miles vidente abbate ad ſepulchrum ſuum redijt, equumque & arma in locis ſuis repoſuit. Poſt hunc Iulianum fuit Cyprianus homo gulæ & luxui deditus, qui ad beatam Iuſtinam virginem, quum ad ſuam luxuriã concitare vellet, miſit quendam dæmonẽ, qui huiuſmodi immunditiæ præerat, ſed ſigno crucis repulſus eſt. Miſit rurſus alium fortiorem, qui eodem modo crucis ſigno ſe deuictum fatebatur, ita vt hinc Cyprianus ad fidem conuerſus ſit. Tantæ poteſtatis eſt crux Chriſti, per quam ille nos planè immeritus æternæ fœlicitati reſtituit.

De ſancto Ioanne Euangeliſta ante portam latinam. Cap. 126.

NEro interfecerat Petrum & Paulum, quo mortuo ſucceſsit ei Vaſpaſianus, atque ei Titus, cui poſteà Dominitianus. Sub hoc beatus Ioannes Euangeliſta profectus eſt Romam, vt iſthic verbum Dei concionaretur. Domitianus autem ipſum poni curauit in dolium feruentis olei plenum ante portam Latinam, ſic enim vocabatur. Sed beatus Ioannes nullam iſthic ſenſit læſionem, diuina gratia ipſum protegente. Quantum tamen ad illum attinet, martyr fuit. Quapropter feſtum de illo agitur, non ſecus ac ſi martyrium ibi ſuſtinuiſſet. Tum à Domitiano in Pathmos inſulã deportatus eſt. Sed tandem à Nerua Imperatore reuocatus eſt Notemus hic tres tantùm Apoſtolos viuos fuiſſe Romæ: Petrum nempè, Paulum & Ioannem, ac tres item Euangeliſtas, Ioannem, Marcum, & Lucam. Prætereà animaduertamus Chriſti Apoſtolos ſiue Diſcipulos non ideo fuiſſe paſſos, quòd Chriſtum prædicabant, ſed quòd ipſum deificabant, ac Deum eſſe aiebant ſine Romanorum authoritate, quod ipſi prohibuerant.

De feſto beatæ Mariæ ad martyres. Cap. 127.

CVM ſingula Romanorum idola non poſſent templum Romæ habere, fecerũt Romani vnum templum omnibus idolis, quod dictum eſt Pantheon. Illud templum impetrauit dari eccleſiæ Chriſti Bonifacius quartus Papa à Phoca Cæſare Conſtantinopolitano Imperatore, & illud reiectis idolis, omniique eorum ſpurcitiæ dedicauit in honorem beatæ Mariæ & omnium martyrum, (nondum enim fiebant feſta confeſſoribus) & ſtatuit, vt ſingulis annis celebraretur illo die feſtum Martyrum, ſicut ipſis Calendis Maij feſtum Apoſtolorum. Sed quia in illo menſe non eſt tanta copia victualium, vt in alijs (ſolet enim tunc annona deficere) & populus qui confluebat ad illa ſolennia, propter inopiam ciborum quandoque non poterat bene celebrationi vacare, ideo Gregorius minor, qui eius nominis quartus fuit, duo hæc feſta tranſtulit, & ea Calendis Nouembris quando maior, eſt rerum copia fieri inſtituit. Nec ſolùm Apoſtolorum & martyrũ, ſed etiam Trinitatis, omnium Angelorum & Archangelorum, Patriarcharum, Prophetarum, & aliorum ſanctorum atq; ſanctarum, velut feſtum generale, cuius officium ordinauit.

Quare non celebremus feſta Sanctorum qui cum Chriſto ſurrexerunt. Cap. 128.

QVæritur quare non celebremus hoc tempore feſta Sanctorum qui cũ Chriſto ſurrexerunt, vel cum illo in cœlos aſcenderunt. Debe

Debemus enim de eorum glorificatione gaudere & ſolennizare, ſicut de alijs ſanctis, quum certi ſimus eos aſcendiſſe. Verùm eius rei ratio talis eſt. De morte eorum non ſolennizamus, quia ad inferos deſcenderunt. De glorificatione autem in anima feſtum aut in Paſca aut ſaltem in Aſcenſione Domini deberemus celebrare, ſed non poſſumus propter authoritatem & magnitudinem officiorum illorum dierum. Obumbraretur enim eorum feſtiuitas dignitate maioris ſolennitatis.
Quemadmodum ſi cum Rege veniret alicuius familiaris propter præſentiam Regis non tam diligenter ei obſequeretur, quàm ſi ſolus veniret. Ideò ergo ſtatutum eſt, vt alijs anni temporibus, ijs diebus qui bus eccleſiæ ſibi dedicatæ fuerunt, feſta illorum celebrentur, vt feſtiuitas beati Ioãnis Baptiſtæ ſub finem auguſti, qui tamen circa Paſca mortuus eſt. Propter eandem ſanè rationem feſtum beati Iacobi Compoſtellæ in Iulio obſeruatur. De feſto beati Petri ad vincula alibi dicetur. Animaduerte ergo quod feſta ſanctorum veteris teſtamenti, vt Abrahami, Iſai, Iacobi, Dauidis, Danielis & aliorum in Græcia & Venetiæ colantur, habeantque iſtic ſuas eccleſias.

De Sancto Michaele. Cap. 129.

DE feſto Sancti Michaelis dicimus, quod hoc tempore Barbari Apuliam ingreſſi ſint, eámque miſerè depopulati. Quare Chriſtiani in dicto ieiunio triduano auxilium Sancti Michaelis implorauerunt. Et cùm eſſent congregati inſtructaque acie exercitum aduerſus hoſtes producerent, apparuit eis ſanctus Michael, quaſi illis auxilium præſtans, tum hoſtes verſi ſunt in fugam. Quia ergo per beatum Michaelem victoriam obtinuerunt, ideò ſtatum eſt vt eo die ſemper feſtum eius celebraretur.

De varietatibus huius temporis. Cap. 130.

DIcto de feſtis, conſiderandæ ſunt quædam huius temporis varietates. Sũt enim hæ tres ſeptimanæ quaſi proprijs vocabulis nuncupatæ. Prima eſt Paſcalis, ſecunda in albis, tertia expectationis, illa videlicet quæ eſt poſt Aſcenſionem domini. Prima dicitur ſanctificata, quia homines per baptiſmum ſanctificati tota illa ſeptimana veſtem gerunt in qua baptiſmum ſuſceperunt, quę ſignificat primam ſtolam. Secunda ſeptimana appellatur in albis, quoniam tūc baptizati altero ſabbato veſtes baptiſmi deponentes, albas induunt veſtes. Vel quoniam tunc ſolent illi qui baptizati ſunt confirmari ab Epiſcopis, & alias albas veſtes induere, vſque ad ſequens ſabbatum. Vel certè ideò nominatur in albis, quia ſignificat vitam æternam in qua vtraq; ſtola veſtiemur. Tertia tandem nuncupata eſt, vt diximus, ſeptimana expectationis, q; repręſentet tempus illud, quo Apoſtoli expectauerunt aduentum ſpiritus ſancti. Atque hinc animaduertamus quoſdam ſolere ieiunare ab Aſcenſione vſque ad Pentecoſten, quia Apoſtoli eo tempore dicuntur ieunaſſe. Sed D. Gilberto videtur non eſſe ieiunandum, quod ad Paſcale tempus pertineat. Alia item varietas hic eſt attendenda. Septimana enim Paſchalis non protenditur niſi vſque ad ſabbatum in albis, atq; ita Paſca pro octauis ſex duntaxat dies: habet. Septimana in albis incipit à ſabbato in albis, & finitur in altero ſabbato, & ſic durat octo diebus. Octauæ Aſcenſionis cùm deberent terminari quinta feria ante Pentecoſten, protrahuntur vſque ad Pentecoſten. Nam licet duo dies qui octauis ſuperſunt, ad miſſam officium ſuum facilè poſſint ab dominica accipere, tamen non haberent ad nocturnos inuitatorium vel reſponſoria, niſi ab Aſcenſione Domini illa peterent. Vnde profectò decem illi dies pro vna octaua reputantur. Nec id quidem mirum quum totum Paſcale velut vna habeatur octaua, quemadmodum etiam tempus illud à Natiuitate Domini vſque ad octauas Epiphaniæ.

De Pentecoſte. Cap. 131.

HIS breuiter de Paſchali tempore expoſitis, de Pentecoſte Domini deinceps agendum eſt.

Populus Iſraeliticus quatuor præcipuè celebrat ſolennitates, Paſcha ſcilicet, quia tunc eos Dominus liberauit ab Aegyptiorum ſeruitute, & à percuſſione Angeli aſperſis immaculati agni ſanguine poſtibus. Non enim fuit domus alicuius Aegyptij, in qua non mortuus aliquis conſpiceretur. In domibus verò Hæbreorum minimè. Celebrant prætereà Pentecoſten: quia tunc acceperunt legem, & ſcenophegiam in Septembri, quæ interpretatur fixio tabernaculorum. In hyeme denique celebrant Encenia, id eſt, dedicationem templi. Nos autem tantùm duo iſtorum ſeruamus: Paſca videlicet & Pentecoſten, ſed alia ratione atque illi. illi enim celebrant Paſcha, quòd tunc ab Aegyptia ſeruitute fuerint liberati: Nos ideò Paſcha celebramus, quia tunc per Chriſtum redempti ſumus. Illi celebrant Pentecoſten, quòd tum legem acceperunt, nos ideò, quia tunc accipimus ſpiritum ſanctũ. Illi acceperunt legem in tabulis lapideis extrinſecus ſcriptam. In tabulis quidem lapideis, ad deſignandum eorum duritiem. Extrinſecus verò ſcriptam, quod literæ ſpiritualem intelligentiam non pertingebant. Sed ſpiritus ſanctus datus eſt ſeptuaginta duobus diſcipulis in corde digito Dei intus ſpiritualem intelligentiam eis diſtante. Verùm animaduerte aliud eſſe Pentecoſten, aliud quinquageſimam, itemque quinquageſimam multifariam accipi. Eſt enim quinquageſima dierum annorum, pſalmorum, perſonarum & denariorum. Rurſus quinquageſima hæc dierum triplex eſt. Eſt enim vna à dominica, quæ vulgò appellatur, Eſto mihi, vſque ad Paſcham: alia à Paſchate ad Pentecoſten, & tertia, à ſabbato in albis, vſque ad ſabbatum poſt Pentecoſten. Prima eſt pœnitentiæ & afflictionis, ſecunda lætitiæ & exultationis, tertia velut figuræ. Præfigurat enim octauam ætatem, in qua vtraque ſtola induemur. Ex quo quidem fit, quod duo Alleluya illa quinquageſima cantamus, quorum primum ſignificat corporis ſtolam, ſecundum animæ. Sic quoque tres ſunt pſalmorum quinquageſimæ; Prima eſt à Beatus vir, vſque ad miſerere mei: Secunda à Miſerere mei, vſque ad Domine exaudi: tertia denique à Domine exaudi, vſque ad Omnis ſpiritus laudet Dominum. Hæ quinquageſimæ, dies diluuij ſignificant. Tot enim diebus aquarum fuit inundatio, ſcilicet centum & quinquaginta diebus. Ideò autem tres quinquageſimas pſalmorum cantamus, vt Deus à tali nos diluuio & ab omni malo defendat. Quinquageſima porrò annorum erat iubilæus. De quinquageſima perſonarum habetur in Geneſi, vbi Abraham in hunc modum à Domino quærit. Si ſeptuaginta, inquit, in populo inuenientur iuſti, nunquid eis parces? Ita reſpondit Deus, & ſic poſteà de ſexaginta, & quinquaginta, vſque ad decem. De quinquageſima verò denariorum habetur in Euangelio, vbi de duobus agitur debitoribus, quorum vnus debebat centum denarios, alter quinquaginta. Sed hæc de illis dixiſſe ſatis ſit. Nunc autem ad propoſitum redeamus. Dicitur ergo Pentecoſte à πεντήκοντα quinquaginta, quod dies hæc à reſurrectione Domini diſtat quinquaginta diebus. Hinc πεντηκοστὸς latinè dicitur quinquageſimus. Sicut enim populus Iſraeliticus quinquageſimo die à Paſcha, quod celebrauerunt in Ramaſſe, venerunt ad montem Dei Oreb vel Sina, quod idem eſt, & legem tunc acceperunt. Ita die quinquageſimo à paſſione Domini ſpiritus ſanctus diſcipulis in ſuperiori cœnaculo aduentum eius expectantibus datus eſt in linguis igneis. Et in linguis vtique, vt in omni genere linguarum & ſermonum facundi eſſent. In igneis verò ideò, vt inflammarentur amore Charitatis. Datus eſt igitur ſpiritus ſanctus diſcipulis, cuius gratia eſt ſeptiformis, quoniam numerum ſcilicet ſeptenarium, maximè obſeruant Iudæi in omnibus, idque non ſine ſpecie figuræ. Ipſi enim celebrant ſeptimum diem videlicet ſublatum, ſeptimam ſeptimanam, nempè Pentecoſten, ſeptimum menſem, nimirum Septembrem, qui apud eos ferè habetur celebris & ſeptimum annum, vt potè quum ſerui à Iudæis manumittebantur, ſi vellent. Si autem aliquis manumitti non vellet, ſed in Domini ſeruitute remanere, is ad poſtes tabernaculi, vel templi ducebatur, atque eius aures ſubula perforabantur, quod erat ſignum ſeruitij, ne

ampliùs manumitteretur, ſi forſitan poſteà ex ſeruitute manumitti vellet. Sic quoque hoc anno quæcunque terra ex ſe gratis procreabat, erant communia. Non enim colebatur eo anno. Pari ratione nos ſeptimo die videlicet in ſabbato, baptiſmum celebramus. Sabbatum enim requiem ſignificat, & nos per baptiſmum ſabbatizamus, id eſt requieſſimus. Quoniam quando homo baptizatur, habet anima eius quietem, quum per ſpiritum à vitijs emendata in fidei vnitate quieſcit. Sciendum ergo eſt duobus tantùm ſabbatis regulariter baptiſmum celebrari. Sabbato videlicet Paſcali, & Pentecoſtes. Paſcali quidem ſabbato, quoniam in paſſione Chriſti omnes baptizamur, hoc eſt redimimur. Sabbato verò Pentecoſtes, quia tunc per ſpiritum ſanctum mundamur, & ſanctificamur. Atque huius quidem ſabbati officium nunc tractandum eſt.

De Officio ſabbati Pentecoſtes. *Cap.* 132.

OFficium huius diei nihil diſcrepat ab officio ſabbati Paſchæ excepto quod in eo prima lectio ſit de Adamo, id eſt de mundi creatione. Hic verò prima eſt de Abrahamo. Et huic quidem lectioni de Abrahamo, canticum ſubiungitur, illi verò de Adamo, non vtique. Due hæ lectiones illos duos parentes ſignificant, quorum vnus fuit pater erroris & deuiationis, ſcilicet Adamus: Alter fuit pater fidei & reuocationis, videlicet Abrahamus. Lectioni de Adamo non ſubiungimus canticum, quod ille non bene nobis cecinerit, quoniam tranſgreſſus eſt Dei mandatum. Vnde non reſpondemus ei, quaſi nobis malè cantanti. Quod autem malè cantauerit ex eo patet, quod ei dictum eſt: Maledicta terra in opere tuo. Lectioni de Abrahamo canticum ſubiungimus, vt qui benè nobis cecinerit, vnde ei dictum eſt: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Tacentur autem hac die tituli, propter paruulos qui necdum cognoſcunt authores noui & veteris teſtamenti. Miſſa hoc ſabbato ita incipit, quemadmodum ſabbato Paſchæ videlicet per kirieeleyſon. Proinde Gloria in excelſis tam hoc, quàm illo ſabbato canitur, atque etiam die cœnæ, ſed non niſi in illa eccleſia, in qua conſecratur chriſma. Alibi enim cantari non debet. In veſperis denique hi dicuntur pſalmi: Laudate pueri dominum, Laudate Dominum omnes gentes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum quoniam bonus, & Lauda Hieruſalem Dominum.

De ieiuniis quatuor temporum. *Cap.* 133.

DIcendum modò eſt de ieiunijs primitiarum, quæ in ſeptimana Pentecoſtes ſolent contingere. Et primò quidem de origine, ſecundò de inſtitutione, tertio de nomine & eius ratione, deinde de officio, & vltimo de ordinibus, quæ in ijs celebrantur, oportet diſpiciamus: Origo iſtorum ieiuniorum ſumpta eſt ex veteri teſtamento. Sicut enim populus ille Deo ex omnibus rebus ſuis dabat primitias: ſic nos ex temporibus primitias, & non solùm ex temporibus, ſed etiam ex omnibus quæ poſſidemus dare debemus. Nunc ſequitur de inſtitutione.

De inſtitutione ieiuniorum quatuor temporum. *Cap.* 134.

IN primitiua eccleſia fuit inſtitutum vt ieiunia hæc quoque anno ter fierent. Sed Calixtus Papa inſtituit, vt quater fierent, ſumens rationem ex veteri teſtamento. Iudæi namque quater ieiunabant in anno, ante Paſcham, Pentecoſten, Scenophegiam id eſt, ante fictionem tabernaculorum in Septembri, & ante Encenia, id eſt, dedicationem in Decembri. Præterea ſi ter fierent, & tres dies ſingulis vicibus ieiunarentur, anno diuiſo in tres partes, remanerent ſemper aliquod dies, quorum primitias non redderemus. Sunt rurſus & multæ aliæ rationes, quamobrem quater fiant in anno. Vna eſt, quod in humanæ naturæ conſtitutione quatuor ſunt qualitates, vtpotè quod ſimus calidi, frigidi, humidi, ſicci, ex quibus qualitatibus quilibet peccandi petit delectationes. *Diſ. 66*

Vt ergo quatuor has qualitates à peccandi libidine refrenemus, quater in anno ieiunamus. Vel talis etiam ratio reddi poteſt. Homo conſtat ex anima & corpore, Corpus autem conſiſtit ex quatuor elementis. Sed anima tres potiſſimum habet proprietates, vti ratione, iraſci, & concupiſcere. Quare vt hæc in nobis moderentur, quater in anno tribus diebus ieiunamus, vt quaternarius numerus referatur ad corpus, ternarius ad animam. Rurſum: annus in quatuor tempora diuiditur, quorum vnumquodque tres habet menſes, Quater igitur in anno ieiunamus tres dies, pro quolibet menſe diem vnum. Eſt iterum alia ratio, cur quater ieiunamus, ob quatuor videlicet anni tempora. In Hyeme enim mandamus terræ ſemina, in Vere arbores floreſcunt & vineæ pubeſcunt, in Aeſtate metimus nonnullas fruges, & in Autumno colliguntur vuæ. Quater denuò ieiunamus, quia, vt veteres quoque anno quater ieiunabant quadrageſimam diem, & nos his temporibus tres dies ieiunamus. Dicuntur autem ieiunia quatuor temporum, vel ieiunia primitiarum vel ieiunia duplicia, quia fiunt tribus diebus, quibus ſolemus ieiunare in una ſeptimana. Sunt verò inſtituta vt dictum eſt, à Calixto Papa, & prima huiuſmodi ieiunia fiunt in Martio, in prima videlicet ſeptimana Quadrageſimæ, vt in nobis marceant vitia. Non enim omninò poſſunt extingui. In Aeſtate fiunt ſecunda, nimirum in ſeptimana Pentecoſtes, vt quoniam tunc venit ſpiritus ſanctus, & nos eſſe debeamus feruentes ſpiritu. Tertia ieiunia fiunt ante feſtum ſancti Michaelis, in tertia ſeptimana Septembris, quòd quemadmodum tunc arborum fructus colligantur, & nos quoque deceat Deo reddere bonorum operum fructus. Quarta poſtremò fiunt in ſeptimana ante Natale Domini ſcilicet in Decembri, quia ſicut tunc herbæ moriuntur: ita & nos oportet mori mundo: & renaſci Deo. In horum ieiuniorum quarta feria dici debent duæ lectiones tono ſiue voce nocturnali: vna ex veteri teſtamento, altera ex nouo, tono & voce communi ad ſignificationem eius, quòd qui ordinandi ſunt ſabbato ſequenti, oporteat vt ſint vtriuſque teſtamenti periti. Idem indicat mitra Epiſcopalis per duo illa cornua. Debet enim hic vtriuſque teſtamenti non eſſe ignarus, quo tanquàm duplici cornu poſſit ferire fidei inimicos atque hæreticos. 23. q. 1. c. Epiſcopus. Sexta ieiuniorum feria, vna duntaxat dici debet lectio, quòd author veteris & noui teſtamenti vnus & ſolus ſit Deus, atque ex veteri & nouo teſtamento vnum factum ſit Euangelium. Sabbato autem quatuor recitantur lectiones, antequàm celebrentur ordines, quarum prima pertinet ad populum, ſecunda ad eccleſiæ primates, tertia ad miniſtros, quarta ad omnes religioſos, Lectio Danielis ideò ſequitur de tribus pueris, quòd qui ſunt ordinandi, in fide debeant eſſe probati, ſicut illi fuerunt. Sunt autem hi circa tria potiſſimum inquirendi, circa naturam, vtrum videlicet ex legitimo matrimonio ſint procreati: circa literas, & circa vitam ac bonam conuerſationem. Notemus ergo hic, quòd Archipresbiter ordinandos prius debeat offerre Archidiacono: vnde hic etiam dicitur vicarius, quoniam in hoc vicem ſupplet ſacerdotum. Eorum enim eſſet hoc facere. Archidiaconi officium eſt eos examinare & ſcrutari in vita, in natura & honeſta conuerſatione, atque ita eos tradere in manus ſcholaſteris, cuius munus eſt periculum facere in literis. Sic itaque diligenter inquiſiti debent tradi in manus Epiſcopi. Poſt lectionem Danielis ſubiungitur cantus Benedicite. Sed quare ad lectionem Danielis non flectuntur genua, ſuprà dictum eſt. Epiſtola Pauli deinde legitur, ad quam genua non flectimus, quoniam ad nouum pertinet teſtamentum. Huic deinceps tractus ſubiúgitur cum graui cantu, quòd ordinati graues eſſe debeant & conſtantes, ne facili ſuperbiæ flatu afferantur. Obiter tamen animaduerte non permiſſum eſſe, vt eadem die bis aliquis ordinetur. Sed ſi neceſſe fuerit, poteſt ordinari ſabbato in diaconum, & dominica ſequenti in ſacerdotum, & poſteà in octauis Pentecoſtes poteſt conſecrari in Epiſcopum.

De

De tempore peregrinationis ac feſtis in eo contentis. *Cap.* 135.

AB hoc ergo ſabbato incipit tempus peregrinationis, quoniam ſumus quidem in itinere quo venitur ad patriam, ſed hoſtes & aduerſarios habemus anteq̃uà illic perueniamus, nimirũ carnem noſtram, mundum & diabolum. Legimus hoc tempore librum Regum, vbi bella nobis proponuntur & victoriæ, vt & nos contra hoſtes fortiter pugnemus, & adepti victoriam in cœlis tandem coronemur. Et notemus obiter apud authores tribus potiſſimum nominibus appellari Iudæos. Primo, quia vocantur recutiti, vnde Iſaias: Recutita, inquit, ſabbata, id eſt, Iudaica, quoniam reciſam verendorũ cutem habent. Appellantur etiã Paleſtini: vnde Ouidius: Terra Paleſtino ſeptima culta viro. Et communi nomine Iudæi ab Iuda filio Iacob, qui vnus fuit ex duodecim Patriarchis. Quantumuis enim duodecim fuerint tribus, quæ a duodecim filijs Iacob deſcenderunt, a Iuda tamen Iudæi ideo ſunt appellati, quòd de regnõ Iudæ hoc pacto propheranerat Iacob: Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de fœmoribus eius, donec veniat qui promiſſus eſt. De tribu autem Iuda venit Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Notemus prætereà, quòd aliquæ ſint octauæ deuotionis, vt ſancti Nicolai, & ſanctæ Mariæ Magdalenæ, qui octauas non habent, ſed quoniam ſunt quarundam Eccleſiarum patroni, ideo eis fiunt octauæ. Sunt & octauæ venerationis, vt in magnis ſolennitatibus, & significationis, vt Petri & Pauli quæ ſecundã ſignificant ſtolam quam habituri ſunt, videlicet corporis glorificationem. Paulus hiſtoriographus diaconus Romanæ curiæ monachus Caſſinenſis, cũ die quodã Paſchalem cæreum cõſecraret, fauces eius raucæ factę ſunt, quum prius eſſet ſatis vocalis. Vt ergo vox ei reſtitueretur, in honorẽ ſancti Ioannis hymnum hunc compoſuit: Vt queant laxis, &c. Vnde in principio petit vocis reſtitutionẽ, ſicut reſtituta eſt Zachariæ merito ſancti Ioannis. De quo quidẽ diceemus, ſi primo feſtum Geruaſij ac Prothaſij breuiter expoſuerimus. Et quidem hoc vnum hic dicimus, ꝙ in eorum officio cantatur: Loquetur Dominus pacem in plebẽ ſuam. Nec hoc ſanè ſine cauſa tum temporis dicitur, quòd in horum feſto reformata fuerit concordia inter Longobardos & Romanum Imperium. Cætera de illis hiſtoria plenè perſtringit.

Feſtum Geruaſii ac Prothaſii.

De natiuitate ſancti Ioannis. *Cap.* 136.

VIdeamus igitur modò de ipſius ſancti Ioannis Natiuitate, & primo quamobrem Natiuitas eius celebretur cum in peccatis fuerit conceptus. Nullius enim conceptio facta in amplexu maris & fœminæ, poteſt eſſe ſine peccato. Quidam enim ſunt ſine patre & matre, vt Adamus: Alij ex patre ſine matre, cuiuſmodi fuit Eua: Alij verò ex patre & matre, quod eſt frequentius, vt Abelus: Alij tandẽ ex matre ſunt ſine patre, qualis eſt Chriſtus. Vnde in perſona illius dictum eſt: Ego ſum vermis & non homo, hoc eſt, ſecundum legem vermium natus, non autẽ hominum. Sed animaduertatur hic hominem prius, vt ita dixerio, ſeminari, ac poſteà in vulua concipi, ibique carnem formari. Verum poſt quadraginta & ſex dies creari animam, & corpori infundi, ſecundũ Theologos, quibus magis credendum eſt, quàm phyſicis. Celebratur ergo huius natiuitas ſecunda, quando nimirũ primo exit in lucem. Nam prima eſt, quãdo ipſa anima corpori infunditur. Secũda verò quum prodit in lucem. Quare iuxta ſecundam, ſine peccato fuit conceptus. Sanctificatus enim fuit in vtero quemadmodũ Hieremias, in cuius prophetia hoc ita continetur: Antequã exires de vulua ſanctificaui te, &c. Quod quidem in huius figurã fortaſſe dictũ fuit. Sed de quo genere ſanctificationis hoc iſthic dicatur Deus nouit. Sunt qui putent de ſanctificatione originali dictũ fuiſſe, idq; hoc pacto probare conantur, ꝙ videlicet Spiritus ſanctus puerum repleuerit, atque adeò vt ex iſtiuſmodi Spiritus ſancti repletione, & repleta fuerit mater. Atqui ſi eſſet in originali, foret vtiq; & in mortali. Ergo neq; puer ſancto Spiritu eſſet repletus, neque eius mater. Nec verò refert, ꝙ & mali quàm plurimi prophetarunt vt Cayphas & Balaam, & quòd aſina etiam locuta ſit. Verum contra videtur, quod ei peccatum iſtud originale remiſſum non fuerit. Dixit enim Ioannes

Luc. 1.

Matt. 3.

Ioannes ad Chriſtum: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me baptizari. Ex quo intelligitur ipſum voluiſſe ablui a peccato originali. Sed intelligendum planè eſt ipſum hoc dixiſſe in perſona Eccleſiæ, in qua etiam opinione gloſſa eſt peruulgata.

De vigilia Sancti Ioannis. Cap. 137.

FEſtum ſancti Ioannis habet vigiliam, hoc eſt, eius feſti dies præcedens dicitur vigilia vel eius loco ieiunium, quòd vice vigiliarum eſt inſtitutum. Fuit enim moris apud veteres, vt in feſtiuitatibus viri cum vxoribus & filiabus ſuis ad Eccleſiam conuenirent, atque illhic cum lumine & candelis vigilarent. Sed quoniam in his vigilijs crebrò cõtingebat vt puellæ vitiarentur, ac malitioſi oportunitatem haberent, quo flagitia ſua commodè perficerent, ideò factum eſt, vt vigiliæ mutarentur in ieiunia. Vnde etiam nunc antiquitatis nomen retinuit. Vocatur enim vigilia. Celebratur autem natiuitas Ioannis, tum propter hiſtoriam (habet enim Euangeliũ: Et multi in natiuitate eius gaudebũt, quod obſeruant Chriſtiani & Pagani) tum propter allegoriam & myſteriũ. Per Ioannem enim ſignificatur ortus gratiæ, ex quo quidem fit vt tum magis ſolennizemus propter myſterium quam propter ipſam perſonam. Credimus autem, quòd hic in vtero ſanctificatus eſt, ſicut Hieremias, vnde eo die de Hieremia legitur. Sed quo genere ſanctificationis nec ſatis liquet, nec legimus. Plerique tamen affirmant ipſum ab omni peccato fuiſſe mundatum. Saluator autem attulit nobis ortum gratiæ. Hunc Ioannes præceſſit annunciatione, natiuitate, prædicatione, paſſione, & ad inferos deſceñſione. Officium eius partim conſtat ex veteri teſtamento, partim ex nouo, quoniam ipſe fuit finis veteris & initium noui. Fuit nanque quaſi lapis angularis, hoc eſt, nouum & vetus coniungens teſtamentum. Quòd autem hoc feſto ieiunamus, totum illud natum eſt ex ſympathia quadam & compaſſione qua ei compatimur, quòd ieiunauerit in deſerto, atque iſthic vitam egerit admodum acerbam. Solent porrò hoc tempore ex veteri conſuetudine mortuorum animalium oſſa comburi, quòd huiuſmodi habet originem. Sunt enim animalia, quæ dracones appellamus, vnde in Pſalmo: Laudate Dominum de terra dracones, nos thracones vt quidã mendoſe legunt, ſcilicet terræ meatus. Hæc inquam, animalia in aere volant, in aquis natant, in terra ambulãt. Sed quando in aere ad libidinem cõcitantur, (quod ferè fit) ſæpè ipſum ſperma vel in puteos, vel in aquas fluuiales eijciũt ex quo lethalis ſequitur annus. Aduerſus hæc ergo huiuſmodi inuentum eſt remedium vt videlicet rogus ex oſſibus conſtrueretur, & ita fumus huiuſmodi animalia fugaret. Et quia iſtud maximè hoc tẽpore fiebat, idem etiam modò ab omnibus obſeruatur. Eſt & alia cauſa quamobrem oſſa animaliũ comburantur, quòd oſſa ſancti Ioannis in ciuitate Sebaſtæ ab Ethnicis combuſta fuere. Conſuetum item eſt hac vigilia ardentes deferri faculas, quòd Ioannes fuerit ardens lucerna, & qui vias Domini præparauerit. Sed quod etiam rota vertatur, hinc eſſe putant, quia in eum circulum tunc ſol deſcenderit vltra quem progredi nequit, a quo cogitur paulatim deſcendere, quemadmodũ vulgi rumor de beato Ioanne Chriſto aduenientе ad ſummum peruenit, quum Chriſtus putabatur, poſteaque deſcendit ac fuit diminutus, vt vel ipſe de ſe teſtis eſt: Me inquiens, oportet minui, illum autem creſcere. Quod quidem propterea dictum eſſe nonnulli arbitrantur, quòd tum dies incipiant minui & decreſcere, & in Chriſti natiuitate creſcere. Verumenimuero quia aliquando dies ante feſtum ſancti Ioannis decreſcant, & ante natale Domini creſcant, intelligendũ eſt iſtud de natiuitate in matre, quando ſcilicet vterque conceptus eſt. Conceptus enim eſt Ioannes diebus decreſcentibus, vt in Septembri, & Ieſus creſcentibus, vt in Aprili. Proindè miſſa huius diei officiũ petit partim ex veteri, partim etiã ex nouo teſtamẽto, cum in eo quædam ſint teſtamenti noui, quædam veteris. Nam lex & prophetę fuerunt vſque ad Ioannem, ita vt hic fuerit tanquã in medio conſtitutus veteris & noui teſtamẽti. Poſteà tamen circuncisus eſt Chriſtus. Eodem verò die & Ioannes Euangeliſta in foſſam deſcendit, ſed quia propter natiuitatem beati Ioannis Baptiſtæ, eius feſtiuitas plenè venerari non poſſet translata eſt ad natale Domini.

Quare quum neque ibi propter feſtum ſancti Stephani vigiliā habere potuerit, hinc eſſe dicimus, quod hoc die duplex miſſa canatur, altera quidē de vigilia Euangeliſtæ, nimirum: Iuſtus vt palma florebit: altera verò de vigilia Baptiſtæ. Quanquā dicere poſſimus vigiliam Ioānis Baptiſtæ plenum habere & abſolutum officium. Ex quo ſanè fieret, vt illo die non celebraretur vigilia ſancti Ioannis Euangeliſtæ.

De feſto apoſtolorum Petri & Pauli. Cap. 138.

HVc vſque de natiuitate ſancti Ioannis eiusq. vigilia actum eſt, ſequitur deinceps feſtiuitas duorū Apoſtolorum, Petri videlicet & Pauli. De his magna eſt controuerſia, vtrum eodem die paſſi ſint. Henricus enim Solitarius velle videtur eodem die eos, anno tamen reuoluto, paſſos eſſe. Sed Pelagius Papa, atque alij ſancti patres qui de illis ſcripſerunt in Decretis, volunt illos eodem die eademq; hora ſub peſſimo illo Imperatore Nerone fuiſſe paſſos. Alioqui enim falſæ eſſent hiſtoriæ de illis proditæ. Sed tamen in diuerſis locis paſſi ſunt, & diuerſis pœnis. Petrus enim cruci fuit affixus: Paulus verò obtruncatus, quæ pœna videbatur eſſe honeſtior. Nam ciuis erat Romanus, vt habetur in actibus Apoſtolorum. Poſteà verò eorum corpora fuere eodem loco eodemq; ſepulchro poſita, vbi multo tempore ſimul permanſerunt. Sed ad fidem Chriſtianam conuerſo Imperatore Romano, & Chriſtiana religione magis ac magis creſcente, vtriq; Apoſtolo ſuam peculiarem ædificauerūt Eccleſiam & cum vellent corpora ſeparare, dubitarentq; quænam oſſa Petri, & quæ Pauli eſſent, illis orantibus ieiunio peracto, reſponſum eſt cœlitus, maiora eſſe oſſa prædicatoris, minora verò piſcatoris. Atque ita ſanè ſeorſim a ſeſe mutuò oſſa fuere ſeparata, & in ſuis Eccleſijs poſita. Quanquā verò horum feſta eodem die celebranda occurrant, beatus tamen Gregorius inſtituit, vt feſtum Petri ipſo die tantum celebraretur. Maior enim fuerat ſanctitate, & Romæ primas tenuerat, ſequenti verò die coleretur feſtum Pauli. Ipſo tamen die Petri dicitur in miſſa oratio ſiue, vt vocant, collecta, illis duobus communis. Poteſt ergo hi miſſa inchoari vel de ſancto Petro, vel per huiuſmodi introitum: Terribilis eſt locus iſte. Quia eo die Eccleſia Petri fuit dedicata. Quæritur autem hic de Lino an Papa fuerit, atque itidem de Cleto. Sed reſponſum eſt, & negatū, eosq; fuiſſe diſcipulos Petri, ac eius vicem in his duntaxat ſuppleuiſſe, quæ ad actiuam pertinebant vitam, vnum videlicet intra muros, alterum, verò extra: Sed Petrus vacabat orationi, vnde etiam nūc Romæ præter Papam & alius quiſpiam Epiſcopus eſt. Conſiderandum porrò eſt interdum inueniri Paulum Petro eſſe minorem, & quandoque etiam maiorem vel inter ſeſe eos eſſe æquales. Sed iſtiuſmodi cōtrouerſia hoc modo diſſolui poteſt: Fuit enim Paulus minor Petro, videlicet dignitate, quòd hic fuerit princeps Apoſtolorum. Verum eodem maior fuit prædicatione, & æqualis & par vitæ ſanctimonia. Horum itaq; feſtum tria habet præcipua, ieiunium, octauas & ſolennitatē. Ieiunium quidem, quia ſi cum eis regnare optemus, oportet nos etiam cum ijs compati. In ſolennitate verò propter eorum glorificationem gaudemus. In octauis denique ob illorum futuram beatitudinem in corpore & anima, cuius certi ſumus, lætamur.

De diuiſione apoſtolorum. Cap. 139.

DE feſto diuiſionis Apoſtolorum magnæ authoritatis ſcriptores varij diſſentiunt. Quidam enim volunt diuiſionem hanc intelligendam eſſe quaſi quæ Hieroſolymæ poſt duodecim annos facta eſſet, quum videlicet Apoſtoli partiti ac ſeparati fuerint ad concionandū Ethnicis. Nonnulli verò putant feſtum hoc eſſe accipiendum de diuiſione Petri & Pauli, illa videlicet, de qua ſuperius mentio facta eſt. Illam enim tali die factam fuiſſe arbitrantur, quod vtrique bene fieri potuit. Dicitur autem hoc die magna illa Apoſtolorū Sequentia, cuius initium eſt huiuſmodi: Cœli enarrant, & Euangelium Aſcenſionis, ſed non integrum, vt quòd ibi incipit: Et Dominus quidē Ieſus poſtquā loquutus eſt. Ad cuius extremæ partis probationem nonnulli hic mentionem faciūt de duobus Diſcipulis Petri, qui quum ad prędicādum miſſi

miſſi eſſent, & circiter viginti dies iter ingreſſi, alter eorum mortuus eſt, & alter ad Petrum red: jt. Hunc aiunt fuiſſe beatum Maternum. Sed Petrus ei tradidit baculum ſuū, ac ipſum remiſit, præcipiens vt ad corpus ſocij ſui adiret, & illud ſuo baculo tangeret. Quod quidem cum hic feciſſet, è veſtigio alter reuixit ad tactum baculi, qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus. Et ſic verum eſſe completum eſt, quod dixerat Dominus: Et maiora horum facietis.
Ioan. 14. Dominus enim quatriduanum ſuſcitauit Lazarū, quod ſanè oppido quàm magnum fuit, ſed magis quod ad tactum baculi Petri reuixit ille, qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus.

De feſto ſancti Iacobi. *Cap.* 140.

Feſtum hoc Iacobi eſt maioris, fratris Ioannis Euāgeliſtæ, & filij Zebedæi: Huius corpus quieſcit in Compoſtella, quæ Hiſpaniæ pars eſt. Miſſus enim fuit vt Hiſpanis verbum Dei concionaretur. Sed propter malitiam & duritiam principum extrà vnum ad fidem Chriſti neminem conuertere potuit. Quod quum videret vir ſanctus Hieroſolymam redijt, vt conſpiceret an illi, quos iſthic, reliquerat, etiamnum ſatis eſſent in Chriſti fide confirmati, & inuenit multos in ea errantes, imò qui iam ferè omnino eam deſeruerant, propter Hermoginem & Philætum, qui magicis artibus quaſi miracula faciebant, quibus homines miſerè decipiebant. Verum hos magos aggrediens Apoſtolus ad fidem conuertit, populumq; ad cultum Dei reduxit. Deinde verò quum ad Herodem duceretur, in via paraliticum quendam ſanauit, & qui ipſum ducebat ad fidem conuertit, ac baptizauit. Tandem ab ipſo Herode fuit obtruncatus. Tum magi illi, qui iam eius facti erāt diſcipuli, cum alijs tribus eiuſdem diſcipulis cum corpore in nauim aſcenderunt, & ſeſe ſine rectore mari cōmiſerunt, vt ei diuina prouidentia ſepulturæ locum tribueret. Tandem nauis illa Hiſpaniæ applicuit, ad regnum Lupæ. Erat autem tum temporis regina quędam in Hiſpania Iſtoq nomine, cuius vita & mores nomini planè conueniebant. Ad hanc ergo reginam diſcipuli aliqui exierunt, & illi dixerunt hoc pacto: Dominus Ieſus Chriſtus miſit ad vos corpus ſui diſcipuli, vt quod recuſaſtis viuum, ſaltem mortuum recipiatis. Ac narrauit illi totum iſtud miraculum, quo pacto illuc appuliſſent. Quod quum audijſſet Lupa miſit eos ad crudeliſſimum quendam virum qui eos in carcerē detruſit. Sed quum hic pranderet, angelus Domini eos è carcere eduxit, qui ciuitatem exeuntes velut peregrini, populo vidente ac nemine impediente, ad ſuos redierunt ſocios. Abſoluto prandio Tyrannus ille ad ſe captiuos adduci iuſſit. Sed quum veniſſent ad carcerem qui illuc miſſi erant, inuenerunt carcerem apertum, nec in eo captiuos, quod Domino ſuo retulerunt, qui ita percitus ex templo famulis pręcepit, vt eos inſequerentur. Verum quum hi a ciuibus paſſim duos tales viros ſibi viſos fuiſſe, & pontem ciuitatis tranſijſſe intellexiſſent, & ad eos impetu quodam cucurriſſent, pons fractus eſt, & in aqua ſubmerſi ſunt. Quod quidem ſimul atque audiuiſſet princeps, & ſibi & ſuis timens, motus pœnitentia, alios miſit, qui ſanctos illos viros rogaret, vt ad ſe ſecuri redirent, promittentes quodcunq; eis placeret ſe facturum. Illi autem redierunt, & populum ciuitatis ad fidem Chriſti conuerterunt. Quod factū Lupa regina ſummopere doluit, & redeuntibus ad ſe diſcipulis non auſa apertè eis nocere, fraudem verbis diſſimulans ait: Accipite boues quos habeo, & plauſtro eos iungite, & quò placuerit corpus Domini veſtri abducite. Dicebat autem iſtud animo planè maleuolo. Nouerat enim boues eſſe indomitos ac fieri non poſſe, vt vel iungerentur, vel currui applicarentur. aut certè ſi poſſet, vt currerent nunc horſum, nunc illorſum, atque eos ita diſſiparent & occiderēt ac corpus ipſum caderet. Sed nulla eſt ſapientia aduerſus Dominum. Diſcipuli enim poſteaquā crucis ſignum fecerunt, ſtatim boues manſueti velut agni facti ſunt, nec hominis contrectationem veriti. Hi ergo Apoſtoli corpus in grandi ſaxo poſuerunt, quod ita ſe corpori apium reddidit, quaſi humana opera ad id fuiſſet confectum, ſepulchrumq; corpori præbuit. Quod quum ita ſimul cum corpore currui impoſuiſſent, boues ſine aliquo rectore recta ad palatium Lupæ currum aduexerunt, nec quieuerūt, donec ad ipſius palatij

palatij medium peruenerunt. Quare ſtupefacta regina, & tanto miraculo exterrita, ad fidem conuerſa eſt & ex ſuo palatio ſancto dicauit Eccleſiam, omniaq; ornamenta, quæ poſſidebat iſthic ad cultum Eccleſiæ cõſecrauit, ac fœliciſſima tandem morte obijt: colitur autem feſtum beati Iacobi octauo Calendas Auguſti, nõ quòd tunc obierit (paſſus enim eſt circa Paſcha, vt liquidò in huius diei Epiſtola conſtat: Miſit Herodes rex, &c.) Sed quòd hoc die ei ſit dedicata Eccleſia in Compoſtella. Nec verò habet ieiuniũ inſtitutionis feſtũ hoc, ea ratione, qua ſuprà oſtenſum eſt.

De feſto Petri ad vincula. *Cap.* 141.

THeoſebia vxor Theodoſij Imperatoris, quum per Alexandriam proficiſceretur Hieroſolymam, incidit in eius regionis homines, qui tum temporis feſtum in honorem Auguſti Cæſaris colebant de triumpho habito aduerſus Cleopatram & Marcum Antonium. Quod quum animaduertiſſet Theoſebia ęgerrimè tulit tantum honorem exhiberi Ethnico homini & damnato. Cum autem veniſſet Hieroſolymam datæ ſunt ei cuiuſdam beneficio cathenæ, quibus ſub Herode ligatus fuit Petrus: Tandem verò Romam rediens ſuper eo, qđ in Alexandria viderat, ſummũ conſuluit Pontificem, eique oſtendit cathenas, quas Hieroſolymę dono acceperat. Iuſſit item Papa illas adferri cathenas, quibus ſub Nerone ligatus fuerat Petrus, quæ ſimul atque tangerent alias, ita fuerunt coniunctæ atque implicatæ, ac ſi ſemper eædem fuiſſent. Quo quidem viſo, Theoſebia iuſſit conſilio Pontificis ædificare Eccleſiam in honorẽ beati Petri, & in ea cathenas illas collocauit. Dedicatio autem eiuſmodi facta eſt Calendis Auguſti, ſtatuitq; pontifex, vt quod indiſcreta, & inepta hominum voluntas hucuſque feciſſet Principi Romano modò idem Chriſtianorum pietas in vniuerſo orbe ſemper faceret Principi Apoſtolorum Petro. Atq; ad eum ſanè modum ſolennitas Petri extinxit ſolennitatem Auguſti.

De feſto Machabæorum. *Cap.* 142.

HIc animaduertendum eſt Machabæos hos non illos eſſe ex quibus vnus fuit Iudas Machabæus, ſed qui fuerunt filij Fœlicitatis, vt quibuſdam placet. Alij affirmant fœlicitatem matrem fuiſſe aliorum ſeptem fratrum, qui Chriſti nomine paſſi ſunt & quorum nomina ignorat Eccleſia. Hanc fœlicitatem vocat beatus Gregorius pluſquã martyrẽ, ꝙ ſepties paſſa ſit in ſeptem filijs, & octauo tandem in proprio corpore. Certè illa fœlicitas cuius hi ſunt liberi, quorum feſtum hic agitur, duplex ſuſtinuit martyrium, vidit enim filios diuerſa pati tormenta, & deinde ipſa martyrium ſuſtinuit. Erant enim eius ſeptem filij, tametſi nõ hos fuiſſe quidam putent. Meminit autem eorum feſtum Eccleſia tam orientalis, quàm occidentalis, quanquam nullius ſancti veteris teſtamenti præter hos (ſi ita ſint) contra multorum habeat feſta, Verum hos vtraq; colit Eccleſia, quòd propter legis obſeruationem paſſi ſint, quum carnem porcinam comedere recuſarent. Eſt rurſus alia ratio quoniam numero ſeptem fuerunt. Atqui ſeptenarius numerus, vt eſt præter cæteros plenus & perfectus, ita numerum exprimit vniuerſitatis. Quare in his ſeptem ſignificantur omnes martyres, tam veteris quàm noui teſtamenti. Atque exhibentur martyribus noui teſtamenti in exemplum, vt quem admodum illo pro ſua lege paſſi ſunt, ita & nos vel mortis periculum pro noſtra adire non horreamus, ſi neceſſe fuerit. Sanè ergo huiuſmodi feſtum magis celebratur gratia eorũ qui ſignificantur, quàm qui ſignificant.

De inuentione ſancti Stephani. *Cap.* 143.

SEquitur dicendum de feſto beati Stephani, idque de ipſius inuentione. Verumenimuerò cõſiderandũ eſt eius inuentionẽ fuiſſe factam eo die, quo eiuſdẽ celebratur paſſio, & contrà. Mutatio tamen hæc facta fuit duabus de cauſis. Prior eſt, quia Chriſtus natus eſt in terra, vt homines naſcerentur in cœlo. Cum ergo beatus Stephanus fuerit protomartyr, & martyrium ſanctorum ſit eorundem natiuitas

in cœlis, meritò poſt natalem Domini colitur natiuitas protomartyris Stephani. Vnde illud vulgò protritum: Heri natus eſt Chriſtus in terris, hodie Stephanus naſcetur in cœlis. Poſterior ratio eſt, quia ad eius inuentionem cum maxima hominum multitudo cõueniſſet, qui miracula quæ quãplurima in inuentione Deus fecit, videbant, maiori cultu annuatim illum diem celebrauerunt, quam vel diem ipſius paſſionis. Statuerunt ergo ſancti patres, vt feſtum paſſionis transferretur ad hunc diem inuentionis, & contra feſtum inuentionis, ad feſtum paſſionis, quia hoc dignius eſt, vt ideo maiori cultu diem illum annuatim celebraret & populus diem illum qui Natale Domini ſequitur, feruentiori cultu colebat in Auguſto. Animaduertamus hic obiter, ſi feſtum alicuius martyris & cõfeſſoris concurrant ſi illuſtrior ſit confeſſor & plenum habeat officium: collectam ſiue orationem eius eſſe præponendam, & in altera ſolummodò alterius faciendam mentionem ſiue commemorationem.

Feſtum hoc inſtituit Caliſtus tertius ita vt hinc dicere ſit neceſſariũ caput hoc nõ eſſe huius authoris, ſed a ſcriptore quopiam fuiſſe poſteà adiectum. Sed quũ in eo oïa, quibus vſus ſum, exẽplaria cõſtanter conueniant, temere hic omittendũ eſſe non putamus.

De feſto beati Sixti & Transfiguratione Domini. Cap. 144.

POſt hæc ordine dicendum eſſet de feſto beati Sixti, ſed quia eius paſſio manifeſta ſatis & nota omnibus eſt, ad alia tranſeamus. Hoc ipſo die feſtum fit de Transfiguratione Domini. Non quòd tali die Transfiguratio facta ſit, ſed ꝙ tunc temporis ab ijs, qui ſecum fuerant in monte, primo manifeſtata & publicata fuerit. Præceperat enim Dominus, ne cuiquã dicerent, donec a mortuis reſurrexiſſet. Illi autem vſque in hanc diem tacuerunt. Enimuerò ſanè transfiguratione hanc certò conſtat factam fuiſſe ſub finem Hyemis & circa principium Veris, quum videlicet de illa legitur Euangeliũ. Et notemus quidem Chriſti ſanguinẽ eadem hac die confici ex nouo vino, ſi inueniri poſſit, aut aliquantulum ex matura uua in calicem expreſſa, & quòd racemi benedicatur, indeq; homines communicent. Quare autem hoc fiat, hæc eſt ratio: Quia ipſo die cœnæ dixit Dominus Ieſus Apoſtolis & alijs qui cum illo cœnabant: Amen dico uobis, poſt hac non bibam de hoc genimine uitis, donec bibam illud nouum, in regno patris mei. Quoniã ergo tum dixerit nouũ, & Transfiguratio Domini pertineat ad illum habitum, quem natus eſt poſt reſurrectionem, ideo quæritur hoc feſto vinum nouum.

De ſancto Laurentio. Cap. 145.

NVnc de feſto beati Laurentij breuiter eſt dicendum: Beatus Sixtus cuius paulo ante mentionẽ fecimus, in Hiſpaniam profectus, inde ſecum duos iuuenes, uidelicet Laurentium & Vincentium eius cognatũ adduxit Romã. Horum alter Laurentius nimirum cum eo manſit Romæ, ac grauiſſima perpeſſus eſt tormenta, quemadmodũ ſatis copioſè tradit ipſius hiſtoria. Cognatus uerò eius Vincentius reuerſus eſt in Hiſpaniam, vitamq; ibi glorioſo finijt martyrio. Hoc autem feſtum tria habet præcipuè, cuiuſmodi habere ſolent magnæ ſolennitates nempè ieiuniũ, ipſius diei ſolennitatẽ & octauas. In tribus enim potiſſimum ſanctus hic habet priuilegium. In ieiunio quidem primum ꝙ ſolus inter martyres habeat ieiuniũ, vtpote inſtitutionis. Alterum uerò in octauis, quoniam hic duntaxat & beatus Stephanus octauas habent inter martyres: beatus uerò Martinus inter confeſſores, ut dicetur poſteà ubi de ipſius feſto agemus. Poſtremũ eius priuilegium quod habet, conſiſtit in regreſſibus antiphonarum, ueluti habet beatus Paulus. Sed ille habet propter ſupremam pœnam martyrij, hic ob excellentiã prędicationis. Tria autem ſunt in ſacroſancta Eccleſia priuilegia: Baptiſmus uidelicet, prædicatio, & martyrium, uerum Laurentius priuilegiũ obtinet martyrij. Nã quamlibet multi alij æquè grauia ſubſtinuerunt tormenta, ut beatus Vincentius & Georgius, & forſitan etiam maiora ac plura, non tamen iſta uniuerſa obſeruat Eccleſia, quæ de illorum tormentis feruntur. Vel etiam propter loci dignitatem eo gaudet præ cæteris priuilegio, quòd Romæ paſſus ſit.

De aſſumptione beatæ Mariæ virginis. Cap. 146.

AGendũ deinceps eſt de Aſſumptione beatæ Mariæ. In primis tamen ſcire oportet, ꝙ ſanctorum tranſitus multis appellatur modis. Dicitur enim

exitus,

exitus,tranſitus, obitus,natale, natiuitas, natalitiū,dormitio,depoſitio,quemadmodum eſt Ioannis Euãgeliſtæ,paſſio,& aſſumptio. Sed hoc nomen quaſi per autonomaſiam ſolummodò de beata Maria dicitur. Verum eſſe beatam Mariam, quod ad animam eius attinet, aſſumptam fuiſſe certò nouimus: an verò corpus illius poſteà etiã aſſumptum fuerit profectò incertum eſt. Piè tamen credimus ipſam integrè fuiſſe aſſumptam,ſed prius anima,ac deinde corpore. Nihilominus tamen mulier quædam religioſiſſima appellata Eliſabeth,quę etiã nunc in viuis eſt,habitatq; in finibus Saxoniæ, ait ſibi eſſe reuelatum, quod circiter dies quadraginta aſſumptum fuerit corpus poſt aſſumptionē animę. De qua re opuſculum quoddam compoſuit, ſed non eſt in Romana Eccleſia comprobatum. Quęritur autem quamobrem illo die cantetur Euangelium de beata Maria Magdalena & Martha? Ad cuius rei euidentiorem declarationem ſciendū eſt, quandoq; Euangelium legi in Eccleſia tot rationibus, quot a nobis ante ſatis expoſitum eſt. Fit nanque vt interdum legatur Euangeliũ propter rem ipſam quam cõtinet, cuiuſmodi eſt de Trinitate: interdum verò propter rei partem aliquam, vt eſt Liber generationis, quod ob vltimum verſiculum quo Chriſti fit mentio, recitatur. Legitur & aliquando propter totum, quale iſtud profectò eſt, quòd in circumciſione dici cõſuetum eſt: Poſtquã conſummati ſunt dies octo, &c. Si nonnunquã propter tempus, vt in prima die Quadrageſimę, ac propter ieiunium: nonnunquã propter lętanias, cuiuſmodi iſtud eſt Euangelium, quod oui, piſcis, ac panis mentionem facit. Nõnunquã denique cauſa loci, veluti hoc quod in Septuageſima legitur: Exijt homo qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuũ, &c. Dicitur autem homo hic fuiſſe beatus Paulus, qui ſeminauit ſemen, id eſt, verbũ Dei. Atque ideò illo die recitatur collecta de ſancto Paulo, ſub cuius finē habetur: Doctoris gentium, &c. Eo nanque die D. Papa in beati Pauli Eccleſia ſactũ celebrat. Poſtremò Euangelium aliquando verò iuxta hiſtoriam, vt in circumciſione, aliquãdo verò iuxta ſuam allegoriam, quemadmodũ hoc eſt, quod in aſſumptione Mariæ virginis de Maria Magdalena ac Martha legitur.

Quod ergo hic iſtiuſmodi legatur Euangelium, indicat vtranq; vitam, & contemplatiuam & actiuã in vna Maria virgine fuiſſe. Ipſa enim fuit Magdalenæ, hoc eſt, quæ circa vitam contemplatiuam verſabatur. Ipſa fuit Martha, id eſt, quę circa actiuam vitam totà etiam fuit occupata, quemadmodum ex multis locis liquidò probari poteſt. Nam & in contemplatiua ipſam ſedulò verſatam fuiſſe vel hæc verba ſatis declarant: Maria autem cõſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo. Habet autē feſtum hoc ieiunium atque octauas præter cætera Mariæ feſta, quum & nullum eius ſit maius aut celebrius: quemadmodum de quolibet etiam alio ſancto cenſendum eſt, vtpote cuius tranſitus ſolennior ſit, quàm eiuſdem feſtum aliud. Ab hoc tamen excipitur feſtum Ioannis Baptiſtæ, quippè quòd eius natiuitas longè maior ſit, quàm paſſio, idque ob eiuſdem ſignificatum atq; annunciationem. Notemus verò hic quinque eſſe feſta Mariæ virginis authentica ac comprobata, quorum primũ eſt Natiuitas. Feſtum enim conceptionis aliqui interdum celebrarunt, [redacted]. Alterum verò eſt Parientis, hoc eſt, in Natali Domini. Sed quoniã tum & filij feſtum agitur, quod plenum exigit officium, nullam eius ſeruamus ſolennitatem vſque in octauas. Tum enim omnia reſponſoria de beata Maria cantantur cum prima eius diei miſſa, cuius introitus eſt: Vultum tuum. Miſſa autem ſecunda de puero eſt. Tertium feſtũ Mariæ eſt Purificationis, & quartũ Mariæ ad martyres, quod modò feſtum omniũ ſanctorum appellatum eſt. Denique quintũ eſt Aſſumptionis, cuius gratia hæc omnia tradimus. Præterea & illud hic animaduertere operęprecium eſt nempè quatuor in vniuerſum eſſe de beata Maria Euãgelia, quorũ vnum eſt: Miſſus eſt Gabriel, tametſi quidem non niſi in aduentu & in eius annunciatione vſurpetur: alterum, Extollens vocem quędam mulier: tertium, Exurgens autem Maria in diebus illis abijt in montana cum feſtinatione, &c. Ac quartum tandem, Stabat iuxta crucem. Atque hæc quidem tria poſtrema eiuſmodi ſunt, vt quotieſcũq; peculiatis

Luc. 2.

Vide cõcilii Baſilië ſe, etc. Firmiſ ſimè de cõſec. diſt. 4.

liaris miſſa de ipſa celebratur, cani aut legi poſſint. Meminerimus interim feſtũ Annunciationis non tam Mariæ eſſe, quam Domini, imò potius huius, quàm illius, vt hic ſint, ꝙ eadem habeatur præfatio in Natali Domini, quæ in eiuſdem Annunciatione. In hoc itaque Aſſumptionis feſto pſalmi atq; alia quæ generatim dici conſueuerunt in dedicatione Eccleſiæ, ſpeciatim de beata Maria cantantur. Vt enim Eccleſia mater eſt omnium ſanctorum, nomenq; tenet virginitatis, videlicet mentis ac fidei, quæ corporis præfertur virginitati, ſponſa Chriſti dicta, vnde illud: Deſpondi vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto: Sic profectò beata Maria dicta & virgo eſt, & ſanctiſſima ſanctorum. Recitantur autem lectiones ex cantico amoris, nempè: Oſculetur me oſculo oris ſui. Vnde & reſponſoria atque antiphonæ petuntur. Illud quoq; diligenter obſeruandum eſt, nimirum hoc tempore legi oportere libros Salomonis, primo quidem parabolas, idque ab initio Augusti, deinde Eccleſiaſten, ac tandem etiam canticum amoris: cuius dimidium in [redacted] bea- [redacted] ſticus, quinto [redacted] nique liber Philonis, ſcilicet ſapientiæ, qui appellatus eſt Salomonis, quòd ſententias contineat Salomonis: Philonis autem, ꝙ ille eas in librum redegerit. Nec verò conuenit vt ipſo die Aſſumptionis ſermo hic Hieronymi in Eccleſia legatur, ſed in cap. vtique, ad quòd nimirum propriè compoſitus videri poteſt. Ad poſtremum ergo hic animaduertere, quod paulo ante dictũ eſt, virginitate videlicet mentis præualere integritati corporis. Quod enim hoc verum ſit facilè ex verbis beatæ Mariæ conſtare poteſt. Ait nanque h c modo: Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Non inquit, virginitatem, ſed humilitatem, hoc eſt, fidem & puritatem mentis. Atq; hæc de feſto Aſſumptionis dicta ſufficiant.

2. cor. 9.

De decollatione ſancti Ioannis. *Cap.* 147.

VT modò decollationem Baptiſtæ aggrediamur, præcipuè illud cognoſcendũ eſt, ipſum tempore Paſchali fuiſſe decollatum & corpus quidem a diſcipulis ſuis Sebaſtæ ſepultum, caput verò minimè. Quid autem de capite eius poſteà actum ſit, & quemadmodũ in Aquitaniam venerit, dicetur alibi. Mouetur hic quæſtio, quum truncus in alio loco, atque in alio caput fuerit ſepultum, in vtro illorum dicatur Ioannes ſepultus? Sed huic controuerſię ex ſupradictis dari poteſt ſolutio. Pergamus ergo. In eo loco vbi corpus erat ſitum multa indies Deus & maxima operabatur miracula, ita vt iſthuc magna Chriſtianorũ turba confluebat. Quod ſanè cum Ethnici vidiſſent, moleſtè admodum tulerunt, & quoniam hoc tempore imperabat Iulianus apoſtata maximus Eccleſiæ perſecutor, in dedecus Chriſtianorũ ſancti Ioannis Mauſolęum deſtruxerunt, & oſſa eius per agros ſparſerunt. Sed quum & illuc Chriſtiani venirent, nec miracula ceſſarent, rurſus Ethnici oſſa collegerunt & combuſſerunt. Verum digitus ille quo Dominũ ad Iordanem venientem demonſtrauerat, inquiens: Ecce Agnus Dei, cõburi non potuit. Multi tamen Chriſtiani, qui Ethnicis intererant, dum oſſa colligerent, quæ potuerant, ſeſeruarunt. Atque ob hanc quidem rationem placuit D. Gilberto, feſtum hoc potius collectionis dici debere, quam decollationis. Non deſunt qui putant beatam Theclam digitum ſancti Ioannis, qui comburi non potuit, ex oris tranſmarinis detuliſſe in Mauritaniam, ibique in honorẽ beati Ioannis Eccleſiam conſtruxiſſe, quæ hoc die fuit dedicata. Quare ſtatutum fuit a Pontifice vt hic dies per vniuerſum orbem Chriſtianum beato Ioanni ſacer haberetur, iuxta quod videtur feſtum hoc appellandum eſſe dedicationis. Feſtum Bartholomæi præter mittimus, quod quæ hic eſſent dicenda, ſatis cumulatè eius tradat hiſtoria. Concionatus tamen eſt verbum Dei in India, vbi primo die fuit excoriatus, altero obtruncatus & tranſlatus Beneuentum.

De ſancti Auguſtini feſto. *Cap.* 148.

CIrca feſtum Auguſtini hoc tantum inquiſitione dignum eſſe videtur, vt cum eodem die plura cõcurrant feſta, veluti Auguſtini, Hermetis, & Iuliani, cuiuſnam potius officium celebrari illo die debeat conſideremus. Nam in eam rem huiuſmodi

huiuſmodi tradi poteſt reſponſio, & in alia his ſimilia: Si omnes martyres eſſent, illius, qui inter eos maioris eſſet nominis officium celebraretur. Si verò alius confeſſor, alius martyr: vel plures fuerint martyres, & ſi confeſſor maioris ſit nominis, quàm martyr, aut priuilegium aliquod habeat, vt beatus Martinus, & eius officium generatim in eccleſia Dei ſit inſtitutum, dicendum profectò eſt officium de confeſſore & mentio ſiue memoria facienda eſt de martyre. Si autem non, celebrandum eſt de martyre.

De natiuitate beatæ Mariæ. Cap. 149.

DEinceps ſequitur Natiuitas beatæ Marię. Feſtum hoc olim fieri non conſueuit, ſed quodam tempore vir quiſpiam pius cùm noctu oraret audiuit Angelos in cœlo canentes. Idem accidit pluribus annis eadē per nocte. Quare petijt à domino, vt quid hoc ſibi rei vellet, ipſi reuelaretur. Et indicatum eſt ei angelos ita in cœlis gaudere, ac velut ſolennizare, quòd iſtiuſmodi nocte nata eſſet beata virgo. Ille igitur rem, quam audiuerat, ad Papam defert: qui quum intellexiſſet eum virum eſſe ſanctum & magnæ authoritatis, credens ipſum vera loqui, inſtituit vt per totum mundum Chriſtianum, feſtum hoc celebraretur. Nec verò habet ieiunium, vel octauas inſtitutionis. Poteſt tamen nihilominus habere deuotionis. Legitur hoc feſto Euangelium: Liber generationis; vbi agitur de genealogia Chriſti. Sed quęritur cur in generatione potius computetur Ioſeph, quàm beata Maria, quum Chriſtus non ſit filius Ioſeph. Verùm enimuerò in veteri teſtamento potius ſolet fieri computatio per viros, quàm per fœminas, nec multùm refert per quem hic fiat computatio, quum Ioſeph & beata Maria eandem habuerint generationem. Et ſanè Chriſtus maluit fabri filius vocari, quam vt mater ſua lapidibus obrueretur. Reuera filius fabri fuit, non illius Nazareni, ſed fabri eius, qui fabricatus eſt auroram & ſolem.

De ſanctis Sapientia, Fœlice, & Audacto. Cap. 150.

SApientia mulier fuit ſancta quæ tres habuit filias. Fidem, Spem, Charitatem, quæ omnes martyrium cum matre ſuſceperunt. Sed de beatis Fęlice & Audacto ſciendum eſt, q cum beatus Fœlix pro Chriſti nomine ad martyrium duceretur, quidam ſubito ſeſe in mediū protulit, inquiens. Et ego ſum Chriſtianus, ad quem reſponderunt carnifices: Ergo & tu venies. Cùm igitur nomen illius ignoraretur, appellatus eſt Audactus, quaſi beato Fœlici audacter aſſociatus.

De exaltatione ſanctæ Crucis. Cap. 151.

EXaltata fuit ſancta Crux, eiusq; feſtum inſtitutū eo tēpore quo Heraclius vicit Coſdroen Regē Perſarū. Hic autē Coſdroe quū deſtructa Hieroſolyma, crucē domini inde abſtuliſſet facta domo ad ſimilitudinem cœli, fecit ſibi in ea ſedē, ac lignū à dextris poſuit loco filij, gallū à ſiniſtris loco ſpiritus ſancti, atq; ita ipſe in medio ſtās ſe deū & dominū appellari voluit. Quod audiēs Heraclius Imperator Romanus aciē monuit iuxta Dannubiū illū, qui apud Perſas eſt, non hunc qui in Sueuia oritur. Nā alterū illū fortè ex his partibus in illas veniſſe dicere poſſumus & nomē huius eſſe appellatū, ſicut Troiani feciſſe dicūtur. Hinc victo filio Coſdro es ſingulari certamine crucē Domini tulit Heraclius, voluitq; illam in ſuum locum reſtituere. Sed quum appropinquaret Hieroſolymā, portæ ciuitatis per ſe fuerunt clauſę, vt nō intrare potuerit. Quod quum vehemēter admiraretur, audita vox eſt è cęlo, inquiēs regem regum nō ſic intraſſe Hieroſolymā phaleratum, ſed humilem & ſuper aſinam ſedentem. Atq; hic ſtatim ſuam agnoſcens elationem, ex equo deſilijt, & valde eſt humiliatus, ac portæ ſua ſponte ei apertæ ſunt, nudiſque pedibus ciuitatem intrauit. In huius ingreſſu multi diuerſorum genere morborum per crucem curati ſunt. Ferunt ab Adamo Seth filium eius miſſum fuiſſe in paradiſum, qui ramū inde ſibi datum ab Angelo retulit ad patrem, qui ſtatim illius arboris myſterium cognoſcens,

eam terræ inſeruit, in magnā arborem procreuit. Poſteà verò quum in templi ædificatione ex diuerſis mundi partibus arbores adferrentur, allata eſt illa & relicta tanquā inutilis. Vnde deinceps ad foueas quaſdam ciuitatis poſita eſt, per quam commodè tranſire poſſit. Hanc cū vidiſſet Regina Saba noluit tranſire, ſed adorauit. Poſteà autē reiecta eſt in probaticam piſſinam, quæ tēpore paſſionis Chriſti deſiccata fuit, ac tum apparuit lignum, cui quum aliud nō inuenirent, Dominum affixerunt. Maior verò eſt feſtiuitas inuentionis quàm exaltationis, quòd ab Euſebio fuerit inſtituta, qui eo die fecit populum conuenire ad adorandū crucem. Fuit enim hic Pontifex Romanus trigeſimus.

De beato Mauritio eiuſq; ſocijs. Cap. 152.

Sequitur videndum de feſto beati Mauritij, & Thebæa legione. Multæ ſunt Thebæ, vna in Aegypto a Buſiride Rege Aegypti condita, dicta alio nomine Heliopolis. Ex hac oriundus fuit Mauritius atque inde dicuntur Thebæi: Alia eſt in Boetia a Cadmo Agenoris filio condita, a qua dicti ſunt Thebani. Tertia eſt in Iudæa, vnde appellati ſunt Thebites. Illi verò qui cum Mauritio mortui ſunt erant ex Thebe Aegyptiorū. Cum ergo Galli exercitum ſuum in Romanos eduxiſſent, dux Aegypti collegit exercitum in quo fuit beatus Mauritius, qui ſub ſe habuit legionem, virorum ſcilicet ſex milium ſexcentorum & ſexaginta ſex. Verum quum iam eſſent in exercitu, tyrannus voluit eos cogere ad adorandum idola, qui vt non voluerunt, ita decimam accepit partem, atque interfecit. Quod animaduertens Mauritius, ſermonē ſuum conuertit ad ſocios, orans vt viriliter agerent & ſtarent, qui ſic ab eo corroborati martyriū perpeſſi ſunt. Sed illi priuſquā Romam veniſſent ſunt baptizati.

De ſancto Matthæo. Cap. 153.

De beato Matthæo hoc tantum dicimus, quòd Leuita fuit, ideoq; in lege magis edoctus. Inde eſt ꝙ profundæ ſignificationis oppoſitiones aduerſus hoſtes ſuos fecerit. Fuit autē Hebræus, quare & Hebræis Euangelium Hebraicè ſcripſit. Vbi obiter animaduerte nos Hebræos dicere, ſi quādo de lingua loquimur: Iudæos cum de ritu vel genre. Poſteà huius liber tranſlatus eſt in Græcum, & deinde de Græco in Latinum. Prædicauit autē ſub Caio Caligula, qui ſic nominatus eſt, quòd quum naſceretur in expeditione caligis fuerit coopertus. Scripſit verò Ioannes ſub Nerua: Marcus ſub Nerone. Sed quo tempore Lucas ſcripſerit, incertum eſt. Nomen hoc Matthæus, vt inquit Beda in ſua ortographia per duplex tt ſcribitur.

De feſto Angelorum ſiue Michaelis. Cap. 154.

Feſtum angelorum, quod hoc tempore colitur eſt dedicationis, quando eis Baſilicæ dedicatæ ſunt, quoniam hoc feſtum omnium Angelorum dicitur. De Barbarorum autem fuga & tauro agitur inter Paſcha & feſtū Aſcenſionis, quando de feſto Angelorum agitur. Proindè verò de nominibus Angelorum dicimus, quòd nec ſibi nomina impoſuerunt, nec eis a Deo data ſunt, ſed ab hominibus: a quibus autem, neſcimus. Cæterum in feſto ſancti Michaelis cum de Angelis omnibus agatur, Michael nominatur, quia ipſe præeſt paradiſo, & ad ſuſcipiendas animas princeps eſt conſtitutus. Hic quoniam in Gargano monte viſus ſit, ac ipſe locum ſibi in alto elegerit, ideo ei vbique ferè terrarum in edito loco Baſilica cōſtituitur. Sanctis verò quaſi hominibus & terrenis in imo templa dedicantur. Dicunt autem nonnulli tot eſſe in quolibet Angelorum ordine legiones, quot ſunt legionis vnitates, ſcilicet ſex mille ſexcentæ & ſexaginta ſex. Certū eſt tamen plures eſſe legiones, quàm ordines, vnde Dominus inquit Petro: Neſcis, quòd ſi rogauero patrem meum, mittet mihi pluſquā duodecim legiones Angelorum. Ait Haymo tertius Epiſcopus Halberſtatenſis, quòd ſi quis poſſet videre ſpirituales creaturas, ita eas videret ebullire in aere, tanquam minimas atomos in ſplendore ſolis. Conſtantinus etiam Imperator quum ad oras tranſmarinas proficiſceretur, inuenit Euſebium virum ſanctiſſimum, cui dixit: Vir ſancte, pete a me quo tua Eccleſia dicetur. Ille verò reſpōdit, Eccle-

ſiam

ſiam ſuam ſatis diuitijs abundare, ſed ſe rogare, vt in omnibus mundi plagis ſcrutentur nomina ſanctorum,& eorum paſſionum tempora, ac ſub quibus & quemadmodum paſſi ſunt, reſcribat. Quo quidẽ facto refert Euſebius quolibet anni die pluſquã quinque milia ſanctorum feſta concurrere. Vnde fertur Gregorius dixiſſe: Totus mundus ſanctis plenus eſt. Quòd autem Michael dicitur pugnaſſe cõtra draconem allegoricè quidam intelligi volunt, videlicet Michael,id eſt, Chriſtus. Dicunt tamen alij hiſtoricè eſſe intelligendum,quoniam ſcilicet myſterio Michaelis & Angelorum eius depulſus eſt diabolus. Quamobrem ita etiã depingitur in Eccleſia propter laicos. Quæritur præterea verum Michael ſit nomen vnius Angeli, an vero plurium? Dicunt aliqui vnius eſſe. Sed putant alij, quòd quando vnus Angelorum mittitur ad aliquod magnum & mirabile faciendum, is Michael nuncupetur. Certum eſt autem Michaelem fuiſſe, qui miſſus eſt in Aegyptum & celebres illas ac famoſas plagas fecerit, & mare rubrum diuiſerit.

De ſancto Remigio. *Cap.* 155.

SAnctus Remigius Gallorum dicitur Pontifex, quoniã primus Regem Gallorum inunxit, atque ideo in tanto honore & veneratione habetur in Francia, vt feſtum illud obfuſcat feſtum beati Michaelis.

De ſancto Luca. *Cap.* 156.

LVcas natione fuit Syrus, patria Antiochenus,& prędicauit in Bithinia, atque iſthic propria morte abſque martyrio vitam fœliciter finiuit. Vixit autem octuaginta annis,& duo volumina poſteritati reliquit, Euangelium videlicet, & Actus Apoſtolorum. Fuit diſcipulus Pauli, a quo,quæ docuit, didicit, ſicut Marcus a Petro. In prologo tamen Euangelij inuenitur, quod ipſe didiciſſet a quibuſdam qui a principio fuerunt cum Domino. Ex quo ſequi videretur, quòd non ex Paulo didiciſſet, cum hic a principio cum Domino non fuerit. Verum quædam ex Paulo didicit, quædam etiam ex alijs: ſed maximè tamen a Paulo edoctus eſt.

De Simone & Iuda. *Cap.* 157.

IAcobus, Symon, Iudas, qui & Thadæus, Ioſeph, Berſabas qui & Iuſtus cognominatus eſt, ne propter iniuſtitiam ab Apoſtolatu fuiſſe repulſus credatur, fratres fuerunt, inter hos ſcilicet Ioſeph, Barſabam & Matthiam facta eſt ſortitio. Atque ille quidem Iacobus frater Domini dictus eſt, quoniam omnes cognati Hebręo idiomate fratres vocabatur, vel quia ipſi erat quàm ſimillimus. Ioſeph verò cognatus dicitur Domini, vel quia pater putatiuus erat, vel quia cognatus eſſet ex parte matris, nimirum beatæ Mariæ. De Symone fertur, quòd ſit crucifixus. Sed prius tamen in Aegypto prædicauit, ac poſteà venit Hieroſolymam, atque iſthic poſt beatum Iacobum minorem, qui dictus eſt frater Domini, creatus eſt Epiſcopus. Vixit autem centum & viginti annis, ſuſcitauitq́; antequã moreretur triginta mortuos, filium nempè ſui hoſpitis ſubmerſum fluctibus, & eius gratia cæteros. Obijt verò annorum centum & viginti in Boſporo, non in Paſtophorio: vt quidam cenſent. Eſt autem Paſtophorium, vt nonnulli volunt, porticus templi, in quo iacebant cuſtodes templi. Iudas verò prædicauit apud Perſas & Medos, atque iſthic mortuus eſt apud Hermenios.

De feſto omnium ſanctorum. *Cap.* 158.

POſteaquam hæc de ſanctis hucuſque proſecuti ſimus, neceſſarium planè eſt vt ad maximum illud & generale feſtum veniamus, videlicet omnium ſanctorum. Sed quamobrem iſtud fuerit inſtitutum, & quare hoc præſertim tẽpore fiat, ſatis, vt ego quidem arbitror ſuprà oſtenſum eſt. Pauca tamen adhuc de eo dicenda reſtant, nimirũ de ieiunio & ordine ipſius officij. Feſtum ergo hoc ieiuniũ habet inſtitutionis, nec debet profectò aliquis comedere niſi a veſperis, nec ieiunium oportet mutari, vt quidam faciunt propter feſtum ſancti Quintini. Ait enim ille: Putas'ne ſancti gaudeant cibis, qui meruerunt vitam

ieiunijs? Quoniam autem feſtum hoc omnium eſt ſanctorum, ideò variatur illius officium, prout habetur varietas ſanctorũ. Prima enim antiphona, prima lectio, & primũ reſponſum cantatur de Trinitate, quod feſtum eſt Trinitatis. Secundo loco canitur de beata Maria, tertio de angelis, quarto de Prophetis, quinto de Apoſtolis, ſexto de Martyribus, ſeptimo de Confeſſoribus, octauo de Virginibus, nono de omnibus ſanctis. Atq; in horum quidem officiorum lectionibus obſeruatur authoritas. Nam præſtantior in Eccleſia, ſi Epiſcopus præſens fuerit, recitabit lectionem de Trinitate, vel decanus, vel ſaltem ſacerdos, & ſic fiet deſcenſus in legendo perſonarum vſq; ad pueros. Octauam nanquè lectionem leget vnus ex pueris. Nonam enim lectionem maioris eſt recitare.

De officio mortuorum ac ratione ſepeliendi.
Cap. 159.

NVnc agendũ eſt de officio mortuorum, & quidem primo de loco vbi debeant ſepeliri: ſecundo de ijs qui ſunt ſepeliendi, & de modo ac ratione ſepeliendi, tertio quis eã inuenerit, & quamobrem, ac tandem de ipſo officio. Non puto eſſe operepretium vt eam repetamus diuiſioné quam in initio de locis fecimus, ad quam nos lectoré modò remittimus. Verũ illud duntaxat hic ſciamus religioſum locum dici eũ, iuxta leges & inſtituta Romanorum, in quo ſepelitur corpus alicuius hominis, ſeu caput tantum. Ac ideo caput dico, quoniam nullus duas habere poteſt ſepulturas, ſed vbi caput eſt, iſthic alicuius eſſe dicitur ſepultura. Siue ergo Chriſtianus, ſiue paganus, ſiue infans, etiam non baptizatus, aliquo in loco ſepeliatur, ſecundum Romanorum inſtituta, locus ille religioſus appellabitur. at verò Chriſtiani nõ eum locum cenſent eſſe religioſum, vbi ſepelitur Iudæus, vel paganus, vel infans non baptizatus, ſed tantũ vbi Chriſtianus, vſq; adeò, vt ſi excõmunicatus aliquis ſit ibi ſepultus, inde extrahatur, atque extrà cœmiterium eijciatur. Locus autem iſte diuerſis appellatur nominibus, vt cœmiterium & polyandrium. Atq; ipſum ſepulchrum huiuſmodi: Mauſoleum, dormitorium, monumentum, ergaſtulũ, ſarcophagus, pyramis, tumulus. Dicitur autẽ cœmiterium a Græco verbo κοιμῶ, quod eſt ſopio, quaſi quod iſthic mortui dormiant, vnde etiam nominatum eſt dormitorium. Poliandrium locus appellatur, vbi multa ſunt ſepulchra publica. Mauſoleum dictum eſt a Mouſoli ſepulchro, quod Arthemiſia eius vxor ædificauit ita egregijs operibus, vt inter ſeptẽ orbis miracula numeretur. Attollitur enim in altitudinem viginti quinque cubitorũ, ac columnis cingitur triginta ſex. Quare ab hoc ſepulchro omnia precioſa ſepulchra iſto nomine Mauſolea ſunt appellata. Monumentum verò nominatur a monendo, quòd nos prætereuntes qui in monumentis & ſepulchris ſunt admoneant; & ſe olim fuiſſe & perinde mortales, vt & nos meminerimus, quòd cineres ſimus & in cineres reuertimur, puluis & in puluerem redibimus. Tumulus appellatus eſt, quaſi terra tumens, id eſt, collis, quòd ibi coaceruari terra conſueuit. Ergaſtulum dictum eſt per antiphraſim ab ἐργάζομαι, operor, quaſi quod in ſepulchris corpora minimè laborent, ſed requieſcant, qui in Domino moriuntur. Sic item ſarcophagus appellatus eſt a σαρκοφάγος, car, & φάγω, comedo, quaſi iſthic caro conſumatur & comedatur. Dicitur etiam Pyramis ſepulchrum eiuſmodi, quod flammæ habet ſimilitudinem, ita vt è lato in acutum tendat. Eſt enim altiſſimum genus ſepulturæ. Tale Romæ viſitur, in quo poſiti ſunt cineres Iulij Cæſaris, vocaturq; acus ſancti Petri, atque etiam nunc in dubio eſt, an ex vno conſtet lapide, an verò ex pluribus. Similem pyramidẽ extruxit Cæſar Turonis, iuxta ripam Liguris, & in ea incluſit cuiuſdã ſui amici cineres, qui fuit interfectus. Nunc ergo deinceps de ijs qui ſunt ſepeliendi dicamus, & prius quidem quibus locis debeant ſepeliri, & an locus eis etiam aliquid conferat, nec ne. Ac nonnulli ſanè arbitrantur locum mortuo non prodeſſe, quod hinc cõfirmare volunt, cum lucifer è cœlo fuerit eiectus, & Adam è paradiſo expulſus, quæ tamen loca ſunt optima, nec quicquam bonitatis eis contulerunt. Item Ioab in tabernaculo fuit interfectus, & Iob in ſterquilinio triumphauit. Poteſt autem locus obeſſe, vt ſi quis ſepeliatur in Eccleſia, quum non ſit dignus.

Certè

Certè nullum corpus in Eccleſia debet ſepeliri,niſi ſint corpora ſanctorum patrum, qui dicuntur patroni,id eſt,defenſores.Ipſi enim meritis ſuis totam patriã defendunt. Sed cæteri circa Eccleſiam debẽt ſepeliri. Dicunt enim quidam, quòd locus triginta pedum circa Eccleſiã in eum finem debeat conſecrari. Alij verò putãt ſolam Epiſcopi circuitionem, quando Eccleſiam dedicat, ſufficere. Olim enim apud veteres ſolebant homines in ſuis ædibus ſepeliri. Sed propter fœtorem cadauerum ſtatuerunt, vt extra ciuitatem ſepelirentur, & locum quendam cõmunem ad hoc quaſi ſanctificarent. Nobiles verò ſepeliebantur in montibus, ſiue in eorum medio, ſiue in radicibus. Proindè ſi quis interficiatur in obſidione, vel aliquo tumultu, nec poſſet habere cœmiteriũ, ſepeliant ipſum vbi poſſunt. Si verò aliquis moriatur in mari, & terra fuerit vicina, nauigent illuc, ipſumq́; ibi ſepeliãt. Sed ſi procul a terra abſuerint, videantq́; in medio mari inſulam, vertant eo vela, & ſepeliatur in inſula. Verum ſi terram penitus non videant, paretur ipſi domuncula quędam ex lignis ſi poſſit haberi, & proijciatur in mare. Quo etiam modo fiat, ſi diues fuerit. Sed cum theſauro ſuo, ſi habet, eijciatur, vt qui eum inuenerint ex theſauro ipſum nobilem fuiſſe cognoſcant, aut certè amore theſauri ipſum terræ mãdent. Verumenimuerò animaduerte quãdocũq; ſepelitur Chriſtianus, vel quocunq; etiam loco crucem capiti eius apponi debere, ad deſignandũ illum fuiſſe Chriſtianum. Vel ob id etiam, ꝙ ſummoperè diabolus ſignũ hoc pertimeſcat & ad eum locum horreat accedere, qui cruce eſt deſignatus. Videndũ deinceps eſt vnde cœmiterium initium habuerit, videlicet ab Abrahamo. Hic enim emit agrum ab Ephron Hethæo, in quo duplex erat ſpelũca, vbi ipſe ſepultus eſt cum Sara, Iſaac, Iacob, Adam & Heua. Ad hoc enim emit, vt ſibi & ſuis ſepultura eſſet. Duplex ſpelunca ideò dicebatur, quoniam ibi duo ſepeliebantur contiguè maritus & vxor. Vel quia duæ aderant ſpeluncæ, & in vna ſepeliebantur viri in altera mulieres. vel etiam, quia duplex fiebat vnicuique ſpelunca ſepeliendo, in modum cathedræ. Sepeliebantur enim quaſi ſedentes, & pars ſpeluncæ ſuperior quæ a natibus truncum capiebat, dicebatur vna ſpeluncã: Pars vero quæ continebat pedes crura & fœmora, dicebatur ſpelunca alia. Oportunè hic cõſidera non legi in prima ætate niſi duo dun taxat ſacramenta fuiſſe inuenta, oblationem nimirum & pœnitentiam, ſed in ſecunda cultum Dei fuiſſe ampliatum. Fecit enim Noe arcam, atque illi incluſit multa animalia ad ſacrificandum Deo. In quarta autem ætate diuinus cultus magis auctus eſt. Tunc enim lex data eſt, & multa genera ſacrificiorum offerebatur Domino. Sic in quinta ætate magis adhuc auctus eſt. Tum nanque factum eſt templum, & cultus diuinus optimè ſanè habuit incrementum. In ſexta tandem ætate venit Chriſtus, qui ſeipſum obtulit Deo hoſtiam placentem, & ſufficientem pro omnibus. Porrò autem in cœmiterio Chriſtianorũ non niſi Chriſtianus ſepeliri debet, nec tamen omnis. Nullus enim in ſuo maleficio interfectus ſepeliri debet in cœmiterio, vt latro, ſi in latrocinio interficiatur. Intellige autem hic maleficium, ſi ſit mortale peccatum, vt interfectus in adulterio, & in ludis Ethnicorum. Si verò moriatur ſubitò in ludis conſuetis, vt in ludo pilæ, poteſt ſepeliri in cœmiterio, ſed ſine pſalmis & ſine exequijs. Si prętereà aliquis ex poſtribulo rediens, vel ex alio loco vbi fornicatus ſit, & in via occidatur, aut alio caſu non confeſſus moriatur, ſi legitimis teſtibus poteſt probari enim fuiſſe fornicatum, nec poſtcà confeſſum, in cœmiterio ſepeliri non debet, Si non poteſt probari ſepeliri licebit. Latro in eo loco in quo ſuſpenditur ſepeliatur, niſi prius ſatisfecerit, ſi autem ſatis fecerit in cœmiterio ſepeliatur. Mulier ſi in partu moriatur, vtique in Eccleſia ſepul turæ tradi nõ debet, ſed extrà eam. Quare canantur ei exequiæ, & poſteà ſepeliatur in cœmiterio, ſed puer excidatur è ventre eius, ac ſepeliatur extrà cœmiterium. Debent autem mortui ad hunc modum ſepeliri, ſudarijs videlicet induti, & vt caligas circa tibias habeant & ſoleas in pedibus, quo ſignificent ita ſe paratos eſſe ad iudicium. Ponantur prætereà capite verſus occidentẽ, & pedibus verſus orientem. At verò clerici ſi ſint ordinati, illis indumentis ſepeliantur, quibus fuerant ordinati: Si non habeant ordines, more laico-

rum, & tondeantur ac radantur. Omnium autem corpora debent lauari, ad ſignificandum, quòd ſi anima per confeſſionem a culpa fuerit mundata, vtrunque hoc eſt, anima & corpus in die iudicij ſempiternam habebunt glorificationem. Si verò aliquis in haſtiludio moriatur abſque pœnitentia, quando videlicet ſacerdotē ipſe nō quęrit, ſepeliatur inſtar aſini, atque ita quoque ſi in ripa. Sed ſi ludi gratia vel propter negocium ſuum conficiendū nauiget ac pereat, poteſt ſepeliri in cœmiterio. De iſtiuſmodi enim non iudicat Eccleſia manifeſtè. Si quis ſubitò moriatur nō propter aliquā cauſam manifeſtam, ſed occulto Dei iudicio, honorificè ſepeliatur. Iuſtus enim quacunque cauſa moriatur, ſaluabitur. Qui denique ſibi manum inſerunt, ac mortem propria voluntate depaciſcuntur, non debent in cœmiterio habere ſepulturam. Solet autem hic quęri vtrum poſt diem iudicij homines ſint futuri nudi, an verò veſtiti. Et videtur quidem quòd veſtiti, quoniam angeli ſemper veſtiti ſolent apparere. & Chriſtus etiam poſt reſurrectionem cum veſte viſus eſt, ac in transfiguratione quoque fuit veſtitus. Vnde illud: Apparebant veſtimenta eius alba ſicut nix. Contrà verò videtur quòd erunt nudi, idque ex ea authoritate quòd ea tum ſumus futuri forma in qua fuit Adam ante peccatum, atque etiam in meliori: Atqui tunc nudus fuit, ergo & nos ſimiliter erimus nudi. Verum nihil nos dicendo præſumamus de veſte vel de qualitate, niſi vnum hoc, videlicet iſthic neq; deformitatem fore, neque infirmitatem.

De inſtitutione officij. *Cap.* 160.

SEquitur de officio, & primo quidem a quibus fuit inſtitutum, ſecundo a quibus fuit auctum, tertio a quibus habuit initiū, quarto de modo celebrandi. Officiū ergo mortuorum primo ab Apoſtolis fuit inſtitutum, ſed ab Origine vt teſtatur Iſidorus in libro de Eccleſiaſticis officijs, fuit auctum, & ex maxima parte ordinatū. Vnde ipſum commendat beatus Auguſtinus in quodam libro quem ille appellat Enchiridion, inquiens cum fuiſſe ſecundum in Eccleſiaſticis officijs poſt Apoſtolos. Officiū hoc initium habuit à veteri lege. Legitur enim quòd mortuo Iacob, Ioſeph & alij fratres eius vt eis pręceperat, cum multis Aegyptijs attulerunt eum in Hebrō, ſed prius fleuerunt ipſum in Aegypto triginta diebus, ac poſteà ſeptem in aria Athad. Prætereà legitur quòd mortuo Moyſe populus Iſraeliticus eum deplorauit triginta diebus, quemadmodum etiam ferunt factum fuiſſe de Aaron & Maria. Verum animaduerte, quòd mortuo Ioſue qui eos in terram promiſsionis introduxerat, non legatur ipſum populus fleuiſſe, quamuis tamen contrà credatur. Ideo de Ioſue tacet hiſtoria, quia præfigurauit Chriſtum, & mors eius mortem Chriſti, videlicet eius qui nos à morte redimens ad vitę patriam reduxit, vbi neque luctus neque dolor eſt. Propter figuram igitur de morte illius hiſtoria tacet, ſicut alibi de patre Melchiſedech qui Chriſtum figurauit: quoniam non legitur habuiſſe patrem, quemadmodum nec Chriſtus patrem habuit hominem. De Moyſe (licet melior credatur fuiſſe quam Ioſue) & de alijs qui mortui ſunt in deſerto, populus dicitur fleuiſſe, quoniam deſertum aliquando alienationem à Deo ſignificat. Pro illis itaq; flendum eſt, qui per peccata ſua à Deo alienantur. Ex qua quidem reinquit Salomon: Luctus filij tui ſapientis mortui ſeptem diebus: Luctus filij tui ſtulti æternus, quandoquidem in æternum punietur. Sic: Filius ſapiens lætificat patrē, ſtultus verò mœſtitia eſt matris ſuæ. Septenarius igitur mortuorum luctus & trigenarius à veteri teſtamento ſumpſit exordium. quemadmodum enim Iacob filij fleuerunt ſeptem diebus, & Moyſen triginta: Ita quoque eccleſia quandoque ſeptem diebus, quandoque triginta ſuorum mortuorum celebrat officium. Notemus interim quatuor modis ſubueniri mortuis: oratione videlicet, amicorum eleemoſyna, cognatorum ieiunio & miſſarum celebratione. Septem ergo diebus noſtris mortuis officium facimus, vt ad ſabbatum animarum citius valeant peruenire. Aut certè propter ſeptenariū animę & corporis. Habet enim anima tres potiſſimùm proprietates, vti nimirum ratione, concupiſcere, & iraſci. Corpus verò ex quatuor conſtat elementis. Vt itaque peccata quæ homo commiſit per hæc ſeptem deleantur, ſeptenarium mortuis celebramus.

Deut. c. vlt.

Eccl. 23.

mus. Ter decem triginta faciunt. Per ter intelligimus Trinitatem, per decem Decalogum. Quare trigenariũ mortuis ideo facimus, vt quod in obſeruatione decem præceptorum deliquerunt. Dei miſericordia eis condonetur. Quidam tamen tribus diebus hoc faciunt, vt in eo triduana Chriſti ſepultura repræſentetur, & quod viuus peccauerit cogitatione, verbo & opere, mortuo remittatur. Quod autem plerique officium faciunt nouem dierum, licet ea conſideratione hoc faciant vt per huiuſmodi officium illorum mortui à pœnis liberentur, ac nouem ordinibus angelorum aſſocientur, non tamen approbatur, ſed omnino interdicitur, quoniam ab Ethnicis ſumptum eſſe videtur, qui nono die cineres & buſta ſuorum recondebant. Sicut enim nõ imitamur Iudæos in celebrando Paſcha: ita etiam in hoc officio Ethnicos imitari planè prohibitum eſt. Sunt prætereà nonnulli qui quinquagenarium faciunt, & alii qui quadragenarium: ſed hi vtrique ſatis cum ratione facere videntur. Qui enim quinquagenarium faciunt ab Abrahamo occaſionem ſumere videntur, qui ex Domino, volente Sodomam ſubuertere, quæſiuit, num ſi quinquaginta in ea eſſent iuſti, illi parceret. Nam & quinquagenarius numerus perfectus eſt, & ſignificat annum iubilæum, id eſt, octauam ætatem, in qua erit remiſſio & plena libertas. Vt ergo animæ mortuorum plenam libertatem & ſuorum peccatorum remiſſionẽ adipiſcantur, quinquaginta diebus pro illis a quibuſdam celebratur officium. Quadragenarium verò ideo quidam faciunt, vt illis qui deceſſerunt & tranſgreſſi ſunt in decem præceptis, & in doctrina quatuor Euangeliſtarum, condonetur.

De celebratione mortuorum officij. Cap. 161.

Prætereà modo videamus de ipſius officij celebratione. Ac primo quidẽ, vt ſciamus, quæ ſint tacenda, & ſecundo quæ ſint dicenda, quoniam officium mortuorum imitatur triduanam Chriſti ſepulturam, & illius omnino veſtigia ſequitur. Sicut ergo tribus illis diebus, ita & in hoc officio omnia cantica lętitiæ ſubticemus. Inde etiam eſt quod Domine labia mea aperies, ad matutinas, vel vigilias mortuorum & Deus in adiutorium, non dicatur in principijs horarum, neque Venite exultemus, neque Gloria patri ad reſponſorium, aut ſub finem pſalmorum. Pari modo ad lectiones neq; benedictiones petimus neque damus, nec Tu autẽ Domine, nec Deo gratias vnquam dicimus, vſque adeò vt ne ad miſſam quidem. Poſſet tamen & alia ratio reddi, quamobrem in officio mortuorum hæc taceantur: quum enim mortuorũ exequias celebramus, ad plangendũ venimus, & lachrymandum, non ad ſolennizandum. Ob quam rem ſanè lętitiæ cantica ſubticemus. Nam non bene conuenit huic officio Venite exultemus, nec Domine labia mea, ſed potius cum eo videntur repugnare. Officium autem mortuorum a veſperis incipit, quas in hunc modum auſpicamur Placebo Domino. Quibus abſolutis ſequitur completorium, ac poſteà vigiliæ, quarum tria ſunt genera. In quibuſdam enim Eccleſijs nouem leguntur lectiones ex Iob: in alijs verò totidem, ſed ex libro Sapientiæ, Incipiunt autem hæ hoc pacto: Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij. Sunt rurſus aliæ Eccleſiæ, in quibus itidem nouem recitantur lectiones, verum ex ſermone quodam beati Auguſtini, quem ille compoſuit de mortuis, & quem finiuit in hunc modum. Beati mortui qui in Domino moriuntur, quod a quibuſdam dicitur ſub finem lectionum loco Tu autem Domine: quemadmodum in aduentu Domini, in natiuitate, & in Epiphania lectiones Iſaiæ finiuntur hoc pacto: Conuertimini ad me & ſalui eritis, & lamentationes Hieremiæ ad tenebras hac ratione, Hieruſalẽ Hieruſalem, cõuertere ad Dominũ Deum tuum. Verum alijs diebus hoc modo. Tu autem Domine, &c. Atque ita ſunt quatuor modi finiẽdi lectiones. Ad miſſam proinde thus offerri non debet, quamlibet hoc tempore ita vſu receptum ſit. Nam in veteri lege prohibitum fuit ne pro peccato offerretur oleum lętitię, nec thus ſuauitatis: vbi enim peccatum, ibi tenebræ, atque iſthic non debet eſſe lętitia, nec ſuauitas, ſed luctus & cõtritio cordis. Quocirca & exequiæ, quas nos facimus ob mortuorum commiſſa, celebrantur. Animaduerte interim in lege Moyſi prohibitum fuiſſe a Domino, ne

thymiama boni odoris, vel thus ſibi ſacrificium aliquis adoleret in vſus ſuos, vt odore eius frueretur, quòd ſi quis faceret, periret è populo ſuo. Atque ideò moris eſt in Eccleſia, vt ad altare benedictum ac conſecratum thus offeratur: quum verò deſcendit thuribulum vel ad clericos, vel ad laicos, vt tum aliud thus ſine benedictione vſurpetur, atq; hominibus offeratur. Cõſuetum eſt hic quęri, cur ad miſſam mortuorum pax non detur, & ſanè triplex aſſignatur ratio. Prima eſt, quia officium hoc, vti dictum eſt triduanam Chriſti ſignificat ſepulturam, quando pax non datur propter oſculum Iudę. Secunda, quoniam non communicamus mortuis, quòd nobis minimè reſpondeant. Vnde profectò etiam eſt, ꝙ corpus ſiue cadauer in Eccleſia eſſe nõ debeat quandiu miſſa de die celebratur, atq; adeò ſi adſit, quòd iſthinc oporteat aſportari, dum de mortuis miſſa canatur. Tertia eſt, quia ſicut ex multis granis ſimul collectis, vnus efficitur panis, & ex multis racemis vinum exprimitur, ita quoque ex multis fidelibus quorum quidam ſunt boni, & quidem mali, vna conſtituitur Eccleſia. Quoniam ergo mortuo homine neſcitur vtrum ſit ex conformitate Eccleſiæ, & pacem habeat cum ſuo Creatore, ideo ad miſſam pacem non damus. Non autem dicimus Benedicamus Domino, nec Deo gratias, nec laudes aliquas referimus, quia non eſt vnde ſint agendæ, quum nec dum appareat eorũ requies. Illud prætereà animaduertendum eſt, officium mortuorum finiri nona hora, & non habere ſecundas veſperas, quo ſignificatur ꝙ hoc officium finem habebit, quandoquidem animæ ſaluandorum ab omni pœna liberatæ ſempiterna lętitia perfruentur, nimirum ſancti, de quorum glorificatione in anima certa eſt Eccleſia. Primas & ſecundas veſperas habent, ſi in eorum officio nouem lectiones decantentur. Et quidem primas, propter glorificationem animæ, ſecundas verò propter glorificationem corporis quam habebunt, quæq; nunquam finem ſit habitura. Si autem non niſi tres lectiones canantur, primas tantum veſperas habebunt. Nunc porrò dicendum eſt, quemadmodum corpus ſit ſepeliendum, & quomodo tumulandum, & ad Eccleſiam deportandum, à quibus, & quando. Quando ergo iam aliquis animam agere videtur humi collocari oportet ſuper cineres, vel paleas, quo innuitur quòd cinis eſt, & in cinerem reuertetur; quod vt alijs de ſe exemplum præberet, beatus Martinus feciſſe legitur. Debet prætereà recitari paſſio Domini, vel eius pars aliqua ante morientem ſi ſit literatus & doctus, vt moueatur ad maiorem compunctionem. Sic quoque & crux ante pedes eius eſſe oportet, vt iam moriens eam intueatur, quò vel inde magis conteratur. Debet recta iacere facie, vt cœlum aſpiciat. Priuſquã verò exſpirauerit, neceſſarium eſt vt campanæ pulſentur, idque ideo vt populus audiens oret pro eo. Pro mulieribus quidem bis, quoniam mulier inuenit alienationem. Ipſa namque primo fecit quò homo alienaretur a Deo. Quare ſecundus dies non habuit benedictionem. Pro viro autem ter pulſatur, ꝙ ab ipſo Trinitatis quoddam in homine apparuerit exemplum. Primo enim Adamus formatus eſt è terra, deinde mulier ex Adamo, ac poſteà ex vtroq; creatus eſt homo, vt ad eum modum hinc nata ſit Trinitas quædam, Ad poſtremum pro Eccleſiaſtico tot vicibus debet compulſari, quot habeat ordines, vt ſciat populus pro quo ſit orandum. Pari ratione pulſari oportet quando portatur ad Eccleſiam, & quando rurſus ex ea ad tumulum. Priuſquam autem corpus ſepeliatur pannus ſubleuetur, debet ſacerdos vel eius vicarius illhuc venire cum aqua luſtrali ſeu benedicta ac orationes pro eo ad Dominum effundens, ſanctos inuocare, & rogare vt eius animam ſuſcipiant, atque in locum gaudij differant. Sunt enim quædam animæ, quæ ſunt perfectæ, vt quàm citò exeunt è corporibus, ad cœlos euolent. Sunt & aliæ prorſus malæ, quæ illicò ad inferos cadunt. Verum pręter has ſunt & aliæ mediæ pro quibus huiuſmodi ſit commendatio, idque tantum propter incertitudinem. Proinde abluto corpore & velato oportet portari ad Eccleſiam, ac tunc debet miſſa cantari, vbi profectò animaduertas in quibuſdam Eccleſijs vnicuiq; dari candelam in choro in altera manu, & in altera quod offeratur, ac ſic lecto Euangelio ea offeruntur ſacerdoti pro mortuo, atque tum huiuſmodi cantari

ſolet

ſolet verſus. Hoſtias & preces. Miſſa celebrata, ante cadauer præcantat ſacerdos, & ſi plures ſint ſacerdotes omnes debent habere ſtolas, ac cum eo orationes dicere. Peracto autem officio prçcantationis, portatur ad ſepulchrum cum huiuſmodi Pſalmis: in exitu. Confitemini, & alijs, qui ad hoc peculiariter ſunt inſtituti. Verum portari debet à ſimilibus, vt ſi diaconus fuerit, à diaconis, ſi ſacerdos, à ſacerdotibus, ſi iſthic præſto ſint. Sin verò non, minimè: cum neceſſitas legi non ſubijciatur. Sic clericus à clericis, catholicus à catholicis. Si verò fuerit ex fraternitate (& quam ita vocant, & ſæpe faciunt inter ſe homines) ab eis debet portari. Sed mulieribus non eſt permiſſum aliquorum cadauera deportare, ne earum corpora nuda videantur, quod fortaſſis aliquando contingeret quemadmodum nec licitum eſt eis pacem dare ad euitandum laſciuiam. Deinde verò ponitur in ſepulchrum, & iſthic aqua apponitur benedicta, ac prunæ cum thure. Et profectò aqua benedicta ideo ne ad corpus dçmones accedant quos huiuſmodi aqua abigit ac propellit. Solent enim diaboli ſæpenumero in mortuorum deſæuire corpora; & quod non potuerunt in vita, id faciunt ſaltem poſt mortem. Thus autem apponitur propter corporis fœtorem remouendum, & prunæ ad deſignandum, quòd terra illa in vſus communes ampliùs redigi nequeat. Diutius enim carbo ſub terra conſeruatur, quam aliud quippiam, quòd poſſit iſthic in teſtimonium relinqui. Hedera vel laurus quæ in perpetuum frondium ſeruant virorem in ſarcophago propè corpora ponuntur, ad declarandum, quòd illi qui moriuntur, in illo viuere nō deſiſtunt: quia quantumuis corpore moriuntur, anima tamen viuunt. Alia ſanè ratione. in funeribus habebatur cupreſſus. Nam quemadmodum hæc cæſa non iterum reuireſcit, ſed tota moritur: ita homo ex eò, quòd moritur, non rurſum reuiuiſcit. Hæc de mortuis dicta ſufficiant, ac de feſtis quatuor Coronatorum deinceps agamus.

De feſto quatuor Coronatorum. *Cap.* 162.

FVerunt quidem nouem, ſed quatuor eorum dicuntur Coronati, quòd eorum nomina hominibus erant ignota. Hi fuerunt lapicidæ, qui venerant ad conſtruendum templum Diocletiani, quod erat Romæ. Sed cùm cognouiſſet eos eſſe Chriſtianos, martyrio coronati ſunt, & quum nomina illorum neſciretur, dicti ſunt Coronati.

De ſolennitate beati Martini. *Cap.* 163.

SCiendum verò eſt de beato Martino, quòd par & æqualis Apoſtolis ſit appellatus, pro ſuſcitatione quorundam mortuorum, vt plerique arbitrantur, cùm idem & multi alij martyres fecerunt & confeſſores. Verùm potius ob quoddam miraculum, quod cōtingit, cùm Turonis eſſet Epiſcopus. Nam cùm hybernis menſibus pauper ei ſeminudus obuiam veniret, orans ſibi veſtimentum dari: accerſito archidiacono ſtatim algentem iuſſit veſtiri. Quod quum archidiaconus facerç diſtuliſſet, irrupit pauper in ſacrarium, quod intrauerat Martinus conquerens ſe à clerico diſſimulatum, atque algere deplorans. Eo audito. Martinus illicò occultè ſuam eduxit tunicam, ac ſuo conceſſit precatori, petijtque ab Archidiacono priuſquàm celebraret tunicam, quàm pauperi emere iuſſerat, atque eam vilem, hiſpidam & breuem eloneulum induit. Atque ita ſanè parauit ſe ad celebrandarum miſſarum ſolennia. Sed quum ante altare, vt moris eſt in præfatione, ſiſteret: manuſque ad Dominum ſubleuaret, ita vt brachia eius facilè ob amplitudinem & breuitatem manicarum conſpicerentur, illicò aurei torques ipſa honeſtè operuerunt, & ſupra caput eius igneus globus viſus eſt. Quo quidem declaratum fuit ſpiritum ſanctum in eum deſcendiſſe, ad confirmationem & robur, ſicut in Apoſtolis ipſo die Pentecoſtes. Quapropter ergo non immeritò dictus eſt par Apoſtolis. Fuit autem oriundus ex Pannonia, quæ eſt propè Auſtriam,

vnde etiam fuit beatus Hieronymus. Fecit præterea multa ſigna & innumera miracula, quæ conſcripſerunt Sulpitius & Fortunatus, vt qui ipſum multum adamarunt: Quod autem ad officium attinet conſiderandum eſt, hunc ſolum inter confeſſores inſtitutionis octauas habere, ſicut & beatus Laurentius vigiliam, quòd ipſo die paſſionis ſuæ dixerit, quod in eius feſto repetit eccleſia: Igne me examinaſti &c. Sed Martinus in agone mortis dixit aſtanti dæmoni. Nihil in me inuenies cruẽta beſtia. Ecce quàm optime conueniunt merita. Ergo ille tanquàm qui cæteros martyrio longè ſuperarit, vigiliam habet, atq; hoc confeſſor cæteris item præſtantior, ſolus habet octauas.

De feſto Andreæ & Thomæ Apoſtolorum. Cap. 164.

Cognoſcere operæprecium eſt Andræam colore fuiſſe nigro, barba prolixa, ac ſtatura mediocri. Hoc ideò à nobis dictum ſit, vt ſciatur qualis in eccleſia pingi debeat, quod ſimili ratione faciẽdum eſſet in omnibus Apoſtolis atque alijs ſanctis. Cæteroquin enim mentiremur in litera laicorum, nempè in picturis. Concionatus autem eſt in Achaia & Athenis, ac circa illas partes. Valdè excellentis fuit meritò, nec id quidem ſine cauſa beatus Gregorius adeò ipſi fuit addictus, vt primum eius fecerit officium, & monaſterium ei condiderit, vbi item & monachus extitit. Quadraginta mortuos ſimul ſuſcitauit, quòd de nullo alio legitur. Filius nauque ſui hoſpitis, quum nauigaret cum triginta & nouem ſocijs naue fracta ſubmerſus eſt, cuius pater quum miſerè lamentaretur in littore, miſericordia motus Andræas fudit preces ad Dominũ, & redditi ſunt vitæ vniuerſi. Tandem ad ſe proconſul Aegeas vocauit Andræam, vt idolis ſacrificaret, qui quemadmodum noluit & recuſauit, vt in ipſius vita legitur ita vt eum cruci affixerunt, reclamanti & inuito populo. Pependit itaque integro biduo in cruce per tranſuerſum, vt nonnullis placet, poſitus. Nihilominus tamen prædicauit, & verbum Dei concionatus eſt. Tandemque fœliciter ad ſuperos migrauit. Vigiliam inſtitutionis non habet: quia in tempore eſt ieiuniorum, quare neceſſe non fuit, vt ei vigilia inſtitueretur. De beato autem Thoma nihil equidem quod hic dicere neceſſe ſit, habeo, cùm vita eius ex hiſtoria, quæ de ipſo conſcripta eſt ſatis abundè cognoſci queat. Hoc tamen adijciendum putaui, ipſum ieiunium inſtitutionis non habere, ob eandem cauſam, qua neque Andræam habere diximus. Legitur verò hic Euangelium: Thomas vnus ex duodecim. Qua ratione id fiat ſatis ex ijs patet, quæ ſuprà à nobis dicta ſunt. Ioan. 20

Totius operis concluſio.

Iam ergo duplici hactenus ratione pro ingenij noſtri tenuitate Eccleſiaſtica officia, & quæ ad ea pertinere videbantur expoſuimus: primò quidem generaliter, ac deinde etiam ſpecialiter, ſigillatim eo ordine explicando, quem annui circulus nobis demonſtrauit. Feſta item ſanctorum in ſuo loco, hoc eſt, eo die quo celebrari conſueuerunt, commodè (vt nos quidem putauimus) reſeruauimus, vt quo die cuiuſque feſtum fieri dicimus, iſthic & eiuſdem feſti ratio haberetur. Nec verò eſt, quod quis eſtimet: ita hæc abſolutè à nobis tradi potuiſſe: vt in ijs nihil planè deſideraretur, quum diuina officia eiuſmodi ſint, vt plenè ac ſufficienter in multis explicari non poſſint.

Diuinorum officiorum.

FINIS.

Soli Deo ſit gloria,
Cum matre noſtra Eccleſia.

INDEX CAPITVM QVAE HOC IN OPERE

Diuinorum officiorum continentur.

PROOEMIVM ac totius operis partitio.fol.322
De rebus ſpecialiter Deo conſecratis. Cap. 1. fol. eo.
De locis.Cap.2. fol.eo.
De temporibus. Cap.3. fol. eo.
De ſolennitate feſtiuitatum. Capit. 4. fol.eo.
De feſtis. Cap. 5. fol.323
De ſtationibus. Cap.6. fol.eo.
De proceſſionibus.Cap.7. fol.eo.
De ieiunio. Cap.8.fol. eo.
De ieiunij authoritate. Cap.9. fol. 324
De diſtinctione ieiunij.Cap.10.fol. eo.
De inſtitutione Quadrageſimæ & reliquis ieiunandi formis. Cap.11. fol. eo.
De perſonis. Cap.12.fol. 325
De perſonis eccleſiaſticis.Cap.13.fol.326
Quomodo perſonæ dignitatis à veteribus ad nos fluxerint.Cap.14 fol. eo.
De rebus quæ Deo potiſſimùm debentur. Cap.15.fol. eo.
De votis & ſacrificijs. Cap.16.fol. 327
De oblationibus & donationibus.Cap.17 fol.eo.
Quid officium & quotuplex. Capit.18. fol. eo.
De officio generali.Cap.19. fol. eo.
De ipſo officio.Cap.20. fol. eo.
Cur ter nocte ſurgebant.Cap.21.fol. 328
De repræſentatione trium temporum. Capit.22.fol. eo.
De ordinatione ſancti Benedicti. Cap.23. fol. eo.
De pulſu campanarum & matutini temporis initio. Cap.24. fol. 329
De hymno, & de ijs, quæ ad tertium vſque nocturnum fiunt. Cap.25. fol.eo.
De tertia nocturna.Cap.26. fol.330
De officio diurno.Cap.27.fol. 330
Quur ſepties in die laudemus Dominum. Cap.28. fol. ibid.
De alijs ſex horis. Cap.29.fol. ibid.
De pſalmis qui hiſce horis cantantur.Capit.30.fol. 331
De hymno & alijs ſequentibus. Cap. 31. fol. ibid.
De officio altaris.Cap.32.fol. ibid.
De confeſſione ſacerdotis ante miſſam. Cap.33.fol. ibid.
De officio miſſæ. Cap.34.fol. 332
De introitu, tropis & linguis, quibus miſſa celebrari poteſt. Cap.35. fol. ibid.
De kyrieeleyſon, &c.Cap.36.fol. ibid.
De oratione, & quoties ſe in miſſa vertat ſacerdos.Cap.37.fol. ibid.
De Epiſtola, graduali, Alleluya, & proſa. Cap.38. fol. ibid.
De Euangelio. Cap.39.fol. 333
Quid ſymbolum, quando canendum, & quot ſint numero. Cap.40. fol. ibid.
De offertorio. Cap.[illegible] fol. 334
De ſacrificio.Cap.42.fol. ibid.
De ſecunda parte miſſæ.Cap.43. fol.ibid.
De ſecreta. Cap.44.fol. ibid.
De præfatione.Cap.45.fol. 335
De Canone.Cap.46.fol. ibid.
De oratione dominica. Cap.47.fol. ibid.
De pace. Cap.48.fol. ibid.
De vltima parte miſſæ. Cap.49.fol. 336
Quibus horis celebretur miſſa. Cap. 50. fol. ibid.
Quæ miſſæ, quibus diebus debeant celebrari.Cap.51. ibid.
De veſperis. Cap. 52. ibid.
Quot pſalmi canantur in Completorio. Cap.53.fol. 337
Quomodò finiendæ ſint orationes. Cap. 54.fol. ibid.
De diuerſitatibus officiorũ.C.55. fol.ibid.

De

De cæteris temporibus.cap. 56.fol. 338
Quis ordinauerit officia eccleſiaſtica, & de quibuſdam diebus.cap. 57. ibid.
Quomodò officia eccleſiaſtica fieri debeant, & qui ſint eorum libri. cap. 58. ibid.
De reliquis libris. cap. 59.fol. 339
De quinque libris lectionum. capit. 60. ibid.
Qui legi debeat in Septuageſima. cap. 61. ibid.
Quid legi debeat ab octaua Pentecoſtes vſq; ad Natale Domini.cap. 62. fol. 340
De libris cantuum.cap. 63. ibid.
Quæ omittenda ſint in Aduentu. cap. 64. fol. 341
De temporibus quibus non debent nuptię celebrari.cap 65. ibid.
De feſtis & ieiunijs Aduentus. capit. 66. fol. 342
De anniuerſarijs mortuorum, & vigilijs ſanctorum.cap. 67. ibid.
De vigilia Natalis Domini. capit. 68. ibid.
De Natiuitate Domini cap. 69. ibid.
De feſtis Natiuitatem ſequentibus.cap. 70 fol. 343
De Circunciſione. cap. 71. ibid.
De feſto Hypodiaconorum. capit. 72. fol. 344
De Epiphania.cap. 73. ibid.
De Euangelijs apparitionis. cap. 74. ibid.
De feſtis ſanctorum poſt Epiphaniam.cap. 75. ibid.
De dominica poſt octauas Epiphanię.cap. 76. ibid.
De Septuageſima, Sexageſima, Quinquageſima & Quadrageſima. Cap. 77. ibid.
De inſtitutione prædictorum. cap. 78.fol. 345
De officijs iſtorum temporum.cap. 79.fol. 346
De variatione officiorum.cap. 80. ibid.
De feſtis quæ ſunt in principio Septuageſimæ, & primò de Purificatione beatæ Mariæ.cap. 81. ibid.
De feſto ſancti Blaſij, cap. 82. ibid.
De cathedra ſancti Petri cap. 83.fol. 347
De feſtis generaliter quę tempore ſiunt Septuageſimæ.cap. 84. ibid.
De officio Quadrageſimæ, ac litera laicorum.cap. 85. ibid.
Quomodò ſit pulſandum in Quadrageſima.cap. 86. ibid.
Quare non ieiunemus eo tempore quo christus ieiunauit, cap. 87.fol. 348
De diebus priuilegiatis.cap. 88. ibid.
De prima quarta feria priuilegiata. cap. 89. ibid.
De ſecunda quarta feria & tertia priuilegiata.cap. 90. ibid.
De quarta feria.cap. 91. ibid.
De ſabbatis priuilegiatis.cap. 92.fol. 349
De dominicis diebus priuilegiatis. cap. 93 ibid.
De dominica in Ramis Palmarum.cap. 94. ibid.
De quinta feria ſiue cœna Domini. cap. 95. ibid.
De ſexta feria priuilegiata.cap. 96.fol. 350
Cur non conficiatur corpus christi in Paraſceue, & de ordine eius officij. cap. 97. fol. 351
Quare ita huius diei officium ſit inſtitutum.cap. 98. ibid.
De duabus partibus Sacramenti. cap. 99. fol. 352
De officio tenebrarum.cap. 100. ibid.
De numero candelarum.cap. 101.fol. 353
De expoſitione trium quæ prætereà in huiuſmodi officio obſeruantur. cap. 102. ibid.
De purgatione pauimenti. capit. 103. fol. 354
De nudatione altaris. cap. 104. ibid.
De Sabbato Paſchæ.cap. 105. ibid.
De officio Sabbati.cap. 106. ibid.
Quare hæc omnia fiant. cap. 107. ibid.
Quid per cereum Paſchalem ſignificetur. cap 108.fol. 355
De conſecrando ſiue benedicendo cereo. cap. 109. ibid.
Cur tituli hic taceantur, & de Baptiſmo. cap. 110. ibid.
De reliquo officio in vigilia Paſchatis. capit. 111.fol. 356
De tempore regreſſionis.cap. 112.fol. 357
De officio huius temporis. capit. 113. ibid.
Quæ circa hoc tempus ſint obſeruanda. cap. 114. ibid.
De ornatu tépli materialis.c. 115.fol. 358

De recon

De reconciliatione proximi.cap.116.ibid.
De veneratione huius temporis.Cap.117. ibid.
De menſa corporis.cap.118. ibid.
De paruo prandiolo.cap.119. ibid.
De quadam libertate Decembris.cap.120. fol. 359
Expoſitio quorundam, quæ cum circa hoc tempus,tùm alibi etiam obſeruantur. cap.121.fol. 360
De lætanijs.cap.122. ibid.
De inſtitutione & modo lætaniarum.cap. 123.fol. 361
De feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi. cap.124. ibid.
De inuentione ſanctæ Crucis.cap.125.fol. 362
De ſancto Ioanne Euangeliſta ante portã latinam.cap.126. ibid.
De feſto beatæ Mariæ ad Martyres. cap. 127. ibid.
Quare non celebremus feſta ſanctorum qui cum Chriſto ſurrexerunt. cap.128. ibid.
De ſancto Michaele.cap.129.fol. 363
De varietatibus huius temporis.cap.130. ibid.
De Pentecoſte.cap.131. ibid.
De officio ſabbati Pentecoſtes. cap.132. fol. 364
De ieiunijs quatuor temporum.cap.133. ibid.
De inſtitutione ieiuniorum quatuor temporum,&c.cap.134. ibid.
De tempore peregrinationis ac feſtis in eo contentis.cap.135.fol. 365
De natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ.cap. 136. ibid.
De vigilia ſancti Ioannis.cap.137. ibid.
De feſto Apoſtolorum Petri & Pauli.cap. 138.fol. 366
De diuiſione Apoſtolorum.cap.139. ibid.
De feſto ſancti Iacobi.cap.140. ibid.
De feſto Petri ad vincula.cap.141.fol.367
De feſto Machabæorum.cap.142. ibid.
De Inuentione ſancti Stephani.cap.143. ibid.
De feſto beati Sixti & Transfigurationis Domini.cap.144. ibid.
De ſancto Laurentio.cap.145. ibid.
De Aſſumptione beatæ Mariæ virginis. cap.146. ibid.
De decollatione ſancti Ioannis.cap.147. fol. 368
De ſancti Auguſtini feſto.cap.148. ibid.
De natiuitate beatæ Mariæ.cap.149.fol. 369
De ſanctis Sapientia Fœlice & Audacto. cap.150. ibid.
De exaltatione ſanctæ crucis. cap. 151. ibid.
De beato Mauritio eiuſque ſocijs.cap.152 ibid.
De ſancto Matthæo.cap.153. ibid.
De feſto Angelorum ſiue Michaelis. cap. 154. ibid.
De ſancto Remigio.cap.155.fol. 370
De ſancto Luca.cap.156. ibid.
De Simone & Iuda.cap.157. ibid.
De feſto omnium ſanctorum. capit.158. ibid.
De officio mortuorum ac ratione ſepeliendi.cap.159. ibid.
De inſtitutione officij.cap.160 fol. 371
De celebratione mortuorum officij. cap. 161. ibid.
De feſto quatuor Coronatorum.cap.162. fol. 373
De ſolennitate beati Martini.capit.163. ibid.
De feſto Andreæ & Thomæ Apoſtolorum. cap.164. ibid.

FINIS.

REGISTRVM.

✳ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ & &&.

Omnes ſunt quaterniones pręter ✳ qui eſt duernio.

V E N E T I I S,
Apud Gratioſum Perchacinum. M D L X V I I I.

1570

Alli 8 Aprile morse il Card.le s. Clemente a hore .10
e fù in sabato.

[illegible]

[illegible]

fasc. 9

Digitized by Google